ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

Συντάκται: Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, *κ.λ.*

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1852 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1853.

ΑΘΗΝΗΣΙ,
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

ΠΙΝΑΞ ΚΑΘ ΥΛΗΝ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

—ο—

ΗΘΙΚΗ.

—ο—

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ.

—ο—

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ο—

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

—ο—

ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ.

—ο—

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ.

—ο—

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—o—

ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

—o—

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΠΙΝΑΞ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ.

—o—

—o—

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.

1 ΑΠΡΙΛ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 49.

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΑΜΚΩΣ

(κατὰ τὸ Γαλλικὸν τοῦ Εὐγενίου Σύου).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΤΟ ΘΗΡΙΟΝ.

Εἰς ψυχρὰν καὶ θυελλώδη ἑσπέραν τοῦ Ἰανουαρίου 1788, ὁ ἄνεμος χιόνα φέρων καὶ χάλαζαν, ἐμυκᾶτο ἀγρίως διὰ τῆς φάραγκος τῆς ἀγούσης ἀπὸ Τεπελενίου εἰς τὸ Βεράτιον, καὶ ἐμάστιζε τὴν στενὴν ὁδὸν ἥτις προσαναβαίνουσα τὴν κρημνώδη πλευρὰν τῆς κοιλάδος, τραχεῖα μὲν καθ' ἑαυτὴν, ἔτι τραχυτέρα ἐγίνετο διὰ τῶν βράχων οἵτινες ἄνωθεν κατακρημνιζόμενοι τὴν ἐπλήρουν. Ἐπεκρέματο δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη ἐπὶ τοῦ ὁρμητικοῦ ῥεύματος τῆς Βοϊούσης, τοῦ ποταμοῦ, ὅστις βρέξας τοῦ Τεπελενίου τὰ τείχη, ῥέει πρὸς βοῤῥᾶν, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Ἀδριατικήν.

Σκοτεινὴ τοῦ χάους εἰκὼν ἦτον ἡ βαθεῖα καὶ ἔρημος αὕτη φάραγξ. Γιγαντιαῖοι ὄγκοι γρανίτου φαιοῦ, ὑφ' ὑπογείων σπασμῶν συντριβέντες, καὶ διατεθέντες ὑπὸ τῶν αἰώνων εἰς ἀμόρφους καὶ ἀτάκτους σωροὺς, περιέκλειον τὴν στενὴν κοιλάδα καὶ τὴν ὁδὸν, καὶ εἰς τριακοσίων ποδῶν αἰρόμενοι ὕψος, προσεπένευον κατὰ τὰς κορυφὰς αὐτῶν, τεράστιον θόλον ἀποτελοῦντες, καὶ συνεπλέκοντο μετὰ τῶν σκοτεινῶν κλάδων τῶν πιτύων καὶ ἐλατῶν, αἵτινες ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῆς ἀβύσσου ἐπικρεμάμεναι, ἀπέκλειον αὐτῆς πᾶσαν φαιδρὰν τοῦ ἡλίου ἀκτῖνα. Πολλάκις δὲ οἱ γεγηρακότες αὐτῶν κορμοὶ, ἐκριζούμενοι ὑπὸ τῶν καταιγίδων, αἵτινες ἐνεφιλοχώρουν εἰς τὰς ἀγρίας αὐτὰς στενωποὺς τῆς Ἠπείρου, κατεκυλίοντο κατὰ τῶν βαράθρων, καὶ ἢ ἀνεχαιτίζοντο ὑπὸ τῶν προκαταπεσόντων βράχων, ὅσοι διέτεμνον τὴν ὁδὸν, ἢ ἐπ' αὐτῶν ἀναπετῶντες κατεκρημνίζοντο εἰς τὴν Βοϊοῦσαν, καὶ παρεσύροντο ἀπ' αὐτῆς τὰ βοΐζοντα ὕδατα.

Ἐν τούτοις ἡ καταιγὶς ἐπέτεινε τὴν ὁρμήν της, καὶ ἡ ἠχὼ ἐπανελάμβανε τοὺς μανιώδεις της συριγμούς. Ὁ ἄνεμος ἐνίοτε εἰσβιαζόμενος ἐντὸς τῶν ἐρήμων αὐτῶν στενωμάτων, ἐμιμεῖτο τὸν πάταγον τοῦ ἐνσκήπτοντος κεραυνοῦ, καὶ ἀνήρπαζε στροβίλους λευκοὺς χιόνος· συγχρόνως δὲ παχέα, τεφρόχροα νέφη ἐπεκάθηντο βαρέως εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, πληροῦντα ὁμίχλης καὶ σκότους τὴν στενωπόν. Ὁσάκις δ' αἰφνιδίως ἐσίγων οἱ φοβεροὶ φθόγγοι τῆς τρικυμίας, οἱ γυμνοὶ κλάδοι τῶν πλατάνων, οἵτινες ἐφύοντο παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, καὶ ὑψοῦντο μέχρι τοῦ χείλους τῆς ὁδοῦ, ἠκούοντο τρίζοντες ἀπαισίως.

Αἴφνης παιδίον δεκαετὲς περίπου, ἰσχνὸν, ἡλιοκαὲς καὶ ἡμίγυμνον, τὴν κόμην ἔχον λυτὴν καὶ περὶ τοὺς ὤμους ἐσχισμένην φοροῦν προβιὰν, ἐφάνη ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον μετὰ μεγίστης εὐκινησίας ῥιπτόμενον, καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν ἑνὸς τῶν ὑψηλοτέρων δένδρων. Ἐντεῦθεν δὲ μετ' ἐκφράσεως φρίκης πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ ἀφορῶν, ἐξέπεμπεν ἀνάρθρους κραυγάς· καὶ ἔπειτα στρέφον ἀπογνώσεως βλέμμα πρὸς τὴν ὁδὸν, ἐφαίνετο διαμετροῦν τὴν ἀπόστασιν, καὶ ἀναλογιζόμενον ἂν δύναται νὰ πηδήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν ὅπως διαφύγῃ ἐχθρόν τινα ἐπικείμενον. Βλέπον ὅμως ἀκατόρθωτον τὸ πρᾶγμα, τὸ παιδίον ἤρχισε νὰ φωνάζῃ ἐκ νέου μετ' ἀπελπισίας, καὶ νὰ ἐπικαλῆται εἰς βοήθειαν τὸν πατέρα του. Ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίνετο· ἡ δὲ φωνὴ τῆς καταιγίδος ἐμυκᾶτο πάντοτε.

Ἀλλ' ἰδοὺ ἄρκτος ὑπερμεγέθης ἐφάνη ὑπὸ τὸ δένδρον, ὡς δέκα πόδας ὑπὸ τὸ μέρος ὅπου κατέφυγε τὸ παιδίον, καὶ ἤρχισεν, εἰς τοῦ γονατώδους πλατάνου τὰς ἐξοχὰς τοὺς βαρεῖς της πόδας στηρίζουσα, ν' ἀναῤῥιχᾶται βραδέως, καὶ μετὰ περισκέψεως. Ἦτον δὲ ἄρκτος μελανόξανθος, ὡς ὅλαι αἱ οἰκοῦσαι τοῦ Ἀλιάκμονος τὰ ἄγρια σπήλαια, καὶ ἐκεῖθεν εἰς δρυμεῖς χειμῶνας κατερχόμεναι ἐνίοτε εἰς τῆς Ἠπείρου τὰς πεδιάδας.

Τὸ θηρίον, κρίνον ἀναμφιβόλως ὅτι ἡ λεία του δὲν

ἐδύνατο πλέον νὰ τὸ διαφύγη, ἔμεινεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἀκίνητον. Τότε δὲ τὸ δυστυχὲς παιδίον, συλλέγον ὅ,τι τῷ ἐναπέμενε ζωῆς, δυνάμεως καὶ ἐλπίδος, ἀφῆκε τελευταίαν καὶ μεγάλην φωνήν· καὶ πελιδνὸν ἔπειτα, τὰ χείλη λευκά, ὑπὸ σπασμωδικοῦ κατεχόμενον τρόμου, καὶ ὀδόντων βρυγμοῦ, μόλις κατώρθωσε νὰ κινήσῃ τὴν χεῖρα εἰς σημεῖον τοῦ σταυροῦ· καὶ ἔπειτα, κλεῖσαν τοὺς ὀφθαλμούς, περιέμεινε τὸν θάνατον . . . Ἡ δὲ ἄρκτος, ἀφ' οὗ ἐδάρυνεν ἐπ' ὀλίγον εἰς ἕνα τῶν ἰσχυροτέρων κλάδων, ὅπως βεβαιωθῇ ὅτι ἀντέχει, ἐξηκολούθησε ν' ἀναβαίνῃ . . .

Ἡ τρικυμία ἐβρυχᾶτο πάντοτε. Τὸ παιδίον ὅμως αἴφνης ἠνέωξε τοὺς ὀφθαλμούς, ἔτεινε τὸ ὠτίον, καὶ ἐφάνη ἀκοῦον μετ' ἀγωνίας ἀπεριγράπτου. Τῷ ὄντι κυνῶν ὑλακαί, μεμακρυσμέναι καὶ ἀμφίβολοι κατ' ἀρχάς, ἠκούσθησαν πλησιάζουσαι κατ' ὀλίγον, καὶ τέλος ἀντήχησαν καθαραί. Στρέφον τότε πάλιν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν ποταμόν,

— Πάτερ, ἔκραξε τὸ παιδίον, πάτερ, ἐδῶ!

— Ἔχε θάῤῥος, Ἀθανάση μου, καὶ παρακάλει τὴν παναγίαν, ἀπεκρίθη φωνὴ ἀνδρική, ἣν βιαίου δρόμου ἀγὼν καθίστα ἐναγώνιον καὶ ἀσθματικήν.

Ἐνταυτῷ δὲ λίθος, ῥωμαλαίως σφενδονισθείς, ἐκτύπησε τὸ ζῶον εἰς τὸ πλευρόν, καὶ τὸ ἐβίασε νὰ σταθῇ, καὶ νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν ῥίζαν τοῦ δένδρου. Αἱ ὑλακαὶ τῶν κυνῶν ἔγιναν τότε μανιώδεις, καὶ ἡ φωνὴ ἐπανέλαβε·

— Ἔχε θάῤῥος, Ἀθανάση!

Καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀνὴρ εὔρωστος, ἀρνακίδας καὶ αὐτὸς περιβεβλημένος, καὶ μακρὰν μάχαιραν εἰς τοὺς ὀδόντας κρατῶν, ἐφάνη ἀναβαίνων τὸ δένδρον, καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν φθὰς τῆς ἄρκτου, ἐστάθη καὶ τὴν παρετήρει. Τὸ δὲ θηρίον, ἰσχυρῶς τὸν κλάδον σφίγγον ἐφ' οὗ ἵστατο, ἠνέωξε φάρυγκα ἀγριώτατον, καὶ ἤρχισε νὰ βρυχᾶται. Ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος κάτοικος τῶν ὀρέων, ὠφεληθεὶς ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ζῶον, διότι ἐπεπρόσθει ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου, δὲν ἐδύνατο εὐκόλως νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς φοβεροὺς ὄνυχάς του, ἔφθασεν ἀπέναντι αὐτοῦ, καὶ περιβάλλων ἰσχυρῶς τὸν πλάτανον μὲ τὰ γόνατά του, συνέλαβε διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν ἄρκτον κατὰ τὸν αὐχένα ἐκ τοῦ δασέος της δέρματος, καὶ διὰ τῆς ἄλλης τῇ ἐβύθισεν εἰς τὴν καρδίαν τὴν μάχαιραν, καὶ ἀνέκραξε μετ' εὐγνώμονος ἐνθουσιασμοῦ ὅ,τι πολλάκις ἤκουσε ψαλλόμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν του.

— Ὁ θεὸς μεθ' ἡμῶν!

Οὕτω πληγωθὲν τὸ θηρίον, ἀφῆκε φοβερὸν μυκυθμόν, καὶ ἐκτεῖναν ὅσον ἐδύνατο ἕνα τῶν βαρέων ποδῶν του, κατώρθωσε νὰ ἐμπήξῃ τοὺς ὀξεῖς ὄνυχάς του εἰς τὴν πλάτην τοῦ Ἕλληνος.

Ἀλλ' αὐτὸς μετὰ λύσσης ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ πόνου μυοποιούμενος, τῷ κατέφερε νέαν πληγήν, τόσῳ καιρίαν, ὥστε ἡ ἄρκτος ἔπεσεν ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀλλ' εἰς τὴν πτῶσίν της συμπαρέσυρε καὶ τὸν νικητήν της. Εὐτυχῶς ὅμως τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἦν ἀργιλῶδες, καὶ ἐκαλύπτετο ἀπὸ φύλλων στρῶμα παχὺ καὶ κάθυγρον ἀπὸ τὰς βροχὰς τοῦ χειμῶνος, ὥστε ὁ Ἕλλην δὲν συνετρίβη πεσών. Ἀλλ' εἰ καὶ πνέουσα ἤδη τὰ λοίσθια, ἡ ἄρκτος ἐδύνατο νὰ τὸν σπαράξῃ ἀκόμη ἐν τῇ φοβερᾷ ἀγωνίᾳ της, ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν δύω του μολοσσῶν, κυνῶν μεγάλων καὶ λευκοτρίχων, οἵτινες ὁρμήσαντες κατὰ τοῦ θηρίου, τὸ ἀπέπνιξαν μετ' ἐπίμονον πάλην, ἐφ' ἧς οἱ ὄνυχές του ἐχάραξαν τὸ δέρμα των πολλαχοῦ.

Τῆς πάλης δὲ ταύτης πάσας τὰς φάσεις παρηκολούθησεν ἄλλοτε μὲν μετὰ τρόμου, ἄλλοτε δὲ μετὰ παραφορᾶς τὸ παιδίον ἀπὸ τοῦ δένδρου· ὅταν δὲ εἶδε τὴν ἄρκτον ἐκπνέουσαν ὑπὸ τοῦ πατρός του τὴν μάχαιραν, ἀφῆκε φωνὴν ἀγρίας χαρᾶς, καὶ ὀλισθῆσαν κάτω τοῦ κορμοῦ, ἔτρεξε πρὸς τὸν πατέρα του, ὅστις τὸ ἐνέκλεισε μετ' ἀγάπης περιπαθοῦς εἰς τὴν εὔρωστον καὶ καθημαγμένην ἀγκάλην του, τὸ κατεφίλησε, καὶ ἀνέτεινε πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέμμα ἐν ᾧ ἔλαμπε φιλοστοργία καὶ εὐγνωμοσύνη. Ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τῆς τρικυμίας, ἐν μέσῳ τῆς ἀγρίας ταύτης ἐρήμου, περικεκαλυμμένης σχεδὸν ἤδη ὑπὸ τοῦ σκότους, ἀπέναντι τοῦ ἐσπαραγμένου πτώματος, εἰς οὗ τὸ νεκρὸν ὄμμα ἤστραπτεν εἰσέτι ἡ ἀπειλή, ἡ σκηνὴ αὕτη εἶχε κατανυκτικόν τι καὶ μέγα.

— Πάτερ! σ' ἐπλήγωσεν! . . . ἀνέκραξεν ὁ Ἀθανάσιος, δεικνύων κηλίδας αἵματος αἵτινες ἐμίαινον τὴν δερματίνην τοῦ πατρός του φλοκάταν.

— Νομίζω, εἶπεν αὐτός, στρέφων τὴν κεφαλήν του πρὸς τὸ ἀριστερὸν ὦμόν του. Χρῖσε τὴν πληγὴν μὲ ὀλίγον πηλόν, καὶ ὁ θεὸς βοηθός!

Ἔπειτα δέ, καθήσας ἐπὶ τῆς ἄρκτου, ἀπεδύθη, ἂν καὶ ἔπιπτεν ἀκόμη χιών, καὶ ἐγύμνωσε τὰς πληγὰς τῆς ῥωμαλαίας του ὠμοπλάτης· ἐν ᾧ δὲ διὰ τῆς χειρός του ἐκολάκευε τοὺς δύω του μολοσσούς, στηρίζοντας ἐπὶ τῶν γονάτων του τὰς ζωηρὰς κεφαλάς των αἵτινες ἐξέφραζον εὐφυΐαν καὶ θάῤῥος, τὸ παιδίον ἐμάλασσεν εἰς τὰς μικρὰς χεῖράς του τῆς ὄχθης τὴν ἄργιλλον, καὶ ἀντλῆσαν εἰς τὸ φέσιόν του ἐκ τοῦ καταψύχρου ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, ἔπλυνεν ἐπιμελῶς τὸ πεπηγὸς αἷμα τῆς πληγῆς, καὶ ἐπέθεσε τὴν δροσερὰν καὶ παχεῖαν ἀλοιφήν, ἐπικαλύψαν αὐτὴν διά τινων φύλλων ξηρῶν.

— Ἀθανάση μου, εἶπεν ὁ Ἠπειρώτης, ὁ καλήτερος ἐξοχώτατος τῆς κατηραμένης στρίγλας τοῦ Τεπελενίου, — Θεέ μου, φύλαττε! (καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του)— δὲν ἠμποροῦσε νὰ δέσῃ τὴν πληγήν μου καλήτερα. Δύσκολον θὰ ἦτον τὸ κυνῆγι μας, ὅμως καὶ ἤξιζε. Ἡ καλή σου, λιγνὴ δὲν εἶναι, ἐπρόσθεσε, περιφέρων τὴν τραχεῖάν του χεῖρα εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ θηρίου. Αὐτὸν τὸν χιμῶνα θὰ ἔχετε κρέας ἁλατισμένον σὺ καὶ ἡ μήτηρ σου, καὶ τὸ δέρμα της θὰ γινῇ ἐξαίρετον σκέπασμα διὰ τὰς ψυχρὰς νύκτας. Χάρις εἰς τὴν Παναγίαν! δὲν λησμονεῖ τοὺς δούλους της, καὶ μᾶς ἔστειλε τὴν εὐτυχίαν αὐτήν!

Τοιαύτη ἦτον ἡ ἀπορία, τοιαύτη ἡ ἐλεεινὴ κατάστασις τῶν δυστυχῶν τούτων, οὓς ἓν νεῦμα τοῦ Σατράπου Ἀλῆ εἶχεν ἐκτοπίσει ἀπὸ τῆς πατρίδος των Χαονίας εἰς τὰ ἄξενα ταῦτα μέρη τῆς Ἠπείρου, τοιαύτη ἦτον ἡ κακή των μοῖρα, ὥστε ὁ πατὴρ τοῦ

Ἀναστασίου εὐδαιμονίαν σχεδὸν θεόπεμπτον ἐθεώρει τὸν ἔσχατον κίνδυνον ὃν διέτρεξεν αὐτὸς καὶ τὸ παιδίον του, ὅστις ὅμως τοῖς ἐπρομήθευεν ἀνέλπιστον τροφήν, τὸ φονευθὲν ζῶον.

— Καὶ τί θὰ κάμωμεν τὴν ἀρκούδαν τώρα; ἠρώτησε τὸ παιδίον·

— Ὁ Τόμαρος θὰ τὴν φυλάξῃ, καὶ δὲν θ' ἀφήσῃ ὡς τὸ πρωῒ νὰ τὴν φάγουν τ' ἀγρίμια. Τὴν αὐγὴν ἐπιστρέφομεν μὲ τὴν μητέρα σου νὰ τὴν ἐπάρωμεν.

Τὸ νοήμον ζῶον, ὡς ἤκουσε τ' ὄνομά του, ἔστρεψεν ἀνησύχως τὸ βλέμμα πρὸς τὸν κύριόν του.

— Τόμαρε! ἐδῶ! εἶπεν ὁ Ἠπειρώτης, ῥίπτων τὸ φέσιόν του πλησίον τῆς ἄρκτου. Φύλαξέ την, νὰ μὴ τὴν ἐπάρῃ κἀνείς.

Ὁ κύων ἀμέσως ἐκάθησεν εἰς τὸ φέσιον, καὶ ἀνέπεμψε γρυσμὸν ὑπόκωφον, γυμνώσας τοὺς λευκοὺς καὶ ὀξεῖς του ὀδόντας, ὡς λέγων εἰς τὸν κύριόν του ὅτι ἐννόησε, καὶ ἦτον πρόθυμος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγήν του.

— Καλά, Τόμαρε, εἶπεν ὁ Ἕλλην. Ὅλα τ' ἀγρίμια νὰ ἔλθουν τώρα, δὲν εἶναι φόβος διὰ τὴν ἀρκούδαν. Ἔλ', Ἀθανάση, ἐνύκτωσε, καὶ ἡ μητέρα σου περιμένει.

— Τόμαρε, καλὴν νύκτα, εἶπεν ὁ Ἀθανάσιος, κολακεύσας μὲ τὴν χεῖρα τὸν κῦνα, ὅστις εὐπειθὴς καὶ οὐδόλως μεμψιμοιρῶν, ἔμεινεν ἀκίνητος εἰς τὸ φέσι, καὶ παρηκολούθει μόνον διὰ τοῦ βλέμματος τὸν κύριόν του καὶ τὸ παιδίον, μέχρις οὗ μετὰ τοῦ ἄλλου κυνὸς ἔγιναν ἄφαντοι μεταξὺ τῶν πλατάνων.

—o—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΤΑ ΘΗΡΙΑ.

Δύω περίπου ὥρας μετὰ τὸ ἐκτεθὲν συμβὰν βαθεῖα ἦτον ἡ νὺξ καὶ ἡ θύελλα πάντοτε ἐβρυχᾶτο, ὅταν αἴφνης τοὺς βράχους τῆς στενωποῦ ἐφώτισαν λάμψεις ἀβέβαιοι ἀπὸ δαυλοὺς ῥιτινώδους πίτυος προερχόμεναι, οὓς ἔφερον εἰς τὰς χεῖράς των Αἰθίοπες δοῦλοι. Τὰς φλόγας αὐτῶν ἐβασάνιζεν ὁ ἄνεμος, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο νὰ τὰς σβύσῃ. Εἰς δὲ τὸ κινούμενον καὶ ἀβέβαιον φῶς των, ἐφαίνοντο περὶ τοὺς εἴκοσι *Γέγους* ἱππεῖς, οἵτινες ἀπὸ τῶν μελανῶν μανδυῶν των ἀποτινάσσοντες τὴν σωρευομένην χιόνα, ἔσυρον κατόπιν των τοὺς ἵππους ἐκ τῶν χαλινῶν, καὶ ἀνέβαινον βραδέως καὶ δυσκόλως τὸ ἐπισφαλὲς μονοπάτιον, ὀλισθηρὸν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τοῦ χρόνου, καὶ πολλαχοῦ διατεμνόμενον ὑπὸ τῶν κατακυλισθέντων βράχων ἢ τῶν κορμῶν ὅσους ἡ θύελλα πρoῤῥίζους ἀνήρπαζεν.

Τοῦ μικροῦ δὲ τούτου ἀποσπάσματος προεπορεύετο εἷς μόνος, οὐχὶ πεζός, ἀλλ' ἡμίονον ἀναβαίνων λευκήν, ἣν ἑκατέρωθεν ὡδήγουν δύω δοῦλοι, καὶ ἥτις τοσοῦτον γεγυμνασμένον εἶχε τὸν πόδα, ὥστε μεταξὺ ὅλων τούτων τῶν ἐμποδίων καὶ τῶν δυσκολιῶν τῆς ὁδοῦ, σχεδὸν οὐδ' ἐπρόσκοπτε. Πρὸς τὸν ἄνθρωπον δὲ τοῦτον οἱ Γέγαι ἀπέβλεπον μετ' εὐλαβείας καὶ φόβου· καὶ αὐτοί, οἱ συνήθως ἄτακτοι, θορυβώδεις καὶ πολυλόγοι, πρὸ τεσσάρων ὡρῶν ἀναχωρήσαντες ἀπὸ Τεπελενίου, ἂν καὶ τόσον φρικτὸς ἦτον ὁ καιρὸς καὶ τοσαῦται τῆς ὁδοιπορίας αἱ κακουχίαι, δὲν ἠνέωξαν ὅμως οὔτε ἅπαξ τὸ στόμα νὰ προφέρωσι μίαν λέξιν. Τὴν παράδοξον δὲ ταύτην ἀλλοίωσιν εἰς τὰς ἕξεις τῶν θηριωδῶν τούτων ἀλλὰ καὶ φανατικῶν συγχρόνως στρατιωτῶν ἐπέφερεν ἡ παρουσία τοῦ Βεκτακτζῆ, ὅστις ἦτον ἱερεὺς ἐνταυτῷ καὶ μάγος· οὗτοι δὲ ἦσαν ἐκ τῶν σωματοφυλάκων τῆς Χάμκως, ἥτις, ὡς ἐλέγετο, ἔκειτο τότε ἐπικινδύνως ἀσθενοῦσα εἰς τὸ σεράγιον τοῦ Τεπελενίου, τὸν τόπον τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀλῆ.

Ὁ Βεκτακτζῆς οὗτος ἐφόρει πράσινον μὲν μανδύαν, μέλαιναν δὲ τὴν τιάραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διὰ πρασίνης ζώνης περιδεδεμένην. Τὸ πρόσωπόν του ἦτον ἰσχνὸν καὶ ὀστεῶδες, ὁ πώγων αὐτοῦ πυῤῥός, ἡ ὄψις του πελιδνὴ καὶ οἱ ὀφθαλμοί του πρασινίζοντες ὡς οἱ τῆς γαλῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς του ἦτον σπουδαιότατος, διότι εἰς ἕκαστον πρόσκομμα τῆς ὁδοῦ ἐμεμψιμοίρει μεταξὺ τῶν ὀδόντων του μὲ φωνὴν ὑπόκωφον·

— Δὲν θὰ προφθάσω, δὲν θὰ προφθάσω!

Ἀλλὰ τέλος ἡ ὁδὸς ἤρχισε νὰ γίνεται ὁμαλωτέρα, καὶ νὰ κοπάζῃ ἡ ὁρμὴ τῆς καταγίδος. Οἱ Γέγαι τότε ἵππευσαν πάλιν, καὶ παρακολουθούντων τῶν αἰθιόπων ἐν σπουδῇ δρόμου, ἔφθασαν μετ' οὐ πολὺ εἰς μέρος ὅπου ηὐρύνετο ὀλίγον ἡ πάροδος, καὶ ἔκειτο τὸ μικρὸν χωρίον τῆς στενωποῦ.

Οἱ δαυλοί, διασκεδάσαντες τὸ περικεχυμένον σκότος, ἔδειξαν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τούτου τινὰς ἀθλίας πηλοκτίστους καὶ ἀχυροσκεπεῖς καλύβας, προσανακεκλιμένας εἰς τοὺς καθέτους βράχους, ἢ κρεμαμένας ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτῶν. Πυκνὸς καὶ μέλας καπνὸς ἐξερχόμενος μετ' ἐρυθροῦ ἀπαυγάσματος ἐκ τοῦ μικροῦ καὶ μόνου παραθύρου ἑκάστης αὐτῶν, ἦτον τὸ μόνον μαρτύριον ὅτι κατῳκεῖτο τὸ χωρίον τοῦτο. Οἱ δὲ δυστυχεῖς κάτοικοι, οἱ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ εἰς τὴν ἔρημον ταύτην μετοικισθέντες, αὐτοὶ ἦσαν τὰ λείψανα χωρίων τινῶν τῆς Χαονίας, καταστραφέντων ὑπὸ τοῦ σατράπου ἐν στόματι ῥομφαίας.

Οἱ Γέγαι ἀφιππεύσαντες, ἔῤῥιψαν τοὺς χαλινοὺς εἰς τοὺς Αἰθίοπας. Ἔπειτα δέ, ἐρευνήσαντες τὸ ἔναυσμα τῶν ἐλεφαντοκολλήτων των πυροβόλων, δοκιμάσαντες ἂν αἱ μάχαιραί των εὐκόλως ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰς ἐρυθρᾶς καὶ ἐπαργύρους των θήκας, τινὲς δὲ λαβόντες καὶ σχοινία εἰς τὰς χεῖρας, ἐκινήθησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Βεκτακτζῆ, ὅπως ἐπισκεφθῶσιν ἀλληλοδιαδόχως ὅλας τὰς καλύβας τοῦ ἀθλίου τούτου χωρίου. Μία ἀπὸ αὐτὰς κατῳκεῖτο ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀθανασίου.

Δυσπερίγραπτος εἶναι ἡ ἐλεεινότης τῆς κατοικίας τοῦ Μάρκου Βάϊα, πατρὸς τοῦ Ἀθανασίου, ἄλλως τε ὁμοία πρὸς τὴν τότε κατάστασιν τῶν πλείστων χριστιανῶν τῆς Ἠπείρου.

Ἡ μάστιξ τῆς λῃστείας, τῆς βίας καὶ τῆς ἀναρχίας, ὑφ' ἣν ἐστέναζε πρὸ τριῶν περίπου αἰώνων ὁ δυστυχὴς οὗτος τόπος, ἠνάγκαζε τοὺς ἐγχωρίους νὰ

οἰκοδομῶσι παραδόξου σχήματος κατοικίας, ὁποῖαι ἦσαν αἱ τοῦ χωρίου ἐν τῇ φάραγγι τοῦ Τεπελενίου. Τὸ χωρίον ἐκεῖνο κατῳκεῖτο ἄλλοτε ὑπὸ ἀνθρώπων φιλοπολέμων, οἵτινες διέθετον τὰς οἰκίας των ἐν εἴδει μικρῶν φρουρίων, καὶ ἤγειρον αὐτὰς μεμονωμένας καὶ διεστώσας, ἐπὶ θέσεων ὑψηλῶν, ἐπὶ ἀποτόμως προεχόντων βράχων, ὅπου ἦσαν ἀπρόσβλητοι, ἐξουσιάζουσαι αὐταὶ τὴν περικειμένην χώραν, καὶ ὅπου ἐνίοτε ἡ ἀνάβασις ἐγίνετο διὰ κλίμακος ἀφαιρουμένης τὴν νύκτα. Ἤδη ὅμως τοῦ Σατράπου Ἀλῆ ἡ ὕποπτος πολιτική, ἥτις μεταξὺ ἄλλων καταπιέσεως τρόπων εἶχεν ἐφεύρει καὶ τὸν ἀποτρόπαιον ἐκτοπισμόν, εἶχε μετοικίσει ἀλλαχοῦ τοὺς κατοίκους ἐκείνους, καὶ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο εἶχε μεταφέρει ἄλλους ξένους, ἀφ' οὗ τοῖς ἀφήρεσεν ὅλα τὰ ὅπλα.

Τοῦ δὲ Μάρκου Βάϊα ἡ κατοικία ἦτον μία τῶν πενεστάτων. Οἱ τοῖχοί της ἦσαν πηλόπλαστοι καὶ γυμνοί, τὸ ἔδαφος ὑγρὸν καὶ μόλις πεπατημένον, παλαιὰ ψίαθος ἀχυρίνη ἐχρησίμευε συγχρόνως εἰς κλίνην τῆς πτωχῆς οἰκογενείας, ἓν ῥάκος ὡς πέπλωμά της· ἐπὶ πεπαλαιωμένου δὲ καὶ σχεδὸν κενοῦ κιβωτίου δύω ἵσταντο εὐτελῆ ἀγγεῖα, ὧν τὸ μὲν περιεῖχεν ὕδωρ τῆς Βοϊούσης, τὸ δὲ τὴν πενιχρὰν τῶν πτωχῶν καὶ ἀγροίκων τροφήν, τὴν βοβώταν. Εἰς μίαν δὲ τῆς σκοτεινῆς αἰθούσης γωνίαν, ἔκαιε μέλαινα ἑστία, καὶ τῆς ἐβρεγμένης πίτυος ὁ καπνός, μόνην ἔξοδον εἶχε τῆς ὀροφῆς τὰς χασμάδας, δι' ὧν ἐφύσα παγετώδης ἄνεμος καὶ εἰσήρχετο ἡ χιών.

Καὶ ὅμως οἱ κάτοικοι τοῦ θλιβεροῦ τούτου ἐνδιαιτήματος, ὁ Μάρκος, ἡ γυνὴ καὶ τὸ τέκνον των, ἐκάθηντο τὴν στιγμὴν ταύτην ἥσυχοι καὶ σχεδὸν φαιδροί, ἀναλογιζόμενοι τὸν κίνδυνον ὃν διέφυγον, τὴν εὐδαιμονίαν ὅτι ἦσαν πάλιν ὅλοι ὁμοῦ, τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ ζῶον ὃ ἐφύλαττεν ὁ Τόμαρος παρὰ τὸν ποταμὸν ἤθελε τοῖς παρέξει εὔχυμον τροφὴν διὰ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ χειμῶνος· καὶ συνδιελέγοντο, μετά τινος παρηγορίας ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἐπαύριον. Μεταξὺ δὲ τῶν γονέων του ἐκάθητο ὁ Ἀθανάσιος, καὶ ἄλλοτε μὲν ὁ πατήρ του, ἄλλοτε δὲ ἡ μήτηρ του τὸν ἐνηγκαλίζετο καὶ τὸν ἐφίλει.

Ἡ Δέσπω, τοῦ Βάϊα γυνή, ἦτον τριακοντούτης περίπου, καὶ εἶχε τοὺς χαρακτῆρας λεπτούς, κανονικοὺς καὶ ὡραίους· ἀλλὰ τὸ κάλλος των κατέστρεφον ῥιτίδες πρόωροι, ἃς ἡ πενία καὶ ἡ ὑπερβολικὴ σωματικὴ ἐργασία εἶχον χαράξει ἐπὶ τοῦ μετώπου της. Τὸ ἔνδυμά της ἦτον ὁ βαμβακερὸς χονδροϋφὴς χιτών, ἔργον τῶν ἰδίων χειρῶν της, ἄνευ ἀνθηρῶν ποικιλμάτων, οἷα κοσμοῦσι τὰ τῶν εὐπόρων ἐνδύματα· ἐπ' αὐτοῦ δ' ἐφόρει χλαίνην μαλλωτὴν καὶ ἐρυθρὸν περίζωμα, καταβαῖνον μέχρι τῶν ποδῶν, ἐρυθρὸν δὲ καὶ τὸν κεφαλόδεσμον, ἀφ' οὗ ἡ κόμη της ἔκειτο ἐπὶ τῶν ὤμων της πεπλεγμένη, ἄνευ ὅμως τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων, ἃ αὐτὴ μὲν δὲν εἶχεν, ἀλλ' οὐδ' αἱ ἔχουσαι ἐτόλμων τότε νὰ ἐπιδείξωσι, προκαλοῦσαι τῶν ἁρπάγων τὴν κακοῦργον φιλαργυρίαν. Εἰς τὰς ἀγκάλας ἐκράτει τὴν κεφαλὴν τοῦ μικροῦ Ἀθανασίου, ὅστις εἶχεν ἀποκοιμηθῆ εἰς τὰ γόνατά της, καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὸν θερμάνῃ εἰς τὸ στῆθός της.

Ὁ δὲ Μάρκος Βάϊας ἦτον μετρίου μὲν ἀναστήματος, ἡλιοκαὴς δὲ τὴν ὄψιν, καὶ εἶχε τοῦ προσώπου τὴν ἔκφρασιν ἤρεμον συγχρόνως, σκεπτικὴν καὶ θαῤῥαλέαν. Ἡ κεφαλή του κατ' ἔθος ἠπειρωτικὸν ἐκόμου μὲν πρὸ τὰ ὀπίσω, ἔμπροσθεν δὲ καὶ εἰς τὰ πλάγια ἦτον ἐν χρῷ κεκωρμένη. Καταθεὶς τὴν δερματίνην φλογάταν του, ἐφόρει πράσινον παλαιὸν ἐπενδύτην, καὶ ἐπὶ τῆς φουστανέλλας του ἦτον ἐζωσμένος ἐρυθρὰν ζώνην· εἰς δὲ τοὺς πόδας ἐφόρει ἀφελέστατα πέδιλα ἐκ δέρματος ἀκατεργάστου, ὑποδεδεμένα διὰ λωρίων.

Καπνίζων τὴν κερασσίνην του καπνοσύριγκα, ὁ Βάϊας ἄλλοτε μὲν ἐκολάκευε διὰ τῆς χειρὸς τὸν κῦνά του, τὸν πιστὸν σύντροφον τοῦ Τομάρου, ἄλλοτε δὲ ἀπέτεινέ τινας λέξεις πρὸς τὴν γυναῖκά του, καὶ ἄλλοτε ὑπέτρεφε τὸ πῦρ, οὗ ἡ κινουμένη λάμψις ἐφώτιζε μόνη τὴν οἰκιακὴν ταύτην εἰκόνα.

Κατ' ἀρχὰς τὸ πτωχὸν ζεῦγος διελέχθη ἐπί τινα καιρὸν σχεδιάζον περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔμελλον νὰ σκευάσωσι τὸ κρέας τῆς ἄρκτου, τὸ δῶρον τοῦτο ὃ τοῖς εἶχε πέμψει ἡ πρόνοια, ὅπως τοῖς διαρκέσῃ ἐπὶ μακρότατον, ἔπειτα δὲ ἀπὸ λόγου εἰς λόγον ὡμίλησαν περὶ τῆς Χάμκως, τῆς μητρὸς τοῦ Σατράπου Ἀλῆ, τῆς φοβερᾶς ἐκείνης γυναικός, ἧς ὁ λαός, οἱ χριστιανοὶ μάλιστα, οὐδέποτε ἐπρόφερον τὸ ὄνομα χωρὶς τρόμου, καὶ χωρὶς νὰ κάμνωσι τοῦ σταυροῦ τὸ σημεῖον, ὡς ἂν προὔκειτο περὶ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

— Ἡ Παναγία νὰ βοηθήσῃ! εἶπεν ἡ Δέσπω. Βοσκὸς ἀπὸ τὸ Βεράτιον ἐπέρασε χθὲς τὸ ἑσπέρας ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ παταμοῦ, ἄντικρυ τοῦ Τεπελενίου, καὶ εἶδε νὰ λάμπουν ὅλα τὰ παράθυρα τοῦ φρουρίου καὶ ὅλαι αἱ θύραι. Τὸ φῶς ἦτον πρῶτα γαλάζιον· ἔπειτα ἔγινε κόκκινον, ὅμως κόκκινον ὡς τὸ αἷμα.

Ὁ Βάϊας ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ εἶπε·

— Ἡ στρίγλα ὁρίζει τοὺς δαίμονας, καθὼς ὁρίζω ἐγὼ τοὺς σκύλους αὐτούς, καὶ ἠμπορεῖ νὰ μεταβάλῃ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας εἰς πυρωμένην κάμινον, καθὼς ὁ υἱός της, τοῦ Τεπελενίου, ὁ λύκος, ἄλλαξε τὸν λαμπρὸν ἥλιον τῆς πατρίδος μας προς τὰ ψυχρὰ αὐτὰ καὶ ἄγρια σκότη, καὶ τὰς εὐκάρπους μας πεδιάδας πρὸς ἐρήμους καὶ τραχεῖς βράχους, ὅπου ἀναγκαζόμεθα νὰ παλαίωμεν μὲ τ' ἀγρίμια διὰ τὴν ζωὴν τῶν παιδίων μας.

Καὶ ταῦτα λέγων ὁ κάτοικος τῶν ὀρέων, ἐνεθυμεῖτο μετὰ πικρίας τὴν ὡραίαν πατρίδα του ἀφ' ἧς τὸν ἐξεδίωξεν ἡ αὐθαίρετος προσταγὴ τοῦ Σατράπου, ἐξορίσασα αὐτὸν εἰς τὰς ἀξένους ἐκείνας φάραγκας. Ἔπειτα δὲ ἐπρόσθεσε κατηφῶς.

— Κατάρα κατὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Χάμκως καὶ τοῦ υἱοῦ της. Ὁ θεὸς ν' ἀποτρέπῃ τῆς ὁδοῦ των πάντα χριστιανόν· διότι ὅπου περάσουν αὐτοί, ἐκεῖ σῖτος δὲν φύεται.

— Εἶναι ἀληθές, ἠρώτησεν ἡ Δέσπω μὲ φωνὴν ταπεινήν, ὅτι κοπετοὶ ἀκούονται ἐξερχόμενοι ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ τοῦ σαραγίου ὑπόγεια, καὶ ὅτι φωναὶ ἀλλόκοτοι καὶ θρηνώδεις ἀποκρίνονται ἀπὸ τοὺς ἀέρας;

— Εἶναι, φαίνεται, αἱ ψυχαὶ τῶν ἀποθανόντων, καὶ κράζουσι τὰς ψυχὰς ὅσων μέλλουσι ν' ἀποθάνουν, διότι ἡ γερόντισσα Χάμκω πολλοὺς ἐθανάτωσε καὶ πολλοὺς θανατώνει ἀκόμη εἰς τὸ σαράγι.

Ἔπειτα δὲ μετὰ μικρὰν παῦσιν, ὁ Βάϊας ἐξηκολούθησε·

— Ναί, ναί, κ' ἐκείνη καὶ ἡ κόρη της Χαϊνίτζα θανατώνουν εἰς τὸ σαράγι μὲ ταῖς μαγίαις καὶ τὸ φαρμάκι, καθὼς ὁ λύκος τοῦ Τεπελενίου θανατώνει εἰς τὸν πόλεμον μὲ τὸ πυροβόλον καὶ μὲ τὸν πέλεκυν. Ἐπικατάρατος ἡ λύκαινα καὶ τὰ παιδία της· ἐπικατάρατος ὁ Ἀλῆς ὅστις κατέστρεψε τὴν γλυκεῖαν πατρίδα μου, ὅστις ἐθανάτωσεν ὅλους τοὺς ἰδικούς μου, ὅσους δὲν ἐμάνδρισεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀγρίαν ἔρημον, ὅπου ἀποθνήσκομεν τῆς πείνης, τοῦ ψύχους καὶ τῆς δυστυχίας. Ἐπικατάρατος, τρὶς κατηραμένη ἡ γενεὰ τοῦ Τεπελενίου!

Τὴν στιγμὴν ταύτην, βιαία ἀνέμου πνοή, χιόνος φέρουσα στρόβιλον, εἰσώρμησε μετὰ πατάγου διὰ τοῦ μικροῦ παραθύρου, ἐσκέδασε τὸν καπνὸν εἰς τὴν ἑστίαν, καὶ παρ' ὀλίγον ἔσβυσε τὴν πυράν. Ἡ δὲ Δέσπω, ὑπὸ φόβου ἀκουσίου κυριευθεῖσα, ἐπλησίασε πρὸς τὸν ἄνδρα της, προσέξασα ὅμως μὴ ἐξυπνήσῃ τὸ παιδίον, οὗ ὁ ὕπνος ἐφαίνετο τεταραγμένος.

— Φοβερὰ νύξ, εἶπεν ὁ Ἠπειρώτης, ῥίπτων εἰς τὸ πῦρ κώνους τινὰς πίτυος, οἵτινες ἀνέπεμπον ζωηρὰν λάμψιν.

Ἔπειτα δὲ προσέθηκεν.

— Ἂν καὶ ἐλεεινὴ εἶναι ἡ κατοικία μας, ἂς εὐχαριστῶμεν ὅμως τὸν θεόν, διότι πρέπει ὁ καιρὸς νὰ εἶναι φρικώδης τώρα εἰς τὴν φάραγκα κάτω.

Καὶ τότε, ἐνθυμηθεὶς τὸν κύνα του ὅστις ἐφρούρει τὴν ἄρκτον, ὁ Μάρκος προσέθηκε μεθ' ἑνὸς στεναγμοῦ.

— Ὁ δυστυχὴς Τόμαρος!

Καὶ ἐκολάκευσε διὰ τῆς χειρὸς μετὰ περισσοτέρας περιπαθείας τὸν ἄλλον του κύνα.

Ἡ δὲ Δέσπω, δεικνύουσα πρὸς τὸν ἄνδρα της τὸν Ἀθανάσιον, κοιμώμενον εἰς τὰ γόνατά της, καὶ ἐνθυμουμένη τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεξε·

— Ἰδὲ τὸν ἀγαπητόν μου ἄγγελον, εἶπε μὲ δακρύοντας ὀφθαλμούς. Ἰδὲ πῶς κοιμᾶται!

Ἔπειτα δέ, μακρύνουσα τὴν μελανὴν κόμην του, ἥτις ἔκρυπτε τοῦ παιδίου τὸ ἰσχνὸν καὶ νοσηρὸν πρόσωπον, τὸ ἐφίλησεν ἐλαφρῶς εἰς τὸ μέτωπον. Καὶ ὁ πατήρ του δέ, κύψας ἐπ' αὐτοῦ, τὸ ἠτένισεν ἐπί τινας στιγμὰς ἐν σιωπῇ καὶ μετὰ στοργῆς μελαγχολικῆς.

Αἴφνης ὁ Ἀθανάσιος τεταραγμένος, ἀγωνιῶν, ἐκίνησε τὰς χεῖράς του χωρὶς ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐξεφώνησεν ἀνάρθρους τινὰς συλλαβάς.

— Ὀνειρεύεται, ὀνειρεύεται. Ἡ παναγία νὰ τῷ δώσῃ καλὰ ὄνειρα, εἶπε κρυφίως ἡ Δέσπω, ἐν ᾧ κύπτουσα ἐπὶ τοῦ παιδίου της παρετήρει ἀνησύχως τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου του.

Ἀλλὰ τὸ μέτωπον τοῦ Ἀθανασίου ὕγραινεν ἱδρώς, καὶ οἱ χαρακτῆρές του ἠλλοιώθησαν. Φοβερὰ ταραχὴ ἐφαίνετο ὅτι τὸν κατεῖχε. Ἀφεὶς δὲ κραυγὴν περίτρομον, καὶ μετ' αὐτῆς ἐκφωνήσας τὸ ὄνομα τῆς Χάμκως, ἐσιώπησε πάλιν· ἀλλ' ὁ ἀγών του ἐξηκολούθει.

— Ὁ Θεὸς νὰ φυλάττῃ τὸ παιδίον μας, εἶπεν ἡ δυστυχὴς μήτηρ πεφοβισμένη. Τὴν στρίγλαν ὀνειρεύεται. Συμφορά, συμφορά!

— Τὴν τρισκατάρατον! νὰ τὴν εὕρῃ θεία δίκη διότι καὶ τῶν παιδίων φαρμακεύει τὸν ὕπνον! εἶπεν ὁ Μάρκος Βάϊας μετὰ πικρίας.

Καὶ ἴσως ἤθελεν ἐξακολουθήσει τὰς ἀράς του· ἀλλ' αἴφνης ἐσιώπησε, καὶ εἶπε πρὸς τὴν γυναῖκά του ὑψῶν τὴν κεφαλήν, καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν θύραν·

— Δὲν ἤκουσες;

— Τίποτε! ἀπεκρίθη ἡ Δέσπω. Καὶ ἐθεώρησεν ἔντρομος τὸν σύζυγόν της, ἐνῷ αὐτομάτως ἔσφιγγε τὸ παιδίον εἰς τὰς ἀγκάλας της.

Ἀλλ' ὁ Μάρκος Βάϊας ἀναπηδήσας, ἠρεύνησεν ἂν αἱ δύω ξύλιναι δοκοί, αἱ ἔνδοθεν τὴν θύραν κλείουσαι, ἦσαν στερεαί, καὶ ἔπειτα ἔμεινεν ὄρθιος καὶ ἐξηκολούθησεν ἀκροώμενος.

— Φοβοῦμαι! . . . εἶπεν ἡ Δέσπω ὠχριῶσα.

Ἀλλ' ὁ Ἠπειρώτης προσήλωσε τὸ οὖς εἰς τὴν θύραν, ἤκουσε μίαν στιγμήν, καὶ ἔπειτα νεύσας εἰς τὴν γυναῖκά του νὰ μὴ ὁμιλήσῃ, τῇ εἶπε κρυφίως·

— Ἔρχονται . . . ἔρχονται . . . ἀκούω ἵππων πατήματα.

— Οἱ κλέπται! ἀνέκραξεν ἡ Δέσπω μετὰ φρίκης μεγίστης·

— Μητέρα, μητέρα! ἡ στρίγλα! βοήθειαν! ἀνεφώνησε τὸ παιδίον, αἰφνιδίως ἐξυπνῆσαν, καὶ κρεμασθὲν εἰς τὸν λαιμὸν τῆς Δέσπως.

Ὁ δὲ Μάρκος Βάϊας, εἰς πάσας τὰς γωνίας τῆς καλύβης του ἀπηλπισμένον περιφέρων τὸ βλέμμα, ὕψωσε τέλος αὐτὸ πρὸς τὸν οὐρανόν, ταύτας μόνον δυνηθεὶς νὰ προφέρῃ τὰς λέξεις.

— Ὅπλα δὲν ἔχω!

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ θύρα ἐκλονίσθη βιαίως, καὶ μία φωνὴ ἠκούσθη κράζουσα·

— Τί κλειδώνεις, μωρὲ ῥαγιᾶ; τί κλείεσαι μέσα;

— Ἄνοιξε, γκιαούρη, ἐφώναξεν ἄλλος.

Καὶ πρὶν προφθάσῃ ὁ Ἠπειρώτης νὰ ὑπακούσῃ, εἷς Γέγης, ἐνείρων τὸ στόμα τοῦ πυροβόλου του διὰ τοῦ παραθύρου, ἐσκόπευσεν ἄνωθεν πρὸς τὰ κάτω, καὶ ἐπυροβόλησεν. Ἡ δὲ σφαῖρα συρίζουσα ἐνεπήδησεν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ εὐτυχῶς χωρὶς νὰ πληγώσῃ τινὰ ἐνεπήχθη εἰς τὸ πάχος τοῦ τείχους.

— Θὰ θανατώσουν τὸ παιδίον! . . . τὸ παιδίον θὰ θανατώσουν! προσέξατε τὸ παιδίον! ἔκραξεν ὁ Βεκτακτζῆς, μὲ τὴν μικράν, ἰσχνὴν καὶ ὀξεῖαν φωνήν του.

Τὰς λέξεις ταύτας ἀκούσασα, τὰς τόσον φιλανθρώπους κατὰ τὸ φαινόμενον, τόσον δ' ὀλίγον συναδούσας πρὸς τὴν ἀγριότητα τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν δορυφόρων, ἡ δυστυχὴς μήτηρ διὰ φοβερᾶς διαγνώσεως τῆς φιλοστοργίας ἐννόησεν ὅτι ἤρχοντο νὰ τῇ ἁρπάσωσι τὸ παιδίον της.

Η αὐτὴ ἰδέα ἐπῆλθε καὶ εἰς τὸν Μάρκον Βάϊαν, καὶ ἀμφότεροι μετὰ φρίκης ἀπέβλεψαν πρὸς ἀλλήλους.

Τόσον δὲ φοβερὰν καὶ τόσον ἐκφραστικὴν καὶ ἀγρίαν πρόκλησιν πνέον ἦν τὸ βλέμμα ὃ προσήλωσεν ὁ Μάρκος εἰς τὸ παιδίον, ἐνῷ τὸ ἔσφιγγεν εἰς τὸ στῆθός του, ὥστε ἡ Δέσπω ἐῤῥίφθη εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀνδρός της, καὶ ἐναγκαλιζομένη αὐτούς,

— Μὴ τὸ φονεύσῃς! ἀνέκραξε.

— Διατί ὄχι; ἠρώτησεν ὁ Ἠπειρώτης μετὰ τρομερᾶς ἠρεμίας.

— Δὲν θ' ἀνοίξῃς, σκύλε γκιαούρη, ἔκραξαν ἔξωθεν πολλαὶ θορυβώδεις φωναὶ, καὶ ἡ θύρα ἐσείσθη.

— Θέλεις λοιπὸν νὰ τὸν λάβωσι ζῶντα; θέλεις λοιπὸν νὰ παραδοθῇ εἰς τὰς καταχθονίους μαγείας τῆς Χάμκως καὶ τῆς κόρης της, ἐπανέλαβεν ὁ Ἠπειρώτης μετὰ νέου σχήματος ἀπογνώσεως.

— Πατέρα, λυπήσου με, πατέρα. Τί σ' ἔκαμα καὶ θέλεις νὰ μὲ σκοτώσῃς; ἀνεφώνησεν ἔντρομον τὸ παιδίον.

— Ὁ θεὸς τὸν ἔσωσε σήμερον ἀπὸ τὰ θηρία τοῦ δάσους, εἶπεν ἡ μήτηρ· ἴσως τὸν σώσῃ καὶ ἀπὸ τὰ θηρία αὐτὰ, καὶ ἀπὸ τὴν στρίγλαν, ἥτις τὰ στέλλει. Δι' ὄνομα τοῦ θεοῦ λυπήσου τον!

— Ἀθανάσιε . . . φίλτατε Ἀθανάσιε! κλίνε, κλίνε τὴν κεφαλήν σου. Μὴ στρέφῃς καὶ μὲ κυττάζῃς, εἶπεν ὁ δυστυχὴς πατὴρ μὲ τρέμουσαν τὴν φωνὴν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρυβρέκτους. Ἔπειτα δὲ, πρὶν ἢ ἡ Δέσπω προφθάσῃ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, ὕψωσεν αἰφνηδίως τὴν μάχαιραν. Ἀλλὰ δὶς ὁ σίδηρος ἤγγισε τὸν τράχηλον τοῦ τέκνου του, καὶ δὶς ἡ δύναμις τῷ ἐπέλιπεν.

— Ἔχεις λοιπὸν ὄρεξιν διὰ τὴν κρεμάλαν; ἔκραξεν ὁ Βεκτακτζῆς, μὲ τὴν δύσηχον ὀξεῖαν φωνήν του.

— Τοὺς ἀκούεις! εἶπεν ὁ Μάρκος, σύρων τὴν μάχαιραν ἐκ τῆς ζώνης του, καὶ συλλαμβάνων τὸν Ἀθανάσιον.

— Μὴ τὸν θανατώσῃς! ὢ! δι' ὄνομα θεοῦ μὴ τὸν θανατώσῃς! ἀνέκραξεν ἡ μήτηρ του.

— Ἐσώθη! ἔκραξε τότε ἡ Δέσπω μὲ φωνὴν ἀ-

γαλλιάσεως πλήρη, καὶ ὁρμήσασα, ἐνέκλεισε τὸ παιδίον εἰς τὴν ἀγκάλην της.

— Εἶμαι ἄνανδρος! . . . Ἡ δουλεία καὶ ἡ πενία διέφθειραν τὴν καρδίαν μου! Ἂν ἦτον ὁ πατήρ μου, θὰ σᾶς ἐφόνευε καὶ τὸ παιδίον καὶ σέ. Ἐγὼ ὅμως εἶμαι ἀνανδρότερος ἀπὸ τὰς ἀνάνδρους γυναῖκας. Ὁ θεὸς κατηράσθη τὴν κατοικίαν αὐτήν. Γενηθήτω τὸ θέλημά του. Τὸ αἷμα τοῦ Ἀθανασίου μου θὰ βρέξῃ τῆς Χάμκως τὰς χεῖρας, εἶπεν ὁ Ἠπειρώτης, ῥίπτων τὴν μάχαιραν κατὰ γῆς· καὶ πορευθεὶς ἠνέωξε τὴν θύραν εἰς τοὺς ἱππεῖς.

Εἰς τὴν λάμψιν τῶν φλεγομένων δαυλῶν ἐφάνησαν τότε στίλβοντα ἐν τῷ σκότει τὰ ἐπάργυρα ὅπλα τῶν Γέγων, καὶ οἱ χρυσοκέντητοι αὐτῶν ἐπενδύται, καὶ αἱ ἀργυροπέταλοι ζῶναί των· διότι τὰς μελανὰς καὶ ἐχιονισμένας των μηλωτὰς τὰς εἶχον ἀφήσει ἐπὶ τῶν ἐφιππίων των. Ἐσωρεύθησαν δὲ ὅλοι οἱ ἄγριοι, οἱ ἡλιοκαεῖς, οἱ θηριώδεις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ὄψιν οὗτοι στρατιῶται εἰς τὴν εἴσοδον τῆς καλύβης· ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ προχωρήσῃ. Μόνος δὲ ὁ Βεκτακτζῆς, πελιδνὸς πάντοτε, ἤρεμος, ἀπαθής, τὰς δύω χεῖρας ἐντὸς τοῦ μέλανός του ἔχων μανδύου, ἵστατο εἰς τὴν φλιὰν τῆς θύρας ἣν εἶχεν ἀνοίξει ὁ Βαΐας.

Ἡ δὲ ταλαίπωρος Δέσπω, ὑπὸ τῆς φρίκης παρασυρομένη, μὴ οὖσα εἰς κατάστασιν νὰ συλλογισθῇ, μηχανικῶς εἰς τῆς καρδίας της τὴν ὁρμὴν ἐνδίδουσα, ἥρπασε τὸ παιδίον της, καὶ ἐγκλείουσα αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἠθέλησε νὰ κρυβῇ μετ' αὐτοῦ ὀπίσω τοῦ κιβωτίου· καὶ ὁ Βαΐας, εἰς τὸ κιβώτιον τοῦτο καθήμενος, τὴν κεφαλὴν ἔχων κεκυφυῖαν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτενεῖς καὶ εἰς τὸ ἔδαφος προσηλωμένους, ἐφαίνετο ἀναισθητῶν πρὸς πάντα τὰ περὶ αὐτόν. Ἀφ' οὗ δ' ἐπί τινα καιρὸν ἐθεώρησε τὴν σκηνὴν ταύτην, ὁ Βεκτακτζῆς ἠρώτησε τὸν Μάρκον Βαΐαν·

— Ποῦ εἶναι ὁ υἱός σου;

Ἀλλ' ὁ Βαΐας δὲν ἀπεκρίθη. Ὁ Βεκτακτζῆς τότε εἰσῆλθε μετὰ τῶν ὀπαδῶν του, καὶ ἐν ᾧ ἡ Δέσπω, βλέπουσα ὅτι τὸ καταφύγιόν της δὲν τὴν ἔκρυπτε πλέον, ἠγέρθη, καὶ ἐζήτει μετὰ τοῦ παιδίου ἄλλο ἄσυλον, οἱ Γέγαι ὁρμήσαντες συνέλαβον τὸν Ἀθανάσιον, καὶ ὁ Βεκτακτζῆς, καθίσας αὐτὸν ἔμπρός του εἰς τὸ ἐφίππιον, καὶ ἀδιαφορῶν διὰ τῆς μητρὸς τοὺς κοπετοὺς καὶ τοῦ πατρὸς τὰς κατάρας ἀνεχώρησε μετὰ τῆς συνοδείας, ἐπιστρέφων εἰς Τεπελένιον.

(Ἀκολουθεῖ.)

Η ΑΜΑΖΩΝ.

Πόσους ἀγῶνας δὲν καταβάλλουσι, πόσην φαντασίας δαπάνην οἱ συντάττοντες διηγήματα, ὅπως ἐφεύρωσιν ὁμοιαληθές τι τὴν πλοκὴν, καὶ συγχρόνως δραματικὸν ἔχον τὸ διαφέρον! Καὶ ὅμως ποσάκις δὲν συμβαίνουσι δράματα ἀληθῆ, κατὰ πολὺ ὑπερβαίνοντα τὰς θαῤῥαλεωτέρας αὐτῶν ἐπινοίας, τὰς περιπαθεστέ-

ρας αὐτῶν συνθέσεις. Τοιοῦτο ἓν δρᾶμα προτιθέμεθα νὰ διηγηθῶμεν διὰ βραχέων, πεπεισμένοι ὅτι ἐν αὐτῷ μετὰ συμπαθείας θέλουσιν ἴδῃ τῆς Πανδώρας οἱ ἀναγνῶσται τὴν τελευταίαν τύχην ἑνὸς φίλου αὐτῶν, ὅστις ἂν δὲν μᾶς πλανᾷ ὑπὲρ αὐτοῦ προκατάληψις, συντελεῖ πρὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου εἰς ὠφέλιμον αὐτῶν διασκέδασιν·

Κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον ἐν τῷ Ἀγγλικῷ λιμένι τῆς Σουθαμπτῶνος ἐθαυμάζετο ἄρτι καταρτισθὲν τὸ ὡραῖον ἀτμόπλουν ἡ *Ἀμαζών*, ἓν τῶν μεγίστων καὶ κομψοτάτων ἀφ' ὅσα ποτὲ παρήγαγεν ἡ ἀγγλικὴ ναυπηγία. Πλῆθος συνέῤῥεεν ὅπως ἴδῃ τὴν βασιλίδα ταύτην τῶν θαλασσῶν, ἥτις ἐντὸς ὀλίγου ἔμελλε νὰ ἐκπλεύσῃ πρὸς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας. Εἰς τὰς ὀγκώδεις καὶ ἰσχυρὰς μηχανάς της, ἀριστουργήματα τῶν πρώτων τῆς Ἀγγλίας ἐργοστασίων, ἔστιλβεν ὑπὲρ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ὁ χαλκὸς καὶ ὁ χάλυψ. Αἱ ἀποθῆκαί της περιεῖχον ἀφθονίαν τροφῶν, δεξαμενὰς ποτίμου ὕδατος, ἀνθράκων ἐφόδια, ὑπὲρ τὰς ἕνδεκα χιλιάδας τόνων, ὅσα ἐδύναντο ν' ἀρκέσωσιν εἰς τὸν περίπλουν τῆς γῆς. Ὁ θάλαμός της ἦτον ἐστολισμένος ὡς θάλαμος ἡγεμόνος, καὶ τὸ σκάφος, τριχῇ διαιρούμενον, τοιαύτην εἶχε κατασκευὴν, ὥστε ἂν ἡ μία, ἂν καὶ αἱ δύω τῶν διαιρέσεων ἐπόνουν, καὶ ἂν εἰσέῤῥει ἡ θάλασσα, ἡ τρίτη ἔμενεν ἀνέπαφος, καὶ ἐξηκολούθει ἐν πλήρει ἀφοβίᾳ τὸν πλοῦν της. Οἱ ἔμπειροι τῆς ναυπηγικῆς μετ' ἀγάπης καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἔβλεπον ἐν τῷ λιμένι τὴν χάριν τῶν ἀναλογιῶν, τὸ κάλλος τοῦ σχήματος, τὸ σκόπιμον τῆς διαθέσεως τοῦ ὡραίου αὐτοῦ ἀτμοπλόου. Οἱ δὲ ὑπερωκεανείων ὁδοιποριῶν ὀρεγόμενοι ἐφθόνουν τοὺς εὐδαίμονας οἷς ἐδέδοτο νὰ διατρέξωσι τὰς ὑγρὰς κελεύθους, τὸ ἥμισυ τῆς ὑδρογείου, ἀσφαλῶς καὶ ἀνέτως ἐντὸς τῶν πλωτῶν αὐτῶν ἀνακτόρων. Ἀλλὰ τὸ πλεονέκτημα τοῦτο δὲν παρεχωρήθη εἰς τοὺς τυχόντας· οἱ ἐπιβάται ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἄνθους τῆς κοινωνίας. Ὅταν ἡ Ἀμαζὼν κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Ἰαννουαρίου ἀνέπεμψε τὸν πρῶτον μέλανα καπνὸν ἀπὸ τῆς καμίνου της, καὶ ἔστρεψε πρὸς τὸν Ὠκεανὸν τὴν ἀνυπόμονον καὶ τῶν κυμάτων ἔτι ἄγευστον πρῷράν της, εἰς τὰ σπλάγχνα της περιεῖχεν ἑκατὸν πεντηκονταπέντε ναύτας καὶ ἐπιβάτας. Τούτων ἦσαν Ἄγγλοι οἱ πλεῖστοι, καὶ πολλοὶ λίαν διακεκριμένοι διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις των, ἐπέμποντο ὡς ἐπιτροπὴ ὅπως σπουδάσωσι τὸ ζήτημα τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Πανάμα, τινὲς δὲ ἦσαν συγγραφεῖς διάσημοι, ὡς ὁ Ἐλιῶτος Βαβυρτὼν, οὗ μεγάλην φήμην ἀπέκτησε τὸ μυθιστόρημα τὸ ἐπιγραφόμενον « Σταυρὸς καὶ ἡμισέληνος. » Πολλοὶ δὲ συνωδεύοντο καὶ ὑπὸ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων των εἰς τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην, ἥτις μᾶλλον ὡς τερπνὴ ἐθεωρεῖτο περιδιάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἡμισφαίριον. Ἐκτὸς ὅμως τῶν Ἄγγλων ἐπέβαινον τοῦ πλοίου καί τινες Γάλλοι, εἷς μάλιστα, ἀνὴρ ἐπίσημος, πεμπόμενος ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς Καλλιφορνίαν ὅπως φροντίσῃ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐκεῖσε διὰ τοῦ προϊόντος τοῦ λαχείου τῆς χρυσῆς πλίνθου προαποσταλέντων. Οὗτος ἦν ὁ Κ. de Bellemarre, ὅστις ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦ Γαβριὴλ Φεῤῥῆ πολλὰ, καὶ ἰδίως τὰς *σκηνὰς τοῦ Μεξικανικοῦ βίου* ἐδημοσίευσεν διὰ τῆς Ἐπιθεωρήσεως τῶν δύω κόσμων, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέδωκε τὴν ζωηρὰν καὶ ἀκριβεστάτην εἰκόνα τῶν λαῶν οὓς ἄλλοτε εἶχε σπουδάσει καὶ πρὸς οὓς ἤδη ἐπέστρεφεν, ἐν τῷ ὡραίῳ μυθιστορήματι, τῷ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐν Γαλλίᾳ ἀναγνωσθέντι, ἐπιγραφομένῳ δὲ *Ὁ Κυνηγὸς*, καὶ οὗ ἡ Πανδώρα δημοσιεύει μετάφρασιν.

Εἰς τὰς τέσσαρας μετὰ μεσημβρίαν τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀτμόπλουν ἐξῆλθε τοῦ λιμένος τῆς Σουθαμπτῶνος, καὶ ἤρχισε διασχίζον τὰ κύματα τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἡ ἐπαύριον, σάββατον, ἦτον ἡμέρα ὡραία, καὶ οἱ ἐπιβάται, πλήρεις ἀγαλλιάσεως, συνέδεον γνωριμίας μετὰ τῶν νέων συνοίκων των, ἠσπάζοντο μετὰ συγκινήσεως τὴν ἀχανῆ πλάκα τοῦ ὠκεανοῦ, ὁριζομένην ἀπὸ τὸν ἀχανῆ θόλον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα οἱ μὲν ἄνδρες περιήρχοντο ἐπισκεπτόμενοι λεπτομερῶς τὴν μεγαλοπρεπῆ κατοικίαν των, αἱ δὲ κυρίαι παρεδίδοντο εἰς τὰς γυναικείας ἐργασίας ὡς ἐν ταῖς ἀνέτοις τοῦ Λονδίνου αἰθούσαις, ἢ ἔψαλλον προσκυμβαλίζουσαι, καὶ τὰ παιδία ἔπαιζον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος.

Μεταξὺ τῶν γυναικῶν μία, ἡ Ἐλεονόρα, ὡραιοτάτη τῆς Ἀγγλίας κόρη, ἐξ ἐκείνων ὧν τὸ σῶμα φαίνεται πεπλασμένον ἀπὸ τὴν χιόνα τῆς Ἄρκτου, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς Μεσημβρίας, ἐκάθητο εἰς τὸ κύμβαλον· παρὰ δὲ τὴν θύραν ἵστατο μ' ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὴν προσοχὴν ἀτενῆ ὁ ἡμέτερος Γαβριὴλ ὁ Φεῤῥῆς.

— Ἆ! ἐκεῖ εἶσθε, κύριε, εἶπε διακόπτουσα τὴν μουσικὴν ἡ Ἐλεονόρα, ἥτις πρὸ ὀλίγων ὡρῶν εἶχε γνωρίσει τὸν συνεπιβάτην της. — Δὲν σᾶς ἤκουσα ὅταν εἰσήλθετε.

— Μὲ συγχωρεῖτε, Κυρία, ὅτι εἰσῆλθα χωρὶς νὰ μ' ἀκούσητε, ἀπεκρίθη ὁ συγγραφεύς. Ἀλλὰ σᾶς ὁμολογῶ ὅτι ἤμην ἄφωνος,

— Ἄφωνος! εἶπεν, ἡ Ἐλεονόρα, προσποιουμένη. Ὁ ὑγρὸς ἀὴρ τῆς θαλάσσης σᾶς ἐπέφερεν ἀπόσβεσιν τῆς φωνῆς, τὸ σύνηθες πάθος τῶν ἰχθύων;

— Ὄχι ὁ ἀὴρ τῆς θαλάσσης, ἀπεκρίθη ὁ Φεῤῥῆς· ἀλλὰ τὴν γλῶσσαν μου ἐδέσμευσαν αἱ διπλαῖ εἰς ἓν συγχεόμεναι ἁρμονίαι, πέριξ μου ἡ μεγάλη ἁρμονία τῶν βοϊζόντων κυμάτων, καὶ πλησίον μου ἡ οὐρανία ἁρμονία τῶν ᾀδόντων ἀγγέλων.

Ἡ δ' Ἐλεονόρα ἐρυθριάσασα,

— Τῷ ὄντι, εἶπε, καταπληκτικὴ εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Ὠκεανοῦ. Ὁμολογῶ ὅτι ποτὲ δὲν τὸν ἀκούω μακρόθεν μυκώμενον, χωρὶς νὰ αἰσθανθῶ ἀόριστόν τινα συγκίνησιν· εὐλάβειαν τὴν λέγω, ἀλλὰ δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι μετέχει καὶ φόβου.

— Διατὶ νὰ τὸ ἀρνηθῆτε, Κυρία, ὑπέλαβεν ὁ Γάλλος. Τίνος ἡ ψυχὴ δὲν συνιζάνει, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ δὲν ἐκτείνεται, δὲν ταπεινοῦται ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ δὲν ἐξυψοῦται, ὅτε τὸ μέγα στοιχεῖον, ἀνήσυχον εἰς τὴν κοίτην του, ἐγείρῃ ἐξ ἀγνώστων μυχῶν τὴν ἀχανῆ ὑλακήν του, τὴν γῆν ἀπειλοῦν καὶ πρὸς τὸν πλάστην ἀπέραντον ἀναπέμπον δοξολογίαν; Ἀλλὰ δὲν εἶναι πάντοτε τὸ μέλος του τοσοῦτον ἐπίσημον. Ἐνίοτε πόσον φιλοπαιγμόνως γελᾷ, πόσον χαρμοσύνως φιλεῖ τὰς κολπουμένας ἀκτάς του, πόσον ἥμερος εἶναι ὁ φλοῖσβός του καὶ γλυκεῖα ἡ μελῳδία του! καὶ ὅταν τις Σειρὴν ἀκούηται ψάλλουσα

ἐπὶ τῶν κυμάτων του, πῶς γοητεύει τὰς ψυχάς, καὶ πῶς καθιστᾷ τὰ στόματα ἄφωνα!

— Ὦ! ἀνεφώνησεν ἡ Ἀγγλὶς μειδιῶσα, ὑμεῖς οἱ Γάλλοι, οἵτινες εἰς οὐδὲν πιστεύετε, πιστεύετε λοιπὸν εἰς τὰς Σειρῆνας;

— Καὶ οἱ δυσπιστότεροι ἐξ ἡμῶν, καὶ αὐτοὶ οἱ ὑλισταί, πιστεύουσι κἂν εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθήσεών των, ἀπεκρίθη ὁ Φεῤῥῆς. Ν' ἀμφισβητήσω τῶν Σειρήνων τὴν ὕπαρξιν; ἄπαγε. Οὐδὲ ἐκπλήττομαι ποσῶς ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς τὰς ἐνόμισε τόσον ἐπικινδύνους. Ὅ,τι ὅμως δὲν δύναμαι νὰ τῷ συγχωρήσω, εἶναι ὅτι ἐπέτρεψε νὰ δεθῇ εἰς τὸν ἱστόν, καὶ δὲν ἐῤῥίφθη εἰς τοὺς πόδας ἐκείνων, αἵτινες ἀνέπεμπον τοιαῦτα οὐράνια ᾄσματα.

— Λησμονεῖτε, εἶπεν ἀνακαγχάζουσα ἡ Ἐλεονόρα, δύω τινά. Πρῶτον, ὅτι πόδας αἱ Σειρῆνες δὲν εἶχον, καὶ δεύτερον, ὅτι θὰ ἔπιπτεν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου ἐκτὸς τῶν σειρήνων, θὰ εὕρισκε καὶ τὸν θάνατον.

— Τὸν θάνατον! εἶπεν ὁ Φεῤῥῆς μετά τινος συγκινήσεως; Ἅπαξ, κυρία, θεν' ἀποθάνωμεν. Εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, τίς ἡ διαφορά; Εὐδαίμων ὅστις ἀποθάνῃ ὅπου εἰσὶν οἱ φίλτεροι τῆς καρδίας του πόθοι.

Ἡ συνδιάλεξις ἤρχισε λαμβάνουσα στροφὴν ὁπωσοῦν αἰσθηματικήν, ὥστε ἡ Ἐλεονόρα ὡς θεὸν ἐκ μηχανῆς εἶδε μίαν τῶν συνοδοιπόρων, τὴν νέαν σύζυγον τοῦ Κ. Μακκλάρεν, Ἄγγλου ὑπαλλήλου πεμπομένου εἰς Δεμεράραν, κρατοῦσαν εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ οὔτε διετὲς βρέφος της, καὶ προσελθοῦσαν εἰς τοῦ θαλάμου τὴν θύραν.

— Ὁποῖος σᾶς φαίνεται ὁ καιρός; τὴν ἠρώτησεν ἡ Ἐλεονόρα, ὅπως τὴν ἑλκύσῃ πλησιέστερον, καὶ αὐξήσῃ τοῦ διαλόγου τὰ πρόσωπα.

— Πάντοτε ὡραῖος ὡς ἦτον, ἀπεκρίθη ἡ Κυρία Μακκλάρεν. Ἐγὼ κατέβην ὅμως νὰ τυλίξω μὲ θερμότερον ἔνδυμα τὸ παιδίον μου, διότι τρέμω μὴ τὸ βλάψῃ ἡ ἑσπερινὴ δρόσος. Ἀλλὰ ταύτην τὴν στιγμὴν μάλιστα εἶναι λαμπροτάτη ἡ θέα. Ὁ ἥλιος δύει εἰς νέφη σεσωρευμένα, καὶ βάφει αὐτὰ καὶ τὴν θάλασσαν μ' ἐξαίσια χρώματα.

— Δὲν ἐπιθυμεῖτε νὰ ἴδητε τὴν θέαν ταύτην; ἠρώτησεν ἡ Ἐλεονόρα τὸν Φεῤῥήν;

— Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ὁδηγήσω εἰς τὸ κατάστρωμα, ἀπεκρίθη αὐτός, προσφέρων φιλοφρόνως εἰς τὰς δύω κυρίας χεῖρα βοηθείας διὰ ν' ἀναβῶσι τὴν ἀπότομον κλίμακα. Τῷ ὄντι τὸ θέαμα ἦτον ἀπερίγραπτον. Εἰς δυσμὰς ἐπυργοῦντο ὑψηλὰ καὶ πολυσχημάτιστα νέφη· ἀλλαχοῦ μὲν ὑψούμενα ὡς γίγαντες κρανοφόροι, ἀλλαχοῦ δὲ ὡς ὄρη χιονοσκεπῆ σωρευόμενα· ὁ δὲ ἥλιος, ὀπίσω τοῦ παραπετάσματός των κρυβείς, ἔβαφεν αὐτὰ αἱματόχροα, ῥοδόχρουν δὲ τὴν ἔκτασιν τῆς θαλάσσης, καὶ αἱ ἀκτῖνές του τὸ περίγραμμα χρυσοῦσαι αὐτῶν, ἐξεῖχον ὑπὲρ αὐτὰ καὶ τὰ περιέστεφον.

— Ἰδού, Κυρία, εἶπεν ὁ Φεῤῥῆς, ἄλλη ἁρμονία, οὐχὶ κατωτέρα τῆς μουσικῆς ἐκείνης, περὶ ἧς ὡμιλοῦμεν, ἡ ἁρμονία τοῦ κάλλους. Ὁποία ἐντέλεια ὅταν εἰς ἓν ὂν συνδυάζωνται αἱ δύω αὗται ἁρμονίαι, πόσον εὐδαίμων ὁ εἷς ὃν δίδοται ἀμφοτέρων ν' ἀπολαμβάνῃ!

Ἦτον προφανὲς ὅτι ὁ ἀὴρ τοῦ καταστρώματος δὲν συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ πραΰνῃ τὸν ἐξαφθέντα τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ ἐνθουσιασμόν. Ἀπὸ τὴν νέαν δὲ αὐτοῦ ἔκρηξιν ἔσωσε τὴν Ἐλεονόραν ὁ Εὐγένιος, τὸ βρέφος τῆς Κ. Μακκλάρεν, ὡς ἀπὸ τὴν πρώτην εἶχε σώσει ἡ μήτηρ αὐτήν. Παιδίον ὡραῖον, μὲ μεγάλους γλαυκοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς ἀγγέλου, μὲ ζωηρὰν φυσιογνωμίαν, μόλις ὑπετραύλιζε τὰς πρώτας λέξεις ἀκόμη, ἀλλ' αἱ ἄναρθροί του ἐκεῖναι φωναὶ ἦσαν τῆς μητρός του τὸ ἐγκαύχημα καὶ ἡ εὐτυχία. Αὐτό, τεῖνον τὸν μικρὸν δάκτυλόν του πρὸς τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ ὅπου ὁ ἥλιος ἔδυε,

— Φωτιά! εἶπε, προφέρον μίαν τῶν ὀλίγων λέξεων ὅσας κατώρθου νὰ ἐκφέρῃ καταληπτῶς.

Ἡ μήτηρ του τὸ ἐφίλησε περιπαθῶς εἰς τὸ στόμα.

— Τὸ παιδίον σας, Κυρία, εἶπεν ὁ Φεῤῥῆς πρὸς τὴν Κ. Μακκλάρεν, ἐζωγράφισε ζωηρότερον τὴν σκηνὴν ἐκείνην ἀφ' ὅ,τι ἐδύνατο ὁ ἄριστος τῶν ποιητῶν.

— Τῷ ὄντι, εἶπεν ἡ Ἐλεονόρα, δὲν φαίνεται ἡ θάλασσα ὅλη ὡς φλογερά, καὶ τὰ νέφη ἐκεῖνα ὡς γλῶσσαι πυρὸς ἀπὸ πυρκαϊὰν ἀναβαίνουσαι;

— Ὁμοιάζουσιν, εἶπεν ὁ Κ. Φεῤῥῆς, ὡς γιγαντιαῖόν τι πλοῖον πυρπολούμενον ἐπὶ τοῦ πελάγους.

— Ὦ! τί φοβερὸν πρέπει νὰ εἶναι τὸ τοιοῦτον! ἀνέκραξεν ἡ Ἐλεονόρα. Ἐλέγετε, Κυρία, πρὸ ὀλίγου, ὅτι ὅταν ἅπαξ μέλλωμεν ν' ἀποθάνωμεν, ἀδιάφορος εἶναι τοῦ θανάτου ὁ τόπος. Ἠμπορῶ νὰ συμφωνήσω μὲ ὑμᾶς, ἂν ὅμως ἐξαιρέσητε αὐτὸν καὶ μόνον· τὸν θάνατον ἐντὸς πλοίου πυρπολουμένου κατὰ τὸ πέλαγος! Ἐκεῖνον, σᾶς ὁμολογῶ, τὸν φοβοῦμαι.

— Τῷ ὄντι, ἀπήντησεν ὁ Κ. Φεῤῥῆς, δὲν εἶναι ὁ εὐαρεστότερος πάντων. Κατ' εὐτυχίαν ὅμως εἶναι ἐξ ἐκείνων οὓς ἡ πεῖρα καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐξήλειψαν ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν πιθανοτήτων. Τὰ πλοῖα, μάλιστα πλοῖα ὡς τὴν Ἀμαζόνα ταύτην, εἶναι τόσον ἐντέχνως κατεσκευασμένα, τὰ πάντα ἐπ' αὐτῶν εἰσὶν ἐν τοιαύτῃ τάξει, ἡ ὑπηρεσία τόσον ἀκριβῶς ἐκτελεῖται, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν οὐδὲ ἀφορμὴ ποτὲ νὰ δοθῇ τοιούτου δυστυχήματος. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἤθελε δοθῇ, βλέπετε τὴν λέμβον ταύτην εἰς ἣν στηρίζεσθε, καὶ τὴν ἀπέναντι ἐκείνην, τὴν ἄλλην; Αὗται λέγονται αἱ Σωσάνδραι, καὶ δύνανται νὰ περιλάβωσιν ἐν καιρῷ ἀνάγκης πάντας τοὺς ἐπιβάτας καὶ πᾶν τὸ πλήρωμα, καὶ ν' ἀνθέξωσι, χωρὶς ν' ἀνατραπῶσιν, εἰς τὴν βιαιοτέραν ὁρμὴν τῶν κυμάτων.

— Σᾶς Εὐχαριστῶ διὰ τὸ ναυτικὸν τοῦτο μάθημα, εἶπεν ἡ Ἐλεονόρα. Λαμβάνω τοὐντεῦθεν κατοχὴν τῆς καλῆς αὐτῆς Σωσάνδρας.

— Ἄδικον! ἀνέκραξεν ἀστειευόμενος ὁ Κ. Φεῤῥῆς. Ἂν ἀληθεύῃ τῆς Κ. Στάελ τὸ λόγιον, ὅτι «ἐπιπλέει τὸ πνεῦμα», εἰς ἡμᾶς πρέπει ν' ἀφήσητε τὴν Σωνάνδραν.

— Θαυμάζομεν τῆς δύσεως τὴν καλλονήν, τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα πυρπολούμενα νέφη, κύριε Σίμμερς, εἶπε πρὸς τὸν ἐκεῖθεν διερχόμενον πλοίαρχον ἡ Ἐλεονόρα, ἧς ἡ τακτικὴ ἐφαίνετο νὰ νεοσυλλεκτῇ ἐπικου-

ρους, ὁσάκις ἔβλεπεν ἐπιθετικώτερον τὸν ἤδη, ὡς φαίνεται, οὐχὶ ἐντελῶς ἀνεπίφοβον ἐχθρόν.

Ὁ Κ. Σίμμερς ἦν εἷς τῶν γενναιοτέρων καὶ ἐμπειροτέρων ναυτικῶν τῆς Ἀγγλίας, δι' ὃ καὶ κατὰ προτίμησιν ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ διοίκησις τοῦ ὡραιοτέρου τῶν ἀτμοπλόων.

— Ἐπεθύμουν, κυρία, εἶπεν ἐλαφρῶς κλίνων ὁ Κ. Σίμμερς, νὰ μὴ ὑπῆρχον ἐκεῖνα τὰ πυρπολούμενα νέφη, καὶ ἂς ἦτον μικροτέρα ἡ καλλονὴ τῆς δύσεως.

— Διατί, ἠρώτησεν ἡ Κ. Μακκλάρεν. Σᾶς προαγγέλουσί τι δυσάρεστον;

— Εἰς ἐμὲ οὐδὲν, ἀπεκρίθη ὁ πλοίαρχος. Ἡ Ἀμαζὼν μου ἠξεύρει νὰ χορεύῃ εἰς τὸ ὑγρὸν ἔδαφος, ὅ,τι σκοπὸν καὶ ἂν φυσᾷ ὁ καιρός· ἀλλὰ δι' ὑμᾶς, κυρίαι, ἐπροτίμων νὰ μὴ ἐστόλιζον ἐκεῖνα τὰ νέφη τὴν δύσιν, διότι μᾶς προαγγέλλουσιν ἄνεμον, καὶ θέλετε ἴσως τὴν νύκτα ἐνοχληθῇ.

— Ὁ μικρός μου Εὐγένιος! πῶς θὰ ὑποφέρῃ ὁ πτωχὸς, εἶπεν ἡ Κ. Μακκλάρεν, μετὰ φιλοστοργίας ἐναγκαλιζομένη τὸ παιδίον της. Θὰ μοὶ ἐπιτρέψετε, Κύριε πλοίαρχε, νὰ σᾶς ὁμολογήσω ὅτι δὲν ἀγαπῶ τὴν θάλασσάν σας.

— Ὁ ἄνεμος θὰ πνεύσῃ ἀπὸ δυσμῶν, παρετήρησεν ὁ Κ. Φεῤῥῆς. Θὰ τὸν ἔχωμεν ἐναντίον.

— Καὶ ἑπομένως θ' ἀναβάλῃ τὸν πλοῦν μας, ἐπρόσθεσεν ἐρωτηματικῶς ἡ Ἐλεονόρα.

— Βλέπετε, Κυρία, τὰς προπαρασκευὰς αἵτινες γίνονται διὰ καθαρισμὸν καὶ εὐπρεπισμὸν τοῦ πλοίου πρὸς τέλεσιν τῆς κυριακῆς λειτουργίας, εἶπεν ὁ πλοίαρχος δεικνύων τοὺς ναύτας οἵτινες ἤντλουν ὕδωρ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ κατέθετον τοὺς πλήρεις κάδδους εἰς τὸ κατάστρωμα. — Ἐκτὸς τῆς αὔριον, ἄλλην μίαν κυριακὴν θὰ πανηγυρίσητε ἐπὶ τοῦ πλοίου μου, καὶ τὴν ἄλλην εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν ἀντιπόδων· ἡ Ἀμαζὼν δὲν ἀναχαιτίζεται ἀπὸ ἀνέμους καὶ κύματα. Τρέχει δώδεκα κόμβους τὴν ὥραν.

Τῷ ὄντι ἡ Ἀμαζὼν προώδευε μὲ μεγάλην ταχύτητα. Ἀλλ' ὅ,τι ἐφαίνετο ἔτι ταχύτερον προοδεῦον, ἦτον ἡ νεωστὶ ἀναφυεῖσα σχέσις μεταξὺ τοῦ Κ. Φεῤῥῆ καὶ τῆς Ἐλεονόρας. Ἡ ὁμιλία αὐτοῦ ἦτον ζωηρὰ καὶ ἀποπνέουσα τὴν εὐφυΐαν ἐκείνην, ἣν οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν γνωρίζουσιν ἐκ τοῦ ἀριστουργήματος αὐτοῦ, ἐκ τοῦ Κυνηγοῦ. Ἐλάμβανε δὲ ἤδη καὶ ἰδιαίτερόν τινα χρωματισμὸν ἐκ τοῦ αἰσθήματος ὅπερ κατέκτα ταχύτατα τὴν καρδίαν του. Ἡ δὲ τῆς Ἐλεονόρας, ἂν δὲν ἔτρεχε καὶ αὐτὴ δώδεκα κόμβους τὴν ὥραν, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔμενε στάσιμος, καὶ ἴσως ἂν τις ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἀκριβὴς τῶν διατρεχόντων παρατηρητῆς, ἤθελεν εἰκάσει ὅτι τὴν τρίτην κυριακὴν αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἀντιπόδων θὰ πανηγύριζον ἄλλην τινὰ τελετὴν ἀπὸ τὴν συνήθη λειτουργίαν.

Ἀπόδειξις δὲ ὅτι ἡ Ἐλεονόρα εἶχε τὴν συναίσθησιν τοῦ ἐν αὐτῇ συμβαίνοντος, εἶναι ὅτι ἅμα ἡ Κυρία Μακκλάρεν εἶχεν ἀποσυρθῇ ἐκ μερίμνης διὰ τὸ βρέφος της, ἔδειξε καὶ αὐτὴ εἰς τὸν Κ. Φεῤῥῆν τὸν οὐρανὸν ἤδη καλυφθέντα ἀπὸ τὰ νέφη τῆς δύσεως, καὶ τὴν θάλασσαν ὀγκουμένην κατὰ μικρὸν, καὶ τὰς πρώτας τῆς βροχῆς ψεκάδας, ἃς ὁ ἐγειρόμενος ἄνεμος τῇ ἔπεμπεν εἰς τὸ πρόσωπον.

— Πολὺ ἀσφαλὴς, εἶπε, δὲν εἶμαι εἰς τοὺς πόδας μου ὅταν χορεύῃ τὸ πλοῖον· προλαμβάνω νὰ κατακλινθῶ ἐν ὅσῳ εἶμὶ ἀκόμη κυρία τῶν κινήσεών μου. Καλὴν νύκτα σᾶς ἐπεύχομαι, καὶ μὴ ὀνειρεύεσθε σειρῆνας καὶ θαλάσσης τέρατα.

— Καλὴν νύκτα, κυρία, ἀπεκρίθη ὁ Κ. Φεῤῥῆς. Θὰ σᾶς ὑπακούσω. Ἀγγέλους θὰ ὀνειρεύωμαι.

Καὶ μεῖνας πολλὴν ὥραν ἀκόμη ἀκίνητος εἰς τὸ μέρος ὅθεν τὴν εἶδε ν' ἀναχωρήσῃ, τέλος ὁ ἔσχατος τῶν ἐπιβατῶν κατέβη εἰς τὸν κοιτῶνά του.

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι οὔτε σειρῆνας ὠνειρεύθη οὔτε ἀγγέλους, διότι δὲν ἐκοιμήθη διόλου. Ἦτον δὲ ἴσως πρώτη ἡ ὥρα μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὅταν αἴφνης ἤκουσεν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του ἀντηχοῦσαν κραυγὴν ἀπαίσιον.

— Πῦρ! πῦρ εἰς τὸ πλοῖον! ἤκουσε φωνὴν ὀξεῖαν κράζουσαν.

Καὶ ἀμέσως, τὸν μανδύαν του ἐνδυθεὶς, ἐῤῥίφθη εἰς τὸ κατάστρωμα, ὅπου εὗρε προλαβόντα αὐτὸν, γυμνόποδα καὶ ἡμίγυμνον τὸν πλοίαρχον Σίμμερς. Συγχρόνως δὲ εἶδεν ἀπὸ ἓν τῶν στομίων τοῦ καταστρώματος ἐξερχομένην ἰσχυρὰν γλῶσσαν φλογός.

— Κλείσατε τὰς καταπακτάς, ἔκραξε στεντορίᾳ τῇ φωνῇ ὁ πλοίαρχος, ἐνῷ ἐπροσπάθει συγχρόνως νὰ ἐνδυθῇ. — Κρούσατε τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου! Ὅλοι ἐπάνω!

Ὁ κώδων τοῦ κινδύνου ἤρχισε θλιβερῶς νὰ ἠχῇ· αἱ καταπακταὶ ἐκλείσθησαν· ναῦται δὲ καὶ ἐπιβάται ἔντρομοι καὶ ἡμίγυμνοι ἐξέδραμον ἀπὸ τοὺς κοιτῶνας, ἐρωτῶντες ἀλλήλους τί τὸ συμβαῖνον· τοσαύτη δὲ ἦν ἡ ὁρμὴ τοῦ πυρὸς, ὥστε πολλάκις τὴν ἀπόκρισιν τοῖς ἔδιδον αἱ φλόγες εἰσορμῶσαι διὰ τῶν σανιδωμάτων. Ὁ Κ. Φεῤῥῆς εἷς τῶν πρώτων εἰσώρμησε διὰ τῆς κλίμακος πρὸς τὸν θάλαμον τῶν κυριῶν. Ἀλλ' ἐννοῶν ὅτι προὔκειτο ἤδη νὰ βοηθήσῃ, ἐπέστρεψε δρομαῖος πρὸς τὸν κοιτῶνά του νὰ ἐνδυθῇ, ὅπως εὑρεθῇ ἕτοιμος ἐν καιρῷ ἀνάγκης. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐξεχέοντο εἰς τὸ κατάστρωμα, καὶ διὰ τῶν κραυγῶν καὶ διὰ τῶν συμβουλῶν, καὶ διὰ τοῦ τρόμου των, ηὔξανον μεγάλως τὸν θόρυβον καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς ἐπωφελοῦς ἐργασίας.

Ἀλλ' ἐν ὀλίγαις στιγμαῖς ἡ κλεισθεῖσα καταπακτὴ κατέπεσεν εἰς ἄνθρακας, καὶ αἱ φλόγες ἐξώρμησαν μετὰ διπλασίας δραστηριότητος.

— Πλοίαρχε! ἐχάθημεν πλοίαρχε! ἠκούσθη γοερὰ φωνὴ ἀναπεμπομένη ἀπὸ ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ πλοίου.

— Σιωπή! καὶ καθεὶς εἰς τὸν τόπον του! διέταξεν ὁ πλοίαρχος μὲ γενναίαν ἀταραξίαν.

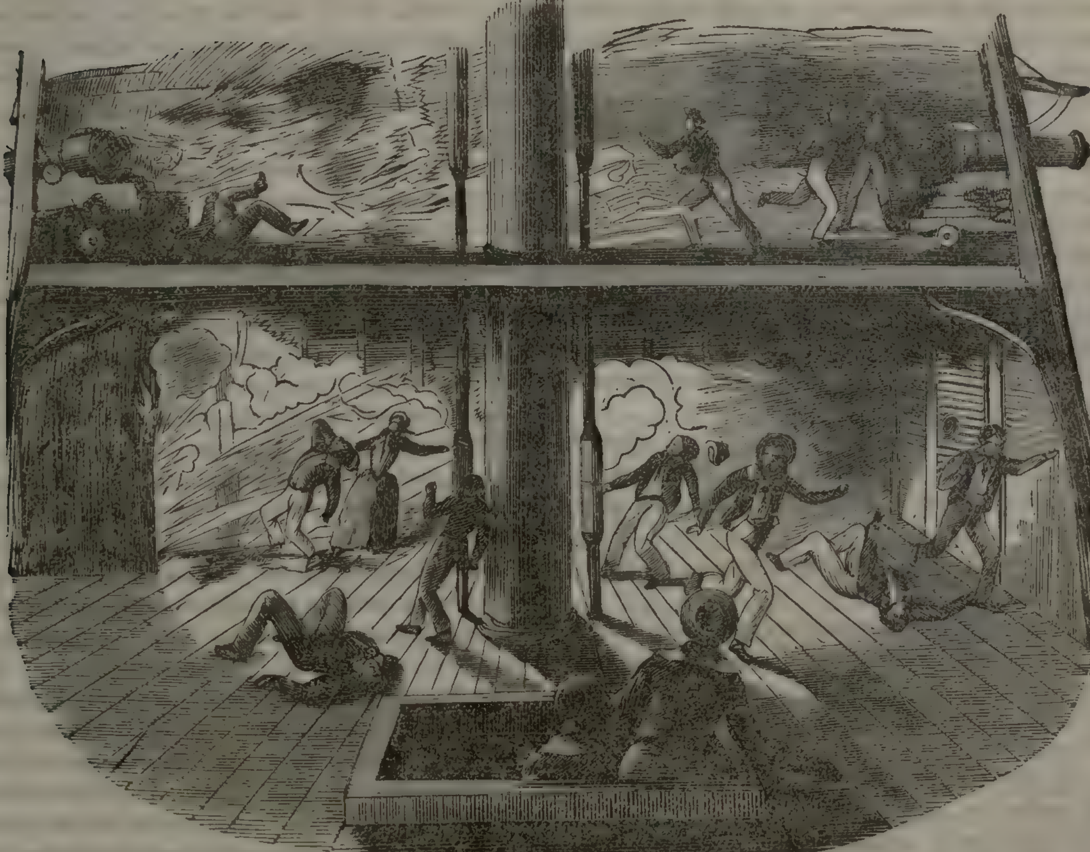
— Ὅλοι εἰς τοὺς κάδδους!

Καὶ λαβὼν ὁ ἴδιος ἕνα τῶν κάδδων τῶν παρεσκευασμένων διὰ τὴν ἐπαύριον, ἔχυσεν αὐτὸν εἰς τὸν φλογερὸν κρατῆρα, καὶ ὅλοι οἱ ναῦται, ἐκτελοῦντες τὸ πρόσταγμά του, ἐκένωσαν εἰς τὸ μέρος ὅθεν αἱ φλόγες ἐξήρχοντο ὅλον ποταμὸν θαλασσίου ὕδατος. Ἀλλὰ ἡ φλὸξ, ἀφανισθεῖσα ἐπὶ μίαν στιγμὴν, καὶ ἀντικαταστᾶσα ἀπὸ καπνὸν μέλανα καὶ πυκνὸν, ὅστις ἐφάνη μέχρις οὐρανοῦ ἀναβαίνων, ἐπανῆλθεν ἀ-

μέσως ἐπιτείνουσα τὴν ὁρμήν της, ὡς ὀργιζομένη διὰ τὸν γινόμενον αὐτῇ πόλεμον.

— Ὑποπλοίαρχε! ἔκραξεν ὁ Κ. Σίμμερς, πρὸς ἀξιωματικόν τινα, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὥρμησε διὰ τῶν φλογῶν, καὶ παρέστη εἰς τὸν πλοίαρχον ὅλος κατακεκαυμένος τὴν κόμην καὶ τὰ φορέματα. — Ποῦ εἶναι ἡ ἑστία τῆς πυρκαϊᾶς; πόθεν προῆλθεν.

— Ὅλοι οἱ ἄνθρακες καίουσιν, ἀπεκρίθη ὁ ἀξιωματικός. Ἦσαν ὑγροὶ ὅταν ἡ ἑταιρία μᾶς τοὺς παρέδοσε, καὶ ἀνήφθησαν αὐτομάτως. Ὅλη ἡ ἀποθήκη εἶναι ἀπέραντος κάμινος. Ὅλην τὴν θάλασσαν

ἂν χύσωμεν εἰς αὐτὴν, δὲν σβύει, καὶ αἱ ἀντλίαι δὲν ἐργάζονται πλέον.

— Καιρὸς, ἃς φροντίσωμεν περὶ τῶν ἀνθρώπων, εἶπεν ὁ πλοίαρχος.

— Κάτω τὰς δύω σωσάνδρας!

Τινὲς τῶν ναυτῶν, ὅσοι δὲν εἶχον θορυβηθῇ εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὴν ἠξεύρωσι τί ἀκούουσι καὶ τί πράττουσιν, ὥρμησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὑποπλοιάρχου, πρὸς τὰς μεγάλας λέμβους, διὰ νὰ τὰς καταβιβάσωσιν. Ἀλλ' ἐν τῷ ἅμα ἐπανελθὼν — Πλοίαρχε, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς, αἱ φλόγες κατέλαβον ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ πλοίου. Αἱ σωσάνδραι καίονται.

— Τὸ πηδάλιον πρὸς τὸν ἄνεμον! ὅλοι εἰς τὸ πηδάλιον! Ἔκραξε τότε ὁ πλοίαρχος, καὶ ὁ πηδαλιοῦχος ἀμέσως ὑπήκουσε, καὶ πολλοὶ ναῦται ἔτρεξαν νὰ βοηθήσωσιν. Ἀλλὰ μετὰ μίαν στιγμὴν,

— Τὸ πλοῖον δὲν ὑπακούει εἰς τὸ πηδάλιον, ἔκραξεν ὁ πηδαλιοῦχος.

— Ἀφῆτε τὸ πηδάλιον! Σβύσατε τὸ πῦρ τῶν μηχανῶν! ὑπέλαβε ταχέως ὁ πλοίαρχος.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον. Ὁ θάλαμος τῶν καμίνων ἐφλέγετο ὅλος. καὶ οὐδεὶς ἀπολύτως ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ διὰ νὰ σβύσῃ αὐτάς.

Τότε τὸ πλοῖον ἐγκατελείφθη εἰς ἑαυτὸ, χωρὶς πηδαλιούχου, χωρὶς ὁδηγίας τῶν μηχανῶν. Ἡ δὲ μηχανῆς ἐκείνη πυρκαϊὰ, ἡ θερμότης ἕνδεκα χιλιάδων τόνων καιομένων ἀνθράκων, ἀνέπτυσσε τὸν ἀτμὸν εἰς τὴν ὑπερτάτην αὐτοῦ δύναμιν, καὶ τότε τὰ δύω πανσθενῆ στοιχεῖα ἤρχισαν πάλην ἀνήκουστον. Ὁ ὠκεανὸς ὠρυόμενος, καὶ ὑπὸ σφοδροῦ μαστιζόμενος λαίλαπος, ἐξώρμα ἐκ τῶν ἀπωτάτων δυσμῶν τὰ οὐρανομήκη του κύματα, κατὰ τοῦ πλευστοῦ αὐτοῦ ὑφαιστίου, ὅπερ ὑπὸ τοῦ συρίζοντος ἀτμοῦ ἐλαυνόμενον, διέσχιζε τὸ ὕδωρ ὡς βέλος, μετ' ἀκαθέκτου ταχύτητος.

— Τὰς λέμβους εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τὰς κυρίας καὶ τοὺς ἐπιβάτας! ἠκούσθη πάλιν προστάττουσα ἡ καθαρὰ καὶ ἀτάραχος φωνὴ τοῦ πλοιάρχου, ὅστις,

ἅμα δοὺς τὸ πρόσταγμα τοῦτο, εἰσῆλθεν εἰς τὸν θάλαμόν του, ἔλαβεν ἓν πιστόλιον εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κατάστρωμα.

Ταύτην τὴν στιγμὴν ἐφάνη ἐξερχόμενος ἀπὸ τὰ κοῖλα τοῦ πλοίου ὁ Κ. Φεῤῥῆς, φέρων εἰς τὰς ἀγκάλας του τὴν Ἐλεονόραν, ἥτις, κλαίουσα, παρεδέχετο καὶ ἐζήτει ν' ἀποσπασθῇ ἀπ' αὐτάς. Ἡ ταχύτης μεθ' ἧς ηὔξανεν ἡ πυρκαϊὰ ἦτον τοσαύτη, ὥστε μόλις ἐπρόφθασε νὰ ἐνδυθῇ ὁ Κ. Φεῤῥῆς, καὶ ἤδη ἡ πάροδος ἡ ἄγουσα πρὸς τὸν κοιτῶνα τῶν κυριῶν, διότι ἦν συνεχὴς μετὰ τῆς διαιρέσεως τῶν μηχανῶν, ἦτον ὅλη παρανάλωμα τῶν φλογῶν, καὶ ὅσαι γυναῖκες δὲν εἶχον προφθάσει νὰ προεκδράμωσιν, ἐκινδύνευον τὸν ἔσχατον κίνδυνον.

Ὡς μαινόμενος εἰσώρμησεν ὁ Φεῤῥῆς διὰ τῶν φλογῶν, ἅμα εἶδε τὴν Ἐλεονόραν εἰς μίαν γωνίαν ἐῤῥιμμένην ὡς ἄπνουν, καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς τεταμένους ὑπὸ τῆς φρίκης ἀτενίζουσαν τὴν πρόοδον τοῦ πυρός. Ὁ Φεῤῥῆς ἐῤῥίφθη ἀμέσως πρὸς αὐτὴν, καὶ ἡ Ἐλεονόρα τῷ ἔτεινε τὰς χεῖρας ὡς πρὸς σωτῆρα. Ἀλλ' ἐνθυμηθεῖσα ἐν τῷ ἅμα ὅτι ὡς μόνον ἔνδυμα εἶχε τὸν ἁπλοῦν χιτῶνα τῆς κλίνης, διότι αἱ φλόγες εἶχον αἰφνηδίως ἐξυπνήσει τὰς κυρίας, καὶ διώξει αὐτὰς ἐντρόμους ἀπὸ τὰς κλίνας των, ἔφυγεν εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τοῦ κοιτῶνος, καὶ ἐζήτησε νὰ κρυβῇ, σταυροῦσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους της. Ὁ Φεῤῥῆς ὅμως τὴν σωτηρίαν της μόνον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, τὴν ἠκολούθησε μετὰ βίας, τὴν ἥρπασεν εἰς τοὺς στιβαροὺς του βραχίονας, καὶ ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ματαίαν ἀντίστασίν της, ἔδραμε πρὸς τὴν θύραν.

Ἀλλ' ἐκεῖ παρέστη ἐμπρός του μὲ τὴν κόμην λυτὴν, μὲ βλέμμα παράφορον, μὲ τὸν χιτῶνα ἐν ἀταξίᾳ, ἡ Κυρία Μακκλάρεν, τείνουσα πρὸς αὐτὸν τὸ βρέφος της.

— Τὸν υἱόν μου, σῶσε τὸν υἱόν μου, τῷ ἐφώναξε μὲ φωνὴν γοεράν.

Πολλάκις ἡ Κυρία Μακκλάρεν, μὲ τὸ παιδίον της εἰς τὰς χεῖρας, εἶχεν ἀποπειραθῇ νὰ ἐξορμήσῃ διὰ τῆς πυρπολουμένης θύρας· ἀλλὰ βλέπουσα τὰς φλόγας ἐτρόμαζεν, ἐτρόμαζε μάλιστα διὰ τὸν υἱόν της, καὶ ἐπέστρεφε μετ' ἀπελπισίας.

— Τὸν υἱόν μου, σῶσε τὸν υἱόν μου. Δός τον εἰς τὸν πατέρα του, ἔκραζε.

Ὁ Φεῤῥῆς τότε, αἰσθανθεὶς συντριβομένην τὴν καρδίαν του ἀπέναντι τῆς ἀφάτου ταύτης μητρικῆς θλίψεως, εἰ καὶ βαρὺ κρατῶν φορτίον, ἔτι δυσφορώτερον γινόμενον, διότι ἡ Ἐλεονόρα ἤθελε νὰ τὸν διαφύγῃ, ἥρπασεν ὅμως καὶ τὸ βρέφος, καὶ οὕτω, δι' ἑνὸς ἅλματος, εὑρέθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν, ἐν ᾧ τὸ παιδίον, φοβηθὲν ὅτι εὑρέθη εἰς ἀγνώστους ἀγκάλας, καὶ τρομάζον τὸ πῦρ, ἔκλαιε, καὶ ἐκτεῖνον τὰς μικρὰς χεῖράς του, ἐφώναζε τὴν μητέρα του. Εἰς τὴν φωνὴν ταύτην δὲν ἠδυνήθη ἡ μητρικὴ στοργὴ νὰ ἀνθέξῃ, καὶ ἡ Κυρία Μακκλάρεν, λησμονοῦσα φλόγας καὶ κινδύνους, ἐῤῥίφθη κατόπιν του, καὶ οὕτω μετὰ τοῦ Φεῤῥῆ ἀνέβη εἰς τὸ κατάστρωμα. Ἐκεῖ δὲ ἥρπασε τὸν μικρὸν Εὐγένιον, καὶ νευρικῶς ὀλοφυρομένη, τὸν κατεκάλυπτεν ἀπὸ φιλήματα, ὡς ἂν ἤθελε νὰ τὸν καταφάγῃ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἤρχισεν, ὅσον τὸ κιλυνδούμενον πλοῖον τῇ τὸ ἐπέτρεπε, νὰ περιτρέχῃ τὸ μὴ καιόμενον μέρος τοῦ καταστρώματος, ζητοῦσα τὸν ἄνδρα της.

Τὴν δὲ Ἐλεονόραν κατέθεσεν ὁ Φεῤῥῆς εἰς τὸ ἔδαφος ἅμα ἀνέβη τὴν κλίμακα. Καὶ ὁ ἔσχατος αὐτῆς χιτὼν εἶχε σχισθῇ εἰς τὴν πάλην ἣν ὑπέστη, καὶ εἶχε κατακαῇ, ἐν ᾧ διέσχιζε τὰς φλόγας, ὡς καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς πολλαχοῦ ἐποδύνως. Ἅμα δὲ ᾐσθάνθη ἑαυτὴν ἐλευθέραν, ἤρχισε νὰ κλαίῃ πικρῶς, καὶ ἀποσυρθεῖσα, ἐκρύβη εἰς μίαν γωνίαν ὀπίσω τοῦ πηδαλίου.

Ὁ δὲ πλοίαρχος ἐξηκολούθει μετὰ πάσης δραστηριότητος διατάττων τῶν λέμβων τὴν καταβίβασιν. Πολλοὶ τῶν ἐπιβατῶν, ἅμα ἤκουσαν τὸ πρόσταγμα τοῦτο, ὥρμησαν εἰς μίαν λέμβον, εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν θορυβωδῶς, καὶ ἠθέλησαν οἱ ἴδιοι νὰ τὴν λύσωσιν. Ἀλλ' ἄπειροι ὄντες, καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου παραφερόμενοι, ἔλυσαν τὸν ἕνα μόνον δεσμὸν, ἡ λέμβος ἐκρεμάσθη καθέτως, καὶ ὅλοι μέχρις ἑνὸς, μεγάλην ἀφέντες καὶ τρομερὰν φωνὴν, ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐπνίγησαν.

Πρὸς τὸ ἄλλο πλευρὸν μία λέμβος κατεβιβάσθη εὐτυχῶς εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ἐῤῥίφθησαν τόσον ἀτάκτως πλῆθος ἐπιβατῶν, καὶ ὁ κυματισμὸς τῆς θαλάσσης ἦτον τόσον σφοδρὸς, καὶ τόσον ὁρμητικῶς ἔσχιζε τὰ κύματα τὸ καιόμενον πλοῖον, ὥστε καὶ ἡ λέμβος αὕτη ἀνετράπη, καὶ οἱ ἐπιβάται ἐπνίγησαν. Τὸ ἀπαίσιον φῶς τῆς πυρκαϊᾶς ἔβαφεν αἱματηρὰν τὴν ἀγρίαν ἔκτασιν τῆς θαλάσσης, πτώματα κιλυνδοῦσαν εἰς τὸν ἀφρόντης ὡς τὸν Πυριφλεγέθοντα τῶν ἀρχαίων μύθων.

Ἡ θέα αὕτη πανικὸν ἐνέβαλε φόβον εἰς πάντας, καὶ ναῦται καὶ ἀξιωματικοὶ δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι αὐτοῦ. Μεταξὺ δὲ τοῦ γενικοῦ θορύβου, μία τῶν ἐπιβατῶν, ἡ Κυρία Μακκλάρεν, ἐν ἐξάψει παραφορᾶς διατρέχουσα τὸ κατάστρωμα, ἦλθε καὶ ἐῤῥίφθη γονυπετὴς ἐμπρὸς τοῦ πλοιάρχου, καὶ ὑψοῦσα τὸ βρέφος της ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς της,

— Πλοίαρχε Σίμμερς, ἔκραζε, πλοίαρχε Σίμμερς, σῶσον τὸ παιδίον μου. Σῶσον τὸ ἀθῶον παιδίον μου. Αὐτὸ δὲν ἐγνώρισεν, αὐτὸ δὲν ἐχάρη τὸν κόσμον ἀκόμη. Μὴ ἀφίνῃς, πλοίαρχε Σίμμερς, τὴν θάλασσαν νὰ μοὶ τὸ ἐπάρῃ· μὴ ἀφήνῃς τὴν φλόγα νὰ μοὶ τὸ φάγῃ.

Ὁ πλοίαρχος, ὡς βράχος ἱστάμενος ἀκλόνητος ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς καταπλήξεως, βλέπων ὅτι μία λέμβος κατεβιβάσθη τέλος εἰς τὴν θάλασσαν χωρὶς ἀπευκταίου συμβάντος, ἔτεινε τὴν χεῖρα εἰς τὴν Κ. Μακκλάρεν, καὶ τὴν ἔφερεν εἰς τὴν κλίμακα διὰ νὰ καταβῇ εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ἰδὼν ὅτι εἷς τῶν ἀξιωματικῶν τὴν εἶχε προλάβει, διεύθυνε κατ' αὐτοῦ τὸ πυροβόλον, καὶ ἐλθὼν, ἐστάθη ἄνωθεν τῆς λέμβου.

— Ἔξω, ἄνανδρε! ἐφώναξεν ἢ πυροβολῶ καὶ σὲ φονεύω ὡς σκῦλον.

Ὁ ἀξιωματικὸς τρέμων καὶ κατησχυμένος ἀνέβη εἰς τὸ κατάστρωμα.

— Ἡ εὐθύνη τῆς ζωῆς τῶν ἐπιβατῶν βαρύνει ἐφ' ἡμῶν, κύριοι, εἶπεν ἔπειτα ἀποτεινόμενος εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ἱσταμένους ἀξιωματικούς. Ἐν ὅσῳ μία μό-

νη κυρία, εἷς μόνος ἐπιβάτης, εἷς μόνος ναύτης μένει ἐντὸς τοῦ πλοίου, ἂν ἰδῶ κἀνένα νὰ θελήσῃ νὰ καταβῇ εἰς τὰς λέμβους, αὐτὸ τὸ πυροβόλον τὸ κρατῶ δι' ἐκεῖνον.

Ἔπειτα δὲ περιβλεψάμενος, εἶδε πλησίον του ἕνα νέον ἀκόλουθον, μόλις ἔφηβον, ὅστις ἑαυτὸν λησμονῶν ἠγωνίζετο μετ' ἐνθουσιώδους ζήλου ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων. Ὁ πλοίαρχος ᾐσθάνθη δάκρυα ἀναβρύοντα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, διότι ἐνεθυμήθη ὅτι τὴν προτεραίαν ἀκόμη εἶχεν ἰδῆ τὴν μητέρα τοῦ νέου τούτου απαραμυθήτως κλαίουσαν, διότι ἐπ' ὀλίγους μόνον μῆνας, ὡς ἐνόμιζεν, ἔμελλε ν' ἀποχωρισθῇ τὸ προσφιλέστατον τῆς καρδίας της τέκνον.

— Ἀκόλουθε Ἐῤῥίκε, τῷ εἶπεν ὁ πλοίαρχος μὲ φωνὴν εἰς ἣν ἐπροσπάθησε νὰ δώσῃ ἐπιταγῆς τόνον. Σοὶ δίδω τὴν ἐντολὴν νὰ ὁδηγήσῃς τὴν λέμβον ταύτην. Κατάβα ἀμέσως.

— Ἀλλὰ πλοίαρχε . . . ὑπέλαβε διστάζον τὸ παιδίον.

— Πῶς! ἀποκρίνεσαι ὅταν προστάζω! εἶπε συστέλλων τὰς ὀφρῦς ὁ πλοίαρχος. Κάτω ἀμέσως.

Ὁ ἀκόλουθος ἔλαβεν ἀμέσως ἓν σχοινίον, καὶ δι' αὐτοῦ ὀλισθαίνων μ' ἔξοχον ἐπιδεξιότητα, κατέβη εἰς τὴν κυμαινομένην λέμβον.

— Ἄνθρωπος εἰς τὴν θάλασσαν! ἔκραξεν εἷς ναύτης τῆς λέμβου.

Τῷ ὄντι, ἐν ᾧ ἡ Κυρία Μακκλάρεν ἐπήδα ἀπὸ τὴν κλίμακα εἰς τὴν λέμβον, τὸ βρέφος της διέφυγεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας της, καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκείνη ἐῤῥίφθη ἀμέσως κατόπιν του, καὶ πρὶν αὐτὸ βυθισθῇ, κατώρθωσε νὰ τὸ συλλάβῃ ἀπὸ τὸ φόρεμα, καὶ τὸ ἐκράτει δι' ὅλης της τῆς δυνάμεως, βυθιζομένη μετ' αὐτοῦ, διότι νὰ κολυμβᾷ δὲν ἤξευρε.

Ἀλλ' ὁ ἀκόλουθος Ἐῤῥῖκος, ὡς εἶδε τὸ μέρος πρὸς ὃ ὁ ναύτης ἐδείκνυεν, εἰς μόνην τὴν γενναιότητά του πειθόμενος, ἐβυθίσθη ἀμέσως εἰς τὴν θυελλώδη θάλασσαν, καὶ εὐτυχῶς συνέλαβε τὴν κυρίαν Μακκλάρεν ἀπὸ τὸν βραχίονα. Ἀλλὰ τὸ νὰ τὴν ἀνασύρῃ ἦτον δυσκολώτατον, καὶ πολὺ πιθανότερον ἦτον νὰ πνιγῇ καὶ ὁ ἴδιος, διότι ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἐκράτει πάντοτε σφιγκτὰ εἰς τὴν χεῖρά της τὸ φόρεμα τοῦ παιδίου της, καὶ δὲν τὸ ἄφινε διὰ νὰ συνδράμῃ εἰς τὴν σωτηρίαν της. Τέλος ὅμως ἡ ἐπιδεξιότης καὶ ἡ ῥώμη τοῦ νέου ἀξιωματικοῦ ὑπερίσχυσαν, καὶ τὴν ἔφερεν εἰς τὴν λέμβον. Ἀλλ' ἐνῷ τὴν ἀνέσυρον εἰς αὐτὴν, τὸ παιδίον τὴν διέφυγε πάλιν, διότι τὸ φόρεμά του ἔμεινεν εἰς τὴν χεῖρά της ἐσχισμένον, καὶ τότε αὐτὴ, εἰς οὐδὲν λογιζομένη τὴν νέαν καὶ θαυμασίαν της σωτηρίαν, ἐῤῥίφθη αὖθις εἰς τὰ κύματα, καὶ ὑπὸ τῆς θαυματουργοῦ μητρικῆς στοργῆς ὁδηγουμένη, κατώρθωσεν αὖθις νὰ συλλάβῃ τὸν Εὐγένιον, ὥστε ὁ ἀκόλουθος Ἐῤῥῖκος ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἀφοσιώσεώς του, ἤδη δὲ μετὰ περισσοτέρας ἐπιτυχίας, διότι τὴν κατέθεσεν εἰς τὴν λέμβον, ὅπου ἔπεσε λειποθυμοῦσα, καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῆς τὸ παιδίον της.

— Κύριε, ὑπάρχει λέμβος δι' ὑμᾶς ἑτοίμη. Τὸ πλοῖον, βλέπετε εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῇ. Ἡ μόνη ἐλπὶς, ἂν καὶ ἀμυδρὰ, εἰς τὰς λέμβους στηρίζεται. Καιρὸς δὲν μένει, κατέλθετε. Ταῦτα εἶπεν ὁ πλοίαρχος πρὸς τὸν Κ. Φεῤῥῆν, ὃν εἶδεν ἔμφροντιν διαβάντα ἔμπρός του.

— Κύριε πλοίαρχε, εἶπεν οὗτος. Ἐκεῖ παρὰ τὸ πηδάλιον κεῖται ἀκόμη μία γυνή· ἐκείνης ἐπιμελήθητε τὴν σωτηρίαν. Διατάξατε νὰ τὴν καταβιβάσωσιν εἰς τὴν λέμβον.

Ὁ πλοίαρχος ἔδωκεν ἀμέσως τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς, καὶ ἐν τῷ ἅμα δύω ναῦται συνέλαβον τὴν Ἐλεονόραν κειμένην ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἄνευ αἰσθήσεως, καὶ τὴν κατεβίβασαν πρὸς τὴν λέμβον. Ἀλλ' ἡ κίνησις αὕτη τὴν ἐπανέφερεν εἰς ἑαυτήν· καὶ ὅταν ἠνέωξε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἶδεν ὅτι εἶναι εἰς στάσιν γυμνότητος σχεδὸν ἐντελοῦς, καὶ ὅτι περιεστοιχίζετο ἀπὸ ἄνδρας, διέφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ναυτῶν, καὶ ἐπέστρεψε δρομαία εἰς τὸ κατάστρωμα. Ὁ Κ. Φεῤῥῆς ἦλθε τότε πρὸς αὐτὴν, καὶ τὴν παρεκάλεσε μετ' ἐνθέρμων λόγων, μετὰ δακρύων, νὰ λησμονήσῃ πρὸς μίαν στιγμὴν τὴν ἄκαιρον αἰδῶ, καὶ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς σωτηρίας της· καὶ ὅταν εἶδεν ὅτι ἀντὶ ν' ἀποκριθῇ, ἔκρυπτε τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖράς της καὶ ἔκλαιε, παρεκάλεσε τοὺς ναύτας νὰ τὴν φέρωσιν αὖθις εἰς τὴν λέμβον, ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας, καὶ οἱ ναῦται ὑπήκουσαν. Μόλις πλὴν τὴν ἀφῆκαν ἐλευθέραν, καὶ τὴν σεμνότητα ὑπὲρ τὴν ζωὴν ἐκτιμῶσα, ἀνέβη εἰς τὸ κατάστρωμα, ὅπου ἐδύνατο νὰ μένῃ μακρὰν παντὸς βλέμματος. Ὁ Κ. Φεῤῥῆς τὴν εἶδε διελθοῦσαν ἔμπρός του, καὶ αἴρων τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐκτύπησε τὸ μέτωπον μὲ τὴν χεῖρά του.

— Μὴ χρονοτριβῆτε, Κύριε, εἶπε πρὸς αὐτὸν εἷς Γάλλος συνοδοιπόρος, ὅστις διευθύνετο πρὸς τὴν λέμβον. Στιγμὰς μόνον ἀκόμη θὰ ὑπάρξῃ τὸ πλοῖον. Ἐδῶ ὁ θάνατος εἶναι ἄφευκτος.

— Ἀφ' οὗ, φίλε, ἅπαξ πέπρωται ν' ἀποθάνωμεν, ἐδῶ ἢ ἀλλαχοῦ, εἰς τὴν θάλασσαν ἢ εἰς τὴν ξηρὰν, τίς ἡ διαφορά; εἶπεν ὁ Φεῤῥῆς, ἐπαναλαμβάνων αὐτὰς ἐκείνας τὰς λέξεις ἃς πρὸ ὀλίγων ὡρῶν ὑπὸ τόσον ἀλλοίους οἰωνοὺς εἶχε προφέρει. Καὶ ἀφῆκε τὸν συμπατριώτην του νὰ καταβῇ μόνος του εἰς τὴν λέμβον.

Ἡ ὁρμὴ πρὸς τὰς λέμβους ἀπέβη εἰς πολλοὺς ὀλεθρία. Πολλοὶ ἐν τῇ ἀνυπομονησίᾳ των, ἐν ᾧ ἤθελον νὰ πηδήσωσιν εἰς αὐτὰς, ἐπήδων εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγοντο. Μία κατεποντίσθη, διότι εἰσώρμησαν εἰς αὐτὴν περισσότεροι τῶν ὅσους ἠδύνατο νὰ φέρῃ. Αἱ δὲ λοιπαὶ, ἅμα οἱ διοικοῦντες αὐτὰς ἔβλεπον ὅτι δὲν ἐδύναντο ἀκινδύνως νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλοι ἐπιβάται, ἐμακρύνοντο ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, καὶ ἀπὸ τοῦ κύκλου ὃν ἀγρίως ἐφώτιζεν ἡ πυρκαϊὰ, ἐβυθίζοντο εἰς τὸ παχὺ καὶ ἐξώτατον σκότος.

Ἡ ἐσχάτη ἀποπλεύσασα ἦτον ἡ περιέχουσα τὴν κυρίαν Μακκλάρεν μετὰ τοῦ βρέφους της, καὶ τὸν συμπατριώτην τοῦ Κ. Φεῤῥῆ. Ὅλων τῶν ἐπιβατῶν αὐτῆς τὰ βλέμματα ἦσαν ἀτενῶς ἐστραμμένα πρὸς τὸ πυρπολούμενον πλοῖον, ὅπερ, οὔτε ὑπὸ κυμάτων οὔτε ὑπὸ ἀνέμων ἀναχαιτιζόμενον, ἔτρεχε μετ' ἀκαθέκτου ὁρμῆς ἐπὶ τῆς θαλάσσης, λεῖχον τὰ νέφη μὲ

τὰς φλογερὰς γλώσσας του, καὶ φαινόμενον ὡς τεραστία κάμινος, φερομένη εἰς τοῦ ὠκεανοῦ τὴν ἀχανῆ ἐπιφάνειαν.

Ὅταν τὸ τελευταῖον ἡ λέμβος διέκρινε τὰ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἀντικείμενα, ὁ πλοίαρχος Σίμμερς ἵστατο παρὰ τὸ πηδάλιον, καὶ ἡ φλὸξ ἀντανακλωμένη καθέτως ἐπὶ τοῦ προσώπου του, ἐδείκνυε τοὺς εὐγενεῖς χαρακτῆράς του, ἠρεμίαν ἡρωϊκὴν καὶ τῆς ἐγκαρτερήσεως τὴν μεγαλοπρέπειαν πνέοντας.

Παρ' αὐτὸν δὲ ἀφ' ἑνὸς ἵστατο ὁ Κ. Μακκλάρεν καὶ ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς Βαβυρτὼν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Κ. Φεῤῥῆς, εἰς οὗ τὸν ὦμον ἐστήριζε τὴν κεφαλήν της ἡ νέα Ἐλεονόρα, διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὰ ῥάκη τοῦ χιτῶνός της αἰδημόνως συνάπτουσα. Πέριξ δὲ ἵσταντο ἐν κύκλῳ ὅλοι οἱ ἐπιβάται, ὅσοι δὲν εἶχον κατορθώσει νὰ ἐπιβῶσιν εἰς λέμβους, ἢ ὅσοι ἐκ τῶν δύω ἀπελπισιῶν ἐπροτίμησαν τὴν ἀπονωτέραν.

Μετ' ὀλίγον ὅλοι ἐγονάτισαν, καὶ φωνὴ ἐπίσημος ἤχθη ἀπὸ τοῦ κύκλου αὐτῶν, ὁ ψαλμὸς τῆς ἐπιθανάτου δοξολογίας.

Ἀλλ' ἡ λέμβος ἐμακρύνθη, καὶ κατ' ὀλίγον τὰ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐφαίνοντο ἀμυδρότερα, καὶ τοῦ ψαλμοῦ ἔφερεν μόνον σπανίους τόνους ὁ ἄνεμος, ὅταν ἐφύσα σφοδρότερος. Τέλος ἐσβέσθησαν καὶ αὐτοὶ, καὶ μακρὰν πρὸς δυσμὰς ἐφαίνετο μόνον ὡς μέγας τις δαυλὸς μακρυνόμενος μετ' ἀκατανοήτου ταχύτητος. Αἴφνης μέγας ἠκούσθη πάταγος, ὡς ἑκατὸν τηλεβόλων ἐκρηγνυμένων, καὶ οὐρανὸν καὶ θάλασσαν ἐφώτισε λάμψις λαμπροτέρα πολὺ τῆς ἡμέρας, καὶ ὁ ἀὴρ ἐπληρώθη ἀπὸ φλογερὰ σώματα, σφενδονιζόμενα μέχρι τῶν νεφελῶν, διαγράφοντα παντοίας καμπύλας, καὶ βυθιζόμενα εἰς τὰ κύματα. Ἀλλὰ μεθ' ἓν δεύτερον τοῦ λεπτοῦ, ἐσβέσθη ὁ κρότος, ἐσβέσθη ἡ λάμψις, καὶ οὐρανὸς καὶ θάλασσα ἐβυθίσθησαν πάλιν εἰς σιγὴν καὶ εἰς σκότος. Ὅλοι ἐν τῇ λέμβῳ ἐῤῥίφθησαν εἰς τὰ γόνατα αὐτομάτως.

Ὅλοι, πλὴν μόνης τῆς Κυρίας Μακκλάρεν, διότι αὕτη ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἔκειτο ἐν λειποθυμίᾳ εἰς τῆς λέμβου μίαν γωνίαν. Τέλος δὲ συνῆλθε, καὶ ἡ πρώτη της λέξις ἦν·

— Εὐγένιε, Εὐγένιε, τέκνον μου·

Καὶ τὸ πρῶτον της κίνημα, νὰ ζητήσῃ τὸ παιδίον της. Εὑροῦσα δὲ αὐτὸ πλησίον της, τὸ ἥρπασε περιπαθῶς, καὶ κλαίουσα ἤρχισε νὰ τὸ καταφιλῇ. Ἔπειτα δὲ ἐρώτησε ποῦ εἶναι ὁ κύριος Μακκλάρεν, ἂν εἶναι ἐντὸς τῆς λέμβου· ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίνετο.

— Ποῦ εἶναι; ἐπανέλαβεν ἔντρομος ἡ δυστυχὴς γυνὴ, ἥτις πρὸ δύω ἐτῶν μόλις ἦτον ἡ εὐδαιμονεστέρα τῶν συζύγων. Διατί σιωπᾶτε; Ἐπνίγη, ἀπώλετο; Ἔμεινεν εἰς τὸ πυρπολούμενον πλοῖον; Εἰπέτε μοι, ἂν ἔχετε εὐσπλαγχνίαν.

Ὁ Γάλλος τέλος ἀνέλαβε νὰ τὴν καθησυχάσῃ, εἰπὼν εἰς αὐτὴν διὰ γενικῶν ἐκφράσεων, αἵτινες ἐπέτρεπον τὴν ἐλπίδα, ὅτι πολλαὶ λέμβοι ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸ πλοῖον, καὶ ὅτι πλεῖστοι τῶν ἐπιβατῶν εἶχον κατέλθη εἰς αὐτάς.

Ἐν τούτοις ὁ ἄνεμος ἦτον σφοδρότατος, ἡ θάλασσα ταραχωδεστάτη τὸ σκότος πυκνότατον, ἡ βροχὴ ἔπιπτε ῥαγδαία, καὶ οἱ πλεῖστοι ἐν τῇ λέμβῳ δὲν εἶχον οὐδ' ἕνα ἐπενδύτην, ἡ δὲ κυρία Μακκλάρεν μὲ μόνον ἐκαλύπτετο τὸ νυκτικὸν χιτῶνα, καὶ αὐτοῦ τὸ πλεῖστον μετεχειρίζετο ὅπως προφυλάττῃ τὸ σχεδὸν ἐντελῶς γυμνὸν βρέφος της, οἱ δὲ γυμνοὶ πόδες της ἐβάτευον εἰς τὸ ὕδωρ, ὅπερ ἐκ τῆς βροχῆς καὶ τῶν κυμάτων ἐπλήρου τὸν πυθμένα τῆς λέμβου, καὶ ηὔξανε τοὺς κινδύνους, μόλις ἀντλούμενον διὰ τῶν ἐναγωνίων προσπαθειῶν τῶν ἐπιβατῶν.

Οὕτω παρῆλθεν ἡ τρομερὰ ἐκείνη νὺξ, καὶ τέλος ἀνέτειλεν ὁ παρήγορος ἥλιος. Ἀλλὰ καὶ τὸ πελιδνὸν αὐτοῦ φῶς οὐδεμίαν ἀνακούφισιν ἔφερεν εἰς τοὺς κατατριχομένους ναυαγούς. Μάτην περιέφερον πέριξ τὰ βλέμματα· οὐδαμοῦ σκιὰ γῆς, οὐδαμοῦ τὸ ἐλάχιστον σημεῖον ἐπικούρου πλοίου. Τὰ δὲ κύματα ἐκορυφοῦντο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ὁ ἄνεμος ἐπέτεινε τὴν λύσσαν του· ἡ βροχὴ ἔπιπτε κρουνηδὸν, καὶ οὐδεμία τροφὴ, καὶ οὐδὲ σταλαγμὸς ποτίμου ὕδατος ἐν τῇ λέμβῳ. Ἡ μόνη δ' ἐλπὶς σωτηρίας ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ἀκολούθου Ἐῤῥίκου, ὅστις μετὰ μεγάλης φρονήσεως, καρτερίας καὶ δραστηριότητος διεύθυνε τὴν ἀπηλπισμένην καὶ δεινὴν θαλασσοπλοΐαν. Διαιρέσας ναύτας καὶ ἐπιβάτας εἰς δύω λόχους, διέταξε νὰ κωπηλατῶσιν ἀμοιβαδὸν, ὥστε οἱ κεκμηκότες ν' ἀναλαμβάνωσι τὰς δυνάμεις των, καὶ ἐβοήθει τοὺς δραστηριωτέρους, καὶ ἐνεθάῤῥυνε τοὺς ἀτολμοτέρους διὰ λόγου καὶ ἔργου.

Οὕτω παρῆλθε καὶ αὕτη ἡ ἡμέρα, ὠχρὰ, θυελλώδης καὶ ἀτελεύτητος, καὶ ἐπῆλθε πάλιν νὺξ φοβερὰ, χωρὶς οὐδεμιᾶς πιθανότητος σωτηρίας. Τὰ πνεύματα ἦσαν ἤδη καταβεβλημένα, ἡ ἀπελπισία εἶχεν ἤδη καταλάβει τοὺς εὐψυχοτέρους, καὶ πεῖνα καὶ πρὸ πάντων δίψα τοὺς ἐτυράννει. Ὁ μικρὸς Εὐγένιος τῆς Κυρίας Μακκλάρεν ἔκλαιε ζητῶν νὰ φάγῃ, ἢ ζητῶν ὕδωρ, καὶ αἱ φωναί του ἐθέριζον τὴν καρδίαν τῆς μητρός του, ἥτις μόνον δάκρυα εἶχε νὰ τῷ προσφέρῃ.

— Αἴφνης Πλοῖον! πλοῖον! ἔκραξεν εἷς τῶν ναυτῶν, καὶ ὅλοι ἀπέβλεψαν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, καὶ ἰδοὺ τῷ ὄντι ἱστὸς πλοίου ἐφαίνετο εἰς τὸ λυκαυγὲς τῆς ἑσπέρας, καὶ μετ' ὀλίγον ἐφάνη καὶ τὸ σκάφος αὐτό. Οἱ ναῦται ἤγειρον ὅλοι διὰ μιᾶς τριπλῆν κραυγὴν, ἥτις ἤχησε μακρὰν ἐπὶ τοῦ πελάγους, καὶ ἐλλείψει ἄλλου ὑφάσματος ἔσχισαν λωρίδα τοῦ χιτῶνος τῆς Κυρίας Μακκλάρεν, καὶ τὴν ὕψωσαν εἰς μίαν κώπην. Αἴφνης εἰς τὸ πλοῖον ἐφάνη φῶς κινούμενον ἄνω καὶ κάτω. Τοῦτο ἦτον σημεῖον προφανὲς ὅτι τὸ πλοῖον τοὺς εἶδε. Πλήρεις χαρᾶς καὶ ἐλπίδος ἐξηκολούθησαν ἐπαναλαμβάνοντες τὰς κραυγάς των ἀπὸ λεπτοῦ εἰς λεπτὸν ὅπως ὁδηγήσωσι τὴν πορείαν τοῦ πλοίου.

Ἀλλὰ τὰ λεπτὰ παρήρχοντο, τὸ φῶς ἐσβέσθη, καὶ τὸ πλοῖον δὲν ἐφαίνετο πλέον. Περιέμεινον ἓν τέταρτον, περιέμεινον ἡμίσειαν ὥραν, μίαν ὥραν, ἀλλ' οὐδὲ φωνὴ ἀπὸ τοῦ πλοίου οὐδὲ ἀκρόασις. Πρόδηλον ἦτον ὅτι ἢ δὲν τοὺς ἐννόησεν, ἢ ὅτι νοήσαν εἶχε τὴν βαρβαρότητα νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν δεινὴν θέσιν των, καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον του.

Μετὰ λαμπρὸν φῶς πόσον ζοφερώτερον φαίνεται

τὸ σκότος, μετὰ τοιαύτην ἐλπίδα πόσον μεγαλητέρα κατέλαβεν ἀπελπισία τοὺς δυστυχεῖς ναυαγούς! Ἡ Κυρία Μακκλάρεν, ἐν ὅσῳ ἐνομίζετο ὅτι ἤρχετο τὸ σῶζον πλοῖον, ἐχόρευε τὸ παιδίον της εἰς τὰς χεῖράς της, καὶ μὲ τὰς τρυφερωτέρας λέξεις τῷ ὑπόσχετο τροφὴν καὶ ὕδωρ. Ἀλλ' ἅμα ἤκουσε τοὺς τρομερὺος λόγους: « Τὸ πλοῖον δὲν ἔρχεται, »

— Ἀπόθανε λοιπὸν καὶ σὺ ἄθλιον! ἀνέκραξε, καὶ ἐλειποθύμησε πάλιν.

Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνδρῶν δὲν ἀντέσχε περετέρω ἡ γενναιότης. Ὁ Γάλλος ἐπιβάτης ἐπλησίασεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς λέμβου διὰ νὰ ῥιφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ νὰ τελειώσῃ τὰ δεινά του ἐφ' ἅπαξ· ἀλλ' ὁ ἀκόλουθος Ἐῤῥῖκος, ἐννοήσας τὴν πρόθεσίν του, τὸν συνέλαβεν ἀπὸ τὸν βραχίονα.

— Κύριε Γάλλε, τῷ εἶπε, περιμείνατε κἂν ὡς αὔριον, καὶ ἂν ἡ ἡμέρα δὲν φέρῃ βελτίωσιν εἰς τὴν τύχην μας, σᾶς ἐπιτρέπω νὰ ἐκτελέσητε τὸν σκοπόν σας, ἐπανιστάμενος κατὰ τῶν σκοπῶν τοῦ θεοῦ.

Ὁ Γάλλος ἠσχύνθη βλέπων εἰς τὸ μειράκιον ἐκεῖνο τοιαύτην εὐψυχίαν, καὶ ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν του.

— Θωμᾶ, εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἷς ναύτης εἰς ἄλλον γείτονά του, ὅταν ἤμην εἰς Καναδᾶν, ἤκουσα τοὺς ἀγρίους ἐκεῖ λέγοντας, ὅτι τὸ κρέας τῶν μικρῶν παιδίων εἶναι τρυφερὸν καὶ γλυκὺ ὡς τῶν ἀρνίων.

Ὁ Θωμᾶς ἠτένισε τὸν ὁμιλήσαντα, μὲ φλογερὸν βλέμμα.

— Ἰωάννη, ἔχεις μάχαιραν; τὸν ἠρώτησε μετὰ μικρὰν σιωπήν.

— Ἔχω, καὶ πολὺ κοπτεράν, εἶπεν ὁ Ἰωάννης.

— Τὸ παιδίον μου! ἀνέκραξεν ἀναπηδῶσα ὡς λέαινα ἡ Κ. Μακκλάρεν, ἥτις ἐφαίνετο πρὶν λειποθυμοῦσα ἢ κοιμωμένη. Τίς θέλει νὰ μ' ἀφαιρέσῃ τὸν Εὐγένιόν μου; Ἐλθέτε, ἐδῶ εἶμαι. Ἂν ἔχετε μαχαίρας, ἔχω τοὺς ὄνυχάς μου, ἔχω ἐγὼ τοὺς ὀδόντας μου. Δὲν θὰ μὲ ἁρπάσητε τὸν Εὐγένιον.

Ἀλλὰ διὰ μιᾶς πίπτουσα εἰς τὰ γόνατα,

— Πεινᾶτε, εἶπεν, ἔχετε δίκαιον. Θέλετε νὰ φάγητε, ἔχετε δίκαιον. Ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ, ἀλλὰ σᾶς ἱκετεύω γονυπετῶς· λυπηθῆτέ με προσπίπτουσαν εἰς τοὺς πόδας σας, ἀφήσατε τὸ παιδίον μου. Θυσιάσετε ἐμέ. Σᾶς εἶναι πολὺ συμφερώτερον. Ἀπὸ ἓν μικρὸν παιδίον τίς πρῶτος θὰ φάγῃ. Ἀπὸ ἐμὲ δύνασθε νὰ τραφῆτε δύω ἡμέρας τοὐλάχιστον, καὶ ἐντούτοις θὰ φανῇ ἡ ξηρά, ἢ θὰ ἔλθῃ πλοῖον εἰς σωτηρίαν σας. Μὴ ἀποβάλλετε τὴν δέησίν μου.

Ἔπειτα δὲ στραφεῖσα πρὸς τὸν ἀκόλουθον,

— Κύριε ἀξιωματικέ, τῷ εἶπε. Σᾶς παραδίδω τὸν υἱόν μου, Βοηθήσατε, κύριε ἀξιωματικέ· σώσατε τὸν υἱόν μου. Θέλουσι νὰ τὸν φονεύσωσι. Θέλουσι νὰ τὸν φάγωσι. Σώσατέ τον, καὶ ἀποδόσατε ποτὲ εἰς τὸν πατέρα του τὴν φίλην αὐτὴν παρακαταθήκην.

— Ἡσυχάσατε, κυρία, εἶπεν ὁ νέος ἀκόλουθος, ὅστις ἐπίσης εἶχεν ἀκούσει τὴν συνδιάλεξιν τῶν ναυτῶν. Τὸ παιδίον σας δὲν διατρέχει τοιοῦτον κίνδυνον. Δὲν ἠξεύρω ἂν σωθῶμεν ἢ ἂν ἀποθάνωμεν, Σᾶς ἐγγυῶμαι ὅμως ὅτι θ' ἀποθάνωμεν ἢ θὰ σωθῶμεν ὅλοι ὁμοῦ. Καὶ ὅ,τι δύναται νὰ πείσῃ ἕκαστον περὶ τούτου, εἶναι αὐτό! ἐπρόσθεσε, σύρων ἀπὸ τὴν ζώνην του πυροβόλον, οὗ ἡ θέα ἐπέβαλεν εἰς ὅλους σέβας καὶ σιωπήν.

— Εὐχαριστῶ! εὐχαριστῶ! ἀνέκραξεν ἡ Κυρία Μακκλάρεν, γελῶσα ἐνταυτῷ καὶ κλαίουσα, καὶ κρατοῦσα σφιγκτὰ τὸ βρέφος της, χωρὶς νὰ συγκατανεύῃ πλέον οὐδὲ στιγμὴν νὰ τὸ ἀφήσῃ ἀπὸ τὰς ἀγκάλας της.

Οὕτω παρῆλθε καὶ ἐκείνη ἡ νύξ, ζοφερωτέρα, θυελλωδεστέρα, ἀγριωτέρα τῆς προτέρας. Ἡ βροχὴ οὔτε στιγμὴν δὲν ἔπαυσεν, οὐδ' ἐκόπασε διόλου ὁ ἄνεμος· ἐξ ἐναντίας δέ, πρὸς βοῤῥᾶν μεταπηδήσας, προσέθηκε καὶ τὸ δριμὺ ψῦχος εἰς τὰς λοιπὰς βασάνους τῶν ναυαγῶν.

Τέλος ἡ αὐγὴ ἤρχισε νὰ ὑποφώσκῃ, καὶ εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς ἀκτῖνα εἶδαν μετ' ἀγαλλιάσεως καὶ μετὰ φρίκης συγχρόνως πλοῖον ὅπερ ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸ δὲν τοὺς εἶχεν ἴδῃ, καὶ ἔπλεεν ἐπ' αὐτοὺς ὀρθόν, ὥστε ἡ πρύμνη του σχεδὸν τοὺς ἤγγιζεν ἤδη. Ὁ ἀκόλουθος Ἐῤῥῖκος ἔσπρωξεν ἀμέσως ἰσχυρῶς τὸ πηδάλιον, καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἐξέπεμψαν μεγάλην φωνήν, ἥτις ἠκούσθη ἀπὸ τὸ πλοῖον.

Τὸ πλοῖον ἀνακώχισεν ἐν τῷ ἅμα, κατεβίβασε τὴν ἀναβάθραν του, καὶ ἐδέχθη τοὺς δυστυχεῖς. Τὴν Κυρίαν Μακκλάρεν ὅμως ἀνεβίβασαν οἱ ναῦται αὐτοῦ φοράδην, διότι ἐκ τοῦ ψύχους, τῆς ὑγρασίας, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῆς ψυχικῆς ἀγωνίας, εἶχεν ἀπολέσει τὴν χρῆσιν τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν της.

Τὸ πλοῖον τοῦτο ἦτον Ὀλλανδικόν, καὶ διευθύνετο πρὸς τὴν Ἀμερικήν. Ἀλλ' ἀναλογισθεὶς ὁ πλοίαρχος ὅτι δὲν εἶχεν ἱκανὴν ποσότητα τροφῶν καὶ ὕδατος διὰ τοὺς προσθέτους του ἐπιβάτας, ἐπροτίμησε νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἀφ' οὗ ὅμως ἐφ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλοξοδρόμησεν εἰς ἐκεῖνα τὰ ὕδατα, ὅπως σώσῃ καὶ ἄλλους τῶν ναυαγῶν, ἂν ἤθελεν ἀπαντήσει. Καὶ τῷ ὄντι περὶ τὴν ἑσπέραν ηὐτύχησε νὰ εὕρῃ καὶ ἄλλην λέμβον ἔχουσαν ἑπτὰ ἐπιβάτας, καὶ τὴν ἐπαύριον εἰσέπλευσεν εἰς Βρέστην τῆς Γαλλίας, καὶ ἀπεβίβασεν αὐτόθι τὴν λείαν τῆς φιλανθρωπίας του.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ.

Ὑπὸ Κ. Π.

Ἡ αἵρεσις τῶν εἰκονομάχων, ἡ ἐπικρατήσασα ἐν τῷ Βυζαντινῷ Κράτει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ὀγδόης μέχρι τῶν μέσων περίπου τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος, ἐγένετο πρόξενος μεγάλων συμφορῶν· διότι ἐπήγαγε δεινὰς θρησκευτικὰς καταδιώξεις, αἱ δὲ καταδιώξεις αὗται προεκάλεσαν ἀδιαλείπτους στάσεις, αἱ δὲ στάσεις διήρεσαν τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τοῦτο, προσβαλλόμενον ἀπὸ βοῤῥᾶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀπ' ἀνατολῶν δέ, καὶ ἀπὸ μεσημβρίας, καὶ ἀπὸ δυσμῶν ὑπὸ τῶν Ἀράβων, εἶχε πλείστην χρείαν ἑνώσεως. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου, ἡ ἀλήθεια ἀπαιτεῖ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἅπαντες σχεδὸν οἱ βασιλεῖς οἱ ἀσπασάμενοι τὴν αἵρεσιν ταύτην, ὑ-

πῆρξαν ἄνδρες ἔγκριτοι, μεγαλουργοὶ ἐν πολέμῳ, ἐν εἰρήνῃ δὲ συνετοὶ, καὶ περὶ τὸν κατ' ἰδίαν βίον χρηστότεροι πολλῶν ὀρθοδόξων ἡγεμόνων. ¡ Ἆρά γε αἱ ἀρεταὶ ἐκεῖναι τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου, εἰς ὃν τὸ μῖσος τῶν ἀντιδόξων χρονογράφων ἐνεκόλαψε τὸ τοῦ Κοπρωνύμου στίγμα· ἆρά γε ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, καὶ τοῦ Μιχαὴλ Τραυλοῦ, καὶ μάλιστα τοῦ τελευταίου τῶν εἰκονομάχων, Θεοφίλου τοῦ δυστυχοῦς, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προϊὸν τοῦ δόγματος, τὸ ὁποῖον οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐπρέσβευσαν καὶ διὰ στιβαρᾶς χειρὸς ἠγωνίσθησαν νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τοὺς σφαδάζοντας ὑπηκόους; Βεβαίως ὄχι. Ἡ ἀπαγόρευσις τῶν εἰκόνων ἦτο ἁμάρτημα οὐ μόνον ἐκκλησιαστικὸν, ἀλλὰ καὶ πολιτικόν. Διὰ νὰ πεισθῶμεν περὶ τούτου, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ μὲν περὶ αὐτῆς διάταξις, καίτοι στηριχθεῖσα ὑπὸ ἀνδρῶν γενναίων καὶ εὐφυῶν, παρήγαγεν, ἐπὶ ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα ἔτη, φοβερὰν ἀναστάτωσιν, ἡ δὲ κατάργησις αὐτῆς κατωρθώθη εὐχερῶς, εἰ καὶ διεξαχθεῖσα ὑπὸ ἀσθενῶν γυναικῶν, καὶ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν νέαι προέκυψαν γενεαὶ ἀνατραφεῖσαι ἐν τῷ δόγματι ἐκείνῳ, ὥστε οὐ μόνον ὁ στρατὸς ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ἀπὸ εἰκονομάχων συνέκειτο, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ κλήρου πολλοὶ καὶ διακεκριμένοι ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ ἄνδρες τὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης ἐφρόνουν. Οἱ εἰκονομάχοι λοιπὸν βασιλεῖς δὲν ὑπῆρξαν μεγάλοι, διότι διετέλεσαν εἰκονομάχοι, ἀλλὰ καίπερ πρεσβεύσαντες τὸ δόγμα ἐκεῖνο. Ἡ ἱστορία πολλάκις παρίστησιν ἡμῖν ἄνδρας εὐφυεῖς, οἵτινες, παγιδευθέντες ὑπὸ ἰδέας πλημμελοῦς, καταναλίσκουσι τοὺς θησαυροὺς τῆς περιουσίας αὐτῶν εἰς ἐπιτυχίαν πραγμάτων ἀκατορθώτων, ὡς ἂν ἐφιλοτιμεῖτο ἡ θεία πρόνοια νὰ καταδεικνύῃ τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς λαμπροτέροις αὐτῆς δημιουργήμασι. Πολλάκις, κατὰ δυστυχίαν, καὶ ἴσως κατ' εὐτυχίαν, ἡ μετριότης, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἶναι συνετωτέρα τῆς δαιμονιωτέρας φύσεως, ἐμπιπτούσης ἐνίοτε εἰς πλάνας, τὰς ὁποίας ἤθελέ τις θεωρήσει ἀναξίας τῶν ἀμβλυτέρων πνευμάτων, ὡς ἂν εἰ ἡ τύχη ἐπαναλαμβάνουσα τὸν μῦθον τοῦ Διὸς ἐπεμελεῖτο νὰ τιμωρῇ τοὺς προμηθεῖς ἐκείνους, τοὺς κλέψαντας τὸ πῦρ τὸ οὐράνιον. Οὐδ' ἔχομεν χρείαν νὰ ἐξέλθωμεν τῆς ἡμετέρας ἱστορίας, διὰ νὰ εὕρωμεν παραδείγματα τῆς ἀληθείας ταύτης τρανά. ¡ Μήπως ὁ Ἰουλιανὸς ὁ ἀποστάτης δὲν κατησώτευσε τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ χρηστότητα, καὶ παιδείαν, καὶ ἀνδρείαν, ἀγωνιζόμενος, Πυγμαλίων ἀτυχὴς, νὰ ἐμφυσήσῃ ψυχὴν νέαν εἰς τὸν νεκρὸν τῆς εἰδωλολατρείας;

Ἡ εἰκὼν τῆς εὐφυΐας, τῆς παλαιούσης πρὸς τὴν ἰδίαν ἄνοιαν καὶ πλάνην, εἶναι ἡ δραματικωτέρα, ἡ διδακτικωτέρα ὅλων ὅσας ἡ ἀδάμαστος τοῦ χρόνου χεὶρ καλλιτεχνεῖ ἐν τῇ ποικίλῃ τῆς ἱστορίας στοᾷ. Ὀλίγα τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας μέρη εἶναι τοσοῦτον περίεργα ὅσον ἡ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἐποχή· καὶ τὸ δρᾶμα ἀποβαίνει ἐπαγωγότερον καθ' ὅσον προσεγγίζει εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ. Ὁ Θεόφιλος ἐκεῖνος, ὅστις ἠνάγκασεν αὐτοὺς τοὺς πολεμίους χρονογράφους, νὰ ὁμολογήσωσι, νὰ μεγαλοποιήσωσιν ἴσως τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀντιπάλου αὐτῶν, ¡ τί λέγομεν τοῦ ἀντιπάλου; τοῦ πικροτάτου διώκτου· καὶ ἡ λαμπρὰ πλειὰς τῶν περὶ αὐτὸν ἀνδρῶν, τοῦ Ἰωάννου Γραμματικοῦ, τοῦ Λέοντος, τοῦ Μανουὴλ, τοῦ Θεοφόβου, εἰκονομάχων ὅλων, ὅλων διαπρεπεστάτων ἐπὶ πολυμαθείᾳ καὶ ἀνδρείᾳ, καὶ ἀγωνιζομένων νὰ ὑποστηρίξωσι τὸ οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἡ χεὶρ μιᾶς γυναικὸς, τῆς Εἰρήνης, εἶχεν ἤδη διασείσει, ἡ δὲ χεὶρ ἑτέρας, τῆς Θεοδώρας, ἔμελλε νὰ καταβάλῃ μετ' ὀλίγον εἰς ἔδαφος· ἀφ' ἑτέρου, ἡ Θεοδώρα αὕτη, σύζυγος τοῦ Θεοφίλου ἀγαπητὴ, ἀλλ' ἀφωσιωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, καὶ περὶ αὐτὴν ἡ μήτηρ Θεοκτίστη, ὁ βραδύτερον πατριαρχεύσας Μεθόδιος, οἱ δύο ἀδελφοὶ Θεόδωρος καὶ Θεοφάνης, ὁμόφρονες ὅλοι καὶ ὅλοι ἀσθενέστεροι καὶ κατώτεροι τῶν ἀντιπάλων, ἀλλ' ἔχοντες ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ φρόνημα τοῦ ἔθνους, τὴν ἰδίαν καρτερίαν καὶ γενναιότητα, καὶ ἀναγκάζοντες τὸν Θεόφιλον νὰ ἀνέχεται πολλάκις, καὶ ἐνίοτε νὰ σέβεται αὐτοὺς, ὁμολογῶν οὕτω τὴν ἧτταν τῆς παραλογιζομένης δυνάμεως ὑπὸ τῆς σωφρονούσης ἀσθενείας· καὶ ἐν τῷ ἀπωτάτῳ τῆς εἰκόνος, οἱ μεγάλοι Ἀββασίδαι, ὁ Μαμοὺν καὶ ὁ Μοτασσὲμ, οἱ Αὔγουστοι τοῦ Ἀραβισμοῦ, οἱ θέλοντες νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τῶν διαιρέσεων ἐκείνων, ἀλλὰ ἡττώμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ τῆς πιθηκιζούσης τὸν πολιτισμὸν βαρβαρότητος, καίτοι νεαρᾶς, πρὸς τὸν γνήσιον πολιτισμὸν, εἰ καὶ γεγηρακότα· τοιαῦτα εἶναι τὰ πρόσωπα, τοιαῦτα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐπεχειρήσαμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν ἐνταῦθα.

Ὁ Θεόφιλος ἦτο υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ ἐκείνου τοῦ Τραυλοῦ, κατὰ τὴν ἀνάβασιν τοῦ ὁποίου εἰς τὸν θρόνον ἡ τύχη ἠθέλησε νὰ διαδραματίσῃ ἓν τῶν παραδοξοτέρων αὐτῆς παιγνίων. Ὁ Μιχαὴλ ἐγεννήθη, ἐν Ἀμορίῳ τῆς μεγάλης Φρυγίας, ἀπὸ γονέων εὐτελεστάτων, καὶ διήγαγε τὴν παιδικὴν ἡλικίαν εἰς τὰ ἱπποστάσια καὶ εἰς τὰ ἱπποτροφεῖα πολλὴν ἀποκτήσας ἐκ τούτου περὶ τὴν ἱππικὴν ἐμπειρίαν, ἀλλὰ παιδείαν ἐλαχίστην. Ἡλικιωθεὶς, ἠσπάσθη τὸν στρατιωτικὸν βίον, καὶ στρατιώτης μὲν ὢν ἁπλοῦς, ἔχων δὲ τὸ φυσικὸν τῆς γλώσσης ἐλάττωμα, ἐξ οὗ ἔσχε τὴν ἐπωνυμίαν, ἠξιώθη οὐδὲν ἧττον τῆς εὐνοίας τοῦ τουρμάρχου ἢ χιλιάρχου αὐτοῦ, ἀνδρὸς ἐξίσου ἀμαθοῦς, ἀλλὰ πλουσιωτάτου, καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Θέκλαν. Ἐντεῦθεν ὁ Μιχαὴλ προήχθη κατὰ μικρὸν εἰς τὰ ὕπατα τοῦ στρατοῦ ἀξιώματα, καὶ φίλος διατελέσας τοῦ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ὡς οὐδεὶς ἄλλος συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον. Ἔπειτα ὅμως, φθονήσας μὲν τὸν ἀρχαῖον συστράτηγον, ὠφεληθεὶς δὲ ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν τὴν ὁποίαν παρήγαγεν ἡ πικρὰ τῶν εἰκονολατρῶν καταδίωξις, εἰ καὶ αὐτὸς μὴ ὢν εἰκονολάτρης, ἀντεπολιτεύθη εἰς τὸν Λέοντα. Αὐτὸς δὲ ἐφείσθη τοῦ ἀρχαίου εὐεργέτου, ἐνόσῳ ἠδύνατο νὰ θεωρήσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην ἣν ὤφειλεν ἰσχυροτέραν τῆς ἀδικίας ἣν ἔπασχεν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους βλέπων πρόδηλον τὸν κίνδυνον, εἰσήγαγε τὸν Μιχαὴλ εἰς δίκην, καὶ ἐξελεγχθέντος τοῦ κακουργήματος τῆς καθοσιώσεως, ὁμο-

λογηθέντος μάλιστα ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου, κατεδικάσθη οὗτος εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὸν διὰ τοῦ πυρὸς θάνατον, ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ βασιλικοῦ βαλανείου. Ἦτο δὲ παραμονὴ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως τοῦ 820 ἔτους, καὶ ὁ κατάδικος ἀπήγετο ἤδη εἰς τὸν τόπον τῆς κολάσεως, ὅτε ἡ βασιλὶς, μαθοῦσα τὰ γινόμενα, προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Λέοντος καὶ καθικέτευσεν αὐτὸν νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς, ἐπί τινας ἡμέρας, διὰ τὴν ἱερότητα τῶν ἐπερχομένων ἑορτῶν. Ὁ Λέων ἐνέδωκεν εἰς τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ, ὑπὸ δεινῶν ταραττόμενος προαισθημάτων, δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ. Διότι πάλαι ποτὲ, ἐνῷ ἦτο εἰσέτι ἁπλοῦς στρατηγὸς, μετὰ Μιχαὴλ τοῦ Φρυγὸς, ὃν ἕτοιμον εἶχεν ἤδη πρὸς θάνατον, καὶ Θωμᾶ τοῦ Καππάδοκος, μάντις εἶχεν, ὡς ἐλέγετο, προφητεύσει αὐτοῖς ἐν Ἀσίᾳ, ὅτι οἱ μὲν δύο πρῶτοι θέλουσιν ἀλληλοδιαδόχως βασιλεύσει, ὁ δὲ τρίτος, ὁ Θωμᾶς, θέλει ἀποτύχει εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀπόπειραν. Ἡ ἀρχαία αὕτη μαντεία, καὶ ἄλλοι μᾶλλον πρόσφατοι χρησμοὶ καὶ οἰωνισμοὶ, πρὸ πάντων δὲ ὁ ἀνεξήγητος ἐκεῖνος τῆς καρδίας παλμὸς, ὃν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ ἐπερχομένη συμφορὰ ἐξαποστέλλει πρόδρομον τῆς ἀφίξεως αὐτῆς, ἐθορύβουν τὸ πνεῦμα τοῦ Λέοντος. Ὅθεν, ἐγερθεὶς ἐν μέσῃ νυκτὶ, ἠθέλησε νὰ βεβαιωθῇ, ἂν ὁ κατάδικος ὑπάρχῃ εἰς τὴν φυλακὴν, ἐν ᾗ εἶχε κατακλεισθῇ δέσμιος· πορευθεὶς δ' ἐπὶ τούτῳ εἰς αὐτὴν, ἀπορεῖ εὑρὼν τὸν Μιχαὴλ βεβυθισμένον εἰς ὕπνον ἀτάραχον, ἐντὸς τῆς κλίνης τοῦ δεσμοφύλακος, κοιμωμένου πλησίον αὐτοῦ κατὰ γῆς. Ἡ ἔνδειξις αὕτη τῆς συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν φύλαξιν αὐτοῦ ὑπαλλήλου, αὐξάνει τὰς ὑπονοίας τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐξέρχεται ἀθορύβως μὲν, δηλῶν ὅμως ἀγανάκτησιν καὶ ὀργήν. Ὑπῆρχε δ' ἐν τῇ φυλακῇ καὶ τρίτος τις ἄνθρωπος, ἀρχαῖος τοῦ Μιχαὴλ φίλος, ὀνόματι Θεόκτιστος, μὴ ἐγκαταλείψας αὐτὸν ἐν τῇ δυστυχίᾳ ταύτῃ καὶ θελήσας νὰ τὸν συνοδεύσῃ μέχρι τοῦ θανάτου. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς, κατακεκλιμένος ὢν ἐν μιᾷ τοῦ δωματίου γωνίᾳ καὶ προσποιούμενος ὅτι κοιμᾶται, εἶδε τὸν βασιλέα εἰσελθόντα, ἀπορήσαντα, ἀπειλήσαντα· ἅμα δὲ ἀπελθόντος αὐτοῦ, ἐξυπνίσας τὸν δεσμοφύλακα καὶ τὸν κατάδικον, διηγεῖται αὐτοῖς τὰ γενόμενα, αὐτοὶ δὲ, θεωροῦντες πρoῦπτον αὖθις καταστάντα τὸν κίνδυνον καὶ ἐπὶ ἀμφοτέρους ἤδη ἐξίσου ἐπικρεμασθέντα, βουλεύονται περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ ἡμέρα εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὑποφαίνεται, καὶ καιρὸς ἀναβολῆς δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Μιχαὴλ πέμπει τὸν Θεόκτιστον πρὸς τὸν Λέοντα, παρακαλῶν νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ φέρῃ πνευματικὸν, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὸ χριστιανικὸν τῆς ἐξομολογήσεως καθῆκον. Δοθείσης τῆς ἀδείας, ὁ Θεόκτιστος τρέχει πρὸς τοὺς φίλους τοῦ Μιχαὴλ καὶ λέγει, ὅτι ὁ κατάδικος θέλει καταγγείλει τὴν συνενοχὴν αὐτῶν, ἐὰν δὲν ἐπιχειρήσωσι τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ· οἱ δὲ, ἐκπλαγέντες ὑπὸ τῆς φοβερᾶς ἀπειλῆς, συνεννοήθησαν, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, περὶ τοῦ πῶς ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ. Ὁ ἱερὸς τῆς βασιλικῆς ἐκκλησίας κλῆρος δὲν διέτριβε τότε ἐντὸς τῶν βασιλείων, ὡς καθιερώθη μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ ἱστορήσωμεν τὰς περιπετείας, ἀλλὰ ἕκαστος τῶν κληρικῶν διέτριβεν οἴκοι, περὶ δὲ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς πρωΐας, εἰσήρχοντο πάντες, διὰ τῆς *ἐλεφαντίνης* καλουμένης πύλης, ἵνα ψάλωσι τὴν ἑωθινὴν δοξολογίαν, εἰς τὴν ὁποίαν πάντοτε σχεδὸν παρευρίσκοντο οἱ βασιλεῖς. Ὁ Λέων μάλιστα, αὐστηρότατος ὢν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν οὐ μόνον τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ποτὲ σχεδὸν δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὸν ὄρθρον, καὶ ἰδίως ἐτέρπετο, πλησίον τοῦ χοροῦ ἱστάμενος, νὰ ἐξάρχῃ τῶν ᾠδῶν διὰ τῆς βροντώδους αὐτοῦ φωνῆς. Τὴν πρωΐαν λοιπὸν τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, οἱ συνωμόται, μετημφιεσμένοι εἰς κληρικοὺς καὶ φέροντες ἐγχειρίδια ὑπὸ μάλης, παρεισέδυσαν, ὠφελούμενοι ἀπὸ τοῦ σκότους, μετὰ τοῦ λοιποῦ κλήρου, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ, ἐν παραβύστῳ αὐτόθι κεκρυμμένοι, περιέμενον τὸ σύνθημα περὶ οὗ συνεφώνησαν. Ἦτο δὲ τὸ σύνθημα, νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ βασιλέως, ὅτε, κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ, ἤθελε κατάρξει τῆς ζ'. ᾠδῆς τοῦ εἱρμοῦ, τοῦ λέγοντος·

Τῷ παντάνακτος ἐξεφαύλισαν πόθῳ·

Τῷόντι, ἅμα ἀντηχήσαντος τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῆς τοῦ Λέοντος φωνῆς, οἱ κακοῦργοι ἐφορμῶσιν ἐπὶ τὸν χορόν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον, πλανηθέντες ὑπὸ τοῦ σκότους, καταφέρουσι τὰς πληγὰς εἰς τὸν ἀρχιερέα (τὸν ἔξαρχον τοῦ κλήρου)· ἀλλ' ἀποκαλύψαντος τούτου ἀμέσως τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν, ἐννοοῦσι τὴν ἀπάτην καὶ τρέπονται ἐπὶ τὸν βασιλέα. Ὁ Λέων, ὅστις διετέλεσε στρατιώτης γενναῖος. καὶ ἐνδόξως ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμὸν προήχθη εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, ὁρμᾷ πρὸς τὸ ἱερὸν καὶ ἁρπάσας τὴν τοῦ θυμιατηρίου σειρὰν, ἢ, κατ' ἄλλους, σταυρὸν βαρὺν, ἀγωνίζεται δι' αὐτοῦ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς δολοφόνους. Ἐλπίζει ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ, ὅτι οἱ αὐλικοὶ θέλουσι δράμει εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντες τὸν ἐγκαταλείπουσι κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν. Ἐλπίζει, ὅτι τὰ διψῶντα τὸ αἷμά του θηρία θέλουσιν αἰδεσθῇ τὴν φωνὴν ἐκείνην, ἥτις τοσάκις κατὰ τῶν Βουλγάρων νικηφόρος ἀντήχησε, θέλουσι σεβασθῇ τοὐλάχιστον τὴν ἱερότητα τοῦ ναοῦ, καὶ, ἐξακολουθῶν νὰ παλαίῃ εἷς πρὸς πολλοὺς, ἀναμιμνήσκει εἰς αὐτοὺς τὰ καθήκοντα, τοὺς ἐξορκίζει νὰ μὴ βεβηλώσωσι τὸν ἄσυλον ἐκεῖνον περίβολον· ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, εἷς τῶν κακούργων, πελώριος τὸ ἀνάστημα, ἀνακράξας « οὐχ ὅρκων, ἀλλὰ φόνων καιρὸς », ἐπάγεται πληγὴν φοβερὰν καὶ ἀποκόπτει τὸν δεξιὸν τοῦ βασιλέως βραχίονα· ἕτερος δὲ ἀποτέμνει τὴν κεφαλήν· καὶ ἐν τῷ ἅμα οἱ δολοφόνοι διαιροῦνται, οἱ μὲν σύρουσι τὸν καθῃμαγμένον νεκρὸν τοῦ Λέοντος εἰς τὸ ἱπποδρόμιον, οἱ δὲ τρέχουσι πρὸς τὸν Μιχαήλ· καὶ οὐδὲ τῶν δεσμῶν ἀπαλλάξαντες, διότι ἐν τῷ θορύβῳ ἐκείνῳ δὲν εὑρέθη σιδηρουργὸς ἵνα λύσῃ αὐτὰ, ἁρπάζουσιν αὐτὸν εἰς τοὺς βραχίονας, φέρουσιν εἰς τὴν μεγάλην τῶν βασιλείων αἴθουσαν, ἀνακηρύττουσι βασιλέα, καὶ, δέσμιον οὕτως ἔχοντα ἔτι, καθίζουσιν αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον!

Ὁ Μιχαὴλ δὲν ἀνεδείχθη ἀνάξιος τῆς ἀλλοκότου ταύτης τῆς τύχης μεταβολῆς, ἂν καὶ αἱ περιστάσεις τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὑπῆρξαν δειναί. Κατ' ἀρχὰς ἡ-

θέλησε νὰ φανῇ ἀδιάφορος πρὸς τὴν μεγάλην ἐκκλησιαστικὴν ἔριν, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ὤφειλε τὴν σωτηρίαν καὶ τὸν θρόνον εἰς τοὺς εἰκονολάτρας κυρίως· ἀλλ' οὗτοι δὲν ἠρκοῦντο εἰς τὴν ἀνοχὴν, ἐπεζήτουν τὸν θρίαμβον, καὶ ὁ Μιχαὴλ, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν δύο μερίδων, ἠσπάσθη, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐκείνην τῆς ὁποίας ἐπρέσβευε τὸ δόγμα καὶ κατεδίωξε τοὺς ἀντιπάλους. Παρεκτὸς τούτων, ὁ προμνημονευθεὶς στρατηγὸς Θωμᾶς ἐπεχείρησε ν' ἁρπάσῃ ἀπὸ αὐτοῦ τὴν βασιλείαν, συγκροτήσας δὲ δύναμιν φοβερὰν ἐν Ἀσίᾳ, ἐπολιόρκησε τὸν Μιχαὴλ ἐντὸς αὐτῆς αὐτοῦ τῆς πρωτευούσης. Καὶ κατέβαλε μὲν ἐπὶ τέλους τὸν ἐχθρὸν τοῦτον ὁ βασιλεὺς, ὑπὸ τοῦ ἀλκίμου υἱοῦ Θεοφίλου βοηθούμενος· ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐμφυλίας ταύτης ἔριδος ὠφελούμενοι οἱ πειραταὶ τῆς Ἰσπανίας Ἄραβες κατέλαβον τὴν Κρήτην. Ἀντέστη ὅμως τοὐλάχιστον ὁ Μιχαὴλ γενναίως εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν Σικελίαν ὁρμήσαντας Ἀγλαβίτας· καὶ ἐνόσῳ ἔζη αὐτὸς, καὶ ὁ υἱός αὐτοῦ, οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποσπάσωσι τὴν νῆσον ταύτην ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν.

Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἡ κατάστασις τοῦ κράτους ἦτο θλιβερὰ, ὅτε, τῇ 1 Ὀκτωβρίου 829, ἀποθανόντος τοῦ Μιχαὴλ, ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως ὁ Θεόφιλος. Ἡ μεγαλητέρα τῶν ἀνατολικῶν νήσων εἶχεν ἀπολεσθῆ καὶ τὴν αὐτὴν ἐκινδύνευε νὰ λάβῃ τύχην ἡ μεγαλητέρα τῶν δυτικῶν· ἡ σπάθη τοῦ ἐν Ἀσίᾳ Ἀββασίδου Μαμοὺν ἐπεκρέματο ἐπὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὡς σπάθη τοῦ Δαμοκλέους· αἱ πλησιέστεραι τῆς πρωτευούσης ἐπαρχίαι εἶχον πάθει τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου μεταξὺ Μιχαὴλ καὶ Θωμᾶ. Αἱ καταχρήσεις τῶν ὑπαλλήλων, τὰς ὁποίας ἀείποτε ὑποθάλπουσι τοιαῦται ἐσωτερικαὶ δυσχέρειαι, εἶχον κορυφωθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἐδακτυλοδεικτοῦντο οἱ κλέπται τῶν δημοσίων καὶ οἱ τῶν ἀλλοτρίων σφετερισταὶ, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ὅσοι ἤξευρον εἰσέτι νὰ διακρίνωσι τί ἐστιν ἰδιοκτησία καὶ χρηστότης· καὶ ἐν τούτοις ἡ μεταξὺ τῶν εἰκονομάχων καὶ τῶν εἰκονολατρῶν ἔρις ἦτο ὑπέρ ποτε ἐξημμένη. Ἡ χεὶρ ἡ κατορθώσασα νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἐν μέσῳ τοιαύτης τρικυμίας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι οὐδ' ἐλαφρὰ οὐδὲ μαλακή. Ὁ Θεόφιλος εἶχε τὰς ἀρετὰς ὅσαι μάλιστα προσήκουσιν εἰς τοιαύτας περιστάσεις· δὲν ἦτο ἁπλῶς δίκαιος, δὲν ἠγάπα, δηλαδὴ, μόνον καὶ ἐπροτίμα τὸ χρηστὸν καὶ τὸ τίμιον, ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ὡπλίζετο διὰ τῆς αὐστηρότητος ἐκείνης ἥτις δὲν διστάζει νὰ μαστίσῃ ἀνηλεῶς τὴν ἀδικίαν· δὲν ἦτο ἁπλῶς γενναῖος, δὲν ἀντεπεξήρχετο δηλαδὴ μετὰ θάῤῥους εἰς τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἐθεώρει τὴν ζωὴν ἀῤῥόητον, ἐνόσῳ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Καὶ ἐνῷ ἡ μὲν δικαιοσύνη αὐτοῦ προέβαινε μέχρι τῆς ὠμότητος, ἡ δὲ γενναιότης, μέχρι τῆς παραφορᾶς, εἶχε συγχρόνως ὁ Θεόφιλος τὸ κάλλιστον τοῦτο τῆς εὐγενοῦς ψυχῆς προνόμιον, τὸν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν τέχνην ἔρωτα, καὶ, ἀμείλιχος ὢν πρὸς τὴν κακίαν, ἤξευρε νὰ ἦναι ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς ἀξίους ἐπιεικείας ἀντιπάλους. Ἡ δὲ μαλακότης τῆς καρδίας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν σιδηροῦς ἐπεκάλυπτε θώραξ, οὐδέποτε ἀνεδείχθη χαριεστέρα, ὅσον πρὸς τὴν σύζυγόν του Θεοδώραν, τὴν ὁποίαν ἠγάπα περιπαθῶς, καίτοι ἀφωσιωμένην εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, κατὰ δὲ τοῦτο παρασχοῦσαν μὲν αὐτῷ πολλὰς θλίψεις, ψεύσασαν δὲ τὰς ἐλπίδας ὅσας εἶχεν, ὅτε ἀνεβίβασεν αὐτὴν εἰς τὸν λαμπρότερον τῆς οἰκουμένης θρόνον.

Διότι παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῶν Βυζαντίων δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐπικρατήσει τὸ ἔθος τοῦ νὰ ζητῶσι συζύγους ἀπὸ ἡγεμονικῶν μόνον οἴκων, ἀλλὰ πολλάκις παρελάμβανον σύντροφον τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐκλεκτήν τινα μεταξὺ τῶν ὑπηκόων κόρην. Ἡ δ' ἐκλογὴ τῆς Θεοδώρας ἐγένετο μετὰ πλείστης κομψότητος καὶ χάριτος. Ὁ Θεόφιλος ἐνυμφεύθη, πιθανώτατα μὲν ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς, βεβαίως δὲ μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς αὐτοῦ Θέκλας, διότι ἐπεστάτησε τὰ τοῦ συνοικεσίου αὐτοῦ ἡ μητρυιὰ Εὐφροσύνη, τὴν ὁποίαν ὁ Μιχαὴλ, ἐξ ἔρωτος ὁπωσοῦν πρεσβυτικοῦ, εἰς δεύτερον εἶχε λάβει γάμον. Ἡ Εὐφροσύνη διέταξε νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἁπανταχόθεν τοῦ κράτους ὅλαι αἱ ἐπὶ τῇ καλλονῇ αὐτῶν διακεκριμέναι κόραι. Ὑποθέτομεν, ὅτι ἡ ἐκτίμησις τοῦ προσόντος αὐτοῦ δὲν ἀνετέθη εἰς τοὺς πατέρας καὶ εἰς τὰς μητέρας, διότι ἡ πρωτεύουσα, ὅσῳ μεγάλη καὶ ἂν ἦτο, δὲν ἤθελε τότε δυνηθῆ νὰ φιλοξενήσῃ τοὺς ἀπειραρίθμους ἀγωνιστὰς τῶν καινοπρεπῶν τούτων Ὀλυμπίων. Συνήχθησαν δὲ πᾶσαι αἱ προσελθοῦσαι εἰς μεγάλην τινὰ τῶν ἀνακτόρων αἴθουσαν, καὶ ἐκεῖ ἡ βασιλὶς, ἐγχειρίσασα τῷ Θεοφίλῳ χρυσοῦν μῆλον, προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς ἐκείνην τὴν ὁποίαν, ἤθελεν ἐκλέξει σύζυγον. Αἱ κόραι ἦσαν παρατεταγμέναι εἰς δύο παραλλήλους σειρὰς καὶ περιέμενον τὸ νεῦμα, δι' οὗ, ἐν τῷ παραδόξῳ τούτῳ λαχείῳ, μία ἐξ αὐτῶν ἔμελλε νὰ κερδήσῃ τὸ ἀξίωμα τῆς δεσποίνης βασιλείου ἀκρωτηριασθέντος μὲν ἤδη πολυειδῶς, ἀλλ' ὄντος, οὐδὲν ἧττον, ἔτι τοῦ μεγαλοπρεπεστέρου τῶν ἐπὶ γῆς βασιλείων. Ὁ Θεόφιλος, κρατῶν εἰς χεῖρας τὸ χρυσοῦν μῆλον, διήρχετο ἀνὰ μέσον τῶν δύο ἐκείνων στίχων, καὶ ἐστάθη ἔμπροσθεν τῆς Εἰκασίας, τῆς ὁποίας τὸ κάλλος ἐφάνη αὐτῷ πολὺ ὅλων τῶν λοιπῶν ὑπέρτερον. Ἀλλὰ τότε, εἴτε διότι ἐξέστη ὑπὸ τῶν θελγήτρων ἐκείνων, εἴτε διότι ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὸ πνεῦμα τῆς κόρης αὐτῆς, ἀπεύθυνε πρὸς τὴν Εἰκασίαν λόγον ψυχρόν· «Ὡς ἄρα,» εἶπε πρὸς αὐτὴν, «διὰ γυναικὸς ἐῤῥύη τὰ φαῦλα·» ἡ δὲ, παντάπασι μὴ ἐκπλαγεῖσα, ἀπήντησε μετὰ εὐφυοῦς σεμνότητος· «ἀλλὰ καὶ διὰ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττονα.» Ὁ Θεόφιλος ἐνόμισεν, ὅτι ἡ νέα αὐτὴ ἔχει περισσότερον πνεῦμα παρ' ὅτι ἥρμοζεν εἰς σύζυγον οἵαν αὐτὸς ἐπεθύμει, καὶ, προχωρήσας ὀλίγα ἔτι βήματα, προσέφερε τὸ μῆλον εἰς τὴν Θεοδώραν, τῆς ὁποίας ὁ ἐκ πατρὸς θεῖος, ὁ πολλοῦ λόγου ἄξιος Μιχαὴλ, πρὸ καιροῦ διετέλει ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐλῇ, ὡς θέλομεν ἴδει, καὶ οὐ μικρὸν βεβαίως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς. Ἡ ταλαίπωρος Εἰκασία, κατακρημνισθεῖσα ἐν ἀκαρεῖ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν ἐλπίδων εἰς ἣν ἀνεβίβασαν αὐτὴν τὰ παλίμβουλα τῆς τύχης πτερὰ, δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν κόσμον·

ἀλλὰ, κτίσασα μοναστήριον, διέζησεν ἐν αὐτῷ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου, προσευχομένη καὶ ἐκφράζουσα, διὰ πολλῶν ἐμμέτρων καὶ ἀμέτρων συγγραφῶν, τὴν πρὸς τὸν θεὸν εὐλάβειαν καὶ τὴν περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων πεποίθησιν. Ἡ δ' εὐτυχεστέρα αὐτῆς ἀντίζηλος, ἥτις βραδύτερον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἔμελλε νὰ τιμηθῇ καὶ ὡς ἁγία, διὰ τὴν ὁριστικὴν τῶν εἰκόνων ἀνόρθωσιν, ἠξιώθη ἐν τούτοις ἁπάντων τῶν ἐγκοσμίων ἀγαθῶν. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἔλαβεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἀνακτόρων, τὴν τοῦ γάμου εὐλογίαν παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου, τὸ δὲ στέμμα, ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοφίλου χειρῶν. Ἔπειτα δὲ ἐπορεύθησαν, ἐν παρατάξει μεγάλῃ, εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου πολυτελῆ διένειμον δῶρα εἰς τὸν πατριάρχην, εἰς τὸν κλῆρον καὶ εἰς τὴν σύγκλητον. Πρὸς τούτοις πᾶσα ἡ πολυάριθμος αὐτῆς οἰκογένεια πολλὰ ἐπέτυχεν ὠφελήματα. Ἡ Θεοδώρα ἐγεννήθη εἰς Παφλαγονίαν καὶ ἴσως ἀνῆκεν εἰς τὸν περίπυστον τῶν Μαμιγονιανῶν οἶκον, ὅςτις εἷλκε πάλιν πιθανώτατα τὸ γένος ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τῶν Ἀρμενίων βασιλέων. Ἀλλ' ὁ πατὴρ αὐτῆς Μαρῖνος (ὁ τοῦ προμνημονευθέντος Μανουὴλ ἀδελφὸς) δὲν εἶχε λάβει βαθμὸν ἀνώτερον τοῦ Δρουγγαρίου ἢ τουρμάρχου, ἡ δὲ μήτηρ Θεοκτίστη, ἡ προσεπικληθεῖσα Φλωρίνα, δὲν διεκρίνετο εἰμὴ ἐπὶ τῇ εὐλαβείᾳ καὶ τῇ φροντίδι τοῦ ν' ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα της εἰς τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Μετὰ δὲ τὴν ἀναγόρευσιν τῆς Θεοδώρας, ἡ Θεοκτίστη ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος τῆς *πατρικίας*, τὸ ὁποῖον ἀπεδίδετο καὶ εἰς γυναῖκας· τὸ δὲ παράδοξον, προεχειρίσθη καὶ *ζωστὴ*, ἥτις εἶναι ἡ ἐπιμελουμένη τὰ κατὰ τὸν στολισμὸν τῆς βασιλίσσης κυρία τῆς αὐλῆς, ἣν οἱ Γάλλοι καλοῦσι dame d'atour. Ἐκ τῶν τριῶν ἄλλων αὐτῆς θυγατέρων, τῆς Σοφίας, Μαρίας καὶ Εἰρήνης, αἱ μὲν δύο πρῶται ἔλαβον συζύγους ἐπιφανεῖς μαγίστρους, ἡ δὲ Εἰρήνη ὑπανδρεύθη τὸν πατρίκιον Σέργιον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ πολυθρυλλήτου μετέπειτα πατριάρχου Φωτίου. Μάλιστα ὅμως ὠφελήθησαν ἀπὸ τῆς τύχης τῆς Θεοδώρας, οἱ δύο αὐτῆς ἀδελφοί, ὁ Βάρδας καὶ ὁ Πετρωνᾶς, ἐξ ὧν ὁ Βάρδας διετέλεσε βραδύτερον παντοδύναμος ἐπὶ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ Γου, προαχθεὶς εἰς τὸ ὑπέρτατον ἀξίωμα τοῦ Καίσαρος, ὁ δὲ Πετρωνᾶς ὑπῆρξε πατρίκιος καὶ ἀρχηγὸς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, ὅπερ δὲν τὸν ἐμπόδισε τοῦ νὰ σωφρονισθῇ δεινῶς ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, διὰ τὰς καταχρήσεις αὐτοῦ, καθ' ἃ μετ' ὀλίγον θέλομεν ἱστορήσει.

Τὰ τοιαῦτα εὐνοίας δείγματα τὰ ἀπονεμηθέντα εἰς τοὺς περὶ τὴν Θεοδώραν, δὲν ἦσαν εἰμὴ σημεῖα ἐλάχιστα τῆς περιπαθοῦς ἀγάπης ἣν ἔτρεφεν ὁ Θεόφιλος πρὸς τὴν γυναῖκα ἐκείνην καὶ ἀπαραμείωτον διετήρησεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ μέχρι θανάτου. Τὸ αἴσθημα τοῦτο ἀνεδείχθη ἰσχυρότερον καὶ αὐτῆς τῆς θρησκευτικῆς διαφωνίας, ἥτις ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν δύο συζύγων καὶ δὲν ἐνικᾶτο εἰμὴ μόνον ὁσάκις ὁ βασιλεὺς ἠναγκάζετο νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ δικαίου, τῆς ἰδίας τιμῆς, καὶ τῆς εὐημερίας τῶν ὑπηκόων, ἅπερ ἀείποτε ἐθεώρησε καθυπέρτερα πάσης στοργῆς καὶ εὐνοίας. Ἔμπροσθεν τοῦ τοίχου τῶν ἀνακτόρων, τοῦ πρὸς τὸν Βόσπορον νεύοντος, ὑπῆρχε δεξαμενὴ μεγάλη, ἐν ᾗ ἐπνίγη εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Θεοφίλου, παῖς ἔτι ὤν. Ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ ἐγχωσθῇ ἡ δεξαμενὴ αὕτη καὶ κατεσκεύασεν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον σκιάδα ὑπὸ κήπων χαριεστάτων περιεστεμμένην, ἐν ᾗ ἐτέρπετο διατρίβων τὰς θερινὰς ἑσπέρας, διότι ἡ ἀπὸ τῆς σκιάδος αὐτῆς ἄποψις ἦτο τῷόντι μαγευτική. Τὸ βλέμμα ἐπλανᾶτο ἐκεῖθεν ἐλευθέρως, ἔνθεν μὲν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, ἔνθεν δὲ ἐπὶ τῆς Προποντίδος καὶ ἀντικρὺ ἐπὶ τῆς ζωγραφικῆς Ἀσιανῆς παραλίας. Μίαν ἑσπέραν λοιπὸν ὁ Θεόφιλος, δειπνῶν ἐνταῦθα, εἶδεν εἰσπλέουσαν πλησίστιον εἰς τὸν λιμένα ναῦν ἐμπορικὴν μεγάλην καὶ τοσοῦτον ἔχουσαν φορτίον, ὥστε μικρὸν τοῦ σκάφους αὐτῆς μέρος ἐξεῖχε τῆς θαλάσσης. Λαβὼν τὴν περιέργειαν νὰ ἐρωτήσῃ τίνος ἦτο τὸ πλοῖον αὐτὸ, ἤκουσεν, ὅτι καὶ τὸ πλοῖον καὶ τὸ φορτίον ἀνῆκον εἰς τὴν βασιλίδα, καὶ ὅτι τὰ ἐμπορεύματα ἐκεῖνα προήρχοντο ἐκ Συρίας. Ὁ βασιλεὺς τότε ἐσιώπησεν· ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν, ἐξελθὼν τῶν ἀνακτόρων, ἐπορεύθη εἰς τὸν λιμένα, καὶ, ἀναβὰς εἰς τὴν πρύμναν τοῦ πλοίου ἐκείνου, ἠρώτησε τοὺς περὶ αὐτὸν ἄρχοντας, τίς ἐξ αὐτῶν ἔχει χρείαν ξένων ἐμπορευμάτων. Ἐπειδὴ οὐδεὶς ἤξευρε, τίνα σκοπὸν εἶχον οἱ λόγοι οὗτοι, βαθεῖα ἐπεκράτησε σιωπή· ὁ δὲ Θεόφιλος, ἐπαναλαβὼν δὶς τὴν ἐρώτησιν, καὶ θεωρῶν τους αὐλικοὺς ἀποροῦντας καὶ μὴ ἐννοοῦντας τί ἤθελε νὰ εἴπῃ· «ἀλλ' οὐκ ἴστε δὴ, εἶπε μειδιῶν, ὅτι μὲ, ὑπὸ θεοῦ Βασιλέα γεγενημένον, ἡ Αὐγοῦστα μου καὶ σύμβιος ναύκληρον εἰργάσατο;» Ἔπειτα δὲ, ἐμβριθέστερον ἀναλαβὼν σχῆμα, διέταξε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πληρώματος νὰ ἀπαγάγωσι πᾶν τὸ εἰς αὐτοὺς ἀνῆκον, καταλείποντες σῶα τὰ τῆς βασιλίδος πράγματα· καὶ ἀπελθόντων αὐτῶν, παρέδωκεν εἰς πῦρ τό τε πλοῖον καὶ τὰ ἐμπορεύματα, παραινέσας, μετὰ τὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐπάνοδον, τὴν Θεοδώραν, διὰ τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦτον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀδικίαν ἥτις ὡς ἐκ τούτου προσεγίνετο εἰς τοὺς ὑπηκόους· διότι, παρετήρησε, τὸ ἐμπόριον εἶναι ὁ κυριώτατος αὐτῶν πόρος· ! πῶς εἶναι δυνατὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς αὐτοὺς φόροι βαρεῖς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀφαιρῆται ἀπὸ αὐτῶν ὁ τρόπος τοῦ νὰ πληρώσωσι τοὺς φόρους τούτους, ὑπεξαιρουμένου τοῦ κέρδους τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ δύνανται νὰ ἀποκτήσωσιν;

Τοιοῦτος δὲ ἀναδειχθεὶς πρὸς τὴν ἰδίαν σύζυγον, τὴν ὁποίαν ἐλάτρευεν, ὑποθέτετε ὅτι ὑπῆρξεν ἀμείλιχος πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὅσοι ἐτόλμων νὰ καταχρασθῶσι τὰ ἀνατεθέντα αὐτοῖς ἔργα, ὅσῳ ἰσχυροὶ, ὅσῳ ἀγαπητοὶ καὶ ἂν ἦσαν. Οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι, οἵτινες βεβαίως δὲν ἦσαν φίλοι τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ, ἀναγκάζονται νὰ ἐγκωμιάσωσι τὴν ἄγρυπνον αὐτοῦ περὶ τῆς ἀστυνομίας τοῦ κράτους ἐπιτήρησιν καὶ τοὺς ἀγῶνας οὓς κατέβαλεν ἵνα περιποιήσῃ εἰς τοὺς ὑπηκόους τὰ δύω ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων τῶν ἄλλων δικαιοῦνται νὰ ἀπαιτήσωσιν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ πάσης κυβερνήσεως, τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν εἰρήνην. Ὁ Θεόφιλος ἐπορεύετο κατὰ πᾶσαν ἑ-

ἑβδομάδα ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, διότι, ἂν καὶ ἀποκρούων ἐν γένει τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, ηὐλαβεῖτο ὅμως ἰδίᾳ τὴν θεομήτορα. Οὕτω δὲ διερχόμενος ἔφιππος ὁλόκληρον τὴν πόλιν, ἐδέχετο, καθ' ὁδὸν, τὰς ἀναφορὰς ὅλων ὅσοι εἶχον νὰ ὑποβάλωσιν εἰς αὐτὸν αἴτησίν τινα, καὶ ἀμέσως ἀπένειμεν αὐτοῖς δικαιοσύνην. Διαβαίνων διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἐξέταζε τὴν κατάστασιν τῶν πρασίμων καὶ ἠρεύνα ἐπιμελέστατα πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν τροφὴν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν ὑπηκόων. Ἂν εὕρισκε τὰς τιμὰς μεγάλας, ἐκάλει ἀμέσως τὸν ἔπαρχον· καὶ εἰ μὲν αἴτιος ἦτο αὐτὸς, τὸν ἔπαυεν αὐθωρεὶ, εἰ δὲ μὴ, διέτασσεν αὐτῷ τὰ δέοντα πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ λαοῦ. Μίαν ἡμέραν παρέστη εἰς τὸν βασιλέα, διερχόμενον, πτωχὴ χήρα καὶ εἶπεν, ὅτι ἔχει κατὰ δυστυχίαν γείτονα τὸν ἀρχηγὸν τῶν βασιλικῶν δορυφόρων, ὅστις τοσοῦτον ὕψωσε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ὥστε ἀφῄρεσεν ὅλως διόλου τὸ φῶς τῆς καλύβης της καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἀκατοίκητον. Σημειωτέον ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτο ὁ Πετρωνᾶς, ὁ γυναικάδελφος τοῦ βασιλέως. Ὁ Θεόφιλος, καλέσας αὐτὸν, τὸν ἠρώτησε περὶ τοῦ γεγονότος δι' ὃ παρεπονεῖτο ἡ γυνή· καὶ ἐπειδὴ ὁ Πετρωνᾶς ἀπήντησε μὲ περιφρόνησιν, ὅτι αὐτὴ δὲν ἤξευρε τί ἔλεγεν, ὁ βασιλεὺς τῷ εἶπε νὰ προσέξῃ καλῶς μήπως καὶ ὑποβληθῇ νέον παράπονον, διότι θέλει τὸ μετανοήσει· παρήγγειλε δὲ καὶ εἰς τὴν γυναῖκα νὰ ἐπανέλθῃ, ἐὰν δὲν λάβῃ ἀποζημίωσιν. Τῳόντι, ἀποβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πετρωνᾶ, κατέφυγεν αὕτη πάλιν εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις διώρισεν ἀμέσως ἐπιτροπὴν συγκειμένην μὲν ἐκ τριῶν συγκλητικῶν, τοῦ Κυέστορος Εὐσταθίου, τοῦ ἐπιλεγομένου μοναχοῦ, τοῦ Λέοντος Συμβατίου καὶ τοῦ Δημητρίου Λιμουλιανοῦ, ἐπιτετραμμένην δὲ νὰ μεταβῇ ἐπὶ τόπου καὶ νὰ παρατηρήσῃ ἂν ὑπάρχῃ ζημία πραγματική. Πιστοποιηθείσης δὲ ταύτης, ὁ βασιλεὺς ἔρχεται εἰς τὴν ἀγορὰν, διατάσσει νὰ προσαχθῇ ὁ Πετρωνᾶς, νὰ γυμνωθῇ καὶ . . . νὰ μαστιγωθῇ· παραγγέλλει δε προστούτοις, νὰ κατεδαφισθῇ ἡ οἰκία αὐτοῦ, καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν χήραν τό τε ὑλικὸν καὶ τὸ οἰκόπεδον. Ὁ Πετρωνᾶς, τὸν ὁποῖον ἡ μετὰ τῆς Θεοδώρας συγγένεια δὲν ἀπήλλαξε τῆς φοβερᾶς ταύτης τιμωρίας, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὰ ἀξιώματα αὐτοῦ εἰμὴ ἐπὶ τῆς ἀθλίας βασιλείας τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ.

Οἱ συνοδεύοντες τὸν Θεόφιλον δορυφόροι ἦσαν διατεταγμένοι νὰ μὴ ἀποκρούωσιν οὐδένα τῶν ζητούντων ἔντευξιν πρὸς τὸν βασιλέα. Μίαν ἡμέραν ἄνθρωπός τις, γονυπετήσας ἐνώπιόν του καὶ ἁρπάσας τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου αὐτοῦ, «βασιλεῦ,» ἀνέκραξεν, «ὁ ἵππος τὸν ὁποῖον ἀναβαίνεις, ἀνήκει εἰς ἐμέ.» Καὶ ὁ ἵππος, ἐκπλαγεὶς ἀπὸ τοῦ αἰφνιδίου τούτου συναντήματος, μικροῦ ἐδέησε νὰ ῥίψῃ τὸν ἀναβάτην· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, στηριχθεὶς ἀσφαλῶς, καλεῖ τὸν κόμητα τοῦ βασιλικοῦ ἱπποστασίου καὶ τὸν ἐρωτᾷ, πόθεν ἔχει τὸν ἵππον τοῦτον. Ὁ Κόμης ἀπήντησεν, ὅτι ἐστάλη δῶρον πρὸς τὸν βασιλέα ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ διοικητὴς αὐτὸς συνέπεσε νὰ ἦναι τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ὅθεν ὁ Θεόφιλος, ἐπανελθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα, διέταξε νὰ προσέλθωσιν αὐτός τε καὶ ὁ τὸν ἵππον ἀπαιτῶν· ἐξετάσας δὲ ἀμφοτέρους καὶ βεβαιωθεὶς ὅτι ὁ ὑπάλληλος ἐσφετερίσθη τῳόντι διὰ τῆς βίας τὰ ἀλλότρια, ἐξεμάνη ὑπὸ τῆς ὀργῆς, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν, ὁ ἅρπαξ ἐκεῖνος δὲν ἠρκέσθη ν' ἀδικήσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἐτόλμησε νὰ καταστήσῃ καὶ τὸν αὐτοκράτορα συνένοχον τῆς ἁρπαγῆς. Παρήγγειλλε δὲ πάραυτα, ὁ μὲν ὑπάλληλος νὰ μαστιγωθῇ, ὁ δὲ ἵππος νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν νόμιμον κύριον, ὅστις, μὴ θελήσας νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸν, ὑπεχρεώθη νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ δύο χρυσοῦ λίτρας.

Ὁ ἔπαρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐ μόνον ἐξ ἐπιφανῶν γονέων εἷλκε τὸ γένος, ἀλλὰ καὶ εἷς τῶν πρώτων ἦτο συγκλητικῶν καὶ ἠγαπᾶτο ἰδίως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπερειδόμενος δὲ ἐπὶ τῆς εὐνοίας ταύτης, ἐσφετερίσθη πλοῖον φέρον πραγματείας ἀνηκούσας εἰς χήραν τινά. Ἡ γυνὴ αὕτη, μὴ δυνηθεῖσα νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὸ δικαιόν της, παρεπονέθη εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις, πληροφορηθεὶς τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος, κατ' ἀρχὰς μὲν, παρὰ τὸ σύνηθες, προέτρεψεν αὐτὸν, μετὰ πλείστης πραότητος, νὰ ἀποδώσῃ τὰ σφετερισθέντα. Ὁ ἔπαρχος ὑπεσχέθη τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν· ἐπαναλαβούσης δὲ τῆς χήρας τὴν ἀγωγὴν, ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιτείνων τὴν τιμωρίαν ἐφ' ὅσον τὸ πρῶτον ἀνεδείχθη ἐπιεικὴς, κατεδίκασε τὸν ἔνοχον εἰς τὸν διὰ τοῦ πυρὸς θάνατον, καὶ διέταξε νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ποινὴ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγάλου ἱπποδρομίου, ἵνα πάντες γνωρίσωσι, πῶς ὁ Θεόφιλος τιμωρεῖ τὴν ἀδικίαν, καὶ ἂν οἱ πράξαντες αὐτὴν ἄνθρωποι κατέχωσι τὰ ὑπέρτατα τῶν ἀξιωμάτων καὶ ἂν ἐπιστήθιοι συμπέσῃ νὰ ἦναι φίλοι αὐτοῦ. Τοσαῦτον δὲ βαθεῖα ἦτο ἡ ἐπικρατήσασα ἠθικὴ ἐξαχρείωσις, ὥστε καὶ μετὰ τοσαῦτα φοβερὰ παραδείγματα, ἡ κατάχρησις δεν ἔπαυεν αἴρουσα τὴν κεφαλήν· ἀλλ' ἂν βαθείας εἶχε ῥίζας τὸ κακὸν, ἀδάμαστος, ἀνεξάντλητος ἦτο καὶ ἡ τοῦ Θεοφίλου αὐστηρότης. Αὐτὸς αὐτοῦ ὁ κυέστωρ ἐξηλέγχθη ἔνοχος πολλῶν ἀδικημάτων· ὅθεν, μετὰ ἐπονείδιστον μαστίγωσιν, ὁ βασιλεὺς παρήγγειλε νὰ στιγματισθῇ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἡ κεφαλὴ διὰ πεπυρωμένης πίσσης καὶ ἔπειτα κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς αἰδιον ἐξορίαν. Δύο στρατηγοὶ ἐσφετερίσθησαν ἀγρὸν ἀνήκοντα εἰς πτωχὰς καλογραίας· αἱ ἀδικηθεῖσαι ἀνεφέρθησαν εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις προσέταξε τὸν ἀρχηγὸν τῶν δορυφόρων νὰ φέρῃ αὐτὰς τὴν ἐπιοῦσαν ἐνώπιόν του μετὰ τῶν ἀντιδίκων· ὤμοσε δὲ, ὅτι ἂν, ἀκροασάμενος τοὺς διαδίκους, εὕρῃ τοὺς στρατηγοὺς ἐνόχους, θέλει τιμωρήσει αὐτοὺς μὲ θάνατον, καὶ, δημεύσας πᾶσαν αὐτῶν τὴν περιουσίαν, θέλει ἐπιτρέψει αὐτὴν εἰς τὰς καλογραίας. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη, ἥτις, ὡς ἦτο γνωστὸν, ἐπὶ ματαίῳ δὲν ἐγίνετο, κατέπληξε τοὺς σφετεριστὰς, οἵτινες ἔσπευσαν νὰ συμβιβασθῶσι μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παρεκάλεσαν αὐτὰς νὰ παραιτηθῶσι τῆς ἀγωγῆς, λαμβάνουσαι τὴν διπλῆν ἀξίαν τῆς τιμῆς τοῦ ἀγροῦ. Ὁ ἀρχηγὸς λοιπὸν τῶν δορυφόρων ἐνόμισεν, ὅτι εἰμπορεῖ νὰ μὴ ἐκτελέσῃ τὴν παραγγελίαν τοῦ βασιλέως καὶ περιωρίσθη νὰ ἀναγγείλῃ

αὐτῷ τὸν γενόμενον συμβιβασμόν. Ἀλλ' ὁ Θεόφιλος, ὅστις ἤθελεν αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ νὰ ἐκτελῶνται κατὰ γράμμα καὶ ἤξευρεν ὁπόση περὶ αὐτὸν ἐπεκράτει ψευδολογία, καὶ ἀπάτη, ἐμαστίγωσε μὲν τὸν παρακούσαντα ἀξιωματικόν, τὸν διέταξε δὲ νὰ προσαγάγῃ τὰς καλογραίας καὶ δὲν κατηυνάσθη εἰμὴ ἀφοῦ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτῶν τῶν ἰδίων ἤκουσεν, ὅτι εἶναι εὐχαριστημέναι.

Τελευταῖον ἡ κακουργία ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι εὗρε τιμωρὸν τῆς μὲν μοχθηρίας αὐτῆς ἰσχυρότερον, τῆς δὲ πανουργίας, ἐπιμονώτερον· φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς καταχραστὰς παντὸς εἴδους, καὶ ἡ ὑπὸ τοσοῦτον ἀπαισίους οἰωνοὺς ἀρξαμένη ἐκείνη βασιλεία, ἔφθασεν εἰς ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἡ ἱστορία σπανίως εὐτυχεῖ νὰ ἀναφέρῃ· διότι ἐπὶ ἑπτακαίδεκα ἡμέρας, ὁ βασιλεὺς ἀναζητήσας ἐπιμόνως καθ' ὅλην τὴν Κωνσταντινούπολιν ἄνθρωπον ἀδικούμενον, ἐβεβαιώθη, ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ ἔχων νὰ ὑποβάλῃ αὐτῷ παράπονόν τι. Ὅσοι φρονοῦσιν, ὅτι βυζαντινὴ ἐποχὴ καὶ ἐθνικὴ παραλυσία καὶ κυβερνητικὴ ἀνικανότης εἶναι πράγματα ταυτοσήμαντα, θέλουσιν, ἐλπίζομεν, πεισθῆ περὶ τῆς πλάνης αὐτῶν, ἅμα παραβάλωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοφίλου καὶ πολλῶν ἄλλων μεγαλουργῶν αὐτοῦ προκατόχων καὶ διαδόχων, δὲν λέγομεν πρὸς τὴν περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους κατάστασιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, παρ' οἷς ἡ βία καὶ ἡ δυναστεία τοῦ ἰσχυροτέρου πρὸς τὸν ἀσθενέστερον ἐνομιμοποιήθη διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ φεουδαλικοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ πρὸς τὴν κατάστασιν πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν εἶχε μὲν ἤδη καταβληθῆ ἡ φεουδοκρατία, εἶχε δὲ ἤδη συμβῇ ἡ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀναγέννησις.

Τὰ διάφορα περιστατικὰ ὅσα μέχρι τοῦδε ἀνεφέρομεν ἐμφαίνουσιν προδήλως τὸ βάθος τῆς δικαιοσύνης αἴσθημα τὸ ὁποῖον ἐνεφώλευεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Θεοφίλου· ἀλλὰ λαμπρότατον ἐξήστραψε τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐν τῇ πρώτῃ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πράξει. Ὁ Θεόφιλος ἐχρεώστει τὴν βασιλείαν, ἴσως καὶ τὴν ζωὴν αὐτήν, εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος· ἀλλ' εἴτε διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ πατήρ του ἠδύνατο νὰ σωθῇ καὶ ἄνευ τοῦ θανάτου ἐκείνου, εἴτε διότι ἔτασσε δεύτερα πάντα, ὁσάκις προέκειτο νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν κακουργίαν, οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ συγχωρήσῃ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο. Ἡ σκιὰ τοῦ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, ἀγωνιζομένου πρὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς τῶν ἀνακτόρων ἐκκλησίας, κατὰ πολυαρίθμων δολοφόνων, ἀκρωτηριαζομένου μετὰ τοῦ ἱεροῦ σταυροῦ τὸν ὁποῖον ἐκράτει, ἀποκεφαλιζομένου καὶ αἱματοφύρτου συρομένου εἰς τὸ ἱπποδρόμιον, παρίστατο ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ἁγνὴν αὐτοῦ συνείδησιν, ἐπικαλουμένη ἐκδίκησιν. Ὅθεν, ἅμα καταλαβὼν τὴν ἀρχήν, προσκαλεῖ τὴν σύγκλητον καὶ ἅπαντας τοὺς τιμῆς τινος ἢ εὐνοίας, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, μετασχόντας, νὰ συνέλθωσιν εἰς τὴν Μαγναύραν. Ἐννοεῖται, ὅτι πρῶτοι ἔδραμον οἱ τοῦ Λέοντος δολοφόνοι. Ἐκεῖ προσελθὼν ὁ βασιλεύς, εἶπε, μετὰ εἰρωνείας πικρᾶς, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποδώσῃ τὴν προσήκουσαν ἀνταμοιβὴν εἰς τοὺς ἄνδρας, ὅσοι διέπρεψαν ἐπὶ τῷ ζήλῳ καὶ τῇ ἀνδρείᾳ αὐτῶν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κατορθώματος ἐκείνου καὶ προσεκάλεσεν ἅπαντας, χωρισθέντες ἀπὸ τῶν ἄλλων, νὰ παρασταθῶσιν ἐνώπιόν του. Πάντες ἔσπευσαν νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν βασιλικὴν πρόσκλησιν, πολὺ ἀπέχοντες τοῦ νὰ φαντασθῶσιν ὁποία ἦτο ἡ ἐπαγγελλομένη ἐκείνη ἀνταμοιβή. Τότε ὁ Θεόφιλος διατάσσει νὰ φέρωσι τὸν σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἐκράτει ὁ ἐκκοπεὶς τοῦ Λέοντος βραχίων, καί, ἐπιδείξας αὐτὸν εἰς τοὺς συγκλητικούς, ἠρώτησεν αὐτούς, ὁποίας τιμωρίας εἶναι ἆρά γε ἄξιοι οἱ ἄνθρωποι, οἱ τολμήσαντες τοσοῦτον φοβερὸν ἀνοσιούργημα; Ὁμοφώνως δὲ ἀποκριθέντων τῶν συγκλητικῶν, ὅτι εἶναι ἄξιοι θανάτου, ὁ Θεόφιλος, στραφεὶς πρὸς τὸν ἔπαρχον, προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ νὰ τιμωρήσῃ, κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς βεβήλους ἐκείνους, ὅσοι ἐκαυχῶντο ἐπὶ τῇ ἱεροσύλῳ τιμῇ του ὅτι ἐπέβαλον χεῖρας ἐπὶ τὸν χριστὸν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπὶ τὸν Κύριον αὐτόν. Μάτην ἤδη οὗτοι ἐπεκαλέσθησαν τὸν ἔλεον αὐτοῦ, μάτην ἐκραύγαζον, ὅτι ἂν δὲν ἀπήλλαττον τὸν πατέρα του ἀπὸ θανάτου βεβαίου, οὐδ' αὐτὸς ἤθελεν ἤδη βασιλεύει. Ὁ Θεόφιλος ἤθελε νὰ παύσῃ τὸ μέγα ἐκεῖνο τῆς δολοφονίας τοῦ ὑπερτάτου ἄρχοντος κακόν, ἤθελε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ ἔνοχοι δὲν δύνανται νὰ ἐλπίσωσι σωτηρίαν οὐδ' ἀπὸ αὐτῶν ἐκείνων ὅσοι ἀπὸ τῆς δολοφονίας ὠφελήθησαν· ὅθεν ἅπαντες ἀπήχθησαν εἰς τὸ ἱπποδρόμιον καὶ ἐκαρατομήθησαν αὐτόθι.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἀκόλουθον φυλλάδιον.)

Η ΤΥΧΗ ΑΓΑΠΑ ΤΟΥΣ ΕΥΤΥΧΕΙΣ.

Ὁ πατὴρ τοῦ κόμητος Νεσελρόδου, τοῦ περιφανοῦς πρωθυπουργοῦ τῆς Ῥωσίας, διατρίβων, ἄγαμος ἔτι, εἰς Φραγκοφόρτιον, ἐγνωρίσθη μετὰ τραπεζικῆς τινος οἰκίας, συγκειμένης ἀπὸ δύο ἀδελφῶν καὶ μιᾶς ἀδελφῆς. Ἀγαπήσας τὴν κόρην ταύτην καὶ ἐννοήσας, ὅτι τὸ αἴσθημα αὐτοῦ δεν ἀποκρούεται, ἐζήτησεν αὐτὴν εἰς γάμον. Ὁ κόμης ἦτο στρατηγὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἀλλὰ στρατηγὸς διαθέσιμος· προστούτοις εἶχεν ἄλλοτε περιουσίαν ἀξιόλογον, ἀλλὰ ἡ περιουσία αὕτη εἶχεν ἐλαττωθῆ πολύ, διὰ τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ ἀνδρός. Ὅθεν οἱ τραπεζῖται ἐδίστασαν νὰ δώσωσι τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν, καὶ μάλιστα τὴν ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου φράγκων συγκειμένην προῖκά της εἰς ἄνθρωπον, ὅστις δὲν εἶχε πρὸς τὰ χρήματα τὴν εὐλάβειαν ἐκείνην, δι' ἧς καὶ μόνης αὐτὰ καταπείθονται νὰ μὴν ἀποδημήσωσιν ἀνεπιστρεπτεί. Ὅθεν ἀπέφυγον τὴν πρότασιν εὐσχήμως, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἡ παραγγελία τοῦ ἀποθανόντος πατρός των ἦτο νὰ μὴ συζεύξωσι τὴν κόρην του εἰμὴ μὲ ἄνθρωπον ἔχοντα ἐπάγγελμα ἀσφαλὲς καὶ ὁριστικόν. Ὁ κόμης δὲν ἀντεῖπέ τι εἰς τὴν τραπεζιτικὴν ταύτην ἀπόφασιν, ἀλλά, μεταβὰς ἀμέσως εἰς Πετρούπολιν, κατορθώνει, διὰ πολλῶν φίλων τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐν τοῖς πράγμασι, νὰ διορισθῇ

πρέσβυς τῆς αὐτοκρατορίσσης Αἰκατερίνης εἰς Πορτογαλίαν, ἅμα δὲ λαβὼν τὸ δίπλωμά του, πορεύεται πάλιν εἰς Φραγκοφόρτιον, κρούει τὴν θύραν τῶν τραπεζιτῶν του, ἐπιδεικνύει εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ νέου καὶ ὁριστικοῦ καὶ ἀσφαλοῦς ἐπαγγέλματός του καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν περὶ τοῦ γάμου πρότασιν. Πρόφασις ὁπωσοῦν εὐπρόσωπος εἰς ἐπανειλημμένην ἀποπομπὴν τοῦ ἐπιμόνου μνηστῆρος δὲν ὑπῆρχε πλέον· καὶ οἱ τραπεζῖται ἀπεφάσισαν στενάζοντες νὰ θυσιάσωσι τὸ ἑκατομμύριον.

Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς τελέσεως τῶν γάμων, οἱ μὲν ἀδελφοὶ προσέρχονται εἰς τοὺς νεονύμφους, συνεπαγόμενοι τὴν ἑκατόμβην ἐκείνην καὶ ἑτοιμάζονται νὰ παραδώσωσιν αὐτήν, ὁ δὲ κόμης, ὅστις ἐξ ἀρχῆς εἶχεν ἐννοήσει τὴν ἀληθῆ τῶν δισταγμῶν αὐτῶν αἰτίαν, λέγει εἰς αὐτούς, ὅτι ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφήν των, ὄχι τὰ χρήματα αὐτῆς καὶ ὅτι δὲν τὰ δέχεται. Οἱ τραπεζῖται ἀποροῦσι διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἀφιλοκέρδειαν, ἀλλὰ θέλουσιν ἐξάπαντος νὰ παραδώσωσι τὰ χρήματα, καθὸ ἀνήκοντα, δυνάμει τῆς διαθήκης τοῦ πατρός των, εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν καὶ εἰς τὸν σύζυγον, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ λάβῃ. Ὁ κόμης ὅμως ἐπιμένει ἀποποιούμενος καὶ ἐπιφέρει, ὅτι ἂν ἡ ἀδελφή των θέλῃ, εἰμπορεῖ νὰ τὰ λάβῃ. Ἡ δὲ ἀδελφὴ αὐτή, ἥτις ἦτο φαίνεται σύμφωνος μετὰ τοῦ συζύγου της, δὲν τὰ ἐδέχθη ἐπίσης, ὥστε τὰ χρήματα ἔμειναν, ὅπου ἐξ ἀρχῆς ἦσαν.

Ὁ κόμης, διατρίψας οὐκ ὀλίγους μῆνας εἰς Φραγκοφόρτιον, κατέβη μετὰ τῆς συζύγου εἰς Τεργέστην, ἐπεβιβάσθη ἐκεῖ εἰς πλοῖον Ἀγγλικόν, μετὰ μακρὸν δὲ διὰ τῆς μεσογείου πλοῦν, ἐπλησίαζεν ἤδη εἰς Λισσαβῶνα, ὅτε ἡ κόμησσα ἐγέννησεν τὸν υἱὸν ἐκεῖνον, ὅστις ἐπὶ τεσσαράκοντα περίπου ἔτη καὶ ἐπὶ δύο μεγάλων αὐτοκρατόρων, ἔμελλε νὰ πρωθυπουργήσῃ τοῦ ἀχανεστέρου τῆς γῆς κράτους· ὥστε, σημειωτέον καὶ τοῦτο ἐν παρόδῳ, ὁ καγγελάριος τῆς Ῥωσίας τρεῖς, εἰμπορεῖ νὰ εἴπῃ τις, ἔχει ἐθνικότητας· διότι ἀπὸ μὲν τοῦ πατρὸς εἶναι Ῥῶσος· γεννηθεὶς δὲ ἐντὸς πλοίου ἀγγλικοῦ, ἔχει καὶ τὴν ἀγγλικὴν ἐθνικότητα· ὡς ἐκ τῆς χώρας δὲ ἐφ' ἧς εἶδε κατὰ πρῶτον τὸ φῶς, εἶναι Πορτογάλος.

Παρῆλθον ἔκτοτε ἔτη τριάκοντα καὶ τέσσαρα. Ὁ νέος κόμης Νεσελρόδης διατελῶν, τῷ **1814**, ἐν Βιέννῃ, ὡς πληρεξούσιος ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, κατὰ τὴν πολυθρύλλητον ἐκείνην σύνοδον, καθ' ἣν διενεμήθησαν τὰ ἱμάτια τοῦ Ναπολεοντείου κράτους, ἐνθυμήθη ὅτι ἔχει εἰς Φραγκοφόρτιον συγγενεῖς τινας μητρικοὺς καὶ ἐπεθύμησε νὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ. Μεταβαίνει λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, ὁδηγεῖται εἰς οἰκίαν μεγαλοπρεπῆ, καὶ ἀναβάς, εὑρίσκει τοὺς δύο ἀδελφούς, αὐτοὺς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους εἶχεν εὕρει ποτὲ ὁ πατήρ, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι εἶχον λευκανθῆ καὶ κυρτωθῆ ὑπὸ τῆς ἡλικίας. Ὑποθέτετε ὁποίας ἔτυχε δεξιώσεως, οὐ μόνον ὡς ἀνεψιός, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνὴρ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐπλήρου ἤδη τὴν Εὐρώπην. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν τῆς ἀφίξεώς του, προσελθόντα τὰ δύο γερόντια, τὸν λέγουσιν, ὅτι ἔχουσι λογαριασμόν τινα νὰ θεωρήσωσι μετ' αὐτοῦ. Ὁ κόμης ἀνησύχησεν ὀλίγον, ὑποπτεύσας μήπως ἔχῃ νὰ πληρώσῃ κἀνὲν πατρικὸν χρέος, ἀπήντησεν ὅμως, ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ τοὺς ἀκούσῃ. Τότε οἱ δύο θεῖοι αὐτοῦ διηγήθησαν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑκατομμυρίου, τὴν ἀνάγκην εἰς ἣν εὑρέθησαν νὰ τὸ φυλάξωσι παρ' ἑαυτοῖς, ὅτι, ἐν διαστήματι τοῦ μεσολαβήσαντος χρόνου, τὸ ἑκατομμύριον ἐτριπλασιάσθη, καὶ ὅτι τὰ τρία αὐτὰ ἑκατομμύρια εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν των.

Ὁ κόμης Νεσελρόδης, ἐπανελθὼν εἰς Βιέννην μετὰ τοῦ ὅλως ἀπροσδοκήτου ἐκείνου θησαυροῦ, ἔλεγε γελῶν, ὅτι ὅλοι οἱ θεῖοι ἀφ' ὧν τοσοῦτοι ἐπλούτισαν ἀνεψιοὶ δὲν εἶναι ἐξάπαντος, κατὰ τὴν Γαλλικὴν παροιμίαν, θεῖοι Ἀμερικανοί, δηλαδὴ ἐν Ἀμερικῇ θησαυρίσαντες (**oncles d'Amérique**), ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουσι καὶ προχειρότεροι τοιοῦτοι εὐρωπαῖοι θεῖοι, οὐδὲν ἧττον τοὺς συγγενεῖς ὠφελήσαντες.

Τί λέγετε περὶ τῆς παραδόξου ταύτης τύχης ἀνθρώπου, ὅστις βεβαίως δὲν εἶχε χρείαν τῆς νέας ἐκείνης χάριτος, διὰ νὰ πεισθῇ, ὅτι εὐνοεῖται ὑπ' αὐτῆς καὶ προστατεύεται; ἢ μήπως ἡ τύχη ἔχῃ τὴν ἀνθρωπίνην ἐκείνην ἀδυναμίαν, καθ' ἣν τόσον περισσότερα εὐνοίας δείγματα δίδομεν εἴς τινα, ὅσον περισσότερα τῷ ἐδώκαμεν;

ΠΕΡΙ ΝΕΟΦΑΝΟΥΣ ΤΙΝΟΣ ΝΟΣΟΥ.

Ὑπάρχει τις ἤδη εἰς τὸ ἐν Παρισίοις Νοσοκομεῖον τῶν Κλινικῶν ὑπὸ ἀλλοκότου καὶ φρικώδους παθήσεως τῶν κατὰ τοὺς πόδας ὀστῶν κατεχόμενος. Ἡ νόσος αὕτη δὲν φέρει ὀνομασίαν, ἐπειδὴ τὰ συμπτώματα αὐτῆς δὲν ὁμοιάζουσι κἀνὲν ἐξ ἐκείνων ἅτινα παρουσιάζονται εἰς τὰς μέχρι τοῦδε γνωστὰς ἀσθενείας. Ὁ ταλαίπωρος οὗτος ἄνθρωπος, ἐντὸς δέκα ἐτῶν διαστήματος, ὑπέκυψεν εἰς δέκα χειρουργικὰς ἐγχειρίσεις! Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι αὕτη ἄνευ προηγουμένης καὶ γνωστῆς τινος αἰτίας εἶχε παρουσιασθῆ εἰς δύο ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐξ ὧν ὁ θάτερος καὶ ἀπέθανεν· ἐκ τῶν ἓξ δὲ τέκνων τοῦ δευτέρου, τὸ τέταρτον καὶ τὸ ἕκτον μόνον εἶχον προσβληθῆ ὑπὸ τῆς νόσου, ἐνῷ εἰς τοὺς λοιποὺς οὐδὲν ἀξιοσημείωτον παρουσιάσθη ποτέ, καθὼς ἐπίσης οὐδὲ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ συγγενεῖς.

Ἰδοὺ δ' ἐν περιλήψει ἡ ἐξιστόρησις τῆς προκειμένης νόσου, τὴν ὁποίαν ἐρανιζόμεθα ἐκ τῆς ἐφημερίδος τῶν Νοσοκομείων.

Κατὰ γραμμὴν ὁριζόντειον τοῦ πλέον ἐξέχοντος τοῦ ποδὸς μέρους σχηματίζεταί τις φλύκταινα· ἡ ἐπιδερμὶς αὐτόθι ἀνυψοῦται, καὶ ὑπὸ ταύτην ὑπάρχει συνηγμένη μικρά τις ποσότης πυώδους ὀρροῦ, καὶ τέλος αὕτη διατρυπᾶται καὶ ἀνοίγει. Μετά τινα δὲ χρόνον ἀνοίγει καὶ αὐτὸ τὸ δέρμα ἔξωθεν πρὸς τὰ ἔσω, καὶ σύριγξ μικρὰ αὐτόθι σχηματίζεται, ἥτις ἐμμένει φθάνουσα μέχρι τοῦ ὑποδέρμου κυψελώδους ἱστοῦ, καὶ

παρέχει ὀῤῥὸν μετρίως πυώδη. Μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ἑβδομάδων ἐξεταζομένης τῆς πληγῆς διὰ τῆς μήλης, ἀνακαλύπτεται εἰς τὸ βάθος αὐτῆς ἓν μέρος τοῦ ὑπ' αὐτὴν ὀστοῦ γυμνὸν ἀπὸ τὸ περιενδύον αὐτὸ περιόστεον, καὶ νενεκρωμένον· τὸ δὲ σχηματισθὲν ἐφθαρμένον πέταλον (séquestre) δύναται νὰ ἐξαχθῇ, ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποχωριζόμενον ἐξέρχεται.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα πολλάκις καὶ ἀπαραλλάκτως ἀνεγεννῶντο εἰς τὸν πάσχοντα.

Πρὸ δύο ἤδη ἐτῶν εἶχε σχηματισθῆ ἓν ὅμοιον διεφθαρμένον πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πέμπτου ὀστοῦ τοῦ ἀριστεροῦ μεταταρσίου, τὸ ὁποῖον καὶ ἀφῃρέθη παρὰ τοῦ Κ. Ῥικόρδου. Μετὰ δύο πάλιν ἔτη ὁ Κ. Βιλανδῖνος εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Hôtel-Dieu ἀφήρεσεν ἕτερον ὁριζοντείως κείμενον εἰς τὴν πρώτην φάλαγγα τοῦ δευτέρου δακτύλου τοῦ ἀριστεροῦ ποδός. Ὀλίγον δ' ἔπειτα ἐξῆξε τρίτον τοιοῦτον ὁ Κ. Νελατὼν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου κείμενον ὡσαύτως ὁριζοντείως τῆς πρώτης φάλαγγος τοῦ πέμπτου δακτύλου τοῦ δεξιοῦ ποδός. Ὁ αὐτὸς χειροῦργος μετὰ 11 μηνῶν παρέλευσιν, ἐνήργησε τὴν αὐτὴν ἐγχείρισιν ἐπὶ τοῦ τετάρτου δακτύλου τοῦ αὐτοῦ ποδός. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ὁ αὐτὸς πάσχων ἐμφανίζεται ἐκ νέου εἰς τὸ Hôtel-Dieu, παρουσιάζων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πρώτου ὀστοῦ τοῦ ἀριστεροῦ μεταταρσίου λευκόφαιον βαθύτατον ὄρυγμα· ὁ δὲ Κ. Boyer ἀποχωρίζει ὅλην αὐτὴν τὴν ποσότητα, καὶ ἀποσπᾷ ὅλα τὰ γυμνωθέντα μαλακὰ μέρη, καὶ διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου καυτηριάζει τὸ βάθος τῆς πληγῆς. Εὐθὺς δ' ἔπειτα ὁ Κ. Michon ἀφαιρεῖ ὅλον τὸν δάκτυλον τοῦ ἀριστεροῦ ποδός.

Ὁ Κ. Malgaigne μετὰ ταῦτα ἀφαιρεῖ ἐκ τῆς ἀρθρώσεώς του τὸν πρῶτον τοῦ δεξιοῦ ποδὸς δάκτυλον. Μόλις δὲ παρῆλθον μῆνές τινες καὶ ἰδοὺ πάλιν ὁ πάσχων ἐπανέρχεται εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Saint-Louis διάφορα φέρων συρίγγεια ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τοῦ μεταταρσίου τοῦ ἀριστεροῦ ποδός. Ὁ Κ. Malgaigne ἐπὶ τέλους ἀφαιρεῖ διὰ μιᾶς τὰς κεφαλὰς τῶν πέντε ὀστῶν τοῦ μεταταρσίου, καὶ ἐνεργεῖ ἐκτομὴν τοῦ ποδὸς ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ μεταταρσίου. Μετὰ τριάκοντα πέντε ἡμέρας ὁ ἐγχειρισθεὶς ἐξέρχεται τοῦ Νοσοκομείου, καὶ μετὰ ἕνα μῆνα ἐπανέρχεται ἀνανεωθέντων τῶν αὐτῶν φαινομένων κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ ἀκρωτηριασθέντος μέλους του, ἐφ' ᾧ ἐπράχθη καὶ ἡ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Lisfranc ἐκτομὴ αὐτοῦ.

Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι ὁ εἰρημένος πάσχων ὑπέστη τὰς ἀνωτέρω διαφόρους ἐγχειρίσεις, χωρίς ποτε νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ χλωροφορμίου.

Τὰ προμνημονευθέντα ἐν τοσούτῳ φαινόμενα ἐξακολουθοῦσι νὰ παρουσιάζωνται μέχρι τῆς σήμερον· καθότι εἰς τὸ πέλμα τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ κατ' ἐπιφάνειαν τοῦ χείλους, αὐτοῦ ὑπάρχει ἀρκετὴ ἔκτασις τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ γυμνὴ κ' ἐστερημένη ἐπιδερμίδος. Μετά τινας δὲ ἡμέρας τὸ δέρμα θέλει διατρυπηθῆ, θέλει σχηματισθῆ τὸ σύνηθες αὐτόθι συρίγγειον, καὶ εἰς τὸ βάθος τούτου θέλει εὑρεθῆ ἓν ὀστοῦν νενεκρωμένον.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο· ὁ δεύτερος καὶ τρίτος δάκτυλος τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ὑπόκεινται εἰς τὰ αὐτὰ παθήματα· κατὰ γραμμὴν ὁριζόντειον τῶν διαφόρων ὀστεΐνων ἐξοχῶν τοῦ ἄκρου τούτου, ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται φλύκταιναι διάφοροι· ὁ δὲ πάσχων ὡς ἐκ τούτου θεωρεῖ τοὺς δακτύλους του εἰς ἀπώλειαν.

Καθὰ συμπεραίνει ὁ δυστυχὴς οὗτος ἄνθρωπος, ὅστις διανύων τὸ 35 ἔτος τῆς ἡλικίας του μετέρχεται τὸν ξενουργὸν, θέλουσιν ὑποκύψει εἰς τοιαύτην νόσον καὶ ἄλλα μέλη τοῦ σώματός του· διότι ὅταν κοπιάσῃ ἐργαζόμενος ὑπὲρ τὸ δέον, αἱ χεῖρές του, λέγει, κατὰ τὴν ἀποκτηθεῖσαν δυστυχῶς πεῖραν παρ' αὐτοῦ, θέλουσιν ὑποκύψει εἰς τὰ αὐτὰ παθήματα· καὶ σήμερον πολλάκις ἀναγκάζεται νὰ διακόψῃ τὸ ἔργον του.

Τί δὲ ποιητέον κατὰ τοιούτων συμβαινόντων; Πρέπει τις νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐκτέμνῃ καὶ ν' ἀκρωτηριάζῃ! Ὁ Κ. Νελατὼν δὲν εἶναι αὐτῆς τῆς γνώμης.

Μεθ' ἑκάστην πραγματικὴν ἐγχείρισιν ἢ ἐκτομὴν, τὰ αὐτὰ συνέβαινον καὶ ἀνενεοῦντο φαινόμενα ὅπου ἐνηργεῖτό τις κατάθλιψις ἢ πίεσις, ἐξαιρουμένου τοῦ ἐπὶ τῆς πτέρνης δέρματος. Ὅθεν κατὰ συνέπειαν τῆς ἐξετάσεως τούτου, ὁ Κ. Νελατὼν ἔκρινεν εὔλογον νὰ κατορθώσῃ ὥστε ἡ πτέρνα μόνον ἀποκλειστικῶς νὰ ὑποφέρῃ τὸ βάρος ὅλον τοῦ σώματος. Προτείνει λοιπὸν νὰ κατασκευασθῶσιν εἰς τοιαύτην περίστασιν ὑποδέσεις τοιαῦται, ὥστε δι' αὐτῶν αἱ πτέρναι μόναι νὰ ὑπόκεινται εἰς πίεσιν. Ὁ πάσχων ἑπομένως θέλει ἀναβῆ τρόπον τινὰ ἐπὶ δύο καλοβάθρων, πολλὰ χαμηλῶν κατ' ἀλήθειαν, καὶ ὀλίγην δυνάμενος νὰ διατηρήσῃ ἰσοῤῥοπίαν· ἀλλ' ἐὰν τὸ μέσον τοῦτο εὐδοκιμήσῃ θέλει εἶσθαι πάντοτε προτιμότερον ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐγχειρίσεις ἢ ἐκτομάς.

ΣΤΗΛΗ ΒΟΛΤΑΙΚΗ.

Δημοσιεύομεν τὸ ἑπόμενον τοῦ Ναπολέοντος διάταγμα, διότι δι' αὐτοῦ πρὸς ὅλον τὸν κόσμον ὁ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας τὸν λόγον ἀποτείνει.

« Ἐγὼ ὁ Λουδοβῖκος-Ναπολέων, ὁ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ, ἀναλογιζόμενος, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος τοῦ Βόλτα ἡ στήλη ἐθεωρήθη ὡς τὸ θαυμασιώτερον ἐπιστημονικὸν ἐργαλεῖον, καὶ ἰδὼν ὅτι αὐτὴ ἔδωκεν εἰς μὲν τὴν θερμότητα τοὺς ἀνωτάτους βαθμοὺς, εἰς δὲ τὸ φῶς τὴν ἔντασιν, τὴν ὑπερβαίνουσαν πᾶν φῶς τεχνητὸν, εἰς δὲ τὰς χημικὰς τέχνας δύναμιν, χρήσιμον εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν πολυτίμων μετάλλων, εἰς δὲ τὴν φυσιολογίαν καὶ τὴν πρακτικὴν ἰατρικὴν μέσα, πρὸς θεραπείαν ὠφέλιμα, παρατηρήσας δὲ, ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐγεννήθη ὁ ἠλεκτρικὸς τηλέγραφος, καὶ ὅτι κατέστη αὕτη καὶ τείνει νὰ κατασταθῇ, ὡς ὁ αὐτοκράτωρ προεῖδε, τὸ ἰσχυρότερον βιομηχανικὸν ἐλατήριον, καὶ λαβὼν ὑπ' ὄψιν, ὅτι συμφέρει τὰ μέγιστα νὰ προσκληθῶσιν εἰς συναγωνισμὸν ὅλων τῶν

ἐθνῶν οἱ σοφοὶ, πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν χρησιμωτέρων ἐφαρμογῶν τῆς βολταϊκῆς στήλης, διατάσσω τάδε·

« Ἄρθρον 1. Πεντήκοντα χιλιάδων φράγκων ἀμοιβὴ προσδιορίζεται δι' ὅν τινα μετ' οἰκονομίας δυνηθῇ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν βολταϊκὴν στήλην, εἴτε εἰς τὴν βιομηχανίαν, ὡς θερμότητος πηγὴν, εἴτε πρὸς φωτισμὸν, εἴτε εἰς τας τέχνας τὰς χημικὰς, εἴτε εἰς τὴν μηχανικὴν, εἴτε εἰς τὴν ἰατρικὴν τὴν πρακτικήν.

« Ἄρθρον 2. Εἰς τὸν συναγωνισμον αὐτὸν προσκαλοῦνται ὅλων τῶν ἐθνῶν οἱ σοφοί.

« Ἄρθρον 3. Δίδεται προθεσμία ἐνιαυτῶν πέντε.

« Ἄρθρον 4. Θέλει ἐν δέοντι διορισθῇ ἐπιτροπὴ. πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀνακαλύψεων τῶν συναγωνισθησομένων, καὶ πρὸς βράβευσιν τοῦ νικητοῦ.

» Ἐκ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ.

» Τὴν 23. Φεβρουαρίου 1852.

» *Λουδοβῖκος Ναπολέων.*

» Ὁ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως ὑπουργὸς

» Χ. Φορτούλ. «

ἐκ τῆς ἐφημερίδος
Ὁ Φίλος τοῦ Λαοῦ

ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΝΘΟΔΕΣΜΗΣ.

(Ἴδε Φυλλάδιον ΜΓ'.)

Ἀριθμ. 5.

ΕΝΘΥΜΗΣΙΣ.

Μόνος, πλὴν δὲν εἶμαι μόνος·
εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς
σύντροφός μου εἶν' ὁ πόνος
ἄγρυπνος καὶ συνεχής.

—o—

Ὅταν ἐστεμμένος ῥόδα
μάϊος μὲ χαιρετᾷ,
βλέπω τὸν χρυσοῦν σου πόδα
εἰς τὰ ῥόδα νὰ πετᾷ.

—o—

Εἰς τοῦ ῥύακος τὸ ῥεῦμα
ὅταν χύνηται ψυχρὸν,
λάμπει τὸ γλυκύ σου νεῦμα
καὶ τὸ μέτωπον τ' ὠχρόν.

—o—

Εἰς τὴν αὔραν, ἥτις πνέει
ὡς στενάζουσα ψυχὴ,
εἰς τὸν φλεῖσβον, ὅστις κλαίει,
ἡ φωνή σου ἀντηχεῖ.

—o—

Ὅταν ἔνδακρυ τὸ βλέμμα
στρέφω πρὸς τὸν οὐρανὸν,
ἐκεῖ φαίνεσαι, καὶ στέμμα
φορεῖς ἄστρων φαεινῶν.

—o—

Ὅταν δὲ, φυγὰς τοῦ κόσμου,
καταβῶ εἰς ἐμαυτὸν,
μένω ἄψυχος, ἐντός μου
σὲ, σὲ μόνην, ἀπαντῶν.

—o—

Οὕτω τὴν ζωὴν ὡς τέλος
θενὰ φέρ' ὀδυνηρὰν,
ὡς ἡ ἔλαφος τὸ βέλος
περιφέρ' εἰς τὴν πλευράν.

—o—

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΟΣ.

Εἰς Πανδώρας Φυλλάδ. ΜΗ'. σελ. 1162 ἀντὶ Μουσικῆς ἀνθοδέσμης ἀρ. 3. γρ. ἀριθ. 4.

ΝΕΑ
ΠΑΝΔΩΡΑ.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Ἐκδιδόμενον δὶς τοῦ μηνός.

—o—

ΤΙΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ.

Ἐν Ἑλλάδι, δρ. 16. ἐλευθέρα ταχυδρομικῶν.
Ἐν Τουρκίᾳ, δρ. 20. ὁμ.
Ἐν Δακίᾳ, δίστηλα 3 ½. ὁμ.
Ἐν Ῥωσσίᾳ, ῥούβλ. ἀργ. 7. ὁμ.
Ἐν τῇ Ἰονίῳ Πολιτείᾳ, δίστ. 3. ὁμ.
Ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης φρ. 18.

—o—

ΑΘΗΝΗΣΙ,
Τυπογραφεῖον τῆς Νέας Πανδώρας.
1852.

15 ΑΠΡΙΛ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 50.

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΑΜΚΩΣ

(κατὰ τὸ Γαλλικὸν τοῦ Εὐγενίου Σύου).

(Συνέχεια ἴδε Φυλλάδιον 49)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΦΟΒΕΡΑ ΤΡΙΑΣ.

Ποτὲ φαντασία, ὅσον σκοτεινὴ καὶ ὅσον παράφορος, τὴν ἱστορίαν ἀναδιφοῦσα πρὸς εὕρεσιν οἰκείας τροφῆς, δὲν ἀπήντησέ τι ἐν αὐτῇ φοβερώτερον κατὰ τὸν χαρακτῆρα, ὀλεθριώτερον διὰ τὴν ἐπιῤῥοήν, ἀκατανοητότερον διὰ τὰς ἀντιφάσεις του, ἀπὸ τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα, ἄξια τῆς ἐπινοίας τοῦ Δάντου, τὴν Χάμκων καὶ τὰ τέκνα της, τὸν Ἀλῆν καὶ τὴν Χαϊνίτζαν. Πολλάκις ᾐσθάνθημεν ἡμᾶς αὐτοὺς σκοτοδινιῶντας, ὅταν ἠθελήσαμεν νὰ ἐμβλέψωμεν εἰς τὰ ἀχανῆ βάθη τῆς μυστηριώδους ταύτης τριάδος, ἥτις ἐφαίνετο πᾶν ὅριον τοῦ πιθανοῦ αὐτοῦ ὑπερβᾶσα, καὶ διὰ τῶν ἀνηκούστων καὶ καταπληκτικῶν αὐτῆς κακουργημάτων, καὶ διὰ τῆς ἀγρίας μεγαλειότητος, σπανίων τινων ἀλλ' ὑψηλῶν τῷ ὄντι ἀφοσιώσεων.

Βελῆς, ὁ σύζυγος τῆς Χάμκως, καὶ πατὴρ τοῦ Ἀλῆ καὶ τῆς Χαϊνίτζης, ἦν βέης τοῦ Τεπελενίου, καὶ κατήγετο ἐξ Ἀλβανῶν, τῶν ἐξομοσάντων τὸν χριστιανισμὸν ἐπὶ τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως. Ἐπὶ τῆς διανομῆς τῆς πατρικῆς οὐσίας ὁ Βελῆς διηνέχθη πρὸς τοὺς ἀδελφούς του, καὶ μεταξύ των ἔμελλε ν' ἀποφασίσῃ ἡ μάχαιρα. Ὁ Σελὶμ καὶ ὁ Μεχμὲτ συνήθροισαν τοὺς πολυαρίθμους ὀπαδούς των, συνήθροισε δὲ καὶ ὁ Βελῆς τοὺς ἰδικούς του· συμπλοκαὶ ἔγειναν πολλαὶ καὶ αἱματώδεις, καὶ τέλος ὁ Βελῆς ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἴδιον μέρος τῆς πατρικῆς κληρονομίας, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Τεπελένιον, καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἀλιάκμονος, ὅπου ἔγεινε κλέπτης, ἀλλὰ κλέπτης καθ' ὃν τρόπον λέγει τὸ ἀρχαῖον ἠπειρωτικὸν ᾆσμα;

Ἐβγῆκ' ὁ Νάννος 'ς τὰ βουνὰ, ψηλὰ 'ς τὰ κορφοβούνια·
κλεφτόπουλα ἐμάζονε, παιδιὰ καὶ παλληκάρια·
τὰ μάζωξε, τὰ σύναξε τὰ 'καμε τρεῖς χιλιάδες,
κι' ὁλημερὶς τὰ δίδαχνε, ὁλονυκτὶς τὰ λέγει·
Ἀκοῦστε παλληκάρια μου, καὶ σεῖς παιδιὰ δικά μου,
δὲν θέλω κλέφταις γιὰ τραγιὰ, κλέφταις γιὰ τὰ κριάρια,
μὸν θέλω κλέφταις γιὰ σπαθί, κλέφταις γιὰ τὸ τουφέκι,
τριῶν 'μερῶν περπατησιὰν νὰ πάρωμεν μιὰν νύχτα,
νὰ πάμε νὰ πατήσωμεν, τῆς Νικολοῦς τὰ σπήτια,
ὁ πῶχει τ' ἄσπρα τὰ πολλὰ, καὶ τ' ἀσημένια πιάτα.
Καλὸ 'ς τὸν Νάννον πῶρχεται καλὸ 'ς τὰ παλληκάρια.
Παράδες θέλουν τὰ παιδιὰ, φλωριὰ τὰ παλληκάρια,
κι' ἀτός μου θέλω τὴν κυράν . . . .

Ὡς ὁ Ἕλλην Νάνος, οὕτω καὶ ὁ Ὀθωμανὸς Βελῆς δὲν ἐσύναξε κλέφταις διὰ τὰ τραγιὰ, κλέφταις διὰ τὰ κριάρια, ἀλλὰ κλέφταις διὰ τὸ σπαθὶ καὶ διὰ τὸ τουφέκι. Μετὰ τριετῆ δὲ βίον πλανήσεων, λεηλασιῶν καὶ σφαγῶν, συναθροίσας τοὺς ἀνδρειοτέρους του ὀπαδοὺς, κατέβη μίαν νύκτα τὰ ὄρη, διέβη κολυμβῶν τὴν Βοϊοῦσαν, καὶ ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως κατὰ τῶν ἀδελφῶν του ἐντὸς τῆς πατρικῆς οἰκίας, τοὺς ἐθανάτωσεν ἰδιοχείρως, ἂν καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀντιστάντας.

Ὁ τρόπος ὅμως οὗτος τοῦ διὰ φόνου καὶ ἀδελφοκτονίας ἀναλαμβάνειν τὴν πατρῴαν κληρονομίαν οὐδένα ἐξέπληξε τῶν ὁμοταγῶν καὶ γειτόνων του, οἵτινες ἐν τοῖς ἀγρίοις αὐτῶν ἤθεσιν εἰς μόνην τὴν ἐπιτυχίαν ἀφορῶντες, ἐθεώρησαν τὸν Βελῆν ὡς ἐπι-

τήδειον ἄνθρωπον, εὐτυχῶς ὑπὲρ αὐτοῦ περατώσαντα μακρὰν καὶ δυσχερῆ οἰκιακὴν ὑπόθεσιν. Οἱ κλέπται του ἐννοεῖται ὅτι ἀμέσως μετεβλήθησαν εἰς ἁρματωλούς, καὶ ὁ ἴδιος διορισθεὶς μετ' ὀλίγον πρῶτος ἀγᾶς τοῦ Τεπελενίου, παρεδόθη ἔπειτα ἀπαρακαλύπτως εἰς τὸ πάθος τῆς μέθης. Ἐνίοτε ὅμως ἐπέπιπτεν, εἶναι ἀληθές, ἀπροσδοκήτως κατὰ τῶν γειτόνων βέηδων ἢ χωρίων εἰς ἀνάμνησιν ἀναμφιβόλως τοῦ πρώτου του ἐπαγγέλματος.

Περὶ τὰ 1736 ὁ Βελῆς ἐνυμφεύθη Χάμκων, τὴν θυγατέρα τοῦ γειτονός του, Βέη τῆς Κονίτζης· ἐκ τοῦ δεσμοῦ δὲ τούτου, τοῦ ὅλως πολιτικοῦ, καὶ ποσῶς εἰς συμπάθειαν μὴ στηριζομένου, ἐκ μέρους κἂν τῆς Χάμκως, ἐγεννήθησαν δύω παιδία, ὁ Ἀλῆς καὶ ἡ Χαϊνίτζα. Κατὰ τὸ δέκατον δὲ καὶ ἕβδομον ἔτος μετὰ τὸν γάμον του, ὁ Βελῆς ἀπέθανεν αἰφνιδίως, εἰς τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, κατὰ μέν τινας ἐξ οἰνοποσίας καὶ κρεπάλης, κατ' ἄλλους δὲ ἀπὸ δηλητήριον. Ἀφῆκε δὲ τὴν Χάμκων χήραν τριακοντατεσσάρων ἐτῶν, τὰ δὲ τέκνα του, τὸν μὲν Ἀλῆν ἐτῶν δεκαέξ, δεκαπέντε δ' ἐτῶν τὴν Χαϊνίτζαν.

Τὰ ὀρεινὰ τῶν κλεπτῶν ᾄσματα πολλάκις ἔψαλλον τὸ ἀνδρικὸν κάλλος τῆς Χάμκως. Ἡ ὄψις της ἦτον μελάγχρους, τὸ ἀνάστημά της λυγηρὸν καὶ ἐντελέστατον, καὶ τὰ κινήματά της πλήρη χάριτος ἐμβριθοῦς καὶ μεγαλοπρεπείας, οὐ μόνον ὅταν ἐβάδιζε μεταξὺ τῶν ὑποδεεστέρων της, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἀκόμη ἐχόρευε τῶν ὀρέων τὸν κύκλιον μετὰ τῶν ὁμοίων της.

Ὑπεροπτικὴ δὲ φύσει καὶ ἀγέρωχος, ἀφ' ὅτου μάλιστα δὶς ἐγένετο μήτηρ, ἡ Χάμκω τόσον ὑπερηφάνως καὶ περιφρονητικῶς ἐφέρετο πρὸς τὸν Βελὴ-Βεην, ὥστε αὐτὸς κατ' ὀλίγον αὐτῆς μακρυνόμενος, τὴν περιώρισεν εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τοῦ πύργου τοῦ Τεπελενίου.

Ἐκεῖ δὲ ἔρημος καὶ ἐγκαταλελειμμένη ἔζησεν ἡ γυνὴ αὕτη μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός της, περὶ μόνην τὴν ἀγωγὴν ἀσχολουμένη τῶν τέκνων της, ἃ ἠγάπα περιπαθῶς, καὶ μετ' ἀγρίας ζηλοτυπίας. Γυνὴ δὲ τὴν φύσιν σιωπηλή, κατηφής, σοβαρά, καὶ κρυψίνους, γυνὴ οὐδέποτε μειδιάσασα καθ' ὅλον τὸν βίον της, ὡς περὶ αὐτῆς μαρτυρεῖται, ὅταν τὰ παιδία της ἔπαιζον ἢ ἐκοιμῶντο πλησίον της, αὐτὴ σύννους ἐκάθητο ὥρας ὁλοκλήρους, ἐν ἐντελῇ ἀπαθείᾳ κατὰ τὸ φαινόμενον, καὶ προσήλου τοὺς μεγάλους, μέλανας ὀφθαλμούς της, οὓς ἐζώνυεν ἐρυθρὸς κύκλος, ἀσκαρδαμυκτὶ εἰς τῶν ἀντικειμένων ὀρέων τὰς αἰωνίας χιόνας.

Ἐνίοτε, κατὰ τὰς στιγμὰς ταύτας τῶν ἀναιτίων ἐκστάσεων, ὅτε μάλιστα ὁ ἥλιος βραδέως κατήρχετο ὀπίσω τῶν *Γυμνῶν κεφαλῶν*, τῶν τελευταίων κρημνωδῶν κορυφῶν τῆς ἀνατολικῆς σειρᾶς τῶν Ἀκροκεραυνίων, οἱ ὀφθαλμοί της ἠνοίγοντο παραδόξως, οἱ ῥώθωνές της διεστέλλοντο, αἱ ὠχραὶ παρειαί της ἐβάφοντο πορφυραῖ, τὸ σῶμά της ἔτρεμε, καὶ σχεδὸν ἐκτὸς ἑαυτῆς ἠγείρετο, αἱ χεῖρές της ἐκινοῦντο ἐν τῷ κενῷ, καὶ τὰ χείλη της ἐφαίνοντο λέξεις τινὰς ψιθυρίζοντα ἀκατανοήτους.

Ἀφ' οὗ δὲ ἡ τελευταία τοῦ ἡλίου φλογερὰ ἀντανάκλασις ἔδυνεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ τὸ λυκαυγὲς ἐξέτεινε τὸν διαφανῆ πέπλον του, τὸ πρόσωπον τῆς Χάμκως, τὸ μέχρις ἄρτι λαμπρὸν ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ, συνεσκιάζετο κατ' ὀλίγον, καὶ ἀπέβαινε σκοτεινόν, σκοτεινὸν ὡς ἡ νύξ. Τότε δὲ πικρὰ καὶ σιωπηλὰ δάκρυα ἔῤῥεον ἠρέμα κατὰ τῶν ἰσχνῶν ἤδη καὶ ὠχρῶν παρειῶν της.

Ἄλλοτε δὲ πάλιν, ἀφ' οὗ διηρεύνα σχήματά τινα μαγικὰ καὶ ἀλλόκοτα, μετεκάλει τὸν νέον υἱόν της, τὸν λευκὸν καὶ γλαυκόπιν Ἀλῆν, καὶ σφίγγουσα αὐτὸν εἰς τὸ στῆθός της, τῷ ἐδείκνυε μακρὰν εἰς τὰς φλόγας τῆς δύσεως σημεῖόν τι μυστηριῶδες, μόνον εἰς αὐτὴν νοητόν, καὶ τῷ ἔλεγε κρυφίως, ἀλλὰ μὲ τόνον φωνῆς ὑπερήφανον,

— Υἱέ μου! θὰ γίνῃς Βεζίρης!

Τίς οἶδε ποῖον παράδοξον ὅραμα παρίστατο οὕτω καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ἀγρίων ἐκείνων ὀρέων εἰς τοὺς ἐξηπατημένους ὀφθαλμοὺς τοῦ Ἀλῆ;

Μόλις δ' εἶχον σιωπήσει αἱ μυρολόγοι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βελῆ, καὶ ἡ Χάμκω ἐφάνη ληθαργικὸν ἀποσείσασα ὄναρ. Ὅλον της τὸ εἶναι ἐφάνη μεταβληθὲν, καὶ τοῦ σεραγίου τὴν ἀδράνειαν καὶ χαυνότητα διεδέχθη βίος ἀπαραδειγματίστου δραστηριότητος. Ἀντὶ τῆς ὀκνηρᾶς ἐκείνης καὶ ἀπαθοῦς, ἔγινε πάλιν ὑπερήφανος, ὡραία καὶ πλήρης θάῤῥους. Πολλάκις ἀποδυομένη τὸ φιλήδονον γυναικεῖον ἔνδυμα, ἐφόρει τὴν ἀνδρικὴν φουστανέλλαν, πράσινον ἀργυρόστικτον ἐπενδύτην, ἐρυθρὰ ζώνη ἔσφιγγε τὴν λεπτὴν καὶ λυγηρὰν μέσην της, αἱ χρυσαῖ κνημίδες ἐνέκλειον τὴν στρογγύλην καὶ νευρώδη της κνήμην, καὶ τὸ φέσιον ἔκρυπτε τὰς μελανὰς καὶ πλουσίας πλεξίδας τῆς κόμης της. Οὕτω δὲ ἐφαίνετο πολλάκις ἱππεύουσα διὰ τῶν πεδίων, ἢ ἀναβαίνουσα τὰς ὁδοὺς τῶν δυσβάτων ὀρέων, καὶ ἐξέπληττε διὰ τῆς γενναιότητος καὶ τῆς ἀκαμάτου της ἐνεργητικότητος τοὺς θαῤῥαλαιοτέρους τῶν στρατιωτῶν.

Σταθεροὺς δὲ συντρόφους τῶν ἐκδρομῶν της εἶχε τὸν Ἀλῆν καὶ τὴν Χαϊνίτζαν, τὰ δύω της τέκνα, ἀμφότερα ὡς αὐτὴν ἐνδεδυμένα, καὶ οὔτε κατὰ τὸ κάλλος οὔτε κατὰ τὴν γενναιότητα κατώτερά της. Κλέπται περιεζώνυον πανταχόθεν τὸ Τεπελένιον, ἀλλ' ἡ Χάμκω δὲν ἐψήφα κινδύνους. Πᾶσά της δὲ ἡ προσπάθεια ἐφαίνετο τείνουσα εἰς τὸ νὰ ἐνασκήσῃ τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα της διὰ τῶν κακουχιῶν καὶ τῆς σκληραγωγίας, καὶ νὰ τὰ παρασκευάσῃ ὡς διά τι ἀνώτερον μέλλον. Ἀπὸ πρωΐας ἦτον εἰς διηνεκῆ κίνησιν, καὶ ὁτὲ μὲν ἐφαίνετο ὡς ὅραμα ἐν μέσῳ χρυσοῦ νέφους κόνιος ἀπὸ ῥυτῆρος τρέχουσα, καὶ παρακολουθουμένη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ καὶ τῆς Χαϊνίτζας· ἄλλοτε δὲ μόνη, τὰ δύω παιδιά της εἰς τοὺς πόδας της ἔχουσα, αὐτὴ δὲ ὀρθή, καὶ εἰς τὸ μακρὸν πυροβόλον στηριζομένη τοῦ Ἁρματωλοῦ, διεκρίνετο μεγαλοπρεπὴς ἐπὶ τῆς κορυφῆς χιονοσκεποῦς τινος βράχου.

Τὸ ἄγριον καὶ ἀρειμάνιον κάλλος τῆς Ἀμαζόνος ταύτης προσέβαλλεν ἰσχυρῶς τὴν φαντασίαν ὅλων τῶν πέριξ ἁρματωλῶν, φιλοταράχων ἀρχηγῶν στρατιωτῶν δυσηνίων, οὓς διεύθυνον καὶ διεῖπον κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ τοῖς ἐνέπνεεν ἐνθουσιώδη πρὸς αὐτὴν αἰσθήματα. Καὶ ὅταν τὴν γῆν ἐκάλυπτον τῆς νυκτὸς τὰ σκότη,

καὶ ἤρεμα καὶ σιωπηλὰ τὰ ὕδατα τῆς Βοϊούσης ἐψιθύριζον μελῳδικῶς ἐπὶ τῆς παχείας πόης, ἠκούετο ἐνίοτε ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ σαραγίου τὸ μονότονον μέλος τῆς λύρας, καὶ μετ' αὐτοῦ, μελαγχολικόν τι ἆσμα, ἐρωτικὸν ᾆσμα νέου παλληκαρίου διαφλεγομένου ὑπὸ μυστικοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν Χάμκων, καὶ ψάλλοντος οὕτω τὴν ἡρωΐδα. Ἀλλὰ συχνάκις, συχνότατα, κραυγὴ ἀποπνιγομένη, σιωπὴ αἰφνιδία, δοῦπος σώματος πίπτοντος εἰς τὸν ποταμὸν, διέκοπτεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὸν κῶμον. Ἦτον δὲ ὁ δοῦπος τοῦ ψάλτου, ὃν ἐφόνευεν ἄλλος ἁρματωλὸς ζηλότυπος, καὶ ἐξηκολούθει τὸ ᾆσμα ἐπὶ τῆς λύρας του.

Πολλάκις δύω ἁρματωλοὶ ἐν καθαρᾷ μεσημβρίᾳ, βλέποντες παριππεύουσαν τὴν Χάμκων μὲ τὰ δύω παιδία της, ἤρχιζον θηριώδη μονομαχίαν, καὶ εὐδαίμων ὁ νικητὴς ἂν ἐπ' αὐτοῦ ἔπιπτε τυχαῖον βλέμμα τῆς Χάμκως, εὐδαίμων ἐλογίζετο ὁ ἡττηθεὶς, ἂν ἐκπνέων ἀπήντα τὸν μέλανα καὶ βαθὺν ὀφθαλμόν της!

Ἄλλοτε δὲ πάλιν νέοι ποιμένες φέροντες ἀπέλετον εἰς τὸ σαράγιον μέγα καὶ βαρὺ καλάθιον μ' ἐρείκας κεκαλυμμένον, λέγοντες ὅτι ἀνδρεῖός τις ἁρματωλὸς τὸ πέμπει εὐτελὲς δῶρον εἰς τὴν χήραν τοῦ Βελῆ Βέη τοῦ Τεπελενίου. Ἀνυπόμονοι τότε αἱ γυναῖκες τῆς Χάμκως ἠρώτων τὴν κυρίαν των διὰ βλέμματος περιέργου, καὶ ἅμα λαβοῦσαι τὴν ἄδειαν δι' ἑνὸς νεύματος, ἔρριπτον τὰς ἐρείκας, καὶ ἀνεκάλυπτον ἀπαίσιον σωρὸν κεφαλῶν πελιδνῶν, μελανῶν, κεφαλῶν ἀγρίων τινῶν καὶ περιβοήτων λῃστῶν, αἵτινες ἐπὶ τοῦ μετώπου εἶχον κεχαραγμένας διὰ τῆς ἀκωκῆς τῆς μαχαίρας τὰς λέξεις· «Ἀφοσίωσις εἰς τὴν Χάμκων.» Τοιαύτη ἦτον ἡ μετριόφρων προσφορὰ μυστηριώδους τινος καὶ δειλοῦ ἐραστοῦ, ὅστις ἀναμφιβόλως ἤλπιζεν ὅτι τὸ ὄνομά του ἤθελεν ἐννοηθῇ.

Καὶ ἔντρομοι ἔφευγον αἱ γυναῖκες. Ἀλλ' ἡ Χαϊνίτζα, ἡ θυγάτηρ τῆς Χάμκως, ἡ ὡραία Ἀλβανὶς, αὐτὴ δὲν ἔφευγεν, ἀλλ' ἐθεώρει ἀτρόμητος. Ὁ δὲ Ἀλῆς, ὁ υἱὸς τῆς Χάμκως, ὁ γλαυκόπις ὁ γλυκὺ μειδιῶν νεανίας, αὐτὸς ἀγερόχως ἐκύλιεν ὑπὸ τοὺς πόδας του τὰς κεκομμένας κεφαλὰς, καὶ ἡ μήτηρ του περιπαθῶς τότε αὐτὸν ἐναγκαλιζομένη, τὸν ἔλεγε κρυφίως, πολὺ κρυφίως·

— Υἱέ μου, θὰ γίνῃς Βεζίρης.

Ἀλλ' εἰς πάσας τὰς ἐνδείξεις ταύτας τοῦ ἔρωτος τῶν παλληκαρίων καὶ ἁρματολῶν, ἡ χήρα τοῦ Βελῆ ἔμενε περιφρονητικῶς ἀναίσθητος, καὶ ἐφαίνετο μόνην μέριμναν τῆς ζωῆς της ἔχουσα τοῦ υἱοῦ της τὸ μέλλον. Ἐνίοτε ἔψαλλε καὶ ἡ Χάμκω, ἀλλὰ σπανίως καὶ θλιβερῶς, ὅταν ἡ σελήνη ἦτον κατηφὴς καὶ ὠχρὰ, ὅταν ὁ κρημνώδης σκελετὸς τῶν ὀρέων εἰς σάβανον φαιῶν ἀτμῶν ἐγκεκαλυμμένος, ὡμοίαζε πελώριον φάντασμα, ὅταν εἰς τὰς φάραγγας τῶν ἐρήμων ἀντήχει ὁ ὑπόκωφος δοῦπος τῶν μεμακρυσμένων βροντῶν, ὅταν ἐν θυελλώδῃ καιρῷ μικραὶ, φωσφορώδεις, κυαναῖ φλόγες, ἀπὸ τῶν ἡφαιστείων ῥαγάδων τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τῆς Βοϊούσης ἀναθρώσκουσαι, ἔτρεχον ἐν ἀενάῳ κινήσει ἐπὶ τοῦ μέλανος καὶ ἀπεξηραμένου ἐδάφους. Τότε εἰς τὴν λάμψιν τῶν ἀστραπῶν ἐφαίνετο ἐνίοτε ἡ αὐστηρὰ καὶ μελαγχολικὴ μορφὴ τῆς Χάμκως ὀπίσω τῶν κιγκλίδων τινὸς παραθύρου τοῦ Σαραγίου, ἀκολουθοῦσα μὲ φλογῶδες βλέμμα τὴν φωτεινὴν αὔλακα τοῦ κεραυνοῦ. Τότε ἐνίοτε ἠκούετο ἡ ὑπερήφανος, ἠχηρὰ καὶ ἀνδρική της φωνὴ ψάλλουσα λέξεις τινὰς πενθίμους καὶ παραδόξους, συνήθως κλεφτικόν τι ἑλληνικὸν μυρολόγιον, αἵματος ἀποστάζον, ὁποῖον τὸ ᾆσμα τῆς *νέας ταξιδευτρίας*.

Εἶδες κορμὶ διὰ δουλαμὰν, δακτύλια διὰ τὴν πέναν,
εἶδες ἀχείλη διὰ φιλὶ, κ' ἂς εἶν' κ' αἱματωμένα·
Κόκκινα χείλη φίλησα κ' ἔβαψαν τὰ δικά μου,
καὶ μὲ μανδύλι τὰ 'σουρα κ' ἔβαψαν τὸ μανδύλι,
καὶ σὲ ποτάμι τὸ 'πλυνα κ' ἔβαψε τὸ ποτάμι.
ἔβαψ' ἡ ἄκρη τοῦ γιαλοῦ κ' ἡ μέση τοῦ πελάγου.

Ἀλλ' οὐδεὶς ἤξευρε πόθεν ἡ τόση μελαγχολία καὶ ἡ τόση κατήφεια· οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ εἴπῃ ἂν τῇ ἐπεφαίνετο ἡ σκιὰ τοῦ Βελήβεη, ἴσως φαρμακισθέντος, ἂν ὑπὸ φρίκης διὰ τὸ φάντασμα τοῦτο, ἔκραζεν ἐν ταῖς μακραῖς ἀγρυπνίαις πλησίον της τὸν Ἀλῆν.

Ὁ δ' Ἀλῆς, ὁ νέος, ὁ ὡραῖος, ὁ τολμηρὸς, ὁ εἰς τὴν ἐλαφρότητα τῶν ποδῶν, εἰς τὴν χάριν τοῦ χοροῦ, εἰς τὴν ῥώμην τῆς πάλης οὐδένα ἔχων ἐφάμιλλον, ὁ Ἀλῆς, ὅστις ὅταν ἐλάμβανεν εἰς χεῖράς του τὸ διάχρυσον καὶ ἠλεφαντωμένον του πυροβόλον, ἦτον βέβαιος νὰ κτυπήσῃ κατὰ σκοποῦ, εἴτε πρᾶγμα ἦτον εἴτε ἄνθρωπος ὁ σκοπὸς, ὁ Ἀλῆς ἐλθὼν πρὸς τὴν μητέρα του, τῇ εἶπε μετὰ φωνῆς μελῳδικῆς καὶ γλυκείας·

— Μῆτερ! βοήθησέ με!

Ἀλλὰ τρομερὰ ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ γλυκεῖα καὶ ἀργυρᾶ ἐκείνη φωνὴ, ἔμελλε νὰ εἶναι ἀκάματος διατάττουσα φόνους, ὅτι τὸ χαρίεν καὶ ἐπαγωγὸν ἐκεῖνο στόμα ἔμελλεν εἰς τόσα κακουργήματα νὰ προσμειδιᾷ, ὅτι οἱ ὡραῖοι, καθαροὶ, καὶ οὐρανόχροες ἐκεῖνοι ὀφθαλμοὶ ἔμελλον ἀπλήστως νὰ ἐντρυφῶσιν εἰς σκηνὰς ἀπεριγράπτων βασάνων, ὅτι τέλος ἡ λευκὴ, ἡ λεπτοφυὴς ἐκείνη χεὶρ ἔμελλε νὰ μὴ ἀπαυδῇ κρατοῦσα ἀχνίζουσαν τὴν ἀνθρωποκτόνον μάχαιραν!

Φρικῶδες, μυστηριῶδες, ἀκατανόητον ὂν ἦτον ὁ Ἀλῆς τοῦ Τεπελενίου. Ἅρπαξ ἀκόρεστος, πολιτικὸς καταχθόνιος, προπέτης σατράπης, ἀποστάτης ὑπήκοος, κατέπληξεν ἐπὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα τὴν ἀνθρωπότητα δι' ἐγκλημάτων ἀποτροπαίων, καὶ ὅμως πάντοτε ὑπῆρξαν καρδίαι αἵτινες περιπαθῶς τὸν ἐλάτρευον, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ μακροῦ σταδίου του, ὅταν ὁ νέος καὶ ταχὺς πούς του ἐπάτει τὰς εὐανθεῖς ἐρείκας τοῦ Τεπελενίου, μέχρι τέλους αὐτοῦ, ὅταν ἐν τῷ σκοτεινῷ πύργῳ τῆς λίμνης ἀπέθανε, φοβερὸς ἀκόμη πρὸς τοὺς ἐχθρούς του, ὡς λέων τραυματίας. Μέχρι παραφορᾶς ἐχώρει ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς του, ὁ ἔρως τῆς ἀφελοῦς καὶ εὐπίστου Ἐμινὲς, τῆς φλογερᾶς καὶ φιλοπράγμονος Ζοβεΐδος, τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἐμβριθοῦς Βασιλικῆς, τῶν τριῶν του συζύγων αἵτινες ἐδέσποζον ἐπὶ τοῦ πλήθους τοῦ κατωτέρου καὶ ἀγνώστου ὄχλου τῶν γυναικῶν του.

Τῷ ὄντι ὁ Ἀλῆς ἐλατρεύετο οὐχὶ ὡς ὑπερόπτης σατράπης, οὐχὶ ὡς φοβερὸς δεσπότης, ἀλλ' ὡς υἱὸς, ὡς ἀδελφὸς καὶ ὡς ἐραστής· καὶ τοῦτο διότι καὶ αὐτὸς ὁ φοβερὸς δεσπότης, ὁ ὠμὸς σατράπης, ἠγάπα περιπαθῶς, παραφόρως, ὡς υἱὸς, ὡς ἀδελφὸς καὶ ὡς ἐραστής.

Φίλον ὅμως ὁ υἱὸς τῆς Χάμκως δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν· διότι ὅσους ὁ κακὸς αὐτῶν ἀστὴρ ἔφερεν ἀπέναντι αὐτοῦ, οὗτοι παρεσύροντο εἰς τὸν στρόβιλον τοῦ ἐγωϊσμοῦ, τῆς περιφρονήσεως, τῆς προδοσίας, τῆς ἀμειλίκτου ἀπανθρωπίας του, καὶ ἐγίνοντο ἢ σεῖδαι καὶ δορυφόροι, ἢ ὄργανα καὶ δοῦλοι, ἢ παίγνια καὶ θύματα τῆς σιδηρᾶς του θελήσεως· οὐδεὶς δέ ποτε ἐδυνήθη νὰ μαλάξῃ τὴν ἀδάμαστόν του ψυχὴν διὰ τῆς γλυκείας καὶ δραστηρίου ἐπιῤῥοῆς γενναίων φιλικῶν αἰσθημάτων. Ὅ,τι δὲ ἀγάπης περιεῖχε τοῦ Ἀλῆ ἡ καρδία, ἐπεδαψιλεύθη εἰς τὴν μητέρα, τὴν ἀδελφήν του καὶ τὰς τρεῖς του γυναῖκας.

Ἡ μήτηρ του τὸν ἠγάπα τῷ ὄντι δι' ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς καρδίας της, διότι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅστις φοβερῶς κατειρωνεύθη πάντοτε πάντων τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πονῶν καὶ νόμων, αὐτὸς μόνας τὰς λέξεις ἐκείνας, « Μῆτερ, βοήθησέ με », ποτὲ δὲν τὰς ἐπρόφερε χωρὶς ἰσχυρᾶς συγκινήσεως καὶ χωρὶς ἀληθοῦς εὐλαβείας. Ὁσάκις ἐπρόκειτο ν' ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ζωῆς του εἴτε ἐν μέσῳ μαχῶν εἴτε ἐναντίον δολοφόνων, ὁ Ἀλῆς, οὗ ἡ λεοντίνη καρδία οὐδέποτε ἔτρεμεν, οὐδέποτε ὑπεχώρει, ὁ Ἀλῆς ὅστις διὰ τῶν ἀπαισίων του ἐγκλημάτων εὐρεῖαν ἔρημον κατεσκεύασε παρ' ἑαυτὸν ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας, αὐτὸς ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων ᾐσθάνετο ὅμως τὴν ἰσχυρὰν ἀνάγκην, διὰ τῶν ἱερῶν ἐκείνων λόγων νὰ ἐπικαλῆται τῆς μητρός του τὴν μνήμην, τὴν μόνην θρησκείαν, τὴν μόνην πίστιν εἰς ἣν ποτὲ ἐτόλμησε, εἰς ἣν ποτὲ κατεδέχθη νὰ προσφύγῃ, ζητῶν τὴν ἠθικὴν ἐπικουρίαν ἥτις ἐμψυχεῖ καὶ στηρίζει ἐν δυσχερείαις.

Τὸν ἠγάπα δὲ ἡ μήτηρ του προσέτι τόσον περιπαθῶς, ἴσως διότι ἡ μητρική της προαίσθησις τῇ εἶπεν ἀναμφιβόλως ὅτι θέλει ποτὲ ἔλθῃ ἡμέρα φοβερὰ, καθ' ἣν θέλει εἴπῃ εἰς τὸν υἱόν της, «υἱέ μου ἐκδίκησιν!» καὶ ἀφ' ἧς ὁ υἱός της μέχρι τοῦ πέρατος τῆς ζωῆς του ἤθελε μεταχειρισθῇ πᾶσαν τὴν βαρύτητα τῆς δυνάμεώς του, πάντας τοὺς δόλους τῆς αἰσχρᾶς καὶ αἱματηρᾶς του πολιτικῆς, πᾶσαν τὴν ἀγρίαν δραστηριότητα τῆς ἀχαλινώτου θελήσεώς του, ὅπως ἐκδικήσῃ τὴν μητέρα του μυριοπλασίως τῆς γενομένης αὐτῇ ὕβρεως.

Τὸν ἠγάπων δὲ καὶ αἱ γυναῖκές του, ἡ Ἐμινὲ, ἡ Ζοβεὶς καὶ ἡ Βασιλικὴ, τὰ τρία σεμνὰ καὶ ἀφωσιωμένα ταῦτα πλάσματα, εἰς ἃ ἡ ἀπηνὴς καὶ μυστηριώδης μοῖρα ἡ διέπουσα τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἔδωκε τραγικὸν καὶ ἀπροσδόκητον τέλος. Ἡ ἀπαρηγόρητος δὲ θλίψις ἥτις ἐπέζησεν αὐταῖς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἀλῆ, ἀπέδειξε πόσον καὶ αὐτὸς τὰς ἠγάπα, καὶ ὅτι πολλάκις ἡ φύσις, παραδόξως πρὸς ἑαυτὴν ἀντιφάσκουσα, ἐνθάπτει λευκὸν μαργαρίτην ἱερᾶς καὶ θρησκευτικῆς ἀγάπης εἰς τὸ βάθος τῶν μελανωτέρων καὶ θηριωδεστέρων ψυχῶν.

Μόλις ἦτον πρόσηβος ὁ Ἀλῆς ὅταν ἡ Χάμκω ἐδείκνυτο τόσον ἀδιάφορος πρὸς τὸν ἄγριον ἔρωτα ὅλων τῶν ὀρεσβίων ἐκείνων ἀρχηγῶν τῶν ἁρματωλῶν. Ἡ ἀδιαφορία ὅμως αὕτη καὶ ἡ περιφρόνησίς της ἦτον κατὰ μέγα μέρος ἐπιτετηδευμένη. Οὐχὶ ὅτι ἡ ἀγέρωχος καὶ ψυχρά της καρδία ᾐσθάνθη ποτὲ ἐρωτικὸν παλμὸν πρὸς οὐδένα θνητὸν, ἀλλ' ἡ ὑποκρίτρια ἐπιδεξίως ᾐσθάνετο μετὰ κρυφίας χαρᾶς ὅτι τόσῳ μᾶλλον ηὔξανεν ἡ ἐπιῤῥοή της ἐπὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀτάκτων ἐκείνων πολεμιστῶν, ὅσον ἧττον ἐφαίνετο ἐπιζητοῦσα αὐτήν. Τυφλῶς δὲ πιστεύουσα εἰς τὰς ἀλλοκότους ἀποκαλύψεις τοῦ σκοτεινοῦ καὶ νοσηροῦ πνεύματός της, διεκαίετο ὑπὸ φιλοδοξίας ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ της, ὃν ἤθελε νὰ ἴδῃ Βεζίρην.

Ὑπόνοιαι ὑπάρχουσι μάλιστα ὅτι δὲν ἦν ἀμέτοχος εἰς τὸν θάνατον τοῦ Βελῆ, καὶ ὅτι ἐτόλμησε τὸ κακούργημα τοῦτο ὅπως μείνῃ μόνη, κυρία καὶ ὁδηγὸς τοῦ υἱοῦ της, πιστεύουσα ὅτι ἡ εἱμαρμένη εἰς αὐτὴν ἐνεπιστεύθη τὴν τύχην του· ἤξευρε δὲ ὅτι ὁ δυνάμενος νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τυφλῆς ἀφοσιώσεως τῶν ὁπλαρχηγῶν, εἶχε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ τόπου, διότι αὐτοὶ ἀπετέλουν πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτο ἡ Χάμκω ἐπετιδεύθη εἶδος ἀγρίας καὶ ἀρρηματίου φιλαρεσκείας, ὅπως κινήσῃ τὰ πάθη τῶν πρωτίστων ἁρματωλῶν, καὶ ἐμπνέουσα αὐτοῖς τὴν ἐλπίδα ὅτι δι' ἀφοσιώσεως καὶ θυσιῶν δύνανται ἴσως ποτὲ νὰ μαλάξωσι τὴν καρδίαν της, προπαρασκευάσῃ οὕτω τοῦ υἱοῦ της τὸ μέλλον.

Ὅταν ὁ Ἀλῆς ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν ὥστε ν' ἁμιλλᾶται περὶ τῶν πρωτείων τῆς πάλης, τῆς σκοπεύσεως καὶ τοῦ δρόμου μετὰ τῶν ταχυτέρων, τῶν εὐρωστοτέρων καὶ τῶν ἐπιδεξιωτέρων, τότε ἡ Χάμκω ἐσύστησεν εἶδος ἀγῶνος ἐμπρὸς τοῦ σεραγίου, καὶ αὐτὴ ἐγκεκαλυμμένη παρευρίσκετο εἰς αὐτὸν ὀπίσω ταπεινοῦ παραθύρου· τὸ δὲ ἆθλον, διὰ τῆς χειρός της διδόμενον, ἐφαίνετο διὰ τοῦτο ἀσυγκρίτως πολυτιμότερον.

Ἀλλ' εἷς τῶν γειτόνων βέηδων, ὁ βέης τοῦ Γαρδικίου, φοβηθεὶς τὴν ὀγκουμένην ἐπιῤῥοὴν τῆς Χάμκως,, καὶ νομίσας ὅτι ἐδύνατο ἀπονὶ νὰ λεηλατήσῃ τὴν χώραν τοῦ Τεπελενίου, ὑπακούουσαν εἰς γυναῖκα καὶ εἰς παιδία, ἐπέδραμεν εἰς αὐτὴν αἰφνιδίως. Ἀμέσως δὲ πάντες οἱ πέριξ ὁπλαρχηγοὶ συνῆλθον αὐτομάτως εἰς τεπελένιον, καὶ προσέφερον τὴν ὑπηρεσίαν των εἰς τὴν Χάμκων.

Ἡ εἰσβολὴ αὕτη καὶ ὁ ἐπ' αὐτῆς πόλεμος, συμβάντα ἰσχυρῶς ἐπενεργήσαντα ἐπὶ πάσης τῆς μετὰ ταῦτα τύχης τοῦ Ἀλῆ, συνέβησαν εἴκοσι ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος, ἐπὶ τῆς ἐφηβικῆς τοῦ σατράπου ἡλικίας. Ἤδη δὲ τὸν εὑρίσκομεν ἐν τῇ πλήρει ἀκμῇ τῆς ἰσχύος του, σπεύδοντα ἐκ τῶν ἐσχάτων τῆς Ἠπείρου πρὸς τὴν μητέρα του ἐκπνέουσαν, ἀπεγνωσμένην ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, καὶ παραδεδομένην ἤδη εἰς τοὺς ἀγύρτας, οἵτινες ὑπέσχοντο νὰ τὴν σώσωσι μόνον δι' ἀπαισίου ἀνθρωποθυσίας, εἰς ἣν προσδιωρίσθη ὁ μικρὸς Ἀθανάσιος, ὁ τόσον σκληρῶς ἁρπαγεὶς ἀπὸ τῶν μητρικῶν κόλπων.

—:—

ΚΕΦ. Δ΄.

Η ΟΔΟΙΠΟΡΙΑ.

—

Ὁ Ἀλῆς ὅταν ἔμαθε τὴν ἀσθένειαν τῆς μητρός του εὑρίσκετο εἰς ἐκστρατείαν τινα κατὰ τῶν γειτόνων του· ἀλλ᾽ ἐν τῷ ἅμα διέκοψε τὰς στρατιωτικάς του ἐργασίας, καὶ ἐτράπη μετὰ πάσης σπουδῆς πρὸς Τεπελένιον. Ἀλλὰ τῆς ἀνυπομονησίας του ἠλαττοῦτο ἡ ταχύτης τῆς ὁδοιπορίας. Τὰ πάντα ἠθισμένοι νὰ βλέπωσιν ἐμπρὸς τῶν ἐλαχίστων φαντασιῶν των ἐνδίδοντα, οἱ δεσπόται αἰσθάνονται τέλος κόρον καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν δουλικὴν προθυμίαν τῆς ὑπακοῆς. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς ὡς αὐτοὶ δυσφορεῖ ὅτε ἡ θέλησίς των ναυαγῇ εἰς ἀνίκητον φυσικὸν ἐμπόδιον· καὶ ὅσῳ μᾶλλον ἀπόλυτος εἶναι ἡ δύναμίς των, τόσῳ μᾶλλον περιωρισμένη τοῖς φαίνεται· διότι τὰ τοῖς ἄλλοις ἀδύνατα ἦσαν αὐτοῖς ἐφικτότατα, καὶ τῶν μεταξὺ δυσκολιῶν αἰρομένων, καθ᾽ ἑκάστην τοῖς συμβαίνει νὰ προσκρούωσι πρὸς αὐτὰ τὰ ἀνυπέρβλητα ὅρια, ἃ ὁ θεὸς ὕψωσε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ ὁ χρόνος, ἡ ἔκτασις, ὁ θάνατος, οἱ αἰώνιοι νόμοι τῆς φύσεως, διὰ τῆς ἀμετακινήτου αὐτῶν σταθερότητος, διδάσκουσι τὴν ματαιότητα τῆς ὑποτιθεμένης ἀνθρωπίνης παντοδυναμίας.

Οὕτω μαθὼν τὴν αἰφνηδίαν ἀσθένειαν τῆς μητρός του, ὁ Ἀλῆς εἶχεν ἐγκαταλείψῃ τὰ πάντα ὅπως σπεύσῃ εἰς Τεπελένιον. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ δριμέως Ἀλβανικοῦ χειμῶνος, αἱ χιόνες, αἱ ἀνοδίαι, οἱ κρημνοί, οἱ ἐκχειλίζοντες χείμαῤῥοι, τὸν ἀνεχαίτιζον εἰς πᾶν βῆμα. Μάτην διὰ φοβερῶν ἀπειλῶν, δι᾽ ἀνηκούστων ὠμοτήτων ἠθέλησε νὰ βραχύνῃ τὴν ἀπόστασιν, ἐπισπεύδων εἰς ὑπερβολὴν τὴν πορείαν τῶν ὁδηγῶν του. Λυσσῶν διότι δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ, παρεφέρετο σχεδὸν μέχρι μανίας κατὰ τῶν πολυαρίθμων καὶ ἀνυπερνικήτων ἐμποδίων τῶν παρεμπιπτόντων εἰς τὴν πρόοδόν του. Ἡ δύναμίς του περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ φονεύῃ τοὺς ὁδηγούς του, καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦτο κατ᾽ οὐδὲν τὸν ἐπλησίαζε μᾶλλον τοῦ Τελεπενίου, ὅπου ἠγωνία ἡ μήτηρ του.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εἶχε διατάξει τὸν ἡνίοχόν του νὰ φθάσῃ εἰς ὡρισμένην τινὰ ὥραν εἰς τὸ κατάστημα· ἄλλως ὁ δυστυχὴς ἔμελλε ν᾽ ἀποθάνῃ. Ἀλλὰ καθ᾽ ὁδὸν ὠλίσθησεν εἷς τῶν ἵππων καὶ ἔθλασε τὸν πόδα του. Ἓν νεῦμα τοῦ Ἀλῆ, καὶ ὁ ἡνίοχος παρεδόθη εἰς τοὺς δορυφόρους διὰ νὰ θανατωθῇ.

— Θὰ μὲ φονεύσῃς, εἶπεν ὁ ἡνίοχος. Καὶ ἔπειτα;

— Καὶ ἔπειτα! καὶ ἔπειτα! Ἔχει δίκαιον! ἔπειτα δὲν δύναμαι τίποτε! εἶπεν ὁ Ἀλῆς μετὰ λύσσης, ἀπειλῶν διὰ τοῦ γρόνθου τὸν οὐρανόν. Ὁ ἡνίοχος ὅμως ἀπεκεφαλίσθη.

Ἄλλοτε δὲ, ὅταν ὁμοία ποινὴ κατεψηφίσθη κατὰ τῆς ἀκουσίου βραδύτητος ἄλλου ὁδηγοῦ, καὶ ἡ Ἐμινὲ ἥτις τὸν συνώδευεν εἰς τὸ ὄχημα, τρέμουσα ἐζήτειτο τὴν χάριν τοῦ νέου τούτου θύματος, ὁ σατράπης προσήλωσεν εἰς τὴν γυναῖκά του τοὺς μεγάλους, γλαυκοὺς ὀφθαλμούς του ὑγροὺς ἀπὸ δάκρυα, καὶ μετὰ φωνῆς δηλούσης βαθεῖαν συγκίνησιν ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας ἀφελοῦς καὶ ἀγρίας ἀγάπης.

— Ἀλλὰ, φῶς μου, συλλογίσου ὅτι πρέπει νὰ φθάσω εἰς Τεπελένιον πρὶν ἡ μήτηρ μου ἀποθάνῃ, καὶ ν᾽ ἀνακαλέσω ἴσως εἰς τὴν ζωὴν ἐκείνην ἥτις μὲ ἀνέδειξεν ἄνδρα καὶ σατράπην.

Καὶ δὲν ἔλεγε τὰς λέξεις ταύτας, ὅπως ὑπὸ πρόσχημα υἱϊκῆς φιλοστοργίας συγκαλύψῃ τὸ ἀποτρόπαιον τῆς ἀναιτίου σκληρότητός του· δυστυχῶς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὁ Ἀλῆς ἦτον εἰλικρινῶς αἱμοβόρος. Εἰ δὲ καὶ φαίνεται ἀνεξήγητος ἡ σύμπτωσις αὕτη τοσούτου ψυχρᾶς ἀπανθρωπίας μετ᾽ ἀγάπης τοσοῦτον περιπαθοῦς, τὸ αἴσθημα ὅμως ἐξ οὗ ἡ σύμπτωσις αὕτη πηγάζει εἶναι φυσικὸν, σχεδὸν εἰς ὅλους κοινόν. Ὁ φιλανθρωπότερος ἂς φαντασθῇ πνέουσαν τὰ λοίσθια τὴν μητέρα του ἣν λατρεύει, τὴν μητέρα του πρὸς ἣν αἰσθάνεται ὅσον ζέσεως, ὅσον ἀφοσιώσεως δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς ἀνθρωπίνην καρδίαν ἡ περιπαθεστάτη ἀγάπη καὶ ἡ μεγίστη εὐγνωμοσύνη, ἂν αὐτὸς ἤθελε πιστεύει ἐν πεποιθήσει ὅτι ἡ σωτηρία της ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ θανάτου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἢ βοηθοῦ τινος ὃν φέρει, ὅτι δὲ ἡ ταχύτης τῆς πορείας, ὅτι ἡ ὥρα τῆς σωτηρίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ φοβερόν τι παράδειγμα, ὁ φιλανθρωπότερος τολμᾷ νὰ εἰπῇ ὅτι φθάνων καὶ εὑρίσκων νεκρὰν τὴν μητέρα του, δὲν ἤθελε γίνει ἔνοχος φόνου ἐν τῇ διανοίᾳ του, ἀναλογιζόμενος ἀπεγνωσμένον καὶ φοβερὸν ἐνθύμημα, ὅτι ὁ θάνατος ἑνὸς ἀνθρώπου ἀδιαφόρου ἐδύνατο ἴσως νὰ προλάβῃ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο δυστύχημα! Ἀλλ᾽ ὁ Ἀλῆς, ὁ ἀνατραφεὶς εἰς περιφρόνησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅταν οὕτως ἐσκέπτετο, οὕτω καὶ ἔπραττε. Καὶ ἂν εἶχεν ἰδέαν τινα τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, ἤθελε θεωρήσει εὐκτὸν, καὶ δικαίως, ἧττον ἐγκληματίαν ὅταν ἐν τῇ υἱϊκῇ θλίψει του ἐθυσίαζε δούλους τινας εἰς τὴν σφοδρὰν καὶ ἀγρίαν ἀγάπην του πρὸς τὴν μητέρα του, ἢ ὅταν, ἀπάνθρωπος κατακτητὴς, ἔφερε τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον εἰς χώρας εἰρηνικάς.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἀπερχόμενος εἰς Τεπελένιον, ὁ σατράπης ἦτον βεβυθισμένος εἰς τοὺς θλιβεροὺς του διαλογισμοὺς, διότι πλὴν τῶν ὠμοτήτων περὶ ὧν ἀνεφέραμεν, καὶ αἵτινες ἀπεδείκνυον τὴν φλογερὰν ἀνυπομονησίαν του, κατὰ τὰ ἄλλα ἡ κατεσπευσμένη πορεία του οὐδόλως ἀνεπόλει τὰς ἕξεις τῶν λοιπῶν ὁδοιποριῶν του, αἵτινες τοσαύτην φρίκην ἐνέπνεον εἰς τὴν Ἤπειρον ὅλην, ὥστε ὁ λαὸς ὅταν ἐμάνθανε τὴν ἄφιξίν του, ἀνέκραζε·

— Νὰ φύγωμεν! ὁ Βεζίρης θὰ μᾶς φάγῃ.

Καὶ ὅμως, φοβερὰ ἀντίφασις καὶ ἀλλόκοτος! Εἴτε τὴν σκληρότητα εἰς ἀνήκουστον λεπτότητα ἐπιτηδευόμενος, εἴτε φοβερῶς καὶ ὑβριστικῶς κατειρωνευόμενος τῶν θυμάτων οἷς ἐπέβαλλε τὰς μεγίστας βασάνους, εἴτε τέλος ἐνδίδων εἰς ἐνδόμυχον ῥοπὴν ἀγαθότητος, ἥτις παραδόξως τότε μόνον ἀπεκαλύπτετο ἐν τῷ χαριέντως θηριώδει τρόπῳ μεθ᾽ οὗ διέταττε τὰς ἐξωλεστάτας ἁρπαγὰς, τοὺς ὠμοτάτους θανάτους, σχεδὸν ποτὲ ὁ Ἀλῆς δὲν ἐλεηλάτει, δὲν ἔσφαζε τὰ

θύματά του, χωρὶς νὰ μειδιῶσι τὰ χείλη του, χωρὶς νὰ τοῖς δαψιλεύῃ φιλικωτάτας διαβεβαιώσεις.

Κατὰ τὰς συνήθεις ὁδοιπορίας του, ὁ Σατράπης ἔπεμπεν ἐμπρός του ταχυδρόμους, φέροντας ἰδιοχείρους του προκηρύξεις ἀγάπης καὶ συμπαθείας, προκηρύξεις βεβαιούσας τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν ὅσα ἔμελλε νὰ διατρέξῃ ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἀγαπητοὶ τῆς καρδίας του, καὶ ὅτι μετ' ὀλίγον ἤθελον λάβει τὴν ἔξοχον τιμήν, νὰ προσκυνήσωσι τῶν ποδῶν του τὴν κονιν.

Ἀλλ' ἅμα ἡ εἴδησις αὕτη τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀλῆ διεδίδετο, τρόμος καὶ κατάπληξις κατελάμβανε τὸν λαόν. Οἱ μὲν μετὰ τῶν πολυτιμοτέρων αὐτῶν κειμηλίων κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη, αἱ δὲ γυναῖκες ὠλοφύροντο, ἐναγκαλιζόμεναι τὰ παιδία των, οἱ δὲ ἱερεῖς συνήθροιζον τὸ πλῆθος καὶ τὸ παρεκίνουν εἰς βαρὺν ἔρανον, δι' οὗ νὰ κορέσωσι τοῦ σατράπου τὴν ἀπληστον αἰσχροκέρδειαν, καὶ νὰ τὸν πείσωσι νὰ πορευθῇ δι' ἄλλης ὁδοῦ. Τότε τὰ χρήματα ἤ, ἐν ἐλλείψει χρημάτων, οἱ κόσμοι τῶν γυναικῶν ἐπέμποντο εἰς τὸ πλησιέστερον κατάλυμα τοῦ σατράπου, καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν πόλεων παρῃτοῦντο τῆς ἀνεκφράστου τιμῆς ἣν τοῖς ἐπιφύλαττεν ὁ σατράπης, ὁμολογοῦντες ὅτι ἄνθρωποι ὡς αὐτοὶ ἦσαν ἀνάξιοι τῶν βλεμμάτων τῆς ὑψηλότητός του.

Ἂν ἡ ποσότης ἐφαίνετο ἐπαρκὴς εἰς τὸν Ἀλῆν, συγκατένευε ν' ἀλλάξῃ δρόμον, λέγων ὅτι πικρῶς ἐλυπεῖτο ὅτι ἐστερεῖτο τῆς εὐδαιμονίας τοῦ νὰ ἰδῇ τὸν λαὸν ὃν ἰδιαιτέρως ἠγάπα. Πολλάκις ὅμως, εἴτε κατ' ἰδιοτροπίαν, εἴτε διότι δὲν τὸν ηὐχαρίστησεν ἡ ποσότης τοῦ φόρου, ἐπανελάμβανε μετὰ φιλικωτάτης ἐπιμονῆς περὶ τῆς ἀκαταμαχήτου ἀνάγκης ἣν τῷ ἐπέβαλλεν ἡ καρδία του, τοῦ νὰ ἰδῇ ἀφεύκτως τοὺς παμφιλτάτους λαούς του. Τότε δέ, μὴ προσέχων οὔτε εἰς τὰς δεήσεις οὔτε εἰς τὰ δάκρυα τῶν ἀπεσταλμένων, ἐπροχώρει, καὶ ἄν, φθάς, δὲν εὕρισκε φόρους ἀξίους τοῦ μεγέθους τῆς πόλεως, ἐκρέμα ἀμέσως ἢ ἀπεκεφάλιζε τοὺς ἀπεσταλμένους, μεμφόμενος ἡσύχως αὐτῶν, ὅτι ἔγιναν αἰτία νὰ παραγνωρίσῃ τὴν καρδίαν καὶ τὴν ἐλευθεριότητα τῶν κατοίκων, προσφέροντες τοσοῦτον ταπεινὸν φόρον ἐκ μέρους αὐτῶν· ἀπεπεράτου δὲ τὴν πατρικήν του δημηγορίαν, προσθέτων τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ ἀγαπητός του λαός, πρὸς ὃν χαριζόμενος ἐμακρύνθη τῆς ὁδοῦ του, δὲν ἤθελεν ἀφήσει ν' ἀναχωρήσῃ τὸν ἀγαθόν του Βεζίρην, χωρὶς νὰ τῷ δώσῃ προφανές τι δεῖγμα ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης, ἐν ἄλλαις λέξεσι, χωρὶς νὰ τῷ φέρῃ μέγαν τινὰ φόρον.

Τρέμων τοὺς θηριώδεις δορυφόρους τοῦ σατράπου, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὰ οἰκτρὰ θύματα τῆς φοβερᾶς του ὠμότητος, ὁ δυστυχὴς λαὸς ἐδιπλασίαζεν, ἐτριπλασίαζε τὸν φόρον, καὶ τότε ὁ Ἀλῆς τρυφερώτατα ἐναγκαλιζόμενος τοὺς προὔχοντας, ἔλεγεν ὅτι ἡ τιμωρία τῶν πρώτων ἀπεσταλμένων ἦτον προφανῶς δικαία, διότι εἶχον τολμήσει νὰ ἐξαπατήσωσιν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὸν Βεζίρην των, ὡς πρὸς τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀξιολόγου λαοῦ, ὃν εὑρίσκει αὐτὸς ὁποῖον ἡ καρδία του τὸν εἶχε πάντοτε κρίνει.

Ὡς τελευταίαν δ' ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης του πρὸς τοὺς κατοίκους, ὁ Ἀλῆς ἐζήτει νὰ τοὺς ἰδῇ ὅλους συνηθροισμένους διὰ νὰ τοὺς ἀποχαιρετήσῃ. Τρέμοντες αὐτοὶ ὑπήκουον εἰς τὴν νέαν ταύτην διαταγήν, καὶ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδία, ὅλοι κατηφεῖς καὶ μετ' ἀπελπισίας, συνήρχοντο ἢ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου ἢ εἰς τὴν πεδιάδα. Τότε δ' ὁ σατράπης, ἀνέτως ἡπλωμένος εἰς τὰ παχέα προσκεφάλαια τοῦ ὀχήματός του, ἔρριπτεν εἰς τὸν σιγῶντα καὶ τρέμοντα ἐκεῖνον ὅμιλον μειδιῶν βλέμμα· καὶ ἅμα ἡ νέα κόρη ἢ εὐειδὴς καὶ εὔσωμος νεανίας τῷ ἤρεσκεν, ἓν νεῦμα, καὶ οἱ δορυφόροι του ἀπῆγον τὴν μὲν νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὸν γυναικωνίτην του, τὸν δὲ νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν νέων του ἀκολούθων· καὶ ἅμα ἐπερατοῦτο τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐπιθεωρήσεως, ἐπανελάμβανε τὰς διαβεβαιώσεις τῆς ἐνθέρμου ἀγάπης του εἰς τὸν ἀγαθόν του λαόν, καὶ λέγων ὅτι θέλει νὰ ἔχῃ πάντοτε πλησίον ζῶντά τινα αὐτῶν ἐνθυμήματα, διέταττε τοὺς Ἀλβανούς του ν' ἁρπάσωσι καὶ θέσωσιν ἐμπρός των ἐπὶ τὰ ἐφίππεια τὰ νέα ταῦτα θύματα τῶν ἀγενῶν του παθῶν, καὶ ἀπήρχετο περαιτέρω μὲ φαιδρὸν πρόσωπον καὶ χαρίεν, τάττων πανταχοῦ φρικτὸν φόρον χρυσοῦ, αἵματος καὶ ἀνθρωπίνων πλασμάτων, καὶ καταλείπων ὀπίσω του πενίαν, θάνατον καὶ ἀπελπισίαν.

Ἅπαξ δέ, ἐν μιᾷ τῶν ὁδοιποριῶν του ὁ Ἀλῆς τοσαύτην ἀνδρείαν καὶ ἑτοιμότητα ἔδειξεν, ὥστε ἔκτοτε οἱ ἐπιδεξιώτεροι καὶ οἱ ἀνδρειότεροι τὸν ἀνεγνώρισαν ὡς ἀνώτερόν των. Ὀλίγον ἀφ' οὗ ἐπροχειρίσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ σατράπου, αἰσθανόμενος ὅτι ἡ ἰσχύς του δὲν ἦτον ἀκόμη ἑδραία, ἠθέλησε νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτήν, νὰ κερδίσῃ τὴν ἀτιμωρησίαν διὰ τ' ἀνήκουστά του ἐγκλήματα, καὶ νὰ καταπλήξῃ τοὺς λαοὺς οὓς ἤθελε νὰ τυραννῇ ἐφ' ὕβρει πάντων τῶν νόμων τῆς φύσεως, καὶ νὰ θεωρηθῇ ὑπ' αὐτῶν ὡς ὂν ἀνώτερον τῶν ἀνθρώπων.

Ἔπραξε δὲ τότε τὴν παράτολμον, καὶ σχεδὸν μυθώδη ἐκείνην πρᾶξιν, πρῶτον διότι αἱ διηνεκεῖς προρρήσεις τῆς μητρός του τῷ εἶχον ἐμπνεύσει σταθερὰν πίστιν εἰς τὸν ἀστέρα του· δεύτερον δὲ διότι οὐχὶ μικροτέραν εἶχε τὴν πεποίθησιν εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά του· καὶ τρίτον τέλος διότι εἶχεν ἐννοήσει ὅτι οἱ λαοὶ εἶχον ἀρχίσει παραπονούμενοι διὰ τὰς βιαιοπραγίας καὶ τὰς σκληρότητάς του, καὶ ἤθελον τὸν θυσιάσει τέλος, ἂν διά τινος λαμπροῦ καὶ ἀπροσδοκήτου ἀνδραγαθήματος δὲν τοὺς κατέπληττεν· ἐν ᾧ ἂν ἀπετύγχανεν εἰς τὸ τόλμημά του, ἡ δύναμίς του ἐγίνετο ἀσάλευτος διὰ πάντοτε.

—o—

ΚΕΦ. Ε'.

Η ΠΑΛΗ.

Τέσσαρα περίπου ἔτη πρὸ τῆς θανατηφόρου ἀσθενείας τῆς Χάμκως, ὁ Ἀλῆς, τεσσάρων καὶ τριάκοντα ἐτῶν μόλις τὴν ἡλικίαν, εἶχε διορισθῇ σατράπης τῆς Ηπείρ υ. Διεπορεύετο δὲ τὴν Θεσπρωτίαν, κατὰ τὸ

Σούλιον, ὅπου οἱ ἄνδρες εἶχον τὸ ἦθος τραχὺ καὶ ἀδάμαστον. Αἱ καταδυναστεύσεις του εἶχον ἤδη ἀρχίσει νὰ διεγείρωσι κατ' αὐτοῦ τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν· διὰ τοῦτο ἤθελε ἢ νὰ ταπεινώσῃ τὰ πλήθη ἔμπρός του, φαινόμενος αὐτοῖς ὥς τι ὂν φύσεως ἀνωτέρας, ἢ μετὰ τῆς κλονιζομένης ἐπιῤῥοῆς του νὰ συναπολέσῃ καὶ τὴν ζωήν του. Ἐγνώριζε δὲ ὅτι ἂν ποτὲ οἱ λαοὶ ἐπανίσταντο, οἱ δορυφόροι του δὲν ἤρκουν ὅπως τὸν σώσωσιν· ἐν ᾧ ἂν ἅπαξ κατώρθου βαθεῖαν ν' ἀποτελέσῃ ἐντύπωσιν εἰς τὸ προληπτικὸν καὶ ἀγροῖκον πνεῦμα τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, εἶχε πεποίθησιν ὅτι ἤθελε τοῖς ἐπιβληθῇ ὥς τις ἀναπόδραστος καὶ θεόθεν ἐπικρεμασθεῖσα ἀνάγκη, ἧς οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις ἤθελε κατισχύσει ποτέ.

Τοιαῦτα διαλογιζόμενος διευθύνετο πρὸς τὸ χωρίον τὸ καλούμενον Κλεφτωχώρι, καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἀγρίων ἠθῶν ὅλων γενικῶς τῶν κατοίκων του, πρὸ πάντων ὅμως ἐξ αἰτίας τριῶν διαβοήτων ληστῶν ὀθωμανῶν, τριῶν ἀδελφῶν, Δεμὶρ Δόστ καλουμένων, οἵτινες ἐκεῖθεν κατήγοντο, καὶ ἐκεῖ εἶχον τὸ καταγώγιον. Διέθεσε δὲ οὕτω τὰ τῆς πορείας του, ὥστε νὰ φθάσῃ διὰ νυκτὸς, καὶ νὰ συλλάβῃ εὐκόλως τοὺς τρεῖς ληστὰς ὧν ἡ φήμη ἐξετείνετο εἰς πάντα τὰ πέριξ ὄρη. Τῷ ὄντι πλῆθος δορυφόρων του ἐλθόντες, ἐπολιόρκησαν τὸ χωρίον, καὶ μετὰ μακρὰν καὶ ἀνδρείαν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν ληστῶν, συνέλαβον τοὺς τρεῖς Δεμὶρ Δόστ, καὶ τοὺς ἐδέσμευσαν.

Τὴν δ' ἐπιοῦσαν αὐγὴν ὁ Ἀλῆς, πολυτελέστατα ἐνδεδυμένος, παρακολουθούμενος δ' ὑπὸ δισχιλίων Ἀλβανῶν, καὶ ἐπιβαίνων ὡραιοτάτου ἵππου Ἀραβικοῦ, μελανωτέρου αὐτοῦ τοῦ ἐβένου, ἔχων δ' ὡς ἐφίππιον δορὰν τίγριδος, ἧς οἱ ὄνυχες ἦσαν χρυσοῖ, οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν πολύτιμοι ἄνθρακες, καὶ τὸ στόμα ἐφαίνετο χαῖνον ἐπὶ τῶν ὀπισθίων τοῦ ἵππου, ὁ Ἀλῆς εἰσῆλθεν εἰς μακρὰν ἐπίπεδον ἔκτασιν, πανταχόθεν ὑπὸ καθέτων βράχων περιστοιχιζομένην.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ σατράπου συνῆλθον τότε ἐκεῖ οἱ κάτοικοι, καὶ πρῶτον μὲν τοῖς ἐπέβαλε κατὰ τὴν συνήθειαν βαρὺν φόρον, ἔπειτα δὲ διέταξε τὴν ἁρπαγὴν μιᾶς νέας κόρης, τῆς μνηστῆς τοῦ πρωτοτόκου τῶν Δεμὶρ Δόσ.

Ἀφ' οὗ δ' ἔδωκε τὰς διαταγὰς ταύτας, ὁ Σατράπης, ἔφιππος πάντοτε, εἶπε νὰ τῷ φέρωσι σιδηροδεσμίους τοὺς τρεῖς ληστὰς, προβλέπων ὅτι ὁ ἀδάμαστος αὐτῶν χαρακτὴρ ἤθελε φέρει τὴν ῥῆξιν ἣν αὐτὸς ἐπεθύμει, ἣν ἄλλως εἶχεν ἀπόφασιν νὰ προκαλέσῃ ὁ ἴδιος. Ἀλλ' ὁ πρωτότοκος τῶν αἰχμαλώτων τὸν ἀπήλλαξε τῆς ἀνάγκης ταύτης.

— Θὰ σ' ἀφαιρέσω τὴν μνηστὴν, τὸν χρυσὸν καὶ τὴν ζωήν σου, εἶπεν ὁ Σατράπης μὲ φωνὴν γλυκεῖαν, καὶ μειδιῶν, ἀπὸ τοῦ ἵππου του, ὅστις ἔσκαπτεν ἀνυπομόνως τὴν γῆν.

— Θὰ πάρῃς τὴν ζωήν μου, διότι ἑκατὸν τζακάλια εἶναι δυνατότερα ἀπὸ ἕνα λύκον, εἶπεν ὁ ληστὴς μετὰ περιφρονήσεως δεικνύων τοὺς παρατεταγμένους τοῦ Σατράπου λόχους.

— Ὄχι, φίλτατε. Θὰ λάβω τὴν ζωὴν, τὸν χρυσόν σου καὶ τὴν μνηστήν σου, διότι εἷς λέων εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ τρεῖς λύκους, ἀπεκρίθη χαριέστατα πάντοτε ὁ Σατράπης.

— Ναὶ, ἂν οἱ τρεῖς λύκοι εἶναι εἰς τὴν παγίδα, ὑπέλαβεν ὁ δεύτερος Δεμὶρ-Δός.

— Ὄχι! ἂν εἶν' ἐλεύθεροι οἱ τρεῖς λύκοι, εἶπεν ὁ Ἀλῆς, χωρὶς οὐδὲν ν' ἀπολέσῃ τῆς καλοκαγάθου ἐκφράσεώς του.

— *Ἂν* λέγουν αἱ γυναῖκες, *νὰ*! λέγουν οἱ ἄνδρες, προσέθηκεν ὁ τρίτος ληστής.

— Οὕτω λέγω κ' ἐγώ! ἀπεκρίθη ὁ Ἀλῆς. Ἂς ἀπολύσουν τοὺς καλοὺς αὐτοὺς τρεῖς λύκους, νὰ ἰδῶμεν ἂν θὰ τολμήσουν νὰ προσβάλουν τὸν ἕνα λέοντα.

Καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ, ἔπεσαν τὰ δεσμὰ τῶν τριῶν ἀδελφῶν. Κατ' ἀρχὰς τοῦτο τοὺς ἐξέπληξεν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον προσήλωσαν εἰς αὐτὸν ὀφθαλμοὺς ὑπὸ λύσσης σπινθηροβολοῦντας. Τότε δὲ πρὸς τὸν πρωτότοκον ἀποστραφεὶς, ὁ Ἀλῆς τῷ εἶπεν ὡς ἐμπνεόμενος καὶ ἐνθουσιῶν, μετ' ἤθους καὶ σχήματος, ὃ σπανίως μετεχειρίζετο, ὃ ὅμως ἰσχυρῶς ἐπενήργει ἐπὶ τῶν ἀγροίκων ἐκείνων πνευμάτων·

— Λαμβάνω τὸν χρυσὸν, τὴν μνηστήν σου καὶ τὴν ζωήν σου, Δεμὶρ-Δός, ἠξεύρεις διατί; Ὄχι διότι ἔχω ἐδῶ τρισχίλια παλληκάρια. Αὐτὰ ἀμέσως θὰ μακρυνθῶσιν. Καὶ τῷ ὄντι ἔνευσεν ὑπερηφάνως, καὶ τὰ στρατεύματα ἐμακρύνθησαν.—Ὄχι διότι εἶμαι σατράπης τῆς Ἠπείρου. Ἰδοὺ ὁ μανδύας καὶ στλεγγίς μου πρὸ τῶν ποδῶν μου.—Καὶ ἀπεδύθη τὸν μανδύαν του, καὶ ἔῤῥιψε τὴν στλεγγίδα του κατὰ γῆς.—Ὄχι διότι ἱππεύω τὸν γενναῖον τοῦτον ἵππον, υἱὸν τῆς Ἀραβίας. Τὸν ἵππον τοῦτον τὸν παραιτῶ.—Καὶ καταβὰς τοῦ ἵππου, τὸν ἐκτύπησε διὰ τῆς μάστιγος· ὁ δὲ ἵππος, ὀρθωθεὶς, ἐπήδησε καὶ ἐμακρύνθη.—Οὔτε, διότι ἔχω πιστόλια ἀδαμαντοκόλλητα ἢ ξίφος δαμασκηνὸν ἢ ἐγχειρίδιον. Ἰδοὺ αὐτά!—Καὶ ἔῤῥιψε μακράν του τὰ ὅπλα του.

Ἔπειτα δ' ἐξηκολούθησεν ἡγεμονικῶς καὶ μετὰ σχημάτων ἐκφραζόντων ἤρεμον καὶ φοβερὰν μεγαλοπρέπειαν ὡς τὴν τοῦ κεραυνοβολοῦντος Διός.

— Λαμβάνω τὸν χρυσὸν, τὴν γυναῖκα καὶ τὴν ζωήν σου, θέλεις νὰ ἠξεύρῃς διατί; υἱὲ τοῦ Δεμὶρ Δός; Ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐκεῖ θὰ τὸ μάθῃς· διότι θὰ ἴδῃς τὸν ἀετὸν νὰ χύνηται εἰς τὸν κόρακα καὶ νὰ τὸν σπαράττῃ. Καταβίβασε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐκεῖ θὰ τὸ μάθῃς· διότι θὰ ἴδῃς τὴν ἔλαφον σπαραττομένην ἀπὸ τὸν θῶα τοῦ Πίνδου. Στρέψον τὸ βλέμμα εἰς τὸ βάθος τῶν θαλασσῶν, καὶ ἐκεῖ θὰ τὸ μάθῃς, διότι θὰ ἴδῃς τὸν καρχαρίαν καταβροχθίζοντα τὸν σκόμβρον καὶ τὴν δοράδα. Τοῦτο, φίλτατε, εἶναι πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεγραμμένον ἐκεῖ ἐπάνω μ' αἱματηρὰ γράμματα, καὶ πρέπει νὰ ὑποταχθῇς εἰς αὐτὸ, διότι ἡ φύσις ἔπλασε τὸν κόρακα, τὴν ἔλαφον καὶ τὸν σκόμβρον, διὰ τὸν ἀετὸν, τὸν θῶα καὶ τὸν καρχαρίαν. Οὕτως ἡ φύσις ἔπλασε σὲ ἀδύνατον καὶ ἐμὲ δυνατόν. Ἰδοὺ διατὶ λαμβάνω τὸν χρυσὸν, τὴν γυναῖκα καὶ τὴν ζωήν σου.

— Δυνατὸς εἶσαι, διότι εἶσαι Σατράπης, καὶ διότι

οἱ στρατιῶταί σου ὑπακούουν εἰς τὸν Σατράπην των, εἶπε μετὰ πικρίας ὁ πρωτότοκος τῶν λῃστῶν.

— Δυνατὸς εἶμαι, διότι εἶμαι ὁ λέων τοῦ Τεπελενίου. Δυνατὸς εἶμαι ὡς εἶναι δυνατὸς ὁ ἀετὸς τοῦ Ἀλιάκμονος, διότι εἶναι ὁ ἀετὸς, ὡς ὁ θῶς τοῦ Πίνδου, διότι εἶναι ὁ θῶς, ὡς ὁ καρχαρίας τοῦ πελάγους, διότι εἶναι ὁ καρχαρίας. Σὺ δὲ εἶσαι ἀδύνατος καὶ ὑποχείριός μου, διότι ἐκεῖ ἐπάνω εἶναι γεγραμμένον ὅτι θὰ εἶσαι ἀδύνατος καὶ ὑποχείριός μου. Ὑπόκυψε λοιπόν. Ἀλλὰ θέλετε, υἱοὶ τοῦ Δεμὶρ Δόστ, νὰ ἐννοήσητε πόσον εἶσθε κατώτεροί μου; Λάβετε καθεὶς σας ἓν πυροβόλον, ἓν ξίφος καὶ ἕνα πέλεκυν· δόσατέ μοι ὁμοίως ἓν πυροβόλον, ἓν ξίφος καὶ ἕνα πέλεκυν, καὶ ἐγὼ μόνος θὰ σᾶς φονεύσω σᾶς καὶ τοὺς τρεῖς, χωρὶς οὔτε ὁ μόλυβδος, οὔτε ὁ σίδηρός σας νὰ μ' ἐγγίσῃ, διότι σεῖς εἶσθε οἱ Δεμίρδοστ, ἐγὼ δὲ ὁ Ἀλῆς ὁ Τεπελένιος. Καὶ ἂν σᾶς φονεύσω καὶ τοὺς τρεῖς, ὁ χρυσὸς ἡ μνηστὴ καὶ ἡ ζωή σας δὲν εἶν' ἐδική μου;

Πεποίθησις τοσοῦτον θριαμβευτικὴ ἐπέλαμπεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλῆ, καὶ ἐξέφραζεν αὐτὴν μετὰ τοσοῦτον θαῤῥαλέας ἀταραξίας, ὥστε οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ἤρχισαν νὰ νομίζωσιν ὅτι τῷ ὄντι φύσις ἀνωτέρα τῆς ἀνθρωπίνης τῷ ἐνέπνεε τὴν ἀκατανόητον ἐκείνην πεποίθησιν, εἰ καὶ οὐδόλως πιστεύοντες ὅτι ἤθελε συγκατανεύσει ποτὲ εἰς τὴν διὰ τοῦ ξίφους δοκιμασίαν.

Ἀλλ' ὁ Ἀλῆς, παραφερόμενος ὑπὸ τῆς ἀγρίας μεγαλειότητος τῆς πράξεως ἣν προὐτίθετο ἄφοβος, δι' ἣν εἶχε πεποίθησιν εἰς τὴν μοῖράν του, καὶ κινούμενος ὑπὸ μυστικῆς τινος προαισθήσεως ἥτις τῷ ἔλεγεν ὅτι ἂν ἐνίκα τὴν νίκην ταύτην κατέκτα μέλλον ἀκλονήτου καὶ ἀπεριορίστου δυνάμεως, ἔχων δ' ἀπόφασιν νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ τὸ πᾶν ὅπως τὸ πᾶν κυριεύσῃ, διέταξεν ἕνα τῶν ὀπαδῶν του νὰ τῷ φέρῃ τὰ πιστόλια, τὸ μακρὸν πυροβόλον, τὸ ξίφος καὶ τὸν πέλεκυν ἑνὸς τῶν στρατιωτῶν, καὶ νὰ διανείμῃ ὅμοια ὅπλα εἰς τοὺς τρεῖς λῃστὰς, οἵτινες ἵσταντο ἐν τῷ δισταγμῷ των, καὶ ἐφοβοῦντο πάντοτε ὅτι ὁ σατράπης τοὺς ἐνέπαιζε δ' αἱματώδους τινος εἰρωνίας.

Αἱ προπαρασκευαὶ τῆς πάλης ταύτης εἶχον μεγαλεῖόν τι ὁμηρικόν. Ὁ ἥλιος ὑψοῦτο ὀπίσω τῶν συδένδρων κορυφῶν τοῦ Κλεφτοχωρίου, τοὺς δὲ πρόποδας αὐτῶν ἔλουον ἀκόμη οἱ κυανοῖ ἀτμοὶ τῆς πρωϊνῆς ὁμίχλης. Πανταχοῦ ὁ καθαρὸς καὶ στίλβων ὁρίζων κατετέμνετο ὑπὸ τῆς ὀδοντωτῆς γραμμῆς βράχων φαιῶν καὶ γυμνῶν, καὶ μόνον πρὸς δυσμὰς δι' εὐρείας φάραγγος ἐφαίνετο ἐν τῇ ἀποστάσει εὔφορος κοιλὰς διαῤῥεομένη ἑλικοειδῶς ὑπὸ ποταμοῦ, καὶ περικεκλεισμένη ὑπὸ χιονοσκεπῶν ὀρέων. Τὸ δὲ στάδιον τῆς πάλης ἦν εἶδος ἐπιπέδου κονίστρας, περικυκλουμένης ὑπὸ μεγάλων βράχων, οἵτινες ἀπετέλουν εἶδος ἀγρίου κυκλωπίου ἀμφιθεάτρου. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ οἱ Ἀλβανοὶ στρατιῶταί του περιεκάθησαν εἰς τοὺς βράχους τούτους, ἐν ᾧ τοῦ Κλεφτοχωρίου οἱ κάτοικοι ὄρθιοι, ἀκίνητοι καὶ ἄφωνοι, περιέμενον μετὰ τρόμου θαλπομένου ὑπὸ προλήψεως, τὴν ἔκβασιν τοῦ κατὰ τὸ φαινόμενον τοσοῦτον ἀνίσου ἀγῶνος. Ὁ Ἀλῆς, ἐτῶν τριάκοντα τότε, ὡς εἴπομεν, ἦτον ἀναστήματος μετρίου, εὔκαμπτος δὲ τὸ σῶμα, εὐκίνητος καὶ νευρώδης· ὑπὲρ τοὺς γλαυκοὺς, γλυκεῖς, ἀλλὰ συγχρόνως ὑπερηφάνους του ὀφθαλμοὺς ἠγείρετο τὸ μέτωπόν του ὑψηλὸν καὶ λευκὸν, μετ' ὀφρύων λεπτῶν, μελανῶν καὶ ἐλαφρῶς καμπτομένων. Τὸ γένειόν του λεῖον, στιλπνὸν καὶ ὑπόχρυσον, ἀνεδείκνυε λευκοτέρας τὰς ὡχρὰς παρειάς του, ὧν τὸ περίγραμμα ἦν ἀνεπίληπτον, καὶ ἐρυθρότερα τὰ κοράλλινα χείλη του, ὧν τὸ σύνηθες καὶ γοητευτικὸν μειδίαμα ἐγύμνου σύμμετρον σειρὰν λαμπρῶν καὶ καταλεύκων ὀδόντων.

Ὁ Σατράπης ῥίψας τὸν μανδύαν του, ἔμενε φορῶν μόνον τὸν ἐρυθρὸν καὶ ὁλόχρυσον ἐπενδύτην του, τὴν χιόνος λευκοτέραν του φουστανέλλαν, καὶ τὰς ἐπίσης καταχρύσους κνημῖδας του.

Μετ' ἀταραξίας δε καὶ ἐκφράσεως περιφρονητικῆς, ὡς ἂν ἤξευρεν ὅτι οὐδένα διέτρεχε κίνδυνον, περιεδέσατο τὴν δερματίνην ζώνην ἑνὸς τῶν στρατιωτῶν του, περιέχουσαν δύο βαρέα πιστόλια, ἐκρέμασεν εἰς τὸ πλευρόν του βαρὺν πλατύστομον πέλεκυν, καὶ ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας μακρὸν πυροβόλον, οὗ δὲν κατεδέχθη, ἐκ προμελέτης, νὰ ἐξετάσῃ κἂν τὸν λίθον. Οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Δεμὶρ Δόστ, κατηφεῖς καὶ ἄφωνοι, ὁπλισθέντες δε ὡς αὐτὸς, προσήλουν ἐπ' αὐτοῦ ἄγρια βλέμματα, προδίδοντα ὅμως συγχρόνως κρύφιόν τινα καὶ ἀκούσιον τρόμον, διότι τὸ κάλλος, ἡ ἀταραξία καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ὕφος τοῦ Ἀλῆ προσέβαλλον τὴν φαντασίαν των ἰσχυρῶς· καὶ ὡς ὁ σατράπης προεῖδεν, ὁτὲ μὲν ἐνόμιζον ὅτι μόνον ὑπερφυσική τις δύναμις ἠδύνατο νὰ τῷ χορηγῇ τοσαύτην εἰς αὐτὸν πεποίθησιν, ὥστε ν' ἀψηφᾷ τὴν κινδυνώδη ἐκείνην πάλην, τυφλόττων πρὸς τὴν ἄνισον αὐτοῦ μοῖραν· ἄλλοτε δ' ἐφρόνουν ὅτι, εἰ καὶ ἐλεύθεροι, ἔμελλον ὅμως νὰ πέσωσιν εἰς κεκρυμμένην τινα καὶ ἄγνωστον αὐτοῖς παγίδα, ὅτι ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν ἐπὶ ἐδάφους οὕτως εἰπεῖν πανταχοῦ ὑπεσκαμμένου καὶ ἀπειλοῦντος νὰ ἐκραγῇ ὑπὸ τοὺς πόδας των. Ὅσον δὲ ταχὺς καὶ παροδικὸς καὶ ἂν ἦτον ὁ λογισμὸς οὗτος, οὐχ ἧττον ὅμως κατέλιπεν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν ὀλεθρίαν ἐντύπωσιν.

Ἀλλ' ἄτρομος πάντοτε, τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στόματος τῶν πυροβόλων αὐτῶν σταυροῦντες, εἶχον ὄρθιον καὶ ἄκαμπτον τὸ ἡράκλειον αὐτῶν σῶμα. Ὁ πώγων καὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν ἦσαν ἐν χρῷ κεκαρμένα· πρὸς ἐπίδειξιν δὲ προκλητικὴν, τοὺς παραδόξως παχεῖς καὶ μακροὺς αὐτῶν μύστακας τοὺς εἶχον πεπλεγμένους καὶ δεδεμένους ὀπίσω τοῦ ταυρίου αὐτῶν αὐχένος. Τὰ ἀνδρικὰ αὐτῶν πρόσωπα ἐφαίνοντο ὑπὸ τὸ ἐρυθρὸν φέσιον χαλκόχροα ἐκ τῶν κακουχιῶν τοῦ νομάδος καὶ πολεμικοῦ βίου ὃν διῆγον διηνεκῶς. Τέλος αἱ κνῆμαι των, κεραμόχροες, μυώδεις, ἐσχισμέναι ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν, μόλις δὲ ἀπὸ κνημῖδας ἀκατεργάστου αἰγείου δέρματος καλυπτόμεναι, ὑπεφαίνοντο ἡμίγυμνοι ὑπὸ τὴν λευκὴν μὲν ἀνέκαθεν, ἐκ τῆς χρήσεως δὲ μελανωτέραν αὐτῶν γενομένην φουστανέλλαν.

Ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς πάλης, ἐνίοτε οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ τοῦ Κλεφτοχωρίου ἔφρισσον ὑπὸ λύσσης καὶ ἀνυπομονησίας ὑπὸ τὰς μελανὰς καὶ παχείας ἀρνακίδας

αἵτινες ἐκάλυπτον τοὺς εὐρώστους των ὤμους, ὡς ἀναφρίσσουσι τὰ θηρία ὑπὸ τὸ δασὺ δέρμα των, ὅταν βλέπωσι μέγαν κίνδυνον ἐπικείμενον. Αἴφνης ὁ Ἀλῆς ἠκούσθη λέγων διὰ τῆς καθαρᾶς καὶ ἠχηρᾶς του φωνῆς·

— Εὐδαίμονες υἱοὶ τοῦ Κλεφτοχωρίου! Εὐδαίμονες διότι θ' ἀποθάνητε διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Ἀλῆ, τοῦ ἐκλεκτοῦ τοῦ προφήτου! Ῥίψατε τελευταῖον βλέμμα εἰς τὰ ὄρη σας, τελευταῖον εἰς τὰς οἰκίας, τελευταῖον εἰς τὰς γυναῖκάς σας· διότι, ὡς αὐτὸς ὁ ἀετὸς ὅστις ἐπιπετᾷ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν σας,—καὶ ἐσκόπευσεν ἀετὸν ὅστις κατὰ τύχην διήρχετο τότε ἐκεῖθεν εἰς μέγα ὕψος—θὰ κοιμηθῆτε τὸν αἰώνιον ὕπνον εἰς τὰ ἄνθη τῶν ἐρεικῶν.

Καὶ ταῦτα λέγων ὁ Ἀλῆς ἐπυροβόλησε, καὶ τὸ πτηνὸν, δὶς τρὶς σπασμωδικῶς πτερυγίσαν, κατεκρημνίσθη εἰς τοῦ Σατράπου τοὺς πόδας. Τὸ δεῖγμα τοῦτο τῆς μεγάλης του ἰδόντες ἐπιδεξιότητος, καὶ ἐκλαβόντες αὐτὸ ὡς ὀλέθριον οἰωνὸν, οἱ τρεῖς λῃσταὶ ὠχρίασαν, οἱ κάτοικοι τοῦ Κλεφτοχωρίου καταπλαγέντες, ἔκυψαν τεθλιμμένως τὴν κεφαλὴν, οἱ δὲ στρατιῶται τοῦ Σατράπου ἀνέπεμψαν κραυγὴν θαυμασμοῦ καὶ θριάμβου.

— Ἰδοὺ λοιπὸν, λύκοι, εἶσθε ἐλεύθεροι· ἐμπρός σας εἶναι ἡ πεδιάς, ὡς καὶ ἐμπρὸς εἰς τὸν λέοντα, ὅστις θὰ δείξῃ ὅτι τὸ δικαίωμά του εἶναι ἡ δύναμις, ἀνέκραξεν ὁ σατράπης μακρὰν ῥίπτων τὸ πυροβόλον του· ἔπειτα δὲ δι' ἑνὸς σκιρτήματος ἐμακρύνθη τῶν ἀνταγωνιστῶν του, καὶ λαβὼν ἓν τῶν πιστολίων του, ἐστήριξε τὸν σωλῆνα εἰς τὸν ἀριστερόν του βραχίονα, καὶ ἤρχισε νὰ τρέχῃ διὰ πηδημάτων ἀτάκτων, ἄλλοτε μὲν πλησιάζων εἰς τοὺς Δεμὶρ Δὸστ, ἄλλοτε δ' αὐτῶν μακρυνόμενος, ὅπως διὰ τῶν αἰφνηδίων τούτων κινήσεων καθιστᾷ τὴν σκόπευσιν αὐτῶν δυσχερεστέραν.

Εἰς τὸν δυσανάλογον τοῦτον ἀγῶνα ὅ,τι πρὸ πάντων ὠφέλει τὸν Ἀλῆν, ἦτον ἡ ἀπίστευτος ἀκρίβεια τοῦ ὀφθαλμοῦ του καὶ ἡ ἀπαραδειγμάτιστος ἐπιδεξιότης του εἰς τὸ πυροβολεῖν, ἣν σχεδὸν δὲν ἠλάττου οὐδὲ ταχὺς δρόμος οὐδὲ τοῦ ἵππου ὁ βιαιότερος καλπασμός. Προσέτι δὲ σύμμαχος αὐτοῦ ἦν καὶ ἡ ἀνησυχία τῶν λῃστῶν, οἵτινες νομίζοντες ὅτι κρυπτή τις τοὺς ἠπείλει παγίς, ᾐσθάνοντο τὸ θάῤῥος των ἐκλυόμενον. Οὐχ' ἧττον παρεσκευάσθησαν ὅμως εἰς μάχην. Ὅταν δὲ εἶδεν αὐτοὺς ὁ σατράπης διαιρεθέντας ὅπως τὸν περικυκλώσωσι, καὶ σκοπεύοντας ἤδη, ἐσκόπευσε καὶ αὐτὸς τὸν πρωτότοκον Δεμὶρ Δὸστ, λέγων κρυφίως· Βοήθησον μῆτερ!

Τρεῖς πυροβολισμοὶ συγχρόνως ἠκούσθησαν, ὁ τοῦ Ἀλῆ καὶ ὁ τῶν δύω του ἀντιπάλων. Ἀλλὰ δύω σφαῖραι ἐσύριξαν εἰς τοῦ Ἀλῆ τὰ ὦτα χωρὶς νὰ τὸν ἐγγίσωσιν, ἐν ᾧ ἡ τοῦ Ἀλῆ ἐκτύπησεν εἰς τὸ πλευρὸν τὸν ἕνα λῃστὴν, ὅστις ἐστράφη περὶ ἑαυτὸν, ὕψωσε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἠνέωξε τοὺς βραχίονας, ὡς ἂν ἤθελε νὰ περικλείσῃ τὸ κενὸν, καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν βαρέως. Μιᾶς στιγμῆς δισταγμὸς ἐδύνατο ν' ἀποβῇ ὀλέθριος εἰς τὸν Ἀλῆν. Δι' ὃ, μόλις τὸ θῦμά του ἔπεσε, καὶ ταχὺς ὡς ὁ λογισμὸς, ἔῤῥιψε τὸ πιστόλιόν του, καὶ ἐν ᾧ οἱ λῃσταὶ ὑπὸ λύσσης καὶ θλίψεως πιεζόμενοι διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ των, ἔμενον ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἀκίνητοι, ἐπήδησε πλησίον αὐτῶν, τόσον πλησίον ὥστε νὰ τοὺς ἐγγίσῃ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, στῆθος πρὸς στῆθος, καὶ μετὰ τόλμης ἀληθῶς ἀκατανοήτου, σταυρώσας εἰς τὸ στῆθός του ἀνόπλους τὰς χεῖρας, καὶ κεραυνοβόλον ῥίψας βλέμμα πρὸς τοὺς ἐχθρούς του, ἀνέκραξε μὲ βροντώδη φωνήν·

— Τίς ποτὲ θ' ἀντισταθῇ εἰς τὸν λέοντα;

Ἔντρομοι μᾶλλον ἐκ τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης πράξεως ἢ ἂν προσεβάλλοντο μεθ' ὁρμῆς, καὶ καταπεπληγμένοι οἱ δύω λῃσταὶ, ὑπεχώρησαν κατ' ἀρχάς. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ συνελθόντες, ἠθέλησαν νὰ ὁρμήσωσι κατὰ τοῦ σατράπου. Αὐτὸς ὅμως ἐκ τῆς ταραχῆς των ὠφεληθεὶς ὅπως ἀποφύγῃ τὴν πρώτην των προσβολὴν, διὰ μιᾶς μανιώδους πληγῆς τοῦ πελέκεως ἔσχισε τὸ κρανίον τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, καὶ δι' ἄλλης στροφῆς τοῦ ὅπλου του κατέῤῥιψε καὶ τὸν τρίτον Δεμὶρ Δὸστ ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἀδελφῶν του.

Τότε δὲ, στραφεὶς πρὸς τὸ πλῆθος, μετ' ἤθους ἠρέμου ὁ Ἀλῆς ἔδειξε τὰ τρία του θύματα διὰ τοῦ πελέκεως, καὶ ἀνέκραξε·

— Σᾶς τὸ εἶπα, ὁ λέων εἶναι ἰσχυρότερος τριῶν λύκων, διότι εἶναι ὁ λέων.

Ἔπειτα δὲ, κρύπτων ὑπὸ πρόσχημα φαιδρότητος καὶ ἀδιαφορίας τὴν ὑπεροψίαν τοῦ θριάμβου καὶ τὴν ἰσχυρὰν τρικυμίαν ἥτις βεβαίως εἶχε ταράξει καὶ ἐτάραττεν ἀκόμη τὴν ψυχήν του, ὁ Ἀλῆς ἔκραξε·

— Τὸν ἵππον μου!

Καὶ εἰς Αἰθίοψ τῷ ἔφερε τὸν ἵππον· πηδήσας δ' ἐλαφρῶς εἰς τὸ ὡραῖον τοῦτο ζῶον, ὅλον καταστίλβον χρυσοῦ, πορφύρας καὶ χάλυβος, τὸ ἐβίασε διὰ τῶν πτερνιστήρων νὰ ὀρθωθῇ βιαίως, καὶ οὕτω νὰ προβῇ τινα βήματα ἐπὶ τῶν νευρωδῶν ὀπισθίων ποδῶν.

Ἐνδεδυμένος τὸν ἁλουργοῦν καὶ κατάχρυσον ὑπενδύτην του, τὴν λευκὴν φουστανέλλαν ἔχων κυματοῦσαν εἰς τὸν ἀέρα, γυμνὸς τὴν κεφαλὴν, τὴν ἀπειλὴν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὴν πρόκλησιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς δὲ ῥώθωνας τεταμένους ἔχων ἐκ τῆς θέας τοῦ αἵματος, ὁ Ἀλῆς μεγαλοπρεπῶς καθήμενος ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοῦ μέλανος ἐκείνου ἵππου, ὅστις ἀνώρθου τὴν μακρὰν χαίτην του, ἐχρεμέτιζε μανιωδῶς, ὠρθοῦτο εἰς φοβερὸν τρόπον, καὶ ἔπληττε τὸν ἀέρα διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν του, ὁ Ἀλῆς ἐφαίνετο εἰς τὸν προληπτικὸν ἐκεῖνον λαὸν ὡς ἀνώτερος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὅταν καὶ ἡ τύχη συναντιληφθεῖσα, συνετέλεσε καὶ αὐτὴ εἰς τὸ νὰ τοῖς ἀναδείξῃ ἔτι καταπληκτικωτέραν τὴν μορφὴν αὐτοῦ, τὴν πνέουσαν μεγαλεῖον καὶ ἐμβάλλουσαν εἰς ὅλων τὰς ψυχὰς τρόμον.

Ὁ ἥλιος βραδέως ἀνατείλας ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, καὶ ἐγερθεὶς ὑπεράνω τῶν ὀρέων τοῦ Κλεφτωχωρίου, ἔῤῥιψε τὰς πρώτας αὐτοῦ ἀκτῖνας ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ, καὶ τὸν περιέβαλεν εἰς ἀτμοσφαῖραν φωτὸς, ἐν ᾧ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ ἀμφιθεάτρου καὶ οἱ θεαταὶ πάντες ἔμεινον ἐπί τινας στιγμὰς ἀκόμη βεβυθισμένοι εἰς τὴν σκιάν.

Μειδιῶν καὶ ὑπερήφανος διὰ τὴν σύμπτωσιν ταύτην, ἣν ἐξέλαβεν ὡς ἀγαθὸν οἰωνὸν, καὶ θέλων ν' ἀφήσῃ τὸν λαὸν ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ταύτην ἐντύπωσιν,

καὶ νὰ τελειώσῃ ὡς ἤρχισε τὴν σκηνὴν ταύτην, ἥτις μεγάλην ὑπέσχετο τὴν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντός του, ὁ σατράπης διέταξε βροντοφώνως τὴν ἀναχώρησιν, οἱ στρατιῶται ὠρθώθησαν θορυβωδῶς, ἥρπασαν τὰ ὅπλα των, καὶ ὑπὸ τοῦ πλήθους αὐτῶν παρακολουθούμενος, ἐξώρμησε διὰ τῆς στενοποῦ ἥτις ἦν ἡ μόνη ἔξοδος τοῦ πεδίου τούτου.

Καταπεπληγμένος, ἔντρομος διὰ τὴν ταχεῖαν ἐκείνην πάλην, καὶ διὰ τὸν αἰφνήδιον θρίαμβον, καὶ διὰ τὴν λαμπρότητα πᾶσαν, καὶ διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἀποχώρησιν, ὁ λαὸς τοῦ Κλεφτοχωρίου ἔμεινε πεπεισμένος ὅτι ὁ Ἀλῆς ἦτον ἀνώτερος τῶν θνητῶν, καὶ ὅτι ἀπόνοια ἦτον πᾶσα ἀντίστασις εἰς τὰς θελήσεις καὶ διαταγάς του, ὅσον αὐθαίρετοι, ὅσον τυραννικαὶ καὶ ἂν ἦσαν.

Δυστυχῶς δὲ ἀπὸ τὸ Κλεφτοχώριον ἡ ὀλεθρία αὕτη δόξα διεσπάρη κατ' ὀλίγον εἰς πᾶσαν τὴν Ἀλβανίαν, καὶ τῆς μάχης αἱ περιστάσεις καθ' ἑαυτὰς φυσικαί, ὠγκώθησαν εἰς μυθώδεις, καὶ ἡ ἔνθερμος τῶν λαῶν φαντασία, διαστρέφουσα τὴν διήγησιν, προσέθετε νέας πάντοτε εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας ὑπερβολάς· ὥστε τέλος ἐπεκράτησεν ἡ πεποίθησις ὅτι οἱ τρεῖς λῃσταὶ ἔπεσαν οὐχὶ ὑπὸ τὰς σφαίρας καὶ τὸν πέλεκυν τοῦ Ἀλῆ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν θανατηφόρον ἐπιῤῥοὴν μόνου τοῦ βλέμματός του.

Οὕτω κατὰ τὴν ἀξίωσιν τῆς καταχθονίου πολιτικῆς του, ἧς ὅμως πάντοτε ἐπίκουρος ἐδείκνυτο καὶ ἡ τύχη, ὁ Ἀλῆς κατώρθωσε μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐμπνέῃ εἰς ὅλην τὴν Ἤπειρον εἶδος μυστικοῦ τρόμου, καὶ νὰ θεωρῆται κοινῶς ὡς μάστιξ ὀλέθρου, ὑφ' ἣν πάντες ὤφειλον νὰ κύπτωσιν ἄνευ γογγυσμοῦ καὶ ἄνευ ἐλπίδος, διότι ἐφρόνουν ὅτι ἡ ἀόρατος χεὶρ τοῦ Θεοῦ ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ τὸν Ἀλῆν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἡ ἔμφυτος πολεμικὴ τοῦ Ἀλῆ ἱκανότης, ἡ στρατηγική του ἕξις εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς οἵτινες ἦσαν ἄφευκτοι εἰς τὰς ὀρεινὰς θέσεις καὶ κατὰ τῶν ὀρεσιβίων κατοίκων τῆς Ἠπείρου, ἀνεπτύχθη μετ' οὐ πολύ, καὶ ἀνεδείχθη μάλιστα καθ' ὅλην της τὴν ἐντέλειαν εἰς τὸν ἐν 1788 ἐκραγέντα κατὰ Ῥωσσίας πόλεμον, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀσθενείας τῆς Χάμκως.

Ὁ Ἀλῆς ἀπῆλθεν ὡς ἐπίκουρος εἰς τὸ ὀθωμανικὸν στρατόπεδον μετὰ τετρακισχιλίων Ἀλβανῶν, καὶ πεντακοσίων Γέγων ἱππέων, ὅλων καλῶς ὡπλισμένων, ἠσκημένων, καὶ ἀνδρειοτάτων. Ἡ γενναιότης, ἡ ἀταραξία, ἡ ἀγχίνοια καὶ τὸ τολμηρὸν τοῦ Ἀλῆ πνεῦμα, ὡς καὶ ἡ ἐπιῤῥοὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν στρατευμάτων του τὸν κατέστησαν ἐπίσημον, καὶ ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του τῷ προσετέθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς τὸν βαθμόν του ὁ τίτλος σατράπου καὶ τῆς Θεσσαλίας, καὶ φρουροῦ τῶν τοῦ Πίνδου ὁδῶν·

Ὅταν δ' ἔπαυσεν οὖσα ἀναγκαία ἡ παρουσία του εἰς τὸν στρατόν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἤπειρον, ἥτις ἦν εἰς ἀναρχίαν παραδεδομένη. Οἱ ἀνώτεροι τοῦ κράτους ἀξιωματικοί, λησμονοῦντες ὅτι ἦσαν ὑπήκοοι, ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς ἀπολύτους ἄρχοντας τῶν σατραπειῶν των, καὶ ἀλληλομαχοῦντες, ἐπροσπάθουν νὰ διώξωσιν ἀλλήλους ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας των καὶ νὰ τὰς καταλάβωσι. Κυριεύσαντες δὲ αὐτὰς εἴτε διὰ τῶν ὅπλων εἴτε διὰ τοῦ δόλου, ἔγραφον ἔπειτα εὐσεβέστατον *ἀρζιχάλιον* ἢ ἀναφοράν, δι' οὗ περιέγραφον εἰς τὴν πόρταν τὸν ἀντίπαλόν των ὡς προδότην, καὶ ἐζήτουν τὸ ἥμισυ τῆς σατραπείας αὐτοῦ εἰς ἀμοιβὴν τοῦ ζήλου των. Συνήθως τὴν ἀναφορὰν ταύτην ἔφερον εἰς τὸ διβάνιον οἱ φίλοι τοῦ νικητοῦ σατράπου, καὶ εἰς δωροδοκίας καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ τῶν λαφύρων διανέμοντες, κατώρθουν σχεδὸν πάντοτε τὴν ἐπικύρωσιν τῆς νέας σατραπείας.

Κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐκυρίευσε καὶ ὁ Ἀλῆς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἰωαννίνων. Τοῦ Βέη αὐτῆς οἱ θησαυροὶ ἦσαν ἀναρίθμητοι· ὁ δὲ Ἀλῆς, ἀφ' οὗ ἐνίκησεν αὐτὸν διὰ τῶν ὅπλων, τὸν ἐσυκοφάντησεν ὅτι ἐρώσσιζε, καὶ σπείρας καταλλήλως τινὰ ἑκατομμύρια, κατώρθωσε νὰ καταδικασθῇ ὁ ἀντίπαλός του εἰς θάνατον, καὶ νὰ λάβῃ ὁ ἴδιος τὴν κληρονομίαν του. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ Ἀλῆς, ὁ υἱὸς ἀφανοῦς βέη, ἔφθασεν εἰς τὴν ἀνέλπιστον θέσιν σατράπου τῆς Ἠπείρου, διὰ γενναιότητος, τόλμης, δόλου, διὰ πολιτικῆς ἐπιδεξίου, τὴν διαφθορὰν ὡς πρώτιστον ὅπλον ἐχούσης, καὶ πρὸ πάντων, ὡς πολλάκις ὁ ἴδιος ἔλεγε, διὰ τῆς ἑδραίας πεποιθήσεως ἣν εἶχεν εἰς τὸν ἀστέρα του καὶ δι' ἣν ἐπεχειρίζετο τὰ δυσκολώτερα, τὰ παρατολμότερα, οὐδόλως ἀμφιβάλλων περὶ τῆς ἐπιτυχίας. Ὤφειλε δὲ τὴν πεποίθησιν ταύτην εἰς τας διηνεκεῖς προῤῥήσεις τῆς μητρός του, ἥτις, ἐπανελάμβανε μετὰ βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης, τὸν ἀνέδειξεν ἄνδρα καὶ σατράπην.

Ὡς ἐκ τούτων εὐκατάληπτος εἶναι ἡ ἀγωνία τοῦ Ἀλῆ ὅταν ἔμαθε τῆς μητρός του τὴν ἐπιθάνατον στάσιν, καὶ ἡ ἀγρία ἀνυπομονησία μεθ' ἧς ἔσπευδεν εἰς Τεπελένιον νὰ τὴν προφθάσῃ ἐν ὅσῳ ἀνέπνεε.

(Ἀκολουθεῖ)

ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ.

Ὁμιλήσαντες ἄλλοτε περὶ ἀρτοκαρπέας (Φυλλάδ. ΛΕ'.), εἴπομεν ἐν ὑποσημειώσει ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ περὶ τῆς Βασιλικῆς Βικτωρίας. Σήμερον δέ, δημοσιεύοντες δύω εἰκόνας, τὴν μὲν παριστῶσαν τὸ ἄνθος τοῦ τεραστίου τούτου φυτοῦ μετὰ τὴν ἐξάνθησίν του, τὴν δὲ τὸ ὑποκάτω μέρος τοῦ φύλλου, ἐπιφέρομεν, χάριν τῶν περιέργων ἀναγνωστῶν, καὶ ἐκτενεστέρας πληροφορίας.

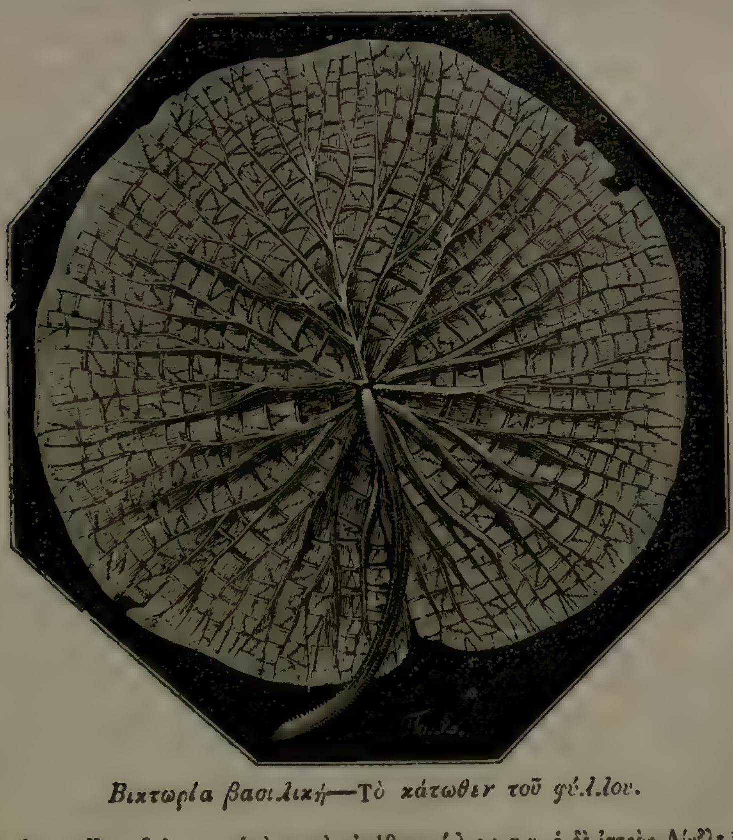
Τὸ 1801 ἔτος, ὁ περίφημος βοτανικὸς Ἔγκης, περιοδεύων κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Ἀμερικήν, ἀνεκάλυψε παρὰ τὸν ποταμὸν τῶν Ἀμαζόνων, τὸ μυθῶδες, οὕτως εἰπεῖν, τοῦτο φυτόν. Λέγομεν δὲ μυθῶδες, διότι τοσούτῳ γιγαντιαῖον τὸ μέγεθος τῶν φύλλων του, ὥστε ὁ ἀνακαλύψας αὐτὸ ἐνόμισε κατ' ἀρχὰς ὅτι ὀνειροπολεῖ. Ἴδεν ὅτι ἕκαστον αὐτῶν, πλέον ἐπάνω τοῦ ὕδατος, εἶχε δύω σχεδὸν μέτρων ἔκτασιν, καὶ ὅτι τὰ ἄνθη του, πρῶτον μὲν λευκά, περιπόρφυρα δὲ κατὰ τὸ κέντρον μετὰ τὴν τελείαν ἐξάνθησιν, εἶχον τριάκοντα ἑκατομμέτρων διάμετρον, καὶ ἐπεκάλυπτον λίμνην διστάδιον! Καταπληχθεὶς ὑπὸ θαυμασμοῦ ἐγονυπέτησεν ἐντὸς τοῦ κέλητος ἐφ' οὗ εὑρίσκετο τὴν ὥραν ἐκείνην. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπεβίωσεν ὁδοιπορῶν, αἱ σημειώσεις του ἐδημοσιεύθησαν πολὺ μετὰ τὸν θάνατόν του

Τὸ 1819, ὁ Κ. Βομπλάν, ἐπισκεφθεὶς τὴν μεσημβρινὴν Ἀμερικήν, ἀνεῦρε παρ' ἄλλον ποταμὸν αὐτῆς, τὸν Παραγουαῖον, τὴν βασιλικὴν Βικτωρίαν. Λαβὼν δὲ ἔστειλεν εἰς Εὐρώπην σπόρον ἐξ αὐτῆς, ὅστις ὅμως δὲν ἐβλάστησεν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι μεταξὺ τοῦ φυτοῦ τοῦ ἀνακαλυφθέντος

τὸ 1801, καὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἴδεν ὁ Κ. Βομπλὰν ὑπάρχει τις διαφορά· διότι, τοῦ μὲν δευτέρου τὰ φύλλα εἶναι ἑκατέρωθεν πράσινα, τοῦ δὲ πρώτου ἐρυθρὰ κάτωθεν. Ἐντεῦθεν μεγίστη ἐγεννήθη ἔρις, καθόσον ὁ μὲν Ὀρβιγνὺ, ἀνευρὼν ὡσαύτως τὸ 1827 παρὰ τὸν Παραγουαῖον τὸ αὐτὸ φυτὸν τὸ ὁποῖον ἴδε καὶ ὁ Κ. Βομπλὰν ὠνόμασε Β ι κ τ ω ρ ί α ν κ ρ ο υ ζ ι ά ν α ν, ὁ δὲ Κ. Πέπιγ ὅστις εἶχεν ἀπαντήσει τὸ 1832 τὸ τοῦ Κ. Ἔγκη, Ε ὐ ρ ύ α λ ο ν ἀ μ α ζ ό ν ι ο ν. Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐὰν τὸ ἀνεκαλύπτομεν πρῶτοι, ἢ ἐὰν προσεκαλούμεθα νὰ τὸ βαπτίσωμεν, ἠθέλομεν παραδεχθῆ τὸ ὄνομα δι' οὗ γνωρίζεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ὄνομα ἀστεῖον, τὸ μ ο υ ρ ο υ ρ ο ύ.

Βικτωρία βασιλικὴ μετὰ τὴν ἐξάνθησιν.

Βικτωρία βασιλική—Τὸ κάτωθεν τοῦ φύλλου.

Τὸ 1837 ὁ Σὲρ Ῥοβέρτος Σχομβοῦργος, εὑρὼν καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν Ἀγγλικὴν Γουϊάνην τὸ φυτὸν τοῦ Κ. Ἔγκη, τὸ ὠνόμασε Β ι κ τ ω ρ ί α ν ν υ μ φ α ί α ν.

Τὸ 1847 ὁ μὲν Γραίυ τὸ ὠνόμασε Β ι κ τ ω ρ ί α ν β α σ ί λ ε ι α ν, ὁ δὲ ἰατρὸς Λίνδλεϋ Β ι κ τ ω ρ ί α ν Β α σ ι λ ι κ ή ν.

Ἀλλ' ὁ Κ. Γραίυ, δεινοπαθήσας πρὸς τὴν τόσην τοῦ Ἀσκληπιάδου αὐθάδειαν, κατεφλέχθη ὅλος ἀπὸ μῆνιν ἀχίλλειον.

Ἡ ὑπόθεσις κατήντησε σπουδαιοτάτη, καί τις Κ. Χούκερ, διὰ νὰ προλάβῃ τὰ ἄλγεα ὅσα εἵπετο νὰ προέλθωσιν ἐκ τῆς μήνιος ταύτης, πατῶν ἄλλως μέσην ὁδὸν, προέτεινε νὰ ὀνομάσωσι τὸ νέον φυτὸν Β ι κ τ ω ρ ί α ν τ ῆ ς Β α σ ι λ ε ί α ς.

Ἄλλος πάλιν, Σάουερβυ τὴν κλῆσιν, ἐπέμενε νὰ ὀνομασθῇ Β ι κ τ ω ρ ί α Ἀ μ α ζ ό ν ι ο ς.

Ἡ ῥῆξις ἄρα ἐγένετο τρομερὰ, πόλεμος ἧναψε στυγερὸς, καὶ πολλὰς φιάλας ἰφθίμου μέλανος ἄϊδι προΐαψε.

Καὶ ὅμως, ἐνῷ τοσαύτη μαύρη καὶ θυμοβόρος συμπλοκὴ συνεκροτεῖτο κατὰ τὴν Εὐρώπην, τὸ ἀμαζόνιον φυτὸν μόλις εἶχε γενεῖ γνωστὸν δι' ἁπλῆς εἰκονικῆς παραστάσεως, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον· διότι πολλοὶ πολλάκις καὶ σπόροι καὶ ῥίζαι τοῦ περιμαχήτου τούτου φυτοῦ εἶχον σταλεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' οὐδὲν αὐτῶν εἶχεν εὐδοκιμήσει. Μόλις τὸ 1849. δύω ἰατροὶ, βαλόντες σπόρους ἐντὸς φιαλίσκης καθαροῦ ὕδατος, ἔστειλαν αὐτοὺς εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου καλλιεργηθέντες ἀνεφύησαν καὶ ἐξήνθησαν. Ἐκεῖθεν δὲ μετεφέρθη καὶ εἰς ἕνα κῆπον τῆς Βελγικῆς.

Ὁλόκληρος τόμος συνετάχθη περιέχων τοὺς τρόπους τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς Β α σ ι λ ι κ ῆ ς Β ι κ τ ω ρ ί α ς· ὁ δὲ γράψας τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις δὲν ἤθελε διστάσει νὰ τὸν μεταφράσῃ, ἐὰν οἱ φιλόκηποι καὶ φιλανθεῖς τῆς Ἑλλάδος εἶχον τὰ πλούτη τῶν δουκῶν Δεύονσιρ καὶ Νορθούμβερλανδ, οἵτινες μόνοι μεταξὺ τῶν τόσων Κροίσσων τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ὡραΐσαν δι' αὐτοῦ τοὺς παραδείσους των.

Καὶ πρὸς τί τὰ τόσα πλούτη; θέλει βεβαίως ἐρωτήσει ὁ ἀναγνώστης.

Πρὸς τί;

Πρὸς κατασκευὴν οἰκήματος ὑαλοσκεποῦς·

Πρὸς κατασκευὴν δεξαμενῆς εὐρυχώρου, ἐν ᾗ νὰ ἐξαπλοῦται τὸ φυτόν·

Πρὸς ἀ δ ι ά κ ο π ο ν θέρμανσιν τοῦ ὕδατος αὐτῆς, ἥτις πρέπει νὰ ἀναβαίνῃ μέχρι 29 καὶ 32 βαθμῶν τοῦ ἑκατομβάθμου θερμομέτρου.

Πρὸς ἀ δ ι ά κ ο π ο ν θέρμανσιν αὐτοῦ τοῦ ὑαλίνου οἰκήματος.

Καὶ πρὸς πολλὰ ἄλλα δαπανηρότατα.

Ἀλλ' ἐν τῇ πενεστάτῃ Ἑλλάδι τίς ἔχει τοιαῦτα πλούτη, ἢ ἂν τὰ εἶχε καὶ ἀπεφάσιζε νὰ καλλιεργήσῃ τὴν πολυώνυμον Β ι κ τ ω ρ ί α ν, πόσοι ἤθελον ἀναφωνήσει, καὶ δικαίως, ὡς ἄλλοτε οἱ Ἀπόστολοι, ἐ δ ύ ν α τ ο τ ὸ φ υ τ ὸ ν τ ο ῦ τ ο π ρ α θ ῆ ν α ι κ α ὶ δ ο θ ῆ ν α ι π τ ω χ ο ῖ ς!

Ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

Τοῦ 1852.

Οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν γνωρίζουσιν, ὅτι ὁ ἐν Τεργέστῃ φιλόμουσος ὁμογενὴς Ἀμβρόσιος Στεφ. Π. Ῥάλλη, φιλοτιμούμενος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν τῆς πατρίδος ἐπίδοσιν, ἔθηκεν ἀπὸ τοῦ 1851 ἐτήσιον ποιητικὸν ἀγῶνα, ὁρίσας μὲν ἡμέραν τῆς κρίσεως τούτου τὴν κέ. Μαρτίου, καθ' ἣν πανηγυρίζεται καὶ ἡ μνήμη τῆς ἐνάρξεως τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, ἐπιτρέψας δὲ τὴν κρίσιν εἰς τὸν πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ τοὺς Καθηγητὰς τοὺς ὁποίους ἡ σύγκλητος κατ' ἔτος ἤθελεν ἐπὶ τούτῳ ὁρίσει. Οἱ προχειρισθέντες κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος κριταὶ, ἐκτὸς τοῦ πρυτάνεως Κ. Σπυρίδωνος Πήλικα, ἦσαν οἱ καθηγηταὶ Κύριοι Φίλιππος Ἰωάννου, Ἀλέξανδρος Ῥ. Ῥαγκαβῆς, Στέφανος Α. Κουμανούδης καὶ Κωνσταντῖνος Παπαῤῥηγόπουλος· περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν τῆς ὡρισμένης ἡμέρας, ἅμα μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς, συνελθόντων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν ὑπουργῶν τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων ἐντέλει, ἔτι δὲ τοῦ τῶν καθηγητῶν συλλόγου καὶ πολυαρίθμων φοιτητῶν καὶ ἀκροατῶν, ὁ Κ. Φίλιππος Ἰωάννου ἀνέγνωσε τὴν περὶ τῶν ὑποβληθέντων ποιημάτων γενομένην κρίσιν, τὴν ὁποίαν εὐχαρίστως, ἐλπίζομεν, θέλουσιν ἀναγνώσει, ὅσοι δὲν ἤκουσαν, καὶ τούτου ἕνεκα καταχωρίζομεν ἐνταῦθα διακόπτοντες, τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἄρθρου *οἱ τελευταῖοι εἰκονομάχοι*.

« Διττὴ ἑορτὴ, ἡ μὲν θρησκευτικὴ, ἡ δὲ πολιτικὴ λαμπρύνει τὴν σήμερον ἡμέραν καὶ καλεῖ ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸν χριστεπώνυμον λαὸν εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τοῦ ὑψίστου πρὸς δοξολογίαν τοῦ παναγίου καὶ πανἀγάθου αὐτοῦ ὀνόματος. Ἐνῷ ὡς χριστιανοὶ ἑορτάζομεν σήμερον τὸ προοίμιον τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῆς πλάνης ἀπαλλαγῆς καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ κράτους τοῦ πονηροῦ πνεύματος σωτηρίας, τελοῦμεν ὡς Ἕλληνες τὴν ἐπέτειον μνήμην τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας ἀγῶνος καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἁπανταχοῦ θανόντων. Ἀλλ' ἦτο ἄρα τοῦ ῥηθέντος ἀγῶνος μόνος ἢ κυριώτατος σκοπὸς ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία; Ὅσον πολύτιμος καὶ ἂν ἦναι αὕτη, ὡς προαπαιτουμένη εἰς τὴν πνευματικὴν παντὸς ἔθνους καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν καὶ εἰς τὴν εὐημερίαν αὐτοῦ καὶ δόξαν, δὲν περιλαμβάνει ὅμως ἐν ἑαυτῇ πάντα τὰ ἀγαθὰ τῆς κοινωνικῆς τῶν ἀνθρώπων ζωῆς, δὲν εἶναι αὐτάρκης πρὸς εὐημερίαν τῶν ἐθνῶν, δὲν καθιστᾷ αὐτὰ μόνη ἔνδοξα παρ' ἀλλήλοις καὶ σεβαστά. Καὶ τί λέγω τοῦτο; Οὐδ' αὐτὴ ἅπαξ ἀποκτηθεῖσα διατηρεῖται καὶ ἀσφαλίζεται χωρὶς προσφόρου παιδείας καὶ κοινωνικῶν ἀρετῶν, αἵτινες, καὶ ἂν ἐνιαχοῦ φαίνωνται αὐτοφυεῖς, οὐδαμοῦ ὅμως καὶ οὐδέποτε πολλαπλασιάζονται ἄσπαρτοι, οὔτε αὐξάνουσι καὶ καρποφοροῦσιν ἀνήροτοι. Ἡ πολιτικὴ ἄρα ἐλευθερία δὲν εἶναι σκοπὸς τῶν ἐθνῶν τελικώτατος, ἀλλὰ μέσον πρὸς τὸν τοιοῦτον σκοπόν· ὅθεν καὶ τὸ πέρας τοῦ ὑπὲρ ταύτης ἡμῶν ἀγῶνος, (ἂν καὶ οὗτος πρέπῃ νὰ θεωρηθῇ πεπερατωμένος) κρίνεται εὐλόγως ἀρχὴ ἄλλου ἀγῶνος ὑψηλοτέρου, τοῦ πνευματικοῦ, ὅστις, ἐπισφραγίζων ἐκεῖνον, ἀσφαλίζει τὸ πολύτιμον αὐτοῦ ἔπαθλον διὰ τῆς προσηκούσης τῶν πνευμάτων καλλιεργείας, διὰ τῆς διαπλάσεως τῶν ἠθῶν, διὰ τῆς φυτείας τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν καὶ ἀρδείας. Ἀλλὰ τί δύναται νὰ συντελέσῃ δραστηριώτερα εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν τούτων καὶ διατήρησιν παρὰ τὴν ποίησιν, τὸ θεῖον τοῦτο πρὸς τὸν ἄνθρωπον δώρημα; Αὕτη ἐξαίρει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὰ αἰθέρια ὕψη, ὅπου καθαρωτέρας δέχεται τοῦ θείου φωτὸς τὰς ἀκτῖνας· αὕτη διὰ τῶν ζωηρῶν τῆς φαντασίας εἰκόνων καὶ διὰ τῆς ἁρμονίας τῆς στιχουργίας θέλγει τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ ἀνοίγει αὐτὴν εὐκολώτερα εἰς ὑποδοχὴν τῶν μεγάλων πρακτικῶν ἀληθειῶν, πρὸς ἃς ἄλλως δεικνύεται ἀπροσδιαθετωτέρα καὶ ψυχροτέρα. Αὕτη ἀναφλέγει τὸν ἔρωτα τῆς ἀρετῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης, ἀναθερμαίνει τὴν ψυχρανθεῖσαν φιλογένειαν, ἀναζωπυρεῖ τὴν σβεσθεῖσαν φιλοπατρίαν, καταστέλλει τὰ ἀγενῆ πάθη, κα-

πασιγάζει τὴν δύσηχον φιλαυτίαν καὶ κινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς πράξεις κοινωφελεῖς καὶ ἡρωϊκάς, δι' ἃς καὶ ζῶν τιμᾶται ἐπὶ γῆς καὶ θαυμάζεται, καὶ θανὼν ὑμνεῖται καὶ μακαρίζεται.»

«Τὴν θαυμασίαν ταύτην τῆς ποιήσεως δύναμιν γινώσκων καλῶς ὁ ἔντιμος ἡμῶν ὁμογενὴς Ἀμβρόσιος Στεφάνου Π. Ῥάλλη, καὶ ὡς γνήσιον τῆς Ἑλλάδος τέκνον ἐπιθυμῶν νὰ συνεισφέρῃ τὸν ἔρανόν του εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος του, ἀπεφάσισε γενναιοφρόνως νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς νέους ἡμῶν ποιητὰς διὰ προσφόρου κατ' ἔτος ἀθλοθεσίας, τῆς ὁποίας τὴν κρίσιν ἀνέθεσεν εἰς τοὺς Καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου, τοὺς ὁποίους ἡ Σύγκλητος κατ' ἔτος ἤθελεν ἐπὶ τούτῳ ὁρίσῃ. Καλῶς δὲ ποιῶν ὁ φιλόκαλος οὗτος ἀγωνοθέτης ὥρισεν ἡμέραν τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς κρίσεως τούτου τὴν κε. Μαρτίου, καθ' ἣν ἑορτάζεται ἡ ἔναρξις τοῦ πολιτικοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ἀθλήσαντες μνημονεύονται· ἐμφαίνων βέβαια διὰ τῆς διατάξεως ταύτης, ὅτι ὁ πολιτικὸς οὗτος ἀγὼν συνέχεται οὕτω φυσικῶς μετὰ τοῦ πνευματικοῦ, ὥστε τὸ πέρας ἐκείνου γίνεται τούτου ἀρχή, καὶ ματαία ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἐν ἐκείνῳ ἀποκτηθεῖσα ἐλευθερία χωρὶς τῆς καλλιεργείας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς διαπλάσεως τῆς καρδίας, τὴν ὁποίαν οὗτος καλῶς τελούμενος ὑπισχνεῖται.»

«Τοῦ ἀγῶνος τούτου, δεύτερον ἤδη τιθεμένου, ὡρίσθημεν κριταὶ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου, συμφώνως πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ ἀγωνοθέτου. Ἐπέμφθησαν δὲ εἰς τὴν Πρυτανείαν ἐντὸς τῆς πρὸς τοῦτο ὁρισθείσης ὑπὸ τῆς Συγκλήτου προθεσμίας καὶ ἐδόθησαν εἰς ἡμᾶς πρὸς ἐξέτασιν ἓξ διάφορα ποιήματα, τὰ ἑξῆς. α'. τὸ *Μέλλον τῆς Ἑλλάδος*. β'. ἡ *Γρηγοριάς*. γ'. *Ὕμνος τῇ ἐλευθερωθείσῃ Ἑλλάδι*. δ'. αἱ *Θερμοπύλαι*. ε'. ἡ *Εὐφροσύνη* καὶ στ'. τὸ *στόμιον τῆς Πρεβέζης*. Μετὰ δὲ τὴν προθεσμίαν ἐστάλησαν καὶ ἄλλα τρία ποιήματα· τὸ μὲν, τμῆμα τραγῳδίας, φέρον ἐπιγραφὴν «*ὅ τι κἀνεῖς φυθεῖται, ἢ ἐκ ψυχῆς ἐπιθυμεῖ, αὐτὸ καὶ ἐνθυμεῖται*» τὸ δὲ, ἐπιγεγραμμένον *τὸ ἀνατολικὸν πνεῦμα*, τὸ δὲ, *τὸ τελευταῖον κακούργημα*. Ἂν καὶ τὰ τρία ταῦτα ὡς ἐκπρόθεσμα δὲν ἔπρεπε νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, ἐνομίσαμεν καλὸν ὅμως νὰ ῥίψωμεν ἓν βλέμμα καὶ εἰς αὐτά, διὰ νὰ ἴδωμεν, ἂν ἡ ἀξία αὐτῶν ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐδύνατο νὰ δικαιώσῃ ἐξαίρεσίν τινα κατὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν πάντα τὰ ἐμπροθέσμως πεμφθέντα ποιήματα ἤθελον κριθῇ βραβείου ἀνάξια καὶ ἑπομένως ἔμελλεν ὁ ἀγὼν νὰ μείνῃ ἀβράβευτος. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς ἐπιπολαίου ταύτης θεωρήσεως ἐπείσθημεν, ὅτι τὰ ῥηθέντα τρία ποιήματα ἦσαν κατώτερα πολλῶν τῶν ἐμπροθέσμως πεμφθέντων, ἐκρίναμεν αὐτὰ παραλειπτέα κατ' ἀμφοτέρους τοὺς λόγους, καὶ περιωρίσθημεν εἰς τὴν τῶν λοιπῶν ἐξέτασιν.»

«Τούτων μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιστασίας ἐξετασθέντων, τὸ μὲν ἐπιγεγραμμένον τὸ *μέλλον τῆς Ἑλλάδος* ἐκρίθη παντὸς λόγου ἀνάξιον, διὰ τοῦτο δὲ μόνον ἴσως περίεργον, ὅτι ἐστιχουργήθη ὑπὸ τινος Τηνίου στιχοποιοῦ, ἀμοιρήσαντος παιδεύσεως καὶ διδασκαλίας καὶ ὅμως δεικνύοντος ὄχι μικρὰν περὶ τὸ πλέκειν στίχους εὐχέρειαν. Οὗτος ἐφανέρωσεν αὐθορμήτως εἰς ἡμᾶς ἑαυτὸν ὡς συντάκτην τοῦ ῥηθέντος στιχουργήματος. Τρία ἄλλα ποιήματα· ἡ *Γρηγοριάς* ὁ *ὕμνος τῇ ἐλευθερωθείσῃ Ἑλλάδι* καὶ αἱ *Θερμοπύλαι*, καίτοι μὴ στερούμενα πάσης ἀξίας, ἔχουσιν ὅμως πλημμελήματα τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα, καὶ ἀπολείπονται τῶν λοιπῶν δύω τοσοῦτον, ὥστε οὐδὲν αὐτῶν οὐδεμίαν πρὸς βράβευσιν δύναται νὰ ἔχῃ ἀξίωσιν. Διὰ τοῦτο οὔτε ἠθέλομεν μακρηγορήσῃ ἐνταῦθα περὶ αὐτῶν, ἐὰν δὲν ἐπειθόμεθα ἐκ τῆς ἀναγνώσεως, ὅτι εἰς τοὺς ποιητὰς αὐτῶν, καὶ μάλιστα εἰς τὸν τῶν *Θερμοπυλῶν*, ἐνυπάρχουσι ποιήσεως σπέρματα, ἅτινα προσηκόντως θαλπόμενα καὶ καλλιεργούμενα δύνανται βαθμηδὸν νὰ ἐξελιχθῶσι, καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὁποίων ὀφείλομεν διά τινος ὁδηγίας νὰ συντελέσωμεν. Καλὸν λοιπὸν ἐνομίσαμεν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγωνοθέτου συντελεστικώτερον νὰ μὴ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν καὶ κρίσιν τῶν προτερούντων ποιημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑποδεεστέρων νὰ ὑποδείξωμεν τὰ παχυλώτερα ἁμαρτήματα, διὰ νὰ καταστήσωμεν τοὺς ποιητὰς αὐτῶν προσεκτικωτέρους εἰς ἀποφυγὴν αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι.»

«Ἡ Γρηγοριὰς εἶναι ποίημα ἐπικὸν, ἐκ πολλῶν ᾀσμάτων συνιστάμενον, τῶν ὁποίων ὅμως μόνα τὰ δύο πρῶτα ἐπέμφθησαν εἰς ἡμᾶς. Ὁ ποιητὴς προτίθεται ἐν αὐτῷ νὰ ψάλῃ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα καὶ ἐξέλεξεν ὡς πρωτεῦον αὐτοῦ πρόσωπον τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, μὲ τὸν ὁποῖον πιστεύει, ὡς λέγει ἐν τῷ προλόγῳ, ὅτι συνάπτονται φυσικῶς καὶ ἀβιάστως αἱ διάφοροι σκηναὶ τοῦ ῥηθέντος ἀγῶνος. Ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὅλον ποίημα, δὲν γνωρίζομεν, πῶς ὁ ποιητὴς πραγματοποιεῖ τὴν παράδοξον ταύτην ἰδέαν του. Πιστεύομεν ὅμως, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· ἐκτὸς ἂν ὁ ποιητὴς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου Ἱεράρχου, πλάσσῃ τὸ φάσμα αὐτοῦ πανταχοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐμφανιζόμενον, ἐμψυχοῦν τοὺς Ἕλληνας, κατευνάζον τὰ πάθη, λῦον τὰς διχονοίας καὶ ἐν εἴδει ξιφηφόρου ἀγγέλου ἐκφοβοῦντος τοὺς πολεμίους καὶ τρέποντος· ἀλλ' οὕτως ἀποβάλλει ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος τὰ συστατικὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ μετὰ τούτων πᾶν ὅ,τι διεγείρει τὸν πρὸς αὐτὸν θαυμασμὸν τῶν ἀνθρώπων, ὅστις ὁμολογεῖται ὅτι εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐποποιΐας. Ὁ ἡρωϊσμὸς δὲν ὑπάρχει ἄνευ πολεμίας τινὸς δυνάμεως, πρὸς ἣν ὁ ἄνθρωπος διαμαχόμενος καὶ κινδυνεύων, νικᾷ· ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπαλλαχθὲν μετὰ θάνατον τῆς σαρκὸς καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀσθενειῶν καὶ παθῶν, συναπαλλάσσεται καὶ τοῦ πρὸς ταῦτα πολέμου καὶ καθίσταται ἐκτὸς τῶν κινδύνων, ὡς πνεῦμα καθαρὸν, ἡρωϊσμοῦ ἀνεπίδεκτον. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ δὲ ἀνδρεία ἡ κατὰ τὸν ἀγῶνα δειχθεῖσα, τὴν ὁποίαν προτίθεται ὁ ποιητὴς νὰ ὑμνήσῃ, ἤθελεν ἀποβάλει ἐν τῇ βεβαιότητι τοιαύτης ἐπικουρίας τὸ πλεῖστον τῆς ἀξίας της μέρος. Ἐν γένει τὸ πραγματικὸν τοῦ ποιήματος, ἤτοι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ καὶ οἰκονομία ἔχει πολλὰ τὰ ἀδόκιμα καὶ ψεκτέα· διότι εἰς δύο ὅλα ᾄσματα δὲν παριστάνει ὁ ποιητὴς, εἰμὴ τὴν λυ-

σῶθεν παραχρυρὰν τοῦ Σουλτάνου, ἀκούσας τος τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὰ ἄγρια κατ᾽ αὐτῶν βουλεύματα· καὶ ταῦτα δὲ χωρὶς φυσικότητος καὶ ἐν ἐκτάσει λίαν κοπωτικῇ τῆς διανοίας τοῦ ἀναγνώστου. Τῶν δὲ προσωπογραφιῶν καὶ τοπογραφιῶν, τῶν ὁποίων ἡ εὔκαιρος καὶ μετὰ φειδοῦς χρῆσις κοσμεῖ τὰ ποιήματα, γίνεται εἰς τὰ ῥηθέντα δύο ᾄσματα τοσαύτη κατάχρησις, ὥστε μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν καὶ τῶν παραβολῶν, μὲ τὰς ὁποίας πλατύνονται, ὀλίγιστον ὑπολείπεται τὸ πραγματικόν. Πολλὰ προσέτι ἐν τῷ ποιήματι τὰ ἀπίθανα, πολλαχοῦ συνάπτονται ἐν αὐτῷ ἀσυμβίβαστοι ἔννοιαι ἢ συγκεχυμέναι καὶ ἄτοποι, εἰς τὰς ὁποίας ἁρμόζει τὸ τοῦ Ὁρατίου

Velut aegri somnia vanae fingentur species·

Ἐξετάζοντες δὲ τὸ εἶδος, ἐν ᾧ τὰ πράγματα παριστάνονται, εὑρίσκομεν, ὅτι αἱ παραβολαὶ καὶ εἰκόνες οὐχὶ μόνον συσσωρεύονται οὕτως, ὥστε πολλαχοῦ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα παριστάνεται διὰ δύο ἢ τριῶν συνεχῶν εἰκόνων, καὶ τούτων ἐνίοτε ἀσυμβιβάστων, ἀλλὰ καὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λίαν συγκεχυμέναι καὶ ἀόριστοι, ὅμοιαι μὲ τὰ ἄστατα ἐκεῖνα σχήματα, τὰ ὁποῖα τὰ ὑπ᾽ ἀνέμου κινούμενα καὶ ἀπαύστως μετασχηματιζόμενα νέφη λαμβάνουσιν, ἢ φαίνονται μᾶλλον ὅτι λαμβάνουσι, καὶ τὰ ὁποῖα, προτοῦ νὰ συντελεσθῶσι, διαλύονται, ἢ μεταμορφοῦνται ἐξαίφνης καὶ παραδόξως εἰς ἕτερα πάντη ἀνόμοια. Ὁ ποιητὴς τῆς Γρηγοριάδος ἀφίνει τὴν φαντασίαν του πολλαχοῦ νὰ τρέχῃ ἀχάλινος, ἀποπτύουσα τὸν εὐθυντήριον τῆς κρίσεως χαλινόν. Πιστεύων δ᾽ ἴσως ὅτι τὸ ἀψίθυμον, τὸ γλαφυρὸν, τὸ κομψὸν, τὸ χαρίεν δὲν εἶναι τῆς ποιήσεως ἀρεταί, διώκει πανταχοῦ τὸ ὑψηλὸν καὶ παθητικὸν, ἀλλ᾽ ἐκπίπτει συχνὰ εἰς τὸ τερατῶδες, ἢ φυσηματῶδες καὶ ὑπόκενον, καὶ εἰς τὸ ψυχρὸν ἢ παρένθυρσον, συγχέων πολλαχοῦ μὲ τὸν Ἑλικῶνα τὸν Κιθαιρῶνα· φαίνεται δὲ νομίζων, ὅτι τὸ ὕψος δὲν συνίσταται, εἰμὴ εἰς τὴν ἀμέτρητον ἔκτασιν τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων καὶ εἰς τὰς τεραστίας ἐνεργείας τῶν φυσικῶν δυνάμεων· διὰ τοῦτο συχνότατα παριστῶνται ἐν τῷ ποιήματι ὄρη, βάραθρα, ὠκεανοί, ἄβυσσοι, σεισμοί, θύελλαι, ἀστραπαί, βρονταί, πάταγοι καὶ τὰ ὅμοια, ὑφ᾽ ὧν κατακοπούμενος, κατακλονούμενος καὶ καταβροντώμενος ὁ ἀναγνώστης εἰς μάτην ζητεῖ μικρὰν διανάπαυσιν. Τὸ δὲ πνευματικὸν ὕψος τὸ εἰς τὰς καταπληκτικὰς ἐνεργείας τῆς πνευματικῆς δυνάμεως συνιστάμενον, καὶ μάλιστα τὸ ἠθικὸν, ὅπερ ἐμφαίνεται εἰς τὴν ἀδάμαστον βούλησιν τὴν πρὸς πᾶν ἐμπόδιον ἀνενδότως ἀντιπαλαίουσαν καὶ παντὸς κινδύνου καταφρονοῦσαν, ἢ ἀγνοεῖται ἢ παρὰ τὸ προσῆκον ὀλιγωρεῖται. Καὶ ὅμως τί ὑψηλότερον παρὰ τοὺς λόγους ἐκείνους τοῦ Ἕκτορος, ἐν στίχοις 371-372 τῆς Ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος, δι᾽ ὧν ἐξαγγέλλεται τὸ ἀτρόμητον τοῦ τρωὸς ἥρωος ἦθος;

Τοῦ δ᾽ ἐγὼ ἀντίος εἶμι, καὶ εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν,
Εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικε, μένος δ᾽ αἴθωνι σιδήρῳ.

Τί ὑψηλότερον παρὰ τοὺς πρὸς τὸν Ἑρμῆν λόγους τοῦ Προμηθέως ἐν τῇ ἐπωνύμῳ αὐτοῦ τραγῳδίᾳ τοῦ Αἰσχύλου, ἢ τοὺς πρὸς τὸν τύραννον Κρέοντα λόγους τῆς Ἀντιγόνης ἐν τῇ ἐπωνύμῳ αὐτῆς τραγῳδίᾳ τοῦ Σοφοκλέους, δι᾽ ὧν ἐκφαίνεται τὸ ἀδάμαστον φρόνημα τοῦ Τιτᾶνος καὶ ἡ καρτερὰ καὶ ἀπτόητος τῆς ἡρωΐδος εὐσέβεια; Προσέτι ἡ λέξις τῆς Γρηγοριάδος ἐξογκοῦται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀποβαίνει ληκύθειος· ἡ δὲ στιχουργία εἶναι λυρικὴ καὶ διὰ τὴν ποικιλίαν της ἀνάρμοστος εἰς ἐπικὸν ποίημα, ὅ,τι καὶ ἂν λέγῃ ὁ ποιητὴς ὑπεραπολογούμενος αὐτῆς εἰς τὸν πρόλογόν του· καὶ στίχοι δέ τινες χωλαίνουσι, δι᾽ ἔλλειψιν συλλαβῆς ἢ περίσσειαν· ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὸ ποίημα γέμει λεκτικῶν ἁμαρτημάτων, ἐξ ὧν δεικνύεται, ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἐμελέτησεν ἱκανῶς τῆς γλώσσης του τὴν Γραμματικὴν, οὔτε ἐπεμελήθη νὰ γνωρίσῃ τὴν δύναμιν τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται (α).

Ὁ δὲ *ὕμνος τῇ ἐλευθερωθείσῃ Ἑλλάδι*, ἐκ στίχων διμέτρων τροχαϊκῶν ἀνομοιοκαταλήκτων συγκείμενος, εἶναι, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῦται, *ποίημα λυρικὸν* ἀλλ᾽ ἤχημα λύρας χαλαρᾶς καὶ ἀτόνου. Περιέχει μὲν πολλὰς ἐννοίας καὶ εἰκόνας καλὰς καὶ ἐμφαίνει ἀνάγνωσιν ἱκανὴν καὶ κρίσιν· ἀλλὰ στερεῖται ὕψους ποιητικοῦ καὶ δυνάμεως· ὥστε ἐὰν λυθῇ τὸ μέτρον καὶ τηρηθῶσιν αἱ λέξεις καὶ φράσεις, δὲν μένει τι σχεδὸν, χαρακτηρίζον τὸ σύνθεμα ὡς ποίημα, καὶ ποίημα λυρικόν· ἐπὶ τούτοις ἱκανοὶ στίχοι χωλαίνουσι καὶ ἐνταῦθα. Εἶναι δὲ ὁ ὕμνος οὗτος, θεωρούμενος κατὰ τὴν ὀρθολεξίαν, πολὺ ἀνώτερος τῆς Γρηγοριάδος, δὲν καθαρεύει ὅμως οὐδ᾽ οὗτος ἁμαρτημάτων γραμματικῶν.

Αἱ δὲ *Θερμοπύλαι* εἶναι *διήγησις ἐπική*, ἰσοσικὴν ὑπόθεσιν ἔχουσα, τὴν πολυθρύλλητον ἐν Θερμοπύλαις μάχην τῶν τριακοσίων Σπαρτιατῶν. Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι βεβαίως πολὺ τῆς Γρηγοριάδος καὶ τοῦ ῥηθέντος ὕμνου ἐπιτυχέστερον· ἡ στιχουργία αὐτοῦ εἶναι ἀκριβὴς, τὸ λεκτικὸν καθαρὸν καὶ ἔντονον, ὀλίγιστα ἔχον γραμματικὰ ἁμαρτήματα (β)· ἀλλὰ δὲν καθαρεύει ἐννοιῶν πλημμελῶν (γ) οὔτε τεχνολογικῶς βασανιζόμενον εὑρίσκεται δόκιμον. Πολλὰ τῶν πλημμελημάτων, ἅτινα ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω εἰς τὴν Γρηγοριάδα, ἀναφαίνονται καὶ ἐνταῦθα, ἀλλὰ πολὺ σπανιώτερον· βεβιασμέναι δηλονότι μεταφοραί, εἰκό-

---

α) Παραδείγματα ἐκ τοῦ ποιήματος εἰς κύρωσιν τῶν λεγομένων δὲν φέρομεν ἐνταῦθα· διότι εἶναι πολλότατα.

β) Π. χ. Τῆς νόστου (τοῦ νόστου), κολοσσαῖον (κολοσσιαῖον), προῖωνίζων ὁ τυδεὺς Δημόφιλος· γλαυκῶπις (γλαυκώπης, τκυμένον, ὁ Μαλίας, ἡ Ἀλπήνη, (Ἀλπηνὸς ἢ Ἄνθηλος) (Ἀνθηλὴ) ἐμέτει (ἐμεῖ) ἐρυθροῦν (ἐρυθρὸν) καταρράκτην. στίβη (στιβὰς νεκρῶν.

γ) Π. χ. Κελαδῶν κρότος· σχεδὸν τὸ σῶμα γιγαντώδης ἡ Μυρτὼ προβαίνει μὲ ὀλίσθημα αἰφνίδιον· κραυγὴ μιᾶς δρακὸς ἀνδρείων ἠχεῖ χαλκόστομος ἐντὸς τοῦ οὐρανοῦ· ἀγὼν δεινῆς μελέτης· ὁ Ζεὺς ἐπιβλέπει τὴν μάχην ἐκ τοῦ χάους! στ. 371—372.

• Ἐνῷ ἕκαστος Ἕλλην πολεμεῖ μίαν ὁλόκληρον ἐκ τῶν φυλῶν τῆς Ἀσίας, ἀγέλη (Ἑλλήνων) σπαράττει ἀγέλην (Περσῶν)! στ. 366—368.

• Τὸ περικλεῖον τὸν κεραυνὸν σύννεφον σιγᾷ καὶ ὅμως ῥίπτει ὀλόγυρα κροτοῦντα νέφη, στ. 43—46.

• Ἐνῷ ὁ Βρασίδας ὀνομάζεται τυφὼν τοῦ ᾅδου, ῥηγνύει ὡς πάρδαλις τῶν Μήδων τὰς ἀγέλας. στ.

• Οἱ πυρφόροι μυκτῆρες τῶν ἡφαιστείων ἐκσπῶνται φρικαλέους σπινθῆρας.

• Ὁ Μυρτὼ ἔτριξε τὸν Βρασίδαν τοῦ στήθους της ἐντός!

νες συγκεχυμέναι καὶ ἑ.ομένως στρεφόμεναι φυσικότητος· (α) κατάχρησις τῶν εἰκόνων καὶ παραβολῶν, ὡσανεὶ μὴ ἐδύνατο ὁ ποιητὴς νὰ παραστήσῃ τι καλῶς ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ μορφῇ. Ἐνῷ δὲ αἱ εἰκόνες σκοπὸν ἔχουσι νὰ παραστήσωσιν εἰς τὴν φαντασίαν τὰ πράγματα ζωηρότερα, ὁ ποιητὴς τῶν Θερμοπυλῶν μεταχειρίζεται ἐνίοτε εἰκόνας δι' ὧν αὐτὰ παριστάνοντ.ι γνοφωδέστερα καὶ θολώτερα παρὰ κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν ὄψιν (β). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ εἴδους· περὶ δὲ τῆς ὕλης ἤτο. τῆς ὑποθέσεως τοῦ ποιήματος καὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς σημειοῦμεν, ὅτι τὰ διάφορα αὐτοῦ μέρη δὲν ἔχουσι τὴν φυσικὴν ἐκείνην συνάφειαν καὶ ἀλληλουχίαν, ἥτις ἀπαιτεῖται εἰς σύστασιν ὀργανικοῦ τινος ὅλου· διότι τινὰ αὐτῶν φαίνονται ἀσυντελῆ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ὅλου παρα.ωρήματα. Προσέτι μένει ἀμφίβολον, ἂν τὸ πρωτεῦον ἐν τῷ ποιήματι πρόσωπον ἦναι ὁ Λεωνίδας, ἢ ὁ ἀνεψιός τούτου Βρασίδας. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος συχνότερα καὶ ἐνεργότερος ἐμφανίζεται, πιθανὸν ὅτι αὐτὸς εἶναι καὶ πρωτεῦον τοῦ ποιήματος πρόσωπον. Καὶ ὅμως ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ μένει λίαν ἀόριστος, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν οὔτε ἐτχεδιάσθη· αἱ δὲ θέσεις εἰς τὰς ὁποίας καὶ ὁ Βρασίδας καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα παριστάνονται οὔτε ἐπιτήδειαι εἶναι νὰ δείξωσιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδιάζοντα ἑκάστου αὐτῶν χαρακτῆρα, οὔτε ἔχουσί τι διεγερτικὸν τῆς προσοχῆς τοῦ ἀναγνώστου καὶ προσδιαθετικὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ὁ ποιητής, μιμούμενος ἴσως τοὺς μυθιστοριογράφους, ἔκρινε καλὸν νὰ εἰσαγάγῃ καὶ τὸν ἔρωτα ὡς ἐλατήριον τοῦ ἥρωός του. Τοῦτο εἶναι κατὰ τὴν ἱστορίαν ἀπίθανον· διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου οἱ παρακολουθήσαντες τὸν Λεωνίδαν εἰς τὰς Θερμοπύλας τριακόσιοι Σπαρτιᾶται ἦσαν πάντες παίδων πατέρες. Ὁ Λεωνίδας *τότε ἤϊε ἐς Θερμοπύλας, ἐπιλεξάμενος ἄνδρας τε τοὺς κατεστεῶτας τριηκοσίους, καὶ τοῖσι ἐτύγχανον παῖδες ἐόντες.* (Πολύμνια. 205). Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ποίησις εἶναι ἐλευθέρα θυγάτηρ τοῦ πνεύματος καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἀνεξάρτητος ὡς δὲ τοιαύτη δὲν πρέπει νὰ φέρηται ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς ἱστορίας διὰ νὰ δίδῃ λόγον περὶ παντὸς ἔργου ἑαυτῆς, δὲν ἠθέλομεν νομίσῃ κατακριτέαν τὴν ῥηθεῖσαν πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀντίφασιν τοῦ ἐν τῷ ποιήματι ἔρωτος τοῦ Βρασίδα, ἂν τὸ πρᾶγμα εἶχε τοὐλάχιστον τὴν ἐσωτερικὴν πιθανότητα, τὴν ὁποίαν ὀφείλει ὁ ποιητὴς νὰ τηρῇ, καὶ ὅταν πλάττῃ τι πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἐναντίον. Ἀλλὰ τίς πιθανότης ὑπάρχει, ὅτι παρθένος Λάκαινα καὶ παρθένος ἁγνή, ὁποίαν καὶ ὁ ποιητὴς (στ. 270) παριστᾷ καὶ οἱ ἐν τοῖς ποιητικοῖς πλάσμασιν ἀεὶ τηρητέοι κανόνες τοῦ πρέποντος ἀπαιτοῦσι νὰ θεωρῶμεν τὴν τοῦ Βρασίδα ἐρωμένην Μυρτώ, ἤθελε καταλίπει μετημφιεσμένη καὶ ἔνοπλος τὴν πατρικήν της οἰκίαν μετὰ τὴν πρὸς τὰς Θερμοπύλας ἐκστράτευσιν τῶν τριακοσίων, ἤθελε παρακολουθήσῃ μακρόθεν τὸν εἰς μάχην καὶ εἰς τὸν θάνατον βαδίζοντα στρατόν, διὰ νὰ παραμονεύῃ εἰς τὰ παρὰ τὸν ὁδὸν δάση τῆς Οἴτης, νὰ κλέπτῃ ἐνίοτε βραχεῖάν τινα μετὰ τοῦ ἐραστοῦ ὁμιλίαν καὶ δι' ἀκαίρων ἐρωτικῶν συνεντεύξεων, διὰ τῆς ἀντιτάξεως τ.ῦ ἰδίου της ἔρωτος εἰς τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος, νὰ καθιστᾷ τὸν ἥρωα ἀθυμότερον εἰς τὴν πλήρη ἐκτέλεσιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος; Τοῦτο βέβαια δὲν συνάδει μὲ τὸν πασίγνωστον χαρακτῆρα τῶν Λακαινῶν, τῆς καρδίας τῶν ὁποίων ἀπόλυτος ἄρχων ἦτο τῆς πατρίδος ὁ ἔρως, καὶ αἵτινες ἐνεθάῤῥυνον μᾶλλον τοὺς ἀγαπητούς των εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς Πατρίδος κινδύνους καὶ ἐλογίζοντο ἀνάξιον τῆς ἀγάπης των τὸν ἄθυμον ἢ βραδὺν περὶ τὴν πλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος. Ἔπειτα τί σημαίνει τὸ πρόσωπον τοῦ ἱερέως, ὅπερ εἰσάγεται αἰφνιδίως χωρίς τινος προπαρασκευῆς; καὶ τί συντελεῖ ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὅλου μύθου;

Εἰς τὰς συντόμους ταύτας παρατηρήσεις ἡμῶν ἐπὶ τῶν ῥηθέντων τριῶν ποιημάτων, τῆς *Γρηγοριάδος*, *τοῦ ὕμνου τῇ ἐλευθερωθείσῃ Ἑλλάδι* καὶ τῶν *Θερμοπυλῶν*, νομίζομεν σκόπιμον νὰ προσθέσωμεν παραίνεσίν τινα πρὸς τοὺς ποιητὰς αὐτῶν. Ἐπειδὴ τὰ ῥηθέντα ποιήματα, καὶ μάλιστα αἱ *Θερμοπύλαι*, καίτοι ἔχοντα ἐλλείμματα οὐκ ὀλίγα, ἐμφαίνουσιν ὅμως εὐφυΐαν τινὰ καὶ ἱκανὴν φαντασίαν, ἀλλὰ χρήζουσαν ὁδηγίας καὶ ῥυθμίσεως, προτρέπομεν αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι τοιαύτην ὁδηγίαν καὶ ῥύθμισιν εἰς τὴν μελέτην τεχνολογικῶν περὶ ποιήσεως συγγραμμάτων καὶ εἰς τὴν ἐνδελεχῆ ἀνάγνωσιν τῶν ἀριστουργημάτων τῶν γνησίων τῶν Μουσῶν θεραπόντων, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ δαιμόνιον πνεῦμα δημιουργεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξ ἐμφύτου τινὸς ὁρμῆς καὶ ὑπ' αὐτῆς καὶ μόνης ὁδηγεῖται εἰς τὴν δημιουργίαν του· τὰ δὲ δημιουργήματα αὐτοῦ, καίτοι μὴ κατὰ τοὺς μέχρι τοῦδε γνωστοὺς καὶ παραδεδεγμένους κανόνας γενόμενα, τηροῦσιν ὅμως τὸν γενικὸν καὶ διὰ λέξεων ἀνεξήγητον κανόνα τῆς φύσεως, ὅστις εἰς οὐδὲν τεχνολογικὸν σύγγραμμα περιέχεται, ἀλλ' ὑπόκειται βάσις τε-

---

α) Ὁ Βρασίδας ἀνελήφθη ἄφαντος ὡς πυρίνη γλῶσσα. Τὸ πᾶν ὑπόκειται εἰς β ῆ μ α μόνον ἕν· στ. 186. Οἱ ἄνεμοι φέρουν τοὺς ὀ λ ο λ υ γ μ ο ὺ ς τ ῶ ν σ π α ι ρ ό ν τ ω ν σ π λ ά γ χ ν ω ν τῶν πολεμιστῶν στ. 291-292, (οἱ ὀλολυγμοὶ τῶν σπαιρόντων σπλάγχνων εἶναι οἱ ἀλαλαγμοὶ τῶν πολεμιστῶν.)

» Οὕτως ὁ ἄναξ Ἥφαιστος τὸ ἀριστούργημά του
» Δωρήσας εἰς τὴν Θέτιδα, ἐζήτει ἄλλο μάτην
» Κ ῦ μ α χ ρ υ σ ο ῦ κ α τ α γ α γ ὼ ν ἐ π ὶ τ ὸ ν ἄ κ μ ο ν ά τ ο υ.
» Δ ι ὰ τ ῆ ς φ ί λ η ς Κ ύ π ρ ι δ ο ς τ ὸ ν τ ρ ῶ α σ τ ρ α τ η λ ά τ η ν. Ἐν τῷ προλόγῳ.

στ. 75-77. Ὁ στρατὸς τῶν Σπαρτιατῶν κινεῖται ἔνθους διψῶν τὴν μάχην, καὶ ὅμως, ἐνῷ κινεῖται, παραβάλλεται μὲ δ ά σ ο ς τ ῶ ν β ο υ ν ῶ ν ἀ ν ά π τ ο ν, φ λ έ γ ο ν, π υ ρ π ο λ ο ῦ ν· τὸ δάσος δὲν κινεῖται, δὲν φλέγει οὔτε πυρπολεῖ, ἀλλὰ φλέγεται, πυρπολεῖται. Πῶς μὲ δάσος φλεγόμενον δύναται νὰ παραβληθῇ ὁ κινούμενος στρατὸς καὶ στρατὸς ἀρχαῖος, μὴ ἔχων πυροβόλα ὅπλα;

στ. 258. Μὴ φρενηλάτις αἵματος ὀσμὴ τυραννῇ τοὺς θνητούς;

β) Τὴν ζωηρὰν π. χ. εἰκόνα τοῦ πέριξ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου ὑψουμένου κύκλου τῶν δασοσκεπῶν ὀρέων θολώνει ὁ ποιητὴς διὰ τῆς προστιθεμένης ἑξῆς παραβολῆς

» Ὡς κλείουν πλοῦτον μαγικὸν βουνὰ φαντασιώδη
» Καὶ μένουν εἰς αἰώνιον σιγὴν μυστηριώδη

χνολογικῆς θεωρίας. Τίς διδάσκει τὴν ἀηδόνα τὰ ἁρμονικὰ καὶ ἡδέα ἐκεῖνα μέλη, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τῆς εαρινῆς αὔρας μεθυσκομένη ἐκχέει ἀπὸ τῆς πυκνῆς τῶν σκιαρῶν θάμνων φυλλάδος; Ἡ αὐτὴ ἐσωτερικὴ καὶ μυστηριώδης δύναμις ὁδηγεῖ καὶ τὸν δαιμόνιον ποιητὴν εἰς τὴν ποίησιν. Ὁ Αἰσχύλος, ὁ ἀθάνατος ἐκεῖνος τῆς τραγῳδίας πατὴρ, ἐποίει ἄριστα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ διατί οὕτως ἐποίει καὶ χωρὶς νὰ δύνηται νὰ δώσῃ εἰς ἄλλον λόγον τῆς ποιήσεώς του· διὸ καὶ ὁ Σοφοκλῆς, κατὰ τὸν Ἀθήναιον (βιβλ. ά. § 39), *ὠνείδιζεν αὐτῷ, ὅτι εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖ, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε*. Ταῦτα εἶναι ἀληθῆ καὶ ἀντιῤῥήσεως ἀνεπίδεκτα· ἀλλὰ τὰ δαιμόνια πνεύματα εἶναι σπάνια· ἐκτρέπονται δὲ καὶ ταῦτα ἐνίοτε τοῦ ὀρθοῦ, ὥστε ἡ γνῶσις τῶν κανόνων, τοὺς ὁποίους οἱ τεχνολόγοι διὰ μακρᾶς καὶ ἀκριβοῦς ἐρεύνης ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων ἐξήγαγον, καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐξαιρέτων ἐκείνων ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἡ σύμφωνος τῶν αἰώνων κρίσις ἐπεδοκίμασε καὶ τὸ κεκαλλιεργημένον τῶν ἀνθρώπων πνεῦμα ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ ἐθαύμασεν, εἶναι ἀναγκαῖα εἰς πάντα νέον ὀργῶντα πρὸς τὴν ποίησιν καὶ ὀρεγόμενον τοῦ ἀμαράντου αὐτῆς στεφάνου.

Ἀπομένει ἤδη εἰς ἡμᾶς νὰ λαλήσωμεν περὶ τῶν δύω ὑπολοίπων ποιημάτων· τῆς *Εὐφροσύνης* δηλονότι καὶ τοῦ *Στομίου τῆς Πρεβέζης*, ἅτινα ἐκρίθησαν προτιμότερα τῶν μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντων.

Ἡ μὲν *Εὐφροσύνη* εἶναι *ποίημα μυθιστορικὸν*, ἀνῆκον ὡς τοιοῦτο εἰς τὸ *γένος τῆς διηγηματικῆς ποιήσεως*. Πρὸ πάντων παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ διάλεκτος τοῦ ποιήματος δὲν εἶναι οὔτε ἡ δημώδης, οὔτε ἡ ὑψηλοτέρα ἐκείνη καὶ καθαρωτέρα, τὴν ὁποίαν ἤδη οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους μεταχειρίζονται, ἀλλὰ μίγμα ἐξ ἀμφοτέρων. Οἱ δὲ στίχοι ὑφαίνονται κατὰ τὸν κανόνα οὐχὶ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ τῆς Ἰταλικῆς στιχουργίας, καθ' ὃν πανταχοῦ σχεδὸν, ὅπου συνέρχονται δύο συλλαβαὶ, τῶν ὁποίων ἡ ἡγουμένη λήγει εἰς φωνῆεν, ἡ δ' ἑπομένη ἄρχεται ἀπὸ φωνήεντος, συνεκφωνοῦνται αἱ δύο ὡς μία (α). Ἐκ τούτων καὶ ἐκ τῆς χρήσεως λέξεων ἰδιαζουσῶν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἀδελφῆς Ἑπτανήσου συμπεραίνεται, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶναι Ἑπτανήσιος. Ὁ μῦθος τῆς *Εὐφροσύνης* εἶναι πεπλασμένος, ἀλλὰ φυσικὸς, παριστάνων πιστῶς τὸν χρόνον εἰς ὃν ὑποτίθεται, ἤτοι τὸν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ τοῦτο τὸ ποίημα ἐπέμφθη κατὰ δυστυχίαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀτελές· διότι δύο μόνα ἐκ τῶν συνιστώντων αὐτὸ ἀσμάτων διεβιβάσθησαν εἰς ἡμᾶς, καὶ τούτων τὸ δεύτερον ἔχει μέγα τι ἐν τῷ μέσῳ χάσμα. Ὅθεν δὲν δυνάμεθα νὰ φέρωμεν κρίσιν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν περὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ ὅλου, περὶ τῆς πλοκῆς αὐτοῦ καὶ λύσεως. Κρίνοντες ὅμως ἐκ τοῦ προτεθέντος ἡμῖν τοῦ ποιήματος μέρους, πιστεύομεν, ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ δὲν θέλουσιν εἶσθαι πρὸς τοῦτο ἀσύμφωνα καὶ κατώτερα. Ἡ Εὐφροσύνη, ὡραία νεᾶνις Χία (ἴδε στρ. 166), τῆς ὁποίας οὔτε τὸ γένος, οὔτε τὰ λοιπὰ τοῦ βίου περιστατικὰ δηλοῦνται εἰς τὰ προκείμενα δύο ᾄσματα, εἶναι τὸ πρωτεῦον πρόσωπον, ἡ ψυχὴ, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ποιήματος. Ἐλατήρια τῶν πράξεων της εἶναι ὁ ἔρως καὶ ἡ θρησκεία, ἅτινα ταλαντεύουσι τὴν καρδίαν της· ὑπερνικᾷ ὅμως ἐν αὐτῇ πάντοτε τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ὅπερ πολλάκις ὀλισθαίνουσαν κρατεῖ τὴν νεάνιδα, πεσοῦσαν τὴν ἀνεγείρει. Δι' ἔρωτος ἁγνοῦ συνδέεται αὕτη μὲ τὸν Εὔνομον, νέον Χῖον, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν ἄλλο ἐκ τῶν προκειμένων ᾀσμάτων, εἰμὴ ὅτι ἦτο εὐγενὴς τὴν ψυχὴν, φιλότιμος, πνέων μῖσος κατὰ τῶν τυράννων τῆς πατρίδος του, καὶ ἀνυπόμονος νὰ δράμῃ εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας αὐτῆς προσδοκώμενον ἀγῶνα. Ἡ Εὐφροσύνη ὅμως ἁρπάζεται ὑπό τινος θηλυμανοῦς Σατράπου καὶ μεταφέρεται εἰς φρούριόν τι τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅπου τρία ἔτη ζῇ εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ βαρβάρου κατάκλειστος, ἀνθισταμένη ἐπιμόνως καὶ καρτερικῶς εἰς πάσας τὰς ἐρωτικὰς αὐτοῦ προτάσεις. Τὴν ἐπίμονον ταύτην ἀντίστασίν της μόνος ἐπὶ τέλους ἴσχυσε νὰ νικήσῃ ὁ σφοδρὸς πρὸς τὸν αἰχμαλωτισθέντα Εὔνομον ἔρως της, τοῦ ὁποίου τὴν ζωὴν ἀπειλουμένην εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Σατράπου διὰ τούτου μόνου τοῦ μέσου νὰ σώσῃ ἐδύνατο. Ἀλλ' ἅμα ᾐσθάνθη τὸν μολυσμόν της, ἀπεφάσισε νὰ ἀποπλύνῃ αὐτὸν εἰς τὸ αἷμα τοῦ τυράννου της κοιμωμένου. Τοῦτο δὲ καρτερικῶς ἐκτελέσασα, φεύγει τὴν ἰδίαν νύκτα πρὸς τὸ παράλιον, ὅπου εὑροῦσα παραδεδεμένον ἀκάτιον ἀνθρώπων ἔρημον, εἰςπηδᾷ εἰς αὐτὸ καὶ λύσασα τὸ ἀπόγειον παραδίδεται εἰς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ τοὺς ἀνέμους, ὑφ' ὧν φέρεται εὐτυχῶς εἰς ἔρημόν τινα παραλίαν τῆς Χίου, κατεστραμμένης ἤδη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ πλησίον ἐκφέρουσι συγχρόνως τὰ κύματα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἀκόμη τοῦτο ἡ Εὐφροσύνη, καὶ τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ ἐραστοῦ της, τοῦ ὁποίου αἱ τύχαι καὶ ὁ θάνατος, ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς μέχρι τοῦδε, δηλοῦνται βέβαια εἰς τὰ ἀκόλουθα τοῦ ποιήματος ᾄσματα. Ἐκεῖ ἀποβᾶσα ἡ νεᾶνις τὴν νύκτα, καὶ περικυκλουμένη ὑπὸ ἐρημίας ἀλάλου, μελαγχολικῶς φωτιζομένης ὑπὸ τοῦ ὠχροῦ φωτὸς τῆς Σελήνης, κυριεύεται ὑπ' ἀπελπισίας καὶ ὁρμᾷ νὰ πέσῃ καθ' ὑψηλοῦ τινος κρημνοῦ, διὰ νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὴν ὀδυνηρὰν καὶ βασανισμένην ζωήν της. Ἀλλ' αἴφνης ἡ πραϋντικὴ τῆς θρησκείας φωνὴ ἐνηχήσασα εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας της τὴν κωλύει ἀπὸ τοιαύτης θεοστυγοῦς πράξεως καὶ τῇ ἐμπνέει ὑπομονήν. Ἤρχισε λοιπὸν νὰ καταβαίνῃ τὸν κρημνὸν ἐκεῖνον, ὀλισθαίνουσα κατὰ πᾶν βῆμα καὶ κινδυνεύουσα νὰ κρημνισθῇ εἰς τὸ βάραθρον, ὅτε παρουσιάζεται αἰφνιδίως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της ἡ σεβασμία μορφὴ γέροντος ἐρημίτου, ὅστις μετὰ τὴν καταστροφὴν, ὡς φαίνεται, τῆς πατρίδος του καὶ τὴν

α) Τοῦτο δὲν παραδέχεται ἡ Ἑλληνικὴ στιχουργία, εἰμὴ εἰς ὡρισμένους τινὰς φθόγγους συνερχομένους ἐν τῇ αὐτῇ λέξει· ἤτοι εἰς τὰ ια, ιε, ιη, ιο, ιου, εα, εο, εου, καὶ τὰ ὁμοιόφθογγα· ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ συνεκφώνησις ὑπόκειται εἰς ἐξαιρέσεις, καὶ εἶναι ἰδίως ἀπαράδεκτος εἰς λέξεις μὴ συνήθεις εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ· οἷαι εἶναι αἰῶνες, ἰδέα· διὰ τοῦτο καὶ ἡ λέξις δουλεία, ἂν μὲν ἔχῃ τὴν συνήθη εἰς τὸν λαὸν σημασίαν τῆς ὑπηρεσίας, πάσχει συνεκφώνησιν, ἂν δὲ σημαίνῃ σκλαβίαν, οὐχί· διότι ἡ σημασία αὕτη εἶναι ἀσυνήθης εἰς τὸν λαόν.

ἀπώλειαν τῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων φονευθέντων τέκνων του κατέφυγεν εἴς τι σπήλαιον, εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ἀβάτου ἐκείνου κρημνοῦ ἀνοιγόμενον, ἐξήρχετο δὲ τὴν στιγμὴν ἐκείνην κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα λαμπάδα διὰ νὰ προσευχηθῇ καὶ καύσῃ ὀλίγον θυμίαμα ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν τέκνων του. Τὸ φῶς τῆς λαμπάδος καὶ ἡ θέα τοῦ γέροντος ἀνακαλοῦσι τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν ἀπηλπισμένην καρδίαν τῆς Εὐφροσύνης. Εἰς τὴν γοερὰν φωνὴν τῆς νεάνιδος ζητούσης βοήθειαν τρέχει ὁ γέρων, τὴν χειραγωγεῖ εἰς τὴν κατάβασιν τοῦ κρημνοῦ καὶ τὴν δέχεται εἰς τὸ σπήλαιόν του. Ἐκεῖ ἡ Εὐφροσύνη διηγεῖται εἰς τὸν ἐρημίτην τὰ παρελθόντα δεινάτης καὶ εὑρίσκει παρηγορίαν εἰς τοὺς εὐσεβεῖς λόγου τοῦ πραϋθύμου γέροντος, τὸν ὁποῖον τὰ ἴδια δυστυχήματα κατέστησαν συμπαθητικὸν εἰς τὰς δυστυχίας τῶν ἄλλων. Ἐνταῦθα περατοῦνται τὰ προτεθέντα ἡμῖν δύο τοῦ ποιήματος ᾄσματα· τὰ δὲ λοιπὰ μέρη τοῦ μύθου, ἀποταμιευθέντα εἰς τὰ λοιπὰ ᾄσματα, μένουσιν εἰσέτι ἄγνωστα. Τὰ ῥηθέντα δύο ᾄσματα δεικνύουσιν ἱκανῶς, ὅτι τὸ ποίημα εἶναι προϊὸν φαντασίας ζωηρᾶς ἐνταυτῷ καὶ κανονισμένης, ὑπηρετούσης εἰς καρδίαν εὐαίσθητον· ὅτι ὁ ποιητὴς γινώσκει τῆς ποιήσεως τοὺς κανόνας καὶ ἀνέγνωσεν ἱκανά. Πάντα τὰ πρόσωπα, ὅσα ἐν τῷ ποιήματι παριστάνει, ἔχουσι χαρακτῆρα ὡρισμένον καὶ φυσικὸν, συνδέονται προσηκόντως μὲ τὸ πρωτεῦον πρόσωπον, καὶ ἡ πρὸς τοῦτο σχέσις αὐτῶν εἶναι φυσικὴ καὶ ἀβίαστος. Πᾶσαι αἱ πράξεις συμπλέκονται φυσικῶς μετ' ἀλλήλων· ἔχουσι δὲ τοιαύτην πρὸς τὸν ὅλον μῦθον σχέσιν, καὶ συντελοῦσιν οὕτως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ καὶ ἐξέλιξιν, ὥστε οὐδεμία φαίνεται περιττὸν παραιώρημα. Αἱ θέσεις, εἰς ἃς τὰ διάφορα πρόσωπα τίθενται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, εἶναι ἐπιτήδειαι εἰς χαρακτηρισμὸν ἑκάστου αὐτῶν, διεγερτικαὶ τῆς προσοχῆς τοῦ ἀναγνώστου καὶ προσδιαθετικαὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ. Αἱ μεταφοραὶ, αἱ εἰκόνες καὶ αἱ παραβολαὶ, ὀλίγων ἐξαιρουμένων, εἶναι ἐπιτυχεῖς, καλαὶ καί τινες αὐτῶν καινοφανεῖς καὶ πρωτότυποι. Ἂς φέρωμεν ἐνταῦθα δείγματά τινα τῶν καλλονῶν τοῦ ποιήματος.»

«Ἡ Εὐφροσύνη εἰς τὴν καρδίαν τῆς ὁποίας τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἐνεφώλευε, διηγεῖται πρὸς τὸν ἐρημίτην μίαν ἑαυτῆς συνέντευξιν μετὰ τοῦ ἐραστοῦ της, τὸν ὁποῖον ὡς φαίνεται ἡ θέα τῶν ἀσεβῶν καὶ βαρβάρων καταπιεζόντων τοὺς ὁμογενεῖς του καὶ ἡ παρατήρησις, ὅτι οἱ θρῆνοι τούτων, τέσσαρας αἰῶνας ἀναβαίνοντες εἰς τὸν οὐρανὸν, δὲν εἰσηκούοντο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἶχε ῥίψῃ εἰς θρησκευτικοὺς δισταγμούς. Ἦτο νὺξ, ἡ σελήνη ἔλαμπεν, ὅτε ἡ Εὐφροσύνη περιέμενε τὸν Εὔνομον εἰς τὸ δάσος· ἀλλ' αἴφνης νέφη σκοτεινὰ ἐκάλυψαν τὸ πρόσωπον τῆς σελήνης καὶ τοῦτο ὡς κακός τις οἰωνὸς ἐθορύβησε τὴν νεάνιδα. Ὁ Εὔνομος τέλος πάντων ἔρχεται· καὶ ἰδοὺ μέρος τι τοῦ μεταξὺ τῶν δύω ἐραστῶν διαλόγου, ὡς διηγεῖται αὐτὸν πρὸς τὸν ἐρημίτην ἡ Εὐφροσύνη.

Στρ. 134 » Ἔλαμπε ἡ νύκτα κ' ἔχαιρε,
ἡ γῆ κρυφογελοῦσε
» Καὶ μία Σελήνη ὁλόχαρη
τ' ἀστέρια ἐκυνηγοῦσε
Ἀπὸ τὸν οὐρανό.
» Πλὴν τώρα κύττα, Εὔνομε,
ὁ κόσμος σκοτεινιάζει,
» Καὶ τὴν σελήνη σύννεφο
τρομακτικὸ σκεπάζει.
Τί λέγεις εἶναι αὐτό;
136 » Κ' ἐκεῖνος μ' ἀπεκρίθηκε·
ὦ! ἂν πιστεύῃς, σφάλλεις,
» Πῶς τὰ οὐράνια κτίσματα
ς' τὸν ἔρωτα ποῦ πάλλεις
Συμπάλλουσι στιγμή.
» Ἀφοῦ τὸν κόσμο ἔπλασεν,
ὡς καὶ ὁ θεὸς κ' ἐκεῖνος,
» Φίλη, τὸν ἐλησμόνησε!
δι' αὐτὸ τοῦ σκλάβου ὁ θρῆνος
Δὲν τὸν παρενοχλεῖ.
» Καὶ μίαν στιγμὴν οἱ λόγοι του
οἱ τόσο ἀπελπισμένοι
» Σαλεύουσι τὴν πίστιν μου,
καὶ ἀμφίβολη μοῦ μένει
Ἰδέα περὶ Θεοῦ.
» Ὡς ἀπομένει ἀμφίβολη καὶ μυριοσυντριμμένη
» Εἰκὼν καμμία εἰς ὕδατα,
ποῦ ἐτάραξε ῥιμμένη
Πέτρα μετὰ θυμοῦ.

Καλλίστη παραβολή! Ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ, ἥτις φύσει ἐναποτυποῦται εἰς τὸ καθαρὸν καὶ γαλήνιον τοῦ ἀνθρώπου πνεῦμα, ταράττεται μίαν στιγμὴν καὶ συντρίβεται ὑπὸ τοῦ ἀπερισκέπτου λόγου, τοῦ ἐκφυγόντος τὰ χείλη τοῦ Εὐνόμου ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτοῦ, ὡς ταράττεται καὶ συντρίβεται τὸ εἰς τὰ καθαρὰ καὶ ἥσυχα ὕδατα σχηματιζόμενον ἴνδαλμα τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων ὑπὸ λίθου ῥιπτομένου μετὰ θυμοῦ.»

«Ἡ αὐτὴ Εὐφροσύνη, ὅτε μετὰ τὸν φόνον τοῦ Σατράπου κατέβη τὴν νύκτα εἰς τὸ παράλιον καὶ ἐῤῥίφθη εἰς τὸ ἐκεῖ εὑρεθὲν ἀκάτιον, ἰδοὺ τί λέγει πρὸς τὴν προσωποποιουμένην θάλασσαν, εἰς τὴν ὁποίαν παραδίδεται.

Στρ. 191 » Στὴν ἀγκαλιά σου, θάλασσα,
ποῦ πέφτω, πόνεσέ με.
Μὲ τὸ μικρόν μου ἀκάτιον
ς' τὴν Χίον πέρασέ με,
Στὴν ποθητή μου γῆ.
Καὶ στρῶσέ μου στὴν πλάτη σου
τὴν ἀργυρῆ γαλήνη,
Κρύψε βαθεὰ τὰ κύματα
καὶ φέρε τὴν Φροσύνη
Στοῦ Εὔνομου τὴν γῆ.
Εἶναι πλατὺ τὸ πέλαγο,
καὶ ὅπου γυρίσω δρόμοι!
Τ' ἀστέρινον ἀλφάβητο
δὲν ἔμαθα, καὶ ἀκόμη
Δὲν ἔπιασα κουπί.

Τίς δὲν αἰσθάνεται τὴν καλλονὴν τῆς ἐπιτυχοῦς μεταφορᾶς· *τ' ἀστέρινον ἀλφάβητο*; »

«Ἐνῷ ἐπιγινώσκομεν τὰς ἀρετὰς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ποιήματος, εὑρίσκομεν ὅμως εἰς αὐτὸ καὶ ἱκανὰ ἐλλείμματα.»

«Α΄. Ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ὁμαλή, ἀλλὰ κρᾶμά τι, ὡς προείπομεν, τῆς χυδαίας διαλέκτου καὶ τῆς γλώσσης τῶν λογίων· τοῦ τοιούτου κράματος προτιμητέα ἴσως εἶναι ἡ καθαρῶς χυδαΐζουσα διάλεκτος, εἰς ἣν συνετέθησαν τὰ ἡρωϊκὰ ἐκεῖνα τοῦ λαοῦ ᾄσματα, ἅτινα ἤρεσαν τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ποιητῶν τῆς Γερμανίας προεξάρχων Γοίθιος δὲν ἀπηξίωσε νὰ μεταφράσῃ τινὰ ἐξ αὐτῶν.»

«Β΄. Ἡ στιχουργία ἔχει ἱκανὰ ἐλαττώματα· οὐχὶ μόνον διότι ἀκολουθεῖ, ὡς προείπομεν, τὸν κανόνα ξένης στιχουργίας, τῆς Ἰταλικῆς, ὅστις εἶναι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ποίησιν ἀπαράδεκτος, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ὁμοιοκαταληξία πολλαχοῦ δὲν εἶναι ἀκριβὴς (α).

«Γ΄. Παρεκτὸς γραμματικῶν τινων ἁμαρτημάτων (β) καί τινων ξενολογιῶν (γ) περιέχει τὸ ποίημα καὶ ἐννοίας τινὰς σολοίκους (δ).»

«Προσθετέον εἰς ταῦτα, ὅτι ἀτελοῦς ὄντος τοῦ ποιήματος, εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀδύνατον νὰ ἐπιφέρωμεν κρίσιν ἀσφαλῆ περὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ ὅλου μυθιστορήματος.»

Τὸ δὲ *Στόμιον τῆς Πρεβέζης*, περὶ τοῦ ὁποίου ἤδη ὑπολείπεται νὰ λαλήσωμεν, ἐπιγράφεται *Διθύραμβος*· ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸ πρᾶγμα. *Διθύραμβοι* ὠνομάσθησαν κατ' ἀρχὰς λυρικοί τινες ὕμνοι εἰς τὸν Διόνυσον· κατόπιν δ' ἐξετάθη ἡ λέξις καὶ εἰς ὕμνους ἄλλων θεῶν· ἐὰν δὲ καὶ ληφθῇ ἡ λέξις εἰς σημασίαν ἔτι εὐρυτέραν, μένει ὅμως πάντοτε ὁ *Διθύραμβος* ποίημα λυρικὸν καὶ ποίημα ἐμφαῖνον τὸν ποιητὴν ὑπὸ τηλικούτου ἐνθουσιασμοῦ κάτοχον, ὥστε παρατηρεῖται ἐντεῦθεν ἀταξία τις ἰδεῶν ἐν αὐτῷ καί τις ἀπὸ ἰδέας εἰς ἰδέαν αἰφνιδία καὶ παράτολμος μεταπήδησις. Ἀλλὰ τὸ *Στόμιον τῆς Πρεβέζης*, καίτοι ὅλον εἰς μέτρον λυρικὸν ἐντεινόμενον, εἶναι ὅμως κατὰ τὴν οὐσίαν *διηγηματικὸν ποίημα*, ἔχον βάσιν ἱστορικήν· τὴν κατὰ τὸ 1828 ἔτος ἐπιτυχῶς τολμηθεῖσαν εἰς τὸν ἀμβρακικὸν κόλπον εἰσβολὴν πέντε κανονοφόρων ἑλληνικῶν. Τὸ πολεμικὸν τοῦτο κατόρθωμα δὲν εἶναι μάχη πολύνεκρος· ἀλλὰ δὲν εἶναι διὰ τοῦτο μικρόν, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται· διότι ἔσχε μεγάλα ἀποτελέσματα, συντελέσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀκτίου καὶ τὴν ἐλευθέρωσιν ὁλοκλήρου τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας· δεικνύει δὲ τὴν ἀτρόμητον τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν ἀνδρείαν οὐχὶ ὀλιγώτερον παρὰ τὰς πολυναύτιδας καὶ πολυκρότους ναυμαχίας, ἐν αἷς οἱ γενναῖοι ἡμῶν ναυτικοὶ ἀνεκαίνισαν τὰ ἀρχαῖα τρόπαια τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Μυκάλης. Ὁ φιλόπατρις ποιητὴς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ποιηματίου ἠθέλησε δι' αὐτοῦ νὰ ὑμνήσῃ τὴν ἀνδρείαν τῶν ἀπτοήτων ἡμῶν ναυτῶν, καὶ κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν, καθ' ἣν ἑορτάζομεν τὴν ἔναρξιν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος καὶ μνημονεύομεν τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων, νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τοὺς θαλασσίους τῆς ἐλευθερίας ἀθλητάς, τοὺς κατ' ἐκείνην τὴν εἰσβολὴν δοξασθέντας, καὶ νὰ ῥίψῃ ἐπὶ τοὺς λησμονημένους τάφους τῶν ἐκεῖ εὐκλεῶς τότε πεσόντων ὀλίγα ἄνθη τοῦ Παρνασσοῦ. Εὐσεβὴς καὶ ἀξιέπαινος πρόθεσις!»

«Ἂν καὶ τὸ Στόμιον τῆς Πρεβέζης ἦναι διήγησις ἱστορικοῦ γεγονότος, δὲν εἶναι ὅμως ψιλὸν ἀπὸ τοῦ θησαυροφυλακίου τῆς μνήμης ἐκφόρημα, ἀλλὰ καὶ ἡ εὑρετικὴ τοῦ ποιητοῦ δύναμις συνειργάσθη μὲ τὴν μνήμην καὶ συνετέλεσεν οὐχ ἧττον ταύτης εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς ὅλης ἱστορικῆς εἰκόνος καὶ διακόσμησιν· ὅστις δὲ τὸ ἁπλοῦν ἐκεῖνο καὶ στιγμιαῖον, ὡς εἰπεῖν, ἱστορικὸν γεγονός, ἐδυνήθη νὰ πλατύνῃ καὶ κοσμήσῃ οὕτως, ὥστε νὰ πλάσῃ ἐκ τῆς ὀλίγης ταύτης ὕλης καλὸν ποίημα ἐκ 512 στίχων, χωρὶς νὰ πέσῃ εἰς τὸ ἀνειμένον καὶ χαλαρόν, οὗτος δὲν δεικνύει βέβαια μικρὰν εὑρετικὴν δύναμιν. Τὸ ποίημα τοῦτο ἔχει ἀναντιῤῥήτως πολλὰς ἀρετάς, ἀλλ' οὐχὶ ἀμιγεῖς ἐλλειμμάτων. Τὸ λεκτικὸν εἶναι καθαρὸν χυδαϊσμῶν, ἐκλεκτὸν καὶ ἔντονον, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν δὲν καθαρεύει ἁμαρτημάτων (α). Αἱ ἔννοιαι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φυσικαὶ καὶ ζωηραί, ἀλλὰ παρατηροῦνται μεταξὺ καὶ πλημμελεῖς οὐκ ὀλίγαι, περιέχουσαι στοιχεῖα ἀσυμβίβαστα, ἢ ἀλ-

---

α) Π. χ. ἡ λέξις βουνὰ τίθεται ὡς ὁμοιοκατάληκτος τῇ κλειστά, ἡ ζωὴν τῇ βαθύν, ἡ δείξῃ τῇ κρύψῃ (στρ. 79), ἡ γλαῦκα τῇ πλάκα, ἡ τὰ βάθη τῇ ἐσυνάχθη καὶ τὸ χειρότερον ἡ γῆ τῇ γῇ (στρ. 191. 192.

β) Π. χ. κτυπᾷ σαΐταις (στρ. 16) σταματᾶται (παθητικὸν ἀντὶ οὐδετέρου. στρ. 31), τοῦ βράχου τὸ ἀχανές του βάθος (στρ. 35), τοῦ τυράννου τὸν λογισμόν του (στρ. 159). τὰ βόγκοντα κύματα (στρ. 89)

γ) Π. χ. Στὸ πεῖσμα ὅλου τοῦ χρόνου (στρ. 10.

δ) Π. χ. ὁ ἥλιος ἀνέτειλε δαφνοστεφὴς (στρ. 7). τοῦ κάλλους τὴν ὁρμὴν (στρ. 17) τὸ ἀγαρινὸ σπαθὶ εἶχε θάψῃ τῶν υἱῶν του τὰ κόκκαλα (στρ. 52). τρέμω καὶ ὠχρίασα (στρ. 133). πῶς εἶδεν ἡ Εὐφροσύνη ἐν νυκτὶ τὴν ὠχρίαν της;· εὑρίσκω ἀκάτιον μὲ μαυρισμένα κάλλη. (στρ. 188.)

α) Π. χ. στρ. 2. κόλπος βαθὺς (ἀπὸ) τῆς γῆς τῶν Κουρήτων τὴν γῆν τῆς Ἠπείρου ἐδίχαζε (ἐχώριζε. στρ. 4. τὰ θνήξαντα (θανόντα). στρ. 19 λαῖλαψ φρικτὸς (φρικτή). στρ. 29. σπεῦσον πετῶσα εἰς (μὲ) ἄυλα πτερά· στρ. 49. ἡ σκιὰ τοῦ Βελεστίνου (Βελεστινίου δηλ. δηλ. τοῦ Ῥήγα). στρ. 51. ἄθλον (ἄθλος) στέφεται. στρ. 52. Ὁπότε (ὁπόταν) χαρὰ κλονήσῃ τῶν ἄλλων μητέρων τὴν φρένα. στρ. 96. καὶ ῥέ' ἡ ὁλκάς. (ἡ ὁλκὰς δὲν ῥέει, ἀλλὰ τρέχει). Οὔτε εἶναι ἐνταῦθα ἀποδεκτέα ἡ ἀποστροφὴ τῆς ληγούσης· ὁλκάς, ναῦς καὶ κανονοφόρος λαμβάνονται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὡς ταντόσημα. στρ· 121. ἀπόμασσον (ἀπόμαξον).

β. στρ. 21. Ἠγέρθην ψυχρὸς ἀπὸ φόβον τὰς τρίχας ὀρθῶν. (Ὁ φοβούμενος δὲν ὀρθοῖ τὰς τρίχας, ἀλλ' αὗται ὀρθοῦνται χωρὶς τῆς θελήσεώς του,)

στρ. 37. Καὶ χύνει μονόφωνον δοῦπον βροντῆς
Μονόμματος κύκλωψ ἀγρίων παιάνων.
(ὁ βόμβος ἑνὸς κανονίου παρίσταται οὕτω καὶ ὡς φωνή, καὶ ἐν ταὐτῷ ὡς δοῦπος καὶ ὡς βροντὴ καὶ ὡς παιάν· δηλαδὴ **serpentes avibus geminentur, tigribus agni** κατὰ τὸν Ὁράτιον.)

στρ. 40. Ἄμποτε πᾶσα εἰς ὅμοιον μνῆμα
ἡ Ἄγαρ ταφῇ!
(Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἡ Ἄγαρ, ἀντὶ ἡ ἀγαρηνὴ φυλή.)

λως ἀπροσφυεῖς (β). Εὑρίσκονται δ' ἐν αὐτῷ καί τινες μεταφοραὶ λίαν βεβιασμέναι (γ), καταχρήσεις λέξεων ἀδόκιμοι καὶ φευκτέαι, οἷα εἶναι ἡ παράστασις τῶν κανονίων διὰ τῶν λέξεων· *τὰ λυσσώδη τοῦ κόλπου θηρία*, ἢ τὰ *χάλκινα κήτη*. Μεμπτὴ ἔτι εἶναι ἡ συσσώρευσις τῶν εἰκόνων, καὶ ἡ δι' ἄλλων λέξεων δὶς καὶ τρὶς κατὰ σειρὰν ἐπανάληψις τῶν ἐννοιῶν (δ).»

«Τῶν καλῶν χωρίων τοῦ ποιήματος φέρομεν ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς δείγματα.»

«Ὁ ποιητὴς περιγράφει τὴν εἴσπλουν τῶν τεσσάρων πρώτων κανονοφόρων εἰς τὸν ἀμβρακικὸν κόλπον κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον.

Στρ. 41. Ἐνῷ πρὸς τὸν κόλπον ἡ θάλασσα φεύγει
Σαλεύουσα μέχρι μυχοῦ, κ' ἐλαφρὸς
Εἰς τἄγρια νῶτα της παίζει ἀφρὸς,
Ταυτόδρομα φεύγουν νεῶν δύο ζεύγη.
42 Ἐν εἴδει σταυροῦ τὰ λευκά των πτερὰ
Εἰς οὔριον πνεῦμα ζεφύρου ἁπλόνουν.
Πετοῦν καὶ μὲ ῥύγχος ὀξὺ αὐλακόνουν,
Ὀργίλα νερά.
43 Λυσσῶδες τὸ μάκρος τοῦ τείχους ἀστράπτει
Καὶ καίει καὶ στρόβιλον χύνει σφαιρῶν.
Μανία δαιμόνων ἐκεῖ στυγερῶν
Κροτεῖ τὸν αἰθέρα, τὴν θάλασσαν σκάπτει.
. . . .
47 Ὦ! θαῦμα σιγοῦν καὶ θρασεῖς ἀρμενίζουν
Ἐν μέσῳ βροντῶν καὶ καπνοῦ καὶ πυρὸς.
Ὁ ζέφυρος ἔξωθεν πνέ' ἠχηρὸς,
Αἱ πρῶραι στενάζουν, τὰ κύματ' ἀφρίζουν.
48 Σιγοῦν· ἀλλ' ὁπότε περοῦν τὸ βραχὺ
Ἀνάμεσ' Ἀκτίου καὶ πόλεως χάσμα
Ἐκ στόματος ὅλων τὸ θούριον ᾆσμα
τοῦ Ῥῆγ' ἀντηχεῖ.

«Ὡραία εἶναι ἀκόμη ἡ περιγραφὴ τῆς φιλοτιμίας καὶ γενναιότητος τοῦ κυβερνήτου τῆς πέμπτης κανονοφόρου, ὅστις, ἀπὼν καθ' ἣν ὥραν αἱ ῥηθεῖσαι τέσσαρες κανονοφόροι διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Ναυάρχου νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὸν κόλπον καὶ κατόπιν ἐλθὼν, ἀγανακτεῖ ὅτι ὑπελείφθη αὐτὸς καὶ τρέχει ἐνθουσιώδης νὰ συμμερισθῇ τὴν δόξαν τῶν ὁμοστόλων του ἐκφωνῶν τοιαῦτα.

Στρ. 78. Κ' ἐγὼ τῆς θαλάσσης υἱοὺς ὁδηγῶ,
Κ' ἐγὼ εἰς κινδύνους θηρεύω τὴν φήμην.
Ποῦ εἶνε οἱ ἄλλοι; . . προδόται! δὲν ἤμην
ὁ πέμπτος ἐγώ;
79. Ὀργόνουν τὸν κόλπον οἱ σύγκληροι φίλοι,
Κ' ἐγὼ φθόνου θῦμα, ναυτῶν ἐμπαιγμὸς . .;
Ἀλλ' ὄχι! Θα ἴδῃ ποῦ φέρει θυμὸς,
Θὰ ἴδῃ, ποῦ φθάνει καρδία ὀργίλη.
80. Κ' ἐμβαίνει ς' τὴν λέμβον· κ' ἐκείνη θεῖ
Κ' ἐκείνη πετῶσα τὸ κῦμα διχάζει.
Αὐτὸς τὴν ὁλκάδ' ἀναβαίνων κραυγάζει
Βαρείᾳ φωνῇ.
81. Τὴν ἄγκυραν ἄρατε, ναῦται ἀνδρεῖοι!
Ἡ κύπτουσα πρώρα κτυπᾷ τὸ νερόν.
Ἡ ἄλυσις τρίζει μὲ θροῦν ἠχηρόν.
Ἡ ναῦς τὰ πτερὰ δεξιόθεν τανύει.
82. Ὀπίσω της φεύγουν καὶ πλοῖα καὶ γῆ,
Κ' ἐνῷ ἀρμενίζει πλευρόθεν κλιμένη,
Κατάθαμβον ἔτι τὸ πλήρωμα μένει
ἐν ἄκρᾳ σιγῇ.
83. Σταυρώσατε, πάλιν βοᾷ, τὰ ἱστία,
Τὸν δρύϊνον στρέφων εὐθὺς χαλινόν.
Καὶ στρέφεται ἅμα ἡ ναῦς ὡς πτηνὸν,
Καὶ αὔρα τῆς πλήττει τὴν πρύμνην οὐρία·
84. Ἀκούετ' ἐκ πρώρας φωνὴ σιγαλὴ »
Φωνὴ νεανίου « ποῦ τρέχει; δὲν βλέπει;
Δειλέ! ἀπαντᾷ ὁ πρυμνοῦχος, δὲν πρέπει
Γυνὴ νὰ λαλῇ.
85. Σιγὴ τὸν τραχὺν διαδέχεται φθόγγον,
Ἐγγίζουν αἱ δύο ἀκταὶ βαθμηδὸν,
Τὸ τεῖχος Πρεβέζης ἐγγίζει σχεδὸν,
Μικρὸν ἐκτειλίσσον τὸν μέγαν του ὄγκον.
86. Ἐκεῖθεν θερμὰ ἐκ τῆς πρώτης ὁρμῆς
Ἀστράπτουν ἐκ νέου τὰ χάλκινα κήτη
Κ' ἐγγὺς τῆς ὁλκάδος τὸ κῦμα ὀρύττει
Σφαιρῶν καταιγις.

Ὁ ἐπιπληχθεὶς νεανίας εἶναι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτου· σιγᾷ μετὰ τὴν ἐπίπληξιν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀνδραγαθεῖ κατὰ τὴν συμπλοκὴν τῆς κανονοφόρου μὲ τὸν κωλύοντα τὸν εἴσπλουν τουρκικὸν στολίσκον, φονεύει τὸν ἀνδρεῖον γαμβρὸν τοῦ Φρουράρχου Σελίμην προσβαλόντα τὴν κανονοφόρον ἐπὶ λέμβου πλήρους Ἀλβανῶν, ἀποσπάσας ἀπὸ τῶν χειρῶν του τὴν ἁρπάγην. Ἰδοὺ δὲ τότε πῶς ἀποκρίνεται εἰς τὴν ῥηθεῖσαν ἐπίπληξιν.

β. στρ. 87. Τίς ὄγκος ἀπέναντι λάμπων κινεῖται
Καὶ θόρυβον χύνει καί δοῦπον κλαγγῆς;
(ὁ δοῦπος δὲν δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς κλαγγῆς, οὔτε νὰ ἀναχθῇ εἰς αὐτὸν ὡς αἴτιον ἢ ἀποτέλεσμα)
στρ. 91. Ἀλλ' ἕλκει τὸ ξίφος ὁ ἕλλην στρατός. (ὁ στρατὸς εἶναι εἷς λόχος στρατιωτῶν πρβ. στ. 38)
στρ. 53. Ἀνδρεῖε Σπαχῆ,
Καὶ σοῦ νεανίου τὸ τ έ ρ μ α β ρ α χ ύ. (τὸ τέρμα δὲν εἶναι οὔτε βραχὺ οὔτε μακρὸν, ἀλλὰ τὸ τερματιζόμενον, ἤτοι ὁ βίος.)
στρ. 56. Αἱ νῆες ἀκράτητοι σποῦν τὴν γραμμὴν
Λυσσώδη θανάτου ἐκχύνουσαι ζάλην,
Κ' ἐσείσθη τὸ κῦμα ὡσὰν τὴν μεγάλην
Θαυμάζον ὁρμὴν,
(ἐνῷ αἱ νῆες ἐκχύνουν λυσσώδη ζάλην θανάτου, τὸ κῦμα ἐσείσθη φυσικὰ ἐκ τῆς ζ ά λ η ς τ α ύ τ η ς. οὐχὶ δὲ ὡ σ ὰ ν θ α υ μ ά ζ ο ν τ ὴ ν μ ε γ ά λ η ν ὁ ρ μ ὴ ν)
στρ. 111. Ὀξὺς τὸν αἰθέρα κ λ α υ θ μ ὸ ς διαβαίνει·
Γυνὴ κ λ α υ θ μ υ ρ ί ζ ε ι (πῶς ὁ κλαυθμυρισμὸς γίνεται ὀξὺς κλαυθμὸς διαβαίνων τὸν αἰθέρα;)
στρ. 94. Ἡ ναῦς ἐμβαίνει ὑψοῦσα ἀ λ α ζ ό ν α σ τ α υ ρ ό ν. (τὸ ἐπίθετον ἀ λ α ζ ὼ ν σημαῖνον κενὴν ὑπερηφανίαν καὶ ἐπίδειξιν, οὐδόλως ἁρμόζει εἰς τὸν σταυρὸν, ἀλλ' εἰς τὴν ἡμισέληνον.)
γ. π. χ. Σφαιρῶν ἑκατόμβας ὁ θάνατος καίει στρ. 46.
δ. Ἴδε στρ. 43—46.

Στρ. 107. Ἐμπρὸς τοῦ πρυμνούχου καλὸς νεανίας,
Ἀνδρόπαις, ὡς εἴκοσι μόλις ἐτῶν,
Προβάλλει καὶ λέγει ἁρπάγην κρατῶν·
Τὸ λάφυρον εἶναι χειρὸς γυναικείας;
101. Κ᾽ ἐκεῖνος· σὲ εἶδα· δὲν εἶσαι γυνή·
Ἀγὼν πλὴν εἰς Πρέβεζαν ἄλλος θὰ γείνῃ·
Ὁ θέλων καθόλου τὸν ῥύπον νὰ πλύνῃ
Ἐκεῖ θὰ φανῇ.

« Ἀφοῦ ἐξητάσαμεν ἀμφότερα τὰ τελευταῖα δύο ποιήματα, τὴν *Εὐφροσύνην* καὶ τὸ *Στόμιον τῆς Πρεβέζης*, καὶ ἐσημειώσαμεν ἑκατέρων τά τε πλεονεκτήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα, συνεκρίναμεν αὐτὰ πρὸς ἄλληλα, διὰ νὰ ἀποφανθῶμεν περὶ τῆς σχετικῆς αὐτῶν ἀξίας. Ὅθεν, ἐξαιρουμένου ἑνὸς μόνου τῶν κριτῶν, κρίναντος προτιμητέον καὶ βραβευτέον τὸ *Στόμιον τῆς Πρεβέζης*, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ἡ μὲν *Εὐφροσύνη* ἐκρίθη ὑπερτέρα τοῦ *Στομίου τῆς Πρεβέζης* κατὰ τὴν ποιητικὴν εὕρεσιν, τὴν αἰσθηματικότητα, καὶ τὴν καλλονὴν καὶ καινοφάνειαν τῶν εἰκόνων· τοῦτο δ᾽ ἀνώτερον ἐκείνης κατὰ τὸ λεκτικὸν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς στιχουργίας. Ἠθέλομεν λοιπὸν διστάσῃ, πότερον τῶν δύω ἦτο ἐκ προτιμήσεως βραβευτέον, ἐὰν τὰ ἐν ἑκατέρῳ ἐλλείμματα ἦσαν ὀλιγώτερα ἢ ἐλαφρότερα. Ἀλλ᾽ ὡρίμως σκεφθέντες δὲν ἐκρίναμεν πρέπον νὰ ἀπονεμηθῇ τὸ βραβεῖον εἰς ποιήματα, πολλὰ μὲν ἔχοντα τὰ καλὰ καὶ εἰς τοὺς ποιητὰς αὐτῶν τιμὴν οὐκ ὀλίγην περιποιοῦντα, ἀλλ᾽ ἀπολειπόμενα τοῦ βαθμοῦ ἐκείνου τῆς δοκιμότητος, ἥτις ἤθελε καταστήσῃ αὐτὰ ἀληθῶς βραβεύσεως ἄξια. »

Ἐν τούτοις νομίζομεν δίκαιον νὰ ἐπαινέσωμεν ἀμφοτέρους τοὺς ποιητὰς καὶ νὰ ἐμψυχώσωμεν αὐτοὺς εἰς τὸ στάδιον τῆς ποιήσεως, πρὸς ἣν ἔχουσιν ὁμολογουμένως οὐκ ὀλίγην εὐφυΐαν καὶ δεξιότητα. Πεποίθαμεν δὲ, ὅτι δι᾽ ἐκτενεστέρας προσοχῆς καὶ μελέτης θέλουσιν ἀναπτύξῃ καὶ ῥυθμίσῃ τὴν εὐτυχῶς ἐνσπαρεῖσαν αὐτοῖς ὑπὸ τῆς φύσεως ποιητικὴν δύναμιν, καὶ διὰ τῆς παραγωγῆς τελειοτέρων τοῦ πνεύματος αὐτῶν προϊόντων οὐχὶ μόνουν θέλουσιν ἀξιωθῆ τοῦ βραβείου, τὸ ὁποῖον ὁ φιλογενὴς ἀθλοθέτης ὥρισεν εἰς τὸν ἐν τῷ ποιητικῷ τούτῳ ἀγῶνι ἀναδεικνυόμενον νικητὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς κεφαλάς των θέλουσι στέψῃ μὲ τὴν ἱερὰν δάφνην τοῦ Παρνασσοῦ, ἥτις πολλοὺς αἰῶνας ἀπομαρανθεῖσα ὑπὸ τῶν δριμύτερον ἐξ ἀνατολῶν προσπνευσάντων χειμερίων ἀνέμων, ἤρχισεν ἤδη πάλιν νὰ ἀναθάλλῃ εἰς τὰς ζωοποιοὺς τῆς ἐλευθερίας ἀκτῖνας καὶ ὑπὸ τὴν πατρικὴν Κυβέρνησιν τοῦ φιλομούσου καὶ φιλαγάθου ἡμῶν Ἄνακτος. »

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ λόγου τὸ ἀκροατήριον ἀντήχησεν ὑπὸ ζωηρῶν χειροκροτήσεων, δι᾽ ὧν τὸ πεφωτισμένον ἐκεῖνο κοινὸν ἅμα μὲν ἐπεδοκίμαζε τὸν ἀγορεύσαντα, ἅμα δὲ ἐξέφραζε τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν ἀγωνοθέτην, τοῦ ὁποίου ἡ εὐτυχὴς ἰδέα ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοσοῦτον σπουδαῖα μελετήματα, ὑφ᾽ ὧν χειραγωγούμενοι οἱ νέοι ἡμῶν ποιηταὶ θέλουσι βεβαίως ἀναδειχθῇ ἐν τῷ μέλλοντι ἔτι μᾶλλον ἄξιοι τῶν προσδοκιῶν τοῦ ἔθνους.

Ἐπειδὴ τὸ βραβεῖον δὲν ἐδόθη ἐφέτος, τὰ χρήματα, κατὰ τὴν ἀρχικὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀθλοθέτου, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θέλουσι χρησιμεύσει εἰς ἀγορὰν βιβλίων χρησίμων εἰς τὸ φιλολογικὸν τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ Πανεπιστημίου σχολῆς τμῆμα.

Ο ΑΠΤΕΡΥΓΟΣ.

Ὅταν λέγῃ τις *πτηνὸν* ἐννοεῖ τὸ δίπουν ἐκεῖνο ζῶον τὸ ὁποῖον, εἴτε νηχόμενον εἰς τοὺς ἀέρας, εἴτε διαιτώμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχει πτέρυγας, ἔστω καὶ ἄνευ πτερῶν· ἀλλὰ πτηνὸν, στερούμενον ἐξ ὁλοκλήρου πτερύγων εἶναι, ὁμολογητέον, ἐκ τῶν περιεργοτέρων κτισμάτων τῆς φύσεως.

Τοιοῦτον εὑρίσκεται ἐν τῇ Νέᾳ Ζελανδίᾳ, κατὰ τὴν Ὠκεανίαν, κιουὶ-κιουὶ ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ἔχον μέγεθος μὲν μικρᾶς ἰνδικῆς μελεαγρίδος (γάλλου) πτερὰ δὲ ξανθόμαυρα καὶ τραχέα, καὶ ῥάμφος ἐπίμηκες καὶ εὐθὺ, δι᾽ οὗ σκάπτων τὴν γῆν τρέφεται διὰ τῶν σκωλήκων τῶν λεπιδοπτέρων καὶ κο-

Ἀπτέρυγος.

λεοπτέρων. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι μικροὶ, ἐπικαλυπτόμενοι ὑπὸ μεμβράνης εἰς ἄκρον ἐλαστικῆς, καὶ ἡ κεφαλὴ σμικροτάτη συγκρινομένη πρὸς τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος· περὶ δὲ τοὺς μυκτῆρας ἔχει μακρὰς τρίχας τραχείας ὡς τὰς τοῦ μύστακος τῆς γαλῆς. Οἱ πόδες του εἶναι βραχεῖς, εὔσαρκοι, καὶ μεγάλοι, ὁμοιάζοντες πολὺ τοὺς τῶν ὀρνίθων τῆς ἀλεκτοροειδοῦς τάξεως· δὲν ἔχει

δὲ οὔτε οὐρὰν, οὔτε ἴχνος πτερύγων· καὶ ἰδοὺ διὰ τί ὠνομάσθη *ἀπτέρυγος*. Ἡ φωνή του εἶναι γλυκεῖα καὶ μελαγχολική· ἀσπάζεται δὲ τὸν ἐρημικὸν βίον, συζῶν, ὡς αἱ περιστεραὶ, κατὰ ζεῦγος, κρυπτόμενος ἐν μέσῳ τῶν δασῶν τὴν ἡμέραν, καὶ ἐξερχόμενος τὴν νύκτα τῆς φωλεᾶς του.

Ἡ σάρξ του εἶναι μαύρη, σκληρὰ καὶ ἀηδής, τὴν ὁποίαν δὲν τρώγουσι πλέον οἱ ἰθαγενεῖς μετὰ τὴν εἰς Νέαν Ζελανδίαν εἰσαγωγὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἔξεων.

Ἐνίοτε καταδιώκουσιν αὐτοὺς οἱ κύνες· ἀλλ' αὐτὸς ἀντιμάχεται διὰ λακτισμῶν ῥωμαλεωτάτων.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μακαρίτου Ἀχιλλέως, Ἕλληνος ἰατροῦ, τῇ παρὰ τὴν Γέφυραν τοῦ Μέλητος ἐν Σμύρνῃ, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ ἐπὶ τεμαχίου μαρμάρου.

ΓΥΚΩ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟ ΕΙΝΟΥΔΕΥΣ

Τὸ ὄνομα Γυκὼ εἶναι ἀναμφιβόλως κύριον θηλικόν, καὶ, καθ' ὅσον γινώσκομεν, μοναδικόν. Τὸ δεύτερον ὄνομα σημαίνει τὸν πατέρα τῆς κόρης Γυκοῦς, κείμενον ἄνευ τῆς ὕψιλον τῆς γενικῆς κατὰ συνήθειαν ἀρχαιοτάτην ἢ κατ' ἔλλειψιν τοῦ λιθοξόου. Τὸ δὲ τρίτον, ὄνομα ἐθνικὸν Εἰνουδεὺς, σημαῖνον προδήλως τὴν γενεθλίαν πόλιν τῆς κόρης, ἦτον ἄγνωστον μέχρι τοῦ νῦν, ὡς μὴ ἀναφερόμενον οὔτε ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, οὔτε ὑπ' ἄλλου τινὸς παλαιοῦ συγγραφέως, καθ' ὅσον γινώσκομεν. Παράγεται δὲ τὄνομα τοῦτο ἀναντιῤῥήτως ἐκ τῆς προσθέσεως *εἰν* καὶ τῆς λέξεως *οὐδὸς* κατὰ σχῆμα Ἰωνικόν, διότι πιθανῶς ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο ἐν μεγάλῃ τινὶ ὁδῷ, ἴσως ἐκ τῶν κυριωτέρων τῆς Σμύρνης πρὸς τὰ ἐνδότερα.

Οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος ἰατροῦ ἀγνοοῦσι πόθεν μετεκομίσθη τὸ μάρμαρον τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς, νομίζουσιν ὅμως ὅτι ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Σμύρνης καὶ ἐξ ἀποστάσεως 2-3 ὡρῶν.

Ἐκ τῶν μικρῶν τούτων δεδομένων λοιπὸν ἐσυμπέρανα μόνον, ὅτι κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης ὑπῆρχε καὶ πόλις, ἢ πολίχνη, ἢ κώμη ἀρχαιοτάτη ΕΙΝΟΥΔΟΣ, ἡ, ἢ ΕΙΝΟΥΔΑ τά, ἄχρι τοῦδε ἄγνωστος ἡμῖν, καὶ πιθανῶς κειμένη ἐπί τινος τῶν μεγάλων τῆς Σμύρνης ὁδῶν πρὸς τὰς περὶ αὐτὴν ἀξιολογωτέρας πόλεις ὡς προείπομεν.

Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τῆς παλαιᾶς γεωγραφίας δὲν ἀπαντῶμεν τοιαύτης συνθέτεως τοπικὰ ὀνόματα, ἐκ τῆς *ἐν* προθέσεως δηλαδὴ καὶ *ὁδός*. Ἀλλ' ἐνθυμήθην τὰς Ἐννεα Ὁδούς, τόπον τῆς Μακεδονίας, ἐφ' οὗ ἐκτίσθη ἔπειτα ἡ Ἀμφίπολις καθ' Ἡρόδοτον, καὶ τὴν Ὀδησσὸν Ὀδησσόπολιν (Βάρναν) τῆς Θρᾴκης, κτίσμα Μιλησίων, καὶ τὴν νῦν κωμόπολιν τῆς Κύπρου Ὄμοδον, καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ χωρίον Μεσοροῦγι, μεταξὺ Φενεοῦ καὶ Καλαβρύτων, ταυτόσημον τοῦ Εἴνουδος, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Φρονῶν δὲ, ὅτι ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν πολλὰ ἔτι τῶν ἀπολεσθέντων ὀνομάτων τῶν πόλεων καὶ πολιχνίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐλυπήθην, ὅτι δὲν ἔμαθα συγχρόνως καὶ πόθεν μετεκομίσθη τὸ μικρὸν ἐκεῖνο μάρμαρον, τὸ φέρον τὴν ἄνωθι ἐπιγραφὴν διὰ τὰς περαιτέρω ἀναγκαίας ἐρεύνας, ἵνα βεβαιωθῶμεν ἐξ εἰκασίας. ἂν ἐκεῖ ἦτον ἡ πατρίς τῆς κόρης Γυκοῦς, ἢ ἀλλοθί που τῆς Ἰωνίας, προσδιορίζοντες θετικώτερον τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως.

Περὶ τὴν Σμύρνην ὑπὲρ τὰς δύω ὥρας πρὸς ἀνατολὰς, κατὰ τὴν μεγάλην ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης εἰς Μαγνησίαν τὴν ὑπὸ Σιπύλῳ, ὑπάρχει χωρίον παλαιὸν χριστιανικὸν περιέχον σήμερον μόλις 100 οἰκογενείας χριστιανῶν καὶ 15 Τούρκων. Ἐκ τῶν αὐτόθι ὑπαρχόντων καὶ ἀνασκαπτομένων κατὰ καιροὺς ἀρχαίων εἰκάζεται, ὅτι ἡ θέσις αὕτη ἐκατοικεῖτο καλῶς καὶ πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστόν. Ἐπισκεπτόμενος λοιπὸν μίαν τῶν ἡμερῶν τὸ Τουρκικὸν κοινοταφεῖον τοῦ χωρίου τούτου, κείμενον κατὰ τὸν ὁδὸν τὴν πρὸς τὰ Περίκλυστα (Βουνάρβασι), πλησιόχωρον καὶ ὁμοίως παλαιὰν κωμόπολιν πρὸς νότον τοῦ Χαζηλαρίου, εὕρηκα στήλην παχεῖαν ἐκ λίθου πωρίου σκληροῦ, χωσμένην πλαγίως ἐν τῇ γῇ, καὶ ἐπ' αὐτῆς γράμματα ἠλλοιωμένα ἐκ πολυχρονίου τριβῆς καὶ μόλις ἐν μέρει διακρινόμενα τινὰ ἐξ αὐτῶν, καὶ τοῦτο μετὰ τοσαύτης δυσκολίας, ὥστε ὁ πάντῃ πρωτόπειρος περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν δύναται ἴσως νὰ θεωρήσῃ αὐτά, ἢ ὡς μὴ ὄντα πραγματικῶς γράμματα, ἢ μᾶλλον ὡς ἐξηλειμμένα ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ μὴ ἀναγινωσκόμενα πλέον. Ὁ δὲ σχηματισμὸς τῶν γραμμάτων τούτων εἶναι περίπου τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, οἷα ἡ τῆς προσημειωθείσης ἐπιγραφῆς τῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἰατροῦ Ἀχιλλέως. Ἀνέγνωσα δὲ σαφῶς, ἂν καὶ μετά τινος ἐπιστασίας καὶ δυσκολίας ἐνιαχοῦ, πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰς ἀκολούθους λέξεις μετ' ἄλλων τινῶν, τὰς ὁποίας δὲν ἔχω προχείρους.

Η ΠΟΛΙΣ ΕΙΝΟΥΔΕΩΝ.

Τῷ ὄντι τὸ Χαζηλάριον, (ὀνομασθὲν, ὡς νομίζεται κοινῶς, ἀπὸ τῶν ὀθωμανιστὶ λεγομένων χαζήδων, τουτέστι προσκυνητῶν μουσουλμάνων, οἵτινες ἐρχόμενοι διὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἰς Μέκκαν, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, κατέλυον αὐτοῦ μίαν ἑσπέραν), κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς μεταξὺ τῶν ὀρέων Σιπύλου καὶ Μαστουσίης, τῶν περικλειόντων πρὸς ἀνατολὰς τὴν Σμυρναϊκὴν πεδιάδα καὶ κατὰ τὴν ὑπώρειαν αὐτῶν, ὁδοῦ σημειώδους, ὡς κυριωτέρας, δι' ἧς ἀναμφιβόλως ἐγίνετο καὶ τὸ πάλαι ἡ συγκοινωνία τῆς Σμύρνης μετὰ τῆς Μαγνησίας καὶ τῶν Σάρδεων καὶ Θυατείρων καὶ Φιλαδελφείας καὶ ἄλλων πόλεων τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἡ θέσις εἶναι ὁμαλή, τερπνή, εὐάερος, ἔχουσα καὶ ὕδωρ καὶ τὴν θέαν τῆς πεδιάδος καὶ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης. Εἶναι γνωστὸν καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν ὁδῶν ἢ παρὰ τὰς ὁδοὺς δι' ὧν συγκοινωνοῦσιν αἱ πόλεις, σχηματίζονται κατ' ὀλίγον φυσικῷ τῷ λόγῳ, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς ὑπωρείας ἢ καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων αὐτῶν, πρῶτον πανδοχεῖα καὶ ἀκολούθως κῶμαι καὶ πόλεις, ὅταν μάλιστα ὁ τόπος εἶναι ὑγιεινός. Ἔπειτα ἡ σωζομένη ἐνταῦθα παλαιὰ ὕλη, καὶ ἐπὶ

μάλιστα ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κοινοταφείῳ, καὶ αὐτὴ ἡ προμνημονευθεῖσα στήλη, ἡ φέρουσα τὴν δευτέραν ἡμῶν ἐπιγραφὴν, ὡς μεγάλη καὶ πρόστυχος πέτρα, δὲν ἶναι πιθανὸν, ὅτι μετεκομίσθη μακρόθεν, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἦτον ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται σήμερον, ἢ πολὺ πλησίον. Ὑπάρχει δὲ καὶ παράδοσις ἐπιτόπιος, ὅτι τὸ Χαζηλάριον κατοικεῖται ἔκπαλαι, καὶ ἡ πληροφορία, ὅτι κατὰ καιροὺς ἐκ βαθέων ἀνασκαφῶν εὑρέθησαν λυχνάρια, κεράμια καὶ ἄλλα τεκμήρια παλαιᾶς οἰκήσεως

Ἐκ πασῶν λοιπὸν τῶν παρατηρήσεων καὶ πληροφοριῶν καὶ εἰκασιῶν τούτων πιστεύω σήμερον ἀδιστάκτως, ὅτι ἡ παλαιὰ πόλις ἢ πολίχνη τῆς Ἰωνίας, ἡ κατέχουσα τὴν θέσιν τοῦ νῦν χωρίου Χαζηλαρίου περὶ Σμύρνην, ἐλέγετο ἢ θηλυκῶς ἡ ΕΙΝΟΥΔΟΣ, ἢ οὐδετέρως καὶ πληθυντικῶς ΤΑ ΕΙΝΟΥΔΑ, ὡς καὶ τὰ πλησίον Περίκλειστα καὶ ἄλλα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τοπικὰ ὀνόματα. Τοῦτο δὲ πιστεύω καὶ βεβαιόνω μέχρις οὗ ἄλλαι πληροφορίαι καὶ ἀνακαλύψεις μᾶς δείξωσιν ἄλλο τι βεβαιότερον, ὅπερ κατ' ἐμὲ ἀπίθανον.

Πρὸ μιᾶς ἤδη ἑκατονταετηρίδος, οἱ εὐπατρίδαι τῶν Σμυρναίων διῆγον τὸ θέρος εἰς τὸ Χαζηλάριον, ἴσως ἐκ παλαιοτάτης συνηθείας, καί τοι ὑπαρχόντων περὶ τὴν Σμύρνην ἄλλων πλησιαιτέρων χωρίων. Εὐκταῖον δὲ ἡ ὡραία καὶ ὑγιεινὴ θέσις αὕτη τῶν Εἰνούδων νὰ συνοικισθῇ αὖθις ἔτι πλέον ὑπὸ τῶν Σμυρναίων, κοινωνοῦσα μετὰ τῆς Σμύρνης καὶ Μαγνησίας δι' ὁδοῦ ἁμαξωτοῦ, καὶ τρέφουσα τοὺς ἐνοικοῦντας διὰ τῆς γεωπονίας, ἐπειδὴ ὁ πέριξ τόπος φαίνεται ἐπιτήδειος εἰς ἐλαιοφυτείας καὶ ἀμπελοφυτείας.

Διατριβὴ Ι. Γ. Λάτρη.

(Ἐκ τῆς ἐφημερ τῆς Σμύρνης.)

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

Τῆς ἐτησίου γενικῆς συνεδριάσεως
τῆς ἐν Κοπενάγῃ
Βασιλικῆς Ἑταιρείας
τῶν Ἀρχαιολόγων τῆς Ἄρκτου.

—ο—

Κατὰ τὴν 25 τοῦ ἤδη λήξαντος Φεβρουαρίου ἡ ἐν Κοπενάγῃ Βασ. Ἑταιρεία τῶν Ἀρχαιολόγων τῆς Ἄρκτου συνῆλθεν ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Χριστιανοσβούργου εἰς γενικὴν συνεδρίασιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Δανίας Φρεδερίκου Ζ'.. Ἐν τῇ συνεδριάσει δὲ ταύτῃ ὁ ἀκάματος Κ. Κάρολος Κ. Ῥάφνος (Rafn), Σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ γραμματεὺς τῆς μνησθείσης Ἑταιρείας, ἀνέγνω γενικὴν ἔκθεσιν τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐργασιῶν τῆς ῥηθείσης Ἑταιρείας. Ἀκολούθως ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἔγκρισιν αὐτῆς συνοπτικήν τινα ἔκθεσιν ἀφορῶσαν τὰ ἐκδοθησόμενα ἄρθρα καὶ διατριβὰς ἐν τοῖς προσεχέσι φυλλαδίοις τῶν περιοδικῶν τῆς ἑταιρείας συγγραμμάτων. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐξάγεται ὅτι ἡ ἔκδοσις τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ μεγάλου συγγράμματος τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ῥηθέντος Κ. Ῥάφνου ἐκδιδομένου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « *Ἀρχαιολογικὰ Ῥωσίας καὶ Ἀνατολῆς κατὰ τὰ σωζόμενα ἱστορικὰ μνημεῖα τῶν Ἰσλανδῶν καὶ ἀρχαίων Σκανδιναυῶν* » ἔφθασε σχεδὸν εἰς πέρας, ὡς καὶ αἱ προστεθησόμεναι εἰς τὸ πόνημα τοῦτο εἰκονογραφίαι, ἐξ ὧν ἐπαρουσίασε τέσσαρας παριστανούσας ἰσλανδικά τινα ἡμισφαίρια καὶ ἐπιπεδοσφαίρια σχεδιασθέντα κατὰ τὸν ιβ'. καὶ ιγ'. αἰῶνα. Ἀνέγνω ἀκολούθως διατριβήν τινα πραγματευομένην περὶ τῶν κοσμογραφικῶν καὶ γεωγραφικῶν γνώσεων τῶν ἀρχαίων Σκανδιναυῶν καὶ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων τῶν γενομένων ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις καὶ ἐν τοῖς διαφόροις μέρεσι τῆς Ἀμερικῆς. Ἐπληροφόρησε πρὸς δὲ τὴν ἑταιρείαν περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς καταγινομένης εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς περιφήμου ἀρχαίας τοῦ Σνόρρη ἱστορίας καί τινος παλαιᾶς Ἰσλανδικῆς διπλωματίας.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς καὶ Πρόεδρος ἔδωκε νέα δείγματα τοῦ ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἀρχαιολογίας διακαοῦς ζήλου του περιγράψας ὁ ἴδιος ἐν συνόψει τὰς ὑπὸ τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ διεύθυνσιν γενομένας ἀνασκαφὰς ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν ἀρχαίων φρουρίων Σοβούργου καὶ Ἀδπέρβου κειμένων κατὰ τὸ ἀρκτικὸν τῆς Σελανδίας μέρος. Τῶν ἀνασκαφῶν τούτων παρουσίασεν ὡραίας σχεδογραφίας ἃς ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς ἑταιρείας Κ. Οὐεγενέρος (Wegener) ἐξήγησε καὶ ἐσχολίασε μετ' ἐμβριθῶν ἱστορικῶν παρατηρήσεων.

Ἀκολούθως ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς παρουσίασεν εἰς τὴν συνάθροισιν κώπην τινὰ ἐκ δρυὸς ἀνευρεθεῖσαν δι' ἀνασκαφῆς εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως Σάβυος, κειμένης κατὰ τὰς ἀρκτικὰς χώρας τῆς Γουτλανδίας. Ἡ κώπη αὕτη ἔχει μεγίστην ὁμοιότητα μετὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει παρὰ τοῖς κατοικοῦσι λαοῖς ἐν ταῖς πολικαῖς χώραις τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐπὶ τέλους ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς παρουσίασεν εἰς τὴν ἑταιρείαν ἀξιόλογόν τινα συλλογὴν 164 περίπου ἀρχαίων ἀντικειμένων ἀνευρεθέντων ἐσχάτως δι' ἀνασκαφῆς ἐν τοῖς περιχώροις τοῦ χωρίου Σμορουμόδρου ἐν Σελανδίᾳ. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, ὡς φαίνεται, ἀπετέλουν μέρος ἐργοστασίου τινὸς σκευῶν ἐξ ὀρειχάλκου, καὶ, ὡς σαφέστατα ἀποδεικνύεται, εἰσὶν ἐπιτοπίως κατεσκευασμένα. Δὲν ἔλειψε δὲ ἡ Α. Μ. νὰ προσθέσῃ καί τινας εὐστόχους ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηρήσεις.

Τελευταῖον ἡ ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν ἐπιτροπὴ τῆς Ἑταιρείας ὑπέβαλε διάφορα ἀρχαῖα ἀντικείμενα ἀνευρεθέντα ἐν τῇ νήσῳ Ἀγχόλτῃ κειμένῃ ἐν μέσῳ τοῦ Καττεγάτου. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἀπετέλουν συσκευήν τινα ἐργοστασίου λίθων κατειργασμένων, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Κ. Θωμάσυνος (Thomser) εἰσηγητὴς τῆς μνησθείσης ἐπιτροπῆς.

Ἐκ δὲ τῆς γενικῆς ἐκθέσεως ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἤδη λήξαντος 1851 ἔτους τὸ μουσεῖον τῶν τῆς Ἄρκτου Ἀρχαιολόγων ἐπλουτίσθη ἐξ 148 περίπου δώρων καὶ ἀγορῶν ἐμπεριεχόντων 761 νέα ἀξιοπερίεργα ἀντικείμενα.

Πρὶν δὲ ἡ διαλυθῇ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος γενικὴ ἐτήσιος αὕτη συνεδρίασις, ἐξελέχθησαν μέλη τῆς Ἑται-

ρείας ταύτης ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας καὶ ὁ Πρίγκηψ Ἀλβέρτος σύζυγος τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας.

Ι. ΔΕΚΙΓΑΛΛΑΣ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΥΔΩΡ ΓΛΥΚΥ ΑΝΑΒΡΥΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΜΥΧΩΝ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ. Πλησίον δύω νήσων κειμένων παρὰ τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τοῦ Περσικοῦ κόλπου, καὶ ὀνομαζομένων Βαχρὲν καὶ Ἀρὲδ, ὑπάρχουσι πηγαὶ ὕδατος ἀναβλύζοντος ἐκ τῶν μυχῶν τῆς θαλάσσης, βαθείας οὔσης ἐκεῖ δύω ἢ καὶ τρεῖς ὀργυιάς. Καὶ ἄλλαι μὲν κεῖνται παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, ἄλλαι δὲ μακρὰν αὐτοῦ. Ὁσάκις οἱ ἁλιεῖς ἔχουσιν ἀνάγκην ὕδατος, φέρουσι τὴν ἁλιάδα πλησίον αὐτῶν, καί τις ἐκ τῶν τοῦ πληρώματος, πίπτων ἐντὸς τῆς θαλάσσης, βάλλει τὸ στόμιον ἀσκοῦ ἄνωθεν τῆς πηγῆς· τοσαύτη δὲ ἡ δύναμις τοῦ ἀναβρύοντος ὕδατος, ὥστε ὁ ἀσκὸς πληροῦται ἐν ἀκαρεῖ. Ὁ δύτης ἀναβαίνει, χύνει τὸ ὕδωρ ἐντὸς ἄλλου ἀγγείου, καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν πρώτην ἐργασίαν ὁσάκις θέλει.

Λέγουσιν ὅτι αἱ πηγαὶ αὗται εἶναι περίπου τριάκοντα.

ΕΜΠΟΡΙΑ ΦΩΛΕΩΝ. Κατὰ τὸ Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος, γίνεται ἀξία λόγου ἐμπορία τῶν φωλεῶν τῶν *σαλαγγανῶν* ἢ θαλασσίων χελιδόνων, (Hirundo esculenta), διότι τὰς φωλεὰς ταύτας τρώγουσιν ἀπλήστως οἱ κάτοικοι τῆς Κίνας, ὡς ἐχούσας σπανίαν ἰδιότητα πεπτικήν. Πολλαὶ καὶ διάφοροι εἶναι αἱ γνῶμαι τῶν φυσιολόγων περὶ τῆς ὕλης ἥτις χρησιμεύει εἰς κατασκευὴν αὐτῶν· οἱ μὲν φρονοῦσιν ὅτι σύγκειται ἐκ τῶν ἰξωδῶν οὐσιῶν αἵτινες πλέουσιν ἐνίοτε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, οἱ δὲ ὅτι συναπαρτίζονται ἐκ διαφόρων εἰδῶν κόμμεως μεμιγμένων μετὰ λεπτῶν συντριμμάτων ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν σχισμῶν τῶν βράχων, καὶ ἄλλοι, ἀνατεμόντες τὰ πτηνὰ ταῦτα, ὑποθέτουσιν ὅτι ἡ κυριωτέρα ὕλη τῶν φωλεῶν τούτων προέρχεται ἀπὸ ἔκκρισίν τινα τῶν παρωτίδων ἰδιάζουσαν εἰς τὰς χελιδόνας ταύτας. Ἄλλοι βεβαιοῦσιν ὅτι ἡ ὕλη δι' ἧς συμπηγνύονται, ὁμοιάζει τὸ λεύκωμα τῶν ᾠῶν, ἢ τὴν πηκτὴν ἐκείνην ὕλην ἥτις ἐνυπάρχει ἐν τῷ σώματι τῶν ζώων. (gélatine). Καίονται δὲ μετὰ πολλῆς δυσκολίας, καὶ μεταξὺ τῆς τέφρας αὐτῶν εὑρίσκεται καὶ ἅλας ἀμμωνιακόν.

Αἱ γλυκύτεραι καὶ ἑπομένως αἱ μᾶλλον ἐπιζήτητοι τῶν φωλεῶν τούτων εἶναι αἱ συναγόμεναι ἐντὸς σπηλαίων ὑγρῶν, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς ἐπωάσεως· ἡ τιμή των εἶναι τότε ὑπέρογκος. Κατώτεραι δὲ θεωροῦνται ἐκεῖναι ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ νεοσσοὶ ἀποκτῶσι πτερά.

Ἡ συγκομιδὴ τῶν φωλεῶν τούτων γίνεται δὶς τοῦ ἔτους. Πολλὰ τῶν σπηλαίων εἶναι δυσπρόσιτα· οἱ δὲ εἰσερχόμενοι εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ φέρωσι λαμπάδας ἀνημμένας, καὶ νὰ εἶναι πρὸ πάντων ἐξησκημένοι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐκ νεότητος.

Ἀφοῦ ἐξαχθῶσιν ἀπὸ τὰ σπήλαια αἱ φωλεαὶ ἐκτίθενται ὑπὸ τὸν ἥλιον, καθαρίζονται, διαμερίζονται κατὰ τὴν ποιότητα αὐτῶν, καὶ τιθέμεναι ἐντὸς ἀγγείου, στέλλονται εἰς Καντόνην.

Αἱ τῆς πρώτης ποιότητος πωλοῦνται 450 δρ. τὴν ὀκᾶν, αἱ τῆς δευτέρας 300 καὶ αἱ τῆς τρίτης 150.

Τὰ σπήλαια τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους ὅπου συγκομίζονται αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος φωλεαὶ, ἀνήκουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ εἰς τὸν ἡγεμόνα ἢ εἰς τὸ δημόσιον· διότι οἱ ἰδιῶται δὲν ἔχουσιν ἀρκετὰς δυνάμεις διὰ νὰ τὰ ὑπερασπισθῶσι κατὰ τῶν κλεπτῶν καὶ πειρατῶν. Καὶ ἡ μὲν δαπάνη τῆς συγκομιδῆς εἶναι μικρὰ, τὰ δὲ ἔσοδα σχεδὸν ἀπίστευτα. Τὰ σπήλαια, π. χ. τοῦ Καραμπελᾶν προάγουσι κατ' ἔτος 1500 ἕως 1600. ὀκάδας φωλεῶν, αἵτινες ἀποφέρουσιν εἰσόδημα καθαρὸν ἑπτακοσίων χιλιάδων δραχμῶν· τὸ ὑπέρογκον τῆς τιμῆς εὐκόλως ἐξηγεῖται ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν, πρῶτον ὅτι τρόπος τῆς αὐξήσεως τοῦ προϊόντος δὲν ὑπάρχει, καὶ δεύτερον ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν φωλεοφάγων κατοίκων τῆς Κίνας εἶναι πολὺ ἀνώτερος τοῦ τῶν φωλεῶν.

ΙΠΠΙΟΣ ΚΥΚΛΩΨ. Παράδοξά τινα συμβαίνουσιν εἰς τὴν φύσιν. Εσχάτως εἰς τὴν περίχωρον Σμύρνης, φορβὰς φοράδα) ἔτεκε πῶλον ἀναστήματος πολὺ ἀνεπτυγμένου· τὸ μῆκός του ἦτο ἑνὸς μέτρου καὶ 10 ἑκατοστομέτρων, καὶ τὸ ὕψος 87 ἑκατοστομέτρων. Αἱ τρίχες του ἦσαν μεγάλαι καὶ ἡ οὐρά του πολύθριξ· ἔφερε δὲ εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου μέγαν τρίγωνον ὀφθαλμὸν καὶ οἱ ῥώθωνές του ἦσαν πολὺ ἀνωρθωμένοι. Οἱ μυκηθμοὶ τῆς φορβάδος καὶ αἱ φωναὶ τοῦ πώλου καὶ ἡ τερατώδης μορφή του κατετάραξαν τὸν κύριον αὐτῶν τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑπάγῃ ν' ἀπολύσῃ τὴν μητέρα, ἥτις τέλος πάντων ἐφόνευσε τὸ νεογεννηθέν. Τὸ τέρας τοῦτο ἀγορασθὲν ἐβαλσαμώθη, καὶ μέλλει νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὴν περιέργειαν τοῦ κοινοῦ. Ὁ κάτοχος αὐτοῦ ἀνεχώρησε διὰ Κωνσταντινούπολιν.

(Εκ τῆς Ἀμαλθείας.)

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΑΣΙΑΤΙΚΗ. Ὡραία τις νεᾶνις, παρατηρουμένη ἀτενῶς ἀπὸ Ἄραβα, ἠρυθρίασεν. Ὁ δὲ Ἄραψ εἶπε πρὸς αὐτήν·

— Τὰ βλέμματά μου ἐνέσπειραν ῥόδα εἰς τὰς παρειάς σου, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὁ σπείρων ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ νὰ θερίζῃ τοὺς καρποὺς τῶν σπόρων του. Ἕπεται ἄρα ὅτι κ' ἐγὼ πρέπει νὰ δρέψω ὅ,τι ἔσπειρα.

ΕΥΣΤΟΧΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ. Καλίφης τις κυνηγῶν ἐξετράπη τῆς εὐθείας ὁδοῦ. Μετὰ δε μακρὰν περιπλάνησιν ἔφθασε πλησίον πηγῆς τινος ὅπου τρεῖς θυγατέρες Βεδουΐνων, ἀντλοῦσαι ἀπὸ φρέατος, ἐπλήρουν τὰς ὑδρίας αὐτῶν. Πρόθυμοι καὶ οἱ τρεῖς προσέφερον ὕδωρ πρὸς αὐτὸν ζητήσασα νὰ πίῃ. Αὐτὸς δὲ, θέλων ν' ἀνταμείψῃ τὴν εὐεργεσίαν, καὶ μὴ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ χρήματα, συνέθλασε πολλὰ τῶν χρυσῶν βελῶν του καὶ ἐδωρήσατο πρὸς αὐτὰς τὰ τεμάχια.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη εἶπε πρὸς αὐτόν·

— Τὰ βέλη σου εἶναι χρυσᾶ, διότι θέλεις νὰ φαίνεσαι γενναῖος καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς σου. Διὰ τοῦτο δίδεις χρυσὸν, πρὸς μὲν τοὺς φονευθέντας διὰ ν' ἀγοράσωσι τὰ τῆς κηδείας των, πρὸς δὲ τοὺς τραυματίας, διὰ νὰ θεραπευθῶσιν.

Ἡ δὲ δευτέρα εἶπεν·

— Εἰς τὰς μάχας ἡ ἐλευθέριος χείρ σου, ἐπιδαψιλεύει δῶρα καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς σου. Τὰ βέλη σου εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ πολυτίμου μετάλλου, διὰ νὰ δείξῃς ὅτι καὶ ὁ πόλεμος δὲν σ' ἐμποδίζει τοῦ νὰ φιλοδωρῇς.

Καὶ ἡ τρίτη προσέθηκεν ἀμέσως·

— Εἰς τὰς ἡμέρας τῆς μάχης ῥίπτεις βέλη πάγχρυσα, διὰ νὰ μὴ μένωσιν οἱ πληγωθέντες ἐγκαταλελειμμένοι, καὶ διὰ νὰ ἔχωσιν οἱ νεκροὶ πῶς ν' ἀγοράσωσι τὰς νεκρικὰς σινδόνας των.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΑΡΑΧΝΗΣ. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀραχνῶν γίνεται μὲν βραδέως, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι γεννῶνται τέλειαι, καὶ δὲν ὑπόκεινται εἰς οὐδεμίαν μεταμόρφωσιν. Ἐνίοτε τὰ ἀράχνια γεννῶνται ἔχοντα ἓξ πόδας, οἱ δὲ ἄλλοι δύω ἀναφύονται ὅταν πρωταλλάξωσι τὸ δέρμα των. Ἀλλ' ἡ περίστασις αὕτη δὲν εἶναι κοινὴ εἰς ὅλα τὰ εἴδη· διότι ἄλλων ἀναφύονται ἐνῷ διαιτῶνται εἰσέτι ἐντὸς τοῦ βομβυκίου, καὶ ἄλλων ἐνῷ κάθηνται ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῆς μητρὸς περιμένουσαι τὴν ἀναβλάστησιν αὐτήν. Τοιαύτη δὲ καὶ τοσαύτη εἶναι ἡ ἀδδηφαγία των ὥστε ἀποφεύγουσι νὰ συζῶσι διὰ νὰ μὴ τρώγωνται μεταξύ των.

Εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ εἰς τὸ Εὔελπι ἀκρωτήριον εὑρίσκεται εἶδος ἀράχνης μελανῆς, ἐχούσης τὰ μέλη πλατέα καὶ τριχωτὰ, ἥτις κυνηγᾷ τοὺς νεοσσοὺς τῶν πτηνῶν, καὶ δάκνει ἐπικινδύνως πολλάκις καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Εἰς τὰ δάση τῆς Αὐστραλασίας ὑπάρχει ἄλλο εἶδος πολὺ δεινότερον. Ἔχουσιν ἐννέα δακτύλων μῆκος, ὀκτὼ πόδας καὶ ἓξ ὀφθαλμοὺς, καὶ ὁμοιάζουσι μεγάλας καραβίδας. Καὶ τὸ μὲν σῶμά των εἶναι φαιὸν στίγματα ἔχον λευκὰ καὶ κόκκινα, ἡ δὲ κοιλία ὑπόξανθος. Ἐπιχωριάζουσι δὲ ἰδίως εἰς τοὺς ὑγροὺς καὶ τελματώδεις τόπους, καὶ ἀποσυρόμεναι εἰς γηραιοὺς κορμοὺς, σκάπτουσιν ὀπὴν συριγγώδη ἓξ δακτύλων διάμετρον ἔχουσαν, καὶ περιβάλλουσιν ἔσωθεν αὐτὴν μὲ ἐπίχρισμα πλαστικὸν καὶ χνοῶδες ὁμοιάζον τὴν ὕσκαν.

Εἶναι δὲ καὶ ἀμφίβιοι. Καταβαίνουσαι ἀπὸ τὰ δένδρα εἰσέρχονται προσεκτικῶς εἰς τὰ ἕλη, καὶ καταδύουσαι μέχρι τῶν μυχῶν, ἀνέρχονται μετὰ ἡμίσειαν πολλάκις ὥραν, φέρουσαι μεθ' ἑαυτῶν μικροὺς ἰχθύας ἢ καὶ σκώληκας. Ἀποτρόπαιος εἶναι ἡ ὄψις των. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους τῆς κεφαλῆς ἔχουσιν ἀνὰ τρεῖς ὀφθαλμοὺς ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς μαύρους, καὶ κοκκίνους ὡς αἷμα περὶ τὰς ἄκρας, πρὸς δὲ τὸ κάτω μέρος δύω γνάθους ἰσχυροτάτας, δι' ὧν συντρίβουσι σχοίνους, ἐκριζόνουσι χόρτα, καὶ κόπτουσι λεπτὰ κλωνάρια δένδρων.

—o—

ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΝΘΟΔΕΣΜΗΣ.

Ἴδε Πανδ. Φυλ. Γ. Μ.

Ἀριθ. 6.

ΘΡΗΝΟΣ.

—

Ἀναχωρῶ, πλανῶ μακρὰν
τὴν ὕπαρξίν μου τὴν πικράν.
κ' ὅπου σταθῶ κ' ὅπου γυρνῶ,
φεῦ! σ' ἐνθυμοῦμαι καὶ θρηνῶ.

—o—

Περνῶ πελάγη καὶ ξηρὰς,
εἰς πόλεις τρέχω ἠχηρὰς
κ' εἰς τὰς ἐρήμους τῶν βουνῶν
σὲ κράζω, σὲ ζητῶ θρηνῶν.

—o—

Εἰς ῥίζας δένδρων σκιερῶν,
καὶ εἰς τὸν φλοῖσβον τῶν νερῶν,
ὅπου σὲ εἶδα, ἐκφωνῶ
τὸ ὄνομά σου καὶ θρηνῶ.

—o—

Ἀπὸ τὸν θόλον τὸν στικτὸν
ἀπὸ τὸ σκότος τῶν νυκτῶν
καὶ τὸν χρυσοῦν αὐγερινὸν,
μὲ πόθον σὲ ζητῶ θρηνῶν.

—o—

Κ' ὅταν γλυκεῖ' ἀνατολὴ
εἰς ζωὴν νέαν προσκαλῇ,
μ' ἐλπίδα πέριξ μου πλανῶ
τὰ βλέμματά μου καὶ θρηνῶ.

—o—

Φεῦ! οὔτ' ἐδῶ καὶ οὔτ' ἐκεῖ,
εἰς τὴν ψυχήν μοι κατοικεῖ,
καὶ κατοικεῖ τὸν οὐρανὸν
ἐκείνη ποῦ ζητῶ θρηνῶν.

—o—

Περίμεινε· μετὰ μικρὸν
παύω τὸν δρόμον τὸν μακρὸν,
καὶ πρὸς τὸν ἔσχατον κινῶ,
ὅπου θὰ παύσω νὰ θρηνῶ.

—o—

1 ΜΑΙΟΥ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 51.

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΑΜΚΩΣ.

(κατὰ τὸ Γαλλικὸν τοῦ Εὐγενίου Σύου).

(Συνέχεια ἴδε Φυλλάδιον 50)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ.

Τὴν ἐπαύριον τῆς νυκτὸς καθ' ἣν ὁ Ἀθανάσιος ἀπανθρώπως ἡρπάγη ἀπὸ τὸν κόλπον τῶν γονέων του, ἡ τρικυμία ἐξηκολούθει ἀκόμη, καὶ ῥαγδαια ἔπιπτεν ἡ βροχή. Ὁ ἀνίσχων ἥλιος ἐπάλαιε πάλην ἄνισον πρὸς τὰ σεσωρευμένα σκοτεινὰ νέφη, καὶ ἐρυθρὰν ἐπεχεε λάμψιν ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὧν αἱ ἀπότομοι κορυφαὶ ὑψοῦντο μελαναὶ καὶ γυμναὶ ὑπεράνω τῆς φωτεινῆς ταύτης ζώνης.

Οἱ Γέγαι οἱ ἀπάγοντες τὸν Ἀθανάσιον εἶχον φθάσει ἀπέναντι τοῦ φρουρίου τοῦ Τεπελενίου, οὗ τὰ τείχη ἐπεκάθηντο ἐπὶ τῶν καθέτων βράχων τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῆς Βοϊούσης. Κατηφὴς, ἀλλόκοτος καὶ μεγαλοπρεπὴς, ὁ πύργος τοῦ Τεπελενίου μετεῖχε τοῦ χαρακτῆρος τῆς φυλακῆς, τοῦ φρουρίου συγχρόνως καὶ τοῦ προσκυνήματος. Σπάνια καὶ στενὰ κιγκλιδωτὰ παράθυρα ἠνοίγοντο ἀτάκτως εἰς διάφορα μέρη τοῦ μέλανος τείχους ταπεινὴ δὲ θύρα ὑπὸ σιδηρῶν κλειομένη κιγκλίδων, ἦτον ἡ μόνη εἴσοδος τῆς οἰκοδομῆς ταύτης τοῦ μεσαιῶνος, καὶ δύω προμαχῶνες, ὧν αἱ βολαὶ ἐδύναντο ἐμπρός της διεσταυρούμεναι νὰ τὴν προστατεύωσιν, ὑψοῦντο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Ἐμπρὸς δὲ αὐτῆς γέφυρα δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' εἶδος σχεδίας ἀκατεργάστου ἦτον τὸ μόνον μέσον συγκοινωνίας ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην.

Μετὰ τὴν μακρὰν καὶ ἐπίπονόν των πορείαν οἱ ἱππεῖς ἔφθασαν εἰς Τεπελένιον, ὅλοι διάβροχοι καὶ κεκαλυμμένοι ὑπὸ πηλοῦ. Ὀλίγον δὲ κατόπιν αὐτῶν ἔφθασεν ὁ Μάρκος Βάϊας καὶ ἡ σύζυγός του, ὠχροὶ, πελιδνοὶ, ἐρυθροὺς ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐξηραμένα τὰ δάκρυα. Ἅμα διεξελθόντες τῆς στενωποῦ οἱ ἱππεῖς, εἶχον ἐπισπεύσει τὸ βάδισμα τῶν ἵππων των, καὶ πολλάκις ἠπείλησαν τοὺς δύω δυστυχεῖς οἵτινες τοὺς παρηκολούθουν· τινὲς μάλιστα καὶ ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ ἄθλιοι γονεῖς δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ἴχνη τοῦ τέκνου των· καὶ ὁτὲ μὲν κρυπτόμενοι ὀπίσω τῶν προεχόντων βράχων, ὁτε δὲ παρακολουθοῦντες μακρόθεν ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων τὴν συνοδείαν, ἔφθασαν εἰς τὸ Τεπελένιον συγχρονως σχεδὸν μετ' αὐτῆς. Μόλις δ' ἀφιχθέντες οἱ ἱππεῖς, κατέβησαν τῶν ἵππων των, καὶ εἷς ἐξ αὐτῶν ἐπυροβόλησε· ἐν τῷ ἅμα δὲ στρατιῶται τινὲς ἐξελθόντες τοῦ φρουρίου, ἔλυσαν τὴν σχεδίαν, καὶ διαβάντες εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην, παρέλαβον τὸν Βεκτακτζῆν μετὰ τῆς συνοδείας του.

Ἐλθὼν δ' οὗτος εἰς τὴν θυρίδα, παρέδωκε τὸν Ἀθανάσιον εἰς δύω Αἰθίοπας ἐλθόντας εἰς ὑπάντησίν του, τοῖς εἶπε λέξεις τινας κρυφίως, καὶ διευθύνθη σπεύδων πρὸς τὴν πτέρυγα ἣν κατῴκει ἡ Χάμκω, διὰ μακρᾶς παρόδου ὅπου διέτριβεν ἡ σωματοφυλακή της. Νέοι πολεμισταὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀλῆ, λαμπρὰς ἐνδυμασίας φέροντες, ἀπετέλουν τὸ ὡραῖον τοῦτο σῶμα. Τὰ στιλπνὰ ὅπλα των ἐκρέμαντο εἰς τὰ τείχη· ἕτοιμοι δ' αὐτοὶ νὰ σπεύσωσιν ὅπου ἂν διετάττοντο, οἱ μὲν ἔπαιζον κύβους, οἱ δὲ ἐκάπνιζον ἀνακαθήμενοι εἰς τὴν ψίαθον, ἄλλοι ἡπλωμένοι εἰς τοὺς μανδύας των ἐκοιμῶντο, καὶ ἄλλοι τέλος ἐκαθάριζον τὰς διαργύρους θήκας τῶν ξιφῶν των ἢ τὰ ἐλεφαντοκόλλητα πιστόλιά των. Εἰς ἄλλην δ' αἴθουσαν ἦσαν συνηγμένοι

τινὲς προφῆται καὶ μάγισσαί τινες Αἰγύπτιαι, ἢ κατζιβέλαι χορεύτριαι, ἰσχναὶ, μελάγχροες καὶ πεφοβισμέναι, φοροῦσαι δὲ χρώματα λαμπρὰ καὶ ποικίλα, καὶ παιπαλαιωμένα τινὰ ῥάκη ψευδοχρύσου. Ἔν τινι τῶν πυρετωδῶν της παραφορῶν, ἡ Χάμκω, τὰ λοίσθια πνέουσα, εἶχε ζητήσει νὰ ἰδῇ τινὰς αὐτῶν ὀρχουμένας· ἐπειδὴ ὅμως αὐταὶ διέτριβον εἰς Χόρμοβον, ἓξ ὥρας ἀπέχον τοῦ Τεπελενίου, ἀμέσως οἱ Ἀλβανοὶ ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν ῥάχιν τῶν ἵππων των, καὶ μετὰ τέσσαρας ὥρας ἐπέστρεφον φέροντες ἐφ' ἑνὸς τῶν ἐφιππίων των τῆς Αἰγύπτου τὰς μελάγχροας θυγατέρας. Οὕτω περιέμενον αὗται τρέμουσαι τῆς Χάμκως τὰς διαταγάς· ἀλλ' ἡ Χάμκω εἰς βύθος κατακειμένη, οὐδὲ θέλησιν, οὐδὲ δύναμιν εἶχε πλέον νὰ τὰς ἰδῇ.

Διαβὰς λοιπὸν διὰ τοῦ ὁμίλου τούτου τῶν προθύμων καὶ τεταραγμένων ὑπηρετῶν, τεταραγμένων οὐχὶ δι' ἣν ἔτρεφον ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνήμερον κυρίαν των, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον ὃν ἕκαστος εἶχε, μή τις τῶν αἱματηρῶν της φαντασιῶν ἐπιπέσῃ κατ' αὐτοῦ αἰφνηδίως, ὁ Βεκτακτζῆς ἔφθασεν εἰς τὴν εἴσοδον ἐσωτερικῆς αὐλῆς, ἥτις διὰ μακρᾶς καὶ περιστύλου παρόδου ἐκοινώνει μετὰ τῆς ἐξωτερικῆς θύρας τῆς κατοικίας τῆς Χάμκως, ὅπου μέλανες εὐνοῦχοι ἐφρούρουν.

Τὴν θύραν ταύτην ἔκρουσεν ὁ Βεκτακτζῆς ἐλαφρῶς, καὶ μία τῶν γυναικῶν τῆς Χάμκως ἀνοίξασα ὀλίγον τὸ παραπέτασμα, τὸν ἐρώτησε τί ζητεῖ.

— Ἔφερα τὸ παιδίον τοῦ γκιαούρη, εἶπεν αὐτός. Πρέπει ν' ἀρχίσω τὰ μαῦρα μυστήρια;

— Ὄχι ἀκόμη, εἶπεν ἡ δούλη, ἐπιστρέψασα, ἀφ' οὗ ἐπὶ μικρὸν ἀπεσύρθη, καὶ ἔπειτα πάλιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν.

Ἡ αἴθουσα δὲ αὕτη ἦτον εὐρύχωρον παραλληλόγραμμον ἔχον, παρὰ τὰς Ἀσιανὰς συνηθείας, ἐπιχαρτώματα εἰς τοὺς τοίχους, σκοτεινοῦ πρασίνου χρώματος μὲ περιπλοκάδας, μεταπεμφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἐκ Γαλλίας ἐπίτηδες διὰ τὴν μητέρα του. Περὶ τοὺς τοίχους δὲ ἔθει σοφᾶς ταπεινὸς καὶ πλατὺς ἁλουργοῦ διαχρύσου ὑφάσματος μὲ μεταξοκλώστους κροσσοὺς, καὶ πυκνὰ παραπετάσματα ἀπέκλειον τὸ φῶς τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου στενοῦ παραθύρου, ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐφώτιζον μόλις τὴν αἴθουσαν ἀμυδρῶς κηρία τινὰ καίοντα ἐπὶ κρυσταλλίνων λυχνοστατῶν. Μεγάλη ἑστία, ἔχουσα ὡς ζυγὰ δύω ἀρχαίας καρυάτιδας μέλανος λίθου, περιεῖχε φλέγουσαν ἀνθρακιὰν, καὶ ἐθέρμαινε πνιγηρῶς τὸ περιέχον. Βόρειος δ' ἄνεμος ἐμυκᾶτο γοερῶς ἔξω διὰ τῶν μακρῶν καὶ θολωτῶν παρόδων, καὶ οἱ συριγμοί του ἐμίγνυντο μετὰ τῶν ὑλακῶν τῶν ὠρυομένων κυνῶν.

Εἰς τὴν εὐρύχωρον ταύτην αἴθουσαν μετὰ τῆς ἀσθενοῦς ἦσαν καὶ ἡ θυγάτηρ της Χαϊνίτζα, καὶ μία δούλη Κυπρία. Εἰς τὴν γωνίαν τὴν ἐγγυτέραν τῆς ἑστίας, ἡ Χάμκω εἰς μηλωτὰς ἐνηλιμένη, ἔκειτο ἢ μᾶλλον ἀνεκάθητο βλέπουσα τὴν θυγατέρα της, ἥτις ἀναμφιβόλως ὑπὸ τῆς ἀγρυπνίας καταβληθεῖσα, εἶχεν ἀποκοιμηθῇ, ἐνῷ κεκλιμένη ἐπὶ τῶν ποδῶν τῆς μητρός της, τοὺς ἐθέρμαινε διὰ τῆς ἀναπνοῆς της. Φωτιζόμενοι, ὁτὲ μὲν ὑπὸ τῆς λαμπρᾶς φλογὸς τῆς ἑστίας, ὁτὲ δὲ ὑπὸ τῆς ἀμφιβόλου λάμψεως τῶν λαμπάδων, οἱ χαρακτῆρές της εἶχον ἄφατόν τινα ἔκφρασιν ὑπερβψίας, θλίψεως καὶ ἀπελπισίας.

Ἑξ καὶ πεντηκοντούτης τότε ἡ μήτηρ τοῦ Ἀλῆ, ἂν καὶ περίφημος ἄλλοτε διὰ τὴν καλλονήν της, ἔφερεν ὅμως τότε βαθείας ῥυτίδας πρωΐμου γήρως, ἃς βεβαίως φοβερά τις θλῖψις εἶχε χαράξει ἐπὶ τοῦ προσώπου της. Τῆς πολιᾶς της κόμης μακρεῖς βόστρυχοι ἔπιπτον ἀτάκτως ἐπὶ τῶν νώτων της. Ἄχρουν τὸ μέτωπόν της, ψυχρὸν καὶ λεῖον ὡς μάρμαρον, καὶ παραδόξως ῥυτίδων ἀπηλλαγμένον, προεῖχεν εὐρὺ καὶ θολωτὸν ὑπὲρ δύω κοίλους ὀφθαλμοὺς, εἰς ὧν τοὺς μεγάλους μέλανας βολβοὺς ἔστιλβεν ἡ λάμψις τοῦ πυρετοῦ. Αἱ ἐσκαμμέναι της παρειαὶ ἦσαν ἐρυθραὶ, ἀλλὰ τὰ χείλη της εἶχον τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος. Τὴν θυγατέρα της ἀτενίζουσα ἀσκαρδαμυκτὶ, ἐστήριζε τὴν βαρεῖαν καὶ ἀλγοῦσάν της κεφαλὴν εἰς τὴν μίαν της χεῖρα, ἥτις ἰσχνὴ καὶ ἄσαρκος ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν εὐρεῖαν χειρίδα τῆς μελανῆς μηλωτῆς της.

Ἡ δὲ Χαϊνίτζα, εἰς τὴν ἀκμὴν οὖσα τότε τῆς νεότητος καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ κάλλους της, ὡμοίαζε πολὺ τὴν μητέρα της, καὶ εἰς ἣν ἔκειτο τότε θέσιν, τὸ εὔκαμπτον σῶμά της ἀνεφαίνετο εὐγενέστερον, ἡ δὲ ἄφθονος καὶ μελανὴ κόμη της, ἐπὶ τοῦ ὕπνου ἀτάκτως πεσοῦσα, ἐκάλυπτε σχεδὸν ὅλον τὸ πρόσωπόν της.

— Ὁ Ἀλῆς δὲν ἔρχεται, δὲν θὰ ἰδῶ τὸν Ἀλῆν, ἔλεγεν ἡ Χάμκω ταπεινῇ τῇ φωνῇ, καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς ἀτενεῖς, κοίλους καὶ φλέγοντας. Ἔπειτα δὲ ἐσιώπησε, καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺν ὥραν ἄφωνος.

— Ὁ Ἀλῆς δὲν θὰ ἔλθῃ, ἐπανέλαβεν ἔπειτα· Εἶναι εἰς ἐκστρατείαν, ὅπου πρὸ τριῶν μηνῶν τόσους ἐθυσίασε στρατιώτας. Ἂν τώρα τὴν ἐγκαταλείψῃ, τόσον αἷμα ἐχύθη ἀδίκως! Ὄχι, ὄχι, ὁ Ἀλῆς δὲν θὰ ἔλθῃ! εἶπε πάλιν, καὶ ἐῤῥίφθη ὀπίσω εἰς τὰ προσκεφάλαια μετὰ κινήματος ἀπελπισίας, εἰς ὃ ἡ Χαϊνίτζα ἐξύπνησεν ἀνασκιρτῶσα. Ἔπειτα δὲ συνελθοῦσα,

— Ἐκοιμώμην, μῆτερ, νομίζω, εἶπεν. Οἱ πόδες σας εἶναι ψυχροὶ πάντοτε;

— Ὁ Ἀλῆς δὲν θὰ ἔλθῃ, ἀπεκρίθη τεθλιμμένως ἡ Χάμκω.

— Θὰ ἔλθῃ ὁ Ἀλῆς, μῆτερ.

— Ἀλλὰ πῶς ἀργεῖ! Τὸ αἰσθάνομαι, ἡ ζωή μου σβύνει. Τὸν υἱόν μου! Τὸν υἱόν μου! νὰ μὴν ἰδῶ τὸν υἱόν μου!

— Ὁ Ἀλῆς θὰ ἔλθῃ! χθὲς τὸν ἔφθασεν ὁ ἀπεσταλμένος σας, ἀπόψε θὰ εἶναι ἐδῶ. Ἡσυχάσατε, μῆτερ.

— Καὶ ὁ πόλεμος, καὶ τὸ στράτευμά του!

— Πόλεμον, στράτευμα, θὰ τ' ἀφήσῃ ὅλα διὰ νὰ ἔλθῃ πλησίον τῆς μητρός του εἰς ἣν ὀφείλει τὰ πάντα.

— Ὦ! πρέπει νὰ ἔλθῃ, διότι αἰσθάνομαι ὅτι ἀποθνήσκω.

— Ὄχι, ὄχι, μῆτερ, δὲν θ' ἀποθάνῃς. Ὁ Βεκτακτζῆς ἥρπασεν αὐτὴν τὴν νύκτα ἓν παιδίον ῥαγιᾶ, καὶ λέγει ὅτι ἡ γοητεία του θὰ ἐπιτύχῃ ἀφεύκτως.

— Αἷμα, πάλιν, αἷμα! εἶπεν ἡ Χάμκω καταβεβλημένη.

— Τὸ αἷμα αὐτὸ εἶναι ἡ ζωή σου, μῆτερ, ὑπέλα-

θεν ἡ Χαϊνίτζα, ἐκπληττομένη διὰ τὸν δισταγμὸν τοῦτον.

— Καὶ διατί νὰ ζήσω πλέον; Δὲν εἶναι ὁ Ἀλῆς Βεζίρης; Νὰ τὸν ἰδῶ μόνον ἀκόμη, καὶ ἔπειτ' ἂς ἀποθάνω.

— Πρέπει νὰ ζήσῃς, μῆτερ, εἶπεν ἡ Χαϊνίτζα μ' ἔκφρασιν κατηφῆ καὶ σχεδὸν ἀγρίαν.

— Καὶ διατί; εἶπεν ἡ Χάμκω μετὰ παραφορᾶς. Δὲν ἐπληρώθη ἡ πρόῤῥησις; τὰ μυστηριώδη σημεῖα ὅσα ἔβλεπον καθ' ἑκάστην εἰς τὸ ἑσπερινὸν λυκαυγὲς ἐπὶ τῆς νηπιότητος τοῦ Ἀλῆ, αὐτὰ δὲν ἐπηλήθευσαν; Ὁ υἱός μου δὲν εἶναι σατράπης τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου; Τώρα ἡ ὥρα μου ἦλθεν. Ἐπὶ ζωῆς μου περιεφρόνησα τὸν ἔρωτα ὅλων τῶν ἀνδρῶν, διότι ἡ μήτηρ τοῦ λέοντος τοῦ Τεπελενίου πρὸς ὅλους τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους περιφρόνησιν μόνον ἠμπορεῖ ν' αἰσθανθῇ.

— Ἀληθές, εἶπεν ἡ Χαϊνίτζα. Ὡς μικρὰ κόρη σ' ἔβλεπον, ὡραίαν καὶ νέαν, νὰ μειδιᾷς καταφρονητικῶς ὅταν ἤκουες τοὺς ἰσχυροτέρους ἀρχηγοὺς νὰ σὲ ὁμιλοῦν περὶ ἔρωτος.

— Διότι ὁ Ἀλῆς ἦτον υἱός μου! εἶπεν ἡ Χάμκω ὑπερηφάνως.

Ἡ Χαϊνίτζα ἐξηκολούθησε, τοὺς χαρακτῆρας τῆς Χάμκως σπουδάζουσα, ὡς ἂν ἤθελε νὰ ὑπολογίσῃ τὸ ἀποτέλεσμα ἑκάστης τῶν λέξεών της.

— Τῷ ὄντι, μῆτερ, πολὺν καιρὸν τὰ ᾄσματα ὅλα τῶν ἁρματωλῶν ἔψαλλον τὴν Χάμκων μόνον, τὴν χήραν τοῦ Βελῆ, καὶ παρέβαλλον τὸ ὕψος τῆς ἀδαμάστου καρδίας σου πρὸς τὰς ἀγρίας κορυφὰς καὶ τὰς ἀπατήτους χιόνας τῶν Ἀκροκεραυνίων.

— Ὁ Ἀλῆς ἦτον υἱός μου, ἐπανέλαβεν ἡ Χαϊνίτζα, μὲ ἀκτινοβολοῦσαν συναίσθησιν ὑπεροψίας, ἥτις εἰζωογόνησεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν τοὺς ἤδη ὑπὸ τοῦ θανάτου ἠλλοιωμένους τοῦ προσώπου της χαρακτῆρας.

— Εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὄρη, ἐξηκολούθησεν ἡ Χαϊνίτζα, τὸ ὄνομα τῆς Χάμκως ἐπροφέρετο πάντοτε μετὰ τρόμου καὶ σεβασμοῦ, καὶ ὁ Ἀλβανὸς, ὁ Ὀθωμανὸς ἢ ὁ Ἕλλην, ὁ Ἁρματωλὸς, ὁ Κλέπτης ἢ ὁ Ῥαγιᾶς, ὅπου τὴν ἀπήντων τὴν προσεκύνουν ἐδαφιαίως, ὡς αὐτὴν τὴν Σουλτάναν.

— Καὶ ἐμέθυον, κόρη μου, ἀπὸ τὰς ὑποκλίσεις ταύτας, ὑπέλαβεν ἡ Χάμκω, καὶ ἡ ὑπεροψία μου ὑπερήρετο μέχρι τῶν νεφελῶν, καὶ ἂν ἦτον ἀνάγκη, διὰ τῆς ζωῆς μου, διὰ μυρίων βασάνων, ἤθελον ἐξαγοράσει τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας τοῦτο, διότι ἀντανακλᾶτο ἐπὶ τοῦ υἱοῦ μου, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἐξεπήγαζεν, διότι οἱ οὕτω τιμῶντές με, τοῦ Ἀλῆ τὴν μητέρα ἐτίμων, διότι, ἀφ' οὗ ἡ τύχη ἐμὲ κατέστησε μητέρα του, ἤθελον εἰς βασιλικὸν θρόνον νὰ κάθημαι. Καὶ πίστευσέ με, προσέθηκεν ἡ Χάμκω, ἀνορθουμένη ὑπερηφάνως, καὶ μετὰ σχήματος μεγαλοπρεπεστάτου μακρύνουσα τοῦ προσώπου της τοὺς λευκούς της ἰούλους, ἐκείνη εἰς ἣν ἡ τύχη ἀπεκάλυψεν ὅτι ἀπεκάλυψεν εἰς ἐμὲ, ἐκείνη ἥτις ἔχει τὴν εὐτυχίαν νὰ εἶναι τοῦ Ἀλῆ μήτηρ, ἐκείνη εἶναι μᾶλλον ἢ βασίλισσα, ἐκείνη δὲν εἶναι θνητή.

Ὑπὸ ἀγρίου υἱϊκοῦ κινουμένη φίλτρου, ἡ Χαϊνίτζα εἶχεν ἐπιτύχει ὃν ἐπεζήτει σκοπὸν, διότι ἤθελε νὰ παροξύνῃ μέχρι παραφορᾶς τὴν ἀκάθεκτον καὶ ὑπερόπτην μονομανίαν τῆς μητρός της, ὅπως ἐκεῖθεν, ὡς ἐξ ὑψηλοτέρας περιωπῆς, τὴν βυθίσῃ ἀσφαλέστερον καὶ ἐπαισθητότερον εἰς ἄλλην φοβερὰν ἀνάμνησιν, βάραθρον αἰσχύνης καὶ ὕβρεως, ἥτις νὰ παροξύνῃ τῆς Χάμκως τὸ φιλέκδικον αἴσθημα, καὶ νὰ τὴν πείσῃ εἰς τὴν ἀνθρωποθυσίαν δι' ἧς καὶ μόνης κατὰ βδελυρὰν πρόληψιν ἠδύνατο εἰσέτι νὰ σωθῇ ἡ ζωή της. Διὸ καὶ βραδέως ἐπαναλαμβάνουσα τὰς τελευταίας λέξεις τῆς μητρός της,

— Ἀληθῶς λέγεις, μῆτερ, εἶπεν ἡ Χαϊνίτζα· ἐκείνην εἰς ἣν ἡ τύχη ἀπεκάλυψεν ὅ,τι σοὶ ἀπεκάλυψεν, ἐκείνη ἥτις ἔχει τὴν εὐτυχίαν νὰ εἶναι μήτηρ τοῦ Ἀλῆ, τοῦ λέοντος τοῦ Τεπελενίου, τοῦ Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, ἐκείνη δὲν εἶναι θνητή.

Ἡ Χάμκω ἀνώρθωσε τότε τὸ μέτωπόν της ὑπερηφάνως, ὡς ἂν ἔφερε βασιλίσσης διάδημα.

— Ἀλλὰ, διατί, ἐξηκολούθησεν ἡ Χαϊνίτζα, ἔντρομος διὰ τὴν φοβερὰν τρικυμίαν ἣν αἱ λέξεις της ἔμελλον νὰ διεγείρωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τῆς μητρός της, διατί ὁ αἴσχιστος ληστὴς Λιάπης, ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ εἴπῃ κατὰ πρόσωπον εἰς τὸν λέοντα τοῦ Τεπελενίου. «Ἀλῆ σατράπα τῶν Ἰωαννίνων, Ἀλῆ Βεζίρη τῆς Θεσσαλίας, σὺ ὃν γονυπετεῖς καὶ ἔντρομοι πλησιάζουσιν οἱ λαοὶ, σὺ ὅστις δι' ἑνὸς νεύματος μανδρίζεις τοὺς κατοίκους τοῦ βοῤῥᾶ εἰς τὴν μεσημβρίαν καὶ τῆς μεσημβρίας εἰς τὸν βοῤῥᾶν ὡς ποίμνια, σὺ ὅστις δι' ἑνὸς νεύματος στέλλεις νέφη στρατιωτῶν καὶ ἀποτεφροῖς καὶ γυμνώνεις τὰς ἰσχυροτέρας πόλεις, σὺ ὁ πλουσιώτερος βασιλεὺς, σὺ ὁ ὡραιότερος καὶ ἀνδρειότερος τῶν ὡραιοτέρων καὶ ἀνδρειοτέρων ὁπλαρχηγῶν, σὺ οὗ ὁ Σουλτάνος ἐν μέσῳ τοῦ Διβανίου του μετ' ἀνησυχίας προφέρει τὸ ὄνομα. . . .

— Πρόσεξε! πρόσεξε! διέκοψεν ἡ Χάμκω ταπεινῇ τῇ φωνῇ, μετὰ φλογερῶν ὀφθαλμῶν προσηλωμένων εἰς τὴν θυγατέρα της, καὶ προαισθανομένη ἀναμφιβόλως τὴν φοβερὰν πτῶσιν ἥτις εἵπετο μετὰ τὸ ὕψος τῆς λαμπρᾶς ταύτης περιγραφῆς τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀλῆ.

— Διατί ὁ ῥαγιᾶς, ὁ λιάπης καὶ ὁ ληστὴς, ἐξηκολούθησεν ἡ Χαϊνίτζα μετὰ λαμπρᾶς φωνῆς, πρέπει, μῆτερ, νὰ δύναται νὰ βυθίσῃ τὸν υἱόν σου, τὸν ἀδελφόν μου εἰς ἄβυσσον αἰσχύνης, ἅμα προφέρῃ τὴν λέξιν « Γαρδίκι! »

Μόλις δ' ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας, καὶ οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου τῆς Χάμκως ἔγιναν πελιδνοὶ, καὶ εἰς τοὺς πεπλανημένους της ὀφθαλμοὺς ἔλαμψε καταχθόνιος φλόξ. Ἔπειτα δὲ τὰς ἀσάρκους της χεῖρας εἰς τὸ μέτωπον φέρουσα, ὡς ἂν ἐξύπνα ἀπὸ φοβερὸν ἐνύπνιον, ἔκλεισε τοὺς γρόνθους ὡς ἐν σπασμῷ λύσσης, καὶ καλύπτουσα δι' αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς της, ἀνέπεμψε μακρὸν γογγυσμὸν, ἀνακαθημένη εἰς τὸ στρῶμά της. Ἡ Χαϊνίτζα ἐκυριεύθη ὑπὸ τρόμου τότε, καὶ ἐφοβήθη μὴ ἡ ἰσχυρὰ συγκίνησις αὕτη ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον τῆς μητρός της, ἥτις ἦτον ἤδη τοσοῦτον ἐξησθενημένη. Ἀλλ' εἰς τὴν Χάμκων ἡ ζωηρότης τῶν ἀναμνήσεων, αἵτινες διεγέρθησαν ἐν αὐτῇ

τῇ ἔδωκε ψευδῆ τινα καὶ πυρετώδη δύναμιν, καὶ μανιωδῶς ἀνέκραξε·

— Ἤθελον ν' ἀποθάνω, καὶ ἐλησμόνουν τὴν ἐκδίκησίν μου! Ὄχι! θέλω νὰ ζήσω, νὰ ζήσω διὰ νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ ζήσω διὰ νὰ ἰδῶ τὴν πυρκαϊὰν τῆς αἰσχάτης οἰκίας τῆς βδελυρᾶς ἐκείνης πόλεως, νὰ ζήσω διὰ νὰ ἰδῶ τὴν ἀγωνίαν τοῦ τελευταίου κατοίκου της ἐν ταῖς φρικτοτέραις βασάνοις. Ναί, ναί, πρέπει νὰ ζήσω, ἀφ' οὗ ὁ υἱός μου, παντοδύναμος ὤν, λέγει ὅμως ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ μ' ἐκδικήσῃ ἀκόμη. ἀφ' οὗ δὲν ἐκτύπησεν εἰσέτι ἡ τελευταία ὥρα τοῦ μισητοῦ ἐκείνου λαοῦ, . . . θέλω νὰ ζήσω διὰ νὰ περιμείνω τὴν ὥραν ἐκείνην. Θέλω νὰ ζήσω μέχρις οὗ ὁ φοβερὸς λέων μας ἐκδικήσῃ τὴν μητέρα του. Ποῦ εἶναι ὁ Βεκτακτζῆς; Ἂς ἑτοιμάσῃ ἀμέσως τὰς αἱματηρὰς γοητείας του, καὶ ἄλλας ἀκόμη, χωρὶς ἐλέους χωρὶς εὐσπλαγχνίας, διότι θέλω νὰ ζήσω.

— Νὰ ἐκτελέσθῃ τὴν θυσίαν ὁ Βεκτακτζῆς! διέταξεν ἀμέσως κατεσπευσμένως ἡ Χαϊνίτζα πρὸς τὴν Κυπρίαν δούλην, ἥτις τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἐξῆλθεν. Ἀλλ' αἴφνης ἡ Χαϊνίτζα ἀνασκιρτῶσα ἔτεινε τὸ οὖς. Μεμακρυσμένος ἦχος *μεχτερχανὲ* καὶ κυμβάλων ἔπνιξε τὴν ἀκοήν της. Ῥιφθεῖσα δὲ πρὸς τὸ παράθυρον, καὶ διανοίξασα τὸ παραπέτασμα, ἀνέκραξε.

— Μῆτερ, μῆτερ, ὁ Ἀλῆς! . . .

— Ὁ υἱός μου! ἆ! δὲν χρειάζομαι πλέον τὰς γοητείας! Τώρα θὰ ζήσω! τοῦ παιδίου ἡ θυσία ν' ἀναβληθῇ, ἀνέκραξεν ἀποτεινομένη πρὸς ἐπανελθοῦσαν τὴν Κυπρίαν μετ' ἀπεριγράπτου ἐξάψεως ἡ Χάμκω, διότι εἰς τὴν καρδίαν της ἡ χαρὰ ἐνεστάλαξέ τινα ἐπιείκειαν καὶ συνειδήσεως τύψιν.

—o—

ΚΕΦ. Ζ΄.

Η ΔΙΑΘΗΚΗ.

— Μῆτερ! . ., μῆτέρ μου! Ταύτας μόνας τὰς λέξεις ἐδυνήθη νὰ προφέρῃ ὁ Ἀλῆς μεταξὺ κοπετοῦ ἐναγκαλιζόμενος τὰ γόνατα τῆς Χάμκως, ἧς οἱ χαρακτῆρες ὑπὸ τοῦ προσεγγίζοντος θανάτου ἀλλοιούμενοι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, προεμήνυον τὸ προσεχὲς τέλος της. Ἡ δὲ Χαϊνίτζα μὲ ἀτενὲς τὸ βλέμμα καὶ φλογερόν, δὲν ἔκλαιεν, ἀλλ' ἠτένιζε μετ' ἀγρίας χαρᾶ, τὸν ἀδελφόν της.

Ἅμα δ' ἐπραΰνθη ἡ πρώτη ζέσις τῆς συνεντεύξεως ταύτης, ἡ Χάμκω λαβοῦσα διὰ τῶν δύω ἐξησθενημένων χειρῶν της τὴν κεφαλὴν τοῦ πρὸ ποδῶν της γονυπετοῦντος Ἀλῆ, τὴν ἔσυρε πρὸς ἑαυτήν, καὶ μετ' ανησύχου μητρικῆς φιλοστοργίας ἐρευνῶσα τὴν ὡραίαν αὐτοῦ φυσιογνωμίαν, ἥτις τότε ἐξέφραζε βαθυτάτην καὶ εἰλικρινεστάτην λύπην, ἀνέκραξε μετὰ ζωηρότητος ἀναλαμπούσης εἰς τοὺς σβεννυμένους της ὀφθαλμούς,

— Πάντοτε ὁ ὡραιότερος, ὁ ἀνδρειότερος πάντων. Ἔπειτα δέ, ὡς ἂν φοβερά τις ἰδέα ἀνεμίγη εἰς τοὺς λογισμούς της, προσέθετε μετὰ παραφορᾶς,

— Ἀποθνήσκω, ἀποθνήσκω, καὶ τὸ Γαρδίκι δὲν ἔπεσε τέρρα ἀκόμη, καὶ ὁ ἔσχατος τῶν μισητῶν του κατοίκων δὲν ἐξέπνευσεν ἀκόμη ἐν ταῖς βασάνοις! Ἐπάρατος, ἐπάρατος, ἐπάρατος σύ, Ἀλῆ Τεπελένιε!

— Ἀδελφή μου! παραφρονεῖ! φεῦ! θ' ἀποθάνῃ, ἀνέκραξεν ἡ Χαϊνίτζα, πίπτουσα γονυπετής, καὶ καταφιλοῦσα μετ' ἀπελπισίας τὴν ἤδη ὑγρὰν καὶ κατεψυγμένην χεῖρα τῆς Χάμκως.

— Μῆτερ, μῆτέρ μου! . . . Ἐγὼ εἶμαι, ὁ υἱός σου, ὁ Ἀλῆς ὅστις ἔρχεται νὰ σ' ἐκδικήσῃ, ἔκραξεν ὁ σατράπης μετὰ φωνῆς τοσοῦτον περιπαθοῦς καὶ τεθλιμμένης, ὥστε ἐφάνη κρούσασα τελευταίαν χορδὴν εἰς τὴν καρδίαν της ἐκπνεούσης. Τότε ἡ Χάμκω ἐγερθεῖσα καὶ καθεσθεῖσα, ἔμεινεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐν σιωπῇ, ὡς θέλουσα νὰ συνέλθῃ. Ἔπειτα δὲ ἑαυτὴν τελευταίαν νίκην νικήσασα, εἶπε μετὰ φωνῆς κατ' ἀρχὰς ἠρέμου καὶ σοβαρᾶς, ἔπειτα δὲ κατ' ὀλίγον παροξυνθείσης εἰς ὑπερτάτην ἔξαψιν·

— Ἀλῆ, υἱέ μου! . . . σὺ εἶσαι! . . . σὲ γνωρίζω . . . καλά. Καὶ σὺ Χαϊνίτζα. Καλά. Τὸ πνεῦμά μου εἶναι ἥσυχον τώρα. Ἀκούσατε τὰς λέξεις ταύτας, τὰς τελευταίας λέξεις μητρὸς πρὸς τέκνα ἀγαπητά. Εἴθε νὰ μὴ μ' ἐλλείψῃ ἡ δύναμις ἕως ὅτου εἰπῶ ὅσα ἔχω εἰς τὴν ὑπερτάτην ταύτην στιγμήν. Ἀλῆ, πρέπει νὰ μάθῃς τίς εἶναι τοῦ θανάτου μου ἡ αἰτία, τί πρὸ πολλοῦ χρόνου καταβιβρώσκει τὴν ζωήν μου.

— Μῆτερ, δὲν θ' ἀποθάνῃς, εἶπον συγχρόνως ὁ Ἀλῆς καὶ ἡ Χαϊνίτζα.

— Θ' ἀποθάνω, θ' ἀποθάνω πρόωρον θάνατον, ὡς πρόωρος εἶναι καὶ ἡ πολιὰ αὐτὴ κόμη ἥτις καλύπτει τὴν κεφαλήν μου. Ἀλλὰ τί ἐλεύκανε τὰς τρίχας μου; Τί μὲ φέρει εἰς τὸν τάφον; Ἡ ἀπελπισία . . . φοβερὰ ἀνάμνησις ἥτις καθ' ἡμέραν ὡς σκώληξ μὲ κατατρώγει, καὶ κατέστρεψε πᾶσαν τὴν δύναμιν τῆς ἀνδρείας μητρὸς τοῦ λέοντος τοῦ Τεπελενίου, εἶπεν ἡ Χάμκω, ῥίπτουσα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν της τελευταίαν ὑπερηφανείας ἀκτῖνα.

— Δυστυχὴς ἐγώ! ἐγὼ προεκάλεσα τὴν φοβερὰν ταύτην ἀνάμνησιν, διὰ νὰ σ' ἀναγκάσω νὰ ζήσῃς ἕως ὅτου ἀπολαύσῃς τῶν καρπῶν τῆς ἐκδικήσεώς σου, φιλτάτη μῆτερ, εἶπεν ἡ Χαϊνίτζα. Ἀλλ' ἂς γίνῃ ἡ γοητεία, ἡ γοητεία! Πᾶσα στιγμὴ χρονοτριβῆς σὲ φέρει πρὸς τὸν τάφον Τρέχω νὰ φέρω τὸν Βεκτακτζῆν.

— Ὄχι! εἶπεν ἡ Χάμκω ἐπιτακτικῶς. Εἶδα τὸν υἱόν μου, καὶ ἀφ' οὗ τὸν εἶδα, ἡ ἐκδίκησίς μου εἶναι ἀσφαλής. Εἶδα τὸ ξίφος τὸ μέλλον νὰ σφάξῃ τὰ θύματά μου.

— Ναί, θὰ τὰ σφάξῃ, μῆτερ! Μὰ τὴν πολιάν σου κόμην, μὰ τὴν θανάσιμόν σου ἀπελπισίαν, σοὶ τὸ ὀμνύω. Ἀγνοῶ ὅμως τὴν ὥραν τῆς ἐκδικήσεως. Διὰ νὰ τὴν ἔχω βεβαίαν πρέπει νὰ τὴν περιμείνω.

— Τί μὲ μέλλει ποία θὰ εἶναι ἡ ὥρα· ἀρκεῖ νὰ εἶμαι βεβαία ὅτι θὰ ἠχήσῃ πένθιμος καὶ αἱματηρά. Ἔπειτα, ἐπρόσθεσεν ἡ Χάμκω μετὰ φοβεροῦ μειδιάματος, καθ' ἑκάστην δὲν αὐξάνει ὁ μισητὸς ἐκεῖνος λαός; πᾶσα γενεὰ δὲν προσθέτει νέα θύματα εἰς τὰ παλαιά; Ὁ καταχθόνιος δαίμων εὐλογῶν τὰς μητέρας νὰ τὰς καταστήσῃ εὐφόρους! νὰ εὐλογήσῃ τὴν φύσιν,

ὥστε νὰ τοῖς δαψιλεύῃ τὰ δῶρά της· νὰ εὐλογήσῃ τὸν λαὸν τοῦτον, ὥστε νὰ ὀνειρεύηται τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, ν' ἀγαπᾷ τὴν ζωὴν, προσηλούμενος εἰς αὐτὴν διὰ τῶν φιλτάτων, διὰ τῶν πολυτιμωτάτων δεσμῶν· ὥστε νὰ εὐλογῶσι καθ' ἡμέραν τὴν τύχην καὶ νὰ τὴν εὐχαριστῶσιν ὅτι τῆς σήμερον τὰ δῶρα ὑπερβαίνουσι τὰ δῶρα τῆς χθές. Καὶ ἔπειτα, ὅταν ἀνατείλῃ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ν' ἀκούσῃ αἰφνηδίως τὸν βρυχηθμόν σου, νὰ πέσῃ ὑπὸ τοὺς ὄνυχάς σου, ὦ λέων τοῦ Τεπελενίου.

— Καὶ θὰ εἶσαι, μῆτερ, παροῦσα εἰς τὴν αἱματηρὰν ἐκείνην θυσίαν, ὑπέλαβεν ὁ Ἀλῆς, βλέπων μετὰ τρόμου ὅτι τῆς Χάμκως τὸ βλέμμα ἤρχισε νὰ πλανᾶται ἐκ νέου.

Καὶ τῷ ὄντι παραφορὰ πρόδρομος τοῦ θανάτου ἐφάνη ὅτι τὴν κατέλαβε τότε. Ἀλλ' ὁ παροξυσμὸς οὗτος τῆς ἀγωνίας παρέστησε τὸ παράδοξον φαινόμενον, ὅτι εἰς τὴν τεταραγμένην φαντασίαν τῆς ἡμιθανοῦς κατώπτρευσεν αἰφνηδίως πιστὴν τοῦ παρελθόντος εἰκόνα, καὶ ἰσχυρὰ ἀντίδρασις τῶν αἰσθημάτων ἅτινα ἐδυνάστευον ὅλην της τὴν ζωὴν, τῇ ἀνεκάλει χρόνους μεγάλης μὲν δόξης, ἀλλὰ καὶ φοβεροὺς δι' αὐτήν.

Τοτε ταπεινῇ τῇ φωνῇ, συνεχῶς διακοπτομένῃ ὑπὸ εἴδους λαρυγγισμοῦ γοεροῦ, καὶ ὑπὸ λέξεων ἀσυναρτήτων ὡς ἐν μανίας παραφορᾷ, ἡ Χάμκω ἤρχισεν εἶδος τι μυρολογίου, ὃ ἐφαίνετο προφέρουσα ὡς ἐπὶ τοῦ ἰδίου της τάφου, καὶ ἐν ᾧ ἐξέχει τὴν τελευταίαν κραυγὴν ὑπερηφάνου φιλοστοργίας μίσους καὶ ἐκδικήσεως. Ὁ δ' Ἀλῆς καὶ ἡ Χαϊνίτζα ἤκουον τὰς φοβεράς της ἀποκαλύψεις χωρὶς νὰ τολμῶσι νὰ τὴν διακόψωσι, τὰς ἤκουον μετ' εὐλαβείας καὶ θλίψεως.

— Ἡ χήρα τοῦ Βελήβεη ἀπέθανεν, εἶπεν ἡ Χάμκω, ἀπέθανεν ἡ χήρα τοῦ Βελήβεη· μέλας φαλακρὸς ἀετὸς ἐκάθησεν εἰς τὴν σκοτεινήν της κυπάρισσον, καὶ μ' αἱματωμένον τὸ ῥάμφος, μὲ φλογερὸν τὸν ὀφθαλμὸν, εἶπε πρὸς τὴν νεκρὰν διὰ τοῦ λίθου τοῦ τάφου της. « Ἀπέθανεν ὁ ἄνδρας σου φαρμακευμένος ἢ ἀπὸ μάγια ἀπέθανε. Τότε ἡ Χάμκω, ἡ ἀνδρεία κόρη τοῦ Βέη τῆς Κονίτζης, ἡ χλωμὴ νεκρὰ ἐχλώμανε περισσότερον, καὶ ἀπεκρίθη εἰς τὸν κακὸν ἀετόν· Ὁ Χάρων ἐπῆρε τὸν Βελήβεην εἰς τὸν ἐρυθρόν του μανδύαν, καθὼς μ' ἐπῆρε κ' ἐμὲ, καὶ μὲ ἥπλωσεν ἐδῶ εἰς τὸ χῶμα. Ὁ Βελήβεης μεν τὴν νεκρικήν του φωνὴν διηγήθη εἰς τὸν Χάρωνα ἂν φαρμακευμένος ἀπέθανεν ἢ ἀπὸ μάγια. Ὕπαγε, ἐρώτησέ τον, τὸν Χάρωνα, ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ σε τὸ εἰπῶ. Ἐγὼ μ' ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸ ψυχρὸν μάρμαρον, ἄλλο δὲν ἠξεύρω εἰμὴ νὰ κλαίω μὲ παγωμένα δάκρυα τὸν Ἀλῆν, τὸν ὡραῖον υἱόν μου, τὴν Χαϊνίτζαν, τὴν ὡραίαν κόρην μου. Ἄλλοτε ὑπὸ τὸν γλυκὺν οὐρανὸν καὶ εἰς τὸ λαμπρόν μου σαράγι τοὺς ἔσφιγγον καὶ τοὺς δύω περιπαθῶς εἰς τὴν ἀγκάλην μου.

Ἔπειτα δὲ ἡ δυστυχὴς μήτηρ, πρὸς ἑαυτὴν ὁμιλοῦσα, ἐξηκολούθησε κινοῦσα τὴν πολιὰν κεφαλήν της μετ' ἐκφράσεως ἀπηλπισμένης φιλοστοργίας, ἥτις ἐκίνησεν εἰς ὀλολυγμοὺς τὸν Ἀλῆν καὶ τὴν Χαϊνίτζαν.

— Ὦ! ναὶ, ἄλλοτε ἦσο, Χάμκω, εὐτυχὴς, ἦσο ὑπερήφανος διὰ τὰ δύω παιδία σου . . . . εὐτυχὴς καὶ ὑπερήφανος μετ' αὐτῶν, καὶ περιφρονοῦσα τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὸν ἔρωτα τῶν ἀνδρῶν. Μάτην ἔλεγον οἱ Ἀρματωλοί. « Εὐτυχὴς ἡ γυνὴ ἥτις βλέπει τοὺς πολεμιστὰς καταθέτοντας τὸ ξίφος των εἰς τοὺς πόδας της, καταθέτοντας τὸ ὀξὺ ξίφος καὶ λαμβάνοντας τὴν γλυκεῖαν λύραν πρὸς χάριν της. Ἡ γυνὴ ἡ δυναμένη νὰ λέγῃ εἰς τοὺς πολεμιστὰς, » Τρέξατε εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰ πεδία, εἰς τὴν θάλασσαν, τρέξατε, καὶ φέρετέ μοι τὰ λάφυρα, » καὶ ν' ἀκούῃ τοὺς πολεμιστὰς τρέχοντας μετὰ κλαγκῆς ὅπλων, καὶ νὰ τοὺς βλέπῃ ἐπανερχομένους καὶ λέγοντας· Ἰδοὺ τὰ παχέα ποίμνια τῶν βοσκῶν τοῦ πεδίου, ἰδοὺ τὰ κειμήλια τοῦ ἐμπόρου τῶν θαλασσῶν, ἰδοὺ τὰ καπνίζοντα πυροβόλα τῶν κλεπτῶν τῶν ὀρέων, διότι δὲν εἶναι κλέπται αἰγῶν, οἵτινες φεύγουν καὶ κρύπτονται, ἀλλ' εἶναι κλέπται ἔχοντες ξίφη καὶ πυροβόλα, καὶ μὴ δίδοντες τὰ ὅπλα των εἰμὴ ὅταν ἀποθνήσκουν. » Ἀλλὰ μάτην ἡ Χάμκω, ἡ εὐτυχὴς, ἡ ὑπερήφανος μήτηρ, ἀπεκρίνετο εἰς τοὺς πολεμιστάς. « Ὄχι, φυλάττω ὅλην μου τὴν ψυχὴν, ὅλην μου τὴν καρδίαν διὰ τὸν υἱον μου· ὡραῖαι καὶ ἀνδρικαὶ εἶναι αἱ φωναί σας· ἀλλὰ προτιμῶ ν' ἀκούω τὴν μυστηριώδη φωνὴν, τὴν μεγάλην ὡς τὴν φωνὴν τῆς καταιγίδος, τοῦ κεραυνοῦ, ἢ τῆς μυκωμένης θαλάσσης, τὴν φωνὴν ἥτις μοὶ λέγει, εἴτε ἔξυπνος εἶμαι εἴτε ὑπνόττω, ὅτι ὁ υἱός μου ὁ Ἀλῆς, θὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεως, καὶ θὰ γίνῃ βεζύρης. Καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ ἥλιος, καὶ οἱ ἀστέρες, εἰσὶ δι' ἐμὲ ὡς τὸ σῶμα τῆς μεγάλης ταύτης φωνῆς. Διότι ὁ οὐρανὸς εἰς τὰ νέφη του, ὁ ἥλιος εἰς τὰς ἀκτῖνας του, οἱ ἀστέρες εἰς τὴν λάμψιν των, ἔγραφον ὅτι ἡ φωνὴ ἔλεγεν, ὅτι ὁ υἱός μου θὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης.

— Ἀποθνήσκει, παραλαλεῖ, εἶπεν ὁ Ἀλῆς μετ' ἐγκαρδίου θλίψεως, βλέπων ψυχρὸν ἱδρῶτα ἀποῤῥέοντα τοῦ μετώπου της.

— Μῆτερ, ἄκουσέ μας, γνώρισέμας! ἔκραξεν ἡ Χαϊνίτζα σφίγκουσα τὴν Χάμκων εἰς τὰς ἀγκάλας της μετ' ἀπελπισίας. Ἀλλ' αὐτὴ μὲ λάμποντας τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐν τῷ φοβερῷ τούτῳ πυρετώδει παροξυσμῷ δαπανῶσα τὰς ἐσχάτας ζωτικάς της δυνάμεις, ἐξηκολούθησε χωρὶς νὰ φαίνηται ἐννοοῦσα πλέον ὅτι τὰ τέκνα της ἦσαν παρόντα.

— Καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ ἦλθον καὶ εἶπον εἰς τὴν Χάμκων, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὅταν ἔζη ἀκόμη ἡ χήρα τοῦ Βελήβεη. « Εἶσαι ἀνδρεία, περιφρονεῖς τὸν ἔρωτά μας, ἀλλ' ἡ καρδία σου εἰς ἄλλον ἔρωτα δὲν εἶναι δεδομένη. Ἡ καρδία σου εναι ψυχρὰ πρὸς ὅλους ἡμᾶς, ὡς ἡ χιὼν τῶν ὀρέων· ἡμεῖς, θύγατερ τοῦ Βέη τῆς Κονίτζης κηρυττόμεθα ὑπερασπισταὶ τοῦ ὡραίου Ἀλῆ, τοῦ υἱοῦ σου, καὶ τῆς ὡραίας Χαϊνίτζας, τῆς κόρης σου. » Τότε τῆς Χάμκως ἡ καρδία ἐσκίρτησεν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, καὶ τότε εὐχαριστήσασα τοὺς ἀρχηγοὺς, ἔλαβε τὰ ὅπλα της, καὶ τοῖς εἶπεν, « Ἐμπρὸς λοιπὸν, κατὰ τοῦ Βέη τοῦ Γαρδικίου, ὅστις ἔφερε τοὺς κλέπτας καὶ ἐλεηλάτησαν τὰς ἐπαύλεις μας, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς κατοίκους των.

— Μῆτερ, μῆτερ, ἀνέκραξεν ἔντρομος ὁ σατράπης,

όταν είδεν ότι τοῦ πνεύματός της ἡ παραφορὰ τὴν ἐπανέφερεν εἰς τὸ φοβερὸν ἐπεισόδιον, οὗ ἡ μνήμη ἐξῆπτε θανάσιμον παρ' αὐτῇ μανίαν.

Ἀλλ' αὐτὴ ἐξηκολούθησε μετὰ φωνῆς διακοπτομένης ἣν συνώδευον σχήματα βίαια καὶ σπασμωδικά.

— Ὡραία ἦτον ἡ νὺξ, ὡραία ἦτον καὶ σκοτεινὴ ἀφ' οὗ ἐνικήθησαν οἱ Γαρδικιῶται. Εἶχον πολεμήσει ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἑσπέραν ἐπολέμουν ἀκόμη. Ἡ Χάμκω ἡ λέαινα, καὶ ὁ υἱός της ὁ λέων, εἶχον ἀπαυδήσει σφάζοντες. Ἔφυγον οἱ Γαρδικιῶται, ἔφυγον ὅλοι. Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ ἁρματωλοί της ἠθέλησαν ν' ἀναπαυθοῦν εἰς μίαν φάραγκα, φάραγκα σκοτεινήν. Οἱ στρατιῶται ἐξέτεινον τὰς κάπας των εἰς τοὺς γυμνοὺς βράχους . . . καὶ ἐκοιμήθησαν. . Ἡ Χάμκω ἐκρύωνε διὰ τὰ παιδία της. ἐκρύωνεν ὡς τώρα κρυώνει ἐντὸς τοῦ τάφου. Τὰ δυστυχῆ παιδία, ἡ νὺξ τὰ ἐπάγωνεν, ἀφ' οὗ τὰ ἔκαυσεν ὅλην τὴν ἡμέραν ὁ ἥλιος καὶ τοῦ πολέμου ἡ θέρμη! Ἦτον σκότος, σκότος βαθὺ, καὶ κρότος κανεὶς δὲν ἠκούετο, κανεὶς πλὴν τοῦ ἀνέμου κλαίοντος εἰς τὰς καλάμας τοῦ ἕλους. Ἡ Χάμκω εἰς κοῖλον καθημένη βράχον, ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας της ἀφ' ἑνὸς τὸν υἱόν της, ἀφ' ἑτέρου τὴν κόρην της, καὶ ἔσφιγξε τὰ παιδία εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ ἐφίλει τὴν κόμην των, ὡς ἂν ἠδύναντο τὰ φιλήματα νὰ τὰ θερμάνωσι . . . καὶ ἔπειτα τὰ ἐκάλυπτε μὲ τὴν ἄκραν τοῦ μανδύου της, καὶ τὰ ἔθαλπεν ἀκόμη μὲ τὴν πνοήν της. Εἶχε νικήσει τοὺς Γαρδικιώτας, καὶ ὅμως ἦτον δυστυχής, δυστυχὴς ὡς μήτηρ, ἧς τὰ παιδία κρυώνουν. Τέλος κ' ἐκεῖνα ἀπεκοιμήθησαν. Ἡ μήτηρ ἠθέλησε ν' ἀγρυπνήσῃ ἐπ' αὐτῶν, ἀλλ' οἱ κόποι τὴν ἐνίκησαν, τὴν ὀκνηράν! τὴν κατηραμένην, τὴν ἀποτρόπαιον! Οἱ κόποι τὴν ἐνίκησαν καὶ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς. . . . Αἴφνης ἐξυπνᾷ, καὶ βλέπει αἰχμαλώτους τὰ δύω παιδία της . . . Ἠθέλησε τότε νὰ ῥιφθῇ πρὸς αὐτὰ, ἀλλὰ δὲν εἶχε προσέξει ὅτι ἦτον καὶ ἡ ἰδία αἰχμάλωτος. Οἱ ἄνανδροι Γαρδικιῶται, ἀφ' οὗ ἔφυγον πρῶτον, ἀφ' οὗ ἔφυγον ὅλοι, . . . ἐκρύβησαν εἰς τὴν φάραγκα, . . . καὶ ἀφ' οὗ εἶδαν κοιμώμενα τὰ ἀνδρεῖα μας παληκάρια, ἐπλησίασαν ἕρποντες ὡς αἱ δόλιαι ἀλώπεκες, ἔσφαξαν πολλοὺς ἀνδρείους, . . . ἄλλους ἔδεσαν διὰ τῆς ἀπάτης . . . καὶ ᾐχμαλώτισαν τὴν Χάμκων καὶ τὰ παιδία της. . . Τότε! τότε! . . . ἀνέκραξεν ἡ μήτηρ τοῦ Σατράπου μετὰ τρομερᾶς ἠρεμίας, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς πενθίμου, καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀσθενοῦς καὶ συγκεκαλυμμένης, ἐνῷ ὁ Ἀλῆς καὶ ἡ Χαϊνίτζα, γονυπετεῖς, καὶ μ' ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας παρηκολούθουν μετὰ φρίκης ἐπὶ τοῦ προσώπου της ἐπιφαινόμενα ἤδη τὰ σημεῖα τοῦ θανάτου,—Τότε, ἐξηκολούθησεν ἡ Χάμκω, ἡ μήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ, ἡ νέα παρθένος τοῦ Τεπελενίου . . . καὶ ἡ χήρα τοῦ Βελήβεη, ἡ ὑπερόπτις γυνὴ, ἥτις δὲν ἐνόμιζε τὸν ἔρωτα τῶν ἀνδρῶν ἄξιον ἑαυτῆς, . . . ἡ θυγάτηρ τοῦ Βέη τῆς Κονίτζης, εἰς ἣν ἡ μεγάλη ἄγνωστος φωνὴ εἶπεν ὅτι ὁ υἱός της θὰ γίνῃ σατράπης, . . ἡ γυνὴ ἥτις ἀνεγίνωσκε τὴν πρόρρησιν ταύτην εἰς τοὺς ἀστέρας . . . αὐτὴ ἡ γυνὴ μετὰ τῆς θυγατρός της, ἀλυσσόδετοι καθηλώθησαν εἰς μίαν αἴθουσαν τῆς οἰκίας τοῦ Βέη τοῦ Γαρδικίου, καὶ αἱ θύραι τῆς οἰκίας ἠνεῴχθησαν, καὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀτιμίαν, καὶ παρεδόθησαν εἰς ὅλους τοὺς Λιάπηδας, τοὺς Κλέπτας καὶ τοὺς Γκιαούρας, ἡ χήρα τοῦ Βέη, καὶ ἡ κόρη της, παιδίον ἀκόμη . . . ἡ κόρη της!! Καὶ ἔπειτα ἡ χήρα, ἡ κόρη καὶ ὁ υἱός ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὸ Γαρδίκι ὡς βδελυροὶ ἀλῆται, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Τεπελένιον . . .

Εἰς τὴν φοβερὰν δὲ ταύτην ἀνάμνησιν, ἔσχατον αἴσθημα αἰδοῦς καὶ αἰσχύνης ἀνεβίβασεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἀνεπαίσθητον ἐρύθημα εἰς τὰς ἤδη πελιδνὰς καὶ νενεκρωμένας της παρειάς. Ἔπειτα δὲ, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συνιζάνουσα, ἐξηκολούθησε μετὰ φωνῆς ἐκλειπούσης καὶ διακεκομμένης·

— Ὦ! ἡ δυστυχὴς μήτηρ! ἡ δυστυχὴς μήτηρ! . . τίς ποτὲ θὰ μάθῃ τὴν καταισχύνην της καὶ τὴν βάσανόν της . . . καὶ τὴν λύσσαν της, αὐτῆς τῆς τόσον ὑπερηφάνου . . . αὐτῆς καὶ τῆς θυγατρός της, διότι ἦσαν μήτηρ καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἀλῆ! . . . Ὦ! πῶς πᾶσαν ἡμέραν, πᾶσαν ὥραν ἔτρεφε καὶ συνεπίεζεν ἐν ἑαυτῇ τὸ μῖσός της, καταρωμένη τὴν γυναικεῖαν ἀδυναμίαν της καὶ τῆς ἐκδικήσεως τὴν βραδύτητα . . . Καὶ τότε χιὼν ἔπεσεν εἰς τῆς Χάμκως τὴν κεφαλὴν, καὶ ἡ καρδία της μετεβλήθη εἰς πάγον . . . Καὶ μετὰ ταῦτα ἠθέλησε νὰ ἴδῃ τὰ παιδία της πάλιν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέθανε . . . Ἀπέθανε! καὶ τώρα ἀφ' οὗ ἡ Χάμκω ἀπέθανε . . . τίς θὰ τὴν ἐκδικήσῃ; . . . Σὺ υἱέ μου! *Ἐκδίκησιν*, Ἀλῆ Τεπελένιε! . . Αὐτὴ εἶναι τῆς ΧΑΜΚΩΣ Η ΔΙΑΘΗΚΗ! . . Ταύτας τὰς λέξεις ἐπρόφερε τελευταίας μετὰ φωνῆς ἠχηρᾶς, σπασμωδικῶς ὀρθωθεῖσα ὡς ἂν μετὰ τὴν μακρὰν παραφορὰν συνήρχετο, καὶ ἀνελάμβανε στιγμιαίαν δύναμιν ὅπως ἐκφράσῃ ἅπαξ ἀκόμη τὸ διπλοῦν αἴσθημα τὸ κυριεῦσαν πᾶσάν της τὴν ζωὴν, τὴν φιλοστοργίαν καὶ τὴν ἐκδίκησιν!!

Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ στρώματός της νεκρά.

—— Μῆτερ! εἶπον συγχρόνως ὁ Ἀλῆς καὶ ἡ Χαϊνίτζα μετ' ἀπεριγράπτου ἐκφράσεως. Μῆτερ! θὰ σ' ἐκδικήσωμεν!!!

Μετ' ὀλίγον δ' ἡ Κυπρία δούλη ἐξῆλθε τῆς αἰθούσης εἰς τὴν αὐλὴν, ὅπου περιέμενεν ὁ Βεκτακτζῆς μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ δυστυχοῦς Ἀθανασίου, ἔχοντος δεδεμένας τὰς χεῖρας. Ἡ μήτηρ του ἐκράτει αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας της καὶ τὸν ἔβρεχε διὰ τῶν δακρύων της, ἐνῷ ἡ καρδία της ἔπαλλεν ἰσχυρῶς, κυμαινομένη μεταξὺ ἐλπίδος καὶ φόβου. Ὁ δὲ πατήρ του ἵστατο πλησίον του ὠχρὸς καὶ ἀκίνητος, ὡς ἄγαλμα τῆς ἀπελπισίας.

Ἅμα δὲ εἶδαν τὴν δούλην ἐξερχομένην, ἡ Δέσπω νομίσασα ὅτι ἔρχεται νὰ διατάξῃ τὸν θάνατον τοῦ παιδίου, ἐνέκλεισεν αὐτὸ σπασμωδικῶς εἰς τὸ στῆθός της, ὡς ἂν ἤλπιζε νὰ τὸ προφυλάξῃ εἰς τὸ ἀσθενὲς προπύργιον τοῦτο. Ὁ δὲ πατήρ του πλησιάσας, ἔθεσε τὴν χεῖρα εἰς τὴν κεφαλήν του, ὡς δίδων αὐτῷ τὴν τελευταίαν του εὐλογίαν.

— Η Χάμκω απέθανεν! εκήρυξεν ή Κυπρία, άμα παρέστη εις την θύραν.

— Ό Αθανάσιός μου! εσώθη ο υιός μου! έκραξεν ή Δέσπω χύνουσα ποταμούς δακρύων ανεκφράστου αγαλλιάσεως, και σφίγγουσα αυτόν μετά παραφοράς εις το στήθός της.

Αλλά προσελθούσα ή δούλη προσέθηκε·

— Το παιδίον τούτο ο σατράπης το διατηρεί διά τον εαυτόν του.

— Συμφορά! ανέκραξεν ο Μάρκος. Τώρα απώλεσα τον υιόν μου! Δεν εφόνευσαν το σώμά του, εφόνευσαν την ψυχήν του.

—c—

ΚΕΦ. Η΄.

Η ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ.

Εικοσιτέσσαρα έτη είχον παρέλθει από του θανάτου της Χάμκως, και κατά το 1812 το Γαρδίκι, τα εύπρεπή αυτού προσκυνήματα, οι υψηλοί αυτού μιναρέδες, τα λίθινα τείχη του, οι πύργοι και αι επάλξεις του, ίσταντο ακόμη όρθια και ανέπαφα, εβδομήκοντα δύω βέηδες κατώκουν την πόλιν ταύτην, και διοικητής αυτής ήν αυτός ο ανεψιός του Σουλτάνου.

Προ εικοσιτεσσάρων ετών είχεν αποθάνει ή Χάμκω, και προ εικοσιτεσσάρων ετών καθ' ημέραν ο Αλής εν βήμα προύχώρει προς το Γαρδίκι. Μη υποπτεύοντες τον επικείμενον αυτοίς κίνδυνον, οι Γαρδικιώται έβλεπον από των επάλξεών των την δύναμιν του Αλή ογκουμένην, προϊούσαν, περιζωνύουσαν την πόλιν, ώς όγκούται, προχωρεί, και εγκλείει εις την δολίαν του ζώνην τον βράχον όν μέλει να κατακλύση ο υπερχειλής ποταμός.

Διατί δε τοσούτον βραδεία ή ώρα της εκδικήσεως; Διότι το Γαρδίκι ήτον ή έδρα του ανεψιού του Σουλτάνου, διότι καθ' ήν ημέραν ο Σατράπης ήθελε τολμήσει να προσβάλη το Γαρδίκι, εις Κωνσταντινούπολιν ήθελεν αποφασισθή ο όλεθρος του Σατράπου, διότι προσβάλλων το Γαρδίκι, την τελευταίαν πόλιν όπου ησκείτο αμέσως ή Σουλτανική δύναμις, ο Αλής εκηρύττετο αντάρτης, και προδότης προς τον κυριάρχην του.

Όπως δυνηθή επομένως να κινηθή κατά του Γαρδικίου εν ασφαλεία ο Αλής, επί εικοσιτέσσαρα έτη υποκρινόμενος, έκρυπτε τους σκοπούς του, πάσά του δ' ή πολιτική έτεινεν εις το να μονώση την πόλιν ταύτην από πάσας τας υποκειμένας αυτή, και κυριεύων κατ' ολίγον τας περικυκλούσας χώρας, ούτως ασφαλεστέρως να την περικλείση εις τα δίκτυά του. Αλλ' ενώ εκυρίευεν όλα της Ηπείρου τα βιλαέτια, εν ώ ηνάγκαζε τους βέηδας και σατράπας, ερχόμενοι εις την αυλήν του να τον προσκυνώσιν, ή υποταγή του προς τον Σουλτάνον εφαίνετο βαθυτάτη, οι φόροι ους εισέπραττε διά την υψηλήν Πύλην τη εστέλλοντο ακριβέστατα. Εκπληττόμενος επί τη αφθονία των πόρων ους εξέθλιβε της Ηπείρου ή πιέζουσα αυτήν σιδηρά χειρ του Αλή, αδιαφορών διά την αύξησιν της δυνάμεως αυτού προς βλάβην της δυνάμεως των γειτόνων του, ο Σουλτάνος ηρκέσθη αναθείς εις τον ανεψιόν του την φρουράν της σπουδαίας θέσεως του Γαρδικίου, χωρίς να γνωρίζη τον σκοπόν των μυστικών του Σατράπου μηχανημάτων, ουδέ να προβλέπη ότι ήθελε φθάσει ημέρα καθ' ήν ο Αλής, το προσωπείον αφαιρών τέλος, ήθελε προσβάλει την πόλιν ταύτην, και ή Πύλη δεν ήθελε δυνηθή να την σώση ή να την βοηθήση. Τω όντι κατά τα 1812 πάσα κοινωνία μεταξύ Κωνσταντινουπόλεως και του Γαρδικίου είχε διακοπή, διότι ο Αλής εκυρίευεν όλης της Αλβανίας, όλων των οδών και των παρόδων, και είχε δεκαπέντε χιλιάδας αφωσιωμένων στρατιωτών, και δεκατρία δραχμών εκατομμύρια εισόδημα, δι' ού περιεστοιχίζετο υπό βασιλικής μεγαλοπρεπείας. Ή στιγμή λοιπόν είχε φθάσει καθ' ήν ο Αλής εδύνατο να εκτελέση την φρικτήν διαθήκην της Χάμκως.

Εξήκοντα δύω ετών ήτον τότε, και κατώκει εις Ιωάννινα. Κατάκλειστος εν τοίς αοράτοις μυχοίς του σαραγίου του, έδωκε της εκστρατείας την διαταγήν και το σχέδιον, και κατά τον Φεβρουάριον του αυτού έτους, τον μήνα του θανάτου της Χάμκως, τα στρατεύματά του εκινήθησαν κατά του Γαρδικίου και κατά του Αργυροκάστρου, πόλεως ήτις εθεωρείτο ώς ή κλείς της άλλης. Να εκστρατεύση κατά του Γαρδικίου, της μόνης αυτοκρατορικής πόλεως εν Αλβανία, της πόλεως ήτις είχεν εβδομήκοντα δύω βέηδες, και ήν εκυβέρνα ο ανεψιός του Σουλτάνου, ήτον μέγα αναμφιβόλως έγκλημα. Αλλ' ο Βεζίρης είχε διατάξει, και ήθελε τέλος να εκδικήση, και την ζωήν του διακινδυνεύων, την ύβριν της μητρός και της αδελφής του. Είχε διατάξει, και τα στρατεύματά του υπήκουσαν. Εις απόρθητον σχεδόν κείμεναι θέσιν αι δύω πόλεις, επί μακρόν αντέστησαν. Αλλ' ο ανεψιός του Σουλτάνου εθανατώθη, και ηναγκάσθησαν να συνθηκολογήσωσιν· οι Γαρδικιώται όμως συγκατένευσαν να υποταγώσι μόνον αφ' ού λιμός και δίψα είχον αρχίσει ν' αποδεκατίζωσι τους κατοίκους, όπερ ταχέως συνέβη, διότι οι σκαπανείς του σατράπου έκοψαν τους οχετούς των πηγών των δύω τούτων πόλεων, αίτινες κείνται εις βράχων κορυφάς αποτόμους, και ή στενή πολιορκία απέκλειε την προσέλευσιν των τροφών. Τότε δε συγκατένευσαν εις συνθήκας και οι Γαρδικιώται, θεωρούντες την επιχείρησιν του Αλή ώς συνέπειαν του συστήματος αυτού, του να καταλάβη διά κατακτήσεως πάσαν την Ήπειρον και την Αλβανίαν· Την δε ύβριν την γενομένην ποτε εις την μητέρα και την αδελφήν του ουδέ να φαντασθώσι κάν ώς αφορμήν της εκστρατείας αυτού εδύναντο, διότι έκτοτε ήμισυς είχε παρέλθει αιών, διότι σχεδόν όλη ή τότε ζώσα γενεά ήτον της πράξεως εκείνης αθώα. Ό,τι δε μάλλον τους ενεθάρρυνεν ήσαν αι δοθείσαι εις τους αρχηγούς αυστηραί διαταγαί να σεβασθώσιν επί της παραδόσεως της πόλεως, της ζωής των κατοίκων και της ιδιοκτησίας. Ιδού περικοπαί της συμβάσεως ταύτης, αποδεικνύουσαι το ειρηνικόν και επιεικές πνεύμα καθ' ό εγένετο:

«Ὁ Μουσταφᾶ Πασᾶς, ὁ Σελὶμ Βέης Γέγας, ἐκ τῆς πρώτης φυλῆς τῶν Γέγηδων, καὶ ἑβδομήκοντα δύω Βεηδες, ἀρχηγοὶ τῶν λαμπροτέρων φυλῶν τῶν Σκιπετάρων, θέλουσι μεταβῆ ἐλευθέρως εἰς Ἰωάννινα, ὅπου θέλουσι τοῖς ἀποδοθῇ πᾶσαι αἱ τῇ ἀξίᾳ αὐτῶν προσήκουσαι τιμαί. Θέλουσι δὲ τοῖς δοθῇ αἱ οἰκογένειαι καὶ αἱ ἰδιοκτησίαι των. Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ κάτοικοι τοῦ Γαρδικίου θέλουσι θεωρεῖσθαι ὡς οἱ πιστότεροι φίλοι τοῦ Ἀλῆ, Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις θέλει λάβει τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν του προστασίαν. Οὐδεὶς δὲ θέλει καταζητηθῆ δι' οὐδὲν συμβὰν προγενέστερον τῆς ἁλώσεως.»

Ἑκατέρωθεν ἀντηλλάγησαν ὅρκοι ἐπὶ τοῦ Κορανίου, καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ κατέλαβον πᾶσαν τὴν πόλιν.

Ὁ Μεχμὲτ Βέης Γόκως ὅμως, εἷς τῶν προὐχόντων τοῦ Γαρδικίου, αὐτὴν ταύτην τὴν παράδοξον ἠπιότητα τοῦ Ἀλῆ τρομάξας, ἥτις τόσον ἐναντία ἦν εἰς τὴν συνήθη θηριωδίαν του, δὲν ἠθέλησε ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἰωάννινα, κ' ἐσροτίμησε ν' αὐτοχειριασθῇ μετὰ τῆς γυναικός του. Οἱ δὲ λοιποὶ Βέηδες, εὐπιστότεροι αὐτοῦ, ἀπῆλθον ὑπὸ στρατιωτῶν συνοδευόμενοι τοῦ Ἀλῆ. Ὅλη των ἡ ὁδοιπορία ἦτον διηνεκὴς ἑορτή. Κατὰ διαταγὴν τοῦ σατράπου οἱ λαοὶ τῶν πόλεων τοὺς ἐδέχοντο μετ' εὐφημιῶν καὶ ἐν κρότῳ ὀργάνων, καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς Ἰωάννινα, ἀντήχησαν καὶ ἐκεῖ αἱ σάλπιγγες καὶ τὰ τύμπανα, καὶ κόραι, ἀνθέων κάνιστρα φέρουσαι, καὶ ὑπὸ νέων ἀκολουθούμεναι λυριστῶν, ὡς ἐν ἀρχαίαις θεωρείαις, ἢ ὡς αἱ ψάλλουσαι τὴν ἐρισιώνην, ἦλθον νὰ ὑποδεχθῶσι τοὺς αἰχμαλώτους.

Ὁ δὲ Ἀλῆς, πλουσιώτατα ἐνδεδυμένος, μειδιῶν καὶ μὲ φαιδρὸν τὸ βλέμμα, προσῆλθε τρία βήματα εἰς ὑπάντησιν τῶν Βέηδων, ἐνηγκαλίσθη φιλικώτατα τοὺς πρωτίστους αὐτῶν, λέγων αὐτοῖς ὅτι τοὺς ἐθεώρει τοῦ λοιποῦ ὡς μέλη τῆς οἰκογενείας του. Προσέθηκε δὲ ὅτι ἐζηλοτύπει, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης ἐζηλοτύπει, βλέπων τὸ Γαρδίκι ἐπὶ τοσοῦτον καιρὸν ἀποκεχωρισμένον τῶν ἰδιοκτησιῶν του, διότι ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ Σουλτάνου πόλεις, εἶχε καὶ αὐτὴ δικαίωμα εἰς τοῦ Βεζίρη τὴν φιλίαν καὶ προστασίαν.

— Ἀφ' οὗ ὅμως ἡ εὐτυχία τῆς πόλεως ταύτης ὑπέταξε καὶ αὐτὴν ὑπὸ τὴν δύναμίν μου, θέλω προσφερθῇ πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς παιδίον ἀχάριστον ἀλλ' ἀγαπητόν, τόσῳ ἀγαπητότερον ὅσῳ περισσότερον καιρὸν εἴμεθα ἐστερημένοι αὐτοῦ.

Ἐντελῶς ἀπατηθέντες ἀπὸ τὴν ὑπόκρισιν ταύτην, οἱ Βέηδες προθύμως ἐπείσθησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ σαράγιον τῆς λίμνης, ὅπου τοῖς εἶχον ἑτοιμασθῆ πολυτελεῖς κατοικίαι. Ἀλλὰ μόλις εἰσῆλθον εἰς τὰ σκοτεινὰ ἐκεῖνα καταγώγια, καὶ ἐσφάγησαν, καὶ τὰ σώματά των ἐρρίφθησαν, βορρᾶ τῶν ἰχθύων.

Τὸ τρομερὸν ἤδη κακούργημα τοῦτο ἦτον ἱκανὸν ὅπως καταστήσῃ τὸν Ἀλῆν ἔνοχον ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου. Οὐχ ἧττον ὅμως ἔσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Γαρδίκι, κατεχόμενον πάντοτε ὑπὸ τῶν στρατευμάτων του. Τὴν προτεραίαν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἔλαβεν ἐπιστολὴν τῆς Χαϊνίτζας, ἥτις εἰς Λίβοβον ἑδρεύουσα, εἶχε μάθει τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Χάμκως ἡ Χαϊνίτζα, ἀξία ἐκείνης θυγάτηρ καὶ κληρονόμος τῶν ἀνοσιουργιῶν της, εἶχε νυμφευθῆ χωρὶς ἔρωτος, ἀλλ' ὡς τυφλὴ ἐκτελεστὴς τῶν σκοπῶν τοῦ ἀδελφοῦ της, τὸν Σολιμάν, Βέην τοῦ Βερατίου, γείτονα καὶ σύμμαχον τῶν Γαρδικιωτῶν, καθ' οὗ δὲ ὁ Ἀλῆς ἔτρεφεν ἀνέκαθεν ἄγριον καὶ κρυπτὸν μῖσος. Τοιαύτη ἦν πάντοτε τοῦ Ἀλῆ ἡ πολιτική· πρῶτον προσέδεεν εἰς ἑαυτὸν τὸ θῦμά του διὰ τῆς πλεκτάνης τῆς φιλίας καὶ τοῦ αἵματος, καὶ ἔπειτα βέβαιος ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ τὸν διαφύγῃ, τὸ ἐκτύπα μετ' ἀσφαλείας. Δύω ἔτη μετὰ τὸν γάμον του, τὸν Σολιμάνα ἐδολοφόνησεν ὁ ἀδελφός του Ἰσμαήλ, κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἀλῆ· ἡ δὲ Χαϊνίτζα ἐνυμφεύθη τὸν ἀδελφοκτόνον, καὶ αὐτὸν ἐθανάτωσεν ὁ Ἀλῆς. Οὕτως ὁ Σατράπης τῶν Ἰωαννίνων ἐκυρίευσε τὰ κτήματα τῶν δύω ἀδελφῶν. Τὴν δὲ αἱματηρὰν ταύτην κληρονομίαν προθύμως τῷ ἀφῆκεν ἡ ἀδελφή του, καὶ συνέπραττεν εἰς ὅλα τὰ αἰσχρὰ τοῦ ἀδελφοῦ της κακουργήματα, ἢ τοὐλάχιστον μετ' ἀπαισίου ἀδιαφορίας ἔβλεπεν αὐτά, θεωροῦσα ὅλους τοὺς φοβεροὺς τούτους φόνους ὡς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐκδικήσεως ἣν εἶχεν ὁμώσει εἰς τὴν μητέρα της.

Ἀλλ' ὡς ἡ μήτηρ της ἀνήμερος δειχθεῖσα πρὸς τοὺς ἄνδρας της, πρὸς τὰ παιδία της ᾐσθάνετο εἶδος θηριώδους καὶ παραφόρου φιλοστοργίας, τὴν ἀγάπην τῆς λεαίνης, ἥτις παρ' αὐτῇ ἐκορυφοῦτο μέχρι μανίας. Δι' ὃ καὶ εἰς λυσσώδη ἀπελπισίαν κατήντησεν, ὅταν εἶδε πρωΐμως ἀποθανόντα τὰ τρία παιδία τὰ ἐκ τῶν δύω της γάμων. Τὸ ἔσχατον παιδίον της, ὁ Ἀδὴν βέης, εἶχεν ἀποθάνει δύω περίπου μῆνας πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Γαρδικίου.

Ἡ θλίψις τῆς Χαϊνίτζας ὅρια δὲν ἐγνώριζε, καὶ ἐξεφράζετο διὰ συμπτωμάτων ἀγρίας παραφροσύνης. Οἱ ἰατροί, διότι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ σώσωσι τὸν υἱόν της, ἀνεσκολοπίσθησαν. Δὶς ἐρρίφθη ἡ ἰδία εἰς τὴν λίμνην, ἀλλὰ τὴν ἔσωσαν ἐν καιρῷ· δὶς ἠθέλησε νὰ πυρπολήσῃ τὴν κατοικίαν της, καὶ νὰ καῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῆς μετὰ τῶν γυναικῶν της· ἔπειτα δέ, παύσασα νὰ μελετᾷ αὐτοχειρίας καὶ ἐμπρησμούς, συνέτριψεν ὅλους της τοὺς καθρέπτας καὶ ὅλα τὰ κοσμήματα τοῦ σαραγίου, ἔβαψε μέλανα τὰ ὑελία τῶν παραθύρων, ἔθραυσε μὲ τὴν σφύραν ὅλους της τοὺς ἀδάμαντας, ὅλους τοὺς πολυτίμους της λίθους, καὶ τοὺς τοῦ υἱοῦ της ἀκόμη, ἐφόνευσεν ὅλους τοὺς ἵππους της, καὶ ὅλους τοὺς δούλους τοῦ Ἀδὴν βέη, καὶ ἔπειτα, σάκκον ἐνδεδυμένη, ἀπεφάσισε νὰ κοιμᾶται τοῦ λοιποῦ ἐπὶ τῆς τέφρας, ἐν μέσῳ τοῦ ἐρήμου της σαραγίου.

Ἐν ᾧ λοιπὸν διήρκει ὁ παροξυσμὸς τῆς παραφόρου θλίψεως ταύτης, ἡ Χαϊνίτζα ἔμαθε τοῦ Γαρδικίου τὴν ἅλωσιν, καὶ ἀμέσως ἔγραψε πρὸς τὸν ἀδελφόν της·

«Δὲν θὰ σ' ὀνομάσω πλέον οὔτε Βεζίρην οὔτε ἀδελφόν, ἂν δὲν τηρήσῃς τὸν πρὸς τὴν μητέρα μας ὅρκον σου: Ἂν εἶσαι υἱὸς τῆς Χάμκως, πρέπει νὰ καταστρέψῃς τὸ Γαρδίκι, νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς κατοίκους του, καὶ νὰ παραδώσῃς εἰς τὴν διάκρισίν μου τὰς γυναῖκάς του καὶ τὰς κόρας του. Θέλω ὅλαι νὰ φονευθοῦν, θέλω νὰ κοιμῶμαι τοῦ λοιποῦ εἰς στρώματα πλήρη ἀπὸ τὰς κόμας των. Ἐκυρίευσες τὸ Γαρδίκι,

μὴ λησμονεῖς ποίας ὑπέστημεν ὕβρεις κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ταπεινώσεως καὶ αἰχμαλωσίας μας.»

Τὴν ἐπαύριον τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἐκίνησεν ὁ Ἀλῆς πρὸς τὸ Γαρδίκι, μέλλων καθ' ὁδὸν νὰ μείνῃ εἰς Λίβωβον, νὰ ἴδῃ τὴν Χαϊνίτζαν. Πρὶν δὲ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας, ὁ γνωστὸς γεωγράφος Κ. Πουκεβὶλ, ἔχων νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸν Ἀλῆν, ἐπορεύθη πρὸς τὸ σαράγιον, ὅπου μεγάλη ὑπῆρχε κίνησις, διότι ἀπὸ πρωΐας παρήλλαττον τὰ στρατεύματα, ἀπήρχοντο τὰ φορτηγά, καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀλῆ, ὅλοι ἔνοπλοι, τὴν διαταγήν του περιέμενον ὅπως ἱππεύσωσιν.

Ὅταν δ' ἔφθασεν εἰς τὰς ἐνδοτέρας τοῦ σαραγίου αἰθούσας, ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐμήνυσεν εἰς τὸν σατράπην ὅτι θέλει νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, καὶ ὅταν ἠνεῴχθη τῆς θύρας τὸ χρυσόστικτον παραπέτασμα, εἰσελθὼν εὗρε τὸν Ἀλῆν καθήμενον σύννουν. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του ἦσαν πάντοτε μεγαλοπρεπέστατοι, τὸ λευκὸν γένειόν του ἐκυμάτει βαθὺ ἐπὶ τοῦ στήθους του, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔφερε πῖλον πορφυροῦν χρυσοπάρυφον, ἡ μηλωτή του ἦτον ἀλουργῆ καὶ τὰ ὑποδήματά του ἐξ ἐρυθροῦ κατυφέ. Ἡπλωμένος δ' εἰς τὰ παχέα του προσκεφάλαια, τὴν μακρὰν κερασσίνην του κρατῶν καπνοσύριγγα, ἔνευσε πρὸς τὸν πρόξενον νὰ προσέλθῃ, καὶ πρὸς τοὺς αὐλικούς του νὰ μακρυνθῶσι· καὶ ὅταν ὁ πρόξενος κατὰ τὴν ἐθιμοταξίαν ἐκάθησεν εἰς τὰ δεξιά του, ὁ σατράπης ἐφάνη ὡς ἀπὸ μακροῦ ἀνανεύων ὀνείρου, ἔλαβε φιλικῶς εἰς τὰς χεῖράς του τὴν χεῖρα τοῦ Γάλλου, καὶ ὑγρὸν βλέμμα ἀνατείνων πρὸς οὐρανὸν, εἶπε μετὰ φωνῆς ἐκφραζούσης βαθεῖαν συγκίνησιν·

Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς.

— Ἄλλαξε, υἱέ μου, γνώμην περὶ ἐμοῦ. Δὲν σὲ λέγω πλέον νὰ μ' ἀγαπᾷς, θὰ σὲ βιάσω νὰ γίνῃς φίλος μου, παραδεχόμενος σύστημα ἐντελῶς ἐναντίον τοῦ μέχρι τοῦδε. Τὸ στάδιόν μου ἐτελείωσε καὶ θέλω εἰς τὸ τέρμα τῆς ζωῆς μου νὰ δείξω, ὅτι ἂν ἤμην ἄλλοτε αὐστηρὸς καὶ ἐπίφοβος, ἠξεύρω ὅμως νὰ σέβωμαι καὶ τὴν δυστυχίαν, καὶ νὰ εἶμαι φιλάνθρωπος.

Ἐκπλαγεὶς διὰ τὰς λέξεις ταύτας τὰς τόσον ξένας εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἀλῆ, ὁ πρόξενος δὲν ἐτόλμα νὰ τὸν πιστεύσῃ, καὶ ἡ φυσιογνωμία του ἐπρόδοσεν ἀναμφιβόλως τὸν δισταγμόν του, διότι ὁ Σατράπης ἐξηκολούθησεν ὡς καταβεβλημένος ὑπὸ τῆς θλίψεως, καὶ ὡς εἰς δεινὴν συνειδότος ἐνδίδων τύψιν.

— Φεῦ, υἱέ μου! Τὸ παρελθὸν δὲν εἶναι πλέον εἰς τὴν ἐξουσίαν μου! ἔχυσα τόσον αἷμα, ὥστε τὸ κῦμά του ἐγείρεται νὰ μὲ πνίξῃ, καὶ δὲν τολμῶ νὰ στραφῶ νὰ ἰδῶ ὀπίσω μου.

Εἰς τὰς λέξεις ταύτας, αἵτινες τῷ ἀνεπόλησαν πάντα τὰ κακουργήματα τοῦ Ἀλῆ, ὁ πρόξενος ὑπ' ἀκουσίας φρίκης κυριευθεὶς, ἠθέλησε ν' ἀποσύρῃ τὴν χεῖρά του ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Ἀλῆ· ἀλλ' αὐτὸς τὸν ἠτένισε μετὰ βλέμματος τοσαύτην θλίψιν καὶ ἀπελπισίαν ἐκφράζοντος, ὥστε ὁ Γάλλος δὲν ἀπέκρουσε τοῦ σατράπου τὴν χεῖρα.

— Πίστευσέ με, υἱέ μου, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἀλῆς μετὰ φωνῆς τρεμούσης ἀπὸ συγκίνησιν· ἐπεθύμησα δῶρα τῆς τύχης, καὶ τὰ ἀπέλαυσα κατὰ κόρον. Ἐπεθύμησα σαράγια καὶ βασιλικὴν θεραπείαν, πολυτέλειαν καὶ δύναμιν, καὶ πάντα τὰ ἔλαβα. Παραβάλλων τὴν τρύπαν ὅπου κατῴκει ὁ πατήρ μου πρὸς τοὺς ἡγεμονικοὺς τούτους οἴκους, ὅλους καταστίλβοντας χρυσοῦ, λαμπρῶν ὅπλων καὶ ταπήτων πολυτελῶν, ἔπρεπε νὰ νομίζω ἐμαυτὸν τὸν εὐδαιμονέστερον τῶν ἀνθρώπων, ὡς οἱ πολλοὶ μὲ νομίζουσιν. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἀλβανοὶ, οἱ τρέμοντες ὑπὸ τοὺς πόδας μου, μὲ φθονοῦσι διὰ τὴν εὐδαιμονίαν μου. Ἂν ὅμως ἤξευρον πόσον ἀκριβὰ ἀγοράζονται αὐταὶ αἱ ματαιότητες, θὰ τοὺς ἐκίνουν εἰς οἶκτον!... Ἐθυσίασα τὸ πᾶν εἰς τὴν φιλοδοξίαν μου. Ὅλων αὐτῶν ὅσοι μὲ περιστοιχίζουν, ἐθανάτωσα τοὺς συγγενεῖς... Ἀλλ' ἂς μακρύνω τὰς πικρὰς αὐτὰς ἀναμνήσεις. Οἱ ἐχθροί μου εἶναι τώρα εἰς τὴν ἐξουσίαν μου, καὶ θέλω νὰ τοὺς προσηλώσω εἰς ἐμαυτὸν δι' εὐεργετημάτων. Θέλω τὸ Γαρδίκι νὰ γίνῃ τὸ ἄνθος τῆς Ἀλβανίας, καὶ ἐκεῖ σκοπὸν ἔχω νὰ διέλθω τὸ ἐπίλοιπον τῶν ἡμερῶν μου. Ἰδοὺ τὰ τελευταῖά μου

σχέδια... Δὲν σοὶ προτείνω, ἀγαπητέ μου υἱέ, νὰ μὲ συνοδεύσῃς εἰς τὴν ὁδοιπορίαν μου· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον θὰ ἐπιστρέψω, καὶ τότε θὰ καταβῶμεν εἰς Πρέβεζαν, νὰ συνευθυμήσωμεν τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἔαρος. Γράψε, σὲ παρακαλῶ, ὅσα σοὶ εἶπα, πρὸς τὸν πρέσβυν σου, διότι οἱ ἐχθροί μου μὲ συκοφαντοῦσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ καλὸν εἶναι νὰ προλάβῃ ἡ ἀλήθεια τὰς διαβολάς των.

Μετὰ τὴν συνέντευξιν δὲ ταύτην, ὁ σατράπης ἀπεχαιρέτησε τὸν πρόξενον, ἀνέβη εἰς τὴν ἅμαξάν του, καὶ μετὰ δύω ἡμέρας ἔφθασεν εἰς Λίβωβον, τὴν κατοικίαν τῆς Χαϊνίτζας, ἥτις ἦτον πάντοτε παραδεδομένη εἰς ἀθυμίαν σκοτεινὴν καὶ ἀγρίαν. Ἐλθὼν δὲ, ὁ Ἀλῆς ἔμεινε πολλὴν ὥραν κατάκλειστος μετ' αὐτῆς· καὶ τῆς συνδιαλεξεώς των μὲν οὐδὲν ἐγένετο γνωστὸν, ἀλλ' ἡ παράφορος θλίψις τῆς Χαϊνίτζας ἐφάνη αἰφνηδίως κοπάζουσα. Τὰ κοσμήματα τῶν οἴκων της ἀποκαταστήσασα πάλιν εἰς τὰς οἰκείας θέσεις, ἢ διατάξασα μετὰ σπουδῆς νὰ κατασκευασθῶσιν, ἔδωκε λαμπρὰν ἑορτὴν εἰς τὸν ἀδελφόν της, ὅστις τὴν ἐπαύριον τῆς εὐωχίας ἀνεχώρισεν εἰς Γαρδίκι μεθ' ὅλης τῆς συνοδείας του.

Ποτὲ ὁ Ἀλῆς δὲν εἶχε δειχθῇ χαριέστερος καὶ φαιδρότερος. Ἡ ὁδὸς ἀπὸ Λιβώβου εἰς Γαρδίκι ἦτον ὡραία κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἐκείνην ὥραν τοῦ χρόνου ἐν Ἠπείρῳ, χλόη παχεῖα ἐκάλυπτε τὰ πεδία, καὶ πολύχροες ἀνεμόναι, ἰάκινθοι καὶ νάρκισσοι τὰ κατεποίκιλλον, καὶ ἔχυνον εἰς τὸν ἀέρα ἀρώματα θελκτικώτατα. Τῆς ῥοιᾶς τὸ λαμπρὸν φύλλον ἤρχιζε τὴν ὀψίαν του βλάστησιν, καὶ τὸ δένδρον τῆς Ἰουδαίας ἐκαλύπτετο ἀπὸ ῥοδόχροα ἄνθη. Οἱ λευκοὶ πελαργοὶ ἔφθανον μετὰ σπουδῆς, διότι ὁ μάρτιος εἶχεν ἔλθει, οὐχὶ ὅμως αἱ χελιδόνες, οὐχὶ οἱ ἔποπες, οὐχὶ αἱ τριγόνες, τῆς θερμότητος φίλαι· ἀλλ' αὗται περιέμενον ὑπὸ τὸν φλέγοντα ἥλιον τῶν τροπικῶν, νὰ φθάσῃ ὁ ἀπρίλλιος πρὶν προκύψωσι. Τινὲς δ' ἀνυπόμονοι ἀηδόνες, εἰς τῶν μυρσινῶν καὶ τῶν σχοίνων τὸ παχὺ κρυπτόμεναι φύλλωμα, εἶχον φθάσει πρὸ τοῦ χαρίεντος τούτου μηνὸς, καὶ ἡ καθαρὰ φιλέρημός των φωνὴ ἐφαίνετο ἁμιλλωμένη πρὸς τὴν τῶν ὁδοιπόρων ψαλτῶν, οἵτινες τὴν λύραν εἰς τὰς χεῖρας, περιεφέροντο τὰ χωρία τῆς Ἀλβανίας, τραγῳδοῦντες τὰς χελιδόνας καὶ τῶν κλεπτῶν τοὺς ἔρωτας καὶ τὰ ἔργα. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Ἀλῆς ἔφθασεν εἰς Χανδρίαν, φρούριον ᾠκοδομημένον ἐπὶ βράχου, ὀλίγον πέραν τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Κελυδνοῦ, ὅθεν ἀνακαλύπτεται μακρόθεν ἐν λαμπρῷ πανοράματι ἡ κοιλὰς τῆς Δρυνοπόλεως, ἡ πόλις τοῦ Γαρδικίου, αἱ σκοτειναὶ καὶ ἄγριαι Ἀντιγόνιαι φάραγκες, τὰ γιγαντιαίως ἐπισεσωρευμένα ὄρη τῆς Μουσσούνας, καὶ αἱ πλούσιαι καὶ εὔκαρποι Ἀργυριναὶ πεδιάδες.

Ἀμέσως ἀπὸ πρωίας οἱ κήρυκες τοῦ Ἀλῆ, ἀλουργοῦς ἐνδεδυμένοι μανδύας, ἀνῆλθον εἰς Γαρδίκι, φέροντες ἐκ μέρους του ὑπόσχεσιν γενικῆς ἀμνηστείας καὶ συγχωρήσεως. Συγχρόνως δ' ἐμήνυσεν ὁ Ἀλῆς ὅλους τοὺς Γαρδικιώτας, ἄνδρας καὶ παιδία, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους μέχρι τοῦ ἐσχάτου γήρως, νὰ ἔλθωσιν εἰς Χανδρίαν ν' ἀκούσωσιν ἀπὸ αὐτὸ τοῦ Βεζύρου τὸ στόμα τὴν εὐτυχίαν των.

Καίτοι ἀγνοῶν τὸ τραγικὸν τέλος τῶν βέηδων, ὁ λαὸς ὅμως οὗτος, ὡς πᾶσα ἡ Ἤπειρος, ἠξεύρων τὴν θηριώδη τοῦ Σατράπου καρδίαν, καὶ τὴν ψευδῆ γλυκύτητα ὑφ' ἣν ἔκρυπτε τὴν διάθεσίν του, ἐδέχθη ἔντρομος τὴν τοιαύτην εὐμενῆ πρόσκλησιν, ἂν καὶ χωρὶς νὰ προβλέπῃ ἐντελῶς τοὺς σκοπούς του. Αἱ γυναῖκες, αἵτινες κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ ἔμελλον νὰ μείνωσιν εἰς Γαρδίκι, ὠλοφύροντο γοερῶς, κ' οἱ ἄνδρες ἐπρόφερον κατάρας. Πολλοὶ λαβόντες τοὺς υἱούς των εἰς τὰς ἀγκάλας των, ἐῤῥίφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαρδικίου τὰς ἐπάλξεις εἰς τὸν Κελυδνόν. Ἀλλὰ τέλος ἔπρεπε νὰ ὑπακούσωσι, καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι, οἱ ἄνδρες μετὰ τῶν παιδίων, εἰσῆλθον εἰς τὴν πεδιάδα τὴν ἐκτεινομένην ἔμπροσθεν τῆς Χανδρίας, ὅπου τοὺς περιέμενεν ὁ Ἀλῆς, περιεστοιχισμένος ὑπὸ τετρακισχιλίων δορυφόρων. Οἱ προὔχοντες τῆς πόλεως ἠθέλησαν να ῥιφθῶσιν εἰς τοὺς πόδας του· ἀλλ' αὐτὸς, προλαμβάνων αὐτοὺς, ἐνηγκαλίσθη φιλικώτατα τοὺς γεροντοτέρους, τοὺς ὠνόμασε τοὺς ἀγαπητοὺς τῆς καρδίας του, τοὺς ἀγαθούς του πατέρας, τοὺς ὡμίλησε περὶ τοῦ ἀρχαίου καλοῦ καιροῦ τῆς Ἠπείρου, περὶ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς αὐτοὶ ἡμιλλῶντο πρὸς τοὺς ἐπιδεξιωτέρους καὶ νεωτέρους τῶν περιοίκων τοῦ Τεπελενίου περὶ τοῦ ἄθλου τοῦ δρόμου, τῆς πάλης καὶ τοῦ τοξεύματος, τὸ δὲ ἆθλον τοῦτο ἀπένεμεν ἡ μήτηρ του Χάμκω, κρυπτομένη ὄπισθεν τοῦ παραθύρου. Τοὺς ὡμίλησεν ἀκόμη καὶ περὶ τῶν περιφημοτέρων κλεπτῶν τῶν καιρῶν ἐκείνων, ὧν τὸ ὄνομα διέσπειρε τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων· περὶ τῆς μητρὸς ὅμως, περὶ τῆς ἀδελφῆς του, περὶ τῆς ὕβρεως τῆς γενομένης εἰς τὴν οἰκογένειάν του, οὐδὲ λέξιν ἐπρόφερεν.

Οὕτως ὅλας τὰς ἀκαταμαχήτους καὶ δολερὰς μεταχειρισθεὶς γοητείας του, ὁ Ἀλῆς ἐνεθάῤῥυνε τοὺς δυστυχεῖς τούτους, τοὺς συνεκίνησε, καὶ κατέπαυσε τοὺς φόβους αὐτῶν. Ἔπειτα δὲ τοὺς ἐξέτασε μετὰ συμπαθείας περὶ τῶν ἀναγκῶν των, περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς πόλεώς των, ἣν, ὡς ἔλεγεν, ἤθελε νὰ ἰδῇ ἀνθοῦσαν ὑπὲρ πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἀλβανίας. Διελέχθη δ' εἰσέτι καὶ περὶ τῶν ὁδῶν ἃς διενοεῖτο ν' ἀνοίξῃ, καὶ περὶ τῶν ὀχετῶν οὓς ἤθελε νὰ κατασκευάσῃ. Καὶ τοσαῦτα καταψευσάμενος τῶν θυμάτων του, τὰ ἀπέπεμψε, παρακαλέσας αὐτὰ νὰ τὸν περιμείνωσιν ἐπ' ὀλίγον εἰς πλησιόχωρον ξενοδοχεῖον, ὅπου ἔμελλεν ἐλθὼν νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτῶν περὶ τῶν μελετωμένων βελτιώσεων τούτων, καὶ περὶ ἐλαττώσεως φόρων.

Τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο ἦτον μεγίστη αὐλὴ τετράγωνος, ἔχουσα μίαν μόνην θύραν. Τὰς τρεῖς πλευρὰς αὐτῆς περιεστοίχιζον τείχη ὀγκώδη, τὴν δὲ τετάρτην κατεῖχεν ἡ κατοικία. Περὶ δείλην λοιπὸν, πρὸ τῶν ἡλίου δυσμῶν, ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Γαρδικίου εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν ταύτην, καὶ ἀμέσως ἡ θύρα ἐκλείσθη καὶ ὠχυρώθη.

Τότε κατέβη ὁ Ἀλῆς ἀπὸ τὸν πύργον τῆς Χανδρίας, ἐν λαμπρῷ φορείῳ φερόμενος ὑπὸ Βλάχων ὑπηρετῶν. Φθὰς δὲ εἰς τοῦ ὄρους τοὺς πρόποδας, ἀνέβη εἰς τὸ πολυτελὲς ὄχημα, οὗ τὰ προσκεφάλαια ἦσαν κασιμίρινα καὶ χρυσόστικτα, καὶ ἐπ' αὐτῶν κατακείμενος χαύνως, καὶ ὑπὸ μελανῶν κεκαλυμμέ-

νος μηλωτῶν, διέταξε τὸν ἡνίοχόν του νὰ περιέλθῃ τὸ ξενοδοχεῖον, καὶ ὅταν ἐξ αὐτοψίας ἐβεβαιώθη ὅτι οὐδεὶς Γαρδικιώτης ἐδύνατο νὰ διαφύγῃ, ἐστάθη αἰφνηδίως, ἀνέστη ὄρθιος, κρατῶν εἰς χεῖρας τὸ πυροβόλον, καὶ πρὸς τὰ στρατεύματά του στραφείς,

— Κτυπᾶτε! ἐφώναξε, δεικνύων διὰ τοῦ ὅπλου του τὸ ξενοδοχεῖον.

Ἀλλ᾽ οἱ Ἀλβανοὶ ἠρνήθησαν διὰ τῶν ἀρχηγῶν των νὰ μολύνωσι τὰς χεῖρας των εἰς τοιαύτην ἀποτρόπαιον ἀνθρωποκτονίαν. Ὁ Ἀλῆς ἐστράφη ἔπειτα πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς στρατιώτάς του, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔμεινον σιωπηλοὶ καὶ ἀκίνητοι. Τότε αὐτὸς, ἀπαθὴς πάντοτε, καὶ δὶς ἢ τρὶς χασμώμενος, ὅπερ παρ᾽ αὐτῷ ἦν πάντοτε σημεῖον φοβεροῦ καὶ συμπεπιεσμένου θυμοῦ, ἔνευσε πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν δούλων τοῦ σαραγίου, πανσπερμίας αἰσχρῶν καὶ ἐξηχρειωμένων ἀνδραρίων, καὶ ἐν τῷ ἅμα προέβησαν προσκυνήσαντες οὗτοι, ἀνέβησαν εἰς τὰ τείχη, καὶ ἤρχισεν ὁ πυροβολισμός.

Τῶν βδελυρῶν αὐτῶν ὄντων ὁ βδελυρότερος ἀρχηγὸς ὠνομάζετο ... Ἀθανάσιος Βάϊας!

Ἡ σφαγὴ διήρκεσε μέχρι τῆς ἑσπέρας, καὶ ὅταν ὁ ἥλιος ἔδυσε, δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲ εἷς Γαρδικιώτης πλέον, ἀνὴρ, παιδίον ἢ γέρων. Τὸ ξίφος συνεπλήρωσε τὸ ἀτελὲς ἔργον τῶν πυροβόλων.

Αἱ δὲ γυναῖκες καὶ αἱ παρθένοι εἶχον μείνει εἰς τὸ Γαρδίκιον. Αὐταὶ ἦσαν ἡ μοῖρα ἣν ἐπεφυλάχθη ἡ ἐκδίκησις τῆς Χαϊνίτζας. Ὑπὲρ τὰς ἐννεακοσίας, περιϋβρισθεῖσαι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ὡδηγήθησαν εἰς Λιβόβον, ὅπου ἡ ἀνίλεος θυγάτηρ τῆς Χάμκως διέταξε νὰ κοπῶσιν αἱ κόμαι των, καὶ νὰ πληρωθῇ ἐξ αὐτῶν μέγα στρῶμα μεταξωτόν. Ἐπ᾽ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀπαισίου καθημένη τροπαίου, ἔφερεν ἐμπρός της τὰ θύματά της, καὶ ἀφ᾽ οὗ ἐγονάτισαν ὅλαι, ἐπρόφερε τὸ θέσπισμα τοῦτο, ὃ ἐπανέλαβον οἱ δημόσιοι κήρυκες·

— Οὐαὶ εἰς τὸν ὅστις δώσῃ ἄσυλον, ἢ ἄρτον ἢ ἔνδυμα εἰς τὰς γυναῖκας, τὰς κόρας καὶ τὰ παιδία τοῦ Γαρδικίου! Τὰς καταδικάζω νὰ πλανῶνται εἰς τὰ δάση, καὶ, ἀποθανοῦσαι τῆς πείνης, νὰ γίνωσι βορὰ τῶν θηρίων!

. . . .

Πρὶν ἀναχωρήσῃ ἀπὸ Γαρδίκιον, ὁ Ἀλῆς εἶχε διατάξῃ νὰ γυμνωθῶσιν οἱ νεκροὶ, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν, σωρευθέντα εἰς πολλὰς καὶ μεγίστας σχεδίας, νὰ παραδοθῶσιν οὕτως εἰς τὸ ῥεῦμα τοῦ Κελυδνοῦ, ὅπως τὰ πλωτὰ κοιμητήρια ταῦτα ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Βοϊοῦσαν, καὶ μετ᾽ αὐτῆς διαβάντα σχεδὸν πᾶσαν τὴν Ἀλβανίαν, περιφέρωσιν ἀπὸ Τεπελενίου μέχρι τοῦ Ἀδρίου τὸ φοβερὸν μήνυμα τῆς ἐκδικήσεως τοῦ Ἀλῆ.

Θέλων δὲ νὰ διαιωνίσῃ τὸ τρομερὸν αὐτῆς μνημόσυνον, ὁ Σατράπης ἔστησε στήλην μέλανος λίθου ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς τοῦ ξενοδοχείου τῆς Χανδρίας, καὶ ἐπέγραψεν αὐτὴν Ἑλληνιστὶ, Τουρκιστὶ καὶ Ἀλβανιστὶ, περίπου ὡς ἕπεται·

Ο ΚΡΑΤΑΙΟΤΑΤΟΣ ΣΑΤΡΑΠΗΣ ΑΛΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΕΙΤΟΝΑΣ ΤΟΥ.
ΕΓΩ Ο ΒΕΖΙΡΗΣ ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ
ΟΤΑΝ ΦΕΡΩ ΚΑΤΑ ΝΟΥΝ ΤΗΝ ΣΦΑΓΗΝ ΗΤΙΣ
ΣΥΝΕΒΗ ΕΔΩ, ΛΥΠΟΥΜΑΙ.
ΕΙΘΕ ΤΟΙΑΥΤΗ ΣΥΜΦΟΡΑ
ΝΑ ΜΗ ΣΥΜΒΗ ΠΛΕΟΝ ΑΛΛΟΤΕ!!!
ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΠΡΟΤΡΕΠΩ ΤΟΥΣ ΓΕΙΤΟΝΑΣ ΜΟΥ
ΝΑ ΜΗ ΒΛΑΨΩΣΙ ΠΟΤΕ ΤΟΝ ΟΙΚΟΝ ΜΟΥ,
ΚΑΙ ΝΑ ΥΠΑΚΟΥΟΥΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΛΗΣΙΝ ΜΟΥ,
ΑΝ ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΖΟΥΝ ΕΥΤΥΧΕΙΣ.

ΟΣΟΙ ΥΠΟΤΑΣΣΟΝΤΑΙ
ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ ΑΦΩΣΙΩΜΕΝΟΙ ΕΙΣ ΕΜΕ
ΘΑ ΖΩΣΙΝ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΑΥΤΗ ΤΩΝ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΩΝ
ΣΥΝΕΒΗ ΤΗΝ 15 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1812,
ΗΜΕΡΑΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ,
ΜΕΓΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΩΡΑΝ,
ΠΕΡΙ ΗΛΙΟΥ ΔΥΣΜΑΣ.

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΠΑΡΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ.

Ἀνέφελος ἦτο ὁ οὐρανὸς καὶ εὔδιος καὶ εὐώδης ὁ ζέφυρος· ἡ αὐγὴ μόλις εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὑποφώσκῃ. Ἐντεῦθεν ἔτερπον τὴν ὄψιν μου στάχεις ὑψίκομοι καὶ χλοεροὶ, καὶ ἐκεῖθεν βράχοι ὠχροὶ μαρμάρου μ᾽ ἐπεδείκνυον τὰς σοβαρὰς καὶ ἀποτόμους πλευράς των.

Ἡ ἡμίονός μου ἐτριπόδιζε χαριέντως. Ἐντὸς δὲ δύω ὡρῶν ἔφθασα ἀπὸ Ναούσης εἰς Παροικίαν, πρωτεύουσαν τῆς καλλιγύναικος Πάρου, ὅθεν σκοπὸν εἶχον νὰ μεταβῶ εἰς Ἀντίπαρον διὰ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ περίφημον σπήλαιόν της.

Ἡ φιλοξενία εἶναι ἀρετὴ κοινὴ μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἅμιλλα λοιπὸν συνεστήθη σφοδρὰ, κινδυνεύσασα νὰ μεταβληθῇ καὶ εἰς ἀψιμαχίαν, τίς πρῶτος νὰ δεχθῇ ξένον, οὗτινος μάλιστα τὸ ὄνομα δὲν ἦτο τότε ἄγνωστον παρ᾽ αὐτοῖς.

Ὡς κατάδικος ἱστάμην ἀναμένων τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος· διότι ἡ καρδία μου, εὐγνωμονοῦσα, μὲ ἀπέτρεπε τοῦ νὰ προτιμήσω τὰς ἐξ ἴσου εὐμενεῖς καὶ ἐξ ἴσου προθύμους προτάσεις ἐκείνου ἢ τούτου. Ἀλλὰ τέλος ἐνίκησε γέρων ἀριστοκράτης ἐπελθὼν, εἰς ὃν πάντες ἐνέδιδον.

Περιττὸν ἴσως νὰ εἴπω ὅτι ἄριστα κατεβρόχθισαν οἱ εἰκοσιπενταετεῖς ὀδόντες μου τὸ πολυτελὲς ἄριστον τοῦ Νέστορός μου. Τίς, νέος, σφριγῶν, ὑπηρετῶν τὴν πατρίδα, ἐπιδοκιμαζόμενος, καὶ λαμπρὸν διορῶν τὸ μέλλον αὐτῆς, περιπλανώμενος εἰσέτι ἐντὸς πελάγους ἐλπίδων, δὲν αἰσθάνεται ὄρεξιν νὰ καταφάγῃ καὶ αὐτὸν τὸν ταῦρον Μίλωνος τοῦ Κροτωνιάτου;

Μόλις ἀπεσκευάσθη ἡ τράπεζα, καὶ ὑπηρέτις εἰσελθοῦσα εἶπε πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην ὅτι ἡ γραῖα μήτηρ του ἐπεθύμει νὰ μὲ γνωρίσῃ.

Οἱ νησιῶται τοῦ Αἰγαίου καὶ κατ᾽ ἐξοχὴν αἱ νη-

σιώτιδες, ὡς σπανίως ἀποδημοῦντες, καὶ σπανίως βλέποντες ξένους, (ξένους δὲ ὀνομάζουσι πάντας τοὺς μὴ γεννηθέντας ἐν τῇ νήσῳ αὐτῶν), ἀγαπῶσι τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους. Εἰς πολλὰς μάλιστα τῶν νήσων διακρίνουσιν αὐτοὺς καὶ διὰ κομψοτάτου καὶ ἐκφραστικωτάτου ἐπιθέτου, *ξενοχαράγους* (*) ἀποκαλοῦντες.

Ἐκ τοιαύτης ἄρα περιεργείας φερομένη καὶ ἡ γραῖα ἐζήτησε νὰ μὲ ἴδῃ. Μεταβὰς ἀμέσως εἰς τὸν κοιτῶνά της, εὗρον αὐτὴν καθημένην ἐπὶ ἀνακλίντρου εὐρυχώρου, προαιωνίαν μὲν ἔχοντος, κατὰ τὸ φαινόμενον, τὴν καταγωγήν, ὡς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔπιπλα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, περιεργοτάτης ὅμως κατασκευῆς. Τὸ ξύλον του ἦτο μαῦρον καὶ στιλπνόν, ἡ δὲ ῥάχις καὶ οἱ βραχίονες αὐτοῦ λεπτουργῆ, ἐγκολαπτά, καὶ πολυποικίλως τετορευμένα, ἐπιδεικνύοντα πολλαχοῦ μικρὰ τεμάχια κατόπτρου κεκολλημένα ἐντὸς κοιλωμάτων.

Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον περίεργον μ' ἐφάνη καὶ τῆς γραίας τὸ ἔνδυμα. Καυχωμένη ὅτι κατήγετο ἔκ τινος τῶν πρώτων καὶ ἀρχαίων οἰκογενειῶν τῆς γείτονος Νάξου, ὅπου σώζονται καὶ σήμερον τὰ γνωστότερα τῶν Φραγκικῶν ὀνομάτων, ὡς τὸ τοῦ Κάστρη, καὶ Σομμαρίπα, καὶ Γριμάλδη, καὶ Βαρότση, καὶ πολλὰ ἄλλα, ἐσεμνύνετο φέρουσα καὶ ἀρχαίαν στολήν.

Ἐρύθημα αὐταρεσκείας νεανικῆς ἐχρωμάτισε τὰς ἐρρυτιδωμένας παρειάς της, καὶ τὸ βλέμμα της διετοξεύθη ζωηρότερον ἀπὸ τοὺς ἀπλανεῖς ὀφθαλμούς της, ὅταν μὲ ἤκουσεν ἐκθειάζοντα τὸ ἔνδυμά της, καὶ βεβαιοῦντα, (ἴσως ὄχι ἐν πεποιθήσει,) ὅτι τὸ ἐπροτίμων ὅλων τῶν νεωτέρων γυναικείων ἱματισμῶν.

— Ἰδοὺ φρόνιμος ἄνθρωπος, ἀνέκραξεν ἀνασκιρτήσασα. Τὸ ἔνδυμά μας τότε, κύριε, ἦτον καὶ ὡραῖον καὶ σεμνόν· δὲν ἦτον, ὡς τὰ σημερινά, ἀδιάντροπον. Ἔπρεπε νὰ μ' ἔβλεπες, ἐπρόσθεσε κομψευομένη καὶ συστέλλουσα τὰ χείλη, ὅταν ἤμην νέα· ἤμην τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου ὅλου. Νά! ἰδὲ τὴν ἐγγόνην μου, — καὶ ἐδακτυλοδείκτησε παρθένον μορφὴν ἔχουσαν ἀγγέλου, ἥτις μὲ εἶχεν ἤδη μαγεύσει ὅταν ἐλθόντα μ' ἐπρόσφερε γλύκυσμα καὶ καφέν. — εἶναι ἀπαράλλακτη. Ἐὰν ἔχῃς ὑπομονήν, κάθησε νὰ τὴν εἰπῶ νὰ φορέσῃ μίαν μου ἐνδυμασίαν ἀπὸ τὰς καλητέρας, καὶ ὅταν τὴν ἰδῇς, εἰπὲ πῶς εἶδες ἐμὲ τὴν ἰδίαν.

— Ἐὰν ἔχω ὑπομονήν! ἔσπευσα ν' ἀποκριθῶ. Λησμονεῖτε λοιπόν, κυρία, ὅτι τὸ ὡραῖον ἔνδυμά σας φερόμενον ἀπὸ τὸ ὡραιότερον τοῦτο πανομοιότυπόν σας, εἶναι ἱκανόν, ὄχι μόνον νὰ ἐμπνεύσῃ ὑπομονήν, ἀλλὰ καὶ νὰ προσηλώσῃ ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ τὰς πλέον ἀνυπομόνους φύσεις;

Ἡ ἀπάντησίς μου; ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, δὲν ἦτο πολλὰ ὀξύμωρος· καὶ ὅμως, ἡ νέα ἐπιχαρίτως ὑπομειδιάσασα, ὡς ἀστραπὴ μετέβη εἰς ἄλλον θάλαμον διὰ ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν μάμμην της.

Ὁμολογῶ ὅτι, ἂν κ' ἐβιαζόμην νὰ θαυμάσω τὸ σπήλαιον τῆς Ἀντιπάρου, ἡ καρδία μου ἐβιάζετο μᾶλλον νὰ θαυμάσῃ τὴν ἐγγόνην τῆς καλῆς γραίας. Μεταξὺ δύω φυσικῶν ὑποκειμένων, τοῦ ἑνὸς ἀψύχου καὶ ζοφεροῦ, καὶ τοῦ ἄλλου ζωηροῦ καὶ λαμπροῦ ὡς ὁ ἥλιος, δισταγμοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσιν. Ἄλλως ἡ Πάρος εἶναι ἄλλη νῆσος τῆς Κίρκης, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς ὁποίας ἐναυάγησαν, ὄχι μόνον ὁ *Σούπερβος*, (*) ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἀξιωματικῶν του αἱ στρατιωτικαὶ καρδίαι· διὰ τί ἡ ἰδική μου, ἥτις δὲν ἦτο πώποτε ὀπαδὸς τοῦ Ἄρεως, ἔπρεπε τάχα νὰ φανῇ δυσκαμπτοτέρα ἐκείνων; Καὶ ἐλησμόνησα μὲν ἂν αὐτὴ ἔτρεχε δώδεκα ἢ καὶ πλειοτέρους κόμβους ὡς ἡ τοῦ ἀειμνήστου συγγραφέως τοῦ Κυνηγοῦ ἐπὶ τῆς μακαρίτιδος Ἀμαζόνος, ἐνθυμοῦμαι δὲ μόνον ὅτι ἐπεθύμησα νὰ ἐδυνάμην νὰ προσφέρω θυσίαν, ὡς ἄλλος Μίνως, εἰς τὸν ἐν Πάρῳ βωμὸν τῶν Χαρίτων.

Ἡ ἀγγελόμορφος νέα δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπανέλθῃ φοροῦσα τὴν πλουσιωτέραν καὶ κομψοτέραν τῶν σταλῶν τῆς μάμμης της.

Ἐὰν εἶχον ν' ἀπευθύνω πρὸς μόνην αὐτὴν ἐκφράσεις φιλόφρονας, ἤθελον βεβαίως σπεύσει νὰ εἴπω ὅτι οἱ ὀφθαλμοί της κατέφλεγον καὶ τὰ χείλη της ἐγοήτευον ὑπὸ πᾶν εἶδος καλύπτρας, ὅτι ἀπὸ τὸ ὑγροφυὲς σῶμά της δὲν ἐδίωκε τὰς χάριτας οὐδ' αὐτὴ ἡ ὀρθοστάδιος ἐσθὴς τῶν γυναικῶν τῆς Κίνας· ἀλλὰ δὲν ἤθελον διστάσει καὶ νὰ προσθέσω ὅτι, ἴσως τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο ἦτο καλὸν διὰ τας μάμμας, διὰ τὰς ἐγγόνας ὅμως ἦτο ἀποτρόπαιον.

Ἀλλ' ἡ γραῖα ἐφαίνετο θηρεύουσα, διὰ τὴν στολήν της τοὐλάχιστον, τὴν λατρείαν μου, πολὺ ἐνθερμότερον τῆς νέας. Ἤρχισα λοιπὸν τὰ ἐγκώμια τὰ ὁποῖα ἐβιαζόμην νὰ ἐπαναλαμβάνω καθόσον μὲ ὠνόμαζεν ἓν ἕκαστον τῶν ἀπείρων τεμαχίων τὰ ὁποῖα συνεκρότουν τὴν στολήν. Ἀνύψωσα διὰ τοῦ στόματος μέχρι τρίτου οὐρανοῦ καὶ τὸ *Μεσογίλεκον*, καὶ τὸ *Στομαχικόν*, καὶ τὸν *Λινόβουστον*, καὶ τὰ *Μπουστοβράσολα*, καὶ τὸ *Κολόβι*, καὶ τὸ *Μπουστομάνικον*, καὶ τὴν *Προσοπουδιά*, καὶ τὴν *Μπόλια* ἢ *Χρυσομπόλια* καὶ τὸ *Φουστάνι*, καὶ αὐτὰ τὰ *Κουντουροπάπουτσά της*, φροντίζων ὅμως ν' ἀνυψῶ διὰ τοῦ νοὸς τὴν φέρουσαν αὐτά. (**)

— Τὸ πλοῖον εἶν' ἕτοιμον, ἐσάλπισεν αἴφνης φωνή, ἡ φωνὴ τοῦ οἰκοδεσπότου, ὅστις, διὰ νὰ με ὑποχρεώ-

(*) Ὁ Κοραῆς (Ἄτακτα, τόμ. Β'. σελ. 382—383) λέγει ὅτι ὀνομάζεται σήμερον « ξενοχάραγον πρόσωπον, τὸ ἔχον ἴδιον χαρακτῆρα, φυσιογνωμίαν ἰδίαν, ὡς ἔλεγον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, χαρακτὴρ προσώπου.» Ἀλλ' ἡ ἐτυμολογία δὲν εἶναι αὐτή, εἰς τὰς νήσους τοὐλάχιστον τοῦ Αἰγαίου. Οἱ ποιμένες, πρὸς διαστολὴν τῶν ἰδίων προβάτων, αἰγῶν, κλ. χαράσσουσιν ἕκαστος ἴδιόν τι σημεῖον ὄπισθεν τῶν ὠτίων αὐτῶν, καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ὀνομάζουσι χαραγήν. Ἐὰν ποτε ποιμένος τινος κτήνη εἰσχωρήσωσιν εἰς ξένην ποίμνην, τὰ παρείσακτα αὐτὰ ὀνομάζονται ξενοχάραγα, ὡς φέροντα ξένην χαραγήν, καὶ ἀποπέμπονται. Ἐντεῦθεν τὸ ἐπίθετον ἐδόθη κατ' ἐπέκτασιν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰς τὰ φαγητά, καὶ εἴς τινα ἄλλα. Ὅθεν λέγουσι ξενοχάραγον τὸν ἔξωθεν ἐλθόντα καὶ καλὴν ἔχοντα τὴν ὄψιν, καθὼς καὶ ξενοχάραγον φαγητόν, τὸ ἐξαίρετον τὴν γεῦσιν.

(*) Le Superbe, δίκροτον Γαλλικὸν ναυαγῆσαν τὸ 1833 παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Πάρου.

(**) Τὸ 1821 ἴδον Ναξίας φερούσας ἔνδυμα ὡς τὸ τῆς ἀνωτέρω εἰκόνος, πλὴν ἴσως ἀνεπαισθήτων τινων διαφορῶν. Χωρικαί τινες μάλιστα προσεκόλλουν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ μικρὸν κάτοπτρον.

τῷ ἔτι μᾶλλον, ἔμελλε νὰ μὲ συνοδεύσῃ εἰς Ἀντίπαρον.

Ὁ καλὸς οὗτος γέρων δὲν ὑπωπτεύετο ὅτι καὶ ἄκων μ' ἐκρήμνιζεν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὴν νῆσον ἐκείνην τῆς Καλυψοῦς.

Τέσσαρες νέοι καὶ εὔρωστοι κωπηλάται, ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν παρέλαβον σχοινία καὶ κλίμακας, καὶ μᾶς ὡδήγησαν εἰς τὸν λιμένα. Ἐκεῖ δὲ, ἐπιβάντες ἐπὶ πλοιαρίου μικροῦ, ἐφθάσαμεν εἰς Ἀντίπαρον· ἀγανακτῶν ἐβάδιζον διὰ μέσου ἀκανθῶν καὶ τριβόλων, καὶ καταπεπονημένος πολλάκις ἐπεθύμουσα νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ πλοιάριον.

—Μὴν ἀδημονῆτε, αὐθέντα, γρήγορα θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν χώραν διὰ ν' ἀναπαυθῆτε, μ' ἔλεγον οἱ κωπηλάται μεγαλυνόμενοι.

Ἐφθάσαμεν τέλος πάντων καὶ εἰς τὴν πόλιν, ἐὰν πρέπῃ νὰ ὀνομάσω οὕτω πως ἑξήκοντα περίπου καλύβας περιεχούσας διακοσίους ἢ καὶ τριακοσίους ῥακενδύτας. Καὶ εἰς τὰς πολυπληθεστέρας νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὅταν ἐμφανισθῇ τις ξένος, συῤῥέοντες καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ παιδία, χαίνωσιν ἐνώπιόν του ὡς πρὸ παραδόξου τινὸς ὄντος. Φαντάσθητε λοιπὸν τί ἔγεινεν εἰς τὴν Ἀντίπαρον, ὅπου οὐδὲ βρέφος ἔμεινε χωρὶς νὰ ἔλθῃ καὶ αὐτὸ εἰς προϋπάντησίν μας. Διὰ στενῆς καὶ ἀκαθάρτου ὁδοῦ, μετέβημεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐγκριτοτέρου τῶν κατοίκων, ὅστις μᾶς ὑπεδέχθη ὄρθιος, καὶ μᾶς εἰσῆξεν εἰς πρόσγειον αἴθουσαν στερουμένην παραθύρων, καὶ πλήρη καπνοῦ.

— Ἐδῶ συνέρχονται, μὲ εἶπε μὲ φωνὴν σιγαλὴν ὁ πρῶτος τῶν κωπηλατῶν, ὅλοι οἱ εὐγενεῖς.

— Ἂν δὲν μὲ τὸ ἔλεγες, δὲν θὰ τὸ ὑπωπτευόμην.

Ἐνῷ δὲ ἱστάμενος πλησίον τῆς θύρας περιειργαζόμην τὰς φυσιογνωμίας τῶν τε ἀριστοκρατῶν καὶ τοῦ ὄχλου τῆς Ἀντιπάρου, νέος τις προσελθὼν μ' ἐπρότεινε ν' ἀγοράσω ἀρχαιότητας καὶ σταλακτίτας. Αἱ ἀρχαιότητες τὰς ὁποίας ἐξέθεσεν ἀμέσως ἐνώπιόν μου δὲν ἦσαν διόλου περίεργοι· καὶ ὅμως, ἐλεήσας αὐτὸν, ἠγόρασα τέσσαρα ἢ πέντε νομίσματα χάλκινα. Μόλις ἴδον ἄλλοι ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἀρχαίων ἔμποροι τὴν γενναιότητά μου, ἥτις τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἦτο πολλὰ ἀξιοθαύμαστος, καὶ ἐπέπεσαν ἄπληστοι κατ' ἐμοῦ, πολιορκήσαντές με πανταχόθεν τοσούτῳ στενῶς, ὥστε βαρυνθεὶς ἔδωκα καὶ πρὸς αὐτοὺς δείγματα τῆς ἐλευθεριότητός μου.

Ἀλλ' ἔπρεπε τέλος πάντων νὰ ἐπισκεφθῶμεν καὶ τὸ σπήλαιον. Ἐκλέξαντες λοιπὸν τέσσαρας ὁδηγοὺς μεταξὺ τῶν τριάκοντα οἵτινες, περιστοιχίσαντες ἡμᾶς, μᾶς ἐπιλάτευον κρώζοντες, καὶ παρακαλοῦντες, καὶ ἐξυμνοῦντες ἕκαστος τὴν ἰδίαν ἐπιτηδειότητα, παρηκολουθήσαμεν αὐτοὺς, ποτὲ μὲν διασχίζοντες κοιλάδας κριθοφόρους, ποτὲ δὲ κρημνοβατοῦντες, καὶ ἄλλοτε καταλύοντες ὑπὸ σηκὰς ἢ ἐλαίας προαιωνίας.

Ἴδομεν τέλος πάντων καὶ τὸ σπήλαιον τέσσαρα περίπου στάδια ἀπέχον τῆς θαλάσσης.

Ἄνωθεν τῆς ὀπῆς αὐτοῦ ὑψοῦτο ἀψὶς μεγαλοπρεπὴς, ὑποβασταζομένη ἀπὸ σταλακτίτας καὶ στολιζομένη ἀπὸ κισσὸν καὶ ἄλλα φυτὰ χλοερότατα. Ἀλλὰ μόλις εἰσῆλθον εἰς τὸ ζοφερὸν ἐκεῖνο ἄντρον, καὶ ἐῤῥίγωσα ὅλος ἐνθυμηθεὶς τοὺς ἀθανάτους στίχους τοῦ Δάντη δι' ὧν περιγράφει τὰς πύλας τοῦ ᾅδου. Μ' ἐφαίνετο τῳόντι ὅτι ἤκουα φωνὴν κράζουσαν,

Per me si va nella città dolente.
Per me si va nell'eterno dolore !

Ἐνῷ δὲ οἱ ὁδηγοὶ ἡτοίμαζον τὰς κλίμακας, ἀνάψας λαμπάδα, ἠγωνιζόμην νὰ ἐξεγείρω τὸ θάῤῥος μου

Νάξιαι Γυναῖκες.

Ἐκρεμάσθην ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὴν κλίμακα, καὶ καταβὰς εἰσῆλθον κατὰ πρῶτον ἐντὸς στενῆς τινος διόδου ἧς τινος οἱ τοῖχοι ἦσαν ὅλοι κρυσταλωτοί. Κρεμασθεὶς δὲ καὶ πάλιν ἀπὸ σχοινίον κατέβην εἰς ἄλλο βάραθρον, δώδεκα περίπου πόδας κατωτέρω τοῦ πρώτου, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς τοίχους μόλις ἐπλησιάσαμεν τὰς λαμπάδας μας, καὶ διεδόθησαν ἀκτῖνες τοσούτῳ ἀστραπηβόλοι, ὥστε κατεπλήχθη ἡ ὅρασίς μου καὶ ἐζήτησα νὰ ἀναχωρήσω ἀμέσως. Ἀλλ' εἷς τῶν ὁδηγῶν μὲ ἀπέτρεψε· διότι, πρὸ τῶν ποδῶν μου σχεδὸν ἠνοίγετο ἄβυσσος τοσούτῳ ἀχανής, ὥστε οὔτε νὰ ἐμβλέψω εἰς αὐτὴν δὲν ἐτόλμησα. Ὁμολογῶ ὅτι ὁ κίνδυνος ἔσβεσεν ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ὁποίαν πρὸ μικροῦ ἔτι ᾐσθανόμην τοῦ νὰ ἴδω τὸ περιώνυμον ἐκεῖνο σπήλαιον. Καὶ ἡ καρδία μου εἶχεν ἐπίσης διατρέξει πρό τινων ὡρῶν κινδύνους, ἀλλ' ἐκεῖνοι, ἀγνοῶ διὰ τί, δὲν μὲ εἶχον καταπτοήσει!

Ἐνθαῤῥυνθεὶς ἀπὸ τοὺς ἀτρομήτους ὁδηγούς μου, διέβην ἀκροποδητὶ σχεδὸν περὶ τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, καὶ εἰσῆλθον εἰς αἴθουσαν, οἱ σταλακτῖται τῆς ὁποίας ἦσαν τοσούτῳ τεχνηέντως προσηρμοσμένοι, καὶ μάλιστα περὶ τὸν θόλον, ὥστε μ' ἐφαίνετο ὅτι εὑρισκόμην ἐντὸς κτιρίου γοτθικοῦ. Τὸ ἔδαφος ἦτο ὑγρὸν καὶ ὀλισθηρότατον, καὶ διὰ νὰ μὴ πέσω, δὲν ἐδίσταζον νὰ τείνω ἀδιακόπως τὰς χεῖρας διὰ ν' ἁρπάζω πᾶν τὸ προστυχὸν στήριγμα. Σημειωτέον δὲ ἐν παρενθέσει ὅτι ὁσάκις αἱ κατωφέρειαι ἦσαν ὑπὲρ τὸ δέον κατάῤῥεπεῖς, δὲν συνεστελλόμεθα ὅλοι νὰ μιμηθῶμεν τὸν τρόπον τοῦ βαδίζειν τῶν τετραπόδων.

Μετὰ πολλοὺς κινδύνους καὶ κόπους, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν ἥτις, ὡς μὲ εἶχον εἰπεῖ, ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ θαυμαστότερον μέρος τοῦ σπηλαίου. Ἀλλ' ὅ,τι προσέβαλε τοὺς ὀφθαλμούς μου, εἶναι βεβαίως ἀνώτερον πάσης περιγραφῆς· Μ' ἐφάνη ὅτι ἤμην ὄχι ἐντὸς σπηλαίου, ἀλλ' ἐντὸς μεγαλοπρεποῦς ναοῦ. Φαντάσθητε αἴθουσαν 720 μὲν ποδῶν μῆκος ἔχουσαν, 678 δὲ πλάτος, καὶ 360 ὕψος, φωταγωγουμένην ἀπὸ μυριάδας ποικιλοχρόων τιμαλφῶν λίθων ἐκτοξευόντων ἀστραπάς! Ὁ θόλος ὑπεβαστάζετο ἀπὸ λεπτορυεστάτας καὶ περικόμψους στήλας ὡς ἂν ἦσαν λελαξευμέναι ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Φειδίου, καὶ πέριξ ἡμῶν παραστάδες ὀγκώδεις καὶ κολοσσιαῖαι, ἐφαίνοντο ὑποστηρίζουσαι τὴν ὅλην οἰκοδομήν. Παντοῦ ἔβλεπες σωροὺς σταλακτίτου ὁμοιάζοντας ἀγάλματα, καὶ πρὸς τὸ κέντρον εἶδος θυσιαστηρίου, ὡς τὰ τῶν Δυτικῶν ἐκκλησιῶν, προσερειδομένου ἐπὶ κιόνων ἐξαισίων.

Ἐνταῦθα, πρέσβυς τις τῆς Γαλλίας ὀνόματι Nointel, ἐπιστρέφων τὸ 1673 ἔτους ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐτέλεσε τὴν θείαν λειτουργίαν, διαμείνας, ὡς λέγει ὁ Τουρνεφόρτιος, τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας, (τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων) ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, ὁμοῦ μετ' ἄλλων πεντακοσίων συνοδοιπόρων. Ἑκατὸν λαμπάδες ὀγκώδεις καὶ τετρακόσιαι λυχνίαι, καίουσαι νυχθημερὸν, ἐφώτιζον, προσθέτει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, τὸν ὑπόγειον ἐκεῖνον παράδεισον!

Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ἐνταῦθα ἀναπτερωθεὶς τὸν νοῦν, ἐλησμόνησα καὶ τὸν ἐπίγειον ἄγγελον τῆς Πάρου, καὶ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ καθήσας ἐν σιωπῇ, ἐθαύμαζον τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς ἀπαραμίλλους καλλονὰς τῶν κτισμάτων του! Ἡ καρδία μου κατενύγη μέχρι δακρύων· καὶ ὅμως, παραφερθεὶς ἀπὸ ματαιότητα ἀνθρωπίνην, ἠθέλησα νὰ παραπέμψω εἰς αἰῶνας τὸ ἄσημον ὄνομά μου, ἐγχαράξας αὐτὸ πλησίον τόσων ἄλλων ἀνηκόντων εἰς ἐνδόξους περιηγητὰς ἐπισκεφθέντας, ὡς κ' ἐγώ, τὰ ὑποχθόνια ἐκεῖνα ἀνάκτορα!

Ν. Δ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

ΠΕΡΙ ΚΑΡΥΑΤΙΔΩΝ.

Ἐκ τῶν ἀξίων λόγου ἀντικειμένων τῆς Ἀρχαιολογίας, εἶναι βεβαίως καὶ ἡ ἔρευνα περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐν τοῖς Ἱεροῖς καθιδρύμασιν ἀπαντωμένου εἴδους τῶν κιόνων, τῶν παριστώντων γυναικείους ἀνδριάντας, κομψῶς καὶ πλουσίως ἐνδεδυμένους, καὶ τὸ ὄνομα Καρυάτιδες φέροντας. Νομίζομεν δὲ ὅτι, διεξερχόμενοι τὸ ἀντικείμενον τοῦτο μετὰ τῆς πρεπούσης συντομίας, καὶ ἐπιφέροντες τὰς ἀναγκαίας κρίσεις ἐπὶ τῶν ὅσων οἵ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι ἐξέθεσαν, θέλομεν πληρώσει τὴν εὐχαρίστησιν τῶν ἀναγνωστῶν μας.

Ὁ μόνος τῶν ἀρχαίων μνείαν τῶν ἀνδριαντομόρφων τούτων κιόνων ποιούμενος εἶναι ὁ Βιτρούβιος (Lib. I. Cap. 1.). Ὑπ' αὐτοῦ μανθάνομεν εἴδησιν ἥτις ἀληθῶς ἀπέβη τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν Νεωτέρων· μᾶς διηγεῖται ὅτι ἡ ἐν Πελοποννήσῳ πόλις Κάρυαι (Παρὰ τῷ Ὀρχομενῷ - Παυ. Η'. ιδ. 5.), συμμαχήσασα τοῖς Πέρσαις κατὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐπέσυρε τὴν ἀγανάκτησιν τούτων, οἵτινες, μετὰ τὴν κατὰ τῶν βαρβάρων νίκην των, κυριεύσαντές την, τοὺς μὲν ἄνδρας ἅπαντας ἐφόνευσαν, τὰς δὲ γυναῖκας ἀπήγαγον αἰχμαλωτίδας. Ἵνα δὲ δι' αὐτῶν μεταφέρωσι τοῖς μεταγενεστέροις τὴν αἰσχύνην τῆς πόλεως ἐκείνης, οἱ τότε Ἀρχιτέκτονες, ἀντὶ κιόνων, ἐχρῶντο εἰς τὰς δημοσίους οἰκοδομὰς γυναικείοις ἀνδριᾶσι, τὰς αἰχμαλωτίδας ταύτας ἀπεικονίζουσι, καὶ αὗται, κατ' αὐτὸν, εἰσὶν αἱ καλούμεναι καρυάτιδες. Ἀλλ' ὁ Λέσσιγγ (Mélanges d'Antiq.) πολλὰ ὀρθῶς ἀποκρούει τὴν εἴδησιν ταύτην ὡς μυθώδη, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι εἶναι πάντῃ ἀπίθανον νὰ ὑποθέσῃ τις τὴν ἄσημον ἐκείνην πόλιν (α), συλλαβοῦσαν ποτὲ τὸν σκοπὸν συμμαχίας μετὰ τῶν ἀλαζόνων καὶ ἀπειραρίθμων Περσῶν, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίζωσι τόσον ἀπὸ τῆς συμπράξεώς της, ὅσον νὰ φοβῶνται τὴν ἐπιβουλήν της. Πρὸς τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Λεσιγγίου δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν παντελῆ τῶν ἄλλων Συγγραφέων τοιούτου γεγονότος ἀποσιώπη-

(α) Τὸ ἄσημον αὐτῆς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν μᾶς γίνεται ἄλλως γνωστή, εἰμὴ διὰ τῆς ὡς ἐν παρόδῳ ἀναφορᾶς τοῦ μόνου ὀνόματός της ὑπὸ Θουκυδίδου (Ε' - 55.) καὶ Παυσανίου (ὅστις μάλιστα τὴν καλεῖ χωρίον Η'. ιδ. 5), ἐνῷ οἱ Γεωγράφοι Στράβων, Πτολεμαῖος καὶ ἄλλοι οὐδὲ τοῦτο μᾶς παραδίδουν.

σιν, καὶ μάλιστα ἐκείνων, οἵτινες, προγενέστεροι τοῦ Βιτρουβίου, καὶ ἐκ προθέσεως τὰ Περσικὰ διεξελθόντες, εἰσὶν ἐκείνου ἀξιοπιστότεροι.

Ἐκ τῶν σωζομένων πάλιν τῆς τέχνης λειψάνων γίνεται βέβαιον, ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κιόνων οὐδαμοῦ ἀπαντᾶται ἐν πολιτικοῖς, ἀλλ' ἐν ἱεροῖς μόνον καθιδρύμασιν ἐφηρμοσμένον, ὡς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανδρόσιον, εἰς τὸν ἐν Καρίᾳ τάφον τοῦ Μαυσώλου κτλ. ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγάλματα δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ παρίστανον ἀτίμων ἀναμνήσεων πρόσωπα, ὡς τὰς τὴν αἰσχύνην τῶν πατέρων κληρονομησάσας αἰχμαλωτίδας τοῦ Βιτρουβίου, (ὅστις κατὰ τὸν Στουάρτον (Antiq. d. Ath.) ὑπαινίττεται μάλιστα τὰς τοῦ Πανδροσίου Καρυάτιδας), ἀλλ' ἄλλας τινὰς Παρθένους, ἀγαθοῦ δαίμονος τέκνα, ὡς ἤθελεν ἁρμόζει εἰς ἱερὰ οἰκοδομήματα, τῶν ὁποίων ὁ ἐξωτερικὸς μάλιστα κόσμος προώρισται ν' ἀνυψώνῃ τὴν ψυχὴν τοῦ προσερχομένου εἰς τοὺς πόδας τῆς θεότητος, καὶ νὰ τὴν ἐξοικειῇ μετ' αὐτῆς. Πόσην δὲ ἡ θρησκεία εἶχε ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν τέχνην, ἡ ἀρχαιότης ἅπασα ὁμολογεῖ, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ὁ ἔξοχος τῶν τεχνιτῶν Φειδίας ἤθελε ποτὲ διὰ τῆς γλυφίδος του ν' ἀναδειχθῇ θαυματουργὸς, ἂν τὸ θρήσκευμά του δὲν παρεδέχετο θεὸν τοσοῦτον μεγαλοπρεπῆ, ὡς τὸν Ὀλύμπιον. Ὅτι δὲ οὐχ' ἧττον τοῦ θρησκεύματος, καὶ ἡ φιλοσοφία ἐνεψύχωνε τὴν γλυφίδα τοῦ τεχνίτου εἰς τὰς διαγραφάς της, τοῦτο εὐκόλως κατανοεῖται, ἀφοῦ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι τῆς τέχνης σκοπὸς εἶναι ἡ ἀπεικόνισις τῶν λεπτοτέρων τῆς ψυχῆς κινήσεων, τουτέστιν ἡ ἔκφρασις τῶν μυστηριωδεστέρων ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων. Καὶ ὁπόσην ἄῤῥαγε ψυχολογικὴν ἔρευναν δὲν ἀπαιτεῖ τὸ θαυμάσιον τοῦ Λαοκόοντος Σύμπλεγμα, ὅπως μᾶς ἀποκαλύψῃ τὸ ὕψος τῆς τέχνης του; Ἐπ' αὐτοῦ ἐν πολλοῖς διασκεπτόμενος ὁ κλεινὸς Βιγκελμάνος, ἠναγκάσθη τέλος νὰ διακηρύξῃ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶδε πλέον παρὰ μίαν φορὰν τὸν φιλόσοφον καὶ τὸν καλλιτέχνην εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἡνωμένους, ὅτι ἔλαβε πλέον παρὰ ἕνα Μητρόδωρον (α), καὶ ὅτι ἡ φιλοσοφία ἐκίνει τὴν χεῖρά της εἰς τὴν τέχνην, καὶ ἐδίδεν εἰς τὰ σώματα διάπλασιν καὶ ψυχὴν ἀνωτέραν τῶν κοινῶν (Imit. nel. oper. Gr. d. Pit.e. d. Scult.). Τοιούτων λοιπὸν οὐσῶν τῶν τροφῶν τῆς τέχνης, πῶς ἤθελεν εἶσθαι πιθανὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ποτὲ τῇ ἐπέτρεψαν τὴν συνοίκησιν τῆς αἰσχύνης μετὰ τῆς δόξης, καὶ τῆς ἀτιμίας μετὰ τῆς ἁγιότητος; Καὶ βέβαια τοιοῦτον πνεῦμα ἤθελεν ἀποκαλύψει ἀμέσως τὸ Πανδρόσιον, ἂν ὑπετίθετο περιεστοιχισμένον ἀπὸ τὰ ὄντα τοῦ Βιτρουβίου, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία ἤθελεν ἀναμιμνήσκει ἁμαρτήματα, καὶ ἡ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ διαγωγὴ μῶμον. Ἡ ῥηθεῖσα ἑπομένως τοῦ συγγραφέως τούτου ἰδέα περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Καρυατίδων καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἀνεγειράντων αὐτὰς καθ' ὅλας τὰς ὄψεις της θεωρουμένη, ἀποδεικνύεται πάντῃ ἀνυπόστατος καὶ μυθώδης· καὶ ἤθελεν ἴσως φανῇ ὁμοιαληθεστέρα, ἂν ἀνεφέρετο εἰς πολιτικὰ καθιδρύματα, ὅπου ἠδύνατο νὰ εὕρῃ τὸν λόγον της εἰς τὰ τῆς πολιτείας νόμιμα, ὡς ἡ ἐν Σπάρτῃ Περσικὴ Στοά, στηριζομένη ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων τῶν αἰχμαλώτων Περσῶν, εἶχε τὸν λόγον της εἰς τὴν διαιώνισιν τῆς πατρώας δόξης, καὶ τῆς ἥττης τῶν βαρβάρων (Vitv. I-I-Παυσ. ΙΓ. ιά.).

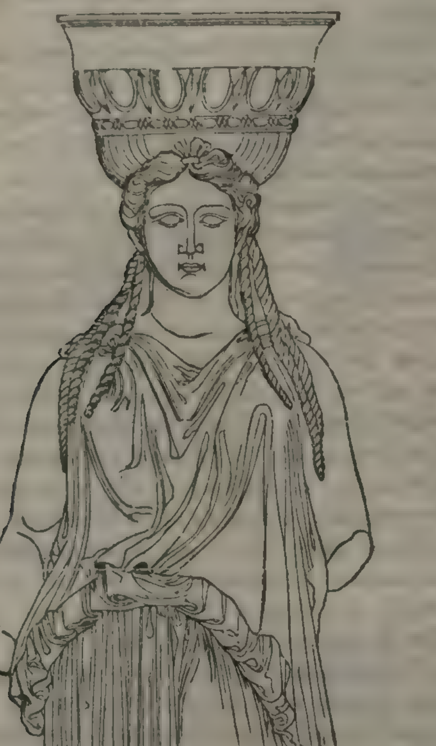
Εἶναι λοιπὸν συγγενέστερον μὲ τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ὑπηρετρίας αὐτῶν τέχνης νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀνδριαντομόρφων κιόνων εἰς τὰ ἱερὰ καθιδρύματα, ὑπηνίττετο εὐμενῆ πνεύματα, προσφερόμενα, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν θεραπείαν τῶν Θεῶν ἢ Ἡρώων, τῶν ὁποίων τοὺς Ναοὺς ἢ τὰ μνήματα ἐπὶ κεφαλῆς ἔφερον. Καὶ τοιοῦτοι ἀγαθοδαίμονες δύνανται μετὰ μεγάλης πιθανότητος νὰ θεωρηθῶσιν αἱ χαριέσταται τοῦ Παυσανίου Παρθένοι, αἵτινες διὰ τῶν χορῶν καὶ ᾀσμάτων των, ἐν Καρύαις τῆς Λακωνίας, ἐπρόσφερον ἐτησίως τὸν φόρον τῆς λατρείας των εἰς τὴν Καρυάτιδα Ἄρτεμιν. Καὶ τῷ ὄντι, δι' αὐτῶν ἡ θρησκεία ἠδύνατο νὰ ἐπιτάσσῃ τὴν θεοσέβειαν, ἡ φιλοσοφία νὰ διδάσκῃ τὴν παρθενικὴν αἰδῶ, καὶ ἡ τέχνη νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν χάριν της καὶ τὰ θέλγητρα. Καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὅσους ἡμεῖς συνεβουλεύθημεν, οὐδεὶς εἶναι ὁ μὴ παραδεχόμενος τὴν γνώμην ταύτην· μάλιστα δὲ ὁ Λεσσίγγιος (mélang. d. Antiq.), ὁ Στουάρτος (Antiq. d. Ath.), ὁ Μιλλῖνος (Dict. d. Beaux-Arts.), ὁ Ροβέρτος (Antiq. d. Ath.) μετ' ἐνθουσιασμοῦ κηρύττονται ὑπὲρ αὐτῆς· οἱ δὲ ὀλίγοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐτύχομεν ἀποκρούοντας τὸν Λεσσίγγιον, ὡς πολεμοῦντα τὴν γνώμην τοῦ Βιτρουβίου, ἄλλο δὲν ἔχουσι ν' ἀντιτάξωσιν, εἰμὴ ὅτι τὸ ὄνομα Καρυάτιδες πολλὰ βεβιασμένως, λέγουσιν, ἤθελε δυνηθῇ τις ν' ἀποδώσῃ εἰς τὰς Παρθένους τοῦ Παυσανίου. Ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημά των τοῦτο, διόλου ἀνίσχυρον, ὑποθέτει καὶ ἄγνοιαν τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, διότι τὸ Καρυάτιδες ἐνταῦθα δὲν εἶναι ἐθνικὸν ἢ Πατρωνυμικὸν, ὡς τὸ παρὰ Βιτρουβίῳ, ἀλλ' ἁπλοῦν ἐπίθετον, τὸ ὁποῖον ἡ φύσις τῆς διαλέκτου, χωρὶς παντάπασι νὰ παραβιάσῃ τοὺς γραμματικοὺς κανόνας της, ἠδύνατο μάλιστα ν' ἀποδώσῃ καὶ εἰς τὰς Σπαρτιάτιδας παρθένους, ὡς ταύτας κυρίως συγκροτούσας τὴν ἐν Λακωνικῇ Κώμῃ πανήγυριν τῆς Καρυάτιδος Ἀρτέμιδος.

Τῶν καλλίστων ὅμως τούτων τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς κοσμημάτων, ἔγινε, φαίνεται, τοσοῦτον ὀλίγη χρῆσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὥστε δὲν διεσώθη ἡμῖν ἄλλο ἄξιον παραδείγματος λείψανον, εἰμὴ ἐκεῖναι τοῦ Πανδροσίου, αἵτινες ἀληθῶς εἰσὶν ἀπεικονίσματα τῶν ὡραιοτέρων γυναικῶν, ἐπὶ συνεχοῦς στηλοβάτου ἱσταμένων, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φερουσῶν ἀνάλογον κιονόκρατον, συνιστάμενον ἐξ ἀβάκου καὶ κεκοσμημένου ἐχίνου, ἐφ' οὗ στηρίζεται ὁ θριγκὸς τῆς προστάσεως.

Περὶ τούτων τινὲς τῶν νεωτέρων, ἐν οἷς καὶ ὁ Μύλλερος (Archeolog. § 110, 4.) δοξάζουσιν ὅτι δὲν εἶναι Καρυάτιδες, ἀλλὰ Κανηφόροι, εἰλημμέναι ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἀλλ' ἡ σύγχυσις αὕτη τῶν μὲν μετὰ τῶν δὲ, προῆλθεν ἀναμφιβόλως ἀπὸ τῆς πολλῆς

(α) Φιλόσοφος καὶ ἄριστος Ζωγράφος (ἤκμ. 171. Π. Χ.) Τοῦτον οἱ Ἀθηναῖοι ἠρκέσθησαν νὰ ἀποστείλωσι τῷ Π. Ἐμιλίῳ, ὅστις τοῖς ἐζήτησεν ἕνα φιλόσοφον διὰ τὰ τέκνα του, καὶ ἕνα Ζωγράφον διὰ τοὺς θριάμβους του. (Plin. 35, il—καὶ Cic. Orat. 4.).

αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας ὁμοιότητος κατά τε τὴν στολὴν καὶ τὴν ἄλλην διαγραφὴν, ὥσπερ καὶ ἀπὸ τῆς κακῆς ἐφαρμογῆς, ἣν οὗτοι ἔκαμον τῶν δευτέρων, ὑπολαβόντες, ὅτι ὡρίσθησαν ἀνέκαθεν νὰ ὑποβαστάζωσι θριγκοὺς ὡς αἱ πρῶται, ἐνῷ τοιαύτην περὶ τούτων ἰδέαν δὲν φαίνεται ποτὲ νὰ συνέλαβεν ὁ ποιητής των. Ὁ Κικέρων

Καρυάτις.

(Verr. 4) μᾶς ἀναφέρει τὸν Πολύκλειτον, ποιήσαντα δύω τοιαύτας ἐξ ὀρειχάλκου, αἵτινες, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηργάσθησαν ὕλης, μᾶς δίδουσι νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ὡρίσθησαν πρὸς ἄλλην τινὰ χρῆσιν, ἢ τὴν ὑποστήριξιν θριγκῶν. Εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι ἐν τῇ πόλει Ἀλθένῃ τῆς Ἀσίας δείκνυνται τέσσαρες κανηφόροι, ἐν χρήσει Καρυατίδων, πρὸς τὴν εἴσοδον δύω μικρῶν ἄντρων, ὥσπερ ποτὲ, κατὰ Πλίνιον, ἄλλαι ὅμοιαι, ἔργα τοῦ Σκόπα, ἐκόσμουν τὰς οἰκοδομὰς τοῦ Ἀσινίου, ἀλλ' ἅπασαι αὗται, κατὰ Μιλλῖνον (Diction. des beaux Arts.), καὶ ἄλλους διασήμους ἀρχαιολόγους, δὲν προσήφθησαν ἐκεῖ, εἰμὴ ἰδιοτροπίᾳ τῆς νεωτέρας Ἀρχιτεκτονικῆς, ἥτις κρίνασα αὐτὰς καταλλήλους εἰς τοιαύτην ὑπηρεσίαν, διέστρεψε τὸν πρωτότυπον χαρακτῆρά των.

Περὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αἱ τοῦ Πανδροσίου Καρυάτιδες ἀνηγέρθησαν, τίποτε δὲν γνωρίζομεν· καὶ ὁ Παυσανίας, ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀρκετὰ ἀκριβῶς τὰ ἐν αὐτῇ περιέγραψεν, οὐδ' αὐτὸς μᾶς λέγει τι περὶ τούτων. Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἔχῃ, ὁ Στουάρτος τάττει αὐτὰς ἀρχαιοτέρας τοῦ Βιτρουβίου (αὐτόθ.) Ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς ἐκφράσεως τῆς διαθέσεώς των οὐδὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡμῖν παρεδόθη· οἱ δὲ νεώτεροι διαφορετρόπως περὶ τούτου δοξάζουσι· τινὲς μὲν θέλουσιν αὐτὰς ὡς ἐν ἁπλῇ στάσει παριστανομένας, κατ' αὐθαίρετον τοῦ τεχνίτου ἐκλογὴν, τινὲς δὲ, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλλῖνος (αὐτόθ.) ὡς ἐν χορῷ, ὅπως εἰς τὴν πανήγυριν τῆς Καρυάτιδος· καὶ ἡ τελευταία αὕτη δόξα, ἂν καὶ ὀλίγον τολμηρὰ, εἶναι ὅμως ἡ πιθανωτέρα, διότι, ἀφ' οὗ ἅπαξ παρεδέχθημεν ταύτας ὡς τὰς τοῦ Παυσανίου Καρυάτιδας, ἑπόμενον εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν καὶ ὅτι οἱ τεχνῖται ἐχρεώστουν νὰ ταῖς δώσωσι, καθὼς μορφὴν καὶ κόσμον, οὕτω καὶ διάθεσιν τὴν ἰδιάζουσαν εἰς ἐκείνας.

Ι. Ν. ΛΕΥΚΑΔΙΟΣ.

Σ. Ε. Δύω χωρία *Καρύας* ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, τὸ μὲν, ἐν Βιβλ. Η΄. Κεφ. ΙΔ΄. ὡς κείμενον πλησίον τοῦ Φενεοῦ, τὸ δὲ ἐν Βιβ. Γ΄. Κεφ. Ι΄. ὡς γειτνιάζον τῇ Σελασίᾳ, οὐδέτερον δὲ ὡς τοῦ Ὀρχομενοῦ πλησιόχωρον. Ἐν τῷ πρὸς τῇ Σελασίᾳ ἔκειτο τὸ ἄγαλμα τῆς Καρυάτιδος Ἀρτέμιδος, καὶ «*χοροὺς ἐνταῦθα αἱ Λακεδαιμονίων παρθένοι κατὰ ἔτος ἱστᾶσι, καὶ ἐπιχώριος αὐταῖς καθέστηκεν ὄρχησις.*» Περὶ τούτου καὶ ὁ Λουκιανὸς (π. Ορχ. 10) «Λακεδαιμόνιοι μὲν, ἄριστοι Ἑλλήνων εἶναι δοκοῦντες παρὰ Πολυδεύκους καὶ Κάστορος *Καρυατίζειν* μαθόντες (ὀρχήσεως δὲ καὶ τοῦτο εἶδος ἐν Καρύαις τῆς Λακωνικῆς διδασκόμενον).» Ῥητῶς μὲν περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς κατασκευῆς τῶν τοῦ Ἐρεχθείου Καρυατίδων οὐδὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἐκ τριῶν ἐπιγραφῶν, τῆς μιᾶς ἐν Λονδίνῳ (Boeckh, C. I. N. 160) καὶ δύω τῶν ἐν Ἀκροπόλει (Rangabé, Antiq. Hell. N. 56 καὶ 57) ἐξάγεται μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὁ ναὸς τῆς Πολιάδος ἢ τοῦ Ἐρεχθέως ἀνηγέρθη ἐν Ὀλ. 92 καὶ 93, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας σύγχρονος τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν γλυπτικῶν αὐτοῦ κοσμημάτων. Ἴσως μάλιστα καὶ περὶ τοῦ καλλιτέχνου τοῦ πλάσαντος αὐτὰ δὲν εἶναι ἀδύνατος πᾶσα εἰκασία. Πολλοὶ τῶν συγγραφέων ἀναφέρουσι τὸν Ἀθηναῖον γλύπτην Καλλίμαχον, σύγχρονον τοῦ Φειδίου, ἐφάμιλλον δὲ τοῦ Καλάμιδος καὶ τοῦ Ἀλκαμένους, τὸν *Κακιζότεχνον* ἢ ὀρθότερον *Κατατηξίτεχνον* κληθέντα, καθ' ὃ, ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον, τὸ τῆς τέχνης μεγαλοφανὲς εἰς τὴν περὶ τὰ καθέκαστα περιέργειαν κατατήκοντα. Αὐτὸς κατὰ Παυσανίαν (Α΄. 19) ἠργάσθη εἰς

τοῦ Ἐρεχθείου τὴν κόσμησιν, καὶ κατεσκεύασεν ἐν σχήματι φοίνικος τὴν χαλκῆν καπνοδόχην τοῦ ἀσβέστου λύχνου τῆς Ἀθηνᾶς. Περὶ αὐτοῦ δὲ μᾶς διδάσκει καὶ ὁ Πλίνιος (Φ. Ι. 34, 19), ὅτι ἐποίησε «*Λακαίνας ὀρχουμένας*». Διατί ἐν Ἀθήναις ὀρχουμένας Λακαίνας, καὶ κατὰ τί διέφερον αἱ ὀρχούμεναι Λάκαιναι τῶν ἄλλων ὀρχουμένων γυναικῶν; Ἴδομεν ὅτι ἡ ἐθνικὴ καὶ χαρακτηριστικὴ αὐτῶν ὄρχησις ἦν ὁ *Καρυατισμός*. Δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ἄρα, ὅτι ὁ Πλίνιος ἔγραψε *Λακαίνας ὀρχουμένας* ἀντὶ *Καρυατίδων*, ἀντικαταστήσας ἀντὶ τῆς εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὀλίγον γνωστῆς ἐκείνης λέξεως τὴν σημασίαν αὐτῆς ἣν εὗρεν εἰς τὰς σημειώσεις του; Τοὐλάχιστον πιθανότερον φαίνεται ὅτι ὁ Ἀθηναῖος καλλιτέχνης, ὁ τοῦ Ἐρεχθείου ἀναλαβὼν τὴν κόσμησιν, ὡς ὁ Φειδίας εἶχεν ἀναλάβει τὴν τοῦ Παρθενῶνος, κατεσκεύασε μᾶλλον τὰς δι' αὐτὸ Καρυάτιδας, ἢ τὸ παράδοξον ἐκεῖνο διὰ τὰς Ἀθήνας ἔργον, καὶ ἀλλαχόθεν μὴ μαρτυρούμενον, τὰς ὀρχουμένας Λακαίνας. Ρ.

—o—

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ.

Ὑπὸ Κ. Π.

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλάδιον ΜΘ'.)

—c—

Ἡ ἵδρυσις κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς, ἡ κατάπαυσις τῶν καταχρήσεων, ἡ ῥύθμισις τῆς παραλελυμένης διοικήσεως, ἡ ἀνόρθωσις τῆς ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας ἤθελον καὶ μόναι ἀρκέσει νὰ τιμήσωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοφίλου. Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν οὗτος εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς πλείστας ἄλλας δυσχερείας. Τὸ βασίλειον ἐπιέζετο πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ ἀχανὲς Μωαμεθανικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς καταλύσεως τῶν Ὀμειαδῶν, ἤτοι μέχρι τῶν μέσων τῆς προηγουμένης ἑκατονταετηρίδος, εἶχε διατελέσει ἡνωμένον ὑπὸ ἕνα κυριάρχην καὶ ἐξαπλωθῆ ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῶν Πυρηναίων, ἦτο ἤδη διῃρημένον εἰς τέσσαρα μεγάλα κλάσματα· τὸ μέγιστον πάντων, τὸ Ἀσιανόν, τοῦ ὁποίου ἦρχον ἔτι ὁλοκλήρου οἱ Ἀββασίδαι, κατέχοντες καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς τὸ ἀνατολικώτερον μέρος ἤτοι τὴν Αἴγυπτον· τὸ περὶ τὰ τέλη τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ἐν τῇ σημερινῇ Τύνιδι, ἱδρυθὲν κράτος τῶν Ἀγλαβιτῶν· τὸ ἐν τῷ δυτικωτέρῳ μέρει τῆς Βορείου Ἀφρικῆς συστηθὲν μικρὸν πρότερον, ἐν ἔτει 789, κράτος τῶν Ἐδρισιδῶν· καὶ τὸ ἔτι πρότερον, περὶ τὰ μέσα τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ὑπὸ τοῦ τελευταίου τῶν Ὀμειαδῶν ἀποσπασθὲν ἀπὸ τοὺς Ἀββασίδας Ἱσπανικόν. Οἱ Ἀββασίδαι τῆς Ἀσίας δὲν ἔπαυον ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατεχομένης ἔτι μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Ἀγλαβῖται τῆς Τύνιδος, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ Ἀράβων πειρατῶν τῆς Ἱσπανίας, ἀφήρεσαν, ἐν ἀρχῇ τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὸ πλεῖστον τῆς Σικελίας· τελευταῖον οἱ πειραταὶ ἐκεῖνοι τῆς Ἱσπανίας, οἵτινες καὶ *Ἀνδαλούσιοι πειραταὶ* καλοῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐκυρίευσαν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ πατρὸς τοῦ Θεοφίλου, ὡς προείπομεν, τὴν νῆσον Κρήτην, καί, καταστήσαντες αὐτὴν ὁρμητήριον τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν, ἀπεβιβάσθησαν, ἐν ἀρχῇ τῆς τοῦ Θεοφίλου βασιλείας, εἰς τὴν Θράκην, ἐδῄωσαν ἅπασαν τὴν παραλίαν καὶ ἀπήγαγον πολλοὺς αἰχμαλώτους. Μία μάλιστα αὐτῶν μοῖρα ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν μεσογαιοτέραν χώραν, διέσχισεν ἅπασαν τὴν Θράκην καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ὄρους Λάτρου, ἐν τῇ κάτω Μοισίᾳ, ὅπου ἐλῄστευσε πλούσιόν τι μοναστήριον καὶ ἔσφαξεν ἅπαντας αὐτοῦ τοὺς μοναχούς. Καὶ ὁ μὲν διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Κωνσταντῖνος Κοντομύτης, ἐπελθὼν μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς, περιέζωσε καὶ κατέκοψεν αὐτούς. Ἀλλὰ οἱ σύντροφοί των, ὁρμήσαντες ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ τὸν βασιλικὸν στόλον, κατετρόπωσαν αὐτόν, κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 831, πλησίον τῆς Θάσου, κυριεύσαντες ἢ καταποντίσαντες ἅπαντα αὐτοῦ τὰ πλοῖα· ὥστε οἱ πειραταὶ ἐκεῖνοι θαλασσοκρατοῦντες δὲν ἔπαυον λῃστεύοντες τὰς Κυκλάδας.

Ὁ Θεόφιλος ἐνόησεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀντιπαραταχθῇ συγχρόνως καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς ἐκείνους ἐχθρούς· ὅθεν, μετά τινας μικροῦ ἀξίας λόγου ἐχθροπραξίας ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀπεφάσισε νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τὸν Ἀββασίδην Μαμούν, ἤ, καθὼς τὸν λέγουσιν οἱ Βυζαντινοί, Μαμούμ, ἵνα ἀπερισπάστως δυνηθῇ νὰ καταβάλῃ τοὺς πορθητὰς τῆς Κρήτης καὶ τοὺς δορυκτήτορας τῆς Σικελίας.

Ὁ Μαμοὺν ἦτο υἱὸς τοῦ πολυθρυλλήτου Καλίφου Ἀαρούν, τοῦ ἐπικληθέντος Ἀλ Ῥασὶδ ἤτοι δικαίου, καὶ ἐκυριάρχει τῆς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 813 ἔτους. Ἦτο δέ, ὡς οἱ πλεῖστοι μεγάλοι τοῦ Ἀραβικοῦ κόσμου ἄνδρες, παράδοξον κρᾶμα ἀρετῆς καὶ κακίας, μεγαλοφυΐας καὶ μικρολογίας· οἰνοπότης, ἄσωτος, σοφιστὴς καὶ διώκτης ἄγριος τῶν ἑτεροδόξων τοῦ ἰδίου θρησκεύματος αἱρέσεων, ἀνεδείχθη ἀφ' ἑτέρου ἀνεξίθρησκος πρὸς τοὺς χριστιανούς· ἐν πολέμῳ δὲ ἐνεργὸς καὶ ἀτρόμητος, καὶ ἐν εἰρήνῃ θερμὸς προστάτης τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Ἐκ διαταγῆς τοῦ Καλίφου αὐτοῦ, ὁ Νεστοριανὸς Χοναὶν μετέφρασε τὸν Εὐκλείδην καὶ τὴν ἀστρονομίαν τοῦ Πτολεμαίου, τὴν ἔκτοτε φέρουσαν τὸ ἀραβικὴν μὲν ἔχον ἀπήχησιν, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ τίτλου παραφθαρὲν ὄνομα Ἀλμαγέστ. Καὶ ὁ Σαβαῖος δὲ ἤτοι πυρολάτρης Θεβὶτ ἐπεξειργάσθη τότε τὸν Εὐκλείδην, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης μετηνέχθη εἰς τὴν Ἀραβικήν, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Μαμούν, καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἕλληνες συγγραφεῖς. Μάλιστα δὲ ἐνεψύχωσεν ὁ Καλίφης ἐκεῖνος τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν, παρήγγειλε τὴν μαθηματικὴν ἐξακρίβωσιν τῆς περιφερείας τῆς γῆς, διατάξας ἐπὶ τούτῳ τὴν ὑπὸ τῶν τριῶν περιωνύμων μαθηματικῶν, Μωάμεθ, Χοσαΐν καὶ Ἀχμέτ, διεξαχθεῖσαν ἀξιομνημόνευτον καταμέτρησιν μιᾶς μοίρας πλάτους ἐν τῷ πεδίῳ Σανδσάρ, τὴν καὶ ἐπαναληφθεῖσαν ἕνεκα πλείονος ἀκριβείας. Πρὸς τούτοις ὁ Μαμοὺν συνήγαγε τεχνίτας, κατασκευάσαντας ἀστρονομικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἵδρυσε

πλησίον τοῦ Βαγδατίου ἀστεροσκοπεῖον, ἐν ᾧ ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῶν παρατηρήσεων ἐκείνων καὶ ὑπολογισμῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἔπειτα εἰς ἅπαντα τὰ τμήματα τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους ἐξακολούθησις καὶ βελτίωσις κατέστησε δυνατὴν τὴν σύνταξιν τῶν πινάκων τῆς τῶν οὐρανίων σωμάτων κινήσεως, ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ Κέπλερ καὶ ὁ Νεύτων δὲν ἤθελον δυνηθῆ νὰ δημιουργήσωσι τὴν νεωτέραν ἀστρονομίαν.

Δὲν περιωρίζετο δὲ ὁ μέγας Ἀββασίδης εἰς τὸ νὰ συλλέγῃ περὶ ἑαυτὸν τοὺς ὁμοφύλους ἐπιστήμονας καὶ τεχνίτας, ἀλλὰ προσεκάλει εἰς τὴν αὐλήν του ἅπαντας τοὺς σοφούς, οἱουδήποτε γένους καὶ θρησκεύματος ἂν ἦσαν, καὶ, ἐπιτρέπων αὐτοῖς πᾶσαν περὶ τὴν λατρείαν των ἐλευθερίαν, μεγάλας ἐπεδαψίλευεν εἰς αὐτοὺς τιμὰς καὶ εὐεργεσίας. Ἰδίως ἀξιομνημόνευτοι εἶναι οἱ ἀγῶνες τοὺς ὁποίους κατέβαλεν, ἵνα φέρῃ εἰς Βαγδάτιον τὸν Λέοντα, ἕνα τῶν σοφωτέρων εἰκονομάχων τῆς τοῦ Θεοφίλου ἐποχῆς. Ὁ Λέων οὗτος ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ, σπουδάσας αὐτόθι τὰ γραμματικὰ καὶ ποιητικά, ἐπορεύθη ἔπειτα εἰς Ἄνδρον, ἵνα διακούσῃ τῶν περὶ φιλοσοφίας, καὶ ῥητορικῆς, καὶ μαθηματικῆς παραδόσεων περιφήμου τινὸς τῆς νήσου ἐκείνης διδασκάλου, τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀνδρὸς τούτου δὲν εὑρέθη ἱκανὴ νὰ κορέσῃ τὴν φιλομάθειαν τοῦ Λέοντος, ὅστις, ἀφοῦ ἔμαθε παρ' αὐτοῦ ὅσα ἦτο δυνατὸν νὰ μάθῃ, περιῆλθε τὰ μοναστήρια, ἀνερευνῶν τὰς βιβλιοθήκας αὐτῶν καὶ ἀντιγράφων τὰ βιβλία ὅσα ἐπραγματεύοντο περὶ τῶν ἀντικειμένων ὅσα ἤθελε νὰ διδαχθῇ. Μέγαν δὲ οὕτω εἰσαγαγὼν θησαυρὸν γνώσεως, ἐξεχώρησεν εἰς ὄρη ἔρημα καὶ ἐνταῦθα, μακρὰν παντὸς περισπασμοῦ, διὰ μελέτης ἀόκνου καὶ εὐφυΐας θαυμαστῆς κατέστη ὁ ἐπιτηδειότερος γεωμέτρης καὶ ἀστρονόμος τοῦ κράτους. Τότε ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, πενέστερος ἔτι παρ' ὅτι ἦτο ὅτε ἀνεχώρησεν ἀπὸ αὐτῆς καὶ κατῴκησεν εἰς κατάλυμα εὐτελές, τὸ ὁποῖον κατέστη μετ' ὀλίγον σχολὴ περιώνυμος καὶ ἐδέησε νὰ αὐξήσῃ, ἵνα δυνηθῇ νὰ περιλάβῃ τὸ πλῆθος τῶν νέων ὅσοι προσήρχοντο νὰ ἀκροασθῶσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀνδρός. Εἷς τῶν νέων τούτων, ὅστις εἶχε πολὺ προκόψει εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἐπιστήμην, γενόμενος γραμματεὺς στρατηγοῦ τινος καὶ παρακολουθήσας αὐτὸν κατά τινα πόλεμον, τροπῆς συμβάσης, ζωγρεῖται ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ παραδίδεται εἰς ἕνα τῶν ἐπιφανῶν περὶ τὸν Καλίφην ἀνδρῶν. Μίαν δὲ τῶν ἡμερῶν, ἀκούων τὸν δεσπότην αὐτοῦ ἐγκωμιάζοντα τοὺς γεωμέτρας τῆς αὐλῆς, ὁ δοῦλος εἶπεν, ὅτι ἔχει εἴδησίν τινα τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ ὅτι ἐπεθύμει πολὺ νὰ ἀκροασθῇ τῶν σοφῶν ἐκείνων διδασκάλων. Ἔμαθε τοῦτο ὁ Μαμούν, καὶ προσκαλέσας, μετὰ χαρᾶς πολλῆς, τὸν νέον, συνδιελέχθη μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐθεώρησεν ἄξιον τῷ ὄντι νὰ ἀκούσῃ τοὺς παρ' αὐτῷ διδασκάλους τῆς γεωμετρίας, τοὺς ὁποίους ἔλεγε μηδένα ἔχοντας τὸν ἐνάμιλλον καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ὅθεν παραστάντες οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες ἤρχισαν νὰ διαχαράττωσι σχήματα τρίγωνα καὶ τετράγωνα καὶ νὰ ἀναφέρωσι τοὺς στοιχειώδεις τῆς ἐπιστήμης κανόνας, διδάσκοντες, ὅτι τὸ σχῆμα τόδε τήνδε φέρει τὴν κλῆσιν καὶ τόδε τήνδε, ἀλλὰ αἰτίαν καὶ λόγον καὶ τὸ διότι, μηδαμῶς ἀποδίδοντες. Τότε ὁ νεανίας, θεωρῶν αὐτοὺς γαυριῶντας καὶ μέγα φρονοῦντας ἐπὶ τῇ περιγραφῇ τῶν σχημάτων, «ἐπὶ παντὸς λόγου, ὦ οὗτοι » εἶπε « καὶ πράγματος, τὸ διότι τὸ κῦρος ἔχει. Ὑμεῖς δὲ τὴν ὕπαρξιν μόνην λέγοντες, τοὺς δὲ λόγους παρατρέχοντες, οὐχ ἥκιστά μοι διαμαρτάνειν δοκεῖτε, τὸ κυριώτερον ἀγνοοῦντες.» Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ ἠπόρησαν καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ ἐξηγήσῃ τὰς αἰτίας ταύτας, καὶ αὐτὸς διηρμήνευσε καὶ ἐξήγησεν, ὅτι τοῦτο μὲν διὰ τοῦτο, καὶ τοῦτο διὰ τοῦτο ἔχει τοιοῦτον ὄνομα καὶ σχῆμα, θαυμάσαντες οἱ Ἄραβες καὶ πεισθέντες, τὸν ἠρώτησαν ἂν ἔχῃ καὶ ἄλλους τοιούτους ἐπιστήμονας ἄνδρας τὸ Βυζάντιον. Καὶ ἀπαντήσαντος αὐτοῦ, ὅτι εἶναι πολλοὶ καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἔσχατος τῶν μαθητῶν καὶ ὄχι ἐκ τῶν διδασκόντων, τὸν ἐξέτασαν πάλιν περὶ τοῦ διδασκάλου, ὁποῖός τις εἶναι καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἐν τοῖς οὖσιν, ὁ δὲ ἀπεκρίθη, ὅτι ζῇ, ὅτι καλεῖται Λέων, ὅτι εἶναι πτωχότατος, μὴ ἔχων προσηλωμένον τὸν νοῦν εἰς ἄλλο τι ἀλλ' ἢ μόνχις ταῖς ἐπιστήμαις. Ὁ Μαμοὺν γράφει εὐθὺς πρὸς τὸν Λέοντα τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν. « Ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον καὶ ἐκ τοῦ » μαθητοῦ ἔγνωμεν τὸν διδάσκαλον. Ἐπεὶ γοῦν τηλι» κοῦτος ὢν περὶ τὴν τῶν ὄντων ἐπιστήμην, ἄγνω» στος εἶ τοῖς συμπολίταις, τῆς γνώσεως καὶ σοφίας » καρπὸν μὴ δρεπόμενος, μὴ ἀπαξιώσῃς ἐλθεῖν πρὸς ἡ» μᾶς, καὶ τῆς σῆς μεταδοῦναι σοφίας. Ἐρχομένῳ » γάρ σοι αὐχένα ὑποκλινεῖ γένος ἅπαν τὸ τῶν Σαρα» κηνῶν, καὶ πλούτου καὶ δωρεῶν ἀξιωθήσῃ ὧν οὐδ' » εἷς πώποτε τῶν ἀνθρώπων ἠξίωται. » Ἔδωκε δὲ τὸ γράμμα εἰς τὸν νέον, ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν δωρεὰς πολλάς, ἂν καταπείσῃ τὸν Λέοντα νὰ ἔλθῃ, καὶ ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι αὐτὸς τοὐλάχιστον θέλει ἐπανέλθει εἰς Βαγδάτιον.

Δὲν ἠξεύρομεν τί ἤθελε πράξει σήμερον ὁ λόγιος Ἕλλην ὅστις ἤθελεν ἀξιωθῇ τοιαύτης παρὰ ἡγεμόνος μεγάλου προσκλήσεως. Ἀλλ' ὁ Βυζαντινὸς Λέων, ὅστις ἔζη εἰς ἐποχὴν τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν μηδὲν ἴχνος ἐμφαίνουσαν φιλοπατρίας καὶ ἐθνικῆς φιλοτιμίας, ἐθεώρησεν ἄτοπον νὰ δεχθῇ, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Βασιλέως, ἐπιστολὴν παρὰ ἐχθρῶν. Ὅθεν, προσελθὼν εἰς τὸν Λογοθέτην τοῦ δρόμου, δηλαδὴ τὸν γενικὸν διευθυντὴν τῶν ταχυδρομείων, Θεόκτιστον, διηγήθη τὴν ἄφιξιν τοῦ μαθητοῦ καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐπιστολὴν τὴν παρὰ τοῦ Καλίφου κομισθεῖσαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκβαλὼν ἐνεχείρισεν ὁ Λέων εἰς τὸν ὑπάλληλον ἐκεῖνον. Ὁ Θεόκτιστος ἀνέφερεν ἀμέσως τὸ γεγονὸς εἰς τὸν Θεόφιλον ὅστις, προστάτης ὢν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἐπίσης ἔνθερμος, ὅσον καὶ ὁ Μαμούν, δὲν ἠθέλησε νὰ στερηθῇ ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου σοφίας, καὶ περιποιηθεὶς αὐτὸν πολυειδῶς καὶ πλουτίσας, τὸν προέτρεψε νὰ διδάσκῃ τοῦ λοιποῦ δημοσίᾳ, προσδιορίσας αὐτῷ ἐπὶ τούτῳ τὸν θεῖον ναὸν τῶν τεσσαράκοντα καλλινίκων μαρτύρων. Οἱ χρονογράφοι λέγουσιν ὅτι τότε κατὰ πρῶτον ὁ Θεόφιλος ἐγνώρισε τὸν Λέοντα, ἀλλὰ τοῦτο φαίνεται παντάπασιν ἀπίθανον, διότι ὁ Λέων ἦτο πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Ἰωάννου γραμματικοῦ, τοῦ διατελέσαντος διδασκάλου καὶ φί-

λου περισπουδάστου τοῦ βασιλέως ἐκείνου.

Ὁ Μαμοὺν, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Λέων δὲν συγκατατίθεται νὰ καταλίπῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, πέμπει εἰς αὐτὸν ἀπορίας τινὰς ζητημάτων γεωμετρικῶν καὶ ἀστρονομικῶν καὶ παρακαλεῖ νὰ τὰς λύσῃ καὶ διευκρινήσῃ· ὁ δὲ Λέων οὐ μόνον τὰ ζητήματα ἔλυσεν ἁρμοδίως, ἀλλὰ, διὰ νὰ κινήσῃ ἔτι μᾶλλον τὸν θαυμασμὸν τοῦ Καλίφου, προσέθηκε καὶ τινα τῶν μελλόντων σημεῖα προγνωστικὰ, διότι κατὰ δυστυχίαν τότε καὶ οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ Ἄραβες ἀστρονόμοι ἀνεμίγνυον μετὰ τῆς καθαρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ πολλὴν ἀστρολογικὴν νοθείαν. Ὁ Καλίφης, λαβὼν ἀνὰ χεῖρας τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Λέοντος, ὑπέρ ποτε ἐθαύμασε τὴν σοφίαν ἐκείνην καὶ ἐπόθησε να ἴδῃ τὸν ἔξοχον ἄνδρα. Ὅθεν πέμπει ἤδη πρεσβείαν πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόφιλον καὶ ἐπιστολὴν, διαλαμβάνουσαν, κατὰ τὸ τοῦ Κεδρηνοῦ κείμενον, τὰ ἑξῆς. « Ἐβουλόμην μὲν αὐτό σοι ἀμφικέσθαι, ἔργον γνησίου φίλου ἀποπληρῶν. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀνακειμένη μοι ἀρχὴ ἐκ θεοῦ καὶ ὁ ὑπὸ τὴν χεῖρά μου τελῶν πλεῖστος κατεξουσίας λαὸς τοῦτο οὐ συγχωρεῖ, ὃν ἔχεις ἐπὶ φιλοσοφίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐπιστήμαις διαβόητον ἄνδρα, βραχύν τινα χρόνον αἰτῶ ἐξαποστεῖλαί μοι, τῆς αὐτοῦ ἐπιστήμης μεταδώσοντά μοι ἐκκαινιμένῳ καὶ ταύτης ἐρωτικῶς ἔχοντι. Μὴ ἀναβολὴ δὲ διὰ τὸ σέβας καὶ τὴν τοῦ γένους ἀλλοτριότητα ἔσοιτο, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι τοιούτοις ἀξιοῖ φίλοις ἐπιεικέσι τε καὶ χρηστοῖς, πέρας τὸ τάχος λαβέτω ἡ αἴτησις. Χάρις δέ σοι ὑπὲρ τούτου καταβληθήσεται χρυσίου μὲν ἑκατὸν κεντηνάρια, εἰρήνη δὲ καὶ σπονδαὶ ἀτελεύτητοι καὶ ἀΐδιοι. »

Ἀλλ᾽ ὁ Θεόφιλος ἐπέμεινε μὴ θέλων νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς ἀλλοφύλους τὸ ἀγλάϊσμα ἐκεῖνο τῆς βασιλείας του καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος· καὶ, ἀποποιηθεὶς εὐπρεπῶς τὴν τοῦ Καλίφου αἴτησιν, διὰ μείζονος ἦγε τιμῆς τὸν Λέοντα. Βραδύτερον δὲ, ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ, ὅστις ἦτον, ὡς προείπομεν, συγγενὴς τοῦ Λέοντος, ὁ τελευταῖος, χειροτονηθεὶς, κατὰ ῥητὴν τοῦ Θεοφίλου ἀπαίτησιν, προεχειρίσθη ἀρχιερεὺς Θεσσαλονίκης, καὶ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἐτιμήθη, διά τε τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν. Συνέβη δὲ ἀρχιερατεύοντος αὐτοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀφορία τοιαύτη κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην, ὥστε οἱ κάτοικοι εἰς τὸ ἔσχατον περιῆλθον τῆς ἀμηχανίας καὶ πολλοὶ ἑτοιμάζοντο ν᾽ ἀποδημήσωσιν. Ὁ Λέων παρεμύθησεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς συμφορᾶς ἐκείνης καὶ ἰδίως τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι τὸ κακὸν δὲν δύναται νὰ ἦναι εἰμὴ πρόσκαιρον καὶ ὅτι ἀνάγκη νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσι τὰς γεωργικὰς αὐτῶν ἐργασίας, διότι ἀφεύκτως μετὰ τὴν ἀκαρπίαν θέλει ἐπέλθει εὐφορία, μέλλουσα νὰ ἀποζημιώσῃ αὐτοὺς διὰ τὰ παρελθόντα παθήματα· ὅπερ συνέβη τῷ ὄντι καὶ ἔτι μᾶλλον ηὔξησε τὴν πρὸς τὸν ἀγαθὸν ποιμενάρχην εὐλάβειαν τῶν Θεσσαλονικαίων. Δὲν διέμεινε δὲ ἀρχιερατεύων εἰμὴ τρία ἔτη· διότι ἀποθανόντος τοῦ Θεοφίλου κατελύθη ἡ τῶν εἰκονομάχων αἵρεσις καὶ καθῃρέθησαν πάντες οἱ τὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης ἀσπαζόμενοι· ὅθεν συγκαθηρέθη καὶ ὁ Λέων. Τοιαύτη ὅμως ἦτο ἡ τοῦ ἀνδρὸς παιδεία καὶ τοιαύτη ἡ διάκρισις ἣν ἡ πεφωτισμένη Βυζαντινὴ κυβέρνησις ἐποίει μεταξὺ τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ δογμάτων καὶ τῆς ἄλλης ἱκανότητος, ὥστε οὐδὲ τότε ἔμεινε παρηγκωνισμένος· ἀλλὰ διωρίσθη, ἐπὶ δαψιλεῖ χορηγίᾳ, ὑπὸ τοῦ Βάρδα προϊστάμενος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ἣν ἵδρυσεν ὁ Καῖσαρ οὗτος, ἐπὶ Μιχαὴλ, ἐν Μαγναύρᾳ· διότι κατὰ μὲν τὴν ἄλλην αὐτοῦ πολιτείαν ὁ Βάρδας δύναται πολλάκις νὰ θεωρηθῇ ψόγου ἄξιος, συνετέλεσε δὲ οὐ μικρὸν εἰς τὴν τῶν γραμμάτων ἀναζωπύρησιν, συστήσας, ἐκτὸς τῆς εἰρημένης φιλοσοφικῆς σχολῆς, καὶ ἑτέραν, τῆς γεωμετρίας, τῆς ὁποίας ἔφορον ἀνέδειξε Σέργιόν τινα, φοιτητὴν τοῦ Λέοντος διατελέσαντα, καὶ ἄλλην τρίτην, τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ἀστρονομίας, καταστήσας διδάσκαλον αὐτῆς τὸν Θεοδήγιον, μαθητὴν καὶ τοῦτον τοῦ μεγάλου φιλοσόφου· πολλάκις δὲ καὶ αὐτὸς παρευρίσκετο εἰς τὰς ἀκροάσεις τῶν καθηγητῶν ἐκείνων καὶ ἐνεθάῤῥυνε τὴν προθυμίαν τῶν διδασκομένων. Ὥστε ἡ πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων, ὅλως σχεδὸν ἀπεσβηκυῖα ἐπιστήμη, ἡ ἐπὶ τῶν εἰκομάχων καὶ ἰδίως ἐπὶ Θεοφίλου, ἀρχίσασα νὰ ἀναλαμβάνῃ ἐπίῤῥωσίν τινα καὶ προκοπὴν, δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε προστατευομένη καὶ καρποφοροῦσα.

Καὶ τὸν μὲν Λέοντα ὁ Θεόφιλος δὲν ἐξέπεμψεν, ὡς προείρηται, πρὸς τὸν Μαμοὺν· ἀλλ᾽ ὠφελήθη ἀπὸ τῆς φιλικῆς τούτου διαθέσεως, ἵνα ἐπιχειρήσῃ διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης· καὶ πρὸς διεξαγωγὴν, τῶν διαπραγματεύσεων τούτων, ἐξελέξατο ἄνδρα ἐπιτηδειότατον, τὸν μετέπειτα πατριαρχεύσαντα Ἰωάννην Γραμματικόν.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὸν περιφανῆ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἶκον τῶν Μωροχαρζανίων, καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων πρωτουργῶν τῆς ἀνανεώσεως τοῦ τῶν εἰκονομάχων δόγματος, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου. Ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς, νεώτατος ἔτι, εἶχε λάβει τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ ἕνεκα τῆς παιδείας καὶ εὐφυΐας αὐτοῦ, τάχιστα προεχειρίσθη ἡγούμενος τῆς τῶν καλλινίκων μαρτύρων Σεργίου καὶ Βάκχου μονῆς, τῆς ὁποίας οἱ μοναχοὶ ἐν τῷ βασιλικῷ ἐτέλουν κλήρῳ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, κατα τα πρῶτα δηλαδὴ ἔτη τῆς τοῦ Λέοντος βασιλείας, ἐπεκράτει ἡ ὀρθοδοξία, διότι ἡ αἵρεσις τῶν εἰκονομάχων, ἡ ἐν ἀρχῇ τῆς προηγουμένης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, δια Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ἰσχύσασα, εἶχε καθαιρεθῇ τῷ 787, ἐπὶ Εἰρήνης, ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου, ἥτις ἠνώρθωσε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καθ᾽ ὅλον τὸ βασίλειον. Ὁ διάδοχος τοῦ πατριάρχου Ταρασίου, τοῦ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ταύτην συντελέσαντος, Νικηφόρος, ὅστις ἀπὸ λαϊκῶν ἐν τρισὶν ἡμέραις εἶχε χειροτονηθῇ διάκονος, ἱερεὺς καὶ ἀρχιερεὺς, ἦτο ὀρθόδοξος. Οἱ δὲ μετὰ τὴν Εἰρήνην βασιλεύσαντες Νικηφόρος, Σταυράκιος καὶ Μιχαὴλ Ῥαγγαβὲς, οὐδὲν εἶχον ἐπιχειρήσει κατὰ τῶν ὑπὸ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκείνης συνόδου κανονισθέντων. Ἐν τούτοις ἡ ὀρθοδοξία ἦτο μὲν τὸ ἐπικρατοῦν τοῦ Βασιλείου δόγμα καὶ ἡ μεγάλη τοῦ ὑπηκόου πλειονοψηφία ἦτο προσηλωμένη εἰς αὐτὴν, πολλοὶ ὅμως ἄνθρωποι, ἀνατραφέντες μὲν ἐπὶ τῶν

Ἰσαύρων βασιλέων, ἀποτελοῦντες δὲ τὸ ἐνεργητικώτερον καὶ ἐν μέρει τὸ λογιώτερον τοῦ ἔθνους μέρος, ἠσπάζοντο ἔτι τὴν τῶν εἰκονομάχων αἵρεσιν· ἰδίως δὲ τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ τὰ τοῦ δόγματος τούτου ἐπρέσβευε, καὶ ἄπορον δὲν εἶναι, ὅτι ὁ Λέων αὐτὸς, ὅστις, πρὶν βασιλεύσῃ, εἶχε διατελέσει εἷς τῶν διασημοτέρων τοῦ στρατοῦ ἀρχηγῶν, μετὰ τῆς μερίδος ταύτης συνετάσσετο, ἔχων πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλους, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, σπουδαιοτέρους λόγους· οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ κλήρου ἀνδρῶν εἰς τοὺς εἰκονομάχους ἀνῆκον, ἐν οἷς καὶ ὁ νέος ἡγούμενος τῆς τοῦ Σεργίου καὶ Βάκχου μονῆς.

Οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι μαίνονται κατὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ· ἀξιοῦσιν, ὅτι αὐτὸς παρέσυρε τὸν Λέοντα ἀπὸ τῆς εὐθείας εἰς τὴν σκολιὰν τῆς ἀσεβείας ὁδὸν, διότι, λέγουσι, παριστάμενός ποτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πλησίον τοῦ βασιλέως, καὶ ἀναγνωσθέντων τῶν λόγων τούτων τοῦ Μ΄. Κεφαλαίου τοῦ Ἡσαΐου· «Τίνι ὁμοιώματι ὡμοιώσατε αὐτόν; Μὴ » εἰκόνα ἐποίησε τέκτων, ἢ χρυσοχόος χωνεύσας » χρυσίον περιεχρύσωσεν αὐτόν; » ὁ πειρασμὸς ἐκεῖνος, πλησιάσας εἰς τὸ οὖς τοῦ ἡγεμόνος, εἶπεν αὐτῷ· «σύνες τοῖς λεγομένοις, ὦ βασιλεῦ, καὶ μὴ λάθῃ σε τὸ ἀληθὲς καὶ τοιαύτης ἔχου λατρείας ὁποίαν σοι ὑποτίθησιν ὁ προφήτης.» Ὀνομάζουσι δὲ αὐτὸν ὑποκριτὴν καὶ βεβαιοῦσιν, ὅτι, διὰ νὰ ἀπατήσῃ τὸν τυφλὸν ὄχλον, ἠσχολεῖτο περὶ μαντικὰ τεχνάσματα, ἰσχυριζόμενος, ὅτι δύναται ν' ἀποκαλύψῃ τὰ μυστήρια του μέλλοντος καὶ τοῦ παρελθόντος διὰ χαλκῆς λεκάνης, ἐξ οὗ καὶ *Λεκανομάντις* ἐπεκλήθη. Καὶ μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὸ ὑβριστικὸν τοῦτο ἐπώνυμον, παρέφθειραν τὸ ὄνομα αὐτοῦ *Ἰωάννης* εἰς *Ἰαννῆς*, τὸ ἐνθυμίζον ἕνα τῶν περιφήμων ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ μάγων τὸν Φαραώ. Καὶ οὐδ' εἰς τοῦτο τὸ στίγμα εὐχαριστηθέντες, προσεπεκάλεσαν αὐτὸν *Ὑλιλὰν* ἢ *Ὑλζιλὰν*, ὅπερ, κατ' αὐτοὺς, ἐσήμαινεν Ἑβραϊστὶ τὸν πρόδρομον καὶ συνεργὸν τοῦ διαβόλου. Ἡ δὲ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς ὑπῆρξε μὲν τῷόντι εἷς τῶν θερμοτέρων εἰκονομάχων τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εἷς τῶν εὐφυεστέρων καὶ λογιωτέρων ἀνδρῶν ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἐκόσμησαν τὰς τρεῖς βασιλείας τοῦ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ καὶ τοῦ Θεοφίλου, ἰδίως συντελέσας, διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ συνέσεως καὶ τοῦ ζήλου ὃν ἀπέδειξε περὶ τὴν τῶν γραμμάτων ἐμψύχωσιν, εἰς τὸ μέγα ἀξίωμα τὸ ὁποῖον προςέλαβε τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐπὶ Θεοφίλου.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καλῶς τὴν ἐπὶ Λέοντος γενομένην ἀνόρθωσιν τῆς τῶν εἰκονομάχων αἱρέσεως, ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν τοὺς λόγους, δι' οὓς συνέδραμεν εἰς τοῦτο μία τοῦ κλήρου μερὶς, ἀπὸ τῶν λόγων, δι' οὓς ἐπεχείρησε τὸ ἔργον ὁ αὐτοκράτωρ. Τινὲς τῶν εἰκονομάχων κληρικῶν ἐκινήθησαν βεβαίως ὑπὸ πεποιθήσεως πλανωμένης μὲν, ἀλλ' εἰλικρινοῦς· ἄλλων δὲ, ὁ ὀλιγώτερον χρηστὸς ζῆλος σκοπὸν εἶχε νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τῆς μεταβολῆς διὰ νὰ καταλάβωσι τὰ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων κατεχόμενα ἀξιώματα, νὰ προαχθῶσι, νὰ πλουτήσωσιν. Ἀλλὰ ὁ Λέων δὲν ἦτο ἄνθρωπος νὰ γίνῃ ὄργανον ἀλλοτρίων δοξασιῶν καὶ συμφερόντων, οὐδ' ἤθελεν ἐπαγάγει εἰς τὸ κράτος κλονισμὸν σφοδρὸν, ἄνευ σπουδαιοτάτων λόγων. Ὁ Λέων ἐπεχείρησε νὰ καθαιρέσῃ τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, διότι ἐθεώρησε τοῦτο ἀπαραίτητον πρὸς τὴν παγίωσιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Ὁ ὀρθόδοξος κλῆρος, ἐπερειδόμενος εἰς τὰς γνώμας τῶν πολλῶν, εἶχεν ἐν τῷ κράτει δύναμιν ἀσυμβίβαστον μὲ τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τῆς πολιτικῆς κυβερνήσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ ὤφειλεν ἢ νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνην ἢ νὰ συγκροτήσῃ κλῆρον εὐπειθέστερον· δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ τελευταῖον τοῦτο, εἰμὴ διὰ τῶν εἰκονομάχων, οἵτινες, μὴ ἔχοντες ῥίζας εἰς τὰς πεποιθήσεις τοῦ λαοῦ, εἶχον ἀδιάλειπτον καὶ ἀπαραίτητον χρείαν τῆς προστασίας καὶ συνδρομῆς τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ ἐξ εἰκονομάχων τὸ πλεῖστον συγκείμενος στρατὸς δὲν ἐδέχετο τὴν ὑποδούλωσιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας εἰς ἐξουσίαν πνευματικὴν, ὅλως ἀλλοτρίαν τῶν φρονημάτων αὐτοῦ. Καὶ μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας αἰτίας δι' ἃς κατεβλήθη ὁ τοῦ Λέοντος προκάτοχος Μιχαὴλ Ῥαγγαβὲς ὑπῆρξεν αὕτη, ὅτι κατέστη ὑποχείριος τοῦ κλήρου, δι' ὃ δυςανασχετήσαντες οἱ τοῦ στρατοῦ ἡγεμόνες ὑπεχρέωσαν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀρχῆς καὶ ἀνηγόρευσαν τὸν Λέοντα. Ὁ αὐτοκράτωρ λοιπὸν ἦτο μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος· διότι συντηρῶν εἰς τὰ πράγματα τοὺς ὀρθοδόξους, οὐ μόνον τὴν ἰσχὺν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ παρέλυεν, ἀλλὰ καὶ τὸν στρατὸν δυςηρέστει καὶ ἐκινδύνευεν ἀπὸ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ μετὰ τοῦ στρατοῦ συνετάσσετο, προεκάλει τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀντίπραξιν τοῦ μέγα τότε δυναμένου κλήρου. Ὁ Λέων ἀπεφάσισε νὰ κόψῃ τὴν δυσχέρειαν ταύτην, ἀνορθῶν τοὺς εἰκονομάχους καὶ οὕτω συγκροτῶν μὲν κλῆρον πειθήνιον, εὐχαριστῶν δὲ τὸν στρατὸν, παγιῶν δὲ τὴν κυβέρνησίν του. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ὁ ὀρθόδοξος κλῆρος, καὶ ἐκτὸς τῶν πραγμάτων ὢν, ἦτο πάντοτε ἐπικίνδυνος· καὶ ἀπόδειξιν τούτου ἔλαβεν αὐτὸς ὁ Λέων, διότι ὁ Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς, διὰ τῶν ὀρθοδόξων κυρίως, κατέβαλεν αὐτόν· ἀλλ' ὁ στρατὸς, ὁ πρὸ μικροῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων νικηφορήσας, ἦτο ἔτι μᾶλλον ἐπίφοβος ἢ ὁ κλῆρος. Ἡ δυσχέρεια αὕτη δὲν ἦτο ἔργον τοῦ Λέοντος, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα φυσικὸν τῆς ἐν τῇ παραλαβούσῃ ἑκατονταετηρίδι ἐπικρατησάσης ἐπὶ ἑξήκοντα ἔτη μεγάλης περὶ τὸ δόγμα μεταβολῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας αἱ δραστηριώτεραι καὶ ἐνεργητικώτεραι τοῦ ἔθνους γενεαὶ εἰς τὸ δόγμα ἐκεῖνο ἀνετράφησαν. Ἡ ἐπὶ Λέοντος λοιπὸν γενομένη ἀνόρθωσις τῶν εἰκονομάχων δὲν ὑπῆρξεν ἔργον συνειδήσεως καὶ πεποιθήσεως θρησκευτικῆς, ἀλλὰ μέτρον πολιτικόν. Καὶ οἱ διάδοχοι δὲ αὐτοῦ, Μιχαὴλ καὶ Θεόφιλος, διὰ πολιτικοὺς μᾶλλον λόγους ἐνέμειναν εἰς τὸ δόγμα ἐκεῖνο, ἐνῷ ἐξεναντίας οἱ ἐν τῇ ὀγδόῃ ἑκατονταετηρίδι κατὰ πρῶτον εἰςαγαγόντες καὶ ὑποστηρίξαντες αὐτὸ Λέων ὁ Ἴσαυρος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ἐπολιτεύθησαν οὕτω ἐκ ζήλου καθαρῶς θρησκευτικοῦ. Ἐντεῦθεν δε ἐξηγεῖται καὶ διατὶ ἡ εἰκονομαχία τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος οὐ μόνον τὸ προλαβόντως ἀρξάμενον ἔργον δὲν συνεπλήρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς μικροῦ καὶ εὐχερῶς κατελύθη.

Πᾶν δόγμα, μάλιστα δὲ θρησκευτικὸν δόγμα, διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ, χρείαν ἔχει πεποιθήσεως. Ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος καὶ ὁ Μιχαὴλ καὶ ὁ Θεόφιλος ἐπροστάτευσαν μὲν τὴν εἰκονομαχίαν, ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰ ὑφιστάμενα αὐτῆς στοιχεῖα, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὸν διάπυρον ἐκεῖνον ὑπὲρ αὐτῆς ἐνθουσιασμὸν, δι' οὗ καὶ μόνου αὕτη ἠδύνατο καὶ ἤδη, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰσαύρου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, νὰ παγιωθῇ καὶ νὰ διαδοθῇ· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ οἱ ὀρθόδοξοι ἐνήργουν δραστηρίως καὶ ἐπιμόνως, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσοικειούμενοι τὰς νέας γενεὰς, ἐνῷ οἱ παλαιοὶ εἰκονομάχοι βαθμηδὸν ἐξέλειπον· ὥστε ἅμα, μετὰ εἰκοσιπέντε ἔτη, κατέλαβον τὴν ἀρχὴν ἄνθρωποι ἔχοντες πολιτικὰ φρονήματα ἀλλοῖα τῶν τοῦ Λέοντος, τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ Θεοφίλου, εὐχερέστατα ὑπερίσχυσεν ἡ ὀρθοδοξία, καὶ ὁ κλῆρος ἤθελεν ἀποβῇ πάλιν παντοδύναμος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπικίνδυνος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν πολὺ πλέον παρ' ὅτι πραγματικῶς ἀνεδείχθη, ἂν δὲν ἐπήρχετο σχεδὸν ἀμέσως ἡ ἔρις ἡ ἐπαγαγοῦσα τὴν διαίρεσιν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν, ἔρις ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ὁ ἀνατολικὸς κλῆρος ἠναγκάζετο νὰ μὴ ἀντιτάσσεται ἐκθύμως εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἵνα μὴ, διὰ τῆς διχονοίας ταύτης, ἐνισχύσῃ ἐχθρὸν ἄλλον πολὺ δεινότερον, τὸν Ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης.

Ὁ Λέων, καίπερ ὀξύτατος ὢν καὶ φύσει καὶ ὡς ἐκ τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ ἀνατροφῆς, δὲν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ ἐπαγάγῃ τὴν παρ' αὐτοῦ μελετηθεῖσαν μεταβολὴν διὰ τῆς βίας· ὁ σκοπός του ἦτο νὰ πείσῃ εἰ δυνατὸν τὸν πατριάρχην Νικηφόρον εἰς τὸ νὰ μεταβάλῃ δόγμα, καὶ, τούτου μὴ κατορθωθέντος, νὰ τὸν πείσῃ τοὐλάχιστον νὰ παραιτηθῇ ἑκουσίως τοῦ θρόνου· ἐπὶ δὲ τούτῳ συνεκάλεσε περὶ ἑαυτὸν τοὺς λογιωτέρους καὶ εὐφυεστέρους τῶν εἰκονομάχων κληρικῶν καὶ ἀνέθεσεν αὐτοῖς τὸ ἔργον τοῦ νὰ συλλέξωσιν ἐκ νέου ἅπαντα τὰ κατὰ τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων ἐπιχειρήματα, νὰ μελετήσωσιν ἰδίως τὰς πράξεις τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ἰσαύρου συγκροτηθείσης συνόδου καὶ τὰ χωρία τῶν πατέρων δι' ὧν οἱ ἀρχιερεῖς τῆς συνόδου ἐκείνης ἐπολέμησαν τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ νὰ παρασκευασθῶσιν οὕτω εἰς τὴν συζήτησιν ἣν ἐσκόπευε νὰ προκαλέσῃ πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν δόγμα. Ψυχὴ τοῦ ὅλου τούτου ἀγῶνος ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Γραμματικὸς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὴν μεγάλην παιδείαν καὶ τὴν χρηστότητα ἐνόησεν ὁ Λέων ὁπόσον ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἦτο νέος ἔτι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχίᾳ ἀκατονόμαστος, ὅ,τε αὐτοκράτωρ καὶ ὁ τῆς μονῆς τοῦ Σεργίου καὶ Βάκχου ἡγούμενος ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀναδείξωσι προϊστάμενον τοῦ ἐπιχειρήματος ἐπιφανέστερόν τινα τῆς ἐκκλησίας ἄρχοντα καὶ πρὸς τοῦτο ἐκάλεσαν εἰς τὴν αὐλὴν τὸν ἐπίσκοπον Συλαίου. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ Κωνσταντῖνος Καζαμάτας ἢ Κασυμάτης, ὅστις, μετονομασθεὶς μετὰ τὴν χειροτονίαν Ἀντώνιος, κατ' ἀρχὰς μὲν διετέλεσεν ἡγούμενος περιωνύμου τινὸς μονῆς, ἔπειτα προήχθη εἰς τὴν προῤῥηθεῖσαν ἐπισκοπὴν, βραδύτερον δὲ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνεβιβάσθη. Οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι ἐπισωρεύουσι κατ' αὐτοῦ, ὡς εἰκὸς, τὰς δεινοτέρας κατηγορίας, βεβαιοῦσιν, ὅτι ὁ πατήρ του, ἱερεὺς ὢν, εἶχε καταδικασθῇ εἰς ἀργίαν ἐπὶ κακοηθείᾳ καὶ ἀναγκασθῇ νὰ μετέρχεται τὸ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ ἐπάγγελμα, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς, ἐπίσης ἄσωτος ἀναδειχθεὶς, ἐβιάσθη νὰ κατακλεισθῇ εἰς μοναστήριόν τι, ἵνα διαφύγῃ τὴν ποινὴν τῆς ὁποίας ἦτο ἄξιος διὰ τὴν ἀκολασίαν του· ὅτι ἐνταῦθα, δεχθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα, διὰ πάσης ῥαδιουργίας ἀνεδείχθη ἡγούμενος, καὶ ὅτι ἐν γένει προήχθη εἰς τὸ στάδιον αὐτοῦ δι' ἐπιτηδειότητος πολὺ μᾶλλον ἁρμοζούσης εἰς θεράποντα ἐπιγείων βασιλέων ἢ εἰς λειτουργὸν τοῦ ὑψίστου, δι' εὐτραπελίας, διὰ συκοφαντίας, διὰ τῆς περὶ τὸ ὑποσκελίζειν τοὺς ἀντιπάλους δεξιότητος καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς περὶ τὸ μεταβάλλειν δόγματα καὶ πεποιθήσεις, κατὰ τὰς περιστάσεις, εὐχερείας, διότι, ὀρθόδοξος διατελέσας ἐπὶ Εἰρήνης, Νικηφόρου καὶ Μιχαὴλ, διὰ μιᾶς ἀνεδείχθη εἰκονομάχος ἐπὶ Λέοντος. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ χρονογράφοι ἀναγκάζονται νὰ μετριάσωσιν ὁπωσοῦν τὴν ἀσχημίαν τῆς εἰκόνος ταύτης, ὁμολογοῦντες τὴν πολλὴν τοῦ ἀρχιερέως ἐκείνου παιδείαν καὶ ἱστοροῦντες ὅτι πρὶν ἢ χειροτονηθῇ διετέλεσε καθηγητὴς διάσημος τῶν τε γραμμάτων καὶ τοῦ δικαίου.

Ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τούτων περιστοιχισθεὶς ἐν ἔτει 815 ὁ Λέων ἀπεφάσισε πρὸ πάντων νὰ καλέσῃ εἰς τὰ βασίλεια τὸν πατριάρχην Νικηφόρον καὶ νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτὸν ὡς αὐτοκράτωρ, ὡς πολιτικὸς ἀνήρ. Ὁ στρατὸς, τὸν εἶπε, σκανδαλίζεται ὑπὸ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων καὶ θεωρεῖ ὡς θείαν δίκην τὰ παθήματα ὅσα τὸ κράτος ὑπέστη ἀπὸ τῶν βαρβάρων, ἐπὶ τῶν προλαβόντων βασιλέων. Τὸν προέτρεψε δὲ νὰ σεβασθῇ τὸν δισταγμὸν αὐτὸν τοῦ πλήθους καὶ νὰ παραιτηθῇ τῆς λατρείας ἐκείνης, ἥτις δὲν δύναται οὐδὲ θρησκευτικῶς νὰ θεωρηθῇ ἀπαραίτητος, διότι οὐ μόνον οὐδαμοῦ τῆς ἱερᾶς γραφῆς παραγγέλλεται, ἀλλὰ καὶ ἀπαγορεύεται ἴσως ὑπὸ αὐτῆς. Θεολόγος δὲν εἶμαι, ἐπέφερεν, ἀλλὰ εἶμαι αὐτοκράτωρ καὶ χρέος ἔχω νὰ συντελέσω εἰς τὴν ὁμόνοιαν τῶν πνευμάτων, τῶν ὁποίων ἡ διχόνοια δύναται νὰ ταράξῃ τὸ κράτος. Ὁ πατριάρχης ἀπήντησεν, ὅτι ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων ἐρείδεται ἐπὶ τῆς παραδόσεως, καὶ ὅτι ἡ παράδοσις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐπίσης ὡς καὶ ἡ ἱερὰ Γραφή· ὅτι ἡ προσκύνησις τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου οὐδαμοῦ τῆς Γραφῆς παραγγέλλεται, καὶ ὅμως τὴν προσκύνησιν ταύτην ἀποδέχονται καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς τῶν εἰκόνων λατρείας· ἡ ἀλήθεια, προσέθηκε, τῶν δογμάτων δὲν ἐξάγεται ἐκ τούτου ὅτι ἐγράφησαν· ἡ ἱερὰ γραφὴ δὲν περιέχει ἅπαντα τὰ δόγματα, ὅ,τι δὲ ἡ ἐκκλησία παρεδέχθη πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τοῦ Παναγίου πνεύματος, ἐπίσης ὡς καὶ ἡ ἱερὰ γραφή.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἤρχισε νὰ ἀποβάλλῃ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸν προέτεινε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ καὶ τῶν ὁμοδόξων αὐτοῦ καὶ νὰ ἀκούσῃ παρ' αὐτῶν τὰς ἀποδείξεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριζον τὸ φρόνημά των. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος, ὅστις

ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ τὴν συζήτησιν ταύτην, ἐνόσῳ ἔβλεπε τὸν αὐτοκράτορα ἐπιμένοντα εἰς τὴν ἀντίθετον δόξαν, τὸν ἔστειλε τοὺς κυριωτέρους τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων καὶ ἡγουμένων, ἵνα ἐκθέσωσιν αὐτῷ τὸ δόγμα τῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ Λέων, θεωρῶν ἑαυτὸν ὅλως ἀνεπιτήδειον πρὸς λύσιν θεολογικῶν ζητημάτων, τοὺς διέκοψε, προτείνων εἰς αὐτοὺς, ὅ,τι καὶ πρὸς τὸν Νικηφόρον εἶχε προτείνει, νὰ συνδιαβουλευθῶσι δηλαδὴ πρὸς τοὺς εἰκονομάχους· καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀπήντησαν, ὅτι το ζήτημα τοῦτο, ἀποφασισθὲν ὑπὸ συνόδου οἰκουμενικῆς, δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ὑποβληθῇ εἰς νέαν συζήτησιν, ὁ αὐτοκράτωρ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρειμάνιος φύσις εἶχεν ὑποκύψει μέχρι τότε εἰς ὅλως ἀλλοτρίαν αὐτῇ ανοχὴν, τοὺς ἀπέβαλε μετ' ὀργῆς, προσαπειλήσας, ὅτι ἠξεύρει πῶς νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν του. Οἱ ἐπίσκοποι ἔντρομοι, καὶ κατεπτοημένοι, ἀπῆλθον πρὸς τὸν πατριάρχην, ὅςτις, θελήσας τότε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους τὸν κύριον αὐτῶν προϊστάμενον, ἐκάλεσεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον Ἀντώνιον τὸν Συλαίου. Ἀλλ' ὁ ἀρχιερεὺς αὐτὸς ἀνῆκεν εἰς τοὺς κληρικοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἠσπάζοντο τὴν αἵρεσιν ἐξ ἰδιοτελείας, οὐχὶ ἐκ πεποιθήσεως, καὶ ἦτο προςτούτοις πανουργότατος ἄνθρωπος· ὅθεν ἠρνήθη τὰ πάντα ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν μητροπολιτῶν, ἔδωκεν ἔγγραφον τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτοῦ πρὸς τὰς εἰκόνας, καὶ ἀνεθεμάτισε τοὺς εἰκονοκλάστας. Βεβαιοῦσι δὲ ὅτι ὅταν ἔπειτα ὁ αὐτοκράτωρ, μαθὼν τοῦτο, τὸν ἤλεγξε διὰ τὴν διαγωγήν του ταύτην, ὁ Ἀντώνιος τὸν ἀπήντησε γελῶν, ὅτι δὲν ὁμιλεῖ σπουδάζων εἰμὴ μόνον πρὸς τὸν ὑπέρτατον ἄρχοντα καὶ ὅτι εἶπεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ὅ,τι ἤθελον, διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ νὰ πράξῃ ὅ,τι θέλῃ.

Ἐπειδὴ ὁ Νικηφόρος οὐδὲ μετεπείθετο, οὐδὲ εἰς συζήτησιν ἤθελε νὰ ἔλθῃ πρὸς τοὺς ἀντιδόξους, ὁ Λέων ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ αὐτὸς σύνοδον καὶ νὰ ὑποβάλῃ εἰς αὐτὴν τὸ ζήτημα, ἐλπίζων, ὅτι τοιουτοτρόπως θέλει ἀποφύγει ἔτι την χρῆσιν τῆς βίας. Ἀλλ' ὅταν τὰ δόγματα καὶ τὰ συμφέροντα ἦναι ἐπὶ τοσοῦτον ἀντίθετα, ἡ βία εἶναι κατὰ δυστυχίαν ὁ ἀπαραίτητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων διαιτητής. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχον συῤῥεύσει, διὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην τῆς ἐκκλησίας κατάστασιν, πολυάριθμοι ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπὸ τῆς Θρᾴκης ἐπίσκοποι· τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐτάσσοντο ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος, τινὲς ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου, πολλοὶ δὲ ἐταλαντεύοντο εἰσέτι, μὴ εἰδότες ποῦ θέλει κλίνει ἡ πλάστιγξ. Ὁ Λέων, ἐξετάσας, διὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ, τὸ φρόνημα ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν, ἡτοιμάζετο νὰ συγκαλέσῃ τὴν σύνοδόν του, πεποιθὼς, ὅτι, διὰ τῶν εἰλικρινῶς εἰς τοὺς εἰκονομάχους τεταγμένων, διὰ τῶν ἀμφιβόλων καὶ μάλιστα διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ βαρύτητος, θέλει πλειονοψηφήσει, ὅτε αἴφνης μανθάνει, ὅτι ὁ Νικηφόρος, προλαβὼν, συνεκάλεσεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον μόνους τοὺς εἰκονολάτρας ἀρχιερεῖς, ἔτι δὲ τοὺς ἡγουμένους, οἵτινες, ὡς ἐν γένει οἱ μοναχοὶ, ἦσαν μᾶλλον ὅλων τῶν λοιπῶν ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, συγκροτήσας δὲ οὕτω σύνοδον ἰδίαν διακοσίων ἑβδομήκοντα ἀνδρῶν, προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ ἐγκαρτερήσωσιν ἐν τῇ τρικυμίᾳ ταύτῃ τῆς ἐκκλησίας, ἀφώρισε τὸν Ἀντώνιον Συλαίου, τοῦ ὁποίου εἶχε γνωρίσει ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ἀπιστίαν, καὶ τὸ ἑσπέρας ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἵνα εἰς ὁλονυκτικὴν διατελέσωσι προςευχήν. Ὁ αὐτοκράτωρ, μαθὼν τὰ γενόμενα, διατάσσει τὸν πατριάρχην νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ βασίλεια, ἵνα ἀπολογηθῇ περὶ τῆς διαγωγῆς του· ὁ δὲ προςῆλθεν ἅμα ἐξημέρωσε, μεθ' ὅλης τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου. Ὁ Λέων κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη μόνον τὸν Πατριάρχην, τὸν ἤλεγξε διὰ τὴν στασιαστικὴν διαγωγήν του καὶ τὸν προέτρεψεν αὖθις νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς ἀντιθέτου μερίδος. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος, δικαιολογήσας τὴν πρᾶξιν τῶν ὀρθοδόξων, ἐπεχείρησεν αὖθις τὴν θεολογικὴν τοῦ δόγματος τῆς ἐκκλησίας ἀνάπτυξιν, καὶ ἀπεποιήθη τοῦ νὰ ἔλθῃ εἰς συζήτησιν μετὰ αἱρετικῶν ἐπισήμως ἐξελεγχθέντων καὶ καταδικασθέντων. Τότε ὁ Λέων εἰσήγαγε τὴν λοιπὴν σύνοδον, ἅμα δὲ καὶ τοὺς εἰκονοκλάστας κληρικοὺς, τοὺς λαϊκοὺς μεγιστᾶνας, τοὺς συγκλητικοὺς, τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς αὐλῆς. Αἱ δύο μερίδες ἀντιπαρετάχθησαν ὡς ἐπὶ μάχην, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἵστατο ὁ αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν δορυφόρων περιεστοιχισμένος. Ὁ ἄρχων τοῦ κράτους ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς συζητήσεως· ἀλλ' οἱ ὀρθόδοξοι ἐπέμειναν ἀποποιούμενοι τὸν ἀγῶνα, διότι ἔβλεπον τὴν ἧτταν αὐτῶν προαποφασισμένην καὶ δὲν ἤθελον νὰ διακινδυνεύσωσι δωρεὰν τὴν τιμὴν τῆς ἀληθείας, ἀναλαμβάνοντες τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἀπολογίαν. Καὶ ἐπειδὴ τινὲς ἠθέλησαν νὰ προσθέσωσιν, ὅτι ὁ αὐτοκρατωρ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα ζητήματα, ὁ Λέων τοὺς ἀπέβαλεν ἀπὸ τῶν βασιλείων, καὶ, ἀπελθόντας, τοὺς παρήγγειλε, διὰ τοῦ ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως, νὰ μὴ ἐξέλθωσι τῶν οἰκιῶν αὐτῶν ἕκαστος, μηδὲ κοινωνίαν τινὰ μετ' ἄλλων νὰ λάβωσι, μηδὲ ν' ἀνοίξωσι τὸ στόμα των περὶ τῆς προκειμένης συζητήσεως.

Ἡ ἀντίστασις αὐτὴ τῶν ὀρθοδόξων ἐνέβαλεν εἰς πολλὴν ἀμηχανίαν τὸν Λέοντα· διότι δὲν ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν, οὐ μόνον διότι ἡ βία ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ τὸν διωγμὸν, ὁ δὲ διωγμὸς τὴν διαίρεσιν, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἐνισχύετο ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως ἐκείνης, ἥτις μόνη δύναται νὰ περιποιήσῃ εἰς τοὺς ἄρχοντας, ὅσοι ἔχουσι τὴν δυστυχίαν νὰ κυβερνῶσιν ἐπὶ τοιούτων θρησκευτικῶν κρίσεων, τὴν γενναιότητα τὴν ἀπαιτουμένην διὰ νὰ πλήξωσι τὰς συνειδήσεις καὶ νὰ δαμάσωσι τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν ὀρθοδόξων ἔμελλε ν' αὐξήσῃ εἰς ὑπερβολὴν τὴν δύναμιν τοῦ κλήρου· οὐδὲν ἧττον ὁ Λέων ἤθελε παραιτήσει τὴν μελετηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ μεταβολὴν, ἐὰν δὲ ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ στρατοῦ. Ἐταλαντεύετο δ' ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὴν μετ' ὀλίγον ἐπελθοῦσαν ἑορτὴν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως τοῦ 815 ἔτους, ἥτις ἦτο ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ πλείστην ἐπεδείκνυε λαμπρότητα, δὲν ἐδίστασεν, εἰςελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν, κατὰ τὸ ἔθος, νὰ ἀσπασθῇ τὸ κάλυμμα τῆς ἁγίας τραπέζης ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο κεκεντημένη ἡ εἰκὼν τῆς τοῦ Σωτῆρος γεννήσεως. Οἱ χρονογράφοι, παραβάλ-

λοντες τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ ταύτην πρὸς τὴν διαταχθεῖσαν μετά τινας ἡμέρας ἀπαγόρευσιν τῶν εἰκόνων, ὀνομάζουσιν αὐτὸν χαμαιλέοντα. Οἱ τυφλοί! ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμβατεύσωσιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοήσωσι τοὺς ἐνδοιασμοὺς ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐσπαράσσετο, ἤθελον ἰδεῖ, ὅτι τὸ καθαρῶς θρησκευτικὸν ζήτημα ἦτο εἰς αὐτὸν ἀδιάφορον, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ κρίσιν περὶ αὐτοῦ ἀσφαλῆ καὶ ὁριστικήν, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἠγωνία ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἢ νὰ ἐπιχειρήσῃ θρησκευτικὴν καταδίωξιν ἢ νὰ περιέλθῃ εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν στρατόν, δι' οὗ πρὸ μικροῦ εἰσέτι τὸ κράτος ἐσώθη ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, δι' οὗ καὶ μόνου ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ. Ὁ στρατὸς ἐκεῖνος ἦτο τῳόντι ἀδιάλλακτος. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας διαπραγματεύσεις, συμμορία στρατιωτῶν κατεσπίλωσε καὶ ἐλιθοβόλησε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτις ἐπέκειτο ἐπὶ τῆς χαλκῆς τῶν βασιλείων πύλης καὶ ἔφερεν ἐπιγραφὴν διαλαμβάνουσαν, ὅτι ὁ Λέων ὁ Ἴσαυρος, βασιλεύσας καθεῖλεν αὐτήν, ἡ δὲ Εἰρήνη τὴν ἀνεστήλωσεν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπελθὼν ἐξεμάνη ὑπὸ τῆς ὀργῆς διὰ τὴν σκανδαλώδη ταύτην τῆς ἱερᾶς εἰκόνος καὶ τῶν βασιλείων περιύβρισιν· καί, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ἀτοπήματος, διέταξε νὰ ἀπαγάγωσιν αὐτήν. Οἱ δὲ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἡγούμενοι, παρεξηγήσαντες τὴν διαγωγήν του καὶ θεωρήσαντες τὴν διαταγὴν ἐκείνην ὡς πρῶτον διωγμοῦ σημεῖον, συνῆλθον πάλιν περὶ τὸν πατριάρχην, διεμαρτυρήθησαν καὶ ἀπεφήναντο, ὅτι θέλουσι μέχρι θανάτου ἀγωνισθῆ πρὸς στήριξιν τοῦ δόγματος τῆς ἐκκλησίας.

Οὕτω δὲ ὑπὸ δύο ἀντιθέτων ῥοπῶν διασπώμενος ὁ Λέων καὶ θεωρῶν, ὅτι πλειοτέρα ἀναβολὴ τῆς ἀποφάσεώς του ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐντελῆ τῆς πειθαρχίας τοῦ στρατοῦ λύσιν καὶ τὸν ἔσχατον τοῦ κράτους κίνδυνον, ἐξέδωκε τὴν ἐπιοῦσαν τῶν Ἐπιφανείων τοῦ 816 ἔτους τὸ περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν εἰκόνων ἐπίταγμα αὐτοῦ. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχιερέων ὅσοι πρὸ μικροῦ ἔτι, ἐνόσῳ ἔβλεπον τὸν αὐτοκράτορα ἐνδοιάζοντα, ὤμνυον εἰς τὸν Νικηφόρον πίστιν ἀκλόνητον, ἐξεπλάγησαν, ἅμα εἶδον τὴν σταθερὰν αὐτοῦ θέλησιν, καὶ ἤρχισαν νὰ ὁμιλῶσι περὶ ὑποταγῆς· τοσοῦτον εἶναι βέβαιον, ὅτι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ στάσις ἐνισχύεται οὐχὶ ἀπὸ τῆς πεποιθήσεως τῶν ἀρχομένων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν ἀρχόντων ἀδυναμίας. Μόνον ὁ Νικηφόρος ἐπέμεινε, καὶ ὅταν οἱ ἀρχιερεῖς ἐκεῖνοι τὸν εἶπον, ὅτι ἀνάγκη ἢ νὰ παραδεχθῇ τὰ διαταχθέντα ἢ νὰ καταβῇ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ὁ γέρων, ἀποβλέψας πρὸς αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, τοὺς εἶπε νὰ ὑπάγωσι νὰ ἀναγγείλωσιν εἰς ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου ἐφοβοῦντο τὴν ὀργὴν πλειότερον τῆς θείας δίκης, ὅτι αὐτὸς τοὐλάχιστον δὲν θέλει ποτὲ ἀρνηθῆ τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας διὰ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὰ δόξαντα τῷ Ἰωάννῃ τῷ Λεκανομάντει. Ἀλλ' ὁ Λέων, ὅστις πρόσφατον εἶχε τὴν ἀπόδειξιν, τοῦ τί σημαίνουσιν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ὅρκοι, ἤλπιζεν ὅτι δὲν θέλει ἀναγκασθῇ νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῆς καθαιρέσεως τοῦ πατριάρχου καὶ ὅτι ὁ χρόνος θέλει ἐπαγάγει ἀλλοίωσίν τινα εἰς τὰ φρονήματά του, ὅτε ὁ στρατός, ὅστις δὲν εἶχεν οὐδὲ τὴν σύνεσιν, οὐδὲ τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἄρχοντος αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ἀπαγάγῃ οἴκοθεν τὸν πατριάρχην. Ἀξιωματικοί τινες καὶ στρατιῶται ἐπιχειροῦσι νὰ ῥήξωσι διὰ νυκτὸς τὰς πύλας τοῦ πατριαρχείου· διὰ τὸν συμβάντα ἐκ τούτου θόρυβον, συῤῥέουσιν αὐτόθι πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπειδὴ οἱ ὀρθόδοξοι δὲν ἦσαν ὀλίγοι, ἡ σύγκρουσις ἤθελεν εἶναι ἀπαραίτητος, ἐὰν ὁ πατρίκιος Θωμᾶς, ἐπελθών, δὲν κατέπειθε τοὺς στρατιώτας νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια. Τότε ὁ πατριάρχης, ἐννοήσας ὅτι δὲν δύναται πλέον ἀκινδύνως νὰ διαμείνῃ εἰς τὸ Βυζάντιον, διεπεραιώθη τὴν ἀκόλουθον νύκτα, ὑπὸ ἀπεσταλμένων τοῦ αὐτοκράτορος παραπεμπόμενος, εἰς Χρυσόπολιν καὶ μετέβη ἐκεῖθεν εἰς μοναστήριον, ὅπου διέζησεν ἀκόμη τρισκαίδεκα ἔτη, ἀφοῦ ἐποίμανε τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ ἔτη ἐννέα.

Τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἐγένετο ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας ἡ χειροτονία τοῦ νέου πατριάρχου. Ὁ Λέων ἤθελε νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸ ὑπέρτατον τοῦτο τῆς ἐκκλησίας ἀξίωμα τὸν Ἰωάννην Γραμματικόν· καί, ἐπειδὴ προέκειτο νὰ ἀναγορευθῇ πατριάρχης εἰκονομάχος, οὐδεὶς βεβαίως εἶχε πλειότερα εἰς τοῦτο δίκαια λόγῳ παιδείας, καὶ χρηστότητος, καὶ ἱκανότητος. Ἀλλ' ὁ στρατὸς δὲν τὸν ἤθελε, διότι εἶχε προδιατελέσει κληρικός· οἱ δὲ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὑπώπτευον πάντα, ὅστις, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ, ἠδύνατο νὰ ἔχῃ προηγουμένας πρὸς τὸν κλῆρον σχέσεις, καί, διὰ νὰ ἀσφαλίσωσι τὸ κράτος τοῦ νέου δόγματος, ἐπέμειναν νὰ ἐκλεχθῇ εἷς τῶν τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικῶν. Τῳόντι ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶναι νέος ἔτι, προεχειρίσθη ὁ Θεόδοτος Κασσιτηρᾶς ἐκ τοῦ ἐπιφανεστάτου οἴκου τῶν Μελισσηνῶν καὶ εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Δεχθεὶς δὲ ἀμέσως τὴν κουράν, ἀνέβη εἰς τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον κατ' αὐτὴν τὴν τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμέραν· καὶ μετ' ὀλίγον ἐκυρώθησαν πάντα τὰ γενόμενα διὰ συνόδου, ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας συγκροτηθείσης.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικός, καίτοι παραγκωνισθεὶς τότε, ἐξηκολούθησε διατελῶν φίλος καὶ σύμβουλος τοῦ Λέοντος· καὶ ἐπειδὴ ὁ Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς ἀνέθεσεν αὐτῷ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ του Θεοφίλου, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἠξιώθη οὕτω τῆς εὐνοίας τριῶν ἀλληλοδιαδόχων βασιλέων. Οὐδεὶς ὅμως ἠγάπησε καὶ περιεποιήθη αὐτὸν πλειότερον τοῦ μαθητοῦ του, διότι καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο πλειότερον νὰ ἐκτιμήσῃ τὰ προτερήματα αὐτοῦ. Ὁ Λέων καὶ ὁ Μιχαὴλ ὑπῆρξαν στρατιῶται γενναῖοι καὶ κυβερνῆται ἐπιτήδειοι. Ὁ Θεόφιλος ἦτο πρὸς τούτοις καὶ λόγιος ἀνήρ, ὥστε δὲν ἤξευρε νὰ ὠφελῆται ἀπὸ μόνης τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰωάννου τέχνης καὶ ἐμπειρίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πολυμαθείας, ὡς θέλομεν ἰδεῖ. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν Ἰωάννην Γραμματικόν, ἀνέθηκε, καθὰ προείπομεν, τὴν δυσχερῆ πρὸς τὸν Καλίφην τῆς Ἀσίας Μαμοὺν διαπραγμάτευσιν, ὅταν ἀπεφάσισε νὰ συνομολογήσῃ μετ' αὐτοῦ συνθήκας εἰρήνης.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἀκόλουθον φυλλάδιον).

ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΝΘΟΔΕΣΜΗΣ.

7.

Η ΧΩΡΑ.

Εἰς τὴν χώρα, λέει, ὅπου πᾶς, λέει,
πᾶσα θύρα, λέει, μὴ κτυπᾷς, λέει,
γιατὶ κόσμος, λέει, εἶν᾽ ἐκεῖ, λέει,
καὶ καλοί, λέει, καὶ κακοί.

—o—

Ἐκεῖ μάθε, λέει, πῶς κάνεῖς, λέει,
δὲν γεννιέται, λέει, ἀγενής, λέει.
μὴ μυρίζῃς, λέει, τὸ χωριὸ, λέει,
σὲ τὸ λέει, λέει, ἡ Μαργιώ.

—o—

Κοίταξ᾽ ὅταν, λέει, ὁμιλῇς, λέει,
νὰ προσέχῃς, λέει, πῶς λαλεῖς, λέει.
πολλοὶ εἶναι, λέει, ᾽κεῖ μ᾽ αὐτιὰ, λέει,
καὶ μεγάλα, λέει, καὶ πλατιά.

—o—

Ὅποιον βλέπῃς, λέει, μὲ χρυσᾶ, λέει,
νὰ φουσκώνῃ, λέει, νὰ φυσᾷ, λέει,
μὲ γυρεύῃς, λέει, ἂν πεινᾷ, λέει,
βγάλ᾽ τὸ φέσι, λέει· ταπεινά.

—o—

Θ᾽ ἀπαντήσῃς, λέει, βουλευτὴ, λέει,
μὲ τὴ μύτη, λέει, σηκωτή, λέει,
Κ᾽ ἂν δὲν ξέρῃ, λέει, γρὺ νὰ πῇ, λέει,
εἶναι ῥήτωρ, λέει, σιωπή.

—o—

Θὰ ἰδῇς, λέει, λοχαγοὺς, λέει,
ταγματάρχας, λέει, στρατηγοὺς, λέει,
μ᾽ ἐπωμίδες, λέει, κεντηταῖς, λέει,
καὶ μὲ πτέρναις, λέει, τρυπηταῖς.

—o—

Τῆς Ἑλλάδος, λέει, μέγα φῶς, λέει,
εἶν᾽ ὁ κοῦρκος, λέει, ὁ σοφὸς, λέει,
ποῦ κουνιέται, λέει, σοβαρὰ, λέει.
Μιὰ μετάνοια, λέει, μὲ οὐρά!

—o—

Θὰ ἰδῇς ἴσως, λέει, καὶ πολλοὺς, λέει,
πατριώτας, λέει, τοὺς καλοὺς, λέει,
μισθοὺς νάχουν, λέει, δύω καὶ τρεῖς, λέει,
νὰ παχαίνῃ, λέει, ἡ πατρίς.

—o—

Θ᾽ ἀκοῦς ἄλλους, λέει, νὰ σὲ λὲν, λέει,
πῶς τὸν τόπον, λέει, αὐτὸν κλαῖν, λέει,
πῶς ὁ κόσμος, λέει, θὰ πνιγῇ, λέει,
ἂν δὲν γίνουν, λέει, ὑπουργοί.

—o—

Νὰ φερθῇς, λέει, μὲ πολλὴ, λέει,
μὲ μεγάλη, λέει, συστολὴ, λέει,
ς᾽ τῆς Ἑλλάδος, λέει, τοὺς γαμπροὺς, λέει,
τοὺς ἐνδόξους, λέει, καὶ λαμπρούς.

—o—

Ὅταν βλέπῃς, λέει, μιὰ κυρὰ, λέει,
με καπέλλα, λέει, μὲ πτερὰ, λέει,
ποῦ τὰ ηὗρε, λέει, δὲν ρωτᾷς, λέει,
καὶ γλυκὰ, λέει, χαιρετᾷς.

—o—

Ἂν δὲ ξεύρεις, λέει, Ταλλικὰ, λέει,
εἶσαι ζῶον, λέει, παστρικὰ, λέει·
κ᾽ ἂν τὸ χέρι, λέει, στρογγυλὰ, λέει,
δὲν τῇ δώσῃς, λέει, σὲ γελᾷ.

—o—

Ἂν σὲ πάρῃ, λέει, ς᾽ τὸν χορὸ, λέει,
μὴ φερθῇς, λέει, σὰν μωρὸ, λέει.
Ὅταν παίζῃ, λέει, ὁ ζουρνᾶς, λέει,
σὰν ἀνέμη, λέει, νὰ γυρνᾷς.

—o—

Σ᾽ τὴ μαζούρκα, λέει, πετακτὸς, λέει,
καὶ ς᾽ τὴν πόλκα, λέει, πηδηκτὸς, λέει,
μὴ γλυστρήσῃς, λέει, προσοχὴ, λέει,
καὶ γελάσῃ, λέει, μιὰ ψυχή.

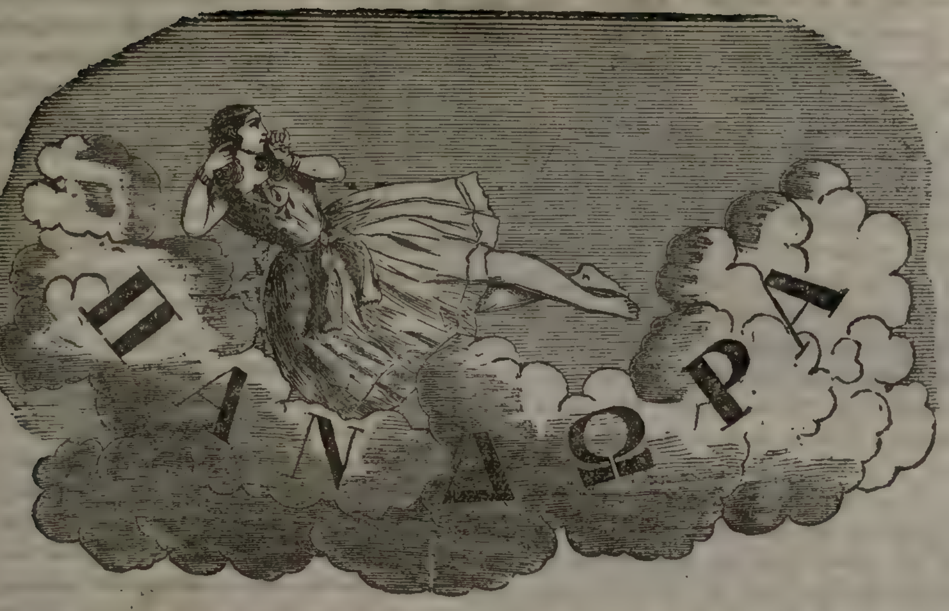
—o—

Κ᾽ ἂν χορτάσῃς, λέει, ἀρχονταῖς, λέει,
καὶ κλωτζιαῖς, λέει, καὶ δονταῖς, λέει,
ἔλα πίσω, λέει, ς᾽ τὸ χωριὸ, λέει,
ς᾽ τὴν πιστήν σου, λέει, τὴν Μαριώ.

Τὰ κυριώτερα τυπογραφικὰ παροράματα εἰς τὴν περὶ τοῦ ποιητικοῦ διαγωνίσματος ἔκθεσιν.

Στήλ. 2. στ. 3-6 καλὸν ὅμως. γρ. ὅμως καλόν.
« 4. Ὑραψῳδίας. γρ. Υ ραψῳδίας.
« 5. στ. 43. προϊωνίζων. γρ. προϊωνίζων, στ. 44 (Ἀλπηνὸς ἢ Ἄνθηλος) γρ. (Ἀλπηνὸς ἢ Ἀλπηνοί), Ἄνθηλος.
« 6. στ. 20 καὶ πρωτεῦον. γρ. τὸ πρωτεῦον. στ. οὔτε ἐσχεδιάσθη γρ. οὐδ᾽ ἐσχεδιάσθη. στ. 52. Πῶς μὲ δάσος, γρ. πῶς δὲ καὶ μὲ δάσος.
« 7. στ. 43. ἐλείμματα. γρ. ἐλλείμματα. στ. 58 βάσις γρ. βάσις πάσης.
« 13. στ. 36 βαθύς. γρ. βαθὺς ἐκ. στ. 43 τρέχει). γρ. τρέχει. στ. 44 τῆς ληγούσης. γρ. τῆς ληγούσης) στ. 45 ταντόσημα. γρ. ταὐτόσημα. στ. 52. οὕτω καί. γρ. οὕτω. στ. 55. geminentur γρ. gominantur.

—o—

15 ΜΑΙΟΥ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 52.

ΛΗΣΤΡΙΚΑ.

—o—

Μία τῶν θέσεων τῆς Γαλλίας ἐν ᾗ δραστηριώτερον καὶ τελειότερον ἀσκεῖται ἡ ὑφαντικὴ βιομηχανία, εἶναι τὸ χωρίον τὸ καλούμενον Μέγα Φρενοχώριον. Τὰ λινὰ καὶ μεταξωτὰ αὐτοῦ ὑφάσματα ἁμιλλῶνται πολλάκις πρὸς τὰ Ἰνδικὰ κατὰ τὴν ποικιλίαν, πρὸς τὰ τῆς ἀράχνης κατὰ τὴν λεπτότητα. Ἐννοεῖται ἄρα ὅτιτὸ χωρίον τοῦτο εἶναι πλούσιον, καὶ ὅτι ὁ πολιτισμὸς πρέπει νὰ προοδεύῃ ἐν αὐτῷ οὐχ ἧττον ταχέως, ἢ ἔν τισι τῶν ἐλασσόνων πόλεων, αἵτινες κομπάζουσι μὲν ὡς ἕδραι ἐπάρχων, δὲν προχωροῦσιν ὅμως ὑπὲρ τὸ ἓν βῆμα καθ' ἑκάστην ἑκατονταετηρίδα· ὥστε τὸ Μέγα Φρενοχώριον ἐδύνατο ὡς καὶ νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶναι πόλις, ἢ κἂν κωμόπολις, ἂν μόνον εἶχεν ἓν καφφενεῖον. . . ἓν καφφενεῖον! τὸ πρῶτον τοῦτο σύμπτωμα τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, τὸν πρῶτον ἁρμονικὸν δεσμὸν μεταξὺ κεφαλῆς καὶ στομάχου, τὴν πρώτην μετάβασιν ἀπὸ τῆς ὑλικότητος ἥτις ἤδη ἄρχεται σκεπτομένη, πρὸς τὴν διάνοιαν ἥτις ἔτι μεριμνᾷ περὶ τῆς χωνεύσεως. Ἀλλὰ τὸ Μέγα Φρενοχώριον δὲν εἶχεν εἰσέτι ὑπερπηδήσει τὴν γραμμὴν τὴν διαιροῦσαν τὴν τραχεῖαν ἐργασίαν ἀπὸ τὴν ἄνετον ὀκνηρίαν, τὴν θύουσαν τῇ φιλοκαλίᾳ· ὁ νέος φοίνιξ τοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐξέλθει ἀπὸ τὸ ἄγροῖκον ὠόν του.

Ἀλλὰ περιεργότατος εἶναι τῆς τοιαύτης μεταπλάσεως ὁ ἀγών, ὅταν ὁ νέος βλαστός, ἄρτι τὸν τραχὺν διαῤῥηγνύων φλοιόν, ἑτοιμάζεται ν' ἀναπετάσῃ εἰς τὸν ἥλιον τὰ νέα του φύλλα· κωμικώταται αἱ προσπάθειαι τοῦ χωρικοῦ ὅστις σχηματίζεται ὡς μεγαλοπολίτης, καὶ τῆς τραυλιζούσης του διανοίας αἱ πρῶται ἐπιδείξεις, ἐνῷ πλὴν τῶν χειρῶν του ἄλλο οὐδὲν τι ποτὲ δὲν ἤσκησε, καὶ οἱ ἀνεπιδέξιοί του χαιρετισμοί, οἱ προσκόπτοντες εἰς τὰς νεουργεῖς σανίδας, τὰς ἄρτι διαδεχθείσας τὸν πεπατημένον πηλόν.

Πρό τινων ἐτῶν συνεχεῖς καὶ οὐ μικραὶ κλοπαὶ εἶχον διαταράξει τὴν ἡσυχίαν τοῦ δήμου τούτου, καὶ μὴν ποτὲ δὲν παρήρχετο χωρὶς καταμηνύσεις νὰ διευθυνθῶσιν εἰς τὸν δήμαρχον ἢ τὸν εἰρηνοδίκην. Αἱ ἀνακρίσεις ἐγίνοντο καθ' ἑκάστην, ἀλλ' ὅλαι ματαίως· οἱ ὕποπτοι τοῦ χωρίου ἐτέθησαν ὑπ' αὐστηρὰν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, ἀλλ' οὐδεμία κατ' αὐτῶν εὑρέθη αἰτία. Τὰ πέριξ δάση ἀνηρευνήθησαν ἐπιμελῶς, καί τινες ἀγύρται συλληφθέντες κατεκλείσθησαν εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν φυλακήν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ κατ' αὐτῶν οὐδεμία ἀποχρῶσα παρουσιάσθη ἀπόδειξις, καὶ ἐνῷ αὐτοὶ ἦσαν καθειργμένοι αἱ κλοπαὶ ἐξηκολούθουν πάντοτε, ἀνάγκη ἦν ἀλλαχοῦ νὰ ζητηθῶσιν οἱ κλέπται. Μισόξενος δυσπιστία κατέλαβε τὸ χωρίον ὁλόκληρον πρὸς πάντας τοὺς διερχομένους διὰ τοῦ χωρίου ἢ καταλύοντας εἰς αὐτό, εἴτε κλητῆρες ἦσαν, εἴτε μεταβατικοὶ οἰνοπῶλαι, οἱ ἔντιμοι καὶ χαριέστατοι ἐκεῖνοι βιομήχανοι, ὧν τόσον φαιδρὰ εἶναι τὰ μειδιάματα, αἱ χειραψίαι τόσον συνεχεῖς καὶ ἐγκάρδιοι, καὶ αἱ ὑποσχέσεις τόσον σταθεραί. Ἔκτοτε ἐξωρίσθησαν τοῦ Μεγάλου Φρενοχωρίου ὅλοι οἱ μικρέμποροι, οἱ πωληταὶ γλυκισμάτων, οἱ παντὸς εἴδους περιοδεύοντες πραγματευταί. Οὐδεμία τῶν περιφορητῶν βιομηχανιῶν δὲν ἐτόλμα νὰ παρουσιασθῇ· οἱ ἐπαῖται τῶν πέριξ δήμων δὲν ἐπλησίαζον οὔτε τὰς ἀμπέλους αἵτινες περιεστοίχιζον τὸ χωρίον. Τῆς ἐκκλησίας του ὁ ὑψηλὸς πύργος ἔνευε μακρόθεν ὡς φόβητρον εἰς τοὺς ὁδοιπόρους, καὶ τοὺς ἀπεμάκρυνε· καὶ

πάντες κατηρῶντο τὴν ξενηλάτιν διάθεσίν του, καὶ ἔφευγον τὴν σκιὰν τῶν φραγμῶν του, ὡς τὴν τοῦ φαρμακεροῦ δένδρου τῆς Μανκινιλίας. Καὶ ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ἐπεκράτει φόβος καὶ τρόμος.

Ἀλλ' ἀφοῦ αἱ ὑποψίαι ἔπαυσαν ἀναγκαίως βαρύνουσαι ἐπὶ τῶν ἀγυρτῶν καὶ τῶν ἀλητῶν καὶ ἐπὶ τῶν ξένων, τότε ἐστράφησαν πρὸς τὰ παιδία ὅσα τὸ ὀρφανοτροφεῖον τῶν Παρισίων ἔπεμπεν εἰς τὸ χωρίον νὰ μάθωσι νὰ ἐργάζωνται καὶ νὰ ζῶσι. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν μὲν τῷ ὄντι τὰ δυστυχῆ παιδία, ἀγροίκους καὶ φιλαργύρους δεσπότας ὑπηρετοῦντα, καὶ εἰς τὸν ὑφαντικὸν προσηλωμένα ἱστὸν, εἰργάζοντο κατὰ κόρον. Νὰ ζῶσιν ὅμως κατώρθουν μόλις, καὶ ἂν τινὰ ἐπρόκοψαν μέχρι τέλους, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀπέθανον! Δυστυχῆ θύματα, εἰς περιφρόνησιν καὶ ὕβριν ἐκτεθειμένα, οἵαν δαψιλεύουσιν εἰς πιεζομένας μειονοψηφίας αἱ δημοτικαὶ πλειονοψηφίαι, καὶ συγχρόνως τυραννούμενα ὑπὸ τῶν ἀναγώγων παιδίων τῶν τριόδων, καὶ ὑπὸ τῶν ἀνιλεῶν καὶ φυλαργύρων ἐργοστασιαρχῶν! Φυσικὸν ἄρα ἦτον, εἰς αὐτὰ τὰ πτωχὰ παιδία ν' ἀποδοθῶσιν αἱ κλοπαὶ, ὧν οἱ αὐτουργοὶ διέφευγον παραδόξως πᾶσαν ἔρευναν. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν νοημονέστερα ὅλων τῶν ἄλλων παίδων, καὶ πολλάκις αὐτῶν τῶν ἐργοστασιαρχῶν των, διὰ τοῦτο ἦσαν ἐκτεθειμένα εἰς πάσας τὰς παρεξηγήσεις δι' ὧν ἡ ἰσχύουσα μετριότης θέλει νὰ ταπεινώσῃ τὴν μισητὴν αὐτῇ εὐφυΐαν. Διότι λοιπὸν ἦσαν νοημονέστερά, ἀγχινούστερα τῶν αὐτοχθόνων, αὐτοὶ φιλαδέλφως τὰ ἐξελάμβανον ὡς ἀπαταιῶνας καὶ κλέπτας. Τινὰ τῶν ἀθλίων τούτων παιδίων ὑπεβλήθησαν εἰς εἶδος βασάνου ὑπὸ τῶν ὑποστάντων τὰς κλοπὰς ἢ τῶν συγγενῶν αὐτῶν, διὰ νὰ ὁμολογήσωσιν εἰς ποίας ἀχυρώνων γωνίας, ὑπὸ ποίους ἀμπέλων φραγμοὺς, ἔκρυπτον τὰ κλοπιμαῖα. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ οὐδὲν ὡμολόγουν, καὶ οἱ κλέπται δὲν ἀνεκαλύπτοντο, τὰ ἀπέπεμπον πληγὰς ἐντρίβοντες, ὡς διὰ νὰ τὰ τιμωρήσωσιν ὅτι ἦσαν ἀθῶα.

Αἱ κλοπαὶ δὲ αὗται ἐξετελοῦντο μετὰ μεγάλης τόλμης ἐν ταὐτῷ καὶ μετὰ μεγάλης ἐπιδεξιότητος. Ἴχνη ῥήξεως καὶ εἰσβολῆς οὐδαμοῦ ἐφαίνοντο, τὰ κλειδία τῶν ἀποθηκῶν καὶ ταμείων ἔμενον ἀνέπαφα εἰς τὰ μέρη ὅπου ἐκρύπτοντο, καὶ αἱ μυστικώτεραι κρύπται ἠνοίγοντο. Οἱ κάτοικοι ὅσοι ἐστεροῦντο φυλάκων κυνῶν, ἠγόρασαν ἐπὶ βαρείᾳ τιμῇ, ὅσοι δ' εἶχον τοὺς ἐξηγρίουν, παροξύνοντες αὐτοὺς διὰ πληγῶν. Οὐδαμοῦ ποτὲ τοσοῦτοι κύνες συνῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐδαμοῦ ποτὲ τοσαῦτα κυνῶν δήγματα· οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ προκύψῃ εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ χωρίου ἐν ὥρᾳ ἀκαταλλήλῳ, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἡ συμφωνία τῶν ὑλακῶν δὲν ἄφινε ψυχὴν γεννητὴν νὰ κλείσῃ τὸ βλέφαρον. Τοὐλάχιστον ἂν εἰς τὰς κλοπὰς ἐφαίνετο ὕφεσις! ἐξεναντίας ἐπετείνοντο μάλιστα, καὶ ἐγίνοντο αὐθαδέστεραι καὶ ἀκατανοητότεραι ὁσημέραι, ὥστε μέχρι τέλους μόνοι οἱ χειρουργοὶ, αἱ φαρμακοπῶλαι καὶ οἱ κτηνιατροὶ ἐκέρδιζον ἀπὸ τὴν αὔξησιν ταύτην τῶν προφυλάξεων.

Καὶ ὅμως ἀδρανεῖς δὲν ἦσαν αἱ δημοτικαὶ ἀρχαί. Ὁ δήμαρχος Κ. Ἱερώνυμος Κουτάρδος, ἦτον ἀνὴρ ἔχων πάντοτε τὸν κώδηκα ἀνὰ χεῖρας καὶ διὰ στόματος λέξεις πομπώδεις, τὴν δὲ τράπεζαν σταθερῶς ἐστρωμένην δι' ὅλους τοὺς περιοδεύοντας καταστημάτων γραφεῖς, τοὺς διαβάτας οἰνοπράτας, τοὺς ἀλατεμπόρους καὶ τοὺς τοιούτους, ὑποχρεωμένους, ἀντὶ τῆς φιλοξενίας ταύτης, ν' ἀκούωσιν ἐπί τινας ὥρας τὰς μακρὰς καὶ δῆθεν καλλιεπεῖς διατριβὰς τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς τοῦ χωρίου, ὅστις δὲν εἶχε τινὰ νὰ τὸν ἐννοῇ. Τῷ ὄντι ὁ λογιώτατος Κ. Ἱερώνυμος δὲν εἶχε μετὰ τίνος νὰ συνδιαλέγηται ἐντὸς τοῦ δήμου του, διότι μεταξὺ μὲν αὐτοῦ καὶ τοῦ συμβολαιογράφου ὑπῆρχε πόλεμος κεκηρυγμένος, καὶ αἱ δύω οἰκογένειαι ἀνενέουν ἐντὸς τῆς ἀφανοῦς ἐκείνης Γαλλικῆς ἐσχατιᾶς τὴν ἱστορίαν τῶν δύω Ἀγγλικῶν ῥόδων, ἢ τῶν Ἰταλῶν, Γέλφων καὶ Γιβελίνων· Ὁ δὲ ἐφημέριος ἦτον αὐτοῦ λαλίστερος, οἱ δὲ λοιποὶ ὅλοι συνδημόται του ἐ κ υ λ ί ο ν τ ο ε ἰ ς τ ὴ ν ὕ λ η ν, ὡς αὐτὸς ἐξεφράζετο. Δίκαιον ἄρα εἶχεν ὁ μέγας ἀνὴρ νὰ συλλαμβάνῃ ὅλους τοὺς διὰ τοῦ χωρίου διερχομένους ὑπαλληλίσκους καὶ κατοίκους τῶν πόλεων, καὶ νὰ τοῖς ἀποδεικνύῃ πόσον ἦτον ἐκτὸς τῆς θέσεώς του, καὶ νὰ τοῖς δεικνύῃ τὸ κατάστημά του ὡς *δασιν ἐξευγενισμοῦ ἐν μέσω τῆς ἐρήμου τῆς βαρβαρότητος*, ὡς ὁ ἴδιος ἔλεγεν, ἀγνοοῦμεν ἐκ τίνος μυθιστορήματος τὴν ἔκφρασιν δανειζόμενος. Ἐκτὸς ὅμως τῆς προκαταλήψεως ταύτης, δι' ἣν τῷ ἐφαίνετο τὸ χωρίον του ὡς γῆ ἐξορίας, κατὰ τὰ ἄλλα πάντα ὁ Ἱερώνυμος Κουτάρδος ἦν νοήμων δημόσιος ὑπηρέτης, καὶ ἐπήρκει πληρέστατα εἰς τὰς δημοτικὰς ἀνάγκας τῶν *συμπολιτῶν* του, ὡς ἠρέσκετο ὀνομάζων αὐτούς.

Ἀλλ' εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπισήμων καθηκόντων αὐτοῦ τὸν ἐβοήθει δραστηρίως ὁ εἰρηνοδίκης Λαγρούης, γέρων βραχὺς, πολιὸς, ὀξὺν ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν, ἄνθρωπος δὲ κατὰ πάντα *καλὸς κἀγαθὸς* ὡς ἐξεφράζετο περὶ αὐτοῦ ὁ δήμαρχος, αἰνιττόμενος ὑπὸ τὸ πομπῶδες τοῦτο ἐπίθετον μετρίαν νοὸς ὀξύτητα. Βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ κοινὸς καὶ ἴσως ἀμβλὺς νοῦς τοῦ Λαγρούου πολλάκις χρησιμώτερος ἀνεδεικνύετο ἀπὸ τὸν κώδηκα καὶ τὴν καλλιέπειαν τοῦ Κυρίου Ἱερωνύμου· καὶ οἱ Φρενοχωρῖται ὁσάκις εἶχον διαφορὰν τινα νὰ διαλύσωσιν ἢ παράπονα νὰ προτείνωσιν, ἀπευθύνοντο κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν γηραιὸν τῶν εἰρηνοδίκην ὃν ἐσέβετο ὡς πατριάρχην του ὅλος ὁ δῆμος, καὶ οἱ περίοικοι εἰς ἀπόστασιν δύω ὡρῶν, ἐν ᾧ ἐξ ἐναντίας περὶ τοῦ δημάρχου ἐπεκράτει ἡ ἰδέα ὅτι ἐνεκαυχᾶτο μᾶλλον ἐπὶ τῇ δικοῤῥαφικῇ του ἐπιδεξιότητι ἢ ἐπὶ τῇ αὐστηρᾷ του εὐθύτητι.

Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ συνδρομὴ τῶν δύω ἀρχῶν, τῆς τε διοικητικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς μόλις εἶχε φανῆ ἐπαρκὴς ἀπέναντι τῶν σπουδαίων περιστάσεων τοῦ δήμου· συγχρόνως δὲ καὶ ὁ ἀγροφύλαξ ἐκήρυξεν ὅτι ἀπηύδησε, καὶ ἐζήτει αὔξησιν τῆς μισθοδοσίας του, ὥστε ἀνάγκη ἐγένετο νὰ ληφθῶσι τέλος δραστήρια καὶ ἀληθῶς κατάλληλα μέτρα.

Μετὰ πολλὰς λοιπὸν διαφωνίας ἐν τῷ δημοτικῷ συμβουλίῳ, ἐν ᾧ ἄλλοτε μὲν ὑπερίσχυε τὸ κόμμα τοῦ δημάρχου, ἄλλοτε δὲ τὸ τοῦ συμβολαιογράφου, ἀπεφασίσθη τέλος νὰ συστηθῇ εἶδος νυκτερινῆς πολιτο

φυλακῆς. Πάντες δ' ἐπευφήμησαν εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, πάντες ὡμολόγησαν ὅτι ἡ νυκτοφυλακὴ δύναται μόνη νὰ σώσῃ τὸ χωρίον ἀπὸ λεηλασίαν ἐντελῆ· ἀλλ' ὅταν ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς νυκτοφυλακῆς ταύτης, οὐδεὶς τότε παρέστη· οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι ἂν αὐτοὶ ἐγκαταλείψωσι τὴν οἰκίαν των, ἡ γυνή των δὲν δύνανται βεβαίως νὰ τὴν ὑπερασπισθῇ μόνη κατὰ τῶν κλεπτῶν· οἱ δὲ δὲν εἶχον ὄρεξιν νὰ σφαγῶσι διὰ νυκτὸς ὑπὸ τῶν δραπετῶν τῶν δεσμωτηρίων, οἵτινες ἀναμφιβόλως ἦσαν οἱ τας κλοπὰς κακουργοῦντες ἐκείνας· ἄλλοι διϊσχυρίζοντο ὅτι μετὰ τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας εἶχον ἀνάγκην τὴν νύκτα μικρᾶς ἀναπαύσεως. Καὶ οὕτως ἕκαστος ἐπρότεινεν ἐξαιρέτους λόγους εἰς τὸν δήμαρχον καὶ τὸν εἰρηνοδίκην, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ἐπάρχου· ὥστε τέλος διὰ συνεργείας αὐτοῦ ὠργανίσθη ὅπως δήποτε ὑπηρεσία νυκτοφυλάκων· τέσσαρες δηλαδὴ ἄνθρωποι, τρεῖς ἔχοντες λόγχας, δύω πύραυνα, καὶ εἷς πυροβόλον, ὤφειλον ἀνὰ πᾶσαν νύκτα νὰ παρέρχονται πάσας τὰς ὁδοὺς τοῦ χωρίου.

Ἀλλὰ πόσους ἀγῶνας εἶχον νὰ ὑποστῶσιν οἱ δυστυχεῖς ὧν ἤρχετο τῆς φυλακῆς ἡ σειρά· ἐκτὸς τοῦ ψύχους, ἐκτὸς τῆς βροχῆς, ἐκτὸς τοῦ πηλοῦ, καὶ τοῦ ὕπνου ὃν ἔπρεπε νὰ νικήσωσιν, ὤφειλον ἀκόμη νὰ εἶναι καὶ ἠθικῶς ἀτρόμητοι, καὶ ἄνθρωποι φιλόσοφοι. Διότι οἱ μὲν διηγοῦντο ὅτι περιπολοῦντες εἶδαν μέγα λευκὸν φάντασμα διερχόμενον παρὰ τὸν φραγμὸν τοῦ δημοτικοῦ φυτωρίου· οἱ δὲ διϊσχυρίζοντο ὅτι τὸ νεκροταφεῖον ἦν ἐστοιχειωμένον· οὗτος, εἰς νυκτερινὰ μὲν δὲν ἐπίστευε πνεύματα, ἀλλὰ σῶμα δέκα περίπου ἀνδρῶν, ἐρυθρὰ ἐνδεδυμένων καὶ φερόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πῖλον τῶν δεσμοτῶν, εἶχε διέλθει πλησίον του· ἐκεῖνος δὲ ἠρίθμησεν ὄχι δέκα, ἀλλὰ εἴκοσι, τριάκοντα, ἑκατὸν, καὶ ἀμφιβολία δὲν τῷ ἔμενεν ὅτι λησταὶ κατέδραμον τὸν τόπον, καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἠνέωξεν ὅλα τὰ δεσμωτήρια, ἐκδικουμένη κατὰ τῶν φιλελευθέρων.

Ἀλλὰ τοὺς φαντασιώδεις τούτους κινδύνους συνώδευον ἄλλοι θετικώτεροι, περὶ ὧν προείπομεν. Αἱ δύω ἀστυνομίαι, ἡ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἡ τῶν κυνῶν ἦλθον εἰς ἐμφύλιον ῥῆξιν, καὶ ἀπεκρούοντο ἀμοιβαίως. Ἀλλὰ τέλος ὁ ἄνθρωπος, ὡς κύριος τῆς πλάσεως, ὑπερίσχυσε τῆς κτήνους, καὶ ἀπεβλήθησαν οἱ κύνες πρὸς χάριν τῶν νυκτοφυλάκων. Ματαία ὅμως ἀπέβη καὶ αὐτῶν ἡ φρουρὰ, καὶ τὸ χωρίον ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του ἐκινδύνευσε νὰ παραφρονήσῃ.

Ἀφοῦ λοιπὸν οὕτως ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ Φρενοχωρίου ἀπελπίσθησαν ν' ἀνακαλύψωσι κλέπτας ὀξυδερκεστέρους τοῦ Λυγκέως, πονηροτέρους τῆς ἀλώπεκος, ἀορατωτέρους τοῦ ἀέρος, μάγους ἀληθεῖς, οἷς οὐδὲν ἔμενε κεκρυμμένον, καὶ οἵτινες ἤξευρον ὅσα οὐδ' εἰς ἑαυτοὺς ἐτόλμων νὰ ὁμολογήσωσι πλέον οἱ ἰδιοκτῆται, ὁ ἔπαρχος ἔπεμψεν εἰς τὸν δῆμον ἕνα πρώην ὑπαστυνόμον συνταξιοῦχον, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἐπιδεξιώτερος ἰχνηλάτης τῆς ἐπαρχίας. Ὁδηγίας ἔχων τὰς ἀποχρώσας, καὶ πληρεξουσιότητα, ὁ πρώην ὑπαστυνόμος, Ἀνδρέας Γριζάρδος τοὐπίκλην, ἀνέλαβε συγχρόνως καὶ τοὺς τρόπους, καὶ τὸν ὑψηλὸν πῖλον, καὶ ὅλην τὴν στολὴν ἡμιστρατιωτικὴν καὶ ἡμιπολιτικὴν ἀρχαίου ἀποστράτου, καὶ ἀπελθὼν κατῴκησεν εἰς τὸ μέγα Φρενοχώριον, ἐνοικιάσας οἰκίσκον εἰς τὸ κέντρον τῶν συνελεύσεων τῆς κυριακῆς, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς πλατείας. Τὴν αὐτὴν δ' ἑσπέραν τῆς ἀφίξεώς του, καὶ ἀφ' οὗ ὅλον τὸ χωρίον εἶχε σχεδὸν κοιμηθῇ, ἀπῆλθε πρὸς τὸν δήμαρχον, ὃν εὗρε μετὰ τοῦ εἰρηνοδίκου, ὡς εἶχον προσυμφωνήσει διὰ μυσικῆς ἀποστολῆς. Κατ' ἀρχὰς ἐκένωσαν τινὰς φιάλας οἴνου σιωπηλῶς. Ἔπειτα δὲ, ἀφ' οὗ καὶ ἄλλαι τινὲς παρετέθησαν,—διότι τοιαύτη εἶναι ἡ χωρικὴ φιλοξενία· ὅταν δὲν σ' ἀποπνίγῃ, σὲ μεθύει, — ὁ γέρων ἰχνηλάτης ἀνεκάλυψεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δήμου τὸν εἰδικὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, καὶ τὸ σχέδιον δι' οὗ ἔμελλε ν' ἀπαλλάξῃ τὸ χωρίον τῶν μαστιζόντων αὐτὸ δεινῶν. Θερμαινόμενος δ' ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀλλεπαλήλων πόσεων, καὶ κυριευόμενος ὑπὸ τῆς ἐπαγγελματικῆς μεταιοφροσύνης, ἥτις μάλιστα μετὰ τὴν παῦσιν ἀναπτύσσεται δραστηριώτερον, ἤρχισε ν' ἀπαριθμῇ τὰ μύρια ἀστυνομικὰ στρατηγήματα, δι' ὧν εἶχεν ἀποκτήσει φήμην ἐν πλησιοχώρῳ τινὶ νομῷ, καὶ ὧν τὸ ἐλάχιστον ἤρκει νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς ταράττοντας τὸν δῆμον χωρικοὺς αὐτοὺς νυκτοκλέπτας.

— Χωρικοὺς νυκτοκλέπτας, ὅπως ὁρίζετε, εἶπεν ὁ γέρων Λαγροῦος, αἰσθανόμενος προσβεβλημένον τὸν ἐπιτόπιόν του πατριωτισμόν. Εὐχόμεθα κύριε ἀστυνόμε, νὰ μᾶς ἀπαλλάξητε ταχέως ἀπὸ τὸν πονοκέφαλον αὐτὸν τῶν ἓξ τούτων μηνῶν.

— Ἀ! ἀ! εἰς δύω ἑβδομάδας ὁμιλοῦμεν πάλιν.

— Αἴ! μὴ ἔχετε τόσην πεποίθησιν, κύριε ἀστυνόμε. Ἡμεῖς οἱ χωρικοὶ ὅταν θέλωμεν νὰ πονηρευθῶμεν, πωλοῦμεν καὶ ἀγοράζομεν σᾶς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων.

— Ἠξεύρω ὅτι ἠμπορεῖτε νὰ παίζητε τὸν καλήτερον δικηγόρον, καὶ μάλιστα ὁ κύριος δήμαρχος, ὅστις ἤκουσα πόσον εἶναι ἀνοικτομάτης. Ἄλλο ὅμως δικηγόρος, ἄλλο ἀστυνόμος. . .

— Ὁμολογῶ ὅτι ἀσχολοῦμαι ὀλίγον τὶ περὶ τὴν δικονομίαν, καὶ ὅτι γνωρίζω τὸν κώδηκα ὁπωσοῦν, ἀπήντησεν ὁ δήμαρχος μεθ' ὕφους μετριόφρονος κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀληθῶς ὅμως ἀξιώσεις ἐλέγχοντος. Καὶ τότε ἤρχισεν ἀναπτύσσων τὸ μακρολόγον του θέμα, εἰς οὗ τὴν ἀκρόασιν κατεδίκαζεν ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων ὅσοις ἐνετύγχανεν, ὡς ἀποζημιούμενος διὰ τὴν μακρὰν ἠθικὴν δίαιταν, εἰς ἣν οἱ *συμπολῖται* του συνήθως τὸν ὑπέβαλλον· καὶ, ὡς κατὰ τὸ σύνηθες ἔρρεεν ἀπὸ τοῦ στόματός μήκωνος ὑπνοτικωτέρα αὐδὴ, ἥτις ἔκλινεν εἰς νήδυμον ὕπνον τὴν κεφαλὴν τοῦ γέροντος Λαγρούου, ἔχουσαν τὴν ῥῖνα στήριγμα εἰς τὴν τράπεζαν.

— Βλέπετε, κύριε ἀστυνόμε,—ὑπέλαβεν ὁ δήμαρχος, δεικνύων εἰς τὸν Ἀνδρέαν Γριζάρδον,—τὸν καλὸν κἀγαθὸν Λαγροῦον κοιμώμενον. Ἰδοὺ μὲ ποίους ἀνθρώπους συζῶ. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη εἶναι εἷς τῶν προυχόντων. Δὲν σᾶς ἔλεγον ὅτι ὅλοι κυλίονται εἰς τὴν ὕλην;

Μετὰ μίαν στιγμὴν καὶ ὁ πρώην ὑπαστυνόμος ἐκυλίετο καὶ αὐτὸς ἂν ὄχι εἰς τὴν ὕλην, ἀλλὰ τοὐλάχιστον εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως. καὶ ὁ κύριος δήμαρχος μετὰ πολλῆς δυσκολίας κατώρθωσε νὰ ἐξυπνήσῃ καὶ τοὺς δύω ὑπνώττοντας, οἵτινες ὅπως δήποτε διευθύνθησαν πρὸς τὰς κατοικίας των ἕκαστος, ἀφ' οὗ ὅμως τρὶς ἢ τετράκις ἐκυλίσθησαν εἰς τὴν ὕλην τοῦ πηλοῦ τῶν ὁδῶν.

Ἀμέσως δὲ ἀπὸ τῆς ἐπαύριον, ἡμέρας κυριακῆς, ὁ Ἀνδρέας Γριζάρδος ἤρχισεν τὴν ἐργατίαν του. Εὐθὺς μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἀπελθὼν ἐκάθησεν εἰς τὸ καπηλεῖον τοῦ τόπου, ὅπου μετ' ὀλίγον συνῆλθον ὅλοι οἱ μεγαλόσχημοι καὶ ὅλοι οἱ κακοκέφαλοι τοῦ χωρίου. Γνωστὸν ὅτι συνήθως τὸ οὖς τοῦ ἀστυνόμου εἶναι εἶδος ἀκουστικοῦ χωνίου, ὅπου συγκεντροῦνται ὁμοῦ καὶ διακεκριμένως ὅλοι οἱ πέριξ διάλογοι—ἔχει δε τὸ χωνίον τοῦτο καὶ ἄλλην τινὰ ἰδιότητα θαυμασίαν, ὅτι καθιστᾷ ἠχηρὰς τὰς λέξεις τὰς μᾶλλον ὑπονοουμένας, καὶ ὅτι κατορθοῖ ὑπὲρ τὰ ἐκφωνούμενα ν' ἀκούωνται καθαρῶς τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ κρυπτόμενα. Τὸ οὖς τοῦ Ἀνδρέου Γριζάρδου εἶχε τὴν διπλῆν ἰδιότητα ταύτην, καὶ ἤσκει αὐτὴν τοσοῦτον ἐπιδεξίως, ὥστε πολλάκις λῃσταὶ συνελήφθησαν, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσωσι πῶς ἐπροδόθησαν, λέγοντες τὸ ἐναντίον τοῦ ὃ ἤθελον νὰ εἴπωσι. Μετα ἓν τέταρτον λοιπὸν ὁ Γριζάρδος ἐγνώριζεν ἐκ στήθους ὅλους τοὺς πεπονηρευμένους τοῦ δήμου. Πεισθεὶς δὲ μετ' ἀκριβῆ ἐξέτασιν τῶν προσώπων, ἥτις ἐπεκύρωσε τὴν τῶν ὤτων ἀπόδειξιν, ὅτι οὔτε οἱ κλέπται οὔτε οἱ συνεργοί των δὲν ἦσαν ἐκεῖ, συνανεμίγη χαρμοσύνως μετὰ τῶν φοιτητῶν τοῦ καπηλείου, οἵτινες ὅλοι ἐδέχθησαν ἐγκαρδίως τὸν πολιὸν μύστακα, ἐπροκάλεσεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς κοινῆς περιεργείας, τῶν μυστηριωδῶν κλοπῶν, συνδιαλέξεις οὐχὶ μετὰ τῶν πολυλογωτέρων ἀλλὰ μετὰ τῶν ειδημονεστέρων, συνεδύασεν ὅσας πληροφορίας ἤκουσεν, ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησίν του, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια ὡς στρατηγὸς διατάξας ἤδη ἐν τῇ κεφαλῇ του τὸ στρατηγικὸν σχέδιόν του, καὶ ἀπερχόμενος νὰ κοιμηθῇ ὀλίγας ὥρας ὑπὸ τὴν σκηνήν του, πρὶν ἀρχίσῃ τὴν προσβολήν.

Περὶ τὰς ἐννέα τῆς ἑσπέρας ἐκείνης, ὁ δήμαρχος καὶ εἰρηνοδίκης, εἰδοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ ἀστυνομικοῦ Πρωτέως, ἔθεσαν εἰς ἐνέδραν παρά τινα τοίχου γωνίας τοὺς τέσσαρας νυκτοφύλακας, διατάξαντες αὐτοὺς νὰ μένωσιν ἐκεῖ ἀθορύβως, μὲ τεταμένους ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα. Ὁ δὲ ἀγροφύλαξ καὶ ἄλλος τις στρατιώτης ἐν ἀδείᾳ διατρίβων αὐτόθι, ἐπέμφθησαν νὰ καταλάβωσιν ἄλλην ἐπίσης ὀχυρὰν θέσιν. Ὁ δὲ πρώην ὑπαστυνόμος ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς τῆς οἰκοίας του, καὶ μετὰ μεγάλης περισκέψεως καὶ κρυφίως ἐπροχώρησε μέχρι μέρους κειμένου μεταξὺ τῶν δύω ἐκείνων θέσεων. Ὁ Ἱερώνυμος Κουτάρδος ὅμως, ὃν ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀξιώματός του ὑπεχρέου νὰ μένῃ ἐντὸς τοῦ δημαρχικοῦ καταστήματος, ἔλαβε τὸν κώδηκα, καὶ ἑτοίμασε τὰ πρακτικά· ἀντ' αὐτοῦ δ' ἐξῆλθεν ὁ Γέρων Λαγρούης εἰς καταδίωξιν, καὶ ὅλοι ἐπερίμεινον τὸν ἐχθρόν.

Τὴν ἑνδεκάτην εἶχε κτυπήσει τῆς ἐκκλησίας τὸ βραχνὸν ὡρολόγιον, ὅταν ὁ Ἀνδρέας Γριζάρδος, διὰ τοῦ νυκτοσκόπου διόπτρου του, ὃ εἶχε προβλεπτικῶς προμηθευθῆ, εἶδεν ἄνθρωπον προχωροῦντα ἀψοφητὶ παρὰ τὸν φραγμόν, ἐγείροντα ἐνίοτε τὴν κεφαλὴν καὶ περιβλεπόμενον, ἔπειτα δὲ πάλιν κρυπτόμενον εἰς τοῦ φραγμοῦ τὴν σκηνήν, καὶ αὖθις ἐπαναλαμβάνοντα τὴν ὁδὸν βραδέως.

— Ἰδού τον, τὸν ἔχω, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ πονηρὸς ἀστυνόμος. Προσοχή! Καὶ κρυβεὶς εἰς τοὺς θάμνους, ἀλλὰ χωρὶς ν' ἀποστρέψῃ τὸ βλέμμα ἀπὸ τὴν λείαν του, ἔθεσε τὰς δύω του χεῖρας περὶ τὸ στόμα του καὶ ἐμιμήθη τὴν κραυγὴν τοῦ κούκκου. Ἅμα δὲ ἡ φωνὴ αὕτη ἀντήχησεν, ὁ νυκτοβάτης ἐκεῖνος ἐστάθη· ἔπειτα ὅμως ἐξηκολούθησεν ἀκροποδητὶ κατὰ τὴν πρώτην διεύθυνσίν του, καὶ ἔγινεν ἄφαντος.

— Ὦ! εἶπεν ὁ πρώην ὑπαστυνόμος· ἂν ὁ κλέπτης μου μὲ διέφυγε! Πῶς ὅμως νὰ ὑπάγω νὰ τὸν συλλάβω, ὅταν εἶμαι μόνος, καὶ ἐκεῖνοι εἶναι ἴσως πολλοί. . . . καὶ οἱ ἀνόηται αὐτοὶ δὲν ἤκουσαν τὸ σύνθημα. . . .

Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ταύτην φωνὴ κούκκου ἀπεκρίθη ἀπό τινος ἀποστάσεως.

— Ἰδοὺ ἔρχονται οἱ ἐπίκουροί μου! καὶ ἐνθαῤῥυνθείς, ὁ Γριζάρδος ἐξῆλθε τῶν θάμνων, καὶ ἐπροχώρησε κρυφίως πρὸς τὴν γωνίαν τοῦ φραγμοῦ, ὅπου εἶχεν ἰδῆ τὸ τελευταῖον τὴν σκιὰν τοῦ ἀγνώστου. Θόρυβός δὲ τις τῶν φύλλων, ὡς καὶ δύω ποδῶν ἀλληλοδιαδόχως βυθιζομένων εἰς τὸν πηλόν, τῷ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦτον ἀκόμη ἐκεῖ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ βήματα τοῦ ἀγροφύλακος καὶ τοῦ ἐν ἀδείᾳ στρατιώτου ἠκούοντο ἤδη εὐκρινῶς εἰς τὸ ἄλλο πέρας τῆς ὁδοῦ,

— Τίς εἶ; ἔκραξεν ὁ ἀστυνόμος μὲ βίαιον παλμὸν τῆς καρδίας.

— Σὺ τίς εἶ; ἀπεκρίθη ὀργίλως φωνὴ τραχεῖα.

Καὶ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ᾐσθάνθη ὁ Γριζάρδος ὅτι στιβαρὰ χεὶρ συλλαβοῦσα τὸν ἐτίνασσεν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸν ἐμπόδισεν, ἐνῷ ἐπροσπάθει νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν τράχηλόν του ἀπὸ τὸν ἄγνωστον ὅστις τὸν ἀπέπνιγε, ν' ἀνακράξῃ μεγάλῃ τῇ φωνῇ·

— Σὲ συνέλαβα κακοῦργε . . . Ἐδῶ, σεῖς! προφθάσατε! . . . Αἴ! μὲ πνίγεις, ἀχρεῖε· εἶμαι ὁ ἀστυνόμος.

Ἀλλὰ πυροβολισμὸς τὸν διέκοψε, πυροβολισμὸς ὅμως ὅστις ἀντήχησεν εἴς τινα ἀπόστασιν καὶ οὐχὶ πλησίον του, δι' ὃ τὸν ἐξέλαβεν ὡς προελθόντα ἀπὸ τοὺς συνεργοὺς τοῦ λῃστοῦ, καὶ ὑπὸ σπασμωδικοῦ τρόμου κυριευθείς, εἶπε τραυλίζων κρυφίως.

— Ἄφες με καὶ σὲ ἀφήνω.

Ἀλλ' ὁ ἀνταγωνιστής του, πρὸς ἀπόκρισιν τὸν ἔσφιγγεν ἔτι μᾶλλον, ἐν τούτοις δὲ θόρυβος ἠγέρθη εἰς τὸ χωρίον, καὶ ηὔξανε προϊών. Περίφοβα βήματα ἀντήχουν εἰς τὸ ἄνω καὶ εἰς τὸ κάτω πέρας τῆς ὁδοῦ· τινὰ παράθυρα ἠνοίγοντο δειλῶς, καί τινες φωναὶ παιδίων καὶ γυναικῶν ἠκούοντο ἀντηχοῦσαι εἰς τὰς καλύβας, ὅπου ὅλοι ἔντρομοι ἤκουον τοὺς ἐξωτερικοὺς κρότους, ὡς ἂν εἶχεν ἠχήσει ἡ ἐσχάτη τοῦ χωρίου ὥρα.

Καθ' ὅσον δ' ὁ θόρυβος ηὔξανεν, ἐνθαῤῥυνόμενος ὁ

πρώην ὑπαστυνόμος, εἶχε κατορθώσει ν' ἀπαλλάξῃ τὸν τράχηλόν του, καὶ ἤδη αὐτὸς μὲ πᾶσαν τὴν δύναμίν του ἔσφιγγε τὸν λαιμοδέτην τοῦ ἀντιπάλου του, ὅταν τρεῖς ἢ τέσσαρες ἄνθρωποι, τρέχοντες ἐν τῷ σκότει, ἐῤῥίφθησαν ἀκουσίως ἐπ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἀνέτρεψαν, χωρὶς ὅμως οὐδέτερος αὐτῶν, καὶ ἀφ' οὗ ἔπεσε, ν' ἀφήσῃ τὸν ἄλλον.

Αἴφνης ὅμως ἠνεῴχθη παρακειμένη τις θύρα, καὶ φῶς λαμπρὸν διεχύθη ἀπ' αὐτῆς. Τότε δὴ ἐγνώρισαν ἀλλήλους οἱ δύω ἀνταγωνισταί.

— Πῶς! σὺ εἶσαι γέρων Λαγροῦε!

— Οὐαί! ἄλλο καὶ τοῦτο! ὁ Κύριος ὑπαστυνόμος!

— Σ' ἐξέλαβα ὡς λῃστήν.

— Κ' ἐγώ! Αἴ σεῖς! βοηθήσατέ μας ν' ἀνεγερθῶμεν! Αἴ! κύρ Μῆτρο! φέρ' ἐδῶ τὸ φῶς νὰ ἰδῶμεν ὀλίγον.

— Ἀλλ' ὁ πυροβολισμὸς ἐκεῖνος τί ἦτον, ἐρώτησεν ὁ Ἀνδρέας Γριζάρδος, λαβὼν τὸν λαιμοδέτην του.

— Ναί, τῷ ὄντι, ὁ πυροβολισμὸς ἐκεῖνος; ἐρώτησεν ὁ γέρων Λαγροῦος, ἀποτεινόμμνος πρὸς τοὺς δύω φυγάδας, οἵτινες τὸν εἶχον ἀνατρέψει.

— Ἐγὼ ἐπυροβόλησα, ἀπεκρίθη ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν μετὰ φωνῆς ἀσθμαινούσης, ἣν διέκοπτε προσέτι ὁ τρόμος. Καὶ τὸ κατ' ἐμὲ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐφόνευσα ἕνα, καὶ ἕνα περίφημον μάλιστα· διότι νὰ ἠκούετε πῶς ἐβρόντησεν ὅταν ἔπεσεν! Ἦτον ὁ λῃστάρχης βεβαίως. Ἀλλὰ μόλις πυροβολῶ, καὶ οἱ ἄνανδροι αὐτοὶ ρίπτουν τὰς λόγχας των καὶ ἀκόμη φεύγουν, καὶ ἐγὼ μένω μόνος. Ἅπαξ μόνον ἠδυνάμην νὰ πυροβολήσω· ἐπομένως ἔφυγα κ' ἐγώ· τί ἄλλο νὰ κάμω; Τώρα ὅμως εἴθεμα περισσότεροι. Ἀκολουθήσατέ μ' ἐκεῖ κάτω, καὶ θὰ ἰδῆτε.

Ἐν τούτοις εἶχε προφθάσει καὶ ὁ ἀγροφύλαξ μετὰ τοῦ ἐν ἀδείᾳ στρατιωτικοῦ, καὶ λαβόντες ὅλοι ὡς ὅπλον πᾶν τὸ προστυχὸν εἰς τὰς καλύβας ὅσαι ἠθέλησαν ν' ἀνοιχθῶσι, διευθύνθησαν, τὰς τάξεις των σφίγγοντες, πρὸς τὸ μέρος τοῦ τραγικοῦ συμβάντος.

Τῷ ὄντι δὲ ἐκεῖ πτῶμα ἔκειτο ἐντὸς τῆς ὁδοῦ, καὶ τὰ μέλη του ἐτινάσσοντο ἀκόμη ὑπὸ σκιρτημάτων σπασμωδικῶν. Ἐπροχώρησαν τότε, καὶ προσελθόντες, εἶδαν ὅτι ἦτον τὸ πτῶμα δυστυχοῦς ὄνου ὅστις ἐξέπνεε.

— Δυστυχία! δυστυχία! ἀνέκραξεν ὁ φονεύς, κλαίων ἐπὶ τοῦ ζώου. Εἶναι ὁ Κύρ Μένδιος, τὸν Κύρ Μένδιόν μου ἐφόνευσα! ὢ ἄθλιον ζῶον μου! Διὰ τοῦτο ἀντὶ ν' ἀποκριθῇς εἰς τὸν κύριόν σου ὅταν σ' ἔκραξε *τίς εἶ*! σὺ ἤρχεσο πρὸς αὐτὸν, τὴν φωνήν του ἀναγνωρίσας! ὢ τοὺς ἐπαράτους κλέπτας! ὤ! ἂν τοὺς εἶχα! Ἐτελείωσε πλὴν, εἰς τὴν νυκτοφυλακὴν δὲν ἐπιστρέφω. Δὲν μοὶ μένει ἄλλο παρὰ νὰ φονεύσω καὶ τὴν ἀγελάδα μας τώρα.

Τὸ κωμικὸν τοῦτο ἐπεισόδιον ἐλάττωσεν ὀλίγον τὸν τρόμον ὃν οἱ ἐπάρατοι κλέπται ἐπροξένουν εἰς τὸ Μέγα Φρενοχώριον· ἡ δ' οὐχ ἧττον γελοία πάλη τοῦ ἀστυνόμου μετὰ τοῦ εἰρηνοδίκου, ἐπαναλαμβανομένη τὴν ἐπαύριον λεπτομερῶς ἀπὸ ὅλων τὰ στόματα, διεσκέδασε πολὺ τὸν δῆμον, καὶ ὅλοι καταγέλων τῶν δύω γερόντων· ὁ δὲ Κ. δήμαρχος, ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν νυκτερινῶν συμβάντων ἣν συνέταξε, δυσηρεστεῖτο μεγάλως ὅτι εἶχε ν' ἀναφέρῃ μόνον τὸν θάνατον ἀθώου κτήνους λαχανοφόρου. Ὁ ἔπαρχος ὡμίλησε περὶ τοῦ συμβάντος πρὸς τοὺς φίλους του, αἱ ἐπαρχιακαὶ ἐφημερίδες τὸ ἐμετάλλευσαν, καὶ ἡ φιλοτιμία τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν τοῦ Μεγάλου Φρενοχωρίου καιρίας ἔλαβε πληγὰς ὑπὸ τῆς σαρκαστικῆς εὐτραπελίας τῶν πονηρῶν ἐπιφυλλιδογράφων. Τὸ καθ' ἡμᾶς ὅμως, θηρεύομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διηγήσει μόνην τὴν αὐστηρὰν καὶ εὐσυνείδητον ἱστορικὴν ἀκρίβειαν.

Τὰς δ' ἐπομένας ἡμέρας, ὁ Ἀνδρέας Γριζάρδος, δυσανασχετῶν πρὸς τὴν ἀποτυχίαν ταύτην, ἥτις διεκινδύνευε τὴν ἀστυνομικήν του ὑπόληψιν, ἐξήντλησεν, ὅπως ἀποπλύνῃ τὸ αἶσχός του, πάντα τὰ στρατηγήματα τῆς πανουργείας του, καὶ ἀπαρηγόρητον ᾐσθάνθη λύπην ὅταν εἶδε τὰς δολιωτέρας παγίδας του, τὰς σοφωτέρας ἐνέδρας του, ὅλας ματαιουμένας, καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ φοβερὰν ἐμπειρείαν του κατειρωνευομένην, περιφρονουμένην, καταῤῥέουσαν ἐνώπιον *χωρικῶν νυκτοκλεπτῶν*.

— Λοιπὸν, φυλάττετε κύριε ὑπαστυνόμε; τῷ ἔλεγεν ἐνίοτε ὁ γέρων Λαγρούης, μετά τινος ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως, ἣν κατέστελλεν ὅμως εὐθὺς, ὅπως προσφέρῃ ἐκ νέου τὴν σύμπραξίν του εἰς τὸν δυστυχῆ θηρευτικὸν κῦνα τῆς ἀστυνομίας, καὶ συσχεδιάσῃ μετ' αὐτοῦ νέους τρόπους καταδιώξεων.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ βαθεῖα θλίψις τοῦ Ἀνδρέα Γριζάρδου ἐκορυφώθη μέχρις ἀπελπισίας. Μίαν ἑσπέραν ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα Λαγρούην, καθ' ἣν στιγμὴν αὐτὸς εἶχεν ἀποπέμψει τοὺς ἀλωνιστάς του καὶ κλείσει τὰς ἀποθήκας τοῦ σίτου του·

— Αἴ λοιπὸν, εἶπεν ὁ καλὸς κἀγαθὸς εἰρηνοδίκης, προσφέρων αὐτῷ κάθισμα, καὶ ἀνοίγων μίαν φιάλην· νὰ ἰδῶμεν, θὰ εἴμεθα ἐπιτυχέστεροι τὴν νύκτα ταύτην ἀπὸ τὰς ἄλλας; Ἀλλὰ τί πρόσωπον ἔχεις! Αἴ! πίε τώρα, θὰ σ' ἐξανοίξῃ τὰς ἰδέας ὀλίγον. Καὶ ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ μοὶ τὰς ἐξανοίξῃ, διότι σᾶς ὁμολογῶ ὅτι τὰς ἐξήντλησα.

— Γέρων Λαγρούη, εἶπεν ὁ πρώην ἀστυνόμος, ἀρνούμενος νὰ λάβῃ τὸ ποτήριον μ' ἔκφρασιν ἀπογνώσεως· κατεστράφην, ἀδελφὲ, ἐχάθην. Δὲν θὰ ἐπιζήσω εἰς αὐτήν μου τὴν δυστυχίαν.

— Τί εἶναι; τί τρέχει; ἠρώτησεν ὁ εἰρηνοδίκης, προσερχόμενος ἔμφροντις πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Γριζάρδον. Μὲ τρομάζουν οἱ λόγοι σου.

— Κατεστράφην, σᾶς λέγω· εἶμαι καλὸς νὰ μὲ θάψουν. Ἆ γέρων Λαγρούη, ἂν δὲν ἐζῶμεν εἰς καιροὺς ὅταν δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τίποτε νὰ πιστεύωμεν, θὰ σ' ἔλεγον ὅτι ὑπάρχουν μάγοι ἐδῶ, καὶ ὅτι ὁ διάβολος ἐστοιχείωσε τὸ χωρίον.

— Νὰ σ' εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, κύριε ἀστυνόμε, δὲν ἐτόλμων νὰ σοὶ τ' ὁμολογήσω, ἡ ἰδέα ὅμως αὕτη μοὶ ἐπῆλθε τριακοντάκις . . . Πίστευσέ με, κακὸν δὲν εἶναι νὰ παρατηρήσωμεν ὀλίγον πῶς πορεύεται ὁ βοσκὸς ἐκεῖνος, ὁ Μιχαλογιάννης . . . Φαντάσου, τοὺς δυστυχεστέρους χρόνους ποτὲ δὲν τῷ ἐψόφησε πρόβατον· ἐν ᾧ τοῦ Πετρῆ, τοῦ Σινάνου . . .

— Σοὶ λέγω, γέρων Λαγροῦε, ὅτι δὲν θὰ ἐπιζήσω

θὰ μὲ φονεύσουν οἱ νυκτοκλέπται σας. Δὲν ἠξεύρεις τί μ' ἔκαμαν; Μ' ἔκλεψαν, ἐμὲ τὸν ὑπαστυνόμον.

— Σέ!

— Ναὶ ἐμέ, μ' ἔκλεψαν χθὲς τὴν νύκτα, ἐνῷ ἐφρουροῦμεν ὅλοι ὁμοῦ εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ χωρίου. Μ' ἔκλεψαν τὰ χίλια πεντακόσια φράγκα ὅσα ἔφερα ὅταν ἦλθα ἐδῶ. Καὶ δὲν φθάνει τοῦτο. Ἠξεύρεις τί οἱ ἀχρεῖοι ἀντικατέστησαν εἰς τὸν σάκκον μου ἀφ' οὗ τον ἐκένωσαν; Ἀτικατέστησαν τὴν ἀστυνομικὴν ζώνην μου. τὴν ἀρχαίαν μου ζώνην δι' ἧς ἐδοξάσθην τοσοῦτον!

— Τὴν ζώνην σου! . . . . Ἂν θέλῃς, μὴ μὲ πιστεύεις· σὲ λέγω ὅμως ὅτι αὐτὰ εἶναι μαγικά.

— Δὲν ἠξεύρω τί εἶναι· ἀλλὰ τοιούτους κακούργους δὲν ἐπιχειρίζομαι πλέον νὰ τοὺς καταδιώξω. Κάμετε ὅπως ἠξεύρετε, κύριε εἰρηνοδίκα· δὲν ἐπεμβαίνω.

— Καὶ τί θὰ γίνωμεν, κύριε ἀστυνόμε, ἂν μᾶς ἐγκαταλείψετε;

— Θὰ γίνετε ὅ,τι θέλετε· ἐγὼ ὅμως αὔριον ἀναχωρῶ καὶ ἐπιστρέφω εἰς τὸν οἶκόν μου. Μετὰ στάδιον τοσοῦτον εὐκλεὲς καὶ μακρὸν ἔπρεπε νὰ ἔλθω νὰ ναυαγήσω εἰς τοὺς χωρικοὺς τούτους βαλαντιοτόμους! Τί ἤθελεν ὁ ἔπαρχος νὰ μὲ ἀνακαλέσῃ εἰς ἐνέργειαν εἰς τὸ γῆράς μου διὰ νὰ μὲ καταισχύνῃ· ἡ ἐσχάτη δ' ἀπόδειξις φιλίας ἣν σοὶ ζητῶ, γέρων Λαγροῦε, καὶ ἀποδεξεις φιλίας πολλὰς μοὶ ἔδοσας ἀφ' ὅτου ἦλθε εἰς τὸ ἐπάρατόν σας χωρίον, εἶναι νὰ μὴ εἴπῃς εἰς κανένα τὸ δυστυχὲς τοῦτο συμβάν, καὶ εὐδαίμων ἀκόμη ἂν οἱ ἀχρεῖοι δὲν διασαλπίσουν μόνοι των τὸ κατόρθωμά των.

— Ὅσον διὰ τοῦτο, κύριε ἀστυνόμε, σᾶς τὸ ὑπόσχομαι. Ἀλλὰ μεῖνε ἀκόμη μίαν ἢ δύω ἑβδομάδας· ἴσως εἰς τὸν πυθμένα τοῦ σάκκου σου εὕρῃς καλλίτερον τίποτε, καὶ ἴσως ἐπιτύχῃς ὡς τέλους. Ἠξεύρεις ὅτι ἡ ἐπιτυχία πολλάκις ἔρχεται ὅταν δὲν τὴν περιμένομεν.

Κατὰ διαβόλου τὴν ἐπιτυχίαν, τὸ Μέγα Φρενοχώριον καὶ τοὺς κλέπτας του! Δὲν μένω οὔτε μίαν νύκτα πλέον, καὶ ἂν ποτὲ ἐπιστρέψω, θὰ ἔλθω μόνον ὅταν θὰ κρεμοῦν τοὺς ἀχρείους οἵτινες ἀναιδῶς περιέπαιξαν ἀρχαίαν καὶ δικαίως ἀποκτηθεῖσαν φήμην ὡς τὴν ἰδικήν μου.

Καὶ τῷ ὄντι ὁ Ἀνδρέας Γριζάρδος ἐγκατέλιπε τὴν ἐπαύριον τὸ χωρίον· καὶ πρὸς ἔσχατον δεῖγμα τῆς περιφρονήσεώς των πρὸς τὸν πατριάρχην τοῦτον τῶν ἀνακρίσεων καὶ τῶν καθείρξεων, οἱ κλέπται τοῦ Μεγάλου Φρενοχωρίου ἐξηκολούθησαν μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του τὴν πανοῦργον βιομηχανίαν των οὔτε δραστηριώτερον οὔτε ἀδρανέστερον.

Ἀλλὰ τέλος ἡ σύμπτωσις ὑπηρέτησε τὸ χωρίον ὑπὲρ ὅλας τὰς νυκτοφυλακάς, καὶ ὅλας τὰς αὐστηροτέρας καὶ ἀκριβεστέρας ἐπιτηρήσεις.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Γαλλίας χωρία ἡ χαρτοπαιξία εἶναι συνηθέστατον πάθος. Τὰ χαρτία εἶναι διὰ τοὺς χωρικοὺς ἐκείνους μόνος καὶ ὑπέρτατος ὅρος τῆς αναψυχῆς, τῶν διασκεδάσεων αἵτινες ἀπαιτοῦσι μέχρι τινὸς διανοίας ἀνάπτυξιν. Τὰς κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτάς, ἀφ' οὗ τελειώσῃ τὸ ὁμηρικὸν γεῦμα, δὲν πρόκειται οὔτε περὶ περιπάτου οὔτε περὶ συναναστροφῆς. Εἰς τὸν χορὸν ἀπέρχονται οἱ ἐρωτόληπτοι μόνοι, καὶ πάλιν δέκα χορεύτραι, μόλις ἔχουσιν ἕνα χορευτήν. Οἱ δὲ λοιποὶ κάθηνται περὶ χωλὴν τράπεζαν, ὅπου τοῖς παρατίθενται δέκα ἢ δώδεκα φιάλαι οἴνου ἢ ζύθου, καὶ ῥυπαρὰ χαρτοπαίγνια· οὕτω παρέρχεται ἡ νὺξ χωρὶς οὐδεὶς νὰ φροντίσῃ πῶς ν' ἀφήσῃ τὴν ἕδραν του. Ἀρχίζει ν' ἀνατέλλῃ ὁ ἥλιος, καὶ τὸν ἀφήνουσι ν' ἀνατείλῃ μέχρι Ζενὶθ, καὶ ὅταν φθάσῃ πάλιν ἡ ὥρα τοῦ γεύματος, καταβροχθίζουσι ταχέως ὅ,τι δήποτε, καὶ πολλάκις χωρὶς ν' ἀφήσωσι τὸ χαρτοπαίγνιον· τὸ ἑσπέρας ἐπέρχεται, καὶ κρατοῦσι τὰ χαρτία ἀκόμη. καὶ μόνον παύουσιν ὅτι ἀπηυδημένοι καὶ ὑπὸ τοῦ ὕπνου καταβληθέντες ὅλοι οἱ χαρτοπαῖκται, πίπτωσι κοιμώμενοι εἰς τὴν τράπεζαν. Τότε ἐπιστρέφουσι πάλιν εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἔργα των, καὶ μέχρι τῆς προσεχοῦς κυριακῆς ἢ ἑορτῆς αἱ διάφοροι τύχαι τῶν χαρτίων, αἱ διάφοροι περιστάσεις τοῦ παιγνιδίου εἰσὶ δι' ὅλης τῆς ἑβδομάδος ὅλων τῶν συνδιαλέξεων τὸ σταθερὸν ἀντικείμενον. Ἐν γένει εἰς τὰ χωρία ἐκεῖνα ἡ χαρτοπαιξία εἶναι οὐχὶ πλέον πάθος, ἀλλὰ μανία. Καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἔριδας ἐπὶ τῶν χαρτίων γεννῶνται αἱ αἰώνιαι ἐκεῖναι ἀπέχθειαι, αἱ ὁμοιάζουσαι τὰ διαδοχικὰ μίση τῆς Κορσικῆς, ἤ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγομεν, τὰς διαδοχικὰς ἔχθρας τῶν Γέλφων καὶ Γιβελίνων.

Μίαν νύκτα χειμερινήν, ἧς τὸ πλεῖστον εἶχε διέλθει, ὡς καὶ ὅλη ἡ προλαβοῦσα, εἰς χαρτοπαιξίαν, σιγὴ καὶ ἡσυχία εἶχον τέλος ἐπανέλθει εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς τῶν πλουσιωτέρων γεωργῶν τοῦ χωρίου, οὗ πρό τινων μηνῶν εἶχε κλαπῆ μέρος τῶν χρημάτων. Οἱ χαρτοπαῖκται εἶχον ἢ κοιμηθῆ ἢ ἐπιστρέψει εἰς τὰς οἰκίας των· εἰς δὲ τὴν μεγάλην αἴθουσαν, παρὰ τὴν ἡμίσβεστον ἑστίαν ἔμενεν εἷς μόνος τῶν συγγενῶν τοῦ γεωργοῦ, ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐκτάδην κείμενος καὶ βαθύτατον ὕπνον κοιμώμενος, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ εἰρηνοδίκου, ὅστις τῶν ἄλλων καρτερικώτερος, ἐξηκολούθει θωπεύων μίαν οἴνου φιάλην ἐξ ἧς ἐῤῥόφα ἀπ' ὀλίγον, ἀλλὰ συνεχέστατα. Περικεχυμένος νέφος καπνοῦ ποιητικῶς ἀναθρώσκοντος ἀπὸ τὴν καπνοσύριγκά του, ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν του ἔχων αχλὺν ἀτμῶν παραδόξως σχηματιζομένων εἰς πολυμόρφων φαντασμάτων ἰδέας, παρεδίδετο εἰς ἀορίστους καὶ ἡδονικὰς ὀρεινοπολήσεις, ὅταν αἴφνης διὰ τῶν ἀλλοκότων μορφῶν εἰς ἃς ἐσχηματίζετο τοῦ κήπου τὸ φύλλωμα, ἀλλαχοῦ μὲν συμπυκνουμένων εἰς βαθείας σκιάς, ἀλλαχοῦ δὲ λαμπρῶς φωτιζομένων ὑπὸ τῶν σεληνιακῶν ἀκτίνων, τῷ ἐφάνη ὅτι εἶδε σκιάν τινα διελθοῦσαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀφανῆ γενομένην, καὶ ἔπειτα πάλιν ἀναφανεῖσαν. Αἱ πάντας τοὺς Φρενοχωρίτας ἀπαύστως ἀσχολοῦσαι ἰδέαι τῶν κλοπῶν, τῷ ἐπεφάνησαν ἀμέσως εἰς τὸ ὑπνηλὸν σκιάφως τοῦ πνεύματός του· ἀνοίξας δὲ εὐρέως τοὺς ὀφθαλμούς, ἐπλησίασεν εἰς τὸ παράθυρον, καὶ ἐκεῖ εἶδε καθαρώτερον τὴν σκιὰν προχωροῦσαν πρὸς τὴν οἰκίαν, καὶ αὖθις ἐν τῷ σκότει ἀφανισθεῖσαν. Μετὰ μίαν δὲ στιγμὴν ἤκουσεν ἐλαφρὰ βήματα εἰς τὴν πάροδον τὴν πρὸ τῆς αἰθούσης, ἔπειτα δὲ βραδέως ἠνεώχθη ἡ θύρα. Τότε ὁ νεανίας, εὔρωστος ὢν καὶ γενναῖος, ἀπηλλαγμένος δὲ παντὸς φόβου προληπτικοῦ, διότι ἡ ἀνατροφή του ἦτον καλή, ἔλαβεν ἀμέσως εἰς τὴν χεῖ-

ρά του τὸν σιδηροῦν σωλῆνα, ὅστις παρὰ τοῖς χωρικοῖς χρησιμεύει ὡς φύσα, κατεκλίνθη εἰς τὴν τράπεζαν παρὰ τὸν κοιμώμενον, οὕτως ὅμως ὥστε νὰ δύναται νὰ κατασκοπεύῃ πάντα τὰ κινήματα τοῦ εἰσελθόντος, ὃς ὑπέθετεν ὅτι εἶναι ὁ ἀνεύρετος κλέπτης — καὶ ἐπερίμεινε.

Κατ' ἀρχὰς εἶδεν ἀμυδρὰν ἀκτῖνα προερχομένην ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ ἀνθρώπου, ἔπειτα δὲ διέκρινε κλεπτοφάναρον, ὅπερ αὐτὸς ὀλίγον ἀνοίξας, διεύθυνε τὸ φῶς του ἀλληλοδιαδόχως πρὸς ὅλα τὰ μέρη τοῦ δωματίου, καὶ τελευταῖον πρὸς τοὺς δύω ὑπνώττοντας, καὶ ἐλθὼν ἐστάθη πολλὰς στιγμὰς ἐμπρός των. Τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ καρδία τοῦ νέου ἔπαλλεν ἰσχυρῶς ἄνευ ἀμφιβολίας· ἀγνοῶν δὲ ἂν ὁ ἄγνωστος δὲν ἦτον φονεὺς, καὶ τίνες ἦσαν οἱ σκοποί του, ἐσυλλογίζετο ἂν τὸ φρονιμώτερον δὲν ἦτον νὰ ὁρμήσῃ κατ' αὐτοῦ αἰφνηδίως, ἐπικαλούμενος βοήθειαν. Ἀλλὰ, ἐσκέφθη ἔπειτα, δὲν ἔχω κάμμίαν ἀπόδειξιν. Ἂς περιμείνω μίαν στιγμήν. . . Ἀλλ' ἂν ἐννοήσῃ ὅτι δὲν κοιμῶμαι καὶ μὲ μαχαιρώσῃ! » Καὶ ἦτον ἕτοιμος ὁ νέος νὰ ἐγερθῇ, ὅταν ἤκουσε τὸν ἄνθρωπον μακρυνόμενον τῆς τραπέζης. Τότε, δὲ μακρύνων ὀλίγον τὰς χεῖράς του, δι' ὧν εἶχε τὸ πρόσωπόν του κεκαλυμμένον, εἶδεν αὐτὸν πλησιάσαντα εἰς τὴν σκευοθήκην παρὰ μίαν τοῦ δωματίου γωνίαν, λαβόντα ἀντικείμενόν τι ὄπισθεν πινακίου κασσιτερνίου, καὶ ἔπειτα διευθυνθέντα πρὸς τὴν ἑστίαν. Ἔπειτα δὲ, παρὰ τὸ εὐρὺ ἐπικάλυμμα τῆς ἑστίας ὁ κλέπτης ἠνέωξε μικρὸν σιδηροῦν κιβώτιον,

ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ μετὰ πολλῆς προσοχῆς σακκίον, οὗ τὴν ἀργυρᾶν κλαγγὴν ἐπροσπάθει νὰ σβέσῃ διὰ τῆς χειρὸς, καὶ ἔχωσε τὸν σάκκον τοῦτον εἰς μέγα θηλάκιον ὃ ἐφόρει. Ἔπειτα δ' ἔλαβε καὶ δεύτερον σάκκον μετὰ τῆς αὐτῆς περισκέψεως, καὶ ἐξηκολούθησε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, πάντοτε στρεφόμενος πρὸς τοὺς κοιμωμένους.

— Ἰδοὺ λοιπὸν, εὑρέθη ὁ κλέπτης μας, εἶπεν ὁ νέος καθ' ἑαυτόν· καὶ τότε λαβὼν τὸν σωλῆνα μὲ τὰς δύω του χεῖρας, ἀνεπήδησε. Δύω πληγαὶ ἀντήχησαν ὑποκώφως, καὶ ἡ πτῶσις ἑνὸς σώματος ἠκούσθη εἰς τὸ ἔδαφος.

Τότε ὁ νέος ἥρπασε τὸ κλεπτοφάναρον, τὸ ἠνέωξεν, ἔκλινε πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου ὃν εἶχε φονεύσει, καὶ ἀνέπεμψε κραυγὴν τρομεράν.

Τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ κοιμώμενος, ἡμιεξυπνήσας, ὑπετραύλισέ τινας λέξεις ἀκατανοήτους, καὶ ἔπειτα ἡ κεφαλή του ἔπεσεν εἰς τὴν χεῖρά του. Ὁ δέ υἱὸς τοῦ εἰρηνοδίκου, συγκαλύψας ταχέως τὸ φανάριον, ἅμα ἤκουσε τὰς πρώτας λέξεις τοῦ συντρόφου του, τὸ ἠνέωξε πάλιν ὀλίγον, ἐκένωσε τὸ θηλάκιον τοῦ ἀγνώστου, ἐναπέθεσε τοὺς σάκκους τοῦ ἀργυρίου εἰς τὸ κιβώτιον, ἔκλεισε τὸ κιβώτιον πάλιν, καὶ κατέθεσε τὸ κλειδίον ὀπίσω τοῦ πινακίου.

Ἀφ' οὗ δ' ἐτελείωσε ταῦτα, ἐφορτώθη τὸ πτῶμα εἰς τοὺς ὤμους του, ἐξῆλθεν ἀψόφως τῆς αἰθούσης, διῆλθε διὰ τοῦ κήπου μετὰ τοῦ φορτίου του, διέβη διὰ διαλείψεώς τινος τοῦ φραγμοῦ, καὶ διευθύνθη πρὸς τὴν πατρικήν του οἰκίαν, ὅπου ἔδωκε γνωριμίαν εἰς τὸν οἰκόσιτον κῦνα, κατεσίγασεν αὐτὸν, καὶ μετὰ παντοίας ἐπιμελείας ἐπροσπάθησε νὰ μὴ ἀκουσθῇ ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν· οὕτω κατώρθωσε νὰ εἰσδύσῃ ἀκατανοήτως εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ πατρός του, ἐξέδυσε τὸ σῶμα, τὸ ἔθεσεν εἰς τὴν κλίνην ἥτις ἦτον *κενὴ*, καὶ ἔπειτα καταβληθεὶς ἀπὸ τόσον ἀγῶνα καὶ συγκίνησιν, ἐλειποθύμησε.

Ὅταν δὲ συνῆλθε πάλιν, ἡ νὺξ διήρκει εἰσέτι, καὶ τὸ κηρίον τοῦ φαναρίου ἐκινδύνευε νὰ σβεσθῇ. Αἴφνης στεναγμὸς ἠκούσθη ἀπὸ τῆς κλίνης.

— Πάτερ! ζῇς ἀκόμη; ἀνέκραξεν ὁ δυστυχὴς πατροκτόνος ῥιφθεὶς πρὸς τὸ προσκεφάλαιον. Ἀλλ' οὐδεμία ἀπόκρισις. Τότε ὁ νέος τρέμων ἀνῆψε κηρίον, ἐπέστρεψε πρὸς τὸν πατέρα του, καὶ βλέπων ὅτι ἔδιδεν ἀκόμη σημεῖα ζωῆς, ἔσπευσε νὰ τῷ δαψιλεύσῃ πᾶσαν βοήθειαν ἣν ἐδυνήθη νὰ φαντασθῇ ἐν μέσῳ τῆς ταραχῆς τῶν ἰδεῶν του καὶ τῆς ἀπελπισίας του.

Τέλος δ' ὁ γέρων ἠνέωξε τοὺς ὀφθαλμοὺς, περιέφερεν εἰς τὸ δωμάτιον πεπλανημένα βλέμματα, ἔφερε τὴν χεῖρά του πρὸς τὸ μέτωπον, ὡς ἄνθρωπος οὗ αἱ ἰδέαι βιαίως διεῤῥάγησαν· καὶ μετὰ ταῦτα, ἰδὼν τὸν υἱόν του κυριευόμενον ὑπὸ φρίκης καὶ θλίψεως, καὶ τὴν ἀπελπισίαν κεχαραγμένην εἰς ὅλους τοῦ προσώπου

αὐτοῦ τοὺς χαρακτῆρας, καὶ βαθμηδὸν ἀναλαμβάνων τὴν μνήμην τοῦ ὀλεθρίου συμβάντος,

— Τὸ πᾶν ἀνεκαλύφθη, δὲν εἶναι ἀληθές; ἐρώτησεν ἀνακαθήμενος.

— Πάτερ! πάτερ! συγγνώμην! ἐγὼ σ' ἐφόνευσα!

— Καὶ τὸ χωρίον ὅλον ἠξεύρει ὅτι ἐγὼ εἰμὶ τῶν κλοπῶν ὅλων ὁ αὐτουργός;

— Κανείς, πάτερ, μόνος ἐγὼ σὲ εἶδα, μόνος ἐγὼ σ' ἐφόνευσα.

— Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὅτι τιμωρῶν με τοιουτοτρόπως, σώζει τὴν τιμὴν τοῦ ἀθώου. Υἱέ μου, τὸ ἔγκλημά μου δὲν θὰ βλάψῃ τὴν ὑπόληψίν σου· καὶ τοὐλάχιστον θ' ἀποθάνω εὐχαριστημένος.

— Πάτερ, πάτερ, εἰπὲ ὅτι μὲ συγχωρεῖς.

— Ἐγώ, πτωχέ μου Εὐγένιε, ἐγὼ πρέπει νὰ σοὶ ζητήσω συγχώρησιν, ἐγὼ ὅστις ἐδυνάμην νὰ σοὶ κληροδοτήσω ὄνομα κηλιδωθὲν ἐπὶ τῆς λαιμοτόμου. Ἀλλ' ἡ θεία δίκη μ' ἐπρόλαβεν ἐν καιρῷ. Ἀπὸ ἐκείνην πρέπει νὰ ζητήσῃς συγχώρησιν, τὴν συγχώρησιν τοῦ πατρός σου. Ἀλλ' ὁ θάνατός μου δὲν ἀρκεῖ μόνος, καὶ ὅπως μείνῃ ἀνέπαφος ἡ ὑπόληψίς σου, πολλὰ ἀπαιτοῦνται ἀκόμη. Φεῦ! εἴθε ἡ ποινὴ ὁ ὀφειλομένη εἰς τὸν πατέρα νὰ μὴ πέσῃ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ υἱοῦ! Καὶ πρῶτον ἄκουσον ὡς πνευματικὸς καὶ ὡς δικαστὴς τὴν ἐξομολόγησιν ὅλης μου τῆς αἰσχύνης, καὶ ἴσως ἔπειτα ὁ θεὸς μ' ἐμπνεύσῃ τρόπον ὅπως ἐξαγοράσω τὸ ἔγκλημά μου, χωρὶς ν' ἀντανακλασθῇ ἐπὶ σέ.

Καθ' ὅλα τὰ τριάκοντα ἔτη τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς μου, καὶ τὰ εἴκοσι ἔτη τῆς κατοικίας μου ἐν τῇ πόλει, ἠξεύρε ὅτι ὁ μόνος μου στοχασμὸς ἦτον ὁ ἔρως τοῦ χρυσοῦ, τῶν ἀπολαύσεων ἃς προμηθεύει, τῆς ὑπολήψεως ἣν περιποιεῖ. Ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη τὸ ἀκάθεκτον τοῦτο πάθος μὲ κατέστησε τὸν δυστυχέστερον τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅλοι οἱ ἀγῶνες ἀπέληγον ἐπίσης εἰς ἐλεεινὴν πενίαν. Τέλος δέ, πάντων στερούμενος, πιεζόμενος εἰς τὴν ταπεινὴν θέσιν ἀφ' ἧς οὐδεμία προσπάθεια ἐδυνήθη νὰ μ' ἀποσπάσῃ, πλήρη ἔχων τὴν καρδίαν λυσσώδους μίσους καθ' ὅλων τῶν ἀνωτέρων, τῶν πλουσιωτέρων, τῶν εὐϋποληπτοτέρων ἐμοῦ, κατέλιπα τὴν πόλιν καταρώμενος αὐτήν, καὶ ἐλθὼν ἐτάφην εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπου κἂν δὲν μ' ἐταπείνου ἡ τῶν ἄλλων ὑπεροχή, ὅπου ἡ πενία πολλῶν μ' ἐπαρηγόρει διὰ τὴν ἐδικήν μου.

Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ὡς καὶ πανταχοῦ, ὅστις ἤθελε νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀποκτήσῃ περιουσίαν καὶ τιμήν τινα, ἦτον ἐπάναγκες νὰ ἐργάζηται, νὰ ἐργάζηται ἡμέραν καὶ νύκτα, καὶ πάλιν μόλις εἶχε τὸν ἐπιούσιον ἄρτον ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν· εὐτυχῶς ὅμως ἤμην ἄνυμφος, καὶ συνηθισμένος εἰς τὴν νηστείαν, μέχρις οὗ ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς πολυτελείας, ἧς ἡ δίψα μοὶ ἀπεξήραινε μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων.

Μετὰ δέκα ἐτῶν διατριβὴν ἤμην ἐργοστασιάρχης ἑνὸς τῶν πρωτίστων ἐργοστασίων ἐνταῦθα, καὶ ἰδιοκτήτης πολλῶν χιλιάδων ταλλήρων, ὧν ἑκάστην ἀντὶ πολλῶν ἱδρώτων καὶ πολλῶν βρυγμῶν ὀδόντων ἐκέρδισα· ἐνυμφεύθην δὲ τὴν θυγατέρα ἑνὸς τῶν ἰδιοκτητῶν, τὴν μητέρα σου, καὶ ἔλαβον δεκαπέντε χιλιάδας φράγκων εἰς προῖκα, καὶ οὕτως εἶδα τέλος σχηματιζόμενον τὸν πηρῆνα τοῦ πλούτου, ὃν ὠνειροπώλουν αἱ καταχθόνιοι φαντασίαι μου, καὶ δι' οὗ ἤθελον νὰ γίνω εἷς τῶν ἀγερόχων τῆς πόλεως.

Ἀλλ' ἡ μὲν ἡλικία ἐσωρεύετο ταχέως, βραδέως δ' ὁ πλοῦτος· πολλάκις μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ὄρεξις νὰ παύσω τὴν πάλην αὐτοχειριαζόμενος· Ἀλλὰ δὲν ἠξεύρω τίς δαίμων ἤρχετο τότε καὶ μοὶ ἐπεδείκνυε νέας ἐλπίδας, καὶ τὸν σκοπὸν ἐγγύτερον τῆς χειρός μου.

Ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος ὅμως τοῦ καθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ κατὰ τῶν ἄλλων καὶ κατὰ τῆς κοινωνίας ἡ ἰδέα ῥαδίως καὶ ταχύτατα μεταβαίνει· ὁ νοῦς μου παρεδόθη εἰς πᾶν εἶδος φαντασιῶν ἀπαισίων, καὶ ἂν ἀμέσως δὲν ἐνέδωκα εἰς τοὺς διαβολικοὺς πειρασμούς, ὁ φόβος δικαστικῶν ποινῶν μὲ ἀνεχαίτισε μόνον, καὶ ἴσως καὶ ἐπαισχύντου θανάτου πρὶν ἢ ἀπολαύσω τῶν προϊόντων τῶν αἰσχρῶν μου κλοπῶν.

Ἀλλὰ δι' ἀπαύστων σκέψεων, ὑπολογισμῶν καὶ ἀγρυπνιῶν, αἵτινες κατεβίβρωσκον τὴν ζωήν μου, ἀνεκάλυψα πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν μου μέθοδον νέαν, καὶ ὅσῳ μᾶλλον ἐμελέτων αὐτήν, τόσῳ ἡ ἔκβασίς της μοὶ ἐφαίνετο ἀσφαλεστέρα.

Εἶχόν που ἀναγνώσει ὅτι ὁ τίμιος βίος εἶναι ὁ ἐπικερδέστερος. Τὸ ἀληθέστατον τοῦτο ἀξίωμα ἠθέλησα νὰ λάβω ὡς ὑπογραμμὸν τῆς διαγωγῆς μου, ἀλλὰ μετά τινων τροπολογιῶν.

Τινές, εἶπον, εἰσὶ τίμιοι ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἦναι τίμιοι· ἐγὼ δὲ θὰ εἶμαι τίμιος ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ εἶμαι ἀσφαλέστερον ἄτιμος.

Καὶ τὴν βάσιν ταύτην παραδεχθείς, ἐγενόμην παράδειγμα ὅλων τῶν κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀρετῶν, ὅλων τῶν ἰδιωτικῶν προτερημάτων, καὶ ἔγεινα ὁ Φραγκλῖνος τοῦ Μεγάλου Φρενοχωρίου. Ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἔφερα τὸ προσωπεῖον, καὶ κατεψευδόμην τῆς ἀρετῆς, τὸ πρόσχημα αὐτῆς ἐξασκῶν. Πρὸ δύω δὲ περίπου ἐτῶν ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ δήμου καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς Κυβερνήσεως μοὶ ἔδωκαν τὴν θέσιν ἣν ἔτι κατέχω, καὶ ἥτις μάλιστα μοὶ διευκόλυνε τῶν καταχθονίων δόλων μου τὴν ἐκτέλεσιν.

Ὡς ἐφόδια λοιπὸν ἔχων τὴν μακρὰν φήμην τῆς ἀρχαίας μου τιμιότητος καὶ τῆς νέας μου θέσεως τὰ πλεονεκτήματα, ἤρχισα τὰς κλοπάς μου περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ ἐπετύγχανον εἰς αὐτάς, διότι πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι μοὶ ἐνεπιστεύοντο τὰ μυστήριά των, διότι ἕκαστος μ' ἐσυμβουλεύετο ὡς πατέρα εἰς τοὺς δισταγμούς, εἰς τὰς θλίψεις του, καὶ εἰς τῶν χρημάτων του τὴν διάθεσιν, καὶ διότι ἡ μεγάλη μου σχέσις μεθ' ὅλων μοὶ ἐπέτρεπε πολλὰ νὰ μανθάνω, βοηθοῦσα τὰς νυκτερινὰς ἐκδρομάς μου. Ἀλλὰ καὶ πάντοτε εἶχον προφάσεις ἑτοίμους ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελον ἀνακαλυφθῇ. Πολλάκις ἔκλεπτον καὶ ἐν καθαρᾷ μεσημβρίᾳ, μετὰ τόσης ἀναιδείας, ὥστε πᾶσα ὑπόνοια ἐξηλείφετο, εἰ καὶ ἑτοίμη νὰ γεννηθῇ. Ἀλλ' ἦτον δυνατὸν νὰ γεννηθῇ ἡ ὑπόνοια; Τὴν σύζυγόν του, τὰ παιδία του, τὸν ἰατρόν, τὸν ἐφημέριον, τοὺς παλαιοτέρους του ὑπηρέτας θὰ ὑπώπτευε πᾶς τις μᾶλλον ἢ ἐμέ. Μετὰ ταῦτα δὲ πάλιν ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ληφθῶσι μέτρα κατασταλτικὰ καὶ νὰ γίνωσιν ἔρευναι, εὔκολος ἦτον ἡ θέσις μου, διότι ἐγὼ

διεύθυνον τὰς ἐρεύνας, ἐγὼ ἀπεφάσιζον ποῖα μέρη νὰ φυλαχθῶσιν.

Φρίττεις δι' ὅλα ταῦτα, Εὐγένιε· ὦ! φρίττεις δικαίως. Μὴ νομίσῃς ὅμως ὅτι ἐκτελῶν τὰς εὐκόλους ταύτας κλοπὰς, τὰς μυριάκις βδελυροτέρας τῆς ἐνόπλου λῃστείας, ἤμην ἥσυχος ἴσως· ἐξ ἐναντίας, ἡ ζωή μου πᾶσα ἦτον ἀδιάκοπος βάσανος. Ἀλλὰ μετὰ τόσους ἀγῶνας, τόσον πλησίον φθὰς τοῦ τέρματος, δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποφασίσω νὰ ἐγκαταλείψω τὴν δίωξίν του, καὶ διὰ νὰ μὴ μείνουν τὰ παλαιά μου ἐγκλήματα ἀτελεσφόρητα, ἐξηκολούθουν ὑποκύπτων εἰς νεώτερα πάντοτε.

Εἰς τοῦτο, υἱέ μου, περιέχεται δίδαγμα μέγα! Ὅλος ὁ βίος ἡμῶν ἐξαρτᾶται πολλάκις ἀπὸ μιᾶς πρώτης πράξεως. Τὸ σφάλμα παράγει τὸ σφάλμα, καὶ τὴν βραχύτητα τοῦ βίου κατανοοῦντες, οὐδὲ ψυχίον στέργομεν ν' ἀπολέσωμεν, καὶ τοσαύτη εἶναι ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν, ὥστε προτιμῶμεν νὰ ἐξακολουθῶμεν προϊόντες εἰς ὁδὸν σκολιὰν, ἢ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ ὀπίσω. Σοὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω· τὸ παρελθὸν εἶναι τοῦ μέλλοντος ὑποχρέωσις. Μετ' οὐ πολὺ θὰ μείνῃς κύριος τῶν πράξεών σου. Φρόντισον ἡ πρώτη νὰ εἶναι εἰλικρινὴς, ἐνάρετος, εὐγενὴς, καὶ αἱ ἄλλαι θὰ μιμηθῶσιν αὐτὴν ἐξ ἕξεως. Ὁ βίος εἶναι ὡς τὸ ἐκτοξευόμενον βέλος· ἂν κακῶς διευθυνθῇ ἐξ ἀρχῆς, ὅσῳ μᾶλλον προβαίνει, τόσῳ μᾶλλον ἀπομακρύνεται τοῦ σκοποῦ.

Καὶ ἤδη, ἐπειδὴ πρὸ παντὸς ἄλλου ἐπάναγκες εἶναι τὸ στάδιον νὰ μὴ βεβηλωθῇ πρὸ τῆς ἀφετηρίας, ἐπειδὴ καὶ ἡ αἰσχύνη τῶν γονέων εἶναι καὶ αὐτὴ πολλάκις ὑποχρέωσις διὰ τὰ παιδία, θὰ σοὶ εἰπῶ εἰς τί σὲ ἀναγκάζουν αἱ κακουργίαι μου, ὅπως διατηρήσῃς ἀκηλίδωτον τὸ ὄνομά σου, καὶ ἀνέπαφον τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ μείνῃς τίμιος ἄνθρωπος.

Ἂν αἱ κλοπαὶ παύσωσι καθ' ἣν ἡμέραν παύσω τοῦ νὰ ζῶ, πιθανὸν εἶναι νὰ μὲ ὑποπτεύσωσι μέχρι τέλους. Ναὶ, δὲν εἶναι ποσῶς ἀδύνατον, εἶναι βέβαιον μάλιστα· διότι ἂν ἔχω πολλοὺς φίλους, ἔχω ὅμως καὶ ἀντιπάλους· μία λέξις ἀρκεῖ ὅπως διαγείρῃ τὴν ὑπόνοιαν· καὶ δὲν πείθει μὲν ἴσως ἀμέσως, ἀλλὰ παράγει τὸν δισταγμόν. Πολλαὶ μικραὶ περιστάσεις, εἰς ἃς οὐδεὶς ἄλλος εἶχε δώσει προσοχὴν, ἐπανέρχονται εἰς τὴν μνήμην, συνδιάζονται διάφορα συμβάντα, διάφοροι λόγοι, οἵτινες, διότι ἀπ' ἐμοῦ προήρχοντο, ἐφαίνοντο ἀθῶοι, οἵτινες ὅμως, ἅπαξ τοῦ ἐνδοσίμου ὑπάρχοντος, ἐνδύονται φοβερὰν σημασίαν. Καὶ οὕτως ἀπολέσθης διὰ παντός.

Πρέπει μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰ ἐξακολουθήσωσιν αἱ κλοπαὶ ἐπί τινα χρόνον ἀκόμη. Ναὶ, πρέπει, Εὐγένιε, καὶ πρέπει σὺ νὰ τὰς ἐκτελέσῃς... Θὰ σοὶ δώσω τρόπους βεβαίους, ἀσφαλεστάτους, καὶ μετὰ ταῦτα θ' ἀποδώσῃς ὅλα τὰ κλαπέντα ἐπίσης μυστικῶς, ἐπίσης κρυφίως....

Ἄφες με ν' ἀναπαυθῶ ἐπὶ μίαν στιγμὴν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίστρεψον νὰ σοὶ δώσω τὰς τελευταίας μου ὁδηγίας. »

Καὶ ὡς εἶπεν ὁ γέρων, οὕτως ἐγεινε. Κλοπὴ ἐξετελέσθη κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ταφῆς του, καὶ μετὰ ταῦτα ἄλλαι καὶ ἄλλαι· ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν εἷς γεωργὸς εὗρεν ὑπὸ τὴν θύραν του δέμα φέρον ἐπιγραφήν. 1000 *φράγκα κλαπέντα τὴν 10 Μαρτίου 18.. ἀποδοθέντα τὴν 15 Ἰουνίου 18..* καὶ ὅλος ὁ δῆμος ἀνεσκίρτησεν ὑπὸ χαρᾶς. Αἱ παραλογώτεραι ὑποθέσεις ἐξηντλήθησαν πρὸς ἐξήγησιν συμβάντος τόσον σπανίου εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ ἔθνους τῶν κλεπτῶν. Καὶ καθεὶς περιέμενεν ὅτι θέλει ἔλθει ἡ σειρά του μετὰ πεποιθήσεως σχεδὸν προληπτικῆς, ἣν δ' ἐπεκύρουν αἱ καθ' ἑκάστην ἀνανεούμεναι ἀποδόσεις. Τοῦ εὐσυνειδήτου κλέπτου κατεσκοπεύθησαν αἱ νέαι ἐκδρομαὶ μεθ' ὅσης ἐπιμονῆς ἄλλοτε αἱ ἀρχαῖαι. Ἀλλὰ ποτὲ ἡ μία ἀπόδοσις δὲν ὡμοίαζε τὴν ἄλλην. Μέχρι τοῦδε ἀκόμη οἱ Φρενοχωρῖται ζητοῦσι τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος τούτου. Μόνος δὲ ὁ ὀλίγον τὰ μάγια ἐννοῶν Μιχαλογιάννης, ὁ βοσκὸς, τὴν ἐννόησε, καὶ αὐτὸς μᾶς τὴν ἐξεμυστηρεύθη, ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅμως ὅτι ἠθέλομεν ἀποκρύψει καὶ διαστρέψει τινὰς τῶν δευτερευουσῶν περιστάσεων· οὕτως ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ γέρων Λαγροῦς, ἢ μᾶλλον ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦτο κρυπτόμενος, ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν οὐδ' ἐργοστασιάρχης, οὐδ' εἰρηνοδίκης εἰς Φρενοχώριον· ὁ δὲ δυσπιστῶν, ἂς ἐξετάσῃ τὰ ἀρχεῖα τοῦ δήμου.

Φῆλιξ Δαβῖνος.

ΠΕΡΙ ΔΥΟ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
Ἐκ τῶν ἤδη ἐκδιδομένων ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
τοῦ Κ. Ι. Ρ. Ραγκαβῆ.

ΑΝΔΡΟΣ.

Κυκλὰς, ἡ βορειοτάτη καὶ μία τῶν ἀξιολογωτέρων, κατὰ τὸ νοτιοανατολικὸν τῆς Εὐβοίας, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ πορθμοῦ δυσπλεύστου διὰ τοὺς σκοπέλους καὶ τὰς συνεχεῖς καταιγίδας· κατὰ τὸ νότιον ἕτερος πορθμὸς ἐπίσης κινδυνώδης καὶ πολὺ στενώτερος, οὐχ ὑπερβαίνων τὰ 1000 βήματα, χωρίζει τὴν Ἄνδρον ἀπὸ τῆς Τήνου. Ἡ περίμετρος τῆς νήσου λογίζεται κατὰ τὸν Πλίνιον 26 μιλ. Ῥωμ. ἢ 10 ὥρ. 24 λ. Ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ τῆς Γεραιστοῦ, τοῦ πλησιεστέρου πρὸς αὐτὴν ἀκρωτηρίου τῆς Εὐβοίας, 10 μίλ. ὡς καὶ ἀπὸ τῆς νήσου Κέω 29 μιλ. (1) ἢ 15 ὥρ. 36 λεπ. — Ἡ Ἄνδρος ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ Κρητὸς στρατηγοῦ Ἀνδρέως, ᾧ ἐδωρήσατο αὐτὴν ὁ Ῥαδάμανθυς, καὶ οὗ ἀνδριὰς ἐνδεδυμένος θώρακα καὶ ἐπὶ τοῦ θώρακος χλαμύδα, ἀνέκειτο εἰς Δελφοὺς ἀνατεθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀνδρίων. (2) Οἱ Ἄνδριοι ἦσαν Ἴωνες ἐξ Ἀθηνῶν· (3) ἐπῆρχον δέ ποτε αὐτῶν ὡς καὶ τῶν Τηνίων καὶ τῶν Κείων καὶ ἄλλων νήσων οἱ Ἐρετριεῖς κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεως αὐτῶν. (4) Ἡ Ἄνδρος εἶχε μίαν μόνην πόλιν Ἄνδρον καλουμένην ὁμωνύμως τῇ νήσῳ, κατὰ τὸν δυτικὸν αἰγιαλὸν, ἔχοντα

(1) Πλίν. Δ'. 12, 22.—Διόδ. Ε'. 79. Ἀλκαίου— (2) Παυσ. Φωκ. 13.—(3) Βελλ. Πατέρκ. Α, 4.—(4) Στραβ. Ι'. σ. 448.

καὶ φρούριον καλούμενον Γαύριον ἢ Γαυρήδιον. (5) Κατὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Θεμιστοκλῆν ἐπολιόρκησαν τὴν Ἄνδρον, διότι πρῶτοι τῶν νησιωτῶν, αἰτήσαντος χρήματα τοῦ Θεμιστοκλέους, δὲν ἔδοσαν· ὅταν δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς τοῖς πρότεινε τὸν λόγον, ὅτι ἦλθον οἱ Ἀθηναῖοι ἔχοντες περὶ ἑαυτοὺς δύω Θεὰς μεγάλας, τὴν Πειθὼ καὶ τὴν Ἀνάγκην, καὶ ὅτι ὀφείλουσιν ἐπομένως οἱ Ἄνδριοι νὰ δώσωσι χρήματα, ἀπεκρίθησαν πρὸς ταῦτα, λέγοντες, ὅτι εἰκότως αἱ Ἀθῆναι ἦσαν μεγάλαι καὶ εὐδαίμονες ὡς τυχοῦσαι χρηστῶν θεῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἄνδριοι ἦσαν τὰ μέγιστα γεωπεῖναι, καὶ δύο ἄχρηστοι θεαὶ οὐδέποτε ἐκλείπουσι τὴν νῆσον αὐτῶν, ἀλλ' ἀεὶ ἐμφιλοχωροῦσιν, ἡ Πενία καὶ ἡ Ἀμηχανία, δὲν θὰ δώσωσι χρήματα, διότι οὐδέποτε τῆς ἑαυτῶν ἀδυναμίας θὰ ὑπερισχύσῃ ἡ τῶν Ἀθηναίων δύναμις· ἐπειδὴ δὲ ἀποκριθέντες ταῦτα, δὲν

Γυνὴ τῆς Ἄνδρου.

ἔδοσαν χρήματα, ἐπολιορκοῦντο. (6) Μετὰ ταῦτα δὲ ἐγένοντο οἱ Ἄνδριοι ὑπήκοοι καὶ ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηναίων, καὶ συνεστράτευον μετ' αὐτῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. (7) Μετά τινα χρόνον ὁ Περικλῆς ἔστειλεν εἰς Ἄνδρον διακοσίους πεντήκοντα Ἀθηναίους κληρούχους ἵνα συνοικήσωσι μετὰ τῶν Ἀνδρίων· (8) ἀπέστησαν δὲ ὕστερον οἱ Ἄνδριοι ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, καὶ τότε ὁ Ἀλκιβιάδης ἔχων ἑκατὸν νῆας, κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου, τὸ Γαύριον, καὶ τρέψας καὶ κατακλείσας τοὺς Ἀνδρίους εἰς τὴν πόλιν, ἀπέκτεινε τινὰς ἐξ αὐτῶν, ὡς καὶ τοὺς εὑρισκομένους ἐκεῖ Λάκωνας, καὶ στήσας τρόπαιον, ἀπέπλευσεν εἰς Σάμον. (9) Πολιορκηθέντες δὲ μετὰ καιρὸν ὑπὸ Ἀττάλου, τοῦ Βασιλέως τῆς Περγάμου, μετέβησαν ἀπὸ ἐξουσίας εἰς ἐξουσίαν, καὶ τέλος ὑπεδουλώθησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ Ἄνδριοι ἔλεγον ὅτι κατὰ τὴν κατ' ἔτος ἀγομένην παρ' αὐτοῖς ἑορτὴν τοῦ Διονυσίου, ἔῤῥεεν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ τούτου οἶνος αὐτόματος. (10) Εἶχον δ' οἱ Ἄνδριοι καὶ ναὸν τῆς Ταυροπόλου Ἀθηνᾶς κατὰ τὴν παραλίαν, ὅπου ἐξεπήδησε τοῦ πλοίου ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀνίου τοῖς Ἀτρείδαις δοθεὶς ταῦρος (Σουΐδ.). Τὰ νομίσματα τῆς Ἄνδρου φέρουσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μὲν κεφαλὴν Βάκχου καὶ θύρσον, καὶ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου κεφαλὴν καὶ τὰ γράμματα ΑΝΔΡΙ (11).

Ἡ νέα Ἄνδρος ἔχει κωμόπολιν (χώραν) ἐπὶ τοῦ κατ' ἀνατολὰς αἰγιαλοῦ, καλουμένην, ὁμωνύμως τῇ νήσῳ, Ἄνδρον ἢ κάτω Κάστρον, καὶ ἔχουσαν λιμένα μικρὸν καὶ ἀναπεπταμένον, καὶ χωρία 51, ὧν τὰ δύω, Ἄρνη καὶ Ἀμόλογον, οἰκοῦνται ὑπ' Ἀλβανῶν. Μετὰ 10 μίλια ἀπὸ τοῦ κάτω Κάστρου κεῖται τὸ ἄνω Κάστρον, λεγόμενον καὶ τὸ Γάουρον (τὸ ἀρχαῖον Γαύριον), κατὰ δὲ τὸν πρὸς Δυσμὰς αἰγιαλὸν λιμὴν μέγας καὶ δεκτικὸς μεγάλου στόλου. Ὁ λιμὴν οὗτος ἔχει τὸ στόμιον τετραμμένον πρὸς τὸ Νοτιο-Δυτικόν. Εἶναι δὲ ἐπιμήκης, ἐκτεινόμενος βαθέως κατὰ τὸ ἔνδον τῆς νήσου, περισκέπεται δὲ ὁλοκλήρως, ἀλλ' ἐν χειμῶνι ὁ βοῤῥᾶς καταπνέει ὁρμητικὸς ἐπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ὀρέων. Κατὰ τὸν Βορει-Ἀνατολικὸν μυχὸν τοῦ λιμένος κεῖται τὸ κατὰ μέγα μέρος ἀρτισύστατον μικρὸν χωρίον Γαύριον. Ἐν ἀποστάσει ½ ὥρας ἀπὸ τοῦ λιμένος παρὰ τὸ χωρίον Ἅγιον Πέτρον ὑπάρχει πύργος ἀρχαῖος περιφερής, περιγραφόμενος λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ Λ. Ῥος, ἐν τῷ περὶ νήσων, Α, ΙΖ.

Ἡ Ἄνδρος ἔχει πολλὰ μοναστήρια, ὧν τὰ κύρια

---

(5) Διόδ. ΙΓ'. 69.— Ξενοφ. Ἑλλ. Α. 343.—Αἰδ. 31, 46 —(6) Ἡρόδ. Η'. 111.—Πλούτ. Θεμιστ. 21. —(7) Θουκυδ. Α'. 45.— Ζ'. 57. —(8) Πλούταρχ. Περικλ. 11.—(9) Ξενοφ. Α'. 323. ἐκδ. Λεουγκλ.

(10) Παυσ. Ἠλ. Β'. 26.—(11) Δύμερσων, Περιγρ. Ἀρχ. Νομισμ. σ. 58.

τρία. Τὴν χαρίεσσαν δὲ ταύτην νῆσον κατακοσμοῦσι τερπναὶ πεδιάδες, καὶ πανταχοῦ κῆποι καὶ ῥύακες καὶ πλῆθος δένδρων ὀπωροφόρων παντοίων εἰδῶν, ὡς πορτοκαλεῶν, κιτριῶν, συκαμινεῶν, ῥοιῶν, συκῶν κλπ. Παράγει δὲ σῖτον μὲν ὀλίγον, κριθὴν δὲ πολλὴν, οἶνον καὶ ἔλαιον, ὅσον πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων, καὶ μεγάλην ποσότητα μετάξης. Τὸ πρὸς Ἄρκτον ἀκρωτήριον τῆς νήσου καλεῖται Γουάρδον, παρὰ δὲ τὸ πρὸς μεσημβρίαν, ἐν τῷ πορθμῷ τῷ διαχωρίζοντι τὴν Ἄνδρον ἀπὸ τῆς Τήνου, εἰσὶ τρεῖς σκόπελοι, Καλόγεροι καλούμενοι· καὶ πρὸ τοῦ λιμένος Γαούρου, εἰσὶ σκόπελοι ὧν ὁ μέγιστος λέγεται Καϊρονῆσι.— Ἡ Ἄνδρος εἶναι μία τῶν ἑπτὰ ἐπαρχιῶν ἐξ ὧν σύγκειται ὁ νομὸς τῶν Κυκλάδων, καὶ διαιρεῖται εἰς τρεῖς Δήμους Ἄνδρου, Κορθίου καὶ Γαυρίου. Ἐν τῇ κωμοπόλει Ἄνδρου ὑπάρχει ὑγειονομεῖον καὶ λοιμοκαθαρτήριον δημοτικὸν καὶ οἰκονομικὴ ἐφορεία Γ΄. τάξεως, καὶ ὑποτελωνεῖον, καὶ εἰρηνοδικεῖον, συμβολαιογραφεῖον καὶ ὑπολιμεναρχεῖον, σχολεῖον Ἑλληνικὸν ἔχον δύω διδασκάλους Β΄. καὶ Γ΄. τάξεως, καὶ τρία σχολεῖα δημοτικὰ, ἔτι δὲ καὶ ἐν μὲν τῷ δήμῳ Κορθίου ὑπάρχει σταθμὸς ὑγειονομικὸς καὶ εἰρηνοδικεῖον καὶ σχολεῖον Ἑλληνικὸν ἔχον διδάσκαλον Α΄. τάξεως καὶ δύω σχολεῖα δημοτικὰ, ἐν δὲ τῷ τοῦ Γαυρίου ὡσαύτως σταθμὸς ὑγειονομικὸς καὶ εἰρηνοδικεῖον καὶ δύο σχολεῖα δημοτικά. Ἀπέχει δὲ ἡ Ἄνδρος τοῦ Πειραιᾶ 64 μιλ. Ἐκ τῶν Μοναστηρίων τῆς Ἄνδρου τὸ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς κεῖται ἐπὶ κορυφῆς ὄρους ἐν ἀποστάσει ¾ ὥρ. ἀπὸ τοῦ χωρίου ἁγίου Πέτρου, καὶ αὐτόθεν ἐκτείνεται ἡ θέα ἐπὶ δύω θαλάσσας, κατὰ μὲν δυσμὰς μέχρι τοῦ Ὑμηττοῦ τῆς Ἀττικῆς, κατὰ δὲ ἀνατολὰς μέχρι τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Χίου· ἐν τῷ μοναστηρίῳ τούτῳ εὑρίσκεται ἡ ἐπιγραφὴ τῶν Στρατηγῶν (12)· Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ τοῦ μοναστηρίου εἰσὶ δύο εὐαγγέλια χειρόγραφα ἐπὶ περγαμηνοῦ, τὸ μὲν γεγραμμένον ἐν ἔτει 1577 κατὰ Ἰούνιον, τὸ δὲ κατὰ 50 ἔτη μεταγενέστερον. Ἡ μονὴ ἔχει 40 μοναχοὺς, καὶ κέκτηται πολλὰ κτήματα ἐν Μακεδονίᾳ.

ΙΟΣ.

Σποράς κατὰ μεσημβρίαν τῆς Νάξου, κατ' ἄρκτον τῆς Θήρας καὶ κατ' ἀνατολὰς τῆς Σικίνου, κειμένη ἐν ἴσῃ ἀποστάσει ἀπὸ τῆς Θηρασίας καὶ τῆς Ἀνάφης (1), τῆς δὲ Θήρας ἀπέχουσα, κατὰ τὸν Πλίνιον, 25 μίλ. ῥωμ. (2) = 200 σταδ. = 10 ὥρ. τῆς δὲ Νάξου 24 μίλ. = 192 σταδ. = 14 ὥρ. 36 λεπ. Τὸ δὲ μῆκος αὐτῆς λογίζεται 25 μιλ. = 200 σταδ. = 10 ὥρ. (3) Ἡ Ἴος εἶχε πόλιν καὶ λιμένα (4)· ἡ πόλις Ἴος ἐκαλεῖτο ὁμωνύμως τῇ νήσῳ καὶ ἡμιλλᾶτο πρὸς ἄλλας ἐξ πόλεις περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ὁμήρου, κατὰ τὸ ἑξῆς δίστιχον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀούλου Γελλίου (5).

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρου
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφὼν, Σαλαμὶν, Ἴος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

ἡ νῆσος αὕτη ἐκλήθη Ἴος ἀπὸ Ἰώνων τῶν ἐν αὐτῇ οἰκισάντων· (6) ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Φοινίκη (7).

Ἀλλ' ἀμφισβητεῖται αὕτη ἡ τοιαύτη δόξα, καὶ πιθανότερον νομίζεται ὅτι ἡ Ἴος ἦν ἡ πατρὶς τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ὅτι αὐτὸς ἦν ἐντεταφιασμένος ἐν αὐτῇ. Οἱ Ἰῆται κἂν ἐδείκνυον τὸ μνῆμα τοῦ Ὁμήρου κατά τι μέρος τῆς νήσου, καὶ ἀλλαχοῦ τὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Κλυμένης· ἦν δὲ καὶ ἐν τῷ προνάῳ τῶν Δελφῶν εἰκὼν χαλκῆ τοῦ Ὁμήρου ἐπὶ στήλης, καὶ τὸ μάντευμα ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἡ Ἴος ἦν πατρὶς τῆς μητρὸς αὐτοῦ.

Ὄλβιε καὶ δύσδαιμον, (ἔφυς γὰρ ἐπ' ἀμφοτέροισι).
Πατρίδα δίζηαι· μητρὶς δέ τοι οὐ πατρὶς ἐστίν.
Ἔστιν Ἴος νῆσος μητρὸς πατρὶς, ἥσε θανόντα
Δέξεται· ἀλλὰ νέων παίδων αἴνιγμα φύλαξαι (8).

Τὸ μάντευμα τοῦτο ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. (9)

Ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἐν τῇ ἀποδιδομένῃ αὐτῷ συγγραφῇ τοῦ βίου τοῦ Ὁμήρου, ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς. « Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος, ἐπεχείρησε πλεῖν Ὅμηρος » εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκ τῆς Σάμου, καὶ ἀναχθεὶς μετά » τινων ἐγχωρίων, ἀπηνέχθη εἰς τὴν Ἴον· καὶ ὡρμήθησαν οὐ κατὰ πόλιν, ἀλλ' ἐπ' ἀκτῆς· συνέβη δὲ » τῷ Ὁμήρῳ κατὰ πολύ τι ἄρξασθαι μαλακῶς ἔχειν· » ἐκβὰς δὲ ἐκ τοῦ πλοίου, ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τῆς κυματωγῆς, ἀδυνάτως ἔχων· πλείους δὲ ἡμέρας ὁρμούντων αὐτῶν δι' ἀπλοΐαν, καταβαίνοντες ἀεί τινες » τῶν ἐκ τῆς πόλιος, ἐπεσχόλαζον παρὰ τῷ Ὁμήρῳ, » καὶ ἐν θωύματι εἶχον αὐτὸν, ἀκούοντες αὐτοῦ (10). » Ἐκ δὲ τῆς ἀσθενείας ταύτης συνέβη τὸν Ὅμηρον » τελευτῆσαι ἐν Ἴῳ . . . . . τελευτήσας δὲ ἐν » τῇ Ἴῳ, αὐτοῦ ἐπ' τῆς ἀκτῆς ἐτάφη ὑπό τε τῶν συμπλεόντων καὶ τῶν πολιήτεων ὅσοι ἐν διαλογῇ ἐγεγέννητο αὐτῷ· καὶ τὸ ἐλεγεῖον τόδε ἐπέγραψαν » Ἰῆται ὕστερον χρόνῳ πολλῷ, ὡς ἤδη ἡ ποίησις » ἐξεπεπτώκει ἐθαυμάζετο ὑπὸ πάντων· οὐ δὲ Ὁμήρου ἐστίν. »

Ἐνθάδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει
Ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα, θεῖον Ὅμηρον (11).

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1771 ὁ εἰς Ῥωσσικὴν ὑπηρεσίαν Ὁλλανδὸς ἀξιωματικὸς κόμης Πασ-φὰν-Κρίνεν. παραγενόμενος τὸ δεύτερον εἰς Ἴον μετὰ πολλὰς ἐρεύνας, ἐνόμισε καὶ διέδωκεν ὅτι εὗρε τὸν τάφον τοῦ Ὁμήρου. Φέρει δὲ πρὸς τοῦτο τὰς ἑξῆς ἐνδείξεις. Πρὸ τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης εὗρε πλάκα μαρμαρίνην μετακομισθεῖσαν ἐκεῖσε, κατά τινα

(12) Ἴδ. Λεβᾶ. ἐπιγρ. Ἑλλ. καὶ Λατ. ἀρ. 172. — Λ. Ρὸς, ἐπιγρ. ἀνέκδ. Ζ΄. 87.

(1) Στρβ. Ι΄. 484.—(2) Πλίν. Δ΄. 23.—(3) Πλίν. Δ. 23.— (4) Σκύλ. Περίπλ.—

(5) Ἀουλ. Γέλλ. Νύκτ. Ἀρχ. Γ΄. 11. — (6) Στέφ. Βυζ. Ἴος. — (7) Στράβ. Ι΄. 484. Plin. Homeri sepulcro veneranda. Ante Phœnice adpellata. Δ΄. 23.—(8) Παυσ. Φωκ. 24.—(9) Στέφ. Βυζ. Ἴος.—(10) Ἡρόδ. Βίος Ομήρου. κ. 34.—(11) 36.—(12) Ῥὸς, περιηγ. Ἑλλ. νήσ. Τ. 1, ἐπιστ. 13.

ἐγχώριον παράδοσιν, ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Ὁμήρου, καὶ φέρουσαν μακρὰν ἐπιγραφὴν ἐκ 44 στίχων, ὅλως δυσανάγνωστον καὶ δυσνόητον, περιέχουσαν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ὁμήρ.υ. 6'. Περὶ τὸν λεγόμενον Ψαρόπυργον, κατὰ τὸν μικρὸν Πλακωτὸν καλούμενον κόλπον, πρὸς τὸ βόρειον τῆς νήσου εὗρεν ἔν τινι τάφῳ ἀγγεῖα τινὰ μικρὰ πήλινα, δύο ἕτερα ἀγγεῖα ὧν τὸ ἓν ἔχον σχῆμα ὁλμοειδοῦς μαρμαρίνης φιάλης, μίαν μικρὰν κεφαλὴν μαρμαρίνην. δύο χαλκᾶ νομίσματα τῆς Ἴου, καὶ ἐφ' ἑνὸς αὐτῶν τὸ περίγραμμα ΟΜΗΡΟΣ, ἕνα λίθον φέροντα γεγραμμένην κεφαλὴν ὁμοίαν τῇ μαρμαρίνῃ καὶ τῇ ἐπὶ τοῦ εἰρημένου χαλκοῦ νομίσματος, καὶ τέλος ἀκίδα μαχαιριδίου ἢ βέλους· πρὸς δὲ τούτοις εὗρεν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ πλάκα μαρμαρίνην ὁριζοντείως κειμένην ὡς ἕδραν, καὶ κατὰ μὲν τὸ ἔμπροσθεν αὐτῆς κεχαραγμένην τὴν ἐπιγραφήν:

ΕΝΘΑΔΕ ΤΙΝ ΙΕΡΑΝ ΚΕΦΑΛΙΝ
ΚΑΤΑΓΑΙΑ ΚΑΛΥΠΤΕΙ ΑΝΔΡΟΝ
ΙΡΟΟΝ ΚΟΣΜΙΤΟΡΑ ΘΕΙΟΝ ΟΜΙΡΟΝ

κάτωθεν δὲ ταύτης τὴν ἑξῆς

ΒΟΥΛΟΣ ΕΠΟΙΕΙ ΜΕΛΙΤΑΙΟΝ
ΟΜΙΡΟΝ ΠΟΙΤΟΝ ΚΡΙΘΕΟΥΙΟΝ

κατὰ δὲ τὸ ὄπισθεν

ΟΜΙΡΟΣ ΜΕΝΤΟΡΟΣ Β. ΠΥΛΑΙΟΝ
ΠΡΟΝΑΠΙΔΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕ ΧΑΙΡΕ

Τὴν πρώτην τῶν ἐπιγραφῶν τούτων: Ἐνθάδε τὴν ἱερὰν κτλ. εὗρεν ὁ ῥηθεὶς κόμης Πὰς καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τὸ μέσον τῆς νήσου ἐγκεκτισμένην εἰς τοῖχον ἀρχαίου τινὸς οἰκοδομήματος, Θόλος καλουμένου, καὶ ἐκ τούτων πάντων ἐξήγαγεν ὅτι εὗρεν ἀληθῶς τὸν τάφον τοῦ Ὁμήρου· ἀλλ' ὅτι μὲν ὁ Ὅμηρος ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη ἐν Ἴῳ, οὐδόλως ἐστὶν ἀπίθανον, ὡς γράφει καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ἂν ἀληθῶς οὗτος ἐστιν ὁ γράψας· ὅτι δὲ ὁ ὑπὸ τοῦ κόμητος Πὰς εὑρεθεὶς τάφος ἐστὶν οὗτος ἐκεῖνος ὁ τοῦ ἡγεμόνος τῶν ποιητῶν, καθίσταται δυσαπόδεικτον καὶ δυσπαράδεκτον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντα εἰσὶν ἀνίσχυροι καὶ οὐδαμῶς ἀποχρῶσαι ἀποδείξεις τοῦ πράγματος διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: α΄. τὰ νομίσματα καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἦσαν οὐ μόνον ἄγνωστα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου ἀλλὰ καὶ κατ' αἰῶνας μεταγενεστέρα. β'. Αἱ ἐπιγραφαὶ οὐδόλως φέρουσι χαρακτῆρα παλαιογραφικόν, καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν στοιχείων καὶ μάλιστα τοῦ τετραγωνοειδοῦς Ε δεικνύουσι προφανῶς ὅτι εἰσὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ οὐχὶ προγενέστεραι τῆς πρώτης ἢ καὶ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος μ. Χ. γ'. Ἡ μαρμαρίνη κεφαλή, ἡ ἀκὶς τοῦ βέλους καὶ τὰ λοιπὰ ἀγγεῖα οὐδὲν ἀποδεικνύουσι· πολλοὶ τάφοι περιέχουσι τοιαῦτα, καὶ ἀκίδας μάλιστα εὗρεν ὁ αὐτὸς περιηγητὴς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἴου αὐτῆς, καὶ ἐν Φολεγάνδρῳ καὶ ἐν Νάξῳ, καὶ ἀπεδείχθη ὅτι εἰσὶ πάντα τῆς ἐποχῆς τῶν Ῥωμαίων, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ἡ ὀρθογραφία (Ι ἀντὶ Ε̄Ι). (12). Ὥστε πάντα τὰ ἐν τῷ τάφῳ φαίνονται ἀποτεθέντα ἐν αὐτῷ κατὰ νεωτέραν τινὰ ἐποχήν, τίς οἶδε πότε καὶ πῶς καὶ παρὰ τίνων.

Αρχαιοτέρα ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν τῆς Ἴου·

Ἡ περίμετρος τῆς νήσου λογίζεται 40 μιλίων, εἶναι εὔφορος, ὁπωσοῦν καλλιεργημένη, καὶ οὐχὶ λίαν κρημνώδης· ἡ γῆ εἶναι ἀρίστη, καὶ ὁ σῖτος, εἰς ὃν συνίσταται τὸ κύριον ἐμπόριον τῆς νήσου, εἶναι καλλίστης ποιότητος. Προάγει δὲ καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ βαμβάκιον καὶ ἄλλα, στερεῖται ὅμως πυροξύλων καὶ ὀπωρῶν, ἔχει λιμένας ἀρίστους, καὶ χώραν τὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Ἴου, κατὰ τὴν πρὸς δυσμὰς αἰγιαλὸν ἐπὶ ὄρους ὀξυτενοῦς, ἐπικειμένου τῷ ¼ ὥρας ἀπέχοντι τῆς πόλεως λιμένι, ὅς ἐστι κυκλοτερὴς ὡς ὁ Πειραιεύς, καὶ περικυκλοῦται πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων· τὸ δὲ στόμιον αὐτοῦ ἐστι τετραμμένον πρὸς τὸ νοτ-δυτικὸν καὶ πρὸς τὴν νῆσον Σίκηνον. Κατὰ τὸν ἐνδότατον μυχὸν τοῦ λιμένος τούτου ὑπάρχει λόφος πετρώδης, συγκείμενος ἐκ σχιστολίθου, καὶ κατὰ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ εἰσὶ τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ οἰκοδομήματα, καί τινες οἰκίαι καὶ ἀποθῆκαι ἐπὶ δὲ τοῦ λόφου αὐτοῦ εἰσὶ πάμπολλα ἴχνη ἀρχαίων οἰκοδομῶν,

καὶ Ἑλληνικῶν τάφων, καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ σώζονται συντρίμματα τινὰ πύργου τῶν δουκῶν τῆς Νάξου. Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ στύλοι μεγάλοι δύνανται προσορμίζεσθαι ἀφόβως καί ἀπροφυλάκτως. Κατὰ πολλὰ μέρη τῆς νήσου ταύτης εὑρίσκονται ἀρχαιότητες, ὡς ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς Ἁγ. Θεοδότης, κειμένη κατ' ἀριστερὰν τοῦ περιστομίου τῆς πρὸς τὸ βορειανατολικὸν τῆς νήσου καὶ πρὸς τὴν Ἡράκλειαν καὶ τὴν Ἀμοργὸν τεταμμένης μικρᾶς κολπώδους πεδιάδος, περιέχει πολλὰ μάρμαρα ἀρχαῖα καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως ἀρχαίου οἰκοδομήματος· Πολλὰ δὲ τοιαῦταεἰσὶ καὶ ἐν τῷ παρακειμένῳ χωρίῳ καὶ πέριξ αὐτοῦ, καὶ πόῤῥω λείψανα ἀρχαίου ὑδραγωγείου, καὶ ἀνατωλικώτερον παρὰ τὴν Παναγίαν τὴν λεγομένην Ψάθην εἰσὶ λείψανα ἀρχαιοτήτων Ἑλληνικῶν, καὶ ἕτερα τοῦ μεσαιῶνος κατὰ τὸ ἀνατολικὸν καὶ νοτιανατολικὸν τῆς νήσου, παρὰ τοὺς δύω κόλπους Κάλαμον καὶ Μαγκάρι καλουμένουςκαί, ἕτερα τοιαῦτα κατὰ τὸ μέσον τῆς νήσου παρὰ τὸ λεγόμενον Καστέλλον, καὶ ἐπιγραφαὶ δὲ εὑρέθησαν, καὶ ἐπὶ τριῶν ἐξ αὐτῶν ἀναφέρεται ὁ Πύθιος Ἀπόλλων, οὗ ὁ ναὸς ἔκειτο ἔνθα πρὶν ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγ. Ἰωάννου του προδρόμου· καὶ ἐφ' ἑτέρας δι' ἐπιγραφῆς, εὑρεθείσης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγ. Αἰκατερίνης, ἀναφέρονται αἱ θεότητες Ζεὺς Πολιεὺς καὶ Ἀθηνᾶ Πολιάς (5). Οἱ ναῦται τῆς Ἴου ὡς καὶ οἱ τῆς Μήλου θεωροῦνται ὡς ἐπιτηδειότατοι, διότι γνωρίζουσιν ἀκριβῶς τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας. Ἡ νῆσος αὕτη ἦν ἐν παντὶ καιρῷ τὸ σύνηθες καταγώγιον τοῦ πλείστου τῶν πειρατῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ἡ Ἴος εἶναι εἷς τῶν 6 δήμων τῆς ἐπαρχίας Θήρας· ἀπέχει δὲ ἡ Ἴος τοῦ Πειραιῶς 109 μίλια.

Ἡ Ἴος ἔχει δύο σχολεῖα, Ἑλληνικὸν καὶ δημοτικόν, ἀμφότερα β'. τάξεως, καὶ σταθμὸν ὑγειονομικόν, καὶ σταθμὸν τελωνιακὸν καὶ εἰρηνοδικεῖον.

ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ Δ. ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΤΙΝΕΣ ΕΝ ΠΑΡΕΡΓῼ

Εἰς Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου τὰ δύο ποιήματα, τὰ ὑπὸ Α. Κοραῆ ἐκδοθέντα εἰς Α'. τόμον τῶν κατ' αὐτὸν Ἀτάκτων, ἐν ἔτει 1828.

Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ῥαγκαβῆ, πλεῖστα χαίρειν! (*)

» Κρονίων ἤδη ἐνισταμένων, καὶ πάντων ἀμφὶ τραπέζας ἐχόντων τὰ πολλά, καὶ οὐδὲν ἀλλ' ἢ πῶς ἂν ἁδρότερον γαστρίσαιντο περισκοπούντων, καὶ γῆν πρὸς τοῦτο φορολογούντων καὶ θάλασσαν, καὶ ἀτεχνῶς ὡς πρὸς ἀνυπόστατον ἀνταγωνιστὴν τὴν ἐπιοῦσαν *νηστείαν ἐπαλειφομένων*, οὐκ ἂν ἄκαιρος Ὑμῖν δόξαιμι, περὶ τραπέζης διαλεγόμενος. Φέρε γοῦν εἴ τις, δείπνου τῶν ἀπὸ συμβολῆς δὴ τούτων παρηγγελμένου, καὶ τῶν συνδαιτυμόνων ἑκάστων, τοῦ μὲν ἄρνα γαλαθηνὸν ἁπαλοτρεφέα, ἢ μελεαγρίδα τὴν Ἰνδικήν, » τεθαλυῖαν ἀλοιφῇ, ἢ καὶ νὴ Δί', ὄρνιν ᾧπερ ἡ κλῆσις ἀπὸ τοῦ Φάσιδος, ἢ γοῦν ἐλάφου τινὸς κεραοῦ ἢ συὸς ὀρεσιτρεφέος μοῖραν εὖ μάλα μεγέθους ἔχουσαν προσκομίζοντος· τοῦ δὲ ἰχθύν τινα νεαλῆ, μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει κάλλιστον· ἄλλου δ' αὖ τῶν ἀπὸ καρδόπου τούτων καί μάκτρας καρυκευμάτων, τῶν μὲν εἰς ἔργων ἄντικρυς Σιδονίων λεπτότητα ἠσκημένων, τῶν δ' αὖ εἰς κρόκης εὐνήτου σκόλλυν ἐληλαμένων, μακάρων ἄντικρυς ἔδεσμα, μέλιτος τούτου δὴ τοῦ περὶ τὸν Ὑμηττὸν ὑμνουμένου καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἀρωματοφόρου ἀπόζον θεσπέσιον οἶον· τοῦ δ' αὖ τῶν ἀκροδρύων καὶ τῆς ὀπώρας ὅση ἐν ὥρᾳ καὶ ὅση ἀπόθετος, ὅ,τι περ γενναιότατον· ἄλλου δὲ πάλιν ἑτέρωθεν Βαυκαλίδας, Βακχείου πόματος πλήρεις ὅσον τε τὸ Καμπανὸν προχέει πεδίον, καὶ τῆς Κυπρογενείας τὸ πάτριον ἔδαφος, » ὃ δὴ ἀμβροσίης καὶ νέκταρός ἐστιν ἀποῤῥώξ «· καὶ πάντων ἁπλῶς ἀλλήλοις ἀντιφιλοτιμουμένων· τούτων μὲν οὗτος οὐδέν, ὁ δὲ βολβούς τινας ἀρτίως ἐκπεπατταλευμένους, ἢ κοχλίας ἐναγγος μεθ' ὑετὸν ἐξερπύσαντας, ἢ σκάνδικας ἀπὸ τοῦ Φελλέως, ἤ, ἂν οὕτω τύχῃ, « ἐχίνους καρηκομόωντας ἀκάνθαις, » εἰσάγοι φέρων τῇ πανδαισίᾳ, πόσης ἂν ἀγροικίας καὶ σκαιότητος ὄφλοι δόξαν; Τοῦτ' αὐτὸ τοίνυν καὐτός μοι πεπονθέναι δοκῶ, τὴν ἐπισυνημμένην ἐπιστέλλων Ὑμῖν πραγματείαν. Τοῦ μὲν γὰρ χρυσὸν Ὑμῖν ἀκραιφνῆ, τοῦ δ' αὖ ἄργυρον, καὶ τοῦτον ἀπὸ τοῦ Λαυρείου, δωροφοροῦντος, αὐτὸς λεξείδι' ἄττα συμφορήσας, καὶ ταῦτα οὐκ ἀνθηρὰ γοῦν καὶ κεκομψευμένα, ἀλλὰ χαμεῤῥιφῆ τε καὶ πιναρὰ καὶ τὰς ἀκοὰς ἀποκναίοντα, προσκομίζων, εἶτα καὶ ἐπ' ἀκροάσεως ἐπιδείξασθαι ἀξιῶ, καταδολεσχήσοντα ὑμῶν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἔμπης, τοὖθ' ὅπερ ὁ παχὺς ἂν εἶπεν ἐκεῖνος καὶ ἄγροικος, τὴν ἐσχατιὰν ἣν παροικεῖ προϊσχόμενος, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐπειπών, καὶ τὴν ἣν ἔλαχον κοσμεῖν Σπάρταν, οὐδὲν ἀλλ' ἢ λέξεις καὶ ὀνόματα φύουσαν, εἰς συγγνώμης προτείνων αἴτησιν, ἀπαλλάτοιμ' ἂν ἀπειροκαλίας μομφῆς ἐμαυτόν, ἀπαλλάτοιμι δὲ καὶ τῆς παραιτέρω καρηβαρίας Ὑμᾶς.

Ἀθήνησι τῇ 13 Φεβρουαρίου

ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ Δ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

Ἐκ τῶν διαφόρων πονημάτων Θεοδώρου τοῦ ἐπίκλην Πτωχοπροδρόμου, συγγραφέως τῆς ΙΒ'. ἑκατονταετηρίδος, δὲν ἦσαν κοινῶς παρ' ἡμῖν γνωστά, εἰμὴ τὰ Ἰαμβικά του τετράστιχα, παραδιδόμενα εἰς τὰ σχολεῖα μας ἐν εἴδει ἱερᾶς ἱστορίας, τῶν δύω δὲ ποιημάτων του, τῶν εἰς δημῶδες ὕφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πολλοὺς στίχους, τοὺς πλείστους κακῶς ἀντιγεγραμμένους, καὶ μεθηρμηνευμένους, ἐδημοσίευσε πρῶτος, νομίζω, ὁ Δουκάγγιος ἐν τῷ κατ' αὐτὸν γλωσσαρίῳ τοῦ παρακμάσαντος Ἑλληνισμοῦ, καθὼς καὶ ἄλλων ποιητῶν τε καὶ πεζογράφων τῆς ἐποχῆς

(*) Ἐγράφη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐν ἀποκρέῳ.

ἐκείνης, ὅσων τὰ χειρόγραφα ἐσώζοντο, ἀνέκδοτα ἕως τότε τὰ πλεῖστα, εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Βιβλιοθήκην.

Ἀμφότερα ταῦτα τὰ ποιήματα ἐξέδοτο πρὸ εἴκοσιν ἤδη ἐτῶν ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς, λαβὼν αὐτὰ ὡς κείμενον καὶ ὕλην λεξικογραφίας, καὶ, καταπλουτίσας, οἷος ἐκεῖνος, μὲ σοφώτατα καὶ περιεργότατα σχόλια, συμπληρώσας δὲ δι' αὐτῶν τὸν πρῶτον τόμον τῶν Ἀτάκτων του, καθὼς ἐνέκρινε νὰ τὰ ὀνομάσῃ.

Ὅσῳ βέβαιον εἶν' ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶνε τῷ ὄντι σπουδῆς ἀντικείμενον, ὅθεν καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Πτωχοπροδρόμου, καθὼς καὶ ἄλλων συγχρόνων ὅσοι ἔγραψαν εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν, εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξια, τόσῳ ἀποδεικνύεται καθ' ἡμέραν ὅτι κἀνεὶς ἄλλος παρὰ τοὺς Ἕλληνας ἡμᾶς, κἀνεὶς δὲ τῶν Εὐρωπαίων ἰδίως (καί μοι μηδεὶς ἀχθεσθῇ), δὲν εἶν' ἁρμοδιώτερος πρὸς τὴν κατὰ βάθος ἔρευναν καὶ τὴν διὰ παραθέσεως διευκρίνησιν τῆς γλώσσης αὐτῆς. Τοῦτο ἔπραξεν ὁ Κοραῆς, καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες ἄλλοι τῶν ἡμετέρων, καὶ τούτων τὰ ἴχνη ἀκολουθῶν, « *πεζὸς ἄντικρυς παρὰ Λύδιον ἅρμα*, » ἐτόλμησα καὶ ἐγὼ νὰ δημοσιεύσω πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν τὸ κατ' ἐμὲ λεξικὸν τῆς σήμερον λαλουμένης Ἑλληνικῆς, ἐν παραθέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν.

Ἀφιερωθεὶς ἔκτοτε εἰς τὴν μελέτην τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων πρὸς συναγωγὴν ὕλης διὰ τὴν *περιγραφὴν* τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν παρημέλησα ἐνταυτῷ καὶ τῆς γλώσσης τὴν ἐξακρίβωσιν, τὸ ἀντικείμενον τοῦτο τῶν ἀπ' ἀρχῆς μου φροντίδων. Μεταξὺ δὲ τῶν συγγραφέων, ὅσους ἐφυλλολόγησα, εἷς ἦτον καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος, καὶ τούτου κατ' ἐξοχὴν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος δύο ποιήματα, ὡς εἰκονίζοντα φυσικώτατα τὸν οἰκιακὸν βίον, τὰ καθημέραν ἤθη καὶ τὸν δημώδη τοῦ λαλεῖν τρόπον, τὰ πρὸ ἑπτακοσίων ἤδη ἐτῶν.

Τοῦ μακαρίτου Κοραῆ αἱ σημειώσεις μὲ ἐβοήθησαν τὰ μέγιστα, καὶ μὲ ὡδήγησαν εἰς τὸν ἄλλως δυσδιεξίτητον λαβύρινθον τῶν διαφόρων διεστραμμένων γραφῶν, ὅσαι καθιστῶσιν ἀκατανόητα σχεδὸν τὰ πλεῖστα τῶν τότε συγγραμμάτων, παραμορφωθέντα ὄχι τόσον ὑπὸ τῶν συγχρόνων συγγραφέων, ὅσον ὑπὸ τῶν μετέπειτα ἐκδοτῶν, οἵτινες, ξένοι καὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῆς γλώσσης μας, ἐπεχείρησαν, ὡς μὴ ὤφελε, μεταγράφοντες νὰ τὰ *διορθώσωσι*!

Ἀλλ' ἐκεῖν' ὅ,που συμβαίνει πάντοτε, ὥστε ἡ ἄγνοια τῶν τόπων νὰ ἐπιπροσθῇ εἰς τὴν ἀκριβῆ κατανόησιν τῆς γλώσσης καὶ τῶν συμβάντων, καὶ, τὸ ἀνάπαλιν, ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς τε γλώσσης καὶ τῶν τόπων νὰ φωτίζῃ τὴν ἱστορίαν, συνέβη καὶ εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Πτωχοπροδρόμου. Καὶ πολλὰ τούτων χωρία διέφυγον καὶ αὐτοῦ τοῦ Κοραῆ τὴν ὀξύνοιαν, ἐν ᾧ τὰ πλεῖστα κατώρθωσεν εὐφυέστατα νὰ διευκρινήσῃ, ἢ, κυριώτερον εἰπεῖν, νὰ λύσῃ καὶ νὰ μαντεύσῃ, διότι ἦσαν τῷ ὄντι αἰνίγματα.

Τὴν εὐγνωμοσύνην μου καὶ τὸ σέβας πρὸς τὴν μνήμην τοῦ μακαρίου ἀνδρὸς ἐνόμισα ὅτι δὲν ἠδυνάμην καταλληλότερον νὰ ἐκφράσω, εἰμὴ δημοσιεύων παρέργως διορθώσεις τινὰς, τὰς ὁποίας ηὐτύχησα νὰ προσθέσω εἰς τὸ κείμενον τοῦ Πτωχοπροδρόμου.

Ἐκ τοῦ Α'. ποιήματος.

Στίχ. 67. (διάφ· γρφ.) « Τζάντζαλον εἶχε σαβόπινον, καβάδιν λερωμένον. » Τὴν τελευταίαν λέξιν ἐτυμολογῶν ὀρθότατα ὁ σοφὸς σχολιαστὴς ἐκ τοῦ « Ἀλαζῦναι, ῥυπᾶναι, » τοῦ Ἡσυχίου, καὶ κρίνων γραφικὸν σφάλμα τὴν προσθήκην τοῦ ἀρκτικοῦ α, ἐλησμόνησεν ἴσως τὸ « Ἆλερὸν, κόπρον, » τοῦ αὐτοῦ γλωσσογράφου, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ « Ἀλερίωσις, » τῆς γραφῆς (« Ἐκαθάρισα αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ἀλεριώσεως, » ὅπου ὅμως γράφεται συνήθως: « Ἀλλοτριώσεως, » Ἔσδρα ἐδαφ. 2. τοῦ τελ. κεφαλ.) καὶ πολὺ μᾶλλον τὸ « Λαρινοὶ, οἱ λιπαροὶ, » τοῦ Φωτίου, (ὅθεν τὸ Λαρδίον). Ἡ Λέρα ἢ Ἀλέρα (διότι νομίζω ὅτι ἐλέγετο ἀμφοτέρως·) δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ λίπος, λίγδα κτλ. Περὶ δὲ τῆς λέξεως *Τζάντζαλον* θέλομεν λαλήσῃ κατόπιν.

Στίχ. 118. « Ὁ μὲν προστάσσει, Τρίψαι με, καὶ τάρασσε τὸ σκάμμα. » Ὁ Σχολιαστὴς ἐξηγεῖ τὸ Σκάμμα, σκάφην (baignoire): Ἀλλὰ δὲν ἐνθυμήθη, ἢ πιθανώτερον νὰ μὴν ἐγνώριζεν ὅτι Σκάμμα ὀνομάζουσιν, ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὐλάχιστον, τὴν ἀφρισμένην σαπωνάδα· διότι τὴν ἑρμηνείαν ταύτην, ἀναμφιβόλως ἤθελε προτιμήσῃ, καθόσον μάλιστα τὸ μὲν τάραγμα τῆς σκάφης δὲν σημαίνει τίποτε ἐδῶ· τὸ δὲ σαπωνόνερον, ὅσῳ ταράσσεται, τόσῳ ἀφρίζει, ἢ, καθὼς λέγουσιν αἱ πλύστριαι, σκαμματίζει. Προσσημειωτέον δὲ ἐν παρόδῳ ὅτι Σκάμμα ἢ Σκαμμάγκι ὀνομάζουν αἱ ταλασιουργοῦσαι, ὡς ὁμοιάζον σαπωνίου ἀφρὸν, τὸ ἐξασμένον μαλλίον ἢ βαμβάκιον, τὴν ἄλλως Τολύπην (Τουλούπαν) τὴν ὁποίαν προσδέουσιν εἰς τὸ ῥοκοκέφαλον. Πιθανὸν δὲ, ἀλλὰ πιθανὸν μόνον, ὅτι καὶ ἡ ἰατρικὴ Σκαμμωνία ῥίζα ἀπὸ τοῦ Σκάμματος τούτου ἔχει ἴσως τὴν ἀρχήν· διότι περὶ τοῦ ὀποῦ αὐτῆς ὁμιλῶν ὁ διοσκορίδης, λέγει (Βιβλ. Δ'. κεφ. 168. σελ. 662 ἔκδ. Sprengel)· « Μὴ προσέχειν δὲ μόνον δεῖ τῷ λευκαίνεσθαι, αὐτὸν κατὰ τὴν τῆς γλώττης θίξιν κτλ. Τὸ δὲ λευκένεσθαι ἐδῶ, τὸ ὁποῖον ὁ Κοραῆς ἐνόμισε Διορθωτέον λειαίνεσθαι, ἰσοδυναμεῖ τῷ ἀφρίζειν (σκαμματίζειν), καὶ, τούτου δοθέντος ἔχομεν καὶ Ἑλληνικῶς τοῦ Σκάμματος τὰ γενέθλια.

Στίχ. 124: « Κἂν τέσσερα τὸν δίδουσιν εἰς τὸ τρανὸν μουχρούτιν. » Τὸ Μουχρόντην τοῦ Δουκαγγίου εἶνε βεβαίως ἡμαρτημένον. Ἡ δὲ βαρβαρόφωνος μὲν, ἀλλ' οὐχὶ βάρβαρος αὕτη λέξις, ἡ παραγωγὴ τῆς ὁποίας διέφυγε τὴν ὀξύνοιαν τοῦ Σχολιαστοῦ, μὴ γνωρίζοντος ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀνομάζουσι Μουρχούταν καὶ Μουχρούταν τὴν βαθουλὴν πινάκαν, εἶνε ἀναμφιβόλως ἡ Προχύτη τῶν παλαιῶν, τὴν ὁποίαν ὁ Φιλητᾶς ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν Ἀτάκτοις (κατὰ τὸν Ἀθήναιον σελ. 463, Β'.) ἐξηγεῖ « Ἀγγεῖον ξύλινον, ἀφ' οὗ τοὺς ἀγροίκους πίνειν, » ἀναφέρων τὸν στί-

χων τοῦ ποιητοῦ Ἴωνος: Ἡμῖν δὲ κρητῆρ' οἰνοχόαι » θέραπες κιρνάντων προχύταισιν ἐν ἀργυρέαις. « Τὸ αὐτὸ σκεῦος ἐλέγετο καὶ Προχόη, » ἀγγεῖόν τι » κωθωνοειδὲς εἰς ἐπίχυσιν ἐπιτήδειον, « κατὰ τὸν Σουΐδαν.

Στίχ. 164. » Καὶ δεύτερον ἀκρόβραστον μαζεῖ μ' ἀρδελισμένον· « ὁ Σχολιαστής, νομίσας πιθανὴν τὴν διόρθωσιν τοῦ Μαζεῖ εἰς Μαζίν, σημειοῖ περὶ τούτου πολλὰ καὶ σοφά. Καὶ ἤθελεν εἶναι τῷ ὄντι ἡ μόνη ἐριστὴ καὶ ἐφετὴ διόρθωσις, ἐὰν ἔχῃ ἄλλως διορθώσεως ἀνάγκην ὁ στίχος, ἐὰν Α'. δὲν ἐγνωρίζομεν ὅτι ἐν γένει οἱ μοναχοὶ δὲν ἐκρεωφάγουν. Β'. ἐὰν αὐτὸς ὁ ποιητὴς δὲν προέλεγεν (στίχ. 161, 162), ὅτι τὸ δεῖπνον συνέκειτο ἐξ ἰχθύων· καὶ Γ'. ἐὰν ὅλα τῷ ὄντι τὰ ἐπαριθμούμενα εἴδη τῶν φαγηπῶν δὲν ἦσαν μόνον ὀψάρια.

Στίχ. 166. » Ἔχουσα στάχος σύσγουδον, καριόφυλλον τριψίδιν. « Ὁ Σχολιαστὴς ἐξέλαβε τὸ Τριψίδιν ὡς ἐπίθετον τοῦ Καριόφυλλον, καὶ τὸ ἡρμήνευσε Τριπτόν, κοπανιστὸν ἢ ἀλεστόν, καθὼς καὶ τὸ Σύσγουδον, τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν ἀνεξήγητον. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι καὶ αἱ τέσσαρες τελευταῖαι τοῦ στίχου λέξεις εἶν' οὐσιαστικά, καὶ σημαίνουσιν ἀρωμάτων εἴδη, καθὼς καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Σχολιαστὴς τὸ ὑπώπτευσεν ἔπειτα εἰς τὸν Β'. Τόμον τῶν Ἀτάκτων του. Καὶ τὸ μὲν Στάχος καὶ Καρυόφυλλον εἶνε ἤδη γνωστά. Τριψίδιν δέ, εἰς τὴν φράσιν ἰδίως ταύτην, εἶνε ἡ Κανέλλα (ἴσως ἡ κοπανισμένη). » Ξυλοκινάμωμον καὶ Κιννάμωμον (λέγει » ἀνέκδοτόν τι ξόανον. Γλωσσάρ), τὸ κοινῶς Τρι » ψίδιν. « Καὶ ἄλλο: » Ξυλοκινάμωμον, καὶ κοινῶς Τριψίδιον. « Τὸ δὲ Σύσγουδον (γραφόμενον εἰς τὸν Δουκάγγ. τριχῶς. Σίσγουδον, Σισγοῦδον καὶ Σίγγουρδον) μένει ἀπροσδιόριστον· διότι καὶ ὁ Δουκάγγ. ἐδῶ μέν, ὡς μόνον τῆς λέξεως παράδειγμα, φέρει τοῦτον μόνον τοῦ Πτωχοπροδρόμου τὸν στίχον, τὸν ὁποῖον ἀφίνει χωρὶς ἐξήγησιν· ἀλλοῦ δὲ τὸ ἐξηγεῖ ὡς εἶδος Νάρδου, τῆς ἐπονομαζομένης Κελτικῆς, πρὸς διάκρισιν τῆς Ἰνδικῆς. Ἀλλ' ἐπειδή, μετὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην, ἀναφέρει καὶ τοὺς ἑξῆς στίχους τοῦ Τζέτζου:

« Τρισσὰ δ' εἰσὶ τὰ Σίλφια, Σίσγουδόν τε καὶ Τίλις, » Καὶ τὸ κλεινόν, τὸ σεβαστόν, τὸ θρυλλητὸν τοῖς πᾶσι, « καντατῷ σχεδὸν βέβαιον ὅτι τὸ Σίσγουδον εἶναι εἶδος Σιλφίου, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζοντο ὡς ἀρωματικὸν ἄρτυμα. Καὶ ἐπειδὴ γράφεται, καθὼς εἴδομεν, καὶ Σίγγουρδον, φαίνεται ὅτι ἔχει πολλὴν συγγένειαν, ἐὰν δὲν ἦναι καὶ αὐτόχρημα ἄλλη προφορὰ καὶ γραφὴ τοῦ κατόπιν (στίχ. 559 τοῦ Β. ποιήματος) ἀπαντηθησομένου Συλίγουρδον.

Στίχ. 190: » Ἐπάρετε δρουβανιστὸν ὀξύγαλον, Κυράδες. « Τὸ δρουβανιστὸν ὀξύγαλον, διὰ τὸ ὁποῖον ἀπόρησεν ὁ Σχολιαστής, εἶν' ἀναμφιβόλως τὸ Τουρκιστὶ Τορμπά-γιοουρτουὴ *Σακκουλήσια Ἰουγούρτη*, καθὼς ὀνομάζουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ στραγγιστὸν ἢ *σακκελισμένον* τοῦτο ὀξύγαλα, ὅπου προφέρουσιν ἀκόμη καὶ τὸν Τορμπὰν Τρουβάν, ἀπαράλλακτα καθὼς τὸν ἐπρόφερον καὶ ἐπὶ Πτωχοπροδρόμου.

Στίχ. 217. » Παστελοπούλης, καρυδᾶς, καναβοσησαμάτος. « Ὁ Καρυδᾶς εἶνε, κατὰ τὸν Κοραῆν, πωλητὴς καρυδίων· Κανναβοσησαμάτος δέ, ὁ πωλῶν τὸ σησάμιον καὶ τὴν κάνναβιν. Ἀλλὰ κάνναβις ἐδῶ δὲν δὲν ἔχει χώραν. Ὅθεν καὶ ὁ στίχος ἦτο, νομίζω, γραμμένος: » Παστελοπούλης καρυδοκαναβοσησαμάτων, ἢ ὡς ἔγγιστα, ὥστε νὰ δηλῇ τὸν πωλοῦντα παστέλιον ἐκ καρυδίων, κανναβουρίου καὶ σησαμίου, ὁποῖα τὰ σκευαζόμενα καὶ σήμερον μελίπηκτα (παστέλια ἢ χαλβάδες) ἐκ καρύων καὶ σησάμου. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τοῦ κατωτέρω (219). στίχου, ὅπου ὁ ποιητὴς δὲν λέγει πλέον καρύδια, ἀλλὰ καρυδάτα. Τὸν δὲ καναβόσπορον κἂν δὲν βάλλωσι πλέον εἰς τὰ παστέλια, ἐπιπάσσουσιν ὅμως πολλοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν ἄρτων, καθὼς τὸ μελάνθιον (μαυροκοῦκκι), τὸ σησάμιον κτλ.

Ἐκ τοῦ Β'. ποιήματος.

Στίχ. 101: (διάφ. γρφ.) « Μαθὼν οὐ μὴ τὰ γεύσεσαι; ξηρὰ νὰ τὰ διαβάσῃς. » Πρὸς τὸν στίχον αὐτὸν πρέπει 'να παραβληθῇ ὁ 275: τοῦ Α'. ποιήματος. » Μαθὸν καὶ ποῦ ἀργαβιάζεσαι; τάδω δὲν ἔχεις τόπον « » Οὐδ' ἐκεῖ σαφέστερον παρὰ τὸ ἐδῶ, » λέγει ὁ Κοραῆς, προσεπιφέρων ὅτι « τὸ μαθὸν ἐδῶ δὲν σημαίνει τίποτε. « Ἀλλ' ἤθελεν ἴσως φανῇ συγκαταβατικώτερος, ἐὰν ἤκουε τό, ἐπίσης ἀκατανόητον ἀλλ' οὐχ ἧττον εὔχρηστον, μαθὲς τῶν Κωνσταντινοπολιτῶν, τὸ ὁποῖον, καθὼς καὶ τὸ μαθὼν ἢ μαθὸν τοῦ Πτωχοπροδρόμου, δὲν ἤθελεν ἴσως κριθῇ παράδοξον ἐὰν ὑποθέσῃ τις ὅτι εἶν' αὐτὸ τοῦτο τῶν ἀρχαίων τὸ Μαθών, ἐκλαμβανόμενον ἀντὶ τοῦ Παθών: » Εἰ μὴ ἀγροικότερον ἦν εἰπεῖν, εἶπον ἄν » σοι Εἰς κεφαλήν, ὅτι μαθὼν ἐμοῦ καὶ τῶν ἄλλων » καταψεύδῃ; » λέγει ὁ Πλάτων. Καὶ ἀλλαχοῦ: » Τί ἄξιός εἰμι παθεῖν ἢ ἀποτίσαι, ὅτι μαθὼν ἐν τῷ » βίῳ οὐκ ἡσυχίαν ἦγον· » ἀνάλογον μὲ τό, κατ' ἐρωτηματικὴν φράσιν, τοῦ Λουκιανοῦ: » Τί παθὼν γε- » λᾷς; » τὸ ὁποῖον ὁ σημερινὸς Ἕλλην τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤθελεν εἰπεῖν ὄχι μόνον: Τί ἔπαθες καὶ γελᾷς; ἀλλὰ καὶ « Μαθὲς καὶ τί γελᾷς; « καθὼς ἔλεγε καὶ πρὸ ἑπτακοσίων χρόνων ὁ Πτωχοπρόδρομος: « Μαθὸν καὶ ποῦ ἀργαβιάζεσαι; » Ὅλα ταῦτα τῆς οἰκιακῆς ὁμιλίας τὰ ἀνεξήγητα μὲν ἄλλως φαινόμενα, πλὴν ἐμφαντικώτατα καὶ πολύχρηστα μόρια, εἶνε, καθὼς ἔλεγεν ὁ Γραμματικὸς Ἀπολλώνιος διὰ τὰ ἐπιρρήματα, « λόγων σπαράγματα. » Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει, πρὶν ἀποφασίσῃ δ.α 'νὰ 'τ' ἀποσκορακίσῃ, 'νὰ ἐξετάσῃ κἂν τοὺς τίτλους τῆς γνησιότητός 'των. Τὸ δὲ Ἀργαβιάζεσαι, ἂν καὶ ἐξελήφθη ὡς ὀξύμωρον, *ἀργὰ βιάζεσαι*, κατὰ τὸ *Σπεῦδε βραδέως*, νομίζω πιθανώτερον ὅτι ἐγράφη Ἀραδιάζεσαι, ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ Κάθησαι εἰς τὴν ἀράδα (σειρὰν) μετὰ τῶν ἄλλων, καθὼς 'τὸ μεταχειριζόμεθα καὶ τὴν σήμερον.

» Στίχ. 112, κ. ε. » Σπούδασε, φθάσε σήμερον γοργὸν νὰ πᾷς στὸν μύλον, « Καὶ διάβα καὶ τὸ Πέ-

ραμαν, γοργὸν ὡς ἐξαφτέριν. » Ἐρώτησε στὸ διάβα σου κ' εἰπὲ τοὺς Βενετίκους, « Τὸ πῶς πουλιέται τὸ τυρὶν, τί ἔχει τὸ κεντηνάριν. » Εἰς τὸν ά. στίχον καταλληλότερον νομίζω νὰ γραφῇ σ τ ὸ Μ ί λ ι ν, καθὼς εἶνε γραμμένον καὶ εἰς τὸν 522 στίχον τοῦ Β'. ποιήματος. Τοῦ δὲ γ'. στίχου ἡ δευτέρα γραφή: » Ἐπὶ τοὺς Βενετίκους, « τὴν ὁποίαν ἐπροτίμησεν ὁ Σχολιαστὴς, μοὶ δίδει αἰτίαν νὰ ὑποπτεύσω ὅτι ἦτον ἴσως γραμμένον, συμφωνότερα μὲ τὴν σημερινὴν χρῆσιν: « Ἀπὲ τοὺς Βενετίκους. » Ἀλλὰ τοῦτο εἶν' ἀδιάφορον. Τὸ οὐσιωδέστερον εἶναι ὅτι ὁ σοφὸς Σχολιαστὴς ἠπατήθη, νομίζω, ἐκλαβὼν ἐνταῦθα τοὺς Οὐενετοὺς ἀντὶ τῶν Βενέτων ἢ Βενετιανῶν, οἱ ὁποῖοι, καί τοι ἔχοντες ἴδιον χρῶμα, ἴδιον δήμαρχον καὶ ἰδίαν θέσιν εἰς τὸν Ἱππόδρομον, δὲν γνωρίζομεν ὅμως, καὶ οὔτε φαίνεται πιθανὸν, ὅτι εἶχον καὶ ἀγορὰν ἰδίαν. Ἐν ᾧ, ἐκ τοῦ ἐναντίου, πιθανώτατον φαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ τὴν ἀγορὰν ὅπου εἶχον τὰ ἐργαστήριά των οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνῳκισμένοι καὶ ἐμπορευόμενοι Οὐενετοὶ, καὶ μάλιστα καθόσον καὶ ἡ θέσις τοῦ τόπου « διαβαίνων εἰς τὸ Πέραμα ἀπὸ τοὺς Βενετίκους, « συμφωνεῖ μὲ ὅσα διηγεῖται περὶ τούτου Ἄννα ἡ Κομνηνὴ (Βιβλ. ΣΤ'.) » Ὁ δὲ βασιλεὺς (Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς) τῇ ἐν Βενετίᾳ » ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἀποστόλου Μάρκου » ἐκκλησίᾳ ὑποφόρους ἅπαντας τοὺς ἐκ Μέλφης ἐν » Κωνσταντινουπόλει ἐργαστήρια ἔχοντας πεποίηκε· » καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Ἑβραϊκῆς Σκάλας μέχρι » τῆς καλουμένης Βίγλας διήκοντα ἐργαστήρια, καὶ » τὰς ἐντὸς τοῦ διαστήματος τούτου ἐμπεριεχομέ» νας Σκάλας ἐδωρήσατο. «

Εἰς τὸ Α'. ποίημα.

Στίχ. 226, » Γείτοναν ἔχω κοσκινᾶν, φάρσωμαν μᾶς χωρίζει,
227, « Ἀπ' αὐτους ὁποῦ μπήγουσιν κατὰ κάμπου μαχοῦκαν,
228, » Ὅταν σύγοῦν καὶ τρέχουσιν συνδύο αἱ καροῦχαι. «

Ἡ ἔννοια τῶν στίχων τούτων κατεσκότισε τὸν ἀείμνηστον Σχολιαστὴν, ὃς μόλις εἰς τὰ παραλειπόμενα τοῦ Β'. Τόμου τῶν Ἀτάκτων του ἐπλησίασεν εἰς τὴν ἀληθῆ ἰδέαν τοῦ Ποιητοῦ. Διότι τῷ ὄντι Κ ά μ π ο ς ἐδῶ εἶνε ὁ τοῦ Βυζαντίου Ἱππόδρομος. Ἀλλ' ὁ Μ π η γ ο μ α τ ζ ο ύ κ η ς δὲν εἶνε, καθὼς ὑπέθεσεν ὁ Σχολιαστὴς, » ὁ ἔχων ἔργον νὰ ἐμπήγῃ κατὰ γῆς ξύλα, ὡς ὅρια καὶ σημεῖα, νὰ μὴ συγχέωνται τῶν διαφόρων φατριῶν αἱ ῥένται· « διότι τί κοινὸν μεταξὺ τῆς τοιαύτης ἐπιστασίας (ἐὰν, ἀφ' ἑτέρου, καὶ ὑποτεθῇ ὑπάρχουσα τοιαύτη) καὶ τοῦ Κοσκινᾶ, τοῦ γείτονος τοῦ Πτωχοπροδρόμου. Πολὺ πιθανώτερον νομίζω ὅτι ὁ περὶ οὗ λόγος Κοσκινοπώλης οὗτος ἦτον ἐκ τῶν πτωχῶν ἐκείνων βιομηχάνων, οἱ ὁποῖοι, μὴ ἐπαρκοῦντες εἰς ἐνοικίασιν μονίμων ἐργαστηρίων, αὐτοσχεδίαζον τοιαῦτα, ἐ μ π ή γ ο ν τ ε ς ἐκ τοῦ προχείρου κοντάρια ἢ μ α τ σ ο ύ κ α ς εἰς τὸ μέσον τῶν ἀγορῶν, καὶ εἰς τὸν Κ ά μ π ο ν (Ἱππόδρομον) πολὺ εὐκολώτερα καὶ συχνότερα, διά τε τὴν ἀπέραντον αὐτοῦ ἔκτασιν, καὶ τὴν ἐκεῖ συῤῥοὴν τοῦ πλήθους, Ἱπποδρομίας μάλιστα ἀγομένης· ἐπὶ τῶν κονταρίων δὲ τούτων ἅπλοναν ψάθους ἢ τέντας, καὶ ὑπὸ τὰς σκιάδας ταύτας ἐξέθετον τὰ χειροτεχνήματα καὶ τὰς πραγματείας των, ἀπαράλλακτα καθὼς συνειθίζουν καὶ τώρα καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτὴν τὰ καλούμενα Σ ε ρ γ κ ί α, εἰς τὰς εὐρυχώρους ἰδίως τῶν Τζαμίων πλατείας, καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ὄχι μόνον τώρα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Δημοσθένους ἀκόμη, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, τὰ καλούμενα Γ έ ῤ ῥ α. Τούτου τεθέντος, πρέπει ν' ἀφαιρεθῇ καὶ τὸ ἐν στίχ. 244: , μεταξὺ τοῦ » Μπηγοματζούκης Κοσκινᾶς, » παρεισφρῆσαν κόμμα· διότι τῶν δύω τούτων λέξεων ἡ πρώτη εἶν' ἐπίθετον τῆς δευτέρας.

Στίχ. 240: » Ἀφ' οὗ πιασμὸς δὲ γέγονε καὶ ἀνατροπὴ στὰς κύρβας. « Ὁ σοφὸς Σχολιαστὴς δὲν ἐνόησε, νομίζω, διόλου τὸν στίχον, καὶ διὰ τοῦτο τὸν μὲν π ι α σ μ ὸ ν ἐξηγεῖ λοιμικὴν νόσον, θανατικὸν· τὰς δὲ κ ύ ρ β α ς, ἐξηγηθείσας ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου τραπέζας, διορθόνει κ ύ ρ τ α ς, ἀλλ' ἀντ' ἄλλων τὰ πάντα, καθὼς συμβαίνει συνήθως, ὅταν ἅπαξ ἐκπέσῃ τις τῆς εὐθείας ὁδοῦ. Ὁ ποιητὴς ἐδῶ, κατ' ἐμὲ, ἐννοεῖ ἀναμφιβόλως τὸ συμβαῖνον ἐνίοτε τὸν χειμῶνα πάθος περὶ τὰς πηλαμύδας καὶ ἄλλα ὀψάρια εἰς τὸν Θραθικὸν Βόσπορον, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ Τουρκικὸν ὄνομα κ ι ρ γ κ ῖ ν (θραῦσιν), ὅτε, εἰσδύοντος, καθὰ λέγεται, τοῦ πάγου ἢ τῆς ἰλύος ὡς τὰ βράγχια τῶν ἰχθύων, συμβαίνει εἰς αὐτοὺς ψόφος, καὶ π ι ά ν ο ν τ α ι, ἢ, κατὰ τὴν ἐμφαντικωτέραν φράσιν τῶν ἐντοπίων, π ί π τ ο υ ν τόσον πολλοὶ, ὥστε ὀλίγοι τοὺς ἀγοράζουν, συλλαμβάνει δὲ αὐτοὺς ὁ τυχὼν ἐκπίπτοντας εἰς τὴν παραλίαν. Σημειωτέα δὲ καὶ ἡ λέξις ἀ ν α τ ρ ο π ὴ, ὡς ἀνατρεπομένης ὑπὸ τῶν βιαίων χειμερίων πνευμάτων τῆς ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης ἰλύος. Ἐρχόμεθα εἰς τὰς κ ύ ρ β α ς: Ἀλλὰ προτοῦ, ἃς ἴδωμεν τὸν

Στίχ. 255 » Τὸ πῶς νὰ ζήσω ἐξαπορῶ μὲ ταύτας τὰς τζερδέλας. « Τὴν τελευταίαν ταύτην λέξιν ὁ Κοραῆς ἐξέλαβεν ἀντὶ τῶν γνωστῶν σαρδέλων, καὶ φυσικῶς αὐτὴ εἶν' ἡ πρώτη ἰδέα ἥτις ἔρχεται εἰς τοῦ ἀναγνώστου τὸν νοῦν. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς τ σ ε ρ δ έ λ α ς, καθὼς καὶ κ ύ ρ β α ς ἀποκαλεῖ, νομίζω, αὐτὰς ταύτας τὰς πηλαμύδας· τὰς ὁποίας, καὶ ἰδίως τὰς μικρὰς καὶ μήπω μιλελιπασμένας, ὀνομάζουσι καὶ σήμερον οἱ θυννοθῆραι τοῦ Βυζαντίου, δι' ἄλλου ἀναλόγου ἐξευτελιστικοῦ ὀνόματος, κ α τ σ ι β έ λ α ς. Ἡ λέξις Κύρβη εἶνε ἢ ἄλλως κ ο ύ ρ β α (πόρνη), καὶ αἱ τοιαῦται εἰς τὴν Δακίαν εἶνε συνήθως Γύφτισσαι (Κατσιβέλαι). Εἶνε δὲ ἡ λέξις τοῦ παρακμάσαντος Λατινισμοῦ, συνήθης καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων μὲ ταύτην τὴν σημασίαν. » Κοῦρβον τὸ καμπύλον » καὶ σκαμβὸν, (λέγει Γλωσσάριόν τι τῶν Βασιλι» κῶν,) κἂν τεῦθεν τὰ ξυλίκια τῆς σέλλας κούρβια » λέγονται, ὡς καμπύλα. Διότι δὲ πάλαι τὰ τοιαῦτα » κούρβια εἰς ὀχείαν ἀεὶ ὑπόκειται τοῖς ἐφίπποις, » διὰ τοῦτο μεταφορικῶς καὶ τὴν πόρνην κούρβαν

» λέγομεν, διὰ τὸ ἀεὶ ὀγεῖσθαι. « Ἡ δὲ Τσερδέλα ἔχει εὐγενεστέραν καταγωγὴν, διότι φαίνεται παρεφθαρμένη ἐκ τοῦ Κ ο ρ δ ύ λ η καὶ Σ κ ο ρ δ ύ λ η, λέξεως διὰ τῆς ὁποίας ὠνομάζετο ἡ νέα πηλαμὺς, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Περὶ Ζ. Ἱστορ. ΣΤ, 15, 5): Ἰδοὺ ὁλόκληρον τοῦ φιλοσόφου τὸ χωρίον: » Ἡ δὲ » αὔξησίς ἐστι τῶν Θυννίδων ταχεῖα. Ὅταν γὰρ τέ» κωσιν οἱ ἰχθύες εν τῷ Πόντῳ, γίγνονται ἐκ τοῦ » ὠοῦ ἃς καλοῦσιν οἱ μὲν κορδύλας (ἄλλ. γρφ. σκορ« δύλας), Βυζάντιοι δὲ αὐξίδας, διὰ τὸ ἐν ὀλίγαις ἡ» μέραις αὐξάνεσθαι· καὶ ἐξέρχονται μὲν τοῦ φθινο» πώρου ἅμα τοῖς θύννοις, εἰσπλέουσι δὲ τοῦ ἔαρος » ἤδη οὖσαι πηλαμύδες. « Παρομοίως τὰς διαιρεῖ καὶ » ὁ Στράβων (Βιβλ. ΙΒ'. 549): » Ἐπακολουθοῦντες » γὰρ (οἱ δελφῖνες) ταῖς ἀγέλαις τῶν ἰχθύων, κορδύ» λης τε καὶ θύννης, καὶ αὐτῆς τῆς πηλαμύδος, πιαί» νονταί τε καὶ εὐάλωτοι γίνονται. « Ἴδε καὶ Ἀθὴν. Ζ', 203: Ἡ δὲ παραφθορὰ τοῦ κ εἰς τζ ἢ τσ, δηλαδὴ τὸ Ἰταλικὸν C, δὲν εἶν' ἀσυνήθης. Διότι καὶ κατὰ τὴν 15 ἑκατονταετηρίδα, κατὰ τὸν Κρούσιον, καί τοι ἄλλως παρερμηνεύοντα τὴν λέξιν, ἐπρόφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς Κοπέλους Τζοπέλους, καθὼς προφέρουν καὶ σήμερον τὰς Κίχλας Τσίχλας καὶ Τσυδώνια τὰ Κυδώνια. Αἱ Κορδύλαι μάλιστα ἠδύναντο τοσούτῳ μᾶλλον νὰ καταντήσωσι Τζερδέλαι (Τσερδέλαι), ὅσῳ ὑπάρχει, ὡς εἴδομεν, καὶ ἄλλη γραφὴ αὐτῶν, *Σκορδύλαι*, καὶ αὐτὴν, ὡς ὀρθοτέραν, ἐπροτίμησε καὶ ὁ Συγνεῦδέρος.

Στίχ. 462. » Πάτερ, νὰνήβω στὸν Χριστὸν, εἰς
τὴν Χαλκὴν ἀπάνω,
« Νάπομυρίσω ὅτι ἐρυγῶ, καὶ τώρα
γιὰ που φθάνω.

Τὸν δεύτερον ἐκ τῶν δύω τούτων στίχων ὁ Κοραῆς ἐνόμισεν ἐσφαλμένον, καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸν διορθώσῃ, καθὼς συνήθως διορθόνουσι καὶ οἱ σοφώτατοι, ὅταν ἀποτύχωσι τῆς κυρίως ἐννοίας τοῦ συγγραφέως. Ὁ στίχος δὲν ἔχει παντάπασι διορθώσεως ἀνάγκην, καὶ ἴσως μόνον τὸ ἐ ρ υ γ ῶ πρέπει νὰ γραφῇ ῥ ι γ ῶ, ἐὰν δὲν ἦτο καὶ ἀπαρχῆς γεγραμμένον οὕτω, ἢ ἐὰν δὲν ἦναι καὶ τοῦτο διάφορος γραφὴ, ἢ μᾶλλον καθιερωμένη ὑπὸ τῆς πολυχρονίου χρήσεως ἀνορθογραφία, καθὼς καὶ τὸ ἐν στίχ. 481. » Καὶ φρῦξαι (τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Κοραῆς διώρθωσε φρίξε) πὶς τὸν πύρετον. « Σημαίνει δὲ ὅτι ὁ μοναχὸς, ἵνα εὕρῃ εὐπρόσωπον ἀφορμὴν νὰ ἐξέλθῃ ὀλίγον τοῦ μοναστηρίου πρὸς περιδιάβασιν, προφασίζεται ὅτι ἔχει παροξυσμὸν (ῥιγεῖ, πυρέσσει) καὶ θέλει νὰ ἀναβῇ εἰς τὸν παρὰ τὴν Χαλκῆν πύλην τοῦ Παλατίου ναὸν (ὅπου καὶ ἡ περίφημος εἰκὼν) τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ν' ἀ π ο μ υ ρ ί σ ῃ, νὰ πάρῃ δηλαδὴ μύρον ἐκ τῆς εἰκόνος, ἢ ἔλαιον ἁπλῶς ἀπὸ τῆς κανδίλας πρὸς θεραπείαν του. Τοιαῦται δὲ μύρων ἀναβλύσεις ἀπὸ τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ ἔγιναν καὶ γίνονται, καὶ οἱ εὐλαβεῖς, ἀπομάττοντες διὰ βαμβακίου (ἀ π ο μ υ ρ ί ζ ο ν τ ε ς) τὸ ἀπ' αὐτῶν ὁπωσδήποτε ἀναδύον ὑγρὸν, ἀλείφουσι δι' αὐτοῦ τὰ πάσχοντα αὐτῶν μέλη.

Στίχ. 558. » Καὶ τζαντζαλιαροτζούριχος ἀπὸ τὸ δημοχ. . . (διάφ γρφ.) » ἢ τζαντζαλιάρην τζούρουχον ἀπὸ τὸ δομαχ. . « Τῆς τελευταίας λέξεως αἱ τελευταῖαι συλλαβαὶ (λέγει ὁ Κοραῆς), καὶ εἰς τὰ δύο ἀντίγραφα εἶναι γραμμόδεσμον (ligature), κατὰ τὰ συνήθη δυστυχῆ δυστυχῶν ἀντιγραφέων γραμμοδέσματα. . . Ὁ Δουκάγγιος ἀνέγνωσεν εἰς τὸ δεύτερον (ἀντίγραφον). Δ υ μ α κ έ λ λ η ν. Ἐὰν ἦτο τοῦτο πιθανὸν, ἐσήμαινε τόπον τινὰ ὡρισμένον τῆς πόλεως, ἴσως Δημοκέλλιν (ἤγουν Δημοκέλλιον), ὅπου ἐπωλοῦντο τὰ καταλυμένα καὶ ῥακώδη φορέματα. « Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Δουκαγγίου εἶνε, μοὶ φαίνεται, ἡ γνησιωτέρα. Ἄπορον δὲ πῶς ὁ σοφὸς Σχολιαστὴς δὲν ἐνθυμήθη τὸ Δ ι μ α κ έ λ λ ι ο ν, καὶ Δ ι μ ά κ ε λ λ ο ν, τὸ αὐτὸ ἴσως καὶ Λ ε ω μ α κ έ λ λ ι ο ν, ἀγορὰν ἐπίσημον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου καὶ σήμερον ἀκόμη πωλοῦνται τὰ παλαιόῤῥουχα ἢ ἀπόῤῥουχα εἰς τὸ καλούμενον Μ π ί τ π α ζ ά ρ (ψειροπάζαρον). Ἀλλ' ἡ ἀρχαία τοπογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε τόσον ἐσκοτισμένη, καὶ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἡ σπουδὴ τόσον ὀχληρὰ, ὥστε τοιαύτην τῶν ἐκεῖ τόπων ἄγνοιαν παρατηρεῖ τις εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς ἐγγίζοντας ὁπωσδήποτε τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν. Ἂς σημειωθῇ ἐν τούτοις, ὡς ἐν παρόδῳ, ὅτι καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἄλλου τινος ἀνωνύμου καὶ ἀτελοῦς ποιήματος στίχον,

» Καὶ τὸν λαὸν ἐξέρψωμε εἰς τὸ κοσμίδειν, »

ὁ αὐτὸς οὗτος Σχολιαστὴς ἠπατήθη, διορθώσας μὲν τὸν λ α ὸ ν εἰς ν α ὸ ν, καὶ τοῦτον ἐκλαβὼν ἀντὶ τοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, προσθεὶς δὲ ὅτι *Κοσμίδια* ὠνόμαζον οἱ Γραικορωμαῖοι τὰ ἄνω τῆς στέγης ἐξέχοντα μέρη, τὰ ἀρχαιότερα λεγόμενα *Γεῖσα*. Ὁ στίχος δὲν ἔχει εἰμὴ πολλὰ μικρᾶς διορθώσεως ἀνάγκην, καὶ ἰδοὺ πῶς νομίζω ὅτι ἦτο γραμμένος·

« Καὶ τὸν λαὸν ἐξέρψωμαι (ἔξω ;) εἰς τὸ Κοσμίδιν, »

δηλαδὴ τὸ Κοσμίδιον, μοναστήριον, τὸ αὐτὸ καὶ φρούριον ἔπειτα, περίφημον τῶν ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, ὅπου τώρα τὸ προάστειον Ἐϊούμπ (Ἴππι), παρὰ τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τοῦ μυχοῦ τοῦ Κερατίου κόλπου, καὶ ὅπου ὁ λαλῶν εἰς τὸ ποίημα Σουλτὰν Βαγεζὴδ ὁ Γιλδιρὶμ (Κεραυνὸς), φοβερίζει ὅτι θέλει ἐκφορήσῃ αἰχμάλωτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν λαὸν, ἀπειλὴν, τὴν ὁποίαν ἔψευσε μὲν τότε ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Τιμοὺρ-λέγκ, ἐπραγματοποίησε δὲ μετὰ πεντήκοντα ἔτη ὁ δισέγγονος αὐτοῦ Μεχμὲδ ὁ Β', ἐπισωρεύσας εἰς τὸ ἐνταῦθα στημένον στρατόπεδόν του 60,000, αἰχμαλώτους μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως.

Ὅσον δὲ διὰ τὴν λέξιν Τ ζ α ν τ ζ α λ ι α ρ ο τ ζ ο ύ ρ ι χ ο ς, τῆς ὁποίας τὴν παραγωγὴν ὁμολογεῖ ὁ σοφὸς οὗτος ὅτι δὲν γνωρίζει, καίτοι ἀναφέρων τοὺς Τ ζ ο υ ρ ι χ ο α γ ί ο υ ς κτλ· τοῦ Τζέτζου, ταύτην δὲν δύναταί τις, νομίζω, ἀλλαχόθεν νὰ ἐτυμολογήσῃ, παρὰ ἀπὸ τὰ τ σ ά ν τ ζ α λ α καὶ τὰ τ σ α ρ ο ύ χ ι α. Διὰ τὴν λέξιν δὲ Τ ζ α ν τ ζ α λ ι ά ρ η ς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰταλικοῦ Cencio, cencerello, προσθετέον Α'. ὅτι, ὄχι μόνον ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Καλλίστου (1280-1330), ἀλλ' ἐπτα-

κόσια πρὸ αὐτοῦ ἔτη, καὶ βέβαια καὶ ἀκόμην ἀρχήτερα, ἡ λέξις (τὴν ὁποίαν ὁ φιλοπονώτατος Βαρθολομαῖος ὁ Κουτλουμουσιανὸς, οὐκ οἶδ' ὁπόθεν λαβὼν, ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τοῦ Ἀρμενικοῦ,) ἦτο συνήθης, εἴ γε, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον (Ἐκκλησ. Ἱστορ. Βιβλ. ΙΗ', 52), » Ἰάκωβος, ἐξ οὗ ἡ τῶν Ἰακωβιτῶν αἵρε» σις, Σύρος τὸ γένος, ἐπὶ Μαυρικίου ἀκμάσας (573-» 602), . . . Τζάντζαλος οὕτωσι ἐπωνόμαστο, διὰ » τὴν ἄκραν, ὥς γε οἶμαι, εὐτέλειαν. « Καὶ Β'. ὅτι αὐτὸν τοῦτον τὸν Τζάντζαλον ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος, ὁ ποιητὴς τοῦ ᾀσματικοῦ κανόνος τῶν Πατέρων τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, μετέφρασε, διὰ τὸ εὔφημον πάντως, Κ έ ν τ ο ν ο ν (» Οἱ Ἰακώβου ἔχοντες τοῦ » Κεντόνου ἐπίκλησιν, τοὔνομά τε τούτου ἑαυτοῖς ἐγ-» γράφοντες κτλ. «), ἐκ τοῦ Λατινικοῦ πάντως Cento, Κέντρων, φόρεμα συνεῤῥαμμένον ἀπὸ πολυποίκιλα κουρέλλια (τσάτζαλα), ὅθεν ἀναμφιβόλως καὶ τὸ Ἰταλ. Cencio.

Στίχ. 569. » Καὶ ἂς φέρουσι συλίγουρδον, καὶ ἂς βάλουσιν ἀπέσω. » Εἴπομεν ἀνωτέρω (στίχ. 166. τοῦ Α'. ποιήματος) ὅτι τὸ Σ υ λ ί γ ο υ ρ δ ο ν φαίνεται νὰ ἦνε τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ἐκεῖ Σύσγουδον. Αὐτὸ τοῦτο ὑπώπτευσε καὶ ὁ σοφὸς Σχολιαστὴς εἰς τὸν Β'. Τόμ. τῶν Ἀτάκτων του. Ἐνταῦθα προσθέτω μόνον ὅτι τὸ ἥδυσμα τοῦτο περὶ οὗ ὁ λόγος ἢ εἶχε δύο ὀνόματα, ἢ τὸ ἓν ἦν ἐσφαλμένον ἀντὶ τοῦ ἄλλου, καὶ πιναθῶς, τοῦτο μᾶλλον ἀντὶ ἐκείνου.

Στίχ. 597. » Διέβη τὸν Ἀκτουάριον, διέβη τὸν Κανίκλην (διάφορ. γρφ. » ἢ καὶ τὸν Κανικλείου«).» Ἡ δευτέρα αὕτη γραφὴ ἤθελεν ἀφήσῃ ἴσως ἀμφιβολίαν, ἐὰν ὁ Καλλικλῆς, τὸν ὁποῖον ἀντικατέστησεν ὁ Σχολιαστὴς, ἔχῃ χώραν ἐδῶ, καὶ ἴσως ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ λόγος εἶνε περὶ ἀξιωματικοῦ τινος τῆς Αὐλῆς (Ἐ π ὶ τ ο ῦ) Κ α ν ι κ λ ε ί ο υ), ὅς τις ἦτο συγχρόνως καὶ ἰατρὸς ἐπίσημος. Ἀλλὰ τὸ ἑξῆς χωρίον Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, τὸ ὁποῖον, καίτοι σχοινοτενὲς, ἀντιγράφω ὁλόκληρον, δικαιολογεῖ τοῦ Σχολιαστοῦ τὴν εἰκασίαν, καὶ μᾶς γνωστοποιεῖ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ περιφήμου τότε τούτου ἰατροῦ. Ἡ Πορφυρογέννητος βασιλὶς διηγεῖται τὴν τελευταίαν ἀσθένειαν τοῦ πατρός της. » Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ (λέγει) τῶν Ἰ-» ατρῶν οὐδὲ συνίεσαν ὅλως τὴν ἐπερχομένην ἡμῖν » ἀπειλὴν ἐντεῦθεν. Ὁ δέ γε Καλλικλῆς Νικόλαος (*), » οὑτωσὶ γὰρ προσηγορεύετο, μάντις ἦν ἡμῖν τῶν ἀ-» πευκταίων κακῶν, καὶ πτοεῖσθαι ἔλεγε μὴ κτλ . . » Οὐδεὶς μέν τοι τηνικαῦτα, πλὴν τοῦ Καλλικλέους » τὴν διά τινων καθαρσίων κένωσιν προὐτεθύμητο . . » Οἱ δὲ πλείους, καὶ μᾶλλον ὁ Παντεχνὴς Μιχαὴλ, » παντελῶς ἀπεῖργον τὴν κάθαρσιν...Παρὴν δὲ κἀγὼ, » ἐφ' ᾧ τοῖς τῶν ἰατρῶν λόγοις διαιτῆσαι . . καὶ τοῖς » τοῦ Καλλίκλη (**) κἀγὼ συνεθέμην λόγοις. Τῶν » πλειόνων ὅμως ἡ ψῆφος ἐκράτει, (Ἀλεξιάδ. κεφ. ΙΕ » περὶ τὸ τέλος). Πρὸς τὸν Καλλικλῆν τοῦτον, τοῦ ὁποίου καὶ τὰ ἰαμβεῖα ποιήματα περὶ πολλοῦ ποιεῖται Γρηγόριος ὁ Κορίνθου ἐν τῷ περὶ συντάξεως, ἐπιγράφονται καὶ τέσσαρες ἐπιστολαὶ (38,39,50, καὶ 57.) Θεοφυλάκτου τοῦ Βουλγαρίας

Στίχ. 605. » Τὸν δεύτερον στίχον τοῦ ἄλλου ἀντιγράφου » Γηροκομὴν καλούμενος καὶ τρίτον, Δέσποτά μου, « δὲν εἶνε (λέγει ὁ Κοραῆς) εὔκολον νὰ ἐννοήσῃ τις, καὶ ἂν διορθώσῃ τὸ Γηροκομὴν εἰς Γηροκομεῖν. « Ἀλλὰ διορθώσεως δὲν ἔχει, νομίζω, οὐδεμίαν ὁ στίχος ἀνάγκην· διότι τὸ Γηροκομὴν ἢ Γηροκόμιν εἶνε λέξις συνειθιζομένη καὶ τώρα εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς ὄνειδος τῶν παρατρεφομένων ἀχρήστων καὶ ὀκνηρῶν, ὡς δῆθεν γηροκομουμένων.

Στίχ. 614. » Ἡ σάρξ μου ἐκεφαλίασεν ἀπὸ τῆς ἀλουσίας. « Ἐσφαλμένην ἀδιστάκτως κρίνας ὁ Σχολιαστὴς τὴν γραφὴν, ἐνταῦθα μὲν ἐπρόβαλε διόρθωσιν τὸ *Ἐκνεφαλίασεν* ἢ *Ἐγναφαλίασε*, παντάπασιν ἀνεπιτυχῶς· εἰς δὲ τὸν Β'. τόμον τῶν Ἀτάκτων συνεῖδε μὲν τὴν ἀληθῆ λέξιν Ἐ κ ε λ ε φ ί α σ ε ν, ἀλλ' ἀμφιβάλλων ἂν αὕτη παρεφθάρη ἐκ τοῦ Ἐλεφαντίασε, καὶ προέκρινε μᾶλλον τὴν ἀπὸ τοῦ Κελύφους παραγωγήν. Ἀλλ' εἶνε ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ Ἐ λ ε φ α ν τ ί α σ ε, καθὼς ἔλεγον καὶ Κ ε λ ε φ ὸ ν τὸν λεπρὸν, τὸν ἐλεφαντιῶντα, καὶ Κ ε λ ε φ ί α σ ι ν τὴν ἐλεφαντίασιν. » Ἐλέφας λέγεται, ὅπερ λέ-» γουσιν οἱ ἰδιῶται κελεφίασιν, » λέγει ὁ Θεοφ. Νόκ. Τόμ. Β'. σελ. 216.

Στίχ. 623. » Ἐκὼν ἐξέρχομαι Μονῆς ἐκ τῆς τοῦ Φιλοθέου. « Ὁ Σχολιαστὴς ἐπροτίμησε τὴν τοῦ ἑτέρου χειρογράφου ἀνάγνωσιν, ὅπου ἡ Μονὴ ἐπιλέγεται » τοῦ κυροῦ Θεοφίλου. « Ἀλλ' εἰς τοῦτο, παρεκτὸς ἄλλων τοπογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν δυσκολιῶν (τὰς ὁποίας θέλομεν ἐν ἄλλοις διασαφήσῃ), ἀντιβαίνει καὶ ὁ 29ος στίχος, ὅπου οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς ταύτης καλοῦνται Φ ι λ ο θ ε ΐ τ α ι.

—o—

Η ΜΕΖΑΡΡΑ.

Τὸ 1692 ἔτος, πολὺ δηλαδὴ πρὶν λάβωσι τὰ Ὀθωμανικὰ ἤθη τὴν αἰσίαν ἐσχάτην μεταβολὴν αὐτῶν, συνέβη τὸ ἑξῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Μόλις πρὸ μιᾶς περίπου ὥρας, ἀνατείλας ὁ ἥλιος ἐπὶ τῶν Μιναρέδων τῆς λαμπρᾶς ταύτης πόλεως, δὲν εἶχεν εἰσέτι ὑπερπηδήσει τοὺς κασσιτερίνους ὑψηλοὺς θόλους τοῦ γηραιοῦ Σεραγίου· ὁ δὲ Ἰμάμης, ὄρθιος καὶ ἀκίνητος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Τζαμίου, ἔδιδε μακρὰν τὸ σημεῖον τῆς προσευχῆς, ἥτις προαγγέλλει τὴν ἔναρξιν τῆς ἡμέρας, καὶ οἱ φύλακες τοῦ χαρεμίου ἠγρύπνουν σιωπηλῶς μόνοι, παρὰ τὰς δαμασκινὰς θύρας, ἐνῷ ὁ φιλήδονος Σουλτάνος καὶ αἱ ὡραῖαι του γυναῖκες ἡσύχως ἠγείροντο ἐκ τοῦ μακροῦ ὕπνου των.

Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τῆς σκυθρωπῆς οἰκοδομῆς, ἐφαίνετο εἷς μόνος ἐξώστης, καταπετάσματι κεκλυσμένος, ὄπισθεν δὲ μεγαλοπρεποῦς μεταξωτῆς

(*) Κατωτέρω λέγει περὶ αὐτοῦ. » Τρεῖς μὲν γὰρ ἦσαν » οἱ κορυφαῖοι τῶν ἰατρῶν, ὅτε ὑ π ε ρ φ υ ὴ ς Νικόλαος ὁ » Καλλικλῆς κτλ. « (**) Παρατηρητέος ὁ τονισμὸς καὶ σχηματισμὸς τοῦ ὀνόματος, τὸν ὁποῖον ἄλλως ἤθελε νομίσῃ τις ἐσφαλμένον, ἐὰν δὲν συνεφώνει μὲ τὸν τοῦ στίχου τοῦ Πτωχοπροδρόμου.

σκηνῆς, ἐκάθητο γυνὴ μεταξὺ δύω αἰχμαλώτων, καὶ αἱ ἰδιότροποι ὀρέξεις της ἠσχόλουν τὰς φιλέργους των χεῖρας.

Ἡ γυνὴ αὕτη ἦτον ἡ ὡραία Μεζάῤῥα, εὔνους τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτου, βοηθουμένη παρὰ τῶν αἰχμαλώτων εἰς τὸν καλλωπισμόν της, ὅστις ἀρχίσας πρὸ μιᾶς περίπου ὥρας, ἔμελλε να διαρκέσῃ μέχρι τῆς μεσημβρίας.

— Ἀκόμη καὶ τούτους τοὺς μαργαρίτας εἰς τὴν κόμην μου, εἶπεν ἡ ἀγέρωχος θεωροῦσα εἰς τὸ κάτοπτρον.

— Καὶ τοὺς σμαράγδους τούτους περὶ τοὺς βραχίονάς μου, ἐπρόσθεσε, μὲ φαντασιώδη φιλαρέσκειαν.

Τόσον δὲ βραδέως προέβαινεν ὁ καλλωπισμός της, ὥστε παρήρχετο ἓν τέταρτον περίπου τῆς ὥρας ἕως οὗ θέσῃ ἓν περιδέραιον, τὸ ὁποῖον κατέθραυεν εὐθὺς ἀνυπομόνως, ἅμα δὲν τῇ ἤρεσκεν· ἀκολούθως δὲ λαμβάνουσα καὶ ἀποῤῥίπτουσα μαργαρίτας καὶ ψέλλια, ἐδοκίμαζεν ἀκαταπαύστως διάφορα κοσμήματα, ἔθετεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της περὶ τὰ εἴκοσι καλύμματα ἀλληλοδιαδόχως, ἀφίνουσα καὶ λαμβάνουσα αὐτὰ, καὶ μὲ ἰσαρίθμους ἐπωμίδας περιέβαλλε τὸ ἀνάστημά της, πρὶν ἀποφασίσῃ νὰ ἐκλέξῃ τὴν μᾶλλον εἰς αὐτὴν ἁρμόζουσαν. Αἱ δ' αἰχμάλωτοι ἐν τοσούτῳ ὑπήγαινον καὶ ἤρχοντο ἀδιακόπως, Μαύρη δέ τις, μεταφέρουσα τὰ ἀδαμαντοῦχα ἐβένινα κιβώτια, ἔλεγε καθ' ἑαυτὴν, ταπεινῇ τῇ φωνῇ·

— Τί ἔχει ἄρα, τὴν πρωΐαν ταύτην, ἡ μεγαλοπρεπής μας Αὐτοκρατόρισσα; καὶ πῶς ὁ ἀστὴρ τοῦ χαρεμίου δεικνύει τοσοῦτον δισταγμὸν περὶ τῆς λάμψεώς του; Μήπως ὁ τρυφηλὸς Σουλτάνος μέλλει νὰ ῥίψῃ τὸ μανδύλιον εἰς ἑτέραν τινά; ἢ ἄρα μήπως .... εἰς ἐραστήν τινα ἡ Μεζάῤῥα νὰ προθυμοποιῆται νὰ φανῇ τόσον ὡραία.

Μεταξὺ δὲ τῶν αἰχμαλώτων, γυνή τις πρὸ πάντων, παρετήρει ἀνησύχως τὰς κινήσεις τῆς εὐνοουμένης, ἥτις ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν τὴν ἐσυμβουλεύετο διὰ βλέμματος, ζητοῦσα τὴν συγκατάθεσίν της, διδομένην ὅμως μετὰ μεγάλης δυσκολίας. Ἡ νέα Ἑλληνὶς (τῆς ὁποίας ἡ καταγωγὴ εἰκονίζετο ἐπὶ τῶν τελείων χαρακτήρων θελκτικοῦ προσώπου) ἀπεκρίνετο εἰς τὰ ἐρωτηματικὰ μειδιάματα τῆς Κυρίας της, διὰ δειλοτάτων κινημάτων, δεικνύουσα ὅτι ἤθελεν ἀποδοκιμάσει, ἐὰν εἶχε τὴν τόλμην, τὰς φιλαρέσκους προσπαθείας, ἃς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ· ἡ δ' ἀφελὴς ἔκπληξίς της ἐφαίνετο ὡς μεταβαλλομένη εἰς ζηλότυπον τρόμον, ὁσάκις ἡ εὔνους ἐφαίνετο εὐχαριστημένη δι' ἑαυτήν.

Τέλος ὁ μακρὸς καλλωπισμὸς ἐτελείωσε, δύω δὲ μαῦραι ἔφερον κάτοπτρον πλησίον τοῦ ἐξώστου, καὶ ἡ Μεζάῤῥα ἐνωπτρίσθη μὲ φιλάρεσκον εἴησιν. Τῳόντι δὲ ἠδύνατο νὰ ἦναι βεβαία περὶ τῶν θελγήτρων της, διότι οὐδέποτε τοιαύτη τέχνη δὲν τ' ἀνέπτυξε περισσότερον. Οὐδέποτε κόμη μελανωτέρα δὲν εἶχε καλύψει λευκοτέρους ὤμους· οὐδέποτε μεταξωτὰ ἢ χρυσᾶ πέδιλα δ' εἶχον περικλύσει πόδας μικροτέρους· οὐδέποτε χιτὼν διαφανὴς δὲν εἶχε περιχυθῇ εἰς ἀνάστημα εὐκαμπτότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον· καὶ οὐδέποτε χαριέστερα καὶ γλύπτου ἀξιώτερα μέλη δὲν εἶχον διαγραφῇ ὑπὸ τὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος. Πάντες ἐθαύμασαν τὴν εὐνοουμένην, ὡς καὶ αὐτὴ ἑαυτὴν, ἡ δὲ Ἑλληνὶς αἰχμάλωτος, λησμονήσασα πᾶσαν περίσκεψιν, παρεδόθη εἰς ἀκάθεκτον ἔκστασιν. Ἀλλ' ἡ Μεζάῤῥα τὴν ἀπέσπασε τοῦ ἡδέως τούτου ῥεμβασμοῦ, ἐμποδίσασα αὐτὴν δι' ἀδιοράτου κινήματος, ἐνῷ ἀπέπεμπε δι' ἑνὸς βλέμματος τὰς ἄλλας γυναῖκας.

— Μεῖνον, φίλε Ἕλλην, τῇ εἶπε μὲ τρυφερότητα ἡγεμονικήν.

Μεῖνας δὲ μόνος μετὰ τῆς εὐνοουμένης, ὁ εἰς αἰχμάλωτον μεταμορφωμένος ἐραστὴς, ἐῤῥίφθη εἰς τὰ γόνατά της. . . .

— Ὢ Μεζάῤῥα, πόσον ὡραῖα εἶσαι! τῇ εἶπεν ἑνόνων τὰς χεῖράς του.

— Εὐχαριστεῖσαι, φῶς τῆς ψυχῆς μου; ἀπεκρίθη ἡ Μεζάῤῥα μὲ φωνὴν βαθεῖαν· Ἂς εἶναι δεδοξασμένος ὁ Προφήτης, ἐὰν εἶμαι τῳόντι ὡραία, εἶπεν εὐθὺς, μὲ βαθὺν στεναγμόν.

— Μάλιστα, ἐὰν δι' ἐμὲ μόνον εἶσαι ὡραῖα, εἶπεν ὁ Ἕλλην, ἀρχίζων πάλιν ν' ἀνησυχῇ· ἀλλ' ἐὰν δὲν εἶσαι δι' ἐμὲ, Μεζάῤῥα; . . .

— Ἕλλην, δὲν εἶμαι τῳόντι δι' ἐσὲ, εἶπεν ἡ εὔνους, σείουσα τὴν κεφαλήν. Ἀκούεις! εἶπε ζωηρῶς, προσπαθοῦσα νὰ παρηγορήσῃ τὸν δυστυχῆ.

Θεῖσα δὲ ἕνα δάκτυλον ἐπὶ του στόματός του, διὰ νὰ τὸν παραστήσῃ καλήτερον ὅτι ἔπρεπε νὰ σιωπήσῃ, τῷ ὡμίλησεν ὡς ἀκολούθως, ἐνῷ οὗτος ἔπαιζε μὲ τὴν κόμην της.

— Σὲ ἀγαπῶ, Ἕλλην, σὲ μόνον ἀγαπῶ, καθότι ὄχι μόνον εἶσαι νέος καὶ ὡραῖος, ὄχι μόνον διότι κατὰ τὴν παιδικήν μας ἡλικίαν εἴχομεν τὰ αὐτὰ παιγνίδια εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ διότι εἶσαι εὐγενὴς καὶ ὑπερήφανος, ὡς καὶ ἐγὼ αὐτὴ, ἑνόνων τὴν ἀνδρείαν μὲ τὴν χάριν καὶ τρυφερότητα. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἔλαβες τὸ ἀνεμιστήριόν μου, παρὰ τὸ κατώφλιον τοῦ λουτροῦ, ἀψηφῶν τὸ κατὰ τῆς κεφαλῆς σου ἐγειρόμενον ξίφος, ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας, Ἕλλην, ἔγεινα ὅλως ἐδική σου. Ἐπενόησα τολμηρὸν τέχνασμα διὰ νὰ σὲ εἰσάξω μέχρις ἐμοῦ, τὸ αὐτὸ μὲ καθιστᾷ ἀναντιῤῥήτως ἀξίαν ἐμπιστοσύνης, προτιμῶ δὲ μᾶλλον ἕνα ταχὺν ἀσπασμὸν ἐκ τῶν χειλέων σου, ὑπὸ τὸν ἀπειλητικὸν πέλεκυν τῶν μαύρων αἰχμαλώτων, παρὰ τὰ ἐνδοξότατα θωπεύματα τοῦ Σουλτάνου, ἐνώπιον ὅλων τῶν ἀντιπάλων μου. Ἀλλὰ σὺ γνωρίζεις τί εἶναι ὁ Σουλτάνος! Εἶναι ὁ ἀρχηγὸς, ὁ ἀνώτατος Ἄρχων, καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐθνῶν βασιλεὺς, καὶ (δύνασαι νὰ μ' ἐνοήσῃς, φίλτατε) ἐὰν δὲν ἀγαπῶ τὸ ἄτομόν του, ἀγαπῶ ὅμως τὴν εὔνοιάν του, διότι, ἐνῷ ἤμην αἰχμάλωτος, καθὼς αἱ ἄλλαι, διὰ ταύτης κατέστην σχεδὸν βασίλισσα, ἐξησφάλισα τὴν δόξαν μου καὶ τὴν ἰσχὺν μου, καὶ τέλος διὰ ταύτης συνευτυχοῦμεν, διότι εἶμὶ ἐλευθέρα-

— Εὐτυχοῦμεν, Μεζάῤῥα! διέκοψεν ὁ Ἕλλην μὲ ὕφος δύσπιστον.

— Ναὶ, φίλε μου, εὐτυχοῦμεν! Ἐὰν δὲν ἤμην εὔ-

νους τοῦ Ἀχμέτου, δεν θὰ εἶχον ἰδιαίτερον κατάλυμα εἰς τὰ ἀνάκτορα ταῦτα, ἀλλ' ἤθελον διάγει τὴν ζωήν μου μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν εἰς τὸ Σεράγιον, φυλαττομένη καθὼς αὗται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ἑπομένως μὴ οὖσα οὐδέποτε μόνη καὶ ἐλευθέρα, ἑπομένως ποτὲ μετὰ σοῦ. Σὺ ὁ ἴδιος δὲν θὰ ἦσο δοῦλός μου, ἀλλὰ δοῦλος ὅλων. Δὲν θὰ ἐβλεπόμεθα τότε, εἰμὴ μόνον ἐνώπιον τῶν φυλάκων ἢ τοῦ Βασιλέως, εις δὲ τὸ πρῶτον σημεῖον συνεννοήσεως, ἡ κεφαλή σου θὰ ἐκόπτετο.

— Δὲν θὰ βλεπώμεθα πλέον! ἀνέκραξεν ὁ νέος Ἕλλην, δεικνύων, ὅτι ἐφοβεῖτο τὴν δυστυχίαν ταύτην περισσότερον παρὰ τὸν θάνατον.

— Μάλιστα θὰ βλεπώμεθα πάντοτε, ἀλλ' ἐν ὅσῳ εἶμαι εὐνοουμένη, ἀπεκρίθη ἡ Μεζάῤῥα, σφίγγουσα τὴν χεῖρά του τρυφερῶς.

— Λοιπόν, εἶπεν ὁ Ἕλλην, τί ἔχομεν τότε νὰ φοβώμεθα;

— Καί μήπως ἡ Βασίλισσα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γείνῃ πάλιν ὑπήκοος! ἀπεκρίθη ἡ εὐνοουμένη μὲ βαθὺν στεναγμόν.

— Ὑπήκοος, Σύ, Μεζάῤῥα! Πῶς; τοῦτο; εἰπέ, τί ἐννοεῖτε μ' αὐτό;

— Νέαι γυναῖκες ἐκομίσθησαν εἰς τὸ χαρέμι πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν· μία ἐξ αὐτῶν, φίλε μου, εἶναι τόσον ὡραία, ὅσον καὶ ἐγώ! Μὴ ἀπορῇς..... τὴν εἶδα! Εἶναι Κιρκασία, προσαχθεῖσα παρά τινος πειρατοῦ. Ἔχει δὲ τρία μεγάλα προτερήματα, ἡ δυστυχής! γνωρίζει δηλαδὴ νὰ παίζῃ κιθάραν, χορεύει ὡς Βαϊαδέρα, καὶ εἶναι τοσοῦτον φιλόδοξος, ὥστε μοὶ καθίσταται ἐπίφοβος. Ὁ Ἀχμέτης ἰδὼν αὐτὴν ἐμειδίασεν, ἐκεῖνος, ὅστις πρὸ ἐμὲ μόνην ἐμειδία· ὅθεν διέταξε σήμερον τὴν συγκάλεσιν ὅλου τοῦ Σεραγίου. Τοιαύτη ὁμήγυρις δὲν θὰ ἦναι τελετή, Ἕλλην, ἀλλὰ συναγωνισμὸς μεταξὺ τῆς Κιρκασίας καὶ ἐμοῦ. Ὁ Σουλτάνος μοὶ τὸ εἶπε δι' ἑνὸς βλέμματος, καὶ πρόκειται νὰ νικήσω ἢ νὰ καταβληθῶ, νὰ γίνω πάλιν δούλη, τῶν ἄλλων σύνδουλος· Νὰ γείνω δούλη, φίλτατε. Τὸ ἐννοεῖς; ἀφοῦ ἤμην ἡ πρώτη μεταξὺ πασῶν ἐπὶ ὁλοκλήρου ἔτους, νὰ γείνω τῶν ἄλλων ὁμοία! Ἀφοῦ ἀπήλαυσα πάντων συγχρόνως, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔρωτός σου, ν' ἀνεχθῶ, νὰ ἀπωλέσω ὅλα ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν ἔρωτα! Διότι θὰ σὲ χάσω, σὲ λέγω, ἐὰν ἡ καρδία τοῦ Σουλτάνου μοὶ ἀφαιρεθῇ. Βλέπεις ἤδη, ὦ Ἕλλην, ἐὰν πρέπῃ νὰ ἦμαι ὡραία, καὶ ἐννοεῖς ὅλον αὐτὸν τὸν καλλωπισμόν, εξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ τύχη μας.

— Ἐννοῶ, εἶπεν ὁ νέος Ἕλλην, κλίνας μὲ ἐνδόμυχον συγκίνησιν. Δὲν συμμερίζομαι ὅμως τοὺς φόβους σου, Μεζάῤῥα, ἐπρόσθεσεν ἐγείρων τὴν κεφαλήν. Δεν ἀρκεῖ νὰ φανῇς, ὅπως μηδενίσῃς ἅμα τὴν φθονουμένην ταύτην ἀντίπαλον; καὶ ἂν ὁ Ἀχμέτης τυφλωθείς, προτιμήσῃ τὴν Σελήνην ἀντὶ τοῦ Ἡλίου, δὲν ἔχομεν ἄλλην τινὰ νίκην νὰ κερδίσωμεν, καὶ φέροντες τὸν ἔρωτα ἡμῶν νὰ φύγωμεν ὁμοῦ ἐκ τοῦ Σεραγίου;

— Νὰ φύγωμεν ἐκ τοῦ Σεραγίου, δυστυχῆ φίλε! Ἐπειδὴ ὁ ἔρως σὲ εἰσήγαγεν ἐνταῦθα, ἐλπίζεις ὅτι καὶ θὰ σ' ἐξαγάγῃ πάλιν; Φεῦ! μὴ μεγαλύνῃς κινδύνους, ὧν τὸ τέρμα θὰ φθάσῃ ταχύτατα, ἀλλ' ἐνθυμοῦ μόνον ὅτι ἐντεῦθεν μόνον ἐγκαταλείπουν οἱ αἰχμάλωτοι τοὺς ἐπιφόβους τούτους τόπους.....

Καὶ ἡ εὔνους ἔδειξε τὸν ἐξώστην, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἠκούετο μυκωμένη ἡ θάλασσα· ἀλλ' ὁ Ἕλλην ἀπεκρίθη εἰς τὸ τρομερὸν τοῦτο κίνημα διὰ μειδιάματος περιφρονητικοῦ, ἀμφότεροι δὲ ἐχωρίσθησαν ταχέως, ἠχήσαντος τοῦ τυμπάνου τοῦ συγκαλοῦντος τὰς Σουλτάνας.

Η

Ὁ Βασιλεὺς τῶν Βασιλέων, ὁ προσφιλέστατος τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰκοστὸς πέμπτος Σουλτάνος, Ἀχμέτης Β'. ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου του, ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς αὐλῆς του. Ὁ θρόνος οὗτος εἶναι μέγα ἀνάκλιντρον διάχρυσον καὶ διάλιθον· ἡ οἰκογένειά του δὲ συνέκειτο ἐκ πεντήκοντα υἱῶν, ἐνδεδυμένων πρασίνας τιάρας, ἡ δὲ αὐλὴ περιελάμβανε διακοσίας γυναῖκας, τὰς ὡραιοτέρας τοῦ κόσμου. Ἔχων τὴν χεῖρά του ἐπὶ τῆς μαύρης του γενειάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἡλικία ἤρχιζε μιγνύουσα βαθμηδὸν τρίχας τινὰς ἀργυρᾶς, ὁ Ἀχμέτης ὠσφραίνετο ἀρωματικῆς εὐωδίας, περιμένων τὴν εὐνοουμένην καὶ τὴν Κιρκασίαν.

Ἄπειροι δὲ χοροὶ ποικίλλοι ἐξετελοῦντο ἐνώπιον αὐτοῦ, χωρὶς νὰ προσέχῃ αὐτοῖς, καὶ τότε μόνον ἀνήγειρε τὸ πλατὺ μέτωπόν του, ὁπόταν παρουσιάσθησαν αἱ δύω ἀντίπαλοι.

Ἡ Κιρκασία ἤρχετο μόνη, ἡ δὲ εὐνοουμένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς θεραπείας της. Ὁ στολισμὸς τῆς πρώτης ἦτον ἁπλοῦς, ὁ δὲ τῆς δευτέρας ἐπιτετηδευμένος, ἀμφότεραι δὲ, κατὰ διαταγὴν τοῦ φιληδόνου Σουλτάνου, ἤρξαντο τοῦ χοροῦ συγχρόνως. Ἄξιαι ἀντίζηλοι τῳόντι! διότι ἀμφότεραι ἦσαν ἀξιοθαύμαστοι.... ἡ συγκίνησις ἀνεδείκνυε τὴν μίαν τερπνοτέραν, ἡ δὲ οἴησις καθίστα τὴν ἄλλην ὑπαρηφανοτέραν...... ἡ πικρὰ ἀντιζηλία, εἰκονιζομένη ἐπὶ τῶν προσώπων των, ἀντέκειτο πρὸς τὴν γλυκεῖαν ἁρμονίαν τῶν βημάτων των, καὶ ἑκάστη προσήλου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ ἴδῃ μήπως παρατηρῇ τὴν ἐχθράν της. Ἡ ψυχρὰ καὶ ἀπαθὴς προσοχὴ τοῦ Ἀχμέτου, ἐμερίζετο κατ' ἀρχὰς ἀδιαφόρως, εἰς τα τὴν ξένην καὶ τὴν εὐνοουμένην· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ ὀφθαλμός του ζωηρότερος γενόμενος, μένει ἐπὶ τῆς Μεζάῤῥας..... προσηλοῦται σταθερῶς ἐπ' αὐτῆς, καὶ ἐκ τούτου ἡ μὲν εὐνοουμένη ἐνθαῤῥυνομένη ἐπαυξάνει τὴν χάριν καὶ τὴν προθυμίαν, ἀναπτύσσουσα θέλγητρα ἄγνωστα, ἡ δὲ ἀντίπαλός της ἐννοεῖ ἀφ' ἑαυτῆς ὅτι ἡ νίκη τὴν ἐγκαταλείπει. Διὰ μιᾶς σβέννυνται τὰ τερπνὰ ὄνειρα καὶ αἱ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδες της, αἱ παρειαί της ὠχριοῦν, καὶ οἱ πόδες της κλονίζονται. Ἡ εὔνους θὰ μένῃ εὔνους, ἡ δὲ αἰχμάλωτος, θὰ μείνῃ αἰχμάλωτος! Ἡ Μεζάῤῥα ἠδύνατο τοῦ λοιποῦ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἔρωτά της καὶ τὸν νέον τοῦτον θρίαμβον τῆς φιλοδοξίας της! Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Ἀχμέτης, ζητήσας εἰς τὴν ζώνην του τὸ εὐω-

δες ἔμβλημα τῆς εὐνοίας του, καὶ ἐξαγαγὼν αὐτὸ τὸ ἐξεδίπλωσε βραδέως, ἔχων πάντοτε προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς του ἐπὶ τῆς ὡραίας εὐνοουμένης· τείνας δὲ αὐτὸ πρὸς αὐτὴν, καὶ μειδιῶν, ἔμελλε νὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ πρὸ τῶν ποδῶν της .... ὁπότε αἰφνηδίως ἠκούσθη γογγυσμός .....

Ἀνέπεμψε δὲ τοῦτον ἡ Κιρκασία, ἥτις ἐκτὸς ἑαυτῆς καὶ λειποθυμοῦσα ἐκ τῆς λύπης καὶ τῆς αἰσχύνης, κινδυνεύουσα δὲ νὰ πέσῃ ἡμιθανὴς εἰς τὰ γόνατα τῆς ὑπερηφάνου της ἀντιπάλου, μόλις ἀνέλαβεν ὀλίγην δύναμιν, καὶ προὐχώρησε βήματά τινα πρὸς τὸν θρόνον, ὅπου λειποψυχοῦσα καὶ ἡττημένη, ἐκάθησενἐπὶ τῆς τελευταίας βαθμίδος τοῦ διβανίου. Ἀλλ᾽ αὐτὴ ἡ πτῶσίς της εἵλκυσε πρὸς αὐτὴν βλέμμα τοῦ Κυρίου, τὸ δὲ βλέμματοῦτο τοσαῦτα νικηφόρα θέλγητρα ἀπήντησεν εἰς αὐτὴν, ὥστε ἀπέναντι αὐτῶν, πάντα τὰ λοιπὰ ἠμαυρώθησαν, ὡς ἀσθενὴς λάμψις ἀστέρων ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ· τὸ δὲ συμβολικὸν μανδύλιον, ἀποσπασθὲν τῶν χειρῶν τοῦ Σουλτάνου, μετέβη εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὡραίου του θύματος, καὶ ἀνεκάλεσεν αὐτὸ αἴφνης εἰς τὴν ζωήν.

Τότε ἡ Μεζάῤῥα ἰδοῦσα τὸ τρομερὸν τοῦτο δυστύχημα, ἐλειποθύμησε καὶ μετεφέρθη ἐκεῖθεν ἀναίσθητος, ἐνῷ ἀφ᾽ ἑτέρου ὁ Ἀμμέτης ἀνεζωογόνησε τὴν τὴν ἀντίπαλόν της.

III.

Τὴν ἐπάρατον ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἐκείνη, ἥτις ὑπῆρξε Βασίλισσα, ἀλλ᾽ ἤδη δὲν ἐσήμαινε πλέον τίποτε, ἐκάθητο ἐντὸς σκιάδος τοῦ τελευταίου ἀσύλου της, κειμένης εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν κήπων, καὶ περιέμενε τὴν μεταξὺ τῶν λοιπῶν δούλων συγκατάλεξίν της. Ἐνόσῳ δὲ ὠφελουμένη ἐκ τῆς στιγμιαίας της μοναξίας παρέβαλλε τὸ ἐκπνεῦσαν μεγαλεῖόν της πρὸς τὴν μέλλουσάν της ταπείνωσιν, πᾶν ἄλλο αἴσθημα ἐξηλείφετο ἐκ τῆς ψυχῆς της, ἀπέναντι τῆς λύπης καὶ τῆς ἐκδικήσεως. Ἡ ἀδυσώπητος εἰκὼν τῆς θριαμβευσάσης ἀντιπάλου τῇ ἀφῄρει καὶ αὐτὴν τὴν γλυκεῖαν ἐνθύμησιν τοῦ ἐραστοῦ της, ὁπότε εἶδε τὸν νέον Ἕλληνα, ἀνοίγοντα ἐλαφρῶς τὴν θυρίδα τῆς σκιάδος.

Ἕλλην! ἀνέκραξε σκιρτῶσα, εἶναι ἀληθὲς ὅτι σ᾽ ἐπαναβλέπω;

— Τελευταίαν φορὰν, Μεζάῤῥα. Μ᾽ ἐπεφόρτισαν νὰ σ᾽ ἐπαναφέρω μεταξὺ τῶν γυναικῶν.

— Σὺ, νὰ μ᾽ ἐπαναφέρῃς εἰς τὸ χαρέμι! Ἆ! αὐτὴ μόνη ἡ νέα λύπη μοὶ ἀπελείπετο .....

— Μὴ παραπονεῖσαι διὰ τὴν ἐδικήν σου, πρὶν μάθῃς τὴν ἐδικήν μου, Μεζάῤῥα. Μένω εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τὴν ὁποίαν ἐξετέλουν πλησίον σου, καὶ μεταβαίνω εἰς τὰς διαταγάς....

— Μὴ τελειώσῃς, δυστυχῆ! διέκοψεν ἡ δυσμενὴς, θέτουσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ προσώπου της.

— Λοιπὸν ἀκόμη καὶ τώρα θεωρεῖς ἀδύνατον τὴν φυγήν μας; ἠρώτησεν ὁ νέος ἐντόνως, προσηλῶν τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τοὺς τῆς ἐρωμένης του.

Τὴν στιγμὴν ταύτην διεκόπησαν ἀπὸ κρότον βημάτων ἐπὶ τῆς ἄμμου· ἦτον δ᾽ ἡ νέα εὐνοουμένη, ἐν τῷ μέσῳ τῆς θεραπείας της, ὁδηγουμένη παρὰ τοῦ ἰδίου Ἀχμέτου εἰς τὸ οἴκημά της.....

Ἡ Κιρκασία, διερχομένη διὰ τῆς ἡμιηνεῳγμένης σκιάδος, ἀνεγνώρισεν ἐκείνην, ἣν ἔμελλε ν᾽ ἀντικαταστήσῃ, καὶ τῇ ἔῤῥιψε πλάγιον βλέμμα, ὃ ἐπλήγωσε τὸ στῆθος της σκληρότερον πυροβόλου. Ἡ Μεζάῤῥα ᾐσθάνθη τὸ αἷμά της σταματῆσαν εἰς τὰς φλέβας της, καὶ εἶδος θανατηφόρου σκοτοδινίας ἐπῆλθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της, ὥστε ἐνόμισεν ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκπνεύσῃ. Οὐδέποτε εἶχεν ὑποφέρει τοιοῦτόν τι.

— Βάσανοι ἐπὶ βασανων, Ἕλλην, εἶπε σφίγκουσα μὲ παραφροσύνην τὸν βραχίονα τοῦ νέου Ἕλληνος. Ἡ ἐκδίκησις τοῦ Θεοῦ σὲ προσκολᾷ εἰς ταύτην τὴν ἐπικατάρατον.... Ἀλλ᾽ ἔστω. ἂς γείνῃ λοιπὸν ἡ αἰχμάλωτος δήμιος, καθὼς ἡ δέσποινα. Νὰ λάβῃς ἀπὸ τὴν μαύρην δούλην τὸν πέλεκύν της καὶ τὸν σάκκον τη; καὶ νὰ μοὶ φέρῃς τὴν κεφαλὴν ἐκείνης ἥτις μοὶ ἀνέσπασε τὴν καρδίαν, καὶ τότε, ἢ φεύγομεν ἢ ἀποθνήσκομεν ὁμοῦ.

Ὁ νέος ἔκλινεν ἄνευ ἑτέρας ἀποκρίσεως, ἠσπάσθη μὲ ζέσιν τὴν τρέμουσαν χεῖρα τῆς Κυρίας του, καὶ τὴν ὡδήγησεν ἐν σιωπῇ εἰς τὸ χαρέμι τῶν δούλων.

IV

Τρεῖς ἡμέραι παρῆλθον, καθ᾽ ἃς ἡ Μεζάῤῥα περιέμενε....

Κεκαλυμμένη δὲ μὲ τὸν πέπλον της, ὡς ὑπὸ σάβανον, κεκρυμμένη ἀπὸ τὰ ὄμματα πάντων εἰς τὰ ἐνδότατα τοῦ χαρεμίου, δὲν ἀνεμίγνυτο ποσῶς εἰς τὰς διασκεδάσεις τῶν γυναικῶν, ἀλλ᾽ ἠσχολεῖτο μόνη νύκτα καὶ ἡμέραν, ν᾽ ἀνοίγῃ θυρίδα τινα, διὰ νὰ ἴδῃ μήπως ἤρχετο ὁ Ἕλλην. Ἐν μιᾷ δ᾽ ἑσπέρᾳ, ὅτε πάντες οἱ περὶ αὐτὴν ἐκοιμῶντο, αὕτη δὲ μόνη ἠγρύπνει μετὰ τῶν βωβῶν φυλάκων, ἡ θυρὶς ἠνεῴχθη ἀφ᾽ ἑαυτῆς, καὶ βραχίων ἐξετάθη πρὸς τὴν νέαν γυναῖκα, κρατῶν σάκκον ὁλοσηρικοῦ χρυσοκέντητον καὶ βαρύν.

— Τέλος εἶπεν ἡ Μεζάρα, σκιρτῶσα ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων τῆς κλίνης της..... Εὐχαριστῶ, Ἕλλην, εὐχαριστῶ! ἐπρόσθεσε μὲ φωνὴν τρέμουσαν.

Καὶ ὁ μὲν σάκκος, βαρὺς ὢν, ἐκύλισε πρὸς τοὺς πόδας της, ὁ δὲ βραχίων ἔγεινεν ἄφαντος, ὄπισθεν τῆς θυρίδος, χωρὶς ν᾽ ἀκουσθῇ ἡ ἐλαχίστη φωνή....

Χωρὶς δὲ να παρατηρήσῃ τὴν τελευταίαν ταύτην περίστασιν, διότι ἦν ἔμπλεως τῆς φιλεκδίκου χαρᾶς της, ἔῤῥιψεν ἄγριον βλέμμα πρὸς τὸ ἐνώπιον αὐτῆς κείμενον νεκρικὸν τρόπαιον, καὶ παρασυρομένη ὑπὸ θηριώδους θριάμβου, εἶπε μὲ φωνὴν ἀσθενῆ, βλέπουσα τὸν ὁλοσηρικὸν σάκκον καὶ φρίττουσα, ὡς εἰκὸς, πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῆς ἔργον·

— Ἰδοὺ λοιπὸν, ἀλλαζῶν γυνή! ἰδοὺ τί σὲ ἔκαμα, ὡραία ἀντίπαλε! ἐξωφλήσαμεν τέλος τὸ πρὸς ἀλλήλας χρέος! Ὁ φιλήδονος ἐκεῖνος αὐθέντης σου, δὲν ἠδυνήθη νὰ σὲ σώσῃ ἐκ τῆς ἐκδικήσεώς μου, ἐνῷ ὁ ἐραστής μου θὰ μὲ ἀπαλλάξῃ τῆς ἐδικῆς του! ἢ ἐὰν ἀποθάνωμεν, θ᾽ ἀποθάνωμεν τοὐλάχιστον ὁμοῦ, ὁ θάνατός μου θὰ ἦναι τοσοῦτον γλυκὺς, ὅτον ὁ ἐδικός

σου ἦν τρομερός! . . . Ἄγε λοιπόν, Κιρκασία! ἄγε, διότι περιμένω τὸν Ἕλληνα.

Βήματα ἐπλησίαζον τῷόντι ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους τῆς θυρίδος, βήματα τόσον ἐλαφρά, ὥστε ἀνδρὸς δὲν ὡμοίαζον.

— Ὁ Ἕλλην δὲν θὰ ἔλθῃ τοῦ λοιποῦ, Μεζάρρα! εἶπεν ἡ Κιρκασία ἐγείρουσα τὸ παραπέτασμα. Δὲν θὰ ἔλθῃ πλέον, καθότι εἶναι πλησίον σου! . . . ἐπρόσθεσε δεικνύουσα τὸν σάκκον.

Ἡ Μεζάρρα τὸν ἤνοιξε φρίττουσα, καὶ ἀναγνωρίσασα τὴν ξανθὴν κόμην τοῦ Ἕλληνος, ἔπεσεν ὑπτία καὶ ἄπνους!...

Ἡ ξευνοουμένη ἔνευσε τότε πρὸς τὴν μαύρην δούλην νὰ τὴν συνοδεύσῃ, καὶ ἀπεσύρθη ἡσύχως, μειδιῶσα ὑπὸ τὸ ἀνεμιστήριόν της.

Ἀφ' ὅτου ἡ Μεζάρρα ἐστερήθη τῆς ἀνακτορικῆς εὐνοίας, ὁ Ἀχμέτης διέταξε νὰ τὴν παραφυλάττωσιν. Οὕτως ἡ ἐν τῇ σκιάδι συνέτευξίς της εἶχε προδοθῇ παρά τινος κατασκόπου. Ὅθεν ὁ μὲν Κύριος ἄφησε τὴν ἄπιστον εἰς τὴν διάθεσιν τῆς εὐνοουμένης, αὕτη δὲ πάλιν παρέδωκε τὸν Ἕλληνα εἰς τὴν διάκρισιν τῆς μαύρης της δούλης.

Μετὰ μίαν ὥραν περίπου, ὅτε ἡ Σελήνη ἠγέρθη ἐπὶ τῶν στιλβόντων κυμάτων, γυνὴ ζῶσα, μετ' ἀκεφάλου ἀνδρικοῦ πτώματος, ἐῤῥίφθησαν ὁμοῦ ἐκ τοῦ γνωστοῦ ἐξώστου εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνῷ ὁ τρυφηλὸς Ἀχμέτης ἐῤῥέγχεν ἔχων τὴν κεφαλὴν ῥαθύμως ἀναπαυομένην ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς Κιρκασίας.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ἀνδρ. Ἀλεξ.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ὁ ΣΥΝΟΔΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ, Η ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ. *Ἴσως* ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἀφ' οὗ τὸ ἀναγνώσωμεν. Πρὸς τὸ παρὸν ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἀνέγνωμεν μόνον τὰς τρεῖς ἐπιγραφάς του μετὰ τοῦ προοιμίου καὶ ἡ τοῦ Ἱερωνύμου περικοπὴ ἐκείνη « ἐὰν ἐκ τῆς ἀληθείας γίνηται σκάνδαλον, ἄμεινον σκάνδαλον γίνεσθαι εἰς τὴν ἀλήθειαν παρασιωπᾶσθαι, » μᾶς ἐνεθύμισεν ἀκουσίως τοῦ Σωτῆρος τὴν ἱερὰν ῥῆσιν. « Ἀνένδεκτόν ἐστι μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται. Λυσιτελεῖ αὐτῷ εἰ μύλος ὀνικὸς περίκειται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔῤῥιπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων.

Μὴ ἀναγνόντες τὸ βιβλίον, δὲν ἠξεύρομεν ἂν ἀλήθειαν περιέχῃ ἢ ψεῦδος· τὸ ὑποθέτομεν πλῆρες ἀληθειῶν, μέχρις οὗ τὸ διεξέλθωμεν· καὶ ἐγκρίνοντες πληρέστατα καὶ τὸ ἄλλο αὐτοῦ ῥητόν, θέλομεν νὰ θυσιάζηται ὁ φίλος Πλάτων εἰς τὴν φιλτάτην ἀλήθειαν. Εἷς ὅμως δισταγμός μας μένει, καὶ τὸν προτείνομεν τοῖς ἠθικολόγοις. Δέδοται τὸ ἀσθενεῖ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι, τοσοῦτον βέβαιον νὰ εἶναι περὶ τῶν κρίσεών του, ὥστε εἰς ὅ,τι αὐτὸ φρονεῖ ἀλήθειαν, νὰ θυσιάζῃ ἠρέμῳ τῇ συνειδήσει, οὐχὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα, νὰ ῥίπτῃ ἐν τῷ μέσῳ τὸ σκάνδαλον, ὅπερ ἐξαντλεῖ μὲν ταχέως τὰς τῶν βιβλίων ἐκδόσεις, ἀλλὰ περὶ οὗ ἐῤῥέθη· « οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων; » Τῷ ὄντι κατὰ τὸ προταχθὲν τοῦ βιβλίου Χρυσοστομικὸν ῥητόν, « ἡ ἀλήθεια γυμνὴ πρόκειται τοῖς πᾶσιν, ἀλλὰ γυμνὸς ἐπρόκειτο καὶ ὁ Νῶε, πλὴν οἱ δύω εὐλογητοὶ αὐτοῦ υἱοὶ συνεκάλυψαν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ Χάμ, πατρὸς Χαναάν, ὅστις » εἶδε τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐξελθὼν ἀνήγγειλε τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ ἔξω, » ὁ Νῶε ἀνέκραξεν ἐπικατάρατος Χαναάν. » Ταῦτα δὲ λέγομεν, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, ἀγνοοῦντες εἰσέτι ἂν τὸ βιβλίον τῷ ὄντι ἀλήθειαν λέγῃ, φρονοῦντες δὲ μόνον, μέχρις οὗ μᾶς ἀποδειχθῇ ὅτι ἀπατώμεθα, ὅτι τῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων τὸ πρώτιστον, καὶ πρὸς οὐδὲν ἐξισούμενον, εἶναι ἡ ἀδιάσπατος ὅλου τοῦ ἔθνους ἠθικὴ ἕνωσις, ἧς πρώτη καὶ ἄφευκτος βάσις εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ σύμπνοια.

INFLUENZA dei Greci nel resorgimento delle scienze e delle lettere, discorso di Achille Varvessis. Napoli. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ πονήματος τούτου εἶναι Ἕλλην, ἐξ ἐκείνων τῶν τέκνων τῆς κοινῆς πατρίδος, ἅτινα μακρὰν αὐτῆς ἠναγκασμένα νὰ ζῶσιν, οὐδ' ἠρνήσαντο αὐτήν, οὐδ' ἐπελάθοντο αὐτῆς, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ των τρέφουσι ζωηρὸν τὸν Ἑλληνικὸν ζῆλον, καὶ μακρὰν διὰ τῆς συμπεριφορᾶς καὶ διὰ τῆς παιδείας των διαδίδουσι τὸ ὄνομα αὐτῆς σεβαστὸν καὶ ἔντιμον. Τὸ πόνημά του μετὰ πολλῆς παιδείας καὶ εὐφυΐας καὶ μετ' ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ γεγραμμένον, πραγματεύεται περὶ τῆς μεγάλης ἐπιῤῥοῆς ἣν οἱ Ἕλληνες, τὰ σεβαστὰ ἐκεῖνα λείψανα τοῦ Βυζαντινοῦ ναυαγίου, ἤσκησαν ἐπὶ τῆς διαδόσεως τῶν φώτων ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐξ Ἰταλίας καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ ἰσχυρότατα ἀντικρούει τοὺς ἀντιλέγοντας.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΝΕΑ ΕΦΕΥΡΕΣΙΣ· *Οἱ ἄνθρακες περιττοί*. Ὁ Κ. Βαχόφφνερ ἐφεῦρε τρόπον δι' οὗ καθιστᾷ περιττὴν τὴν δαπάνην ἀνθράκων καὶ πάσης καυσίμου ὕλης εἰς τὰς ἑστίας. Ἀντ' αὐτῶν δὲ μεταχειρίζεται μικρὰ μετάλλινα πέταλα, ἅτινα πυρούμενα διὰ στενοῦ σωλῆνος ἀερίου, διαδίδουσιν ἀπίστευτον ποσότητα θερμότητος, καὶ ἀναδίδουσι φλόγα λαμπρὰν ὁμοιοτάτην πρὸς τὴν τῶν λιθανθράκων, χωρὶς νὰ φθείρωνται καὶ ν' ἀνανεῶνται, χωρὶς ν' ἀφήνωσι τέφραν οὐδὲ λιγνύν, οὐδὲ καπνὸν

νὰ ἐκπέμπωσι. Δύνανται δὲ ἐν ἀκαιρεῖ νὰ σβύνωσιν, ἅμα στραφῇ ὁ στρόφιγξ τοῦ ἀεριοφόρου σωλῆνος, καὶ δι' αὐτοῦ δύναται νὰ κανονισθῇ ἐπίσης ἀκριβῶς ὁ βαθμὸς τῆς θερμότητος ἣν ἀπαιτεῖται νὰ χορηγῶσι. Χρῆσις τοῦ πυρὸς τούτου δύναται νὰ γίνῃ ἐπιτυχέστατα καὶ εἰς ἐργοστάσια, καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ καπνοῦ καθιστᾷ περιττὴν τὴν οἰκοδομὴν τῶν κολοσσιαίων ἐκείνων ἑστιῶν τῶν μεγαλουργημάτων ἐκείνων τῆς βιομηχανίας, δι' ὧν μίαν δαπανῶνται πολλάκις διακόσιαι ἢ τριακόσιαι χιλιάδες δραχμῶν. Τοῦ δὲ ἀερίου ἡ δαπάνη, ἂν μὲν γίνηται χρῆσις τοῦ φωτιστικοῦ ἀερίου, δὲν εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῶν κοινῶν γαιανθράκων, ἂν δὲ ἄλλου εὐτελεστέρου ἀερίου, εἶναι πολὺ κατωτέρα.

ΧΡΥΣΟΥ ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ. Ὢ; ἂν ἡ γῆ ἐπεφύλαττεν ὅλους αὐτῆς τοὺς θησαυροὺς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον καὶ εἰς τοὺς ἰσχυροὺς αὐτοῦ, νέα πάλιν χρυσοῦ ἀνακάλυψις ἐγένετο εἰς τὴν Νῆσον τῆς Βασιλίσσης Καρλότης, Ἀγγλικὴν ἰδιοκτησίαν. Πλοῖον ἐπίτηδες ἐκεῖσε σταλὲν ὑπὸ τῆς Ὑδσονίας λεγομένης Ἑταιρίας, εὗρε πλουσίαν φλέβα χρυσοῦχον, 7 δακτύλων ἔχουσαν πλάτος κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ ἀνασκαφὴ προέβη εἰς δύω ποδῶν βάθος, καὶ ἡ φλὲψ ἐδείκνυτο πλουσιωτέρα πάντοτε. Ἡ μόνη δὲ δυσκολία συνίσταται εἰς τοὺς ἐγχωρίους Ἰνδούς, οἵτινες εἶναι πολυάριθμοι, ἄγριοι καὶ φιλοπόλεμοι, καὶ οἵτινες πιθανὸν νὰ ἔχωσι τὴν αὐθάδη ἀξίωσιν ὅτι τῆς νήσου των τὰ προϊόντα πρέπει νὰ εἶναι κτήματά των. Νέα ἐκδρομὴ χρυσωρύχων ἐγένετο ἤδη εἰς τὴν νῆσον ταύτην.

ΓΟΥΑΝΟΥ ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ. Καὶ ἄλλης ὕλης ἄφθονον εὑρέθη ἐσχάτως ταμεῖον, οὐχὶ μὲν τοσοῦτον πολυτίμου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ λίαν προσοδοφόρου. Τινὲς ἔρημοι νῆσοι τοῦ Ὠκεανοῦ χρησιμεύουσιν εἰς ὁλόκληρα ἔθνη πτηνῶν ὡς καταγώγιον, ἢ ὅπως ὅλην εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὡς . . . ἀπόπατοι. Ὁλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν εὑρίσκεται κεκαλυμμένη εἰς πολλῶν ποδῶν βάθος ἀπὸ κόπρον τῶν πτηνῶν τούτων. Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη ἀγχίνοια, ἥτις τὰ πάντα μεταλλεύει ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν περιεφρόνησεν οὐδὲ τὴν ῥυπαρὰν ταύτην ὕλην, ἀλλ' ἐνδύσασα αὐτὴν τὸ εὔφημον ὄνομα *Γουάνον*, τὴν μεταχειρίζεται εἰς λιπασμὸν τῶν ἀγρῶν. Σκόπελος παρὰ τὰς Καναρίους νήσους ἦν ἡ κυρίως πηγὴ τοῦ προϊόντος τούτου, δι' ὃ πολλὰ πλοῖα συνέρρεον εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, καὶ δι' οὗ πολλοὶ πλοῦτον πολὺν συνεκόμισαν. Ἀλλὰ τοσαύτη ἦτον ἡ ζήτησις, ὥστε τὸ Γουάνον τῶν Καναρίων εἶχεν ἐξαντληθῇ. Ἤδη δὲ πρὸς μεγίστην χαρὰν τῶν γεωπόνων καὶ τῶν κερδοσκόπων εὑρέθη νέα πηγὴ αὐτοῦ εἰς μίαν νῆσον τοῦ μεσημβρινοῦ ἀρχιπελάγους τοῦ Ἐρυθρικοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἡ νῆσος αὕτη ἐπὶ οὐδενὸς χάρτου ὑπῆρχεν, ὁ ἀνακαλύψας αὐτὴν ἔλαβε κατοχὴν καὶ τοῦ πολυτίμου της προϊόντος, πωλουμένου πρὸς 180 δραχμὰς τὸν τόννον. Πρό τινος καιροῦ εἶχεν εὑρεθῇ ἄλλο εἰς Περουβίαν, ὡς ἤδη λέγεται ὅτι καὶ τὸ Χιλὶ εἶχε τὴν εὐτυχίαν ν' ἀνακαλύψῃ αὐτὸ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν του.

ΤΟ ΚΛΩΒΙΟΝ ΤΟΥ ΚΟΪΝΩΡ. Εἰς τὴν ἐσχάτως γενομένην διὰ δημοπρασίας ἐκποίησιν ὅλων τῶν εἰς τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν χρησιμευσάντων σκευῶν, τὸ χρυσοῦν κλωβίον τοῦ μεγίστου τῶν ἀδαμάντων, τοῦ περιφήμου Κοϊνώρ, ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Σατράπου τῆς Αἰγύπτου Ἀβᾶς Πασᾶ, ὅστις θέλει τὸ μεταχειρισθῇ εἰς διατήρησιν ἐξαιρέτου τινὸς τιμαλφοῦς λίθου.

ΜΕΓΑΛΟΦΥΪΑ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΣ. Πολλοὶ νομίζουσιν ὅτι κατηγορούμενον ἄφευκτον τῆς μεγαλοφυΐας εἶναι ἡ παραμέλησις πάσης ἐξωτερικῆς εὐπρεπείας καὶ καθαριότητος· δι' ὃ καὶ οὐ σπανίως συμβαίνει ν' ἀπαντᾷ τις καθ' ὁδὸν ὑποτιθεμένους Σοφοκλεῖς καὶ Πινδάρους, οἵτινες ὡς Διογένεις μᾶλλον περιφέρονται ἐσταλμένοι. Ὅτι ὅμως τὸ ἀειδὲς τοῦτο ἐξωτερικὸν γνώρισμα τοῦ ὕψους τοῦ νοὸς δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων, καὶ ὅτι ἡ ἐν ταῖς ὑψηλαῖς θεωρίαις ἀπόσπασις ἀπὸ τῶν γηΐνων δὲν πρέπει νὰ προβαίνῃ μέχρις ἀποσπάσεως ἀπὸ τοῦ πρώτου κοινωνικοῦ καθήκοντος, τῆς καθαριότητος, ἔχομεν ἀποδείξεις, ἂν ἀπαιτῆται ἀπόδειξις τῆς ἀναμφισβητήτου ταύτης θεωρίας, τινὰς τῶν μεγαλοφυεστέρων νεωτέρων ποιητῶν. Ὁ Μίλτων μαρτυρεῖται πάντοτε ἀφελῶς μὲν ἀλλὰ καθαρίως ἐνδεδυμένος. Καὶ τῷ ὄντι ἄνθρωπος ὑπὸ θείων ἐπιφοιτώμενος ἐμπνεύσεων, ἁγίων κῆρυξ ἰδεῶν, δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ μὴν ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ τὸ αἴσθημα τοῦ πρώτου πρὸς ἑαυτὸν καθήκοντος, τοῦ τῆς εὐπρεπείας καὶ καθαριότητος. Ὁ Σαικεσπεῖρος ἐνεδύετο εὐπρεπῶς μέχρις ἐπιτηδεύσεως. Καὶ ὁ Βύρων, οὗ ἡ μεγαλοφυΐα εἶχε βαθὺν μελαγχολίας χρωματισμόν, ὅστις ἔπασχε ψάλλων, ἦν ὅμως λάτρης τῆς ἐξωτερικῆς εὐκοσμίας, καὶ τὸ πνεῦμά του βδελυττόμενον ἔφρισσεν ἐνώπιον πάσης ἀκαθαρσίας καὶ ῥυπαρότητος. Ὅσον εὐγενεστέρα καὶ λεπτοτέρα εἶναι ἡ φύσις τινός, τόσον οἰκειότερον ἔχει τὸ αἴσθημα τοῦτο, καὶ τόσῳ μᾶλλον ἀποστρέφεται τὰ ἀποστροφῆς ἄξια.

ΦΙΛΙΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ. ά. *Πρὸς τοὺς συζύγους*. Μὴ ἀστεΐζεσαι μετὰ τῆς συζύγου σου ἐπὶ ἀντικειμένων δυναμένων νὰ προσβάλωσι τὴν φιλοτιμίαν της, καὶ ἐνθυμοῦ ὅτι ταμιεύει αὕτη εἰς τὴν καρδίαν της πᾶσαν λέξιν ἥτις ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στόματός σου. Ποτὲ μὴ τῇ ἀναφέρῃς ἄλλης γυναικὸς ἀρετάς, ὅπως τῇ ἐνθυμήσῃς ἐδικά της σφάλματα. Μὴ τῇ προσάπτῃς ποτὲ ἀτομικά της ἐλαττώματα· διότι ἂν εἶναι εὐαίσθητος, τῇ ἀνοίγεις πληγὴν δυσίατον· μὴ ἀμελῇς τὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν σύζυγόν σου περιποιήσεις ἐνώπιον ἄλλων, διότι τοῦτο προσβάλλει τὸ αἴσθημα τῆς ἀξιοπρεπείας της, καὶ οὔτε σὲ σέβεται οὔτε σὲ ἀγαπᾷ τότε ὅσον πρίν. Μὴ τὴν ἐπιπλήττῃς ἐνώπιον τρίτου, διότι ἡ φιλοτιμία της δὲν θέλει τῇ ἐπιτρέπει ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ λάθος της. Μὴ ὁμιλῇς πρὸς τὴν γυναῖκά σου περὶ τοῦ κάλλους καὶ τῶν μεγάλων πλεονεκτημάτων ἄλλων γυναικῶν. Ἂν θέλῃς νὰ εὑρίσκῃς εὐχαρίστησιν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ σου, διάτριβε τὰς ἑσπέρας σου ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ οἴκου σου. Ἀλλὰ μὴ εἶσαι σκυθρωπὸς καὶ σιωπηλὸς εἰς τὸν οἶκόν σου, ἀλλαχοῦ δὲ εὔθυμος καὶ ὁμιλητικός.

β'. *Πρὸς τοὺς γονεῖς*. Γονεῖς! πρὶν ἢ εἰσαγάγητε τοὺς υἱούς σας εἰς ἰδιαίτερόν τι στάδιον, σπουδάζετε καθ' ὅσον δύνασθε τὰς κλίσεις, τοὺς χαρακτῆρας, τὰ προτερήματα, τὴν ἱκανότητά των. Πόσοι εἰς τοῦτο τὸ ἐπάγγελμα εἰσβιαζόμενοι, ἀποτυγχάνουσιν ἐντε-

λῶς, ἐν ᾧ δι' ἄλλο εἰσὶ προωρισμένοι ὑπὸ τῆς φύσεως, καὶ ἐδύναντο νὰ διαπρέψωσιν ἂν ἠκολούθουν ἐκεῖνο. Στρατιώτην θέλει ὁ πατὴρ τὸν υἱόν του, καὶ τὸν εἰσάγει εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον, ἀλλ' ὁ υἱὸς κἀμμίαν ὄρεξιν διὰ δάφνας δὲν ἔχει, καὶ ἀποστρέφεται τὸν κρότον τῶν πυροβόλων καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς πυρίτιδος· ἢ τὸν θέλει νομικὸν ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς ὑπὸ τὸν κώδηκα καὶ τοὺς πανδέκτας ἔχει πάντοτε κεκρυμμένην τὴν ἀνάβασιν τοῦ Ξενοφῶντος, ἢ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἢ τὸν θέλει ἔμπορον, ἐν ᾧ ἐκεῖνος οὔτε μίαν διαίρεσιν οὔτε τὴν μέθοδον τῶν τριῶν δὲν δύναται νὰ φέρῃ εἰς πέρας, ἀλλ' ἀφορᾷ εἰς δόξαν συγγραφέως ἢ ποιητοῦ. Ὅταν οἱ πατέρες, μὴ σπουδάζοντες τῶν τέκνων τὰς κλίσεις, ἐπιφέρωσιν εἰς αὐτὰς βίαν, καὶ τὰ τέκνα των δυστυχῆ καθιστῶσι, καὶ εἰς τὴν πολιτείαν ἀνικάνους πολίτας παρασκευάζουσι.

ΠΕΡΙΕΡΓΟΝ ΜΝΗΜΟΝΙΚΟΝ. Ἐν Ἀγγλίᾳ μαρτυρεῖται ἀξιοχρέως ὅτι νέα τις ἐδύνατο νὰ ἀπαγγείλῃ ὁλόκληρον λόγον ἱεροκήρυκος, ἀφ' οὗ ἅπαξ μόνον τὸν ἤκουεν, ἐνῷ καθ' ἣν στιγμὴν ὡμίλει ὁ ἱερεὺς, δὲν ἐδύνατο νὰ τὸν ἐπαναλάβῃ. Ἀκούσασα ποτὲ ἓν τοιοῦτον κήρυγμα διαρκέσαν ὑπὲρ τὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας, τὸ ἔγραψε μετὰ ταῦτα καὶ τὸ ἔπεμψεν εἰς τὸν ἱερέα, ὅστις παραβαλὼν αὐτὸ πρὸς τὸ χειρόγραφόν του, εὗρεν ὅτι δὲν ἔλλειπεν οὐδ' ἓν μόριον. Τοῦτο δὲ διηγούμεναι αἱ ἐφημερίδες, ἀναφέρουσι συγχρόνως περὶ ἑνὸς κυρίου, ὅστις ἤξευρεν ἐκ στήθους δέκα ἢ δώδεκα κλασικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ὅταν εὑρίσκετο εἰς συναναστροφὴν ἀνθρώπων ἀνοήτων καὶ ὀχληρῶν, ἡπλώνετο εἰς τὴν ἕδραν του, καὶ ἤρχιζε ν' ἀναγινώσκῃ φέρ' εἰπεῖν τὸν *Εὐριπίδην* του ἐκ στήθους. Τέλος διηγοῦνται τὴν παράδοξον περίστασιν μιᾶς νέας ὑπηρετρίας, ἥτις ἐνίοτε παρεφρόνει, καὶ τότε ἔλεγεν ἐκ στήθους ὁλόκληρον τὸ ἥμισυ τῆς Γραμματικῆς, ὃ εἶχεν ἀκούσει ἅπαξ ἐκ διαλειμμάτων ἀναγινωσκόμενον ὑπό τινος διδασκάλου· ὅταν δὲ ἐσωφρόνει, δὲν ἐνθυμεῖτο οὐδὲ λέξιν.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΝ. Κατὰ τὰς ἐφημερίδας, εἰς τὴν θέσιν τῆς Στειρίας, τὴν φερωνύμως λεγομένην *Ἔρημον*, παρὰ τὴν κώμην Λορέντζον, παρετηρήθη περίεργον φαινόμενον· ἐν ᾧ ἦτον πανσέληνος, στήλη φωτὸς ἐφάνη ὑπὲρ τὴν σελήνην, ἔχουσα τριάκοντα μέχρι τεσσαράκοντα ποδῶν ὕψος, καὶ βάσιν αὐτὴν τὴν σελήνην. Ὁμοία δὲ στήλη, ἀλλὰ βραχυτέρα καὶ ὠχροτέρα, ἐφαίνετο ὑπὸ τὴν σελήνην. Τὰ νέφη κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἦσαν βαρέα καὶ πελιδνά. Διήρκεσε δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπὶ εἴκοσι λεπτὰ, καὶ πολλῶν προλήψεων ἔδωκεν ἀφορμήν.

—○○—

ΑΙ ΑΚΑΝΘΑΙ.

—

Ἦλθ' ἡ πρώτη τοῦ Μαΐου.
Πλήρης κάλλους ἐξαισίου
Μᾶς προσνεύει ἡ αὐγὴ,
Ἐν ᾧ εὔχαρις προβάλλει,
Πρασινίζουσ' ἀναθάλλει
Καὶ εὐωδιάζ' ἡ γῆ.

—ο—

Χρυσοπλόκαμός τις κόρη
Ἀναβαίνει εἰς τὰ ὄρη,
Ὡς λευκὴ περιστερὰ,
Τοὺς ἀγροὺς νὰ διατρέξῃ,
Κ' εἰς τὴν κόμην της νὰ πλέξῃ
Πρόσφατ' ἄνθη δροσερά.

—ο—

Βαίνει μ' ἄφοβον τὸν πόδα
Ἀναμέσον εἰς τὰ ῥόδα·
Ἀλλ' ἐν ᾧ παντοῦ πετᾷ,
Εἰς ῥοδῆς εὐκάμπτους κλῶνους
Περιπλέκονται μὲ πόνους
Τὰ στρεπτά της τὰ χυτά.

—ο—

Προσπαθεῖ νὰ τ' ἀποσπάσῃ,
Ἢ τοὐλάχιστον νὰ θλάσῃ
Καὶ τοὺς κλάδους τοῦ φυτοῦ,
Ὅτε ἔξαφνα μυρίαι
Μικραὶ ἄκανθαι, ὀξεῖαι,
Τὴν κεντῶσιν ἐξ αὐτοῦ.

—ο—

Ὀπισθοπορεῖ, θαυμάζει,
Καὶ « παράδοξον! » φωνάζει·
« Καὶ τὰ ῥόδ' ἀκανθωτά;
« Ἄφοβον προσῆγον χεῖρα,
Καὶ ἐφρόνουν μόνον μῦρα
Πῶς ἐσκόρπιζον αὐτά! »

—ο—

Κ' ἐγὼ τότε « ὦ! μεγάλως,
Λέγω, σφάλλεις ἂν τὸ κάλλος
Θαῤῥῇς ἄνευ ἀκανθῶν.
Ἀνθ' οἱ ὀφθαλμοί σου ῥίπτουν,
Πλὴν κ' αὐτοὶ ἀκάνθας κρύπτουν
Εἰς τὸν μαῦρόν των κανθόν. »

—ο—

Αὕτη δὲ ἐρυθριῶσα,
Μ' ἀπεκρίθη, μειδιῶσα,
Καὶ μ' ἓν βλέμμα μαγικόν.
« Λοιπὸν, φίλε! κ' εἰς τὰ ῥόδα
Θὰ περιπατῶ μὲ πόδα
Τοῦ λοιποῦ προσεκτικόν. »

Δ. Σ. Β.

1 ΙΟΥΝΙΟΥ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 52.

ΤΟ ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ

ΤΗΣ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ,

Η

Η ΕΙΚΩΝ ΤΗΣ ΔΑΝΑΗΣ.

ΚΩΜΩΔΙΑ ΕΙΣ ΔΥΟ ΠΡΑΞΕΙΣ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ.

ΠΡΟΣΩΠΑ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΡΟΖΑΣ, *ὁ περίφημος Ἰταλὸς ζωγράφος.*

ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ, *νέος χειρουργὸς τῆς Φλωρεντίας.*

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΜΑΡΙΣ, *πρόεδρος τῆς τοῦ ἁγίου Καρόλου Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς.*

ΛΑΥΡΑ, *κόρη ὀρφανή, ἐπιτροπευομένη ὑπ' αὐτοῦ.*

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ. — ΖΩΓΡΑΦΟΙ. — ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΙ. — ΘΕΑΤΑΙ.

—ο—

Ἡ Σκηνὴ ἐν Φλωρεντίᾳ, περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος.

—

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ.

ΤΟ ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΟΥ ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΡΟΖΑ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΡΟΖΑΣ. ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ, *εἰσέρχεται εἰς τὸ ζωγραφεῖον· ὁ δὲ Σαλβατὼρ Ρόζας, ἅμα ἰδὼν αὐτὸν, ἀφίνει τὴν ἐργασίαν του καὶ προσελθὼν σφίγγει τὴν χεῖρά του.*

Σαλβατώρ.

Καλῶς ἦλθες, ἰατρέ μου. Χάρις εἰς ἐσὲ, ἰδοὺ ἐγὼ ἐργαζόμενος, καθὼς βλέπεις.

Ραβιέννας.

Σὲ εἶχα παρακαλέσει νὰ ἡσυχάσῃς ἀκόμη μερικὰς ἡμέρας· ἀλλὰ καταλαμβάνω ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὲ ὑπακούσῃς· ὁ ἔρως τῆς τέχνης. . .

Σαλβατώρ.

Σὲ βεβαιῶ, ἰατρὲ, ὅτι εἶμαι ὅλως διόλου καλά· καὶ συγχώρησέ με νὰ τὸ ἐπαλάβω, χρεωστῶ τὴν ὑγείαν μου εἰς ἐσὲ, εἰς τὴν χειρουργικὴν ἐπιτηδειότητά σου, εἰς τὰς φιλικὰς περιποιήσεις σου· πρὸς ἀδελφὸν δὲν ἤθελες δείξει περισσοτέραν προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν. Τῇ ἀληθείᾳ, δὲν ἠξεύρω πῶς νὰ σὲ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου. Συλλογίσου τωόντι τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθην· φθάνω ἐδῶ ξένος, φυγάς· καὶ, ὡς ἂν δὲν ἤρκει τοῦτο, πίπτω ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ θραύω τὸν βραχίονά μου· ἀντὶ δὲ νὰ μείνω ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὸν δρόμον, ἔρημος καὶ ἀθεράπευτος, ἡ καλή μου τύχη μὲ ρίπτει εἰς χεῖρας τοῦ χαριεστέρου, τοῦ

ἀφιλοκερδεστέρου, τοῦ ἐπιτηδειοτέρου ἰατροῦ τῆς Τοσκάνης, ὅστις ἀναλαμβάνει νὰ γένῃ σωτὴρ καὶ φίλος μου· ἡ πολυτάραχος ζωὴ τὴν ὁποίαν διάγω, ἰατρέ μου, δὲν μὲ συνείθισεν εἰς τοιαύτας ἀποζημιώσεις.

Ῥαβιέννας.

Ἐξεπλήρωσα τὸ χρέος μου πρὸς ἄνδρα ἔνδοξον.

Σαλβατώρ.

Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν ὅτι μ' ἐθεράπευσας, ἀλλὰ μὲ ἐγκωμιάζεις προσέτι. Εἰπέ με τόρα, ἰατρὲ, ἕως τίνα μὲ θαυμάζεις; Πρόσεξε καλὰ μὴ διακινδυνεύσῃς τὴν ὑπόληψίν σου, ἐπαινῶν ἄνθρωπον, μετερχόμενον ἀλληλοδιαδόχως καὶ συγχρόνως μάλιστα πολλὰ ἐπαγγέλματα, ποιητὴν, μουσικὸν, ὑποκριτὴν, στρατιώτην, συνωμότην, καὶ λῃστὴν, ὡς λέγουσιν ἀγαθοί τινες φίλοι . . . .

Ῥαβιέννας.

Τὸ κατ' ἐμὲ θαυμάζω μάλιστα τὸν μέγαν ζωγράφον.

Σαλβατώρ.

Φαίνεται, ὅτι δὲν εἶσαι ὁμότεχνος.

Ῥαβιέννας.

; Πῶς λέγεις τοῦτο;

Σαλβατώρ.

Ἀ! ἰατρέ μου, ζωγράφος ὢν, ἤθελες πράξει ὅ,τι πράττουσιν οἱ ὁμότεχνοί μου· ἤθελες ὁμολογήσει, ὅτι ἔχω ὅλα τὰ προτερήματα, ἐκτὸς ἐκείνου δι' ὃ ἡ μνήμη μου θέλει ἴσως διασωθῇ μετὰ θάνατον. Ἄκουσε ὅλους τοὺς ἀντιζήλους μου· θέλουν σὲ εἰπεῖ, ὅτι στιχουργῶ ἀρκετὰ ἐπιτηδείως, ἀρκεῖ νὰ μὴ τοὺς ἐκέντησα εἰς τὰς σατύρας μου· ὅτι εἶμαι ὑποκριτὴς ἐξαίρετος, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἐνέπαιξα τὰς ἀδυναμίας των· ὅτι αὐλῶ ὄχι ἀδεξίως· ὅτι ἠγωνίσθην γενναιότατα ἐν Νεαπόλει μετὰ τοῦ ὑπερμάχου τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας Μαζανιέλλου, κλπ. κλπ. ἀλλ' ὅτι εἶναι δυστύχημα νὰ ματαιοπονῶ ζωγραφῶν.

Ῥαβιέννας.

Καὶ ὅμως ; τίς ἐξ αὐτῶν κατώρθωσέ τι τὸ δυνάμενον νὰ παραβληθῇ πρὸς ἓν καὶ μόνον τῶν ἀριστουργημάτων σου;

Σαλβατώρ.

Σὲ λέγω πάλιν, φίλτατε Βαρνάρδε, δὲν εἶσαι ζωγράφος.

Ῥαβιέννας.

; Τίς οἶδε;

Σαλβατώρ.

Πῶς! εἶναι δυνατόν! . . . τόσῳ χειρότερα.

Ῥαβιέννας.

; Διατί τάχα;

Σαλβατώρ.

Διότι ἐπεθύμουν ἡ φιλία μας νὰ διαρκέσῃ πολύ.

Ῥαβιέννας.

Δὲν ἐννοῶ τί λέγεις.

Σαλβατώρ.

Παίζεις βέβαια, ; δὲν εἶναι ἀληθές; Ἀλλ' ἂν τῷ ὄντι εἶσαι ζωγράφος, μὴ μὲ δείξῃς ποτὲ κἀνὲν προϊὸν τῆς γραφίδος σου.

Ῥαβιέννας.

Ἀλλ' ἐγὼ ἠρχόμην μάλιστα νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ μὲ εἴπῃς τὴν γνώμην σου περὶ μιᾶς εἰκόνος τὴν ὁποίαν πρὸ μικροῦ ἐτελείωσα.

Σαλβατώρ.

Δὲν θέλω σὲ εἰπεῖ τὴν γνώμην μου· μείνωμεν φίλοι, Βερνάρδε. Ἔχω τὴν δυστυχίαν νὰ λέγω πάντοτε τὴν ἀλήθειαν.

Ῥαβιέννας.

Καὶ ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν ζητῶ νὰ μὲ εἴπῃς· οὐδὲ θέλω ὀργισθῇ, ὅσῳ σκληρὰ καὶ ἂν ἦναι.

Σαλβατώρ.

Ὦ! τόρα σὲ πιστεύω· οὕτως ὁμιλοῦν ὅλοι οἱ φιλότεχνοι· φίλε μου, ; διατὶ ἔρχεσαι νὰ προκαλέσῃς τὴν εἰλικρίνειάν μου καὶ νὰ καταστρέψῃς τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας σου; Εὐχαριστήσου εἰς τὰ ἐγκώμια τῶν οἰκείων· δεῖξε τὰς εἰκόνας σου εἰς τὸν πατέρα σου, εἰς τὴν μητέρα σου, εἰς τὴν ἀδελφήν σου, εἰς τὴν ἐρωμένην σου· ἔσο ἔξοχος ζωγράφος παρὰ τῇ ἑστίᾳ σου, καὶ ἐξακολούθει ὤν, ὡς πρὸς τὸ κοινὸν, ὡς καὶ πρὸς ἐμὲ, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἔξοχος χειρουργός.

Ῥαβιέννας.

Πρόκειται περὶ τῆς τύχης μου· πρόκειται νὰ στείλω τὴν εἰκόνα μου εἰς τὸ ζωγραφικὸν διαγώνισμα.

Σαλβατώρ.

Εἰς τὸ ζωγραφικὸν διαγώνισμα! Ἰατρέ μου, ἀνάγκη νὰ σὲ ἀποτρέψω ἀπὸ τὴν μωρίαν αὐτήν· ἔστω λοιπόν· φέρεμε τὴν εἰκόνα σου, ἐνόσῳ εἶναι καιρὸς ἀκόμη νὰ σωθῇς.

Ῥαβιέννας.

Τρέχω νὰ σὲ τὴν φέρω.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΡΟΖΑΣ. ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ. ΚΑΛΜΑΡΙΣ.

Κάλμαρις, *ὑπανοίγων τὴν θύραν καὶ εἰσάγων δι' αὐτῆς μόνην τὴν κεφαλήν.*

Μὲ συγχωρεῖτε· ; ἐδῶ κατοικεῖ ὁ περίφημος Σαλβατὼρ Ῥόζας;

Σαλβατώρ, *προβαίνων πρὸς τὴν θύραν.*

Ἐδῶ μάλιστα· ἐγὼ εἶμαι ὁ Σαλβατὼρ Ῥόζας, πρόθυμος εἰς τὰς προσταγάς σας. ; Πρὸς τίνα ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὁμιλῶ;

Κάλμαρις.

Ὀνομάζομαι Ἀνδρέας Κάλμαρις καὶ εἶμαι πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ ἁγίου Καρόλου.

Σαλβατώρ.

Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας! τιμὴ μεγάλη δι' ἐμὲ ἡ ἐπίσκεψίς σας, κύριέ μου! . . Κατὰ τί δύναμαι νὰ χρησιμεύσω εἰς τὴν ἀκαδημίαν καὶ εἰς τὸν πρόεδρόν της;

Κάλμαρις.

Μετὰ δίμηνον ἐν τῇ πόλει ἡμῶν διατριβήν σας,

ἴσως θεωρήσετε, ὅτι ἐνεφανίσθην εἰς ὑμᾶς ἐξώρας ὁπωσοῦν, κύριε Σαλβατώρ· ἀλλὰ μὲ ἐβεβαίωσαν, ὅτι δὲν ἐδέχεσθε.

Σαλβατώρ.

Πεσὼν ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ πληγωθεὶς, ἠναγκάσθην νὰ μείνω ἐπὶ πολὺν χρόνον δέσμιος εἰς τὴν κλίνην μου· καὶ ἰδοὺ ὁ δεσμοφύλαξ ἢ μᾶλλον ὁ ἐλευθερωτής μου (δεικνύων τὸν Βερνάρδον Ῥαβιένναν).

ΚΑΛΜΑΡΙΣ, *σφόδρα ταραττόμενος ἰδὼν τὸν Ραβιένναν.*

Ἀ! ὑμεῖς εἶσθε, ἰατρέ. . . φίλτατε Βερνάρδε;

ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ, *τεθορυβημένος ἐπίσης ὑπωσοῦν.*

Εὐπειθέστατος δοῦλός σας, Κύριε Κάλμαρι. Ναὶ, ἐγὼ ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ θεραπεύσω τὸν κύριον Σαλβατώρ. (Πρὸς τὸν Σαλβατώρ). Ὑγίαινε, ἔνδοξε Σαλβατώρ· μὴ λησμονῇς τὰς παραγγελίας μου. (Ἰδίᾳ πρὸς τὸν αὐτὸν) Σὲ παρακαλῶ νὰ μὴν εἴπῃς τι εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν περὶ τῆς ὁμιλίας μας (ἀπέρχεται).

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΡΟΖΑΣ. ΚΑΛΜΑΡΙΣ.

Κάλμαρις.

Γνωρίζετε αὐτὸν τὸν Ῥαβιένναν;

Σαλβατώρ.

Εἶναι ὁ χειρουργὸς ὅστις μὲ ἀπέδωκε τὴν χρῆσιν τοῦ βραχίονός μου.

Κάλμαρις.

Ἅμα παύσετε τοῦ νὰ ἔχετε ἀνάγκην αὐτοῦ, θέλετε πράξει καλῶς, πιστεύσατέ με, νὰ τὸν πληρώσετε καὶ νὰ μὴ τὸν δεχθῆτε πλέον· εἶναι ἐκ τῶν πανούργων ἐκείνων ἀνθρώπων, οἵτινες, ἅπαξ παρεισδύσαντες εἰς τὴν οἰκίαν σας, κατορθόνουν νὰ δεσπώσωσιν ἐν αὐτῇ, ἂν τοὺς ἀφήσετε. . . .

Σαλβατώρ, *διακόπτων αὐτόν.*

Λάβετε τὴν καλωσύνην νὰ καθήσετε, κύριέ μου, καὶ εἴπετέ με τί ἐπιθυμεῖτε. Ἤλθετε ἴσως ν' ἀγοράσετε κάμμίαν εἰκόνα μου;

Κάλμαρις.

Ἴσως.

Σαλβατώρ, παροξυνθείς.

Ἴσως . . . Ὅπως ἀγαπᾶτε!

Κάλμαρις.

Ἐννοῶ, ὅτι τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ ὑμᾶς.

Σαλβατώρ.

Ἠξεύρετε, κύριέ μου, ὅτι ὁ θέλων ν' ἀγοράσῃ τὰς εἰκόνας μου πρέπει νὰ πληρώσῃ τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν ζητῶ· συγκατάβασιν δὲν δέχομαι.

Κάλμαρις.

Δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ ζητήσω ἀπὸ ὑμᾶς συγκατάβασίν τινα ὡς πρὸς τὴν τιμήν.

Σαλβατώρ.

Τότε ἡ ὑπόθεσίς σας ἐτελείωσεν.

Κάλμαρις.

Ἴσως πάλιν . . . ὅταν μάθετε τὰς συμφωνίας μου.

Σαλβατώρ.

Σᾶς ἐννοῶ, κύριέ μου. Θέλετε νὰ μὲ πληρώσετε εἰς προθεσμίας μακράς. Κατὰ δυστυχίαν, τὸ βαλάντιόν μου εἶναι κενόν· ἠναγκάσθην νὰ φύγω ἀπὸ τὴν Ῥώμην, ὅπου κατώρθωσαν νὰ ἐρεθίσωσι τὸν πάπαν κατ' ἐμοῦ, χωρὶς νὰ λάβω καιρὸν νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς χρεώστας μου· μόλις ἐπρόφθασα νὰ βάλω εἰς τὴν θήκην της καὶ νὰ ἐπάρω μαζί μου μίαν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν δὲν δύναμαι νὰ παραχωρήσω εἰμὴ ἐπὶ μετρητοῖς.

Κάλμαρις.

Κ' ἐγὼ ἐννοῶ νὰ τὴν ἀγοράσω ἐπὶ μετρητοῖς. Ἐδείξατε τὴν εἰκόνα αὐτὴν εἰς κανένα ἄλλον τεχνίτην τῆς πόλεώς μας;

Σαλβατώρ.

Εἰς κανένα. Ἀρκετκὶ ἐπικρίσεις γίνονται περὶ τῶν ἔργων μου ἀφοῦ ἐξέλθωσι τοῦ ζωγραφείου μου, ὥστε φροντίζω νὰ μὴ κακολογηθῶσιν ἐκ προοιμίου.

Κάλμαρις.

Φρονιμώτατον τοῦτο, καὶ σᾶς ἐγκρίνω καθ' ὁλοκληρίαν.

Σαλβατώρ.

Ἐπὶ τὸ προκείμενον λοιπὸν, κύριε πρόεδρε.

Κάλμαρις.

Ἠξεύρετε ὅτι αὔριον ἡ τῆς Ζωγραφικῆς Ἀκαδημία μας διανέμει τὰ βραβεῖα αὐτῆς.

Σαλβατώρ.

Ναὶ τὸ ἠξεύρω· πεντακόσια τάλληρα εἰς τὸ ἄριστον τῶν ἔργων, διακόσια εἰς τὸ δευτερεῦον.

Κάλμαρις.

Ἔχετε σκοπὸν νὰ συναγωνισθῆτε;

Σαλβατώρ.

Πρῶτον, ἐλπίζω νὰ λάβω περισσότερα τῶν ἑπτακοσίων ταλλήρων διὰ τὴν μίαν καὶ μόνην εἰκόνα τὴν ὁποίαν εἰμπορῶ νὰ στείλω εἰς τὸν συναγωνισμόν· καὶ, δεύτερον, ἐπειδὴ ἔχω ἀκόμη ἱκανὴν χρείαν τῆς ὑπολήψεώς μου, δὲν συμφέρει νὰ τὴν ἐκθέσω εἰς τὸν ἐλάχιστον κίνδυνον.

Κάλμαρις.

Ἐγκρίνω καὶ πάλιν τὸν σκοπόν σας, καὶ ἀποφασίζω ἤδη ν' ἀγοράσω τὴν εἰκόνα σας, . . . ἂν ὅμως δέχεσθε νὰ μὲ τὴν παραχωρήσετε δι' εἴκοσι χιλιάδας ταλλήρων!

Σαλβατώρ.

Δι' εἴκοσι χιλιάδας ταλλήρων! . . λάβετέ την ἀμέσως, κύριέ μου, καὶ σᾶς ἐξομολογοῦμαι, ὅτι οὐδεμία τῶν εἰκόνων μου μὲ ἔφερε τοσοῦτον ποσόν· ἀλλὰ δὲν τὴν εἴδατε ἀκόμη . . .

Κάλμαρις.

Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ τὴν ἰδῶ εἰμὴ ὅταν τὴν πληρώσω, ἂν εἴμεθα σύμφωνοι.

Σαλβατώρ.

Ἀλλὰ εἴμεθα πληρέστατα, κύριε πρόεδρε.

Κάλμαρις.

Μὴν τρέχετε, παρακαλῶ· ἐννοῶ νὰ ἀγοράσω μετὰ τῆς εἰκόνος καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ λέγω, ὅτι ἐγὼ ἐζωγράφισα αὐτήν.

Σαλβατώρ.

Παίζετε βεβαίως, κύριέ μου! . . . ; μήπως δὲν σᾶς ἀρκοῦν τὰ προτερήματά σας;

Κάλμαρις.

Ναί, ἔχω προτερήματά τινα, ἀναμφιβόλως, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων, δύναμαι νὰ κρίνω ἀσφαλῶς ὁπωσοῦν περὶ ζωγραφικῆς· ἠξεύρω νὰ διακρίνω τὴν καλὴν ἀπὸ τὴν κακὴν εἰκόνα. Ἄλλοτε μάλιστα καὶ μετεχειρίσθην τὴν γραφίδα μου. Κατ' εὐτυχίαν ἐννόησα μετ' ὀλίγον, ὅτι εἰμπορῶ νὰ γίνω ἄριστος κριτής, ἄριστος ἐκτιμητής, φιλοτέχνης διακεκριμένος, ἀλλ' ὅτι ἡ φύσις δὲν μὲ ἔδωκε τὴν μεγαλοφυΐαν, δι' ἧς καὶ μόνης δύναταί τις νὰ γίνῃ ἀριστοτέχνης.

Σαλβατώρ, *ἰδίᾳ.*

Ἀ! φίλτατε Βερνάρδε μου! τί κρῖμα νὰ μὴ συλλογίζεσαι καὶ σὺ τόσον ὀρθῶς. (Γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ). Ἀλλὰ τότε, κύριέ μου, ; διατί ἔχετε τὴν ματαιότητα νὰ ἐπιζητῆτε σήμερον τὴν δόξαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον φρονίμως ποιοῦντες ἐπαύσατε διώκοντες; Μὲ συγχωρεῖτε διὰ τὸ θάῤῥος μου, μὲ φαίνεσθε ὅμως ἀνακόλουθος.

Κάλμαρις.

Κύριε Σαλβατώρ, ἐρῶ.

Σαλβατώρ.

; Τὸν τίτλον τοῦ ζωγράφου;

Κάλμαρις.

Ὄχι, ὀρφανὴν κόρην ἐπιτροπευομένην παρ' ἐμοῦ.

Σαλβατώρ.

Ἄλλη ἄνοια, διὰ τὰς ὑπολεύκους τρίχας σας.

Κάλμαρις.

Σύμφημι· ἀλλ' ἀκούσατε ὅλην τὴν ἐξομολόγησίν μου. Ὁ πατὴρ τῆς Λαύρας ἦτο ἔτι μᾶλλον ἐνθουσιωδέστερον ἐμοῦ προσηλωμένος εἰς τὴν τέχνην τοῦ Ῥαφαὴλ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἐν τῇ διαθήκῃ του, δι' ἧς μὲ διώρισεν ἐπίτροπον τῆς θυγατρός του, διέταξεν, ὅτι αὕτη δὲν θέλει λάβει σύζυγον εἰμὴ ζωγράφον, καὶ ζωγράφον βραβευθέντα ὑπὸ τῆς ἀκαδημίας μας· ἔρχομαι λοιπὸν νὰ ἀγοράσω ἀπὸ ὑμᾶς συγχρόνως τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐτυχίαν μου.

Σαλβατώρ.

; Καὶ ἡ κόρη ἐκείνη σᾶς ἀγαπᾷ βεβαίως;

Κάλμαρις.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν ἀγαπᾷ ἄλλον, καὶ τοῦτο μὲ ἀρκεῖ· ἐφρόντισα νὰ μὴ βλέπῃ κανένα.

Σαλβατώρ.

; Καὶ ἂν κατὰ τύχην ἡ εἰκών μου δὲν βραβευθῇ;

Κάλμαρις.

Ἀνατίθημι τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν σας· ἡ συμφωνία μας θέλει εἶναι ἄκυρος, ὑποθέτω.

Σαλβατώρ, *ἰδίᾳ.*

Ἐγὼ λοιπὸν πρόκειται νὰ τρέξω ὅλους τοὺς κινδύνους· μεγάλη γενναιότης! Νὰ ἰδῶμεν. (Γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ) Κύριέ μου, δέχομαι τὴν συμφωνίαν· εἰμπορεῖτε νὰ φέρετε τὰ χρήματα, κ' ἐγὼ ἐν τούτοις ἐκβάλω τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὴν θήκην της.

Κάλμαρις.

Ἐντὸς ἡμισείας ὥρας, ἐπανέρχομαι. (ἀπέρχεται).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΡΟΖΑΣ, *μόνος.*

Ἀ! κύριε πρόεδρε, γνωρίζετε τὴν ζωγραφικήν! Ἀλλὰ πόσον κακῶς γνωρίζετε τὴν φιλαυτίαν τῶν ζωγράφων! . . Πῶς! ἐπιφυλάττεσθε νὰ λύσετε τὴν συμφωνίαν, ἐὰν τὸ ἔργον μου δὲν βραβευθῇ! καὶ ὑποθέτετε ὅτι θέλω οὕτως ἐκτεθῆ δωρεὰν εἰς τὴν κρίσιν μωρῶν τινων ἀνθρώπων ἢ εἰς τὸν φθόνον τῶν τεχνιτῶν ἐκείνων, οἵτινες εὐχαρίστως στεφανοῦσι τὴν μετριότητα, διὰ νὰ ἀδικήσωσι καὶ νὰ ἐκφαυλίσωσι τὴν ἀληθῆ εὐφυΐαν! . . . Ὁμολογῶ ὅτι ἐφέρθητε ἐπιτηδείως· εἴκοσι χιλιάδες ταλλήρων εἶναι μέγας πειρασμὸς διὰ τὸν Σαλβατώρ, φυγάδα ὄντα καὶ ἔχοντα κενὸν τὸ βαλάντιον· ἀλλὰ προτιμῶ νὰ ἀποθάνω τῆς πείνης . . . Διπλασία ταύτης ποσότης δὲν ἤθελε μὲ παραμυθήσει διὰ τὴν ὕβριν, ἥτις εἰμπορεῖ νὰ προστριβῇ εἰς τὴν εἰκόνα μου . . . ; Δὲν θέλω ἆρά γε εὕρει τρόπον νὰ διαπαιδαγωγήσω ἐντίμως τὸν ἀγαθὸν αὐτὸν πρόεδρον, ἐπιφυλαττόμενος νὰ τὸν ἀποδώσω τὰ χρήματά του, ἐὰν ἡ συμφωνία δὲν τὸν χρησιμεύσῃ; Τῳόντι, σήμερον δὲν ἔχω χρείαν εἰμὴ δανείου. Ἀ! ἀκούω τὸν Ῥαβιένναν ἐρχόμενον μὲ τὸ ἀριστούργημά του . . . Αὐτὸς ἴσως διευκολύνει τὴν ὑπόθεσίν μου.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΡΟΖΑΣ, ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ, *κατόπιν τοῦ ὁποίου ἔρχεται ἄνθρωπος φέρων εἰκόνα, ὑπὸ μεγάλης ὀθόνης περιτετυλιγμένην, ἣν ἀποτίθησι πλησίον τῆς ὑποβάθρας.*

Ῥαβιέννας, *πρὸς τὸν φέροντα τὴν εἰκόνα ἄνθρωπον.*

Ἄφες ἐδῶ τὸ φορτίον σου. (Ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται. Πρὸς τὸν Σαλβατώρ.) ; Ἠξεύρετε τί σᾶς ἔφερα;

Σαλβατώρ.

Ναί, ἰατρέ μου· ἀλλὰ πρὶν τὸ ἰδῶ, εἰπέ με τί ἔκαμες εἰς τὸν γέροντα πρόεδρον τῆς ἀκαδημίας τοῦ ἁγίου Καρόλου· δὲν φαίνεται νὰ ἦναι φίλος σου.

Ῥαβιέννας.

Ἐλπίζω ὅτι ἐφύλαξας τὸ μυστικόν μου· ὁ κύριος Κάλμαρις εἶναι ὁ δράκων μιᾶς νέας Ἑσπερίδος. Ἡ παρ' αὐτοῦ ἐπιτροπευομένη Λαῦρα εἶναι ἡ ὡραιοτέρα κόρη τῆς Φλωρεντίας.

Σαλβατώρ.

; Τὴν γνωρίζεις; Μὲ εἶπεν, ὅτι κατώρθωσεν ἕως τόρα νὰ μὴ τὴν ἰδῇ κανείς.

Ῥαβιέννας.

Πρὸ ἑνὸς ἔτους τὴν βλέπω καθ' ἑκάστην σχεδόν,

Σαλβατώρ.

; Συναινέσει αύτοῦ;

Ῥαβιέννας.

Ἐλπίζω ὅτι οὔτε κἂν τὸ ὑποπτεύει. Πρὸ δεκαοκτὼ μηνῶν ὁ ζηλότυπος γέρων μὲ ἐκάλεσε διὰ νὰ τὸν φλεβοτομήσω. Τότε πρώτην φορὰν εἶδον τὴν κόρην ἐκείνην εἰσελθοῦσαν εἰς τὸ δωμάτιόν του. Ἐκπλαγεὶς ὑπὸ τῆς ἀμιμήτου αὐτῆς καλλονῆς, δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποτρέψω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τὴν οὐράνιον ὀπτασίαν, ἀλλ' ἤδη ὁ Κάλμαρις τὴν ἔλεγε μὲ φωνὴν αὐστηράν. «Ἄπελθε ἀπὸ ἐδῶ· κἀνεὶς δὲν σὲ ἐζήτησεν.» Ἐξελθούσης δὲ αὐτῆς, στρέψας τὸν λόγον πρὸς ἐμέ· «Κύριε χειρουργὲ, μὲ εἶπε, σᾶς εἶμαι πολλὰ ὑπόχρεως, ἀλλὰ ἐλπίζω νὰ μὴ λάβω πλέον χρείαν τοῦ νυστηρίου σας, θείᾳ χάριτι.» Ἀπῆλθον, ἀλλ' ἀπεφάσισα νὰ κινήσω πάντα λίθον διὰ νὰ ἰδῶ πάλιν τὴν ὡραίαν Λαῦραν. Ἐν τούτοις, ὅσας καὶ ἂν ἐπενόουν προφάσεις διὰ νὰ πλησιάσω τὸν κηδεμόνα της, ἀπεκρουόμην πάντοτε· μάτην περιεπλανώμην κύκλῳ τῆς οἰκίας, οἱ ὀφθαλμοί μου δὲν ἀπήντων εἰμὴ τὰ ὄμματα τοῦ Ἄργου ἐκείνου, τὰ ὁποῖα μὲ κατεσκόπευον καὶ μὲ ἐνέπαιζον.

Σαλβατώρ.

Δὲν ἀπορῶ ἤδη διατί σὲ φοβεῖται.

Ῥαβιέννας.

Ἡ τύχη τελευταῖον μ' ἐβοήθησε. Μίαν ἡμέραν εἶχον μείνει ὑπὲρ τὴν συνήθη ὥραν καὶ μόνος εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Ἀκαδημίας, θεωρῶν τὰς εἰκόνας τῶν ἀριστοτεχνῶν, καὶ ἐλεεινολογῶν τὸν Ῥαφαὴλ διότι δὲν ἐγνώρισε καλλονὴν ὁμοίαν ἐκείνης, ἥτις μὲ ἐνέπνευσε τὸν ἔρωτά μου, ὅτε ὁ Κάλμαρις, παρεισαγαγὼν μετὰ προσοχῆς τὴν φαλακρὰν αὐτοῦ κεφαλὴν διὰ θύρας ἡμιανεῳγμένης, καὶ γνωρίσας με· «κλείσατε, εἶπε μὲ δυσαρέσκειαν, τὴν πινακοθήκην, ἡ ὥρα παρῆλθεν.» Ἀπῆλθον μὲ βῆμα βραδὺ, πεπεισμένος, ὅτι ἡ Λαῦρα δὲν ἦτο μακρὰν, καὶ μόλις ἐπάτησα τὸ κατώφλιον τῆς θύρας, ἤκουσα τῳόντι φωνὴν γλυκεῖαν ἀναμιγνυομένην εἰς τὴν βραγχώδη φωνὴν τοῦ πολιοτρίχου γεροντίου. Ἀμέσως ἔκαμα τὸ σχέδιόν μου περὶ τοῦ πρακτέου· ἐδελέασα τὸν θυρωρὸν, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ μὲ δέχεται εἰς τὴν πινακοθήκην κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ νὰ μὲ ἀφίνῃ εἰς αὐτὴν ὅσον θέλω. Ἔπρεπεν ἤδη νὰ εὕρω τρόπον νὰ κρύπτωμαι αὐτόθι καὶ ὁ τρόπος εὑρέθη· εἰς τὸν μέγαν τῆς πινακοθήκης πρόδομον ὑπάρχουσι δύο σηκοὶ περιέχοντες τὰ κηρόπλαστα εἴδωλα δύο μεγάλων τεχνιτῶν, περιβεβλημένα τὰ ἱμάτια τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οὗτοι ἔζων καὶ ὑπὸ παραπετάσματος ἀπὸ τὸν κονιορτὸν προφυλαττόμενα. Διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ θυρωροῦ, μετέθεσα τὸν γέροντα Σιμαβύαν, ἐφόρεσα τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἔβαλα καὶ αὐτὸν τὸν λευκὸν πώγωνά του καὶ ἀνέβην ἐπὶ τοῦ βάθρου του.

Σαλβατώρ.

Τὸ πρᾶγμα ἀποβαίνει περίεργον· λέγε.

Ῥαβιέννας.

Μόλις ἤμην πρὸ ἡμισείας ὥρας εἰς τὴν θέσιν μου, καὶ ἰδοὺ ἔρχεται ὁ φίλος πρόεδρος, ῥίπτει τὸ ἐτασικὸν αὐτοῦ βλέμμα, ἐξέρχεται καὶ ἐπανέρχεται... ὑποθέτετε μὲ ποῖον... μὲ τὴν Λαῦραν, τὴν ὁποίαν ἀφίνει εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν πρόδομον καὶ ἔπειτα μεταβαίνει εἰς τὰς ὑποθέσεις του. Ἡ καρδία μου ἐπαλλε... τὰ γόνατά μου ἔτρεμον... οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Λαύρας διευθύνθησαν κατὰ τύχην πρὸς τὸν σηκόν μου· τότε ἀνέτυρα τὸ παραπέτασμα καὶ ὁ γέρων Σιμαβύας προσέπεσεν εἰς τὰ γόνατα τῆς ἐκπεπληγμένης νέας. Κατ' εὐτυχίαν κατώρθωσα νὰ πραΰνω τὸν πρῶτον αὐτὸν τρόμον της, καὶ τὸ στρατήγημα τοῦ ἔρωτός μου ἐφάνη ἐπὶ τέλους εἰς αὐτὴν ὄχι ἄχαρι. Δὲν εἶχον δυνηθῆ νὰ τὴν ἰδῶ πλέον ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἡ πρώτη συνέντευξίς μας τοσοῦτον παρώργισε τὸν κηδεμόνα της· ἀλλ' ἡ περιδεὴς αἰχμάλωτος τοῦ Κάλμαρι εἶχε παρατηρήσει τὰς περὶ τὴν ἀκαδημίαν περιπλανήσεις μου. Ἑνὶ λόγῳ, μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι τὴν αὐτὴν ὥραν ἑκάστης ἡμέρας ὁ Κάλμαρις τὴν ἔκλειεν εἰς τὸν πρόδομον αὐτόν· διότι ἦτο ἠναγκασμένος νὰ δέχεται τότε εἰς τὴν οἰκίαν του τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς καὶ τοὺς ἄλλους τεχνίτας. Ἡ δὲ Λαῦρα διεσκέδαζε τὰς ὥρας ἐκείνας ἀντιγράφουσα εἰκόνας· διότι ἀγαπᾷ τὴν τέχνην καὶ δὲν ζωγραφίζει κακά.

Σαλβατώρ.

Καὶ λοιπὸν ἐπὶ ἓν ἔτος συνεργάζεσαι μαζί της· ἴδωμεν τελευταῖον τὸ περίφημον αὐτὸ ἀριστούργημα.

Ῥαβιέννας, *ἐπιθέτων τὴν εἰκόνα του ἐπὶ τοῦ ὑποβάθρου τοῦ Σαλβατὼρ καὶ ἀποκαλύπτων αὐτήν.*

Φίλτατε Σαλβατὼρ, αὐτὴ μὲ κατέπεισεν ὅτι εἰμπορῶ νὰ γίνω καὶ ζωγράφος· ἀλλ' ἀγνοεῖ εἰσέτι τὴν πρόοδόν μου, καὶ πρὶν τὴν δείξω τὴν εἰκόνα μου, πρὶν στείλω αὐτὴν εἰς τὸ διαγώνισμα, ἐπεθύμουν νὰ μὲ εἴπῃς ἐὰν δὲν ἦναι ὅλως αὐτῆς ἀναξία.

Σαλβατώρ, *θεωρῶν τὴν εἰκόνα μὲ πολλὴν ἀπορίαν.*

Πῶς! ἐσὺ, ὁ Βερνάρδος Ῥαβιέννας, ἐζωγράφισας τὴν εἰκόνα ταύτην;

Ῥαβιέννας.

Ναὶ, ἔνδοξέ μου τεχνίτα!

Σαλβατώρ.

; Ἐσὺ κατεσκεύασας τοὺς ὡραίους αὐτοὺς τύπους, ἐν οἷς τοσοῦτον ἐπιτηδείως συνδυάζεται ἡ χάρις τῆς γυναικὸς καὶ τῆς θεαίνης ἡ χάρις; Ἐσὺ εἰκόνισας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς, τῶν ὁποίων τὸ μειδίαμα ἐκφράζει συγχρόνως τὸν ἔρωτα καὶ τὴν αἰδῶ· τὰ ὑπὸ θείου μειδιάματος ἡμιανεῳγμένα ταῦτα χείλη; τὴν Δανάην αὐτὴν, ἥτις ἤθελε καταστήσει τὸν ἄνθρωπον ἐθνικὸν, ἐὰν συγχρόνως δὲν προέκειτο νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἀντίζηλον τοῦ Διός;... Α! Βερνάρδε μου, ἐσὺ εἶσαι ἀριστοτέχνης.

Ῥαβιέννας.

; Ὁμιλεῖς σπουδάζων;

Σαλβατώρ.

Ἔλα, μὴν ὑποκρίνεσαι τὸν μετριόφρονα· τοιαύτη εὐφυΐα ἔχει βεβαίως τὴν συνείδησιν τῆς ἀξίας της. Ναὶ, Ῥαβιέννε μου, μέγας εἶσαι τεχνίτης.

Ῥαβιέννας.

Φίλε μου! ἂν ηὐδοκίμησα, τὸ κατόρθωμα ὀφείλεται εἰς τὸν ἔρωτα. Ἔχεις πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν εἰκόνα τῆς Λαύρας· ὁπόσον εἶμαι εὐτυχὴς ἂν δὲν μὲ κολακεύῃς!

Σαλβατώρ.

Νὰ σὲ κολακεύσω!... Πίστευσέ με, Βερνάρδε, ὅτι ἡ Δανάη αὕτη ἤθελε μὲ προξενήσει τιμήν· ἀπαιτῶ μάλιστα ἀπὸ τὴν φιλίαν σου, νὰ μ' ἐπιτρέψῃς νὰ θεωρηθῶ ἐπὶ μίαν ὥραν ἐγὼ ὡς ζωγραφίσας αὐτήν.

Ῥαβιέννας.

Μὲ κάμνεις νὰ ὑπερηφανεύωμαι· ἀλλά, ποῖος εἶναι ὁ σκοπός σου;

Σαλβατώρ.

Θὰ τὸ ἴδῃς, Βερνάρδε· ἀλλ' ἐνθυμοῦ, ὅτι ἐπὶ μίαν ὥραν δὲν εἶσαι εἰμὴ ἐπιτήδειος χειρουργός, ἐγὼ δὲ εἶμαι ὁ ποιήσας τὴν Δανάην.

Ῥαβιέννας.

Μέχρι τοῦδε οὐδεὶς ἄλλος γνωρίζει τὸ μυστικόν μου.

Σαλβατώρ.

Τόσῳ καλήτερα! Ἄκουσε, κάποιος ἔρχεται. Ἔμβα εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον καὶ μεῖνε ἐκεῖ ἕως οὗ τελειώσω τὴν συνέντευξίν μου μὲ ἄνθρωπον, ὅστις δὲν πρέπει πλέον νὰ σὲ ἰδῇ ἐδῶ.

(*Ὁ Ραβιέννας εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον*).

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ. ΚΑΛΜΑΡΙΣ, *εἰσέρχεται φέρων μέγα καὶ πλῆρες βαλάντιον*.

Κάλμαρις.

Ἰδοὺ αἱ εἴκοσι χιλιάδες ταλλήρων. (Ὁ Σαλβατὼρ προσελθὼν εἰς τὴν θύραν, κλείει αὐτὴν μυστηριωδῶς). Διατί κλείετε τὴν θύραν;

Σαλβατώρ.

Μὲ φαίνεται ὅτι ἡ ὑπόθεσις τὴν ὁποίαν θὰ τελειώσωμεν εἶναι καλὸν νὰ μὴν ἔχῃ μάρτυρας.

Κάλμαρις.

Ἔχετε δίκαιον.

Σαλβατώρ,

δεικνύων αὐτῷ τὴν Δανάην τοῦ Ραβιέννα.

Ἰδοὺ ἡ εἰκών σας.

Κάλμαρις.

Τί βλέπω; τί θαῦμα εἶναι αὐτό, κύριε Σαλβατώρ;

Σαλβατώρ.

Εἶναι τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο τῆς μυθολογίας θαῦμα· ὁ Ζεὺς καταπίπτων ἐν εἴδει χρυσῆς βροχῆς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Δανάης.

Κάλμαρις.

Ὢ! Βλέπω ποῖον εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς εἰκόνος ταύτης, καὶ δὲν εἶναι τοῦτο τὸ ὁποῖον μὲ ἐκπλήττει, ἀλλ' ἡ παράδοξος ὁμοιότης τῆς Δανάης μὲ τὴν Λαύραν μου. Πῶς καὶ ποῦ εἴδατε αὐτήν, κύριε Σαλβατώρ;

Σαλβατώρ.

Σᾶς ὀμνύω, ὅτι δὲν νομίζω νὰ ἀπήντησα αὐτὴν ποτέ.

Κάλμαρις.

Καὶ πῶς! εἶναι λοιπὸν τοῦτο γέννημα καθαρὸν τῆς φαντασίας σας! τῇ ἀληθείᾳ, ἔπρεπε νὰ ἔχω πεποίθησιν τοιαύτην, ὅτι οὐδ' ὑμεῖς, οὐδ' ἄλλος ἐκ τῶν τεχνιτῶν μας εἶδέ ποτε τὴν Λαύραν, διὰ νὰ πιστεύσω εἰς τοὺς λόγους σας!... Κύριε Σαλβατώρ, καλῶς ἐποίησα εἰπὼν εἰς ὑμᾶς τί προσφέρω διὰ τὸ ἀριστούργημά σας, πρὶν μὲ τὸ δείξετε· ἂν τὸ ἔβλεπα προηγουμένως, ἤθελον σᾶς δώσει ὅ,τι ἔχω καὶ δὲν ἔχω διὰ νὰ τὸ ἀποκτήσω. Ἀλλ' ἤδη εἶναι ἰδικόν μου;

Σαλβατώρ.

Ἰδικόν σας, ἀντὶ τῶν εἴκοσι χιλιάδων ταλλήρων. Βλέπω εὐχαρίστως, ὅτι ὁ ἐξοχώτατος κύριος Ζεὺς εἶναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν Δανάην του.

Κάλμαρις.

Δότε με τὴν ἄδειαν νὰ τὴν ἐπάρω.

Σαλβατώρ.

Μὲ τὰ σωστάσας; ἂν σᾶς ἔβλεπον ἐξερχόμενον ἀπὸ τοῦ ζωγραφείου μου μετὰ τῆς εἰκόνος ταύτης.... Ὄχι, τὴν στέλλω λαθραίως, ὡς ἔργον ἀνώνυμον.

Κάλμαρις.

Ἔχετε καὶ πάλιν δίκαιον. Σᾶς ἀφίνω τὰς εἴκοσι χιλιάδας τῶν ταλλήρων· ἀλλὰ λάβετε τὴν καλωσύνην νὰ ὑπογράψετε τὸ μικρὸν τοῦτο ἔγγραφον, ἀναπληροῦντες τὰ κενὰ αὐτοῦ μέρη.

Σαλβατώρ.

Προθύμως, ἀφοῦ τὸ ἀναγνώσω. (Ἰδίᾳ). Πάντα ἐπρονόησεν. (Ἀναγινώσκει)· « Ὁ ὑποφαινόμενος, Σαλβατὼρ Ῥόζας, παραιτοῦμαι τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ ἀναγνωρίσω ἐμαυτὸν ὡς ποιήσαντα τὴν εἰκόνα τὴν παριστῶσαν... τὴν Δανάην... ὑποχρεούμενος, ἂν ἀπαιτήσω ποτὲ αὐτήν, νὰ ἀποδώσω προηγουμένως εἰς τὸν κύριον Ἀνδρέαν Κάλμαριν τὴν ποσότητα τῶν εἴκοσι χιλιάδων ταλλήρων, τὴν ὁποίαν ἔλαβον παρ' αὐτοῦ ὡς ἀντίτιμον τῆς εἰρημένης ὑπὲρ αὐτοῦ παραιτήσεώς μου.. » Δὲν ἔχω κάμμίαν δυσκολίαν νὰ ὑπογράψω τοῦτο, φίλτατε πρόεδρε (ὑπογράφει).

Κάλμαρις, *ἀφοῦ ἐκύτταξε πάλιν τὴν εἰκόνα.*

Παράδοξον τῇ ἀληθείᾳ... Ἀλλ' ὄχι! ἡ Λαύρα ἔχει τωόντι ἰδανικὸν κάλλος... Χαίρετε, ἔνδοξε συνάδελφε· εἶμαι βέβαιος περὶ τοῦ βραβείου...

Σαλβατώρ.

Εἶσθε εἷς τῶν δικαστῶν;

Κάλμαρις.

Ὑπάγω νὰ ἐξαιρεθῶ, χωρὶς νὰ εἴπω διατί.

Σαλβατώρ.

Χαίρετε, ἔνδοξε συνάδελφε.

(ὁ Κάλμαρις ἀπέρχεται)

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ. ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ, *ἐξερχόμενος τοῦ δωματίου, ὅπου ἤκουσε τὰ πάντα.*

Ραβιέννας.

¡ Τί ἔκαμες, Σαλβατώρ ;

Σαλβατώρ.

Ἐπώλησα τὴν εἰκόνα σου, καὶ εἰς τιμὴν ἀνωτέραν πάσης ἄλλης ἐλικῆς μου. ¡ Δὲν μ' ἐγκατέστησας κύριον αὐτῆς ; Ἀλλ' ἐγὼ μόνος παρητήθην τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπ' αὐτῆς ἰδιοκτησίας, σὺ δὲ θέλεις τὴν ἀπαιτήσει, ἅμα βραβευθῆ. Καὶ θέλει βραβευθῆ, σὲ τὸ ὑπόσχομαι. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἀδιάφορον ποῖος ἦτο ὁ σκοπός μου πρὶν ἰδῶ τὴν εἰκόνα ταύτην, τώρα δεν θέλω βεβαίως τολμήσει νὰ συναγωνισθῶ. Ἄκουσέ με, ἰδοὺ τί ἔχεις νὰ κάμης. Σήμερον ἡ *Δανάη* σου ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἀκαδημίαν· αὔριον παραδίδεις εἰς τὸν γραμματέα τὴν ἐνσφράγιστον σημείωσιν, ἐν ᾗ θέλεις γράψει τὸ ὄνομά σου καὶ χαρακτηρίσει τὴν εἰκόνα σου· ὁ Κάλμαρις θέλει πράξει τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ὅταν ὁ γραμματεὺς ἀνοίξῃ τὰς δύο σημειώσεις, πρόσελθε καὶ διαμαρτυρήσου κατὰ τοῦ ψεύδους, τοῦ θέλοντος νὰ σφετερισθῇ τὴν προσήκουσάν σοι δόξαν. Ἐγὼ θὰ εἶμαι ἐκεῖ καὶ θέλω ἐξηγήσει τὰ πάντα, καταισχύνων τὸν κολοιὸν αὐτὸν, ὅστις ἀξιοῖ νὰ στολισθῇ μὲ ξένα πτερά.

Ραβιέννας.

Ἀλλ' ὁ Κάλμαρις εἶναι ὁ κηδεμὼν τῆς Λαύρας· θὰ γίνῃ θανάσιμος ἐχθρός μου . . . Ἀ! ἂν ηὐχαριστεῖτο νὰ λάβῃ τὴν δόξαν μου καὶ νὰ μὲ δώσῃ τὴν κόρην ἐκείνην.

Σαλβατώρ.

Ἀ ! φίλε μου, δὲν εἶσαι ἄξιος τοῦ ἀριστουργήματος τὸ ὁποῖον ἐποίησας. ὁ ἀληθὴς τεχνίτης ἤθελε δώσει εἴκοσι Λαύρας ἀντὶ μιᾶς τοιαύτης Δανάης! . . . Ἀλλ' ἡσύχασε· κήδεται θεὸς τῶν ἐραστῶν, καὶ ἐλπίζω νὰ εὕρω τρόπον τοῦ νὰ σὲ ἀποδώσω συγχρόνως καὶ τὸ πρωτότυπον καὶ τὴν εἰκόνα.

(Τὸ παραπέτασμα πίπτει)

Τέλος τῆς πρώτης πράξεως.

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Τὸ θέατρον εἰκονίζει τὸν πρόδομον τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς. Ἐν τῷ μέσῳ, μέγα παραπέτασμα χωρίζει τὸν πρόδομον αὐτὸν ἀπὸ τῆς πινακοθήκης. Δεξιᾷ, ὑπάρχει πύλη ἄγουσα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προέδρου· ἐν δὲ τῷ τοίχῳ, σηκοὶ δύο διὰ παραπετάσματος κεκαλυμμένοι· ἐξ αὐτῶν ἐπὶ μὲν τοῦ δεξιοῦ ἀναγινώσκεται, γράμμασι κεφαλαίοις, τὸ ὄνομα ΣΙΜΑΒΥΑΣ, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ τὸ ὄνομα ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΒΙΓΚΙΟΣ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΛΑΥΡΑ, ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ, *φέρων τὸν ἱματισμὸν τοῦ Σιμαβύου, ἐκτὸς τοῦ πώγωνος.*

Ραβιέννας.

Πῶς! Λαῦρα, ¡ Καὶ ἠγνόεις τὸν ὅρον τοῦτον τῆς διαθήκης τοῦ πατρός σου;

Λαῦρα.

Ὁ κηδεμών μου σήμερον τὸ πρωῒ μὲ ὡμίλησε περὶ αὐτοῦ πρώτην φοράν.

Ραβιέννας.

¡ Καὶ ἔχει σκοπὸν νὰ σὲ δώσῃ εἰς τὸν ζωγράφον, ὅστις θέλει στεφανωθῇ ὑπὸ τῆς ἀκαδημίας;

Λαῦρα.

Μὲ τὸ ὑπέδειξε.

Ραβιέννας.

¡ Καὶ ἐδέχθης τὸν ἄγνωστον τοῦτον σύζυγον ;

Λαῦρα.

Ὑπάρχει ὅρος τοῦ ὁποίου ἐπεφυλάχθην νὰ κάμω χρῆσιν.

Ραβιέννας.

¡ Ποῖος ὅρος;

Λαῦρα.

Ἡ διαθήκη προσθέτει, ὅτι ὁ ἄγνωστος αὐτὸς σύζυγος πρέπει νὰ ἦναι ἀρεστὸς εἰς ἐμὲ καὶ νὰ λάβῃ τὴν συναίνεσιν τοῦ κηδεμόνος μου.

Ραβιέννας.

Φαίνεται ὅτι ἡ συναίνεσις αὐτοῦ ἐλήφθη ἐκ προοιμίου.

Λαῦρα.

Τοῦτο δὲν εἰμπορῶ νὰ ἐννοήσω. ¡ Πῶς εἰμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ ποῖον θέλει στεφανώσει ἡ Ἀκαδημία ; ἢ μᾶλλον, πῶς αἴφνης παρήτησεν αὐτὸς τὸν ἴδιον σκοπόν του, τὸν ὁποῖον ἐκατάλαβα ἀπὸ τὴν ἀπίστευτον ζηλοτυπίαν του ; Παρετήρησα πονηρίαν τινὰ εἰς τὸ μειδίαμά του . . . Ὅ,τι καὶ ἂν τρέχῃ, Βερνάρδε, εἶμαι βεβαία, ὅτι ἀπὸ τὸν σημερινὸν διαγωνισμὸν δὲν θέλω λάβει σύζυγον.

Ραβιέννας.

¡Εἶσαι βεβαία;

Λαῦρα.

¡Θέλεις νὰ τὸ ἐπαναλάβω, Βερνάρδε; Ναὶ, εἶμαι βεβαία. διότι ἐκεῖνος ὅστις κατώρθωσε νὰ δεσμεύσῃ τὴν καρδίαν μου δὲν εἰμπορεῖ νὰ εἴπῃ ἀκόμη ὡς ὁ Κορρήγιος, *Κ' ἐγὼ εἶμαι ζωγράφος!*

Ραβιέννας.

Ἀγαπητὴ Λαῦρα! ἴσως τὸ εἴπῃ ποτέ.

Λαῦρα.

Ναὶ, Βερνάρδε· καὶ πρόσεξε καλὰ εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ προσεχοῦς ἔτους.

Ραβιέννας, ἰδίᾳ.

Δὲν τολμῶ νὰ τὴν διακοινώσω τὴν ἐλπίδα μου. (Γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ.) Νομίζω, ὅτι ἀκούω θόρυβον πρὸς

τοῦτο τὸ μέρος (δεικνύει τὴν πρὸς δεξιὰν θύραν).

Λ α ῦ ρ α.

Κρύψου. (Ὁ Ῥαβιέννας ἀσπάζεται τὴν δεξιάν της καὶ τρέχει πρὸς τὸ μέρος τοῦ σηκοῦ τοῦ Σιμαβύου, ἀφίνων τὸ γένειόν του κατὰ γῆς.)

Ῥ α β ι έ ν ν α ς.

Ἀ! τὸ γένειόν μου! (ἐπανέρχεται διὰ νὰ τὸ ἐπάρῃ καὶ ἀφίνει πάλιν τὸ ἥμισυ. Τὴν στιγμὴν δὲ καθ' ἣν παρατηρεῖ τοῦτο καὶ θέλει νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν, ἀνοίγεται ἡ θύρα, ὥστε μόλις προφθάνει νὰ κρυβῇ ὄπισθεν τοῦ παραπετάσματος τοῦ σηκοῦ).

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ, *ἐν τῷ σηκῷ.* ΛΑΥΡΑ. ΚΑΛΜΑΡΙΣ, *εἰσέρχεται μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιτηδεύσεως ἐνδεδυμένος.*

Κ ά λ μ α ρ ι ς, *πρὸς τὴν Λαῦραν, ἁρπάσασαν μὲ βίαν τὸ ἥμισυ γένειον τοῦ Σιμαβύου.*

¡Τί εἶναι τοῦτο;

Λ α ῦ ρ α, *τεταραγμένη.*

Τίποτε· ἠθέλησα νὰ παίξω καὶ ἔσυρα τὸ γένειον τοῦ Λεονάρδου Βιγκίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔμειναν εἰς χεῖράς μου αὐταὶ αἱ τρίχες.

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

¡Τὸ γένειον τοῦ Λεονάρδου, εἶπες; Ἴδωμεν. (Ἀνοίγει τὸ παραπέτασμα τοῦ σηκοῦ τοῦ Λεονάρδου.) Εἶναι ἀκέραιον ἔτι εἰς τὸν πώγωνά του.

Λ α ῦ ρ α.

Εἶναι λοιπὸν τοῦ ἄλλου.

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

¡Τὸ γένειον τοῦ Σιμαβύου; (ἀνοίγει τὸ παραπέτασμα τοῦ ἑτέρου σηκοῦ, ὅπου ἵσταται ἀκίνητος ὁ Ῥαβιέννας μὲ τὸ ἥμισυ γένειόν του). Ναί, ἔχεις δίκαιον. Δός μου, πονηρή, τὰς τρίχας ἐκείνας διὰ νὰ ἀποδώσω εἰς τὸν σεβαστὸν αὐτὸν πώγωνα τὸ κόσμημα τὸ ὁποῖον ἀφήρεσας ἀπὸ αὐτοῦ.

Λ α ῦ ρ α, *ἥτις, προσποιουμένη ὅτι δὲν προσέχει, διέλυσε τὰς τρίχας τὰς ὁποίας ἐκράτει καὶ ἐσκόρπισεν αὐτὰς εἰς τὸ ἔδαφος.*

Ἀ! θεέ μου, ¡τί ἔκαμα; Πῶς θέλετε τώρα τὰς βάλει εἰς τὴν θέσιν των;

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Πονηρή, ¡οὕτω φέρεσαι πρὸς τὰς λευκὰς τρίχας; Τίς ἠξεύρει τὸ χρῶμα τῆς κόμης τοῦ συζύγου, τὸν ὁποῖον θέλει σὲ δώσει ὁ σημερινὸς διαγωνισμός;

Λ α ῦ ρ α.

¡Γνωρίζετε ἅπαντας τοὺς διαγωνιζομένους;

Κ ά λ μ α ρ ι ς, *μὲ ὕφος μυστηριῶδες.*

Ὄχι· ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ἐμάντευσα ἕνα ἔχοντα πολλὰς πιθανότητας νίκης.

Λ α ῦ ρ α.

Ὅστις ὅμως εἶναι ἤδη ἔγγαμος.

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Τότε παραπέμπομεν τὸν γάμον σου εἰς τὸ ἐρχόμενον ἔτος.

Λ α ῦ ρ α.

Δὲν βιάζομαι.

Κ ά λ μ α ρ ι ς, *ἰδίᾳ.*

Ἴσως ἔπρεπε νὰ τὴν ἐκμυστηρευθῶ. Ἀλλ' ὄχι, ἂς τὴν ἀφήσωμεν νὰ ἐκπλαγῇ διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῦ συμβάντος καὶ νὰ ἐκθαμβωθῇ ἀπὸ τὸν θρίαμβόν μου. (Γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ.) Λαῦρα, σήμερον πρέπει νὰ στολισθῇς ὀλίγον, καὶ εἶν' ἐξώρας πλέον!

Λ α ῦ ρ α.

Πῶς! ¡μ' ἐπιτρέπετε νὰ παρευρεθῶ εἰς τὴν στέψιν τοῦ μέλλοντος νὰ βραβευθῇ;

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Μ' ἐρωτᾷς ἂν τὸ ἐπιτρέπω! τὸ ἐπιθυμῶ, καί, ἂν ἦναι χρεία, τὸ διατάσσω. Ἂς ὑπάγωμεν λοιπὸν ἐντάχει εἰς τὰ ἴδια, διότι τὸ πλῆθος μετ' ὀλίγον ἀρχίζει νὰ συῤῥέῃ καὶ ἀκούω ἤδη ἀνοιγομένην τὴν πινακοθήκην.

(Ἐξέρχονται ἀφοῦ ὁ Κάλμαρις ἐκύτταξε καλὰ τριγύρω του.)

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ, *μόνος. Καταβαίνει μετὰ προσοχῆς ἀπὸ τοῦ σηκοῦ του.*

Πρέπει νὰ σπεύσω. (Ρίπτει ἓν βλέμμα διὰ τοῦ μεγάλου παραπετάσματος, τοῦ διαχωρίζοντος τὸν πρόδομον ἀπὸ τὴν πινακοθήκην.) Ἀ! θεέ μου, εἶν ἐξώρας πλέον, ἤρχισε νὰ ἔρχεται κόσμος. Δὲν εἰμπορῶ νὰ παρουσιασθῶ μὲ τὸ παράδοξον αὐτὸ ἔνδυμα. Κάποιος ἔρχεται, ἂς ἐπανέλθω εἰς τὴν κρύπτην μου. (Ἀναβαίνει πάλιν εἰς τὸ βάθρον του καὶ σύρει τὸ παραπέτασμα.)

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ. ΣΑΛΒΑΤΩΡ, *εἰσελθὼν διὰ τοῦ παραπετάσματος καὶ κυττάζων τριγύρῳ.*

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Πρέπει νὰ ἦναι ἐδῶ· ὁ θυρωρὸς μὲ εἶπεν, ὅτι δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οἰκίσκον του. (Ἀνοίγει τὸ παραπέτασμα τοῦ σηκοῦ τοῦ Σιμαβύου.) Βερνάρδε!

Ῥ α β ι έ ν ν α ς, *πάντοτε ἐπὶ τοῦ βάθρου.*

¡Ἐσὺ εἶσαι, Σαλβατώρ;

Σ α λ β α τ ώ ρ.

¡Τί κάμνεις ἐδῶ;

Ῥ α β ι έ ν ν α ς.

Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἤθελον νὰ ἐξέλθω, ὁ πρόεδρος ἦλθεν αὐτοπροσώπως νὰ ζητήσῃ τὴν Λαῦραν, καὶ ἐνόμισα, ὅτι δὲν θ' ἀναχωρήσῃ πλέον. Τόρα, ¡πῶς νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ;

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Ἀνάγκη ἐν τούτοις νὰ ἀφήσῃς τὴν κρύπτην ταύτην

καὶ τὸν παρατράγωδον αὐτὸν ἱματισμὸν, διὰ νὰ ἔλθῃς ἀπαιτήσῃς τὴν Δανάην.

Ῥ α β ι έ ν ν α ς.

Ἔδωκα ἰδιοχείρως εἰς τὸν γραμματέα τῆς ἀκαδημίας τὴν ἐνσφράγιστον σημείωσίν μου.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Καλά! ἀλλ' ὁ Κάλμαρις ἔπραξε βεβαίως τὸ αὐτὸ καὶ ἂν δὲν ἦσαι παρὼν, ὅταν οἱ διαιτηταὶ θέλουν ἀποφασίσει περὶ ὑμῶν, ¡τίς θέλει ἀντείπει εἰς τὸν Κάλμαριν; ἂν πάλιν ἔλθῃς οὕτω μετημφιεσμένος, θὰ σὲ ὑπολάβουν ὡς φρενοβλαβῆ . . . Καὶ ἰδοὺ ἀκούω ἄνθρωπόν τινα ἐρχόμενον πρὸς τὴν θύραν ταύτην . .

Ῥ α β ι έ ν ν α ς.

Εἶναι ἡ θύρα τοῦ καταλύματος τοῦ προέδρου.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Ἔμβα πάλιν εἰς τὸν σηκόν σου. (Τὸν σπρώχνει εἰς αὐτὸν καὶ κλείει τὸ παραπέτασμα).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ *ἐν τῷ σηκῷ*. ΣΑΛΒΑΤΩΡ. ΚΑΛΜΑΡΙΣ.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Ἆ! κύριε πρόεδρε, πόσον λάμπει τὸ μέτωπόν σας ἤδη.

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Φαίνομαι εὐτυχὴς, διότι εἶμαι.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

¡Εἰλικρινῶς; δὲν ἔχετε κάμμίαν ἀνησυχίαν;

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Τὴν ἐλαχίστην. Εἶδον πρὸ ὀλίγου ὅλας τὰς εἰκόνας τοῦ διαγωνίσματος.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Πῶς! ἄνθρωπος διατελέσας δι' ὅλης τῆς ζωῆς του κριτὴς, τεχνίτης δὲ μὴ ὢν εἰμὴ πρὸ μιᾶς μόνης ἡμέρας, δὲν πιστεύει πλέον εἰς τὴν ῥᾳδιουργίαν καὶ λησμονεῖ ποσάκις αὕτη κατισχύει τῆς ἀληθοῦς ἱκανότητος!

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Ἡ Δανάη *μου* εἶναι τοσοῦτον ἀνωτέρα ὅλων τῶν εἰκόνων! Ἀλλ' ὅμως, καθὼς λέγετε, δὲν ἐλησμόνησα ὅτι ὑπῆρξα καὶ κριτὴς, καὶ, διὰ νὰ προλάβω πᾶν ἐνδεχόμενον, δὲν θέλω παραδώσει τὴν ἐνσφράγιστον σημείωσίν μου εἰμὴ τὴν τελευταίαν στιγμήν· ἂν τύχῃ καὶ δὲν βραβευθῇ ἡ *ἡμετέρα* εἰκὼν, μένομεν ἄγνωστοι . . .

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Καὶ ἡ δυστυχὴς Δανάη μας θέλει ὑπάγει νὰ κρύψῃ τὴν ἐντροπήν της εἰς τὸ ἐργαστήριόν μου.

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Ἀλλ' ὄχι· δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ συνάδελφοί μου νὰ τολμήσωσι νὰ στέψωσιν εἰκόνα ἄλλην παρὰ τὴν Δανάην *μου*. ¡Ἴσως διεθέσατε ἤδη τὰς **20,000** τῶν ταλλήρων;

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Εἶχον χρέη τινὰ, τὰ ὁποῖα δὲν μὲ ἄφινον ἡσυχίαν.

Κ ά λ μ α ρ ς, *ἰδίᾳ*.

¡Τί νὰ γίνῃ; μὲ τὸ εἶχε προειπεῖ. (Γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ.) Σᾶς λέγω ὅμως πάλιν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ βραβευθῇ ἡ Δανάη *μου*.

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΣΚΗΝΗΣ. Ὁ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ *τῆς Ἀκαδημίας ὑπανοίγων τὸ παραπέτασμα.*

Ὁ Γ ρ α μ μ α τ ε ύ ς.

Κύριε πρόεδρε, οἱ δικασταὶ γράφουσι τὰ ψηφοδέλτιά των· ¡δὲν θέλετε ὁρίσει νὰ παρευρεθῆτε εἰς τὴν διαλογήν;

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Ναὶ, ναὶ, ἔρχομαι ἀμέσως, κύριε γραμματεῦ. Πρὶν ἀνακηρύξετε τὸν νικητὴν, σᾶς παρακαλῶ νὰ ἀναγγείλετε εἰς ὅλους τοὺς ζωγράφους, ὅτι θέλω συμπανηγυρίσει μετ' αὐτῶν τὴν ἑορτὴν ταύτην εἰς τὴν οἰκίαν μου.

Ὁ Γ ρ α μ μ α τ ε ύ ς.

Θέλετε συμπανηγυρίσει!

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Μάλιστα· καὶ εἰμπορεῖτε νὰ προσθέσετε, ὅτι ὁ πατὴρ τῆς Λαύρας, τῆς ὁποίας εἶμαι κηδεμὼν, διέταξε, διὰ τῆς διαθήκης του, νὰ μὴ συζευχθῇ ἡ κόρη του εἰμὴ ζωγράφον ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἐστεμμένον· ὥστε ὁ σήμερον στεφανωθησόμενος εἰμπορεῖ νὰ ζητήσῃ αὐτὴν εἰς γάμον. Ἡ προῖξ αὐτῆς συμποσοῦται εἰς **100,000** ταλλήρων.

Ὁ Γ ρ α μ μ α τ ε ύ ς.

Κύριε πρόεδρε, σπεύδω νὰ προςκαλέσω αὐτοὺς ὅλους καὶ νὰ διακοινώσω εἰς αὐτοὺς τὸ ἀριστεῖον τὸ ὁποῖον προσθέτετε εἰς τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας.

(Ἀπέρχεται).

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ, *ἐν τῷ σηκῷ*. ΣΑΛΒΑΤΩΡ. ΚΑΛΜΑΡΙΣ.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

¡Ἡ κόρη τῆς ὁποίας εἶσθε κηδεμὼν ἔχει ἑκατὸν χιλιάδων ταλλήρων προῖκα;

Κάλμαρις.

Ὄχι ὀλιγώτερα, φίλτατε συνάδελφε. ;Δὲν ὀρίζετε νὰ παρευρεθῆτε εἰς τὸν θρίαμβόν μας;

Σαλβατώρ.

Σᾶς εὐχαριστῶ. Θέλω περιμείνει ἐνταῦθα· δὲν ἀγαπῶ τὸν πολὺν ὄχλον.

Κάλμαρις.

Ἀ! κύριε Σαλβατώρ, πολλάκις παρευρέθητε εἰς ὁμηγύρεις πολυοχλωτέρας τοῦ σημερινοῦ διαγωνισμοῦ. Ἀλλ' ὅπως ἀγαπᾶτε.

(Ἐξέρχεται).

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ. ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ.

Σαλβατώρ.

Ἔλα, Βερνάρδε· καιρὸς εἶναι νὰ καταβῇς· ;τὸν ἤκουσας;

Ῥαβιέννας.

Ἀ! τὸν πονηρὸν κηδεμόνα!

Σαλβατώρ.

Ἑκατὸν χιλιάδων ταλλήρων προῖκα! τώρα ἐννοῶ πῶς ἔδωκεν εἴκοσι χιλιάδας διὰ τὴν Δανάην. Ὁ ἐξοχώτατος Ζεὺς ἠξεύρει νὰ μεταχειρίζεται καλῶς τὰ χρήματά του· ἀλλ' ἔπεσεν αὐτὸς εἰς τὴν παγίδα, καὶ δὲν ἔχω πλέον κάμμίαν τύψιν συνειδότος εἰς τὸ νὰ τὸν ἐξελέγξω, ἂν ἐπιμείνῃ θέλων νὰ ἀμφισβητήσῃ τὰ δίκαιά σου ὡς ἐραστοῦ καὶ ὡς τεχνίτου.

ΣΚΗΝΗ ΕΝΝΑΤΗ.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ. ΡΑΒΙΕΝΝΑΣ. ΛΑΥΡΑ.

Λαῦρα.

;Ἐδῶ ἀκόμη, Βερνάρδε; . . . (Παρατηρήσασα τὸν Σαλβατώρ, ὑποχωρεῖ συνεσταλμένη).

Σαλβατώρ.

Μὴ φοβῆσθε τίποτε. Βλέπετε φίλον, ἀδελφόν.

Ῥαβιέννας.

Τὸν μέγιστον ζωγράφον τῆς Ἰταλίας.

Σαλβατώρ.

Μετ' ἐσέ, φίλτατε Βερνάρδε.

Λαῦρα, *πρὸς τὸν Ῥαβιένναν, χαιρετίσασα πρῶτον τὸν Σαλβατώρ.*

;Δὲν μ' ἐξηγεῖς τὰς ἀμοιβαίας ταύτας φιλοφροσύνας;

Ῥαβιέννας.

Εἶναι ὁ περίφημος ζωγράφος Σαλβατὼρ Ῥόζας.

Λαῦρα, *πρὸς τὸν Σαλβατὼρ μετὰ θαυμασμοῦ.*

Ἀ! κύριε . . . .

Σαλβατώρ.

Καὶ ἰδοὺ ὁ περίφημος ζωγράφος Βερνάρδος Ῥαβιέννας· διότι, ἀκούσατε, θέλει ἀναγορευθῆ νικητής. (Ἔτι ὁμιλοῦντος τοῦ Σαλβατὼρ πρὸς τὴν ἀποροῦσαν Λαῦραν, ὑψοῦται τὸ παραπέτασμα καὶ ἀποκαλύπτεται ἡ πινακοθήκη· οἱ ζωγράφοι καὶ τὸ πλῆθος περιστοιχίζουσι τράπεζαν ἱσταμένην ἐπὶ ἰκριώματος· περὶ αὐτὴν κάθηνται οἱ κριταὶ τοῦ ἀγῶνος· ὁ γραμματεὺς ἐγείρεται διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας· ὁ Κάλμαρις, πλησιάσας πρὸς αὐτὸν ὄπισθεν, κρατεῖ τὴν σημείωσίν του εἰς τὴν χεῖρα.)

Ὁ Γραμματεύς.

Τὸ βραβεῖον ἀπονέμεται παμψηφεὶ εἰς τὴν εἰκόνα τῆς *Δανάης*.

Κάλμαρις, *πρὸς τὸν γραμματέα.*

Ἰδοὺ ἡ σημείωσις ἡ περιέχουσα τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου.

Ὁ Γραμματεὺς *πρὸς τὸν Κάλμαριν, μὴ λαμβάνων τὴν σημείωσίν του.*

Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε πρόεδρε· ἡ σημείωσις αὕτη μ' ἐνεχειρίσθη ἀπὸ χθές. (Ἀποσφραγίζει τὴν σημείωσιν τοῦ Ῥαβιέννα καὶ ἐξακολουθεῖ, γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, μὴ προσέχων εἰς τὰ σημεῖα τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ Κάλμαρι.) Ἐζωγράφισε τὴν Δανάην, ὁ *Βερνάρδος Ῥαβιέννας*! (Σάλπιγγες χαιρετίζουσι τὸ ὄνομα τοῦτο· ὁ Κάλμαρις ἀπασβολωθεὶς ἀποθέτει τὴν σημείωσίν του εἰς τὸν κόλπον του καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸ πλῆθος τῶν θεατῶν· αἱ ἐπευφημίαι ἐξακολουθοῦσιν· φωναὶ δὲ ἀκούονται· ;*ποῦ εἶναι ὁ ζωγράφος; ποῦ εἶναι ὁ Βερνάρδος Ῥαβιέννας*; . . . Ὁ Σαλβατὼρ κλείει τὸ παραπέτασμα.)

Λαῦρα.

Ἀ! Βερνάρδε! τί ἀπροσδόκητον πρᾶγμα!

Ῥαβιέννας.

Λαῦρα!

Σαλβατώρ.

Ἔλα νὰ σὲ ἀσπασθῶ ἀδελφέ! . . . Ἀλλὰ παραμέρισε ὀλίγον· ἰδοὺ ὁρμᾷ ὁ σύαγρος· ἄφες με νὰ δεχθῶ ἐγὼ τὴν πρώτην τοῦ ῥύγχους του προσβολήν. (Ἡ Λαῦρα καὶ ὁ Ῥαβιέννας παραμερίζουσιν).

ΣΚΗΝΗ ΔΕΚΑΤΗ.

ΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΑ. ΚΑΛΜΑΡΙΣ, *εἰσέρχεται ὡς μαινόμενος.*

Κάλμαρις, *πρὸς τὸν Σαλβατώρ, ἁρπάσας αὐτὸν βαναύσως ἀπὸ τοῦ βραχίονος.*

Ἄπιστε! ;Εἰς πόσους λοιπὸν πωλεῖς συγχρόνως τὴν αὐτὴν εἰκόνα;

Σαλβατώρ.

Κύριε πρόεδρε, προσέξατε, εἰμποροῦν νὰ σᾶς ἀκούσωσιν· ἐνῷ ὁ λόγος ἦτο, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, νὰ μείνῃ τὸ πρᾶγμα μεταξύ μας.

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Ἡ συμφωνία μας εἶναι ἄκυρος.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Σύμφημι, καὶ στοιχιματίζω, ὅτι ἀνησυχεῖτε διὰ διὰ τὰ χρήματά σας. Ἴσως μάλιστα παραδέχεσθε ἤδη τὴν γνώμην ἐκείνων, οἵτινες φρονοῦσιν, ὅτι εἶμαι εἷς τῶν ληστῶν, τῶν θαυμαζομένων εἰς τὰς εἰκόνας μου. Ἀλλ' ἡσυχάσατε, κύριε πρόεδρε, τὰ τάλληρά σας θέλουν σᾶς ἀποδοθῆ σῶα καὶ ἀνελλιπῆ.

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Ἂς μὴν ἐλπίζῃ ὁ συνένοχός σου εἰς τὴν προῖκα τῆς Λαύρας, διὰ νὰ σὲ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀπόδοσιν ταύτην καὶ νὰ σὲ πληρώσῃ τὸν ὑπερθεματισμὸν δι' ὃν καὶ μόνον βεβαίως προετιμήθη ἀπὸ ἐμέ. Τόρα θέλω διαμαρτυρηθῆ καὶ πληροφορήσει τοὺς κριτὰς, ὅτι σοῦ καὶ μόνου ἔργον εἶναι ἡ Δανάη.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Εἴθε ἐλέγετε ἀλήθειαν! ἠθέλετε αὐξήσει τὴν δόξαν μου! Ἀλλὰ μάθετε πρὸ πάντων, κύριε πρόεδρε, τὸ θαῦμα αὐτὸ τοῦ ἔρωτος Ὁ Ῥαβιέννας, διὰ νὰ ζωγραφίσῃ τὴν βραβευθεῖσαν εἰκόνα, διότι αὐτὸς τὴν ἐζωγράφισε, πιστεύσατέ με, εὗρε τρόπον ὀλιγώτερον δαπανηρὸν, ἂν καὶ δυσκολώτερον τοῦ ἐδικοῦ σας· πρῶτον ἔγεινε ζωγράφος, καὶ ἔπειτα κατώρθωσε ν' ἀγαπηθῇ ἀπὸ τὴν Δανάην, τὴν ὁποίαν εἰκόνισε.

Κ ά λ μ α ρ ι ς, *ἰδίᾳ.*

Τῇ ἀληθείᾳ, αὐτὴ ἡ ὁμοιότης . . . δὲν καταλαμβάνω τί τρέχει. (Γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ.) Καὶ ἀληθῆ ἂν ἦνε ὅλα ταῦτα, διὰ νὰ συζευχθῇ τὴν Λαῦραν, ἔχει χρείαν τῆς συναινέσεώς μου.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Τὴν ἐδώκατε πλέον διὰ τοῦ γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας, καὶ ἂν παλινῳδήσετε, πρῶτον κρατῶ τὰς εἴκοσι χιλιάδας τῶν ταλλήρων σας, διὰ νὰ σᾶς διδάξω πῶς τιμωροῦνται οἱ θέλοντες νὰ ἀπατήσωσιν ἄλλους, καὶ ἔπειτα, ἀναγγέλλω εἰς τὴν ἀκαδημίαν καὶ εἰς τὸ κοινὸν τὴν δολιότητα, τὴν ὁποίαν ἤλθετε νὰ μὲ προτείνετε, ὑμεῖς, ἐνδοξότατε πρόεδρε!

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Ἄφρων ἐγώ!

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Ἐλᾶτε, ὑποκύψατε ἀγογγύστως εἰς τὴν εἱμαρμένην.

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ῥαβιέννας, ποῦ εἶναι;

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Ἐδῶ, ἐδῶ, κρύπτεται ἐν τῇ μετριοφροσύνῃ αὐτοῦ. Πλησίασε, ζωγράφε εὐτυχῆ· πλησιάσατε καὶ ὑμεῖς, χαριεστάτη αὐτοῦ νύμφη.

Κ ά λ μ α ρ ι ς, *βλέπων τότε πρῶτον τὸν Ῥαβιένναν.*

Ὁποῖος ἀλλόκοτος μεταμφιεσμός! . . . Ἀ! εἶναι τὸ ἔνδυμα τοῦ γέροντος Σιμαβύου! . . . Ἐννοῶ τόρα. (Βλέπων τὴν Λαῦραν.) Κυρία μου, καταλαμβάνω διατί δὲν ἠθελήσατε νὰ ἀποκαταστήσω τὸ γένειον εἰς τὸν πώγωνα τοῦ σεβασμίου τούτου διδασκάλου. (Ἰδίᾳ.) Πρὸ καιροῦ μ' ἐνέπαιζον· τὸ φρονιμώτερον εἶναι νὰ κάμω τὰ πικρὰ γλυκά, διὰ νὰ βάλω εἰς τὸ χέρι τοὐλάχιστον τὰς εἴκοσι χιλιάδας τῶν ταλλήρων μου.

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Ὁ κηδεμών μας φαίνεται μαλακώτερος, ἰδοὺ δὲ καὶ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς σύλλογος ἐρχόμενος ὅλος πρὸς ἡμᾶς. (Ὄπισθεν τοῦ παραπετάσματος ἀκούονται φωναί· *Ζήτω ὁ Βερνάρδος Ῥαβιέννας!* Τὸ παραπέτασμα ἀνοίγεται καὶ εἰσέρχεται ὁ γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν ζωγράφων καὶ μέρους τῶν θεατῶν.)

ΣΚΗΝΗ ΕΝΔΕΚΑΤΗ.

ΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΑ. Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ. ΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ. *Πολλοὶ ἄλλοι ἄνθρωποι, φέροντες δάφνας εἰς τὰς χεῖρας.*

Ὁ Γ ρ α μ μ α τ ε ύ ς.

Λέγουσιν, ὅτι ὁ βραβευθεὶς εἶναι ἐδῶ· ἐπειδὴ δὲν ἔρχεται νὰ ζητήσῃ τὸν στεφανόν του, κομίζομεν τὸν στέφανον τοῦτον ἡμεῖς πρὸς αὐτόν.

Σ α λ β α τ ώ ρ, *παρουσιάζων εἰς αὐτὸν τὸν Ῥαβιένναν.*

Ἰδοὺ αὐτὸς, κύριε γραμματεῦ, καὶ κύριοι! . . . Ἐὰν ἀπορῆτε διὰ τὸν ἱματισμόν του, μάθετε, ὅτι, ἐν τῇ ὑπερβολῇ τῆς μετριοφροσύνης του, μετημφιέσθη ὅπως τὸν βλέπετε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θρίαμβόν του, καὶ εἶχε μάλιστα λάβει τὴν θέσιν τοῦ μακαρίτου Σιμαβύου ἐν τῷ σηκῷ τούτῳ.

Ὁ Γ ρ α μ μ α τ ε ύ ς.

Ἀγαθὸς τοῦτο οἰωνὸς διὰ τὴν φήμην τοῦ νέου ἡμῶν συναδέλφου· καὶ αὐτοῦ ὁ ἀνδριὰς θέλει λάβει ποτὲ τὸν σηκόν του ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ μας. (Πρὸς τὸν Κάλμαριν.) Ἀλλὰ, κύριε πρόεδρε, ὑμῖν ἀπόκειται νὰ στεφανώσετε τὴν θαυμαστὴν ταύτην εὐφυΐαν ἅμα καὶ μετριοφροσύνην.

Κ ά λ μ α ρ ι ς, *λαβὼν τὸν στέφανον καὶ προσποιούμενος θυμηδίαν.*

Πρόσελθε, ζωγράφε ἔξοχε· σὲ στεφανῶ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀκαδημίας, καὶ . . .

Σ α λ β α τ ώ ρ.

Γενναιότης, φίλε πρόεδρε· συμπλήρωσον τὴν διπλῆν ταύτην θυσίαν.

Κ ά λ μ α ρ ι ς.

Καὶ, κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ πατρὸς τῆς Λαύρας, σὲ νυμφεύω μετ' αὐτῆς. (Ὁ Ῥαβιέννας καὶ ἡ Λαῦρα κυττάζουσιν εὐγνωμόνως τὸν Σαλβατώρ· τὸ πλῆθος κράζει· Ζήτω ὁ Βερνάρδος Ῥαβιέννας! Τὸ παραπέτασμα πίπτει.)

Τέλος τῆς δευτέρας καὶ τελευταίας πράξεως.

ΠΑΓΟΠΗΚΤΗΣ Η ΠΑΓΟΥΡΓΟΣ.

Ὁ χειμὼν τέλος πάντων παρέρχεται, καὶ ἤρχισε τοῦ θέρους ὁ καύσων, πλησιάζουσιν αἱ ἡμέραι καθ' ἃς αἱ καλαὶ Ἀθῆναι μεταβάλλονται εἰς πνιγηρὰν κάμινον, καὶ οἱ αὐχμῶντες καὶ ὀλίγου δεῖν διαρρέοντες αὐτῶν κάτοικοι, χανδὸν καταπίνουσι τῶν αἰώνων τὴν ἔνδοξον κόνιν, καὶ στρέφουσι τοὺς κεκμηκότας των πόδας πρὸς τὸ Παυσίλυπον, τὸ κοινὸν καταφύγιον, ὅπου παγωτὰ ἐμφορούμενοι, παραμυθοῦσι τὸ πάθος των χωρὶς νὰ τὸ θεραπεύωσι. Πολλοὶ δὲ, τὸ βαλάντιον ἀσθενέστερον ἔχοντες, κάθηνται τεθλιμμένοι ἀπέναντι τοῦ δροσοβόλου τούτου Παραδείσου, καὶ τείνουσιν ἱκέτιδας χεῖρας διὰ μίαν τοῦ πολυτίμου ποτοῦ σταγόνα. Ἀλλ' αἴφνης ἔρχεται στιγμὴ, καὶ ἀπαίσιον ἄκουσμα διατρέχει τῶν Ἀθηνῶν τὰς ὁδούς·

«Ὁ πάγος ἐτελείωσεν, ἐξηντλήθησαν αἱ φάραγκες τοῦ Πάρνηθος καὶ τῆς Κυλλήνης τὰ ἄντρα!» ὢ ὁποία δημοσία συμφορὰ τότε! Ὁποία ἀθυμία καταλαμβάνει τὴν πόλιν! Αἱ χεῖρες πίπτουσιν ἀδρανεῖς, οἱ πόδες ἀκινητοῦσιν, αἱ γλῶσσαι κρέμανται, ὁ νοῦς ἀργεῖ, μόνη δὲ ἡ φαντασία ἵπταται εἰς τοῦ Ὀλύμπου τὰς δροσερὰς νάπας καὶ τὰς ψυχρὰς κορυφὰς, εἰς τὰς ἀκρωρείας τῶν Ἄλπεων, καὶ πολλοὶ, ὁλόκληρον τὸ Λευκὸν ὄρος τῆς Ἐλβετίας ἂν εἶχον μεταβεβλημένον εἰς παγωτὸν, εἰσὶ βέβαιοι ὅτι ἤθελον τὸ καταβροχθίσει· πολλοὶ καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ Μήδου τὴν τύχην θὰ ἔστεργον, ἂν ἐδύναντο νὰ μεταβάλλωσιν εἰς πάγον πᾶν πρᾶγμα οὗ τινος ἥπτοντο, ἄλλοι δι' ὀλίγον πάγον θὰ ἔδιδον ὅ,τι ἔχουσι πολυτιμώτερον ἐπὶ γῆς, καὶ ἄλλοι ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των καταφεύγουσιν εἰς ποιημάτων τινῶν ἀνάγνωσιν γνωστῶν διὰ τὴν ψυχρότητά των.

Ἀλλὰ τί ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἐξευρίσκει; Αὐτὸς ὅστις διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἀφῄρεσε τὴν ἀπόστασιν, διὰ τοῦ χλωροφορμίου ἀφῄρεσε τὴν ἀλγηδόνα, αὐτὸς καὶ διὰ τοῦ ἐνταῦθα εἰκονιζομένου *παγοπήκτου* ἢ *παγουργοῦ* ἀφῄρεσε τὸν καύσωνα. Σύγκειται δὲ τὸ σκεῦος τοῦτο ἀπὸ τέσσαρας συγκεντρικοὺς κυλίνδρους, ὧν ὁ πρῶτος, ὁ ἐξώτατος περιέχει ὕλην τινὰ μὴ ἀγωγὸν τῆς θερμότητος, ὁ δὲ δεύτερος ὕδωρ, ὁ τρίτος μίγματα συγκείμενον ἀπὸ τρία μέρη θειϊκῆς σόδας καὶ δύω θαλασσίου ὀξέως, ἢ ἀπὸ ἓν μέρος νιτροαμμωνιακοῦ ἅλατος καὶ ἓν μέρος ὕδατος (ὅπερ βραδύτερον μὲν ἐνεργεῖ, ἀλλ' εἶναι διαρκὲς), ὁ δὲ τέταρτος τὰ ῥευστὰ τὰ μέλλοντα νὰ μεταβληθῶσιν εἰς παγωτά. Τὸ περιεχόμενον τοῦ τρίτου κυλίνδρου μεταβάλλει τὸ ὕδωρ τοῦ δευτέρου εἰς πάγον, δι' ἁπλῆς στροφῆς τῆς ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ σκεύους χειρίδος· γίνεται δὲ ἡ ὅλη ἐργασία ἐν ὀλιγωτέρῳ χρόνῳ τῶν 10 λεπτῶν, καὶ ἐπὶ μετρίᾳ δαπάνῃ ἐν πάσῃ στιγμῇ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐρήμοις τῆς Ἀραβίας δύναταί τις νὰ κατασκευάζῃ παγωτά, καὶ νὰ καλῇ τὸν χειμῶνα μεσοῦντος τοῦ θέρους.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΝΟΣΤΡΑΔΑΜΟΣ.

Ὑπὸ

Ι. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΑ.

> Il faut avouer qu'il se met d'étranges folies dans la tête des hommes. (Molière)

Μεταξὺ τῶν μετὰ Χριστὸν προφητῶν συναριθμεῖται καὶ ὁ Νοστράδαμος, ὅστις εἴς τινα τῆς Εὐρώπης μέρη ἀπολαύει παρὰ τῷ ὄχλῳ τὴν αὐτὴν ἣν καὶ ὁ Ἀγαθάγγελος ἐν Ἑλλάδι τοῦ μάντεως ὑπόληψιν. Ἴσως δὲ κατὰ τὴν ἐσχάτην ταύτην τριετίαν Εὐρωπαῖοί τινες ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν προφητειῶν του, ὡς πολλοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων εἰς τὴν τοῦ Ἀγαθαγγέλου ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος. Τούτου ἕνεκα νομίζομεν ὅτι θέλομεν εὐχαριστήσει τοὺς ἀναγνώστας ἀναφέροντες ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ.— Κατήγετο οὗτος ἐξ ἐπατριδῶν, καὶ ἐγεννήθη τὴν 14 Δεκεμβρίου τοῦ 1503 ἔτους, κατά τινας μὲν ἐν Σολόνῃ, καθ' ἄλλους δὲ ἐν ἁγίῳ Ῥεμυγγίῳ, κωμοπόλει τῆς ἐν Γαλλίᾳ Προβηγκίας. Ὁ πατήρ του ἦτο συμβολαιογράφος, ὁ δὲ πάππος του μετήρχετο τὴν ἰατρικὴν, καὶ παρ' αὐτοῦ λέγεται ὅτι ἐδιδάχθη τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς μαθηματικῆς, ἴσως δὲ καὶ τῆς ἰατρικῆς. Εἶχε πρὸς τούτοις καὶ θεῖον πρὸς μητρὸς, ὅστις, κατὰ τὸν τότε ἐπικρατοῦντα συρμὸν, κατεγίνετο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, καὶ πιθανῶς ὁ νέος Νο-

στράδαμος ἐδιδάχθη παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπιστήμην ταύτην εἰς ἣν ἀκολούθως διέπρεψε. Μόλις ἔφηβος ὢν ἐστάλη εἰς Μομπελλιέρον ἵνα διδαχθῇ τὴν ἰατρικὴν, ὅθεν μετὰ παρέλευσιν τινῶν ἐτῶν, ἤτοι τῷ 1525 ἔτει, ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἕνεκα τῆς ἐπισκηψάσης πανώλους νόσου, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Τολώσην, κἀκεῖθεν δ' εἰς Βουρδίγαλα, ὅπου ἤρχισε νὰ μετέρχηται τὴν ἰατρικὴν μέχρι τοῦ 1529 ἔτους, ὅτ' ἐπέστρεψεν εἰς Μομπελλιέρον διὰ νὰ λάβῃ, ὡς ἔλαβε, τὸ τοῦ διδάκτορος τῆς ἰατρικῆς ἀξίωμα· ἐπανελθὼν δὲ πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ ὅπου καὶ πρότερον μετήρχετο τὴν ἰατρικὴν μέρη, καὶ καταλύσας ἐν Ἀγίννῳ, συνῳκειώθη μετὰ τοῦ ἐκεῖ διατρίβοντος σοφοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τοῦ Σκαλιγέρου, ὅστις, φαίνεται, τὸν παρεκίνησε ν' ἀποκαταστηθῇ καὶ νυμφευθῇ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἀλλὰ μόλις ἤρχισε νὰ αἰσθάνηται τὰς ἡδονὰς τοῦ ἐγγάμου βίου, ἀποκτίσας καὶ δύω τέκνα, ὅτε ἄωρος θάνατος ἀφήρπασε καὶ ταῦτα καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ· ἠναγκάσθη ἄρα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἄγιννον, ὡς τόπον λυπηρῶν ἀναμνήσεων, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Μασσαλίαν, ὅθεν μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τριῶν μετέβη εἰς Σολόνην, ἔνθα ἐνυμφεύθη ἐκ δευτέρου περὶ τὸ 1544 ἔτος τὴν Ἄναν Πουσάρτ. Ἐν τοσούτῳ ἐξηκολούθει νὰ μετέρχηται τὴν ἰατρικὴν, ἐξασκῶν αὐτὴν μὲ μυστηριώδη καὶ ἀγυρτικόν τινα τρόπον. Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι βέβαιον, ὅτι εἶναι ἀνάξιος τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐπιστήμης, ἀλλ' ἑλκύει δυστυχῶς πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν προσοχὴν τῶν λαῶν, καὶ διεγείρει τὸν θαυμασμὸν αὐτῶν. Τοῦτο συνέβη καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Νοστράδαμον· οἱ σύγχρονοί του ἐκπλαγέντες ἀπὸ τὰς ἀγυρτικὰς αὐτοῦ ἐπιδείξεις, ἐθεώρησεν αὐτὸν ὡς τὸν ἐξοχώτερον τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅθεν ὅτε τὸ 1546 ἐνέσκηψεν ἡ πανώλης ἐν Ἀκύα τῆς Γαλλίας, ὁ δῆμος προσεκάλεσεν αὐτὸν ὡς ἄλλον Ἱπποκράτην διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν τῆς λαοφθόρου μάστιγος. Ὁ Νοστράδομος ἐδέχθη ἀσμένως τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐξεπλήρωσε τῷ ὄντι τὰ καθήκοντά του μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ δραστηριότητος, πάντοτε ὅμως μέ τινα ἀγυρτείαν· διότι μετεχειρίζετο ἰδιά τινα φάρμακα ὡς ἀλάνθαστα θεραπευτικὰ, τῶν ὁποίων τὴν κατασκευὴν δὲν συγκατένευε πώποτε νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς ἄλλον. Ἐξαλειφθείσης δὲ τῆς ἐπιδημίας, ὁ δῆμος ἐβράβευσεν αὐτὸν δι' ἁδρᾶς συντάξεως, ἣν ἠκολούθει νὰ τῷ χορηγῇ διὰ πολλὰ κατὰ συνέχειαν ἔτη. Ἀλλὰ μόλις ἔπαυσεν ἡ ἐπιδημία καὶ ἄλλη ὁμοίας φύσεως ἀνεφάνη ἐν τῇ πόλει τοῦ Λουγδούνου, ὅπου καὶ πάλιν προσεκλήθη, καὶ ὅπου διέμεινε μέχρι τῆς ἐξαλείψεώς της. Μετὰ ταῦτα ἐπανελθὼν εἰς Σολόνην, δὲν ἠξιώθη πλέον τῆς αὐτῆς ὡς καὶ πρότερον ὑποδοχῆς, εἴτε διότι εἶχε γενῆ γνωστὴ ἡ πραγματικὴ αὐτοῦ ἀξία, ἢ ἕνεκα τοῦ ὁποίου συνήθως προξενεῖ φθόνου εἰς τοὺς συγχρόνους συμπολίτας ἡ ὑπερέχουσα φήμη, ὡς λέγει καὶ τὸ Εὐαγγέλιον « οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. » Ἡ πρὸς αὐτὸν ἀπροσδόκητος αὕτη δυσμένεια τῶν συνδημοτῶν του ἐλύπησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν Νοστράδαμον, ὥστε περιορίσας τὰς σχέσεις του, παρῄτησε σχεδὸν τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἰατρικῆς, καὶ ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν μελέτην. Ἂν καὶ κυρίως ἐπηγγέλλετο μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης τὴν ἰατρικὴν, δὲν ἔλειπεν ὅμως, ὡς κάτοχος τῆς ἀστρολογίας, ἐκπληρῶν ἐνίοτε καὶ τὰ τοῦ μαντέως ἔργα. Οὐδέποτε ὅμως ἡ ἐργασία αὕτη ἀπησχόλησεν αὐτὸν πρὶν τῆς ἧς πραγματευόμεθα ἐποχῆς οὕτως ὥστε νὰ κατασταθῇ αὕτη τὸ κύριον καὶ μόνον αὐτοῦ ἔργον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, κυριευθεὶς φαίνεται ὑπὸ ἀγγλικῆς ὑποχονδρίας, ἢ ἐξάψεως τῆς φαντασίας, ἐνόμισεν ἑαυτὸν καταληφθέντα ὑπὸ πνεύματος προφητικοῦ, καὶ ἤρχισε νὰ ἐκθέτῃ ἐγγράφως τὰς προφητικὰς αὐτοῦ ἐμπνεύσεις, ἃς κατ' ἀρχὰς συνέγραψεν εἰς πεζὸν λόγον, ἀλλὰ δι' ἀποφθεγμάτων αἰνιγματωδῶν ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, καὶ τὰ ὁποῖα, πρὸς περισσοτέραν ἔμφασιν, ἠθέλησεν, ὡς λέγει, νὰ μεταφέρῃ ἀκολούθως εἰς στροφὰς τετραστίχους. Συνέταξεν δ' ἑπτακοσίας, ταύτης διαιρέσας αὐτὰς εἰς ἑπτὰ ἑκατοντάδας, αἵτινες κατὰ πρῶτον ἐξεδόθησαν ἐν Λουγδούνῳ τύποις Ῥιγώτου (Rigaut) τὸ 1555 μέ τινα ἐπιστολὴν ἐπὶ κεφαλῆς ἐν εἴδει προλόγου ἀποτεινομένην πρὸς τὸν νεογνὸν αὐτοῦ υἱὸν Καίσαρα. Ἡ ἔκδοσις τοῦ συγγράμματος τούτου ἐπροξένησε μέγαν εἰς τὴν Εὐρώπην κρότον, καὶ πολὺς λόγος ἐγένετο πανταχοῦ περὶ τοῦ Νοστραδάμου, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ περὶ αὐτοῦ γνῶμαι τοῦ κοινοῦ διηρέθησαν, διότι τινὲς μὲν ἐθεώρησαν αὐτὸν ὡς φαντασιοκόπον ἢ καὶ φρενοβλαβῆ, ἄλλοι δὲ κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν πρόληψιν, τὸν ἐξέλαβον ὡς μάγον, καὶ ἀσεβεῖς μετὰ τοῦ δαίμονος σχέσεις ἔχοντα, ἄλλοι πάλιν διϊσχυρίζοντο ὅτι πραγματικῶς κατεῖχε τὸ δῶρον τοῦ προφητεύειν, καὶ ἄλλοι ἐπὶ τέλους οὐδεμίαν ἐπέφερον περὶ αὐτοῦ κρίσιν, εὑρισκόμενοι εἰς ἀμηχανίαν, ἀδυνατοῦντες, ὡς ἔλεγον, νὰ κατανοήσωσι καὶ ἐξηγήσωσι τὸ φαινόμενον!.... Ὢ καιρὸς, ὢ ἀμάθεια!... Ἐν τοσούτῳ μεταξὺ τῶν θαυμασῶν τοῦ Νοστραδάμου ὑπῆρξε καὶ ὁ τότε ἡγομονεύων ἐν Γαλλίᾳ Ἐρρῖκος ὁ Β'. καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Αἰκατερίνα ἡ ἐκ Μεδίκων, οἵτινες κινούμενοι ὑπὸ θαυμασμοῦ καὶ περιεργείας, ἠθέλησαν νὰ ἴδωσιν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς καὶ γνωρίσωσι προσωπικῶς τὸν προφήτην. Ἐπομένως διέταξαν ἐντόνως τὸν τότε διοικητὴν τῆς Προβηγγίας Κόμητα Τένδην νὰ τὸν ἐξαποστείλῃ εἰς Παρισίους ὅσον τάχος καὶ ἀξιοπρεπῶς. Τὴν 15. Αὐγ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρουσιάσθη εἰς τοὺς ἡγεμόνας τούτους, οἵτινες τὸν ἠξίωσαν λαμπρᾶς ὑποδοχῆς καὶ τῷ ἐδώρησαν προσέτι ἑκατὸν χρυσᾶ νομίσματα. Ἀκολούθως ἐστάλη παρὰ τοῦ Βασιλέως εἰς Πλαισὺ διὰ νὰ ἴδῃ τοὺς ἐκεῖ διαμένοντας βασιλόπαιδας, καὶ ἰδίως νὰ προμαντεύσῃ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν. Ὁποῖα τινὰ δὲ ἐπροφήτευσε περὶ τῶν βασιλοπαίδων εἶναι πάντη ἄγνωστον, βέβαιον ὅμως, ὅτι ἐξετέλεσε μετὰ μεγίστης ἐπιτηδειότητος τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ ὅτι ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν διευθυνόμενος εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς του Σολονὴν, πλήρης τιμῶν καὶ φιλοδωρημάτων. Ἡ δεξίωσις αὕτη, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ εὐμενὴς τοῦ συγγράμματός του ὑποδοχὴ, τὸν παρεκίνησαν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον, καὶ οὕτως ἐν ἔτει 1558 ἐξέδωκε νέαν ἔκδοσιν ἐπηυξημένην ὑπὸ τριῶν ἑτέρων ἑκατοντάδων ἢ τριακοσίων νέων τετραστίχων στροφῶν. Τὴν

δὲ ἔκδοσιν ταύτην, ἐμπεριέχουσαν χιλίας προφητείας εἰς ἰσαρίθμους τετραστίχους στροφάς, ἀφιέρωσε τῷ Βασιλεῖ, ὃν ἐθεώρει τρόπον τινα ὡς ἰδιαίτερον αὐτοῦ προστάτην. Τούτων οὕτως ἐχόντων, συνέπεσε τὸ ἑπόμενον ἔτος ν' ἀποβιώσῃ ὁ Βασιλεὺς Ἑῤῥίκος ὑπὸ τραύματος ὃ ὑπέφερεν ἔν τινι ἱπποτικῷ ἀγῶνι, καὶ τὸν θάνατον τοῦτον ἐδόξαζε τὸ κοινὸν ὅτι προεῖπεν ὁ Νοστράδαμος ἐν τῇ 35 προφητείᾳ τῆς Α'. ἑκατοντάδος ἥτις ἔχει ὡς ἑφεξῆς·

« Le lion jeune le vieux surmontera
En champ bellique par singulier duel,
Dans cage d'or les yeux lui crevera
Deux classes une, puis mourir mort cruelle. »

Ἡ δ' ἐπεξήγησις αὕτη τοσοῦτον ηὔξησε τὴν φήμην αὐτοῦ, ὥστε πανταχόθεν συνέῤῥεον πάσης τάξεως ἄνθρωποι διὰ νὰ ἴδωσι καὶ γνωρίσωσι προσωπικῶς τὸν νέον τοῦτον προφήτην, ὅστις κατήντησε νὰ μὴ ἔχῃ σχεδὸν καιρὸν διὰ νὰ δέχηται τὰς ἐπισκέψεις. Ἀλλα καὶ αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς Κάρολος ὁ Θ'. φθάσας εἰς Σολόνην ἐζήτησε πρὸ παντὸς ἄλλου να ἴδῃ τὸν Νοστράδαμον καὶ ἅπασαν τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ· καὶ μετ' οὐ πολὺ διερχόμενος διὰ τῆς παρακειμένης Ἀρηλάτης, ἐζήτησε νὰ τον ἴδῃ ἐκ νέου, καὶ φιλοδωρήσας αὐτὸν 200 χρυσᾶ νομίσματα, τὸν διώρισε καὶ ἀρχιατρὸν τῆς Αὐλῆς. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως ν' ἀπολαύσῃ ἐπὶ πολὺ τῶν ἀγαθῶν τῆς νέας ταύτης θέσεως, διότι μετὰ παρέλευσιν δεκαὲξ μηνῶν, προσβληθεὶς ὑπὸ βαρείας νόσου, ἀπεβίωσεν, ὁ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ ἐνεταφιάσθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἐν Σολόνῃ Τσοκολαντῶν, ἔνθα φαίνεται τῷ εἰσιόν τι ἐξ εὐωνύμων ἡ ἀνάγλυφος αὐτοῦ εἰκών, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκεται ἐπὶ μαρμάρου ἡ ἑξῆς ἐπιτάφιος ἐπιγραφή.

D. M.
Ossa clarissimi Michaelis Nostradami
Unius omnium mortalium judicio dignissimi.
Cujus penè divino calamo, totius orbis;
Ex astrorum influxu,
Futuri eventus conscribuntur.
Vixit anno 62. menses 6. dies 17.
Obiit Solonæ
Anno CLↃ. Ↄ. LXVI.
Quietem posteri ne invidete.

Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων δέκα προφητικῶν ἑκατοντάδων ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ δύο ἕτεραι ἑκατοντάδες, ὥστε τὸ ὁλόκληρον σύγγραμμα φέρει 12 ἑκατοντάδας ἢ 1200 τετραστίχους στροφάς. Τοῦ συγγράμματος τούτου ἔγειναν ἀκολούθως πάμπολλοι ἐκδόσεις μᾶλλον ἢ ἧττον διαφέρουσαι διὰ τροποποιήσεων καὶ προσθαφαιρέσεων τῆς πρώτης, ὡς συνέβη παρ' ἡμῖν καὶ εἰς τὰς τοῦ Ἀγαθαγγέλου.

Ἐξέδωκε πρὸς τούτοις ὁ Νοστράδαμος καί τινα ἄλλα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξια. Ταῦτα δὲ ἐπιγράφονται.— Ὑγιεινὰ παραγγέλματα. — Περὶ γλυκυσμάτων. — Ἐπετηρὶς τοῦ Νοστραδάμου. — Μεταγλώττισις εἰς τὸ Γαλλικὸν ποιήματός τινος τοῦ Γαληνοῦ ἐκ τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως καὶ Πραγματεία περὶ ψιμμυθίων καὶ μύρων.

Ὁ Νοστράδαμος ἀφῆκε τρεῖς υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας, καὶ πρὸς τούτοις δύο ἀδελφούς, καὶ ὅμως ἡ οἰκογένεια τῶν Νοστραδάμων ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἀκόμη ἑκατονταετηρίδος ἐξέλιπεν ὁλοτελῶς.

Τὸ ἑξῆς λατινικὸν δίστιχον, τὸ εὐστόχως καὶ μὲ πολλὴν κομψότητα ἐφαρμοζόμενον εἰς τὸν Νοστράδαμον, ἀποδίδεται εἰς Στέφανον τὸν Ἰοδέλλην.

Nostra damus, cum falsa damus, nam fallere
nostum est,
Et cum falsa damus, nil nisi nostra damus.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ.

Ἀρκτικὸς ἔκπλους.

Τίς δὲν γνωρίζει ὅτι πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν, τῆς ἐπιστήμης γενναῖος πρωταγωνιστής, ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος Φραγκλῖνος, ἀφ' οὗ πολλάκις περιῆλθε τὰ δύω ἡμισφαίρια, καὶ τὰς μᾶλλον ἀγνώστους ἐσχατιὰς τῆς ὑδρογείου, ἀπέπλευσε τέλος πρὸς τὸν βόρειον πόλον, οὗ τὰς ἐρήμους καὶ ἄλλοτε εἶχεν ἐπισκεφθῆ, ἐπὶ σκοπῷ καὶ ἐλπίδι τοῦ νὰ ἀνεύρῃ παρ' αὐτὸν καὶ ὑπὲρ τὴν Ἀμερικὴν δίοδον ἀπὸ τοῦ βορείου εἰς τὸν Εἰρηναῖον Ὠκεανόν; Πολλοὶ νέοι ἐξόχου ἱκανότητος καὶ γνωστῶν οἰκογενειῶν τὸν συνώδευσαν εἰς τὸν ἐπικίνδυνον τοῦτον ἔκπλουν, ὅστις ὑπέσχετο ἓν τῶν περιεργοτάτων νὰ λύσῃ γεωγραφικῶν ζητημάτων. Ἀλλ' εἰς τοῦ πόλου τὸ ἀχανὲς σκότος καὶ τὰς αἰωνίας ὁμίχλας βυθισθέντες οἱ γενναῖοι θαλασσοπόροι, πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν δὲν ἐφάνησαν πλέον, καὶ μάταιαι ἀπέβησαν αἱ μακραὶ προσδοκίαι, μάταιαι αἱ ἰδιωτικαὶ καὶ δημόσιαι προσπάθειαι, μάταιαι αἱ ἀλλεπάλληλοι πλοίων ἀποστολαί, πρὸς ἀνεύρεσίν των. Ἡ Λαίδυ Φραγκλίνου, ἡ πιστὴ σύζυγος τοῦ νέου Ἰάσωνος, ἀφ' οὗ προσέφερε πᾶσαν τὴν περιουσίαν της ὅπως ὁπλίσῃ πλοῖα, καὶ πείσῃ ναύτας ν' ἀκολουθήσωσι τοῦ ἀνδρός της τὰ ἐπικίνδυνα ἴχνη, ἀπελθοῦσα κατῴκησε τὰς Ὀρκάδας, τοὺς ἀξένους σκοπέλους, οὓς δαίρουσι νυχθημερὸν αἱ ὑπερβόρειοι καταιγίδες, καὶ ἐκεῖ ὁσάκις βλέπει λευκὸν ἱστίον εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἀναβαίνουσα εἰς τοὺς ὑψηλοτάτους βράχους, τῷ νεύει διὰ τοῦ μανδυλίου της, τὸ καλεῖ διὰ τῆς χειρός, ἀλλὰ τὸ πλοῖον παρέρχεται, καὶ ὁ ὁρίζων μένει ἔρημος πάλιν ὡς πρίν.

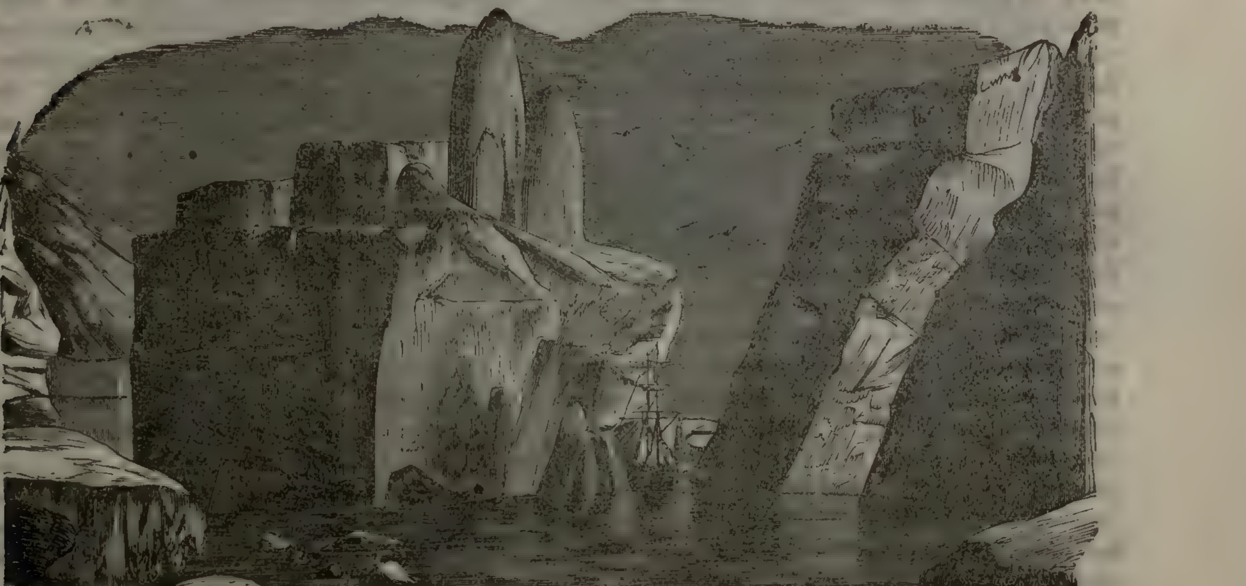
Πέρυσι τινὰ ἴχνη τοῦ ἔκπλου ἀνεκαλύφθησαν. Εἰς ἀκτὴν ἔρημον καὶ χιονοσκεπῆ τῶν βορείων ἄκρων τῆς Ἀμερικῆς, εὑρέθησαν σχοινία τινὰ κεκκομμένα, κα' τινα ὀστᾶ καὶ ἄλλα λείψανα δείπνου, τοῦ τελευταίου ἴσως δείπνου τῶν ναυαγῶν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἀπολολότων, ἢ μᾶλλον ἐθεωρήθησαν ὡς ἀπόδειξις ὅτι ἀπολέσθησαν αὐτοὶ καὶ τὰ πλοῖα. Καὶ ὅμως οἱ φίλοι των, ἡ σύζυγος τοῦ Φραγκλίνου, καὶ ἡ Ἀγγλία πᾶσα, ἧς τὴν μέριμναν συνεμερίζετο ἅπας ὁ ἐξηυγενισμένος κόσμος, δὲν ἤθελον νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὴν ἀπελπισίαν, καὶ ἐξηκολούθουν ἐρεύνας ἀπεγνωσμένας.

Ἰδοὺ ὅμως, ἄκουσμα ἀνέλπιστον αἴφνης! Τὰ πλοῖα τοῦ Φραγκλίνου εὑρέθησαν, ἢ κἂν νομίζεται ὅτι εὑρέθησαν. Εἷς ἀξιωματικὸς τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, συνομιλῶν κατὰ τὸν λήξαντα Μάρτιον μετά τινος ἐμποροπλοιάρχου, Στορέϋ καλουμένου, ἤκουσε παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἄλλος πλοίαρχος τῆς αὐτῆς ἐμπορικῆς οἰκίας, Κοδάρδος τοὔνομα, διοικῶν δὲ τὸ πλοῖον τὸ καλούμενον Ἀνανέωσις, διατρίβων συγχρόνως μετ' αὐτοῦ εἰς Κουεβὲκ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, τῷ εἶπεν ὅτι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους ἐκείνου ἀπήντησεν ἐν τῷ βορείῳ ὠκεανῷ, ἐντὸς πάγων συνεσφιγμένα δύω πλοῖα, ὡς ἐφαίνετο, ἐγκαταλελειμμένα, καὶ νομίζει ὅτι ταῦτα ἦσαν πιθανῶς ἐκ τῶν τοῦ Φραγκλίνου.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἀνέφερεν ἀμέσως περὶ τούτου εἰς τὸ ναυαρχεῖον, ὅπερ ἐν τῷ ἅμα διέταξεν ἐρεύνας καὶ ἀνακρίσεις. Καὶ πρῶτον μὲν ἀνευρεθεὶς ἀνεκρίθη ὁ ἐμποροπλοίαρχος, ὅστις ἐπεκύρωσεν ὅσα εἶχεν ἐκθέσει, καὶ ἐπανέλαβε καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν διήγησιν τοῦ ἄλλου ἐμποροπλοιάρχου Κοδάρδου, ἧς τὰ κυριώτερα εἰσί·

— «Τὴν 20ην. Ἀπριλίου 1851 παρέπλεον πρὸς ἀνατολὰς τὰς ὑφάλους τῆς Νέας Φουνδλανδίας, εἰς Β. Πλ. 45° 30', ἔχων λαμπρὸν ἄνεμον ΒΑ, καὶ καθαρὸν οὐρανόν. Ἀλλ' αἴφνης ἀπήντησα πλέοντας παγολόφους· εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν ἦτον μέγιστος, καὶ πρὸς αὐτὸν ἦσαν προσηλωμένα πεπηγότα πεδία, ἐγκλείοντα δύω τριϊστια πλοῖα. Οἱ ἱστοὶ αὐτῶν ἦσαν συνεσταλμένοι, αἱ κεραῖαι καταβεβιβασμέναι, καὶ τὰ πάντα οὕτω συνεσκευασμένα, ὥστε ἐφαίνοντο ὅτι διεχειμέρευσαν ὁμοῦ καθηλωμένα ἐν τῷ πεπηγότι πελάγει. Περὶ τὴν πέμπτην ὥραν τῆς πρωΐας, ὅτε ἀπείχομεν αὐτῶν περὶ ἓν μίλιον, ὁ ὑποπλοίαρχος μ' ἐκράξε νὰ ἴδω τὸν παγόλοφον καὶ τὰ πλοῖα. Καθ' ἣν στιγμὴν δ' ἐνδυθεὶς ἀνέβην εἰς τὸ κατάστρωμα, τὸ πλοῖόν μου ἦν κατάντικρυ αὐτῶν· λαβὼν δὲ τὸ τηλεσκόπιον, παρετήρησα ἂν φαίνεταί τις ἐπ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐφαίνετο. Τότε δὲν ἐσυλλογίσθην τοῦ Φραγκλίνου τὰ πλοῖα· ἐπειδὴ δὲ ἔσπευδον νὰ ἐξέλθω τοῦ κινδυνώδους ἐκείνου μέρους, ἐν ὅσῳ ἡ θάλασσα ἦτον ἀκόμη καθαρὰ ὁμίχλης, καὶ ἐπειδὴ εἶχον ἤδη μακρυνθῆ πολὺ πρὶν λάβω τινὰ ἀπόφασιν, δὲν ἠδυνήθην πλέον ν' ἀναχαιτίσω τὸν πλοῦν μου διὰ νὰ τὰ ἐξετάσω ἀκριβέστερον. Ἤδη ὅμως εἰμὶ γνώμης ὅτι αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι τ' ἀπολεσθέντα πλοῖα.»

Μετὰ ταῦτα, ὁ ἀνακρίνας τὸν Κ. Στορέϋ, μαθὼν ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ πλοιάρχου Κοδάρδου διέτριβεν ἐν ἄλλῃ τινὶ πόλει τῆς Ἀγγλίας, ἔσπευσεν ἀμέσως πρὸς αὐτήν, καὶ ἤκουσε καὶ ἀπὸ τοῦ στόματός της ὅτι τὴν αὐτὴν διήγησιν πολλάκις τῇ εἶχεν ἐπαναλάβει ὁ ἀνήρ της, ὅστις ἤδη ἀκόμη ἐκυβέρνα τὸ αὐτὸ πλοῖον, τὴν *Ἀνανέωσιν*, καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἶχεν ἀποπλεύσει εἰς Βενετίαν, ὅτι δὲ ὁ ὑποπλοίαρχος, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχεν ἀπέλθει εἰς τὴν πόλιν Λίμερικ, ὅθεν ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς Ἀμερικήν.

Τὸ ναυαρχεῖον λαβὼν τὰς πληροφορίας ταύτας ἔγραψεν ἀμέσως διὰ τῶν τηλεγράφων, εἰς μὲν τὴν Βενετίαν νὰ ἐξετασθῇ ὁ πλοίαρχος Κοδάρδος, ἅμα φθάσῃ εἰς αὐτήν, εἰς δὲ Λίμερικ, νὰ εὑρεθῇ ὁ ὑποπλοίαρχος, καὶ νὰ ἐρωτηθῇ ὁμοίως. Μετὰ δύω δὲ ἡμέρας ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν τὸ ναυαρχεῖον, ὅτι ὁ ὑποπλοίαρχος ἀνευρέθη ἐν Λίμερικ, τὴν προτεραίαν τῆς ἀναχωρήσεώς του δι' Ἀμερικήν, καὶ ἐξετασθεὶς ἐπεκύρωσε τὰ ὡς ἐκ στόματος τοῦ Κοδάρδου μαρτυρηθέντα ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Στορέϋ. Κατ' αὐτὸν τὰ πλοῖα ἦσαν ἐντελῶς κατηρτισμένα, τὸ ἓν ὀρθόν, τὸ ἄλλο ὀλίγον κεκλιμένον, αὐτὰ μὲν μέλανα, τοὺς δὲ ἱστοὺς ἔχοντα λελευκασμένους. Ἐφαίνοντο δὲ ἐντελῶς ἐγκαταλελειμμένα. Ὁ ὑποπλοίαρχος διηγήθη ἀκόμη ὅτι ὅταν εἶδε τὰ πλοῖα, ἀπῆλθε ν' ἀναγγείλῃ τοῦτο εἰς τὸν ναύκληρον, ὅστις ἀσθενὼν καὶ κλινήρης ὤν, ἀπεκρίθη μόνον «Καλῶς.» Ὁ ὑποπλοίαρχος ἑπομένως δὲν ἠθέλησε ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τοῦ νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸν παγόλοφον, καὶ οὕτως ἐξηκολούθη-

σε τὸν πλοῦν· ἐνέγραψεν ὅμως τὴν περίστασιν εἰς τὸ ἡμερολόγιον.

Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶναι ὅτι, ἐρεύνης γενομένης, εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς πόλεως Λίμερικ, τῆς 28ης Μαΐου, 1851, εὑρέθη κατεχωρημένη ἐπιστολὴ ἐπιβάτου τινὸς τῆς *Ἀνανεώσεως*, ἥτις εἶχε παρέλθη ἀπαρατήρητος. Ἰδοὺ αὐτή.

«Ἐκ Κουεβέκης, τῇ 9 Μαΐου, 1851.

« Χθὲς ἐφθάσαμεν ἐδῶ μετὰ πλοῦν ταχύτατον κατὰ τὰς 13 πρώτας ἡμέρας, διότι ὅτε ἀπηντήσαμεν τοὺς πάγους, ἤμεθα ἤδη πρὸς δυσμὰς τῆς Νήσου τῶν Ιπτηνῶν, ἐντὸς τοῦ Κόλπου, καὶ ἐπὶ δεκαέξ ἡμέρας περιεπλέομεν βοηθούμενοι ὑπὸ λαμπροῦ ἀνέμου. Ἀλλ' ἔκτοτε ἡ ὁδοιπορία μας ἀπέβη λίαν ἐπίπονος, καὶ πολλὰ πλοῖα, ὡς ἡμεῖς ἐκτεθειμένα, ὑπέφερον. Ἀδυνατῶ νὰ σᾶς περιγράψω τὴν ὄψιν τοῦ πεπηγότος πελάγους. Ἐπὶ δεκαέξ μίλια ἐπλεύσαμεν κατ' εὐθεῖαν, ζητοῦντες διέξοδον, ἀλλὰ μάτην· καὶ τοῦτο πολὺ μᾶς ἐστενοχώρει, διότι ἄνευ τοῦ κωλύματος τούτου, ὅλος ἡμῶν ὁ διάπλους θὰ διήρκει μόνον δεκατρεῖς ἡμέρας καὶ ἡμίσειαν. Οἱ παγόλοφοι ἦσαν μέγιστοι· τινῶν ἡ βάσις ἦν τριπλασία τῆς ὅλης τῆς ἐπιφανείας τῆς πόλεως Λιμερίκ, καὶ ὑπερβολὴν δὲν λέγω ὅτι τὸ κωδωνοστάσιον αὐτῆς ἤθελε φανῆ μικρὰ ῥάβδος ἐνώπιον τοῦ ὕψους τινῶν. Λυπηρὸν δὲ εἶναι ὅτι μακρόθεν μόνον ἀπαντήσαμεν ἢ μᾶλλον εἴδαμεν ἕνα ἐξ αὐτῶν ἐγκλείοντα δύω πλοῖα, κατ' ἐμὴν γνώμην ἀνήκοντα εἰς τοῦ Φραγκλίνου τὸν στόλον, διότι κατὰ τὸ μῆκος καὶ πλάτος ὅπου τὸν ἀπηντήσαμεν φαίνεται ὅτι προήρχετο ἀπὸ τὸν πορθμὸν τοῦ Δαΐδυ. Ἂν εἴχομεν ἀπαντήσει ἓν μόνον πλοῖον, ἐδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸ ὡς ἐγκαταλελειμμένον κητοθήραν. Ἀλλὰ δύω ὁμοῦ οὕτω πλησίον ἀλλήλων κείμενα, ἦσαν βεβαίως σύντροφα πλοῖα. Ἦσαν δὲ ταῦτα ἡμῖν προσήνεμα, ἡ δὲ θάλασσα ἦτον θυελλώδης, καὶ ὁμίχλη ἐπήρχετο· διὰ τοῦτο δὲν ἐδυνήθημεν πλησιάσαντες αὐτὰ νὰ τὰ ἐξετάσωμεν.»

Τὸ ναυαρχεῖον, ὅπερ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀφ' οὗ ἔλαβε τὴν πρώτην εἴδησιν, ἐνήργησε πάσας ταύτας τὰς ἐξετάσεις, ἠρώτησε συγχρόνως δι' ἐγκυκλίου πάντα τὰ λιμεναρχεῖα τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας, ἂν ἀπό τινος λιμένος ἐλλείπῃ κητοθηρευτικόν τι πλοῖον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1850 ἢ 1851, καὶ συγχρόνως νέος στόλος ἐκπέμπεται πρὸς εὕρεσιν τῶν δύω τούτων ἀγγελθέντων πλοίων.

Εἰς τὰ πλοῖα ταῦτα, διοικούμενα ὑπὸ τοῦ Κ. Ἐδουάρδου Βέλχερ, ἐνεβιβάσθησαν παντοῖα ἐργαλεῖα καὶ ἐφόδια ἀναγκαῖα εἰς τὰ πεπηγότα ἐκεῖνα κλίματα· ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ πάμπολλα ἀερόστατα μετρίου μεγέθους, καὶ γαλβανικαὶ μηχαναί, δι' ὧν δύνανται νὰ καταθραυσθῶσιν οἱ μέγιστοι πάγων ὄγκοι, οἱ ἔχοντες συνεσφιγμένα τὰ πλοῖα· καὶ ὁλόκληρον τυπογραφικὸν κατάστημα, μετὰ πιεστηρίων, καὶ ποικιλοχρόων χαρτίων καὶ μεταξωτῶν λωρίδων, ἑτοίμων εἰς τύπωσιν.

Ἅμα φθάσῃ ὁ Ν. Βέλχερ πρὸς τὰς ἐρήμους τοῦ πόλου, τὸ ὄνομα τῶν πλοίων, τῶν πλοιάρχων, ὁ σκοπὸς τῆς ὁδοιπορίας των, ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ στόλου, θέλουσιν ἐκτυποῦσθαι καθ' ἡμέραν εἰς χαρτία καὶ λωρία μεταξωτοῦ, καὶ χιλιάδες αὐτῶν θέλουσιν ἐντίθεσθαι εἰς ἀερόστατα, καὶ διασπείρεσθαι διὰ τοῦ ἀνέμου. Δοκιμαὶ γενόμεναι ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπέδειξαν, ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου δύνανται νὰ διασπαρῶσιν εἰς μεγάλας ἀποστάσεις. Γίνεται δὲ χρῆσις χάρτου ἐχρωματισμένου, διότι αὐτὸς μόνον φαίνεται μακρότερον ἐπὶ τοῦ πάγου καὶ τῆς χιόνος, καὶ τὰ ἀερόστατα κατεσκευάσθησαν οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιπλέωσι καὶ ἐπὶ τοῦ ὕδατος.

(*Ἐξ Ἀγγλικῶν εἰδήσεων.*)

Η ΕΝ ΠΕΡΑΙΕΙ ΕΟΡΤΗ.

Λαμπρὰ ἑορτὴ ἐφαίδρυνε περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου τὸν Πειραιᾶ, ἀναμιμνήσκουσα τὰς ἀρχαίας μεγάλας ἡμέρας του. Τὸν Σαπτάλ, Γαλλικὸν ἀτμόπλουν, τὸ μέγιστον τῶν πολεμικῶν ἀτμοκινήτων ἀφ' ὅσα ποτὲ κατεσκευάσθησαν παρ' ὅλοις τοῖς ἔθνεσι, καὶ περιεργότατον διὰ τὸ ἰδιόρρυθμον τοῦ μηχανισμοῦ του, πρὸ ὀλίγου καταπλεῦσαν εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἀθηνῶν, ἐπεθύμησε νὰ ἐπισκεφθῇ ὁ Μεγαλειότατος Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Βασιλίσσης· ὁ δὲ πλοίαρχος αὐτοῦ, προθυμούμενος ἀξίως ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν γενομένην αὐτῷ τιμήν, παρεκάλεσε τὸ Βασιλικὸν ζεῦγος νὰ δεχθῇ γεῦμα ἐντὸς τοῦ πλοίου του, καὶ ὁ ναύαρχος, ὅστις ἔτυχεν ἐπίσης ἐν Πειραιεῖ ὡρμισμένος, χορὸν ἐντὸς τῆς Ναυαρχίδος. Οἱ κάτοικοι πάντες τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ θεάματος τούτου τῆς Βασιλικῆς ὑποδοχῆς θέλοντες ν' ἀπολαύσωσιν, ἀπὸ βαθέως ὄρθρου ἦσαν εἰς κίνησιν, καὶ ἀδιάκοπος σειρὰ ἁμαξῶν ἀνήρχετο καὶ κατήρχετο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τὴν Πειραϊκήν, καὶ πάμπολλοι τῶν τοῦ ὄχλου, ἄνθη ἐστεμμένοι, πεζοὶ διὰ τῶν ἀγρῶν χαριεστέραν καὶ δροσερωτέραν ἔτεμνον τὴν πρὸς Πειραιᾶ. Ἂν καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας σφοδρὸς καὶ ἰσχυρὸς ἀπαρκτίας ἔπνεε, καὶ ὀχληρὰ ἤγειρε νέφη κονιορτοῦ, εἶχεν ὅμως ἡ ὄψις τῆς πόλεως ἐκείνης ἀληθῶς φαιδρόν τι καὶ ἑορτάσιμον.—Τίς ἐκ τῶν ὁρώντων τὰς πληθούσας αὐτῆς ἀγοράς, τὰς πολυορόφους οἰκίας, τὰς εὐπρεπεῖς ἐκκλησίας, τὰς περιγλύφους κρήνας, καὶ ὅσα ἄλλα κατεκόσμησεν αὐτὴν ἡ φιλόκαλος δραστηριότης τοῦ τε πρώην δημάρχου Κ. Θεοχάρη, καὶ τοῦ νῦν, Κ. Ὁμηρίδου, ἐδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι αὕτη εἶναι ἐκείνη, ἥτις πρὸ εἴκοσι μόλις ἐτῶν συνίστατο ἐκ μιᾶς καὶ μόνης καλύβης, καὶ ταύτης ἐν τῷ τέλματι βατευούσης, καταρρεούσης καὶ πηλοκτίστου, πενιχροῦ καταγωγίου τοῦ τελωνιακοῦ φύλακος;

Περὶ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ὁ Βασιλεὺς μετὰ τῆς Βασιλίσσης καὶ τῆς βασιλικῆς θεραπείας κατῆλθον εἰς Πειραιᾶ, καὶ ἐπέβη τῆς βασιλικῆς λέμβου. Ἐν τῷ ἅμα δὲ πάντα μὲν τὰ ἐν τῷ Πειραιεῖ πλοῖα κατεκοσμήθησαν ἀπὸ Ἴριδος πολυ-

χρόων σημαιῶν ἀπὸ ἱστοῦ εἰς ἱστὸν καὶ ἀπὸ πλευροῦ εἰς πλευρὸν διατεινούσης, καὶ ἤρχισεν ὁλόφωνος κανονοβολισμός. πλῆθος δ' ἄμετρον λέμβων κατεκάλυψε πᾶσαν τὴν θάλασσαν, καὶ προέπεμπον μετὰ ζητωκραυγιῶν τὴν βασιλικὴν λέμβον μέχρις οὗ ἐφίφθη εἰς τὸν Σαπτάλ.

Τὸ πλοῖον τοῦτο εἶχε παραγγελθῆ ὑπὸ Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου εἰς τὰ Γαλλικὰ Ναυπηγεῖα ὡς τρί-

κροτον· πρὶν ὅμως ἢ τὸ πλοῖον συντελεσθῇ, συνετελέσθη τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ἡ μοῖρα, καὶ ὁ Σαπτὰλ ἔμεινεν ἡμίεργος ἐν τοῖς νεωρίοις. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἄρχει τῆς Γαλλίας ὁ νεώτερος Ναπολέων, φιλοτιμούμενος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ ἔργα τοῦ θείου του, ἐν ὅσοις ἡ ἐξακολούθησις ἐφικτή, διέταξε καὶ τοῦ μεγάλου τρικρότου τὴν ἀποπεράτωσιν, καὶ ἐπεθύμησε τὸν μετασχηματισμὸν αὐτοῦ εἰς ἀτμόπλουν. Αὕτη δὲ ἦν ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἐφαρμογῆς τοῦ ἀτμοῦ εἰς τρίκροτον.

Ὁδηγούμεναι ὑπό τε τοῦ ναυάρχου Κ. Ῥωμαὶν Δεφοσὲ, πρώην ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου τοῦ Σαπτὰλ, αἱ ΑΑ. ΜΜ. περιῆλθον πάντα τὰ μέρη τοῦ ὡραίου τούτου πλοίου, καὶ ἐθαύμασαν τό τε σύστημα τῶν ἱστῶν αὐτοῦ, δι' ὧν οὐρίῳ πνεύματι πλέει ἄνευ πάσης ἀτμοῦ βοηθείας, ὡς τὸ ἄριστον καὶ ταχύτατον τῶν ἱστιοφόρων, καὶ τὴν τεραστίαν ἕλικα, ἥτις ὀπίσω τῆς πρύμνης ὡς γίγαντος βραχίων καταπληκτικῶς στρεφομένη, κυκᾷ πανσθενῶς καὶ εἰς μέγα βάθος τὴν θάλασσαν, καὶ τὴν ἀτμογόνον μηχανὴν, ἥτις κατ' ἰδιαίτερον σύστημα κατεσκευασμένη, ἐνεργεῖ οὐχὶ καθέτως ὡς αἱ συνήθεις, ἀλλ' ὁριζοντίως, ἐλάχιστον σχετικῶς καταλαμβάνουσα τόπον, καὶ ἄλλας ἀγχινουστάτων ἐφευρέσεων ἐφαρμογάς, οἷον τῆς μηχανῆς ἥτις συγχρόνως καὶ αὐτομάτως ἀντλεῖ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ καὶ μεταποιεῖ αὐτὸ διὰ τοῦ ἀτμοῦ εἰς πότιμον ἀρίστης ποιότητος, καὶ τὴν κρήνην εἰς ἣν ὀχεύεται τὸ ὕδωρ τοῦτο, καὶ ἀφ' ἧς οἱ ναῦται ἐκμυζάνουσιν αὐτὸ διὰ σιδηρῶν μαστῶν, χωρὶς ποτὲ οὐδὲ ῥανὶς νὰ χυθῇ εἰς τὸ ἔδαφος.

Μετὰ δὲ τὴν περιήγησιν ταύτην, ὁ πλοίαρχος διέταξε νὰ τεθῇ τὸ τρίκροτον εἰς κατάστασιν ναυμαχίας, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἠνεῴχθησαν ὅλαι τῶν πυροβόλων αἱ καταπακταί, καὶ ἤρχισαν ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ ἐξεμοῦσαι φλόγας, καὶ οἱ ναῦται μετὰ διαφόρων καὶ ζωηρῶν κινήσεων ἀνεῤῥιχῶντο ὁτὲ μὲν εἰς τὰ σχοινία, ὁτὲ δὲ εἰς τὰς κεραίας, καὶ ἄλλοτε εἰς τὰ θωράκια, καὶ ὅλαι αἱ ἐναέριοι ἐκεῖναι γραμμαὶ ἐφλογίζοντο ὑπὸ τοὺς πυροβολισμούς των. Ὀκτακόσιοι κανονοβολισμοὶ καὶ τουφεκισμοὶ τρισχίλιοι ἐξύπνησαν τὰς πρὸς αἰώνων κοιμωμένας ἠχοὺς ὅλων τῶν μυχῶν τοῦ λιμένος, καὶ ἐκλόνουν αὐτὰς τῶν ἠσκημένων ναυτῶν τὰς καρδίας. Πάντα δὲ τὰ βλέμματα ἐστρέφοντο μετὰ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν βασίλισσαν, ἥτις ἐν ᾧ ἐβρόντα καὶ ἐκεραυνοβόλει τὸ πλοῖον, καὶ ἐφαίνετο ἄντικρυς ἐκρηγνύμενον, καὶ παγετώδης ὁ βοῤῥᾶς κατεφέρετο ἀπὸ τοῦ Πάρνηθος καὶ τοῦ Βριλισσοῦ, ἀθορύβητος, μὲ φαιδρὸν τὸ πρόσωπον καὶ μειδιῶντα τὰ χείλη, καὶ μόλις λεπτοϋφῆ σκέπην ἔχουσα ἐπὶ τῶν ὤμων της ἐῤῥιμμένην, ἵστατο ἐπὶ τοῦ φλογεροῦ καὶ καπνίζοντος ἡφαιστείου.

Ἀπὸ δὲ τὰ πολεμικὰ γυμνάσια ταῦτα μετέβη ἡ βασιλικὴ συνοδεία εἰς τὸ ἐν τοῖς κοίλοις τοῦ πλοίου παρεσκευασμένον πολυτελέστατον καὶ κατὰ γαλλικὴν φιλοκαλίαν διατεθειμένον γεῦμα· κατὰ δὲ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς ἑσπέρας, πυροτεχνήματα ἐρώτισαν διὰ μιᾶς πᾶσαν τὴν πειραϊκὴν λεκάνην, καὶ εἰς τὸ γλαυκὸν καὶ ἰσήλιον φῶς τῶν πυρῶν τῆς Βεγγάλης, ἐφάνησαν αἱ βασιλικαὶ λέμβοι ἀπὸ τοῦ *Σαπτὰλ* πρὸς τὴν *Πανδώραν* διευθυνόμεναι.

Ἡ δίκροτος ναυαρχίς, ἡ Πανδώρα, εἶχε προσελκυσθῇ πρὸς μίαν τῶν ὡραίων ἀποβαθρῶν τοῦ Πειραιῶς, καὶ προσδεθῇ στενῶς εἰς αὐτὴν δι' ἀπογαίων καὶ ἀγκυρῶν. Γέφυρα δὲ διασκευασθεῖσα εἰς μικρὸν ἄλσος μυρσινῶν καὶ ῥοδοδαφνῶν, ἔφερεν ἀπὸ τῆς παραλίας εἰς τὸ κατάστρωμα, ὅπερ, ἀποκομισθέντων ὅλων τῶν ἐμποδῶν, διετέθη εἰς ἀπέραντον χοροῦ αἴθουσαν, κεκαλυμμένην ὑπὸ μεγαλοπρεποῦς σκηνῆς, ἣν ἀπήρτιζον ὅλων τῶν ἐθνῶν αἱ σημαῖαι. Φυτὰ θάλλοντα κατεκόσμουν πάσας τὰς γωνίας· στέμματα ἀνθέων ἐκρέμαντο πανταχοῦ, καὶ περιείλισσον τοὺς ἱστούς, μεταβληθέντας εἰς λυχνοστάτας. Αἱ δὲ λυχνίαι συνέκειντο θαυμασίως ἐκ συναρμογῆς ξιφῶν, πυροβόλων καὶ ἄλλων ὅπλων, καὶ ὁ βασιλικὸς θρόνος ἐστηρίζετο ἐπὶ κανονίων ὀρειχαλκίνων. Πάντων δὲ τούτων τῶν κοσμημάτων τὸ ὡραιότερον ἦσαν αἱ κυρίαι τῶν τε Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, ὧν οἱ ὀφθαλμοὶ ἔστιλβον ὑπὲρ τὰς λυχνίας καὶ ὑπὲρ τοὺς λάμποντας τῶν περιδεραίων καὶ τῶν ψελλίων αὐτῶν ἀδάμαντας. Ὅ,τι δὲ ἰδιαιτέραν εἰς τὴν ἑορτὴν προσέθετεν ἀξίαν, ἦν ἡ χάρις καὶ ἡ φιλοφροσύνη μεθ' ὧν ἥ τε Κυρία Δεφοσσὲ καὶ ἡ ἐρασμία θυγάτηρ της, ἡ Κ. Φουλουά, ὑπεδέχοντο τοὺς προσκεκλημένους. Πλουσία τράπεζα κατεῖχεν ὅλον τὸ δεύτερον κατάστρωμα, ἐπὶ δὲ τοῦ πρώτου ἀδιακόπως διεδέχοντο οἱ χοροί, καὶ ἀπὸ ὑψηλοῦ παραπήγματος ἔῤῥεεν ἡ μουσική, ἠχηρότερα ἀντανακλωμένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Περὶ τὴν τρίτην τέλος ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον διελύθη ἡ ἑορτή, ἧς ὁμοίαν δυνάμεθα μετὰ πεποιθήσεως νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν εἶδε ποτὲ ὁ Πειραιεὺς ἀφ' ὅτου ἐπλάσθη, ἐκτὸς ἂν πιστεύσωμεν ὅτι ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἡμέραις ἀληθῶς ἡ Ἀμφιτρίτη συνεκάλει περὶ ἑαυτὴν ἐν τῷ σμαραγδίνῳ πυθμένι του χοροὺς τῶν σειρήνων, τῶν τριτόνων καὶ ναϊάδων. Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ προσκεκλημένοι ἀπήρχοντο, ὁ ἄνεμος εἶχε κοπάσει, καὶ ἀμίμητον ἦν τὸ θέαμα ὅλων τῶν φώτων τῶν Γαλλικῶν πλοίων ἀντανακλωμένων εἰς τὸν τότε ἀῤῥιτίδωτον τῆς θαλάσσης καθρέπτην.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ.

Ὑπὸ Κ. Π.

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλάδιον ΝΑ΄.)

—o—

Ὁ Θεόφιλος ἐγνώριζε καλῶς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπεχείρησε νὰ εἰρηνεύσῃ, καὶ ἤξευρεν, ὅτι, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ παρ' αὐτῷ ἔπρεπε νὰ τὸν στείλῃ ἄνθρωπον δυνάμενον νὰ τὸν καταπλήξῃ μὲν διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ πολιτικῆς ἐμπειρίας του, νὰ τὸν δελεάσῃ δὲ διὰ τῆς περὶ τὸν λόγον δεινότητος, νὰ τὸν γοητεύσῃ δὲ διὰ τῆς περὶ τὸν τρόπον ἐλευθεριότητος. Ὅθεν ὁ πρέσβυς τὸν ὁποῖον ἐξε-

λέξατο, ἐπιτηδειότατος ὢν οἴκοθεν εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς δύο πρώτους ὅρους τῆς ἐντολῆς του, ἔλαβε καὶ πόρους ἱκανοὺς ἵνα ἐκπροσωπεύσῃ δεόντως τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ καὶ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ καλίφου· διότι, ἐκτὸς τῶν πολυτελῶν καὶ πολυαρίθμων δώρων ὅσα ἔδωκεν αὐτῷ ἵνα προσφέρῃ εἰς τὸν Μαμοὺν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν μεγιστᾶνας καὶ αὐλικοὺς, ἐπεχορήγησε πρὸς τούτοις εἰς τὸν πρέσβυν καὶ τὸ ὑπέρογκον χρηματικὸν ποσὸν τῶν τεσσαράκοντα κεντηναρίων χρυσίου.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς ἀνεχώρησεν ἐκ Βυζαντίου ἐν ἔτει 832. Ἅμα φθάσας εἰς τὰ σύνορα τῆς Συρίας, εὗρεν ἐνταῦθα ἐπιτρόπους τοῦ καλίφου, ἀποσταλέντας εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ καὶ ἐρωτήσαντας πῶς ἔχοι ὁ βασιλεύς· ὁ δὲ, πλεῖστον ἐνέπνευσεν ἀμέσως εἰς πάντας θαυμασμὸν διὰ τὴν ἐμβρίθειαν τοῦ ὕφους καὶ μάλιστα διὰ τὴν λαμπρότητα τῶν δωρεῶν, καὶ τὴν δαψίλειαν μεθ' ἧς ἔσπειρε τὸ χρυσίον ἄμμου δίκην, καθὼς λέγει ἡ ἐκ προστάγματος τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου συγγραφεῖσα ἀνώνυμος χρονογραφία. Ἐπισήμου δὲ τυχὼν δεξιώσεως καθ' ὅλην τὴν ὁδοιπορίαν, εἰσῆλθε πανηγυρικῶς εἰς Βαγδάτιον, παρέστη ἐνώπιον τοῦ Καλίφου, ἀπήγγειλεν εἰς αὐτὸν τοὺς παρὰ βασιλέως λόγους καὶ ἀπῆλθε, μετὰ τῆς αὐτῆς παρατάξεως, εἰς τὸ προσδιορισθὲν δι' αὐτὸν κατάλυμα. Πρὶν ἐπιχειρήσῃ τὰς κυρίας διαπραγματεύσεις, ὁ πρέσβυς ἠθέλησε νὰ προσοικειωθῇ μὲν ἔτι μᾶλλον τοὺς περὶ τὸν Καλίφην μεγιστᾶνας, ν' ἀξιωθῇ δὲ τῆς προσωπικῆς εὐνοίας τοῦ ὑπερτάτου ἄρχοντος. Ἡ μεγαλοπρέπεια ἣν ἀπέδειξε καθ' ὅλην τὴν διατριβήν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκείνην τοῦ Ἀραβικοῦ κόσμου συνετέλεσεν εἰς τοῦτο οὐκ ὀλίγον· καὶ ἐπετηδεύθη περὶ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς διαγωγῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε σήμερον ἠθέλομεν ὀνομάσει τὸν τρόπον του μειρακιώδη, ἀλλὰ ὁ τρόπος οὗτος ἦτο προσφορώτατος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς οὓς εἶχε νὰ πολιτευθῇ. Οὐδεὶς τῶν πρὸς αὐτὸν φοιτώντων ἐφ' οἱαδήποτε αἰτίᾳ, μεγάλῃ ἢ μικρᾷ, δὲν ἀπήρχετο χωρὶς νὰ λάβῃ σκεῦος ἀργυροῦν χρυσίου πλῆρες. Λέγουν δὲ, ὅτι συνεστιώμενός ποτε μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν μεγιστάνων, διέταξε τοὺς ὑπηρέτας νὰ φέρωσι τὴν λεκάνην, εἰς ἣν συνειθίζε νὰ πλύνῃ τὰς χεῖρας· ἡ λεκάνη αὕτη, τὴν ὁποίαν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὴν κοινὴν τοῦ καιροῦ ἐκείνου γλῶσσαν ὠνόμαζον *Χερνιβόξεστον*, ἦτο χρυσῆ καὶ διὰ πολυτίμων λίθων κεκοσμημένη. Οἱ συνεστιώμενοι Ἄραβες εἶχον ἰδεῖ αὐτὴν πολλάκις καὶ εἶχον θαυμάσει τὸ κάλλος καὶ τὴν πολυτέλειαν τοῦ σκεύους. Ἀλλ' αἴφνης ὁ ὑπηρέτης ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν, ὅτι ἀπωλέσθη· πολὺς τότε θόρυβος ἐγένετο παρὰ τοῖς βαρβάροις καὶ κίνησις ἵνα εὑρεθῇ τὸ κλαπέν. Ὁ δὲ πρέσβυς, μετὰ πολλῆς ἀδιαφορίας, παρεκάλεσε νὰ παύσῃ ἡ ταραχὴ καὶ διέταξε τοὺς ὑπηρέτας του νὰ φέρωσιν ἕτερον σκεῦος ἐπίσης λαμπρὸν, προσθεὶς, ὅτι πρέπει τελευταῖον νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τοῦτο. Τὸ παραδοξότερον εἶναι, ὅτι, ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς χρονογράφους, ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς εἶχεν αὐτὸς παραγγείλει τοὺς ὑπηρέτας του ν' ἀπολέσωσιν ἐξ ἐπίτηδες τὸ ἓν τῶν χερνιβοξέστων ἐκείνων, διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν κωμῳδίαν ταύτην, ἥτις ὅμως πολλὴν ἐπροξένησε κρότον καὶ βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς ὅλον τὸ Βαγδάτιον.

Ἄλλοτε πάλιν ὁ Μαμοὺν, ὅστις, ἀντιφιλοτιμούμενος, ἄπειρα εἶχε πέμψει εἰς αὐτὸν δῶρα, ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ αὐτῷ χάρισμα πολυτιμότερον τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν τιμαλφῶν λίθων· ὅθεν διέταξε νὰ σταλῶσιν εἰς τὸν πρέσβυν ἑκατὸν ἄνδρες ἐκ τῶν Βυζαντινῶν αἰχμαλώτων τοὺς ὁποίους ἐφρόντισε καὶ νὰ ἐνδύσῃ εὐπρεπῶς. Ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς ἔσπευσε νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, διὰ τὸ ἐξαίρετον τοῦτο δεῖγμα τῆς φιλοφροσύνης καὶ φιλανθρωπίας· ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη τὴν δωρεὰν, μέχρις οὗ, πέμψας εἰς Βυζάντιον, ἔφερεν ἰσαρίθμους Σαρακηνοὺς, τοὺς ὁποίους, εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὁμογενῶν, παρέδωκε τῷ μονάρχῃ τῶν Ἀράβων.

Δὲν περιωρίζετο δὲ εἰς μόνας τὰς ἐπιδείξεις ταύτας, δὲν ὠφελεῖτο μόνον ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τὴν ὁποίαν οἱ ἰσχυροὶ ἐκεῖνοι δυνάσται τῆς Ἀσίας εἶχον πρὸς τὴν ἀφιλοκέρδειαν, τὴν μεγαλοδωρίαν καὶ αὐτὴν τὴν ἀσωτίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ φιλόμουσον καὶ φιλότεχνον τῶν νεοφύτων ἐκείνων τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ μάλιστα τοῦ μεγάλου κυριάρχου, παρ' ᾧ ἐξεπροσώπει τὸν Βυζαντινὸν βασιλέα. Ὅθεν ἁρπάζων πᾶσαν εὐκαιρίαν, καὶ προκαλῶν συχνάκις τὰς ἀφορμὰς, ἐξέπληττε τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς διὰ τῆς εὐχολίας μὲ τὴν ὁποίαν ἐλάλει περὶ τῶν σπουδαιοτέρων ζητημάτων, καὶ ἰδίως περὶ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ μαθηματικῶν ἀντικειμένων, τῶν τοσοῦτον εἰς τὸν Καλίφην Μαμοὺν περισπουδάστων, καὶ διὰ τῆς πολυμαθείας ἣν περὶ ταῦτα ἀνεδείκνυε, καθιστῶν ἀρίδηλον εἰς αὐτοὺς ὁπόσον ἦσαν ἔτι κατώτεροι τῶν πρεσβυτέρων γόνων τῆς σοφίας καὶ τῆς τέχνης. Ὁ Μαμοὺν, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δελεαζόμενος, ἤρχισε νὰ μεταχειρίζεται τὸν πρέσβυν οὐχὶ ὡς ξένον, ἀλλ' ὡς οἰκεῖον, νὰ τὸν μετακαλῇ συνεχῶς, νὰ ἐπισκέπτεται μετ' αὐτοῦ ἅπαντα τὰ καταστήματα τοῦ Βαγδατίου, νὰ τὸν συμβουλεύεται περὶ τῶν ἀπαιτουμένων βελτιώσεων καὶ νὰ πείθεται περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ περιέλθῃ εἰς εἰρηνικωτέρας σχέσεις πρὸς τὸ κράτος ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου καὶ μόνου ἠδύνατο εἰσέτι νὰ ζηλεύσῃ τὴν περὶ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας ὑπεροχήν. Ὥστε, ὅτε, μετά τινων μηνῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους διατριβὴν, ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς, μεγαλοπρεπῶς παραπεμφθεὶς, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὰ πάντα ἐφαίνοντο προπαρεσκευασμένα εἰς τὴν ὁριστικὴν παγίωσιν τῆς εἰρήνης ἐν Ἀσίᾳ.

Κατὰ δυστυχίαν εἰς τὸ κατὰ πόδας ἔτος ἀπέθανεν ὁ Μαμοὺν καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Μοτασσέμ. Ὁ Καλίφης οὗτος ἦτο μὲν ἐπίσης φίλος καὶ προστάτης τῶν ἐπιστημῶν, ὁμοιάζων τὸν Θεόφιλον καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι παράφορον εἶχεν ἔρωτα πρὸς τὰς οἰκοδομὰς καὶ τὰς μηχανικὰς τέχνας· ἀλλὰ πλεῖστα περιστατικὰ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψωσι τὸ ἐπὶ τοῦ προκατόχου του ἀρξάμενον ἔργον τῆς πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς εἰρηνεύσεως. Ὁ νέος ἡγεμὼν ἐπεθύμησε, φυσικῷ τῷ λόγῳ, νὰ λαμπρύνῃ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του διὰ πολεμικῶν

κατορθωμάτων ὁ Θεόφιλος ἀφ' ἑτέρου ἤλπισεν, ὅτι δὲν θέλει εὕρει παρ' αὐτῷ τὰ μεγάλα τοῦ προκατόχου του στρατιωτικὰ προτερήματα. Παρεκτὸς τούτου, καθὼς ἐν Βυζαντίῳ ἐπεκράτει ἡ θρησκευτικὴ μεταξὺ εἰκονομάχων καὶ εἰκονολατρῶν ἔρις, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Ἄραψιν εἶχε παραχθῆ πρὸ μικροῦ ματαία τις καὶ σοφιστικὴ φιλονεικία, ἂν τὸ Κοράνιον ἦναι ποιητὸν ἢ οὔ. Καὶ καθὼς εἰς τὸ Βυζάντιον ὁ Θεόφιλος, προστατῶν τῶν εἰκονομάχων, κατεδίωξε τοὺς εἰκονολάτρας, οὕτω παρὰ τοῖς Ἄραψιν, ὁ Μοτασσὲμ, ἀσπαζόμενος τὴν δόξαν, ὅτι τὸ Κοράνιον εἶναι ποιητὸν, ἠγωνίζετο νὰ ἐπιβάλῃ αὐτὴν, διὰ πάσης βίας, εἰς τοὺς ἀλλοτριοφρονοῦντας. Ἕκαστος δὲ τῶν δύο ἡγεμόνων ὑπεκίνησε κατὰ τοῦ ἄλλου τοὺς ἐν ἑκατέρῳ τῷ κράτει ἑτεροδοξοῦντας καὶ πάσχοντας. Ὅθεν αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς τοῦ Μαμοὺν ἀποδιώξεως.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 833, ἐννενήκοντα χιλιάδες Σαρακηνῶν ἐνέβαλον εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἀγόμενοι ὑπὸ Ἰβραὴμ, τοῦ θείου τοῦ Καλίφου. Ὁ Θεόφιλος ἀντεπεξῆλθεν αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης, ὑπὸ τῶν δύο ἐπιφανεστέρων αὐτοῦ στρατηγῶν παραπεμπόμενος, τοῦ Μανουὴλ καὶ τοῦ Θεοφόβου. Ὁ ἐξ Ἀρμενίων καταγόμενος Μανουὴλ ἦτο, ὡς προείπομεν (σελ. 18, ὅπου, κατὰ τυπογραφικὴν παραδρομὴν, τὸ ὄνομά του μετετράπη εἰς Μιχαὴλ) θεῖος ἀπὸ πατρὸς τῆς δεσποίνης Θεοδώρας, ἤτοι τῆς τοῦ Θεοφίλου συζύγου· ἀλλὰ πολὺ πρὸ τῆς ἀνυψώσεως αὐτῆς εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ προαχθῆ εἰς τὰ ὕπατα τῶν ἀξιωμάτων. Διότι ἔτι ἐπὶ Μιχαὴλ Ῥαγγαβὲ, 812—813, ἦτο πρῶτος τῶν ἱπποκόμων ἢ πρωτοστράτωρ· καὶ ὅτε ἐστασίασεν ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος κατὰ τοῦ Μιχαὴλ, ὁ δὲ ἄθλιος αὐτὸς βασιλεὺς, καταπτοηθεὶς, ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν, μόνη δὲ ἡ γενναία αὐτοῦ σύζυγος Προκοπία ἠθέλησε ν' ἀντισταθῇ, μετ' ὀλίγων πιστῶν, εἰς τὸν σφετεριστὴν ἐκεῖνον, ὁ Μανουὴλ, φυλάττων τοὺς ὅρκους αὐτοῦ, ἐδείχθη πρόθυμος ν' ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τοῦ νομίμου κυριάρχου. Ὁ Μιχαὴλ ἐπέμεινεν ἀποφεύγων τὸν ἐμφύλιον ἀγῶνα, καὶ ἀνηγορεύθη ἤδη ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος. Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς, λησμονήσας τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν χρηστότητα τοῦ Μανουὴλ, ἐμνησικάκησε κατ' αὐτοῦ, οὐδ' ὁ ἔσχατος τοῦ πεσόντος βασιλέως ὑπέρμαχος ἐξηυτέλισεν ἑαυτὸν ἀγεννῶς ἐνώπιον τοῦ νεωστὶ ἀνατείλαντος ἡλίου. Ὁ Λέων, ἅμα μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του, ἀναδείξας τὸν Μανουὴλ πατρίκιον καὶ στρατηγὸν τῶν Ἀνατολικῶν, περιωρίσθη νὰ τὸν εἴπῃ· « οὐκ ἔδει σε πρὸς τὸν κατ' ἐμοῦ ὁπλίζεσθαι πόλεμον, » σύμβουλον τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Προκοπίας γε» νόμενον. » Ὁ δὲ, μετὰ εὐγενοῦς παρρησίας, ἀπήντησεν· « ἀλλ' οὐδὲ σὲ ἔδει κατὰ τοῦ εὐεργέτου, ἔτι » δὲ καὶ συντέκνου σου, χεῖρα ἀντᾶραι. » Δὲν ἔπαυσε δὲ ἔκτοτε ὁ Μανουὴλ διαπρέπων ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν αὐτοῦ, δι' ἃ μέγα ὄνομα καὶ κλέος ἀπέκτησε καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἄραψιν, ὁ δὲ Θεόφιλος οὐδένα εἶχε στρατηγὸν ἐνάμιλλον αὐτοῦ ἢ τὸν προμνημονευθέντα Θεόφοβον.

Τοῦ δὲ Θεοφόβου τούτου ἡ ἱστορία εἶναι παραδοξοτάτη. Καθὼς ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι πολλοὶ ποταμοὶ τῶν ὁποίων βλέπομεν μὲν τὸ ῥεῦμα αὐξάνον καὶ μέγα ἀποβαῖνον, ματαίως δὲ ἀναζητοῦμεν τὰς πηγὰς, διότι αἴφνης ἀπὸ τῆς γῆς ἀνατέλλουσιν, ἄδηλον δὲ πόθεν καὶ ποῦ ὑπὸ γῆν κατηνέχθησαν· οὕτω καὶ τοῦ Θεοφόβου ὁ μὲν βίος ὑπῆρξε πολυθρύλλητος ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοφίλου βασιλείας, ἀλλ' ἡ καταγωγὴ ὑπὸ μυστηριώδους τινὸς καὶ θαυμασίου περικαλύπτεται σκότους. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο, κατὰ μὲν τὸν Κεδρηνὸν, « τῶν ἐκ βασιλικῆς σειρᾶς Περσῶν », κατὰ δὲ τὴν ἐκ προστάγματος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου συγγραφεῖσαν ἀνώνυμον χρονογραφίαν, καὶ αὐτὸς βασιλεύς. Τὸ πρᾶγμα δὲν φαίνεται ἀδύνατον, διότι, ναὶ μὲν τὸ τῶν Σασσανιδῶν γένος καθῃρέθη ὑπὸ τῶν κατακτησάντων τὴν Περσίαν Ἀράβων, περὶ τὰ διακόσια ἔτη πρὸ τοῦ Θεοφίλου, ἀλλὰ πολλοὶ μικροὶ ἡγεμονίσκοι διετηρήθησαν, καὶ ἐπὶ τῆς τῶν Ἀράβων κυριαρχίας, εἰς διάφορα τῆς Περσίας μέρη, μάλιστα δὲ εἰς τὰς περὶ τὴν Κασπίαν χώρας, ἄλλοτε μὲν ἀναγνωρίζοντες τὴν Μωαμεθανικὴν δεσποτείαν, ἄλλοτε δὲ κατεξανιστάμενοι κατ' αὐτῆς, τῇ συνεργείᾳ ὅλων τῶν ἀντιπάλων αὐτῆς, καὶ ἰδίως τῶν Βυζαντινῶν. Λέγεται λοιπὸν, ὅτι ὁ πατὴρ ἐκεῖνος ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἴτε ὡς πρέσβυς μικροῦ τινος ἡγεμονίσκου, εἴτε ὡς φυγὰς, περὶ τὰ τέλη τῆς προηγουμένης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Εἰρήνης. Αἱ περιστάσεις, ὡς φαίνεται, δὲν ἦταν τότε δεξιαὶ εἰς τὸ νὰ ὑποκινήσῃ ἡ Βυζαντινὴ αὐλὴ στάσιν ἐν Περσίδι κατὰ τῶν Ἀράβων, ὥστε ὁ φυγὰς βασιλεὺς ἢ πρέσβυς, παντάπασι παραμεληθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπέθανεν αὐτόθι ἀκατονόμαστος, καταλιπὼν υἱὸν, εἴτε ἐκ νομίμου γάμου μετὰ καπηλίδος τινὸς γυναικὸς, ἐν τῇ βασιλευούσῃ ταύτῃ συναφθέντος, εἴτε καὶ « ἐκ λαθραίας συναφείας. » Σημειωτέον ὅμως, ὅτι κατ' ἄλλην, τρίτην, γραφὴν, ἣν ἀναφέρουσιν ὅ,τε Λέων ὁ Γραμματικὸς καὶ ὁ Συμεὼν ὁ Μάγιστρος καὶ Λογοθέτης, ὁ Θεόφοβος δὲν ἐγεννήθη εἰς Βυζάντιον, ἀλλὰ προσέφυγεν εἰς αὐτὸ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ 14 χιλιάδων Περσῶν, ἐπὶ Θεοφίλου ἤδη βασιλεύοντος· ἀλλ' οἱ τελευταῖοι οὗτοι χρονογράφοι ἐσύγχυσαν τὸν Θεόφοβον μετὰ τοῦ ἐπὶ Θεοφίλου τῷ ὄντι προσφυγόντος εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς Βαβὲκ, περὶ οὗ μετ' ὀλίγον. Ἡ δὲ προηγουμένως ἐκτεθεῖσα διήγησις εἶναι πιθανωτέρα.

Κατὰ τὴν διήγησιν ταύτην, ὁ νέος Σασσανίδης διῆγεν ἐν τῷ Βυζαντίῳ, μετὰ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον, βίον ἄπορον, καὶ ἀφανῆ, ὅτε οἱ ὑπὸ τῶν Ἀράβων καταθλιβόμενοι Πέρσαι, οἱ ἀείποτε σώζοντες τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπὸ τῆς δουλείας ἐλευθερώσεως καὶ προσηλωμένοι ὄντες εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ βασιλείου αὐτῶν οἴκου, ἐπειδὴ « ἐξέλιπον ἐκ τῶν συ» νεχῶν πολέμων καὶ τῇδε κἀκεῖσε μετασκηνώσεων » ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν ἐλαυνόμενοι οἱ τῆς βασιλικῆς » φυλῆς, » ἐνεθυμήθησαν τὸν ἄλλοτε εἰς τὸ Βυζάντιον πρεσβεύσαντα ἢ καταφυγόντα ἄνδρα καὶ ἔπεμψαν εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτον μὲν δὲν εὑ-

ρον ἤδη μεταξὺ τῶν ζώντων, ἀλλ' ἔμαθον, ὅτι εἰς τὴν νῆσον Ὀξεῖαν, πλησίον τῆς Χαλκηδόνος, ἔζη γυνὴ χήρα, λέγουσα ἑαυτὴν μητέρα, ἀπογόνου τινὸς τῶν τῆς Περσίας βασιλέων. Ὅθεν, ἐξετάσαντες τόν τε νέον καὶ τὴν μητέρα, ἐπείσθησαν, καὶ ἀπὸ ἄλλων τεκμηρίων καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν γνωρισμάτων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὅτι ὁ ζητούμενος φέρει τῷόντι εἰς τὰς φλέβας αὐτοῦ τὸ τοῦ Ἀρταξέρξου αἷμα. Ἦτο δὲ τότε δωδεκαετὴς τὴν ἡλικίαν· καί, ἀναγγελθέντος τοῦ πράγματος εἰς τὸν βασιλεύοντα κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου Λέοντα τὸν Ἀρμένιον, οὗτος δὲν τὸν παρέδωκεν εἰς τοὺς Πέρσας, ἀλλά, καλέσας αὐτὸν Θεόφοβον, ἀνέλαβε νὰ ἀναθρέψῃ τὸν νέον ἐπαξίως τῆς καταγωγῆς, ἵνα τὸν μεταχειρισθῇ βραδύτερον ὡς ὄργανον ἐπιτήδειον τῶν κατὰ Ἀράβων βουλευμάτων του. Ὁ νέος Θεόφοβος εἶχε πλείστην μὲν σώματος χάριν, πλείστην δὲ εὐφυΐαν πνεύματος, καί, θαυμασίως προκόψας, ἠγαπήθη, διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ εὐγένειαν, ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ ὅλης τῆς αὐλῆς. Ὁ συνανατραφεὶς μετ' αὐτοῦ Θεόφιλος τὸν ἐθεώρει ὡς ἀδελφόν, καί, βασιλεύσας, κατέστησεν αὐτὸν πατρίκιον καὶ τῷ ἔδωκε σύζυγον τὴν ἀδελφήν του Ἑλένην. Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας ἐχθροπραξιῶν, συνέβη γεγονός τι, τὸ ὁποῖον συνετέλεσε βεβαίως μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὴν διάλυσιν τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων. Διότι Πέρσης τις, ὀνόματι Βαβέκ, ὅστις εἶχεν ἐπαναστατήσει κατὰ τοῦ Μαμοὺν καὶ ἐπὶ πενταετίαν ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐκπεμφθέντας στρατούς, ἡττηθεὶς τελευταῖον, προσέφυγεν εἰς τὴν Σινώπην μετὰ τῶν λειψάνων τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, εἰς ἑπτακισχιλίους ἄνδρας συμποσουμένων, καὶ ἔγραψεν ἐκεῖθεν εἰς τὸν Θεόφιλον, ὅτι παραδίδει ἑαυτὸν καὶ τοὺς γενναίως κατὰ τοῦ κοινοῦ αὐτῶν ἐχθροῦ ἀγωνισθέντας στρατιώτας του εἰς τὸν Βυζαντινὸν βασιλέα. Ὁ Θεόφιλος ἐδέχθη εὐχαρίστως τοὺς πρόσφυγας αὐτούς, συνεκρότησεν ἀπὸ αὐτῶν ἴδιον τάγμα, τὸ ὁποῖον ηὔξησε βραδύτερον, διὰ τῆς ἀφίξεως καὶ ἄλλων πολλῶν Περσῶν, καὶ συνεποσώθη μετ' ὀλίγον μὲν εἰς 14,000 ἀνδρῶν, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς 30,000· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαβέκ, ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ ὁ Θεόφοβος, τὸν ὁποῖον οἱ ἐπίκουροι ἐκεῖνοι ἐλάτρευσαν ὡς διάδοχον τῶν ἀρχαίων αὐτῶν μοναρχῶν· ὅθεν, παροτρυνόμενοι ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι μάχονται ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἰδίου βασιλόπαιδος καὶ ὅτι, μετὰ τῶν Βυζαντινῶν συντασσόμενοι, ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀγωνίζονται ἀνεξαρτησίας, ἀπέβησαν φοβεροὶ εἰς τοὺς Ἄραβας καὶ πολυθρύλλητοι διὰ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰ κατορθώματα κατὰ τῶν σφετεριστῶν καὶ τῶν τυράννων τῆς πατρίδος των. Ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ Θεόφιλος περιποιήθη παντὶ σθένει τοὺς πολυτίμους ἐκείνους συμμάχους. Ἐπέτρεψεν αὐτοῖς τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπιγαμίαν, ἀνήγαγε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ ὕπατα τῶν βασιλικῶν ἀξιωμάτων καὶ ἔνειμεν ἐν γένει εἰς αὐτοὺς ἅπαντα τὰ προνόμια τῶν ὑπηκόων τοῦ κράτους. Ἐκ δὲ τούτου οὐ μικρὰ παρήχθη ζηλοτυπία τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τοὺς ξένους ἐκείνους, ζηλοτυπία ἀφ' ἧς πολλὰ ἔπαθεν ὁ ἀγαθὸς Θεόφοβος, γενόμενος ἐπὶ τέλους ἄδικον αὐτῆς θῦμα.

Ὑπὸ τοιούτων περιεστοιχισμένος ἀνδρῶν, ἀντιπαρέστη ὁ Θεόφιλος κατὰ τῶν ἐμβαλόντων εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν Σαρακηνῶν. Ἐγγὺς δὲ γενόμενος τῶν ἐχθρῶν, συνεκρότησε συμβούλιον περὶ τοῦ ἐπιτηδειοτέρου τῆς ἐπιθέσεως τρόπου. Ἐνταῦθα ὁ μὲν Μανουήλ, ὅστις ἀείποτε ἐφρόνει, ὅτι δὲν συμφέρει νὰ ἐκτίθεται ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους, ἐγνωμοδότησε νὰ ἐπιτραπῇ ἡ μάχη εἰς ἕνα τῶν στρατηγῶν· ὁ δὲ Θεόφιλος ἐξεναντίας ἐνόμισεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ πρέπει διὰ τῆς παρουσίας του νὰ ἐμψυχώσῃ τὸν στρατὸν καὶ προστούτοις, ὅτι φρόνιμον εἶναι νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ διὰ νυκτός, ἵνα ἐλαττώσωσι τὴν ἐκ τοῦ πλήθους ὑπεροχὴν τῶν Ἀράβων. Προσέθηκε δέ, ὅτι εἶναι πρόθυμος αὐτὸς νὰ ὁρμήσῃ πρῶτος, μετὰ τοῦ τῶν Περσῶν πεζικοῦ, πεπεισμένος, ὅτι τοῦτο θέλει ἀρκέσει εἰς τὸ νὰ τρέψῃ τὰ Ἀραβικὰ στίφη, τῶν ὁποίων τότε, περικυκλωθέντων ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ, θέλει συμπληρωθῆ ἡ καταστροφή. Ἀλλὰ πολλοὶ ἀντεῖπον εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο, ὑποδεικνύοντες, ὅτι ὁ Θεόφοβος προτείνει τὴν τοιαύτην νυκτομαχίαν, πρὸς ἣν οἱ Πέρσαι αὐτοῦ ἦσαν μάλιστα εἰθισμένοι, ἵνα σφετερισθῇ τὴν ὅλην τοῦ κατορθώματος τιμήν. Ὁ δὲ Θεόφιλος παρεδέχθη ἑκατέρας τῶν γνωμῶν τὸ εὐγενέστερον μέρος. Ἀπεφάσισε δηλαδή, ὅτι θέλει στρατηγήσει αὐτὸς καὶ ὅτι θέλει ἐπιτεθῇ ἐν ἡμέρᾳ, διότι ὁ διὰ νυκτὸς ἀγών, ἐν ἀφανεῖ καὶ ἄνευ θεατῶν καὶ μαρτύρων γενόμενος, ἀποναρκώνει τὸ κύριον τῆς ἀνδρείας κέντρον, τὴν φιλοτιμίαν. Ὁ Ἰβραὴμ ἐντούτοις εἴτε δειλίας ἕνεκα, εἴτε ἄλλης τινὸς ἀγνώστου αἰτίας, εἶχεν ἀπέλθει μετὰ ἀνδρῶν μυρίων, ἀναθεὶς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ λοιποῦ στρατοῦ εἰς τὸν Ἀβουχάζαρ. Καὶ γενομένης τότε συῤῥάξεως φοβερᾶς, καὶ δεινῆς ἑκατέρωθεν πάλης, οἱ Βυζαντινοὶ ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι· μόνος δὲ παρέμεινεν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ὁ Θεόφιλος μετὰ τὰς βασιλικὰς φάλαγγος καὶ δισχιλίων Περσῶν, ὑπὸ τὸν Θεόφοβον τεταγμένων. Οἱ γενναῖοι οὗτοι ἄνδρες κατέλαβον παρακείμενόν τι βουνὸν καὶ περιστοιχισθέντες ἐνταῦθα ἁπανταχόθεν, διετέλεσαν μέχρι τῆς ἑσπέρας ἐκθύμως προσβαλλόμενοι ἅμα καὶ ἀγωνιζόμενοι· διότι οἱ μὲν ἐχθροί, γινώσκοντες παρόντα τὸν βασιλέα, ἐπόθουν νὰ λάβωσιν αὐτὸν αἰχμάλωτον, ἡ δὲ βασιλικὴ φρουρὰ καὶ ἡ Περσικὴ μοῖρα διεκαρτέρησαν, ἵνα μὴ πάθωσι τὸ ὄνειδος τοῦτο. Νυκτὸς δὲ ἐπιγενομένης, ὁ Θεόφοβος κατεσοφίσατο τοὺς Σαρακηνούς, παραγγείλας εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ποιήσωσι, διὰ σαλπίγγων καὶ ἄλλων ὀργάνων, θόρυβον μέγαν καὶ ἀλαλαγμόν, ὡς ἐπερχομένης τάχα βοηθείας εἰς αὐτούς. Οἱ Σαρακηνοὶ ὑπωπτεύθησαν τῷόντι τοιοῦτό τι, καί, φοβηθέντες μήπως κυκλωθῶσιν ἐνταῦθα καὶ παγιδευθῶσιν οὕτω μεταξὺ δύο ἐχθρικῶν σωμάτων, ὑπεχώρησαν ἐπὶ μικρόν· καὶ τότε οἱ περὶ τὸν βασιλέα, ἰδόντες τὴν ὁδὸν ἀνοιχθεῖσαν, ἀπῆλθον ἐπίσης πρὸς τὸ διαπεφευγὸς στρατόπεδον. Ἐκεῖ ὁ Θεόφιλος ἐπέπληξε μὲν τοὺς φυγάδας, πολλὰς δὲ ἀπένειμε χάριτας καὶ τιμὰς εἰς τοὺς περὶ Θεόφοβον, οἵτινες, φιλοτιμηθέν-

τες ἐκ τούτου, παρεκάλεσαν νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους ἡ τοῦ πολέμου ἐξακολούθησις, διαβεβαιοῦντες, ὅτι θέλουν τρέψει τοὺς Σαρακηνούς. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, δὲν ἔλαβε τότε χρείαν νὰ ἐκθέσῃ τοὺς γενναίους ἐκείνους ἄνδρας, διότι ὁ ἐχθρὸς, πλείστην παθὼν ἐν τῇ προηγουμένῃ μάχῃ βλάβην, ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ ἐκχωρήσῃ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, δεύτερον μὴ ἀποπειρώμενος ἀγῶνα.

Ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὅτε πολλαὶ αὖθις Σαρακηνῶν μυριάδες ἐνέβαλον εἰς τὴν Καππαδοκίαν. Ὁ Θεόφιλος, ἀντεπεξελθὼν, συνεκρούσθη πρὸς τοὺς πολεμίους εἰς τὸ τμῆμα τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τὸ καλούμενον Χαρσιανὸν καὶ ἐπέτυχεν ἤδη νίκην ὁλοσχερεστάτην, διότι οὐ μόνον φοβερὰν ἐπήγαγε κατὰ τῶν Ἀράβων σφαγὴν, ἀλλὰ καὶ εἰκοσιπέντε χιλιάδας αἰχμαλώτων αὐτῶν ἔλαβεν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἀπὸ τοῦ λαμπροῦ τούτου κατορθώματος, ἐτέλεσεν ἐν θριάμβῳ ἀγῶνα ἱππικὸν, εἰς ὃν δὲν ἀπηξίωσε νὰ συναγωνισθῇ καὶ αὐτὸς, κατὰ τὸ ἔθος. Εἰς τὸ ἀχανὲς τοῦ Βυζαντίου ἱπποδρόμιον παρετάχθησαν τὰ τάγματα τὰ πρὸ μικροῦ ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ νικηφορήσαντα, καὶ οἱ πολυάριθμοι αἰχμάλωτοι ὅσους ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἤγαγον· ἄπειρον δὲ συνέῤῥευσε πλῆθος λαοῦ, ὅστις ἦτο ἀνυπόμονος νὰ ἴδῃ αὖθις τὴν αὐτοκράτορα ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου ἠγάπα τὴν δικαιοσύνην καὶ ἐθαύμαζε τὴν ἀνδρείαν. Ὁ Θεόφιλος παρέστη ἐποχούμενος μὲν ἐπὶ ἅρματος συρομένου καὶ ἵππων λευκῶν, περιβεβλημένος δὲ μανδύαν τῆς τῶν Βενέτων μερίδος, ἤτοι πράσινον· καὶ ἐν τῷ ἅμα τὰ ἐνθουσιῶντα πλήθη ἐπεβόησαν, μετὰ χαριεστάτης ἀφελείας· «*Καλῶς ἦλθες, ἀσύγκριτε φακτονάρη!*» Γενομένης τότε τῆς ἁρματοδρομίας, ἐνίκησεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἐστεφανώθη, ἀδιαλείπτως ἀνευφημούμενος καὶ χαιρετιζόμενος· καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὁ στέφανος προσῆκε τῷ ἀνδρὶ, οὐχὶ διότι κατεπροτέρησε τῶν ἐνταῦθα συναγωνιστῶν ἀλλὰ διότι οὐδένα εἶχε τὸν ἐνάμιλλον ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ τόλμῃ εἰς τοὺς ἄλλους ἐκείνους καὶ δεινοτέρους ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνος. Ἐπεκόσμησε δὲ τὴν πανήγυριν ταύτην καὶ ἑτέρα ἀξιομνημόνευτος ἅμιλλα. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων Σαρακηνῶν ὑπῆρχέ τις ἱππεὺς, σώματος μὲν ῥώμην ἔχων θαυμαστὴν, παράδοξον δὲ κεκτημένος περὶ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας δεξιότητα καὶ χρώμενος ἐπὶ τοῦ ἵππου δυσὶ δόρασιν, ἐπίσης εὐφυῶς καὶ ἐντέχνως. Ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, ἤτοι ὁ ἀρχηγὸς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, ὅστις ἐγνώρισε τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ἀνήγγειλε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἐπιθυμήσαντα νὰ δοκιμάσῃ τὴν τέχνην του· ὅθεν, παραστὰς ὁ Σαρακηνὸς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱπποδρομίου καὶ ἐπιδείξας τὴν δεξιότητα, ἐθαυμάσθη καὶ ἐχειροκροτήθη παρὰ πάντων. Εἷς μόνος τῶν παρισταμένων ἐξεμυκτήρισε τὸν ξένον τοῦτον ἀθλητὴν, ὡς μηδὲν ἀνδρεῖον, μηδὲ καταπληκτικὸν κατορθοῦντα. Ἦτο δὲ ὁ τὰ τοιαῦτα λέγων εὐνοῦχος, ὅστις ὅμως, πρὸ καιροῦ καταλιπὼν τὸ ἐπονείδιστον καὶ θηλυπρεπὲς ἔργον εἰς ὃ εἶχε καταδικασθῇ, τὸν στρατιωτικὸν ἠσπάσθη βίον καὶ εἶχε διαπρέψει καὶ τιμηθῇ ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ. Καὶ ἐπειδὴ ἔκαμνε τὰς παρατηρήσεις του γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, πλησίον τοῦ βασιλέως παριστάμενος, ὁ Θεόφιλος, στραφεὶς πρὸς αὐτὸν, «ἀλλὰ σὺ,» τὸν ἠρώτησε μετὰ δυςπιστίας τινὸς εὐλόγου, «δύνασαί τι τοιοῦτον ἐργάσασθαι;» Ὁ δὲ, «δύο μὲν βασιλεῦ,» ἀπήντησε, «μὴ μαθὼν » οὐδὲ μεταχειρίσασθαι δόρατα δύναμαι· οὐδὲ γὰρ ἐν » πολέμῳ τοιαύτης φλυαρίας χρεία· ἑνὶ δὲ χρησάμε» νος τὴν εἰς θεὸν πεποίθησιν ἔχω βεβαίαν ὡς κρη» μνίσω τε τοῦτον καὶ τοῦ ἵππου καταβαλῶ.» Ὁ Θεόφιλος, εὐχαρίστως ἐπιλαβόμενος τῆς εὐκαιρίας τοῦ νὰ μὴ ἀφήσῃ ἀνίκητον τὸν ξένον ἐκεῖνον πολεμιστὴν, προσεκάλεσεν ἀμέσως τὸν Ἕλληνα νὰ καταστήσῃ ἔργον τοὺς λόγους. Καὶ τῷόντι οὗτος ἐπιβὰς εὐθὺς τὸν ἵππον, καὶ δόρυ λαβὼν, καὶ συμπλακεὶς πρὸς τὸν Σαρακηνὸν, ἐντὸς μικροῦ κατεκρήμνισεν αὐτὸν τοῦ ἵππου, ἐπαινεθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ λαβὼν δῶρα εἰς ἀνταμοιβὴν στολὰς καὶ περιβολὰς πολυτίμους. Ἦτο δὲ ὁ εὐνοῦχος οὗτος Θεόδωρος ὁ Κρατερὸς, ὁ μετ' ὀλίγον γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα δύο μαρτύρων φάλαγγος, ὡς θέλομεν λάβει ἀφορμὴν κατωτέρω νὰ ἱστορήσωμεν.

Ἀλλ' ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀδιαλείπτων πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς πολέμων· ἐν ἔαρι τοῦ 835 ἔτους, οἱ πολέμιοι οὗτοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐκπλύνωσι τὸν ῥύπον, ὃν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχον πάθει, καὶ ἐνέβαλον πολυάριθμοι εἰς τὴν Καππαδοκίαν. Ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, θαῤῥῶν εἰς τὸ πρόσφατον κατόρθωμα, ἀντεπεξῆλθεν αὐτοπροσώπως πάλιν κατ' αὐτῶν, ὑπὸ τῶν πιστῶν αὐτοῦ Μανουὴλ καὶ Θεοφόβου δορυφορούμενος· ἀλλ ἡ τύχη ἐφάνη ἤδη δυςμενὴς πρὸς τὸν γενναῖον Θεόφιλον. Συμπλακέντων τῶν δύο στρατῶν, οἱ Βυζαντινοὶ, μετὰ καρτερικὸν ἀγῶνα, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ εὐαριθμότεροι ὄντες τῶν Σαρακηνῶν, ἤρχισαν νὰ κλίνωσι· μόνος ὁ βασιλεὺς, μετὰ τῶν Περσικῶν ταγμάτων, ἐξηκολούθει ἀτρομήτως ἀμυνόμενος καὶ περ ἁπανταχόθεν ἤδη περικυκλωμένος. Ὁ ἀγαθὸς Μανουὴλ, ὅστις, θεωρῶν ὅτι ἡ παράτασις τῆς μάχης ἦτο ἀδύνατος, εἶχε διατάξει τὴν ἔγκαιρον τοῦ στρατοῦ ὑποχώρησιν καὶ τὴν κατάληψιν ὀχυρᾶς τινος ὑπ' αὐτοῦ θέσεως, βλέπει μετ' ὀλίγον μακρόθεν τὸν βασιλέα ἐμμένοντα καὶ κινδυνεύοντα περὶ τῶν ὅλων. Ὁ Μανουὴλ ἀναχαιτίζει ἀμέσως τὴν ὑποχώρησιν· καὶ ἀφοῦ ἐπὶ μικρὸν ἐθαύμασε τὴν τόλμην ἐκείνην, ἥτις ἀείποτε ὑπὲρ τὴν ζωὴν καὶ τὸν θρόνον ἔθετο τὴν ἰδίαν φιλοτιμίαν καὶ δόξαν, ᾐσθάνθη, ὅτι καιρὸς εἶναι νὰ δράμῃ πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ, ἐπειδὴ ἀείποτε, ἂν καὶ ἀδίκως, ὑπέβλεπε τοὺς πρόσφυγας Πέρσας, ἐπῆλθεν αὐτῷ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ φοβερὰ ὑπόνοια, ὅτι ἐνδέχεται αὐτοὶ νὰ παραδώσωσι τὸν βασιλέα εἰς τοὺς πολεμίους, ἵνα συνδιαλλαγῶσι πρὸς αὐτούς. Ὅθεν, προσκαλέσας τοὺς γενναιοτέρους τῶν ἱππέων καὶ ἀναθαῤῥύνας αὐτοὺς, «ὦ ἄνδρες,» εἰπὼν, «τὰς μελίσσας, αἰδεῖσθε, αἱ τοῦ βασιλέως κατόπιν τῷ » φίλτρῳ βαλλόμεναι πέτανται.» ὥρμησεν, ὥς περ τις λέων ὑπὲρ τῶν τέκνων ἀγωνιζόμενος, καὶ, διαῤῥήξας τοὺς περιχυθέντας ἤδη ἁπανταχόθεν ἐχθροὺς, φθάνει μέχρι Θεοφίλου, ὅστις, ἐπαγόμενος καὶ δετ

χόμενος πληγὰς βαρείας, ἤρχισεν ἤδη νὰ αἰσθάνεται ἐκλιπούσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ θάῤῥος. « Ἄγε δὴ, » ἀνέκραξε τότε ὁ Μανουὴλ, « ὦ « βασιλεῦ, ἕπου μοι προπορευομένῳ καὶ τὴν ὁδόν σοι » εὐρύνοντι. » Καὶ στρέψας τὸν ἵππον, ἤρχισε τὴν ὑποχώρησιν, ὅτε βλέπει μετ' ὀλίγον, ὅτι ὁ Θεόφιλος δὲν ἠκολούθησεν, ἀλλ' ἐπέμενεν ἔτι ἀμφισβητῶν πρὸς τὸν ἐχθρὸν τὴν πρόδηλον νίκην· ὁ Μανουὴλ ἐπανέρχεται αὖθις καὶ ἱκετεύει τὸν Θεόφιλον νὰ φεισθῇ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ὅλου στρατοῦ, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ κράτους· καὶ, νομίσας ὅτι, τὸν κατέπεισεν, ἀναλαμβάνει νὰ διεξελάσῃ τὸ δεύτερον ἀνὰ μέσον τοῦ πυκνουμένου κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐχθρικοῦ στίφους. Παρατηρεῖ ὅμως, ὅτι ὁ Θεόφιλος, ἔξω φρενῶν γενόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ νὰ τρέψῃ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὰ νῶτα καὶ προτιμῶν τὸν θάνατον μᾶλλον ἢ αἰσχύνην τοιαύτην, ἐνέκειτο ἔτι εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Τότε ὁ Μανουὴλ, προελάσας τὸ τρίτον, καὶ ἀπειλήσας τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι προτιμᾷ νὰ τὸν θανατώσῃ αὐτὸς παρὰ νὰ τὸν ἴδῃ πίπτοντα αἰχμάλωτον εἰς τοῦ ἐχθροῦ τὰς χεῖρας καὶ δέσας δι' ἱμάντων μετὰ τοῦ ἰδίου ἵππου τὸν ἵππον τοῦ Θεοφίλου, ἔσυρεν αὐτὸν αἱματόφυρτον κατόπιν του· καὶ ἐνῷ οἱ Πέρσαι ἀνεχαίτιζον τὴν ὁρμὴν τῶν πολεμίων, ἤγαγεν ἐκεῖνος τὸν ἡγεμόνα ἀσφαλῶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ του. Ὁ στρατὸς οὗτος εἶχε προκαταλάβει, ὡς εἴπομεν, διὰ τῆς προνοίας τοῦ Μανουὴλ, ὀχυράν τινα θέσιν καὶ ἐδέχθη ἐνταῦθα μετὰ ζωηροτάτης ἀγαλλιάσεως τὸν βασιλέα αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν ἤδη θανόντα ἢ αἰχμάλωτον. Τοσοῦτον δὲ ἀνέλαβε θάῤῥος, ὥστε οἱ Σαρακηνοὶ, μὴ τολμήσαντες νὰ ἐπιχειρήσωσι μάχην δευτέραν, ὑπεχώρησαν.— Ἅπαντα τὰ τοσοῦτον ἔντιμα διὰ τὸν Θεόφιλον περιστατικὰ ταῦτα ὁμολογοῦνται καὶ ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ, καὶ ὑπὸ τῆς πολλάκις μνημονευθείσης ἀνωνύμου χρονογραφίας, καὶ ὑπὸ τοῦ Μαγίστρου Συμεὼν, καὶ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Γραμματικοῦ καὶ ὑπὸ ὅλων ἐν γένει τῶν Χρονογράφων. Ἀλλὰ τὸ οἰκτρὸν εἶναι, ὅτι τοσοῦτον ἦτο τὸ πάθος τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν κατὰ τοῦ Θεοφίλου, ὡς ἐκ τῆς θρησκευτικῆς διαφωνίας, ὥστε τινὲς δὲν ἠσχύνθησαν, εἰς γελοίαν ἐμπίπτοντες ἀντίφασιν, νὰ ἀποδώσωσιν εἰς *δειλίαν* τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγίστου τῶν κινδύνων ἐγκαρτέρησιν τοῦ βασιλέως

(Ἀκολουθεῖ).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΤΟ ΣΤΟΜΙΟΝ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ, ὑπὸ Γ. Χ. Ζαλοκώστα. Ἀθήνησι, τύποις Φ. Καραμπίνη καὶ Κ. Βάφα. Τὸ ποιημάτιον τοῦτο περιλαμβάνει τὴν διήγησιν τῆς εἰσβολῆς τεσσάρων Ἑλληνικῶν λέμβων εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἐν ἔτει 1828. Καὶ ὅμως ἐπὶ τοῦ αφελεστάτου τούτου θέματος, ὁ ποιητὴς κατώρθωσε νὰ πλέξῃ 128 τετραστίχους στροφὰς πλήρεις φαντασίας, εὐαισθησίας, τόνου καὶ χάριτος, ἐχούσας δὲ, ἐκτὸς τῶν προτερημάτων τούτων, ἅτινα, καθ' ἡμετέραν κρίσιν ἀναδεικνύουσιν αὐτὰς ἐν τῶν κλασικῶν προϊόντων τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας, καὶ ἕτερα δύω ἀπαραίτητα εἰς δόκιμον ποίημα, παρ' ἡμῖν ὅμως δυστυχῶς ἐνίοτε ἀμελούμενα, τὴν εὐρυθμίαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς στιχουργίας, καὶ τῆς γλώσσης τὴν εὐγένειαν καὶ τὸ κάλλος. Οὕτως εὑρίσκομεν ζωηρᾶς ἀποκύημα φαντασίας τὴν ἐπίνοιαν τοῦ ἐν ἀρχῇ ἐνυπνίου, καὶ ποιητικωτάτας τὰς περιγραφὰς πάσας, τὰς τῶν συμπλοκῶν, τὰς τῶν θέσεων, καὶ ἄλλας ὁμοίας. Ἰδοὺ εἰς παράδειγμα προκείσθω μία αὐτῶν.

Μακρύνονται πέραν βολῆς οἱ γενναῖοι.
Ἡ θάλασσ' ἀγρία ἐδῶ δὲν βοᾷ,
Γελᾷ τῶν κυμάτων ἐδῶ ἡ θεα,
Μεστὸς εὐωδίας ὁ Ζέφυρος πνέει.
Ἰδοὺ δεξιόθεν, τοῦ Κόλπου φραγὴ,
Ἐκτείνονται λόφοι καὶ μύρτα μυρία,
Εὐώνυμος ὅμως . . . ὦ χαῖρε ἁγία
Τῶν πάππων μου γῆ!

———

Καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς νυκτός·

Ἐν τούτοις ὁ ἥλιος δύεται, βέλη
Τινάσσων πρὸς τ' ἄνω φωτὸς πορφυροῦ,
Καὶ ἄνασσα σκότους ἡ νὺξ ζοφεροῦ
Τὸν μαῦρον μανδύαν αὐτῆς διαστέλλει.
Ἀλλάσσει τὴν ὄψιν ἡ γῆ, μελανὰ
Τὴν ἔναστρον στέγην τὰ νέφη γεμίζουν,
Μαυρίζουν τὰ δάση τῆς γῆς, καὶ μαυρίζουν
Τὰ κύκλω βουνά.

———

Καὶ τοῦ πλοῦ ἡ περιγραφή·

Ἐνῷ πρὸς τὸν Κόλπον ἡ θάλασσα φεύγει
Σαλεύουσα μέχρι μυχοῦ, κ' ἐλαφρὸς
Εἰς τ' ἄγρια νῶτά της παίζει ἀφρὸς
Ταυτόδρομα φεύγουν νηῶν δύο ζεύγη.
Ἐν εἴδει σταυροῦ τὰ λευκά των πτερὰ
Εἰς οὔριον πνεῦμα ζεφύρου ἁπλόνουν,
Πετοῦν καὶ μὲ ῥύγχος ὀξὺ αὐλακόνουν
Ὀργύλα νερά.

Καὶ πάλιν

Τὴν ἄγκυραν ἄρατε, ναῦται ἀνδρεῖοι!
Ἡ κύπτουσα πρῶρα κτυπᾷ τὸ νερὸν,
Ἡ ἅλυσις τρίζει μὲ θροῦν ἠχηρὸν,
Ἡ ναῦς τὰ πτερὰ δεξιόθεν τανύει.
Ὀπίσω της φεύγουν καὶ πλοῖα καὶ γῆ,
Κ' ἐνῷ ἀρμενίζει πλευρόθεν κλιμένη,
Κατάθαμβον ἔτι τὸ πλήρωμα μένει
Ἐν ἄκρα σιγῇ.
Σταυρώσατε, πάλιν βοᾷ. τὰ ἱστία
Τὸν δρύϊνον στρέφων εὐθὺς χαλινὸν,
Καὶ στρέφεται ἅμα ἡ ναῦς ὡς πτηνὸν,
Καὶ αὔρα τῆς πλήττει τὴν πρύμνην οὐρία.

Βαθεῖαν δ' ἀποδεικνύουσι καὶ ἀληθῆ τὴν εὐαισθησίαν, ἥ,τε ἐν στροφ. 77—79 ὀργὴ τοῦ πλοιάρχου, ὅστις ἐναπελείφθη τοῦ κινδυνώδους εἴσπλου, καὶ ἡ διάπλασις (ἐν στροφ. 84 καὶ 107) τοῦ χαρακτῆρος τοῦ νεανίου, ὅστις, ἐπιπληχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ του ἐπὶ δειλίᾳ, ἀποκρίνεται διὰ μεγάλου ἀνδραγαθήματος·

καὶ οὐδὲν ποιητικώτερον τοῦ τρυφεροῦ ἐκείνου κοπετοῦ τῆς χανουμίσσης, θρηνούσης τὸν νέον καὶ ἀνδρεῖόν της σύζυγον

Χανούμισα Χάρις, ὡραία γυνή,
Ἐμπρὸς τοῦ νεκροῦ γονατίζουσα κλαίει.
Ἀκοίμητος πόνος τὰ σπλάγχνα της καίει,
Τὸν νοῦν της κλονεῖ.
Δειλαία! φρενήρης κτυπᾷ τοὺς κροτάφους
Φρενήρης ὑψόνει τὰς χεῖρας αὐτῆς,
Καὶ βόστρυχοι κόμης ἀτάκτου, λυτῆς
Κυμαίνουν καὶ χύνονται μέχρις ἐδάφους.
Ὢ δύστηνος χήρα! Πικρὰ στοναχὴ
Τῆς πνίγει τοὺς θρήνους. Τὸ στῆθός της σπαίρει
Κ', ἑτοίμη νὰ φύγῃ, τὸ στῆθός της δέρει
Ἀλγοῦσα ψυχή.
Σελίμη! Ψυχὴ τῆς ψυχῆς μου, ἐγείρου·
Σύ, ὅστις ταχὺς ὡς ἱέραξ πετᾷς,
Σελίμη! κραυγάζει. ! ἀκούεις βροντάς,
Ἀκούεις βοῶσαν τὴν γῆν τῆς Ἠπείρου;
Γκιαβοῦραι τὸν κόλπον πατοῦν μὲ ὀργήν,
Ὁπλίσου! Σαλπίζει τῆς μάχης ὁ δαίμων,
Οἱ λόχοι σὲ κράζουν, ὁ ἵππος Σου βρέμων
Λακτίζει τὴν γῆν.
Ἀλλ' ὢν συμφορά μου! ἡ σπάθ' ἡ καμπύλη
Ἀδέσποτον τεῦχος, μνημεῖον φρικτὸν
Τοῦ πάθους σου, κρέμαται, κ' αἷμα πηκτὸν
Τῶν δέκα πληγῶν σου σκεπάζει τὰ χείλη.
Ὢ πῶς τὴν θανήν σου ἐγὼ ν' ἀνεχθῶ;..
Πλατύτερον, φίλοι, ἀνοίξατε μνῆμα,
Ἐκεῖ κ' ἐγὼ σπεύδω μὲ πρόθυμον βῆμα,
Τὸ μνῆμα ποθῶ.

Εἰς αὐτὴν δ' ἀντιτίθεται ἡ ἀνδρικὴ θλῖψις τῶν ναυτῶν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ φονευθέντος πλοιάρχου.

Κοιμᾶται, ἰδοὺ ὁ Ἀνδρέας κοιμᾶται,
Καὶ κύκλῳ παρίστανται φίλοι πολλοί.
Κοιμᾶται, πλὴν μία, θαῤῥεῖς, ἀπειλὴ
Εἰς τ' ἄλαλα χείλη του ἔτι πλανᾶται.
Ὁ πένθιμος κύκλος σιγᾷ τῶν ναυτῶν,
Πλὴν εἷς, σαλευούσας ὡς ἔχων τὰς φρένας,
Ἐγγὺς τοῦ νεκροῦ ἠρεμεῖ, σταυρωμένας
Τὰς χεῖρας κρατῶν.
Τὰ χείλη του μόνον σφαδάζουν· ἀλλοίαν,
Ψυχρὰν εἰς τὸ λείψανον ὄψιν κολλᾷ,
Καὶ δάκρυα πλέον δὲν χύνει θολά...
Τὰ δάκρυα, φεῦ, τοῦ πληροῦν τὴν καρδίαν!

Ἡ δ' ὡραιοτέρα ἀντανάκλασις τοῦ ζωηροῦ αἰσθήματος καὶ τῆς εὐγενοῦς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ, εἰσὶν αἱ τρεῖς στροφαὶ αἱ σφραγίζουσαι καὶ στέφουσαι ὅλον τὸ ποίημα.

Τὴν γλῶσσαν δ' ἐπαινοῦντες, δὲν ἀρνούμεθα μὲν ὅτι ἐλαφρά τινα, γραμματικὰ ἁμαρτήματα, διορθωθέντα ἅπαντα κατὰ τὰς ἐπικρίσεις τῆς ἐπὶ τοῦ συναγωνισμοῦ ἐπιτροπῆς (1), ἐξέφυγον τὸν ποιητήν. Ἀλλὰ τ' ἁμαρτήματα ταῦτα εἰσὶ τόσῳ σπάνια, ὥστε δὲν ἀρκοῦσιν ὅπως προκαλέσωσι τὴν μέλαιναν ψῆφον ἡμῶν, ἀναλογιζομένων, ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ εἰσέτι ἀμφιβόλου καὶ ἀπαγοῦς τῆς ἡμετέρας γλώσσης, δὲν ὑπάρχει ΟΥΔΕΝ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένων ποιημάτων, ἴσως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ συγγραμμάτων, ἀπηλλαγμένον τοιούτων καὶ βαρυτέρων· ἐξ ἐναντίας μάλιστα, χάριτας ἀποδίδομεν τῷ ποιητῇ διότι προφανῶς ὑπέρ τινα καὶ ἄλλον ἐπιμελεῖται τὸ καθαρεύειν, καί, ἐκτὸς τῶν δύω ἢ τριῶν ἡμαρτημένων, διδάσκει πῶς ὡραῖοι στίχοι γράφονται δι' ὡραίας γλώσσης. Ἀλλ' ὅ,τι πρὸ πάντων ἐπίζηλον εὑρίσκομεν παρ' αὐτῷ, εἶναι ἡ τῆς γλώσσης ὑφὴ καὶ στροφή, ἡ περὶ τὴν φράσιν ἐγκράτεια, ἡ φιλόκαλος χρῆσις, οὐδέποτε δὲ κατάχρησις, τῶν ἐπιθέτων, ἡ ἔντονος καὶ ἀβίαστος σύνθεσις, ἡ ἀληθὴς καὶ γραφικὴ μεταφορά, ὁ οὐχὶ κατ' ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἐσωτερικός οὕτως εἰπεῖν, κατὰ τὸν νοῦν τῆς γλώσσης Ἑλληνισμός, ὅστις ἀποδεικνύει λελογισμένην τῶν ἀρχαίων μελέτην καὶ ἐπιτυχῆ τάσιν πρὸς τὴν αὐτῶν ἀπομίμησιν. Ἡ ποίησις τοῦ Κ. Ζαλακώστα ἐλέγχει ὅτι τρεῖς αὐτὸς ἔλαβε διδασκάλους, τὴν φύσιν, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Δάντην, τρεῖς, ὧν ἕκαστος ἀρκεῖ ὅπως ἀναδείξῃ ποιητὴν μέγαν τὸν μαθητήν του. Ἂν δὲ καὶ τοῦ στεφάνου οὐ ἐστερήθη ἀνεπαρκὲς ἀντισήκωμα τὸ φύλλον τοῦ ἡμετέρου ἐπαίνου, δὲν διστάζομεν ὅμως νὰ τῷ ἀπονείμωμεν αὐτὸ μετὰ πεποιθήσεως πληρεστάτης.

Ρ.

(1) Οἷον θνήξαντα ἀντὶ θανόντα (ἐν ᾧ ὅμως ὑπάρχει θνήξω. Οὐ θνήξεις ἐν πολέμῳ).— Ὁ λαίλαψ ἀντὶ ἡ λαίλαψ. — δοῦπος ἀντὶ ἦχος — κλαυθμηρισμὸν ἀντὶ κλαυθμόν. — Τέρμα βραχύ, ἤτλ. τὸ διὰ βραχέος ἐρχόμενον.

Αἴνιγμα.

Τὴν ἀμφίβολόν μου, φίλε, κεφαλὴν ἐὰν σηκώσῃς,
Δοῦλος Ἕλλην θὰ γενῶ.
Κ' ἂν τὴν κεφαλήν μου πάλιν εἰς τοὺς πόδας μου σιμώσῃς,
Ἐπὶ θρόνου θὰ φανῶ.
Ἡ γαστὴρ ἐξ ἧς ἐξῆλθον τὸ πῦρ ἦτο, καὶ ἐπάνω
Φωσφορίζοντος πυρὸς
Μ' ἀποθέτουσιν αἱ χεῖρες τῶν ἀνθρώπων ν' ἀποθάνω,
Κι' ἀφανίζομαι σκληρῶς.

Σ. Κ. Κ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

ΤΩ Κ. Π. Λ. ΕΙΣ Α. Ἐρωτᾶται τί δηλοῖ τὸ λέει, λέει τοῦ ζ'. ἀριθμοῦ τῆς ἀνθοδέσμης. Δὲν περιεμένομεν τοιαύτην ἐρώτησιν, οὐδ' ἐνομίζομεν τοιαύτην ἐξήγησιν ἀναγκαίαν. Ἡ Ἀνθοδέσμη ἦτον, ὡς γνωστόν, μικρὰ ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς ἐλαφρῶν τινων καὶ χαριέντων Γερμανικῶν ἤχων εἰς τὴν ἡμετέραν μουσικήν. Εἷς ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ τοῦ ζ'. ᾄσματος τῆς Ἀνθοδέσμης, ληφθεὶς ἐκ τοῦ γνωστοῦ μελοδράματος· ὁ κάτοικος τῆς Βιέννης ἐν Βερολίνῳ. Τὸ Γερμανικὸν ᾆσμα περιέχει Γερμανιστὶ τὴν λέξιν λέει, ὁσάκις τὸ Ἑλληνικὸν τὴν περιέχει Ἑλληνιστί, καὶ τοῦτο πρὸς κωμῴδησιν τῶν ἐν τῷ λόγῳ καταχρωμένων τῇ λέξει ταύτῃ. Ἀλλ' ἡ κατάχρησις αὐτῆς εἶναι ἀσυγκρίτως μείζων παρ' ἡμῖν ἢ παρὰ Γερμανοῖς, καὶ ὑπάρχουσί τινες, γυναῖκες μάλιστα, καὶ πρὸ πάντων γραΐδια, εἰς πᾶσαν δευτέραν λέξιν ἢ ὀλίγου δεῖν, παρενείροντα καὶ ἓν λέει. Τοῦτο διεκωμῴδησεν ὁ ἀριθ. ζ'. τῆς Ἀνθοδέσμης· καὶ ἂν προσεκωμῴδησε καὶ ἄλλο τι, τοῦτο ἦτον ἐκ περισσοῦ.

15 ΙΟΥΝΙΟΥ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 54.

Η ΚΛΕΩΝΗ.

ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ

ΔΙΗΓΗΜΑ.

—

(Κατὰ τὸ Γαλλικόν)

Α'.

Ἐν τῇ Ἀργολίδι, ἐπὶ θέσεως τερπνῆς καὶ ζωγραφικῆς, οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἔκειτο ἡ πολίχνη Ἑρμιόνη, καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ὑψοῦτο τὸ ὄρος Πρών. — Καὶ σήμερον δὲ, ἡ μὲν φυσικὴ καλλονὴ διατηρεῖται πάντοτε ἡ αὐτή, μικρὰ ὅμως παραλλαγή, μακροῦ χρόνου ἄμεσον ἀποτέλεσμα, συνέβη ἐπὶ τῶν παρεπομένων ταύτης. Ἡ πάλαι Ἑρμιόνη ἐπὶ τὸ βαρβαρικώτερον καλεῖται Καστρί, καὶ ὁ Πρὼν ἔλαβε τὸ σεπτὸν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ὄνομα. — Οἱ δὲ ἄλλως ἄσημοι κάτοικοί της ἔζων ἀπὸ τῆς γεωργίας καὶ τῶν ποιμνίων, καὶ ὀλίγοι μόνον ἀπεδήμων μακράν. Αὐγήν τινα λοιπὸν θερινῆς ἡμέρας ἐκεῖσε παρὰ τοῦ ὄρους τοὺς πρόποδας, εἰς θέσιν μακρᾶς διαστάσεως ἄποπτον, ἐκάθητο νήθουσα νεᾶνις, καλλονῆς ἀρχετύπου. Ἀνάστημα εἶχε μέτριον, ὄψιν λευκὴν καὶ διαυγῆ, ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ μέλανας, κόμην μελάγχρουν, φυσικῶς ἀλλ' ἐξαισίως περιπεποιημένην, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σκιάδιον ἐκ φλοιοῦ φιλύρας, σύμφωνον πρὸς τὸν λοιπὸν χωρικόν της ἱματισμόν. Ἡ δὲ εὐγενὴς αὐτῆς σκυθρωπότης ἐδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ της κάλλους, μᾶλλον ὡς πλεονέκτημα ἢ ὡς ἐλάττωμα. Ἱκανῶς δὲ μακράν της, λειοκύμων ὁ πόντος καὶ πτυχάς τινας μᾶλλον ἢ κύματα σχηματίζων, ἀντενάκλα τον γλυκὸν ἐκεῖνον οὐρανόν, οὗτινος ἡ εὐδία φαίνεται πιστῶς εἰκονίζουσα τὴν εὐδίαν τῆς Ἑλληνικῆς ὡραιότητος. — Ἀμφοτέρας δὲ δὲν σκιάζουσιν εἰμὴ μελαγχολίας περιοδικὰ νέφη.

Τὸ προηγούμενον τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου ῥόδινον σέλας τῆς ἠοῦς, ἐχροίαζε τὸν ἀναπεπταμένον τῆς Ἑρμιόνης ὁρίζοντα, καὶ τῶν πτηνῶν τὰ ποικίλα ἔθνη ἔψαλλον τὸν συνήθη αὐτῶν εἰς τὴν ἀνατολὴν ὕμνον.

Πάντες οἱ Ἑρμιονεῖς, ἐπορεύοντο ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔργον, καὶ μακρόθεν προσήρχοντο, ὅπου ἡ νέα ἐκάθητο, δύο νεανίαι ἢ μᾶλλον ἄνδρες, φέροντες ἀνὰ χεῖρας δρεπάνην, διότι ἦτο θέρους καιρός.

— Κλεώνη, τῇ εἶπεν ἐγγὺς ἐλθὼν ὁ πρεσβύτερος, λίαν πρωῒ ἐξῆλθες σήμερον. Μὴ τυχὸν ἐνδόμυχός τις θλῖψις σὲ κατατρύχῃ καὶ ζητῇς τὴν θεραπείαν αὐτῆς εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰς καλλονάς της;

Ἡ νέα δὲν ἀπεκρίθη· ἀλλ' ἐθεώρησε τὸν πόντον κ' ἐδάκρυσε.

— Σ' ἐννοῶ, ἐξηκολούθησεν ἐκεῖνος, σὲ λυπεῖ τοῦ φίλου Κλείτου ἡ μετ' ὀλίγον ἀναχώρησις, διότι ἐκτὸς τῆς φιλίας καὶ ἄλλο τι αἴσθημα σὲ συνέδεε μετ' αὐτοῦ. Ἀλλά, παρηγορήθητι, ἀδελφή, ὁ Κλεῖτος θέλει ἐπανέλθει ἐξ Ἀθηνῶν τέχνης ἔμπειρος καὶ πλούσιος, καὶ τότε βεβαίως θέλει μεταδώσει καὶ εἰς σὲ μέρος τῆς εὐδαιμονίας του. Δὲν εἶναι οὕτω Κλεῖτε;

— Ναί, ἀγαπητὴ Κλεώνη, ἀπεκρίθη ὁ Κλεῖτος· ὑπ' αἰσίους οἰωνοὺς ἐμελέτησα τὸ ἐπιχείρημά μου, καὶ ὑπὸ τοιούτους ἐλπίζω νὰ τὸ κατορθώσω. Ὁ θεῖός μου Πολύκλειτος εἶνε ἤδη γνωστὸς εἰς τὰς Ἀθή-

νας ὡς καλὸς τεχνίτης καὶ ὡς πλούσιος· θέλω προστρέξει εἰς τοῦτον, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ συνδρομήν του θὰ κατορθώσω νὰ ἐπανέλθω μεταξύ σας, εὐτυχέστερος ἢ ἤδη, ὅπως καταστήσω εὐτυχεστέρους καὶ ὑμᾶς . . .

— Πλὴν, Κλεῖτε, ἀπεκρίθη πικρῶς μειδιῶσα ἡ νέα, ὁ πλοῦτος συνεπιφέρει ἐνίοτε δεινὰ, χείρονα τῶν τῆς πενίας. Αἱ δὲ Ἀθῆναι μεταχειρίζονται τὰ θέλγητρά των ὡς δέλεαρ, καὶ συλλαμβάνουσι τοὺς ξένους, οἵτινες μένουσιν ἐνώπιόν των ὡς ἰχθὺς ἄφωνοι . . .

— Ἀμφιβάλλεις λοιπὸν περὶ τῆς πίστεώς μου, ἀντεῖπεν ὁ Κλεῖτος· ὤ! ὁμολόγησον τὴν ἀμφιβολίαν σου, καὶ τότε παραιτῶ πᾶσαν περὶ μέλλοντος ἐλπίδα μου, καὶ περιορίζομαι εἰς τὸν στενὸν τῆς πατρίδος μας κύκλον, λατρεύων σὲ, καὶ θυσιάζων εἰς τὸν βωμὸν τῶν θελγήτρων σου τὸν προορισμὸν, πρὸς ὃν ἀποβλέπω . . . ;

— Στενὸν ὠνόμασας τὸν κύκλον τῆς Ἑρμιόνης, εἶπεν ὁ ἕτερος τῶν δύο, ἀλλ' ἤξευρε ὅτι ὅσον εὐρύτερος εἶνε ὁ κύκλος κοινωνίας τινος, τόσῳ εὐρυχωρότερον ἀναπαύονται τὰ αἰσχρότερα πάθη, τόσῳ εὐχερέστερον στήνουσιν αἱ κακίαι τὰς κατὰ τῶν ἀνθρώπων παγίδας των . . . Σὲ γνωρίζω, Κλεῖτε, σχεδὸν νηπιόθεν, καὶ ἐννόησα ὅτι ὁλόκληρος ἡ ψυχή σου δὲν εἶνε εἰμὴ κατοικία φλογωδῶν αἰσθημάτων, ἅτινα ὅμως, ἐπίτρεψόν μοι νὰ σοὶ εἴπω, φίλε, ὅτι νομίζω νεανικῆς φαντασίας ἐφημέρους ὀνείρους καὶ ὄχι σταθεροὺς τοῦ βίου σου ὁδηγοὺς, ἢ τοὐλάχιστον εὐχαρίστους συντρόφους. Ἀνέβη ἤδη ἐπάνω ἁπάντων ἡ φιλοδοξία ἢ μᾶλλον φιλοχρηματία, καὶ δὲν δύνασαι νὰ ἡσυχάσῃς πρὶν ἢ ἐπιτύχῃς αὐτῆς, ἢ τοὐλάχιστον πάντη ἀπελπισθῇς.—Κλεώνη, προσέθεσε, στραφεὶς πρὸς τὴν ἀδελφήν του, ἄφες τὸν Κλεῖτον νὰ ἀπολαύσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς ὡραίους καρποὺς, μὴ τὸν ἐμποδίζῃς διὰ δακρύων καὶ παρακλήσεων· πίστευσόν μοι ὅτι, ἂν κατορθώσῃ νὰ τοὺς γευθῇ, ὑπὸ τὸν εὔχρουν αὐτῶν φλοιὸν, θέλει ἀπαντήσει πικρίαν ἀνούσιον, καὶ τότε, ἐπιστρέψας εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῆς Ἑρμιόνης, θέλει κατακλιθῇ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τὰς πτέρυγας καὶ τῆς φιλίας τοὺς κλῶνας, καὶ θέλει γίνει αὖθις, ὡς ἦτο καὶ εἶνε, πιστὸς ἐραστὴς καὶ ἀγαθὸς φίλος.

— Πλὴν ἄγωμεν Κλεῖτε, καιρὸς ἐργασίας.

Καὶ ἔλαβον πάλιν τὸν πρὸς τὸν ἀγρόν των δρόμον οἱ δύο φίλοι. Ἡ δὲ Κλεώνη ἔμεινεν ἔτι μικρὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ θέσει, κρυφίως θρηνοῦσα, πλὴν ἔξωθεν μειδιῶσα, καὶ ὅταν ἀνέδυ ὁ φοῖβος ἐπανῆλθε τεθλιμμένη εἰς τὴν καλύβην της.

Β'.

Μέχρι τοῦδε εἴδομεν τοὺς τρεῖς φίλους, ὡς ὑποκριτὰς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἤδη ἂς πλησιάσωμεν αὐτοὺς καὶ ἂς τοὺς θεωρήσωμεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἵνα ἐννοήσωμεν κάλλιον καὶ εὐκρινέστερον τοὺς προλαβόντας αὐτῶν λόγους:

Ὁ Κλεῖτος καὶ ὁ Θυέστης ἦσαν φίλοι, οἷοι ἀπαντῶνται μόνον εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους· οἱ ἀγροὶ αὐτῶν καὶ εὐτελὲς λατομεῖον ἐν πλησιοχώρῳ νήσῳ ἦσαν οἱ μόνοι των πόροι. Τὰς δύο δὲ καρδίας των ὁ ἱλαρὸς τῆς φιλίας δεσμὸς εἶχε μεταβάλει εἰς μίαν καὶ μόνην, καὶ ταύτην ἀθώαν καὶ ἁπλοϊκήν. Ἀλλ' ὑπῆρχε μικρά τις εἰς τοῦτο διαφορά· τῶν δύο ἡ μία καρδία μίαν εἶχεν ὑποστῆ πάλην, τὴν πρὸς τὴν φιλίαν, καὶ ὑπέκυψεν εἰς ταύτην διὰ συνθήκης· ἐν ᾧ ἰδίᾳ ἡ καρδία τοῦ Κλείτου εἶχεν ἀνίσως παλαίσει πρὸς ἄλλο συναίσθημα φοβερὸν, καὶ ἡττήθη ὑπὸ τούτου, τραυματισθεῖσα καιρίως.

Πολλάκις μυροβόλον ἑσπέραν καθήμενος μετὰ τῆς Κλεώνης πρὸ τῆς λιτῆς καλύβης αὐτοῦ, εἰς τὴν γλυκεῖαν τῆς σελήνης αὐγὴν, καὶ τῶν ἀστέρων τὴν μυριόφωτον λάμψιν, παρεδίδοτο μετ' αὐτῆς εἰς ὀνειροπωλήσεις ἀφάτους· καὶ τότε μὲν, ὡς συμβαίνει εἰς νεάζοντας ἐραστὰς, ἔβλεπον ἀμφότεροι ἐνώπιόν των πλατὺν ὁρίζοντα μέλλοντος, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀνατέλλον λαμπρὸν καὶ ἀκτινωτὸν τῆς εἱμαρμένης αὐτῶν τὸ ἄστρον· ἀλλ' ὅταν ἔμενε μόνος ὁ Κλεῖτος, στιβαρὰ καὶ κρανοφόρος ἡ φιλοδοξία, καὶ ὁ πλοῦτος ἐν ἀργυρᾷ πανοπλίᾳ ἐμάχοντο περὶ πρωτείων κατὰ τοῦ ἔρωτος, ἁπλοῦ τοξότου, καὶ ἐνίοτε τὸν ἐνίκων καὶ τὸν ἐξέβαλλον ἐπὶ μικρὸν τῆς καρδίας ἐκείνου.

Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν δύο τούτων θεῶν προσῆλθε μίαν πρωίαν εἰς τὸν Θυέστην, καὶ μετά τινας ἀσημάντους λόγους

— Οἱ ὄνειροι, φίλε, τῷ εἶπε, σπανίως ψεύδονται· τὴν παρελθοῦσαν νύκτα, ὁ θεῖός μου Πολύκλειτος ὁ Θάσιος τοσοῦτον ταχέως πλουτήσας εἰς τὸ Ἀθήνησιν ἐμπόριόν του, μοὶ ἐπεφάνη, καλῶν με παρ' αὐτῷ ἵνα μὲ πληρώσῃ εὐεργεσιῶν. «Ἡ γῆ εἶναι ἀχάριστος πρὸς τὸν θεραπεύοντα αὐτὴν, μοὶ εἶπε· φέρε μοι τὸν μικρόν σου θησαυρὸν, καὶ θέλω τὸν αὐξήσει εἰς ἓξ μῆνας πλέον ἢ ὅ,τι σὺ εἰς δέκα ἔτη πόνων καὶ μόχθων.» Ἵνα νικήσῃ τοὺς ἐνδοιασμούς μου, ἥπλωσεν ἐνώπιόν μου τοὺς πλουσίους τάπητας τῆς Καρχηδόνος καὶ τῆς Μιλήτου, τὸν ἐλέφαντα τῆς Λιβύης, τὰ ἀρώματα τῆς Κυρήνης καὶ τοῦ Παντικαπαίου. Ἡ θέα τοῦ πλούτου τούτου ἐθάμβωσε τὰ ὄμματά μου, καὶ ὅταν ἐξύπνησα σφοδρὸς παλμὸς, εὐδαιμονίας οἰωνὸς, ὡς οἶδας, ἐπέμφθη, ἵν' οὕτως εἴπω, παρὰ τῶν θεῶν, ὑποστηρίζων τὰς εὐχὰς τοῦ θείου μου. Θέλω ἀναχωρήσει λοιπὸν διὰ τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπειδὴ ἐλάχιστα πράγματα ἀπαιτοῦνται πρὸς τὴν τελείαν εὐδαιμονίαν μας, ἡ μικρά μου περιουσία μετ' οὐ πολὺ θέλει συμπληρωθῆ, καὶ θὰ ἐπιστρέψω τότε ἐνταῦθα, ἵν' οὐδέποτε πλέον σᾶς καταλείψω.

Ἑκὼν ἀέκων κατεπείσθη ὁ Θυέστης εἰς τὴν πρότασίν του ταύτην, καὶ περιέμενον μόνον τὸ τέλος τοῦ θέρους, ἵν' ἀναχωρήσῃ ὁ Κλεῖτος.

Ἐκ τούτων εὐκόλως, ἐλπίζομεν, ἐννοεῖται τώρα καὶ τῆς Κλεώνης ἡ χαρίεσσα μελαγχολία καὶ τῶν δύο φίλων ὁ προηγούμενος διάλογος.

Εὐτυχῶς παρῆλθε τὸ θέρος, αἱ ἀποθῆκαι των ἀφθόνως ἐπληρώθησαν, καὶ διὰ τῆς τιμῆς τῶν πωληθέντων σιτηρῶν ἐδυνήθη ὁ Κλεῖτος νὰ παρασκευάσῃ τὰ πρὸς ἀναχώρησιν.

Ἔφθασε καὶ ἡ δεινὴ ἐκείνη στιγμή· οἱ δύο του

φίλοι τὸν προέπεμψαν, καὶ, ὅταν ἵνα τὸν ἐπιβιβάσωσιν ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, διέβησαν παρὰ τὸν ναὸν τῆς Θερμησίας Δήμητρος, σφίγγων αὐτὸν ὁ Θυέστης εἰς τὰς ἀγκάλας του ζωηρῶς, τῷ εἶπε μὲ φωνὴν διακοπτομένην ὑπὸ λυγμῶν.

— Φίλε! μαρτύρομαι τὴν θεὸν, ἥτις ἐπιστατεῖ εἰς τὴν ἀναχώρησίν σου, ὅτι κ' ἐγὼ, ἵνα συντέμω τὰς ἡμέρας τοῦ χωρισμοῦ μας, θέλω τρέξει κατόπιν τῆς τύχης· ὁ πρῶτος ὑμῶν αὐτὴν ἀπαντήσας θέλει σταματήσει τὸν ἕτερον εἰς τὸν δρόμον του, καὶ τότε θέλομεν διανοεῖσθαι μόνον πῶς εὐδαιμόνως νὰ ζῶμεν.

Ἡ ναῦς, λευκὸν ἱστίον ἀναπετάσασα, ἐμακρύνθη μετά τινας διαδρομάς· οἱ δὲ δύο καταλειφθέντες φίλοι ἐπὶ μικρὸν τὴν ἠκολούθησαν ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ὅταν ἠφανίσθη εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἐῤῥίφθησαν εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων καὶ ἤρχισαν να θρηνῶσιν . . .

Γ'.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐβασίλευε τότε ὁ χρυσοῦς τοῦ Περικλέους αἰών· ἀφειδῶς ἐξωδεύοντο τῶν συμμάχων τὰ χρήματα, εἰς πολυτελεῖς καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομάς, εἰς θαυμάσια θεάματα καὶ ἐξαισίους ἀγῶνας· νεόκτιστον δὲ τοῦ Ἰκτίνου τὸ ἀριστούργημα, ἐκίνει τὴν κοινὴν περιέργειαν καὶ γενικὴν διέσπειρεν ἔκπληξιν.

Ἐννοεῖται λοιπὸν ὅτι ὁ Πολύκλειτος, εὐμενῶς τὸν ἀνεψιόν του δεχθεὶς, κατὰ πρῶτον ἐφρόντισε νὰ περιφέρῃ αὐτὸν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ πλούτου καὶ τῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Κλεῖτος, εἶδε μετ' ἀναισθησίας τὰ θαυμάσια ταῦτα· ἀνατεθραμμένος εἰς χώραν σχεδὸν ἀγρίαν, δὲν εἶχεν ἔτι κανονίσει τὰς κλίσεις του, ὥστε νὰ κρίνῃ καὶ ἐκτιμᾷ τὰ προϊόντα τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης.

Αἱ δ' ἐράσμιαι ἀναμνήσεις, ἃς κατέλιπεν ἐν τῇ Ἑρμιόνῃ, οὕτως ὡραΐζον ἔτι αὐτὴν ὑπὸ τὰ ὄμματά του, ὥστ' ἐφρόνει ὅτι ὁ ἐξαίσιος τοῦ Παρθενῶνος ναὸς μόλις ἐδύνατο νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Θερμησίας Δήμητρος, καὶ ὅτι ἡ Πελωρία Ἀθηνᾶ τοῦ δαιμονίου Φειδίου ὤφειλε νὰ ἦνε ἧττον σεπτὴ τοῦ βροτοβάμονος Πανὸς, βαναύσως ξυλογεγλυμμένου παρὰ τὸ Βουκεφάλειον ἀκρωτήριον. Ὦ! κατὰ πόσον ὁ Κηφισσὸς δι' αὐτὸν ἐστερεῖτο τὸν γλυκὺν τοῦ Ὑλικοῦ φλοῖσβον!

Ἐν τούτοις, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, οἱ ὀφθαλμοί του ἤρξαντο νὰ διακρίνωσι τὰς καθαρὰς καὶ ἀδόλους μορφὰς ταύτας, Ἑλληνικῆς γλυφίδος ἀριστουργήματα· τοῦ Ἑκατομπέδου αἱ κομψαὶ κιονοστοιχίαι τῷ ἐπεφάνησαν ἤδη μᾶλλον καλλιεργημέναι, ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ μεγαλειότητι, ἁρμονίας ἀπαυγάσματα θείας.

Ἐθαύμαζεν, ἐμπαθῶς μάλιστα, τῆς Ἀτθίδος γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς τὰς λεπτότητας, καὶ εἰς τὰ ἐργαστήρια φοιτῶν τῶν καλλιτεχνῶν, ἐπιτηδείως τὰ ἔργα των ἔκρινε, λαμβάνων, ὡς πᾶσα ἡ πλουσία τῶν Ἀθηνῶν νεολαία, ἐπαισθητὸν ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ Παῤῥασίου καὶ Ζεύξιδος μέρος.

Ὁ Πολύκλειτος ἐν τοσούτῳ, ὁ διαθέτης τῆς μικρᾶς τοῦ Κλείτου περιουσίας, εἶχε σημαντικῶς αὐξήσει αὐτὴν, διὰ τῶν ἐμπορικῶν του ἐπιχειρήσεων. Ἀλλὰ μετὰ τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἑρμιονέως συνηύξανον καὶ αἱ ἰδέαι του· δὲν ἐφαντάζετο πλέον τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῇ ἁπλῇ παρὰ τὸν Πρῶνα κατοικίᾳ μετὰ τῆς Κλεώνης, ἀλλ' ἐν κομψῷ οἴκῳ, διακεκοσμημένῳ ὑπὸ μαθητοῦ τοῦ Φειδίου, μετὰ Μαρπησσίου ἢ Πεντελικοῦ μαρμάρου. Ἐμήκυνε λοιπὸν ἔτι τὴν Ἀθήνησι διαμονήν του, ἀνέλαβε μάλιστα ὑπουργείαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πολυκλείτου, καὶ εὐχαρίστει συγχρόνως τὴν διπλῆν του ἐπιθυμίαν, νὰ πλουτήσῃ καὶ νὰ τελειοποιηθῇ περὶ τὴν γνῶσιν τῶν τεχνῶν.

Μεταξὺ τῶν νέων του φίλων, ἦν καί τις ἐνάμιλλος τοῦ Ἀλκιβιάδου, περὶ τὴν ἁβρότητα τῶν τρόπων καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ ἱματισμοῦ· οὗτος ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Κλεῖτον τὴν πρὸς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς ἡδονὰς κλίσιν, καὶ τὸν ἐμύησε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν διεφθαρμένην ἐκείνην κοινωνίαν, ἔνθα δηλ. πάντες οἱ ἰσχυροὶ καὶ ἔνδοξοι μεταξὺ τῆς νεολαίας, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν φιλοσόφων, συνηθροίζοντο περὶ τὰς περικαλλεῖς Ἰωνίδας, ἃς εἵλκυσεν ἡ Ἀσπασία εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἵν' ἡμερώσωσιν ἅμα καὶ διαφθείρωσι τὰ ἤθη.

Ὅτε τὸ πρῶτον ἐπλησίασε τὰ διεφθαρμένα ταῦτα ἀνάκτορα, καὶ ἐγένετο αὐτήκοος τῶν γυναικείων ἐκείνων συνδιαλέξεων, τὸ πλεῖστον μεστῶν θυμηδίας, ἀττικισμοῦ καὶ φιλοσοφίας, ἀνεμνήσθη ἔτι τὸν Θυέστην καὶ τὴν Κλεώνην, καὶ ἐπεθύμει νὰ τοὺς ἴδῃ ἀπεσυρμένους εἰς τοὺς αὐτοὺς λαμπροὺς κύκλους, καὶ ἀπολαμβάνοντας τὰς αὐτὰς ἡδονὰς καὶ τὰς αὐτὰς καταπλήξεις. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀνεπόλησε τὸν χαλὸν Θυέστην μὲ τὸν χιτῶνά του καὶ τὴν χονδροειδεστάτην μαλλίνην χλαμύδα του, καὶ τὴν ἀθώαν Κλεώνην ἔχουσαν τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην μὲ φιλύρινον πέτασσον, καὶ, παραβαλὼν αὐτοὺς πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν, φέροντας ἁλουργίδα καὶ μετάξην, καὶ τὰς ἁβρὰς ἐκείνας γυναῖκας, ὧν αἱ κόμαι, βοστρυχίζουσαι καὶ κατακλυζόμεναι ὑπὸ περιχρύσου πορφύρας, ἐστεφανοῦντο διὰ πλουσίων ταινιδίων ἢ ἐφυλακίζοντο εἰς χρυσᾶ πλέγματα, ἐννόησεν ἀφ' ἑαυτοῦ, μετὰ θανασίμου ἀηδίας, ὅτι ἡ ὄψις τῶν φίλων του ἤθελε τῷ προξενήσει μόνον αἰσχύνην καὶ σύγχυσιν.

Ἀνεπαισθήτως ἔλαβε τὰ ἤθη καὶ τὰς ἕξεις τῶν νέων, μεθ' ὧν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συνανεστρέφετο· συνειθισε νὰ θεωρῇ τὸν πλοῦτον ὡς τὴν πρώτην τῆς εὐδαιμονίας βάσιν· ἀπέδωκε τὄνομα τῆς φιλίας εἰς τὴν συνενοχὴν ἐκείνην τῆς κραιπάλης, ἣν ἀπέκτησε μετὰ νέων ἀνοήτων, μόλις γνωστῶν αὐτῷ· καὶ ἤδη, οὐ μόνον ἐξηλείφθη παντάπασι τῆς καρδίας του ἡ ἀνάμνησις τῆς Κλεώνης, ἀλλὰ τὸ ἀποκτηνωθὲν λογικόν του ἐτόλμα σχεδὸν νὰ σκεφθῇ, ὅτι νεᾶνις, μὴ ἔχουσα ἄλλα δελεαστικὰ μέσα, ἢ τὴν ἀρχέτυπον καλλονήν της, τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὸν ἔρωτά της, δὲν ἐδύνατο νὰ ὑποτάξῃ μαθητὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῆς Ἀσπασίας.

Μεταξὺ τούτων ἀπέθανεν ὁ Πολύκλειτος, ἀφεὶς εἰς μὲν τὸν μονογενῆ υἱόν του σημαντικὴν περιουσίαν,

εἰς δὲ τὸν Κλεῖτον τὰ ἐπὶ τῆς μερίδος αὐτοῦ ἀναρίθμητα κέρδη. Καὶ τότε μόνον ἐνεθυμήθη οὗτος ὅτι ἱερὸν χρέος τὸν ἀνεκάλει εἰς Ἑρμιόνην.

— Ἀλλ' ἐγγίζει, ἔλεγεν, ὁ Ἀνθεστηριὼν μήν, ἐπανάγων τὴν μεγάλην τῶν νεκρῶν ἑορτήν, καὶ χρεωστῶ ν' ἀποδώσω νέας τιμὰς εἰς τὴν μνήμην τοῦ θείου καὶ εὐεργέτου μου· εἶνε καθῆκον ὑπαγορευόμενον ὑπό τε τῆς φύσεως καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Διέμεινε λοιπὸν ἔτι εἰς Ἀττικήν, καί, ἵνα μετριάσῃ τὴν πρόσφατον λύπην του, ἠνέωξε τὴν οἰκίαν του εἰς τὸ ἀργὸν σμῆνος τῶν μετ' αὐτοῦ συντρυφώντων· μετ' οὐ πολὺ οἱ χοροὶ καὶ αἱ ἑορταὶ κατέστησαν ἄπαυστοι, καὶ ὁ ἐγκρατὴς ἐκεῖνος Κλεῖτος, ὅστις οὐ πρὸ πολλοῦ ἐτρέφετο ὑπὸ μόνου τοῦ προϊόντος τῆς θήρας του, τῶν καρπῶν τοῦ κήπου του καὶ τοῦ μέλιτος τῶν ἰδίων του μελισσῶν, ἤδη κρατῶν ἀμφικύπελλον ἀνὰ χεῖρας, ἀνακεκλιμένος, ἐν μέσῳ εὐαρίθμων συμποτῶν, ἐπὶ Σαρδαναπαλείου κλίνης, ἢ ἐστεφανωμένος μὲ κισσὸν ἢ μὲ ἄνθη, ἔβλεπε τὴν τράπεζάν του κεκαλυμμένην ἀπὸ τὰ δυσευρετώτερα φαγητά· τὰ πτηνὰ τοῦ Φάσιος, αἱ δορκάδες τοῦ Μέλανος, καὶ αἱ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις πολυτιμόταται καρίδες, ὁ χρύσοφρυς, ὁ ξιφίας, τῆς Κωπαΐδος ὁ ἔγχελυς, κεκαρυκευμένα μετὰ κυμίνου καὶ ὀριγάνου, μόλις τῷ ἐφαίνοντο ἄξια νὰ παρατεθῶσι τοῖς ξένοις του, μεθύουσι μετ' αὐτοῦ εἰς οἴνους τῆς Κορκύρας καὶ Λέσβου. Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον, ἀφ' οὗ διέτρεχε τὴν ὁδὸν τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ ἐντὸς Κεραμεικοῦ, ἐν ἅρματι συρομένῳ ὑπὸ τεσσάρων λευκῶν τῆς Σικυῶνος ἵππων, ἐπανήρχετο καὶ ἔπαιζεν, ἔστιν ὅτ' ἐπ' αἰσίοις, μεγάλας ποσότητας εἰς τοὺς κύβους καὶ ἀστραγάλους.

Ἀρχαίων δεῖπνον.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐννόησε τὴν ἀνάγκην τῆς μεταβολῆς τῆς πολυτελείας του. Τὸ παίγνιον ἔπαυσε νὰ τῷ ἦνε εὔνουν· οἱ πλαστοὶ αὐτοῦ φίλοι, λαβόντες παρ' αὐτοῦ ὑπέρογκα δάνεια, οὐδόλως τὸν ἐπεσκέπτοντο· καὶ αὐτὴ ἡ κακολογία ἐπελήφθη τῶν ἐλαττωμάτων του, προθυμουμένη νὰ τὰ παραστήσῃ ὡς αἰσχρὰς κακίας. Ὁ τοῦ Θησείου νεωκόρος, ὃν δὲν περιέλαβεν εἰς τὰς ἑορτάς του, τὸν κατηγόρησεν ἐπὶ βαρυτάτῃ ἀσεβείᾳ πρὸς τοὺς χθονίους θεούς, ὡς εἰπόντα ὅτι, Καὶ ἂν ὁ νεκρὸς ἔμενεν ἄταφος, ἡ σκιὰ ἐλάμβανε τὴν οἰκείαν θέσιν. Ἦν ξένος· εὑρέθη τότε ἄνευ προστατῶν καὶ φίλων, καί, ταχέως συναθροίσας τῆς περιουσίας αὐτοῦ τὰ λείψανα, ἔφυγε τῶν Ἀθηνῶν.

Δ'.

Ἐπανέλθωμεν ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἑρμιόνην.

Εἴκοσιν ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Κλείτου, καὶ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἡ τύχη εἶχε βοηθήσει τὸν Θυέστην, καταστάντα πλουσιώτατον μεταξὺ τῶν Ἑρμιονέων. Ἀλλ' ἡ ἀπουσία τοῦ φίλου του ἐνεχάραξεν εἰς τὴν ψυχήν του λύπης βαθύτατα ἴχνη, ἅτινα οὐδ' ἡ μεγαλητέρα εὐδαιμονία ἐδύνατο νὰ ἐξαλείψῃ.

Ἡ δὲ Κλεώνη μετεβλήθη, οὕτως εἰπεῖν, εἰς θρήνους καὶ δάκρυα· βεβαίως δ' ἤθελε παραφρονήσει, ἐὰν δὲν εἶχε τὸν ἀδελφόν της πλησίον της.

Μίαν φθινοπωρινὴν ἑσπέραν, ἐκάθηντο λαλοῦντες ἔξωθεν τῆς καλύβης των, καὶ ἡ ὁμιλία των περιεστράφη μετ' ὀλίγον εἰς τοῦ κοινοῦ αὐτῶν φίλου τὴν ἀπουσίαν.

— Ἰδού, εἶπεν ὁ Θυέστης, φθινόπωρον εἶνε, εἴκοσιν ἔτη ὁλόκληρα ἀφ' οὗ ἐχωρίσθημεν.

— Οὐδέποτε, ἀντεῖπεν ἡ Κλεώνη, ἤλπιζον παρ' αὐτοῦ ἀπιστίαν τοσαύτην· πλὴν ἆρά γε ζῇ; τίς οἶδε, φεῦ! τοῦ ἀθλίου τὴν τύχην.

— Πρὸ πολλοῦ, ἀδελφή μου, ἀπεκρίθη ὁ Θυέστης,

διενοούμην, νὰ δράμω πρὸς ἀνεύρεσίν του· ἀλλ' ἐκωλυόμην ἕνεκα σοῦ, φοβούμενος νὰ σ' ἀφήσω ἐν τῇ λύπῃ σου μόνην καὶ ἀπαραμύθητον.

— Ὢ! ὄχι, ἀδελφέ μου, ὕπαγε, ἀπεκρίθη ἡ Κλεώνη· βεβαίως ἡ ἐλπὶς ὅτι ἴσως τὸν ἐπανίδω, θέλει μοὶ εἶσθαι παρήγορος ἄριστος.

Εὐθὺς λοιπὸν τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀπὸ πρωΐας παρεσκευάσθη ὁ Θυέστης, καί, ἀποχαιρετίσας τὴν ἀδελφήν του καὶ εὐχηθεὶς αὐτῇ καρτερίαν καὶ γενναιότητα, ἀνεχώρησε.

Φθὰς εἰς τὴν Αἴγιναν περὶ λύχνων ἀφὰς εἶχε πορευθῇ εἴς τινος Ἑρμιονέως, ξένου αὐτῷ, τὴν οἰκίαν νὰ διανυκτερεύσῃ, ὅταν τὴν νύκτα ἠγέρθη θύελλα αἰφνιδία καὶ φοβερά. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἠκούσθησαν ἀπὸ τοῦ λιμένος φωναὶ αἰτούντων βοήθειαν, καὶ ἐπειδὴ πάντες ἐννόησαν ὅτι πλοῖον κινδυνεύει ἔτρεξαν πρὸς συνδρομήν του.

Καὶ τῷ ὄντι ναῦς φορτηγὸς ἀπ' Ἀθηνῶν ἐρχομένη, κατεβυθίζετο ἤδη, εὑρεθεῖσα ἐν καιρῷ τῆς θυέλλης πλησίστιος, καὶ αἱ φωναὶ ἐκεῖναι, ἦσαν ἐσχάτης ἀπελπισίας φωναί, ἃς οἱ ναυαγοῦντες ἐξέβαλλον σχεδὸν ὑπὸ τὰ κύματα.

Ἀμέσως, εἰς τὴν πρώτην τυχοῦσαν λέμβον, ἐῤῥίφθησαν ἀπὸ τῆς γῆς δύο τρεῖς οἱ θαῤῥαλεώτεροι, ἐν οἷς καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θυέστης, καὶ παντὶ σθένει κωπηλατοῦντες, ἤγγισαν μετ' ὀλίγον τὴν κινδυνεύουσαν ναῦν, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ὕδωρ εἶχεν εἰσέλθει πανταχόθεν καὶ κατακλύσει τὰ πάντα.

Πλησιάσαντες λοιπὸν μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των οἱ ἐν τῇ λέμβῳ, κατώρθωσαν νὰ σώσωσι τοὺς δώδεκα ἐπιβάτας τῆς ὁλκάδος. Ταυτοχρόνως δ' ἐκείνη εἰς ὕφαλον προσαῤῥάξασα ἐγένετο μετὰ δεινοῦ κρότου ὑποχείριος τῶν μαινομένων ὑδάτων, καὶ κατῆλθε ταχεῖα εἰς τὸν βυθόν.

Μετεβίβασαν τοὺς ναυαγοὺς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καί, φαντασθῆτε τὴν ἔκπληξιν καὶ χαρὰν τοῦ Θυέστου, ὅταν τὴν αὐγὴν ἀνεκάλυψε μεταξὺ αὐτῶν τὸν φίλον του Κλεῖτον, ὅστις, αἰσχυνόμενος διὰ τὴν στάσιν του, προσεπάθησε ν' ἀποφύγῃ τὰ βλέμματά του. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Θυέστης.

— Κλεῖτε, φίλε μου, ἔκραξε καὶ ἔπεσε παράφορος εἰς τὰς ἀγκάλας του.

— Μὴ μ' ἐγγίζῃς. Θυέστα! ἀπεκρίθη ἐκεῖνος κλαίων. Πιστὸς σὺ εἰς τὴν φιλίαν, μέτριος εἰς τὰς ἐπιθυμίας σου, εἶσαι ἔτι ὁ ἀγαθὸς καὶ σώφρων Θυέστης τῆς Ἑρμιόνης. Ἀλλ' ἐγώ; ἡ λάμψις καὶ αἱ ἡδοναὶ τῶν Ἀθηνῶν ἠμαύρωσαν τὴν νεότητά μου, διαφθείραντα τὴν καρδίαν μου, εὐρύναντα τὴν σφαῖραν τῶν ἀναγκῶν μου, χωρὶς ν' αὐξήσωσι τὴν εὐδαιμονίαν μου· δὲν ἤξευρον νὰ ἐκτιμήσω οὔτε τὴν φιλίαν, οὔτε τὸν ἔρωτα, οὔτε τὴν τύχην, καί τοι τὰ ἐπλησίασα ὅλα! . . . Ἀλλὰ δὲν μ' ἐξέφυγον εἰσέτι· ὢ! ναί, Θυέστα, κρύπτονται ἐν τῇ καρδίᾳ μου σπέρματα τῶν ἀρχαίων μου ἀρετῶν, ἅτινα, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν σου, ἐλπίζω νὰ βλαστήσωσι καὶ νὰ παράξωσιν ἴσως καὶ καρπούς.

— Ἄφες τοὺς λόγους, ἀπεκρίθη ὁ μετριόφρων Θυέστης· ἐλθέ, μὴ χρονοτριβῶμεν, ἂς ἀναχωρήσωμεν δι' Ἑρμιόνην, ὅπου ἀνυπομόνως μᾶς περιμένει ἡ φίλη Κλεώνη.

Καὶ ἀμφότεροι τότε ὡς ἐξ ἑνὸς αἰσθήματος κινούμενοι, ἐδάκρυσαν εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς δυστήνου.

Ἐπειδὴ δὲ μικρὰ ὁλκὰς ἀνεχώρει τὴν ἐπαύριον δι' Ἑρμιόνην, ἐπεβιβάσθησαν εἰς αὐτήν, καὶ αἰσίως ἔπλευσαν τὸν ἥμισυν πλοῦν.

Τότε ὅμως, ἐν ᾧ ἔκαμπτον τὸ Σκύλλαιον ἀκρωτήριον, ἐναντίου ἀνέμου διαρκὴς καταιγὶς ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ παλινδρομήσωσι, καὶ ἀντὶ νὰ ὑπάγωσιν εἰς Ἑρμιόνην, ἐπορεύθησαν εἰς τὴν νῆσον Κέων. Ἡ ὁλκάς των εὑροῦσα ἐπιβάτας ἀπὸ τῆς Κέω εἰς Ἄνδρον, ἀνεχώρησεν ἀμέσως, καὶ οἱ δύο φίλοι ἔμειναν ἐν Κέῳ ἑκόντες ἄκοντες, διότι, χειμῶνος ὄντος, οὐδὲν τῶν ἐγχωρίων πλοίων ἐτόλμα νὰ ἀποπλεύσῃ. Εὑρόντες λοιπὸν μικρόν τινα πόρον ζωῆς ἔμειναν ἐκεῖ μέχρις ἔαρος.

Τότε δὲ ἐμβάντες εἰς ἡμιολίαν, ἥτις ἔμελλε νὰ περάσῃ διὰ τῆς Ἑρμιόνης, ἀπέπλευσαν τῆς Κέω.

Ε'.

Ἐν τούτοις ἡ δυστυχὴς Κλεώνη, ἀφ' οὗ ὅλον τὸν χειμῶνα διῆλθε παντοίους λύπης καὶ ἀνυπομονησίας βαθμούς, μόνη, ὡς προέβλεπεν ὁ Θυέστης, καὶ ἀπαραμύθητος, μίαν περὶ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος πρωΐαν ἠγέρθη παράφρων.

Ἐπειδὴ δ' ἐκίνει τὸν οἶκτον πάντων αὐτῆς τῶν συμπολιτῶν, ὅλοι προσεπάθουν νὰ τὴν περιθάλψωσι καὶ νὰ τὴν ἀνακουφίσωσιν, ἀφ' οὗ δὲν ἠδύναντο νὰ τὴν θεραπεύσωσιν ἐντελῶς. Ἀλλ' εἰς μάτην· αἱ συνεχεῖς αὐτῆς παραφοραὶ δὲν ἐλαττοῦντο, καὶ τὸ πρῶτον της κατ' αὐτὰς κίνημα ἦτο νὰ ῥιφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα ὑπάγῃ πρὸς ἀναζήτησιν τῶν φίλων αὐτῆς. Τότε δὲ διέφευγον αὐτήν, καὶ ἀσυνάρτητοι λέξεις.

— Ἐπικατάρατοι, ἔλεγεν, αἱ Ἀθῆναι . . . Ὁ ἄπιστος . . . . μ' ἐθυσίασε, καὶ ἤδη . . . . τὸν βλέπω κραιπαλοῦντα καὶ εἰς πότους κυλιόμενον . . . Κατάρα ἐπὶ τὴν κεφαλήν του, κατάρα . . . ὡς ἐλησμόνησεν ἐμέ, ἂς τὸν λησμονήσωσιν αἱ νέαι του εὐνοούμεναι, ἂς τὸν παραιτήσωσιν οἱ φίλοι του, ὡς μὲ παρῄτησεν . . .

Καὶ ἔπειτα συνερχομένη ὀλίγον προσέθετεν.

— Ἀλλὰ τί μάτην τὸν καταρῶμαι; Θεοὶ οἵτινες καταλείψαντές με μὲ περιπαίζουσι, πῶς θὰ εἰσακούσωσι τὰς εὐχάς μου; . . . ἀδύνατος φεῦ! ἀπροστάτευτος, ἔρημος, κοινὸς γέλως, καὶ ὄνειδος τῶν ἀνθρώπων. . . .» Καὶ τὸ πάθος αὐτῆς διελύετο εἰς κρουνοὺς δακρύων.

Μίαν λοιπὸν τοιαύτην αὐγήν, ἀναβᾶσα εἰς ὕψωμά τι διέκρινεν εἰς τόξου βολὴν ἐρχόμενον πλοῖον, καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ — Ὅπου αἱ ἐλπίδες μου, καὶ ἐγὼ ἐκεῖ, ἀνακράξασα, ἐῤῥίφθη κατὰ τῆς ἀβύσσου.

Τὸ πλοῖον ἐκεῖνο ἦν τῷ ὄντι τὸ τῶν φίλων αὐτῆς· καὶ ἐκεῖνοι διέκρινον τὴν φίλην των, χωρὶς ὅμως νὰ ἤξεύρωσι τὴν κατάστασίν της, οὐδὲ νὰ μαντεύσωσι τὸν σκοπόν της. Ἅμα λοιπὸν τὴν εἶδαν εἰς τὸν πόντον ῥιφθεῖσαν, ὡς ἐξ ἑνὸς κινήματος ἐῤῥίφθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ὡς ἰχθῦς κολυμβῶντες,

κατώρθωσαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ μέρος, ὅπου αὕτη ἐπνίγη, καὶ νὰ τὴν ἐκβάλωσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν . . .

Ἀλλὰ τὴν ἐξέβαλον πλέον νεκράν . . . Τότε δὲ μετὰ βραχεῖαν σιγήν·

— Θυέστα, εἶπεν ὁ Κλεῖτος, δὲν δύναμαι νὰ ἐπιζήσω μετ' αὐτήν, ἀφ' οὗ ὁ τάλας τὴν ἐθυσίασα . . .

Κ' ἔκαμεν ἓν κίνημα πρὸς τὸν βυθόν . . .

— Περίμενε, ἀπεκρίθη παράφορος ὁ Θυέστης, μὴν ἐλπίζῃς νὰ μείνω μόνος ἐπὶ τῆς γῆς . . . ὤ! ὄχι! δὸς τὴν χεῖρά σου, καὶ ἀφ' οὗ ἀφήσωμεν πρῶτον τὴν Κλεώνην νὰ βυθισθῇ, ἂς τὴν ἀκολουθήσωμεν ἔπειτα καὶ ἡμεῖς.

Ἅμ' ἔπος, ἅμ' ἔργον· ἠσπάσθησαν τὴν Κλεώνην, καὶ τὴν ἐβύθισαν· καὶ ἔπειτα σφίγξαντες ἀλλήλων τας χεῖρας, ἐβυθίσθησαν ἀμφότεροι ταὐτοχρόνως . . .

Πένθιμος ἠκούσθη φωνὴ ἀλκυόνος καὶ θρηνωδῶς ἐμουρμούρισεν ὁ ἀφρὸς τῶν κυμάτων . . . Ἰδοὺ τὸ μόνον αὐτῶν ἐπιτάφιον . . .

. . . .

Τὴν ἐπαύριον μαθόντες οἱ Ἑρμιονεῖς παρὰ τῶν ἐν τῇ ἡμιολίᾳ τὸν ὑποβρύχιον καὶ οἰκτρὸν θάνατον τῶν τριῶν φίλων, κατώρθωσαν δι' ἐπιδεξίου δύτου ν' ἀνασύρωσι τὰ τρία των πτώματα, καὶ καύσαντες αὐτὰ, ἐνεταφίασαν τὴν κόνιν των ἔξωθεν τῆς ἐρήμου καλύβας των.

Δ. Σ. Β.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ ἀσυγκρίτῳ πατρίδι τῶν λαμπρῶν ἐρειπίων, ὅπου τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἰκτίνου ἀπαντῶσι πανταχοῦ τὸν θαυμάζοντα ὀφθαλμὸν καὶ ἐπιβάλλουσι τὸν θαυμασμὸν καὶ ἀκούσιον, ὑπάρχουσι ἢ κἂν μέχρις ἄρτι ὑπῆρχον ταπεινά τινα καὶ ἀφανῆ οἰκοδομήματα, ἐξ ἄλλων προερχόμενα χρόνων, ἄλλην τάξιν ἰδεῶν διεγείροντα, ἄλλας τύχας ἀναπολοῦντα, μετριοφρόνως δὲ κύπτοντα ὑπὸ τὰς ὑψηρεφεῖς περιεγειρομένας οἰκίας, ἀλλ' οὐδ' εὐρυθμίας οὐδὲ κάλλους στερούμενα, καὶ ἄξια καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν στοὰν τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Ἐρεχθείου νὰ ἑλκύσωσι τοῦ φιλοκάλου τὴν προσοχήν. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα εἰσὶ μικραὶ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι, ἀνεγερθεῖσαι ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καθ' ὁμοιόμορφον σχέδιον, καὶ, ὡς ἐξ αὐτοῦ φαίνεται, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Περὶ τοῦ ἀνεγείραντος αὐτὰς οὐδὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, ὑπάρχει ὅμως παράδοσίς τις ἥν, καίτοι ἀδέσποτον, κρίνομεν ὅμως καλὸν νὰ διατηρήσωμεν, ὅπως αὐτὴ κἂν ἐπιζήσῃ τοῖς δσημέραι καταστρεφομένοις κομψοῖς τούτοις ἐκκλησιδίοις.

Περὶ τὰ 400 μετὰ Χριστὸν ἔζη καὶ ἤκμαζεν ἐν Ἀθήναις Λέων τις ἢ Λεόντιος ἢ καὶ κατ' ἄλλους Ἡράκλειτος, Ἕλλην, δηλαδὴ εἰδωλολάτρης, φιλόσοφος λεγόμενος, διότι τότε ἡ φιλοσοφία, οἵα ἦτον ἡ φιλοσοφία τότε, ἦτον εὐαπόκτητον χρῆμα καὶ πρόχειρον. Ὁ Λέων οὗτος ἦν πλούσιος, καὶ κακῶς ἀνατεθραμμένος, ἄσωτος καὶ πλεονέκτης· ἴσως ὁ πλοῦτός του ἀπετέλει τὸ ἀξιολογώτερον μέρος τῆς φιλοσοφίας του. Εἶχε δὲ καὶ δύω υἱούς, Οὐαλέριον καὶ Ἀέτιον, ἀλλὰ καὶ μίαν θυγατέρα, Ἀθηναΐδα καλουμένην, ὡραιοτάτην δὲ χαριεστάτην καὶ εὐφυεστάτην, καὶ ἥτις ἐκόσμησε τὰ φυσικὰ προτερήματα ταῦτα, προσθεῖσα καὶ μέγα μέρος τῆς πατρικῆς σοφίας, καὶ πιθανώτατα τὸ καλλίτερον μέρος. Ἡ Ἀθηναῒς λοιπόν, τοιαύτη οὖσα, εὐγενής, ὡραία, πεπαιδευμένη, καὶ πρὸ πάντων πλουσία, ἐνοεῖται ὅτι ἦτον νύμφη ἐπιζήτητος τοῖς τότε κομψοῖς τῶν Ἀθηνῶν· ἐμακαρίζετο δ' ὁ πατὴρ ὁ ἔχων τοιαύτην κόρην.

Ἀλλ' ὁ Λέων ἀπέθανε, καὶ πρὸς κοινὴν ἔκπληξιν ὅλων τῶν συμπολιτῶν του, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς Ἀθηναΐδος προσέτι, κατέλιπεν ὅλην τὴν μεγάλην περιουσίαν του εἰς τοὺς κακοήθεις υἱούς του, εἰς δὲ τὴν κόρην του οὐδὲν πλὴν ἑκατὸν χρυσῶν, οὓς καὶ αὐτοὺς τῇ ἥρπασαν οἱ ἀδελφοί της. Καὶ οἱ μὲν δύσπιστοι τῶν Ἀθηναίων τότε κακῶς ἔλεγον τοῦ ἀποθανόντος, διὰ τὴν τοιαύτην του ἀδικίαν· οἱ δὲ εἰδημονέστεροι ἠξευρον ὅτι ὁ Λέων, καθ' ὃ φιλόσοφος, ἦτον *μάγος*, καθ' ὃ δὲ μάγος, εγνώριζεν ὅτι ἡ κόρη του εἶχε χρυσοῦ ἀνάγκην, καὶ ἄλλοι ἐφρόνουν ὅτι ἡ κληρονομία τοῦ κάλλους, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σοφίας ἣν τῇ κατέλιπεν, ἦν πολυτιμοτέρα παντὸς ὑλικοῦ πλούτου. Ἀλλὰ τῆς ἰδέας ταύτης ἐντελῶς δὲν ἦτον ἡ πρὸς μητρὸς θεία τῆς νέας, ἥτις παιδιόθεν ὀρφανευθεῖσα τὴν εἶχε ἀναλάβει καὶ ἀναθρέψει. Μάτην δὲ διευθυνθεῖσα πρὸς τὰς τότε ἐν Ἀθήναις ἀρχάς, καὶ οὐδὲν κατορθοῦσα, διότι οὔτε ὁ ἀρχαῖος Ἄρειος πάγος ἤκμαζε πλέον, οὔτε οἱ ἀρχαῖοι περὶ ἐπικλήρων ἴσχυον νόμοι, ἀπεφάσισε, καὶ παραλαβοῦσα τὴν ἀνεψιὰν αὐτῆς, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, συμπάθειαν καὶ δικαιοσύνην παρ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξαιτησομένη.

Δὲν ἀπῆλθε δὲ ἄνευ τινὸς ἐνδοσίμου. Εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀναβῇ Θεοδόσιος ὁ Νεώτερος· παρ' αὐτῷ δὲ μεγάλα ἴσχυε, καθ' ὃ μετ' αὐτοῦ συνανατραφείς, ὁμῆλιξ τις τοῦ αὐτοκράτορος, Παυλῖνος καλούμενος, ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τοῦ Βυζαντίου οἰκογενειῶν, καὶ τὸ γένος ἕλκων ἐξ οἴκου συγκλητικοῦ, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ νεανίας λαμπρός, ὡραῖος, πλούσιος, πάσης παιδείας ἐγκρατής, καὶ τῶν πεπαιδευμένων φίλος ἔνθερμος καὶ προστάτης. Φαίνεται δὲ καὶ ὅτι εἶχε μαθητεύσει παρὰ τῷ Λέοντι, διότι, δικαιώματι τοιαύτης τινὸς σχέσεως, θεία καὶ ἀνεψιὰ κατέλυσαν παρὰ τῷ Παυλίνῳ. Εὔγλωττος ἦτον ἡ θεία, καὶ πειστικώτατοι οἱ λόγοι αὐτῆς, ἀλλὰ πολὺ εὐγλωττοτέρα καὶ πειστικωτέρα ἡ καλλονὴ τῆς ἀνεψιᾶς, ὥστε ὁ Παυλῖνος, οὐδαμῶς πλέον διστάζων περὶ τῶν δικαίων της, ἀνέλαβε τὴν αὐτῶν ὑπεράσπισιν, καὶ ὡμίλησε πρός τε τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ τὴν ἀντὶ τοῦ Αὐτοκράτορος διοικοῦσαν τότε τὸν θρόνον ἀδελφὴν αὐτοῦ, τὴν ἔμφρονα Πουλχερίαν. Φαίνεται δὲ ὅτι ὡμίλησε μετὰ περισσοτέρου ἐνθουσιασμοῦ περὶ τῶν χαρίτων τῆς Ἀθηναΐδος ἢ περὶ τῶν δικαιωμάτων της, διότι ἥτε Πουλχερία καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπεθύμησαν νὰ ἴδωσι τὴν νέαν πρόσφυγα. Αἰδήμων καὶ συνεσταλμένη παρέστη ἡ νεᾶνις εἰς τοὺς σεβαστοὺς αὐτῆς προστάτας, εἰς οὓς

δὲν ἐτόλμα νὰ ἀναβλέψῃ, καὶ ἥτε θεία της καὶ ὁ Παυλῖνος ἐξέθηκαν τὰς εὐλόγους της ἀπαιτήσεις· ἡ δ' εὐμένεια τῆς ἣν ἔλαχεν ὑποδοχῆς, τὴν ἐπήλπισαν περὶ τῆς ἐπιτυχίας της· ὥστε μετὰ δύω ἡμέρας, ὅταν ὁ Παυλῖνος ἀπὸ τοῦ παλατίου ἐπανερχόμενος προσῆλθε πρὸς τὰς δύω γυναῖκας, μετὰ χαρᾶς ἔδραμον πρὸς αὐτὸν ἐρωτῶσαι ἂν ταῖς φέρῃ τὴν ἀγγελίαν ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τὰς ἐδικαίωσεν, ἀποδοὺς εἰς τὴν Ἀθηναΐδα τὸ τρίτον τῆς πατρικῆς οὐσίας.

Ἀλλ' ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξίς των ὅτε, ἀντὶ ν' ἀποκριθῇ, ὁ Παυλῖνος ἔκλινε γόνυ ἐμπρὸς τῆς νεάνιδος, προσεκύνησεν αὐτὴν καὶ λαβὼν ἐφίλησε τὴν χεῖρά της μετὰ σεβασμοῦ, ᾧ ἀνεμίγνυτο καί τοι ἀδελφικῆς τρυφερότητος αἴσθημα. Συγχρόνως δ' εὐρεῖαι ἠνεώχθησαν αἱ θύραι, καὶ οἱ μεγιστᾶνες τοῦ αὐτοκράτορος, τὴν ἐπίσημον αὐτῶν ἐνδεδυμένοι στολὴν, εἰσελθόντες ἐν παρατάξει, προσεφώνησαν τὴν Ἀθηναΐδα Αὐτοκρατόρισσαν!

Τῷ ὄντι ὁ Θεοδόσιος, ἀφ' ἧς στιγμῆς εἶδε τὴν Ἀθηναΐδα, ἐτρώθη ὑπὸ τοῦ κάλλους της, καὶ αὐτὸς ὁ εἰς πάσας τὰς ὑποθέσεις του ἀδρανὴς καὶ βραδὺς, εἰς αὐτὴν μόνην ἔδειξεν ἀπαραδειγμάτιστον δραστηριότητα, ἅμα ἀπεφάσισε νὰ νυμφευθῇ τὴν νέαν Ἀθηναίαν. Εἰς τοῦτο δὲ ὁ φίλος του οὐ μόνον δὲν τὸν ἀπέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ θερμῶς συνέπραξε, καὶ ἡ συνετὴ Πουλχερία εὐκόλως συγκατετέθη, σκεφθεῖσα, ὅτι ἐπὶ χαρακτῆρος ἀσθενοῦς ὡς ἦν ὁ τοῦ αὐτοκράτορος, προτιμοτέρα ἦν σύζυγος ἀφωσιωμένη, μετριόφρων, πεπαιδευμένη καὶ φρόνιμος, ἀπὸ ἡγεμονίδα τινὰ ἀγέρωχον καὶ ἀπαιτητικὴν, ἥτις, κυριεύσασα τοῦ ἀδελφοῦ της, θέλει τὸν διοικεῖ ἐπὶ κακῷ καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπικρατείας.

Ἡ αὐτοκρατορικὴ λοιπὸν συνοδεία ὡδήγησε τὴν Ἀθηναΐδα ἐν πομπῇ εἰς τὸ παλάτιον, ὅπου ἡ μὲν Πουλχερία τῷ ἠνέωξε μητρικὰς ἀγκάλας, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, νυμφευθεὶς αὐτὴν, τὴν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον. Ἀλλὰ τῆς τελετῆς ταύτης προηγήθη ἄλλη, κατ' αἴτησιν αὐτῆς τῆς νέας αὐτοκρατορίσσης. Αἱ μελέται της τὴν εἶχον πείσει περὶ τοῦ σαθροῦ τοῦ προπατορικοῦ της θρησκεύματος, καὶ τῇ ἀποκαλύψει τὸ φῶς, τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας. Πρὸ τοῦ γάμου λοιπὸν ἐδέχθη τὸ σωτήριον βάπτισμα καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸ ὄνομα *Εὐδοκία*.

Ἐκ χαρακτῆρος εὐεργετικὴ, γλυκεῖα, φιλομαθὴς, κατέλιπε τὸν οἴακα τῶν δημοσίων πραγμάτων εἰς τὰς ἀνδρικωτέρας χεῖρας τῆς ἀνδραδέλφης της. αὐτὴ δὲ περιωρίζετο εἰς ἄσκησιν ταπεινοτέρων ἀρετῶν, εἰς ἀγαθοεργίας, καὶ εἰς τὰ γράμματα. Μεταξὺ ἄλλων εἰς αὐτὴν ἀποδίδονται τὰ *Ὁμηρόκεντρα*, ποίημα ἐκ τεμαχίων Ὁμηρικῶν στίχων συγκείμενον, εἰς οὗ τὴν σύνταξιν ἀναμφιβόλως τὴν ἐβοήθει καὶ ὁ Παυλῖνος, ὡς τὴν ἐβοήθει βεβαίως καὶ εἰς τὰς ἀγαθοεργίας της. «Πολλάκις, λέγει εἷς τῶν ἐπισημοτέρων συγχρόνων συγγραφέων τοῦ ἔθνους μας (1), δι' αὐτοῦ διένεμε τὰς χάριτάς της εἰς ἐνδεεῖς καὶ ἠπορημένους, γνωρίζουσα ἐκ πείρας πόσον δυσπρόσιτος εἶναι εἰς τὴν συνεσταλμένην ἔνδειαν ἡ βαθμὶς τοῦ θρόνου. Πόσοι τῶν δυστυχῶν δὲν ηὐλόγησαν τὸ ὄνομα τῆς Εὐδοκίας καὶ τοῦ Θεοδοσίου, μεσιτεύοντος τοῦ Παυλίνου! Πόσους τῶν Μουσῶν θιασώτας δὲν ἐνεψύχωσαν αἱ εὐεργεσίαι τῆς θυγατρὸς τοῦ Λεοντίου διὰ χειρὸς τοῦ Παυλίνου!»

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐλάτρευε τὴν Εὐδοκίαν ὑπὲρ πᾶσαν ἔκφρασιν καὶ τοσοῦτον περιπαθῶς, ὥστε τὸν ἔρωτα τοῦτον μετεχειρίσθη ἡ Πουλχερία ὡς ὄργανον ὅπως ἐξυπνίσῃ τὸν ἀδρανῆ ἀδελφόν της ἀπὸ τὸν λήθαργον, καὶ τὸν διδάξῃ τοὐλάχιστον νὰ μὴ ὑπογράφῃ ἀνεξετάστως ὅσα τῷ παρουσιάζοντο, ὡς ἐξ ὀκνηρίας συνήθιζεν. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν τῷ ἔφερε νὰ ἐγκρίνῃ μίαν διαταγὴν, καὶ ὁ Θεοδόσιος, χωρὶς κἂν νὰ θέλῃ ν' ἀκούσῃ τὸ περιεχόμενόν της, χασμώμενος τὴν ὑπέγραψεν. Ἀλλὰ τότε ἡ ἀδελφή του ἐπιμένουσα τὸν ἠνάγκασε νὰ τὴν ἀναγνώσῃ. Ἀλλὰ πόσον ἐξεπλάγη ὅταν ἀνέγνω ὅτι αὐτὸς ὁ Ἐλέῳ θεοῦ αὐτοκράτωρ κτλ. ἐπώλει εἰς τὸν δεῖνα ὡς δούλην τὴν γυναῖκά του Εὐδοκίαν διὰ τόσα ὑπέρπυρα!» Ὁ αὐτοκράτωρ ᾐσθάνθη φρικίασιν εἰς ὅλον τὸ σῶμά του, ἔσχισε τὴν αὐθάδη διαταγὴν, καὶ ἔκτοτε ὡς καὶ ἐσυλλάβιζε πᾶν ἔγγραφον τὸ ὁποῖον τῷ παρουσιάζετο, ὑποπτεύων μὴ ὑπ' αὐτὸ ἐκρύπτετό τις σκορπίος κατὰ τοῦ ἔρωτός του πρὸς τὴν αὐτοκρατόρισσαν.

Ἀλλ' ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανίων, ἐνῷ ὁ Θεοδόσιος ἀπήρχετο εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, ἀπαντήσας αὐτῷ ἄνθρωπός τις τοῦ ὄχλου, ἐξ Ἀσίας προερχόμενος, τῷ ἐπρόσφερεν ἓν μῆλον, σπανιωτάτου μεγέθους καὶ κάλλους· ὁ δ' αὐτοκράτωρ, τὸ δῶρον δεχθεὶς εὐμενῶς, εἰς αὐτὸν μὲν ἔδωκε χρυσᾶ ἑκατὸν, τὸ δὲ μῆλον ἔπεμψεν δι' ἑνὸς τῶν ὀπαδῶν του εἰς τὴν Εὐδοκίαν. Τῷ ὄντι δὲ ἦτον καρπὸς σπανιώτατος, καὶ ἡ Εὐδοκία λυπηθεῖσα νὰ τὸν φάγῃ ἀφ' οὗ τὸν ἐθαύμασεν, τὸν ἔπεμψεν ὡς μικρὸν δεῖγμα φιλοφροσύνης εἰς τὸν φίλον καὶ συνεργάτην της, τὸν Παυλῖνον. Οὗτος δὲ, νομίσας τὸ μῆλον ἐξαίσιον, καὶ φρονῶν, καθ' ὅσα ἐγνώριζε τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Βασιλέως, ὅτι ἤθελε τὸν εὐχαριστήσει πολὺ, ἔσπευσε νὰ τῷ πέμψῃ αὐτό.

Ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις τοῦ Θεοδοσίου ὅταν ἔλαβεν ἐκ νέου τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο δῶρον· ἀλλὰ καί τι περισσότερον ἀπὸ ἔκπληξιν. Τόσον ὀλίγον λοιπὸν ἡ Εὐδοκία ἐφρόντιζε περὶ τῶν δώρων του! Τοῦτο ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν. διότι ἦτον ὁπωσοῦν μικρολόγος, καὶ τοῦτο πιθανῶς τῷ ἔλεγον καί τινες τῶν αὐλικῶν του, διότι οἱ αὐλικοὶ ἀγαπῶσι ν' ἀλιεύωσιν εἰς θολὰ ὕδατα καὶ εἰς σκάνδαλα. Ἀπῆλθε λοιπὸν πρὸς τὴν Αὐτοκρατόρισσαν, κρύψας τὸ μῆλον εἰς τὸν κόλπον του, ἐπὶ σκοπῷ νὰ παραπονεθῇ, διότι περιεφρονήθη τὸ δῶρόν του ὑπ' αὐτῆς.

— Σήμερον τὸ πρωὶ σοὶ ἔπεμψα ἓν μῆλον, φιλτάτη, τῇ εἶπε πονηρευόμενος· δὲν ἠξεύρω ἂν τὸ ἔλαβες.

— Ὢ μάλιστα, εἶπεν ἡ Εὐδοκία. Καὶ τί λαμπρὸν μῆλον! Ὅμοιόν του δὲν εἶδα εἰς τὴν ζωήν μου, οὔτε εἰς τοὺς κήπους τῆς Ἀφροδίτης ἢ τῶν Ἀγγέλων εἰς τὴν πατρίδα μου, οὔτε εἰς τὸν καλλίκαρπον Μαραθῶνα.

(1) Σκαρλάτος Βυζάντιος. Κωνσταντινούπολις Α'. Σ. 609.

— Τῷ ὄντι μέγιστον εἶναι, εἶπεν ὁ Αὐτοκράτωρ. Ποῦ τὸ ἔχεις νὰ τὸ μετρήσωμεν;

— Δὲν τὸ ἔχω πλέον . . . τὸ ἔφαγα, ἀπεκρίθη διστάζουσα ἡ Εὐδοκία.

— Ἆ! τῷ ὄντι τὸ ἔφαγες! ἠρώτησε πάλιν ὁ Θεοδόσιος, προσηλῶν εἰς αὐτὴν τὸ βλέμμα.

— Τὸ ἔφαγα, μάλιστα, ἀπεκρίθη μετὰ φωνῆς τόσῳ μᾶλλον διστάζούσης, ὅσῳ θετικώτεροι ἦσαν οἱ λόγοι της. Αἱ δὲ παρειαί της ἐρλογίσθησαν ἐρυθραῖ, διότι, ἅπαξ ὀλισθήσασα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ψεύδους, δὲν ἐτόλμα, δὲν ἤξευρε νὰ ὀπισθοδρομήσῃ. Τὸ ἔφαγα, ἐπανέλαβε, καὶ τί γλυκὺ ἦτον! πόσον ἐξαίρετον εἶχε γεῦσιν! πῶς λυποῦμαι ὅτι δὲν σ' ἐφύλαξα ἓν μέρος νὰ τὸ δοκιμάσῃς.

Ἀλλὰ τοῦ αὐτοκράτορος αἱ ὀφρῦς συνεστάλησαν. Νὰ χαρίσῃ τὸ μῆλόν του, ἀπεδείκνυεν ὁπωσοῦν ἀδιαφορίαν πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ νὰ τὸ ἀρνῆται, καὶ ἐπιμόνως, τοῦτο ἄλλην τῷ ἐνέβαλλε, φοβερὰν ὑποψίαν εἰς τὴν καρδίαν. Καὶ νὰ ἐρυθριᾷ! καὶ νὰ ὑποτραυλίζῃ! Καὶ πρὸς ποῖον ἔπεμψε τὸ μῆλον; Πρὸς τὸν ὡραῖον, πρὸς τὸν εὔχαριν νεανίαν, παρ' ᾧ κατῴκησεν ἅμα ἐλθοῦσα ἐξ Ἀθηνῶν, ὅστις τὴν ἐσύστησεν τόσον ἐνθέρμως, μεθ' οὗ ἤδη διήρχετο τὰς ἡμέρας συνεργαζομένη καὶ συσπουδάζουσα. Ὅλα ταῦτα ἦσαν τεκμήρια φοβερά, ὅλα ταῦτα τρικυμίαν διήγειρον ἐντὸς τῆς καρδίας του. Ἀλλὰ κατέστελλε τὴν ὀργήν του μέχρις οὗ πεισθῇ περὶ τῶν ὑπονοιῶν του.

— Ἀλλά, τῇ εἶπεν, εἶσαι βεβαία ὅτι τὸ ἔφαγες; Μὴ ἀπατᾶσαι, μὴ ἔφαγες ἄλλο κανὲν καὶ ἐλησμόνησες; φοβοῦμαι ὅτι δὲν λέγεις ἀλήθειαν.

— Μὰ τὴν ζωὴν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ ἔφαγα, ἀνέκραξεν ἡ Εὐδοκία, ἔχουσα τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ψεύδους.

— Γυνὴ ἄπιστε καὶ ἐπίορκε! ἀνέκραξεν ὁ Θεοδόσιος, οὗ ὁ θυμὸς τόσῳ βιαιότερος ἐξεῤῥάγη, ὅσῳ μᾶλλον εἶχε καταστείλει αὐτόν, καὶ ὅσῳ εὐκολώτερον ὁ ἀσθενὴς χαρακτήρ του ἐνέδιδεν εἰς τὰ στιγμιαῖα του πάθη. Γυνὴ ἀχάριστε! Εἰς τὴν ζωήν μου ὀμνύεις, εἰς τὴν ζωὴν ἐμοῦ ὅστις ἐκ τοῦ μηδενὸς σὲ ἀνεβίβασε εἰς αὐτοκράτορος θρόνον. Δὲν τὸ ἔφαγες, γυνὴ ἀκόλαστε, ἀλλὰ τὸ ἔπεμψες εἰς τὸν ἀχρεῖον ἐραστήν σου, ὅστις μετὰ σοῦ μὲ προδίδει. Θέλω τὸν ἑνώσει μετὰ σοῦ εἰς τὴν ἀγχόνην καὶ εἰς τὸν τάφον. Δὲν τὸ ἔφαγες, διότι ἰδοὺ αὐτό!

Καὶ λαβὼν τὸ μῆλον ἀπὸ τὸν κόλπον του, τῇ τὸ ἔῤῥιψεν εἰς τὸ πρόσωπον.

Καταβληθεῖσα ὑπὸ τῆς αἰσχύνης ὅτι τοιαύτη ὕβρις τῇ ἐγένετο ἐνώπιον ὅλων τῶν αὐλικῶν, ὅτι τοιαῦται ὑποψίαι κατ' αὐτῆς ἐπροφέρθησαν, ἡ Εὐδοκία. χωρὶς λέξιν νὰ ἐκφωνήσῃ, χωρὶς δάκρυ νὰ χύσῃ, ἔπεσεν ὡς νεκρὰ κατὰ γῆς καὶ ἐλειποθύμησε.

— Σύρατέ την μακρὰν τῶν ὀφθαλμῶν μου, ἀνέκραξεν ὁ Θεοδόσιος· εἰς τὴν φυλακήν! Καὶ ὁ δήμιος νὰ ἑτοιμάσῃ τὴν καταδίκην της.

Ἐκεῖθεν δ' ἐμμανὴς καὶ αἷμα διψῶν, ἐπῆλθε πρὸς τὴν ἀδελφήν του, καὶ κραυγάζων ἐζήτει τὸν θάνατον τῶν ἐνόχων, διότι καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πάθους του ᾐσθάνετο τὴν ἀδυναμίαν του, ὅτι οὐδὲν ἐτόλμα νὰ πράξῃ χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τῆς Πουλχερίας.

Ἡ ἀδελφή του ἐπροσπάθησε νὰ τὸν πραΰνῃ, ἀλλὰ ματαίως· καὶ ὅσῳ μᾶλλον τῷ ἔλεγεν, ὅτι ἐκ τοσούτου μικρᾶς ἀφορμῆς δὲν ἔπρεπε τοιαύτην νὰ συλλάβῃ ἀπαίσιον ὑποψίαν, ἀντὶ νὰ τὸν ἐξημερώσῃ, ἔτι μᾶλλον τὸν ἔβλεπεν ἐξαπτόμενον· διὰ τοῦτο ἐσκέφθη ὅτι τὸ μᾶλλον κατεπεῖγον ἦν νὰ σώσῃ τὰ ἀπειλούμενα θύματα.

Ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ τῷ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ ἔγκλημα τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Παυλῖνον, ἄνδρα τοσαύτην πάντοτε δείξαντα ἀφοσίωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα· ὅτι κἂν πρὶν τὸν θυσιάσῃ ἦτον εὔλογον νὰ τὸν ἀκούσῃ, καὶ νὰ ἐρευνήσῃ τὰς περιστάσεις. Ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ Θεοδόσιος ἤθελε τὸ αἷμά του, καὶ πᾶσης στιγμῆς ἀναβολὴ ἐξῆπτεν αὐτὸν μέχρι λύσσης. Ὥστε ἡ Πουλχερία ἐφάνη ὅτι ἐνέδωκεν, ἀλλ' ἀφ' οὗ δι' ἑνὸς τῶν ὑπηρετῶν του τῷ ἐμήνυσε: Συκοφαντεῖσαι, κινδυνεύεις, σώθητι. Ὁ δὲ Παυλῖνος ἐννόησεν ὅτι, ἂν σπουδαιοτάτη δὲν ἦτον ἡ περίστασις, ἡ Πουλχερία δὲν θὰ τῷ ἐμήνυε τὰ τοιαῦτα, καί, εἰ καὶ ἀγνοῶν περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ὑπήκουσεν ὅμως ἄνευ ἐλαχίστης ἀναβολῆς, ὥστε ὅταν ἦλθεν ὁ σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος δήμιος, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν συλλάβῃ, διότι εἶχε καταφύγει εἰς μίαν τῶν παρακειμένων τῇ οἰκίᾳ του ἐκκλησιῶν, καὶ ἐκάθητο παρὰ τὴν τράπεζαν ὡς εἰς ἄσυλον.

Περὶ δὲ τῆς Εὐδοκίας ἐδίδασκε τὸν ἀδελφόν της ἡ Πουλχερία, ὅτι ὁ θάνατος αὐτῆς θὰ ἦτον στυγερὰ καὶ ἀπαραδειγμάτιστος καταδίκη, ἥτις ἤθελε μολύνει τὸν θρόνον, καὶ προστρίψει εἰς αὐτὸν ἀνεξίτηλον ὄνειδος δι' ὅλης του τῆς ζωῆς.

— Ἄφες την, τῷ ἔλεγε νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, μέχρις οὗ πραϋνθῇ ὁ θυμός σου, μέχρις οὗ, ἠρεμώτερος καὶ ἧττον τεθορυβημένος, νὰ δυνηθῇς νὰ κρίνῃς τὴν διαγωγήν της, καὶ τότε εἰμὲν τὴν εὕρῃς ἀληθῶς ἔνοχον νὰ τὴν τιμωρήσῃς, εἰδὲ ἀθώαν, νὰ τὴν ἀνακαλέσῃς πάλιν ἐντίμως πλησίον σου.

— Ἀδελφή! θέλεις βίαν νὰ μ' ἐπιβάλῃς! ἀνεφώνησεν ὁ Θεοδόσιος ὡς παράφρων. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὅστις διατάττω; Τί; παιδίον μὲ νομίζετε διὰ νὰ μ' ἐπιβάλλετε τὴν θέλησιν, σεῖς; Ἔστω, ὑπάγετε, εἰπέτε τὴν Εὐδοκίαν, ἀμέσως ταύτην τὴν στιγμὴν νὰ φύγῃ, καὶ οὐαὶ εἰς αὐτὴν ἂν ποτὲ πλέον φανῇ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου.

Ἡ Πουλχερία ἀμέσως ἔνευσεν εἰς ἕνα τῶν αὐλικῶν, ὅστις ἐν τῷ ἅμα ἐξῆλθε, καὶ ἀπελθὼν ἐξετέλεσεν ἐν τῷ ἅμα τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος, πρὶν ἐπέλθῃ εἰς αὐτὴν μεταμέλεια.

Ἀλλ' ἡ ἔξαψις αὕτη τοῦ θυμοῦ, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς ἀσθενεῖς χαρακτῆρας, μετ' ὀλίγον ἐκόπασε παρὰ τῷ Θεοδοσίῳ, καὶ αὐτὴν διεδέχθη νάρκωσις, καὶ μελαγχολία σιωπηλή. Τὴν τρίτην ἀπ' ἐκείνης ἡμέραν, ἐνῷ ἐκάθητο μόνος, καὶ ἡ ψυχή του ἦν βεβυθισμένη εἰς θλίψιν, καὶ δάκρυα ἔῤῥεον βραδέως ἐπὶ τῶν παρειῶν του, ἡ θύρα ἠνεώχθη, καὶ αἴφνης εἶδεν εἰσερχόμενον τὸν Παυλῖνον.

— Σὺ ἐμπρός μου! ἔκραξεν ὁ Θεοδόσιος, ἀνατινα-

χθεὶς μετ' ὀργῆς. Δὲν ἐφοβήθης νὰ ἐξέλθῃς τοῦ ἀσύλου σου;—Ἀλλὰ τῷ ὄντι, ἐπρόσθεσε, πίπτων πάλιν ὡς ἀπηυδημένος εἰς τὴν ἕδραν του, ἐνῷ ἐν δάκρυ ἐῤῥεεν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του· τῷ ὄντι, ἐμὲ τίς μὲ φοβεῖται, τίς φροντίζει δι' ἐμὲ ἢ τίς μ' ἀγαπᾷ;

— Αὐτοκράτωρ, φίλτατε Θεοδόσιε, ἀνέκραξεν ὁ Παυλῖνος, ῥιπτόμενος κατὰ γῆς, καὶ ἐναγκαλιζόμενος τὰ γόνατά του. Μὴ τούτους τοὺς λόγους· μὴ ταύτην τὴν ἀδικίαν πρὸς σὲ αὐτὸν καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους σου. Ἂν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ζωῆς μου καὶ μόνης, δεν θα την ὑπερασπιζόμην, δὲν θὰ ἔφευγον εἰς ἄσυλον· εἰς τὰς χεῖράς σου ἦτον. Ἂν ἡ φιλία σου δὲν μοὶ τὴν ἔσωζεν, θὰ ὑπέμενον τὸν θάνατον ἀγογγύσε προέτρεψα νὰ τὴν νυμφευθῇς. Δὲν σοὶ ἀναπολῶ τὴν παιδιόθεν πρὸς σὲ ἀφοσίωσίν μου, δὲν σοὶ λέγω ὅτι ἐδικαιούμην εἰς κρίσιν ὀλιγώτερον κατεσπευσμένην παρὰ σοῦ. Ἀλλὰ σκέφθητι, ἂν ἡ σχέσις μου πρὸς τὴν Εὐδοκίαν ἦν παράνομος καὶ ὑπεύθυνος ὅσον την ὑποπτεύεις, εἰς σὲ ἤθελον πέμψει τὸ δῶρον ὃ ἔλαβον παρὰ τῆς αὐτοκρατορίσσης; Ἂν σὲ πείθουν οἱ λόγοι μου οὗτοι, ὅτι ὁ Παυλῖνος δεν δύναται νὰ ἦναι πρὸς σὲ οἷον σὺ ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὸν ὑπέλαβες, τότε ἀπόσπασε τῆς καρδίας σου τὸν σκώληκα τῆς ζηλοτυπίας, ὅστις φθείρει τὴν εὐτυχίαν, καὶ μόνον ψυχῶν ἀγενῶν εἶναι ἄξιος, καὶ ἀπόδος τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν εἰς τὴν γυναῖκά σου, τὴν

Ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἐν Ἀθήναις.

στως. Ἀλλὰ πρόκειται περὶ τῆς ἡσυχίας σου· πρόκειται περὶ τῆς τιμῆς τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἥτις εἶναι καθαρωτέρα τοῦ ῥόδου, λευκοτέρα τῆς χιόνος τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου. Δὲν ἐγνώρισας, δὲν ἐξετίμησας, Βασιλεῦ, τὸν θησαυρὸν τῆς καρδίας της, καὶ ἔπρεπε τοιαύτη περίστασις νὰ σοὶ τὴν διαβάλῃ; Δὲν ὑπάρχει ἀρετὴ ἥτις, ὅσα φαινόμενα καὶ ἂν μάχωνται κατ' αὐτῆς, μένει πάντοτε ὑπονοιῶν ἀνωτέρα; δὲν εἶναι εὐγενεστέρα ἡ ἐμπιστοσύνη, καὶ τυφλὴ ἂν ᾖ, τῶν ἀδίκων ὑποψιῶν; Ἐνθυμήθητι ποία σχέσις ἀδελφικὴ καὶ ἄδολος μὲ συνέδεσε μετὰ τῆς αὐτοκρατορίσσης· ἐνθυμήθητι, ὅτι, τὴν εὐτυχίαν της καὶ τὴν εὐτυχίαν σου μόνην ἔχων ἐπιθυμίαν, ἐγὼ εὐγενεστέραν τῶν γυναικῶν. Ἂν ὅμως διατηρῇς δυσπιστίαν, ἰδοὺ ἐγὼ ἐκτὸς τοῦ ἀσύλου μου, διάταξε περὶ ἐμοῦ κατὰ τὴν ὀργήν ἢ τὴν δικαιοσύνην σου, καὶ παράπονον δὲν θέλεις ἀκούσει ἀπὸ τὰ χείλη μου.

Ἀλλ' ὁ Θεοδόσιος ἐγερθείς, τὸν ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ τὸν ἐκράτησεν ἐπὶ πολλὰς στιγμὰς σφιγκτὰ εἰς τὸ στῆθός του, χωρὶς λέξιν νὰ δύναται νὰ προφέρῃ.

— Συγγνώμην, φίλτατε, εἶπε τέλος. Εἶσαι μεγαλόψυχος καὶ θέλεις μὲ συγχωρήσει. Πολλάκις πολλὰ μοὶ συγχωρεῖς ἁμαρτήματα, συγχώρησόν μοι καὶ τοῦτο τὸ μέγιστον πάντων. Ἀλλ' ἤμην τόσον δυστυχής! Ἡ ἀγάπη τῆς Εὐδοκίας ἦτον ὁ παράδεισος

δι' ἐμὲ, καὶ ὦ! ἔχε πρὸς ἐμὲ εὐσπλαγχνίαν, παρεφρόνησα ἐπὶ μίαν στιγμὴν καὶ ἠνέωξα τὴν καρδίαν μου εἰς τὴν ὑποψίαν. Σύ μ' ἐκάλεσας πάλιν εἰς τὴν ζωὴν, σύ μοι ἀπέδωκας τὴν εὐδαιμονίαν. Ἀλλὰ φεῦ! θὰ τύχω ἄρα καὶ τῆς συγγνώμης τοῦ ἄλλου μου θύματος!

Καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεμψε τινὰς τῶν πιστοτέρων του αὐλικῶν πρὸς τὴν αὐτοκρατόρισσαν, ὅπως τὴν δυσωπήσωσι, καὶ τὴν ἐπαναφέρωσι μετὰ πάσης τιμῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ἡ Εὐδοκία εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ εἰς τοὺς πρέσβεις ἀπήντησεν, ὅτι εἰς γυναῖκα ἧς ἡ ὑπόληψις προσεβλήθη, ἔστω καὶ ἀδίκως, δὲν πρέπει βασιλικὸς θρόνος, ἀλλὰ τὸ μοναστήριον, καί, πέμψασα πρὸς τὸν βασιλέα λέξεις εἰρήνης καὶ ὑποκλίσεως, ἠρνήθη ὅμως ἐπιμόνως νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ Θεοδόσιος, οὐδέποτε ἄλλην νυμφευθεὶς γυναῖκα, ἐξηκολούθησε νὰ προσφέρηται πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς αὐτοκρατόρισσαν, καὶ τῇ ἔπεμπε δαψιλέστατα δῶρα, ἃ αὐτὴ κατηνάλισκεν, ἡ μὲν ἱστορία διηγεῖται εἰς ἀνοικοδομὴν τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰς ἐπισκεύασιν τῆς Ἀντιοχείας, ἡ δὲ παράδοσις προστίθεται, πιθανὰ λέγουσα, καὶ εἰς ἀνέγερσιν διαφόρων οἰκοδομῶν ἐν τῇ πατρίδι της, ταῖς Ἀθήναις, ἰδίως δὲ *δώδεκα* ἐκκλησιῶν, αὐτῶν ὧν τινὲς σώζονται, καὶ ἔτι πλείους ἀρτίως ἐσώζοντο.

Τα κομψὰ ταῦτα ἐκκλησίδια εἰσὶν ἐντελῶς τοῦ Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, μικρογραφίαι, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἁγίας Σοφίας, ἀποδεικνύοντα πόσον ἡ Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ οὐ μόνον ἐν μεγάλοις εἶναι σοβαρὰ καὶ καταπληκτική, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μικροῖς δύναται νὰ ἦναι χαρίεσσα. Τὸ γενικὸν δ' αὐτῶν σχέδιον συνίσταται εἰς δύω κύτη διασταυρούμενα, καὶ στερεῶς ᾠκοδομημένα διὰ λίθων καὶ πλίνθων ἀμοιβαδὸν, καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς διατομῆς ἔχοντα θόλον ἐπὶ κυλίνδρου ὑψούμενον. Τὰ ἀξιολογώτερα δ' αὐτῶν ἦσαν ἡ Μητρόπολις, ἡ ἁγία Εἰρήνη, ἡ ἐκκλησία τοῦ Νικοδήμου, ἡ τοῦ Σωτῆρος, ἡ τοῦ Ῥαγκαβᾶ, ἡ ἁγία Εἰρήνη, ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἡ τῶν ἁγίων Θεοδώρων, ἡ Καπνικαρέα, δύω ὀπίσω τοῦ στρατῶνος, ἡ τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ἄλλα τινά. Ἀλλὰ τινὰ μὲν ἐξ αὐτῶν κατεῤῥύησαν ὑπὸ παλαιότητος, ἄλλα δὲ κατεῤῥίφθησαν ὑπὸ τοῦ ζήλου τῶν περιοίκων, πρὸς ἀνέγερσιν εὐρυχωροτέρων ἐκκλησιῶν, ἢ διὰ νέων προσοικοδομῶν κατεστράφη τὸ ἁγνὸν κάλλος καὶ ἡ εὐρυθμία των. Οὕτω τῶν ὀπίσω τοῦ στρατῶνος ὡραίων ἐκκλησιδίων, τὸ μὲν κατέπεσε, τὸ δὲ, ὡς καὶ ὁ ἅγ. Γεώργιος, καὶ ἡ ἁγία Εἰρήνη, ὑπεχώρησαν εἰς νέας ἐκκλησίας οἰκοδομήν. Ἡ δ' ἐκκλησία τοῦ Ῥαγκαβᾶ, ἡ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἄλλαι, ἐπισκευασθεῖσαι ὅθεν, ἀπώλεσαν τὸ παλαιὸν σχῆμά των· μόνη δ' ἡ τοῦ Νικοδήμου, ἡ μεγίστη πασῶν, ἀλλ' ἐρείπιον ἄμορφον τέως, ἀπαρτίζεται ἀκριβῶς κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχέδιον μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ κρίσεως, τιμώσης τόν τε ἀρχιτέκτονα αὐτῆς Κ. Βλασόπουλον, καὶ τὸν ἀναδεξάμενον τὴν δαπάνην αὐτῆς ἀρχιμανδρίτην τῆς Ῥωσσικῆς ἐκκλησίας. Μεταξὺ δὲ τῶν μενουσῶν ἡ ὡραιοτάτη καὶ ἐντελεστάτη εἶναι ἡ τῶν ἁγ. Θεοδώρων, ἧς δημοσιεύομεν τὴν εἰκόνα ἐνταῦθα, ἄνευ τοῦ καὶ εἰς αὐτὴν κακοζήλως προστεθέντος κωδονοστασίου. Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι κομψὸν, αἱ ἀναλογίαι της εὐάρεστοι, ὁ σύνδεσμος τῶν μερῶν της ἁρμονικὸς, καὶ ὡραῖος ὁ θόλος της, στηριζόμενος μετὰ πολλῆς χάριτος ἐπὶ ἓξ θυρίδων ἀψιδωτῶν. Καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο λείψανον τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς ἀνεγνωρίσθη ὅτι χρήζει ἐπισκευῶν τινων, καὶ μάλιστα ὅπως γίνῃ ἡ ἐκκλησία χρησιμωτέρα εἰς τὴν ἐνορίαν. Ἀλλ' οἱ ἐπίτροποι αὐτῆς, ἄνδρες φιλόκαλοι, καὶ γνωρίζοντες μετὰ πόσης φειδοῦς πρέπει νὰ ἐγγίζωνται μνημεῖα καὶ ὡραῖα καθ' ἑαυτὰ, καὶ παρελθόντων καιρῶν διηγούμενα ἱστορίαν, ἔχουσι σκοπὸν νὰ ἐπισκευάσωσι χωρὶς νὰ μετασκευάσωσι, καὶ νὰ πράξωσιν ὡς πρὸς τι ἐκκλησίδιον τοῦτο ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ.

Ὑπὸ Κ. Π.

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλάδιον ΝΓ'.)

—o—

Αἱ ἀρεταὶ τοῦ Θεοφίλου εἶναι, νομίζομεν, τόσῳ μᾶλλον ἀξιοθαύμαστοι ὅσῳ μᾶλλον μεμολυσμένη ἦτο ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔζη. Πρὸς ποίαν δὲ ἠθικὴν διαφθορὰν εἶχε νὰ παλαίσῃ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, δῆλον καὶ ἐξ ὅσων μετ' ὀλίγον συνέβησαν ὡς πρὸς τὸν Μανουήλ. Ἡ εὐγενὴς τοῦ Θεοφίλου ψυχὴ δὲν ἤξευρε πῶς ν' ἀποδείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὅστις, μὴ ἀρκούμενος νὰ καθοδηγῇ αὐτὸν διὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ συνέσεώς του, δὲν ἐδίσταζε νὰ ἐκτεθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς μεγαλητέρους κινδύνους. Ὁ Θεόφιλος ἐθεράπευσεν αὐτὸν διὰ τιμῶν καὶ δωρεῶν μεγάλων καὶ δὲν ἔπαυε νὰ τὸν ἀποκαλῇ σωτῆρα καὶ εὐεργέτην. Ἡ τοσοῦτον δικαία ἐκείνη εὔνοια ἠρέθισε τὸν φθόνον τῶν ἄλλων αὐλικῶν, οἵτινες, μὴ ἠξεύροντες πῶς νὰ τὸν ὑποσκελίσωσιν, ἐτόλμησαν νὰ εἴπωσιν, ὅτι ἐπιβουλεύεται τὴν ζωὴν καὶ τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως. ! Τίς; ἐκεῖνος, ὅστις, μὴ φειδόμενος τῆς ἰδίας ζωῆς, ἔσωσε πρὸ μικροῦ τὸν βασιλέα ἀνὰ μέσον μυριάδων ἐχθρῶν, ἐνῷ, ἂν ἔπιπτεν ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ ὁ Θεόφιλος, ἢ ἂν ἠχμαλωτεύετο, ἐπειδὴ υἱὸν ἀκόμη δὲν εἶχε, φυσικώτατον ἦτο νὰ καταλάβῃ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν ὁ Μανουὴλ, καὶ ὡς πλησιέστατος τῆς βασιλίδος Θεοδώρας συγγενὴς, καὶ ὡς ἀνώτατος τοῦ λατρεύοντος αὐτὸν στρατοῦ ἡγεμών. Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ Θεόφιλος ἀπέκρουσε μετ' ἀγανακτήσεως τὴν τοιαύτην συκοφαντίαν· ἀλλ' ἡ κακία κατὰ δυστυχίαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι ἐπιμονωτέρα τῆς ἀρετῆς περὶ τὴν ἐπιδίωξιν τῶν βουλευμάτων αὐτῆς. Ὅθεν ὑπεκίνησαν ἀρχαῖόν τινα τοῦ Μανουὴλ ὑπηρέτην, ἤδη παρὰ τῷ βασιλεῖ οἰνοχοοῦντα, νὰ διαβεβαιώσῃ τὸν ἄνδρα, ὅτι ὁ βασιλεὺς, πεισθεὶς εἰς τὰς διαβολὰς, κακὰ περὶ αὐτοῦ βουλεύεται. Ὁ Μανουὴλ, ὅστις ἐγίνωσκε τὴν

ἀγαθὴν τοῦ Θεοφίλου ψυχὴν, ἐγίνωσκεν ὅμως καὶ τὰ ἀνεξάντλητα τῆς περὶ αὐτὸν ἐπικρατούσης μοχθηρίας καὶ πανουργίας μηχανήματα, ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ δώσῃ τόπον τῇ ὀργῇ, καὶ, διὰ προσωρινῆς ἀποδημίας, νὰ καταστήσῃ ποθητοτέραν μὲν τὴν ἐν τῇ αὐλῇ κάθοδον αὐτοῦ, ἀσφαλεστέραν δὲ τὴν ἐν αὐτῇ μέλλουσαν διατριβήν. Ὅθεν, ἐξελθὼν λάθρα τῆς πόλεως καὶ ἐπιβὰς τῶν δημοσίων ταχυδρομικῶν ὀχημάτων, ἵνα μὴ δὲ καταδιωχθῇ, εκκόπτων τὰς ἰγνύας τῶν ἵππων, τοὺς ὁποίους ἤλλασσεν εἰς πάντα σταθμὸν, ἔφθασε μέχρι τῶν συνόρων τῆς Συρίας. Ἐκεῖθεν δὲ ἀναγγέλλει εἰς τὸν Καλίφην, ὅτι, φεύγων τὴν ὀργὴν τοῦ ἰδίου βασιλέως, προσπίπτει εἰς τὸν μέγαν κυριάρχην τῆς Ἀσίας, ἐὰν μόνον δὲν αναγκασθῇ νὰ μεταβάλῃ πίστιν καὶ νὰ πολεμήσῃ πρὸς τὸν Θεόφιλον. Ὁ Μοτασσὲμ, ὅστις ἐγίνωσκε τὴν ἀνδρείαν τοῦ Μανουὴλ, ἀρκεσθεὶς εἰς τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ ἀντιπάλου τοιοῦτον στρατηγὸν καὶ ἀναλογισάμενος ὁπόσον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ αὐτῷ κατ' ἐχθρῶν ἄλλων, ἔσπευσε ν' ἀποδεχθῇ τοὺς προτεινομένους ὅρους καὶ μετὰ βασιλικῶν τιμῶν ἐδεξιώθη τὸν φυγάδα.

Μετ' ὀλίγον συνέβη εἰς Χορασὰν κατὰ τῶν Ἀράβων ἀποστασία. Ὁ Μανουὴλ προτείνει εἰς τὸν Μοτασσὲμ νὰ ἐπιτραπῇ αὐτῷ ἡ κατατρόπωσις τῶν ἐχθρῶν τούτων, καὶ ἐπὶ τούτῳ, νὰ μὴ δοθῇ εἰς αὐτὸν στρατὸς ἄλλος εἰμὴ μόνοι οἱ παρὰ τοῖς Ἄραψι διατελοῦντες ἕλληνες αἰχμάλωτοι, ὑποσχεθεὶς, ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν θέλει ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν περίστασιν αὐτὴν ἵνα φύγῃ. Ἐπιτυχὼν δὲ τοιουτοτρόπως τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὁμογενῶν καὶ εὐκαιρίαν τοῦ νὰ ἐξακολουθήσωσι γυμναζόμενοι οὗτοι περὶ τὸν πόλεμον καὶ νὰ κατασταθῶσι ποτὲ χρησιμώτεροι εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως καὶ ἐχείρωσε τελευταῖον τοὺς στασιαστὰς ἐκείνους· εἰς ὃ οὐ μικρὸν συνετέλεσε καὶ ἡ κατάπληξις αὐτῶν, διότι εἶδον αἴφνης ἐνώπιόν των ἐχθροὺς, τῶν ὁποίων ἡ ἐνδυμασία καὶ ὁ ὁπλισμὸς, καὶ ἡ γλῶσσα, καὶ ἡ τοῦ στρατοῦ ἐξαλλαγὴ, καὶ ὁ τρόπος τοῦ πολεμεῖν ἦσαν ὅλως αὐτοῖς ἄγνωστα. Δὲν περιωρίσθη δὲ ὁ Μανουὴλ εἰς τὴν κατατρόπωσιν τῶν περὶ τὸν Ὄξον ποταμὸν καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν ἐκείνων στασιαστῶν· ἀλλὰ ἀπήλλαξε τὰς χώρας ἐκείνας καὶ ἀπὸ πολλῶν ἀγρίων θηρίων, τὰ ὁποῖα, ἐμβαλόντα εἰς αὐτὰς ἀπὸ τῶν παρακειμένων ἐρήμων, πλείστην εἶχον ἐπαγάγει ζημίαν.

Ἐν τούτοις ὁ Θεόφιλος ἐθλίβετο διὰ τὴν στέρησιν τοῦ φίλου ἐκείνου, καὶ εὐεργέτου, καὶ συγγενοῦς, καὶ συμβούλου σοφωτάτου. Ὅθεν ἀπεφάσιτε νὰ ἐπιτύχῃ ἐκ παντὸς τρόπου τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ· καὶ συνεννοήθη περὶ τοῦ δυσχεροῦς αὐτοῦ πράγματος μετὰ τοῦ Ἰωάννου Γραμματικοῦ. Ἡ δυσκολία ἦτο πῶς νὰ φθάσῃ ἡ διαμήνυσις τοῦ βασιλέως εἰς τὸν Μανουὴλ, μὴ κινουμένης τῆς ὑπονοίας τῶν Ἀράβων. Ἀνετέθη δὲ τὸ ἔργον εἰς ἐπιτήδειόν τινα μοναχὸν, ὅστις, λαβὼν σχῆμα ἐπαίτου, μεταβαίνοντος, εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ χάριν προσκυνήσεως, διῆλθεν οὕτως ἀπαρατήρητος ἅπασαν τὴν μικρὰν Ἀσίαν, μετέβη εἰς τὴν Συρίαν, καὶ, φθάσας εἰς Βαγδάτιον, ἐπλησίασε τὸν Μανουὴλ, ἐνεχείρησεν αὐτῷ τήν τε χρυσόβουλλον ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ, πρὸς πλείονα τῶν γραφομένων διαβεβαίωσιν, σταυρὸν τὸν ὁποῖον ἐγίνωσκεν ὁ Μανουὴλ φερόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου ὡς ἐγκόλπιον. Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως ἐκείνου, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε εἶχε παύσει τοῦ νὰ θεωρῇ ὡς υἱόν, ἡ ἀνάμνησις τῶν οἰκείων, ἡ συνείδησις τοῦ καθήκοντος, ἐκίνησαν εἰς δάκρυα τὸν Μανουήλ. Ἠσθάνθη, ὅτι καιρὸς ἦτο νὰ καταλίπῃ τὴν ἐπισφαλῆ θέσιν εἰς ἣν εὑρίσκετο· ἡ πρὸς τὸν Θεόφιλον πεποίθησίς του οὐδέποτε εἶχεν ἐκλείψει· ἀλλ' ὁ πόθος τῆς πατρίδος, ὅστις τότε μάλιστα ἀποβαίνει ἰσχυρότερος ὅταν μακρυνθῶμεν ἀπὸ αὐτῆς, ἀνέβλυσεν ἤδη τοσοῦτον σφοδρὸς εἰς τὴν καρδίαν του, ὥστε ἐνόησεν, ὅτι, καὶ ἂν προέκειτο νὰ γίνῃ ποτὲ θῦμα ῥαδιουργίας τινὸς, προτιμότερον ἦτο νὰ ἀποθάνῃ ἀδικούμενος ἐν τῇ οἰκείᾳ ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τιμώμενος. Ὠφεληθεὶς λοιπὸν ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας καὶ πίστεως τοῦ Καλίφου, διεκοίνωσεν ἤδη πρὸς αὐτὸν, ὅτι, ἂν καὶ ἐπιμένῃ μὴ θέλων νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, μαθὼν ὅμως ὅτι οἱ προσωπικοὶ αὐτοῦ ἐχθροὶ, οἱ παρὰ τῷ Θεοφίλῳ αὐτὸν συκοφαντήσαντες, εὑρίσκονται εἰς Καππαδοκίαν, παρακαλεῖ νὰ τῷ ἐπιτραπῇ στρατός τις, ἵνα, διὰ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν, οὐ μόνον τὴν ἰδίαν ἐκδίκησιν κορέσῃ, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐεργέτῃ αὐτοῦ προσφέρῃ ἀξιόλογον ὑπηρεσίαν· καὶ διὰ νὰ καλύψῃ ἔτι μᾶλλον τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ βούλευμα, πλείονα δὲ νὰ παράσχῃ εἰς τὸν Μοτασσὲμ ἀσφάλειαν, προτείνει νὰ ἀνατεθῇ ἡ ἡγεμονία τῆς στρατείας ταύτης, εἰς αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Καλίφου, τὸν νέον Οὐατέκ. Ὁ Μοτασσὲμ, μηδεμίαν λαβὼν ὑπόνοιαν, δέχεται τὰ προτεινόμενα. Ὁ δὲ Μανουὴλ, ἅμα φθάσας εἰς τὰ σύνορα τῆς μικρᾶς Ἀσίας, διαμηνύει λάθρα εἰς τὸν στρατηγὸν Καππαδοκίας περὶ τοῦ ἀληθοῦς αὐτοῦ σκοποῦ, τὸν σημειοῖ τόπον τινὰ ὅπου ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ φθάσῃ μόνος, ἀποχωρισθεὶς τοῦ λοιποῦ στρατοῦ, καὶ παραγγέλλει νὰ τοποθετήσῃ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ἀφανῶς πως στρατιωτικὴν μοῖραν ἱκανὴν νὰ τὸν φρουρήσῃ ἐν ἀνάγκῃ. Τῷόντι, ἅμα πλησιάσας εἰς τὸ ὁρισθὲν μέρος, διατάσσει νὰ κατασκηνώσῃ ὁ στρατὸς, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Καλίφου, ἀναχωρεῖ ὡς ἐπὶ κυνήγιον. Γενόμενος δ' ἐγγὺς τῶν περιμενόντων αὐτὸν ὁμογενῶν, κατησπάσθη τὸν Οὐατὲκ καὶ μετὰ δακρύων, « ἄπιθι, » τὸν εἶπεν, « ἄπιθι τέκνον, πρὸς τὸν πατέρα σου· ἐγὼ δὲ ἀπελεύσομαι πρὸς τὸν ἐμὸν βασιλέα καὶ κύριον. » Διασωθεὶς δ' ἐκεῖθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, οὐ μόνον τὰς προτέρας ἀνέλαβε τιμὰς, ἀλλὰ καὶ μειζόνων ἔτι ἠξιώθη, ἀναγορευθεὶς μάγιστρος καὶ δομέστικος τῶν σχολῶν ἤτοι ἀρχηγὸς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς.

Δὲν ἐκινδύνευσε δὲ ἀπὸ τοῦ φθόνου καὶ τῆς ῥαδιουργίας τῶν αὐλικῶν ὁ Μανουὴλ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεόφοβος, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, καὶ, πρὸ τούτου, ἕτερός τις ἀνὴρ, μνήμης ἄξιος, διότι ἡ περὶ τούτου ἱστορία συνδέεται μὲ τὴν ἀπόπειραν τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου γενομένην πρὸς τὴν τῆς Σικελίας ἀνάκτησιν.

Τῆς νήσου ταύτης τὸ πλεῖστον κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἀπὸ τῶν χρόνων Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ, τοῦ

πατρὸς τοῦ Θεοφίλου. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐκείνου, ἐν ἔτει 827, Εὐφήμιός τις, τουρμάρχης ὢν κατὰ τὴν Σικελίαν, ἀγαπήσας μοναχήν τινα, ἀπήγαγεν αὐτήν. Οἱ δ' ἀδελφοὶ τῆς νέας, ἐλθόντες πρὸς τὸν Μιχαὴλ, διηγήθησαν τὴν συμφορὰν τὴν ὁποίαν ἔπαθον, καὶ ὁ βασιλεὺς διέταξε τὸν στρατηγὸν τῆς νήσου νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ, ἂν ἔχεται ἀληθείας, νὰ ῥινοκοπήσῃ τὸν ἔνοχον, κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ νόμου. Ὁ Εὐφήμιος, μαθὼν τὴν ἐκδοθεῖσαν κατ' αὐτοῦ διαταγὴν παραλαμβάνει τὸ ὑπ' αὐτοῦ τεταγμένον στρατιωτικὸν σῶμα καί τινας ἄλλους τουρμάρχας, οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ ἀκολουθήσωσι τὴν τύχην του, καὶ, καταφυγὼν πρὸς τοὺς ἐν Τύνιδι Ἀγλαβίτας (σελ. 65), ὑπεσχέθη εἰς τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν νὰ τῷ καθυποτάξῃ πᾶσαν τὴν Σικελίαν καὶ νὰ τῷ δώσῃ φόρους πολλοὺς, ἐὰν ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἀναγνωρίσῃ τὸν φυγάδα, βασιλέα Ῥωμαίων καὶ παράσχῃ εἰς αὐτὸν βοήθειάν τινα, πρὸς ἁρπαγὴν τοῦ ἀξιώματος τούτου. Οἱ Ἄραβες ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν, καὶ, παραπέμψαντες τὸν Εὐφήμιον μετὰ πλοίων ἑκατὸν, καὶ μυρίων πεζῶν, καὶ ἑπτακοσίων ἱππέων, καταβάλλουσι τὰ Βυζαντινὰ τῆς νήσου στρατεύματα καὶ κυριεύουσι πολλὰς αὐτῆς πόλεις. Μετ' ὀλίγον δολοφονεῖται ὁ προδότης Εὐφήμιος ἔξωθεν τῶν Συρακουσῶν, ὑπὸ δύο Ἑλλήνων, ἀλλ' οἱ Ἄραβες ἐξακολουθοῦσι τοὺς πρὸς κατάκτησιν τῆς νήσου ἀγῶνας καὶ γίνονται τῷόντι κύριοι μεγάλου αὐτῆς μέρους, ὥστε ἔκτοτε μόναι αἱ Συρακοῦσαι, μετὰ ἀξιολόγου τινὸς περιοχῆς, ἀντεῖχον ἔτι εἰς τοὺς ἀλλοφύλους, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ, ἀπὸ τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης ὁρμώμενοι, δὲν ἔπαυον, ἐπί τε τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ Θεοφίλου, ἀναχαιτίζοντες τὴν ὁρμὴν τῶν Ἀράβων καὶ ἐνίοτε ἀφαιροῦντες ἀπὸ αὐτῶν μέρος τῆς κατακτηθείσης χώρας. Ἐπὶ Μιχαὴλ Β', τοῦ Θεοφίλου, ἡ ἄμυνα ἀπέβη ἀσθενεστέρα, καὶ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ἐν ἔτει 880, διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν Συρακουσῶν, ἀπώλεσαν οἱ Βυζαντινοὶ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν νῆσον.

Ἀλλ' ὁ Θεόφιλος, καίπερ δεινῶς ὑπὸ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἀράβων περισπώμενος, ἐπεχείρησε καὶ τῆς Σικελίας τὴν ἀνάκτησιν, κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἔτος 815, καθ' ὃ συνέβη ὁ προεκτεθεὶς κατὰ τὴν Καππαδοκίαν ἀγών. Ἀνέθεσε δὲ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας εἰς Ἀρμένιόν τινα νέον ὡραῖον τῷ εἴδει, καλούμενον Ἀλέξιον, ἐπικαλούμενον δὲ Μουσελέ. Οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι δὲν περιγράφουσι τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου· φαίνεται ὅμως, ὅτι ἀπέβη λόγου ἄξιον, διότι ὁ Ἀλέξιος Μουσελὲ ἐτιμήθη μεγάλως ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, καὶ ἐκίνησε τὸν φθόνον τῶν αὐλικῶν. Ἀλλ' ὁ Θεόφιλος ἐτιμώρησε τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων τούτων κατὰ τὸν συνήθη αὐτοῦ τρόπον, αὐξάνων δηλαδὴ τὴν πρὸς τὸν ἀδικούμενον εὔνοιαν· ἀνέδειξεν αὐτὸν πατρίκιον, ἀνθύπατον, ἔπειτα δὲ καὶ μάγιστρον. Καὶ οὐδ' εἰς ταῦτα ἠρκέσθη, ἀλλὰ, συζεύξας αὐτὸν μετὰ τῆς νεωτέρας αὐτοῦ θυγατρὸς Μαρίας, ἀνηγόρευσεν αὐτὸν Καίσαρα, καὶ, ἐπειδὴ υἱὸν δὲν εἶχε, παρέσχεν οὕτως αὐτῷ τὴν πιθανότητα τῆς εἰς τὸν θρόνον διαδοχῆς. Ἐντεῦθεν ἐκορυφώθη ἡ ζηλοτυπία τῶν ἄλλων μεγιστάνων, οἵτινες, πάντα λίθον ἤδη κινήσαντες πρὸς ὄλεθρον τοῦ Ἀλεξίου, τοσοῦτον ἐντέχνως κατεσκεύασαν τὴν συκοφαντίαν αὐτῶν καὶ τοσαῦτα διεκωδώνισαν, περὶ τοῦ ὅτι ὁ νέος ἐκεῖνος ἐπιβουλεύεται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοφίλου καὶ ὅτι προσεχῶς πρόκειται τὸ *ἄλφα* νὰ κατακυριεύσῃ τὸ *θῆτα*, ὡς λέγει ἡ ἀνώνυμος χρονογραφία, ὥστε ὁ Θεόφιλος, καίτοι μὴ πειθόμενος, συνέλαβεν ὅλως ὑπὸ οἵας τινάς. Ὅθεν ἐθεώρησε φρόνιμον ν' ἀπομακρύνῃ ἐπί τινα χρόνον τὸν Μουσελὲ, καὶ, διορίσας αὐτὸν στρατηγὸν καὶ δοῦκα τῆς Σικελίας, τὸν ἔπεμψεν αὖθις εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἀνάκτησιν ἢ τοὐλάχιστον νὰ διασώσῃ τὰ ἀνακτηθέντα ἐπ' ἐσχάτων. Ἀλλ' ἡ μοχθηρία τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἀλεξίου τὸν παρηκολούθησε καὶ εἰς ταύτην τὴν ἀποδημίαν, καὶ ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη, δὲν ἔπαυσε νέας χαλκεύουσα συκοφαντίας. Σικελιῶταί τινες παραπεισθέντες ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνήγγειλαν τῷ βασιλεῖ, ὅτι ὁ Ἀλέξιος, ἐπαναλαμβάνων τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Εὐφημίου, συνεννοεῖται λάθρα μετὰ τῶν Σαρακηνῶν ἵνα σφετερισθῇ, τῇ ἐπικουρίᾳ αὐτῶν, τὴν ἀρχήν. Κατὰ δυστυχίαν τοῦ Ἀλεξίου, ἡ σύζυγος αὐτοῦ Μαρία ἀπέθανεν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐγέννησεν υἱὸν, ὀνομασθέντα Μιχαὴλ κατὰ τὸ τοῦ πάππου ὄνομα. Ὁ Θεόφιλος ἀπέδειξε μὲν τὴν ἀγάπην ἣν ἔτρεφε πρὸς τὴν θυγατέρα ἐκείνην, περιαργυρώσας πολυτελῶς τὴν λάρνακα ἐν ᾗ κατετέθη τὸ λείψανον αὐτῆς, καὶ, διὰ λελαξευμένων ἐπ' αὐτῇ ἰάμβων, δοὺς προνόμιον ἀσυλίας τοῖς ἐφ' οἵοις δήποτε ἐγκλήμασιν ἀνθρώποις ἁλοῦσι καὶ προσφυγοῦσιν ἐκεῖ· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου, ἐπειδὴ ἐῤῥάγη οὕτω ὁ συγγενικὸς δεσμὸς, ὅστις συνῆπτεν αὐτὸν μετὰ τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ γέννησις, ἀφαιρέσασα ἐκ μέσου πάσας τὰς περὶ κληρονομίας τοῦ θρόνου ἐλπίδας τοῦ Ἀλεξίου, ὁμοιαλήθεις ἀνεδείκνυε τὰς ἀπιδιδομένας εἰς τοῦτον ἐπιβουλὰς, ὁ Θεόφιλος ἐξώκειλεν εἰς μίαν τῶν ὀλίγων ἀδίκων πράξεων ὅσαι κατεσπίλωσαν τὸ ῥαγδαῖον μὲν καὶ ὀξὺ, ἀλλὰ τοσοῦτον ἄλλως διαυγὲς ῥεῦμα τῆς ζωῆς του. Διότι, πέμψας εἰς Σικελίαν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεόδωρον, τὸν ἐπιλεγόμενον Κρίθινον, προσεκάλεσε τὸν Ἀλέξιον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὑποσχεθεὶς αὐτῷ ἀσυλίαν, καὶ, εἰς ἀπόδειξιν τῶν λόγων, παραδοὺς τῷ ἀπεσταλμένῳ τὸ ἴδιον φυλακτόν. Ἀλλ' ἅμα πιστεύσαντος αὐτοῦ καὶ προσελθόντος, διέταξε νὰ μαστιγωθῇ ὡς ἀντάρτης καὶ νὰ φυλακισθῇ, ἐδήμευσε δὲ τὰ κτήματα αὐτοῦ. Οἱ χρονογράφοι προσθέτουσι καὶ ἄλλο τι δεινότερον· βεβαιοῦσιν ὅτι, ἐπελθόντος μετ' ὀλίγον τοῦ βασιλέως εἰς Βλαχέρνας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὅστις ἐδυσφόρει καὶ ἤσχαλλε διὰ τὴν παράβασιν ἐκείνην τῶν λόγων του, προλαβὼν ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, ἐνδεδυμένος τὴν ἱερατικὴν στολὴν, καὶ ὅτε ὁ Θεόφιλος ἐπλησίασεν εἰς τὴν σωλέαν, ὁ Θεόδωρος ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ « ἔντεινε καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε· ἕνεκεν τίνος, ὦ βασιλεῦ; » ὁ δὲ βασιλεὺς, σεβασθεὶς τὴν παρισταμένην σύγκλητον, ἀπήντησεν, « ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πρᾳότητος καὶ δικαιοσύνης »· ὁ δὲ, « καὶ ποία δικαιοσύνη ἐν σοὶ, ὅτι δοὺς ἐνυπό-

γραφον λόγον Ἀλεξίῳ δι' ἐμοῦ οὐκ ἐφύλαξας τοῦτον;» Ὁ δὲ βασιλεὺς ὀργισθεὶς ἐξήγαγεν αὐτὸν βιαίως τοῦ θυσιαστηρίου καὶ πληγὰς ὄχι ὀλίγας ἐπιθεὶς, ἐξώρισεν. Τὸ διήγημα ὅμως φαίνεται ἀπίθανον ἀπὸ τῶν μετέπειτα ὑπὸ τῶν αὐτῶν χρονογράφων ἱστορουμένων. Διότι λέγουσιν, ὅτι, παραγενομένου μετ' οὐ πολὺ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῦ Ἰωάννου Γραμματικοῦ, ὅστις ἦτο τότε πατριάρχης ἤδη, ἐλέγξαντος αὐτὸ, ὁ Θεόφιλος ἀνεκάλεσεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας τὸν ἀρχιεπίσκοπον μετὰ παρακλήσεως· καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεόδωρος ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ἀνάξιον τῆς ἱερωσύνης δι' ἃ ἔπαθεν, ὁ βασιλεὺς διώρισεν αὐτὸν οἰκονόμον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας· καὶ οὐδ' εἰς τοῦτο ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀλέξιον ἐκβαλὼν τῆς φυλακῆς, ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν περιουσίαν καὶ ἐν τιμῇ εἶχεν. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς, ὅστις ἀπὸ εὐτελοῦς καταστάσεως εἶχε προαχθῆ εἰς τὸ τοῦ Καίσαρος καὶ τὸ τοῦ γαμβροῦ τοῦ αὐτοκράτορος ὕπατον ἀξίωμα, ἔπειτα δὲ ἐρρίφθη εἰς τὰ σκότη τῆς φυλακῆς, ἤδη, ἐπανελθὼν εἰς τὸν κόσμον, ἀηδίασεν αὐτὸν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μὴ δεχθῇ τὴν ἄστατον ἐκείνην εὔνοιαν τῆς τύχης διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοῦ λοιποῦ καὶ πᾶσαν καταδρομήν. Ὅθεν, ἂν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, συναισθανθεὶς τὴν ἀδικίαν τὴν ὁποίαν ἔπραξε, τὸν παρεκάλεσε θερμῶς νὰ μείνῃ εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἠνέωξεν εἰς αὐτὸν ἐκ νέου τὸν θησαυρὸν τῶν χαρίτων του, ὁ Ἀλέξιος ἀνεχώρησεν εἰς τὸ κατὰ τὴν Χρυσόπολιν βασιλικὸν μοναστήριον, τὸ ὁποῖον ἀφώρισεν αὐτῷ ὁ Θεόφιλος, προσθεὶς καὶ δύο ἕτερα, τὸ τοῦ Βυρσέως καὶ τὸ κατὰ τὴν Ἐλαίαν. Βραδύτερον δὲ ἔκτισεν οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ ἴδιον μοναστήριον, ἐν ᾧ κατέλυσε τὸν βίον. Ἄδηλον δὲ εἶναι, ἐὰν υἱὸς αὐτοῦ ἢ συγγενὴς ἦτο ὁ ἄλλος ἐκεῖνος Ἀλέξιος Μουσελὲ, ὅστις, Ἀρμένιος ὢν ἐπίσης τὸ γένος, ἐδοκίμασεν ἀλληλοδιαδόχως, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τὴν λαμπροτέραν ἅμα καὶ πικροτέραν τύχην.—Ἡ εὐλάβεια ἣν ἔδειξεν ὁ Θεόφιλος πρὸς τὸν πατριάρχην καθίστησιν ἀπίθανον τὴν ἀποδιδομένην αὐτῷ ὡς πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεόδωρον ἀγριότητα· ἀλλ' ὁπωσδήποτε, ἡ παρὰ πάντων ὁμολογουμένη μετάνοια διὰ τὴν προσγενομένην εἰς τὸν Ἀλέξιον ἀδικίαν καὶ οἱ ἀγῶνες τοὺς ὁποίους κατέβαλεν ἵνα ἐπανορθώσῃ αὐτὴν μαρτυροῦσιν, ὅτι ἡ εὐγενὴς ἐκείνη ψυχὴ, ἂν καὶ ἐθολοῦτο ἐνίοτε ὑπὸ τῶν νεφῶν τῆς περιστοιχιζούσης αὐτὴν μοχθηρίας, ταχιστα ἀνελάμβανε τὴν φυσικὴν αὐτῆς λαμπρότητα.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Θεόφιλος ἠγωνίζετο εἰς τὰ πέρατα τῆς μικρᾶς Ἀσίας πρὸς τὸν Καλίφην τοῦ Βαγδατίου, ἀντεπάλαιε δὲ πρὸς τοὺς Ἄραβας τῆς Τύνιδος ἐν Σικελίᾳ, ἐφρόντιζε νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ ἀπὸ βορρᾶ τὰ σύνορα τοῦ κράτους, τὰ ὁποῖα ἀδιαλείπτως ἐκινδύνευον ἀπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων καταῤῥακτῶν, ὅσους ἐξέχεεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην ἡ μέση Ἀσία. Οἱ Πετσενέγοι ἢ Πατσινακῖται, ἔθνος βάρβαρον καὶ ἄγνωστον μέχρι τότε, κατοικοῦν δὲ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ῥᾶ (Βόλγα) καὶ Δάϊκος (Ἰαϊκ), πολλαπλασιασθέντες, ἤρχισαν νὰ φαίνωνται εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Tαναΐδος καὶ νὰ ἀπειλῶσι τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, τὸν ὁποῖον κατεῖχον οἱ Χαζάροι, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἄλλοτε ἐξώρμησαν ἄγριοι ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Κασπίας, ἀλλ' ἤδη εἰς εἰρηνικωτέρας ὁπωσοῦν διετέλουν πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς σχέσεις, καὶ ἔπεμψαν τότε πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπικαλούμενοι τὴν ἐπικουρίαν τ.ῦ αὐτοκράτορος κατὰ τοῦ νεωστὶ ἐκείνου ἀνατείλαντος ἐχθροῦ. Ὁ Θεόφιλος ἐνόμισε τόσῳ μᾶλλον ἀναγκαῖον νὰ μὴ κωφεύσῃ εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην, ὅσῳ κατεῖχε καὶ αὐτὸς τὴν πόλιν Χερσῶνα ἐν τῷ Κιμμερίῳ Βοσπόρῳ. Ὅθεν ἔπεμψεν αὐτόθι, μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς, τὸν σπαθαροκανδιδάτον αὐτοῦ Πετρωνᾶν, τὸν ἐπονομαζόμενον Καματερὸν, ὅστις, ἀναπλεύσας τὸν Τάναϊν μέχρι τινὸς, ἔκτισεν αὐτόθι, τῇ συμπράξει καὶ τῶν Χαζάρων, φρούριον ὀχυρὸν, ὀνομασθὲν Σάρκελ, ὅπερ ἐσήμαινεν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν βαρβάρων τούτων Λευκὸν οἴκημα· καὶ αὐτόθι μὲν κατέλιπε φρουρὰν μόνιμον τριακοσίων Χαζάρων, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Χερσῶνα, ἔγραψεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι ἀνάγκη νὰ κατασταθῇ καὶ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, πρότερον ὑπὸ τῶν ἰδίων πολιτῶν διοικουμένην, στρατηγὸς Βυζαντινός· καὶ ὁ Θεόφιλος, ἐγκρίνας τὴν πρότασιν, διώρισεν αὐτὸν τοῦτον τὸν Καματερὸν στρατηγὸν Χερσῶνος, παγιώσας οὕτω πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὴν Βυζαντινὴν ἐξουσίαν.

Κατὰ δὲ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἀράβων ὁ Θεόφιλος, οὐ μόνον ἐκ τοῦ συστάδην, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μάλης ἀγωνιζόμενος, ὑπεκίνησε, μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Μανουὴλ, δεινήν τινα ἐν Περσίᾳ στάσιν· καὶ ἤδη θεωρῶν αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἐμφυλίου τούτου ἀγῶνος περιεσπασμένους, ἐπεχείρησε, τῷ 837, τὴν μεγαλητέραν καὶ εὐτυχεστέραν τῶν στρατειῶν αὐτοῦ. Διότι ἐμβάλλει τότε, μετ' ἀνδρῶν δεκακισμυρίων, ἐντὸς τῆς Συρίας αὐτῆς, κείρων καὶ πορθῶν τὴν χώραν, προελαύνει μέχρι τοῦ Εὐφράτου, κυριεύει καὶ λεηλατεῖ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Κομμαγηνῆς, τὴν πατρίδα τοῦ Λουκιανοῦ, τὰ Σαμόσατα, κείμενα παρὰ τὴν δυτικὴν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, ἔπειτα δὲ πολιορκεῖ τὴν Σωζόπετραν, ἑτέραν τῆς Κομμαγηνῆς πόλιν, ἐν ᾗ εἶχε γεννηθῇ ὁ καλίφης. Ὁ Μοτασσέμ, θεωρῶν κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ μὴ δυνάμενος νὰ δράμῃ εἰς βοήθειάν της, γράφει πρὸς τὸν Θεόφιλον, παρακαλῶν νὰ φεισθῇ πόλεως, ἥτις, καθ' ἑαυτὴν ἄσημος οὖσα, δι' αὐτὸν ἦτο ἱερά. Ὁ Θεόφιλος δὲν ἦτο βεβαίως ἀνεπιτήδειος νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ νὰ σεβασθῇ τὸ αἴσθημα τὸ ὑπαγορεῦσαν εἰς τὸν καλίφην τὴν αἴτησιν ἐκείνην· ἀλλ' ὁ ἀγὼν δὲν ἦτο μεταξὺ δύο ἀνθρώπων, εριζόντων περὶ πολιτικοῦ τινος ἁπλῶς συμφέροντος, μὴ καταθλίβοντος τὰ ἀμοιβαῖα αἰσθήματα τῆς φιλανθρωπίας καὶ εὐπροσηγορίας· δὲν ἦτο οὐδὲ μεταξὺ ἐθνῶν δύο, ἀλλὰ μεταξὺ δύο ἀντιθέτων θρησκευμάτων, μεταξὺ ἀναμνήσεων ὀλεθρίων, καὶ προσδοκιῶν φοβερῶν, καὶ τιμῆς περιυβρισμένης, καὶ ἀπειλουμένης ὑπάρξεως· ἦτο ἐνὶ λόγῳ, ὁ ἀγὼν μεταξὺ αἰσθημάτων ἀσπόνδων καὶ ἀμειλίχων. Τούτου ἕνεκεν, ὁ Θεόφιλος δὲν ἐπήκουσε τῶν δεήσεων τοῦ καλίφου· ἐξεναντίας, ἐπιτηδευόμενος νὰ θλίψῃ πικρότερον τὸν ἀντίπαλον, δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Σωζόπετραν, ἀλλὰ

κατέβαλεν αὐτὴν εἰς ἔδαφος, καὶ ἔσφαξε μὲν τοὺς ἄνδρας, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἐξηνδραπόδισεν. Ἐντεῦθεν δὲ προεχώρησε μέχρι τῆς παρὰ τὸν Τίγριν ποταμὸν Μελιτινῆς, καί, μέγαν ἐπαγαγὼν εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς ὄλεθρον, οὐκ ὀλίγους δε ἀνακομισάμενος αἰχμαλώτους, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν.

Ἀλλὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον εὐτυχὲς γεγονὸς τῶν ἀδιαλείπτων αὐτῶν ἀγώνων· ποικίλα ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ἀτυχήματα κατέθλιψαν τα τελευταῖα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοφίλου ἔτη. ἐπήγαγον τὸν πρόωρον αὐτοῦ θάνατον καὶ νέαν προςήνεγκον ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ ἀρετὴ ἀνδρὸς ἑνὸς δύναται μὲν νὰ παλαίσῃ μέχρι τινὸς πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν διαίρεσιν, πρὸς τὴν διοικητικὴν καὶ οἰκονομικὴν παραλυσίαν, πρὸς τὰ ἀσυνάρτητα συστατικὰ στοιχεῖα, πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἐξαχρείωσιν ἔθνους ὅλου, ἀλλὰ δὲν δύναται ἐπι τέλους νὰ κατισχύσῃ τῆς πυκνῆς ἐκείνης τοσούτων συμφορῶν φάλαγγος.

Ὁ Θεόφιλος, ἐπανερχόμενος ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἐκστρατείας, εἶχε παραγγείλει τὸν Θεόφοβον νὰ ὁδηγήσῃ τα στρατηγούμενα ὑπ' αὐτοῦ Περσικὰ στρατεύματα εἰς τὴν ἐν Παφλαγωνίᾳ Σινώπην, ὅπου διέτριβον συνήθως ἐν καιρῷ πολεμικῆς ἀπραξίας, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ αὐτὸς ἐν τάχει εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἐπίκουροι ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων τὸ πλῆθος εἶχε κατὰ μικρὸν συμποσωθῆ, ὡς προείπομεν, εἰς τρισμυρίους ἄνδρας, ἅμα φθάσαντες εἰς Σινώπην, ἐστασίασαν. Ἆρά γε, διότι καθυστέρει ἡ πληρωμὴ τῶν μισθῶν αὐτῶν; ἢ διότι, ἀκούοντες τοὺς ὁμογενεῖς ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγωνιζομένους, ἑαυτοὺς δὲ θεωροῦντες ἀπ' ἐκείνων κεχωρισμένους καὶ ἀποκεκλεισμένους, ἐνόησαν, ὅτι ὁ Βυζαντινὸς βασιλεὺς οὐδέποτε εἰλικρινῶς ἐμελέτησε τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους, ἀλλὰ ἤθελε μόνον, διὰ προσκαίρων στάσεων, νὰ περισπᾷ τοὺς Ἄραβας, ὡς ἁπλοῦς δὲ μισθοφόρους νὰ μεταχειρίζεται τοὺς καταφυγόντας πρὸς αὐτὸν Πέρσας, καὶ ἀπεφάσισαν ἑπομένως, καταστήσαντες βασιλέα ἴδιον, νὰ ὁρμήσωσιν οἴκοθεν εἰς βοήθειαν τῶν ὁμοφύλων; Ὁπωςδήποτε, τὰ τάγματα ἐκεῖνα ἐστασίασαν καὶ ἀνεκήρυξαν τὸν Θεόφοβον βασιλέα. Ὁ χρηστὸς ἀνὴρ ἀποποιεῖται τὴν τιμὴν ταύτην, ἀναμιμνήσκει εἰς αὐτοὺς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοφίλου, καὶ ὑποδεικνύει τὰς δεινὰς τοῦ τολμήματος συνεπείας. Ἀλλ' αὐτὴ μάλιστα αὕτη ἡ ἀπειλὴ ἐξαγριόνει αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον, φοβηθέντας, ὅτι, στασιάσαντες ἅπαξ, οὐδεμίαν ἔχουσι νὰ ἐλπίσωσι συγγνώμην. Ὅθεν ἐπιμένουσιν εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν, καὶ τότε ὁ Θεόφοβος διαμηνύει εἰς τὸν βασιλέα τὰ ἐν Σινώπῃ γενόμενα, τὸν διαβεβαιοῖ περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ πίστεως, ἀλλὰ συγχρόνως τὸν ἐξηγεῖ, ὅτι ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ παύσῃ τὸ κακὸν, εἶναι τὸ νὰ δοθῇ ἀμνηστεία εἰς τοὺς ἁμαρτήσαντας. Ὁ Θεόφιλος ἐπείσθη, ἐπέτρεψε συγγνώμην διὰ τὰ τελεσθέντα, καὶ ἡ στάσις ἐκείνη διελύθη· ἀλλὰ δύο ἐξ αὐτῆς προέκυψαν δυστυχήματα. Ὁ βασιλεὺς ἐθεώρησεν εὐλόγως ἀναγκαῖον νὰ μὴ διατηρήσῃ τοῦ λοιποῦ ἡνωμένα εἰς σῶμα ἓν τὰ τάγματα ἐκεῖνα, ἀλλὰ διέταξε νὰ διασπαρῶσιν οἱ ἐπίκουροι οὗτοι εἰς τὰ διάφορα θέματα ἤτοι εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, ἀνὰ δισχιλίους εἰς ἑκάστην, καὶ νὰ συγχωνευθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων στρατευμάτων. Ἐκ δε τούτου οἱ Πέρσαι, ἀποβαλόντες τὴν συνείδησιν τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν, καὶ τὸ γενναῖον φρόνημα ὑπὲρ οὗ ἠγωνίζοντο, καὶ τὸν ἴδιον τρόπον τοῦ πολεμεῖν, πολὺ ὀλιγώτερον χρήσιμοι ἀπέβησαν εἰς τοὺς Βυζαντινούς. Ἀφ' ἑτέρου, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοφόβου νέαν ἔλαβον πρόφασιν συκοφαντίας κατ' αὐτοῦ, κατορθώσαντες ἐπὶ τέλους βραδύτερον νὰ καταστρέψωσι τὸν γενναῖον ἐκεῖνον ἄνδρα.

Ταῦτα δὲ πάντα ἦσαν τόσῳ μᾶλλον δεινά, ὅσῳ ὁ καλίφης δὲν ἦτο δυνατον νὰ λησμονήσῃ την κατασκαφὴν τῆς Σωζοπέτρας, ὥστε ὁ πρὸς τοὺς Ἄραβας πόλεμος ἔμελλε να ἀποβῇ μετ' ὀλίγον ὑπέρποτε πεισματώδης. Τῳόντι εἰς αὐτὸ το κατὰ πόδας ἔτος, ὁ Μοτασσέμ, καταβαλὼν τελευταῖον τὴν Περσικὴν στάσιν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν προςγενομένην αὐτῷ ὕβριν μέ τρόπον ὅλως ἀνατολικόν, ἀποδιδων δηλαδὴ τὰ ἴσα εἰς τὸν Θεόφιλον καὶ καταστρέφων τὸ Ἀμόριον, ἐξ οὗ εἷλκε τὸ γενος ὁ του βασιλεως τούτου οἶκος, πόλιν κειμένην εἰς το ανατολικώτατον τῆς Φρυγίας, παρὰ τα σύνορα τῆς Γαλατίας, και οὖσαν τότε τὴν μεγιστην, καὶ πολυανθρωποτάτην, καὶ πλουσιωτάτην τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπὶ δε τουτῳ συνεκρότησε στρατὸν, οἷον, διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν παρασκευήν, οἱ καλίφαι πρὸ καιροῦ δὲν εἶχον συγκροτήσει· διότι συνέκειτο ἐκ 220,000 ἀνδρῶν, ἐν οἷς, ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς Ἄραβας χρονογράφους, ὑπῆρχον 130,000 ἱππεῖς· ἡ στρατολογία ἐξεταθη εἰς τὴν Βαβυλωνίαν, τὴν Φοινίκην, τὴν Κοίλην Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Αἴγυπτον, καί, πρὸς καταρτισμὸν τοῦ πλήθους τούτου, ἐδαπανήθησαν δεκακισμύριαι λίτραι χρυσίου, τὰς ὁποίας ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸ, Γίββων λέγει ἰσοτίμους προς τέσσαρα λιρῶν ἑκατομμύρια. Ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη ἔλαβε χαρακτῆρα ἀληθοῦς σταυροφορίας, διότι ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἑκάστου στρατιώτου επεγράφη ἡ λέξις *Ἀμόριον*· ὁ δὲ ὅλος στρατὸς, εἰς διάφορα διαιρεθεὶς σώματα, καὶ διὰ διαφόρων ἐμβαλὼν παρόδων εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, διετάχθη νὰ συγκεντρωθῇ εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικιας. Διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν χείμαῤῥον αὐτὸν, ὁ Θεόφιλος ἀντεπεξῆλθε μέχρι τοῦ Δορυλαίου, πόλεως τῆς Φρυγίας, τριῶν ἡμερῶν δρόμον ἀπεχούσης ἀπὸ τοῦ Ἀμορίου. Ἐνταῦθα πολλοὶ τὸν συνεβούλευσαν νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, καθὸ ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πολυαριθμοτέρους ὄντας, καὶ νὰ ματαιώσῃ τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ ἐπιχειρήματος αὐτῶν, μετοικίζων τοὺς ἐν Ἀμορίῳ ἀλλαχοῦ καὶ καταλείπων ἔρημον τὴν πόλιν. Ἀλλ' ὁ Θεόφιλος, ὅςτις τί ἐστι δειλία δὲν ἐγνώριζεν, ἐπιβαλὼν σιωπὴν εἰς τὰς ἀγενεῖς ἐκείνας συμβουλὰς, διέταξε νὰ παρασκευασθῇ ἡ πόλις εἰς ἄμυναν, διώρισε φρούραρχον αὐτῆς ἕνα τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν του, τον πατρίκιον Ἀέτιον, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ δύναμιν ἀποχρῶσαν καὶ τοὺς ἀρίστους τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικούς, ἐν οἷς καὶ τὸν γνωστὸν ἤδη εἰς ἡμᾶς Θεόδωρον τὸν Κρατερόν. Ὁ καλίφης ἐντούτοις, συγκεντρώσας τὴν ὅλην αὐτοῦ δύναμιν εἰς Ταρ-

σόν, ἀπεφάσιτε νὰ καταβάλῃ τὸν Θεόφιλον, πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν· καὶ ἀποσπάσας ἐπὶ τούτῳ ἀπὸ τοῦ ὅλου στρατοῦ 50,000 ἀνδρῶν, ἔπεμψεν αὐτοὺς κατὰ τοῦ βασιλέως, λόγῳ μὲν τάξας ὑπὸ τὸν υἱὸν Οὐατὲκ, ἔργῳ δὲ ἡγεμόνα αὐτῶν καταστήσας τὸν Τοῦρκον Ἀψὶν, ὅστις, καλούμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων Γουνδεῆ, ἦτο ὁ ὀνομαστότερος καὶ ἐπιτηδειότερος τῶν Μουσουλμάνων στρατηγῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ εἶχε πρὸ μικροῦ διαπρέψει περὶ τὴν καταστολὴν τῆς Περσικῆς στάσεως. Τὸ πλεῖστον τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ταύτης συνέκειτο ἀπὸ τῶν ὑποτελῶν τότε τῆς Ἀραβίας Ἀρμενίων, ἀλλὰ τὸ κράτιστον αὐτῆς μέρος ἀπετέλουν μύριοι Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν πολυθρύλλητον ἐπ' ἀνδρείᾳ Ἐμίρην τῆς Μελιτηνῆς τεταγμένοι. Ὁ Οὐατὲκ καὶ ὁ Ἀψὶν, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Νύσσαν τῆς Καππαδοκίας καὶ τὴν ἐν Γαλατίᾳ Ἄγκυραν, ἦλθον καὶ ἐστρατοπέδευσαν κατὰ τὸν Δαζημόνα, εἰς αὐτὰς τὰς πύλας τῆς Φρυγίας.

Ὁ βασιλεὺς, πληροφορηθεὶς ὅτι ἐπέρχεται ἐπ' αὐτὸν μοῖρα ἀξιόλογος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, προεχώρησεν ἀμέσως μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως, τῆς ὁποίας τὸ κύριον μέρος ἀπετέλουν ἔτι οἱ μήπω διασπαρέντες Πέρσαι. Πλησιάσας δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, ἀνέβη, μετὰ τῶν επισημοτέρων ἀξιωματικῶν, εἰς λόφον τινὰ, ἵνα ἐπισκοπήσῃ ἐκεῖθεν τοὺς ἐχθροὺς, καὶ, πεισθεὶς ὅτι ἦσαν ἀνώτεροι τὸ πλῆθος, ἐσκέφθη περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ Θεόφοβος προέτεινε πάλιν νὰ ἐπιτεθῶσι διὰ νυκτὸς καὶ εἶχεν ἤδη σύμφωνον τὸν Μανουήλ· ἄλλοι ὅμως ἀντέστησαν εἰς τὴν γνώμην ταύτην καὶ μετὰ τούτων συνετάχθη ὁ βασιλεὺς, ὅστις δὲν ἠγάπα, ὡς εἴπομεν, τὰς νυκτομαχίας. Ὅθεν τὴν ἐπιοῦσαν, ἅμα ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ἀρξαμένης τῆς μάχης, κατ' ἀρχὰς οἱ Βυζαντινοὶ ἠνάγκασαν τὸ πλεῖστον τοῦ Ἀραβικοῦ στρατοῦ νὰ τραπῇ εἰς φυγήν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, ἐπιμείναντες καὶ χρώμενοι τόξοις, τὰ ὁποῖα ἦταν ὡς εἰ ἀκόντια ἰσχυρὰ, τοσαύτην ἐπήγαγον φθορὰν εἰς τοὺς ἀτάκτως ὁπωσοῦν ἐπὶ τὴν καταδίωξιν ὁρμήσαντας ἀντιπάλους, ὥστε οὗτοι, μὴ δυνηθέντες ἐπὶ τέλους ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν φονικὴν ἐκείνην χάλαζαν, ἔκλινον τὰ νῶτα, καταλιπόντες τὸν βασιλέα, μετὰ μόνων τῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἐνέμειναν ἀγωνιζόμενοι καὶ ἤθελον βεβαίως καταστραφῆ ἅπαντες, ἐὰν δὲν ἐπήρχετο νὺξ καὶ συγχρόνως βροχὴ, ἥτις ἐποίησε χαλαρὰς τὰς νευρὰς τῶν Τούρκων καὶ κατέπαυσε τὴν χρῆσιν τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου αὐτῶν ὅπλου. Ὅθεν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκχωρήσωσιν εἰς τὸ στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον εὗρον ἐγκαταλελειμμένον ὑπὸ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἐνταῦθα συνέβη ἕτερον δυστύχημα, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει πόσον ἐπισφαλὴς εἶναι ἡ χρῆσις ξένων στρατευμάτων, ὅσῳ πιστὰ, ὅσῳ γενναῖα καὶ ἂν ὦσιν. Ὁ Μανουὴλ, ἐπισκεπτόμενος τὴν νύκτα ἐκείνην τὰς φυλακὰς, ἤκουσεν ἢ ἐνόμισεν ὅτι ἤκουσε τοὺς Πέρσας βουλευομένους νὰ παραδώσωσι τὸν βασιλέα εἰς τοὺς Ἄραβας καὶ νὰ συνδιαλλαγῶσι μετ' αὐτῶν ἐπὶ τῷ ὅρῳ τούτῳ. Τρέχει λοιπὸν ἔντρομος πρὸς τὸν Θεόφιλον καὶ ἱκετεύει αὐτὸν νὰ φύγῃ ἄνευ ἀναβολῆς, μετὰ λογάδων τινῶν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, ὅστις πολὺ ὀλιγώτερον ἐφείδετο τῆς ἰδίας ζωῆς ἢ τῆς τοῦ ἄλλου στρατοῦ καὶ ἔβλεπεν ὅτι, ἐὰν τὸ λεγόμενον ἦτο ἀληθὲς, ἡ ἀναχώρησίς του ἤθελεν ἐκθέσει εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν, δὲν ἠθέλησε νὰ φύγῃ, εἰπὼν « πῶς ἔσται τοῦ τοσούτου λαοῦ ἡ σωτηρία, ἐμοὶ προσμεινάντων; » Ὁ Μανουὴλ ἐπέμεινε λέγων, « σοὶ μόνον ἔστω, βασιλεῦ, τὸ σώζεσθαι ἐκ θεοῦ· οὗτοι δὲ ταχέως τὰ κατ' αὐτοὺς διοικήσουσιν. » Ὁ Θεόφιλος ὅμως δὲν ἐπείσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς ἰδικούς του καὶ μόλις περὶ ὄρθρον ἀπῆλθεν εἰς Χιλιοκώμον, ὅπου εἶχε διασωθῆ ὁ ἄλλος στρατὸς καὶ ὅπου ἔφθασαν μετ' ὀλίγον ἥ τε βασιλικὴ φρουρὰ καὶ οἱ Πέρσαι. Οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὴν προτεραίαν φυγόντες στρατηγοὶ, ὅτε εἶδον ἐπανερχόμενον τὸν βασιλέα, ἐλθόντες εἰς προϋπάντησίν του, ἀνέκραξαν ὅτι εἶναι ἀνάξιοι τοῦ ζῆν, ἀφοῦ κατέλιπον τὸν ἡγεμόνα ἐν τοιούτῳ κινδύνῳ, καὶ, γυμνώσαντες τὰ ξίφη, κατέθεσαν αὐτὰ εἰς τοὺς πόδας του. Ὁ Θεόφιλος τοὺς παρεμύθησαν, εἰπὼν « εἰ ἐγὼ σέσωμαι ἐκ θεοῦ, σωθήσεσθε καὶ ὑμεῖς ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν. » Ἀλλ' ἦτο πρόδηλον, ὅτι στρατὸς, συγκείμενος ἀπὸ στοιχείων ἑτερογενῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων τοσαύτη ὑπῆρχεν ἀφορμὴ δυσπιστίας ἢ τοὐλάχιστον δυσμενείας· ἔτι δὲ, ἀναγκασθεὶς νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς ἐλαχίστην μοῖραν τῆς πολυαρίθμου ἐχθρικῆς δυνάμεως, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ κυρίου σκοποῦ της, ἤτοι ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀμορίου πολιορκίας.

Τῳόντι, ὁ καλίφης, ἅμα μαθὼν τὸ κατόρθωμα τοῦ υἱοῦ παραγγέλλει αὐτὸν νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸ Ἀμόριον, πρὸς ὃ ἐπορεύθη ἤδη καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ κυρίου στρατοῦ. Ἀμφότεροι δὲ φθάσαντες ἐκεῖ ἐν ἀρχῇ Αὐγούστου τοῦ 838 ἔτους, περιεχαρακώθησαν καὶ ἤρχισαν τὴν πολιορκίαν. Ἡ ἀμηχανία τοῦ Θεοφίλου ἦτο δεινοτάτη· ἔβλεπε τὸν τόπον τῆς γεννήσεως τῶν πατέρων του κινδυνεύοντα· ἔβλεπεν ἑαυτὸν ἀδυνατοῦντα πλέον νὰ δώσῃ αὐτῷ χεῖρα βοηθείας· καὶ, τὸ δεινότερον, ᾐσθάνετο, ὅτι αὐτὸς, διὰ τῆς κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἐπιμονῆς του περὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Σωζοπέτρας, προεκάλεσε τὴν ἀπειλουμένην συμφοράν. Ὦ! τῆς παραδόξου τῶν ἡγεμόνων τύχης! Ἂν ἐν αὐτοῖς συγκεφαλαιοῦται ἡ τιμὴ ἡ ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων ἔθνους ὅλου προσγινομένη, ἐν αὐτοῖς ἀποκορυφοῦται καὶ τὸ ὄνειδος τὸ ἀπὸ τῶν ἀτυχημάτων τοῦ ὅλου ἔθνους προερχόμενον· ἂν ἡ εὐφροσύνη τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται ἕνεκα τῆς κοινῆς εὐπραγίας ἔχῃ πρὸς τὴν εὐφροσύνην ἑνὸς ἑκάστου τῶν κατ' ἰδίαν πολιτῶν, ὃν λόγον ἡ ἡδονὴ τοῦ ἀριστουργήσαντος ἀρχιτέκτονος πρὸς τὴν ἡδονὴν τῶν μυρίων ἐργατῶν, ὅσοι, διὰ τῆς ἀφανοῦς αὐτῶν ὑπουργίας, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ λαμπροῦ οἰκοδομήματος, τὸν αὐτὸν λόγον ἔχει καὶ ἡ θλῖψις, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἕνεκα τῆς κοινῆς δυσπραγίας θλῖψιν ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἰδίᾳ πολιτῶν. Τὸ δὲ φοβερώτερον, ὁ κατ' ἰδίαν ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀποβλέψῃ ἀγέρωχος πρὸς τὴν δυσμενῆ τύχην καὶ ἀτάραχος νὰ ὑποστῇ τὰς πληγὰς αὐτῆς, διότι ἐπὶ τέλους δὲν ἔχει νὰ θυσιάσῃ εἰμὴ ἑαυτὸν, περὶ οὗ εἰς οὐδένα ὀφείλει λόγον. Ὁ ἄρχων δὲν δύναται, διότι

ἀπὸ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία μυριάδων ἀνθρώπων. Ὁ ἄρχων ὀφείλει νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιον τῆς τύχης, νὰ καθικετεύσῃ αὐτὴν, νὰ ἐξευμενίσῃ αὐτὴν, διότι αὐτὸς πολλάκις μόνος προεκάλεσε τὴν ὀργήν της, καὶ πολλάκις αὐτὸς μόνος δύναται νὰ κάμψῃ τὴν ὀργὴν ταύτην. Ὁποῖαι ἐριννύες ἀγανακτήσεως καὶ αἰσχύνης σπαράττουσι τὰς ψυχὰς, τὰς εἰς τοιαύτας περιπετείας περιελθούσας! Ὁποία ἐναγώνιος μεταξὺ τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀτομικῆς ἀξιοπρεπείας πάλη! ὁποίαν δὲ φθορὰν δεν πρέπει νὰ ἐπιφέρῃ ἀγωνία τοιαύτη εἰς τὰς κατατρυχομένας ὑπ' αὐτῆς ἐκείνας καρδίας! — Ὁ Θεόφιλος, ὑποχωρήσας μέχρι Δορυλαίου μετὰ τῶν εὐαρίθμων, τῶν νενικημένων, τῶν ἐκλελυμένων αὐτοῦ ταγμάτων, ἐνόησεν, ὅτι ἄλλος τρόπος τοῦ νὰ σώσῃ τὸ Ἀμόριον δεν τὸν μένει, εἰμὴ αἱ διαπραγματεύσεις· καὶ αὐτὸς ὁ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος τοσοῦτον ἐπιμόνως ἀποκρούσας τὰς αἰτήσεις τοῦ Μοτασσὲμ, ἔπεμψεν ἤδη πρὸς τὸν καλίφην πρέσβεις, καὶ δῶρα, καὶ αἰτήσεις περὶ διαλύσεως της πολιορκίας. Ἀλλ' ὁ καλίφης ἐνεθυμεῖτο τὴν ὕβριν, εἶχεν ὀμόσει ἐκδίκησιν, καὶ, ἀφοῦ ἐμυκτήρισε, διεκωμώδησεν, ἐξουθένησε τὸν Θεόφιλον ἐνώπιον τῶν πρέσβεών του, ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως, ἐκράτησε τοὺς ἀποσταλέντας εἰς τὸ στρατόπεδον, διὰ νὰ γίνωσιν αὐτόπται καὶ μάρτυρες τῶν γινομένων.

Ἡ πολιορκία ἐν τούτοις ἀπέβη ὑπέρ ποτε ὀξυτέρα. Ὁ Ἀραβικὸς στρατὸς ὑποδιῃρέθη εἰς διάφορα σώματα, τὰ ὁποῖα, ἐξ ὑπαμοιβῆς ἀκαταπαύστως ἐπιτιθέμενα, ἔπρεπεν ἐπὶ τέλους νὰ δαμάσωσι τὰς δυνάμεις τοῦ εὐαρίθμου φρουρᾶς. Ἀλλ' ὁ Ἀέτιος ἦτο γενναῖος καὶ ἐπιτήδειος· ὁ στρατὸς ἐκ λογάδων ἀνδρῶν συγκείμενος καὶ ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν· ὁ ἀγὼν, περὶ τῶν ὅλων· τὸ φρούριον ὀχυρὸν, φοβερὸν δὲ τὸ Ἑλληνικὸν πῦρ καὶ ἡ πολιορκητικὴ τῶν Ἀράβων τέχνη ὄχι μεγάλη. Ἡ πολιορκία αὕτη διήρκει ἤδη ἐπὶ ματαίῳ πεντήκοντα ἡμέρας· ἑβδομήκοντα χιλιάδες ἐχθρῶν εἶχον πέσει πρὸ τῶν ἀκλονήτων ἐκείνων ἐπάλξεων· ἡ ἀθυμία τοῦ στρατοῦ, ὁ ἐπερχόμενος χειμὼν, καθίστων τὴν ὑποχώρησιν ἀπαραίτητον· ἡ τύχη, ἡ τιμωρήσασα τὸν Θεόφιλον διὰ τὴν ἀγέρωχον αὐτοῦ ὑπ ρ ψίαν, ἐφαίνετο θέλουσα νὰ τηρήσῃ ἴσην τὴν στάθμην καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὸν Μοτασσὲμ διὰ τὴν οὐδὲν ἧττον αὐθάδη αὐτοῦ προπέτειαν, ὅτε ἡ αἰσχρὰ προδοσία ἑνὸς ἀνθρώπου μετέβαλεν αὖθις καὶ ὁριστικῶς τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων. Εἷς τῶν κατοίκων, Βοϊδίτζης καλούμενος, λαβὼν δυσαρέσκειάν τινα ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, διεμήνυσεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, διὰ γράμματος προσαρτηθέντος ὑπ' αὐτοῦ εἰς βέλος, ὅτι εὐχερῶς δύνανται νὰ γίνωσι κύριοι τῆς πόλεως, ἐὰν ἐπέλθωσιν εἴς τινας ἀσθενεστέρους τῶν λοιπῶν πύργους τοῦ τείχους, διακρινομένους τῶν ἄλλων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἄνωθεν μὲν αὐτῶν ἐφίσταται βοΐδιον λίθινον, ἔξωθεν δὲ λέων ἐκ μαρμάρου. ὑπέσχετο δὲ νὰ παρευρεθῇ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, ἵνα εὐκολύνῃ τὴν εἴσοδον τῶν ἐχθρῶν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο κατὰ τὴν ἀμέσως ἑπομένην νύκτα. Οἱ Σαρακηνοὶ, εἰσαχθέντες εἰς τὸ φρούριον διὰ τῆς προδοσίας ταύτης, ἐπήγαγον, ἐν τῇ πρώτῃ τῆς μανίας αὐτῶν παραφορᾷ, σφαγὴν φοβερὰν, καὶ ποταμοὶ ἀληθεῖς αἱμάτων κατέκλυσαν τὴν δυστυχῆ πόλιν, ὅτε ὁ Μοτασσὲμ, θέλων νὰ διατηρήσῃ καὶ ζωντανά τινα μνημεῖα τοῦ κατορθώματος καὶ τῆς ἐκδικήσεως αὐτοῦ, διέταξε νὰ φεισθῶσι τῶν λοιπῶν κατοίκων καὶ ν' απαγάγωσιν αὐτοὺς αἰχμαλώτους. Ἀλλὰ συγχρόνως διέταξε νὰ ἐξάλωσι πῦρ εἰς ἅπαντα τὰ κτίρια, καὶ εἰς σωρὸν ἐρειπίων μετέβαλε τὴν πόλιν ἐκείνην, ἥτις πρὸ μικροῦ ἦτο ἡ ἀκμαιοτέρα τῆς ὅλης μικρᾶς Ἀσίας. Οὕτω δὲ συμπληρωθέντος τοῦ ἀπαισίου αὐτοῦ ὅρκου, καὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ἐπιγεγραμμένης ἀπειλῆς μὴ ψευσθείσης, παρήγγειλε νὰ περιαγάγωσι τοὺς πρέσβεις τοῦ Θεοφίλου ἐπὶ τοῦ ἐλεεινοῦ αὐτοῦ νεκροταφείου, ἵνα ἴδωσιν αὐτοῖς ὄμμασι τὴν γενομένην καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν· καὶ ἔπειτα, καλέσας αὐτοὺς ἐνώπιόν του, τοὺς παρήγγειλε νὰ ὑπάγωσι νὰ εἴπωσιν εἰς τὸν κύριόν των, ὅτι θεωρεῖ ἐξωφλημένον τὸ χρέος τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει πρὸς αὐτὸν δι' ὅσα οὗτος ἔπραξεν εἰς τὴν Σωζόπετραν.

Ἀλλὰ ἔμελλε ὁ μὲν ἄγριος νικητὴς νὰ κινδυνεύσῃ μετ' ὀλίγον, ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ τοῦ θριάμβου του, τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ νὰ διδαχθῇ (ἐὰν ὁ ἄνθρωπος διδάσκεται τοῦτο) ὁπόσον ἡ μεγίστη εὐπραγία συνορεύει μὲ τὴν μεγίστην συμφορὰν, ὁ δὲ Θεόφιλος νὰ λάβῃ ἐσχάτην τινὰ, ἀλλ' ἐπίβουλον παραμυθίας ἀκτῖνα, ἥτις, ὑπέρ ποτε λαμπροτέραν ἀναδείξασα τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν τοὺς ὁποίους ἀπώλεσε, βαρυτέραν ἔτι κατέστησε τὴν ἤδη τοσοῦτον βαρεῖαν θλίψιν του. Τριάκοντα χιλιάδες αἰχμαλώτων, ἐν οἷς ἦτο ὁ στρατηγὸς Ἀέτιος καὶ ὁ Θεόδωρος Κρατερὸς, παρέπεμπον τὸν νικηφόρον Καλίφην, ἐπανερχόμενον εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, τὸ Βαγδάτιον. Ὁ Μωαμεθανικὸς στρατὸς διήρχετο μακρὰν, καὶ βαθεῖαν, καὶ αὐχμηράν τινα κοιλάδα, καὶ ὑπὸ δίψης ἀφορήτου εἰς ἐσχάτην περιέστη ἀμηχανίαν καὶ ἔκλυσιν· οἱ δέσμιοι αἰχμάλωτοι ἐβασανίζοντο βεβαίως ἀπὸ τοῦ αὐχμοῦ ἐκείνου τοὐλάχιστον ἐπίσης ὅσον καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς φύλακες· ἀλλ' ἔβραζεν ἐν αὐτοῖς δίψα ἰσχυροτέρα τῆς φυσικῆς ἐκείνης, ἡ δίψα τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὑπὸ ταύτης μὲν παροτρυνόμενοι, ἐνθαῤῥυνόμενοι δὲ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας τῶν ἐχθρῶν, θραύουσι τὰ δεσμὰ αὐτῶν, ἁρπάζουσι τὰ ὅπλα ἀπὸ τὰς κεχαυνωμένας τῶν Σαρακηνῶν χεῖρας, φονεύουσι μέγα αὐτῶν πλῆθος καὶ ἤθελον ἐπιτύχει τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐὰν ὑπῆρχεν ἀναλογία τις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἀπειραρίθμων ἀντιπάλων. Αἱ πυκναὶ ὅμως τοῦ Μωαμεθανικοῦ ἱππικοῦ φάλαγγες, θεωροῦσαι τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ πᾶσαν καταβαλοῦσαι σπουδὴν, κατώρθωσαν τελευταῖον νὰ περιζώσωσι, καὶ, εἰς ἀληθῆ ἀγχόνην σπαθῶν καὶ βελῶν συμπιέσαντες τοὺς ἀπηλπισμένους ἐκείνους ἀνθρώπους, νὰ ἀφοπλίσωσιν αὐτούς. Οἱ ῥωμαλεώτεροι καὶ τολμηρότεροι ἐκ τῶν ἀδαμάστων τούτων αἰχμαλώτων, εἰς ἓξ χιλιάδας συμποσούμενοι, ἐκαρατομήθησαν παραυτίκα· οἱ δὲ λοιποὶ ἐδεσμεύθησαν αὖθις.

Ὁ Θεόφιλος ἐν τούτοις ἠγωνία οὐχὶ τόσον διὰ τὴν τετελεσμένην ἤδη συμφορὰν τοῦ Ἀμορίου, ὅσον διὰ τὴν παρατεινομένην βάσανον τοσούτων γενναίων ἀνδρῶν· καὶ, ἐλπίζων, ὅτι ὁ καλίφης, κορέσας τὴν ἐκδί-

κτισίν του, θέλει φανῆ ὀλιγώτερον ἀμείλιχος, νέους ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν πρέσβεις, προτείνοντας τὴν ἐπὶ ὑπερόγκοις λύτροις καὶ ἐπὶ τῇ ἀποδόσει ὅλων τῶν Ἀράβων αἰχμαλώτων, ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἀετίου καὶ τῶν συντρόφων του. Ἀλλ' ὁ Μοτασσὲμ εἶχεν ἀληθῶς ἀποθηριωθῆ ὑπὸ τῆς εὐτυχίας του· περιύβρισε καὶ ἐνέπαιξε τοὺς πρέσβεις· ἀπήτησεν, ἐκτὸς τῶν Μωαμεθανῶν, τῶν εἰς χεῖρας τοῦ Θεοφίλου περιπεσόντων, νὰ τὸν παραδοθῇ καὶ ἡ καρδία τοῦ Πέρσου Ναζὰρ, ὅστις, διατελέσας εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς τελευταίας στάσεως, εἶχε καταφύγει εἰς τὸν βασιλέα ἐκεῖνον· ἀπήτησε νὰ τὸν παραδοθῇ ὁ Μανουὴλ, τοῦ ὁποίου δὲν ἠδύνατο νὰ χωνεύσῃ τὸν φενακισμόν· καὶ ἐνόει μὲν, ὅτι ὁ ἀντίπαλός του δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθῇ ἀξιώσεις τοιαύτας χωρὶς νὰ ἀτιμάσῃ ἑαυτὸν, ἀλλὰ, ὡς ἂν εἰ φοβούμενος νὰ ἀνοίξῃ εἰς τας ἐλπίδας του καὶ αὐτὴν τὴν πύλην τῆς ἀτιμίας, ἀποπέμπων τοὺς ἀπεσταλμένους, τοὺς εἶπεν, ὅτι τὰ χρήματα εἶναι ὀλίγα. «Τί ἔγιναν, ἐπρόσθεσεν, οἱ θησαυροὶ ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων τοσοῦτον λαμπρὸν δεῖγμα μᾶς ἔδωκεν ἡ ἄσωτος τοῦ Ἰωάννου Γραμματικοῦ σας πρεσβεία; Ὁ βασιλεύς σας διὰ νὰ ἀναλάβῃ τοσούτους γενναίους αὐτοῦ ὑπηκόους, μὲ προτείνει χρήματα ὀλιγώτερα τῶν ὅσα ἄλλοτε κατεσπατάλευσε, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν κενοδοξίαν του! Ἂς μάθῃ, ὅτι, καὶ ἂν ἤθελε μὲ στείλει δι' ἕνα ἕκαστον τῶν αἰχμαλώτων ὅσα λύτρα δι' ὅλους ὁμοῦ προῃρέθη νὰ καταβάλῃ, πάλιν δὲν ἤθελον δεχθῆ νὰ τοὺς ἀπελευθερώσω.

Ἡ ἐν Δαζημόνι ἧττα, ἡ κατασκαφὴ τοῦ Ἀμορίου, ἡ σφαγὴ τῶν ἑξακισχιλίων γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν, ἡ καιρίως τρωθεῖσα φιλοτιμία, ἡ συναίσθησις τοῦ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν τοῦ νὰ πραχθῇ τι πρὸς ἐπανόρθωσιν αὐτῆς, ὅλαι αἱ συμφοραὶ αὐταὶ διὰ τὰς ὁποίας οἱ ὑπήκοοι τοῦ Θεοφίλου, οἱ ἄλλοτε αὐτὸν τοσάκις νικηφόρον χαιρετίσαντες, ἀπέδωκαν ἤδη εἰς αὐτὸν τὸ ἀείποτε θλιβερὸν, ἀλλ' εἰς ἡγεμόνα μάλιστα πικρότατον ἐπώνυμον τοῦ *δυστυχοῦς*, αἱ ῥᾳδιουργίαι τῶν εἰκονολατρῶν, περὶ ὧν θέλομεν μετ' ὀλίγον ὁμιλήσει, καὶ οἵτινες δὲν ἐσυστέλλοντο νὰ ἀποδίδωσι τὰ ἀτυχήματα ἐκεῖνα εἰς τὴν θείαν δίκην, ὅλα ταῦτα εἶχον ἤδη κατασπαράξει τὴν εὐγενῆ ἐκείνην ψυχήν· ἀλλ' ἡ ἰδέα τῶν βασάνων ὅσας ἔπασχον οἱ συναγωνισταὶ αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς σάρκα τῆς σαρκός του καὶ ὡς αἷμα τοῦ αἵματος, καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ, ἐπήγαγον εἰς τὴν τοσοῦτον σπαραχθεῖσαν καρδίαν του, πληγὴν τελευταίαν, ἥτις, ἐπὶ τριετίαν βοσκήσασα, εἰς πρόωρον κατεβίβασεν αὐτὴν τάφον. Μετὰ τὴν πρώτην ἀγγελίαν τῆς ἀποτυχίας τῶν διαπραγματεύσεών του διῆλθε πολλὰς ἡμέρας μονήρης καὶ ἄσιτος· ἡ φωνὴ συζύγου περιπαθῶς ἀγαπωμένης, αἱ περιποιήσεις θυγατέρων λατρευομένων δὲν ἴσχυον νὰ συγκινήσωσι πλέον τὰ ἀμαυρωθέντα αὐτοῦ αἰσθήματα· ὀδυνηρὰ φλόγωσις κατεπυρπόλησε μετ' οὐ πολὺ τὰ ἐντόσθιά του καὶ τὸ διὰ χιόνος κατεψυγμένον ὕδωρ, ἐν ᾧ καὶ μόνῳ εὕρισκε παραμυθίαν τινὰ, ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον τὸ κακόν. (Ἀκολουθεῖ).

Περσίδες Βαϋαδέραι ἤτοι Ὀρχήστριαι.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει παντοῦ καὶ πάντοτε τὰς αὐτὰς ἀνάγκας καὶ τὰς αὐτὰς ἡδονάς. Ὁ τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος πολιτισμὸς τροπολογεῖ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους καθ' οὓς ἐκπληροῦνται αἱ ἀνάγκαι καὶ εὐχαριστοῦνται αἱ ἡδοναὶ αὗται, ἀλλὰ παντοῦ καὶ πάντοτε αἱ ἐσωτερικαὶ αὐτῶν ἀφορμαὶ εἶναι αἱ αὐταὶ, τὰ ἐσωτερικὰ ἐλατήρια ὁμοιόμορφα. Παρατηρήσατε λ. χ. τοὺς Ἀσιανοὺς τοὺς καθημένους κύκλῳ τῆς εἰκονιζομένης ἐνταῦθα Βαϋαδέρας καὶ θαυμάζοντας τὴν σκανδαλώδη ὁπωσοῦν χάριν τῶν κινημάτων της. «Κατὰ τί διαφέρουσιν οὗτοι ἀπὸ τῶν Παρισινῶν, οἵτινες, κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν, τρέχουσιν εἰς τὴν μεγάλην ὄπεραν, πολὺ μᾶλλον διὰ νὰ εὐφράνωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς αἰσθήσεις αὐτῶν διὰ τῶν χειρονομιῶν καὶ ποδονομιῶν περιφήμου τινὸς ὀρχηστρίας, ὑπὸ ἑξήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα ἄλλων ὑποδεεστέρων δορυφορουμένης, ἢ διὰ νὰ τέρψωσι τὴν ἀκοὴν διὰ τῶν οὐρανίων μελῳδημάτων τοῦ Μεϋερβέρου καὶ τοῦ Δονιζέτου; Ἀμφότεροι οἱ τοσοῦτον κατὰ τὰ ἄλλα διάφοροι οὗτοι λαοὶ καὶ πολιτισμοὶ κινοῦνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης τὴν ὁποίαν ἁπανταχοῦ ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται, τοῦ νὰ ἀποτρέψῃ ἐπί τινας στιγμὰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῶν μεριμνῶν τοῦ βίου καὶ ν' ἀποβλέψῃ εἰς ἀντικείμενα ἱλαρώτερα· ἀμφότεροι τὴν αὐτὴν εὐχαριστοῦσιν ἡδονὴν, ἣν ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἀπὸ τῶν καλῶν σχημάτων, τὰ ὁποῖα, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, καὶ ἐν τῇ δύσει, καὶ ἐν τῇ ἀνατολῇ, δὲν παράγουσι βεβαίως τὰς πλατωνικωτέρας τῶν συγκινήσεων.

Ὁμολογοῦμεν, ὅτι, ὅσῳ παχυλώτερος εἶναι ὁ πολιτισμὸς, τόσῳ παχυλώτεροι εἶναι καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τῶν διαχύσεων τούτων τύποι. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ὁ χορὸς ἐκεῖνος ἀπολήγει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀληθῆ ὄργια. Αἱ Βαϋαδέραι, αἵτινες χορεύουσι πάντοτε ἀνὰ μία, γυμνήποδες, ὑπὸ τοῦ ᾄσματος ἢ καὶ ἄλλων ὀργάνων συνοδευόμεναι, ἔχουσιν ἄμεσον μετὰ τῶν θεατῶν σχέσιν, καὶ ἀναμιγνύουσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς τέχνης των μὲ τὸν ἀπροσδοκητότερον τρόπον. Ἀναπηδῶσι λ. χ. διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὤμους ἀνθρώπου, παντάπασι μὴ περιμένοντος τοιοῦτόν τι, καὶ ἵστανται ἐπ' αὐτοῦ ὄρθιαι, ἐξακολουθοῦσαι τὸ ᾆσμά των καὶ καγχάζουσαι διὰ τὴν ἀπορίαν ἢ τὸν τρόμον αὐτοῦ· ἢ προσφέρουσιν εἰς ἄλλον ποτήριον οἴνου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τεθειμένου· ἢ σφενδονίζουσιν εἰς ἄλλον ἄνθος, καὶ εἰς ἄλλον ἔλεγχόν τινα, καὶ εἰς ἄλλον μειδίαμα. Ὑπάρχουσι δὲ εἴδη χορῶν ἔτι δεινότερα. Ἡ ἐν τῇ εἰκόνι παριστανομένη Βαϋαδέρα προσεγγίζει ἤδη πολὺ, κατὰ τὸν ἱματισμὸν, εἰς τὴν κατάστασιν τῆς προμήτορος ἡμῶν Εὔας· ἀλλὰ πρό τινων ἐτῶν, οἱ κάτοικοι τοῦ Τεχερὰν, καταλιπόντες πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν καὶ πάντα δεύτερα θεωρήσαντες, ἐτράπησαν ἐπὶ τὸν θαυμασμὸν τοῦ χοροῦ τῆς Μελίσσης. Εἰς τὸν χορὸν τοῦτον, ἡ ὀρχήστρια παρίσταται δαιμονιῶσα, ὡς εἰ δεδηγμένη ὑπὸ μελίσσης· ζητεῖ τὸ πονηρὸν ἔντομον εἰς ὅλας τὰς πτυχὰς τῶν ἐνδυμάτων της, καὶ, δυσπιστοῦσα ἔτι,

μετὰ τὴν ἐπιμελῆ ταύτην καὶ μανικὴν ἔρευναν, ἀποβάλλει αὐτὰ τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου.

Τίποτε τοιοῦτον βεβαίως δὲν συμβαίνει εἰς τὴν Γαλλικὴν ὄπεραν· οἱ θεαταὶ εἶναι ἐπιμελέστατα διακεχωρισμένοι ἀπὸ τῶν ὀρχηστριῶν· καὶ ἐκτὸς ἀνθοδέσμης τινὸς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐνίοτε, ῥιπτομένης καὶ βλέμματος λαθραίου ἢ μειδιάματος, τὸ ὁποῖον δύναται τυχὸν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς αὐτήν, αἰθὴρ ὅλος φαίνεται διαχωρίζων τὸν ἀκτινοβόλον οὐρανὸν ἀπὸ τοὺς ἐπιγείους αὐτοῦ θαυμαστάς. Προστούτοις εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ ἱματισμὸς τῶν ὀρχηστριῶν ἐκείνων δὲν ἔχει τὴν ἀφέλειαν τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ χοροῦ τῆς Μελίσσης. Ἀλλ' ἆρά γε αἱ στεναὶ καὶ σαρκόχροες περισκελίδες τὰς ὁποίας φοροῦσι, καὶ ὁ λεπτὸς χιτωνίσκος ὁ μέχρι τῶν γονάτων μόλις κατερχόμενος, συνδυαζόμενα μὲ τὰ ἐξαίσια ἐκεῖνα ἅλματα καὶ τοὺς τολμηροὺς διαποδισμούς, δὲν δικαιολογοῦσι τὴν πρὸ καιροῦ γενομένην παρατήρησιν, ὅτι ὑπάρχουσι καλύμματα χείρονα τῆς γυμνώσεως; Τοὐλάχιστον εἴμεθα πεπεισμένοι, ὅτι οὐδεὶς τῶν συζύγων ὅσοι συνοδεύουσι τὰς συζύγους των, οὐδεὶς τῶν πατέρων ὅσοι ἄγουσι τὰς θυγατέρας των εἰς τὰ θεάματα ταῦτα, ἤθελεν ἐπιτρέψει εἰς αὐτὰς νὰ παρασταθῶσι τσιουτοτρόπως ἱματισμέναι, οὐχὶ δημοσίᾳ, ἄπαγε!, ἀλλ' οὐδ' ἐνώπιον τῶν οἰκείων καὶ φίλων, ἵνα τελέσωσι τινὰ τῶν ἀκροσφαλῶν ἐκείνων γυμνασμάτων. Καὶ ὅμως οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι τρέχουσι μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων, νὰ θαυμάσωσιν εἰς τὰ θέατρα ὅ,τι ἤθελον ἀ-

Περσίδες Βαϋαδέραι ἤτοι Ὀρχήστριαι.

ποτροπιασθῆ ἐν τῇ οἰκίᾳ· ἀπαραλλάκτως, καθὼς ἀκούομεν τερπόμενοι, εἰς τὰ δράματα καὶ εἰς τὰς κωμῳδίας, διαλόγους, ἢ βλέπομεν εὐφραινόμενοι σκηνάς τῶν ὁποίων οὐδ' αὐτήκοοι, οὐδ' αὐτόπται ἠθέλομεν ἀνεχθῆ νὰ γίνωμεν εἰς τὰς ἑστίας ἡμῶν. ¿Πόθεν συμβαίνει ἡ διαφορὰ αὕτη μεταξὺ τῶν δημοσίων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν διασκεδάσεων; Πῶς ἐξηγεῖται τοῦτο, τὸ ν' ἀποκρούωμεν κατ' ἰδίαν ὅ,τι ἐνώπιον χιλιάδων ἀνθρώπων θαυμάζομεν; Καὶ δὲν ἐπενεργεῖ ἆρά γε ἡ τοῦ ἐξωτερικοῦ βίου τοσοῦτον ἀλλοτρία ἐκείνη ἀτμοσφαῖρα, εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ατμοσφαίρας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου; Ἡ λύσις τῶν σπουδαίων τούτων ζητημάτων δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Πανδώραν, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ, κατὰ τοῦτο τουλάχιστον, εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔγινεν ἀκόμη οὔτε ἀνατολὴ, οὔτε δύσις. Καὶ ἡ μὲν ἀξίωσις ἡμῶν, ὅτι ἀνήκομεν εἰς τὸν ἑσπέριον πολιτισμὸν, ἀπέκρουσεν ἀπὸ τῶν παραλίων μας τὰς Βαϋαδέρας, ἡ δὲ πενία μας ἀπέτρεψεν ἄχρι τοῦδε ἀφ' ἡμῶν τὰς περισκελοφόρους ὀρχηστρίας, ὥστε, καὶ ἐνταῦθα, ὡς εἰ πολλὰς ἐπὶ αἰώρας τινὸς ἱστάμενοι σωζόμεθα. Ὅ,τι ὅμως ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, εἶναι, ὅτι, ὁσάκις παρευρέθημεν εἰς τὴν Γαλλικὴν ὄπεραν, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μὴ ταλανίσωμεν τὴν ὀλίγην σύνεσιν τῶν Ἑλλήνων γονέων, οἵτινες πέμπουσι τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς Παρισίους, ἐπὶ τῷ λόγῳ δῆθεν τοῦ νὰ σπουδάσωσι ἢ νὰ τελειοποιήσωσι τὴν σπουδὴν αὐτῶν. Φαντασθῆτε τοὺς δυστυχεῖς αὐτοὺς νέους, ἄλλο ἐφόδιον μὴ ἔχοντας εἰμὴ τὴν περιέργειαν τῆς ἀπειρίας ἢ τὴν ἀπειρίαν τῆς περιεργείας, ῥιφθέντας αἴφνης ἐν τῷ μέσῳ τῆς Βαβυλῶνος ἐκείνης, τῆς ὁποίας πᾶν βῆμα μίαν κρύπτει παγίδα. Ἐγνωρίσαμεν κεφαλὰς τῶν ὁποίων αἱ τρίχες ἐλευκάνθησαν ἢ καὶ ὅλως ἀπεδήμησαν, μετὰ κόπου δυνηθείσας νὰ ἐξέλθωσι σῶαι ἀπὸ τοῦ κυκεῶνος ἐκείνου. ¿Τί δὲ συμβαίνει εἰς τὰς μελαίνας καὶ πυκνὰς κόμας; τὸ ὑποθέτετε.

Ἀλλ' ἰδοὺ ἡμεῖς μακρὰν ἀπὸ τὰς Βαϋαδέρας· ἄλλοι θέλουσιν εἰπεῖ πολλὰ πλησίον. Ὁπωσδήποτε, κατὰ τοὺς ἐτυμολόγους, ἡ λέξις βαϋαδέρα παράγεται ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ *βαζιγέρ*, ὅπερ σημαίνει γυναῖκα τερψίθυμον. Ὑπάρχουσι δ' ἐν Περσίᾳ καὶ ἄρρενες ὀρχησταὶ, οἱ καλούμενοι *ῥεκκάζαι* ἢ *σουζμόναι*, ἀνάλογοι τῶν τσεγκίδων τῆς Τουρκίας, ἥτις ὅμως ἐξ ἐπαγγέλματος ὀρχουμένας γυναῖκας δὲν ἔχει, ἐνῷ εἶναι βέβαιον, ὅτι, ἂν ἦναι ἐξάπαντος ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσι δημόσιοι ὀρχησταὶ, τὸ ἐπάγγελμα προσήκει πολὺ μᾶλλον εἰς τὸ θῆλυ ἢ εἰς τὸ ἄρρεν γένος. Τὴν ὀλίγην συνήθως τῆς δημοσίας ὀρχηστικῆς σεμνότητα ἀναπληροῖ μέχρι τινὸς παρὰ ταῖς γυναιξὶν ἡ χάρις, ἐνῷ ἡ θέα τοῦ πρὸς ἐπιτήδευσιν ἁλλομένου ἀνδρὸς ἐμπνέει πάντοτε ψυχρότητά τινα. Τοιαύτην τοὐλάχιστον ἐντύπωσιν μᾶς ἐπροξένησαν οἱ ὀνομαστότεροι ὀρχησταὶ τῆς Εὐρώπης· τοῦτο δὲ καὶ δι' ἄλλους πολλοὺς εὐκαταλήπτους λόγους, καὶ διὰ τοῦτο ἰδίως, ὅτι ἡ ἐναγώνιος τῶν ποδῶν ἄσκησις ἐξογκόνει εἰς ὑπερβολὴν τὰ νεῦρα τῶν μηρῶν καὶ τῶν περιοικίδων αὐτῶν χωρῶν, οἱ δ' ὀρχησταὶ δὲν φέρουσιν, ἐπὶ τῶν σωματοχρόων καὶ στενῶν περισκελίδων, τὸν χιτωνίσκον τὸν ὁποῖον περιβάλλονται αἱ κυρίαι.

Εἶχον δὲ καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν δραματικοὺς χορούς, δηλαδὴ χοροὺς ἀποτελοῦντας μέρη συστατικὰ τοῦ δράματος, ἀπαραλλάκτως σχεδὸν καθὼς συμβαίνει σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν· καὶ ὁ μὲν χορὸς τῆς τραγῳδίας, ἐκαλεῖτο *ἐμμέλεια*, ὁ δὲ τῆς κωμῳδίας, *κόρδαξ* (ὄχι πολλὰ σεμνὸς!), ὁ δὲ τοῦ σατυρικοῦ δράματος, *σίκιννις*. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ χορὸς εἶχεν ἄλλον ἢ παρ' ἡμῖν χαρακτῆρα, πολὺ σπουδαιότερον δηλαδὴ, διότι, ὡς πάντα τὰ λοιπὰ, συνεδέετο μετὰ τοῦ δημοσίου βίου, καὶ ἰδίως μὲ τὴν πολεμικὴν ἄσκησιν καὶ μὲ τὴν θείαν λατρείαν. Ἐνόπλιοι χοροὶ ἦσαν, πρὸ πάντων, ἡ *πυῤῥίχη*, ἡ *χειρονομία*, ἡ *πρύλις*, ἡ *καρπαία*, ἡ *κωμαστική*, ὁ *ξιφισμὸς* κλπ. Ἱεροὶ δὲ χοροὶ ὁ *ἐπιλήνιος*, τὸ *φαλλικὸν ὄρχημα*, ὁ *τετράκωμος* εἰς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους κλπ. Ἀλλ' ὑπῆρχον δὲ καὶ ἄλλα ἄπειρα δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν χορῶν εἴδη, κατὰ τὰ διάφορα φῦλα καὶ ἐπαγγέλματα, κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας καὶ κοινωνικὰς τάξεις· ἡ *καρυατίς*, ἡ *πεδίκρα*, ὁ *σάτυρος*, αἱ *ἰαλκάδαι*, χορὸς παίδων, ὁ *ὅρμος*, χορὸς τῶν ἐφήβων καὶ τῶν παρθένων, ὁ *ἴθυμβοι*, ἡ *διποδία*, ἡ *βίβασις* (καθ' ἣν ἔδει ἅλλεσθαι καὶ ψαύειν τοῖς ποσὶ πρὸς τὰς πυγάς) ἡ *κίδαρις*, ὁ *ἀλητὴρ*, ὁ *βαυκισμὸς* (ἁβρά τις ὄρχησις καὶ τὸ σῶμα ἐξυγραίνουσα), κλπ. κλπ. Κατὰ δυστυχίαν (!) τῶν χορῶν τούτων δὲν γνωρίζομεν εἰμὴ τὰ ὀνόματα· ἀλλὰ ὁ *δῖνος*, τὸν ὁποῖον παρ' ὀλίγον ἐλησμονήσαμεν νὰ σημειώσωμεν, ἦτο βεβαίως τὸ σημερινὸν *βάλς*. Τὰ δὲ ἐκλακτίσματα, τῶν γυναικῶν ἦν ὀρχήματα· ἔδει γὰρ ὑπὲρ τὸν ὦμον ἐκλακτίσαι (πρᾶγμα ὄχι εὐχερές)· τὴν δὲ *λαμπροτέραν* (οὐσιαστικὸν, ὄχι ἐπίθετον) ὠρχοῦντο γυμνοὶ σὺν αἰσχρολογίᾳ.

Ἀλλ' ἂν καὶ ὁ χορὸς, ὡς προείπομεν, εἶχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἄλλην ἢ παρ' ἡμῖν σπουδαιότητα, φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ παρ' αὐτοῖς οἱ πέρα τοῦ μετρίου ἐπιτηδευόμενοι περὶ τοῦτο ἄνδρες, πολλὴν δὲν ἀπελάμβανον ὑπόληψιν. Ὁ πολυθρύλλητος τῶν Σικυωνίων τύραννος Κλεισθένης εἶχε θυγατέρα καλουμένην Ἀγαρίστην, τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ δώσῃ σύζυγον εἰς τὸν ἄριστον τῶν Ἑλλήνων. Ὅθεν, νικήσας εἰς τὰ Ὀλύμπια, τεθρίππῳ, ἐκήρυξεν εἰς τὰ παριστάμενα αὐτόθι πλήθη, ὅτι, ὅστις Ἑλλήνων ἀξιοῖ νὰ γίνῃ γαμβρὸς τοῦ Κλεισθένους, ἂς ἔλθῃ εἰς Σικυῶνα ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν ἢ καὶ πρότερον. Ἐννοεῖται, ὅτι προσῆλθον οἱ ὀνομαστότεροι ἐπὶ πλούτῳ, κάλλει καὶ γένει, δώδεκα ἢ δεκατρεῖς, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς πόσοι· καὶ μεταξὺ αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι Μεγακλῆς ὁ Ἀλκμαίωνος καὶ Ἱπποκλείδης ὁ Τισάνδρου. Μετὰ ἑνὸς ἔτους δοκιμασίαν, ὁ Κλεισθένης ἐνόμισεν, ὅτι προτιμότεροι τῶν ἄλλων ἦσαν οἱ ἀπ' Ἀθηνῶν ἐλθόντες, καὶ ἐκ τούτων πάλιν ὁ Ἱπποκλείδης, διά τε τὰ προσωπικὰ αὐτοῦ προτερήματα καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἐν Κορίνθῳ Κυψελίδας σχέσιν. Ἐλθούσης τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ πενθερὸς ἔμελλε νὰ ἀπαγγείλῃ τὴν ἐκλογὴν, ἣν οὐδεὶς ἔτι ἐγίνωσκεν, ὁ Κλεισθένης ἔθυσε βοῦς ἑκατὸν, εὐωχήσας τούς τε μνηστῆρας καὶ τοὺς Σικυωνίους πάντας. Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον ἤρχισαν οἱ

μνηστῆρες νὰ ὁμιλῶσι περὶ μουσικῆς, καὶ, προϊούσης τῆς πόσεως, ὁ Ἱπποκλείδης, ἐνθουσιασθεὶς, διέταξε τὸν αὐλητὴν ν' αὐλήσῃ καὶ ἤρχισε νὰ χορεύῃ, καὶ ἐφαίνετο πολλὴν ἔχων περὶ τῆς τέχνης αὐτοῦ ὑπόληψιν. Ὁ Κλεισθένης, βλέπων ὅλα αὐτὰ, ἤρχισε νὰ ἀνησυχῇ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Ἱπποκλείδης, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ζαλιζόμενος, εἶπε να φέρωσι τράπεζαν· καὶ, κομισθείσης τῆς τραπέζης, ἀνέβη ἐπ' αὐτῆς καὶ ἤρχισε νὰ χορεύῃ Λακωνικὰ σχήματα· ἔπειτα δὲ ἄλλα Ἀττικά· καὶ ἐπὶ τέλους, μὴ εὐχαριστούμενος εἰς ταῦτα, στηρίξας τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ τινάξας τοὺς πόδας εἰς τὸν ἀέρα, ἐχειρονόμησε τοῖς σκέλεσιν ἐξαισίως. Τότε ὁ Κλεισθένης, ὅςτις ἔτι ἀπὸ τῶν πρώτων καὶ δευτέρων ὀρχήσεων εἶχε ψυχρανθῆ πρὸς τὸν μνηστῆρα τοῦτον καὶ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μεταβάλῃ ἐκλογὴν, ἀλλὰ κατεῖχε ἑαυτὸν, μὴ θέλων νὰ ἐκραγῇ, ἰδὼν ἤδη αὐτὸν χειρονομοῦντα τοῖς σκέλεσι, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατηθῇ, καὶ, « Ὦ παῖ Τισάνδρου, ἀνέκραξε μετ' ὀργῆς, ἀπορχήσαό γε μὴν τὸν γάμον », δηλαδὴ ἔχασες, φίλτατε, τὴν νύμφην, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης περὶ τὸν χορὸν ἐπιτηδειότητος. Ὁ δὲ Ἱπποκλείδης ἀπήντησεν, « οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ. » Ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει, ἂν καὶ ἀφοῦ διελύθη ἡ μέθη του, τὴν αὐτὴν ἔδειξε φιλόσοφον ἀδιαφορίαν.

Νεώταται πολιτειογραφικαὶ περὶ τῆς Ἀρκτῴας Ἀμερικῆς εἰδήσεις.

Αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι τῆς Ἀρκτῴας Ἀμερικῆς ἐπιχειροῦσι, κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν, τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν κατοίκων αὐτῶν, καὶ δαπανῶσι, πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας ταύτης χρήματα οὐκ ὀλίγα. Εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ 1850 ἔτους, τὴν πρὸ μικροῦ συμπληρωθεῖσαν καὶ δημοσιευθεῖσαν, ἐδαπανήθησαν ἑπτὰ ἑκατομμύρια καὶ διακόσιαι πεντήκοντα χιλιάδες φράγκων, τοσοῦτον λόγου ἀξίας θεωροῦσι τὰς εἰδήσεις ταύτας. Τοῦτο μᾶς ἐνθύμισεν, ὅτι, φιλόπονός τις ἄνθρωπος παρ' ἡμῖν ἠθέλησε νὰ ἀναλάβῃ πρό τινος οἴκοθεν τὸν ἀγῶνα τοῦ νὰ συλλέξῃ πολιτειογραφικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν διαφόρων τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ ἐνόμισε συγχρόνως ἀπαραίτητον νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ τότε ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ· ὅθεν, προσελθὼν ἐπὶ τούτῳ πρὸς αὐτὸν, τὸν ἐνεχείρησε τὴν ἀναφοράν του καὶ τὸν εἶπεν, εἰς δύο λέξεις, τί περιέχει ἡ αἴτησις, πεποιθὼς, ὅτι πλειοτέρα ἀνάπτυξις περὶ ἐπιχειρήματος τοιούτου χρησίμου καὶ αὐτοδικαιολογήτου εἶναι περιττή. Ἀλλὰ πόσον ἐξεπλάγη, ὅτε ὁ ὑπουργὸς τὸν ἠρώτησεν, εἰς τί εἰμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον μελετᾷ νὰ ἐκδώσῃ! Ὁ λόγιος ἄνθρωπος ἐθεώρησε ματαίαν πᾶσαν εἰς τοιαύτην ἐρώτησιν ἀπόκρισιν, καὶ ἀναλαβὼν τὴν αἴτησιν, χαιρετίσας καὶ φορέσας τὸν πῖλόν του, ἀπῆλθε, καταλιπὼν τὸν ὑπουργὸν ἀποροῦντα διὰ τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ ὑποβαλόντος τὴν πρότασιν ἐκείνην καὶ μέχρι τῆς σήμερον βεβαίως ἀγνοοῦντα τίς ἡ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια. Τὸ καθ' ἡμᾶς δὲ, ἐπειδὴ φρονοῦμεν, ὅτι οἱ ἀναγνῶσται τῆς Πανδώρας ὄχι μόνον τὰς περὶ Ἑλλάδος πολιτειογραφικὰς εἰδήσεις ἤθελον θεωρήσει διδακτικωτάτας, ἀλλὰ μετὰ πλείστης περιεργείας διεξέρχονται καὶ τὰς περὶ ξένων χωρῶν, μάλιστα χωρῶν, αἵτινες, οὐ πρὸ πολλοῦ ἀναλαβοῦσαι τὴν αὐτονομίαν, ὁσημέραι θαυμασίως προάγονται, ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ περιλάβωμεν ἐνταῦθα τὰ κεφαλαιωδέστατα πορίσματα τῆς ἐπισήμου ἐκθέσεως περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τῆς ἀρκτῴας Ἀμερικῆς.

Εἶναι γνωστὸν μετὰ πόσου παραδόξου ταχύτητος αὐξάνει ὁ πληθυσμὸς τῶν πολιτειῶν αὐτῶν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀνέλαβον τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος, ὅςτις, περὶ τὰ τέλη τῆς προηγουμένης ἑκατονταετηρίδος μόλις συνέκειτο ἐκ 2,000,000 ψυχῶν, ἐν ἔτει 1820 συνεποσοῦτο ἤδη εἰς 10,050,000· ἐν ἔτει 1830, εἰς 13,243,407· ἐν ἔτει 1840, εἰς 17,069,453· καὶ τῇ 1 Ἰουνίου 1850, ὅτε ἐγένετο ἡ προκειμένη τελευταία ἀπαρίθμησις, εἰς 23,346,301. Εἶναι δὲ καὶ τοῦτο μάλιστα λόγου ἄξιον, ὅτι ἡ αὔξησις αὕτη, προϊόντος χρόνου, ἀποβαίνει ῥαγδαιοτέρα, οὐχὶ ἀσθενεστέρα. Ἰδίως δὲ ἡ ἀναλογία τῆς ἐπιδόσεως, ἀπὸ τῆς 1 Ἰουνίου 1840 μέχρι τῆς 1 Ἰουνίου 1850, εἶναι πολὺ μεγαλητέρα ὅλων τῶν προηγουμένων δεκαετηρίδων, ἐκτὸς τῆς ἀπὸ τοῦ 1800—1810 μεσολαβησάσης· διότι εἰς μὲν τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον, ὁ πληθυσμὸς ηὔξησε κατὰ 36 καὶ 45/100 τοῖς ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1840 μέχρι τοῦ 1850, κατὰ 36 καὶ 1/4 τοῖς ἑκατόν. Ἡ δὲ δεκαετὴς αὕτη ἀναλογία, εἰς ἐτησίαν ἀναγομένη, δίδει κατὰ μέσον τὸν ὅρον 4 περίπου τοῖς ἑκατὸν, ἤτοι ὀκτάκις ἢ ἐννεάκις πλειότερα ἢ εἰς τὴν Γαλλίαν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει βραδύτερον ἢ οὐ μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἐν Πρωσίᾳ.

Οὐδὲν ἧττον πιθανώτατον εἶναι, ὅτι, ἐντὸς τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν, ὁ πληθυσμὸς τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τῆς ἀρκτῴας Ἀμερικῆς θέλει ὑπερτερήσει τὸν ὅλον τῆς δυτικῆς Εὐρώπης πληθυσμὸν, ἐὰν περιορίσωμεν ταύτην εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Βελγικὴν, Ὁλλανδίαν καὶ Ἰβηρικὴν Χερσόνησον, διότι ὁ πληθυσμὸς εἶναι ἀκόμη ἀραιότατος εἰς τὰς πολιτείας ἐκείνας. Ἡ ὅλη τῆς Ἀμερικανικῆς ἐπικρατείας ἐπιφάνεια, ἡ ἤδη ἀπὸ μιᾶς θαλάσσης μέχρι τῆς ἄλλης ἐξαπλουμένη, σύγκειται 1) ἀπὸ 31 πολιτειῶν· 2) ἀπὸ χωρῶν ὠργανισμένων μὲν, μὴ ἀποτελουσῶν ὅμως ἔτι ἰδίας πολιτείας, ἀλλ' ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῆς κεντρικῆς ὁμοσπονδικῆς κυβερνήσεως· 3) ἀπὸ χωρῶν ἐρήμων καὶ ἀνοργανίστων· ὁ μέσος ὅρος λοιπὸν τῶν κατοίκων εἰς τὰς 31 πολιτείας εἶναι 15½ κατὰ πᾶν τετραγωνικὸν μίλιον, ἤτοι 6 κατὰ πᾶν τετραγωνικὸν χιλιόμετρον· ὁ δὲ μέσος ὅρος τῆς ὅλης ἐπικρατείας, περιλαμβανομένων δηλαδὴ οὐ μόνον τῶν πολιτειῶν καὶ τῶν ὠργανισμένων χωρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐρήμων καὶ ἀνοργανίστων, καταβαίνει εἰς 7 καὶ 1/5 κατὰ πᾶν τετραγωνικὸν μίλιον, ἤτοι ὀλιγώτερον τῶν 3 κατὰ πᾶν τετραγωνικὸν χιλιόμετρον· ἐνῷ εἰς τὴν

Γαλλίαν ὁ μέσος ὅρος ἀναβαίνει εἰς 68 κατὰ πᾶν τετραγωνικὸν χιλιόμετρον· καὶ εἶναι μὲν εἰς τὴν Ἰβηρικὴν Χερσόνησον ὁ πληθυσμὸς κατὰ τὸ ἥμισυ ἀραιότερος τοῦ Γαλλικοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν 'Αγγλίαν, τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὸ Βέλγιον εἶναι πυκνότερος, εἰς Βέλγιον μάλιστα κατὰ διπλάσιον καὶ ἐπέκεινα λόγον ἢ ἐν Γαλλίᾳ.

Ἐκ τῶν 23,246,301 κατοίκων τῆς 'Αμερικανικῆς ἐκείνης ἐπικρατείας, μέλανες ἢ ὑπομέλανες δὲν εἶναι εἰμὴ 3,612,899, οἱ λοιποὶ ὅλοι εἶναι λευκοί. Εἶναι δὲ περιεργότατον τοῦτο, ὅτι οἱ λευκοὶ πολλαπλασιάζονται πολὺ ταχύτερον ἢ οἱ μελάγχροες· κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα, 1840—1850, οἱ λευκοὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν κατὰ λόγον τῶν 38 τοῖς 100· οἱ δὲ μελάγχροες μόνον κατὰ λόγον τῶν 26 τοῖς 100. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ἐξ Εὐρώπης ἐποίκησις προστίθησι τὴν σήμερον ἀξιόλογον ποσὸν εἰς τὴν φυσικὴν γονοποιίαν τῆς λευκῆς φυλῆς, διότι, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα, ὑπολογίζεται, ὅτι ἐπῴκισαν εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν ἐπικράτειαν 1,542,850 Εὐρωπαῖοι. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε, ἡ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ ταύτῃ ὑπεροχὴ τῆς λευκῆς φυλῆς εἶναι ἀναμφισβήτητος, αὐξάνουσα καὶ ἀριθμητικῶς καθ' ἑκάστην, διότι, τῷ 1790, ὑπῆρχον αὐτόθι 420 λευκοὶ πρὸς 100 μέλανας ἢ ὑπομέλανας, ἤδη δὲ ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι ὡς 526 πρὸς 100.

Ἐκ τῶν 3,612.899 μελάνων ἐκείνων ἢ ὑπομελάνων, τὰ ἑπτὰ ὄγδοα εἶναι δοῦλοι, καὶ μόνον 428,637 ἐλεύθεροι· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἡ δουλεία θέλει βαθμηδὸν ἐξαλειφθῆ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Αἱ πολιτεῖαι ὅσαι δὲν ἔχουσι δούλους ἐπιζητοῦσι τὴν κατάργησιν τῆς λύμης ταύτης, αἱ δὲ πολιτεῖαι αὗται εἶναι καὶ καθ' ἑκάστην ἀποβαίνουσιν ἰσχυρότεραι τῶν πολιτειῶν ὅσαι ἔχουσι δούλους. Ναὶ μὲν εἰς τὰς ἓξ βορειοτέρας παρὰ τὴν Ἀτλαντικὴν πολιτείας, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν λεγομένην Νέαν 'Αγγλίαν, ἅπασαι δ' εἰσὶν ἐλεύθεραι καὶ θερμόταται τῆς δουλείας ἀντίπαλοι, ὁ πληθυσμὸς δὲν ηὔξησεν, ἐν τῇ τελευταίᾳ δεκαετηρίδι, εἰμὴ κατα 22 τοῖς ἑκατόν· ἀλλ' εἰς τὰς τρεῖς πολιτείας τῆς μέσης Ἀτλαντικῆς παραλίας, τὴν τοῦ Νέου 'Εβοράκου, τῆς νέας Ἰερσέϋος καὶ τῆς Πεννσυλουανίας, αἵτινες περιλαμβάνουσι το τέταρτον τοῦ ὅλου τῆς 'Αμερικανικῆς ἐπικρατείας πληθυσμοῦ, ἡ αὔξησις αὐτοῦ, ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ, ἐγένετο κατὰ λόγον τῶν 30 τοῖς ἑκατὸν, ἐνῷ εἰς ὅλας τὰς σωματοτρόφους πολιτείας τῆς μεσημβρινῆς 'Ατλαντικῆς παραλίας, ἡ αὔξησις τῶν κατοίκων δὲν ὑπερέβη τὰ 19 τοῖς ἑκατόν. Ἐὰν δὲ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας ταύτης μεταβῶμεν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας, εὑρίσκομεν, ὅτι, εἰς μὲν τὰς ἐλευθέρας πολιτείας ὁ πολλαπλασιασμὸς ὑπῆρξε κατὰ 59 τοῖς ἑκατὸν, εἰς δὲ τὰς σωματοτρόφους, μόνον κατα 48· ἡ δ' ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ 'Ωκεανοῦ Καλιφορνία, ἡ μὴ ἔχουσα δούλους, προάγεται ὁσημέραι γιγαντιαίοις βήμασι. Παρεκτὸς τούτου, αἱ πιθανότητες πρὸς ἵδρυσιν νέων ἐλευθέρων πολιτειῶν εἶναι πολὺ μεγαλήτεραι ἢ αἱ πιθανότητες πρὸς ἵδρυσιν σωματοτρόφων. Τελευταῖον ἡ ἰσοσταθμία ἥτις ἐσώζετο μέχρις ἐσχάτως περὶ τὴν ἐν τῇ ὁμοσπονδικῇ Γερουσίᾳ ἀντιπροσώπευσιν ἑκατέρας τῆς τάξεως τῶν πολιτειῶν ἐξέλιπεν ἤδη καὶ ὑπερίσχυσαν αἱ ἐλεύθεραι πολιτεῖαι.

Θαυμαστὴ δὲ μάλιστα εἶναι ἡ αὔξησις τοῦ ἀστυκοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ ἀληθῶς σφριγῶν καὶ σφαδάζον ἐκεῖνο ἔθνος προέβη καὶ κατὰ τοῦτο μὲ ταχύτητα ἀνήκουστον εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἱστορίας. Τῷ 1790, δὲν ὑπῆρχον εις ἅπασαν τὴν χώραν εἰμὴ τρεῖς πόλεις ἔχουσαι υπὲρ τὰς 20,000 κατοίκων, καὶ εξ αὐτῶν ἡ τότε πρωτεύουσα Φιλαδέλφεια δὲν εἶχεν εἰμὴ 43,000. Σήμερον ὑπαρχουσιν ἐν τῇ 'Ομοσπονδίᾳ ἑπτὰ πόλεις των ὁποίων οἱ κάτοικοι ὑπερβαίνουσι τὰς 100,000· καὶ ἐκ τούτων τὸ Νέον 'Εβόρακον περιλαμβάνει 650,000, καθ' ἅπασαν δὲ τὴν Εὐρώπην μόνον τὸ Λονδῖνον καὶ οἱ Παρίσιοι ὑπερτεροῦσιν αὐτοῦ. Αἱ δεκατέσσαρες πολυανθρωπότεραι πόλεις τοῦ Αὐστριακοῦ κράτους περιλαμβάνουσιν ἐν ὅλοις, 1,372,000 ψυχάς· εἰς δὲ τὰς δεκατέσσαρας κυριωτέρας ἑστίας τῆς 'Αμερικανικῆς 'Ομοσπονδίας συναγελάζονται ἤδη περὶ τὰ 2 ἑκατομμύρια. Ἡ γιγαντώδης αὕτη αὔξησις τοῦ ἀστυκοῦ πληθυσμοῦ θέλει ἐπιφέρει πιθανώτατα, τοῦ καιροῦ προϊόντος, σπουδαῖα πολιτικὰ ἀποτελέσματα. Ἡ ἀπόλυτος δημοκρατία δύναται νὰ συντηρηθῇ εἰς χώραν ἀραιῶς κατῳκημένην, ἐν ᾗ ἡ γεωργία, κυριωτάτη οὖσα τῶν κατοίκων ἐνασχόλησις, διατηρεῖ τὴν ἁπλότητα τῶν ἠθῶν· ἀλλ' εἶναι σφόδρα ἀμφίβολον ἂν εἰμπορῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ ἰσχύσῃ εἰλικρινῶς εἰς χώρας ἐν αἷς ὑπάρχουσι πολλαὶ μεγάλαι πόλεις καὶ ἑπομένως πολυπραγμοσύνη καὶ πολυτέλεια βίου. Τὰ δύο ταῦτα προσόντα τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι βεβαίως ἀπαραίτητα εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπίδοσιν, ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον, ἀείποτε συνεπεισήγαγον καὶ τὴν ἠθικὴν διαφθορὰν μιᾶς μοίρας τῶν κατοίκων· ἡ δ' ἠθικὴ αὕτη διαφθορὰ εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν πάντων, δι' ἧς μάλιστα χαρακτηρίζεται ἡ ἀπόλυτος δημοκρατία.

Εἴπομεν, ὅτι ἡ ἀπαρίθμησις τοῦ κατὰ τὸ 1850 ἔτος Ἀμερικανικοῦ πληθυσμοῦ ἀπέβη δαπανηροτάτη. Τοῦτο ὅμως διότι ἡ ἐργασία δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν πολιτειογραφικῶν γεγονότων, περιεργοτάτων, ἐξ ὧν σημειοῦμεν ἐνταῦθα τινάς. Τὸ καλλιεργούμενον μέρος τῆς χώρας συμποσοῦται εἰς 45 ἑκατομμύρια μυριομέτρων (hectares), ποσὸν ἴσον, παρὰ ἓν ὄγδοον, μὲ τὴν ὅλην ἐπιφάνειαν τῆς Γαλλίας, πολὺ ὅμως ἀνώτερον τοῦ καλλιεργουμένου καὶ καλλιεργησίμου αὐτῆς μέρους· ἀλλὰ τὸ ποσὸν ἐκεῖνο δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ δέκατον ὄγδοον τῆς ὅλης ἐπιφανείας τοῦ Ἀμερικανικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει 830 ἑκατομμύρια μυριομέτρων. Ἐξακολουθεῖ δὲ ἡ ἐκχέρσωσις μετὰ πλείστης δραστηριότητος καὶ ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ εἶναι μεγάλη. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι, κατὰ τοῦτο, αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι ὑπερτεροῦσι τὴν Εὐρώπην μᾶλλον διὰ τὸ πλῆθος τῶν κτηνῶν παντὸς εἴδους τὰ ὁποῖα τρέφουσιν ἢ τοῦ σίτου τὸν ὁποῖον συλλέγουσιν. Αἱ πολιτεῖαι ἐκεῖναι δὲν παράγουσιν εἰμὴ 40 ἕως 45 ἑκατομμύρια ἑκατολίτρων σί-

του, ὅ ἐστιν, ἀφαιρεθείσης τῆς σπορᾶς, ἡμιόλιον ἑκατόλιτρον κατὰ κεφαλήν· ἐνῷ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία παράγουσι πλειότερα. Ἀλλ᾽ αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι συγκομίζουσι 200 ἑκατομμύρια ἑκατολίτρων ἀραβοσίτου, ἡ δὲ δαψιλὴς αὕτη παραγωγὴ οὐ μόνον ἀφθόνους περιέχει αὐταῖς πόρους διατροφῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν συντελεῖ, καὶ εἰς κατασκευὴν οἰνοπνευμάτων, καὶ εἰς ἐξαγωγήν. Ἔχουσι δὲ τοὐλάχιστον 900 κερασφόρα ζῶα ἐπὶ 1000 κατοίκους, ἐνῷ ἡ Γαλλία, ἥτις κατὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἡ ἀπορωτέρα τῆς Εὐρώπης χώρα, μόλις ἔχει 300· ἔχουσι 1800 χοίρους ἐπὶ 1000 κατοίκους, ἡ δὲ Γαλλία οὐδ᾽ 150. Διὰ δὲ τοῦτο οἱ Ἀμερικανοὶ πωλοῦσι μέγα ποσὸν ταρίχου εἰς τὴν στερουμένην κρέατος Εὐρώπην· μόνη ἡ Ἀγγλία λαμβάνει 35 ἕως 40 ἑκατομμύρια χιλιογράμμων Ἀμερικανικοῦ ταρίχου.

Σακχάρεως ἡ βόρειος Ἀμερικὴ παράγει 32 ἑκατομμύρια, 759,000 λίτρας, οἴνου δὲ 6,358 ἑκατόλιτρα. Ἀλλὰ ὁ οἶνος οὗτος εἶναι κατώτερος τοῦ μετρίου, καὶ διὰ τοῦτο μεγάλη κατανάλωσις Γαλλικῶν καὶ Ἱσπανικῶν οἴνων γίνεται εἰς τὰς πολιτείας ἐκείνας. Εἶναι δὲ παράδοξον, ὅτι μέχρι τοῦδε ἡ χώρα αὕτη, τοὐλάχιστον τὰ κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῆς ὁμοσπονδίας καταληφθέντα αὐτῆς τμήματα, δὲν εἰμπόρεσαν νὰ δώσωσιν οἶνον πότιμον, ἂν καὶ πολλοὶ καὶ νοήμονες κατεβλήθησαν ἐπὶ τούτῳ ἀγῶνες. Ἡ ἄμπελος, ἥτις εἶναι αὐτόθι ἐπιχωρία, φύεται τοσοῦτον λαμπρά, ὥστε οἱ Σκανδιναύιοι, οἱ ἱκανὰς ἑκατονταετηρίδας πρὸ τοῦ Κολόμβου ἐπιπλεύσαντες εἰς τὴν νέαν ἐκείνην Ἤπειρον, τὴν ἄμπελον πρὸ πάντων αὐτῆς ἐθαύμασαν καὶ ὠνόμασαν τὴν χώραν Vinland, ὅ ἐστι χώραν τῆς ἀμπέλου. Αἱ βότρυς τῆς σταφυλῆς εἶναι μέγισται, ἀλλ᾽ ὁ καρπὸς εἶναι κακὸς καὶ ὁ ἀπ᾽ αὐτοῦ κατασκευαζόμενος οἶνος ἄθλιος. Μέχρι τοῦδε τὰ ἐξ Εὐρώπης αὐτόθι μεταφυτευθέντα φυτευτήρια τάχιστα ἀποβάλλουσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ποιότητα. Ἀλλ᾽ οἱ Ἀμερικανοὶ εἶναι ἐπίμονοι ἄνθρωποι καὶ ἐπὶ τέλους θέλουσι πιθανώτατα εὐδοκιμήσει.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ τῆς βιομηχανίας ἡ ἐπίδοσις. Ἡ ἀξία τῶν βαμβακουργημάτων συμποσοῦται ἤδη εἰς 334 ἑκατομμύρια περίπου φράγκων· ἀναλίσκονται δὲ εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τῆς βιομηχανίας 640,000 δέματα (μπάλες) βαμβακίου, ἤτοι τὸ ἓν τέταρτον τοῦ ὅλου ποσοῦ τοῦ ἀκατεργάστου βαμβακίου, ὅσον παράγει ἡ χώρα. Οἱ Ἀμερικανοὶ λοιπὸν κατεργάζονται πολὺ περισσότερον βαμβάκιον ἢ οἱ Γάλλοι, διότι αἱ 460,000 τῶν δεμάτων ἐκείνων ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 117 ἑκατομμύρια χιλιογράμμων, ἡ δὲ Γαλλία δὲν μεταχειρίζεται εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην εἰμὴ 60,000,000 χιλιογράμμων περίπου. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἂν κατὰ τὴν ποσότητα ἦναι ὑποδεεστέρα, ὑπερτερεῖ κατὰ τὴν ποιότητα, διότι τὰ ἀνθοβαφῆ αὐτῆς βαμβακηρὰ θεωροῦνται ὡς ἀπαράμιλλα. Ἀφ᾽ ἑτέρου οἱ Ἀμερικανοὶ εἶναι κατώτεροι τῶν Ἄγγλων. Τὰ βαμβακηρὰ ὑφάσματα ὅσα κατασκευάζονται εἰς τὰς ὁμοσπόνδους πολιτείας ἤθελον ἀποτελέσει μῆκος 700,000 χιλιομέτρων, ἤτοι μῆκος ἑπτὰ καὶ δεκάκις καὶ ἥμισυ μεγαλήτερον τῆς ὅλης περιφερείας τοῦ πλανήτου μας, καὶ τοῦτο, μὴ περιλαμβανομένων 12,600,000 χιλιομέτρων νήματος. Ἀλλ᾽ ἡ Ἀγγλία ἐξάγει ὑφάσματα μὲν βαμβακηρὰ διπλάσια σχεδὸν τῶν εἰς τὰς Ὁμοσπόνδους πολιτείας κατασκευαζομένων, νήματος δὲ ἔτι πλέον ἢ διπλάσιον. Ἤρχισαν ὅμως ἤδη, ὡς πρὸς τὰ κατώτερα εἴδη, οἱ Ἀμερικανοὶ νὰ συναγωνίζονται μὲ τοὺς Ἄγγλους εἰς τὰς Ἀσιανὰς ἀγοράς. Καὶ ἡ κατασκευὴ δὲ τῶν μαλλίνων λαμβάνει ὁσημέραι πλείονα παρ᾽ αὐτοῖς ἐπίδοσιν. Τῷ 1859 κατηναλώθησαν εἰς αὐτὴν 32 ἑκατομμύρια χιλιογράμμων ἀκατεργάστου μαλλίου, καὶ ἡ ἀξία τοῦ προϊόντος συνεποσώθη εἰς 233 ἑκατομμύρια φράγκων.

Εἰς τὰς ὁμοσπόνδους πολιτείας δημοσιεύονται ἐφημερίδες πλειότεραι ἢ ἀλλοῦ που τῆς γῆς· ὁ ὅλος ἀριθμὸς αὐτῶν ἀναβαίνει εἰς 2650, τῶν δὲ περιοδικῶν συγγραμμάτων μόνον εἰς 150. Τὰ δὲ δύο ταῦτα ποσὰ ἀναλογιζόμενα πρὸς τὸ ὅλον πλῆθος τῶν ἐλευθέρων κατοίκων, δίδουσι 1 ἐφημερίδα ἢ περιοδικὸν σύγγραμμα πρὸς 7161 ἀνθρώπους. Ἀναλογίζομεν δὲ πρὸς τοὺς ἐλευθέρους μόνον, διότι οἱ δοῦλοι δὲν ἠξεύρουν νὰ ἀναγινώσκωσιν.

Ἐν γένει δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἰσχὺς τῶν Ὁμοσπόνδων πολιτειῶν προάγεται καθ᾽ ἑκάστην μὲ θαυμαστὴν ταχύτητα, ὥστε μετ᾽ ὀλίγον, εἰς τὰς ἤδη ὑπαρχούσας μεγάλας πολιτικὰς καὶ βιομηχανικὰς δυνάμεις, θέλει προστεθῆ καὶ ἄλλη μία, ὅπερ δὲν εἶναι κακὸν οὐδὲ διὰ τὰς μικράς.

ΤΟ ΧΡΥΣΟΥΝ ΡΟΔΟΝ.

Τὴν 9 Μαρτίου ε. ε. ἐτέλεσεν ὁ Πάπας ἐν Ῥώμῃ τὴν εὐλογίαν τοῦ Χρυσοῦ ῥόδου, ἀμέσως πρὸ τῆς λειτουργίας τῆς τετάρτης τῆς τεσσαρακοστῆς Κυριακῆς, τὴν ὁποίαν οἱ δυτικοὶ ὀνομάζουσιν ἐκ τούτου, *Κυριακὴν τῶν ῥόδων*.

Ἡ περίεργος αὕτη τελετὴ ἀνατρέχει εἰς ἐποχὴν παναρχαίαν. Τὸ χρυσοῦν ῥόδον πέμπεται ἐντὸς τοῦ ἔτους εἰς ἡγεμόνα, ἤ, συνηθέστερον, εἰς ἡγεμονίδα τινὰ καθολικήν· μεταξὺ δὲ τῶν ἡγεμονίδων, αἵτινες, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἔλαβον τὸ ῥόδον τοῦτο, δυνάμεθα ν᾽ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὴν μητέρα τοῦ σημερινοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας καὶ χήραν τοῦ βασιλέως Καρόλου Ἀλβέρτου, ἔτι δὲ καὶ τὴν βασίλισσαν τῆς Νεαπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Πάπας προσέφερε ῥόδον, εὐλογηθὲν ὑπ᾽ αὐτοῦ εἰς Γαήτην κατὰ τὴν Τεσσαρακοστὴν τοῦ ἔτους 1849. Ὅταν τὸ χρυσοῦν ῥόδον δὲν ἀπονεμηθῇ εἰς κανένα κατὰ τὴν διάρκειαν ὁλοκλήρου ἔτους ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς εὐλογίας του, τότε εὐλογεῖται πάλιν ἐκ νέου τὸ ἐρχόμενον ἔτος, μὴ ἀντικαθιστάμενον πλέον δι᾽ ἄλλου, εἰμὴ ἀφοῦ τοῦτο δοθῇ. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται πῶς οἱ ὑπάλληλοι τῆς ἐν Ῥώμῃ δημοκρατικῆς κυβερνήσεως ἠδυνήθησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1849, νὰ κλέψωσι τὸ χρυσοῦν ῥόδον, τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσετο εἰς τὸν θησαυρὸν τοῦ ἀρχιερέως.

Ἰδοὺ δὲ πῶς τελεῖται ἡ εὐλογία. Τὸ Χρυσοῦν ῥό-

δον, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, ἡ ἀνθοδέσμη τοῦ Χρυσοῦ ῥόδου, (καθότι συγκροτεῖ αὐτὸ δεκὰς ἀνθέων, τιθεμένων ἐντὸς ἀγγείου ἔχοντος σχῆμα κομψότατον καὶ ἐργασίας ἀρίστης) ἐκτίθεται εἰς τὸ ἱερὸν ἐπὶ τραπέζης, ἐν μέσῳ δύο λαμπάδων ἀνημμένων. Εἷς τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν προσφέρει εἰς τὸν Πάπαν, εἰσερχόμενον διὰ νὰ παρευρεθῇ εἰς τὴν λειτουργίαν, τὸ χρυσοῦν ῥόδον. Ὁ ἄκρος Ἀρχιερεὺς, ἐνδεδυμένος χιτῶνα λευκὸν καὶ περιτραχήλιον, βάλλει, ἐντὸς τοῦ θυμιατηρίου, τὸ ὁποῖον τῷ δίδει ὁ καρδινάλιος τοῦ ναοῦ, θυμίαμα, ἀπαγγέλλει τινὰς στίχους καὶ ἐκφωνεῖ ἕνα τῶν ὡραιοτέρων λόγων τῆς καθολικῆς λειτουργίας· ἔπειτα ἐναποτίθησιν ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ ῥόδου τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν καρδίαν τῆς ἀνθοδέσμης καὶ πρὸς τοῦτο ὄντως διευθετημένου, ὀλίγον βάλσαμον τῆς Περουβίας, καὶ ὀλίγην κόνιν μόσχου, τὸ ῥαίνει μὲ τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ καὶ τὸ θυμιάζει· ὁ προσενεγκὼν τῷ πάπᾳ τὸ ῥόδον κληρικὸς, ἀναλαμβάνει αὐτὸ καὶ τὸ φέρει, προπορευόμενος τοῦ ἀρχιερέως, μέχρι τοῦ ναοῦ, ὅπου κατατίθεται ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης κάτωθεν τοῦ σταυροῦ, ἐπὶ χρυσοκεντήτου καὶ πολυτιμοτάτου μεταξωτοῦ ὑφάσματος, χρώματος ῥοδίνου· ἐκεῖθεν δὲ ὁ αὐτὸς κληρικὸς τὸ μετακομίζει ἔπειτα εἰς τὸ ἱεροφυλακεῖον.

Ἄλλοτε ἡ τελετὴ ἐγίνετο, οὐχὶ ἐντὸς τῶν παπικῶν ἀνακτόρων, ἀλλ' εἰς διαφόρους ἄλλας τῆς Ῥώμης ἐκκλησίας. Ὁ Πάπας ἀνεχώρει ἀπὸ τὰ Λατερανικὰ Ἀνάκτορα ἔφιππος μεθ' ὅλης του τῆς αὐλῆς, ἥτις ἀπετέλει λαμπρὰν ἱππέων συνοδίαν· ὅταν ἔφθανεν εἰς τὸν ὡρισμένον ναὸν, ἔψαλλε τὴν λειτουργίαν, καὶ, μετὰ τὸ τέλος τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπεύθυνε τὴν πρὸς τὸν λαὸν ὁμιλίαν. Ἔπειτα δὲ λαβὼν τὸ χρυσοῦν ῥόδον, καὶ εὐλογήσας αὐτὸ καθ' ὃν ἀνωτέρω διεγράψαμεν τρόπον, τὸ ἐπεδείκνυεν εἰς τὸν λαὸν, ἐξηγῶν τὴν μυστηριώδη αὐτοῦ σημασίαν. Μετὰ τὴν τελετὴν, ἐπανερχόμενος εἰς τὰ ἀνάκτορα πάλιν ἔφιππος μεθ' ὅλων τῶν αὐλικῶν, εἶχεν εἰς τὴν χεῖρά του τὸ χρυσοῦν ῥόδον. Τοὺς χαλινοὺς τοῦ ἵππου του ἐκράτει ὁ ἔπαρχος τῆς Ῥώμης, ἐνδεδυμένος πορφύραν χρυσοπάρυφον. Πρὸ τῆς θύρας τοῦ Λατερανικοῦ ναοῦ ὁ ἄρχων οὗτος ἐβοήθει τὸν Πάπαν νὰ καταβῇ τοῦ ἵππου, κρατῶν τὸν ἀναβολέα· καὶ πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, ἐδωρεῖτο εἰς αὐτὸν ὁ Πάπας τὸ Χρυσοῦν ῥόδον, τὸ ὁποῖον οὗτος γονυπετὴς λαμβάνων, ἠσπάζετο μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας τοὺς πόδας τοῦ Πάπα.

Ἐφέτος ἡ λειτουργία ἐψάλη ὑπὸ νεωστί τινος προχειρισθέντος Γάλλου Καρδιναλίου· ὅλοι τοῦ ἱερουργοῦντος, τῶν παρευρισκομένων καὶ τῆς ἁγίας τραπέζης οἱ στολισμοὶ ἦταν χρώματος ῥοδίνου· αὐτοῦ τοῦ Πάπα ὁ μανδύας καὶ τὸ περιτραχήλιον, καθὼς καὶ τῶν Καρδιναλίων ὁ χιτὼν, ἡ ζώνη, καὶ τὸ περιώμιον εἶναι τοῦ αὐτοῦ χρώματος, τὸ ὁποῖον διατηροῦν καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἥτις, εὐλόγως λοιπὸν, ὠνομάσθη Κυριακὴ τῶν ῥόδων.

—o—

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Τί κερδίζουσιν οἱ ἰατροὶ εἰς τὴν Ἰνδικήν.—Οἱ ἰατροὶ δὲν κερδίζουσιν σήμερον εἰς τὴν Ἰνδικὴν ὅσα ἄλλοτε, καὶ μάλιστα καθ' ἣν ἐποχὴν διῴκει τὴν χώραν ταύτην ὁ ἀδελφὸς τοῦ λόρδου Οὐελλιγκτῶνος, ὁ μαρκίων Οὐελλεσλεὺς· καὶ ὅμως εἰς κανὲν μέρος τῆς Εὐρώπης τὰ ὠφελήματα αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ παραβληθῶσι μὲ τὰ ὠφελήματα τὰ ὁποῖα ἔχουσι καὶ τώρα ἀκόμη εἰς τὴν γῆν ἐκείνην τῆς ἐπαγγελίας. Πρὸ εἰκοσιπέντε ἢ τριάκοντα ἐτῶν, οἱ δύο ὀνομαστότεροι ἰατροὶ τῆς Καλκούττης εἰσέπραττον κατ' ἔτος 10 ἕως 15,000 λίρας ἤτοι 280 ἕως 420,000 δραχμάς. Καθ' ὅσον ἡ πόλις αὐτη ἀπέβαινεν ἐμπορικωτέρα καὶ ἀγγλικωτέρα, ἠλαττοῦτο καὶ τὸ ποσὸν τῶν ἰατρικῶν ἀντιμισθιῶν· τὰ νῦν δὲ ἡ λαμπροτέρα πελατεία δὲν παρέχει κατ' ἔτος πλείονας τῶν 250,000 δραχμῶν· ποσὸν ὅμως, τὸ ὁποῖον, μ' ὅλην τὴν ὕφεσιν αὐτοῦ, θέλουσι ζηλεύσει, ὑποθέτομεν, οἱ ἰατροὶ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ὁ γενικὸς διοικητὴς ἀντιπροσωπεύει τὸν ἡγεμόνα, ἡ καλητέρα, ἡ ἐντιμοτέρα καὶ ἡ ἐπικερδεστέρα θέσις εἶναι ἡ τοῦ ἰατροῦ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ἥτις δὲν παρέχει εἰς τὸν ἔχοντα αὐτὴν εὐτυχῆ ἄνθρωπον ὀλιγωτέρας τοῦ 40,000 δραχμῶν κατ' ἔτος.

Εἰς τὴν Καλκούτταν δὲν εἶναι συνήθεια νὰ πληρόνωνται οἱ ἰατροὶ διὰ πᾶσαν ἐπίσκεψιν, οὐδὲ νὰ στέλλωσιν οὗτοι λογαριασμὸν ἀντιμισθίας. Αἱ οἰκογένειαι πληρόνουσι τὸν ἰατρὸν αὐτῶν κατ' ἔτος καὶ τὸν ἔχουσιν εἰς τὴν διάκρισίν των· ὥστε ἄνθρωπος κατοικῶν εἰς τὴν γειτονίαν τοῦ ἰατροῦ, τὸν στέλλει, εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, 1500 δραχμὰς, ἐνῷ ἄλλος κατοικῶν ἡμίσειαν λεύγαν μακρὰν καὶ ἔχων πολυάριθμον οἰκογένειαν δὲν τὸν στέλλει περισσότερα· ἀλλ' αἱ πλούσιαι οἰκογένειαι δίδουσι συνήθως εἰς τὸν ἰατρόν των κατ' ἔτος 2500 ἕως 3000 δραχμάς.

Οἱ στρατιωτικοὶ ἰατροὶ λαμβάνουσι σύνταξιν, μετὰ εἰκοσαετῆ μὲν ὑπηρεσίαν 5000 δρ. κατ' ἔτος· μετὰ εἰκοσιοκτὼ δ' ἐτῶν ὑπηρεσίαν, 8,000 δραχμ. μετὰ τριακονταδύο, 9500 δρ. μετὰ τριακονταπέντε, 13,000 δρ. μετὰ τριακονταοκτὼ, τέλος, 18,000 δρ. Εἰς τὸν χρόνον τοῦτον περιλαμβάνεται καὶ τριετὴς ἀπουσίας ἄδεια.

Ἐπὶ πᾶσιν, οἱ ἰατροὶ ἐσύστησαν αὐτόθι ἰδίαν οἰκονομικὴν ἑταιρίαν, ἥτις, διατηρουμένη ἀπὸ τῆς συνδρομῆς ὅλων, πληρόνει εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἐτησίαν σύνταξιν 8,000 δραχμῶν, μετὰ δεκαεπτὰ ἐτῶν ὑπηρεσίαν· ὥστε ὁ στρατιωτικὸς ἰατρὸς, μετὰ δεκαεπτὰ ἐτῶν πραγματικὴν ὑπηρεσίαν, ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἑστίαν του μὲ 13,000 δραχμῶν ἐτησίαν σύνταξιν.

— *Πιθανότης περὶ τῆς ἀνευρέσεως τῶν Πολιτειῶν τοῦ Ἀριστοτέλους.* — Ὁ γνωστὸς Γάλλος φιλολόγος Οὐϊλλεμαῖος, ἐπιχειρήσας κατ' αὐτὰς νέαν

ἔκδοσιν τῆς τοῦ Μοντεσκίου *Πραγματείας περὶ τῆς ἀκμῆς τῶν Ῥωμαίων καὶ τῆς παρακμῆς*, ἐπισυνάψεν εἰς αὐτὴν πολλὰς λόγου ἀξίας σημειώσεις, ὧν μία ἐκτίθησιν ἐν πλάτει τὰς πιθανότητας ὅσαι ὑπάρχουσι τοῦ ν' ἀνευρεθῇ τὸ μέγα καὶ πολύτιμον τοῦ Ἀριστοτέλους σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐπεγράφετο *Πολιτεῖαι πόλεων* καὶ περιεῖχε τὴν περιγραφὴν πολλῶν πολιτειῶν. Ἀναφέρομεν ἐν κεφαλαίῳ τὰ συμπεράσματά του.

Ἡ ἀπώλεια, λέγει, τοῦ ἀριστουργήματος αὐτοῦ εἶναι τόσῳ μᾶλλον θλιβερὰ ὅσῳ πιθανώτατον εἶναι, ὅτι ἐσώζετο μέχρις ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Καὶ αἱ μὲν ἔρευναι αἱ ἐν τῇ παρελθούσῃ ἑκατονταετηρίδι, δι' ἐπιμελείας τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, κατὰ τὴν ἀνατολὴν, γενόμεναι πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτοῦ, ἀπέβησαν μάταιαι. Ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ Ἄραβες, οἵτινες, ὡς γνωστὸν, ἐμελέτησαν πολὺ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, μετέφρασαν καὶ τὴν περὶ Πολιτειῶν μεγάλην ἐκείνην πραγματείαν. Τοῦτο ἐξάγεται ἀπὸ τοῦ ὀγκώδους φιλολογικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ καταλόγου τοῦ *Χατσῆ Κάϊφα*, τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῇ Βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων καὶ συγκειμένου ἐξ ἑκατὸν ἕνδεκα τόμων, εἰς ἕνα τῶν ὁποίων ὁ Ἄραψ κριτικὸς, ὅστις ἔζη ἐν τῇ ἑνδεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι, μνημονεύει τῆς εἰς τὴν γλῶσσάν του μεταφράσεως τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, «τῆς περιλαμβανούσης, λέγει, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν περιγραφὴν ἑκατὸν ἐννενήκοντα καὶ μιᾶς ἐπικρατειῶν καὶ πολιτειῶν.» Τὸ ζήτημα λοιπὸν εἶναι· καὶ ἂν τὸ πρωτότυπον ἀπωλέσθη τυχὸν διὰ παντὸς, ; δὲν δύναται ἆρά γε ν' ἀνευρεθῇ ἡ Ἀραβικὴ τοὐλάχιστον μετάφρασις ἢ εἰς τὴν ἀνατολὴν, ἢ μᾶλλον εἰς Μαρόκκον, εἰς Μεκιτὲζ, εἰς Φὲζ, τῶν ὁποίων τὰ τζαμία εἶχεν ἄλλοτε σχολὰς ἐπιστημονικὰς καὶ βιβλιοθήκας; Ὅθεν ὁ σοφὸς Οὐΐλλεμαῖνος προσκαλεῖ τοὺς τῆς Ἀλγερίας ἄρχοντας Γάλλους, τοὺς εἰς ἄμεσον καὶ πρόχειρον καὶ ἀδιάλειπτον διατελοῦντας σχέσιν πρὸς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς βορείου Ἀφρικῆς, ν' ἀναζητήσωσιν ἐπιμελῶς τὴν μετάφρασιν ἐκείνην, ἧς δίδει καὶ τὸν τίτλον, οὕτως ἔχοντα· *Κετὰμπ Σιασσὰτ Ἀλμοδέτ*. Εἴθε δὲ εἰσακουσθῇ ἡ φωνὴ αὐτοῦ καὶ πραγματωθῇ ἡ ἐλπίς· διότι ἐξ ὅλων τῶν ἀπολεσθέντων θησαυρῶν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, οὐδενὸς ἄλλου ἡ ἀνεύρεσις δύναται νὰ διαχύσῃ φῶς πλειότερον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος.

Γνῶμαι καὶ ἀξιώματα. — Ὁ βίος τοῦ ἐξόχου ἀνδρὸς διακρίνεται ἀπὸ τὸν βίον τοῦ ἀνοήτου, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν πρῶτος περιπίπτει εἴς τινας μεγάλας ἀνοησίας, ὁ δὲ δεύτερος, εἰς πολλὰς μικράς.

Ἀληθῶς ἰσχυρὸς εἶναι ὁ γινώσκων ἐνίοτε νὰ ἐνδίδῃ.

Ὁ μᾶλλον ἀγαπώμενος ἄνθρωπος εἶναι ὁ μᾶλλον ἀγαπῶν.

Ἡ συναίσθησις τοῦ δικαίου εἶναι τοσοῦτον σπανία, ὥστε ἡ μεταξὺ ἴσων φιλία δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ.

Τὸ ἐλάχιστον ἁμάρτημα τοῦ δυστυχοῦς εἶναι βαρὺ εἰς τὴν στάθμην τῆς κρίσεως ἡμῶν.

Προτιμῶμεν ν' ἀποδώσωμεν τὴν δυστυχίαν αὐτοῦ εἰς αὐτὸν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν τύχην, ἥτις, ἐντούτοις, ἐπενεργεῖ ἐπίσης ἐφ' ἡμᾶς.

Μὴ παραπονῆσαι ἐνώπιον ἀνθρώπου δυστυχεστέρου ἀπὸ σένα, διότι καθιστᾷς εὐρυτέραν τὴν πληγὴν αὐτοῦ. (Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΝΘΟΔΕΣΜΗΣ,

Ἀριθμὸς 8.

(Ἰδ. Φυλλ. 45)

—o—

ΑΙ ΑΙΤΗΣΕΙΣ.

Στὰ χρυσᾶ μαλλιὰ ἐφόρει
κόκκινο λουλοῦδ' ἡ κόρη.
— Δὸς, τὴν εἶπα, δὸς μ' αὐτὸ,
κ' ἄλλο πιὰ δὲν σὲ ζητῶ.

—o—

Μὲ τὸ δίδει τὸ ἀφράτο,
καὶ τὸ βλέμμα ῥίπτει κάτω.
— Δὸς, τὸ βλέμμα δὸς μ' αὐτὸ,
κ' ἄλλο εἶπα δὲν ζητῶ.

—o—

Μιὰ ματιὰ σὰν φῶς μὲ ῥίχνει,
καὶ ς' τὸ στόμα γέλοιο δείχνει.
— Δὸς φιλὶ ς' τὸ στόμα αὐτὸ,
κ' ἄλλο, εἶπα, δὲν ζητῶ.

—o—

Χείλια μέλι μὲ προβάλλει,
καὶ τὸ ἄσπρο στῆθος πάλλει.
— Δὸς τὸ στῆθος δὸς μ' αὐτὸ,
κ' ἄλλο, εἶπα, δὲν ζητῶ.

—o—

Σὰν τὸ κυπαρίσσι σκύπτει
καὶ ς' τὴν ἀγκαλιά μου πίπτει.
— Τώρα σ' ἔχω, σὲ κρατῶ.
Τίποτ' ἄλλο δὲν ζητῶ.

ΣΠΟΥΔΑΙΟΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Εἰς τὸ προηγούμενον φυλλάδιον τῆς Πανδώρας, ἐν τῷ ἄρθρῳ τῷ ἐπιγεγραμμένῳ **Ἡ ἐν Πειραιεῖ ἑορτὴ**, τὸ Γαλλικὸν ἀτμόπλουν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐδόθη, περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου, γεῦμα εἰς τὸν Μ. Βασιλέα καὶ τὴν Μ. Βασίλισσαν, ὠνομάσθη ἐκ παραδρομῆς, **Σαπτὰλ**, ἐνῷ ὠνομάζετο ἀληθῶς **Κάρολος ὁ Μέγας**.

—•—

1 ΙΟΥΛΙΟΥ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 55.

ΤΟ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟΝ,

ΔΙΑΛΟΓΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

ΠΡΟΣΩΠΑ.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ ΟΡΘΗΣΙΑ (*ἐτῶν πεντήκοντα*). ΕΛΕΝΗ (*ἐτῶν εἰκοσιδύο*).
Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΕΡΔΙΚ (*ἐτῶν ἑξήκοντα*). ΠΑΥΛΟΣ (*ἐτῶν τριάκοντα τεσσάρων*).

(*Ἡ σκηνὴ εἰς τὰ θερμὰ λουτρὰ τῆς Νορμανδίας*).

(*Κῆπος ἐν κοιλάδι· διὰ τῶν δένδρων αὐτοῦ ὑποφαίνεται λίμνη. Δεξιᾷ δάσος. Ἑσπέρα θερινή.—Ἡ Βαρωνὶς διέρχεται ἐν τάχει λειμῶνα διὰ νὰ φθάσῃ εἰς δενδροστοιχίαν*).

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. Λαμπρὰ τῷόντι ἰδέα μὲ κατέβη νὰ ἔλθω ἀπὸ ἐδῶ! . . . αὐτὸ εἶναι βάλτος! . . . Τὰ ὑποδήματά μου ἀνέλυσαν . . . τὰ τοιαῦτα δὲν συμβαίνουσιν εἰμὴ εἰς ἐμέ! . . . (*αἴφνης ἀπαντᾷ ἀρνίον τὸ ὁποῖον τὴν ἐμποδίζει νὰ περάσῃ*) Ἰδοὺ καὶ ἄλλο κακόν! (*τινάσσει τὸ μανδύλιόν της πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀρνίου*) ψτ! ψτ! ἔξω! Δὲν νοστιμεύομαι αὐτὰ τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠξεύρει κανεὶς τί εἶναι . . . (*τὸ ἀρνίον στρέφεται τριγύρω της βληχώμενον*) Θὰ κρημνισθῇς ἀπὸ ἐδῶ ἀμέσως; . . . Τόρν, σᾶς παρακαλῶ, τί μ' ἐκολλήθη τὸ τέρας αὐτό! (*ἐμπεριδεύεται εἰς τὸ σχοινίον διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ἀρνίον εἶναι δεδεμένον εἰς ἕνα πασσαλίσκον.*) Μὲ κρατεῖ! ὦ θεέ μου! Παναγία μου! Καλὲ μὲ κρατεῖ τῷόντι! Ἐλᾶτε νὰ μὲ βοηθήσετε! ἐλᾶτε! . . .

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *σπεύδων*.—Μὴ φοβῆσθε τίποτε, κυρία μου.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ, *ἔξω φρενῶν*. — Διὰ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, βοηθήσατέ με, κύριέ μου, τὸ ζῶον αὐτὸ εἶναι λυσσασμένον καὶ μὲ ἔφαγεν!

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Ἀλλ' ἐξεναντίας, ὑμεῖς τὸ πνίγετε! (*τὴν βοηθεῖ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς πόδας της ἀπὸ τοῦ σχοινίου*).

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Ἆ! Κύριέ μου, μ' ἐσώσατε! . . :

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *ὅστις τὴν παρατηρεῖ μετὰ προσοχῆς.* — ¿Πῶς συμβαίνει τοῦτο; Δὲν ἀπατῶμαι βεβαίως! ὄχι τῇ ἀληθείᾳ! (*καὶ ἁρπάσας τὴν Βαρωνίδα, τὴν κατασπάζεται μὲ στρατιωτικὴν ὁρμήν*).

Η ΒΑΡΩΝΙΣ, *ἀγωνιζομένη ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ αὐτόν.* — Τί! πῶς! τί σημαίνει τοῦτο; . . . Εἰπέτε με, σᾶς παρακαλῶ . . . Καλὲ, νέος ἄνθρωπος μὲ φιλεῖ! εἶναι τρελλός! ὢ βέβαια, εἶναι τρελλός! ἐλᾶτε νὰ μὲ βοηθήσετε! . . .

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ἀλλὰ, τελευταῖον, διάβολε! Κυττάξατέ με εἰς τὸ πρόσωπον! . . .

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἆ! . . . ὑμεῖς εἶσθε, στρατηγέ! . . . Μὲ κατετρομάξατε, να μὴ σώσετε! . . .

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *γελῶν.* — Αἴ! Αἴ! Καλὲ, νέος ἄνθρωπος μὲ φιλεῖ! . . . Αἴ! Αἴ! . . . ¿πῶς ἔχομεν, παλαιά μου φίλη;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¿Τί σᾶς μέλει; Ἂν σᾶς ἔμελλε τωόντι, ἠθέλετε ἐρωτήσει τὰ κατ' ἐμὲ πρὸ καιροῦ, ἐνῷ ἐγὼ ἤδη δέκα ἔτη σᾶς κάμνω τὴν τιμὴν νὰ ἐρωτῶ περὶ ὑμῶν ὅλους τοὺς συμπατριώτας σας, ὅσους ἀπαντήσω! . . . ¿Πόθεν μᾶς ἐξεφυτρώσατε, λέγετε λοιπόν; . . . Δὲν ἐλογάριαζα νὰ σᾶς ἰδῶ πλέον εἰμὴ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ σᾶς βλέπω ἐδῶ φαιδρὸν ὡς ῥόδον . . . Τί ἄνοστος ἄνθρωπος, τῇ ἀληθείᾳ!

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Σταθῆτε δά! ¿Μήπως ἠθέλετε προτιμήσει νὰ μάθετε, ὅτι ἀπέθανα;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Τὸ πρᾶγμα ἤθελεν εἶναι εὐπρεπέστερον.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Αἴ, λοιπὸν, τιμίως σᾶς λέγω, ὅτι εἶσθε ἀγνώμων! διότι εἰκοσάκις ἀπεφάσισα νὰ σᾶς γράψω . . . ἀλλ' ἔπειτα εἶπα· ἆ! ἐκείνη ἐλησμόνησε βέβαια τὸν γέροντα στρατιώτην, τὸν γέροντα γεωργόν . . . ἂς τὴν μιμηθῶ, καὶ ἐγώ!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Λαμπρὸς συλλογισμός! . . . ἀλλὰ τελευταῖον, ¿πόθεν ἔρχεσθε;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Καὶ ¿πόθεν θέλετε νὰ ἔλθω; ἔρχομαι ἀπὸ τὸν πύργον μου, ἀπὸ τὰ δάση μου. Ζῶ ὡςὰν τὸν σάλιαγκον . . . ἔχω ἓν πρότυπον ἀγροκήπιον, εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Καὶ ¿τί ἤλθετε νὰ κάμετε εἰς τὰ λουτρὰ αὐτά;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Τίποτε· ὁ υἱός μου ἤθελε νὰ κυνηγήσῃ, καὶ ἐγὼ κατέπεισα τὸν ἑαυτόν μου, ὁ ἀνόητος, ὅτι δὲν χωνεύω. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι εἰμπορῶ νὰ χωνεύσω ὁλόκληρον βώδιον. Ἀλλὰ τὸ τρελλόπαιδον ἐκεῖνο μὲ κάμνει ὅ,τι θέλῃ! . . . Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐδῶ ὀκτὼ ὁλοκλήρους ἡμέρας κατα . . . ῥοϊζόμενος! χμ!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ, *λαβοῦσα τὸν βραχίονά του καὶ ἐξακολουθοῦσα τὸν περίπατόν της.* — Ἀλήθεια, στρατηγέ· τὸ τρελλόπαιδόν σας ἐκεῖνο πρέπει νὰ ἤρχισε πλέον νὰ περιπατῇ χωρὶς στρατοῦραν.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Δὲν λέγω ὄχι· ἤρχισε τωόντι νὰ σχηματίζεται. ¿Ἠξεύρετε, ὅτι μετ' ὀλίγον κλείει τοὺς τριακοντατέσσαρας χρόνους; Ὄνειρον μὲ φαίνεται, εἰς τὴν τιμήν μου! . . . ¿Ποίαν ἡλικίαν ἔχετε ὑμεῖς, ἄραγε;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἤμην τεσσαράκοντα ἐτῶν τὴν τελευταίαν φορὰν καθ' ἣν σᾶς εἶδον εἰς Παρισίους. — Λογαριάσατε.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ὢ! ὤ! διάβολε (*βατραχοπεῖ διὰ τῆς γλώσσης*). Ἀλλὰ δὲν σημαίνει· ἔχετε, καθὼς κ' ἐγὼ, καλὴν ὄψιν. Αἴ! Αἴ! Οἱ ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ μας δὲν γηράσκουν ποτὲ, καλή μου φίλη! Ὁ διάβολος νὰ μ' ἐπάρῃ, ἂν δὲν εἶμαι ὑπερευχαριστημένος ὅτι σᾶς εἶδα πάλιν. — Ἀλλ' ἡ Ἑλενίτσα μας, ¿τί γίνεται; ἐλπίζω, ὅτι εἶν' ἐδῶ, ἡ παμπόνηρος!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¿Βεβαίως. Ὑποθέτετε, ὅτι δὲν μὲ ἄφησεν, ἀφοῦ τὴν συνέβη τὸ δυστύχημά της!

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ — ¿Τί δυστύχημα;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¿Γίνεται νὰ μὴν ἐμάθετε τὴν ἱστορίαν τοῦ γαμβροῦ μου;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Πῶς! ¿Τοῦ γαμβροῦ σας; Ἡ Ἑλενίτσα εἶναι ὑπανδρευμένη; ἐμεγάλωσε λοιπὸν πολὺ ἀφοῦ ἔχω νὰ τὴν ἰδῶ; Τόση, τόση ἦτον (*δεικνύει διὰ τῆς βακτηρίας του ἓν χορτάριον*).

Η ΒΑΡΩΝΙΣ, *δεικνύουσα δένδρον ὑψιτενές.* — Ἆ! τόρα εἶναι τόσον ὑψηλὴ, καὶ πρὸς τούτοις νοστιμωτάτη.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Πᾶ! . . . . παράδοξον! . . . καὶ παρεκτὸς τούτου ¿εἶναι ὑπανδρευμένη;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ὄχι δά! . . . δηλαδὴ εἶναι χήρα . . . ἂν θέλετε. — ¿εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν ἀκούσετε αὐτὴν τὴν ἱστορίαν;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Διάβολε! ¿πῶς θέλετε νὰ τὴν μάθω; τόρα μόλις ἐξέβηκα ἀπὸ τὴν τρύπαν μου . . . Ζῶ ὡς φυτόν . . . Εἶμαι ἀγριάνθρωπος!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ — Τοῦτο εἶναι βεβαιότατον. — Φαντασθῆτε λοιπὸν, καλέ μου στρατηγὲ, ὅτι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1848 . . . Τοὐλάχιστον ¿ἠξεύρετε, ὅτι τὸν χρόνον ἐκεῖνον συνέβη μία ἐπανάστασις;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Αἴ! τώρα . . .

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Καλὸν καὶ τοῦτο!

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Καλήτερα τὸ εἶχα νὰ μὴν τὸ ἤξευρα!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Παράξενον. — Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν κόρην μου, εἶχε πατήσει τότε εἰς τὰ εἴκοσι . . .

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ἀδύνατον!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¿Θὰ μὲ ἀφήσετε νὰ τελειώσω; — ἐν παρόδῳ σᾶς λέγω, στρατηγὲ, ὅτι δὲν ἐλάβετε τοὺς λαμπροτέρους τρόπους εἰς τὸ πρότυπον ἐκεῖνο ἀγροκήπιόν σας. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι δυσκόλως δύναται νὰ εὕρῃ τις κατὰ τοῦτο τὸν χειρότερόν σας. Τάχα ποτὲ δὲν διεπρέπετε εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ, ἀλλὰ τόρα κατηντήσατε ἀφόρητος. Δὲν σᾶς λείπει ἄλλο παρὰ τὰ τσαρούχια καὶ ἡ μαγκούρα· σᾶς τὸ λέγω μεταξύ μας.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Εὐγνωμονέστατος.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἡ κόρη μου λοιπὸν ἦτο εἰκοσαετὴς καὶ πολλοὶ τὴν εἶχαν πλέον ζητήσει· ἀλλὰ δὲν ἤθελε κανένα· αὐτὸς εἶχε μύστακα, ὁ ἄλλος δὲν εἶχε, τοῦ τρίτου τὰ χειρόκτια δὲν ἦσαν καλὰ, ὁ τέταρτος δὲν ἤξευρε νὰ χαιρετίσῃ . . . Μὲ ἤρχετο ἀπελπισία· διότι πρέπει νὰ ἠξεύρετε, ὅτι ἔχω ὡς ἀξίωμα, ὅτι αἱ νέαι πρέπει νὰ ὑπανδρεύωνται πρὶν γνωρίσωσι τὸν κόσμον. Ἀφοῦ περάσουν τὰ εἴκοσι, ἔχουν τὴν

ἀπαίτησιν νὰ ἐκλέξωσιν αὐταὶ τὸν ἄνδρα των· γίνονται καθ' ἡμέραν δυσκολώτεραι, ἑωσότου νὰ φέρωσι τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἀδύνατον ἐπαγωγήν, καὶ τότε ἁρπάζουσι τὸν πρῶτον, ὅστις τύχῃ.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Πολλὰ ὀρθὸν τοῦτο· ἐνθυμοῦμαι μίαν γειτόνισσάν μου, κόρην εὐγενῆ, ἡ ὁποία κατήντησε νὰ ὑπανδρευθῇ ἕνα κλειδοποιόν.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Τὸ βλέπετε! — Αὐτὰ ἔλεγα κ' ἐγὼ εἰς τὴν Ἑλένην. Παρεκτὸς τούτου, συνέπεσε τότε νὰ ἦμαι κάκιστα εἰς τὴν ὑγείαν μου· ἐνόμιζα, ὅτι μετ' ὀλίγον θ' ἀποθάνω, καὶ ἐθρηνοῦσα νύκτας ὁλοκλήρους συλλογιζομένη ὅτι θ' ἀφήσω μόνην τὴν κόρην μου εἰς τὸν κόσμον τοῦτον· τελευταῖον, μὴ δυναμένη νὰ ὑποφέρω περισσότερον, ἀπεφάσισα νὰ τὴν ἀνοίξω τὴν καρδίαν μου· σημειωτέον, ἐν παρενθέσει, ὅτι δὲν ἤθελα τὸ κάμει ποτέ, ἂν ἠδυνάμην νὰ προΐδω τί φοβερὸν κακὸν ἔμελλε νὰ συμβῇ ἐκ τούτου. Ἄλλο νὰ τὸ ἴδῃ κανεὶς καὶ ἄλλο νὰ τὸ ἀκούσῃ· τὶ κατακλυσμὸς δακρύων! Ἠξεύρετε τὴν Ἑλένην· ἐπειδὴ αἰωνίως φαίνεται γελῶσα, νομίζεις, ὅτι τίποτε δὲν ἀγαπᾷ. Ἀλλοίμονον! ἡ καϋμένη! (*Σπογγίζει τὰ δάκρυά της*).

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Δὲν μὲ φαίνεται παράδοξον νὰ ἔχετε καλὴν κόρην, διότι εἶσθε καὶ ὑμεῖς ἀγαθὸς ἄνθρωπος.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Αἲ! ἔχω κ' ἐγὼ τὰ ἐλαττώματά μου.—Ὁπωσδήποτε, τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Μαυρίκιος ἐζήτησε τὴν Ἑλένην καὶ αὐτὴ ἀμέσως τὸν ἐδέχθη.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — ;Μαυρίκιος; Τί Μαυρίκιος εἶναι αὐτός;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Λέγω Μαυρίκιος . . . λοιπὸν εἶναι Μαυρίκιος.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ἐρωτῶ, διότι ἐγνώρισα ἕνα Μαυρίκιον κ' ἐγώ.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Δὲν ἐναντιοῦμαι· ἀλλ' ἄφετέ με νὰ τελειώσω, σᾶς παρακαλῶ, καὶ μὴν ἐμπεριδεύεται τὰς ἱστορίας σας μὲ τὰς ἐδικάς μου. — Ὁ Κ. Μαυρίκιος, ὁ ἐδικός μας, ἦτο διαγγελεὺς τοῦ βασιλέως . .

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.— Ἀ! ἦτο ἄλλος λοιπόν.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Φαίνεται.—Ὁ γάμος εἶχεν ὁρισθῆ νὰ γίνῃ τῇ 22 Φεβρουαρίου. Ἐπειδὴ ἔλειπαν μερικὰ ἔγγραφα, ἀνεβλήθη εἰς τὴν ἐπιοῦσαν, ἐνῷ δὲ ἐξερχόμεθα ἀπὸ τὴν δημαρχίαν διὰ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καλεῖται αἴφνης ὁ γαμβρός μου εἰς τὰ ἀνάκτορα. Τρέχει ἀμέσως ἔφιππος. Τὸν παραγγέλουν νὰ φέρῃ διαταγήν τινα εἰς Βαστιλλίαν, καί, ἀπερχομένου αὐτοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς παραγγελίας ταύτης, ἓν ἀπὸ τὰ κτήνη ἐκεῖνα πυροβολεῖ κατ' αὐτοῦ.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Κατάρα!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἡ κόρη μου ἦτο χήρα. ; Βλέπετε ποία παράδοξος ἀτυχία;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Βλέπω, βλέπω.—Ἡ ὀσμὴ τοῦ καπνοῦ δὲν σᾶς ἐνοχλεῖ, νομίζω;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Ἐξ ἐναντίας μὲ εὐφραίνει εἰς τὸ ὕπαιθρον.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Ἔχετε ὅλας τὰς ἀρετάς.—;Καὶ δὲν εἰμπορέσατε νὰ τὴν καταπείσετε νὰ ἐξαναϋπανδρευθῇ, τὴν κόρην σας;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Ὄχι βέβαια. Πρῶτον, ἔπειτα ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν ταραχὴν ἐβελτιώθη ἡ ὑγεία μου, ὥστε μὲ ἔλειψε τὸ κυριώτερον ἐπιχείρημά μου. Ἔπειτα, ;δὲν ἠξεύρετε; τὴν κόρην μου τὴν κατέλαβεν ἡ πρόληψις, ὅτι θὰ δυστυχήσῃ ἂν ὑπανδρευθῇ, ὅτι ὁ θεὸς ἠθέλησε νὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτὴν τοῦτο διὰ θαύματός τινος, οὕτως εἰπεῖν . . . τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι πολλὰ κολακευτικόν, διὰ τὸν δυστυχῆ Μαυρίκιον . . . καὶ ὅτι ἂν δὲν συμβῇ ἄλλο θαῦμα ἀντίθετον, δὲν θὰ ἐκχηρεύσῃ εἰς τὴν ζωήν της.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Ἐπὶ τέλους, ἐὰν δὲν ἐπεθυμεῖτε εἰμὴ μόνον νὰ ὑπανδρευθῇ, ἰδοὺ ὑπανδρεύθη.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Λαμπρὰ τῶρα ὑπανδρεία! Νέα χήρα εἶναι χειρότερον παρὰ κόρη.— Ἂν εἶχε τέκνα, τὸ πρᾶγμα ἤθελε διαφέρει.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Ἀ! δὲν ἔχει τέκνα;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Καλὸν δά! ; Ἀμμὴ πῶς θέλετε νὰ ἔχῃ; Σᾶς λέγω, ὅτι δὲν ὑπῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν! . . .

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Ἔχετε δίκαιον· ζητῶ συγγνώμην. (*Μετά τινα σιωπήν.*) Ὥστε δὲν ἔχετε ἐγγόνια;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Φαίνεται. — Ἀλλὰ σᾶς προλέγω, ὅτι ἂν ἐγγίσετε αὐτὴν τὴν χορδήν, θὰ λάβετε τὴν δυσαρέσκειαν νὰ ἴδητε γραῖαν γυναῖκα κλαίουσαν.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Ἀστεῖον τοῦτο!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—Πῶς! ;εὑρίσκεται ἀστεῖον τοῦτο;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ.—Ἀναμφιβόλως. Εἰς τὴν ἡλικίαν σας, ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην ἡσυχίας. ; Τί θὰ κάμετε μ' ἕνα σωρὸν διαβολοπαίδων, τὰ ὁποῖα θὰ φέρουν ἄνω κάτω τὴν οἰκίαν σας;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—; Τί θὰ κάμω; Θὰ τ' ἀγαπῶ, θὰ τὰ χαδεύω, θὰ τὰ πνίγω ἀπὸ τὰ φιλιά! . . . ἀκούσατέ με, στρατηγέ· ποτέ μου δὲν ἐζήτησα παρατράγῳδα πράγματα· εἰς πᾶσαν ἡλικίαν τῆς ζωῆς μου ἐπόθησα τοὺς καρποὺς τοὺς ὁποίους φυσικῶς φέρει, καὶ ὄχι ἄλλους. Νέα οὖσα, ἐπεθύμησα καλὸν ἄνδρα· καὶ τὸν ἔλαβα, δόξαν νἄχῃ ὁ θεός! Ἔπειτα, ἐπεθύμησα τέκνα, εἶχα δίκαιον πάλιν νομίζω, — καὶ ἡ καλή μου κόρη μὲ ἔφερεν εὐτυχῶς ἕως εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ γήρατος . . . Τώρα, ; τί μὲ συμβαίνει; Ἀργῶ· δὲν ἔχω τί νὰ κάμω . . . Εἰπέτε με, ;εἰμπορεῖτε τάχα νὰ ὑποθέσετε, ὅτι ὁ θεός, ὁ τὰ πάντα τοσοῦτον συνετῶς διατάξας, ἠθέλησε νὰ στερήσῃ πάσης παραμυθίας τὴν ἡλικίαν, ἥτις μάλιστα ἔχει παραμυθίας χρείαν, καὶ δὲν νομίζετε ὅτι τὰ ἐγγόνια ἐδόθησαν εἰς τοὺς γέροντας ὡς τελευταία ἀφορμὴ στοργῆς, θυσίας καὶ ἔρωτος; Τὸ κατ' ἐμέ, στερημένη τοῦ ἀγαθοῦ τούτου νομίζω, ὅτι ἡ ζωή μου δὲν εἶναι πλήρης, ὅτι δὲν ἠγάπησα ἀρκετά, ὅτι οὐδὲ ἤλγησα ἴσως ἀρκετά,— διότι ἀγάπη καὶ ἄλγος εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό,— καὶ ὅτι τελευταῖον θ' ἀποθάνω, συνεπαγομένη ἓν μέρος τῆς καρδίας μου διψηρὸν καὶ ἄκαρπον . . . Ἀλλ' εἶμαι τρελλὴ τῶρα νὰ κάθημαι νὰ λέγω τὰ μυστήριά μου ἐμπρὸς εἰς μίαν πέτραν.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *σταθεὶς καὶ ἁρπάσας τὸν βραχιονά της.*—Ὄχι, σᾶς βεβαιῶ, ὄχι. ;Δὲν μὲ ἀκούει, ἐλπίζω, κανείς; Αἴ, λοιπὸν σᾶς λέγω, ὅτι ἔχω καὶ ἐγὼ τὴν αὐτὴν ἀνοησίαν.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ.—; Πῶς λέγετε τοῦτο;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *μὲ τόνον*. — Σᾶς λέγω ὅτι ἔχω τὴν ἀνοησίαν τὴν ὁποίαν ἔχετε· ¡ δὲν μ' ἐννοεῖτε;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ — Πᾶ! ¡Θέλετε ν' ἀποκτήσετε ἔγγονον.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ — Ὄχι ἔγγονον, ἀλλ' ἐγγόνην. — Δηλαδὴ, τὸ ἴδιον τὸ ἔχω· ἀλλ' ἤθελα προτιμήσει ἐγγόνην, εἶναι νοστιμώτερον πρᾶγμα . . . Δὲν εἰμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε ποίας θυσίας νομίζω ὅτι ἤθελα κάμει διὰ τὸ παιδὶ αὐτό . . . Πρῶτον, ἤθελα ἀμέσως δώσει τὸ ἕν μου χέρι . . . Τί μὲ μέλει ἂν γίνω κατὰ τοῦτο χωλός! . . . ¡ μήπως δὲν θὰ εἰμπορῶ νὰ τὸ χορεύω εἰς τὰ γόνατά μου; . . . Ἔπειτα, ἤθελα τὸ ἐνδύσει μὲ τὰ πολυτιμότερα ὑφάσματα, ἤθελα τὸ περιχύσει μὲ ἀδάμαντας. Διὰ νὰ κάμω ὅλα αὐτά, πωλῶ καὶ τὸ ἀγροκήπιόν μου. ¡ Δὲν μὲ πιστεύετε; Ἔχω δύο πρόβατα τερατώδη, ἀνήκουστα, τὰ ὁποῖα κατάγονται ἀπὸ γένος σπάνιον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν αὐτήν, ἀλλ ἐγὼ τὰ ἔφερα εἰς μοναδικὴν τελειότητα· ὅλος ὁ κόσμος τα θαυμάζει· εἶναι τάχα ζῶα τὰ ὁποῖα ἀνατρέφω καὶ περιθάλπω ὡς πρίγκηπας . . . Αἴ, λοιπὸν, σᾶς ὀμνύω εἰς ὅ,τι ἔχω ἱερὸν, ὅτι ἔλεγα νὰ τὰ ζεύξω εἰς τὸ ἁμαξάκι τῆς ἐγγόνης μου! Εἶναι τρέλλα, καθὼς βλέπετε· ἀλλὰ μὲ φαίνεται, ὁ διάβολος νὰ μ' ἐπάρῃ, ὅτι ἤθελα ἐγὼ αὐτὸ; ἀναλάβει νὰ τὴν σύρω! — εἶχα καὶ ἄλλα μυρία τοιαῦτα ὄνειρα πρὸ δέκα ἐτῶν· ὁ πόθος αὐτὸς ἦτο ἡ μόνη ἐλπίς, ἡ μόνη χαρὰ τοῦ γήρατός μου . . . Ἀλλὰ . . . Ἄς ταφήσωμεν αὐτά . . . Βλέπω ὅτι εἰς τὰ αὐτὰ νερὰ εὑρισκόμεθα· ἰδοὺ ὅλη ἡ ἱστορία.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ — ¡ Ἀλλ' ὁ υἱός σας στρατηγέ;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ — Αἶ! ¡ τί, ὁ υἱός μου; ὁ υἱός μου ὁμοιάζει τὴν κόρην σας.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¡ Ἀμμ' αὐτὸς πάλιν διατί δὲν θέλει νὰ ὑπανδρευθῇ;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *παροξυνόμενος*. — Διότι . . . . διότι ὁ γάμος δεν εἶναι πλέον τοῦ συρμοῦ, τὸ ἠξεύρετε! διότι πάντες, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, ἤρχισαν νὰ φιλοσοφῶσι καὶ νὰ λεπτολογῶσι περὶ τῶν ἁπλουστέρων πραγμάτων, περὶ τῶν στοιχειωδεστέρων, τῶν σαφεστέρων ἀντικειμένων· διότι, πρὸ τριάκοντα ἐτῶν, ἀνεκάλυψαν, λόγου χάριν, ὅτι ἡ ἐνδοξοτέρα τοῦ ἀνθρώπου τύχη εἶναι τὸ νὰ ἦναι νόθος, καὶ ἡ ἐντιμοτέρα τῆς γυναικός, τὸ νὰ ἦναι δεν ἠξεύρω τί . . . Οἱ πατέρες μας, οἵτινες προετίμων τὰ νόμιμα τέκνα καὶ τὰς τιμίας γυναῖκας, ἠπατῶντο καὶ κατα τοῦτο, ὡς εἰς ὅλα τὰ λοιπά· διότι φαίνεται, ἀγαθή μου φίλη, ὅτι πέντε χιλιάδας τώρα ἔτη ὁ κόσμος ἐστρέφετο ἀριστερᾷ, ἀντὶ νὰ στρέφεται δεξιᾷ . . . . Καὶ ἔπειτα φθάνει ἅπαξ νὰ παρεκτραπῇς τῆς εὐθείας. Κάμμίαν ἡμέραν θ' ἀκούσωμεν, ὅτι ὁ θεὸς μᾶς ἔπλασε διὰ νὰ περιπατῶμεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, νὰ ἰδῆτε! Πανώλης ὑπεροψίας καὶ ἀνοησίας διεδόθη εἰς τὴν γῆν καὶ ἐμόλυνεν ὅλα τὰ πνεύματα, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ¡ Νομίζετε ὅτι ἡ κόρη σας διέφυγε τὸ μόλυσμα; ἐκόλλησε καὶ αὐτή, καθὼς ὁ υἱός μου. Καὶ οἱ δύο, χωρὶς νὰ τὸ καταλαμβάνωσιν, πλανῶνται ὑπὸ τῆς κοινῆς ταύτης σκοτοδινιάσεως, ἀπὸ τοῦ ἐπικρατοῦντος παραλογισμοῦ, τοῦ μισοῦντος τὸν νόμον καὶ τὸ καθῆκον, τοῦ κατεξανισταμένου κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τοῦ λέγοντος τὴν ἀλήθειαν ψεῦδος καὶ σκότος, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου! . . .

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἴσως ἡ κόρη μου παρεσύρθη ἀπὸ τὸ ῥεῦμα χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρῃ . . . ἀλλ' ἔχει πρὸ πάντων πολλὴν αἰσθήματος λεπτότητα, καὶ ὑπερηφάνειαν βασιλικὴν, καὶ κουακερικὴν ἐμβρίθειαν· ἔχει δὲ τὴν ἰδιορρυθμίαν νὰ μὴν εὑρίσκῃ κομψοὺς τοὺς απρεπεῖς ἐκείνους τρόπους, τοὺς ὁποίους τὰ ἤθη σας μετεβίβασαν ἀπὸ τῶν καφενείων εἰς τὰς αἰθούσας μας . . . ἐνὶ λόγῳ, ἔχει περὶ τῶν ἀνδρῶν τὴν ἀλλόκοτον δοξασίαν, ὅτι εἶναι ὅλοι βάρβαροι.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ — Βλέπετε ὅτι φιλοσοφεῖ καὶ αὐτὴ, διαμαρτύρεται καὶ αὐτὴ κατ' ἴδιόν τινα τρόπον κατὰ τῆς κοινωνίας . . . ¡Μήπως αἱ μητέρες μας εὕρισκον τοὺς ἄνδρας βαρβάρους; Ἄφετέ με ἥσυχον! Αὐτὰ τὰ ἴδια φρονεῖ καὶ ὁ υἱός μου! ¡ Στοχάζεσθε τάχα ὅτι ἔχει λαμπρὰν περὶ τοῦ φύλου σας ὑπόληψιν;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¡ Καὶ μήπως κανεὶς ἐξ ὑμῶν μᾶς κάμνει τὴν τιμὴν ταύτην; Ἄς ἴδωμεν τόρα τί ἔγκλημ' ἀποδίδει εἰς τὸ φῦλόν μας, ὁ κύριος αὐτός· ὅτι ἐν γένει στερεῖται ἀρετῆς, ¡δὲν εἶναι ἀληθές; Ἀλλὰ περὶ τῆς καϋμένης τῆς μητρός του, ¡τί ἄρα φρονεῖ; Αὐτὴν τὴν ἐξαιρεῖ, ¡ ὄχι; Ὅλοι αὐτοὶ οὕτω κάμνουν, ἐξαιροῦν μόνην τὴν μητέρα των, καὶ δὲν ἐννοοῦν, ὅτι τοιουτοτρόπως ἡ ἐξαίρεσις γίνεται κανών. — Εἶναι τῷόντι ἄξιοι οἴκτου.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — ¡ Θὰ ὁμολογήσετε ἴσως ὅτι ὑπάρχουν ποῦ καὶ ποῦ γυναῖκες, αἵτινες δὲν φέρονται καλῶς;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἐνδεχόμενον. Καὶ εἰμπορεῖτε νὰ προσθέσετε, ὅτι αὐτὰς γνωρίζουν κυριώτερον οἱ νέοι σας, ἢ μᾶλλον, ὅτι εἶναι αἱ μόναι τὰς ὁποίας γνωρίζουν. Προσθέσατε ἀκόμη ὅτι ἀπο αὐτὸ τὸ φύραμα κατασκευάζονται καὶ αἱ ἡρωΐδες τῶν μυθιστοριῶν καὶ τῶν δραμάτων, διὰ τῶν ὁποίων φθείρεται ἡ κοινὴ γνώμη. Γυνὴ χρηστὴ δὲν παραδίδει τὰ μυστήρια τῆς διανοίας καὶ τὴν γυμνότητα τῆς ψυχῆς της εἰς τὴν φιλολογικὴν ἀνατομίαν, καθὼς δὲν ὑπάγει εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν τεχνιτῶν, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τύπος εἰς τὸν ζωγράφον ἢ τὸν γλύπτην. Ἡ σμίλη τῶν ποιητῶν, καθὼς λέγουν, δὲν ἐργάζεται εἰμὴ ἐπὶ ἐξηχρειωμένων καρδιῶν καὶ δὲν ἀποκαλύπτει εἰμὴ ψυχὰς νοσεράς. Ἐντεῦθεν γεννᾶται εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ κοινοῦ μυθώδης τις τύπος τοῦ γυναικείου φύλου, ὅστις ὁμοιάζει τὰς κωκονίτσας τῶν κυρίων αὐτῶν, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐμένα, σᾶς βεβαιῶ. Ἀκούσατε τὸ νόστιμον τοῦτο· ἐγνώρισα νέον ἀνθρωπάριον, τὸ ὁποῖον ἐκαυχᾶτο ὅτι κατέστρεψε δύο ἢ τρεῖς ὑπηρετρίας ξενοδοχείων, ἀλλ' ἐπαραπονεῖτο ὅμως ὅτι αἱ γυναῖκες ἐν γένει μυρίζουν λύγδα, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤθελε νὰ ὑπανδρευθῇ. Διηγηθῆτε τὴν ἱστορίαν αὐτὴν εἰς τὸν κύριον υἱόν σας.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *γελῶν*. — Δὲν θέλω λείψει, ἂν καὶ δὲν ἐφαρμόζεται κυρίως εἰς αὐτόν· διότι αὐτὸς παραδέχεται ὅτι ὑπάρχουν ἀρκεταὶ χρησταὶ γυναῖκες. . .

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἀ! τότε εἶναι μοναδικός.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ἀλλ' ὅ,τι τὸν ἀναχαιτίζει . . . Ὑποθέτετε ὅτι ἠξεύρω ἀπ' ἔξω ὅλας τὰς ἀνοησίας

του . . . εἶναι ἡ ἰδέα, ὁ τρόπος τοῦ νὰ συνδέσῃ τὴν ζωήν του καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν τιμήν του εἰς γυναῖκα ἄγνωστον. διότι, κατ' αὐτὸν, πᾶσα γυνὴ τὴν ὁποίαν ὑπανδρευόμεθα μᾶς εἶναι ἄγνωστος, διὰ τὴν ἀδιάκοπον κωμῳδίαν τὴν ὁποίαν περιστῶσιν εἰς τὸν κόσμον αἱ νέαι κόραι . . . Ὅθεν καὶ δὲν θέλει συζευχθῇ ποτὲ, λέγει, εἰμὴ γυναῖκα τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἀπαντήσει εἰς ἔκτακτόν τινα περίστασιν, εἰς θέσιν κρίσιμον, ἐξ ἐκείνων, αἵτινες δεικνύουσι γυμνὸν τὸν χαρακτῆρα, τὸν ἐκβάλλουσιν ἀπὸ τὴν τρίβον τοῦ κόσμου καὶ διδουσιν εἰς αὐτὸν ἄκοντα, τὴν γνησίαν αὐτοῦ μορφὴν . . . γυναῖκα, λόγου χάριν, μὲ τὴν ὁποίαν ἤθελε λαβει τὴν σπανίαν τύχην τοῦ νὰ ναυαγήσῃ εἰς βράχον ἔρημον ἢ νὰ συνταξειδεύσῃ μόνος εἰς δάση ἄβατα . . .

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Τότε . . . ἂς ὑπανδρευθῇ λοιπὸν καμμίαν ἀγρίαν γυναῖκα!

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Αὐτὸ τὸν εἶπα καὶ ἐγώ. — ¿ Τί νὰ κάμω μὲ τοιαύτην κεφαλὴν, εἰπέτε με;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Μὲ τοιαύτην κεφαλὴν, θὰ δυσκολευθῆτε νὰ γενῆτε πάππος, τοῦτο εἶναι θετικόν. Μολονοτοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ τὸν ἰδῶ. ¿ Ποῦ γυρίζει κατὰ τὸ παρόν;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ὑπῆγε νὰ κυνηγήσῃ ἐκεῖ πέραν εἰς τὸ δάσος. ¿ Ἀμμ' ἡ καλὴ Ἑλένη; ¿ δὲν μᾶς εἶναι ἆράγε δυνατὸν νὰ τὴν προσκυνήσωμεν;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἡ καλὴ Ἑλένη ζωγραφίζει ἐκεῖ κάτω, ὑπὸ μίαν ἐλάτην. Θὰ ὑπάγωμεν νὰ τὴν εὕρωμεν, ἅμα τελειώσω τὴν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν μελετῶ νὰ κάμω. — Ἐλᾶτε ὀλίγον ἀπὸ ἐδῶ.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ἀλήθεια, ¿ ποῦ μὲ ὑπάγετε ἀπὸ τοὺς πλαγίους αὐτοὺς δρόμους;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¿ Τί νομίζετε ἆρά γε ὅτι εἰμπορεῖ νὰ ἦναι ὁ πυργοφόρος αὐτὸς οἰκίσκος, ὁ ὁποῖος φαίνεται ἀντικρύ μας;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — ¿ Ἠξεύρω κ' ἐγώ; Ὁμοιάζει ὡς ἂν παρεκκλήσιον . . . ἀρκετὰ ἄσχημον, εἶδος τεκέ.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Τεκὲς εἶσθε ὑμεῖς, στρατηγέ! — ¿ Δὲν ἐντρέπεσθε; ἐκεῖ ἐτάφη ἡ ὁσία Μαρκέλλα.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ἀ! χαίρομαι πολύ.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Μήπως δὲν ἀκούσατε ποτὲ νὰ ὁμιλήσωσι περὶ αὐτῆς;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ποτὲ, εἰς τὴν ζωήν μου . . . Ὁσία Μαρκέλλα! . . . . (*Σκέπτεται.*) Ποτὲ εἰς τὴν ζωήν μου. ¿ Τί εἴδους ὁσίας εἶν' αὐτή;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Εἶναι ὁσία θαυματουργός.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ἀΐ! ¿ καὶ εἶσθε βεβαία περὶ τούτου; — ¿ Ποίου εἴδους θαύματα κάμνει;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἡ ὁσία Μαρκέλλα, στρατηγέ, ἦτο βοσκοπούλα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις, διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τῶν χαρίτων καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς, ἔγινε νόμιμος σύζυγος Νορμανδοῦ ἡγεμόνος. Ἔκτοτε οἱ ἄνθρωποι ἐπικαλοῦνται τὴν ὁσίαν αὐτὴν ἡγεμονίδα ὁσάκις πρόκειται νὰ κατορθωθῇ γάμος ἀπαντῶν καμμίαν μεγάλην δυσκολίαν, εἴτε ἐκ μέρους τῶν γονέων, εἴτε ἐκ μέρους τῶν νέων.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — ¿ Καὶ τί κάμουν διὰ νὰ ἐπιτύχωσιν;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἄλλοτε τὸ παρεκκλήσιον ἦτον ἐν μέσῳ τοῦ δάσους, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καλύβης εἰς τὴν ὁποίαν κατοίκησεν ἡ θαυματουργὸς αὐτὴ βοσκοπούλα· οἱ ἄνθρωποι ἤρχοντο ἐκεῖ ὡς εἰς προσκύνημα ἀφ' ὅλας τὰς πέριξ χώρας· ἐφημέρευον δὲ εἰς τὸ παρεκκλήσιον ἐρημῖται, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὅλοι ὡραῖον λευκὸν γένειον ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν . . .

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Διάβολε! πῶς! ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν! Μεγάλα θαύματα διηγοῦνται τὰ συναξάριά σας!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ, *καταπεπληγμένη*. — Ἀ! Παναγία μου! Τί εἶπα! Ἐλέησόν με τὴν ἁμαρτωλὴν . . . Δὲν ἠξεύρω ποῦ ἔχω τὸν νοῦν μου . . . Ἤθελα νὰ εἰπῶ, ὅτι δὲν διωρίζοντο ἐφημέριοι τοῦ παρεκκλησίου αὐτοῦ εἰμὴ γέροντες πολλὰ ἡλικιωμένοι καὶ σεβάσμιοι . . . διὰ νὰ μὴ δίδεται ἀφορμὴ εἰς κακολογίας, διότι ἤρχοντο ἐκεῖ πολλὰ κοράσια κρυφίως· ἔφεραν δὲ καὶ νήπια τὰ ὁποῖα ἠῤῥαβωνίζοντο ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης, καὶ ἔπειτα, διὰ τῆς χάριτος τῆς ὁσίας, ἠγαπῶντο παραδόξως. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, τὰ ἅγια λείψανα ἀνεκομίσθησαν εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην, καὶ ὅλον τὸ προσκύνημα συνίσταται τώρα εἰς τὸ νὰ ἀνάψῃ τις μίαν λαμπάδα ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ὁσίας. Τὸ ἀρχαῖον ὅμως παρεκκλήσιον διέσωσε μυστηριώδη τινὰ καὶ συμπαθητικὴν δύναμιν, καὶ ποτὲ νέος καὶ νέα δὲν ἀπαντῶνται εἰς αὐτὸ ἀκινδύνως· πρέπει ἀμέσως νὰ ὑπανδρευθοῦν, εἰδὲ μὴ, ἀλλοίμονον!

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ἐλπίζω, ὅτι δὲν ἤλθετε ἐκ Παρισίων διὰ τὰ παραμύθια αὐτά.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Σᾶς ζητῶ συγγνώμην. Ἡ κόρη μου βέβαια οὐδὲ τὸ ὑποπτεύει κἄν. Τὴν ἔφερα ἐδῶ ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς ὑγείας μου· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἐδιάβασα ἐσχάτως τὸν βίον τῆς ὁσίας αὐτῆς, καὶ ὅτι ἡ τεθλιμμένη καρδία μου συνέλαβεν ἀμέσως ἀκτῖνα ἐλπίδος. Καὶ τώρα ἴσια ὑπάγω νὰ ἀνάψω, χωρὶς νὰ μ' ἐννοήσῃ κανεὶς, τὴν λαμπάδα μου, εἰς τὴν εὐλογημένην αὐτὴν ὁσίαν. Ἔπειτα δὲ, ἀφοῦ γνωρίσω ὀλίγον τοὺς ἐδῶ ἀνθρώπους, ἔχω σκοπὸν μίαν ἡμέραν νὰ καταφέρω τὴν κόρην μου νὰ εὑρεθῇ εἰς τὸ παρεκκλήσιον μὲ τὸν πρῶτον νέον, ὅστις μὲ ἀρέσει, καὶ νὰ ἰδῶ τί θ' ἀπογίνῃ! — Σᾶς συμβουλεύω, ἐν παρόδῳ, νὰ κάμετε καὶ ὑμεῖς τὸ αὐτό.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Σᾶς εἶμαι εὐγνώμων! Ἀλλὰ ὁμολογῶ ὅτι δὲν πιστεύω πολὺ εἰς τὰ ἁγιωτικά.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¿ Καὶ τί θὰ χάσετε ἂν δοκιμάσετε;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Δὲν λατρεύω τὰ εἴδωλα!

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Βλέπω ἐν τούτοις, ὅτι ἐνῷ τόσα ῥητορεύετε κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπεροψίας, ἔχετε καὶ ὑμεῖς καμπόσην αὐτῆς δόσιν.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — ¿ Διὰ τί τάχα; Διότι νομίζω ὅτι προσβάλλομεν τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ θεοῦ φρονοῦντες, ὅτι ἔχει καιρὸν καὶ ὄρεξιν νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰς μικρὰς οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις μας, καὶ, τὸ χειρότερον, ὅτι εἰμποροῦμεν ν' ἀγοράσωμεν τὴν ἐπέμβασιν ταύτην ἀνάπτοντες μίαν λαμπάδα;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ἀ! φιλοσοφεῖτε λοιπὸν καὶ ὑμεῖς; Κόπτετε τὰ ζητήματα μὲ τὴν μεγάλην σπάθην σας, — *Τάκ*! *Τάκ*! καὶ νομίζετε ὅτι μὲ πειθε-

τε; Εἴπετέ με παρακαλῶ ¡τί ἐστι ἀξιοπρέπεια τοῦ θεοῦ; Μήπως ἐχειροτονήθητε φύλαξ αὐτῆς; Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ θεοῦ, στρατηγέ μου, καθὼς καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος εἶναι πράγματα, τὰ ὁποῖα δυσκολώτατον δύνανται νὰ ὁρισθῶσι καὶ νὰ περιορισθῶσι· πιστεύσατέ με, ὅτι ὁ θεὸς ἠξεύρει νὰ τηρήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειάν του καὶ νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὸ ἔλεός του, χωρὶς νὰ ἔχῃ χρείαν τῆς συνδρομῆς μας. — Καὶ ἔπειτα ¡τί ὀνομάζετε «μικρὰς οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις μας;» Νομίζετε, ὅτι ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτοῦ δὲν θεωρεῖ ἐξ ἴσου ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ὅσα κρίνετε μεγάλα, καὶ ὅσα λέγετε μικρά· καὶ τὴν συμφορὰν ἔθνους ὅλου καὶ τὴν θλῖψιν μιᾶς μητρός; Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν ἔχω τὰς μεγάλας γνώσεις ὅσαι ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ ὁρισθῶσιν αἱ σοφαὶ ἐκεῖναι διακρίσεις, μεταξὺ τῶν δεήσεων ὅσαι εἶναι ἄξιαι τῆς θείας προσοχῆς καὶ τῶν δεήσεων ὅσαι εἶναι ἀνάξιαι αὐτῆς.

Ἐξ ἐναντίας προτιμῶ νὰ πιστεύω, ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι πάντοτε καλὸν πρᾶγμα καὶ ὅτι, ὅσῳ εὐτελὴς καὶ ἂν ἦναι, ὀλιγώτερον προσβάλλει τὸν θεὸν ἀπὸ τὴν ὑπερήφανον εὐλάβειάν σας. Ἰδοὺ τί φρονῶ περὶ τῶν μικρῶν οἰκογενειακῶν ὑποθέσεων . . . Ὡς πρὸς τὴν λαμπάδα, ἡ ὁποία κυρίως ταράττει τὴν Βολταιρικὴν χολήν σας, ὁμολογῶ, ὅτι, ὡς λαμπὰς ἁπλῆ λαμβανομένη, εἶναι δῶρον μικρόν· ἀλλ' ἂν ὁ θεὸς τὴν λάβῃ, ὅπως ἐγὼ τὴν προσφέρω, δηλαδὴ ὡς ἀπόδειξιν πίστεως, ἀφελείας πνεύματος καὶ ταπεινότητος καρδίας, ἐλπίζω εἰλικρινέστατα, ὅτι θέλει δεχθῆ αὐτὴν εὐμενῶς.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Σᾶς παρακαλῶ, κυρία μου, νὰ μὴν ὑποθέσετε ὅτι κακολογῶ τὴν προσευχήν. Προσευχήθην καὶ ἐγὼ εἰς τὸν πόλεμον πολλάκις, πρὶν ἀρχίσῃ ἡ μάχη. — Ἀλλὰ μὴ μὲ ζαλίζετε τὸ κεφάλι μου μὲ τοὺς ὁσίους σας, τὰς ὁσίας καὶ τὰ συναξάριά σας! Αὐτὰ τὰ ἀκούσαμεν μυριάκις καὶ ἠξεύρομεν τί σημαίνουν . . .

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Δὲν ἠξεύρετε τίποτε, στρατηγέ· ὅταν κανεὶς πιστεύῃ εἰς ἄλλην ζωήν, οὐδὲν εὐλογώτερον, οὐδὲν γλυκύτερον ἀπὸ τοῦ νὰ πιστεύῃ καὶ εἰς τὴν ἰσχυρὰν μεσολάβησιν, εἰς τὴν εὐμενῆ προστασίαν τῶν δικαίων καὶ μακαρίων ψυχῶν· αὐτὴ εἶναι ἡ ἀμειβή των καὶ ἡ ἐντολή των ἐκεῖ ἐπάνω. — Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, τὸ ἔργον μου δὲν εἶναι νὰ κάμνω προσηλύτους, καὶ μάλιστα εἰς τὸν περίπατον . . Ὑπάγω νὰ ἐκπληρώσω τὸ προσκύνημά μου. ¡Μὲ περιμένετε ἐδῶ;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ναί, ὑπάγετε.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ, *ἐντὸς τῆς πύλης, στρεφομένη πρὶν εἰσέλθῃ.* — Οἱ προπάτορές σας, στρατηγέ, εἶχον τὴν γενναιότητα νὰ κρατῶσι τὴν λαμπάδα, καθὼς ἐκράτουν τὴν σπάθην. Ὑμεῖς δὲ δὲν εἶσθε ὅσον αὐτοὶ παλληκάρι!

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Παλληκάρι ἢ ὄχι, σᾶς λέγω ὅτι δὲν εἰμπορῶ νὰ ὑποφέρω αὐτὰ τὰ μορμολύκεια.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¡Μορμολύκεια; Τὸ ἐπιχείρημά σας δὲν εἶναι ἰσχυρόν! — Ἀλλ' ἐπειδὴ κατηντήσαμεν εἰς ὕβρεις, φεύγω.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *ἀγανακτῶν.* — ¡Τάχα, εἰμπορεῖ τοῦτο νὰ σᾶς προξενήσῃ πολλὴν εὐχαρίστησιν;

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Πολλήν, βέβαια, διότι ἔχω κάτι εἰς τὸν νοῦν μου.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Ὁρίσατε, λοιπόν, σᾶς ἀκολουθῶ· ἀλλὰ νὰ ἠξεύρετε, ὅτι τὸ κάμνω διὰ νὰ σᾶς ὑποχρεώσω, διότι, τὸ κατ' ἐμέ, δὲν πιστεύω εἰς αὐτά. (*Εἰσέρχονται εἰς τὸ παρεκκλήσιον. — Παρέρχονται πέντε λεπτά. Ἡ Βαρωνὶς καὶ ὁ στρατηγὸς ἐπανέρχονται*).

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Αἴ! ¡τί κακὸν ἐπάθατε τώρα;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *σκυθρωπός.* — Κακὸν δὲν ἔπαθα κανέν· ἀλλὰ νὰ ἰδῶμεν, ἂν θὰ εὐδοκιμήσῃ.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Νὰ ἰδῶμεν.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, — Καὶ ἂν δὲν εὐδοκιμήσῃ, νὰ ἦσθε βεβαία, ὅτι δὲν θὰ σᾶς τὸ συγχωρήσω ποτέ.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Νόστιμος εἶσθε· ὡς ἂν εἰμπορῶ νὰ σᾶς ἐγγυηθῶ τίποτε.

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *σταθεὶς μὲ ἀγανάκτησιν.* — Πῶς! δὲν μὲ ἐγγυᾶσθε τίποτε! . . Με βιάζετε νὰ κάμω τοιοῦτον κίνημα, καὶ δὲν μὲ ἐγγυᾶσθε τίποτε! . .

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — ¡Τί σᾶς κατέβη; Τί σημαίνει τοῦτο; Μήπως πρέπει τάχα νὰ σᾶς ὑπογράψω ἐπὶ χαρτοσήμου, ὅτι . . . Ἀμμὴ δὲν ἠξεύρετε τί λέγετε! (*Καγχάζει*).

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Εἶναι ἀληθές, ὅτι παραλογίζομαι· ἀλλ' εἶμαι ἔξω φρενῶν. — Ἐλᾶτε, ὑπάγωμεν.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ, *γελῶσα δυνατά.* — Ὄχι . . . ἀφετέ με νὰ χορτάσω τὰ γέλοιά μου . . . Ἂν εἰμπορούσατε νὰ ἰδῆτε τὸ πρόσωπόν σας, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐκάμνατε τὸ κίνημα ἐκεῖνο, καθὼς τὸ ὀνομάζετε . . . (*Γελᾷ*)

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Κάμετέ με τὴν χάριν νὰ σιωπήσετε, εἰδὲ μὴ σᾶς δίδω τὸν λόγον τῆς τιμῆς μου, ὅτι ἐμβαίνω πάλιν εἰς τὸ παρεκκλήσιον καὶ ἀναλαμβάνω τὴν λαμπάδα μου.

Η ΒΑΡΩΝΙΣ, *μὲ ὕφος σπουδαῖον.* — Ἐνόσῳ ζῶ, δὲν θὰ καταντήσητε ὡς ἐκεῖ. (*Τὸν ἀπάγει*).

Δ Α Σ Ο Σ.

Η ΕΛΕΝΗ, *κρατοῦσα λεύκωμα εἰς τὴν χεῖρα, περιπατεῖ μὲ ταχύτητα καὶ ἀνησυχίαν.* — ¡Τί κακὸν ἦτον αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔπαθα; Τοῦτο ὁμοιάζει ὡς ἂν δρόμος· ἀλλὰ ποῦ φέρει ἆρά γε; Ὁ δρόμος ὁ ὁποῖος δὲν λέγει ποῦ φέρει, δὲν φέρει πούποτε . . . Τὸ δάσος αὐτὸ δὲν εἶναι καλὰ ὠργανισμένον . . (*στέκεται καὶ στηρίζεται εἰς ἓν δένδρον*) Οὔφ! ἀφανίσθηκα . . . Ἀκούω τὴν καρδίαν μου νὰ κτυπᾷ ὡς ῥόδα τοῦ ἀτμοκινήτου . . . Πρέπει νὰ ἔκαμα δέκα ὡρῶν δρόμον τρέχουσα ἐπάνω κάτω . . . Ἴδωμεν τώρα, ποῦ εὑρισκόμεθα. Πρῶτον, τὸ δάσος εἶναι πρὸς δεξιὰν τοῦ καταστήματος τῶν λουτρῶν· ἄρα κατ' ἀρχὰς ὑπῆγα δεξιᾷ. Δεύτερον, ἠκολούθησα μίαν ἀτραπόν, πρὸς ἀριστεράν· τὴν ἀτραπόν, ὅπου ἀπήντησα τὸν ὄφιν, — ἔπειτα, ἐπῆρα πάλιν πρὸς ἀριστερὰν διὰ νὰ περάσω τὸ μικρὸν δάσος. Ἔπειτα . . . Ἔπειτα δὲν ἠξεύρω καὶ ἐγὼ ποῖον δρόμον ἠκολούθησα, διότι εἶχα ἀλλοῦ τὸν νοῦν μου . . . αὐτὸ θὰ μὲ μάθῃ ὅτι δὲν ἀξίζει νὰ ἔχῃ τις ἀλλοῦ τὸν νοῦν του . . Δὲν ἠξεύρω καὶ τί ὥρα εἶναι . . . Τί θὰ γίνῃ ἂν ἡ νὺξ μὲ εὕρῃ ἐδῶ; Ἀλλὰ

δὲν συμφέρει καὶ νὰ τὰ χάσω . . . Τὸ δάσος αὐτὸ δὲν μὲ φαίνεται κακὸς ἄνθρωπος! Ὅ,τι χειρότερον εἰμπορῶ νὰ πάθω ἐδῶ, εἶναι τὸ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν ἀγρίαν κατάστασιν . . . Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ἡ θέσις μου δὲν εἶναι εὐχάριστος, καὶ ἂν δὲν ἐφλυάρουν ὡσὰν καρακάξα, μὲ φαίνεται, ὅτι ἤθελε μὲ ἔλθει λειποθυμία. (*Ανατριχιάζει αἴφνης.*) Ἀ! Παναγία μου! ;τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀναπνέει τόσον δυνατά; (*Χωρίζει μετὰ προσοχῆς τοὺς κλάδους θάμνου κρύπτοντος ἄδενδρον τοῦ δάσους μέρος, ἔπειτα ὀπισθοδρομεῖ ἐν τάχει, ἐκβάλλουσα φωνὴν πνιγμένην.*) Ἄνθρωπος εἶναι! . . . . Θεέ μου! πῶς ἐφοβήθηκα! (*Γελᾷ.*) Αἴ! ἄνθρωπος εἶναι, καὶ ὄχι θηρίον! Μήπως δὲν ἔμελλον πλέον νὰ ἰδῶ ἄνθρωπον! . . Νομίζω μάλιστα, ὅτι εἰμπορῶ νὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ αὐτόν . . . (*Χωρίζει πάλιν τοὺς κλάδους.*) Κοιμᾶται· εἶναι κυνηγός, ἰδοὺ τὸ ὅπλον του πλησίον του . . . Κοιμᾶται ὡσὰν ἀρνάκι . . . . Μὲ κακοφαίνεται πολύ, ἀλλὰ . . . (*Εἰσέρχεται μὲ θάῤῥος εἰς τὸ ἄδενδρον ἐκεῖνο μέρος, ἔπειτα στέκει διστάζουσα*) ; Νὰ τὸν ἐξυπνήσω ἆρά γε; διότι ὁ νέος αὐτός . . . ; μήπως ἠξεύρω κ' ἐγώ; — Ὤ! ἡ μύτη του εἶναι Ἑλληνικὴ καὶ αἱ χεῖρες λευκαί . . . Πᾶ! τόσῳ χειρότερα! Ἰδοὺ τὸν ἐξυπνῶ! (*Βήχει*) Χμ! Χμ! . . . Τίποτε. ; Μήπως ἦναι μαγευμένος; Ἂς τὸν χαδεύσωμεν. (*Λυγίζει ἓν κλαδίον, τοῦ ὁποίου ἡ ἄκρα θίγει τὸ μέτωπον τοῦ κοιμωμένου.*)

Ο ΠΑΥΛΟΣ, *ἐξυπνῶν καὶ ἐγειρόμενος αἰφνιδίως.* — Ἰδοὺ ἐγώ! . . . ; Τί τρέχει; Χμ! Χμ! . . ; Τί τρέχει λοιπόν; . . . Ἀ! κυρία μου, σᾶς ζητῶ μυριάκις συγγνώμην!

ΕΛΕΝΗ. — Ἐξεναντίας, κύριέ μου, ἐγὼ σᾶς παρακαλῶ πολὺ νὰ μὲ συγχωρήσετε· σᾶς διακόπτω . . . ἐκυνηγεῖτε, νομίζω . . .

ΠΑΥΛΟΣ. — Ναί, κυρία μου, ἐκηνύγουν εἰς τὴν χώραν τῶν ὀνείρων . . . νομίζω μάλιστα ὅτι ἀκόμη ὀνειρεύομαι.

ΕΛΕΝΗ. — Σᾶς μακαρίζω. Τὸ κατ' ἐμὲ εὑρίσκομαι εἰς τὴν πλέον χυδαίαν πραγματικότητα. Εἰσῆλθα ἀπερισκέπτως εἰς τοῦτο τὸ δάσος, καὶ ἀπεπλανήθην.

ΠΑΥΛΟΣ. — ; Κατοικεῖτε πλησίον;

ΕΛΕΝΗ. — Μάλιστα, εἰς τὰ λουτρά· πρὸ δύω ὡρῶν περιφέρομαι εἰς τὸν λαβύρινθον τοῦτον· σᾶς παρακαλῶ θερμότατα νὰ μὲ δείξετε τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὴν κοιλάδα.

ΠΑΥΛΟΣ. — Μετὰ πάσης χαρᾶς· δότε με, κυρία μου, τὸ χέρι σας.

ΕΛΕΝΗ. — Σᾶς εὐχαριστῶ· μόνον τὸν δρόμον νὰ μὲ δείξετε, παρακαλῶ.

ΠΑΥΛΟΣ. — Δεχθῆτε, κυρία μου, τὸ χέρι μου, ὁ δρόμος εἶναι μακρὺς καὶ πολύπλοκος.

ΕΛΕΝΗ. — Καὶ ἄνευ τούτου θὰ τὸν εὕρω, ὅταν μὲ τὸν δείξετε.

ΠΑΥΛΟΣ. — ; Δὲν ἀρκεῖ τάχα ὅτι εὑρέθην εἰς τόσον ἄχαριν θέσιν ἐνώπιόν σας, θέλετε καὶ νὰ μὲ ταπεινώσετε διὰ τῆς δυσπιστίας σας;

ΕΛΕΝΗ. — Δυσπιστίαν δὲν ἔχω, ἀλλὰ προτιμῶ νὰ ἐπιστρέφω μόνη μου.

ΠΑΥΛΟΣ. — Μὲ ἀποσεβολόνετε· μὲ ὑποπτεύεσθε ἴσως, διότι δὲν μὲ γνωρίζετε· συγχωρήσατε ὅμως νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅτι εἶμαι υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Κερδία καὶ θὰ σᾶς δείξω καὶ τὴν ὁπλοφορίαν μου.

ΕΛΕΝΗ. — Ὤ . . . εἶναι περιττόν.

ΠΑΥΛΟΣ. — Λέγετε ὅτι εἶναι περιττόν· καὶ ὅμως βλέπω τὸν δισταγμὸν εἰς τὰ βλέμματά σας, ἀλλὰ μαντεύω τὴν αἰτίαν του. Φοβεῖσθε μήπως συμπεριπατῶν μαζί σας ἔλθω εἰς συνομιλίαν τοιαύτην, ὁποίαν ἡ παρουσία σας εἶναι ἐπιτηδειοτάτη νὰ προκαλέσῃ. Διὰ νὰ ἀναιρέσω λοιπὸν τὰς ὑποψίας σας, ἂν δὲν ἀρκῇ ὁ λόγος τῆς τιμῆς μου, συγχωρήσατέ με νὰ προσθέσω καὶ ἄλλον λόγον, τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν μου, ἥτις μὲ ἀπαγορεύει καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀπαίτησιν. Νυμφεύομαι μετ' ὀλίγον, κυρία μου· τοῦτο σᾶς καθησυχάζει βεβαίως· δεχθῆτε λοιπὸν τὸν βραχίονά μου.

ΕΛΕΝΗ. — Ἐὰν δὲν σᾶς ἐνοχλῇ. . . . ἔστω.

ΠΑΥΛΟΣ. — Καλὰ τὸ ἔλεγα . . . ἀπ' ἐδῶ, Κυρία μου. (*Ἐμβαίνων εἰς τὸν δρόμον*) Ναί, ἤμην βέβαιος ὅτι δὲν θὰ μὲ ἀποποιηθῆτε, διότι ὁ κηρύξας τὸν ἑαυτόν του ὡς μελλόνυμφον, ἀναδέχεται ἐνώπιον τοῦ φύλου σας χαρακτῆρα ἀθωότητος ἢ μᾶλλον ἀβλαβείας . . . δὲν λογαριάζεται ὡς ἄνθρωπος, δὲν διεγείρει πάθος ἐγκόσμιον, ἀλλὰ λογίζεται ὡς ὂν ἀδιάφορον, οὐδέτερον.

ΕΛΕΝΗ. — Εἰπέτε ἱερόν. . . .

ΠΑΥΛΟΣ. — Ἱερόν, ἔστω. Τὸ ἔνδυμα τῷ ὄντι τοῦ μελλονύμφου φαίνεται ὡς ῥάσον καλογήρου· καὶ ὅμως ἡ τιμιωτάτη τῶν γυναικῶν ὀλίγον προσέχει εἰς τὴν συναναστροφὴν τοῦ καλογήρου.

ΕΛΕΝΗ. — ; Διατί τάχα;

ΠΑΥΛΟΣ. — Αἴ! κυρία μου! διότι ὁ ἔρως . . .

ΕΛΕΝΗ. — Ὤ! ὁ ἔρως!

ΠΑΥΛΟΣ. — Εἶπα τὴν λέξιν . . . διότι αὐτός, εἴτε φανερός, εἴτε κεκρυμμένος, τρέφει τὰς συνομιλίας τοῦ κόσμου, καὶ εἶναι τὸ μόνον ἀντικείμενον τὸ δίδον κίνησιν καὶ ζωὴν εἰς αὐτάς. . . . Εἰσχωρεῖ μεταξὺ ὑμῶν καὶ ἡμῶν ὡς λεπτότατον καὶ ἀνεπαίσθητον ἄρτυμα πάσης ὁμιλίας, καὶ αὐτῆς τῆς ἀθωοτέρας· ἅμα τὸν ἀφαιρέσετε, ἡ ὁμιλία μαραίνεται καὶ πίπτει. Ὅταν λαλῆτε περὶ ἄλλου πράγματος ἀσχέτου, ὡς νομίζετε, πρὸς τὸν ἔρωτα, πάλιν τὸν ἔχετε παρόντα· ἐάν, δὲ κατ' ἐξαίρεσιν, λείψῃ, ἢ δὲν εἰμπορεῖ νὰ παρευρίσκεται, σᾶς ἔρχεται πλῆξις καὶ νυσταγμός.

ΕΛΕΝΗ. — Μὲ εὐσχημότατον τρόπον θέλετε ν' ἀποδείξετε, ὅτι αἱ γυναῖκες δὲν ἔχουν ἄλλο ἔργον παρὰ τὸ πῶς νὰ ἀρέσκουν εἰς τοὺς ἄνδρας.

ΠΑΥΛΟΣ. — Δὲν λέγω τοῦτο, κυρία μου· ἀγαπᾶτε τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ ἐπιθυμεῖτε εὐλόγως καὶ νὰ ἀποδείξετε ὅτι εἴσθε ἐνάρετοι· ὅπου κίνδυνος παραμικρὸς δὲν ὑπάρχει, ἐκεῖ μήτε δόξα, μήτε ἡδονὴ σωτηρίας ὑπάρχει· δὲν θέλετε βεβαίως νὰ σφάλετε, μήτε ἄλλον νὰ ῥίψετε εἰς σφάλμα, ἀλλὰ σᾶς φαίνεται ἄνοστον καὶ ἀνυπόφορον τὸ νὰ μὴν ἦναι καὶ τὸ σφάλλειν δυνατόν.

ΕΛΕΝΗ. — Ὤ τῆς ματαιότητος! ὑποθέτετε ὅτι

κανὲν ἄλλο ἔργον δὲν εὐχαριστεῖ τὴν γυναῖκα, εἰμὴ ἡ περὶ τῶν ἀνδρῶν μέριμνα καὶ ἐνασχόλησις. Λανθάνεσθε, σᾶς βεβαιῶ. Γνωρίζω, κύριέ μου, τὸν κόσμον, ζῶ εἰς αὐτὸν, καὶ σᾶς πιστοποιῶ, ὅτι ὁ κόσμος μᾶς χορηγεῖ ἄπειρον πλῆθος εὐχαριστήσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἔρως εἶναι ὁλοτελῶς ἀλλότριος.

ΠΑΥΛΟΣ. — Θὰ μὲ ὑποχρεώσετε, κυρία μου, νὰ μὲ εἰπῆτε ποίας.

ΕΛΕΝΗ. — Ἐγὼ, λόγου χάριν, ἐξοδεύω τὴν ἡμέραν μου εἰς τὸν στολισμόν μου διὰ τὴν ἑσπέραν· ¿νομίζετε τάχα ὅτι δὲν εἶναι χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις ὑπερβολικὴ, δὲν λέγω τὸ κάλλος, ἀλλὰ τὸ καλλωπίζεσθαι; . . . Συνοφρύνετε τὸ μέτωπόν σας, κύριέ μου, καὶ μαντεύω ἐπὶ τῶν χειλέων σας τὴν λέξιν τὴν ὁποίαν ἀπὸ εὐγένειαν δὲν προφέρετε . . . τὴν φοβερὰν ἐκείνην λέξιν, ἥτις συγκεφαλαιοῖ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀνδρῶν τὴν καταφρόνησιν, τὴν ἀγανάκτησιν, τὸν οἶκτον πρὸς τὸ φῦλόν μας . . κουρέλια, λέγοντες, νομίζουν, ὅτι εἶπαν τὰ πάνδεινα καθ' ἡμῶν· οἱ καϋμένοι ! ¿Καὶ ἠξεύρουν τί εἶναι τὰ κουρέλια αὐτά ; Μόνον τί ἐξοδεύουν δι' αὐτὰ, ἠξεύρουν καὶ τίποτε περισσότερον. Τί ὅμως εἶναι πραγματικῶς, ἐγὼ θὰ τὸ εἰπῶ, κύριέ μου, πρὸς ὑμᾶς, ὅστις φαίνεσθε σπουδαῖος καὶ νουνεχὴς ἄνθρωπος. Ἡ δαντέλλα, ὁ κατηφὲς, τὸ ἀτλάζι, τὰ ὑελίζοντα, τὰ τρίζοντα, ἐκεῖνα πράγματα, τὰ ἐλαφρὰ ὡς ὁ ἀὴρ, τὰ χαριτόβρυτα ὡς τὰ ἄνθη, τὰ ἀκτινοβόλα ὡς οἱ ἀστέρες ὑφάσματα, τὰ κατὰ τὴν φαντασίαν μας ψηλαφούμενα, μαλλασόμενα, θλιβόμενα, εἰμπορεῖτε νὰ λέγετε ὅσον θέλετε ὅτι εἶναι μάταια, ὁμολογήσατε ὅμως ὅτι εἶναι πράγματα θελκτικώτατα.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὅτι ὑπάρχει τέρψεως καὶ ἀγαλλιάσεως πηγὴ τοιαύτη δὲν τὸ ἐγνώριζα, κυρία μου, ἀλλὰ τὴν βλέπω τώρα ἀναβρύουσαν μὲ καταπληκτικὸν καὶ ἀκαταγώνιστον τρόπον διὰ τῆς περιγραφῆς σας... καὶ ἀπὸ τῆς παρούσης στιγμῆς πείθομαι, ὅτι ὁ προορισμὸς τῆς γυναικὸς περιέχεται εἰς τὴν κομψὴν λέξιν, κουρέλια . . . ὁ δὲ νοῦς καὶ ἡ καρδία ἂς μὴ ζητοῦν τίποτε ἐπέκεινα.

ΕΛΕΝΗ. — Ὤ! Ἰδοὺ φρονιμώτατος ἄνθρωπος! . . καὶ μακαρίζω τὴν νέαν ἐκείνην τὴν ὁποίαν θὰ λάβετε σύζυγον . . . . ¿εἰμπορῶ νὰ σᾶς ἐρωτήσω τὴν πατρίδα της ;

ΠΑΥΛΟΣ. — Περὶ πατρίδος, δὲν εἰμπορῶ νὰ σᾶς εἰπῶ τίποτε, διότι ἀκόμη δὲν ἐγνώρισα οὔτε τὸ ὑποκείμενον.

ΕΛΕΝΗ. — Πῶς ! λοιπὸν δὲν ἀπεφασίσατε ποίαν θὰ νυμφευθῆτε ;

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὄχι ἀκόμη, κυρία μου, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μόνον πρόσκομμα τῆς εὐδαιμονίας μου.

ΕΛΕΝΗ. — Ἀλλ' ἂν ἔχῃ οὕτως, μὲ ἠπατήσατε λοιπόν ! (*Στέκει*).

ΠΑΥΛΟΣ. — Μὴν ἀνησυχῆτε ποσῶς. Ποίαν θὰ ἐκλέξω εἶναι ἀδιάφορον εἰς ὑμᾶς· ἀρκεῖ ὅτι ἔχω ἀπόφασιν καὶ ἀπόφασιν ἀμετάθετον νὰ λάβω σύζυγον, καὶ ὅτι σᾶς τὸ ἐβεβαίωσα. Ὑψώσας τὴν εἰρηνικὴν αὐτὴν σημαίαν, νομίζω ὅτι παρητήθην ἀπὸ ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν ἀγωνιζομένων· καὶ δὲν εἰμπορεῖτε ἀναμφιβόλως νὰ ἐπιθυμήσετε ἐνέχυρον ἀσφαλέστερον διὰ τὰς ὀλίγας στιγμὰς, τὰς ὁποίας ἐκ περιστάσεως εὐτυχοῦς πρὸς ἐμὲ θὰ περάσετε μαζύ μου.

ΕΛΕΝΗ — (*Ἐπαναλαμβάνουσα εὐθύμως τὸν δρόμον της.*) — Πείθομαι, ἐὰν τῷ ὄντι λέγετε ὅτι θὰ νυμφευθῆτε σπουδάζων, καὶ ὄχι παίζων.

ΠΑΥΛΟΣ. — Τόσον σπουδαῖος εἶναι ὁ σκοπός μου, καὶ εἰς τοσοῦτον βαθμὸν ἀποῤῥοφᾷ ὅλας μου τὰς δυνάμεις, ὥστε μήτε νὰ σᾶς λαλήσω περὶ ἄλλου πράγματος εἰμπορῶ, ἑκὼν ἄκων. Ἔχων ἀπόφασιν νὰ τὸν πραγματοποιήσω ἐντὸς ὀλίγου, τὸν φαντάζομαι τὴν νύκτα, τὸν μελετῶ τὴν ἡμέραν, καὶ μὲ τοὺς πυρετώδεις αὐτοὺς λογισμούς μου, ἐνοχλῶ ἀδιαλείπτως καὶ ἐμαυτὸν καὶ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους ὅσοι συναπαντηθῶσι μετ' ἐμοῦ.

ΕΛΕΝΗ. — Λαλήσατέ με λοιπὸν περὶ τούτου καὶ μόνον περὶ τούτου, κύριε Παῦλε· ἀντὶ δυσαρεστήσεως, θὰ μὲ εὐχαριστήσετε πολύ. Εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο τῆς ὁμιλίας οὐδεὶς κρύπτεται κίνδυνος.

ΠΑΥΛΟΣ. — Πῶς, κυρία μου, . . . ἄραγε ἂν ἐτολμοῦσα νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν βοήθειαν τῶν γνώσεων καὶ τῆς φρονήσεώς σας, πρὸς ὁδηγίαν τῶν ὀφθαλμῶν μου εἰς τὴν ἄβυσσον ὅπου τρέχω . . .

ΕΛΕΝΗ. — Μὲ θέλετε καὶ σύμβουλον . . . . ἀκόμη καλλίτερα. Ἐκλάβετέ με ὡς θείαν ἢ μάμμην σας, τοῦτο θέλω καὶ ἐγὼ, δὲν πειράζεται παντάπασι ἡ φιλοτιμία μου. Λοιπὸν σᾶς ἀκούω.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ἀμέσως, κυρία μου.

ΕΛΕΝΗ. — Ἀρχίσατε, λοιπόν.

ΠΑΥΛΟΣ. — Εὑρίσκομαι εἰς παράδοξον ἀμηχανίαν, κυρία μου, σκοπεύω νὰ νυμφευθῶ.

ΕΛΕΝΗ. — Τὸ εἴπατε καὶ τὸ ἤκουσα.

ΠΑΥΛΟΣ. — Θέλω νὰ νυμφευθῶ, καὶ τὸ θέλω, ἐν μέρει διότι ἡ κλίσις μου εἶναι νὰ καταντήσω εἰς τὸν γάμον, πολὺ ὅμως περισσότερον διότι ἡ ἐπιθυμία τοῦ πατρός μου εἶναι νὰ μὲ ἴδῃ ἔγγαμον.

ΕΛΕΝΗ. — Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι εἶσθε καλὸς υἱός.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ἀφοῦ λοιπὸν προσδιώρισα τρία ἢ τέσσαρα ἔτη πρὸς μελέτην τῆς ὑπερτάτης αὐτῆς ἀποφάσεώς μου, βλέπω ἤδη, κυρία μου, ὅτι ἔφθασα εἰς τὸν ἔσχατον ὅρον τοῦ βίου, τὸ παρ' ἐμοῦ ὁρισθὲν, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὅλης αὐτῆς τῆς μελέτης εἶναι, ὅτι πρέπει νὰ ἐπάρω τὴν πρώτην γυναῖκα ἡ ὁποία μὲ τύχῃ.

ΕΛΕΝΗ. — Μὲ κάμνετε καὶ ἀνατριχιάζω.

ΠΑΥΛΟΣ. — (*Μὲ σφοδρότητα*) Θὰ συνοικήσω μὲ τέρας ἀσχημίας καὶ ἠλιθιότητος· καὶ πάλιν θὰ ἀπατηθῶ . . . θὰ τὸ ἰδῆτε.

ΕΛΕΝΗ. — Δὲν θὰ ἰδῶ τίποτε, ὅμως τὸ ἀξίζετε· ¿διατί ἐκ προμελέτης νὰ κάμετε κακὴν ἐκλογήν;

ΠΑΥΛΟΣ. — (*Θυμωμένος*). Τὴν καλὴν ἐκλογὴν, πῶς νὰ τὴν κάμω, κυρία μου !

ΕΛΑΝΗ. Μὴν θυμόνετε, σᾶς παρακαλῶ· ἐγὼ δὲν πταίω, κύριέ μου, δι' ὅσα σᾶς συμβαίνουν· ἂς λαλήσωμεν, ἂς ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα ἐν ἡσυχίᾳ. Ἀφοῦ ἔχετε πλήρη τὴν ἐλευθερίαν σας, ¿τί σᾶς πειράζει νὰ λάβετε ἀντὶ τέρατος, σύζυγον ὡραίαν;

ΠΑΥΛΟΣ. — Κυρία μου, ἀκούσατέ με. Ἐπὶ τῆς ἁπαλῆς μου νεότητος, ὁσάκις εὑρισκόμην εἰς χορὸν, ἐζήτουν, κατὰ προτίμησιν, χορεύτριαν μεταξὺ τῶν ἐγκαταλελειμμένων ἐκείνων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ὡσὰν καρφωμέναι εἰς τὰ καθίσματά των . . ὄχι ὅτι ἐνοχλούμην ἐκ φύσεως τὴν ἀποτρόπαιον ἀσχημίαν· ὄχι. Ἀλλὰ φιλόφρων καὶ δειλὸς, ἐφοβούμην θανασίμως τὴν ἀκαταδεξίαν ἢ καὶ μόνην τὴ ψυχροτάτην ἀδιαφορίαν τῶν ἀλαζόνων καλλονῶν. Ζητῶν τὰς ἀσχήμους, ἐνόμιζα ὅτι θὰ μὲ γνωρίσουν χάριν διὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ ὅτι θὰ τὰς ὑποχρεώσω εἰς εὐγνωμοσύνην. Τοιοῦτον ἀπαράλλακτον αἴσθημα μὲ ὠθεῖ σήμερον εἰς ζήτησιν χωρικῆς τινος ἀδικημένης ἀπὸ τὴν φύσιν· μὲ φαίνεται, ὅτι, ἐν ἐλλείψει ἄλλης ἀρετῆς, θὰ εὕρω τοὐλάχιστον καρδίαν εὐγνώμονα.

ΕΛΕΝΗ. — Παντάπασιν. Ἡ χωρικὴ περὶ ἧς ὁ λόγος, διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπαρνήσεώς σας, πρέπει πρῶτον νὰ συναισθάνεται ὅτι εἶναι ἀδικημένη ἀπὸ τὴν φύσιν· καὶ γυναῖκα μὲ τοιαύτην συναίσθησιν, δὲν θὰ εὕρῆτε μήτε εἰς χωρίον, μήτε εἰς πόλιν· ἐγὼ σᾶς τὸ λέγω.

ΠΑΥΛΟΣ. — Θὰ ὁμολογήσετε τοὐλάχιστον, κυρία μου, ὅτι λαμβάνων σύζυγον στερημένην παντὸς θελγήτρου, ἐξασφαλίζομαι τρόπον τινὰ ἠθικῶς, καὶ προφυλάσσομαι ἀπὸ τὰς δημώδεις ἐκείνας μερίμνας, ἀνησυχίας, ὑποψίας, διὰ νὰ μὴν εἰπῶ καὶ τὰς γελοίας καταστροφὰς, ὅσαι φαρμακεύουν τὴν ὕπαρξιν τοῦ πλείστου μέρους τῶν ἐγγάμων ἀνδρῶν.

ΕΛΕΝΗ. — Ἔστω· ἂς ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ πράγματα θὰ ἀποβοῦν ὡς τὰ θέλετε, καὶ ὅτι θὰ ἔχετε τὸ τόσον κολακευτικὸν εἰς εὐαίσθητον ψυχὴν πλεονέκτημα, τοῦ νὰ βλέπετε τὴν σύζυγόν σας βαδίζουσαν τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, ὄχι διὰ προσήλωσιν εἰς ὑμᾶς, ὄχι διὰ προσήλωσιν εἰς τὸ καθῆκόν της, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ νὰ παρεκτραπῇ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, καὶ νὰ εὕρῃ ἄλλον τόσον γενναιόψυχον ὡς ὑμᾶς . . . ¡Νομίζετε ὅτι θὰ περάσουν ἓξ μῆνες χωρὶς νὰ αἰσθανθῆτε ἐντροπὴν, πλῆξιν, μῖσος θανατηφόρον, συνοικοῦντες μετὰ τῆς φρικτῆς καὶ πιστῆς συζύγου σας;

ΠΑΥΛΟΣ. — Αἴ! κυρία μου, ¡τάχα δὲν ἐπιθυμῶ κ' ἐγὼ νὰ κάμω τὴν ἐκλογήν μου ὁδηγούμενος ἀπὸ λόγους κομψοτέρους καὶ εὐφυεστέρους; Ἀλλὰ διδάξατέ με πρὸς θεοῦ πῶς νὰ διαῤῥήξω τὸ φυσικὸν ἐκεῖνο κάλυμμα τῆς προσποιήσεως, τὸ ὁποῖον ἡ ἕξις καθιστᾷ ἔτι πυκνότερον ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν κορασίων. Κατηνάλωσα τὰ ἔτη τῆς νεότητός μου τὰ ὡραιότερα, ἀγωνιζόμενος εἰς κατάκτησιν τῆς γῆς αὐτῆς τῆς ἐπαγγελίας . . . καὶ ὅμως, τὸ βλέπετε, τρίχες τινὲς ἀργυρόχροοι καὶ γῆρας πρώϊμον, ἰδοὺ ὁ μόνος καρπὸς τῶν ἀγώνων μου.

ΕΛΕΝΗ. — Ὁ καρπὸς εἶναι πικρός· ἀλλὰ, κύριέ μου, ἀφοῦ τόσον φοβεῖσθε τὰς νέας, διατὶ δὲν λαμβάνετε προβεβηκυῖαν . . . αἱ προβεβηκυῖαι εἶναι πλέον ὁμιλητικαί.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὑπὲρ τὸ δέον μάλιστα.

ΕΛΕΝΗ. — Μ' ἔρχεται μία φωτεινὴ ἰδέα . . . . νὰ ἐπάρετε χήραν.

ΠΑΥΛΟΣ. — Τοῦτο δὰ ὄχι.

ΕΛΕΝΗ, *γελῶσα.* — Αἴ! Δὲν ἠξεύρετε τὶ ἀποποιεῖσθε (*σταματᾷ ἐξ αἴφνης ἐνώπιον ἀδένδρου μέρους προκύπτοντος ἐπὶ τῆς στροφῆς τοῦ δρόμου*). ¡Τί βλέπω ἐκεῖ; . . . ἐρείπιον. . . ἐρείπιον ἐντὸς τοῦ δάσους· δύσιν ἡλίου· τί κομψὸν θέαμα! . . . ¡τί εἶναι τὸ ἐρείπιον ἐκεῖνο;

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὁμοιάζει μὲ παλαιὰν καλύβην ἀνθρακέως.

ΕΛΕΝΗ. — Καλύβη ἀνθρακέως γοτθικῆς τέχνης, ὡς εἰκάζω ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς οἰκοδομῆς, εἶναι περίεργόν τι καὶ σπάνιον. Πρέπει νὰ τὸ παρατηρήσω ἐκ τοῦ πλησίον. (*Ἡ Ἑλένη προχωρεῖ περιφερομένη μεταξὺ τῶν συντριμμάτων, ξέουσα τὰ βρύα καὶ ἀνασύρουσα τὸν κισσὸν τὸν καλύπτοντα τοὺς παλαιοὺς τοίχους. Σταυρὸς ἐπὶ λίθου κοκκοτοῦ ἵσταται ἐπὶ δύο βαθμίδων ἐντὸς τῆς περιοχῆς. Ἡ Ἑλένη κράζει τὸν Παῦλον*). Κύριε Παῦλε, ἐλᾶτε νὰ μὲ βοηθήσετε· βλέπω γράμματα ἐπὶ τῆς θύρας· φοβοῦμαι μήπως ἦναι ἰνδικά.

Ὁ Παῦλος (*προσελθὼν*). — Ἐγὼ νομίζω ὅτι εἶναι ὄνομα . . . λατινικόν.

ΕΛΕΝΗ. — Πρῶτον· ¡ἠξεύρετε λατινικά; ἄλλως εἶναι μάταιον νὰ βασανίζεσθε.

(*Ὁ Παῦλος νομίζει ὅτι ἀνέγνωσε* Sara. *Ἡ Ἑλένη ὀρθότερον* Sancta· *διακρίνει δὲ καὶ δευτέραν λέξιν* Marcella. Sancta Marcella, *δηλαδὴ ἐρείπιον ἐκκλησίας τῆς ὁσίας Μαρκέλλας*).

ΕΛΕΝΗ. — ¡Ἆρά γε θὰ μὲ δώσετε τὴν ἄδειαν, κύριε Παῦλε, νὰ σταθῶ πέντε λεπτὰ εἰς ταύτην τὴν ὄασιν; . . Ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ ἰχνογραφήσω τὰ ἐρείπια ταῦτα.

ΠΑΥΛΟΣ. — Εἶμαι ὁλοτελῶς εἰς τὰς προσταγάς σας, κυρία μου.

(*Ἡ Ἑλένη κάθηται ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ σταυροῦ, ἀντικρὺ τῶν ἐρειπίων καὶ ἀρχίζει νὰ ἰχνογραφῇ . . Ὁ Παῦλος εἰς ἀπόστασίν τινα καθήμενος κινεῖ ξηρὰ φύλλα μὲ τὸν πόδα του, σιωπῶν*).

ΕΛΕΝΗ. — ¡Κοιμᾶσθε, κύριε Παῦλε;

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὄχι, κυρία μου.

ΕΛΕΝΗ. — (*Ἐξογκόνουσα τὴν φωνήν της*) Ὄχι, κυρία μου. (*Μὲ τὴν συνήθη φωνήν*). — Ἐντοσούτῳ τὰ λατινικά μου εἶναι καλήτερα ἀπὸ τὰ ἐδικά σας, ἂν καὶ δὲν τὰ ἔμαθα εἰμὴ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία . . . Σᾶς προλέγω δὲ, ὅτι εἰς τὴν τελετὴν τοῦ γάμου σας θὰ προσευχηθῆτε λατινιστί . . . καὶ λάβετε τὰ μέτρα σας . . . Ἐπειδὴ ἤλθαμεν εἰς τὸ προκείμενον, ¡μὲ συγχωρεῖτε νὰ σᾶς κάμω ἐρώτημά τι, ἂν καὶ ἀδιάκριτον;

ΠΑΥΛΟΣ. — Σᾶς τὸ παρακαλῶ.

ΕΛΕΝΗ. — Νὰ μὲ εἰπῆτε εἰλικρινῶς ¡ποίου εἴδους ἄνθρωπος εἶσθε;

ΠΑΥΛΟΣ. — Μὲ βάλλετε εἰς μεγάλην ἀπορίαν . . . εἶμαι καθὼς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι.

ΕΛΕΝΗ. — Τόσον χειρότερα.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὀλίγον τραχὺς, ὄχι ὅμως κακός· τοιοῦτον τὸ ἠθικόν μου. Ὅσον διὰ τὸν νοῦν . . .

Πά! . . . ἔχω πολὺ μνημονικόν . . . ἐμαθήτευσα εἰς ἓν ἀπὸ τὰ Γυμνάσια τῶν Παρισίων.

ΕΛΕΝΗ. — ; Ἐλάβετε ἀπολυτήριον;

ΠΑΥΛΟΣ. — Μάλιστα.

ΕΛΕΝΗ. — Λοιπὸν εἰμπορεῖτε νὰ κάμετε ἄριστον συνοικέσιον.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ἔχετε πολλὴν καλωσύνην. (*Ἐγείρεται καὶ ἔρχεται νὰ ἰδῇ τὸ ἰχνογράφημα*). Ὦ! κυρία μου, ἰχνογραφεῖται λαμπρά. Ὁ Γοτθικὸς χαρακτὴρ εἶναι ἐντελέστατα εἰκονισμένος . . . ὡς νὰ βλέπω τὸν Παρθενῶνα.

ΕΛΕΝΗ. — ; Ἀλήθεια; (*Ὁ Παῦλος κλίνει τὴν κεφαλήν, καὶ περιπατεῖ βραδέως μεταξὺ τῶν ἐρειπίων. Ἡ Ἑλένη μετά τινα διακοπὴν ἀναλαμβάνει τὸν λόγον*). Κύριε Παῦλε, ; πῶς θὰ φέρεσθε πρὸς τὴν σύζυγόν σας;

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὡς τίμιος ἄνθρωπος, ἐννοεῖται.

ΕΛΕΝΗ. ; Τί εἶναι αὐτὸ τὸ τίμιος ἄνθρωπος; θὰ τὴν ἀγαπᾶτε;

ΠΑΥΛΟΣ. — Τοιοῦτος εἶναι ὁ σκοπός μου· δὲν λέγω ὅτι θὰ λάβω κιθάραν καὶ θὰ καρφωθῶ ὑπὸ τὰ παράθυρά της ὡς Ἱσπανός· ἀλλὰ θὰ τὴν περιποιοῦμαι καὶ θὰ προτέχω εἰς αὐτὴν μόνον, καὶ μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν, τὴν ὥριμον ἤδη ὑπὸ τῆς πείρας.

ΕΛΕΝΗ. — Ὦ! Τοῦτο θὰ τὴν κολακεύσῃ, μὴν ἀμφιβάλλετε . . . Ἰδέτε παρακαλῶ τὸ μικρὸν τοῦτο τὸ ὁποῖον ἐπρόσθεσα ; δὲν εἶναι νόστιμον;

ΠΑΥΛΟΣ (*βλέπων τὴν ἰχνογραφίαν*). ; Θαυμάσιον, κυρία μου. (*Ἐπιστρέφει δὲ εἰς τὸν τόπον του καὶ φαίνεται βυθισμένος εἰς βαθεῖς λογισμούς. Ἡ Ἑλένη τὸν κυττάζει λαθραίως καὶ ἀρχίζει τὰ γέλοια*).

ΠΑΥΛΟΣ. — ; Εἰμπορῶ νὰ μάθω τί τρέχει, κυρία μου;

ΕΛΕΝΗ. — (*Ἐξακολουθοῦσα τὸ ἔργον της, καὶ χωρὶς νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς*). Γελῶ βλέπουσα τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἀγῶνάς σας . . . Στοιχηματίζω ὅτι σκέπτεσθε πάλιν περὶ τοῦ συνοικεσίου σας· ἀλλά, καλέ μου, ; τί σᾶς ὠφελοῦν αἱ σκέψεις, αἱ μελέται, αἱ δυσπιστίαι, οἱ ὑπολογισμοί σας; θὰ σᾶς εἰπῶ, μ' ὅλον ὅτι ἀδίκως εἶσθε παρωργισμένος κατ' ἐμοῦ. . . .

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὄχι, κυρία μου, παντάπασι.

ΕΛΕΝΗ. — Ναί, ναί, ἂν καὶ εἶσθε κακιωμένος κατ' ἐμοῦ, ἂν καὶ χλευάζετε τὰ μικρά μου προτερήματα, καὶ τοῦτο ἐξ αἰτίας τῆς λατινικῆς ἐπιγραφῆς. . . .

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὄχι, κυρία μου, ὁρκίζομαι ὄχι.

ΕΛΕΝΗ. — Ὁρκίζομαι, ναί. Μ' ὅλα ταῦτα θέλω νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι ὁλοσχερῶς χάνετε τὸν καιρόν σας, ζητῶν τὸ ἀπόκρυφον τῆς μελλούσης τύχης σας, ἀπὸ πράγματα ὅπου δὲν εὑρίσκεται. Τὸ ἄγνωστον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σᾶς τρομάζει, πρέπει νὰ τὸ πορισθῇτε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σας, ἀπὸ τὴν συνείδησίν σας, ἀπὸ τὰ προτερήματα, ἢ τὰ ἐλαττώματά σας, καὶ οὕτω νὰ μαντεύσετε τὴν συζυγικήν σας τύχην· ἐδοκίμασα ἐγὼ πρὸ ὀλίγου νὰ τὸ κάμω, ἀλλ' αἱ περιγελαστικαὶ ἀποκρίσεις σας μὲ ἀπέτρεψαν.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ἀλλά, κυρία μου, καὶ τὸν τελειότατον τῶν ἀνθρώπων ἂν μὲ ὑποθέσετε, ἐὰν συζευχθῶ ἐν ἀγνοίᾳ μὲ τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα, θὰ ὁμολογήσετε ὅτι αὐτὰ θὰ μὲ πνίξουν ταχύτερα ἢ ἐγὼ ἐκεῖνα.

ΕΛΕΝΗ — Ἐλᾶτε δά· ; ποῖος ἐν ἀγνοίᾳ φορτόνεται τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα; Μὴ ὑπερβολάς· πρῶτον εἶναι σπάνια τὰ κοράσια ὅσα κινοῦν εἰς δάκρυα τὴν μητέρα των καὶ δέρουν τὴν θεραπαινίδα των, ἔπειτα δακτυλοδεικτοῦνται καὶ ὡς δημόσια σκάνδαλα. Κανεὶς δὲν τὰ νυμφεύεται, παρὰ διότι θέλει νὰ τὰ νυμφευθῇ. Ἀφίνουσα λοιπὸν τὰς ἐξαιρέσεις αὐτάς, αἱ ὁποῖαι κτυποῦν εἰς ἑκάστου τὰ ὄμματα, καὶ εὐκόλως ἀποφεύγονται, σᾶς λέγω, καὶ πιστεύσατέ με, ὅτι ὀλίγα, ὀλίγιστα κοράσια ὑπάρχουν τὰ ὁποῖα, ἔχοντα χρηστοὺς γονεῖς, ὅσον ἀβέβαιοι καὶ ἂν ἦναι οἱ χρωματισμοὶ τοῦ χαρακτῆρός των, νὰ μὴν ἔχωσιν ἐντὸς τῆς ψυχῆς των πᾶν τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνδρός, καὶ εὐλογίαν τοῦ οἴκου.

ΠΑΥΛΟΣ. — Μὰ τὴν τιμήν μου, κυρία μου, ἂν τὸ τὸ ἐπίστευα . . . .

ΕΛΕΝΗ. — Ὦ! τὸ πιστεύετε, τὸ ἠξεύρετε, καθὼς ἐγώ· διότι εἶναι προφανές· ἠξεύρετε ἀκόμη καὶ ὅτι τὰ καλὰ αὐτὰ σπέρματα δὲν ἀναπτύσσονται ἀφ' ἑαυτῶν, ὅτι ἡ ἀρίστη τῶν μητέρων δὲν εἰμπορεῖ παρὰ νὰ προδιαθέσῃ τὴν ἀνατροφὴν τῆς συζύγου σας . . . καὶ τοῦτο τὸ ἔργον τρομάζει τὴν συνείδησίν σας, ἐνοχλεῖ τὴν ὀκνηρίαν σας. Ὦ! κάλλιστα σᾶς καταλαμβάνω. Θέλετε, ζητεῖτε γυναῖκα ἀρετῆς ὑπερτέρας, πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐλλείποντος τῆς ἐδικῆς σας· τόσον χαριτωμένην παρὰ τῆς φύσεως, ὥστε αἱ πρὸς τὸ καλὸν διαθέσεις της νὰ συντηρηθῶσιν ἄνευ στηρίγματος, νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἄνευ καλλιεργείας· τόσον στερεὰν εἰς τὰς ἀρχάς της, ὥστε νὰ διατρέξῃ τὸ στάδιον τοῦ βίου μὲ τὴν ἀπαράτρεπτον ἀκρίβειαν τῆς πορείας τῶν οὐρανίων σωμάτων, φαιδρύνουσα διὰ τῶν ἀκτίνων της καὶ προστατεύουσα διὰ τῆς σκιᾶς της τὴν ἀμέριμνον ῥαθυμίαν σας. Ἀλλά, γυναῖκα τοιαύτην, κύριέ μου, μήτε ἐδῶ, μήτε ἀλλοῦ, μήτε εἰς τὴν Κίναν, δὲν θὰ τὴν εὕρητε, διότι δὲν ὑπάρχει· ἑπομένως μὴ τὴν ζητῆτε . . . καὶ ματαίως κοπιάζετε.

ΠΑΥΛΟΣ. — Αἴ! κυρία μου, ; ἐσταθμίσατε ἀμερολήπτως τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀληθές, ἀπολογουμένη τόσον ἐλευθερίως ὑπὲρ τοῦ φύλου σας, καταδικάζουσα τόσον αὐστηρῶς τὸ ἰδικόν μας; Ὅτι ὑπάρχουν κακοὶ σύζυγοι, καὶ πολλοί, τὸ ἠξεύρω, ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἀγαθοί· ; πληρόνονται ἆρά γε κατὰ τὴν ἀξίαν των; εἶσθε περὶ τούτου βεβαία; Ἡ πλέον εὐσυνείδητος τιμιότης ἀρκεῖ πάντοτε, ἢ κἂν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ διώξῃ ἀπὸ τὴν καρδίαν τῆς γυναικὸς τὸ πολύτροπον, τὸ πανοῦργον, τὸ ἄπιστον, καὶ ὅλον τὸ ὀλέθριον ἐκεῖνον κληρονόμημα τῆς πρώτης συζύγου καὶ ἁμαρτωλοῦ;

ΕΛΕΝΗ. — Πρῶτον, τὰ ἐπιχειρήματά σας εἶναι ποιητῶν πεπατημένοι λόγοι, ἢ βεβήλωσις τῶν θείων πραγμάτων. Τὸ φῦλόν μας θὰ ἦτον ἁγνὸν καὶ καθαρὸν ὡς τὸ ἰδικόν σας, ἂν σεῖς δὲν τὸ ἐθολόνετε διὰ τῶν διδαγμάτων σας, ἐὰν δὲν ἐσπουδάζετε ἀδιαλεί-

πτως νὰ διεγείρετε τὰ ἐλαττώματά μας πρὸς ὄφελος τῶν παθῶν καὶ τῶν ἡδονῶν σας. Φωνάζετε ἀνάθεμα καὶ μνημονεύετε τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, ἐν ᾧ βλέπετε στρεφομένας ἐναντίον σας, τὰς ἐξ αἰτίας σας γεννηθείσας κακίας, ἐν ᾧ γίνεσθε θύματα τῆς ὁποίας σεῖς οἱ ἴδιοι ἀνήψετε πυρᾶς, ἐν ᾧ τὰ ἄθλια παιγνίδια, ὅσα σεῖς κατασκευάζετε, σᾶς πληγόνουσιν· ἰδοὺ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἀκούσατέ την, ἀφ' οὗ τὴν ἐζητήσατε.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ἀφίνω κατὰ μέρος τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν· θέλω δὲ νὰ ὑποστηρίξω ὅτι ὁ καλὸς σύζυγος καὶ ὁ κακός . . .

ΕΛΕΝΗ. (*Ἵσταται ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ σταυροῦ καὶ λαλεῖ μὲ ἐνθουσιώδη ὁρμήν*). — Καλὸς σύζυγος! ¡Τί ἐννοεῖτε μὲ τοῦτο; τὸν γάμον λοιπὸν τὸν ἐκλαμβάνετε ὡς ὑπόθεσιν ἁπλῶς καὶ μόνον ἀνθρωπίνην, μὴ ἀπαιτοῦσαν ἄλλο παρὰ τὰς ἐπιπολαίους ἰδιότητας, τὰς ἀποτελούσας τὸν τίμιον, ὡς λέγετε, ἄνδρα; Τὸ νομίζετε οὕτω· ὅμως λανθάνεσθε, κύριέ μου, μέγα λάθος, καὶ ἐκ τούτου ἀποῤῥέουν ὅλαι αἱ ἀπάται, καὶ ὅλοι οἱ παραλογισμοί σας. Συνάπτετε γάμον, ἀπαραλλάκτως ὡς τελοῦσιν οἱ ἱερεῖς βαρβάρων τινῶν θρησκευμάτων τελετὰς τὰς ὁποίας παντάπασι δὲν ἐννοοῦν· συνέρχεσθε εἰς γάμον, διὰ τῆς τετριμμένης ὁδοῦ, κατὰ μίμησιν καὶ κατὰ παράδοσιν τῶν ἄλλων, δεσμεύετε μιᾶς γυναικὸς τὴν ὕπαρξιν ὡς ἓν ἀδιάφορον ἐπεισόδιον τῆς ἰδικῆς σας, καὶ ἰδοὺ ὁ γάμος! Ἀλλὰ, σᾶς ἐρωτῶ ¡διὰ τίνος προφητικοῦ δώρου, διὰ τίνος θαύματος θέλετε νὰ μάθωμεν τὰς ἀρετὰς τῆς νέας ἡμῶν καταστάσεως; Ἡ ἐλαφρότης τῶν ἰδεῶν σας, τὸ ἄστατον τῶν ἀρχῶν σας, ὁ ῥάθυμος πυῤῥωνισμός σας, ¡ἔχουν τὸ χάρισμα τοῦ νὰ ἐμπνεύσουν εἰς ἡμᾶς τὸ σέβας, τὴν σοβαρότητα, τὴν ἁγιότητα τῆς συζύγου; Τὰ αἰσθήματα ταῦτα, τὰ τόσον ὑπέρτερα τῆς κοσμικῆς τιμιότητος, ὅσον ὁ γάμος εἶναι ὑπέρτερος τῶν χυδαίων ἐρωτευμάτων, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν ἐντὸς τῆς καρδίας σας . . . (καὶ δὲν ὑπάρχουν) . ¡ νομίζετε ὅτι ἡ καρδία τῆς συζύγου σας θὰ τὰ συλλάβῃ ἀφ' ἑαυτῆς; . . Οὐδέποτε, ουδέποτε, ἠξεύρετέ το . . . Θὰ σᾶς δώσω, κύριέ μου, ἐν πάσει εἰλικρινείᾳ τὴν συμβουλὴν τὴν ὁποίαν μ' ἐζητήσατε . . τοῦτο θὰ σᾶς δυσαρεστήσῃ ἴσως; . . καὶ ὅμως βλεπετε ὅτι σᾶς μεταχειρίζομαι, ὄχι ὡς ξένον, ἀλλὰ ὡς φίλον . . . δὲν ἠξεύρω διατί . . . ἴσως ἔχω ἄδικον . . . ἀλλ' ἔστω! μὴ συνάψετε γάμον· ἰδοὺ ἡ συμβουλή μου. Ὅτι εἶσθε πολλὰ εὐθὺς ἄνθρωπος καὶ ἀγαθὸς μάλιστα. . . . τὸ πιστεύω ἀνυποκρίτως, καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν σας, θὰ ἦσθε καὶ καλὸς σύζυγος . . . ὄχι ὅμως κατὰ τὸ φρόνημά μου, ὄχι καὶ κατὰ τὸ φρόνημα ἡμῶν τῶν γυναικῶν. Σᾶς τὸ προλέγω, θὰ γενῆτε δυστυχής, ὡς καὶ τόσοι ἄλλοι, ζηλότυπος, δικαίῳ τῷ λόγῳ· ἴσως καὶ θὰ ἀπατηθῆτε, διότι σᾶς λείπει, ὡς λείπει καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἡ σοβαρὰ ἡ ὑψηλὴ, ἡ ἠθικὴ ἔννοια καὶ (σᾶς τὸ λέγω, κρατοῦσα τὸν σταυρὸν, τὸν ὁποῖον παραπολὺ λησμονεῖτε) ἡ θρησκευτικὴ ἔννοια τῶν πράξεών σας, ἡ ἔννοια τῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἀναδέχεσθε, διότι ὁ δεσμὸς τὸν ὁποῖον συνάπτετε καὶ θέλετε ἀδιάῤῥηκτον, ὅταν δὲν συνέχεται μὲ τὰ θεῖα, δὲν συνέχεται μὲ τίποτε, διότι σᾶς λείπει ἡ πίστις (ἐννοήσατέ το καλὰ) ἡ πίστις εἰς τὸν ἑαυτόν σας, εἰς ἡμᾶς, εἰς τὸν θεόν.

ΠΑΥΛΟΣ. — Πολλὰ αὐστηροὶ, κυρία μου, εἶναι οἱ λόγοι σας· καὶ μ' ὅλον τοῦτο, ἐντὸς αὐτῶν διακρίνω εἰλικρινῆ εὐμένειαν ἥτις μὲ καταπλήττει· ἑκάστη λέξις σας, ἐν ᾧ σᾶς ἀποδεικνύει τρισέβαστον, μὲ κάμνει νὰ αἰσθανθῶ πόσον ὀλίγον σᾶς ἐσεβάσθην.

Ἡ Ἑλένη (*ἐλθοῦσα πλησίον του*) — Αἴ! κύριε Παῦλε, ἐκείνη ἡ ὁποία πράξει τὸ μέγα ἁμάρτημα ν' ἀποπλανηθῇ ἐντὸς τοῦ δάσους, δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀπαιτήσεις σεβασμοῦ· εἰμπορῶ μάλιστα νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅτι καθ' ἣν ἔχω ἰδέαν τῶν σημερινῶν ἀνδρῶν, νομίζομαι εὐτυχὴς ὅτι συναπαντήθην μεθ ὑμῶν μᾶλλον παρὰ μετ' ἄλλου τινὸς, καὶ, μ' ὅλον ὅτι παρετήρησα ἀμφιβολίας τινὰς εἰς τὴν ὁμιλίαν σας, σᾶς γνωρίζω χάριν καὶ δι' ὅσα εἴπατε, καὶ δι' ὅσα δὲν εἴπατε. Σᾶς ζητῶ δὲ συγγνώμην, ὅτι, λαλήσασα περὶ πράγματος περισπουδάστου εἰς γυναικείαν καρδίαν, ἐνέδωκα ὑπὲρ τὸ δέον, εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς ἡλικίας μου, εἰς τὴν θερμότητα τῶν πεποιθήσεών μου.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ἐλαλήσατε, κυρία μου, ὡς προφῆτις, καὶ εἰμποροῦσα ὅλην τὴν νύκτα νὰ σᾶς ἀκούω μὲ ἀνέκφραστον ἀγαλλίασιν.

ΕΛΕΝΗ. — Ὅλην τὴν νύκτα! τοῦτο θὰ ἦτον πάρα πολὺ καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐχαρίστησίν σας καὶ ὡς πρὸς τὴν σεμνότητα. Ἐτελείωσα, καλῇ τύχῃ, καὶ ἂς ἀπέλθωμεν.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ὁρισμός σας. (*Πηγαίνει διὰ νὰ λάβῃ τὸ ὅπλον του ἀπὸ τὴν πέτραν ὅπου ἐκάθητο, καὶ ἐπανέρχεται βραδέως πρὸς τὴν Ἑλένην, περιστρέφων τοὺς ὀφθαλμοὺς τριγύρῳ του*).

ΕΛΕΝΗ. — ¡Τὶ βλέπετε, κύριε Παῦλε;

ΠΑΥΛΟΣ. — Ἐπεθύμουν, κυρία μου, νὰ ἐντυπώσω εἰς τὴν μνήμην μου ὅλα τὰ καθέκαστα τῆς πρὸ ὀφθαλμῶν μου σκηνῆς, ἥτις μὲ φεύγει ὡς ὄνειρον· καὶ τὸ μυστηριῶδες τοῦτο δάσος, καὶ τὴν κλίνουσαν πρὸς τὴν δύσιν ἡμέραν, καὶ τὸ ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων καὶ σκιασμάτων, εἰς τὴν βάσιν τοῦ σταυροῦ τούτου, κομψὸν καὶ σεβαστὸν πρόσωπόν σας, καὶ τὰς μικροτάτας γραμμὰς ὅλου τούτου τοῦ πίνακος, ὡς τελευταίου καὶ πολυτιμοτάτου ἐνθυμήματος τῆς νεότητός μου, τὸ ὁποῖον σεῖς αὔριον θὰ λησμονήσετε.

ΕΛΕΝΗ. — Ὄχι, κύριέ μου.

ΠΑΥΛΟΣ. — Ναί . . . θὰ τὸ λησμονήσετε ¡ καὶ ποῖον θέλγητρον εἰμπορεῖ νὰ σᾶς τὸ ἐνθυμίσῃ; Πρὸς ἐμὲ μὲν οἱ λόγοι σας, ἡ ἀγαθότης σας, αἱ ἐκχύσεις ὅλης σας τῆς καρδίας, κατέστησαν πλήρη ζωῆς καὶ γοητείας τὴν παρεῤῥιμμένην αὐτὴν γωνίαν τῆς γῆς, ἥτις ἄλλως ἤθελεν εἶσθαι τόπος τυχαίου περιπάτου, ὅθεν διῆλθον καὶ παρῆλθον· ὑμεῖς δε, ἀπερχομένη, κυρία μου, μετὰ τοῦ ἰχνογραφήματός σας, θὰ ἐνθυμεῖσθε μὲν κάποτε τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν, τὰ δένδρα, τὰς πέτρας, ἀλλ' ἐμὲ, οὐδέποτε· διότι τίποτε ἐδικόν μου δὲν ἀνεμίχθη, μὲ τὰς ἐντυπώσεις σας, οὔτε μία κἂν ἀκτὶς τῆς ζωῆς, οὔτε εἷς κἂν σταλαγμὸς τῆς καρδίας μου· τίποτε· ξένον ἀπηντήσατε καὶ ἀπὸ ξένον θὰ μακρυνθῆτε.

ΕΛΕΝΗ. — Ὄχι τόσον ὅσον τὸ ὑποθέτετε . . . ἀλλὰ πλησιάζει ἡ νὺξ καὶ σᾶς παρακαλῶ θερμῶς . . .

ΠΑΥΛΟΣ. — Δὲν πρέπει τῷ ὄντι νὰ φαίνωμαι σκληρός... ἀγνοῶν τί εἴσθε καὶ τί εἰμπορεῖτε νὰ εἴσθε δι' ἐμέ... Θὰ χωρισθῶμεν βεβαίως διὰ παντός... ; Τί θὰ μὲ ὠφελήσῃ ἡ ἐνθύμησίς σας, καὶ διατὶ νὰ θλίβωμαι συλλογιζόμενος ὅτι θὰ λησμονηθῶ; ... Ὄχι... ὄχι... δὲν ὑποφέρω τὴν συμβουλὴν, τὴν συμβουλὴν τὴν ὁποίαν σᾶς ὑπηγόρευσεν ἡ καταφρόνησις· μὴ πιστεύσατε τὸν ἄθλιον τῦφον, μὴ πιστεύσατε τὴν ἄνανδραν συστολὴν, ἥτις κρατεῖ ἐπὶ τῶν χειλέων μου καὶ μετατρέπει εἰς χλευασμὸν τὰ ἀληθέστερα, καὶ εὐγενέστερα, καὶ ἀξιολογώτατα τῶν αἰσθημάτων μου.

Η ΕΛΕΝΗ (*μόλις ἀκουομένη*) — Ὦ! ἀληθῆ λέγετε!

ΠΑΥΛΟΣ. — Τὸν τῦφον, τὸ προσωπεῖον, τὰ συντρίβω πρὸ τῶν ποδῶν σας, καὶ σᾶς ἐξομολογοῦμαι τώρα, ὅτι ποτὲ κἀμμία ἐλπὶς, κἀνὲν ἀγαθὸν τοῦ κόσμου τούτου δὲν ἔθελξε τὴν καρδίαν μου ὅσον ἡ λέξις ἐκείνη, ἡ σχεδὸν γελοία... ἡ λέξις γάμος. Εἰς τὴν μυστηριώδη ἐκείνην ὥραν τοῦ γάμου, καὶ μόνον εἰς ἐκείνην, ἀπέβλεψεν ἡ νεότης, ὅλη μου ἡ νεότης· αὐτὴν ἐπερίμενα, ποτιζόμενος θλίψεις, διορθῶν τὰ λάθη μου, διὰ νὰ ἐκχύσω, τελευταῖον, εἰς πηγὴν καθαρὰν τῆς νεότητός μου τὰς ἀρετὰς, αἱ ὁποῖαι πολλάκις ἐναρκώθησαν, οὐδέποτε ὅμως οὔτ' ἐξηντλήθησαν, οὔτε ἐμολύνθησαν. Ὦ στοργὴ μακαρία, προστασία τρυφερὰ, σχέσις εἰλικρινείας, ἐμπιστοσύνης καὶ θάῤῥους, ὢ προσφιλέστατον φάντασμα οἰκιακῆς συμβιώσεως, ποσάκις σᾶς ἐπεκαλέσθην καὶ μὲ πόσην ζέσιν καὶ μὲ ποίαν κατάνυξιν· ἔχω μάρτυρα τὸν θεόν!.. Ἀφ' οὗ δὲ μαρτύρομαι τὸν θεὸν, ; εἰμπορεῖτε νὰ πιστεύσετε, ὅτι τὸν λησμονῶ, καθ' ἣν μάλιστα στιγμὴν τείνω τὰς χεῖράς μου πρὸς τὸν ἱερώτατον καὶ ἥδιστατον τῶν θείων νόμων; Ἡ θρησκεία μου δὲν εἶναι μὲν τόσον ἑδραία, τόσον διαυγὴς, ὡς ἡ ἰδική σας, κυρία μου, ἀλλὰ καὶ τοιαύτη ὁποία εἶναι, δεσπόζει ὅλην μου τὴν διάνοιαν· οὐδεὶς ἐκ τῶν στοχασμῶν μου δὲν εἶναι θρησκείας ἄμικτος· ; πῶς λοιπὸν νὰ παραγνωρίσω τὴν σοβαρὰν, τὴν ὑπερφυῆ ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἔβαλεν ὁ θεὸς εἰς ἕκαστον νόμον τῆς ζωῆς μας, ἔννοιαν, ἥτις καὶ ἐπέκεινα τοῦ κόσμου τούτου παρατείνει τὴν ἄλυσιν τῶν καθηκόντων, τῶν στοργῶν καὶ τῶν ἐλπίδων μας;... Ὄχι... ὄχι... τὴν πρᾶξιν ἐκείνην, τὴν σπουδαιοτάτην καὶ κρισιμωτάτην τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, δὲν τὴν ἐθεώρησα μὲ ἐλαφρότητα, ἀδιαφορίαν καὶ ψυχρότητα, ὡς τὸ ὑπεθέσατε καὶ παρωργίσθητε κατ' ἐμοῦ εὐλόγως καὶ μ' ἐδώκατε περιφρονητικὴν συμβουλὴν, τιμωροῦντές με... καὶ ὅμως θ' ἀκολουθήσω τὴν συμβουλήν σας, σᾶς τὸ ὑπόσχομαι.

Η ΕΛΕΝΗ *μὲ σιγανὴν φωνήν*. — Λησμονήσατέ την, παρακαλῶ, λησμονήσατέ την.

ΠΑΥΛΟΣ. — Εἶναι ἀδύνατον, κυρία μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποταχθῶ τοῦ λοιποῦ εἰς κἀμμίαν γυναῖκα πίστιν... ἄμικτον ἀνησυχίας, πικρίας, θλίψεως.

ΕΛΕΝΗ. — Δὲν ἠξεύρω, ἂν δὲν λανθάνωμαι, κύριε Παῦλε, εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν λεγομένων σας... ὅμως τὰ θεωρῶ μάταια καὶ ἀνάξια καὶ ὑμῶν καὶ ἐμοῦ... Ἔπειτα καὶ σεῖς θὰ τὰ λησμονήσετε μετὰ μίαν ὥραν.. παρατηρῶ δὲ ὅτι ἐνύκτωσε... πολλὰ κακὰ ἔκαμα νὰ νυκτωθῶ... θὰ μὲ συνοδεύσετε ἀκόμη ὀλίγα βήματα καὶ θὰ μ' ἀφήσετε... Κύριε Παῦλε, πιστεύσατέ με καὶ θαῤῥαλέως νυμφευθῆτε κανὲν νόστιμον κοράσιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἦναι τίμιον, εὐλαβὲς καὶ πιστόν... ἐν τοσούτῳ δεχθῆτε τὴν χεῖρά μου ὡς σημεῖον ἀποχαιρετισμοῦ... ἐνθυμίσεως, φιλίας.

Ο ΠΑΥΛΟΣ (*ἁρπάζει τὴν προσφερομένην χεῖρα τῆς Ἑλένης*). *Φωνὴ βροντώδης ἐξερχομένη ἀπὸ τὸ δάσος.* — Τὴν παρειάν, παιδί μου, καὶ τὰς δύο παρειάς· ἀλλέως εἶσαι βρεγμένη ὄρνιθα· (*καὶ ἐν τῷ ἅμα ὁ στρατηγὸς ὁρμᾷ εἰς τὸ ἄδενδρον τοῦ δάσους μέρος· ἡ δὲ βαρωνὶς ἔρχεται κατόπιν του, τρέχουσα καὶ φωνάζουσα.*)

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Ὄχι δά! Ὄχι δά!... Παιδάκι μου, εἰς τί φόβον μ' ἔβαλες!

ΕΛΕΝΗ, *ἀσπαζομένη αὐτὴν περιπαθῶς*. — Ἀ! ηὗρα τὴν μητέρα μου!

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *ἀνοίγων τὰς ἀγκάλας του*. — Καὶ τὸν πατέρα σου, μικρή μου! ; Μήπως δὲν πρέπῃ νὰ φιλήσῃς καὶ τὸν γέροντα πατέρα σου; (*Ἡ Ἑλένη, ἀποροῦσα καὶ διστάζουσα, ἐρωτᾷ διὰ τοῦ βλέμματος τὴν μητέρα της.*) Σὲ λέγω, ὅτι εἶμαι ὁ πατὴρ τοῦ φλυάρου αὐτοῦ.... Λοιπὸν, φίλησέ με, διαβολάκι! (*Τὴν σφίγγει εἰς τὰς ἀγκάλας του· ἡ δ' Ἑλένη φεύγει ἔντρομος.*)

Η ΒΑΡΩΝΙΣ. — Θὰ χαλάσετε ὅλην τὴν ὑπόθεσιν, νὰ ἰδῆτε, μὲ τὸν ἄνοστόν σας αὐτὸν τρόπον!... Ἡ καϋμένη ἡ μικρή μου, πῶς τρέμει!... Ἔλα, μὴν ἦσαι τρελλή... Τὰ ἀκούσαμεν ὅλα, ὁ στρατηγὸς κ' ἐγὼ... Τὰ κεφάλιά σας ἐταίριαξαν, αὐτὴ εἶναι ἡ ὅλη ἀλήθεια!... ; Ἔρχεσθε τώρα κύριοι; (*Λαμβάνει τὴν χεῖρα τῆς Ἑλένης καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν ὁμιλῇ.*) Δὲν εἰμπορῶ ὅμως νὰ μὴ σὲ παρατηρήσω, κόρη μου, ὅτι πολλὰ κατάλληλος τόπος διατριβῆς εἰς νέαν δὲν εἶναι τὸ δάσος, καὶ μάλιστα, ἀφοῦ ἀρχίσει νὰ νυκτώνῃ... (*ἀπέρχονται*).

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, *πρὸς τὸν Παῦλον*. — Ἀμμ' ἐσὺ ; τί στέκεις ἐκεῖ ὡσὰν στρατιώτης; Ἔλα νὰ τὰς ἐπάρωμεν τὸ κατόπιν, διάβολε! (*Λαμβάνει τὸν βραχίονά του.*) Καὶ μὴ τολμήσῃς νὰ μὲ εἰπῇς ὅτι δὲν τὴν ὑπανδρεύεσαι, ἀφοῦ ἐξέλεσες τόσον δεινῶς τὴν ὑπόληψίν της... Εἰ δὲ μὴ διορθόνω τὸ λάθος σου καὶ τὴν ὑπανδρεύομαι, ἐγώ... παστρικά!

ΠΑΥΛΟΣ. — Ἀλλ' εἰπέτε με τοὐλάχιστον ποίαν ὑπανδρεύομαι... καὶ, πρὸ πάντων, ; τί εἶναι; κόρη; χήρα; τί;

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. — Στ! παιδί μου! εἶναι χήρα, ἀλλὰ εἰς τρόπον... ὅστις θέλει σὲ εὐχαριστήσει. Σὲ τὰ λέγω ἄλλοτε. (*Γίνονται ἄφαντοι ἐντὸς τοῦ δάσους*).

ΑΜΟΡΓΟΣ.

—o—

Ἡ Ἀμοργὸς εἶναι νῆσος τῶν νοτιανατολικῶν Σποράδων, κειμένη κατὰ τὴν 43°, 35′ Ἀνατ. μήκους, καὶ 36° 53′ Βορ. πλάτους, μεταξὺ Ἀστυπαλαίας, Ἀνάφης Θήρας, Ἴου καὶ Νάξου καὶ σχηματίζουσα τὰ νοτιανατολικὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος· ἔχει δὲ περίμετρον 80 περίπου μίλια, σχῆμα ταινιῶδες καὶ εἶναι ὀρεινὴ καὶ πετρώδης. Σειρὰ ὀρέων ὑψηλοτάτων, σχεδὸν ἀδιάλειπτος, διαθέει ἀπ' ανατολῶν πρὸς δυσμάς, κατὰ μῆκος τῆς νήσου, διαιροῦσα αὐτὴν εἰς δύω, οὕτως εἰπεῖν, ἑτεροκλινῆ ἐπίπεδα, βόρειον καὶ νότιον. Ἅπαν δὲ τὸ ἀνατολικὸν τῆς νήσου μέρος *Κρύκελος* καλούμενον εἶναι βράχος σχεδὸν μονόλιθος, ἀπότομος καὶ ὅλως ἄβατος καὶ αὐχμηρὰ ἐρημία, πρὸς αἰωνίους μόνον δρῦς φέρουσα ἐνιαχοῦ ἐν χαράδραις ἐῤῥιζωμένας, ἀπὸ τῶν ὁποίων ζυλεύονται πένητές τινες καὶ ῥιψοκίνδυνοι αἰγιαλῖται. Ἐντεῦθεν δὲ τοῦ Κρυκέλου, αἱ κλίσεις βαθμηδὸν τῆς *Αἰγιάλης*, τοὺς ὁποίους διασχίζοντες παρασύρουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἥτις καθίσταται ὅλη θολὴ ἐπὶ μακρὸν διάστημα.

Πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως. $\frac{3}{4}$ περίπου τῆς ὥρας, παρὰ τῇ ἀρχαίᾳ *Μινώᾳ*, ὑπάρχει εὐρυχωρότατος λιμὴν, *Κατάπολα* (Ἑκατόμπυλα ἢ ὀρθότερον Κατάπολις, κάτω πόλις πρὸς διαστολὴν τῆς ἄνω, τῆς ἐπὶ τῆς Μινώας ἢ τῆς νῦν Χώρας) καλούμενος, επιμήκης ὁπωσοῦν, ἔχων τὸ στόμιον εὐρὺ καὶ ἐστραμμένον πρὸς δυσμὰς, ἀσφαλέστατος κατὰ παντὸς σχεδὸν ἀνέμου καὶ σπανίως κυμαινόμενος· ἡ δὲ πρὸ τοῦ λιμένος θάλασσα, πνεόντων ἀρκτικῶν ἀνέμων, εἶναι τρικυμιώδης καὶ ἐπικίνδυνος, διότι ἐκεῖ τελευτῶσι τοῦ ἐκτεταμένου Ἰκαρίου πελάγους οἱ ἀντιπλῆγες κυματισμοί. Πλησίον μάλιστα νησιδίων τινῶν, *Ψαλίδων* ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν καλουμένων, ὑπάρχει, καὶ ἐν πλήρει νηνεμίᾳ ῥεῦμα ἀέναον καὶ σφοδρὸν ἀπὸ τοῦ βορειανατολ. πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν ὁρμητικῶς κυλινδούμενον καὶ λίαν

Ἀρχαία ἐνδυμασία τῶν Ἀμοργίνων γυναικῶν.

ἐλαττοῦνται, καὶ ἡ μὲν βόρειος, πρὸς τὰ δυτικὰ προχωροῦσα, ἀπολήγει ἐξαφανιζομένη εἰς λοφοειδεῖς πεδιάδας, ἡ δὲ νότιος εἶναι σχεδὸν ὅλη καλλιεργείας ἀνεπίδεκτος. Αἱ ἀκρώρειαι τῆς σειρᾶς ἁπάσης εἶναι ὀξυτενεῖς, ἄδενδροι καὶ ἄφυτοι ὅλως, ἐνιαχοῦ δὲ κορυφαί τινες κατάλευκοι ὑψοῦνται ὑπὲρ τὰς λοιπάς, ὡς διὰ νὰ ἐπιδείξωσι καὶ μακρὰν τὸ σκελετῶδες τῆς γυμνότητός των καὶ τὸν λίθινον τῆς ὅλης νήσου πυρῆνα. Τὰ δὲ ἀπ' αἰῶνος καταῤῥέοντα ἀπ' αὐτῶν ὄμβρια ὕδατα συμπαρέσυραν μεθ' ἑαυτῶν τὴν γῆν εἰς τοὺς μαστοὺς τῶν ὀρέων, ἀφ' ὧν, τοῦ χρόνου παρερχομένου, θέλει ἐκλείψει ὅλως διὰ τὴν ὑπερβολικὴν αὐτῶν κλίσιν καὶ εἰς μόνας τὰς ὑπωρείας θέλει δυνηθῆ νὰ διαμείνῃ. Καταφερόμενα δὲ τὰ ὕδατα ταῦτα μὲ τοσαύτην κλίσιν καὶ μεγάλους καὶ ὁρμητικοὺς ποταμοὺς σχηματίζοντα, προξενοῦσι βλάβας οὐ σμικρὰς εἰς τὰ χαμηλὰ καὶ ἐπίπεδα μέρη, τὰ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλούμενα *κάμπους* τῆς *Χώρας*, τοῦ *Χωριοῦ*, τῆς *Κολοφῶνος* καὶ *Λεύκης*, καὶ τινες ἄλλαι μικραὶ ἐξ ὧν ἡ Κίναρος

κινδυνῶδες τοῖς ἀγνοοῦσι τοῦτο ξένοις ναύταις. Κινδυνωδέστερος εἶναι ὁ πλοῦς κατὰ τὸ νότιον τῆς νήσου πέλαγος καὶ ἐν γαλήνῃ· διότι τὰ ὑψηλὰ καὶ κατωφερῆ ὄρη ἐξερεύγονται ἀνελπίστως λαίλαπας καὶ καταιγίδας, οἵτινες ἐν ἡμέρᾳ μὲν φαίνονται μακρόθεν ἐπερχόμενοι, συστρέφοντες καὶ ἀναῤῥίπτοντες θυελλωδῶς τὴν θάλασσαν, εν νυκτὶ δέ, ἀόρατοι ὄντες, καθίστανται ὀλεθριώτεροι. Πᾶσα δὲ σχεδὸν ἡ παραλία τῆς νήσου εἶναι ἀπότομος, μάλιστα ἡ περὶ τὸν Κρύκελον, τῆς ὁποίας τὸ βάθος εἶναι ὑπερβολικόν· εὐτύχημα δε ὅτι ἡ θάλασσα ἐκείνη ἀπόκεντρος οὖσα δὲν συχνάζεται.

Περὶ τὴν Ἀμοργὸν ὑπάρχουσι νῆσοι τινὲς ἰδιόκτητοι αὐτῆς, διὰ κεκτημένου δικαιώματος καὶ παναρχαίας ἀδιαφιλονεικήτου κατοχῆς, ἤτοι ἡ *Ἄνυδρος* ἡ *Κραμβοῦσα*, τὰ *Ἀντικέρια*, ἡ *Κέρος*, ἡ *Σχοινοῦσα*, ἡ *Ἡράκλεια*, τὰ δύω *Κουφονήσια*, ἡ *Νικουρία*, αἱ *Μάκαρες*, ἡ *Τενοῦσα*, ἡ *Κίναρος*, ἡ *Λέβινθος*, καί τινες ἄλλαι μικραὶ ἐξ ὧν ἡ Κίναρος

καὶ Λέβινθος ὑπάγονται εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, κατὰ τὴν ὀροθετικὴν γραμμὴν τὴν διαγράψασαν τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Ἑλλάδος ὅρια.

Ἡ Ἀμοργὸς ἔχει κλίμα εὐκραέστατον καὶ γῆν ὀλίγην, ἀλλ' εὔκαρπον καὶ παμφόρον, παράγει κατ' ἐξοχὴν οἶνον, ἔλαιον καὶ γεννήματα ἐπαρκῆ μὲν μόνοις τοῖς κατοίκοις, ἀλλ' ἀρίστης ποιότητος. Ἐνταῦθα ἐκαλλιεργεῖτο τὸ πάλαι ὁ περίφημος διὰ τὴν λευκότητα καὶ λεπτότητα αὐτοῦ λῖνος, ἐξ οὗ κατεσκευάζοντο τὰ λεπτοϋφῆ καὶ διαφανῆ χιτώνια τῶν τρυφηλῶν Ἀθηναίων καὶ Κορινθίων. Ἐπὶ δὲ τῶν νομισμάτων τῶν Ἀμοργίνων ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦν ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀπόλλωνος δαφνοστεφὴς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν ἄλλοις μὲν σφαῖρα ἀστρονομικὴ, ἐν ἄλλοις δὲ τρίγωνον, ἐξ ὧν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τῆς νήσου κάτοικοι ἐνησχολοῦντο κατ' ἐξοχὴν περὶ τὴν Γεωγραφίαν καὶ Ἀστρονομίαν. Ἐν ταύτῃ ἀνατραφεὶς ἐπολιτογραφήθη καὶ διεβίωσεν ὁ περιώνυμος ἐπὶ ἰαμβοποιΐᾳ Σιμωνίδης υἱὸς τοῦ Κρινέου, ἀκμάσας περὶ τὸ 660 Π. Χ. ἐφευρὼν καὶ τελειοποιήσας συνάμα τοὺς δηκτικοὺς ἰάμβους. Ἅπαντες δὲ οἱ ἰαμβογράφοι καὶ ἐλεγειογράφοι ὡς ἀστραβῆ κανόνα αὐτῶν ἔλαβον τοῦ Ἀμοργίνου ἰαμβογράφου Σιμωνίδου τὰ σωζόμενα, ἐξαιρέτως δὲ τὸ κατὰ γυναικῶν ἀπαράμιλλον ποιημάτιον αὐτοῦ.

Ἡ Ἀμοργὸς τὸ πάλαι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν πολλῶν ἱστορικῶν, εἶχε τρεῖς πόλεις ἐπισήμους, *Μινώαν*, *Ἀρκεσίνην*, *καὶ Αἰγιάλην*, ὧν ἐρείπια σώζονται ὀλίγιστα μὲν ἐν Αἰγιάλῃ, οὕτω καὶ νῦν ἔτι καλουμένῃ, καὶ ἐν Μινώᾳ, τῇ νῦν *Μουντουλιᾷ*, πλεῖστα δὲ καὶ ἄξια λόγου ἐν *Ἀρκεσίνῃ*, τῇ νῦν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διὰ τὴν αὐτόθι μικρὰν ἀκρόπολιν *Καστρὶ* καλουμένῃ, ἐν ᾗ σώζεται καὶ τὸ τεῖχος τῆς Ἀρκεσίνης, οἰκοδόμημα Κυκλώπειον, διαφυγὸν τὸν ὄλεθρον τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, καὶ ἄξιον ἀρχαιολογικῆς μελέτης, διά τε τὴν ἐπ' ἀρχαιότητι αὐτοῦ ἀξίαν, τὸ μαθηματικῶς ἀκριβὲς κλιμακωτὸν σχῆμα καὶ τὴν ἀκριβῆ ἀπὸ τοῦ μικρὸν ἀπέχοντος αἰγιαλοῦ παράλληλον ἀπόστασίν του. Ἐνταῦθα σώζονται ἐπιγραφαὶ ἐπὶ μεγίστων λίθων ἐντετειχισμένων εἰς ἀγροτικὰς ἐπαύλεις, εἰσέτι ἀνέκδοτοι καὶ ἄγνωστοι. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὑπάρχουσι πολλαχοῦ ἀρχαίων οἰκοδομῶν ἐρείπια, ὧν ἐπισημότερα οἱ λεγόμενοι *Πύργος τοῦ Χωριοῦ*, καὶ Πύργος τοῦ *Ῥηκτιοῦ*, ἐξ ὧν τοῦ μὲν πρώτου ἡ βορειοδυτικὴ γωνία, διὰ τῆς ἀκριβοῦς τῶν ἀκρογωνιαίων λίθων συναρμογῆς, διατηρεῖται εἰσέτι θαυμασίως, καί τοι μονωθεῖσα πρὸ αἰώνων, κατακρημνισθεισῶν τῶν μετ' αὐτῆς συνεχομένων καὶ ταύτην ἀπαρτιζουσῶν πλευρῶν, ὧν μόνη ἡ βόρειος σώζεται μίαν μόλις ὀργυιὰν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ὅπου καὶ πρόσγαιον διάζωμα τῆς μεγάλης καὶ παραλληλογράμμου αὐτῆς οἰκοδομῆς διατηρεῖται, ἔχον ἓξ ἢ ἑπτὰ ὀχετοὺς τεχνηέντως εἰργασμένους· διὰ μακρᾶς συγγραφῆς θέλομεν ἀποδείξει ἄλλοτε ὅτι τὸ ἐρείπιον τοῦτο ἦτο ποτε τὸ Λινουργεῖον τῆς Κολοφῶνος. Τοῦ δὲ Πύργου τοῦ *Ῥηκτιοῦ* ὑπάρχει τὸ ἥμισυ, εἶναι δὲ μικρὸν κυκλοτερὲς οἰκοδόμημα ὄντως κυκλώπειον ἐξ εὐαρίθμων μὲν ἀλλὰ παμμεγίστων λίθων, σχεδὸν ἀλαξεύτων καὶ κύβου μόλις σχῆμα λαβόντων καὶ ἑδραίως ἐπιτεθειμένων συνιστάμενον. Πανταχοῦ δὲ ὅπου ἂν ὑπάρχῃ ἴχνος ἀρχαιότητος, παρετηρήσαμεν, ὅτι κατέχει τὴν ἀρίστην θέσιν.

Ἡ δὲ νῦν πρωτεύουσα πόλις, καλουμένη ὁμωνύμως τῇ νήσῳ καὶ *Χῶρα*, κεῖται εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς νήσου, ἐπὶ λοφοειδοῦς ὀροπεδίου περὶ μονόλιθον ὑψηλὴν καὶ ἀπότομον ἀκρόπολιν, *Κάστρον* καλουμένην, ἀφ' οὗ καὶ τὴν πόλιν ὅλην Κάστρον τινὲς ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς ἀλλ' εὐτελεῖς ἐπάλξεις τῆς ὁποίας ὑπερασπίζοντο οἱ κάτοικοι τὸν πόλιν, κατὰ τῶν ἀεὶ πρὸ καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐπερχομένων πειρατῶν. Τέσσαρα δὲ χωρία ἡ *Λαγκάδα*, τὰ *Θολάρια*, ὁ *Ποταμὸς* καὶ ὁ *Στροῦμπος*, μίαν μὲν ὥραν περίπου ἀλλήλων ἀπέχοντα, τέσσαρας δὲ τῆς πόλεως ἀνατολικῶς αὐτῆς, καλοῦνται κοινῷ ὀνόματι *Αἰγιάλη*, κατέχοντα τὴν ἀρχαίαν τῆς Αἰγιάλης θέσιν, ὡς καταφαίνεται ἐκ γηλόφου τινὸς ἀμπελοφύτου ὅλου, τὸ ὄνομα *Παγκάλη* ἢ *Πάγγος* ἔτι καὶ νῦν φέροντος, καὶ ἔκ τινων ἐπιγραφῶν πλησίον τοῦ χωρίου Θολαρίων, ἐπὶ βράχων ἀρχαίοις γράμμασι γεγραμμένων.

Παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ ῥηθέντος λιμένος *Κατάπολα* ῥέει ὕδωρ ἀέννaον, ἄφθονον καὶ ὑγιεινότατον, ἐκβάλλον εἰς τὴν θάλασσαν· πεντήκοντα δὲ περίπου οἰκίαι, ὧν αἱ πλεῖσται ἀκατοίκητοι, κεῖνται αὐτόθι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Μινώας, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐπιγραφαὶ διαφόρων ψηφισμάτων τῆς *Βουλῆς καὶ τοῦ Δήμου τῶν Μινωϊτῶν*, ὧν αἱ πλεῖσται ἀνέκδοτοι. Αὐτοῦ φαίνονται ἐρείπια καταχωσθέντος χριστιανικοῦ ναοῦ μεγίστου, τεμάχια δὲ τοιχογραφιῶν καὶ ἁγιογραφιῶν αὐτοῦ, καλλιτεχνικὴν ἔχοντα ἀξίαν, πείθουσιν ἡμᾶς περί τε τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς ἀπολεσθείσης αὐτῆς οἰκοδομῆς.

Πλὴν τοῦ ῥηθέντος λιμένος Κατάπολα, ὑπάρχει καὶ ἕτερος πρὸς ἀνατολὰς, ὁ τῆς Αἰγιάλης, κόλπος μᾶλλον παντὶ ἀνέμῳ ἀναπεπταμένος ἢ λιμὴν, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι δύω ὅρμοι καὶ αὐτοὶ οὐχὶ τόσῳ ἀσφαλεῖς, Ἀξιολογώτεροι δὲ ὅρμοι ὑπάρχουσι κατὰ μὲν τὸ νότιον μέρος *ὁ ἐξώδοτος*, *ἡ Ἁγία Ἄννα*, *τὸ Μερσίνι*, *τοῦ Μούρου*, *ἡ Γωνιὰ*, *ἡ Καλοταρίτισσα καὶ ἡ Κραμβοῦσα*. Κατὰ δὲ τὸ βόρειον *ὁ τοῦ Λιβέρου*, *τὰ Παραδείσια*, *ὁ κάτω Κάμπος*, *αἱ Φοινικαί*, *ἡ Βλιχάδα Περιστεριὰ*, *ἡ Νικουριὰ*, *ὁ ἅγιος Παῦλος*, καὶ ἡ μικρὰ καὶ μεγάλη *Βλιχάδα* τῆς Αἰγιάλης.

Ἡμίσειαν δὲ ὥραν περίπου πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως, ὑπὸ τὸν πρὸς μεσημβρίαν ἐστραμμένον καὶ τῇ θαλάσσῃ ἐπικρεμάμενον ἀπότομον τοῦ ὑψηλοτάτου ὄρους τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ βράχον, ὑπάρχει ἡ εὐαγεστάτη Μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Χωζοβιωτίσσης, πανάρχαιον σέμνωμα τῆς νήσου, κτίσμα τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἡ πλουσιωτάτη τῶν διατηρουμένων μετὰ τὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, κεκτημένη πολλὰ καὶ πλούσια μετόχια ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς πέριξ νήσοις καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐν αὐτῇ μονάζουσιν 20 σεβάσμιοι μοναχοὶ, ἡ δὲ θέσις εἶναι μοναδικὴ, αἴσθημα ἀπερίγραπτον διεγείρουσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ· διὸ καὶ τὸ χρυσόβουλον

τῆς Μονῆς ἀπὸ τοῦ τόπου ποιεῖται τὴν ἀρχήν. Πρὸ τοῦ Μοναστηρίου, κρημνοὶ ὀλισθηροί, βραχώδεις καὶ ἀπότομοι ἐκτείνονται μέχρι θαλάσσης, ἧς ὁ βρυχηθμὸς νυχθημερὸν ἀντηχεῖ τρομερός, ἄνωθεν δ' ὑπερκρέμαται ἐκπληκτικῶς τὸ ῥηθὲν ὕψιστον τῆς νήσου ὄρος ὡς διὰ πελέκεως τετμημένον, καὶ κεραμόχρουν πελώριον τομὴν προφαῖνον, λίθοι δ' ἐνίοτε μέγιστοι ἀποσπώμενοι ἀπὸ τὰ ὕψη διὰ ξηρασίας ἢ πολυομβρίας, καταπίπτουσιν ἔξω τοῦ Μοναστηρίου κατακυλιόμενοι εἰς τὴν θάλασσαν, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐπ' αὐτοῦ, ὅτε κατακρημνίζουσι τὸν ἔξω τοῖχον, ὅς τις μόνον εἶναι εὐπρόσβλητος, τῆς λοιπῆς οἰκοδομῆς ἀσπιζομένης ὑπὸ τοῦ ἐπ' αὐτῆς πλησιεστάτου σπηλοειδοῦς βράχου.

Συναπαρτίζει δὲ ἡ Ἀμοργὸς μετὰ 3 ἄλλων νήσων τὴν ἐπαρχίαν Θήρας τοῦ Νομοῦ τῶν Κυκλάδων, ἀπέχουσα τοῦ Πειραιῶς 145 μιλια καὶ περιέχουσα ἓξ περίπου χιλιάδας κατοίκων, ἀποτελούντων δῆμον Β'. τάξεως.—Ἔχει δὲ δύω δημοτικὰ Σχολεῖα περιέχοντα ὁμοῦ περὶ τοὺς 300 μαθητάς. Τὸ δ' Ἑλληνικὸν κατηργήθη δυστυχῶς πρὸ 5 ἐτῶν, ἀλλὰ πρόκειται ἤδη νὰ συστηθῇ, ὡς λέγουσι. Ναοὶ ὑπάρχουσι πλεῖστοι, ἐπίσης καὶ ἱερεῖς διακρινόμενοι διὰ τὸν σεβάσμιον καὶ ἀφιλοκερδῆ αὐτῶν χαρακτῆρα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμοργοῦ εἶναι ἐν γένει ῥωμαλέοι, ὡραιότατοι καὶ μακροβιώτατοι, διά τε τὴν ὀρεινὴν διατριβὴν καὶ τὴν ἠθικὴν αὐστηρότητα καὶ λιτότητα τοῦ βίου των.—Εἶναι λίαν ὁμιλητικοὶ καὶ χαρίεντες, ἀλλ' εὐερέθιστοι, ὀξύχολοι καὶ ἐκδικητικοί· φιλόξενοι ἐν τοῖς μάλιστα, ἀλλὰ ζηλότυποι, φίλοι τῆς γεωργίας καὶ ποιμαντικῆς μᾶλλον ἢ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν Μουσῶν.—Κέκτηνται πνεῦμα ζωηρὸν καὶ ὀξύ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἠμελημένον καὶ ἀκαλλιέργητον. Τὰ μεγάλα ἐγκλήματα ἦσαν σπάνια ἐνταῦθα· τὸ δ' ἐμπόριον, ἡ μετὰ τῶν ξένων ἐπιμιξία καὶ ἡ ναυτιλία αὐτῶν εἶναι σμικρά. Ὡς οἱ ἀρχαῖοι τῆς νήσου κάτοικοι ἐνθέρμως ἐλάτρευον τὴν Ἀφροδίτην, καὶ περικαλλῆ ναὸν αὐτῆς εἶχον, μιμούμενοι τοὺς Μηλισίους καὶ Ἀθηναίους ἀφ' ὧν εἷλκον τὸ γένος, οὕτω καὶ οἱ νῦν λατρεύουσι τὸν υἱὸν τῆς Κυθήρας καὶ τὸ κάλλος μετὰ θερμότητος Ἀθηναϊκῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐχὶ καὶ μετὰ ἴσης Ἱσπανικῆς ἐγκαρτερήσεως καὶ σταθερότητος . . . Αἱ δύο προκείμεναι εἰκόνες παριστῶσι τὴν πρὸ 200 ἐτῶν ἐνδυμασίαν τῶν Ἀμοργίνων γυναικῶν· ἀλλὰ σήμερον ὁ πανταχοῦ ἐξαπλωθεὶς Εὐρωπαϊσμὸς ἠφάνισε κ' ἐντεῦθεν τὰ προυζουκένια φαρδομάνικα, τοὺς κροσσωτοὺς διπλοῦς καὶ τριπλοῦς ποδογύρους, τὰ μυτηρὰ καὶ τρίζοντα πασουμοκουντουράκια, τὰ καλόβια, τὰ ὁλόχρυσα στομαχικὰ, τὰ κατάστενα στοφεδένια γουνελάκια, ταῖς ζαφοριασταῖς ἐρένταις καὶ αὐτοὺς τοὺς μέχρι χθὲς τρούλους, ὁ δὲ νῦν προσερχόμενος ξένος αἰσθάνεται ἀμέσως ὄζοντα κ' ἐνταῦθα τὸν Εὐρωπαϊσμόν.

Ἀθήνησι, τῇ 17 Ἰουνίου 1852.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Ἀμοργῖνος.

ΤΑ ΧΡΥΣΩΡΥΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ.

Ἡ Χαλιμᾶ νομίζομεν διηγεῖται τὴν ἱστορίαν μαγνητικοῦ βράχου, κειμένου ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης καὶ ἐμπνέοντος φρίκην εἰς τοὺς ναυτιλλομένους. Τὸ πέλαγος εἶναι κυανοῦν, ὁ οὐρανὸς αἴθριος, ὁ ἄνεμος οὔριος, τὸ πλοῖον τρέχει καὶ ὁ ναύτης τραγῳδεῖ ἐπὶ τοῦ εὐθρύπτου σκάφους, τὸ ὁποῖον τὸν διαχωρίζει ἀπὸ τὴν ἄβυσσον. Αἴφνης τὸ βλέπει νὰ διαλύεται καὶ νὰ ἀνοίγῃ· νομίζεις ὅτι χεὶρ ἀόρατος καὶ ἀθόρυβος χωρίζει ἓν πρὸς ἓν τὰ διάφορα αὐτοῦ τεμάχια. Διότι ὁ ὀλέθριος βράχος ἕλκει μὲ δύναμιν ἀκαταμάχητον τὸν σίδηρον, ὅστις συνῆπτεν ὅλα τὰ τμήματα τοῦ πλοίου καὶ σκορπίζει τὰ ἐρείπια αὐτῶν εἰς τὸν ὠκεανόν.

Εἰς τὴν ἀχανῆ Ὠκεανίαν, τὴν ὁποίαν οἱ γεωγράφοι ὀνομάζουσι πέμπτον τοῦ κόσμου μέρος, ὑπάρχει νῆσος ἔχουσα ἔκτασιν ἴσην τῆς Εὐρώπης καὶ καλουμένη Αὐστραλία. Λέγουσιν, ὅτι ἡ φύσις ἐπεδαψίλευσεν εἰς τὴν γῆν ταύτην ὅλα αὐτῆς τὰ ἀγαθὰ καὶ ὅτι φύονται εἰς αὐτὴν ἐπίσης ὅσα εἰς τὴν διακεκαυμένην ζώνην καὶ ὅσα εἰς τὴν εὔκρατον. Πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν, φυλὴ νέα, ἡ Ἀγγλοσαξονικὴ φυλή, ἥτις εἶναι, φαίνεται, πεπρωμένον νὰ μεταβάλῃ τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου, μετέβαλε καὶ τῆς χώρας ἐκείνης τὴν ὄψιν. Ἐδημιούργησεν ἐκεῖ νομὰς ἀχανεῖς, ὅπου βόσκουσιν ἀναρίθμητα ποίμνια, ἀπὸ τῶν ὁποίων πλουτεῖ καὶ ἡ ἀποικία καὶ ἡ μητρόπολις. Ἐσύστησε κοινωνίαν νέαν, κοινωνίαν συγκειμένην ἐκ παντοδαπῶν ἀνθρώπων, ὁποῖοι ἦσαν οἱ πρῶτοι τῆς Ῥώμης κάτοικοι, ἀλλὰ δραστηρίαν, τολμηρὰν, βιομήχανον καὶ πρόθυμον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ τετραπέρατα τῆς οἰκουμένης. Ὁ νέος λοιπὸν αὐτὸς κόσμος ἐπρόκοπτε μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ θεοῦ καὶ ἤρχιζε νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τοὺς λαμπροὺς αὐτοῦ λειμῶνας καὶ εἰς τὰς ἀρτιγεννήτους πόλεις τὴν πολυτέλειαν τῆς ἡβικῆς του ἡλικίας, ὅτε αἴφνης ἡ ἐργασία παύει, αἱ πόλεις ἐρημοῦνται καὶ δὲν μένουσιν εἰς αὐτὰς εἰμὴ γέροντες καὶ νήπια· οἱ λειμῶνες καὶ τὰ ποίμνια παραδίδονται ἀφρούρητα εἰς τὰ ἄγρια θηρία, πάντες δὲ οἱ ἄνθρωποι, παρασυρόμενοι ὑπὸ ῥεύματος ἀκαταμαχήτου, ὁρμῶσι πρὸς ἓν καὶ μόνον σημεῖον. Ὁ μαγνήτης, ὁ ἕλκων πρὸς ἑαυτὸν ὅλας αὐτὰς τὰς ζωηρὰς δυνάμεις, εἶναι ὁ χρυσός. Αἱ χιλιάδες αὗται τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων οἱ ὀφθαλμοὶ σπινθηροβολοῦσι καὶ ἡ ὄψις εἶναι ἐξημμένη, οἱ ὁποῖοι ἀφίνουσι τὰς οἰκίας των, τοὺς ἀγρούς των, τὰς ἑστίας των, καί, ὡπλισμένοι μὲ δόρυ καὶ σκαπάνην, ἀνασκάπτουσι σπασμωδικῶς τὴν γῆν, εἶναι *χρυσοθῆραι*. Διότι εὑρέθησαν ἐκεῖ μεταλλεῖα περιέχοντα θησαυροὺς ἀνηκούστους, τερατώδεις, πρὸς τὰ ὁποῖα συγκρινόμενα τὰ μεταλλεῖα τῆς Καλλιφορνίας φαίνονται πτωχά. Ὁ ἀναγινώσκων τὰ θαύματα ὅσα γράφονται ἀπὸ Αὐστραλίας νομίζει τωόντι, ὅτι ἀναγινώσκει τὰ παραμύθια τῆς Χαλιμᾶς.

« Φαντασθῆτε, λέγει, μία τῶν ἐπιστολῶν ὅσας δημοσιεύουσιν αἱ Ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες, χαριεστάτην κοι-

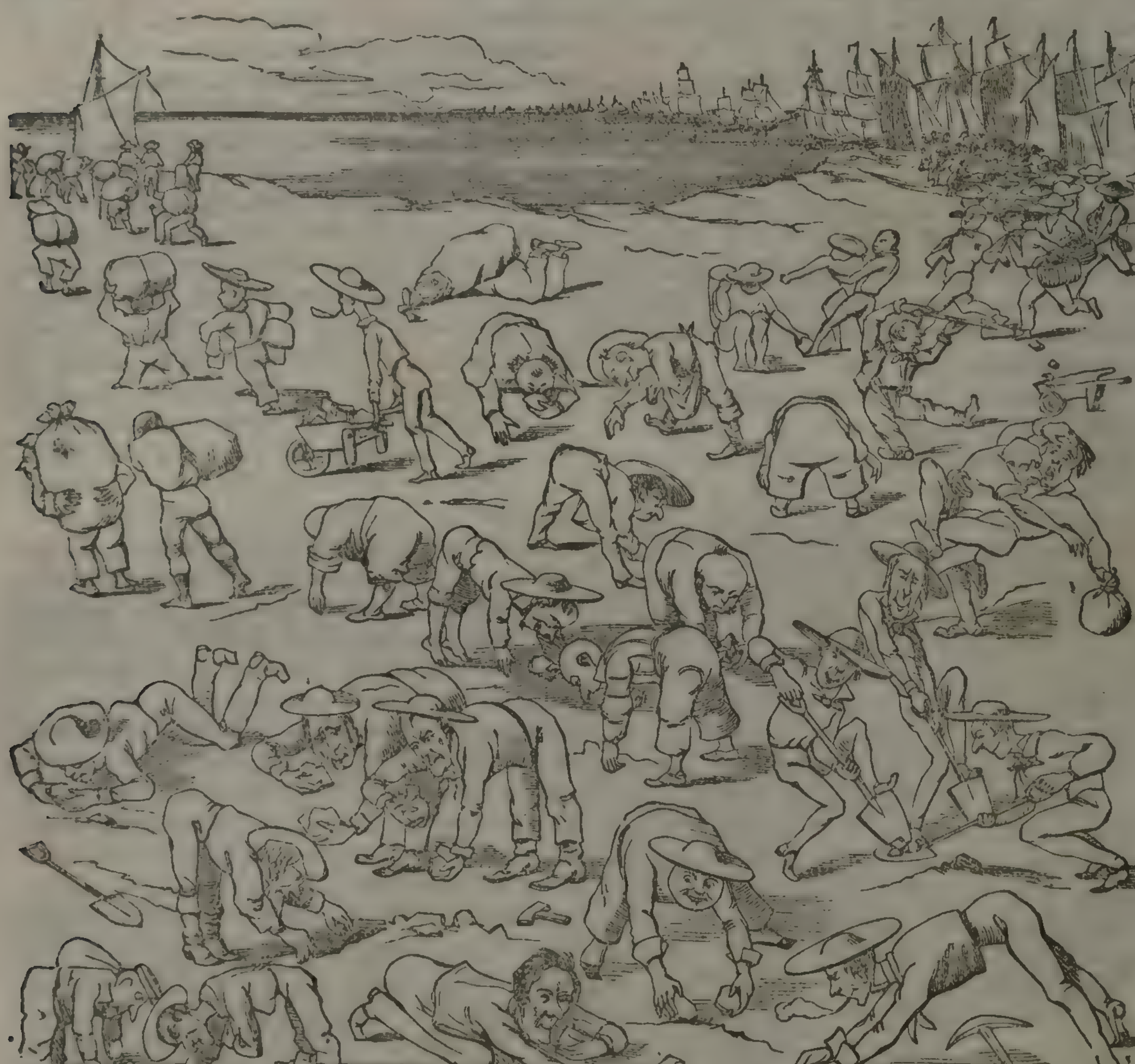
λάδα, περιεζωσμένην ὑπὸ δάσους, τῆς ὁποίας τὸν πυθμένα καλύπτει τάπης χλοερὸς, ποτιζόμενος ὑπὸ διαυγοῦς ῥύακος. Αὐτὸς εἶναι ὁ τόπος τῆς ἐπαγγελίας. Τὴν στιγμὴν ταύτην, ὁ τόπος οὗτος εἶναι κατατετμημένος, ἀπαραλλάκτως ὡς κυψέλη μελισσῶν, ἀπὸ τρύπας, ὧν ἑκάστη ἔχει ὀκτὼ τετραγωνικῶν ποδῶν περίπου ἔκτασιν, βάθος δὲ διάφορον ἀπὸ ἓξ μέχρι τεσσαράκοντα ποδῶν. Ἡ ποσότης τοῦ χρυσίου ἡ ἀπὸ αὐτῶν μέχρι τοῦδε ἐξαχθεῖσα εἶναι ἀπίστευτος. Ἀπὸ μίαν μόνον τρύπαν ἀνώρυξαν 40,000 δραχμῶν, ἀπὸ ἄλλην 50,000. Εἷς τῶν φίλων μου, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου γράφω τὴν παροῦσαν, εἶδεν ἐργάτην λαμβάνοντα 40,000 δραχμῶν ἀντιμισθίαν, δι' ἐργασίαν μιᾶς ἑβδομάδος. Εἰς διάστημα μόλις περιέχον τινὰς ἑκατοντάδας ποδῶν, βλέπεις χιλιάδας ἀνθρώπων ἀσχολουμένων ὡς μελίσσας καὶ μὲ τὸν αὐτὸν σχεδὸν βόμβον· εἶναι δὲ τόσον πυκνοί, ὥστε δὲν εἰμπορεῖς νὰ διέλθῃς μεταξύ, χωρὶς νὰ τοὺς ἐγγίσῃς. »

Ἄλλη δὲ ἐπιστολὴ γράφει.

« Ἄνθρωπος, μετρίως ἐργαζόμενος, εἰμπορεῖ νὰ πορισθῇ κατ' ἔτος 30.000 δραχμῶν καθαρὸν κέρδος, ἀφ' οὗ πληρώσῃ ὅλα τὰ ἔξοδά του, τὰ ὁποῖα σήμερον κατήντησαν ὑπέρογκα. Εἶναι δὲ τινες κερδήσαντες 280,000 δραχμῶν εἰς δύο μῆνας, διότι, τέσσαρες ὄντες, ἐμοίρασαν 1,120,000 δραχμῶν. »

Ἄλλη δὲ διαλαμβάνει.

« Ἓξ ἑβδομάδες, εἷς μὴν, δεκαπέντε ἡμέρες, ὀκτὼ μόνον ἡμέρες παράγουσι ποσὰ ὑπέρογκα. Πρὸ μιᾶς στιγμῆς εἶδα τέσσαρας ἀνθρώπους φορτόνοντας εἰς ἅμαξαν κιβώτιον, τὸ ὁποῖον μετὰ κόπου ἠδύναντο αὐτοὶ νὰ μεταφέρωσι· περιεῖχε δὲ τὸ προϊὸν ἐργασίας ἓξ ἑβδομάδων καὶ ἐζύγιζε βεβαίως ὑπὲρ τὰς διακοσίας λίτρας. »

Οἱ χρυσολόγοι αὐτοὶ ὁμοιάζουσι τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι συμπίπτει νὰ κερδήσουν εἰς λαχεῖον μέγα χρημάτων ποσὸν ἢ νὰ λάβωσιν ἀπροσδόκητον κληρονομίαν· πανηγυρίζουσι, δηλαδὴ, τὴν τύχην των διὰ πολλῆς ἀσωτίας. Εἴς τινας ὁ χρυσὸς ἐπροξένησεν ἀληθῆ μέθην, ὥστε κατήντησαν νὰ ἐκπληρῶσιν ὀρέξεις ἀξίας τῆς Κλεοπάτρας· ὁ μὲν παρεμβάλλει γραμμάτιον 5

λιρῶν, ἤτοι 140 δραχμῶν, μεταξὺ δύο πλακούντων καὶ τὸ τρώγει ὡς ζυμαρικόν, ὁ δὲ συστρέφει δύο γραμμάτια καὶ τὰ καταιβάζει ὡς καταπότιον. Ἄλλοι πληρόνουσι τὰ ἐλάχιστα πράγματα διὰ γραμματίων, μὴ λαμβάνοντες τὸν κόπον νὰ περιμένωσι τὴν εἰς αὐτοὺς ἀπόδοσιν τοῦ πλεονάζοντος ποσοῦ εἰς ψιλὰ νομίσματα· ἑνὶ λόγῳ ὁ χρυσὸς σκορπίζεται, δὲν ἀριθμεῖται, καὶ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔκλεψαν 8 ἢ 9000 δραχμῶν, ὑψόνει τοὺς ὤμους καὶ λέγει μὲ πολλὴν ἀταραξίαν. «Αἴ! μήπως δὲν ὑπάρχουν ἄλλαι!»

Ἀλλ' εἰς τὸν κόσμον τοῦτον δὲν ὑπάρχει καλὸν κακότητος ἄμικτον· ἂν ὁ χρυσὸς ἤρχετο βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, ἤθελεν ἀναμφιβόλως χρησιμεύσει ὡς πηγὴ νέα καὶ φυσικὴ εὐπορίας, ἀλλὰ ἦλθεν ὡς καταῤῥάκτης καὶ ἀληθῶς κατεπόντισε τὴν ἀρτισύστατον αὐτὴν κοινωνίαν. ¡Πῶς ἡ ἀληθὴς φιλοπονία, ἡ τακτική, ἡ ἀμειβομένη κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς φιλοπονία ἦτο δυνατὸν ν' ἀνθέξῃ εἰς τον καταπληκτικὸν συναγωνισμὸν τοῦ εὑρεθέντος πλούτου; Ὅλοι ὅσοι εἰς τὰς πόλεις μετήρχοντο ἢ ἐμπορίαν, ἢ βιομηχανίαν, ἢ ἄλλο ἐπάγγελμα, ἢ δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν ὑπηρεσίαν, παρῄτησαν τὰ πάντα διὰ νὰ ὑπάγωσι νὰ συλλέξωσι χρυσίον σωρηδόν· καὶ αὐτὰ τὰ πληρώματα τῶν πλοίων ἐλειποτάκτησαν ἀθρόα, διὰ νὰ ἀκολουθήσωσι τὸ ἀκατανίκητον ῥεῦμα.

Λέγουν, καθὼς ἠξεύρετε, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῆς Φρυγίας Μίδας κατέθλιβε τοὺς ὑπηκόους του διὰ τῆς εἰς τὰ χρυσωρυχεῖα ἐργασίας, φιλόσοφός τις, διὰ νὰ τὸν ἀποδείξῃ τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον ἐκ τούτου τρέχει, παρέθεσεν εἰς τὴν τράπεζάν του φαγητὰ χρυσᾶ, τὰ ὁποῖα ὁ μονάρχης δὲν εὗρε πολλὰ νόστιμα. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν οἱ ἄποικοι τῆς Αὐστραλίας εὑρίσκονται εἰς τὴν θέσιν τοῦ βασιλέως Μίδα· ἔχουν χρυσὸν πολλήν, ἀλλὰ οὔτε τροφὴν ἔχουν, οὔτε ἐνδύματα. Οἱ θρῆνοί των εἶναι κωμικοὶ συγχρόνως καὶ θλιβεροί. Εἷς ἐξ αὐτῶν γράφει ἀπὸ Μελβούρνου, τῆς πρωτευούσης πόλεως.

«Ἔχω χρείαν ὑποδημάτων καὶ δὲν εἰμπορῶ νὰ κατασκευάσω αὐτά, οἱανδήποτε τιμὴν καὶ ἂν πληρώσω. Εἰμπορῶ ἀκόμη καὶ προμηθεύομαι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον μου κατ' ἔλεος, ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον ἂν θέλω ἔχει αὐτὸν καὶ αὔριον. Δίδω 5 σελίνια δι' ἕνα κάδον νεροῦ καὶ 30 σελίνια δι' ἕνα κοιλὸν βρόμου, πρὸς διατροφὴν τοῦ ἵππου μου. Ὅλοι οἱ ὑπηρέται τοῦ δικαστοῦ ἀνεχώρησαν, ὅθεν δὲν εἰμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἅμαξάν του· οἱ υἱοί του καθαρίζουσι τὰ μαχαιροπείρουνα καὶ σύρουσιν, ἐντὸς φορείου, τὸν πατέρα των εἰς τὸ δικαστήριον.»

Ἄλλος γράφει·

«Εἶπον εἰς τὸν ὑπηρέτην τοῦ ξενοδοχείου νὰ δώσῃ νὰ πλύνωσι τὰ ῥοῦχά μου· ἀλλὰ μὲ ἀπεκρίθη ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ πλύστρα. Διὰ ν' ἀλλάξῃ τις ἀσπρόῤῥουχα ἀνάγκη ν' ἀγοράσῃ νέα. Τὰ ὑποδήματα πληρόνονται 80 δραχμάς· ἀφ' ἑτέρου γίνεται φοβερὰ κατανάλωσις Καμπανίτου οἴνου, οἰνοπνεύματος καὶ ζύθου. Εἷς κάπηλος τῶν μεταλλείων παρήγγειλε χθὲς 1200 βουκάλια, διότι πωλεῖ 70 αὐτῶν δωδεκάδας καθ' ἡμέραν εἰς τοὺς πηγαινοερχομένους χρυσωρύχους.»

Ἄλλος πάλιν, τὸν ὁποῖον ἐγκατέλιπον ὅλοι οἱ ὑπηρέται του καὶ ὅστις συγυρίζει ὁ ἴδιος τὸν ἵππον του, ἐνῷ ἡ σύζυγός του μαγειρεύει, γράφει.

«Εἷς τῶν πλουσιωτέρων κατοίκων τῆς πόλεώς μας, ἔχων ἄπειρα ποίμνια, μὴ ἠξεύρων δὲ πῶς νὰ συλλέξῃ τὸ μαλλίον αὐτῶν, ὑπῆγεν εἰς τὰ μεταλλεῖα, διὰ νὰ καταπείσῃ ἀνθρώπους τινὰς νὰ ἀναλάβωσι τὸ ἔργον. Τοὺς ἠρώτησε, τί θέλουν· τὸν ἀπεκρίθησαν, ὅλον τὸ μαλλίον. Ἄπρακτον δὲ ἀπερχόμενον, τὸν μετεκάλεσαν καὶ τὸν εἶπον· «Αὐθέντα, ἔχομεν χρείαν μαγείρου· ἂν σὲ συμφέρῃ ἡ ὑπηρεσία αὐτή, σὲ δίδομεν 25 δραχμὰς τὴν ἡμέραν.»

Ἐν μέσῳ τῆς ἀφθονίας αὐτῆς τοῦ χρυσοῦ, οἱ μᾶλλον ὅλων τῶν λοιπῶν πάσχοντες εἶναι οἱ ἰδιοκτῆται τῆς γῆς· τὰ παντοπωλεῖα ἀνθοῦσι, διότι ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς καταναλώσεως ἔφθασαν εἰς τιμὰς παραλόγους. Ἀλλ' ἡ τάξις τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν πάσης τακτικῆς κοινωνίας, οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν εἰσοδήματα ὡρισμένα, κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου καὶ θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται.

«Μανθάνομεν, λέγει ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἐκ Μελβούρνου, ὅτι ἀνεκαλύφθησαν νέα μεταλλεῖα· φαίνεται ὅτι ὁ χρυσὸς ἐπλημμύρισεν. ¡Πῶς θέλετε λοιπὸν νὰ μὴ καταστραφῇ ἡ ἀποικία; Πῶς εἰμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἐργασία; Θεέ μου, ὅτι ἐν τῷ διαστήματι τοῦ προσεχοῦς ἔτους θέλουν μᾶς ἔλθει 100,000 ἄποικοι, ¡μήπως κἀνεὶς ἐξ αὐτῶν θέλει μείνει εἰς τὴν πόλιν ἢ εἰς τοὺς ἀγροὺς διὰ νὰ κερδίζῃ μερικὰ σελίνια τὴν ἑβδομάδα, ἐνῷ εἰμπορεῖ νὰ ἔχῃ 130 τὴν ἡμέραν εἰς τὰ μεταλλεῖα; Εἶναι ἀνοησία, νὰ τὸ πιστεύσῃ τις . . . . *Ἂν ἦσαν τοὐλάχιστον τὰ χρυσωρυχεῖα ὀλίγα, ἂν ἦτο ἐλπὶς νὰ ἐξαντληθῶσιν, αἱ συμφοραί μας, τοῦ καιροῦ προϊόντος, ἤθελον παύσει· ἀλλ' ὄχι, τὰ στρώματα τοῦ χρυσοῦ δὲν ἔχουσιν ὅρια καὶ εἶναι ἀνεξάντλητα!!*»

Ὑπάρχουν κωμῳδίαι περὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι δὲν ἠξεύρουν τί νὰ κάμωσι τὸν πλοῦτον, καὶ ἄλλαι περὶ τῶν δυστυχημάτων τῶν εὐτυχῶν ἐραστῶν· ἀλλὰ τίποτε δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν ἀφελῆ ἔκφρασιν τῆς ἀπελπισίας ἐκείνης. Παρ' ἡμῖν ὅπου ὅλος ὁ κόσμος ἀληθῶς εἰπεῖν δὲν πλέει εἰς πέλαγος χρυσίου, δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἄνθρωπον ὀλοφυρόμενον, διότι τὰ χρυσωρυχεῖα *κινδυνεύουσι ν' ἀποβῶσιν ἀνεξάντλητα.* Ὁ χρυσὸς τοσοῦτον ταὐτίζεται μὲ τοῦ πλούτου, ὥστε ἀλλόκοτος φαίνεται ὁ ἀπελπιζόμενος διότι πρόκειται νὰ εὑρεθῇ ἄφθονος χρυσός. Ἡ ἀλήθεια ἐν τούτοις εἶναι, ὅτι ἡ κυρίως λεγομένη ἀποικία κατεστράφη ἢ μετ' οὐ πολὺ καταστρέφεται. Εἰς τὴν Καλλιφορνίαν ὁ χρυσὸς δεν ἀνέτρεψέ τι, διότι δὲν εἶχε τί νὰ ἀνατρέψῃ· διότι ἐν αὐτῇ δὲν προϋπῆρχεν, ὡς ἐν Αὐστραλίᾳ, γεωργία, καὶ κοινωνικὴ κατάστασις, καὶ ἀποθησαύρισμα πεντηκονταετοῦς ἐργασίας. Ὁ περιζήτητος αὐτὸς χρυσὸς κατέπεσεν ὡς κεραυνὸς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀρτιγεννήτου ἐκείνης κοινωνίας· ὁ ἄποικος θεωρεῖ μὲ θλίψιν του τοὺς ἐκτεταμένους αὐτοῦ λειμῶνας, ὅπου δὲν φαίνεται ψυχὴ ἀνθρωπίνη, καὶ τὰ ποίμνιά του ἐγκαταλελειμμένα εἰς τοὺς ἀγρίους κύνας καὶ εἰς τὰ νοσήματα. Ἐπικαλεῖται ὀδυρόμενος βραχίονας, βραχίονας καὶ πάλιν βραχίονας! Στέλλει

χρήματα, στέλλει ἑκατομμύρια εἰς τὴν μητρόπολιν, ζητῶν εἰς ἀνταλλαγὴν ἀνθρώπους· καὶ ἡ μητρόπολις συνεκινήθη, καὶ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ κόσμος τρέχει εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Συνεκινήθη δὲ ἡ Ἀγγλία, ὄχι μόνον κηδομένη περὶ τῆς ἀποικίας της, ἀλλὰ κηδομένη καὶ περὶ ἑαυτῆς, διότι βλέπει κινδυνεύουσαν μίαν τῶν κυριωτέρων πηγῶν τῆς βιομηχανίας της. Τῳόντι τὰ ἐργοστάσια τῆς Ἀγγλίας προμηθεύονται τὸ μαλλίον των ἀπὸ τὴν Αὐστραλίαν· ἄλλοτε οἱ Ἄγγλοι ἐλάμβανον τὸ μαλλίον ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ πρὸ εἴκοσιν ἢ εἰκοσιπέντε ἐτῶν τὸ φέρουσιν ἐξ Αὐστραλίας, ἡ ὁποία εἶναι χώρα ἐδική των. Τῷ 1828, ἡ Αὐστραλία δὲν ἔστελλεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἰμὴ 120,000 λίτρας μαλλίου, τῷ δὲ 1851 ἦλθον ἐκεῖθεν 43 ἑκατομμύρια λιτρῶν· ὥστε σήμερον ἡ ἀποικία ἐκείνη συντηρεῖ τὰ Ἀγγλικὰ ἐργοστάσια. Ἀλλ' ἂν τὰ ποίμνια ἀφανισθῶσιν, ἂν δὲν ὑπάρξωσιν ἄνθρωποι διὰ νὰ συλλέξωσι τὸ μαλλίον, ἂν ἑνὶ λόγῳ λείψῃ ἡ πρώτη ἐκείνη ὕλη, ¡ τί θέλουν ἀπογίνει τὰ ἐργοστάσια τῆς Ἀγγλίας; τί θέλουν ἀπογίνει αἱ πολλαὶ ἐκεῖναι πόλεις Leeds, καὶ Halifax, καὶ Bradford, καὶ Rochdale, καὶ Huddersfield, καὶ τὰ περὶ αὐτὰς ἀκμάζοντα χωρία, τῶν ὁποίων ἡ βιομηχανία αὕτη ἀπετέλει τὸν πλοῦτον καὶ τὸ καύχημα; Οἱ ἐργάται τῶν μαλλινουργείων ἦσαν οἱ εὐπορώτεροι, οἱ χρηστότεροι, οἱ φιλονομώτεροι τῶν ἐργατῶν· ¡ τί θέλουν γίνει, ὅταν αἴφνης διακοπῇ ἡ ἐργασία των; Τὰ ζητήματα ταῦτα ἀνησυχοῦσι πολὺ τοὺς Ἄγγλους, καὶ διὰ τοῦτο, μὲ τὴν συνήθη αὐτῶν δραστηριότητα, ἐπεχείρησαν νὰ πέμψωσιν εἰς Αὐστραλίαν τὴν ἀπαραίτητον αὐτῇ δόσιν βραχιόνων· ἀνάγκη δὲ νὰ σπεύσωσι, διότι ὁ καιρὸς εἶναι βραχὺς, μόλις ἔχουν δύο μῆνας διὰ νὰ θεραπεύσωσι τὴν χρείαν ταύτην. Ἂν καταστραφῶσιν οἱ λειμῶνες καὶ τὰ ποίμνια, ἡ ζημία δὲν θέλει περιορισθῇ εἰς μόνον τὸ ἐνεστὼς αὐτῶν κεφάλαιον, πρέπει νὰ προσθέσετε εἰς αὐτὴν καὶ τὸν χρόνον καὶ τὸν κόπον, ὅστις ἀπαιτεῖται διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἐκ νέου τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Πεντήκοντα ἔτη ἐργασίας καὶ βιομηχανίας ἐχρειάσθησαν διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀποικία ὅ,τι εἶναι σήμερον, διὰ νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς αὐτὴν καὶ νὰ συνοικειωθῶσι μὲ τὸ κλίμα τὰ ποίμνια· τὰ τοιαῦτα πράγματα δὲν αὐτοσχεδιάζονται ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ.

Ἀλλὰ ὑποτεθείσθω ὅτι ἡ Ἀγγλία θέλει στείλει εἰς τὴν ἀποικίαν της χιλιάδας τινὰς ἀνθρώπων. ¡Τίς ἐγγυᾶται, ὅτι οἱ ἄποικοι, ἅμα φθάσαντες, δὲν θέλουν ἐγκαταλείψει τὰ πάντα διὰ νὰ δράμωσιν εἰς τὰ μεταλλεῖα, ὅτι ἅμα ἀναπνεύσαντες τὴν πυρετώδη ἐκείνην ἀτμοσφαῖραν, δὲν θέλουν καταληφθῇ ὑπὸ χρυσάγχης; Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις θέλει στείλει στρατεύματα· ἀλλὰ τὰ στρατεύματα θέλουν ἆρά γε δυνηθῇ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν λειποταξίαν ἢ νὰ ἀνθέξωσι καὶ αὐτὰ εἰς τὸν πειρασμόν; Τίς ἔσται ὁ φυλάσσων τοὺς φυλάσσοντας;

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΝΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ.

Ἐλπίζομεν ὅτι δὲν θέλομεν κριθῆ ὡς ἄκαιρα γράφοντες, διότι ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ κρυστάλλινον παλάτιον, ὅταν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου ἐγκαυχήματος τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος, οὐδ' ἴχνος σώζεται ἐν τῷ Ὑδαίῳ ἄλσει (Hyde-Parc), ὅταν ἐῤῥίφθη ὁ τελευταῖος κύβος περὶ τῆς τύχης του. Ἀλλ' ἀνελογίσθημεν ὅτι αἱ βιογραφίαι μετὰ θάνατον μάλιστα γραφόμεναι, εἶσὶν αἱ ἄρισται, ἐπιτρέπουσαι τὴν ἐκ περιωπῆς ἔποψιν, χωρὶς νὰ ἐπιπροσθῶσιν αἱ τὴν κρίσιν καὶ προσοχὴν περισπῶσαι ἐλάσσονες καὶ διηνεκῶς ἀλλοιούμεναι βιωτικαὶ λεπτομέρειαι. Τοῦτο τῷ ὄντι συνέβη καὶ ὡς πρὸς τὸ προκείμενον παλάτιον. Εἶναι βεβαίως τοῦτο ἓν τῶν κυριωτέρων θαυμάτων ἀφ' ὅσα δέδοται τοῖς συγχρόνοις νὰ θαυμάσωσιν· ἀλλ' ἔτι μεῖζον θαῦμα ἦν αὐτὴ ἡ ἐκτέλεσις τῆς εὐρείας ἰδέας τῆς βιομηχανικῆς συνόδου ὅλων τῶν ἐπὶ γῆς ἐθνῶν, καὶ μυριάδας θαυμάτων περιεῖχεν ἑκάστη τοῦ παλατίου ὑποδιαίρεσις, ὥστε φυσικῶς αἱ ἐντυπώσεις διηροῦντο ἢ μᾶλλον συνεχέοντο, συνεχωνεύοντο, καὶ ἀντικατεστρέφοντο. Ἀλλ' ἤδη, ὅτε πάντων γεγυμνωμένον τῶν ἐν αὐτῷ, ζῇ ὡς τὰ τείχη τῆς Βαβυλῶνος, ὡς ὁ κρεμαστὸς κῆπος, ὡς τῆς ἀρχαιότητος αἱ μεγάλαι σκιαὶ, εἰς μόνην τὴν μνήμην καὶ τὴν φαντασίαν, ὁλοσχερέστερον δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ καθαρὰ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἀποῤῥέουσα ἀξία καὶ μεγαλειότης αὐτοῦ. Τὰς περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις ἐρανιζόμεθα ἀπὸ τὸν Δίκενς, τὸν δημοτικώτατον τῶν σημερινῶν συγγραφέων τῆς Ἀγγλίας.

Ἄποθεν ἀρχόμενος τῆς διηγήσεώς του, ὡς ὁ δικηγόρος, ὅστις προκειμένου περὶ κλοπῆς περονίου ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, καὶ πρὸς ὃν ἀνυπόμονος ὁ ἀντίδικός του ἔκραζε, « δικηγόρε! κάτελθε εἰς τὸν κατακλυσμὸν,» ἢ ὡς ὁ λογιώτατος Γάλλος μάγειρος, ὅστις θέλων νὰ γράψῃ περὶ ὀρυζογάλου, ἤρξατο ἀπὸ τῆς κοσμογονίας, καὶ ὁ Δίκενς διηγεῖται κατ' ἀρχὰς, πῶς κατὰ τὴν πρώτην Ἰαννουαρίου 1837 Ἄγγλος περιηγητὴς, ὁ Σχομβοῦρκος, ἀναπλέων τὸν ποταμὸν Βαρβίκην, ἐν Δημεράρᾳ τῆς Ἀμερικῆς, ἐξεπλάγη ἰδὼν ἐπιπλέοντα ἄνθη γιγαντιαῖα, διάμετρον ἑνὸς καὶ ἡμίσεως περίπου ποδὸς ἔχοντα, πυκνὰ δὲ καὶ ἐρυθρόλευκα πέταλα, φύλλα δὲ πλατέα, πέντε ποδῶν διαμέτρου, πράσινα μὲν ἄνωθεν, κάτωθεν δὲ πορφυρᾶ. Ἐκ τοιούτων ἀνθέων, λέγει ὁ Δίκενς, ἐσύνθετε βεβαίως ὁ Πολύφημος τὰς ἀνθοδέσμας, ἃς ἐπρόσφερεν εἰς τὴν Λευκοθέην. Ἀλλὰ ὁ Σχομβοῦρκος, εἰ καὶ ἄριστος βοτανικὸς, ἐπειδὴ ὅμως ποτὲ δὲν εἶχεν ἰδῆ τὰς ἀνθοδέσμας τοῦ Πολυφήμου, δὲν ἐγνώριζε τὸ ἄνθος τοῦτο, τὸν Τιτᾶνα τῶν ἀνθέων, δι' ὃ καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ ὄνομα τῆς Βασιλίσσης του, καὶ ἔπεμψεν εἰς Ἀγγλίαν ἄνθη, καὶ κάλυκας, καὶ φύλλα, καὶ ῥίζας καὶ σπέρματα. Ἀλλ' ὅπως τὸ ἄνθος βλαστήσῃ δὲν ἤρκουν μόνον σπόραι καὶ ῥίζαι· ἐχρειάζοντο καὶ αἱ αὐταὶ περιστάσεις τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀέρος, τῆς θερμοκρασίας·

ἐχρειάζετο τὸ αὐτὸ κλίμα καὶ ὁ αὐτὸς οὐρανός. Ταῦτα ἀνέλαβε νὰ μεταφέρῃ εἰς Ἀγγλίαν ὁ Κ. Πάξτων, κηπουρὸς τοῦ δουκὸς τῆς Δεβονσίρης, ὅστις εἶναι συγχρόνως πεπαιδευμένος ὡς ἀκαδημαϊκὸς, καὶ ἀνὴρ μεγαλοφυέστατος. Κατεσκεύασεν ἑπομένως κοίτην ὑγρὰν τοῦ θαυμασίου ἄνθους, ἐθέρμανε διὰ σωλήνων τὸ ὕδωρ ὅσον ὁ ἥλιος τῆς Ἀμερικῆς θερμαίνει τὸ τοῦ Βαρβίκου, τῷ ἔδωκε διὰ μικρῶν τροχῶν τὸν μικρὸν κυματισμὸν ὃν δίδει εἰς τὸν Βαρβίκην ὁ ἐπιχώριος ζέφυρος, καὶ κατέκλεισε τὸν μεγαλοπρεπῆ ξένον τοῦ φυτικοῦ βασιλείου εἰς ὑάλινον οἶκον, συγκεντροῦντα καὶ θλῶντα τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας εἰς τὴν πάτριόν του θερμοκρασίαν. Τὸ ἐξωτικὸν φυτὸν ἐφάνη εὐγνῶμον εἰς τὴν πολυτελῆ ταύτην φιλοξενίαν, καὶ ἤνθησε καὶ ἐβλάστησε, καὶ ἐβλάστησε τόσον ταχέως, ὥστε ὁ οἶκός του πλέον δὲν τὸ περιελάμβανε, καὶ ὁ Πάξτων ἠναγκάσθη νὰ τῷ κατασκευάσῃ ἄλλον μείζονα καὶ ἀναλογώτερον πρὸς τὰς προϊούσας του διαστάσεις.

Οὕτω συνελήφθη ἡ πρώτη ἰδία τοῦ κρυσταλλίνου παλατίου. Ταῦτα δὲ συνέβαινον περὶ τὰ 1850, ὅτε πολὺς λόγος ἐγένετο περὶ τῆς γενικῆς ἐκθέσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ὅλων τῶν ἐθνῶν, καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς θέσεως εἰς ἀνέγερσιν αὐτοῦ. Πολλοὶ ἐπρότειναν τὸ Ὑδαῖον ἄλσος. Ἀλλ' ἄλλη φατρία, συγκειμένη κυρίως ἐκ τῶν περιοίκων, ἀντέλεγε, καὶ πρὸ πάντων ἐπλήρου τὰς ἐφημερίδας διαμαρτυρήσεων. Πῶς! να κοπῶσι τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα δένδρα, τέκνα τῶν αἰώνων καὶ ἐγκαύχημα τοῦ λαμπροτάτου περιπάτου τῆς πρωτευούσης. Καὶ πόση ἀνησυχία ἐπὶ μῆνας, ἴσως ἔτη ὁλόκληρα, δι' ὅλους τοὺς γείτονας, δι' ὅλους τοὺς περιδιαβάζοντας, ὅλη ἡ ἀτελεύτητος ἐκείνη μετακόμισις, ἡ ἐργασία, ἡ οἰκοδομὴ τοιούτου πλήθους ξύλων, πλίνθων, λίθων, πηλοῦ, τοσαύτης ὕλης ὅση ἤρκει εἰς ἀνέγερσιν δέκα Αἰγυπτιακῶν πυραμίδων· ἔπειτα ὁποία ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ στέγη ὑφ' ἣν ἔμελλον νὰ κατασκηνώσωσιν ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, καὶ ὁποῖοι οἱ τοῖχοι οἱ μέλλοντες τοιαύτην νὰ φέρωσι στέγην, καὶ πόσος ὁ χρόνος ὁ ἀπαιτούμενος δι' ἀνέγερσιν τοιούτων τοίχων, καὶ πόσος ὁ εἰς ἀποξήρανσιν αὐτῶν ἀναγκαῖος! Πάντα ταῦτα συνεζήτουν ὅλαι τοῦ Λονδίνου αἱ ἐφημερίδες, συγχρόνως μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος, καὶ μετὰ πολὺ περισσοτέρας ἐκτάσεως.

Μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Πάξτων ἀνεγίνωσκε μὲν καὶ τὰ περὶ Πασιφίκου καὶ Πάρκερ, ἀλλὰ μετὰ πολὺ περισσοτέρας προσοχῆς ἀνεγίνωσκε τὰ περὶ τῶν ἀπαιτήσεων καὶ τῶν ἐνστάσεων τῆς οἰκοδομῆς τοῦ παγκοσμίου καταγωγίου, καὶ εἰς πᾶσαν ἀνάγνωσιν διάφοροι ἰδέαι τῷ ἀνεπήδων εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ τῷ ἐγαργάλιζον τὴν κεφαλήν. Ἀλλ' ὁ Πάξτων ἦτον πολυάσχολος ἄνθρωπος, ἄνθρωπος ὅστις δὲν εἶχε καιρὸν νὰ παραδίδηται εἰς ὀνειροπολήσεις, ἐκτὸς ὅταν αἱ ὀνειροπολήσεις αὗται ἀπῃτεῖτο νὰ φέρωσι καρπόν τινα. Μίαν αὐγὴν ἀναπαυόμενος ἀπὸ τὰς πολλὰς ἀσχολίας του, προέδρευεν ὡς προϊστάμενος τοὺς ἐνόρκους τῆς ἐπαρχίας του ἐπὶ μικρᾶς τινος δίκης περὶ κλοπῆς. Ἐν ὅσῳ οἱ μάρτυρες ἐξητάζοντο, ὁ Πάξτων, κρατῶν χρωστῆρα εἰς τὴν χεῖρα, ἐσημείου ἐπὶ τοῦ χάρτου τοῦ κειμένου ἐμπρός του. Περὶ τὸ τέλος τῆς δίκης, εἷς τῶν ἐνόρκων, θέλων νὰ φωτισθῇ ἐντελέστερον πρὶν ἢ δώσῃ τὴν ἐτυμηγορίαν του, ἐζήτησεν ἀπὸ τον προϊστάμενον τὸ χαρτίον ἐφ' οὗ ἐσημείου. Ἀλλ' ἐξεπλάγη μεγάλως ἰδὼν ἀντὶ πάσης σημειώσεως τινὰς γραμμὰς, τινὰς ἀριθμοὺς καὶ ἓν σχέδιον οἰκοδομῆς. Ὁ Πάξτων ἐγνώριζε κατὰ τύχην ἀπὸ τῆς προτεραίας τὴν συζητουμένην ὑπόθεσιν, διὰ τοῦτο δὲν ἔδιδεν οὐδεμίαν προσοχὴν εἰς αὐτὴν, ἀλλ' ἐσχεδίαζε τὸ οἰκοδόμημα διὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν. Καὶ ὁ μὲν κατηγορούμενος ἀθωώθη· ὁ δὲ Πάξτων ἅμα ἐπερατώθη ἡ δίκη, ἐδίπλωσε τὸ χαρτίον καὶ τὸ ἔβαλεν εἰς τὸν κόλπον του, ἦλθεν εἰς τὸν σιδηρόδρομον καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Λονδῖνον. Καθ' ὁδὸν ἡ συνοδεία ἐστάθη ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν εἰς ξενοδοχεῖον δια νὰ γευματίσουν οἱ ὁδοιπόροι. Αἱμώττων ὁ Πάξτων, διότι δὲν εἶχε προγευματίσει, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἑστιατόριον καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν· ἀλλ' ἐκεῖ ἀπήντησεν ἕνα γνώριμον, ὅστις τῷ ἔτεινε τὴν χεῖρα, τὸν περίφημον ἀρχιτέκτονα τῆς σωληνωτῆς γεφύρας τοῦ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰρλανδίας πορθμοῦ, τὸν κατασκευαστὴν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ σιδηροδρόμου, τὸν ἔνδοξον Στεφενσῶνα, τὸν *Δεινοκράτην* τῶν νέων χρόνων.

— Εὐτυχὴς ἀπάντησις, εἶπεν ὁ Πάξτων! Μ' ἐνεθυμίσατε ὅτι ἔχω εἰς τὸν κόλπον μου τοῦτο τὸ χαρτίον· ἰδέτε το. Εἶναι σχέδιον τοῦ οἰκοδομήματος τῆς παγκοσμίου ἐκθέσως. Εἴπετέ μοι τὴν γνώμην σας ἐλευθέρως, ἐνθυμούμενος ὅτι δὲν εἶμαι ἀρχιτέκτων καὶ δὲν ἔχω ἀρχιτέκτονος φιλαυτίαν.

— Ἄ! τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως! εἶπεν ὁ Στεφενσών. Τῷ ὄντι; τῷ ὄντι; εἶναι τὸ χιλιοστὸν ἑκατοστὸν πρῶτον σχέδιον· καὶ ἐῤῥόφησε τὸν ζωμὸν ὅστις τῷ εἶχε παρατεθῆ, μετὰ θορύβου ὅστις οὐδὲν ἀγαθὸν ἐφαίνετο οἰωνίζων εἰς τῆς δωδεκάτης ἑκατοντάδος τὸ πρωτογενὲς τοῦτο προϊόν.

Οὕτως ἐῤῥοφήθη ὁ ζωμὸς ὅλος· μεταξὺ δ' αὐτοῦ καὶ τοῦ βειφστεκίου ἔῤῥιψεν ὁ Στεφενσὼν πρὸς τὸ χαρτίον ἀδιάφορον βλέμμα, συνωδευμένον ὑπὸ ἐλαφροῦ μειδιάματος, ἐκφράζοντος εἰρωνείαν τινὰ, οὐχὶ πρὸς τὸν ποιητὴν τοῦ σχεδίου, ἀλλὰ πρὸς τὴν εὐήθειαν ἑαυτοῦ, ὅτι συγκατένευε τῷ ὄντι νὰ ἐμβλέψῃ εἰς ἐπινόημα κηπουροῦ, ἐπὶ ἀντικειμένου ἐφ' οὗ ἀπέτυχον οἱ μέγιστοι τῶν ἀρχιτεκτόνων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔτεμνε καὶ ἐνεφορεῖτο τὸ αἱματοσταγὲς κρέας, ἢ ἔπινε τὸν πικρὸν τοῦ ζύθου ἀφρὸν, συγχρόνως ἐν ᾧ διέτρεχε καὶ τὸν χάρτην, ἀλλ' οὕτως ὥστε ὑπερίσχυε τὸ πρῶτον, ἡ ὑλικὴ τῆς διανοητικῆς ἐργασίας· κατ' ὀλίγον δὲ ἀπέβησαν αἱ δύω ἰσόσταθμοι, καὶ τέλος τοσοῦτον ὑπερίσχυσεν ἡ δευτέρα, ὥστε ἅπαξ πληρώσας τὸ ποτήριον, τὸ ἐκράτησε περὶ τὸ ἓν τέταρτον πρὸς τὸ ἀνοικτὸν στόμα του, λησμονῶν νὰ τὸ πίῃ, καὶ ἀποδεικνύων ὅτι τῷ ὄντι πολλοῦ γε καὶ δεῖ μεταξὺ κύλικος καὶ χειλέων ἄκρων.

— Λοιπόν; . . . ἐρώτησε τέλος ὁ Πάξτων, οὗ ἡ ὑπομονὴ εἶχε φθάσει εἰς τὰ ἔσχατα πέρατά της, καὶ ἤρχισεν ὑποκύπτουσα εἰς τὰ πρῶτα συμπτώματα νευρικοῦ πυρετοῦ.

— Τοιοῦτόν τι δὲν ἐδυνάμην οὔτε νὰ φαντασθῶ.

Εἶσαι, φίλτατε, ὁ μέγιστος τῶν ἀρχιτεκτόνων, καὶ ἂν μόνον οἱ κριταί σου εἶναι ἄξιοί σου, τὸ σχέδιόν σου θὰ γίνῃ δεκτὸν πρὸς δόξαν τῆς Ἀγγλίας. Δὸς το ἐλῶ. Ἀναλαμβάνω τὴν τύχην του.

Τοιαῦτα εἶπεν ὁ Στεφενσῶν, ὁ ἀληθῶς μέγας, διότι οἱ μεγάλοι ἄνδρες μόνοι δὲν αἰσθάνονται φθόνον, τὴν αἰσχρὰν ἄκανθαν τῶν ποταπῶν καρδιῶν· καὶ ἔλαβε τὸ σχέδιον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἀποπνιγομένου ὑπὸ χαρᾶς κηπουροῦ.

Τὴν ἐπαύριον συνεδρίαζεν ἡ ἐπὶ τῆς μελετωμένης ἐκθέσεως ἐπιτροπὴ, προεδρευομένη ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ πρίγκηπος Ἀλβέρτου, τοῦ τὴν μεγαλεπήβολον συλλαβόντος ἰδέαν. Ὁ Στεφενσῶν πολλάκις ἀπεπειράθη, ἀλλ' οὐδέποτε εὗρεν ἀφορμὴν νὰ εἰσαγάγῃ τὸ ἐν τῷ κόλπῳ του σχέδιον, καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς συνεδριάσεως. ἰδὼν τὸν πρίγκηπα ἀποσυρθέντα εἰς μίαν γωνίαν ἐν μυστικῇ συνδιαλέξει μετὰ τοῦ Ῥοβέρτου Πὴλ, βιαζόμενος δὲ ν' ἀπέλθῃ ὁ ἴδιος, ἐνεπιστεύθη αὐτὸ εἰς ἕνα τῶν γραμματέων, ὅστις τὸ καθυπέβαλεν εἰς τὰ μέλη ἐκ μέρους του. Ὅ τε Πρίγκηψ καὶ ὁ Ῥοβέρτος Πὴλ ἐθαύμασαν μεγάλως τὸ σχέδιον « Ἂν γίνῃ δεκτὸν, εἶπεν ὁ

δεύτερος, ἔσται τοῦτο τὸ μέγιστον ὑελουργικὸν προϊὸν ἀφ' ὅσα παρήχθησαν ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς νέας μου φορολογικῆς τοῦ ὑέλου διατιμήσεως.»

Καὶ αὕτη ἡ ἔκφρασις τῆς ἐπὶ τοῖς ἔργοις του ἐπιχαιρούσης συνειδήσεώς του, αὕτη ἡ περὶ τοῦ κρυσταλλίνου παλατίου κρίσις του, ἦν ἡ τελευταία σχεδὸν λέξις ἣν ποτὲ ἐπρόφερεν, ὡς ἡ περὶ Ἑλλάδος ἦν ἡ τελευταία του δημηγορία εἰς τὰς βουλάς· διότι ἀμέσως ἀνέβη τὸν ἵππον του, καὶ ἐξῆλθεν εἰς περίπατον, πεσὼν δὲ τοῦ ἵππου, ἐπληγώθη καιρίως, καὶ μετὰ δύω ἡμέρας ἀπέθανεν.

Ὁ Πάξτων προσεκλήθη μετὰ ταῦτα εἰς τοῦ πρίγκηπος, ἐξήγησε τὸ σχέδιον, καὶ εἶχε τὴν εὐχαρίστησιν ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τοῦ στόματός του, ὅτι ἡ ἐπίνοιά του εἶναι ἀξιόλογος, καὶ ὅτι ἀφεύκτως θὰ ἐπεκυροῦτο, ἂν ἄλλη φθᾶσα δὲν εἶχε γίνει δεκτή. Τοῦτο ἦν πικρότατον πόμα εἰς χρυσῆν φιάλην διδόμενον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἀνεγνώρισε τὰ προτερήματα τοῦ Παξτωνίου σχεδίου, καὶ ἐσκέφθη πῶς ἅπαξ δεχθεῖσα τὸ ἕτερον, δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοῦτο· καὶ ἰδοὺ τί ἐσοφίσθη. Εἶχε κηρύξει, ὅτι τὸ παραδεχθὲν σχέδιον εἶχεν ἀνάγκην πρὸς ἐντελῆ ἐπικύρωσιν τινῶν μικρῶν τροπολογιῶν, καὶ ὡς τροπολογίαν ἐδέχθη τὸ ἀπ' αὐτοῦ, ὅσον ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἀπέχον τοῦ Πάξτωνος. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶχε τὰς δυσχερείας του, διότι ἡ προθεσμία καθ' ἣν αἱ τελευταῖαι τροπολογίαι καὶ πληροφορίαι ὤφειλον νὰ παρουσιασθῶσι, καὶ νὰ γίνῃ ἡ ὁριστικὴ κατακύρωσις, ἔληγε μετὰ τρεῖς ἡμέρας. ἡ ἡμέρα δὲ καθ' ἣν τοῦτο ἐγνωστοποιήθη εἰς τὸν Πάξτωνα ἦτον σάββατον ἑσπέρας, καὶ ἡ ἑβδομὰς καθ' ἣν ταῦτα πάντα ἐνηργοῦντο ἦν αὐτὴ ἐκείνη ἐν ᾗ εἶχε κυρωθῇ ἐν ταῖς βουλαῖς ἡ ἀπαγόρευσις πάσης ταχυδρομικῆς κοινωνίας ἐν κυριακῇ. Ἑπομένως ἐκ τῶν τοιῶν ἡμερῶν ἐστερεῖτο τῆς μιᾶς ὁ Πάξτων, ὅστις πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας ὤφειλε νὰ συλλέξῃ ἀφ' ὅλων τῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων τῆς Ἀγγλίας τὰς εἰδήσεις καὶ προτάσεις περὶ τιμῶν τοῦ ὑέλου, τοῦ σιδήρου, τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, κτλ. Ἀλλ' ὁ χρόνος δὲν εἶναι πλέον σήμερον ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ μέγας, ὁ ἀκαταμάχητος ἐκεῖνος θεὸς, ὁ τὰ πάντα κατορθῶν ἢ κατὰ τὰς περιστάσεις τοῖς πᾶσιν ἐνιστάμενος. Ὁ χρόνος κατέβη τοῦ θρόνου, ἀπέθανε, καὶ τὸν διεδέχθησαν ὁ ἀτμὸς καὶ ὁ ἠλεκτρισμός. Σάββατον ἑσπέρας ἦτον, καὶ πρὶν γίνῃ σάββατον νὺξ, ὅλα τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα ἀπὸ ἐσχατιᾶς εἰς ἐσχατιὰν τῆς νήσου εἶχον λάβει τὰς ἀναγκαίας ἐρωτήσεις. Τὴν κυριακὴν ὁ τηλέγραφος ἔμεινεν ἀκίνητος, ὡς μένει ἀκίνητος πᾶσα ἡ Ἀγγλία· τὴν δὲ δευτέραν τὸ πρωῒ ὁ Πάξτων εἶχεν εἰς τὸ γραφεῖόν του ὅλας τὰς ἀποκρίσεις ὅλων τῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων, καὶ ἐντὸς τῆς ἡμέρας εἶχε περατώσει τοὺς ὑπολογισμούς του, διότι δι' εὐφυεστάτου τρόπου, ὅστις συγχρόνως συνετέλει καὶ εἰς τὴν συμμετρίαν τοῦ ἔργου του, εἶχε καταστήσει ἁπλουστάτην τὴν ἐργασίαν ταύτην. Ὅλαι του αἱ διστάσεις ἦσαν πολλαπλάσιαι ἢ ἰσοπολλαπλάσιαι τοῦ 24. Οὕτω οἱ ἔσω κίονες ἀπέχουσιν 24 πόδας ἀπ' ἀλλήλων· οἱ δὲ ἔξω 8 (τὸ ἓν τρίτον τῶν 21). Τὸ πλάτος τῆς ἐγκαρσίου πτέρυγος εἶναι τρὶς 24, τῶν δὲ λοιπῶν πτερύγων δὶς ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς, καὶ τῶν παρόδων ἅπαξ· καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ πάντα. Τὴν ἐπαύριον ἡ *τροπολογία* αὕτη παρουσιάσθη, καὶ ἀμέσως ἐγένετο δεκτή.

Ἄρτιον καὶ καλὸν οἰκοδόμημα πρέπει νὰ ἔχῃ διά-

φορα προτερήματα. Ταῦτα δὲ εἰσί, τὸ σκόπιμον ὅλων τῶν μερῶν του, τὸ στερεὸν, τὸ κάλλος καὶ ἡ συμμετρία, ὁ εὔκολος διάπνους, καὶ, εἰς τὰ βόρεια κλίματα, ἡ ξηρότης, ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ θέρμανσις. Ἡ εἰς μείζονα βαθμὸν τὰ πλεῖστα τούτων κεκτημένη οἰκοδομὴ εἶναι ἡ νικῶσα· ἡ δὲ τοῦ κρυσταλλίνου παλατίου οὐ μόνον τὰ περιέχει ὅλα, ἀλλὰ τὰ συνδέει μετ' ἄλλου μεγίστου πλεονεκτήματος, συνήθως ἀποκλειομένου ὑπὸ τῆς αὐτῶν κατορθώσεως, τῆς μεγίστης ἐνδεχομένης οἰκονομίας. Διότι τὸ μεγαλούργημα τοῦτο τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι, ἀναλόγως τῶν διαστάσεών του, εὐθυνότερον ἀπὸ ἰσομεγέθη καλύβην ἀχυροσκεπῆ. Ἕκαστος αὐτοῦ κυβικὸς ποὺς συνεφωνήθη διὰ 6 περίπου λεπτὰ, ἂν ἤθελε κατεδαφισθῇ καὶ ἡ ὕλη ἀποδοθῇ τοῖς ἐργολάβοις, διὰ 12 δὲ λεπτὰ, ἂν ἤθελε μείνει διηνεκῶς. Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα περιέχει 33,000,000 κυβ. πόδας καὶ ἐξεμισθώθη πρὸς 79,800 λίρας εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, 150,000 λίρας εἰς τὴν δευτέραν. Πρὸς τούτοις ὁ Πάξτων ἐπέτυχε θαυμασίως καὶ τὰ ἄλλα προαναφερθέντα προτερήματα, δοὺς εἰς ἕκαστον τῶν μερῶν τοῦ οἰκοδομήματός του οὐχὶ μίαν, ἀλλὰ ποικίλας ὑπηρεσίας· οὕτως ἡ ἔξαπλὴ τῶν ἐξωτερικῶν κιόνων σειρὰ χρησιμεύει οὐ μόνον εἰς τὴν εὐπρέπειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς στήριξιν τῶν ἐπικειμένων μερῶν, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς παραγωγὴν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, διότι οἱ κίονες ὄντες σωληνωτοὶ, δέχονται ὡς ὑδρορρόαι τῆς στέγης τὰ ὕδατα, ἅπερ ἄλλοι ὁριζόντειοι σωλῆνες κατὰ τὰς βάσεις αὐτῶν φέρουσιν εἰς τὰς δημοσίας ἀμάρας. Εἶτα δ' οἱ δεύτεροι οὗτοι σωλῆνες σιδηροῖ καὶ διὰ τοῦ πάχους των ἰσχυροὶ, καὶ χρησιμεύουσι συγχρόνως ὡς θεμέλια, συνδέοντα μετ' ἀλλήλων τοὺς τρισχιλίους καὶ τριακοσίους ὀρθοὺς κιονοειδεῖς σωλῆνας. Ἄνωθεν δὲ συνδέονται στερεώτατα διὰ σιδηρῶν πάλιν ζωνῶν ἐν εἴδει ἐπιστυλίων, αἵτινες εἰσὶ συγχρόνως τὸ μόνον τῆς στέγης στήριγμα. Ἡ δὲ ὀροφὴ χρησιμεύει, ὡς καὶ ὅλοι οἱ τοῖχοι, καὶ εἰς παράθυρα, ἤτοι εἰσάγει καὶ οἰκονομεῖ σοφώτατα τὸ φῶς καὶ τὴν θέρμην· συγχρόνως ὅμως ὑπάγει ἔξωθεν τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς πρὸς τὰς ὑδρορρόας, καὶ ἔσωθεν συμπυκνεῖ τοὺς ἀτμούς. Τῷόντι ὁ ἀγχίνους ἀρχιτέκτων ἐνόησεν, ὅτι ἐντὸς οἰκοδομήματος προωρισμένου εἰς σύγχρονον ὑποδοχὴν πολλῶν μυριάδων ἀνθρώπων, αἱ πνοαὶ ὅλων αὐτῶν ἤθελον ἀποτελεῖ ὁμίχλην ἁμιλλωμένην πρὸς τὴν αἰωνίως ἐπικαθημένην ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ Θαμέσιος· ἢ ἂν ἡ ἐκ τῶν μυριάδων ἐκείνων σωμάτων ἀκτινοβολοῦσα θερμότης τὴν ἀνεβίβαζεν ἐν εἴδει νεφῶν πρὸς τὴν ὀροφὴν, ἐκεῖ συμπυκνουμένη πρὸς τοῖς ψυχροῖς ὑελίοις, ἤθελε καταπίπτει βροχηδὸν ἐπὶ τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ κρυστάλλινον παλάτιον, οἵτινες ὤφειλον, ὡς ἄλλοι μανδαρῖνοι, νὰ περιέρχωνται αὐτὸ πάντοτε μὲ ἀλεξιβρόχια ἀναπεπταμένα. Ἐσπούδασε λοιπὸν ὁ Πάξτων ποία ἡ θέσις τοῦ ὑέλου καθ' ἣν αἱ σταγόνες δὲν πίπτουσιν ἀπ' αὐτοῦ καθέτως, ἀλλὰ παρακολουθοῦσι τὴν κλίσιν του μέχρι τῆς βάσεως αὐτοῦ, καὶ οὕτω διέθεσε τοὺς ὑέλους τῆς κορυφῆς του, κυματηδὸν, ὡς τόσα ἀλλεπάλληλα ΛΛΛΛ, ὧν αἱ κάτω γωνίαι συνδέονται διὰ ῥάβδου ξυλίνης, κοίλης πρὸς τὰ ἄνω, ὅπως χρησιμεύῃ ὡς ὑδρορρόη, ἀπολήγουσα εἰς τοὺς κοίλους κίονας, ἀλλὰ καὶ ἔσωθεν ἐχούσης ἀνὰ ἓν μικρὸν κοίλωμα ἑκατέρωθεν, ὅπου συμπυκνούμεναι νὰ καταπίπτωσι, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐκρέωσι καὶ καταντῶσιν εἰς τὰς δημοσίας ἀμάρας αἱ κοιναὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς ἀναθυμιάσεις. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκτινοβολοῦσα ἐκείνη θερμότης, τῶν πεντήκοντα ἢ ἑξήκοντα χιλιάδων σωμάτων, περὶ ἧς ἐλέγομεν, δὲν εἶναι λίαν εὐάρεστος, οὐδ' ὑγιεὴς καὶ αὐτή· διὰ τοῦτο ὑπὸ τὸ ἔδαφος διέθεσεν ὁ Πάξτων 4 ποδῶν βαθείας διώρυγας, ἐχούσας εἰς τὰ πέρατα τὰς *περσικὰς* λεγομένας παραθυρίδας (μπαζούρια), δι' ὧν, ἀνοιγομένων ἢ κλειομένων, εἰσάγεται κατὰ τὴν ἀνάγκην πλεῖον ἢ ἔλασσον ἀέρος, αἱ δὲ σανίδες τοῦ ἐδάφους ἔχουσιν ὡς ἑνὸς δακτύλου ἀραιώματα μεταξύ των, καὶ δι' αὐτῶν εἰσπνέει μὲν ὁ ἐξωτερικὸς ἀὴρ, καταβιβάζεται δὲ ἡ κόνις ἥτις καθ' ἡμέραν ἀεροῦται δι' ἰδιαιτέρας μηχανῆς, ἣν ἐπίτηδες ἐφεῦρεν ὁ Πάξτων.

Τὸ μῆκος τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, εἰς πόδας ἐκφραζόμενον, ἀναπολεῖ, κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν, τὸ ἔτος καθ' ὃ ἀνηγέρθη, διότι εἶναι ποδῶν 1851, τὸ δὲ πλάτος 450, καὶ τὸ ὕψος τοσοῦτον, ὥστε, ὑπὸ τὴν στέγην του, περιελήφθησαν καὶ δὲν ἔπαυσαν θάλλοντα τὰ ὑψηλότατα καὶ ὡραιότατα τῶν δένδρων τοῦ Ὑδαίου ἄλσους. Ὁ εἰς τὴν οἰκοδομήν του χρησιμεύσας ὕελος εἶναι ποδῶν τετραγωνικῶν ἐννενήκοντα χιλιάδων, εἰς ὑέλους, τοὺς μεγίστους τῶν ποτὲ κατασκευασθέντων, ἔχοντας δὲ τεσσαράκοντα ἐννέα δακτύλων μῆκος. Ἡ δὲ σιδηρουργικὴ ἐργασία σύγκειται ἐκ τῶν τρισχιλίων καὶ τριακοσίων κιόνων, ἐχόντων μῆκος ἀπὸ 14 ½ μέχρι 20 ποδῶν, εἰς τριακοντατέσσαρα *μίλια* σιδηρᾶ σωλήνων, διὰ τὸν ὑπὸ γῆν σύνδεσμον τῶν κιόνων, εἰς δισχιλίας ἑκατὸν εἰκοσιτέσσαρας ζώνας, καὶ χίλια ἑκατὸν εἰκοσιοκτὼ στηρίγματα τῶν ὑπερῴων παρόδων. Ἡ δὲ ξυλουργία συνέκειτο ἐκ ῥάβδων πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ὑέλων, ἐχουσῶν ὅλων ὁμοῦ μῆκος διακοσίων πέντε *μιλίων*, σανίδων διὰ στρῶσιν τοῦ ἐδάφους, τριάκοντα τριῶν ἑκατομμυρίων κυβικῶν ποδῶν, ἐκτὸς παντοίων ἄλλων ξυλίνων καταπετασμάτων, θυρίδων κλ. Πᾶσα δὲ αὕτη ἡ καταπληκτικὴ ἐργασία ἐπερατώθη ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν. Ἂς ὁμολογήσωμεν ὅτι οὐδ' ἡ Αἴγυπτος, ἡ τὰ ἑκατομμύρια τῶν δούλων ὡς ἐμψύχους μηχανὰς μεταχειριζομένη, δὲν ἤθελε δυνηθῇ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ καὶ διὰ τόσον μικρᾶς δαπάνης νὰ παραγάγῃ τοιοῦτον μεγαλούργημα.

Ἀλλ' ἀφ' οὗ εἰς τὸν ναὸν τοῦτον τῆς ἐμπορικῆς ἀδελφότητος τῶν ἐθνῶν ἐπερατώθη ἡ ἀξιομνημόνευτος τελετὴ δι' ἣν αὐτὸς ἀνηγέρθη, κατὰ τὰς δοθείσας ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐπισήμους ὑποσχέσεις τὸ κρυστάλλινον παλάτιον ἔπρεπε νὰ κατεδαφισθῇ, καὶ νὰ μὴ μείνῃ αὐτοῦ οὐδὲ ἴχνος μαρτυροῦν τὴν παρουσίαν του. Ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἠθέλησε νὰ κατακυρώσῃ τὸν προσυνομολογηθέντα θάνατον τούτου τοῦ ἐν μεγαλοφυΐᾳ κυηθέντος, τοῦ ἐν δόξῃ ζήσαντος θαύματος, τοῦ ἐφαμίλλου τῶν ἑπτὰ τοῦ ἀρχαίου κόσμου θαυμάτων, καὶ ἤδη προσδιωρίσθη ἡ θέσις εἰς ἣν, μετατεθὲν ὡς παιδίων τι ἄθυρμα, ἢ ὡς τὰ ἐν τοῖς μύθοις ἐναερίων δαιμονίων μεταφερόμενα παλάτια, θέλει χρησιμεύει

τοῦ λοιποῦ εἰς διαρκῆ ἔκθεσιν ὅλων τῶν θαυμάτων τῆς βιομηχανίας, τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης.

Η ΠΑΝΔΩΡΑ.

—ο—

Εἷς τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Πανδώρας, ἀναγνώστης φιλομαθὴς μᾶλλον ἢ πολυμαθής, μᾶς ἠρώτησε δι' ἐπιστολῆς του, τίς καὶ ὁποία ἡ θεότης ἧς ἐπώνυμον τὸ ἡμέτερον σύγγραμμα.

Νὰ διδάξωμεν τῷ ἀγαθῷ ἡμῶν συνδρομητῇ τὴν μυθολογίαν δὲν ἐπιχειροῦμεν, οὐδὲ νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα τὸν λεξικογραφικὸν ἔλεγχον τῶν ἀρχαίων γνωστῶν καὶ ἀγνώστων θεῶν, κατὰ τὸν Ἡσίοδον, διότι τοῦ Ἡσιόδου, οὔτε τὴν εὐπιστίαν, οὔτε τὴν εὐκαιρίαν, οὔτε τὴν εὐφυΐαν ἔχομεν. Χαριζόμενοι ὅμως τῷ ἀναγνώστῃ ἐκείνῳ, ἴσως δὲ καὶ τισιν ἄλλοις, θέλομεν ἐκθέσει τὰ τοῖς πλείστοις γνωστὰ περὶ Πανδώρας.

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι πάντων τῶν ἐθνῶν πᾶσαι αἱ ἄμετροι θρησκεῖαι παραδέχονται μετὰ τὴν πρώτην πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πρώτην τινὰ αὐτοῦ ἐξολόθρευσιν· ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ μέσον τῆς ἐξολοθρεύσεως ταύτης διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας. Μεταξὺ ὅμως ἄλλων ὁ τοῦ Δευκαλίωνος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μῦθος παραδέχεται κατὰ μέρος ὡς τοιοῦτον, τὸν κατακλυσμόν, ὡς καὶ ἡ ἀληθινὴ τοῦ Χριστοῦ θρησκεία παρέδωκεν ἡμῖν, ὅτι κατακλυσμὸς γενικὸς ἐπεκάλυψε τὴν γῆν ὅλην, καὶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος κατέστρεψε, πλὴν μιᾶς οἰκογενείας, τῆς οἰκογενείας τοῦ Νῶε.

Τοῦ Νῶε λοιπὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τοῦ Δευκαλίωνος, ὁ πατὴρ Προμηθεὺς ἦτο κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ πλάστου του, οὐδόλως ἡττώμενος τοῦ Διὸς εἰς τὰς πανουργίας. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων, ἔπαιξε, κατὰ τὴν κοινὴν φράσιν, εἰς τὸν Κρονίδην καὶ τὸ ἑξῆς.

Προσδιώρισαν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τὰ πρὸς ἀλλήλους χρέη, καὶ ὁ Προμηθεὺς, ἀντίκλητος ἢ μᾶλλον πληρεξούσιος δικηγόρος τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων, ἐπρότεινεν ὥστε οἱ θνητοὶ μέρος μόνον τοῦ σφαγίου νὰ προσφέρωσιν εἰς τοὺς ἀθανάτους, τὸ δὲ λοιπὸν νὰ τρώγωσιν αὐτοί. Ἀφοῦ δὲ διὰ πλειονοψηφίας ἐγένετο δεκτὴ ἡ πρότασις παρὰ τῶν θεῶν, ὁ παμπόνηρος Προμηθεὺς ἔσφαξε δύο βοῦς, καὶ εἰς τοῦ ἑνὸς μὲν τὸ δέρμα θέσας τὰ ὀστᾶ ἀμφοτέρων τῶν βοῶν, εἰς δὲ τὸ ἄλλο τὸ κρέας καὶ τῶν δύο, ἀφῆκεν εἰς τὸν Δία, ἀντιπροσωπεύοντα τοὺς θεούς, τὴν ἐκλογήν. Ὁ δὲ Ζεὺς ἀγνοῶν ὅλως τὴν ἀπάτην, ἐξελέξατο διὰ τοὺς θεοὺς τὸ τὰ ὀστᾶ περιέχον δέρμα καὶ ἀφῆκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἄλλο.

Ἀλλὰ διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ κρέας, ἔπρεπε νὰ ἑψηθῇ καὶ διὰ νὰ ἑψηθῇ ἐχρῄζε πυρός, τὸ δὲ πῦρ ἔκρυπτεν ὁ κεραυνοῦχος Ζεύς. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ὁ Προμηθεύς, ἵνα φέρῃ τὴν πανουργίαν αὐτοῦ εἰς πέρας, νὰ κλέψῃ τὸ πῦρ ἀπὸ τὸν Δία. Καὶ τῷ ὄντι ἔκλεψεν αὐτὸ εἰς κοῖλον νάρθηκα καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ τότε ἐκδίκησιν πνέων ὁ πατὴρ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων,

— Προμηθεῦ, τῷ εἶπε· χαίρεις, διότι ἐξαπατήσας με ἔκλεψας τὸ πῦρ, ὠφελιμώτατον εἰς σεαυτὸν καὶ τοὺς μεταγενεστέρους σου ἀνθρώπους· ἀλλ' ἐγὼ θέλω δώσει αὐτοῖς, πρὸς τιμωρίαν, *κακὸν* (!), ὅπερ θέλουσιν ἀγαπήσει, καίτοι τοιοῦτον.» Εἶπε κ' ἐγέλασεν ὁ παντοδύναμος βασιλεύς.

Ἀλλ' ἠξεύρετε ποῖον ἦτο τὸ περίεργον ἐκεῖνο κακόν, ὅπερ, εἰ καὶ τοιοῦτον, ἤθελεν εἶσθαι τερπνὸν καὶ ἀγαπητόν ; —

Ἡ γυνή· τὸ ζωΰφιον τοῦτο, ὅπερ ἐμπλέκον εἰς τὸν βίον μας χρυσοῦν ὕφασμα, ἐν εἴδει δικτύου, συλλαμβάνει τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας, πάσης ἡλικίας καὶ πάσης τάξεως.

¡ Ἀλλ' ἡ γυνὴ εἶνε κακόν ; — Ἐρωτήσατε τὸν Ἡσίοδον.

¡ Ἡ γυνὴ εἶνε ἁπλοῦν ζωΰφιον, χωρὶς οὐδενὸς ὅπλου, ἐκτὸς τῆς περὶ τὸ πλέκειν δίκτυα ἐπιτηδειότητός της ; — Οὕτω τοὐλάχιστον λέγει ὁ Ἀνακρέων, ὅστις, ὡς γνωστόν, δὲν εἶνε ἀναρμόδιος περὶ τούτου κριτής.

Ἐκάμαμεν τὴν μικρὰν ταύτην παρεκβολήν, διότι ἀποφεύγομεν τὰς παρεξηγήσεις. »

Συγγνώμην, ἀναγνώστρια, στῆσον τὴν ὀργήν σου τὴν καθ' ἡμῶν. Ἡμεῖς, ἡμεῖς οἱ δείλαιοι, οὔτε κακὸν οὔτε ζωΰφιον λέγομεν τὴν γυναῖκα, καὶ ἂν τὸ εἴπωμεν οὐδεὶς μᾶς ἀκούει. Το λέγει ὁ Ἡσίοδος, τὸ λέγει ὁ Ἀνακρέων.

Πλὴν πρὸς χάριν σας, Κυρίαι μου, ἰδοὺ διαμαρτύρεται ἡ *Ν. Πανδώρα* κατ' ἀμφοτέρων διαμαρτύρησιν ὁμοίαν τῆς κατὰ Σενέκα (Πανδώρας φυλ. Α')

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν μῆνιν τοῦ Διὸς κατὰ τοῦ Προμηθέως. Ὁ Ζεὺς, γνωρίζων, ὅτι ἦτο ἀδύνατον ν' ἀπατήσῃ τὸν Προμηθέα, ἀπεφάσισε ν' ἀπατήσῃ ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἐπιμηθέα, ὃν μάτην ἐκεῖνος εἶχε παραινέσει οὐδὲν δῶρον νὰ μὴ δεχθῇ παρὰ τοῦ Διός, μή τι κακὸν ἐκ τούτου συμβῇ τοῖς θνητοῖς.

Κατὰ διαταγὴν λοιπὸν τοῦ Διὸς ἀναμίξας ὁ Ἥφαιστος ἐπιδεξίως γῆν καὶ ὕδωρ, καὶ θέσας ἐν τῷ πλάσματι τούτῳ μορφὴν καὶ φωνὴν ἀνθρωπίνην, ἐφ' ἧς ἐπέπνεε κάλλος θεῖον καὶ, κατὰ τὸν Ἡσίοδον, Ἐπήρατον, ἐποίησε τὴν γυναῖκα.

Τότε προσελθοῦσα ἑκάστη θέαινα προσέφερεν αὐτῇ ἓν δῶρον· καὶ πρώτη ἡ Ἀθηνᾶ, ζώσασα καὶ κοσμήσασα αὐτήν, τῇ ἐδίδαξε πρὸς τούτοις ἔργα ποικίλα καὶ ἰδίως τὴν ὑφὴν τοῦ πολυδαιδάλου ἱστοῦ· ἡ χρυσῆ Ἀφροδίτη περιέχυσε τὴν κεφαλήν της μὲ χάριν, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὴν ψυχήν της φροντίδας καὶ ἐπιθυμίας· αἱ Χάριτες καὶ ἡ Σεπτὴ Πειθὼ ἐκόσμησαν τὸ σῶμά της μὲ λαμπρὰ κειμήλια (bijoux). Αἱ καλλίκομοι Ὧραι τὴν ἔστεψαν μὲ ἐαρινὰ ἄνθη· ὁ Ἀργειφόντης Ἑρμῆς ἐπλήρωσεν αὐτὴν ψεύδους, ἐρασμίων λόγων καὶ ἤθους ἀπατηλοῦ· καὶ τελευταῖος ὁ Ζεὺς τῇ ἐχάρισε Πυξίδα (boite), ἧς ἄγνωστον ἦν τὸ περιεχόμενον. Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα, φωνήσας ὁ κῆρυξ τῶν θεῶν ὠνόμασε τὴν πρώτην ἐκείνην γυναῖκα ΠΑΝΔΩΡΑΝ.

Ὅτι πάντες Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες δῶρον ἐδώρησαν.

Ἐκτελέσας οὕτως ὁ Ζεὺς τὸν δόλον του ἔπεμψε τὸν Ἑρμῆν, φέροντα τὸ θεῖον δῶρον εἰς τὸν Ἐπιμυθέα· αὐτὸς δέ, μ' ὅλας τοῦ ἀδελφοῦ του τὰς παραινέσεις, ἐδέχθη τὴν γυναῖκα . . .

Ὁ μωρός! — λέγει ὁ Ἡσίοδος — εὐθὺς τὸ μετενόησεν· ἀνοίξασα ἡ πολυπράγμων γυνὴ τὴν πυξίδα, διεσκέδασεν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὅλα τὰ νῦν κυριεύοντα τοῦτο κακά. καὶ τῶν ὁποίων τότε ἦν ὅλως ἄγνωστον. Παραυτα

Πλείη μὲν γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα.

Μόνη ἡ *ἐλπὶς* ἔμεινεν εἰς τὸν πυθμένα τῆς Πυξίδος, ἣν ἀμέσως ἀλλ' ἀνωφελῶς ἐπανέκλεισεν ἡ γυνή.

Περίεργον! πάντοτε πάντων τῶν δεινῶν ἡ γυνὴ αἰτία, εἴτε Εὔα ὀνομάζεται εἴτε Πανδώρα!

Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ τῆς προγόνου ἡμῶν. Ἡ δὲ *Νέα Πανδώρα*, ταπεινοτέρα καὶ λιτοτέρα ἐκείνης, ἀρκεῖται καὶ εἰς εὐμενῆ βλέμματα θνητῶν γυναικῶν, ἐλλειπόντων δώρων παρ' ἀθανάτων· ἀλλ' ὅταν ἐνίοτε καὶ τούτων στερῆται, ὅταν καὶ ἐν τῇ γῇ κοινὴ τὴν περιστοιχίζῃ δυσμένεια, τότε, ὦ! τότε τῆς δυστήνου καρδία διανοίγεται ὑπ' ἀπελπισίας, καὶ αὐτὴ τὴν παραιτεῖ ἡ *Ἐλπίς* ! . . .

Πλήν! *ποῖον με ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων* ; Εἰς τίνος θνητοῦ τὴν καρδίαν. καὶ ὅταν παντοῖα πάντοθεν τὸν περικυκλῶσι δεινά, δὲν μένει παρηγοροῦσα ἡ *Ἐλπίς*, τὸ μικτὸν τοῦτο μεταξὺ χαρᾶς, καὶ φόβου συναίσθημα, τὸ γλυκὺ τοῦτο ὄνομα, ὕστατον ἀφιπτάμενον τοῦ ἀσθενοῦς μετὰ τῆς ψυχῆς του, ἡ ῥοδοπρόσωπος κόρη αὕτη, ἡ ἐπίσης κ' ἐξίσου πρὸς ἅπαντας μειδιῶσα;—

Ὢ! ἂς σιωπήσω, μὴ καταποντισθῶ ὁ ἄθλιος βλασφημίας! . . .

Ἀδύνατον τῇ στιγμῇ ταύτῃ, ἑκάστη μάλιστα ἀναγνώστρια, νὰ μὴ *ἐλπίζῃ* οὐδόλως, καί, ἀπαιτοῦσα τῆς Πανδώρας τί νέον, νὰ μὴ εὕρῃ ἐν τῇ γενεαλογίᾳ αὐτῆς τῶν ὀνείρων της, ἐξακολούθησιν, καθαπτομένη τῆς βαρβάρου μακρηγορίας τοῦ γράψαντος . . .

Τί ὅμως πρὸς ἡμᾶς; καὶ εἰς τοῦτο πταίει ἡ πρώτη γυνή· διότι ἐκ τῆς πυξίδος ἐξῆλθε καὶ ἡ *πολυλογία*, δεινὸν οὐ σμικρὸν οὐδ' ἀνασχετόν ! . . .

Ἐὰν τελευταῖον ἡ πυξὶς τῆς *Ν. Πανδώρας* διασκεδάζῃ κατὰ δεκαπενθημερίαν ἐπὶ τῆς γῆς καλὰ ἢ κακά, τούτου φοβερὸς κριτὴς καὶ ἀδέκαστος τῶν ἀναγνωστριῶν της ἡ ὀξύνους εὐαισθησία! . . . Δ. Σ. Β.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΜΕΜΦΕΙ ΣΕΡΑΠΕΙΟΥ. Ὁ σημερινὸς αἰὼν δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν τοπικὴν ἀπόστασιν, ἀλλ' ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀφανίσῃ καὶ τὴν ἀπόστασιν τοῦ χρόνου· καὶ ἐνῷ ἀφ' ἑνός, διὰ τῆς εὑρέσεως τῶν ἀτμοκινήτων, τῶν σιδηροδρόμων καὶ μάλιστα τοῦ ἠλεκτρικοῦ τηλεγράφου, οἱ κάτοικοι τῶν δύο ἡμισφαιρίων θέλουν ἔλθει μετ' ὀλίγον εἰς σχέσιν οἰκειοτέραν παρ' ὅτι ἄλλοτε ἦσαν οἱ κάτοικοι δύο πόλεων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ἀφ' ἑτέρου, διὰ τῆς ἀνακαλύψεως πολλῶν παλαιοτάτων μνημείων, οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι θέλουν γνωρίσει καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχαῖον κόσμον καλήτερα ἀφ' ὅτι τὸν ἐγνώριζον αἱ σύγχρονοι γενεαί. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν θαυμασίων ἀνακτόρων, ἐπιγραφῶν καὶ ἀναγλύφων τῆς Ἀσσυρίας, περὶ ὧν ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ ὁμιλήσωμεν ἐνταῦθα, ἰδοὺ ὁ Κύριος Μαριέττης, ὑπάλληλος τοῦ ἐν Λούβρῳ τῶν Παρισσίων μουσείου, εὑρίσκει τὸ ἐν Μέμφει Σεράπειον καί, διὰ συνδρομῆς τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἐπιχειρεῖ ἐκεῖ ἀνασκαφάς, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων βλέπομεν καὶ γνωρίζομεν τὸν ναὸν αὐτὸν πολὺ καλήτερα παρ' ὅτι τὸν εἶδον καὶ τὸν ἐγνώρισαν ὁ Στράβων καὶ ὁ Παυσανίας.

Ὁ Σέραπις ἦτο θεὸς τῶν Αἰγυπτίων, εἰς τὸν ὁποῖον, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων, ἤγειραν μνημεῖα καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι. Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Σεράπιδος, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Παυσανίου εἰς τὸ δέκατον ὄγδοον κεφάλαιον τῶν Ἀττικῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐξ ὁλοκλήρου ἀφανισθέν. Ἐκτίσθη δὲ Σεράπειον καὶ ἐν Ῥώμῃ, ἐπὶ τοῦ ὄρους Αὐεντίνου· τοῦ ἱεροῦ τούτου σώζονται λείψανά τινα, καὶ ἰδίως, εἰς μὲν τὸ ἐν Λούβρῳ μουσεῖον, τὸ σύμπλεγμα τοῦ *Τιβέρεως*, ἐν Οὐατικανῷ δὲ τὸ σύμπλεγμα τοῦ *Νείλου*, ἔργα κάλλιστα τὰ ὁποῖα ἐκόσμουν τὰς δύο προκειμένας τοῦ ναοῦ κρήνας. Εἰς τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως, πλησίον τῶν Ποτιόλων, ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια ἑτέρου Σεραπείου· οἱ γηραιοὶ αὐτοῦ λίθοι βρέχονται ἀδιακόπως ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ οἱ στυλοβάται τῶν ὀρθίων ἔτι ἱσταμένων κιόνων αὐτοῦ περιέχουσι μυριάδας ζωοφύτων. Ἀλλὰ τὸ περιφημότερον, τὸ κατ' ἐξοχὴν Σεράπειον ἦτο τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου οἰκοδομηθέν, πολυθρύλλητον μάλιστα διὰ τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, διότι ἐκεῖ κατέθεσεν ἡ Κλεοπάτρα τοὺς εἰκοσάκις μυρίους τόμους τῆς Περγαμηνῆς βιβλιοθήκης, τοὺς ὁποίους ἐχάρισεν εἰς αὐτὴν ὁ Ἀντώνιος. Καὶ ἐν τούτοις ἡ βιβλιοθήκη αὕτη ἦτο παράρτημα ἁπλοῦν τοῦ ἄλλου καὶ πολὺ μεγαλητέρου θησαυροῦ τῶν βιβλίων, τὸν ὁποῖον περιεῖχεν ἡ Ἀλεξάνδρεια. Τοῦτο τὸ Σεράπειον κατεστράφη, ἐν ἔτει 391 μ. Χρ., ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, δυνάμει δόγματος τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου, ἐπιτρέψαντος τὴν κατάλυσιν τῶν μνημείων αὐτῶν τῆς εἰδωλολατρείας. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Σεράπιδος ἠθέλησαν τότε ν' ἀντισταθῶσι διὰ τῆς βίας· ἀλλ' ὁ Θεόφιλος, νικήσας, κατέβαλεν εἰς ἔδαφος τὸ οἰκοδόμημα.

Τὸ ἐν Μέμφει ἀνακαλυφθὲν ἐσχάτως Σεράπειον δὲν εἶναι βεβαίως τοσοῦτον ὀνομαστὸν ὅσον τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκεῖνο· ἔχει ὅμως τὸ ἄλλο προτέρημα ὅτι εἶναι, ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν Παυσανίαν, τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἱερῶν τούτων· ἐτιμᾶτο δὲ ἰδίως παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ διότι ἐν αὐτῷ ἐθάπτετο μὲν ὁ βοῦς Ἆπις, ἐφυλάττετο δὲ καὶ τὸ Νειλομέτριον, δι' οὗ ἐμετρεῖτο ἡ αὔξησις τῆς πλημμύρας τοῦ Νείλου. Τὸ

μνημεῖον τοῦτο δὲν κατεστράφη, ἀλλὰ κατεχώσθη ὑπὸ ἄμμου, τὴν ὁποίαν λαίλαψ ἐπελθὼν ἐσώρευσεν ἐπ' αὐτοῦ, πρὸ δισχιλίων ἤδη περίπου ἐνιαυτῶν, διότι οὕτω κατακεχωσμένον τὸ πλεῖστον εἶδεν αὐτὸ ὁ Στράβων, καθὼς λέγει εἰς τὸν 32 παράγραφον τοῦ Κεφαλαίου Α'. τοῦ ἑπτακαιδεκάτου βιβλίου τῶν Γεωγραφικῶν του. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ διατηρήθη κάλλιστα.

Σημειωτέον, ὅτι ἐνῷ εἰς τὰ ἄλλα ἱερὰ τῆς Αἰγύπτου, τὸ θρήσκευμα, ἐπὶ Πτολεμαίων, διέμεινεν ἢ καθαρῶς Αἰγυπτιακὸν ἢ καθαρῶς Ἑλληνικόν, τὰ τεμένη τοῦ Σεράπιδος εἶχον τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι εἰς αὐτὰ συνεχωνεύετο τὸ θρήσκευμα τῶν δύο φυλῶν· ὅθεν καὶ ἀπὸ τοῦ προκειμένου ἱεροῦ ἐξήχθησαν ἔργα οὐ μόνον Αἰγυπτιακῆς ἀλλὰ καὶ Ἑλληνικῆς τέχνης. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἄξιοι πρὸ πάντων μνείας, διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν, εἶναι, οἱ ἐπὶ συμβολικῶν ζώων βαίνοντες θεῖοι δαίμονες, καθότι οἱ μέχρι τοῦδε γνωστοὶ τοιοῦτοι δαίμονες ἦσαν πολὺ μικρότεροι. Εὑρέθησαν δὲ καὶ δώδεκα ἀνδριάντες ἑλληνικοί, ἔχοντες οὐ μικρὰν ἀξίαν, ὡς ἔργα τέχνης, ἂν καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀριστουργήματα. Ἀφ' ἑτέρου ἐξήχθησαν πολλαὶ κάλλισται σφίγγες, ἐξ ἐκείνων περὶ ὧν ὁ Στράβων λέγει, ὅτι « αἱ μὲν καὶ μέχρι τῆς κεφαλῆς ἑωρῶντο ὑφ' ἡμῶν κατακεχωσμέναι, αἱ δ' ἡμιφανεῖς. » Προσέτι δύο λέοντας, ὅμοιοι τῶν δύο λεόντων τοῦ Νεκτανεβῶ, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὸ ἐν Οὐατικανῷ μουσεῖον, καί, θεωρούμενοι ὡς ἀριστοτέχνημα, ἑκατοντάκις διὰ τοῦ ὀρειχάλκου ἐξεικονίσθησαν· καὶ ἐπὶ πᾶσι, τετρακόσια ἕως πεντακόσια μικρότερα ὀρειχάλκινα ἀγαλμάτια. Αἱ δὲ ἀνασκαφαὶ ἐξακολουθοῦσιν.

ΠΕΡΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΩΝ ΣΚΥΛΩΝ ΕΝ ΓΑΛΛΙΑ.—Γενομένου ἐσχάτως λόγου ἐν Γαλλίᾳ περὶ τῆς εἰςαγωγῆς τοῦ ἐπὶ τῆς πολυτελείας φόρου, παρετηρήθη, ὅτι ὁ φόρος οὗτος, ὅστις ἄλλως εἶναι φύσει, ὡς πρὸς τὴν εἴσπραξιν αὐτοῦ, ὀχληρὸς καὶ δεκτικὸς πολλῆς αὐθαιρεσίας, δὲν θέλει φέρει πολλὴν πρόσοδον εἰς τὸ ταμεῖον, διότι εἰς τὴν Γαλλίαν πολλοὶ μὲν ὑπάρχουσιν οἱ εὔποροι, εὐάριθμοι δὲ οἱ πολυτελῶς ζῶντες. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀνωτέρα κοινωνικὴ τάξις εἶναι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πολυτελεστέρα τῆς Γαλλικῆς, καὶ ὅπου, ὡς ἐκ τούτου, ἠλπίζετο, ὅτι ὁ φόρος θέλει ἀποβῆ παραγωγικώτατος, ἀληθῶς δὲν ἔδωκεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ποτὲ ὑπὲρ τὰ 35,000,000 φράγκων· ὥςτε εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν θέλει φέρει πιθανῶς εἰμὴ τὸ ἓν τρίτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται, ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ δυσαρεστηθῇ τόσος κόσμος διὰ τόσον μικρὰν ὠφέλειαν.

Ἐν τούτοις καὶ αὐτοὶ οἱ οὕτω πρεσβεύοντες περὶ τοῦ φόρου τούτου, ὁμολογοῦσιν, ὅτι δύναται νὰ φέρῃ ἓν καλὸν ἀποτέλεσμα, περιστέλλων τὴν πληθὺν τῶν ἀχρήστων σκύλων. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοὐλάχιστον ἐπέφερε τὸ καλὸν τοῦτο, διότι πολλοὶ πλούσιοι, ἅμα ἠναγκάσθησαν νὰ πληρώσωσι φόρον δι' ἕκαστον σκύλον τὸν ὁποῖον ἔτρεφον, ἢ ὅλως ἐγκατέλιπον τὴν περιττὴν κυνοτροφίαν, ἢ περιώρισαν αὐτήν. Καὶ μὴ νομίσετε ὅτι πρόκειται περὶ μικροῦ πράγματος. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπάρχουσι 2 ἕως 3 ἑκατομμύρια σκύλων. Πόσα, λέγετε, νὰ ἀπαιτῇ καθ' ἡμέραν ἡ διατροφὴ ἑκάστου ἐξ αὐτῶν; Πέντε λεπτά, σᾶς φαίνονται ἆρά γε πολλά; Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, γνωρίζουσιν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι καλοκάγαθοι δαπανῶντες ἀσυγκρίτῳ περισσότερα πρὸς τὴν καθημερινὴν διατροφὴν καὶ συντήρησιν τῶν σκύλων αὐτῶν· ὥςτε τὰ πέντε λεπτὰ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν εἰμὴ ὡς ἐλάχιστος ὅρος. Ἀλλὰ πέντε λεπτὰ καθ' ἡμέραν, δίδουσι 18 δραχμὰς κατ' ἔτος· τὰ 18 πολλαπλασιαζόμενα πρὸς 2,500,000 (ὡς μέσον ὅρον), φέρουσι 45,000,000!! Ἡ Γαλλία λοιπὸν δαπανᾷ κατ' ἔτος πρὸς διατροφὴν σκύλων 45,000,000 φράγκων· καὶ ἐν τούτοις πόσοι ἄνθρωποι λιμώττουσι! πόσοι καὶ ἀποθνήσκουσι τῆς πείνης! — Δὲν λέγομεν, ὅτι οἱ σκύλοι πρέπει νὰ λείψουν ἀπὸ τὸν κόσμον· ὑπάρχουν σκύλοι χρήσιμοι, ἀναγκαῖοι μάλιστα, ἀλλὰ θαῤῥαλέως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι 1 ἑκατομμύριον σκύλων ἤθελεν ἀρκέσει εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τὰς πραγματικὰς αὐτὰς ἀνάγκας καὶ ὅτι οἱ ἄλλοι ἐκλείποντες θέλουν ἐπιτρέψει εἰς τοὺς κατοίκους τῆς χώρας ἐκείνης νὰ προςθέτωσιν εἰς ὅσα δαπανῶσι δι' εὐεργεσίας ἀληθεῖς καὶ χρήσιμα ἔργα, τὸ ὄχι μικροῦ λόγου ἄξιον ποσὸν τῶν 30,000,000 περίπου φράγκων χωρὶς παντάπασι ν' αὐξήσωσι τὰ ἔξοδά των. Ὅθεν καὶ ἂν τοῦτο μόνον τὸ φιλάνθρωπον ἀποτέλεσμα ἐπέλθῃ ἀπὸ τῆς εἰςαγωγῆς τοῦ ἐπὶ τῆς πολυτελείας φόρου, καλὸν εἶναι βεβαίως νὰ εἰςαχθῇ.

ΣΠΟΥΔΑΙΟΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑ

—

Εἰς τὴν ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ Ἀνθοδέσμην, παρελείφθη ἡ δευτέρα στροφή, ἔχουσα ὡς ἕπεται·

Ἐρυθρὰ μοὶ τὸ προσφέρει
μ' ἄσπρο σὰν τὸν κρῖνον χέρι.
— Δὸς, τὸ χέρι δὸς μ' αὐτό,
Κι' ἄλλο, εἶπε, δὲν ζητῶ.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 56.

Η ΜΑΛΙΝΑΙΑ ΚΟΡΗ.

—o—

ΤΡΕΒΥΛΙΑΝΟΣ ΠΑΡΘΕΝΟΠΗ.

Ἐκ τῶν τοῦ Ἄγγλου **Bulwer**,

Μετάφρασις Χ. Α. Π.

—

Εἰς τὴν Βελγικὴν πόλιν Μαλίνην, ὁ κώδων τῆς κυριακῆς, ἠχῶν περὶ μεσημβρίαν, προσεκάλει τοὺς κατοίκους εἰς τὴν θείαν ἱερουργίαν· καὶ ὁ λαὸς, ὁ ῥαθύμως περιφερόμενος περὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Ῥεμβόλδου, εἰσήρχετο βαθμηδὸν ἐντὸς τῶν εὐρυχώρων πτερύγων τοῦ ἱεροῦ καθιδρύματος.

Νεανίας δὲ ἵστατο εἰς τὴν ὁδὸν, κύπτων τὰ ὄμματα κατὰ γῆς καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον προσέχων ν' ἀκροασθῇ ἦχόν τινα· καθότι, χωρὶς νὰ ἐγείρῃ τὰ ὄμματα ἀπὸ τοῦ σκληροῦ λιθοστρώματος, ἐστρέφετο πρὸς ἑκάστην τῆς ὁδοῦ γωνίαν, μετὰ συντόνου καὶ ἐναγωνίου προσοχῆς· ὁ νέος οὗτος ἐκράτ' εἰς τὴν μίαν χεῖρα βακτηρίαν, καὶ εἰς τὴν ἄλλην δερμάτινον λωρίον, τοῦ ὁποίου ἡ ἄκρα ἐσύρετο κατὰ γῆς, προσεκάλει δὲ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, μετὰ φωνῆς θλιβερᾶς, τὸν πεπλανημένον τοὺ κύνα· «*Πιστέ! Πιστέ! ἐδῶ! ἐδῶ!*» Ἀλλ' ὁ Πιστὸς δὲν ἐπέστρεφε· διότι ὁ βεβαρυμένος ὑπὸ τῶν δεσμῶν κύων, ἀπαλλαγεὶς τοῦ δερματίνου περιδεραίου, ἐμακρύνθη παίζων μεθ' ἑτέρου συντρόφου εἰς μακρυνὴν τῆς πόλεως συνοικίαν, καὶ ἀφίνων οὕτω τὸν τυφλὸν κύριόν του νὰ εὕρῃ ὅπως ἠδύνατο τὴν ὁδόν του καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν του.

Μετ' ὀλίγον ἐλαφρὸν βῆμα διέβη τὴν ὁδὸν, καὶ ἡ ὄψις τοῦ ξένου ἐφαιδρύνθη.

« Συγχώρησέ με! » εἶπε στραφεὶς πρὸς τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡ ὀξεῖα ἀκοή του ἥρπασε τὸν ἦχον· « ὢ! ὁδήγησέ με, παρακαλῶ, ἐὰν δὲν βιάζεσαι πολὺ, δι' ὀλίγα λεπτὰ, εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ *Χρυσοῦ κανονίου.* »

Ἀπεύθυνε δὲ οὕτω τὸν λόγον πρὸς νέαν ἀνήκουσαν, ὡς ἐκ τῆς ταπεινῆς ἐνδυμασίας της, εἰς τὴν μέσην τοῦ λαοῦ τάξιν. — «Εἶναι ἀρκετὸν τὸ διάστημα, κύριε,» ἀπεκρίθη ἡ νέα, «ἀλλ' ἂν ἐξακολουθῆτε κατ' εὐθεῖαν νὰ βαδίζετε περὶ τὰς ἑκατὸν ὀργυιὰς, καὶ ὕστερον διέλθετε τὴν δευτέραν πρὸς τὴν δεξιάν σας χεῖρα ὁδόν . . . . »

«Ἀλλοίμονον!» διέκοψεν ὁ ξένος μελαγχολικῶς μειδιῶν, «ἡ ὁδηγία σας ὀλίγον θέλει μὲ χρησιμεύσει· ὁ σκύλος μου ἔφυγε καὶ ἐγὼ εἶμαι τυφλός! »

Εἰς τούτους τοὺς λόγους καὶ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ξένου ἐνυπῆρχε τόνος μελαγχολικὸς, ὅστις βιαίως εἰσέδυσεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς νεάνιδος. — «Συγχωρήσατέ με, παρακαλῶ, κύριε,» εἶπε μὲ δακρυσμένους ὀφθαλμοὺς « δὲν σᾶς παρετήρησα. Στηρίχθητε ἐπὶ τῆς χειρός μου, θέλω σᾶς ὁδηγήσει εἰς τὴν θύραν τοῦ ξενοδοχείου. Μάλιστα, κύριε» ἐπέφερε παρατηροῦσα

ότι ο ξένος εδίσταζεν, «έχω αρκετόν καιρόν να εξοδεύσω, σάς βεβαιώ.»

Ο νέος τυφλός έθεσε την χείρά του επί του βραχίονος της νέας γυναικός. Και ενώ η Λουκίλλα ήτο φύσεως τοσούτον δειλής, ώστε αυτή η μήτηρ της γελώσα την επέπληττε διά την υπερβάλλουσαν νεανικήν αιστήν της, δεν ήσθάνθη όμως ουδέ την ελαχίστην ταραχήν, άμα ευρέθη, απροσδοκήτως ούτω διαβαίνουσα τας οδούς της Μαλίνης, μόνη μετά νέου ξένου, του οποίου ο ιματισμός εδήλου ότι ανήκεν εις κοινωνικήν τάξιν ανωτέρας της εδικής της.

«Η φωνή σας είναι γλυκυτάτη,» είπεν ο ξένος μετά τινα σιωπήν· «τούτο είναι», επρόσθεσεν ελαφρώς στενάξας, «το μόνον τεκμήριον, δι' ου γνωρίζω την νεότητα και το κάλλος.» Η Λουκίλλα ερυθρίασε περίλυπος, διότι εγνώριζε καλώς, ότι ουδεμίαν είχεν αξίωσιν εις την ωραιότητα. «Η πόλις αύτη είναι πατρίς σας;» την ηρώτησε.

«Μάλιστα, κύριε, ο πατήρ μου έχει μικρόν εργαστήριον φορεμάτων, η δε μήτηρ μου και εγώ προσθέτομεν μικρόν τι εις το καθημερινόν εισόδημα, πλέκοντες τρίχαπτα (δαντέλαν)· μας λέγουν πτωχούς, αλλά δεν αισθανόμεθα την πενίαν, κύριε».

«Είσθε ευτυχείς! δεν υπάρχει ευτυχία μεγαλητέρα από την φαιδρότητα της καρδίας,» απεκρίθη ο τυφλός περίλυπος.

«Και ο κύριος,» είπεν η Λουκίλλα θλιβομένη καθ' εαυτήν, διότι διήγειρε φυσικήν τινα ζηλοτυπίαν εις του ξένου το πνεύμα, και σπεύδουσα να μεταβάλη αντικείμενον του λόγου, «και ο κύριος διατρίβει πρό πολλού εις την Μαλίνην;»

«Από χθές μόνον. Περιηγούμαι διαβαίνων τας πόλεις των Κάτω Χωρών· ίσως σας φαίνεται παράδοξος η περιοδεία ανθρώπου τυφλού· αλλ' είναι ουχ' ήττον δυσάρεστον και εις τυφλόν το να διαμένη πάντοτε εις την αυτήν θέσιν. Εστοχάσθην ότι, διαρκούσης της ιερουργίας, εις την μονα ξίαν των οδών, με ήτον εύκολον, διά της βοηθείας του σκύλου μου, ν' αναπνεύσω ησύχως τον αέρα, αφού δεν δύναμαι να τέρψω εμαυτον διά της θέας της πόλεως . . . . αλλά υπάρχουν, φαίνεται, άνθρωποι, οίτινες ούτε σκύλον δύνανται να έχωσι φίλον!»

Ο τυφλός ωμίλησε με πικρίαν, διότι η δραπέτευσις του κυνός του τον έθλιψεν εγκαρδίως. Η Λουκίλλα εσπόγγισε τους οφθαλμούς της. «Και ο κύριος περιηγείται λοιπόν μόνος;» ηρώτησε θεωρήσασα προσεκτικώτερον ήδη το πρόσωπον του ξένου, και παρατηρήσασα ότι ήτο περίπου ηλικίας εικοσιδύω ετών.

«Ο πατήρ του, η μήτηρ του», επρόσθεσεν, εντονώτερόν πως ειπούσα την τελευταίαν λέξιν, «δεν είναι μαζή του;»

«Είμαι ορφανός!» απεκρίθη ο ξένος· «και δεν έχω μήτε αδελφόν, μήτε αδελφήν.»

Η έρημος κατάστασις του τυφλού έθλιψε βαθέως την Λουκίλλαν· ποτέ τωόντι δεν συνεθλίβη τοσούτον ισχυρώς· συνησθάνθη παραδόξους εις την καρδίαν παλμούς, μυστικήν τινα και νεαράν συμπάθειαν, ήτις είλκυσεν αυτήν προς τον δυστυχή νέον, και ηύχήθη να ήτο αδελφή του.

Η μεταξύ της νεότητος και της μορφής του ξένου αντίθεσις, η θλίψις η διεγερθείσα εις την καρδίαν της νέας, και η συγκίνησις αυτής επηύξησαν την συμπάθειαν την οποίαν ήσθάνετο. Η μορφή του τυφλού ήν εντελώς κανονική, οι δε χαρακτήρες είχον ευγενές τι και εμβριθές, και το σύνολον του προσώπου απέπνεε χάριν και ζωηρότητα, αν και αι κινήσεις αυτού εγίνοντο μετά πολλής προσοχής, και το βημάτισμά του ήν δύσκολον.

Ενώ δε διήρχοντο στενήν οδόν, γείτονα της του ξενοδοχείου, ήκουσαν όπισθεν αυτών ποδοβολητόν ίππων, και η Λουκίλλα, στραφείσα μετά βίας προς τα όπισω, είδεν, ότι τάγμα Βέλγων ιππέων διέβαινε την πόλιν.

Σύρασα τον ξένον προς τον τοίχον και όλη περίφοβος υπέρ αυτού, εστάθη πλησίον του. Οι ιππείς διέβαινον βιαίως την οδόν. Αλλ' εκ του ήχου και της κλαγγής των όπλων, του κρότου και των καλπασμάτων των ίππων, η μορφή του τυφλού παρήλλαξε, και η Λουκίλλα είδε πυρ ενθουσιασμού αναβάν εις το πρόσωπον αυτού, όστις ανύψωσεν ήδη την κεφαλήν υπερηφάνως και μετά χάριτος την εκίνει. «Δόξα σοι ο Θεός!» είπεν η νέα, ενώ ο στρατός επλησίαζε να περάση, «δεν υπάρχει πλέον κίνδυνος!» Αλλά το πράγμα δεν είχεν ούτω· εις των δυω τελευταίων ιππέων, χωρούντων κατά μέτωπον, εκάθητο επί ίππου σφριγώντος, οι δε ύβρισμοί και οι πτερνιστήρες του ιππέως επηύξησαν το πυρ και τον αφηνιασμόν του ζώου, ο παρεφέρετο και επήδα εντός της στενής οδού.

«Προσοχή!» ανέκραξεν ο ιππεύς, ορμήσας προς την γωνίαν όπου ίστατο η Λουκίλλα μετά του ξένου. «Είσθε τρελοί; πώς δεν φεύγετε;»

«Διά όνομα του θεού! είναι τυφλός!» ανέκραξεν η Λουκίλλα κλίνασα προς τον ξένον.

«Φύλαξε τον εαυτόν σου, αγαθή μου οδηγός!» είπεν ο ξένος. Αλλ' η Λουκίλλα δεν εμελέτα τοιούτόν τι. Ο στρατιώτης απέσυρε βιαίως την κεφαλήν του ίππου από του μέρους όπου ίσταντο· αλλά το λυσσαλέον τετράπουν, σφαδάζον εκ της πληγής του πτερνιστήρος, εξώρμησεν όλως αφηνιάσαν· η Λουκίλλα, μη δυναμένη να διαφυλάξη εαυτήν και τον ξένον, ερρίφθη προ του τυφλού και εδέχθη την πληγήν αντ' αυτού· ο λεπτός και αβρός της νέας βραχίων έπεσεν επί των πλευρών της συντεθλασμένος, ο δ' ιππεύς εστράφη εμπρός. «Δόξα τω Θεώ! εσώθης!» ανέκραξεν η δυστυχής Λουκίλλα, και, μη δυναμένη να κρατηθή από τον πόνον και την φρίκην, έπεσεν επί των χειρών, τας οποίας ο ξένος μηχανικώς ήνοιξεν ίνα την δεχθή.

«Οδηγέ μου! φίλη μου!» εφώναξεν «είσαι πληγωμένη!»

«Όχι, Κύριε», διέκοψεν η Λουκίλλα, «είμαι καλήτερα, είμαι καλά. Λάβετε ταύτην την χείρα αν αγαπάτε, δεν είμεθα τώρα μακράν του ξενοδοχείου.»

Αλλ' η ακοή του ξένου, ευαίσθητος προς πάσαν φωνής κάμψιν, τω εγνωστοποίησε το άλγος της νέας·

ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἀνεγνώρισε τὴν πληγὴν ἣν εἶχεν αὕτη λάβει, ἂν καὶ ἡ γενναία κόρη δὲν τὸν εἶπεν, ὅτι μόνον διὰ νὰ προστατεύσῃ αὐτὸ ἔπαθε τοιαύτην πληγήν. Ὁ ξένος ἐπέμεινεν ἤδη ἀπαιτῶν τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν χρεῶν, καὶ προτείνων νὰ συνοδεύσῃ αὐτὴν εἰς τὸν οἶκόν της· ἡ Λουκίλλα, περίφοβος καὶ ὑποφέρουσα πολὺ ἀπὸ τὸν πόνον, ἐβιάσθη νὰ συγκατανεύσῃ. Ὀλίγα δὲ βήματα κατωτέρω πρὸς τὴν παρακειμένην ὁδὸν ἔκειτο τὸ ταπεινὸν κατοίκημα τοῦ πατρός της· ἔφθασαν, καὶ μόλις ἡ Λουκίλλα εἰσῆλθεν εἰς τὴν θύραν, κατέπεσεν ἀναίσθητος ἐκ τοῦ πόνου. Ἀπέκειτο λοιπὸν εἰς τὸν ξένον νὰ ἐξηγήσῃ τὸ συμβὰν καὶ νὰ παρακαλέσῃ τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ νὰ προσκαλέσωσιν εὐθὺς χειρουργὸν «τὸν ἐμπειρότερον, τὸν πρακτικώτερον τῆς πόλεως» εἶπεν· «εἶμαι πλούσιος καὶ δύναμαι νὰ ἐπανορθώσω τὴν ζημίαν τῆς γενναίας θυγατρός σας, ἥτις δὲν ἐγκατέλειψε τὸν κινδυνεύοντα ξένον».

Ὁμιλῶν δ' ἔσυρε τὸ βαλάντιόν του· ἀλλ' ὁ πατὴρ ἠρνήθη τὴν προσφοράν, καὶ ὁ ξένος ἤθελεν ἐρυθριάσει βεβαίως ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν ἔντιμον ἀγανάκτησιν, μεθ' ἧς ἐγένετο ἡ ἀποποίησις ἐκείνη.

Περιέμενε δὲ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ χειρουργοῦ καὶ τῆς ἐπιδέσεως τοῦ βραχίονος, καὶ δὲν ἀνεχώρησεν εἰμὴ ἀφοῦ ἡ μήτηρ τῷ ὑπεσχέθη, ὅτι θέλει τῷ γίνει γνωστὸν τὴν ἑπομένην πρωΐαν πῶς ἡ ἀσθενὴς ἐπέρασε τὴν νύκτα.

Τῳόντι τὴν ἀκόλουθον πρωΐαν εἶχεν ἀποφασίσει ν' ἀφήσῃ πόλιν, ἥτις παρεῖχεν εἰς τὸν ὁδοιπόρον τόσον μικρὰν εὐχαρίστησιν, ἀλλ' ἀνέβαλε πάλιν τὴν ἀναχώρησιν, μέχρις οὗ ἡ ἰδία Λουκίλλα μετὰ τῆς μητρός της ἐπῆγε νὰ τὸν βεβαιώσῃ περὶ τῆς ἀναῤῥώσεώς της.

Γνωρίζεις, καὶ ἐγὼ εἶμαι τῆς γνώμης, φιλτάτη Παρθενόπη, ὅτι ὁ ἔρως εἶναι τοσοῦτον αἰθέριος κατὰ τὴν πρώτην συνάντησιν, μυστήριόν τι, ἀκατανόητος συγγένεια μεταξὺ προσώπων (ξένων πρὸς ἄλληλα πρότερον) ἐφελκύουσα ἀκατασχέτως αὐτὰ πρὸς ἄλληλα. Καὶ δὲν εἶναι ἄρα ἀληθὴς ἡ ὡραία τοῦ Πλάτωνος ἰδέα, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἡμῶν, μερίδες οὖσαι τῶν ἀστέρων, καὶ πνεύματα πρὸς ἄλληλα ἑλκυόμενα, ἕλκουσι τὴν φωτεινὴν αὐτῶν καταγωγὴν ἐκ τῆς αὐτῆς σφαίρας, καὶ ποθοῦσι μετὰ μελαγχολίας τὴν ἀνανέωσιν τοῦ προτέρου αὐτῶν δεσμοῦ; Ἀλλὰ μακρὰν τοῦ νὰ προσφύγωμεν εἰς τὰς φαντασιώδεις ταύτας λύσεις τοῦ αἰωνίου τούτου μυστηρίου, μοὶ φαίνεται φυσικόν, ὅτι εἰς τὴν ἐγκαταλελειμμένην καὶ οἰκτρὰν κατάστασιν τοῦ Εὐγενίου Σαίντ-Ἀμάν, ὤφειλεν οὗτος νὰ αἰσθανθῇ τρυφερὸν αἴσθημα πρὸς τὴν κινδυνεύσασαν τοσοῦτον γενναίως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας του.

Τὰ σκότη, εἰς ἃ διέμενε καταδεδικασμένος, δὲν διεσκέδαζον βεβαίως ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς του τὰς ἐπιπολαζούσας εἰκόνας τοῦ ἰδανικοῦ καλοῦ· ἀπ' ἐναντίας, εἰς τὴν διηνεκῆ καὶ ἔρημον μοναξίαν του, ᾐσθάνετο μᾶλλον τὰ ὄνειρα φαντασίας φύσει θερμῆς, καὶ καρδίας ἑτοίμης ν' ἀνοιχθῇ εἰς συμπάθειαν καὶ συγκοινωνίαν.

Εἶχεν ὀρθῶς ὁμολογήσει, ὅτι τὸ μόνον δι' αὐτὸν τεκμήριον τῆς ὡραιότητος ἦτο ἡ μελῳδία τῆς φωνῆς, καὶ ὅτι ποτὲ γλυκύτερος ἢ κατανυκτικώτερος τόνος δὲν εἶχε προσβάλει τὰ ὦτα αὐτοῦ. Ἡ ἐκφώνησις ἐκείνη τῆς Μαλινίδος κόρης, ἡ τοσοῦτον ὡραίως προδίδουσα τὴν αὐταπάρνησιν αὐτῆς, καὶ τοσοῦτον μελῳδικῶς ἐκφράζουσα τῆς ἐγκαρδίου εὐσπλαγχνίας τὸν τόνον, «Δόξα σοι ὁ Θεός! ἐσώθης!» προφερθεῖσα καθ' ἣν στιγμὴν αὐτὴ ἡ ἰδία ὑπέστη τὸν πόνον, συνεκίνησε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ἐξήγειρεν ἐν αὐτῇ ἀόριστόν τι, αἰθέριον καὶ ἡδονικὸν αἴσθημα, ὅπερ δὲν εἶχεν εἰσέτι αἰσθανθῇ ἡ νεότης αὐτοῦ. Καὶ ἡ Λουκίλλα δὲ ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἐκείνου ᾐσθάνθη αὐξήσασαν τὴν συμπάθειαν, ἣν ἤδη εἶχε συλλάβει ὑπὲρ ἀνθρώπου, ὅστις εἰς τὴν πρώτην τῆς ἡλικίας ἄνθησιν, ἦτο στερημένος τῶν ὡραίων τῆς ζωῆς ἀντικειμένων, καὶ ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν νύκτα τοῦ χρόνου, μονήρης καὶ ἄνευ ἐλπίδος. Διότι εἰς τὸ ἀγαθοποιὸν καὶ ὡραῖον φῦλόν σου, ὦ Παρθενόπη, ὑπάρχει φυσική τις κλίσις εἰς τὸ προστατεύειν, ἥτις μεταμορφόνει ὑμᾶς εἰς ἀγγέλους τῆς ἀσθενείας, εἰς στηρικτὰς τοῦ γήρατος, καὶ εἰς τροφοὺς τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ κλίσις αὕτη, ἔχουσα τὴν ἕδραν αὐτῆς ὡσαύτως εἰς τῆς Λουκίλλας τὴν καρδίαν, ἀνεκφράστως πως συνέδεσε τὴν συμπαθῆ αὐτῆς φύσιν μετὰ τοῦ ἀτυχήματος τοῦ δυστυχοῦς ὁδοιπόρου. Πλήρης θερμότητος καρδίας καὶ ἰδεῶν ἀνωτέρων τῆς τε ἡλικίας καὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς καταστάσεως, δὲν ἦτον ἀμέτοχος τῆς σεμνῆς ματαιότητος ἐκείνης, ἥτις θλίβεται διὰ τὴν στέρησιν τῆς ὡραιότητος. Αὐτομάτως γνωρίζουσα, πόσον βαθέως ἐδύνατο νὰ ἀγαπήσῃ, ἀπίστευτον ἐξελάμβανε τὸ ν' ἀνταμειφθῇ δι' ἀμοιβαίου ἔρωτος. Ὁ δὲ ξένος οὗτος τοσοῦτον ὑπέροχος τῶν θνητῶν, οὓς ποτε εἶχεν ἴδει, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἀπεύθυνε πρὸς αὐτὴν τοιαύτην φωνήν, ἧς οἱ τόνοι καὶ αἱ λέξεις διεγείρουσι ἀξιάγαστον εἰς γυναικείαν καρδίαν θαυμασμόν. Τὴν ἐπίστευεν ὡραίαν, καὶ τὸ χαρίεν αὐτῆς πνεῦμα ἀνεπλήρου ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν τοῦ προσώπου της ἀτέλειαν. Ἀλλ' ἡ νέα αὕτη δὲν ἦτον ὅλως ἐστερημένη ἑλκυστικῶν τινων πλεονεκτημάτων· τὸ βῆμα καὶ τὸ σύνολον τῆς μορφῆς της ἀπέπνεον χάριν μετὰ τῆς δρόσου τῆς νεότητος, τὸ δὲ στόμα της ἐμειδία τοσοῦτον θελκτηρίως, ὥστε ὑπῆρχον ἐνίοτε στιγμαί, καθ' ἃς δὲν ἠδύνατο μόνος ὁ τυφλὸς νὰ τὴν ἐκλάβῃ ὡς ὡραίαν. Ἡ παιδική της ἡλικία ὑπέσχετο εἰς αὐτὴν ὡραιότητος δῶρα· ἀλλ' ἡ εὐλογία, τρομερὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀσθένεια, ἀσχήμησεν ἀσπλάγχνως τὸ πρόσωπόν της, ὄχι μόνον καύσασα τὸ λεῖον δέρμα της, καὶ τὴν λαμπρὰν χροιάν, ἀλλ' ὁλοκλήρως μεταβαλοῦσα καὶ αὐτοὺς τῆς μορφῆς της τοὺς χαρακτῆρας. Ἡ δὲ οἰκογένεια τῆς Λουκίλλας, φημιζομένη ἐπὶ καλλονῇ καὶ ματαία διὰ τὴν φήμην ταύτην, τοσοῦτον πικρῶς ἐθλίβη διὰ τὴν σκληρὰν ἀσθένειαν, ὥστε ἡ πτωχὴ Λουκίλλα ἐνωρὶς ἐδιδάχθη νὰ θεωρῇ τοὺς περὶ αὐτὴν πολὺ πλειότερον τεθλιμμένους, ἢ ὅσον ἀληθῶς ἦσαν, καὶ νὰ μεγαλοποιῇ τὰ πλεονεκτήματα τῆς ὡραιότητος, τῆς ὁποίας ἡ ἀπώλεια ἐθεωρεῖτο παρὰ τῶν γονέων της ὡς βαρύτατον δυστύχημα. Εἶχε προσέτι ἡ Λουκίλλα ἐξαδέλφην, ὀνομαζομένην Ἰουλίαν, ἥτις ἐθεωρεῖτο τὸ ἀγλάϊσμα καὶ ὁ θαυμασμὸς

τῶν θυγατέρων τῆς Μαλίνης, διὰ τὸ σπάνιον τῆς ὡραιότητός της· καὶ ἐπειδὴ αἱ ἐξαδέλφαι εὑρίσκοντο συνεχῶς ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ἡ ἀντίθεσις τῶν προσώπων ἐπλήγωνε συνεχῶς τὴν Λουκίλλαν. Ἀλλὰ πᾶσα δυστυχία ἔχει καὶ τὸ ἀντίδοτον αὐτῆς, καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συναίσθησις τοῦ δυσχεροῦς τούτου ἐλαττώματος εἶχεν, ἄνευ τραχύτητος, ἡδύνει τὸν χαρακτῆρά της, καὶ παράσχει χάριν τινα εἰς πνεῦμα, ὅπερ ἄλλως ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ ὅλως ὑψηλὸν, καὶ ταπεινότητα εἰς ψυχὴν φύσει ὀξεῖαν, ἐμπαθῆ καὶ ἐνεργητικήν.

Καὶ ἤδη ἡ Λουκίλλα εἶχεν ἀποκτήσει ὅ,τι πρὸ πάντων ἠδύνατο νὰ φοβῆται ὅτι δὲν θέλει ἀποκτήσει ποτὲ διὰ τὴν στέρησιν τῆς ὡραιότητος· καθ' ὅτι ἠγαπήθη παρὰ πάντων. Ὅπου καὶ ἂν παρίστατο, τὸ ὡραῖον καὶ γλυκὺ αὐτῆς πνεῦμα διέχεεν ἀνέκφραστόν τι θέλγητρον, ὅθεν δὲ ἔλλειπεν, συνέλλειπέ τι μετ' αὐτῆς, ὅπερ οὔτε αὐτῆς τῆς Ἰουλίας ἡ καλλονὴ ν' ἀναπληρώσῃ ἠδύνατο.

«Προτίθεμαι» εἶπεν ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν εἰς τὴν Κυρίαν Λουτισσὲρ, μητέρα τῆς Λουκίλλας, ἅμα ἐκάθησε μίαν ἡμέραν εἰς τὸν μικρὸν αὐτῆς θάλαμον, (καθότι εἶχεν ἤδη ἱκανῶς οἰκειωθῆ μετὰ τῆς οἰκογενείας καὶ ἦλθε νὰ ἀντεπισκεφθῇ τὴν Κ. Λουτισσὲρ, ἐπισκεφθεῖσαν αὐτὸν τὴν προτεραίαν, συνωδευμένος μετὰ τοῦ ἀνευρεθέντος κυνὸς, ὅστις πάντοτε ὡδήγει ἤδη τὰ βήματα τοῦ κυρίου του εἰς τὸ ταπεινὸν κατοίκημα, καὶ ἐκάθητο αὐτομάτως ἐπὶ τῆς θύρας), «Προτίθεμαι», εἶπεν ὁ Σαὶντ Ἀμὰν, μετά τινα παῦσιν, καὶ ὀλίγον διστάζων, «νὰ παρατείνω τὴν εἰς τὴν Μαλίνην διατριβήν μου· ἔχει ἀέρα ὑγιεινὸν ἡ πόλις αὕτη, καὶ ἀγαπῶ τὴν ἡσυχίαν τῆς θέσεώς της· ἀλλ' ἐννοεῖται, κυρία, ὅτι εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, διάγων μεταξὺ ξένων, εὑρίσκω τὴν διατριβὴν ταύτην ὀλίγον δυσάρεστον. Ἐσυλλογίσθην», ὁ νέος διεκόπη ἐκ νέου, «ἐσυλλογίσθην ὅτι, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ πεισθῇ καλή τις οἰκογένεια, ἵνα μὲ δεχθῇ ὡς σύνοικον, ἤθελον παρατείνει τὴν ἐνταῦθα διαμονήν μου διά τινας ἔτι ἑβδομάδας. Εὐχαριστοῦμαι εὐκόλως.

« Ἀναμφιβόλως ὑπάρχουσιν ὄχι ὀλίγαι οἰκογένειαι εἰς τὴν Μαλίνην, αἵτινες ἤθελον εἶσθαι εὐτυχεῖς νὰ δεχθῶσι τοιοῦτον σύνοικον.»

« Συγκατανεύετε νὰ μὲ δεχθῆτε; » ἐρώτησεν αἰφνιδίως ὁ τυφλὸς νέος. «Ἐνόμιζα, ὅτι ἤμην ἄξιος αὐτῆς τῆς εὐμενείας.»

« Ὁ Κύριος εἶναι λίαν φιλόφρων· ἀλλὰ μόλις ἔχομεν ἕνα θάλαμον, μὴ δυνάμενον ἴσως νὰ σᾶς εὐχαριστήσῃ.»

« Δεν θεωρῶ οὐδεμίαν διαφορὰν μεταξὺ ἑνὸς ἢ ἄλλου θαλάμου. Ὁ ὡραιότερος δι' ἐμὲ θάλαμος εἶναι, ὅστις μὲ παρέχει τὸν ἦχον τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς ἠχοῦντα γλυκύτερον εἰς τὴν ἀκοήν μου».

Γενομένης τῆς συμφωνίας, ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν κατῴκησεν ἤδη ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην μετὰ τῆς Λουκίλλας. Δεν ἦτο λοιπὸν εὐτυχὴς αὕτη θεωροῦσα, ὅτι ὁ νέος ἐζήτει διαρκεστέραν μετ' αὐτῆς συγκοινωνίαν, καὶ δὲν ἔχαιρε μέλλουσα νὰ τῷ προσφέρῃ τὴν θεραπείαν της; Ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν περιπαθῶς ἀγαπῶν τὴν μουσικὴν, ἐκαλλιέργει τὰ μάλιστα αὐτὴν, καὶ ἔπαιζεν ὄργανόν τι μετὰ τοσαύτης τέχνης, ὥστε μόνον ἡ γλαφυρὰ τῆς φωνῆς του μελῳδία ἠδύνατο νὰ φανῇ ἐφάμιλλος ταύτης. Δὲν ἦτο λοιπὸν εὐτυχὴς ἡ Λουκίλλα, ὅτ' ἐκάθητο ἄναυδος καὶ ἠκροᾶτο προσεκτικὴ τόνους, οἵους ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἶχεν ἐν τῇ Μαλίνῃ ἀκούσει; Δὲν ἦτον εὐτυχὴς ἀτενίζουσα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, οὗ τινος διεσκέδαζε τὴν μελαγχολίαν καὶ ἐπλήρου μειδιάματος ἡ φωνή της; Δὲν ἦτον εὐτυχὴς, ὅτε, μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς μουσικῆς, ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν ἔκραζε «Λουκίλλα!» Καὶ δὲν τῆς ἐφαίνετο ὅτι ὑπὸ τοιαύτης φωνῆς προφερόμενον τὸ ὄνομά της ἦν καὶ αὐτῆς τῆς μουσικῆς γλυκύτερον; Δὲν ἔπαλλεν ὑπὸ τῆς εὐτυχίας ὅταν ἐξήρχοντο ἀμφότεροι εἰς περίπατον κατὰ τὰς θερινὰς ἑσπέρας, καὶ ἡ χεὶρ αὐτῆς συνεδέετο καὶ συνήπτετο μετὰ τῆς χειρὸς ἐκείνου πρὸς ὃν ἦτον τοσοῦτον χρήσιμος; Καὶ δὲν ἐμεγαλοφρόνει τέλος ἐν τῇ εὐτυχίᾳ αὐτῆς, καὶ δὲν ἐνυπῆρχεν ἱερόν τι καὶ πλῆρες λατρείας ἐν τῇ χάριτι ἣν πρὸς αὐτὸν ἀπεδίδε, καθότι ἀνύψει τὸ πνεῦμά της εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ πλουσίαν ἰδέαν τοῦ ὅτι ἠγαπᾶτο;

Ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν ἦν Γάλλος τὸ γένος. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ, κατοικήσαντες εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως Ἀμιένς, ἐγένοντο κληρονόμοι διαφιλονεικουμένου τινὸς κτήματος, οὗ τινος ἡ κατοχὴ περιῆλθεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ δύω ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ παρόντος ἱστορήματος.

Εἰς ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν ἐτυφλώθη. «Δὲν ἠξεύρω», εἶπε διηγούμενος τὰ κατ' αὐτὸν πρὸς τὴν Λουκίλλαν, ἐνῷ ἑσπέραν τινὰ ἐπεριπάτουν μόνοι, «δὲν ἠξεύρω μὲ τί νὰ παρομοιάσω τὴν γῆν, ἢ τὸν οὐρανὸν, ἢ τοὺς ποταμοὺς, τῶν ὁποίων δύναμαι ἐπὶ τέλους ν' ἀκούω τὴν φωνήν. Οὐδὲν ἄλλο ἐντὸς τοῦ συμμίγματος τούτου καταλαμβάνω, εἰμὴ ὡραιότατόν τι κρᾶμα χιλίων ὑπερλάμπρων χρωμάτων, ὡραίαν τινα καὶ ταχεῖαν χαρᾶς ἀντίληψιν — «*ὁρατὴν μουσικήν*». Μέχρι τοῦδε ἐθρήνησα μόνον τὴν μαρανθεῖσαν παιδικὴν ἡλικίαν μου· ἤδη ζητῶ μετὰ δακρύων τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἡ παιδικὴ ἡλικία μου παρῆλθεν χαροποιὰ, τὰ μικρότερ' ἀθύρματα μὲ ἤρεσκον καὶ διεσκέδαζον τὴν ἀργίαν τοῦ πνεύματός μου· ἀλλ' ἡ χαριεστέρα τέρψις μου ἦτον ἡ ἀνάγνωσις· πόσον προσεῖχα εἰς τὰς ζωηρὰς περιγραφὰς τῶν ποιητῶν! πόσην ἐντύπωσιν μ' ἐνεποίουν αἱ διηγήσεις τῶν μεγάλων ἱστορικῶν συμβάντων, καὶ ἐνέπληθον τὴν ψυχήν μου ἐνεργείας, κινήσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὴν ζωήν! Βαθμηδὸν ἐπληρούμην ὑπὸ τῶν ἀντιλήψεων ὅλων τῶν περὶ ἐμὲ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα διὰ παντὸς ἐστερήθην. Ἐνόμισα ὅτι ὑπῆρξα καὶ οὐχὶ ὅτι ἔζησα· ὅτι εἰς τὸ μέσον τῆς παγκοσμίου ἐλευθερίας, κατεδικάσθην εἰς εἱρκτὴν, ἐκ τῶν μελαίνων τῆς ὁποίας τοίχων ἀδύνατος ἦτον ἡ δραπέτευσις. Ἐνόσῳ ἔζων οἱ γονεῖς μου, εἶχον παρηγορίαν τινὰ, τοὐλάχιστον δὲν ἤμην μόνος. Ἀπέθανον, καὶ ἄχαρις καὶ αἰφνιδία μόνωσις περιεκύκλωσε τὴν ἔρημον εἱρκτήν μου· γηραιός τις ὑπηρέτης, ὅστις περιεποιήθη τὴν παιδικήν ἡλικίαν μου, ὅστις μ' ἐγνώρισε φαιδρυνόμενον καὶ λουόμενον ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ, τὸ τοσοῦτον ἐνωρὶς ἀπ' ἐμοῦ ἀφαιρεθὲν, καὶ διὰ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμά μου ἠδυνήθη νὰ παλινδρομήσῃ, διὰ τῶν σκοτεινῶν καὶ στενῶν ἀτραπῶν τῆς μνήμης, εἰς τὰς αὔλακας τοῦ ἡ-

λιακοῦ φωτός, ἰδοὺ τί ἔμεινεν εἰς ἐμὲ ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων συμπαθειῶν. Δὲν ἤρκει ὅμως πρὸς εὐχαρίστησίν μου ἡ πατρικὴ οἰκία, ὅθεν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός μου ἡ φωνὴ ἀπέπτη. Ἀνησυχία τις ἢ πόθος τοῦ κινεῖσθαι κατέχοντά με, ὤθησαν τὰ βήματά μου ἐκτὸς τῆς πατρίου ἑστίας. Περιπλανῶμαι μάτην καὶ ὅπου τύχῃ, καὶ αἰσθάνομαι ἐπὶ τέλους τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἀέρος, ὅστις πίπτει πέριξ ἐμοῦ ὡς ψηλαφητόν τι φορτίον. Μόνον σύντροφον εἶχον τὸν γηραιὸν θεράποντά μου, ἀλλὰ ἔχασα καὶ τοῦτον, ἀποθανόντα πρὸ τριῶν ἤδη μηνῶν εἰς Βρυξέλλας. Ἀλλοίμονον! εἶχον λησμονήσει, ὅτι ἦτον γέρων, διότι δὲν εἶδα τὴν πρόοδον τῆς παρακμῆς του. Καὶ τώρα, ἀπολέσας καὶ τὸν ἄπιστον σκύλον, εὑρέθην μόνος, μέχρις οὗ ἦλθα πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ εὗρον *σέ*!»

Ἡ Λουκίλλα καθημένη, ἐχάδευε τὸν κύνα, εὐλογοῦσα τὴν ἀποπλάνησιν αὐτοῦ, ἥτις περιεποίησεν εἰς αὐτὸν φίλην μὴ δυναμένην νὰ δραπετεύσῃ ποτέ.

Ἀλλ' ὅσον θερμῶς, ὅσον ἐπιχαρίτως ἠγάπα τὴν Λουκίλλαν ὁ Σαίντ-Ἀμάν, δὲν κατίσχυεν ἡ νέα νὰ διαλύσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ προσώπου του μελαγχολίαν, καὶ να παρηγορήσῃ ἐντελῶς τὴν θλιβερὰν αὐτοῦ κατάστασιν.

« Ἆ! ἐὰν ἠδυνάμην νὰ σὲ ἴδω! Ἐὰν ἐδυνάμην νὰ θεωρήσω τὸ πρόσωπον τοῦτο, ὅπερ μάτην ἡ καρδία μου ζητεῖ νὰ διακρίνῃ!»

« Ἐὰν ἠδύνασο », εἶπε στενάζουσα ἡ Λουκίλλα, « ἤθελες παύσει νὰ μὲ ἀγαπᾷς.»

« Ἀδύνατον! » ἔκραξεν ἐμπαθῶς ὁ Σαίντ-Ἀμάν, « Ὁπωσδήποτε σὲ κρίνει ὁ κόσμος, σὺ θέλεις εἶσαι δι' ἐμὲ τὸ σύμβολον τῆς ὡραιότητος, καὶ ὀφείλω νὰ μὴ κρίνω περὶ σοῦ διὰ τῆς κρίσεως τῶν ἄλλων, ἀλλὰ περὶ τῶν ἄλλων διὰ τῆς κρίσεως σοῦ!»

Ἠγάπα ν' ἀκούῃ τὴν Λουκίλλαν ἀναγινώσκουσαν· ἐξαιρέτως δὲ ἠγάπα τὰς περιγραφὰς πολέμων, ἀγρίων συμβάντων, περιηγήσεων· πάντα ταῦτα ἐπροξένουν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸ πνεῦμά του. Πολλάκις διέκοπτε τὴν ἀνάγνωσίν της ἀκούουσ' αὐτὸν στενάζοντα, καὶ ᾐσθάνετο, ὅτι ἤθελεν ὑπομείνει τὴν στέρησιν καὶ αὐτῆς τῆς εὐτυχίας τοῦ ν' ἀγαπᾶται παρ' αὐτοῦ, ἐὰν ἠδύνατο νὰ συμπληρώσῃ τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς λατρείας της, ἀποδίδουσα αὐτῷ τὸ φῶς, τοῦ ὁποίου ὁ πόθος ἐβασάνιζεν αὐτὸν ὡς φάντασμα.

Ἡ οἰκογένεια τῆς Λουκίλλας ἦτο τοῦ καθολικοῦ δόγματος, καί, ὡς συμβαίνει εἰς ὁμοίας τοιαύτας οἰκογενείας, εἶχε πολλὰς περὶ τὴν εὐλάβειαν αὐτῆς προλήψεις. Ἐνίοτε διῆγον εὐχαρίστους ἑσπέρας, διὰ τῆς ἀναγνώσεως διαφόρων θρησκευτικῶν διηγημάτων καὶ φανταστῶν θαυμάτων τοῦ καθολικοῦ ἡμερολογίου. Καὶ μίαν μάλιστα φοράν, ἐνῷ οὕτω συνεδιελέγοντο μετὰ δύω ἢ τριῶν γειτόνων, «*Ὁ Τάφος τῶν τριῶν βασιλέων τῆς Κολωνίας*» ἀπέβη τὸ πρώτιστον ἀντικείμενον τῶν θαυμασίων διηγημάτων αὐτῶν. Αἱ ἐντυπώσεις τῆς Λουκίλλας ἦσαν ζωηραί, οὔσης, ὡς δύνασ' εὐκόλως νὰ ὑπονοήσῃς, φύσει ὑποκειμένης εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν δοξασιῶν ἐκείνων, μεθ' ὧν ἐκ τῆς παιδικῆς ἀνετράφη ἡλικίας, καὶ ἠκροάζετο μετὰ προσοχῆς σειρὰν διηγημάτων, ἀναφερομένων εἰς τὸν θαυματουργὸν τάφον.

Μία πρὸ πάντων ἱστορία ἐπέσυρεν ἰδίως τὴν προσοχὴν τῆς Λουκίλλας. Ὁ διηγηθεὶς αὐτὴν σεβάσμιος γέρων ὡμολόγησεν ἑαυτὸν μάρτυρα αὐτόπτην τῆς ἀληθείας τοῦ διηγήματός του.

Γυνή τις, εἰς Ἀνδὲρς, ἐγέννησεν υἱόν, καρπὸν ἀθεμίτου σχέσεως, κωφὸν καὶ ἄλαλον. Ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἐπίστευσε τὴν συμφορὰν ὡς τιμωρίαν τοῦ ἁμαρτήματός της. «Ὢ εἴθε, εἶπεν, ἡ συμφορὰ αὕτη νὰ ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου! τὸ πτωχὸν καὶ ἀθῶον τέκνον τιμωρεῖται ἕνεκα τοῦ ἀνομήματός μου!» Ἡ ἰδέα αὕτη νυχθήμερον τὴν ἐβασάνιζεν, καὶ ἐμαραίνετο ἄνευ οὐδεμιᾶς παραμυθίας. Καθ' ὅσον ἠλικιοῦτο τὸ παιδίον, ταλαιπωρούμενον ἐταλαιπώρει ἐπὶ μᾶλλον τὴν μητρικὴν καρδίαν, σπαραττομένην ὑπὸ τῆς τύψεως τοῦ συνειδότος. Ἐπὶ τέλους, ἀκούουσα συνεχῶς τὴν ἱερὰν φήμην τοῦ ἐν Κολωνίᾳ Τάφου, ἀπεφάσισε ν' ἀπέλθῃ πεζῇ καὶ μὲ γυμνοὺς πόδας εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τούτου ἱδρύματος. «Ὁ πολυεύσπλαγχνος Κύριος, ὁ ἀποκαλέσας τὴν Μαγδαληνὴν ἀδελφήν του, θέλει ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸ παιδίον τὴν κατάραν τῆς μητρός.» Ὅθεν ἐπεζοπόρησεν εἰς Κολωνίαν. Ἐξέχυσε τὰ δάκρυα, τὴν μετάνοιαν καὶ τὰς παρακλήσεις τῆς καρδίας της ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ μνήματος. Ἐπιστρέφουσα δὲ εἰς τὴν γεννήσασαν αὐτὴν πόλιν, πόσην ᾐσθάνθη φρίκην πλησιάσασα καὶ ἀπαντήσασα τὸ ταπεινὸν κατάλυμά της σωρὸν ἐρειπίων! Πυρκαϊὰ τὸ εἶχε καταστρέψει. Ἡ ἀθλία ἐκάθησε κατὰ γῆς ἐξηντλημένη ὑπὸ τῆς ἀγωνίας. Εἶχεν ἄρα χάσει καὶ τὸν υἱόν της; Ἐξαίφνης ἤκουσε τὴν κραυγὴν παιδικῆς φωνῆς, καὶ ὤ! ταὐτοχρόνως τὸ παιδίον της ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς κράζον «Μητέρα! μητέρα!»

Τὸ παιδίον εἶχε σωθῇ ἐκ τοῦ πυρός, ἐκραγέντος πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν· ἀλλ' εἰς τὴν φρίκην, ἣν ὑπέστη, ὁ κρατῶν τὴν γλῶσσάν του δεσμὸς ἐκόπη, καὶ τὸ παιδίον ἤρθρωνε φωνὰς καὶ λόγους τρέμου. Ἡ κατάρα ἐλύθη, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ ἐδίδαξαν ἤδη οἱ ἀγαθοὶ γείτονες, νὰ δεχθῇ τὴν ἐπιστρέψασαν μητέρα. Τί τὴν ἔμελλε πλέον ὅτι κατεπτώχευσεν, ὅτι ἡ στέγη της κατέπεσεν εἰς τέφραν; Ὑπομείνασα εὐπειθῶς τὸ μικρὸν τοῦτο ἀτύχημα, εἶχεν ἐν ἑαυτῇ τὴν μεγίστην παρηγορίαν, ὅτι αἱ παρακλήσεις αὐτῆς εἶχον εἰσακουσθῇ, καὶ τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρὸς ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ.

Εἶπον, φιλτάτη Παρθενόπη, ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη βαθεῖαν ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Λουκίλλαν. Δυστύχημα, τοσοῦτον συγγενὲς τοῦ παθήματος τοῦ Σαίντ-Ἀμάν, ἀπελαυνόμενον διὰ προσευχῶν ἑτέρου, ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν αὐτῆς εὐλαβῶν στοχασμῶν, καὶ ὡραίας ἐλπίδος. «Δὲν ὑπάρχει ἐν οὐρανῷ ὁ Θεός; — Ὁ ἐπακούσας τὴν ἔνοχον, δεν θέλει ἀκροασθῇ τὴν φωνὴν τῆς ἀθῴας;» Δὲν εἶναι ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης; Εὐχαὶ τῆς καρδίας, δὲν εἶναι ἡ ἀρεστοτέρα πρὸς αὐτὸν προσφορά; Καὶ πόσον, ἂν καὶ μήτηρ ὑπῆρξε μεσίτρια ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ, πόσον μήτηρ δύναται τρυφερώτερον τὸ τέκνον της ν' ἀγαπᾷ, τρυφερώτερον ἢ ὅσον ἀγαπῶ ἐγὼ τὸν Εὐγένιον; Ἀλλ' ἐάν, Λουκίλλα, εἰσακουσθῇ

ἡ δέησίς σου, ἐὰν ὁ τυφλὸς ἐραστής σου ἀναβλέψῃ, τὰ θέλγητρά σου διαλύονται, ἐκεῖνος δὲν θέλει πλέον σὲ ἀγαπᾷ. Ἀλλ' ἔστω . . . . Θέλω τοὐλάχιστον τὸν καταστήσει εὐτυχῆ!»

Τοιαῦται σκέψεις περιεπόλουν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Λουκίλλας· ἔτρεφε δὲ αὐτὰς μέχρις οὗ ἐστηρίχθη ἐπὶ ἀποφάσεως, καὶ μυστικῶς παρεσκευάσθη εἰς τὴν ἐρωτικήν της ἀποδημίαν, μηδὲν λαλήσασα περὶ τῶν σκοπῶν της οὔτε τὸν Εὐγένιον, οὔτε τοὺς γονεῖς αὐτῆς, ὡς γνωρίζουσα τὰ προσκόμματα τοιαύτης κοινοποιήσεως. Κατ' εὐτυχίαν ἡ Λουκίλλα εἶχεν εἰς Βρυξέλλας θείαν τινά, πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ὁποίας ἀνεχώρει ἐτησίως καὶ διέτριβε παρ' αὐτῇ ἕνα μῆνα· ἄλλοτε μάλιστα εἶχε κατοικήσει μετ' αὐτῆς ὁλόκληρον ἐνιαυτόν, ἕνεκα ἐργοχείρου εὑρίσκοντος ἀγοραστὰς εὐκολωτέρους εἰς Βρυξέλλας ἢ εἰς Μαλίνην. Ἡ Λουκίλλα καὶ ὁ Εὐγένιος Σαίντ-Ἀμὰν ἦσαν ἤδη μεμνηστευμένοι· ὁ δὲ γάμος αὐτῶν ἐμελετᾶτο ἵνα λάβῃ χώραν προσεχῶς. Ὡς πρόφασιν τῆς ἀναχωρήσεώς της ἡ Λουκίλλα ἔλαβε τὸ ἔθος τῶν οἰκογενειῶν τῆς πόλεως ταύτης, καὶ αὐτῶν τῶν ἐνδεεστέρων, τὴν ἔντιμον φιλοτιμίαν τοῦ νὰ περιποιῶσιν εἰς τὰς θυγατέρας των προικά τινα· ὅθεν εἶπεν, ὅτι θέλει μεταφέρει εἰς Βρυξέλλας τὸ τρίχαπτον, ὅπερ ἦν τὸ ἐνιαύσιον ἐργόχειρον τῆς μητρὸς καὶ αὐτῆς, ἵνα, διὰ τῆς αὐτόθι πωλήσεως τούτου, προμηθευθῇ κέρδος τι ἢ τοὐλάχιστον τὴν διὰ τὸν γάμον προσήκουσαν δαπάνην.

« Ἔχεις πάντοτε δίκαιον, κόρη μου, » εἶπεν ἡ Κυρία Δουτισσὲρ « ὁ Σαίντ-Ἀμὰν εἶναι ὁ πλουσιώτερος, διὰ τί σὺ ἧττον πλουσία νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν οἰκίαν του ὡς ἐπαῖτις; »

Τῳόντι ἡ ἔντιμος φιλοδοξία τῶν ἀνθρώπων ἐρεθίσθη, καὶ ἔτι μᾶλλον προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ φθόνου τῆς πόλεως καὶ τῶν συγχαρητηρίων ἐκφράσεων ὑπὲρ τοσοῦτον ἐπωφελοῦς συνοικεσίου. Εἰργάζοντο λοιπὸν ν' αὐξήσωσιν ὀλίγον τὴν κατάστασιν ἣν ὤφειλον νὰ περιποιήσωσιν εἰς τὸ μονογενὲς τέκνον των καὶ νὰ κολακεύσωσι τὴν εὐσύγγνωστον ματαιότητά των διὰ τοῦ λογισμοῦ, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν, ἐκτὸς ὅλων τῶν λοιπῶν, μεγάλη ἀνισότης εἰς τὴν συζυγίαν ταύτην· μὴ συλλογιζόμενοι ὅτι ἡ προίξ, ἣν ἡ Λουκίλλα ἔφερεν εἶχεν ὅ τι δεν ἠδύνατο νὰ ἐλαττωθῇ, οὔτε διὰ ζημιῶν, οὔτε διὰ φυσικῶν αἰτιῶν, οὔτε δι' ἄλλων παντοίων αἰτιῶν. Τὸ βαλάντιον τῆς νέας ταύτης, περιέχον μαγείαν τινά, διετηρεῖτο πλῆρες καὶ ἀδαπάνητον.

Ὁ Σαίντ-Ἀμὰν μόνος δὲν συγκατετίθετο εἰς τὴν ἀναχώρησίν της, παροργιζόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς προικός, καὶ μὴ πειθόμενος οὐδ' ἀπ' αὐτῆς τῆς Λουκίλλας τὰς αἰτιολογίας, ὅτι τὸ ταξείδιον τοῦτο ἀπέβλεπε μόνον πρὸς εὐχαρίστησιν καὶ ὄφελος, οὐχὶ δὲ πρὸς ζημίαν τῶν γονέων της. « Καὶ σύ, καὶ σὺ δύνασαι νὰ μ' ἀφήσῃς », ἐφώνησε μὲ τὸν παθητικὸν ἐκεῖνον τῆς φωνῆς τόνον, ὅστις κατὰ πρῶτον εἰσέδυσεν εἰς τῆς Λουκίλλας τὴν καρδίαν· « ἡ φυγή σου εἶναι διπλῆ τύφλωσις! »

« Ἀλλὰ δι' ὀλίγας ἡμέρας, μόλις διὰ δεκαπέντε ἡμέρας, φίλτατέ μου Εὐγένιε!»

«Διὰ δεκαπέντε ἡμέρας! καὶ τί νὰ κάμω τυφλὸς ἐγὼ τόσον καιρόν!» εἶπεν ὁ Σαίντ-Ἀμὰν πικρῶς.

«Ἀλλ' ἄκουσε, ἄκουσε, ἀγαπητέ μου Εὐγένιε», εἶπεν ἡ Λουκίλλα κλαίουσα.

Ὁ ἦχος τῶν στεναγμῶν τῆς νεάνιδος ἤλεγξεν αὐτόν, ὡς ἐμφαίνοντα ἀχαριστίας αἴσθημα. Δὲν ἐγνώριζεν ὁ δυστυχὴς ὁποίας εὐγνωμοσύνης ἦτον ὀφειλέτης. Ἐκτείνας λοιπὸν πρὸς αὐτὴν τὰς χεῖρας « Συγχώρησέ με», εἶπεν «οἱ δυνάμενοι νὰ βλέπωσι τὴν φύσιν, δεν γνωρίζουσι τὴν φρίκην τῆς μοναξίας.»

«Ἀλλ' ἡ μήτηρ θέλει εἶσθαι πάντοτε πλησίον σου,»

«Ἡ μήτηρ σου δὲν εἶσαι σ ύ!»

«Καὶ ἡ Ἰουλία;» εἶπεν ἡ Λουκίλλα διστακτικῶς.

«Τί πρὸς ἐμὲ ἡ Ἰουλία;»

«Σὺ εἶσαι ὁ μόνος, ἐκτὸς τῶν συγγενῶν μου, ὅστις δύνασαι νὰ μ' ἐνθυμῆσαι ἐνώπιον τῆς Ἰουλίας.»

«Καὶ διὰ τί Λουκίλλα;»

«Διὰ τί; διότι εἶναι ὡραιοτέρα παντὸς ὀνείρου».

«Μὴ λέγῃς ταῦτα. Καὶ ἐὰν ἔτι ἀπέκτων τὴν ὅρασίν μου, ἠδυνάμην ἀκόμη ν' ἀποδείξω εἰς τὸν κόσμον ὅτι σὺ εἶσαι πολὺ ὡραιοτέρα. Δὲν ὑπάρχει μουσικὴ *εἰς τὴν φωνὴν τῆς Ἰουλίας.*»

Τὴν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς της ἑσπέραν διέτριψεν ἱκανὰς ὥρας μετὰ τοῦ Εὐγενίου καὶ τῆς μητρός της. Ἐλάλησαν περὶ τοῦ μέλλοντος, περὶ διαφόρων σχεδίων, καὶ εἰς τὴν ἄγονον γυμνότητα τοῦ κόσμου διευθέτησαν κήπους καὶ ἐνδιαιτήματα ἔρωτος, πληροῦντες αὐτὰ ἐξ ἀνθέων καὶ μηδαμῶς ἐνθυμούμενοι τὸν καταστρέφοντα αὐτὰ ἄνεμον καὶ τὸ κατακαῖον αὐτὰ ψῦχος. Καὶ ὅταν στηριζόμενος εἰς τὴν χεῖρα τῆς Λουκίλλας, ὁ Σαίντ-Ἀμὰν ἐπορεύθη εἰς τὸν θάλαμόν του, καὶ φθάσας παρὰ τὴν θύραν τὴν ἔκλεισεν ἀπέναντι τῆς Λουκίλλας, ἡ πτωχὴ κόρη ἐγονυπέτησεν εἰς τὸ κατώφλιον καὶ διέχυσε τὴν θερμότητα τῆς καρδίας της, προσευχηθεῖσα ὑπὲρ τῆς ὑγείας του καὶ ὑπὲρ τῆς πληρώσεως τῆς ταπεινῆς της ἐλπίδος.

Λίαν πρωῒ ἐξυπνήσασα, παρεσκεύασε ἐν τάχει τὴν μικρὰν αὐτῆς ἀποσκευὴν πρὸς τὸ σύντομον ἀπὸ Μαλίνης εἰς Βρυξέλλας ταξείδιον. Φθάσασα εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἀντὶ νὰ ζητήσῃ τὴν θείαν της, εἰσῆλθεν εἴς τι τῶν προαστείων ξενοδοχεῖον, καὶ ἐμπιστευθεῖσα τὸ μικρὸν δέμα τῶν ἐργοχείρων της εἰς τὴν φροντίδα τῆς ξενοδόχου, ἐξῆλθε μόνη καὶ ἀπορεύθη πεζῇ εἰς τὴν πλανητικὴν τῆς ἐρωτικῆς καρδίας της πρόληψιν, ἥτις, καί τοι ἀπατηλὴ καὶ ἀμφίβολος, ἐνεψύχωνε τὴν ἀσθένειάν της καὶ καθίστα αὐτὴν ἱερωτέραν διὰ τῆς ἀγάπης της. Καὶ πῶς δὲν θέλομεν πιστεύσει ὅτι ὁ ἐτάζων τὰ κρύφια τῆς καρδίας ὀφθαλμὸς δὲν διέβλεπε μετ' ἀποδοκιμασίας τὸν φανατισμὸν τοῦτον, τοῦ ὁποίου ἡ μόνη πηγὴ καὶ ἀσθένεια ἦτον ὁ ἔρως! Τόσον δ' ἐφοβεῖτο, μήπως, καθιστῶσα τὴν ἐπιχείρησίν της τοσοῦτον εὔκολον, μετριάσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀποτελέσματος, ὥστε μόλις ἐλάμβανε μικράν τιν' ἀνάπαυσιν ἢ τροφήν. Ἐνίοτε, ἐν τῷ μέσῳ τῆς θερμότητος τῆς μεσημβρίας, ἐβάδιζεν ὀλίγον πρὸς τὰ πλάγια τῆς ὁδοῦ, καὶ ὑπὸ τὰς ταπεινὰς δενδροστοιχίας ἐπλάνα τὸν νοῦν της εἰς τὰς γλυκείας ἅμα καὶ πικρὰς αὐτῆς σκέψεις· ἀλλὰ πάντοτε ἡ ἀκάθεκτος ἀφορμὴ

τῆς ἐπιχειρήσεως τὴν ἐδίωκεν εἰς τὰ πρόσω, καὶ ἀπηυδημένη, καθημαγμένη τοὺς πόδας, ἐθεώρει ἔμπρὸς, ἐξηκολούθει τὴν πορείαν Ἐπὶ τέλους ἔφθασεν εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν, ἐγονάτισε ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν Μάγων, καὶ ἐπρόφερε τὴν θερμὴν καὶ εὐλαβῆ αὐτῆς δέησιν. Δὶς καθ' ἑκάστην, ἐπὶ ὅλην ἑβδομάδα, ἤρχετο ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τόπου καὶ προσηύχετο. Τὴν τελευταίαν ἡμέραν γέρων ἱερεὺς, ὅστις, περιφερόμενος ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, εἶχε παρατηρήσει τὴν προσευχομένην ταύτην νέαν μετὰ περιεργείας πατρικῆς, καὶ αἰσθανθῆ εὐσπλαγχνίαν τινὰ ὑπὲρ τῆς δυστυχίας, τὴν ἐπλησίασεν, ἐνῷ αὕτη ἀπεσύρετο ὑγροὺς ἔχουσα καὶ χαμαικλινεῖς τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὴν ἠρώτησε, φανερώνων συγχρόνως τὸν βαθμὸν τοῦ τάγματός του, ἐὰν ἠδύνατο νὰ τῇ φανῇ χρήσιμος. Τὸ σεβάσμιον ὕφος τοῦ γηραιοῦ ἱερέως ἐνεθάῤῥυνε τὴν Λουκίλλαν, τῷ ἤνοιξε τὴν καρδίαν καὶ τῷ εἶπε τὰ πάντα. Ὁ ἱερεὺς συνεκινήθη βαθέως ὑπὸ τῆς ἁπλότητος καὶ θερμῆς ἐξομολογήσεως τῆς Λουκίλλας. Τὴν ἠρώτησε λεπτομερῶς περὶ τοῦ εἴδους τῆς τυφλώσεως, ἣν ὑπέστη ὁ Σαίντ-Ἀμάν. Σκεφθεὶς δ' ἐπὶ μικρὸν εἶπεν, «ὁ θεὸς, θύγατερ, εἶναι μέγας καὶ πολυεύσπλαγχνος· ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν εἰς τὴν δύναμίν του, χωρὶς νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἐνεργεῖ δι' ἀνθρωπίνων μέσων. Κατὰ τὴν διὰ Λουβαίνης διάβασίν σου, μὴ λείψῃς νὰ ἐπισκεφθῇς ἰατρόν τινα ὀνόματι Λεκαῖον. Εἶναι ἔνδοξος μεταξὺ τῶν Φλάνδρων, διὰ τὰς θεραπείας, ἃς ἐπιτυχῶς ἐπεχειρίσθη πρὸς ἰάτρευσιν τῶν τυφλῶν, καὶ ἡ γνώμη του ζητεῖται μετὰ σπουδῆς πανταχόθεν. Κατοικεῖ ἐντὸς τοῦ δημαρχείου τῆς πόλεως. Περίμεινε ὀλίγον, τέκνον μου, ἐντὸς μικροῦ θέλεις λάβει ἐπιστολὴν ἐκ μέρους μου· εἶναι ἀνὴρ ἀγαθοῦ χαρακτῆρος, καὶ δύνασαι νὰ τῷ διηγηθῇς τὴν αὐτὴν ἱστορίαν (καὶ μὲ τὴν ἰδίαν φωνὴν), τὴν ὁποίαν μὲ εἶπες.»

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ ἱερεὺς προσεκάλεσε τὴν Λουκίλλαν νὰ τὸν συνοδεύσῃ εἰς τὴν κατοικίαν του, ὅπου τὴν ὑπεχρέωσε ν' ἀναπαυθῇ καὶ νὰ γευματίσῃ δαψιλέστερον, ἢ ὅπως ἔπραξεν ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνεχώρησεν ἐκ Μαλίνης. Ἐπομένως τῇ ἔδωκε συστατικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Λεκαῖον, δι' ἧς ἐβεβαιοῦτο, ὅτι ἠδύνατο νὰ τύχῃ εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ ἰατροῦ. Γνωστὸν παρὰ πᾶσι τοῖς ἐπιστήμοσι τὸ ὄνομα τοῦ ἱερέως, δι' ὀλίγων συστατικῶν λέξεων ἴσχυε πλειότερον, ἔνθα σοφία ἐτιμᾶτο καὶ ἀρετὴ, ἢ ἡ μακροτέρα ἐπιστολὴ τοῦ ὑψηλοτέρου ἄρχοντος τῆς Φλανδρίας.

Ὑποκλινὴς καὶ πλήρης ἐλπίδος ἡ νέα ὁδοιπόρος ἐπέστρεψεν εἰς Κολωνίαν· καὶ ἤδη, ἐγγιζούσης τῆς εἰς τὸν οἶκον ἐπανόδου, ἡ Λουκίλλα δὲν ᾐσθάνετο μήτε τὴν θέρμην τοῦ ἡλίου, μήτε τὴν δυσχέρειαν τῆς πεζοπορείας. Περὶ τὴν μεσημβρίαν δὲ ἡμέρας τινὸς ἐπέρασεν ἐκ νέου διὰ τῆς Λουβαίνης καὶ εὑρέθη παρὰ τὸ εὐγενὲς οἰκοδόμημα τοῦ Δημαρχείου, οὗ τινος ἡ ὀροφὴ ὑψοῦτο ὑπερηφάνως πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ ὁ ἥλιος ἀπέστιλβεν ἐπὶ τῶν παραθύρων τοῦ εὐγενοῦς γοτθικοῦ μεγάρου. Ἡ μεγάλη ὁδὸς τῆς πόλεως ἦτο πλήρης ἀνθρώπων πάσης κλάσεως, ὥστε ἡ Λουκίλλα ἐβιάσθη νὰ χαμηλώσῃ τὴν καλύπτραν τοῦ πίλου της πρὶν ἀναμιχθῇ εἰς τὸν λαόν. Εὐκόλως δὲ εὗρε, κατὰ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἱερέως, τὸ κατάλυμα τοῦ ἰατροῦ, ἔνθα ἡ Λουκίλλα παρεκάλεσε τὴν ὑπηρέτριαν νὰ ἐγχειρίσῃ τοῦ ἱερέως τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν κύριόν της· μετ' ὀλίγην ὥραν ὡδηγήθη ἐνώπιον τοῦ ἰατροῦ, ὅστις ἦτον ἰσχνὸς καὶ ὑψηλὸς ἀνὴρ, φαλακρὸς, γαλήνιος τὸ πρόσωπον καὶ εὐπροσήγορος. Κατ' οὐδὲν δὲ ἀσθενεστέρα τῆς τοῦ ἱερέως ὑπῆρξεν ἡ συμπάθεια, τὴν ὁποίαν ἐνεποίησεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀφελὴς τῆς ὁδοιπορίας τῆς κόρης ἱστορία, ἡ διήγησις τῶν θλίψεων τοῦ μνηστῆρός της, καὶ ἡ ἐλπὶς ὑφ' ἧς ἐνεπνεύσθη καὶ ὡδηγήθη εἰς τὴν παροῦσαν ὁδοιπορίαν.

«Πολλὰ καλὰ» τῇ εἶπεν ἐνθαῤῥυντικῶς, «πρέπει νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν ἀσθενῆ μας. Δύνασαι νὰ τὸν ὁδηγήσῃς ἐδῶ;»

«Ὦ! κύριε, εἶχον ἐλπίσει . . . . » εἶπεν ἡ Λουκίλλα σταματίσασα αἰφνιδίως.

«Τί, νέα μου φίλη;»

«Ὅτι ἤθελον θριαμβεύσει ὁδηγοῦσα ὑμᾶς εἰς Μελίνην· ἐννοῶ, κύριε, τί ἔχετε νὰ εἴπητε περὶ τούτου, πόσον ὁ καιρός σας εἶναι πολύτιμος· ἀλλὰ δὲν εἶμαι ὅσον φαίνομαι πτωχὴ, καὶ ὁ Εὐγένιος, δηλ. ὁ κύριος Σαίντ-Ἀμὰν εἶναι πολὺ πλούσιος, καὶ . . . καὶ ἔχω εἰς Βρυξέλλας, εἶμαι βεβαία, ἀρκετὰ στρογγύλην ποσότητα· ἡ ποσότης αὕτη ἐσχηματίσθη διὰ τὸν γάμον, ἀλλ' ἐγκαρδίως σοὶ προσφέρεται, κύριε.»

Ὁ ἰατρὸς ἐμειδίασεν· ἦν δ' ἐξ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀγαποῦν ν' ἀναγινώσκωσιν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, ὁσάκις τὰ φύλλα αὐτῆς εἰσὶν ὡραῖα καὶ ἀκηλίδωτα· καὶ, πλήρης τῆς ἐπιστημονικῆς ἀγαθότητός του, ἤθελεν ἐπιχειρήσει μακροτέραν ὁδοιπορίαν τῆς ἐκ Λουβαίνης εἰς Μαλίνην, ἵνα ἰατρεύσῃ τὸν τυφλὸν, καὶ ὄντος εἰσέτι τοῦ Σαίντ-Ἀμὰν ἐπαίτου.

«Καλὰ, καλά!» εἶπεν, «ἀλλὰ λησμονεῖς ὅτι ὁ κύριος Σαίντ-Ἀμὰν δὲν εἶναι μόνος ὁ ζητῶν με. Πρέπει νὰ ἴδω τὸ σημειωματάριόν μου, καὶ νὰ πληροφορηθῶ ἐὰν δύναμαι νὰ ἐξοδεύσω μίαν ἢ δύω ἡμέρας.»

Λέγων ταῦτα ἤνοιξε τὸ βιβλιάριόν του. Τὰ πάντα ἦλθον δεξιὰ εἰς τὴν Λουκίλλαν· ὁ ἰατρὸς μὴ ἔχων κατεπειγούσας προσκλήσεις ἠδύνατο νὰ ἐξοδεύσῃ ἡμέρας τινὰς μακρὰν τῆς Λουβαίνης, καὶ νὰ συνοδεύσῃ τὴν Λουκίλλαν εἰς Μαλίνην.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ ἀκόλουθον φυλλάδιον.)

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ.

Ὑπὸ Κ. Π.

(Τέλος. Ἴδε Φυλλάδιον ΝΔ'.)

Εἶχε δὲ δίκαιον νὰ ἀγωνιᾷ ὁ Θεόφιλος περὶ τῆς τύχης τοῦ Ἀετίου, τοῦ Θεοδώρου Κρατεροῦ καὶ τῶν συναγωνιστῶν αὐτῶν, διότι ἔπαθον τωόντι τὰ πάνδεινα ἀπὸ τῆς ἀμειλίχου ἀγριότητος τοῦ Μοτασέμ. Ὁ καλίφης εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἀναγκάσῃ, διὰ παν-

τὸς τρόπου, τοὺς δύο ἐκείνους ἀρχηγοὺς καὶ τεσσαράκοντα ἄλλους ἐγκρίτους ἀξιωματικοὺς τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀμορίου, νὰ δεχθῶσι τὸν Ἰσλαμισμόν, διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ ἔπειτα εἰς τὸν στρατόν του. Καὶ ἐπειδὴ αἱ πρῶται αὐτοῦ περὶ τούτου προτάσεις ἀπερῤῥίφθησαν μετ' ἀγανακτήσεως, κατέκλεισεν αὐτοὺς σιδηροδεσμίους εἰς φυλακὴν τοσοῦτον σκοτεινήν, ὥστε καὶ ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ δὲν ἔβλεπον ἀλλήλους, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἀμοιβαίας φωνῆς ἐγνωρίζοντο· ἡ ζωὴ αὐτῶν παρετείνετο δι' ὀλίγου καὶ ἀκαθάρτου ὕδατος καὶ ἄρτου, καθ' ἑκάστην δὲ ὑπεβάλλοντο αὐτοῖς, διὰ τοῦ προδότου Βοϊδίτζου, ὅστις εἶχε σπεύσει νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν, ἀφ' ἑνὸς ἀπειλαὶ φοβεραί, ἀφ' ἑτέρου λαμπραὶ ὑποσχέσεις. Ἡ βάσανος αὕτη διήρκεσε πολύ· ὁ Μοτασὲμ ἀπέθανε τετραετίαν μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀμορίου, καταλιπὼν εἰς τὸν υἱόν του Οὐατὲκ, ὡς κληρονομίαν, μετὰ τῆς βασιλείας, καὶ τὸ ἐλεεινὸν ἔργον τῆς ἠθικῆς ἢ σωματικῆς θανατώσεως τῶν θυμάτων ἐκείνων. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἐνέδωκε· καί, μετὰ ἑπτὰ ἐτῶν ἀμυθήτους συμφοράς, ἀφοῦ κατέπεισαν τοὺς δημίους των, ὅτι ἀνθρωπίνη δύναμις δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατισχύσῃ τῆς καρτερίας αὐτῶν, ἐπορεύθησαν τὴν 5 Μαρτίου 845 πρὸς τὸν θάνατον ἀκλόνητοι, ἀτρόμητοι, καθὼς ἄλλοτε ἐπορεύοντο ἐπὶ τὰ ἐχθρικὰ τάγματα. Οἱ ἐπιστατήσαντες τὴν σφαγὴν ταύτην ἀξιωματικοὶ τοῦ Καλίφου ἐξεπλάγησαν ὑπὸ τοῦ ἀδαμάστου αὐτῶν θάῤῥους· καὶ λέγουν ὅτι αὐτὸς ὁ Οὐατὲκ, ἀκούσας τὴν διήγησιν τοῦ γενναίου τῶν μαρτύρων θανάτου καὶ αἰσθανθεὶς τὸν θαυμασμὸν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἡ ἀνδρεία ἔχει τὸ προτέρημα νὰ ἐμπνέῃ καὶ εἰς αὐτὰς τῶν ἐχθρῶν τὰς ψυχάς, μετεμελήθη, διότι δὲν ἐφείσθη τῆς ζωῆς των· ἐν δὲ τῇ παραφορᾷ αὐτοῦ, ἰδὼν ἔμπροσθέν του τὸν ἀρνησίχριστον Βοϊδίτζην, διέταξε νὰ ἀποκεφαλισθῇ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ὅπου ἐκαρατομήθησαν οἱ τεσσαράκοντα δύο ἀξιωματικοί, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι εἶναι βεβαίως ἐπίσης κακὸς Μουσουλμάνος ὅσον κακὸς ἐδείχθη Χριστιανός.

Ὁ Θεόφιλος ἀπέθανε πολὺ πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς· τὸ δὲ τέλος αὐτοῦ ἀπέβη θλιβερόν. Ἐξεθέσαμεν ἤδη πρὸς ὁποίας καὶ ὁπόσας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς δυσχερείας ἠναγκάσθη νὰ παλαίσῃ ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος· ἡ θρησκευτικὴ τοῦ ἔθνους διαίρεσις δὲν ὑπῆρξε βεβαίως ἡ μικροτέρα τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν. Ἀπέβη δὲ τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα τοσούτῳ μᾶλλον δυσοικονόμητον, ὅσῳ, καθὰ προείπομεν, ὁ Θεόφιλος, ὡς καὶ οἱ δύο αὐτοῦ ἄμεσοι προκάτοχοι, ἦτο μὲν εἰκονομάχος, ἀλλὰ διὰ πολιτικοὺς λόγους, οὐχὶ ἐκ συνειδήσεως, ὅπως ὑπῆρξαν εἰκονομάχοι, ἐν τῇ προηγουμένῃ ἑκατονταετηρίδι, ὁ Λέων ὁ Ἴσαυρος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος. Ἐντεῦθεν ἡ κυβέρνησις τῶν τριῶν τελευταίων αἱρετικῶν βασιλέων διετέλεσεν ἀσυγκρίτῳ μὲν τῷ λόγῳ ἐπιεικεστέρα τῆς κυβερνήσεως τῶν δύο πρώτων, ἀσυγκρίτῳ ὅμως τῷ λόγῳ καὶ δυσχερεστέρα. Τῷόντι ὁ διωγμὸς τῆς εἰκονολατρείας, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου, ὑπῆρξε φοβερὸς καὶ ἀδιάλειπτος· ἀλλ' ἡ βαθεῖα τῶν βασιλέων τούτων πεποίθησις εἰς τὸ δόγμα αὐτῶν καὶ τὸ ἔργον, καὶ ἡ ἀπαράτρεπτος πορεία πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ ὃν προέθεντο, ἐκόλαζον μέχρι τινὸς τὰ ἀπαίσια τῆς αὐστηρότητος αὐτῶν ἀποτελέσματα. Οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀφαιρέσωσιν ἐκ μέσου τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, καί, ἐπὶ τούτῳ, νὰ ἐξοντώσωσι μὲν ἀφ' ἑνὸς πάντα τὸν ἀνθιστάμενον, νὰ ἀναθρέψωσι δὲ ἀφ' ἑτέρου τὰς νέας γενεὰς ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ νέον δόγμα. Τὸ ἔθνος, καθὼς συμβαίνει συνήθως εἰς τοιαύτας ἔριδας, ἦτο διῃρημένον εἰς τρεῖς τάξεις ἀνθρώπων· ὀλίγοι μέν τινες ἦσαν ἐκ πεποιθήσεως εἰκονομάχοι· πλειότεροι τούτων βεβαίως ἦσαν οἱ βαθεῖαν ἔχοντες τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων· ἀλλὰ πολὺ καὶ τούτων πλειότεροι οἱ διστάζοντες καὶ μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων ταλαντευόμενοι. Ἡ σταθερὰ τῶν βασιλέων θέλησις δύο τινὰ ἐπήγαγε σωτήρια ὡς πρὸς τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν ἀποτελέσματα· οὐ μόνον ἐνεθάῤῥυνε τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἅπαντας τοὺς ἀμφιβάλλοντας, τοὺς δειλούς, ὑπήγαγεν ὑφ' ἑαυτὴν καὶ ὑπεχρέωσε νὰ ταχθῶσιν ὁριστικῶς μετὰ τῆς κυβερνήσεως. Προστούτοις, ὁ ζῆλος τὸν ὁποῖον ὁσημέραι ἡ κυβέρνησις κατέβαλλε περὶ τὴν κατὰ τὸ νέον δόγμα ἀνατροφὴν τῶν πολλῶν, ηὔξανε μὲν τὸ πλῆθος τῶν εἰλικρινῶν τῆς εἰκονομαχίας ὀπαδῶν, ἠλάττωνε δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰλικρινῶν τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων ὑπερμάχων· ὥστε ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου, πλείστη μὲν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ κυβερνήσει ἑνότης, πλεῖστα δὲ καὶ ἰσχυρότατα στοιχεῖα ὑπάρξεως παρεσκευάζοντο ἐν τῷ μέλλοντι ὑπὲρ τοῦ νέου δόγματος. Ἐξεναντίας, ἐπὶ τῶν τριῶν τελευταίων εἰκονομάχων βασιλέων, ἐθυσιάσθη καὶ τὸ ἐνεστὼς καὶ τὸ μέλλον τοῦ δόγματος τούτου· διότι οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἐθεώρησαν μὲν ἀναγκαῖον νὰ στηριχθῶσιν εἰς τὰ ὑφιστάμενα τῆς εἰκονομαχίας στοιχεῖα, καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ αὐτῶν, ἀλλὰ οὐδὲν ἔπραξαν ὑπὲρ αὐτῶν μετὰ τοῦ ἀμειλίχου ἐκείνου ζήλου, ὅστις εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς τὴν εὐόδωσιν τῶν τοιούτων μεταβολῶν· διότι ὁ Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς κατήντησεν ἀναφανδὸν νὰ κηρύξῃ, ὅτι μετὰ μηδετέρας τῶν δύο μερίδων τάσσεται· διότι ὁ Θεόφιλος ἐδέχθη ὡς σύντροφον καὶ ἀκόλουθον ἕνα τῶν θερμοτέρων εἰκονολατρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸν Μεθόδιον· διότι ἠνείχετο τὴν σύζυγον καὶ τὴν πενθερὰν ἐν γνώσει ὅλου τοῦ κόσμου λατρευούσας τὰς εἰκόνας· διότι καὶ αὐτὸς ὁ Θεόφιλος, διακρίνων μεταξὺ εἰκόνων καὶ εἰκόνων, ἰδίως εὐλαβεῖτο τὴν τοῦ θεοῦ μητέρα· διότι ἐντεῦθεν φοβερὰ ταραχὴ ἐνέσκηψεν εἰς τὰ πνεύματα τῶν πολυαρίθμων ἐκείνων ἀνθρώπων, οἵτινες, μὴ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς σταθερὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, ζητοῦσιν ἄγκυραν σωτηρίας ἀπὸ ἄλλων εὐσυνειδητοτέρων, ἰσχυροτέρων, δραστηριωτέρων· διότι ἐκ τούτου ἐνεθαῤῥύνθησαν οἱ εἰλικρινεῖς εἰκονολάτραι περὶ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ κηρύγματα αὐτῶν· διότι, ἑνὶ λόγῳ, πλείστη μὲν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ κυβερνήσει ἠθικὴ ἀναρχία, ἐλεύθερον δὲ ἠνεώχθη στάδιον εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, οἵτινες, ἰσχυρότατοι ἀποβάντες, διὰ τῶν ἀναμνήσεων, τῶν παραδόσεων, τῶν ἕξεων τοῦ ἔθνους καὶ διὰ τῆς ἀμφιῤῥόπου ἀδρανείας τῆς κυβερνήσεως, εἰς ταύτην μὲν παρῆγον ἀδιαλείπτους δυσχερείας, εἰς δὲ τοὺς πολλοὺς πρόδηλον ἀνεδείκνυον τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ἀρχαίου δόγματος.

Ἐπὶ τῶν πρώτων ἑπτὰ ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοφίλου οὐδεὶς ἐγένετο διωγμός. Ὁ κατὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς εἰκονομαχίας, ἐπὶ Λέοντος, τῷ 816 ἔτει, χειροτονηθεὶς πατριάρχης Θεόδοτος Κασσιτηρᾶς εἶχεν ἀποδιώσει τῷ 821· καὶ τότε, βασιλεύοντος ἤδη τοῦ Μιχαὴλ Τραυλοῦ, προήχθη εἰς τὸ ὕπατον ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, ὁ γνωστὸς ἡμῖν Ἀντώνιος Συλαίου, ὅστις δὲν ἦτο εἰκονομάχος, εἰμὴ διότι, πρεσβεύων τὸ δόγμα τοῦτο, ἠδύνατο νὰ ἄρξῃ· ἅπαξ δὲ ἐπιτυχὼν τοῦ σκοποῦ, ἀδιαφόρησεν ἐντελῶς περὶ τῆς παρούσης καὶ μελλούσης τοῦ δόγματος τούτου τύχης καὶ δὲν ἐφρόντισεν εἰμὴ περὶ τῶν ἰδίων ἡδονῶν. Ἀλλ' ἀποθανόντος τοῦ πατριάρχου τούτου τῷ 836 ἔτει, ἀνεβιβάσθη τελευταῖον εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις καὶ διὰ τὴν στερεὰν αὐτοῦ πεποίθησιν, καὶ διὰ τὴν παιδείαν, καὶ διὰ τὴν ἐπιτηδειότητά του, ἦτο ὁ καταλληλότερος τοῦ νέου δόγματος λειτουργός. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς, ὅστις ἐν ἔτει μὲν 816 εἶχε παραγκωνισθῇ, διότι ὁ στρατὸς, ἐν τῇ πρώτῃ ὁρμῇ τοῦ θριάμβου του, ἀτόπως ὑπώπτευσεν αὐτὸν ὡς ἔχοντα συμπαθείας πρὸς τοὺς εἰκονολάτρας· ἐν ἔτει δὲ 821 ἀπέτυχε, διότι ὁ καλήτερον γινώσκων αὐτὸν Μιχαὴλ ἤθελε πατριάρχην ἄνθρωπον ἔχοντα τὰ ἀμφίῤῥοπα αὐτοῦ δόγματα, καὶ, τούτου ἕνεκα, προετίμησε τὸν Ἀντώνιον Συλαίου, ἐπατριάρχευσεν ἤδη, ὄχι διότι ὁ Θεόφιλος ἐζήτει προϊστάμενον πνευματικὸν τοῦ θρησκεύματος, ἔχοντα ζῆλον θερμότερον τοῦ προκατόχου, ἀλλὰ διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποποιηθῇ τὸ ἀξίωμα εἰς τὸν διδάσκαλον, τὸν σύμβουλον, τὸν φίλον αὐτοῦ. Ἐντούτοις, ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς ἐνόει, ὅτι ἡ ἀπραξία καὶ ἡ ψυχρότης τῆς κυβερνήσεως θέλει φονεύσει τὸ νέον δόγμα καὶ ὅτι τοῦτο, ἂν δὲν στηριχθῇ, θέλει πέσει. Ὅθεν κατέπεισε τὸν Θεόφιλον νὰ ἐκδώσῃ, τῷ 836, δόγμα τὸ ὁποῖον διέτασσε νὰ θραύσωσι, νὰ ἐξαλείψωσι, νὰ καύσωσι καὶ ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ἀφανίσωσι τὰς ἐπὶ τῆς προηγουμένης ἀνοχῆς ἀνορθωθείσας εἰς πολλὰς ἐκκλησίας εἰκόνας, καὶ ἀπηγόρευεν, ἐπὶ ποιναῖς βαρυτάταις, τὴν λατρείαν αὐτῶν εἴτε δημοσίᾳ, εἴτε ἰδίᾳ. Οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι διηγοῦνται πολλὰ ἀπαίσια περὶ τοῦ ἐντεῦθεν προκύψαντος διωγμοῦ· ἀλλὰ καὶ ἀληθῆ ἂν ὑποτεθῶσιν ὅλα ὅσα διηγοῦνται, οἱ ὑπὸ τῶν αὐτῶν χρονογράφων ἱστορούμενοι διωγμοὶ τοῦ Θεοφίλου, ἡ βραδεῖα τοῦ διωγμοῦ ἔναρξις, αὐτὰ τὰ ἐπιφανέστερα τούτου γεγονότα μαρτυροῦσιν, ὅτι, ἂν καὶ ἡ θρησκευτικὴ διένεξις προσέθηκεν, ἐπὶ τοῦ βασιλέως τούτου, θύματά τινα εἰς τὰς πολυαρίθμους ἑκατόμβας τῆς προηγουμένης ἑκατονταετηρίδος, συστηματικὸν ὅμως ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς εἰκονομαχίας ὁ Θεόφιλος δὲν ἐπεχείρησεν.

Θεόδωρος καὶ Θεοφάνης ἦσαν δύο ἀδελφοὶ μοναχοὶ, Σύροι τὸ γένος, ἐλθόντες δὲ ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἵνα στηρίξωσι τὸ δόγμα τῆς ὀρθοδοξίας. Ὁ βασιλεὺς, μαθὼν τὴν ἀντιπολίτευσιν αὐτῶν, δὲν διέταξεν ἀμέσως νὰ τιμωρηθῶσιν, ἀλλ' ἐκάλεσεν αὐτοὺς ἐνώπιόν του, ἵνα συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτῶν δημοσίᾳ περὶ πίστεως. Οἱ δύο ἀδελφοὶ, ὑπὸ τοῦ ζήλου αὐτῶν ἐνθαῤῥυνόμενοι καὶ ἀκούοντες τὸν Θεόφιλον ἀνευλαβῶς περὶ εἰκόνων ὁμιλοῦντα, ἐτόλμησαν νὰ τὸν ὑβρίσωσιν «ἐμφραχθείη τὸ στόμα», εἰπόντες, «τὸ κατὰ τοῦ θεοῦ λαλοῦν ἄνομα.» Ὁ βασιλεὺς ἠνέχθη καὶ τοῦτο, προσκαλέσας αὐτοὺς νὰ φέρωσι τὰς μαρτυρίας τῶν προφητῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριζον τὸ δόγμα των· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ προσήγαγον ῥῆσίν τινα ἐκ τῆς τοῦ Ἠσαΐου προφητείας, ἥτις δὲν εὑρίσκετο εἰς τὴν τοῦ Θεοφίλου ἱερὰν γραφὴν, καὶ ἀπεκάλεσαν τὴν βίβλον αὐτοῦ νόθον, τότε μόνον ὁ Θεόφιλος, ἀποβαλὼν τὴν μακροθυμίαν, ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ποινὴν, ἥτις σήμερον ἤθελε βεβαίως θεωρηθῇ δεινοτάτη, ἀλλὰ τότε δὲν ἦτο ἐκ τῶν βαρυτέρων, παραβαλλομένη πρὸς τὰς τιμωρίας, αἵτινες ἐπεβάλλοντο, ὡς εἴδομεν, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολιτικῶς κακουργήσαντας ὑπαλλήλους· διότι, ἀφοῦ ἐτύφθησαν ἀνὰ διακοσίων ῥάβδων ἕκαστος, ἐνεκεντήθη ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν δωδεκάστιχον ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα, διαλαμβάνον τὴν αἰτίαν τῆς καταδίκης, συντεθὲν δὲ, ὡς βεβαιοῦται, ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου αὐτοῦ, καὶ ἔπειτα ἐξωρίσθησαν εἰς Ἀπάμειαν τῆς Βιθυνίας. Ἐνταῦθα ὁ μὲν Θεόδωρος ἀπέθανεν, ὁ δὲ Θεοφάνης, ἐπιζήσας, ἐχειροτονήθη μετὰ τὴν ἀναστύλωσιν τῶν εἰκόνων, μητροπολίτης Νικαίας, εἰς ὃ ὄχι ὀλίγον συνετέλεσεν ἡ μαρτυρία τῆς καρτερίας τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ προσώπου του ἔφερεν.

Παραδοξοτέρα ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ Μεθοδίου. Ὁ Μεθόδιος ἐγεννήθη εἰς Συρακούσας ἐκ γονέων ἐπιφανῶν καὶ εἶχεν ἔλθει, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ προαχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν ὑπηρεσίαν· ἀλλὰ μοναχός τις τὸν κατέπεισε νὰ μεταβάλῃ σκοπὸν, νὰ διανείμῃ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον. Διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐκείνου γενομένην ἀνανέωσιν τῆς εἰκονομαχίας καὶ τὸν ἐπελθόντα τότε πρῶτον διωγμὸν, ὁ Μεθόδιος κατέφυγεν εἰς Ῥώμην· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριόν του, φέρων δογματικὴν ὑπὲρ τῶν εἰκόνων ἐπιστολὴν τοῦ πάπα, καὶ, ἐνθαῤῥυνόμενος ἀπὸ τῆς γνωστῆς τοῦ Μιχαὴλ θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ δραστηρίως ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας. Ὁ Μιχαὴλ ὑπῆρξε μέτριος περὶ τὴν καταδίωξιν τῶν εἰκονολατρῶν· ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ ὑπήκοον, ἀναφανδὸν ἀντιπράττοντα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρχιερέως τῆς δύσεως· ὅθεν, θεωρήσας αὐτὸν ὡς στασιαστὴν, διέταξε νὰ μαστιγωθῇ καὶ νὰ πεμφθῇ εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἀντιγόνου, ὅπου κατεκλείσθη εἰς τάφον στενώτατον μετὰ δύω λῃστῶν καὶ ὑπέστη ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἀγωνίαν φοβερὰν, διότι τοῦ ἑνὸς τῶν λῃστῶν ἀποβιώσαντος ἐν τῷ μεταξὺ, κατελείφθη αὐτόθι ὁ νεκρός. Τελευταῖον ὁ Θεόφιλος, βασιλεύσας καὶ πληροφορηθεὶς τὰ κατὰ τὸν Μεθόδιον, ἀπήλλαξεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς δεινῆς ἐκείνης φυλακῆς καὶ ἐτίμησε μάλιστα αὐτὸν διὰ τὴν πολυμάθειάν του. Ἀλλ' ὁ Μεθόδιος ἤρχισε πάλιν νὰ δογματίζῃ καὶ νὰ κατηχῇ πολλοὺς ἐκ τῶν αὐλικῶν, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ φυλακίσῃ. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως οὐ μόνον δεύτερον ἀπήλλαξε πάσης ποινῆς τὸν Μεθόδιον, τοῦ ὁποίου ἐσέβετο καὶ ἠγάπα τὴν σοφίαν· ἀλλὰ τὸν ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ, εὐχαρίστως συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ

θρησκευτικοῦ ζητήματος καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκστρατείαις ὑπ' αὐτοῦ συνοδευόμενος. Ταῦτα δὲ πάντα παρέλυον τὴν ἐνέργειαν τῶν εἰκονομάχων καὶ ἐνεθάῤῥυνον τοὺς εἰκονολάτρας, οἵτινες, γινόμενοι ὁσημέραι τολμηρότεροι καὶ πολυαριθμότεροι, ἤρχισαν νὰ ὑψῶσι κεφαλὴν καὶ εἰς τὸν στρατὸν, καὶ εἰς τὴν αὐλὴν, νὰ κηρύττωσιν ἀσυστόλως ὅτι τὰ πολεμικὰ ἀτυχήματα ἦσαν οὐδὲν ἄλλο ἢ θεία κατὰ τοῦ εἰκονομάχου βασιλέως δίκη, καὶ νὰ αὐξάνωσιν οὕτω, διὰ τῶν θρησκευτικῶν ἐνδοιασμῶν, τὰς πραγματικὰς τῆς δεινοτάτης ἐκείνης πολιτικῆς θέσεως συμφοράς.

Ὁμοφροσύνη δὲν ἐπεκράτει οὐδὲ ἐντὸς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Ἡ πενθερὰ τοῦ Θεοφίλου, ἡ μήτηρ τῆς Θεοδώρας Θεοκτίστη, οὖσα θερμῶς ἀφωσιωμένη εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀπῆλθεν ἀπὸ τῶν βασιλείων, ὅπου οὐδεμία εἰκὼν ἠδύνατο νὰ ἀναρτηθῇ, καὶ ἔζη εἰς γυναικεῖόν τι μοναστήριον, τὸ ὁποῖον παρ' αὐτῆς ἱδρυθὲν ἐκαλεῖτο οἶκος τῶν Γαστρίων· προσκαλοῦσα δ' αὐτόθι τὰς πέντε θυγατέρας τοῦ βασιλέως, τὴν Θέκλαν, Ἄνναν, Ἀναστασίαν, Μαρίαν καὶ Πουλχερίαν, δὲν ἔπαυε προτρέπουσα καὶ νουθετοῦσα αὐτὰς εἰς τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ὁ Θεόφιλος τὴν παρεκάλεσε πολλάκις νὰ ἀπέχῃ τῆς τοιαύτης κατηχήσεως, ἀρκουμένη εἰς τὸ ὅτι αὐτὴ ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ τελῇ τὰ τοῦ δόγματος αὐτῆς· καὶ ἡ Θεοκτίστη ἐβεβαίωσεν ὅτι δὲν θέλει ἐπεμβῇ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἐγγόνων της, παρήγγειλε δὲ αὐτὰς, ὁσάκις ἐρωτηθῶσιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς, νὰ μὴ εἴπωσι ποτὲ τί εἶδον καὶ ἤκουσαν παρ' αὐτῇ. Καὶ αἱ μὲν τέσσαρες πρεσβύτεραι ἐτήρησαν τὴν παραγγελίαν· ἀλλ' ἡ νεωτέρα τῶν ἄλλων Πουλχερία, μὴ ἐννοοῦσα ἔτι τὸ σπουδαῖον τοῦ πράγματος, διηγήθη ποτὲ εἰς τὸν πατέρα, μετὰ ἐνθουσιασμοῦ πολλοῦ, τὰς περιποιήσεις τὰς ὁποίας ἐλάμβανον εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀπωρῶν τὰς ὁποίας περιεῖχεν ὁ κῆπός του, πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι ἡ μάμμη των εἶχεν εἰς τὸ κιβώτιόν της πολλὰ *νινία* καὶ ὅτι, ἀφοῦ ἔδιδεν αὐτὰ εἰς τὰς ἐγγόνας της νὰ τὰ ἀσπασθῶσι, τὰ ἐπέθετεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῶν. Ὁ Θεόφιλος τότε ἀπηγόρευσε πᾶσαν σχέσιν μεταξὺ τῆς μάμμης καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ἡ δὲ Θεοκτίστη ἤρχισεν ἤδη ἀναφανδὸν ἐλέγχουσα αὐτὸν καὶ σκώπτουσα διὰ τὰ αἱρετικὰ φρονήματά του, καὶ τοὺς διωγμοὺς τῶν ὁμολογητῶν τῆς πίστεως, καὶ δηλοῦσα τὴν ἕνεκα τούτων κοινὴν δυσαρέσκειαν.

Ἀλλὰ τὸ δεινότερον ἦτο ὅτι αὐτὴ ἡ βασιλὶς ἐδιχονόει πρὸς τὸν Θεόφιλον περὶ τὸ θρησκευτικὸν δόγμα καὶ προσεκύνει λάθρα τὰς εἰκόνας. Τὸ πρᾶγμα δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἄγνωστον εἰς τὸν Βασιλέα. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐλὴν ὑπῆρχε τότε γελωτοποιός τις, ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀνατολῆς ἀνέκαθεν συνείθιζον νὰ ἔχωσι παρ' ἑαυτοῖς, παρέλαβον δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον, κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, καὶ οἱ τῆς δύσεως βασιλεῖς, ἐπιτρέποντες αὐτοῖς, χάριν διασκεδάσεως, νὰ πράττωσι καὶ νὰ λέγωσιν ὅσα οὐδ' οἱ ἰσχυρότατοι τῶν ὑπουργῶν ἐτόλμων. Ὁ γελωτοποιὸς αὐτὸς, καλούμενος Δένδερις, « ἀνδράριον παρακεκομμένον, » ὡς λέγουσιν οἱ χρονογράφοι, « καὶ τῷ Ὁμηρικῷ Θερσίτῃ διενηνοχὸς κατ' οὐδὲν », εἰσπειδήσας ποτὲ εἰς τὸν κοιτωνίσκον τῆς Αὐγούστης Θεοδώρας, κατέλαβεν αὐτὴν ἀσπαζομένην θείας εἰκόνας καὶ μετὰ σπουδῆς προσάγουσαν αὐτὰς εἰς τὰ ἑαυτῆς ὄμματα. Ὁ Δένδερις τότε, μὲ τὸ σύνηθες αὐτοῦ θάῤῥος, πλησιάσας ἠρώτησε τί εἶναι ἆρά γε αὐτά· ἡ δὲ, « τὰ καλά μου » ἀπεκρίθη « *νινία* καὶ ἀγαπῶ ταῦτα πολλά. » Ὁ βασιλεὺς συνέπεσε νὰ κάθηται τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ, προσελθόντα μετ' ὀλίγον τὸν Δένδεριν, ἠρώτησε, πόθεν ἔρχεται· ὁ δὲ εἶπεν ὅτι ἦτο εἰς τὴν *μάναν*, ἐννοῶν τὴν Θεοδώραν, καὶ ὅτι εἶδεν αὐτὴν ἐκβάλλουσαν τοῦ προσκεφαλαίου *καλὰ νινία*. Ὁ Θεόφιλος ἤξευρε τί σημαίνουσι τὰ νινία αὐτά· ἀναστὰς δὲ τῆς τραπέζης, ἐπορεύθη πρὸς τὴν βασιλίδα καὶ ἤλεγξεν αὐτὴν, διότι παραβαίνει τὸ καθεστὼς δόγμα, γινομένη ἀφορμὴ σκανδάλων καὶ παρεξηγήσεων. Ἡ Θεοδώρα, ἥτις ἠγάπα τὸν Θεόφιλον καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν λυπῇ, ἔκρυψε τὸ πρᾶγμα ἀπὸ αὐτὸν, καὶ, « οὐ τοῦτό ἐστιν » εἶπεν ἀμέσως, ὦ βασιλεῦ, οὐ τοῦτο, ὡς ὑπείληφας σύ· τὸ δὲ κάτοπτρόν μου ἦμην ἀτενίζουσα μετὰ τῶν θεραπαινίδων, καὶ τὰς ἐκεῖσε τικτομένας ἰδὼν ὁ Δένδερις μορφὰς, ἐλθὼν ἀπήγγειλεν ἀφρόνως τῷ βασιλεῖ καὶ δεσπότῃ. » Ἔπειτα δὲ ἐσωφρόνισε τὸν γελωτοποιὸν καὶ τοσοῦτον ἐπιτηδείως τὸν ἐδίδαξε να μὴ λέγῃ πλέον τι εἴς τινα περὶ τῶν καλῶν νινίων, ὥστε, ἐρωτήσαντος ποτὲ αὐτὸν τοῦ Θεοφίλου παρὰ πότον, « εἰ πάλιν ἄρα τὰ καλὰ νινία ἡ μάνα ἀσπάζεται, » ὁ Δένδερις, ἐνθυμούμενος τὴν παιδείαν τὴν ὁποίαν ἔλαβεν καὶ ἐπιθεὶς μὲν τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῖς χείλεσι, τῇ δὲ ἀριστερᾷ τῶν ὄπισθεν μερῶν ἐπιλαβόμενος, « σίγα, » ἀπεκρίθη « σίγα περὶ τῶν νινίων, ὦ βασιλεῦ. »

Ἐνόσῳ τὰ πράγματα τῆς κυβερνήσεως εὐωδοῦντο ὁπωσοῦν, τὰ δεινὰ ἀποτελέσματα τῆς θρησκευτικῆς ταύτης διχονοίας καὶ τοῦ ἀμφιῤῥόπου πολιτεύματος τοῦ Θεοφίλου, δὲν καθίσταντο ἐμφανῆ· ἀλλ' ἅμα ἡ τύχη ἀνεδείχθη δυσμενὴς πρὸς τὸν βασιλέα, ἅμα οὗτος ἡττήθη καὶ ἐταπεινώθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἅμα περιέστη εἰς ἀμηχανίαν, ἡ θρησκευτικὴ διένεξις ηὔξησε τὴν ἀμηχανίαν, παριστῶσα αὐτὴν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων καθαιρέσεως καὶ καταδιώξεως· ὁ στρατὸς καὶ ἡ αὐλὴ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διεῤῥέθησαν· οἱ ἄνθρωποι ὅσοι εἶχον εἰσέτι τὴν γενναιότητα νὰ διακρίνωσι τὰς ἀληθεῖς αἰτίας τῶν συμφορῶν, τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν παραλυσίαν, ἦσαν ὀλίγοι· οἱ πλείονες, καταπεπληγμένοι ὑπὸ τοῦ ἀτυχήματος, ἐπίστευσαν εἰς τοὺς λόγους τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἐθεώρησαν τὸν Θεόφιλον καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ, ὡς πρωταιτίους ὅλων τῶν κακῶν· ὁ Θεόφιλος δὲν εὕρισκε παραμυθίαν οὐδὲ παρὰ τῇ συζύγῳ, οὐδὲ παρὰ ταῖς θυγατράσιν αὐτοῦ. Ἐντὸς τῶν ἐνδοτάτων κοιτώνων τῶν βασιλείων ἤκουε, μετ' εὐλαβείας μὲν καὶ θλίψεως λεγόμενον ἢ μᾶλλον ψιθυριζόμενον, ἤκουεν ὅμως, ὅτι τὸ θρήσκευμα, τὸ ὁποῖον παρὰ τοῦ πατρὸς παρέλαβε, τὸ θρήσκευμα, τοῦ ὁποίου ἐπικρατοῦντος ἐβασίλευσαν τοῦ Βυζαντίου τοσοῦτοι μεγάλοι ἄνδρες, τὸ θρή-

σκευμα, τὸ ὁποῖον ἐπρέσβευον οἱ ἱκανότεροι, οἱ χρηστότεροι τῶν συμβούλων του, ἦτο ἡ αἰτία τῶν συμφορῶν αὐτοῦ. Θλιβερωτέρα θέσις δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ δοθῇ.

Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν κατεβλήθη διὰ μιᾶς. Μετὰ τὴν πρώτην τῆς ἀθυμίας αὐτοῦ ὑπερβολήν, καί τοι ἐξακολουθῶν κατατρυχόμενος ὑπὸ νόσου ὀδυνηρᾶς, ἐζήτησε συμμάχους κατὰ τοῦ ἀδυσωπήτου αὐτοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἔπεμψεν ἐπὶ τούτῳ τὸν πατρίκιον Θεοδόσιον καὶ τὸν σπαθάριον Θεοφάνιον πρὸς τὸν ἄρχοντα τότε τῆς δύσεως ἀσθενῆ υἱὸν τοῦ Καρόλου τοῦ μεγάλου Λουδοβῖκον τὸν Εὐσεβῆ, τὸν Ῥῆγα Φραγγίας, καθὼς τὸν λέγουν οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι. Ἐζήτει δὲ παρὰ Λουδοβίκου οὐ μόνον τὴν εἰς αὐτὸν ἀποστολὴν ἐπικουρικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ τὸν παρεκάλει καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν Ἀφρικῇ κτημάτων τοῦ Καλίφου, διὰ νὰ δώσῃ οὕτω, δι' αντιπερασμοῦ ἰσχυροῦ, ἔτι συντονωτέραν συνδρομὴν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ὁ πνέων τὰ λοίσθια, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς ἀκόμη τοῖς λοισθίοις ἐκδίκησιν πνέων Θεόφιλος ἤλπιζεν ἔτι νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν Ἀσίᾳ. Οἱ πρέσβεις του ἔτυχον εὐμενοῦς παρὰ τῇ Φραγκικῇ αὐλῇ δεξιώσεως, παρουσιασθέντες εἰς τὸν Λουδοβῖκον τὴν 15 Μαΐου 839, ἐν τοῖς Ἰγγελειμικοῖς αὐτοῦ βασιλείοις, πλησίον τοῦ Μογοντιάκου· καὶ φαίνεται, ὅτι ὁ Λουδοβῖκος ἐδείχθη διατεθειμένος νὰ δώσῃ τὴν ζητηθεῖσαν ἐπικουρίαν· ἀλλ' ὁ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἐπελθὼν θάνατος αὐτοῦ ἐματαίωσε τὸ ἐπιχείρημα. Ἔπειτα ὁ Θεόφιλος ἀνενέωσε τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν υἱὸν καὶ διάδοχόν του, τὸν αὐτοκράτορα Λοθάριον, προτεινας νὰ συζεύξῃ μίαν τῶν θυγατέρων του μετὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, υἱοῦ τοῦ Λοθαρίου. Καὶ αὗται ὅμως αἱ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν διὰ τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ Θεοφίλου.

Ἐνῷ δὲ ἠγωνίζετο τοιουτοτρόπως νὰ παρασκευάσῃ μεγάλην τινὰ ἐν Ἀσίᾳ στρατείαν, ἔπραττεν ἐν τῷ μεταξὺ ὅ,τι ἦτο δυνατὸν ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῆς χώρας καὶ ὑπεχρέωσε μάλιστα ἐπὶ τέλους τὸν Καλίφην εἰς ἀνακωχὴν ὅπλων καὶ ἀνταλλαγὴν τινων αἰχμαλώτων· διότι δύο τοῦ κυριάρχου τῶν Ἀράβων στρατηγοί, ὁ Ἀβοὺ Σαΐδ καὶ ὁ Βασίρ, ἐνέβαλον, τῷ 840, μετὰ τῶν κατοίκων τῆς ἐν Κιλικίᾳ πόλεως Μοψουεστίας, εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐπαρχίαν Καππαδοκίαν, ὁ δὲ Βασὶρ ἐπανήρχετο ἀπὸ αὐτὴν νικηφόρος, ὅτε ὁ Πέρσης Ναζάρ, ὁ μικρὸν πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀμορίου καταφυγὼν εἰς τὸν Θεόφιλον, ὡς ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρωμεν, ἐπελθὼν μετὰ τῶν Κούρδων αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἄραβος στρατηγοῦ, τὸν κατετρόπωσεν, ἀνέλαβεν ἅπαντας τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῦ καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν Βασὶρ συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μετ' ὀλίγον ὁ Ἀβοὺ Σαΐδ, ἐπιπεσὼν κατὰ τῶν Κούρδων, ἐφόνευσε τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ὁ μὲν Βυζαντινὸς στόλος ἐλεηλάτησε τὰ παράλια τῆς Συρίας, κατὰ ξηρὰν δὲ τὰ εὐάριθμα Βυζαντινὰ τάγματα συνέλαβον τὸν αὖθις ἐμβαλόντα εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν Ἀβοὺ Σαΐδ καὶ ἐπόρθησαν τὴν Μελιτηνὴν καὶ ἄλλας ἀραβικὰς χώρας, ὥστε ὁ Μοτασὲμ συνωμολόγησε τότε τὴν προμνημονευθεῖσαν ἀνακωχὴν καὶ αἰχμαλώτων ἀνταλλαγήν.

Ἀλλ' ἡ μικρὰ αὕτη παραμυθία δὲν ἦτο πλέον ἱκανὴ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀναβίωσιν τοῦ καιρίως τρωθέντος ἐκείνου σώματος· ἡ γαστρικὴ νόσος τὴν ὁποίαν πρὸ διετίας εἶχε πάθει ἀπέβαινε καθ' ἑκάστην δεινοτέρα, ὑπὸ τῆς ἠθικῆς ἀγωνίας· ἡ ταπείνωσις τὴν ὁποίαν τὸ κράτος ὑπέστη ἀπὸ τῶν Ἀράβων καὶ ἡ ὀδυνηρὰ τύχη τῶνγενναιοτέρων τοῦ στρατοῦ αξιωματικῶν δὲν ἦτο ὁ μόνος σκώληξ ὅστις κατέτρωγε τὴν μαρανθεῖσαν ταύτην ψυχήν. Ὁ Θεόφιλος ᾐσθάνετο προσεγγίζοντα τὸν θάνατον καὶ ἔβλεπε μέλλουσαν νὰ περιέλθῃ εἰς υἱὸν τριετῆ τὴν βασιλείαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν αἱ στιβαραὶ αὐτοῦ χεῖρες μόλις ἠδυνήθησαν νὰ διασώσωσιν. Ἔβλεπε τὸν υἱὸν τοῦτον κινδυνεύοντα ἀπὸ μυρίων ἐπιβουλῶν καὶ ᾐσθάνετο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ τὸ νήπιον τοῦτο εἰς χεῖρας ἀσφαλεστέρας τῶν μητρικῶν· παρεκτὸς τούτου, καὶ ἡ στοργὴ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἔπαυσε τοῦ νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν Θεοδώραν τὸν εμπόδιζεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ μέλλοντος ἀνηλίκου βασιλέως· καὶ ὅμως ἐνόει, ὅτι ἡ πρὸ καιροῦ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἀφωσιωμένη Θεοδώρα θέλει ἀμέσως προκαλέσει τὸν θρίαμβον αὐτῆς. Λόγῳ συνειδήσεως, τοῦτο δὲν ἔθλιβε πολὺ τὸν Θεόφιλον, ἀλλὰ τὸ δεινὸν ἦτο, ὅτι μετὰ τῆς ἀνορθώσεως τῶν εἰκόνων ἔμελλον ἀπαραιτήτως νὰ πέσωσιν ἅπαντες οἱ μεγάλοι εἰκονομάχοι, οἵτινες, ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ, ἐν τοῖς πολιτικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν, ὑπῆρξαν τὰ ἀσφαλέστερα καὶ ἐπιτηδειότερα τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐρείσματα. Ὑπὸ τῶν μεριμνῶν τούτων βασανιζόμενος, ἐκάλεσεν, ὀλίγας πρὸ τοῦ θανάτου ἡμέρας, παρ' ἑαυτῷ, εἰς Μαγναύραν, τὴν σύγκλητον καὶ ἅπαντας τοὺς ἐν τέλει, καὶ μετὰ κόπου ἀπὸ τῆς κλίνης ἀρθείς, συλλέξας δὲ ἁπάσας τῆς ἐκλειπούσης αὐτοῦ φωνῆς τὰς δυνάμεις, ἐλάλησε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους περὶ τοῦ υἱοῦ, περὶ τῆς συζύγου, περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ἀκαριαῖον δὲ μόνον ῥίψας βλέμμα, ἐν τῷ συντόμῳ τούτῳ καὶ κατανυκτικῷ λόγῳ, πρὸς τὴν νεότητα αὐτοῦ, εἰς τῆς ὁποίας τὴν πρώτην εὐτυχίαν τοσαῦται ἐπηκολούθησαν καταιγίδες καὶ ταλαιπωρίαι, ἐπέστησεν ἰδίως τὸν νοῦν πρὸς τὴν μέλλουσαν χηρείαν καὶ ὀρφανίαν τῶν φιλτάτων αὐτοῦ ὄντων, καί, διὰ τῆς γλώσσης ἐκείνης τὴν ὁποίαν, ὡς εἶπε, μετ' ὀλίγον δὲν θέλουσι πλέον ἀκούσει, ἐσύστησε τὴν τύχην τῆς Θεοδώρας καὶ τοῦ Μιχαὴλ, τὴν τύχην τοῦ κράτους, εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τῶν περὶ αὐτὸν συνηγμένων ἀνδρῶν. Τὴν βαθεῖαν σιωπὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἐλάλησεν ὁ Θεόφιλος, καὶ τὴν ὁποίαν βαθυτέραν ἔτι καθίστα ἡ ἀσθένεια φωνῆς ἥτις ἄλλοτέ ποτε κατίσχυε τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων ἀγώνων μυριάνδρων, δὲν διέκοψαν ἐπὶ τέλους εἰμὴ τὰ δάκρυα καὶ οἱ στεναγμοὶ τῶν ἀκροωμένων· τοσαύτη ῥώμη εἰς τοσαύτην ἀτονίαν περιελθοῦσα, τοσαύτη δραστηριότης εἰς τοσαύτην ἀθυμίαν, τοσαύτη εὐτυχία εἰς τοσαύτην συμφοράν, ἦσαν τῳόντι ἐπιτήδεια να κινήσωσι τὸν ἔλεον καὶ τὸν οἰκτιρμόν. Ἀλλ' ὁ Θεό-

φιλος ἤξευρεν, ὅτι ὁ ἔλεος παρέρχεται, τὰ δὲ πάθη, καὶ τὰ συμφέροντα, καὶ αἱ ἀντιζηλίαι παραμένουσιν. Ὅθεν ὀχυρῶν ἀσφαλέστερον τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς συζύγου αὐτοῦ, διώρισεν ἰδίως φροντιστὰς καὶ ἐπιτρόπους αὐτῆς τὸν γενναῖον Μανουὴλ καὶ τὸν γνωστὸν ἤδη ἡμῖν δραστήριον λογοθέτην τοῦ δρόμου Θεόκτιστον, τοὺς δύο πιστοτέρους καὶ ἱκανοτέρους ἄνδρας τῆς κυβερνήσεώς του, εἰς οὓς προσέθηκε καὶ τὸν ἀδελφὸν τῆς βασιλίδος Βάρδαν, ἄνθρωπον πανοῦργον, ἀλλὰ μὴ στερούμενον διοικητικῶν τινῶν προτερημάτων.

Καὶ ταῦτα δὲ διαπράξας πάλιν δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ. Μακρὰ νόσος καὶ ἠθικὴ ἀγωνία εἶχον ἐρεθίσει εἰς ὑπερβολὴν τὸν καὶ φύσει ὀξὺν αὐτοῦ χαρακτῆρα· πᾶσαι αἱ δυσχέρειαι τῆς δωδεκαετοῦς αὐτοῦ κυβερνήσεως, πᾶσαι αἱ ἐπιβουλαὶ τὰς ὁποίας ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ, πᾶσαι αἱ συκοφαντίαι ὅσαι ἐτάραξαν τὴν ζωήν του, περιεστοιχισαν ἤδη, ὡς ἐν καταχθονίῳ τινὶ πανηγύρει συνελθοῦσαι, τὴν νεκρικὴν αὐτοῦ κλίνην, καί, ὡς φάσματα δαιμόνια, ἐφαίνοντο ἀπειλοῦσαι τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ του. Μία μάλιστα σκιὰ ἐφαίνετο βαρύτερον τῶν ἄλλων μαστίζουσα τὴν ἀνιαρὰν ταύτην ἀγωνίαν. Ὁ δυστυχὴς νέος, ὁ συνανατραφεὶς μετὰ τοῦ Θεοφίλου, ὁ συζευχθεὶς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Ἑλένην, ὁ συμμετασχὼν ἁπάντων αὐτοῦ τῶν ἀγώνων, ὁ τοσάκις συκοφαντηθεὶς καὶ ἀείποτε διὰ νέων ὑπηρεσιῶν καθυπερτέρων τῶν προηγουμένων ἐξαγοράσας πᾶσαν συκοφαντίαν, παρέστη ἤδη εἰς τὸν τεταραγμένον τοῦ Θεοφίλου νοῦν ὡς ὁ ἐπικινδυνότερος τοῦ Μιχαὴλ ἐχθρός. Ὁ Θεόφοβος ἐσχάτως, θεωρῶν τὸν βασιλέα νοσοῦντα καὶ ὑποπτεύων, ὅτι, οὕτως ἔχων, ἠδύνατο νὰ δώσῃ εὐχερέστερον ὦτα ἀκροάσεως εἰς τὰς κατηγορίας τῶν ἀδυσωπήτων αὐτοῦ ἐχθρῶν, ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ μακρυνθῇ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑπεχώρησε μετὰ τῆς συζύγου, τῶν τέκνων καί τινων φίλων εἰς Ἄμαστριν τῆς Παφλαγωνίας. Τοῦτο ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον τὰς ὑπονοίας τοῦ βασιλέως, ὅστις διέταξεν αὐτὸν ἀμέσως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Θεόφοβος ὑπήκουσεν· ἀλλὰ ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου στιγμαὶ ἀποφράδες, καθ᾽ ἃς τὰ πάντα γίνονται ἀφορμαὶ ὑπονοίας· αὐτὴ ἡ προθυμία μὲ τὴν ὁποίαν ἐπανῆλθεν ὁ Θεόφοβος, ἐν τῇ παραμονῇ τῆς κρισίμου ὥρας εἰς ἣν μετὰ τοσαύτης ἀγωνίας ἀπέβλεπεν ὁ Θεόφιλος, παρώξυνεν αὐτὸν ὑπέρ ποτε σφοδρότερον· ὅθεν διέταξε νὰ φυλακισθῇ, καί, τὴν νύκτα τῆς 19 Ἰανουαρίου τοῦ 842, ἐν τῇ παρακοπῇ τοῦ φρενητιῶντος αὐτοῦ πυρετοῦ, ἐκραύγασε νὰ σφάξωσι τὸ ἀθῶον θῦμα καὶ νὰ τὸν φέρωσι τὴν κεφαλήν του. Ἡ ὅρασις του εἶχεν ἀμαυρωθῆ· ἀλλὰ λέγουν, ὅτι ἐπέθηκε τὰς τρεμούσας αὐτοῦ χεῖρας ἐπὶ τῆς νεκρᾶς ἐκείνης κεφαλῆς καί, στενάξας βαθέως, « νῦν γε, « εἶπεν, « οὐδὲ σὺ Θεόφοβος, οὐδ᾽ ἐγὼ Θεόφιλος.» Ὢ βεβαίως, δὲν ἦτο πλέον ὁ Θεόφιλος, ἀλλὰ σκιά τις ἀπαισία αὐτοῦ πρὸς τὴν πεπρωμένην καταστροφὴν διαμαχομένη. Αἱ κραυγαί, αἱ παρακοπαί, οἱ σπασμοί, οἱ στεναγμοὶ τῆς ἀγωνίας του ἠκούσθησαν ἔτι ἐπί τινας ὥρας, ἐντὸς τῶν καταπεπληγμένων τοίχων τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ ἀνακτόρων, ἐμπλήθοντες οἴκτου καὶ τρόμου τοὺς παρισταμένους· ἔπειτα ἐπῆλθε γαλήνη τις εἰς τὸ βεβασανισμένον ἐκεῖνο σῶμα, ἀφοῦ μάλιστα ἠσπάσθη, ὡς βεβαιοῦσι, τὰς εἰκόνας τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Παναγίας· καὶ ἐξέπνευσεν ἡσυχώτερος ὁπωσοῦν, περὶ τὰ μέσα τῆς ἡμέρας τῆς 20 Ἰανουαρίου.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ Θεοφίλου. Πάντα ὅσα προεῖδε καὶ προῃσθάνθη συνέβησαν μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἡ Θεοδώρα ἐθεώρησεν ὡς πρώτιστον αὐτῆς καθῆκον τὴν τῶν εἰκόνων ἀναστύλωσιν· τὰ πνεύματα ἦσαν παρεσκευασμένα πρὸς τοῦτο· ὁ Μανουὴλ καὶ ὁ Θεόκτιστος εἶδον, ὅτι εἶναι μάταιον νὰ ἀντιπράξωσιν· ὁ Βάρδας ἐξεναντίας συνέδραμε προθύμως εἰς τὸ ἐπιχείρημα, διότι ἐνόει, ὅτι ἐνόσῳ ἦσαν εἰς τὰ πράγματα οἱ ἐπιφανέστατοι εἰκονομάχοι, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ἐξουσίαν ἀπόλυτον· σύνοδος συγκροτηθεῖσα κατ᾽ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ 842 ἔτος καθιέρωσε τὸ κράτος τῆς ὀρθοδοξίας· ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς ἔπεσεν ἀπὸ τῆς πατριαρχίας καὶ προεχειρίσθη ἀντ᾽ αὐτοῦ ὁ Μεθόδιος. Πρὶν ἡλικιωθῇ ὁ Μιχαήλ, ἡ Θεοδώρα ἠγωνίσθη νὰ διατηρήσῃ, ἐν τῇ πολιτικῇ τοὐλάχιστον ὑπηρεσίᾳ, καὶ ἐν τῷ στρατῷ, τοὺς ἐγκριτωτέρους συμβούλους καὶ συμπράκτορας τοῦ Θεοφίλου, καὶ ἰδίως τὸν Μανουὴλ καὶ τὸν Θεόφιλον· ἀλλ᾽ ἅμα προαχθέντος ὁπωσοῦν εἰς ἡλικίαν τοῦ υἱοῦ της, τὸν ὁποῖον, μοχθηρὰν ἔχοντα φύσιν, αἰσχρῶς ἀνέθρεψεν ὁ κακόβουλος Βάρδας, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν ἔπειτα τυφλὸν ὄργανόν του, ἠναγκάσθη ὁ Μανουὴλ νὰ παραιτηθῇ τῶν πραγμάτων, ὁ Θεόκτιστος ἐδολοφονήθη, αὐτὴ ἡ Θεοδώρα ἐξωρίσθη. Ὁ Μιχαὴλ ἐξετραχηλίσθη εἰς φοβερὰν ἀσέβειαν καὶ ἀσωτίαν, τὴν ὁποίαν κάλαμος ἀνθρώπινος ἤθελεν αἰσχυνθῇ νὰ περιγράψῃ· καί, προϊούσης τῆς ἀφροσύνης αὐτοῦ, αὐτὸς ὁ Βάρδας ἐσφάγη· ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐσωτερικῆς βελτιώσεως καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὑπολήψεως, τὸ ὁποῖον ἤγειραν οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς ἐφθάρη· ἡ κυβέρνησις περιέστη εἰς τὴν ἐσχάτην παραλυσίαν καὶ τὸ κράτος ἤθελε βεβαίως καταπέσει, ἐὰν ἡ στιβαρὰ τοῦ Βασιλείου Μακεδόνος χεὶρ δὲν ἔδιδεν εἰς τὸν ἐξώλην Μιχαὴλ τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας του.

Ἐγράψαμεν ἐν ἐκτάσει ὁπωσοῦν τὸν βίον τοῦ Θεοφίλου, ἀφ᾽ ἑνὸς διὰ νὰ καταστήσωμεν δήλην τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς εἰκονομαχίας τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος καὶ τῆς εἰκονομαχίας τῆς ὀγδόης, καὶ νὰ ἐξηγήσωμεν οὕτω, πῶς ἡ αἵρεσις αὕτη ἡ ὑπὸ τῆς Εἰρήνης καταλυθεῖσα, εἰμπόρεσε νὰ ἀναβιώσῃ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, ἔπειτα δὲ ὁριστικῶς ὑπὸ τῆς Θεοδώρας κατεβλήθη· ἀφ᾽ ἑτέρου διὰ νὰ καταστήσωμεν εἰς τοὺς πολλοὺς γνωστὰ τὰ περὶ ἑνὸς τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων Βυζαντινῶν βασιλέων, περὶ οὗ εἰς τὰς συνήθεις ἱστορίας ὀλίγας μόνον εὑρίσκουσι λέξεις. Ὁ Θεόφιλος ἥμαρτε πολλάκις· ἡ ὀξύτης μάλιστα τοῦ χαρακτῆρός του παρέσυρεν αὐτὸν εἰς πράξεις τινάς, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν δικαίως νὰ κατακρίνωμεν· ἡ ἐπίβουλος ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀνάκλησις τοῦ Ἀλεξίου Μουσελὲ καὶ ἡ ἄδικος αὐτοῦ τιμωρία· ἡ κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεοδώρου τοῦ Κριθίνου, τοῦ ἐλέγξαντος αὐτὸν διὰ τοῦτο, πα-

ράφορος ὀργή· ἡ ἀνηλεὴς σφαγὴ τῶν κατοίκων τῆς Σωζοπέτρας, ἡ προκαλέσασα τὰς συμφορὰς τοῦ 838 ἔτους· τελευταῖον ὁ φόνος τοῦ Θεοφόβου, δυσκόλως δύνανται νὰ δικαιολογηθῶσιν· ἀλλὰ μὴ λησμονήσωμεν τοὺς χρόνους, τοὺς ἀνθρώπους, τὰς ῥαδιουργίας, τὰς συκοφαντίας, τὰς ἔσω καὶ ἔξω δυσχερείας ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων διήγαγε τὸν βίον ὁ ἄνθρωπος αὐτός· πάντα ταῦτα φυσικώτατον ἦτο νὰ θολώσωσιν ἐνίοτε τὴν κρίσιν καὶ νὰ νοθεύσωσιν ἐνίοτε τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Μὴ λησμονήσωμεν δὲ νὰ σταθμίσωμεν εἰς τὴν ἑτέραν πλάστιγγα τὰς πολλὰς ἀρετὰς ὅσας διέσωσε· τὴν ἐπιτηδειότητα μὲ τὴν ὁποίαν διέκρινε τοὺς ἱκανοὺς ἄνδρας, τὴν προστασίαν τὴν ὁποίαν ἔνειμεν εἰς αὐτούς, τὴν εἰλικρινῆ μετάνοιαν τὴν ὁποίαν ἐδείκνυεν ὁσάκις ἠδίκει αὐτούς, τὴν ἀκατάπληκτον ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης ἀνδρίαν, τὴν ἀδυσώπητον ἐπιμονὴν μεθ' ἧς ἐπεδίωξε τὴν κατάπαυσιν τῶν καταχρήσεων. Μὴ λησμονήσωμεν πρὸ πάντων τὴν ἀκηλίδωτον χρηστότητα τοῦ κατ' ἰδίαν αὐτοῦ βίου. Ἅπαξ μόνον (καὶ τοῦτο ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς ὀρθοδόξους χρονογράφους) δελεασθεὶς ὑπὸ τοῦ κάλλους θεραπαινίδος τινὸς τῆς Θεοδώρας, ἐλησμόνησε τὸ πρὸς τὴν σύζυγον καθῆκον· ἡ ἀγαθὴ Θεοδώρα ἐνόησε τὸ ὀλίσθημα, δὲν τὸν ἤλεγξεν ὅμως εἰμὴ διὰ τῆς κατηφείας αὐτῆς καὶ τῆς θλίψεως· αὐτὸς δέ, συναισθανθεὶς τὸ ἀδίκημα, προσέπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἐζήτησε συγγνώμην καὶ οὐδέποτε τοῦ λοιποῦ ἐνέδωκεν εἰς τοιοῦτον πειρασμόν. Ὅταν παραβάλωμεν ταῦτα πάντα πρὸς τὴν ἀκρασίαν, τὴν ἀσωτίαν, τὴν ἀναίδειαν, τὴν βίαν οὐ μόνον τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀρξάντων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης Καρολιδῶν, ἀλλὰ καὶ πολὺ μεταγενεστέρων ἡγεμόνων, μεγιστάνων καὶ ἀρχιερέων τῆς δύσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ Βυζαντινὸς κόσμος, ἐν τῷ γήρᾳ αὐτοῦ, ἔσωζε πολλάκις πολὺ πλείονας ἀρετὰς τῶν ὅσων ἀνεδείκνυεν, ἐν τῇ νηπιότητι, ὁ νέος δυτικὸς κόσμος.

Εἴπομεν, ὅτι ὁ Θεόφιλος εἶχε παράφορον πρὸς τὰς οἰκοδομὰς ἔρωτα· ἐπεχείρησε δὲ τὴν κατασκευὴν πολλῶν χρησίμων καὶ πολλῶν ἁπλῶς πολυτελῶν ἔργων. Ἀνύψωσε καὶ ἐκάλλυνε τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἄβατα ποιήσας αὐτὰ τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ ὄνομά του ἐγγεγραμμένον ἐπὶ τῶν τοίχων ἐκείνων ἀνεμίμνησκεν εἰς μὲν τοὺς κατοίκους τὸν σωτῆρα αὐτῶν, εἰς δὲ τοὺς ἐπερχομένους πολεμίους, τὸν τῆς ἀποτυχίας αἴτιον. Μετέβαλεν εἰς νοσοκομεῖον πολυτελὲς οἴκημα μέγα, τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐχρησίμευε, πρὸς κοινὸν σκάνδαλον, ὡς κατάλυμα τῶν ἀθλίων ἐκείνων γυναικῶν, αἵτινες οὐκ οἴδασι σωφρονεῖν· καὶ διὰ πλουσίων δωρεῶν προικίσας τὸ εὐεργετικὸν αὐτὸ κατάστημα, μετωνόμασε *τὰ Θεοφίλου*. Ἡ ἐπιτηδειότης καὶ ἡ τόλμη τῶν τεχνιτῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀποδεικνύεται μάλιστα ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν λέγεται, ὅτι ἐπεσκευάσθη τὸ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Αὐγουστείου ἔφιππον ἄγαλμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ ἐξ ἐπιχρύσου χαλκοῦ κατεσκευασμένον τοῦτο ἄγαλμα ἵστατο ἐπὶ στύλης ὑψηλοτάτης, καταιγὶς δὲ σφοδρὰ κατέβαλέ ποτε τὸν χρυσοῦν λόφον τῆς περικεφαλαίας τοῦ ἀνδριάντος αὐτοῦ, ἤ, καθὼς λέγουν οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, τὴν χρυσῆν τοῦφαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὅθεν παρεσκευάζετο ἤδη ἰκρίωμα μέγα ἵνα φθάσῃ μέχρι τῆς κορυφῆς ταύτης, ὅτε σκαλωτὴς τεχνίτης, ἀνελθὼν εἰς τὴν στέγην τῆς παρακειμένης μεγάλης ἐκκλησίας, ἤτοι τῆς ἁγίας Σοφίας, ἀφῆκεν ἐκεῖθεν βέλος μετὰ σχοινίου εἰς τὸν χάλκινον ἀνδριάντα· καί, παγέντος ἀσφαλῶς τοῦ βέλους ἐπ' αὐτοῦ, διαδραμὼν διὰ τοῦ σχοινίου, προσήρμοσε τὴν τοῦφαν, μέγα θάμβος προξενήσας τοῖς παρισταμένοις καὶ δαψιλῶς ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου εὐεργετηθείς.

Ἐκ τῶν πολυαρίθμων πολυτελῶν οἰκοδομημάτων ὅσα ἤγειρεν ὁ Θεόφιλος ἄξια μνείας εἶναι μάλιστα τὰ λεγόμενα ἀνάκτορα τοῦ Βρύου, τὰ κατὰ μίμησιν τῶν ἐν Βαγδατίῳ λαμπρῶν παλατίων κατασκευασθέντα, ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰωάννου Πατρίκου, ὅστις εἶχε καὶ τὸ τοῦ πατρικίου ἀξίωμα. Ἐπεκόσμησαν δὲ τὰ ἀνάκτορα ταῦτα παράδεισοι θαυμαστοὶ καὶ πέντε ἐκκλησίαι, ἐξ ὧν μία ἰδίως ἦτο μεγαλοπρεπεστάτη. Ἡ εἰς τὸ προαύλιον τῶν ἀνακτόρων αὐτῶν καλλιτεχνηθεῖσα αὕτη ἐκκλησία ὠνομάζετο *Τρίκογχος* ἐκ τοῦ σχήματος, διότι τρεῖς κόγχαι ἤτοι θόλοι μετεωρίζοντο ἐπ' αὐτῆς· οἱ θόλοι αὐτοὶ ἦσαν περίχρυσοι καὶ ἐστηρίζοντο ἐπὶ κιόνων Ἰταλικῶν· τοὺς τοίχους ἐπεκόσμουν ποικίλα μάρμαρα, ἐκ δὲ τῶν τριῶν πυλῶν, ἡ μὲν μέση ἦτο κατασκευασμένη ἐξ ἀργύρου, αἱ δ' ἑκατέρωθεν ταύτης ἐκ γεγανωμένου χαλκοῦ. Ἀντικρὺ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑψοῦτο ὁ περίστυλος, ὁ καλούμενος τοῦ *Σίγμα*, ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ στοιχεῖον ὁμοιότητος, ἐρειδόμενος δὲ ἐπὶ πεντεκαίδεκα κιόνων λίθου Φρυγίου, τὴν αὐτὴν δὲ φέρων εἰς τοὺς τοίχους ἐπανθοῦσαν ὡραιότητα, οἵαν καὶ τὸ Τρίκογχον. Εἰς τὸ Σίγμα ἦτο προσηρτημένον οἰκοδόμημά τι *Τετράσερον*, ὡς λέγουσιν οἱ Βυζαντινοί, μᾶλλον δὲ Τετράσειρον, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο *Μυστήριον*, διότι ἦτο τοσοῦτον ἐντέχνως κατεσκευασμένον, ὥστε, ἐὰν ἱστάμενός τις εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἢ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ ἄκραν ἤθελε πλησιάσει εἰς τὸν τοῖχον, καὶ ψιθυρίσει, ὅσον δήποτε ταπεινὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ φωνὴ αὐτοῦ, ὁ λόγος του ἠκούετο ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἀντίθετον ἄκραν ἐπιθέντος τὸ οὖς εἰς τὸν τοῖχον. Πρὸ τοῦ Σίγμα ὑπῆρχε πλατεῖα εὐρυτάτη, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ὑψοῦτο κρήνη λαμπρά, ἔχουσα διάχρυσον μὲν στροβίλιον, φιάλην δέ, ἤτοι δεξαμενὴν χαλκῆν, ἧς τὸ χεῖλος ἦν ἐξ ἀργύρου ἐστεμμένον. Ἐν καιρῷ τῶν ὀπωρῶν, ἡ φιάλη αὕτη ἐπληροῦτο, ἀντὶ ὕδατος, ὑπὸ ὀπωρῶν παντὸς εἴδους, τὰ ὁποῖα παρεδίδοντο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ πλήθους· ἡ πλατεῖα τότε μετεβάλλετο εἰς τόπον κοινῆς θυμηδίας καὶ διαχύσεως· ἄπειροι συνέρρεον εἰς αὐτὴν ὀρχησταί, μῖμοι, μουσικοί· ὁ βασιλεύς, καθήμενος ἐν χρυσῷ καὶ διαλίθῳ θρόνῳ, ὅστις ἵστατο ἐπὶ λαμπροῦ ἀμφιθεάτρου, ἐθεώρει ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου τὴν δημοτελῆ πανήγυριν· κάτω τοῦ θρόνου παρίσταντο ἡ βασιλικὴ φρουρά, οἱ ἐν τέλει, οἱ δήμαρχοι, ἤτοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν δύο ἀνεγνωρισμένων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως φατριῶν τοῦ ἱπποδρομίου, ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων καὶ ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων· αἱ δὲ λοιπαὶ βαθμίδες κατείχοντο ὑπὸ

τοῦ πλήθους. Πέριξ τῆς πλατείας ἠγείροντο ἄπειρα πολυτελέστατα καὶ χαριέστατα κτίρια, τὰ ὁποῖα δύσκολον καὶ ἐπαχθὲς ἤθελεν εἶσθαι νὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα. Εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν διεχειρίζετο ἡ δικαιοσύνη, προεδρεύοντος συνήθως αὐτοῦ τοῦ Θεοφίλου· ἕτερον, καλούμενον, ἄγνωστον πόθεν, *Ἔρως*, ἐχρησίμευεν ὡς ὁπλοθήκη· ἕτερον πάλιν ὠνομάζετο *Πορφύρα*, διότι, ἐν ἀρχῇ τοῦ χειμῶνος, ἡ δέσποινα, καλοῦσα εἰς αὐτὸ τὰς ἀρχοντίσσας τῆς αὐλῆς, διένεμεν εἰς αὐτὰς ἱμάτια πορφυρᾶ, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Καὶ περὶ μὲν τὰ τοιαῦτα, ὁ Θεόφιλος ἔσχε πολλοὺς τοὺς ἐναμίλλους ἔκ τε τῶν προκατόχων καὶ τῶν διαδόχων βασιλέων· ὀλίγοι ὅμως δύνανται νὰ καυχηθῶσιν ὅτι ἔπραξαν πλειότερα πρὸς ἀναζωπύρησιν τῶν τοσοῦτον ἀμεληθέντων κατὰ τὴν ἑβδόμην καὶ ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα γραμμάτων ὅσον αὐτός· διότι ἵδρυσε πολλὰ νέα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, ἐβελτίωσε τὰ ὀλίγα προϋπάρχοντα, δαψιλῶς ἐνεψύχωσε καὶ εὐηργέτησε τοὺς λογίους, ἐπεμελήθη τὴν συλλογὴν καὶ ἀντιγραφὴν τῶν ἀρχαίων συγγραφῶν περὶ ἃς τοσαύτη εἶχεν ἐπικρατήσει ὀλιγωρία· καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀδιαλείπτων σχεδὸν στρατειῶν του καὶ τῶν ποικίλων περισπασμῶν τῆς ἐσωτερικῆς κυβερνήσεως, εὕρισκε καιρὸν νὰ ἀναγινώσκῃ πολλά. Ἡ δὲ κυριωτάτη αἰτία τῆς εὐνοίας ἣν ἀπέδειξε πρὸς τὸν ἑτεροδοξοῦντα Μεθόδιον ὑπῆρξεν, ὡς λέγουν, ὅτι, ἀπαντήσας, εἰς συγγραφέα, δύσκολον χωρίον, τὸ ὁποῖον οὔτε ὁ Ἰωνῆς ὁ Γραμματικὸς, οὔτε ὁ Λέων ὁ φιλόσοφος ἠδυνήθησαν νὰ ἐξηγήσωσιν, ἔμαθεν, ὅτι ὁ Μεθόδιος δύναται νὰ τὸ ἑρμηνεύσῃ· καὶ εὐχαριστηθεὶς τῳόντι ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας αὐτοῦ, ἠγάπησε τὸν ἄνθρωπον, καί τοι ἐπικινδυνότατον ὄντα εἰς τὸ ὅλον τῆς κυβερνήσεώς του σύστημα.

Ἐν γένει δὲ ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Θεοφίλου ἀποδεικνύουσι, νομίζομεν, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία δὲν εἶναι ἀξία οὔτε τῆς ὀλιγωρίας, ἣν ἀποδεικνύουσιν εἰς αὐτὴν πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἱστορικοὶ, οὔτε τῶν χλευασμῶν τοὺς ὁποίους σωρεύουσι κατ αὐτῆς ἄλλοι. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν εὔρυθμον κυβέρνησιν, τοὺς σοφοὺς νόμους, τὴν πειθαρχίαν, τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς διοικήσεως, τα ἔξοχα προτερήματα πολλῶν περιωνύμων βασιλέων καὶ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν, τὴν ἐντὸς τῶν ὅρων τοῦ πρέποντος καὶ καθήκοντος περιστολὴν τοῦ κλήρου, καὶ τὴν οὐ μικρὰν παιδείαν καὶ τέχνην ἥτις ἐπεκράτει ἔτι ἐν τῇ ἀνατολῇ εἰς τὸ πλεῖστον τοῦ μεσαιῶνος διάστημα, πρὸς τὴν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους μαστίξασαν τὴν δύσιν ἀναρχίαν, ἀπαιδευσίαν, ἀνηλεῆ κατάθλιψιν τοῦ λαοῦ ὑπὸ τῶν μεγιστάνων, ἀδιάλειπτον διαμάχην, παντελῆ ἔλλειψιν νόμου καὶ ἀσφαλείας, σκανδαλώδη ἐπέμβασιν τοῦ κλήρου εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ ἀξιοθρήνητον παραμόρφωσιν τοῦ Χριστιανικοῦ θρησκεύματος ὑπὸ τῆς παπικῆς κυριαρχίας, δυσκόλως τῇ ἀληθείᾳ δυνάμεθα να παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς δύσεως ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐτυχέστεροι τῶν λαῶν τῆς ἀνατολῆς. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι πᾶσα ἐκείνη ἡ τρικυμιώδης σύγκρουσις καὶ ζύμωσις τῶν δυσηνίων, ἀλλὰ σφριγόντων στοιχείων τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῆς δύσεως παρήγαγεν ἐπὶ τέλους τὸν ἐξαίσιον νεώτερον πολιτισμὸν, ἅπας δὲ ὁ τότε πλείστου λόγου ἄξιος ἀνατολικὸς ὀργανισμὸς, φθαρεὶς κατὰ μικρὸν, ἐξέλιπεν ἐπὶ τέλους ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ σταδίου. Ἀλλὰ, εἶναι ἆρά γε δίκαιον νὰ καταδικάσωμεν αἰῶνας ὅλους μόνον καὶ μόνον διότι τὸ ἔργον αὐτῶν ἐπὶ τέλους καταστραφῇ; Καὶ πρέπει ἆρά γε, γινόμενοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ κόλακες τῆς εὐτυχίας, τῆς δὲ ἀτυχίας ἀγενεῖς μυκτηρισταὶ, ν' ἀνακράζωμεν τὸ τοῦ Βρέννου πολυθρύλλητον ἐκεῖνο « ὀδύνη τοῖς κεκρατημένοις ! »

Ο ΦΟΣΚΟΛΟΣ.

—o—

Σεμνύνεται σήμερον ἡ Ἰταλία διὰ τὰ κλασικὰ ἔργα τοῦ μεγαλοφυοῦς Φοσκόλου, καὶ ὅμως ὁ Φόσκολος ἦτον Ἕλλην τὸ γένος καὶ τὴν πατρίδα. Ἐγεννήθη προωρισμένος νὰ δοξάσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡ ἐποχὴ ἦτον ζοφερά· ἐσίγων τότε τὰ ἱερὰ ἄλση τοῦ Ἑλικῶνος, καὶ ἡ ἐννεάδελφος χορεία τῶν θυγατέρων τῆς Μνημοσύνης κατέλιπε τὰ πατρῷα ἐδάφη, μεταναστᾶσα εἰς Ἰταλίαν καὶ μεταδοῦσα ἐκεῖθεν το φῶς τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐξευγενίσασα τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἅπασαν. Διεσώζετο δὲ ἡ γλῶσσά μας ἐν μέσῳ τοσούτων καταστροφῶν καὶ ἐρημώσεων, διότι ἡ ἑστία τῆς πίστεως, καί τοι φθίνουσαν, τὴν παρέδωκεν ἀβλαβῆ εἰς ἡμᾶς, εὐτυχεστέρους ἤδη τῶν πατέρων μας· διεσώζετο, ἀλλ' ἡ ζωή της ἦτον ὡς ἡ ζωὴ αὐτῶν.

Ὅταν ἔθνος τι παρακμάζῃ μαραινόμενον, καὶ ἀποβάλλῃ τὸ ὄνομα καὶ διαφθείρῃ τὴν γλῶσσαν, ὀφείλει ἀνεγειρόμενον νὰ ἀναζητήσῃ τὰ κτήματά του, νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν μεγαλοφυΐαν τῶν υἱῶν του,

Ὁ Ἕλλην Φόσκολος ἔγραψεν εἰς Ἰταλικὴν γλῶσσαν, τὰ ἔργα του εἶναι δόξα Ἑλληνικὴ, ἀλλὰ κτῆμα Ἰταλικόν. Ἂς τὰ πολιτογραφήσωμεν κἂν, ἂς τὰ ἐνδύσωμεν μὲ τὸ πάτριον ἔνδυμα. Εἴθε ἡ εὐχὴ αὕτη εἰσακουσθῇ, εἴθε τὴν ἐκπληρώσῃ ὁ δυνάμενος νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ τὴν μετάφρασιν καὶ τὴν δημοσίευσιν!

Ὁ Φόσκολος ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὴν 22 Ἰουνίου 1777, ἀπὸ καλοὺς γονεῖς, τὸν ἰατρὸν Ἀνδρέαν Φόσκολον, ἄνδρα πεπαιδευμένον, καὶ τὴν Διαμάντων ἐκ τοῦ γένους Σπαθῆ. Ὑπῆρξε κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν του ὁρμητικὸς, φίλερις, ἀμελής· δὶς δ' ἐκ τῶν σχολείων ἀποβληθεὶς, απεφάσισε τέλος νὰ ἐκπαιδευθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ δὶς μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Φθὰς εἰς Ἐνετίαν τὸ 1794 ἐνόησεν ὅτι ἠδίκει τὴν ἀγαθὴν φύσιν του καὶ μεταμεληθεὶς ἀφιερώθη ὁλόκληρος εἰς τὰς σπουδάς.

Ἐθαυμάσθη διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τὴν ταχυμάθειάν του· ἀπὸ τὴν γόνιμον αὐτοῦ γραφίδα ἔρρεεν ἀφθόνως ἡ ποίησις καὶ ὁ λόγος ὁ πεζὸς, καὶ τὸ ὄνομά του ἦτον ἤδη ἐπίσημον. Ἐκεῖ ἐπολιτογραφήθη, καὶ ποιητής τις κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἔγραφε τοὺς ὡραίους τούτους στίχους·

Cingi, o Italia, gridai, le fulve chiome
Del non tuo figlio col natio tuo serto,
E vi scolpisci ne' tuoi fasti il nome,

«*Στέψον Ἰταλία, ἐπεφώνησα, μὲ τὴν πατρῴαν δάφνην σου τὴν ξανθὴν κόμην τοῦ ποιητοῦ, ὅςτις δὲν εἶναι υἱός σου, καὶ ἐγχάραξον τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἱστορίαν σου.*»

Ἐσπούδασεν ἠθικὴν, πολιτικὴν, μεταφυσικὴν, θεολογίαν. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἔγραφεν εἰς φίλους συμβουλὰς λέγων, ὅτι ἄριστον βιβλίον ἠθικῆς ἐθεώρει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ περὶ καθηκόντων τοῦ Κικέρωνος, ὁ Μοντεσκιὲ ὑπερεῖχεν εἰς τὴν πολιτικὴν, ὁ Λὸκ καὶ ὁ Ἀνδρὲ εἰς τὴν μεταφυσικήν· ὡς κριτικοὺς ἐσέβετο τὸν Λογγῖνον καὶ τὸν Μαρμοντὲλ, ἀλλ' ἐφρόνει ὅτι εἰς οὐδὲν χρησιμεύουσιν αἱ συγγραφαὶ τῶν κριτικῶν, ὅταν ὁ μελετῶν στερῆται κρίσεως ἐμφύτου· αἱ Γραφαὶ ἤρκουν διὰ τὴν θεολογίαν.

Ἐμελέτησε πολὺ τοὺς ἀρχαίους καὶ νέους συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς, ἰδίως δὲ τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πλούταρχον, τὸν Δάντην, τὸν Ὀσιανὸν καὶ τὸν Ἀλφιέρην.

Ἦτον παράδοξος ἡ πρὸς τὴν μελέτην ἐπιμονή του καὶ τοῦ νοός του ἡ γονιμότης. Ἔμενε καθ' ἑκάστην ὥρας ὁλοκλήρους εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἁγίου Μάρκου· ἔγραψε πολλὰ μέχρι τῆς ἡλικίας 20 ἐτῶν, καὶ ἐσημείου ἐπὶ τῶν ἀνεκδότων ἔργων του, «τοῦτο εἶναι ὡρισμένον νὰ ἀναγινώσκεται μόνον εἰς φίλους, τοῦτο νὰ καῇ, ἐκεῖνο ἐπιδιορθούμενον νὰ δημοσιευθῇ *μετὰ δέκα ἔτη.*» Ἀξιόλογον μάθημα μετριοφροσύνης, ὅπερ ὅμως δὲν ἐδύνατο νὰ σωφρονίσῃ τοὺς ἐν ἀλαζονίᾳ προοιμιαζομένους καὶ περιαυτολογοῦντας.

Ὡς προοίμιον ἰδίας ποιήσεως ἀνεγίνωσκεν εἰς φίλους μεταφράσεις ᾠδῶν τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Ἀνακρέοντος, εἰδυλλίων τοῦ Θεοκρίτου καὶ Λατινικῶν καὶ ἄλλων νεωτέρων ποιήσεων.

Ἡ πρώτη δημοσιευθεῖσα ποίησίς του ἦτον ὁ *Σταυρὸς*, γραφεῖσα διὰ νέαν ἀφιερωθεῖσαν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ὑψίστου.

Ἀλλὰ πόθος δόξης ἔτηκε φλογερὸς τὴν ψυχήν του. Ἦτον ἤδη καιρὸς νὰ προβάλῃ εἰς τὸ κοινὸν καὶ νὰ ἀποφασίσῃ οὕτω τὸ μέλλον του. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1796, ἦσαν ἀνοικτὰ εἰς τὴν Ἑνετίαν ἑπτὰ θέατρα, ἔνθα ὀργῶσα πρὸς δόξαν συνημιλλᾶτο τότε ἡ Ἰταλικὴ νεολαία. Ὁ Φόσκολος ἔδωκεν εἰς τὸ θέατρον τοῦ Ἁ. Ἀγγέλου τραγῳδίαν *ὁ Θυέστης*, ἥτις παρεστάθη τὴν 24 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἡ τραγῳδία ἐχειροκροτήθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ, τὸ ἀκροατήριον ἐζήτει νὰ προβάλῃ ὁ ποιητὴς, ἀλλ' οὗτος ὑποκρυφθεὶς ἀπεσύρθη εἰς τὴν κατοικίαν του. Εἰς αὐτὴν ὀφείλει τὸ πρῶτον τὴν δόξαν του.

Ἡ Πελλάνδη λέγει ὁ βιογράφος αὐτοῦ Α. Κάρρερ, πρώτην τότε φορὰν ἀναβᾶσα ἐπὶ τῆς σκηνῆς, παρέστησε τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρώπης, καὶ οὕτω προοιμιασθεῖσα εἰς στάδιον ὅπερ ἔμελλε νὰ τῇ περιποιήσῃ ἀργότερον τοσαύτην δόξαν, ἐνίσχυσε δι' ἀρίστης ἀπαγγελίας καὶ διὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς θελγήτρων τὸ προοιμιακὸν ἔργον τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ. Καὶ οἱ τὰ λοιπὰ πρόσωπα τοῦ *Θυέστου* παραστήσαντες ἦσαν ἐκ τῶν ἀρίστων ἠθοποιῶν τῆς Ἰταλίας. Πρόσθες εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας καὶ ἄλλην εὐμενεστέραν, τὴν ἐφεξῆς· τὴν αὐτὴν ἑσπέραν παριστῶντο εἰς ἄλλα θέατρα ἑτέρων ποιητῶν ἔργα καὶ οἱ ἐναντίοι του κατέλιπον εἰς τοὺς φίλους τοῦ Φοσκόλου ἐλεύθερον τὸ θέατρον τοῦ Ἁ. Ἀγγέλου.

Ὁ *Θυέστης* εἶναι ἔργον μέτριον, ὅπερ ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἀπεδοκίμαζε μετέπειτα. Ἐὰν οὗτος ἀφιεροῦτο εἰς τὴν δραματικὴν, ἠδύνατο ἴσως διὰ τῆς εὐφυΐας του νὰ πλησιάσῃ εἰς τὰ ἴχνη τοῦ Ἀλφιέρου, ἀλλ' οὐχὶ νὰ φθάσῃ μέχρις αὐτοῦ, διότι ἀπερισκέπτως ὑπεδύθη τὸν κόθορνον τῆς Μελπομένης, ἐνῷ ἡ φύσις εἶχεν αὐτὸν προωρισμένον διὰ τὴν λύραν τοῦ Πινδάρου. Εἴδομεν ἀνθρώπους ὑποδεεστέρους νὰ καλῶσιν ἑαυτοὺς μεγάλους τραγῳδοποιοὺς, καὶ νὰ σεμνύνωνται δι' ἁπλοῦς διαλόγους ἐστιχουργημένους! Ἐὰν ἡ μνησθεῖσα τραγῳδία, καὶ δύο μεταγενέστεροι ἄλλαι, ὁ *Αἴας* καὶ ἡ *Ῥισιάρδα*, ἔχωσί τινας καλλονὰς, αἱ καλλοναί των εἶναι ἁπλῶς λυρικαί. Ἰδοὺ τί ἀργότερον ἔγραφεν· «Ἐὰν ὁ *Θυέστης* μου, ὃν ἔγραψα εἰς ἡλικίαν δεκαοκταετῆ, ἐσυρίζετο, καθὼς τῷ ἔπρεπεν, ἴσως δὲν ἔμελλα πλέον οὔτε νὰ γράψω, οὔτε νὰ ἀναγνώσω.»

Ψεῦδος τῆς εὐφυΐας! ἡ εὐφυΐα δὲν καταβάλλεται ἀπὸ ἐναντιώσεις, πετᾷ μάλιστα ὑψηλότερον.

Ἐν τούτοις ὁ κρατὴρ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐκλόνησε φοβερὰ τὴν Εὐρώπην, ἐκχύνων σπέρματα ἰδεῶν, αἵτινες καὶ σήμερον ταράττουσι τὸν κόσμον. Ἡ Ἑνετία, λαβοῦσα τὰ ὅπλα, ἐπανεστάτησε καὶ ὁ Φόσκολος ἠσπάσθη ἐνθουσιωδῶς τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας, ἃς ἀργότερον, φωτιζόμενος, ἔμελλε νὰ ἀποπτύσῃ. Ἔγραψεν ὕμνον εἰς τὸν *Σωτῆρα Ναπολέοντα*, κυρίαρχον τότε τῆς Ἑνετίας. Ἀλλ' οἱ φυτεύσαντες τὸ *δένδρον τῆς ἐλευθερίας*, αὐτοὶ πρῶτοι τὸ ἀπεγύμνωσαν ἀπὸ τὸ φύλλωμά του, καὶ ἰδοὺ αἱ προγραφαὶ καὶ αἱ καταδιώξεις. Ὁ Φόσκολος προσέφυγεν εἰς τὸ Μεδιόλανον, ὅπου ἐγνωρίσθη σχετισθεὶς μετὰ τοῦ Παρίνη καὶ τοῦ Μόντη. Ὁ τελευταῖος, περίφημος διὰ τὸ ἀρχαϊκὸν κάλλος τῆς Μούσης του καὶ διὰ τὴν ἐπαγωγὸν ζωηρότητα τῆς φαντασίας του, καὶ διὰ τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν καλλιέπειαν τῶν στίχων του, κατηγορήθη εἰς τὸ νομοθετικὸν συμβούλιον, ὅπερ τῷ ἀφῄρεσε καὶ ἀξίωμα καὶ μισθοδοσίαν. Ὁ Φόσκολος, πρόσφυξ καὶ πένης τότε, ὅςτις ἠδύνατο κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ φίλου νὰ εὕρῃ καὶ θέσιν καὶ πόρον εὐζωΐας, ἐτόλμησε μάλιστα νὰ τὸν ὑπερασπίσῃ, διὰ νευρώδους *διατριβῆς περὶ τῶν κατὰ Μόντη κατηγοριῶν*. Κατεδιώκετο διὰ τοῦτο κρυπτόμενος ἀπὸ οἴκου εἰς οἶκον καὶ κινδυνεύων νὰ φυλακισθῇ. Τόλμη τοιαύτη κατὰ τὰς δυσχερεῖς ἡμέρας τῆς Ἰταλικῆς δημοκρατίας τιμᾷ τὴν καρδίαν τοῦ Φοσκόλου.

Ἀνεχώρησε διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ Μεδιόλανον καὶ ἔφθασεν εἰς Βονωνίαν, κακῶς ἔχων καὶ πένης. Ἐκεῖ ἠναγκάσθη νὰ πωλήσῃ εἴς τινα τῶν τυπογράφων τὰς *ἐπιστολὰς δύο ἐραστῶν*, πρῶτον σκελετὸν τοῦ κλασικοῦ μυθιστορήματός του, ὁ *Ἰάκωβος Ὄρτης*. Με-

τέθη εἶτα εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ Ἀλφιέρη καὶ Νικολίνη. Ἔγραψε διάφορα ἀσμάτια, ὅπου φαίνεται ἐπαισθητῶς ἡ βελτίωσις τοῦ ὕφους καὶ τοῦ κάλλους τῶν ποιητικῶν εἰκόνων. Ἐκεῖ ἠράσθη νεάνιδος, ἥτις, ὑπανδρευθεῖσα μετ' οὐ πολύ, ἐνέπνευσεν αὐτῷ τὸ μυθιστόρημα, ὅπερ ἔμελλε νὰ παραδώσῃ εἰς λήθην τὰς *ἐπιστολὰς δύο ἐραστῶν*, ἐκεῖ ὁ λάτρις τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κύπριδος ἐζώσθη τὸ ξίφος τοῦ Ἄρεως καταταχθεὶς εἰς τὴν Ἰταλικὴν λεγεῶνα, ὅπου καὶ ἄλλοι, οὐχὶ εὐκαταφρόνητοι ποιηταί, ἐνεγράφησαν. Ὁ Ναπολέων τότε ἔσπευδε νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸ τῶν Πυραμίδων τὰ θαυματουργήματα τῆς γαλλικῆς λόγχης, καὶ ἡ Ἰταλία εὑρέθη ἐκτεθειμένη εἰς τὴν εἰσβολὴν τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Ῥώσσων. Εἰς πολλὰς κατ' αὐτῶν μάχας ἐτολέμησε γενναίως ὁ Φόσκολος καὶ ὑπέστη καρτερικῶς τὰ δεινὰ τῆς πολιορκίας εἰς Γένουαν, ἀρχηγοῦντος τοῦ ἐνδόξου πολεμιστοῦ Μασένα.

Ὁ Φόσκολος κατὰ τὸν Πέλλικον

> Vate era sommo ed avea cinto l'armi,
> E alteri come il brando eran suoi carmi.

« Ποιητὴς μέγας ἐζώσθη τὸ ξίφος, καὶ τὰ ᾄσματά του ἦσαν ὡς τὸ ξίφος ὑπερήφανα. »

Διαρκούσης ἴσως τῆς πολιορκίας ἔγραψε λυρικὴν ᾠδὴν σύντομον, ἀλλὰ τελειοτέραν πάσης λυρικῆς ποιήσεώς του, **All'amica risanata**, εἰς τεκμήριον χαρᾶς διὰ τὴν ἀνάῤῥωσιν εὐγενοῦς κυρίας πεσούσης ἀπὸ τὸν ἵππον· εἰς τὴν ὑγίαν τῆς ἱπποτικῆς ταύτης Ἀμαζόνος πολλοὶ ποιηταὶ ἀφιέρωσαν ταυτοχρόνως ᾠδάς, αἵτινες εὐθὺς ἐλησμονήθησαν.

Μετὰ τὴν ἔνδοξον ἀποχώρησιν τῶν φρουρᾶς τῆς Γενούας, ὁ Φόσκολος ἠκολούθησε τὴν σημαίαν αὐτοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ὑπηρέτησε μεταβαίνων ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ τέλος ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ Μεδιόλανον, ἔχων βαθμὸν λοχαγοῦ. Ὁ Ναπολέων ἐν τούτοις, καταφρονήσας τὸν ἰσχυρὸν στόλον τοῦ ἐχθροῦ, ἐπέστρεψε πλήρης δόξης ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ὠνομάζετο Ὕπατος. Ὁ Φόσκολος, ὅστις ἔβλεπε πρὶν μὲ πρίσμα νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὰ Ἰταλικὰ πράγματα, καὶ ὠνειρεύετο τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου τόπου, ἐνόησεν ἤδη τὴν ἀπάτην του. Ἐκδώσας δεύτερον τὸν ὕμνον του *εἰς τὸν Σωτῆρα Ναπολέοντα*, προέταξεν ἐπιστολὴν δι' ἧς ἐτόλμα νὰ ἀποτείνῃ εἰς αὐτὸν συμβουλάς. Ποτέ, λέγει ὁ Κάῤῥερ, ἡ φιλολογία ἡ Ἰταλικὴ δὲν ἀνυψώθη εἰς τοιαύτην περιωπήν, ὅσον ὅτε ὁ Ζακύνθιος συγγραφεὺς ἐτόλμησε νὰ παραταχθῇ πρὸς τὸν κατακτητὴν τῆς Εὐρώπης. Ἐξέδωκεν ἀργότερον ὁμιλίαν πρὸς τὸ Ἰταλικὸν Κομιτάτον, ὅπερ ὁ Ναπολέων εἶχε συστήσει ἵνα νομιμοποιήσῃ τὸ αὐθαίρετον τῶν πράξεών του. Ἡ ὁμιλία αὕτη εἶναι ἀριστούργημα τῆς Ἰταλικῆς φιλολογίας, καὶ ἐθαυμάσθη διὰ τὴν καλλιέπειαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὕφους. Ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου ἐξῄρεσεν αὐτὸν πάσης στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ ὁ στρατιώτης ποιητής, ἐλεύθερος, ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν. Τότε ἐξέδωκε τὸ περίφημον μυθιστόρημά του, καὶ ἔγραψε τὴν ἀθάνατον ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Πινδεμόντην *τὰ Μνήματα*, κληθεὶς ἔκτοτε ὁ ποιητὴς τῶν Μνημάτων. Οἱ στίχοι τῆς κλασικῆς ταύτης ποιήσεως, κατὰ τὴν ποιητικὴν ἔκφρασιν τοῦ ἄλλου βιογράφου Τεκίου, εἶναι *κομβολόγιον μαργαριτῶν*.

Εὑρίσκω εἰς τὸ πτωχόν χαρτοφυλάκιόν μου δοκίμιον μεταφράσεως ἀτελοῦς. Ἰδοὺ τὸ δοκίμιόν μου·

Τί χρησιμεύ' εἰς τοὺς νεκροὺς σκιὰ κυπαρισσίνη;
Ὁ τάφος, ὅταν βρέχωνται τὰ κρύα μάρμαρά του
Μὲ δάκρυα παρήγορα, μήπως αὐτὸς καλλύνῃ,
Μήπως τελῇ γλυκύτερον τὸν ὕπνον τοῦ θανάτου;

Θὰ παύσῃ δι' ἐμὲ τὸ φῶς ὁ Φοῖβος ἐπιχέων
Εἰς τὰ ὡραῖα τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἐμψύχων γένη,
Καὶ ἡ χορεία τῶν Ὡρῶν δὲν θέλει διαβαίνει
Πλήρεις ἐλπίδων μελλουσῶν ἐνώπιόν μου πλέον.

Καὶ δὲν θ' ἀκούω τὴν μολπὴν τῶν λυπηρῶν σου στίχων
Καὶ θὰ σβεσθῇ διὰ παντὸς εἰς ταύτην τὴν καρδίαν
Τῆς Μούσης καὶ τοῦ ἔρωτος τὸ πνεῦμα, ὅπερ εἶχον
Ὡς μόνην τῆς πλανήτιδος ζωῆς παρηγορίαν.

Ἐν κρύον τότε μάρμαρον . . . ὦ, φίλε, τί ἀξίζει
Ἐν μάρμαρον τὰ κρυαρὰ ὀστᾶ μας διακρίνον
Ἀπὸ τὴν ἄμετρον πληθὺν ὀστέων ἀνθρωπίνων,
Ὅσα κ' εἰς γῆν κ' εἰς θάλασσαν ὁ θάνατος σκορπίζει;

Αἴ, Πινδεμόντη! Κ' ἡ ἐλπὶς πασῶν θεῶν ὑστάτη,
Φεύγει τοὺς τάφους καὶ αὐτή, καὶ πεπρωμένη λήθη
Ὡς κτῆμά της τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου δράττει
Καὶ τὰ ἐγκρύπτ' εἰς ζοφερὰ νυκτὸς μελαίνης στήθη.

Καὶ δύναμίς τις ἐνεργὸς ἐν ἰσχυρᾷ κινήσει
Τὸ πᾶν ἐδῶ καταπονεῖ καὶ ἄνθρωπον καὶ μνῆμα
Καὶ πεδιάδα καὶ βουνὸν καὶ οὐρανὸν καὶ κῦμα
Ὁ γέρων Χρόνος μ' ἄλλην του χροιὰν περιτυλίσσει.

Πλὴν πρὸ τοῦ χρόνου διατί φθονεῖ τὰ ὄνειρά του,
Ὦ διατί ὁ ἄνθρωπος τὴν πλάνην του σκεδάζει,
Τὴν πλάνην, ἥτις κ' εἰς αὐτοὺς τοὺς κόλπους τοῦ θανάτου.
Μετέωρον εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς λήθης τὸν βαστάζει;

Τάχα δὲν ζῇ καὶ ὑπὸ γῆν ὁπόταν σιωπήσῃ,
Ὁπόταν παύσῃ δι' αὐτὸν τὸ μέλος τῆς ἡμέρας,
Ἂν ἐπιζήσ' ἡ μνήμη του εἰς τῆς ζωῆς τὸ πέρας,
Καὶ εἰς τὸν νοῦν τῶν φίλων του τὸ μέλος ἀναζήσῃ;

Ὢ, δῶρον εἶναι τ' οὐρανοῦ ὁ πόνος τῶν θανόντων,
Ὅστις, ὡς μῦρον εὐσεβές, ἐν τῇ ψυχῇ μας καίει.
Αὐτὸς συνδέει τοὺς νεκροὺς μετὰ τῶν ἐπιζώντων,
Αὐτὸς τοὺς ἐπιζήσαντας μὲ τοὺς νεκροὺς συνδέει.

Πλὴν τότε μόνον ὅταν γῆ πατρῴα τοὺς σκεπάζῃ
Καὶ λίθος, μνῆμα σεβασμοῦ, χαράττῃ τ' ὄνομά των
Καὶ ἄνθη δένδρων σκιερῶν εὐφραίνουν τὰ ὀστᾶ των,
Ὅπου τοῦ ὄχλου βέβηλος ὁ ποῦς δὲν πλησιάζει.

Ὅστις ἀγάπην ἐκ τῆς γῆς ἀποδημῶν ἀφίνει
Μόνον τῆς κάλπης τὴν χαρὰν ἐκεῖνος ἀπολαύει,
Ἄλλως ἐν ᾅδου τὰ πικρὰ παράπονά του χύνει,
Ἢ τοῦ Θεοῦ τὸ κράσπεδον ψυχὴ ὀλβία ψαύει,

Ἀλλ' ἐν ἀκάνθαις κ' ἔρημα ἀφίνει τὰ ὀστᾶ του
Ὅπου ἡ φίλη κλαίουσα τὰ στήθη της δὲν κρούει,
Οὐδ' ὁδοιπόρος τις ἐκεῖ τὴν στοναχὴν ἀκούει,
Ἣν χύν' ἡ φύσις ἀπ' αὐτὴν τὴν κοίτην τοῦ θανάτου.

Οὕτω προοιμιάζεται ὁ Φόσκολος εἰς τὰ *Μνήματα*, συγκείμενα ἐκ στίχων 295. Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι οὐδεμία σχεδὸν παρομοίωσις εὑρίσκεται εἰς τὴν ποίησιν ταύτην, καὶ ἐν τούτοις, ἐνῷ ἡ ἔλλειψις αὕτη δεικνύει συνήθως πενίαν φαντασίας, αἱ λέξεις εἶναι τοσοῦτον ἐκλεκταὶ καὶ τοποθετοῦνται τοσοῦτον καταλλήλως, ὥστε πᾶσα λέξις εἶναι μία εἰκών.

Εἰς τὴν Παυΐαν ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς, ἀλλ' ἡ θέσις κατελύθη μετ' ὀλίγον, καὶ ὁ Φόσκολος μετέβη εἰς τὸ Κῶμον, ἔνθα ἔγραψε τὰς *Χάριτας*, ποίησιν σχεδὸν ἰσοδύναμον τῶν *Μνημάτων*, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀτελῆ. Ἐπιστρέψας τέλος εἰς Μεδιόλανον, εἰργάζετο εἰς δύο περιοδικὰ συγγράμματα, διακρινόμενος διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὸ ὀρθὸν τῶν κρίσεών του.

Δὲν ἐτάραττεν ἡ πολιτικὴ τοσοῦτον τὰ πνεύματα τότε, στραφέντα πρὸς τὰ συνήθη ἔργα, καὶ ἡ φιλολογία ἤρχιζε πάλιν νὰ ἀνθῇ. Πολλοὶ τῶν πεπαιδευμένων, οἱ μὲν χολούμενοι διὰ τὴν τόλμην τῶν κρίσεων, οἱ δὲ φθονοῦντες τὴν μεγαλοφυΐαν, ἐκηρύχθησαν ἐχθροὶ τοῦ Φοσκόλου. Ὑπῆρχε δὲ τάξις τις ἀνθρώπων ἥτις, μεταχειριζομένη τὴν παιδείαν ὡς αἱ φιλάρεσκοι γυναῖκες τὸ ψιμμύθιον, ἐπέπιπτε μανιωδῶς κατὰ τοῦ Φοσκόλου, ὁτὲ μὲν ἀπὸ ἕδρας σχολαστικῆς ἀναθεματίζουσα τὴν εὐφυΐαν, ὁτὲ δὲ γράφουσα μακρὰ ἄρθρα, διότι αὐτὸς ἐν λατινικῇ τινι ποιήσει ἔγραψεν **armos** ἀντὶ **arma**, Καὶ μήπως πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν δὲν ἔγινε θόρυβος μέγας καὶ πολύς, διότι ὁ Πετράρχης μετεχειρίσθη βραχεῖαν τινὰ συλλαβὴν ἀντὶ μακρᾶς; Ὁ Φόσκολος ἐπολέμει πάσαις δυνάμεσι τὴν ἀγυρτείαν τῶν γραμμάτων καί, καθ' ἃ λέγει ὁ Κάῤῥερ, ἀφήρει τὴν ψευδῆ ἐνδυμασίαν, ἐν ᾗ τὰ πνεύματα τὰ μέτρια εἶχον τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ νὰ φαίνωνται *ἀληθεῖς εὐφυΐαι*.

Ἀλλ' ὁ πόλεμος ὁ φιλολογικὸς ἔμελλε νὰ ἀνάψῃ κραταιότερος, καὶ ἡ χορεία τῶν καλλιτέρων φίλων τοῦ Φοσκόλου, τῶν ἀληθῶς πεπαιδευμένων καὶ εὐφυῶν, συνεμάχησε μετὰ τῶν ἀσημάντων ἐχθρῶν του, συγκαταβάντων εἰς τὸν ἄδοξον ἀγῶνα καὶ τῶν τυπογράφων. Αἴτια ῥήξεως καὶ πρῶτα σημεῖα τοῦ πολέμου ἦσαν δύο ἄρθρα τοῦ Φοσκόλου *περὶ τῆς μεταφράσεως δύο ῥαψῳδιῶν τῆς Ὀδυσσείας καὶ περὶ συνεδριάσεως τῆς ἀκαδημίας τῶν Πυθαγορικῶν*. Ἡ ἀκαδημία αὕτη ἦτον ἰδανική, διότι εὑρίσκετο ἐντὸς θαλάμου Καφενείου, ὅπου τὰ μέλη συνήρχοντο πᾶσαν ἑσπέραν συνδιαλεγόμενα, πέραν τοῦ μεσονυκτίου, κατ' εἰρωνείαν τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπιθέτου αὐτῶν. Μεταφραστὴς τῶν Ῥαψῳδιῶν ἦτον ὁ Πινδεμόντης, ὅστις μετὰ τοῦ Μόντη ἐκηρύχθη πολέμιος τοῦ Φοσκόλου.

Ἐνῷ τὰ πάθη ἦσαν ἐξηγριωμένα καὶ ἐμαίνετο ἡ διαμάχη ὁρμητικὴ καὶ ἄσπονδος, ὁ Φόσκολος ἐδοκίμασε δι' ἐπιστολῆς νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ Μόντη. Ἡ ἐπιστολή, περιέχουσα καλλονὰς λόγου ἀμιμήτους, ἐξηγεῖ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Φοσκόλου καὶ ἤθελε κατορθώσει τὴν συνδιαλλαγήν, ἐὰν ἡ ῥᾳδιουργία τῶν ψευδοσόφων δὲν διέτρεφε τὰ μίση ὅπως ἀκοντίζῃ τὸν Φόσκολον προασπίζουσα τὴν εὐφυΐαν εἰς θώρακα.

Τὸ 1815 ὁ Φόσκολος ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ διὰ παντὸς τὸ Μεδιόλανον καὶ τὴν Ἰταλίαν, διότι, κατά τινας, μετέσχε στρατιωτικῆς τινὸς συνωμοσίας, ἢ κατ' ἄλλους, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, διότι ἐτόλμησεν ἀκρίτως καὶ ἀνωφελῶς νὰ ὑπερασπίσῃ φίλον φυλακισθέντα.

Μετὰ ἑνὸς ἔτους διαμονὴν εἰς Ἑλβετίαν ἠναγκάσθη δι' ἔρωτα νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Λονδῖνον, ἔνθα ἀποκατέστη ὁριστικῶς.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετέφρασε δύο τῆς Ἰλιάδος ῥαψῳδίας ἰταλιστί, καὶ ἔγραψεν ἀγγλιστὶ ἱστορίαν τοῦ Αἰολικοῦ δίγαμμα, σπείρων μὲ ἄνθη τὴν ξηρὰν ἐκείνην ὕλην, καὶ πραγματείαν περὶ τοῦ κειμένου τῆς Ἰλιάδος. Ἔγραφεν εἰς τὰ περιοδικὰ τῆς Ἀγγλίας συγγράμματα διάφορα ἄρθρα περὶ τῆς Ἰταλικῆς φιλολογίας, καὶ τοσαύτης φήμης ἀπήλαυον τὰ ἔργα του, ὥστε δι' ἑκάστην τυπογραφικὴν σελίδα ἐπληρόνετο δύο λίρας στερλίνας. Ἔγραψεν ἀξιόλογον πραγματείαν περὶ τοῦ Δεκαημέρου τοῦ Βοκακίου καὶ περὶ τῆς *Θείας* τοῦ Δάντου *Κωμῳδίας*, καὶ διάφορα ἄλλα ἔργα ἅτινα τὸν ἀπεθανάτισαν.

Εἶναι ἤδη καιρὸς νὰ διακρίνωμεν τὸν συγγραφέα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Τρία μεγάλα ἁμαρτήματα τοῦ Φοσκόλου δὲν δύναται νὰ ἀποσιωπήσῃ ἡ ἱστορία, τρία ἁμαρτήματα ἀνοίκεια ἐντελῶς εἰς τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο σχεδὸν ἀπίστευτα.

Τὸ 1816 ἐξέδωκεν εἰς Ἑλβετίαν τὴν *Ὑπερκάλυψιν*, λίβελλον περιέχοντα ὕβρεις ἀήθεις καὶ ἀπρεπεῖς. Ἰδοὺ τὸ πρῶτον.

Τὸ 1810, πρεσβεία Παργίων, ἐλθοῦσα ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν ἀτίμων πωλητῶν τῆς δυστυχοῦς πόλεως, προσέφυγεν εἰς τὴν εὐφυΐαν τοῦ Φοσκόλου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δικαιωμάτων τῶν συμπολιτῶν της. Ὁ Φόσκολος ἐνδοὺς ἔδωκεν εἰς τὴν τυπογραφίαν μακρὸν βιβλίον ἐπιγραφόμενον **On the cession of Parga** *Τὰ κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Πάργας*, ὅπερ ὅμως, ἕτοιμον ἤδη εἰς δημοσίευσιν, ἀπέσυρε καὶ κατέστρεψε μέχρι τοῦ τελευταίου φύλλου. Ἀγνοεῖται μὲν ἡ καθολικὴ αἰτία, ἀλλὰ μαντεύεται δυστυχῶς οὐχὶ πρὸς δόξαν τοῦ γράψαντος. (*)

Τρίτον καὶ βαρύτερον τοῦ Φοσκόλου ἁμάρτημα εἶναι, ὅτι, ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν φράσιν τοῦ πολυμαθοῦς Θωμαζαίου, « *ἀπέθανε χωρὶς νὰ ἐκφέρῃ οὐδὲ στεναγμὸν ἕνα πρὸς τὸν ἀναγεννηθέντα τόπον, οὗ μέρος ἡ πατρὶς αὐτοῦ ἀπετέλει.* »

Ἀδυνατεῖ τις νὰ ἐξηγήσῃ σήμερον τὰ τελευταῖα δύο μεγάλα ἁμαρτήματα, ἐὰν σκεφθῇ ὅτι ὁ Φόσκολος ἦτον μὲν ἐλαττωμάτων μεστός, ἀλλ' αἱ ἀρεταὶ τῆς ψυχῆς του ἦσαν ἀνώτεραι αὐτῶν, καὶ ὀλίγους μῆνας πρὶν ἀποθάνῃ ἔγραφεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Διονύσιον Βούλτσον, κηρύττων, ὅτι μετ' ὀλίγον, ἐκδίδων τὴν μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος καὶ ὑπομνήματα ἐπὶ τοῦ κειμένου, θέλει τὴν ἀφιερώσει εἰς τὴν νεολαίαν τῆς Ζακύνθου, καὶ ἐκεῖ θέλει δικαιολογηθῇ κατὰ τῆς

(*) Ἤκουσα εὐχαρίστως ὅτι εἰς τὴν Ἰταλίαν, περισωθὲν, κύριος οἶδέ πως, εὑρέθη ἓν ἀντίτυπον τοῦ οὐσιώδους τούτου συγγράμματος.

κατηγορίας, ὅτι ἦτον ἀδιάφορος θεατὴς τῶν Ἰταλικῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων. Εἰς πολλὰς τῶν ποιήσεών του ἀναφέρει μετὰ φλογεροῦ πόθου τὴν Ζάκυνθον. Ἓν τῶν ᾀσματίων αὐτοῦ, ἴσως τὸ τελευταῖον ἰδοὺ πῶς ἄρχεται·

Nè piu mai toccherò le sacre sponde
Ove il mio corpo fanciulletto giacque,
Zacinto mia, et.

« Δὲν θέλω πατήσει ποτὲ, φίλη Ζάκυνθος, τὰς ἱερὰς ὄχθας σου, ὅπου νήπιον ἀνετράφην κτ.

Περαίνεται δὲ οὕτω·

Tu non altro che il canto avrai del figlio
O materna mia terra ; a noi prescrisse
Il fato illacrimata sepoltura.

« Οὐδὲν ἄλλο θέλεις ἔχει ἐκ τοῦ υἱοῦ σου, ὦ γῆ τῆς μητρός μου, ἢ μόνον τὰ ᾄσματα. Ἡ εἱμαρμένη ὥρισεν εἰς ἐμὲ κηδείαν ἀδάκρυτον. »

Ἀπέθανε πλήρης δόξης καὶ ἄξιος αὐτῆς τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1827. Ἰδοὺ ἡ τελευταία τῶν περισωθεισῶν ἐπιστολῶν του, γεγραμμένη πρὸς τὸν κληρικὸν Ῥιέγον.

Φίλων φίλτατε!

Ἐπίμοχθος εἶναι δι' ἐμὲ ἡ γραφὶς, καὶ μ' ὅλον τοῦτο τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ αἴσθημα μοῦ παρέχει τὴν δύναμιν ὅπως σοὶ γράψω εὐχαριστῶν σε καὶ διὰ τὴν ἐπιστολὴν καὶ διὰ τα δῶρα. Ἔλαβον σήμερον τοὺς ἄρτους, τὰ βιβλία, τὰς ἐφημερίδας, πᾶν ὅ,τι μοὶ ἔστειλες, ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ, μή μοι ἀποστείλῃς τι πλέον. Ἐὰν λάβω ἀνάγκην ἢ παραγγελίας ἢ ἄλλου τινὸς, θέλω σοὶ γράψει, ἀρκετὰς ἤδη ἔχεις τὰς ἐνοχλήσεις, φροντίζων περὶ τῆς ὑγείας μου.

Ὁ ὕδρωψ προχωρεῖ ταχύτατος, καὶ ὅμως ὁ χειροῦργος λέγει ὅτι δὲν εἶναι ὥριμος ἔτι πρὸς χειρουργίαν.

. . . .

Σὲ παρακαλῶ, καὶ ἡ παράκλησίς μου ἔστω θερμοτάτη, μὴ εἴπῃς εἰς ἄνθρωπον ζῶντα, οὔτε εἰς ἄνδρα, οὔτε εἰς γυναῖκα, ὅτι πάσχω, ἢ ὅτι ἔχω ἀνάγκην *συνδρομῆς*. Τὴν εὐχὴν ταύτην σοὶ ἐκφράζω, διότι ἤκουσα τι περὶ τῆς Μὶς Φλωριάν.

Ἡ ἀγαθότης τῆς ψυχῆς σου ἄλλως πράττουσα ἤθελεν ἐπιφέρει σκληρὰν πληγὴν εἰς τὴν καρδίαν μου, καὶ ἐπαυξήσει τὰ ψυχικά μου παθήματα καὶ τὴν σωματικήν ἀσθένειάν μου. Ὑγίαινε. Ἐὰν δύνασαι νὰ ἔλθῃς, τὴν Κυριακὴν σὲ περιμένω. Σὲ ἀσπάζομαι ἐγκαρδίως.

3. Αὐγούστου 1827, τουτέστι 22 Ἰουλίου. »

Καὶ ἄρτων ἐπιδεὴς ἀπέθανεν ὁ Φώσκολος, ἐνῷ πολλαὶ ὀρχήστριαι διαιτῶνται εἰς μέγαρα μεγαλοπρεπῆ καὶ πλούσια! Ἓν μάρμαρον εἶναι ὁ πεπρωμένος τῆς μεγαλοφυΐας πλοῦτος.

Ὁ τάφος τοῦ Φωσκόλου.

ΤΥΝΙΣ.

Ἡ κατὰ Στράβωνα Τύνις, τὴν ὁποίαν ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Διόδωρος γράφουσι Τύνητα, ἀρσενικῶς καὶ διὰ τοῦ η, ἀποτελεῖ μίαν τῶν κατὰ τὴν βόρειον τῆς Ἀφρικῆς παραλίαν *Βερβερικῶν* ἐπικρατειῶν, οὕτως ὀνομασθεισῶν, διότι, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατακτήσεως τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι, οἱ ἰθαγενεῖς αὐτῶν κάτοικοι ἐκλήθησαν *Βερβέροι*. Εἶναι δὲ τὸ ἔθνος τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἀπόγονοι εἰσὶν οἱ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τοσοῦτον πολυθρύλλητοι καταστάντες Καβύλοι, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἱστορίᾳ πολλάκις μνημονευόμενον ἔθνος τῶν Νομάδων καὶ Μαυριτανῶν. Οἱ Βερβέροι, οἱ λόγῳ μὲν τῆς γλώσσης μετὰ οὐδενὸς ἄλλου ἔθνους, ὡς φαίνεται, συγγενεύοντες, ἦσαν, κατὰ τὴν δίαιταν καὶ τὰ ἤθη, ὅμοιοι τῶν Βεδουΐ-

νων Ἀράβων, καὶ, καθὼς αὐτοὶ, πολέμιοι ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅσα κατῴκουν εἰς μονίμους οἴκους καὶ πόλεις. Τοῦτο διηυκόλυνε τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἐπελθόντων Ἀράβων σχέσιν· ἐντεῦθεν πρὸς τούτοις οἱ Ἄραβες ὑπέλαβον τοὺς ἀπογόνους ἐκείνους τῶν Νομάδων καὶ Μαυριτανῶν ὡς συγγενεῖς ἑτέρου τινὸς ἔθνους, προηγουμένως γενομένου εἰς αὐτοὺς γνωστοῦ, κατοικοῦντος εἰς τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἔχοντος ἤθη ὅμοια τῶν κατοίκων αὐτῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ φέροντος τὸ τῶν Βερβέρων ὄνομα. Ὅθεν μετεβίβασαν μετὰ τοῦ θρησκεύματος καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὰς Ἀφρικανικὰς ἐκείνας φυλάς. Τοὐλάχιστον ἔκτοτε τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀναφαίνεται κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Ἀφρικῇ, ἦτο δὲ παντάπασιν ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀρχικοὺς αὐτῆς κατοίκους.

Ἡ ἐπικράτεια τῆς Τύνιδος πρὸς ἀνατολὰς μὲν καὶ πρὸς βορρᾶν συνορεύει μετὰ τῆς μεσογείου, πρὸς δυσμὰς δὲ μετὰ τῆς Ἀλγερίας, πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν μετὰ τῆς ἐπικρατείας τῆς Τριπόλεως, καὶ πρὸς μεσημβρίαν, μετὰ τῆς Σαχαρικῆς ἐρήμου. Ἡ παραλία ἔχει κλίμα λαμπρότατον. Ἡ γῆ πρασινίζει ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς καὶ κατὰ Μάρτιον μῆνα νέα φύλλα στολίζουσιν ὅλα τὰ δένδρα. Ἡ μεγάλη καῦσις ἀρχίζει τὸν Ἰούνιον καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου. Καλλιεργεῖται δὲ ἐκεῖ ὁ κρόκος, ὁ καπνὸς, καὶ ὅλοι οἱ καρποὶ τῶν θερμάτων κλιμάτων, οἷον πορτοκάλλια, ῥόδια, λεμόνια, ὑδροπέπωνες, πιστάκια, σῦκα, ζίζυφα, εὐδοκιμοῦσι θαυμασίως· ἐξεναντίας αἱ μηλέαι καὶ αἱ ἄπιοι τῆς Εὐρώπης ἀποβάλλουσι τάχιστα τὴν ποιότητά των. Ἡ γῆ εἶναι τοσοῦτον γόνιμος, ὥστε, χωρὶς οὐδενὸς κοπρίσματος, παράγει τοὺς ἀφθονωτέρους καρποὺς, σῖτον, λάχανα, ἔλαιον· πολυάριθμα δὲ ποίμνια καλύπτουσι τὰς πεδιάδας. Ἀφ' ἑτέρου, τὸ μεσημβρινὸν τῆς χώρας μέρος εἶναι πεδίον ἄγονον καὶ ἀμμῶδες, μὴ φέρον ἴχνος τι καλλιεργείας εἰμὴ παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅπου ὁ ἐλαιὼν ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν περιουσίαν τῶν κατοίκων. Τὰ ὄρη τῆς χώρας ταύτης, ὧν τὰ μάλιστα λόγου ἄξια εἶναι ὁ μείζων καὶ ὁ ἐλάττων Ἄτλας, περιέχουσιν ἄργυρον, χαλκὸν, μόλυβδον καὶ ὑδράργυρον, ἀλλὰ οἱ θησαυροὶ αὐτοὶ μένουσι νεκροὶ, διότι οὐδεὶς φροντίζει νὰ τοὺς ἐξορύξῃ.

Τὸ ἐμπόριον ἐν τούτοις δὲν εἶναι μικρόν· συνεχὴς ἐπιμιξία ὑπάρχει διὰ κερβανίων μετὰ τῆς Νιγρητικῆς, τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Μαρόκου. Ἐξάγονται δὲ σῖτος, ἔλαιον, μαλλίον, χρυσῖτις, δέρματα ἀγρίων ζώων, πτερὰ στρουθοκαμήλων, σάλια, φοίνικες, κοράλια καὶ τὰ τοιαῦτα· τὸ δὲ μονοπώλιον τῆς τῶν δερμάτων καὶ τοῦ κηροῦ ἐμπορίας ἀνήκει εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἥτις παρεχώρησεν αὐτὸ εἰς ἑταιρίαν Μαύρων καὶ Ἰουδαίων· ἐνοικιάζει δὲ καὶ τὴν ἁλιείαν τοῦ κοραλίου καὶ τοῦ θύννου. Ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἱσπανία, ἡ Σουηδία καὶ ἡ βόρειος Ἀμερικὴ μετέρχονται ἀξιόλογον μετὰ τῆς Τύνιδος ἐμπόριον.

Ὁ τόπος αὐτὸς δὲν στερεῖται βιομηχανίας τινὸς καὶ ἔχει καλὰ ἐργοστάσια μετάξης, ἐριούχων, μαροκίνου, σαλίων καὶ φεσίων. Ἀλλ' ἡ ἀμάθεια τῶν κατοίκων εἶναι μεγάλη. Οἱ σοφώτεροι αὐτῶν μόλις ἠξεύρουν νὰ γράψωσι, νὰ ἀναγνώσωσι καὶ νὰ λογαριάσωσι· ἡ θερμότης τοῦ κλίματος καθιστᾷ αὐτοὺς ἀδρανεῖς, εἶναι δὲ καὶ φιλάργυροι, ζηλότυποι εἰς ὑπερβολὴν, εὔπιστοι, δεισιδαίμονες καὶ ἔχουσι πολλὴν εὐλάβειαν πρὸς τοὺς λεγομένους Σαντῶνας, πλάνητάς τινας καὶ παράφρονας καλογήρους, οἵτινες ζῶσιν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐλεημοσύνης.

Αἱ γυναῖκες, καταδεδικασμέναι, ὡς παρ' ἅπασι τοῖς Μωαμεθανοῖς, εἰς ἀΐδιον δουλείαν καὶ ἀποκεκλεισμέναι τῆς κοινωνίας, ἐξέρχονται σπανίως καὶ πάντοτε κεκαλυμμέναι. Εἶναι ἐντούτοις ὡραῖαι, ἔχουσιν ὄψιν ζωηρὰν καὶ λεπτὴν, κόμας μελαίνας καὶ μακρὰς καὶ οἱ ὀφθαλμοί των εἶναι ἐκφραστικώτατοι. Μάλιστα δὲ διακρίνονται διὰ τὴν καθαριότητά των, φοιτῶσαι συχνάκις εἰς τοὺς λουτρῶνας καὶ μυρούμεναι δι' ἀρωμάτων. Ἡ φύσις ἀναπτύσσεται παρ' αὐταῖς πρωϊμώτατα καὶ πολλαὶ εἶναι μητέρες ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἕνδεκα ἐτῶν.

Κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμοὺς, ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τῆς ἐπικρατείας ταύτης συμποσοῦται εἰς 2,000,000 Βερβέρων (ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περιλαμβάνονται ἤδη οἱ ἀπόγονοι τῶν τε ἐπελθόντων Ἀράβων καὶ τῶν ἀρχαίων ἰθαγενῶν κατοίκων), Τούρκων, Ἑβραίων καὶ Μαύρων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι πρεσβεύουσι μὲν τὸ αὐτὸ μὲ τοὺς Βερβέρους καὶ Τούρκους θρήσκευμα, εἶναι ὅμως φυλὴ διάφορος, διότι εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων ἐποίκων τῆς χώρας, Καρχηδονίων, Ῥωμαίων, Ἑλλήνων, οἵτινες, ἐπὶ τῆς Ἀραβικῆς κατακτήσεως, ἐδέχθησαν μὲν τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ δι' αὐτοῦ συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Ἀράβων, διεκρίνοντο ὅμως πάντοτε ἀπό τε τούτων καὶ τῶν Βερβέρων, νομάδων ὄντων, διότι κατῴκουν τὰς πόλεις καὶ μετήρχοντο μόνιμον γεωργικὸν βίον· ὅθεν καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐκλήθησαν βραδύτερον ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων *Μαῦροι*, ἂν καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ προσήκει ἰδίως εἰς τοὺς Βερβέρους. Οἱ Ἰουδαῖοι συμποσοῦνται εἰς 140,000 ψυχάς. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ 1200 ἕως 1500 ἀρνησίχριστοι, ὧν πολλοὶ προάγονται εἰς τὰ ἀνώτερα τῆς χώρας ἀξιώματα. Ὁ ἡγεμὼν, ὅστις φέρει τὸν τίτλον τοῦ *Βέϋ*, εἶναι ὑποτελὴς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀλλ' ἡ σχέσις αὕτη τῆς ὑποτελείας περιορίζεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐπικύρωσίν του, ὅτε λάβῃ τὸ ἀνώτατον ἐκεῖνο ἀξίωμα, καὶ εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν δώρων τινῶν. Πρό τινων ἐνιαυτῶν ἡ ὑψηλὴ πύλη ἀπεπειράθη ἀπανειλημμένως νὰ καταστήσῃ πραγματικώτερον ὁπωσοῦν τὸ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κράτος της, ἀλλ' ἡ Γαλλία ἥτις, ἄρχουσα τῆς Ἀλγερίας, ἔχει μέγιστον συμφέρον νὰ διατηρῇ τὴν ἀμφίβολον ταύτην αὐτονομίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Τύνιδος, διεκόλυσεν ἀείποτε τὰς προσπαθείας ἐκείνας τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, καὶ σήμερον ἡ Τύνις εἰμπορεῖ μᾶλλον νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑποτελὴς τῶν Γάλλων ἢ τῶν Ὀθωμανῶν.

Πρωτεύουσα τῆς χώρας πόλις εἶναι ἡ Τύνις, κειμένη ἐπὶ τῆς κλιτύος λόφου τινὸς, ἀπέχοντος 300 μὲν βήματα ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου λίμνης, ἥτις κοινωνοῦσα μετὰ τῆς μεσογείου ὀνομάζεται πολλάκις καὶ κόλπος, πέντε δὲ περίπου λεύγας, πρὸς τὸ βορειανατολικὸν, ἀπὸ τῆς

ἀρχαίας Καρχηδόνος. Προστατεύεται δὲ ὑπὸ φρουρίου μεγάλου καλουμένου *Γουλέττα* καὶ ὑπὸ ἀσθενοῦς

Φρούριον Τύνιδος.

περιτειχίσματος. Αἱ ὁδοὶ αὐτῆς εἶναι στεναὶ, ῥυπαραὶ, ἄστρωτοι καὶ ἑλικοειδεῖς· μακρόθεν ὅμως θεωρουμένη ἡ πόλις ἔχει χάριν τινα. Αἱ οἰκίαι, κατεσκευασμέναι ἐκ πλίνθων ὀπτῶν, ὑψοῦνται ἀμφιθεα-

Τύνις.

τρειδῶς· ἔχουσι δὲ ἓν μόνον πάτωμα καὶ ἀπολήγουσιν εἰς ἄνδηρον. Ἔσωθεν αἱ οἰκίαι εἶναι καθαρώταται, αἱ δὲ τῶν πλουσίων καὶ μεγιστάνων, πολυτελῶς κεκοσμημέναι. Κυριώτατα τῆς πόλεως οἰκοδομήματα εἶναι, τὰ νέα τοῦ Βέη ἀνάκτορα, μέγα καὶ πολυδάπανον κτίριον Ἀραβικῆς τέχνης· πέντε εὐρύχωροι καὶ καλοὶ στρατῶνες, μάλιστα δὲ ὁ νέος στρατὼν, δυνάμενος νὰ περιλάβῃ ἀνέτως 5500 ἀνδρῶν· τὸ ὑδραγωγεῖον, τὸ χρηματιστήριον καί τινα τζαμία. Τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων συμποσοῦται κατ' ἄλλους εἰς 100. κατ' ἄλλους δὲ εἰς 140,000 ψυχῶν. Ἔχει δὲ ἡ πόλις πολλὰ ἐργοστάσια μεταξωτῶν, φεσίων, πανικῶν καὶ τὸ ἐμπόριόν της εἶναι λόγου ἄξιον.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ὁ Ὅσιος, ἐπιχειρήσας, ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ σταυροφορίᾳ, τὴν πολιορκίαν τῆς Τύνιδος, ἀπέθανε πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ταύτης, ὑπὸ πανώλους, χωρὶς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἐπιχείρημα. Ἐκυρίευσε δὲ ἐξ ἐφόδου τὴν Γουλέτταν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Κάρολος ὁ Ε'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΛΛΑΝΔΙΚΩΝ ΠΤΩΧΟΚΟΜΕΙΩΝ.

Ἡ πτωχεία εἶναι τὸ δεινότερον ἴσως νόσημα τῆς νεωτέρας κοινωνίας. Πτωχείαν δὲ λέγοντες, δὲν ἐννοοῦμεν τὴν πενίαν. Τὴν μεταξὺ πτωχείας καὶ πενίας διάκρισιν ἐποίουν καὶ αὐτοὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν. «Πτωχοῦ μὲν γὰρ βίος, ζῆν μηδὲν ἔχοντα· τοῦ δὲ πένητος, ζῆν φειδόμενον καὶ τοῖς ἔργοις προσέχοντα· περιγίγνεσθαι δ' αὐτῷ μηδὲν, μὴ μέντοι μηδ' ἐπιλείπειν.»

Τῳόντι, ὁ πένης δὲν ἔχει περισσεύματα ἀπὸ τῆς ἐργασίας του· ἐνίοτε συμπίπτει μήτε ἐργασίαν νὰ ἔχῃ, καὶ τότε περιέρχεται εἰς ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον εἶναι ἄνθρωπος ζῶν συνήθως ἀπὸ τῆς ἐργασίας του καὶ διώκων τὴν ἐργασίαν, τούτου δ' ἕνεκα οὐ μόνον ἀκίνδυνος, ἀλλὰ ὠφέλιμος εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ χρηστὸς, διότι τίποτε δὲν κατευνάζει τὰ πάθη καὶ δὲν καθιστᾷ ἡμᾶς σωφρονεστέρους καὶ τακτικωτέρους ὅσον ἡ ἐργασία. Ὁ πτωχὸς ἐξεναντίας, ζῶν μηδὲν ἔχων καὶ μὴ ἐργαζόμενος, ζῇ ἀναγκαίως ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων, ἀπὸ τῆς ἐπαιτίας, τῆς κλοπῆς, τῆς λῃστείας, περιπίπτει εἰς ὅλα τὰ μετὰ τῶν ἀνομημάτων τούτων συνδεδεμένα κακουργήματα, καὶ, ἐπειδὴ ἔχει πολλάκις χρείαν συνεργῶν καὶ βοηθῶν, ζητεῖ, ὁσάκις δὲν εὕρῃ προχείρους ὁμοίους ἑαυτοῦ, νὰ δημιουργήσῃ τοιούτους, διαδίδων τοιουτοτρόπως τὸ μίασμα τῆς κακίας του. Ἡ πενία εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὸν κόσμον, διότι ἀδύνατον εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀποβῶσι πλούσιοι· ἡ πτωχεία δύναται νὰ ἐκλείψῃ, ἅμα πάντες συνειθίσωσι νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐργαζόμενοι, ὅπερ εἶναι δυνατόν.

Κατὰ δυστυχίαν τὸ πρᾶγμα εἶναι δυνατὸν, ἀλλὰ δὲν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε· διότι αἱ μοχθηραὶ φύσεις ῥέπουσι πρὸς τὴν ἀργίαν, τὴν συνεπαγομένην τὴν πτωχείαν καὶ τὰς ἄλλας αὐτῆς συμφορὰς, ποικίλαι δὲ περιστάσεις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ παράγωσι τοιαύτας μοχθηρὰς φύσεις, τὸ δὲ χρηστότερον τῆς κοινωνίας μέρος δὲν ἐπενόησεν εἰσέτι τρόπον τινὰ ἱκανὸν νὰ θεραπεύσῃ αὐτάς. Ἐν τούτοις ἡ θεραπεία τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι κατεπείγουσα, διότι, ὡς προείπομεν, ἡ πτωχεία εἶναι νόσημα κοινωνικὸν δεινότατον, δυνάμενον σήμερον μάλιστα νὰ ἐπιφέρῃ ἀποτελέσματα ὀλέθρια.

Λέγομεν σήμερον μάλιστα· καὶ τῳόντι, οὔτε εἰς τὸν μέσον αἰῶνα, οὔτε εἰς τὴν νέαν ἐποχὴν μέχρι τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, ἡ πτωχεία ἠδύνατο νὰ ἐπενεργήσῃ εἰς τὴν τύχην τῆς κοινωνίας ὅσον σήμερον. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα, οἱ ἐλεύθεροι, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ ἐνεργὸν, τὸ πραγματικῶς ζῶν μέρος τῆς κοινωνίας, ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὔποροι ἄνθρωποι· ἂν ὑπῆρχον μεταξὺ αὐτῶν καί τινες πένητες ἢ καὶ πτωχοὶ, οἱ τοιοῦτοι, εἰς τὰς ἐποχὰς τῆς ἀκμῆς τῶν πολιτειῶν, ἦσαν ὀλίγοι καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ νοθεύσωσι τὸ ὅλον κοινωνικὸν μῖγμα. Οἱ δοῦλοι τῶν ὁποίων ἡ τύχη, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἦτο ἀθλία, οὐδεμίαν εἶχον συνάφειαν μὲ τὸ πολιτικὸν σῶμα. Ὅ,τι δὲ λέγομεν περὶ τῶν δούλων τῆς ἀρχαιότητος, ἐφαρμόζεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τοὺς δουλοπαροίκους τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ἐν μέρει εἰς τὸ μετέπειτα ἀπελευθερωθὲν πλῆθος. Μέχρι τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ἡ Εὐρωπαϊκὴ κοινωνία συνέκειτο μὲν ἐκ μελῶν ὅλων ἤδη ἐλευθέρων, ἀλλὰ ἐλευθέρων ἰδιωτικῶς οὕτως εἰπεῖν· λόγῳ πολιτικῷ, ἡ κοινωνία ἦτο πάντοτε διῃρημένη εἰς δύο διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων τάξεις, τοὺς προνομιούχους, καὶ τοὺς μηδὲν πολιτικὸν δικαίωμα κεκτημένους· ὥστε ἡ ἠθικὴ τῶν τελευταίων τούτων κατάστασις δὲν ἦτο ἔτι τοσοῦτον κρίσιμος ὡς πρὸς τὴν τύχην τοῦ ὅλου κράτους. Ὅθεν οὐδ' ἐθεωρεῖτο ἀναγκαῖον νὰ ληφθῶσι μέτρα δραστήρια ὡς πρὸς τὴν πτωχείαν. Τὸ κυριώτατον θεραπευτικὸν, τὸ ἀντιταχθὲν κατ' αὐτῆς, ἦτο τότε ἡ ἐλεημοσύνη. Τὰ μοναστήρια μάλιστα διένεμον τακτικῶς πολλὰς ἐλεημοσύνας. Ἂν δὲ οἱ ἐπαῖται ἀπέβαινον ὑπὲρ τὸ μέτρον πολυάριθμοι, ἂν ἐγίνοντο φοβεροί, τοὺς ἐφυλάκιζον ἢ καὶ τοὺς ἐξωλόθρευον ὡς κτήνη, ἄνευ δίκης. Τὰ τοιαῦτα συνέβαινον ἔτι ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'. καὶ ὄχι μόνον δὲν προεκάλουν στάσιν τινὰ, ἢ ἄλλα πολιτικὰ κινήματα, ἀλλ' οὐδὲ ἀπάνθρωπα ἐλογίζοντο· καὶ ἡ περίφημος Κ. Σεβινιὲ, γυνὴ κατὰ τἆλλα φιλανθρωποτάτη, ὁμιλεῖ περὶ τοιούτων σφαγῶν ὡς ἀνεὶ προέκειτο περὶ καταστροφῆς ἀκρίδων, μὲ ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορίαν, ἥτις σήμερον ἤθελε κινήσει τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν.

Ἀλλ' ἐννοεῖται, ὅτι ἀφ' ἧς ἐποχῆς, περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, καθιερώθη, ἐκτὸς τῆς προσωπικῆς, καὶ ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία, ἡ ἐνώπιον τοῦ νόμου ἰσότης καὶ τὸ δικαίωμα ἑκάστου, τοῦ ἐνεργεῖν καὶ γράφειν ἐλευθέρως, τοῦ συνέρχεσθαι, τοῦ μετέχειν τῶν δημοσίων πραγμάτων, μάλιστα δὲ ὅπου καθιερώθη ἡ λεγομένη γενικὴ ψηφοφορία, ἡ πτωχεία δύναται νὰ ἐπενεργήσῃ εἰς τὴν τύχην ὅλης κοινωνίας ὑπέρποτε δραστηριώτερον, καὶ ὅτι ἡ κοινωνία, ἥτις δὲν δύναται ἐξολοθρεύσῃ αὐτὴν διὰ τῆς βίας καὶ τῆς σφαγῆς, ἀνάγκη νὰ προνοήσῃ περὶ τῆς δι' ἄλλων φιλανθρωποτέρων καὶ δραστηριωτέρων τρόπων ἐξαφανίσεώς της. Ἀνάγκη, διότι ὁ πτωχὸς ζυγίζει εἰς τὴν πλάστιγγα τὴν κοινωνικὴν ὅσον καὶ ὁ πλούσιος, εἰμπορεῖ νὰ ὁμιλήσῃ, νὰ γράψῃ, νὰ ἐνεργήσῃ, νὰ ψηφίσῃ καὶ νὰ ψηφισθῇ, ὅσον καὶ ὁ πλούσιος· ὥστε ὅλαι αὐτοῦ αἱ ἀνάγκαι καὶ κακίαι, αἱ πρότερον ἢ ἐκτὸς τοῦ πολιτικοῦ σώματος ἐξωρισμέναι ἢ εἰς τὰ ἄκρα αὐτοῦ περιωρισμέναι, ἤδη συνέρρευσαν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ ἐνῷ πρότερον ἐπήγοντο ἐπιπόλαιόν τινα καχεξίαν ἢ τὸ πολὺ ποδάγραν ἢ χειράγραν, σήμερον δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι κεραυνοβόλον ἀποπληξίαν.

Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, αἱ Εὐρωπαϊκαὶ κυβερνήσεις ἤρχισαν νὰ σκέπτωνται περὶ τῆς θεραπείας τοῦ κακοῦ καὶ νὰ ἐνεργῶσιν ὅσα πρὸς τοῦτο ἐθεώρουν δυνατὰ καὶ πρόσφορα. Ὁ Ναπολέων πρῶτος ἐπενόησε καὶ διωργάνισε τὰ λεγόμενα πτωχοδοχεῖα (dépots de mendicité). Ὡρίσθη ὅτι τὸ ἐπαιτεῖν εἶναι πλημμέλημα καὶ ὅτι ὁ συλληφθεὶς ἐπαιτῶν θέλει εἰσάγεται εἰς τὰ πτωχοδοχεῖα. Ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἐπήγαγε κἀμμίαν ὠφέλειαν. Ἐν πρώτοις ὅλοι οἱ πτωχοὶ δὲν ἐπαιτοῦσι· πολλοὶ, πάμπολλοι, εἰς τὴν Εὐρώπην μάλιστα, πορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ ποικίλων ἄλλων ἀθέσμων μηχανημάτων. Καὶ ἔπειτα, τὰ πτωχοδοχεῖα δὲν δέχονται τὰ μεμολυσμένα ἐκεῖνα τοῦ λαοῦ μόρια, εἰμὴ ἐπὶ μικρόν τινα χρόνον· μετ' ὀλίγον ταῦτα ἐπανέρχονται εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἐπανέρχονται ὑπέρποτε φθοροποιὰ, διότι τὰ πτωχοδοχεῖα, καθὼς αἱ πλειότεραι τῶν φυλακῶν, εἶναι φοβερὰ κακοηθείας διδακτήρια.

Ἐδέησε λοιπὸν νὰ ληφθῶσι μέτρα ἄλλα συντελεστικώτερα, καὶ τότε παρήχθη ἡ ἰδέα τῶν ἀγρο-

τικῶν ἀποικιῶν. Ἡ ἰδέα αὕτη παρήχθη τὸ πρῶτον καὶ ἐφηρμόσθη εἰς τὴν Ὁλλανδίαν. Οἱ ἱδρυταὶ τῶν ἀγροτικῶν ἀποικιῶν ὑπέθεσαν, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι τὸ δραστηριώτερον τῆς ἠθοποιήσεως ὄργανον· καὶ εἶχον δίκαιον. Ὁ συνεχῶς ἐργαζόμενος ἄνθρωπος ἔχει δι' αὐτὸ τοῦτο ἀδιαλείπτως πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς νόμους τῆς παγκοσμίου τάξεως· καὶ γυμνάζεται εἰς τὸ νὰ γνωρίζῃ αὐτούς, καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾷ, καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθῇ. Ἰδίως δὲ ἡ ἀγροτικὴ ἐργασία, πολὺ μᾶλλον ἢ ἡ τεχνουργική, συντελεῖ εἰς τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου βελτίωσιν. Ὁ στρατηγὸς Βάνδὲν Βόσχ, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ὁποίου ἱδρύθησαν αἱ ἀγαθοεργοὶ ἀποικίαι τῆς Ὁλλανδίας, ἦτο ἄνθρωπος φιλοκάγαθος, σοφὸς καὶ ἔμπειρος. Διατρίψας, ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, ἐπὶ πολὺν χρόνον, εἰς τὴν πλουσίαν Ὁλλανδικὴν ἀποικίαν Ἰαύαν, ἐσπούδασε καὶ μετῆλθεν εὐδοκίμως τὴν γεωργικήν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν πατρίδα του, εἶδε μὲ θλῖψιν του τὸν ὁσημέραι αὐξάνοντα ἀριθμὸν εων ἐπαιτῶν καὶ τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν πτωχοδοχείων, εἰς τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ οἱ πτωχοὶ ἀπέθνησκον ἐν αὐτοῖς σωρηδὸν, ἄπειρα δ' ἐδαπανῶντο πρὸς συντήρησιν αὐτῶν χρώματα, οὐδὲν ἧττον δὲν εἰσήρχετο εἰμὴ ἐλαχίστη τῶν ἐπαιτῶν μερίς. Ἐν ἔτει 1807 ἐξέδωκε τὴν πραγματείαν του *Περὶ τῆς ὅσον ἐνδέχεται λυσιτελεστέρας συγκροτήσεως Ὁλλανδικοῦ πτωχοκομείου*. Το πρόγραμμά του ἦτο ἁπλοῦν καὶ ἐπιτήδειον νὰ δελεάσῃ τὸ κοινόν· προέκειτο τώρα νὰ ἀγορασθῶσι χωρία χέρσα καὶ νὰ σταλῶσιν εἰς αὐτὰ ὅλοι οἱ πτωχοὶ τοῦ τόπου, πρὸ πάντων δὲ ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους πρότερον ἔτρεφον καὶ συνετήρουν οἱ δῆμοι· ὥστε, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, διὰ μικρᾶς, κατὰ τὸ φαινόμενον, προσθήκης εἰς τὰς καὶ πρότερον γινομένας δαπάνας, πεδία ἄγονα ἔμελλον νὰ μεταβληθῶσιν εἰς ἀγροὺς γεωργημένους.

Ὅθεν τῷ 1818 ὠργανίσθη, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου, ἡ *ἀγαθοεργὸς Ὁλλανδικὴ ἑταιρεία*, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πρίγκηπος Φρεδερίκου, θείου τοῦ σημερινοῦ βασιλέως τῶν κάτω Χωρῶν. Πολλοὶ ἰδιῶται συνέδραμον· ἡ δ' ἑταιρεία ἐπορίσθη οὐκ ὀλίγους πόρους διὰ συμβολαίων, τὰ ὁποῖα συνωμολόγησε μὲ τὸ δημόσιον, τοὺς δήμους, τὰ νοσοκομεῖα, τῶν ὁποίων ὅλων ἔμελλε νὰ παραδεχθῇ εἰς τὰς ἀποικίας της τοὺς ἐπαίτας, τοὺς ἀσθενεῖς, τὰ ἔκθετα τέκνα. Κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ 1818 ἔτος, ἡ ἑταιρεία ἐσύστησε τρεῖς ἐλευθέρας ἀποικίας· τῷ δὲ 1822, μίαν ἄλλην διὰ τοὺς καταδίκους καὶ μίαν ἀγροτικὴν σχολήν· τῷ 1823 καὶ 1824, τρεῖς ἑτέρας ἀποικίας. Το ἐπιχείρημα ἐφαίνετο εὐοδούμενον, ἡ Εὐρώπη παρετήρει τὴν ἀπόπειραν ταύτην μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἤκουε μὲ εὐχαρίστησιν ἐπαινούμενον τὸ ἔργον ὑπὸ τῶν περιηγητῶν. Μόνοι οἱ Ὁλλανδοί, οἵτινες ἐγίνωσκον καλῶς τὰ τρέχοντα, ἐπεῖχον μὲ τὴν συνήθη αὐτῶν ψυχρότητα· καὶ εἶχον δίκαιον νὰ ἐπέχωσι, διότι ἀληθῶς τὸ ἐπιχείρημα δὲν ἐπέτυχε πολύ.

Ἀντὶ τῶν 80—100,000 ψυχῶν τὰς ὁποίας ὁ στρατηγὸς Βὰν δὲν Βόσχ ἤλπιζε νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὰς ἀποικίας ἐκείνας, ὁ ὅλος αὐτῶν πληθυσμὸς μόλις συμποσοῦται σήμερον, μετὰ τριακονταετεῖς ἀγῶνας, εἰς 10,000, καὶ ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ἀντὶ ν' αὐξάνῃ, ἐξεναντίας καθ' ἑκάστην ἐλαττοῦται. Κατ' ἀρχὰς ἤλπισαν, ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἐλευθέρων πτωχῶν θέλουν κατορθώσει, διὰ τῆς βιομηχανίας των, νὰ γίνωσιν μισθωταί, δι' ἴδιον αὐτῶν λογαριασμόν· ἀλλ' ἐκ τῶν 2500 ἀνθρώπων, τῶν διανενεμημένων εἰς 425 ἀγροικίας, μόλις 25 οἰκογένειαι ἐγένοντο τοιοῦτοι αὐτοκέφαλοι αὐτῶν μισθωταί. Ἡ χρηματικὴ συνδρομὴ τὴν ὁποίαν ἡ κυβέρνησις κατ' ἀρχὰς συνεφώνησε νὰ δίδῃ κατ' ἔτος πρὸς συντήρησιν τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν (500,000 περίπου δρ.), ἀντὶ νὰ ἐλαττωθῇ, ὡς ἠλπίζετο, ηὔξησεν. Εἶναι ἀληθὲς ἀφ' ἑτέρου ὅτι τὰ πτωχοδοχεῖα, τὰ καταστήματα τῶν ἐκθέτων παίδων, τὰ ὁποῖα ὅλα ἤδη ἀνεπληρώθησαν ὑπὸ τῶν ἀποικιῶν ἐκείνων, ἀπῄτουν δαπάνας ἔτι μεγαλητέρας, καὶ ὅτι 3000 μυριόμετρα γῆς πρότερον ἀγόνου ἐκαλλιεργήθησαν καλῶς. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἐμπειροτέρων παρατηρητῶν, τὸ ἐπιχείρημα πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτυχὸν διὰ τρεῖς λόγους· 1ον. ὅτι, ὡς εἴδομεν, δὲν περιέλαβεν εἰμὴ ἐλάχιστον μέρος τῶν πτωχῶν. 2ον. ὅτι οἱ ἄποικοι δὲν ἐργάζονται ἐπιμελῶς, μόλις καταβάλλοντες καθ' ἑκάστην τὸ 1/15 τῆς ἐργασίας ὅσην καταβάλλει ἀγαθὸς γεωργός. 3ον. ὅτι ἡ ἠθικὴ αὐτῶν κατάστασις δὲν ἐβελτιώθη πολύ.

Πόθεν δὲ προέκυψαν τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα ἀτοπήματα, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων ἐπῆλθε προδήλως καὶ τὸ πρῶτον; διότι ἂν οἱ ἄποικοι ἦσαν ἐργατικώτεροι καὶ χρηστότεροι, αἱ δαπάναι τοῦ δημοσίου ἤθελον ἐλαττωθῆ καὶ ἤθελεν οὕτω ἀποβῆ δυνατὴ ἡ ἵδρυσις καὶ ἄλλων ἀποικιῶν, ἵνα περιληφθῶσιν εἰς αὐτὰς καὶ οἱ ἄλλοι πτωχοί.

Δύο αἰτίας ἀναφέρουσι πιθανωτάτας τοῦ κακοῦ τούτου. Οἱ ἄποικοι, κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τῆς ἑταιρείας, δὲν γίνονται ποτὲ ἰδιοκτῆται τῆς γῆς τὴν ὁποίαν καλλιεργοῦσιν, ἀλλ' εἰς μὲν τὰς ἀποικίας τῶν καταδίκων εἶναι ἀείποτε δουλοπάροικοι, εἰς δὲ τὰς ἐλευθέρας, τὸ πολὺ μισθωταί· ἐνῷ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐργάζεται προθύμως εἰμὴ ὅταν ἦναι ἢ ἐλπίζῃ νὰ κατασταθῇ ἰδιοκτήτης. Πρὸς τούτοις, διὰ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν, εἴς τινας τῶν ἀποικιῶν ἐχώρισαν τὰ δύο φῦλα· ἐντεῦθεν δὲ προέκυψε φοβερὰ καὶ ἀπερίγραπτος κακοήθεια.

Τὰ αἴτια λοιπὸν τοὐλάχιστον τῆς ἀποτυχίας εἶναι γνωστά, ὥστε εἶναι ἐλπίς, ἅμα τὰ ἀτοπήματα ταῦτα θεραπευθῶσι, νὰ ἐπέλθωσιν ἀγαθώτερα ἀποτελέσματα. Καὶ τώρα αἱ κυβερνήσεις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἐπιμένουσι διὰ τῶν ἀγροτικῶν μάλιστα ἀποικιῶν νὰ πολεμήσωσι τὸ μέγα τῆς πτωχείας κακόν. Εἰς τὸ Βέλγιον, εἰς τὴν Ἑλβετίαν, εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπεχείρησαν τὴν ἵδρυσιν τοιούτων ἀποικιῶν, αἵτινες εὐχῆς ἄξιον εἶναι νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐπὶ τέλους.

ΑΙ ΔΥΩ ΑΗΔΟΝΕΣ.

[Κατὰ μίμησιν Ἀγγλικοῦ ποιήματος.]

ΤΟΙΣ ΠΟΙΗΤΑΙΣ.

I.

Ἡ αὔρα ἐψιθύριζεν εἰς δάσος γηραλέον,
Ἐνῷ ἀπὸ τὴν γείτονα ἀκτὴν τῶν ἁλιέων
Ἠκούοντο τὰ ᾄσματα ἀπὸ διαλειμμάτων,
Ἐπιπετῶντ' ἁρμονικῶς ἐπάνω τῶν κυμάτων.
Καὶ μετ' ὀλίγον τῆς νυκτὸς ἐπῆλθ' ἡ νηνεμία,
Καὶ ἐκ τοῦ στερεώματος ὡς νύμφη ἐρασμία
Φῶς ἱλαρὸν διέχυνεν ἡ φοίβη τοῦ μαΐου
Ἐπὶ τοῦ δάσους, τῶν ἀκτῶν καὶ τοῦ ὑγροῦ πεδίου.

II.

Πρὶν τῆς νυκτὸς ἡ σιωπὴ ἐπέλθῃ βαθυτέρα,
Ἐνῷ βραδύνας γεωργὸς τὸ δάσος διεπέρα,
Ἐστάθη καὶ στιγμάς τινας προσήλωσε τὰ ὦτα.
Τὴν ὥραν καθ' ἣν ἔχυνον τὰ μέλη των τὰ πρῶτα
Εἰς τῆς ἑσπέρας τὰς ὑγρὰς πνοὰς αἱ ἀηδόνες.
Ἐσίγησαν· οἱ θάλλοντες ὑπεφρικίων κλῶνες,
Κι' ὁ γεωργὸς ἀκολουθῶν τὸ ἥσυχόν του βῆμα,
Τῶν εὐτυχῶν ὀνείρων του ἐξήλιττε τὸ νῆμα.

III.

Ἐπανελήφθη ὕστερον, χυθὲν ἐπὶ τῶν φύλλων,
Ἆσμα γλυκὺ, περιπαθὲς, λαρύγγισμα ποικίλον.
Ἡ μία πρῶτον ἔψαλε τῶν δύω ἀηδόνων,
Καὶ ἔλεγ' εἰς τὴν φίλην της αὐτὰ σχεδὸν μὲ πόνον.
«Ματαίως οἱ μελῳδικοὶ τοῦ στήθους στεναγμοί μου
Παννύχιοι κυλίονται καὶ φεύγουν, ἀδελφή μου·
Ὦ! ὑπὲρ τίνων ἀγρυπνῶ ἐπὶ τῶν νέων κλάδων
Περίλυπον ἐγὼ πτηνὸν εἰς τὰς ἐρήμους ᾄδον;»

IV.

«Τοῦ δάσους ἡ στωμύλ' ἠχὼ τοὺς φθόγγους μου [ἀκούει,
Ὁ ῥύαξ 'ποῦ μοιρολογεῖ καὶ τὰς ἰτέας λούει,
Ὁ κυανόχρους οὐρανὸς καὶ οἱ χρυσοῖ ἀστέρες,
Καὶ τῆς νυκτὸς οἱ φρίσσοντες εἰς τὰς ἀκτὰς ἀέρες.
Αὐτοκτονοῦμαι ψάλλουσα ἐν μέσῳ τῆς ἐρήμου·
Οὐδένα ἔχει θαυμαστὴν ἡ ὑψηλὴ ᾠδή μου.
Αἱ ἐρωτόληπτοι ψυχαὶ ποθῶ νὰ μ' ἀκροῶνται,
Κ' ὑπὸ τῶν φυλλωμάτων μου τὴν δρόσον νὰ πλα- [νῶνται.»

V.

«Ποθῶ ν' ἀφίνουν οἱ σοφοὶ τὰ σπουδαστήριά των,
Συῤῥέοντες ἀκροαταὶ τῶν νέων μου ᾀσμάτων·
Κ' οἱ ποιηταὶ ἐμπνεύσεως ἐμφορημένοι θείας
Νὰ μὲ ὑμνῶσιν ἀοιδὸν νυκτερινῆς μαγείας.
Ἀντὶ τ' ἁγνά μου ᾄσματα νὰ καταπίν' ἡ λήθη,
Θέλω νὰ θέλγω τὰς ψυχὰς, τὰς πόλεις καὶ τὰ πλήθη.
Ἄς φύγωμεν, ὦ ἀδελφὴ, ὅπου μᾶς κράζ' ἡ δόξα,
Ὅπου τῆς λήθης καθ' ἡμῶν ἀνίσχυρα τὰ τόξα.»

VI.

—«Ὦ! ὄχι, ὄχι ἀδελφὴ,» ἡ ἄλλη ἀπεκρίθη,
Τί θέλομεν τὸν θόρυβον, τὰς πόλεις καὶ τὰ πλήθη;
Ὦ! ἀγαπῶ τοῦ δάσους μας τὸ ἄσυλον τ' ἀρχαῖον,
Τὴν μεσημβρίαν σκίασμα παρέχον εἰρηναῖον,
Ὁ ἀστερόεις οὐρανὸς τὴν νύκτα μὲ μαγεύει,
Κ' ἐνῷ τὸ πᾶν θρησκευτικὴ γαλήνη κυριεύει,
Ὑψόνω πρὸς τὸν Ὕψιστον τὴν ταπεινὴν φωνήν μου,
Καὶ ψάλλω τὴν μελῳδικὴν, ὦ φίλη, προσευχήν μου.»

VII.

«Ἐγὼ τὴν ψῆφον τῶν θνητῶν, τὴν φήμην νὰ θη- [ρεύσω;
Τὸ δάσος μου νὰ στερηθῶ δὲν θὰ συγκατανεύσω.
Εἶμ' εὐτυχὴς καὶ ἀγαπῶ νὰ ψάλλω ἐν ἀνέσει,
Ἐὰν ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος μ' ἀκούσῃ κ' ἐπαινέσῃ
Τὸ ᾆσμά μου, εὐχαριστῶ τὴν ἀγαθότητά του.
Ἐὰν δὲν ἔλθῃ, ἐλεῶ τὴν νηπιότητά του·
Τότε οὐχ ἧττον εὐτυχὴ ἡ φύσις μ' ἀκροᾶται,
Ὁ ὕμνος μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐνῷ ἀναπετᾶται.»

VIII.

—«Ἡ δυστυχής! τὸ λογικὸν βεβαίως ἐστερήθη!»
Εἶπεν ἡ πρώτη ἀηδὼν κρυφίως· «Τὴν εὐήθη
Αὐτὴν ἐγὼ καταφρονῶ, ὦ φίλη, εὐτυχίαν.
Αἰσθάνομαι ὠθοῦσάν με λαμπρὰν φιλοδοξίαν.
Ἀναχωρῶ, φιλτάτη μου, ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων,
Ὑγίαινε, τὸν ἔρημον αὐτὸν σ' ἀφίνω τόπον.»
Καὶ τὰ πτερά της ἤνοιξεν εἰς τὰς πνοὰς τῆς αὔρας,
Κ' εἰς τὰς ἐκτάσεις τῆς νυκτὸς ἐπέταξε τὰς μαύρας.

XI.

Ἤδη ὁ κράκτης τῆς αὐγῆς εἰς τὰς σκιὰς ἐλάλει,
Καὶ εἰς τῆς ἀηδόνος μας τὰ ὄμματα μεγάλη
Καὶ κοιμωμέν' εἰς τὴν σιγὴν ἀνεκαλύφθη πόλις.
Ὑπόκωφοι πλὴν θόρυβοι ἐγείροντο καὶ μόλις
Τὸ λυκαυγὲς διέλαμπε καὶ μαύρου καπνοῦ στῆλαι
Ἐκ τοῦ λαιμοῦ τῶν ἑστιῶν ἀνήρχοντο καμπύλαι,
Καὶ διασκορπιζόμεναι ἀπὸ πνοὰς ἀέρος
Ὡς νέφη ἐξηπλόνοντο ἐπάνω τοῦ αἰθέρος.

X.

Ἡ ὁδοιπόρος ἀηδὼν ῥαθύμως πλανωμένη
Εἰς ὑψορόφου δώματος τὴν στέγην καταβαίνει·
Καὶ τὸ ἀκροατήριον προσμένουσα τὸ νέον
Ἐκ τῆς ἐρήμου σκοπιᾶς μὲ βλέμμα σιγαλέον
Τὴν ἐξυπνοῦσαν θεωρεῖ τριγύρω αὐτῆς πόλιν·
Καὶ βαθμηδὸν τὴν ἔκτασιν πληροῦσιν αὐτῆς ὅλην
Γυναῖκες, ἄνδρες, γέροντες καὶ θύασσοι παιδίων.
Ἀναλαμβάνων ἕκαστος τὸν καθημέραν βίον
Πληροῖ θορύβου τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας, ὅπου
Ἀνακινοῦνται αἱ διπλαῖ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου.

XI.

Οἱ κώδωνες περιηχοῦν τῶν κωδωνοστασίων,
Καὶ ἦχον ἀναπέμπουσι πρὸς τοὺς αἰθέρας θεῖον·
Ἐπὶ τοῦ ἄκμωνος κροτεῖ βαρύγδουπος ἡ σφύρα,
Καὶ κυβερνῶντ' αἱ μηχαναὶ ἀπὸ τὴν σοφὴν χεῖρα
Καὶ τρέχουν τοῦ μηχανικοῦ τὸ φλογερόν των βῆμα
Ὠθούμεναι ὑπὸ ἀτμοῦ συμπεπηγμένον κῦμα.
Τὰ πάντ' ἀναλαμβάνουσι τὸν ῥοῦν τῆς προτεραίας,
Τῆς ἀνθρωπίνης ὄργανα γινόμενα ἰδέας.

XII.

Ἐν τούτοις τὸ παράτολμον πτηνὸν τῆς μοναξίας,
Ἀσύνηθες τῆς γενικῆς αὐτῆς ἀνησυχίας,

Πεισμονῆς πλήρες ἤρχισε τὸ ᾆσμά του νὰ ψάλλῃ.
Ἀλλ' ἆρά γε τίς δύναται βεβαίως ν' ἀμφιβάλλῃ
Περὶ τῆς τόσης τοῦ πτηνοῦ ματαίας ἀποπείρας;
Τοιαύτας ὥρας αἱ χορδαὶ κροτοῦντ' εὐήχου λύρας;
Πλὴν τοὺς ψαλμούς της ἔχυνε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας,
Ὁ μέλας πέπλος μέχρις οὗ ἡπλώθη τῆς ἑσπέρας.

XIII.

Πλὴν τίνος ἆρα ἔθελξεν ἡ ἀηδὼν τὰ ὦτα;
Εἰς ὑλικοὺς περισπασμοὺς τὰ πλήθη κεκυφότα,
Τὰς ἡδονὰς θηρεύοντα καὶ τὸ στιλπνὸν χρυσίον,
Ἀψήφησαν τὸ κελαδοῦν μελῳδικῶς στρουθίον.
Ματαίως ἡ ἁρμονικὴ ἐλάλησε φωνή του,
Μελαγχολίαν ἔσταξαν ὑγρὰν οἱ ὀφθαλμοί του.
Ἀλλ' αἴφνης τῆς καρδίας του ἡ θλῖψις μετεβλήθη,
Καὶ ὁ θυμός του εἰς στροφὴν τοιαύτην ἐξεχύθη.

XIV.

« Ἡ δόξα, καὶ ἡ ποίησις! ὡς φάντασμα ὀνείρων
Παρῆλθον, ἐξητιμάσθησαν, ὡς τὸ τῶν ῥόδων μῦρον!
Παρῆλθε φεῦ! ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ ἁρμονία
Εἰς τὰς καρδίας τῶν θνητῶν ἀντήχει κ' ἐνθουσία!
Καὶ τὰς ψυχὰς ἀνέφλεγε πρὸς ὑψηλὰς ἐμπνεύσεις.
Τῆς τρυφῆς τώρα, τοῦ χρυσοῦ δεσπόζουν αἱ θηρεύσεις
Καὶ τοὺς ματαίους ὑλιστὰς ἡ μοῦσα δὲν εὐφραίνει,
Καὶ πένθιμος ἡ ποίησις τὰ ὄρη ἀναβαίνει. »

XV.

« Ὦ θλῖψις! ὢ κατήφεια! παρῆλθ' ὁ καιρὸς πλέον!
Μάτην πληρῶ τὰς ἀκοὰς μετὰ ψαλμῶν ματαίων.
Τὰ στήθη φλέγει σήμερον ἡ δίψα τοῦ χρυσίου.
Μετὰ περιφρονήσεως ὠθεῖται ἀπαισίου
Πᾶν βλάστημα τρεφόμενον ὑπὸ τῆς εὐφυΐας,
Καὶ θνῆσκον σχεδὸν ἄγνωστον ἐντὸς τῆς κοινωνίας,
Ἀφ' ἧς ἀνίπταται γοργῶς ἐν μέσῳ τῶν ἀέρων
Εἷς μόνος ἦχος ἄμουσος « *Τὸ ὑλικὸν συμφέρον!* »

XVI.

Εἰποῦσα ταῦτα ἔφυγε τὴν τύρβην τῆς πληθύος,
Ἀπέπτη εἰς τὸ δάσος της θλιμμένη ἐγκαρδίως.
Τὰ ᾄσματά της ἔπαυσε, τὸν βίον ἀπεστράφη,
Κ' εἰς μοναξίαν ἄναυδος ἀπέθανε κ' ἐτάφη.
Ἀλλὰ ἡ ἄλλη ἀηδών, σεμνὴ κ' εὐφωνοτέρα,
Διήγαγ' ὑπὸ τὰς σκιὰς τοῦ δάσους ἐλευθέρα,
Τὰ ᾄσματά της χύνουσα ἐν μέσῳ τῆς εἰρήνης
Πλήρης ἐμπνεύσεως ἁγνῆς, σιγῆς καὶ εὐφροσύνης.

XVII·

Καὶ ἔψαλλε τὴν ἱερὰν τῶν μεσονύκτων ὥραν,
Τὸ ἄστρον τὸ φωταγωγοῦν τὴν οὐρανίαν χώραν,
Τὸ φωτεινὸν μετέωρον ποῦ φεύγ' εἰς τὰς ἐκτάσεις,
Καὶ ἔχυνε τὸ ᾆσμά της εἰς εὐσεβεῖς ἐκστάσεις.
Πότ' ἐκελάδει τὴν θερμὴν ἐλπίδα, τὴν εἰρήνην
Καὶ τὴν χαρὰν τὴν εὐγενῆ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην,
Καὶ πότε μὲ τοὺς στεναγμοὺς τῆς αὔρας ἐμελῴδει
Τὸν ἔρωτα τὸν παίζοντα μὲ τ' ἄνθη τὰ εὐώδη.

XVIII·

Ἡ μελῳδία ἔρρεεν αὐτῆς ἐπιχαρίτως·
Ἐπανελάμβαν' ἡ ἠχὼ τοὺς φθόγγους της ἀρρήτως.
Τὰ ἄνθη τὴν ἐμύρονον, τὸ ἄστρον ἐρωτύλον
Μὲ φως ἁγνὸν τὴν ἔλουε, μὲ φίλημά τι φίλον·
Καὶ τὴν γαλήνιον φωνὴν μὲ τέρψιν ἠκροᾶτο,
Ἥτις πρὸς τὰ οὐράνια πελάγη ἐπετᾶτο,
Ὡς προσευχὴ γλαυκώπιδος παρθένου ἀγρυπνούσης
Καὶ τὴν ψυχὴν εἰς ὄνειρα ἐρώτων βυθιζούσης.

Μάντζεστερ, Σεπτέμβριος 1851.

Χ. Α. ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Ἔκτασις τῶν σήμερον ὑπαρχόντων ἁπανταχοῦ γῆς σιδηρῶν δρόμων.

—ο—

Κατὰ τὴν νεωτέραν καταμέτρησιν τῶν σιδηρῶν δρόμων, τὴν γενομένην ὑπὸ ὅλων τῶν ἐπικρατειῶν, ὅσαι ἔχουσι τοιούτους δρόμους, ἡ ὁλικὴ αὐτῶν ἁπανταχοῦ γῆς ἔκτασις συμποσοῦται εἰς 40,550 χιλιόμετρα, ἤτοι·

Εἰς τὰς Ὁμοσπόνδους πολιτείας τῆς Ἀρκτῴας Ἀμερικῆς	16,452.
Εἰς τὴν Ἀγγλίαν	11,200.
Εἰς τὴν Γερμανίαν	8 547.
Εἰς τὴν Γαλλίαν	3,472.
Εἰς τὴν Βελγικὴν	851.
Εἰς τὴν Ῥωσίαν	320.
Εἰς τὴν Ἰταλίαν	272.

Ἂν εἰς τὴν σφαῖράν μας ὑπῆρχε ζώνη τις ἐπιτηδεία νὰ δεχθῇ τοιαύτας σιδηρᾶς τενίας καθ' ὅλην τῆς γῆς τὴν περίμετρον, καὶ ἅπαντες οἱ ἤδη κατασκευασθέντες σιδηροῖ δρόμοι ὑπῆρχον συνεχεῖς ἐπὶ τῆς ζώνης ταύτης, τοσαύτη εἶναι ἡ ἔκτασις αὐτῶν, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἤθελον εἰμπορεῖ ἤδη νὰ περιτρέχωσιν ὅλην τὴν γῆν ἐπὶ ἀτμαμάξης.—Ἐπειδὴ ἡ ἀπαιτουμένη δι' ἕκαστον χιλιόμετρον δαπάνη εἶναι, κατὰ μέσον ὅρον, 400,000 φράγκων, ἡ ὅλη ἀξία τῶν ἤδη ἑτοίμων σιδηρῶν δρόμων ἀναβαίνε. εἰς τὸ ὑπέρογκον ποσὸν τῶν 16,220,000,000 φράγκων. Καὶ ἐν τούτοις καθ' ἑκάστην νέοι κατεσκευάζονται τοῦτοι δρόμοι, οἱ δὲ ὑπάρχοντες θεωροῦνται ὡς μικρὰ ἀρχὴ τοῦ τρόπου τούτου τῆς συγκοινωνίας.

—ο—

Ἐνῷ ἡ Ἰατρικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημείου Ὄθωνος καὶ ἡ νομικὴ ἀναδεικνύουσι, κατὰ πάντα ἐνιαυτὸν, οὐκ ὀλίγους διδάκτορας, τὸ φιλολογικὸν τμῆμα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς δὲν ἔστεψεν ἄχρι τοῦδε εἰμὴ δύο μόνον, τὸν Εὐθύμιον Θεοδωρόπουλον. ἐκ Δημητσάνης, ἀποθανόντα πρό τινων μηνῶν, καὶ τὸν ἐσχάτως ἀναγορευθέντα Παναγιώτην Κουπιτώρην, Ὑδραῖον. Τοῦτο δὲ, διότι ὁ φιλολογικὸς ἀγὼν δὲν ἀπέβη εἰσέτι ἐν Ἑλλάδι ἀργυρίτης, ἀλλὰ ἁπλῶς φυλλίτης εἶναι ἀκόμη. Δι' αὐτὸ τοῦτο ὅμως καὶ ἡ κυβέρνησις καὶ τὸ κοινὸν ὀφείλουσι νὰ ἐμψυχώσωσι παντὶ σθένει τοὺς νέους, οἵτινες ἔχουσι τὴν γενναιότητα ν' ἀσπάζωνται τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἀνωτέρας παιδεύσεως, διότι ἂν ἡ Ἑλλὰς ἔχῃ χρείαν νομικῶν καὶ ἰατρῶν, ἔχει πρὸ πάντων χρείαν τῆς γλώσσης της, ἡ δὲ γλῶσσα αὕτη λεηλατεῖται καθ' ἑκάστην ὑπὸ τοσούτων πολεμίων, ὥστε ἀνάγκη τῇ ἀληθείᾳ νὰ αὐξήσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν φρουρῶν αὐτῆς.

—ο—

1 ΑΥΓΟΥΣΤ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 57.

Η ΜΑΛΙΝΑΙΑ ΚΟΡΗ.

—o—

ΤΡΕΒΥΛΙΑΝΟΣ ΠΑΡΘΕΝΟΠΗ.

Ἐκ τῶν τοῦ Ἄγγλου Bulwer,

Μετάφρασις Χ. Α. Π.

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλ. 56.)

Ἐν τούτοις μελαγχολικὸς καὶ κατηφὴς διῆγεν ὁ Εὐγένιος Σαὶντ-Ἀμάν. Διηνεκῶς ἠρώτα τὴν κυρίαν Λετισσὲρ τί ὥρα ἦτο. Τοῦτο μόνον ἠρώτα. Ἐφαίνετο δὲ εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ ἥλιος δὲν ἐφώτιζε τὸν οὐρανὸν, ὅτι δρόσος δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς ἀέρας. Ἡ ἀγαπητή του μουσικὴ παρημελήθη καὶ τὸ μελῳδικὸν ὄργανόν του ἔχασε τὴν γλυκύτητά του, ἀφότου ἡ Λουκίλλα δεν ἦτο παροῦσα νὰ τὸν ἀκροασθῇ.

Φυσικῷ τῷ λόγῳ αἱ *κυράτσαι* τῆς Μαλίνης ὤφειλον νὰ θεωρῶσιν μετὰ φθόνου τινὸς τὸν παρασκευαζόμενον γάμον τῆς Λουκίλλας μετὰ τοῦ Εὐγενίου, οὗ τινος καὶ τὸν πλοῦτον ἐμεγέθυνον, καὶ τὴν καταγωγὴν ἐμεγαλοποίουν καὶ ἐξηυγένιζον, καὶ τὴν φυσικὴν ὡραιότητα ἐπεκόσμουν, παρεμβάλλουσαι ἐξεπίτηδες, ὅτι μεγάλη ἐντούτοις συμφορὰ διὰ τὸ Ἀντινόϊον ἐκεῖνο κάλλος ἦτο ἡ στέρησις τῶν ὀφθαλμῶν. Τὸ δυστύχημα τοῦτο ὅμως, δι' ὃ τοσοῦτον ἠλαττοῦντο πάντα τὰ ἄλλα προτερήματα, δὲν ἤρκει εἰς τὸ νὰ κατευνάσῃ τὸν γενικὸν φθόνον· εἰς τὰ γεροντοκόριτζα μάλιστα τῆς Μαλίνης ἡ τύφλωσις τοῦ συζύγου δὲν ἐφαίνετο ἀνυπόφορον ἀτύχημα! Εἰς μίαν πρὸ πάντων ὁ φθόνος ἔκαμεν ἐπαισθητὰς προόδους· ἡ νέα αὕτη ἦν ἡ ὡραία καὶ ἀκαταμάχητος Ἰουλία. Ἡ σκέψις ὅτι ἡ ταπεινὴ καὶ παρηγκωνισμένη Λουκίλλα προετιμᾶτο αὐτῆς, ὅτι ἡ Λουκίλλα, ἧς ἡ ὕπαρξις ἐλησμονεῖτο πάντοτε ἀπέναντί της, ἔμελλεν αἰφνιδίως ν' ἀναφανῇ περίβλεπτος, ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον πρόσωπον νέον, πλούσιον, ὡραῖον, εἰς ὃ αὕτη ἦν μηδενὸς κατωτέρα, ἡ σκέψις αὕτη τὴν παρεζάλιζε· παραβάλλουσα ἑαυτὴν πρὸς τὴν Λουκίλλαν, κατετρύχετο ὑπὸ τοῦ φθόνου καὶ τῆς ματαιότητος, καίτοι ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι ἡ Λουκίλλα ποτὲ δὲν ἐπῃνέθη ἐπὶ ὡραιότητι. «Εἶναι ἀληθὲς» ἔλεγε πικρῶς, «ὅτι ὁ ἐραστὴς τῆς Λουκίλλας εἶναι τυφλός· ἀλλ' ὁ ἀγαπῶν τοιαύτην γυναῖκα πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἦναι τυφλός.»

Διαρκούσης τῆς ἀπουσίας τῆς Λουκίλλας, ἡ Ἰουλία ἐπορεύετο συχνὰ εἰς τῆς Κ. Λετισσέρ· ἂς μὴ λησμονήσωμεν ὅτι καὶ ἡ Λουκίλλα αὐτὴ τὴν εἶχε παρακαλέσει νὰ πράττῃ οὕτω. Ἐφρόντισε δὲ καὶ ἀπεπειράθη, μετὰ σπανίας ἐπιτηδειότητος, ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν Λουκίλλαν, καὶ, ὠφελουμένη ἀπὸ τὰς παραδόξους τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας ἀλλοιώσεις, ἐσπούδασε βαθέως νὰ φανῇ ἀρεστὴ, ν' ἀγαπηθῇ, ὅσον τοὐλάχιστον ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ ἀγάπην.

Συνέλαβε λοιπὸν ἐγκάρδιον πρὸς τὴν Λουκίλλαν μῖσος, ἐπιμένουσα εἰς τὸ νὰ φαντάζεται, ὅτι οὐδὲν

ἄλλο ἢ ἡ πρώτη τυχαία συνάντησις ἐστέρησεν αὐτὴν τῆς κατακτήσεώς της, μεθ' ἧς ἐπίστευεν, ὅτι ἡ εὐτυχία της ὤφειλε νὰ ἑνωθῇ. Ἐὰν ὁ Σαίντ-Ἀμὰν, μὴ ἀγαπήσας ποτὲ τὴν Λουκίλλαν, ἤθελε προτείνει τι εἰς τὴν Ἰουλίαν, ἡ δυστυχία του ἤθελε κάμει αὐτὴν νὰ τὸν ἀποβάλῃ, καταφρονοῦσα καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν νεότητά του. Ἀλλὰ τὸ νὰ ἦναι ἐραστὴς τῆς Λουκίλλας καὶ ἡ κατάκτησις αὕτη νὰ κερδηθῇ ἀπὸ τὴν Λουκίλλαν, ἀνύψει αὐτὸν εἰς ἀνωτέραν τῆς καταστάσεώς του περιωπήν· κατὰ δυστυχίαν, ἐν μέσῳ τῆς θλίψεώς του, τὰ τεχνάσματα καὶ ἡ ὡραιότης τῆς Ἰουλίας ἐματαιοῦντο ὁλοτελῶς διὰ τὴν πίστιν τοῦ Εὐγενίου πρὸς τὴν Λουκίλλαν, ὅστις τὴν ἠγάπα ὑπέρποτε, καὶ ἐνόμιζεν αὐθάδειαν πᾶσαν παρατήρησιν κατὰ τῆς διαγωγῆς της.

« Εἶναι καιρὸς, βεβαίως καιρὸς εἶναι νὰ ἐπιστρέψῃ ἡ Λουκίλλα κυρία Λουτισσέρ! Βεβαίως ἠδύνατο νὰ πωλήσῃ εἰς Μαλίνην ὅλα τὰ ἐργόχειρά της, » εἶπε μίαν ἡμέραν ὁ Σαίντ-Ἀμὰν μελαγχολικῶς.

«Ὑπομονὴ, ἀγαπητέ μου φίλε, ὑπομονή! ἴσως θέλει ἐπιστρέψει αὔριον.»

«Αὔριον! ἂς ἴδωμεν· εἶναι μόνον ἓξ ὧραι—μόνον ἕξ, εἶσαι βεβαία;»

«Εἶναι ἀκριβῶς πέντε, ἀγαπητέ μου Εὐγένιε· θέλεις ν' ἀναγνώσω; Ἰδοὺ ἓν νέον βιβλίον ἐκ Παρισίων, τὸ ὁποῖον ἔκαμε μέγαν θόρυβον» εἶπεν ἡ Ἰουλία.

«Εἶσθε πολλὰ ὑποχρεωτική· πλὴν δὲν θέλω νὰ σᾶς ἐνοχλήσω.»

«Καμμία ἐνόχλησις.»

«Ἀλλ' ἐπιθυμῶ μᾶλλον νὰ μὴ λάβετε τὸν κόπον.»

«Ὦ! ἂν ἔβλεπεν,» ἐστοχάσθην ἡ Ἰουλία, ἀπόσον ἤθελον διὰ τοῦτο τὸν τιμωρήσει.»

«Ἀκούω τροχοὺς ἁμάξης, ποῖος διαβαίνει; βεβαίως πρέπει νὰ ἦναι ἡ ἐκ Βρυξελλῶν ἅμαξα,» εἶπεν ὁ Σαίντ-Ἀμὰν ἀνορθούμενος «εἶναι ἡ ἡμέρα, ἡ ὥρα... ἀλλ' ὄχι εἶναι μικρά τις ἅμαξα» καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς καθέδρας του.

Ἀλλ' οἱ τροχοὶ ἐπλησίαζον ὁλονὲν, ἔστρεψαν τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ· ἡ ἅμαξα ἐστάθη πρὸ τῆς θύρας, καὶ αἰφνιδίως, περιχαρὴς ἡ Λουκίλλα ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Εὐγενίου.

«Σταθῆτε!» εἶπεν ἐρυθριάσασα καὶ ἀνορθωθεῖσα. «Συγχωρήσατέ με, Κύριε Λεκαῖε. Ἀγαπητέ μου Εὐγένιε, ἔφερα μαζῆ μου ἄνθρωπον, ὅστις, διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ θεοῦ, θέλει ἰατρεύσει τοὺς ὀφθαλμούς σου.»

«Δὲν πρέπει νὰ τρέχωμεν, κόρη μου,» εἶπεν ὁ ἰατρὸς, «πᾶν ἄλλο προτιμότερον ἢ ἡ ἀποτυχία.»

Συντέμνω τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας μου, ἀγαπητὴ Παρθενόπη. Ὁ ἰατρὸς ἐξέτασε τὸν Σαίντ-Ἀμὰν, καὶ τῆς ἐξετάσεώς του τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ πεποίθησις περὶ τῆς πιθανότητος τῆς θεραπείας τοῦ πάσχοντος. Ὁ Σαίντ-Ἀμὰν μετὰ χαρᾶς συγκατένευσεν εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς ἐγχειρίσεως. Ἐπέτυχε· καὶ ὁ τυφλὸς ἀνέβλεψεν! Ὦ! ὁποῖοι ὑπῆρξαν οἱ στοχασμοὶ τῆς Λουκίλλας, ὁποία ἡ συγκίνησίς της, καὶ ὁποία ἡ χαρὰ ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ὁδοιπορίας της ἐπληρώθη! Τοσοῦτον δὲ ἰσχυρὰ ἦτον ἡ χαρὰ αὕτη, ὥστε πᾶς ὁ γινώσκων τὰς ἀδιαλείπτους τῆς ἀνθρωπίνου ζωῆς περιπετείας ἠδύνατο ἐκ τῆς σφοδρότητος τοῦ πάθους νὰ προμαντεύσῃ πόσον πικρότεραι λῦπαι εἶναι πεπρωμένον νὰ ἐπέλθωσιν.

Ἐνῷ δὲ βαθμηδὸν τὸ νέον αἰσθητήριον τοῦ ἀσθενοῦς ἀνελάμβανε καὶ ἐσυνείθιζεν εἰς τὸ φῶς, ἡ πρώτη καὶ μόνη ἐπιθυμία του ἦτο νὰ ἴδῃ τὴν Λουκίλλαν. «Ὄχι, μὴ μὲ ἀφήσετε νὰ τὴν ἴδω μόνην· θέλω νὰ τὴν ἴδω ἐν μέσῳ ὅλων σας, διότι θέλω νὰ σᾶς πείσω, ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς τῆς καρδίας ποτὲ δὲν ἀπατᾶται.» Μετὰ φόβου, μετὰ πενθίμου προαισθήματος, ἡ Λουκίλλα ὑπήκουσε, διότι ὁ Εὐγένιος δὲν ὑπέφερε παρακοήν. Ὅθεν ὁ πατὴρ, ἡ μήτηρ, ἡ Ἰουλία, ἡ Λουκίλλα, αἱ νεώτεραι τῆς Ἰουλίας ἀδελφαὶ συνῆλθον εἰς τὴν μικρὰν αἴθουσαν· ἡ θύρα ἠνοίχθη, καὶ ὁ Σαίντ-Ἀμὰν ἐστάθη ἐπὶ τοῦ κατωφλίου διστάζων. Ἓν βλέμμα ῥιφθὲν πέριξ τὸν ἤρκεσεν. Ἡ μορφή του ἀνέλαμψεν, ἀφῆκε κραυγὴν χαρᾶς. «Ἡ Λουκίλλα! Λουκίλλα!» ἀνέκραξε, «εἶσαι σὺ, σὲ γνωρίζω, σὲ μόνην!» καὶ εἰσορμήσας, *ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τῆς Ἰουλίας!*

Ἐρυθρὰ, ὑπερήφανος, θριαμβεύουσα ἡ Ἰουλία ἔῤῥιψεν ἐπ' αὐτοῦ φλογερὰ βλέμματα. Ἡ Λουκίλλα δὲν τὸν εἶχεν ἀπατήσει.

«Ἔχετε λάθος, ἀπατᾶσθε,» εἶπεν ἡ μήτηρ τῆς Λουκίλλας τεθορυβημένη. «Ἐκείνη εἶναι ἡ ἐξαδέλφη της Ἰουλία· αὕτη εἶναι ἡ Λουκίλλα.»

Ὁ Σαίντ-Ἀμὰν ἀνέκυψεν, ἐστράφη, εἶδε τὴν Λουκίλλαν, καὶ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ηὐχήθη ἡ ἀθλία νὰ ἦτον εἰς τὸν τάφον. Ἔκπληξις, ἀπασβόλωσις, ἀπελπισία, μανία σχεδὸν ἐζωγραφίζετο εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Εὐγενίου· εἰς τὴν νύκτα τῶν ὀφθαλμῶν του ἔπλαττε χρυσᾶ ὄνειρα, ἀπέχοντα τῆς ἀληθείας. Καίτοι, ὅλος νέος ὡς πρὸς τὴν παρατήρησιν τῆς δυστυχίας, τῆς ἀπελπισίας, τῆς προσβολῆς ἣν τὸ βλέμμα του ἐπὶ τῆς Λουκίλλας ἐπέφερεν, ἐννόησε μετὰ τὴν πρώτην ἔκρηξιν τῆς ἐκπλήξεως, ὅτι δὲν ὤφειλε νὰ εὐχαριστήσῃ οὕτω τὴν πρόξενον τῆς ἰατρείας τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἔσπευσε λοιπὸν νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα του· φεῦ! πῶς ἠδύνατο νὰ διορθωθῇ!

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ εὐτυχία τῆς Λουκίλλας ἐτελείωσε· τὸ μαγικόν της οἰκοδόμημα κατέπεσεν εἰς κόνιν, ἡ θαυματουργὸς ῥάβδος συνεθλάσθη, τὸ φάσμα τῆς εὐδαιμονίας ἐχάθη εἰς τοὺς ἀνέμους, καὶ ἡ φωτεινὴ ἀγαλλίασις δὲν διέκρινε πλέον τὴν χώραν, ἐν ᾗ ἔζη χωρισμένη ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Σαίντ-Ἀμὰν ἦσαν φιλοφρονητικοὶ, ὅτι ἐνθυμεῖτο μετὰ βαθείας εὐγνωμοσύνης πᾶν ὅ,τι ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ δυστυχὴς ἔπραξεν, ὅτι ἐβίαζε πάλιν ἑαυτὸν νὰ εἴπῃ ἐκ νέου « Ἡ Λουκίλλα εἶναι εὐεργέτριά μου! » καὶ κατηρᾶτο ἑαυτὸν ὅτι αἱ ἰδέαι, ἃς ὑπὲρ αὐτῆς εἶχε μορφώσει, ἀπέπτησαν. Ποῦ τὸ πάθος τῶν λόγων του; Ποῦ ἡ θερμότης τῆς φωνῆς του; Ποῦ ἡ συγκίνησις τὴν ὁποίαν τὸ βῆμα της, ἡ *φωνή της* ἀπετέλουν πρότερον εἰς τὴν ψυχήν του; Ὅτε εὑρίσκοντο μόνοι, ἐθορυβεῖτο, ἀνησύχει, ἦτο ψυχρὸς, αἱ χεῖρές του δὲν ἐζήτουν πλέον τὰς χεῖρας της· ἡ ψυχή του δὲν παρεπονεῖτο πλέον, ὁπόταν ἔλλειπεν ἀπὸ πλησίον του. Εὑρισκόμενος ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενειακῆς συντροφίας, ἐφαίνετο ἡσυχότερος

ἀλλ' ἔσπευδε νὰ στρέψῃ τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τὴν ἀνοίξασαν αὐτοὺς εἰς τὸ φῶς; Δὲν περιεφέροντο ἐκ διαλειμμάτων μετ' εὐγλώττου θαυμασμοῦ εἰς τὴν ῥαδινὴν καὶ ὡραίαν μορφὴν τῆς θριαμβευούσης Ἰουλίας; Ἡ μεταβολὴ αὕτη, πίστευσέ με, δὲν ἐδείχθη εἰς μίαν ἡμέραν, ἢ εἰς μίαν ἑβδομάδα, ἀλλ' ἑκάστην ἡμέραν ηὐξάνετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ ἐπὶ μᾶλλον. Καί τοι καταμεμαγευμένος ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς Ἰουλίας, ὁ Σαίντ-Ἀμὰν, δὲν ἤθελεν ἴσως ποτὲ ὑπομείνῃ νὰ καταστῇ ἔνοχος ἀχαριστίας, ἣν ἐπροσπάθησε μετὰ πικροῦ ἐλέγχου συνειδήσεως νὰ καταπολεμήσῃ· ἡ ἐνοχὴ αὕτη δὲν προήρχετο παρ' αὐτῷ ἐκ τῆς ὀλεθρίας ἀντιθέσεως, ἣν, εἰς τὴν πρώτην τοῦ προφητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ του ἔξαψιν, ἡ Ἰουλία ἔθεσε πρὸ τῆς Λουκίλλας, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι, μὴ μορφώσας στερεάν τινα καὶ ζῶσαν ἰδέαν περὶ τῆς πραγματικῆς ὡραιότητος, δὲν ἠδύνατο νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀπάτην τῆς φαντασίας καὶ τῶν ὀνείρων του. Ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὴν Λουκίλλαν νέαν, χαριτόβρυτον, ἔχουσαν ὀφθαλμοὺς ἀποπνέοντας ἔρωτα, καὶ μόνην ἀντίθεσιν φέρουσαν τὴν ταπεινὴν καὶ πενιχρὰν κατάστασιν τῶν γονέων της. Οὕτως ἡ νίκη τῆς Λουκίλλας ἤθελε συμπληρωθῇ πρὶν ὁ ἐραστὴς αὐτῆς ἀνακαλύψῃ ὅτι αὕτη ἦτον ἡ ὀλιγώτερον ὡραία τῶν ἄλλων. Προσέτι ἡ ἀπιστία αὕτη δὲν ἤθελέ ποτε διαρκέσει πέραν τῶν πρώτων ὀλίγων ἡμερῶν, ἐὰν τὸ μάταιον καὶ πονηρὸν ἀντικείμενον αὐτῆς δὲν ἐξήσκει πᾶσαν τεχνουργίαν, πᾶσαν τὴν δύναμιν καὶ γοητείαν τῆς ὡραιότητός της πρὸς ἐξακολούθησιν καὶ πρόοδον τοῦ κακοῦ τούτου ἀποτελέσματος. Ἡ ἀτυχὴς Λουκίλλα, τοσοῦτον βαθέως αἰσθανθεῖσα τὴν ἐγωϊστικὴν μεταβολὴν τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἀγάπης της, δειλὴ καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἅμα ὑπερήφανος ἕνεκα τῆς δειλίας ταύτης, μὴ οὖσα πλέον περιζήτητος, μήτε ἀναγκαία, μήτε ἀγαπωμένη, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν σκληρὰν ἀντιπαράθεσιν τοῦ παρελθόντος πρὸς τὸ ἐνεστώς. Εἰσδύσασα ἀποφασιστικῶς εἰς τὸν θάλαμόν της ἀφέθη εἰς τὴν ῥοὴν τῶν δακρύων της, καὶ οὕτω, κατὰ δυστυχίαν, ἐν τῇ ἡμερουσίῳ ἀπουσίᾳ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτῆς, δεδομένης εἰς τὸ ἐργόχειρον καὶ εἰς τὴν οἰκιακὴν θεραπείαν, ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἰουλίαν προχειροτάτας εὐκολίας πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἰσχύος, ἣν εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐξασκῇ ὄχι εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὰς αἰσθήσεις τοῦ Σαίντ-Ἀμάν. Ἐν τούτοις μὴ κατανοοῦσα εἰσέτι, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ γενναιότητι τοῦ νοός της, ὁλόκληρον τὸ μέγεθος τῆς δυστυχίας της, ἐκολακεύετο ἐνίοτε, δυστυχὴς νέα! ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, ὅτι ἐὰν ὑπανδρεύετο καὶ εἰς τὰ μύχια τῆς φιλίας εἰσήρχετο, ὁ ἀνεκλάλητος ἔρως, τὸν ὁποῖον ὑπὲρ τοῦ Εὐγενίου ἔτρεφεν, ἤθελεν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀναπτυχθῇ, μεγαλυνθῇ καὶ φανῇ ἐνώπιον αὐτοῦ λαμπρότερος ἢ εἰς τὴν παροῦσαν αὐτῆς θέσιν, καὶ ὅτι ἔμελλεν ἴσως νὰ ἀνακτήσῃ καρδίαν τοσοῦτον ἐμπαθῶς εἰς αὐτὴν ἀφιερωθεῖσαν. Ὅθεν δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι διὰ παντὸς αἱ ἐλπίδες αὐτῆς ἐματαιώθησαν. Τοιαῦτα ὀνειροπολοῦσα ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς μικρᾶς εὐτυχίας, ἥτις οὕτω τῇ ἀπελείπετο. Ὁ Σαίντ-Ἀμὰν ἐπρότεινε τὴν ταχεῖαν σύζευξίν των, ἀλλὰ μετὰ ποίων ψυχρῶν λόγων! Καὶ πραγματικῶς ηὔχετο μὲν ν' ἀπαλλάξῃ ἑαυτὸν βαθυτέρας ἀχαριστίας, ἢ ὅσην εἶχεν ἤδη ἐκφράσει, ἐσκέπτετο δὲ ματαίως ὅτι ὁ διαρραγεὶς τοῦ ἔρωτος κάλαμος ἠδύνατο καὶ αὖθις νὰ δεθῇ καὶ νὰ καταστῇ στερεώτερος ὑπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ καθήκοντος· ἐπὶ τέλους, ἤλπιζεν ἐνθέρμως, ὅτι ἡ χείρ, ἡ περιουσία, ἡ φιλία, καὶ ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ συμπεριφορὰ ἠδύναντο ν' ἀποδώσωσιν εἰς τὴν Λουκίλλαν τὴν μόνην ἀνταμοιβὴν, ἣν ἤδη ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ. Ἀλλ' ἐν τούτοις μένων πολλάκις μόνος μετὰ τῆς Ἰουλίας, ἥτις κατέβαλε πᾶσαν σπουδὴν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ θριάμβου της ἐπὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὁ Σαίν-Ἀμὰν, τοσοῦτον ἀνεπαισθήτως μετεβλήθη, ὥστε διελογίζετο περὶ λίαν διαφόρου ἀνταμοιβῆς ὑπὲρ τῆς Λουκίλλας, πρὸς ἣν διετέλει ὀφειλέτης ἀνεξαντλήτου ὀφλήματος.

Ὄπισθεν τῆς οἰκίας ὑπῆρχε κῆπος περιέχων μικρὸν ἄλσος, ἔνθα πολλάκις ὁ Εὐγένιος καὶ ἡ Λουκίλλα συνεκάθηντο κατὰ τὰς θερινὰς ἑσπέρας· παρῆλθον διὰ παντὸς αἱ ὧραι τῆς τῆς εὐτυχίας ἐκεῖναι! Πρωΐαν τινὰ ἡ Λουκίλλα καθημένη περίλυπος εἰς τὸν θάλαμόν της ἤκουσε τὸν ἦχον τοῦ αὐλοῦ περιπαθῶς διαχεόμενον εἰς τὴν ἀγαπητὴν καὶ ἱερὰν ταύτην σκιάδα, Ὁ ἦχος οὗτος διήγειρε τὰ δακρυά της, ἀπείρους μελαγχολικὰς ἀναμνήσεις, καὶ ἐγλύκαινε τὴν εἰκόνα τοῦ ἀχαρίστου φίλου εἰς τὴν φαντασίαν της. Ἤρχισε νὰ ἐπιπλήττῃ ἑαυτὴν, ὅτι πολλάκις ὑπεχώρησεν εἰς τὰς ἀγριωθείσας σκέψεις, καὶ, καταβληθεῖσα ὑπὸ τῆς ψυχρότητός του, ἀφῆκεν αὐτὸν τοσάκις μόνον, χωρὶς νὰ τολμήσῃ ἀρκούντως νὰ τὸν παραστήσῃ τὴν τρυφερότητα, ἥτις, ἐν τῇ ἁπλῇ μετριοφροσύνῃ αὐτῆς, καθίστα τὸ μόνον ἐπὶ τοῦ ἔρωτός του δικαίωμα· « Ἴσως εἶναι μόνος τώρα, » εἶπε καθ' ἑαυτὴν, « ὁ σκοπὸς οὗτος εἶν' ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἠξεύρει ὅτι ἀγαπῶ. » Καὶ μετὰ παλλούσης καρδίας καταβᾶσα ἐκ τοῦ θαλάμου, ἔδραμεν εἰς τὸ ἄλσος. Μόλις δ' ἐξῆλθε τοῦ θαλάμου, ὁ αὐλὸς ἔπαυσε, καὶ, πλησιάσασα εἰς τὰ δένδρα, ἤκουσε φωνὰς, τὴν φωνὴν τῆς Ἰουλίας περιλύπου, καὶ τὴν τοῦ Εὐγενίου παρηγοροῦντος αὐτήν. Φοβερὸν προαίσθημα τὴν κατέλαβε, τὰ γόνατά της ἐκάμφθησαν καὶ ἔπεσε κατὰ γῆς.

« Ναὶ, συζεύξου αὐτὴν, λησμόνησέ με, » ἔλεγεν ἡ Ἰουλία « εἰς ὀλίγας ἡμέρας θέλεις ἀνήκει εἰς ἄλλην, καὶ ἐμὲ, ἐμὲ, συγχώρησέ με Εὐγένιε! κατετάραξα τὴν εὐτυχίαν σου. Εἶμαι ἀρκετὰ τιμωρημένη. Ἡ καρδία μου συντρίβεται ἀπὸ τὸν ἔρωτά σου, » καὶ λυγμοὶ ἔπνιξαν τὴν φωνὴν τῆς Ἰουλίας.

« Ὢ! μὴ μὲ λέγῃς ταῦτα, » εἶπεν ὁ Σαίντ-Ἀμὰν· « Μόνος ἐγὼ εἶμαι ἀξιοκατάκριτος. Ἠπάτησα καὶ τὰς δύο ὁ ἀχάριστος. Ὢ! ἀφ' ἧς ὥρας οἱ ὀφθαλμοί μου ἠνοίχθησαν καὶ σὲ εἶδον, νέαν ἐποτίσθην ζωὴν, καὶ ὁ ἥλιος αὐτὸς μ' ἐφάνη ἧττον λαμπρὸς ἢ ἡ ὡραιότης σου. Ἀλλὰ, ἀλλ' ἄφησέ με νὰ λησμονήσω τὴν ὥραν ἐκείνην. Τί δὲν χρεωστῶ εἰς τὴν Λουκίλλαν; Θέλω διαμείνει δυστυχὴς, καὶ ἀξίως· διότι, θέλω ποτὲ δυνηθῆ νὰ λησμονήσω, Ἰουλία, ὅτι ἐφαρμάκευσα τὴν ζωήν σου μὲ τὸν δυστυχῆ ἔρωτά μας; Ἀλλ' ὅ,τι δύναμαι νὰ δώσω, τὴν χεῖρά μου, τὴν οἰκίαν μου, τὴν ζωήν μου, τὰ πάντα πρέπει νὰ ἡ-

ναι ἰδικά της. Ὄχι, Ἰουλία, ὄχι! τί σημαίνει τὸ βλέμμα τοῦτο; δύναμαι ἄλλως νὰ πράξω; δύναμαι ἄλλως νὰ ὀνειρευθῶ; Ὁποιαδήποτε ἡ θυσία, *δὲν πρέπει* νὰ τὴν ἐκτελέσω; ὤ! ὅ,τι ὀφείλω εἰς τὴν Λουκίλλαν εἶναι, ὅτι οὔτε διὰ τοῦ στοχασμοῦ πρέπει πλέον νὰ σὲ ἴδω!»

Ἡ Λουκίλλα δὲν ἐστάθη ν' ἀκούσῃ πλειότερα· μετὰ τοῦ αὐτοῦ σιγαλέου βήματος, μεθ' οὗ ἦλθε ν' ἀκούσῃ τὰς φρικτὰς ταύτας λέξεις, ἐπέστρεψεν αὖθις εἰς τὸν πένθιμον κοιτῶνά της.

Τὴν αὐτὴν ἑσπέραν, ἐνῷ ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν ἐκάθητο μόνος εἰς τὸν θάλαμόν του, ἤκουσεν ἐλαφρὸν κτύπον ἐπὶ τῆς θύρας. «Εἰσέλθετε» εἶπε, καὶ ἡ Λουκίλλα εἰσῆλθε. Ἐστάθη τεταραγμένος. Ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὴν χεῖρά της, ἀλλ' ἡ Λουκίλλα τὸν ὤθησεν ἐλαφρῶς. Καθήσασα ἀπέναντι αὐτοῦ καὶ κλίνασα κάτω τὰ βλέμματα, τὸν ὡμίλησεν οὕτως.

«Ἀγαπητέ μου Εὐγένιε, δηλ. Κ. Σαὶντ-Ἀμὰν, ὑπάρχει συλλογισμός τις εἰς τὸν νοῦν μου τὸν ὁποῖον νομίζω κάλλιον νὰ ἐκφράσω. Ἀλλ' ἐὰν οἱ λόγοι μου δὲν μεταφράσωσι καλῶς τὸν στοχασμόν μου, δὲν πρέπει νὰ ὀργισθῆτε κατὰ τῆς Λουκίλλας· καθότι δὲν εἶναι τόσον εὔκολον πρᾶγμα νὰ ἐκφράσῃ τις ὅ,τι βαθέως αἰσθάνεται.» Ἐρυθριῶν καὶ ὑποπτεύων τὴν ἀλήθειαν, ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν ἠθέλησε νὰ τὴν διακόψῃ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἡ Λουκίλλα τῷ ἐσύστησε κατεσπευσμένως πως τὴν σιωπὴν καὶ ἐξηκολούθησεν.

«Ἐνθυμεῖσθε ὅτι, ὅταν ἠρχίσατε νὰ μὲ ἀγαπᾶτε, συνείθιζα νὰ σᾶς λέγω ὅτι ὁ ἔρως σας ἤθελε παύσει, ἂν ἠδύνασθε νὰ ἰδῆτε πόσον ἤμην ἀναξία τῆς ἀγάπης σας; Δὲν ἠπάτησα ἐμαυτὴν, Εὐγένιε. Ἤμην πάντοτε βεβαία ὅτι ἡ αἰτία τῆς ἀγάπης σας προήρχετο ἀναγκαίως ἐκ τῆς θλίψεώς σας. Ἀλλ' ὅμως ὑπὲρ ὅλα ταῦτα, δὲν ὠνειρεύθην, δὲν ἐπόθησα ἄλλο εἰμὴ τὴν εὐτυχίαν σας. Ὁ θεὸς γνωρίζει, ὅτι ἐὰν πάλιν, περιπατοῦσα γυμνόπους, καὶ πορευομένη ὄχ' εἰς τὴν Κολωνίαν, ἀλλ' εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἠδυνάμην νὰ σᾶς σώσω ἀπὸ μικροτέραν τῆς τυφλώσεως δυστυχίαν, ἤθελον περιχαρὴς πράξει τοῦτο. Ναὶ, ἔστω καὶ ἂν προεφήτευον ὅλους τοὺς πικροὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἐπιστρέφουσα ἔμελλον ν' ἀκούσω ψυχρῶς· μὴ μὲ λησμονήσετε ὅλως διόλου, ἀλλ' ἡ μόνη τιμωρία μου ἂς ἦναι ὅ,τι ἔγεινε!..» Ὀλίγα δάκρυα ἔῤῥευσαν φυσικῶς ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Λουκίλλας. Ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν βαθέως προσβληθεὶς ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν του μὲ τὰς χεῖράς του, μὴ δυνάμενος νὰ τὴν διακόψῃ. Ἡ Λουκίλλα ἐξηκολούθησεν.

«Ὅ,τι προεῖδα, συνέβη. Δὲν εἶμαι πλέον διὰ σᾶς ὅ,τι ἅπαξ ἐξ ἀρχῆς ἤμην, ὅτε ἐδύνασθε νὰ ἐνδύετε τὴν πενιχρὰν καὶ ἁπλῆν μορφήν μου μὲ ἀνυπάρκτου ὡραιότητος ἔνδυμα· εἶν' ἀληθὲς ὅτι ἠθελήσατε νὰ μὲ νυμφευθῆτε ἐπὶ τέλους· ἀλλ' εἶμαι ὑπερήφανος, Εὐγένιε, καὶ δὲν δύναμαι ν' ἀντικαταστήσω τὴν χάριν, ἔνθα ἅπαξ ὑπῆρξεν ὁ ἔρως. Ἀλλὰ δὲν εἶμαι τόσον ἄδικος ὥστε νὰ σᾶς μέμφωμαι, καθότι ἡ μεταβολὴ ἦτο φυσικὴ, ἀναπόφευκτος, καὶ ἑπομένως ὤφειλον νὰ θωρακισθῶ κατ' αὐτῆς· ἀλλ' ὑπετάγην πλέον, πρέπει νὰ χωρισθῶμεν. Ἀγαπᾶτε τὴν Ἰουλίαν, πολλὰ φυσικὸν πρᾶγμα! σᾶς ἀγαπᾷ, καὶ ἡ Ἰουλία, τί παράξενον! τί περιπλέον συνέβη εἰς τὴν πιθανὴν ῥοπὴν τῶν πραγμάτων; Ἡ Ἰουλία σᾶς ἀγαπᾷ, ὄχι ἀκόμη, ἴσως, τόσον πολὺ ὅσον ἐγὼ σᾶς ἠγάπων· διότι ἡ Ἰουλία δὲν σᾶς γνωρίζει ὅσον ἐγὼ, καὶ, συνειθισμένη καθ' ὅλην της τὴν ζωὴν νὰ θριαμβεύῃ, δὲν δύναται νὰ αἰσθανθῇ τὴν χαρὰν ὡς τὴν ᾐσθάνθην ἐγὼ, φανταζομένη, ὅτι ἀγαπῶμαι. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο θέλει γίνει, τοῦ θεοῦ βοηθοῦντος!—Ὑγίαινε! ὑγίαινε διὰ παντὸς, προσφιλέστατε Εὐγένιε! σὲ ἀφίνω· δὲν ἔχεις πλέον ἀνάγκην ἐμοῦ. Ἤδη εἶσαι ἀνεξάρτητος καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ τῆς Λουκίλλας.—Ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃς, χίλιαι ἄλλαι δύνανται νὰ καθέξωσι τὴν θέσιν μου.—Ὑγίαινε!»

Ἡ Λουκίλλα ἐγερθεῖσα ἀπεσύρετο ἤδη· ἀλλ' ὁ Εὐγένιος ἁρπάσας τὴν χεῖρά της, ἣν μάτην ἐδοκίμασε ν' ἀποσπάσῃ ἡ Λουκίλλα, ἀπέδωκεν ἐμπαθῶς ὅλας τὰς ἐπιπλήξεις εἰς ἑαυτὸν καὶ εὐγλώττως ὡμίλησε κατὰ τῆς ἀποφάσεώς της.

«Ὁμολογῶ ὅτι ἀπεπλανήθην διά τινα στιγμήν. Ὁμολογῶ ὅτι ἡ ὡραιότης τῆς Ἰουλίας μὲ κατέστησεν ἧττον εὐαίσθητον εἰς τὸν θερμότερον καὶ ἱερώτερον, πρὸς σὲ ἔρωτά μου! Ἀλλὰ, συγχώρησέ με, φιλτάτη Λουκίλλα· ἤδη ἐπιστρέφω πρὸς σὲ ὅ,τι ἅπαξ ᾐσθάνθην ὑπὲρ σοῦ! ὤ! μὴ μ' ἐγκαταλείψῃς, Λουκίλλα! δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χωρισθῶμεν ποτέ. Δοκίμασε, μόνον! δοκίμασέ με· ἐὰν ποτὲ ἡ καρδία μου ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ σοῦ, ὤ! *τότε*, ἄφησέ με τότε, Λουκίλλα εἰς τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεώς μου!»

Ἡ Λουκίλλα δὲν ἐνέδωκε, διότι ἐπίστευσεν ὅτι ἡ παράκλησίς του δὲν ἦτον εἰμὴ στιγμιαῖος ἐνθουσιασμός· ᾐσθάνθη ὅτι ἐνυπῆρχεν ἀρετὴ εἰς τὴν ὑπερηφάνειάν της, καὶ ὅτι ἐχρεώστει νὰ τὸν ἀφήσῃ. Μάτην ὁ Εὐγένιος ἀντέτεινε, μάτην οἱ ἐναγκαλισμοί του, αἱ παρακλήσεις του. Μάτην τῷ ἀνέφερε τὴν δεδομέμένην ὑπόσχεσίν του, τὴν ἀμοιβαιότητα τῶν λόγων των καὶ τὸ γῆρας τῶν γονέων της, τῶν ὁποίων ἡ εὐτυχία θέλει στερεωθῇ διὰ τῆς ἑνώσεώς των.

«Πῶς, χωρὶς νὰ προσβάλω τὴν τιμήν μου, δύναμαι νὰ σ' ἐγκαταλείψω καὶ νὰ νυμφευθῶ ἄλλην;»

«Ἐμπιστεύθητε τοῦτο, ἐμπιστεύθητε τὰ πάντα εἰς ἐμέ,» ἀπεκρίθη ἡ Λουκίλλα· «ἐγὼ θέλω φροντίσει περὶ τῆς τιμῆς σας· οὐδεμία περὶ τούτου ἀμφιβολία. Τοῦτο μόνον σᾶς παρακαλῶ, μὴν ἀφήσετε νὰ τελεσθῇ ὁ μετὰ τῆς Ἰουλίας γάμος σας ἐνταῦθα, ὑπ' ὄψιν τῶν γονέων μου. Τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, τοῦτο περιμένουν ἀπὸ σᾶς καὶ οἱ γονεῖς μου. Ὁ θεὸς νὰ σᾶς εὐλογήσῃ! Μὴ φαντάζεσθε, ἀγαπητὲ Εὐγένιε, ὅτι θέλω ζήσει δυστυχής· διότι ὁποιανδήποτε εὐτυχίαν σᾶς χαρίσῃ ὁ κόσμος, δὲν θέλω καὶ ἐγὼ λογίζεσθαι ὡς συντελοῦσα εἰς τὴν χαράν σας; Ἡ ἰδέα αὕτη μὲ παρηγορεῖ.»

Καὶ ὀλισθήσασα ἀπὸ τὸν βραχίονά του, ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς μοναξίαν πολὺ πικροτέραν καὶ αὐτῆς τῆς τυφλώσεως. Τὴν αὐτὴν νύκτα ἡ Λουκίλλα ἐζήτησε τὴν μητέρα της, πρὸς ἣν ἐξεμυστηρεύετο τὰ πάντα. Παραλείπω τοὺς λόγους οὓς ἐξέθεσε, τὰ ἐπιχειρήματα ἅτιν' ἀντέταξεν· ἐπέβαλε μᾶλλον τὴν θέλησίν της ἢ ἔπεισε, καὶ ἀφίνουσα εἰς τὴν μητέρα της τὴν θλιβε-

ρὰν φροντίδα τοῦ ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὸν πατέρα της τὴν ἀμετάβλητον ἀπόφασίν της, ἀνεχώρησε, τὴν ἐπομένην πρωΐαν, ἀπὸ τὴν Μαλίνην, καὶ μὲ καρδίαν ὅλην ἔντιμον καὶ ὅλως καρτερικὴν ἐπορεύθη εἰς τῆς θείας της, τὴν ἐπίσκεψιν τῆς ὁποίας ἐπὶ τοσοῦτον καιρὸν εἶχεν ἀναβάλει.

Ἡ ὑπερηφάνεια τῶν γονέων τῆς Λουκίλλας τοὺς ἐμπόδισεν τοῦ νὰ ἐλέγξωσι τὸν Σαὶντ-Ἀμάν. Ἀλλ' οὗτος, μὴ ὑποφέρων τὰ ψυχρὰ καὶ περίλυπα βλέμματά των, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς οἰκίας των· καί τοι δὲ διὰ πολλὰς ἡμέρας δὲν ἠθέλησε νὰ ἴδῃ οὐδ' αὐτὴν τὴν Ἰουλίαν, ἡ ὡραιότης ὅμως αὐτῆς καὶ αἱ τεχνουργίαι δὲν ἤργησαν νὰ ἐξασκήσωσι τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιῤῥοήν των. Ἑώρτασαν τὸν γάμον των εἰς τὴν πόλιν Courtroi, καὶ πρὸς χαρὰν τῆς ματαίας Ἰουλίας, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χαριεστάτην μητρόπολιν τῆς Γαλλίας. Ἀλλά, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των, καὶ πρὸ τοῦ γάμου του, ὁ Εὐγένιος ἐσπούδασε, πρὸς καθησύχασιν τῆς συνειδήσεώς του, νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὸν πατέρα τῆς Λουκίλλας ἐπικερδεστέραν καὶ ἐντιμοτέραν θέσιν τῆς παρούσης, ἣν εἶχε. Κρίνων δικαίως ὅτι ἡ Μαλίνη δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἐπὶ πολὺν χρόνον εὐτυχὴς διαμονή, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον διὰ τὴν Λουκίλλαν, καὶ γνωρίζων ὅτι τὸ φιλότιμον τοῦ Κ. Λετισσὲρ ἤθελε προσβληθῆ, δεχομένου ἀπὸ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τοιαύτην ἀγαθοεργίαν, ἐφύλαξε μυστικὰς ὅλας τὰς διαπραγματεύσεις, καὶ κατώρθωσεν ὥστε ὁ ἔντιμος Μαλιναῖος νὰ πιστεύσῃ, ὅτι διὰ μόνης τῆς ἀξίας του ἔλαβεν ἀνελπίστως τοιαύτην θέσιν.

Ἱκανὸς παρῆλθε χρόνος. Ἡ ταπεινὴ αὕτη καὶ ἁπλῆ ἱστορία ἀνατρέχει εἰς τρικυμιώδη τῶν χρονικῶν τοῦ κόσμου ἐποχήν, τὴν ἀρχὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ οἰκογένεια τῆς Λουκίλλας εἶχε μόλις ἓν ἔτος διατρίψει εἰς τὴν νέαν αὐτῆς διαμονήν, ὅτε ὁ Δουμουριὲ εἰσέβαλεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς στρατιᾶς του εἰς τὰς Κάτω Χώρας. Ἀλλὰ πῶς διῆλθεν ἡ Λουκίλλα τὸ ἔτος τοῦτο; Εἴπον ὅτι εἶχε πνεῦμα φύσει ὑψηλόν· καί τοι τρυφερὰ καὶ εὐαίσθητος, δὲν ἦτον ἀδυνάτου χαρακτῆρος. Ἀλλ' ἡ εἰς Κολωνίαν ὁδοιπορία της, εἰς τὴν φαιδρὰν τῶν δεκαεπτὰ χρόνων ἡλικίαν ἀπέδειξεν, ὅτι ἐν ὑπῆρχεν εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν δύναμις οὐχὶ κατωτέρα ἐρωτικῆς ἀφοσιώσεως. Ἡ θυσία, τὴν ὁποίαν ἐξετέλεσεν, ἔφερε τὴν ἀνταμοιβήν της. Πιστεύουσα, ὅτι ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν ἦτον εὐτυχής, δὲν κατεδέχθη νὰ δείξῃ οὐδεμίαν μνησικακίαν. Διαμείνασα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος, ἐδόθη εἰς τὴν περιποίησιν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν γονέων της καὶ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν γηραιῶν των χρόνων. Ἡ χαρὰ τῶν ἀγαθῶν τούτων ἀνθρώπων ἦτον ἡ Λουκίλλα. Ἡ Λουκίλλα ᾐσθάνετο τοῦτο καὶ ἐπαρηγορεῖτο. Ἅπαξ μόνον, διαρκοῦντος τοῦ ἔτους, ἤκουσε περὶ τῆς Ἰουλίας, τὴν ὁποίαν εἶδε κοινός τις φίλος εἰς τοὺς Παρισίους χαρίεσσαν, λαμπράν, περισπούδαστον καὶ θαυμαζομένην. Περὶ δὲ τοῦ Σαὶντ-Ἀμὰν δὲν ἤκουσε τίποτε.

Τὸ διήγημά μου, φιλτάτη Παρθενόπη, δὲν θέλει μὲ φέρει ἐν τῷ μέσῳ τῶν τρομερῶν τοῦ πολέμου σκηνῶν. Δὲν ἀναφέρω τὰς σφαγὰς καὶ τὰς πολιορκίας καὶ τὸ καταπλημμυρίσαν αἷμα τὰς ὡραίας ταύτας χώρας, τὴν μεγάλην τέλος ἐκστρατείαν τῆς Εὐρώπης. Ὁ λαὸς τῶν Κάτω Χωρῶν ἦτο γενικῶς τοῦ κόμματος τοῦ Δουμουριέ, ἀλλ' ἡ πόλις, ἐν ᾗ ᾤκουν οἱ γονεῖς τῆς Λουκίλλας, ἀντέταξε ματαίαν ἀντίστασιν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ γάλλου στρατηγοῦ. Αὐτὸς ὁ Κ. Λετισσέρ, παρὰ τὴν ἡλικίαν του, περιεζώσθη τὸ ξίφος· ἡ πόλις ἐκυριεύθη, καὶ ὁ ἄγριος τοῦ κατακτητοῦ στρατὸς διεχύνετο καὶ διεσκορπίζετο εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῆς. Ἡ οἰκία τοῦ Λετισσὲρ ἐπληρώθη μεθύσων καὶ βαναύσων στρατιωτῶν. Ἡ Λουκίλλα ἔτρεμε βλέπουσα πλησιάζοντα αὐτὴν ἕνα τῶν αἱματοχαρῶν τούτων στρατιωτῶν, μᾶλλον λῃστὴν ἢ στρατιώτην, τὸν ὁποῖον ὁ ἐπιτήδειος Δουμουριὲ κατέταξεν εἰς τὸν στρατόν του, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐσώθη πολὺ συχνότερα ἢ ἀπ' αὐτὴν τὴν σωματοφυλακήν του. Αἱ κραυγαί, αἱ φωναὶ τῆς Λουκίλλας ὑπῆρξαν μάταιαι, ὅταν ἐξαίφνης οἱ ἄνδρες τῶν ὅπλων ἀνέκραξαν «ὁ ἀρχηγός, ὁ γενναῖος ἀρχηγός!» Ὁ αὐθάδης στρατιώτης, κτυπηθεὶς ἀπὸ πυροβόλον, ἔπεσεν ἀναίσθητος πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Λουκίλλας· καὶ μορφή τις ἔνδοξος, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀκολουθούντων στρατιωτῶν, ἀπολάμπουσα ἐκ τῆς πολεμικῆς στολῆς ἐν μέσῳ τῆς τρομερᾶς ταύτης σκηνῆς, ἐξυπνήσασα δι' ἑνὸς βλέμματος εἰς τὴν μνήμην τῆς Λουκίλλας, ἐστάθη πλησίον της. Ὁ ὑπερασπιστής, ὁ φύλαξ τῆς τρεμούσης κόρης ἦτον . . . ὁ Σαὶντ-Ἀμάν.

Ὁ οἶκος ἐκενώθη ἐν μιᾷ στιγμῇ, ἡ θύρα ἐκλείσθη. Κραυγαὶ τότε καὶ γογγυσμοί, φωναὶ ἄγριαι καὶ βανδαλικὰ ᾄσματα, κλαγγαὶ ὅπλων καὶ χρεμετισμοὶ ἵππων καὶ κρότοι βημάτων καὶ μουσικὴ βαρεῖα ἤχουν καὶ τρομερὸν ἐποίουν ἔξωθεν ἀλλαλαγμόν. Ἡ Λουκίλλα τότε δὲν ἤκουε τίποτε, προσκεκολλημένη ἐπὶ τοῦ στήθους ἐκείνου, ὅστις δὲν ὤφειλε πλέον νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ.

Πραγματικῶς δὲ ἵνα προστατεύσῃ τοὺς φίλους του ὁ Σαὶντ-Ἀμὰν ἐτοποθέτησέ τινας τῶν στρατιωτῶν του εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐπὶ δύω ἡμέρας διήγαγε πάλιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην μετὰ τῆς Λουκίλλας. Δὲν ἐλάλει ποτὲ οἴκοθεν περὶ τῆς Ἰουλίας, ἀλλὰ μόνον ἀπεκρίνετο εἰς τῆς Λουκίλλας τὰς ταπεινὰς καὶ δειλὰς ἐρωτήσεις της περὶ τῆς ὑγείας της συντόμως, ψυχρῶς, καὶ ὡμίλει μετ' ἐνθουσιασμοῦ περὶ τοῦ νέου του ἐπαγγέλματος. Ἡ δόξα ἐφαίνετο ἤδη τὸ μόνον εἴδωλον τῆς καρδίας του, καὶ αἱ ζωογόνοι λάμψεις τῶν πρώτων ὡραίων ὀνείρων τῆς ἐπαναστάσεως ἐπλήρουν τὸ πνεῦμά του, ἐσπινθηροβόλουν διὰ τῆς λαλιᾶς του καὶ διεφώτιζον ἐκείνους τοὺς σκοτεινοὺς ὀφθαλμούς, εἰς οὓς ἡ Λουκίλλα ἐπανέφερε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Ἡ Λουκίλλα τὸν εἶδεν ἀναχωροῦντα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του· ἐθεώρησε τὴν ὑπερήφανον πανοπλίαν του ἀποστίλβουσαν ἐκ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου· ἐθαύμασε τὸν ἵππον του καλπάζοντα διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ, καὶ εἶδε τὸ τελευταῖόν του βλέμμα πίπτον ἐπὶ τοῦ ἱλαροῦ της προσώπου, ἐνῷ ἵστατο εἰς τὴν θύραν. Καὶ καθ' ἣν ὥραν ὁ ζωηρὸς στρατιώτης ἐπεφώνει μετὰ φωνῆς τρεμούσης τὸν ἀποχαιρετισμόν του, ἡ Λουκίλλα ἐφαντάσθη, ὅτι ἐπὶ τοῦ προσώπου του διέκρινε βλέμματα βαθυτάτης καὶ τρυφερᾶς εὐ-

γνωμοσύνης, ἅτινα ἀνεπόλησαν εἰς τὴν μνήμην της τὴν ὡραιοτέραν τῆς ζωῆς της ἐποχήν.

Εἶχε δίκαιον ἡ μαλιναία κόρη. Ὁ Σαίντ-Ἀμὰν πρὸ καιροῦ εἶχε διακρίνει τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς ἄνθους, καὶ συνησθάνθη ὅτι ἐν τῇ Ἰουλίᾳ, ἡ Λουκίλλα ἦτο ἐντελῶς ἐκδεδικημένη. Ἀλλ' εἰς τὴν ἔξαψιν καὶ θέρμην τοῦ πολέμου κατέπνιξε τὸν θλιβερὸν τοῦτον στοχασμόν, τὸν ὀξύτατον πάντων, καὶ τὸν ἐνσαρκοῦντα τρόπον τινὰ τὰς πικρὰς λέξεις «ΕΙΝΑΙ ΑΡΓΑ!»

Παρῆλθον χρόνοι πολλοί. Εἰς τὴν γαλήνιον καὶ ταπεινὴν τῆς Λουκίλλας ζωὴν ἡ λαμπρὰ ἐμφάνισις τοῦ Εὐγενίου παρίστατο ὡς ὄνειρόν τι, ὡς μηδέποτε ὁραθέν.

Ὁ ἀστὴρ τοῦ Ναπολέοντος ἀνέτελλεν ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα, τοῦ νεαροῦ σταδίου του ἡ ἐποποιΐα ἤρχιζον, ἡ δὲ ἐκστρατεία τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρξεν ἡ πολύστομος φήμη τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης καὶ μετεωροφώτου ἐπιτυχίας, ἥτις ἐξήστραψεν ἀπὸ τοῦ ζόφου τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

Συμπεραίνεις, ἐρασμία φίλη, ὅτι οὐχὶ ὀλίγοι ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἐπανῆλθον ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὰς ἑστίας των πεπηρωμένοι τὴν ὅρασιν, ἐκ τῆς ὀφθαλμίας τοῦ ξηροῦ τούτου κλίματος. Τινὲς τῶν συμπολιτῶν τῆς Λουκίλλας νέοι, καταταχθέντες εἰς τὰς φάλαγγας τοῦ Ναπολέοντος, ἐπανῆλθον οἴκαδε ἔχοντες ἀμαυρωθεῖσαν τὴν ὅρασιν, ἕνεκα τῆς θλιβερᾶς ταύτης νόσου· τῆς Λουκίλλας αἱ ἐλεημοσύναι, τῆς Λουκίλλας αἱ βοήθειαι, καὶ τῆς Λουκίλλας ἡ γλυκεῖα φωνὴ ἦσαν πρόχειροι πάντοτε ἀνακουφίσεις εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους ἀσθενεῖς, ἡ κοινὴ τῶν ὁποίων συμφορὰ ἔθιγε πάντοτε χορδὴν συμπαθείας εἰς τὴν καρδίαν της.

Εἶχεν ἤδη ἀποθάνει ὁ πατὴρ τῆς Λουκίλλας, ἥτις μείνασα μόνη μετὰ τῆς μητρὸς περιεποιεῖτο προθύμως μετ' αὐτῆς τοὺς προβεβηκότας τὴν ἡλικίαν ἀσθενεῖς. Ἐνῷ δ' ἑσπέραν τινὰ ἐκάθηντο ἐργαζόμεναι, ἡ Κ. Λετισσὲρ εἶπε μετά τινα σιωπήν.

« Ἐπιθυμῶ πολύ, ἀγαπητή μου Λουκίλλα, νὰ πεισθῇς εἰς τὸ νὰ συζευχθῇς τὸν Ἰουστῖνον. Σὲ ἀγαπᾷ ὁ Ἰουστῖνος, καὶ τώρα ἐνῷ εἶσαι ἀκόμη νέα καὶ ἔχει ἐνώπιόν σου πολλὰ ἀκόμη ἔτη, δύνασαι νὰ συλλογισθῇς, ὅτι ὅταν ἀποθάνω θέλεις μείνει μόνη. »

« Ὦ παῦσε φιλόστοργός μου μῆτερ! τώρα πλέον δὲν δύναμαί ποτε νὰ ὑπανδρευθῶ. Ὅσον δὲ περὶ τοῦ ἔρωτος, ὅταν ἐνθυμηθῶ τὸ πικρὸν σχολεῖον εἰς ὃ ἔμαθον νὰ γνωρίζω ἐμαυτήν, δεν δύναμαι ν' ἀπατηθῶ ἐκ νέου. »

« Ἀγαπητή μου κόρη, δὲν γνωρίζεις τὸν ἑαυτόν σου. Ἐαν ὁ Ἰουστῖνος δὲν σὲ ἀγαπᾷ, ποτὲ γυνὴ δὲν ἠγαπήθη, καὶ ποτὲ ἐραστὴς δὲν ᾐσθάνθη θερμότερον ἔρωτα καὶ ἀληθέστερον. »

Τοῦτο ἦτον ἀληθές, ὄχι ἐκ μέρους τοῦ Ἰουστίνου μόνου· διότι αἱ σεμναὶ ἀρεταὶ τῆς Λουκίλλας, ἡ ἀγαθότης τοῦ χαρακτῆρός της καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ προσώπου της κυματοῦσα γυναικεία χάρις, διαχεομένη ἐφ' ὅλων αὐτῆς τῶν κινημάτων συνετέλεσαν εἰς τὴν δούλωσιν τῆς καρδίων πολλῶν, ὡς ἂν ἦτο ἡ κόρη αὕτη ἀληθῶς ὡραία. Ἀποῤῥίψασα πάσας τὰς περὶ γάμου προτάσεις μετὰ φρίκης, δὲν ἔδειξεν ἐλάχιστον παλμὸν ματαιότητος. Ἐνθύμησίς τις, ὀχληροτέρα, ἀλλὰ καὶ ἀγαπητοτέρα ἀπέστρεφε τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀντικειμένων· ἱερὸν δέ τι ἐνυπάρχον εἰς τὴν ἀνάμνησιν ταύτην ἐφαίνετο ἐλέγχον τὴν καρδίαν της πικρῶς, ὅτε καὶ διὰ μόνης τῆς ἰδέας ἡ Λουκίλλα ἐφαντάζετο ἐξαλειφθὲν τὸ παρελθὸν διὰ νέας τινὸς συμπαθείας.

« Πιστεύω », ἐξηκολούθησεν ἡ μήτηρ της περίλυπος, « ὅτι τὸν ἀγαπᾷς ἀκόμη καὶ δὲν τὸν λησμονεῖς ποτὲ αὐτόν, παρ' οὗ καὶ μόνου ἔλαβες τὸ αὐστηρότατον ἐπὶ γῆς μάθημα τῆς ἀχαριστίας. »

« Ὄχι, μῆτέρ μου, λανθάνεσαι », εἶπεν ἡ Λουκίλλα, ἐρυθριάσασα καὶ λεπτῶς στενάξασα, « ὁ Εὐγένιος ἐνυμφεύθη ἄλλην. »

Ἐνῷ τοιουτοτρόπως συνωμίλουν, ἤκουσαν ἐλαφρὸν καὶ δειλὸν κτύπημα ἐπὶ τῆς θύρας· ἡ θύρα ἠνοίχθη. « Ἰδού, αὐτὴ εἶναι κύριε ἡ οἰκία, » εἶπε μικρός τις ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος μετὰ τραχείας φωνῆς, « τῆς Κυρίας Λετισσὲρ, καὶ ἰδοὺ ἡ κυρία Λουκίλλα! » Ὑψηλή τις μορφή, συνεσκοτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχουσα καὶ μακρὸν στρατιωτικὸν ἐπενδύτην φοροῦσα, ἐστάθη ἐντὸς τοῦ θαλάμου. Αἰφνιδία πληγὴ διεπέρασε τὴν καρδίαν τῆς Λουκίλλας. Ὁ εἰσελθὼν ἔτεινε τοὺς βραχίονάς του· « Λουκίλλα!» εἶπεν ἡ μεγαγχολικὴ φωνή, ἥτις συνεκρότησε τὴν μουσικὴν τῆς πρώτης νεότητός της. « Ποῦ εἶναι ἡ Λουκίλλα! φεῦ! ἡ Λουκίλλα δὲν ἀναγνωρίζει τὸν Εὐγένιον Σαίντ-Ἀμάν; »

Καὶ τῳόντι, αὐτὸς ἦτο. Εἰς περίστασιν ὀλεθρίαν, ὁ φλογερὸς ἥλιος καὶ ἡ καυστηρὰ ἐπιφάνεια τῆς ἄμμου τῶν αἰγυπτιακῶν πεδιάδων κατεπίκραναν τὸν νέον στρατιώτην εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ σταδίου του, διὰ δευτέρας, καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἀθεραπεύτου τυφλώσεως! Ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν ἵνα εὕρῃ τὴν πατρίδα του· ἡ Ἰουλία δὲν ὑπῆρχε πλέον· αἰφνίδιος πυρετὸς τὴν ἐθέρισεν ἐν μέσῳ τῆς νεότητός της. Ἐζήτησε λοιπὸν τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Λουκίλλας, διὰ νὰ ἴδῃ ἐὰν μία εἰσέτι ἐλπὶς τῷ ἔμενεν ἐπὶ γῆς!

Καὶ ὅταν μεθ' ἡμέρας, ταπεινῶς καὶ ἐμπαθῶς ἀνενέωσέ τινας ἀρχαίας προτάσεις, ἡ καρδία τῆς Λουκίλλας ἐκλείσθη εἰς τὰς παρακλήσεις του; Ἐνθυμήθη ἡ ὑπερηφάνειά της τὴν πληγήν της; ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν του ἀποσκίρτησιν, καὶ ἀπεκρίθη εἰς τὴν σιγαλὴν ἱκεσίαν τοῦ περιλύπου ἔρωτός της, « *ὑπῆρξες προηπατημένη;* » Ἡ φωνὴ ὅμως αὕτη καὶ οἱ σκοτεινοὶ ὀφθαλμοὶ ἐλάλουν πρὸς αὐτὴν μετὰ πάθους ἀκαταμαχήτου. « Τῷ εἶμαι ἐκ δευτέρου ἀναγκαία, ἦτον ὁ μόνος στοχασμός της. « Ἐὰν τὸν ἀποβάλω, τίς θέλει τὸν περιθάλψει; » Ὁ στοχασμὸς οὗτος ἐκανόνισε τὴν διαγωγήν της καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὴν ψυχήν της ὅλας τὰς λάμψεις τοῦ τετραυματισμένου, ἀλλ' ἀνικήτου καὶ ἀναφαιρέτου ἔρωτος! Ἡ ἰδέα αὕτη ὡδήγησεν ἀμφοτέρους εἰς τὸν βωμόν, ἔνθα ἡ Λουκίλλα συνεδέθη μετ' αὐτοῦ μὲ δεσμὸν τοσούτῳ μᾶλλον ἱερὸν ὅσῳ πρὸ καιροῦ εἶχεν ὑπὸ τῆς τύχης δοκιμασθῆ.

Καὶ ἡ Λουκίλλα εὗρεν, εἰς τὸ μέλλον, ἀνταμοι-

ξην, τὴν ὁποίαν ὁ κοινὸς κόσμος δὲν ἠδύνατο ποτε νὰ ἐννοήσῃ. Μετὰ τῆς τυφλώσεώς του ἐπανῆλθον ὅλαι αἱ ἰδέαι, ἃς κατὰ πρῶτον εἶχεν ἐξυπνίσει εἰς τὴν μονήρη τοῦ Εὐγενίου καρδίαν. Πάλιν συνεκινήθη ἀπὸ τὸ βημάτισμά της· πάλιν παρεπονέθη διὰ μιᾶς στιγμῆς ἀπουσίαν ἀπὸ πλησίον του· πάλιν ἡ φωνή της διεσκέδασεν τὰ νέφη τοῦ μετώπου του καὶ πάλιν ἡ παρουσία της ἀπετέλεσε χαρὰν καὶ ἔφερε φῶς. Ὁ Εὐγένιος δὲν ἐστέναζε πλέον διὰ τὴν τύφλωσίν του, δεχθεὶς μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ὑποκλίσεως τὴν δυστυχίαν ταύτην, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν γαλήνην ἐκείνην τῶν στοχασμῶν, ἥτις ἐξόχως χαρακτηρίζει τὸν τυφλόν. Ἴσως ἀφοῦ ἴδωμεν τὸν ἐνεργητικὸν κόσμον, καὶ ἀφοῦ αἰσθανθῶμεν τὰς ἡδονάς του, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν μετὰ γαλήνης τὸν ἀποκλεισμόν του· καὶ καθὼς τὸ μοναστήριον, ἀπομακρύνον τὴν θέρμην τῆς ἐλπίδος μας, εἶναι γλυκὺ εἰς τὴν ἐνθύμησίν μας, οὕτω καὶ ἡ σκοτία στερεῖται τῆς φρίκης της, ὁπόταν ἡ πεῖρα, ἡ ἐργασία καὶ ἡ λάμψις τῆς ἡμέρας μᾶς ἀπαυδῶσιν. Ἐνῷ δὲ προεχώρουν εἰς τὴν ζωήν, συνῃσθάνοντο ἀμοιβαίως τὸν συνδέοντα αὐτοὺς σύνδεσμον· ἡ Λουκίλλα ἐνδυναμουμένη ὁσημέραι ὡδήγει τὸν τυφλὸν Σαὶντ-'Αμάν, καὶ ἐνεποίει αὐτῷ καρτερίαν· αὐτοῦ δὲ ἡ καρδία ὑπερεξεχείλιζεν ἀπὸ αὔξουσαν εὐγνωμοσύνην. Καὶ δὲν ἦτο προσέτι μικρὸν τὸ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὰς ῥυτίδας τοῦ χρόνου, αἵτινες ὤργονον τὸ μέτωπον καὶ ἐμάραινον τὴν τρυφερότητα τοῦ θελκτικοῦ ἐκείνου μειδιάματος.

Τέλος πάντων, φιλτάτη Παρθενόπη, φθάσαντες συγχρόνως εἰς τὸ πέρας τοῦ βίου, ἀπέθανον πλήρεις ἀγηράτου καὶ γαληνιαίας εὐτυχίας καὶ ἐτάφησαν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μνῆμα.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ
ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΖΩΗΣ.

Ὑπάρχει κοινή τις γνώμη ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν τοῦ κόσμου οἱ ἄνθρωποι ἔζων βίον τελειότερον, ὅτι εἶχον ἀνάστημα γιγάντειον καὶ ἰσχὺν ἡράκλειον, καὶ ὅτι ἔφθανον εἰς γῆρας βαθύτατον.

Τοιουτοτρόπως διηγοῦνται μετὰ σπουδαιότητος ὅτι ὁ Ἀδάμ, ὁ πρῶτος ἡμῶν προπάτωρ, εἶχεν 900 ἑκατοστύων πήχεων ἀνάστημα. Ἀλλ' ἡ σοφὴ καὶ διορατικὴ τῶν νεωτέρων φυσικῶν κριτική, δὲν εὗρεν εἰς τὰ ὑποτιθέμενα ὀστᾶ τῶν γιγάντων εἰμὴ ὀστᾶ ῥινοκέρων καὶ ἐλεφάντων, καὶ οἱ θεολόγοι, φωτισθέντες ἐκ τούτου, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ χρονολογία τῶν παναρχαίων ἐκείνων χρόνων ἦτο πολὺ διάφορος τῆς ἡμετέρας. Ὁ Ἔνσλερος πρὸ πάντων ἀπέδειξε πολὺ πιθανόν, ὅτι ὁ ἐνιαυτὸς τῶν προγόνων τοῦ Ἀβραὰμ συνέκειτο ἐκ τριῶν μηνῶν μόνον, ὅτι μετὰ τὸν πατριάρχην τοῦτον ηὔξησεν εἰς ὀκτώ, καὶ ὅτι μετὰ τὸν Ἰωσὴφ μόνον συνεπληρώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν δώδεκα. Ἡ εἰκασία δὲ αὕτη φαίνεται τοσούτῳ παραδεκτέα, ὅσῳ ἀκόμη καὶ σήμερον ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἀσίᾳ λαοὶ τῶν ὁποίων ὁ ἐνιαυτὸς συνίσταται ἐκ τριῶν μηνῶν μόνον, καὶ ἠθέλομεν εὑρεθῇ ἄνευ τῆς εἰκασίας ταύτης εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν πῶς νὰ ἐννοήσωμεν διὰ τί ἀμέσως μετὰ τὸν κατακλυσμὸν συνετμήθη κατὰ τὸ ἥμισυ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Δὲν θὰ ἦτο ὀλιγώτερον δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν διὰ τί οἱ πατριάρχαι δὲν ἐνυμφεύοντο, εἰμὴ 60, 70, καὶ 100 πολλάκις ὅλων ἐτῶν γινόμενοι, δυσκολία, ἥτις ἐξ ἐναντίας διαλύεται ἅμ' ἀφ' οὗ περιστείλωμεν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον τῶν ἐνιαυτῶν κατὰ τὸν τύπον τοῦ Ἐνσλέρου· διότι ἐξάγομεν τότε τοὺς ἀριθμοὺς τούτους ἠλαττωμένους εἰς τὸν ὅρον τῶν 20 ἢ 30 ἐτῶν, καθ' ὃν καὶ σήμερον συνήθως νυμφευόμεθα. Ὁ νέος οὗτος ὑπολογισμὸς δίδει διάφορον ὅλως μορφὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν· διότι τὰ μὲν 1600 ἔτη τὰ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, εὑρίσκονται περιεσταλμένα εἰς 414 μόνον, τὰ δὲ 900 τοῦ Μαθουσάλα, ἡ ἐκτενεστέρα ἡλικία ἧς ποτε ἐμνήσθη ἡ ἱστορία, εἰς 200 μόνον, ἤτοι εἰς ἡλικίαν οὐχὶ ἀπολύτως ἀπίθανον, διότι καὶ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἐφάνησαν ἄνθρωποι προσεγγίσαντες αὐτήν.

Καὶ παρὰ τῇ ἐξωτερικῇ ἱστορίᾳ γίνεται ὡσαύτως λόγος πολύς, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, περὶ ἡρώων καὶ βασιλέων Ἀρκάδων, οἵτινες ἔζησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀβραάμ, τὴν μόνην ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ ἱστορία ἄρχεται προσλαμβάνουσα τὸν χαρακτῆρα τοῦ κύρους καὶ τῆς ἀξιοπιστίας, εὑρίσκομεν παραδείγματα μακροβιότητος, ἅτινα δὲν ἔχουσι πλέον τι τὸ παράδοξον, καὶ ἤθελον καὶ σήμερον ἀκόμη ἀναφαίνεσθαι, ἂν ἐμιμούμεθα τὴν λιτότητα τῶν πατριαρχῶν, τὰ ἁπλᾶ ἤθη καὶ τὸν νομάδα ἐκείνων βίον.

Ἡ ἱστορία τῶν Ἰουδαίων μᾶς παρέχει τὰ ἀκόλουθα·

Ὁ Ἀβραάμ, ἀνὴρ πεπροικισμένος μὲ ψυχὴν γενναίαν καὶ ἰσχυράν, ὅστις ἐτελεσφόρει εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς πράξεις ἔφθασε τὴν ἡλικίαν τῶν 175 ἐτῶν. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ, φίλος καὶ αὐτὸς τῆς εἰρήνης, τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς σωφροσύνης, ἔζησεν 180 ἔτη· ὁ Ἰακώβ, φίλος ἐπίσης τῆς εἰρήνης ἀλλὰ πανοῦργος, 147· ὁ πολεμικὸς Ἰσμαήλ, 137· Σάρα, ἡ μόνη γυνὴ τῶν παναρχαίων ἐκείνων χρόνων, τῆς ὁποίας ἡ ἡλικία περιεσώθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ, 127· ὁ Ἰωσὴφ τέλος, ἀνὴρ πλήρης εὐφυΐας, πολιτικὸς ἐπιτήδειος, καὶ δυστυχὴς μὲν κατὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ, τιμηθεὶς δὲ κατὰ τὸ γῆρας, 110.

Ὁ Μωϋσῆς, ἀνὴρ μεγαλοφυὴς καὶ δραστηριώτατος, ὁ ὀλίγων μὲν ῥήτωρ, πολλῶν δὲ πρακτὴρ ἔργων, καίτοι πολλὰ μοχθήσας καὶ μεριμνήσας, παρέτεινε τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐπὶ 120 ἔτη· παραπονεῖται ὅμως ὅτι ἡ ἡλικία τοῦ ἀνθρώπου δὲν διαρκεῖ συνήθως ὑπὲρ τὰ 70 καὶ εἰς ἀνώτατον ὅρον τὰ 80 ἔτη. Ἄρα καὶ πρὸ 30 αἰώνων βλέπομεν τὰ πράγματα, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τοῦτο, ἀπολύτως ὡς καὶ σήμερον γινόμενα.

Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, ἀνὴρ δραστήριος καὶ φιλοπό-

λεμος ἔζησεν 110 ἔτη. Ὁ ἀρχιερεὺς Ἠλίας, ἄνθρωπος τὸ μὲν σῶμα φλεγματικὸς καὶ εὔσαρκος, τὴν δὲ προαίρεσιν εἰρηνόφιλος, ἔζησε περὶ τὰ 90 ἔτη. Ὁ Ἐλισσαῖος ἐξ ἐναντίας· ὁ περιφρονητὴς ἐκεῖνος τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἀνέσεων τοῦ βίου, ὅςτις προσεφέρετο ἐξ ἴσου αὐστηρῶς πρός τε ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, παρέτεινε τὴν ἡλικίαν ἐπὶ πλείονα τῶν 100 ἔτη. Κατὰ τοὺς τελευταίους δὲ χρόνους τῆς Ἰουδαϊκῆς ἱςορίας διακρίνεται ὁ Συμεών, γέρων ὡς οἷόν τε ἐπὶ Θεῷ πεποιθώς, ὅςτις ἔγεινεν ἐννενηκοντούτης.

Καί τοι δὲ τὰ κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Αἰγυπτίων εἶναι ὅλως μυθώδη, ἡ ἡλικία ὅμως, ἥτις ἀποδίδεται εἰς τοὺς πρώτους αὐτῆς βασιλεῖς δὲν ἔχει τι τὸ παράδοξον, διότι ἡ διάρκεια τῆς ἐκτενεστέρας βασιλείας δὲν ὑπερβαίνει τὰ 50 ἔτη.

Οἱ ἀρχαῖοι, ἂν πρέπῃ νὰ κρίνωμεν περὶ αὐτῶν ἐκ τοῦ Λουκιανοῦ, εἶχον μεγάλην ἰδέαν περὶ τῆς μακροβιότητος τῶν Σηρῶν τῶν σήμερον Σινῶν λεγομένων. Τοῖς ἀπενέμετο τῷόντι τὸ ἐπίθετον *μακρόβιοι*, καὶ ὁ Λουκιανός, ἀποδίδει τὸ μακρόβιον αὐτῶν εἰς τὴν μεγάλην ποσότητα τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἔπινον. (α) Ἦτο ἄρα τὸ ὕδωρ τοῦτο τὸ τεΐ, τοῦ ὁποίου χρῆσιν ἐποιοῦντο ἤδη καὶ κατὰ τὴν εποχὴν ἐκείνην;

Πλεῖστα ὅσα παραδείγματα μακροβίων ἀπαντῶμεν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Ὁ σοφὸς Σόλων, ἀνὴρ μεγάθυμος, σκεπτικὸς βαθὺς, καὶ ζηλωτὴς πατριώτης, ὅςτις ὅμως δὲν εἶχε παντάπασιν ἀναισθήτως καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου, ἔζησεν 80 ἔτη. Ἐπιμενίδης ὁ Κρής, ἔφθασεν, ὡς λέγεται, εἰς 157 ἐτῶν ἡλικίαν. Ὁ φιλήδονος Ἀνακρέων ἔζησεν 80, ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Πίνδαρος. Γοργίας ὁ Λεοντῖνος, ῥήτωρ μέγας, ὅςτις περιῆλθε πολλοὺς τόπους, καὶ διήνυσε τὸν βίον αὐτοῦ διδάσκων τὴν νεολαίαν, ἀπέθανεν 108 ἐτῶν· Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης, ῥήτωρ ὡσαύτως καὶ περιηγητής, 90· ὁ Ἰσοκράτης, ἀνὴρ ἐγκρατὴς καὶ σώφρων, 98· ὁ Δημόκριτος, ὁ μέγας ἐκεῖνος ἐξερευνητὴς τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως, ὁ προικισθεὶς παρὰ τῆς φύσεως μὲ πηγὴν ἀνεξάντλητον εὐθυμίας, 109· ὁ ῥυπαρὸς καὶ λιτὸς Διογένης, 90· Ζήνων, ὁ θεμελιωτὴς τῆς στωϊκῆς αἱρέσεως, ὅςτις ὡς οὐδεὶς ἄλλος φιλόσοφος διεκρίθη ἐπὶ τελείᾳ αὐταπαρνήσει, 100· ὁ Πλάτων τέλος, εἷς τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων νόων, οἵτινές ποτε ἐφάνησαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, φίλος τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς κατὰ νοῦν θεωρίας, 81. Ὁ Πυθαγόρας, ὅςτις παρήγγελλεν ἐν ταῖς διδασκαλίαις αὐτοῦ τὴν ὀλιγάρκειαν, τὴν γαλήνην τῶν παθῶν καὶ τὰς σωματικὰς γυμνασίας, ἔφθασε παρομοίως εἰς βαθύτατον γῆρας. Διῄρεσε δὲ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη, τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐκτεινομένην ἄχρι τοῦ 20 ἔτους, τὴν νεότητα παύουσαν κατὰ τὸ 40, τὴν μέσην εἴτε ἀνδρικὴν διαρκοῦσαν ἄχρι τῶν 60 καὶ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν λήγουσαν κατὰ τὸ 80 ἔτος. Πέραν δὲ τῆς ἡλικίας ταύτης ὁ Πυθαγόρας δὲν κατηρίθμει τὸν ἄνθρωπον ἐν τοῖς ζῶσιν, ἐφ' ὅσον καὶ ἂν ἐπεξέτεινεν εἰσέτι τὸ στάδιον τῆς ζωῆς του.

Τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα εἶναι ἄξια λόγου ὡς ἀναφερόμενα παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις·

Ὁ Μ. Οὐαλέριος Κορβῖνος ἔζησεν ὑπὲρ τὰ 100 ἔτη. Ἦτο δὲ ἀνδρειότατος, συνήθεις νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν εὔνοιαν τοῦ λαοῦ, καὶ τελεσφορήσας καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπιχειρήσεις.

Ὁ Ὀρβίλιος, ὁ ἔνδοξος Ὀρβίλιος, τὰ πρῶτα μὲν στρατιώτης, ἔπειτα δὲ γραμματοδιδάσκαλος, ἀλλὰ διατηρῶν καὶ εἰς τὸ νέον τοῦτο ἐπάγγελμα ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας, ἔφθασεν εἰς 100 ἐτῶν ἡλικίαν.

Φάβιος ὁ ἐπικαλούμενος Μελητής, 90 ἔτη ζήσας ἔδειξεν ὅτι δύναταί τις νὰ ἀναβάλῃ καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὸν θρίαμβον.

Ὁ Κάτων τέλος, ἀνὴρ ῥωμαλέας ὑγείας καὶ σταθερότητος ἀκλονήτου, ὅςτις ἠγάπα τὸν ἀγροτικὸν βίον καὶ ἀπεστρέφετο τοὺς ἰατρούς, ἔζησεν ὑπὲρ τὰ 70 ἔτη.

Αἱ Ῥωμαῖαι μᾶς παρουσιάζουσιν ὡσαύτως ἀξιοσημείωτά τινα παραδείγματα μακροβιότητος. Τερεντία, ἡ σύζυγος τοῦ Κικέρωνος, ἔζησεν 103 ἔτη, ἀπέναντι τῶν τοσούτων αὐτῆς δυστυχιῶν καὶ θλίψεων. Ἡ αὐτοκράτειρα Λιβία, γυνὴ ἀγέρωχος, περιπαθὴς καὶ πάντοτε εὐτυχής, ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν 90 ἐτῶν.

Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ ἱστορία μᾶς παρέχει πλεῖστα παραδείγματα ὑποκριτριῶν αἵτινες ἔφθασαν εἰς γῆρας βαθύ, πλεονέκτημα τὸ ὁποῖον δὲν ἔχουσι σήμερον αἱ εἰς τὸ θέατρον ἀφιερωμέναι γυναῖκες, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἐπάγγελμά των καταναλίσκει σήμερον περισσότερον τὰς ζωτικὰς δυνάμεις. Ἡ Λουκηΐα, ἥτις ἀνέβη τὸ πρῶτον πολὺ νέα εἰς τὴν σκηνήν, παρίστανεν ἐπὶ αἰῶνα ὅλον καὶ ἐφάνη ἐκ νέου ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸ 112 τῆς ἡλικίας της ἔτος. Βαλερία ἡ Κοπιάλα, ὑποκρίτρια καὶ ὀρχήστρια ἐνταυτῷ, ἀνέβη ἐκ νέου εἰς τὴν σκηνήν, 90 ἤδη ἔτη μετὰ τὰς πρώτας της παραστάσεις, διὰ νὰ φιλοφρονήσῃ τὸν Πομπήϊον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐφάνη ἔτι εἰσάπαξ ἐπ' αὐτῆς κατὰ τὴν στέψιν τοῦ Αὐγούστου.

Ὁ Πλίνιος μᾶς παρέχει, περὶ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Οὐεσπεσιανοῦ μακροβιότητος τῶν ἀνθρώπων, πληροφορίας πολυτίμους ἀρυσθείσας ἀπὸ τῶν βιβλίων τῆς ἀπογραφῆς, πηγῆς ἐπισήμου καὶ ἀξιοπίστου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀπαριθμήσεως ἤτοι τῆς ἀπογραφῆς τῆς γενομένης ἐν ἔτει 74 Μ. Χ. ἠριθμοῦντο κατὰ τὸ μέρος τῆς Ἰταλίας τὸ περιεχόμενον μεταξὺ τῶν Ἀπεννίνων καὶ τοῦ Πάδου 124. ἄτομα τελοῦντα τὸ 100. καὶ ἔτι πλέον τῆς ἡλικίας των ἔτος· δηλ. 54, 100 ἐτῶν· 57, 100, 2, 125, 4, 130, 4, 135—137 καὶ 3, 140· ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπῆρχον ἐν Πάρμᾳ 3 ἄνθρωποι τὸ 120 ἔτος τελοῦντες, καὶ 2 τὸ 130. Ἐν Πλακεντίᾳ ἔζη τις ἄλλος 130 ἐτῶν καὶ ἐν Φαένσῃ γυνή, 132. Εἰς μίαν δὲ μόνην πολίχνην, πλησίον τῆς Πλακεντίας ὀνομαζομένην Βελλητάκιον, εὑρίσκοντο 6 ἄτομα 110, καὶ ἄλλα 4, 120 ἐτῶν.

Οἱ πίνακες τοῦ περικλεοῦς Οὐλπιανοῦ εὑρίσκονται ἐντελῶς σύμφωνοι πρὸς τοὺς ἡμετέρους, καὶ πρὸ πάν-

(α) « Ἤδη δὲ καὶ ἔθνη ὅλα μακροβιώτατα, ὥςπερ Σῆρας μὲν ἱστοροῦσι μέχρι τριακοσίων ζῆν ἐτῶν, οἱ μὲν τῷ ἀέρι, οἱ δὲ τῇ γῇ τὴν αἰτίαν τοῦ μακροῦ γήρως προστιθέντες, οἱ δὲ καὶ τῇ διαίτῃ· ὑδροποτεῖν γάρ φασι τὸ ἔθνος τοῦτο σύμπαν. » Λουκιαν. Μακροβ. § 5.

των πρὸς ἐκείνους τοὺς ὁποίους παρέχουσιν αἱ σημεριναὶ μεγάλαι πόλεις. Ἐξ αὐτῶν μανθάνομεν ὅτι ἡ ἀρχαία Ῥώμη ἦτο παραθέσιμος πρὸς τὸ σημερινὸν Λονδῖνον ὡς πρὸς τὰ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Βλέπομεν ἐξ ὅλων τούτων τῶν περιστατικῶν ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως, παρά τε τοῖς Ἕλλησι καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἡ αὐτὴ μὲ τὴν σημερινὴν, καὶ ὅτι ἡ ἡλικία τῆς γῆς δὲν ἔχει καμμίαν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς ἡλικίας τῶν κατοίκων, ἐξαιρουμένης μόνον ἐκείνης ἥτις δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς μετὰ πλείονος ἢ ἧττονος ἐπιμελείας καλλιεργείας τοῦ ἐδάφους, καὶ τῆς ἐκ τούτου πηγαζούσης διαφορᾶς εἰς τὸ κλίμα. Οὕτω, π. χ. τὴν σήμερον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ δὲν εὑρίσκονται, φυλαττομένης πάντοτε ἀναλογίας, τόσοι ἄνθρωποι προβεβηκότες τὴν ἡλικίαν, ὅσοι ὑπῆρχον ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ· καὶ ὁ λόγος τούτου εἶναι ὅτι τὰ δάση τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον ἄλλοτε τὴν χώραν ἐκείνην, καθίστανον τὸ κλίμα ψυχρότερον καὶ τοὺς ἀνθρώπους διαρκεστέρους.

Ἀλλ' ἕπεται πάντοτε ἐκ τῶν προειρημένων ὅτι οἱ ἄνθρωποι καὶ σήμερον ἔτι *δύνανται* νὰ ζήσωσιν ἐπίσης μακροχρόνιον βίον καθὼς καὶ τὸ πάλαι. Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύω ἐποχῶν ὑπάρχει ὅτι τὴν σήμερον φθάνουσι πραγματικῶς εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν ὀλιγώτεροι ἢ ἄλλοτε.

Ἄς διαλάβωμεν ἤδη καὶ περὶ τῆς διαρκείας τοῦ βίου εἰς τὰς διαφόρους κλάσεις εἴτε ἐπαγγέλματα τῶν ἀνθρώπων, ἀποβλέποντες πάντοτε εἰς τοὺς πλησιεστέρους πρὸς ἡμᾶς αἰῶνας.

Ἄς ἀρχίσωμεν δὲ ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς βασιλεῖς, ἀπὸ τοὺς μεγιστᾶνας τῆς γῆς. Ἡ φύσις, ἥτις ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, καὶ ὅλας τὰς ἀπολαύσεις τοῖς ἀπένειμεν ἆρα καὶ τὴν μεγάλην αὐτῆς χάριν, τὸ δῶρον, λέγομεν, ζωῆς πολυχρονίου; Δυστυχῶς ὄχι. Οὔτε ἡ ἀρχαία οὔτε ἡ νέα ἱστορία μᾶς λέγει ὅτι οὗτοι ἀπήλαυσαν τὸ προνόμιον τοῦτο. Δὲν βλέπομεν εἰς τοὺς ἀρχαίους εἰμὴ ἐλάχιστον ἀριθμὸν βασιλέων, οἵτινες ἔφθασαν εἰς τὸ 80 ἔτος. Αὐτὸ τοῦτο συνέβη καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Εἰς τὸν μακρὸν κατάλογον τῶν Ῥωμαίων καὶ Γερμανῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ Αὐγούστου μέχρις ἡμῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὑπερβαίνει τοὺς 200, δὲν εὑρίσκονται μεταξὺ αὐτῶν, ἐξαιρουμένου τοῦ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου, εἰμὴ τέσσαρες οἵτινες ἀπέθησαν ὀγδοηκοντούτεις, δηλ. ὁ Γορδιανὸς, ὁ Οὐαλέριος, ὁ Ἀναστάσιος καὶ ὁ Ἰουστινιανός.

Παραδείγματα μακροβίων εἶναι ἐπίσης σπάνια καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἐξαιροῦνται μόνον οἱ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Βουρβόνων βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, διότι μεταξὺ αὐτῶν ἀπαντῶμεν τρεῖς κατὰ συνέχειαν φθάσαντας εἰς τὸ 70 τῆς ἡλικίας των ἔτος.

Ὁ ἀνώτερος κλῆρος δὲν ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς εὐτυχέστερος τῶν βασιλέων κατὰ τὴν μακροβιότητα. Μεταξὺ 300 Παπῶν καταλαβόντων ἀλληλοδιαδόχως τὸν θρόνον τοῦ Ἁγ. Πέτρου, μόλις ἀπαντῶμεν πέντε φθάσαντας ἢ ὑπερβάντας τὴν ἡλικίαν τῶν 80 ἐτῶν, ἂν καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Πάπα ἀνέρχονται οἱ προβεβηκότες, ὅταν, δηλ. ἔχωσι πλειοτέρας πιθανότητας μακροβιότητος.

Ἀλλ' εὑρίσκομεν πλῆθος ἐξαισίων παραδειγμάτων μεταξὺ τῶν ἐρημιτῶν καὶ τῶν μοναχῶν, οἵτινες, καθυποτάξαντες ἑαυτοὺς εἰς δίαιταν αὐστηροτάτην, καταδικασθέντες εἰς τελείαν αὐταπάρνησιν, ἀπαλλοτριωθέντες κατά τινα τρόπον τοῦ ζυγοῦ τῶν παθῶν, καὶ μακρὰν ἱστάμενοι πάσης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συγκοινωνίας, διῆγον βίον θεωρητικὸν, τὸν ὁποῖον δὲν διέκοπτεν ἄλλο τι εἰμὴ αἱ σωματικαί των ἀσκήσεις.

Οὕτως ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης ἔζησεν 93 ἔτη καὶ ὁ ἐρημίτης ἅγιος Παῦλος, 113, διανύσας τὸν βίον αὐτοῦ ἐντὸς σπηλαίου ἐν ἐγκρατείᾳ τοσοῦτον αὐστηρᾷ, ὥστε μόλις δύναταί τις νὰ τὴν πιστεύσῃ. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ἔζησεν 113 ἔτη καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὡς καὶ ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ἀπέθησαν ὡσαύτως πλέον ἢ ὀγδοηκοντούτεις. Τὰ παραδείγματα ταῦτα τὴν σήμερον εἶναι σπανιώτερα, διότι οἱ μοναχοί μας ἔχουσιν ὀλιγωτέραν κλίσιν πρὸς τὸν κατὰ διάνοιαν βίον καὶ τὰς ἀφῃρημένας θεωρίας, ὀλιγωτέραν αὐταπάρνησιν, καὶ ὀλιγωτέραν πρὸς τὴν λιτότητα ἀγάπην.

Καὶ οἱ φιλόσοφοι ἐπίσης προέβησαν πάντοτε εἰς βαθὺ γῆρας, πρὸ πάντων δὲ ὅταν αἱ μελέται αὐτῶν, τὰ κατὰ τὴν φύσιν διερευνῶσαι, ἐνεποίουν εἰς αὐτοὺς τὴν θείαν ἡδονὴν τοῦ ἀνακαλύπτειν νέας ἀληθείας ἀξιολόγους. Ἡ εὐχαρίστησις αὕτη, ἡ καθαρωτέρα τῶν εὐχαριστήσεων ὅσας ποτέ τις δύναται ν' ἀπολαύσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὁ σωτήριος οὗτος ἐνθουσιασμὸς, ἢ, ὡς εἰπεῖν, ἐπανόρθωσις αὕτη ἡμῶν αὐτῶν, φαίνεται ὅτι εἶναι ἐκ τῶν ἁρμοδιωτέρων μέσων εἰς τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς τοῦ τελειοτέρου τῶν δημιουργημάτων. Οἱ μακροχρονιώτερον ζήσαντες φιλόσοφοι ἀνῆκον εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν στωϊκῶν καὶ τῶν πυθαγορείων, οἵτινες ἀληθῆ φιλόσοφον ἐθεώρουν τὸν δυνάμενον νὰ ἐκδυθῇ τὰ πάθη, νὰ καθυπερισχύσῃ τῆς πρὸς τὴν ἡδυπάθειαν φυσικῆς ῥοπῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ διαγάγῃ σώφρονα καὶ ἐγκρατῆ βίον.

Οἱ φιλόσοφοι διετήρησαν τὸ πλεονέκτημα τοῦτο καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ὁ Κέπλερος καὶ ὁ Βάκων προέβησαν εἰς βαθὺ γῆρας. Ὁ Νεύτων, ὅστις τὰς μόνας αὐτοῦ ἡδονὰς εὕρισκεν εἰς τὰς ὑψηλὰς χώρας τῆς διανοίας, καὶ ὅστις, ὡς βεβαιοῦσι, κατέβη εἰς τὸν τάφον, πάντῃ ἄγευστος τῶν χαρίτων τοῦ ὡραίου φύλου, διεβίωσεν 90 ἔτη.

Ὁ Εὔληρος, ἄνθρωπος θαυμασίας δραστηριότητος, φιλοπονήσας πλείονα τῶν 300 συγγραμμάτων ἐν οἷς καταφαίνεται ἐμβρίθεια καὶ βαθύτης τῶν συλλογισμῶν του, ἐπλησίασε παρομοίως εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην. Ὁ μεγαλείτερος τῶν νεωτέρων φιλοσόφων, ὁ ἔνδοξος Κάντιος, ἀπέδειξε, διὰ τοῦ παραδείγματός του, ὄχι μόνον ὅτι ἡ φιλοσοφία εἴπερ τι καὶ ἄλλο συντελεῖ εἰς παράτασιν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐνισχύει τὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου καταβεβλημένου ὑπὸ τὸ βαρὺ τῶν ἐτῶν φορτίον, καὶ ὅτι πρόκειται αὕτη πηγὴ ἀνεξάντλητος εὐδαιμονίας πρός τε τοὺς καλλιεργοῦντας αὐτὴν, καὶ πρὸς τοὺς περὶ αὐτὴν ἀναστρεφομένους.

Οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ ὡσαύτως ἐξέχουσιν ἐπὶ μακροη-

μερεύσει. Φέρομεν δὲ εἰς παράδειγμα τὸν Φοντενέλλον μόνον καὶ τὸν Φόρμεϋν, ἀμφοτέρους γραμματεῖς ἰσοβίους τῆς τῶν ἐπιστημῶν ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, καὶ τῆς τῶν Παρισίων.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν παιδαγωγίαν ὑπάρχουσι πολλοὶ εἰς βαθύτατον γῆρας ἐλθόντες, ἐξ οὗ πιθανολογεῖται ὅτι καί τις πρὸς τοὺς νεωτέρους συνεπιμιξία δὲν εἶναι ὀλίγον ἀσυντελὴς εἰς ἀνανέωσιν καὶ συντήρησιν τῶν ζωτικῶν δυνάμεών μας.

Πρὸ πάντων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀξιοσημειώτων διὰ τὰς μακράς των ἡμέρας πρέπει κατὰ πρῶτον λόγον νὰ θέσωμεν τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς καλλιτέχνας, ἐν ἑνὶ λόγῳ, τὰ εὐτυχῆ ἐκεῖνα ὄντα, ἅτινα, ἀδιακόπως εἰς τὰ παίγνια τῆς φαντασίας ἐνδιατρίβοντα, δὲν ἐξέρχονταί ποτε τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον καθ' ἑαυτοὺς πλάττουσι, καὶ τῶν ὁποίων ὁ βίος ὅλος δὲν εἶναι, ἀληθῶς εἰπεῖν, εἰμὴ τερπνὸν ὄναρ. Εἴδομεν δὲ ἤδη εἰς πόσην ἔφθασαν ἔφθασαν ἡλικίαν καὶ ὁ Ἀνακρέων, καὶ ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Πίνδαρος. Ἐπίσης μακροβίοτοι ὑπῆρξαν ὁ Ὑούγγιος, ὁ Οὐολταῖρος, ὁ Βόδμερος, ὁ Ἄλλερος, ὁ Μεταςάσιος, ὁ Γλέϊμος, ὁ Οὔζιος καὶ ὁ Οἴσερος.

Ἀλλὰ τὰ παραδοξότερα παραδείγματα τῆς μακροβιότητος ἀπαντῶνται ἐξαιρέτως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες, συνειθισμένοι εἰς τὰς σωματικὰς ἐργασίας καὶ τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, διάγουσι βίον ἁπλοϊκὸν, καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν φύσιν, ὁποῖοι εἶναι οἱ χωρικοὶ, οἱ κηπουροὶ, οἱ κυνηγοὶ, οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ ναῦται. Εἰς μόνας δὲ τὰς κλάσεις ταύτας τῶν ἀνθρώπων ἀπαντῶνται καὶ σήμερον ἄνδρες 140 καὶ 150 ἐτῶν.

Οἱ ἀποθνήσκοντες ταχύτερον ὑπὲρ τοὺς μετερχομένους πᾶν ἄλλο ἐπάγγελμα εἶναι οἱ ἰατροὶ διότι αὐτοὶ εἶναι ὀλιγώτερον παντὸς ἄλλου εἰς κατάστασιν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς προφυλακῆς, τοὺς ὁποίους παραγγέλλουσιν εἰς τοὺς λους· ἀλόλίγα δὲ ἐπαγγέλματα ὑπάρχουσιν τὰ ὁποῖα ἐξαντλοῦσιν ὅσον αὐτό, τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἐν ταυτῷ τὰς δυνάμεις.

Αἱ σπαραξικάρδιοι σκηναὶ, τῶν ὁποίων ὁσημέραι γίνονται αὐτόπται, καὶ αἱ ἀναρίθμητοι ἀδικίαι τὰς ὁποίας δοκιμάζουσιν, αἱ ἠθικαὶ δυσαρέσκειαι, αἵτινες εἶναι ἀδιάσπαστοι ἀπὸ τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός των, παύουσιν ἐπὶ τέλους τοῦ νὰ τοὺς συγκινῶσιν. Ὅθεν ὁ ἰατρὸς ὁ διελθὼν εὐτυχῶς τὴν περίοδον τῆς δοκιμασίας δύναται νὰ ἐλπίσῃ γῆρας.

Ὁ πατριάρχης ἡμῶν Ἱπποκράτης μᾶς παρέχει ἐκπληκτικὸν παράδειγμα τούτου. Ἀπέθανε τελῶν ἡλικίαν 104 ὅλων ἐτῶν. Ὅλον δὲ τὸν βίον αὐτοῦ διήγαγε μελετῶν τὴν φύσιν, περιηγούμενος, καὶ ἐπισκεπτόμενος τοὺς νοσοῦντας. Ἔχαιρε δὲ διαιτώμενος εἰς τὰς μικρὰς κώμας μᾶλλον καὶ τὰς πεδιάδας ἢ εἰς μεγάλας πόλεις. Παρομοίως δὲ καὶ ὁ Γαλλινὸς, ὁ Κράτων, ὁ Φορέεστος, ὁ Πλάτερος, ὁ Ὀφμάννος, ὁ Ἄλλερος, ὁ Φὰν-Σουίτενος καὶ ὁ Βοερχαύϊος ἔφθασαν εἰς βαθὺ γῆρας.

Μεταξὺ τῶν ὀλιγοχρονίων καὶ πρὸ ὥρας ἀποθνησκόντων ἐξέχουσιν οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὰ μεταλεῖα, οἵτινες εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς τεθαμμένοι ἀναπνέουσι διηνεκῶς ἀναθυμιάσεις μεμολυσμένας. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ μεταλλεῖα περιέχοντα μεγάλην ποσότητα ἀρσενικοῦ, ὅπου οἱ μεταλλευταὶ δὲν ὑπερβαίνουσί ποτε τὰ 30 ἔτη.

Ἂς ἐξετάσωμεν καὶ τὴν ἐπιῤῥοὴν, τὴν ὁποίαν τὸ κλίμα ἢ μᾶλλον ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ τόπου ἔχει ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν πρώτοις δὲ ἂς ἴδωμεν τὴν Σουηδίαν, τὴν Νορβηγίαν, τὴν Δανιμαρκίαν, καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Τὰ μέρη ταῦτα εἶναι ἀναμφιλέκτως ἐκεῖνα, ἅτινα κατὰ τοὺς ἐσχάτους τούτους χρόνους ἀνέδειξαν τοὺς μακροβιωτέρους πρεσβύτας· διότι εἰς αὐτὰ ἀνήκουσιν ἄνθρωποι ζήσαντες 130, 140 καὶ 150 ἔτη.

Καί τοι δὲ τὸ βόρειον κλίμα εἶναι πάντοτε πρόσφορον πρὸς μακροβιότητα, τὸ ὑπερβολικὸν ὅμως ψῦχος εἶναι βλαβερόν. Ἐν Ἰσλανδίᾳ καὶ κατὰ τὰ βόρεια τῆς Ἀσίας, δηλ. ἐν τῇ Σιβηρίᾳ, ὁ ἀνώτατος ὅρος τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων δὲν ὑπερβαίνει τὰ 60 ἢ καὶ 70 ἔτη.

Καὶ ἡ Ἰρλανδία μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σκωτίας φημίζεται ὡς πρόσφορος εἰς μακροβιότητα. Εὑρέθησαν 80 πρεσβύται πλέον ἢ ὀγδοηκοντούτεις εἰς ἓν μόνον μικρὸν χωρίον τοῦ βασιλείου τούτου ὀνομαζόμενον Δυνσφόρδην, καὶ ὁ Βάκων λέγει ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ εὕρῃ ἐκεῖ οὐδὲ ἓν χωρίον μὴ περιέχον ἕνα τοὐλάχιστον γέροντα ἑκατοντούτη.

Παραδείγματα μακροβιότων εἶναι πολὺ σπανιώτερα ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Μολοντοῦτο κατὰ τὸ 1757 ἀπέθανεν ἐν αὐτῇ πρεσβύτης φέρων 121 ἐτῶν ἡλικίαν.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὑπάρχουσιν ὅμως παραδείγματα ἀνθρώπων περιελθόντων εἰς μακρὸν γῆρας, κατὰ τὰς βορείους μάλιστα ἐπαρχίας, ὡς ἐν τῇ Λομβαρδίᾳ. Καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ ἐπίσης εἴδομεν γέροντας 110 ἐτῶν, ἀλλὰ σπανίως.

Τὸ ὑγιεινὸν ἐπίσης ὡς καὶ τερπνὸν κλίμα τῆς Ἑλλάδος φημίζεται ἀκόμη καὶ σήμερον, ὡς καὶ πάλαι, ὡς συντελεστικώτατον εἰς μακροζωΐαν. Ὁ Τουρνεφόρτιος εἶδεν εἰς Ἀθήνας γέροντα Πρόξενον ἔχοντα 118 ἐτῶν ἡλικίαν. Εἰς Κηφισίαν καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἴδομεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους δύο γέροντας ὑπερβαίνοντας τὰ 100 ἔτη. Ἐξαιρέτως δὲ ὡς τοιοῦτον ἔχουσα κλίμα φημίζεται ἡ νῆσος Νάξος

Παραδείγματα μακροβίων ἀπαντῶνται καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ κατὰ τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας, πρὸ πάντων δὲ μεταξὺ τῆς φυλῆς τῶν Βραχμάνων, καὶ μεταξὺ τῶν ἀναχωρητῶν καὶ ἐρημιτῶν, οἵτινες δὲν εἶναι ἔκδοτοι, καθὼς οἱ λοιποὶ, εἰς τὴν ὀκνηρίαν καὶ εἰς τὰς παντὸς εἴδους ἀκολασίας.

Ἡ Αἰθιοπία ἄλλοτε ἐφημίζετο διὰ τοὺς μακροβίους της κατοίκους· ὁ Βρύκιος ὅμως βεβαιόνει ὅτι τὴν σήμερον συμβαίνει ὅλον τὸ ἐναντίον.

Ἐπὶ μακροζωΐᾳ φημίζονται ὡσαύτως καὶ μέρη τινὰ τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ἡ Γερμανία, ἥτις περιέχει μὲν πολλοὺς γέροντας, ὄχι ὅμως καὶ ἡλικίας μεγάλης καὶ ἀσυνήθους.

Μακροήμεροι εὑρίσκονται ὡσαύτως καὶ ἐν Βελγικῇ καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ ἀλλὰ πολλὰ ὀλίγοι. Ἐν τῇ Ὀλ-

λανδίᾳ μάλιστα εἶναι σπάνιον νὰ εὑρεθῇ γέρων ἑκατοντούτης.

Θέλομεν ἤδη ἐκθέσει τὰ οὐσιωδέστερα τῶν γενικῶν συμπερασμάτων, ἅτινα ἐξάγονται ἐκ τῶν εἰρημένων.

Α΄. Ἡ ἡλικία τοῦ κόσμου δὲν ἔδειξε καμμίαν μέχρι τοῦδε ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ δυνατὸν σήμερον νὰ ἀποβῶσιν ἐπίσης μακροχρόνιοι ὡς καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἔτι ἀρχαιότερον. Βεβαίως ὑπῆρξαν ἐποχαὶ καθ' ἃς οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ κατέτριψαν ἐν τῷ βίῳ πλείονα ἢ ἐλάσσονα χρόνον· ἀλλὰ προφανὲς ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη δὲν πηγάζει ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τόπου, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἐν ὅσῳ οἱ ἄνθρωποι, ἄγριοι, ἁπλοϊκοὶ καὶ φιλόπονοι, ἀληθῆ τῆς φύσεως τέκνα διατελοῦντες, ἦσαν ποιμένες μόνον, κυνηγοὶ καὶ γεωπόνοι, περιήρχοντο συνήθως εἰς μακροχρόνιον ἡλικίαν· ἀλλ' ἅμ' ἀφ' οὗ, ἄπιστοι πρὸς τὴν φύσιν φανέντες, καὶ διαφθαρέντες διὰ τῆς ἄγαν ἐκπολιτίσεως, παρεδόθησαν ὅλοι εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῆς πολυτελείας, πάραυτα ἡ ζωὴ αὐτῶν ἠλαττώθη, καὶ ἠλαττώθη ἐλάττωσιν ἐπαισθητοτάτην. Ὅθεν ἄν, καθ' καθ' ὑπόθεσιν, ἐπανάστασίς τις μετεβίβαζε λαὸν, εἰς ἄκρον, οὕτως εἰπεῖν, πολιτισμοῦ ἐληλακότα, εἰς ἄλλην κατάστασιν μᾶλλον προσεγγίζουσαν πρὸς τὴν φύσιν, βεβαίως ὁ λαὸς οὗτος, καθὼς καὶ πάλαι, ἤθελεν ἐπανέλθῃ ἐκ νέου ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς φύσεως τῆς ζωῆς. Ὅθεν τὰ φαινόμενα ταῦτα τῆς διαφθορᾶς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου δὲν πηγάζουσιν ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῆς ἡλικίας τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐπαναφαίνονται κατὰ περιόδους, αἵτινες ἀπέρχονται κ' ἐπανέρχονται ἅμ' ἀφ' οὗ λάβωσι χώραν τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ὑπεδείξαμεν αἴτια· καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος, γενικῶς θεωρουμένου τοῦ πράγματος, δὲν ἔχει νὰ πάθῃ ποτὲ βλάβην τινὰ ἐκ τῆς αὐξούσης ἡλικίας τοῦ κόσμου, οὐδὲ μεταβάλλεταί ποτε τὸ ὡρισμένον εἰς τὸν βίον αὐτοῦ τέρμα.

Β΄. Ὁ ἄνθρωπος δύναται, καθὼς εἴδομεν, νὰ προέλθῃ εἰς μακρὸν γῆρας καθ' ὅλα σχεδὸν τὰ κλίματα, ἐπίσης ὑπὸ τὴν διακεκαυμένην ζώνην ὡς καὶ ὑπὸ τὰς κατεψυγμένας. Ἡ μόνη διαφορὰ συνίσταται ἴσως εἰς τοῦτο, ὅτι παραδείγματα μακροβίων εἶναι κοινότερα εἴς τινας τόπους παρὰ εἰς ἄλλους, καὶ ὅτι δυνατὸν μὲν πανταχοῦ νὰ φανῶσι γέροντες, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἀπώτατον τῆς ἀνθρωπίνου ζωῆς τέρμα.

Γ΄. Καὶ εἰς τοὺς τόπους ἀκόμη, ὅπου θάνατοι συμβαίνουσι περισσότεροι, ἄνθρωποί τινες ζῶσι μακροχρονιώτερον, ἢ ὅσον κοινῶς οἱ ἄνθρωποι ἄλλου τόπου, ὅπου οἱ θάνατοι γενικῶς εἶναι ὀλιγώτεροι. Ἂς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν γένει, οἱ θάνατοι ἐκεῖ εἶναι ὀλίγοι, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ὁ πληθυσμὸς εἶναι ἀξιόλογος· πρὸ πάντων δὲ τὰ παιδία δὲν ἀποθνήσκουσιν ὅσον ἀλλοῦ, ὡς διατηρουμένης ὁμοιοβάθμου τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος καὶ καθαρᾶς τῆς ἀτμοσφαίρας. Καὶ ὅμως κατ' ἀναλογίαν ἀριθμοῦνται ὀλιγώτεροι ἐκεῖ οἱ προβεβηκότες τὴν ἡλικίαν, ἢ εἰς τὰ ἀρκτικώτερα μέρη, ὅπου οἱ θάνατοι γενικῶς εἶναι περισσότεροι.

Δ΄. Οἱ ὑψηλοὶ τόποι μᾶλλον ἢ οἱ ταπεινοὶ τρέφουσι τοὺς γέροντας καὶ μάλιστα τοὺς προβεβηκότας. Πρέπει ὅμως νὰ περιορίσωμεν τὴν ἀρχὴν ταύτην, διότι δὲν πρέπει ἀπολύτως νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀξίωμα ὀρθότατον, τὸ ὅτι ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ ὕψος τοῦ τόπου, τὸν ὁποῖον κατοικεῖ. Ὑπερβολικοὶ βαθμοὶ ὕψους, ὁποῖος ὁ τῶν χιονοστιβῶν ὀρέων, π. χ. βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ τὴν ζωήν· καὶ ἡ Σουηδία, ἥτις εἶναι ἀναμφιλέκτως ὁ ὑψηλότερος τόπος τῆς Εὐρώπης, δὲν ἔχει τόσους γέροντας ὅσους τὰ ὄρη τῆς Σκωτίας. Τοῦτο δύναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ κατὰ δύω τρόπους· πρῶτον μὲν, διότι εἰς τοὺς ὑψηλοὺς τόπους ὁ ἀὴρ ὢν πολὺ δριμὺς, καθαρὸς, καὶ ἀραιός, καταδαπανᾷ ὅσον τάχιον τὰς ζωτικὰς δυνάμεις, ἔπειτα, ὅτι εἰς τοὺς τόπους τούτους ἡ θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι πολὺ ἄνισος, καὶ ἐν ἀκαρεῖ διαδέχονται ἄλληλα τὸ ψῦχος καὶ ὁ καύσων· οὐδὲν ἄρα ἀντιδραστικώτερον πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀλλαγῆς τοιαύτης, γενομένης μάλιστα καὶ ταχέως.

Ε΄. Ὁ ἄνθρωπος ζῇ ἐν γένει εἰς τοὺς ψυχροὺς τόπους μακροχρονιώτερον ἢ εἰς τοὺς θερμοὺς, καὶ τοῦτο διὰ δύω λόγους, πρῶτον διότι ἡ κατανάλωσις τῆς ζωῆς εἶναι μεγαλτειέρα εἰς κλίμα θερμὸν, καὶ δεύτερον διότι τὰ ψυχρὰ κλίματα εἶναι μαλακὰ, ὡς εἰπεῖν, καὶ μέτρια, καὶ ἑπομένως βραδύνουσιν ἐπὶ πλέον τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ζωτικῆς δυνάμεως κατανάλωσιν. Πάντοτε ὅμως ὑπάρχει μέσος ὅρος πρός τε τὸ ψῦχος καὶ πρὸς τὴν θέρμην· διότι καὶ τὸ ὑπερβολικὸν ψῦχος τῆς Γροενλλανδίας καὶ τῆς νεας Ζέμβλης καὶ ὅλων τῶν τόπων, ὅπου ἡ θερμοκρασία εἶναι ἴση μὲ τὴν ἐκείνων, βραχύνει τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ϛ΄. Ὅ,τι συντελεῖ τὰ μάλιστα εἰς παράτασιν τῆς ζωῆς εἶναι ἀναλογία τις της θερμότητος καὶ τῆς ψυχρότητος, τῆς βαρύτητος καὶ τῆς ἐλαφρότητος τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἰδοὺ ἡ αἰτία δι' ἣν οἱ τόποι ἐν οἷς τὸ βαρόμετρον καὶ τὸ θερμότερον ὑπόκεινται εἰς αἰφνιδίας μὲν ἐπαισθητὰς δὲ μεταλλοιώσεις, δὲν εἶναί ποτε συντελεστικοὶ εἰς μακροζωΐαν. Δυνατὸν ἄλλως οἱ τόποι οὗτοι νὰ εἶναι ὑγιεινοί, καὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐν αὐτοῖς ζωὴν ἄλλως μακροχρόνιον, οὐδέποτε ὅμως περιέρχονται εἰς μακρὸν γῆρας, διότι αἱ ταχεῖαι μεταβολαὶ τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ὥς τινες ἐσωτερικαί, εἰπεῖν, ἐπαναστάσεις, αἵτινες καταναλίσκουσιν ὅσον ὑπερβαλλόντως καὶ τὰ ὄργανα καὶ τὰς δυνάμεις. Δὲν εἶναι ἴσως ἄλλος τόπος ἐκτεθειμένος τοσοῦτον εἰς τοιαύτας μεταβολὰς ὡς ἡ Γερμανία· διότι, τὸ κλίμα τοῦ τόπου τούτου, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως, σύγκειται ἐξ ἀναμίγματός τινος συγκεχυμένου κλιμάτων θερμῶν καὶ ψυχρῶν· καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ μὲν πρωῒ ἐπικρατεῖ δριμὺς παγετὸς, τὴν δὲ μεσημβρίαν ἀφόρητος καύσων, ἢ μετὰ ὡραῖον Μάρτιον μῆνα, ἐπέρχεται χιονώδης ὅλος ὁ μὴν τοῦ Μαΐου. Διὰ τοῦτο τὸ ἄστατον καὶ εὐμετάβολον κλίμα εἶναι ἡ πρωτίστη αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὴν Γερμανίαν, τόπον ἄλλως ὑγιεινὸν, οἱ ἄνθρωποι ζῶσιν μὲν ζωὴν μακροχρόνιον, περιέρχονται ὅμως εἰς βαθὺ γῆρας σπα-

νιώτερον, ἢ εἰς ἄλλους πλησιοχώρους τόπους, κειμένους σχεδὸν ὑπὸ τὸν αὐτὸν παράλληλον.

Ζ. Ὑπερβάλλουσα ξηρότης, καὶ ὑπερβάλλουσα ὑγρότης βλάπτει τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅθεν ὁ προσφορότερος εἰς μακροζωΐαν ἀὴρ εἶναι ὁ περιέχων ποσότητά τινα ὕδατος διαλελυμένου. Καὶ τῷόντι ὁ ὑγρὸς ἀὴρ εἶναι ἤδη διαλελυμένος ἐν μέρει, εἰς τρόπον ὥστε καταναλίσκει ὀλιγώτερον καὶ βραδύτερον τὰς ζωτικὰς δυνάμεις. Ἄλλως εἰς τὸν ψυχρὸν ἀέρα ἐπικρατεῖ πάντοτε ἡ αὐτὴ θερμοκρασία, καὶ ἡ ἐκ τῆς ζέστης εἰς τὸ ψῦχος μεταβολὴ συμβαίνει σπανιώτερον. Τέλος δὲ ἀτμοσφαῖρα περιέχουσα ὀλίγην ποσότητα ὑγρότητος διατηρεῖ ἐπὶ πλείονα χρόνον εἰς νεότητα καὶ εὐκαμψίαν τὰ ὄργανα, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἀὴρ πολὺ ξηρὸς ἐπιταχύνει τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ἰνῶν καὶ ἐπισπεύδει τὴν προσέλευσιν τοῦ γήρως.

Αἱ νῆσοι μᾶς παρέχουσιν ἐκπληκτικὴν ἀληθῶς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης. Αὗται ὑπῆρξαν ἀείποτε καὶ ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν ἡ κοιτὶς τοῦ γήρως, διότι εἰς αὐτὰς οἱ ἄνθρωποι φθάνουσιν εἰς βαθύτερον γῆρας ἢ εἰς τὰς ἠπείρους τὰς ὑπὸ τὸν αὐτὸν παράλληλον κειμένας, ἐχούσας δηλαδὴ τὸ αὐτὸ γεωγραφικὸν πλάτος. Διὰ τοῦτο ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων εἶναι μακροτέρα κατὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἢ κατὰ τὰς γειτνιαζούσας στερεὰς τῆς Ἀσίας, μακροτέρα π. χ. κατὰ τὴν νῆσον Κύπρον, τὴν Φορμόσην καὶ τὴν Ἰαπονίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν χερσόνησον τῆς Δανιμαρκίας, ἢ κατὰ τὴν Συρίαν, Σινικὴν, καὶ Γερμανίαν.

Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ συντελεῖ εἰς τοῦτο περισσότερον τοῦ γλυκέος, διὰ τὸ ὁποῖον οἱ ναῦται ἀποβαίνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπέργηροι. Τὰ ἀκίνητα δὲ ὕδατα εἶναι βλαπτικὰ ἕνεκα δυσωδῶν ἀναθυμιάσεων.

Η'. Εἰς τὴν μακροβιότητα πρὸς τούτοις φαίνεται ὅτι πολλὴν ἐπιῤῥοὴν ἔχει καὶ ἡ γῆ, ἤτοι, τὸ ποιὸν αὐτὸ τῆς γῆς, ἐν ἑνὶ λόγῳ ὅλα ἐκεῖνα τὰ διάφορα περιστατικὰ, τῶν ὁποίων τὸ σύνολον δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ πνεῦμα εἴτε φύσιν τοῦ τόπου. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην φαίνεται ὅτι ἔδαφος τιτανῶδες ὑπάρχει τὸ ἥκιστα πάντων πρόσφορον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐνδιαιτωμένων.

Θ'. Ἐξ ὅλων τῶν προηγουμένων καταφαίνεται, ὅτι ἡ Ἀγγλία, ἡ Δανιμαρκία, ἡ Σουηδία καὶ ἡ Νορβηγία, εἶναι οἱ τόποι ἐν οἷς οἱ ἄνθρωποι ζῶσι πλειότερον χρόνον, καὶ οἵτινες ὁμολογητέον ὅτι κέκτηνται ἅπαντα τὰ προσόντα, ἅτινα ἀπηριθμήσαμεν μέχρι τοῦδε. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ Ἀβυσσινία καί τινες κατὰ τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας ὡς καὶ τὰς ἀποικίας τῆς Συρινάμης χῶραι, εἶναι αἱ ἥκιστα πασῶν πρόσφοροι εἰς μακρὸν βίον.

Ι'. Ἡ μακροζωΐα παρακολουθεῖ τοὺς πιστῶς προσκειμένους τῇ φύσει, καὶ τοὺς πιστότερον πρὸς τὴν φύσιν διαιτωμένους, καθὼς καὶ τ' ἀνάπαλιν ἡ ὀλιγοζωΐα διατελεῖ πιστὴ συνοδὸς τῶν ἐκ τῆς φύσεως ἀπιστότερον ἀποσκιρτησάντων. Ὁ κανὼν οὗτος εἶναι ἐκ τῶν γενικωτέρων. Ἰδοὺ δὲ ἡ αἰτία, δι' ἣν βλέπομεν τοὺς κατοίκους τόπου τινὸς προελαύνοντας εἰς βαθὺ γῆρας, ἐνόσῳ διάγωσι τὸν ὀλιγαρκῆ τῶν ποιμένων καὶ κυνηγῶν βίον, ἐξ ἐναντίας δὲ πρόωρα κατερχομένους εἰς τὸν τάφον, ἅμ' ἀφ' οὗ μᾶλλον πολιτισθῶσι, μᾶλλον δὲ παραδοθῶσιν εἰς τὴν πολυτέλειαν, τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὴν ἀκολασίαν. Ἰδοὺ διὰ τί οὔτε οἱ ἰσχυροὶ, οὔτε οἱ πλούσιοι, οὐδ' οἱ εἰς τὰ θαυματουργὰ καὶ χρυσόγονα ποτὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα ἀνατιθέμενοι δὲν ζῶσιν εἰς μακρὸν χρόνον, ἐν ᾧ οἱ ἁπλοϊκοὶ τῶν ἀγρῶν κάτοικοι, οἱ γεωργοὶ, οἱ ναῦται, καὶ, συνελόντι εἰπεῖν, ὅλοι ἐκεῖνοι, εἰς τῶν ὁποίων τὸν νοῦν οὐδέποτε ἴσως ἐπῆλθε νὰ ἐξετάσωσι πῶς πρέπει τις νὰ διαιτᾶται διὰ νὰ ἴδῃ μακρὸν γῆρας, παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς ἀξιοσημείωτα παραδείγματα μακροζωΐας.

ΙΑ'ον. Πρὸ πάντων εἰς τοὺς μαύρους δούλους τῆς Ἀμερικῆς καὶ εἰς τὰ ἔκθετα παιδία συμβαίνουσιν οἱ πρόωροι θάνατοι. Κατ' ἔτος ἀποθνήσκουσι τὸ 1/5 ἢ τὸ 1/6 τῶν μαύρων δούλων, δηλ. τοσοῦτοι σχεδὸν, ὅσους τρομερά τις πανώλης ἤθελε καταστρέψῃ. Ἀπὸ 7000 ἐκθέτων τὰ ὁποῖα, ἔτος πρὸς ἔτος, δέχεται τὸ ἐν Παρισίοις νοσοκομεῖον, μόλις μετὰ 10 ἔτη μένουσιν 180, ὥστε κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦτο ἀποθνήσκουσιν ἐξ αὐτῶν 6, 820 καὶ μόλις 1 μεταξὺ 40 διαφεύγει τὴν μέλαιναν κῆρα!

ΙΒ'. Ἐξ ὅλων τῶν προειρημένων ἐξάγεται ἡ θεμελιώδης τῆς μακροβιωτικῆς ἀρχὴ αὕτη· **Omnia mediocria ad vitam prolungatam sunt utilia.** Ὁ ἐν πᾶσι μέσος ὅρος, ἡ aurea mediocritas, ἣν τοσοῦτον καλῶς ἐξύμνησεν ὁ Ὁράτιος, καὶ ὁ Ὕμος ἐκάλει ὕπατον τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν, εἶναι τῇ ἀληθείᾳ τὸ συντελεστικώτερον εἰς μακροζωΐαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπάγγελμα, κλίμα, ἀτμοσφαίρας θερμοκρασία, κρᾶσις καλὴ, πνεῦμα, δίαιτα, κτλ., μὴ ἐκτρεπόμενα εἰς ὑπερβολὰς, ἰδοὺ τίνα συνιστῶσι τὸ μέγα μυστήριον τῆς μακροζωΐας. Ὅλαι αἱ ὑπερβολαὶ, καὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ ὀλίγον, συντέμνουσιν ἐπίσης τὸν βίον.

ΙΓ'. Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐπίσης ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὅλοι ὅσοι ἔφθασαν εἰς βαθὺ γῆρας εἶχον νυμφευθῇ πλέον ἢ ἅπαξ, καὶ τὰς τελευταίας αὐτῶν φιλότητας; ἢ, πεζότερον εἰπεῖν, τοὺς τελευταίους των γάμους συνέδεσαν εἰς ἄκρον ἡλικίας ἐληλακότες ἤδη. Δὲν ὑπάρχει δὲ παράδειγμα οὔτε ἑνὸς τοὐλάχιστον ἀγάμου ὑπερβεβηκότος τὸ ἑκατοστὸν τῆς ἡλικίας του ἔτος. Ὁ κανὼν οὗτος ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰς γυναῖκας ἐπίσης ὡς καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας.

Τὸ παραδοξότερον παράδειγμα τούτου εἶναι τὸ παράδειγμα Γάλλου τινὸς ὀνομαζομένου Μακροπόλιδος (Longueville), ὅστις εἶχεν ἀποθάνῃ τελῶν 110 ἐτῶν ἡλικίαν. Ἔγημε δὲ 10 ὅλας γυναῖκας, καὶ ἐκ τῆς δεκάτης ἐγέννησεν υἱὸν τὸ 101ον τῆς ἡλικίας του ἔτος.

ΙΔ'. Πλειότεραι γυναῖκες ἢ ἄνδρες ἀποβαίνουσιν εὔγηροι· ἀλλ' οἱ ἄνδρες μόνοι φθάνουσιν εἰς τὸ βαθύτατον καὶ σπάνιον γῆρας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἕνεκα τῆς ἰσοῤῥοπίας καὶ τῆς μαλθακότητος τοῦ σώματός της ἡ γυνὴ μέχρι τινὸς διατηρεῖται περισσότερον, καὶ προφυλάττεται ἀπὸ τῶν αἰτίων τῆς καταστροφῆς· ἀλλὰ μόνη ἡ ἀκμὴ τοῦ ἀνδρὸς παρέχει μακροζωΐαν.

ΙΕ'. Αἱ πιθανότητες τῆς μακροζωΐας εἶναι πολυαριθμότεραι ὅταν διελθών τις τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς του

ἐν δραστηριότητι, καὶ ἐν μέσοις τοῖς μόχθοις, παραδίδεται τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ εἰς ἀνάλογον δίαιταν. Δὲν ὑπάρχει δὲ οὐδ' ἑνὸς ὀκνηροῦ παράδειγμα περιελθόντος εἰς ἡλικίαν μεγάλην.

Ιϛ'. Ἁρμόδιον πρὸς εὐζωΐαν μέσον δὲν εἶναι οὔτε ἡ πολυφαγία, οὔτε ἡ χρῆσις πολλὰ εὐχύλων τροφῶν, οὔτε ἡ πολυποσία (ἐννοοῦμεν πολυποσίαν οἴνου), οὔτε ἡ πολλὴ κρεωφαγία. Εὔγηροι ἐφάνησαν πρὸ πάντων ἐκεῖνοι οἵτινες ἀπὸ νεαρᾶς αὐτῶν ἡλικίας ἐτράφησαν μὲ φυτικὰς οὐσίας, καὶ συνήθως οἵτινες οὐδέποτε ἔφαγον κρέας.

ΙΖ'. Ποσόν τι πολιτισμοῦ, εἶναι ἀναγκαῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὑπὸ τὴν καθαρῶς φυσικὴν ἔποψιν, καὶ αὐξάνει τὰ πρὸς μακροζωΐαν αὐτοῦ. Ὁ ἄγριος καὶ ἀκατέργαστος τὰ ἤθη ἄνθρωπος δὲν ζῇ ἐπὶ τοσοῦτον ὅσον ὁ πεπολιτισμένος.

ΙΗ'. Ἡ κατοικία τῶν ἐξοχῶν καὶ τῶν κωμῶν εἶναι ἁρμοδία εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κατοικία τῶν μεγαλοπόλεων εἶναι ἐναντία εἰς τοῦτο. Εἰς τὰς μεγαλοπόλεις ἀποθνήσκει κατ' ἔτος 1 μεταξὺ 25 ἢ 30, ἐνῷ εἰς τὰς ἐξοχὰς μόλις ἀποθνήσκει 1 μεταξὺ 40 ἢ 50. Αἱ μεγάλαι πόλεις πρὸς τούτοις αὐξάνουσι τοὺς θανάτους τῶν παιδίων εἰς τοσοῦτον, ὥστε ἀποθνήσκουσι τὸ ἥμισυ αὐτῶν πρὸ τῆς τῶν 3 ἐτῶν ἡλικίας, ἐν ᾧ εἰς τὰς ἐξοχὰς δὲν συμβαίνει κατὰ ταύτην τὴν ἀναλογίαν παρὰ περὶ τὸ εἰκοστὸν καὶ τὸ τριακοστὸν ἔτος.

Ὁ κατώτατος ὅρος τῶν θανάτων εἶναι 1 μεταξὺ 60, ἀλλὰ ὀλίγα μόνον παραδείγματα ἀπαντῶνται διεσπαρμένα τῇ δε κἀκεῖσε εἰς τὰς ἐξοχάς.

ΙΘ' Ὑπάρχουσι παραδείγματα, τὰ ὁποῖα φαίνονται ὅτι ἀποδεικνύουσιν ὅτι δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ παράσχῃ εἰς ἑαυτὸν ἀνανέωσίν τινα. Ἐφάνησαν γέροντες εἰς ἡλικίαν 60 καὶ 70 ἐτῶν, ἐποχὴν καθ' ἣν ἐπέρχεται τὸ τέρμα τῆς ζωῆς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ἐκφύοντες νέους ὀδόντας καὶ νέαν κόμην, καὶ ἐπανερχόμενοι εἰς ἄλλην παιδικὴν ἡλικίαν διαρκοῦσαν εἰσέτι ἐπὶ 28 καὶ 30 ἔτη. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀναζωοποίησίς τις, ἥτις δὲν συμβαίνει εἰμὴ εἰς τὰ τελειότερα πλάσματα.

Δυνατὸν νὰ νομίσῃ τις ὅτι ὁ ἐκ μαρασμοῦ θάνατος, εἶναι τὸ ἀληθὲς τέρμα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ συλλογισμός, στηριζόμενος εἰς τοιαύτας βάσεις ἤθελε μᾶς παρεκτρέψει εἰς παράδοξα σφάλματα, εἰς χρόνους ὁποῖοι οἱ ἡμέτεροι, καθ' οὓς, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν φράσιν τοῦ σοφοῦ Λιχτεμβεργίου, εὗρον τὴν ἀπόκρυφον τέχνην τοῦ νὰ ἐμβολιάζωσιν ἑαυτοὺς μὲ πρόωρον γῆρας, καὶ καθ' οὓς βλέπομεν καθ' ἑκάστην ἀνθρώπους 30 καὶ 40 ἐτῶν ἐμφαίνοντας ὅλους τοῦ ἐσχάτου γήρως τοὺς χαρακτῆρας, δηλ. ἀσχήμους, ξηρούς, ἀδυνάτους, πολιοὺς τὴν τρίχα, φέροντας ἀπωστεωμένους τοὺς πλευρικοὺς χόνδρους, καὶ παρουσιάζοντας ἄλλα παρόμοια φαινόμενα, ἅτινα ἀπαντῶμεν συνήθως εἰς γέροντας 80 ἢ 90 ἐτῶν. Ἀλλὰ τὸ γῆρας τοῦτο, ὡς τεχνικόν, δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅπως ὑπολογίσωμεν τὸ ποσὸν τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου ἐφαντάσθησάν τινες παραδοξοτέρας ὑποθέσεις. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, π. χ. ἐνόμιζον ὅτι ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου μέχρι μὲν τῶν 50 ἐτῶν αὐξάνει κατ' ἔτος ἀνὰ δύω δραχμάς, ἐκεῖθεν δὲ μέχρι τοῦ ἑκατοστοῦ ἐλαττοῦται κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν δὲ τοῦτον ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὸ ἑκατοστὸν ἔτος δὲν ἔχει καρδίαν καὶ ἑπομένως ἐπέρχεται φυσικῷ τῷ λόγῳ καταστροφὴ τοῦ βίου.

Νομίζω, ὅτι, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς λύσιν ἀποχρῶσαν τοῦ προβλήματος τούτου, πρέπει νὰ διαιρέσωμεν εἰς δύω, καὶ νὰ θέσωμεν τὸ ζήτημα ὡς ἑξῆς·

Α'. Πόσον χρόνον ὁ ἄνθρωπος δύναται ἐν γένει νὰ ζήσῃ; ἤ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, τίς εἶναι ἡ ἀπόλυτος διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, θεωρουμένης ὡς ἀποτελούσης ἴδιον εἶδος; Διότι, ἐπειδὴ ἕκαστον εἶδος ζώου ἔχει τὴν ἀπόλυτον διάρκειαν τῆς ζωῆς του, πρέπει καὶ ὁ ἄνθρωπος παρομοίως νὰ ἔχῃ.

Β'. Πόσον χρόνον ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἄτομον θεωρούμενος δύναται νὰ ζήσῃ; ἤ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, τίς ἡ σχετικὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου;

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον ζήτημα τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ὁ ἀνώτατος ὅρος τὸν ὁποῖον μᾶς δεικνύουσι τὰ γνωστὰ παραδείγματα τῆς μακροζωΐας, εἶναι τὸ ἔσχατον ὅριον της ἀνθρωπίνης ζωῆς, αὐτὸ τὸ τελευταῖον ὅριον τῆς μακροβιότητος ἧς τινος ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐπιδεκτικὴ εὐνοϊκῶν περιστάσεων τυχοῦσα. Πρὸς τούτοις ἡ πεῖρα μαρτυρεῖ ὅτι δύναταί τις καὶ σήμερον νὰ ζήσῃ 150 καὶ 160 ἔτη. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἡ ἐντομὴ τοῦ σώματος τοῦ Θ. Πάρρη, ἀποθανόντος εἰς 152 ἐτῶν ἡλικίαν, ἥτις ἔδειξεν ὅλα τὰ ἐντόσθια εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν εὑρισκόμενα, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ἤθελε ζήσῃ ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον, ἂν τὸ νέον εἶδος τοῦ βίου, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν μετέφεραν αἱ περιστάσεις δὲν τῷ ἐπέφερε θανάσιμον αἵματος πληθώραν. Ὅθεν οὐδόλως ἀπίθανα λέγομεν διαβεβαιοῦντες ὅτι ὁ διοργανισμὸς καὶ ἡ ζωτικὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου δύνανται ὁ μὲν νὰ διαρκέσῃ, ἡ δὲ νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ δύω αἰῶνας. Ἡ δύναμις δὲ τοῦ διαβιῶναι ἐπὶ τοσοῦτον μακρὸν χρόνον πηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπολύτως θεωρουμένης.

Ὅ,τι δίδει περισσοτέραν βαρύτητα εἰς τὴν γνώμην μας ταύτην εἶναι ἡ παντελὴς αὐτὴ συμφωνία πρὸς τὸν λόγον ὅστις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς διαρκείας τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς. Δυνάμεθα δὲ νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀρχὴν ἀλάνθαστον ὅτι τὸ ζῶον ζῇ ὀκτάκις πλειότερον τοῦ χρόνου ὅστις εἶναι ἀναγκαῖος διὰ τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξίν του. Ὅθεν καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅστις εἰς τὴν συνήθη κατάστασίν του, καθ' ἣν ἡ τέχνη δὲν βιάζει παντάπασι τῆς φύσεως τὴν πορείαν, ἔχει ἀνάγκην, 25 ἐτῶν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἔσχατον τέρμα τῆς φυσικῆς τελειότητός του, εἶναι προωρισμένη 200 ἐτῶν ἀπόλυτος βίος.

Μή τις δὲ εἴπῃ ἐνιστάμενος ὅτι ἡ ἡλικία τῶν ἐσχατογήρων εἶναι ἡλικία βεβιασμένη, καὶ ὅτι βραχυτέρα ζωὴ εἶναι ἡ μόνη κατὰ φύσιν· θέλομεν ἰδῇ ἀκολούθως ὅτι ὁ πρὸ τοῦ ἑκατοστοῦ ἔτους ἐπερχόμενος θάνατος εἶναι πάντοτε σχεδὸν τεχνικός, ἀποτέλεσμα, δηλ. ἀ-

σθενειῶν καὶ τυχαίων συμβεβηκότων. Ἄλλως τε εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἀποθνήσκουσι θάνατον κατὰ συμβεβηκὸς ἐπερχόμενον, ὥστε μόλις μεταξὺ 10,000 εὑρίσκεται 1 φθάνων 100 ἐτῶν ἡλικίαν.

Ἐξετάζοντες καὶ τὴν σχετικὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, βλέπομεν ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι αὕτη τροποποιεῖται καὶ μεταβάλλεται κατὰ τὰ ἄτομα, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς πλείονος ἢ ἐλάσσονος τελειότητος τῆς ὕλης ἐξ ἧς ἕκαστος ἐπλάσθη, τοῦ εἴδους τῆς ζωῆς, τῆς ταχυτέρας ἢ βραδυτέρας σωματικῆς καταναλώσεως, καὶ πολλῶν ἄλλων περιστατικῶν ἅτινα μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπενεργοῦσιν εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ὑπάρξεως. Οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι τὴν σήμερον ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν θέμεθλον καὶ τὴν βάσιν ζωῆς ἱκανῆς νὰ παράσχῃ 150 ἢ 200 ἐτῶν ἡλικίαν. Τοιαύτη δυστυχῶς εἶναι ἡ τύχη τῆς σημερινῆς γενεᾶς, καὶ πολλάκις αἱ ἁμαρτίαι τῶν γονέων μεταβιβάζονται εἰς τὰ τέκνα, ἅτινα ἐξιλάσκουσιν αὐτὰς καταστρέφοντα τὴν ὕπαρξίν των διὰ προώρου θανάτου. Ἂς λάβῃ δέ τις ὑπ' ὄψιν ἀκαταλόγιστον ἀριθμὸν νόσων καὶ διαφόρων ἄλλων περιστατικῶν, καὶ θέλει καταπεισθῇ ἀκουσίως ὅτι τὴν σήμερον εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε εἶναι δυσκολώτατον νὰ φθάσῃ τις εἰς τὸ ὅριον, εἰς ὃ πραγματικῶς ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ἡ ἀνθρώπινος φύσις.

Ἐκ τῆς ἑπομένης συνοπτικῆς περιλήψεως ἣν ἐπορίσθημεν ἐκ τῆς μελέτης διαφόρων πινάκων, δύναταί τις νὰ κρίνῃ περὶ τῆς σχετικῆς διαρκείας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐξ 100 ἀτόμων ἀποθνήσκουσι 50 πρὸ τῆς τῶν 10 ἐτῶν ἡλικίας· 20 μεταξὺ τῆς τῶν 10 καὶ 20 ἐτῶν· 10 μεταξὺ τῆς τῶν 25 καὶ 30· 6 μεταξὺ 30 καὶ 40, 5. μεταξὺ 40· καὶ 50 καὶ 3 μεταξὺ τῆς τῶν 50 καὶ 60· ὥστε ἐξ ὅλων τούτων 6 μόνον ὑπερβαίνουσι τὴν ἡλικίαν τῶν 60 ἐτῶν.

Ὁ Ἄλλερος, ὅστις συνήγαγε τὰ πλεῖστα τῶν γνωστῶν περὶ μακροβίων παραδείγματα, μᾶς δίδει τὸν ἀκόλουθον ἀναλογικὸν πίνακα· ὑπὲρ τὰ 100 ἄτομα ἀπέθανον εἰς ἡλικίαν 100—110 ἐτῶν· 60 εἰς 110—120· 29 εἰς 120—130· 15 εἰς 130—140 6 εἰς 140—150 καὶ 1 εἰς 169.

Σ. Φ. Χ.

ΑΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ

ΒΟΣΠΟΡΟΝ.

—o—

Θέλεις νὰ μάθῃς τὴν φυσιογνωμίαν ἑκάστης τῶν μυρίων φυλῶν, αἵτινες ἐνδημοῦσιν ἢ παρεπιδημοῦσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ νὰ ἐξαγάγῃς, ἐὰν ἀξιοῖς σεαυτὸν φιλόσοφον, συμπεράσματα; Ἐπίβα, ἅμ' ἀκούσας ὀξύτατον συριγμὸν ἐκκωφοῦντα τὰς ἀκοάς σου, εἰς ἓν τῶν εἴκοσιν Ἀγγλικῶν, Γαλλικῶν, Ῥωσικῶν καὶ Ὀθωμανικῶν ἀτμοπλοίων τὰ ὁποῖα, μεταφέροντα φῦλα καὶ πλήθη, διαπλέουσι δὶς καὶ τρὶς τῆς ἡμέρας τὸν Βόσπορον, καὶ ἐπίβα πολλάκις, ἂν ἦσ' ἐπίμονος παρατηρητής, χωρὶς νὰ φοβηθῇς μὴ ἐλαφρυνθῇ πολὺ τὸ βαλάντιόν σου· διότι, πληρόνων δραχμὴν μίαν καὶ λεπτὰ εἰκοσιπέντε, διασχίζεις κατὰ μῆκος ὅλον τὸν Βόσπορον.

Πρόσεξον ὅμως μή, παραφερόμενος ἀπὸ συμπαθείας, προτιμήσῃς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν σημαίαν· ταξείδευσον καὶ διὰ τῆς πολυπαθοῦς Victory, καὶ διὰ τοῦ Courrier du Bosphore, καὶ διὰ τοῦ Punch, καὶ διὰ τοῦ Crescent, καὶ διὰ τοῦ Wonder, καὶ διὰ τῶν ἀτμοπλοίων τῆς Ἑταιρείας, διὰ νὰ βεβαιωθῇς ὅτι δὲν σὲ διέφυγε καμμία ἐθνικὴ φυσιογνωμία.

Ἀναβαίνεις καὶ βλέπεις ὅτι μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιβατῶν, καὶ μείζων ἡ στενοχωρία. Μόλις εἰσδύεις διαγκωνιζόμενος καὶ ἀντωθούμενος, καὶ ἀπορεῖς ποῦ νὰ βάλῃς τὸν πόδα, δειλιῶν μὴ πατήσῃς τοὺς καθημένους ἢ μᾶλλον τοὺς ἐστοιβασμένους, πανταχοῦ, ἢ μὴ συντρίψῃς τὰς ἑστίας τῶν καπνοπόρων σωλήνων τοὺς ὁποίους ἐκμυζῶσιν ἀναλγήτως οἱ Ὀθωμανοί, ὡς ἂν ἀνεπαύοντο ἐπὶ τῶν μαλθακῶν ἀνακλίντρων τῶν οἰκιῶν των.

Ἀλλὰ μὴ φοβοῦ, ἡ Ἀσία δὲν εἶναι εἰσέτι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, Εὐρώπη· δράξον ῥωμαλέως τὴν πλάτην τοῦ ἑνός, ὤθησον ἀσυστόλως τὴν κεφαλὴν τοῦ ἑτέρου, μετάδος τὸν παχὺν τῶν ὑποδημάτων σου κονιορτὸν εἰς τὰς ἀναξυρίδας τοῦ τρίτου, χωρὶς κἂν νὰ λάβῃς τὸν κόπον νὰ ζητήσῃς συγγνώμην, καὶ προβαίνων πρὸς τὴν πρύμναν, ἀναζήτησον ἀδιστάκτως καὶ ὑπ' αὐτὰς τῶν κυριῶν τὰς ὁλοσηρικὰς ἐσθῆτας *σκαμνίον*, ἐφ' οὗ ἐνθρονίσθητι ἀδιαφορῶν ἐάν, καθήμενος ὅπως ἐκάθησες, κινδυνεύεις νὰ διώξῃς τὸν γείτονά σου ἀπὸ τὴν θέσιν του.

Καλοκάθησον λοιπὸν καὶ παρατήρει μὴ ταράττου δὲ ἐὰν τὰ βλέμματα ὅλων πίπτωσιν ἀενάως περίεργα ἐπὶ σέ· φοβοῦνται ἴσως μὴ ἦλθες ν' αὐξήσῃς τὸν ἀριθμὸν καὶ νὰ ἐλαττώσῃς τὰ κέρδη τῶν ἐμπόρων.

Τὰ γένη ἐνταῦθα εἶναι τρία· ἀρσενικόν, θηλυκόν, καὶ οὐδέτερον.

Καὶ ἡ μὲν τάξις, κατὰ τὸν Λάσκαριν καὶ τὸν Ματθαῖον, ἀπαιτεῖ ν' ἀρχίσῃς ἀπὸ τὸ πρῶτον· ἀλλ' ἡ τάξις αὐτὴ ἰδιάζει εἰς τὴν γραμματικήν, ἤ, ὡς ἂν ἔλεγες, εἰς τοὺς λογιωτάτους, καί, ὡς γνωστόν, αἱ κλίσεις αὐτῶν καὶ αἱ τῶν ἱερομονάχων, δὲν ὑπῆρξαν πώποτε αἱ τῆς καρδίας· αὕτη, καὶ γηραιὰ οὖσα ὡς ἡ ἐμή, προτιμᾷ ν' ἀρχίζῃ ἀπὸ τὸ δεύτερον.

Καὶ πρῶτον στρέφεις τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ ἐνθέμιον ἢ τὸ ἄκρον τῆς πρύμνης, διὰ λόγον ἁπλούστατον, διότι ἐκεῖ κάθηται τὸ ὡραῖον φῦλον. Μόλις δὲ ῥίπτεις ἐπ' αὐτοῦ τὸ βλέμμα καὶ σ' ἔρχεται ἡ ἰδέα ὅτι ὡραῖον φῦλον ἐπωνομάσθη κατὰ πρῶτον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐὰν τῳόντι ἡ φύσις ἀγαπᾷ τὴν ἁρμονίαν μεταξὺ τῶν κτισμάτων της, ἐνταῦθα ὑπερέβη ἀναντιῤῥήτως αὐτὴ ἑαυτήν,

συναρμολογήσασα θαυμασίως τὰ ἔμψυχα μετὰ τῶν ἀψύχων.

Στρέφεις τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βλέπεις ὅτι αἱ ἐπαφρόδιτοι τοῦ ἐνθεμίου κάτοικοι ἀντιπροσωπεύουσι καὶ αὗται ἀπείρους φυλὰς τῆς γῆς. Ἐκεῖ καὶ Ἑλληνίδες, καὶ Ὀθωμανίδες, καὶ θυγατέρες τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ σεμναὶ τῆς Ἀλβιόνος παρθένοι, καὶ νύμφαι πλήρεις θελγήτρων τοῦ Σηκουάνα, καὶ ξανθόκομοι τῆς Ἄρκτου κόραι, καὶ ἡ μιγὰς ἐκείνη τῶν Φραγκισσῶν φυλὴ, ἥτις δὲν ἀνήκει οὐδ' εἰς τὴν Ἀσίαν, οὐδ' εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ κάλλος λάμπει πανταχοῦ· οἱ μέλανες καὶ ἀκτινοβόλοι ὀφθαλμοὶ ἐπικρατοῦσι, καὶ τὰ ἁπαλὰ καὶ δολόφρονα χείλη προκαλοῦσι τὴν λατρείαν σου· ἀλλ' ἄπληστον τὸ βλέμμα σου παρορᾷ τὰς λάτριδας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Ταλμοὺδ, καὶ ζητεῖ νὰ εἰσδύσῃ ὑπὸ τὰ *γιασμάκια* τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κορανίου. Καὶ τὸ βλέμμα σου ἔχει δίκαιον· διότι τὸ κάλλος τῶν Τουρκισσῶν ὑπερτερεῖ παντὸς ἄλλου.

Αἱ Ὀθωμανίδες δὲν μένουσι τότε ἀνάλγητοι· ἀλλὰ σύρουσαι ἄνω καὶ κάτω τὸ περίλευκον καὶ διαφανὲς κάλυμμά των, σ' ἐπιδεικνύουσι μειδιῶσαι ἀμωμήτους χαρακτῆρας προσώπου, ἀξίους τῆς γραφίδος τοῦ Ῥαφαήλου.

Ἀλλὰ τὸ ἀτμόπλοιον προχωρεῖ στονόεν καὶ ὠκύαλον ὡς ἀτμάμαξα· καὶ σὺ, πρόσκαιρος διαβάτης, ἀποσπᾷς καὶ ἄκων τὰ βλέμματα ἀπὸ τὰς ἐπιγείους ἐκείνας *οὐρὶ*, διὰ νὰ τὰ μεταφέρῃς ἐπὶ τῶν ἄλλων συμπλωτήρων σου, τῶν συγκροτούντων τὸ ἀρσενικὸν γένος.

Τὰ προσηλόνεις ἐφ' ἑνὸς ἑκάστου ἰδίως, καὶ τὴν αὐτὴν σὲ προξενοῦσιν ἐντύπωσιν ὅλων σχεδὸν αἱ φυσιογνωμίαι. Πρὸ μικροῦ αὐτοὶ οὗτοι οἱ συνεπιβάται σου, τρέχοντες ἀκαθέκτως διὰ τῶν ἀγυιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν στενωπῶν τοῦ Γαλατᾶ, καὶ διασκελιζόμενοι ἀσθματικῶς τὴν μακρὰν γέφυραν, σ' ἐφαίνοντο ὅτι καὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου αὐτοὺς ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐξορύξωσι χάριν κέρδους, ἐὰν συνέκειντο ἐκ μετάλλου πολυτίμου. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου τὸ ἦθός των ἠλλοιώθη ὡς διὰ ῥάβδου μαγικῆς· ἡ ἐμπορία δὲν εἶναι πλέον ἡ πίστις καὶ ἡ πατρίς των.

Ὁ Τοῦρκος, ἀναῤῥοφῶν σοβαρῶς καπνὸν, συνδιαλέγεται σύνοφρυς μετὰ τῶν παρακαθημένων ὁμογενῶν του· καὶ ἐὰν ποτε ῥίψῃ τὸ βλέμμα ἐπὶ σὲ, τὸ ῥίπτει διὰ νὰ σὲ εἴπῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πρωτότοκος καὶ προνομιοῦχος υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ φυσικὸς κύριός σου.

Ὁ Ἀρμένιος, πολύσαρκος καὶ ἐκτραπελογάστωρ, ἐμφαίνει διὰ τοῦ ἤθους τάσιν ἀχαλίνωτον πρὸς τὴν ὕλην. Νομίζεις ὅτι καὶ ὁ νοῦς του αὐτὸς εἶναι σὰρξ, καὶ ὅτι ἄλλο δὲν σκέπτεται παρὰ πῶς νὰ φανῇ δουλικώτερος πρὸς τοὺς κρατοῦντας, καὶ πῶς κάλλιον νὰ θωπεύσῃ τὰς ὀρέξεις αὐτῶν, διὰ νὰ κερδήσῃ χρήματα, καὶ νὰ δαπανήσῃ μετ' ὀλίγον αὐτὰ κραιπαλῶν καὶ παίζων χαρτία.

Εἰς γωνίαν τινα τοῦ πλοίου παράμερον εὑρίσκεις συνηγμένους δύω ἢ τρεῖς (καὶ τοῦτο σπανίως) ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ· ποτὲ ἴσως ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἰουδαίων ἐπιβατῶν δὲν ὑπερβαίνει τὸν ὅρον τοῦτον· διότι, φιλάργυροι, ὡς γνωστὸν, εἰς ἄκρον, προτιμῶσι νὰ στοιβάζωνται ἐντὸς *καϊκίου* διὰ νὰ πληρόνωσιν ὀλιγώτερα. Ἀλλ' ἡ φυσιογνωμία τῶν δύω ἢ τριῶν τούτων ἀρκεῖ νὰ σὲ πείσῃ ὅτι τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἑτεροδόξων, ἡ δολιότης καὶ ἡ αἰσχροκέρδεια συναπαρτίζουσι τὰς πρώτας βάσεις τοῦ χαρακτῆρος τῆς φυλῆς των.

Ἀπὸ τὴν εὐστροφίαν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ζωηρότητα τῆς χειρονομίας ἐννοεῖς ὅτι οἱ ἄλλοι ἐκεῖνοι *φεσοφόροι* οἱ διεσκορπισμένοι πανταχοῦ τοῦ πλοίου, ἀνήκουσιν εἰς τῶν Γραικῶν τὸ ἔθνος καὶ τὴν θρησκείαν. Τὸ μέτωπόν των σώζει σημεῖα ὑπερηφανίας ἐθνικῆς, καὶ τὸ βλέμμα των ἐξηγεῖ συνάμα δειλίαν καὶ θάρρος. Ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ τῆς ὑπουλότητος ἐπικρατεῖ, καὶ σὲ ἀποδεικνύει ὅτι πολλοὺς αἰῶνας ἔζησαν ὑπὸ δουλείαν.

Στρέφεις καὶ πάλιν τὸ βλέμμα πρὸς τὴν πρύμναν καὶ βλέπεις καθημένους ὑπερηφάνως τοὺς φέροντας *καπέλλα*. Κάθηνται δὲ μετὰ τὰς γυναῖκας διότι, ὡς φοροῦντες τὸν Εὐρωπαϊκὸν πῖλον, ἀξιοῦσιν ἑαυτοὺς ἀνωτέρους ὅλων τῶν *φεσοφόρων*.

Μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκεις καὶ Γάλλους, καὶ Ῥώσους, καὶ Ἄγγλους, καὶ Ἕλληνας, καὶ Γερμανοὺς, καὶ Ἰταλοὺς, καὶ πᾶσαν γλῶσσαν καὶ πᾶν σπέρμα ἐπιδιῶκον τύχην.

Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, χθὲς ἔτι, ἦσαν ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου· ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ χρυσοῦ, μετεβλήθησαν ὡς διὰ θαύματος εἰς Ἴωνας, Αὐστριακοὺς, Ῥώσους, Ἕλληνας καὶ Νεαπολίτας, καὶ τὸ ἐρυθροῦν *φέσιον*, μετασκευασθὲν, ἔγεινε τεχνηέντως μαῦρον *καπέλλον*.

Τὸ βλέμμα ὅλων σχεδὸν ἑρμηνεύει ὑπερηφανίαν καὶ περιφρόνησιν· ἀλλ' ὁ Ὀθωμανὸς κατέχει μυστηριώδη τινὰ δύναμιν, δι' ἧς, ὡς δι' ἀπταίστου ἀντιδότου, καταβάλλει τὴν ὀφρῦν καὶ αὐτῶν τῶν κρατούντων τὴν τρίαιναν τοῦ Ποσειδῶνος. Διάγων αὐτὸς βίον μονότονον, εὐχαριστεῖται, φιλοξενίας ἕνεκα, νὰ διαποικίλῃ τὸν τῶν ξένων, καὶ μ' ἐμπειρίαν γεωμέτρου εὐμενῶς ἀλλ' ἡρακλείως ἐξομαλύνει τὰς ἐξογκώσεις αἵτινες ἀσχημίζουσιν ἐνίοτε τὰς ῥάχεις αὐτῶν.

Ἀλλ' ἡ ταχεῖα περιστροφὴ τῶν τροχῶν ἐλαττοῦται, καὶ ἡ εὐθύδρομος ναῦς ἐγγίζει εἰς τὸ τέρμα τοῦ διάπλου της. Πρὶν δὲ αἱ κυματόπληκτοι πλευραί της προσκρούσωσι τὴν εὐρεῖαν καὶ μεγαλοπρεπῆ προκυμαίαν ἐφ' ἧς ἀνυψοῦται τὸ νέον καὶ περικαλλὲς παλάτιον τοῦ σωτῆρος τῆς Τουρκίας, σπεῦσον νὰ ἐξετάσῃς καὶ τὸ οὐδέτερον γένος.

Στρέφεις πανταχοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐρευνᾷς καὶ τὰς ἀπωτέρω γωνίας, καὶ δὲν βλέπεις εἰμὴ ὅσους ἴδες· ἀνεγείρεσαι, τρέχεις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καταβαίνεις εἰς τοὺς κοιτῶνας, καὶ ἀπορεῖς ποῖον τὸ οὐδέτερον γένος. Ἀμήχανος ἐπανέρχεσαι ὅπου ἦσο καὶ πρὶν, καὶ κάθησαι περίλυπος διότι ἀτελεῖς μένουσιν αἱ παρατηρήσεις σου.

Ῥίπτεις καὶ αὖθις πανταχοῦ τὸ βλέμμα, καὶ ἀπελπίζεσαι νὰ ἀνεύρῃς ὅ,τι ζητεῖς.

Νέα τις κρηδεμνοφόρος, γόνος, ὡς φαίνεται, τῆς

Ῥεσὶτ Πασᾶς, μέγας Βεζύρης τῆς Τουρκίας.

Ἑσπερίας Εὐρώπης, κρατοῦσα βιβλίον ὑπὸ τὸ κρήδεμνον αὐτό, ἀναγινώσκει ἐγκύπτουσα.

Τὴν περιέργειάν σου ἑλκύει καὶ ἡ σεμνότης τοῦ ἤθους καὶ τὸ ἀπερίσπαστον τῆς προσοχῆς της.

Καὶ ἐπιθυμεῖς νὰ μάθῃς ὁποῖον τὸ σύγγραμμα ἐφ' οὗ προσηλοῦνται οὕτω πως οἱ ὀφθαλμοί της. Ἀλλὰ μόλις ἡ ἀμβλεῖα καὶ ἀμαυρὸς ὅρασίς σου ἀναγινώσκει τὰς λέξεις ταύτας·

«Τί ζητῶν ἦλθες εἰς Παρισίους; — ἠρώτησεν ὁ στρατηγὸς Βερδιε τὸν Ἀλέξανδρον Δυμάς — Να ἐπιδοθῶ εἰς την φιλολογίαν. — Εἰς τὴν φιλολογίαν! Εἶσαι νέος, τέκνον μου, καὶ ὁ στόμαχός σου μὲ φαίνεται ὅτι δὲν πάσχει ἀπὸ ἀνορεξίαν. Μὲ τὴν φιλολογίαν ὅμως θὰ κινδυνεύσῃς πολλάκις νὰ μείνῃς νῆστις.» (*)

Ἡ τελευταία αὐτὴ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ παρατήρησις διεγείρει ὡς ἀστραπὴν νέαν τινὰ ἰδέαν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς σου. Ἐάν, λέγεις, ἐν τῇ Γαλλίᾳ αὐτῇ οἱ ἐπιδιδόμενοι εἰς τα γράμματα λιμοκτονοῦσιν, ἐν τῇ Τουρκίᾳ ὅπου ὁ πλούσιος μόνος εἶναι καὶ σοφὸς, καὶ ενάρετος, καὶ ὡραῖος, ὅπου ὁ πλοῦτος μόνος τιμᾶται, οἱ φιλολόγοι θα ψοφῶσιν ἀπὸ τὴν πεῖναν. Μὴ εἶναι τάχα αὐτοί, καὶ ἑπομένως κ' ἐγὼ μετ' αὐτῶν, οἱ συγκροτοῦντες τὸ οὐδέτερον γένος;

N. Δ.

(*) Ὑπομνήματα Ἀλεξάνδρου Δυμάς.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

Ἀξία λόγου ἀνακάλυψις ἐγένετο ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις. Ὁ Κ. Βευλὲ (Beulé), μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς σχολῆς, ἠθέλησε δι' ἀνασκαφῆς νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ περὶ τῆς ἀνόδου εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἰδίως νὰ ἴδῃ ἂν ὑπάρχωσιν εἰσέτι τινὰ λείψανα ἀρχαίας κλίμακος, ἧς ἴχνη ἐφαίνοντο, πρὶν οἰκοδομηθῇ ἡ νέα ἀναβάθρα, ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, καὶ ἧς μία βαθμὶς, πρὸ πολλῶν ἐτῶν εὑρεθεῖσα, ἐνομίσθη τότε ἐν θέσει κειμένη.

Τὴν ἀνασκαφὴν λοιπὸν ἤρχισαν ἐντὸς τοῦ προμαχῶνος τοῦ πρὸς δυσμὰς ἐπιπροσθοῦντος τῇ μέσῃ τῶν προπυλαίων στοᾷ, ἀκριβῶς καθ' ἣν θέσιν παρίστησιν ἡ παροῦσα εἰκών, καὶ ἱκανὸν ἀνορύξας βάθος δι' ἀλλεπαλλήλων ἀσβεστοκτίστων οἰκοδομῶν διαφόρων αἰώνων, ἔφθασε τέλος εἰς τέσσαρας μαρμαρίνας βαθμίδας, ἀκριβῶς τὴν ἀρχικὴν θέσιν αὐτῶν κατεχούσας, ἀλλ' ὧν ἡ κατασκευή, καὶ μάλιστα περὶ τὰς ἁρμογὰς δὲν ἐλέγχει τὴν ἐντέλειαν γλυφίδος Ἑλληνικῆς. Μετ' αὐτὴν δ' εὗρε συνεχομένην μαρμαρόκτιστον πάροδον, τινῶν ποδῶν πλάτος ἔχουσαν, καὶ κατόπιν αὐτῆς, μέρος προφανῶς τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομικοῦ συστήματος, ἕνα τοῖχον, εἴκοσι πόδας ὑψηλόν, καὶ ἐν αὐτῷ μικρὰν θύραν, 12 πόδας ὑψηλὴν καὶ 6 πλατεῖαν, φέρουσαν πρὸς

Ἀκρόπολις Ἀθηνῶν.

τὴν ἀναβάθραν. Ὁ τοῖχος 110 πόδας ἀπέχων ἀπὸ τῶν προπυλαίων τὸ πρόσωπον, σύγκειται ἐκ μαρμάρων ἀνίσων, κακῶς συνηρμοσμένων, προφανῶς ἐκ διαφόρων μνημείων συμπεφορημένων, καί τινων βεβλαμμένων πρὶν ἐνοικοδομηθῶσιν. Ἄνω, τὸν τοῖχον κοσμεῖ θριγκὸς, τὰς αὐτὰς διαστάσεις ἔχων μὲ τὸν τῆς μικρᾶς τῶν προπυλαίων στοᾶς, καὶ συγκείμενος ἐκ μετοπῶν καὶ τριγλύφων, καὶ ἐκ προμόχθων μετὰ σταγόνων. Ἀλλὰ αἱ τρίγλυφοι εἰσὶν ἐκ πόρου, ληφθεῖσαι ἀπό τινος οἰκοδομήματος ὁμοίας ὕλης, οὗ πολλὰ λείψανα σώζονται ἐμπρὸς τῶν προπυλαίων, ἴσως ἀπὸ τοῦ Ναοῦ τῆς Γῆς καὶ Χλόης. Προσέτι δὲ τὰ κοσμήματα δὲν κατέχουσι πάντοτε τὴν οἰκείαν θέσιν. ἀλλ' ὑπὲρ τὰς προμόχθους, φέρ' εἰπεῖν, ἐτέθησαν ταινίαι μετὰ σταγόνων, αἱ ἀνήκουσαι ὑπὸ τὰς τριγλύφους. Ταῦτα φαίνονται ἀποδεικνύοντα ἐποχὴν οἰκοδομῆς καθ' ἣν ἐσώζοντο μέν πως εἰσέτι αἱ ἀρχαῖαι οἰκοδομικαὶ παραδόσεις, ἢ κἂν εἶχον οἱ οἰκοδόμοι τὴν ὀρθὴν κρίσιν νὰ θέλωσι τὰ ἀρχαῖα ἔργα ν' ἀπομιμῶνται, ἀλλὰ δὲν ἤξευρον οὐδὲ μιμηταὶ ἀκριβεῖς νὰ γίνωνται πλέον.

Περὶ τοῦ ὅτι ὁ τοῖχος οὗτος εἶναι τοὐλάχιστον μεταγενέστερος τοῦ Ἀριστοφάνους, μάρτυς ἡ Λυσιστράτη αὐτή, ἐν ᾗ ὁ Κινησίας ἀνέρχεται πρὸς τὸ τῆς Γῆς καὶ Χλόης ἱερὸν, ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ, εἰς τὰ προπύλαια φρουροῦσα, κατέρχεται πρὸς αὐτὸν, καὶ μετὰ βραχεῖαν συνδιάλεξιν προτείνει νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός. Πρόδηλον εἶναι ὅτι, ἂν εἰς τοσαύτην ἀπόστασιν ἐμπρὸς τῶν Προπυλαίων ὑπῆρχεν ἄλλος κεκλεισμένος περίβολος, ἡ συνέντευξις τῶν δύω συζύγων θὰ ἦτον ἀδύνατος, ἐκτὸς ἂν ὑπὲρ τὸν πάντως ταπεινὸν τοῖχον ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς προτείχισμα τῆς Ἀκροπόλεως, εἶχε πηδήσει ὁ Κινησίας, ὅπερ ἤθελεν εἶσθαι ἕρμαιον διὰ τὸν Ἀριστοφάνην, ἢ ἂν ἡ σύζυγος τοῦ Κινησίου ἐφρούρει οὐχὶ εἰς τὰ Προπύλαια, ἀλλὰ ἔξω τῆς μικρᾶς ἐκείνης θυρίδος, ἥτις τότε αὐτὴ ἔπρεπε νὰ καλῆται προπύλαια, καὶ οὐχὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς, σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γνωστὸν, οἰκοδόμημα. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ συμπεράνωμεν καὶ περὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῶν Προπυλαίων ὑπὸ τῶν γυναικῶν διὰ ζέοντος ὕδατος κτλ. Ἢ οἱ ἄνδρες εἶχον ἤδη κυριεύσει τὸν πρῶτον περίβολον καὶ ἀναβῆ τὴν ἀναβάθραν, ὥστε νὰ μάχωνται ἤδη πρὸ τῶν προπυλαίων, καὶ τότε διατί ὁ Ἀριστοφάνης νὰ παρασιωπήσῃ ἓν πρώτιστον μέρος τοῦ δράματός του, ἢ *προπύλαια* ἦσαν ἡ μικρὰ θυρὶς, καὶ τότε τί ἦτον ἡ πεντάπυλος ἐκείνη στοά; Μὴ ἦτον ἡ ὁπλοθήκη τοῦ Λυκούργου καὶ μάλιστα τὸ παλάτιον τοῦ Θεμιστοκλέους, ὡς ἔλεγον ἐπὶ τοῦ Μεσαιῶνος;

Πρὸς τοὺς χαρακτῆρας καὶ τοὺς λόγους τούτους συμφωνεῖ ἀκριβῶς ἄλλη τις περίστασις, ἥτις ἀποδεικνύει ἀναμφισβητήτως τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ τοίχου, μετὰ τῆς θύρας καὶ μετὰ τῆς ἀναβάθρας. Ὁ εἷς τῶν μεγίστων θεμελιωδῶν λίθων τοῦ τοίχου, ὁ παρὰ τὴν θύραν, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀμφιβολίας τεθεὶς ἐκεῖ ἀμέσως ἐπὶ τῆς τοῦ τοίχου θεμελιώσεως, φέρει ἐπιγραφὴν ἀναθηματικὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τῶν τοῦ Αὐγούστου περίπου, ἀλλὰ ἀνεστραμμένην, ὥστε τὰ γράμματα ἔχουσιν ἄνω τοὺς πόδας. Τοῦτο ἀποδεικνύει πρῶτον, ὅτι ὁ φέρων αὐτὴν λίθος ἦν βάθρον, ἐπιγραφὲν πρὶν ἢ ἐντειχισθῇ, καὶ δεύτερον ὅτι ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν τοῦ τοίχου οἰκοδομὴν κατ' ἐποχὴν ὅτε οἱ Ῥωμαϊκοὶ χρόνοι εἶχον τοσοῦτον παρέλθει, ὥστε τῶν μνημείων αὐτῶν ἐγίνετο χρῆσις ὡς ὕλης οἰκοδομικῆς. Ἡ ἐποχὴ δὲ αὕτη εἶναι ἡ χριστιανική. Ὅταν ὁ χριστιανισμὸς κατέκτησε τὸ ἀριστούργημα τοῦ Πολυθεϊσμοῦ, μετεποίησε τὸν Παρθενῶνα πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς νέας λατρείας, οὐχὶ μὲν ἴσως μετὰ φιλοκαλίας, ἀλλὰ, ὡς γνωστὸν, μετὰ πολυτελείας ἀξίας τῆς ἀρ-

χαίας αὐτοῦ λαμπρότητος. Σώζεται εἰσέτι μέρος τοῦ ἱεροῦ, ἀποδεικνῦον ὅτι εἰς τὴν οἰκοδομὴν μετεκινήθησαν μεγάλοι ὄγκοι μαρμάρου, διατηροῦνται καὶ τμήματα πολυχρόων κιόνων εἰς τὴν μετακόσμησιν προστεθέντων ἐκείνην, καὶ ψῆφοι ἐπίχρυσοι εὑρίσκονται εἰς τὸ ἔδαφος, οἱ καθωραΐσαντες τὸν πρόσθετον θόλον, καὶ βυζαντινοὶ περιγράφουσι τὴν πολυτέλειαν τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, καὶ τὴν ἄλλην μεγαλοπρέπειαν τοῦ ναοῦ. Τότε λοιπὸν, ὅτε τὰ μεγάλα ταῦτα ἔργα ἐγίνοντο πρὸς μετασκευήν του, τότε βεβαίως ἐνομίσθη ἀναγκαῖον, κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῆς νέας φιλοκαλίας, νὰ προστεθῇ καὶ μεγάλη κλίμαξ φέρουσα πρὸς αὐτὸν, καὶ μαρμαρίνη ἄνοδος διὰ τὰ τέθριππα τὰ φέροντα, κατὰ τὰς περιγραφὰς, τὰς εὐσεβεῖς καὶ κομψὰς Ἀθηναίας εἰς τὴν ἐκκλησίαν· καὶ ἡ κλίμαξ αὕτη, ἣν οἱ τότε ἐθεώρουν ἀναμφιβόλως ὡς ἀνώτερον θαῦμα ὅλων τῶν ἀριστουργημάτων καὶ τοῦ Ἰκτίνου καὶ τοῦ Μνησικλέους, ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ περικλεισθῇ διὰ τοίχου. Τοιαύτην θεωροῦμεν τὴν ἀφορμὴν καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀνακαλυφθέντων οἰκοδομημάτων, καὶ πρὸς αὐτὴν φρονοῦμεν ὅτι συνάδει καὶ ἡ ὄψις μικρᾶς καὶ εὐτελοῦς θύρας, ἣν βεβαίως δὲ ἤθελεν ἔχει τὴν παράδοξον ἰδέαν ὁ Μνησικλῆς νὰ τάξῃ ἐμπρὸς τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου πενταπύλου του περιβόλου, καὶ ἥτις οὐδὲ κἂν κεῖται ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς μέσης τῶν προπυλαίων παρόδου.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἀπεφάσισαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ κατασκευάσωσι τὴν ἀνάβαθραν ταύτην, ἀνασκάπτοντες τὴν θέσιν αὐτῆς, ἤτοι τὸν χοῦν ὃν ὁ Μνησικλῆς ἐσώρευσεν ἀναμφιβόλως ἐπὶ τῶν βράχων τῆς ἀνόδου ἐμπρὸς τῶν προπυλαίων, ὅπως καταστήσῃ τὴν ἀνάβασιν ὁμαλωτέραν, ἀνεῦρον ἐν αὐτῇ, ὡς φαίνεται, τὰ τῶν ἀρχαιοτέρων προπυλαίων λείψανα, ἃ πιθανῶς οἱ ἐπὶ Περικλέους οἰκοδόμοι ἔρριψαν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, καὶ τὰ ἐπεκάλυψαν. Δύναται δὲ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὰ ἀρχαῖα προπύλαια εἶχον τῶν νέων τὰς διαστάσεις, ἢ κἂν τὰς τῶν μικρῶν στοῶν, καὶ οὕτως ὁ ἐξ αὐτῶν ληφθεὶς θριγκὸς τοῦ εὑρεθέντος τοίχου ἔχει τὰς διαστάσεις ἐκείνας. Ἴσως δὲ εἰς αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα προπύλαια νὰ ἀνῆκον καὶ αἱ πώρινοι τρίγλυφοι ἀντὶ τοῦ ναοῦ τῆς Γῆς.

Ἀλλ' ὁ Μνησικλῆς εἶχε θεμελιώσει τὸ ἔδαφος τῶν προπυλαίων μετὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ βαθμίδων ἐπὶ βάθρου πωρίνου, ἐξέχοντος ὑπὲρ τὴν κατωτάτην αὐτῶν κατὰ ἕνα περίπου πόδα. Διὰ νὰ προσθέσωσι λοιπὸν οἱ μεταγενέστεροι Ἀθηναῖοι τὴν μαρμαρίνην αὐτῶν κλίμακα, χωρὶς ν' ἀφήσωσιν ἐν τῷ μεταξὺ μίαν βαθμίδα πωρίνην, ἠναγκάσθησαν νὰ κοιλάνωσι τὴν προέχουσαν ἐπιφάνειαν τοῦ πωρίνου βάθρου κατὰ δύω ἢ τρεῖς δακτύλους, καὶ νὰ ἐπιστρώσωσι λεπτὴν πλάκα μαρμάρου. Τὰ ἴχνη τῆς γλυφίδος, δι' ἧς ἐκόπη οὕτως ὁ λίθος, φαίνονται καθαρῶς, καὶ πᾶς ὁπωσοῦν γεγυμνασμένος ὀφθαλμὸς δύναται εὐκόλως νὰ διακρίνῃ ὅτι δὲν εἶναι πυκνὰ καὶ σύμμετρα ὡς τὸ τῆς Ἑλληνικῆς γλυφίδος πανταχοῦ καὶ πάντοτε.

Ἡ βεβαιότης ὅτι ἡ κλίμαξ ἧς λείψανα ἀνευρέθησαν εἶναι οἰκοδόμημα χριστιανικῆς ἐποχῆς, νομίζομεν ὅτι συνεπάγει καὶ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ Μνησικλέους, δὲν περιεῖχε κλίμακα ἐμπρὸς τῶν προπυλαίων, ὡς καὶ οὐδεὶς τῶν συγγραφέων οὐδαμοῦ μνημονεύει τοιαύτην ἢ αἰνίττεται.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΛΕΥΚΑΔΙΑ

Νῦν τὸ πρῶτον ἐκδοθεῖσα, καὶ ὅσον ἔνεστι διαφωτισθεῖσα

ὑπὸ

Ι. Ν. ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΥ

Λευκαδίου.

—o—

§. α΄.

Περὶ τέταρτον σχεδὸν τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως Ἁγ. Μαύρας, πρὸς νότον, ὅπου ποτὲ ἔκειτο ἡ Νήρικος, καὶ ὅπου, τοῦ χρόνου προχωροῦντος, εἶχεν ἐπεκτείνει τὰ ὅριά της ἡ πόλις Λευκάς, νεολογικώτερον δὲ πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγ. Τριάδος, ἐν χωρίῳ Καλλιγόνι, ἀνασκαφῆς γενομένης τὸ 1845. ὑπὸ τοῦ συμπολίτου μας Κυρ. Ἀλεξάνδρου Τσαρλαμπᾶ, εὑρέθη ἡ ἑπομένη ἔμμετρος ἐπιγραφὴ, ἐφθαρμένη κατὰ τοὺς πρώτους στίχους, μετὰ καὶ ἄλλων ἐκεῖ ἐρειπίων, ἅτινα βεβαίως συνεκρότουν *Τιμητικὴν Ἀψῖδα* [ἧς αἱ δύω παραστάδες ἐσώζοντο καὶ μέχρι πρό τινων ἐτῶν]. Ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῆς ἦν προσηρμοσμένη, ὡς κορωνίς, ἥ τε ἐπιγραφὴ ἐπὶ λευκῆς καὶ ὁπωσοῦν μεγάλης πλακὸς λιθίνης γεγραμμένη, καὶ εἰς χεῖρας τοῦ ἰδιοκτήτου (α) εὑρισκομένη, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ μνημονευομένη εἰκὼν ἥτις ἀπωλέσθη. Ἐκδίδομεν αὐτὴν ἐνταῦθα μετὰ τῶν ἀναγκαίων παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς συμπληρώσεως τῶν ἐλλειπῶν χωρίων, ἐπὶ τῆς ἐν ᾗ ἐχαράχθη ἐποχῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς ὃ ἀναφέρεται προσώπου.

. . . .

ΦΡΟΥΡΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΛΙΑΝ ΑΙ . . . . .
ΩΝ ΕΝΕΚΕΝ ΛΕΥΚΑΣ ΤΟΝ ΑΕΙ ΣΩΤΗ . .
ΕΙΚΟΝΙ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΙ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΙ
Ω ΠΟΛΙ ΓΙΝΩΣΚΕΙ ΓΑΡ ΟΛΑΙ ΧΕΡΙ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΙΑΙ
ΤΟΙΣ ΑΓΑΘΟΙΣ ΟΡΕΓΕΙΝ ΑΘΑΝΑΤΟΥΣ ΧΑΡΙΤΑΣ

ΛΕΥΚΑ.

Ἰδοὺ δὲ καὶ κατὰ πόσον ἠδυνήθημεν νὰ τὴν συμπληρώσωμεν·

. . . .

Φρούρια καὶ σκολιὰν ἌΝΟΔΟΝ ΕΙΡΓΑΣΑΤΟ
ὧν ἕνεκεν Λευκὰς τὸν ἀεὶ σωτῆΡΑ ΕΑΥΤΗΣ
εἰκόνι καὶ πίστει καὶ φιλίᾳ στεφανοῖ.
Ὦ πόλι, γινώσκειΣ γὰρ ὅλᾳ χερὶ καὶ διανοίᾳ
Τοῖς ἀγαθοῖς ὀρέγειν ἀθανάτους χάριτας.
ΛευκάΣ.

(α) Μόνον αὐτοῦ ἀντίγραφον ἔλαβον οἱ Κύρ. Δρ. Πέτρος Κατσαΐτης Κεφαλλὴν, (μὴ τηρήσας ὅμως τὴν παλαιογραφίαν), Ἀριστοτέλης Βαλλαορίτης Λευκάδιος, καὶ ἡμεῖς.

§. ϐ'.

Ἡ πλὰξ τοσοῦτον ἐπιτηδείως ἦν τετμημένη πρὸς τὰ ἄνω, ὥστε, πρὶν ἢ ὑποπτευθῶμεν ἔμμετρον τὴν ἐπιγραφὴν, ἐνομίσαμεν ὅτι οὐδεὶς ἐλλείπει στῖχος, καὶ ὅτι τὸ μὴ ἐν αὐτῇ μνημονευόμενον ὄνομα τοῦ τιμωμένου, ἦν κεχαραγμένον ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς ἀπολεσθείσης εἰκόνος του· ἀλλὰ μετὰ συντονωτέραν προσοχὴν διακρίναντες αὐτὴν ἐν Ἐλεγειακῷ μέτρῳ συνθειμένην [οὗ τινος τὸ διάγραμμα -ῡυ-ῡυ-ῡυ-ῡυ-ῡυ-υ|
-ῡυ-ῡυ υ̲| υυ-υυ υ̲|

ἀμέσως ᾐσθάνθημεν τὴν τοῦ πρώτου ἑξαμέτρου ἔλλειψιν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἰδιαζούσης τῷ μέτρῳ τούτῳ διστίχου συνθέσεως, ὅστις ἀναμφιβόλως περιεῖχε τό τε ὄνομα καὶ τοὺς τίτλους τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἐπιγραφὴ, περὶ οὗ κατωτέρω [§. δ'.].

Καὶ τὸν μὲν πρῶτον ὑπάρχοντα στῖχον συνεπληρώσαμεν διὰ τοῦ ΑΝΟΔΟΝ ΕΙΡΓΑΣΑΤΟ [fabricavit], ὁδηγούμενοι.

1-ἀπὸ τοῦ μέτρου [-υυ-υυῡ].

2-ἀπὸ τοῦ λειψάνου ΑΙ . . . . . ὅπερ εὐκόλως συμπληροῦται εἰς ΑΝ . . :

3-ἀπὸ τῆς στενῆς συνοικειότητος τοῦ ΣΚΟΛΙΑ μετὰ τοῦ ΑΝΟΔΟΣ, ἥτις πολλαχοῦ τῶν συγγραφέων ἀπαντᾶται, ὡς ἐν Παυσανίᾳ - « πεποίηται ἄνοδος ἐπὶ τὸν ὄροφον σκολιὰ - » (α) καὶ

4. ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς συναφείας τῆς κυρίας ἰδέας τῆς ἐπιγραφῆς [ἥ ἐστιν ἡ τῆς πόλεως ὀχύρωσις], μετὰ τῆς ἰδέας, ἣν ἐκφράζει τὸ ΣΚΟΛΙΑ ΑΝΟΔΟΣ [δύσπορος ἀνάβασις], διότι ἡ Λευκὰς ἔχουσα Ἀκρόπολιν (ϐ), πιθανῶς τὴν ἀρχαίαν Νήρικον (γ), εἰς ἣν πάντοτε ἐνητένιζεν, ὡς ἐν αὐτῇ πολλάκις βέβαια σωθεῖσα, μάλιστα δέ ποτε καὶ θριαμβεύσασα, κατὰ τῶν εἰς αὐτὴν ἀποβάντων ἐχθρῶν ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ (δ), καθὼς καὶ δι' αὐτῆς, ὡς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατασχεθείσης [τοῦ Φλαμηνίνου. 198. π. χ.], τέλος ἀπωλεσθεῖσα (ε), εὕρισκεν ἀναγκαιοτάτην τὴν ὀχύρωσίν της. Καὶ εἶναι γνωστὸν πόσον οἱ ἀρχαῖοι ἐσέβοντο τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν ταύτην ἄκραν, « ἥτις δοκεῖ μὲν μεγάλα συμβάλλεσθαι πρὸς ἀσφάλειαν τῶν πολεμίων, ἐν οἷς ἂν ὦσι, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐλευθερίας φυλακὴν » (ζ), καὶ ἑπομένως πόσον ἐπροθυμοποιοῦντο εἰς τὴν ὅσον οἷόν τε ἰσχυροτέραν αὐτῆς ὀχύρωσιν. Ὅτι δὲ μεταξὺ τῶν ἀξιολόγων ὀχυρωματικῶν μέσων ἐθεωρεῖτο καὶ τὸ δύσπορον τῶν ὁδῶν, τοῦτο συχνότατα ἐν τοῖς συγγραφεῦσιν ἀπαντᾶται, καὶ ἀρκεῖ νὰ φέρωμεν παράδειγμα τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις, μαχόμενος περὶ τὰ ὅρια τῆς ἐν Ἀσίᾳ Τελμισσοῦ, ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ ἐκεῖθεν ἄπρακτος, « διότι ἡ ὁδὸς παρὰ τὴν πόλιν χαλεπὴ » (η), καὶ τὸν Δαρεῖον, ὅστις, ἵνα παρεμποδίσῃ τὴν εἰς τὰ πρόσω τοῦ Ἀλεξάνδρου πορείαν, δὲν ἐφρόντισεν « εἰμὴ ἄπορον ποιεῖσαι Ἀλεξάνδρῳ τὴν πρόσω ὁδὸν » (α). Καὶ οἱ Λευκάδιοι λοιπὸν ταῖς αὐταῖς ἰδέαις καὶ ἀνάγκαις τῆς ἐποχῆς των ἑπόμενοι, εὕρισκον μέγα εὐεργέτημα τὴν ἐπὶ τὴν Ἀκρόπολιν ΣΚΟΛΙΑΝ ΑΝΟΔΟΝ, ἣν διὰ τοῦτο καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης ἐν τῇ ἐπιγραφῇ των ἐχάραξαν.

Τὸν δὲ δεύτερον ὑπάρχοντα στῖχον συνεπληρώσαμεν διὰ τοῦ ΕΑΥΤΗΣ, ὁδηγούμενοι,

1-ἀπὸ τῆς τοῦ λόγου σειρᾶς, ἥτις εὐκόλως τὸ ὑπονοεῖ.

2-ἀπὸ τοῦ μέτρου [. . . ΤΗΡΑ ΕΑΥΤΗΣ: -υυ-ῡ], ὅπερ δι' αὐτοῦ πληροῦται, καὶ

3-ἀπὸ τῆς ἀναλογίας ἄλλων ἐπιγραφῶν, ὡς τῶν

« Τίτον . . . . ὁ δᾶμος ὁ Γυθεᾶν τὸν αὐτοῦ Σωτῆρα-» (ϐ)

» Αὐτοκράτορα . . . . ἁ πόλις ἁ Κορκυραίων τὸν ἑαυτᾶς Σωτῆρα-» (γ)

§. γ'.

Ἂν καὶ τὸ διασωθὲν τῆς ἐπιγραφῆς τμῆμα δὲν μαρτυρεῖ ἀμέσως τὴν ἐν ᾗ ἐχαράχθη ἐποχὴν, ἔχομεν ὅμως ἀρκετὰ ἄλλα σημεῖα, ἵνα τὴν ἀνακαλύψωμεν. Χωρὶς δὲ παντάπασι νὰ καταλογίσωμεν ἐνταῦθα, ὡς πάντῃ περιττὸν, τὴν ἁπλῆν τοῦ λόγου της ὑφὴν, καὶ τὴν Ἑλληνιστικὴν μᾶλλον ἢ Ἑλληνικὴν διάλεκτόν της, ἅτινα θέτουσιν αὐτὴν νεωτέραν τῶν πρώτων Πτολεμαίων (δ), ἀρκεῖ ἡμῖν ν' ἀναφέρωμεν μόνον τοὺς ἄλλους ἐπίσης ἐσωτερικοὺς λόγους, οἵτινες τὴν καταβιβάζουσιν ἔτι μεταγενέστερον, κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ ἑπόμενοι·

1. Ἡ λέξις ΣΩΤΗΡ. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀπέδιδον ἐνίοτε οἱ Ἕλληνες πλὴν τῶν θεῶν [τοῦ Διὸς, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ Διοσκούρου κ.τ.λ.] καὶ τοῖς βασιλεῦσιν εἰσέτι καὶ τοῖς εὐεργετικοῖς ἀνδράσιν « in primis principes et fortes viri » ὡς ἐκ πολλῶν μαρτυριῶν δῆλον γίνεται (ε), ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἐκ παρατηρήσεως ἀληθὲς ὅτι οὐδαμοῦ σχεδὸν ὑπὸ τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀπαντᾶται καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῆς Ἑλληνικῆς ἐποχῆς (ζ), καὶ ἴσως διότι ἐνόμιζαν ἀσέβημα νὰ διαιωνίζωσι τοῖς θνητοῖς προσόντα, τοῖς ἀθανάτοις μόνοις ἀνήκοντα. Ἀλλὰ τῆς Ἑλλάδος ἀπωλεσάσης, ὑπὸ τὸν Ῥωμαϊκὸν ζυγὸν, μετὰ τῆς ἐλευθερίας, καὶ πᾶν ὅ,τι καλὸν εἶχεν, ἤρχισαν ἔκτοτε καὶ τὰ ἱερώτερα ἐπίθετα νὰ διαιωνίζωσι ὡς προσόντα τοῖς ἰσοθέοις Αὐτοκράτορσι καὶ τοῖς Στρατηγοῖς Ῥωμαίοις, καὶ ὡς ἐκ τούτου παμπληθεῖς ἀπαντῶμεν Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐπιγραφὰς, φερούσας

(α) Παυσ. Βιϐ. Ε'. Κεφ. 10-§. 3:
(ϐ) Liv. Lib. xxxiii-Cap. 17.
(γ) Στραϐ. Βιϐ. Ι'. Κεφ. ϐ'. §. 8.
(δ) Θουκυδ. Ξυγγρ. Γ'. §-7.
(ε) Liv. αὐτόθ.
(ζ) Σουίδ. ἐν Λ. Ἀκρόπολις.
(η) Ἀρριαν. Ἀλεξ. Ἀναϐ. Βιϐ. Α'. Κεφ. κζ'. καὶ κή.

(α) Ὁ αὐτ αὐτόθ. Βιϐ. Γ'. Κεφ. ιθ'.
(ϐ) Boeckh. Corpus Inscrips. Graec. ἀριθ. 1325.
(γ) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. ἀριθ. 1879.
(δ) Schoell. Istor. della Letterat. Greca. Tom. III. Part 1. p. 15.
(ε) H. Stephano. in. V. Σωτὴρ-Πλούταρχ. ἐν Βίῳ Κοριολ-§. 11·—Ξενοφ-Ἀγησ. Κεφ-ΙΑ'- §. 13-καὶ Ἑλλ. Κεφ-Ε'-§. 26—Πολυδεύ. Βιϐ-Α'. §-40-καὶ 24-
(ζ) Ἐπιθ. τὸ Corpus Inscrips. Graec, τοῦ Boeckh.

καὶ τὸ ΣΩΤΗΡ ὑπὸ τὴν κατηγορίαν ταύτην (α). Ἡ ἐπιγραφή μας ἑπομένως, ὡς ἐν αὐταῖς ἀναγομένη, ἀνήκει βεβαίως εἰς τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

2. Ἡ ἁψὶς ὡσαύτως, ἐφ' ἧς ἦν προσηρμοσμένη, εἶναι ὁ ἕτερος καὶ ἰσχυρότερος λόγος, ὅστις καὶ καθ' ἑαυτὸν ἤκει ν' ἀποδείξῃ ὁριστικώτερον τὴν ἐποχήν της, διότι τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο, προϊὸν Ἑλληνορωμαϊκῆς τέχνης, δὲν ἀνεφάνη βέβαια ἐν Ἑλλάδι εἰμὴ περὶ τὰ μέσα τοῦ Α'. π. χ. αἰῶνος, τουτέστιν ὀλίγον πρὸ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Αὐγούστου.

3. Ὅτι δὲ μεταγενεστέρως τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ τεθῇ ἡ ἐπιγραφή μας, γίνεται δῆλον ἐξ αὐτῆς ταύτης, καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας. Σχεδὸν ἀπὸ Αὐγούστου [31. π. χ.] πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἤρχισαν καταπαύοντες οἵ τε ἐξωτερικοὶ πόλεμοι καὶ οἱ ἐμφύλιοι, καὶ ἑπομένως πᾶσα πόλεων ὀχύρωσις ἐν ἐποχῇ εἰρήνης, ἤθελεν εἶσθαι ἄσκοπος, ἢ τοὐλάχιστον ἐκ τῶν ἀδιαφόρων καὶ μὴ ἀξίων νὰ κινήσῃ λαὸν ὁλόκληρον ἵνα τὴν διαιωνίσῃ δι' ἁψῖδος, εἰκόνος καὶ ἐπιγραφῆς, ὡς ἔπραξαν ἐνταῦθα οἱ Λευκάδιοι. Ἡ ἐπιγραφή μας δε, ὡς περὶ ὀχυρώσεως τὸν λόγον ποιουμένη, ὑποτίθησιν ἀναμφιβόλως πολέμων ἐποχὴν, καὶ τοιαύτη δὲ οὐδαμοῦ τῆς ἱστορίας ἀπαντᾶται, εἰμὴ μετὰ μακρὸν ἐποχὴν [ἐπὶ Κλαυδίου 268 μ. χ.], ὅτε εἰσέβαλλον πρὸς ὀλίγον ἐν Ἑλλάδι Γότθοι τε καὶ ἄλλοι βάρβαροι· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην διερευνῶντες εὑρίσκομεν ἄλλα χαρακτηριστικὰ ἅτινα διόλου ἐλλείπουσι ἀπὸ τὴν ἐπιγραφήν μας, διότι καὶ πρὶν ἔτι τοῦ Ἀδριανοῦ [117 μ. χ.] τὸ προσγραφόμενον τῇ Δοτικῇ Ι, ἤρχισε παραμελούμενον καὶ παραλειπόμενον, τὸ σχῆμα τῶν στοιχείων μεταπλαττόμενον ἐπὶ τὸ στρογγυλότερον, τὰ τῆς στίξεως σημεῖα ἀποβαίνοντα ἀλλόκοτα καὶ πρωτοφανῆ, τὰ μονογράμματα πλεονάζοντα, καὶ ἐν γένει ἡ γραφὴ πρὸς τὸ ἐπιτετηδευμένον τείνουσα (β)· αἱ μεγάλαι δὲ αὗται μεταβολαὶ, αἵτινες ἐπὶ τοσοῦτον προέβησαν, ἀπὸ Κομμόδου [180 μ. χ.] μάλιστα καὶ ἑξῆς, ὥστε σπανιώτατα ἀπαντᾶται ἐπιγραφὴ μὴ φέρουσα ἴχνη τινα αὐτῶν, ἔπρεπε βεβαίως νὰ διακρίνωνται ὁπωσοῦν καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μας, ἂν ταύτην μάλιστα ὑποθέσωμεν χαραχθεῖσαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κλαυδίου· ἀλλ' οὐ μόνον τοιαῦτα ἴχνη οὐδόλως φαίνονται, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καθαρὸν τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀρχαῖον σχῆμα τῶν στοιχείων, καὶ ἡ ἐπιμελὴς τοῦ προσγραφομένου Ι, χρῆσις. Εἶναι λοιπὸν δύσκολον καὶ ἀδικαιολόγητον ἂν κατατάξωμεν αὐτὴν ἐν ταῖς σπανιοτάταις ἀρχαΐζούσαις τῆς ἐποχῆς ταύτης, καὶ τὴν ἀποσπάσωμεν ἑπομένως τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Αὐγούστου, μεθ' ὧν συμβιβάζεται καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐνδεχομένας ἐπόψεις.

§. δ'.

Καὶ τὴν περίοδον δὲ ταύτην τῆς ἱστορίας ἐρευνῶντες, ἂν καὶ μετὰ πλήρους θετικώτητος εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁρίσωμεν τὸ πρὸς ὃ ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται πρόσωπον, ὡς μὴ παρέχουσα ἡμῖν τὸ ἐπαρκοῦν φῶς εἰς τὴν ἀνακάλυψίν του, μετὰ μεγίστης δὲ πιθανότητος δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν τὰ ἑξῆς·

Ὁ Αὔγουστος [31. π. χ.] νικητὴς ἀναδειχθεὶς ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἄκτιον ναυμαχίᾳ (α), συνήθροισεν «ὁπόσα ῥαίετο κύκλῳ ἄστε' ἐπιθρώσκων δουρομανὴς πόλεμος» (β), εἰς συνοικισμὸν τῆς Νικοπόλεως, ἣν πρὸς διαιώνισιν τῆς νίκης του ἔκτισεν. Μετὰ δὲ τούτων συνηριθμοῦντο καὶ οἱ γείτονες Λευκάδιοι (γ), ὧν τινων ἡ πόλις, ὡς ἔκθετος διὰ τὴν θέσιν της, εἰς τὰς τῶν πολέμων καταστροφὰς - terra marique expugnabilis est - (δ), εἶχε καταντήσει καὶ ἡ δυστυχεστέρα τῶν ἄλλων. Ὁ Αὐτοκράτωρ δὲ, πιθανὸν, εἴτε πρὸς ἰδίους ἀποβλέπων σκοποὺς (ε), εἴτε καὶ, ὡς γενναῖος, θέλων νὰ δοξασθῇ, ἐλεῶν δυστυχῆ ὁλόκληρον πόλιν, ἣν ἀπὸ τοῦδε ἠρίθμει μεταξὺ τῶν περιοικίδων τῆς Νικοπόλεώς του (ζ), ἀπεφάσισε νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς προσβολῆς, ἀνεγείρων φρούρια καὶ ἄλλας ὀχυρωματικὰς οἰκοδομὰς, ὧν μνείαν ποιεῖται ἡ ἐπιγραφή μας.

Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονὸς, καίτοι πιθανολογούμενον, ἀποβαίνει βεβαίως ἀξιόλογον διὰ τὴν Λευκαδίαν Ἀρχαιολογίαν, ὡς δίδον ἡμῖν τοὐλάχιστον ἀφορμὴν εἰς τοπογραφικὰς καὶ τεχνολογικὰς ἐρεύνας, περὶ ὧν οὐδεμίαν ἄλλοθεν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν γνῶσιν.

(α) Αὐτόθ. 1306. 1308. 1309. 1310. 1311. 1313. 1321. 1323. 1407. 1878. 1879. 2108. 2180. 2369. 2495. κ. τ. λ.

(β) Ioann. Franzius. Ellementa epigraph. Graec. pag. 232, 214, 375.

(α) Δίων Κάσσιος. Βιβ. Ν'Α'. §. 4.

(β) Ἀνθολογ. Ἑλλην. Ἐπίγραμ. Ἀντιπάτρ. — καὶ Δίων Κάσσιος αὐτόθ.

(γ) Ἑλλ. Ἀνθολογ. Ἐπιγρ. αὐτόθι, καὶ Ἐπίγραμ. Φιλίπ. Βιβ. ΣΤ'. ἀριθ. 251.

(δ) Liv. Lib. xxxIII. Cap. 17.

(ε) Διότι ἐφοβεῖτο εἰσέτι τὸν, καίτοι ἡττηθέντα, Ἀντώνιον «μή τι (οἱ λαοὶ) κακὸν προστάτου λαβόμενοι δράσωσι» καὶ διὰ τοῦτο Ἀντώνιον μὲν ἄλλους ἀναζητῆσαι προσέταξεν. » [Διων Κάσσ. Βιβ. ΝΑ'. §. 4.]

(ζ) Στράβ. Βιβ. Ι'. Κεφ. β'. §. 2.

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

—o—

Περὶ τὰ τέλη δεκεμβρίου τοῦ 1827 ἔτους ἔσπευδον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὅθεν εἶχον ἀναχωρήσει πρὸς καιρὸν χάριν σπουδῆς. Οἱ πειραταὶ τότε κατεμάστιζον τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας προχωροῦντες ἐνίοτε μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Ἰονίου. Τὰ τολμηρὰ κατορθώματά των, καὶ μάλιστα τὰ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ἐφαίνοντο πολλάκις μυθώδη, ἀλλὰ καὶ ἡ φημιζομένη αὐτῶν ὠμότης ἐνεποίει δειλίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ μὴ ῥιψοκινδυνῶσι μόνα τὰ ξένα πλοῖα, ἀλλὰ νὰ συναπαίρωσι

πολλὰ συγχρόνως, συγκροτοῦντα τὰς λεγομένας νηοπομπείας, (convois) τὰς ὁποίας συνώδευον, προστασίας ἕνεκα, πλοῖα πολεμικά.

Δύω μῆνας ἀνέμεινα δυσανασχετῶν ἐν Ζακύνθῳ τὴν σύστασιν τοιαύτης νηοπομπείας. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους εἰκοσιδύω νῆες Αὐστριακαί, ταξιαρχούμεναι ἀπὸ *φρεγάταν* καὶ οὐραγούμεναι ἀπὸ *κορβέταν* ὁμοεθνῆ, ἀφῆκαν τὸν λιμένα τῆς χλοανθοῦς καὶ καλλιγύναικος ἐκείνης νήσου, καὶ ἔστρεψαν τὰς πρώρας πρὸς ἀνατολάς. *Γολέττα* δέ τις νεοπαγής, εἰς Σάμιον μὲν ἀνήκουσα, σημαίαν δὲ φέρουσα Ἰόνιον, καὶ ὀνομαζομένη ὁ *Ἅγιος Νικόλαος*, συμπεριελήφθη μεταξὺ τῶν νηῶν τούτων, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐπέβην κἀγώ, ἐφόδιον ἔχων εὐάριθμά τινα βιβλία, ὁρμὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀκατάσχετον, καὶ κενὸν βαλάντιον.

Τὴν πέμπτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἴδομεν τὴν νῆσον Σύρον. Ἐπλέομεν πλησίστιοι, καὶ λιγύπνους ἦτο ἡ αὔρα ἥτις ἐκύρτου τὰ ἱστία μας. Ἦτο τότε μεσημβρία, καὶ χαίροντες ἤδη διὰ τὴν αἰσίαν ἄφιξίν μας, ἐπεδόθημεν ῥωμαλέως εἰς τὸν καταβροχθισμὸν ὅλων μας τῶν τροφίμων.

Ἀλλ' ἡ χαρὰ ἦτο παράκαιρος.

Ἤμεθα περὶ τὸ τέλος τοῦ γεύματός μας ὅτε ἠκούσαμεν βαθὺν κρότον καννονίου.

— Πλοίαρχε! ἀνέκραξεν ἔντρομος ὁ πηδαλιοῦχος, ἐνῷ πάντες ἀνεπηδήσαμεν διὰ νὰ παρατηρήσωμεν πόθεν καὶ διὰ τί ὁ κρότος, ἡ *φρεγάτα* κατεβίβασε τὰ πανία της. Ἄνεμος ἐσηκώθη, καὶ θάλασσα ἔρχεται φρικτή.

— Κάτω τὰ πανία! ἀνεφώνησε μὲ φωνὴν Στέντορος ὁ πλοίαρχος.

Καὶ συγχρόνως ὅλα τὰ πλοῖα, ὑπείκοντα εἰς τὸ σῆμα, συνέστελλον κατεσπευσμένως τὰ ἱστία, καὶ ἔστρεφον τὴν πρώραν πρὸς τὴν Μῆλον, ἀφ' ἧς ἀπείχομεν ἤδη περὶ τὰ 50 μίλια.

— Τὸ πηδάλιον εἰς τὸ πλάγιον!

Ἀλλὰ μόλις ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας, καὶ τυφὼν εἰσπεσὼν συρίζων καὶ λάβρος, ἐκινδύνευσε ν' ἀνατρέψῃ τὸ πλοῖον· ὄρος δὲ ὑγρὸν καὶ κινητόν, ὁρμήσαν ὡς γίγας κατὰ τῆς πρώρας, ἐχύθη παταγοῦν εἰς αὐτό.

Ὦ! ὁποῖος τρόμος!

Διὰ νὰ τὸν ἐννοήσῃς ἔπρεπε νὰ ἴδῃς τὸ πελώριον ἐκεῖνο κῦμα παφλάζον καὶ βαρύβρομον, κατακλύζον τὴν στένουσαν *γολέτταν* μας, καὶ ἐξωθοῦν καὶ παρασῦρον φύρδην μίγδην καὶ ἀνθρώπους, καὶ σκεύη ναυτικά, καὶ πινάκια, καὶ κώπας, καὶ σχοινία.

Νέος ἔτι καὶ εὔρωστος ἐσηκώθην παλαίων πρὸς τὸ θριαμβεῦσαν κῦμα. Ἀλλὰ σιδηροῦν τι ἐργαλεῖον, προσβληθὲν βιαίως ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἔπεσε βαρὺ κατὰ τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ἤθελε μὲ ἀφήσει νεκρὸν ἐὰν ἡ χείρ μου προλαμβάνουσα δὲν τὸ ἀντέκρουεν. Αἱ λέμβοι, παρασυρθεῖσαι ἀπὸ τὸ ῥεῦμα, ἐπελαγοδρόμουν ἤδη συνωθούμεναι καὶ συγκρουόμεναι, καὶ πρόβατά τινα εὑρεθέντα ἐντὸς αὐτῶν, μᾶς ἀνήγγελλον διὰ γοερῶν βληχηθμῶν τὸ δεινὸν τῆς νέας των θέσεως.

— Ἠξεύρεις τί μᾶς λέγουν τὰ ταλαίπωρα αὐτὰ πρόβατα! ἠρώτησέ τις ναύτης ἕνα τῶν συντρόφων του.

Ὁ ἐρωτηθεὶς ἔσεισεν ἀνανεύων τὴν κεφαλήν.

— Ὅτι δὲν θὰ φάγωμεν πλέον ψητόν! αὐτὸ μᾶς λέγουν.

Ἐνῷ δὲ αἱ συνήθεις εἰς τοὺς ναύτας αὗται ἀστειότητες ἔπληττον δυσαρέστως τὰς ἀκοάς μου, ἡ θάλασσα ἐμυκᾶτο ἔτι μᾶλλον λυσσῶσα.

— Εἰς τὴν ἀντλίαν, ἐσάλπισεν ὁ πλοίαρχος. Καὶ εὐθὺς ὅλοι ἠσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ ἐλαφρύνωσι τὸ πλοῖον, διοχετεύοντες τὸ φοβερὸν ὕδωρ ἐκτὸς αὐτοῦ. Ναὶ μὲν ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας, ἀλλ' ἡ ἐλπὶς τοῦ ἀνθρώπου μεγαλητέρα, καὶ αὐτὴν ὑπεστήριζεν εὐτυχῶς ἡ ἰδέα ὅτι ἡ *γολέττα* ἦτο πρωτόπλοος. Εἰς μάτην ὁ ἄνεμος ἔπνεε βιαιότερος· οἱ ναῦται, (καὶ δὲν εἴχομεν ὀλίγους, ἐπειδὴ ἀποβληθέντες, κατὰ νέον τινὰ νόμον, ἀπὸ τὰ πλοῖα τῶν Ἑπτανησίων, ἐπανήρχοντο εἰς τὴν πατρίδα,) καταβεβρεγμένοι καὶ ἀνακομβωμένοι, ἐγέλων καὶ ἠστεΐζοντο.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον καὶ οὐρανὸς καὶ θάλασσα ἠλλοιώθησαν, καὶ οἱ γενναιότεροι τῶν ναυτῶν ἤρχισαν νὰ τρέμωσιν. Ἀπὸ τὴν σιωπὴν καὶ τὴν αἰφνιδίαν κατήφειάν των ἐμάντευσα ὅτι μέγας ἦτο ὁ προσδοκώμενος κίνδυνος.

Καὶ τῳόντι, ὁ οὐρανὸς ἐσκοτίσθη· ὁ ὁρίζων, περισταλεὶς πανταχόθεν, μᾶς περιέκλεισεν ὡς ἐντὸς φυλακῆς, ἡ θάλασσα ἔγεινε μαύρη, καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. Μ' ἐφαίνετο ὅτι ὁ Χάρων ἐκάθητο δρεπανηφόρος ἐπὶ τῶν κεφαλῶν μας, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ μᾶς θερίσῃ. Τὰ νέφη, ἐξωγκούμενα μικρὸν κατὰ μικρόν, κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς, συνεσωρεύθησαν, καὶ κατεκάλυψαν ὅλον τὸν οὐράνιον θόλον. Καὶ σιωπὴ ἐπεκράτησε βαθυτάτη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, καὶ μεταξὺ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης φύσεως!

Τὴν σιωπὴν ταύτην, φρικτοτέραν καὶ τῆς φρικτοτέρας τρικυμίας, διέκοπτεν ἐνίοτε ὁ τρισμὸς τῶν ἱστῶν. Ἐν τοσούτῳ τὸ πλοῖον ἐκυμαίνετο ἀκαταπαύστως, ποτὲ μὲν καταβαῖνον εἰς τῆς θαλάσσης τὸν βυθόν, ποτὲ δὲ ἀνυψούμενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν κυμάτων.

— Πλοίαρχε! ἀνεφώνησεν ὁ ναύκληρος· κύτταξε!

— Τί;

— Ὄπισθέν μας· δὲν βλέπεις τί μᾶς στέλλει ὁ Τσικνιάς;

Ὅλοι ἐστρέψαμεν ἀμέσως τὸ πρόσωπον πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ὁρίζοντος, καὶ ἴδομεν ὅτι δὲν ἦτο ὅμοιος μὲ τὸν λοιπόν· διότι, πρὸς τὴν ἄκραν αὐτοῦ διεγράφετο γραμμή τις ὑπόλευκος, ἥτις ἐξηπλοῦτο καὶ ἀνεπτύσσετο καθόσον ἐπλησίαζε πρὸς ἡμᾶς ἡ βραγχνώδης βοὴ τὴν ὁποίαν ἠκούσαμεν τότε συγχρόνως. Καὶ μετὰ μικρὸν κόνις ὑγρά, ἐρχομένη ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους, ἔπεσε καθ' ἡμῶν, καὶ λεπταὶ ψεκάδες διεπέρων τὸ σῶμά μας ὡς μυρίαι βελόναι ὀξύταται.

— Βρέχει; ἠρώτησα μὲ φωνὴν τρέμουσαν.

— Εἶναι θάλασσα, ἀπεκρίθη ὁ πλοίαρχος, καὶ προμηνύει τρικυμίαν. Ἔχετε τὸν νοῦν σας, ἀδέλφια!

Καὶ τῳόντι ἦλθεν ἡ τρικυμία, καὶ ἦλθε μόνη, χωρὶς βροντῶν, χωρὶς ἀστραπῶν, χωρὶς κεραυνῶν, ἀλλὰ φρικαλέα καὶ στυγερά. Αἱ λευκαὶ τῶν κυμάτων κορυφαί, ἀναρπαζόμεναι ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ὅστις ἔτρεχεν ἐπ' αὐτῶν ὡς θυμοειδὴς ἵππος ἐπὶ πεδιάδος, ἐξωμαλύνοντο

ἀπὸ τὴν ἀκατανίκητον δύναμίν του· καὶ δὲν ἐβλέπομεν πλέον θάλασσαν, ἀλλὰ θαλάσσης ἀφρόν. Τὰ σχοινία, αἱ κεραῖαι, τὰ ἔμβολα συνετρίβοντο ὡς ὕαλος εὔθραυστος καὶ διεσκορπίζοντο ἀπὸ τὸν ἄνεμον ὡς νέφη ἐλαφρά. Οἱ ἱστοὶ κατεκόπησαν ὡς λεπτὰ κλαδία ἐξηραμμένα, καὶ τὸ σκάφος τῆς μικρᾶς *γολέττας* ἐθαλασσομάχει γυμνὸν ὡς ἄλλος Κυναίγειρος.

Ὁ κίνδυνος εἶχεν ἀποδιώξει ἀπὸ τὴν καρδίαν ὅλων ἡμῶν καὶ τὸν ἐλάχιστον φόβον, καὶ ὅλοι ὑπηκούομεν πρόθυμοι εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ πλοιάρχου· ἄλλοι ἔκλειον τὰς καταπακτάς, ἄλλοι συνήθροιζον τὰ ναυάγια, ἄλλοι ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἀντλίον, καὶ ἄλλοι ἐκράτουν τὸν οἴακα τοῦ πηδαλίου. Ὡς καὶ αὗται αἱ γυναῖκες ἐπεκαλοῦντο ἐν σιωπῇ καὶ μὲ ὀφθαλμὸν ἄδακρυν τὴν θείαν ἀντίληψιν.

Αἴφνης πολιός τις ναύτης, δοκιμώτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ πλοιάρχου, ἐφάνη ἀνελθὼν ἀπὸ τὸ κύτος τοῦ πλοίου. Το πρόσωπόν του ἦτο κάτωχρον, καὶ τὴν κατάλευκον κόμην του ἐκυμάτιζε βιαίως ὁ ἄνεμος. Σιωπηλὸς δὲ καὶ σκυθρωπὸς διευθύνθη πρὸς τὸν πλοίαρχον κρατούμενον ἀπὸ σχοινίου δεδεμένου περὶ τὸν ἐργατοκύλινδρον.

— Πλοίαρχε! εἶπε, τὸ νερὸν ἐμβαίνει ὡς χείμαῤῥος· ἀδύνατον νὰ τὸ ἐμποδίσω· ἓν ἀπὸ τὰ δύω κατάρτια ἐκτύπησε τὸ δεξιὸν πλευρὸν καὶ ἤνοιξε μεγάλην τρύπαν.

Ἐν τοσούτῳ ἡ *γολέττα* οὐριοδρομοῦσα, εἰ καὶ ἄνευ ἱστίων, ὠθεῖτο πρὸς τὴν Μῆλον.

— Γρήγορα πανὶ καὶ πίσσα! ἀνέκραξε βροντοφώνως ὁ πλοίαρχος. Μὴ φοβῆσθε, ἀδέλφια, δὲν εἶναι τίποτε.

Ἀλλὰ μόλις εἶπε, καὶ τὸ σκάφος ἀνυψωθὲν ἀπὸ κῦμα γιγάντειον, ἐκλονήθη σφοδρῶς καὶ κατέπεσεν εἰς τὸ βάραθρον.

Ὅλοι ἐνομίσαμεν ὅτι ἡ ὥρα ἐκείνη ἦτο ἡ τελευταία!

Τὴν αὐτὴν ἴσως ἐκείνην ὥραν καὶ ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας, ἐρχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκινδύνευσε νὰ πνιγῇ μεταξὺ Κυθήρων καὶ Πελοποννήσου, εἰ καὶ ἀναβαίνων δίκροτον ἀγγλικόν. Ἀλλ' εὐγνῶμον ἤδη τὸ κῦμα τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης ἐσεβάσθη τὸν ἄνδρα, οὗτινος τὸ αἷμα ἔχυσαν μετὰ ταῦτα χεῖρες ἀγνώμονες.

— Κάμετε χύσιν! ἔκραξεν ὁ ἀτρόμητος πλοίαρχος.

— Φοβοῦμαι μὴ δεν εἶναι πλέον καιρός, ἀπεκρίθη ὁ γέρων ναύτης, κρατῶν ἐπιδύστραν, καὶ καταβαίνων διὰ νὰ κλείσῃ τὴν θανατηφόρον ὀπήν.

Φρικαλέα ἦτο ἡ σκηνὴ ἐκείνη! Δὲν ἔβλεπον εἰμὴ σκότος, χάος, ναυάγια, θάλασσαν, ἀγωνιῶντας, πρόσωπα πελιδνά, βλέμματα ἑτεροπλανῆ καὶ ἄγρια, βραχίονας τεινομένους πρὸς ξύλον ἢ πρὸς σχοινίον, καὶ γυναῖκας ἐνστερνιζομένας σπασματωδῶς τὰ τέκνα των. Ἴδον τὸν θάνατον ἐπικείμενον, καὶ οἱ τελευταῖοί μου λογισμοὶ ἐστράφησαν πρὸς τὴν μητέρα μου!

Καὶ μετ' ὀλίγον δὲν ἔβλεπον τίποτε· δὲν ᾐσθανόμην οὐδὲ λογισμοὺς οὐδὲ πόθους· τὸ στόμα μου ἔπινεν ἤδη κῦμα πικρόν! . . .

Ὡς ἀθλητής, καταβληθεὶς μὲν ἀπὸ τὸν ἀντίπαλον, ἀλλ' ἀναστὰς μανιωδέστερος ἢ πρότερον κατὰ τοῦ καταβαλόντος, οὕτω ἀνηγέρθη καὶ ὁ *Ἅγιος Νικόλαος*. Καὶ συγχρόνως φωνὴ εὐάγγελος ἠκούσθη ὅτι ἐκλείσθη ἡ ὀπή.

Καὶ ἀμέσως ἀναστάντες ὡρμήσαμεν πρὸς πᾶν ὅ,τι περιεῖχε τὸ πλοῖον, καὶ παρεδώκαμεν αὐτὰ εἰς τὸν Ποσειδῶνα. Καὶ μὲ καρδίαν ἄτεγκτον ἀπεχαιρέτισα καὶ τὸν Πλούταρχόν μου, καὶ τὸν Ἀριστοτέλη μου, καὶ τὸν Κικέρωνά μου, καὶ τὰ Προλεγόμενα τοῦ Κοραῆ.

Ἀλλὰ δὲν ἀνέστησαν ὅλοι! Ἐντὸς δέματος σχοινίου κυκλοτεροῦς ἐκάθητο μελανείμων γυνὴ Κρῆσσα. Ἐπὶ τῶν γονάτων της εἶχεν ἐξηπλωμένον βρέφος διετές, καὶ μὲ βλέμμα ἱλαρόν, καὶ μὲ φωνὴν γλυκερὰν ἔλεγε πρὸς αὐτὸ ὅτι παρῆλθεν ὁ κίνδυνος. Ἔλεγε καὶ κατεκάλυπτε τὰς παρειάς του μὲ φιλήματα φλογερά, φιλήματα τὰ ὁποῖα ἐξέρχονται ἀπὸ μόνον μητρὸς χείλη, καὶ προσέφερε πρὸς αὐτὸ τὸ γάλα τοῦ στήθους της, καὶ τὸ ἐθέρμαινε περιπτυσσομένη, καὶ τὸ συνετάρασσε διὰ νὰ ἐξυπνήσῃ.

— Ἐξύπνα, ἔλεγε, φῶς μου! ἐξύπνα παρηγορία μου! σὺ καὶ σύζυγος, καὶ πατήρ, καὶ τέκνον μου! Τρεῖς μῆνες εἶναι ἀφοῦ ἔχασα τὸν πατέρα σου! σὺ μ' ἔμεινες τὸ μόνον μου ὑποστήριγμα! ἐξύπνα, ἀγάπη μου, ἐπέρασεν ὁ κίνδυνος.

Καὶ φλόγες στοργῆς ἐξεχέοντο ἀπὸ τοὺς ἀμυγδαλοειδεῖς καὶ ὑγροὺς ὀφθαλμούς της! Καὶ θερμαὶ ἦσαν αἱ φλόγες, ἀλλὰ ψυχρὸν τὸ σῶμα ὡς μάρμαρον.

Καὶ τὸ παιδίον δὲν ἐξύπνα! διότι ἡ μακροβλέφαρος Κρῆσσα γυνὴ εἶχεν ἀπορφανισθῆ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τέκνου της!

Ἐν τοσούτῳ τὸ πλοῖον ὠθεῖτο πρὸς τὴν Μῆλον· πρὸς αὐτὴν εἶχον στρέψει τὴν πρῶραν καὶ αἱ ἄλλαι σύμπλοοι νῆες· ἀλλὰ δὲν ἐβλέπομεν οὐδεμίαν, διότι ἦτο βαθὺ τὸ σκότος.

Ὁλόκληρον νύκτα, νύκτα ἀτελεύτητον ἀγωνίας, ἐπαλαίσαμεν πρὸς τὴν θάλασσαν, ἢ πρὸς τὸν θάνατον μᾶλλον· διότι, εἰ καὶ φθάσαντες ἐντός τινων ὡρῶν πρὸ τῆς Μήλου, ἠδυνατοῦμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν λιμένα διὰ τὸν ἐπικρατοῦντα ψηλαφητὸν ζόφον.

Ἐφάνη τέλος πάντων καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ δὲν ἀνέτειλε καὶ ὁ ἥλιος· ὁ οὐρανὸς ἦτο πάντοτε νεφελώδης καὶ μελανός, καὶ ἀκράτητος ἐξηκολούθει ὁ λαῖλαψ.

Εἰσελθόντες εἰς τὸν λιμένα, ἐῤῥίψαμεν πρός τινα γωνίαν τὴν ἄγκυραν, τὸ μόνον εὐτυχῶς περισωθὲν ἐξ ὅλων τῶν σκευῶν τοῦ πλοίου.

Ὁ εὐρύτατος οὗτος λιμὴν ἦτο τότε σχεδὸν κενός· μικρά τινα πλοῖα ἐσαλεύοντο μόνον ὑπὸ τῶν κυμάτων, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ πελώριος *Πορθητὴς* (Conquérant), τὸ δίκροτον αὐτὸ ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Ναύαρχος τῆς Γαλλίας Δερινιύ, καταβιβασμένας ἔχων καὶ τὰς σημαίας, καὶ τὰς κεραίας, καὶ τὰς ἀτράκτους, ἐδείκνυεν ὅτι φρικτὴ ἦτο ἡ θύελλα καὶ ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ λιμένι.

Δὶς ἔστειλεν ὁ Ναύαρχος τὴν μεγάλην τοῦ δικρότου λέμβον διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἄπορον *γολέτταν* μας, καὶ δὶς ἀνετράπη ἡ λέμβος. Τίς ἄλλος πλέον ἐδύνατο νὰ μᾶς συνδράμῃ;

Μετ' ὀλίγον τὸν ἄνεμον συνώδευσε χιὼν κρυερά,

καὶ ψῦχος ἀλγεινόν, καὶ παγετὸς ὑπερβόρειος· ὅλοι κατέβημεν εἰς τὸ ὑπόστρωμα. Ἀλλὰ τὸ ψῦχος ἐπηύξανε τὴν πεῖναν τὴν ὁποίαν δὲν εἴχομεν πῶς νὰ θεραπεύσωμεν.

Τρεῖς ἔτι ἡμέρας διήρκεσεν ἡ θύελλα ἐκείνη καὶ ἡ χιών, καὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἴσας νύκτας ἐῤῥιγοῦμεν καὶ ἐλιμώττομεν. Ἐνίοτε προτείνων ἐξ ἀπελπισιας τὴν κεφαλὴν ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα, ἔβλεπον ἔρημον τὴν παραλίαν τῆς νήσου πολίχνην, καὶ οὐδὲ κἂν ζῶον κατοικίδιον παρ᾽ αὐτήν. Καὶ μ᾽ ἐφαίνετο ὅτι ἔζων κατὰ τὴν πανώλεθρον ἐκείνην τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐποχήν, καθ᾽ ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἠρήμωσαν τὴν Μῆλον, ἀποσφάξαντες ἡβηδόν, ὡς ἔλεγεν ὁ καταποντισθεὶς Πλούταρχός μου, τοὺς ἄνδρας, καὶ ἀπαγαγόντες εἰς αἰχμαλωσίαν τὰ βρέφη καὶ τὰς γυναῖκας.

Τὴν τρίτην νύκτα ἐκόπασε καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ χιών, καὶ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης, δύω λέμβοι τοῦ *Παρθητοῦ*, ἐλθοῦσαι πρὸς ἡμᾶς, προσέφερον βοήθειαν.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐμέτρησα τὴν ἐστοιβασμένην παρὰ τὸν αἰγιαλὸν χιόνα, καὶ ὅτι εἶχε βάθος δύω ποδῶν. Ὁμοία χιὼν ἔπεσε καὶ ἐπὶ τῆς Παρκερείου ἐποχῆς· μὴ λησμονήσωμεν δὲ τὴν περίεργον σύμπτωσιν ὅτι καὶ τότε ὁ Πάρκερ ὡδήγει τὸν Κυβερνήτην εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας καθημένη ἄσιτος καὶ ἄϋπνος σχεδὸν ἡ Κρῆσσα γυνή, ἠγωνίζετο νὰ ζωογονήσῃ τὸ τέκνον της. Γέλως σαρδόνιος διέστελλεν ἐνίοτε τὰ ὠχρὰ καὶ κατάψυχρα χείλη της, καὶ τὸ βλέμμα της δὲν ἦτο πλέον ὡς καὶ πρὶν μαλακόν. Οἱ ἀπλανεῖς καὶ μαρμαρόεντες ὀφθαλμοί της ἐμαρτύρουν ὅτι εἶχε παραφρονήσει! Κανεὶς δὲν ἐδύνατο νὰ τὴν καταπείσῃ ν᾽ ἀφήσῃ ἀπὸ τὰς ἀγκάλας της τὸ ἄπνουν ἐκεῖνο πτῶμα.

Ἐναγκαλιζομένη αὐτὸ περιπαθῶς ἀνέβη εἰς τὸ κατάστρωμα τὴν τετάρτην ἡμέραν διὰ ν᾽ ἀποβῇ μεθ᾽ ἡμῶν εἰς τὴν ξηράν. Μόλις δὲ ἴδε τὴν γῆν καὶ ἀνέλαβε τὰς φρένας· καὶ ἀναφωνήσασα δίς,

— Παναγία μου! ἀνάστησε τὸ τέκνον μου, ἔχυσε κρουνοὺς δακρύων. Ἀλλὰ μετ᾽ ὀλίγον ὁ σαρδόνιος γέλως ἐπανῆλθε, καὶ συνδιελέγετο μὲ τὸ τέκνον της, καὶ ἔδιδε πρὸς αὐτὸ γάλα ὡς ἂν ἔζη.

Μόλις ἔγεινε γνωστὸν τὸ συμβὰν εἰς τὴν νῆσον, καὶ γυναῖκες μυρολόγοι, φοροῦσαι ἔνδυμα ἀπηρχαιωμένον, συνελθοῦσαι εἰς τὴν καλύβην ὅπου εἴχομεν ἀποθέσει τὴν ταλαίπωρον παράφρονα, ἐκόπτοντο θρηνοῦσαι καὶ τὴν μητέρα καὶ το τέκνον.

Ἀλλὰ πῶς ν᾽ ἀποσπάσωμεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας της τὸν νεκρόν; πῶς, ἀφοῦ δὲν ἐνέδιδεν οὐδ᾽ εἰς παρακλήσεις, οὐδ᾽ εἰς ἀπειλάς, οὐδ᾽ εἰς τὴν βίαν αὐτήν; Ὅλων, καὶ τῶν ναυτῶν αὐτῶν, ἡ καρδία εἶχε συγκινηθῆ, καὶ εἰς ὅλων ἡμῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκυκλοφόρουν δάκρυα.

Γυναῖκες Μήλιαι.

Ἡμίγυμνος, τὴν κόμην ἔχουσα λυτήν, καὶ κοίλας τὰς πρὶν τρυφερὰς καὶ ῥοδοχρόους παρειάς, ἔστρεφεν ἠλίθιον τὸ βλέμμα πρὸς ἕνα ἕκαστον ἡμῶν.

Καὶ αὐτὴ ἐσιώπα, καὶ ἡμεῖς ἐσιωπῶμεν σιγὴν βαθυτάτην καὶ θλιβεράν.

Τέλος προσηλώσασα ἐπ᾽ ἐμὲ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ δακτυλοδεικτήσασά με,

— Ἐλθῆτε, ἔκραξεν, ὅλοι, αὐτὸς μόνος ἂς μείνῃ.

Ὅλοι ὑπήκουσαν, κ᾽ ἐγὼ ἔμεινα μόνος· οἱ πόδες μου ἔτρεμον, καὶ τὰ γόνατά μου ἐλύοντο, διότι ἐφοβούμην τὴν παράφρονα. Ἀφῆκα δὲ τὴν θύραν ἡμίκλειστον, καὶ ἤκουον τὸ μελαγχολικὸν κελάρυσμα τῆς θαλάσσης, ἀνακαλοῦν εἰς τὴν μνήμην μου ὅλην τὴν παρελθοῦσαν συμφοράν.

— Ξανθός, μὲ εἶπεν, ἦτον ὡς σὲ ὁ σύζυγός μου, καὶ τὸ μέτωπον, καὶ τὰ χείλη του ὡμοίαζαν τὰ ἐ-

δικά σου... Νά, κύτταξε, επρόσθετε μὲ φωνὴν διακεκομμένην... ὁ υἱός του τὸν ὁμοιάζει... ὀλίγον τὸν ἐγνώρισεν... ἐπειδὴ τὸν ἔφαγεν ἡ θάλασσα... τρεῖς χρόνους τὸν εἶχα.. Κ' ἐγὼ νέα... δεκαεπτὰ χρόνων...

Καὶ ἔκλαυσεν ἡ ταλαίπωρος.

— Τὸν ὁμοιάζεις, ἐπανέλαβε φρίσσουσα... ὤ! ναί, τὸν ὁμοιάζεις... δός τον τὸ τέκνον του.

Καὶ ἀπέθεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας μου τὸ ὄζον πτῶμα.

Ὡς ἀστραπὴ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν καλύβην.

Ἐξ ἡμέρας διέτριψα ἔκτοτε εἰς τὴν Μῆλον· καὶ καθ' ἑκάστην ἔβλεπον τὴν ἀθλίαν ἐκείνην ἀναβαίνουσαν συνεχῶς εἰς βράχον ἀπότομον, καὶ προσηλοῦσαν πλήρεις δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντος. Ἐφαίνετο ὅτι ἐζήτει ὄν προσφιλές, τὸ ὁποῖον ὅμως μὴ ἀνευρίσκουσα ἀπηλπίζετο.

Κατηφὴς ἐπέστρεφεν εἰς τὴν καλύβην της· καὶ δὲν ἐμειδίων τὰ χείλη της εἰμὴ ὁσάκις μ' ἔβλεπε καὶ μὲ ἠρώτα,

— Τὸν ἔδωκες λοιπὸν τὸ παιδίον του;

Ν. Δ.

ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Δημοσιεύοντες κατωτέρω Κατάστασιν τοῦ ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1852, ὑποσχόμεθα νὰ κοινοποιήσωμεν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Πανδώρας* διά τινος τῶν ἑπομένων φυλλαδίων, καὶ Κατάστασιν συγκριτικὴν τοῦ ναυτικοῦ τούτου ἀπὸ τοῦ 1833, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς Βασιλικῆς Ἀρχῆς, μέχρι τέλους τοῦ 1851 ἔτους. Ἐξ αὐτῆς θέλει γενεῖ γνωστὴ ἡ τεραστία ἀνάπτυξις τοῦ ζωτικωτέρου τούτου στοιχείου τῆς ἡμετέρας βιομηχανίας, ἀνάπτυξις ἥτις ἤθελεν εἰσέτι προβαίνει ἐπὶ τὰ πρόσω, ἐὰν αἱ δυσχερεῖς περιστάσεις εἰς ἃς ὑπέκυψεν ἀπό τινων ἐτῶν ἡ παγκόσμιος ἐμπορία, δὲν ἀνεχαίτιζε καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυτιλίας τὴν πρόοδον.

Δεν ἀρνούμεθα ὅτι ἀξιοκατάκριτοί τινες παρεκτροπαί, εἰς ἃς ἐξώκειλον εὐάριθμοί τινες τῶν ἡμετέρων, συνετέλεσαν δυστυχῶς εἰς τὸ νὰ κλονήσωσι τὴν πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν πίστιν, ἥτις εἶναι ἡ ζωὴ τῆς ἐμπορίας. Ἀλλ' αὗται πρὸ πολλοῦ δὲν ἐπανελήφθησαν, διότι καὶ τὰ δικαστήρια ἐτιμώρησαν αὐστηρῶς τοὺς κακουργήσαντας, καὶ νέοι νόμοι ἐξεδόθησαν σκοπὸν ἔχοντες νὰ προλάβωσι τὰς καταχρήσεις. Πᾶσα ἄρα δυσπιστία κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἂς ἐκλείψῃ πλέον, καὶ μάλιστα ἐκ μέρους τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὁμογενῶν ἐμπόρων, ἐχόντων τὰ μέσα νὰ ἐνασχολήσωσι πολλὰ πλοῖα Ἑλληνικά.

Γνωρίζομεν τὸ γενικὸν ἐκεῖνο ἀξίωμα, καθ' ὃ ἡ ἐμπορία δὲν ἔχει πατρίδα· ἀλλὰ καθὼς πολλάκις οἱ ὁμογενεῖς ἔμποροι δὲν ἐδίστασαν νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς αὐτὸ ἐξαιρέσεις χάριν τῆς ἰδίας πατρίδος, οὕτω καὶ σήμερον ἂς σπεύσωσι νὰ ἐνισχύσωσι τὴν Ἑλληνικὴν ναυτιλίαν, τῆς ὁποίας πασχούσης πάσχει, ἂς εἶναι βέβαιοι, καὶ ἡ Ἑλλὰς ὁλόκληρος.

Πρὸς εὐχερεστέραν κατάληψιν τῆς ἑπομένης Καταστάσεως, προσθέτομεν τὰς ἑξῆς διασαφήσεις·

Ἡ λιμένιος διοίκησις τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομοὺς ἢ Τμήματα, καλούμενα Α'. Β'. Γ'. καὶ Δ'. Καὶ τὸ μὲν Α'. περιέχει ἓξ λιμένας, τὴν Ὕδραν, τὸν Πειραιᾶ, τὰς Σπέτσας, τὸν Πόρον, τὴν Ναυπλίαν καὶ τὴν Κορωνίδα ἢ Κρανίδιον· τὸ δὲ Β'. πέντε, τὴν Σύρον, τὴν Μύκονον, τὴν Ἄνδρον, τὴν Θήραν καὶ τὴν Μῆλον, τὸ Γ'. πέντε, τὴν Σκίαθον, τὴν Χαλκίδα, τὴν Σκόπελον, τὴν Ἀμαλιόπολιν καὶ τὴν Κύμην, καὶ τὸ Δ'. ἕξ, τὸ Μεσολόγγιον, τὰς Πάτρας, τὸ Γαλαξείδιον, τὴν Πύλον, τὰς Καλάμας καὶ τὴν Κυλλήνην.

Ἕκαστον Ἑλληνικὸν πλοῖον πρέπει νὰ εἶναι ἐγγεγραμμένον εἰς ἕνα τῶν λιμένων τούτων.

Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα διαιροῦνται εἰς δύω κλάσεις· καὶ ἡ μὲν ά. περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἀπὸ 30 τόνων καὶ κατωτέρω, ἡ δὲ β'. ὅλα τὰ ὑπερβαίνοντα τοὺς 30 τόνους.

Τὸ ά. Τμῆμα περιέχει 1533. πλοῖα ά. καὶ 413. β'. κλάσεως, ἢ τόνους 78,998.

Τὸ β'. τμῆμα περιέχει 488. πλοῖα ά. καὶ 624 β'. κλάσεως, ἢ τόνους 117,048.

Τὸ γ'. Τμῆμα περιέχει 393. πλοῖα ά. καὶ 205. β'. κλάσεως, ἢ τόνους 25,638.

Τὸ δ'. Τμῆμα περιέχει 476. πλοῖα ά. καὶ 195. β'. κλάσεως, ἢ τόνους 34,509.

Ὅλα δὲ συνάμα τὰ Τμήματα περιέχουσι πλοῖα μὲν ἀμφοτέρων τῶν κλάσεων, 4 327, τόνους δὲ 257,093.

Οἱ ὑπηρετοῦντες ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων ναῦται ἀναβαίνουσιν εἰς 27,563.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

— Ἐδημοσιεύθη ἐν Ῥώμῃ, λατινιστὶ γεγραμμένος, κατάλογος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἀποθανόντος περιφήμου γλωσσογνώστου, τοῦ Καρδιναλίου Μετζοφάντου. Ἡ βιβλιοθήκη αὐτὴ περιεῖχε συγγράμματα εἰς πολλὰς τῶν ὁμιλουμένων γλωσσῶν τὰς ὁποίας ἐγνώριζεν ὁ Καρδινάλιος.

— Ἐπὶ τοῦ τοίχου ἑνὸς τῶν δωματίων τῆς φυλακῆς τοῦ φρουρίου Ἁγίου Ἀγγέλου (τοῦ ἀρχαίου τάφου τοῦ Ἀδριανοῦ, ἐν Ῥώμῃ), ξεσθέντος τοῦ πρώτου κονιάματος εὑρέθη διάγραμμα τοῦ ἐσταυρωμένου, κεχαραγμένον ἐλαφρῶς δι' ἄνθρακος. Ὁ περίφημος καλλιτέχνης τῆς ιστ'. ἑκατονταετηρίδος Βενβενοῦτος Κελλίνης γράφει ἐντὸς ἀπομνημονεύματος αὐτοῦ ὅτι, φυλακισθεὶς ἐν 1539, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Πάπα Παύλου Γ'. εἰς τὴν φυλακὴν ἐκείνην, ἐσχεδίασεν ἐπὶ τοῦ τοίχου τούτου διάγραμμα δι' ἄνθρακος καὶ διὰ κόνεως πλίνθων ὀπτῶν. Ἀναμφισβήτητον ἑπομένως ὅτι τὸ εὑρεθὲν εἶναι πρωτότυπον ἔργον τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου ἀνδρός, γενόμενον ἐν ὥρᾳ βαθείας βαρυθυμίας.

15 ΑΥΓΟΥΣΤ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 58.

Η
ΓΑΛΑΤΕΙΑ

('Από τοῦ Γαλλικοῦ). (*)

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΦΛΩΡΙΑΝΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Μόλις εἰς τὰς κορυφάς μας ἡ ἀκτὶς ἐφάν' ἡ πρώτη,
βασιλεύ' ἡ νὺξ ἀκόμη εἰς τὸ βάθος τῶν κοιλάδων,
κ' ἐγὼ μόνος εἰς τὰ ὄρη, μόνος ἀγρυπνῶν καὶ ᾄδων,
ἐνῷ πέριξ μου τὰ πάντα ἔρημος, σιγὴ καὶ σκότη.

'Ερωτῶ περὶ τῆς φίλης δάση, σπήλαια καὶ βρύσεις,
καὶ τοῦ ῥύακος τὸν φλοῖσβον ὅστις ῥέει κελαρύζων,
καὶ τὸν ἄνεμον τοῦ ὄρους, ὅταν στρέφεται συρίζων·
ἀλλ' εἰς μάτην· τὰ δεινά μου δὲν ἀνακουφίζ' ἡ φύσις.

—o—

Οὐδ' εἰς τάπητας ἀνθέων, οὐδ' εἰς ῥόδων εὐωδίας
δὲν εὑρίσκει ἡσυχίαν ἡ στενάζουσα ψυχή μου·
ὅλους ῥύακας θολόνουν μόν' οἱ δύω ὀφθαλμοί μου,
παλμοὺς ἔρωτος βιαίους ἐντὸς ἔχω τῆς καρδίας.

Ἔνδακρυν μὲ ἀπαντῶσι καὶ ἀνατολὴ καὶ δύσις,
ἀντηχοῦν τοὺς στεναγμούς μου αἱ κοιλάδες καὶ τὰ ὄρη·
Οἱ πτηνοὶ μ' ἐμὲ γογγίζουν τῶν ἀέρων ὁδοιπόροι,
'Αλλ' εἰς μάτην· τὰ δεινά μου δὲν ἀνακουφίζ' ἡ φύσις.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ γόοι τοῦ 'Ελικίονος ποιμένος τῶν ὀχθῶν τοῦ Τάγου (1), ὃν ἡ φύσις εἶχε πλουσίως προικίσει, ἀλλ' ἡ τύχη καὶ ὁ ἔρως δὲν ἐδείχθησαν ἐπίσης δαψιλεῖς πρὸς αὐτόν. Πρὸ πολλοῦ ἤδη ἠγάπα τὴν Γαλάτειαν, ἄνευ γλυκείας ἐλπίδος ἀντέρωτος. Αὕτη δὲ ἦν ἁπλῆ ποιμενὶς τοῦ αὐτοῦ χωρίου· ἀλλὰ βασιλὶς θὰ ἦτο τοῦ κόσμου, ἂν τοῦ κόσμου τὸ σκῆπτρον ἐδίδετο τῇ συνετωτάτῃ.

Μέλλων νὰ διηγηθῶ τὰς περιπετείας τῆς Γαλατείας καὶ τοῦ 'Ελικίονος, θὰ συμπεριλάβω καὶ ἄλλας ἄλλων ἐραστῶν, οὓς ἠθέλησεν ὁ ἔρως νὰ δοκιμάσῃ, καὶ θὰ περιγράψω τὰ ἀγροτικὰ ἤθη· ὑμεῖς δὲ οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς μόνον τὴν εὐτυχίαν εὑρίσκοντες, καρδίαι εὐαίσθητοι, αἷς ἡ θέα πεδιάδος ὑπογελώσης, ὁ ῥόχθος ὕδατος ἀναβρύοντος παρέχουσιν ἡδονὴν ἴσην πρὸς ἣν παρέχει τὸ αἴσθημα ἀγαθῆς πράξεως, εἴθε ἀναγινώσκοντές με νὰ εὕρητέ τινα τέρψιν!

Μεταξὺ πάντων τῶν ποιμένων, ὅσοι ἠγάπων τὴν Γαλάτειαν, ὁ 'Ελικίων ἦν μὲν ὁ θερμότερος, ἀλλ' ὁ ἧττον τολμηρὸς ἐν ταὐτῷ. 'Η δὲ δειλία του προήρχετο ἀπὸ μόνον σέβας. Μοῖρις ὁ πατὴρ τῆς Γαλατείας ἦν ὁ πλουσιώτερος τῆς ἐπαρχίας γεωργός· ἡ δὲ τοῦ 'Ελικίονος περιουσία συνέκειτο ἐκ πενιχρᾶς μόνον καλύβης καὶ ὀλίγων αἰγῶν.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἀντιζήλων του, ὁ Ἔραστρος ἦν μὲν αὐτοῦ πλουσιώτερος, ἀλλ' οὐχὶ εὐτυχέστερος οὐδ' αὐτός. Ψυχρὸς ἄλλοτε καὶ ἀναίσθητος θεωρούμενος μεταξὺ τῶν ποιμένων, δὲν ἠδυνήθη ὅμως ν' ἀντισταθῇ εἰς τῆς Γαλατείας τὰ θέλγητρα. Τὴν ἠγάπα, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἤλπιζεν ὅτι ἀνταγαπᾶται. 'Αφελής, καὶ

(*) Τὸ μὲν πεζὸν ὑπό τινος Μεγαλοπολίτου, τὸ δὲ ἔμμετρον ὑπὸ Δ. Σ. Β.

(1) Ποταμοῦ τῆς Πορτογαλλίας.

τοὺς τρόπους ὀλίγον περιποιητικὸς, ᾐσθάνετο μὲν, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ τὸ αἴσθημά του. Ἡ φύσις πλάττουσα αὐτὸν, ὡς μόνην προῖκα τῷ ἔδωκε ἀγαθότητα τῆς καρδίας.

Μίαν ἡμέραν ὁ Ἐλικίων, εἰς ἔρημον κοιλάδα τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης του ἀναπολῶν, εἶδεν ἐρχόμενον τὸν Ἔραστρον, καὶ κατόπιν αὐτοῦ τὸ ποίμνιόν του, οὗ τὴν διεύθυνσιν εἶχεν ἐμπιστευθῆν εἰς τοὺς κύνάς του. Τὰ ἀγαθὰ δὲ ταῦτα ζῶα ἐφαίνοντο ὡς μαντεύοντα ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν ἐρωτόληπτος παρημέλει τὰ πρόβατά του· δι' ὃ καὶ περιερχόμενα αὐτὰ, ἐπέσπευδον τὰ βραδυποροῦντα, συνῆγον τὰ ἀποπλανώμενα, καὶ ἐξετέλουν καθῆκον κυνὸς ἐν ταὐτῷ καὶ ποιμένος.

Ἅμα δ' ἔφθασεν ὁ Ἔραστρος πλησίον τοῦ Ἐλικίωνος, ἐλπίζω, εἶπεν, ὅτι δὲν ὀργίζεσαι διότι ἀγαπῶ τὴν Γαλάτειαν· ἐξεύρεις ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ μὴ τὴν ἀγαπᾷ· ὅταν θ' ἀποκόψω τ' ἀρνία μου, φαρμακερὰ βότανα ἀντὶ χλόης νὰ εὑρίσκουν μόνα εἰς τοὺς ἀγροὺς, ἂν πολλάκις δὲν ἀπεπειράθην νὰ λησμονήσω τὸν ἔρωτά μου. Ἠρώτησα ὅλους τοὺς ἐγχωρίους μου ἰατροὺς, ἀλλὰ κανεὶς των δὲν μὲ ἰάτρευσε, καὶ ἔρχομαι νὰ σοὶ ζητήσω τὴν ἄδειαν ν' ἀποθάνω μὲ τὸ πάθος μου. Δός μοι τὴν ἄδειαν, καὶ τίποτε δὲν ἔχεις νὰ φοβηθῇς· σὺ ἐρασμιώτερος τῶν ποιμένων δὲν ἐμάλαξας τὴν καρδίαν τῆς Γαλατείας, τί φοβεῖσαι ἀπὸ βουκόλου, οἷος ἐγώ;

Ὁ δ' Ἐλικίων μειδιάσας εἶπε: Φίλε δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἦμαι ζηλότυπος· αἱ θλίψεις σου εἶναι θλίψεις μου· καὶ καθ' ὃ κοιναὶ πρέπει νὰ μᾶς συνδέωσιν. Ἀπὸ τοῦδε ἂς μὴ χωρισθῶμεν, ἀλλ' ἂς ὁμιλῶμεν περὶ τῆς Γαλατείας πάντοτε, καὶ ἡ φιλία ἴσως ἀνακουφίζῃ τοὺς πόνους τοῦ ἔρωτος· οὕτως οἱ δύο ἀντίζηλοι, φίλοι γενόμενοι, ἡτοίμαζον τοὺς αὐλούς των εἰς συμφωνίαν, ὅταν ἐφάνη ἐπὶ τοῦ λόφου ἡ Γαλάτεια μετὰ τοῦ ποιμνίου της· ἁπλοῦς στηθόδεσμος καὶ ἔνδυμα πενιχροῦ ὑφάσματος ἀπετέλουν ὅλον αὐτῆς τὸν καλλωπισμόν· ἀλλὰ τὸ ὡραῖον ἀνάστημά της ἀνεδείκνυε τὴν ἁπλῆν ἐκείνην ἐνδυμασίαν χαριεστάτην, ἡ μακρὰ καὶ ξανθὴ κόμη της ἐκυμάτει ἐπὶ τῶν ὤμων της, καὶ κάλυμμα ψιάθινον προεφύλαττε τὸ πρόσωπόν της ἀπὸ τοῦ ἡλίου τὸν καύσωνα. Οὕτως ἁπλῆ ὡς τοῦ ἀγροῦ τὰ ἄνθη ἦτον ὡραία καὶ δὲν τὸ ἤξευρε.

Ὁ Ἐλικίων ἐπροχώρησε τότε νὰ τῇ ὁμιλήσῃ· ἀλλ' οἱ κύνες τῆς Γαλατείας, πιστοὶ τοῦ ποιμνίου φρουροὶ, ἐφώρμησαν κατὰ τοῦ ποιμένος, ἰσχυρῶς ὑλακτοῦντες· Μόλις δὲ τὸν ἀνεγνώρισαν, καὶ ὡς αἰσχυνθέντες διὰ τὸ λάθος των, ἔκυψαν τὴν κεφαλὴν, καὶ σαίνοντες ἔκρυπτον τὰς κεφαλάς των ὑπὸ τὰς θωπευτικὰς αὐτοῦ χεῖρας. Ὁ δὲ τῶν κριῶν ἡγεμὼν, ὃν ὁ Ἐλικίων πολλάκις ἀπὸ τοῦ ἄρτου του εἶχε θρέψει, ἰδὼν τὸν ποιμένα, ἦλθε πρὸς αὐτὸν, τὴν κεφαλὴν ὀρθῶν, καὶ κινῶν τὸν κωδωνίσκον του, καὶ ὅλα τὰ πρόβατα τὸν ἠκολούθησαν. Τότε ὁ Ἐλικίων ἠνέῳξε τὴν ἀρτοθήκην του, καὶ διένειμεν εἰς τοὺς κύνας καὶ εἰς τὸ ποίμνιον ὅλον τὸ περιεχόμενον, ἐν ᾧ χαρᾶς δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἡ δὲ ποιμενὶς τεθορυβημένη ὅτι τὰ πρόβατά της ἀνεγνώρισαν τόσον καλὰ τὸν ἐραστήν της, ἔσπευσε πρὸς τὸν κριὸν, τὸν ἐκτύπησε μὲ τὴν ῥάβδον της, ἐρυθριῶσα, καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ μακρυνθῇ τοῦ Ἐλικίωνος.

Ὁ δὲ ποιμὴν ἐπιπλήττων αὐτὴν διὰ τὸ ὀργίλον της τοῦτο κίνημα, διὰ τί, τῇ λέγει, ἐμὲ θέλουσα, τιμωρεῖς τὰ ἀρνία σου; Αὗται αἱ νομαί εἰσι τῆς χώρας αἱ ἄρισται· ἐὰν θέλῃς φεῦγε ἐμὲ, ἀλλ' ἄφες με τὰ ἀρνία σου, καὶ ἐγὼ θὰ λησμονήσω τὰς αἶγάς μου δι' αὐτά. Ἂν δ' ἡ χάρις αὐτὴ σοὶ φαίνεται ὑπέρμετρος, ἔκλεξον ποῦ θέλεις νὰ διατρίβῃς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, καὶ φεύγω ἐκεῖθεν διὰ νὰ εὐχαριστηθῇς. Ἐλικίων, ἀπεκρίθη ἡ Γαλάτεια, δὲν στρέφω τὰ πρόβατά μου ἀλλοῦ διὰ νὰ μακρυνθῶ ἀπὸ σοῦ, θέλω νὰ τὰ φέρω εἰς τὸν ῥύακα τῶν Φοινίκων, ὅπου μὲ περιμένει ἡ φίλη μου Ἀνθώ. Εὐγνωμονῶ εἰς τὰς προτάσεις σου, καὶ σοὶ τὸ ἀποδεικνύω διασκεδάζουσα τὰς ὑποψίας σου. Ἀκόμη δὲ μακρυνομένη ὡμίλει, ὅταν ὁ Ἔραστρος ἐφώναξε μακρόθεν: Εἴθε νὰ ἀγαπήσῃς τινὰ, ὅστις νὰ φέρεται πρὸς σὲ ὡς σὺ πρὸς ἡμᾶς· εἴθε . . . Καὶ ἤθελε προσθέσει καὶ ἄλλα, ἂν ἡ Γαλάτεια, μακρυνομένη πάντοτε, δὲν ἤρχιζε νὰ τραγῳδῇ. Καὶ ὁ πλέον παρωργισμένος ἐραστὴς προτιμᾷ μᾶλλον ν' ἀκούῃ τῆς φωνῆς τῆς ἐρωμένης του, παρὰ νὰ τὴν ὑβρίζῃ. Ἐσιώπησε λοιπὸν ὁ Ἔραστρος, ἡ δὲ Γαλάτεια ἔψαλλε ταῦτα:

Τὸ ὡραῖον ποίμνιόν μου εἶν' ἡ μόνη μέριμνά μου·
δι' αὐτὸ ἐλπίδες, φόβοι, καὶ οἱ πόθοι μου ἀθρόοι.
Ὅταν διαυγὴς ὁ ῥύαξ, ὅταν δροσερὰ ἡ χλόη,
ὅταν εὔθυμα τ' ἀρνία, εἶναι πλήρης ἡ χαρά μου.

—o—

Ἀδιάφορον μοὶ εἶναι σκότος, φῶς, χειμὼν ἢ θέρος,
πάντοτ' εὔθυμος, πρὸς πάντας φίλη, καὶ πρὸς πάντας ἴση,
δὲν ἠξεύρω τ' εἶν' ἡ ἔχθρα, δὲν μ' ἐνέπνευσέ τις μίση,
ἐκτὸς πλὴν ὁ κακὸς λύκος, κ' ὁ κακώτερός του ἔρως.

—o—

Ὦ Πὰν, μάκρυνέ τους πάντα ἀπ' ἐμοῦ καὶ τοῦ ποιμνίου!
Κατ' ἐκείνου σᾶς φυλάττει, πρόβατα, ὁ πιστὸς κύων.
Κατ' αὐτοῦ δ' ἐγὼ δὲν ἔχω εἰμὴ τοῦτο τὸ ῥαβδίον . . . .
Πλὴν μ' ἀρκεῖ τὸ λεπτὸν τοῦτο καθ' ἑνὸς μωροῦ παιδίου.

Τελειώνουσα τὸ ᾆσμά της ἡ Γαλάτεια ἔφθασεν εἰς τὸν ῥύακα τῶν Φοινίκων, ὅπου ἡ Ἀνθὼ, ἡ φιλτάτη τῶν φίλων της, ἡ ἐμπεπιστευμένη τῶν πλέον ἀπορρήτων της διανοιῶν, τὴν περιέμενε. Παρὰ τὴν ὄχθην δὲ τοῦ ῥύακος καθήσασαι ἐτέρποντο ἄνθη δρέπουσαι, ὅταν παρετήρησαν μακρόθεν ποιμενίδα, ἄγνωστον εἰς αὐτὰς, ἥτις, νέα καὶ ὡραία ἐφαίνετο, ὡς ὑπὸ βαθείας καταβεβλημένη λύπης. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἱσταμένη ἀνεστέναζε, καὶ ἔτεινε πρὸς τὸν οὐρανὸν ὀφθαλμοὺς δακρύοντας. Ὅλη δὲ εἰς τὴν θλῖψιν της παραδεδομένη, δὲν εἶδε τὴν Γαλάτειαν, ἀλλ' εἰς τὸν ῥύακα προσελθοῦσα, καὶ ὕδατος τὴν παλάμην πληρώσασα, ἔνιψε τοὺς ὑπὸ θρήνων πεπονημένους της ὀφθαλμούς. Φεῦ! ἐπεφώνησε, δὲν ὑπάρχει ὕδωρ, σβέσαν τὸ βιβρῶσκόν με πῦρ!

Τότε ἡ Γαλάτεια καὶ ἡ Ἀνθὼ ἔδραμον πρὸς τὴν ξένην. Ἐὰν ὁ οὐρανὸς, τῇ εἶπον, οἰκτείρῃ τὰ δάκρυά σου ὅσον ἡμεῖς, μετ' ὀλίγον δὲν θὰ ἔχῃς αἰτίαν νὰ

κλαίῃς· θλιβόμεθα διὰ τὰ δεινά σου ἂν καὶ δὲν τὰ γνωρίζομεν. Πολλάκις εὑρίσκομεν ἐν τῇ διηγήσει τῶν δεινῶν ἀνακούφισιν· ἀλλὰ τολμῶμεν νὰ σοὶ ζητήσωμεν νὰ μᾶς τὰ διηγηθῇς, διότι ἴσως τοῦτο ἀνακουφίσῃ τὸν πόνον σου. Ἡ διήγησίς μου, ἀπεκρίθη ἡ ἄγνωστος ξένη, θὰ μ' ἀφαιρέσῃ ἴσως καὶ τὴν φιλίαν, ἣν φαίνεσθε ὅτι μοὶ ὑπόσχεσθε. Ὅταν μάθητε ὅτι ἔρως εἶνε τῶν δεινῶν μου τὸ αἴτιον, δυναμαι πλέον νὰ ἐλπίζω παρ' ὑμῶν συμπάθειαν; Αἱ ποιμενίδες τὴν καθησύχασαν ὡς πρὸς τοῦτο, καὶ ἔπειτα τὴν ὡδήγησαν εἰς μεμονωμένον ἄλσος, ἐκάθησαν ὑπὸ παχεῖαν σκιάν, καὶ ἡ ξένη ἤρχισε τὴν ἱστορίαν της.

« Τὸ χωρίον μου κεῖται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἠνάρου περιφήμου διὰ τὴν διαύγειαν τῶν ὑδάτων του. Ὁ πατήρ μου εἶνε γεωργός, καὶ μόναι αἱ ἀγροτικαὶ ἐργασίαι ἠσχόλουν ὅλον τὸν βίον μου. Πᾶσαν πρωΐαν ἔφερον τὰ πρόβατα εἰς βοσκήν, καὶ μόνη εἰς τὸ δάσος δὲν ἐστενοχωρούμην, ἀλλ' ἤκουον τὰ πτηνὰ κελαδοῦντα, καὶ ἔψαλλον μετ' αὐτῶν, καὶ ἔδρεπον τὸ πορφυροῦν ῥόδον, καὶ τὸ ἄσπιλον κρίνον, καὶ τὸ ποικίλον γαρόφαλον. Ἔπλεκον τὰ ἄνθη εἰς στέφανον, καὶ ἤμην τόσον εὐδαίμων· ἠγάπων μόνον τὰ ἀρνία μου, καὶ ἀνεζήτουν μόνας τὰς πεδιάδας καὶ τὰ ἄνθη καὶ τὴν σκιὰν τὴν παχεῖαν. »

« Ποσάκις ἐχλεύασα τὰ δάκρυα καὶ τοὺς στεναγμοὺς ποιμενίδων, αἵτινες μοὶ ὡμίλουν περὶ ἔρωτος! Ἐνθυμοῦμαι τὴν νέαν Λυδίαν. Ἦλθέ ποτε, καὶ ῥιφθεῖσα εἰς τὸν τράχηλόν μου, ἤρχισε νὰ κλαίῃ ἀπαρηγορήτως. Ἡ ἀπελπισία της μ' ἐτάραξε· ἀπέμαξα δὲ τὰ δάκρυά της, καὶ παραλαβοῦσα αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας μου, τὴν ἠρώτησα μετὰ γλυκύτητος, τί τὸ αἴτιον τῶν τόσων δακρύων της· ὁ πατήρ σου, ἀνέκραξα, ἀπέθανε; τὰ πρόβατά σου ἔχασες; Ἀχ! φιλτάτη μου Θεανώ, μοὶ ἀπεκρίθη, τίποτε νὰ μὲ παρηγορήσῃ δὲν δύναται· ἀνεχώρησε . . . . . ἀνεχώρησε, καὶ σήμερον τὸ πρωῒ εἶδον τὴν ποιμενίδα Λευκαδίαν, κρατοῦσαν τὴν ῥοδόχρουν ταινίαν, ἣν εἶχον δώσει χθὲς εἰς τὸν ἀχάριστον ἐκεῖνον. Σᾶς βεβαιῶ, ἀξιέραστοι ποιμενίδες, ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ κρατήσω τὸν γέλωτα ἀπὸ τοιαύτην διήγησιν, διακοπτομένην ἀπὸ λυγμούς. Ἡ Λυδία ἐπειράχθη· καὶ ἀφ' οὗ μὲ παρετήρησε, ταπεινώσασα τὴν κεφαλήν, ἠθέλησε ν' απομακρυνθῇ, ἀλλὰ τὴν ἐμπόδισα· Θεανώ, μοὶ λέγει, ἂν ποτε αἰσθανθῇς πάθος, οἷον ἐγώ, εἴθε νὰ εὕρῃς παρηγορίαν παρ' ἐκείνων, πρὸς οὓς τὸ ἐμπιστευθῇς, οἵαν ἐγὼ σήμερον εὗρον παρὰ σοῦ. Τοιαύτη ἦν ἡ εὐχὴ τῆς Λυδίας, ἣ σήμερον ἴσως, ποιμενίδες μου, ἐκπληροῦται. »

« Ἤμην ἐλευθέρα καὶ εὐδαίμων· ἀλλ' ἡ εὐδαιμονία μου ἦν ὀλιγοχρόνιος. Ἐν ᾧ μίαν ἡμέραν, παραμονὴν πανηγύρεως τοῦ χωρίου μας, ἐπορευόμεθα πολλαὶ ποιμενίδες νὰ φέρωμεν κλάδους καὶ ἄνθη πρὸς κόσμησιν τοῦ ναοῦ μας, καθ' ὁδὸν ἀπηντήσαμεν ὑπὸ σκιὰν μύρτων, καθημένους ποιμένας τινάς, οἵτινες πάντες συγγενεῖς ἢ φίλοι μας ὄντες, μᾶς ἐπλησίασαν· ἐξ δὲ τούτων αὐθορμήτως μᾶς ἐπρότειναν, αὐτοὶ νὰ μᾶς φέρωσι τοὺς κλάδους, ὧν εἴχομεν χρείαν. Ἐδέχθημεν τὴν πρότασίν των, καὶ ἀφ' οὗ ἀνεχώρησαν, ἐμείναμεν μετὰ τῶν λοιπῶν φίλων των, ἐν οἷς πρώτην ἤδη φορὰν διέκρινα καὶ ξένον τινά. Μόλις τὸν παρετήρησα, καὶ ᾐσθάνθην ὅτι τὰς φλέβας μου διέτρεχε πῦρ, οὗ δὲν ἐγνώριζον τὴν αἰτίαν. Τότε διενοήθην νὰ ῥιφθῶ εἰς τὰ γόνατα τῆς Λυδίας, εὑρισκομένης ἐκεῖ, καὶ νὰ τὴν ζητήσω συγγνώμην ὅτι δὲν τὴν εὐσπλαγχνίσθην διὰ τὸ πάθος, ὃ ἤδη ἤρχισα ἡ ἰδία αἰσθανομένη. »

« Ἦν δὲ εὔκολον ν' ἀναγνωσθῇ ἐπὶ τοῦ προσώπου μου ὅ,τι συνέβαινεν ἐν τῇ καρδίᾳ μου· ἀλλὰ πάντες ἦσαν προσηλωμένοι πρὸς τὸν ξένον, παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ ἀποτελειώσῃ ᾆσμα, ὃ ἡ ἄφιξίς μας εἶχε διακόψει· ὤ! πόσον ἔπαλλεν ἡ καρδία μου, μήπως ψάλῃ ἔρωτος ᾆσμα, ὅταν τέλος, ἐνδοὺς εἰς τὰς παρακλήσεις των, τὸ ἐπανέλαβεν· ἐάν, ἔλεγον κατ' ἐμαυτήν, ἦνε ἐρωτόληπτος, ἐρωτικὸν θὰ ἦνε καὶ τὸ ᾆσμά του. Εὐτυχῶς ὅμως ἔψαλεν ἀγροτικοῦ βίου τέρψεις, καὶ τίνι τρόπῳ διατηροῦνται τὰ πρόβατα, καὶ ὄχι κανὲν ὃ διὰ τὰς ποιμενίδας εἶνε θάνατος. »

Μόλις ἐτελείωσε τὸ ᾆσμά του, καὶ εἴδομεν ἐπανερχομένους τοὺς πορευθέντας νὰ φέρωσι κλάδους· ἦσαν δὲ τόσον φορτωμένοι, ὥστε ὅταν ἐβάδιζον ἐν γραμμῇ σφιγκτὰ κρατούμενοι, ἤθελες νομίσει ὅτι ἔβλεπες πλησιάζοντα σύδενδρον λόφον· φθάσαντες δὲ ἀπέθεσαν τὸ φορτίον των, καὶ προσέφερον εἰς ἑκάστην ποιμενίδα στέφανον παντὸς εἴδους ἀνθέων, ὃν προθύμως ἐδέχθημεν. Ἐν ᾧ δὲ προπαρεσκευαζόμεθα νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ χωρίον μας, ὁ γεροντότερος, Ἐλευθέριος ὀνόματι, μᾶς ἐσταμάτησεν, εἰπών· πρέπει τώρα ἑκάστη ἐξ ὑμῶν νὰ μᾶς ἀνταμείψῃ διὰ τοὺς κόπους μας, δίδουσα τὸν στέφανόν της πρὸς ὅντινα προτιμᾷ. Τῷ ὄντι δικαιότατον, ἀπεκρίθη τις τῶν συντρόφων μου, καὶ συγχρόνως ἐπέθηκε τὸν ἰδικόν της στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐξαδέλφου της· καὶ τὸ παράδειγμά της ἀκολουθήσασαι καὶ αἱ λοιπαὶ ἐξελέξατο ἑκάστη τὸν συγγενῆ της. Μόνη δ' ἐγὼ ἔμεινα τελευταία, διότι οὔτε ἐξάδελφον, οὔτε ἄλλον συγγενῆ κατ' εὐτυχίαν εἶχον μεταξὺ ἐκείνων. Τέλος μετά τινας στιγμὰς δισταγμοῦ, πλησιάσασα τὸν ξένον, τῷ εἶπα· σοὶ προσφέρω τοῦτον τὸν στέφανον ἐν ὀνόματι πασῶν τῶν συντρόφων μου, πρὸς ἀμοιβὴν τῆς εὐχαριστήσεως, ἣν τὸ ᾆσμά σου μᾶς ἐπροξένησε. Τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις ἀπήγγειλα ἀπνευστί, μὴ τολμῶσα νὰ ὑψώσω τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ὃν ἔστεφον, ἐν ᾧ ἡ χείρ μου ἔτρεμε τόσον, ὥστε ἐνόμισα ὅτι ὁ στέφανος μοὶ διέφυγε. »

« Ὁ ξένος ἐδέχθη τὸν στέφανον μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ μετριότητος, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν δὲν ἠδύνατό τις νὰ τὸν ἀκούσῃ, μοὶ εἶπε, ταπεινῇ τῇ φωνῇ: πολὺ ἀκριβὰ σ' ἐπλήρωσα διὰ τοῦτον τὸν στέφανον, καθότι σὺ μὲν ἔδωκες εἰς ἐμὲ μόνον ἄνθη, ἐγὼ δὲ εἰς σέ . . . καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ τελειώσῃ τὸν λόγον του. Ἐν τούτοις αἱ σύντροφοί μου μ' ἐβίαζον ν' ἀναχωρήσω· διὸ πρὸς αὐτὸν μὲν δὲν ἀπεκρίθην οὐδέν, ἀλλὰ μακρυνομένη τὸν παρετήρουν ὅσον περισσότερον καιρὸν ἠδυνάμην, καὶ ἕως νὰ φθάσω εἰς τὸ χωρίον μου αὐτὸν μόνον εἶχον εἰς τὸν νοῦν μου. »

« Τὴν δ' ἐπαύριον, ἡμέραν τῆς πανηγύρεως, μετὰ τὴν πρὸς τὸν ὕψιστον δοξολογίαν, πάντες οἱ κάτοι-

κοι τοῦ χωρίου καὶ τῶν πέριξ συνῆλθον εἰς τὸ εὐρυχωρότατον μέρος, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ἀγωνισθῶσιν εἰς διάφορα παιγνίδια ἀγροτικοῦ βίου. Πολλοὶ ποιμένες, ἀγέρωχοι διὰ τὴν ἀκμάζουσαν ἡλικίαν των, τὴν ῥωμαλαιότητα καὶ τὴν εὐστροφίαν των, ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος τίς νὰ λάβῃ τὸ βραβεῖον τῆς πάλης, τοῦ ἅλματος καὶ τοῦ δρόμου, ὅπερ εἰς πάντας ἐφαίνετο ὅτι ἀνῆκεν. Ἐγὼ δὲ ἐνδιεφερόμην πρὸ πάντων περὶ ἑνός, ὃς ὑπερβὰς τοὺς ἄλλους εἰς παντὸς εἴδους παιγνίδια, ἐχειροκροτήθη παρὰ πάντων. Ὁ Ἀλανίων, ἔλεγον, εἶνε ταχύτερος τοῦ Σιλβαίου, ὁ Μαρσίλλιος ἀνδρειότερος τοῦ Λυσάνδρου, ἀλλ' ὁ Ἀρτίδωρος ὑπερέχει πάντας πρὸς πάντα. Ἤκουον μὲν τοὺς λόγους τούτους, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων νὰ τοὺς ἀντικρούσω, καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι δὲν τοὺς ἤκουον, εὐχαριστούμην νὰ τοὺς ἀκούω πολλάκις ἐπαναλαμβανομένους.»

«Ἡ ὡραία ἐκείνη ἡμέρα παρῆλθε· τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν δώδεκα νέαι, τὸ ἄνθος τοῦ χωρίου, συνήλθομεν, καί, προπορευομένου αὐλοῦ, ἐπορεύθημεν εἰς λειμῶνα χορεύουσαι, ὅπου εὕρομεν τὸν Ἀρτίδωρον μετὰ τῶν λοιπῶν μας ποιμένων, οἵτινες καθὼς μᾶς εἶδον, ἔσπευσαν νὰ πιασθῶσιν εἰς τὸν χορόν μας. Οὕτω λοιπὸν ἕκαστος ποιμὴν εὑρέθη μεταξὺ δύο ποιμενίδων, καὶ ἡ τέως ἀδιάσπαστος ἅλυσίς μας ἐδιπλασιάσθη· κάλαμοι τότε συνώδευον τὸν αὐλόν μας, καὶ ὁ χορὸς ἀπέβαινε ζωηρότερος. Ἐγὼ δ' ἐνόμιζον ἐμαυτὴν εὐτυχῆ, ὅτι ἡ χείρ μου συνείχετο τῇ τοῦ Ἀρτιδώρου. Ἐκ τῆς σφοδρᾶς ὅμως ἐντυπώσεως, ἣν ἡ χείρ του μοὶ ἐπροξένησε, μοὶ ἐπῆλθε νὰ διαῤῥήξω τὸν χορόν, ἀλλ' ὁ Ἀρτίδωρος, ὅστις τὸ ἐννόησε κατὰ τύχην, μ' ἀπήλλαξε, κρατῶν με σφιγκτότερον. Ἡ θεραπεία ὅμως ἦν χειροτέρα τοῦ κακοῦ.

Τέλος μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ χοροῦ ἐκαθήσαμεν ἐπὶ τῆς χλόης, πάντων ἐπιθυμούντων ν' ἀκούσωσι τὸν Ἀρτίδωρον νὰ τραγῳδήσῃ, ὃς δὲν ἐβράδυνε νὰ τὸ ἐννοήσῃ, καὶ ἤρχισε. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸ ᾆσμά του, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς τὸ ἐπαναλάβω, ἂν καὶ γνωρίζω ὅτι δὲν θ' ἀποφύγω τὰ δάκρυα εἰς τόσον γλυκεῖαν ἀνάμνησιν.»

Κοιλὰς κλαυθμῶνος εἶν' ἡ γῆ, βασάνων κατοικία·
τὴν καταψύχει ὁ χειμών, τὴν πυρπολεῖ τὸ θέρος.
Ἀλλ' ἅμα τὴν προσμειδιᾷ παρήγορος ὁ ἔρως,
γίνεται γέλως ὁ κλαυθμός, καὶ ὁ χειμὼν εὐδία
  Ἔρως μ' αὔραν ζωογόνον
  τὴν ὑφήλιον φαιδρύνεις,
  σὺ γλυκὺν μᾶς δίδεις πόνον,
  καὶ τὸν πόνον σὺ πραΰνεις.

—0—

Ὀργὴν ἢ θλῖψιν ἡ ψυχὴ τοῦ ἐραστοῦ δὲν τρέφει.
Τὴν τρυφερὰν καρδίαν του ὀδύνη ἂν ἐκφλέγῃ,
πρὸς τὴν ῥοδόπνουν ἔρχεται, «σὲ ἀγαπῶ» τῇ λέγει,
κ' εἰς τὴν ψυχήν τ' οὐράνιος γαλήνη ἐπιστρέφει.
  Ἔρως, μ' αὔραν κτλ.

—0—

Χθὲς ἦσαν δύο ἐρασταὶ ἐν μέσῳ τοῦ δρυμῶνος,
περὶ τοῦ ὑμεναίου των ἡδύνοντ' ὁμιλοῦντες·
καὶ ἤκουσα νὰ λέγωσι, δακρύοντες, θρηνοῦντες·
«Νὰ πάσχουν δύο κάλλιον παρὰ νὰ χαίρ' εἷς μόνος.»
  Ἔρως μ' αὔραν κτλ.

«Καιρὸς ἦν ἤδη νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ χωρίον, ὅτε πᾶς ποιμὴν προσέφερε τὸν βραχίονά του εἰς τὴν ποιμενίδα του. Ὁ δὲ Ἀντίδωρος, εἴτε κατὰ τύχην, εἴτε μὲ σκοπόν, μοὶ προσέφερε τὸν ἐδικόν του, καὶ οὕτως ἐβαδίζομεν ἐν σιωπῇ, χωρὶς οὐδέτερος νὰ τολμήσῃ νὰ ὑψώσῃ βλέμμα πρὸς τὸν ἄλλον, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο παρετηροῦμεν νὰ εὕρωμεν εὐκαιρίαν πότε δὲν ἔβλεπεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον ἵνα ῥίψῃ ὁ ἄλλος ἓν βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ· καὶ ὅταν οἱ ὀφθαλμοί μας ἤρχοντο εἰς συνάντησιν, εὐθὺς πάλιν ἐταπεινοῦντο πρὸς τὴν γῆν. Τελευταῖον τῷ εἶπον: «χρόνος θὰ σοὶ ἐφάνη ἡ ὀλιγοχρόνιος ἐνταῦθα διατριβή σου, ἐὰν ἀφῆκες εἰς τὸ χωρίον σου προσφιλές τι ἀντικείμενον. — Ὅ,τι καὶ ἂν ἔχω ἔδιδον, μοὶ εἶπεν, ἂν ἀπελάμβανον τοιαύτας εὐτυχεῖς ἡμέρας μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου. — Ἀγαπᾷς λοιπὸν πολὺ τὰς πανηγύρεις; Ὤ! δὲν εἶνε πλέον πανηγύρεις· καὶ ἀναστεναγμὸς τὸν διέφυγεν, ὡς καὶ ἐμέ, ἐν ᾧ συγχρόνως ἔσφιγξε τὴν χεῖρά μου τόσον, ὥστε ἀκόμη νομίζω ὅτι μὲ κρατεῖ.»

«Ἐν τούτοις ὁ γέρων Ἐλευθέριος, οὗ τινος πάντες ἐσέβοντο τὰς συμβουλάς, ἐπρότεινε νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ χωρίον ψάλλοντες ἐπῳδόν τινα, ὅπως περιχαρῶς εἴχομεν ἐξέλθει. Ἐμὲ ἐπεφόρτισαν πρὸς τοῦτο, ἥτις ὠφελουμένη ἀπὸ τὴν περίστασιν ἀπεύθυνα παραινέσεις τινὰς πρὸς τὸν Ἀρτίδωρον, πρὸς ὃν ἔχουσα ἐστραμμένον τὸ ὄμμα ἤρχισα ψάλλουσα ὡς ἑξῆς:

Τὰ ἄνθη ἂν τοῦ ἔρωτος ποθῇς νὰ προφυλάξῃς,
ἐπιμελῶς περίβαλλε τοῦ μυστικοῦ τὸν φράκτην.
Εἰς τὰς χαράς, τὰς λύπας σου, κ' εἰς ὅλας σου τὰς πράξεις,
μὴ λάλον καὶ ἀπρόσεκτον τὴν γλῶσσαν ἔχε κράκτην.
  Εἰς τὴν ψυχὴν τὸ ἄρωμα τοῦ ἔρωτος ἐγκλείων,
φοβήσου μὴ ἐξατμισθῇ, καὶ σκέπε τὸ ἀγγεῖον.

—0—

Ψυχραὶ καρδίαι λοιδοροῦν τὸν ἔρωτα εἰς μάτην·
εἶν' ἀδελφὸς τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰς ψυχὰς στολίζει.
Τὸ σκοτεινὸν μυστήριον τὴν φλόγα του ἁγνίζει,
καὶ χαίρει μάλιστα, τηρῶν σιγὴν εὐγλωττοτάτην.
  Εἰς τὴν ψυχὴν . . . . .

—0—

Φρούρει τὴν γλῶσσαν, μὴ φωνάς, μὴ λόγους, μὴ καυχήσεις.
Κλαῖε πρὸς μόνην τὴν ἠχὼ τοῦ δάσους, ἂν θὰ κλαύσῃς.
Ἂν διὰ σὲ δὲν δύνασαι τὰς λύπας νὰ τηρήσῃς,
δὲν θὰ τηρήσῃς διὰ σὲ οὐδὲ τὰς ἀπολαύσεις.
  Εἰς τὴν ψυχὴν . . . .

—0—

Τὰς κλεῖδας τῆς καρδίας σου μὴ δίδῃς εἰς κανένα·
Τὰ μυστικά της φύλαττε καὶ φρούρει ζηλοτύπως.
Φοβοῦ μήπως εἰσέλθωσι κατάσκοποι, καὶ μήπως
τὸν ἔρωτα βασκάνωσι τὰ βλέμματα τὰ ξένα.
  Εἰς τὴν ψυχὴν . . . .

«Δὲν ἐξεύρω μὲν ἂν τὸ ᾆσμά μου ἤρεσεν εἰς τὸν Ἀρτίδωρον, ἀλλὰ δὲν τῷ ἀπέβη ἀνωφελές· καθότι εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς μεθ' ἡμῶν συναναστροφῆς του ἔδειξε τόσην φρόνησιν εἰς τὰς ἀποδιδομένας πρὸς ἐμὲ φιλοφροσύνας, ὥστε καὶ ἡ πλέον κακολόγος γλῶσσα δὲν εἶχεν ἀφορμὴν νὰ εἴπῃ οὔτε λέξιν κατ' αὐτοῦ.

«Πεπεισμένη πλέον ὅτι ἀγαπῶμαι, τῷ ἐφανέρωσα

ὅ,τι ἔκρυπτον ἐν τῇ καρδίᾳ μου· διὸ καὶ ἀπεφασίσαμεν συμφώνως νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ χωρίον του, καθὼς τὸ εἶχε προειπεῖ, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας νὰ στείλῃ συγγενῆ τινα φίλον του προξενητὴν πρὸς τὸν πατέρα μου. Καὶ οἱ δύο ἤμεθα βέβαιοι ὅτι οἱ γονεῖς μας θὰ συγκατατεθῶσιν εἰς τοιοῦτον γάμον· καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα ἐφαίνοντο συμφωνότατα μὲ τὰ σχέδιά μας, δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἀρτιδώρου, συνέβη, κατὰ κακήν μου τύχην νὰ ἐπιστρέφῃ ἡ δίδυμος ἀδελφή μου ἀπὸ τοῦ παρακειμένου χωρίου, ἐλθοῦσα πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν θείων μου, ἥτις, κατὰ παράδοξον σπανιωτάτην σύμπτωσιν, εἶνε πιστὴ εἰκὼν ἐδική μου. Τὸ πρόσωπόν της, τὸ ἀνάστημά της, ἡ φωνή της, τὰ πάντα εἶχον τοσαύτην ὁμοιότητα μεταξὺ ἡμῶν, ὥςε οἱ γονεῖς μας, ἵνα μᾶς διακρίνωσι, μᾶς ἐνέδυον ἐνδυμασίας διακεκριμένας. Ἀλλὰ τὰ αἰσθήματά μας εἶνε πολὺ διάφορα τῆς ὁμοιότητος ἐκείνης· καθότι ἂν ἦσαν καὶ αἱ καρδίαι μας δίδυμοι, δὲν θὰ ἔχυνα ἐγὼ τόσα δάκρυα.»

«Τὴν ἀκόλουθον λοιπὸν ἡμέραν τῆς ἐπιστροφῆς της ἡ ἀδελφή μου *ἐσκάρισε* τὰ πρόβατά μας πρὶν ἐξυπνήσω· εὐθὺς δὲ καθὼς ἐξύπνησα, ἔσπευσα νὰ τὴν ἀκολουθήσω· ἀλλ' ὁ πατήρ μου μ' ἐμπόδισεν ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἀπελπίσθην νὰ ἴδω τὸν Ἀρτίδωρον. Ὅταν ἡ ἀδελφή μου ἐπέστρεψε τὴν ἑσπέραν, μοὶ εἶπεν ὅτι ἔχει σπουδαῖόν τι νὰ μοὶ εἴπῃ· τότε ἐξεπλάγην προμαντεύουσα τὴν δυστυχίαν μου, καὶ ἀφ' οὗ ἀκούσητε ὅ,τι κατ' ἰδίαν μοὶ εἶπε, κρίνατε περὶ τῆς ἀψευδοῦς μαντείας μου.»

«Τὸ πρωΐ, ἀδελφή μου, ἐν ᾧ ἔβοσκον τὰ πρόβατα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἠνάρου, εἶδον ἐρχόμενον πρός με ἄγνωστον ποιμένα, ὃς πλησιάσας μ' ἐχαιρέτησε, καὶ ἔλαβε τὴν χεῖρά μου μὲ τόσην οἰκειότητα, ὥστε ὁ τρόπος του μ' ἐξέπληξεν ἐν ταὐτῷ καὶ μὲ παρώργισε· οὔτε ἡ σιωπή μου, οὔτε ἡ ἀλλοίωσις τοῦ προσώπου μου ἴσχυσαν ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν παράφορον ὁρμήν του. Ἆ! ὡραία μου Θεανώ, μοὶ εἶπε, δὲν γνωρίζεις ἐκεῖνον, ὅστις σὲ ἀγαπᾷ περισσότερον ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του; Ἐπείσθην, ἀδελφή μου, ὅτι ἦν προκατειλημμένος ἀπὸ σὲ, καὶ ἐπειδὴ ἡ ὑπόληψίς σου πολὺ μ' ἐνδιαφέρει, ἠθέλησα νὰ σ' ἀπαλλάξω ἅπαξ διὰ παντὸς ἀπὸ φορτικὸν ποιμένα, ὃς ἠδύνατο ν' ἀποβῇ τολμηρότερος· ἐπρόσεξα νὰ μὴ ἐννοήσῃ ὅτι ἠπατᾶτο, καὶ ἀναλαβοῦσα τὸν συνήθη τόνον τῆς Θεανοῦς, τῷ ἀπεκρίθην μὲ τρόπον ὑπερήφανον καὶ καταφρονητικὸν, ὅπερ ἴσως πολὺ δὲν σὲ ἱκανοποιεῖ· ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν σου οἱ λόγοι μου τῷ ἔκαμαν τόσην ἐντύπωσιν, ὥστε μ' ἐγκατέλιπε, καλῶν με ἄπιστον καὶ ἀχάριστον· καὶ ἐμπορῶ νὰ σοὶ εἴπω μετὰ βεβαιότητος, ὅτι δὲν θὰ τὸν ἴδῃς πλέον».

«Καταλαμβάνετε, ἀξιέραστοι ποιμενίδες, ποίους παλμοὺς ᾐσθανόμην καθ' ὅλην τὴν διήγησιν· ἔδιδον τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς μου νὰ ἦτο τρόπος ἀμέσως τὴν ἐπαύριον νὰ ἀπήλλαττον τὸν δυστυχῆ ἐραστήν μου τῆς ἀπάτης. Πόσον μακρὰ μοὶ ἐφάνη ἐκείνη ἡ νύξ! οἱ ἀστέρες ἀκόμη ἔλαμπον, ὅταν εὑρέθην ἤδη εἰς τὰς πεδιάδας μὲ τὰ πρόβατά μου, ἅτινα ποτὲ δὲν εἶχον βαδίσει ταχύτερον· ἔφθασα τέλος πάντων εἰς τὴν συνήθη διατριβὴν τοῦ Ἀρτιδώρου, ὃν ζητῶ, φωνάζω, τρέχω ἄνω κάτω τὰς ὄχθας, τὰ δάση, τὰς πεδιάδας, ἀλλ' ὁ Ἀρτίδωρος δὲν φαίνεται οὐδαμοῦ. Ἐπάνελθε, ἔκραζα, ἐπάνελθε φίλτατέ μοι Ἀρτίδωρε, ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀληθὴς Θεανώ, ἥτις δι' ἐσὲ μόνον ζῶ· ἡ ἠχὼ ἐπανελάμβανε μὲν τοὺς λόγους μου, ἀλλ' ὁ Ἀρτίδωρος δὲν ἐπανέρχεται πλέον. Τέλος ἀποκαμοῦσα ἀπὸ τὰς πολλὰς καὶ ματαίας ἐρεύνας, ἐκάθησα ὑπὸ ἰτέαν, εὐχομένη νὰ παραταθῇ ἡ ἡμέρα περισσότερον, ἵνα δυνηθῶ ἐκ δευτέρου νὰ περιτρέξω τοὺς αὐτοὺς τόπους πρὸς ἀναζήτησίν του. Καὶ ἐν ᾧ μόλις ἡ ῥοδόχρους ἠὼς ἐπέτρεπε νὰ διακρίνωνται τ' ἀντικείμενα, εἶδον χαρακτῆρας ἐγκεχαραγμένους ἐπὶ φλοιοῦ λευκῆς λεύκης· πλησιάζω, τοὺς παρατηρῶ, καὶ τί βλέπω; τὸ γράψιμον τοῦ Ἀρτιδώρου. Ἀπορῶ, φίλταται, πῶς ἠδυνήθην μέχρι τέλους ν' ἀναγνώσω τοὺς ἑξῆς στίχους:

Ὦ νύμφη ἀλλοπρόσαλλε, πλὴν θελκτικὴ ἐπίσης,
Ἀφ' οὗ παρέβης ὅλας σου τὰς πρώτας ὑποσχέσεις,
Καὶ παντελῶς τοῦ βίου μου τὴν δᾶδα ὅπως σβέσῃς,
Ἀρκεῖ νὰ τὸ θελήσῃς.

—o—

Εἰς τὴν σκληράν σου προσταγὴν τυφλῶς θὰ ὑπακούσω,
Κλαίων θ' ἀφήσω τὴν ζωὴν, ὡς εἶχον ζήσει κλαίων,
Εὐδαίμων, μὲ τὸ αἷμά μου, εἰς τὴν φωνήν σου ῥέον,
Τοὺς πόδας σου ἂν λούσω.

—o—

Ἐὰν εἰς τὴν ἀνάλγητον ψυχήν σου ἀντηχήσῃ
Ὁ λόγος μου ὁ ὕστατος, ὁ λόγος τῶν δακρύων,
Ὑπὸ τὸ κρύον μάρμαρον, τὸ σῶμά μου τὸ κρύον
πυρέσσον θὰ σκιρτήσῃ.

—o—

Ἂν δ' αἱ μακραί μου πέπρωται ν' ἀνταμειφθοῦν ὀδύναι,
Ὦ! χῦσε εἰς τὸν τάφον μου ἀδάμαντα δακρύου,
Κ' ἑκατοντάκις δι' ἐμὲ ὁ θάνατος τοῦ βίου
Γλυκύτερος θὰ ἦνε.

«Δὶς ἀνέγνων τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς τούτους, χωρὶς νὰ κλαύσω· θελήσασα δὲ καὶ τρίτον διεκόπην ἀπὸ δάκρυα, ἅτινα ἂν δὲν μοὶ ἐπήρχοντο, θὰ ἔπιπτον νεκρὰ κατὰ γῆς. Ἡ λύπη μου μ' ἐστέρησεν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ ὀλίγον λογικὸν, ὅσον ὁ ἔρως μοὶ εἶχεν ἀφήσει· ἀποφασίσασα λοιπὸν νὰ τρέξω καὶ πάλιν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Ἀρτιδώρου, δὲν ἠδυνάμην νὰ μακρυνθῶ τῆς λεύκης, ἐφ' ἧς ἡ καταδίκη μου ἦν ἐγκεχαραγμένη. Μάτην ἐδοκίμασα νὰ ἀποχωρίσω τὸν φλοιὸν ἐκεῖνον, ὃν χιλιάκις κατεφίλουν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀφ' οὗ τὸν κατέβρεξα μὲ θερμὰ δάκρυα, ἀνέλαβον τὴν ζήτησίν του κατὰ τὰς πεδιάδας, ἐπαναλαμβάνουσα τὰς τελευταίας ἀναγινωσκομένας λέξεις. Ἀπὸ τόπου λοιπὸν εἰς τόπον ἔφθασα καὶ εἰς μέρη ὀλίγον ἀπέχοντα τῆς συνήθους διαμονῆς τοῦ ἐραστοῦ μου, περὶ οὗ τὴν ἐλαχίστην δὲν ἠδυνήθην νὰ λάβω πληροφορίαν. Θὰ ἐπιμείνω, ποιμενίδες μου, ἀκόμη ὀλίγας ἡμέρας πρὸς ζήτησίν του, καὶ ἐὰν δὲν κατορθώσω τίποτε, ἐὰν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρτιδώρου δὲν ἀκουσθῇ, ἀπεφάσισα, θὰ τὸν ἀκολουθήσω, ναί, εἶπε, σπογγίζουσα τὰ δάκρυά της, θὰ τὸν ἀκολουθήσω· ἄλλη ἐλπὶς δὲν μοὶ μένει.»

Τοιαύτη μὲν ἦν ἡ τῆς Θεανοῦς διήγησις· ἡ δὲ Γα-

λάτεια καὶ ἡ Ἀνθὼ ἐπροσπάθησαν νὰ τὴν παρηγορήσωσι. Μεῖνε ἐδῶ, τῇ λέγει ἡ Γαλάτεια· θὰ σὲ βοηθήσωμεν εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ Ἀρτιδώρου, ὃν καὶ ἡμεῖς ἐθρηνοῦμεν μετὰ σοῦ μέχρι τοῦδε. Πεισθεῖσα δ' ἡ Θεανὼ εἰς τὰς παρακλήσεις των ἔμεινε, σφίγγουσα τὴν Γαλάτειαν εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ ὑποσχομένη δι' ὀλίγας ἡμέρας νὰ μὴ τὴν ἀφήσῃ.

Μετὰ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ αἱ τρεῖς ποιμενίδες συνάξασαι τὰ πρόβατά των ἐπέστρεφον εἰς τὸ χωρίον των· ἀλλὰ δὲν εἶχον ἔτι διατρέξει τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ, ὅταν ἡ Γαλάτεια ἐνεθυμήθη ὅτι ἐλησμόνησε τὸν αὐλόν της. Παρακαλέσασα λοιπὸν τὴν Ἀνθὼ καὶ τὴν ξένην νὰ προσέχωσι τὰ πρόβατά της μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς της, ἐπέστρεψε μόνη πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ αὐλοῦ της, καὶ πλησιάσασα εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐκάθητο, εἶδε γέροντα ποιμένα Αηνίονα καλούμενον, ἔχοντα εἰς τὰς χεῖράς του τὸν αὐλόν της. Συγχρόνως δὲ εἶδε καὶ τὸν Ἐλικίονα ἐπιστρέφοντα μετὰ τοῦ εὐαρίθμου αἰπολίου τῶν αἰγῶν του, ὃς διαβαίνων ἐκεῖθεν καὶ ἀναγνωρίσας τὸν αὐλὸν τῆς Γαλατείας, ἐσταμάτησε, καὶ παρετήρει τὸν Αηνίονα ἐκστατικῶς, ἐν ᾧ ἡ Γαλάτεια κεκρυμμένη ὄπισθεν βάτου προσεῖχεν εἰς τὰ κινήματα τοῦ Ἐλικίονος, καὶ περιέμενε ν' ἀκούσῃ τί θὰ εἴπῃ.

Πῶς εὑρέθη ὁ αὐλὸς οὗτος, ἐρωτᾷ ὁ Ἐλικίων μὲ ζωηρὰν φωνήν, εἰς χεῖράς σου; — Ἐνταῦθα τώρα τὸν εὗρον, ἀπεκρίθη ὁ γέρων ποιμήν, καὶ θὰ τὸν προσφέρω εἰς τὴν Βασιλικήν μου, ἥτις δὲν θ' ἀποποιηθῇ τόσον ὡραῖον δῶρον. — Εὔχομαι νὰ μαλάξῃς τὴν καρδίαν τῆς Βασιλικῆς σου διὰ τοιούτου δώρου, ἀλλ' ὁ ἐδικός μου εἶναι πολὺ ὡραιότερος· ἰδέ τον, πῶς ὁ φλοιὸς ἐπιδεξίως ἀφαιρεθεὶς φαίνεται ὅτι σχηματίζει πέριξ κλάδον κισσοῦ. Τί θέλεις λοιπὸν νὰ σοὶ δώσω εἰς ἀνταλλαγὴν νὰ μοὶ τὸν δώσῃς; — Τὴν ὡραιοτέραν αἶγά σου. — Ὢ! μετὰ πάσης χαρᾶς, συμφωνῶ, ἐκ τῶν ἓξ αἰγῶν μου ἔκλεξον οἵαν θέλῃς· ἰδέ τας. Τότε ὁ γέρων εὐκόλως συγκατανεύσας ἐδιάλεξε τὴν ἐπίτεκα (ἑτοιμόγεννην), ἣν ὁ Ἐλικίων παράφορος ἀπὸ χαρὰν ἔδωκε, καὶ ἔλαβε τὸν αὐλόν, ὃν περιπαθῶς ἔσφιγξεν εἰς τὰς ἀγκάλας του· καὶ τοιουτοτρόπως ἀπῆλθον ἀμφότεροι εὐχαριστημένοι. Ἡ δὲ Γαλάτεια ὅλως σκεπτικὴ ἐπέστρεψε πρὸς τὴν Ἀνθὼ καὶ τὴν Θεανώ, ἐρωτώσας ἂν εὗρε τὸν αὐλόν της. Τὸν ἔλαβέ τις, εἶπεν· ἀλλὰ τοῦτο ποσῶς δὲν μὲ λυπεῖ.

Ἐν τούτοις τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἤρχιζε νὰ σκοτεινιάζῃ τὰ ὄρη· τὰ πτηνὰ συναγόμενα εἰς τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων ἤριζον μὲ ὑπόκωφον ψιθυρισμὸν περὶ τοῦ κλάδου, ἐφ' οὗ ἔμελλον νὰ διανυκτερεύσωσι· πανταχόθεν ἠκούοντο αὐλοὶ ποιμένων, καὶ κώδωνες προβάτων πλησιαζόντων εἰς τὸ χωρίον, ἐν ᾧ αἱ ποιμενίδες ἐλθοῦσαι εὗρον μεγάλας προπαρασκευὰς ἑορτῆς, ὧν τὴν αἰτίαν ἔμαθον, ὅτι δηλαδὴ Δαρανίων ὁ πλουσιώτατος γεωργὸς ἔμελλε νὰ νυμφευθῇ τὴν ἐπιοῦσαν τὴν Σιλβηρίαν, λαμβάνουσαν μόνην προῖκα τοὺς ὡραίους γλαυκοὺς ὀφθαλμούς της. Ὁ θαυμάσιος ἐραστὴς θέλων νὰ τελέσῃ τοὺς γάμους του ὅ,τι μάλιστα μεγαλοπρεπέστατα, εἶχε προσκαλέσει πάντας τοὺς ποιμένας τῶν παρακειμένων χωρίων, ἐν οἷς καὶ τὸν περίφημον Θύρσιν, μεθ' οὗ οὐδεὶς ἠμφισβήτει τὰ πρωτεῖα ὡς πρὸς τὴν τέχνην τοῦ τραγῳδεῖν καὶ παίζειν τὸν αὐλόν, περιμενομένου μετὰ τοῦ φίλου του Δάμωνος. Ἡ δὲ Θεανὼ ἐλπίζουσα ὅτι μεταξὺ τῶν προσκεκλημένων θὰ ἦτο καὶ ὁ Ἀρτίδωρος, ἀπεφάσισε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν Γαλάτειαν. Πάντες λοιπὸν οἱ ποιμένες ἡτοιμάσθησαν διὰ τὰ παιγνίδια καὶ διαφόρους ἀγῶνας, μέλλοντας νὰ ἐκτελεσθῶσι καθ' ὅλην τὴν χαρμόσυνον ἐκείνην ἡμέραν.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΕΡΡΙΚΟΣ ΚΛΑΙΫ.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

Ὁ περιφανὴς οὗτος Ἀμερικανὸς ἀπεβίωσεν ἐσχάτως εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἑβδομήκοντα καὶ πέντε. Αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι τῆς Ἀρκτώας Ἀμερικῆς ἐπένθησαν πανδήμως διὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, διότι ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν πολιτῶν ὅσους ἀνέδειξαν μετὰ τὴν γενεάν, ἥτις κατώρθωσε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους ἐκείνου. Ἦτο δὲ ὁ Κλαιῢ οὐ μόνον ὁ διαπρεπέστερος τῶν ἄλλων ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς δευτέρας, ἀπὸ τῆς αὐτονομίας, γενεᾶς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔσχατος αὐτῆς ἀντιπρόσωπος, καὶ ἀφοῦ παρέπεμψεν εἰς τὸν τάφον ἅπαντας αὐτοῦ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ τοὺς ἀντιπάλους, καταλείπει ἤδη τὸ στάδιον ἐλεύθερον εἰς γενεὰς νέας, αἵτινες ἐξακολουθοῦσι τὸ γιγαντιαῖον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἤρχισαν οἱ προκάτοχοι αὐτῶν, τὸ ἔργον τοῦ νὰ ἐκχερσώσωσι καὶ νὰ κατοικίσωσι τὸν νέον ἐκεῖνον κόσμον καὶ νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὸν ἰδίαν τινὰ πολιτικὴν ἐντολὴν καὶ βαρύτητα.

Ὁ Κλαιῢ ἐγεννήθη εἰς Οὐϊργινίαν, εἰς ἐκείνην δηλαδὴ τῶν πολιτειῶν, ἀφ' ἧς κατάγονται οἱ πλεῖστοι τῶν προέδρων τῆς συμπολιτείας, καὶ πρῶτος ὁ Οὐασιγκτών. Εἶδε δὲ τὸ φῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγώνων, τῇ 12 Ἀπριλίου 1777. Ὁ πατήρ του ἦτο ἱερεὺς σεβάσμιος, ὅστις ἀποθανὼν κατέλιπεν εἰς τὴν νοήμονα καὶ φιλόστοργον σύζυγόν του πέντε τέκνα, οὐδεμίαν δὲ περιουσίαν. Ἡ ἀνατροφὴ τοῦ Κλαιῢ, ὅστις ἔλαβε τὴν δυστυχίαν νὰ στερεθῇ τὸν πατέρα του εἰς ἡλικίαν πέντε ἐτῶν, παρημελήθη κατ' ἀρχὰς πολύ, διότι οἱ νέοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶχον εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὸν τρόπον τοῦ νὰ ἐκπαιδευθῶσιν ὅπως ἐξεπαιδεύθησαν οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων τινὲς μὲν εἶχον μεταβῆ εἰς Ἀγγλικὰ ἢ ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια καὶ ἐποτίσθησαν ἐνταῦθα τὰ νάματα τῆς ὑγειεστέρας παιδείας, ἣν τότε ἡ νεολαία ἠδύνατο νὰ εὕρῃ εἰς τὸν κόσμον· ἄλλοι ἠξιώθησαν ἐγκρίτων διδασκάλων, μεταβάντων εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ παρεσκεύασαν, ἐν τῇ μελέτῃ τῶν φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μνημείων, τὸ πνεῦμα αὐτῶν πρὸς τὴν διε-

ξαγωγὴν τῶν κοινῶν πραγμάτων, τὸν δὲ χαρακτῆρα, πρὸς τὰς μεγάλας τοῦ πολιτικοῦ βίου δυσχερείας. Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν ὁ Κλαίϋ ἔφθασεν εἰς τὴν ἡβικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν, διὰ τὴν ἀντιπάθειαν ἥτις ἐπεκράτει μεταξὺ τῆς προτέρας μητροπόλεως καὶ τῶν δεκατριῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσπάσωσιν ἀπὸ αὐτῆς, διὰ τῆς σπάθης, τὴν ἀνεξαρτησίαν των, οὔτε οἱ νέοι Ἀμερικανοὶ ἠδύναντο πλέον νὰ σταλῶσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν, οὔτε Ἄγγλοι ὑπήκοοι νὰ γίνωσιν εὐχαρίστως δεκτοὶ ὡς διδάσκαλοι εἰς τὰς Ἀμερικανικὰς οἰκίας· ἡ ἄλλη Εὐρώπη ἦτο τότε ἄνω κάτω ὡς ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων καὶ τοῦ γενικοῦ πολέμου· τὰ δὲ Ἀμερικανικὰ σχολεῖα δὲν ὑπῆρχον ἔτι, διότι ὁ τόπος ἐκεῖνος, παθὼν τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος, δὲν εἶχε λάβει καιρὸν νὰ τὰ ὀργανίσῃ. Ὅθεν ἡ γενεὰ εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ Κλαίϋ δὲν εὐπόρεσε νὰ ἐκπαιδευθῇ ἀποχρώντως, ἡ δὲ ἔλλειψις αὐτῆς αὕτη κατέστη πολλάκις ἐπαισθητὴ εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιόν της καὶ ἀνέδειξεν αὐτὴν κατωτέραν τῶν Ἀμιλτώνων, τῶν Ἰεφφερσώνων καὶ τῶν Μαδισώνων· ὄχι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἔμειναν ἀμαθεῖς, ἀλλὰ ἡ διὰ τῶν ἀγώνων τῆς νεότητος βραδέως ἀθροιζομένη βάσιμος παιδεία δυσκόλως ἀναπληροῦται ἔπειτα. Ὁ νέος Ἐῤῥῖκος Κλαίϋ περιωρίσθη νὰ μάθῃ τότε τὰ στοιχειωδέστερα πράγματα εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου του, καὶ δὲν ἐφοίτα μάλιστα τακτικῶς εἰς αὐτό, διότι ἦτο ἠναγκασμένος νὰ καλλιεργῇ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ἰδίαις χερσὶ τὸ πατρικὸν κτῆμά του. Ὠνομάζετο δὲ ὁ παῖς τοῦ μύλου (mill boy), διότι αὐτὸς ἐκόμιζεν εἰς γειτονικὸν μύλον τὸν σῖτον τὸν ἀναγκαῖον εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Γενόμενος 15 ἐτῶν, ἐστάλη εἰς τὸ κατάστημα φαρμακοπώλου τινὸς τῆς ἐν Οὐϊργινίᾳ πόλεως Ῥιχμόνδου· ἀλλὰ δὲν διέτριψεν εἰς αὐτὸ εἰμὴ ἓν ἔτος καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῆς πολιτείας, τὸ ὁποῖον ἔδρευεν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν. Εὐφυὴς δὲ ὢν καὶ ἀγαθῆς φύσεως, ἠγαπήθη ὑπὸ τῶν διακεκριμένων ἀνδρῶν, ὅσοι προσήρχοντο εἰς τὸ δικαστήριον διὰ τὰς ὑποθέσεις των, καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ προέδρου. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τὸν προέτρεψαν νὰ σπουδάσῃ τὸ δίκαιον· τὸ ἐσπούδασε τῳόντι, καί, εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν, ἀνηγορεύθη δικηγόρος.

Τοῦτο συνέβη ἐν ἔτει 1797, καθ' ἣν ἐποχὴν δηλαδὴ ἤρχισεν ἐν τῇ ὁμοσπονδίᾳ κίνησίς τις, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα οὐδεὶς τότε προέβλεπεν, ἔμελλον δέ, ἐντὸς πεντήκοντα ἐνιαυτῶν, νὰ ἀναδείξωσι τὸ ἔργον ἐκεῖνο ἓν τῶν μεγίστων ἐξ ὅσων κατώρθωσεν ὁ ἄνθρωπος. Ἕως τότε ἡ Ἀμερικανικὴ ὁμοσπονδία, ὡς ἐκ τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ὡμοίαζε, καθὼς ἔλεγεν ὁ Οὐολταῖρος περὶ τῆς Πρωσσικῆς μοναρχίας, μὲ *ζεῦγος περισκελίδων* ἡπλωμένων παρὰ τὴν παραλίαν. Τῳόντι ἡ ὁμοσπονδία τότε ἀπετέλει στενὴν παρυφὴν μεταξὺ τῶν Ἀλλεγανικῶν ὀρέων καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, συμπεπιεσμένην, καὶ ἀρκετὰ μὲν μακράν, διότι, ἀρχομένη πρὸς βοῤῥᾶν, ἀπὸ τῶν Βρεττανικῶν κτημάτων, παρετείνετο εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας λευγῶν πρὸς μεσημβρίαν μέχρι Γεωργίας, ἀλλὰ μὴ περιέχουσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰμὴ γαίας μετρίας ποιότητος. Οἱ κάτοικοι ὅμως τῆς στενῆς καὶ μακρᾶς αὐτῆς ταινίας, ἅμα λαβόντες ἀναψυχήν τινα ἀπὸ τῶν μόχθων τοῦ πολέμου, συνέλαβον, ὠθούμενοι ὑπὸ μυστηριώδους αὐτοματισμοῦ, τὸν σκοπὸν νὰ διαδώσωσι τὴν καλλιέργειαν εἰς τὰς εὐφορωτέρας καὶ ἀχανεῖς χώρας, αἵτινες ἔκειντο ἐπέκεινα τῶν ὀρέων. Τυχοδιῶκταί τινες, μεταβάντες καὶ πρότερον αὐτόθι διὰ νὰ κυνηγήσωσι, καὶ ἄλλοι τολμηρότεροι ἄνδρες, ἐπιχειρήσαντες εἰς αὐτὰς ἐκχερσώσεις, ἀπήντησαν μὲν κινδύνους μεγάλους, ἀλλὰ συγχρόνως ἔλεγον περὶ αὐτῶν τὰ θαύματα ὅσα πάλαι ποτὲ διηγοῦντο οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Μωϋσέως περὶ τῆς Χαναάν. Πρὸς τούτοις ἦτο γνωστόν, ὅτι ἄλλοτε οἱ ἐν Καναδικῇ Γάλλοι εἶχον δοκιμάσει νὰ κτίσωσιν ἐκεῖ ἀποικίας, ἐκ δὲ τῶν ἀποικιῶν τούτων ἐσώζοντο ἔτι χωρία τινὰ εἰς τὸ εὐρὺ τρίγωνον τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ Ὀΐου, τοῦ Μισσισιπίου καὶ τῆς σειρᾶς τῶν λιμνῶν· τὰ πάντα λοιπὸν συνετέλουν εἰς τὸ νὰ ἐπιστήσωσι τὴν κοινὴν προσοχὴν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας καὶ πάντες ἐπόθησαν νὰ μεταναστεύσωσι πρὸς *δυσμάς*, διότι διὰ τοῦ ἀορίστου τούτου ὀνόματος ἐχαρακτηρίζοντο αἱ ἔρημοι ἐκεῖναι ἀλλὰ πολύφυτοι ἐκτάσεις, ὀνόματος, τὸ ὁποῖον, δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀόριστον αὐτοῦ, ἐξῆπτε τὴν φαντασίαν, μὴ ἐπιδεχόμενον ἄλλο τέρμα εἰμὴ τὸν Εἰρηναῖον Ὠκεανόν, τὸν κείμενον εἰς ἀκαταμέτρητον ἀπόστασιν. Καὶ ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἔμελλόν ποτε νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ ἀπωτάτου ἐκείνου Ὠκεανοῦ. ¿Τί λέγω νὰ φθάσωσι; Μήπως δὲ ἑτοιμάζονται σήμερον νὰ ὑπερπηδήσωσι καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν Ὠκεανόν;

Καὶ ὁ νέος λοιπὸν Ἐῤῥῖκος Κλαίϋ, ἅμα γενόμενος δικηγόρος, ἀπεφάσισε νὰ πορευθῇ πρὸς δυσμάς, βαλάντιον μὲν ἔχων κενόν, καρδίαν ὅμως μεστὴν θάῤῥους καὶ ἀρχῶν ἀγαθῶν. Οὕτω δὲ πράττων παρηκολούθει, καί τοι μὴ ἔχων τὴν περὶ τούτου συνείδησιν, τὸ ἀληθὲς ῥεῦμα τοῦ Ἀμερικανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς πολιτικῆς· διότι ὅσοι ἐπορεύοντο πρὸς δυσμὰς ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν τὴν τύχην τῆς πατρίδος των, πολὺ μᾶλλον ἢ ὅσοι ἔμενον παρὰ τὴν Ἀτλαντικὴν παραλίαν. Εἰς τὴν χώραν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον τότε εἰμὴ δύο πολιτεῖαι, ἡ Κεντυκὺς καὶ ἡ Τενεσσαία, ἡ μὲν πρώτη ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τὴν Οὐϊργινίαν, τῷ 1792, τῆς ὁποίας ἀπετέλει μέρος μέχρι τότε· ἡ δὲ τῷ 1796 ἀπὸ τῆς βορείου Καρολίδος. Ἐπειδὴ ἡ Κεντυκὺς ἦτο πλησιεστέρα εἰς τὸν Κλαίϋ, ἐπορεύθη εἰς αὐτὴν καὶ κατεστάθη εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Λεξιγκτῶνα. Ἐνταῦθα ἔσχε τὴν κυρίαν αὐτοῦ κατοικίαν δι' ὅλου τοῦ ὑπολοίπου βίου, εἰς κτῆμά τι καλούμενον Ahsland, ὅπου, πολλοὶ Εὐρωπαῖοι περιηγηταί, ἀπὸ ψυχῆς ὑπ' αὐτοῦ φιλοξενηθέντες, ἐθαύμασαν τὴν ἀξιοπρεπῆ ἀφέλειαν τοῦ περιφανοῦς ἀνδρός, ἀληθοῦς τύπου καὶ ὑπογραμμοῦ πάσης δημοκρατικῆς ἀρετῆς. Τῆς Κεντυκύος δὲ διετέλεσεν ἀείποτε ἀντιπρόσωπος εἰς τὰ δημόσια πράγματα.

Καθ' ἣν ἐποχὴν κατεστάθη εἰς αὐτὴν ὁ Κλαίϋ, ἡ πολιτεία αὕτη ἀπετέλει τὸ ἐξώτατον σύνορον τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ μεθόριον μεταξὺ τῆς χώρας ἣν κατεῖχον οἱ λευκοὶ καὶ τῶν ἀρχεγόνων δασῶν, τῶν ὁ-

ποίων οἱ ἄγριοι ἠξίουν νὰ διατηρήσωσι τὴν κατοχήν. Τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου ἐκείνου ἦσαν ὁποῖα ἀναγκαίως ἔπρεπε νὰ ἦναι εἰς χώραν, ἐν ᾗ πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐνιαυτῶν τὰ δένδρα τοῦ δάσους ἔκρυπτον πολλάκις ἐντὸς τῶν γιγαντιαίων αὐτῶν κλώνων Ἰνδοὺς, παραφυλάττοντας μὲ τὴν καραβίναν ἢ τὸν τεμαχαύκην (τὸν πέλεκυν) εἰς τὰς χεῖρας ἵνα δολοφονήσωσι τοὺς λευκούς. Οἱ νέοι ἀνετρέφοντο ἀκούοντες διηγούμενα τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν πρώτων ῥιψοκινδύνων ἀνδρῶν, οἵτινες πάλαι εἶχον ὁρμήσει ἐπὶ τὴν ἐκχέρσωσιν τῆς χώρας ἐκείνης· αἱ νέαι ἐμάνθανον, ὅτι αἱ ἀῤῥενωποὶ αὐτῶν μητέρες πολλάκις ἠναγκάσθησαν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ ἀνδρός των νὰ ὑπερασπίσωσι, μὲ τὸ ὅπλον εἰς τὰς χεῖρας, τὴν περίφρακτον οἰκίαν. Καὶ ἔπειτα οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ κατήγοντο ἀπὸ γενεᾶς ὁρμητικῆς καὶ τολμηρᾶς· διότι ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Κεντυκύος προήρχοντο ἀπὸ τῆς Οὐϊργινίας καὶ ἦσαν λοιπὸν ἀπόγονοι τῶν Ἄγγλων ἐκείνων ἱππέων, οἵτινες, πολυθρύλλητοι ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ, κατὰ τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα ἀναδειχθέντες, διὰ τὸ ἀρειμάνιον αὐτῶν πνεῦμα, ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι τῆς Οὐϊργινίας ἄποικοι. Πάντες ἦσαν ἔνοπλοι καὶ ἕτοιμοι νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ ὅπλα των· ἐνὶ λόγῳ, πολλαὶ συνέβαινον τότε ἐν Κεντυκύϊ αἱματηραὶ συγκρούσεις καὶ ἡ μονομαχία εἶχε καταντήσει κοινὴ ἕξις ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πολλάκις οἱ ἐπισημότεροι τῆς πολιτείας ἄνδρες ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους διὰ τοῦ πιστολίου ἢ τῆς καραβίνας.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ κάτοικοι, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἦλθε νὰ ζητήσῃ τύχην ὁ νέος οὗτος δικηγόρος, στερημένος μὲν περιουσίαν, ὡς εἴπομεν, καὶ παιδείαν ἔχων συνοπτικωτάτην, ἀλλὰ θαυμασίως ὑπὸ τῆς φύσεως πεπροικισμένος καὶ τελειῶν τὰ δῶρα ὅσα ἔνεμεν αὐτῷ ὁ θεὸς διὰ γενναιοτάτων ἠθικῶν ἀγώνων, διότι ὁ Κλαίϋ εἶχε τὸ σπάνιον τοῦτο παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς προτέρημα,. τοῦ νὰ ἦναι ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ, διὰ δὲ τοῦτο ἐπιτηδειότατος εἰς τὸ νὰ γίνεται καὶ τῶν ἄλλων ἐγκρατής. Εἰς τὸ δικηγορικόν του στάδιον ηὐδοκίμησεν ἐξ ἀρχῆς θαυμασίως. Ἄνθρωποι ἔντιμοι κατηγοροῦντο τότε πολλάκις ἐπὶ φόνῳ ἐνώπιον τῶν ὁρκωτῶν, καὶ ὁ νέος δικηγόρος κατώρθωσε, διὰ τῆς εὐγλωττίας του, νὰ ἐπιτυγχάνῃ ὑπὲρ αὐτῶν τὰς ἐπιεικεστέρας ἐτυμηγορίας. Οἱ λόγοι του βεβαίως δὲν διέπρεπον πολὺ ὡς πρὸς τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος· ἄνδρες νομομαθεῖς ἤθελον εὕρει αὐτὸν κατὰ τοῦτο χωλαίνοντα· ἀλλ' ἀπετείνετο εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροατῶν του καὶ οἱ Κεντυκηνοὶ ἔνορκοι ἐνόουν τὴν γλῶσσαν ταύτην πολὺ μᾶλλον ἢ τὴν ἐμβριθεστέραν ἐπιστήμην. Εἶχε δὲ παράδοξον τέχνην νὰ κατανοῇ ἀμέσως πρὸς τίνας ὁμιλεῖ, νὰ μεθαρμόζῃ τὸν λόγον του πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰ πάθη τῶν ἀκροατῶν καὶ νὰ παρεισάγῃ ἕκαστον ἐπιχείρημά του, καθ' ἣν ὥραν τοῦτο ἔμελλε νὰ προξενήσῃ τὴν μεγαλητέραν ἐντύπωσιν, ἀπαραλλάκτως καθὼς ὁ καλὸς στρατηγὸς διατάσσει ἕκαστον αὐτοῦ τάγμα νὰ κτυπήσῃ εἰς τὴν πρὸς τοῦτο ἐπιτηδείαν στιγμήν. Ἐξεπίτηδες δὲ μεταχειριζόμεθα τὴν παραβολὴν ταύτην, διότι ὁ Κλαίϋ ἀνεδείκνυεν εἰς τὸ ἀφανὲς στάδιον τῶν Κεντυκικῶν δικαστηρίων ἓν τῶν προτερημάτων δι' ἃ μάλιστα διέπρεψεν εἰς τὰ εὐρύτερα τοῦ ἔθνους βουλευτήρια, παρασκευαζόμενος οὕτως εἰπεῖν ἔκτοτε πρὸς τὰ μεγάλα τῆς βουλευτικῆς στρατηγίας ἐπιχειρήματα, δι' ὧν κατώρθωσε βραδύτερον νὰ καταπείσῃ τὴν κοινὴν τοῦ ἔθνους συνέλευσιν εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν σπουδαιοτέρων μέτρων καὶ εἰς τὴν λύσιν ζητημάτων τὰ ὁποῖα μεγάλως κατετάραξαν τὴν πατρίδα καὶ ἐνίοτε διεκινδύνευσαν αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τῆς ὁμοσπονδίας.

Αἱ διανοητικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις καὶ αἱ γνώσεις του ηὔξανον ὁσημέραι ὡς ἐκ τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του, περὶ ὃ μετὰ ζήλου ἐνησχολεῖτο. Φύσει ὢν συλλογιστικώτατος καὶ διαλεκτικώτατος, προσέλαβε καὶ τὴν τέχνην τοῦ ἀναλύειν, καὶ διακρίνειν, καὶ παρεισάγειν ἐνστάσεις. Διὰ δὲ τὴν ἀταραξίαν τῆς ψυχῆς του, ἴσχυε μεγάλως παρὰ τοῖς ὁρμητικοῖς περὶ αὐτὸν ἀνθρώποις. Ὅθεν ἀπέκτησε μέγα ὄνομα, ἐντὸς ὀλίγου, εἰς Κεντυκύν· πολλοὺς δὲ καὶ φίλους, διότι ἦτο φύσει εὐπροσήγορος, ἐλευθέριος καὶ ἱλαρός. Ἡ ὁμιλία του, ἥτις πάντοτε ἐνέφαινε νοῦν ὀρθὸν, ἦτο χαριεστάτη· πάντοτε δὲ ἠγάπα νὰ διηγῆται καὶ ηὐδοκίμει εἰς τοῦτο πολύ.

Ἅμα κατασταθεὶς εἰς Κεντυκὺν, ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἐν ἔτει 1797 ὁ Κεντυκικὸς λαὸς μετεῤῥύθμιζε τὸ πολίτευμά του, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις μόλις πρὸ πέντε ἐτῶν εἶχε ψηφισθῇ· ἀλλ' εἰς τὰς ὁμοσπόνδους πολιτείας τῆς ἀρκτῴας Ἀμερικῆς αἱ τοιαῦται μετασκευαὶ τῶν πολιτευμάτων εἶναι συνηθέσταται καὶ γίνωνται ἐν πολλῇ εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ. Ἓν τῶν κυριωτέρων ζητημάτων, περὶ ὧν προέκειτο ν' ἀποφασίσωσιν, ἦτο ἡ κατάργησις τῆς δουλείας, ἐννοεῖται ἡ βαθμιαία κατάργησις. Ὁ νέος δικηγόρος, γενναιόφρων ὢν ἐκ φύσεως καὶ φίλος ἔνθερμος τῆς ἐλευθερίας, ὄχι μόνον τῆς ἰδικῆς του, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων, ἀνεδείχθη ζηλωτὴς τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν μαύρων. Ἔγραψεν εἰς τὰς ἐφημερίδας διὰ νὰ καταπείσῃ τοὺς συμπολίτας του, ὅτι θέλουσι τὰ μέγιστα ὠφελήσει ἑαυτοὺς, ἐὰν καταργήσωσι τὴν δουλείαν· πρώτην δὲ ταύτην φορὰν ἔγραψε, καὶ εἴθε εἰσηκούετο ὁ αὐτοσχέδιος ἐκεῖνος δημοσιογράφος! Ἡ δουλεία ὑπάρχει μέχρι τῆς σήμερον εἰς Κεντυκὺν, καὶ αὐτὴ παρεμπόδισε τὴν πολιτείαν ταύτην τοῦ νὰ προοδεύσῃ ὅσον προώδευσεν ἡ γείτων αὐτῆς πολιτεία τοῦ Ὀΐου, ἡ κειμένη παρὰ τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τοῦ ὡραίου ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ἐκτὸς δὲ τοῦ περὶ δουλείας τοπικοῦ ζητήματος, ἐν ἔτει 1798 καὶ 1799, προεδρεύοντος τοῦ πρώτου Ἄδαμς, ἡ ὁμοσπονδία ἅπασα ἐταράχθη ἕνεκα τῶν καταθλιπτικῶν νομοσχεδίων τὰ ὁποῖα ὁ πρόεδρος καθυπέβαλεν εἰς τὰς βουλὰς κατὰ τοῦ τύπου καὶ κατὰ τῶν ξένων. Φοβερὰ ἀντιπολίτευσις ἠγέρθη κατὰ τῶν προτάσεων τούτων, ὑπὸ τὸν Ἰεφφερσῶνα· ἡ ὁμοσπονδία διῃρέθη εἰς δύο στρατόπεδα, ὁ δὲ Κλαίϋ ἐτάχθη μετὰ τοῦ Ἰεφφερσῶνος ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν φιλελευθέρων, ἀγορεύσας δημοσίᾳ εἰς Λεξιγκτῶνα καὶ ἀξιωθεὶς μεγάλων ἐπευφημιῶν. Ἀλλὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν ἠσχολήθη εἰς τὰ

πολιτικὰ πράγματα εἰμὴ ἐν παρόδῳ, κύριον ἔργον εἶχε τὸ ἐπάγγελμά του, καὶ ἔβλεπε συῤῥέοντας περὶ αὐτὸν ἀπείρους πελάτας. Τῷ δὲ 1803 ἔτει τελευταῖον ἐκλεχθεὶς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν τοπικὴν τῆς Κεντυκῦος βουλὴν, ἔπαυσε τοῦ νὰ θεωρῇ ὡς πάρεργον τὴν πολιτικήν.

Ἐξελέχθη δὲ μὲ τρόπον ἀποδεικνύοντα πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ Ναπολέων νὰ ἐρωτᾷ, ὁσάκις τὸν ἐσύστα ινόν τινα, « *ἔχει τύχην* ; Ὑπάρχει τῳόντι εἰς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα τύχη ἢ συνδρομή τις περιστάσεων, τὴν ὁποίαν ὁ ἀσθενὴς ἡμῶν νοῦς ὀνομάζει τύχην· καὶ ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἔχοντες εἰς τὸν κόσμον τοῦτον οὔριον τὸν ἄνεμον, καθὼς ἄλλοι πάλιν ἔχοντες αὐτὸν ἐναντίον. Ὁ Κλαίϋ ἐπέτυχεν αὐτὸν δεξιώτατον εἰς τὴν ἐκλογήν του. Περιοδεύων ὡς ὑποψήφιος εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ἀπαντᾷ ἑταιρείαν κυνηγῶν, οἵτινες ἐδοκίμαζον τάς καραβίνας των. Ἦσαν δὲ ἄνθρωποι ἰσχύοντες εἰς τὴν ἐπαρχίαν των, διότι τότε εἰς Κεντυκὺν ἡ καραβίνα ἦτο εἰς μεγάλην ὑπόληψιν. «Λοιπὸν, φίλτατε, εἶπεν εἷς τῶν κυνηγῶν, ὅστις ἦτο πεντηκοντούτης περίπου. ὡμοίαζεν ἄλλος Νεμρὼδ καὶ ἐφαίνετο ἀρχηγὸς τῆς ἑταιρείας, ὑμεῖς εἶσθε ὁ ὑποψήφιος περὶ τοῦ ὁποίου μᾶς ἐλάλησαν. Θέλομεν σᾶς δώσει τὰς ψήφους μας, ὑπὸ ἕνα ὅμως ὅρον, ἂν σημαδεύετε εὐστόχως. — Τότε τὰς ἔχω τὰς ψήφους σας, διότι σημαδεύω θαυμασίως. — Θέλετε λοιπὸν μᾶς τὸ ἀποδείξει ἀμέσως. — Ἀδύνατον· ἀφῆκα τὴν καραβίναν μου εἰς τὴν οἰκίαν μου καὶ δὲν μεταχειρίζομαι ποτὲ ἄλλην. — Δὲν πειράζει, ἰδοὺ ἡ ἐδική μου· σᾶς βεβαιῶ ὅτι εἶναι καλητέρα ἀπὸ τὴν ἐδικήν σας καὶ θέλει σᾶς γνωρίσει, ἂν τῳόντι εἶσθε ἐπιτήδειος σημαδευτής. » Ἡ ὑποχώρησις δὲν ἦτο δυνατή. Ὁ σκοπὸς ὁρίζεται εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν βημάτων· ὁ Κλαίϋ σημαδεύει καὶ ἡ σφαῖρα βάλλει εἰς τὸ κέντρον τοῦ σκοποῦ. Πρώτην δὲ ταύτην φορὰν εἰς τὴν ζωήν του ἔλαβεν εἰς χεῖρας καραβίναν. Τότε φίλοι τινὲς τοῦ ἀντιπάλου του, εὑρεθέντες ἐν τῇ ὁμηγύρει, ἤρχισαν νὰ φωνάζωσιν, ὅτι ἐπέτυχεν ἀπὸ τύχης ἁπλῆς καὶ ὅτι πρέπει νὰ βάλῃ καὶ δεύτερον. — Κύριοί μου, εἶπεν ὁ Κλαίϋ, μὲ τὴν συνήθη αὐτοῦ ἑτοιμολογίαν· δοκιμάσατε πρῶτον νὰ ἐπιτύχετε καὶ ὑμεῖς ὅσον ἐγώ, καὶ εἶμαι προθυμότατος νὰ ἐπαναλάβω τὴν δοκιμασίαν.» Τὸ ἐπιχείρημα ἐφάνη ἰσχυρὸν εἰς τοὺς κυνηγοὺς, οἵτινες ἀνεγνώρισαν τὸν Κλαίϋ σημαδευτὴν ἐπιτηδειότατον καὶ κατώρθωσαν διὰ τῶν ψήφων των νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὰς ἐκλογάς.

Ὡς ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ βουλῇ τῆς Κεντυκῦος, ὁ Κλαίϋ ηὐδοκίμησε θαυμασίως· ἀνέδειξε τὸν πρὸς τὴν νομιμότητα ἔρωτά του, προεφύλαξε πολλάκις τοὺς θεμελιώδεις νόμους ἀπὸ τῶν προσβολῶν τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ ἐπιφέρωσι κατ' αὐτῶν καὶ περιέστειλεν αὐθάδεις τινὰς ῥήτορας οἵτινες ἐζήτουν νὰ δουλώσωσι τοὺς συναδέλφους αὐτῶν διὰ τοῦ τρόμου. Περὶ τοῦτο μάλιστα ἐφάνη ἡ ἀκλόνητος αὐτοῦ ἀνδρεία καὶ σταθερότης. Δι' εἰρωνείας πικροτάτης ἐμάστιζε πολλοὺς φλυάρους βουλευτάς, οἵτινες, διὰ νὰ καταστήσωσιν ἰσχυροτέραν τὴν αὐθάδειαν τῆς γλώσσης των, ὑπηνίττοντο ὅτι ἔχουσιν ἓν τελευταῖον ἐπιχείρημα, τὴν μονομαχίαν. Ὁ Κλαίϋ ἐμίσησε δι' ἅπαντος τοῦ βίου τὴν τυραννίαν, ὅθεν δήποτε καὶ ἂν προήρχετο. Ἤθελησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του, ὁσάκις καμμία τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἠξίωσε νὰ τὴν πιέσῃ· τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὅλης Ἀμερικῆς, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ ἔθνη ὅσα εἶχον ἐν αὐτῇ ἀποικίας, δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσι τὸ ἐπ' αὐτῶν κράτος των εἰμὴ δι' ἁρπαγῆς καὶ βασάνων· τὴν ἐλευθερίαν τῶν συμπολιτῶν του, ὁσάκις εἶδεν αὐτοὺς εἴτε κατ' ἰδίαν, εἴτε πολλοὺς συνάμα ἐκτεθειμένους εἰς τὰς βαρβάρους ἐπιθέσεις κἀνενὸς θρασέος δημαγωγοῦ· τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀσθενῶν καὶ τὴν πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀνθρωπότητος εὐλάβειαν, οἱοιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι, λευκοὶ, μαῦροι ἢ ἐρυθροὶ, ὁσάκις ἔβλεπε καταπατούμενα τὰ δίκαιά των. Παντοῦ καὶ πάντοτε ἐζήτησε τὴν τήρησιν τῶν νόμων, πεποιθὼς, ὅτι εἰς τόπον ὀργανίσαντα τὸ πολίτευμά του ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπολύτου σχεδὸν ἐλευθερίας, τὸ πολίτευμα καταντᾷ οἰκτρὸς φενακισμὸς, ὁσάκις ὁ νόμος δὲν ἄρχει ἀρχὴν ἀπόλυτον. Ἔνθερμος δὲ ὢν ἐραστὴς τῆς ἐλευθερίας, ᾐσθάνετο ἑαυτὸν τραυματιζόμενον, ὁσάκις ἔβλεπεν ὅτι ἡ συζήτησις παρεξετρέπετο τῶν ὁρίων τοῦ πρέποντος, θεωρῶν, εὐλόγως, ὅτι ἐπέκεινα τῶν ὁρίων τούτων ἀρχίζει ἡ τυραννία. Διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἐν τῇ βουλῇ τῆς Κεντυκῦος, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς ἄλλα ἀνώτερα βουλευτήρια, συνέβη πολλάκις εἰς τὰς συζητήσεις νὰ ἐπιτιμήσῃ τοὺς ῥήτορας, ὅσοι ἤθελον νὰ τυραννήσωσι τὰς συνελεύσεις ἐκείνας, παραβιάζοντες συστηματικῶς τοὺς στοιχειωδεστέρους κανόνας τῆς εὐπρεπείας καὶ εὐσχημοσύνης· διότι ἄλλως ὁ Κλαίϋ οὐδέποτε προσέβαλέ τινα προσωπικῶς, ἦτο ὅσον ἐνδέχεται ἀφιλόνεικος ἄνθρωπος καὶ περὶ τὰς σχέσεις αὐτοῦ εὐκολώτατος.

Ἐν τῇ πρώτῃ δὲ ἐκείνῃ ἀρχῇ τοῦ βουλευτικοῦ σταδίου του, ἠναγκάσθη καὶ νὰ μονομαχήσῃ πρὸς ἕνα τῶν ὀξυθύμων ἐκείνων ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους περιέστειλεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ καθήκοντος· ἀλλ' ἦτο εἰς ὅλα γενναῖος, καὶ ἐθεώρει μὲν τὴν μονομαχίαν ὡς περιφανῆ παραλογισμὸν, ἐνόησεν ὅμως, ὅτι, διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε κοινὴν γνώμην εἰς Κεντυκῦν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποποιηθῇ τὴν περὶ τούτου γενομένην αὐτῷ πρότασιν. Πολλάκις δὲ καὶ ἄλλοτε ἠναγκάσθη νὰ ἀποδείξῃ εἰς βουλευτὰς τοὺς ὁποίους ἐσωφρόνισεν, ὅτι δὲν φοβεῖται νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ διὰ τῶν ὅπλων τοὺς λόγους του.

Μετ' ὀλίγον ὁ Κλαίϋ εὗρεν ἀφορμὴν νὰ ἀναδείξῃ τὰ ὡριμάσαντα προτερήματα αὐτοῦ εἰς στάδιον εὐρύτερον, διότι περὶ τὰ τέλη τοῦ 1806 ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Κεντυκινῶν ἀντιπρόσωπος αὐτῶν εἰς τὴν Ὁμοσπονδικὴν Γερουσίαν καὶ διέτριψε μὲν ἐν αὐτῇ τότε ἐπ' ὀλίγον, διότι ἀνεπλήρου παραιτηθέντα γερουσιαστὴν, εἰς ὃν δὲν ὑπελείπετο νὰ ἑδρεύσῃ εἰμὴ ἓν ἔτος μόνον, ἀλλὰ διέπρεψεν οὐδὲν ἧττον καὶ ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ διαστήματι εἰς τὸ ὑπέρτατον ἐκεῖνο συνέδριον, διὰ τῆς συνέσεως τῶν ψηφώντου, διὰ τῆς εὐκρινήσεως πολλῶν συζητήσεων καὶ διὰ τῆς εὐφυΐας μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυνέτισεν ἀγέρωχόν τινα ῥήτορα, ὅστις ἤθελεν ἐξάπαν-

τος νὰ ἀναγκάσῃ ὅλους τοὺς νεωτέρους συναδέλφους του νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ὑπεροχήν του· διότι πολλὰ καὶ αὐθάδη τοῦ ἀνδρὸς τούτου φλυαρήσαντος, ὁ Κλαίϋ ἀπήντησεν ἀμέσως, διηγηθεὶς τὸν μῦθον τῆς κίσσης καὶ συνῴδευσεν αὐτὸν μὲ ἑρμηνείαν ἀστειοτάτην, ἥτις κατέστησε καταγέλαστον τὸν ἀντίπαλόν του καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ σιωπήσῃ ἐπί τινα χρόνον. Τῷ 1809, ἐξελέχθη πάλιν ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Βουλὴν τῆς Κεντυκῦος, ἥτις ἔσπευσε νὰ ἀναδείξῃ αὐτὸν πρόεδρόν της· ἔπειτα, παραιτηθέντος ἑνὸς τῶν Γερουσιαστῶν τῆς Κεντυκῦος εἰς τὴν ὁμοσπονδικὴν Γερουσίαν, κατέλαβε τὴν θέσιν του, ἐπὶ τῆς συνόδου τοῦ 1809—1810, καὶ ἔκτοτε δὲν ἔπαυσεν ἑδρεύων ἐν τοῖς ἀνωτάτοις τοῦ ἔθνους βουλευτηρίοις, ἐπὶ πεντήκοντα δὲ ἔτη διετέλεσεν εἷς τῶν κυριωτέρων κυβερνητῶν τῆς Ἀμερικανικῆς πολιτικῆς. Λέγομεν ἐν τοῖς ἀνωτάτοις βουλευτηρίοις, διότι τῷ 1811, γενομένων νέων ἐκλογῶν, ἀντὶ νὰ ἐκλεχθῇ Γερουσιαστής, προετίμησε νὰ σταλῇ εἰς τὴν βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ὁμοσπονδίας· καὶ ἰδοὺ διατί.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ πάντα προεμήνυον, ὅτι φοβερὰ παρασκευάζεται ῥῆξις μεταξὺ τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ τελευταία αὕτη δύναμις εἶχε τότε ἐπινοήσει τὸν ἰδανικὸν ἐκεῖνον ἀποκλεισμόν, δυνάμει τοῦ ὁποίου οἱ ὑπήκοοι τῶν οὐδετέρων δυνάμεων ὤφειλον νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀποκεκλεισμένους πάντας τοὺς λιμένας τοῦ Γαλλικοῦ κράτους, καὶ αὐτοὺς ἐκείνους, ἐνώπιον τῶν ὁποίων οὐδὲν Ἀγγλικὸν πλοῖον ὑπῆρχεν. Ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ, οἱ Ἄγγλοι συνέλαβον ἀμερικανικὰ πλοῖα, εἰς αὐτὰ τὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς· καὶ δὲν ἠρκοῦντο εἰς τὸ νὰ ἐξετάζωσι τὰ ἔγγραφα πλοίων τὰ ὁποῖα ἐπελαγοδρόμουν ἢ καὶ μόλις εἶχον προκύψει ἀπὸ Ἀμερικανικοῦ λιμένος, διὰ νὰ βεβαιωθῶσιν, ὅτι δὲν πορεύονται πρὸς Γαλλικόν τινα λιμένα, ἀλλὰ προσέβαλλον ἔτι δεινότερον τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἔθνους· διότι ἐξέταζον τοὺς ναύτας τῶν συλλαμβανομένων πλοίων καὶ ὅσους ἔβλεπον χρησίμους διὰ τὸν Ἀγγλικὸν στόλον, τοὺς ἀπῆγον διὰ τῆς βίας καὶ αὐτογνωμόνως, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι εἶναι Ἀγγλικῆς καταγωγῆς. Τὸ δὲ χείριστον, δὲν περιωρίσθησαν νὰ ἐξυβρίσωσι τοιουτοτρόπως τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἀλλὰ φρεγάτα Ἀγγλική, προσβαλοῦσα αἰφνιδίως τὴν ἀμερικανικὴν φρεγάταν Chesapeake, ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ ὑποκύψῃ εἰς τοιαύτην ἐξέτασιν καὶ ἀπήγαγεν ἀπὸ αὐτῆς τρεῖς ναύτας.

Ταῦτα πάντα ἐκίνησαν βαθυτάτην ἀγανάκτησιν παρὰ τοῖς ἐλευθέροις καὶ ὑπερηφάνοις κατοίκοις τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν, καὶ ἡ κυβέρνησις, προεδρευομένη τότε ὑπὸ τοῦ περιφανοῦς Μαδισῶνος, συνεμερίζετο τὸ αἴσθημα τοῦτο. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων, ἀποδίδων τοῖς Ἄγγλοις τὰ ἴσα, εἶχε κηρύξει αὐτούς τε καὶ ἅπαντας τοὺς οὐδετέρους ἀποκεκλεισμένους ἀπὸ πάσης τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου· τοῦτο δὲ ἠρέθισεν ἐπίσης τοὺς Ἀμερικανούς, οἵτινες ἐσκέφθησαν ἂν δὲν πρέπει νὰ κηρύξωσι πόλεμον κατ' ἀμφοτέρων τῶν κολοσσῶν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, θεωρῶν συμφέρον νὰ περιποιηθῇ τοὺς Ἀμερικανοὺς καὶ φωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδείου πρέσβεως ὃν εἶχε τότε εἰς Οὐασιγκτῶνα, τοῦ Σερρυριέρου, ὅστις ἠξιώθη τῆς εὐνοίας πολλῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν τῆς χώρας ἐκείνης, ἰδίως δὲ τοῦ Κλαίϋ, ἔσπευσε νὰ ἐξαιρέσῃ τοὺς Ἀμερικανοὺς ἀπὸ τῆς καταθλιπτικῆς ἐκείνης διατάξεως. Ἡ Ἀγγλικὴ ὅμως κυβέρνησις ἐπέμεινε καὶ ἐντεῦθεν ἡ κατ' αὐτῆς ὀργὴ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ὁμοσπόνδων πολιτειῶν, ἐν ἔτει 1811.

Ὁ Κλαίϋ ἐτάχθη μετὰ τῶν ἀνδρῶν ὅσοι συνεβούλευσαν τὸν πόλεμον· ὄχι ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ φιλοπόλεμος· ἐξεναντίας τὸ φιλελεύθερον καὶ καλοκάγαθον πνεῦμά του ἀπετροπιάζετο τὴν ῥῆξιν ταύτην, διότι ἤξευρεν, ὅτι ἔμελλε ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἔβλεπεν, ὅτι, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἡ θυσία ἦτο ἀπαραίτητος, χάριν τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔθνους αὐτοῦ μεγαλείου. Τῳόντι ἔθνος μέγα οὐδ' εἶναι, οὐδὲ εἰμπορεῖ νὰ ἀποβῇ τὸ δεχόμενον νὰ ἐξευτελισθῇ. Ἡ Ἀμερικανικὴ ὁμοσπονδία, ἀνεχομένη τὰς ἐπανειλημμένας καταπιέσεις τῆς μεγάλης Βρετανίας, κατεβιβάζετο εἰς τάξιν τῶν δευτερευουσῶν πολιτειῶν, καὶ ἠδύνατο μὲν νὰ λέγεται ἀνεξάρτητος, ἀληθῶς ὅμως ἦτο παίγνιον αὐτῆς· ὁ μεγαλεπήβολος, ὁ τολμηρὸς τοῦ ἔθνους ἐκείνου χαρακτὴρ ἔμελλε νὰ πάθῃ ἐκ τούτου πληγὴν καιρίαν, ἔμελλε νὰ ἀποβῇ ταπεινότερος, δειλότερος καὶ περὶ αὐτὰς τὰς ἐσωτερικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις. Ἰδοὺ τί ἐνόησε, τί ᾐσθάνθη ὁ Κλαίϋ, καὶ διατί προέτρεψε τὴν πατρίδα του ν' ἀναῤῥίψῃ τὸν περὶ τῶν ὅλων κῦβον· διότι τῳόντι ἀφ' ἑτέρου παράτολμον ἐφαίνετο εἰς ἔθνος ἀπὸ 6 μόλις ἑκατομμύρια ἀνθρώπων συγκείμενον, πτωχόν, ἐστερημένον ἀξίων λόγου στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ ἀναπεπταμένην ἔχον τὴν παραλίαν του, οἷον ἦτο τότε τὸν Ἀμερικανικόν, νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἐν Τραφαλγάρῃ ναυμαχίας ἐδέσποζε τῆς θαλάσσης, εἶχε συγκροτήσει ἐν τῇ Ἰνδικῇ καὶ ἐν τῇ Ἱσπανικῇ Χερσονήσῳ στρατὸν ἐκλεκτὸν καὶ ἐφαίνετο ἔχον εἰς τὴν διάθεσίν του θησαυροὺς ἀνεξαντλήτους. Ὁ ἀγὼν ἔμελλεν ἀναγκαίως ν' ἀποβῇ φοβερὸς καὶ ἐπισφαλέστατος· ἀλλὰ τὰ ἔθνη δὲν γίνονται μεγάλα, δὲν ἀσφαλίζουσι τὸ μέλλον των εἰμὴ δι' ἀγώνων τοιούτων. Ὁ Κλαίϋ ἐδέχετο τὴν προκειμένην δοκιμασίαν, ὡς ἀπαραίτητον. Ὑπάρχουσι τῳόντι εἰς τὸν βίον τῶν ἐθνῶν περιστάσεις δειναί, καθ' ἃς εἶναι ἠναγκασμένα νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὴν βίαν, διότι ἡ βία εἶναι ἐνίοτε τὸ ἔσχατον ἐπιχείρημα τοῦ δικαίου. Ὅθεν καὶ ὁ φιλόσοφος Κουσῖνος ὀρθῶς εἶπεν, ὅτι ὁ πολιτισμὸς εἶναι κρᾶμα φώτων καὶ βίας.

Συνελθούσης τῆς Ὁμοσπονδικῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1811, πάντες ᾐσθάνθησαν ὅτι ἀπῃτεῖτο νὰ προχειρισθῇ πρόεδρος αὐτῆς ἀνὴρ ἔχων φιλοπατρίαν μὲν ἄκαμπτον, νοῦν δὲ πεφωτισμένον, καὶ πραγμάτων ἐμπειρίαν, καὶ χεῖρα σταθεράν, ἵνα διευθύνῃ τὰς συζητήσεις, αἵτινες καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας ἔμελλον νὰ ἀποβῶσι θορυβώδεις. Ὅθεν ἐχειροτονήθη πρόεδρος ὁ Κλαίϋ, καί τοι κατὰ πρῶτον ἑδρεύων ἐν τῇ βουλῇ ταύτῃ. Εἰς δὲ

τὴν ἐκλογήν του σὑνετέλεσε καὶ ἄλλος τις λόγος, περίεργος. Μεταξὺ τῶν βουλευτῶν ὑπῆρχόν τινες βάρβαροι ἢ ἀγέρωχοι ἄνθρωποι, οἵτινες δὲν ἔπαυον προσβάλλοντες ἢ ὑβρίζοντες τοὺς συναδελφούς των, ὅλους ὁμοῦ ἢ καθ' ἕνα ἰδίως, ὑπ' οὐδενὸς τῶν προέδρων ἀναχαιτιζόμενοι, ὁ δὲ ἐπιφανέστερος τῶν ταραξιῶν αὐτῶν, ἦτο ὁ Ἰωάννης Ῥανδόλφιος, ὅστις, καίτοι λαβὼν ἀνατροφήν, καὶ ἀξιῶν ὅτι εἶναι εὐπατρίδης, καὶ ἔχων ἀριστοκρατικοὺς τρόπους, ἦν μάταιος, εὐερέθιστος καὶ ἀνεπίδεκτος ἀντιλογίας· εἶχε πολὺ πνεῦμα, ἀλλὰ κρίσιν ὀλιγίστην· ἠγόρευε πολλάκις λαμπρῶς, ἀλλὰ σχεδὸν ποτὲ συνετῶς, ἀπαθῶς δὲ ποτέ, ὥστε κατήντησεν ἡ μάστιξ τῶν συναδέλφων του. Εἴδομεν δὲ ὅτι ὁ Κλαίϋ ἦτο ἐπιτηδειότατος εἰς τὸ νὰ σωφρονίζῃ τὰς σκληροτραχήλους καὶ δυσπειθεῖς ἐκείνας φύσεις. Τῳόντι, ἐκλεχθεὶς πρόεδρος, περιέστειλε τὰς παραφορὰς καὶ παρεκβάσεις τοῦ Κ. Ῥανδυλφίου· διὰ νὰ κατορθώσῃ ὅμως τοῦτο, ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ ὄχι μόνον εἰς λόγους, ἀλλὰ καὶ εἰς χεῖρας μετ' αὐτοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἠναγκάσθη καὶ νὰ μονομαχήσῃ ποτὲ πρὸς τὸν ἀκάθεκτον βουλευτήν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας τῇ 18 Ἰουνίου 1812, συμφώνως τῇ προτάσει τοῦ προέδρου τῆς Ὁμοσπονδίας, μετὰ συζητήσεις σφοδροτάτας, καθ' ἃς ὁ Κλαίϋ ἀνέδειξεν, ὡς προϊστάμενος τῆς βουλῆς, πλείστην ἀμεροληψίαν, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ μεταχειρισθῇ ὅλην αὐτοῦ τὴν σταθερότητα, διότι μία μερὶς τῆς συνελεύσεως κατεξανέστη κατὰ τῆς γνώμης τοῦ προέδρου μετὰ δεινοτάτης βίας, κατηγοροῦσα καὶ ὑβρίζουσα ἀσελγῶς τὴν κυβέρνησιν καὶ τοὺς φίλους της. Ὁ Κλαίϋ ἠναγκάσθη πολλάκις νὰ καταλίπῃ τὴν καθέδραν τοῦ προέδρου ἵνα ἐπαναγάγῃ τὴν συζήτησιν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν καὶ εἰσαγάγῃ εἰς αὐτὴν προτάσεις ἐπωφελεῖς. Εἶχε δὲ συμπράκτορας ἄνδρας καταλιπόντας ὄνομα σεβαστὸν παρὰ τοῖς συμπολίταις· ἀλλὰ δὲν εἰμπόρεσε νὰ καταπείσῃ τὴν Κυβέρνησιν, εἰς τὸ νὰ προνοήσῃ περὶ πάντων συνετῶς. Ἰδίως ἡ Κυβέρνησις περιέπεσεν εἰς τὸ λάθος τοῦ νὰ ἀρχίσῃ τὸν πόλεμον, ἄνευ τῆς ἀναγκαίας χρηματικῆς προπαρασκευῆς, ἐξ οὗ προέκυψαν πολλὰ ἄτοπα ἐπιβλαβῆ εἴς τε τὸ κράτος καὶ τοὺς ἰδιώτας, διότι μετ' ὀλίγον ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ ὀλέθριον μέτρον τοῦ χαρτονομίσματος, τὸ ὁποῖον ἐπήγαγε πληγὴν καιρίαν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Δὲν θέλομεν ἐκθέσει τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ πολέμου. Κατ' ἀρχὰς ὁ κατὰ ξηρὰν στρατὸς τῶν Ἀμερικανῶν ἔπαθεν ἥττας ὄχι ἐντίμους, ἔπειτα ἠνώρθωσε τὴν ὑπόληψίν του, καὶ ἐπὶ τέλους ἐπέτυχε, τὴν 8 Ἰανουαρίου 1815, νίκην λαμπρὰν περὶ τὴν Νέαν Αὐρηλίαν. Τὸ δὲ ναυτικόν, καίτοι ἐξ εὐαριθμοτάτων συγκείμενον πλοίων, κατώρθωσεν εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς συμπλοκὰς ἢ νὰ ὑπερτηρήσῃ ἢ ἐνδόξως τοὐλάχιστον νὰ νικηθῇ. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ πρόεδρος Μαδισῶν προέτεινεν εἰς τὸν Κλαίϋ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στρατοῦ, ἂν καὶ οὗτος οὐδέποτε ὑπηρέτησε στρατιωτικῶς. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἀμερικήν, αἱ αὐτοσχέδιοι αὐταιστρατηγίαι εἶναι συχνόταται, καὶ εἶναι βέβαιον, ὅτι ἄνθρωπος ἔχων τοιοῦτον νοῦν καὶ χαρακτῆρα ἤθελε φανῆ, περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιτηδειοτέρων εἰς τὰς περιστάσεις στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, τοὐλάχιστον ἐνάμιλλος τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν ὅσους εἶχε τότε ἡ ὁμοσπονδία, καὶ ἀναμφιβόλως δὲν ἤθελε παραδοθῆ εἰς τοὺς ἐχθρούς, ὅπως συνέβη εἰς τὸν ἀντ' αὐτοῦ διορισθέντα στρατηγὸν Χούλλ. Ἀλλ' ἂν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἤθελε περιποιήσει αὐτῷ μεγάλην παρὰ τοῖς πολλοῖς φήμην, ὁ Κλαίϋ δὲν τὸ ἐδέχθη, διότι ἐθεώρει ὅτι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πλειότερον εἰς τὰ πολιτικὰ συμβούλια τῆς πατρίδος του. Ὅθεν ἔμεινε πρόεδρος τῆς βουλῆς, μέχρισοῦ, ἐπὶ τῇ μεσολαβήσει τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας, ἤρχισαν αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις. Τότε ὁ Κλαίϋ διωρίσθη εἷς τῶν ἐπὶ τούτῳ σταλέντων ὑπὸ τῆς Ἀμερικῆς πέντε πληρεξουσίων, εἰς Γάνδαυον τῆς Βελγικῆς, ὅπου τῳόντι ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1814, ἐπιφυλαττομένης τῆς ἐπικυρώσεως. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐπὶ τῶν διαπραγματεύσεων τούτων μόνος ὁ Κλαίϋ ἀντέστη εἰς τὸ παρὰ τῶν Ἄγγλων ἀπαιτηθὲν δικαίωμα τῆς ποταμοπλοΐας ἐπὶ τοῦ Μισσισιπίου, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ μέχρι τῶν πηγῶν. Οἱ σύντροφοί του ἤθελον νὰ ἐπιτρέψωσι τὸ δικαίωμα τοῦτο, διότι ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου ἦτο τότε ἔρημος· ἀλλ' ὁ Κλαίϋ, προβλέπων, ὅτι ἂν ἦτο τότε ἔρημος, ἔμελλεν ὅμως ποτὲ νὰ καταστῇ, καθὼς τῳόντι σήμερον ἤδη κατέστη, ἡ κυριωτέρα ἕδρα τῆς ἀμερικανικῆς δυνάμεως, καὶ ὅτι ἐκ τούτου ἠδύναντο νὰ προκύψωσι νέαι ἀφορμαὶ ἔριδος πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως, μεγάλην οὕτω προσενεγκὼν τῇ πατρίδι ὑπηρεσίαν.

Ἕως οὗ φθάσῃ ἀπὸ Οὐασιγκτῶνος ἡ ἐπικύρωσις τῆς συνθήκης, ὁ Κλαίϋ μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου διέτριψε δύο μῆνας καὶ συνανεστράφη μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἦσαν τότε ἐκεῖ συνηγμένοι. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐγνώρισε καὶ τὴν περίφημον Κ. Στάελ. Μαθὼν δὲ τὴν περὶ Νέαν Αὐρηλίαν νίκην, «τώρα,» εἶπεν, «εἰμπορῶ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἀγγλίαν, χωρὶς νὰ ἐντραπῶ.» Ταύτην τὴν ἐν Παρισίοις διατριβήν του ἐνεθυμεῖτο πάντοτε μὲ πολὺν πόθον· ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν πατρίδα του διὰ τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἐπίσης ἐγνώρισε πολλοὺς τῶν μάλιστα διακεκριμένων ἀνδρῶν.

Ἅμα δ' ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἐξελέχθη πάλιν ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν βουλὴν τῆς Ὁμοσπονδίας, ἥτις πάλιν ἀνηγόρευσεν αὐτὸν πρόεδρον. Τότε ἐδέησε νὰ θεραπευθῶσιν αἱ πληγαὶ τοῦ πολέμου. Ὁ τόπος ἦτο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἀλλ' εἶχε θησαυρόν τινα, δι' οὗ τὰ ἔθνη τάχιστα ἀναλαμβάνουσι τὴν εὐδαιμονίαν των, ἦτο φιλεργὸς μέχρι μανίας καὶ χρηστότατος. Ἡ συνέλευσις ἐνησχολήθη ἀμέσως περὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς δημοσίας καὶ τῆς ἐμπορικῆς πίστεως, περὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ὁδῶν καὶ τῶν ἄλλων τρόπων τῆς ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, περὶ τὴν ἐμψύχωσιν τῶν τεχνουργείων, τὰ ὁποῖα κατ' εὐτυχίαν παρήχθησαν ἐν καιρῷ τοῦ πολέμου, ὅτε δὲν ἠδύναντο

νὰ ἔλθωσιν ἔξωθεν βιομηχανήματα. Εἰς ταῦτα πάντα συνετέλεσεν ὁ Κλαίϋ μετὰ θαυμαστῆς δραστηριότητος καὶ πειθοῦς. Ἰδίως δ' ἐπρωταγωνίστησεν εἰς τὰς συζητήσεις τὰς περὶ τραπέζης καὶ τῶν πολυαρίθμων αὐτῆς ὑποκαταστημάτων, δι' ὧν ἤλπισε νὰ ἐμψυχώσῃ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Διὰ δὲ τῶν δημοσίων ἔργων σκοπὸν εἶχε νὰ ἐπιταχύνῃ τὰς ἐκχερσώσεις, νὰ καταστήσῃ προσιτὰς εἰς τοὺς κατοίκους τῆς παραλίας καὶ εἰς τοὺς ἀπὸ Εὐρώπης προσερχομένους ἀποίκους τὰς εὐφόρους γαίας τῆς δύσεως, τῆς ὁποίας ὁ ὀφθαλμός του πρωϊμώτατα διέκρινε τὴν θαυμαστὴν ἀνάπτυξιν. Ἐπὶ τούτῳ προεκάλεσε τὴν ἔγκρισιν τῆς δημοσίᾳ δαπάνῃ κατασκευῆς *Ἐθνικῆς Λεωφόρου* ἀπὸ Οὐασιγκτῶνος μέχρι τῶν ἀπωτάτων ὀχθῶν τοῦ Μισσισιπίου, ἤτοι ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Τελευταῖον διὰ τῆς τελωνιακῆς νομοθεσίας ἠγωνίσθη νὰ προστατεύσῃ τὰ ἐγχώρια τεχνουργεῖα καὶ νὰ ἀναδείξῃ αὐτὰ ἐνάμιλλα ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐθαύμασεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὰς κάτω χώρας.

Ἐν μέσῳ δὲ τῶν μεγάλων αὐτῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων προέκυψε καὶ ἓν ζήτημα ἐξωτερικόν, περὶ τὴν λύσιν τοῦ ὁποίου ὁ Κλαίϋ ηὐτύχησε νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς ὅλης μετέπειτα πολιτικῆς τῶν Ὁμοσπόνδων πολιτειῶν, ὡς πρὸς τὴν λοιπὴν Ἀμερικανικὴν ἤπειρον. Ὁ λόγος ἦτο περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἱσπανικῆς Ἀμερικῆς. Ὁ Ναπολέων, ἐμβαλὼν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, εἶχε προκαλέσει τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἀχανῶν χωρῶν, ὅσας ἡ Ἱσπανία κατεῖχεν ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ· ἀλλ' αἱ χῶραι αὗται δὲν ἐπανέστησαν διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὸν ὑπὸ τοῦ Εὐρωπαίου κατακτητοῦ καθαιρεθέντα κυριάρχην των· ἐπανέστησαν ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀνεξαρτησίας. Ἀπὸ τοῦ Μεξικανικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Ὀρνίου ἄκρας μία κατὰ τοῦτο ὑψώθη φωνή, ἡ ἔκβασις ὅμως τοῦ ἀγῶνος ἀπέβη διάφορος κατὰ τὰς διαφόρους χώρας. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1815 συνομολογηθεῖσαν ἐν Εὐρώπῃ εἰρήνην, ἡ Ἱσπανία ἐράνη κατισχύσασα ἐπί τινα χρόνον τῶν κυριωτέρων αὐτῆς ἀποικιῶν· ἀλλ' ἡ ἐκραγεῖσα πυρκαϊὰ ἦτο ἐξ ἐκείνων, αἵτινες δὲν σβέννυνται. Ἡ Ἱσπανία ἠδύνατο νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἐπαναστάτας, ἀλλ' ὄχι πλέον νὰ τοὺς καθυποτάξῃ. Πρὸς βορρᾶν, ὁ Βολιβάρος, ὁ Γουαδελούπας καὶ ἄλλοι τινὲς ἡρωϊκοὶ ἀρχηγοὶ μετὰ κόπου ἀνθίσταντο· μεσημβρινώτερον δέ, οἱ παρὰ τὸν Πλάταν ποταμὸν ἀγωνιζόμενοι ἦσαν εὐτυχέστεροι ὁπωσοῦν. Αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνωσιν ἀδιάφοροι πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐκείνους ἀγῶνας. διότι οἱ γειτονές των ἐμιμοῦντο τὸ παράδειγμα αὐτῶν. Ὅθεν ὁ Κλαίϋ, ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 1816—1817, ἐκήρυξεν ἀναφανδὸν τὴν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν συμπάθειάν του, ἀντιστὰς εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ νομοσχεδίου, δι' οὗ προέκειτο ν' ἀπαγορευθῇ εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς πολίτας νὰ πωλῶσι πλοῖα εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Εἰς τὴν ἀκόλουθον σύνοδον, ἐνήργησε καὶ ἐλάλησε κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἡ δὲ συνδρομὴ ἣν παρεῖχεν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν πάλαι Ἱσπανικῶν ἀποικιῶν ἐπροξένει πολλὴν ἐντύπωσιν καὶ ἐντὸς τῶν Ὁμοσπόνδων πολιτειῶν καὶ ἐκτός. Ὁ τότε πρόεδρος τῆς συμπολιτείας Μονρόης, ἀναβάλλων τὴν ὁριστικὴν τοῦ ζητήματος λύσιν, προέτεινε νὰ σταλῶσιν ἐπὶ τόπου ἐπίτροποι, ἵνα πληροφορηθῶσι τὰ κατὰ τὰς νέας δημοκρατίας καὶ μελετήσωσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ κατὰ τοὺς κατοίκους αὐτῶν καὶ μέχρι τίνος εἶναι ἐπιτήδειοι πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Ὁ Κλαίϋ ἐξεναντίας ἀπῄτει ὥστε αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι νὰ ἀναγνωρίσωσιν ἀμέσως τὰς δημοκρατείας ἐκείνας, διότι μόνη ἡ ἀναγνώρισις ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ χρήσιμος εἰς αὐτὰς καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὰς θάρρος. Ἠξίου δὲ εὐλόγως, ὅτι ἡ ἐν Μαδρίτῳ αὐλὴ δὲν εἶχε δίκαιον νὰ παραπονεθῇ διὰ τοῦτο, διότι αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι δὲν ἔμελλον νὰ ἀναγνωρίσωσιν εἰμὴ τὰς δημοκρατίας ὅσαι ἦσαν πραγματικῶς ἀνεξάρτητοι καὶ εἶχον ἀναγκάσει τὰ Ἱσπανικὰ στρατεύματα νὰ ἐκχωρήσωσι. Τῳόντι ὁ Κλαίϋ δὲν ἔλεγε νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὅλας τὰς δημοκρατίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ παρὸν μόνον τὰς περὶ Πλάταν χώρας, διότι αὗται ἦσαν πραγματικῶς ἀνεξάρτητοι. Προέτεινε λοιπὸν νὰ σταλῇ πρέσβυς εἰς τὰς περὶ Πλάταν ἀνεξαρτήτους ἐπαρχίας. Ἡ πρότασίς του ἀπερρίφθη, ἀλλ' ὁ λόγος του ἐπροξένησε τοσαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε πρόδηλον κατέστη ὅτι αἱ ἀρχαί του θέλουν προσεχῶς θριαμβεύσει. Ἡ σύνοδος τοῦ ἐπομένου ἔτους, 1818—1819, δὲν ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ εἰμὴ 3 μῆνας μόνον, διότι εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἡ βουλὴ συνέρχεται μὲν κατ' ἔτος, ἀλλὰ παρ' ἐνιαυτὸν δὲν συνεδριάζει εἰμὴ 3 μῆνας, καὶ αὕτη ἡ παρ' ἐνιαυτὸν σύνοδος ὀνομάζεται *βραχεῖα σύνοδος*· παρεκτὸς τούτου ὑπῆρχον ἄλλαι πολλαὶ καὶ κατεπείγουσαι ὑποθέσεις, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν οἱ ἀντιπρόσωποι ν' ἀσχοληθῶσιν εἰς τὰ περὶ τῶν ἀποικιῶν. Ὁ Κλαίϋ περιωρίσθη νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν σιωπᾷ περὶ τούτου εἰμὴ ἐξ ἀνάγκης καὶ ὅτι, ἅμα εὐκαιρήσῃ ἡ βουλή, θέλει ἐπαναλάβει τὴν πρότασίν του. Τῳόντι τὴν ἐπανέλαβε κατὰ τὴν ἀκόλουθον σύνοδον καὶ ἡ βουλή, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς κυβερνήσεως, ἀπεδέχθη ἤδη τὴν γνώμην τοῦ Κλαίϋ. Ὁ πρόεδρος ἀντέστη, διότι ἐφοβεῖτο φαίνεται μὴ περιπλέξῃ τὴν Ὁμοσπονδίαν εἰς ἔριν πρὸς τὴν ἱερὰν τῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης συμμαχίαν. Ἀλλ' ὁ Κλαίϋ ἔφερε πάλιν εἰς μέσον τὸ ζήτημα, μετὰ λαμπρᾶς εὐγλωττίας, ἐν ἀρχῇ τοῦ 1821, καὶ τῇ 10 Φεβρουαρίου προέτεινεν εἰς τὴν βουλὴν ν' ἀποφανθῇ, ὅτι τὸ Ἀμερικανικὸν ἔθνος εὔχεται τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀγώνων οὓς καταβάλλουσιν αἱ πάλαι Ἱσπανικαὶ ἀποικίαι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας των, καὶ ὅτι ἡ βουλὴ εἶναι πρόθυμος νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν πρόεδρον, ἐὰν οὗτος κρίνῃ εὔλογον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς νέας πολιτείας· διότι δὲν προέκειτο ἤδη περὶ Πλάτας μόνον, τὸ μέγιστον μέρος τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς εἶχεν ἀποβάλει τοὺς Ἱσπανούς. Ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτὴ διὰ ψήφων 87 κατὰ 68· ὁ Κλαίϋ ἐθριάμβευεν, οὐδ' ἦτο πλέον δυνατὸν ν' ἀντισταθῇ ἡ κυβέρνησις· καὶ μετά τινας ἡμέρας ὁ πρόεδρος ἔπεμψεν εἰς τὴν βουλὴν διάγγελμα, δι' οὗ ἀνεγνώριζε τὰς νέας δημοκρατίας, αἵτινες ἔμελλον εἰς τὸ μετέπειτα ἐπὶ τοσοῦτον νὰ ψεύσωσι τὰς ἐλπίδας τῶν φίλων των. Ὁ δ' αὐτὸς πρόεδρος Μονρόης, ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης καταναγκαζόμενος, ἐκήρυττε, κατὰ τὸ ἀκό-

λουθον ἔτος, διὰ τοῦ ἐτησίου διαγγέλματός του, ὅτι αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι θέλουν θεωρήσει ὡς προσβολὴν κατ' αὐτῶν γενομένην πᾶν ἐπιχείρημα τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ ἀποικιακοῦ συστήματος, ὁπουδήποτε τῆς Ἀμερικῆς οἱ κάτοικοι ἤθελον ἀφ' ἑαυτῶν τὸ καταργήσει.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὁ Κλαίϋ ἐπενήργησεν εἰς τὴν τύχην τοῦ ὅλου κόσμου. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἀμερικῆς συνεπληρώθη, ἐντεῦθεν δὲ ἡ δύναμις τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν καὶ ηὔξησε πολὺ, καὶ ἔτι μᾶλλον θέλει αὐξήσει. Σήμερον αἱ πολιτεῖαι αὗται εἶναι αἱ προστάτιδες τοῦ νέου κόσμου, κύριος οἶδεν ἂν αὔριον δὲν γίνωσι κυρίαρχοι αὐτοῦ. Τὰ πάντα ὑποδεικνύουσιν ὅτι κατασκευάζεται αὐτόθι νέος τις Βριάρεως κρατῶν διὰ μιᾶς χειρὸς τὸν μεσημβρινὸν πόλον, διὰ τῆς ἑτέρας τὴν βόρειον, καὶ συνέχων τὸν γηραιὸν κόσμον, πρὸς ἀνατολάς τε καὶ πρὸς δυσμὰς, δηλαδὴ ἔνθεν μὲν τὴν Εὐρώπην, ἔνθεν δὲ τὴν Σινικὴν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Σήμερον καὶ τὰ παιδάρια αὐτὰ τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τρέφουσι τοιαύτην περὶ τῆς πατρίδος των ἐλπίδα καὶ θεωροῦσιν ἄφευκτον τὴν ἐκπλήρωσίν της, ἀπαραλλάκτως καθὼς οἱ νεανίαι Ῥωμαῖοι, ἐπὶ Φαβίου καὶ Παύλου Αἰμιλίου, ἦσαν πεπεισμένοι, ὅτι βαίνουσι πρὸς τὴν κυριαρχίαν τοῦ κόσμου.

Μέχρι τοῦδε εἴδομεν τὸν Κλαίϋ χωροῦντα ἀκαταπαύστως πρὸς τὰ πρόσω περὶ τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ δοξασίας· δὲν εἶναι βεβαίως δημαγωγὸς, εἶναι πολιτικὸς ἀνὴρ συνετὸς, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον, παρίσταται ὡς ἄνθρωπος βλέπων ποῦ πρέπει νὰ βαδίσῃ ἡ δημοκρατία εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ἀναλαμβάνων νὰ γίνῃ πρόσκοπος αὐτῆς ἢ ὁδηγός. Ἀπὸ τοῦδε ὁ ἀνὴρ μεταβάλλει τάξιν καὶ σύστημα. Ἀφοῦ ὑπέδειξεν εἰς τὸ ἔθνος του τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ, ἀφοῦ ἠνέωξε τὸν δρόμον τοῦτον, τώρα ἀγωνίζεται νὰ ῥυθμίσῃ τὴν πορείαν του, ἵνα μὴ ἀποβῇ αὕτη θορυβώδης καὶ ἄτακτος· ὅθεν τοῦ λοιποῦ θέλομεν ἰδεῖ τὸν Κλαίϋ μετριάζοντα τὴν ὁρμὴν τοῦ ἔθνους ἐκείνου καὶ ἐνίοτε ἀγωνιζόμενον νὰ τὴν ἀναχαιτίσῃ.

(Ἀκολουθεῖ.)

Ο Κ. ΔΑΒΙΔ
(ἐξ Ἀγγερίας.)

M. DAVID
(d'Angers.)

Ἐσχάτως ἐσκίρτησαν αἱ Ἀθῆναι εἰς ἦχον πρὸ αἰώνων σιγήσαντα ἐν αὐταῖς, ἦχον σμίλης γλυφούσης ἕνα τῶν σμίλης ἀξιωτέρων πολιτῶν, τὸν ἀρχαϊκὸν Κανάρην, καὶ ἡ ἠχὼ ἐκπεπληγμένη ἐφαίνετο ψιθυρίζουσα τὸ ᾆσμα τοῦ Φειδίου. Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι, εἰ, ἀγενεῖς συκοφαντίας πειθόμενοι, ἐξώριζον τῆς πόλεώς των τὸν μετὰ τὸν Περικλῆ μεγαλοφυέστερον τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν, τὸν ἔνδοξον αὐτῶν ἀριστοτέχνην, δὲν ἤξευρον, εἰς τὴν ἔρημον Ἠλιακὴν ἀκτὴν ὁ ἄπατρις τὸ βῆμα πλανῶν, ὑπὸ ποίων ἐπιέζετο πικρῶν λογισμῶν, πῶς ἔκλινεν ὑπὸ τὴν θλίψιν τὴν ἄλλοτε ὑπὸ δάφνας κύπτουσαν κεφαλήν του, πῶς αἱ ἀνεκτέλεστοι ἀντιλήψεις του, αἱ εἰς ἀγονίαν καταδεδικασμέναι ἰδέαι του, κατεβίβρωσκον τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ κόσμος τῶν ὑπερφυῶν του πλασμάτων, τῶν θεῶν οὓς ἡ γλυφὶς του κατεβίβασεν εἰς τὴν γῆν, τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἀνεβίβασεν εἰς τὸν οὐρανὸν, πῶς ἐνίοτε, περιστοιχίζων αὐτὸν εἰς τὸ φῶς τὸ μελαγχολικὸν τῆς σελήνης, τῷ ἔλεγε κατηφὴς, ὅτι ὄναρ ἡ δόξα, ὅτι κῦμα διαῤῥέον ἡ τῶν ἀνθρώπων εὐγνωμοσύνη. Ἐνῷ δ' ἐξέτεινεν ἐκεῖνος τρεμούσας τὰς χεῖρας πρὸς τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα φαντάσματα, πρὸς τὰ φίλα τῆς καρδίας του τέκνα, διελύοντο αὐτὰ ὡς νεφέλαι καὶ τὸν διέφευγον, μέχρις οὗ ἐν μέσῳ των τῷ ἐπεφάνη μορφὴ ἀγνώστου εἰς τὴν γῆν μεγαλοπρεπείας, καταπλήξασα τὴν διάνοιάν του καὶ νέου πληρώσασα αὐτὸν ἐνθουσιασμοῦ, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ Ἑλλὰς πᾶσα, καὶ οἱ μεταμελούμενοι Ἀθηναῖοι προσεκύνησαν μετ' εὐλαβείας καὶ θαυμασμοῦ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου τεχνίτου, τὸν πατέρα τῶν θεῶν καὶ ἀνθρώπων.

Σήμερον αἱ Ἀθῆναι αὐταὶ δέχονται τὸν ἐξόριστον τεχνίτην, καὶ δύνανται ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πνυκὸς, ἢ ὑπὸ τὰς στήλας τοῦ Παρθενῶνος νὰ τὸν ἰδῶσιν, εἰς τὸν ἁπαλὸν βραχίονα στηριζόμενον νέας κόρης, τῆς μόνης παραμυθίας του ἐν τῇ ἐξορίᾳ, μὲ κεκυφυῖαν δὲ τὴν κεφαλὴν, πλανῶντα τὸ βλέμμα εἰς τὸ κενὸν, καὶ ὡς ζητοῦντα τὴν μεμακρυσμένην πατρίδα καὶ τὰ προσφιλῆ ὄντα εἰς ἃ ἡ αἴσθησις καὶ ἡ φαντασία του ἐνεφύσησαν ζωὴν ἔνδοξον. Ὅταν τὸ τεθλιμμένον του βλέμμα ἀναπαύεται ἐπὶ τὰ περιστοιχίζοντα αὐτὸν ἀρχαῖα ἀριστουργήματα, τότε φαίνεται χαρᾶς ἀκτὶς φαιδρύνουσα τὴν μορφήν του, διότι ἐν αὐτοῖς ἀναγνωρίζει ἀριστουργήματα ἀδελφῆς μεγαλοφυΐας, μελετήματα τῆς νεότητός του, καὶ ὅλης του τῆς ζωῆς ἐντρυφήματα, ἀλλὰ συγχρόνως αἰσθάνεται καὶ λύπη πιέζει τὴν καρδίαν του, διότι ἡ θέα των κινεῖ ἐν αὐτῷ τὴν χορδὴν τῆς μεγαλουργίας· ἀλλ' ἡ χείρ του μάτην ζητεῖ τὴν ἀποῦσαν γλυφίδα της, ἀλλὰ τὸ ἐργοστάσιόν του, πλῆρες ἡμιέργων ἀριστουργημάτων, μένει ἔρημον, οὐδ' ἀκούει τὸν κρότον τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ σμίλης, ἀλλὰ τὸ λυπηρότερον καὶ δι' ἐκεῖνον καὶ δι' ἡμᾶς, τὸ περιέχον ἐν ᾧ ζῇ, οὐ μόνον δὲν προκαλεῖ καλλιτεχνικὰς ἐμπνεύσεις, ἀλλὰ καὶ φονεύει αὐτὰς ὑπὸ τὸ ψύχος τῆς ἀμαθοῦς ἀδιαφορίας.

Ὁ καλλιτέχνης οὗτος εἶναι ὁ Γάλλος Δαβὶδ, ἐξ Ἀγγερίας τῆς ἐν Βανδέᾳ· υἱὸς ἁπλοῦ λεπτουργοῦ, ᾐσθάνθη παιδιόθεν τῆς τέχνης τὴν ἱερὰν ἔμπνευσιν, καὶ ἀνδρείως παλαίσας πρός τε τὴν πενίαν καὶ πρὸς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τοῦ πατρός του, ὅστις ἐκ θλιβερᾶς ὁδηγούμενος πείρας τὸν ἀπέτρεπε νὰ ἐναγκαλισθῇ ἐπάγγελμα ἀμεῖψαν τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ διὰ πτωχείας καὶ ἀδοξίας, ἐσπούδασε τὰς γραφικὰς τέχνας, ἰδίως δὲ τὴν γλυπτικὴν, κλοπιμαίως κατ' ἀρχὰς, καὶ ἔπειτα, τῇ πατρικῇ ἀδείᾳ, μετὰ δὲ τὴν πρώτην καὶ τα-

χεῖαν ἐπιτυχίαν του, ὡς ὑπότροφος τῆς πόλεως τῆς γεννήσεώς του ἐν Παρισίοις καὶ τέλος ὡς ὑπότροφος τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημίας ἐν Ῥώμῃ. Ἐνταῦθα μέγαν διδάσκαλον ἔλαβε τὸν Καννόβαν, καὶ ἔτι μείζονα ὅλα τῆς ἀρχαίας τέχνης τὰ θαύματα, τὰ συσσωρευμένα εἰς τὰ Μουσεῖα τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Νεαπόλεως, καὶ εἰς τας νεκροπόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὴν Πομπηΐαν καὶ τὸ Ἡράκλειον. Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο ἐσπούδασε τὴν ἐντέλειαν τῆς μορφῆς, ἢ μᾶλλον ἀνέπτυξε καὶ ἐκανόνισε τὸ ἐν ἑαυτῷ ἐνυπάρχον αἴσθημα τοῦ καλοῦ, κατὰ τοῦτο γενόμενος ὀπαδὸς τῶν ἀρχαίων, ὅτι τὸ μὲν αἰσχρὸν ἀπέκρουεν ὡς ἀπᾷδον εἰς αὐτὸν τὸν τῆς τέχνης σκοπόν, τὸ δὲ καλὸν ἦν ἡ διηνεκὴς σπουδὴ καὶ λατρεία του.

Ἐμπνεόμενος ὅμως ὑπὸ τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας ὡς πρὸς τὸν θεμελιώδη αὐτῆς χαρακτῆρα, δὲν ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ δεσμεύσῃ ἐντελῶς εἰς αὐτὴν τὸ αἴσθημα καὶ τὴν φαντασίαν του, καὶ καιροὺς καὶ ἤθη παραγνωρίζων, ν' ἀπομιμῆται δουλικῶς συνθέσεις οὐδὲν λεγούσας εἰς τῶν νεωτέρων τὰς πεποιθήσεις, καὶ νὰ σωματοποιῇ διὰ τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ λίθου αὐτὰς αἵτινες ἀπέθανον μετὰ τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἡ δοξασία του ἦτον, ὅτι ὁ καλλιτέχνης, ἂν θέλῃ ἀληθῶς νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ἐποχήν του, καὶ ταύτης νὰ ἐκφράζῃ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν μορφὴν, ἀλλ' ἀνάγων ταῦτα εἰς ἰδανικὸν κάλλος, ὅπερ εἶναι πασῶν τῶν ἐποχῶν. Ἡ γλυπτικὴ, ἰδανικὰ παριστῶσα ἀντικείμενα, καὶ ἰδιότροπον φαντασίαν ὑπηρετοῦσα, δύναται νὰ ἀποβῇ εἰς χαριέστατον κόσμημα, καὶ τὸν θαυμασμὸν νὰ ἑλκύσῃ διὰ τὸ κάλλος της. Ἀλλ' εἰς διαιώνισιν μεγάλων ἀρετῶν, πατριωτικῆς ἀφοσιώσεως, εὐεργετημάτων εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καθιερουμένη, ἐξευγενίζεται εἰς ἱερὰν λειτουργίαν, ἀναλαμβάνει τὸ ἀξίωμα τῆς ὑπερτάτης δικαιοδότιδος, ἥτις ἀπονέμει ἀθανασίαν εἰς τοὺς ἀθανασίας ἀξίους.

Οὕτως ἐνόησε τὴν κλῆσιν τῆς τέχνης του ὁ Κ. Δαβὶδ, καὶ διὰ τοῦτο, ἐκτὸς ἑνὸς Ἀχιλλέως, εἰς ὃν Νηρηῒς προσφέρει περικεφαλαίαν, καὶ ἑνὸς Ἐπαμινώνδου, ἀποσπῶντος τὸ βέλος ἀπὸ τὴν πληγήν του, δὲν ἐμετάλλευσε τὴν συμβολικὴν μόνον ἀξίαν δυναμένην ἤδη νὰ ἔχῃ μυθολογίαν, οὐδὲ τὴν μακρὰν ἡμῶν κειμένην ἀρχαίαν ἱστορίαν, ἀλλὰ τὸ κῦρος καὶ τὸ βραβεῖον τῆς γλυφίδος του ἐχορήγησεν εἰς τοὺς συγχρόνους μεγάλους ἄνδρας, οἵτινες παρ' αὐτῷ δὲν ἑλίσσονται εἰς πλουσίας καὶ ζωγραφικὰς πτυχὰς, οὐδὲ ἐπιδεικνύουσι τὸ κάλλος τῶν γυμνῶν των μελῶν. Ταῦτα ἦσαν πολύτιμα βοηθήματα ἃ ὁ ἀρχαῖος βίος καὶ αἱ ἀρχαῖαι ἰδέαι παρεῖχον εἰς τοὺς Φειδίας καὶ Πραξιτέλεις. Οἱ ἥρωες τοῦ Κ. Δαβὶδ φέρουσι τὸν στενὸν καὶ ἄχαριν ἐπενδύτην, τὸν ἀλύγιστον λαιμοδέτην· ἀλλὰ τοῦτο μάλιστα εἶναι ἓν τῶν κατορθωμάτων τοῦ μεγαλοφυοῦς τεχνίτου, ὅτι αἱ περιστάσεις του εἰσὶν ἀληθεῖς συγχρόνως καὶ ἰδανικαὶ, ὅτι ἐν τῇ ἀγενεστάτῃ μορφῇ, δι' αἰσθήσεως ἥτις κυρίως διακρίνει τοὺς μεγάλους τεχνίτας, ἀνακαλύπτει πάντοτε τὴν ἀρχικὴν τῆς ἀριστοτέχνου πλάσεως πρόθεσιν, καὶ αὐτὴν ἐκφράζει μεγαλοφυῶς, ὥστε, ἡ πεζοτέρα, ἡ ἧττον γλυπτικὴ μορφὴ, ἐξέρχεται τῆς γλυφίδος του ὁμοιοτάτη ἐνταυτῷ καὶ εὐγενεστάτη. Ὁ Κ. Δαβὶδ εἶναι γλύπτης αὐτόχρημα ποιητὴς, γνωρίζων ὅτι ἡ ποίησις δὲν συνίσταται εἴς τινα παραδεδεγμένα σύμβολα, καὶ εἴς τινας θέσεις θεατρικῶς ἐπιδεικτικὰς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐμφαίνεται ἐν τῇ ψυχῇ ἥτις ἐπιπνέει ἐπὶ τῶν λιθίνων μορφῶν, νὰ ἐλέγχηται ἐν ταῖς πράξεσιν ἃς ἐκφράζουσιν αἱ συνθέσεις. Καὶ τῷ ὄντι παρ' αὐτῷ τὰ συμπλέγματα εἰσὶν, ἀφελῆ μὲν πάντοτε, κατὰ τῆς ἀρχαίας τέχνης τὸ εὐγενὲς παράδειγμα, τὴν πλήρη ἀτομικὴν ἀνάπτυξιν ἑκάστου τῶν ζῳδίων θηρεύοντα, ἀλλὰ συγχρόνως δραματικώτατα κατά τε τὴν ἀντίληψιν καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Ἐν τῷ βίῳ ἑκάστου τῶν ἡρώων του ἐκλέγει πάντοτε τὸ ποιητικώτατον τῶν ἐπεισοδίων, τὴν εὐγενεστάτην ἢ δραστηριωτάτην πρᾶξιν, καὶ ἐκφράζει αὐτὸ μετὰ ζωηρᾶς αἰσθήσεώς τε καὶ φαντασίας, ἥτις δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ δανείζηται τῆς ἀρχαιότητος τὰς στερεοτύπους εἰκόνας, ἀλλ' ἀνευρίσκει τῶν σχέσεων τοῦ νέου βίου τὴν ποίησιν καὶ ἐκφράζει αὐτὴν ἐξαισίως. Οὕτω παρ' αὐτῷ ἡ νίκη δὲν

Δαβὶδ ὁ ἐξ Ἀγγερίας.

κρατεῖ σμίλην, οὐδὲ χαράττει τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ ἐπὶ τῆς κλασικῆς καὶ ἀπηρχαιωμένης ἀσπίδος· ἀλλ' ὡς ἀνδροπρεπὴς θυγάτηρ τῶν μαχῶν, ἐν αἷς τὸ ἔργον τοῦ κεραυνοῦντος πυροβολικοῦ συμπληροῖ τὸ πεζικὸν ἐφορμοῦν προτεταμέναις ταῖς λόγχαις, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ στρατηγοῦ Συγέτου κρατεῖ πυροβόλον, καὶ ἄκρᾳ τῇ αἰχμῇ γλύφει τὸ ὄνομά του ἐπὶ κανονίου.

Τὸ ἔργον δὲ ὃ κυρίως ὁ Κ. Δαβὶδ προέθετο δι' ὅλου τοῦ βίου του καὶ δι' ὅλης τῆς τέχνης του, ἦν νὰ δοξάσῃ τὴν ἀρετὴν, καὶ μάλιστα τὴν πατριωτικὴν, καὶ ν' ἀποδώσῃ ἀθανασίαν τοῖς ἀθανασίας ἀξίοις· δι' ὃ καὶ ἀνεδείχθη ὁ ἐπὶ λίθου καὶ χαλκοῦ βιογράφος, ὁ γλύπτης Πλούταρχος ὅλων τῶν ἀνδρῶν τῶν δικαίως διαπρεψάντων ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ὅλων ἀκόμη τῶν ἀφανῶν ἀρετῶν, ὅσαι ἐκ τύχης ἢ μετριοφροσύνης κρύπτονται εἰς τὸ σκότος, εἰ καὶ ἄξιαι τοῦ φωτός. Τὸ μέγιστον τῶν ἔργων του, ἀρκοῦν αὐτὸ μόνον ν' ἀπαθανατίσῃ ἕκαστον καλλιτέχνην, ἔχον δὲ πρὸς τὰ λοιπὰ προϊόντα του ὡς ἡ κόσμησις τοῦ Παρθενῶνος εἶχε πρὸς τὰ λοιπὰ τοῦ Φειδίου καλλιτεχνήματα, εἶναι

ὑπερτάτη ἔκφρασις τῆς τάσεως τῆς γλυφίδος του, εἶναι τὸ ἀέτωμα τοῦ ἐν Παρισίοις Πανθέου, οὗ τὴν ὑπόθεσιν χαρακτηρίζει ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφή· «Τοῖς μεγάλοις ἀνδράσιν ἡ πατρὶς εὐγνωμονοῦσα.» Ἐκτὸς δὲ τούτου εἰς συμπλέγματα μείζονα ἢ ἐλάσσονα, ἀγάλματα λίθινα ἢ χαλκᾶ, ἀνάγλυφα καὶ προτομάς, καὶ κεφαλὰς ἐν ὅπλῳ, ἀπετύπωσε πάντας τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας οὐ μόνον τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτῆς τῆς Ἀμερικῆς, μεθ' οὗ ζήλου ὁ βοτανικὸς ἢ ὁ ἀρχαιολόγος περιηγεῖται συνάγων τὰ περίεργα τῆς ἐπιστήμης του, ἀπαρτίζων καὶ αὐτὸς δι' ὅλης τῆς Γαλλίας, προσεκτήσατο καὶ εὐπορίαν διὰ τῶν ἔργων του, καὶ μετεχειρίζετο αὐτὴν οὐ μόνον ὅπως ἀναζητῇ μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Εὐρώπης τὰ πρωτότυπά του, ἀλλὰ καὶ πολλάκις εἰς τὴν εὐφυΐαν ἢ τὴν ἀρετὴν ἐξέφραζε τὴν εὐλάβειάν του, δαπανηρὰ ἔργα του πολλάκις αὐταῖς προσφέρων, ἢ ἄλλοτε διὰ τῆς τέχνης του εἰς βοήθειαν σπεύδων τῶν ἀναξιοπαθούντων. Οὕτως οὐ μόνον τοὺς Βασιγκτῶνας ἔγλυφε καὶ τοὺς Λαφαϋέτας, τοὺς Σατωβριάνδας, τοὺς Λαμαρτίνους, τοὺς Ἀραγῶ, οὐ μόνον εἰς Γερμανίαν ἀπήρχετο ἀναζητῶν τὸν Σχίλλερον, τὸν Γαίτην καὶ τὸν Οὐμβόλδον, εἰς Ἀγ-

Προτομὴ τοῦ Κανάρη.

Εὐρώπης πλήρη συλλογὴν μεγάλων ἀνδρῶν, στρατηγῶν, πολιτικῶν, ἐπιστημόνων, συγγραφέων καὶ ποιητῶν ὥστε καὶ τῷ ἔλεγεν ὁ Βίκτωρ Οὔγος, ὅτι μετὰ τὸν Θεὸν εἶναι αὐτὸς ὁ ποιήσας τὰς πλείστας μεγαλοφυεῖς κεφαλάς· διότι τῷ ὄντι μεγαλοφυεῖς τὰς ἐποίει· καὶ ἐπὶ τῶν χαρακτήρων των, οἵτινες εἰσὶν ἀνεπίληπτοι κατὰ τὴν ὁμοιότητα, ἐπιφαίνεται πάντοτε τὸ ἦθος καὶ ὁ χαρακτήρ των, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμά των.

Ὁ πένης τοῦ χειρωνάκτου υἱός, γενόμενος τεχνίτης ἐπίσημος, νυμφευθεὶς τὴν ἐγγόνην τοῦ Λαρεβηλιὲρ Λεπῶ, ἄλλοτε μέλους τῆς διευθυντικῆς ἐπιτροπῆς τῆς γλίαν, τὸν Βενθὰμ ἢ τὸν Κούπερον, εἰς Ἰταλίαν τὸν Ῥοσσίνην, τὸν Παγανίνην, ἀλλὰ μαθὼν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς προσβολὴν φρουρίου, ἐν ᾧ ὁ λόχος ἀναβὰς εἰς τὸ ῥῆγμα, φοβηθεὶς ἔπεσεν ὅλος πρηνής, εἷς μόνος στρατιώτης ἔμεινεν ὄρθιος κρατῶν τὴν σημαίαν, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός του ἐνεθάρρυνε καὶ τοὺς λοιποὺς καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν νίκην, ἀκούσας δὲ ὅτι ὁ στρατιώτης οὗτος ἔζη ἄγνωστος καὶ λησμονημένος εἰς ἀφανὲς τῶν Πυρηναίων χωρίον, ἀπῆλθεν ἐκεῖ, εὗρε τὸν γέροντα ἀπόμαχον, ἐκπεπληγμένον ὅτι ὑπῆρχεν ἀκόμη τις ἐνθυμούμενος ἀνδραγα-

θίαν, ἣν ὁ ἴδιος εἶχε λησμονήσει, κατεσκεύασε τὴν προτομὴν αὐτοῦ, καὶ τῷ ἔδωκε τὴν ἀθανασίαν εἰς ἀξίαν τῆς ἀνδρείας του ἀμοιβήν. Ἄλλοτε πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ περιφήμου Μασσαλιωτικοῦ ὕμνου, Ρουγέτιος ὁ ἐκ Λίλης, ἔζη ἐν ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ ἐν Παρισίοις, ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν, ἔγλυψε κολοσσιαίαν τὴν κεφαλήν του ἐν ὅπλῳ, καὶ, ἐκθεὶς αὐτὴν εἰς λαχεῖον, τὰς εἰσπραχθείσας δισχιλίας δραχμὰς ἔδωκεν εἰς τὸν πενόμενον ποιητήν.

Μεταξὺ δὲ τῶν μεγαλοψύχων τούτων δωρεῶν, τὴν πρώτην θεσιν ἀναμφισβητήτως κατέχει μία, ἥτις ἡμῶν ἰδίως προκαλεῖ τὴν εὐγνωμοσύνην. Ὁ ἀριστοτέχνης οὗτος τοῦ πατριωτικοῦ ενθουσιασμοῦ ἦτον ἀδύνατον βεβαίως νὰ ἴδῃ ενώπιόν του δραματουργούμενον τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, τὴν μητέρα τῆς τεχνης καὶ πάντων τῶν τῆς αρχαιότητος ἀριστουργημάτων, παλαιουσαν περὶ ζωῆς ἢ θανάτου, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ ζωηρὰν πρὸς αὐτὴν συμπάθειαν. Ταύτην δ' ἐξέφρασε δι' ἑνὸς ἀριστουργήματος ἀξίου αὐτῆς, δι' ἑνὸς ἔργου του, ὅπερ ὑπὲρ παντα ἠγαπήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν ἄλλων. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὃ ὁ Κ. Δαβὶδ ἐπρόσφερε τῇ Ἑλλάδι, δαπανήσας ὑπὲρ αὐτοῦ μύρια φράγκα ἐκ τῶν ἰδίων, εἶναι τὸ μνημεῖον τοῦ Ἀχιλλέως τῆς νέας Ἑλλάδος, τοῦ Μάρκου Βότζαρη. Ἐν γένει ἐκρίνετο ὅτι μεταξὺ τῶν Γάλλων καλλιτεχνῶν ὁ μὲν Κ. Δαβὶδ ὑπερέχει κατὰ τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν δύναμιν, ὁ δὲ ἄρτι αποθανὼν Πραδιέρος, κατὰ τὴν τρυφερότητα καὶ τὴν χάριν. Ἀλλ' ὁ Κ. Δαβὶδ διὰ τοῦ μνημείου του τούτου απεδειξεν, ὅτι ὅταν θέλῃ νὰ χαλάσῃ τὴν γλυφίδα του εἰς γλυκυτέρων τόνων διαπασῶν, οὐδένα γνωρίζει οὐδ' ὡς πρὸς τοῦτο ἀνώτερόν του. Τὸ μνημεῖον παριστᾷ νέαν κόρην, εὔχαριν ὡς τὴν Κνιδίαν τοῦ Πραξιτέλους, ἥτις, ὑπανοίγουσα ἀγρίους θάμνους, εὑρίσκει ὑπ' αὐτοὺς γεγραμμένον ἐπὶ λίθου τὸ ὄνομα τοῦ Βότζαρη· ποιητικώτατον ἔμβλημα τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐφαίνετο τόπος δι' αἰώνων ἐκβαρβαρωθείς· ἀλλ' ἅμα ἡ Εὐρώπη ἠθέλησε νὰ ἴδῃ ὑπὸ τὰς καλυπτούσας αὐτὴν τριβόλους, ἀνεκάλυψεν ὑπ' αὐτὰς ἡρώων ὀνόματα! Τὸ λαμπρὸν τοῦτο μνημεῖον κοσμεῖ σήμερον τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ περὶ τῆς ἐπιμελοῦς αὐτοῦ διατηρήσεως ἐγγυᾶται τὸ συμφέρον τῶν τε διοικητικῶν καὶ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν, διότι ἡ ἐλαχίστη βλάβη αὐτοῦ ἤθελεν εἶσθαι ἔλεγχος ἐσχάτης αὐτῶν σκαιότητος καὶ βαρβάρου ἀβελτηρίας. Ἂν δέ ποτε πρὸς αἶσχος τῆς Ἑλλάδος ἤθελε συντριβῇ, οἱ μετά τινας αἰῶνας ἐκ τῆς γῆς ἀνασκάπτοντες τὰ συντρίμματά του, θέλουσιν ἀμφισβητεῖ ἂν εἰς τοῦ Φειδίου ἢ εἰς τοῦ Πραξιτέλους τὴν γλυφίδα πρέπει νὰ τ' ἀποδώσωσι.

Περὶ τοῦ Κ. Δαβὶδ ἐῤῥέθη, ὅτι ἡ μοῦσά του ἐνδίδει ἐνίοτε εἰς ἐμπνεύσεις κομματικάς· καὶ τοῦτο αἰνιττόμενος ὁ Βίκτωρ Οὖγος τῷ λέγει ἐν τῇ ᾠδῇ ἣν ἔγραψεν πρὸς αὐτὸν, (Les rayons et les ombres. Epitre à M. David d'Angers):

Σὺ ὅστις νέας τὰς ὁδοὺς τῆς τέχνης σου χαράττεις,
ὅστις μαλάσσεις τὸν χαλκὸν καὶ τὰς ἰδέας πλάττεις,
ἰδὲ τὰ πάθη τῶν θνητῶν καὶ τὴν μικρότητά των,
καὶ αἴρου ὑπερήφανος ἐπάνω τῶν κομμάτων·
τὴν ὑψηλὴν γλυφίδα σου φατρία μὴ μολύνῃ·
καὶ τὸ ἁγνόν σου μάρμαρον ἂς μὴ ἐγγίσ' ἡ ῥίνη,
ἡ τῆς καρδίας δάκνουσα. Καθὼς ἡ Ἰταλία
τῷ Βοναρόττῃ ἔλαχε, σὸν κτῆμα ἡ Γαλλία.
Ἂς μᾶς διδάξῃ τὸ σεμνὸν παράδειγμά σου, φίλε,
ὅτι καθὼς τοῖς πωληταῖς τοῦ ἱεροῦ αἱ πύλαι,
ὁμοίως κλείει τὴν ψυχὴν ὁ ἱερὸς τεχνίτης
ταῖς δημοκόποις διδαχαῖς καὶ ταῖς κοσμομισήτοις.

Υἱὸς τοῦ λαοῦ αὐτὸς καὶ τῶν ἰδίων του ἔργων, δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἦναι προκατειλημμένος ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας. Ἀλλ' ἰδοὺ πόσον ὀλίγον αἱ πολιτικαὶ συμπάθειά του τὸν ἀποτυφλοῦσιν ὡς πρὸς τῆς τέχνης τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν κλῆσιν. Ὁ Βογχάμπιος (Bonchamp) ἦτον ἀρχηγὸς τῶν νομιμοφρόνων Βανδεέων. Πληγωθεὶς καιρίως εἰς μάχην, ἀκούσας δ' ἐνῷ ἐξέπνεεν ὅτι οἱ στρατιῶταί του, ἐκδικούμενοι τὸν θάνατόν του, ἔμελλον νὰ καταπυροβολήσωσι πεντακισχιλίους δημοκρατικοὺς οὓς εἶχον αἰχμαλωτίσει, ὕψωσε τὴν ἤδη βεβαρυμένην του χεῖρα, καὶ μὲ φωνὴν διακεκομμένην εἶπε· «*Χάρις τοῖς αἰχμαλώτοις, ὁ Βογχάμπιος τὸ διατάττει!*» καὶ ἀπέθανε. Ταύτην τὴν γενναίαν πρᾶξιν ἐχθροῦ τόσον προθυμότερον διαιώνισεν ὁ Δαβὶδ διὰ θαυμασίου μνημείου ὃ ἐπρόσφερεν εἰς τὴν Βανδέαν, καθ' ὅσον μεταξὺ τῶν σωθέντων αἰχμαλώτων ἦν καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ τοῦ γλύπτου. Οὐδεὶς ὅμως θέλει τὸν ψέψει βεβαίως, ἀλλὰ μάλιστα ἡ ἱστορία θέλει ἀπομνημονεύει πρὸς τιμὴν τῆς Γαλλίας, ὅτι ὁ καλλιτέχνης οὗτος οὐδέποτε κατεδέχθη νὰ μισθώσῃ τὴν γλυφίδα του εἰς τῆς πατρίδος του τοὺς ἐχθρούς. Ἐν ᾧ κατετρύχετο ὑπ' ἐσχάτης πενίας, ἔλαβε πρότασιν παρ' Ἀγγλικῆς ἑταιρίας νὰ κατασκευάσῃ στήλην οἵα ἡ τῆς Βανδόμης, πρὸς μνήμην τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ. Τὸ μνημεῖον τοῦτο καὶ φήμην τῷ ὑπέσχετο καὶ πλοῦτον πολύν· ἀλλ' ὁ γενναῖος καλλιτέχνης ἀπεποιήθη. Ἀλλ' ἂν καὶ τοιοῦτος περὶ τὰς πολιτικὰς δοξασίας του, ἃς διὰ λόγου μὲν καὶ παραδείγματος πάντοτε μετὰ παῤῥησίας ὑπερασπίσθη, διὰ ἐμφυλίων ὅμως στάσεων, ἀναρχικῶν κινημάτων ἢ δημαγωγικῶν φωνασκιῶν οὐδέποτε ὑπεστήριζε, διότι ἐκ χαρακτῆρος καὶ πεποιθήσεως εἶναι θρησκευτικὸς, καὶ φίλος τῆς τάξεως καὶ τῆς πειθαρχίας, δὲν ἐδυνήθη ὅμως ἐπὶ τῶν ἐσχάτων ταραχῶν τῆς πατρίδος του ν' ἀποφύγῃ τὴν προγραφήν· καὶ ἀποσυρθεὶς εἰς τὸ Βέλγιον, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ μείνῃ μεμακρυσμένος τοῦ θεάτρου συμβάντων ἃ ἀπεδοκίμαζε, καὶ ὧν ἐπεθύμει νὰ μείνῃ ἐντελῶς ἀμέτοχος, ἐζήτησε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅταν εἶδε σκιὰν εὐνομίας ἐπανελθοῦσαν ἐπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἡ κάθοδος τῷ ἀπηγορεύθη. Τότε ἠναγκασμένος νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὴν βακτηρίαν τῆς ἐξορίας, ἐστράφη πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὴν γῆν τῶν ὀνείρων του, τὴν γῆν ὅθεν ἐφ' ὅλου τοῦ βίου του τῷ προσεμειδίων αἱ καθαραὶ ἐκεῖναι μορφαὶ, αἵτινες ἀντενακλῶντο ἐπὶ τῶν ἀρίστων τῶν ἔργων του· καὶ τότε ἠθέλησε νὰ ἐκπληρώσῃ ἓν ἀρχαῖον ὄχλημα, ὄχλημα εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὰς πεποιθήσεις του, νὰ πληρώσῃ ἓν κενὸν μένον κατ' αὐτὸν εἰς τὴν πινακοθήκην τῶν μεγάλων ἀνδρῶν του. Μετὰ τὸν Ἀχιλλέα, τὸν Θεμιστοκλῆν, μετὰ τὸν Βότζαρην, τὸν Κανάρην. Εἰς τὸν ὁλοκαύτωμα στόλων καύσαντα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ

τῆς πατρίδος, ἐφ' οὗ μυριάκις προσέφερε τὴν ζωήν του θυσίαν, ὁ Κ. Δαβὶδ προσέφερε μαρμάρινον καὶ κολοσσιαίαν τὴν προτομήν του. Τὸ ἔργον του τοῦτο ἔχει εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν ὅλα τὰ προτερήματα ὅσα διακρίνουσι τοῦ Κ. Δαβὶδ τοὺς εἰκονικοὺς ἀνδριάντας. Ἐν ᾧ δηλαδὴ παριστᾷ μετὰ πάσης ἀκριβείας τὴν ἐκφραστικὴν καὶ ζωηρὰν μορφὴν τοῦ γενναίου υἱοῦ τῆς θαλάσσης, συγχρόνως διὰ τῶν ἤδη γαληνιαίων του χαρακτήρων διορᾷ τὸν ἀριμάνειον ἐνθουσιασμὸν, ὅστις ἄλλοτε τοὺς ἐζωογόνει, καὶ ἐμφυσᾷ εἰς αὐτοὺς τὴν ἔνδοξον ταύτην αὔραν τῶν μεγάλων παλαιῶν ἡμερῶν. Ὁ προέχων του πώγων φέρει σφραγίδα ἐπιμονῆς ἀνενδότου, ἐπὶ τοῦ μετώπου του φαίνεται γεγραμμένον τὸ τοῦ Σπαρτιάτου « ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν », καὶ οἱ ὀφθαλμοί του, ἂν καὶ κατὰ τὰς ἀξιώσεις, ἢ ἴσως κατὰ τὰς προλήψεις, τῆς γλυπτικῆς, ἐστερημένοι κορῶν, φαίνονται ὅμως ὑπερηφάνως διαμετρῶντες τὸν πόντον, τὸ ἀχανὲς στάδιον τῶν νικῶν. Φέρει δὲ ὁ εὐκλεὴς υἱὸς τῶν Ψαρῶν, οὐχὶ τὴν στολὴν τοῦ ναυάρχου, καὶ τὰ παράσημα δι' ὧν ὁ Βασιλεὺς, ἐντολοδόχος τῆς ἠθικῆς εὐγνωμοσύνης, τὸν ἀντέμειψε διὰ τὰς ἀνδραγαθίας του, ἀλλὰ τὴν στολὴν ἐν ᾗ ἠνδραγάθει, τὸν ζωγραφικὸν πῖλον τοῦ ναύτου, καὶ λαιμοδέτην ἀτημελήτως ἐῤῥιμμένον περὶ τὸν τράχηλον. Τοιαύτη εἶναι ἡ πολύτιμος προτομὴ αὕτη, ἥτις δύω δόξας ἀντιπροσωπεύει ἀξίως, τὴν καλλιτεχνικὴν τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ναυτικὴν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν γονιμότητα ὁ Κ. Δαβὶδ δὲν ἔχει οὐδένα τῶν νεωτέρων, ἴσως δὲ καὶ τῶν ἀρχαίων τεχνιτῶν ἐφάμιλλον. Οἱ μαρμάρινοι ἀνδριάντες του, ἐν οἷς τινες εἰσὶν ὅλα συμπλέγματα, ἀριθμοῦνται μέχρι τοῦδε εἰς εἴκοσιν, οἱ λίθινοι εἰς τρεῖς, οἱ χαλκοὶ εἰς δώδεκα, τὰ μνημεῖα ὅσα δι' ἀναγλύφων ἐκόσμησεν, εἰς ἓν καὶ εἴκοσι. Προτομὰς δὲ κατεσκεύασε, μαρμαρίνας μὲν ἐνενήκοντα, χαλκᾶς δὲ ἕνδεκα, κολοσσαϊκὰς δ' *ἐν ὅπλῳ* μαρμαρίνας μὲν ἕνδεκα, χαλκᾶς δὲ ἐννέα, καὶ τέλος ἐλάσσονας ἄλλας ἐν ὅπλῳ προτομὰς, ὅλην λεγεῶνα ἐνδόξων ἀνδρῶν, ὑπὲρ τὰς πεντακοσίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ
ΕΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Ὅστις μεταβὰς ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀποβῆ τὸ πρῶτον εἰς Γαλατᾶν παρὰ τὴν γέφυραν, νομίζει ὅτι, πλὴν τῶν συμπιεζομένων σωρῶν τοῦ πλήθους, καὶ τῶν βροντοφωνούντων καὶ θορυβωδῶν ἀχθοφόρων, εὑρίσκεται εἰσέτι ἐν τῇ πατρίδι του. Ὅλοι ὅσους ἀπαντᾷ ἔχουσι φυσιογνωμίαν Στερεοελλαδίτου, Πελοποννησίου, Αἰγαιοπελαγίτου, Χίου, ἢ ἄλλου ἐκ τῶν κατοικούντων ἐν Ἑλλάδι. Ἐκεῖ βλέπει τὰ θαλασσόβια τέκνα καὶ τῆς Ὕδρας, καὶ τῶν Σπετσῶν, καὶ τῶν Ψαῤῥῶν, καὶ τοῦ Γαλαξειδίου, καὶ τῆς Θήρας, καὶ τῆς Ἄνδρου, καὶ τοῦ Κρανιδίου, καὶ τῆς Μηκόνου, καὶ ἐκεῖ ἀκούει τὴν ἀλβανικὴν τῶν ἡμετέρων Ὑδραιοσπετσιωτῶν διάλεκτον, καὶ τὸ *βέμι Πρεσβεία*, καὶ τὸ *κὰ κοπιάσενι μὲ τὸ καλὸ*, καὶ τὸ *σκρούαινε διαταγὴ*, καὶ τὰς τόσας ἄλλας νοθογενεῖς λέξεις καὶ φράσεις, τὰς ὁποίας ἀποστρέφεται μὲν ἐν Ἑλλάδι, ἀγαπᾷ δὲ ἐκτὸς αὐτῆς.

Ἐὰν μετὰ ταῦτα, παλαίων πρὸς τὸν ἀκατάσχετον τοῦ πλήθους χείμαῤῥον, εἰσδύσῃ εἰς τὰ *χάνια*, θέλει θαυμάσει βλέπων ὅτι ὅλην σχεδὸν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπορίαν διαχειρίζονται συμπολῖταί του. Ἐκεῖ θέλουσι προσβάλει τὰς ἀκοάς του ὅλα τὰ γνωστότερα τῶν ἐμπόρων ὀνόματα ὅσα ἤκουσε καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατρίδι, καὶ ἐκεῖ καὶ διευθυνταὶ καταστημάτων, καὶ γραμματεῖς καὶ ὑπηρέται θέλουσιν ἀποτείνει ἑλληνιστὶ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον, ἐπικαλοῦντες αὐτὸν, ὄχι ὡς πρὸ μικροῦ ξενοφώνως Signor ἢ Monsieur, ἀλλὰ Κύριον.

Ἐὰν δὲ ἐκεῖθεν, εἰσερχόμενος διὰ τῆς μεγάλης Πύλης εἰς τὸ Ἄστυ, στραφῇ πρὸς ἀριστερὰ, θέλει ἀπαντήσει μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης ἀποθήκας βρυθούσας τῶν ἀενάων καὶ δαψιλῶν, ἂν ὄχι καὶ πάντοτε εὐχύμων, προϊόντων τῶν Ἑλληνικῶν πιεστηρίων.

Καὶ ὁ ξένος Ἕλλην δὲν θέλει βραδύνει νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Γαλατᾶς, ἐὰν δὲν εἶναι Ἑλλὰς, εἶναι τοὐλάχιστον ἀποικία Ἑλληνική.

Καὶ τῷόντι ὁ Γαλατᾶς εἶναι ἀποικία Ἑλληνικὴ, ὅπου ἀπαντᾷ πάσης Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἀντιπροσώπους, καὶ ἐμπόρους, καὶ βιομηχάνους, καὶ χειρώνακτας, καὶ δικηγόρους, καὶ ἰατροὺς, καὶ διδασκάλους, καὶ ἱερεῖς· εἶναι λιμὴν ἀπέραντος ἐν ᾧ συγχωνεύονται καὶ τὰ τέσσαρα ναυτικὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν τῷ νηολογίῳ τοῦ ὁποίου ἐγγράφονται καθ' ἑκάστην ὅλα τὰ πλοῖα καὶ ὅλοι οἱ ναῦταί της.

Ὁ Γαλατᾶς εἶναι πρὸς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα ὅ,τι ἡ Τύρος πρὸς τὴν ἀρχαίαν Φοινίκην, ἢ ὅ,τι πρό τινων ἐτῶν ἡ Περουβία πρὸς τὴν Ἱσπανίαν.

Ἀλλὰ τὴν πεποίθησιν ταύτην τὴν ὁποίαν συλλαμβάνεις σὺ μόλις πατήσας τὸ ἔδαφος τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν κατώρθωσεν εἰσέτι νὰ συλλάβῃ καὶ ἡ μητρόπολις. Αὐτὴ δὲν ἐνόησεν ὅτι ἐκεῖ ὅπου συγκεντροῦται ὅλη σχεδὸν ἡ Ἑλληνικὴ ἐμπορία καὶ ναυτιλία, ἐκεῖ ὅπου ἐπικρατοῦσι καὶ ὑπερέχουσιν ἀναντιῤῥήτως αἱ δύο αὗται πολυχεύμονες πηγαὶ, αἱ παρέχουσαι αἷμα καὶ ζωὴν εἰς τὸ κοινωνικὸν τῆς Ἑλλάδος σῶμα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ προστατεύωνται τὰ μεγάλα τούτων συμφέροντα ἀπὸ ἐγγυήσεις ἰσοδυνάμους τοὐλάχιστον τῶν ἰσχυουσῶν ἐν αὐτῇ τῇ ἰδίᾳ.

Ἡ μητρόπολις δὲν ἐνόησεν ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρουσία τοῦ Πρέσβεώς της, καὶ πλειοτέρας, εἰ δυνατὸν, παρὰ τὸν ἐνεστῶτα ἀπολαύοντος ὑπολήψεως, καὶ ἐνθερμότερον, εἰ δυνατὸν, ζῆλον καταβάλλοντος περὶ τὴν δικαιοτέραν, τὴν ἀμερόληπτον, καὶ τὴν ταχυτέραν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων, δὲν ἀρκεῖ μόνη νὰ παρέξῃ τὴν ὑπεράσπισιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν βεβαίως καὶ αὐτὴ ἐπιθυμεῖ.

Καὶ δὲν θέλομεν μὲν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ κοινότατον καὶ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀναματσώμενον ἐκεῖνο ῥητὸν, ὅτι «ἔαρ χελιδὼν οὐ καθίστησι μία,» ἀλλὰ βεβαιοῦμεν ὅτι λανθάνεται ὅστις νομίζει ὅτι αἱ σπουδαιότεραι τῶν δυσκολιῶν ἐξ ὧν καταβασανίζονται τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπορικὰ τῶν Ἑλλήνων συμφέροντα, προκύπτουσιν ἐξ ἀδιαφορίας ἢ ἐκ κακοβουλίας τῶν Ὀθωμανικῶν Ἀρχῶν. Ἐξ ἐναντίας, αἱ σπουδαιότεραι τῶν δυσκολιῶν, ἐκεῖναι ἐξ ὧν ἐνίοτε καταστρέφεται καὶ ὁλόκληρος ἐμπορικὴ ὕπαρξις, προέρχονται ἐκ των σχέσεων Ἑλλήνων πρὸς Ἕλληνας.

Δι' ὀλίγων μόνον λέξεων θέλομεν καταστήσει σαφεστέραν τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην.

Διὰ νὰ λύσωσι τὴν πρὸς ἀλλήλους διαφορὰν, δύω Ἕλληνες καταφεύγουσιν εἰς τὴν Πρεσβείαν καὶ ζητοῦσι τὴν σύστασιν δικαστηρίου. Περιττὸν δὲ να εἴπωμεν ὅτι ὁ Πρέσβυς σπεύδων διορίζει μέλη αὐτοῦ ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ μᾶλλον εὐϋπολήπτων ἐμπόρων.

Ὅστις δὲν ἔλαβέ ποτε τὴν περιέργειαν νὰ ἐρευνήσῃ πῶς διεξάγονται αἱ ὑποθέσεις παρὰ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικῇ Πρεσβείᾳ, ἢ ὅστις ὀλίγον ἐμελέτησε τὰ περὶ αὐτῶν, θέλει ἴσως νομίσει ὅτι μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ δικαστηρίου, (σημειωτέον δὲ ὅτι διὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν καθίσταται ἴδιον δικαστήριον,) ἡ δίκη θέλει ἀποπερατωθῇ ἐν βραχεῖ χρόνου διαστήματι· ἀλλ' ἀπατᾶται· διότι τὰ μέλη, εἰ καὶ λαμβάνοντα 18 δραχ. λόγω ἀντιμισθίας δι' ἑκάστην συνεδρίασιν, θεωροῦσιν ἑαυτὰ ἀνεξάρτητα, καὶ, προτιμῶντα τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑποθέσεις, ἢ καὶ, προφασιζόμενα ἐνίοτε ἀσχολίας, δεν συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς ἐκδικάσεως, ἢ, ἐὰν συμφωνήσωσι, δὲν συνέρχονται, ποτὲ μὲν παραιτούμενα, ποτὲ δε λέγοντα ὅτι καταγίνονται εἰς ἀλληλογραφίαν, ἄλλοτε ὅτι ἐμποδίζονται ἀπὸ συναλλαγάς ἐμπορικάς, καὶ ἄλλοτε ὅτι ἀσθενοῦσι.

Φαντάσθητε εἰς ὁποίας ζημίας ὑποπίπτουσιν ὡς ἐκ τῆς χρονοτριβῆς ταύτης οἱ δικαζόμενοι, ἐὰν μάλιστα εἶναι ναυτικοί, σπουδάζοντες ν' ἀποπλεύσωσι.

Τέλος πάντων μετὰ πολλὰς καὶ ἀλλεπαλλήλους αναβολὰς προσδιορίζεται ἡ ἡμέρα· οἱ δικασταὶ συνέρχονται εἰς τὸ χρηματιστήριον, καὶ ἐκεῖ γίνεται ἡ δίκη. Καὶ τὰ μὲν μέλη ἀποφαίνονται κατὰ πλειοψηφίαν, εἷς δὲ δικηγόρος ἀναλαμβάνει νὰ συντάξῃ τὴν ἀπόφασιν, ἐπειδὴ οἱ δικασταὶ οὔτε γνωρίζουσι πῶς νὰ συντάξωσιν αὐτὴν, οὔτ' ἔχουσιν ὄρεξιν ἢ καιρὸν νὰ καταγίνωνται εἰς γραφικὰ ἀντικείμενα ἄσχετα πρὸς τὴν ἐμπορίαν των.

Ἀλλ' ὁποία εἶναι ἡ ἀπόφασις;

Πολλάκις, τ' ὁμολογῶ, δικαία· γνωστὸν ὅμως ὅτι ὁ κερδῷος Ἑρμῆς δέν θεωρεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀπαδὸς τῆς Θέμιδος.

Ἀλλὰ καὶ πλὴν τούτου, ὁ δικηγόρος εἰς ὃν ἀνετέθη τῆς ἀποφάσεως ἡ σύνταξις, θέλει τάχα εἶσθαι ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἑρμηνεύουσιν εὐσυνειδήτως τὴν γνώμην τῶν δικαστῶν; Ἐν τῇ στρεψοδίκῳ καὶ ἰδιοτελεῖ αὐτοῦ εὐφυΐᾳ, δὲν θέλει περιπλέξει καὶ λέξεις καὶ φράσεις, ἢ δὲν θέλει παρεμβάλει χωρία λατινικὰ τὰ ὁποῖα οὐδὲ νὰ ψελλίσῃ δύναται, διὰ ν' ἀπατήσῃ τοὺς δικαστὰς καὶ νὰ ὑφαρπάσῃ τὴν ὑπογραφήν των;

Δανειστής τις ἐνῆξε τον ὀφειλέτην του εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ παρουσιάσας τὴν ὁμολογίαν τούτου, ἀπῄτησε τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὀφειλομένων. Καὶ ὅμως διὰ τῆς ἀποφάσεως κατεδικάσθη νὰ πληρώσῃ, ὄχι ὁ ὀφειλέτης τὸν δανειστὴν, ἀλλ' ὁ δανειστὴς τὸν οφειλέτην!

Ἔπταισεν ὁ συντάξας τὴν ἀπόφασιν δικηγόρος; ἔπταισαν οἱ δικασταί; ἀγνοῶ· τὸ γεγονὸς ὅμως εἶναι ἱστορικόν,

Πῶς δύναται νὰ προλάβῃ ἢ νὰ θεραπεύσῃ τὰ τοιαῦτα ὁ Πρέσβυς;

Ἕν τι ἔβλαψε πάντοτε τὴν Ἑλλάδα· ἡ δουλικὴ ἀπομίμησις. Ἀντιγράφομεν καθ' ὅλα τοὺς Εὐρωπαίους, καὶ ὅταν τὸ πρωτότυπον εἶναι πάντῃ ἀνάρμοστον εἰς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ τῶν Εὐρωπαίων αἱ ὑποθέσεις οὕτω πως θεωροῦνται ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἦτο τάχα ἑπόμενον νὰ δανεισθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ σύστημα; Δὲν ἔπρεπε νὰ σκεφθῶμεν ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι προαιώνιον, ὅτι ἐξακολουθεῖται καθ' ἕξιν, ὅτι τὰ Κράτη τα παραδεχθέντα αὐτὸ δὲν συνορεύουσι μὲ τὴν Τουρκίαν ὅσον ἡμεῖς, ὅτι δὲν ἔχουσιν ἐν Κωνσταντινουπολει οὐδὲ κατὰ τὸ ἓν τρίτον ἰσαρίθμους μὲ τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους, καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα;

Πολλοὶ καὶ τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν δικηγόρων, ἐξ ἐκείνων οἵτινες θρηνοῦσι τὴν ὀλιγωρίαν τῆς μητροπόλεως ὡς πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων, θεωροῦσιν ἀναγκαιοτάτην τὴν ἐκεῖ σύστασιν τακτικοῦ δικαστηρίου Ἑλληνικοῦ, συγκειμένου ἐκ τῶν μᾶλλον νομομαθῶν καὶ μᾶλλον τιμίων, τῶν ἀποφάσεων τοῦ ὁποίου νὰ γίνεται ἔφεσις ἐνώπιον τῶν ἐν Ἀθήναις ἀνωτέρων δικαστηρίων. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι διὰ νὰ θελήσωσιν οἱ μᾶλλον οὗτοι νομομαθεῖς καὶ τίμιοι νὰ διαμείνωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρέπει νὰ λαμβάνωσιν ἁδροὺς μισθούς. Ἀλλὰ, καὶ ἐὰν αἱ δικαστικαὶ καὶ αἱ ἐκ τοῦ χαρτοσήμου εἰσπράξεις δὲν ἐξαρκῶσιν εἰς τὴν ἀπότισιν τούτων, ἡ δαπάνη πρέπει ἀναντιρρήτως νὰ γείνῃ χάριν τοσούτων καὶ τοιούτων συμφερόντων, ναυαγούντων πολλὰ συνεχῶς ἐξ αἰτίας ἀμελείας, ἀμαθείας, ἰδιοτελείας καὶ προσωποληψίας.

Εἶπον περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης μου ὅτι, ὅπου καὶ ἂν στραφῇ τις ἐνταῦθα, ἀπαντᾷ Ἕλληνας. Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιφέρω τὴν ἐξήγησιν ὅτι πολλοὶ καὶ μάλιστα ἐκ τῶν μεγαλεμπόρων, εἰ καὶ Ἕλληνες τὸ γένος, δὲν ἔχουσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα· ἄλλοι ἔχουσι τὴν Ῥωσικὴν, ἄλλοι τὴν Αὐστριακὴν, ἄλλοι τὴν Ἰόνιον ἢ τὴν Ἀγγλικὴν, καὶ ἄλλοι προτιμῶσι τῆς ἡμετέρας καὶ αὐτὴν τὴν Νεαπολιτικήν.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ὁμιλῶν περὶ τούτου μετά τινος τῶν γνωστοτέρων ἐμπόρων, τοῦ ἀγαθοῦ φίλου μου Γ . . . κατέκρινα μὲ πικρίαν τὴν προτίμησιν ταύτην, ἥτις μ' ἐφαίνετο ὡς καταφρόνησις τῆς ἰδίας πατρίδος. «Μὴν ἀδημονῇς, μὲ ἀπεκρίθη ὁ φίλος μου, ἡ Ἑλληνικὴ Πρεσβεία προστατεύει, εἶναι βέβαιον, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη τὰ συμφέροντά μας ἀπέναντι τῶν ἐγχωρίων Ἀρχῶν· καθ' ὅλας ὅμως τὰς ἄλλας περιστάσεις καθ' ἅς ἡ μεσολάβησίς της δὲν ἰσχύει ἐπίσης, τὰ

συμφέροντά μας πάσχουσιν. Ἰδοὺ τί ἔπραξα χθὲς ἐγὼ ὁ ἴδιος, καί τοι ὑπήκοος Ἕλλην. Εἶχον ὑπόθεσιν ἥτις ἔπρεπεν ἀφεύκτως νὰ θεωρηθῇ καὶ νὰ τελειώσῃ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠγνόουν ὅτι ἐὰν ἐπελαμβάνοντο αὐτῆς χεῖρες Ἑλληνικαὶ θὰ παρετείνετο τοὐλάχιστον, τὴν μετεβίβασα οἰκονομικῶς εἰς ὑπήκοον Ἄγγλον, καὶ ἀμέσως ἐτελείωσε. »

Καὶ δὲν ἀντέτεινα μὲν εἰς τὸν φίλον μου, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐνέκρινα κατὰ πάντα τὴν ἀπόκρισίν του· διότι ἐγνώρισα ἐν Εὐρώπῃ, ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν αἱ δυσκολίαι τῆς Τουρκίας, πολλοὺς ἐμπόρους Ἕλληνας, διατελοῦντας ὑπὸ τὴν προστασίαν ξένων Δυνάμεων.

Πολλοί, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ναυτικῶν, δισχυρίζονται ὅτι παραβλάπτουσι τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων καί τινες τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ἐμπορικοῦ Γραφείου, ζημιοῦντες χρηματικῶς αὐτούς. Περὶ τούτου δὲν τολμῶ νὰ ἐπιφέρω τὴν ἐλαχίστην γνώμην, γνωρίζων ὅτι παρ' ἡμῖν ἐπικρατεῖ ἀκαθέκτως ἀπό τινων ἐτῶν ἡ συκοφαντία καὶ ἡ κατάκρισις. Ὅλοι κατηγοροῦνται ὡς καταχρασταὶ καὶ κλέπται, καὶ ἐν τοσούτῳ, ἅμ' ἀποβληθέντες τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας, λιμοκτονοῦσιν. Ἀλλά, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσῃ ἐνταῦθα ὑπάλληλος, ἔχων πολλάκις νὰ θρέψῃ γονεῖς, σύζυγον καὶ τέκνα, διὰ τῶν εὐτελῶν χρηματικῶν μέσων ἅτινα χορηγοῦνται πρὸς αὐτόν; Διὰ νὰ ἐνοικιάσῃ τις οἰκίαν *πενιχρὰν* πρέπει νὰ πληρώσῃ δραχ. 90 ἢ 100. κατὰ μῆνα· καὶ ὅμως πολλοὶ ὑπάλληλοι λαμβάνουσι τόσον μόνον μισθόν! Πῶς πρέπει λοιπὸν νὰ τραφῶσι; Κατ' ἐμέ, πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἁπλοῦς γραφεῖς τοῦ Ἐμπορικοῦ Γραφείου ἔπρεπε νὰ δίδωνται 200 δραχμαὶ κατὰ μῆνα.

Ἀνέγνων ποτὲ εἰς ἐφημερίδα Γαλλικὴν ὅτι ἀμωμήτων ἠθῶν κόρη ἔκλεψεν ἡμιάρτιον διότι ἐλίμωττε, καὶ ὅτι ὁ εἰρηνοδίκης πειθόμενος εἰς τὸν νόμον τὴν κατεδίκασε μὲν ἀλλὰ κλαίων.

Ἂς ἀπαλλάξωμεν τοῦ τοιούτου πειρασμοῦ τοὺς πεινῶντας ὑπαλλήλους τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας.

Ὅστις διαπλέων τὸν Βόσπορον ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Εὐξείνου Πόντου, βλέπει ἀναβαίνοντα, καὶ καταβαίνοντα, καὶ προσωρμισμένα ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, καὶ κυματιζομένας χαριέντως τὰς κυανολεύκους σημαίας των, θέλει, ἂν εἶναι Ἕλλην, αἰσθανθῇ ὑπερηφανίαν ἐθνικήν, ἀναλογιζόμενος ὅτι ἡ ναυτιλία καὶ ἡ ἐμπορία μικροῦ ἔθνους, ἁμιλλῶνται, καὶ ἁμιλλῶνται εὐδοκίμως, πρὸς τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν τῶν πλουσιωτέρων ἐθνῶν τῆς γῆς. Καὶ ἐὰν τύχῃ τότε διατελῶν κατηφὴς διὰ τὰ γινόμενα ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, τὸ φρόνημά του θέλει ἀμέσως ἀναπτερωθῆ, ἐνθυμουμένου ὅτι ἐντὸς τῶν κόλπων ἔθνους τοιαύτην κεκτημένου ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν, κρύπτεται σπόρος, ὅστις θέλει τέλος πάντων διαρρήξει τὰς συμπνιγούσας αὐτὸν ἀκάνθας καὶ τριβόλους, καὶ ἀναβλαστήσει ἀνθηρὸς καὶ ἀκμαῖος.

Εἴθε συντρέξωσι τὴν ἀναβλάστησιν αἱ χεῖρες τῶν γεωργῶν εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ ἐπιμέλεια τοῦ σπόρου τούτου!

Ν. Δ.

ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΠΟΣΑΚΙΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΕΥΩΜΕΘΑ.

—o—

Πολλαὶ καὶ ἀντίθετοι γνῶμαι ὑπάρχουσι περὶ τῶν ὡρῶν καθ' ἃς συμφέρει νὰ γευώμεθα, καὶ περὶ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μεσολαβῇ μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου γεύματος. Τινὲς εἶπον ὅτι ὥρα κατάλληλος γεύματος, διὰ μὲν τὸν πλούσιον εἶν' ἐκείνη καθ' ἣν αἰσθάνεται ὄρεξιν, διὰ δὲ τὸν πτωχὸν ἐκείνη καθ' ἣν ἔχει τί νὰ φάγῃ.

Καὶ ὅμως ὑπάρχουσί τινες ἀρχαὶ γενικαί, στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πείρας, ὑφ' ὧν πρέπει νὰ ὁδηγώμεθα, καὶ τὰς ὁποίας νὰ ἐφαρμόζωμεν ἢ νὰ τροποποιῶμεν κατὰ τὰς περιστάσεις.

Ἀλλὰ πρὶν καταδείξωμεν αὐτάς, ἃς εἴπωμεν ὀλίγ' ἄττα περὶ τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης.

Διὰ νὰ ἐξηγήσωσί τινες τὸ πρῶτον τῶν αἰσθημάτων τούτων, κατέφυγον εἰς διαφόρους ὑποθέσεις τὰς ὁποίας δὲν θέλομεν ἐπαναλάβει. Σήμερον ὅμως οἱ φυσιολόγοι θεωροῦσιν αὐτὸ ὡς διεγειρόμενον ὑπὸ τῆς ἐρεθεστικῆς ἐπενεργείας τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ ἐπὶ τῶν νεύρων τοῦ στομάχου. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης ταύτης, ἰατρός τις ἐπιφέρει τὸ ἐφεξῆς παράδειγμα· «Ἄνθρωπός τις, λέγει, ὑπέβαλεν ἑαυτὸν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας εἰς ἀποχὴν πάσης βρώσεως, καὶ ἐπροσπάθησε ν' αὐξήσῃ τὴν ὄρεξίν του γυμναζόμενος πλέον τοῦ συνήθους. Ἠσθάνθη δὲ πεῖναν ἀκατάσχετον· ἀλλ' ἀντὶ νὰ φάγῃ, ἐζήτησε νὰ προκαλέσῃ ἐμετὸν πίνων ὕδωρ χλιαρὸν καὶ γαργαλίζων τὸν λάρυγγά του· τὸ ὕδωρ ἐπανῆλθε μεμιγμένον μετὰ σιελώδους τινος ὑγροῦ, ὁμοιάζοντος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν *χυμὸν γαστρικόν*. Μετὰ δὲ τὸν ἐμετὸν τοῦτον ἐξέλιπεν ὅλη τοῦ πεινῶντος ἡ ὄρεξις, ὅστις ἐδοκίμαζε μάλιστα ἀηδίαν βλέπων τοὺς ἄλλους τρώγοντας. Μετὰ ταῦτα ἔφαγεν ὀλίγον γάλα καὶ ἄρτον τὰ ὁποῖα, ὡς παρετηρήθη ἀπὸ τοὺς ἐπελθόντας ἐρευγμούς, ὠξίσθησαν ἀμέσως.»

Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι πᾶσα διαταραχὴ τοῦ στομάχου ἢ τοῦ νευρικοῦ συστήματός του, καταπαύει τὴν πεῖναν. Αὐτὸ τοῦτο παρατηρεῖται καὶ ὅταν ναυτιῶμεν χωρὶς νὰ ἐμέσωμεν, ἂν καὶ ὁ γαστρικὸς χυμὸς δὲν ἀποβάλλεται τότε.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπιθέσωμεν ναρκωτικήν τινα ὕλην ἐπὶ τῶν νεύρων τοῦ στομάχου, παραλύεται ἀμέσως ἡ ἐνέργειά των καὶ ἐκλείπει ἡ πεῖνα. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπιφέρει καὶ ὁ χυμὸς τοῦ καπνοῦ, ἐὰν ὁ στόμαχος δὲν συνείθισεν αὐτὸν διὰ πολυχρονίου χρήσεως. Ὁσάκις οἱ Ἰνδοὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἐπιχειρῶσι μακρὰς ὁδοιπορίας, μιγνύουσι χυμὸν καπνοῦ μὲ κόνιν ὀστράκων, καὶ σχηματίζουσι σφαιρία τὰ ὁποῖα βάλλουσιν ἐντὸς τοῦ στόματός των ἐὰν τύχῃ νὰ στερηθῶσι τροφῆς, καὶ ἐκλείχοντες αὐτὰ μικρὸν κατὰ μικρόν, μετριάζουσι τὴν πεῖναν. Ὁ Οὐάλτερ Σκῶτος βεβαιοῖ ὅτι ὁ στρατηγὸς Μόγκ, μὴ εὑρὼν τί νὰ δειπνήσῃ ἐν Κολστρεάμῃ, ἠναγκάσθη νὰ μασήσῃ καπνὸν διὰ νὰ καταπαύσῃ τὴν πεῖνάν του. Οὕτω πως ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ οἰνοπνεύματος τὸ ὁποῖον,

πινόμενον ἀπὸ τοὺς μὴ συνειθίσαντας αὐτὸ, ἐξαλείφει τὴν ὄρεξιν, ἐνῷ ἐξ ἐναντίας ἐρεθίζει τὴν τῶν πινόντων συνήθως ἐξ αὐτοῦ. Ὁ λόρδος Βάϊρων, ὅστις ἐφοβεῖτο μὴ παχυνθῇ ὑπὲρ τὸ δέον, ἔμενε πολλὰς κατὰ συνέχειαν ἡμέρας νῆστις, καὶ κατέπαυε τὴν πεῖνάν του καταπίνων λεπτὸν ἄζυμον, (ὄστιαν) βεβρεγμένον ἐντὸς οἰνοπνεύματος.

Ἡ ὄρεξις, ἥτις εἶναι ὁ πρῶτος βαθμὸς τῆς πείνης, δὲν γίνεται ἐπαισθητὴ εἰμὴ ὅταν τὰ μόρια τῆς βρώσεως διαχωρισθέντα διανεμηθῶσιν εἰς τὰ διάφορα μέρη διὰ μέσου τῶν ὁποίων τρέφεται τὸ σῶμα· τὸ αἴσθημα ἄρα τοῦτο δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς μόνην τὴν κατάστασιν τοῦ στομάχου. Καὶ τῳόντι, πιθανὸν ὁ χυλὸς νὰ ἐξῆλθε πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τὸ ὄργανον τοῦτο· ἐὰν ὅμως συνέβη εἴτε βραδύτης εἴτε ἄλλο τι πρόσκομμα κατὰ τὰς τροποποιήσεις του ἡ ὄρεξις δὲν ἐπανέρχεται, διότι ἡ νευρικὴ ἐνέργεια, ἐργαζομένη ἀλλαχοῦ, δὲν συγκεντροῦται πρὸς τὸν στόμαχον. Ἐξ ἐναντίας, ἐπί τινων νόσων ἡ ὄρεξις δὲν παύει ποτὲ, καὶ ὑπαρχούσης τῆς βρώσεως ἐντὸς τοῦ στομάχου, διότι ἡ τροφὴ δὲν διεχωρίσθη εἰσέτι.

Δὲν ἐξεθέσαμεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν θεωρίαν αὐτὴν, ἀλλὰ διὰ νὰ λύσωμεν ἐν γνώσει τὰς δύω ἀνωτέρω προτάσεις. Εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνωσι συγχρόνως αἱ διάφοροι ἐργασίαι δι' ὧν ἡ τροφὴ μεταβάλλεται εἰς αἷμα, χωρὶς νὰ χρειασθῇ ἐνέργεια ζωτικὴ τοιαύτη εἰς ὁποίαν δὲν δύνανται νὰ ὑποβληθῶσιν ἀκινδύνως αἱ ἀσθενεῖς κράσεις. Οὕτως ἡ χύλωσις ἥτις εἶναι ἡ δευτέρα ἐργασία τῆς πέψεως, γινομένη ἐντὸς τῶν ἐντέρων, ἀπαιτεῖ νὰ ἠρεμῇ ὁ στόμαχος, καὶ ἡ αἱματοποίησις ἢ ἡ μεταβολὴ τοῦ χυλοῦ εἰς αἷμα, ἥτις γίνεται ἐπίσης ἐντὸς τῶν ἁρμοδίων ὀργάνων, δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν χύλωσιν ἢ τὴν πρώτην τῶν ἐργασιῶν τούτων. Ἐὰν λοιπὸν ὁ στόμαχος βιασθῇ νὰ ἐργασθῇ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς πέψεως, αἱ ἐργασίαι ἐκεῖναι, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἔχουσιν ἀσθενῆ τὴν κρᾶσιν, θέλουσι διαταραχθῆ οὐσιωδῶς, ἢ καὶ ἐξ ὁλοκλήρου διακοπῆ. Περιστάσεις τινὲς, ἐπιταχύνουσαι τὰς ἐργασίας ταύτας, διεγείρουσι συνεχέστερον τὴν ὄρεξιν, ἐνῷ ἄλλαι προξενοῦσι τὸ ἐναντίον.

Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ὁσάκις διακόψωμεν τὸ γεῦμά μας ἐπὶ ἓν μόνον τέταρτον τῆς ὥρας, ἡ ὄρεξίς μας παρέρχεται, ἂν καὶ δὲν ἐφάγομεν οὐδὲ τὸ ἥμισυ ὅσου εἴχομεν ἀνάγκην. Τοῦτο δὲ συμβαίνει, καθ' ἡμᾶς, διότι ἡ βρῶσις ἤρχισεν ἤδη νὰ λαμβάνῃ τὰς τροποποιήσεις ἐκείνας αἵτινες δὲν συμβιβάζονται μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ στομάχου καὶ μὲ τὴν πεῖναν.

Τὸ αἴσθημα τῆς δίψης ἀναγγέλλει τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ εἰσαγάγῃ τις ἐντὸς αὐτοῦ ποσότητά τινα ὑγροῦ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπώλεσε τὸ σῶμα κατὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐργασίας, ἢ διὰ ν' αὐξήσῃ τὴν δύναμιν τῆς διαλύσεως τῶν βρωμάτων. Ἰδοὺ διὰ τί ὁ ὑπέρμετρος ἱδρὼς καὶ ἡ ξηροφαγία αὐξάνουσιν ἐπίσης τὴν δίψαν. Τινὲς ἀποδίδουσι τὸ αἴσθημα τοῦτο εἰς τὸν λάρυγγα· ἀλλ' ἀπατῶνται· διότι πολλάκις, ἡ μὲν γλῶσσα ὑπάρχει ξηρὰ καὶ ἀκάθαρτος, ἡ δὲ δίψα μετρία, ἐνῷ ἄλλοτε εἶναι ἀκατάσχετος ἂν καὶ τὸ στόμα εἶναι πλῆρες σιέλου.

Ὅλοι οἱ ἰατροὶ θεωροῦσιν ἀναγκαῖον τὸ νὰ τακτοποιηθῇ καὶ ἡ ὥρα καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν γευμάτων. Ἡ τακτοποίησις αὐτὴ προμηθεύει πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀδύνατον τὸν στόμαχον τὴν εὐκολίαν τοῦ νὰ χωνεύωσι μεγαλητέραν ποσότητα τροφῆς, καὶ τοὺς προφυλάττει ἀπὸ τὰς νόσους τὰς ὁποίας γεννᾷ ἡ ἀτελὴς χώνευσις· διότι ὁ στόμαχος ἐρεθίζεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα βρώματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἕξιν. Ἡ περιοδικὴ ἐπάνοδος τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης ἔχει ἀναμφιβόλως σχέσιν καὶ πρὸς τὴν ἀτονίαν, καὶ πρὸς ἄλλας περιοδικὰς ἕξεις τοῦ βίου· καὶ ἐὰν δὲν καταπαύσωμεν τὴν πεῖνάν μας τρώγοντες τὴν προσδιωρισμένην ὥραν, αὐτὴ ἐξαλείφεται μόνη, καὶ δὲν ἐπανέρχεται εἰμὴ τὴν προσεχῆ ὡρισμένην ὥραν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ περίοδοι αὐταὶ πρέπει νὰ ἦναι διαφορετικαὶ κατὰ τὰς περιστάσεις ἑκάστου, ἀνάγκη νὰ προστρέχωμεν ἐνίοτε καὶ εἰς πλειότερα γεύματα, ποτὲ ὅμως οἱ χωνεύοντες δυσκόλως καὶ οἱ φιλάσθενοι ἐξ ἡμῶν.

Εἶναι ἀναντίῤῥητον ὅτι τὰ γεύματα συμφέρει νὰ γίνωνται τακτικῶς καθ' ὥρας ῥητάς· ἀλλὰ πόσα καθ' ἡμέραν; Περὶ τούτου εἶναι ἴσως ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν κανόνα γενικόν· οἱ μὲν χωνεύουσιν ἐντὸς τριῶν ὡρῶν, οἱ δὲ ἐντὸς τεσσάρων, ἄλλοι ἐντὸς πέντε, καὶ ἄλλοι ἐντὸς ἕξ. Ἕπεται λοιπὸν ὅτι τὸ μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου γεύματος διάστημα πρέπει νὰ ὁρισθῇ κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας, ὥστε οὔτε νὰ φορτίζεται ὁ στόμαχος, οὔτε νὰ μένῃ κενός. Ὁ Κέλσιος παραγγέλλει τοὺς ὑγιεῖς νὰ τρώγωσι δὶς τῆς ἡμέρας, καὶ ὁ Σαγκτώριος λέγει ὅτι τὸ σῶμα εἶναι βαρύτερον ὅταν τρώγῃ τις ἓξ λίτρας συγχρόνως, ἢ ὅταν τὰς τρώγῃ τρεῖς φορὰς, καὶ ὅτι ὅστις γεύεται ἅπαξ τῆς ἡμέρας, ἀκολουθεῖ σύστημα ὁποῖον θέλει ἀποβῆ ἐπὶ τέλους βλαπτικόν.

Ἐν γένει νομίζομεν ὅτι ὅλοι ὅσοι ἀσκοῦσι τὸ σῶμα, δύνανται νὰ γεύωνται τρὶς τῆς ἡμέρας.

ΣΤΡΟΥΘΟΚΑΜΗΛΟΣ.

Ὁ Στρουθοκάμηλος ἢ ἡ Στρουθοκάμηλος ὠνομάσθη οὕτω, διότι εἶναι τὸ μέγιστον τῶν γνωστῶν ὀρνέων, ἔχων τράχηλον καὶ πόδας ὑψηλοὺς ὡς τῆς καμήλου, καὶ ὕψος 7 καὶ 8 ποδῶν. Ἀνάγεται δὲ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἑρπετῶν πτηνῶν, ὡς τὰ ὀνομάζει ἡ Γραφὴ, ὅτε ἀπαγορεύει τὸ νὰ τρώγωσιν αὐτὸν οἱ Ἑβραῖοι, καθὸ ἀκάθαρτον. (*)

Καὶ ἡ μὲν κεφαλή του εἶναι μικρὰ, φαλακρὰ καὶ τυλώδης πρὸς τὴν κορυφὴν, τὸ δὲ ῥάμφος εὐθὺ, βραχὺ καὶ συμπεπιεσμένον, τὰ ὦτα τριχωτὰ ἔσωθεν, οἱ ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ ζωηροὶ, ὁ τράχηλος λεπτὸς,

(*) Δευτερον. Κεφ. ΙΔ'. 15-20.

τριῶν περίπου ποδῶν μῆκος ἔχων, αἱ πτέρυγες μικραὶ καὶ δυσανάλογοι πρὸς τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος, ἡ οὐρὰ κατεσκευασμένη ὡς τὰ πτερὰ, αἱ κνῆμαι περικεκαλυμμέναι ὑπὸ δέρματος παχέος καὶ λεπιδωτοῦ, καὶ οἱ πόδες εὔρωστοι καὶ δίχηλοι. Ὅλον δὲ τὸ σῶμα, πλὴν τῶν μηρῶν καὶ τοῦ ὑποκάτω τῶν πτερύγων, καλύπτονται ὑπὸ πτερῶν ὁμοιαζόντων μᾶλλον τὰς τρίχας τῶν μαστοφόρων ζώων. Καὶ οἱ μὲν ἄῤῥενες ἔχουσι τὰ πτερὰ μαῦρα μεμιγμένα καὶ μετά τινων λευκοφαίων καὶ λευκὰ τὰ μεγάλα πτερὰ τῶν πτερύγων καὶ τῶν οὐρῶν, αἱ δὲ θήλειαι ψαρὰ ἢ τεφρόχρωα, καὶ μαῦρα κατὰ τὴν οὐρὰν καὶ τὰς πτέρυγας.

ρωπαϊκοῖς ζωολογικοῖς κήποις στρουθοκάμηλοι ψεύδουσι τὴν ἀξίωσιν ταύτην.

Ἡ φωνή του ἀκούεται σπανίως· καὶ ἄλλοι μὲν λέγουσιν ὅτι ὁμοιάζει γογγυσμὸν, ἄλλοι δὲ βρυχηθμὸν λέοντος, ἧττον ὅμως δυνατὸν καὶ βραχύτερον· ἡ τοῦ ἄῤῥενος εἶναι βροντωδεστέρα τῆς τοῦ θήλεος.

Εἶναι δὲ νοήμονες, χειροήθεις, φιλέρωτες, μηδέποτε ἐπιτιθέμενοι ἀλλ' ἀμυνόμενοι διὰ τῆς φυγῆς.

Τὰ ὠά των εἶναι ὑπέρογκα, ἐπωάζουσι δὲ αὐτὰ, κατὰ μὲν τὰ θερμὰ κλίματα, ἐντὸς τῆς ἄμμου, κατὰ δὲ τὰ ψυχρότερα, καθήμενοι ἐπ' αὐτῶν, καὶ ὑπερασπιζόμενοι αὐτὰ μετὰ πολλῆς γενναιότητος.

Οἱ Ῥωμαῖοι ὑπερηγάπων τὸ κρέας τῶν στρουθοκα-

Στρουθοκάμηλος.

μήλων, καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ὁλόκληροι λαοὶ ἐτρέφοντο δι' αὐτοῦ, καὶ ἐκαλοῦντο διὰ τοῦτο *Στρουθοφάγοι*.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον προσὸν τοῦ στρουθοκαμήλου εἶναι ἡ ταχύτης τοῦ δρόμου του· διότι δὲν πέτεται, ἀλλ' ἀνοίγων τὰ πτερὰ, τρέχει ταχύτερον παντὸς ἄλλου ζώου. Ἐν τῇ Ἀραβίᾳ μάλιστα καὶ τῇ Ἀφρικῇ ὅπου κατοικεῖ διαιτώμενος ἐν μέσῳ ἐρημιῶν, πολλοὶ, ἀναβαίνοντες αὐτὸν, ὁδοιποροῦσιν, ἐπειδὴ ἐκτιθασσοῦνται εὐκόλως. Ἐν δὲ τοῖς Παρισίοις, πλησίον τῶν ἐν τοῖς Ἠλυσίοις ἱπποδρομείων, συνεστάθησαν πρό τινων ἐτῶν καὶ στρουθοκαμηλοδρόμια.

Ἐκ τῶν αἰσθήσεών του ἡ μὲν ἀκοὴ καὶ ἡ ὅρασις εἶναι ὀξύταται, ἀμβλύταται δὲ ἡ ὄσφρησις καὶ ἡ γεῦσις. Ἰδοὺ διατί καταπίνει ἀδιακρίτως πᾶν τὸ προστυχὸν, καὶ χόρτον, καὶ οὐσίας ζωτικὰς, καὶ λίθους καὶ σίδηρον, καὶ χαλκὸν, καὶ μόλυβδον. Οἱ Ἄραβες ἀξιοῦσιν ὅτι δὲν πίνει πώποτε ὕδωρ, ἀλλ' οἱ ἐν τοῖς Εὐ-

Σήμερον ὅμως οἱ Ἄραβες ἀπέχουσιν αὐτοῦ, μεταχειριζόμενοι μόνον τὸ λίπος ἀντὶ βουτύρου, καὶ ἀλειφόμενοι δι' αὐτοῦ κατά τινας νόσους.

Ἡ θήρευσις τῶν στρουθοκαμήλων γίνεται ὑπὸ ἱππέων περιφερομένων ἐπὶ πολλὰς ὥρας περὶ αὐτοὺς, ἕωσοῦ κατορθώσωσι ν' ἀντικόψωσι τὸν δρόμον των.

Ἐσωτερικαὶ βελτιώσεις καὶ μεταῤῥυθμίσεις τοῦ Αὐστριακοῦ κράτους.

—o—

Δὲν εἴμεθα λάτραι τοῦ αὐστριακοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ νομίζομεν ἀξιέπαινον πᾶσαν Κυβέρνησιν, ἥτις προσπαθεῖ καὶ κατορθώνει νὰ αὐξάνῃ τοὺς πόρους τοῦ ἔθνους, τοὺς πόρους τοῦ κράτους. Ἡ πολιτικὴ καταιγὶς τοῦ 1848 ἔτους καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῆς Λομβαρδίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας ἐπήγαγον πληγὴν δεινοτάτην εἰς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Αὐστρίας. Ἤδη ὅτε ἠνωρθώθη μὲν ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆς εἰρήνη, ἡ δ' Εὐρώπη ἅπασα, μετὰ τοσαύτας ἀνωμαλίας, ἀναλαμβάνει ἡσυχίαν τινὰ καὶ ἄνεσιν, οἱ κυβερνῶντες τὴν Αὐστρίαν πολιτικοὶ ἄνδρες ἐπεχείρησαν δραστηρίως τὴν θεραπείαν τῆς χρηματικῆς αὐτῆς ἀμηχανίας.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὁπόσον εἰς τοῦτο ἐπέτυχον, ἀνάγκη ν' ἀναδράμωμεν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ νὰ παρατηρήσωμεν ὁποία τις ἦτο ἡ πρὸ τοῦ 1848 οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Αὐστρίας καὶ ὁποίας ζημίας ἔπαθεν ἀπὸ τῶν γεγονότων τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ τοῦ ἑπομένου. Ἐν ἔτει 1845, τὰ δημόσια ἔσοδα συνεποσώθησαν εἰς 160 ἑκατομμύρια 566 000 φιορινίων, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 152 ἑκατομμύρια 755,000 φιορινίων, ὥστε ὑπῆρξε περίσσευμα 8 περίπου ἑκατομμυρίων φιορινίων. Τῷ 1847, εἶχεν ἀρχίσει νὰ ταράττεται ἤδη ἡ Ἰταλία, ἡ δὲ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ αὐξήσῃ τὸν στρατὸν αὐτῆς, δι' ὃ συνέβη μικρόν τι ἔλλειμμα· τὰ ἔσοδα κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο συνεποσώθησαν εἰς 167 ἑκατομμύρια 738,000 φιορινίων, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 168 ἑκατομμύρια 798,000 φιορινίων. Ἀλλὰ, παραβάλλοντες τὰ ἔσοδα τοῦ 1847 πρὸς τὰ τοῦ 1845, εὑρίσκομεν συγχρόνως αὔξησιν ἐσόδων 7 ἑκατομμυρίων καὶ ἐπέκεινα.

Τὰ γεγονότα τοῦ 1848 ἀφ' ἑνὸς ηὔξησαν τὰς ἀνάγκας τῆς Αὐστρίας, ἀφ' ἑτέρου ἠλάττωσαν τοὺς πόρους· ἡ Λομβαρδία καὶ ἡ Οὐγγαρία, αἱ δύω πλουσιώτεραι τοῦ κράτους ἐπαρχίαι, ἔπαυσαν νὰ συντελῶσιν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἡ δὲ κυβέρνησις ὑπεβλήθη εἰς θυσίας μεγίστας ἵνα ἀνακτήσῃ αὐτάς. Ὅθεν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν πίστιν τῆς ἐν Βιέννῃ ἐθνικῆς τραπέζης καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος· καὶ τῷ 1851, τὸ μὲν δημόσιον ταμεῖον ὤφειλεν εἰς τὴν τράπεζαν 142 ἑκατομμύρια 590,000 φράγκων, τὸ δὲ ὅλον ποσὸν τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος ἀνέβη εἰς 191 ἑκατομμύρια φράγκων.

Ἡ πρώτη σπουδαία ἀπόφασις ἣν ἔπραξεν ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις τῷ 1851 ἦτο, ὅτι δὲν θέλει πλέον καταφύγει εἰς τὴν πίστιν τῆς τραπέζης καὶ ὅτι μάλιστα ὅσον ἐνδέχεται ταχύτερον θέλει ἀποδώσει εἰς αὐτὴν τὰς ὀφειλομένας ὑπὸ τοῦ ταμείου ποσότητας· συγχρόνως δὲ ἀπεφάσισε νὰ περιστείλῃ καὶ βαθμηδὸν νὰ ἐξαλείψῃ τὸ κυκλοφοροῦν χαρτονόμισμα. Ἐπιμένουσα δὲ ἀπαρεγκλίτως εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, κατώρθωσεν ὥστε πρὸ τῆς πρώτης Ἰουνίου τοῦ τρέχοντος ἔτους, τὸ μὲν χρέος τοῦ ταμείου πρὸς τὴν τράπεζαν νὰ περισταλῇ εἰς 71 ἑκατομμύριον 500,000 φράγκων, τὸ δὲ κυκλοφοροῦν χαρτονόμισμα εἰς ὀλιγώτερα τῶν 167 ἑκατομμυρίων· ὃ ἐστι τὸ πρὸς τὴν τράπεζαν χρέος ἠλαττώθη κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ ἐπέκεινα, τοῦ δὲ χαρτονομίσματος ἀφῃρέθησαν ἐκ μέσου 24 ἑκατομμύρια. Ἐντεῦθεν τοσοῦτον ἐβελτιώθη τὸ εἰς τὸ χρηματιστήριον τῆς Βιέννης συνάλλαγμα ἐπὶ Παρισίων καὶ Λονδίνου, ἐν ἄλλαις λέξεσι τοσοῦτον ηὔξησεν ἡ πίστις ἐν Αὐστρίᾳ, ὥστε ἐν ᾧ ἐν ἀρχῇ Μαΐου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους, τὸ μὲν ἐπὶ Λονδίνου συνάλλαγμα ἦτο 13 φιορινίων καὶ 26 κρεϋτζαρίων, τὸ δ' ἐπὶ Παρισίων, 147 φιορινίων, σήμερον δὲν εἶναι εἰμὴ 11 φιορ. καὶ 40 κρεϋτζαρίων ἐπὶ Λονδίνου καὶ 138½ φιορινίων, ἐπὶ Παρισίων.

Ἀλλὰ ! πῶς κατωρθώθησαν ταῦτα πάντα; Κατωρθώθησαν, διότι οἱ δημόσιοι πόροι οὐ μόνον ἐπανῆλθον εἰς ἣν ἦσαν πρὸ τοῦ 1848 κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ ηὔξησαν πολὺ μᾶλλον.

Ἔτι ἀπὸ τοῦ 1850 τὰ δημόσια ἔσοδα συνεποσώθησαν εἰς 180,288,000 φιορινίων, ὑπερέβησαν δηλαδὴ κατὰ 12,500,000 φιορινίων τὰ τοῦ 1847· τῷ δὲ 1851, τὰ δημόσια ἔσοδα ἀνεβιβάσθησαν εἰς 205,760,000 φιορινίων, καὶ ἀπὸ τῶν εἰσπράξεων ὅσαι ἔγιναν ἤδη κατὰ τοὺς πρώτους πέντε μῆνας τοῦ ἐνεστῶτος, ἐλπίζεται νὰ συμποσωθῶσι τὰ ἔσοδα τοῦ 1852 εἰς 225,000,000 φιορινίων. Καὶ ἐνῷ τοσοῦτον αὐξάνουσιν οἱ δημόσιοι πόροι, ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τοὺς ὑπουργοὺς νὰ ἐπιφέρωσιν, ἕκαστος εἰς τὸν κλάδον του, ὅλην τὴν ἐνδεχομένην οἰκονομίαν, ὥστε ἐκ τούτου ἐλπίζεται νὰ ἐλαττωθῶσι τὰ ἔξοδα τοῦ 1853 κατὰ 12 ἑκατομμύρια φιορινίων.

Ἀλλὰ ! πῶς κατωρθώθη ἡ αὔξησις ἐκείνη τῶν ἐσόδων; Κατωρθώθη ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς ἀνορθώσεως τῆς εἰρήνης, τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς εὐνομίας, ἀφ' ἑτέρου διὰ τῶν οὐσιωδῶν διοικητικῶν βελτιώσεων τὰς ὁποίας ἐπήνεγκε καὶ ἐπιφέρει ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις, καὶ ἐξ ὧν σημειοῦμεν τινάς, τὰς ἀφορώσας τὴν Οὐγγαρίαν καὶ Λομβαρδίαν.

Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις κατήργησε τὰ τελώνια τὰ ὁποῖα, χωρίζοντα τὴν Οὐγγαρίαν οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ λοιποῦ Αὐστριακοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλου οὕτως εἰπεῖν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, κατέπνιγον τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας ἐκείνης, ἥτις ἔχει γῆν εὐφορωτάτην, καὶ προϊόντα ποικίλα, καὶ μέγαν μεταλλικὸν πλοῦτον. Πρὸς τούτοις πρὸ τοῦ 1848, ἡ ἐν αὐτῇ ὁδοιπορία, ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἦτο ἀδύνατος, δι' ἔλλειψιν δρόμων· σήμερον δὲ ἡ Οὐγγαρία καλύπτεται ὑπὸ σιδηρῶν δρόμων, τηλεγράφων, διωρύγων καὶ ἄλλων μέσων συγκοινωνίας. Ἡ ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρία τοῦ Δουνάβεως ὑπεχρεώθη ἐφέτος νὰ αὐξήσῃ τὸ κεφάλαιόν της κατὰ 7½ ἑκατομμύρια φιορινίων, διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς διαμετακομιστικὰς ἀνάγκας τῆς μεσημβρινῆς Οὐγγαρίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτμοκινήτων της θέλει συμποσωθῇ μετ' ὀλίγον εἰς *ὀγδοήκοντα*! Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ῥυμουλκῶν πλοιαρίων, εἰς τετρακόσια. Καὶ εἰς Βιέννην ἀμφιβάλλουσιν ἂν ἡ ἑταιρία, καί τοι τοσοῦτον ὑπερόγκους παρασκευάσασα διαμετακομιστικοὺς πόρους, θέ-

λει δυνηθῇ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ὁσημέραι προϊούσας ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας της. Ὥστε ἄπορον δὲν εἶναι, ὅτι, ὅτε ὁ νέος αὐτοκράτωρ, κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούνιον, διῆλθε διὰ τῆς Οὐγγαρίας, ἔτυχεν ἐνθουσιώδους δεξιώσεως· εἰς Πέσταν ἐπαρουσιάσθησαν εἰς αὐτὸν, μεταξὺ τῶν ἄλλων, διακόσιοι μεγιστᾶνες, φέροντες τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἐνδυμασίαν, τῆς ὁποίας τὴν πολυτέλειαν θέλει ἐννοήσει ὁ ἀναγνώστης, ὅτε εἴπομεν αὐτῷ, ὅτι τοῦ ἑνὸς τῶν μεγιστάνων ἐκείνων, τοῦ γηραιοῦ πρίγκηπος Παύλου Ἐστερχάζη, ὁ ἱματισμὸς τιμᾶται 7 ἑκατομμύρια φιορινίων ἤτοι 20 ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ ἐπέκεινα· διότι εἶναι περίῤῥυτος ὑπὸ πολυτίμων λίθων καὶ μαργαριτῶν· μόνη δὲ ἡ μονόπετρα ἀφ' ἧς κρέμαται τὸ κοντογούνιον τοῦ ἱματισμοῦ ἐκείνου ἐπὶ θατέρου τῶν ὤμων, λέγεται ἔχουσα ἀξίαν 250,000 φιορινίων ἤτοι ὑπὲρ τὰς 700,000 δραχμῶν.

Ἐὰν δὲ ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας μεταβῶμεν εἰς Λομβαρδίαν, βλέπομεν καὶ ἐνταῦθα τὴν Αὐστρίαν καταπείσασαν τὰς ἄλλας παρὰ τὸν Πάδον ποταμὸν ἐπικρατείας νὰ ἐπιτρέψωσι τὸν ἐλεύθερον ἐπ' αὐτοῦ πλοῦν καὶ ἀνοίξασαν οὕτω νέους πόρους εὐημερίας. Ἡ ἑταιρία τοῦ Λόϋδ συνωμολόγησεν ἤδη μετὰ τῆς κυβερνήσεως συνθήκην περὶ κατασκευῆς στολίσκου, ἐπὶ τοῦ Πάδου ποταμοῦ· ὑπεχρεώθη δὲ νὰ ἑτοιμάσῃ, ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, ἐννέα τοὐλάχιστον ἀτμοκίνητα καὶ τεσσαράκοντα ῥυμουλκὰ πλοῖα, δι' ὧν θέλει γίνεται· ἀδιάλειπτος συγκοινωνία ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ μέχρι τῶν συνόρων τῆς Ἑλουητίας διὰ τῆς Μαγιόρας λίμνης (τῆς Οὐερβανοῦ τοῦ Στράβωνος) καὶ τῆς λίμνης τοῦ Κόμου (τῆς Λαρίου τοῦ Στράβωνος). Μέχρι τοῦδε τὰ διὰ τοῦ Πάδου διαπορθμευόμενα ἐμπορεύματα συνεποσοῦντο εἰς 4 ἑκατομμύρια κανταρίων κατ' ἔτος, ἂν καὶ οὐδὲν ἀτμοκίνητον ἔπλεεν ἔτι ἐπ' αὐτοῦ· ὁποίαν λοιπὸν ἀνάπτυξιν δὲ θέλει λάβει ἡ ποταμοπλοΐα αὕτη ἡ διερχομένη μὲν τὰς εὐφορωτέρας χώρας τῆς Ἰταλίας, μέλλουσα δὲ νὰ ἑνώσῃ, δι' ἀμέσου συγκοινωνίας, τοὺς λιμένας τῆς Ἑνετίας καὶ Τεργέστης μετὰ τῆς Τυρολίας, τῆς Ἑλουητίας καὶ τοῦ Πεδεμοντίου!

Ηὔξησε δὲ καὶ τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς Αὐστρίας, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τῶν ἐπισήμων αὐτῆς πολιτειογραφικῶν εἰδήσεων, ἐν διαστήματι μόνου τοῦ 1851 ἔτους, κατὰ 249 πλοῖα, 8,924 τόνων.

Ἡ δὲ Βοημία εἶναι ἡ βιομηχανικωτέρα χώρα ἁπάσης τῆς Γερμανίας, καὶ τοσοῦτος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς χώρας ταύτης, ὥστε δι' αὐτῆς καὶ μόνης ἡ Αὐστρία κατώρθωσε νὰ διεξαγάγῃ τὸν φοβερὸν αὐτῆς ἀγῶνα κατά τε τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Ἰταλίας.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Μαγεῖαι. — *Ἐξορκισμοί.* — *Διάβολος.*—Κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, ἐδικάσθη εἰς τὸ πλημμελειοδικεῖον τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βερσαλίας ὑπόθεσις, ἀποδεικνύουσα, ἂν ὄχι ὅτι ὁ διάβολος ὑπάρχει ἀκόμη εἰς τὴν Γαλλίαν, τοὐλάχιστον, ὅτι ἡ ὕπαρξίς του πιστεύεται ἔτι εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ τοῦτο ὄχι ὑπὸ τοῦ ὄχλου, ἀλλὰ ὑπὸ ἀνθρώπων εὐπόρων, καὶ ἑπομένως λαβόντων ἀγωγήν τινα.

Μίαν ἡμέραν τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ 1850 ἔτους, χήρα τις εὐκατάστατος ἡ Κ. Λ..., κατοικοῦσα εἰς πόλιν μικρὸν ἀπέχουσαν τῶν Παρισίων, ἐξερχομένη ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἀπήντησε γυναῖκα πεντηκοντούτη περίπου, τὰς ὁποίας τὰ ἐνδύματα ἐμαρτύρουν τὴν ἐσχάτην πενίαν. Ἡ Κ. Λ.. ἔδωκεν εἰς τὴν γυναῖκα ἐκείνην 50 λεπτά, τὰ ὁποῖα αὕτη ἐδέχθη μὲ δυσκολίαν τινὰ καὶ παραπονουμένη διὰ τὸ ὑπερβολικὸν ψῦχος. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ Κ. Λ... ἀπήντα πάντοτε εἰς τὸν δρόμον της τὴν γυναῖκα αὐτὴν, καὶ μάλιστα ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας, ὅπου προσηύχετο μὲ πολλὴν εὐλάβειαν· ὄχι μόνον δὲ τὴν ἔδιδε καθ' ἑκάστην ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ, συνάψασα ὁμιλίας μαζί της, ἔμαθεν ὅτι κατοικεῖ εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, ὅτι εἶναι χήρα τοῦ Κ. Δ... τοῦ ὁποίου ἐθρήνει ἔτι τὸν θάνατον, καὶ ὅτι, διὰ νὰ θρέψῃ τὴν οἰκογένειάν της, ἠναγκάσθη νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν διαφόρων ἀνθρώπων· ὥστε ἡ Κ. Λ... ἔλαβε ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συμπάθειαν πρὸς αὐτήν.

Ἡ πολυπαθὴς αὕτη γυνὴ, ἀφοῦ ἐδανείσθη μικρά τινα ποσὰ ἀπὸ τὴν Κ. Λ.... παρεκάλεσε τὴν εὐεργέτιδά της νὰ τὴν μεταχειρισθῇ ὡς ἐργάτιν εἰς ἓν ἀπὸ τὰ κτήματά της. Ἡ δὲ προθύμως ἔδραξε τὴν περίστασιν αὐτὴν τοῦ νὰ παραμυθήσῃ καὶ νὰ λάβῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της τὴν ἔντιμον Κ. Δ. Ἅμα γενομένου τούτου, ἡ Κ. Δ. ἔγινε κυρία τῆς οἰκίας τῆς Κ. Λ... ἥτις, καθὼς καὶ ἡ μήτηρ της, ἐπὶ τοσοῦτον ἐδελεάσθησαν, ὥστε ἡ Κ. Δ· κατήντησε νὰ τὰς κάμνῃ ὅ,τι θέλῃ. Καθ' ἡμέραν δὲ ἐδανείζετο ἀπὸ αὐτὰς χρήματα, καὶ, ἐνῷ συνήθως οἱ ἀγαθώτεροι φίλοι ψυχραίνονται πρὸς ἀλλήλους, ὅταν συμπέσωσι μεταξύ των συχναὶ ὁπωσοῦν τοιαῦται περὶ δανείων αἰτήσεις, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐξεναντίας, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ εμπιστοσύνη ηὔξανον μετὰ ἑκάστην αἴτησιν.

Μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας, ἀφ' ἧς ἡ Κ. ἐνεθρονίσθη εἰς τὴν νέαν κατοικίαν της, ἡ Κ. Λ... ᾐσθάνθη αἴφνης παράδοξά τινα συμπτώματα· πόνους, ζάλας, σπασμοὺς καὶ ἀφόρητον ἐσωτερικὴν φλόγωσιν. Ἡ πάσχουσα ἔσπευσε νὰ διακοινώσῃ τὰς ὀδύνας αὐτὰς εἰς τὴν φίλην της, ἥτις ἀμέσως ἀπήντησεν, ὅτι ἠξεύρει τὸν τρόπον τοῦ νὰ τὴν θεραπεύσῃ, ὅτι ἔπαθεν ἄλλοτε τὰ αὐτὰ καὶ ἰατρεύθη διὰ τρόπων, τοὺς ὁποίους εἶναι πρόθυμος νὰ μεταχειρισθῇ καὶ διὰ τὴν εὐεργέτιδά της. «Πρὸ πάντων ὅμως, ἐπρόσθεσεν, ἀνάγκη νὰ ἀφιερωθῆτε ὅλως διόλου εἰς ἐμὲ, καὶ νὰ μὴ τύχῃ καὶ ζητήσετε ἰατρούς.»

Ἡ Κ. Λ... ἥτις ἔτρεμε νὰ διακοινώσῃ τὰ παθήματά της εἰς ἄνδρα, ὅσῳ ἰατρὸς καὶ ἂν ἤθελεν εἶναι, ἐδέχθη εὐγνωμόνως τὴν γενναίαν πρότασιν τῆς Δ... ἡ ὁποία, μεταβᾶσα εἰς Παρισίους, διὰ νὰ συμβουλευθῇ τὸν ἄνθρωπον, ὅστις τὴν ἐθεράπευσε, διεκοίνωσε, μετὰ τὴν ἐπάνοδόν της, εἰς τὴν Κ. Λ... μὲ

μυστηριώδη τρόπον, ὅτι τὸ πάθος της προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι κάποιος τὴν ἐμάγευσε. Διὰ νὰ διαλυθοῦν τὰ μάγια, χρειάζονται χρήματα, πολλὰ χρήματα, λειτουργίαι δαπανηρόταται, χρειάζεται νὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς τὴν ἐν Ναντέρῃ Παναγίαν διάφορα κειμήλια, καὶ ἰδίως βαρεῖαι καὶ νέαι χρυσαῖ ἀλύσεις διὰ νὰ δεσμεύσωσι τὸ δαιμόνιον. Ἐδόθησαν δὲ εἰς τὴν Δ. ὅλα ὅσα ἐζήτει, καὶ χρήματα, καὶ κειμήλια, καὶ ἀλύσεις.

Ἐν τούτοις ὄχι μόνον ἡ Κ. Λ. δὲν ἰατρεύετο, ἀλλὰ καὶ ἡ μήτηρ της καὶ ἡ κόρη της, νεωτάτη ἔτι, ἔπαθον τὸ αὐτὸ πάθος. Ἡ Δ. ἀνέλαβε νὰ θεραπεύσῃ πάλιν τήν τε μάμμην καὶ τὴν ἐγγόνην. Μὴ ἀρκουμένη δὲ νὰ μετέρχεται τὸν ἰατρὸν καὶ τὸν ἐξορκιστὴν, ἐπεχείρησε καὶ προφητείας. Ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Κ. Λ. καὶ εἰς τὴν μητέρα της, ὅτι ἐπίκειται μεγάλη ἐπανάστασις καὶ ὅτι εἶναι καλὸν νὰ ἐξαργυρώσωσιν, ὅσα ἔχουν νὰ λαμβάνωσιν· ἡ Κ. Λ. ἔσπευσε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἀγαθὴν ταύτην συμβουλὴν καὶ ἀπὸ εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν εὐεργεσίαν ταύτην ἔκαμε δωρεὰν ἀξιόλογον εἰς τὴν Δ., ὥστε τὰ χρήματα τῆς Κ. Λ . . . ἐσώθησαν μὲν ἀπὸ τὴν ἄβυσσον τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἔτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ ἐμπέσωσιν εἰς βόθρον ἄλλον οὐδὲν ἧττον ἄπληστον, εἰς τὸ σακκούλιον τῆς φίλης της.

Πρὸ ἑνὸς ἔτους, κατὰ τὸν παρελθόντα αὔγουστον δηλαδὴ, ἤρχισαν νὰ συμβαίνωσι παράξενοι κρότοι εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Κ. καὶ αἱ θύραι νὰ σείωνται ἀφ' εαυτῶν. Ἡ Δ. εἶπεν, ὅτι ἡ οἰκία εἶναι στοιχειωμένη καὶ ὅτι ἀνάγκη νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἐν τάχει, καὶ νὰ μὴ ἀπαχθῇ κανὲν ἀπὸ τὰ μαγευμένα ἐκεῖνα ἔπιπλα. Ἡ Κ. Λ. καὶ ἡ μήτηρ της, αἱ ὁποῖαι ἂν ἦσαν πτωχαὶ τῷ πνεύματι, ἦσαν ὅμως πλούσιαι κατὰ τἆλλα καὶ εἶχον καὶ ἄλλην εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν οἰκίαν, μετεκομίσθησαν εἰς αὐτὴν, καταλιποῦσαι τὴν προτέραν εἰς τὴν γραῖαν Δ . . . μόνην ἱκανὴν ν' ἀντισταθῇ εἰς λεγεῶνας διαβόλων.

Ἕως ἐδῶ ἔβαινον κατὰ ῥοῦν τὰ πράγματα τῆς Δ. Ἀλλ' ἡ πλεονεξία της τὴν κατέστρεψε. Μὴ ἀρκουμένη εἰς τὰ χρήματα καὶ ἄλλα πολύτιμα σκεύη ὅσα ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν Κ. Δ., ἐπεχείρησε καὶ νὰ γυμνώσῃ τὴν οἰκίαν της, ἐπιφυλαττομένη νὰ τὴν εἴπῃ ἔπειτα, ὅτι ὁ διάβολος ἐπῆρε τὰ ἔπιπλα. Τότε ὅμως οἱ γείτονες τὴν συνέλαβον ἐπ' αὐτοφώρῳ φορτόνουσαν ἁμάξας· τὸ πρᾶγμα κατεμηνύθη εἰς τὴν ἀρχήν. Ἤνοιξαν τελευταῖον καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Κ. Λ . . ., ὥστε ἡ Δ. κατεδικάσθη εἰς διετῆ φυλάκισιν. Ἡ Κ. Λ. ἐνθυμήθη μάλιστα, ὅτι ἡ πονηρὰ ἐκείνη γυνὴ τὴν εἶχε δώσει νὰ μυρίσῃ μυίας τινὰς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πιθανώτατα κανθαρίδες· ἀλλὰ, κατ' εὐτυχίαν τῆς Δ., τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν ἀπεδείχθη.

— Ἐσχάτως ἀπεβίωσεν εἰς Βερολῖνον ὁ Νέστωρ τῶν λεόντων τῆς Εὐρώπης, εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν. Ὁ λέων οὗτος δὲν ἐγεννήθη εἰς τὴν ἔρημον, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τοῦ ὁποίου ᾐσθάνθη τὴν ἐπιῤῥοὴν, διότι ἦτο ἡμερώτατος.

— Ἐν Παρισίοις ὑπάρχουσιν 26 θέατρα, περιλαμβάνοντα ὅλα ὁμοῦ 34,000 θέσεις. Ἐκ τούτων πᾶσα, ἑσπέραν, κατὰ μέσον ὅρον, καταλαμβάνονται 20,000 θέσεις· ἐκ δὲ τῶν 20,000 τούτων θεατῶν, οἱ πεντακισχίλιοι εἰσέρχονται ἢ δωρεὰν ἢ ἐπὶ καταβολῇ ἐλαχίστης τιμῆς. Τὸ ὅλον τῶν εἰσπραττομένων κατ' ἔτος ὑπὸ των θεάτρων συμποσοῦται εἰς 8,500,000 περίπου φράγκων.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Εὐχαρίστως δημοσιεύομεν τὸ ἑπόμενον ἀνέκδοτον προϊὸν τῆς χαριεστάτης μούσης τοῦ Κ. Α. Κατακουζηνοῦ. Ὁ ἄξιος οὗτος ἔγγονος τοῦ τοσαῦτα τὸ ἔθνος αὐτοῦ ὠφελήσαντος μακαρίτου Κούμα, ἐσπούδασε διατρίψας ἐν Βιέννῃ, ὅπου ἐμορφώθη εἰς ἄριστον μουσικὸν, καὶ πολλὰς συνέταξε μουσικὰς συνθέσεις, ἀξίως ἐπαινεθείσας, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ μελοδράματα. Ἐδημοσίευσε δὲ καὶ δύο συλλογὰς ποιηματίων ὑποσχομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα δόκιμον τῶν μουσῶν λειτουργόν.

ΕΛΕΓΕΙΟΝ.

Γλυκεῖα κόρη, ἀσθενεῖς! Κ' ἐγὼ εἰς τὴν καρδίαν
Τοὺς πόνους σου αἰσθάνομαι δριμεῖς καὶ διπλασίους.
Εἰς λογισμοὺς τὸ πνεῦμά μου βυθίζουσα χιλίους,
Ἐγχέεις εἰς τὸ στῆθός μου ὀδύνην καὶ πικρίαν.

Πλὴν διὰ τί ἐξόριστον κρατοῦσα με ἡ μοῖρα
Δὲν μ' ἐπιτρέπει παρὰ σὲ συμπάσχων νὰ καθήσω,
Τὰ χείλη σου μὲ βάλσαμον ὑγείας νὰ δροσίσω,
Καὶ νὰ πιέσω ἐμπαθῶς τὴν ἄτονόν σου χεῖρα;

Ὁπόταν ὕπνος γλυκερὸς τὰ βλέφαρά σου κλείσῃ,
Καὶ θυμηδὴς ἀναψυχὴ τοὺς πόνους περιστείλῃ,
Νὰ σὲ προσέχω διὰ τί δὲν μοὶ ἐδόθη, φίλη,
Ὥστε λυποῦσα ταραχὴ νὰ μὴ σὲ ἐξυπνίσῃ;

Ἀστέρες χρυσολάμποντες τὸν οὐρανὸν κοσμοῦσι,
Τοῦ Ἰουνίου ζέφυρος εὐώδης μόλις πνέει·
Οἱ στεναγμοί μου ἵστανται, τὸ δάκρυ συχνοῤῥέει·
Ὁ Πλάστης τὰς δεήσεις μου εἴθ' εὐμενῶς ν' ἀκούσῃ!

» Θεέ μου! εἰς τὴν πάσχουσαν δὸς αὖθις τὴν ὑγείαν,
» Τὰ ῥόδα τοῦ προσώπου της ἀνάδειξον καὶ πάλιν.
» Τῶν ἀγαθῶν σου ἐπ' αὐτῆς κενώσας τὴν φιάλην,
» Ἀπόδος τῆς καρδίας μου τὴν πρώην ἡσυχίαν.

» Ὦ! ἄφες, ἄφες ἐπὶ γῆς τὴν φίλην μου νὰ ζήσῃ·
» Τὸ ἄνθος τὸ ἀρτίβλαστον ἀλλοῦ μὴ μεταθέσῃς·
» Μὴ πάντας τοὺς ἀγγέλους σου πρὸς σὲ ἀνακαλέσῃς·
» Τὴν γῆν αὐτὴν εἷς ἄγγελος ἂς μείνῃ νὰ κοσμήσῃ.

» Πλὴν εἰς τοὺς θείους κόλπους σου, τοὺς κόλπους τῆς [γαλήνης,
» Ἓν πλάσμα σου ἂν πρόκειται, Θεὲ, ν' ἀναβιβάσῃς,
» Ἐντεῦθεν μὴ τὴν ἄκακον ἀώρως ἀναρπάσῃς,
» Ἰδοὺ ἐγὼ εἶμ' ἕτοιμος νὰ ἔλθω ἀντ' ἐκείνης. »

Α. Κατακουζηνός.

—o—

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 59.

Η ΓΑΛΑΤΕΙΑ

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλ. 58.)

—o—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. (*)

Πότε θ' ἀξιωθῶ νὰ ζῶ εἰς ἀγρούς; πότε θὰ γείνω κύριος οἰκίσκου εἰς συκᾶς τεθαμμένου; ἐπεθύμουν νὰ ἦτον πλησιέστατα ἔπαυλις, κῆπος, λειμὼν καὶ μελισσῶν κυψέλλαι· ῥύαξ ἕρπων ὑπὸ ῥοδοδάφνας νὰ περικυκλόνῃ τὸ κράτος μου, καὶ αἱ ἐπιθυμίαι μου νὰ μὴ ὑπερβαίνωσι τὸν ῥύακα τοῦτον. Ἐνταῦθα θὰ διῆγον ἡμέρας εὐδαίμονας, ἐργαζόμενος, περιδιαβάζων, ἀναγινώσκων θὰ διῆγον ὅλην μου τὴν ζωήν. Νὰ εἶχον νὰ ζῶ καὶ νὰ χαρίζω ἀκόμη, διότι ἄνευ τούτου, εἰς οὐδὲν ὁ πλοῦτος, οὐδὲν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ζῇ μόνον δι' ἑαυτόν. Καὶ ν' ἀπήλαυον πάντων τούτων τῶν ἀγαθῶν μετ' ἀγαθῆς καὶ φίλης συζύγου, καὶ νὰ ἔβλεπα τὰ τέκνα μου παίζοντα ἐπὶ τῆς χλοερᾶς πεδιάδος, καὶ ἁμιλλώμενα ποῖον πρῶτον νὰ τρέξῃ καὶ ἐλθὸν νὰ πέσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός του· τοιουτοτρόπως ζῶν θὰ διήγειρον τὸν φθόνον τῶν φθονητῶν βασιλέων τοῦ κόσμου.

Τοιαύτη ἦν ἡ τύχη τῶν ποιμένων, ὧν γράφω τὴν ἱστορίαν· γλυκὺς γάμος ἔστεφε σχεδὸν πάντοτε μακρὸν πάθος. Ὁ Δρακίων, ἐραστὴς τῆς Σιλβίας, ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ νυμφευθῇ. Ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς δὲ τοῦ ἡλίου πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου καὶ τῶν πέριξ εὑρίσκοντο ἤδη εἰς τὴν ὡρισμένην θέσιν, κρατοῦντες ὁ μὲν στεφάνους ἵνα κοσμήσῃ τὴν θύραν τῆς οἰκίας τῶν μελονύμφων, ὁ δὲ διὰ τοῦ τυμπάνου καὶ τοῦ αὐλοῦ του ἔτερπεν αὐτοὺς μὲ χαριέστατον κῶμον· ἐδῶ ἠκούετο ὁ ἀγροτικὸς αὐλός, ἐκεῖ τὸ ἐναρμόνιον βάρβιτον, καὶ ἀπώτερον τὸ ἀρχαῖον ψαλτήριον· οὗτος ἀνεδεῖτο ταινίαις τοὺς κροτάφους του, ἐκεῖνος ἐκόσμει δι' ἀνθοδέσμης τὸν πῖλον του, ἕκαστος ἐπεθύμει ν' ἀρέσῃ εἰς τὴν ἐρωμένην του, καὶ πάντες ἦσαν εὔθυμοι διά τε τὸν ἔρωτά των καὶ διὰ τὸν γάμον.

Οἱ δὲ νεόνυμφοι ἀνυπομόνως περιμενόμενοι ἐφάνησαν τέλος, ἐνδεδυμένοι τὴν λαμπροτέραν στολήν των. Τὴν μὲν Σιλβίαν συνώδευον ἡ Γαλάτεια καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι, τὸν δὲ Δρακίωνα περιεστοίχιζον οἱ ποιμένες καὶ ὁ Ἐλικίων. Ἐν τοιαύτῃ τάξει ἐχώρει πρὸς τὸν ναὸν ἡ ἀξιέραστος ἐκείνη συνοδία ἐν μέσῳ παντοειδῶν μουσικῶν ὀργάνων. Μετὰ δὲ τὴν περὶ αἰωνίας πίστεως καθομολόγησιν, οἱ δύο σύζυγοι ἐπανῆλθον διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἐν ᾧ αἱ παρθένοι πᾶσαι ἔσπευδον νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν νύμφην τὰ ὡρισμένα δῶρα, ἡ μὲν κανοῦν ὀπωρῶν, ἡ δὲ ἐν τῷ πίλῳ της ἀρτίτοκα ᾠὰ τῶν ὀρνίθων της, ἄλλη ὄρνιν καὶ ἄλλη ἀλέκτορα. Πᾶσαι προσφοράν τινα ἀνάλογον ἑκάστη τῆς καταστάσεώς της.

Ἐφεξῆς δὲ καὶ ἡ Γαλάτεια πλησιάσασα προσέφερε δύο περιστεράς, συλληφθείσας πρὸ μικροῦ διὰ βρόχου

(*) Παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης ν' ἀναγνώσῃ εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον Δρακίων καὶ Σιλβία ἀντὶ τῶν ἡμαρτημένων Δρακίων καὶ Σιλβερία.

ὑπό τινος ὑπηρέτου τοῦ πατρός της, ἃς ἡ ποιμενίς, φοβουμένη μήπως τὰς βλάψῃ, ἁπαλῶς καὶ μόλις ἐκράτει διὰ τῶν δακτύλων της, ἐν ᾧ τὰ λευκὰ πτεράτων, τὰ ῥοδόχροα ῥάμφη των διέφευγον ἀπαύστως μεταξὺ τῶν δακτύλων της· φθάσα δὲ μετὰ σπουδῆς πρὸς τὴν Σιλβίαν, καὶ χαριέντως αὐτὴν προσαγορεύσασα, ἰδοὺ, τῇ λέγει, ἀγαπητή μου φίλη, πτηνὰ θέλοντα νὰ ζῶσι μεθ' ὑμῶν· σὲ παρακαλῶ νὰ τὰ δεχθῇς· ὅλαι αἱ σύζυγοι πρέπει νὰ παρέχωσιν εἰς αὐτὰ ἄσυλον. Καὶ τοιαῦτα λέγουσα προσφέρει τὰ πτηνὰ, ἅτινα ὠφεληθέντα ἀπὸ τὴν περίστασιν, ἐν ᾧ ἡ Σιλβία ἐξέτεινε τὰς χεῖράς της νὰ τὰ λάβῃ, καὶ ἡ Γαλάτεια ἤνοιγε τὰς ἐδικάς της, ἀπέπτησαν πτερυγίζοντα καὶ ὑψώθησαν εἰς τὸν ἀέρα. Τοῦτο ἐξέπληξε τὴν Σιλβίαν καὶ ἔθλιψε τὴν Γαλάτειαν. Ἀμφότεραι δὲ παρηκολούθουν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ πτηνὰ, ἅτινα μετ' ὀλίγον ἐγένοντο ἀφανῆ. Τότε ἀμφότεραι ἐθεώρησαν ἀλλήλας ἐν σιωπῇ, καὶ πάντες ἐγέλων, πλὴν μόνης τῆς Γαλατείας.

Ὁ Ἑλικίων πλησιάσας πρὸς αὐτὴν τότε, Τὰ πτηνὰ ταῦτα, τῇ λέγει ταπεινῇ τῇ φωνῇ, πρὸς τιμωρίαν σου ἔφυγον, διότι δὲν τὰ ἐπεμελεῖσο· ἀλλὰ θὰ αἰσθανθῶσι τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ σὲ ἴδωσι καὶ πάλιν, καὶ εἰμὶ βέβαιος ὅτι θὰ ἐπιστρέψωσι.—Ἀδιαφορῶ, εἶπεν ἡ Γαλάτεια, καὶ παρηγοροῦμαι ὅτι εἶνε εὐτυχέστερα. Ἐν τούτοις πάραυτα πέμψασα ἔφερεν ἀπὸ τὸ ποίμνιον ὡραῖον ἀρνίον πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν περιστερῶν.

Προσφερομένων δὲ τῶν δώρων, πολλαὶ τράπεζαι ἦσαν παρατεθειμέναι ὑπὸ σκιάδας ἐκ φύλλων, κεκαλυμμέναι ἀπὸ παντὸς εἴδους βρωμάτων. Ὁ πανηγυρίζων Δρακίων ἐκάθισε τὰς μητέρας τοὺς γέροντας καὶ τὰς παρθένους κατὰ τάξιν, τὰ δὲ παιδία ἀφῆκεν ἵνα ὑπηρετῶσι κατὰ τὴν τράπεζαν. Μακρύτερα δὲ ἐτοποθετήθησαν οἱ μουσικοὶ ἐπὶ τῶν πίθων θεατροειδῶς διατεθειμένων. Ἡ μουσικὴ συμφωνία ἤρχισε τότε, διακοπτομένη πολλάκις ἀπὸ χαρμοσύνους φωνάς· ἡ φαιδρότης, καὶ ἡ εὐθυμία λάμπουσιν εἰς ὅλων τὰ πρόσωπα· ὁμιλοῦσιν,ἀκούουσι, γελῶσι πάντες συγχρόνως· καὶ πάντες εἶνε εὐχαριστημένοι, πάντες εὐτυχεῖς ὡς ἂν ἕκαστος ποιμὴν αὐτὸς πρὸ ὀλίγου εἶχε νυμφευθῆν τὴν ἐρωμένην του. Ὅπως δὲ μὴ ἐλλείψῃ κατὰ τὴν πανήγυριν οὐδὲν εἶδος εὐθυμίας, ὁ Δρακίων ἐπρότεινε μετὰ τὴν τράπεζαν ἀγῶνα μεταξὺ τῶν ποιμένων, καὶ ἡ Σιλβία λαβοῦσα τὸν στέφανόν της προέθηκεν αὐτὸν ἆθλον πρὸς τὸν ὅστις ψάλλῃ καλλίτερα τὴν ἐρωμένην του. Τότε τὰ μουσικὰ ὄργανα ἔπαυσαν, καὶ αἱ μὲν νέαι πᾶσαι ἔρριψαν βλέμμα πρὸς τοὺς μνηστῆράς των, οἱ δὲ ποιμένες παρεσκευάζοντο νὰ τραγῳδήσωσι. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἔραστρος ἠθέλησε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸ στάδιον, ἀλλ' ἅμα εἶδε τὸν Θύρσιν ἐγερθέντα, ἐκάθησε· διότι οὐδεὶς μετ' ἐκείνου ἐτόλμα νὰ συναγωνισθῇ. Μόνος δ' ὁ Ἑλικίων, Ποιμὴν, τῷ λέγει, δὲν ἀξιῶ μὲν νὰ διαμφισβητήσω μετὰ σοῦ περὶ τοῦ βραβείου, ἀλλὰ θέλω νὰ ἐξυμνήσω τὴν ἐρωμένην μου. Τότε, βαθείας σιωπῆς κατὰ τὴν ὁμήγυριν ἐπελθούσης, οἱ δύο ἀντίζηλοι ἔψαλλον ἐξ ὑπαμοιβῆς τοὺς λόγους τούτους:

Θύρσις.

Τὴν πυρκαϊὰν ἐντός μου δὲν ἰσχύω ν' ἀποσβέσω·
δεινὰς φλόγας τῆς Φιλλίδος μ' ἧναψαν τὰ θεῖα κάλλη.
Πλὴν τ' ὡραῖον τοῦτο ῥόδον μεταξύ σας, φίλοι! θάλλει,
ἀφοῦ τ' ὄνομά της εἶπον, ἄλλο τί νὰ σᾶς προσθέσω;

Ἑλικίων.

Τ' ὄνομα αὐτῆς ποῦ μ' ἔχει εἰς εὐδαίμονας ἀλύσεις,
εἰς τὰ ἑλκωμένα βάθη τῆς καρδίας μου θὰ θάψω.
Φεῦ! οὐδὲ τὰ θέλγητρά της δὲν τολμῶ νὰ περιγράψω·
κορωνὶς τοῦ κάλλους εἶνε καὶ τὴν ἔννοιἑτ' ἐπίσης.

Θύρσις.

Τὸ ὡραῖον πρόσωπόν της ἔχει τὴν χροιὰν τοῦ μήλου,
αἱ ὀφρῦς αὐτῆς αἱ μαῦραι σχηματίζουν τόξ' ἀψίδος.
Γοητεύει τὰς καρδίας καὶ ἓν βλέμμα τῆς Φιλλίδος,
κ' αἱ καρδίαι τὴν λατρεύουν μετ' ἐνθουσιώδους ζήλου.

Ἑλικίων.

Ἡ χροιά της στιλπνοτέρα εἶνε τῆς λευκῆς χιόνος,
καὶ μ' ἐρύθημα τοῦ ῥόδου ζωγραφοῦντ' αἱ παρειαί της·
Τὴν στιλπνότητα δὲν χάνει ἡ λευκὴ χιὼν ποτέ της,
καὶ ἐρυθριᾷ τὸ ῥόδον κ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος.

Θύρσις.

Δύο ἔτη δοῦλον μ' ἔχει ἡ ἀγγελικὴ μορφή της·
ἅμα μ' ἔρριψαν ἓν βλέμμα οἱ ὡραῖοι ὀφθαλμοί της,
μ' εἵλκυσαν καὶ μὲ ἑλκύουν, ὡς τὸν σίδηρον μαγνήτης,
καὶ ἡ ἅλυσίς μου εἶνε κόμη ἡ χρυσαρωτή της.

Ἑλικίων.

Ἔρως τῶν ψυχῶν ὁ ἄρχων, μὲ φαρέτραν εἰς τὴν χεῖρα,
εἰς τοὺς δύο ὀφθαλμούς της κάθηται καὶ μὲ τοξεύει,
καὶ ἡ φίλη μου ὁπόταν ἢ μὲ βλέπῃ ἢ μὲ νεύῃ,
ἡ οὐράνιος μορφή της παραδείσου πνέει μῦρα.

Θύρσις.

Μυριάκις εἰκονίζει κάτοπτρον συντεθραυσμένον
τὴν αὐτὴν μορφὴν, καὶ τέρπει τὸν θεώμενον μεγάλως.
Οὕτως εἰς τὴν τεθραυσμένην τὴν καρδίαν ταύτην μόνον,
εἰκονίζεται παντοίως τῆς Φιλλίδος μου τὸ κάλλος.

Ἑλικίων.

Ὡς τὸ πρόβατον βελάζον τὴν ἀμνάδα περιμένει,
ὡς προσμένει γῆ αὐχμῶσα δρόσον πρωϊνὴν τὸ θέρος,
Οὕτω τὴν ζητεῖ μὲ γόους ἡ ψυχή μου τεθλιμμένη,
κ' ἑνὸς βλέμματός της δρόσον ὁ θερμός μου ζητεῖ ἔρως.

Θύρσις.

Εἰς τὴν φίλην μου νὰ δώσω μέλλω εἰς τὴν ἑορτήν της
δύο μόσχους λευκοστίκτους, τεθραμμένους μὲ φροντίδα.
Ἀντ' αὐτῶν δὲ θέλω λάβει ἀπὸ τὴν καλὴν Φιλλίδα
τοὺς κυάνους ὁποῦ στέφουν τὴν ὡραίαν κεφαλήν της.

Ἑλικίων.

Εἰς τὴν προσφιλῆ θεάν μου οὐδὲν ἔχω νὰ δωρήσω,
εἰμὴ τὸν πιστόν μου κύνα καὶ καρδίαν τὴν θερμήν μου·
τὴν καρδίαν μου δὲν ἔχω πλέον εἰς διάθεσίν μου,
τὸν δὲ κύνα μου προθύμως θὰ τῇ τὸν παραχωρήσω.

Καθὼς δ' οἱ δύω ποιμένες ἔπαυσαν τραγῳδοῦντες, ἡ Σιλβία διστάζουσα ἠθέλησε νὰ προσφέρῃ δύο βραβεῖα. Τὰ προτερήματά σας, λέγει πρὸς αὐτοὺς, εἶνε ἴσα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν τολμῶ οὐδὲ δύναμαι νὰ ἐκλέξω εἰς ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀνήκει τὸ βραβεῖον, ἃς λάβῃ ἕκαστος ὑμῶν δάφνης κλάδον, καὶ συγκατανεύσατε νὰ προσφέρω τὸν στέφανον εἰς τὴν καλλιτέραν μου φίλην· καὶ συγχρόνως προσέφερεν εἰς μὲν τὸν Θύρσιν καὶ τὸν Ἑλικίονα δύω στεφάνους ὁμοίους, πρὸς δὲ τὴν Γαλάτειαν στραφεῖσα, ἔθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της τὸν στέφανον τῶν ἀνθέων. Καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν

πρᾶξιν ταύτην ἡ μουσικὴ ἔδωκε τὸ σημεῖον τοῦ χοροῦ. Ὁ Ἑλικίων ἐλθὼν τότε, παρακαλεῖ τὴν Γαλάτειαν νὰ χορεύσῃ μετ᾽ αὐτοῦ. Ἡ ποιμενὶς ἐρυθρίασε μὲν κατὰ πρῶτον, ὅμως συγκατετέθη. Ἠθέλετε εὐχαριστηθῆν, εἶπεν ὁ Ἑλικίων μὲ ταπεινὴν φωνὴν, ἐὰν ὁ Θύρσις μόνον ἐλάμβανε τὸ βραβεῖον; ὄχι, ἀπεκρίθη ἡ Γαλάτεια· θὰ ἐλυπούμην διὰ τὴν τιμὴν τοῦ χωρίου μας ἂν σ᾽ ἔβλεπον ἡττημένον ὑπὸ ξένου. Μετὰ τὰς ὀλίγας δὲ ταύτας λέξεις δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ ὁμιλήσωσι.

Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς, πάντες ἦλθον νὰ δειπνήσωσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δρακίωνος πλὴν τῆς Γαλατείας, ἀπελθούσης μετὰ τῆς Ἀνθοῦς καὶ τῆς τεθλιμμένης Θεανοῦς εἰς τὴν οἰκίαν των. Ἅμα δ᾽ αἱ τρεῖς ἀνεχώρησαν, ὁ Ἑλικίων διευθύνθη πρὸς τὴν καλύβην του μετὰ τοῦ Ἐράστρου, Θύρσιος καὶ τοῦ Δάμονος, διότι οἱ δύο τελευταῖοι ἦσαν πρὸ πολλοῦ φίλοι τοῦ Ἑλικίονος, τοῦ ὁποίου ἐγνώριζον τὸν ἔρωτα καὶ τὴν θλῖψιν.

Δὲν εἶχον δὲ ἀκόμη προχωρήσειν πολὺ, ὅτε διαβαίνοντες ὑπὸ τὰς ὑπωρείας ἀρχαίου τινὸς *ἐρημιτηρίου* κειμένου ἐπὶ μικροῦ λόφου ἤκουσαν φθόγγον πηκτίδος (ἅρπας). Ἂς σταθῶμεν, λέγει πρὸς τοὺς ὁδοιπόρους του ὁ Ἔραστρος, ν᾽ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν νέου τινὸς πρὸ δεκαπέντε περίπου ἡμερῶν ἐλθόντος καὶ μονάζοντος ἐνταῦθα, μεθ᾽ οὗ πολλάκις ἦλθον εἰς συνέντευξιν,ἀναγκασθέντος, ὡς νομίζω, ἀπὸ μέγα δυστύχημα νὰ ἀρνηθῇ τὸν κόσμον· καὶ ἐὰν ἡ Γαλάτεια ἐμμένῃ βασανίζουσά με, ἀπεφάσισα νὰ ἔλθω καὶ νὰ μονάσω μετ᾽ αὐτοῦ.

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ἐράστρου ἐνέπνευσαν ἐπιθυμίαν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ποιμένας νὰ γνωρίσωσι τὸν Ἐρημίτην· διὸ καὶ ἀναβαίνοντες ἐν σιωπῇ τὸν λόφον εἶδον νέον τὸ εἰκοστὸν δεύτερον περίπου ἄγοντα τῆς ἡλικίας ἔτος, καθήμενον ἐπὶ ἀποῤῥῶγος (τεμαχίου βράχου), ἐφόρει δὲ χονδρὸν μάλλινον ὕφασμα, σχοινίον ἀντὶ ζώνης φέρων, γυμνήπους καὶ ἀνυπόδητος, καὶ εἰς τὰς χεῖρας κρατῶν πηκτίδα γοερῶς φθεγγομένην· οἱ κάθυγροι ὀφθαλμοί του ἦσαν ἐστραμμένοι πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐν ᾧ ἀπὸ τὰς παρειάς του κατήρχοντο δύο μεγάλαι πηγαὶ δακρύων. Ἡ σιωπὴ τῆς νυκτὸς, ἡ ἐξησθενημένη λάμψις τῆς Σελήνης, ἡ σεβαστὴ τοῦ ἐρημιτηρίου φρίκη, τὰ πάντα ἐφαίνοντο διατιθέμενα τὴν ψυχὴν εἰς τοὺς λυπηροὺς τόνους τοῦ ἐρημίτου, ὅστις ἀφ᾽ οὗ τοὺς ἀντεχαιρέτισε λαβὼν μετ᾽ ὀλίγας στιγμὰς τὴν πηκτίδα του ἔψαλε ταῦτα:

Ματαία ἡ πρὸς τὸν Θεὸν οἰκτρὰ μεμψιμοιρία,
Ἣν καθ᾽ ἑκάστην μὲ κλαυθμοὺς καὶ θρήνους ἀπευθύνω·
Ἐκτὸς τῆς εὐσπλαγχνίας του κατήντησα νὰ μείνω,
Καὶ τύχη κ᾽ ἔρως καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ φιλία
Συνώμωσαν πρὸς θλῖψιν μου καὶ πρὸς ταλαιπωρίαν . . .
Νὰ πίω μ᾽ ἔχ᾽ ἡ μοῖρά μου βεβαίως πεπρωμένον,
Τοῦ βίου τὸ ποτήριον μὲ θλίψεις μεμιγμένον,
Ζωὴν νὰ ζῶ μὲ ὥρισεν ἀβίωτον, ἀθλίαν.

—o—

Φιλί᾽ ἁγνὴ καὶ ἱερά! ὤ! παῦσον τὰ δεινά μου.
Ἀπόδος μοι τὴν ἥσυχον ζωήν μου τὴν προτέραν,
Νὰ πνέω αὔραν ἔρωτος καὶ λύπης ἐλευθέραν! . .
Ναί! σὺ, ἡ πρώην φίλη μου καὶ σήμερον ἐχθρά μου,
Τὸ ἅγιόν σου βάλσαμον εἰς τὴν ψυχήν μου χύσε,
Τὴν ἄψινθον τοῦ βίου μου μετάβαλε εἰς μέλι,
Ἢ τῆς ὀργῆς σου κατ᾽ ἐμοῦ ἐκκένωσον τὰ βέλη,
Καὶ λύχνον μου τὸν τρέμοντα ὁλοτελῶς κἂν σβύσε! . .

Ἅμα ὁ ἐρημίτης ἐσιώπησεν, ἡ κεφαλή του ἐκλίνθη ἐπὶ τοῦ ὤμου του, αἱ χεῖρές του ἀφήσασαι τὰς χορδὰς τῆς πηκτίδος ἠρέμα κατέπεσαν πρὸς τὰ πλευρά του. Οἱ δὲ ποιμένες σπεύδουσι πρὸς βοήθειάν του· ὁ Ἔραστρος τὸν ἀναλαμβάνει εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ μόλις ὁ ἐρημίτης συνῆλθεν εἰς ἑαυτὸν, ὅστις, ἀφ᾽ οὗ πολὺν χρόνον τὸν παρετήρησεν, ὡς ἀπὸ βαθέος ἐγερθεὶς ὕπνου, Ποιμὴν, τῷ λέγει, αἱ περὶ ἐμοῦ μερίμναι σου ἐπαυξάνουσι μόνον τὰ δεινά μου, ἀνθ᾽ ὧν κενὴν μόνον εὐγνωμοσύνην δύναμαι νὰ σοὶ παρέξω. Δύνασαι, εἶπεν ὁ Θύρσις, νὰ μᾶς διακοινώσῃς τὸ αἴτιον τῆς δυστυχίας σου· ἡ τρυφερὰ φιλία, ἣν ἤδη μᾶς ἐνέπνευσες, εἶνε ἀξία τοιαύτης ἐμπιστοσύνης. Ἄχ! ἡ φιλία! . . ἐπανέλαβεν ὁ ἐρημίτης· τί λέξις σὲ διέφυγε! Ἀλλ᾽ ὅμως θὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν σας, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ᾽ ὅσον εἶμαι ὑποχρεωμένος· ἐπειδὴ ὁσάκις καταφεύγω εἰς τὸ χωρίον σας, ζητῶν τὴν ἀπολύτως ἀναγκαίαν τροφὴν πρὸς συντήρησιν τῆς ἀθλίας ζωῆς μου, μοὶ προσφέρουσι πάντοτε περισσότερον παρ᾽ ὅτι ἔχω ἀνάγκην· καὶ ἐπειδὴ εἰς ὑμᾶς χρεωστῶ τὴν ζωήν μου, δίκαιον εἶνε νὰ σᾶς καταστήσω καὶ τῶν δεινῶν μου εἰδήμονας. Τοιαῦτα λέγοντα τὸν περιεκύκλωσαν οἱ ποιμένες, ὡς ἐφεξῆς τὰ δεινά του ἐξιστοροῦντα.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἔνδοξον πόλιν τοῦ Xérès, τῆς ὁποίας τοὺς κατοίκους ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ἄρης πάντοτε ἐπροστάτευσαν, ἔζη νέος τις ἱππότης Θιμβρίων ὀνομαζόμενος, οὗτινος ἡ μεγάλη ἀνδρία ἦτο τὸ ἐλάχιστον τῶν προτερημάτων του. Ἀπὸ ἀκαταγώνιστόν τινα συμπάθειαν πρὸς αὐτὸν συρόμενος, μετεχειρίσθην ὅλας μου τὰς δυνάμεις νὰ ἐπιτύχω τὴν φιλίαν του, καὶ τὸ κατώρθωσα. Ἡ πόλις ἅπασα ἐλησμόνησε πάραυτα τὰ ὀνόματα τοῦ Θιμβρίονος καὶ Φαβιανοῦ, τοῦτο εἶνε τὸ ὄνομά μου, καὶ μᾶς ἐκάλουν ἁπλῶς *οἱ δύο φίλοι*.

Δικαίως ἠξιώθημεν τοιαύτης ἐπιφθόνου ἐπωνυμίας, καθότι τὰ ὡραῖα τῆς ζωῆς μας ἔτη παρήρχοντο ὡς στιγμαί· μόνη ἡμῶν ἐνασχόλησις ἦτο αἱ πολεμικαὶ ἀσκήσεις, ἀντὶ τῆς πρότερον θήρας, τὸ πάθος μας ἦτο ἡ φιλία. Ἡ τοιαύτη εὐτυχία διήρκεσε μέχρις ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ὀλεθριωτάτης πασῶν τῶν ἡμερῶν τοῦ βίου μου, καθ᾽ ἣν ὁ Θιμβρίων ἦλθεν εἰς ἔριδα μετά τινος ἱππότου Πρανσίλου. Ἐπειδὴ δὲ ἠναγκάσθη ὁ φίλος μου ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του ν᾽ ἀπομακρυνθῇ, ἀπερχόμενος ἔγραψε πρὸς τὸν Πρανσίλον, ὅτι ἔρχεται εἰς Νεάπολιν, ὅπου προθύμως τὸν περιμένει νὰ δώσωσι πέρας τῆς μεταξύ των διαφορᾶς ὅπως ἁρμόζει εἰς εὐγενεῖς.

Ἐγὼ δ᾽ ἀσθενῶν τότε δὲν ἠδυνήθην μὲ λύπην μου νὰ παρακολουθήσω τὸν φίλον μου, ἀφ᾽ οὗ ἀπεχωρίσθην, χύσας μετ᾽ αὐτοῦ πικρὰ δάκρυα· τῷ ὑπεσχέθην ὅμως ὅτι ἅμα ἡ ὑγεία μου μοὶ τὸ ἐπιτρέψῃ, θέλω σπεύσειν πρὸς ἐντάμωσίν του. Ἀλλ᾽ ᾐσθάνθην ἀμέσως ὅτι ἡ ἀπουσία του μὲ κατέτρυχε περισσότερον

ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν μου, καὶ γνωρίζων ὅτι ὑπῆρχον ἐν Γαδείροις τέσσαρες λιβυρνίδες (galères) (1) ἀποπλέουσαι δι' Ἰταλίαν, ἀπεφάσισα νὰ ἐπιβιβασθῶ ἐν αὐταῖς, ἐνθαῤῥυνθεὶς περισσότερον ἀπὸ τὴν φιλίαν παρὰ ἀπὸ τὰς ἐκλιπούσας δυνάμεις μου· ὅθεν ἐπιβιβασθεὶς καὶ οὐριοδρομῶν ἔφθασα ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν εἰς Νεάπολιν.

Ὅτε ἔφθασα εἰς τὸν λιμένα ἦτο νύξ· ἀποβιβασθεὶς λοιπὸν εἰς τὴν ξηρὰν ἤκουσα, ὁδόν τινα διερχόμενος, κλαγγὴν ξιφῶν, καὶ παρατηρήσας εἶδον ἄνθρωπον ἐπερειδόμενον τὰ νῶτα ἐπὶ τοίχου, καὶ μόνον ὑπερασπιζόμενον κατὰ τεσσάρων δολοφόνων. Καί τοι μὴ εἰδὼς σπεύδω εὐθὺς εἰς βοήθειάν του, παρακολουθούμενος ἀπὸ πολλοὺς ὑπηρέτας μου, καὶ εὐθὺς οἱ ἄνανδροι ἐκεῖνοι ὑποχωροῦσιν εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἔφοδον. Τότε τρέχω πρὸς τὸν ἄγνωστον ἄνθρωπον, τὸν ὁμιλῶ, καὶ προσβλέψας βλέπω τὸν Θιμβρίονα, ὃν περιλαβὼν εἰς τὰς ἀγκάλας μου ἔσφιγγον, καταβρέχων αὐτὸν μὲ δάκρυα. Ἀλλὰ πολὺ ἀκριβὰ ἐπλήρωνον τὴν χαρὰν τόσον γλυκείας ἑνώσεως, διότι ὁ φίλος μου ἦτο τετραυματισμένος, καὶ συγκινηθεὶς ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς παρουσίας μου ἀπώλεσε πάσας τὰς δυνάμεις του, καὶ λελειποθυμημένος καὶ ὅλως καθημαγμένος ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας μου. Ἄνευ ἀναβολῆς πέμπω ζητῶν ἰατρικὴν βοήθειαν, καὶ ἕως νὰ φθάσῃ ὁ χειρουργὸς συνῆλθεν εἰς ἑαυτόν, καὶ μόλις βεβαιωθεὶς ὅτι ἡ πληγὴ δὲν εἶναι θανατηφόρος παρηγορήθην· Τὰς χεῖράς μας δὲ ἀντὶ φορείου παρασχόντες μετεκομίσαμεν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ἐμάθομεν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς δολοφονίας.

Ὁ Θιμβρίων δηλονότι φθάσας εἰς Νεάπολιν εἶχεν ἐγχειρίσειν ἐπιστολὰς ἐξ Ἱσπανίας πρός τινα τῶν προυχόντων τῆς πόλεως, οὗτινος ἡ οἰκογένεια ἦτον Ἱσπανική. Ὑποδεχθεὶς ὁ ἀξιέραστος φίλος μου ὡς συμπολίτης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προύχοντος ἐτρώθη ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς πρωτοτόκου θυγατρός του Νισίδης, τῆς ὡραιοτάτης ἅμα καὶ συνετωτάτης πασῶν τῶν Νεαπολιτίδων. Τὸ δὲ σέβας καὶ ἡ δειλία του δὲν τῷ ἐπέτρεψάν ποτε νὰ ὁμολογήσῃ τὸν ἔρωτά του. Ἄλλος δέ τις Ἱσπανὸς Πρίγγιψ, ἐραστὴς τῆς Νισίδης, προμαντεύων ὅτι εἶχεν ἀντίζηλον, καὶ φοβούμενος τόσον τὴν ἀνδρίαν ὅσον καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ Θιμβρίονος συνέλαβε τὴν ἀγενῆ ἰδέαν νὰ τὸν δολοφονήσῃ.

Τὸ συμβεβηκὸς δὲ τοῦτο διαθρυλληθὲν καθ' ὅλην τὴν πόλιν, ἔφθασε καὶ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ πατρὸς τῆς Νισίδης, ὅστις παροργισθεὶς ὅτι ἐνείχετο ἐν τούτῳ καὶ τὸ ὄνομα τῆς θυγατρός του ἀπηγόρευσεν αὐστηρῶς εἴς τε τὸν Πρίγκιπα καὶ τὸν φίλον μου νὰ μὴ ἴδωσι δευτέραν φορὰν τὸ κατώφλιον τῆς θύρας του.

Ἡ ἀπαγόρευσις βέβαια αὕτη ἦτο ἀλγεινοτέρα εἰς τὸν Θιμβρίωνα ἀπὸ τὴν πληγήν του, καταβιβρωσκομένου ἀπὸ πάθος, ἐπαυξαινόμενον καὶ ἀπὸ ἄλλα διάφορα αἴτια· λυπούμενος δὲ ὅτι δὲν ὡμολόγησε τὸ πρᾶγμα παῤῥησίᾳ, ὅταν ἦτο καιρός, ἠθέλησεν ἤδη νὰ δοκιμάσῃ κατὰ πόσον τιμᾶται ἀπὸ τὴν Νισίδαν. Ὅλα τὰ μέσα τῷ ἐφαίνοντο συντελεστικά, καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν ἀδύνατα· ἔγραφεν ἑκατὸν ἐπιστολάς, καὶ πάλιν τὰς ἔσχιζε, καὶ μυρία τοιαῦτα ἀκατόρθωτα σχέδια διεδέχοντο ἄλληλα τὸ πνεῦμά του. Ἐν ᾧ λοιπὸν τοσαῦται ἀνησυχίαι τοσαῦται λύπαι ἐφλόγισαν τὴν πληγὴν τοῦ φίλου μου, καὶ ὁ κίνδυνος ἐφαίνετο ἄφευκτος, ἀπεφάσισα εὑρὼν τρόπον νὰ εἰσδύσω εἰς τὴν οἰκίαν τῆς φίλης του, καὶ νὰ τὸν σώσω.

Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν ἐνδυθεὶς ὡς αἰχμάλωτος ἄρτι λυτρωθείς, καὶ λαβὼν κιθάραν περιηρχόμην πᾶσαν ἑσπέραν τὴν οἰκίαν τῆς Νισίδης, ψάλλων παθητικά τινα ᾄσματα, καὶ νομιζόμενος ὥς τις αἰχμάλωτος Ἱσπανὸς διαφυγὼν χεῖρας ἀπίστους. Τὸ ὄνομά μου εὐθὺς ὡς τοιούτου ἀντήχησε καθ' ὅλην τὴν πόλιν, καὶ πάντες ἔδραμον νὰ ἀκούσωσι τοὺς παθητικωτάτους φθόγγους κιθάρας μουσικοῦ τινος αἰχμαλώτου, ἐν οἷς καὶ ὁ πατὴρ τῆς Νισίδης, ὃς προσκαλέσας με εἰς τὴν οἰκίαν του παρεκάλει νὰ κρούσω τὴν κιθάραν μου. Ἐνταῦθα πρῶτον εἶδον τὴν Νισίδαν, ἐνταῦθα ἀπώλεσα τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ζωῆς μου, καθότι τολμήσας ν' ἀντιβλέψω τὸ οὐράνιον ἐκεῖνο πρόσωπον, τὸ χαριέστατον ἀνάστημα καὶ τοὺς γλυκυτάτους ὀφθαλμούς, ὧν ἡ λάμψις ἦτο συγκερασμένη δι' ἐλαφροῦ τινος μεγαγχολίας ἀπεικονίσματος, ᾐσθάνθην πάραυτα τὸ φάρμακον περιτρέχον τὰς φλέβας μου, καὶ εἶδον ὅτι ἦτον ἀνάγκη νὰ φύγω· ἀλλὰ δὲν ἠδυνάμην πλέον, καὶ μόνη ἡ στιγμὴ ἐκείνη με κατέστησεν ὡς καὶ τὸν Θιμβρίωνα ἀσθενῆ. Οἱ προσκαλέσαντές με δὲν ἔπαυον παρακαλοῦντες νὰ τραγῳδήσω, ἂν καὶ μόλις ἠδυνάμην νὰ ὁμιλήσω. Ἐνδοὺς τέλος εἰς τὰς παρακλήσεις των ἐξελεξάμην Ἀνατολικόν τι ᾆσμα, ὅπερ εἶχον μάθει ἀπὸ αἰχμάλωτον Πέρσην.

Ἐνταῦθα οἱ ποιμένες πάντες ἐπιμόνως παρεκάλεσαν τὸν ἐρημίτην νὰ τοῖς τὸ ἐπαναλάβῃ, ὅτε καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἅρπαν του ἔψαλλε μὲ φωνὴν γλυκεῖαν τὰ ἑξῆς:

Εὐδαίμων ὁ Ἑρμῦλος ἠγάπα τὴν Εἰρήνην,
ὁ ἔρως μεταξύ των σφοδρὸς ἀντανεκλᾶτο,
πᾶν δ' ἐκτὸς τούτου πάθος ἐντός των ἐκοιμᾶτο,
κ' ἔπερα ἡ ζωή των μ' ἀγάπην καὶ γαλήνην.
Ἀλλὰ τῶν ἐραστῶν μας ἡ μοῖρα κ' εὐτυχία
εἰς ῥόδου συνεδέθη ἕν φεῦ! ἓν μόνον φύλλον.
Νὰ θλίψῃ τὴν Εἰρήνην, νὰ σφάξῃ τὸν Ἑρμῦλον.
λεπτὴ ῥιπὴ Ζεφύρου ἐξήρκει μόνον μία.

—o—

Ἐν ὅσῳ διετήρει αὐτὸ τὰ πέταλά του,
καὶ ἡ ζωὴ ἔπερα ἀνθοῦσα τοῦ Ἑρμύλου·
ἡ ἀπαισία πτῶσις ἑνὸς πλὴν μόνου φύλλου
καὶ εἰς αὐτὸν ἐχρήσθη παραίτιος θανάτου.
Ἐλάτρευε τὸ ἄνθος ἐκεῖνο ἡ Εἰρήνη
καὶ τὸ ἐκαλλιέργει δειλὴ κ' ἐρυθριῶσα . . .
ὤ! ὄνειρα ἐλπίδος καὶ ἔρωτος ὁπόσα
ῥοδεία τῇ παρεῖχεν ἡ νεανθὴς ἐκείνη!

—o—

Ὁ δύστηνος Ἑρμῦλος, ἐλθὼν μίαν πρωΐαν,
εἰς τὸν εὐωδιῶντα ὡραῖον κάλυκά του
κρυφίως ἐπιθέτει ἓν φλέγον φίλημά του·
ὁ δ' ἔρως τὴν Εἰρήνην εἰς πρᾶξιν ὀλεθρίαν
ὠθεῖ, τὸ φίλημά του αὐτὸ νὰ ὑφαρπάσῃ.
Ἐν ᾧ πλήν, ἐπιθεῖσα τὰ ῥόδινά της χείλη,

(1) Εἶδος μικρῶν ταχυπλόων πλοίων.

μὲ δάκρυα τὸ μέρος ἐκεῖνο κατεφίλει,
τῶν φύλλων ἀκουσίως ὀλίγα ἐκτινάσσει.

—o—

Τοῦ ἐραστοῦ της τότε τὴν δᾷδα μόνη σβύνει,
κ᾽ ἐναγκαλιζομένη τὸ φίλον αὐτοῦ πτῶμα,
τὸ κείμενον ἔμπρός της χωρὶς πνοὴν καὶ χρῶμα,
εἰς τὰ ὠχρά του χείλη ἓν φίλημα ἀφίνει . . .
Πλὴν ἦτο τελευταῖον αὐτὸ τὸ φίλημά της.
Ἀπέπτη ἡ ψυχή της ἐπάνω τοῦ αἰθέρος,
κ᾽ ἐκεῖ τὴν ὑπεδέχθη ὁ θριαμβεύων ἔρως,
ὁ πρωτουργὸς εἰς ὅλα τὰ θλιβερὰ δεινά της.

Ἡ Νισίδα εἶχε καὶ δευτερότοκον ἀδελφὴν Λεύκην, ὡραίαν σχεδὸν ὡς καὶ ἡ πρωτότοκος. Ἡ Λεύκη ἐφαίνετο ἀκούουσα τὸ ᾆσμα μετὰ περισσοτέρας προσοχῆς παντὸς ἄλλου, ἐγκωμιάζουσα πολὺ τὴν φωνήν μου, ἐγὼ δὲ τὴν εὐχαρίστουν τὸ βλέμμα ἔχων ἐστραμμένον πρὸς τὴν ἀδελφήν της· τὸ ᾆσμά μου τοσοῦτον τοὺς ἔθελξεν ὥστε ὁ πατήρ των μὲ παρεκάλει νὰ τὸ ἐπαναλάβω. Πολὺν ἤδη χρόνον ἐταλαντευόμην πρὶν ὠφεληθῶ ἀπὸ τῆς ἀδείας ἐκείνης· ἤμην βέβαιος ὅτι τὸ βέλος τὸ καταξεσχίζον τὴν καρδίαν μου εἰσέδυσε βαθύτερον· ἀλλ᾽ ἀναγκαζόμενος ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ὑπὸ τοῦ φίλου μου, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ παρασυρόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἔρωτός μου, περιηρχόμην τὴν οἰκίαν τῆς Νισίδος, ἣν ἰδὼν καὶ δεύτερον ἀπώλεσα πᾶσαν ἐλπίδα θεραπείας.

Συμπεράνατε τώρα ποῖοι ἀντίθετοι διαλογισμοὶ διήρχοντο τὴν ψυχήν μου· διότι τὸν μὲν Θιμβρίονα ἠγάπων περισσότερον τῆς ζωῆς μου, τὴν δὲ Νισίδην περισσότερον ἴσως παρ᾽ ὅτι ὁ Θιμβρίων· χάριν λοιπὸν τοῦ φίλου μου τὴν ἔβλεπον καθ᾽ ἑκάστην, ὅστις καί τοι ἐξισθενημένος καὶ εἰς ἀνάῤῥωσιν εὑρισκόμενος διετηρεῖτο ὅμως καθ᾽ ὅσον ἤλπιζεν εἰς τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ μερίμνας μου. Ὁ χρόνος ἐν τούτοις ἀντὶ ν᾽ ἀνακουφίσῃ ἐπηύξανε τὰ δεινά μου, διπλασιαζομένου πᾶσαν στιγμὴν τοῦ πάθους μου, τοῦ συνειδότος μᾶλλον ἐλέγχοντος, καὶ τῶν πόνων αὐξανομένων, πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ ὑγεία μου δὲν ἀντεῖχε πλέον· οἱ ἐσβεσμένοι καὶ κοῖλοι ὀφθαλμοί μου μόλις ἠδύναντο νὰ στρέψωσι πρὸς αὐτὴν, τὸν θάνατόν μοι ἐπάγουσαν διέκρινον τὴν ἀνησυχίαν τοῦ πατρὸς τῆς Νισίδης, παρακαλούσης με πρὸ πάντων μετὰ τῆς ἀδελφῆς της Λεύκης μετὰ πολλῆς εὐγενείας νὰ μὴ κρύψω ἀπ᾽ αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῶν δεινῶν μου. Ἐκράτεινα λοιπὸν τὴν καρδίαν μου, καὶ ἀνακαλέσας τὸ ὀφειλόμενον πρὸς τὸν φίλον μου χρέος ἤρχισα μίαν ἡμέραν ὡς ἐφεξῆς διηγούμενος, προτιμήσας θάνατον μᾶλλον παρὰ νὰ προδώσω τὸν φίλον μου.

Περισσότερον θὰ κινηθῆτε εἰς οἶκτον διὰ τὰ δεινά μου, εἶπον πρὸς αὐτὰς, ὅταν μάθητε ὅτι αἰτία αὐτῶν εἶναι ἡ φιλία· καὶ ἀκούσατε. Νέος τις ἱππότης, συμπολίτης μου καὶ στενός μου φίλος ἠράσθη τὸ ὡραιότερον τοῦ κόσμου πλάσμα, ἀλλὰ τὸ πρὸς αὐτὸ σέβας του τὸν ἐμποδίζει νὰ ὁμολογήσῃ τὸ πάθος του, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ ζωή του· τὸν λυποῦμαι, διότι εἶνε ὁ ἐρασμιώτερος τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἀτυχὴς ἔρως ἐντὸς ὀλίγου θὰ τὸν πέμψῃ πρόωρα εἰς τὸν Ἅδην.

Τότε ἡ Νισίδα, Φαβιανὲ, μοὶ εἶπεν, ἂν καὶ δὲν ἔπεσα εἰς παγίδας ἔρωτος, ὅμως εὐήθεια εἶνε, μοὶ φαίνεται, νὰ προτιμήσῃ τις ν᾽ ἀποθάνῃ, παρὰ νὰ ὁμολογήσῃ μετὰ παῤῥησίας πρὸς γυναῖκα ὅτι τὴν ἀγαπᾷ· ἐν πρώτοις ἡ τοιαύτη ὁμολογία δὲν δύναται νὰ τὸν βλάψῃ· ἔπειτα, ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι δὲν ἠκούσθη εὐνοϊκῶς, τῷ δίδεται καιρὸς ν᾽ ἀποθάνῃ.—Ὡραία Νισίδα, τῇ λέγω τότε, ὅταν τις ἐξετάζῃ τὸν ἔρωτα μὲ ὄμμα ἀδιάφορον, νομίζει ὅτι βλέπει παιδία μόνον παίζοντα, χλευάζων αὐτὰ καὶ οἰκτείρων· ἀλλ᾽ ὅταν ἡ καρδία του ἦνε τετρωμένη ἀπὸ τὰ φαρμακερὰ αὐτοῦ βέλη, τότε ὄχι μόνον δὲν μᾶς ὠφελοῦσι τὸ πνεῦμα καὶ ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἀποπλανῶσι. Τοιαύτη εἶνε ἡ κατάστασις τοῦ φίλου μου, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς πολλὰς ἐνδοὺς παρακλήσεις ἐδέχθην νὰ προσφέρω ἐπιστολὴν, ἣν ἔγραψε πρὸς τὴν ἐρωμένην του, ἐλπίζων ὅτι θὰ εὕρω ποτὲ καιρὸν νὰ τὴν ἐγχειρίσω. —Δὲν ἐμπορῶ νὰ τὴν ἴδω; ἔχω πολλὴν περιέργειαν νὰ ἴδω τὸ ὕφος ἐπιστολῆς ἀληθῶς ἐρωτολήπτου!

Δὲν ἀφῆκα νὰ μοὶ διαφύγῃ τόσον καλὴ εὐκαιρία· διὸ ἀμέσως ἔσυρα ἀπὸ τοῦ κόλπου μου ἐπιστόλιον ἐγχειρισθέν μοι πρό τινων ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Θιμβρίονος, ταῦτα αὐτολεξεὶ περιέχον :

« Ἀπόφασιν εἶχον, κυρία, οὐδέποτε νὰ διαῤῥήξω
» τὰ δεσμὰ τῆς σιωπῆς· προετίμων ν᾽ ἀποθάνω, ἀφ᾽
» κινήσω τὸν οἶκτόν σου μᾶλλον, παρὰ νὰ ζῶ ὑπὸ
» τὴν ὀργήν σου. Ἀλλ᾽ ἤθελεν εἶσθαι πολὺ δεινὸν νὰ
» μὴ σοὶ γνωστοποιήσω ὅτι σὲ λατρεύω· ἐὰν μὲν ἡ
» τοιαύτη ὁμολογία μου δὲν σὲ πειράζῃ, αἰσθάνομαι
» ὅτι θὰ ἐπιθυμήσω εἰσέτι τὴν ζωὴν, ἵνα τὴν ἀφιε-
» ρώσω πρὸς λατρείαν σου· ἐὰν δὲ ἡ διαβεβαίωσίς
» μου αὕτη σοὶ φαίνηται ἀξιόποινος, ὁ θάνατός μου
» παραυτα θὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν δίκην. »

Ἡ Νισίδα τὸ ἐπιστόλιον τοῦτο ἀναγνοῦσα μετὰ πολλῆς προσοχῆς, νομίζω, μὲ εἶπε, ὅτι τοιαύτη ἀποκάλυψις ἔρωτος μὲ τόσον σέβας προσφερομένη, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ἀρέσῃ. Σὲ προτρέπω λοιπὸν νὰ τὸ ἐγχειρίσῃς, πεποιθὼς περὶ τοῦ αἰσίου ἀποτελέσματος. Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπιδέχεται πλέον ἀναβολὴν, τῇ ἀπεκρίθην, ὁ φίλος μου ἀποθνήσκει, καὶ δύνασαι νὰ τὸν σώσῃς.—Λοιπόν ! πῶς ;—Ἀποκρίθητι εἰς τοιαύτην ἐπιστολὴν, ὡς ἐὰν ἀπευθύνετο πρὸς σὲ, καὶ ἡ ἀθῶα αὕτη πανουργία οὐ μόνον αὐτὸν θὰ σώσῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμὲ θὰ δώσῃ καιρὸν νὰ ἐπιτύχω οὗ τινος ἐπιθυμῶ. — Ὄχι, οὐδέποτε ἀπεκρίθην εἰς ἐρωτικὰς ἐπιστολὰς, καὶ δὲν ἐπεθύμουν ἀρχὴ τοῦ ἔρωτός μου νὰ ἦνε ψεῦδος· ἀλλὰ σὲ τί ἐμποδίζει ν᾽ ἀναφέρῃς πρὸς τὸν φίλον σου ὅ,τι πρὸ ὀλίγου συνέβη, θέτων ἀντὶ τοῦ ἐμοῦ τὸ ὄνομα τῆς ἐρωμένης του ; Νὰ εἴπῃς δηλαδὴ, ὅτι ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν σου, ὅτι σὲ προέτρεψε νὰ τὴν ἐγχειρίσῃς, ὅτι ἀληθῶς σὺ δὲν ἐτόλμησες νὰ εἴπῃς ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἀνῆκεν πρὸς αὐτὴν, ἀλλ᾽ ὅτι ἤλπιζες ὅτι θὰ τὴν δεχθῇ χωρὶς ὀργήν. Ἡ ἀπάτη αὕτη θ᾽ ἀποβῇ πρὸς τὸν συμπολίτην σου ὠφέλιμος, καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ παρ᾽ οὐδενὸς ὡς ψεῦδος, ἀφ᾽ οὗ μέλλῃς μετ᾽ ὀλίγον νὰ ὁμιλήσῃς πρὸς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἐρωμένην.

Ἔκπλαγεὶς λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐπίνοιάν της ταύτην, ἐψέλισα εὐχαριστηρίους τινὰς πρὸς αὐτὴν λόγους, καὶ ἔσπευσα ν᾽ ἀναφέρω ταῦτα πάντα πρὸς τὸν Θιμ-

βρίονα. Ἡ ἐλπὶς τῆς ἐπιτυχίας, ἡ κατάστασις τῆς παραφορᾶς του, ἡ εὐγνωμοσύνη του ἦσαν τόσα δεσμὰ κρατοῦντά με δεσμευμένον περισσότερον ἐπὶ τοῦ καθήκοντός μου. Ἐδείκνυον διπλασίαν ἀνησυχίαν παρὰ τῇ Νισίδῃ, θῦμα γενόμενος πάθους αὐξανομένου ἀπὸ τῆς παρουσίας της, καὶ μόνον περὶ τοῦ φίλου μου τῇ ὡμίλουν. Μετεχειριζόμην περὶ αὐτοῦ ἐκφράσεις οἵας δι' ἐμὲ αὐτὸν ὑπηγόρευεν ἡ καρδία μου, καὶ ὑπηρέτουν τὴν φιλίαν μέχρις αἰσθήματος, ὅπερ ἔμελλε νὰ τὴν διαλύσῃ.

Ἐπὶ τέλους ἐτόλμησα νὰ δηλώσω εἰς τὴν Νισίδαν τὸ πᾶν, βεβαιῶν αὐτὴν ὅτι ὁ φίλος μου Θιμβρίων δι' αὐτὴν συνέλαβε τὴν ἰδέαν ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ ζητήσῃ τὸν θάνατον· ἐξύμνουν τὴν εὐγενῆ καταγωγήν του, τὸν ἐζωγράφισα ὡς ἐὰν ἦτο παρών. Ἡ δὲ Νισίδα δὲν τὸν εἶχεν ὅλως λησμονήσειν, καθότι μοὶ ἔδειξεν ἔκπληξίν τινα εἰλικρινῆ παρὰ προσποιητὴν, μὲ ἐπέπληξε διὰ τὴν θρασύτητά μου, καὶ μὲ ἠπείλησεν ὅτι θὰ καταγγείλῃ ταῦτα πάντα πρὸς τὸν πατέρα της· ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς προσποιητικῆς ταύτης ὀργῆς παρετήρησα σαφῶς ὅτι ἠγάπα τὸν Θιμβρίονα.

Ὦ! τοῦτο ἦτον ἡ τελευταία δι' ἐμὲ πληγή, ἣν πρὸ πολλοῦ μὲν περιέμενον, ἀλλ' εἰσέτι τοὐλάχιστον μοὶ ἦτον ἀναίσθητος. Ἀπεφάσισα ν' ἀναγγείλω πρὸς τὸν φίλον μου Θιμβρίονα τὴν εὐτυχίαν του, καὶ μετὰ ταῦτα ν' ἀπέλθω εἰς ἐρημίαν, ὅπου οἰκτρῶς νὰ καταλύσω τὸν βίον, ἐννοῶν μὲ ὁποίας δυσχερείας εἶχον ν' ἀντιπαλαίσω· καὶ ὅταν ἐπρόφερον εἰς τὴν ἀντίζηλόν μου ὅτι ἠγαπᾶτο, ἀπώλεσα τὸ λογικόν μου· οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπληρώθησαν δακρύων, καὶ μάτην ἐπροσπάθουν νὰ κρύψω τὴν ἀνησυχίαν μου, προδιδόμενος ἀπὸ τοὺς λυγμούς· αἱ δυνάμεις μου μ' ἐγκατέλιπον, καὶ πεσὼν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ φίλου μου τὸν κατέβρεχον μὲ δάκρυα.

Ὁ δὲ Θιμβρίων θαυμάσας καὶ ἐκπλαγεὶς μὲ κρατεῖ, μ' ἐναγκαλίζεται, μ' ἐπερωτᾷ θέλων νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς τοσαύτης λύπης μου. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἐσιώπων, τόσῳ μὲ ἠνάγκαζε, τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν γῆν ἔχοντα κεκλιμένους. Ἄχ! ἀνέκραξε . . σὲ ἐννοῶ, ἀπὸ ἔρωτα, ἀπὸ ἔρωτα εἶσαι κατειλημμένος. Φεῦ! καὶ πῶς ἠδύνασο νὰ μὴ ἐρωτευθῇς! Ἡ καρδία σου θρηνεῖ θέλουσα νὰ γείνῃ σφάγιον εἰλικρινοῦς φιλίας, ἐγὼ δὲ θὰ ἤμην ἀνάξιος τοιαύτης, ἂν τὴν ἐδεχόμην. Ἀγάπα τὴν Νισίδαν, δὲν θὰ τὴν ἴδω ποτὲ, θὰ ζήσω ἴσως ἄνευ αὐτῆς. Εὐχαρίστως ἐδεχόμην τὸν θάνατον, ἐὰν ἦτο πρὸς εὐτυχίαν της. Τοιαῦτα λέγων ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του, ἵνα σπογγίσῃ τὰ δάκρυά του, συσφίγγων με συγχρόνως εἰς τὸ στῆθός του.

Τότε τὸ αἴσθημα τῆς φιλίας πάραυτα μ' ἐνεθάῤῥυνε, καὶ ᾐσθάνθην ἐμαυτὸν ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μου. Ἠπατήθης φίλε, τῷ λέγω, δὲν ἀγαπῶ τὴν Νισίδαν, ἀλλὰ τὴν ἀδελφήν της, ἧς τὴν καρδίαν δὲν ἠδυνήθην νὰ ἑλκύσω, καὶ ἡ παραφορὰ ἔρωτος ἀποῤῥιφθέντος εἶνε μόνη αἰτία τῆς ἀπελπισίας μου. Δὲν μὲ ἀπατᾷς; μὲ εἶπε, πρός με ἐνατενίσας.—Οὐδόλως, φίλτατέ μου Θιμβρίων· ἀγαπῶ τὴν Λεύκην περιφρονοῦσαν τὰς εὐχάς μου, καὶ σὲ ζητῶ συγγνώμην ἐὰν ἡ σύγκρισις τῆς εὐτυχοῦς ἐδικῆς σου τύχης πρὸς τὴν ἐδικήν μου ἀπέσπασε δάκρυα πρὸ μικροῦ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου. Σὲ ὑπόσχομαι νὰ μὴ κλαύσω πλέον. Ὕπαγε, αἰσθάνομαι ὅτι πλησίον σου ἡ εὐτυχία μου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἔρωτα.

Ὁ Θιμβρίων ἀκούσας ταῦτα μὲ ἐπίστευσεν, ἢ προσεποιήθη ὅτι μὲ πιστεύει· καὶ εἶχεν ἀποφασίσειν νὰ βεβαιωθῇ μὲ τὸν καιρὸν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων μου· ἀπεφάσισα δὲ μάλιστα καὶ ἐγὼ νὰ ἀναδεχθῶ πᾶσαν θυσίαν πρὸς ἡσυχίαν του, διότι δὲν ἤρκει μόνον νὰ θυσιάσω τὸ ἀληθές μου πάθος, ἀλλ' ἔπρεπε καὶ νὰ ὑποκρίνωμαι ὅτι αἰσθάνομαι ἄλλο τι. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἀνεκάλυψα εἰς τὴν Λεύκην τίς ἤμην, καὶ τῇ ὡμίλησα περὶ τοῦ ἔρωτός μας, ὅτε καὶ παρ' αὐτῆς τῆς ἰδίας ἤκουσα ὅτι ἠγαπώμην· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν εἶχε τὴν τόλμην νὰ τὸ ὁμολογήσῃ, καὶ μόλις ὅτε ἐπείσθη ὅτι ἠγαπᾶτο τὸ ἐφανέρωσε πρὸς τὴν ἀδελφήν της. Ἡ τοιαύτη ἐμπιστοσύνη ἀποβαίνει καὶ πρὸς τὴν Θιμβρίονα ὠφέλιμος. Ἡ Νισίδα ἐναντιουμένη εἰσέτι πρὸς τὸ αἴσθημα, ὃ ἐφοβεῖτο, ἐξεπλάγη ὀλιγώτερον ὅταν εὗρε καὶ ἄλλην ὁμοιοπαθῆ, καὶ ἐτόλμησε νὰ κάμῃ λόγον περὶ τοῦ ἔρωτός της χωρὶς νὰ προβῇ περαιτέρω. Ἤδη καὶ αἱ δύο ἀδελφαὶ ἐνεθάῤῥυνον ἀλλήλας, σιωπηλῶς δηλοῦσαι τὰς ὑποψίας των· ἡ δὲ ἡδονὴ ὅτι ἐνεπιστεύοντο τὰ ἐνδοτέρω τῆς ψυχῆς των αἰσθήματα ἐμετρίαζε τὴν τοῦ ἔρωτός των.

Βοηθείᾳ δὲ τῆς μνημονευθείσης ὑποκρίσεώς μου εἶχον ἐλευθέραν πρόσοδον ἐπί τινας ἡμέρας εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Νισίδης, φέρων ἐπιστολὰς τοῦ φίλου μου καὶ παρηγορῶν αὐτὸν ἐνίοτε ὅτι εἶδον τὴν ἐρωμένην του, ἐπιτείνων τότε μάλιστα τὴν προσοχήν μου περὶ τῆς Λεύκης. Ὁ Θιμβρίων εὐχαρίστως παρατηρῶν πόσον ἠγαπώμην μ' ἔσφιγγεν εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ μ' ἐμακάριζε διὰ τὴν εὐτυχίαν μου, ὀμνύων ὅτι δὲν θὰ νυμφευθῇ τὴν Νισίδαν εἰμὴ καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ἐγὼ τὴν ἀδελφήν της· ἐγὼ δὲ ὑποχωρῶν εἰς ὅ,τι ἡ φιλία ἤθελεν ὑπαγορεύσειν ἐταπείνουν τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἐν ᾧ δὲ δὲν περιεμένομεν πλέον ἄλλο, εἰμὴ εἰδήσεις ἐκ τῆς Ἱσπανίας ἵνα ζητήσωμεν τὴν χεῖρα τῆς Λεύκης καὶ τῆς Νισίδης, Πρανσίλος ὁ ἱππότης ἐκεῖνος, ὁ μετὰ τοῦ Θιμβρίονος ἐν Xérès εἰς ἔριδα ἐλθών, ἔφθασεν εἰς Νεάπολιν διὰ τὴν προκληθεῖσαν μονομαχίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἱκανοποίησις ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῇ, ἀπῃτεῖτο χρόνος μέχρις οὗ λάβωσι τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ ἀντιβασιλέως, καὶ προσδιορισθῶσι δικασταί. Ἡ τρομερὰ αὕτη πάλη ὡρίσθη νὰ γείνῃ μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀδείας εἰς εὐρύχωρον πεδιάδα ὀλίγον ἀπέχουσαν τῆς πόλεως. Ἡ διαθρυλληθεῖσα αὕτη εἴδησις, μ' ὅλην τὴν πρόνοιάν μας, ἔφθασε καὶ μέχρι τῶν ὤτων τῆς Νισίδης, ἧς ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ λύπη ἦσαν ὄχι ὀλιγώτερον τοῦ ἔρωτός της ζωηρά. Ἐρωτόληπτος καὶ τεθλιμμένη διῆγε θρηνοῦσα καὶ ἄσιτος καθ' ὅλας τὰς ὀκτὼ ἡμέρας τῆς ἀναβολῆς τῆς μονομαχίας, αἵτινες τῇ ἐφαίνοντο τόσον μακραὶ καὶ τόσον βραχεῖαι. Ἐκ δὲ τῆς δεινῆς περὶ τῆς ἐπιτυχίας ἀβεβαιότητος, οὔσης καὶ τοῦ δυστυχήματος αὐτοῦ δεινοτέρας, ἐξηντλήθησαν ἐντὸς ὀλίγου αἱ δυνάμεις της, καὶ ἠσθένησεν, ἐφ' ᾧ ὁ πατὴρ

της, ἀγνοῶν τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς ἀσθενείας της, ἀπεφάσισε νὰ τὴν μεταφέρῃ πρὸς θεραπείαν ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐν τῷ ἀγρῷ του οἰκίαν.

Τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως, παραμονὴν δὲ τῆς μονομαχίας, ἡ Νισίδα ἔστειλε καὶ μὲ προσεκάλεσεν, εἰς τῆς ὁποίας τὴν κλίνην πλησιάσας μόλις ἠδυνήθην νὰ τὴν γνωρίσω· διότι τὸ πρόσωπόν της ἦτο κάτοχρον, τὸ σῶμά της κάτισχνον, αἱ μακραὶ βλεφαρίδες της βεβρεγμέναι· τότε, Φαβιανέ, μοὶ εἶπε, μὲ φωνὴν ἀδύνατον, νὰ προσφέρῃς τοὺς ἀποχαιρετισμούς μου πρὸς τὸν Θιμβρίονα, νὰ εἴπῃς πρὸς αὐτὸν ὅτι αἱ ἡμέραι μου εἶνε συνδεδεμέναι μὲ τὰς ἰδικάς του, καὶ ὅτι αὔριον τελειόνει ἡ ζωή μου. Ὅσον δι' ἐσὲ τὸν μόνον μετ' ἐμὲ δυστυχῆ φίλον του, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι δὲν θὰ τὸν ἐγκαταλίπῃς, καὶ ἐὰν συμβῇ καὶ ἀπευκταῖόν τι, θὰ παρευρεθῇς ἐκεῖ νὰ τὸν βοηθήσῃς. Ἄχ! ἐπεθύμουν, ἐὰν μοὶ ἦτο δυνατὸν, νὰ τὸν ἠκολούθουν· ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο κατ' οὐδένα τρόπον εἶνε δυνατὸν, ἐπρόσθεσε, σείρασα ἀπὸ τοῦ κόλπου της ἅγιόν τι λείψανον δακρυβρεγμένον, δὸς κἂν αὐτὸ πρὸς αὐτὸν, εἶπε, καὶ εἰπέ τῳ, ὅτι ἀπὸ πολλοὺς πολλάκις μὲ διέσωσε τοῦτο κινδύνους, καὶ ὅτι αὔριον θὰ τῷ ἦνε ὠφελιμώτατον. Μίαν ἔτι χάριν ἔχω νὰ σὲ ζητήσω· εἶμαι ἑτοίμη ν' ἀναχωρήσω μετὰ τοῦ πατρός μου πρὸς ἀνάῤῥωσίν μου διὰ τὴν ἐν τῷ ἀγρῷ οἰκίαν μας κειμένην μίαν μόνον λεύγαν μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ὑποσχέθητί μου ὅτι ἔρχεσαι ἐκεῖ εἰς τὴν τὴν στιγμὴν νὰ μοὶ ἀναγγέλῃς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πάλης. Καὶ εἰ μὲν ὁ Θιμβρίων εἶναι νικητὴς, θὲς ἐπὶ τοῦ βραχίονός σου τὴν λευκὴν ταύτην ταινίαν, ἥτις μακρόθεν φανεῖσα θὰ μ' ἀφαιρέσῃ τὴν ἀνησυχίαν μου· ἐὰν δ' ὑποχωρήσῃ, δὲν θὰ ἔχω πλέον τὴν ἀνάγκην σου.

Ὑποσχεθεὶς λοιπὸν ταῦτα πάντα σπεύσας ἔφερον τὸ ἅγιον ἐκεῖνο λείψανον εἰς τὸν Θιμβρίονα, οὗ τὸ ἀγέρωχον καὶ ἡ ἀνδρία ἐδιπλασιάσθησαν, ἀφ' οὗ τὸ ἔλαβεν, εἶτα μετ' εὐλαβείας αὐτὸ ἀσπασθεὶς τὸ ἔθεσεν εἰς τὸν κόλπον του, καὶ, βέβαιος ὢν περὶ τῆς νίκης του, ἐφαίνετο ὅτι προσκάλει τὸ πᾶν εἰς μονομαχίαν.

Ἡ στιγμὴ τέλος τῆς μονομαχίας ἔφθασε, καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Νεαπόλεως παρευρέθησαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ὁ Θιμβρίων δὲ καὶ ὁ Πρανσίλος παρουσιάζονται, ἐκλέξαντες ὅπλα μονομαχίας τὴν σπάθην καὶ τὸ ἐγχειρίδιον.

(Ἀκολουθεῖ).

ΕΡΡΙΚΟΣ ΚΛΑΙΥ.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

(Τέλος. Ἴδε Φυλλ. 58.)

Παρηκολουθήσαμεν τὸ πολίτευμα τοῦ Κλαίϋ μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι ἀνεγνώρισαν τὰς πάλαι Ἱσπανικὰς καὶ Πορτογαλικὰς ἐν Ἀμερικῇ ἀποικίας, ὡς πολιτείας ἀνεξαρτήτους, καὶ ἀνέλαβον τὴν περὶ τῆς αὐτονομίας τοῦ Νέου Κόσμου εὐθύνην, ἀποφηνάμεναι ἐπισήμως, ὅτι θέλουν θεωρήσει ὡς προσβολὴν κατ' αὐτῶν γενομένην πᾶσαν ἐπέμβασιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀμερικανικῆς Ἠπείρου. Ὁ Κλαίϋ ὑπῆρξεν ὁ πρωτουργὸς τοῦ πολιτικοῦ τούτου συστήματος, τὸ ὁποῖον ἦτο μέγα, τολμηρὸν, ἀλλ' ὄχι θρασύ· διότι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ᾐσθάνθη, καὶ ἐξέθεσε τοῦτο διὰ μακρῶν εἰς τοὺς πρὸς τὴν βουλὴν λόγους του, ὅτι ἡ παρὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης συγκροτηθεῖσα ἱερὰ συμμαχία, ὅσῳ δήποτε καὶ ἂν ἐπεθύμει τὴν ἀπόλυτον τῶν νομίμων καθεστώτων διατήρησιν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐξ συμφώνου σταυροφορίαν διαπόντιον ἵνα ἀνορθώσῃ τὴν παρ' αὐτῆς θεωρουμένην νόμιμον ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας· ὅτι ἕκαστος τῶν ἡγεμόνων εἶχε τοὺς ἀπασχολοῦντας αὐτὸν ἰδίους περισπασμούς· ὅτι ἡ ἰσχυροτάτη τῶν ναυτικῶν δυνάμεων, ἡ Ἀγγλία, ἀντὶ νὰ συμφωνήσῃ εἰς τοιαύτην ἐπιχείρησιν, ἤθελεν ἐξεναντίας ἀντισταθῇ εἰς αὐτὴν, διότι προφανῶς εἶχεν ἐμψυχώσει τοὺς ἐπαναστάτας· ἡ δὲ χειραφεσία τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς συνέφερε προδήλως εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἐμπορίου, περὶ οὗ πλεῖστον ἡ Ἀγγλία ἐκήδετο. Τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου εἶχεν ἔλθει ὡς πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἱσπανικῆς Ἀμερικῆς, αἱ δ' ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι πρὸ παντὸς ἄλλου ὤφειλον βεβαίως καὶ νὰ ἐννοήσωσι τοῦτο, καὶ, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεώς των, νὰ τὸ κυρώσωσιν. Οὕτω πολιτευόμεναι ἐνίσχυον καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν, ὅπερ οὐδ' ἄχρηστον, οὐδὲ παράλογον ἦτο εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης εἶχον στρατοὺς πολυαρίθμους καὶ γεγυμνασμένους, τοὺς ὁποίους δὲν ἤξευρον πῶς νὰ μεταχειρισθῶσι, παρωργισμένοι δὲ ὄντες κατὰ πάσης καινοτομίας, εὐχερῶς ἠσπάζοντο καὶ αὐτὰς τὰς ἀλλοκοτωτέρας περὶ ἀνορθώσεως τῆς ἀρχαίας τῶν πραγμάτων καταστάσεως ἰδέας. Διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἱσπανῶν, αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι προσελάμβανον νέον δικαίωμα εἰς τὸ νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸν σύλλογον τῶν ἄλλων δυνάμεων· διότι ἔπαυον τωόντι τοῦ νὰ θεωρῶνται ὡς φαινόμενον μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον καὶ ὡς ἀνωμαλία ἐπικίνδυνος· ἀλλ' ἀπέβαινον ἡγεμόνες στρατοῦ, ὅστις, ὡς εὐλόγως τότε ἠλπίζετο, ἔμελλε νὰ καταστῇ ἰσχυρὸς, ἀπέβαινον κεφαλὴ σώματος μεγάλου. Τελευταῖον ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἱσπανικῶν χωρῶν ἔμελλε νὰ ἀποβῇ λυσιτελεστάτη καὶ εἰς τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα τῶν Ὁμοσπόνδων πολιτειῶν· ἡ αὐλὴ τοῦ Μαδρίτου, ἐνόσῳ ἐκυριάρχει τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἀπέκρουεν ἀπὸ αὐτῶν πᾶν ξένον ἐμπόρευμα· γενόμεναι δὲ ἀνεξάρτητοι αὗται ἔμελλον νὰ ἀνοίξωσι τὰς πύλας των· αἱ δὲ Ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι, καθὸ πλησιέστεραι, ἠδύναντο νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τούτων πλειότερον παντὸς ἄλλου· ἂν ἔσπευδον μάλιστα, προλαμβάνουσαι τὰς ἄλλας δυνάμεις νὰ τείνωσιν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους χεῖρα φίλην καὶ ἀρωγὸν, ἠδύνατο νὰ λάβωσιν ἰδιάζοντα εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν δίκαια καὶ ν' ἀξιωθῶσιν ἐπικερδῶν προνομίων.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ λόγοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐρειδόμενος ὁ Κλαίϋ ἠγωνίσθη καὶ κατώρθωσε νὰ καταπείσῃ τοὺς ὁμογενεῖς νὰ ἀσπασθῶσι πολιτικὸν σύστημα νέον, νὰ ἀναλάβωσι τὴν προστασίαν τῆς ὅλης Ἀμερικανικῆς Ἠπείρου. Λέγομεν πολιτικὸν σύστημα νέον, διότι ὁ πρωτουργὸς τῆς ἐλευθερίας τῶν Ὁμοσπόνδων πολιτειῶν, ὁ Οὐασιγκτών, εἶχε πρεσβεύσει καὶ συστήσει ἐξεναντίας τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ πατρὶς αὐτοῦ δὲν πρέπει ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ τῶν ἄλλων πράγματα. Ἀλλ' ὁ Οὐασιγκτὼν ἐπολιτεύετο μετὰ τοιαύτης συστολῆς, διότι τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, ἡ πατρὶς ἦτο ἀδύνατος ἀκόμη. Ναὶ μέν, ὁ νέος ἐκεῖνος Ἡρακλῆς δὲν εἶχεν εἰσέτι λάβει τὴν ὅλην αὐτοῦ ῥώμην καὶ ἰσχύν, οὐδὲ καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Κλαίϋ τὸν κατέπεισε νὰ λάβῃ τὴν ἀθλητικὴν ταύτην θέσιν, ἀλλά, διὰ σκιρτήματος γενναίου, εἶχεν ἤδη ἐκπηδήσει ἀπὸ τῆς κοιτίδος αὐτοῦ καὶ εἶχε δοκιμάσει τὰς δυνάμεις. Ὅλα τὰ ὄντα ὅσα κέκτηνται δύναμιν εὐρύνουσι, κατὰ νόμον γενικόν, τὴν χώραν τὴν ὁποίαν κατέχουσι, καὶ διαστέλλουσιν ἀδιακόπως τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας των· διὰ νὰ ὑπάρξωσι τὰ τοιαῦτα, ὄντα, ἔχουσι χρείαν ἀπαραίτητον εὐρυχωρίας. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἔθνη. Πᾶν ἔθνος τοῦ ὁποίου αἱ δυνάμεις ἀναπτύσσονται εἶναι φιλόδοξον, τὸ δὲ στερούμενον φιλοδοξίας ἔθνος παρακμάζει· ὥστε μάταιον εἶναι τὸ νὰ συμβουλεύωμεν εἰς ἔθνος προαγόμενον τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ὀλιγάρκειαν. Ὅ,τι μόνον εὐλόγως δυνάμεθα νὰ ἀπαιτήσωμεν ἀπὸ τὰ μεγάλα ταῦτα σώματα, ἐνόσῳ ὀργῶσι καὶ σπαργῶσιν, εἶναι ἡ περὶ τὰς ἀξιώσεις μετριότης· ἔτι δὲ νὰ μεταχειρίζωνται τὴν ῥώμην αὐτῶν πρὸς τὸ κοινὸν τοῦ πολιτισμοῦ συμφέρον, νὰ μὴ ὑβρίζωσι τὴν δικαιοσύνην, νὰ μὴ καταπατῶσι τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν. Τοῦτο δὲ ἐπεθύμει καὶ ὁ Κλαίϋ· διότι οἱ λόγοι αὐτοῦ, αἱ πράξεις αὐτοῦ, αἱ ἔχθραι εἰς τὰς ὁποίας ἐξετέθη ὑποστηρίζων μὲ θαυμαστὴν σταθερότητα τὰς ἀρχὰς τῆς μετριότητος, μαρτυροῦσιν ὁπόσον ἤθελεν, ὥστε ἡ Ἀμερική, ὑψοῦσα τὴν σημαίαν τῆς πολιτικῆς τὴν ὁποίαν ἐσύστησε εἰς αὐτήν, νὰ σεβασθῇ συγχρόνως τὰ ἀλλότρια δίκαια. Δι' ἅπαντος τοῦ βίου, ἀντέστη ἐπιμόνως εἰς τὸ κατακτητικὸν πνεῦμα, εἰς τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος ὡς πρὸς τὰ ἔσω πράγματα καὶ ὡς πρὸς τὰ ἔξω· δι' ἅπαντος τοῦ βίου ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν μέτριος ἄνθρωπος, οὐδ' ἐπτοήθη ποτὲ οὔτε ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὴν ὑπεροψίαν τῶν ξένων δυνάμεων, οὔτε ἀπὸ τὰς αὐθάδεις κραυγὰς τῶν ἐσωτερικῶν φατριῶν. Ἀποχωριζόμενος δὲ ἀπὸ τῶν Ἄγγλων πληρεξουσίων μεθ' ὧν διεπραγματεύθη καὶ ὑπέγραψε ἐν Γανδαύῳ τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην, εἶπεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀξιομνημονεύτους τούτους λόγους. «Ὑπεγράψαμεν μεθ' ὑμῶν, Κύριέ μου, συνθήκην δι' ἧς καταπαύουσι μὲν αἱ πρὸς τὴν ὑμετέραν πατρίδα ἐχθροπραξίαι, ἀσφαλίζονται δὲ τὰ τῆς ἡμετέρας δίκαια. Δὲν ἠδυνήθημεν νὰ καταπείσωμεν ὑμᾶς ν' ἀναγνωρίσετε ῥητῶς τὴν ἐλευθερίαν τῆς θαλασσοπλοΐας. διότι εἰς τὸ τέλος τοῦ πολέμου, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, εὑρέθημεν μόνοι καὶ ἄνευ φίλων ἀπέναντι ὑμῶν, οἵτινες εἴχατε ὑπὲρ ὑμῶν ἁπάσας τὰς ἄλλας δυνάμεις. Ἀλλὰ δὲν παρητήσαμεν τὴν περὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκείνης ἀξίωσιν, ἣν περὶ πλείστου ποιούμεθα, καὶ ἔστε βέβαιοι, ὅτι ἂν ἐπαναλάβετέ ποτε τὴν ἀδικίαν, θέλομεν ἐν τῷ ἅμα ἐπαναλάβει καὶ ἡμεῖς τὸν πόλεμον.» Δὲν παρεξετράπη δὲ τοῦ ὑπερτάτου τούτου πνεύματος τῆς δικαιοσύνης καὶ ὅταν προέκειτο νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ξένους. Ὁσάκις εἶδε τὴν κυβέρνησιν τῆς πατρίδος του προτείνουσαν παραλόγους ἀξιώσεις ὡς πρὸς ἄλλα ἔθνη, ὁσάκις εἶδε τοὺς κομματάρχας ἀγωνιζομένους, ἐπὶ δημαγωγίᾳ, νὰ ἐμπλέξωσι τὴν πατρίδα των εἰς κατακτητικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀντέστη ἀείποτε εἰς πάντα ταῦτα. Ἀποδείξεις τούτων ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιφέρωμεν ἀπείρους· ἰδίως δὲ οὕτως ἐπολιτεύθη, ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1834 ὁ στρατηγὸς Ἰάκσων ἠπείλησεν, ἐν τῷ ἐτησίῳ αὐτοῦ διαγγέλματι, ὅτι θέλει διατάξει τὴν κατάσχεσιν ἁπάντων τῶν Γαλλικῶν πλοίων καὶ ἐκπέμψει καταδρομικὰ κατ' αὐτῶν, ἐὰν ἡ Γαλλία δὲν σπεύσῃ νὰ πληρώσῃ τὴν συμφωνηθεῖσαν μέν, ἀλλὰ μήπω ὑπὸ τῶν βουλῶν κυρωθεῖσαν ἀποζημίωσιν τῶν 25 ἑκατομμυρίων φράγκων. Οὕτως ἐπολιτεύθη ἐπίσης ὁσάκις ἐγένετο λόγος νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τοῦ Μεξικοῦ κἀμμία ἐπαρχία του· ὁ Κλαίϋ ἐπεθύμει ὥστε ἡ Ὁμοσπονδία νὰ μὴ ἀφαιρέσῃ οὔτε ἀπὸ τὴν δημοκρατίαν ταύτην, οὔτε ἀπὸ κἀνένα ἄλλον σπιθαμὴν γῆς· κατὰ τοῦτο διετέλεσε πιστὸς ἀκόλουθος τῆς τοῦ Οὐασιγκτῶνος πολιτικῆς· ηὐλαβεῖτο θρησκευτικῶς τὰ ἀλλότρια δίκαια, ἵνα οἱ ἄλλοι σεβασθῶσι τὰ τῆς πατρίδος του, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἀνεδείκνυε σταθερότητα ἀδιάσειστον. Ἡ μόνη μεταβολὴ ἣν ἐπήνεγκεν εἰς τὰς παραδόσεις τὰς ὁποίας κατέλιπεν ὁ πατὴρ ἐκεῖνος τῆς πατρίδος ἦτο τὸ νὰ καταστήσῃ τὴν Ἀμερικανικὴν Ὁμοσπονδίαν ἀλληλέγγυον ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ὅλου νέου κόσμου, ἅμα ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη ἤθελε κινδυνεύσει ἀπὸ τῆς Εὐρώπης. Καί, ἀνάγκη ἤδη νὰ τὸ ὁμολογήσωσιν αὐτοὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, ἡ πολιτικὴ αὕτη δὲν ἦτο παράλογος, ἀλλὰ συνετὴ ἅμα καὶ γενναία.

Μετ' ὀλίγον πολλαὶ ἐδόθησαν αὐτῷ ἀφορμαὶ νὰ ἀποδείξῃ τὰ συντηρητικὰ αὐτοῦ φρονήματα. Οἱ Ἀμερικανοί, ἀφοῦ ἠγόρασαν παρὰ τῶν Γάλλων τὴν Λουϊσιανήν, ἔτρεψαν τὴν προσοχήν των πρὸς τὴν Φλωρίδα, ἥτις περιελαμβάνετο μεταξὺ τῆς κοιλάδος τοῦ Μισισιπίου καὶ τῆς Γεωργίας· ἐπεθύμουν δὲ καὶ ἄλλα παρακείμενα εἰς τὸν ποταμὸν Ἱσπανικὰ κτήματα, διότι, κύριοι ὄντες τοῦ Μισισιπίου, εἶχον χρείαν τῶν κτημάτων αὐτῶν. Ὅθεν περιῆλθον εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Ἱσπανίαν περὶ τῆς ἐπὶ χρήμασι παραχωρήσεως τῆς Φλωρίδος, ἥτις εἰς χεῖρας τῶν Ἱσπανῶν ἦτο παντάπασιν ἄγονος. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ, τῷ 1818, Ἰνδικαί τινες φυλαί, παρὰ τὴν Φλωρίδα οἰκοῦσαι, φονεύουσί τινας λευκούς· ἀφοῦ ὅμως ἔπαθον προηγουμένως τὰ αὐτὰ παρὰ τῶν λευκῶν. Αἱ Ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι ἐπεχείρησαν τὴν τιμωρίαν τῶν Ἰνδῶν, καὶ ἀνέθεντο τὸ ἔργον εἰς τὸν στρατηγὸν Ἰάκσωνα, τὸν περὶ Νέαν Αὐρηλίαν κατὰ τῶν Ἄγγλων νικηφορήσαντα καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1812 τοὺς Ἰνδοὺς δεινῶς σωφρονίσαντα, καταλαβόντα μάλιστα, παρὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν, καὶ τὸν ἐν Φλωρίδι λιμένα τῆς

Πεντικόλας. Ὁ στρατηγὸς Ἰάκκσων ἦτο ὅλως ἀνεπιτήδειος νὰ κατορθώσῃ τὴν μεταξὺ λευκῶν καὶ Ἰνδῶν συνδιαλλαγὴν καὶ ἔμελλε προδήλως νὰ ἐπιχειρήσῃ μᾶλλον τὴν ἐντελῆ τῶν ἰθαγενῶν ἐξόντωσιν· διότι ἦτο μὲν στρατιωτικὸς ἄριστος, ἀλλὰ παράφορος εἰς ὑπερβολὴν, πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀδυσώπητος, καὶ ἕτοιμος νὰ τολμήσῃ τὰ πάντα, ἵνα φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του, ἤτοι εἰς τὴν τῶν Ἰνδῶν καταστροφήν. Ἔπραξε δὲ τῷ ὄντι κατὰ τῶν Ἰνδικῶν ἐκείνων φυλῶν τὰ αἴσχιστα, καὶ σκανδαλωδῶς παρεβίασεν, ὡς πρὸς τοὺς Ἱσπανοὺς, τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν. Ὑψώσας πλαστὴν σημαίαν εἰρήνης, παγιδεύει εἰς τὸ στρατόπεδόν του τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἰνδῶν, καὶ, ἅμα συλλαβὼν αὐτοὺς, διατάσσει νὰ τοὺς κρεμάσωσιν εἰς τὰ δένδρα, ὡς ἄγρια θηρία. Δύο Ἄγγλοι συνελήφθησαν ὁ μὲν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, ὁ δὲ εἰς χώραν Ἱσπανικήν· ὁ πρῶτος δὲν ἔφερεν ὅπλα καὶ ἔλεγεν ἑαυτὸν ἔμπορον, ὅπερ ἦτο ἀληθές· ὁ ἄλλος κατεμηνύετο, ὅτι εἶχε πληροφορήσει τοὺς Ἰνδοὺς περὶ τῶν δικαίων, τὰ ὁποῖα ἀπένειμεν αὐτοῖς ἡ ἐν Γανδαύῳ συνομολογηθεῖσα συνθήκη, ὅπερ δὲν ἦτο ἔγκλημα μέγα, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν παντάπασιν ἔγκλημα δὲν ἦτο. Ὁ Ἰάκκσων τοὺς ὑποβάλλει εἰς στρατοδικεῖον, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς τοὺς κατεδίκασεν, ἀλλ' ἔπειτα, ἐπὶ νέᾳ ἐκτιμήσει τῶν μαρτυριῶν, ἀνεκάλεσε τὴν ἀπόφασιν ὡς πρὸς τὸν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς συλληφθέντα. Οὐδὲν ἧττον ὁ Ἰάκκσων πέμπει ἀμφοτέρους εἰς τὴν ἀγχόνην καὶ ὑποβάλλει εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀναφορὰν, βεβαιοῦσαν ὅτι νομίμως ἐδικάσθησαν καὶ κατεδικάσθησαν. Ἔπειτα δὲ, ἐπὶ ἀνυποστάτῳ προφάσει, ἐμβάλλει εἰς τὴν Φλωρίδα, ἐνῷ αἱ Ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι ἦσαν ἐν εἰρήνῃ καὶ εἰς φιλικὰς μάλιστα διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ἐνῷ ῥηταὶ διαταγαὶ τὸν εἶχον δοθῆ ἐξ Οὐασιγκτῶνος νὰ μὴ παραβιάσῃ τὰ Ἱσπανικὰ σύνορα. Ἀλλ' αὐτὸς κυριεύει ἓν Ἱσπανικὸν φρούριον, καί τοι μηδεμίαν εἰς τοῦτο λαβὼν ἀφορμὴν ὡς ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς πολέμου, οἵτινες εἶχον διαλυθῆ καὶ τραπῆ εἰς φυγήν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ διοικητὴς τῆς Φλωρίδος τὴν ἔγραψεν ἀπὸ Πενσικόλας παραπονούμενος διὰ τὴν ἐχθροπραξίαν ταύτην, ὁ Ἰάκκσων, εἰς ἀπάντησιν, κυριεύει καὶ αὐτὴν τὴν Πενσικόλαν καὶ ἕτερον προσέτι Ἱσπανικὸν φρούριον.

Ἔθνος εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελεν εὑρεθῆ φωνὴ ἰσχυρὰ, ἵνα στιγματίσῃ τοσαύτας βιαιοπραγίας καὶ ὠμότητας, κινδυνεύει βεβαίως ν' ἀπολέσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ εἶναι ἄξιον τοιαύτης τύχης. Καὶ ὅμως τὸ παράδοξον εἶναι, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐδίσταζε να ἐπιτιμήσῃ τὸν στρατηγὸν Ἰάκκσωνα, ὅστις οὐ μόνον μέγα ἴσχυε παρὰ τοῖς πολλοῖς, διὰ τὴν περὶ Νέαν Αὐρηλίαν νίκην, ἀλλὰ καὶ ὅριον δὲν εἶχεν εἰς τὴν παραφοράν του. Ὁ πρόεδρος τῆς Ὁμοσπονδίας, εἴτε φοβούμενος εἴτε χαριζόμενος εἰς τὸν ἄνδρα, καθὸ ὁμόφρονα, ἐπολιτεύετο πρὸς αὐτὸν μετὰ πλείστης συστολῆς· καὶ πολλοὶ τῶν δευτερευόντων ἀρχηγῶν τῆς δημοκρατικῆς μερίδος εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ Ἰάκκσων καὶ οἵτινες ἐγνώριζον τί φρονεῖ ὁ Μονρόης, ἤθελον νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν στρατηγὸν εὔνοιαν τοῦ δήμου, ἵνα ἀναδείξωσιν αὐτὸν ὑποψήφιον πρόεδρον κατὰ τὰς προσεχεῖς ἐκλογάς. Ἀλλ' ὅμως εἷς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γεωργίας ἀνέλαβε νὰ ὑποβάλῃ πρότασιν περὶ ἐπιτιμήσεως τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἡ ἐξετάσασα τὴν πρότασιν ἐπιτροπὴ παρεδέχθη αὐτὴν, ἡ δ' ἐντεῦθεν προκύψασα ἐν τῇ βουλῇ συζήτησις ἀπέβη σφοδροτάτη. Τριάκοντα καὶ εἷς βουλευταὶ ἔλαβον τὸν λόγον· ὁ Κλαιῦ ἐλάλησε δίς. Ὁ Κλαιῦ ἐτίμα τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν πολεμικὴν ἱκανότητα τοῦ στρατηγοῦ· ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ πράξεις αἵτινες κατέστρεφον τὸ κῦρος τοῦ νόμου, παρεβίαζον τὸ σύνταγμα, καὶ περιύβριζον τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος. Εὐγλωττότατος δὲ ἀνεδείχθη ἐν τῇ συζητήσει καθ' ἣν ἐξετίμησε τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἰάκκσωνος· ἀφοῦ ἀπένειμε τὸν δέοντα ἔπαινον εἰς τὰς παρελθούσας τοῦ ἀνδρὸς ὑπηρεσίας, καθικέτευσε θερμῶς τὴν συνέλευσιν, ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος, νὰ ἀποδείξῃ, δι' ἀποφάσεώς της, ὅτι δὲν ἐγκρίνει τὰς βιαιοπραγίας ἐκείνας καὶ ἀπειθείας, αἵτινες ἄλλως ἠδύναντο νὰ ἐπιφέρωσιν ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Ματαίως ὅμως ἠγωνίσθη οἱ φίλοι τοῦ Ἰάκκσωνος καὶ οἱ ὑπουργικοὶ βουλευταὶ ὑπερίσχυσαν καὶ ἡ πρότασις τῆς ἐπιτροπῆς ἀπεῤῥίφθη διὰ πλειονοψηφίας.

Ἐλθόντος μετά τινα χρόνον τοῦ στρατηγοῦ εἰς Οὐασιγκτῶνα, ὁ Κλαιῦ, θέλων νὰ τὸν ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν τὸν ἔψεξεν εἰμὴ μὲ λύπην του καὶ διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ καθῆκον ἱερὸν, δὲ ὅτι δὲν ἔπαυσε νὰ τὸν τιμᾷ, ὡς καὶ διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ τρανῶς ἐδήλωσεν, ὑπῆγε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ. Ὁ Ἰάκκσων δὲν τὸν ἀπέδωκε τὴν ἐπίσκεψίν του, ἐξετραχηλίσθη κατ' αὐτοῦ εἰς ὕβρεις αἰσχρὰς, εἰς ἀπειλὰς γελοίας, αἱ ὁποῖαι παντάπασι δὲν ἐτάραξαν ὁ Κλαιῦ, καὶ δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε πνέων μῖσος ἀδυσώπητον κατὰ τοῦ περιφανοῦς τούτου πολιτικοῦ ἀνδρός. Πολλάκις δὲ καὶ ἄλλοτε ὁ Κλαιῦ, διότι ἠθέλησε νὰ φανῇ ὑπέρμαχος τοῦ νόμου, ἀπέκτησεν ἐχθροὺς ἀδιαλλάκτους, οἵτινες κατεπίκραναν τὸν βίον του.

Μικρὸν δ' ἔπειτα βλέπομεν τὸν ἄνδρα ἀναλαμβάνοντα, ὡς πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς πατρίδος αὐτοῦ πράγματα, τὸ ἔργον τοῦ διαλλακτοῦ, εἰς ὃ ἦτο μάλιστα ἐπιτήδειος. Τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον προσήκει μᾶλλον παντοῦ καὶ πάντοτε εἰς τὴν κυβέρνησιν, εἶναι καὶ δι' αὐτὴν δυσχερές· πολὺ δὲ ἀκανθωδέστερον ὑπάρχει εἰς τὸν κατ' ἰδίαν ἄνθρωπον. Σφοδρὰ ἔρις παρήχθη τότε εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ χώρα τοῦ Μισσουρὶ ἐζήτει νὰ λάβῃ ἐν τῇ Ὁμοσπονδίᾳ τὸ ἀξίωμα καὶ τὰ δίκαια τῆς πολιτείας. Ἡ ἀξίωσις ἦτο δικαία, διότι ἡ χώρα εἶχε τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν τῶν κατοίκων· ἀλλ' οἱ πλείονες τῶν κατοίκων τούτων ἤθελον συγχρόνως τὴν παρ' αὐτοῖς διατήρησιν τῶν δούλων. Ἡ δ' Ὁμοσπονδικὴ βουλὴ ἀνεγνώρισε μὲν τὸ Μισσουρὶ ὡς πολιτείαν, ἀλλὰ παρεισήγαγεν ἐν τῇ περὶ τούτου πράξει της ἄρθρον, σκοπὸν ἔχον τὴν βαθμιαίαν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐκείνῃ κατάργησιν τῆς δουλείας. Ἡ γνώμη τῶν κατοίκων τοῦ Μισσουρὶ ἦτο βεβαίως ὀλεθρία, ἀλλὰ ἦτο γνώμη τῶν πλειόνων· ὁ δὲ Κλαιῦ, ὅστις ἀείποτε ὑπῆρξε πολέμιος τῆς δουλείας, ἐνόμισεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι ἡ βουλὴ δὲν εἶχε κατὰ τὸ σύνταγμα τὸ δικαίωμα νὰ παραβιάσῃ τὴν θέλησιν τῶν κατοίκων τοῦ Μισσουρὶ

Οὕτω ἐφρόνησε καὶ ἡ Γερουσία, ἥτις ἀπέῤῥιψε τὴν τροπολογίαν ἐκείνην τῆς βουλῆς. Ἀλλ' ἡ βουλὴ ἐπέμεινεν, ὥστε ὅτε ἡ σύνοδος ἔφθασεν εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς, το ζήτημα ἔμεινεν ἄλυτον. Ἐπὶ τῆς ἐπομένης συνόδου, ταραχαὶ μεγάλαι ἐπεκράτησαν καθ' ὅλην τὴν Ἀμερικήν· ἐνόμιζες, λέγει εἷς τῶν ἱστορικῶν, ὅτι σεισμὸς τὴν ἄγει καὶ τὴν φέρει· ἡ ὁμοσπονδία ἀνεσείσθη τῳόντι ἐκ βάθρων. Αἱ σωματοτρόφοι πολιτεῖαι ἔλεγον ὅτι θέλουν ἀποσπασθῆ ἀπὸ αὐτῆς ἐὰν λάβῃ κῦρος ἡ ἀπόφασις τῆς βουλῆς. Οἱ δ' ἀνταγωνισταὶ τῆς δουλείας ἠξίουν, ὅτι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλωσι τὸν ὅρον ἐκεῖνον εἰς τὴν νέαν πολιτείαν. Τελευταῖον ἐπήλθε συμβιβασμὸς, δυνάμει τοῦ ὁποίου τὸ μὲν Μισσουρὶ ἐγένετο δεκτὸν ἄνευ ὅρου, ἀλλ' ἐκανονίσθη συγχρόνως, ὅτι τοῦ λοιποῦ ἡ δουλεία δὲν θέλει επιτραπῆ εἰς οὐδεμίαν πολιτείαν κειμένην πρὸς βοῤῥᾶν τοῦ 36 ½ βαθμοῦ τοῦ πλάτους. Ὁ Κλαίϋ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ συμβιβασμοῦ τούτου, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ ἔρις ἐφαίνετο καταπαύσασα. Ἀλλὰ ἡ θύελλα ἐξεναντίας ἐπέσκηψεν ἐκ νέου ὑπέρ ποτε σφοδροτέρα.

Ἐδέησε νὰ ἐξελεγχθῇ τὸ ἰδιαίτερον σύνταγμα τῆς νέας πολιτείας, ἵνα πιστοποιηθῇ ὅτι οὐδὲν περιεῖχε τὸ ἀντιβαῖνον εἰς τὸ γενικὸν τῆς Ὁμοσπονδίας πολίτευμα. Ὅθεν κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1820, οἱ κάτοικοι τοῦ Μισσουρὶ ἔπεμψαν εἰς τὴν βουλὴν τῆς ὁμοσπονδίας τὸ πολίτευμά των, τοῦ ὁποίου ἓν ἄρθρον διελάμβανεν, « ὅτι ἡ τοπικὴ βουλὴ τοῦ Μισσουρὶ θέλει ψηφίσει ὅσον ἔνεστι τάχιον νόμους ἀπαγορεύοντας εἰς τοὺς μὴ λευκοὺς ἐλευθέρους νὰ κατασταθῶσιν, ἐφ' ὁποιαδήποτε προφάσει ἐν τῇ πολιτείᾳ. » Ἡ ἐκραγεῖσα κατὰ τοῦ ἄρθρου τούτου ἀντιπολίτευσις ὑπῆρξε φοβερὰ, διότι τῳόντι διάταξις τοιαύτη ἀνέτρεπε πᾶσαν ἰδέαν ἐλευθερίας καὶ ἀνοχῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἄνθρωποι ἔχοντες τὸ δικαίωμα νὰ κατασταθῶσιν ὁπουδήποτε τῆς Ὁμοσπονδίας ἤθελον, μόνον ἀπὸ τὸ Μισσουρὶ ἔμελλον νὰ διατελῶσιν ἐξωστρακισμένοι. Τὸ ἄρθρον λοιπὸν ἦτο ἀπαράδεκτον. Ἀφ' ἑτέρου οἱ κάτοικοι τοῦ Μισσουρὶ καὶ οἱ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀμερικῇ φίλοι των ἰσχυρίζοντο, μὲ τὴν συνήθη εἰς τοὺς κατοίκοες τῆς μεσημβρίας ζωηρότητα, ὅτι ἡ μετὰ μὴ λευκῶν ἐλευθέρων συνάφεια, ὅτι ἡ θέα αὐτῶν μόνη ἦτο ἱκανὴ νὰ παροξύνῃ τοὺς μαύρους εἰς τὸ νὰ θραύσωσι τὰ δεσμάτων, διὰ φάσεως ἢ φυγῆς. Τὰ πνεύματα ἠρεθίσθησαν ἑκατέρωθεν κατὰ μικρόν. Ἡ πλειονοψηφία τῆς βουλῆς ἦτο ἀκατάπειστος νὰ παραδεχθῇ τὸ ἄρθρον· οἱ κάτοικοι τοῦ Μισσουρὶ καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς ἐν γένει ἦσαν ἀκατάπειστοι νὰ τὸ θυσιάσωσιν· ὥστε ἡ διάλυσις τῆς διενέξεως ἐφαίνετο ἀκατόρθωτος, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ τὰ πάθη ἐξηγριοῦντο καθ' ἑκάστην. Ὁ Κλαίϋ, παρὰ τὴν συνήθειάν του, δὲν ἦτο εἰς Οὐασιγκτῶνα, ὅτε συνῆλθεν ἡ βουλὴ μετὰ τὸ τέλος τῆς προηγουμένης συνόδου, εἶχε παραιτηθῆ τῆς προεδρείας τῆς βουλῆς καὶ εἶχε μάλιστα ἀναγγείλει, ὅτι σκοπεύει νὰ ἐγκαταλίπῃ ὅλως διόλου, ἐπί τινα χρόνον, τὰ κοινὰ πράγματα, διότι, ἐγγυηθεὶς ὑπέρ τινος φίλου του, καὶ ἀναγκασθεὶς νὰ πληρώσῃ ἀντὶ τούτου, εἶχεν ἀπολέσει ὅλην τὴν κατάστασίν του καὶ ἤθελεν, ἐπαναλαμβάνων τὰς δικηγορικὰς ἐργασίας του, νὰ δημιουργήσῃ ἐξ ὑπαρχῆς νέαν ἑαυτῷ περιουσίαν. Ἀλλ' ὅμως, ἅμα μαθὼν τὰ διατρέχοντα, μὴ φροντίζων περὶ τῶν ἰδίων, ἔδραμεν εἰς Οὐασιγκτῶνα, ὅπου ἔφθασε τῇ 16 Ἰανουαρίου. Ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἔδρευεν ἡ βραχεῖα σύνοδος, τὸ ἥμισυ τῆς νενομισμένης διαρκείας αὐτῆς εἶχεν ἤδη παρέλθει, καὶ ἐντὸς ἓξ ἑβδομάδων, αἱ βουλαὶ ἔμελλον νὰ διαλυθῶσιν. Εὗρε δὲ τὰ πνεύματα ἐξηγριωμένα περισσότερον ἀφ' ὅτι ὑπέθετεν· οἱ βουλευταὶ συνήρχοντο μὲν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς συζητήσεως, συνήρχοντο ὅμως ὄχι διὰ νὰ ψηφίσωσι νόμους, ἀλλὰ διὰ νὰ κατηγορῶσι καὶ νὰ μέμφωνται ἀλλήλους. Ἐνόμιζες, ὅτι παρίστανται δύω στρατόπεδα, ἕτοιμα νὰ ἐπιπέσωσι τὸ ἓν κατὰ τοῦ ἄλλου. Φθάσαντος τοῦ Κλαίϋ, ὅλων τὰ βλέμματα ἐστράφησαν πρὸς αὐτόν. Καὶ τῳόντι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς, τοῦ ὁποίου ὁ ὀρθὸς νοῦς, ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ καλοκαγαθία ἦσαν ἀνεξάντλητοι, ἐμεσολάβησε μεταξὺ τῶν διαμαχομένων· προέτρεψε καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν λύσιν τῆς δυσχερείας ταύτης μὲ πνεῦμα συμβιβαστικὸν καὶ προέτεινε τὴν σύστασιν ἐπιτροπῆς τρισκαιδεκαμελοῦς, τῆς ὁποίας διωρίσθη πρόεδρος, καὶ, καθὸ τοιοῦτος, εἰσηγητής. Τὴν δὲ 12 Φεβρουαρίου, ὑπέβαλεν, ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐπιτροπῆς, ἔκθεσιν, προτείνουσαν τὴν παραδοχὴν τοῦ Μισσουρικοῦ συντάγματος, ἀλλὰ ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ὅτι αἱ Μισσουρικαὶ βουλαὶ δὲν δύνανται νὰ ψηφίσωσι νόμον ἀπαγορεύοντα τὴν εἴσοδον ἢ τὴν διατριβὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐκείνῃ παντὸς πολίτου μιᾶς τῶν ἄλλων ὁμοσπόνδων πολιτειῶν καὶ ὅτι αἱ βουλαὶ αὐταὶ ὀφείλουν, πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Νοεμβρίου, νὰ ἀποφανθῶσιν, ὅτι παραδέχονται τὸν ὅρον τοῦτον. » Ἡ πρότασις αὕτη ἔκαμπτεν ἐπιτηδείως τὸ κώλυμα· ἀλλὰ, μετὰ ζωηρὰν συζήτησιν, ἀπεῤῥίφθη διὰ ψήφων 83 κατὰ 80. Τὴν ἐπιοῦσαν ὅμως ἡ πλειονοψηφία ᾐσχύνθη διὰ τὸ ἴδιον αὐτῆς ἔργον, καὶ, ὠφεληθεῖσα ἀπό τινα διάταξιν τοῦ κανονισμοῦ τῶν Ἀμερικανικῶν βουλῶν, καθ' ἣν ἐπιτρέπεται ἡ λεγομένη *παλιμψηφία*, ἐθεώρησε τὴν ψηφοφορίαν τῆς προτεραίας ὡς μὴ γεγονυῖαν καὶ ἐπανέλαβε τὴν συζήτησιν. Ὁ Κλαίϋ ἐξεφώνησε τότε λόγον ἄριστον· κατὰ δυστυχίαν μόνος αὐτὸς ἐλάλησε μὲ μετριότητα, μόνος αὐτὸς ἐτήρησε τὴν ἀπάθειάν του, ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ ἀναβρασμοῦ τῶν πνευμάτων. Ἡ συζήτησις ἀπέβη αὖθις θυελλώδης καὶ αὖθις ἡ πρότασις ἐναυάγησε. Τὸ κοινὸν καὶ αὐτὴ ἡ βουλὴ ἐξεπλάγησαν διὰ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου εἰς ὃν περιέστη ἡ πατρίς.

Ὁ Κλαίϋ, παρατηρῶν μὲ ψυχρὸν αἷμα τὰ πράγματα καὶ τὰ πνεύματα, ἐνόησεν ὅτι παρασκευάζεται μεταβολή τις εἰς αὐτά. Ἄριστα δὲ γινώσκων τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ τί συμβαίνει εἰς τὰ βουλευτικὰ σώματα, ὅταν αἰσθανθῶσιν ὅτι βαίνουσι κατὰ κρημνοῦ, ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ περιμείνῃ ὀλίγας ἡμέρας, διὰ νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὰ πνεύματα νὰ συνέλθωσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Καὶ διετήρει μὲν τὴν ἀταραξίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἤνοιγε τὸ στόμα του νὰ εἴπῃ λέξιν περὶ τοῦ μεγάλου ζητήματος τὸ ὁποῖον κατεβασάνιζεν ὅλον τὸν κόσμον, ἡ δὲ σιωπὴ ἐκείνη ηὔξησε τὴν ἀγω-

νίαν καὶ τὰς τύψεις τοῦ συνειδότος τῶν συναδέλφων του· διότι ἤρχισαν νὰ ὑποθέτωσιν, ὅτι ὁ πολυμήχανος ἐκεῖνος καὶ ἐφευρετικὸς νοῦς, κατήντησε νὰ μὴ εὑρίσκῃ πλέον τί νὰ ἐπινοήσῃ. Τελευταῖον, τῇ 22 Ἰανουαρίου, ἀμφιετηρίδα τῶν γενεθλίων τοῦ Οὐασιγκτῶνος, ἐξεφώνησε λόγον, δι' οὗ προέτεινε τὴν σύστασιν ἐπιτροπῆς μικτῆς, ἐκ βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν, ἵνα συζητήσωσι τὸν ἐπιτηδειότερον τρόπον τοῦ νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀφ' οὗ ἐκρέματο αὐτὴ τῆς ὁμοσπονδίας ἡ ὕπαρξις. Αἱ βουλαὶ ἐνέκρινον τὴν πρότασιν· ἡ ἐπιτροπὴ ἤρχισε τὰς ἐργασίας της τῇ 25· ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἡ σύνοδος ἔπαυσεν αὐτοδικαίως· ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων, ἐπὶ τῇ εἰσηγήσει τοῦ Κλαίϋ, ἐξέδωκε διὰ ψήφων 8 κατὰ 81, ἀπόφασιν, ἀπαράλλακτον σχεδὸν τῆς πρό τινων ἑβδομάδων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς ὑποβληθείσης εἰς αὐτήν. Ἡ Γερουσία, ἥτις πρὸ καιροῦ εἶχε μορφώσει τὴν γνώμην της, ἔσπευσε νὰ κυρώσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς βουλῆς· καὶ οὕτως ἐλύθη ἡ μεγάλη ἐκείνη ἔρις.

Οὐδεὶς ἠρνεῖτο, ὅτι ὠφείλετο πρὸ πάντων χάρις, ἕνεκα τούτου, εἰς τὸν Κλαίϋ, ὅτι ἀφ' ἧς ἐπανῆλθεν εἰς Οὐασιγκτῶνα, δὲν ἔπαυσε νυχθημερὸν μελετῶν τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἀντικείμενον καὶ ὅτι, λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἔπραξε τὰ ἀδύνατα δυνατά. Ὅθεν ἀνεκηρύχθη παρὰ πάντων ἄλλος Οὐασιγκτὼν, καὶ σωτὴρ τῆς πατρίδος, καὶ διαλλακτὴς τῶν κοινῶν διενέξεων. Τὸ ὄνομά του ηὐλογεῖτο, αὐτὸς δὲ, φεύγων τὰ τεκμήρια ταῦτα τῆς κοινῆς εὐγνωμοσύνης, ἐπανῆλθεν εἰς Κεντυκὺν ἀπειρηκώς, ἵνα προνοήσῃ περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς ἰδίας ἀμηχανίας. Διετίαν τότε διετέλεσε μακρὰν τῆς βουλῆς, καὶ, ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ, διὰ κόπων ἀτρύτων, συνέλεξεν ἐκ νέου κεφάλαιόν τι ἱκανὸν νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ὀλιγαρκεῖς αὐτοῦ ἀνάγκας. Οἱ ἐν Κεντυκὺ συμπολῖταί του τὸν προέτρεψαν νὰ μὴ παρατείνῃ ἐπὶ πλέον τὴν ἀπὸ τῶν κοινῶν πραγμάτων ἀπουσίαν καὶ ἐξελέξαντο αὐτὸν ἀντιπρόσωπόν των εἰς τὴν ὁμοσπονδικὴν βουλὴν, ἡ δὲ βουλὴ ἀνηγόρευσεν αὐτὸν πάλιν πρόεδρόν της.

Μετὰ δύο ἔτη, τῇ 4 Μαρτίου 1825, ὁ Μονρόης προέκειτο νὰ καταλίπῃ τὸ ὑπέρτατον ἀξίωμα τῆς ὁμοσπονδίας, τὸ ὁποῖον ἐπὶ δύο ἀλλεπαλλήλους τετραετίας διεξήγαγε. Μετ' αὐτοῦ ἔμελλε νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως ἡ γενεὰ τῶν ἡρώων τῆς ἐπαναστάσεως. Τίνες δ' ἔμελλον νὰ τοὺς ἀναπληρώσωσι; Προδήλως οἱ ἄνθρωποι οἱ διαπρέψαντες ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ 1812. Ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος ὑπῆρξε φοβερὸς, καὶ ἀνέδειξε τοὺς ἱκανοὺς ἄνδρας, τοὺς μεγάλους χαρακτῆράς τοῦ ἔθνους. Αἱ κρίσιμοι περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας ἡ θεία πρόνοια καθυποβάλλει ἐνίοτε τὰ ἔθνη ἔχουσι τοὐλάχιστον τοῦτο τὸ καλὸν, ὅτι χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ στομῶσι, νὰ ἰσχυροποιῶσι τὰς ψυχὰς, καὶ, διδοῦσαι ἀφορμὴν διακρίσεως εἰς τὰς ἐξαιρέτους φύσεις, παρέχουσιν οὕτω εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ἔχοντα ὀφθαλμοὺς ἵνα ἴδωσι καὶ ὦτα ἵνα ἀκούσωσι, τὸν τρόπον τοῦ νὰ γνωρίσωσι τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἄξιοι νὰ κυβερνήσωσιν αὐτά. Λόγῳ τῶν ἐν πολέμῳ τοῦ 1812 γενομένων ἐκδουλεύσεων καὶ ἐν γένει λόγῳ ὑπηρεσιῶν εἰς τὴν πατρίδα, οὐδεὶς εἶχεν ὅσα ὁ Κλαίϋ δίκαια εἰς τὸ νὰ διαδεχθῇ τὸν Μονρόην. Κατά τε τὰς συζητήσεις ὅσαι προηγήθησαν τοῦ πολέμου, καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὁ Κλαίϋ ἐπολιτεύθη εὐγενῶς, καρτερικῶς ἅμα δὲ καὶ σεμνοπρεπῶς. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1814 πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ παρωργισμένη Ἀγγλία ἠδυνήθη νὰ ἐπιπέσῃ μεθ' ὅλης αὐτῆς τῆς δυνάμεως κατὰ τῶν Ὁμοσπόνδων πολιτειῶν καὶ ἐξέπεμψε κατὰ τῆς ἐστερημένης ὀχυρωμάτων τότε παραλίας τῶν πολιτειῶν αὐτῶν, κατὰ τῶν κόλπων αὐτῆς καὶ τῶν λαμπρῶν πόλεων, τοὺς στόλους, οἵτινες πρότερον ἐνησχολοῦντο εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν λιμένων τοῦ Γαλλικοῦ κράτους· καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ ὑπὸ τὸν Οὐελλιγκτῶνα μορφωθέντες λογάδες ἄνδρες ἀνεχώρησαν, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σακκενχὰμ, ἵνα καταστρέψωσι τὰ ἀγύμναστα ἀμερικανικὰ τάγματα· ἑνὶ λόγῳ, καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ τῶν Ἀμερικανῶν πράγματα ἐφαίνοντο περιελθόντα εἰς τὸ ἔσχατον τοῦ κινδύνου καὶ ἡ τρικυμία ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφέροντο ὑπέρ ποτε ἐξηγριώθη, οἱ ἄνδρες οἵτινες διεῖπον τότε τὰ πράγματα ταῦτα ἐκτήσαντο δόξαν ἀείμνηστον, διατηρήσαντες τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῶν, καὶ τὴν ἀνδρείαν, καὶ τὸ θάρρος. Ὁ πρόεδρος Μαδισὼν, ἐνάμιλλος ἀναδειχθεὶς τῶν πάλαι ἀτρομήτων Ῥωμαίων, ἀπεποιήθη τὴν προταθεῖσαν αὐτῷ ἀνακωχὴν, διότι δὲν ἐθεώρησε τοὺς ὅρους αὐτῆς ὅσον ἔδει ἐντίμους. Ὁ πρωθυπουργός του Μονρόης συνέδραμεν αὐτὸν γενναίως εἰς τὰς δυσχερεῖς ἐκείνας περιστάσεις. Διότι ἀμφότεροι ἦσαν πολῖται μεγάλοι καὶ εἶχον χαρακτῆρας ἡρωϊκούς· ἀλλ' ἀμφότεροι ηὐτύχησαν νὰ ἔχωσι πρόεδρον τῆς βουλῆς φίλον ἄξιον αὐτῶν, ἄνδρα τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ μετεωρίζετο εἰς τὸ ὕψος τῆς ψυχῆς των, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ ἦτο παντοδύναμος εἰς τὸ συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους. Πρόσθες, ὅτι τῷ 1823, ὅτε τὸ κοινὸν συνεζήτει τὸ περὶ τῆς προεδρείας τῶν Ὁμοσπόνδων πολιτειῶν ζήτημα, ὁ Κλαίϋ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἤδη μετεῖχε τῆς τῶν πραγμάτων κυβερνήσεως. Ὁ Μαδισὼν, ὁ ἱκανότερος ὅλων τῶν προέδρων ὅσοι ἐπηδαλιούχησαν τὸ κράτος μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ, μετὰ τὸν μέγαν Οὐασιγκτῶνα, ὁ γενναιότερος, ὁ Μαδισὼν εἶχε διακρίνει καὶ πολυειδῶς τιμήσει τὸν Κλαίϋ· εἶχε προτείνει αὐτῷ ὅλα τὰ δυνατὰ ἀξιώματα ἀπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ μέχρι τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων ἐπὶ τοῦ πολέμου. Καὶ ὁ Μονρόης ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν πρωθυπουργόν του. Τὸ ἔθνος ἔλαβε πεῖραν τῆς ἀξίας του, διότι, ἐπὶ δεκαετίαν προεδρεύων τὴν βουλὴν, διεύθυνεν ἐπιτηδείως τὰς συζητήσεις, μετ' ἀμιμήτου ἀμεροληψίας φωτίζων αὐτὰς διὰ τῆς εὐκρινοῦς καὶ καταπειστικῆς εὐγλωττίας του καὶ χειραγωγῶν διὰ τοῦ πνεύματός του. Ὅθεν παρέστη ὡς ὑποψήφιος καὶ ἔσχε κυρίως ἀντιζήλους τὸν Ἰωάννην Ἄδαμς καὶ τὸν Ἰάκκσωνα. Ὁ πρῶτος ἦτο πεπαιδευμένος λόγιος, καὶ τιμιώτατος ἄνθρωπος, ἐργατικὸς, ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πατρίδα· ἀλλὰ οὐδὲ φιλελεύθερος, οὐδὲ ἀνεκτικὸς, ἔχων ὁρίζοντα πνεύματος στενὸν καὶ κρίνων τὰ πάντα διὰ τοῦ πρίσματος τῶν τοπικῶν καὶ θρησκευτικῶν αὐτοῦ προ-

λήψεων. Ἐπὶ δὲ πᾶσιν ἦτο ὅλως ἄχαρις καὶ δυσπροσήγορος καὶ εἷς τῶν ἐναρέτων ἐκείνων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουσι τὸ προτέρημα νὰ καθιστῶσιν ἀγαπητὴν τὴν ἀρετήν. Αἱ ἐκδουλεύσεις του δὲν ἦσαν μεγάλαι· ἔδρευσεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὰ βουλευτικὰ συνέδρια, ὑπῆρξε πρέσβυς εἰς πολλὰς ξένας αὐλὰς καὶ εἷς τῶν πέντε ἀντιπροσώπων τῶν διαπραγματευθέντων τὴν ἐν Γανδαύῳ συνθήκην. Κύριον συστατικὸν εἶχεν ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ πατρός του, ὅστις διετέλεσε πρόεδρος τῶν Ὁμοσπόνδων πολιτειῶν, ἀλλὰ ὑπῆρξε καὶ οὗτος ἄνθρωπος μέτριος καὶ πολλάκις ἥμαρτε περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν πολιτικῶν τῆς πατρίδος του συμφερόντων. Καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἀμερικὴν αἱ πατραγαθίαι δὲν ἰσχύουσι πολύ. Ὁ Ἰάκκσων ἦτο στρατιώτης γενναῖος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ παράφορος, πατριώτης ὅσον ἐνδέχεται, ἀλλὰ πεπεισμένος, ὅτι ὁ καλήτερος τρόπος τοῦ να δείξῃ τὸν πατριωτισμόν του ἦτο τὸ νὰ ἔχῃ πάντοτε τὴν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα καὶ τὴν ὕβριν εἰς τὸ στόμα· γενναῖος καὶ ἀφωσιωμένος πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλ᾽ ἀδυσώπητος πρὸς τοὺς ἐχθρούς· ἕτοιμος νὰ παρεκτραπῇ ἀπὸ τὸν νόμον ἢ καὶ νὰ τὸν καταστρέψῃ ἅμα εὕρισκεν αὐτὸν ἐμπρός του, ὅταν τὰ πάθη του ἦσαν ἐξημμένα· ἄνθρωπος εἰς ὃν ἦτο ἐπικινδυνώτατον ν᾽ ἀνατεθῇ τὸ ὑπέρτατον πολιτικὸν ἀξίωμα καὶ ἥκιστα ἐπιτήδειος νὰ ἄρξῃ ἔθνους, τοῦ ὁποίου ὁ ὅλος πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς ὀργανισμὸς ἐρείδετο εἰς τὸ πρὸς τοὺς νόμους σέβας.

Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ τύχη ἡ τοσάκις εὐμενὴς ἀναδειχθεῖσα πρὸς τὸν Κλαίϋ, τὸν ἐγκατέλιπεν ἐντελῶς, διότι, χρεία νὰ τὸ εἴπωμεν, ἐγκατέλιπεν αὐτὸς ἑαυτόν. Ὁ ἀφιλοκερδὴς οὗτος ἄνθρωπος ἀνέθετεν εἰς τοὺς φίλους του τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα, ἵνα ἀσχολῆται ὁλοσχερέστερον εἰς τὰ κοινά. Εἰς τὴν Λουϊσιανήν, ὅπου εἶχε πλείστας πιθανότητας ἐπιτυχίας, οἱ ἐκλογεῖς τοῦ προέδρου ἐξελέγοντο τότε ὑπὸ τῆς βουλῆς· ἦτο δέ, ὡς ἐκ τῆς συγκροτήσεως τῆς βουλῆς, τοσοῦτον πρόδηλον, ὅτι θέλει πλειονοψηφήσει ὁ Κλαίϋ, ὥστε ὅταν οἱ ὀπαδοὶ τῶν ἄλλων ὑποψηφίων προέτειναν συμβιβασμόν, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐκ τῶν 5 ψήφων αἵτινες ἀνῆκον εἰς τὴν Λουϊσιανήν, αἱ 4 ἔμελλον νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν Κλαίϋ, οἱ φίλοι του δὲν ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν· ἀλλ᾽ ἀπήτησαν καὶ τὰς 5 ψήφους, πεπεισμένοι ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴν τὰς ἐπιτύχωσιν. Ἐπελθούσης δὲ τῆς ψηφοφορίας, ὁ Κλαίϋ δὲν ἔλαβε κἀμμίαν, ἀλλ᾽ ἀπεκρούσθη διὰ ψήφων 30 κατὰ 29. Ἡ πλειονοψηφία αὕτη ἐσχηματίσθη διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν φίλων τοῦ Ἰάκκσωνος καὶ τοῦ Ἄδαμς, οἵτινες συνεφώνησαν νὰ δώσωσι 3 ψήφους εἰς τὸν πρῶτον καὶ 2 εἰς τὸν δεύτερον. Τινὲς τῶν φίλων τοῦ Κλαίϋ ἦσαν ἀπόντες, διότι εἶχον ἀσθενήσει, δύο δὲ μόνοι ἤρκουν ἵνα μεταβάλωσι τὴν πλειονοψηφίαν. Ἂν ὁ Κλαίϋ ἐλάμβανε τὰς ψήφους τῆς Λουϊσιανῆς, ἤθελεν εἶσθαι εἷς τῶν 3 ὑποψηφίων, τῶν λαβόντων τὰς πλείονας ψήφους, ἐξ ὧν ἡ ὁμοσπονδικὴ βουλὴ ἔμελλε νὰ ἐκλέξῃ τὸν πρόεδρον, διότι οὐδεὶς τῶν ὑποψηφίων ἐπέτυχε τὴν ἀπαιτουμένην ὑπὸ τοῦ συντάγματος πλειονοψηφίαν, ἡ δὲ βουλὴ εἰς ἣν τοσοῦτον ἠγαπᾶτο καὶ ἐτιμᾶτο καὶ τῆς ὁποίας ἀείποτε ἀνεδείκνυτο πρόεδρος, ἤθελε πιθανώτατα προτιμήσει αὐτόν. Ἔχουσα δὲ ἤδη νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τοῦ Ἄδαμς, τοῦ Ἰάκκσωνος καὶ τρίτου τινὸς ὑποψηφίου, τοῦ Κραουφορδίου, ἐχειροτόνησε τὸν Ἄδαμς. Καθὼς ἦλθον τὰ πράγματα, τοῦτο ἦτο πάλιν τὸ προτιμότερον, καὶ ὁ Κλαίϋ ἐψήφισε τοιουτοτρόπως.

Ἀλλ᾽ ὁ στρατηγὸς Ἰάκκσων, ἂν καὶ δὲν ἐξελέχθη τότε πρόεδρος, ἤρχισε νὰ μετέχῃ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ ἐπενήργησεν ὀλεθρίως εἰς αὐτά. Ὁ ἐμπαθὴς οὗτος ἀνὴρ ἐξῆψε τὰ πάθη καὶ συνεπήγαγε τοὺς ἀπαραιτήτους αὐτῶν δορυφόρους, τὴν ῥαδιουργίαν, τὴν ὕβριν, τὴν λοιδορίαν, τὴν συκοφαντίαν. Τὸ καθ᾽ ἑαυτὸν ὁ στρατηγὸς ἦτο ἐντιμότατος ἄνθρωπος, ἀλλά, ἐν ταῖς παραφοραῖς αὐτοῦ, δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ διακρίνῃ τὸ δίκαιον ἀπὸ τὸ ἄδικον, τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸ ψεῦδος. Ἂν δὲν ἐνεψύχωσε τὰς προσβολὰς τὰς ὁποίας οἱ περιστοιχίσαντες αὐτὸν ἀγενεῖς συκοφάνται ἐξετόξευον κατὰ ἀνδρῶν σεβασμίων, κατὰ τοῦ Κλαίϋ, κατὰ τοῦ Ἄδαμς, πρὸ πάντων κατὰ τοῦ πρώτου, ἔδειξε τοὐλάχιστον ἀνοχὴν πρὸς αὐτούς. Καί ποτε μάλιστα περιέπεσεν εἰς τὸ ἁμάρτημα τοῦ νὰ ὑβρίσῃ αὐτὸς προσωπικῶς τὸν μέγαν ἐκεῖνον πολίτην τοσοῦτον παραλόγως, ὥστε ἡ συκοφαντία ἀπέβη γελοία· διότι, δι᾽ ἐπιστολῆς του δημοσιευθείσης καὶ ἐπὶ τούτῳ γραφείσης, ἰσχυρίσθη, ὅτι ὁ Κλαίϋ τὸν εἶχε εἰπεῖ, ὅτι δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ὥστε ἡ βουλὴ νὰ προτιμήσῃ αὐτὸν ἀπὸ τὸν Ἄδαμς, ἐὰν τὸν ὑπόσχεται νὰ τὸν διορίσῃ πρωθυπουργόν. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ στρατηγὸς ἐτιμωρήθη ὑφ᾽ ἑνὸς τῶν ἰδίων ὀπαδῶν, τοῦ περιφανοῦς Βουχανάν, ὅστις μέχρι τῆς σήμερον μέγα ἰσχύει ἐν Ἀμερικῇ, καί, προκληθεὶς τότε ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ νὰ βεβαιώσῃ ὡς μάρτυς, δημοσίᾳ, τοὺς λόγους του, ἀπήντησε ῥητῶς, ὅτι ὁ στρατηγὸς ἠπατᾶτο. Ὁπόσον εὐφρόσυνος τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται ἡ χρηστότης αὕτη, ὅταν παραβάλῃ τις αὐτὴν μὲ τὰς κακοήθεις ἐπιβουλὰς αἱ ὁποῖαι τότε ἐγένοντο κατὰ τοῦ Κλαίϋ!

Ὁ Κλαίϋ ὑπῆρξε γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας ἤτοι πρωθυπουργός, ἐπὶ τῆς προεδρείας τοῦ Ἄδαμς, ὅστις διὰ μόνης τῆς ἐπιτηδείας καὶ σταθερᾶς ἐκείνης χειρὸς ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὰς παγίδας τὰς ὁποίας τὸν ἔστησαν, τὰς σατανικὰς τῷόντι ῥαδιουργίας τὰς ὁποίας ἐσκευώρησαν ὄχι μόνον κατὰ τῆς πολιτικῆς διαγωγῆς του, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Ἄδαμς καὶ φίλοι τοῦ Ἰάκκσωνος κατήντησαν νὰ παραστήσωσιν ὡς προσβολὴν κατὰ τῆς δημοσίας ἠθικῆς, τοῦτο, ὅτι ὁ πρόεδρος εἶχεν εἰς τὸ οἴκημά του μίαν σφαιρίστραν (βιλλιάρδον) καὶ ἡ σφαιρίστρα αὐτή, ! τίς ἤθελε τὸ πιστεύσει; ἔγεινεν ἀντικείμενον μεγάλης πολιτικῆς συζητήσεως.

Παρελθόντων τῶν τεσσάρων ἐτῶν, ὁ Ἄδαμς δὲν ἐξελέγη ἐκ νέου, ἀλλὰ προετιμήθη ὁ Ἰάκκσων Ὁ Κλαίϋ, φυσικῷ τῷ λόγῳ, παρῄτησε τότε τὸ ὑπουργεῖον καὶ ὑπῆγε νὰ ἀναπαυθῇ ἀπὸ τῶν κόπων του εἰς Κεντυκύν. Ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν ἄπρακτος. Προσκληθεὶς εἰς πολιτικά τινα συμπόσια, ἐξεφώνησε λόγους οἱ ὁποῖοι ἐπροξένησαν πολλὴν ἐντύπωσιν. Ὁσάκις συνέπεσε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ στρατηγοῦ Ἰάκκσωνος, δὲν ἐπέ-

στησε τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν εἰμὴ εἰς ὅ,τι ἀξιέπαινον εἶχον ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἤξευρεν ἐν τούτοις τρέφοντα ἀνεξάντλητον κατ' αὐτοῦ πάθος. Συνέδραμε δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ἀνέσεώς του καὶ τὰς προσπαθείας ὅσας κατέβαλεν ἑταιρεία τις σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἀπελευθερουμένων Νιγρητῶν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1831 χηρευσάσης μιᾶς τῶν ἐν τῇ Ὁμοσπονδικῇ γερουσίᾳ θέσεων τῆς Κεντυκῦος, προεχειρίσθη γερουσιαστὴς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν· πολλοὶ δὲ συμπολῖται τῆς Ὁμοσπονδίας ἀνέλαβον νὰ τὸν ὑποστηρίξωσιν ὡς ὑποψήφιον πρόεδρον, μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης τοῦ Ἰάκκσωνος τετραετίας.

Ἅμα εἰσελθὼν εἰς τὴν γερουσίαν τῆς ὁμοσπονδίας, ὁ Κλαϊῦ ἔλαβεν ἀφορμὴν θλιβερὰν μὲν εἰς τὴν καρδίαν του ὡς ἀγαθοῦ πολίτου, ἀλλ' ἐπιτηδειοτάτην νὰ ἀναδείξῃ τὴν ἔξοχον συμβιβαστικὴν ἱκανότητά του. τὴν δεξιότητα ἣν εἶχε νὰ διαλύῃ τὰς μᾶλλον περιπεπλεγμένας ἔριδας καὶ νὰ σώζῃ τὴν κοινὴν εἰρήνην ἀπὸ τῶν μεγαλητέρων κινδύνων. Τῷ 1832, ἐκδοθέντος νέου τελωνιακοῦ νόμου, ἡ βουλὴ τῆς μεσημβρινοῦς Καρολίδος, θεωρήσασα τὸν νόμον αὐτὸν ὡς θυσιάζοντα τὰ συμφέροντα τῶν μεσημβρινῶν πολιτειῶν πρὸς χάριν τῶν βιομηχάνων τῆς ἄρκτου, ἠκύρωσεν αὐτὸν ἐπισήμως, καὶ ἐν τῷ ἅμα παρεσκευάσθη ὡς εἰς ἄμυναν, ὀργανίσασα τὴν ἐθνοφυλακήν της καὶ ἀγοράσασα πολεμεφόδια. Ὁ ἀπὸ τῆς Καρολίδος ἐκείνης καταγόμενος ἀντιπρόεδρος τῆς Ὁμοσπονδίας Καλχοὺν, ἠσπάσθη τὴν μερίδα τῆς ἰδίας πατρίδος, καὶ παρῄτησε τὸ μέγα ἀξίωμά του, ἵνα ὑποστηρίξῃ αὐτὴν ἀκωλύτως. Μέγα μέρος τῶν μεσημβρινῶν πολιτειῶν μετὰ τῆς Καρολίδος συνετάσσετο. Ἡ ὀξύτης τοῦ Ἰάκκσωνος ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ χρήσιμος εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν, ἐὰν ἐπείθετο νὰ ἀναμίξῃ αὐτὴν μετὰ τῆς φρονήσεως· καὶ τῷόντι, κατ' ἐπιφάνειαν τοὐλάχιστον, συνήνεσε νὰ πολιτευθῇ μετρίως καὶ δὲν ἔδειξεν εἰμὴ τόσην δραστηριότητα ὅση ἦτο ἀναγκαία διὰ νὰ περισταλῇ ἡ Καρολίς. Ἀλλ' ἂν δὲν ἐλάμβανε τὴν ἐντὸς τῶν βουλῶν συνδρομὴν τοῦ Κλαϊῦ, πιθανώτατα ἤθελεν ἀποτύχει, καὶ ἤθελεν ἐπέλθει ῥῆξις, διότι δὲν προέκειτο μόνον ν' ἀντιταχθῶσιν εἰς τὰς παρασκευὰς τῆς Καρολίδος παρασκευαὶ μεγαλητέραι· δὲν προέκειτο οὐδὲ νὰ δοθῶσιν ἁπλαὶ ὑποσχέσεις εἰς τοὺς δυσηρεστημένους Καρολινούς· ἀνάγκη ἦτο νὰ θεραπευθῶσι τὰ παράπονα αὐτῶν τε καὶ ὅλης τῆς μεσημβρίας, ἥτις ἐθεώρει καταθλιπτικὴν τὴν τελωνιακὴν διατίμησιν τοῦ 1832 Συγχρόνως δὲ, θεραπευομένων τῶν παραπόνων τούτων τῆς μεσημβρίας, ἀνάγκη ἦτο νὰ μὴ προσβληθῶσι τὰ συμφέροντα τῆς ἄρκτου, ἀπὸ τῆς ὁμοψήφου συνδρομῆς τῆς ὁποίας εἴ γε χρείαν ἀπαραίτητον ἡ κυβέρνησις ἵνα συνέχῃ τὰς παρεκτροπὰς τοῦ Καρολίδος. Ἐν τῇ δυσχερεῖ ταύτῃ περιστάσει, ὁ Κλαϊῦ δὲν ἐξέτασε τίς ἦτο ὁ πρόεδρος, δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἱστορία θέλει ἀποδώσει κυρίως τὴν συμφορὰν, ἐὰν συνέβαινε τοιαύτη, ἢ τὴν τιμὴν τῆς ἀνορθώσεως τῆς εἰρήνης, ἐὰν κατωρθοῦτο ἡ κατάπαυσις τῆς τρικυμίας· ὁ Κλαϊῦ δεν ἦτο ἱκανὸς νὰ αἰσθανθῇ τὸν ἄθλιον φθόνον, ὅστις πολλάκις πολλαχοῦ κατὰ δυστυχίαν τυφλόνει καὶ παρασύρει ἄνδρας κατὰ τὰ ἄλλα διακεκριμένους. Ἡ πατρὶς ἐκινδύνευεν· ἀδιάφορον ὅτι πρόεδρος αὐτῆς ἦτο ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐνεθάρρυνεν ἀγενεῖς κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας, ὅστις ἐζήτησεν ὁ ἴδιος να τὰς ὑποστηρίξῃ καὶ τὸν ὁποῖον ἠδύνατο ἤδη νὰ σπρώξῃ ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐν τῷ μέσῳ ἀδιεξιτήτων δυσχερειῶν. Μία καὶ μόνη ἐκυρίευσεν αὐτον ἰδέα, πῶς ἠδύνατο νὰ σωθῇ ἡ πατρὶς ἀπὸ ἀξιοδακρύτου ἀμηχανίας καὶ να διατηρηθῇ ἡ ἑνότης τῆς ὁμοσπονδίας. Πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τὴν ὁποίαν εἶχε τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀμοιβαίων αὐτῶν συμφερόντων, τὴν συμβιβαστικὴν αὐτῶν διάθεσιν, τὴν φιλίαν ἣν εἶχον πρὸς αὐτὸν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχηγῶν ἑκατέρων τῶν μερίδων, τὸ κράτος τὸ ὁποῖον ἔνειμεν αὐτῷ ἡ ἱκανότης του, αἱ ἐκδουλεύσεις του, ὁ χαρακτήρ του, τὴν φιλοπατρίαν ἥτις ἐδιπλασίαζεν ἁπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις· καὶ εἰς τὴν δέουσαν στιγμὴν, τὴν ὁποίαν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἤξευρε νὰ ἐκλεγῃ, παρέστη εἰς τὸ μέσον κρατῶν κλάδον ἐλαίας εἰς τὴν χεῖρα· τῇ 12 Φεβρουαρίου 1833 προέτεινε τὸν νόμον, τὸν φέροντα τὸ ὄνομά του (Claiy's bill), προσονομαζόμενον δὲ καὶ συνδιαλλακτικὸν νόμον, δι' οὗ, ἀντὶ τῆς ἐν ἔτει 1832 ψηφισθείσης διατιμήσεως, εἰσήγε διατίμησιν φθίνουσαν, καθ' ἣν, μετὰ δεκαετῆ προθεσμίαν, οὐδὲν τέλος ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τὰ 20 τοῖς ἑκατὸν, καθιεροῦτο δὲ ἐν μέρει ἀμέσως, ἐν μέρει ἀπὸ τοῦ 1842 ἔτους, πλήρης ἀτέλεια διὰ τὰ ἀκατέργαστα προϊόντα. Περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου καὶ τὴν 1 Μαρτίου ἥτε βουλὴ καὶ ἡ γερουσία παρεδέχοντο τὸν νόμον τοῦτον, τὸν ὁποῖον τῇ 2 Μαρτίου ἐπεκύρωσεν ὁ πρόεδρος. Ἡ ὁμοσπονδία ἐσώθη, καὶ, ἐπὶ ἡμέραν μίαν, πάντες, φίλοι καὶ ἐχθροὶ, ἐκεῖνον ἀνεγνώρισαν σωτῆρα.

Ἐνῷ δ' ὁ Κλαϊῦ παρεσκεύαζε μετὰ τοσαύτης συνέσεως καὶ δεξιότητος τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξηρτᾶτο ἡ κοινὴ εἰρήνη καὶ αὐτὴ τῆς ὁμοσπονδίας ἡ ὕπαρξις, ἐνῷ μετὰ τοσαύτης φιλοπατρίας, δραστηριότητος καὶ τέχνης ἠγωνίζετο πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ, τί ἔπραττεν ὁ στρατηγὸς Ἰάκκσων;

Ὁ στρατηγὸς Ἰάκκσων κατ' ἐπιφάνειαν μὲν ἐπολιτεύετο ἄριστα· ἡ προκήρυξίς του ἦτο ἀξιοπρεπὴς καὶ σταθερὰ, ἐπιτηδεία νὰ συνετίσῃ, καὶ, ἐν ἀνάγκῃ, νὰ ἐκφοβίσῃ τοὺς Καρολινούς· λάθρα δὲ συνέπραττεν εἰς ἀνοήτους ῥᾳδιουργίας κατὰ τοῦ Κλαϊῦ, ἵνα ἀποτύχῃ τὸ νομοσχέδιον τούτου, ὥστε νὰ μὴ φανῇ ὅτι οὗτος κατώρθωσε να εἰρηνεύσῃ πάλιν ἡ πατρίς.

Τί δ' ἔπραττε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀμερικανικὸς λαός; Ἔτι βρεμούσης τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ Κλαϊῦ μελετῶντος τὸ βούλευμα τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ διασκεδάσῃ αὐτὴν ὡς ἐκ θαύματος, ὁ Ἀμερικανικὸς λαὸς προσεκλήθη νὰ ἐκλέξῃ τὸν πρόεδρόν του· οἱ δύο ἀντίζηλοι ὑποψήφιοι ἦσαν, ὁ Κλαϊῦ καὶ ὁ στρατηγὸς Ἰάκκσων· ἡ δὲ πλειονοψηφία τίνα ἐνθουσιωδῶς ἀνηγόρευε; τὸν στρατηγόν. Ἡ ἐπίσημος τῶν ψήφων διαλογὴ ἐγένετο ἐν τῷ μέσῳ τῶν βουλῶν, κατὰ μῆνα Φεβρουάριον τοῦ 1833, κατ' αὐτὴν δηλαδὴ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Κλαϊῦ ὑπεστήριζε τὸν νόμον του

καὶ ἐπετύγχανε τὴν ἐπιψήφισίν του. Ἰδοὺ τί εἶναι ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων! Κατ᾽ εὐτυχίαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ὑπάρχει ὑπεράνω ὅλων ἡμῶν, ἐν τῷ οὐρανῷ, κριτὴς ἀναθεωρῶν ἁπάσας τὰς ἀποφάσεις, κριτὴς ἀποφαινόμενος καὶ αὐτὸς τὴν κρίσιν του καὶ καταδεχόμενος νὰ ῥίψῃ μίαν τῆς συνέσεως αὐτοῦ ἀκτῖνα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἵνα, ἐν τῇ ὁριστικῇ αὐτῶν ἀποφάσει, ῥυθμίσωσι τὰς κρίσεις των κατὰ τὴν ὑπερτάτην ἐκείνην κρίσιν, καὶ μὴ στερηθῶσιν οὐδὲ τῆς ἐπιγείου ταύτης παραμυθίας οἱ ἐκλιπόντες μεγάλοι ἄνδρες.

ΜΑΔΑΓΑΣΚΑΡ.

Τὸ ὄνομα τοῦτο θέλει μνημονευθῆ ποτε ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ, διότι τοῦτο τὸ ὄνομα ἔφερεν ἡ Ἀγγλικὴ φρεγάτα, ἐφ᾽ ἧς κατὰ πρῶτον προσῆλθεν εἰς τὰ παράλια ἡμῶν ὁ πρῶτος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος βασιλεύς. Πρὸς χάριν δὲ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν δὲν θέλουν ἴσως ἀπαξιώσει νὰ γνωρίσωσιν ὁπωσοῦν ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τὴν νῆσον ἐκείνην.

Ἡ Μαδαγάσκαρ κεῖται εἰς τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν καὶ ἀπέχει 85 μίλια ἀπὸ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ἀφρικῆς, ἀφ᾽ ἧς τὴν χωρίζει ὁ Μοζαμβικὸς πορθμός. Τὸ μῆκος αὐτῆς, περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ 12 καὶ 25 βαθμοῦ τοῦ μεσημβρινοῦ πλάτους εἶναι 285 λευγῶν, τὸ δὲ μέσον εὖρος, λευγῶν 40. Διασχίζεται δὲ ἀπὸ βοῤῥᾶ μέχρι μεσημβρίας ὑπὸ ὀρέων, τῶν ὁποίων ἡ κυριωτέρα σειρὰ καλεῖται Ἀμβοϊτσμέναι (Ὄρη Ἐρυθρά), οἱ δὲ πολυάριθμοι κλάδοι σχηματίζουσιν ὡραίας κοιλάδας, ποτιζομένας ἀπὸ πολυαρίθμους ποταμοὺς καὶ ῥύακας. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐκβολαὶ τῶν ῥευμάτων τούτων φράσσονται ὑπὸ ἄμμων, σωρευομένων αὐτόθι ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου ἐνεργείας τῶν καταῤῥεόντων ὑδάτων καὶ τῶν ἀπὸ θαλάσσης ἀνέμων καὶ ἀποτελούντων εἰς τὸ πλεῖστον τῆς παραλίας τενάγη, ἔχοντα πλουσιωτάτην τὴν βλάστησιν.

Μέγιστον τῆς νήσου μέρος σύγκειται ἐκ γρανίτου, σηνίτου καὶ λευκοῦ καὶ ῥοδίνου κουαρκίου. Εὑρίσκεται δ᾽ ἐν αὐτῇ χαλκός, κασσίτερος, μόλυβδος, ἴσως καὶ χρυσὸς καὶ ἄργυρος. Τὸ μεσογαιότερον μέρος ἔχει ἄφθονα μεταλλεῖα σιδήρου, τὸν ὁποῖον οἱ ἰθαγενεῖς κατεργάζονται ἐπιτηδείως. Ἀχανῆ καὶ ἄβατα δάση καλύπτουσι πολλὰ τῆς νήσου μέρη, ἀλλὰ τὰ ἀναρίθμητα αὐτῶν προϊόντα δὲν εἶναι εἰσέτι ἀποχρώντως γνωστὰ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους Βοτανικούς· ἄγνωστα εἶναι καὶ πολλὰ τῶν πτηνῶν τῶν οἰκούντων εἰς τὰ δάση ἐκεῖνα καὶ εἰς τὰς λίμνας τῆς νήσου. Ἐκ δὲ τῶν ζώων, ἀξιοσημείωτα μάλιστα φαίνονται τρία ἤδη κυφῶν βοῶν, τὸ πλατύουρον πρόβατον, ὁ ὄναγρος, ὁ ἵππος, ὁ ἱπποπόταμος, ὁ κύαγρος ὁ κύναγρος, ὁ βαβατούκης καὶ ὁ μακῆς, εἴδη πιθήκων, ὁ ἄϋ-ἄϋ καὶ ὁ τανδρέκ, ζῶα περίεργα καὶ ἰδιάζοντα εἰς τὴν Μαδαγάσκαρ· οἱ ὄφεις εἶναι παμμεγέθεις, ἀλλὰ ὀλίγον φαρμακεροί· ἐκ δὲ τῶν ἐντόμων ἄξια παρατηρήσεως εἶναι ὁ μεταξοσκώληξ, χρυσαλλίδες λαμπραί, ὁ σκορπίος καὶ μεγάλη τις καὶ φαρμακερὰ ἀράχνη.

Τινὲς τῶν περιηγητῶν εἶπον ὅτι ἡ Μαδαγάσκαρ ἔχει 5 ἑκατομμύρια κατοίκων· κατ᾽ ἄλλους δὲν ὑπερβαίνουσιν οὗτοι τὸ ἓν ἑκατομμύριον καὶ 600,000 ψυχῶν. Τὰ δὲ ποικίλα ἔθνη τὰ οἰκοῦντα τὴν νῆσον δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς δύο κυριωτάτους τύπους· ὁ μὲν διακρίνεται διὰ χρώματος χαλκοῦ ἢ μᾶλλον ἐλαιώδους καὶ διὰ μακρῶν καὶ λείων τριχῶν· ὁ δὲ ἔχει χρῶμα μέλαν ἢ φαιὸν ἀλλὰ βαθὺ καὶ εἶναι οὐλόθριξ. Ἡ φυσικὴ κατασκευὴ τῆς μελαίνης φυλῆς, ἡ σιμὴ αὐτῆς ῥὶς καὶ τὰ παχέα χείλη δεικνύουσιν ἀποχρώντως ὅτι κατάγεται ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς, ἐνῷ ἡ γλῶσσα, τὰ ἤθη καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐλαιοχρόου φυλῆς ἀνήκουσι προδήλως εἰς τὰ Μαλαισιανὰ ἔθνη. Πολλαὶ δὲ καὶ Ἀράβων μεταναστάσεις ἐγένοντο ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν, αἱ δὲ οἰκογένειαι αὐτῶν ἀπολαμβάνουσι μέχρι τῆς σήμερον μεγάλα προνόμια παρὰ τοῖς κατοίκοις τῆς μεσημβρίας, τῶν ὁποίων ἀφ᾽ ἑτέρου ἀπεδέχθησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς προλήψεις.

Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς νήσου ἔχουσι πολλὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματα· εἶναι περίεργοι, ἐπιπόλαιοι, προληπτικοί, φιλόδοξοι, ἐκδικητικοί, φιλήδονοι, φιλόξενοι, συμπαθητικοί, εὔπιστοι, ἐλευθέριοι, καὶ νῦν μὲν νωθροί, νῦν δὲ γεωργοὶ βιομήχανοι καὶ ἄλλοτε πάλιν μάχιμοι· ἡ μέλαινα φυλὴ εἶναι νωθροτέρα τῆς ἐλαιοχρόου, ἡ δ᾽ ἐλαιόχρους φιλεκδικωτέρα καὶ μᾶλλον πλεονεκτική. Ὁ *ὅρκος τοῦ αἵματος* εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἀγαθωτέρας συνηθείας τῶν κατοίκων τῆς Μαδαγάσκαρ· διότι δι᾽ αὐτοῦ δύο ἄνθρωποι ἑνοῦνται διὰ παντὸς καὶ προστατεύουσι καὶ βοηθοῦσιν ἀλλήλους, ὡς ἂν ἦσαν συγγενεῖς. Ἡ πλεονεξία εἶναι τοσοῦτον ἔμφυτος παρ᾽ αὐτοῖς, ὥστε εἰς ὅλα τὰ μεγάλα χωρία ὑπάρχει δημόσιον παράπηγμα εἰς τὸ ὁποῖον οἱ περιηγηταὶ ἀναπαύονται προσωρινῶς, ἕως οὗ ἑτοιμασθῇ δι᾽ αὐτοὺς δωρεὰν ἰδιαίτερον κατάλυμα. Ἡ ἔμφυτος φιλοστοργία ἐνισχύεται ὑπὸ ἐθίμων ἀξιομνημονεύτων. Εἴς τινας περιστάσεις λ. χ. τὰ τέκνα εἶναι ὑπόχρεα νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν μητέρα ἓν νόμισμα, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *ἐνθύμησις τῆς ῥάχεως*, εἰς μνήμην τῆς ἀγάπης ἣν αὕτη ἔδειξεν εἰς αὐτά, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον φέρουσα αὐτὰ εἰς τὴν ῥάχιν της, ἐνῷ εἰργάζετο ἢ ὠδοιπόρει. Πολλὴ πρὸς τούτοις ἐπικρατεῖ πρὸς τοὺς τεθνεῶτας εὐλάβεια, ἂν καὶ οἱ Μαδεκάσσιοι ἢ Μαλγάσιοι, ὡς λέγονται οἱ ἰθαγενεῖς, δὲν ἔχουν ἀσφαλεῖς περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ἰδέας. Ἐν γένει δὲ σκότος βαθύτατον καλύπτει καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν ὀλίγων θρησκευτικῶν τελετῶν, τῶν τελουμένων παρὰ τοῖς ἔθνεσιν αὐτοῖς. Ἂν ἐρωτήσῃς τὸν Μαλγάσιον περὶ αὐτῶν, ἢ σιωπᾷ, ἢ ἀπαντᾷ· «Δὲν ἠξεύρω· ποτὲ δὲν ἐσκέφθημεν περὶ τούτου. Ἀκολουθοῦμεν τὰ δόγματα αὐτά, διότι μᾶς τὰ διεβίβασαν οἱ πατέρες μας.» Ἀγαπῶσι δὲ οἱ Μαλγάσιοι εἰς ὑπερβολὴν τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Οἱ ἀοιδοί των,

ἀδιαλείπτως περιοδεύοντες, ψάλλουσι τὰς ῥαψῳδίας των εἰς τοὺς ἡγεμόνας, φιλοδωρούμενοι ὑπὸ τούτων γενναίως. Αἱ ῥαψῳδίαι αὗται ἀποδεικνύουσι τὸν πλοῦτον τῆς Μαλγασικῆς γλώσσης καὶ τὸ μέγεθος τῆς ποιήσεώς των.

Τὸ δυτικὸν τῆς νήσου μέρος εἶναι τὸ ὀλιγώτερον γνωστὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ κάτοικοι, ὀνομαζόμενοι Σακολαῦαι, ἔχουσι σώματα μικρά, ἀλλὰ ἰσχυρά· τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου των εἶναι βαθύτατον μέλαν, οἱ χαρακτῆρες κανονικοί, αἱ κόμαι μέλαιναι καὶ λαμπραί· οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἀδρανεῖς ἐν καιρῷ εἰρήνης, προθύμως ἁρπάζουσι τὰ ὅπλα κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ δείκνυνται ἐν ταῖς μάχαις γενναῖοι καὶ ἀτρόμητοι. Ἂν καὶ ἀγχινούστατοι, εἶναι ὀλιγώτερον πονηροὶ καὶ ψεῦσται τῶν ἄλλων Μαλγασίων· ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον διετέλεσαν τὸ κραταιότερον ἔθνος τῆς Μαδαγάσκαρ καὶ ὅταν οἱ οἰκοῦντες τὴν μεσόγειον Χόβοι, περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν ὁμιλήσει κατωτέρω, ἀπέ-

Κάλυμμα τῶν Μαλγασίων

πτυσαν τὴν κυριαρχίαν των, καὶ μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τοῦτο, ἐπεχείρησαν νὰ ὑποδουλώσωσι τοὺς προτέρους δεσπότας, οἱ Σακαλαῦαι ἀπέκρουσαν τὰς προσβολάς των.

Ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, οἱ Βετσιμσαράκαι καὶ οἱ Βετανιμέναι εἶναι οἱ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτοι, ἕνεκα τῶν ἀδιαλείπτων σχέσεων τὰς ὁποίας ἔχουσι μετ' αὐτῶν οἱ Εὐρωπαῖοι πρὸ δύο περίπου αἰώνων. Εἶναι δέ, καθὼς καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν Ἀντουάρται καὶ Ἀμβανιβοῦλαι, ὑψηλοὶ καὶ καλῶς ἐσχηματισμένοι· οἱ ὀφθαλμοί των ἔχουσι πολλὴν γλυκύτητα καὶ ἀγαθότητα· κατὰ δυστυχίαν εἶναι νωθροὶ καὶ ἄνανδροι εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε πεντήκοντα Χόβοι ἀρκοῦν διὰ νὰ τοὺς τρέψωσιν ὅλους εἰς φυγήν.

Τὸ κύριον καὶ πολλάκις τὸ μόνον ἔνδυμα τῶν κατοίκων αὐτῶν τῆς ἀνατολικῆς παραλίας εἶναι τὸ *σεΐδικ*, ἤτοι ὀθόνη ἔχουσα πλάτος ἡμίσεος μέτρου, καὶ μῆκος ἑνός. Ἡ ὀθόνη αὕτη ὁτὲ μὲν προσαρτᾶται περὶ τὴν ὀσφὺν, προσαγομένων τῶν δύο ἄκρων μεταξὺ τῶν σκελῶν καὶ ἀναβιβαζομένων ἔπειτα εἰς τὴν ζώνην εἰς τρόπον ὥστε ἡ μία κρέμαται ἔμπροσθεν, ἡ δὲ ἄλλη ὄπισθεν, ὁτὲ δὲ αἱ δύο ἄκραι ἑνοῦνται ἔμπροσθεν, ἐν εἴδει προκαλύμματος (ἐμπροσθέλλας). Οἱ ἡγεμόνες περικαλύπτουσι δι' αὐτοῦ συνήθως τὸ σῶμα, μὴ ἀναβιβάζοντες τὰ ἄκρα μεταξὺ τῶν σκελῶν. Τὸ *σιμβοῦ* εἶναι ἡ τήβεννος, ἡ χλαμὺς τῶν Μαλγασίων· εἶναι δὲ ὀθόνη ἔχουσα τριῶν μέτρων πλάτος καὶ τεσσάρων μῆκος, δι' ἧς ἀμφιάζονται ὡς πάλαι ποτὲ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι. Ὅταν ὅμως θέλωσι νὰ ἦναι ἐλευθερώτεροι εἰς τὰ κινήματά των, τὴν φέρουν ἐστρομμένην ἐν εἴδει ζώνης ἐπὶ τοῦ σεΐδικ.

Αἱ γυναῖκες φέρουσιν ἐπίσης τὸ σεΐδικ, ἀλλὰ μακρότερον τοῦ τῶν ἀνδρῶν· ἀμφιάζονται δὲ καὶ διὰ τοῦ σιμβοῦ, ἀλλὰ πολλάκις περικαλύπτονται ἐξ ὁλοκλήρου δι' αὐτοῦ, μέχρις ὑπὸ τοὺς βραχίονας. Τοιουτοτρόπως ἐνδεδυμέναι ἐξέρχονται τὸ πρωΐ· τὸ δὲ ἀπόγευμα φοροῦσι τὸ γνωστὸν καὶ εἰς τας κυριας μας κανεζοὺ, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι εἰς Μαδαγάσκαρ τόσον στενὸν, ὥστε δυσκολώτατα εἰμπορεῖ τις νὰ τὸ ἐκβάλῃ χωρὶς νὰ τὸ σχίσῃ· ὅθεν αἱ κυρίαι τῆς νήσου, ὅταν τὸ κανεζού των καταντήσῃ πολλὰ ῥυπαρὸν, τὸ ῥίπτουσι, προτιμῶσαι νὰ ἐπάρωσιν ἀντ' αὐτοῦ ἄλλο νέον παρὰ νὰ τὸ πλύνωσι. Τὸ σεΐδικ δὲν φορεῖται μαζὶ μὲ τὸ κανεζοὺ, καὶ ἀφίνει γυμνὸν μέρος ὁλοκλήρου τοῦ σώματος πλατὺ ὡς ἓν δάκτυλον· τότε τὸ σιμβοῦ φέρεται ὡς σάλι. Ὡς κάλυμμα, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔχουσι τὸ σατοὺκ, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἡ κώμη αὐτῶν διαιρεῖται ἐντέχνως εἰς μικρὰς πλεξίδας, ἀποληγούσας εἰς βοστρυχῶδες σύστρεμμα· τὰ δὲ μῦρά των δὲν εἶναι πολλὰ εὐώδη, διότι ἀλείφονται μὲ ἔλαιον ῥητινῶδες ἢ ἐκ κοκκοξαλάνου.

Ἀξιοσημείωτοι εἶναι καὶ οἱ *Ἀμπουζγάβαι*, δηλαδὴ οἱ μάγοι τῶν Μαλγασίων. « Ἐξερχόμενοι ἀπὸ ἓν χωρίον, λέγει ὁ Γάλλος περιηγητὴς Λεγαβέλ, ἀπηντήσαμεν ἄνθρωπον, ὅστις ἐπέστησε τὴν προσοχήν μου·

ἦτο ὑψηλός, ἰσχνός, καὶ μαῦρος· τὰ προέχοντα μῆλα τῶν παρειῶν του ἀνεδείκνυον λαμπροτέρους καὶ μελανωτέρους τοὺς ὀφθαλμούς του· τὸ γένειόν του ἦτο κατάλευκον καὶ κατήρχετο μέχρι τοῦ στήθους, τὸ δὲ ἔνδυμά του δὲν ὡμοίαζε τὸ τῶν συνήθων Μαλγασίων ἔνδυμα. Τὸ κατοὺκ αὐτοῦ ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ ὀθόνης γλαυκῆς· τὸ ἐξ ὁμοίου ὑφάσματος σεϊδὶκ ἦν ποδῆρες, καὶ τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐπίσης ὑφάσματος σιμβὸυ περιεκάλυπτε τὸ σῶμά του καὶ ἐσύρετο κατόπιν του ἐν εἴδει οὐρᾶς. Τὰ κοσμήματά του ἦσαν ἐπίσης ἀλλόκοτα ὅσον καὶ τὰ ἐνδύματά του· ἔφερεν ἑπτὰ περιδέραια καὶ περιβραχιόνια ἐκ ῥιζῶν· ἀπὸ τῆς ζώνης του ἐκρέματο μέγα βόειον κέρας, πλῆρες, ὡς μὲ εἶπον, σπόρων καὶ χυμῶν διαφόρων φυτῶν· ἵστατο δὲ τὸ κέρας τοῦτο μεταξὺ δύο μαύρων ἀγαλματίων, τεχνικώτατα γεγλυμμένων καὶ εἰκονιζόντων ἕνα ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα· τὰ εἰκονίσματα αὐτὰ εἶχον ὀφθαλμοὺς μιλτοειδεῖς (ὁμοιάζοντας τὸν σμάλτον) καὶ ἐπειδὴ ἐκινοῦντο διὰ νήματος ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τεθειμένου, ἐνόμιζες ὅτι εἶναι ζωντανά. Ὁ περίφημος αὐτὸς ἄνθρωπος συνωδεύετο ὑπὸ δύο Μαλγασίων, οἵτινες ἔφερον κάνιστρα ἐντὸς τῶν ὁποίων ἦσαν τὰ ἐφόδιά του. Εἷς ἐκ τῶν συνοδοιπόρων μου ὅστις τὸν ἐγνώριζε, τὸν ἐχαιρέτισεν εἰπὼν «Φινάρτ, ἰαδὰ», δηλαδὴ «Καλ᾽ ἡμέρα, πάτερ,» εἰς ὃ ἐκεῖνος μόλις ἀπήντησεν· ἔπειτα δὲ ὁ αὐτὸς συνοδοιπόρος μὲ εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ· «ἰδοὺ ὁ μέγιστος ἴσως ὀμβιάσης τῆς νήσου.»

Τοὺς ὀμβιάσας ἢ ἀστρολόγους αὐτοὺς συμβουλεύονται οἱ γονεῖς ἅμα γεννήσωσιν ἄῤῥεν· καὶ ἂν ὁ μάντις ἀποφασίσῃ, ὅτι τὸ νεογνὸν ἐγεννήθη εἰς ὥραν ἢ ἡμέραν ἀπαισίαν, τοῦτο ἢ ῥίπτεται εἰς ποταμόν, ἢ ἐκτίθεται εἰς τὸ δάσος, ἢ θάπτεται ζωντανόν. Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Γάλλος περιηγητὴς παρευρέθη εἰς ἓν ἀπὸ τὰ φοβερὰ αὐτὰ μαντεύματα. Ὁ πατήρ, περιεστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς του, ἔθεσε τὸ κάλλιστον τῶν ὅπλων του, κεκοσμημένον ὑπὸ στεφάνων, πλησίον τῆς ψάθης, ἐφ᾽ ἧς ἀνεπαύετο ὁ παῖς, εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ὁποίου ἐκρεμάσθησαν διάφορα περίαπτα (φυλακτά)· τότε ἐπλησίασεν ὁ ὀμβιάσης, ἐχάραξεν ἐπὶ τῆς μαμπίλας του, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ ἀμμοσκεποῦς πινακίου, διαφόρους Ἀραβικοὺς χαρακτῆρας καὶ ἐψιθύρισε μυστηριωδῶς τινὰς λόγους. Κατ᾽ εὐτυχίαν, ἡ κρίσις τῆς εἱμαρμένης ἀπέβη εὐμενὴς καὶ οἱ παριστάμενοι ἔσπευσαν νὰ συγχαρῶσι τὸν πατέρα διὰ τὴν ἀγαθὴν τύχην ἥτις προανηγγέλθη εἰς τὸν υἱόν του. Μετὰ ταῦτα ἐστήθη τράπεζα, καὶ μετὰ τὸ συμπόσιον ἐτελέσθησαν ὑπὸ τῶν νέων διάφοροι ἐνόπλιοι χοροί, ἡ δ᾽ ἑορτὴ διήρκεσε μέχρι νυκτὸς βαθείας.

Μετά τινας ἡμέρας ὁ αὐτὸς περιηγητὴς παρευρέθη εἰς τὴν κηδείαν ἑνὸς τῶν κυριωτέρων κατοίκων τῆς πόλεως Ἀνδεβουράντης· οἱ πλησιέστεροι τοῦ τεθνεῶτος συγγενεῖς ἔνιψαν τὸ σῶμά του δι᾽ ἀρωματικοῦ ἀφεψήματος, τὸ ἐκάλυψαν διὰ περιδεραίων ἐκ ῥιζῶν ἐσχηματισμένων καὶ διὰ φυλακτῶν, ἵνα ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ αὐτοῦ τοὺς κακοποιοὺς δαίμονας καὶ τὸ μετεκόμισαν εἰς ἔρημον τῆς οἰκίας μέρος, ὅπου οἱ δοῦλοι παρηγγέλθησαν νὰ ἀνάψωσι πυρὰν μεγάλην. Ἔπειτα μετέβησαν πάντες ὑποκάτω γειτονικοῦ δένδρου καὶ καθήσαντες τριγύρῳ εἰς τὴν πυράν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐψήνετο βοῦς, ἤρχισαν νὰ τρώγωσιν αὐτόν. Τὸ δ᾽ ἑσπέρας, ἐψάλησαν πολλὰ ἐπικήδεια ᾄσματα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἤρχισεν ὁ χορὸς διαρκέσας μέχρι τῆς πρωΐας. Ἐπειδὴ ὁ ἀποθανὼν ἀφῆκε πολλοὺς βόας, ἐθυσίασαν ὅλους τὴν ἐπιοῦσαν καὶ τὰς ἀκολούθους ἡμέρας, οὐδὲ διελύθη ἡ ὁμήγυρις εἰμὴ ἀφοῦ ὅλοι κατηναλώθησαν· οὕτω τιμῶσι τὴν μνήμην τοῦ νεκροῦ. Τότε τινὲς τῶν συγγενῶν ἀπήγαγον τὸ λείψανον λάθρα καὶ τὸ ἐκήδευσαν, διότι δὲν εἶναι εἰς ἄλλους ἐπιτετραμμένον νὰ τὸ πλησιάσωσι καὶ νὰ τὸ συνοδεύσωσιν εἰς τὸν τάφον. Τὰ κέρατα τῶν σφαγέντων βοῶν προσαρτῶνται εἰς πασσάλους στηθέντας ἐπὶ τοῦ τάφου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πασσάλων αὐτῶν κρίνεται ὁ πλοῦτος τοῦ ἀποθανόντος. Πᾶσαι δὲ αἱ τελεταὶ αὗται γίνονται

Τάφος Μαλγασίου.

μόνον διὰ τοὺς ἄνδρας· διότι οἱ Μαλγάσιοι δὲν φροντίζουσι πολὺ περὶ τῶν γυναικῶν, οὐδ᾽ ὅταν γεννηθῶσιν, οὐδ᾽ ὅταν ἀποθνήσκωσι.

Δύο κυριώτατα αἴτια συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν κατοίκων τῆς Μαδαγάσκαρ· ἡ βάρβαρος συνήθεια τὴν ὁποίαν προαναφέραμεν, τῆς ἐκθέσεως τῶν τέκνων, καὶ ἡ ἄλλη οὐδὲν ἧττον ἀπάνθρωπος, ἡ δικαστικὴ δοκιμασία ἡ γινομένη διὰ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου, τοῦ ὀνομαζομένου ταγγίνου. Τὸ κάρυον τοῦ ταγγίνου (**tanghinia veneniflua**) περιέχει φυτικὸν δηλητήριον ὀξύτατον. Ὁ κατήγορος ἀναφέρεται κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὸν δικαστήν, ὅστις τὸν παραπέμπει εἰς τὸν Ἀμπανάγγην, δηλαδὴ τὸν δήμιον συγχρόνως καὶ ἱερέα, ὅστις εἶναι συνήθως γέρων πτωχός, ἀλλὰ τιμώμενος διὰ τὴν χρηστότητά του· λαμβάνει μικρὰν τινα ἀντιμισθίαν ἀπὸ τὰ ἔξοδα τῆς δίκης καὶ ἐκπληροῖ μὲ πολλὴν τιμιότητα τὸ καθῆκόν του, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ὡς ἱερόν, οὐδ᾽ εἶναι δυνατὸν νὰ δωροδοκηθῇ. Ὁ Ἀμπανάγγης ἀρχίζει ἐπὶ ὀρνιθίων τὰς προπαρασκευαστικὰς αὐτοῦ δοκιμασίας, κατὰ τὸ τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἀποφασίζεται ἂν πρέπῃ ἢ δὲν πρέπῃ νὰ εἰσαχθῇ εἰς δίκην ὁ κατηγορούμενος. Αἱ δοκιμασίαι αὗται ἐπαναλαμβάνονται ἑπτάκις, καί,

ἂν τρεῖς ἀποβῶσιν ὑπὲρ τοῦ κατηγόρου, παραδίδονται εἰς αὐτὸν αἱ κεφαλαὶ καὶ οἱ πόδες τῶν ἀποθανόντων ὀρνιθίων, ὁ δὲ, παρουσιάσας ταῦτα εἰς τὸν δικαστὴν, ζητεῖ νὰ ὁρισθῇ ἡ ἡμέρα τοῦ Σαχολὶ ἤτοι τῆς δίκης, Ἐλθούσης τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ κατηγορούμενος προσάγεται εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν περικυκλούντων αὐτὸν ἀνθρώπων. Ὁ δικαστὴς ἀναγγέλλει εἰς τοὺς παρισταμένους τὸν σκοπὸν καὶ τοὺς λόγους τῆς κατηγορίας, ὁ δὲ Ἀμπασάγγης προσφέρει εἰς τὸν κατηγορούμενον τὸ ταγγινικὸν κάρυον, τετριμμένον καὶ διαλελυμένον εἰς ὕδωρ. Τὸ δηλητήριον ἐνεργεῖ τάχιστα εἰς τὸ θῦμα, τὸ ὁποῖον προτρέπεται ὑπὸ τοῦ δημίου νὰ ὁμολογήσῃ τὸ ἔγκλημα αὐτοῦ· σχεδὸν δὲ πάντοτε ὁ θάνατος καταπαύει τὴν ἀγωνίαν του καὶ πείθει τοὺς παρισταμένους περὶ τῆς ἐνοχῆς του Ἂν κατὰ τύχην, ἢ διὰ τὴν ρωμαλέαν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ κατηγορουμένου, ἐπέλθωσι κενώσεις ταχεῖαι καὶ ἄφθονοι, ἡ ἀθωότης του βεβαιοῦται. ὁ δὲ κατήγορος πληρόνει ἀποζημίωσιν ἥτις δὲν εἶναι μεγάλη· Τὸ ἐναντίον ὅμως εἶναι πολὺ συνηθέστερον, ὁ κατηγορούμενος δηλαδὴ ἀποθνήσκει, καὶ τότε τὰ κτήματά του διαιροῦνται εἰς τρία μερίδια· τὸ ἓν λαμβάνει ὁ ἡγεμὼν, τὸ ἄλλο οἱ ἀξιωματικοὶ, τὸ δὲ τρίτον ὁ καταμηνυτής.

Μαλγασιακὸν χωρίον.

Τὰ ἔθνη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς νήσου, τῶν ὁποίων περιεγράψαμεν τὰ ἤθη, εἶναι σήμερον ὑποτελῆ ἔθνους ἰσχυροῦ, τοῦ ὁποίου οἱ εὐρωπαῖοι δὲν γνωρίζουσι τὸ ὄνομα εἰμὴ πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν. Οἱ Χόβοι, ἄλλοτε συνεσταλμένοι εἰς τὸ μεσογαιότερον τῆς νήσου καὶ περιφρονούμενοι ὑπὸ τῶν ἄλλων Μαλγασίων, κατέστησαν ἀπό τινος χρόνου τὸ ἰσχυρότερον ἔθνος τῆς Μαδαγάσκαρ. Εἶναι δὲ μαλαίσιοι τὴν καταγωγὴν καὶ διετήρησαν τοὺς φυσικοὺς καὶ ἠθικοὺς χαρακτῆρας τῆς φυλῆς ἐκείνης. Ἔχουσιν ἀνάστημα μέτριον, καὶ καλῶς ἐσχηματισμένον· τὸ χρῶμά των εἶναι ἐλαιῶδες καὶ ἐνίοτε ὀλιγώτερον βαθὺ παρὰ τὸ τῶν κατοίκων τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης· οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου των δὲν εἶναι ἀνώμαλοι καὶ τὸ κάτω αὐτῶν χεῖλος προέχει τοῦ ἄνω, ὡς ἐν τῇ Καυκασικῇ φυλῇ· αἱ τρίχες των εἶναι μέλαιναι, λεῖαι ἢ βοστρυχίζουσαι, οἱ δ' ὀφθαλμοὶ καστανόχροες· εἶναι εὐκίνητοι καὶ ζωηροὶ, ἀλλ' ὄχι ρωμαλέοι καὶ εὐχερῶς καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ κόπου, Ἡ διανοητικὴ τῶν Χόβων δύναμις εἶναι πολλὴ, ἀλλὰ αἱ ἠθικαὶ ἰδιότητες οὐχὶ ἀξιέπαινοι. Τὸ ψεῦδο, καὶ ἡ ἀπάτη δὲν θεωροῦνται παρ' αὐτοῖς ὡς κακίαις ἐξεναντίας ἀποθαυμάζονται· καὶ εἷς τῶν λόγων δι' οὓς ἀπέκρουσαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι ἡ ἐπιβαλλομένη ὑπ' αὐτοῦ ἀπαγόρευσις τοῦ ψεύδεσθαι, ἔστω καὶ διὰ νὰ ἀπατήσῃ τις τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος.

Ἡ πρωτεύουσα τῶν Χόβων ὀνομάζεται Ταναναρίβα ἤτοι αἱ χίλιαι καλύβαι. Αἱ ὁδοί της εἶναι στεναὶ καὶ ἑλικοειδεῖς· καὶ αἱ πλεῖσται τῶν οἰκιῶν εἶναι μικραὶ καὶ ὅλως ἀτέχνως κατεσκευασμέναι. Οὐδεν ἧττον εἶναι αἱ ἄρισται τῆς ὅλης νήσου. Ἀπὸ πρωΐας οἱ πωληταὶ τῶν παντοειδῶν τροφίμων εἰσβάλλουσιν εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ, καθὼς εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀναγγέλλουσι τὰ ἐμπορεύματά των γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ. Ἀκατανόητος ὅμως εἶναι ἡ ἀκαθαρσία τῶν κρεοπωλείων. Ὁ βοῦς, τὸν ὁποῖον οἱ Χόβαι δὲν ἐκδέρουσι, διότι τρώγουν καὶ τὸ δέρμα του, ὡς ὅλοι οἱ Μαλγάσιοι, κεῖται ἐξηπλωμένος ἐπὶ ψάθης ὅπου κατακρεουργεῖται εἰς ἐλάχιστα τεμάχια, πωλούμενα λιανικῶς· ἐπειδὴ δὲ δὲν καθαρίζονται τὰ ἐντόσθιά του, ἐκπέμπει δυσωδίαν ἄρρητον. Μεταξὺ τῶν

τροφίμων συγκαταλέγονται καὶ αἱ ἀκρίδες, τὰς ὁποίας συλλέξαντες, βράζουσιν ὀλίγον, ἔπειτα ξηραίνουσιν εἰς τὸν ἥλιον, μετὰ ταῦτα λικμίζουσιν ἐπανειλημμένως διὰ νὰ χωρίσωσιν ἀπὸ αὐτῶν τὰ πτερὰ καὶ τοὺς πόδας των, καὶ τελευταῖον, οὕτως ἐχούσας, πέμπουσιν εἰς τὴν ἀγοράν. Τρώγονται δὲ ἀφοῦ τηγανισθῶσι, καὶ οἱ Μαλγάσιοι βεβαιοῦσιν, ὅτι ἔχουσι τὴν γεῦσιν τῶν καρίδων.

Τὸ τάλληρον, τμηθὲν εἰς 60 τεμάχια, ἀναπληροῖ τὰ μικρὰ χαλκᾶ νομισμάτια, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐκεῖ ἐν χρήσει. Πρὶν δὲ λάβωσι τὰ τεμάχια ταῦτα, οἱ Χόβοι πάντοτε τὰ ζυγίζουσι, διὰ νὰ βεβαιωθῶσιν, ὅτι τὸ τάλληρον ἐκόπη εἰς ἴσα μέρη. Τὰ τρόφιμα εἶναι τοσοῦτον εὔθυνα εἰς Ταναναρίβαν, διὰ τὴν δυσκολίαν τῆς ἐξαγωγῆς, ὥστε μὲ 40 φράγκα κατὰ μῆνα εἰμπορεῖ κάνεις νὰ θρέψῃ δέκα ὑπηρέτας καὶ νὰ ζήσῃ καθὼς ζῇ εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ 2,000 φράγκα. Οἱ ἐργάται τῆς Ταναναρίβας εἶναι ἀρκετὰ ἐπιτήδειοι, καὶ μάλιστα οἱ χρυσοχόοι.

Ἂν ἡ Μαδαγάσκαρ εἶναι ἡ *Μενουθιὰς* τοῦ Πτολεμαίου, ἄδηλον· αἱ δὲ πρῶται ἀσφαλεῖς περὶ τῆς νήσου ταύτης εἰδήσεις εὑρίσκονται εἰς τὰ Γεωγραφικὰ συγγράμματα τῶν Ἀράβων, οἵτινες κατὰ τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα κατεστάθησαν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν αὐτῆς. Πρῶτος εὐρωπαῖος συγγραφεὺς μνημονεύσας αὐτῆς εἶναι ὁ Μάρκος Πόλος, ὅστις ἐν τῇ τρισκαιδεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ἀνέφερε τὸ ἔκτοτε ἐπικρατῆσαν ὄνομα (Μαδαϊγάσκαρ) τῆς χώρας ταύτης, τὴν ὁποίαν οἱ ἐγχώριοι καλοῦσι Τανι-Βὲ ἤτοι μεγάλην Γῆν. Οἱ ἐν ἔτει 1497 περιπλεύσαντες τὴν Ἀφρικὴν Πορτογάλοι, δὲν προσωρμίσθησαν εἰς Μαδαγάσκαρ εἰμὴ ἐν ἔτει 1506, ἕνεκα τρικυμίας. Οἱ Γάλλοι κατεστάθησαν πρῶτοι εἰς αὐτὴν περὶ τὰ μέσα τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος, ἀλλὰ τὰ καταστήματά των δὲν ηὐδοκίμησαν· ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης ἐπεχείρησαν καὶ οἱ Ἄγγλοι νὰ καταλάβωσι τινὰ αὐτῆς μέρη καὶ νὰ διαδώσωσι, δι' ἀποστόλων, τὸ Χριστιανικὸν θρήσκευμα· καὶ ἴσως ἐπὶ τέλους τῷόντι ἡ νῆσος περιέλθει εἰς τὴν κυριαρχίαν των. Κατὰ τὸ παρὸν, ὡς προείπομεν, ἀληθεῖς κύριοι αὐτῆς εἶναι οἱ Χόβοι, ἐπιτυχόντες τὴν ὑπεροχὴν ταύτην διὰ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Ῥαδάμα, ὅστις ἐδολοφονήθη τῷ 1828 ὑπὸ τῆς συζύγου καὶ διαδόχου του Ῥαναυάλης.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗ.

Εἰς τὸ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐργασιῶν ἀρθρίδιον τοῦ ΝΖ΄. φυλλαδίου τῆς Πανδώρας, ὀφείλομεν, ἀκριβείας χάριν, νὰ ἐπανορθώσωμεν ἓν παρόραμα. Ἡ μικρὰ ἀνευρεθεῖσα θύρα κεῖται τῷ ὄντι ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τῶν Προπυλαίων, ὡς μᾶς ἀπέδειξεν ἐπίτηδες γενομένη καταμέτρησις, ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς ἡ ὄψις μᾶς εἶχε πείσει περὶ τοῦ ἐναντίου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν μεταβάλλει, νομίζομεν, κατ' οὐδὲν τὸν χαρακτῆρα τοῦ περιέχοντος αὐτὴν προτειχίσματος, οὔτε καθιστᾷ καταληπτότερον πῶς ὁ Κινησίας ἐδύνατο νὰ εὑρεθῇ ἐντὸς αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἡ Ἀκρόπολις ἐπολιορκεῖτο. Καὶ ἠκούσαμεν μὲν τὴν ἔνστασιν ὅτι ἴσως μὲν ὑπῆρχε τὸ τεῖχος τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἐφρουρεῖτο. Οὐ μόνον ὅμως εἶναι ἀπίθανον ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἤθελεν ὑποθέσει ὁ ποιητὴς ὡς ἐγκαταλελειμμένον ἐν ὥρᾳ πολιορκίας τὸν πρῶτον προμαχῶνα τῆς ἀκροπόλεως, ἀλλὰ καὶ ῥητῶς λέγει ἡ Λυσιστράτη περὶ τοῦ Κινησίου.

« Τίς οὗτος οὑντὸς τῶν φυλάκων ἑστώς;»

Ὅθεν, ὅπου διῆλθεν ὁ Κινησίας ὑπῆρχον φύλακες, δηλαδὴ πρόσκοποι (sentinelles avancées), οἵτινες ἀδιαφόρως ἄφινον νὰ παρέλθῃ μεταξύ των ἕνα μόνον ἄοπλον καὶ εἰρηνικὰς δεικνύοντα διαθέσεις πολίτην, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε τεῖχος, διότι αὐτὸ εἰς οὐδένα ἤθελε ποτὲ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ ὑπερπηδήσῃ.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχυσθῶσιν οἱ *φύλακες* οὗτοι (σκοποὶ, ὡς εἴπομεν, πεμπόμενοι νὰ περιπολῶσιν ἐκεῖ ἕνεκα τῆς πολιορκίας) μετὰ τῶν τακτικῶν πυλωρῶν, οὐδὲ νὰ ὑποτεθῇ ἐπομένως ὅτι οἱ πυλωροὶ εἶχον τὴν κατοικίαν των πέραν τῆς θέσεως ὅπου ἵστατο ὁ Κινησίας, καὶ ὅτι ἐκεῖ ἦν ἡ πύλη τῆς ἀκροπόλεως. Διάφοροι ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν ἐν Ἀκροπόλει περιέχουσαι ἀναγραφὰς τῶν Πυλωρῶν τούτων. Ἀλλὰ παρατηρεῖται ά. ὅτι πᾶσαι εἰσὶ χρόνων ῥωμαϊκῶν, ὥστε, ἂν οὗτοι τῷ ὄντι ἐφύλαττον ἄλλην πύλην ἀπὸ τὰς πέντε τῶν προπυλαίων, φαίνεται ὅτι καὶ ἡ πύλη αὕτη ἐπὶ Ῥωμαίων ἐγένετο. β΄. Οἱ *πυλωροὶ* οὗτοι, κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς, ἦσαν δύο ἢ τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ἦναι οἱ αὐτοὶ μετὰ τῶν φυλάκων τῆς Λυσιστράτης, διότι *δύω* φύλακες ἐγκαταλελειμμένοι εἰς μέρος προσιτὸν τῷ ἐχθρῷ, δὲν ἐδύναντο νὰ μείνωσι. γ΄. Τινὲς τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἰσὶ γεγραμμέναι ἐπὶ στηλῶν, ὧν ἡ μὲν ἐντετειχισμένη, ἡ δὲ ἐστημένη κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς ἀκροπόλεως, παρὰ τοῖς νῦν ἀπομάχοις, ὅπου καθ' ἑκάστην πιθανώτερον γίνεται ὅτι διέβαινε ποτὲ ἡ πρὸς τὰ προπύλαια ἄνοδος. Ἀλλ' αἱ στῆλαι ἐκεῖναι δύνανται καὶ νὰ μετεκομίσθησαν ἐκεῖ ἀλλαχόθεν. Μία ὅμως εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος, καὶ ἄλλη, ἥτις τοὺς πυλωροὺς *ἀκροφύλακας* ὀνομάζει, εἶναι κεχαραγμένη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τοίχου τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τῶν Προπυλαίων. Ἂν οἱ Ἀκροφύλακες ἦσαν οἱ αὐτοὶ τοῖς πυλωροῖς, ἐφρούρουν προφανῶς εἰς τὰ προπύλαια· ἂν δὲ ἄλλοι καὶ ἀλλαχοῦ ἐφρούρουν, δὲν εἶναι προγενέστεροι τῶν Ῥωμαίων.

Μία τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, ἡ ἐπὶ τῆς στήλης τῆς πρὸ τῶν ἀπομάχων, χρονολογεῖται δι' ἐπωνύμου ἄρχοντος Ῥοιμητάλκα τινὸς *βασιλέως*. Ὑπῆρχον Ῥοιμητάλκαι, βασιλεῖς τοῦ Πόντου ἐπὶ Ἀντωνίνων, καὶ ἄλλοι ὁμώνυμοι, βασιλεῖς τῆς Θράκης ἐπὶ Αὐγούστου. Ὁ Βοίκιος (τ. 3 265) ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἐπώνυμος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν ἦτον ὁ Θρᾲξ, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τῶν πυλωρῶν τὸ καθιστᾷ ἀναμφισβήτητον,

λεγουσα « *ἐπὶ Ῥοιμητάλκα* (*ἄρχοντος, ὅτε*) *Καίσαρ Αὐτοκράτωρ ἀνεδείχθη.*» Τότε λοιπὸν ἤδη ὑπῆρχον *πυλωροί.* Περιέχει δὲ ἡ στήλη αὕτη καὶ ἄλλο τι ἄξιον προσοχῆς. Πλαγίως τῆς κυριωτέρας ἐπιγραφῆς, ὑπῆρχον ἄλλαι μεταγενέστεραι, διὰ μικροτέρων γραμμάτων, καὶ ὡς παρέργως, κεχαραγμέναι, ἀναγραφαὶ καὶ αὗται πυλωρῶν, οἵτινες φαίνεται ὅτι κατ' ἔτος μετήλλασσον. Ἡ μία φέρει « *Πυλωροὶ οἱ δεῖνες ἐφ' ὧν καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀναβάσεως ἐγένετο.* » Ἡ λέξις ἀνάβασις ἐξηγεῖται παρ' ὅλων τῶν λεξικογράφων ὡς δηλοῦσα, τὴν *πρᾶξιν τοῦ ἀναβαίνειν*, καὶ ἰδίως ἔλεγον ἐν Ἀθήναις, *ἀναβαίνειν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν* (Ἁρποκρ. ἐν λέξ. Σκαφηφόροι), ὅθεν καὶ ἡ ἑνδεκάτη τοῦ Πυανεψιῶνος ἐλέγετο *Ἀνάβασις*, διότι αἱ γυναῖκες *ἀνήρχοντο* εἰς Θεσμοφορίαν (Ἡσύχ.). Ὁ σοφὸς Μάϋερ ὅμως ὑποπτεύει μὴ ἡ *Ἀνάβασις* αὕτη εἶναι ἡ αὐτὴ τοῦ ἰδίου Ὀκταβίου, οὗ τὴν στέψιν ὡς ἐποχὴν ἀναφέρει ἡ αὐτὴ ἐπιγραφή, ἀνάβασις εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ μάχην. Ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι ἡ ἔκφρασις τὸ *ἔργον* τῆς ἀναβάσεως, μᾶλλον φαίνεται σημαίνουσα ἐργασίαν τινά, ὥστε ἀνάβασις δύναται ἐνταῦθα νὰ ἔχῃ καταχρηστικῶς τὴν σημασίαν ἀναβάθρας, ὡς ἡ λέξις ἄνοδος σημαίνει ἀμφότερα. Τὰ ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ Ναοῦ τῆς Νίκης ἄλλοτε διακρινόμενα ἴχνη ἦσαν διπλᾶ, ἐλέγχοντα κατασκευὴν κλίμακος κατὰ δύω ἐποχὰς διαφόρους. Ἴσως ἡ μία, ἡ ἀρχαιοτέρα, εἶναι ἡ τοῦ Αὐγούστου, ἡ δὲ νεωτέρα, ἡ τοῦ ἀρτίως ἀνακαλυφθέντος τοίχου, διότι ἀδύνατον εἶναι ν' ἀποδώσωμεν τὴν ἀνέγερσιν τοῦ βαναύσου τούτου τοίχου εἰς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, ἐφ' οὗ ἤκμαζεν ἀκόμη ἡ τέχνη, εἰς χρόνους προγενεστέρους τῶν λαμπρῶν ἔργων τοῦ Ἀδριανοῦ, ὅτε μάλιστα καὶ ἡ ἀνεστραμμένη ἐκείνη ἐπιγραφή, μετ' ἄλλων δύω, ἐπίσης ἀνεστραμμένων, μαρτυροῦσι περὶ τοῦ ἐναντίου. Ἡ ἐπιεικεστέρα κρίσις εἰς ἣν δυνάμεθα νὰ συγκατανεύσωμεν ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιότητα τῶν ἔργων τούτων, εἶναι ὅτι, ἡ μὲν κλίμαξ εἶναι ἴσως ἡ *ἀνάβασις* ἡ ἐπὶ Αὐγούστου· ὁ δὲ τοῖχος μετὰ τῆς θύρας ὅτι εἶναι τῶν χριστιανικῶν χρόνων. Ὡς ἀπόδειξις τῆς μὴ ταυτοχρόνου ταύτης οἰκοδομῆς τῆς τε κλίμακος καὶ τοῦ τοίχου δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καί τινες μικραὶ βαθμίδες, αἵτινες, ἔτι ἀτελέστεραι τῆς μεγάλης κλίμακος, κατέρχονται ἀπ' αὐτῆς πρὸς τὴν θυρίδα, ἀνεπιδεξίως οὕτω τὸ ἀρχαιότερον πρὸς τὸ νεώτερον ἔργον ἑνοῦσαι. Γνωστὸν εἶναι καὶ ἀρχαῖόν τι νόμισμα παριστῶν ἀκόμψως καὶ ἀτέχνως τὴν βορειοδυτικὴν ὄψιν τῆς ἀκροπόλεως. Ἐπ' αὐτοῦ φαίνεται ὁ βράχος, μετὰ τοῦ Παρθενῶνος τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, καὶ τῶν Προπυλαίων, ἀφ' ὧν φαίνεται μακρὰ κλίμαξ κατερχομένη. Τὸ νόμισμα τοῦτο εἶναι τύπου ῥωμαϊκοῦ, καὶ δὲν φαίνεται ἀπίθανον ἡ ἀναβάθρα ἐκείνη νὰ ἦναι αὐτὴ ἡ ἐπὶ Αὐγούστου ἴσως οἰκοδομηθεῖσα, ἂν καί τινες ὑπέλαβον ὅτι εἶναι ἡ μικρὰ ἡ ἀπὸ τοῦ μνημείου τοῦ Ἀγρίππα πρὸς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς κατιοῦσα. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ νομίσματος, ἔμπροσθεν τῆς κλίμακος οὐδὲν ἄλλο προτείχισμα φαίνεται, ὅπερ, ἂν ἡ κλίμαξ ἐκείνη ὑποτεθῇ ὅτι εἶναι τῷ ὄντι ἡ τῶν Προπυλαίων, ἀποδεικνύει, ὅτι ὅταν ἐκόπη τὸ νόμισμα, ἡ μὲν ἀναβάθρα ὑπῆρχεν, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ τοῖχος μετὰ τῆς θύρας.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΚΥΠΡῼ ΓΟΛΓΩΝ.

Ἡ πόλις Γόλγοι, ἡ τοσοῦτον παρά τε τοῖς Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις διὰ τὸν τῆς Ἀφροδίτης ναὸν διάσημος, ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀρχαιολόγων μέχρι τοῦδε εἰς ποῖον τῆς νήσου μέρος ἔκειτο εἶχεν ἀνακαλυφθῇ. Καὶ ὁ μὲν κύριος Münter θεωρεῖ αὐτὴν ὡς τὴν Παλαίπαφον, νῦν δὲ Κούκλια, ἔκ τινος τῶν ἀρχαίων βασιλέων της Νικοκλέους ὀνομασθεῖσα Νικόκλια, καὶ κατ' ἀποκοπὴν τοῦ Νι καὶ προσθέσει ἑνὸς διγάμματος Κούκλια, ἄλλοι δὲ τὴν Καρπασίαν· ἤτοι ὁ μὲν εἰς τὸ ἓν τῆς νήσου ἄκρον θέτει αὐτὴν ἄνευ οὐδεμιᾶς βάσεως, οἱ δὲ εἰς τὸ ἄλλο. Ταῦτα μᾶς ἀποδεικνύουσιν ἅπαντα, ὅτι ὅλως ἡ πόλις ἦτον ἄγνωστος. Ὁ Mannert λέγει μετὰ μεγίστης ἀμφιβολίας ὅτι ἔκειτο πλησίον τοῦ Ἰδαλίου, καὶ εἶναι ὁ μόνος ὅστις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐπλησίασεν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ὡς κατωτέρω θέλομεν ἀποδείξει. — §. Ἐρευνήσαντες συντόνως περὶ ταύτης τῆς πόλεως εὕρομεν αὐτὴν ἐν τέταρτον βορειανατολικῶς τῆς Ἀθιένου, κώμης ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ Λάρνακος καὶ Λευκωσίας, Γόργους ὑπὸ τῶν περιοικούντων καλουμένην, κατ' ἐναλλαγὴν γράμματος τοῦ λ εἰς ρ, ὅπερ συχνότατα οἱ Αἰολοδωρίζοντες πράττομεν, λέγοντες τὸ ἁλμυρὸν ἁρμυρὸν καὶ τὰ τοιαῦτα. Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει. «Γόλγοι πόλις Κύπρου ἀπὸ Γόλγου τοῦ ἡγησαμένου τῆς Σικυωνίων ἀποικίας. Λέγεται καὶ Γόλγον οὐδετέρως, ἀφοῦ καὶ Γολγία, ἡ Ἀφροδίτη.» Φαίνεται δὲ ὅτι ἔγεινεν ἡ ἀποικία αὕτη, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἕλληνες τὰς μεγάλας, εἴτε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, Ῥόδον, Κύπρον καὶ τὰς λοιπὰς νήσους τὰς παρὰ τὴν Ἀσίαν, ἔκαμαν ἀποικίας.

Ὁ δὲ Παυσανίας εἰς τὰ αὐτοῦ Ἀρκαδιακὰ τὸν ἀρχαιότατον λέγει ὅτι εἶχεν ἐνταῦθα ἡ Ἀφροδίτη ναόν. «Καὶ Πάφου Ἀγαπήνωρ ἐγένετο οἰκιστής, καὶ τῆς Ἀφροδίτης κατεσκευάσατο ἐν πόλει Πάφῳ τὸ ἱερόν· τέως γὰρ ἡ θεὸς παρὰ Κυπρίων τιμὰς εἶχεν ἐν Γόλγοις καλουμένῳ χωρίῳ» Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεόκριτος, Εἰδυλ. 15. 100, ναὸν ἐπίσης ἐν Γόλγοις ὑπαινίττεται διάσημον τῆς Ἀφροδίτης.

Δέσποινα ἃ Γόλγοντα καὶ Ἰδάλιον ἐφίλασας.
— Ἀφροδίτα.

Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Σχολιαστὴν αὐτοῦ, νὰ καλέσῃ Ἀδώνιδος καὶ Ἀφροδίτης υἱὸν τὸν Γόλγον. «Γόλγοι πόλις Κύπρου, ὀνομασθεῖσα ἀπὸ Γόλγου τινὸς Ἀδώνιδος καὶ Ἀφροδίτης.» Καὶ ὁ Λυκόφρων δὲ διάσημον τὴν ἐν Γόλγοις τῆς Ἀφροδίτης ἕδραν λέγει·

Πέμπτοι τέταρτοι γαῖαν, ἵζονται θεᾶς
Γόλγων ἀνάσσης.

Ὁ δὲ Κάτουλλος εἰς τὸ 37 αὐτοῦ ἐπίγραμμα ,ὅλα

σχεδὸν τὰ ἐν Κύπρῳ τῆς Ἀφροδίτης ἀναφέρει ἱερά, καὶ μετ' αὐτῶν τὸ ἐν Γόλγοις, πλὴν τῆς Πάφου.

Quae sanctum Idalium, uriosqre apertos
colis, quaeque Amathunta, quaeque Golgos.

Εἰς δὲ το ἐπιθαλάμιον τοῦ τε Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος, τὸ Ἰδάλιον καὶ τοὺς Γόλγους ὁμοῦ ἀναφέρει

Quaeque regis Golgos, quaeque Idalium frondosum.

Ταῦτα πάντα τὰ τεμάχια, ἅπερ πάντοτε πλησίον τοῦ Ἰδαλίου θέτουσι τοὺς Γόλγους, ἔδωκαν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφορμὴν πλησίον αὐτοῦ ν' ἀναζητήσωμεν τὴν πόλιν, διότι ὁ μὲν Θεόκριτος Ἰδαλίον καὶ Γόλγους λέγει, ὁ δὲ Κάτουλλος Golgos et Idalium, εἰς τὸ ἄλλο ὅμως τεμάχιον μακρότερον, καὶ τοῦτο διότι οὕτω ἀπῄτει τὸ μέτρον. Καὶ τῷ ὄντι 1 ½ μίλιον ΝΑ. αὐτῆς τοῦ Ἰδαλίου κεῖται, ὡς καὶ 2 μίλια ΒΑ. Λάρνακος. Ἡ πόλις αὕτη πολιτικῶς φαίνεται ὅτι οὐδεμίαν ἔλαβεν ἐπίδοσιν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδόλως παρὰ τῶν συγγραφέων ὡς τοιαύτη ἀναφέρεται· ἡ δ' αὐτῆς ἐπισημότης εἰς τὸν τῆς Ἀφροδίτης συνίσταται ἀρχαῖον ναόν, ἐξ οὗ καὶ ἡ θεὰ τὸ τοῦ τόπου ἔλαβεν ὄνομα Γολγία καλουμένη. Καὶ ὅτι μὲν ἦτο μικρὰ οὐ μόνον τὰ παρὰ τοῦ Παυσανίου εἰρημένα τὴν χαρακτηρίζουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ νῦν σωζόμενα ἐρείπια. Κεῖται δ' ἐπὶ λοφίσκου τινὸς ἐκτεταμένον ἔχουσα ὁρίζοντα, καὶ ὑπ' αὐτὴν ὑπόκειται τὸ τῆς Μεσαυρίας πεδίον, ὅπερ μὲ τὸ τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν εὐφορίαν, ὡς λέγει ὁ Αἰλιανός, ἀντικρίνεται. Καὶ εἶναι θαῦμα πῶς ἐν καλῇ οὖσα θέσει δὲν κατέστη μία τῶν ἐπισήμων τῆς Κύπρου πόλεων· ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ γειτνίασις τῆς Σαλαμῖνος, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ τοῦ Κιτίου καὶ ἄλλων πόλεων ἐμπόδισαν τὴν αὐτῆς ἐπίδοσιν. — §. Περιελαμβάνετο ἐντὸς τείχους περὶ τὰ ἓξ ἔχοντος στάδια περίμετρον· τούτου καθ' ὅλα τὰ μέρη ἴχνη φαίνονται, καὶ μάλιστα τὸ νοτειοδυτικὸν σώζει ἔτι μικρὰ λείψανα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας, τὰ ὁποῖα μετ' ὀλίγον θέλουσιν ἐκλείψει, διότι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀθιένου ἐντεῦθεν μεταφέρουσι τοὺς ἀναγκαίους διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν οἰκιῶν των λίθους. Πρὸς τὸ ΝΑ. μάλιστα μέρος φαίνονται ἴχνη μιᾶς πύλης, εἰς δὲ τὸ μέσον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἅπαντες οἱ γεραίτεροι τῆς κώμης κάτοικοι καὶ ἑτέραν μεγάλην πύλην ἐνθυμοῦνται. Ἀλλὰ ποῦ ἔκειτο ὁ τῆς Ἀφροδίτης ναός; Πιθανὸν εἰς τὸ νότιον τῆς πόλεως μέρος, διότι ἐκεῖ ὑπάρχουσι πολλοὶ σωροὶ λίθων, καὶ μάλιστα πολλῶν καλῶς εἰργασμένων, ἐνῷ εἰς τὰ ἄλλα αὐτῆς μέρη σποράδην τοιούτους βλέπομεν, ὑπὸ τῶν χωρικῶν συναθροισθέντας, ὡς σπειρομένης ὑπ' αὐτῶν ἁπάσης τῆς πόλεως. Ἦτον εὐχῆς ἔργον μικρά τις νὰ ἐγίνετο ἀνασκαφή, καὶ ἀναμφιβόλως πολύτιμα θέλουσιν εὑρεθῇ λείψανα.

Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ πόλις μόνον ἐντὸς τῶν τειχῶν περιωρίζετο, διότι κύκλωθεν αὐτῶν ἐκτός, πολλὰ βλέπομεν ἀρχαίων οἰκοδομῶν ἐρείπια.

Ἐν αὐτῇ δὲν ἀπαντῶμεν ἐρείπια νεωτέρων χρόνων· καὶ φαίνεται ὅτι ἡ πόλις ἔκπαλαι κατεστράφη. Εἰς τὸ δυτικὸν αὐτῆς μέρος σώζονται ἔτι λείψανα τῶν ὑδραγωγείων της, ὧνπερ τὰ ὕδατα ἐκ τῶν κήπων τῶν πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Λάρνακος, Καφοῦντα νῦν καλουμένων, ἐφέροντο.

Ἐκτὸς τοῦ φρουρίου πολλὰ εὑρέθησαν ὡς καὶ ἤδη εὑρίσκονται ἀγαλμάτια ἐξ εὐθραύστου λίθου, ἔτι δὲ καὶ πλῆθος πηλίνων ἀγγείων, ὄχι ὅμως ἁπάντων καλῶς κατεσκευασμένων. Οἱ πρεσβύτεροι τῆς κώμης μ' ἐβεβαίωσαν ὅτι εὗρον πελώριόν τι ἐντὸς τοῦ τείχους ἄγαλμα, οὗπερ μὴ γνωρίζοντες τὴν ἀξίαν τὸ κατεσύντριψαν. Μεταξὺ δ' Ἀθιένου καὶ Γόλγων πλῆθος κατ' αὐτὰς εὑρέθησαν ἀγγείων, ἅτινα οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰς κηδείας των μετεχειρίζοντο· ἴσως κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ὑπῆρχεν ἐργαστήριον πηλοποιΐας. Ἤδη δὲ ἡ πόλις ἀντικατέστη διὰ τῆς παρακειμένης κώμης Ἀθιένου περὶ τὰς 250 ἔχουσα χριστιανῶν οἰκογενείας, εἰς τὴν γεωργίαν, καὶ τὴν τοῦ ἀγωγιάτου τέχνην ἐνασχολουμένων.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ
Ἀνεκδότων.

Μόλις ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον ἡ εἴδησις ὅτι τὰ πλοῖα τὰ συνοδεύοντα τὸν βασιλέα ἐφάνησαν παρὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπή, ἥτις οὐδὲ τὰ μέλη αὐτῆς ἴσχυε νὰ διοικήσῃ, φοβηθεῖσα μή, μαθοῦσα καθ' ὁδὸν ἡ Ἀντιβασιλεία τὴν γενομένην ἐν Ἄργει σφαγήν, ἐκπτοηθῇ καὶ ἀποτρέψῃ τὸν νέον Ἡγεμόνα τοῦ ν' ἀποβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ προλάβῃ τὸν κίνδυνον. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ στείλῃ πρὸς αὐτήν, ναυποροῦσαν ἔτι, ἐπιστολήν, καὶ κομιστὴν χρέος ἔχοντα νὰ ὑποστηρίξῃ διὰ ζώσης τὰ γραφόμενα, δι' ὧν παριστάνοντο ὡς οὐδὲ κἂν λόγου ἄξια τὰ διατρέξαντα, ἂν καὶ εἶχον σφαγῆ 160. περίπου ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία. Ποτὲ ἴσως τὸ ψεῦδος δὲν ἦτο τόσῳ χρήσιμον εἰς τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα, ὅσῳ κατὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην ἐποχήν!

Ἡ ἐπιστολὴ συνετάχθη ἀπὸ τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργόν, καὶ κομιστὴς διωρίσθη ὁ γράφων τὰς ἀναμνήσεις ταύτας.

Μὲ ὁποίαν σπουδὴν τὴν ἔφερον μόνος εἰς τὰ τρία σωζόμενα μέλη τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ τὴν ὑπογράψωσι, καὶ μὲ πόσην, οὕτως εἰπεῖν, ἀδηφαγίαν τὴν κατέβυθισα εἰς τὸ ἐνδότερον μέρος τοῦ θυλακίου μου! Ἐπεριπάτουν, καὶ ἐπίεζον αὐτὴν διὰ τοῦ βραχίονος ἐπὶ τῆς παλλούσης καρδίας μου, καὶ τὴν ἔψαυον ἀνὰ πᾶν βῆμα, καὶ ἔστρεφον περὶ ἐμαυτὸν ἀδιακόπως τὰ βλέμματα, φοβούμενος μὴ πέσῃ, ἢ μὴ μὲ τὴν ἁρπάσῃ ἄλλος φθονῶν τὴν τύχην μου.

Καὶ τωόντι ἡ τύχη μου δὲν ἦτο μικρά. Πρῶτος ἐγὼ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἔμελλον νὰ ἴδω τὸν βασιλέα της, νέον, ὡραῖον, ὡς παριστάνετο, καὶ ἐρχόμενον νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοὺς σπαραγμοὺς τῆς ἀναρχίας καὶ τὸ ὅ-

νειδος τῆς ξενικῆς ἐπεμβάσεως. Χθὲς ἔτι ὁ Ζέρβας, ἀποτρέψας τὸ εἰσρέον εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου ὕδωρ, δὲν μᾶς ἔφερεν εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ν' ἀποθάνωμεν τῆς δίψης, καὶ αἱ τρεῖς σημαῖαι τῶν Συμμάχων δὲν ἐκυματίζοντο ἀγέρωχοι ἐπὶ τοῦ Παλαμιδίου, ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε νὰ πτερυγίζῃ ἔνδοξος ἡ κυανόλευκος σημαία;

Οὕτω λοιπὸν πιέζων καὶ ψαύων τὴν πολυτίμητον ἐπιστολὴν, ἔσπευδον πρὸς τὸν λιμένα διὰ νὰ ναυλώσω τρεχαντήριον.

— Πόσα θέλεις, ἠρώτησά τινα κυβερνήτην, διὰ νὰ μὲ ὁδηγήσῃς πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ νὰ μὲ φέρῃς πάλιν ὀπίσω;

— Ἑκατὸν πεντήκοντα γρόσια, μὲ ἀπεκρίθη ἡμιαλβανιστὶ ὁ Σπετσιώτης.

— Ἑτοιμάσθητι λοιπὸν, καὶ ἀμέσως ἐπιστρέφω.

— Καὶ ἐπιστρέφων θὰ μὲ φέρῃς τὰ 150 γρόσια, ἐπανέλαβεν ὁ κυβερνήτης.

— Θὰ σὲ τὰ πληρώσῃ, ἀπεκρίθην, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν μας ἡ Κυβέρνησις.

— Ἡ ψωροκώσταινα! ἀνέκραξεν ὁ γέρων Σπετσιώτης, καὶ μ' ἔδειξε τὴν ῥάχιν του.

Ἤμην ὑπάλληλος, καὶ ἐκ τῶν συνταγματικῶν, καὶ μ' ἐφαίνετο ὅτι, προσβαλλομένης τῆς Κυβερνήσεώς μου, προσεβαλλόμην ἐγὼ αὐτός.

Ἀπετάθην λοιπὸν πρὸς ἄλλον κυβερνήτην· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ τρίτος τὸν ὁποῖον ἐτόλμησα νὰ δοκιμάσω, μόλις ἀκούσαντες ὅτι τὸν ναῦλον ἔμελλε νὰ πληρώσῃ ἡ Κυβέρνησις, ἔστρεφον τὰ νῶτα καὶ μὲ ἄφινον σφίγγοντα τὴν ἐπιστολήν μου.

Κατησχυμένος ἐπανῆλθον πρὸς τὸν ἀρχηγόν μου.

— Δὲν ἀνεχώρησες, μὲ εἶπεν, ἀκόμη!

— Καὶ πῶς νὰ πληρώσω τὸν ναῦλον;

— Τίς ἡ χρεία νὰ τὸν πληρώσῃς τώρα· ὅταν ἐπιστρέψῃς τὸν πληρόνει ἡ Κυβέρνησις.

— Τὴν Κυβέρνησιν, ἀπεκρίθην, τὴν ὀνομάζουν ψωροκώσταιναν, καὶ δὲν τὴν ἐμπιστεύονται οὔτε λεπτόν. Ἀφοῦ θὰ πληρωθοῦν αὔριον ἢ μεθαύριον, τότε διὰ τί δὲν πληρόνονται σήμερον;

— Σήμερον! ἐπανέλαβεν ἀνυψώσας ἐκστατικῶς τὰς ὀφρῦς ὁ Κ. Τρικούπης· σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ οὐ γινώσκεις τὰ γινόμενα ἐν αὐτῇ;

— Ποῖα; ἠρώτησα μὲ ἦθος ἐπίσης ἄπορον.

— Δὲν ἠξεύρεις ὅτι δὲν ἔχει οὐδ' 150 λεπτὰ τὸ ταμεῖον;

Οἱ βραχίονές μου κατέπεσον, καὶ οὐδ' ἐπίεζον οὐδ' ἔψαυον πλέον τὴν ἐπιστολήν.

— Ὕπαγε, μὲ εἶπε μετὰ βραχεῖαν σιωπὴν, εἰς τοῦ Κ. Ζαήμη, καὶ εἰπέ τον ὅσα μὲ εἶπες.

Ἀσθμαίνων ἔφθασα εἰς τοῦ Κ. Ζαήμη τὴν οἰκίαν. Καθήμενος ἐπὶ ἀνακλίντρου ὀθωμανικοῦ ὁ πολύμητις ἀλλ' αὐτάρεσκος ἐκεῖνος τῶν Πελοποννησίων Νέστωρ, ἀνεῤῥόφει σοβαρῶς καπνὸν, καὶ εἶχεν ἐστραμμένον τὸ βλέμμα ἔξωθεν τοῦ παραθύρου.

— Τί θέλεις πάλιν; μὲ ἠρώτησεν ἅμ' ἀκούσας τὰ βήματά μου· δὲν ἀνεχώρησες ἀκόμη;

— Ὡραία, ἀπεκρίθην, ἐρώτησις, τὴν ὁποίαν μὲ ἀπεύθυνε καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργός. Εἰς τὸν τόπον μου ὀψάρια δὲν πιάνονται χωρὶς δόλωμα.

— Ἂν εἶχες περισσότερον πνεῦμα, ἐπανέλαβεν ὁ φρονηματίας Πολοποννήσιος, θὰ ἔβλεπες ὅτι ἐνῷ ὑπέγραφα τὴν ἐπιστολὴν ἔσεια τὴν κεφαλήν.

Εἶπε, καὶ τὰ ἄκρα τῶν χειλέων του διεστάλησαν ὑπὸ τὸν δασὺν μύστακά του, ὡς ἂν μὲ ἐμυκτήριζεν ἐπὶ μωρίᾳ.

— Ὅτι ἐσείσατε τὴν κεφαλὴν, ἀπεκρίθην προσβληθεὶς ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν, τὸ ἴδα· ἐνόμισα ὅμως ὅτι τὴν ἐσείσατε, ἐπρόσθεσα μὲ πικρίαν, ἐνθυμηθέντες ὅτι ἐκείνη ἦτον ἡ τελευταία κυβερνητικὴ ὑπογραφή σας.

Ὁ κατηφὴς διοικητὴς τῆς Ἑλλάδος, συνοφρυωθεὶς ἔτι μᾶλλον καὶ συναγαγὼν τὰ χείλη, ἔφερε τὸν καπνοπόρον σωλῆνα εἰς τὸ στόμα του, καὶ ἔστρεψεν, ὡς καὶ πρῶτον, τὴν κεφαλήν.

Ἐγὼ δὲ ἱστάμην ἀναμένων ἀπάντησιν.

Ἀλλ' αὐτὸς, ἐκδικούμενος τὴν τόλμην μου, δὲν ἀπήντα.

— Ἐὰν ἔχῃς ὄρεξιν, μὲ εἶπεν ἐπὶ τέλους χωρὶς νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς ἐμὲ, νὰ ἰδῇς μίαν ὥραν προτήτερα τὸν βασιλέα, πλήρωσε ἀπὸ τὸ βαλάντιόν σου· τὸ ταμεῖον δὲν ἔχει χρήματα.

— Ἀξιόλογα! ἀπεκρίθην· καὶ ἂν μάθῃ τὴν σφαγὴν τοῦ Ἄργους;

Μόλις μὲ ἤκουσε, καὶ ἀποτινάξας τὸν καπνοπόρον σωλῆνά του ἀνηγέρθη. Τὸ πρόσωπόν του ἐνέφαινε παράδοξον ἀδημονίαν, ἀδημονίαν ἀνθρώπου ὑπάρξαντος ἄλλοτε εὐπόρου, καὶ διαχειρισθέντος μεγαλοπρεπῶς πλουσίαν περιουσίαν, ἀλλὰ μὴ ἱκανοῦντος σήμερον νὰ δώσῃ οὐδ' 150 γρόσια.

— Ὕπαγε, ἀνεφώνησεν ὀργίλως, εἰς τοῦ Ζωγράφου, καὶ εἰπέ τον νὰ πληρώσῃ τὸν ναῦλόν σου ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις τοῦ τελωνείου.

Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς τὰ εἰσοδήματα τοῦ τελωνείου Ναυπλίου εἶχον προσδιορισθῆ διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς, καὶ διὰ νὰ μὴ γίνῃ παρεκτροπή τις, εἶχον παραιτηθῆ εἰς τὴν ἄμεσον διαχείρισιν τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ.

Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Ἄννα εἰς τοῦ Καϊάφα, καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸ Πραιτώριον, πειθόμενος σχεδὸν κατ' ἐμαυτὸν ὅτι Ἀρκαδίην αἰτῶ.

Ὁ Κ. Ζωγράφος, ἄλλος ἀμειδὴς καὶ σκυθρωπὸς Πελοποννήσιος, ἅμ' ἀκούσας με μὲ ἀπέπεμψε. Πῶς μετὰ ταῦτα κατεπείσθη νὰ μὲ δώσῃ διαταγὴν διὰ νὰ λάβω ἀπὸ τὸ τελωνεῖον τὰ 150 γρ. δὲν ἐνθυμοῦμαι. Ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι ἔσφιγγον καὶ αὐτὴν πολὺ πλέον τῆς ἄλλης.

Ὁλόκληρον ὥραν, ὥραν ἀληθοῦς ἀγωνίας, κατέτριψα ἐν τῷ καταστήματι τοῦ τελωνείου, ἑωσοῦ μετρήσῃ ὁ κυβερνήτης τὰ χάλκινα νομίσματα, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἄλλα τὸ ταμεῖον· τὰ παρετήρει σχεδὸν ἓν πρὸς ἓν φοβούμενος μὴ ἦσαν κίβδηλα. Τοιαύτης ὑπολήψεως ἀπέλαυεν ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπή!

Ἐπέβην τέλος πάντων εἰς τὸ τρεχαντήριον, καὶ στεναγμὸς βαθὺς, ἐξελθὼν τοῦ στήθους μου, μὲ ἀνεκούφισε.

Κατὰ τὰς ὁδηγίας μου, ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἴδω τὰ

μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, νὰ συνομιλήσω μετ' αὐτῶν περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς μου, νὰ διακοινώσω ἀκριβῶς ἀλλὰ κρυφίως αὐτὰ τὰ συμβάντα τοῦ Ἄργους, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐγχειρίσω πρὸς τὴν Ἀντιβασιλείαν τὸ ἔγγραφον.

Μαθὼν τὴν νύκτα ἀπὸ πλοῖον Ἑλληνικὸν, ἐκ τῶν μετακομιζόντων τὰ βαυαρικὰ στρατεύματα, ὅτι ἡ Πρεσβεία εὑρίσκετο ἐπὶ *κορβέττας* γαλλικῆς, διέταξα τὸν κυβερνήτην νὰ διευθυνθῇ τὸ πρωῒ πρὸς αὐτήν.

Καὶ τῳόντι τὸ πρωῒ ἴδομεν μακρὰν ὅλα τὰ πολεμικὰ πλοῖα τὰ συνοδεύοντα τὸν βασιλέα, λοξοδρομοῦντα περὶ Ἐπίδαυρον τὴν Λιμηρὰν διὰ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἐπειδὴ ἡ αὔρα ἦτο ἀντίπνους.

Ὁ κυβερνήτης μου ἔστρεψεν ἀμέσως τὴν πρώραν πρὸς τὴν *κορβέτταν*, καὶ δύο κωπηλᾶται, εἰς οὓς προσετέθη καὶ τρίτος, ὁ ἀνυπόμονος τῆς ἐπιστολῆς κομιστὴς, προσεβοήθουν τὸν ἄνεμον.

Ὡς οἱ Ἑβραῖοι τὸν Μεσσίαν, οὕτω μὲ ὑπεδέχθησαν τὰ τρία μέλη τῆς Πρεσβείας, ἤτοι ὁ ναύαρχος Μιαούλης, καὶ οἱ στρατηγοὶ Βότσαρης καὶ Πλαπούτας. Δάκρυα ἐκυκλοφόρουν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των, διότι πρὸ μηνῶν δὲν εἶχον λάβει οὐδ' ἐπιστολὴν οὐδὲ εἴδησίν τινα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Εἶχον ὅμως ἀμυδράν τινα ἰδέαν τῶν ἐν Ἄργει συμβάντων, δοθεῖσαν τὴν προτεραίαν πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ πλοιάριον, καὶ περὶ αὐτῶν μ' ἐζήτουν ἰδίως πληροφορίας, διότι ὡς μ' ἐβεβαίουν, ἡ Ἀντιβασιλεία ἦτο, μετὰ τὴν εἴδησιν αὐτὴν, εἰς ἄκρον ἀνήσυχος.

Κατὰ τὰς ὁδηγίας μου, ἐξέθεσα πρὸς αὐτοὺς ἀκριβῶς τὰ γενόμενα, καὶ ἐπρόσθεσα ὅτι διὰ νὰ τὰ μετριάσω κυρίως, ἠρχόμην φέρων ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Ἀντιβασιλείαν.

Ἡ Ἀντιβασιλεία, μὲ εἶπον, συμπλέει μετὰ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς *φρεγάτας* Μαδαγασκάρ· ἀνάμεινον λοιπὸν ὀλίγον νὰ ἑτοιμασθῶμεν καὶ θέλομεν παρακαλέσει τὸν πλοίαρχον νὰ μᾶς στείλῃ διὰ τῆς λέμβου του.

Καὶ ὁ μὲν Μιαούλης καὶ ὁ Βότσαρης ἐξυρίσθησαν καὶ ἐφόρεσαν ἐνδύματα καινουργέστερα καὶ καθαρότερα, ὁ δὲ Πλαπούτας ἠρκέσθη νὰ βάλῃ ἀντὶ τοῦ λιγδωμένου *φεσίου* του ἄλλο ἧττον λιγδωμένον.

Καὶ οὕτω μετέβημεν εἰς τὴν Μαδαγασκάρ.

Μόλις ἐπλησιάσαμεν εἰς αὐτὴν, καὶ συριγμὸς ὀξύτατος ἤχησε, καὶ τέσσαρες ναῦται καταβάντες παρετάχθησαν ἑκατέρωθεν τῆς κλίμακος, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς ἀξιωματικοὶ ὑπεδέχθησαν τὴν Πρεσβείαν.

Ὁ Μιαούλης, ὡς μόνος μεταξὺ τῶν συναδέλφων του ὁμιλῶν ξένην γλῶσσαν, τὴν Ἰταλικὴν, εἰδοποίησε τὴν Ἀντιβασιλείαν ὅτι ἀπεσταλμένος τις τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς ἔφερε πρὸς αὐτὴν γράμματα.

Καὶ μετ' ὀλίγον ὁ Ἄβελ, ἀνελθὼν εἰς τὸ κατάστρωμα, ζητήσας ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν, εἰπών με ὅτι ἀφοῦ ἀναγνωσθῇ ἐν συνεδριάσει ἀπὸ τὴν Ἀντιβασιλείαν, θέλω προσκληθῇ νὰ καταβῶ πρὸς αὐτήν.

Ἐν τοσούτῳ, πλῆθος Βαυαρῶν μ' ἐπερικύκλωσαν, καὶ μὲ ἠρώτων περὶ Ἑλλάδος. Ἐκεῖ ἐγνώρισα καὶ τὸν Σαπόρταν, καὶ τὸν Ῥέζερ, καὶ τὸν Στέγγελ, καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους Γερμανοὺς ὅσοι ἦσαν ἐπὶ τῆς *φρεγάτας*. Ὁ μὲν ἐπεθύμει νὰ μάθῃ ἐὰν εὑρίσκῃ χειρόκτια εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἐλησμόνησε ν' ἀγοράσῃ εἰς Τεργέστην, ὁ δὲ ἐὰν τὰ παράθυρα ἔχωσιν ὑέλους ἢ χαρτία, ὡς εἶχεν εἰπεῖ ὁ στρατηγὸς Εὔδεκ, ἄλλος, ἐὰν ὑπάρχῃ φραγκοράπτης, καὶ τέταρτος ἐὰν σφάζωσι καθ' ἡμέραν κρέας, διότι ἦτο συνειθισμένος νὰ ἔχῃ πάντοτε ῥόφημα εἰς τὴν τράπεζάν του.

Τινὲς μὲ ἠρώτησαν καὶ περὶ τῶν ἐν Ἄργει συμβάντων· ἀλλ' ὅλοι ἐφαίνοντο κατεχόμενοι ἀπὸ ἀκάθεκτον ἐπιθυμίαν νὰ μάθωσί τι περὶ Κωλοκοτρώνου. Ὅλοι ἀνεξαιρέτως ἐδόξαζον ὅτι ὁ γέρων τῆς Πελοποννήσου στρατηγὸς ἦτο ὑπερφυές τι ὂν, καὶ ὅτι, ὡς μὴ ἀναγνωρίσας τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν, ἔμελλε ν' ἀντισταθῇ καὶ εἰς τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τὴν ἐγκαθίδρυσιν. Οἱ πλεῖστοι τὸν ἐθεώρουν ὡς ἄλλον κύκλωπα μονόφθαλμον, ἀκαταμάχητον ἔχοντα δύναμιν, ἢ ὡς σατανᾶν οὐροφόρον, δυνάμενον νὰ πατάξῃ διὰ τῆς οὐρᾶς του ὁλόκληρον τὴν Βαυαρικὴν στρατιὰν καὶ νὰ καταβυθίσῃ αὐτὴν εἰς τὸν πόντον. Τοιοῦτος δὲ ἦτο ὁ τρόμος ὅστις κατελάμβανεν αὐτοὺς μόλις ἀκούοντας τὸ ὄνομά του, ὥστε, ὅταν τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως εἰς τὸ Ναύπλιον, ὁ γέρων στρατηγὸς ἔστειλεν εἰς τὴν Μαδαγασκὰρ Βιτάλην τινὰ ἀξιωματικὸν διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν Ἀντιβασιλείαν, αὐτὴ, μετὰ πολύωρον σύσκεψιν, ὑπεξέφυγε τὴν ἀπάντησιν, χωρὶς κἂν νὰ ἴδῃ τὸν ἀγγελιαφόρον. Καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε.

Καὶ ἀπήντων μὲν εἰς ὅλας ταύτας τὰς ἐρωτήσεις· ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἀγῶνα φρικτὸν κατέβαλλον εἰς τὸ νὰ ὑπερνικήσω τὴν ἀκατάσχετον κλίσιν μου εἰς τὸ νὰ διαῤῥηχθῶ γελῶν. Φοβούμενος δὲ μὴ ἐκλάβωσι κ' ἐμὲ ὡς Βεελζεβοὺλ, δὲν ἐτόλμησα νὰ εἴπω ὅτι πολλάκις συνέφαγον καὶ συνέπιον μετὰ τοῦ Κωλοκοτρώνου.

Ἐνῷ δὲ κατεγινόμην εἰς ταῦτα, ἤκουσα τὴν φωνὴν ἑνὸς τῶν τριῶν πρέσβεων καλοῦσάν με κατ' ὄνομα, καὶ στραφεὶς ἴδον καὶ τοὺς τρεῖς συνηγμένους ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ τὸν καλέσαντά με, νεύοντά με νὰ πλησιάσω πρὸς αὐτούς.

Ἔσπευσα νὰ ὑπακούσω, καὶ ἴδον ἐν μέσῳ αὐτῶν νέον εὔζωνον καὶ εὐειδῆ, φοροῦντα ἱμάτιον μακρὸν, κομβωμένον, καὶ πῖλον μαῦρον ὡς τὸν ἰδικόν μου.

Ὁ καλέσας με μὲ εἶπεν εὐθύς·

— Ἡ *Μεγαλειότητός του* σὲ γυρεύει.

Καὶ μὲ παρουσίασεν εἰς τὸν βασιλέα.

Ὀλίγον ἔλειψε ν' ἀνακαγχάσω διὰ τὸν νέον τοῦτον τύπον τῆς ὀνομαστικῆς. Καὶ ὅμως, ἀποβαλὼν τὸν πῖλόν μου, ἐστάθην εὐθυτενὴς ὡς στρατιώτης, ἀναμένων τοῦ βασιλέως τὰς διαταγάς.

Ὁ βασιλεὺς, ἀποταθεὶς πρῶτον πρὸς τὸν ναύαρχον ἠρώτησε ποίαν ξένην γλῶσσαν ὁμιλῶ, καὶ μετὰ ταῦτα, διατάξας με γαλλιστὶ δὶς καὶ τρὶς νὰ καλύψω τὴν κεφαλὴν, μὲ ἀπέτεινεν εὐμενῶς τὸν λόγον.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς οὔτε τί μὲ ἠρώτησεν, οὔτε τί ἀπεκρίθην· ἀμφιβάλλω μάλιστα ἂν ἀπεκρίθην δεόντως, τόσῳ μὲ εἶχε καταπλήξει τὸ ἀπροσδόκητον τῆς παρουσιάσεώς μου εἰς τὸν βασιλέα.

Μετά τινων λεπτῶν συνδιάλεξιν ὁ βασιλεὺς ἀπεσύρθη, καὶ πλησιάσας με ὁ πλοίαρχος Κύριος Λάγενς, ὁ μετὰ ταῦτα Πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ Κυβερνήσει, τὸν ὁποῖον εἶχον γνωρίσει ἄλλοτε, μ' ἔσυρεν ἀπὸ τοῦ βραχίονος, καὶ μὲ ἠρώτησε κατ' ἰδίαν περὶ τῶν ἐν Ἄργει συμβάντων· ἀλλὰ πρὸς αὐτόν, ὡς πρὸς ἀληθῆ φίλον τῆς Ἑλλάδος, ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ ἀνακαλύψω, εἰ καὶ συνεσκιασμένως, τὰ διατρέξαντα, διὰ νὰ ζητήσω τὴν συνδρομήν του. Ὡς ὁμιλῶν δὲ γαλλιστί, ὠνόμασα αὐτὰ ἐπὶ τέλους une petite action.

— Comment, Monsieur, ἐσύριξε φωνή τις βροντωδεστάτη καὶ στεντώρειος εἰς τὴν ἀκοήν μου, εἰς βαθμὸν ὥστε ἀνεσκίρτησα ἔντρομος, vous dites qu' une action a eu lieu à Argos,et vous oubliez que vous nous disiez tout à l' heure le contraire?

Ἡ φωνὴ αὕτη ἦτο τοῦ κόμητος Σαπόρτα, ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως, ὅστις, διερχόμενος ἐκεῖθεν, ἤκουσε μόνην τὴν τελευταίαν φράσιν μου.

Ὁμολογῶ ὅτι τὸ δῶρον τῆς ἀγχινοίας, ἢ τῆς περὶ περὶ τοὺς λόγους ἑτοιμότητος, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, δὲν μ' ἐπεδαψιλεύθη ἀπὸ τὴν φύσιν· αἰωνίως, ἢ σχεδὸν αἰωνίως, ἡ προσφυὴς καὶ εὐφυὴς ἀπόκρισις παρουσιάζεται εἰς τὰ χείλη μου ἀφοῦ παρέλθῃ ἡ ὥρα τῆς ἀπαντήσεως. Τότε ἀδημονῶ καὶ ὀδύρομαι· ἀλλ' ἡ ἀγχίνοια δὲν ἀποκτᾶται διὰ τῆς ἀδημονίας.

Φαντάσθητε τὴν ἀπελπισίαν μου! νὰ σταλῶ διὰ νὰ παραστήσω ὡς οὐτιδανὰ τὰ ἐν Ἄργει γενόμενα, καὶ ἐγὼ νὰ τὰ κενώσω ὅλα κατὰ μῆκος καὶ πλάτος!

Εὐτυχῶς ὁ μικρὸς οἰκίσκος τοῦ ἐγκεφάλου μου ἐν ᾧ ἐμφωλεύει ἡ ἀγχίνοια, δὲν ᾐσθάνθη τότε τὰ συνήθη τῆς δυσοκίας συμπτώματα· ἓν στοιχεῖον τοῦ ἀλφαβήτου, τὸ Φ. μὲ ἔσωσε.

— Ποίαν συμπλοκὴν λέγετε; ἠρώτησα μὲ ἦθος ἐπιτηδευθὲν ἐπὶ τὸ ἀπορώτερον· δὲν ὡμίλουν περὶ συμπλοκῆς (action), ἀλλ' ἔλεγα ὅτι μικρὰ καὶ ἀναξία προσοχῆς εἶναι ἡ φατρία τοῦ Κωλοκοτρόνου. (c' est une petite faction.)

— Enchanté, Monsieur, enchanté! Καὶ μ' ἐχάδευσε θωπευτικώτατα ὁ ἀγαθὸς κόμης, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ μὲ φιλήσῃ.

Ὁ Κωλοκοτρώνης ἦτο, διὰ νὰ εἴπω φραγκικώτερον, ὁ πνιγαλίων τῶν Βαυαρῶν.

Ἡ Ἀντιβασιλεία, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς, ἐνόμισε περιττὸν νὰ μὲ ζητήσῃ πολλὰς πληροφορίας· μ' ἐπρότρεψε μόνον νὰ μείνω μετ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἐγώ, καταφλεγόμενος ἀπὸ θέρμην ἀνυπομονησίας, διὰ νὰ ἐπανέλθω τὸ ταχύτερον καὶ διακηρύξω εἰς Ναύπλιον ὅτι ἴδον τὸν βασιλέα καὶ συνωμίλησα μετ' αὐτοῦ, ἐπροφασίσθην ὅτι ἤμην διατεταγμένος νὰ ἐπιστρέψω. Λαβὼν τότε ἀπάντησιν ἔγγραφον, ἀπεχαιρέτισα καὶ τοὺς Ἀντιβασιλεῖς, καὶ τοὺς πρέσβεις, καὶ τοὺς νέους γνωρίμους μου, καὶ τὰς ὡραίας καὶ φιλομειδεῖς θυγατέρας τοῦ κόμητος Ἀρμανσπέργου, καὶ πλήρης ἐλπίδων καὶ χαρᾶς ἐπέβην εἰς τὸ πλοιάριόν μου, καὶ συγκωπηλατῶν ἔφθασα εἰς Ναύπλιον.

Ἦτο τότε μεσονύκτιον, καὶ αἱ πύλαι τοῦ φρουρίου ἦσαν κλεισταί· ἀλλὰ μόλις ἐπέδειξα τὴν βασιλικὴν διαταγήν, καὶ αἱ πύλαι ἠνεῴχθησαν, καὶ ἐγὼ εἰσέβην ἐν θριάμβῳ.

Ἐξύπνισα ἀμέσως καὶ κυβερνήτας καὶ ὑπουργούς, οἵτινες ἐκοιμῶντο βαθέως ὡς ἔμελλον νὰ κοιμηθῶσι μετὰ ταῦτα καὶ αἱ ἐλπίδες μας, καὶ . . . . .

Ν. Δ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΕΚΘΕΣΙΣ,

Δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν Ἀμάλθειαν καὶ εἰς τὴν Ἀθηνᾶν τὸ 1851

ὑπὸ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Θ. ΞΕΝΟΥ.

Ἐν Λονδίνῳ. 1851. Τιμ. σελ. 15.

Ἡ ἐν Λονδίνῳ Παγκόσμιος Ἔκθεσις ὑπῆρξεν ἀναντιῤῥήτως τὸ ἀξιολογώτερον γεγονὸς τῶν τελευταίων τούτων χρόνων, οὐχὶ τόσῳ διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἐπιχειρήματος ἢ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγωγὴν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης τῶν δύο ἡμισφαιρίων, ὅσῳ διὰ τὴν συγκρότησιν αὐτῆς ἐν μέσῳ τοῦ κραταιοτέρου καὶ πλουσιωτέρου τῆς Εὐρώπης ἔθνους, *ὡς συμβόλου εἰρήνης καὶ ἁρμονίας τῶν ἐθνῶν*, ὅπως λέγει καὶ ὁ εὐφυὴς συγγραφεύς (σελ. 7.) οὗτινος ἀναγγέλλομεν ἀνωτέρω τὸ πόνημα.

Περὶ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἔγραψε πολλάκις ὁ τύπος τῆς Ἑλλάδος ὅ τε πολιτικὸς καὶ ὁ φιλολογικός· ἀλλ' αἱ περιγραφαὶ ἦσαν ἐξ ἀνάγκης σύντομοι, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπιπόλαιοι, χορηγοῦσαι μὲν πρὸς τὸν ἀναγνώστην ἀμυδράν τινα ἰδέαν τοῦ μεγαλουργήματος, μικρὰν δὲ καὶ ἀτελῆ πορίζουσαι τὴν πληροφορίαν πρὸς τοὺς περὶ τὰς τέχνας ἀσχολουμένους.

Ἀλλ' ὁ Κ. Στέφανος Θ. Ξένος, νέος Ἕλλην διατρίβων ἐν Ἀγγλίᾳ, φέρων ὄνομα ἀσπαστὸν παρ' ἡμῖν διά τε τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θείου Ἐμμανουὴλ τὰς ὑπὲρ πατρίδος θυσίας καὶ ὑπηρεσίας, ἐννοήσας τὴν ἔλλειψιν ταύτην, καὶ *καθαρὸν σκοπὸν* προτιθείς, ὡς λέγει ἐν τῇ ἀγγελίᾳ αὑτοῦ, *τὸ ἐθνικὸν ὄφελος*, ἀνέλαβε τὸ δυσχερὲς τῷόντι ἔργον τῆς λεπτομεροῦς περιγραφῆς καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα συγκρίσεως τῶν ἐκτεθέντων κατὰ τὴν ἀληθῶς οἰκουμενικὴν ἐκείνην σύνοδον, ὃ καὶ ἔφερεν εἰς πέρας ἐπιτυχῶς ἐκδοὺς τόμον ὀγκώδη εἰς τέταρτον.

Πρὸς αὐτὸν ὅμως ἐπιθυμοῦντα πρὸ πάντων τὴν ὠφέλειαν τῶν βιομηχάνων ὁμογενῶν, δὲν ἤρκει μόνη

ἡ περιγραφὴ ὅσῳ ἐξηκριβωμένη καὶ ἂν ἦτο· ᾐσθάνετο ὅτι αὐτὴ ἀδυνατεῖ νὰ μεταδώσῃ τὰς εἰδήσεις ὧν ἀντιλαμβανόμεθα διὰ μόνης τῆς ὁράσεως, καί, ὡς ὁ δραματουργὸς ὅστις, ὅπως καταστήσῃ καταλληλότερον τὸ ἔργον τῆς φαντασίας αὐτοῦ, ὑποβοηθεῖ τὴν ἀντίληψιν διὰ τῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς παραστάσεως, προσέθηκε τὴν γραφίδα πρὸς τὴν ἐξιστόρησιν, προσθεὶς οὕτω πρὸς τὸ δυσχερὲς καὶ τὸ πολυδάπανον. Ἡ Παγκόσμιος Ἔκθεσις τοῦ Κ. Ξένου περιέχει 400 περίπου εἰκόνας.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἤρκεσεν εἰς τὴν φιλογένειαν τοῦ συγγραφέως. Γνωρίζων τὴν πτωχείαν τῆς ἰδίας πατρίδος, καὶ ἐννοῶν ὅτι δυσκόλως οἱ ἀποζῶντες ἐκ τοῦ εὐτελοῦς προϊόντος τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἤθελον δαπανήσει ἵν' ἀποκτήσωσι τὸ σύγγραμμα, δὲν ἐδίστασε νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ εὐεργετήματος, ἀφιερώσας πεντακόσια ὅλα ἀντίτυπα εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς ἐργοστασιάρχας αὐτῆς.

Περὶ δὲ τῆς συγγραφῆς αὐτῆς λέγομεν ὅτι αἱ περιγραφαὶ εἰσὶν ἀκριβεῖς, ἡ διήγησις ἀφελής, καὶ ἁρμοδία πολλάκις ἢ ἄλλως δύσκολος μετάφρασις τῶν πρωτοτύπων ὅρων. Παρὰ τὸν ἔνθερμον πατριωτισμὸν ὁ συγγραφεὺς ἔχει καὶ φαντασίαν ἔνθερμον, καὶ μάρτυς τὸ περὶ τῶν προϊόντων τῆς Ἑλλάδος Κεφάλαιον. Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐκτιμῶμεν τὰς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς βιομηχανίας συμβουλάς, καὶ συμμεριζόμεθα ἐσθ' ὅπου αὐτῶν. Ἀλλ' ὡς εἴπομεν καὶ ἄλλοτε ὁμιλοῦντες περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς βιομηχανίας (Φυλλάδ. ΜΔ΄.), αἱ τέχναι ἀκμάζουσιν ὑπὸ μόνην τὴν σκιὰν τῶν κοινωνικῶν ἀνισοτήτων· διότι πρὸς τοῦτο ἀνάγκη καὶ πλούτου, καὶ βραχιόνων, καί, ὡς δὲν ἀγνοεῖ ὁ συγγραφεύς, ἡ πατρὶς ἡμῶν στερεῖται δυστυχῶς ἀμφοτέρων.

Ἕν τι ἁμάρτημα εὑρίσκομεν ἐν τῷ ἀξιολόγῳ τούτῳ πονήματι, τὴν περὶ τὴν καλλιέπειαν ὀλιγωρίαν· καὶ ὅμως τὸ κάλλος συσκιάζεται συνήθως καὶ ταπεινοῦται ὑπὸ ἔνδυμα ἀτημελές, ξενοπρεπὲς καὶ χαῦνον. Ὁ συγγραφεύς, οὐχὶ μόνον δρέπεται ἀφθόνως τῶν ξένων γλωσσῶν τὰς φράσεις, ἀλλὰ καὶ κλίσιν ἔχει πολλὴν πρὸς τὸ δημιουργεῖν λέξεις, πολλάκις μάλιστα ἄνευ ἀνάγκης. Οὕτω λέγει *συνεκλιματίσθησαν*, καὶ *ἀντελύπην*, καὶ *βορβορώτερα* βάραθρα, καὶ *φρικουργήματα*, καὶ *ἀπεκαρδιώθη*, καὶ *παχναῖον* φῶς, καὶ μάρτυς τῆς *διαμελιτικῆς* ἐκείνης θέσεως, καὶ ἄλλα, εἰς ἃ προσθετέον, καὶ τὸ *σφέλιτα*, καὶ τὸ *σίσυραι*, καὶ τὸ *ἡμερούσια* συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενα, ἀντὶ τοῦ *σφέλα*, *σισύραι*, καὶ *ἡμερήσια*, καὶ τὸ *ἄρθρα* ἀντὶ τοῦ *εἴδη*, καὶ τὸ *ὑφὲν* τῶν περιεχομένων, καὶ τὸ ἐπεχειρίσθην *ὑπὲρ τῶν δυνάμεών μου*. Δημιουργίαν λέξεων δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπωμεν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς εἰμὴ ὁσάκις οἱ θησαυροὶ τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης δὲν ἐπαρκῶσιν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν νέων ἰδεῶν. Ἀλλὰ καὶ τότε τὸ ἔργον δεῖται καὶ πολλῆς προσοχῆς, καὶ πολλῆς κρίσεως.

Καὶ ὅμως ἡ ἔλλειψις αὕτη κατ' οὐδὲν ἐλαττοῖ τὴν ἀξίαν τῆς προθέσεως τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς συγγραφῆς αὐτῆς. Ἡ ἐπιτυχία ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸν εἶναι πλήρης, καὶ πληρεστέρα ἡ ἐπιδοκιμασία τῶν ὁμογενῶν. Εἴθ' ἐξακολουθήσοι συναρμόζων τὸν κερδῷον μετὰ τοῦ λογίου Ἑρμοῦ!

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

—o—

Ἀφ' οὗ αἱ ἐν Σελ. 258-259. ὀλίγαι λέξεις περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφῶν εἶχον ἐκτυπωθῆ, ἴδομεν ὅτι εἷς τῶν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ ἀξ επαίνου ἐπιστασίας ἐκδόντων τὸ δεύτερον φυλλάδιον τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ Ψωμᾶ εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, ὁ Κ. Εὐστρατιάδης, ἐπραγματεύθη ἐν παραρτήματι τοῦ περιέχοντος αὐτὰς φυλλαδίου σπουδαίως τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, καὶ τὴν αὐτὴν ἐπὶ Ῥοιμητάλκα ἐπιγραφὴν ἀναφέρων, τὸ αὐτὸ περίπου περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς κλίμακος ἐξάγει συμπέρασμα. Προσθέτει δὲ καὶ ἀξίαν λόγου τινὰ παρατήρησιν ὡς πρὸς τὴν τοῦ τοίχου οἰκοδομήν, ἀναφέρων τὴν ὑπ' ἀρ. 521 τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Βοικίου ἐπιγραφήν, καθ' ἣν Σεπτίμιός της Μαρκελλεῖνος ἀφιέρωσεν *ἐκ τῶν ἰδίων τοὺς πυλῶνας τῇ πόλει*. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη φαίνεται οὖσα, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Βοικίου, οὐχὶ ἀρχαιοτέρα τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου. Καὶ ἡ μὲν ἔκφρασις *τοὺς πυλῶνας* μᾶς φαίνεται ὀλίγον ἐφαρμοζομένη εἰς τὴν μικρὰν ἀνευρεθεῖσαν θυρίδα. Ἀλλ' εὑρίσκομεν πιθανωτάτην τὴν γνώμην τοῦ Κ. Εὐστρατιάδου, ὅτι οἱ πυλῶνες οὗτοι, ὅπου δήποτε καὶ ἂν ἔκειντο, (ἴσως ἐξακολουθοῦσα ἡ ἀνασκαφὴ τοὺς ἀνακαλύψῃ ἀκόμη), καὶ συγχρόνως ὁ εὑρεθεὶς τοῖχος καὶ ἡ θυρίς, *κατεσκευάσθησαν ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ* (253-259 *Μ. Χ.*), *ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὰς εἰσβολὰς τῶν Γότθων ἐπαπειλούμενοι, πρῶτον ἤδη ἀπὸ Σύλλα, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ζώσιμος* (*I*, 20), *τὰ τῆς πόλεως τείχη οἰκοδόμησαν*.

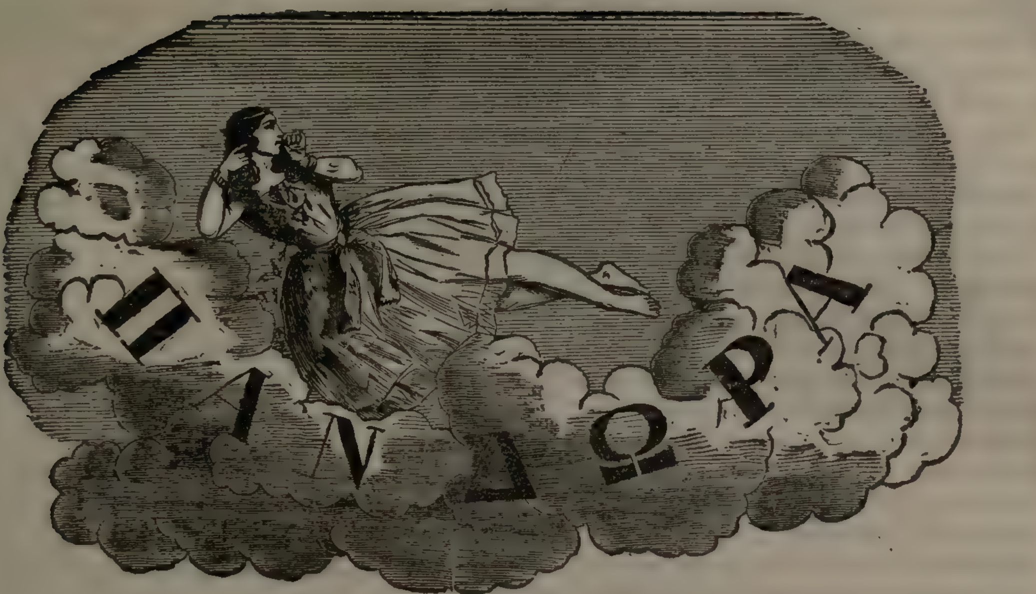
Ὥστε ὡς τελευταῖον ἀποτέλεσμα ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων καὶ σκέψεων παραδεχόμεθα μέχρι νεωτέρας ἀποδείξεως, ὅτι ἀναβάθρα καὶ τοῖχος εἰσὶν ἔργα οὐχὶ Ἑλληνικά, οὐδὲ ἔργα σύγχρονα, ἀλλ' ὁ μὲν τοῖχος τῶν χρόνων τοῦ Οὐαλεριανοῦ, ἡ δὲ ἀναβάθρα τῶν τοῦ Αὐγούστου. Πιστεύομεν δὲ μάλιστα ἤδη ὅτι ὁ Ἀγρίππας ἐδωρήσατο αὐτὴν εἰς τὰς Ἀθήνας, δι' ὃ καὶ τῷ ἀνηγέρθη παρ' αὐτὴν τὸ μέγα ἐκεῖνο μέχρι τοῦδε σωζόμενον βάθρον, τὸ εἰς ὄνομά του ἐπιγεγραμμένον.

ΛΕΞΙΓΡΙΦΟΣ.

—o—

Ἓν τῶν μελῶν τοῦ σώματος τὸ π ρ ῶ τ ό ν μ ο υ ἐκφράζει.
Πλὴν τούτου τρυφερὰ μερὶς πολλάκις βλαπτομένη
Παράγει, φεῦ! τὸ δ ε ύ τ ε ρ ο ν ποῦ ὅλους μᾶς τρομάζει,
Καὶ δι' αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος εἰς κτῆνος καταβαίνει.
Ἂν παραπλεύσῃς βέβαια τὴν ἄπειρον Ἀσίαν,
Θ' ἀνακαλύψῃς τ' ὅ λ ο ν μ ο υ, ἰδὼν τὴν παραλίαν.
Πλήν, τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τὴν σήμερον δὲν φέρει
Εἰμὴ τι ζῶον ἀπ' αὐτοῦ παράγωγον ἐν μέρει.

—(o)—

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 60.

Η ΕΥΡΕΣΙΣ ΤΟΥ 23 ΑΡΙΘΜΟΥ. (*)

(Ἴδε Πανδώρας Φυλλάδ. Η'.)

Α'.

—o—

Ὅτε πρὸ δύο περίπου καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἐδημοσίευσα τὰ ἐξ αἰτίας τοῦ 23 ἀριθμοῦ παθήματά μου' πολλοὶ μὲν κύριοι ἀνεκάγχασαν διὰ τὴν ἀξίαν ἱππότου, ὡς ἔλεγον, σταθερότητά μου, πολλαὶ δὲ κυρίαι φιλοκτίρμονες, (καὶ ποία δὲν εἶναι τοιαύτη;) τοσαύτην ᾐσθάνθησαν συμπάθειαν πρὸς τὰ δεινά μου, ὥστ' ἐζήτησαν ἁμιλλώμεναι νὰ ἐνοικιάσωσιν οἰκίας, (εἰς Παρισίους ἐννοῶ,) ὑπὸ τὸν 23 ἀριθμὸν, καὶ νὰ κατοικήσωσιν εἰς αὐτὰς, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ἴσως τις ἐξ αὐτῶν, χαρακτῆρας ἔχουσα παραπλησίους τῶν τῆς ἀγνώστου μου, κατορθώσει νὰ ἀναπληρώσῃ αὐτὴν, καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὸν εἰκοστοτριταῖον πυρετόν μου, ὡς τὸν ὠνόμασεν ὁ φίλος μου. Καὶ τοὺς μὲν πρώτους διαβεβαιῶ ὅτι δὲν ἐλύπησαν διόλου τὴν φιλαυτίαν μου οἱ καγχασμοί των, διότι πρὸ πολλοῦ ἔμαθα ὅτι ἡ σταθερότης, ὄχι μόνον εἶναι σπάνιον φαινόμενον σήμερον, ἀλλὰ καὶ μυκτηρίζεται ὅταν φανῇ. Ποσάκις ἐκοιμήθην ἀφ' ἑσπέρας πιστεύων ὅτι ὁ δεῖνα γερουσιαστὴς, ἢ ὁ δεῖνα βουλευτὴς ἢ ὑπουργὸς εἶναι ὡπλισμένος μὲ σταθερότητα τὴν ὁποίαν οὐδ' αὐτὴ τοῦ Σαμψῶνος ἡ δύναμις ἴσχυε νὰ κλονήσῃ, καὶ ὅμως, ὅταν ἐξύπνησα τὸ πρωῒ, τὸν εὕρηκα χαῦνον καὶ χαλαρὸν, ὡς ἂν ἐξύρισεν ἡ Δαλιδὰ τοὺς ἑπτὰ βοστρύχους τῆς κεφαλῆς του, ἢ καὶ καταδιώκοντα ἀκαθέκτως ὅ,τι χθὲς ὑπερασπίσθη μ' ἐνθουσιασμὸν φλογερώτατον! Πρὸς δὲ τὰς κυρίας τί νὰ εἴπω; νὰ ὁμολογήσω χάριτας διὰ τὰ φιλάνθρωπα σπλάγχνα των; νὰ περιγράψω πόσον κατένυξε τὴν καρδιάν μου ἡ ἄπειρος γενναιότης των; νὰ φανερώσω ὁποίαν θλῖψιν αἰσθάνομαι μὴ δυνάμενος νὰ δώσω πρὸς αὐτὰς καὶ ἐμπράκτως δείγματα τῆς ἄκρας εὐγνωμοσύνης μου; Τὰ λόγια εἶναι πτερόεντα, πετῶσιν ὡς αἱ εἰδήσεις τοῦ ἠλεκτρικοῦ τηλεγράφου· δὲν τὰ ὑπολήπτεται οὐδ' ἐκεῖνος ὅστις τὰ λέγει, καὶ εἰς ἐπίσημα ἐὰν μεταβληθῶσι πρακτικά· τὸ σημαντικὸν εἶναι τὸ *ἐμπράκτως*· διὰ τοῦτο καὶ μόνον μαίνεται ὁ κόσμος ὅλος σήμερον.

Καθὼς ἡ Καλυψὼ δὲν ἐδύνατο νὰ παρηγορηθῇ διὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὀδυσσέως, οὕτω κἀγὼ δὲν ἐδυνάμην νὰ παρηγορηθῶ διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν αἰωνίων κόπων μου. Δὲν ἔτρωγα, δὲν ἔπινα, δὲν ἐκοιμώμην, καὶ ἀενάως εἶχα τὸν νοῦν εἰς τὸν ἐπικατάρατον ἐκεῖνον ἀριθμὸν, ὡς ἄλλος ἀποχειροβίωτος συγγραφεὺς, ὅστις, ζητῶν νὰ ἐφεύρῃ πόρον ζωῆς ἐν μέσῳ κοινωνίας ἀπειροκάλου, συγκεντρόνει ὅλας τὰς διανοητικάς του δυνάμεις ὄχι εἰς τὸ πῶς καὶ τί νὰ συγγράψῃ, ἀλλ' εἰς τὸ πῶς νὰ κερδήσῃ ἄρτον. Καὶ ἐνῷ ἤμην ἄλλοτε εὔρωστος, ξανθοκόμης, ἀνθηρὸς, καὶ, ὡς τοὐλάχιστον ἠξίου ἀριθμός τις ὄχι εὐκαταφρόνητος κυριῶν, εὔμορφος, καὶ προσηνὴς, καὶ φιλόκομψος, ἔγεινα ἰσχνὸς καὶ χλωμὸς, ἡ κόμη μου ἐλευκάνθη πρόωρα,

(*) Ἡ συνέχεια τῆς Γαλατείας θέλει δημοσιευθῇ διὰ τοῦ προσεχοῦς φυλλαδίου.

τὸ πλατὺ μέτωπόν μου ἐπεδείκνυέ τινας ῥυτίδας, καὶ ὅλος κατήντησα σύννους, σιωπηλὸς καὶ ἀπέριττος. Ἡ φαντασία μου ἐσβέσθη, ἡ μνήμη μου δὲν ἔσωζε ζωηρότητα εἰμὴ διὰ τὸν ὀλέθριον ἀριθμόν, καὶ ἡ ὑγεία μου θὰ προσεβάλλετο ἀνεπανορθώτως, ἐάν, κατ' ἐπίμονον προτροπὴν τοῦ φίλου μου, δὲν ἀπεφάσιζα νὰ μεταβῶ εἰς Ἀθήνας, ὅπου, κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις του, αἱ οἰκίαι δὲν εἶχον ἀριθμούς, καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἐβιαζόμην νὰ τήκωμαι χάσκων πρὸ αὐτῶν αἰωνίως.

Ὁ φίλος μου μ' ἐπρότρεπε, πρὸς πλειοτέραν τῆς μελαγχολίας μου διασκέδασιν, νὰ διαβῶ τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Βιένναν, καὶ μέρος τῆς ὡραίας ἀλλ' ἀτυχοῦς Ἰταλίας, καὶ ἐκεῖθεν ν' ἀπέλθω εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐνθυμούμενος τὸ ἀπὸ Λούγδουνον εἰς Παρισίους ταξείδιόν μου, καθ' ὃ ἐγνώρισα τὴν κυρίαν τοῦ ἀριθμοῦ μου, καὶ τρεφόμενος ἀπὸ τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα, ὡς τρέφονται ὅλοι τῶν βροτῶν οἱ κενοί, τοῦ νὰ τὴν ἀπαντήσω ἐκ νέου, ἐπροτίμησα τὴν πρώτην ὁδόν. Καὶ ἰδοὺ ἐγώ, ἀποχαιρετίσας ὅλους τοὺς 23 ἀριθμοὺς τῆς ἀπεράντου μητροπόλεως τῆς Γαλλίας, ἐπέβην εἰς ἅμαξαν, καὶ διαβὰς δι' Ἀβαλόνης, ἀνεζήτησα ὑπὸ τὰς περικόμψους δενδροστοιχίας της τὴν ἀρχαίαν συνοδοιπόρον μου. Ποσάκις καὶ ἐκεῖ, καὶ εἰς Λούγδουνον, καὶ εἰς Μασσαλίαν, κατεδίωξα ὡς μαινόμενος κυρίας αἵτινες ὡμοίαζον ὄπισθεν ἐκείνην! Ποσάκις καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας πόλεις ἔκρουσα τὰς πύλας τῶν οἰκιῶν ἐφ' ὧν ἔστιλβεν ὁ περισπούδαστος ἀριθμός! Ποσάκις τὴν νύκτα, ἀποκαρωμένος ἐντὸς τῆς ἁμάξης, ἐσκίρτησα ὀνειροπολῶν τριγμὸν ἐσθῆτος μεταξωτῆς, καὶ λευκὴν χεῖρα, καὶ μανδύαν, καὶ κρήδεμνον! Καταβεβλημένος ἀπὸ ἀθυμίαν ἀνεχώρησα τέλος πάντων ἐκ Μασσαλίας. Τοὐλάχιστον, εἶπα κατ' ἐμαυτὸν ἅμα ἐμβὰς εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, δὲν θ' ἀναῤῥιπίζῃ πλέον τὴν φλόγα τῆς καρδίας μου ἡ θέα τοῦ 23 ἀριθμοῦ. Ἀλλὰ φαντάσθητε τὴν ἔκπληξίν μου ὅτε, καταβὰς εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν περὶ τὴν ὁποίαν κεῖνται οἱ κοιτωνίσκοι τῶν ἐπιβατῶν, ἴδα ὅτι ὅλοι ἔφεραν ἀριθμούς, καὶ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ 23! Κατεδιωκόμην λοιπὸν ἀπὸ Ἐριννύας ἀδυσωπήτους, καὶ ἦτο πεπρωμένον νὰ κατατρώγῃ τὴν καρδίαν μου, ὡς ὁ ἀετὸς τὸ ἧπαρ τοῦ Προμηθέως, ὁ στυγερὸς αὐτὸς ἀριθμός;

Ἀποταθεὶς ἀμέσως πρὸς τὸν συνοδεύοντά με ὑπηρέτην τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐζήτησα νὰ μὲ παραχωρήσῃ τὸν κοιτωνίσκον ἐκεῖνον· ἀλλ' αὐτὸς μὲ ἀπεκρίθη ὅτι κυρία τις, ἐλθοῦσα πρὸ μικροῦ, παρεκάλεσε νὰ δοθῇ πρὸς αὐτὴν κοιτὼν ἰδιαίτερος, καὶ ὅτι εἶχεν ἤδη ἐγκατασταθῆ εἰς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἐπεθύμουν.

— Κυρία! ἀνέκραξα.

— Μάλιστα, κύριε· διὰ τί ἀπορεῖτε; μήπως καὶ αἱ κυρίαι δὲν ταξειδεύουν;

— Ἀλλά, διὰ τί δὲν κατέλυσεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν γυναικῶν;

— Διότι, ἀπεκρίθη ὁ γλωσσοκόπος Γάλλος μου χαίρων διότι ἔδωκα πρὸς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ ἐξασκήσῃ τὴν εὔστροφον γλῶσσάν του, πάσχει, ὡς μὲ εἶπεν, ἀπὸ νευρικά, αἰσθανομένη ποτὲ μὲν ἀνησυχίαν σφοδρὰν ὁμοιάζουσαν ἀνησυχίαν ἠθικήν, ποτὲ δὲ χαύνωσιν ἀπερίγραπτον, βοὴν εἰς τ' αὐτία ὁμοίαν μὲ μουσικὴν Περσικήν, ἀηδίαν φαγητῶν καὶ καύσιμον τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ διὰ νὰ μὴν ἐνοχλῇ τοὺς ἄλλους, ἐζήτησε κοιτῶνα ἰδιαίτερον.

Ὅστις τῶν ἀναγνωστῶν ἠσθάνθη ποτὲ ἔρωταν τὴν καρδίαν του θὰ ἐνθυμεῖται βεβαίως ὅτι, ὅσῳ ἀσθενὴς καὶ ἂν ἦτο ἡ μνήμη του, διετήρησεν ἀκριβῶς καὶ τὰς παραμικροτέρας λέξεις ὅσας ποτὲ ἐπρόφεραν τὰ χείλη τῆς ἐρωμένης του, καὶ ἂν ἀκόμη ὡμοίαζαν τὰ τῆς γαληνοτάτης αὐτοκρατείρας Σουλούκ. Ἂς φαντασθῇ λοιπὸν ὁ εὐαίσθητος αὐτὸς ἀναγνώστης ὁποῖος σεισμὸς συνετάραξε τὰ θεμέλια αὐτὰ τῆς καρδίας μου, ὅταν ἤκουσα προφερομένας ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην τὰς ἰδίας ἀπαραλλάκτως λέξεις, τὰς ὁποίας εἶχε μεταχειρισθῆ ἄλλοτε καὶ ἡ ὡραία μου περιγράφουσά με τὴν ἀσθένειάν της. Ἐδυνάμην ἄρα ν' ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ μακάριος ἐκεῖνος κοιτὼν περιεῖχε τὸν θησαυρὸν τὸ ὁποῖον μετὰ τοσούτων κόπων καὶ μόχθων ἀνεζήτησα ἕως τότε; Πεποίθησιν ἄρα συλλαβὼν περὶ τούτου ἀκράδαντον, κατεσκήνωσα ἀμέσως εἰς τὸν ἀπέναντι θάλαμον, καὶ ἤρχισα νὰ προετοιμάζω ἐμαυτὸν διὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναγνωρίσεως, προσπαθῶν νὰ δώσω τόνον εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἡ μελαγχολία μου μὲ κατέλιπεν ἐν ἀκαρεῖ, εἰς τὰς πρὸ πολλοῦ ὠχρὰς παρειάς μου ἀνεβλάστησε μικρὸν ἐρύθημα, καὶ ὅλος ἔγεινα ζωηρότερος. Σταθεὶς κατέναντι τοῦ κατόπτρου ἐκτένισα τὴν κόμην, ἐῤῥύθμισα τὸν ἐπενδύτην, ἔδεσα ἐπὶ τὸ κομψότερον τὸν λαιμοδέτην μου, ῥίπτων ἐν τοσούτῳ διὰ τοῦ δικτυωτοῦ παραθύρου μου πρὸς τὸν εἰκοστὸν τρίτον κοιτῶνα τὰ πρὶν μὲν νεκρὰ νῦν δὲ πύρινα βλέμματά μου. Λαβὼν μετὰ ταῦτα βιβλίον ἐξῆλθα, καὶ καθήσας παρὰ τὴν τράπεζαν ἐπροσποιούμην ὅτι ἀνεγίνωσκα. Τρεῖς ὁλοκλήρους ὥρας, ἐξ ὧν ἑκάστη μ' ἐφαίνετο αἰὼν ὁλόκληρος, ἐπερίμεινα· ἀλλ' ὁ κοιτὼν δὲν ἠνοίγετο, οὐδὲ κἂν κρότον ἤκουα ἐντὸς αὐτοῦ· ἡ δὲ ἀνυπομονησία μου εἶχε φθάσει εἰς τὴν ἀκμήν της, ὅτε ὑπηρέτης τις προσελθὼν μὲ παρακάλεσε νὰ παραμερίσω διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὸ γεῦμα. Ἡ ὡραία μου λοιπὸν θὰ ἐξήρχετο τέλος πάντων. Ἀναπτερωθεὶς τὰς ἐλπίδας ἐκαλλωπίσθην ἐκ νέου, ἐκάθησα εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ δὲν ἔπαυα ἀναζητῶν μεταξὺ τῶν θηλέων συνδαιτυμόνων τὴν κάτοικον τοῦ 23 ἀριθμοῦ. Ἴδα ὅτι μία θέσις ἔμενε κενή, καί, ὡς ἐπείσθην δυστυχῶς μετ' ὀλίγον, ἔμελλε νὰ μείνῃ καὶ μέχρι τέλους· διότι ἡ ὑπηρέτις τοῦ πλοίου, ἐλθοῦσα δὶς καὶ τρίς, ἔλαβεν ἐκ τῶν φαγητῶν, καὶ ἡμιανοίξασα τὴν θύραν τῆς ἀσθενοῦς τὰ ἔδωκεν εἰς αὐτήν. Καὶ ἰδοὺ πρὸς τὸ μαρτύριον τοῦ Προμηθέως προσετέθη καὶ τὸ τοῦ Ταντάλου, διότι ἔχων τὸ ὕδωρ πρὸ ὀφθαλμῶν, οὐδὲ κἂν νὰ τὸ ἐγγίσω ἐδυνάμην!

— Δὲν τρώγετε, κύριε, μὲ εἶπεν ὁ ἐκ δεξιῶν γείτων μου, νέος Ἕλλην, υἱὸς προύχοντος νησιώτου, τὸν ὁποῖον ὁ πατήρ του εἶχε στείλει πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εἰς Παρισίους δαπάναις ἁδραῖς διὰ ν' αὐξήσῃ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεών του, ἀλλ' ὅστις ἐνόμισε προτιμότερον νὰ κενώσῃ καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ πατρικοῦ βαλαντίου εἰς τὰ θέατρα, τὰ σκιραφεῖα, καὶ ἄλλα ὄχι τόσον ἔμμουσα καταγώγια· εἶσθε πολλὰ ἀφῃρημένος.

— Ἀφηρημένος! ἐπανέλαβα· ἐξ ἐναντίας εἶμαι ὅλος συγκεκριμένος. Ἰδοὺ αἱ χεῖρές μου, ἰδοὺ οἱ πόδες μου, ἰδοὺ ἡ κεφαλή μου μὲ ὅλα της τὰ παρεπόμενα· ἐκτὸς μόνον ἂν εἰσθ' ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν Πυῤῥωνιστῶν.

Ἀλλ' ὁ γείτων μου μειδιάσας ὑπεροπτικῶς, διὰ τὴν ἀμάθειάν μου βεβαίως, ἀπεκρίθη·

— Πῶς φαίνεται ὅτι λείπετε πολὺν καιρὸν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἢ ὅτι δὲν ὑπήγετε ποτὲ εἰς αὐτήν! Δὲν σᾶς ὡμίλησα περὶ φιλοσοφίας ὥστε νὰ μὲ λέγετε ὅτι εἶσθε συγκεκριμένος, ἀλλ' ὅτι, ἂν κ' ἐκαθήσετε εἰς τὴν τράπεζαν διὰ νὰ φάγετε, δὲν ἔχετε τὸν νοῦν σας εἰς τὸ φαγητόν, ἀλλὰ πλανᾶσθε μακρὰν αὐτοῦ· εἶσθε, δηλαδή, distrait.

— Καὶ τὸ distrait, θὰ εἰπῇ ἀφηρημένος;

— Ἀπαράλλακτα ὡς τὸ ἀτμόπλοιον ἐφ' οὗ τρώγομεν ταύτην τὴν στιγμὴν ἀνήκει εἰς τὴν Ἑταιρίαν τῶν δημοσίων ἁμαξῶν.

— Ποίαν; ἠρώτησα κατεσπευσμένως.

— Τῶν δημοσίων ἁμαξῶν;

— Ποίων δημοσίων ἁμαξῶν;

— Des Messagéries Nationales.

— Καὶ τὰς Messagéries Nationales, τὰς μεταφράζετε δημοσίας ἁμάξας;

— Δὲν τὰς μεταφράζω ἐγώ, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργεῖον.

— Θαυμάζω! εἶπα, τὴν σοφίαν τοῦ ὑπουργείου· καὶ γέλως οἴκτου ἤρχιζε νὰ διαστέλλῃ τὰ χείλη μου, ὅταν εἶδα ἀνοιχθεῖσαν ἐκ νέου τὴν θύραν τοῦ ἀπέναντί μου κοιτῶνος, καὶ πόδα μικρὸν καὶ εὔκνημον ἐκτεινόμενον ἔξω τῆς κλίνης, καὶ περιτυλιγμένον μὲ κάλταν μαλλωτήν. Οὐδεμία πλέον ἀμφιβολία ὅτι ἐκείνη ἦτο ἡ φιλτάτη συνοδοιπόρος μου.

Εὐτυχῶς ὁ γείτων μου, νομίσας με ἡττηθέντα καὶ διὰ τοῦτο σιωπήσαντα, μὲ ἀφῆκε ν' ἀλλοφρονήσω καὶ πάλιν μέχρι τέλους τοῦ γεύματος.

Ἓξ ἡμέρας διήρκεσεν ὁ μεταξὺ Μασσαλίας καὶ Πειραιῶς πλοῦς, καὶ σᾶς βεβαιῶ ὅτι ἓξ ὁλοκλήρων αἰώνων μαρτύριον ἐδοκίμασα. Κατεπλεύσαμεν καὶ εἰς Λιβόρνον, καὶ εἰς Τραϊανούπολιν, (Civita Vecchia) καὶ εἰς Νεάπολιν, καὶ εἰς Μεσσήνην, καὶ εἰς Μελίτην, καὶ ἐνῷ οἱ συμπλωτῆρές μου ὅλοι ἀπέβαιναν χάριν ἀναψυχῆς, ἐγὼ μόνος ἔμενα εἰς τὸ πλοῖον προσδοκῶν τὴν ἔξοδον τῆς κατοίκου τοῦ 23 ἀριθμοῦ, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἐξήρχετο. Οἱ ὀφθαλμοί μου, προσηλωμένοι ἀδιακόπως εἰς τὴν θύραν της, εἶχαν σχεδὸν ἀπολιθωθῆ.

Ἀλλὰ τοὺς κόπους μου ἔμελλε τέλος πάντων νὰ στέψῃ ἀμαράντινος τῆς ἐπιτυχίας στέφανος! Εἶχ' ἀποφασίσει ν' ἀκολουθήσω ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃ τὴν ἀφανῆ συνοδοιπόρον μου, ὅταν ἤκουσα τὴν ὑπηρέτιδα λέγουσαν ὅτι ἔμελλε ν' ἀποβῇ εἰς Πειραιᾶ. Ἡτοιμάσθην λοιπόν, καὶ μὲ καρδίαν πάλλουσαν, καὶ μὲ γόνατα τρέμοντα ἀνέμενα τὴν ἐμφάνισίν της.

Ἐξῆλθε τέλος πάντων! Μόλις εἶδα τὸν ἕνα τῶν ποδῶν της ὑπερβάντα τὸ κατώφλιον, καὶ διασκελισθεὶς ἡρακλείως τὴν τράπεζαν ἔπεσα γονυπετὴς ἔμπροσθέν της. Καὶ ἁρπάσας τὴν χεῖρά της τὴν κατεφίλουν, καὶ δάκρυα ἔῤῥεον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ὀλοφυρμοὶ ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸ στῆθός μου.

Τί τρέχει; ἀνέκραξε γαλλιστὶ καὶ ὅλως ἔντρομος ὑπὸ τὸ πολύπτυχον κρήδεμνόν της ἡ προσφιλὴς συνεπιβάτις μοα.

— Τί τρέχει; ἐπανέλαβα σφίγγων καὶ κατασπαζόμενος τὴν περιχαρακωμένην μὲ χειρίδα βαθύμαλλον χεῖρά της, τί τρέχει ἐρωτᾶτε; τρέχω ἐγὼ πρὸ χρόνων κατόπιν τοῦ κατηραμένου 23 ἀριθμοῦ, κατόπιν σας, φιλτάτη μου κυρία, ἡ ὁποία ἐγίνετε αἰτία ν' αὐξήσουν αἱ ἡμικρανίαι μου, νὰ κοπῇ ὅλως διόλου ἡ ὄρεξίς μου, ν' ἀτονίσουν ἔτι μᾶλλον τὰ νεῦρά μου, νὰ καταντήσουν εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν αἱ δυσπ . . .

— Τί λέγετε, κύριε! ἀνέκραξε διακόψασά με· ἐγὼ ἡ αἰτία ὅλων αὐτῶν τῶν δεινῶν παθημάτων σας! καὶ διὰ τί;

Εἶπε καὶ ἀνεσήκωσε τὸ κρήδεμνόν της.

Καὶ ὡς ἐκβεβαχευμένος ἀνύψωσα τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ περιπόθητον πρόσωπόν της, καὶ τὴν ἠτένισα. καὶ ἀφεὶς φωνὴν ἀπελπισίας, ἔπεσα ὡς νεκρὸς κατὰ γῆς . . .

Β'.

Κυλιόμενος ἐπὶ τῆς κλίνης μου, εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Ἀνατολῆς, τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης, ἔφερον ἠλιθίως πανταχοῦ τὸν νοῦν καὶ τὰ βλέμματα, καὶ συγκεχυμένως ἀνεπόλουν εἰς τὴν μνήμην τὸ συμβὰν τῆς παρελθούσης· μ' ἐφαίνετο ὅτι ὠνειρευόμην. Ἡ καρδία μου δὲν ἤθελεν εἰσέτι νὰ πεισθῇ ὅτι ἐκείνη τὴν ὁποίαν εἶδαν χθὲς οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὸν εὔκνημον πόδα καὶ τὴν μαλλωτὴν κάλταν εἶχα ἐκλάβει ὡς τὴν ἀρχαίαν συνοδοιπόρον μου, ἦτο γραῖα, νωδός, φαλακρά, βλοσυρῶπις, γρυπή, στρυφνοπρόσωπος, εἰς ἕνα λόγον ἄλλη Γοργὼ ἢ Μέδουσα.

Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινα κλινήρης, καὶ ἐντὸς τοῦ διαστήματος τούτου κατώρθωσα νὰ λάβω ἡρωϊκήν τινα ἀπόφασιν. Οἱ ἀγῶνές μου, εἶπα κατ' ἐμαυτόν, ἀπέβησαν μέχρι τοῦδε μάταιοι, καὶ ἡ ὑγεία μου κατεστράφη. Πρέπει τάχα νὰ ἐξακολουθῶ νὰ τρέχω ὡς Ἰξίων κατόπιν σκιᾶς; διότι, τί ἄλλο εἶναι παρὰ σκιά, γυνὴ τὴν ὁποίαν μόλις εἶδα, τῆς ὁποίας ἀγνοῶ καὶ τὸ ὄνομα, καὶ τὴν πατρίδα, καὶ τὴν κατάστασιν; Ἰδού, ἔφθασα εἰς τόπον μὴ ἔχοντα ἀριθμούς, καὶ ἐπομένως ἀνικανοῦντα νὰ μὲ δώσῃ ἀφορμὰς λυπηρᾶς ἀναμνήσεως. Ἂς μείνω εἰς αὐτόν, καὶ μιμούμενος τὸ παράδειγμα τῶν νομοθετῶν του, ἂς ἐπιδοθῶ εἰς ἀνεύρεσιν καὶ εἰς συνδυασμὸν ἄλλων ἀριθμῶν ὀλιγώτερον θεωρητικῶν τοῦ 23.

Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ ἤρκεσε μόνη νὰ μ' ἐπαναδώσῃ τὰς σωματικάς μου δυνάμεις, καί, ἰδοὺ ἐγὼ ἐνδυθείς, ἡτοιμάσθην νὰ ἐξέλθω.

— Ποῦ κεῖται, ἠρώτησα τὸν ξενοδόχον μου, ἡ οἰκία τοῦ Κ. Ν;

— Εἰς τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, ἀριθ. 57.

— Ποῦ; ἠρώτησα ἀσθμαίνων ἅμ' ἀκούσας νὰ γίνεται λόγος περὶ ἀριθμῶν.

— Εἰς τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, εἰς τὸν ἀριθμὸν 57. Προσέξατε ὅμως, μὴ, ἀντὶ τῆς οἰκίας, ἐμβῆτε εἰς ἐργαστήριον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ φέρουν χωριστοὺς ἀριθμούς.

Ἀλλὰ χωρὶς διόλου νὰ διστάσω ἀπεδύθην εὐθὺς, καὶ παρεκάλεσα τὸν ξενοδόχον μου νὰ μὲ προμηθεύσῃ εἰσιτήριον δι' οὗ, ἐπιβαίνων εἰς τὸ ἀναχωροῦν τὴν ἐπιοῦσαν Αὐστριακὸν ἀτμόπλοιον, νὰ μεταβῶ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ σπεύσας ἐγκατέλειψα πόλιν τῆς ὁποίας ἑκάστη οἰκία, ἔχουσα παραδόξως διπλοῦς καὶ τριπλοῦς ἀριθμοὺς, εἰς διπλοῦν καὶ τριπλοῦν θὰ μ' ἐξέθετε μαρτύριον.

Τὴν πρωίαν τῆς πέμπτης ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκ Πειραιῶς ἀναχωρήσεώς μας παρηλάττομεν τὴν ἄκραν ἐφ' ἧς κεῖνται τὰ σουλτανικὰ Ἀνάκτορα, παρακολουθούμενοι ἀπὸ σκιρτώντων δελφίνων στίφος. Βάλσαμον μ' ἐφάνη ὅτι ἐχύθη εἰς τὴν τετραυματισμένην καρδίαν μου ὅταν ἴδα τὴν βασιλίδα ἐκείνην τῶν πόλεων, κειμένην ὡς ἀδάμαντα μεταξὺ δύω σαπφείρων καὶ δύο σμαράγδων, πρὸς τὴν συμβολὴν δύω θαλασσῶν καὶ δύω ἠπείρων, καὶ σχηματίζουσαν πυελίδα, οἱονεὶ εἰκόνα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, περιβάλλουσαν τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Τὴν λαμπρὰν ταύτην ἀσιατικὴν μεταφορὰν ἀναφέρει ὁ Ἅμμερ. Εἶναι δὲ δύσκολον νὰ μὴ ἐνθυμηθῇς τὴν ὀπτασίαν αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἴδε κατ' ὄναρ ὁ θεμελιωτὴς τῆς δυναστείας τῶν Σουλτάνων, ἅμα ῥίψας τὸ βλέμμα εἰς τὴν ἑπτάλοφον, καὶ τοὺς χρυσοῦς καὶ ὀξυκορύφους *μιναρέδας* της, καὶ τὰ πολυάριθμα τεμένη, καὶ τ' ἄλλα δημόσια καταστήματα.

Πάντα ἦσαν κενοφανῆ εἰς ἐμὲ κατὰ τὴν ἀπέραντον ἐκείνην ἀσιατικὴν πόλιν. Περιφερόμενος ἀδιακόπως εἰς τὸ Βυζάντιον, τὸν Βόσπορον καὶ τὸν μαγευτικὸν καὶ ἀπαράμιλλον Κεράτειον κόλπον, ἀπεφάσισα νὰ λησμονήσω καὶ τὰ παθήματά μου καὶ τὸν 23 ἀριθμὸν, τὸν ὁποῖον δὲν μ' ἐπενθύμιζε πλέον οὐδεμία οἰκία, καὶ νὰ τελειώσω ἐκεῖ ἀταράχως τὸν βίον μου, ὡς τελειόνει ἐντὸς τοῦ κόλπου τούτου ὁ Κύδαρις καὶ ὁ Βαρβύζης.

Ἀλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει.

Γ'.

Ἐνῷ μίαν τῶν ἡμερῶν ἡτοιμαζόμην νὰ ἐξέλθω εἰς περίπατον, ἤκουσα κτύπον σφοδρὸν εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου μου. Ἔσπευσα ν' ἀνοίξω καὶ ἴδα γυναῖκα ὠχρὰν καὶ κάτισχνον, τῆς ὁποίας οἱ μαῦροι ὀφθαλμοὶ, μεγαλυνθέντες ἔτι μᾶλλον ἐξ αἰτίας τῆς ἰσχνότητος τοῦ προσώπου της, προσηλώθησαν ὡς ἀπολιθωμένοι ἐπ' ἐμέ. καὶ κρατοῦσαν εἰς τὰς ἀγκάλας της ὡραῖον βρέφος ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὰς μακρὰς βλεφαρίδας ἐκρέμαντο σταγόνες δακρύων.

— Δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μὲ εἶπεν ἡ γυνὴ ὀλοφυρομένη, βοηθήσατέ με νὰ τὸν ἀνασηκώσω . . . . ἀποθνήσκει!

Εἶπε καὶ χωρὶς νὰ προσθέσῃ τι ἄλλο, ἔσπευσε νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν ἀνωτέραν ὀροφήν· ἐγὼ δὲ τὴν ἠκολούθησα τρέμων, διότι τὸ πρόσωπόν της, εἰ καὶ κατεσκληκὸς, μὲ ἀνενθύμιζε προσφιλεῖς χαρακτῆρας. Ναὶ μὲν τὴν εἶχα ἰδεῖ καὶ ἄλλοτε ἅπαξ ἢ δὶς ἀφοῦ κατῴκησα εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην, ἐξερχομένην συνεσταλμένως, φέρουσαν τὸ αὐτὸ ἔνδυμα, καὶ συνοδεύουσαν δύο παιδία, ἀλλὰ πυκνὸν ἦτο τὸ κρήδεμνόν της, καὶ ἡ ὄψις της δὲν διεκρίνετο δι' αὐτοῦ. Ἄλλως μόνα τὰ ἀγγελόμορφα ἐκεῖνα μικρὰ ὄντα εἶχαν ἑλκύσει τὴν προσοχήν μου.

Τὰ παιδία ταῦτα, ἅτινα καὶ τὰ δύο ἦσαν ἄρρενα, ἐνδεδυμένα καθαρῶς καὶ κομψῶς, ἴδα πολλάκις τὴν Κυριακὴν συνοδευόμενα ἀπὸ κύριον, νέον μὲν ἔτι ἀλλὰ μελαγχολικὸν καὶ ὠχρὸν, καὶ ἀπερχόμενα εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἀπό τινος ὅμως ἀπήντων αὐτὰ, ἀναβαίνοντα ἢ καταβαίνονται τὴν κλίμακα, χωρὶς νὰ συνοδεύωνται ἀπὸ κανένα.

Φύσει ἀγαπῶν τὴν νέαν ἡλικίαν, ἐχάδευσα πολλάκις αὐτὰ, προσθεὶς εἰς τὰς φιλοφρονήσεις μου καὶ ἄλλας ἀσπαστοτέρας εἰς τὰ παιδία, ἤτοι διάφορα γλυκύσματα καὶ πλακούντια. Καὶ τὰ ἐλάμβαναν μὲν εὐχαριστοῦντά με, δὲν τὰ ἔτρωγαν ὅμως πώποτε ἔμπροσθέν μου, προφασιζόμενα ὅτι τὰ ἐπερίμενεν ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ των.

Ἡ διαγωγὴ αὐτὴ, ἀσυνήθης εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν σπεύδουσαν πάντοτε ν' ἀπολαύῃ τῶν παρόντων, ἡ σκυθρωπότης ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἴδα πολλάκις συνοδεύοντα τὰ ἀθῶα ἐκεῖνα πλάσματα, καὶ ἡ συστολὴ τῆς μητρὸς, ἔπρεπε βεβαίως νὰ διεγείρωσι τὴν περιέργειάν μου. Ἀλλ' ἀνέκαθεν ὑπῆρξα ὂν παράδοξον· ποτὲ δὲν ἐγνώρισα, δὲν λέγω τοὺς γείτονάς μου, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὺς τοὺς συγκατοίκους μου.

Ἔφθασα λοιπὸν ἀσθμαίνων εἰς τὸν κοιτῶνα ἐκεῖνον ἐν ᾧ ἐχύθησαν τόσα δάκρυα, τὰ ὁποῖα ἴσως θὰ ἐδυνάμην πρὶν νὰ προλάβω. Καὶ ἴδα ἀσθενῆ ψυχορραγοῦντα, κείμενον λοξῶς ἐπὶ τῆς κλίνης του· ἡ σύζυγός του εἶχε προσπαθήσει νὰ τὸν ἀνασηκώσῃ· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς κατώρθωσε νὰ κινηθῇ, οὐδ' ἐκείνη εἶχεν ἀρκετὴν δύναμιν νὰ τὸν ἀνασύρῃ.

Ποτέ μου δὲν μ' ἔτυχε νὰ ἴδω πτῶμα πελιδνὸν ὡς τὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, πτῶμα ὅμως πάσχον καὶ πνέον· τὰ χείλη του ἦσαν μελανά· ἡ διαφανὴς καὶ ὅλως κάθιδρος σάρξ του μ' ἐφάνη κολλημμένη ἐπὶ τῶν ἀσάρκων ὀστέων του, καὶ αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν του, ὑελοειδεῖς, ἐπλανῶντο ἀσκόπως περὶ τὴν στέγην. Ἀνατριχιάσας ὅλος τὸν παρετήρουν ὡς ἀπολιθωμένος, ἐνῷ ἡ μήτηρ, βαλοῦσα κατὰ γῆς τὸ βρέφος, ἀνέκραξε,

— Γρήγορα, παρακαλῶ, καὶ χάνεται!

Ἡ φωνὴ αὕτη μὲ ἀνεκάλεσεν εἰς ἐμαυτόν· καὶ ἀκολουθῶν τὰς παραγγελίας ἐκείνης, ἐνηγκαλίσθην τὸν πάσχοντα, τὸν ἀνεσήκωσα ἐλαφρὰ χωρὶς νὰ ἐρεθίσω τοὺς πόνους τῶν πληγωμένων μελῶν του, καὶ ἀπέθεσα τὴν κεφαλήν του ἐπὶ προσκεφαλαίων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπισωρεύσει ἡ ἔνδακρυς σύζυγος. Ὅταν δὲ μετὰ μικρὸν ἀνέπνευσεν ὀλίγον, τὸ μαρμάρινον βλέμμα του προσηλώθη ζωηρότερον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἔπειτα ἐπὶ τὴν γυναῖκά του.

— Ὁ καλὸς αὐτὸς κύριος, ἐψέλλισεν ἡ ταλαί-

πωρος, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τόσον τὰ παιδία μας, ἦλθε νὰ μὲ βοηθήσῃ διὰ νὰ σὲ ἀνασηκώσω.

Στρέψας μετ' ὀλίγον τὸ βλέμμα περὶ τὸ στενὸν ἐκεῖνο δωμάτιον, ἴδα ἀπηρχαιωμένην τράπεζαν, καὶ ἐπ' αὐτῆς κυαθίσκον, πινάκιον ἡμίτμητον, καὶ φλοιὸν πορτογαλλίου. Ταῦτα ἦσαν τὰ ἔπιπλα τῆς κατοικίας ἐκείνης, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ καθαρώτερον καὶ καινουργέστερον ἦτο ἡ κλίνη τοῦ πάσχοντος. Τὴν προτεραίαν εἶχα δώσει πορτογάλλιον εἰς ἓν τῶν παιδίων, καὶ ἐνόησα ὅτι τὸ πολύτιμον τοῦτο δῶρον ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν ἀσθενῆ.

Ῥυτίς τις θλιβερὰ ἐχαράχθη ἐν τοσούτῳ περὶ τοὺς μυκτῆρας τοῦ πάσχοντος, διότι ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ. Ἡ σύζυγός του ἔκυψε τὴν κεφαλὴν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀπὸ νεκρόν τι μᾶλλον νεῦμα ἢ ἀπὸ τὰς ἀνάρθμους λέξεις του ἐμάντευσα ὅτι ἤθελε νὰ μ' εὐχαριστήσῃ.

Στηρίξας τὸ γόνυ ἐπὶ παμπαλαίου θρανίου καὶ προσεγγίσας τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ κάτωχρον τοῦ ἀσθενοῦς πρόσωπον, ἐπροσπάθησα νὰ τὸν παρηγορήσω· ἀλλὰ τὰ λόγια ἐνεκροῦντο ἐπάνω τῶν χειλέων μου. Ἡ συμφορὰ μὲ προξενεῖ συστολὴν καὶ δειλίαν, καὶ μάλιστα συμφορὰ ὡς ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ἐδυνάμην ἴσως νὰ προλάβω ἂν ἤμην ὀλιγώτερον μολυσμένος ἀπὸ τὸ μίασμα τῆς σχεδὸν κοινῆς σήμερον περιφιλαυτίας. Μ' ἐφαίνετο ὅτι μ' ἔλεγεν ὁ ἄταφος ἐκεῖνος νεκρὸς, « τολμᾷς λοιπὸν νὰ μὲ ὁμιλήσῃς σὺ ὅστις ἐδύνασο, ἂν εἶχες ψυχὴν ἀνθρώπου, νὰ σώσῃς καὶ ἐμὲ καὶ τὰ τέκνα μου ; »

Ἡ ἀμηχανία μου ἦτο ἀπερίγραπτος· δὲν ἐδυνάμην νὰ ὑποφέρω ἐπιπλέον τὴν σιωπὴν ἐκείνην τῶν τάφων, διακοπτομένην ἀπὸ μόνον τὸν ἦχον τῆς ἀναπνοῆς του, ὁμοιάζοντα ῥόγχον ψυχοῤῥαγοῦντος. Καὶ δὲν εἶχα μὲν τὴν γενναιότητα νὰ ἀναχωρήσω καὶ νὰ ἐγκαταλείψω μόνην ἀπέναντι τοῦ θανάτου τὴν ταλαίπωρον ἐκείνην σύζυγον, ἀλλ' ἠπόρουν τί νὰ εἴπω, ἢ τί νὰ πράξω. Εὐτυχῶς αἱ ζωηραὶ φωναὶ τῶν παιδίων ἀναβαινόντων τὴν κλίμακα, μ' ἔδωκάν τινα ἀναψυχήν.

Ὁ ἀσθενὴς, ἀκούσας τὰς φωνὰς ταύτας, εἰς ἃς ἀνεμίχθησαν καὶ αἱ τοῦ κυλιομένου βρέφους τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν εἰσέτι παρατηρήσει, ἀνήγειρε μὲ δυσκολίαν ἕνα τῶν βραχιόνων του ὡς ἂν ἤθελε ν' ἀποδιώξῃ τι, καὶ μετὰ ταῦτα ἀφῆκεν αὐτόν. Καὶ αἴσθημα στενοχωρίας ἐζωγραφήθη συγχρόνως εἰς τὸ πρόσωπόν του.

— Ἡσύχασε ! ἡσύχασε ! δὲν θὰ ἐμβοῦν ! εἶπεν ἡ ταλαίπωρος μήτηρ, καὶ ἁρπάσασα τὸ βρέφος ἐξῆλθε, καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν.

Μείνας μόνος μὲ τὸν πάσχοντα εὑρέθην εἰς μεγαλητέραν ἔτι στενοχωρίαν, καὶ ἐπροσπάθησα νὰ εἴπω πρὸς αὐτὸν ὀλίγας τινὰς ἐκ τῶν τετριμμένων φράσεων, δι' ὧν συνειθίζομεν, ὄχι νὰ παρηγορῶμεν, ὡς ὑποθέτομεν, ἀλλὰ ν' ἀπελπίζωμεν μᾶλλον τοὺς ἀσθενεῖς. Εἶπα ὅτι ὁ χρόνος ἦτο κακὸς καὶ προσέβαλε καὶ τοὺς εὐρωστοτέρους, ὅτι ἦτο ἐλπὶς νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ὅτι βεβαίως τότε θ' ἀνελάμβανε καὶ αὐτὸς τὴν ὑγείαν του. Εἶχα σκοπὸν νὰ ἐξακολουθήσω λέγων καὶ ἄλλα τοιαῦτα· ἀλλὰ τὸ ἀνώτερον χεῖλος τοῦ πάσχοντος διεστάλη, καὶ τὸ πικρὸν καὶ ἐμφαντικόν του μειδίαμα διέκοψε τὸν λόγον του.

— Βλέπω, κατώρθωσε τέλος πάντων νὰ μὲ εἴπῃ, ὅτι μὲ συμπονεῖτε· εὐχαριστῶ, καλὲ Κύριε . . . . εἶμαι καλήτερα . . . δὲν πάσχω πολύ . . . τοὐλάχιστον ὀλιγώτερον. Ἡ συμπάθεια τῶν ἄλλων εἶναι βάλσαμον. Εὐτυχῶς εὕρηκα πάντοτε τοιαύτην.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὴν ἀγγελικὴν τῳόντι καρτερίαν τὴν ὁποίαν ἴδα τότε ζωγραφημένην εἰς τὸ νεκρὸν πρόσωπον τοῦ πάσχοντος. Διὰ νὰ μ' ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης ἔπρεπε νὰ ἴδῃ τοιαύτην τινὰ ὑπομονήν· δυσκόλως ὅμως ἀπαντᾶται μεταξὺ τῶν θλίψεων τῆς ἐνδείας, τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ τοῦ θανάτου ! Ἐκεῖνος λοιπὸν τὸν ὁποῖον ἐπροσπάθουν νὰ παρηγορήσω, παρηγόρησεν ἐξ ἐναντίας ἐμέ. Ὁ τόνος τῆς σβεννυμένης φωνῆς του μὲ κατένυξε τῳόντι, καὶ ᾐσθάνθην τὴν καρδίαν μου ἐπιδοκιμάζουσαν τὴν ἀπόφασίν μου τοῦ νὰ μείνω πλησίον τοῦ ἀποθνήσκοντος.

Καὶ ἠπόρουν μὲν τί νὰ εἴπω πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ κα ἂν δὲν ἠπόρουν, ποίας παραμυθίας εἶχεν ἀνάγκη ἐκεῖνος ὅστις κατεῖχε τοιοῦτον θησαυρὸν εἰρήνης, πραότητος καὶ ἀνεξικακίας, ἐκεῖνος ὅστις, πατῶν ἤδη τ χεῖλος τοῦ τάφου, δὲν παρεπονεῖτο διὰ τὸ παρελθὸν οὐδ' ἐφοβεῖτο τὸ μέλλον ;

— Ὁ ἰατρός ! ἠκούσθη λέγουσα ἡ τρομερὰ τῆς γυναικός του φωνή. Καὶ ἀνοίξασα τὴν θύραν μὲ μεγίστην προσοχὴν διὰ νὰ μὴ τρίξωσιν οἱ στρόφιγγες, εἰσῆξε πολύσαρκόν τινα καὶ φαιδροπρόσωπον κύριον ὅστις, πλησιάσας τὸν ἀσθενῆ, ἔλαβε τὴν δεξιάν του, καὶ σταθεὶς ἀκίνητος, προσήλωσεν ἐπὶ τὸ πρόσωπόν του τοὺς ὀφθαλμούς.

— Δὲν παρατηρεῖτε τὸν σφυγμόν του ; δὲν παραγγέλλετε τίποτε ; ἠρώτησεν ἀνυπομόνως ἡ γυνή. Λέγει πάντοτε ὅτι εἶναι καλήτερα· δὲν μὲ φωνάζει τὴν νύκτα· ὅμως. . .

— Καὶ διὰ τί νὰ σὲ φωνάξω ; δὲν εἶσαι πάντοτε σιμά μου, ἐψιθύρισε διακόψας αὐτὴν ὁ πάσχων.

— Ἠξεύρετε, ἰατρέ μου· ἱδρόνει ἀδιακόπως ! Πρὸ ὀλίγου ἦτο βουτημένος εἰς τὸν ἱδρῶτα, καὶ ἱδρῶτα μάλιστα κατάψυχρον. Εἰπέτε με, μήπως εἶναι ἀνάγκη ἐπισπαστικῶν, ἐκδορείων ; . . . Δὲν μὲ λέγετε ;

— Ὑπομονή ! κυρία μου ! ἀπεκρίθη ἀπορῶν καὶ περίλυπος ὁ καλὸς ἰατρὸς, θὰ ἴδωμεν.

— Ποτὲ οὔτ' αὐτὴ οὔτ' ἐγὼ δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ σᾶς εὐχαριστήσωμεν, ἰατρέ μου, διὰ τὰς τόσας καλοσύνας σας, εἶπεν ὁ ἀσθενὴς, προσπαθῶν νὰ σφίγξῃ τὴν χεῖρα τοῦ ἰατροῦ· ἀλλ' οὗτος ἐξηκολούθει νὰ σκέπτεται σιωπῶν. Ἔτι τέλους ἠρώτησεν ἐὰν ἔπιε τὸ ἰατρικὸν τὸ ὁποῖον εἶχε διορίσει τὴν προτεραίαν.

— Τώρα τὸ ἔφεραν τὰ παιδία, ἀπεκρίθη περίλυπος ἡ γυνή· δὲν τὸ ἔδωκε χθὲς ὁ φαρμακοπώλης, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ τὸ μεταχειρισθῇ ἀφ' ἑσπέρας. Ἴσως τότε θὰ ἐκοιμᾶτο. Ναὶ μὲν κάθεται ἥσυχος, ἀλλὰ δὲν κλείει τὰ ὀμμάτιά του· βεβαίως δὲν εἶναι καλά. . .

Ἀ! δὲν μεταχειρίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς πλουσίους.

— Δὲν εἶναι τόσον πολλοὶ ὅσον καὶ οἱ πτωχοί, ἀγαπητή μου, καὶ διὰ τοῦτο γίνονται γρήγορα αἱ παραγγελίαι των. Συμβουλεύσατε σᾶς παρακαλῶ, ἰατρέ μου, τὴν γυναῖκά μου· βασανίζεται αἰωνίως, καὶ δὲν ἐνθυμεῖται ὅτι ἔχει καὶ τέκνα καὶ ἄῤῥωστον νὰ περιποιηθῇ. Τί πταίει ὁ φαρμακοπώλης; μήπως πάσχω μόνος ἐγώ;

— Αἰωνίως αὐτὰ μὲ λέγει, ἐψιθύρισεν ἡ ταλαίπωρος γυνή, καὶ ἐξῆλθε δάκρυα ἔχουσα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

— Τὸ ἰατρικὸν θὰ σᾶς ὠφελήσῃ, κύριε, πίετέ το ἀπόψε. Πρὸς τὸ παρὸν ἂς μὴ κάμωμεν ἄλλο· τὸ γάλα τῆς κυρίας σᾶς ὠφελεῖ μὲ φαίνεται; ἂς μὴ προστρέξωμεν λοιπὸν εἰς ἄλλην τροφήν.

— Σᾶς παρακαλῶ, ἰατρέ, νὰ μὴ μὲ διατάξετε πλέον αὐτὸ τὸ γάλα, ἐπανέλαβεν ὁ ἀσθενὴς μὲ τόνον φωνῆς ἀνέλπιστον, διότι τρέφουσα καὶ τὸ βρέφος της καὶ ἐμὲ ἐξασθενεῖ φρικτά. Ἡ τροφὴ μὲ εἶναι πλέον περιττή.

— Ἀγνοεῖτε, κύριε, ὅτι διατηροῦντες τὰς ἐλπίδας μας διατηροῦμεν τὴν ζωήν μας; ἀπεκρίθη ὁ ἰατρός· χάριν τῆς συζύγου σας μᾶλλον ἢ χάριν ὑμῶν παραγγέλλω τὸ γάλα. Πλὴν τούτου, οἱ ἀσθενεῖς πρέπει νὰ ὑπακούουν· διὰ τί ἄλλο τοὺς ὀνομάζουν *πάσχοντας*; Θάῤῥος! φίλε μου, θάῤῥος! καὶ ὅλα θὰ ὑπάγουν καλά.

— Καὶ νομίζετε, ἰατρέ, ὅτι μ' ἔλειψε ποτὲ τὸ θάῤῥος;

Ὄχι βέβαια . . . Ἔχετε ὑγείαν, καὶ αὔριον σᾶς ἐξαναβλέπω.

Ἠκολούθησα τὸν ἰατρὸν ἐξελθόντα διὰ νὰ πληροφορηθῶ περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς· ἀλλ' ἡ γυνὴ ἐπελθοῦσα,

— Λοιπόν; ἠρώτησεν ἀσθμαίνουσα.

— Θὰ ἴδωμεν αὔριον· ἐν τοσούτῳ δίδετέ τον ἀπὸ τὸ γάλα σας ὅσον θέλει. Λέγουν ὅτι κάμνει θαύματα τὸ γυναικεῖον γάλα! Ἀπόψε ἂς πίῃ τὸ ἰατρικόν, καί, ὡς σᾶς εἶπα, νὰ μείνῃ ἐδῶ κἀνεὶς φίλος σας διὰ νὰ σᾶς συντροφεύσῃ· τὸ ἀπαιτῶ ἀφεύκτως . . . . ἀκούετε;

— Ὦ! ἀνέκραξεν ἡ ταλαίπωρος, σᾶς ἐννοῶ, ἰατρέ, καὶ ἐκτύπησε τὴν κεφαλὴν μὲ τὰς δύω της χεῖρας.

— Βέβαια, μ' ἐννοήσατε, ἐπανέλαβεν ἐντόνως ὁ ἰατρός. Δὲν θεωρεῖτε τάχα ἀναγκαῖον νὰ φροντίσετε καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν σας, διὰ νὰ διατηρήσετε τὸ γάλα σας καὶ διὰ τὸν ἀσθενῆ καὶ διὰ τὸ παιδίον; Δὲν πρέπει μία μήτηρ νὰ φροντίζῃ πρὸ πάντων διὰ τὰ τέκνα της; Ἀληθινά, ποῦ εἶναι καὶ δὲν τὰ ἴδα σήμερον; ὑπεσχέθην μίαν πάλλαν εἰς τὸν Δημήτριον.

Καὶ ἀμέσως τὰ δύω παιδία, ἐκβάντα ὄπισθεν φράγματος, ἔτρεξαν πρὸς τὸν ἰατρόν. Ἐνῷ δὲ οὗτος συνωμίλει καὶ συνεγέλα μὲ αὐτά, ἐγὼ εἶχα τὴν προσοχήν μου εἰς τὴν μητέρα ὀλοφυρομένην εἰς ἀπόκεντρόν τινα γωνίαν. Ἤκουσα δὲ τὸν Δημήτριον λέγοντα.

— Τόσα πολλά! ἓν φλωρίον διὰ μίαν πάλλαν! ἐκάμετε λάθος, κύριε.

— Καὶ εἰς ἐμὲ τόσα πολλά! ἀνέκραξεν ὁ Γεώργιος, τί νὰ κάμω τοῦτο τὸ φλωρίον!

Ἀλλ' ὁ ἰατρός, διαφυγὼν τὰς χεῖράς των, ἡτοιμάσθη ν' ἀναχωρήσῃ.

— Τρέχω νὰ τὰ δώσω τὴν μάμμαν μου διὰ τὸν πατέρα μας, Δημήτριε, εἶπεν ὁ πρωτότοκος· δὲν θὰ κάμῃς καὶ σὺ τὸ ἴδιον;

— Ναί, ναί, κ' ἐγὼ τρέχω νὰ τὰ δώσω τὸν πατέρα μου. Ἐνῷ δὲ ἡ μήτηρ τὸν ἀπέτρεπε τοῦ νὰ ἐμβῇ εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀσθενοῦς, ἐγὼ παρηκολούθησα τὸν καταβαίνοντα ἰατρόν.

— Εἶν' ἐλπίς! ἠρώτησα.

— Ἐλπίς! δὲν τὸν ἴδετε λοιπόν! εἶναι πτῶμα τὸ ὁποῖον ἀναπνέει καὶ σκέπτεται ὡς ἐκ θαύματος. Πρὸ δύο ἡμερῶν ἔρχομαι νομίζων ὅτι δὲν θὰ τὸν εὕρω ζωντανόν, καὶ ὅμως ζῇ, ἀληθὴς μάρτυς τῆς πτωχείας! Προχθὲς μ' ἔλεγε· « Πῶς ν' ἀποθάνω, ἰατρέ, ἀφοῦ ἔχω παιδία; » Σήμερον ὅμως τὸ ἠξεύρει, τὸ αἰσθάνεται, καὶ ὅμως δὲν γογγύζει. Παλαίει μὲ τὸν θάνατον! Τὸ κατ' ἐμέ, ἂν καὶ συνειθισμένος εἰς τοιαύτας σκηνάς, δὲν ἀντέχω νὰ τὸν βλέπω πάσχοντα οὕτω πως.

— Καὶ πάσχει πολύ;

— Ἀκούεις! ἄνθρωπος τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν εὔρωστος, σφιγμῶν καὶ νευρώδης, πόσα ἠθικὰ βάσανα θὰ ὑπέφερεν ἕως νὰ καταστραφοῦν αἱ δυνάμεις τὰς ὁποίας δὲν εἶχε ποτὲ προσβάλει κἀμμία κατάχρησις! Ἡ δυστυχία τὸν ἔφαγε τὸν ταλαίπωρον! Πρὸ ἑπτὰ ὁλοκλήρων χρόνων, ἡ ἀκατάπαυστος αὐτὴ φωνή, *ψωμίον*! *ψωμίον*! ἀντηχεῖ εἰς τὰς ἀκοάς του. Καὶ αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγός του εἰργάζοντο ἡμέραν καὶ νύκτα διὰ νὰ διατηρήσουν τοὺς μικροὺς ἐκείνους ἀγγέλους. Τί θὰ γίνουν τὰ ἄθλια! Αὐτὸς ἀποθνήσκει, κ' ἐκείνη γρήγορα θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ὁ Θεὸς νὰ τὰ βοηθήσῃ!

— Πλὴν ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτον νέος, ἦτον, ὡς ἔμαθα, καὶ πεπαιδευμένος, εἶπα πρὸς τὸν ἰατρόν. Πῶς δὲν ἠμπόρεσε νὰ ζήσῃ τὴν οἰκογένειάν του; Μήπως ἦτον ὀκνηρός, ἢ μήπως ἡ σύζυγός του δὲν εἶναι οἰκονόμος; Τὰ παιδία εἶναι πάντοτε καλοενδυμένα. Πολλάκις οἱ πτωχοὶ ἔχουν καὶ ἐλαττώματα . . .

— Ὦ! κύριε! μὲ διέκοψεν ὀργίλως ὁ ἰατρός· ἐλαττώματα! . . . ἰδοὺ πῶς κρίνουν οἱ πλούσιοι τοὺς πτωχούς! Καὶ ποῖος σᾶς εἶπεν ὅτι οἱ πτωχοὶ πρέπει νὰ ἦναι ὄντα τέλεια; Τῷόντι, ὁ ἄθλιος αὐτός, ὑπάρξας ἄλλοτε εὔπορος, ἦτον δειλὸς καὶ φιλότιμος· ἐμίσει τὰς ῥᾳδιουργίας, τὰς κολακείας, τὴν χαμέρπειαν, δὲν ἐπλησίαζε ποτὲ τοὺς ἰσχυρούς, καὶ διὰ τοῦτο εἰργάζετο νυχθημερόν, καὶ ἔπασχεν ἐν σιωπῇ. Εἶναι λοιπὸν ἄπορον ἐὰν ἔφθασε πρὸ τοῦ καιροῦ του ἐκεῖ ὅπου θὰ φθάσωμεν ὅλοι μας; Ἡ σύζυγός του εἶχε καὶ αὐτὴ τὴν ἀδυναμίαν της· ἠγάπα νὰ βλέπῃ καλοενδυμένα καὶ εὔμορφα τὰ μικρά της, καὶ κατεγίνετο πολὺ εἰς τοῦτο. Ἐπ' ἐλπίδι νὰ εὕρῃ πόρον ἱκανὸν νὰ θρέψῃ τὸν οἰκογένειάν του ἦλθεν ἐδῶ πρὸ δύω ἐτῶν ἀπὸ Γαλλίαν, καί, ὡς πολύγλωσσος, ἔδιδε μαθήματα εἰς διαφόρους, συνέτταττε, μετέφραζε, καὶ ἀδιακόπως εἰργάζετο

πλὴν ἄλλος ἐλησμόνει νὰ τὸν πληρώσῃ, ἄλλος τὸν ἐπλήρονε πολλὰ ὀλίγα, καὶ ἄλλος τὸν περέπεμπεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Δὲν ἠξεύρεις, φίλε, ὅτι σήμερον τὸ χρυσίον εἶναι τὸ εἴδωλον τῶν ἀνθρώπων; ἀγαποῦν νὰ θησαυρίζουν, ὄχι ὅμως καὶ νὰ δίδουν. Ἀλλ' αὐτὸς ποτὲ δὲν παρεπονεῖτο. Συνήθως δὲν τὸν ἐπλήρωναν οἱ πλουσιώτεροι, καὶ ὅμως τοὺς ἐδικαιολόγει λέγων ὅτι στεροῦνται. Παράδοξος τῳόντι ἄνθρωπος!...

Εἶπε καὶ ἀνεχώρησεν ἔνδακρυς ὁ ἰατρός.

Ἐπανελθὼν πρὸς τὸ ἑσπέρας εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀσθενοῦς, εἶπα ὅτι παρηγγέλθην ἀπὸ τὸν ἰατρὸν ν' ἀγρυπνήσω τὴν νύκτα ἀντὶ τῆς γυναικός του, διὰ νὰ κοιμηθῇ αὐτὴ, καὶ διατηρήσῃ τὸ γάλα της, τὸ ὁποῖον ἦτο πολύτιμον διά τε τὸν πάσχοντα καὶ διὰ τὸ τέκνον των. Πρὸ τοῦ κοιτῶνος ἦτο μικρὰ πάροδος ὅπου ἴδον περιτυλιγμένα ἐπὶ μικρῶν θρανίων τὰ πενιχρὰ ἀλλὰ καθαρὰ στρώματα τῶν παιδίων. Ἐκεῖ μεταβᾶσα ἀνεπαύθη καὶ ἡ ταλαίπωρος μήτηρ.

Φρικώδης καὶ ὀδυνηρὰ ὑπῆρξε ἡ νὺξ ἐκείνη!

Ἐνίοτε μ' ἐφαίνετο ὅτι ὁ ἀσθενὴς προώδευεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον· τὸ πρόσωπόν του ἔλεγεν ὅτι δὲν ὑποφέρει ὅσον καὶ πρίν. Καὶ διὰ τοῦτο ὁσάκις ἡ σύζυγός του, ἀνοίξασα τὴν θύραν, μ' ἐζήτει πληροφορίας, ἀπεκρίθην ὅτι τὸ ἰατρικὸν ὠφέλησε τὸν πάσχοντα.

Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἡσυχάζων, δὲν ἐκοιμᾶτο· οἱ ὀφθαλμοί του ἔμεναν ἀνοικτοὶ, καὶ ψιθυρισμοὶ ἐπλανῶντο εἰς τὰ χείλη του. Εἶχε, φαίνεται, λησμονήσει, τίς ἠγρύπνει πλησίον του, καὶ ὡμίλει ἐνῷ, γονυπετὴς παρ' αὐτὸν, τὸν ἤκουα. Ὅστις δὲν ἴδεν ἄνθρωπον, ἐγκαταλείποντα τὴν γῆν ταύτην ἐνῷ σώζει ἀκμαίας τὰς ψυχικάς του δυνάμεις, δὲν ἴδε τὸ ἐπισημότερον καὶ φοβερώτερον συνάμα τῶν θεαμάτων τοῦ κόσμου τούτου!

— Ἡ ἀθλία! ἐψιθύριζεν· ἐμεγάλωσε μεταξὺ δεινῶν καὶ δυστυχίας!... ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὰ τέκνα της θὰ τὴν ὑποστηρίξῃ.... Τὸ αἴσθημα ὅτι ἐκπληροῦμεν τὰ χρέη μας, μᾶς δίδει ὑπομονὴν καὶ δύναμιν.

Ἄλλοτε πάλιν ἔλεγε·

— Τόσον μικρά!... χωρὶς πατέρα!... Πλὴν ἐκεῖνος εἰς τὸν οὐρανὸν θὰ εἶναι πατήρ των... Ἆ! ἐὰν ἡ δυστυχία θὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ γίνουν καλοὶ χριστιανοὶ καὶ καλοὶ πολῖται, ἂς μὴ τοὺς τὴν ἀφαιρέσῃ ὁ Κύριός μου... Ναί! ὅστις παλαίει εἶναι ἰσχυρός.

Αἱ πρῶται ἀκτῖνες τῆς αὐγῆς εἶχαν ἀρχίσει νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὸν κοιτῶνα διὰ τοῦ στενοῦ παραθύρου, ὅταν ἤκουσα στεναγμόν. Πρό τινων ὡρῶν ὁ ἀσθενὴς δὲν ὡμίλει, ἐγὼ δὲ νομίζων ὅτι ἐκοιμᾶτο, ἀπεκοιμήθην. Ἀλλ' ὁ στεναγμὸς ἐκεῖνος μ' ἐξύπνισε· καὶ ἀνατηκωθεὶς ἐπλησίασα τὸ πρόσωπόν μου εἰς τὸ τοῦ πάσχοντος. Ἦτο ἐκεῖνος ὁ τελευταῖός του στεναγμός!

— Ἡ σύζυγός μου!... ἐψιθύρισε, τὰ τέκνα μου!..

— Πλὴν τοῦ Θεοῦ, ἔσπευσα νὰ εἴπω πρὸς αὐτὸν, θὰ ἔχουν καὶ ἄλλον προστάτην ἐπὶ γῆς. Σὲ ὑπόσχομαι ὅτι θ' ἀφιερώσω καὶ εἰς ἐκείνην καὶ εἰς αὐτὰ, ὅλην μου τὴν ζωὴν καὶ ὅλην μου τὴν περιουσίαν· τὰ τέκνα σου θὰ γείνουν τέκνα μου... Σὲ τὸ ὑπόσχομαι, ἐπανέλαβα κλαίων.

— Δόξα σοι, Θεέ μου! ἀποθνήσκω εὐχαρ...

Πλὴν μειδίαμα ὑπεράνθρωπον διασχίσαν τὰ χείλη του πρὸς μικρὸν, ἔγεινεν ἄφαντον. Ἔκυψα ἔτι μᾶλλον, τὸν παρετήρησα, ἠκροάσθην προσεκτικῶς..... ἀλλὰ δὲν ἀνέπνεε πλέον!

—ɔ—

Πρὸς τὸ κέντρον σχεδὸν τοῦ Βοσπόρου, κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν παραλίαν, ὑπάρχει κόλπος μικρὸς, Χηλαὶ πάλαι καλούμενος, παρὰ τὸν ὁποῖον κεῖται σήμερον τὸ τερπνὸν καὶ ἀτάραχον χωρίον Βεβέκιον. Ἐκεῖ, ὑπὸ τὰς ὑψικόμους καὶ ἀειθαλεῖς προαιωνίους πλατάνους, τῶν ὁποίων οἱ κλῶνες, ἐκτεινόμενοι μεγαλοπρεπῶς μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ αἰγιαλοῦ, σχηματίζουσι θόλον χλοερὸν καὶ βαθύσκιον, ἀναψύχοντα καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν καθημένους καὶ τὰ παρορμῶντα ἐφόλκια, γυνή τις στηριζομένη ἐπὶ βραχίονος ἀνδρὸς καὶ προπέμπουσα τρία παιδία ἀγγέλου μορφὴν ἔχοντα, ἤρχετο καθ' ἑσπέραν. Τὸ ἀνάστημά της ἦτο λεπτοφυὲς καὶ ὑψηλὸν, καὶ γλυκεῖα καὶ ἐπαγωγὸς ἡ ὕπωχρος ὄψις της· τὸ μειδίαμα της διηρμήνευε ψυχῆς ἠρεμίαν, ἀλλ' εἰς τοὺς μαύρους καὶ ἀμυγδαλοειδεῖς ὀφθαλμούς της ἀνεκαλύπτοντο ἴχνη μελαγχολίας. Καὶ σεμνὸν μὲν ἦτο ἀείποτε τὸ ἔνδυμά της, ἐμαρτύρει ὅμως εὐπορίαν καὶ πλοῦτον. Τὸ δὲ βλέμμα της, στρεφόμενον ἀδιακόπως πρὸς τὸν ὁδηγόν της, ἐξέφραζεν εὐγνωμοσύνην καὶ ἀφοσίωσιν.

Ὁ ἀνὴρ, προσηλωμένος ὅλως εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τρία ἐκεῖνα παιδία, παίζοντα χαριέντως παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐφαίνετο ὅτι ἀνέπνεε διὰ μόνα ἐκεῖνα τὰ τέσσαρα ὄντα. Τὸ βλέμμα φέρων περιπαθῶς ἀπὸ τούτων εἰς ἐκείνην καὶ ἀπ' ἐκείνης εἰς ταῦτα, ἐδείκνυεν ὅτι ὑπεράνθρωπος ἦτο ἡ στοργή του.

Τὰ παιδία, ἐγκαταλείποντα συνεχῶς τὰς ἀθώας παιδιάς των, ἔτρεχον πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ περιπτυσσόμενα ἐπιχαρίτως αὐτὸν, κατεφίλουν τὸ πρόσωπόν του.

Κανεὶς ἄλλος παρὰ τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς ἐνδεεῖς δὲν ἐγνώριζεν ὁποία ἦτο ἡ μυστηριώδης ἐκείνη πεντὰς, καὶ πόθεν ἦλθεν. Οἱ ἐνδεεῖς μόνοι καὶ οἱ πάσχοντες δὲν ἠγνόουν ὅτι ἐκείνη ἦτο ἡ κάτοικος τοῦ 23 ἀριθμοῦ, καὶ σύζυγος, ἄλλο τε μὲν Γάλλου ἀποθανόντος ἐξ αἰτίας πενίας καὶ ταλαιπωρίας, ἢ μᾶλλον ἐξ αἰτίας τῆς ἀσπλάγχνου τῶν ἀνθρώπων περιφιλαυτίας, νῦν δὲ τοῦ συνοδεύοντος αὐτὴν, ὑποσχεθέντος πρὸς ἐκεῖνον, ἐνῷ ἔπνεε τὰ λοίσθια, νὰ υἱοθετήσῃ τὰ τέκνα του, καὶ ν' ἀφιερώσῃ τὴν ὕπαρξίν του ὅλην εἰς ταῦτα καὶ τὴν μητέρα των.

Ν. Δ.

ΤΙ ΕΦΡΟΝΟΥΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΚΟΣΜΟΥ.

(ΚΑΤΑ ΦΟΡΒΙΓΕΡΟΝ.)

—o—

Περὶ τοῦ κόσμου ἐν γένει· παραγωγὴ αὐτοῦ· εἶναι ἆρά γε φθαρτὸς ἢ ὄχι; πόσοι κόσμοι ὑπάρχουν· ποῖον τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου.—*Περὶ τῶν ἀστέρων*· παραγωγὴ αὐτῶν καὶ φύσις· σχῆμα.—*Περὶ τοῦ ἡλίου*· παραγωγὴ αὐτοῦ καὶ φύσις· σχῆμα.—*Περὶ τῆς σελήνης*· φύσις, σχῆμα, κηλῖδες.—Περὶ τοῦ *ἀριθμοῦ καὶ τῆς ὀνομασίας* τῶν ἀστέρων καὶ τῶν ἀστερισμῶν.—Περὶ τοῦ *Γαλαξίου κύκλου*.—Περὶ *Κομητῶν*.—Περὶ τῆς *κινήσεως* τῶν ἀστέρων.—Περὶ τῶν *ἐκλείψεων* τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης.—Περὶ τῶν *φάσεων* τῆς σελήνης.—Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐγνώρισαν τὸ τοῦ *Κοπερνίκου σύστημα*.—Περὶ τοῦ *ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἀμοιβαίας θέσεως καὶ ἀποστάσεως τῶν πλανητῶν*.

—

Περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς σχέσεως τῆς γῆς πρὸς τὰ ἄλλα αὐτοῦ σώματα, οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἰδέας ἀσαφεῖς καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μὴ ἀκριβεῖς. Αὐτοὶ οἱ μέγιστοι τῶν φιλοσόφων, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν γεωγράφων τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ἀρχιμήδης, ὁ Ἐρατοσθένης, ὁ Πτολεμαῖος, ἐθεώρουν τὴν γῆν ὡς τὸ ἀκίνητον κέντρον καὶ τὸ σημαντικώτερον μέρος τοῦ κόσμου, περὶ τὸ ὁποῖον περιστρέφονται ὅ τε ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, καὶ πάντες οἱ λοιποὶ πλανῆται. Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἄνδρες ὀλιγώτερον τῶν προαναφερθέντων ὀνομαστοί, καὶ σύγχρονοι ἢ προγενέστεροι τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπλησίασαν πολύ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, εἰς τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου, ἀλλὰ δὲν ἐπιστεύθησαν, καὶ ἐδέησε νὰ παρέλθωσι δισχίλια περίπου ἔτη πρὶν ἢ θριαμβεύσῃ ἡ ἀλήθεια.

Πρῶτος, λέγουν, ὁ Πυθαγόρας ὠνόμασε τὴν τῶν ὅλων περιοχήν, *κόσμον*, ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως. Ἐπρέσβευον δὲ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ὄχι, ὡς οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Ἰνδοί, ὅτι ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη ἐκ τοῦ μηδενὸς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀλλά, ὡς οἱ ἀρχαῖοι Πέρσαι, ὅτι ἀπὸ προηγουμένως ὑπαρχούσης τινὸς ὕλης, ἢ ἐπλάσθη ὑπὸ θεότητός τινος, ἢ προέκυψεν ἐκ τύχης. Ἀλλ' ὁποία τις ἦτο ἡ ἀρχικὴ αὐτὴ ὕλη περὶ τούτου ὑπῆρχον διάφοροι γνῶμαι. Ὁ Θαλῆς ἐθεώρει ὡς ἀρχικὴν ὕλην τοῦ κόσμου, τὸ ὕδωρ· ὁ Ἀναξιμένης, τὸν αἰθέρα· ὁ Ἡράκλειτος, τὸ πῦρ· ὁ Ἀναξιμένης, τὸν αἰθέρα· ὁ Ἡράκλειτος. τὸ πῦρ· ὁ Ξενοφάνης, τὴν γῆν· Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος, κρᾶμά τι τῶν τεσσάρων τούτων στοιχείων· ὁ Ἀναξίμανδρος, τὸ *ἄπειρον*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, κατ' αὐτόν, τὰ πράγματα προέκυψαν, διὰ τοῦ χωρισμοῦ τῶν φύσει ἀντιθέτων, τοῦ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ, τοῦ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ, καὶ διὰ τῆς προσεγγίσεως τῶν ὁμοίων· τελευταῖον, ὁ Λεύκιππος, ἀκολουθῶν τὸν Δημόκριτον καὶ τὸν Ἐπίκουρον, ὑπελάμβανεν ὡς ἀφορμὴν τοῦ κόσμου, τὰ ἄτομα, δηλαδὴ μικρὰ καὶ ἀδιαίρετα σωμάτια διαφόρου μορφῆς, βάρους καὶ κινήσεως, ἀπὸ τοῦ τυχαίου τῶν ὁποίων συνδέσμου καὶ τῆς ποικίλης μίξεως παρήχθησαν ἅπαντα τὰ πράγματα. Ἡ γνώμη τοῦ Ἀναξαγόρου δὲν διέφερεν ἀπὸ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰμὴ κατὰ τοῦτο, ὅτι οὗτος ἀπέδιδεν εἰς τὰ ἀρχικὰ ἐκεῖνα σωμάτια τὰς αὐτὰς ἀπαραλλάκτως ἰδιότητας, τὰς ὁποίας παρατηροῦμεν εἰς τὰ κύρια σώματα, ὥστε ἐθεώρει ἕκαστον εἶδος σωμάτων προελθὸν ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ στοιχείων, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζεν ὁμοιομερείας· τὴν γῆν λ. χ. ἀπὸ μικρῶν μορίων γῆς, τὸν χρυσὸν, ἀπὸ μικρῶν μορίων χρυσοῦ, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἄλλοι, πάλιν, καθὼς ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ζήνων, δὲν ἐπεχείρησαν νὰ ὁρίσωσι τὴν ἀρχικὴν τῶν πραγμάτων ὕλην, ἀλλὰ ἐδογμάτιζον ἁπλῶς, ὅτι ἡ ὕλη αὕτη ἦτο εὐμετάβλητος, μὴ ἔχουσα ὡρισμένον τύπον, ἐπιδεκτικὴ ὅμως νὰ λάβῃ πᾶν σχῆμα, ὅτι ἀπὸ αὐτῆς ἀνεπτύχθησαν πρῶτον τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ὡς σώματα ἔχοντα ὡρισμένην ἰδιότητα καὶ μορφήν, καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς ἁρμονικῆς τῶν σωμάτων τούτων συναφείας διεπλάσθη ὁ κόσμος.

Κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Θάλητος, ἡ γῆ προέκυψεν ἀπὸ τοῦ ὕδατος ὡς ἑξῆς· αἱ πεδιάδες καὶ τὰ ὑψώματα παρήχθησαν πρῶτον διὰ τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα, ἀθροισθέντα εἰς τὰ βαθύτερα κοιλώματα, ἀπετέλεσαν τὴν θάλασσαν· μετὰ ταῦτα ἡ γῆ, θερμανθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἡλίου, προσέλαβε τὴν παραγωγικὴν αὐτῆς δύναμιν, καὶ ἐγέννησε κατ' ἀρχὰς φυτά, ἔπειτα ζῶα, τελευταῖον ἀνθρώπους. Κατὰ δὲ τὸν Ἡράκλειτον καὶ τοὺς ὀπαδούς του, οἵτινες ἐθεώρουν τὴν μὲν γῆν, ὡς πεπυκνωμένον πῦρ, τὸ δὲ ὕδωρ, ὡς διαλελυμένην γῆν, τὰ ὑψώματα καὶ τὰ ὄρη προέκυψαν ἀπὸ τὰ κάτω, διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ πυρός. Ὁ Ἀναξίμανδρος ἐθεώρει τὸν κόσμον ἀποτέλεσμα τῆς διαμορφώσεως τῆς γῆς, καθὼς καὶ ὁ Ἀναξιμένης ἐπίστευεν, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν σωμάτων τοῦ κόσμου, πρώτη παρήχθη ἡ γῆ, διὰ τῆς πυκνώσεως τοῦ αἰθέρος, καὶ ὅτι ἔπειτα, ἀπὸ τῶν ἐξατμίσεων αὐτῆς, διεμορφώθησαν οἱ ἀστέρες. Ὅσοι παρεδέχοντο τὴν δόξαν τοῦ Ἐμπεδοκλέους, καθ' ἣν ἡ ἀρχικὴ τοῦ κόσμου ὕλη ὑπῆρξε κρᾶμα ὕδατος, πυρός, γῆς καὶ αἰθέρος, ἔλεγον, ὅτι, κατ' ἀρχάς, τὰ τέσσαρα ταῦτα στοιχεῖα ἦσαν φύρδην μεμιγμένα ἐν σχήματι σφαίρας, ὁ δὲ κόσμος παρήχθη ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον· τὰ μὲν ἐλαφρότερα στοιχεῖα, ὁ ἀὴρ καὶ τὸ πῦρ, μετεωρισθέντα, ἐσχημάτισαν τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας, τὰ δὲ βαρύτερα, ἡ γῆ καὶ τὸ ὕδωρ, κατεκάθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐν μέρει κεκαλυμμένην γῆν. Τελευταῖον, κατὰ τὸν Λεύκιππον, ὅστις, ὡς προείπομεν, ὑπελάμβανε πρώτην ἀφορμὴν τοῦ κόσμου τὰ ἄτομα, τὰ ἄτομα ταῦτα περιεδινοῦντο πρότερον ἀναμίξ, ἔπειτα δὲ διεκρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων, ἑνωθέντων τῶν ὁμοίων διὰ τῆς ἕλξεως, χωρισθέντων δὲ τῶν ἀνομοίων διὰ τῆς ὤσεως, ὥστε τὰ μὲν βαρύτερα καὶ πυκνότερα συνέμειναν ὁμοῦ εἰς τὸ αὐτὸ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν γῆν, τὰ δ' ἐλαφρότερα καὶ λεπτότερα μετεωρίσθησαν εἰς

τὰ ἄνω, καί, ἐμπρησθέντα διὰ τῆς ταχείας κινήσεως, ἀπετέλεσαν τοὺς ἀστέρας.

Ἀλλ' ἂν οἱ ἀρχαῖοι διεφώνουν ἐπ' ἄπειρον περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν παρήχθη ὁ κόσμος, οἱ πλεῖστοι συνεφώνουν ὅτι εἶναι φθαρτός, καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὴν γῆν παρεδέχοντο βαθμιαίαν τινὰ ἔκλυσιν τῶν δυνάμεων αὐτῆς, ἐνδεχομένας μεγάλας μεταβολὰς καὶ αλλοιώσεις, ἢ καὶ ὁλοσχερῆ αὐτῆς φθοράν. Πάλιν ὅμως διεφώνουν περὶ τοῦ τρόπου τῆς καταστροφῆς, οἱ μὲν πρεσβεύοντες, ὅτι ἡ καταστροφὴ τοῦ κόσμου θέλει ποτὲ ἐπέλθει διὰ τοῦ πυρός, οἱ δέ, καὶ ἰδίως ὁ Θαλῆς, ὅτι διὰ τοῦ ὕδατος, καὶ ἄλλοι, μάλιστα οἱ Ἐπικούρειοι, ὅτι ὁ κόσμος θέλει πάλιν διαλυθῆ εἰς ἄτομα, καθὼς ποτὲ ἀπὸ αὐτῶν συνεπάγη. Οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς τὴν ἀΐδιον διάρκειαν τοῦ κόσμου ἦσαν μόνοι οἱ τῆς Ἐλεατικῆς σχολῆς φιλόσοφοι, ἰδίως ὁ Ξενοφάνης, ὁ Παρμενίδης καὶ ὁ Μέλισσος, διοτι οὗτοι ἐθεώρουν πᾶν τὸ ὑφιστάμενον ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον, ἔτι δὲ ὁ Πυθαγόρειος Ὄκελλος ὁ Λευκανὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, διότι οὗτοι ἐθεώρουν τὸν κόσμον ὡς ὂν ἔμβιον, λογικὸν καὶ ταυτιζόμενον μετὰ τῆς θεότητος αὐτῆς.

Πόσοι δὲ ὑπάρχουν κόσμοι, εἷς ἢ πολλοί; Περὶ τούτου δὲν συνεφώνουν οἱ ἀρχαῖοι. Ἐνῷ ὁ Θαλῆς, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ζήνων, ἐν γένει ὅλοι οἱ Στωϊκοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι φιλόσοφοι ἰσχυρίζοντο, ὅτι εἷς μόνος ὑπάρχει κόσμος, κατὰ τὸν Μητρόδωρον, ὁ ἀξιῶν, ὅτι, ἐν τῷ ἀπείρῳ, εἷς μόνος ὑπάρχει κόσμος, παραλογίζεται ἐπίσης μὲ ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελεν ἀξιώσει, ὅτι ἐπὶ μεγάλου ἀγροῦ εἷς μόνος παρήχθη στάχυς· καὶ ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ἀναξιμένης, ὁ Ξενοφάνης, ὁ Λεύκιππος, ὁ Δημόκριτος, ὁ Ἐπίκουρος καὶ ἄλλοι παρεδέχοντο πολλοὺς κόσμους. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ὅλοι σχεδὸν ὅσοι ὡμίλουν περὶ πολλῶν κόσμων, δὲν ἐννόουν διὰ τούτου διάφορα ἡλιακὰ συστήματα, ἀλλὰ ἐθεώρουν ἁπλῶς τον οὐρανὸν μεθ' ὅλων τῶν ὁρατῶν εἰς ἡμᾶς ἀστέρων, ὡς ἕνα τῶν κόσμων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου παρεδέχοντο, ἐν τῷ ἀπείρῳ, καὶ ἄλλους πολλοὺς ὁμοίους κόσμους, ἔχοντας τεταγμένα ὅρια. Ἀμυδρά τις ὅμως ἔννοια πολλῶν ἡλιακῶν συστημάτων ὑπῆρχε καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διότι ἐπίστευον τοὐλάχιστον, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀστέρων ἠδύναντο νὰ ἦναι ἰσομεγέθεις τοῦ ἡλίου, ἴσως δὲ καὶ μεγαλήτεροι.

Τὸ σχῆμα τοῦ ἑνὸς κόσμου, εἰς ὃν ἀνήκει καὶ ἡ ἡμετέρα γῆ, οἱ πλεῖστοι (καὶ ἰδίως ὁ Πυθαγόρας, ὁ Παρμενίδης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Λεύκιππος, ὁ Δημόκριτος, οἱ Στωϊκοὶ καὶ ἄλλοι) ἔλεγον σφαιροειδές· ἄλλοι ὅμως ἔδιδον εἰς τὸν κόσμον σχῆμα κώνου, καὶ ἄλλοι πάλιν σχῆμα ᾠοῦ, ἰδίως ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὅστις τοὐλάχιστον ἐθεώρει ᾠοειδῆ τὸν τὰ πάντα περιέχοντα κρυστάλλινον οὐρανόν, ἐνῷ ὁ Ἐπίκουρος οὐδὲν περὶ τοῦ σχήματος αὐτοῦ ἀποφασίζει. Ἅπαντες δὲ σχεδὸν ἐπρέσβευον, ὅτι ὁ κόσμος οὗτος περικλείεται ὑπὸ ὡρισμένου πέρατος· καὶ ὁ μὲν Παρμενίδης ἐπίστευεν, ὅτι ὁ κόσμος περικλείεται ὑπὸ τείχους τινός, ὡς καὶ ὁ Ἀναξιμένης, ὅτι ὁ ἐξώτατος κύκλος τοῦ κόσμου σύγκειται ἀπὸ γηΐνου ὄγκου· ὁ δὲ Λεύκιππος καὶ ὁ Δημόκριτος ἐξεναντίας περιέβαλλον τὸν κόσμον διὰ χιτῶνος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱ ἀστέρες ἦσαν τρόπον τινὰ ἐνυφασμένοι. Κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα, ἡ περιδρομὴ τοῦ ἡλίου διαγράφει τὰ ὅρια τοῦ κόσμου, ὅρια δὲ αὐτοῦ ἐν γένει ἐθεώρουν οἱ πλεῖστοι τὸν οὐρανόν, τὸν ὁποῖον πάλιν ὑπελάμβανον ὡς πάγιόν τι καμάρωμα. Καὶ οἱ Στωϊκοὶ δέ, ὁ Διογένης, ὁ Μέλισσος, καὶ ἄλλοι παρεδέχοντο κόσμον πεπερασμένον ἐν τῷ ἀχανεῖ κενῷ.

Τοιαῦτα ἐφρόνουν ἐν γένει περὶ τοῦ κόσμου οἱ ἀρχαῖοι. Ἴδωμεν τώρα τί ἐπρέσβευον περὶ τῶν κατ' ἰδίαν αὐτοῦ σωμάτων· καὶ πρῶτον περὶ τῶν ἀστέρων. Τὴν ἀληθῆ αὐτῶν σχέσιν πρὸς τὴν γῆν δὲν ἐγνώριζον, ἀλλ' ἐδόξαζον ὅτι οἱ ἀστέρες δὲν ὑφίσταντο εἰμὴ ἕνεκα τῆς γῆς, καθὸ κέντρου τῆς ὅλης δημιουργίας, καὶ ὅτι, τοιαύτη τοὐλάχιστον ἦτο ἡ γενικωτέρα γνώμη, εἶναι σώματα ὅμοια τῆς ἡμετέρας γῆς, ἀλλὰ ἐμπύρου φύσεως, θρόμβοι ἐμπύρου ὕλης ἢ ἀθροίσματα φωτεινῶν ἀτμίδων, τῶν ὁποίων, κατὰ τὸν Ἀναξαγόραν καὶ τὸν Ἡράκλειτον, ἠθέλομεν αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς τὴν θερμότητα, ἀπαραλλάκτως καθὼς αἰσθανόμεθα τὴν τοῦ ἡλίου, ἐὰν δὲν ἀπεῖχον ἀπὸ αὐτῆς πολύ. Καὶ ὁ μὲν Ἀναξιμένης, ὁ Παρμενίδης καὶ ἄλλοι ἐδογμάτιζον, ὅτι οἱ ἀστέρες τρέφονται ἀπὸ τῶν ἀναθυμιάσεων τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι συντηροῦνται ἀφ' ἑαυτῶν, μὴ ἔχοντες χρείαν τροφῆς. Τὴν ἔμπυρον αὐτῶν φύσιν ἔχουσιν οἱ ἀστέρες, κατὰ τὸν Ἀναξίμανδρον καὶ τὸν Λεύκιππον, ἐκ τῆς παραδόξως ταχείας αὐτῶν κινήσεως, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐφλέγοντο· κατὰ τὸν Μητρόδωρον ὅμως, τὸν Στράτωνα τὸν Λαμψακηνὸν καὶ ἄλλους, λαμβάνουσιν, ὡς καὶ ἡ σελήνη, τὸ φῶς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Οἱ ἀρχαῖοι οὐδεμίαν ἐποίουν διάκρισιν μεταξὺ αὐτοφώτων ἀστέρων ἤτοι ἡλίων, καὶ ἀστέρων λαμβανόντων ἀπὸ τούτων τὸ φῶς αὐτῶν, ἂν καὶ πρωϊμώτατα ἐνόησαν, φυσικῷ τῷ λόγῳ, τὴν ἐπὶ τῆς κινήσεως τεθεμελιωμένην διάκρισιν μεταξὺ ἀπλανῶν ἀστέρων καὶ πλανητῶν. Τὴν αἰτίαν ὅμως δι' ἣν ὅλοι οἱ ἀστέρες δὲν ἐκπέμπουσιν εἰς τὴν γῆν, τὴν αὐτὴν θερμότητα, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ἥλιος, εὗρεν ἤδη ὁ Ἀναξαγόρας ἐν τῇ μεγαλητέρᾳ αὐτῶν ἀποστάσει ἢ ἐν τῇ μικροτέρᾳ θερμότητι τοῦ περιέχοντος αὐτοὺς αἰθέρος.

Εἴπομεν ἀνωτέρω τίς ἦτο ἡ γενικωτέρα γνώμη περὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς φύσεως τῶν ἀστέρων. Ἀλλὰ ὑπῆρχον καί τινες ἔχοντες ἄλλας περὶ τούτου δοξασίας. Ὁ πρὸ μικροῦ ἀναφερθεὶς Ἀναξαγόρας λ. χ. ἐφρόνει, ὅτι ἦσαν κλάσματα βράχων, τὰ ὁποῖα ὁ αἰθήρ, διὰ τῆς ταχύτητος τῆς περιστροφῆς αὐτοῦ, ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς γῆς, καί, διὰ τῆς φλέξεως, μετέβαλεν εἰς ἀστέρας, συμπεριελαυνομένους ἤδη μετ' αὐτοῦ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς πάλιν ἐπίστευεν, ὅτι ἦσαν πυρίδια ἢ πύρινα μόρια τοῦ αἰθέρος, τὰ ὁποῖα οὗτος ἐξέκρουσεν, ἐν τῷ πρώτῳ χωρισμῷ τῶν στοιχείων. Κατὰ τὸν Ξενοφάνην οἱ ἀστέρες εἶναι πεπυρωμένα νέφη, τὰ ὁποῖα τὴν ἡμέραν σβέννυνται, τὴν δὲ νύκτα ἀναζωπυροῦνται, ὁ δὲ ἥλιος

καὶ ἡ σελήνη παρήχθησαν διὰ τῆς συμβολῆς πολλῶν τοιούτων μικρῶν πυρίνων ὄγκων, οἵτινες εἰς τὴν δύσιν πάντοτε σβέννυνται, εἰς δὲ τὴν ἀνατολὴν πάλιν ἐκ νέου μορφοῦνται· παραδέχετο δὲ καὶ πολλοὺς ἡλίους καὶ πολλὰς σελήνας, παραγομένους ὁτὲ μὲν εἰς ἓν μέρος, ὁτὲ δὲ εἰς ἄλλο, κατὰ τὸν προαναφερθέντα τρόπον. Τοιαύτην γνώμην εἶχε καὶ ὁ Ἡράκλειτος, ὅστις ἐπίσης ἐθεώρει τόν τε ἥλιον καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀστέρας ὡς πύρινα φαινόμενα, τὰ ὁποῖα τρέφονται μὲν ἀπὸ τῶν ἀναθυμιάσεων τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, ἀνανεοῦνται δὲ καθ' ἡμέραν· ὁμοίως καὶ ὁ Ἐπίκουρος καὶ ὁ Χῖος Μητρόδωρος ὁμιλοῦσι περὶ ἀστέρων ὄχι ἐπιτελλόντων καὶ δυόντων, ἀλλὰ φλεγομένων καὶ σβεννυμένων. Τελευταῖον κατὰ Ἡρακλείδην τὸν Ποντικὸν καὶ τοὺς Πυθαγορείους, ὅλοι οἱ ἀστέρες ἦσαν ἴδιοι κόσμοι περιέχοντες γῆν, ἀέρα καὶ αἰθέρα, ἐν τῷ ἀπείρῳ αἰθέρι· καὶ τὰ αὐτὰ δόγματα εἶχον οἱ Ὀρφικοί.

Ποικιλώταται ἦσαν αἱ περὶ τοῦ σχήματος τῶν ἀστέρων γνῶμαι· κατ' ἀρχὰς ἐθεωροῦντο δισκοειδεῖς, καθὼς καὶ ἡ γῆ, ὁ δ' Ἀρχέλαος καὶ ἄλλοι ἐπίστευον, ὅτι ἦσαν προσηλωμένοι εἰς τὸν κρυστάλλινον οὐρανόν, ὡς πάσσαλοι, ἢ διάπυροι δίσκοι, ἢ διάπυρα πέταλα. Ἀλλ' ὁ Ἀναξιμένης ἐδίδασκεν, ὅτι αἰωροῦντο, ὡς καὶ ἡ γῆ, ἐν τῷ ἀέρι, διὰ τὸ πεπιεσμένον καὶ πλατὺ αὐτῶν σχῆμα. Ὁ Κλεάνθης πάλιν ἔλεγεν αὐτοὺς κωνοειδεῖς, ἄλλοι δὲ πεταλοειδεῖς ἢ σκαφοειδεῖς· οἱ πλεῖστοι ὅμως, ἀφοῦ ἅπαξ ὡρίσθη τὸ σφαιροειδὲς τῆς γῆς σχῆμα, ἐθεώρησαν τοιούτους καὶ τοὺς ἀστέρας.

Ὁ ἥλιος ἐλογίζετο παρὰ πάντων ὡς σῶμα αὐτόφωτον καὶ αὐτόθερμον· ἀλλὰ περὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ ὑπῆρχε πολλὴ ποικιλία γνωμῶν. Κατὰ τὸν Ἀναξαγόραν, τὸν Δημόκριτον καὶ τὸν Μητρόδωρον, ὁ ἥλιος ἦτο μύδρος ἢ πέτρος (δηλαδὴ πέτρα) διάπυρος· κατὰ δὲ τὸν Ξενοφάνη, ὡς προείπομεν, ἄθροισμα πεπυρωμένων νεφῶν· ὁ Θαλῆς ἔλεγεν αὐτὸν γεώδη, καὶ ὁ Ἐπίκουρος ἐπίσης γήϊνον πύκνωμα κισσηροειδῶς, (δηλαδὴ σπογγοειδῶς) κατατετρημένον καὶ ἀνημμένον ὑπὸ τοῦ πυρός· ὁμοίως καὶ Διογένης ὁ ἀπολλωνιάτης ἐθεώρει αὐτὸν ὡς γεώδη καὶ κισσηροειδῆ, ὥστε αἱ ἀκτῖνες τοῦ αἰθέρος, εἰσβάλλουσαι εἰς τοὺς πόρους του, συνεκεντροῦντο εἰς αὐτόν. Κατὰ τὸν Πυθαγόρειον Φιλόλαον, ὁ ἥλιος εἶναι δίσκος ὑελοειδής, δεχόμενος τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ πυρὸς τὴν ἀνταύγειαν, διηθῶν δὲ πρὸς ἡμᾶς τὸ φῶς· ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ἐμπεδοκλέους, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ φαινόμενος ἥλιος εἶναι κρυσταλλοειδὴς καὶ ἀπαύγασμα ἄλλου ἡλίου ἢ μεγάλου πυρίνου ὄγκου εὑρισκομένου εἰς τὸ ἕτερον ἡμισφαίριον. Ὁ Παρμενίδης ἔλεγε τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἐκκρινομένους ἀπὸ τοῦ γαλαξίου, καὶ ἰδίως τὸν μὲν ἥλιον ἀπὸ τοῦ θερμοτέρου αὐτοῦ μίγματος, τὴν δὲ σελήνην, ἀπὸ τῶν ψυχροτέρων, ὅπερ θέλει γίνει καταληπτότερον ὅτε κατωτέρω ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ γαλαξίου. Ἐφ' ὧ δὲ οἱ πλεῖστοι τῶν λοιπῶν φιλοσόφων, ὁ Ἀναξιμένης, ὁ Μητρόδωρος, ὁ Παρμενίδης, ὁ Ζήνων, καὶ ἄλλοι ἐθεώρουν τὸν ἥλιον ὡς καθ' ἑαυτὸν διάπυρον ὄντα, ὁ Ἀριστοτέλης ἐπρέσβευεν, ὅτι, καθὼς πάντες οἱ ἄλλοι ἀστέρες, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος δὲν ἦτο καθ' ἑαυτὸν διάπυρος, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ταχείας αὐτοῦ κινήσεως κατέφλεγε τὸν περὶ αὐτὸν αἰθέρα. Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ ἡλίου συνέβη ὅ,τι καὶ ὡς πρὸς τὸ τῶν ἀστέρων· κατ' ἀρχὰς δηλαδὴ ἐθεωρήθη δισκοειδής, ἔπειτα σφαιροειδής· ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Ἑκαταῖος μόνοι ἔδωκαν αὐτῷ τὴν κοίλην μορφὴν σκάφης. Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι εἶχον παρατηρήσει καὶ τὰς ἡλιακὰς κηλῖδας.

Ποικιλώταται ἦσαν αἱ περὶ σελήνης δοξασίαι. Πολλοὶ (οἷον ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ἀναξιμένης κλπ.) ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς σῶμα ἔχον φύσιν ὅλως ὁμοίαν τοῦ ἡλίου καὶ αὐτόφωτον, τοῦ ὁποίου τὸ ἀσθενέστερον φῶς ἐξηγεῖ ὁ Ἡράκλειτος διὰ τούτου ὅτι ἐπειδὴ εἶναι πλησιέστερον εἰς τὴν γῆν, περιζώννυται ὑπὸ πυκνοτέρου αἰθέρος. Ὁ Χαλδαῖος Βηρωσσὸς πάλιν ἐδογμάτιζεν, ὅτι τὸ ἥμισυ μόνον τῆς σελήνης εἶναι φωτεινόν, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ σκοτεινόν· ἄλλοι δὲ (οἷον ὁ Θαλῆς, οἱ Πυθαγόρειοι, ὁ Ἀριστοτέλης κτλ.) ἐπρέσβευον ἤδη τὴν ὀρθὴν γνώμην, ὅτι ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Ὁ Ξενοφάνης ἔλεγε τὴν σελήνην νέφος πεπιλημένον, δηλαδὴ πεπυκνωμένον· καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐθεώρει αὐτὴν ὡς νέφος πυκνωθὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ περιεζωσμένον ὑπὸ πυρίνης σφαίρας· κατ' ἄλλην δέ τινα μαρτυρίαν, ὡς τεμάχιον ἀποσπασθὲν ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Κατὰ τὸν Ἀναξαγόραν καὶ τὸν Δημόκριτον, ἡ σελήνη εἶναι στερέωμα διάπυρον, ἔχον ἐν ἑαυτῷ πεδία, καὶ ὄρη, καὶ φάραγγας· ὁ Ποσειδώνιος καὶ οἱ Στωϊκοὶ ἔλεγον αὐτὴν μικτὴν ἐκ πυρὸς καὶ ἀέρος, ἄλλοι δὲ γεώδη ἢ τὸ πλεῖστον γεώδη. Τὸ δὲ σχῆμα αὐτῆς, οἱ μὲν πλεῖστοι ἐθεώρουν κυκλοειδές, ὁ Ἐμπεδοκλῆς ὅμως κυλινδροειδές, καὶ ὁ πιστὸς εἰς τὴν σκάφην αὐτοῦ Ἡράκλειτος, σκαφοειδές. Τὰς φαινομένας εἰς τὴν σελήνην κηλῖδας ἐξήγουν ἄλλοι μὲν ἐκ τοῦ ὅτι τὰ πυρώδη, ἀερώδη καὶ γεώδη στοιχεῖα τῆς σελήνης δὲν εἶναι ὁμοιομόρφως ἀναμεμιγμένα, ἄλλοι ὡς ἀντανακλάσματα τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ἡμετέρας γῆς καὶ τῶν θαλασσῶν, ἄλλοι τέλος, ὡς ὄρη καὶ κοιλώματα. Εἶχον δὲ αἱ κηλῖδες αὗται καὶ ἴδια παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀστρονόμοις ὀνόματα, οἷον Ἑκάτης μυχός, Ἠλύσιον πεδίον, πεδίον Περσεφόνης, ὡς δῆλον γίνεται ἀπὸ τὴν πραγματείαν τοῦ Πλουτάρχου, τὴν ἐπιγραφομένην, περὶ τοῦ ἐμφαινομένου προσώπου τῷ κύκλῳ τῆς σελήνης.

Περὶ τῆς φύσεως τῶν ἄλλων ἀστέρων ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω· ἐζήτησαν δὲ οἱ ἀρχαῖοι νὰ προσδιορίσωσι καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁρατῶν ἀστέρων, καὶ ὁ μὲν Πτολεμαῖος ἠρίθμησεν ἢ ἐνόμισεν ὅτι ἠρίθμησε 1022 τοιούτους ἀστέρας, ὁ δὲ Ἵππαρχος, 1080, ἄλλοι δὲ 1600. Ἀρχαιότατον εἶναι προσ τούτοις τὸ ἔθος νὰ δίδωνται ἰδιαίτερα ὀνόματα εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ὁρατωτέρων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀστέρων, ἢ νὰ συνενῶνται πολλοὶ παρακείμενοι ἀστέρες εἰς ἓν σύμπλεγμα καὶ νὰ χαρακτηρίζεται τοῦτο δι' εἰκόνος, λαμβανομένης ἤτοι ἀπὸ τοῦ σχήματος τοῦ συμπλέγματος, ἤτοι ἀπὸ τῆς

μυθολογίας. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει τὴν Ἄρκτον, «ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν», τὸν Ὠρίωνα, τὸν κύνα τοῦ Ὠρίωνος (τὸν Σείριον), τὰς Πληϊάδας καὶ Ὑάδας· ὁ δὲ Ἡσίοδος, καὶ τὸν Ἀρκτοῦρον, καὶ τὴν Δίκην. Ἔπειτα εἰς τὸν Θάλητα εὑρίσκομεν τὴν Κυνόσουραν (τὴν μικρὰν Ἄρκτον), εἰς τὸν Πίνδαρον, τὸν Πήγασον καὶ τὸν Γανυμήδην (τὸν ὑδροχόον), εἰς τὸν Φερεκύδην, τὸν δράκοντα καὶ τὸ στέμμα, εἰς τὸν Κλεόστρατον, τὸν κριὸν, τὸν τοξότην κλπ. Βραδύτερον βλέπομεν τὸν Εὐριπίδην λ. χ. γινώσκοντα καὶ τοὺς Διοσκούρους, τὸν Κηφέα, τὴν Ἀνδρομέδαν καὶ ἄλλους ἀστερισμούς. Ὁ Πτολεμαῖος ἀριθμεῖ ἐν γένει 48 τοιούτους ἀστερισμοὺς, ἐξ ὧν 12 ἐν τῷ Ζωδιακῷ, 15 ἐκεῖθεν καὶ 21 ἐντεῦθεν αὐτοῦ.

Ὁ Γαλαξίας κύκλος σύγκειται, κατὰ τὸν Παρμενίδην, ἀπὸ μίγματος τοῦ ἀραιοῦ καὶ θερμοῦ μετὰ τοῦ πυκνοῦ καὶ ψυχροῦ· ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ὀλίγον σκοτεινή, καίτινες τῶν ἀρχαίων, ἑρμηνεύοντες τοὺς λόγους τοῦ Παρμενίδου, ἠξίουν, ὅτι ἤθελε νὰ εἴπῃ τὸν Γαλαξίαν συγκείμενον ἀπὸ γεωδῶν καὶ πυρωδῶν στοιχείων. Τινὲς τῶν Πυθαγορείων ἐθεώρουν τὸν Γαλαξίαν ὡς ἴχνος πυρῶδες (διάκαυσιν) ἀστέρος, ἐκπεσόντος ἀπὸ τῆς ἰδίας ἕδρας, δηλαδὴ ἀποπλανηθέντος τοῦ δρόμου του καὶ καταφλέξαντος ὅλον τὸ χωρίον δι' οὗ κυκλοτερῶς ἐπέδραμεν. Ὁ δὲ Οἰνοπίδης, ἔτι θαυμαστότερον ἐπρέσβευεν, ὅτι ὁ Γαλαξίας εἶναι ὁ παλαιὸς δρόμος τοῦ ἡλίου πρὶν ἢ οὗτος εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ζωδιακὸν, ὁ δὲ Μητρόδωρος, ὅτι τὸ ἴχνος τὸ ὁποῖον σήμερον ὁ ἥλιος καταλείπει εἰς τὸν δρόμον του. Κατ' ἄλλους εἶναι ἁπλῆ κατοπτρικὴ φαντασία, προκύπτουσα ἐκ τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀντανακλάσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, καθὼς συμβαίνει ἐπὶ τῆς Ἴριδος. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐξ ἐναντίας ἐθεώρει τὸν Γαλαξίαν ὡς ἔξαψιν πολλῆς, ξηρᾶς καὶ συνεχοῦς ἀναθυμιάσεως, σχηματιζούσης κόμην πυρὸς ὑπὸ τὸν αἰθέρα καὶ κατωτέρω τῶν πλανητῶν· καὶ ὁ Ποσειδώνιος, ὄγκον πυρώδη, ἀραιότερον ἀστέρος, ἀλλὰ πυκνότερον τοῦ ἁπλοῦ φωτὸς (πυρὸς σύστασιν, ἄστρου μὲν λαμπρότερον, αὐγῆς δὲ πυκνότερον), χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ θερμαίνῃ τὰ ἀπὸ τοῦ ἡλιακοῦ δρόμου ἀπώτερον κείμενα μέρη τοῦ κόσμου. Ὁ Θεόφραστος ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Γαλαξίας εἶναι ὁ ἁρμὸς, ἐν ᾧ συγκολλῶνται τρόπον τινὰ τὰ δύο τοῦ οὐρανοῦ ἡμισφαίρια καὶ διὰ μέσου τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ αἴγλη τῆς ἀπωτάτης τοῦ πυρὸς χώρας. Ὀρθότερον δὲ πάντων ἐδόξασε περὶ αὐτοῦ ὁ Δημόκριτος, εἰπὼν, ὅτι εἶναι τὸ κοινὸν φῶς πολλῶν μικρῶν καὶ συμπεπιεσμένων ἀπλανῶν ἀστέρων (πολλῶν καὶ μικρῶν καὶ συνεχῶν ἀστέρων, συμφωτιζομένων ἀλλήλοις, συναυγασμὸς, διὰ τὴν πύκνωσιν).

Μάλιστα ἀλλόκοτοι ἦσαν αἱ περὶ κομητῶν δοξασίαι. Κατὰ τὸν Ἀναξαγόραν, τὸν Δημόκριτον καὶ τοὺς Στωϊκοὺς, οἱ κομῆται σύγκεινται ἀπὸ τῆς ἑνώσεως δύο ἢ πλειόνων ἀστέρων, καὶ ἰδίως, κατὰ μὲν τὸν Ἀναξαγόραν, ἀπὸ τῆς ἑνώσεως πολλῶν πλανητῶν, οἵτινες ἔπειτα ἐκπέμπουσι φλόγας, κατὰ δὲ τὸν Δημόκριτον ἀπὸ ἁπλῆς μᾶλλον ἀντανακλάσεως τῶν ἀκτίνων ἑνὸς πλανήτου ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ὁμοίας μὲ τὸ ἀστεροειδὲς φαινόμενον, τὸ ὁποῖον προκύπτει, ὅταν πολλὰ κάτοπτρα ῥίπτωσιν ἐπ' ἀλλήλων τὰς ἀμοιβαίας ἀκτῖνας. Ὁ δὲ Στράτων ὁ Λαμψακηνὸς λέγει τὸν κομήτην ἀστέρα περιληφθέντα ἐντὸς πυκνοῦ νέφους, διὰ τοῦ ὁποίου, ὡς διὰ φανοῦ τινος, διέρχεται τὸ φῶς αὐτοῦ. Καὶ ὁ Ἱππόκριτος ὁ Χῖος καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Αἰσχύλος δὲν ἐπίστευον, ὅτι ἡ οὐρὰ τῶν κομητῶν ἦτο αὐτούσιόν τι καὶ αὐτοτελὲς, ἀλλ' ἐθεώρουν αὐτὴν προερχομένην ἐκ τούτου καὶ μόνου, ὅτι αἱ ἀκτῖνες τῆς ἡμετέρας ὁράσεως ἐθλῶντο ἐν τῇ περιεχούσῃ αὐτὰς ὑγρασίᾳ. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, οἱ κομῆται εἶναι πυκνοὶ ὄγκοι ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως, φλεγόμενοι διὰ παρεμπιπτούσης ἐμπύρου ὕλης καὶ συμπεριελαυνόμενοι διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ἔπειτα πάλιν ταχέως διασπώμενοι καὶ διαλυόμενοι. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξήγει αὐτοὺς καὶ ὁ Ποσειδώνιος, ὅστις ἠξίου προστούτοις, ὅτι κομῆται ὑπάρχουσι πάντοτε πολλοὶ εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ δὲν τοὺς βλέπομεν ἕνεκα τῆς λαμπρότητος τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Καὶ ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἔλεγε τὸν κομήτην νέφος μετάρσιον, δηλαδὴ ὑψηλὸν, ὑπὸ μεταρσίου φωτὸς καταυγαζόμενον. Εἰς τὴν ἀλήθειαν ἐπλησίασαν ὁπωσοῦν οἱ Πυθαγόρειοι, οἵτινες ἐδογμάτιζον, ὅτι οἱ κομῆται ἦσαν εἴδη πλανητῶν, ἐχόντων ἴδιον δρόμον καὶ γινομένων ἐμφανῶν εἰς τὴν ὅρασιν ἡμῶν ἐπί τινα χρόνον, τότε μόνον, ὅταν ἀπομακρύνωνται πολὺ τοῦ ἡλίου. Ἀφ' ὅλων δὲ τῶν ἀρχαίων, τὴν ὀρθοτέραν γνώμην περὶ αὐτῶν ἐξέφερεν ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Μύνδιος, ὅστις ἔλεγεν, ὅτι οἱ κομῆται οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀστέρες, ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ὄχι ὅμως στρογγύλου, ἀλλὰ ἐπιμήκους σχήματος, καὶ ἰσχυρίζετο, ὅτι τοιοῦτοι ἀστέρες περιεπλανῶντο πολλοὶ εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ περιοδεύουσιν εἰς τὰς ὑψηλοτέρας αὐτοῦ χώρας καὶ γίνονται δῆλοι εἰς ἡμᾶς, μόνον ὅταν διατρέχωσι τὸ κατώτερον μέρος τοῦ δρόμου των.

Περὶ τῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων, οἱ ἀρχαῖοι ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶχον ὅλως ἐσφαλμένας ἰδέας, οὐδέποτε δὲ ἔλαβον ἐντελῶς ὀρθάς. Οἱ ἀρχαιότεροι ποιηταὶ ἐπίστευον, ὅτι ὁ ἥλιος (καθὼς καὶ ἡ σελήνη) κινεῖται, καθ' ἡμέραν, ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου, ὑπεράνω τοῦ δίσκου τῆς γῆς, καὶ καθὼς τὸ πρωῒ προκύπτει ἀπὸ τοῦ ὠκεανοῦ, ὅστις περικυκλόνει ὅλην τὴν γῆν, ἢ ἀπὸ παρακειμένης εἰς τὸν ὠκεανὸν λίμνης, οὕτω τὸ ἑσπέρας πάλιν καταβαίνει εἰς τὸν ὠκεανὸν ἢ εἰς ἄλλην τινὰ δυτικὴν λίμνην· ἀλλὰ δὲν ἐπεχείρουν νὰ διευκρινήσωσι πῶς ὁ ἥλιος τὴν νύκτα καὶ ἡ σελήνη τὴν ἡμέραν ἐπανήρχοντο εἰς τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἤρχιζον τὸν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ δρόμον των. Ἔτι δ' ὀλιγώτερον ἐξήγουν τὴν τῶν ἄλλων ἀστέρων κίνησιν, ἂν καὶ τὸ ὑλικὸν γεγονὸς τῆς κινήσεως παρετηρήθη πρωϊμώτατα, διότι αὐτὸς ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει ὡς παράδοξόν τι τοῦτο, ὅτι ἡ ἄρκτος (ὁ πολικὸς ἀστὴρ) οὐδέποτε καταβαίνει εἰς τὸν ὠκεανὸν, δηλαδὴ οὐδέποτε δύει, ὁ δὲ Ἡσίοδος ὁμιλεῖ πολλαχοῦ περὶ τῆς καθ' ὡρισμένους χρόνους καὶ τόπους ἐπιτολῆς καὶ δύσεως τῶν ἀστέρων. Ἔπειτα ὑπέλαβον τοὺς ἀστέρας προσηλωμένους ὡς πασσάλους εἰς τὸν κατ' ἄλλους μὲν χαλκοῦν, κατ' ἄλλους δὲ λί-

θινον, καὶ κατ' ἄλλους κρυστάλλινον θόλον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ περιαγομένους συγχρόνως μὲ τὸν ὅλον οὐρανὸν, τὸν διὰ μόνης τῆς ταχείας αὐτοῦ περιφορᾶς συνεχόμενον. Ἐπειδὴ ὅμως κατ' ἀρχὰς ὑπελάμβανον τὴν γῆν ἔχουσαν δίσκου σχῆμα καὶ ὑπέθετον τὴν περὶ αὐτὴν κίνησιν τοῦ οὐρανοῦ ὄχι κάθετον, ἀλλ' ὁριζόντειον, ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, διότι ὁ Ἀναξιμένης παραβάλλει τὴν κίνησιν ταύτην μὲ τὴν περιστροφὴν πίλου περὶ τὴν κεφαλὴν, ὁ φιλόσοφος οὗτος, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἔλεγεν, ὅτι τὴν νύκτα ὁ ἥλιος σκεπάζεται ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα μέρη τοῦ βορείου τῆς γῆς ἡμισφαιρίου. Καὶ ἀφοῦ δὲ συνῳκειώθησαν μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ σφαιροειδοῦς τῆς γῆς σχήματος, πάλιν ἱκανὸς παρῆλθε χρόνος πρὶν ἢ, διδαχθέντες ἰδίως ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἡλιακῶν καὶ σεληνιακῶν ἐκλείψεων, φθάσωσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν κινεῖται ὅλος ὁ οὐρανὸς, ἀλλὰ μόνον οἱ κατ' ἰδίαν ἀστέρες· καὶ τότε ὅμως δὲν ἐγκατέλειπον ὅλως διόλου τὴν ἰδέαν τοῦ οὐρανίου θόλου. Τὴν αὐτοτελῆ ταύτην κίνησιν τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης καὶ τῶν πλανητῶν (ἐννοεῖται πάντοτε περὶ τὴν γῆν) ὑπέδειξαν πρῶτοι οἱ Πυθαγόρειοι, οἵτινες μετεβίβασαν, καὶ εἰς τοὺς πλανήτας τὸ περὶ τῆς παγκοσμίου ἁρμονίας δόγμα αὐτῶν· ἔπειτα ἐγένετο, πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ Παρμενίδου, ἡ ἀξιόλογος ἀνακάλυψις, ὅτι ὁ φωσφόρος καὶ ὁ ἕσπερος εἶναι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἀστὴρ, ὄχι, καθὼς ὁ Ὅμηρος ἐπίστευε, δύο διάφοροι ἀστέρες· καὶ τελευταῖον ὅ Λεύκιππος καὶ ὁ Δημόκριτος διέκρινον ἤδη τοὺς πλανήτας ἀπὸ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, ὁ δ' Ἀριστοτέλης φαίνεται ἀποδοὺς καὶ εἰς τοὺς τελευταίους τούτους κίνησίν τινα περὶ τὸν ἴδιον ἄξονα.

Ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Δημόκριτος καὶ ὁ Κλεάνθης ἐδόξαζον, ὅτι πάντες οἱ ἀστέρες φέρονται ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ὁ δ' Ἀλκμαίων καὶ οἱ Μαθηματικοὶ, ὅτι οἱ πλανῆται βαίνουσι κατέναντι τῶν ἀπλανῶν, ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς· καὶ ἡ δοξασία αὕτη, ὅτι ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ οἱ πλανῆται συμπαραφέρονται μὲν πρὸς δυσμὰς, διὰ τῆς βιαίας τοῦ ὅλου κόσμου περιφορᾶς, ἔχουσιν ὅμως συγχρόνως τὴν ἰδίαν αὐτῶν καὶ ἐκείνης ἀντίθετον, ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, κίνησιν, διὰ τῶν 12 ἀστερισμῶν τοῦ Ζωδιακοῦ κύκλου, φαίνεται ἐπικρατήσασα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἔτι ἀπὸ Εὐδόξου, ἤτοι ἀπὸ τῆς 4 πρ. χρ. ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Πλάτων καὶ οἱ Μαθηματικοὶ ἔλεγον ἰσοδρόμους τὸν ἥλιον, τὸν ἑωσφόρον (δηλαδὴ τὴν Ἀφροδίτην) καὶ τὸν στίλβοντα (δηλαδὴ τὸν Ἑρμῆν)· ὁ δὲ Ξενοφάνης ἐβεβαίου, ὅτι ὁ ἥλιος ἑκάστην ἡμέραν, προελαύνει κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν εἰς τὸ ἄπειρον, φαίνεται δὲ εἰς ἡμᾶς ἐν Κύκλῳ φερόμενος διὰ τὴν ἀπόστασιν.

Καί τοι ὅμως γενομένων τῶν προμνημονευθεισῶν ἀξιολόγων ἀνακαλύψεων, βλέπομεν καὶ βραδύτερον πρεσβευομένας ἐνίοτε τὰς ἀτοπωτέρας δοξασίας περί τε τῆς ἐπιτολῆς καὶ τῆς δύσεως τῶν ἀστέρων, καὶ περὶ τῶν τροπῶν τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἐκλείψεων τοῦ τε ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. Οἱ Ἐπικούρειοι λ. χ. ἐξήγουν τὴν ἐπιτολὴν καὶ τὴν δύσιν τῶν ἀστέρων διὰ τῆς προσκαίρου σβέσεως καὶ ἀναφλέξεως αὐτῶν, λέγοντες, ὅτι τὸ ὕδωρ τὸ καταφερόμενον ἀπὸ τοῦ αἰθέρος, τοῦ πυκνωθέντος καὶ σχηματίσαντος νέφη, σβύνει ἐκ διαλειμμάτων τὸν ἥλιον, ὅστις ἔπειτα πάλιν ξηρανθεὶς, φλέγεται ἐκ νέου. Ὁ Ὅμηρος ἔτι καὶ ὁ Ἡσίοδος εἶχον παρατηρήσει, ὅτι ὁ ἥλιος δὲν ἀνατέλλει καὶ δὲν δύει πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ἀλλὰ σχηματίζει εἰς τὸν οὐρανὸν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας τόξα ὑψηλότερα ἢ τὸν χειμῶνα, καὶ ὅτι, φθὰς εἰς ὡρισμένον τι σημεῖον ὕψους, δὲν προχωρεῖ περαιτέρω πρὸς βορρᾶν, ἀλλὰ παλινδρομεῖ ἐξίσου πάλιν πρὸς μεσημβρίαν, ἐντεῦθεν δὲ ἥ,τε ἀνισότης τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν νυκτῶν καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους. Ἀλλ' οἱ φιλόσοφοι ἔπειτα, θελήσαντες νὰ ἐξηγήσωσι τὸ φαινόμενον τοῦτο, περιέπεσον εἰς πλάνας παραδόξους. Ὁ μὲν Ἀναξαγορας καὶ ὁ Ἀναξιμένης εἶπον, ὅτι ὁ ἥλιος ἀναγκάζεται νὰ παλινδρομήσῃ ἀπὸ βορρᾶ ὑπὸ τοῦ ἀντωθοῦντος αὐτὸν πυκνοτέρου ἀέρος· ὁ δὲ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης, ὅτι φεύγει τὸ ψῦχος τοῦ βορρᾶ, ἵνα μὴ σβεσθῇ ὑπ' αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἡράκλειτος, ὅτι ἐπιστρέφει μὴ εὑρίσκων πλέον πρὸς βορρᾶν τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. Τὴν δὲ ἀληθῆ αἰτίαν τοῦ φαινομένου τούτου, ὃ ἐστι τὴν πλαγίαν θέσιν τῆς γῆς ὡς πρὸς τὸν ἥλιον καὶ τὴν λοξότητα τοῦ ἐκλειπτικοῦ κύκλου, πρῶτοι φαίνονται ἀνακαλύψαντες οἱ Πυθαγόρειοι· καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς δὲ πρὸ αὐτῶν ἐμάντευσε, πρεσβεύσας, ὅτι, ἐνδόντος τοῦ ἀέρος εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ ἡλίου, ὁ οὐρανὸς ἐξηρθρώθη οὕτως εἰπεῖν, καὶ τὰ μὲν βόρεια αὐτοῦ μέρη ὑψώθησαν, τὰ δὲ νότεια ἐξεναντίας ἐταπεινώθησαν. Οὐδὲν ἧττον ἡ δόξα αὕτη δὲν ἐπεκράτησεν ἐν γένει, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ φαινόμενον οἱονεὶ παύλης τινὸς καὶ ὑποχωρήσεως παρετηρήθη καὶ εἰς ἄλλους πλανήτας, διὰ νὰ τὸ ἐξηγήσωσι κατέφυγον εἰς τεχνικώτατόν τι καὶ σφόδρα περιπεπλεγμένον σύστημα διαφόρων νοητῶν κύκλων ἢ σφαιρῶν τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησε μέχρι τοῦ Κοπερνίκου, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πτολεμαϊκοῦ ἡλιακοῦ συστήματος.

Καὶ τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῶν ἐκλείψεων τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ἂν καὶ πρωϊμώτατα εὑρεθεῖσαν, δὲν παρεδέχθησαν ἅπαντες. Ἔτι ὁ Θαλῆς, ὁ Ἀναξιμένης, οἱ Πυθαγόρειοι, οἱ Στωϊκοὶ, ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Γεμῖνος καὶ ἄλλοι ἐπρέσβευσαν, ὅτι αἰτία τῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείψεως εἶναι, ἡ πρὸ αὐτοῦ παρέμβασις τῆς σελήνης· καὶ ὅμως ὁ Ξενοφάνης, ἀκολουθῶν τὴν προεκτεθεῖσαν θεμελιώδη αὐτοῦ ἀρχὴν, ἀπέδιδε τὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης εἰς πρόσκαιρον αὐτῶν σβέσιν· ἐπίσης καὶ ὁ Μητρόδωρος, καθ' ὃν οἱ ἀστέρες ἐκεῖνοι σβέννυνται, διὰ τοῦ καταφερομένου ἀπὸ τοῦ αἰθέρος ὕδατος. Ὁ δ' Ἀναξίμανδρος ἐπίστευεν, ὅτι ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης συμβαίνουσιν, ὁσάκις φράσσεται τὸ στόμιον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκλάμπει τὸ πῦρ αὐτῶν. Ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Ἑκαταῖος ἰσχυρίζοντο, ὅτι οἱ ἀστέρες, ὄντες ἅπαντες σκαφοειδεῖς, ἐπισκοτίζονται διὰ τὴν στροφὴν αὐτῶν, ὁσάκις δηλαδὴ τὸ μὲν κοῖλον ἄνω γίνεται, τὸ δὲ κυρτὸν κάτω, πρὸς τὴν ἡμετέραν ὄψιν. Τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῶν ἐκλείψεων τῆς σελήνης ἀνεγνώρισεν ἤδη ὁ Ἀναξαγόρας, ὅστις ὅμως δὲν ὥρισεν, ἂν

ἡ γῆ ἢ ἕτερόν τι ὑποσέληνον οὐράνιον σῶμα παρεμπίπτει μεταξὺ ἡλίου καὶ σελήνης· καθὼς ἀμφέβαλλον καὶ οἱ Πυθαγόρειοι, ἂν τὸ παρεμπίπτον ἦτο ἡ γῆ αὐτὴ ἢ ἡ παρ' αὐτῶν ὑποτιθεμένη *ἀντίχθων*, περὶ ἧς θέλομεν ὁμιλήσει κατωτέρω. Ὁ δὲ Φίλιππος ὁ Ὀπούντιος ῥητῶς ἀπεδέχετο τὴν ἀντίχθονα ὡς αἰτίαν τῶν ἐκλείψεων τῆς σελήνης, ἐνῷ ἐξεναντίας ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Χρύσιππος, ὁ Ποσειδώνιος καὶ ἄλλοι Στωϊκοὶ, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ λεγόμενοι Μαθηματικοὶ καὶ οἱ Χαλδαῖοι, ἀπέδιδον σαφῶς τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης εἰς τὴν σκιὰν τῆς γῆς, καὶ οἱ Χαλδαῖοι μάλιστα ὥριζον που πρέπει νὰ εὑρίσκεται ἡ σελήνη διὰ νὰ σκιασθῇ, διατὶ τοῦτο δὲν συμβαίνει καθ' ἕκαστον μῆνα καὶ τίνος ἕνεκα σκιάζεται ὁτὲ μὲν ὁλόκληρος, ὁτὲ δὲ ἐν μέρει. Ἀλλ' ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ξενοφάνης, ὁ Ἀλκμαίων, ὁ Ἡράκλειτος καὶ ἄλλοι εἶχον περὶ τῶν ἐκλείψεων τῆς σελήνης τὰς ἀλλοκότους δοξασίας τὰς ὁποίας πρὸ μικροῦ ἀνεφέραμεν ὡς πρὸς τὰς τοῦ ἡλίου ἐκλείψεις. Ὁ δὲ σοφιστὴς Ἀντιφῶν ὁ Ῥαμνούσιος ἐπρέσβευεν, ὅτι ἡ σελήνη εἶναι σῶμα αὐτόφωτον (ἰδίῳ φέγγει λάμπειν τὴν σελήνην) καὶ ὅτι ἐπισκιάζεται ὁσάκις, πλησιάσαντος εἰς αὐτὴν πολὺ τοῦ ἡλίου, τὸ λαμπρότερον τούτου φῶς καθίστησιν ἀμαυρὸν καὶ ἀνεπαίσθητον τὸ ἀσθενέστερον ἐκείνης φέγγος. Ἄλλοι τελευταῖον ἐπίστευον, ὅτι ἡ σελήνη εἶναι σφαῖρα, τῆς ὁποίας τὸ ἥμισυ εἶναι ἔμπυρον καὶ τὸ ἥμισυ ἀπύρωτον, σκοτεινόν· ὥστε αἱ ἐκλείψεις αὐτῆς συμβαίνουσιν ὁσάκις στραφῇ πρὸς τὴν γῆν τὸ ἀπύρωτον μέρος.

Τὰς φάσεις τῆς σελήνης ἐξήγουν κατ' ἀρχὰς διὰ τῶν αὐτῶν, πολλάκις γελοίων, λόγων, δι' ὧν καὶ τὰς ἐκλείψεις· μόνοι δὲ οἱ μεταγενέστεροι, ἰδίως ὁ Γεμῖνος, ἐπλησίασαν εἰς τὴν ἀλήθειαν, πρεσβεύσαντες, ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς θέσεως τῆς σελήνης ὡς πρὸς τὸν ἥλιον καὶ ὡς πρὸς τὴν γῆν. Οὐδεὶς ὅμως τῶν ἀρχαίων ὑπώπτευσεν, ὅτι ἡ σελήνη εἶναι ἁπλοῦς δορυφόρος τῆς γῆς· ἀλλ' ὁ Γεμῖνος, ὁ περὶ τούτου ἐκτανέστερον πραγματευσάμενος ἐπρέσβευσεν, ὅτι ἡ σελήνη περιφέρεται μόνον κατωτέρω τοῦ ἡλίου· ὥστε ὁσάκις ἵσταται εἰς τὸ αὐτὸ μὲ ἐκεῖνον τμῆμα τοῦ ζωδιακοῦ, δὲν φωτίζεται εἰμὴ τὸ μέρος αὐτῆς, τὸ πρὸς ἐκεῖνον ἐστραμμένον, ἀφ' ἡμῶν δὲ ἀπεστραμμένον· καὶ ὅσῳ μᾶλλον ἀπομακρύνεται αὕτη ἀπὸ τὸν ἥλιον, τόσῳ μᾶλλον αὐξάνει τὸ φῶς της, μέχρις οὗ ἀντικρύσασα τελευταῖον τὸν ἥλιον παρίσταται ἐξ ὁλοκλήρου φωτιζομένη· ἔπειτα δὲ πάλιν κατὰ τὸν αὐτὸν ὁμοίως τρόπον ἐλαττοῦται τὸ φῶς της, καθ' ὅσον αὖθις πλησιάζει εἰς τὸν ἥλιον, ἕως οὗ, ὅλως πλησιάσασα εἰς αὐτὸν, ἀποβῇ αὖθις ἀφανής.

Καὶ τοιαῦται μὲν ἦσαν αἱ τὸ πλεῖστον μὴ ἀκριβεῖς καὶ παράλογοι δοξασίαι τὰς ὁποίας ἐπρέσβευον οἱ πλείονες τῶν ἀρχαίων. Ὑπῆρξαν ὅμως φιλόσοφοί τινες ἀνυψωθέντες ἔκπαλαι εἰς γνώμας σαφεστέρας καὶ ὀρθοτέρας. Ἔτι ὁ Πυθαγόρας ἠνέωξε τὸν δρόμον τῆς ἀκριβεστέρας τῶν πραγμάτων γνώσεως, πρεσβεύσας τὴν ὕπαρξιν κεντρικοῦ πυρὸς, ὡς κέντρου τοῦ κόσμου, περὶ ὃ τὸ πᾶν περιστρέφεται. Ναὶ μὲν οἱ Πυθαγόρειοι διὰ τοῦ κεντρικοῦ ἐκείνου πυρὸς δὲν ἐννόουν κατ' ἀρχὰς τὸν ἥλιον, ἀλλ' ἐδίδασκον ὅτι ὁ ἥλιος στρέφεται περὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ἐπίσης καθὼς καὶ ἡ γῆ, ἡ σελήνη καὶ οἱ πλανῆται, βραδύτερον ὅμως, ὁ Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος, ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς 3ης. πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας, ἠξίωσε πρῶτος, ὡς φαίνεται, ὅτι ὁ ἥλιος καὶ οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες ἵστανται ἀκίνητοι, ἡ δὲ γῆ κινεῖται περὶ αὐτὴν εἰς κύκλον λοξὸν, στρεφομένη συγχρόνως καὶ περὶ τὸν ἴδιον ἄξονα· ὑπάρχουσι μάλιστα τινὲς ἀποδίδοντες τὴν αὐτὴν δοξασίαν καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ 4η. πρ. Χρ. ἑκατονταετηρίδι ζήσαντας Φιλόλαον τὸν Ταραντῖνον ἢ Κροτωνιάτην, καὶ Ἱκέταν ἢ Νικήταν τὸν Συρακούσιον· ἔτι δὲ καὶ εἰς τὸν τούτων ἀρχαιότερον, διδάσκαλον δὲ τοῦ Φιλολάου, Ἀρχύταν τὸν Ταραντῖνον. Μετὰ δὲ τὸν Ἀρίσταρχον, ἐν τῇ 2ᾳ. πρ. Χρ. ἑκατονταετηρίδι, τὴν αὐτὴν δοξασίαν ἐπρέσβευσε καὶ μαθηματικῶς ἐζήτησε νὰ ἀποδείξῃ αὐτὴν Σέλευκος ὁ Βαβυλώνιος ἢ Ἐρυθραῖος. Ἀλλ' ἡ εἰκασία αὕτη δὲν ἔτυχε τῆς κοινῆς ἀποδοχῆς, καὶ αὐτὸς ὁ Σένεκας ἔλεγεν, ὅτι ἀμφότεραι αἱ γνῶμαι, ἥ τε δηλαδὴ συνήθης, καθ ἣν ὁ ἥλιος στρέφεται περὶ τὴν γῆν, καὶ ἡ Πυθαγόρειος αὕτη, ἔχουσιν ἑκατέρα τὰς ὑπὲρ αὐτῆς πιθανότητας καὶ πρέπει ἀκριβέστερον νὰ ἐξελεγχθῶσιν. Ὁ ἀκριβέστερος ὅμως οὗτος ἔλεγχος δὲν ἐγένετο, ἡ ὀρθοτέρα ἐκείνη δόξα ἀλησμονήθη, καὶ μέχρι Κοπερνίκου ἡ γῆ ἐθεωρήθη ἐν γένει ὡς τὸ ἀκίνητον τοῦ παντὸς κέντρον. Δὲν δυνάμεθα δ' ἐνταῦθα νὰ μὴ ἐπιφέρωμεν τὴν παρατήρησιν, ὅτι τὴν ὀρθὴν περὶ τῆς κινήσεως τῆς γῆς δόξαν ἐπρέσβευσαν πιθανώτατα ἄνδρες ἀρχαιότεροι τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ὅμως ὁ εὐρὺς ἐκεῖνος νοῦς δὲν τὴν ἀπεδέχθη, ἀλλ' ἐνέμεινεν εἰς τὴν πλάνην· ἀπαραλλάκτως καθὼς εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ὁ Ναπολέων, τοῦ ὁποίου οὐδεὶς βεβαίως θέλει ἀμφισβητήσει τὴν ἀχανῆ μεγαλοφυΐαν, δὲν ἠθέλησεν ἢ δὲν εἰμπόρεσε νὰ ἐννοήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀτμοῦ. Τὰ πνεύματα τὰ μετεωρισθέντα μέχρι τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀληθειῶν ἦσαν βεβαίως ὑποδεέστερα τῶν πνευμάτων, τὰ ὁποῖα τὰς ἀπέκρουσαν. ; Τί ἆρά ἐστι μεγαλοφυΐα;

Ὅτι τινὲς τῶν ἀστέρων δὲν κινοῦνται, καὶ ἄλλοι πάλιν κινοῦνται, παρετηρήθη φυσικῷ τῷ λόγῳ πρωϊμώτατα, καὶ ἔκτοτε ἐγένετο ἡ μεταξὺ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων καὶ τῶν πλανητῶν διάκρισις· ἀλλὰ σύστημα πλανητικὸν, ὅ ἐστι, διδασκαλία περί τινων ὡρισμένων ἀστέρων, στρεφομένων περὶ τὴν ἀκινητοῦσαν γῆν εἰς ὡρισμένας ἀποστάσεις, δὲν προέκυψεν εἰμὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐφεξῆς. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ γῆ δὲν συγκατελέγετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μετὰ τῶν πλανητῶν· ἐξεναντίας δὲ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη συνηριθμεῖτο συνήθως μετ' αὐτῶν καὶ ἐν γένει παρεδέχοντο 7 πλανήτας, δηλαδὴ, παρεκτὸς τῶν δύο προμνημονευθέντων, τὸν Ἑρμῆν, τὴν Ἀφροδίτην, τὸν Ἄρην, τὸν Δία καὶ τὸν Κρόνον. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν θέσεως ἐπεκράτουν ποικιλώταται γνῶμαι. Ὀλίγιστοι ἐπίστευον (καὶ τοιοῦτοι ἦσαν ἰδίως οἱ πρεσβεύοντες, ὅτι οἱ ἀστέρες εἶναι προσηρτημένοι ὡς πάσσαλοι εἰς τὸν στερεὸν οὐράνιον θόλον), ὅτι ὅλοι οἱ ἀστέρες ἐξίσου ἀπέχουσιν ἀπὸ τὴν γῆν, ἅπαντες δὲ σχεδὸν παρεδέχοντο διαφόρους ἀποστάσεις. Καὶ

οἱ μὲν πλείους ὥριζον ὡς ἑξῆς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἀστέρων ὡς πρὸς τὴν γῆν, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς κατωτέρας πάντων σελήνης. Σελήνη, Ἑρμῆς, Ἀφροδίτη, Ἥλιος, Ἄρης, Ζεύς, Κρόνος καὶ τελευταῖον οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες. Τινὲς ἔτασσον ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τὸν ἥλιον ἀμέσως μετὰ τὴν σελήνην καὶ ἄλλοι τὴν Ἀφροδίτην πρὸ τοῦ Ἑρμοῦ· ὁ δὲ Παρμενίδης ἔλεγε τὴν Ἀφροδίτην ἀπωτάτω τῆς γῆς κειμένην καὶ ἔτασσε τὸν ἥλιον ἀμέσως μετ' αὐτήν, ἀμφοτέρους ἐν τῷ αἰθέρι, κατωτέρω δὲ τοῦ ἡλίου ἔθετε τοὺς λοιποὺς ἀστέρας ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ πυρός. Κατὰ τὸν Ἀναξίμανδρον, τὸν Μητρόδωρον, τὸν Κράτητα καὶ ἄλλους, ὁ ἥλιος ἀπέχει πλειότερον ὅλων τῶν ἄλλων ἀπὸ τῆς γῆς, μετ' αὐτὸν ἔρχεται ἡ σελήνη, ἔπειτα οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες καὶ κατόπιν τούτων, οἱ πλησιέστεροι ὅλων εἰς τὴν γῆν πλανῆται. Καὶ κατὰ τὸν Λεύκιππον δὲ ὁ ἥλιος ἀπέχει πλειότερον ὅλων τῶν ἄλλων ἀπὸ τὴν γῆν, ἡ δὲ σελήνη εἶναι ἐξεναντίας πλησιεστάτη ταύτης, ὥστε οἱ λοιποὶ πλανῆται ἵστανται μεταξὺ σελήνης καὶ ἡλίου.

Ἡ ἀπόστασις τῶν πλανητῶν ἀπό τε τῆς γῆς καὶ ἀπ' ἀλλήλων ὡρίζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διαφοροτρόπως καὶ ὅλως αὐθαιρέτως. Οἱ πλεῖστοι δὲν ὁμιλοῦσιν εἰμὴ περὶ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ κατὰ μὲν τὸν Ἐμπεδοκλέα, ὁ ἥλιος, τοῦ ὁποίου ἡ περιδρομὴ ἀποτελεῖ τὰ ἀπώτατα ὅρια τοῦ κόσμου, δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὴν γῆν εἰμὴ τρὶς ὅσον ἡ σελήνη, κατὰ δὲ τοὺς μαθηματικούς, ἐννεακαιδεκάκις. Ὁ Ἀρχιμήδης, ὅστις ἔτασσε τὸν ἥλιον τριακοντάκις ἢ τὴν σελήνην ἀπωτέρω τῆς γῆς, ὥριζε τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς τελευταίας ταύτης εἰς 5000 διάμετρα τῆς γῆς. Ὁ Ἐρατοσθένης ἔλεγε τὴν σελήνην ἀπέχουσαν τῆς γῆς 780,000 στάδια, τὸν δὲ ἥλιον, 4,080,000 στάδια. Ὁ δὲ Σουλπίκιος Γάλλος ἠρίθμει μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης στάδια 126,000, μεταξὺ δὲ σελήνης καὶ ἡλίου τὸ διπλάσιον, καὶ μέχρι τοῦ ζωδιακοῦ, τὸ τριπλάσιον. Πληρέστεροι εἶναι οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Πυθαγόρου, Ἀρχιμήδους καὶ Πλάτωνος. Οἱ δύο πρῶτοι συμφωνοῦσιν ἐντελῶς πρὸς ἀλλήλους, ἐκτὸς ὅτι ὁ Πυθαγόρας ὁρίζει τὴν ἀπόστασιν ἁπλῶς κατὰ τόνους, ὁ δ' Ἀρχιμήδης ἀκριβέστερον κατὰ στάδια. Ὅθεν κατ' αὐτοὺς ἡ ἀπόστασις τῆς σελήνης ἀπὸ τῆς γῆς συμποσοῦται εἰς ἕνα τόνον (ἤτοι 12,600 στάδια)· τοῦ Ἑρμοῦ ἀπὸ τῆς σελήνης εἰς 1/2 τόνου (6300 στάδια)· τῆς Ἀφροδίτης ἀπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, πάλιν εἰς 1/2 τόνου (6300 στάδια)· τοῦ ἡλίου ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης εἰς 1 1/2 τόνου (18,900 στάδια)· τοῦ Ἄρεως ἀπὸ τοῦ ἡλίου, εἰς 1 τόνον (12,600 στάδια)· τοῦ Διὸς ἀπὸ τοῦ Ἄρεως εἰς 1/2 τόνου (6300 στάδια)· τοῦ Κρόνου ἀπὸ τοῦ Διὸς εἰς 1/2 ὁμοίως τόνου (6300 στάδια)· τελευταῖον τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἀπὸ τοῦ Κρόνου εἰς 1 1/2 τόνου (18,900 στάδια). Ὁ δὲ Πλάτων ὁρίζει τὴν ἀπόστασιν τῶν πλανητῶν κατὰ μονάδας, ὡς ἑξῆς· ἀπὸ τῆς γῆς μέχρι τῆς σελήνης = 1, ἀπὸ τῆς σελήνης μέχρι τοῦ ἡλίου = 1, ἀπὸ τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς Ἀφροδίτης = 1, ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης μέχρι τοῦ Ἑρμοῦ = 1, ἀπὸ τοῦ Ἑρμοῦ μέχρι τοῦ Ἄρεως = 4, ἀπὸ τοῦ Ἄρεως μέχρι τοῦ Διὸς = 1, ἀπὸ τοῦ Διὸς μέχρι τοῦ Κρόνου = 18· ὥστε ὁ μὲν ἥλιος ἀπέχει ἀπὸ τῆς γῆς δὶς ἢ ὅσον ἡ σελήνη, ἡ δὲ Ἀφροδίτη, τρίς, ὁ δ' Ἑρμῆς, τετράκις, ὁ δὲ Ἄρης, ὀκτάκις, ὁ δὲ Ζεύς, ἐννεάκις, ὁ δὲ Κρόνος, ἑπτακαιεικοσάκις.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ ἀκόλουθον φυλλάδιον.)

ΟΙ ΚΑΚΟΙ ΟΙΩΝΟΙ.

Πρὸ ἑνὸς μηνός, ὅλαι αἱ ἐφημερίδες τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως εἶχον ἀντηχήσει ἀπὸ τῆς πολυκρότου περιγραφῆς τῶν προπαρασκευῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο εἰς Παρισίους διὰ νὰ πανηγυρισθῇ λαμπρῶς ἡ ἑορτὴ τῆς 3/15 Αὐγούστου, ἡ ἑορτὴ τῶν γενεθλίων τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, τὴν ὁποίαν ἀνενέωσεν ὁ ἀνεψιός του, καὶ καθιέρωσεν ὡς μόνην ἐθνικὴν ἑορτὴν τῆς Γαλλίας. Ἡ φήμη διεσάλπισεν ὅτι λαμπροτέρα πανήγυρις οὐδέποτε ἐθεάθη εἰς τὴν ὑφήλιον. Τὰ τεράστια κατορθώματα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐποχῆς ἔμελλον νὰ ἐπαναληφθῶσιν, ἐννοεῖται ἐν εἰκόνι. Ἡ εἰρηνικὴ κοιτὶς τοῦ Σηκουάνα ποταμοῦ προέκειτο νὰ μεταβληθῇ εἰς ὑγρὸν πεδίον τοῦ Ἄρεως, καὶ ἓξ πλοῖα ἑτοιμάζοντο νὰ διδάξωσι τοὺς χερσαίους κατοίκους τῶν Παρισίων πῶς συγκροτοῦνται αἱ ναυμαχίαι. Τὸ ἑσπέρας ἡ ἀχανὴς πόλις ἔμελλε νὰ μεταβληθῇ, διὰ λαμπτήρων, εἰς ἐπίγειον ἀστερωπὸν οὐρανόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔμελλον νὰ ἀνοίξωσι τὰ χρυσᾶ αὐτῶν πτερὰ πολυάριθμοι ἀετοί· καὶ μία τῶν μεγάλων πλατειῶν της, μεταβληθεῖσα εἰς αἴθουσαν ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον χοροῦ, παρεσκευάζετο νὰ δεχθῇ 30,000 χορευτῶν καὶ χορευτριῶν τῆς κατωτάτης τοῦ λαοῦ τάξεως. Ἐπειδὴ δὲ ἐν γένει οἱ χορευταὶ καὶ διψοῦν καὶ πεινοῦν, μὴ ἐξαιρουμένων οὐδ' ἐκείνων δι' οὓς ὁ χορὸς εἶναι ὄχι ἐνασχόλησις ἀνέτου βίου, ἀλλὰ ἄνεσις βίου ἐργατικοῦ, ὁ ἐν Παρισίοις νομάρχης ἐπρονόησε καὶ περὶ ταύτης αὐτῶν τῆς ἀνάγκης καὶ διέταξε νὰ ἑτοιμασθῶσι 50,000 παγετῶν καὶ σορβετίων, 60,000 σιροπίων, 60,000 διαφόρων πλακούντων καὶ 6000 κλιβανίσκων, ἤτοι μικρῶν φούρνων, ἵνα πολλαπλασιάζωσιν ἐπ' ἄπειρον τὴν τροφὴν τῶν λιμηρῶν ἐκείνων στομάχων. Δίκαιον δὲ ἦτο τῷόντι νὰ χορτάσωσιν ἅπαξ τοὐλάχιστον καὶ οἱ πολλοὶ τῶν πολιτῶν τῆς δημοκρατίας, ἀφοῦ κατεβλήθησαν τοσοῦτον ἀξιομνημόνευτοι ἀγῶνες ἵνα κορεσθῶσιν αἱ ἀνώτεραι τάξεις. Ἑνὶ λόγῳ, ἡ πανήγυρις αὕτη ἔμελλε νὰ ἀποβῇ μοναδικὴ καὶ ἀνταξία τοῦ ἐνεστῶτος Γαλλικοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐκήρυξεν ὁ συντάκτης αὐτοῦ, δὲν ἔχει κάμμίαν ὁμοιότητα μὲ κἀνὲν ἀπὸ τὰ προϋπάρξαντα εἰς τὸν κόσμον πολιτεύματα, καὶ εἶναι ὅλως καινοπρεπές.

Ἀλλ' ὢ τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων διανοημάτων! Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἀνέτειλε τελευταῖον· αἱ

αἱ πλεῖσται τῶν προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων ἐματαιώθησαν. Οἱ Ὀλύμπιοι θεοὶ ἐφθόνησαν, ὡς φαίνεται, τὰ ἔργα, δι' ὧν οἱ θνητοὶ ἠξίουν νὰ μεταβάλωσιν εἰς ἐπίγειον παράδεισον τὴν ἐπικατάρατον αὐτῶν κατοικίαν. Τρικυμία φοβερὰ πρὸ ἡμερῶν ἐπισκήψασα εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων, ὄχι μόνον ἐμπόδισε τὴν τελείωσιν τῶν προπαρασκευῶν, ἀλλά, οὐδὲ τὴν ἱερὰν ἡμέραν σεβασθεῖσα, δὲν ἔπαυσε μυκωμένη καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ διάστημα, καί, οὕτως εἰπεῖν, διαμαρτυρομένη κατ' αὐτῆς. Οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ ἄλλοι δορυφόροι τοῦ προέδρου ἠθέλησαν νὰ παλαίσωσι κατὰ τῆς πεπρωμένης ταύτης συμφορᾶς, καὶ ἔδειξαν τῇ ἀληθείᾳ εἰς τὴν Τιτανομαχίαν ταύτην γενναιότητα καὶ καρτερίαν ἀξίαν καλητέρας τύχης. Ἀλλ' ἀνάγκη νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ἡττήθησαν εἰς τὸν ἄνισον αὐτὸν ἀγῶνα.

Αἱ ἐφημερίδες τοὐλάχιστον ἀνήγγειλαν τὴν ἐπιοῦσαν, ὅτι ἡ θύελλα ἐν μέρει παρεμπόδισεν, ἐν μέρει ἀνέτρεψε τὰς πλείστας τῶν προπαρασκευῶν, εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χοροῦ, εἰς τὴν θριαμβικὴν ἁψῖδα, ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου καὶ ἀλλαχοῦ. Προστούτοις τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς αἱ πύλαι ὅλων τῶν θεάτρων εἶχον ἀνοιχθῆ εἰς τὸ πλῆθος δωρεάν, καὶ οἱ ἐργάται, σπεύσαντες νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὴν περίστασιν ταύτην, ἐγκατέλιπον τὰς ἐργασίας των, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν· τὴν δ' ἐπιοῦσαν τὸ πρωΐ, ἀπηυδηκότες ὑπὸ τῆς ἀγρυπνίας, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν ἐργασίαν· νέα τοῦτο ἀπόδειξις, ὅτι ἐν τῇ πλησμονῇ τῶν ἡδονῶν πολλάκις ἡ μία ἀνατρέπει τὴν ἄλλην.

Ἡ θύελλα ὅμως πρὸ πάντων, ἡ κατηραμένη ἐκείνη θύελλα ἐπέφερε συμφορὰς μεγάλας. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς δὲν κατωρθώθη νὰ ἁπλωθῇ ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου ἐγερθέντων ἰκριωμάτων τὸ ὕφασμα τὸ ὁποῖον ἔμελλεν, ὑπὸ πυροτεχνήματος φωτιζόμενον, νὰ παραστήσῃ τὸ ὄρος τοῦ ἁγίου Βερνάρδου καὶ τὴν διὰ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, ἐν ἔτει 1800, μετάβασιν τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἦτο τόσῳ μᾶλλον θλιβερὰ ὅσῳ ἡ θέσις τοῦ εἰκονικοῦ μεγαλουργήματος εἶχεν ἐκλεχθῇ εὐστοχώτατα. Οἱ διατάξαντες τὰ κατὰ τὴν τελετήν, ἐπεχείρησαν νὰ παραστήσωσι τὴν ἰδανικὴν ἐκείνην ὑπέρβασιν τοῦ ἁγίου Βερνάρδου ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου, ὄχι δι' ἄλλο βεβαίως εἰμὴ διότι τὸ βουλευτήριον κατήντησεν ὁ κλασσικὸς χῶρος τῶν ἰδανικῶν καὶ φαντασιοκοπικῶν παραστάσεων.

Ἔπειτα ἡ σκέπη δι' ἧς ἐπροσπάθησαν νὰ στεγάσωσι τὴν μεγάλην πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς, τὴν παρασκευασθεῖσαν διὰ τὸν μυριοπληθῆ ἐκεῖνον χορόν, ἐγένετο ἀνάρπαστος ὑπὸ τῆς τρικυμίας· ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναβάλωσι ταύτην τὴν δημοθοινίαν διὰ τὴν 17 τοῦ μηνός· καί, ποιοῦντες τὴν ἀνάγκην ἐν μέρει μεγαλοδωρίαν, ἐν μέρει φιλανθρωπίαν, διένειμαν τὰ μὲν παγωτὰ καὶ ποτά, τὰ ὁποῖα εἶχον ἑτοιμασθῆ καὶ δὲν περιέμενον, εἰς τοὺς στρατιώτας, τὰ δὲ πλακούντια εἰς τοὺς πτωχούς.

Ἐντὸς τῆς ἡμέρας, τὸ πλῆθος συνηθροίσθη ἀπειράριθμον εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία, ὅπου ἔμελλον κατὰ τὸ πρόγραμμα νὰ τελεσθῶσι διάφοροι ἀγῶνες καὶ διαχύσεις· ἀλλ' ἡ σφοδρότης τοῦ ἀνέμου ἐματαίωσε τὰ πλεῖστα τῶν θεαμάτων αὐτῶν. Οὐδ' ἡ εἰκονικὴ ναυμαχία ἐφάνη ἀνταξία τῶν προσδοκιῶν τοῦ ὄχλου, ὅστις συνωθεῖτο εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ.

Τελευταῖον περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς ἑσπέρας ἤρχισαν αἱ φωτοχυσίαι· ¡πῶς ὅμως ἠδύναντο νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ἀδιαλείπτως βρέμουσαν καὶ συρίζουσαν καταιγίδα; Τὰ κατάφρακτα φῶτα ἐπάλαισαν γενναίως πρὸς τὸν πολέμιον, ἀλλὰ τοιαῦτα καὶ κατὰ τὸ πρόγραμμα δὲν προέκειτο νὰ ἦναι πολλά· οὐδ' αὐτὰ δὲ τὰ ἐξ ἀρχῆς ὁρισθέντα ἐπρόφθασαν νὰ ἑτοιμασθῶσιν ὅλα. Ὁ κολοσσιαῖος ἀετός, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐπαιωρηθῇ ἐπὶ τῆς θριαμβικῆς ἁψῖδος δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπιτεθῇ ἐπ' αὐτῆς ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνέμου· καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἦτο δυστύχημα μέγα, διότι ἡ θριαμβικὴ ἐκείνη ἁψίς, ἔργον γιγάντιον, κτῆμα ἐς ἀεί, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ ἐγείρῃ ὁ μέγας Ναπολέων καὶ συνεπλήρωσεν ὁ Λουδοβῖκος Φίλιππος εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν κατορθωμάτων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, δὲν εἶχε χρείαν τῆς ψευδεπιχρύσου ἐκείνης φενάκης. Καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δὲν θρηνοῦμεν πολὺ διότι δὲν ἐπέτυχεν ἡ ἐπὶ τῆς Βανδομικῆς στήλης ἀναῤῥίχισις τεσσάρων ἄλλων ἀετῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ πρόγραμμα ἔμελλον νὰ ἐπιβιβασθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἀμιμήτου μνημείου τῆς λαμπρᾶς τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ἐποχῆς. Ἀλλὰ τὸ δεινὸν ἦτο, ὅτι ἡ φωτοχυσία τῆς τε Βανδομικῆς στήλης καὶ τοῦ κατὰ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας ὀβελίσκου ἀπέτυχε κατὰ κράτος. Ἂν τοὐλάχιστον τὰ μνημεῖα ταῦτα ἔμενον ἐντελῶς ἐσκοτισμένα, ἤθελον διατηρήσει τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς σκιᾶς των. ¡Τί συνέβη ὅμως; Τινὰ τῶν φώτων τῶν προσαρτηθέντων εἰς αὐτὰ ἔφεγγον, ἄλλα ἐσβέσθησαν, ὥστε τὰ μνημεῖα ἐκεῖνα παρίσταντο ὡς ἠκρωτηριασμένα, λελωβημένα, κεκολοβωμένα, πεπηρωμένα.

Τῇ δὲ 17 ἐγένετο ὁ πολυθρύλλητος χορὸς τῶν τρισμυρίων· ἡ ἀδυσώπητος ὅμως τρικυμία ἐξηκολούθει· καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, αἴφνης ἐῤῥάγη ἡ στέγη τῆς πλατείας, καὶ ποταμοὶ ὑετῶν εἰσέῤῥευσαν εἰς τὴν ἀγανῆ αἴθουσαν, ὥστε αἱ κυρίαι ἠναγκάσθησαν ν' ἀνοίξωσι τὰ ἀλεξιβρόχιά των.

Ἡ κυβέρνησις, διὰ τῶν τηλεγραφικῶν εἰδήσεών της, ἐβεβαίωσε τὰς ἐπαρχίας ὅτι τὰ πάντα ἐγένοντο λίαν καλά· ὅτι ἡ ναυμαχία ἐπροξένησε πολλὴν ἐντύπωσιν, ὅτι αἱ φωτοχυσίαι ἐπέτυχον, ὅτι τὰ πυροτεχνήματα ὑπῆρξαν ἐξαίσια. Αἱ ἐφημερίδες ὅμως, καθὼς εἴπομεν, ἀπεκάλυψαν μετ' ὀλίγον τὴν ἀλήθειαν, εἶπον αὐτὴν μετὰ συστολῆς τινος, ἀλλὰ τὴν εἶπον. ¡Πῶς δὲν ἐπετιμήθησαν διὰ τοῦτο; εἶναι ἄπορον. Διότι, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν σήμερον ἐν Γαλλίᾳ νομοθεσίαν, ἠδύναντο νὰ ἐπιτιμηθῶσι. Τῷόντι κατ' αὐτὴν ἐπιτρέπεται εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος νὰ πράξῃ καὶ νὰ εἴπῃ τὰ πάντα ἐπὶ μόνῳ τῷ ὅρῳ, ὅτι δὲν θέλει εἰπεῖ ἢ πράξει τι δυνάμενον νὰ προξενήσῃ θλῖψιν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Π. χ. ἐπιτρέπεται γενικὴ καὶ ἐλευθέρα ψηφοφορία· ἂν ὅμως ἐκλεχθῶσιν ἄνθρωποι μὴ ἀρεστοὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἡ ἐκλογὴ ἀνατρέπεται καὶ οἱ ἐκλο-

γεῖς νουθετοῦνται νὰ μὴ πηδῶσιν ὑπὲρ τὰ ἐσκεμμένα. Ἐσχάτως τὰ μέλη ἑνὸς δημοτικοῦ συμβουλίου παρῃτήθησαν διότι δὲν ἤθελον νὰ ὁμόσωσι πίστιν εἰς τὸν πρόεδρον· οἱ ἐκλογεῖς, προςκληθέντες νὰ ἐκλέξωσι τὸ δημοτικὸν συμβούλιόν των, ἀνέδειξαν, διὰ τῆς ψήφου των, τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας, καὶ ὄχι τοὺς ὑποψηφίους τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ ἔπαρχος ἠκύρωσεν ἀμέσως τὴν ἐκλογὴν καὶ δὲν διέταξε πλέον νέαν ἄλλην, ἀλλὰ διώρισεν οἴκοθεν δημοτικοὺς συμβούλους τοὺς μειονοψηφήσαντας ὑποψηφίους. Ἐγκαθιδρύων δὲ αὐτοὺς εἰς τὸ ἀξίωμά των, ἔλεξε τάδε. «Κύριοί μου, νομίζω χρέος μου νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω, ὅτι, ἂν καὶ διωρίζεσθε δημοτικοὶ σύμβουλοι παρὰ τῆς κυβερνήσεως, εἶσθε ὅμως οὐδὲν ἧττον οἱ μόνοι νόμιμοι τοῦ δήμου ἀντιπρόςωποι. Δὲν σᾶς διώρισεν ἡ κυβέρνησις, ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐλάβετε ὀλιγωτέρας ψήφους ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους σας· ἡ κυβέρνησις ὅμως δὲν θεωρεῖ ὡς ἀγαθὰς εἰμὴ τὰς ψήφους, τὰς ὁποίας ἐλάβετε ὑμεῖς, τὰς δὲ δοθείσας εἰς τοὺς ἀντιπάλους σας θεωρεῖ ὡς πονηράς, καὶ ἴσως ἐπιχειρήσῃ τὴν καταδίωξιν τῶν αὐθαδῶν ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν ᾐσχύνθησαν νὰ δώσωσιν αὐτάς»· (Ἐφημερὶς τῶν συζητήσεων τῆς 29 Αὐγούστου, στήλη 3 τῆς 1ης σελίδος). Ὁ νόμος καθιεροῖ ὁμοίως τὴν ἐλευθεροτυπίαν· ἀλλ' οἱ νομάρχαι τοσοῦτον φροντίζουσι νὰ μὴ λάβῃ τὸ κοινὸν κἀμμίαν δυςάρεστον ἐντύπωσιν ὡς ἐκ τῆς ἐλευθερίας ταύτης, ὥστε τιμωροῦσι καὶ αὐτὴν τὴν παράβασιν τῶν θεωρητικῶν κανόνων τῆς ῥητορικῆς ἢ τῆς ποιήσεως. Πρὸ δύο μηνῶν, εἷς καθηγητὴς ἐξέδωκε συλλογὴν ποιηματίων· λόγῳ πολιτικῶν φρονημάτων, τὰ ποιημάτια ταῦτα ἦσαν ἀμώμητα, διότι οὐδὲν κοινὸν εἶχον πρὸς τὴν πολιτικήν· ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἐθεώρησεν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀποχρῶσαν χάριν καὶ φιλοκαλίαν· ὅθεν ὁ Κύριος καθηγητὴς προςεκλήθη νὰ γράφῃ εἰς τὸ ἑξῆς καλητέρους στίχους.

Λουδοβῖκος Ναπολέων.

Δὲν εἴμεθα ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι φρονοῦσιν, ὅτι τὰ ἔθνη τότε μόνον δύνανται νὰ εὐδαιμονήσωσιν, ὅτε ὁ ἔσχατος τῶν ἀχθοφόρων, ὁ ἄνθρωπος ὁ μηδεμίαν παρέχων εἰς τὴν κοινωνίαν ἐγγύησιν ἱκανότητος ἢ χρηστότητος δύναται νὰ ἀναβιβάσῃ ὅν τινα θέλῃ, ἢ καὶ αὐτὸς ν' ἀναβιβασθῇ εἰς τὰ ὕπατα τῶν ἀξιωμάτων· ἢ ὅτε δύναται ἐλευθέρως νὰ διαχέῃ εἰς τὴν κοινωνίαν τὸν φθοροποιὸν ἰὸν τοῦ ψεύδους, τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἀμαθίας. Εἴδομεν, χάριτι θείᾳ, πολλὰ κράτη ἰσχύσαντα ἄνευ τῶν πανακείων τῆς γενικῆς ψηφοφορίας καὶ τῆς ἀκράτου ἐλευθεροτυπίας. Ὅ,τι νομίζομεν ὅμως καλόν, ἐν τῇ φιλολογικῇ ἡμῶν ματαιότητι, εἶναι

τὸ νὰ ἐκφράζωνται τὰ πράγματα διὰ τῶν οἰκείων ὀνομάτων, καὶ νὰ μὴ λέγεται ὅτι τὸ ἔθνος νέμεται πᾶσαν ἐλευθερίαν, ἐνῷ ἀληθῶς δὲν ἔχει οὐδὲ τόσην ὅσην ἀπολαμβάνουσιν οἱ κάτοικοι τῶν μοναρχικωτέρων πολιτειῶν· εἰς τὴν Ῥωσίαν λ. χ. ποτὲ δὲν ἠκούσθη νὰ καταδιωχθῇ ἄνθρωπος διότι ἔπραξέ τι ῥητῶς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιτρεπόμενον, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον νὰ ἐπιτιμηθῇ καθηγητὴς διότι ἔγραψε κακοὺς στίχους. Πολλοὶ κατηγοροῦσι τὴν συνταγματικὴν πολιτείαν ὡς ἐρειδομένην ἐπὶ τῆς πλάνης καὶ τοῦ ψεύδους, διότι, λέγουν, ἐνῷ κατ' αὐτὴν ἡ βασιλεία φαίνεται ἔχουσα ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν, ἐπὶ τέλους ἡ βασιλεία οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ παρὰ τὴν θέλησιν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους ἢ μιᾶς μερίδος τοῦ ἔθνους· τὸ ἐνεστὼς Γαλλικὸν πολίτευμα ἀνέτρεψε τοὺς ὅρους τῆς προτάσεως ταύτης, διότι, κατ' αὐτὸ τὸ ἔθνος φαίνεται ἔχον ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὸ ἔθνος οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ παρὰ τὴν θέλησιν ἀνδρὸς ἑνός.

Ὁπωσδήποτε, ἔπειτα ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ προηγούμενα, δὲν ἐννοοῦμεν τῇ ἀληθείᾳ πῶς ὁ Νομάρχης τῶν Παρισίων ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιλήσμων ἐγένετο τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ τιμωρήσῃ τὰς ἐφημερίδας τῶν Παρισίων, αἵτινες ἐτόλμησαν νὰ περιγράψωσι τὴν ἀληθῆ τῆς ἀτμοσφαίρας κατάστασιν, κατὰ τὴν 15 Αὐγούστου. Οὕτω δὲ γνωσθείσης τῆς ἀληθείας, τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, ἐπειδὴ εἶναι ὀλίγον προληπτικόν, ἤρχισε ν' ἀνησυχῇ διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν αὐτὴν μεταξὺ τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν βουλευμάτων τῆς κυβερνήσεώς του. Σημειωτέον πρὸς τούτοις, ὅτι, δύο ἡμέρας πρὸ τῆς 15 Αὐγούστου, ἐνῷ ὁ πρόεδρος Λουδοβῖκος Ναπολέων ἦτο ἀπὼν ἀπὸ τὴν συνήθη ἐν τοῖς Ἠλυσίοις κατοικίαν του, καὶ ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας ἡ θύρα τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου του ἦτο κεκλεισμένη, αἴφνης ἐξεῤῥάγη πυρκαϊὰ ἐν αὐτῷ, ἀποτεφρώσασα πάντα τὰ ἔγγραφα καὶ σκεύη.

Τὰ τυχαῖα ταῦτα περιστατικὰ ἤθελον παρέλθει ἀλλαχοῦ ἀπαρατήρητα· ἀλλ' εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου τὸ πολίτευμα δὲν στηρίζεται ἐπὶ ἑδραίου καὶ ὑπὸ τῶν αἰώνων καθιερωθέντος στυλοβάτου, οὐδὲ περιφρουρεῖται ὑπὸ τῆς ἀπαραιτήτου πρὸς τὸν νόμον εὐλαβείας, ἀλλὰ φέρεται τῇ δε κἀκεῖσε κατὰ τὰ ἀκαριαῖα πάθη καὶ συμφέροντα τοῦ ὄχλου ἢ τῶν δημαγωγῶν, εἰς τὴν Γαλλίαν αἱ προλήψεις καὶ οἱ κακοὶ οἰωνοὶ ἔχουσι πλείστην εἰς τὴν τύχην τῶν κυβερνήσεων ἐπιῤῥοήν. ¡Τίς δὲν ἠξεύρει ὁπόσοι ἄνθρωποι ἐπίστευσαν ἀπὸ τοῦ 1809 τὴν προσεχῆ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος πτῶσιν, ἕνεκα τῆς πυρκαϊᾶς ἥτις συνέβη κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος εἰς τὸν χορὸν τοῦ πρέσβεως τῆς Αὐστρίας πρίγκηπος Σβάρτζενβεργ, εἰς ὃν εἶχε παρευρεθῇ καὶ ὁ μέγας ἀνὴρ μετὰ τῆς συζύγου του; Τὸ δυστύχημα τοῦτο ἐθεωρήθη ἀπαίσιον, διότι ἀνάλογόν τι γεγονὸς εἶχε προηγηθῇ μικρὸν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἔτους. ¡Μήπως ὁ ἐν ἔτει 1820 βίαιος θάνατος τοῦ δουκὸς Βεῤῥύος δὲν ἐθεωρήθη ὡς κακὸς οἰωνὸς διὰ τὴν τύχην τῆς Βουρβωνικῆς δυναστείας; ἡ δὲ συμφορὰ ἡ ἐπαγαγοῦσα τῷ 1842 τὸν πρώϊμον θάνατον τοῦ ἀτυχοῦς πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου δὲν ὑπολαμβάνεται ἕως τὴν σήμερον ὡς μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας αἰτίας τῆς πτώσεως τοῦ Αὐρηλιανοῦ οἴκου; Ὅλοι ἠξεύρουσι τὴν ἱστορίαν τῆς κόρης ἐκείνης, ἥτις, μαγνητισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ, καὶ ἐρωτηθεῖσα περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῆς Γαλλίας, ἀνήγγειλεν, ἐν τῷ Πυθικῷ αὐτῆς ὕπνῳ, τὴν προσεχῆ εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Βουρβωνίδου Ἐῤῥίκου Ε'. ¡Πέπρωται ἆρά γε ἡ ἐν ἔτει 1848 ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις, ἡ μέχρι τοῦδε, εἰς μικροτέρας ἀναλογίας καὶ εἰς βραχύτερα διαστήματα, ἐπαναλαβοῦσα ὅλας τὰς φάσεις τῆς ἀρχαίας καὶ μεγάλης τοῦ 1789 ἐπαναστάσεως, καὶ παραστήσασα ἡμῖν μικράν τινα τρομοκρατίαν, καὶ μικρὰν Ὑπατείαν, νὰ συμπληρώσῃ τὸν μικρὸν αὐτῆς κύκλον, διὰ μικρᾶς τινος αὐτοκρατορίας καὶ διὰ νέας παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων;

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν λέγομεν παίζοντες μᾶλλον· διότι ὁσαδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τις νὰ παρατηρήσῃ περὶ τοῦ ἐνεστῶτος τῆς Γαλλίας πολιτεύματος καὶ περὶ τοῦ ἀνοικείου ἴσως κόμπου, ὅστις ἐνίοτε ἐπιφαίνεται εἰς τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεώς της, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ σημερινὸς τῆς Γαλλίας ἄρχων ἔσωσεν αὐτὴν μὲν ἀπὸ ἐσχάτων κινδύνων, τὴν δ' Εὐρώπην, ἀπὸ συῤῥάξεως φοβερᾶς. Τὸ δὲ ἀξίωμα αὐτοῦ φαίνεται τῷόντι ὅτι θέλει ἐπὶ τέλους παγιωθῇ διὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στέμματος· περίεργος μάλιστα εἶναι ἡ ῥαγδαία ἀλλοίωσις τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ τίτλος του ἐντὸς τῶν 9 μηνῶν, ὅσοι διῆλθον ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατέλαβεν ὁ ἀνὴρ οὗτος τὴν αὐταρχίαν τῶν πραγμάτων. Τὸ παρ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν σύνταγμα ἀποκαλεῖ αὐτὸν ἁπλῶς *πρίγκηπα*· μετ' ὀλίγον ἀρχαί τινες καὶ ἐφημερίδες, ὁμιλοῦσαι περὶ αὐτοῦ, εἶπον, ἡ *Α. Ὑψηλότης ὁ πρίγκηψ*· μετ' οὐ πολὺ συνεπληρώθη ἔτι μᾶλλον ὁ τίτλος καὶ εἶπον, ἡ *Α. Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης ὁ πρίγκηψ*. Ἐσχάτως δὲ εἷς τῶν Νομαρχῶν, πανηγυρίζων τὴν 15 Αὐγούστου, ἠγόρευσεν ὡς ἑξῆς εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ δοθὲν ὑπ' αὐτοῦ γεῦμα, πρὸς τοὺς συνεστιωμένους. « Κύριοί μου, ἐπειδὴ ἑορτάζομεν σήμερον τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ναπολέοντος, προτείνω νὰ πίωμεν συγχρόνως εἰς τιμὴν τοῦ τε αὐτοκράτορος καὶ βασιλέως Ναπολέοντος Α'. καὶ τοῦ πρίγκηπος Προέδρου *Ναπολέοντος* Β'. Ἓν ὅμως τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν ἤδη τὴν ἀνόρθωσιν τῆς αὐτοκρατορίας, τὸν ὀνομάζει *Ναπολέοντα* Γ'., διότι θεωρεῖ δεύτερον, ὡς φαίνεται, τὸν υἱὸν τοῦ μεγάλου ἀνδρός, καίτοι μηδέποτε ἄρξαντα. Ὁ δὲ στρατηγὸς Ἐσπινάσσιος, ἀγορεύων δημοσίᾳ τὴν 15 Αὐγούστου ἐν Ἀλγερίῳ, ὡς ἐπίτροπος τοῦ προέδρου, εἶπεν ὅτι, ὁ ἀποστείλας αὐτὸν πρίγκηψ ἐπιθυμεῖ ὥστε ἡ εὐημερία τῆς Ἀλγερίας ν' ἀποτελέσῃ ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα καυχήματα *τῆς βασιλείας αὐτοῦ* (car le prince qui m' envoie veut faire de la prospérite de l'Algérie une des principales gloires de son règne). Ἐπὶ πᾶσιν, ἕτερός τις Νομάρχης ἐν τῇ φωταψίᾳ ἣν παρεσκεύασε τῇ 15 Αὐγούστου, ἐπέθηκεν ἐπιγραφὴν βεβαιοῦσαν, ὅτι «*ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν Ναπολέοντα καὶ ἀνεπαύθη*.» (Ἐφημερ. τῶν Συζητήσεων τῆς 23

3.

Αὐγούστου, 5 στήλη τῆς 2 σελίδος.) Ἔστω. Ἂς ἀναπαυθῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἀφοῦ ἐγράψαμεν τὸ μικρὸν τοῦτο ἄρθρον.

ΒΛΑΧΟΙ—ΒΛΑΧΙΣΣΑΙ.

Ὅταν λέγωμεν σήμερον εἰς τὰς Ἀθήνας *Βλάχα* ἢ *Βλάχισσα*, ἐννοοῦμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ μετέωρα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐκ διαλειμμάτων ἐπιτέλλουσιν εἰς τὸν ὁρίζοντα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἐπιρρίπτουσιν εἰς τὴν λιπρὰν αὐτῆς γῆν τὸν χρυσοῦν

ὑετὸν τῶν παριστρίων πεδιάδων. Λησμονοῦμεν δέ, ὅτι πλησιέστατα εἰς ἡμᾶς, ἐν τῇ Ἀττικῇ αὐτῇ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι πολλαὶ Βλάχαι τῶν ὁποίων τὸ γένος ὄχι μόνον ἀποτελεῖ ἀξιόλογον μέρος τῶν κατοίκων τῶν χωρῶν τούτων, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως. Ἡ Πανδώρα ἀπεφάσισε σήμερον νὰ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην εἰς τὸ γένος τῶν ἡμεδαπῶν αὐτῶν Βλαχῶν, αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ δὲν χορεύωσι πόλκαν, οὐδὲ φορῶσιν ἱμάτια Παρισινά, εἶναι οὐδὲν ἧττον συγγενεῖς τῶν ὁμωνύμων αὐτῶν πεπολιτισμένων κυριῶν. Διὰ νὰ μὴ τύχῃ δὲ καὶ δυσαρεστηθῶσιν αἱ τελευταῖαι, σπεύδομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ καταγωγὴ ἀμφοτέρων εἶναι ἔνδοξος. Εἶναι ἀληθές, ὅτι κρύπτεται ὀλίγον εἰς τὰ νέφη τῆς ἀγνώστου ἱστορίας, ἀλλὰ τίς δὲν ἠξεύρει ὅτι αἱ ἐπιφανέστεραι γενεαλογίαι ἔχουσιν ἀρχὰς ἀδήλους, ἀσαφεῖς, καὶ τούτου μάλιστα ἕνεκα σεβαστοτέρας;

Τῷόντι οἱ πολλαχοῦ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐσπαρμένοι *Βλάχοι* εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἄποικοι τῶν κατοίκων τῆς κυρίως παρὰ τὸν Ἴστρον Βλαχίας. Τοῦτο δὲν ἐξάγεται μόνον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος, ἔτι δὲ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῶν *Μεγαλο-Βλαχιτῶν*, τὸ ὁποῖον φέρουσιν οἱ περὶ τὴν Πίνδον οἰκοῦντες Βλάχοι, καὶ τὸ ὁποῖον ἀνακαλεῖ τὴν παρὰ τὸν Ἴστρον μεγάλην Βλαχίαν· ὅτι τὰ δύο φῦλα εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος, καθίσταται

μάλιστα πρόδηλον, ἅμα παραβάλῃ τις τὴν μορφήν, τὸ ἀνάστημα καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν. Τοῦτο τοὐλάχιστον βεβαιοῦσιν οἱ ἀξιοπιστότεροι παρατηρηταί.

Ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἐθνῶν ἡ καταγωγὴ ἀνατρέχει μέχρι τῶν ἀρχαίων Δάκων ἢ Δακῶν, οἵτινες ἦσαν Θρακικῆς φυλῆς, (τὴν ὁποίαν οἱ ἐθνολόγοι εἶπον συγγενῆ τῆς Ἑλληνικῆς) καὶ κατῴκουν ἔκπαλαι εἰς τὴν ἀριστερὰν τοῦ Ἴστρου ὄχθην· ἀπὸ αὐτῶν ὠνόμασαν οἱ Ῥωμαῖοι Δακίαν τὴν πολὺ ἐκτενεστέραν τῆς σημερινῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας χώραν, ἥτις περιελάμβανεν ἐκτὸς αὐτῶν καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν Τρανσιλβανίαν. Οἱ Δάκοι αὐτοί, καίτοι ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντες ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν ὑπὸ τὸν βασιλέα Δεκέβαλον, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους αὐτοκράτορας. Ἀλλ' ἤδη τῷ 270 ὁ αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς ὑπεχρεώθη νὰ παραιτήσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς Δακίας καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ τοὺς λεγεῶνάς του εἰς τὴν μεσημβρινὴν τοῦ Ἴστρου ὄχθην. Πολλαὶ ὅμως Ῥωμαιων ἀποικίαι ἔμειναν ἐν τῇ Δακίᾳ· καὶ μετ' οὐ πολὺ αὕτη κατεκλύσθη ὑπὸ ποικίλων καὶ πολυαρίθμων βαρβάρων ἐθνῶν, Οὔννων, Γεπίδων, Γότθων, Μαγιάρων καὶ πρὸ πάντων Σλαύων, ἀπὸ δὲ τῆς κράσεως τῶν διαφόρων τούτων φυλῶν, τῶν Δάκων, τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν ἄλλων ἐπηλύδων, ἐμορφώθη τὸ νεώτερον ἔθνος τῶν Βλάχων, τὸ ὁποῖον φαίνεται σῶζον λείψανά τινα τῶν ἀρχαίων Θρακῶν, καί, ἐν τῇ γλώσσῃ του, ἴχνη τινὰ τῶν ἀρχαίων Θρακικῶν γλωσσῶν.

Βραδύτερον, καθὼς πολλαὶ Σλαύων ἀποικίαι ἐπέρασαν τὸν Ἴστρον ποταμὸν καὶ κατεστάθησαν πρὸς μεσημβρίαν αὐτοῦ, κατὰ μικρὸν ἐξαπλωθεῖσαι μέχρι τῆς Πελοποννήσου, οὕτω ἔπραξαν καὶ πολλαὶ Βλάχων ἀποικίαι. Ἤδη κατὰ τὴν 13 ἑκατονταετηρίδα τὸ ὀρεινότερον τῆς Θεσσαλίας μέρος ὠνομάζετο μεγάλη Βλαχία· « τὰ Θετταλίας μετέωρα, ἃ νῦν μεγάλη Βλαχία κικλήσκεται » λέγει ὁ Νικήτας· καὶ ὅταν ὁ ἔσχατος τῶν Κωνσταντίνων, δεσπότης ὢν ἔτι τῆς Πελοποννήσου, ἐπεχείρησε νὰ ἀνοικοδομήσῃ μέγα ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἑλλάδι κράτος, καὶ ἐξώρμησεν ἐπὶ τούτῳ ἀπὸ τῆς χερσονήσου, εὗρεν ἅπασαν τὴν περὶ Πίνδον χώραν ὑπὸ Βλάχων κατεχομένην. Δὲν περιωρίσθησαν δὲ αἱ Βλαχικαὶ αὗται ἀποικίαι εἰς τὴν ἁπλῆν κατάληψιν τῆς χώρας· ἀλλ' ἂν καὶ οὐδέποτε ἀνυψώθησαν μέχρι τῆς πολιτικῆς αὐτονομίας, φαίνεται ὅμως ὅτι στενῶς συνέδεσαν τὴν τύχην αὐτῶν μετὰ τῶν Βουλγάρων, τῶν ὁποίων τὸ μέχρι τῆς Πελοποννήσου ἐκταθὲν βασίλειον, κατεβλήθη ἐν τῇ 10 καὶ ἐν τῇ 11 ἑκατονταετηρίδι ὑπὸ δύο μεγάλων ἡρώων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Βασιλείου Β' διότι, ὅταν βραδύτερον, περὶ τὰ τέλη τῆς 12 ἑκατονταετηρίδος, οἱ Βούλγαροι ἀνέκτησαν αὖθις τὴν αὐτονομίαν, δύο Βλάχοι. ὁ Ἀσὰν καὶ ὁ Πέτρος, ὑπῆρξαν οἱ ἡγεμόνες καὶ αὐτουργοὶ τοῦ νέου ἐκείνου φοβεροῦ κράτους.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι, ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ οἰκοῦντες σήμερον Βλάχοι συμποσοῦνται, ὡς λέγεται, εἰς 600,000 ψυχῶν· εἶναι δὲ ἄνδρες εἰς εὖρος πεφυκότες καὶ ῥωμαλέοι, ἔχοντες κόμην μέλαιναν ἢ καστανήν, φυσιογνωμίαν εὐφυῆ, ἂν καὶ ἐνίοτε ὕπουλον καὶ ὄχι πολλὰ ἀξιέραστον. Κομίζουσι δὲ μεθ' ἑαυτῶν τὸ μαρτύριον τῆς ποικίλης αὐτῶν καταγωγῆς, ὡς καὶ οἱ πέραν τοῦ Ἴστρου Βλάχοι, διότι ἐνῷ βλέπεις μεταξύ των εὐειδῆ καὶ ἀληθῶς Ῥωμαϊκὰ ἢ Ἑλληνικὰ πρόσωπα, καὶ ἀναστήματα κομψά, εὑρίσκεις συγχρόνως καὶ πολλὰ σώματα εὐτελῆ, φέροντα τὸν ἀλλότριον Σλαυικὸν τύπον· καὶ ἐκ τούτου ἴσως ἀπεδόθη εἰς τινας ἐξ αὐτῶν τὸ ἐμπαικτικὸν ἐπώνυμον τῶν *Κουτσο-Βλάχων*. Εἶναι δὲ ἐν γένει σώφρονες, συνειθισμένοι εἰς τὸν κόπον, οἰκονόμοι, ἀφελεῖς, φιλόξενοι καὶ πολλάκις ἔχουσι τὴν πεισματώδη τῶν Σλαύων ἐπιμονήν. Πολλοὶ μετέρχονται τὸ τῶν ποιμένων ἐπάγγελμα, ἄλλοι ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ὄχι ὀλίγοι, ἀποδημοῦντες εἰς Ῥωσίαν, εἰς Αὐστρίαν, εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀλλαχοῦ, κατεσκεύασαν περιουσίας, ἐνώπιον τῶν ὁποίων οἱ πολύκροτοι θησαυροὶ τῆς κλασσικῆς Βλαχίας εἶναι ὡς αἱ εὐτελεῖς τῆς Ἑρμαϊκῆς ὁδοῦ οἰκίαι ἐνώπιον τῶν Βασιλικῶν ἀνακτόρων.

Αἱ γυναῖκες, αἱ Βλάχισσαι, τῶν ὁποίων ἡ παροῦσα εἰκὼν παρίστησι τὴν ἐνδυμασίαν, ἔχουσι τύπους ὀγκώδεις μᾶλλον ἢ κομψούς, ἀλλ' εἶναι πολλάκις καλῶς ἐσχηματισμέναι, καὶ πᾶσαι διακρίνονται διὰ τὴν ἀνθηρὰν αὐτῶν εὐρωστίαν. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου των δὲν ἔχουσι τὴν λεπτότητα τῶν Ἑλληνικῶν προσώπων, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοί των δὲν στεροῦνται πυρὸς καὶ εἶναι ἐνίοτε, ὡς καὶ ἡ κόμη, κυανοῖ. Εἶναι δὲ ἐργατικώταται καὶ μάλιστα διαπρέπουσιν ἐπὶ τῇ χρηστότητι αὐτῶν, μετὰ καρτερίας ἀνεχόμεναι τὰς μακρὰς πολλάκις ἀποδημίας τῶν συζύγων αὐτῶν.

Ἡ Βλαχικὴ γλῶσσα τὴν ὁποίαν τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου ἐποικήσαντα ταῦτα φῦλα ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἠλλοιώθη καὶ ἐφθάρη τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ οἱ Βλάχοι οὗτοι, ζῶντες ἐν μέσῳ ποικίλων ἄλλων ἐθνῶν, ἀναγκάζονται ἐκ γεννετῆς νὰ μανθάνωσι τὴν Ἀλβανικήν, τὴν Σλαυικήν, τὴν Τουρκικὴν καὶ πρὸ πάντων τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Δὲν ὑπάρχει δὲ περὶ τῆς ἐφθαρμένης ταύτης διαλέκτου εἰμὴ τὸ ἐκ 1070 λέξεων συγκείμενον λεξικὸν τοῦ Θ. Α. Καβαλλιώτου, πρωτοπαπᾶ Μοσχοπόλεως, δημοσιευθὲν εἰς Βενετίαν τῷ 1770 (εἰς 8ον., ἐξ 104 σελίδων), καὶ μετατυπωθὲν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Thunmann εἰς τὰς περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἐρεύνας του. Ἀλλὰ ἡ διάλεκτος αὕτη θέλει βεβαίως ἐκλείψει· ἡ ἀκαταγώνιστος τοῦ Ἑλληνισμοῦ δύναμις ὑπήγαγεν ἤδη πρὸ καιροῦ ὑφ' ἑαυτὴν καὶ ταύτην τὴν φυλήν, ἥτις, ἀφοῦ προσέλαβε τὰς πλείστας τῶν ἀρετῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, τὴν φιλοπονίαν, τὴν ἐγκράτειαν, καὶ μάλιστα τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν δεξιότητα, ὧν στερεῖται ἡ μητρόπολις αὐτῶν, ἀφοῦ πρὸ αἰώνων συνείθισε νὰ θεωρῇ τοὺς Ἕλληνας ὡς ἀδελφοὺς καὶ ἀνέμιξεν εἰς τὴν γλῶσσάν της τὴν Ἑλληνικήν, μετ' οὐ πολὺ θέλει βεβαίως ἐξαλείψει ἀπὸ τοῦ στόματός της καὶ τὰ ἔσχατα λείψανα ἀλλοτρίας καταγωγῆς καὶ θέλει ὁμιλήσει τὴν καθαρὰν ἐκείνην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἥτις μόνη ἔχει τὸ ἀπαράγραπτον δικαίωμα ν' ἀκούεται ὑπὸ τοιοῦτον οὐρανόν, καὶ ἐν μέσῳ τοιούτων ἀναμνήσεων.

ΠΕΤΕΡ ΒΟΤ. (Peter-Botte).

Τὸ *Πέτερ Βὸτ* εἶναι ὄρος τῆς ἐν τῷ Ἰνδικῷ Ὠκεανῷ νήσου Μαυρικίας, ἢ νήσου τῆς Γαλλίας ὀνο-

μαζομένης ἄλλοτε, ὄχι τόσῳ περίεργον διὰ τὸ χιλιόμετρον ὕψος του, ὅσῳ διὰ τὴν πάντη ἰδιόρρυθμον κατασκευήν του. Μετὰ μακρὰν σειρὰν ὀρέων ἐπέρχεται βαθεῖα φάραγξ, καὶ μετ' αὐτὴν ἀνυψοῦται τὸ ὄρος τοῦτο, τὸ ὁποῖον στέφεται, οὕτως εἰπεῖν, ἀπὸ βράχον ἑκατόμμετρον, ὁμοιάζοντα κωδωνοστάσιον, ὅστις καὶ αὐτὸς στέφεται ἀπὸ ὀγκώδη πέτραν, εἴκοσι μὲν μέτρων ὕψος ἔχουσαν δέκα δὲ πλάτος, καὶ ἐξέχουσαν πανταχόθεν τῆς βάσεώς της. Ὠνομάσθη δὲ αὕτη μὲν *κεφαλή*, ὁ δὲ βράχος *λαιμός*, καὶ τὸ ἀνώ-

τερον μέρος τοῦ ὄρους *πλάτη*.

Ἐκ τῆς δημοσιευομένης ἐνταῦθα εἰκόνος γίνεται δῆλον πόσον δύσκολος καὶ ἐπικίνδυνος εἶναι ἐνταυτῷ ἡ εἰς ἐκεῖνο ἀνάβασις· διό, πολλοὶ μὲν ἐπεχείρησαν ν' ἀναβῶσιν, ὀλίγοι δὲ ἐπέτυχον. Πρὸ 15 ἐτῶν, ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος Λοὺδ ἀνέβη μέχρι τῆς κορυφῆς, καὶ μετά τινα ἔτη δύω ἄλλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ ἀνέβησαν ἐπίσης. Αὐτοὶ ἔστειλαν εἰς τὴν πατρίδα των τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον καὶ ἡμεῖς δημοσιεύομεν, καὶ ὑφ' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἐγένετο ἡ ἑπομένη περιγραφή·

« Τὴν 20 Μαΐου 1840 ἤλθομεν πλησίον τοῦ ὄρους, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἀπὸ πρωΐας ἀνεχωρήσαμεν, συνοδευόμενοι ἀπὸ τρεῖς μαύρους φέροντας σχοινία καὶ τροφάς . . .

» Καὶ πρῶτον μὲν ἀνέβημεν τὸ ἀπόκρημνον μέρος τῆς φάραγγος διὰ πυκνοτάτου δάσους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ δρόσος ἦτο τοσαύτη ὥστε κατεβράχημεν ὅλοι ὅτε δὲ διέβημεν αὐτό, ἐνοήσαμεν τότε κατὰ πρῶτον πόσον δυσχερὴς καὶ κινδυνώδης εἶναι ἡ ἀνάβασις. Ἐκ δεξιῶν ὑψοῦτο ἡ *πλάτη*, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε ν' ἀναβῶμεν πρώτην πρὶν φθάσωμεν εἰς τὸν *λαιμόν*, ὅστις ἔκειτο ὄρθιος καὶ φοβερὸς ἄνωθεν ἡμῶν. Ἀνερριχώμεθα δὲ βραδέως, διότι τὸ ὄρος ἐγίνετο ἀποτομώτερον καθόσον ἐπροβαίνομεν, τὰ δένδρα καὶ οἱ θάμνοι ἀφ' ὧν ἀνηρτώμεθα ἐξέλιπον, καὶ μόλις εὑρίσκομεν ποῦ νὰ στηριχθῶμεν. Πολλάκις αἱ πέτραι ἐφ' ὧν ἐπατοῦμεν κατεκρημνίζοντο μὲ πάταγον, καὶ ἐκινδύνευον νὰ συντρίψωσι τοὺς κατόπιν ἐρχομένους· ἤμεθα δὲ ὅλοι ὀκτὼ πλὴν τῶν τριῶν μαύρων. Μετὰ δύω ὡρῶν κόπον ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς *πλάτης* . . .

» Διευθύνθημεν τότε περὶ ὀφρῦν τραχεῖαν καὶ στενοτάτην, ἔχουσαν ἑκατέρωθεν δύω κρημνοὺς εἰς ἄκρον ἀποτόμους, μέχρι τῆς βάσεως δύο βράχων καθέτων 15 περίπου μέτρων ὕψος ἐχόντων. Ἐκεῖ ὅλοι οἱ προηγηθέντες ἡμῶν περιηγηταί, πλὴν δύο, φοβηθέντες ἐπέστρεψαν. Τὸ καθ' ἡμᾶς, μετὰ μακρὰν σύσκεψιν ἀπεφασίσαμεν τὰ ἐφεξῆς· ἐθέσαμεν πρὸς τὴν σχεδὸν κάθετον ἐπιφάνειαν τοῦ βράχου, εἰς ὃν ἐπρόκειτο νὰ ἀναβῶμεν, τεμάχιον καλάμου Ἰνδικοῦ τὸ ὁποῖον εἴχομεν μεθ' ἡμῶν διὰ νὰ ὑψώσωμεν σημαίαν. Ἀναβὰς δὲ μέχρι τῆς ἀνωτέρας ἄκρας αὐτοῦ, παρετήρησα εὐχαρίστως ὅτι ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ὁ βράχος εἶχεν ἀνωμαλίας τινὰς τὰς ὁποίας δὲν ἐβλέπομεν κάτωθεν, δι' ὧν ὅμως κατώρθωσα νὰ ἀναβῶ μέχρι τῆς κορυφῆς. Τρεῖς ἐκ τῶν συντρόφων μου μὲ παρηκολούθησαν, ἀλλ' οἱ ἄλλοι ἐπροτίμησαν ν' ἀναρτηθῶσιν ἀπὸ σχοινίον τὸ ὁποῖον, δέσαντες στερεῶς, ἐρρίψαμεν πρὸς αὐτούς. Ἡ ἐλαχίστη κίνησις τοῦ καλάμου δι' οὗ ἀνέβημεν ὡς γαλαῖ, ἤθελε μᾶς κρημνίσει εἰς βάραθρον βαθὺ περὶ τὰ 700 ἢ 800 μέτρα.

Ἀλλὰ μόλις ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἀπηντήσαμεν καὶ ἄλλον βράχον πλέον ἀπόκρημνον τοῦ πρώτου, καὶ ὑψηλὸν περὶ τὰ ἑπτὰ μέτρα, τὸν ὁποῖον ἀνέβημεν μετὰ μεγίστης δυσκολίας, καὶ μετά τινα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸν *λαιμόν*. Ἔμενε λοιπὸν ἡ *κεφαλή*. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ὑπερχειλὴς πανταχόθεν, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναβῶμεν ἄνευ σχοινίου. Ὁ ξυλουργὸς τοῦ πλοίου μας ὅστις ἦτο μεθ' ἡμῶν ἔρριψεν ὑπὲρ αὐτὴν ὁρμιὰν ἔχουσαν εἰς τὴν ἄκραν μόλυβδον, καὶ ὅταν ἡ ἄκρα αὐτὴ ἔπεσε πρὸς τὸ ἄλλο μέρος, ἐδέσαμεν σχοινίον, οὗτινος ἀνασυρθέντος, ἐκρατοῦμεν ἰσχυρῶς τὴν μίαν ἄκραν ἐνῷ αὐτὸς ἀνέβη διὰ τῆς ἄλλης. Μικρὸν ἔπειτα τὸν παρηκολουθήσαμεν καὶ ἡμεῖς.

» Δὲν μετενοήσαμεν δὲ διὰ τὴν τόσην μας τόλμην, διότι ἐθαυμάσαμεν τὸ ὡραιότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον βεβαίως πανόραμα τοῦ κόσμου τούτου· Ἀναπετάσαντες τὴν σημαίαν τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ἐπίομεν εἰς ὑγείαν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας, καὶ ἐψάλαμεν τὸν ὕμνον· Ὁ *Θεὸς σώζοι τὴν Βασίλισσαν !* Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου, οἵτινες μᾶς παρετήρουν κάτωθεν, ἐπευφημήσαντες ἐχειροκρότησαν ὅταν εἶδον τὴν σημαίαν κυματίζουσαν. Πρὶν δὲ καταβῶμεν, ἀπεθέσαμεν ἐντὸς μιᾶς τῶν σχισμῶν τῆς σεβασμίας κάρας τοῦ Πέτερ Βὸτ πλάκα μολύβδου, ἐφ' ἧς ἐνεχαράξαμεν τὰ ὀνόματά μας, Κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν ἤμεθα τρεῖς Ἄγγλοι, εἷς Σκῶτος, εἷς Ἰρλανδὸς καὶ εἷς Γαλάτης . . .

» Ἀλλὰ καὶ ἡ κατάβασις δὲν ὑπῆρξεν εὔκολος· καὶ ὅμως κατέβημεν χωρὶς νὰ πάθωμεν τίποτε, καὶ κατεβροχθίσαμεν τὸ παρασκευασθὲν δεῖπνον. . . . »

ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

—o—

Τὴν γενικὴν κατάστασιν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθημεν πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως μηνός, (Φυλλάδ. ΝΖ΄.) πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Πανδώρας*, ἐδυνάμεθα καὶ τότε καὶ πρὶν νὰ δημοσιεύσωμεν. Ἀλλ' ἡ κοινοποίησις τελείων πολιτειογραφικῶν εἰδήσεων ἐκ μέρους τῶν δημοσιογραφούντων εἶναι ἀδύνατος ἐν Ἑλλάδι, καθόσον ἡ συλλογὴ τῶν εἰδήσεων τούτων, ἥτις παρὰ μόνης τῆς Ἐξουσίας δύναται νὰ γείνῃ, ἀμελεῖται, ἢ καὶ ἄν που καταβάλλεταί τις φροντίς, (*) τὰ πορίσματα, ἀναγκαιότατα πρός τε τοὺς περὶ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν ἀσχολουμένους, δὲν φέρονται πώποτε εἰς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ. Καὶ ἀκριβὴς μὲν εἶναι ἡ δημοσιευομένη κατάστασις, ἀλλ' ὠφελιμωτέρα βεβαίως ἤθελεν ἀποβῇ ἐάν, παρὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων καὶ τῶν τόνων, ἐδυνάμεθα νὰ συμπαραθέσωμεν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποπλευσάντων καὶ καταπλευσάντων πλοίων καθ' ἕκαστον ἔτος, νὰ γνωρίσωμεν πόσα εἶχον φορτία καὶ πόσα οὔ, καὶ ποῖον τὸ εἶδος τῶν φορτίων,

(*) Τὴν προκειμένην Κατάστασιν τοῦ Ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ ἠρανίσθημεν ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργείου, ὅπου εὑρίσκονται ἱκανῶς ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ.

ποῖοι οἱ ξένοι λιμένες πρὸς οὓς διευθύνθησαν, πόσα μετῆλθον τὴν ἐντὸς τοῦ Κράτους λεγομένην ἀκτεμπορίαν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Κατὰ τὰς εἰδήσεις ταύτας πολλάκις καὶ ἔμποροι καὶ ναυτιλλόμενοι ῥυθμίζουσι τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτῶν, διορθοῦσι τὰς ἐσφαλμένας γνώμας, καὶ ἐπιδίδονται εἰς κερδοσκοπίας καρπιμοτέρας.

Πρὸς τὰς πληροφορίας ταύτας ἐπεθυμοῦμεν νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλας οὐσιωδεστάτας, ὡς πειστήρια τοῦ βαθμοῦ τῆς προόδου τῆς Ἑλληνικῆς ναυτιλίας· ἐπεθυμοῦμεν, δηλαδή, νὰ συγκρίνωμεν τὴν κατάστασιν αὐτῆς ταύτης τῆς ναυτιλίας πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ναυτικῶν ἐπικρατειῶν, ὡς τῆς Γενούης, τῆς Αὐστρίας, τῆς Γαλλίας, καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' αἱ δημόσιαι βιβλιοθῆκαι, ὅσας τοὐλάχιστον ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐπεσκέφθημεν, δὲν περιέχουσιν ἀτυχῶς τοιαύτας, ἐκδιδομένας, ὡς γνωστόν, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐνιαυσίως ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἰδίως ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ.

Ἠναγκάσθημεν ἄρα νὰ περιορισθῶμεν εἰς μόνην τοῦ ἡμετέρου Πίνακος τὴν δημοσίευσιν, προσθέντες ὀλίγας τινὰς ἑρμηνευτικὰς διασαφήσεις. (*)

Ἔτος	Πλοῖα α΄. καὶ β΄. κλάσ.	Τόνοι αὐτῶν.	Τὸ ὅλον τῶν πλοίων	Τὸ ὅλον τῶν τόνων.
1834	2183 708		2891.	
1835	2410 760		3370.	
1838	3269	88,502.	3269.	88,502.
1839	3345	89,642.	3345.	89,642.
1840	3184	110,690.	3184.	110,690.
1843	2220 949	15,180. 122,378.	3169	137,558.
1844	2400 1014	15,880. 130,823.	3414.	146,703.
1845	2470 1114	17,280. 143,823.	3584.	161,103.
1848	2527 1456	17,309. 237,914.	3983.	255,233.
1850	2534 1482	18,070. 248,131	4016.	266,201.
1851	2890 1437	20,011. 237,082.	4327.	257,093.

Ἐκ τοῦ Πίνακος τούτου ἐξάγομεν τὰ ἀξιοσημείωτα ταῦτα πορίσματα·

Ἀπὸ τοῦ 1834, ὅτε τὸ πρῶτον ἐμετρήθησαν τὰ πλοῖα, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1851, ὅ ἐστιν ἐντὸς 18 ἐτῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων ἐδιπλασιάσθη σχεδόν, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ 1838, ἕως τοῦ 1850, ἤτοι ἐντὸς 13 ἐτῶν, ὁ τῶν τόνων ὑπερετριπλασιάσθη, καὶ μόνον κατὰ τὸ 1851, ἔτος δυσπραγμάτευτον διαδεχθὲν ἄλλα οὐχ ἧττον δυσπραγμάτευτα, φαίνεταί τις ἐλάττωσις ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον ἀριθμόν.

Μεταξὺ τοῦ 1838 καὶ τοῦ 1839, ἡ διαφορὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων καὶ τῶν τόνων, εἰ καὶ καταδεικνύουσα πρόοδον, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως μεγάλη. Ἀλλ' ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου ἔτους καὶ τοῦ ἑπομένου (1840), καθόσον ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν πλοίων ἠλαττώθη κατὰ 161, ὁ δὲ τῶν τόνων ηὐξήθη κατὰ 21,000 καὶ ἐπέκεινα.

Τὸ 1843, ἤτοι μετὰ δύο ἔτη, ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων, ὑπάρχει κατώτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ 1840. καὶ ὅμως ὁ τῶν τόνων ηὐξήθη περὶ τὰς 27,000.

Τὸ 1844 ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων ηὐξήθη ὑπὲρ τὰ 300. ὁ δὲ τῶν τόνων περὶ τὰς 9000.

Ἀξιοσημείωτος δὲ πάλιν ὑπάρχει ἡ μεταξὺ τοῦ 1844, καὶ τοῦ 1845 διαφορὰ τῶν τόνων, ὑπερβᾶσα κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος τὰς 14,000.

Ἀλλ' ἡ ἀληθῶς τεραστεία αὔξησις, ἡ ὑπερτερήσασα ἀναλόγως τῶν προόδων ὅλων τῶν προηγηθέντων ἐτῶν, εἶναι ἡ τοῦ 1848· διότι, ἐντὸς δύο ἐτῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν τόνων ὑπερέβη τὸν τοῦ 1845. κατὰ 94,130! καὶ τὸν τῶν πλοίων κατὰ 400.

Τὸ 1850. εὑρίσκομεν ὡσαύτως αὔξησιν καὶ πλοίων καὶ τόνων, ὄχι ὅμως πολλοῦ λόγου ἀξίαν συγκρινομένην πρὸς τὴν τοῦ 1848.

Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἐξάγομεν προσέτι καὶ ἄλλο συμπέρασμα σπουδαιότατον, ὅτι ἡ μεγάλη λεγομένη ναυτιλία, ἡ ἐκτεινομένη εἰς τὰς πέραν τῶν Γαδείρων θαλάσσας, ἀνεπτύχθη ὑπέρ ποτε, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν τόνων ηὐξήθη, ὡς εἴπομεν, τεραστείως, ὁ δὲ τῶν πλοίων, ἢ ἠλαττώθη ἢ ὀλίγον προέκοψε.

Πρώτην φορὰν τὸ 1851 εὑρίσκομεν ἐλάττωσιν μὲν τῶν τόνων κατὰ 9000· αὔξησιν δὲ τῶν πλοίων (τῶν τῆς α΄. βεβαίως κλάσεως) κατὰ 300 περίπου, καὶ τὴν δυστυχῆ ταύτην ἐλάττωσιν ἀποδίδομεν εἰς τὰς ἐν γένει δυσχερεῖς περιστάσεις τῆς ἐμπορίας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων τῆς α΄. κλάσεως εἶναι ἐν γένει διπλάσιος τῶν τῆς β΄, ὁ δὲ τῶν τόνων ταύτης δεκατρεῖς φορὰς ἀνώτερος τῶν τῆς α΄.

Πλὴν τῶν λιμένων τῶν Σπετσῶν, τῆς Σύρου, τοῦ Γαλαξειδίου, τῆς Ἄνδρου, καὶ τῆς Κύμης, ὅπου ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων τῆς β΄. κλάσεως ὑπερβαίνει τὸν τῆς α΄., καθ' ὅλους τοὺς ἄλλους, οὗτος ὑπερτερεῖ ἐκείνου. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ τὰ τῆς α΄. κλάσεως πλοῖα μεταβαίνουσι καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων ἐξάγεται καθ' ἡμᾶς τὸ γενικὸν τοῦτο συμπέρασμα, ὅτι, ἐὰν τῳόντι ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων καὶ τῶν τόνων αὐτῶν ἀποτελῇ πρῶτον στοιχεῖον τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, τότε ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος, προοδεῦσαν, ὡς ἴδομεν, ...

(*) Σημειωτέον ὅτι ἐν τῇ στήλῃ τῶν πλοίων καὶ τῶν τόνων ὁ μὲν πρῶτος ἀριθμὸς εἶναι ὁ τῶν πλοίων τῆς α΄. κλ. ὁ δὲ ἄλλος ὁ τῶν τῆς β΄. Ἐτῶν τινων τὰ πλοῖα καὶ οἱ τόνοι ἀμφοτέρων τῶν κλάσεων δὲν γράφονται κατ' ἰδίαν, ὡς μὴ εὑρεθεισῶν χωριστῶν σημειώσεων.

γαντιαίως καὶ κατ' ἀμφότερα, δὲν παρακμάζει, ὡς τινες ξένοι εἶπον καὶ ἔγραψαν. Ἐὰν δὲ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων καὶ τῶν τόνων προσθέσωμεν καὶ τὸν τῶν ναυτῶν ὅστις, ὡς ἐσημειώθη ἐν τῷ φυλλαδ. ΝΖ. συνεποσοῦτο τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1852 ἐξ 27,566', πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐμπειρίαν, καὶ τὴν τιμιότητα αὐτῶν τὴν ὁποίαν εὐαρίθμων τινῶν παρεκτροπαὶ ἐζήτησαν ν' ἀμαυρώσωσι, θέλομεν πεισθεῖ ὅτι τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, θέλει ἀκμάσει ὑπὲρ πάντα ἴσως τὰ τῆς Εὐρώπης.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ.

Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ, παρὰ τὰ Ἄλπεα ὄρη, ὑπάρχει κοιλὰς λεγομένη Γοδμάρδη, ἔνθα κεῖται ἐπὶ χθαμαλοῦ καὶ δυσβάτου μέρους, ὡς λάκκου ἐσκαμμένου ἐντὸς βράχων, πολίχνιόν τι καλούμενον Ἄνδριον (Andrieux), τὸ ὁποῖον, ἕνεκα τῆς ταπεινῆς θέσεώς του, στερεῖται καθ' ἕκαστον χειμῶνα ἑκατὸν κατὰ συνέχειαν ἡμέρας τῆς ὄψεως τοῦ ἡλίου. Ἑπομένως ἐκείνη καθ' ἣν ἀναφαίνεται ὁ ἥλιος εἰς τὸν ὁρίζοντα τοῦ πολιχνίου, εἶναι ἡμέρα ἑορτῆς καὶ ἀγαλλιάσεως. Οἱ κάτοικοι, ὁδηγούμενοι τότε ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτέρου γέροντος, καὶ φέροντες ἀνὰ μίαν ὠόπητταν (omelette), συσσωρεύονται ὅλοι ἐπὶ τῆς γεφύρας παρακειμένου τινος ποταμοῦ ἢ χειμάῤῥου. Ἐνῷ δὲ ἡ ἠώς, διασκεδάζουσα τὰ περικαλύπτοντα τὸν ὁρίζοντα σκότη, προαναγγέλλει τὴν ἔλευσιν τοῦ περιμενομένου σελασφόρου ἀστέρος, οἱ ἐπὶ τῆς γεφύρας προεορτάζουσι τὴν ἐμφάνισίν του διὰ τερπνῶν ᾀσμάτων καὶ χαριέντων χορῶν, ἁμιλλώμενοι τίς πρῶτος νὰ ἴδῃ τὰς φαεινὰς ἀκτῖνας ἐκτοξευομένας ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ πολιχνίου των. Μόλις δὲ φανῇ, καὶ σιωπὴ βαθεῖα διαδέχεται τὸν γλυκὺν θόρυβον ὃν ἀπετέλουν οἱ χοροὶ καὶ τὰ ᾄσματα τοῦ λαοῦ, ὅστις, ἐνῷ ἕως πρὸ μικροῦ εὑρίσκετο εἰς ἀκατάπαυστον κίνησιν ὡς κύματα ὠθούμενα ὑπὸ σφοδροῦ ἀνέμου, αἴφνης διὰ μιᾶς καὶ ὡς ἐκ θαύματος φαίνεται σχεδὸν ἀκίνητος, ὡς τὰ γαληνιαῖα ὕδατα εὐύδρου λίμνης. Οὕτω πως σιωπῶντες καὶ ἠρεμοῦντες προσφέρουσιν ἕκαστος τὴν ὁποίαν κρατεῖ ὠόπητταν μὲ θρησκευτικὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν φαεινὸν ἀστέρα, πρὸς ὃν καὶ τὰ βλέμματα πάντων εἰσὶ προσηλωμένα μὲ βαθὺ αἴσθημα εὐγνωμοσύνης. Τελεσθείσης δὲ τῆς μικρᾶς καὶ ἀθώας ταύτης προσφορᾶς ἐπανέρχονται ᾄδοντες καὶ χορεύοντες εἰς τὰ ἴδια, ὅπου, ἡνωμένοι εἰς συμμορίας, συντρώγουσι τὰς ὠόπηττας, ἐξακολουθοῦντες καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ ἐντρυφῶσι καὶ νὰ χορεύωσιν.

Ἐάν τις ἐρωτήσῃ τοὺς ἁπλοῦς τούτους χωρικοὺς ποίαν τις σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ὠοπήττης, μανθάνει ὅτι καὶ οἱ πατέρες καὶ πάντες οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἐτέλουν ἀνέκαθεν τὴν τελετὴν καὶ προσφορὰν ταύτην. Ἡ ἀπάντησις βεβαίως δὲν εἶναι πολλὰ ἰσχυρά. Καὶ ὅμως ποσάκις ἐπὶ τοιούτων σαθρῶν λόγων στηρίζεται. Ἡ διαγωγή, οὐχὶ ἁπλῶν χωρικῶν, ἀλλὰ πεφωτισμένων ἀνδρῶν! καὶ ἡγεμόνων, καὶ κυβερνήσεων, καὶ ὁλοκλήρων ἐθνῶν!

Ι. Δεκιγάλλας.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Εἰς τὴν Γαλλικὴν πόλιν Λίλλην, ὑπάρχει μία οἰκογένεια ἔχουσα κληρονομικήν ἰδιάζουσάν τινα ἀνωμαλίαν τοῦ σώματος. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ γεννῶνται ὅλοι μὲ ἓξ δακτύλους εἰς ἑκάστην χεῖρα, ὁ δ' ἕκτος δάκτυλος σχηματίζεται διὰ τοῦ διπλασιασμοῦ τῶν ἀντιχείρων. Οὕτως ὁ πρόπαππος, ὁ πάππος καὶ ὁ πατήρ, ἅπαντες ζῶντες ἔτι, ἔχουσιν ἀνὰ δύο εἰς ἑκάστην χεῖρα ἀντίχειρας. Ὁ δὲ πρὸ μικροῦ γεννηθεὶς υἱὸς τοῦ τελευταίου ἀπεφάσισε νὰ τελειοποιήσῃ τὸ ἤδη παράδοξον ἐκεῖνο φαινόμενον τῆς φύσεως, καί, ἀντὶ ἓξ δακτύλων, ἔχει ἀνὰ ἑπτὰ καθ' ἑκάστην χεῖρα, δύο ἀντίχειρας, καὶ δύο ὠτίτας.

— Ἐπειδὴ πολὺς λόγος γίνεται ἀπό τινος χρόνου περὶ τῶν ἀγώνων τοὺς ὁποίους καταβάλλει ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἵνα, διὰ φανῶν καλητέρων ὁπωσοῦν τῶν προϋπαρχόντων, καταστήσῃ ὀλιγώτερον ἀβάτους τὴν νύκτα τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεώς μας, ἐνομίσαμεν περίεργον νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὁπόσον βραδεῖα ὑπῆρξεν ἡ περὶ τοῦ δημοσίου φωτισμοῦ τῶν Παρισίων πρόνοια τῆς αὐτόθι κυβερνήσεως.

Πρώτην φορὰν ἐπεχείρησαν νὰ φωτίσωσι τὴν πόλιν ταύτην τῷ 1558. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οἱ Παρίσιοι εἶχον πρὸ καιροῦ πανεπιστήμιον ὀνομαστόν, πρὸ καιροῦ δὲ ἐθεωροῦντο ὡς ἡ ἑστία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἐντούτοις τὴν νύκτα ἦσαν βεβυθισμένοι εἰς σκότος βαθύτατον· διότι ἄλλοτε, ὡς φαίνεται, οἱ ἄνθρωποι ἐφρόντιζον πολὺ μᾶλλον περὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν βελτιώσεως ἢ περὶ τῆς ὑλικῆς· τὸ πνεῦμα τοῦ σημερινοῦ αἰῶνος εἶναι διάφορον· Ὁπωσδήποτε ἐν ἔτει 1558, αἱ συχνάκις διὰ νυκτὸς γενόμεναι ἐν Παρισίοις ἐπιθέσεις καὶ βιαιοπραγίαι κατέστησαν ἀπαραίτητον τὴν παραδοχὴν ἀσφαλιστικῶν τινων μέτρων καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας διέταξε «νὰ τοποθετηθῶσι φανοὶ δι' ὀθόνης περιβεβλημένοι εἰς τὰς γωνίας τῶν ὁδῶν.» Τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἐφόβισε πολὺ τοὺς κακούργους τῶν Παρισίων, διότι μετὰ δύο μῆνας ἐξεδόθη νέα διαταγὴ παραγγέλλουσα τὴν ἀντικατάστασιν λαμπτήρων φωτεινοτέρων ὁπωσοῦν τῶν ἀμαυρῶν ἐκείνων φανῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ φωτεινότεραι αὐτοὶ λαμπτῆρες δὲν ἐδικαίωσαν τὴν πομπώδη αὐτῶν ὀνομασίαν, διότι τῷ 1667 βλέπομεν τὸν τότε διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας ἀνευφημούμενον παρὰ πάντων, καθὸ τοποθετήσαντα εἰς ὅλας τὰς ὁδοὺς φανοὺ

κηροφόρους· καὶ μετάλλιον μάλιστα ἐξετυπώθη εἰς μνήμην τοῦ κατορθώματος τούτου.

Οἱ δ' ἀνταυγαστήριοι λαμπτῆρες δὲν εἰςήχθησαν εἰς Παρισίους εἰμὴ τῷ 1745, καὶ ἔκτοτε παρέμειναν ἐν χρήσει πρὸς τὸν δημόσιον φωτισμὸν τῆς πόλεως μέχρι τῆς εἰςαγωγῆς τοῦ ἀερίου (γάζ), τὸ ὁποῖον κατώρθωσε τελευταῖον νὰ διαχύσῃ φῶς ἡλιοφανὲς εἰς πολλὰς ὁδοὺς καὶ πλατείας τῶν Παρισίων.

Ἀλλ' εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἡ εἰςαγωγὴ τοῦ δι' ἀερίου φωτισμοῦ ἀπήντησε μεγάλας ἐν Γαλλίᾳ δυςκολίας. Τῷόντι εἰς τὴν πολύτιμον ταύτην ἀνακάλυψιν συνέβη ὅ,τι καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας. Πρῶτος ἐπενόησεν αὐτὴν ὁ Γάλλος μηχανικὸς Λεβών· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι ὅσον εὔκολοι εἶναι περὶ τὴν παραδοχὴν νέων πολιτευμάτων τόσον δύςπιστοι πρὸς τὰς χρησιμωτέρας τῶν ἀκαλύψεων, ἡ ἐπίνοια τοῦ Λεβὼν οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ἐν Γαλλίᾳ δεξιώσεως. Ἐξεναντίας δὲ, ἐπειδὴ οἱ Ἄγγλοι, οἱ δυςκολώτατα περὶ τὸ πολίτευμα καινοτομοῦντες, προθυμότατα ἁρπάζουσι πάντα νεωτερισμὸν ἐπαγγελλόμενον θετικωτέραν τινὰ ὠφέλειαν, οἱ Ἄγγλοι ἔσπευσαν νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ ἀέριον, καὶ τὸ Λονδῖνον ἐφωτίζετο δι' αὐτοῦ πολὺ πρὶν ἢ οἱ Παρίσιοι διανοίξωσι τοὺς ὀφθαλμούς των εἰς τὴν νέαν ταύτην ἀλήθειαν. Τὸ ἀστειότερον μάλιστα εἶναι, ὅτι ὁ πρῶτος, ἐν ἔτει 1814, ἐπιχειρήσας νὰ εἰςαγάγῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸν διὰ τοῦ ἀερίου φωτισμὸν ὑπῆρξεν ὁ Ἄγγλος Οὐΐλσων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ πρᾶγμα ἀπήντησε μεγάλας δυςκολίας μέχρι τοῦ 1830, ὅτε καὶ μόλις ηὐδοκίμησεν. Ἐχρειάσθη δηλαδὴ οἱ κοζάκοι, ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τῶν σπλάγχνων τῆς Σιβηρίας, νὰ ἔλθωσι νὰ στρατοπεδεύσωσιν εἰς τὰς πλατείας τῶν Παρισίων, διὰ νὰ ἀρχίσωσιν οἱ Γάλλοι νὰ ἐννοῶσιν, ὅτι ἀνακάλυψίς τις τὴν ὁποίαν Γάλλος εἶχε κάμει δὲν ἦτο ὅλως διόλου ἄχρηστος· καὶ ἐχρειάσθη πάλιν νὰ μεταβληθῇ μία δυναστεία, διὰ νὰ παύσῃ πᾶς αὐτῶν δισταγμὸς περὶ τῆς ὠφελείας τῆς ἀνακαλύψεως ἐκείνης.

— Φαίνεται, ὅτι καὶ ἐκ τῶν Γάλλων ἀρχαιολόγων τινὲς ἐδίστασαν ἂν τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Beulé ἐν τῇ ἀκροπόλει ἀνευρεθέντα ἀνήκωσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἐποχὴν καὶ ὅτι ἰδίως ὁ Κ. Edouard Renaud ἐξέφρασεν ἀντίθετον γνώμην εἰς ἄρθρον δημοσιευθὲν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τῇ ἐπιθεωρήσει τῶν ὡραίων τεχνῶν τῆς 15 Αὐγούστου. Ὅθεν ὁ Κ. Beulé ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Moniteur τῆς Γαλλίας ἐπιστολὴν περὶ τούτου, τῆς ὁποίας μεταφράζομεν ἐνταῦθα τὴν ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης δοθεῖσαν περίληψιν.

« Ὁ Κ. Beulé λυπεῖται διότι ὁ Κ. Renaud, ὁμιλήσας περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, δὲν ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἐσχάτως περὶ αὐτοῦ δημοσιευθέντων ἐγγράφων. Ἂν ἀνεγίνωσκε τὰ ἔγγραφα ταῦτα, δὲν ἤθελεν ἀποδώσει εἰς αὐτὸν γνώμας ὅλως ἀντιθέτους ἐκείνων τὰς ὁποίας οὗτος ἐξέθεσεν· ἀλλ' ἤθελε πληροφορηθῆ, ὅτι ὁ Κ. Beulé δὲν ἀποδίδει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους τὴν τελευταίαν κατασκευὴν τοίχου πολλάκις ἀπὸ Λυσάνδρου μέχρι Ἰουστινιανοῦ καθαιρεθέντος καὶ ἀνοικοδομηθέντος· ὅτι παρετήρησε πολλὰς μεταγενεστέρας προσθήκας εἰς τὰ λείψανα τῶν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου καταστραφέντων ναῶν, καὶ ὅτι παρέστησε τὴν μεγάλην τῶν προπυλαίων κλίμακα ὡς μεταγενεστέραν τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως, ἂν καὶ ἀνοικοδομηθεῖσαν κατὰ τὸ σχέδιον τῆς ἀρχικῆς τοῦ Μνησικλέους κλίμακος. Ἐν γένει, δὲ ὁ Κ. Beulé δὲν νομίζει ὅτι διεκινδύνευσε τὴν παρὰ τοῖς ἐπιστήμοσιν Εὐρωπαίοις *τιμὴν τῆς Γαλλίας* (φαίνεται ὅτι ὁ ἐπικριτής του ἐπὶ τοσοῦτον ἤλεγξεν αὐτὸν) διότι ἀνεῦρεν ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ ἐπισεσωρευμένα κτίρια Πελασγικὰ, ναοὺς Πεισιστράτου, ἔργα τῆς Περικλείου γενεᾶς, ἔτι δὲ Ῥωμαϊκὰ ἔργα, καὶ ἐπισκευὰς τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.»

Λυπούμεθα καὶ ἡμεῖς ὅτι δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὰ ἔγγραφα εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ὁ Κ. Beulé, ἵνα πληροφορηθῶμεν σαφέστερον ποῦ στηριζόμενος βεβαιοῖ, ὅτι ἡ μεταγενεστέρα αὕτη τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως μεγάλη κλίμαξ τῶν προπυλαίων ἀνῳκοδομήθη κατὰ τὸ ἀρχικὸν τοῦ Μνησικλέους σχέδιον.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ.

—o—

Ὁ Νομάρχης Φθιώτιδος Κ. Ζυγομαλᾶς, περιοδεύων ἐσχάτως ἐν τῷ νομῷ ἐκείνῳ, εὗρεν ἐπὶ ὄρους τινὸς σωρὸν μέγαν ὀδόντων κολοσσιαίων, ἀνηκόντων προδήλως εἰς ζῶα προκαταχλυσμαῖα. Ἔστειλε δὲ μετὰ τῆς περὶ τούτου ἐκθέσεώς του, πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργεῖον, καί τινας τῶν ὀδόντων τούτων. Προσεχῶς ἐλπίζομεν νὰ ὁμιλήσωμεν ἐκτενέστερον περὶ τοῦ ἀξιολογωτάτου τούτου εὑρήματος.

Λύσις τοῦ ἐν τῷ φυλλαδ. ΝΘ'. Λεξιγρίφου.

Κάρα — μανία.

ΛΕΞΙΓΡΙΦΟΣ.

—o—

Μ' ὄμμα φρικτὸν καὶ ἀπηνὲς τὸ π ρ ῶ τ ό ν μ ο υ βαδίζει
Εἰς τὰς ἐρήμους, ὅπου ζῇ καὶ ἴχνη του χαράττει.
Ἡ δὲ φωνή κ' ἡ ὄψις του ἡ τρομερὰ φοβίζει.
Φύγ' ὁδοιπόρε, μὴ σ' εὕρῃ, σὲ τρώγει, σὲ σπαράττει.
Χώρα λαμπρὰ τὸ δ ε ύ τ ε ρ ο ν, ἀπέραντος, πλουσία,
Κοιτὶς ποτὲ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἤδη νεκρωμένη,
Ὑπὸ τὴν ῥάβδον κύπτουσα, παλίμπαις καὶ ἀθλία
Καὶ τρέφουσα παντοδαπὰ τοῦ πρώτου μου τὰ γένη.
Τὸ δ' ὅλον νῆσος ἄγνωστος, σκοπέλου εἶναι εἶδος,
Ἀμφίρρυτος ἐσχατιὰ τῆς γῆς τῆς Ἑλληνίδος.

—o—

1 ΟΚΤΩΜΒΡ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 61.

Η ΓΑΛΑΤΕΙΑ

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλ. 59.)

—o—

Ἀνοιχθείσης λοιπὸν τῆς κιγκλίδος, καὶ τῆς σάλπιγγος ἠχησάσης οἱ δύο μονομάχοι ἐφορμῶσι κατ' ἀλλήλων.

Ἡ πάλη ἐπὶ πολὺν χρόνον ἦτον ἀμφίῤῥοπος· ὁ ἐπιτήδειος καὶ γενναῖος Πρανσίλος πληγόνει τὸν Θιμβρίονα, καὶ ὅμως ἡ νίκη πάλιν μένει ἀμφίβολος. Τέλος ὁ Ἔρως ὑπερίσχυσεν· ἐπειδὴ ὁ Θιμβρίων κτυπήσας τὸν Πρανσίλον τὸν ἀνατρέπει ὑπὸ τοὺς πόδας του. Ὁ γενναῖος φίλος μου, ῥίψας τὴν σπάθην τρέχει εἰς βοήθειάν του. Ὁ Πρανσίλος ὁμολογεῖ τὴν ἧττάν του, καὶ οἱ θεαταὶ πάντες χειροκροτοῦσιν.

Ἡ δεινὴ δὲ ἀβεβαιότης ἡ κατέχουσά με πολὺν χρόνον περὶ τῆς ἐπιτυχίας, ἡ καταβαλοῦσά με λύπη διὰ τὴν πληγὴν τοῦ Θιμβρίονος, ἡ χαρὰ τέλος διὰ τὴν νίκην, πάντα ταῦτα τοσοῦτόν με κατετάραξαν, ὥστε ἐλησμόνησα νὰ λάβω τὴν λευκὴν ταινίαν, ὡς σημεῖον νίκης, καὶ ἔσπευσα ἄνευ αὐτῆς ν' ἀναγγείλω πρὸς τὴν Νισίδαν τὴν εὐτυχίαν μας. Φεῦ! ἐφ' ὅσον ἀνεμέτρα ὅτι ἡ ὀλεθρία στιγμὴ τῆς μονομαχίας πλησιάζει, ὁ ὀξὺς αὐτῆς πυρετὸς ἐδιπλασιάζετο εἰς τὰς φλέβας της· καὶ μ' ὅλην τὴν ἀδυναμίαν της, ἐσύρθη, κρατουμένη ἀπὸ τὰς θεραπαινίδας της, μέχρι τῶν ὑψηλοτάτων θυρίδων τῆς οἰκίας, ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους πρὸς τὴν ὁδὸν, καὶ ἀνυπομόνως τὴν ζωὴν ἢ τὸν θάνατον περιμένουσα. Ἅμα δὲ ἰδοῦσά με ἐρχόμενον χωρὶς τῆς ταινίας ἔπεσεν ἀκίνητος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἀδελφῆς της.

Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν οἰκίαν, εὗρον πάντας θρηνοῦντας, καὶ προχωρήσας μέχρι τῆς Νισίδης εἶδον θέαμα ἀποτρόπαιον! Εἰς μάτην αἱ παρὰ πάντων δαψιλευόμεναι συνδρομαί· τίποτε δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν ζωήν· οἱ ὀφθαλμοί της ἦσαν κεκλεισμένοι, τὸ στόμα της ἀνοικτὸν, τὰ χείλη της φέροντα τὸν ὠχρὸν θάνατον. Τότε μόλις ἐνεθυμήθην τὸ φρικτὸν λάθος μου. Ὅθεν παράφορος ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν, ἐξέρχομαι τῆς οἰκίας καὶ δὲν τολμῶ νὰ ἔλθω πρὸς εὕρεσιν τοῦ φίλου μου, εἰς ὃν εἶμαι βέβαιος ὅτι φέρω τὸν θάνατον. Ταλαντευόμενος λοιπὸν, ὡς μαινόμενος, τεθλιμμένος λαμβάνω τὴν πρώτην ὁδὸν ἣν ἔτυχον· ἀλλὰ μόλις ἀπομακρυνθεὶς βήματά τινα, ἀκούω ὄπισθέν μου φωνὴν κράζοντος πρὸς ἐμὲ, καὶ στρέψας εἶδα τὸν Εὐτύχιον, ἀκόλουθον τοῦ Θιμβρίονος. Ὁ κύριός μου σὲ περιμένει, μὲ λέγει· σπεῦσον πρὸς αὐτόν. Δὲν δύναμαι πλέον, ἀπεκρίθην, νὰ ἴδω τὸν κύριόν σου· ἡ Νισίδα ἀπέθανε, καὶ αἴτιος εἶμαι ἐγώ. Τὰς λέξεις δὲ ταύτας ἀπαγγέλλων μετὰ σπουδῆς, ἀπομακρύνομαι, καὶ φθὰς εἰς Γαίτην ἐπεβιβάσθην πλοίου, τὰ ἱστία ἀναπεπταμένα διὰ τὴν Ἱσπανίαν ἔχοντος, καὶ ἐπανῆλθα εἰς τὴν πατρίδα μου, καὶ ἀναλαβὼν τὸ ἔνδυμα, ὃ βλέπετε, ἀπῆλθον εἰς τὸ ἀναχωρητήριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν θέλω πλέον ἐγκαταλίπει.

Ἰδοὺ, ποιμένες, ἡ τῶν δεινῶν μου ἱστόρησις· ἤλπιζον νὰ εὕρω ἡσυχίαν εἰς τὴν γωνίαν αὐτὴν, ἀλλ' εὐ-

ρον μόνον ἐρημίαν, διότι μάτην προσπαθῶ νὰ ἔχω πάντοτε προσηλωμένον τὸν νοῦν μου εἰς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἀφιερώθην. Ἡ ἐνθύμησις ἐκείνου, ὃ ἀπώλεσα, μ' ἐλαύνει πᾶσαν στιγμήν. Ἀπεφάσισα μὲν ὅτι πρέπει διὰ παντὸς νὰ λησμονήσω τὴν Νισίδαν καὶ τὸν Θιμβρίονα, ἀλλὰ τοὺς θρηνῶ καθ' ἑκάστην.

Τότε οἱ ποιμένες οὐ μόνον δὲν ἐδοκίμασαν νὰ παρηγορήσωσι τὸν ἐρημίτην, ἀλλὰ καὶ συνεθρήνησαν μετ' αὐτοῦ. Ἡ νὺξ ἐν τούτοις εἶχε προχωρήσει, καὶ ἡ σελήνη ἦν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς πορείας της, ὅτε ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἦλθον εἰς τὴν καλύβην τοῦ Ἐλικίονος, ὅπου κατεκλίνθησαν ἐπὶ αἰγείων δερμάτων· ὁ δ' Ἐλικίων, καθὼς εἶδε τοὺς τρεῖς φίλους του ὅτι ἀπεκοιμήθησαν, ἐγερθεὶς ἐξῆλθε πρὸς ἐκτέλεσιν σκοποῦ, ὃν ἐσχεδίαζεν ὅλην τὴν ἡμέραν.

Πρὸ τῆς θύρας τῆς καλύβης του ἔθαλλε κερασέα μικρὰ μὲν, ἀλλ' ὡραία καὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ποιμένος τηρουμένη, καὶ τότε πλήρης καρπῶν τῶν μεγίστων τοῦ τόπου. Τὸ κομψὸν τοῦτο δενδρύλλιον ἐξελέξαντο δύο λευκαὶ τρυγόνες πρὸς κατασκευὴν τῆς φωλεᾶς των, ἣν ἔθεσαν εἰς μέρος ὅπου τέσσαρες κλάδοι συνήρχοντο. Ὁ δ' Ἐλικίων ὡς καλὸν οἰωνὸν θεωρῶν, ὅτι τρυγόνες ἐλθοῦσαι ἔπλεξαν τὴν φωλεάν των παρὰ τῇ καλύβῃ του, οὐ μόνον δὲν τὰς ἔβλαπτεν, ἀλλὰ καὶ στάχυας σίτου φέρων ἔθετεν ὑπὸ τὴν κερασέαν, καὶ σπόρους κανάβεως, ἔτι δὲ καὶ μαλλία, ἵνα διὰ τούτων διακοσμῶσι τὸ ἐντὸς τῆς φωλεᾶς, καὶ οἱ νεοσσοί των κοιμῶνται ἐπὶ στρωμάτων μαλακωτέρων.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον παρευρίσκετο εἰς τοὺς γάμους τῆς Σιλβίας, βοσκὸς τοῦ Μοίριδος ἐλθὼν ἐξέτεινε πλησίον τῆς κερασέας του βρόχους, καὶ συλλαβὼν τὰς τρυγόνας τὰς ἔφερε πάραυτα εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ κυρίου του. Ἦσαν δ' αὐταὶ ἐκεῖναι, ἃς ἡ Γαλάτεια ἐξ ἀμελείας εἶχεν ἀφήσει νὰ πετάξωσιν ἀπὸ τὰς χεῖράς της. Ὁ δ' Ἐλικίων, ἐπειδὴ τὰς ἐγνώρισεν, ὑπεσχέθη εἰς τὴν ποιμενίδα ὅτι θὰ ἐπανέλθωσι νὰ τὴν εὕρωσι, καὶ ἠθέλησε νὰ φυλάξῃ τὸν λόγον του· διὰ τοῦτο καθ' ἣν στιγμὴν ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἐκοιμῶντο, ἐξῆλθε τῆς καλύβης νὰ τὰς συλλάβῃ κοιμωμένας, καὶ νὰ τὰς θέσῃ μετὰ τῶν νεοσσῶν των εἰς κλωβίον ἐπὶ τούτῳ. Μακρύνας λοιπὸν ὀλίγον τὰ φύλλα βλέπει εἰς τὸ λαμπρὸν φῶς τῆς σελήνης τὰς δύο τρυγόνας ἐν τῇ φωλεᾷ των, ἐχούσας τὴν μὲν κεφαλὴν ὑπὸ τὴν μίαν πτέρυγα, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας ἐπιμελῶς τεταμένης καλυπτούσας τοὺς νεοσσούς των· ὁ Ἐλικίων ἦλθε τόσον ἐλαφρά, ὥστε δὲν τὰς ἐξύπνισε, καὶ ἐδύνατο νὰ τὰς συλλάβῃ, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα. Ὄχι, εἶπε, χαρίεντα πτηνά, δὲν πρέπει νὰ στερηθῆτε τῆς ἐλευθερίας σας. Θὰ ἀνήκητε μὲν εἰς τὴν ποιμενίδα μου, ἀλλ' οὐχὶ ὡς αἰχμάλωτα, θὰ ζῆτε πάντοτε παρ' αὐτῇ, ἂν καὶ δύνασθε νὰ ζῆτε ἐλεύθερα. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔτρεξε, καὶ λαβὼν σκαπάνην, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κερασέαν, ἔσκαψεν ὁλοτρόγυρα λάκκον, καὶ ὅτε τὸ δένδρον ἐκρατεῖτο μόνον εἰς τὴν βῶλόν του διὰ τῆς βάσεως ἐν μέσῳ τοῦ λάκκου, εἰσήγαγεν ὑπ' αὐτὸν τὴν σκαπάνην μετὰ προσοχῆς, καὶ, χωρὶς σχεδὸν τὸ δένδρον νὰ σεισθῇ, τὸ ἀνέσπασεν ἀπὸ τὴν γῆν μὲ ὅλην τὴν βῶλόν του, τὸ ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του, τὸ ἤγειρεν ἡσύχως ἀπὸ τὸν λάκκον, καὶ μὲ βῆμα ταχὺ μὲν, στερεὸν δὲ, τὸ ἔφερεν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Γαλατείας, μόλις κινουμένων ἐλαφρῶς τῶν κλάδων, καὶ χωρὶς νὰ πέσῃ ἡ φωλεά.

Ὁ θάλαμος, ἐν ᾧ ἡ ποιμενὶς ἐκοιμᾶτο, εἶχε θυρίδα ἐστραμμένην πρὸς τὴν πεδιάδα· πρὸ ταύτης ἐλθὼν ὁ Ἐλικίων ἀπέθεσεν ἡσύχως τὴν κερασέαν, μὲ πολλὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν ἔστησεν ὀρθίαν. Φέρων δὲ καὶ τὴν σκαπάνην μεθ' ἑαυτοῦ, ἔσκαψε λάκκον, καὶ ἔθεσε τὴν ὡραίαν κερασέαν, στρέψας αὐτὴν οὕτως ὥστε ἡ φωλεὰ νὰ ἦνε πρὸς τὴν θυρίδα, καὶ νὰ δύναται ἡ Γαλάτεια ἐκτείνουσα τὴν χεῖρα νὰ θωπεύῃ τὰ τρυγόνια. Εὐχαριστηθεὶς δὲ διὰ τὸ κατόρθωμά του παρετήρησεν ἐὰν αἱ τρυγόνες ἐταράχθησαν, καὶ εἶδεν ὅτι ἐξυπνήσασαι κατ' ἀρχὰς αἰφνιδίως ἀπέπτησαν, ἀλλ' ἅμα εἶδον τὸ δένδρον των στερεὸν πάλιν, καὶ ἤκουσαν τῶν νεοσσῶν των τὰ μινυρίσματα, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν φωλεάν των, χωρὶς νὰ ζητήσωσι νὰ ἐννοήσωσι τὸ μυστήριον τῆς παραδόξου ἐκείνης μετατοπίσεως. Συγχωρήσατέ μοι, ταῖς λέγει, συγχωρήσατέ μοι, τρυφερώταται τρυγόνες, ἐὰν ἐτάραξα τὸν γλυκὺν ὕπνον σας, οὐ μόνον πρὸς ἐδικήν σας εὐτυχίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐδικήν μου· ἰδοὺ εὑρίσκεσθε εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Γαλατείας, ἥτις καθὼς ἀνοίξῃ τὴν θυρίδα της, πετάξατε πρὸς τοὺς ὤμους της, καὶ κτυπήσατε μὲ τὸ ῥάμφος σας τοὺς ὡραίους ξανθοὺς πλοκάμους της· μάθετε δ' ὡσαύτως καὶ τοὺς νεοσσούς σας νὰ θωπεύωσι τὴν κυρίαν των. Ἀλλ' ἐάν ποτε ἕτερος ἀντίζηλος παρουσιασθῇ εἰς τὴν θυρίδα, ὦ! φύγετε, πιστὰ πτηνά, ἔλθετε πρὸς ἐμὲ νὰ θρηνῆτε ἐπὶ τῆς καλύβης μου μετ' ἐμοῦ . . . ὄχι ἐπὶ πολὺν χρόνον.

Ἡ ἠὼς ἤρχιζεν ἐν τούτοις νὰ διαυγάζῃ, καὶ ἡ χελιδὼν ἐπὶ τοῦ καπνοδόχου τῆς Γαλατείας νὰ ψάλλῃ ἤδη τὰ μελίῤῥητα πρωϊνὰ ᾄσματά της, ὅταν ὁ Ἐλικίων ἀναλαβὼν τὴν σκαπάνην του ἐπέστρεφεν εἰς τὴν καλύβην του. Μόλις δ' ὀλίγον μακρυνθεὶς ἀκούει ὄπισθέν του βάδισμα, καὶ στρέψας βλέπει τὸν πατέρα τῆς Γαλατείας Μοῖριν. Τοῦτο τὸν ἐτάραξεν ὡς ἐὰν ἦτο ἔνοχος· ἀλλὰ συνῆλθεν ἀμέσως, διότι ὁ Μοῖρις χωρὶς νὰ τὸν ἐρωτήσῃ πρὸς τίνα σκοπὸν τόσον πρωῒ ἦτον εἰς τὸ χωρίον του, ἠρχόμην, τῷ εἶπεν ἐξ ἐφόδου, νὰ σοὶ ἐμπιστευθῶ μυστικὸν, καὶ νὰ σὲ ζητήσω χάριν ἐνδιαφέρουσαν τὴν θυγατέρα σου. Τότε ὁ ποιμὴν πλήρης χαρᾶς, ἐφίλησε τὰς χεῖράς του παραφόρως, καὶ εἰσῆλθον ὁμοῦ εἰς μέρος μυρτόφυτον, ὀλίγον ἀπέχον τῆς ὁδοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Παραπονούμεθα πάντοτε διὰ τὰ δεινά, ὧν ἡμεῖς αὐτοὶ εἴμεθα αἴτιοι, οὐδόλως ὑπ' ὄψιν ἔχοντες τὸ βραχὺ τῆς ζωῆς. Ἡ ἀπληστεία τοῦ χρυσοῦ, ἰδοὺ τῶν ἐγκλημάτων καὶ τῶν δυστυχιῶν ἡ πηγή. Τοῦτο προϊδὼν ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς ἔκρυψε τὸ ὀλέθριον τοῦτο μέταλλον ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς, καὶ οὐ μόνον ἐπλήρωσε τὸ βάραθρον, ἀλλὰ τὸ συνεκάλυψε

καὶ μὲ ἄνθη καὶ καρπούς, καὶ μ' ὅ,τι ἠδύνατο ν' ἀρκέσῃ πρὸς τὰς χρείας καὶ ἡδονὰς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἡ ἀκόρεστος φιλαργυρία μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τοσαύτας ἀγαθοεργίας, εἰσέδυ πολυμόχθως καὶ διὰ μεγάλων κινδύνων μέχρι τῶν βυθῶν, καὶ ἀπέσπασεν ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ ᾄδου τὸν χρυσόν, ἀποκαλύψασα τοῖς ἀνθρώποις τὴν πηγὴν πάντων τῶν κακιῶν. Φεῦ! τίνα πρὸ πάντων ἔβλαψεν ἡ ὀλεθριωτάτη ἀνακάλυψις αὕτη; Τὸν ἔρωτα! Καρδία εὐαίσθητος δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀγαπᾷ· ἂν θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ ἀπαιτεῖται πλούτου ἐπίδειξις, οὐχὶ σταθερότητος. Ἐραστὴς ἄνευ πλούτου, ἀξιέραστος δύναται νὰ ἦνε, εὐτυχὴς δὲ σπανίως· καὶ ὅσῳ πιστότερος, τόσῳ δυστυχέστερος, καθότι ἡ μοῖρα ἔδωκεν αὐτῷ ἀχώριστον σύντροφον τὴν θλίψιν καὶ τὴν ἀπελπισίαν. Τί λοιπὸν νὰ πράξῃ ὁ πτωχὸς ἀλλ' εὐαίσθητος ἐραστής; Νὰ πνίξῃ τὸν ἔρωτά του; Ἀλλὰ μήπως θὰ γείνῃ δι' αὐτοῦ εὐτυχέστερος;

Ὁ Ἑλικίων ὅταν προσηλώθη εἰς τὴν Γαλάτειαν, δὲν ἐσκέφθη ὅλα ταῦτα ὅσον ἔπρεπεν, ἢ ἴσως ἐσκέφθη· ἀλλὰ τί χρησιμεύουσι τὸν ἐρῶντα αἱ σκέψεις; Προβλέπων τὰς θλίψεις, παραδίδεται εἰς αὐτάς· καὶ ὅμως ἐρχόμεναι, τῷ φαίνονται ὀδυνηραὶ ὡς ἂν τῷ ἦσαν ἀπροσδόκητοι.

Ὁ Ἔραστρος, ὁ Θύρσις καὶ ὁ Δάμων ἐγερθέντες ἐξεπλάγησαν μὴ εὑρόντες τὸν Ἑλικίονα. Ὁ ἥλιος εἶχεν ἤδη διατρέξει τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς πορείας του, καὶ αὐτοὶ ἀνήσυχοι διότι δὲν ἐφαίνετο, ἀπῆλθον νὰ τὸν ζητήσωσιν εἰς τὸ χωρίον. Διαβαίνοντες δὲ διὰ τῶν θάμνων τῶν μύρτων, ἤκουσαν φωνῆς, ἥτις τοῖς ἐφάνη ὡς ἡ τοῦ φίλου των. Προσέξαντες λοιπόν, ἐγνώρισαν τῳόντι ὅτι ἦτον ὁ Ἑλικίων, ὅστις ἔψαλλε τὰ ἑξῆς:

Μὲ ἔτρωσεν ὁ ἔρως εὐθὺς εἰς τὴν καρδίαν,
καὶ ὑπὸ ποιμενίδος καθόλου ἐμαγεύθην,
οὐδέποτε δ' ᾐσθάνθην πλησίον της πικρίαν,
κ' εὐδαιμονίαν ἄκραν κ' εὐφρόσυνον ἐγεύθην.
Ἀφ' οὗ νὰ μὲ προδίδῃ δι' ἄλλον πλὴν τὴν εἶδα,
καὶ τὴν ἐσχάτην πλέον ἀπώλεσα ἐλπίδα·
δακρύων ὅμως μᾶλλον χειμάῤῥους θὰ ἐκχύσω,
παρὰ νὰ χαίρω μόνος καὶ νὰ τὴν λησμονήσω.

—o—

Ἂν δὲ καὶ εἰς τὸ ἔαρ τὴν εἶδα τῆς ζωῆς μου,
ἁπλούστατον παιδίον ἐν ᾧ ἀκόμη ἦτον,
τὴν ἔκαμα κυρίαν ἐφ' ὅλης τῆς ψυχῆς μου,
κ' ὑπήκοος κατέστην τῶν νέων της χαρίτων.
Ἀφοῦ νὰ μὲ προδίδῃ δι' ἄλλον πλὴν τὴν εἶδα
καὶ τὴν ἐσχάτην πλέον ἀπώλεσα ἐλπίδα·
δακρύων ὅμως μᾶλλον χειμάῤῥους θὰ ἐκχύσω,
παρὰ νὰ χαίρω μόνος, καὶ νὰ τὴν λησμονήσω.

Οἱ ποιμένες, συγκινηθέντες εἰς οἶκτον ὑπὸ τῶν γοερῶν ἐκείνων θρήνων, ἔσπευσαν πρὸς τὸν Ἑλικίονα, καὶ εὗρον αὐτὸν καθήμενον ὑπὸ φηγὸν μὲ πρόσωπον δακρυβρεγμένον. Μόλις δὲ τοὺς παρετήρησε, καὶ σπεύσας ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἐράστρου, Φίλε μου, ἀνακράζων, ἀπωλέσαμεν τὴν Γαλάτειαν. Μᾶς ἐγκαταλείπει διὰ παντός. Ἀκούσατε, ἐπρόσθεσε, παρατηρῶν τὸν Θύρσιν καὶ τὸν Δάμονα, τὸ ὀλέθριον μυστικόν, ὅπερ σήμερον τὴν πρωΐαν ὁ Μοῖρις μοὶ διεκοίνωσε. Θὰ σᾶς τὸ διηγηθῶ αὐταῖς ἐκείνου ταῖς λέξεσι.

Ἑλικίων, μοὶ εἶπεν, εἰδοποιῶν σε περὶ τοῦ γάμου τῆς θυγατρός μου, σοὶ δίδω δεῖγμα ὅτι ἀναγνωρίζω τὴν μεγάλην σου περὶ ἐμὲ καὶ διηνεκῆ ἀφοσίωσιν. Τὸ ἀπεφάσισα χθές. Ἡ Γαλάτεια ὑπανδρεύεται πλούσιον Πορτουγάλλον, οὗ τ' ἀναρίθμητα ποίμνια καλύπτουσι τὰς ὄχθας τοῦ Νίμα· τέσσαρες ποιμένες, πεμφθέντες παρὰ τοῦ μελλονύμφου ἔφθασαν πρὸ ὀλίγου εἰς τὴν οἰκίαν μου, καὶ αὔριον θ' ἀναχωρήσωσι μετὰ τῆς Γαλατείας. Γνωρίζων δὲ ὅτι θεωρεῖς την θυγατέρα μου ὡς ἄλλην ἀδελφήν σου, σὲ ἐξέλεξα, φίλτατε Ἑλικίων, νὰ συνοδεύσῃς πρὸς χάριν μου τὴν Γαλάτειαν μέχρι τῆς Πορτουγαλλίας, νὰ παρευρεθῇς εἰς τοὺς γάμους της, καὶ ἐπανελθὼν νὰ μοὶ βεβαιώσῃς περὶ τῆς εὐτυχίας της.

Καίτοι ταραχθεὶς ἀπὸ τῆς ὁμιλίας ἐκείνης, συνῆλθον ὅμως καὶ τῷ ἀπεκρίθην: Πῶς ἠδυνήθης νὰ συγκατατεθῇς εἰς τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τῆς θυγατρός σου; πῶς ἠδυνήθης νὰ τὴν καταδικάσῃς νὰ ζῇ μακρὰν τῆς πατρίδος της; Εἶσαι βέβαιος ὅτι ἡ εἰς ξένον τόπον ἀποδημία δὲν θὰ γείνῃ αἰτία τῆς δυστυχίας της; Νομίζεις ὅτι δὲν θὰ ποθήσῃ...; Τότε ὁ Μοῖρις ὑπολαβών, μοὶ λέγει: Γνωρίζω ἐκ πείρας τὴν καρδίαν τῆς θυγατρός μου· ὅταν τῇ ἐκοινοποίησα τὴν ἀπόφασίν μου, μοὶ ἀπεκρίθη μὲ τὴν συνήθη της γλυκύτητα, ὅτι θὰ ἦνε πάντοτε εὐπειθής, καὶ μάλιστα παρετήρησα ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῆς ἐλαφρὰν συγκίνησιν, τεκμήριον τῆς χαρᾶς ἐκείνης, ἣν αἰσθάνεται πᾶσα κόρη ὅταν ὁ γάμος τῇ ἀγγελθῇ. Μὴ ἀνησυχῇς λοιπὸν περὶ τῆς εὐτυχίας της ἀλλ' ὕπαγε νὰ ἑτοιμασθῇς διὰ τὴν ὁδοιπορίαν. Τὸ περιμένω ἀπὸ τὴν φιλίαν σου. Ἰδού, φίλοι μου, τί ὁ Μοῖρις μοὶ εἶπεν· ἰδοὺ τί ἐφοβούμην ὑπὲρ τὸν θάνατον.

Ὁ Θύρσις, ὁ Δάμων καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἔραστρος ἐλυπήθησαν διὰ τὸ ἄκουσμα τοῦτο· εἶπε δὲ ὁ Δάμων πρὸς τὸν Ἑλικίονα· ἐπειδὴ ὁ Μοῖρις σὲ τιμᾷ καὶ σὲ ἀγαπᾷ, διὰ τί δὲν διεκοίνους πρὸς αὐτὸν τὸν ἔρωτά σου; Δὲν τὸν γνωρίζεις, ἀπεκρίθη ὁ Ἑλικίων, ὅπως ἐγώ· προεκήρυξεν ὅτι θέλει γαμβρὸν οὐχ ἧττον τῆς θυγατρός του πλούσιον· καὶ, ἐὰν ἐτόλμων νὰ τῷ ὁμιλήσω τι, ἤθελεν ἴσως νομίσει ὅτι θηρεύω τὴν περιουσίαν του, καὶ ἡ πρὸς ἐμὲ φιλία του ἠδύνατο νὰ μεταστραπῇ εἰς καταφρόνησιν. Ὁ Μοῖρις εἶνε πλούσιος συγχρόνως καὶ ὕποπτος· ἐγὼ δὲ πτωχὸς ἐνταυτῷ καὶ δειλός.

Φίλε μου, λέγει τότε ὁ Θύρσις, μὴν ἀπελπίζεσαι· ὑπάγωμεν πρὸς τὴν Γαλάτειαν, ὑπάγωμεν νὰ μάθωμεν παρ' αὐτῆς τῆς ἰδίας, ἂν ἀληθῶς συγκαταθέσει αὐτῆς νυμφεύεται τὸν Πορτουγάλλον· καὶ ἐάν, ὡς μοὶ φαίνεται, δυσανασχετοῦσα ὑπακούῃ εἰς τὸν πατέρα της, ἂς ἀποπειραθῶμεν εἰς διάλυσιν τοῦ ὀλεθρίου γάμου. Ὁ Ἔρως καὶ ἡ Φιλία θὰ μᾶς ἐνθαῤῥύνωσιν. Ἐὰν ἑκατέρα τῶν δυνάμεων τούτων ἰδίως θαυματουργῇ, συμμαχήσασαι ὁμοῦ τί δὲν δύνανται;

Ὁ Ἑλικίων ἠκολούθησε τὴν συμβουλὴν τοῦ Θύρσιδος. Ὅθεν οἱ τέσσαρες ποιμένες ἐκίνησαν εἰς τὰς πηγὰς τῶν Ἀρδωσιῶν, ὅπου συνήθως ἡ Γαλάτεια ἀνεπαύετο· καὶ τῷ ὄντι δὲν ἀπέτυχον, εὑρόντες αὐτὴν

ὅπου ἤλπιζον, καθημένην παρὰ τὰς ὄχθας. Βεβυθισμένη εἰς βαθεῖς λογισμοὺς, δὲν εἶδεν αὐτὴ τοὺς ποιμένας. Οἱ κάθυγροι ὀφθαλμοί της ἐθεώρουν τὴν πηγὴν, τὸ μέτωπόν της ἐστήριζε διὰ τῆς μιᾶς της χειρὸς καὶ διὰ τῆς ἑτέρας ἐθώπευε τον κύνα τοῦ Ἑλικίονος, αὐτὸν ἐκεῖνον, ὃς πρὸ τοσούτου χρόνου διέμενε παρ' αὐτῇ μᾶλλον ἢ παρὰ τῷ κυρίῳ του. Τὸ πιστὸν τοῦτο ζῶον, κείμενον παρὰ τοὺς πόδας τῆς Γαλατείας, εἶχε τὴν κεφαλὴν ἐστηριγμένην ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς, τοὺς δ' ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς τοὺς ἐδικούς της, καὶ διὰ τῶν ἀνησύχων τρόπων του καὶ διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης του ἐφαίνετο ἐρωτῶν αὐτὴν διὰ τί τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐθωπεύετο περισσότερον τοῦ συνήθους. Ὁ Ἑλικίων παρεκάλεσε τοὺς φίλους του νὰ σταθῶσιν ἵν' ἀπολαύσωσι τῆς θέας ἐκείνης, καὶ ἀκτὶς εὐφροσύνης ἐπέλαμψεν ἐπὶ τοῦ προσώπου του ἐφ' οὗ ἡ λύπη ἐφαίνετο ἐγκεχαραγμένη. Ἡ δὲ Γαλάτεια νομίζουσα ὅτι ὁ σκύλος της τὴν συνώδευε μόνος, ἤρχισε ψάλλουσα τοὺς ἑξῆς λόγους:

Ὦ φίλε μου πιστότερε ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους,
ἰδού, ἀφήνω, κύόν μου, τὸ πατρικόν μου δῶμα·
ἀφίνω φίλους, συγγενεῖς, καὶ τοὺς ὡραίους τόπους,
ὧν εὐτυχοῦσα ἄλλοτε ἐπάτησα τὸ χῶμα!

—

Ἀπὸ τὰ σκιοπράσινα ὡραῖα ταῦτα δάση,
ὅπου ἀπήντων συνεχῶς τὸν φίλον ἐραστήν μου,
θανατηφόρος προσταγὴ σκληρῶς θὰ μ' ἀναρπάση,
καὶ θὰ φυτεύσ' εἰς ἄγνωστα ἐδάφη τὴν ζωήν μου.

—

Ἀλλ' ὄχι! πιστὸν ζῶόν μου, κἂν σὺ δὲν θὰ μ' ἀφήσῃς.
Τὴν πρώτην εὐτυχίαν μου ὁπόταν ἐνθυμῶμαι,
κ' οἱ ὀφθαλμοί μου γίνωνται δακρύων δύω βρύσεις,
θὰ βλέπω σὲ, ὦ κύόν μου, καὶ θὰ παρηγορῶμαι.

—

Ἀλλ' ἂν καὶ σὺ, ἀρνούμενος τὴν ἄχαριν πλανῆτιν,
ἀναζητήσῃς τὰ τερπνὰ, τὰ πάτρια ἐδάφη,
ἐλθὲ πρὸς τὸν αἰώνιον τῶν πόθων μου μαγνήτην,
κ' εἰπὲ, εἰς ξένην ἔρημον ἡ φίλη του ἐτάφη.

Τὰ καταῤῥέοντα τῆς Γαλατείας δάκρυα, δὲν τῇ ἐπέτρεπον νὰ ἐξακολουθήσῃ· καὶ ὁ Ἑλικίων δ' αὐτὸς ἀκροώμενος ἐπίσης ἔχυσε δάκρυα, ἀλλὰ χαρᾶς δάκρυα· καὶ ὡς παράφρορος ἔτρεξε πρὸς τὴν ποιμενίδα, ἐῤῥίφθη γονυπετὴς ἐνώπιόν της, καὶ λαβὼν τὴν χεῖρά της τὴν ἔσφιγξεν εἰς τὰ χείλη του, ἐνῷ μάτην τὸν ἀπώθει ἐκπεπληγμένη ἡ ποιμενίς. Ὅταν δὲ παρετήρησε καὶ τοὺς λοιποὺς ποιμένας, ἠθέλησε μὲν νὰ ὑποκριθῇ λύπην, ἀλλὰ δεν ἠδυνήθη· ἠθέλησε νὰ φύγῃ, ἀλλ' ὁ κύων της τὴν ἐμπόδισε, στρεφόμενος περὶ αὐτὴν, πηδῶν καὶ θωπεύων συγχρόνως ἀμφοτέρους, ὡς ἂν μετεῖχε τῆς χαρᾶς, ἣν ἔσπευδε ν' ἀναγγείλῃ πρὸς τὸν κύριόν του.

Ὁ Θύρσις, ὁ Δάμων καὶ αὐτὸς ὁ Ἔραστρος ἀφιχθέντες ἐν τούτοις, δὲν ἐτόλμων ὅμως νὰ πλησιάσωσιν Ἀλλ' ἡ Γαλάτεια τοῖς ἔκραζε ν' ἀνακαλέσωσι τὸν Ἑλικίονα, καὶ προσπαθοῦσα νὰ ὑποκρύψῃ τὰ δάκρυά της, δὲν θέλω, εἶπε, νὰ κρύψω μυστικὸν προδοθὲν ὑπὸ τῆς ἀπερισκεψίας μου. Ναὶ ποθῶ τὴν πατρίδα μου, ἐν ᾗ ἀφίνω ἴσως καὶ τὴν καρδίαν μου· ἀλλ' ὠρκίσθην νὰ ὑπακούσω εἰς τὸν πατέρα μου· καὶ τὸ καθῆκον τοῦτο μοὶ εἶναι παντὸς ἄλλου ἱερώτερον. Ὅθεν σᾶς παρακαλῶ μὴ ἐπιτείνητε διὰ τῶν κλαυθμῶν σας τὴν ἀνωφελῆ λύπην, καὶ πρὸ πάντων μὴ ταράττητε ἡσυχίαν ἀναγκαίαν μετὰ τοσαύτην ὁμολογίαν. Ἀφ' οὗ δὲ εἶπε ταῦτα ἀπεμακρύνθη, ἐγκαταλιποῦσα ἐκπεπληγμένους τοὺς τέσσαρας ποιμένας. Μόνος ὁ κύων τοῦ Ἑλικίονος ἐτόλμησε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν Γαλάτειαν, οὐδόλως φοβούμενος τῆς ῥάβδου αὐτῆς τὰς ἀπειλὰς καὶ πληγάς.

Μόνοι οὕτω μείναντες οἱ τέσσαρες, ἤρχισαν συμβουλευόμενοι τίνι τρόπῳ νὰ διαλύσωσι τὸν ὀλέθριον γάμον. Ὁ μὲν Θύρσις ἦτο τῆς γνώμης νὰ συναθροίσωσι τοὺς ποιμένας τῆς χώρας, καὶ ἅπαντες ὁμοῦ ἐλθόντες νὰ ἱκετεύσωσι τὸν Μοῖριν νὰ μὴ τοῖς ἀφαιρέσῃ τὸν θησαυρὸν, δι' ὃν τοσοῦτον ἦσαν ὑπερήφανοι. Ὁ δὲ Δάμων, ἐλθόντες εἰς Πορτογαλλίαν ν' ἀπειλήσωσι τὸν μέλλοντα νυμφίον, καὶ νὰ τὸν ἐκπλήξωσι καθ' ὃν αὐτὸς συνέλαβε τρόπον· τῆς γνώμης τούτου συνεμερίζετο καὶ ὁ Ἑλικίων. Ὁ δὲ μέχρι τοῦδε σιγῶν Ἔραστρος, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων πρὸς αὐτοὺς προσηλωμένους, ὄχι, ἀνέκραξε, φίλοι μου· πάντα ταῦτα ἔτι μᾶλλον θὰ παροξύνωσι τὸν Μοῖριν. Ἐγὼ συνέλαβον σχέδιον πρὸς πάντας ἴσως ὠφέλιμον, πλὴν ἐμοῦ, τὸ ὁποῖον καίτοι τοιοῦτον, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκτελέσω. Τοιαῦτα λέγων, ἐνηγκαλίσθη τὸν Ἑλικίονα καὶ ἀπεμακρύνθη.

Οἱ ποιμένες ὅμως, οἵτινες εἰς οὐδὲν ἐλογίζοντο τὴν ἐπίνοιαν ἀνθρώπου τόσον ἁπλοῦ, οἷος ἦν ὁ Ἔραστρος, προέθεντο ἀπελθόντες νὰ συμβουλευθῶσι τὸν ἐρημίτην Φαβιανόν. Ἤδη δὲ πορευόμενοι ἀπήντησαν ἱππότην, μεγαλοπρεπῆ φέροντα στολὴν, ἐπὶ ἀγερώχου ἵππου, καὶ ἀπὸ δύο κυρίας ἀποστολικῶς πρὸς τοῖς ἄλλοις συνωδευόμενον. Τὸ πολυάριθμον τῆς θεραπείας ἐδήλου τὴν ἐπίσημον αὐτοῦ καταγωγήν. Οἱ ποιμένες διαβαίνοντες τοὺς ἐχαιρέτισαν. Ὁ δὲ ἄγνωστος ἀντιχαιρετίσας, ἐσταμάτισε τὸν Ἑλικίονα, εἰπὼν, Μεγάλην χάριν θὰ σᾶς γνωρίζωμεν, ἐὰν μᾶς ὑποδείξητε εἰς τὸ δάσος τοῦτο κατάλληλον μέρος ν' ἀναπαυθῶμεν ἐπί τινας στιγμὰς, διότι αἱ κυρίαι, τὰς ὁποίας βλέπετε, κεκμηκυῖαι ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν, ἔχουν ἀνάγκην ν' ἀναπαυθῶσιν ὀλίγον. Τότε ὁ Ἑλικίων, λησμονήσας τὰ πάντα, τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὴν τῶν Ἀρδωσιῶν πηγὴν, ὀλίγα μόνον βήματα ἀπέχουσαν, ὅπου ἅμα ἔφθασαν, παρέθηκαν οἱ ὑπηρέται τράπεζαν πλήρη παντοειδῶν τροφῶν. Αἱ δύο κυρίαι, καθήσασαι ἐπὶ τῆς χλόης, ἤγειραν τὰς καλύπτρας των, καὶ ἐξέπληξαν διὰ τῆς ὡραιότητός των τὸν Θύρσιν καὶ τὸν Δάμονα. Ἡ μεγαλητέρα μάλιστα εἵλκυσεν αὐτῶν τὰ βλέμματα περισσότερον παρ' ὅτι ἡ νεωτέρα· ἀλλὰ τὸ πλεονέκτημα τοῦτο ὤφειλε μᾶλλον εἰς τὴν βαθεῖαν λύπην, ἥτις ἐφαίνετο ὅτι ἠμαύρου τὰ θέλγητρα ταύτης.

Ὁ Ἑλικίων ἦν ἀνυπόμονος ν' ἀναλάβῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἔρημον. Ἀλλ' ὁ ἱππότης τοὺς ἀνεχαίτισε, λέγων, ἐπιτρέψατέ μοι ν' ἀπολαύσω πρὸς καιρὸν κἂν τῆς εὐτυχίας ὅτι σᾶς ἀπήντησα. Ἐπεθύμουν νὰ ἔζων εἰς ἐξοχὴν μετὰ ποιμένων· ὁποία διαφορὰ μεταξὺ ὑμῶν καὶ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων! Ὑμεῖς ἀπο-

λαύετε δωρεὰν τὰς ἡδονὰς τῆς φύσεως, ὧν ἡμεῖς τὴν εἰκόνα μόνην ἀγοράζομεν πολυδαπάνως. Ἐν ᾧ ἡ ἀργία συντέμνει τὸ τέρμα τοῦ βίου μας, ἡ ἐργασία μηκύνει τὸ τοῦ ὑμετέρου· ἡ μελαγχολία, ὁ δόλος, ἡ βάσανος, ἰδοὺ ἡ ζωή μας· ἡ εὐθυμία, ἡ εἰλικρίνεια, ἡ ἐλευθερία, εἶναι ἡ ἐδική σας· Ὢ! ἀπὸ αὔριον ἐγινόμην ποιμήν, ἐὰν ἡ Νισίδα συγκατετίθετο νὰ γείνῃ ποιμενίς.

Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Νισίδης παρετήρησεν ὁ Ἑλικίων τὰς δύο κυρίας μετ' ἐκπλήξεως καὶ περιεργείας, ἣν ὁ ἱππότης παρετήρησε. Συγγώμην, εἶπε πρὸς αὐτὸν τότε ὁ Ἑλικίων, ἐὰν τὸ ὄνομα τῆς Νισίδης μοὶ ἐπροξένησε ζωηρὰν ἐντύπωσιν, καθότι ὄχι πρὸ πολλοῦ εἷς τῶν φίλων μας ἔχυνε πολλὰ δάκρυα λέγων τὸ ὄνομα τοῦτο. Καὶ ἔχετε παρ' ἡμῖν, ὑπέλαβεν ὁ ἄγνωστος, ποιμενίδα τινὰ ἥτις καλεῖται Νισίδα; — Ὄχι· ἡ Νισίδα ἐκείνη δὲν εἶναι ποιμενίς, οὐδὲ ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας· πατρὶς αὐτῆς εἶναι ἡ Νεάπολις. — Ἡ Νεάπολις! . . . ἄ! πῶς τὸ ἐξεύρετε; — Θὰ σοὶ τὸ ἐξηγήσω, ἀλλ' εἰπέ μοι ἐν πρώτοις ἐὰν δὲν ὀνομάζεσαι Θιμβρίων, καὶ ἐὰν ἡ νεᾶνις αὕτη δὲν εἶναι ἡ Λεύκη, δευτερότοκος ἀδελφὴ τῆς Νισίδης. — Εὗρες τὰ ὀνόματά των. — Ἆ! Φαβιανὲ, ποία εὐτυχὴς ἡμέρα διὰ σέ. — Γνωρίζεις τὸν Φαβιανόν; — Εἶνε ἐνταῦθα; ἀνέκραξεν ἡ Λεύκη· καὶ πάραυτα τὴν ἐξαλειφθεῖσαν ὠχρότητα τοῦ προσώπου της ζωηρὸν διεδέχθη ἐρύθημα.

Μάλιστα, εἶπεν ὁ Ἑλικίων· ἐδῶ εἶνε, καὶ ἡ λύπη ὅτι σὲ ἀπώλεσεν ἔμελλε νὰ δώσῃ πέρας εἰς ζωὴν, ἣν ἀφιέρωσεν εἰς μετάνοιαν. Ὁ Φαβιανὸς εἶναι ἐρημίτης, καὶ τὸ ἀναχωρητήριόν του δὲν ἀπέχει ἐντεῦθεν πολύ. Ἂς σπεύσωμεν λοιπὸν νὰ τὸν ἀσπασθῶμεν, ἀνέκραξεν ὁ Θιμβρίων, καὶ ἡ Λεύκη εὑρέθη ὀρθία εἰς τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ἐβάδιζεν ἤδη χωρὶς νὰ γνωρίζῃ πρὸς ποῖον μέρος ἔπρεπεν, καὶ ἡ Νισίδα ὡσαύτως ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ ἐραστοῦ της, προπορευομένων πρὸς τὸ ἀναχωρητήριον τοῦ Θύρσιδος, τοῦ Δάμονος καὶ τοῦ Ἑλικίονος.

Ἦτον ἤδη σχεδὸν νὺξ ὅτε ἀφίχθησαν ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου. Ὁ Θιμβρίων, ἡ Νισίδα καὶ πρὸ πάντων ἡ Λεύκη ἀνέβαινον τὴν ἀτραπὸν ἀπνευστί. Φθάσαντες δὲ εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας τοῦ ἐρημίτου, εὗρον αὐτὴν ἀνοικτὴν, καὶ παρακύψαντες δὲν εἶδαν ἐν αὐτῇ οὐδένα. Ἀνήσυχοι λοιπὸν ὅτι δὲν εὗρον τὸν ἐρημίτην, ἡτοιμάζοντο νὰ τὸν φωνάξωσι καὶ νὰ περιτρέξωσι τὸ ὄρος πρὸς ἀναζήτησίν του· ἀλλ' ὁ συνετὸς Θύρσις τοὺς ἐμπόδισε λέγων, ὁ Φαβιανὸς ἐδῶ που εὑρίσκεται, θρηνῶν ὁ δυστυχὴς, μὴ ἐλπίζων νὰ σὲ ἴδῃ πάλιν, καὶ ἐὰν αἴφνης παρουσιασθῇς ἐνώπιον αὐτοῦ, ἡ χαρὰ θὰ τῷ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον. Φείσθητι λοιπὸν αυτοῦ, ἀναχαίτισον τὴν ὁρμήν σου, καὶ ἂς ἴδωμεν τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ προδιαθέσωμεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διὰ τοσαύτην ἀπροσδόκητον χαράν. Ἡ γνώμη τοῦ Θύρσιδος ἐπεδοκιμάσθη παρὰ πάντων, καὶ ἀπεφασίσθη ὅτι πρέπει νὰ πέμψωσι πρὸς τὸν Φαβιανὸν τοὺς ποιμένας, ἀναγγελοῦντας μετὰ προσοχῆς τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτοῦ φίλους, οὓς μετ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ ἴδῃ.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτω διεσκέπτοντο, ἡ Λεύκη, βοηθείᾳ τῆς λάμψεως τῆς σελήνης, παρετήρει μετὰ προσοχῆς τὸ ἐνδότερον τῆς καλύβης· ψίαθος ἀπὸ φύκη, ἕδρα ξυλίνη, σταυρὸς πύξινος, ἦσαν τὰ πολύτιμα τοῦ Φαβιανοῦ ἔπιπλα. Ἀφ' οὗ πολλὴν ὥραν τὰ παρετήρησε, γόνυ κλίνασα πρὸ τοῦ σταυροῦ, εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν κρυφίως ὅτι τὴν ὡδήγησεν εἰς τὸ ἀναχωρητήριον τοῦτο.

Ὁ Θιμβρίων καὶ οἱ λοιποὶ ποιμένες τὴν ἐθεώρουν μετὰ συμπαθείας, ὅτε στεναγμοὶ καὶ γόοι τοὺς ἐπληροφόρουν ὅτι ὁ Φαβιανὸς δὲν εἶναι μακράν. Πλησιάσαντες τότε πάντες, παρετήρησαν τὸν ἐρημίτην ὑπὸ ἀγριελαίαν, γονυκλινῆ ἐπὶ βράχου, τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἔχοντα ἀνατεταμένας. Εἰς τὴν θέαν δὲ ταύτην αἱ δύο ἀδελφαὶ μετὰ τοῦ Θιμβρίονος ἠθέλησαν νὰ σπεύσωσιν εἰς τὰς ἀγκάλας του, μόλις ὅμως τὰς ἀνεχαίτισεν ὁ Ἑλικίων ὅτε ἤρχισεν ὁ Φαβιανὸς νὰ προσεύχηται. Τότε καὶ ἡ Νισίδα καὶ ὁ Θιμβρίων ἐξέτειναν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἡ Λεύκη μόλις ἀναπνέουσα προὐχώρησεν ἐρείδουσα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν ὤμων των, καὶ σπογγίζουσα πᾶσαν στιγμὴν τὰ δάκρυα, ἅτινα τὴν ἐκώλυον νὰ βλέπῃ τὸν φίλον της.

» Ὢ Θεέ μου, ἔλεγεν ὁ Φαβιανὸς προσευχόμενος,
» Ὃν ὑπέρτατον, ὃ καὶ μόνον ἐπιθυμῶ νὰ λατρεύω,
» ὁ πληρῶν πάντα τὸν κόσμον καὶ τὴν ἐμὴν καρ-
» δίαν, μὴ σ' ἐνοχλήσωσι τὰ δάκρυά μου· ἀπώλεσα
» τὸ πᾶν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐμεμψιμοίρησα. Ὢ θεέ μου!
» πράϋνον τὰ δεινὰ ὅσα ὑποφέρω, ἀλλὰ μὴ μὲ ἀπο-
» σπάσῃς ὅλως ἀπὸ τὴν ἐνθύμησιν τῶν δεινῶν μου·»

Καὶ κατὰ μὲν τὰς πρώτας τοῦ Φαβιανοῦ λέξεις ἡ Λεύκη ἔκλαιε, κατὰ δὲ τὰς τελευταίας ὠλόλυζε. Ὁ δὲ Θύρσις, φοβούμενος μὴ ἡ Λεύκη ἀκουσθῇ, εἶπε πρὸς τὸν Δάμονα, νὰ ὑπάγῃ μετὰ τοῦ Ἑλικίονος νὰ διακόψωσι τὸν ἐρημίτην, ἐν ᾧ αὐτὸς μετὰ τοῦ Θιμβρίονος ἔμενον ἐμποδίζοντες τὰς δύο ἀδελφὰς ν' ἀναβῶσι.

Ὅθεν οἱ δύο ποιμένες ὑπακούσαντες ἦλθον πρὸς τὸν Φαβιανὸν, ὅστις τοὺς ἀπεδέχθη εὐνοϊκώτατα. Κλαίεις πάντοτε, λέγει ὁ Ἑλικίων πρὸς αὐτόν, καὶ τὰ δυστυχήματά σου ἔφθασαν ἴσως ἤδη εἰς τὸ τέρμα των. — Καὶ πόθεν τὸ ἐξεύρετε, ἀπεκρίθη ὁ ἐρημίτης; — Μάλιστα τὸ ἐξεύρομεν μετὰ βεβαιότητος. Ἡ Νισίδα ζῇ ἀκόμη· μετὰ τῆς ἀδελφῆς της καὶ τοῦ Θιμβρίονος περιτρέχουσι πᾶσαν τὴν Ἱσπανίαν πρὸς ἀνεύρεσίν σου, ὡς μᾶς διαβεβαίωσέ τις, ὅστις τοὺς ἀπήντησε. — Τί λέγετε; εἶναι ἆρα βέβαιον ὅτι εἶνε ὁ φίλος μου, ὅτι εἶνε αἱ ἀδελφαί; Ἆ! μὴ παίζετε τὸν δυστυχῆ. Μὴ ἐκάμφθητε ἐκ τῶν δεινῶν μου· ἢ μὴ ἤλθετε νὰ τὰ ἐρεθίσητε περισσότερον, βόσκοντές με μὲ ἐλπίδα ψευδῆ;

Ἐν ᾧ δ' ἔλεγε τοὺς λόγους τούτους, ὁ Θύρσις, ὅπως προπαρασκευάσῃ τὴν ποθεινὴν ἀναγνώρισιν, εἶπε πρὸς τὴν Νισίδαν νὰ τραγωδήσῃ ἀφ' ὅπου ἵστατο χωρὶς εἰσέτι νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐρημίτου. Αὕτη δ' ὑπακούσασα ἤρχισε τὴν πρώτην ταύτην στροφὴν ᾄσματος, ὃ εἶχεν ἄλλοτε ποιήσειν ὁ Φαβιανός,

Φιλία, τὴν ἁγίαν σου ἐνδύσου πανοπλίαν,
καὶ προσβαλοῦσα νίκησον τὸ ἄστατον παιδίον·
τῶν νέων τοῦτο τυραννεῖ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν,
εἰς τὰς ψυχάς μας ἐνῷ σὺ ἐνστάζεις μῦρον θεῖον.
Αὐτὸ εἰς τὰς καρδίας μας βαθείας πληγὰς σκάπτει,
σὺ δ' εἰς τοὺς πόνους βάλσαμον ἴωσα ἐπιχέεις·
αὐτὸ πολέμους ἐμποιεῖ, πυρκαϊὰς ἀνάπτει,
σὺ δ' εἰρηνεύεις, κ' εὐγενῆ αἰσθήματα ἐμπνέεις.

Ὁ Φαβιανὸς ὡμίλει εἰσέτι ὅταν ἡ φωνὴ τῆς Νισίδης προσέβαλε τὰ ὦτά του. Ἄφωνος ἵσταται, ἀκούει, μένει ἀκίνητος, μ' ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους καὶ στόμα κεχηνός. Ἔπειτα δὲ θεωρῶν μὲ τρόπον ἀποπεπλανημένον, παραφρονεῖ, ἡ φρίκη ζωγραφίζεται ἐπὶ τοῦ προσώπου του. Οἱ ποιμένες τῷ φαίνονται ὡς φαντάσματα, καὶ τοὺς θεωρεῖ μετ' ἐκπλήξεως. Ἡ φωνὴ ἐν τοσούτῳ ἐξακολουθεῖ, καὶ μετ' ὀλίγον ἀντηχεῖ εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας του, καὶ οἱ φόβοι του κατ' ὀλίγον διασκεδάζονται. Οἱ χαρακτῆρες δὲ τοῦ προσώπου του, οἱ τεθλιμμένοι ὀφθαλμοί του ἀναλαμβάνουσι τὴν προτέραν αὐτῶν γλυκύτητα. Καὶ συνελθὼν εἰς ἑαυτὸν, ῥίπτεται, ὡς βέλος πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ἤρχετο ἡ φωνὴ, φθάνει, βλέπει, καὶ πίπτει ἀναίσθητος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ φίλου του.

Ἐκτὸς ἑαυτῶν ἡ Νισίδα και ὁ Θιμβρίων ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν ποιμένων ὅπως τὸν ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν ζωήν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ Λεύκη εἶχε σπεύσειν εἰς τὴν καλύβην καὶ φέρουσα ὕδωρ, ἐῤῥάντισε τὸ πρόσωπόν του, καὶ ἔσφιγγε τὰς χεῖράς του. Τέλος ὁ ἐρημίτης μόλις συνῆλθε καὶ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐδίσταζεν εἰσέτι περὶ τῆς εὐτυχίας του. Εἶσαι τῳόντι σύ; σὺ εἶσαι ὁ Θιμβρίων; σὺ, δι' ὃν τοσαῦτα πικρὰ ἔχυσα δάκρυα; — Ἐγὼ αὐτὸς, ἐγὼ εἶμαι ὁ φίλος σου, εἰς ὃν ὀφείλω τὴν ζωήν. Τοιαῦτα δὲ λέγοντες ἐνηγκαλίζοντο, ἐμίγνυον τὰ δάκρυά των, καὶ ἔμειναν πολλὴν ὥραν περιπτυσσόμενοι. Δὲν ὑπάρχει πλέον λύπη, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θιμβρίων, πάντες εἴμεθα ὁμοῦ, ἰδοὺ ἡ καλή σου φίλη Νισίδα, ἰδοὺ ἡ Λεύκη, ἥτις μετ' οὐ πολὺ θὰ κατήρχετο εἰς τὸν τάφον, ἂν δὲν σ' ἀνευρίσκομεν. Τί δ' ἀπαιτεῖται ἀκόμη; ὦ! οὐδὲν, ἀπεκρίθη ὁ ἐρημίτης ὑπομειδιῶν καὶ δάκρυα χύνων. Ἐν τούτοις δ' ἡ Λεύκη καὶ ἡ Νισίδα ἐξέτεινον πρὸς τὸν Φαβιανὸν τὰς χεῖρας, ματαίως ἀγωνιζόμενον νὰ ὁμιλήσῃ· λαβὼν δὲ μόνον τὰς χεῖράς των, τὰς ἔφερεν ἡνωμένας εἰς τὸ στῆθός του, καὶ γονυκλινὴς ἔπεσεν ὀλολύζων.

Μετὰ τὴν περιπαθῆ σκηνὴν ταύτην, ἥτις διήρκεσεν ὀλίγας στιγμὰς, ὁ Φαβιανὸς ὡδήγησε τοὺς φίλους του εἰς τὴν σκηνήν του, καὶ διηγήθη αὐτοῖς ἐν συντόμῳ ὅσα τῷ συνέβησαν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐνταῦθα· ὁ συνετὸς Φαβιανὸς, θῦμα πάντοτε τῆς φιλίας ὡμίλησε καὶ περὶ τοῦ πρὸς τὴν Λεύκην ἔρωτός του καὶ περὶ αἰσθήματος, κατέχοντος αὐτὸν τὰ μάλιστα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν τῇ ἐρημίᾳ διατριβῆς του. Ἡ δὲ Λεύκη, παράφορος δὲν ἐτόλμα οὐδὲν νὰ εἴπῃ, ἀλλ' ἔσφιγγεν εἰς τὰς ἀγκάλας τὴν ἀδελφήν της.

Τότε δὲ καὶ ὁ ἐρημίτης παρεκάλεσε τὸν φίλον του νὰ τῷ διηγηθῇ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐλθὼν νὰ φέρῃ πρὸς τὴν Νισίδαν τὴν ἀγγελίαν τῆς νίκης του, τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψειν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Οἱ ποιμένες πάντες πλὴν τοῦ Θιμβρίονος ἐπέμενον ὁμοφώνως τῷ Φαβιανῷ ν' ἀκούσωσι τὴν διήγησιν ταύτην.

Μετὰ τὴν πάλην μου μετὰ τοῦ Πρανσίλου, ἀνυπόμονος νὰ ἴδω πάλιν τὸν Φαβιανὸν ἔπεμψα τὸν ἀκόλουθόν μου, εἶπεν, εἰς τὴν ἀγροικίαν τῆς Νισίδης. Ἀλλ' αὐτὸς ἐπανελθὼν ὅλως ἔντρομος μοὶ ἀνήγγειλε τὸν θάνατον τῆς Νισίδος μου, καὶ τὴν ἐκεῖθεν τοῦ φίλου μου ἀναχώρησιν. Τότε ὡς κεραυνόπληκτος ἀπῆλθον πάραυτα, ἵνα πληροφορηθῶ ἰδίοις ὀφθαλμοῖς περὶ τῶν δυστυχημάτων μου. Ἀφ' οὗ δὲ ἔφθασα εἰς τὴν ἀγροικίαν, οὔτε αἱ θερμαὶ παρακλήσεις μου, οὔτε ἡ παρουσία μου κατίσχυσαν νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ πρόσοδος, καί τοι οἱ λόγοι τῶν οἰκείων καὶ τὰ δάκρυα μ' ἐβεβαίουν περὶ τοῦ θανάτου τῆς Νισίδης. Παραλείπω δὲ νὰ σᾶς εἴπω ὁποῖος ἀπέβην τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ ὅταν ἐγὼ ἀπὸ τηλικαύτην λύπην πάραυτα δὲν ἐξέπνευσα, ἄλλος ἂς μὴ φοβῆται εἰς παρομοίαν περίπτωσιν. Ἀλλὰ καί τοι βαρυθυμῶν, ἐνεθυμήθην ὅτι εἶχον ἔτι ἕνα φίλον, καὶ πληγωμένος ὡς εἶχον, ἠκολούθησα τὰ ἴχνη του μέχρι Γαδείρων. Ἐν ᾧ δ' ἐγὼ εἰσηρχόμην εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, ὁ Φαβιανὸς ἐπεβιβάζετο εἰς τὸ πλοῖον· ἠναγκάσθην ἑπομένως νὰ περιμείνω τὴν ἀναχώρησιν Καταλονικοῦ πλοίου, μέλλοντος ν' ἐπανέλθῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν εἰς Βαρκελόνην· ὁ πλοίαρχος μ' ἐδέχθη εἰς τὸ πλοῖόν του· τὰ δάκρυά μου, ἐγκαταλείποντος τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εἶχον ἀπολέσει τὸ προσφιλέστατον τῆς καρδίας μου ἀντικείμενον ἐδιπλασιάσθησαν.

Ὁ οὔριος κατ' ἀρχὰς ἄνεμος κατ' ὀλίγον ἐκόπαζε, καὶ τὸ πλοῖόν μας ἀπὸ τὴν νηνεμίαν σχεδὸν ἵστατο, ἀφ' οὗ μόλις παρήλλαξε τὸν λιμένα. Ἐγὼ δὲ μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως θὰ ἔβλεπον τρικυμίαν, καθότι τὰ δεινά μου ἀείποτε ἀναλογιζόμενος, τὴν Νισίδαν μου ἀπαύστως θρηνῶν, ἐζήτουν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν θάνατον ἢ τὸν φίλον μου, καὶ μόνον καθ' ἃς στιγμὰς ἔκρουον τὴν λύραν ἐπιβάτου τινὸς, διασκέδαζον τὴν μελαγχολίαν μου.

Τὴν δευτέραν δὲ τοῦ ἀπόπλου μας ἡμέραν, καθ' ἣν στιγμὴν ἤρχιζεν ἡ ἠὼς νὰ λάμπῃ εἰς τὸν ὁρίζοντα, καθήμενος εἰς τὴν πρύμνην παρετήρουν τὴν ἀχανῆ τοῦ πελάγους ἔκτασιν, εἰς οὗ τὰ κύματα ἀντενακλᾶτο τὸ δύον ἤδη φῶς τῶν λαμπρῶν ἀστέρων. Τὰ περὶ ἐμὲ πάντα ἦσαν ἐν ἠρεμίᾳ, οἱ ἀξιωματικοὶ, οἱ ναῦται καὶ λοιποὶ ἦσαν εἰς γλυκὺν παραδεδομένοι ὕπνον, καὶ αὐτὸς ὁ ναύκληρος ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τοῦ πηδαλίου του· τὰ ἱστία ἦσαν συνεσταλμένα, καὶ μόνον ἡ ἐλαφρῶς τὰ κύματα σχίζουσα πρῷρα τοῦ πλοίου ἠκούετο. Ἡ βαθεῖα αὕτη σιωπὴ, ἡ ἄπειρος ἐκείνη τῆς τε θαλάσσης καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἔκτασις, ἡ λαμπρὰ θέα, ἡ βραδέως ἐπερχομένη ἐκείνη ἠὼς νὰ ἐγείρῃ τοὺς δυστυχεῖς, τὰ πάντα ζωηρότερον μ' ἀπέσπων ἀπὸ τὰς λύπας μου. Τότε λαβὼν τὴν λύραν ἔψαλα ταῦτα:

Ὁ οὐρανὸς εἶν' εὔδιος, ὁ πόντος γαληναῖος,
καὶ μόνος τὰ ἱστία μας ὁ ζέφυρος ταράσσει·

τὸ πᾶν ὑπνώττει πέριξ μου ἡσύχως καὶ βαθέως,
πλὴν μαύρη τὴν καρδίαν μου ἐνθύμησις σπαράσσει.

—

Προβαίνει ἀνθοστόλιστος εἰς ἅρμα φωτοβόλον,
κ' ἡμέραν νέαν ἡ ἠὼς γελῶσα προαγγέλλει·
ἀκτίνων πέμπει δράγματα εἰς τ' οὐρανοῦ τὸν θόλον
πλὴν αἱ ἀκτῖνες δι' ἐμὲ ὀξέα εἶναι βέλη.

—

Ἐκλείπω, φεῦ! κατὰ μικρὸν, ἀγρίων λυπῶν θῦμα . . .
Καὶ σὺ, Νισίδα! τέρψασα ὀλίγον τὴν ζωήν μου,
Νισίδα μου! ἐξέλιπες, καὶ ἄχαρι τὸ μνῆμα
τὰ θελγητρά σου ἔκλεισεν ὁμοῦ μὲ τὴν ψυχήν μου.

Μόλις δ' ἐπρόφερα τοὺς φθόγγους τούτους, καὶ ἤκουσα θόρυβον κωπῶν, πλησιάζοντα εἰς τὸ πλοῖόν μας· ἐξανίσταμαι τότε, παρατηρῶ, καὶ εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τῆς ἡμέρας διέκρινα λέμβον, εὐθὺ πρὸς τὸ πλοῖόν μας φερομένην, καὶ διασχίζουσαν τὰ κύματα βοηθείᾳ τεσσάρων στιβαρῶν κωπηλατῶν. Ἡ λέμβος ἐν τούτοις προχωρεῖ καὶ γυνὴ πλησιάσασα πρὸς τὸ πλοῖον, πρὸς θεοῦ μοὶ φωνάζει, εἰπέ μοι ἂν τὸ πλοῖόν σας δὲν εἶνε τὸ πρὸ δύο ἡμερῶν ἀπὸ τῶν Γαδείρων ἀναχωρῆσαν. Φαντασθῆτε τὴν ἔκπληξίν μου, ἡ φωνὴ ἐκείνη ἦτον ἡ φωνὴ τῆς Λεύκης, ἀδελφῆς τῆς Νισίδης μου . . . Ὢ! ἀδελφή μου, ἐβόησα . . . , καὶ παραυτα ῥίπτομαι εἰς τὸ σχοινίον τῆς κεραίας, καταβαίνω, φθάνω εἰς τὴν λέμβον, καὶ σπεύδων νὰ ῥιφθῶ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Λεύκης εὑρίσκομαι εἰς τὰς τῆς Νισίδης.

Ἐνόμιζον ἀπὸ τὴν χαράν μου ὅτι ἤμην νεκρός· ἀκίνητος καὶ ἄφωνος δὲν ἠδυνάμην ν' ἀνοίξω τὸ στόμα. Ἡ Νισίδα μὲ ὡμίλει καὶ μ' ἐνεθάῤῥυνε, τρέμοντα καὶ νομίζοντα μήπως ὅσα συνέβαινον ἦσαν ὄνειροι, ὧν ἡ ἔγερσις ἠδύνατο νὰ μὲ στερήσῃ τῆς τοσαύτης μου εὐτυχίας.

Συνελθὼν δ' ἀπὸ τῆς πρώτης μου ἐκείνης ἐκπλήξεως, ἔσπευσα νὰ παραστήσω εἰς τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ τὴν τρυφερὰν Νισίδαν καὶ τὴν ἀξιέραστον ἀδελφήν της, ἀμφοτέρας ἐνδεδυμένας ὡς προσκυνητρίας· ὁ δὲ κυβερνήτης τοῦ πλοίου κατὰ παράκλησίν μου τὰς ὑπεδέχθη μὲ τὴν ἀνήκουσαν τιμὴν εἰς τὸ γένος των. Τότε δὲ πρῶτον ἔμαθον παρὰ τῆς Λεύκης πῶς ἡ λήθη τῆς ταινίας (σύνθημα τῆς πρὸς τὸν Πρανσίλον νίκης μου) ἦτον ἡ μόνη αἰτία, δι' ἣν ἡ σχεδὸν τὰ λοίσθια πνέουσα Νισίδα ὑπέπεσεν εἰς τόσον βαθεῖαν λειποθυμίαν, ὥστε πάντες τὴν ἐνόμισαν νεκράν· καὶ μόλις μετὰ ὀκτὼ ὥρας συνελθοῦσα ἔμαθε τὴν πρὸς τὸν Πρανσίλον νίκην μου, τὸ λάθος μου, τὴν ἀπελπισίαν μου καὶ τὴν ἐκ τούτου φυγήν μου· δὶς ἀπεφάσισε μετὰ τῆς ἀδελφῆς της νὰ μᾶς ἀκολουθήσωσι, καὶ ἐπὶ τέλους ἀφ' οὗ ἡ Λεύκη παρεσκεύασε τὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἀναχώρησιν, χρυσὸν πολὺν, καὶ λίθους πολυτίμους, ἱκανὴν ποσότητα διὰ τὴν ἀπόδρασίν των, ἀνεχώρησαν. Ἀφοσιωμένος δέ τις τῶν θεραπόντων ἐπρομήθευσεν αὐταῖς ἐν μέσῃ νυκτὶ καὶ φορεῖον, ὥστε καὶ αἱ δύο ἀδελφαὶ, ἔχουσαι τοὺς πολυτίμους λίθους των, καὶ μετεμφιεσθεῖσαι ὡς προσκυνήτριαι, ἀνέλαβον τὴν εἰς Γάδειρα ἄγουσαν, ὅπου ἐγνώριζον ὅτι ἐγὼ προηγουμένως ἦλθον. Ἔφθασαν δὲ δύο ὥρας μετὰ τὴν τοῦ πλοίου μας ἀναχώρησιν, καὶ βοηθείᾳ τοῦ πολλοῦ χρυσίου των εὗρον τέσσαρας κωπηλάτας ἀναδεχθέντας νὰ μᾶς φθάσωσιν, εἰς τὸ ὁποῖον τοὺς ὑπεβοήθησε καὶ ἡ συμβᾶσα ἡμῖν γαλήνη· ὁ σκέπων ἀναμφιβόλως τὰς γλυκείας ἐκείνας καρδίας ἔρως τὰς εὐώδωσεν αἰσίως μέχρι τοῦ πλοίου μας.

Καὶ οὕτως ἀνεῦρον μὲν τὴν Νισίδαν, ἀλλ' ἐστερούμην εἰσέτι σοῦ, φίλτατέ μοι Φαβιανὲ, καὶ ἡ ἀπουσία σου συνεσκίαζε τὴν χαράν μου. Ἡ Λεύκη οὐχ ἧττον ἐμοῦ συνησθάνετο τὴν στέρησίν σου, ἣν μόνην ἐθρηνοῦμεν. Τέλος μετὰ τὴν εὐτυχῆ θαλασσοπλοΐαν ἐφθάσαμεν εἰς Βαρκελόνην, ὅπου ἠλπίζομεν νὰ μάθωμεν εἴδησίν τινα περὶ σοῦ· ἀλλ' αἱ προσπάθειαί μας ἅπασαι ἀπέβησαν μάταιαι· καὶ πρώτη ἡ Λεύκη εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ περιτρέξωμεν πρὸς ἀναζήτησίν σου τὴν Ἱσπανίαν, καὶ νὰ μὴ ἀπαυδήσωμεν πρὶν σὲ εὕρωμεν, βεβαία οὖσα ὅτι θὰ συμμερισθῶμεν τῆς γνώμης της. Καὶ τῷ ὄντι· ἀπεφασίσαμεν νὰ ὑπάγωμεν ἐν πρώτοις εἰς Τολέδην, ἔνθα οἱ συγγενεῖς τῆς Νισίδης ἦσαν ἐγκατεστημένοι. Ἀλλὰ, πρὸ παντὸς ἄλλου, ἐγράψαμεν πρὸς τὸν πατέρα της πληροφοροῦντες αὐτὸν τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ζητοῦντες συγχρόνως ἄδειαν νὰ νυμφευθῶμεν ἐν Τολέδῃ· ἀπεκρίθη δὲ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν μας, καὶ ἐν ᾧ ἀνηρχόμεθα πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην ἐρευνῶντες πανταχοῦ περὶ τοῦ Φαβιανοῦ, εὐτυχῶς συνηντήθημεν ἐνταῦθα.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἱστορία τοῦ Θιμβρίονος. Ἅμα δ' ἔπαυσεν, ὁ Ἐρημίτης σύρας αὐτὸν κατὰ μόνας εἰς γωνίαν τινὰ τῆς καλύβης του, τῷ λέγει μὲ φωνὴν δειλήν: Ἐγὼ δὲν θὰ ἔλθω εἰς Τολέδην; Ἐκπλαγεὶς ὁ Θιμβρίων ἀπὸ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης, παρετήρησε τὸν Φαβιανὸν, ὅστις ταπεινώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχυνεν ἀνεπαισθήτως δάκρυα. Ὁ δὲ φίλος του σφίγγων αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του, Ἄκουσε, τῷ λέγει, θὰ ἔλθῃς εἰς Τολέδην νὰ νυμφευθῇς τὴν ὡραίαν Λεύκην, ἥτις σὲ λατρεύει, καὶ σὲ εἶχε πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὸν νοῦν της. Σὺ τὴν ἀγαπᾷς πάντοτε· δὲν εἶνε ἀληθές; Περισσότερον ἀπὸ τὴν ζωήν μου, ἀπεκρίθη ὁ Φαβιανὸς, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπὸ σέ. Ἂς ὑπάγωμεν, εἶπεν ὑπομειδιῶν, θ' ἀφήσω τὸ ἐρημικὸν τοῦτο ἔνδυμα, σὺ δὲ θὰ μοὶ εὕρῃς ἄλλο καταλληλότερον διὰ τὸν νέον γάμον· ἀλλ' ἐὰν μὲ πιστεύῃς, ἐπιθυμῶ, ὅταν νυμφευθῶμεν τὰς ἐρασμίας ταύτας ἀδελφὰς, νὰ ἐπιστρέψωμεν ἐδῶ νὰ ζήσωμεν μετὰ τῶν καλῶν ποιμένων, τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς, καὶ ἀξίως ἀνταγαπωμένων. Τῆς αὐτῆς γνώμης εἶμαι καὶ ἐγὼ, ὑπέλαβεν ὁ Θιμβρίων. Ἐπιθυμῶ δηλ. νὰ καταπαύσω τὸν βίον μου εἰς τὰ δάση ἐκεῖνα ἐν μέσῳ τῆς συζύγου καὶ τῶν φίλων μου. Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην συνδιάλεξιν, ἦλθον νὰ κοινοποιήσωσι τὴν γνώμην των εἰς τὰς δύο ἀδελφὰς καὶ τοὺς ποιμένας, καὶ πάντες τὴν ἐπεδοκίμασαν.

Ἐν τοσούτῳ ἡ νὺξ εἶχεν ἤδη προχωρήσει, καὶ ὁ Ἐλικίων συνεβούλευε νὰ ἐπιστρέψωσιν ἐν καιρῷ εἰς τὸ χωρίον, λέγων, δὲν ἔχω μὲν κατοικίαν νὰ σᾶς ὑποδεχθῶ, θὰ σᾶς ὁδηγήσω ὅμως εἰς τὴν τῆς Γαλατείας, ἧς ὁ πατὴρ θὰ τὸ νομίσῃ τιμήν του νὰ σᾶς φιλοξενήσῃ.

Ἡ γνώμη τοῦ Ἑλικίονος ἤρεσεν εἰς ὅλους, καὶ μὲ βῆμα ἐσπευσμένον ἔφθασαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μοίριδος, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε καθήσει εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τῆς θυγατρός του, τῆς Ἀνθοῦς, τῆς Θεανοῦς καὶ τῶν τεσσάρων ποιμένων τῶν ἐκ Πορτουγαλλίας ἐλθόντων νὰ παραλάβωσι τὴν Γαλάτειαν. Καθὼς ἔκρουσαν τὴν θύραν, οἱ κῦνες ἐγαύγισαν καὶ ὁ ἴδιος Μοῖρις ἔσπευσε ν' ἀνοίξῃ καὶ εἶδεν αἴφνης τὸν Ἑλικίονα μετὰ τῆς Νισίδης, τῆς Λεύκης καὶ τῶν δύο φίλων του, ζητούντων κατάλυμα. Ὁ γέρων ποιμὴν, τιμώμενος συνήθως ἀπὸ παρομοίους ξένους, τοὺς ὑπεδέχθη προθύμως, καὶ προσκαλέσας τὴν θυγατέρα του, τῇ παρήγγειλε νὰ παραθέσωσιν εἰς τὴν τράπεζαν ἐκ τῶν ἐνόντων ὅ τι καλλίτερον εἶχον, καὶ προσεκάλεσε τοὺς ξένους νὰ καθήσωσιν εἰς τὸ δεῖπνον, ζητῶν καὶ συγγνώμην διὰ τὴν εὐτέλειαν δῆθεν τῶν τροφῶν, διότι δὲν τοὺς περιέμενε.

Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τοῦ δείπνου ἡ Γαλάτεια ἐπροσπάθει νὰ κρύπτῃ τὴν λύπην της. Ὁ Ἑλικίων ἐκάθησεν ἀπώτατα τῶν Πορτογάλλων, ἀποστρεφόμενος καὶ μὲ ὀργίλον βλέμμα θεωρῶν αὐτοὺς, καὶ μόνον πρὸς τὴν Γαλάτειαν ἐνίοτε ῥίπτων βλέμμα, εἰς ὃ τὸ βλέμμα αὐτῆς οὐδέποτε ἀπεκρίνετο. Μετὰ τὴν ἔγερσιν ἀπὸ τῆς τραπέζης ἦλθον πάντες οἱ συνδαιτημόνες εἰς τὰς πρὸ τῆς θύρας ἐξέδρας ἐν οἷς καθήσαντες ἀπήλαυον τῆς πνεούσης λεπτῆς αὔρας. Ἐν τούτῳ ἠθέλησεν ὁ γέρων Μοῖρις νὰ διηγηθῇ πρὸς τοὺς ξένους περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς συζύγου, ὃν διὰ τὴν θυγατέρα του ἐξελέξατο· μετ' ἀφελείας δὲ καὶ εὐχαριστήσεως διηγούμενος περιῆλθε καὶ εἰς τὰ πλούτη τοῦ γαμβροῦ του, τὰ ὁποῖα καὶ οἱ Πορτουγάλλοι δὲν ἔπαυον μεγαλύνοντες. Οἱ δύο φίλοι καὶ αἱ δύο ἀδελφαὶ ἐθεωροῦντο ὑπόχρεοι νὰ εὐδαιμονίζωσι τὴν τύχην τῆς Γαλατείας, οὐδὲν ἀποκρινομένης, ἐν ᾧ ὁ Ἑλικίων κατέπνιγε τὰ δάκρυά του. Αἴφνης ὅμως πένθιμον μέλος σάλπιγγος ἀντηχεῖ κατὰ τὸ χωρίον.

Ὁ Μοῖρις, οἱ ξένοι του, οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου πάντες συῤῥέουσιν ἔνοπλοι πρὸς τὴν μεγαλειτέραν ἀγορὰν τοῦ χωρίου, ὅθεν ἐνόμιζον ὅτι ἤρχετο ὁ λυπηρὸς ἦχος. Ἀλλὰ φθάσαντες εἶδον τέσσαρας ποιμένας πενθηφοροῦντας, καὶ κυπαρίσσοις ἐστεμμένους, ἐξ ὧν δύο ἔφερον ἐν χερσὶ λαμπάδας ἀνημμένας, οἱ δ' ἕτεροι ἐσάλπιζον, καὶ ἐν μέσῳ τούτων ἦτον ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου, τὴν ἱερατικήν του φέρων στολήν.

Οὗτος δ' ἦν ὁ σεβάσμιος Στέφανος, ὁ ποιμὴν τῶν ποιμένων, ἡ παρηγορία τῶν πόνων των, ὁ πρὸς θεὸν ἔνθερμος μεσίτης ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας των. Τὸ χωρίον ἅπαν ἦτο ἡ οἰκογένειά του, τὰ ὀρφανὰ πάντα τὰ τέκνα του. Ἀπὸ τεσσάρων ἤδη ἐτῶν πρότερον ἐξεπλήρου ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ τὸ ὑψηλὸν καθῆκον τοῦ ὑμνεῖν τὸν θεὸν καὶ ὑπηρετεῖν τοῖς ἀνθρώποις.

Ποιμένες, ἀνεβόησεν, ἡ αὔριον εἶνε ἡ ὡρισμένη τοῦ ἔτους ἡμέρα, καθ' ἣν τιμῶμεν κοινῶς τὴν κόνιν τῶν ἀδελφῶν μας εἰς τὸ κοινὸν κοιμητήριον· μὴ λησμονεῖτε τὸ ἱερόν μας τοῦτο καθῆκον· διὰ τοῦτο αὔριον ἀπὸ πρωΐας νὰ συνέλθητε πάντες ἐνταῦθα, διὰ τὴν λυπηρὰν προπαρασκευὴν τῆς τελετῆς ταύτης.

Ἀφ' οὗ δὲ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ἀπείγγειλε τοὺς λόγους τούτους, ἐπέστρεψε πρὸς τὴν κατοικίαν του, καὶ πάντες συνεφώνησαν νὰ συνέλθωσιν ἅμα ἡ ἡμέρα φανῇ πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοσούτου ἱεροῦ καθήκοντος· ὁ δὲ Μοῖρις, μὴ θέλων νὰ στερήσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τοιαύτης τελετῆς, παρεκάλεσε τοὺς Πορτουγάλλους ν' ἀναβάλωσι τὴν ἀναχώρησίν των. Τοῦτο δ' ἀκούσας ὁ Ἑλικίων ἐσκίρτησεν ἀπὸ χαρὰν, καὶ εἰς τῆς Γαλατείας τὴν καρδίαν ἐνέσταξεν ἐλπὶς εὐτυχίας. Ἡ Νισίδα, ἡ Λεύκη, ἡ Θεανὼ καὶ οἱ δύο φίλοι ἠθέλησαν ἐπίσης νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν πομπὴν, καὶ ἐσεμνύνοντο ὅτι τοῖς ἐπετράπη παρὰ τῶν κατοίκων ἀρνηθέντων τοιαύτην τιμὴν πρὸς τοὺς Πορτουγάλλους καίτοι ζητήσαντας ταύτην. Ἀλλ' οἱ χωρικοὶ τοὺς ὑπέβλεπον διότι ἦλθον νὰ ζητήσωσι τὸ ἄνθος τῶν ποιμενίδων των, τὴν Γαλάτειαν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἀπῆλθον μὲν οἱ Πορτογάλλοι πλήρεις ἀγανακτήσεως, τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν ὕπνον.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΤΙ ΕΦΡΟΝΟΥΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΚΟΣΜΟΥ.

(ΚΑΤΑ ΦΟΡΒΙΓΕΡΟΝ.)

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδιον Ξ'.)

Περὶ τοῦ μεγέθους τῶν πλανητῶν. — Περὶ τοῦ χρόνου ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱ πλανῆται συμπληροῦσι τὸν περὶ τὴν γῆν αὐτῶν δρόμον. Σφαῖραι. — Τὰ κατὰ τὴν γῆν· μέγεθος αὐτῆς· μαθηματικαὶ καὶ ἀστρονομικαὶ διαιρέσεις τῆς γῆς.—

Τὰ περὶ τοῦ μεγέθους τῶν πλανητῶν ὡρίζοντο ἐπίσης αὐτογνωμόνως καὶ ἀσαφῶς, ὅσον καὶ τὰ περὶ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀποστάσεως. Οἱ Ἐπικούρειοι ἔλεγον τὸν ἥλιον ἔχοντα τόσον μόνον μέγεθος ὅσον φαίνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν (τηλικοῦτον ἡλίκος φαίνεται), ἔχοντα δηλαδὴ ἑνὸς ποδὸς περίπου διάμετρον, ἂν καὶ ὁ Δημόκριτος ἔτι ἐθεώρει αὐτὸν πολὺ μεγαλήτερον ἀφ' ὅτι φαίνεται εἰς ἡμᾶς, καὶ προγενέστεροι φιλόσοφοι οριστικώτερον ἔτι περὶ τούτου ἀπεφάνθησαν. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς λ. χ. ἔλεγε τὸν ἥλιον ἴσον τῆς γῆς, ὁ δ' Ἀναξίμανδρος ἐβεβαίου, ὅτι ἡ μὲν πυρίνη ἑστία ἀφ' ἧς ἐξαστράπτει ὁ ἥλιος δὲν εἶναι μεγαλητέρα τῆς γῆς, ἀλλ' ἡ περιέχουσα αὐτὴν σφαῖρα εἶναι τῆς μὲν γῆς ὀκτωκαιεικοσαπλασία, τῆς δὲ σελήνης ἑπτακαιεικοσαπλασία. Κατὰ τοὺς Μα-

θηματικοὺς πάλιν, ὁ ἥλιος εἶναι ὀκτωκαιδεκάκις, κατὰ τὸν Ἀναξιμένη, τὸν Ἐρατοσθένη καὶ ἄλλους, ἑπτακαιεικοσάκις, κατὰ τὸν Ἀρίσταρχον τὸν Σάμιον καὶ τὸν Πτολεμαῖον, ὀκτωκαιεικοσάκις, κατὰ τὸν Πυθαγόραν, ἑκατοντάκις, κατὰ τὸν Ἵππαρχον, χιλιάκις καὶ πεντηκοντάκις μεγαλήτερος τῆς γῆς, ἐνῷ ὁ Θαλῆς ἔλεγεν αὐτὸν 720, καὶ ὁ Πτολεμαῖος μόνον 18 4/5 φορὰς μεγαλήτερον τῆς σελήνης. Ὁ Ποσειδώνιος ἀφ' ἑτέρου ἀπέδιδεν εἰς τὸν ἥλιον διάμετρον 3,000,000 σταδίων, καὶ περίμετρον μυριάκις μεγαλητέραν τῆς γηΐνης περιμέτρου, κατὰ δὲ τὸν Ἀρίσταρχον, ἡ μὲν φαινομένη αὐτοῦ διάμετρος συμποσοῦται εἰς τὸ 1/720 τοῦ Ζωδιακοῦ, ἡ δὲ σχέσις τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ διαμέτρου πρὸς τὴν τῆς γῆς εἶναι μεγαλητέρα ἢ 6859:27 καὶ μικροτέρα ἢ 79507:216. Ὁ Κλεομήδης πάλιν ἠξίου, ὅτι ἡ διάμετρος τοῦ τε ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἀποτελεῖ τὸ 750 μέρος τοῦ ὑπ' αὐτῶν διαγραφομένου κύκλου, ὅτι δὲ ὁ κύκλος τοῦ ἡλίου εἶναι τρισκαιδεκάκις μεγαλήτερος τοῦ τῆς σελήνης, διότι ἡ σελήνη συμπληροῖ τὸν δρόμον αὐτῆς εἰς 27 1/2 ἡμέρας, ἐνῷ ὁ ἥλιος εἰς ἓν ἔτος· ὥστε ἐπειδὴ ἡ διάμετρος τῆς σελήνης εἶναι ἴση τῆς ἡμίσεος διαμέτρου τῆς γῆς, ἤτοι συμποσοῦται εἰς 40,000 σταδίων, ἡ διάμετρος τοῦ ἡλίου ἀναβαίνει εἰς 520,000 σταδίων. Ἄλλοι τελευταῖον, ὡς ὁ Ἀρχέλαος, ἔλεγεν ἁπλῶς, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι ὁ μέγιστος τῶν ἀστέρων, μὴ ἐπιχειροῦντες νὰ ὁρίσωσιν ἀκριβέστερον τὸ μέγεθος αὐτοῦ.

Τὴν σελήνην ὁ Παρμενίδης ἔλεγεν ἴσην κατὰ τὸ μέγεθος μὲ τὸν ἥλιον, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἄλλοι ἐθεώρησαν μικροτέραν. Πάλιν δὲ ὁ μὲν Θαλῆς, ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ποσειδώνιος καὶ πολλοὶ Στωϊκοὶ μεγαλητέραν τῆς γῆς (ὁ Ἀναξίμανδρος ἰδίως ἐννεακαιδεκαπλασίονα), ὁ δ' Ἀριστοτέλης καὶ ἄλλοι μικροτέραν (κατὰ τὸ ἥμισυ, ἢ κατὰ τὸ τρίτον, ἢ κατὰ τὰ 2|3). Ὁ Πτολεμαῖος ὑπελόγιζε καὶ τὴν φαινομένην τῆς σελήνης διάμετρον, εἰς 20′ 20″ ἐν τῇ μεγίστῃ, καὶ εἰς 35′ 20″ ἐν τῇ ἐλαχίστῃ αὐτῆς ἀπὸ τῆς γῆς ἀποστάσει. Εἴπομεν πρὸ μικροῦ ὁπόσην ἔλεγεν ὁ Κλεομήδης τὴν διάμετρον τῆς σελήνης. Εἰς δὲ τὸν Ἀναξαγόραν δὲν ἐφαίνετο αὕτη μεγαλητέρα τῆς Πελοποννήσου, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν Αἰγυπτίων ἀπετέλει τὸ 1|72 τῆς γῆς. Τελευταῖον οἱ Ἐπικούρειοι εἶχον περὶ τῆς σελήνης τὴν αὐτὴν γελοίαν δόξαν τὴν ὁποίαν καὶ περὶ τοῦ ἡλίου, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι μεγαλητέρα παρ' ὅτι φαίνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν. Περὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἄλλων πλανητῶν (ἐξαιρέσει τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἐθεώρουν ὡς τοιοῦτον καὶ περὶ ἧς κατωτέρω θέλομεν ὁμιλήσει) οὐδ' εἰκασίας κἂν εὑρίσκομεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Καὶ περὶ τοῦ χρόνου ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱ πλανῆται συμπληροῦσι τὴν περὶ τὴν γῆν αὐτῶν περιφορὰν, ὀλίγα τινὰ μόνον περιέχουσιν αἱ συγγραφαὶ τῶν ἀρχαίων. Τὸν ἥλιον φυσικῷ τῷ λόγῳ ἔλεγον ἅπαντες συμπληροῦντα τὴν περίοδον αὐτοῦ ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, τὴν δὲ σελήνην εἰς ἕνα μῆνα. Τὴν δὲ περίοδον τῶν ἄλλων πλανητῶν, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Κλεομήδης καὶ ὁ Πλούταρχος ὥριζον ὡς ἑξῆς· τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρμοῦ εἰς 1 ἔτος ἐπίσης, τοῦ Ἄρεως εἰς 2, τοῦ Διὸς εἰς 12, τοῦ Κρόνου εἰς 30· ὁ Γεμῖνος ὁρίζει τὴν περίοδον τοῦ Κρόνου εἰς 30 περίπου ἔτη, καὶ τὴν τοῦ Ἄρεως εἰς 2 1/2· ἄλλαι περὶ τούτου εἰδήσεις, δὲν εὑρίσκονται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Ὅτι καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ πλανῆται, διαγράφουσιν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, εἰς ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα, ὡρισμένους ἐπίσης δρόμους καὶ οὐδέποτε ὑπερβαίνουσι τακτά τινα ὅρια, παρετηρήθη πρωϊμώτατα· ἐπὶ δὲ τῆς παρατηρήσεως ταύτης οἱ μεταγενέστεροι μαθηματικοὶ καὶ ἀστρονόμοι ἵδρυσαν τὰς περὶ τοῦ συστήματος τοῦ παντὸς καὶ περὶ τῶν σφαιρῶν δοξασίας αὐτῶν, τὰς ὁποίας συγκεφαλαιοῦμεν ἐνταῦθα, κατὰ τὴν *εἰσαγωγὴν εἰς τὰ φαινόμενα* τοῦ Γεμίνου.

Ὁ ὅλος κόσμος ἐθεωρεῖτο ὡς σφαῖρα, περιστρεφομένη περὶ τὸν ἴδιον ἄξονα αὐτῆς, ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Τὰ ἄκρα τοῦ ἄξονος ἐκείνου ὠνομάζοντο πόλοι, ἐξ ὧν ὅμως δὲν εἶναι ὁρατὸς εἰς ἡμᾶς εἰμὴ μόνον ὁ βόρειος, ἐνῷ ἐξεναντίας ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς γῆς τόποι, ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν φαίνεται εἰμὴ μόνος ὁ νότειος, οὐχὶ δὲ ὁ βόρειος πόλος, καθὼς πάλιν ἕτεροι τόποι, ὅπου οἱ δύο πόλοι ὁμοίως κεῖνται ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος. Ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ὑπέθετον πολλοὺς, διὰ τῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων ὁριζομένους, κύκλους, ἐξ ὧν τινὰς μὲν παραλλήλους, τινὰς δὲ λοξοὺς, καὶ ἄλλους διὰ τῶν πόλων διερχομένους. Οἱ παράλληλοι κύκλοι, οἱ ἔχοντες τοὺς αὐτοὺς μὲ τὸν ὅλον κόσμον πόλους, εἶναι πέντε. Ὁ μέγιστος καὶ μεσαίτατος ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ *ἰσημερινὸς*, ὁ διχοτομούμενος ὑπὸ τοῦ ὁρίζοντος, εἰς τρόπον ὥστε τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ κύκλου εἶναι ὑπὲρ τὴν γῆν, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα. Ἐπὶ τούτου τοῦ κύκλου φθάσαντος τοῦ ἡλίου, γίνονται αἱ ἰσημερίαι, ἥ,τε ἐαρινὴ καὶ ἡ φθινοπωρινή. Ἑκατέρωθεν τοῦ ἰσημερινοῦ ἔρχονται οἱ δύο *τροπικοὶ* κύκλοι, ἤτοι τὰ ἀπώτατα ὅρια τοῦ ἡλιακοῦ δρόμου πρὸς βοῤῥᾶν καὶ πρὸς μεσημβρίαν. *Ὁ θερινὸς τροπικὸς* εἶναι ὁ βορειότατος κύκλος, τὸν ὁποῖον διαγράφει ὁ ἥλιος κατὰ τὴν μακροτάτην ἡμέραν· ἀπὸ αὐτοῦ τρέπεται ὁ ἥλιος πρὸς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα τοῦ κύκλου ἐκείνου. Ὁ δὲ *χειμερινὸς τροπικὸς* εἶναι πάλιν ὁ μεσημβρινώτατος κύκλος, τὸν ὁποῖον ὁ ἥλιος διαγράφει κατὰ τὴν συντομωτάτην ἡμέραν, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀνακάμπτει αὖθις. Ἀμφότεροι τέμνονται ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ὁρίζοντος, ὄχι ὅμως εἰς δύο ἴσα μέρη, διότι κατὰ τὰ διάφορα κλίματα διάφορος εἶναι καὶ ἡ ἀμοιβαία ἀναλογία τῶν δύο τμημάτων. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ κλίματι, τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ τὸ μὲν μεγαλήτερον τμῆμα εἶναι ὑπὲρ τὴν γῆν, τὸ δὲ μικρότερον ὑπὸ τὴν γῆν. Ἡ δὲ μεταξὺ τῶν δύο τμημάτων τοῦ κύκλου τούτου ἀναλογία ἀποβαίνει ἀνισωτέρα καθόσον προβαίνομεν πρὸς βοῤῥᾶν, καὶ ἰσωτέρα καθόσον προχωροῦμεν πρὸς μεσημβρίαν, καὶ ἐπὶ τέλους ὑπάρχει χώρα τις πρὸ μεσημβρίαν ἡμῶν κειμένη, ἐν ᾗ διχοτομεῖται ὁ θερινὸς τροπικὸς κύκλος ὑπὸ τοῦ ὁρίζοντος. Ὡς πρὸς τὸν χειμερινὸν τροπικὸν συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀνάπαλιν. Πρὸς βοῤῥᾶν καὶ πρὸς μεσημ-

βρίαν τῶν δύο τροπικῶν, εἶναι πάλιν οἱ δύο *πολικοὶ κύκλοι*, οἱ ἐλάχιστοι τῶν παραλλήλων ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν κατοικίαν. Ὁ ἀρκτικὸς κύκλος εἶναι ὅλος ὑπὲρ γῆν καὶ ἐφάπτεται τοῦ ὁρίζοντος καθ' ἓν σημεῖον. Ἐντὸς αὐτοῦ οἱ ἀστέρες οὔτε δύουσιν, οὔτε ἀνατέλλουσιν, ἀλλὰ φαίνονται στρεφόμενοι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς περὶ τὸν πόλον· ὅθεν ὁ κύκλος οὗτος ὁρίζει τὴν χώραν τῶν ἀείποτε ὁρατῶν ἡμῖν ἀστέρων. Ὅσῳ προβαίνομεν πρὸς βοῤῥᾶν, τόσῳ εἶναι μεγαλήτερος· εἴς τινας χώρας συμπίπτει μετὰ τοῦ τροπικοῦ, εἰς ἄλλους ὑπερβαίνει αὐτὸν κατὰ τὸ μέγεθος, ὑπὸ δὲ τὸν πόλον αὐτὸν συμπίπτει καὶ μετὰ τοῦ ἰσημερινοῦ. Ὁμ. εσημβρινὸς ἢ *ἀνταρκτικὸς κύκλος* εἶναι ὑποκάτω τῆς γῆς, ὥστε οἱ ἐντὸς αὐτοῦ εὑρισκόμενοι ἀστέρες εἶναι ἀείποτε ἡμῖν ἀόρατοι. Ὁρίζει δὲ τὴν χώραν τῶν ἀείποτε ἀοράτων ἡμῖν ἀστέρων καὶ ἐφάπτεται τοῦ ὁρίζοντος καθ' ἓν σημεῖον.

Διὰ νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἀμοιβαία ἀπόστασις τῶν παραλλήλων τούτων κύκλων, διαγράφεται διὰ τῶν πόλων κύκλος τέμνων ἅπαντας τοὺς παραλλήλους εἰς δύο σημεῖα· καὶ διαιρεθέντος αὐτοῦ εἰς 60 μέρη, ὁ μὲν ἰσημερινὸς καταγράφεται ἀπέχων ἀφ' ἑκατέρου τῶν τροπικῶν ἑξηκοστὰ 4 (ἤτοι 24 τῶν μεταγενεστέρων μοιρῶν), οἱ δὲ πολικοὶ ἀπὸ τῶν πόλων 6 (ἤτοι 36°, τοὐλάχιστον εἰς τὴν Ἑλλάδα), οἱ δὲ τροπικοὶ ἀπὸ τῶν πολικῶν 5, διότι ἡ ἀπόστασις τῶν ἀρκτικῶν κύκλων ἀπό τε τῶν τροπικῶν καὶ τῶν πόλων μεταβάλλεται, ὡς εἴδομεν, κατὰ τὰ διάφορα κλίματα, ἐνῷ ἐξεναντίας ἡ ἀπόστασις τῶν τροπικῶν ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ μένει πάντοτε ἡ αὐτή. Ὁμοίως διὰ τῶν πόλων τοῦ κόσμου καὶ τοῦ κατὰ κορυφὴν σημείου γραφόμενος μέγιστος κύκλος, ὅστις τέμνει τὴν οὐράνιον σφαῖραν εἰς δύο ἴσα μέρη καὶ ἀποτελεῖ ὀρθὴν γωνίαν μὲ τὸν ὁρίζοντα, εἶναι, ὡς πρὸς πάντα οἱονδήποτε τόπον, ὁ *μεσημβρινὸς*, ὁ κύκλος δηλαδὴ ἐκεῖνος ἐφ' οὗ γενόμενος ὁ ἥλιος τὰ μέσα τῶν ἡμερῶν καὶ τὰ μέσα τῶν νυκτῶν ποιεῖται εἰς τὸν ὑπ' αὐτὸν κείμενον τόπον τῆς γῆς. Εἰς τοὺς διὰ τῶν πόλων διερχομένους κύκλους ἀνήκουσι καὶ οἱ *κόλουροι*, οὕτως ὀνομαζόμενοι (ἀπὸ τοῦ *κόλος* καὶ *οὐρὰ*), διότι ἀείποτε ἓν μέρος αὐτῶν εἶναι ἀθεώρητον, καὶ ἰδίως τὸ μέρος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον χωρίζει ὁ ἀνταρκτικὸς κύκλος ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα. Οἱ δύο οὗτοι διὰ τῶν ἰσημερινῶν καὶ τροπικῶν σημείων ἑλκόμενοι καὶ εἰς τοὺς πόλους διασταυρούμενοι κύκλοι τέμνουσι τὸν ἐκλειπτικὸν εἰς 4 ἴσα μέρη. Ἐκλειπτικοὶ δὲ κύκλοι εἶναι ὁ λοξὸς δρόμος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ *ζωδιακοῦ*, ἤτοι τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ χώρου ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινοῦνται ἅπαντες οἱ πλανῆται καὶ τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ὑπερβαίνει. Ὁ ζωδιακὸς ἢ ζωδίων κύκλος ὁρίζεται ὑπὸ δύο παραλλήλων τοῦ ἐκλειπτικοῦ γραμμῶν ὥστε εἶναι, ὡς καὶ ὁ ἐκλειπτικὸς κύκλος, λοξὸς, διχοτομεῖ τὸν ἰσημερινὸν, ἔχει πλάτος 12 μοιρῶν καὶ διαιρεῖται εἰς 12 ἴσα μέρη, ὧν ἕκαστον καλεῖται ἀπὸ ἑνὸς ἀστερισμοῦ, ἔχοντος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ ὄνομα ζώου τινὸς (ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ κύκλου). Τὰ δώδεκα ταῦτα ζώδια εἶναι ὁ κριὸς, ὁ ταῦρος, οἱ δίδυμοι, ὁ καρκῖνος, ὁ λέων, ἡ παρθένος, ὁ ζυγὸς, ὁ σκορπίος, ὁ τοξότης, ὁ αἰγόκερως, ὁ ὑδροχόος, καὶ οἱ ἰχθύες. Ἕκαστον τῶν τμημάτων τούτων ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς 30 *τμήματα*, ὥστε ὁ ὅλος κύκλος περιέχει 360 τοιαῦτα τμήματα, ὁ δὲ ἥλιος ὅστις διατρέχει αὐτὸν εἰς 364 1/4 ἡμέρας, διέρχεται καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἡμέραν ἓν τοιοῦτον τμῆμα καὶ καθ' ἕκαστον τμῆμα ἓν τῶν ζωδίων. Ὁ δὲ λόγος δι' ὃν ὁ ἥλιος δὲν διέρχεται κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα τοῦ χρόνου ἕνα ἕκαστον τῶν ἴσων τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου μορίων, ἀλλ' ἀπὸ μὲν τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μέχρι τῶν θερινῶν τρόπων διέρχονται 94 1/2 ἡμέραι, ἀπὸ δὲ τούτων μέχρι τῆς μετοπωρινῆς ἰσημερίας 92 1/2 ἡμέραι, ἀπὸ ταύτης πάλιν μέχρι τῶν χειμερινῶν τροπῶν 88 1/8, καὶ ἀπὸ τούτων μέχρι τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας 90 1/8, ὁ λόγος δι' ὃν συμβαίνει ἡ χρονικὴ αὕτη ἀνισότης εἶναι, ὅτι ὁ ἥλιος κινεῖται, ἐντὸς τοῦ ζωδιακοῦ, εἰς κύκλον οὐ μόνον μικρότερον, ἀλλὰ ἔχοντα καὶ κέντρον ἄλλο παρὰ τὸ κέντρον τοῦ ζωδιακοῦ, ὥστε ὁ δρόμος τοῦ ἡλίου διαιρεῖται εἰς 4 ἄνισα μέρη. Ἡ δὲ μεγίστη αὐτοῦ περιφέρεια κεῖται ὑπὸ τὸ τεταρτημόριον τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου, τὸ ἀπὸ τῆς 1 μοίρας τοῦ κριοῦ μέχρι τῆς 30 τῶν διδύμων. Ἡ σελήνη ἥτις λαμβάνει τὸ φῶς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, διατρέχει τὸν ζωδιακὸν εἰς 27 1/4 ἡμέρας καὶ διέρχεται ὅλον αὐτοῦ τὸ πλάτος. Αἱ φάσεις αὗται συμβαίνουσιν ὡς ἐκ τῶν μεταβολῶν τῆς θέσεώς της πρός τε τὸν ἥλιον καὶ πρὸς τὴν γῆν· διότι τὴν 30 ἡμέραν συμπεσόντος τοῦ ἡλίου μετ' αὐτῆς ἐν τῷ αὐτῷ τμήματι τοῦ ζωδιακοῦ, φωτίζεται τὸ πρὸς τὸν ἥλιον ἐστραμμένον, ἀπὸ τῆς γῆς δὲ ἀπεστραμμένον μέρος αὐτῆς, ὥστε ἡμεῖς τότε παντάπασι δὲν τὴν βλέπομεν, καθὸ χωροῦσαν κατωτέρω τοῦ ἡλίου. Ὅσῳ μᾶλλον ὅμως μακρύνεται ἀπὸ τοῦ ἡλίου, τόσῳ μᾶλλον βλέπομεν αὐτὴν φωτιζομένην· μακρυνθεῖσα ἀπὸ αὐτοῦ ἓν τέταρτον τοῦ ζωδιακοῦ, παρίσταται ἡμῖν κατὰ τὸ ἥμισυ αὐγάζουσα· στᾶσα δὲ ἀπέναντι τοῦ ἡλίου, φωτίζεται ὁλόκληρος. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον φθίνει πάλιν, καθ' ὅσον προσεγγίζει εἰς τὸν ἥλιον, μέχρις οὗ ὅλως εἰς αὐτὸν πλησιάσασα, ἀποβαίνει ὅλως ἀόρατος. Αἱ τῆς σελήνης ἐκλείψεις γίνονται κατὰ τὴν εἰς τὸ σκίασμα τῆς γῆς ἔμπτωσιν τῆς σελήνης, ὅταν δηλαδὴ ὁ ἥλιος, ἡ γῆ, τὸ σκίασμα τῆς γῆς καὶ ἡ σελήνη ἵστανται ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας. Συμβαίνουσι δὲ αἱ ἐκλείψεις μόνον ἐν καιρῷ τῆς πανσελήνου καὶ καθ' ὅσον ἡ σελήνη ποιεῖται τὴν πάροδον διὰ μέσου τοῦ ἐκλειπτικοῦ ἢ οὔ, σκιάζεται ὁλόκληρος ἢ ἐν μέρει μόνον. Εἴπομεν δὲ ἤδη ἐντὸς πόσου χρόνου ἔλεγον τοὺς λοιποὺς 5 πλανήτας συμπληροῦντας τὸν δρόμον αὐτῶν διὰ τοῦ ζωδιακοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἅπαντες κινοῦνται.

Τὴν δὲ γῆν δὲν ἐξελάμβανον συνήθως, καθὰ παρετηρήθη καὶ προηγουμένως, ὡς πλανήτην, ἀλλὰ ὡς τὸ ἀκίνητον κέντρον τοῦ παντός· ἐξετέθησαν ὁμοίως καὶ αἱ περὶ τῆς κατασκευῆς αὐτῆς, τῆς ἀρχικῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνδεχομένης καταστροφῆς δοξασίαι τῶν ἀρχαίων. Οἱ παλαιότατοι ποιηταί, φιλόσοφοι καὶ ἱστορικοὶ ἐθεώρουν αὐτὴν ὡς δίσκον περίῤῥυτον ὑπὸ τοῦ ὠκεανοῦ· καὶ ὠκεανὸν ἐνόουν κατ' ἀρχὰς ποταμὸν,

βραδύτερον δὲ, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου, ἀπέδωκαν αὐτῷ τὴν σημερινὴν σημασίαν. Ἔδιδον δὲ εἰς τὸν δίσκον τοῦτον ποικιλώτατα σχήματα, διότι οἱ μὲν ἔλεγον αὐτὸν ἐπίπεδον καὶ σφαιροειδῆ, οἱ δὲ ἐπιμήκως στρογγύλον δίσκον, ἔχοντα μῆκος ἡμιόλιον τοῦ πλάτους, οἱ δὲ τυμπανοειδῆ ἢ κυλινδροειδῆ, οἱ δὲ ἐφαντάζοντο τὴν γῆν ὡς κύβον ἢ πυραμίδα. Προστούτοις ἄλλοι μὲν ἐπίστευον, ὅτι ἡ γῆ ἐπιπλέει ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ὡς ὁ Θαλῆς, ἄλλοι, ὅτι αἰωρεῖται ἐλευθέρα ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου, ἄλλοι ὅτι προσερείδεται ἐπὶ τοῦ δι' αὐτῆς συμπυκνωθέντος ἀέρος καὶ ἄλλοι ὅτι εἰς ἄπειρον ἐῤῥίζωται. Πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν φρονούντων δισκοειδῆ τὴν γῆν, ἐπίστευον ὅτι εἶναι κοίλη ἐν τῷ μέσῳ καὶ ὅτι ἐν τῷ κοιλώματι τούτῳ ἠθροίσθη ἡ θάλασσα. Πρῶτοι οἱ Πυθαγόρειοι ἀνεγνώρισαν τὸ σφαιροειδὲς σχῆμα τῆς γῆς, οἱ δὲ μεταγενέστεροι φιλόσοφοι, καὶ ἰδίως ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ Στωϊκοὶ καὶ οἱ Μαθηματικοὶ, κατέστησαν τὴν δοξασίαν ταύτην πάγκοινον. Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως δὲν ἐγνώριζον, ὅτι ἡ γῆ δὲν σχηματίζει εντελῆ σφαῖραν, ἀλλ' εἶναι ὀλίγον τι πεπιεσμένη εἰς τοὺς πόλους, ὥστε ἀποτελεῖ σφαιροειδὲς ἢ ἐλλειψοειδὲς σχῆμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐν τῷ ἰσημερινῷ διάμετρος εἶναι μικρόν τι μεγαλητέρα ἢ ἡ μεταξὺ τῶν πόλων. Ὅσοι δ' ἔλεγον τὴν γῆν αἰωρουμένην ἀκίνητον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ παντὸς, ἐξήγουν τὴν τοιαύτην αὐτῆς θέσιν ἤτοι διὰ τῆς ἰσοῤῥοπίας αὐτῆς, ἤτοι διὰ τὸ βάρος τοῦ ἀέρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐρείδεται, εἰς ὃ ὁ Ἀναξαγόρας προςέθετε συγχρόνως καὶ τὴν ἀδιάλειπτον ταχεῖαν τοῦ ὅλου κόσμου περιφοράν. Καθότι ἔτι ἀπὸ του Θάλητος, ὑπὸ πάντων σχεδὸν ἐπρεσβεύετο, ὅτι συγχρόνως μὲ τὸν ὅλον κόσμον ἔπασχε καὶ ἡ γῆ ὁμοίαν περιφορὰν, ἀπὸ δὲ τῆς γνώμης ταύτης εὐχερῶς ἔπειτα πορήχθη ἡ ἄλλη αὐτὴ, ὅτι ἡ γῆ στρέφεται περὶ τὸν αὐτὸν μὲ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἄξονα.

Περὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μεγέθους τῆς γηΐνης σφαίρας, κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ ἀρχαῖοι ὑπερέβησαν τὸ μέτρον, ἐπὶ δὲ τέλους κατήντησαν εἰς συμπεράσματα κατώτερα τῆς ἀληθείας. Οἱ ἀρχαιότατοι φιλόσοφοι δὲν ἐδήλουν ἀπόλυτόν τι μέγεθος τῆς γῆς, ἀλλ' ὥριζον αὐτὸ μόνον ἀναλόγως πρὸς τὰ λοιπὰ οὐράνια σώματα (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 296 καὶ 297 τὰς περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης δοξασίας τῶν ἀρχαίων). Ὁ Ἡρόδοτος εἶναι ὁ πρῶτος, ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ ὁποίου εἰμποροῦμεν νὰ συμπεράνωμεν ὁποῖόν τι μέγεθος ἀπεδιδεν εἰς τὸν δίσκον τῆς γῆς (περὶ τῆς περιφερείας τῆς γηΐνης σφαίρας δὲν εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ εἰσέτι λόγος ὡς πρὸς αὐτόν)· διότι, συνυπολογίζοντες τὰς διαφόρους ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένας ἀποστάσεις, εὑρίσκομεν τὸ μῆκος τῆς κατῳκημένης γῆς ἀναβαῖνον εἰς 37,400,000 σταδίων. Περὶ τῆς πραγματικῆς περιφερείας τῆς γηΐνης σφαίρας πρῶτον ἐγένετο λόγος ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 4ης. ἑκατονταετηρίδος πρ. Χρ., ὅτε ἐπεκράτησεν ἡ περὶ τοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος τῆς γῆς γνώμη. Ὁ Ἀριστοτέλης ὥριζε τὴν περιφέρειαν ταύτην εἰς 400,000 σταδίων, ὁ Ἀρχιμήδης, εἰς 300,000, ὁ Ἐρατοσθένης εἰς 252,000, ἔχων σύμφωνον καὶ τὸν Ἵππαρχον· ὁ δὲ Ποσειδώνιος διττῶς, κατ' ἀρχὰς εἰς 240,000, ἔπειτα μόνον εἰς 180,000 σταδίων, καὶ ὑπῆρξεν οὕτως ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὑπερβολικῆς ἐκείνης μειώσεως τῆς γηΐνης σφαίρας, ἥτις βραδύτερον ἐν γένει σχεδὸν ἐπεκράτησε, διότι καὶ ὁ Μαρῖνος καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἀπεδέχοντο τὸν τελευταῖον ὑπολογισμὸν, ἐνῷ ἄλλοι, οἷον ὁ Στράβων καὶ ὁ Ἀγαθήμερος, ἐταλαντεύοντο μεταξὺ τῶν δύο ὅρων. Ὁ Πλίνιος τελευταῖον ἀναφέρει ἑτέραν γνώμην, καθ' ἣν ἡ περιφέρεια τῆς γῆς ὁρίζεται εἰς 264,000 σταδίων, ἡ δὲ γῆ ἀποτελεῖ τὸ 96 μέρος τοῦ κόσμου, ὥστε ἡ περιφέρεια τοῦ ὅλου κόσμου συμποσοῦται εἰς 25,344,000 σταδίων! Ἐπὶ τῆς γνώμης ὅτι ἡ περιφέρεια τῆς γῆς δὲν ὑπερβαίνει τὰς 240,000 σταδίων, ἐρείδεται ὁ προσδιορισμὸς τῆς διαμέτρου αὐτῆς εἰς 80,000 σταδίων, διότι οἱ ἀρχαῖοι ὥριζον τὴν ἀναλογίαν τῆς διαμέτρου πρὸς τὴν περιφέρειαν συνήθως ὡς 1:3, ἂν καὶ ἤδη ὁ Ἀρχιμήδης ἀπεφήνατο ἀκριβεστέραν τινὰ ἀναλογίαν. Ὁπόσον δὲ ἀβέβαιαι ἦσαν ἅπασαι αὗται αἱ καταμετρήσεις, ἐννόουν κάλλιστα καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς μαθηματικὰς καὶ ἀστρονομικὰς διαιρέσεις τῆς γῆς, πᾶσαι αἱ διαιρέσεις τῆς οὐρανίου σφαίρας μετεβιβάσθησαν, ἔτι ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων, εἰς τὴν γηΐνην σφαῖραν, διαγραφέντων ἐπ' αὐτῆς τῶν αὐτῶν ἀπαραλλάκτως κύκλων καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ἀποστάσεις, ἤτοι τοῦ ἰσημερινοῦ, τῶν τροπικῶν καὶ τῶν πολικῶν κύκλων· ὥστε ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς εὑρέθη τοιουτοτρόπως διῃρημένη ὡς πρὸς τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου καὶ τὴν ἀπὸ αὐτοῦ ἐξηρτημένην μεγαλητέραν ἢ μικροτέραν θερμότητα αὐτῆς, εἰς διαφόρους, ὑπὸ τῶν κυκλοτερῶν ἐκείνων γραμμῶν ὁριζομένας, *ζώνας*. Ὁ Παρμενίδης ἐλάλησεν, ὡς φαίνεται, πρῶτος περὶ τῶν πέντε τούτων ζωνῶν, τῆς διακεκαυμένης μεταξὺ τῶν δύο τροπικῶν, τῶν δύο εὐκράτων, μεταξὺ τῶν τροπικῶν καὶ τῶν πολικῶν, καὶ τῶν δύο κατεψυγμένων, μεταξὺ τῶν τελευταίων καὶ τῶν πόλων, ἂν καὶ κατ' ἄλλους, ἤδη ὁ Θαλῆς καὶ ὁ Πυθαγόρας διέκρινον πέντε ζώνας. Μετὰ τοῦ Παρμενίδου συνεφώνησαν ἅπαντες ἀνεξαιρέτως οἱ μεταγενέστεροι· αἱ δὲ μικραὶ διαφωνίαι ὅσας εὑρίσκομεν εἰς τὸν Πολύβιον καὶ τὸν Ποσειδώνιον δὲν μεταβάλλουσιν οὐσιωδῶς τὴν ἐπὶ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων στηριζομένην ἐκείνην δόξαν. Τῷόντι ὁ Πολύβιος θεωρεῖ καὶ τὸν ἰσημερινὸν ὡς λοξὴν γραμμὴν καὶ ὁμιλεῖ περὶ δύο διακεκαυμένων, ἐν γένει δὲ περὶ 6 ζωνῶν, ὁ Ποσειδώνιος μάλιστα παραδέχεται 7 τρόπον τινὰ ζώνας, διότι ὑποδιαιρεῖ τὴν διακεκαυμένην εἰς τρία παράλληλα τμήματα καὶ θεωρεῖ τὰ ἐξ αὐτῶν παρὰ τοὺς τροπικοὺς μᾶλλον παρακείμενα ὡς οἰκήσιμα, ὅλως δὲ ἀοίκητον, ἕνεκα τοῦ καύματος, διακεκαυμένην ζώνην, μόνον τὸ μεσαίτατον ἑκατέρωθεν τοῦ ἰσημερινοῦ τμῆμα.

Ἡ ἔκτασις τῶν ζωνῶν ὡρίζετο κατ' ἀρχὰς μόνον κατὰ τὴν γενομένην εἰς 60 μοίρας διαίρεσιν τοῦ μεγίστου κύκλου, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ στάδια, καὶ ἰδίως ὁ Ἐρατοσθένης, ὅστις ὑπελόγιζε τὴν περιφέρειαν τῆς γηΐνης σφαίρας εἰς 252,000 σταδίων, ἀπέδιδεν εἰς τὴν (ἡμίσειαν) διακεκαυμένην ἢ ἀοίκητον ζώνην, ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ μέχρι τῶν τροπικῶν, 4 μοίρας ἤτοι

16,800 στάδια· εἰς ἑκάστην δὲ τῶν εὐκράτων ζωνῶν μεταξὺ τῶν τροπικῶν καὶ τῶν πολικῶν 5 μοίρας ἤτοι 21,000 σταδίων, καὶ εἰς ἑκάστην τῶν κατεψυγμένων ζωνῶν, 6 μοίρας ἤτοι 25,200 σταδίων.

Μετὰ δὲ τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ τῶν τροπικῶν διέγραφον, διὰ διαφόρων ἀξιολόγων τόπων, πλείστους προσέτι ἄλλους *παραλλήλους* κύκλους, εἰς ἀνίσους ἀποστάσεις· ὁ μὲν Ἐρατοσθένης διὰ τῆς Κινναμωμοφόρου ἐν τῇ νοτιωτάτῃ Ἀφρικῇ, διὰ Μερόης, Συήνης, Ἀλεξανδρείας, Ῥόδου (τὸν κύριον παράλληλον ἐν τῷ μέσῳ τῆς κατῳκημένης γῆς), διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου (καὶ Βυζαντίου) διὰ τῶν στομίων τοῦ Βορυσθένους καὶ τῆς Θούλης. Εἰς τούτους, ὁ Ἵππαρχος προσέθετε ἕνα ἔτι διὰ τῆς ἐν Τρωάδι Ἀλεξανδρείας μεταξύ τοῦ τῆς Ῥόδου καὶ τοῦ Βυζαντίου, πιθανῶς, δὲ καί τινας ἄλλους βορείους μεταξὺ Βορυσθένους καὶ Θούλης, ὁ δὲ Στράβων καὶ τοὺς διὰ τῆς νοτίου ἄκρας τῆς μεγάλης Σύρτεως, διὰ τῆς Μασσαλίας, διὰ τῆς μέσης Γαλλίας καὶ Βρετανίας, ἀνθικαθιστῶν τὸν διὰ τῆς Ἱέρνης (Ἰρλανδίας) ἀντὶ τοῦ διὰ Θούλης. Ὁ Πτολεμαῖος διέγραφεν ἔτι δύο παραλλήλους πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἰσημερινοῦ, τὸν ἕνα διὰ Καττιγάρων, καὶ τὸν ἄλλον ἔτι νοτιώτερον, ἐπίσης ἀπέχοντα ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ, πρὸς μεσημβρίαν, ὅσον ὁ διὰ Μερόης διερχόμενος ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ πρὸς βορρᾶν. Διότι καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ γεωγραφικοῦ πίνακος τοῦ Πτολεμαίου, τοῦ ἐντελεστέρου τῶν πινάκων τῆς ἀρχαιότητος, οἱ παράλληλοι δὲν διεγράφοντο ἔτι, ὡς οἱ *μεσημβρινοί*, εἰς ὁμοίας ἀποστάσεις. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ μεσημβρινοὶ κατ' ἀρχὰς, παρ' Ἐρατοσθένει καὶ παρὰ Στράβωνι, διεγράφοντο αὐθαιρέτως ὡς οἱ παράλληλοι. Πρῶτος δὲ ὁ Πτολεμαῖος διέγραψε τοὺς μεσημβρινοὺς εἰς ἴσας ἀποστάσεις, ἀπὸ 5 εἰς 5 μοίρας, ἀρξάμενος δυτικώτερον ἢ οἱ πρὸ αὐτοῦ γεωγράφοι, διὰ τῶν νήσων τῶν μακάρων.

Κατὰ δὲ τοὺς διαφόρους παραλλήλους καὶ τὰς μοίρας τοῦ πλάτους ὥριζον καὶ διάφορα *κλίματα* ἤτοι ζώνας γῆς παραλλήλως τῷ ἰσημερινῷ χωρούσας, ἐν αἷς τὸ μῆκος τῶν χειμερινῶν καὶ θερινῶν ἡμερῶν εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἄνισον ὅσῳ μᾶλλον τόπος τις ἀπέχει τοῦ ἰσημερινοῦ. Ὁ πληρέστερος τῶν κλιματικῶν αὐτῶν καταλόγων, εἶναι ὁ τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις ἀριθμεῖ 38 τοιαῦτα κλίματα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πτολεμαῖος, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ, ὁμιλεῖ ἐννοεῖται περὶ κλιμάτων μόνον τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, διότι τὸ μεσημβρινὸν οὐδόλως ἐγίνωσκον, ἂν καὶ πολλοὶ τῶν ἀρχαίων ὑπέθετον ὑπάρχουσαν ἐπ' αὐτοῦ ἤπειρον ὁμοίαν τῆς ἡμετέρας γῆς, εἰς ἣν ἀπέδιδον φυσικῷ τῷ λόγῳ τὰ αὐτὰ κλίματα.

Γενομένου δὲ ἐνταῦθα λόγου περὶ τοῦ μεσημβρινοῦ ἡμισφαιρίου, οἰκεῖον νομίζομεν νὰ ἐπιφέρωμεν ὀλίγας τινὰς λέξεις καὶ περὶ τῆς *ἀντίχθονος*, ἧς μνημονεύουσι πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, οἵτινες πρῶτοι ὡμίλησαν περὶ ἀντίχθονος, συγχρόνως μετὰ τῆς γῆς περὶ τὸ κεντρικὸν πῦρ στρεφομένης, ἐφαντάζοντο τὴν ἀντίχθονα ὡς οὐράνιόν τι σῶμα ἴδιον καὶ διάφορον τῆς γῆς· οἱ μεταγενέστεροι, μὴ ἠξεύροντες τί νὰ κάμωσι τὴν ἀντίχθονα αὐτὴν, περὶ ἧς οἱ Πυθαγόρειοι φαίνεται ἀσαφῶς καὶ ἀορίστως εἶχον ἐκφρασθῆ, ὁτὲ μὲν ἔλεγον ὅτι εἶναι ἡ σελήνη, ὁτὲ δὲ ὅτι εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου ἡμισφαιρίου ἀποκοπὲν, καὶ μετ' αὐτοῦ παραλλήλως κινούμενον ἀντίθετον ἡμισφαίριον τῆς γῆς. Ἄλλοι τελευταῖον ἐπίστευον, ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι παρεδέχθησαν τὴν ἀντίχθονα, ὄχι διότι εἶχον σαφῆ τινα ἔννοιαν περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον διότι ὁμιλοῦντες περὶ τοῦ κεντρικοῦ πυρὸς, τῶν 6 πλανητῶν καὶ τῆς γῆς, εἶχον ἀνάγκην ἑνὸς ἔτι σώματος, διὰ νὰ συμπληρώσωσι τὸν ἀγαπητὸν αὐτῶν ἀριθμὸν 10'.

ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΣ

ΕΝ

ΑΙΓΥΠΤΩ.

—ο—

Πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν, ὅταν ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἀρχίσει ἀντικείμενον γινομένη ἐρευνῶν φιλαρχαίων, πρὶν δ' ἔτι καταστῇ γνωστὴ ὡς τὴν σήμερον διὰ τῶν ἀκαμάτων ἀγώνων τῶν περὶ τὸν Σαμπολιῶνα ἢ Ῥοσσελίνην, δύω νέοι πλούσιοι Ἄγγλοι, οἱ Κύριοι Λὲγ καὶ Σμάλτ, ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἡροδότου καὶ Διοδώρου, καί τινων νέων περιηγήσεων κινηθέντες, ἠθέλησαν νὰ ἐπισκεφθῶσι τὴν γῆν ταύτην τοῦ παναρχαίου πολιτισμοῦ, ἣν ἡ φαντασία των τοῖς παρίστα ὑπὸ τὰ γοητευτικώτερα χρώματα. Ἐφαντάζοντο τὸν Νεῖλον, εὐρὺν ὡς θάλασσαν καὶ ἀργυρᾶ κυλίοντα κύματα μεταξὺ πεδιάδων πλουσίων, μεταξὺ δασῶν συκομορεῶν καὶ φοινίκων, μεταξὺ πόλεων ἀχανῶν καὶ ναῶν καὶ ἀνακτόρων ἀπὸ πόλεις μεγαλητέρων, καὶ διαπλεόμενον ἀπὸ σκάφας χρυσοπρώρους μὲ πορφυρᾶ τὰ ἱστία, καὶ στέμματα ἐξαρτώμενα ἐκ τῶν καρχησίων, ὡς τὴν τριήρη τῆς Κλεοπάτρας. Ἐκ τῶν πυκνῶν πτυχῶν τῶν κυμάτων προέκυπτον τερατώδεις κεφαλαὶ κροκοδείλων, φιλικὸν προσηλούντων τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Ἶβιν, ἐφ' ἑνὸς ποδὸς ἱσταμένην ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου, καὶ κρατοῦσαν τὸν ὄφιν θριαμβευτικῶς εἰς τὸ ῥάμφος, ἢ τὸν Ἆπιν σοβαρῶς βρενθυόμενον μεταξὺ τῶν παχυτάτων νομῶν. Εἰς δὲ τοὺς ναοὺς ἔβλεπον τοὺς μυστηριώδεις ἱερεῖς φύλακας τῆς μυστηριώδους σοφίας τῶν παρῳχημένων αἰώνων, ταμίας τῆς ἀπορρήτου γραφῆς, ἧς βιβλία εἶσιν οἱ εὐρεῖς τῶν μνημείων τοῖχοι, καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅλα καταστίλβοντα πυῤῥοποικίλου, καὶ ἰάσπιδος καὶ πορφυρίτου, ὅλα κατάκοσμα γλυφαῖς καὶ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, ἔβλεπον τὸν διάδοχον τῶν Φαραὼ, τὸν νέον Σέτωστριν, τὴν ποικίλην *Καλαύτικαν* ἀναδεδημένον, τὸν συμβολικὸν βασιλίσκον ὡς προμετωπίδιον ἔχοντα, πρηνῆ δὲ κείμενον ἐπὶ λεοντῆς ἢ δορᾶς παρδάλεως, ἣν ἐφόνευσεν ἐν ταῖς νάπαις τῆς Αἰθιοπίας, καὶ ἀκροώμενον μετὰ τέρψεως τῶν ὕμνων

νέας τραγῳδιστρίας, ἥτις ἐπὶ τοῦ ἀρχαϊκοῦ ψαλτηρίου διηγεῖτο τῆς Αἰγύπτου τὴν παλαιὰν δόξαν, καὶ τῶν πολυμόρφων αὐτῆς θεῶν τὰ μυστήρια.

Τοιαύτην ἐκ τῶν βιβλίων περὶ τοῦ τόπου ὃν ἤθελον νὰ ἐπισκεφθῶσιν ἀρυσθέντες ἰδέαν, ἔπλεον οἱ δύω φίλοι πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἀδημονοῦντες διὰ τοῦ πλοῦ τὴν βραδύτητα, διότι τότε ὁ ἀτμὸς δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀφαιρέσει τὰς ἀποστάσεις.

Τέλος ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐπροχώρησαν ἕως εἰς τὸ Κάϊρον καὶ τὸν μὲν Νεῖλον εὗρον κυλίοντα πάντοτε τὰ κύματά του ὡς ἐπὶ τοῦ Θουτμόσιος καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἴσως καί τινα μορφὴν νὰ ἀπήντησαν κροκοδείλου πεφοβισμένου· ἀλλὰ μέχρι τούτου περιωρίζετο ἡ ὁμοιότης τῶν ὀνείρων των πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἣν εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἀντὶ ὀχθῶν κατασκίων καὶ πολυδένδρων, ἀντὶ πλουσίας καὶ τὰς ὄψεις τερπούσης καλλιεργείας, ἔβλεπον ἑκατέρωθεν ἄμμου εὐρείας καὶ ἀφόρους ἐρήμους, μόλις που διατεμνομένας ὑπό τινων φοινίκων καχεκτικῶν· ἀντὶ τῶν εὐσώμων καὶ χαλκοχρόων Αἰγυπτίων ἐκείνων, πολιστῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐφευρετῶν πασῶν τῶν τεχνῶν καὶ πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων, εὐτυχῶν κατακτητῶν ἢ οἰκιστῶν πάντων τῶν γνωστῶν αὐτοῖς τόπων, ἀπήντησαν ῥυπαρούς τινας ῥακενδύτας, ἐλεεινοὺς φελλάχιδας, ἐν τῷ βορβόρῳ πηγνύοντας τὰς ἀθλίας καλύβας των, καὶ μετὰ τῶν ἀκαθάρτων κτηνῶν των διαιτωμένους, κατὰ δὲ τὴν διάνοιαν ὀλίγον αὐτῶν διαφέροντας. Αἱ δὲ πόλεις, μὲ τὰς ξυλίνας οἰκίας των, μὲ τὰς στενὰς καὶ σκολιὰς ἀγυιάς των, μὲ τὰς δυσαέρους των ἀγοράς, ὀλίγον ὡμοίαζον τὰς ἑκατονταπύλους Θήβας ἢ τὴν πολυτελῆ Μέμφιν· καὶ ὅτε ἀπῆλθον εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Τοπάρχου, δὲν εὗρον Φαραώ τινα εἰς λεοντῆν ἢ παρδαλῆν κατακείμενον, καὶ ψαλτηρίου ἀρχαϊκοῦ ἀκροώμενον, ἀλλ' εὗρον τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν, τότε ἀκόμη τῆς βαρβαρότητος τὴν ἐπιδερμίδα μὴ ἀποξέσαντα, σταυροποδιτὶ δ' ἐπὶ προσκεφαλαίων καθήμενον, καὶ βρενθυόμενον εἰς νέφη καπνοῦ τοῦ πολυτελοῦς ναργιλέ του.

Οὕτω κατ' ὀλίγον οἱ περιηγηταί μας ἤρχισαν ἐννοοῦντες, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι εἶχον ἀποθάνει, καὶ ὅτι μάτην τοὺς ἐζήτουν εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὰς πόλεις. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ τοὺς ζητήσωσιν, ὅπου καὶ μόνον τοῖς ἦτον δυνατὸν νὰ τοὺς εὕρωσιν, εἰς τοὺς τάφους. Οὕτω λοιπόν, καί τοι ἐγκαρδίως ἐλεεινολογοῦντες τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν ὅτι δὲν ἦτον ἀρχαῖος Φαραώ, ἦλθον ὅμως πρὸς αὐτὸν πάλιν, καὶ τὴν ποδιάν του φιλήσαντες, τῷ ἐζήτησαν ἄδειαν καὶ συστάσεις διὰ τὴν παραιτέρω τοῦ Νείλου ἀνάβασιν. Αὐτὸς δὲ, ἐλεεινολογῶν τοὺς ἀπίστους κύνας διὰ τὴν μωρίαν των, ὅτι ἔχοντες εἰς τὸ Κάϊρον καὶ καλὰ στρώματα, καὶ καλὸν καφὲν, καὶ καλὸν πιλάφιον, ἔτρεχον νὰ ζητῶσι τὰς ἐρήμους, τοῖς ἔδωκεν ὅμως φερμάνιον, δι' οὗ διέταττε τοὺς ἐπάρχους καὶ σωματάρχας, νὰ τοῖς παράσχωσι πᾶσαν προστασίαν καὶ συνδρομήν.

Τὸ ἐφόδιον τοῦτο ἦτον ἄφευκτον διὰ τὴν περαιτέρω ὁδοιπορίαν των. Μισθώσαντες λοιπὸν πλοιάριον, μέλλον τότε ν' ἀναπλεύσῃ τὸν Νεῖλον μετά τινος ἐγχωρίου ἐμπόρου, ἐπιστρέφοντος εἰς Ἀβυσσινίαν, καὶ νέον σύντροφον λαβόντες ἕνα Ἀμερικανόν, Βάρθω καλούμενον, ὃν ἀπήντησαν ἐν Καΐρῳ, ἀνεχώρησαν. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἀντικείμενον ὃ προσέβαλε τὰς ὄψεις τῶν ὁδοιπόρων, παραλλασσόντων τὸ Κάϊρον, ἀπετέλεσεν ἰσχυρὰν ἐπ' αὐτῶν ἐντύπωσιν, καὶ σχεδὸν τοὺς ἀπεζημίωσε δι' ὃν ἐθρήνουν τὸν θάνατον τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων. Ἦν δὲ τοῦτο οἱ γιγαντιαῖοι ἐκείνων τάφοι, αἱ ὑπερήφανοι πυραμίδες, αἵτινες, ἐν τῇ σιγῇ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς ἐρήμου ὑψούμεναι, διηγοῦνται περὶ αἰώνων ἐν οἷς οἱ ἄνθρωποι ὄρη

ἀνήγειρον, καὶ ᾠκοδόμουν διὰ τὴν αἰωνιότητα. Ταύτας ἠρεύνησαν μετ' ἐπιστασίας, εἰς τῶν μὲν ἀνέβησαν τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς, εἰς τῶν δὲ κατέβησαν τὰ βαθέα φρέατα· ἀλλ' ὅ,τι πρὸ πάντων ἐζήτουν, τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους ζῶντας ἢ τεθνεῶτας, τοῦτο δὲν εὗρον, διότι τινὲς μὲν τῶν πυραμίδων δὲν εἶχον ἀνοιχθῆ εἰσέτι, οὐδ' εἶχεν εὑρεθῆ ἡ ὀπή των, ἣν κλείει συνήθως εἰς ἀπροσδιόριστον μέρος λίθος ἐντελῶς ὅμοιος τοῖς λοιποῖς, καὶ διὰ τοῦτο παντάπασι δυσδιάκριτος· αἱ δὲ προανοιχθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἢ ὑπὸ τῶν ξένων περιηγητῶν, αὗται εἶχον στερηθῆ τῶν νεκρῶν των κατοίκων, οὓς ἐπὶ τετρακισχίλια ἔτη εἶχον διατηρήσει ἀλύτους καὶ ἀβλαβεῖς.

Ἀπὸ δὲ τῶν πυραμίδων οἱ περιηγηταὶ ἀνέβησαν εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ἐξεπλάγησαν ἰδόντες τὰ κολοσσιαῖα ἐκεῖνα μνημεῖα, πρὸς οὐδὲν τῶν ἀλλαχοῦ γνωστῶν οὔτε ἐν Ἑλλάδι οὔτε ἐν Ἰταλίᾳ ὡς πρὸς τὸν καταπληκτικὸν αὐτῶν ὄγκον παραβαλλόμενα. Ἡ θέα αὐτῶν ἐξῆψεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἐπιθυμίαν των τοῦ νὰ γνωρίσωσι τοὺς μεγαλεπηβόλους αὐτῶν ἀρχιτέκτονας, καὶ ἡ πρωτίστη των ἐπιμέλεια ἐστράφη εἰς ἔρευναν μουμμιῶν, τῶν ταριχευμένων ἀρχαίων νεκρῶν.

Ἐν Θήβαις ὁ ὁδηγός των τοὺς ἔφερεν εἰς μικρὰν ὀπὴν κατάχωστον ὑπὸ θάμνους. Δι' αὐτῆς εἰσέδυσαν εἰς θαλαμίσκον ὑπόγειον, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ εὗρον δι' ἄλλης διόδου δεύτερον θάλαμον μέγαν, ἔχοντα τοὺς τοίχους πέριξ καταποικίλτους παντοίαις γραφαῖς, κεκοσμημένον δὲ διὰ σειρᾶς κιόνων ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένων, καὶ περιέχοντα πρὸς τὸν ἀντικείμενον τῇ εἰσόδῳ τοῖχον πέντε ἄμορφα θεῶν ἀγάλματα. Ἀλλὰ τὸ ἔδαφος αὐτοῦ παρίστα φοβερὸν θέαμα. Χεῖρες, πόδες, κεφαλαὶ ἀνθρώπιναι ἦσαν διεσπαρμέναι πανταχοῦ μεταξὺ ἐσχισμένων καὶ ῥυπαρῶν ὑφασμάτων, ὧν οἱ Ἄραβες τῆς ἐρήμου εἶχον συλήσει τὰ ῥάκη διὰ νὰ καλύψωσι τὴν γυμνότητά των. Μετὰ φρίκης καὶ ἀηδίας ἐξῆλθον οἱ ὁδοιπόροι τῆς ἀπαισίου ταύτης κατοικίας τοῦ θανάτου καὶ τῆς βεβηλώσεως, ὅστις οὐδεμίαν περιεῖχε μουμμίαν ὁλόκληρον, καὶ ἠθέλησαν νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰς ἐρεύνας των περαιτέρω.

Εἷς Ἕλλην τῶν ἐν Θήβαις τοῖς διηγήθη ὅτι εἰς ἓν χωρίον τῆς ἐρήμου καλούμενον Ἀμαβδὶ ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ εἶχε καταβῆ εἰς φρέαρ, ὅπου οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὸ περίεργον, κροκοδείλους εἶδε ταριχευτούς, καὶ ἀφ' οὗ ὑπόγειοι σύριγγες ἐφαίνοντο κοινωνοῦσαι μετ' ἄλλων τάφων πιθανῶς οὐδέποτε ἀνοιχθέντων. Τοῦτο ἐκίνησε μεγάλως τὴν περιέργειάν των, καὶ ἐξακολουθήσαντες ν' ἀναβαίνωσι τὸν ποταμὸν, προσωρμίσθησαν εἰς τὴν πόλιν Μανφαλοὺτ, παρὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, καὶ ἐκεῖ ὄνους καὶ δᾷδας λαβόντες, ἀνεχώρησαν πρὸς ἀναζήτησιν τῆς θέσεως Ἀμαβδὶ, εἰς ἣν μετὰ πολλὰς πλανήσεις μόλις ἔφθασαν μετὰ τέσσαρας ὥρας καὶ ὅπου εὗρον τέσσαρας μόλις Ἄραβας, κόπτοντας ξύλα· πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν ἀπετάθησαν, ἐρωτῶντες περὶ τοῦ φρέατος· ἀλλ' οἱ Ἄραβες ἅμα ἤκουσαν τὴν ἐρώτησίν των, ἔστρεψαν ὀργίλα βλέμματα πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἀντὶ νὰ τοῖς ἀποκριθῶσιν, ἐφαίνοντο συσκεπτόμενοι μυστικῶς, καί τινες ὕποπτοι καὶ ἀπαίσιοι τοὺς διέφυγον λόγοι, οὓς ὁ Κ. Βάρθω, πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ἐμπορευόμενος, καὶ διὰ τοῦτο τὴν Ἀραβικὴν ἐννοῶν, ἐξήγησεν εἰς τοὺς συνοδοιπόρους του διὰ τούτων τῶν λέξεων. «Ἂν ὁ εἷς ἀποθάνῃ, ὅλοι θ' ἀποθάνουν.»

Τοῦτο ἐφάνη ὕποπτον, καὶ οἱ ὁδοιπόροι ἐφοβήθησαν προδοσίαν. Ἀλλὰ ὄντες ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν, ἤλπισαν ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει δύνανται νὰ ὑπερισχύσωσι τῶν τεσσάρων Ἀράβων, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐξακολουθήσωσιν. Ἐπανέλαβον ἐπομένως τὰς προτάσεις των, καὶ ἐπιτείνοντες τὰς χρηματικὰς ὑποσχέσεις, ἔπεισαν τέλος τοὺς Ἄραβας νὰ γίνωσιν ὁδηγοί των. Ἐπὶ μίαν ὥραν διώδευσαν διὰ τῆς ἐρήμου, καὶ τέλος ἔφθασαν εἰς μεμονωμένην ὀπὴν, ἔχουσαν δέκα μὲν ποδῶν διάμετρον, βάθος δὲ δεκαοκτώ. Ἡ εἰς τὸν πυθμένα κατάβασις ἐγένετο ἄνευ πολλῆς δυσκολίας. Ἀλλ' ἐνταῦθα οἱ Ἄραβες ἐγυμνώθησαν, καὶ κατὰ παρακίνησιν αὐτῶν ἀπεδύθησαν καὶ οἱ ὁδοιπόροι διατηρήσαντες μόνον τοὺς χιτῶνας καὶ τὰ βρακία των· ὁ δὲ Κ. Λεγ ἔλαβε κρυφίως μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ πιστόλιά του, διὰ πᾶσαν ἐνδεδομένην ἀπόπειραν ἐκ μέρους τῶν ὁδηγῶν.

Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ὅτι ἐκ τῶν τεσσάρων Ἀράβων τρεῖς ἔμελλον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ σπήλαιον, ὁ δὲ τέταρτος νὰ μείνῃ εἰς τὴν εἴσοδον μετὰ τοῦ Ἀβυσσινίου ἐμπόρου, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ, καὶ μετὰ τῶν ναυτῶν, οἷς ἀνετέθη ἡ φυλακὴ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ὁδοιπόρων, Οἱ ὁδηγοὶ ἐπροπορεύοντο· μετὰ τὸν τελευταῖον δὲ Ἄραβα εἵπετο ὁ Κ. Λέγ. Ἐπὶ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ὀργυιὰς ἑρπόμενοι προυχώρησαν διὰ στενῆς παρόδου ἐκ τοῦ πυθμένος τοῦ φρέατος, ἣν εἶχε βύσει κατὰ μέγα μέρος ἡ ἄμμος τῆς ἐρήμου, καὶ παρῆλθον εἰς μέγα δωμάτιον, ἔχον ὕψος δεκαπέντε ποδῶν. Ὀξεῖς συριγμοὶ ἀπὸ ὅλα προερχόμενοι τοῦ σπηλαίου τὰ μέρη τοὺς κατέπληξαν κατ' ἀρχὰς, νομίσαντας ὅτι εἶχον ἐμπέσει εἰς ὄφεων φωλεάν· ἀλλ' μετ' ὀλίγον εἰς τὸ φῶς τῶν λαμπάδων εἶδον ὅτι ἔθνος ὁλόκληρον νυκτερίδων, εἶχεν ἐκεῖ τὴν ὑπόγειον πόλιν του· εἰς δὲ το ἔδαφος εὗρον μέρη ταριχευτῶν κροκοδείλων, καὶ ἐγνώρισαν ὅτι τοῦτο ἦν τὸ δωμάτιον μέχρις οὗ εἶχε προχωρήσει ὁ ἕλλην, καὶ πέραν αὐτοῦ εἶδον τὰς σκοτεινὰς καὶ βαθείας σύριγγας ἃς ἐκεῖνος τοῖς εἶχε περιγράψει, καὶ ἐν αἷς ὑπέθετον ταμιευομένας ἀνεπάφους καὶ ἀσυλήτους μουμμίας. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ἐρευνήσωσι καὶ αὐτὰς, καὶ ἀνῆψαν ὅλοι δᾷδας· κατ' ἐπίμονον δ' ἀπαίτησιν τῶν Ἀράβων παρετάχθησαν οὕτως, ὥστε ἕκαστος τῶν ὁδοιπόρων εἶχεν ἔμπρός του ἀνὰ ἕνα ἄραβα. Οὕτως εἰσῆλθον εἰς μίαν τῶν συρίγγων, ταπεινὴν καὶ σκοτεινὴν, καὶ ἐπροχώρησαν ἐν αὐτῇ, ἄλλοτε μὲν κύπτοντες, ἄλλοτε δὲ ἑρπόμενοι, κατὰ τὸ διάφορον ὕψος τῆς ὀροφῆς της, μέχρις οὗ μετὰ μίαν ὥραν εὑρέθησαν ἐντὸς εὐρυχώρου θαλάμου. Ἀλλ' ἐξετάσαντες αὐτὸν ἀκριβῶς, ἀνεκάλυψαν ὅτι αὐτὸς ἦν ἐκεῖνος ἀφ' οὗ εἶχον ἀναχωρήσει, καὶ ὅτι ἐπομένως τοσοῦτον χρόνον περιελθόντες τὰ ἀφώτιστα καταχθόνια ἐκεῖνα, οὐδόλως ἐπροχώρησαν, ἀλλὰ διά τινος στροφῆς τῆς σύριγγος, ἣν δὲν εἶχον παρατηρήσει, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν ἀφετηρίαν.

Οἱ Ἄραβες κατ' ἀρχὰς ἠρνοῦντο ὅτι ἡ αἴθουσα ἦτον ἡ αὐτή, ἀλλὰ τέλος ὡμολόγησαν ὅτι ἐπλανήθησαν, καὶ ἐπρότεινον εἰς τοὺς ὁδοιπόρους νὰ τοὺς φέρωσιν εἰς τὰς μομμίας, ἂν ἤθελον νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν ἀπόπειραν. Οἱ ὁδοιπόροι, εἰ καὶ κεκοπιακότες ὑπὸ τῆς μακρᾶς ὁδοῦ, ἣν διήνυσαν, κεκυφότες δὲ καὶ ὑπὸ τῆς πνιγηρᾶς θέρμης τῶν ὑπογείων ἐκείνων, αὐξανομένης ὑπὸ τῆς φλογὸς καὶ τοῦ καπνοῦ τῶν λαμπάδων, ἐδέχθησαν ὅμως προθύμως, διότι ὁ ἐπιστημονικὸς ζῆλος ἐνεθάῤῥυνε αὐτούς. Κατ' ἀρχὰς ἐπροχώρησαν πρὸς θολωτὴν δίοδον· ἀλλὰ πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῆς ἀπήντησαν χάσμα, οὗ τὸ βάθος δὲν ἐδύναντο νὰ καταμετρήσωσι, τὸ δὲ πλάτος ἦτον τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἐδύναντο νὰ τὸ ὑπερβῶσιν ἄνευ γενναίου πηδήματος. Τὸ ἐπήδησεν ὅμως ὁ πρῶτος Ἄραψ καὶ κατόπιν αὐτοῦ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Ἀλλ' ἡ σύριγξ εἰς ἣν εἰσῆλθον ἦν στενὴ καὶ τόσον ταπεινή, ὥστε ἦσαν ἠναγκασμένοι καθ' ὅλον τὸ διάστημα νὰ προχωρῶσι καρήσει πέραν τοῦ δέοντος, ὅτι δὲ καὶ ἡ ὁδὸς τῆς ἐπιστροφῆς τοῖς ἦτον σχεδὸν κεκλεισμένη. Αἴφνης ἡ δᾷς τοῦ πρώτου Ἄραβος ἐσβέσθη, καὶ ὁ Κ. Λὲγ τὸν εἶδε πίπτοντα· βίαιοι σπασμοὶ ἐτίνασσον τὰ μέλη του, γογγισμὸς ἀγωνίας ἠκούσθη εἰς τὸν λάρυγγά του, καὶ ἔμεινεν ἄπνους. Ὠχριῶν ὁ Κ. Λὲγ ὠπισθοδρόμησεν αὐτομάτως ἓν βῆμα, ὁ δὲ δεύτερος Ἄραψ γενναιότερος καὶ ἧττον προσεκτικός, ὥρμησεν εἰς βοήθειάν του, καὶ ἔκραζε πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ἀμέσως ἐφάνη λειποθυμῶν, ἐκλονίσθη, ἔπεσε καὶ ἐξέπνευσε καὶ αὐτός· τότε ἐπροχώρησε καὶ ὁ τρίτος Ἄραψ πρὸς τοὺς νεκροὺς τῶν φίλων του· ἀλλ' ἔμεινε καὶ αὐτὸς ἀκίνητος. Φρίκη ἀπερίγραπτος κατέλαβε τοὺς ὁδοιπόρους, καὶ μὲ τὰς τρίχας ὀρθὰς ἔβλεπον τὴν σκηνὴν ταύτην τοῦ θανάτου, καὶ μετ' ἀπελπισίας ἀπέβλεπον πρὸς ἀλλήλους. Αἱ ἐναπολειπόμεναι δᾷδες διέχεον ἀμυδρὸν μόνον καὶ ἀμφίβολον φῶς, τῶν ἐπιζώντων αἱ πνοαὶ ἐστενοχωροῦντο, τὰ στήθη ἐπιέζοντο, τὰ

Πυραμίδες

ταποδητί, καὶ πολλάκις νὰ ἕρπωνται ἐντελῶς πρηνεῖς κατὰ γῆς. Ἦτον δὲ τοσοῦτον σκολιὰ καὶ πολύστροφος, ὥστε ἦτον σχεδὸν λαβύρινθος. Τέλος δὲ ἀπέληξαν εἰς αἴθουσαν μικροτέραν τῆς πρώτης ἀφ' ἧς εἶχον ἀναχωρήσει, ἀλλ' αὐτὴ οὐδὲν περιεῖχε περιεργείας ἄξιον.

Ἀλλ' ἐντεῦθεν ἠνοίγοντο νέαι σύριγγες, καὶ οἱ ἀτρόμητοι ὁδοιπόροι δὲν ἐδίστασαν νὰ εἰσχωρήσωσι δι' αὐτῶν περαιτέρω εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς. Ὁ πρῶτος Ἄραψ εἰσῆλθεν ἐπομένως εἰς νέαν δίοδον, καὶ κατόπιν αὐτοῦ ὁ Κ. Λέγ, μεθ' ὃν οἱ λοιποὶ ὁδοιπόροι καὶ Ἄραβες, κατὰ τὴν παραδεδεγμένην τάξιν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ θέρμη κατέστη ὑπερβολική, ὁ Κ. Λὲγ ἤρχισε δυσπνοῶν, δριμὺν πόνον ᾐσθάνετο εἰς τὴν κεφαλήν, καὶ τὸ αἷμα συμφορούμενον κατὰ τὴν καρδίαν, ἐκ τοῦ κενοῦ καὶ ἀποκεκλεισμένου ἀέρος ὃν ἐνέπνεεν. Τότε μετὰ τρόμου ᾐσθάνθησαν ὅτι εἶχον προχωγόνατα ἔτρεμον, τὰ μέλη ἐλύοντο. Πάσης τῆς συνοδείας ἡ τελευταία στιγμὴ ἐφαίνετο φθᾶσα, Ἀλλ' ὁ Ἀμερικανὸς Βάρθω, ὁ οὐραγὸς τῆς πορείας, ἀνέκραξεν ἐμψυχῶν τοὺς λοιποὺς καὶ προσκαλῶν αὐτοὺς νὰ στραφῶσιν ἀνυπερθέτως εἰς τὰ ὀπίσω. Σκοτοδινιῶντες ἤρχισαν ἀμέσως νὰ ὀπισθοδρομῶσιν ὁ τρίτος Ἄραψ βλέπων ἑαυτὸν ἐγκαταλειπόμενον, τοὺς ἐπεκαλεῖτο, τοὺς ὕβριζε διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν των. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος ἐπέκειτο στιγμιαῖος, καὶ ἡ δειλία εἶναι ἀγενής. Τὸν δυστυχῆ, τὸν ἐγκατέλιπον.

Ἀλλὰ ποῖαι ἀκαταλόγιστοι αἱ δυσχέρειαι τῆς ἐπιστροφῆς! Ἡ σύριγξ ἦτον τόσον στενή, καὶ τόσον πολύπλοκος! Ἂν δὲν ἐπανήρχοντο ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν βημάτων των, ἅπαξ μόνον ἂν παρεξέκλινον, ἐδύναντο νὰ πλανηθῶσιν εἰς τοὺς ἀνεξιτήτους λαβυρίνθους ἐκείνους, καὶ οὐδέποτε νὰ νὰ μὴ εὕρωσι πλέον τὴν ἔξοδον εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Πρὸς ἔτι δὲ καὶ αἱ δυ-

νάμεις των ἐξέλιπον, καὶ πιθανὸν ἦτον ὅτι μέχρι τέλους ἤθελον τοὺς ἐγκαταλείψει. Ὁσάκις ἔφθανον εἰς μέρη ὅπου αἱ σύριγγες διεσχίζοντο, ἵσταντο, παρετήρουν καὶ συνεβουλεύοντο· ἅπαξ δὲ εὑρέθησαν καὶ διαφωνοῦντες, διότι ὁ μὲν Βάρθω ἔλεγεν ὅτι πρέπει νὰ στραφῶσι πρὸς ἀριστερὰν, αἱ δὲ δύο ἄλλοι πρὸς δεξιάν. Τέλος ἀπεφάσισαν ἡ γνώμη τῶν δύο νὰ ὑπερισχύσῃ ὑπὲρ τὴν τοῦ ἑνὸς, καὶ κατ' εὐτυχίαν ἀπεφάσισαν τοῦτο, διότι μετά τινας εναγωνίους προσπαθείας ἀκόμη, ἔφθασαν εἰς τὸ χάσμα, ἀλλ' ἔφθασαν ἐξηντλημένοι, ἀνίκανοι νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω. Ὁ Κ. Λὲγ ὅμως, συνάψας ὅλας του τὰς δυνάμεις, ἐπήδησεν ὑπὲρ τὸ χάσμα, καὶ τὸν ἠκολούθησε καὶ ὁ Ἀμερικανός. Ὁ Σμὲλτ ὅμως ἔμεινεν ἀκίνητος εἰς τὸ στόμιον, ἕτοιμος νὰ πέσῃ ὑπὸ καμάτου καὶ παρεκάλει τοὺς συνοδοιπόρους του νὰ τῷ ὀρέξωσι χεῖρα βοηθείας, ἢ κἂν νὰ τὸν περιμείνωσι πέντε λεπτὰ, ἕως ὅτου ἀναλάβῃ τινὰ δύναμιν καὶ δυνηθῇ νὰ πηδήσῃ. Ἀλλ' ὁ φόβος τοὺς κατέλαβε μὴ ἀποθάνωσιν ἐντὸς τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου μέρους, καὶ κατεσίγασε τὴν φωνὴν τοῦ καθήκοντος τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς φιλίας! νὰ μείνουν δὲν ἤθελον, τὸν παρεκίνουν δὲ μόνον νὰ μὴ δειλιᾷ, ἀλλὰ νὰ πηδήσῃ· ἡ στιγμὴ ἦτον φοβερὰ, ἐπρόκειτο περὶ ζωῆς ἢ θανάτου. Ἡ ἀπελπισία του τὸν ἐνίσχυσε, καὶ ὁρμήσας ὡς μαινόμενος ἐπήδησεν εὐτυχῶς. Πέντε ὥρας ἀφ' οὗ εἰσῆλθον εἰς τὰ σκοτεινὰ ἐκεῖνα βασίλεια τοῦ τρόμου καὶ τοῦ θανάτου ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὸ φῶς. Εὐτυχῶς δὲ οἱ περιμένοντες αὐτοὺς ναῦται εἶχον μεθ' ἑαυτῶν λάγινον μὲ ὀλίγον ὕδωρ, καὶ ἔβρεξαν τὸ πρόσωπον τῶν λειποψυχούντων. Τοῦτο, καὶ ὁ δροσερὸς ἀὴρ τοὺς ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν ζωήν. Ἀλλὰ ν' ἀναρριχηθῶσιν τὸ φρέαρ τοῖς ἦτον ἀδύνατον, ὥστε οἱ ναῦται ἠναγκάσθησαν νὰ τοὺς δέσωσι μὲ τὰς ζώνας των καὶ νὰ τοὺς ἀνελκύσωσι.

Ἀλλ' ἅμα ἔφθασαν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ὁ ἐκεῖ ἐναπομείνας τέταρτος ὁδηγὸς ἐξεπλάγη μὴ ἰδὼν ἐξελθόντας τοὺς συναδελφούς του, καὶ περίφροντις ἠρώτησε περὶ αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ ὁδοιπόροι ἐφοβήθησαν μὴ, μαθὼν τὸν θάνατον αὐτῶν, καὶ ὑποπτευθεὶς ὅτι αὐτοὶ τοὺς ἐφόνευσαν, διεγείρῃ κατ' αὐτῶν τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου Ἀμαβδὶ, οἱ δὲ τοὺς διώξωσι, καὶ τοὺς φονεύσωσιν· ὅθεν ὁ φόβος, ὅστις ἐντὸς τοῦ φρέατος τοὺς ἐκίνησεν εἰς ἀγενῆ λειποταξίαν, τοῖς ἐνέπνευσε καὶ ἤδη τὴν δυστυχῆ ἰδέαν νὰ καταφύγωσιν εἰς ἀγενὲς ψεῦδος. Ἀπεκρίθησαν λοιπὸν ὅτι οἱ ὁδηγοὶ ἤρχοντο, ἀλλ' ὅτι ἔμειναν ὀπίσω διὰ νὰ φέρωσι τὰς ἐν τῷ φρέατι εὑρεθείσας μομμίας. Ἀμέσως δὲ, ἀναβάντες τοὺς ὄνους των, ἔσπευσαν, ὅσον ὄνοι σπεύδουσι, νὰ διέλθωσι τὴν ἔρημον, νὰ παρέλθωσιν ἔμπροσθεν τοῦ χωρίου, καὶ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν πόλιν Μανφαλοὺτ· μετὰ τέσσαρας δὲ ὥρας ἐπέβησαν πάλιν ἀσφαλῶς εἰς τὸ πλοῖον των. Ἡ ἡμέρα ἐκείνη συνέπεσε νὰ ἦναι ἡ γενέθλιος τοῦ Κ. Σμὲλτ, καὶ σκοπὸν εἶχον νὰ τὴν πανηγυρίσωσιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ φόβος τοῦ μέλλοντος καὶ ἡ ἀνάμνησις τῶν παρελθόντων συμβάντων τοῖς ἀφήρει καὶ ὄρεξιν καὶ διάθεσιν. Ἀντὶ εὐωχίας ἐπομένως συνῆλθον ἀμέσως εἰς σύσκεψιν περὶ τοῦ πρακτέου, διότι προέβλεπον ὅτι οἱ Ἄραβες τοῦ Ἀμαβδὶ ἤθελον ἐννοήσει τὴν ἀπουσίαν τῶν συγχωρίων των καὶ ἤθελον ἐκλάβει ὡς φονεῖς των τοὺς ξένους, καθ' ὧν βεβαίως ἤθελον ἐπέλθῃ διὰ νὰ ἐκδικηθῶσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἀδύνατον ἦτον νὰ τοὺς πείσωσι ποτὲ περὶ τῆς ἀθωότητός των, ἡ φυγὴ τοῖς παρεῖχε τὴν μόνην ἀκόμη σωτηρίας ἐλπίδα. Ἀπεφάσισαν ἐπομένως, ἅμα δύσῃ ὁ ἥλιος ἐντελῶς, βοηθείᾳ τοῦ σκότους νὰ καταβῶσι τὸν Νεῖλον μέχρι Μινιὰτ, τῆς πρώτης ἐμφρούρου πόλεως. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν ν' ἀποπλεύσωσι πρὸ τῆς πέμπτης τῆς πρωΐας, καὶ ἐπειδὴ ἔπλεεν ἀντίπρωρος αὐτοῖς λαμπρὸς ἀπαρκτίας, μέχρι τῆς ἑβδόμης μόλις εἶχον προχωρήσει δύω λευγῶν ὁδόν.

Τότε ἐφάνησαν τέσσαρες Τοῦρκοι ἔφιπποι, ἀπὸ ῥυτῆρος τρέχοντες πρὸς τὸν ποταμὸν, καὶ κατόπιν αὐτῶν δύω Ἄραβες πεζοί. Φθάσαντες δὲ εἰς τὴν ὄχθην, ἐπειδὴ τὸ πλοῖον ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀνέμου ἐβραδυπόρει, ἔρριψαν ἓν πιστόλιον, καὶ διέταξαν τὸ πλοῖον νὰ πλησιάσῃ. Οἱ ὁδοιπόροι ἠναγκάσθησαν ἐπομένως ν' ἀνακωχήσωσιν, καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐφώναξαν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ὅτι ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ νὰ τοὺς φέρωσιν εἰς Μανφαλοὺτ, διὰ ν' ἀπολογηθῶσι περὶ τοῦ φόνου τῶν Ἀράβων ὁδηγῶν. Οἱ δὲ πεζοὶ Ἄραβες ἐξέμεττον φοβερὰς ἀπειλὰς, λέγοντες ὅτι θέλουσιν αἷμα ἀντὶ αἵματος, ὅτι ἔχουσιν ἀπόφασιν νὰ φονεύσωσι τοὺς ὁδοιπόρους, καὶ ἂν διὰ τοῦτο ἤθελον θυσιασθῇ εἴκοσι ἐκ τῶν ἐδικῶν των.

Οἱ ὁδοιπόροι ἐρώτησαν τότε τοὺς Τούρκους ἂν ἐγγυῶνται περὶ τῆς καθ' ὁδὸν ἀσφαλείας των μέχρι Μανφαλοὺτ, καὶ λαβόντες διαβεβαίωσιν περὶ τούτου, ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ μόνον ἀφ' οὗ τοῖς ἐπετράπη νὰ ἔχωσι μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ ὅπλα των. Οὕτως ἠκολούθησαν πεζοὶ τοὺς φρουρούς των. Ὅταν δ' ἔφθασαν εἰς Μανφαλοὺτ, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Διοικητοῦ, εὗρον αὐτὸν καθήμενον καὶ καπνίζοντα ἐντὸς αὐλῆς ἀναπεπταμένης, ἔχοντα δὲ πλησίον του τινὰς σωματοφύλακας, καὶ περιεστοιχισμένον ὑπὸ τεσσαράκοντα τοὐλάχιστον ἐγχωρίων.

Ἅμα δ' ἐφάνησαν, κραυγὴ ἐκδικήσεως ἠγέρθη ἀφ' ὅλων τὰ στόματα· ὁ δὲ Διοικητὴς αὐστηρῶς καὶ ὑπεροπτικῶς τοῖς εἶπε περὶ τίνος κατηγοροῦντο ὑπὸ τοῦ περιϊσταμένου λαοῦ. Τότε ἐννόησαν ὅτι ἡ ἀλήθεια οὐχὶ μόνον εὐγενὴς εἶναι πάντοτε, ἀλλὰ καὶ συμφέρουσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ὅτε ἀκόμη ὁ βραχὺς ἀνθρώπινος νοῦς βλέπει ἐν τῷ ψεύδει τὴν σωτηρίαν. Ὁ Βάρθως λοιπὸν, ὡς διερμηνεὺς ἐνεργῶν, διηγήθη τὰ συμβάντα των ἐντὸς τῆς κρύπτης, καὶ ἐπαρουσίασε καὶ τὸ φερμάνιον δι' οὗ ὁ σατράπης τοὺς συνίστα εἰς τὴν προστασίαν πάντων τῶν διοικητῶν. Εἷς τῶν γραμματέων ἀνέγνω αὐτὸ εἰς ἐπήκοον πάντων· λαβὼν δὲ αὐτὸ ἐκ τῶν χειρῶν του ὁ διοικητὴς, εἶπεν, ἀπειλητικῶς ἀφορῶν πρὸς τοὺς ξένους, ὅτι δὲν βλέπει τὸ φερμάνιον τοῦτο νὰ τοῖς δίδῃ τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρίζωνται κακῶς ἢ νὰ φονεύωσι τοὺς Ἄραβας. Μετὰ ταῦτα δὲ χείμαρρον ὕβρεων κατ' αὐτῶν ἐξεμέσας ἀραβιστὶ, πρὸς μεγίστην εὐχαρίστησιν τῶν περιϊσταμένων, ἀπεσύρθη εἰς ἄλλην αὐλὴν ἐσωτε-

ρικὴν, καὶ ἀμέσως τοὺς περιεστοίχισαν μετ' ἀπειλητικῶν σχημάτων ὅλοι οἱ Ἄραβες, ὡπλισμένοι μὲ λόγχας καὶ ξίφη. Κατ' εὐτυχίαν των ὅμως μετ' ὀλίγον ὁ Διοικητὴς ἔπεμψε τινὰς τῶν στρατιωτῶν του νὰ τοὺς φέρωσι πάλιν ἐνώπιόν του. Τοὺς ἐδέχθη δὲ ἤδη, ὅταν οἱ Ἄραβες δὲν τὸν παρετήρουν πλέον, πολὺ ἐπιεικέστερον, καὶ κατέλιπε τὸν ἀπειλητικὸν τόνον. «Φίλοι μου, τοῖς εἶπε, θέτων τὴν χεῖρά του εἰς τὸν ὦμον τοῦ διερμηνέως, ἠξεύρω ὅτι τὸ φιρμάνιον μοὶ ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον νὰ σᾶς προστατεύσω, καὶ ἡ κεφαλή μου ἐγγυᾶται ὑπὲρ τῆς σωτηρίας σας. Πιστεύω τὴν διήγησίν σας, ἀλλ' ἡ φρουρά μου σύγκειται ἐκ πεντήκοντα στρατιωτῶν μόνον, τὸ δὲ χωρίον Ἀμαβδὶ, περιέχει ὑπὲρ τὰ ἑπτακόσια πυροβόλα, καὶ ἂν ὅλον τὸ χωρίον θελήσῃ ν' ἀναμιγῇ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐπέλθῃ καθ' ἡμῶν ἔνοπλον, τὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶναι ὀλέθρια καὶ εἰς σᾶς καὶ ἐμέ. Πρέπει νὰ δραπετεύσετε, ἐνῷ ἐγὼ ἀπασχολῶ ἐδῶ τοὺς Ἄραβας.

Οἱ ὁδοιπόροι εὐχαρίστησαν τὸν διοικητὴν διὰ τὴν φιλοφροσύνην του, καὶ ἔσπευσαν ν' ἀποσυρθῶσι διὰ ὀπισθίας πύλης. Μετ' ὀλίγον δ' εὗρον τὸ πλοῖόν των περιμένον, διότι ἀναχωροῦντες τὸ εἶχον διατάξει νὰ τοὺς παρακολουθήσῃ.

Ἀπέπλευσαν λοιπὸν πάλιν. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἔπνεε πάντοτε σφοδρῶς ἀπὸ τῆς ἄρκτου· ἐπομένως μικρὰ τοῖς ἔμενεν ἐλπὶς διαφυγῆς, καθότι ὁ ποταμὸς ἐδῶ δὲν εἶχε πλάτος ὑπὲρ διπλῆν πυροβόλου βολὴν, ὅπως προχωρήσωσι δὲ, ἦσαν ἠναγκασμένοι ἀδιακόπως νὰ λοξοδρομῶσι. Καὶ ἐκωπηλάτουν μὲν μεθ' ὅλης των τῆς δυνάμεως, ἀλλ' ὀλίγον προέβαινον, καὶ μόλις εἶχον παύσει τοῦ νὰ βλέπωσι τὴν πόλιν, ὅταν παρετήρησαν σῶμα ἱππέων μακρὰν ἐν τῇ ἐρήμῳ, κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Νείλου, καὶ ἐξέλαβον αὐτοὺς ὡς Ἄραβας καὶ Βεδουΐνους. Ἀλλ' ἀμέσως μετὰ ταῦτα εἶδον κεφαλὰς προκυπτούσας ἀπὸ τοὺς ἀμμολόφους τῆς ἰδίας ὄχθης. Ἔπλεον δὲ τότε περίπου κατὰ τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, ἐπομένως οὐχὶ ἐντελῶς ἐντὸς βολῆς πυροβόλου. Αἴφνης τινὲς Ἄραβες ἀνεπήδησαν, καὶ τοὺς ἐφώναξαν νὰ ἔλθωσι πρὸς αὐτοὺς, ἢ ὅτι πυροβολοῦσιν.

Οἱ ὁδοιπόροι, ἀντὶ νὰ ὑπακούσωσιν, ἔσπευσαν ἐξ ἐναντίας πρὸς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος ἦτον κατεπείγων. Ἐχθροὶ τοὺς περιεστοίχιζον πανταχόθεν, καὶ ὁ διοικητὴς δὲν ἐδύνατο νὰ τοὺς προστατεύσῃ. Ἡ πόλις Μινιὰτ ἀπεῖχε ἑβδομήκοντα μίλια· καὶ ἂν μὲν ἦτον ὁ ἄνεμος οὔριος, ἐδύναντο νὰ προσπαθήσωσι, παραπλέοντες τὴν ἀριστερὰν ὄχθην, μακρὰν τῶν διωκτῶν των, νὰ φθάσωσιν εἰς αὐτήν Ἀλλ' ὡς τὰ πράγματα διέκειντο, ἀφροσύνη ἦν πᾶσα τοιαύτη ἀπόπειρα.

Τέλος ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Μανφαλοὺτ, νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ἐκ νέου τὴν προστασίαν τοῦ Διοικητοῦ, καὶ νὰ ἐπιχειρήσωσι νὰ πείσωσι τοὺς Ἄραβας περὶ τῆς ἀθωότητός των. Ἀλλὰ μόλις ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, καὶ τρεῖς γυναῖκες καὶ πέντε ἢ ἓξ παιδία ὥρμησαν κατ' αὐτῶν. Ἔμαθον δὲ ὅτι ἦσαν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία τῶν ἀποθανόντων Ἀράβων. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχον ὅπλα, κατώρθωσαν νὰ φθάσωσι σῶοι εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ διοικητοῦ, ὃν εὗρον περιεστοιχισμένον ὑπὸ τετρακοσίων Ἀράβων, ἐν οἷς καὶ ὁ δικαστὴς τοῦ χωρίου Ἀμαβδί.

Ὁ Βάρθως ἐπανέλαβε τὴν διήγησίν του, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ἔμεινεν ὡς ἐμβρόντητος, ἤρχισεν ὅλος νὰ τρέμῃ, καὶ ἡ φωνή του ἐκόπη, διότι αἴφνης εἶδεν ἀπέναντί του, ὠχρὸν ὡς νεκρὸν ἄταφον, ἀδυνατοῦντα νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του καὶ φερόμενον ὑπὸ δύω Ἀράβων τὸν τρίτον Ἄραβα ὃν εἶχον ἀφήσει ἐκπνέοντα ἐντὸς τῆς κρύπτης, ὅστις ὅμως μετὰ τῆς δραστηριότητος ἣν ἡ φύσις παρέχει εἰς τοὺς ἐντὸς αὐτῆς διαιτωμένους, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐξευγενισμοῦ μὴ ἐκθηλυνθέντας υἱούς της, εἶχεν ἐγερθῇ, ἐσύρθη ὅπως ἠδυνήθη κατόπιν τῆς λαμπάδος τοῦ Σμάλτ, ἧς ἀμυδρὰν ἔβλεπε τὴν τελευταίαν ἀκτῖνα, καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ χάσμα, ἔμεινεν ἐκεῖ κείμενος μέχρις οὗ ἀνέλαβέ τινα δύναμιν ὥστε νὰ τὸ πηδήσῃ· τὰ τελευταῖά του δὲ ζωτικὰ λείψανα ἐδαπάνησεν εἰς τὸ ν' ἀναρριχηθῇ τὰ πλευρὰ τοῦ φρέατος. Ἂν οἱ ὁδοιπόροι μας, τὴν φωνὴν τῆς φιλανθρωπίας ἀκούοντες, τὸν εἶχον περιμείνει καὶ τὸν εἶχον βοηθήσει, ὡς ἦτον τὸ καθῆκόν των, ὁ Ἄραψ βεβαίως ὑπ' εὐγνωμοσύνης κινούμενος, θὰ ἐπεκύρου τοὺς λόγους των, καὶ τότε ἡ σωτηρία των ἦτον βεβαία. Ἀλλ' ἠμιθανὴς αὐτὸς, ἔπνεεν ἐξ ἐναντίας ἐκδίκησιν, καὶ ὅταν ὁ Βάρθως συνελθὼν, ἐπεκαλέσθη τὴν μαρτυρίαν του, αὐτὸς ἀντ' αὐτῆς, συμφώνως καὶ μετὰ τοῦ τετάρτου Ἄραβος, τοῦ ἔξω τοῦ ὀρύγματος μείναντος, ὅστις ἐπίσης ὑπώπτευε τοὺς Εὐρωπαίους ὡς ἐνόχους, διότι τοὺς ἤκουσε ψευδομένους, ἐκήρυξεν ὅτι αὐτοὶ διὰ τῆς βίας ἠνάγκασαν αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του νὰ τοὺς φέρωσιν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο.

Ὁ κίνδυνος τῶν ὁδοιπόρων ἦτον ἤδη μέγιστος. Ἀλλὰ τέλος ὁ διοικητὴς ἐπενέβη, καὶ κατώρθωσε νὰ πραΰνῃ τὰ πνεύματα διὰ τῆς εὐγλωττίας του, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ τοῦ εὐγλωττοτέρου χρυσοῦ. Οἱ ὁδοιπόροι, δόντες ἀνὰ δύω δίστηλα εἰς ἑκάστην τῶν γυναικῶν, καὶ ἄλλα τόσα εἰς τὸν δικαστὴν τοῦ χωρίου, ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ ἀπέλθωσι, καὶ ἀπέπλευσαν ἀπὸ Μανφαλοὺτ, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ἀπὸ Ἀλεξάνδρειαν, ἀρκεσθέντες εἰς ὅσην πεῖραν ἔλαβον τῶν κατοίκων τῆς Αἰγύπτου, ζώντων ἢ τεταριχευμένων.

ΠΑΛΑΙΟΘΗΡΙΑ.

Σπεύδω ν' ἀναγγείλω εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ὅτι διευθυνόμενος κατὰ τὴν 8ην τοῦ μεσοῦντος πρὸς ἐντάμωσιν τοῦ κατὰ τὰ μεθόρια ἀρχηγοῦ τῶν Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, ἀνεκάλυψα τυχαίως δύω τινὰ ἀντικείμενα πολλοῦ λόγου ἄξια, ἀναγόμενα εἰς τὴν γεωλογίαν. Τὸ μὲν πρῶτον συνίσταται ἐξ ἀπολιθωμένων φυτῶν καὶ σπανίων ὀστέων ἀγνώστων ζώων, ἐξ ὧν σύγκειται οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι τοῦ στρατῶνος τοῦ Δερβὲν Φούρκα· τὸ δὲ δεύτερον ἐκ μαστοδόντων ἀ-

πολιθωμένων, σχηματιζόντων βράχον ὀγκώδη καὶ ὑψιμήκη, κείμενον ὄπισθεν τῆς μονῆς Ἀντινίτζης, ὑπὸ τὴν βάσιν τοῦ ὁποίου ῥέει διαυγέστατον πηγαῖον ὕδωρ.

Περὶ μὲν τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν δὲν δύναμαι πρὸς τὸ παρὸν νὰ προσθέσω τί περισσότερον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, καθότι οὐδόλως παρετήρησα αὐτὰ εἰς τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους τοῦ μνησθέντος στρατῶνος. Ἐπιφυλάττομαι ὅμως νὰ χορηγήσω τὰς ἀναγκαίας ἐπιστημονικὰς πληροφορίας, ὅταν μάθω, ποῦ κεῖται τὸ λατομεῖον, ἐξ οὗ οἱ περίεργοι οὗτοι λίθοι ἐλατομήθησαν. Περὶ δὲ τῶν μαστοδόντων, οἵτινες πρώτην ἤδη φορὰν ἀνακαλύπτονται ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, καὶ εἰς τοσαύτην πληθύν, ὡς εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, ἐξ ὅσων ἐγὼ γνωρίζω, ὀφείλω νὰ χορηγήσω τὰς ἀναγκαίας ἐπιστημονικὰς πληροφορίας τῆς περιέργου ταύτης ἀνακαλύψεως, καθότι καὶ ὥρας διέτριψα εἰς τὴν μνησθεῖσαν Μονήν, καὶ ἱκανὰ τεμάχια μαστοδόντων ἀπέσπασα ἐκ τῶν βράχων διὰ τῆς σφύρας, τὰ ὁποῖα ἐξαποστέλλω πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἠριθμημένα, διὰ νὰ τεθῶσιν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας πρὸς μελέτην τῶν περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καταγινομένων.

Οἱ μαστόδοντες οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς θηρία μεγαλήτερα τοῦ ἐλέφαντος, ὑπάρξαντα ἐπὶ τῆς γῆς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ. Πρῶτος ὁ Κυβιέρος, ὁ Ἀριστοτέλης τοῦ αἰῶνος μας, ὡμίλησε περὶ αὐτῶν, ὀνομάσας αὐτὰ Παλαιοθηρία ἢ Μαστόδοντα· Παλαιοθηρία μέν, ἐκ τῆς ἀρχαιότητος αὐτῶν, μαστόδοντα δέ, ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ἑαυτῶν ὀδόντων, ὁμοιαζόντων τὴν θηλὴν τῶν γυναικείων μαστῶν. Ἕκαστος ἐμπρόσθιος ὀδοὺς ζυγίζει πέντε περίπου ὀκάδας· πᾶν δὲ παλαιοθηρίον εἶχεν ἓξ τοιούτους ἐμπροσθίους ὀδόντας, καθόσον συμπεραίνεται ἐκ τῆς ἀνατομικῆς ἀναλογίας των. Ὁποία δὲ πρέπει νὰ ἦτον ἡ κεφαλὴ τῶν θηρίων, καὶ τίνα τὰ σώματα αὐτῶν, ἕκαστος δύναται νὰ συμπεράνῃ, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ μέγεθος τῶν ὀδόντων.

Ὁ Κυβιέρος κατατάσσει τὰ ὑπερμεγέθη αὐτὰ θηρία εἰς τὸ γένος τῶν ὀπωροφάγων, συμπεραίνων τοῦτο ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ὀδόντων· ὀνομάζει δὲ αὐτὰ καὶ ἀνοπλοθηρία, διότι δὲν ἔχουσιν ὅπλα πρὸς ἐπίθεσιν ἢ ἄμυναν, ἤτοι ὄνυχας, ὀξεῖς ὀδόντας, κέρατα ἢ προβοσκίδας, ἄρα τὰ θηρία ταῦτα δὲν ἦσαν ἄγρια, οὔτε σαρκοφάγα. Ἡ πάνσοφος πρόνοια τοῦ Δημιουργοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς τοιαῦτα πελώρια θηρία ὅπλα καὶ ἐνστίγματα σαρκοφάγα, διότι τότε οὐδὲν ἄλλο ζῶον ἐδύνατο νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀποδεικνύει, καθόσον ἐνθυμοῦμαι, ὅτι τὰ θηρία ταῦτα ὑπῆρξαν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζει αὐτὰ (des animaux antidéluviens), ἤτοι ζῶα ὑπάρξαντα πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ. Τοῦ σοφοῦ Κυβιέρου ἡ γνώμη καθιερώθη ὡς μαθηματικὴ ἀλήθεια, διότι διὰ τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας καὶ τῶν στρωμάτων τῆς γῆς ὑπεστήριξε τὰς σοφὰς παρατηρήσεις του.

Ἄρα καὶ ἡ Ἑλλάς, ὁ μυθολογικὸς καὶ κλασικὸς οὗτος τόπος τῶν Τιτάνων, τῶν Λαπίθων, τῶν Γιγάντων, τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἐκτάκτων τῆς ἀρχαιότητος ἀνδρῶν, ἐκατοικεῖτο πρὸ τῆς ὑπάρξεώς τον ἀνθρώπου καὶ τῶν γνωστῶν ἤδη ζώων ἀπὸ ἄνοπλα παλαιοθηρία, ἀνακαλυφθέντα μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς μικρὸν κοιθμόν, εἴς τε τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, τῶν ὁποίων τα λείψανα στολίζουσι σήμερον τὰ Μουσεῖα τῶν δύο μεγαλων αὐτῶν Ἐπικρατειῶν, προξενοῦντα θαυμασμὸν εἰς τοὺς ἐραστὰς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ χορηγοῦντα οὕτως εἰπεῖν εἰς αὐτοὺς τὸν μίτον τῆς Ἀριάδνης, διὰ νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸν λαβύρινθον τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος.

Ἀλλ' ἴσως ἐρωτηθῶ, εἰς ποῖον τάχα κατακλυσμὸν ἠφανίσθησαν τὰ ζῶα ταῦτα, μεταβληθέντα εἰς βραχολίθους εὐθραύστους ὡς ὁ ὕελος! Τὸ κατ' ἐμέ, ὁδηγὸν ἔχων τὸν Κυβιέρον, τοῦ ὁποίου ἡ γνώμη συμφωνεῖ καὶ μὲ τὴν γέννεσιν, φρονῶ, ὅτι τα θηρία ταῦτα τῆς Ἀντινίτζης ἢ Ἀντσίνης, κειμένης ἀπέναντι τοῦ ὄρους ἡ Οἴτη, ἠφανίσθησαν εἰς κατακλυσμόν τινα πρὸ τοῦ Δευκαλίωνος, συνοδευθέντα ὑπὸ αἰφνιδίου καὶ βιαίας ἡφαιστείου ἐκρήξεως, μετὰ πλημμύρας, καλυψάσης διὰ πολὺν χρόνον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ σοφοῦ Κυβιέρου καὶ ὅλων τῶν γεωλόγων, διὰ μόνης τῆς ὁποίας δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀπολίθωσις τῶν ζώων καὶ ἡ διατήρησις αὐτῶν, εἶα ἐξῆλθον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Δημιουργοῦ.

Τρία τινὰ ἐνισχύουσι τὴν γνώμην μου ταύτην ὡς πρὸς τὰ ἡμέτερα παλαιοθηρία τῆς Ἀντινίτζης, τὴν ὁποίαν ὑποβάλλω εἰς τὴν βάσανον τῶν σοφῶν· Α'. Τὰ θερμὰ ὕδατα τῆς Ὑπάτης, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Αἰδηψοῦ καὶ τῆς Κύθνου, κείμενα εὐθυγράμμως ὑπὸ τὴν ὑπώρειαν τῆς Οἴτης, καὶ ἀνήκοντα εἰς τὸν αὐτὸν οὕτως εἰπεῖν ἥφαιστον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκρῆξις ἀπέσπασε τὴν Εὔβοιαν καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους ἀπὸ τὴν στερεάν· Β'. Τὸ ἐκ σιδήρου, θείου καὶ τῆς ἡφαιστείου τέφρας συγκείμενον ὄρος τῆς Ὄθρυος, τὸ διαχωρίζον τὴν Φθιώτιδα ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθησαν τὰ προκείμενα ἀπολιθωμένα ζῶα καὶ φυτὰ εἰς ἀνυπολόγιστον ἀριθμόν· καὶ Γ'. Τὸ ἐκ τῶν χαραδρῶν τῶν βραχολίθων ἐκρέον πότιμον καὶ διαυγέστατον ὕδωρ, τὸ ἀνῆκον εἰς τὰς πρωτογόνους ἐκείνας λίμνας, τὰς ὁποίας οἱ οὐράνιοι ὄμβροι καὶ καταρράκται ἐναπέθεσαν εἰς τὰ κοῖλα, τὰς διασφάγας καὶ τοὺς μυχοὺς τῶν ὑψικόμων ὀρέων, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐτησίων τακτικῶν ὑετῶν, τῶν σχηματιζόντων τὰ ἐπὶ τῆς ὑδρογείου διαῤῥέοντα ὕδατα. Τὴν γνώμην ταύτην ὑποστηρίζει, ἔτι μᾶλλον, καὶ ἡ ὑποκάτω τῆς Ὄθρυος ὑπάρχουσα Βοιβηῒς λίμνη, ἡ Τουρκιστὶ σήμερον γνωρισμένη ὑπὸ τὸ ὄνομα Νταουκλῆ ἢ Νηζερό, ἀπέχουσα μίαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῆς μονῆς Ἀντινίτζης. Ἐντὸς τῆς λίμνης ταύτης ὑπάρχουσι δύω νησίδια, περὶ τὰ ὁποῖα ἀναβρύει τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον δι' αὔλακος διαπορθμεύεται εἰς τὸν Πηνειὸν ποταμόν. Ἅπαντα τὰ φυσικὰ ταῦτα φαινόμενα εἶναι τόσα ἀλάνθαστα τεκμήρια, ὑποστηρίζοντα ὅσα ἀνωτέρω ἐξέθεσα περὶ τῆς ἱστορίας τῶν παλαιοθηρίων τῆς Φθιώτιδος.

Μὴν ἔχων πλησίον μου συγγράμματα ἐπιστημονικά, πραγματευόμενα τὰ τοιαύτης φύσεως ἀντικείμενα, διὰ νὰ πλουτίσω τὴν διατριβήν μου μὲ τὴν προσήκουσαν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν, περιορίζομαι, εἰς

όσα αὐτοσχεδίως ἐξέθεσα ἐνταῦθα, καὶ μεταβαίνω εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν μαστοδόντων, τὰ ὁποῖα πέμπω σήμερον, ἐντὸς κιβωτίου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τοῦ χωροφύλακος... διὰ νὰ ἴδῃ ὅ,τι διὰ τῆς περιγραφῆς εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ. Ἰδοὺ ἡ ὅσον ἐνεστιν ἀκριβὴς περιγραφὴ τῶν ἀποστελλομένων τεμαχίων·

Α΄. Τεμάχιον παριστάνον δύο ὀδόντας συναλλήλως προσηρμοσμένους, καθὼς ὑπῆρχον εἰς τὴν σιαγόνα τοῦ παλαιοθηρίου, εἰς ὃ ἀνῆκον ζῶντος τοῦ θηρίου. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εἶναι λίαν περίεργον διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ὀδόντων εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν των.

Β΄. Τεμάχιον τεθλασμένον ἐν τῷ μέσῳ, παριστάνον τὸ πλεῖστον μῆκος τῶν ἐμπροσθίων ὀδόντων, κεκαλυμμένων σχεδὸν ἀπὸ τὸ σμαλτῶδες στρῶμά του· ἡ ἐν τῷ μέσῳ θλάσις τοῦ ὀδόντος τούτου συνέβη ὅτε ἀπεχωρίζετο ἐκ τοῦ βράχου.

Γ΄. Τεμάχιον παριστάνον τὸ ἔμπροσθεν μέρος ὀδόντος καθημαγμένου, ἐξελθόντος ἀπὸ βραχόλιθον. Τὸ τεμάχιον τοῦτο ἐπιμαρτυρεῖ τὸ βίαιον τῆς ἡφαιστείου ἐκρήξεως, διότι ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ παρουσία τοῦ αἵματος.

Δ΄. Τεμάχιον παριστάνον δύω ὀδόντας καθημαγμένους, ἐπίσης διατηροῦντας τὴν φυσικὴν αὐτῶν θέσιν, ἀνήκοντας μολοντοῦτο, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, εἰς νέον παλαιοθηρίον ἕνεκα τοῦ λυβοειδοῦς ἄκρου του καὶ τῆς ἀνεπαισθήτου κυρτότητος αὐτῶν. Τὴν γνώμην ταύτην ἐκφράζω ἁπλῶς, διὰ τὰ ὁποῖα ἀνέφερον χαρακτηριστικά. Ἀλλ᾽ ἐνδέχεται, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ πιθανώτερον, ὅτι οἱ ὀδόντες οὗτοι εἶναι ἐκ τῶν πλαγίων, οἵτινες εἰς τὸ γένος τῶν θηρίων τούτων εἰσὶ μικρότεροι καὶ ὀλιγώτεροι ἢ καθόλου κυρτοὶ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν σιαγόνων τῶν θηρίων καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ μασσήματος, τρεφομένων, ὡς εἶπον, ἐξ ὀπωρῶν καὶ ῥιζῶν· καὶ τῶν μὲν ὀπωρῶν ἡ λαβὴ ἐγίνετο ἐκ τῶν δένδρων, τῶν δὲ ῥιζῶν ἐκ τῆς γῆς. Ἐντεῦθεν εἴπετο, ὅτι ἡ ὑπερτάτη πρόνοια ἔπρεπε νὰ πλάσῃ τοὺς ἐμπροσθίους ὀδόντας κυρτούς.

Ε΄. Τεμάχιον, παριστάνον τὰ ἄκρα δύω μυώνων, διατηρούντων εἰσέτι τὰς ἀπονευρώσεις των, καὶ μέρος τῶν ἑαυτῶν τενόντων. Τὸ ἐρυθροῦν χρῶμα τοῦ τεμαχίου τούτου δὲν εἶναι αἷμα, ἀλλὰ τὰ ἄκρα, ὡς εἶπον, δύω μυώνων ἀπολιθωμένων καὶ τηρούντων τὸ πρωτότυπον φυσικὸν χρῶμά των. Τὸ τεμάχιον τοῦτο, μικρὸν μὲν ἀλλὰ λίαν περίεργον ὡς πρὸς τὸ εἶδός του, διὰ τὴν ἐντέλειαν τῆς διατηρήσεως τῶν σαρκικῶν ὀργάνων καὶ τοῦ χρώματος αὐτῶν.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐν τῷ κιβωτίῳ περιεχόμενα λείψανα τῶν ἀπολιθωμένων προκατακλυσμιαίων παλαιοθηρίων.

Δίδων τέλος τῆς παρούσης διατριβῆς, παρακαλῶ τὸ Ὑπουργεῖον νὰ μὴ προσέξῃ εἰς τὰς ἐλλείψεις αὐτῆς, προελθούσας, ὡς εἶπον, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἁρμοδίων συγγραμμάτων, ἀλλὰ νὰ θεωρήσῃ μὲ εὐμενὲς ὄμμα τὸ πρωτοφανὲς καὶ ἀξιοπερίεργον τῆς ἀνακαλύψεως, ἥτις δημοσιευομένη διὰ τοῦ τύπου θέλει δώσει ἀφορμὴν εἰς τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰ μέρη ταῦτα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, τὰ ὁποῖα κατασταθέντα ἄλλοτε κλασικὰ διὰ τὰς Θερμοπύλας των, ἠμποροῦν σήμερον νὰ χορηγήσουν εἰς αὐτοὺς διὰ τῶν γεωλογικῶν ἐρευνῶν νέα καὶ ἄφθονα στοιχεῖα πρὸς τελειοποίησιν τῆς ἱστορίας τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Α. ΖΥΓΟΜΑΛΑΣ.

—o—

Τὴν ἄνω δημοσιεύοντες πραγματείαν, ἀποδίδομεν πάντα ἔπαινον εἰς τὸν φίλον τῶν καλῶν καὶ σπουδαίων Κ. Νομάρχην Φθιώτιδος, διὰ τὸν τρόπον καθ᾽ ὃν ἐκτιμᾷ τὰ διοικητικά του καθήκοντα. Ἐπιθυμητὸν εἶναι, σπουδῆς γινομένης περὶ τῶν ἀνακεκαλυμμένων ἀπολιθώσεων, νὰ ἐρευνηθῇ ἀκριβῶς ποίας φύσεως εἶναι ἡ γῆ ἐν ᾗ εὑρέθησαν, διότι, ὡς γνωστόν, ἡ γνῶσις αὐτῆς συμβάλλεται μεγάλως εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐποχῆς αὐτῶν. Δὲν εἶναι δὲ ἴσως περιττὸν νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι τὸ ὕδωρ τῶν Θερμοπυλῶν ἔχει ἰσχυρὰν ἐπιλιθώσεως δύναμιν, ὥστε πρέπει ἴσως νὰ παρατηρηθῇ, ὡς πρὸς τὰ φυτὰ τοὐλάχιστον, ἂν ἡ φαινομένη αὐτῶν ἀπολίθωσις δὲν εἶναι αὐτοῦ ἴσως καὶ οὐχὶ τῶν αἰώνων ἐνέργεια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—o—

Ἐγχειρίδιον τῆς Γενικῆς Ἱστορίας, συνταχθὲν ὑπὸ Κωνσταντίνου Παπαῤῥηγοπούλου, κατὰ τὰ νεώτερα καὶ δοκιμώτερα βοηθήματα, ἐκδοθὲν δὲ δαπάνῃ Ἀνδρέου Κορομηλᾶ.—Βιβλίον δεύτερον, περιέχον τὴν Μέσην Ἱστορίαν. (τιμᾶται δραχ. 5) *Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἀνδρέου Κορομηλᾶ* 1852.

—

Ὁ Κ. Κωνσταντῖνος Παπαῤῥηγόπουλος ἐκδίδει σήμερον τὸ δεύτερον βιβλίον τοῦ Ἐγχειριδίου τῆς Γενικῆς Ἱστορίας, τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ περιέχον τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, ἐξεδόθη τῷ 1849. Δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐπιφέρωμεν γνώμην περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἔργου ἑνὸς τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τῆς Πανδώρας. Ὅθεν περιοριζόμεθα νὰ καταχωρίσωμεν ἐνταῦθα τὸν πρόλογον τοῦ συγγραφέως.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

—o—

ΤΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ τοῦτο συντάχθη διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἐνταῦθα Γυμνασίου,

εἰς τοὺς ὁποίους ἄλλοτε, ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, παρέδωκα τὴν Γενικὴν Ἱστορίαν. Συνετάχθη δὲ, καθὼς λέγω καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ βιβλίου, κατὰ τὰ νεώτερα καὶ δοκιμώτερα βοηθήματα. Κυρίαν βάσιν τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέτων δύο μερῶν, ἔλαβον τὴν μεγάλην συγγραφὴν τοῦ Γερμανοῦ Σχλοσσέρου, ὅςις πραγματεύεται εἰς δέκα τόμους τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν μέσην ἱστορίαν. Προετίμησα δὲ αὐτὸν, διότι νομίζω, ὅτι ἀκριβέστερον ἐκθέτει, ἀπαθέστερον ἐκτιμᾷ, καὶ μεθοδικώτερον κατατάσσει τὰ γεγονότα τῆς Γενικῆς Ἱστορίας. Εἴς τινα ὅμως μέρη, μάλιστα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, ἠκολούθησα τὴν ἐπιτομωτέραν ἔκθεσιν τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Ῥαμσχορνίου, καὶ τὴν ἔτι ἐπιτομωτέραν τοῦ Οὐαχλέρου. Παρεκτὸς τῶν γενικῶν αὐτῶν ἱστοριῶν, μετεχειρίσθην καὶ διαφόρους εἰδικὰς συγγραφάς· λ. χ. ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Γεωγραφίαν, τὸν Γερμανὸν Φορβίγερον, ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, τὸν Ἄγγλον Θιρλούαλλον, (τὸ ἀριστούργημα τοῦ Γρότε δὲν ἐγνώριζον ἔτι ὅτε συνετάχθη ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ἱςορία) τοὺς Γερμανοὺς Οὐαχσμούθιον, Μύλλερον, καὶ ἄλλους, ὧν ὁποίων εἰς τοὺς οἰκείους τόπους παρέθεσα τὰ ὀνόματα καὶ συγγράμματα· ὡς πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν, τὸν Νείβουρον καὶ τὸν Οὐάλτερον· ὡς πρὸς τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν, τὸν Φαλλμεραϋερον, ὡς πρὸς τὴν Τουρκικὴν, τὸν Ἅμμηρον, καὶ ὡς πρὸς ἄλλας ἄλλους. Ἐπὶ πᾶσιν εἶχον ὑπ' ὄψιν τὰς Ἑβραϊκὰς, τὰς Ἑλληνικὰς, τὰς Ῥωμαϊκὰς καὶ τὰς Βυζαντινὰς πηγάς· καὶ ἂν δὲν παρέθεσα εἰμὴ μόνον τὰς τρεῖς πρώτας, παραλιπὼν τὰς Βυζαντινὰς, αἴτιον τούτου εἶναι, ὅτι τὸ βιβλίον συνετάχθη, ὡς προεῖπον, κυρίως διὰ μαθητὰς Γυμνασίου, οἵτινες ὀφείλουν καὶ δύνανται νὰ ποιήσωσι χρῆσιν τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων, ὄχι ὅμως καὶ τῆς ὀγκώδους καὶ τῆς μὴ κλασσικῆς Βυζαντίδος.

Ἡ ἀρχαία ἱστορία ἐξετέθη ἐκτενέστερον τῆς μέσης· διότι, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, ἐκτὸς τῶν κυρίως πολιτικῶν γεγονότων, ἐνόμισα χρήσιμον νὰ πραγματευθῶ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ἀντικειμένων, συντελεστικῶν εἰς τὴν διευκρίνησιν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, τῆς ὁποίας ἡ γνῶσις ἀποτελεῖ ἕνα τῶν κυριωτάτων σκοπῶν τῆς ἐν τοῖς Γυμνασίοις σπουδῆς· τοιαῦτα ἀντικείμενα εἶναι ἡ ἀρχαία Γεωγραφία, ἡ ἐθνογραφία, καὶ ἠθικὴ κατάστασις, τὰ πολιτεύματα καὶ τ. τ. Χάριν δὲ τῆς οἰκονομίας τοῦ τόπου, αἱ πραγματεῖαι αὗται, καθὼς καὶ τὰ δευτέρου λόγου ἄξια πολιτικὰ γεγονότα, ἐξετυπώθησαν διὰ στοιχείων πολὺ μικροτέρων τῶν συνήθων, τῶν δὲ τελευταίων τούτων δὲν ἐγένετο χρῆσις εἰμὴ ὡς πρὸς τὰ πρωτεύοντα πολιτικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐτάχθησαν πρὸ πάσης ἄλλης ὕλης, ἐν ἀρχῇ ἑκάστου παραγράφου. Ἡ μέση ἱστορία περιωρίσθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ κυρίως πολιτικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα διεκρίθησαν ὁμοίως, καθὰ μετ' ὀλίγον θέλει ἀκριβέστερον ἐξηγηθῆ, εἰς ἀξιολογώτερα καὶ εἰς δευτερεύοντα. Χάριν δὲ ἔτι πλείονος οἰκονομίας τοῦ τόπου, ὁ ἐκδότης δὲν μετεχειρίσθη, εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον, τὰ συνήθη στοιχεῖα εἰμὴ ὡς πρὸς μόνας τὰς συντόμους εἰσαγωγὰς τῶν τμημάτων καὶ τῶν παραγράφων, ἐξ ὧν αἱ εἰς τοὺς παραγράφους εἰσαγωγαὶ πολλάκις δὲν εἶναι εἰμὴ ἁπλαῖ ἐπιγραφαί· ἡ δὲ τῶν κυριωτέρων ἐθνῶν ἱστορία ἐξετυπώθη διὰ γραμμάτων μέσων, μεταξὺ τῶν μεγαλητέρων καὶ τῶν μικροτέρων τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, καὶ μόνη ἡ τῶν δευτερευόντων ἐθνῶν ἱστορία ἐτυπώθη διὰ τῶν μικροτέρων γραμμάτων.

Εἰς τὴν κατάταξιν τῶν κατ' ἰδίαν γεγονότων ἠκολούθησα τὴν λεγομένην Γενικοϊστορικὴν μέθοδον, ἔχων ὑπογραμμὸν καὶ κατὰ τοῦτο, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὸν Σχλόσσερον. Καθ' ἑκάστην δηλαδὴ περίοδον, δὲν ἱστορήθη ἕκαστον ἔθνος ἰδίᾳ, ἀλλὰ τὰ ἐπικρατέστατα ἔθνη, γεγονότα, ἢ ἄτομα ἐτέθησαν ὡς στήμονές τινες τῆς ὅλης ἀφηγήσεως, περὶ οὓς διεπλάκη ἡ λοιπὴ τῆς περιόδου ἱστορία. Ἰδίᾳ δὲ δὲν ἱστορήθησαν τὰ δευτερεύοντα ἔθνη, εἰμὴ ὁσάκις ἦτο ἀδύνατον νὰ συνυφανθῶσι τὰ κατὰ τὰ ἔθνη ταῦτα μὲ τὰ πρωτεύοντα. Καὶ τούτων ὅμως τῶν ἐθνῶν ἡ ἱστορία δὲν ἐξετέθη ὅλως μεμονωμένη, ἀλλὰ συνεδυάσθη μετὰ τῆς ἱστορίας ἄλλων οἰκείων δευτερευόντων ἐθνῶν. Λ. χ. ἡ ἀρχαιοτέρα ἐποχὴ τῶν Σκανδιναυΐων συνηφάνθη μετὰ τῆς ἀρχαιοτέρας τῶν Ἀγγλοσαξόνων· ἀπὸ δὲ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου, ὅτε ἡ τύχη τῆς Ἀγγλίας συνδέεται μᾶλλον με τὰ Γαλλικὰ πράγματα, τὰ κατὰ τοὺς Σκανδιναυΐους χωρίζονται μὲν ἀπὸ τὴν Βρετανικὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον συνάπτονται πάλιν μὲ τὰ κατὰ τὰ Φιννικὰ καὶ Σλαυϊκὰ ἔθνη τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης. Ἀνάλογόν τι ἐγένετο καὶ ὡς πρὸς τὰ Μωαμεθανικὰ καὶ τὰ Χριστιανικὰ κράτη τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου· καὶ ὡς πρὸς τοὺς Μογγόλους, καὶ ὡς πρὸς ἄλλους.

Διὰ μόνης τῆς τοιαύτης μεθόδου, ἡ γενικὴ ἱστορία συμπληροῖ τὸν ἀληθῆ αὐτῆς καθολικὸν χαρακτῆρα καὶ παύει τοῦ νὰ ἦναι μηχανικὸν ἄθρισμα τῶν κατ' ἰδίαν ἑκάστου ἔθνους ἱστοριῶν· διότι τὴν γενικὴν ἱστορίαν δὲν ἀποτελεῖ μόνη ἡ εἴδησις τῆς ἰδιαιτέρας ἑκάστου ἔθνους ἱστορίας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ γνῶσις τῆς ἑκάστοτε ἀμοιβαίας τῶν ἐθνῶν σχέσεως καὶ τῆς ἐντεῦθεν παραγομένης ἐπιδράσεως αὐτῶν εἰς τὴν ὅλην τύχην τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐδέησε λοιπὸν νὰ εὑρεθῇ τρόπος ἐπιτήδειος εἰς τὸ νὰ παραστήσῃ ὅσον ἐνδέχεται ζωηρότερον τὴν κατὰ πᾶσαν περίοδον τοιαύτην σχέσιν καὶ ἐπίδρασιν· καὶ αὕτη εἶναι ἡ γενικοϊστορικὴ μέθοδος τὴν ὁποίαν καὶ *ἀρχιτεκτονικὴν* τῆς Γενικῆς Ἱστορίας, εὐλόγως ὠνόμασεν ὁ Λέων. Ἀλλ' ἡ μέθοδος αὕτη δὲν εἶναι ὁμοιόμορφος παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι, μάλιστα ὡς πρὸς τὴν μέσην καὶ τὴν νέαν ἱστορίαν. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τὰ ἐπικρατέστατα ἔθνη ἤκμασαν ἀλληλοδιαδόχως, καθ' ἑκάςην δὲ τῶν ἀπὸ τῆς 6ης π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς τεσσάρων κυρίων αὐτῆς περιόδων ὑπάρχει πάντοτε ἓν ἔθνος τοσοῦτον ἐπικρατέστερον τῶν ἄλλων, ὥστε εἶναι πρόδηλον ὅτι περὶ αὐτὸ καὶ μόνον περιστρέφεται ἡ ὅλη λοιπὴ ἱστορία, ἐνίοτε δὲ καὶ σύμπασα ἡ γενικὴ ἱστορία ἐν αὐτῷ περιορίζεται ὡς συμβαίνει κατὰ τὰς τελευταίας πέντε ἑκατονταετηρίδας. Εἰς τὴν μέσην ὅμως καὶ τὴν νέαν ἱστορίαν συγχρόνως πρωταγωνιστοῦσι πολλὰ ἔθνη, ἰδίως δὲ ἀπὸ τοῦ τρίτου τμήματος τῆς μέσης καὶ ἐφεξῆς, ἡ ἀμοιβαία αὐτῶν σχέσις καὶ ἐνέργεια ἀπο-

βαίνει τοσοῦτον πολύπλοκος, ποικίλη καὶ ἀνώμαλος, ὥστε ἀναγκαίως ἡ Γενικὴ Ἱστορία λαμβάνει ὡς βάσιν τῆς ἐκθέσεώς της, οὐχὶ πλέον ἓν ἔθνος, ἀλλὰ συμπλέγματα ἐθνῶν ἢ γεγονότων· ὁ δὲ καταρτισμὸς τῶν συμπλεγμάτων τούτων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν κρίσιν τοῦ ἱστορικοῦ, καί, τούτου ἕνεκα, εἶναι ἐπιδεκτικὸς πολλῆς διαφωνίας. Ὅθεν προέκειτο νὰ ἐκλεχθῇ ἐνταῦθα τὸ ὀρθότερον, καὶ ὅστις παραβάλῃ τὴν μέσην ἱστορίαν τοῦ Σχλοσσέρου πρὸς τὴν τοῦ Λέοντος, θέλει ὁμολογήσει, ὅτι οἱ συνδυασμοὶ τοῦ πρώτου εἶναι φυσικώτεροι, οἱ δὲ τοῦ δευτέρου μᾶλλον βεβιασμένοι.

Σημειωτέον ὅμως, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ φυσικώτεροι τῶν συνδυασμῶν τούτων δύνανται νὰ φανῶσιν ἀνώμαλοι ἐκ πρώτης ὄψεως. Λ. χ. ἡ Οὐγγαρικὴ ἱστορία ὁτὲ μὲν ἐκτίθεται μετὰ τῆς Γερμανικῆς, ὁτὲ δὲ μετὰ τῆς Βυζαντινῆς καὶ Τουρκικῆς· ἡ Ἰταλικὴ ἐπὶ πολὺν χρόνον συνάπτεται μετὰ τῆς Γερμανικῆς, περὶ δὲ τὰ τέλη συνδυάζεται μετὰ τῆς Ἱσπανικῆς. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἡ ἱστορία τῶν Συρακουσῶν κατ' ἀρχὰς συνεκτίθεται μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, ἔπειτα μετὰ τῶν Καρχηδονιακῶν. Ἀλλ' ἅμα τὶς ἐξοικειωθῇ ὁπωσοῦν μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Γενικοϊστορικῆς μεθόδου, θέλει ἐννοήσει, ὅτι ἡ φαινομένη ἐκείνη ἀνωμαλία οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ πιστὴ εἰκὼν τῆς ἀληθοῦς τῶν πραγμάτων καταστάσεως.

Οἱ διάφοροι ἱστορικοὶ ἐκφέρουσι πολλάκις ὅλως ἀνομοίας καὶ ἐνίοτε συστηματικὰς κρίσεις περὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Ἐπροσπάθησα νὰ προτιμήσω πάντοτε τὴν κρίσιν τὴν ὁποίαν ἐνόμισα εὐστοχωτέραν καὶ μετριοπαθεστέραν, μάλιστα ὡς πρὸς τὰ δύο ἐπικρατέστατα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ζητήματα, τὸ θρησκευτικὸν καὶ τὸ πολιτικόν. Ἡ θρησκεία παντὸς ἔθνους εἶναι σεβαστή, ἰδίως ὅμως μετὰ τῆς ὀφειλομένης εὐλαβείας ἐγένετο λόγος περί τε τῆς παλαιᾶς διαθήκης καὶ περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν γενει. Ἀλλ' ἂν οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τήν, ἐν ἀρχῇ τοῦ μεσαιῶνος, εὐεργετικὴν τῆς παπικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν τύχην τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἐπιῤῥοήν, τὴν ὁποίαν καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἱστορικοὶ ὁμολογοῦσιν, οὐδεὶς δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὰς μετέπειτα καταχρήσεις τῆς ἱεραρχίας. Ἐνόμισα περιττὸν νὰ λεπτολογήσω περὶ τῶν μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας δογματικῶν διαφωνιῶν· περὶ τοῦ σχίσματος ὅμως τῶν ἐκκλησιῶν, ὡς πολιτικοῦ γεγονότος θεωρουμένου, καὶ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα, ἐξέφρασα γνώμην (ἴδε σελ. 122—126 τοῦ δευτέρου βιβλίου), τὴν ὁποίαν πρὸ καιροῦ πρεσβεύει πᾶς Ἕλλην. ἀπεδέχθησαν δὲ καὶ πολλοὶ Εὐρωπαῖοι (ἴδε τοῦ πρώην ἀντιβασιλέως Μάουρερ τὸ πλείστου λόγου ἄξιον σύγγραμμα, τὸ ἐπιγραφόμενον Das Griechische Volk κτλ. τόμου πρώτου, σελ. 5 καὶ 6, καὶ τοῦ Γάλλου Οὐϊλλεμαίνου τὸν Λάσκαριν). Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αὐτῆς γνώμης ἐκρίθησαν καὶ πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι τῶν Παλαιολόγων περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν πολιτευμάτων ἐτήρησα ὁμοίως μέσην τινὰ γραμμὴν, μὴ γενόμενος συνήγορος οὔτε τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας, οὔτε τῆς δημαγωγίας· καὶ ἡ περὶ τῶν τριῶν πολιτευμάτων τῆς Ῥώμης, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης ἐκτεθεῖσα, ἐν σελ. 277 καὶ 278 τοῦ 1 βιβλίου, κρίσις, παρέχει τὸ μέτρον τῶν περὶ τούτων ἀρχῶν τοῦ Ἐγχειριδίου. Ὑπάρχουσιν ὅμως εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν ἐποχαὶ καθ' ἃς τὸ ἀπόλυτον τοῦ ἑνὸς κράτος εἶναι σωτήριον· ! τίς δύναται νὰ κατακρίνῃ εὐλόγως τοὺς μεγάλους ἐκείνους βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, οἵτινες, παραλαβόντες συμμάχους τὰς κοινότητας, καθῄρεσαν κατὰ μικρὸν τοὺς ὀλεθρίους Φεουδάρχας καὶ μετεχειρίσθησαν τὴν οὕτω κρατυνθεῖσαν αὐτῶν ἐξουσίαν, ἀφ ἑνὸς μὲν εἰς τὸ νὰ ἀποβάλωσι τοὺς Ἄγγλους ἀπὸ τοῦ πατρίου ἐδάφους, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὰ δίκαια τοῦ ἔθνους κατὰ τῶν καταπιέσεων τῆς παπικῆς ἐξουσίας; Ἐν γένει ἡ περὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων συστηματικὴ κρίσις, ἡ κατ' ἀπολύτους τινὰς ἀρχὰς καὶ προκατειλημμένας δοξασίας γινομένη, οὐδ' ἀσφαλὴς εἰμπορεῖ νὰ ἦναι, οὐδὲ ἀληθῶς διδακτική.

Κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ ἐλαττώσω ὅσον ἐνδέχεται τὰς περὶ τὰς χρονολογίας καὶ τὰ καθ' ἕκαστα τῶν γεγονότων παραδρομάς. Λέγω νὰ ἐλαττώσω, διότι ὅστις φρονεῖ, ὅτι βιβλίον περιέχον τοσαύτην ἀπειρίαν χρόνων καὶ γεγονότων δύναται νὰ ἦναι ἀναμάρτητον, δὲν γνωρίζει τί ἐστι γενικὴ ἱστορία. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἡ κατὰ τοῦτο μεγαλητέρα ἢ μικροτέρα ἀξία τῶν τοιούτων βιβλίων εἶναι πάντοτε σχετική, οὐδέποτε ἀπόλυτος. Αὐτὴ ἡ τελευταία Γενικὴ Ἱστορία τοῦ Σχλοσσέρου, ἡ ἀπὸ τοῦ κειμένου αὐτοῦ, πρὸς χρῆσιν τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ, ὑπὸ τοῦ Kriegk μετασκευασθεῖσα, ἱστορία, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἥτις, εἰς δευτέραν μελέτην, ὑπὸ δύο τηλικούτων ἀνδρῶν ἐξηκριβώθη καὶ ἐξηλέγχθη, περιέχει οὐδὲν ἧττον ἁμαρτήματα ὄχι ὀλίγα, ἐξ ὧν λαμβάνω τὴν τόλμην νὰ ἀναφέρω ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ παραδείγματος, ἕν, διότι τὸ ἓν τοῦτο χαρακτηρίζει θαυμασίως εἰς ποίους παραδόξους νυσταγμοὺς περιπίπτουσιν ἐνίοτε οἱ ῥωμαλεώτεροι νόες. Εἰς τὸ 6 τόμον τῆς εἰρημένης ἱστορίας, γινομένου λόγου, ἐν σελίδι 5, περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου. ἐπιφέρεται· Man hat ihm z B. Geldgier und Geiz vorgeworfen, und doch stelte er mit grossen Kosten die berühmte Wasserleitung wieder her, welche einst durch Kaiser Valens z w i s c h e n Chalcedon und Constantinopel erbaut, und zur Zeit des Herakius bei einer Belagerung zerstort worden war. Ὅ ἐστι, λέγεται, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἀνῳκοδόμησε τὸν περίφημον ἀγωγόν, τὸν ὁποῖον πάλαι ποτὲ ὁ βασιλεὺς Οὐάλης κατεσκεύασε μ ε τ α ξ ὺ Χ α λ κ η δ ό ν ο ς κ α ὶ Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ο υ π ό λ ε ω ς. !Εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ Kriegk καὶ ὁ Σχλόσσερος ἠγνόουν, ὅτι μεταξὺ Χαλκηδόνος καὶ Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἰμπορεῖ νὰ κατασκευασθῇ ὑδραγωγεῖον, ἠγνόουν ὅτι τὰ ὕδατα τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ Οὐάλεντος κατήρχοντο ἀπὸ τοῦ Αἵμου; (ἴδε τῆς γνωστῆς τοῦ Andreossy πραγματείας τὸ Ε'. Κεφάλαιον τοῦ 3 βιβλίου, Aqueduc de Valens, σελ. 233 κ. ἑ.). Ἀλλὰ !πόθεν προέκυψε τὸ λάθος; Ὑποθέτω ὅτι ὁ Σχλόσσερος ἀνέγνω εἰς τὸ κεφάλαιον ΙΣΤ'. τοῦ βιβλίου XIII τοῦ χρονικοῦ τοῦ Ἰωάννου Ζωναρᾶ· « κα-

» θηρέθη δὲ τότε καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως Χαλκηδό-» νος, ὡς τῶν αὐτῆς πολιτῶν τὰ Προκοπίου φρονούν-» των... Ὁ μὲν οὖν Οὐάλης, τῇ τῶν τειχῶν τῆς » Χαλκηδόνος ὕλῃ, εἰς οἰκοδομὴν ὁλκοῦ ἐχρήσατο ὕ-» δατος καὶ τοῦτον Οὐάλεντα ἐπωνόμασε» (ἴδε καὶ Γεωργίου Κεδρηνοῦ σύνοψιν ἱστοριῶν, σελ. 310 τῆς Παρισινῆς ἐκδόσεως). Ἡ παράθεσις τοῦ χωρίου τούτου ἐγένετο ἴσως ἀτελῶς ἢ ἀσαφῶς ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ ἱστορικοῦ, ἐντεῦθεν δὲ ἡ παρεξήγησις, ἥτις, καί τοι πρόδηλος, ἔλαθε τὴν προσοχὴν ἀμφοτέρων τῶν συντακτῶν. Ἀλλ' ἂν τοιαῦτα συμβαίνωσιν εἰς τοὺς διδασκάλους ἡμῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσω ὅτι τοῦ ἀνὰ χεῖρας Ἐγχειριδίου τὰ ἐκδοθέντα δύο βιβλία δὲν περιέχουσιν ἁμαρτήματα; Τινὰ ἐξ αὐτῶν φθὰς παρετήρησα καὶ ἐγώ, καὶ ἐσημείωσα εἰς τοὺς πίνακας τῶν ἡμαρτημένων. Εὐγνωμόνως δὲ θέλω δεχθῇ τὰς περὶ τῶν λοιπῶν παρατηρήσεις τῶν λογίων ἀνδρῶν.

Καὶ τὸ ὕφος τοῦ λόγου θέλει φανῇ ἐνίοτε πολύπλοκον καὶ δυσεξέλικτον, κατὰ τὸν Διονύσιον· τοῦτο προέκυψε κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ἠναγκάσθην νὰ συμπυκνώσω ἐντὸς στενοῦ χώρου ὅσον ἐνδέχεται πλείονα γεγονότα. Ἀλλ' οἱαδήποτε καὶ ἂν ὦσι, κατά τε τοῦτο καὶ κατὰ τὰ λοιπά, τὰ ἐλαττώματα τοῦ Ἐγχειριδίου, ἐλπίζω, ὅτι θέλει χρησιμεύσει εἰς τοὺς νέους τῆς ἱστορίας σπουδαστάς, δι' οὓς ἐφιλοπονήθη, τοὐλάχιστον μέχρις οὗ ἄλλοι κρείττονες ἐμοῦ ἄνδρες ἐκδώσωσιν ἔργα ἀκριβέστερα καὶ μεθοδικώτερα.

Τὸ τρίτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον θέλει περιέχει τὴν νέαν ἱστορίαν, ἐκδίδεται προσεχῶς.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1852.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΟΠΩΡΑΙ ΚΑΙ ΦΥΤΑ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ.

—ο—

Ὅτε ὁ Κολόμβος ἀπέβη κατὰ πρῶτον εἰς τὸν νέον κόσμον, ἐξέστη πρὸ πάντων ἐνώπιον τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ πολυφόρου φύσεως τῆς Ἀμερικῆς, πολὺ πλουσιωτέρας, καὶ κατὰ τὰ πλεῖστα ἀνομοίου τῆς τοῦ ἀρχαίου ἡμισφαιρίου· ὅτε δὲ μετά τινα ἔτη, κύπτων τὴν κεφαλὴν εἰς ἄδικον καὶ ἀσεβῆ ἀπόφασιν, μετέβαινεν ἑκουσίως εἰς δεσμωτήριον, τὸν ἴδομεν θαυμάζοντα ἀνὰ πᾶν βῆμα τὰς πολυανθεῖς τῆς Μικρᾶς Ἰσπανίας πεδιάδας, καὶ μετὰ δακρύων χωριζόμενον ἀπὸ τῆς ἐξαισίας ἐκείνης φύσεως.

Ὅσοι τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Πανδώρας* δὲν βαρύνονται νὰ ῥίπτωσιν ἐνίοτε τὸ βλέμμα καὶ ἐπὶ τὸν *Κυνηγόν*, σκοπὸν κύριον ἔχοντα τὴν περιγραφὴν τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τῆς φύσεως τῆς Ἀμερικῆς, συλλαμβάνουσι βεβαίως, εἰ καὶ ἀτελῶς, ἰδέαν τινὰ τῆς δαψιλείας καὶ τοῦ κάλλους της, ἢ μᾶλλον τοῦ ἀγρίου ἐκείνου μεγαλείου τὸ ὁποῖον καταπλήττει καὶ τὸν ἥττον εὐαίσθητον. Αἱ πεδιάδες εἶναι ἀπέραντοι· ὁ χόρτος κρύπτει καὶ τοὺς ὑψηλοτέρους ἀνθρώπους καὶ τὰ τερατωδέστερα ζῶα, καὶ τρέφει τὰς μυριάδας τῶν βονάσσων καὶ τῶν ἵππων περὶ ὧν τοσαῦτα

Ἄμπελος τῆς Ἀμερικῆς.

λέγει ὁ *Κυνηγός*, τὰ δένδρα εἶναι κολοσσιαῖα καὶ ὑπερνεφῆ, οἱ ποταμοὶ ὠκεάνειοι, καὶ οἱ λειμῶνες ὅλοι μυριανθεῖς καὶ κατάφυτοι. Ἐκεῖ βλαστάνουσιν ἄγρια τὰ παντοδαπὰ εἴδη τοῦ *ἀνανά*, τοῦ γλυκυτέρου ὅλων τῶν καρπῶν ὅσους ὁ Πλάστης ἐδωρήσατο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Τίς δύναται νὰ ἐξεικονίσῃ τὰ βαθύσκια καὶ ἀχανῆ δάση τῆς Ἀμερικῆς, ὧν τὰ ὑψιπέτηλα δένδρα συνέχονται πολλάκις πρὸς ἄλληλα διὰ τῶν περὶ αὐτὰ ἐγκισσευομένων φυτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπουσιν ἡ φίλη τῶν γαστριμάργων *βανιλλία*, καὶ ἡ ἀλλοία παρὰ τὴν ἡμετέραν ἄμπελος, τὴν ὁποίαν παριστάνει ἡ ἀνωτέρω εἰκών;

(Ἀκολουθεῖ.)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΥΠΝΟΒΑΣΙΑ. Τὸ 1758, ἀξιωματικός τις Ἄγγλος, κοιμώμενος, παρίστανε περιεργώτατα φαινόμενα ὑπνοβασίας. Οἱ συστρατιῶταί του, ὁμιλοῦντες εἰς τὸ ὠτίον του διεύθυνον κατὰ θέλησιν τοὺς ὀνείρους του. Μίαν νύκτα τῷ ὡμίλησαν περὶ ἔριδος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τινος ἄλλου, τῆς ὁποίας ἡ λύσις ἀπεφασίσθη νὰ γείνῃ διὰ μονομαχίας. Τότε ἔβαλον εἰς τὴν δεξιάν του πιστόλιον, καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἐπυροβόλησεν. Ἄλλοτε, ἐνῷ ἐκοιμᾶτο ἐπὶ κιβωτίου, εἶπον πρὸς αὐτὸν ὅτι ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸν προέτρεψαν νὰ σωθῇ κολυμβῶν· καὶ αὐτὸς εὐθὺς ἐμιμήθη τὰς κινήσεις τῶν νηχομένων. Μετ' ὀλίγον οἱ φίλοι του εἶπον πρὸς αὐτὸν ὅτι κατεδιώκετο ἀπὸ καρχαρίαν, καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ βυθισθῇ διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον. Καὶ αὐτὸς ἔπεσε πάραυτα ἀπὸ τοῦ κιβωτίου κατὰ γῆς, καὶ πληγωθεὶς ἐξύπνησεν.

Ἄλλοτε τὸν εὗρον κοιμώμενον ἐντὸς τῆς σκηνῆς του, καὶ δίδοντα σημεῖα ὅτι ἐστενοχωρεῖτο ἀπὸ τὸν κρότον τῶν κανονίων. Τῷ εἶπον τότε ὅτι εὑρίσκετο ἐν μέσῳ τῆς μάχης· αὐτὸς δέ, φοβηθείς, ἔδειξεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ φύγῃ. Οἱ φίλοι του τὸν ἐπέπληξαν διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἐπηύξησαν τοὺς φόβους του στενάζοντος ὡς ἂν εἶχε τραυματισθῆ ἢ ὡς ἂν ἔπνεε τὰ λοίσθια. Ἐπὶ τέλους εἶπον ὅτι ὁ πλησιέστερός του παραστάτης ἐφονεύθη. Καὶ εὐθὺς κατέβη ἀπὸ τὴν κλίνην του, ὥρμησεν ἐντὸς τῆς σκηνῆς του, καὶ ἐξύπνησε προσκόψας εἰς τὰ σχοινία της.

ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΝ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΟΝ ΠΥΡ. Πῦρ οἰκονομικώτατον, ἄκαπνον, ἄοσμον, χωρὶς τέφρας, χωρὶς αἰθάλης, χωρὶς φλογῶν, χωρὶς σπινθήρων, μὴ διαδίδον πώποτε πυρκαϊὰν, ἀναπτόμενον ἐν ἀκαρεῖ, καὶ μηδεμίαν ἔχον ἀνάγκην περιποιήσεως, τοιοῦτο εἶναι τὸ Britisch polytechnic fire τὸ ὁποῖον ἐφεῦρον ἐσχάτως δύο Ἄγγλοι ὀνομαζόμενοι Bachhoffner καὶ Defries.

Αἱ ὗλαι ἐξ ὧν ἀνάπτεται δὲν εἶναι πολυάριθμοι· πλάκες λεπταὶ ἐκ πλατίνης καὶ ἀέριον ὑδρογόνον, ἰδοὺ ὅλαι αὐταί. Αἱ πλάκες προσβάλλονται ἀπὸ τὸ ὑδρογόνον, κοκκινίζουσι, καὶ ἐκπέμπουσι συγχρόνως καὶ φῶς καὶ θέρμην.

Ἡ μηχανὴ εἶναι ἁπλουστάτη· στρέφεις ἐξ ἑνὸς μέρους τὸ μαζούριον (*) καὶ τὸ πῦρ ἀνάπτεται, τὸ στρέφεις ἐκ τοῦ ἄλλου καὶ σβέννυται. Τὸ δὲ μέταλλον μένει πάντοτε ἀδιάφθορον, καὶ μόνον τὸ ὑδρογόνον καταναλίσκεται. Δαπανῶντες 65 λεπτὰ τὴν ἡμέραν, θερμαίνομεν διὰ τούτου τοῦ μέσου ὁλόκληρον αἴθουσαν.

(*) Οὕτω λέγει ἡ συνήθεια τὸ robinet τῶν Γάλλων, ἡ δὲ λέξις, εἰ καὶ μὴ θησαυρισθεῖσα ἐν τοῖς λεξικοῖς, οὐχ ἧττον εἶναι ἑλληνική, ὡς παραγομένη ἀπὸ τὸ μ α ζ ὸ ς τῶν ἀρχαίων.

Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔδωκε δίπλωμα ἐφευρέσεως εἰς τοὺς Ἄγγλους τούτους.

Οἱ κάτοικοι ἰσημερινῶν τινων τόπων ἔχουσιν ἄλλον τρόπον πολὺ ἁπλούστερον καὶ πολὺ οἰκονομικώτερον, ἂν ὄχι διὰ νὰ θερμαίνωνται, τοὐλάχιστον διὰ νὰ φωτίζωνται. Περιηγηταί τινες διηγήθησαν πρὸ πολλοῦ ὅτι οἱ ἄγριοι τῆς Μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς μεταχειρίζονται ζωύφια φωσφόρα ἐν εἴδει φανῶν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο ἀπίθανον. Σήμερον ὅμως πᾶς δισταγμὸς πρέπει νὰ ἐκλείψῃ· διότι ὁ Κ. Ὀσκουλέτης βεβαιοῖ διὰ τῆς *Ζωολογικῆς ἀποθήκης καὶ ἐπιθεωρήσεως*, ὅτι ἐφώτισεν αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν θάλαμόν του διὰ ζωυφίων ἐκ τῶν λεγομένων *πυροφόρων*.

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ. Εἰς Ἀγγλικόν τι βιβλίον ἀνέγνωμεν τὴν ἐφεξῆς ἀγγελίαν· «Ἀπὸ τῆς 18 Ἀπριλίου 1703, οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ μεταβῶσιν ἀπὸ Λονδίνου εἰς Ἐβόρακον, (ἐν Ἀγγλίᾳ) καὶ ἐναλλὰξ, παρακαλοῦνται νὰ διευθυνθῶσιν εἰς τὸ δεῖνα καὶ δεῖνα κατάστημα. Ἐκεῖ θέλουσιν εὑρεῖ ἅμαξαν ἀναχωροῦσαν καθ' ἑκάστην δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, καὶ διαπεραιοῦσαν τὸ ταξείδιον, Θεοῦ θέλοντος, ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν.»

Τὸ ταξείδιον τοῦτο διαπεραιοῦται σήμερον ἐντὸς 8 ἢ 9 ὡρῶν!

ΑΣΤΕΡΕΣ. Μία Ἑλουητικὴ ἐφημερὶς διαλαμβάνει τὰ ἑξῆς·

Τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Αὐγούστου, τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῆς Βέρνης ἠρίθμησεν 846 διάττοντας ἀστέρας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται τακτικῶς κατὰ πᾶν ἔτος τὴν νύκτα ταύτην· καὶ ἀρχαία μὲν Ἰρλανδικὴ παράδοσις ἔλεγεν ὅτι οἱ ἀστέρες ἐκεῖνοι εἶναι τὰ δάκρυα τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου, εἰς ὃν εἶναι ἡ ἡμέρα αὕτη καθιερωμένη· ἡ δ' ἐπιστήμη ἐξηγεῖ αὐτὸ διὰ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ γῆ διέρχεται χώραν τοῦ οὐρανοῦ, ἐν ᾗ περιστρέφονται πολλὰ διάπυρα σώματα, ὄντα ἢ ἐρείπια ἀρχαίων κόσμων ἢ σπέρματα νέων.

Περὶ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου γράφουσιν εἰς μίαν Βελγικὴν ἐφημερίδα τὰ ἀκόλουθα·

Ἡ περιοδικὴ ἐπάνοδος τῶν διαττόντων ἀστέρων, ἥτις κατὰ πρῶτον παρετηρήθη εἰς τὸ ἐν Βρυξέλλαις βασιλικὸν ἀστεροσκοπεῖον τῷ 1836 ἔτει, ἐπανελήφθη καὶ πάλιν κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος. 113 τοιαῦτα μετέωρα παρετηρήθησαν ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ, τῇ 10 Αὐγούστου, ἀπὸ τῆς 9 ὥρας καὶ ¼ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου καὶ ¼.

Τὸ δὲ φαινόμενον ἦτο χαρακτηριστικώτατον ὄχι μόνον διὰ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν διαττόντων ἀστέρων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμοιόμορφον αὐτῶν πορείαν. Ὅλοι σχεδὸν ἐφαίνοντο προκύπτοντες ἀπὸ σημείου κειμένου μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν τοῦ Περσέως καὶ τῆς Κασσιόπης. Ἐκ δὲ τῶν 113 παρατηρηθέντων τοιούτων μετεώρων, οἱ 88 κατεφέροντο πρὸς τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος τὰ περιλαμβανόμενα μεταξὺ μεσημβρίας καὶ δυσμῶν.

ΝΕΟΙ ΠΛΑΝΗΤΑΙ. Ὁ Κ. Ι. Ρ. Χὶνδ, Ἄγγλος τὴν πατρίδα, ἀνεκάλυψε καὶ νέον πλανήτην, ἐντὸς τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ ὑδροχόου, εὐκόλως διορώμενον διὰ τηλεσκοπίου. Ἡ λάμψις του εἶναι ὡς ἡ τῶν ἀστέρων ἐννάτου μεγέθους, καὶ διακρίνεται διὰ χρωματισμοῦ τινος κιτρίνου, ὡς τοῦ τῆς Παλλάδος, τῆς Μελπομένης, καὶ ἄλλων πλανητῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀστεροσκοπείου Κ. Κέλλης ἀνήγγειλεν ὅτι τὴν πρωΐαν τῆς 14 (26) Αὐγούστου περὶ τὴν 3 καὶ 1/2 ὥραν, ἀνεκάλυψεν ἐντὸς τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν Διδύμων, σμικρότατον κομήτην. Περὶ πλανητῶν ἐγράψαμεν ἐκτενέστερον ἐν τῷ Μ΄. φυλλαδίῳ τῆς *Πανδώρας*.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΙ ΥΠΟΒΡΥΧΙΟΙ. Φαίνεται ὅτι ἡ διὰ τῶν ὑποβρυχίων ἠλεκτρικῶν τηλεγράφων συγκοινωνία πρόκειται νὰ λάβῃ τεραστίαν καὶ ἀπέραντον ἔκτασιν. Μετὰ τὴν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας σύστασιν τοιούτου, γίνεται ἤδη ἄλλη μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Βελγικῆς. Ἀλλά, καθ' ἃ γράφουσιν αἱ Ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες, ἑτοιμάζονται ἐν τοῖς ἐργοστασίοις τῆς Μεγάλης Βρετανίας πολυάριθμοι ἀγωγοὶ διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν διαπόρθμευσιν τῶν ἀνταποκρίσεων μεταξὺ Τουλώνης καὶ Ἀλγερίας, Κοπενάγης καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον Δανικῶν κτήσεων, καὶ πολλῶν ἄλλων μερῶν ἔτι μᾶλλον ἀπεχόντων ἀπ' ἀλλήλων.

ΨΕΥΔΗΣ ΕΙΔΗΣΙΣ. Εἰς τὴν Γαλλικὴν ἐφημερίδα ὁ *Τύπος* τῆς 5 Σεπτεμβρίου ε. ν. ἀναγινώσκομεν τὴν περίεργον ταύτην εἴδησιν·

« Ὁ Κ. Ἀργόπουρος, ναύαρχος τῆς Ἑλλάδος, ἔφθασεν εἰς Γαλλίαν, ἔχων ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν του ἐντολὴν νὰ σπουδάσῃ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἡμετέρου ναυτικοῦ Σχολείου, καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλα τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα εἰς σύστασιν ὁμοίου σχολείου ἐν Πειραιεῖ. »

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὔτε ναύαρχον Ἀργόπουρον ἔχομεν, οὔτε ἄλλος τις τοιοῦτος ἐστάλη ἐπὶ τοιούτῳ σκοπῷ.

Η ΤΕΧΝΗ

(Ἐκ τῶν τοῦ Victor Hugo.)

I

Ἡ τέχνη εἶναι ἡ χαρὰ καὶ τῆς ψυχῆς ἡ δόξα.
Εἰς ἐποχὰς τρικυμιῶν χρυσᾶ τανύει τόξα,
Τὸν οὐρανὸν φωταγωγεῖ !

Ἡ τέχνη λάμψιν ἱερὰν ἐπὶ τοῦ κόσμου χύνει,
Καί, ὡς τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ τὸ μέτωπον λαμπρύνει,
Τὰ πλήθη φέγγει κ' ὁδηγεῖ.

Ἡ τέχνη εἶναι τὸ λαμπρόν, τὸ χάριν πνέον ᾆσμα·
Ὡς οὐρανόπεμπτον λαλεῖ εἰς τὴν καρδίαν φάσμα·
Τὸ δάσος καὶ ἡ πόλις
Τὸ ψάλλουσι, καὶ ὁ ἀνὴρ πρὸς τὴν γυναῖκα ψάλλει,
Καὶ πᾶσα τῆς ψυχῆς χορδὴ τὸ μελῳδεῖ καὶ πάλλει
Μεθ' ἁρμονίας ὅλης.

Ἡ τέχνη εἶν' ἡ φλογερὰ ἀνθρώπινος ἰδέα,
Ἡ πάντα θραύουσα δεσμὰ καὶ παλαιὰ καὶ νέα,
Κατακτητὴς οὐράνιος·
Ὑπήκοοί της ῥέουσιν ὁ Τίβερις καὶ Ῥῆνος·
Δοῦλε λαέ, σ' ἐλευθεροῖ, γενναῖος ἀκινδύνως
Γίνου δι' αὐτῆς σπάνιος !

II

Ὦ φίλη, ὦ ἀνίκητος πατρίς μου, ὦ Γαλλία,
Εἰρηνικὴ τὰ στήθη σου ἂς τέρπῃ μελῳδία !
Ψάλλε και ὕμνει τὸν Θεόν !
Ἡ μαγικὴ καὶ ζωηρὰ φωνή σου ἂς κυλίῃ,
Λαὲ μεγάλε, ἐπὶ γῆς τὴν χάριν ἂς μηνύῃ
Καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν λαῶν !

Φίλε λαέ, τὸ ᾆσμά σου μελῳδεῖ τὴν πρωΐαν·
Καὶ τὴν ἑσπέραν τὴν ὑγρὰν ἐκφώνει ἁρμονίαν.
Τὸ ἔργον χαρὰν φέρει.
Ἡ γραῖ' ἂς φεύγῃ ἐποχή, τὸν ἔρωτα ὑμνῳδει·
Καὶ ἡ ἐλευθερία σου γενναῖον καὶ ἀνδριώδη
Τὸν φθόγγον σου ἂς αἴρῃ !

Φίλε λαέ, τὴν ἱερὰν ἀνύμνει Ἰταλίαν.
Τὴν Πολωνίαν τὴν νεκράν, τὴν κλαίουσαν Οὐγγρίαν,
Τὴν αἷμ' ἀθῴων βρύουσαν
Νεάπολιν ! . . . ὦ τύραννοι, ὅταν ὁ λαὸς ψάλλῃ,
Τὸ στῆθός σας εἰς τὴν φωνὴν τοῦ λέοντος δὲν πάλλει,
Τὴν θύελλαν μηνύουσαν ;

Μάντσεστερ, Νοέμβριος 1851.

Χ. Α. ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ.

Λύσις τοῦ ἐν τῷ φυλλ. Ξ΄.

ΛΕΞΙΓΡΙΦΟΥ.

Θὴρ — Ἀσία.

—o—

15 ΟΚΤΩΒΡ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 62.

Η ΓΑΛΑΤΕΙΑ

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε Φυλλ. 61.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

—o—

Εἰς σὲ παραδίδομαι γλυκεῖα μελαγχολία, ἐλθὲ νὰ ἐπιχύσῃς εἰς τὰς τελευταίας μου ταύτας εἰκόνας τὴν ἡμίφωτον ἐκείνην σκιὰν, τὴν τοσοῦτον εἰς πάσας τὰς εὐαισθήτους καρδίας ἀρέσκουσαν. Οὐδεὶς φθόνος ἐὰν συγκινηθῶσι· τὰ δάκρυα, ὅσα τρυφεραὶ καρδίαι χύνουσι διὰ σὲ, εἶναι ὡς τὸ ῥόδον μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἀνθέων. Ὁποίας διεγείρεις θελκτικὰς ἀναμνήσεις! τίς ἐραστὴς μεμακρυσμένος τῆς ἐρωμένης του, ἢ φίλος τοῦ φίλου στερούμενος, ἢ μήτηρ μακρὰν τοῦ τέκνου της, τίς δὲν σὲ θεωρεῖ ὡς τὸ πολυτιμώτατον πάντων τῶν ἀγαθῶν; Πόσον γλυκεῖαι αἱ στιγμαὶ καθ' ἃς μακρὰν τῶν ἀνθρώπων μόνος μετὰ τῶν ἀναμνήσεών του σκέπτεταί τις καθ' ἑαυτὸν, ἢ μᾶλλον ὁμοῦ μετὰ τῶν προσφιλῶν τῆς καρδίας του. Μετὰ πόσης τέρψεως ἐνθυμεῖται τὰς παρελθούσας τέρψεις, τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς ἀγάπης, τὴν δειλὴν συγκατάθεσιν, τὰς ἐλπίδας, τοὺς φόβους, τὰς ὑποψίας, τὰς ἔριδας, ταῦτα πάντα τὰ νομίζει παρόντα, ταῦτα πάντα τῷ παρίστανται ὡς ἐν εἰκόνι μετ' εὐφροσύνης. Ἀλλ' εἰς αὐτὴν καὶ παρελθοῦσαι θλίψεις ὡς νέφη ἀντανακλῶνται πολλάκις· αἱ καταστραφεῖσαι ἐλπίδες, ὁ ἄωρος θάνατος ὄντος φιλτάτου προκαλοῦσι νέα δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, ἀλλὰ τὰ δάκρυα ταῦτα δὲν εἶναι ἐστερημένα γλυκύτητος καὶ ῥέουσιν ὡς βάλσαμον παρηγορίας εἰς τὴν πληγήν του.

Οὕτω διελογίζετο ὁ σοφὸς Στέφανος, ἔχων ἀφιερωμένην μίαν τοῦ ἔτους ἡμέραν εἰς δάκρυα εὐγνωμοσύνης, ἔρωτος ἢ φιλίας. Τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην ὁ σεβάσμιος οὗτος ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου, ἐνδεδυμένος τὰ πένθιμά του ἐνδύματα, ἦλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν, ὅπου ταὐτοχρόνως εἶδε προσδραμόντας καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς τοῦ χωρίου κατοίκους, καὶ τούτους μελανείμονας, καὶ κυπαρίσσοις ἐστεμμένους, φέροντας δ' ἐν χερσὶ ῥάβδους μελαίναις ταινίαις κεκοσμημένας, οὓς ἀφ' οὗ ἔθεσεν εἰς τάξιν, καὶ διεχώρισε τοὺς ποιμένας ἀπὸ τὰς ποιμενίδας, τοὺς διέταξε νὰ βαδίζωσι στιχηδὸν ὡς δύο παρατεταγμένα στρατεύματα.

Πρὸς μὲν τὴν δεξιὰν πτέρυγα ἡ Νισίδα, ἡ Λεύκη, ἡ Θεανὼ, ἡ Ἀνθὼ καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι πᾶσαι προεχώρουν, προηγουμένης τῆς Γαλατείας· πρὸς δὲ τὴν ἀριστερὰν, κατάντικρυ τούτων, ἐβάδιζον ὁ Θιμβρίων, ὁ Φαβιανὸς, ὁ Δάμων, ὁ Θύρσις καὶ τὰ μικρὰ παιδία πάντα, ἡγουμένου τοῦ Ἐλικίονος, καὶ μόνος ὁ Ἔραστρος ἔλειπε. Μετὰ τούτους δ' ἤρχοντο αἱ σύζυγοι, ὁδηγούμεναι ὑπὸ τῆς Σιλβίας, καὶ οἱ σύζυγοι, ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν Δρακίωνα. Τὸ εὔδαιμον δὲ τοῦτο στρατόπεδον ἦτο σχεδὸν λαμπρὸν ὡς καὶ τὸ πρῶτον. Τὸ δὲ παρακολουθοῦν τρίτον τάγμα ἦτο ἧττον μὲν λαμπρὸν, ἀλλὰ σεβασμιώτερον· αἱ χῆραι καὶ οἱ γέροντες, ὁδηγούμενοι οἱ μὲν ὑπὸ τοῦ Μοίριδος, αἱ δὲ ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ Ἐράστρου· τούτων ἡ πολιὰ κόμη δὲν ἦτο

ἐστεμμένη, αἱ τρέμουσαι χεῖρές των ἐπερείδοντο ἐπὶ τυλωδῶν ῥάβδων. Φεῦ! τούτους πρὸ πάντων ἐνδιέφερεν ἡ τελετὴ ἐκείνη, ἐρχομένους νὰ θρηνήσωσιν ἐπὶ τοῦ τάφου ὁ μὲν υἱοῦ, ὁ δὲ ἀδελφῆς ἢ συζύγου.

Τὴν δ' ὀπισθοφυλακὴν ἔκλειεν ὁ Στέφανος, ἐπίτηδες ἐκλέξας τὴν θέσιν ταύτην ἵνα ἦναι πλησιέστερος εἰς τοὺς δυστυχεῖς· ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ ὀκτὼ ὡραῖοι νέοι, λινᾶ ἐνδύματα ἔχοντες, καὶ ἀνθοστεφεῖς, ἔφερον μὲ σέβας τὸ καθαρτήριον ὕδωρ, τὸν λίβανον καὶ τὸ πῦρ, καὶ ὑπερήφανοι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ἥτις ἦν ἀμοιβὴ τῆς ἐνδελεχοῦς ἐτησίου πρὸς τὴν σπουδὴν καὶ σύνεσιν ἀφοσιώσεώς των, ἔβαινον καὶ τῶν γερόντων βαρύτεροι.

Πρὶν φθάσωσιν εἰς τὴν κοιλάδα, ἔνθα ἦτο τὸ κοιμητήριον, ἔπρεπε νὰ διατρέξωσιν ἐπὶ μίαν ὥραν τὰς ὄχθας τοῦ Τάγου, καὶ ὑπὸ θόλον εὐθαλῆ διπλῆς σειρᾶς ἰτεῶν. Οἱ ποιμένες επροχώρουν σιωπηλῶς ἐπὶ χλοεροῦ ἐδάφους ἐσπαρμένου ἀπὸ ὑγρὰ ἄνθη καὶ ῥόδα. Ὁ ἥλιος ἤρχιζε στέφων μὲ τὰς χρυσᾶς ἀκτῖνάς του τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, ἀναγγέλλων ὡραιοτάτην θέρους ἡμέραν· ὁ δ' οὐρανὸς ἦτο αἴθριος καὶ γλυκὺς ζέφυρος ἔσειε τὰ δένδρα, καὶ ἀνελίκνιζεν ἡσύχως τοὺς εἰς τὴν φωλεάν των καθεύδοντας νεοσσούς. Ὁ κορυδαλὸς ἄφαντος εἰς τὸν αἰθέρα ἠκούετο κελαδῶν· ἡ ἀηδὼν ἀπηυδημένη ἀπὸ τὴν νυκτερινὴν λαλιὰν ἠγείρετο καὶ πάλιν νὰ χαιρετίσῃ τὴν ἡμέραν· ἡ τρυγὼν καὶ ἡ φάσσα ἀνταπεκρίνοντο διὰ τῶν κλαυθμῶν των εἰς τὸ γλυκὺ τοῦ δρυοκολάπτου ᾆσμα· τὰ ἄνθη διέχεον πᾶσαν αὐτῶν τὴν εὐωδίαν· οἱ ἰχθῦς ἔπαιζον εἰς τὰ ῥεῖθρα τοῦ ποταμοῦ· καὶ ἡ φύσις ἅπασα, εἰς τὴν στιγμὴν τῆς ἐγέρσεώς της, ἐφαίνετο εὐχαριστοῦσα τὸν Δημιουργὸν διὰ τὴν ἀγαθοεργίαν, ἣν καὶ πάλιν τῇ ἐδαψίλευεν.

Ὁ Θιμβρίων, ἡ Λεύκη καὶ ἡ Νισίδα, ἀσυνήθιστοι εἰς τὴν χαριεστάτην τῆς φύσεως θέαν, τὴν ἐθεώρουν μετὰ θαυμασμοῦ· ἔτι δὲ μᾶλλον τοὺς κατέπληξεν ἡ θέα τοῦ εἰς ὃ ἔφθασαν κοιμητηρίου.

Κατὰ τὴν ὄχθην τοῦ ὡραίου ἐκείνου χρυσοφόρου ποταμοῦ κεῖται, εἰς ἀπόστασίν τινων σταδίων, θέσις μεμονωμένη, πανταχόθεν περιωρισμένη ὑπὸ λόφων σειρᾶς ἣν μία μόνη διέτεμνεν εἴσοδος. Ὁ μακρὸς οὗτος αὐχὴν περιφρουρεῖται ἑκατέρωθεν ἀπὸ αἱμασιὰν ἐκ κυπαρίσσων ἐν εἴδει ἀμφιθεάτρου, συνεσφιγμένων τοσοῦτον, ὥστε οἱ κλάδοι των συνδεόμενοι ἀποτελοῦσι τεῖχος συνηρεφές, ἀνατεῖνον εἰς ὕψος μέγα· ῥοδωνιαὶ δέ τινες καὶ ἴασμαι ἄγριαι κοσμοῦσι μὲ ἄνθη ἐρυθρᾶ καὶ κίτρινα τὴν χλοερὰν κορυφὴν τῶν ὡραίων ἐκείνων φυσικῶν τειχῶν· οὐδέποτε ποίμνιον εἰσέδυσεν εἰς τὸ ἄσυλον τοῦτο· οὐδέποτε ξυλοτόμου πέλεκυς ἠκούσθη εἰς τὸ ἱερὸν δάσος, ἐν ᾧ βαθεῖα ἐπεκράτει ἡ σιωπή. Ἠκούετο δὲ μόνον ὁ ἐλαφρὸς ῥόχθος πηγῶν τινων, αἵτινες εἷρπον ὑπὸ τὰ φύλλα, καὶ συναντώμεναι εἰς στρῶμα βρύων, ἔφερον ἐκεῖθεν τοὺς ἀργυροειδεῖς των ἀφροὺς εἰς τὸν Τάγον.

Κατὰ τὸ πέρας δὲ τῆς εἰσόδου ἵσταται παλαιὰ ἐλάτη, ἥτις φαίνεται κλείουσα τὴν κοιλάδα· ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ δ' αὐτῆς εἰσὶ κεχαραγμένοι οἱ ἑξῆς λόγοι :

Ἂν, ὁδοιπόρ', ἐνέδωκας ποτὲ εἰς τὴν κακίαν,
φοβοῦ νὰ εἰσχωρήσῃς·
Ἀλλ' ἐὰν ἔχῃς ἄδολον κ' ἐνάρετον καρδίαν,
ὤ! ἔμβα νὰ θρηνήσῃς.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κοιλάδος αἱ αὐταὶ κυπάρισσοι ἐκτείνονται κύκλῳ, καὶ ἐν τῷ μέσῳ κεῖται πηγὴ ἀέναος, ἧς τὸ ἄφθονον ὕδωρ ἀρδεύει καὶ τρέφει τὴν χλόην. Τάφοι τινὲς κεῖνται τεῖδε κακεῖσε, ὧν οἱ μὲν εἰσιν ἤδη κεκαλυμμένοι ἀπὸ κισσούς, οἱ δὲ ἔτι στεφάνοις κεκοσμημένοι· πάντες δὲ ἐγκλείουσιν ἐναρέτου θνητοῦ σῶμα· διότι ἡ τιμὴ τοῦ κεῖσθαι ἐν τῇ ὡραίᾳ ἐκείνῃ κοιλάδι δὲν απονέμεναι ἀδιαφόρως τοῖς πᾶσιν, ἀλλ' εἶνε ἀμοιβὴ ζωῆς ἀμώμου, ἐπιδοκιμασθείσης ὡς τοιαύτης ἐν συνελεύσει ἀπὸ παντὸς τοῦ χωρίου.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἔφθασαν οἱ ποιμένες εἰς τὴν πηγὴν ἐστάθησαν, καὶ ὁ Στέφανος ἀνέκραξε: «Διασπαρῆτε. Συνέλθετε δὲ πάλιν περὶ ἐμέ, ἅμα ἀκούσαντες τῆς σάλπιγγος.» Τότε διεσκορπίσθησαν πάντες καὶ πᾶσα χήρα, καὶ πᾶς ὀρφανὸς ἔτρεξε πρὸς τὸν λίθον τὸν καλύπτοντα τὸ ἀντικείμενον τῶν δακρύων του. Αἱ δὲ δύο ἀδελφαί, ὁ Θιμβρίων καὶ ὁ Φαβιανός, μὴ ἰδόντες ἔμπροσθέν των τὸν Ἑλικίωνα, ἔδραμον πανταχοῦ τῆς κοιλάδος πρὸς ἀναζήτησίν του· ἀλλ' αἴφνης τὸν εἶδον γονυκλινῆ ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς μητρός του, καὶ μὲ χεῖρας ἐσταυρωμένας, ὀφθαλμοὺς δακρυβρέκτους καὶ πρὸς οὐρανὸν ὑψωμένους, ὦ μῆτέρ μου, ἔλεγε, βεβαίως εἶσαι μακαρία, διότι καὶ τὸ στάδιον τοῦ βίου σου θεαρέστως διήνυσας. Ἐπάκουσόν μου ἀπὸ τῆς οὐρανίου μονῆς σου· ἀξίωσόν με ν' ἀγαπῶ τὴν ἀρετὴν ὅσον ἠγάπων καὶ τὴν μητέρα μου! Καὶ τοιαῦτα εὐχόμενος κατεφίλει τὸν τάφον αὐτῆς, ἐν ᾧ τὰ δάκρυά του ἐστάλαζον ἐπὶ τοῦ ἐπιτυμβίου λίθου.

Οἱ τέσσαρες ἐρασταὶ οἱ μέχρι τοῦδε ἐν σιωπῇ αὐτοῦ ἀκροώμενοι, ἐπλησίασαν, καὶ ὁ Θιμβρίων λαβὼν τὴν χεῖρα τοῦ ποιμένος, Ἄξιε υἱέ, τῷ λέγει, εὐσεβοῦς μητρός, συνεκίνησε τὴν καρδίαν μου ἡ φιλοστοργία σου καὶ τὸ σέβας σου. Ἔσο φίλος σου, καὶ ὑπόσχομαι ἀπὸ τοῦδε ν' ἀνασπασθῶ μετὰ σοῦ τὸν ποιμενικὸν βίον, καὶ νὰ κατοικῶ μετὰ τῆς Νισίδης, τῆς Λεύκης, καὶ τοῦ Φαβιανοῦ εἰς καλύβην πλησίον τῆς ὑμετέρας. Πλησίον δυστυχοῦς θὰ κατοικῇς, τῷ ἀπεκρίθη ὁ Ἑλικίων. Ἀφ' ὅτου ἀπώλεσα τὴν μετέρα μου ἓν μόνον αἴσθημα ἠδύνατο νὰ μὲ κάμῃ ν' ἀγαπῶ τὴν ζωήν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο στεροῦμαι διὰ παντὸς ἀπὸ αὔριον. Αἱ δύο ἀδελφαὶ καὶ οἱ δύο φίλοι τὸν παρεκάλεσαν νὰ ἐξηγηθῇ σαφέστερον. Δὲν εἶνε, ἀπεκρίνετο, τόπος ἐδῶ νὰ σᾶς ὁμιλῶ περὶ ἐρώτων· ὅταν δ' ἐξέλθωμεν τῆς ἱερᾶς ταύτης κοιλάδος θὰ σᾶς ἐξηγηθῶ τὰ δεινά μου.

Ἐνῷ δ' ἔτι αὐτὸς ἐλάλει ἤχησεν ἡ σάλπιγξ, καὶ εἰς τὴν φωνὴν αὐτῆς πάντες ἠγέρθησαν. Ὁ Θιμβρίων ἀπορῶν ἠρώτα, διὰ τί ὁ Στέφανος σᾶς ἀνακαλεῖ; Ἵνα τιμήσωμεν, ἀπεκρίθη ὁ Ἑλικίων, τὴν κόνιν ποιμένος οὗ πρὸ μικροῦ ἐστερήθημεν. Μετὰ ταῦτα δὲ θ' ἀκούσωμεν τὸ ἱστορικὸν τῆς ζωῆς του, ἀπαγγελθησόμενον παρὰ τῆς σοφωτέρας τῶν ποιμενίδων μας.

Οὕτως ἐπανῆλθον πάντες εἰς τὴν πηγήν, καὶ ὁ σεβάσμιος ποιμενάρχης τοὺς ὡδήγησεν εἰς τάφον, οὗ

τινος ὁ κατάλευκος ἔτι λίθος ἔφερε τὴν ἑξῆς ἁπλῆν ἐπιγραφήν:

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΑΓΑΘΟΣ ΥΙΟΣ.

Ἀφ' οὗ ὁ Στέφανος περιῆλθε τρὶς τὸν τάφον, ἀπεύθυνε τὰς συνήθεις πρὸς τὸν Ὕψιστον εὐχὰς, ἧψε λίβανον, καὶ ἔχυσε τὸ καθαρτήριον ὕδωρ· μετὰ δὲ ταῦτα λαβὼν τὴν Γαλάτειαν ἀπὸ τῆς χειρὸς τῇ ἐνεχείρισε τὸν χάρτην, ἐν ᾧ ἦν γεγραμμένη ἡ ἱστορία τοῦ θρηνουμένου. Μετριοφροσύνης ἐρύθημα ἐκάλυψε τὴν Γαλάτειαν, ἥτις ἐπὶ τοῦ τάφου ἱσταμένη ἐξεφώνησεν εἰς ἐπήκοον πάντων τῶν σιγῇ περισταμένων ταῦτα:

Ὁ Λύσις τὴν Λυσίδα ἠγάπα, κ' ἠγαπᾶτο·
πᾶσαν στιγμὴν, καὶ ὅρκους ἀντήλλασσε χιλίους.
καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των, ὡς εἰς θερμοὺς ἡλίους,
ἡ τοῦ αἰσθήματός των ἀκτὶς ἀντανεκλᾶτο.

—

Τῆς φίλης του τὴν χεῖρα ποθῶν ζητεῖ ὁ Λύσις·
ἀλλ' ὁ πατὴρ τῷ λέγει σκληρὸν τὸν λόγον τοῦτον.
Ἀπέρχου· πρὶν σωρεύσῃς τὸν ἐπαρκοῦντα πλοῦτον,
τὴν κόρην μου εἰς γάμον ματαίως θὰ ζητήσῃς.

—

Ἀπῆλθε· πλὴν ποῦ πλοῦτος; ὡς πλοῦτον εἶχε μόνον,
πλὴν τῆς θερμῆς ψυχῆς του, καλύβην ἀχυρίνην·
εἰς ταύτην κατεβίου ἡ μήτηρ του, κ' ἐκείνην
εἰς τὴν Λυσίδα κτῆμα παρέδωκε πρὸ χρόνων.

—

Λοιπὸν τὸ ταπεινόν του καταλιπὼν χωρίον,
εἰς πόλιν τῶν μεγάλων καὶ τῶν πλουσίων φθάνει,
ἐπάγγελμα προθύμως ἐπικερδὲς λαμβάνει.
κ' ἐντὸς μικροῦ συνάγει τὸ ἀποχρῶν χρυσίον.

—

Ὀπίσω τότε, πλήρης ἐλπίδων, ἐπιστρέφει·
ἡ ἀγαθὴ Λυσίς του, θρηνοῦσα τεθλιμμένη,
ἐγκαρτερεῖ, μὲ πίστιν ἀκλόνητον προσμένει,
καὶ ἓν μειδίαμά της τοὺς κόπους αὐτοῦ στέφει.

—

Πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἓν μόνον λείπει βῆμα.
Ἡ δᾴς τοῦ ὑμεναίου ἀνήπτετο αἰσίως,
ὁπόταν, ὑπὸ νόσου τρωθεῖσα αἰφνιδίως,
ἡ γηραιά του μήτηρ ἐγγίζει εἰς τὸ μνῆμα.

—

Τρέχ' εἰς τὴν πόλιν τρέμων ὁ δυστυχὴς ὁ Λύσις,
Οὐδ' ὀνειρώττει πλέον, ὡς πρὶν, περὶ ἐρώτων·
τῶν ἰατρῶν εὑρίσκει τῆς πόλεως τὸν πρῶτον,
καὶ κλαίων τῷ προτείνει ἐνθέρμους παρακλήσεις.

—

Ἡ μήτηρ μου κατ' οἶκον νοσεῖ καὶ κινδυνεύει·
τὴν προσφιλῆ ζωήν της ἡ τέχνη σου ἂν σώσῃ,
τὰ χρήματά μου ὅλα εὐθὺς θέλω σοὶ δώσει.
Ὁ δ' ἰατρὸς ἀκούσας, προθύμως κατανεύει.

—

Ἐλθὼν εἰς τὸ χωρίον, ταχέως κατωρθώνει
τὴν γραῖαν εἰς τὴν πρώτην ὑγείαν της νὰ φέρῃ.
Τὰ χρήματά του δ' ὅλα ἡ Λύσις τῷ προσφέρει.
καὶ εἰς αὐτὸν δὲν μένει εἰμ' ἡ καλύβη μόνη.

—

Ἡ ποιμενὶς φεῦ! τότε μετ' ἄλλου στεφανοῦται·
κ' ἐκεῖνος ἀγογγύστως πλησίον τῆς μητρός του,
τραυματισθεὶς καιρίως ὑπὸ τοῦ ἔρωτός του,
ἐκπνέει, κ' ἡ ψυχή του μὲ στεναγμοὺς ἑνοῦται.

Μετὰ τὸ τέλος τούτων ἐπανελθούσης τῆς Γαλατείας εἰς τὴν θέσιν της, Φίλοι μου, ἀνέκραξεν ὁ Στέφανος, ἡ καρδία σας κάλλιον ἐμοῦ σᾶς ὁμιλεῖ. Πάντες θρηνεῖτε εἰς τὴν διήγησιν ἀγαθῆς πράξεως· κρίνατε δὲ ὁποίαν ἡδονὴν αἰσθάνεται ὅστις τὴν πράξῃ!

Μετὰ τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις ὁ σεβάσμιος ἱερεὺς, διέταξε τοὺς ποιμένας νὰ ἐξέλθωσι τῆς κοιλάδος διέλυσε τὴν τάξιν τῆς ὁδοιπορίας, καὶ πάντες διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Τάγου ἀρδευομένας ὡραίας κοιλάδας.

Τότε αἱ δύο ἀδελφαὶ καὶ οἱ δύο φίλοι μὴ λησμονήσοντες τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Ἐλικίονος, διευθύνθησαν μετ' αὐτοῦ πρὸς τὴν πηγὴν τῶν Ἀρδωσιῶν, καὶ ὁ δυστυχὴς ποιμὴν τοῖς ἐξιστόρησε τὸν ἔρωτα, καὶ τὴν ἐπαπειλοῦσαν αὐτὸν θανάσιμον ἀπελπισίαν διὰ τὸν γάμον τῆς Γαλατείας· καὶ ἐν ᾧ ὁ Φαβιανὸς, ἡ Λεύκη καὶ Νισίδα τὸν παρηγόρουν, ὁ Θιμβρίων ἐσκέπτετο τίνι τρόπῳ ἐδύνατο νὰ τὸν βοηθήσῃ ὅπως νυμφευθῇ τὴν ἐρωμένην του.

Ὀλίγον μακρὰν ὄπισθεν αὐτῶν ἡ Γαλάτεια, ἡ Ἀνθώ, ἡ Θεανὼ, ὁ Θύρσις καὶ ὁ Δάμων ἤρχοντο ἐν σιωπῇ. Καὶ ἡ μὲν θυγάτηρ τοῦ Μοίριδος ἐσυλλογίζετο ὅτι ἡ ἐπιοῦσα ἦτο ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεώς της, ἡ δὲ Ἀνθὼ ἐσκόπευε νὰ τὴν συνοδεύσῃ μέχρι Πορτογαλίας, καὶ ἡ Θεανὼ, τεθλιμμένη, ἐφθόνει τὴν τύχην τῶν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ κοιμητηρίου κεκοιμημένων.

Ἵνα ἔλθωσιν εἰς τὴν γῆν τῶν Ἀρδωσιῶν ἔπρεπε ν' παρέλθωσι τὰς ὄχθας τοῦ Τάγου, καὶ νὰ διέλθωσι λόφους τινὰς δενδροφύτους. Ὁ κύων τοῦ Ἐλικίονος, εἰς ὃν δὲν ἐπετράπη νὰ παρακολουθήσῃ τὴν Γαλάτειαν ἀναχωροῦσαν, εἶδεν ἐπανερχομένους εἰς τὸ χωρίον ποιμένας, ἐν οἷς μὴ παρατηρήσας τὸν κύριον καὶ τὴν κυρίαν του ἔσπευσεν εἰς προϋπάντησίν των, καὶ τοὺς ἀπήντησεν ἅμα εἰσήρχοντο εἰς τὸ δάσος.

Μετὰ πολλὰς δὲ ἀμοιβαδὸν πρός τε τὸν Ἐλικίονα καὶ τὴν πρὸς Γαλάτειαν θωπείας, ἤρχισεν ὁ κύων νὰ περιτρέχῃ τὸ ὄρος, ὅπου ἔτρεψεν εἰς φυγὴν ἐρίφιον, διώκων αὐτὸ μετὰ σπουδῆς. Τὸ ἐρίφιον διῆλθε πλησίον τῶν ποιμενίδων, ὁ φόβος τῷ ἔδιδε δύναμιν καὶ πάντοτε διωκόμενον ὑπὸ τοῦ κυνὸς, εἰσέδυ εἰς σπήλαιον ἐκεῖ που κείμενον, καὶ ἐβέλαζεν ἔμφοβον. Ἡ Γαλάτεια ἀκούσασα τὰς ἀγρίας φωνάς του προσεκάλεσε τοὺς ποιμένας εἰς σωτηρίαν του, καὶ ὁ Ἐλικίων πρῶτος τῶν ἄλλων ἐρρίφθη μετὰ τὸν κῦνα εἰς τὸ σπήλαιον. Ὁ Θύρσις. ὁ Δάμων, οἱ δύο φίλοι γελῶντες ἐνεθάρρυναν τὰς ἐκπληγμένας ποιμενίδας· καὶ ἐν ᾧ ἀνυπόμονοι περιέμενον νὰ ἴδωσι τὸν ἐραστὴν τῆς Γαλατείας φέροντα τὸ ἐρίφιον εἰς τὰς ἀγκάλας του, ἤκουσαν ἄγριον θόρυβον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, ἐξ οὗ εἶδον τὸν Ἐλικίονα ἐξερχόμενον καὶ παλαίοντα μετ' ἀνθρώπου καταπληκτικοῦ τὴν ὄψιν· ἦτο δὲ ῥακενδύτης, γένειον μαῦρον καὶ δασὺ ἐκάλυπτε τὸ ἥμισυ τοῦ προσώπου του· ἡ μικρὰ καὶ ἀτημέλητος κόμη του ἔπιπτεν ἐπὶ τῶν ὤμων του· οἱ γυμνοὶ καὶ νεβρώδες βραχίονές του ἔσφιγγον τὸν Ἐλικίονα ὥστε νὰ τὸν πνίξωσι. Ἀλλ' ὁ ποιμὴν, οὐχ ἧττον ῥωμαλέος, ἀπωθεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς του τὸν δασύστερνον ἄγριον, καὶ διὰ τῆς ἑτέρας, περιειλιμμένης εἰς τὴν κόμην τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, κατώρθου νὰ κάμπτῃ τὴν κεφαλήν του πρὸς τὰ

ὀπίσω. Ἀμφότεροι δὲ ἔμενον ἐν τοιαύτῃ θέσει σιωπηλοί, καὶ τοὺς σπινθηροβολοῦντας ὀφθαλμούς των εἶχον προσηλωμένους ἐπ' ἀλλήλων καὶ διὰ τῶν συμπεπλεγμένων μελῶν των ἐζήτουν ἀμοιβαίως νὰ στηριχθῶσι.

Ὁ κύων τοῦ Ἑλικίονος ἐνεθάῤῥυνε τὸν κύριόν του· ἀλλὰ καὶ οὗτος εἶχεν ἀντάξιον ἀνταγωνιστήν, ἀγρίαν αἶγα, ἥτις, προσέχουσα νὰ μὴ δώσῃ αὐτῷ τόπον ἐκφυγῆς, τὸν ἀπώθει, ἀπειλοῦσα διὰ τῶν κεράτων της· μέχρις οὗ τὸ ἐρίφιον ἐξασφαλισθέν, ἀνεπήδησεν ὀπίσω τῆς μητρός του, ὅπου ᾐσθάνετο ἑαυτὸ ἐν ἀσφαλείᾳ. Τὴν παράδοξον ταύτην πάλην ἰδόντες ὁ Θύρσις, ὁ Δάμων καὶ οἱ δύο φίλοι ἔσπευσαν νὰ χωρίσωσι τοὺς διαγωνιζομένους, ὁ δὲ Θιμβρίων συνέλαβε τὸν ἄγριον, ἐπιτείνων ὅλας του τὰς δυνάμεις, ἡ Θεανὼ συγχρόνως ἐλειποθύμησε καὶ πάντες ἔσπευσαν πρὸς βοήθειάν της. Ἐν τούτοις δ' ὁ ἄγριος, ῥίψας ἐπ' αὐτῆς βλέμμα, μένει ἀκίνητος μὲ προσηλωμένον κάτωχρον πρόσωπον. Συγχρόνως δ' ἀπαλλαγεὶς ἀπὸ τοὺς βραχίονας τοῦ Θιμβρίονος, ἁρπάζει τὸ ἐρίφιον, τὴν ἁπλὴν καὶ ἀπρομελέτητον τῆς σκηνῆς ταύτης ἀφορμήν, κλίνει γόνυ ἐνώπιον τῆς Θεανοῦς, καὶ μεθ' ὑποκλήσεως τῇ τὸ προσφέρει. Μόλις δ' ἡ ποιμενὶς ἀνέλαβε τὰς αἰσθήσεις της, καὶ ῥίπτεται εἰς τὸν τράχηλον τοῦ ἀγρίου. Ἆ! ἀνέκραξεν· εἶσαι ὁ Ἀρτίδωρος, ὁ φίλτατός μου Ἀρτίδωρος! δὲν ἐλησμόνησας λοιπὸν τὴν Θεανώ . . . . Ἀλλ' ὁ Ἀρτίδωρος, ἀκούσας τὸ ὄνομα Θεανώ, μετέβαλε διὰ μιᾶς χρῶμα, ἠγέρθη, καὶ ἐκστατικῶς θεωρῶν τὴν ποιμενίδα, ἡ Θεανώ, ἀνεβόησε, μὲ ἠπάτησε· τὸ ἐνθυμοῦμαι κάλλιστα. Εἶνε ἐδῶ; τὴν γνωρίζεις; Μάλιστα, ἀπεκρίθη ἡ ποιμενὶς μὲ φωνὴν τρέμουσαν, ἐδῶ εἶνε· ζῇ δι' ἐσέ. Ἄκουσον, ἐπανέλαβεν ὁ Ἀρτίδωρος ταπεινότερον ὁμιλῶν, πρέπει νὰ μ' ὁδηγήσῃς πρὸς αὐτήν, ἣν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιπλήξω διὰ τὴν ἀπιστίαν της, καὶ νὰ τῇ εἴπω ὅτι δὲν τὴν ἀγαπῶ πλέον· μετὰ δὲ ταῦτα θὰ ἐπανέλθωμεν νὰ κατοικήσωμεν ὁμοῦ εἰς τὸ σπήλαιόν μου· σὺ θὰ ἦσαι φίλη μου, καὶ εἰς σὲ θὰ παραδόσω τὸ ἐρίφιόν μου.

Ἡ Θεανὼ παρετήρησε κάλλιστα, ὅτι ἡ λύπη εἶχε μεταστήσει τοῦ Ἀρτιδώρου τὸ λογικόν· κλαίουσα καὶ περιπαθῶς τὴν χεῖρά του σφίγγουσα, Ναί, τῷ εἶπε, δὲν θὰ σὲ ἀφήσω πλέον, θὰ ἦμαι μετὰ σοῦ μέχρι τελευταίας μου ἀναπνοῆς, καὶ ἐλπίζω νὰ σοὶ ἀποδείξω ὅτι ἡ Θεανὼ δὲν εἶνε ὑπεύθυνος. Τοιαῦτα δὲ λέγουσα ἔλαβε τὴν χεῖρα τοῦ Ἀρτιδώρου, καὶ παρακολουθούμενον ἀπὸ τὸ ἐρίφιον καὶ τὴν αἶγά του τὸν ὁδηγεῖ πρὸς τὴν πηγήν. Εἵποντο δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ποιμένες ὀλίγον ἀπέχοντες, ἀνυπομόνως τὸ ἀποβησόμενον τῆς τύχης περιμένοντες.

Καθ' ὅλον δὲ τῆς ὁδοῦ τὸ διάστημα ἡ Θεανὼ ἐπροσπάθει νὰ φέρῃ ἀναγνώρισιν, ἣν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐφοβεῖτο, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπεθύμει. Προσεκτικὴ μὴ εἴπῃ τι δυνάμενον νὰ δυσαρεστήσῃ τὸν ἐραστήν της ὡμίλει περὶ ἑαυτῆς μετὰ προσοχῆς, ἀνεκάλει βαθμηδὸν τοὺς ἔρωτάς των, διηγεῖτο τὴν ἱστορίαν τῆς διδύμου ἀδελφῆς της, καὶ ὅσας αὐτὴ τῇ παρέσχε θλίψεις· παρετήρει δὲ συγχρόνως ἐπὶ τοῦ προσώπου του τὸ ἀποτέλεσμα ἑκάστου λόγου της, ἠκολούθει βῆμα πρὸς βῆμα τὴν πρόοδον, ἣν ἐπὶ ἐπὶ τοῦ λογικοῦ του ἐπέφερε, καὶ μετεχειρίζετο ὅλην αὐτῆς τὴν ἀγχίνοιαν ὅπως ἐπαναγάγῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἐραστοῦ της. Ὁ δ' Ἀρτίδωρος ἀκούων αὐτὴν ὥς τις ἀπὸ βαθέος ἐγειρόμενος ὕπνου, ἀπεκρίνετο ὁτὲ μὲν εὐθύς, ὁτὲ δὲ ἀναγκάζων αὐτὴν νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ λεγόμενα. Οὕτω κατ' ὀλίγον ἡ μνήμη του, καὶ αἱ ἰδέαι του ἐπανήρχοντο· ὁ ἔρως, ὅς εἶχεν ἀφαιρέσει τὸ λογικόν του, αὐτὸς τὸ ἐπανήγαγε. Ἐστάθη παρατηρῶν τὴν Θεανώ, καὶ τέλος τὴν ἀνεγνώρισεν, ἔπεσεν ὑπὸ τοὺς πόδας της, τὴν ἔσφιγξε περιπαθῶς εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ τὰ χεόμενα δάκρυά του ἐβεβαίουν τὴν ποιμενίδα ὅτι ὁ ἐραστής της δὲν ἦτον πλέον παράφρων.

Ἔφθασαν τέλος εἰς τὴν πηγήν, ὅπου ἦλθον καὶ οἱ λοιποί. Ἡ Ἀνθὼ καὶ ἡ Γαλάτεια ἐδιηγοῦντο καθ' ὁδὸν ὅ,τι περὶ τῶν ἐρώτων τοῦ Ἀρτιδώρου καὶ τῆς Θεανοῦς ἐγίνωσκον. Ἀφ' οὗ δὲ συνεχάρησαν τὴν ποιμενίδα, τὴν παρεκάλεσαν νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν ἐραστήν της νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν διήγησιν τῶν περιπετειῶν του ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ δίδυμος αὐτῆς ἀδελφὴ τὸν ἠπάτησεν ἀσπλάγχνως. Τότε ὁ Ἀρτίδωρος συγκατανεύσας, καὶ ἐπαναλαβὼν πλήρη τὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ του ἤρχισεν ὡς ἑξῆς τὴν ἱστορίαν του διηγούμενος:

Ἡ ὁμιλία τῆς ὑποτιθεμένης Θεανοῦς μ' ἔῤῥιψεν εἰς θανάσιμον ἀπελπισίαν· διὸ καὶ ἀπεφάσισα νὰ φύγω τὴν ἀπιστίαν αὐτῆς διὰ παντός. Ἐν τούτοις ἠθέλησα νὰ τῇ εἴπω ὅτι τὴν ἠγάπων εἰσέτι, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἐχάραξα ἐπὶ τῆς λεύκης τοὺς ἀποχαιρετισμούς μου· ἀλλὰ δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον τί ἔγραψα. Ἀπὸ δὲ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ ἐξησθενημένος νοῦς μου ἀπεπλανήθη. Περιεπλανώμην ἀσκόπως εἰς τὴν πεδιάδα τέσσαρας ὁλοκλήρους ἡμέρας ἄσιτος· τοῦτο καὶ μόνον ἤρκει νὰ ταράξῃ τὸν ἐγκέφαλόν μου, καὶ συγκεχυμένως πως μόνον ἐνθυμοῦμαι ὅ,τι σᾶς λέγω· δύο δὲ μόνον πράγματα δὲν διέφυγον τὴν μνήμην μου.

Ὅταν κατηρχόμην τὸν ὀλίγον ἐντεῦθεν ἀπέχοντα λόφον, αἴφνης ἤκουσα θόρυβον ἀπὸ τοὺς παρακειμένους θάμνους πρὸς οὓς ἐνατενίσας εἶδον τοῦτο τὸ ἐρίφιον, φεῦγον διώκοντα λύκον· εὐθύς, καίτοι ἄοπλος, ἐῤῥίφθην κατὰ τοῦ λύκου, μεθ' οὗ συνεπλάκην, καὶ παλαίοντες ἐκυλιόμεθα ὁμοῦ ἐπὶ τῆς κόνεως· Ἡ παραφροσύνη μου, βοηθοῦσα ἀναμφιβόλως τὰς δυνάμεις μου, δὲν μ' ἐπέτρεπε νὰ ἴδω οἷον διέτρεχον κίνδυνον, σφίγγων τὸν λύκον εἰς τὰς ἀγκάλας μου· καὶ χωρὶς νὰ ἐξεύρω ἂν τὸ ἐρίφιον μὲ ἠκολούθει, ἔφθασα εἰς τὸ σπήλαιον, ἐν ᾧ μὲ εὕρετε.

Τὸ σπήλαιον τοῦτο ἐξελεξάμην διὰ τάφον μου, διά τε τὸ σκότος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ παντὸς ἄλλου κατῳκουμένου μέρους· διὸ εἰσδύσας εἰς τὸν μυχὸν αὐτοῦ ἐκάθησα ἐπὶ πέτρας, ἀναπολῶν τὴν ἀπιστίαν τῆς Θεανοῦς, καὶ ἀνέλαβον πρὸς ὥραν τὰς αἰσθήσεις μου πρὸς μεγαλητέραν αὔξησιν τῶν δεινῶν μου. Ἀποφασίσας δὲ νὰ μὴ ἐξέλθω ποτὲ τοῦ σπηλαίου ἐκείνου, ἐκύλισα μέγαν λίθον εἰς φραγμὸν τῆς εἰσόδου, καὶ οὕτω κεκλεισμένος ἐντὸς τοῦ τάφου μου

ἀπελάμβανον χάριν ἄχαριν, κείμενος ἐκτάδην, καὶ μὴ ἐλπίζων ποτὲ ν' ἀναγερθῶ.

Ἐν ᾧ δὲ εὑρισκόμην εἰς τὴν τοιαύτην γαλήνην τῆς ἀπελπισίας, φοβούμενος μόνον καὶ ποθῶν τὴν παράτασιν τῆς βασάνου μου, προσέβαλε τὰ ὦτά μου ὀξὺ *βέλασμα*, πρὸς ὃ τείνας τὸ οὖς προσεκτικώτερον, ἐνόμισα ὅτι ἤρχετο ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ σπηλαίου· τότε καὶ ἄκων συνεκινήθην· ἐγείρομαι λοιπὸν βιαίως, καὶ σπεύσας πρὸς τὴν εἴσοδον εἶδον τὸ πρὸ μικροῦ παρ' ἐμοῦ σωθὲν ἐρίφιον, παρεμβάλλον τὴν λευκὴν αὐτοῦ ῥῖνα μεταξὺ τοῦ λίθου καὶ τοῦ βράχου, καὶ παρακαλοῦν με τρόπον τινα νὰ τῷ ἀνοίξω· εἰς τὴν συμπαθητικὴν ταύτην θέαν δὲν ἠδυνήθην νὰ κρατήσω τὰ δάκρυά μου· διὸ καὶ ἀπώθησα τὸν λίθον μετὰ προσοχῆς, καὶ καθὼς τὸ ἄνοιγμα ἐγένετο ἀρκούντως εὐρύχωρον, τὸ ἐρίφιον εἰσέδυ, παρακολουθούμενον ὑπὸ τῆς τετραυματισμένης καὶ αἱματοῤῥήτου μητρός του, ἥτις μόλις φθάσασα ἐξετάθη ὑπὸ τοὺς πόδας μου, ὕψωσε τὴν κεφαλήν της, καὶ αὖθις τὴν ἀφῆκε νὰ πέσῃ, πνευστιῶσα ἀπὸ τὸν κόπον καὶ τὸν πόνον· τὸ δὲ μικρόν της ἐρίφιον στρεφόμενον περὶ ἐμὲ *ἐβέλαζεν* οἰκτρῶς, ἤρχετο λεῖχον τὴν πληγὴν τῆς μητρός του, καὶ ἐπανήρχετο θωπεῦόν με, καὶ ὡς παρακαλοῦν με νὰ λάβω περὶ αὐτοῦ πρόνοιαν.

Παρατηρήσας τὴν πληγὴν καὶ ἀναγνωρίσας τὸν αἱμοχαρῆ τοῦ λύκου ὀδόντα, ἔσπευσα ζητῶν ὕδωρ, ἀπέπλυνα τὴν πληγήν, ἐκράτησα τὸ αἷμα, καὶ ἐπέθεσα ἐπίθεμα ἀπὸ τῶν ἐνδυμάτων μου. Μετὰ τὴν πρᾶξιν δὲ ταύτην ἡ αἶξ ἀπέβλεψε πρὸς ἐμὲ μετὰ συμπαθείας, ἐκάθησεν ἡσύχως προτείνουσα πρός με τοὺς πλήρεις γάλακτος μαστούς της, καὶ ὑπὸ τῆς πείνης πιεζόμενος ἐφαντάσθην ὅτι μὲ ἱκέτευε νὰ συμμερισθῶ τῆς τροφῆς τοῦ δι' ἐμοῦ σωθέντος τέκνου της.

Τὴν σταθεράν μου ἀπόφασιν τοῦ νὰ τελειώσω τὸν βίον μου ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐκείνῳ, ἀφ' ἧς οὐδεμία ἀνθρωπίνη παραμυθία ἠδύνατο νὰ μ' ἀποτρέψῃ κατώρθωσε νὰ μεταβάλῃ μία αἶξ μετὰ τοῦ τέκνου της, καὶ ἀπεφάσισα μετ' αὐτῶν νὰ διαιτῶμαι· ὅθεν ἤρχισα ζητῶν ζωοτροφίαν, χόρτα καὶ καρποὺς, καὶ διευθέτουν τὸ σπήλαιον εἰς τρόπον πρόσφορον καὶ διὰ τοὺς τρεῖς ἡμᾶς· ἑκάστην δὲ πρωΐαν ἐπεμελούμην ἀλλάζων τὴν πληγὴν τῆς αἰγός, ὥστε μετὰ τὸ τέλος τῶν τεσσάρων ἡμερῶν ἡ πληγὴ ἐθεραπεύθη σχεδὸν ἐντελῶς, καὶ ἡ αἶξ ἠδύνατο νὰ ἐξέρχηται ἐλευθέρως, ὁτὲ μὲν μόνη, ὁτὲ δὲ μετὰ τοῦ ἐριφίου της, τρέχοντος κατόπιν αὐτῆς καὶ ἐμοῦ. Περιπλανώμενοι δὲ ἕκαστος τὸ μέρος του εἰς τὰ παρακείμενα ὄρη, συνηρχόμεθα πάλιν τὴν ἑσπέραν· ὅταν δέ που κατὰ τὰς περιδρομάς μου εὕρισκον φυτόν τι, ὡς ἕρπυλον ἢ κύτισον, ἔφερον αὐτὸ καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ τὴν φίλην μου, καὶ ἐγὼ μὲν ἔτρωγον τοὺς καρπούς, αὐτὴ δὲ τὸ φυτὸν ἀπὸ τῆς χειρός μου, καὶ τὸ ἐρίφιον ἐθήλαζε. Μετὰ τὸ τοιοῦτον δεῖπνόν μας ἔκλειον τὴν θύραν τῆς κατοικίας μας διὰ τοῦ λίθου, καὶ κατακείμενοι ἐπὶ βρύων καὶ ξηρῶν φύλλων, παρεδιδόμεθα εἰς γλυκὸν ὕπνον.

Ἐπειδὴ δὲ σήμερον ἕνεκα τῆς θερμότητος ἐγὼ καὶ ἡ αἶξ ἐμποδίσθημεν νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ σπηλαίου, τὸ ἐρίφιον ἀνήσυχον ἐβάδιζε σκιρτῶν παρὰ τὴν εἴσοδον, κ' ἐνῷ ἤλπιζον ὅτι διατρίβει εἰσέτι ἐκεῖ, τὸ εἶδα αἴφνης ὅλως ἔντρομον νὰ ἐπανέρχεται ἐλαυνόμενον ὑπὸ κυνὸς, καὶ κατὰ πόδας αὐτοῦ ἄνθρωπον. Ὁμολογῶ ὅτι εἰς τὴν θέαν ἐκείνην δὲν ἔμεινα κύριος ἐμαυτοῦ, καὶ ῥιφθεὶς ἐπ' αὐτὸν, σκοπὸν εἶχον νὰ τὸν πνίξω διότι ἤρχετο νὰ μοῦ ἁρπάσῃ τοὺς μόνους, τοὺς τελευταίους μου φίλους· Εἴσθε μάρτυρες τῆς πάλης μου καὶ τῆς αἰσίας αὐτῆς ἐκβάσεως. Ἡ σήμερον εἶναι ἡ ὡραιωτάτη τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς μου, διότι ἀνεῦρον τὴν Θεανώ μου· αἰσθάνομαι ὅτι ἐπανῆλθε τὸ λογικόν μου, ἐπιθυμῶ μετ' αὐτῆς νὰ διέλθω τὸ ἐπίλοιπον τοῦ βίου μου, διότι αὐτὴν πάντοτε ἐλάτρευον, ἀφ' οὗ παραλάβω καὶ τὴν αἶγά μου μετὰ τοῦ ἐριφίου. Καὶ τοιαῦτα λέγων ἐθώπευε διὰ μὲν τῆς μιᾶς τὰ ἀθῶα ἐκεῖνα ζῶα, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν Θεανώ.

Ἡ συμπαθητικὴ αὕτη διήγησις τοῦ Ἀρτιδώρου ἐκίνησεν εἰς οἶκτον πάντας, εὐχαριστοῦντας αὐτὸν μετὰ δακρύων, ἰδιαιτέρως δὲ παρεκάλεσαν τὸν Ἐλικίωνα νὰ δώσῃ πρὸς τὸν Ἀρτίδωρον ἔνδυμα, καὶ νὰ κόψῃ τὴν μακράν του γενειάδα· τότε ὁ ποιμὴν τὸν ἐκάλεσε· ἐλθὲ μετ' ἐμοῦ τῷ εἶπεν· ἔχω εἰς τὴν σκηνήν μου ὅ,τι σοὶ εἶναι ἀναγκαῖον. Ὕπαγε, προσέθηκεν ὁ Θιβρίων, καὶ ἡμεῖς θὰ σᾶς περιμένωμεν ἐνταῦθα· ἐγὼ δὲ κατὰ τὴν ἀπουσίαν σου θὰ προμελετήσω τί πρέπει νὰ εἴπω πρὸς τὸν πατέρα τῆς . . . . καὶ ἀμέσως διέκοψε τὸν λόγον του. Ἡ Γαλάτεια ὅμως ἀκούσασα τοὺς λόγους τούτους ἐρυθρίασε· ὁ δὲ Ἀρτίδωρος παρακολουθούμενος ἀπὸ τὴν αἶγα καὶ τὸ ἐρίφιον, ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Ἐλικίονος, ἐνῷ ἡ Θεανὼ ἐψιθύριζεν ὅτι ὁ χρόνος δὲν εἶνε ἀρκετὰ μακρός.

Ἡ Γαλάτεια ἐννοήσασα ὅτι ὁ Θιμβρίων πρόκειται νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν πατέρα της νὰ τὸν ὁμιλήσῃ περὶ αὐτῆς, καὶ φοβουμένη μὴ ἡ παρουσία της τὸν ἐνοχλῇ, προσεποιήθη ὅτι ἦτον ἠναγκασμένη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν της· δι' ὃ λαβοῦσα ἄδειαν παρὰ τῆς Λεύκης, τῆς Νισίδης καὶ τῆς Θεανοῦς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ χωρίον μετὰ τῆς φιλτάτης της μόνον Ἀνθοῦς.

Μόλις δ' ὀλίγον ἐμακρύνθησαν, ὅταν τέσσαρες ἄνθρωποι ἐξελθόντες ἀπὸ τῆς ὄπισθεν αἱμασιᾶς ἁρπάζουσι τὰς παρθένους, τὰς ἐμποδίζουσι διὰ χειρομάκτρων νὰ φωνάξωσι, καὶ διὰ τῆς βίας τὰς ἀναβιβάζουσιν εἰς δύο ἡμιόνους ἐπὶ τούτῳ ἑτοίμους. Ἡ Γαλάτεια καὶ ἡ Ἀνθὼ ἔντρομοι ὑπείκουσιν εἰς τὴν βίαν· οἱ δὲ τέσσαρες ἅρπαγες ἱππεύσαντες θέτουσιν ἐν μέσῳ τὰς ἡμιόνους, καὶ δρομαίως φεύγουσι πρὸς τὰ ὅρια τῆς Καστίλλης.

Οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ἅρπαγες ἦσαν οἱ Πορτουγάλλοι, οἱ πρὸ δύο ἡμερῶν ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μοίριδος, καὶ ὑποδεχθέντες ψυχρῶς παρὰ πάντων τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου. Ὁ τρόπος μεθ' οὗ ὁ Ἐλικίων τοὺς εἶχε θεωρήσει κατὰ τὸ δεῖπνον, καὶ τὰ πρὸς τὴν Γαλάτειαν βλέμματά του, ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀληθῶς διατρεχόντων· ἡ παρὰ τοῦ Μοίριδος ζητηθεῖσα ἀναβολὴ ἵνα ὑπάγῃ εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Τάφων, ἡ ὁμοθυμαδὸν πάντων τῶν κατοίκων ἀποποίησις νὰ μὴ συμπαρακολουθήσωσι καὶ οὗτοι ἐκεῖσε τοῖς ἐφαίνοντο πρόφασίς τις καὶ ὕβρις, ἣν ἀπεφά-

σισαν νὰ ἐκδικηθῶσι διὰ τῆς ἁρπαγῆς τῆς Γαλατείας, τῆς μελλονύμφης τοῦ κυρίου των, ἄνευ τῆς ὁποίας διέτρεχον τῆς ζωῆς των κίνδυνον. Τὸ πᾶν ἐπέτυχε, καὶ ἔφυγον ἤδη μετὰ τῆς λείας των· ἀλλ' ὁ Ἔρως ἠγρύπνει ὑπὲρ τῆς Γαλατείας.

Ὅτε ὁ Ἀρτίδωρος λαβὼν ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἑλικίονος ἐνδύματα ἐπανήρχετο μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν πηγὴν, παρετήρησε μακρόθεν τοὺς τέσσαραις ἐκείνους ἱππεῖς, καὶ ἀνεγνώρισε τὰς ποιμενίδας. Ὁ Ἑλικίων φωνὴν ἀφιεὶς ῥίπτεται πρὸς τὴν ἐρωμένην του, καὶ ἐμποδίζει διὰ τῶν δύο του χειρῶν τὰς δύο ἡμιόνους, καὶ ἐν ᾧ εἷς τῶν Πορτουγάλλων ὑψώσας τὸν βραχίονά ἡτοιμάζετο νὰ τὸν διαπεράσῃ διὰ σιδηροῦ πασσάλου, ὁ Ἀρτίδωρος προλαβὼν συντρίβει τὸν βραχίονά του διὰ τῆς ῥάβδου του. Ἐν τούτῳ αἱ ποιμενίδες, ὠφεληθεῖσαι ἀπὸ τὴν περίστασιν ἐπήδησαν ἀπὸ τοὺς ἡμιόνους, καὶ, γνωρίζουσαι τοὺς τόπους, ἔσπευσαν πρὸς τὴν πηγὴν, ζητοῦσαι βοήθειαν. Ὁ Ἑλικίων ἐν τούτοις ἁρπάσας τὸν πάσσαλον τοῦ πληγωθέντος, παρετάχθη παρὰ τῷ Ἀρτιδώρῳ, καὶ οἱ δύο ἐκεῖνοι γενναῖοι ποιμένες, πεζοὶ, ῥόπαλον καὶ πάσσαλον μόνα ἀμυντικὰ ὅλα ἔχοντες, ἵστανται κατὰ μέτωπον τῶν τριῶν ἀνάνδρων ἱππέων, θελόντων νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν σύντροφόν των.

Ἡ ἄνισος αὕτη πάλη διαρκεῖ· ἀλλ' ἡ ἀνδρεία μετ' ὀλίγον ἠναγκάζετο νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην. Ὁ Ἑλικίων τετραυματισμένος τὸν ἕτερον βραχίονα, ἀπηύδησε πλέον ἀμυνόμενος, ὅτε ὁ Θιμβρίων, μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας, ἐπιπίπτει ὡς κεραυνὸς κατὰ τῶν Πορτογάλλων, καὶ διὰ τῆς πρώτης βολῆς ῥίπτει τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους κατὰ τοῦ Ἑλικίονος ἐπικειμένου· μετ' ὀλίγον φθάνουσιν ὁ Θύρσις, ὁ Δάμων, καὶ ὁ Φαβιανὸς, καὶ οἱ ἐναπολειπόμενοι ἐχθροὶ ἀφήσαντες ἐλευθέρους τοὺς χαλινοὺς τῶν ἵππων των τρέπονται εἰς φυγήν.

Ἡ πληγὴ τοῦ Ἑλικίονος δὲν ἦτο μὲν ἐπικίνδυνος, ἔῤῥεεν ὅμως ἀπαύστως αἷμα, τὸ ὁποῖον ἰδοῦσα ὠχρίασεν ἡ Γαλάτεια ἐσπόγγισε δὲ αὐτὸ διὰ τοῦ μανδηλίου της, μέχρις οὗ ἐσταμάτησε. Τότε μετακομίσθη Ἑλικίων εἰς τὸ χωρίον, ἐκκρεμῆ τὴν χεῖρα φέρων, καὶ ἐπὶ τῆς Γαλατείας ἐπερειδόμενος καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν, ὅπερ ἦν ἡ μόνη του ἀμοιβὴ δι' ὃν ὑπὲρ αὐτῆς ὑπέστη κίνδυνον.

Ὅταν δὲ τὸν ἔφερον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μοίριδος, ὁ γέρων, ἀγανακτήσας κατὰ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν Πορτουγάλλων, ἐκήρυξε ὅτι θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀπηλλαγμένον τῆς ὑποχρεώσεώς του. Ἰδοὺ, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θιμβρίων, δεικνύων τὸν πληγωμένον, ἰδοὺ ὁ σωτὴρ τῆς θυγατρός σου· αὐτὸς εἶνε δίκαιον νὰ γίνῃ κύριος της διὰ τῶν χειρῶν του σωθείσης. Ἡ πτωχεία του μόνη ἠδύνατο νὰ σὲ κρατῇ ἀμφίῤῥοπον· ἀλλ' ἤδη εἶνε πλούσιος, καὶ θέλω . . . . Ἐν ᾧ δὲ ἔλεγε τοὺς λόγους τούτους, ἀκούεται πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας μέγας θόρυβος, πρὸς ὃν στραφέντες εἶδον κριὸν ἀγέρωχον εἰσερχόμενον εἰς τὴν αὐλὴν, κεκοσμημένον ταινίαις καὶ πεποικιλμένον χρώμασι διαφόροις. Ὁ ὑπερμεγέθης κώδων του τὸν διέκρινε μεταξὺ ἑκατὸν ἀρνάδων, αἵτινες τὸν παρηκολούθουν, συνωδευόμεναι ἑκάστη ὑπὸ τοῦ ἀμνοῦ της. Ὄπισθεν δὲ τούτων εἴρχετο ὁ Ἔραστρος, παρακολουθούμενος ὑπὸ δύο κυνῶν. Εἰσελθὼν ἀφῆκεν ἔξω τοὺς κύνας φύλακας τοῦ ὡραίου ποιμνίου του, καὶ ἔχων εἰς χεῖρας τὴν ποιμενικήν του ῥάβδον διευθύνθη πρὸς τὸν πατέρα τῆς Γαλατείας, καὶ τῷ εἶπεν:

Ἤμην ἐραστὴς τῆς θυγατρός σου, καὶ ἠδυνάμην νὰ τὴν διαμφισβητήσω μετὰ τοῦ Πορτουγάλλου πρὸς ὃν τὴν δίδεις· ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἔχω ἄδικον· οὔτε ὁ Πορτουγάλλος οὔτ' ἐγὼ εἴμεθα τῆς Γαλατείας ἄξιοι· μόνος ὁ Ἑλικίων εἶνε ἄξιος τοιαύτης εὐτυχίας. Πίστευσον εἰς εἰλικρινῆ ὁμολογίαν καρδίας ἀντιζήλου. Ἀπαιτεῖς ὁ γαμβρός σου νὰ ἦνε πλούσιος· ἰδὲ τὸ ὡραῖον τοῦτο ποίμνιον, κληρονομίαν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον, εἶνε τοῦ Ἑλικίονος· ἐγὼ τῷ τὸ δίδω. Ὁ Ἑλικίων ἔχει τόσους φίλους, ὥστε περιελθὼν τὰ γειτονικὰ μόνον χωρία συνήθροισα τὸ ποίμνιον τοῦτο ἐν διαστήματι δύο μηνῶν, λαβὼν παρ' ἑκάστου φίλου του μίαν ἀμνάδα μετὰ τοῦ ἀρνίου της.

Δὲν εἶχεν ἔτι τελειώσει τὸν λόγον του, ὅτε ὁ Ἑλικίων τὸν κατέβρεχε μὲ τὰ δάκρυά του. Ἆ! φίλε μου, τῷ ἔλεγεν, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦνε ἡ τύχη μου, ἡ ἐδική σου φιλία τὴν καθιστᾷ ἐπίφθονον· δὲν τολμῶ νὰ ἐλπίσω τὴν Γαλάτειαν· ἀλλά . . . Εἰς σὲ ἀνήκει, ἀνέκραξεν ὁ Μοῖρις μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Πρόσελθε, θύγατέρ μου, σὲ δίδω εἰς τὸν σωτῆρά σου· ἐλθὲ νὰ ἐναγκαλισθῇς τὸν σύζυγόν σου. Τότε ἡ Γαλάτεια, ἐρυθροτέρα καὶ τοῦ μήλου, πλησιάζει μὲ συστολὴν, καὶ μὲ βραδύτατον βῆμα. Ὁ δ' Ἑλικίων γονυκλινὴς τῇ ἐξέτεινε μετὰ σεβασμοῦ τὴν ὑγιᾶ μόνον χεῖρα, καὶ ἐν ᾧ ἡ Γαλάτεια ἵστατο μὲ ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ ἔδαφος τεταπεινωμένους, ἔτι μᾶλλον ἐρυθριῶσα, ὁ πατὴρ της εὐχαριστηθεὶς διὰ τὴν σεμνότητά της, τὴν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν χεῖρα, καὶ τὴν ὡδήγησε πρὸς τὸν σύζυγόν της. Ἐνταῦθα ἔπρεπεν ἔτι μᾶλλον νὰ τὴν ἀναγκάσῃ ἵνα πλησιάσῃ τὸ πρόσωπόν της πρὸς τὸ τοῦ ἐραστοῦ της, ἀφ' οὗ ἐδέχθη τὸ πρῶτον τοῦτο ἐν τῇ ζωῇ της φίλημα.

Τότε διηγήθησαν εἰς τὸν Ἔραστρον τὴν ὑπὸ τῶν Πορτουγάλλων ἀπόπειραν τῆς ἁρπαγῆς τῆς Γαλατείας μετὰ τῆς Ἀνθοῦς. Ὁ δὲ Θιμβρίων συνελθὼν, λέγει, ποιμὴν, μοὶ ἀφήρπασας τὴν ὡραιοτάτην στιγμὴν τῆς ζωῆς μου. Ἐπεθύμουν νὰ μοιράσω τὴν περιουσίαν μου μετὰ τοῦ Ἑλικίονος, ἵνα οὕτω δυνηθῇ νὰ νυμφευθῇ τὴν Γαλάτειαν, ἀλλὰ μ' ἐπρόλαβες· δὲν τὸν ἀγαπᾷς ἐν τοσούτῳ περισσότερον ἐμοῦ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸν ἀγαπᾷς περισσότερον χρόνον, καὶ εἶνε δίκαιον νὰ προτιμηθῇς. Ἐλπίζω τοὐλάχιστον, προσέθηκεν ἀνακράξας, ὅτι θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκτελέσω ἕτερον σκοπόν. Θέλω νὰ διαμοιράσω τὰ ὑπάρχοντά μου εἰς τέσσαρας μερίδας, ὧν τὴν μὲν πρώτην νὰ δώσω τῷ φίλῳ μου Φαβιανῷ, τὴν δὲ δευτέραν νὰ προσφέρω τῇ Θεανοῖ καὶ τῷ Ἀρτιδώρῳ, ἵνα τοὺς ὑποχρεώσω νὰ ἐγκαταβιώσωσιν ἐνταῦθα, ἡ τρίτη νὰ διανεμηθῇ διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Στεφάνου τοῖς πτωχοῖς τοῦ χωρίου τούτου, καὶ διὰ τῆς τελευταίας ν' ἀγοράσω οἰκίαν, ἀγροὺς καὶ πρόβατα διὰ τὴν Νισίδαν καὶ ἐμέ. Ἀληθῶς, καλοί μου φίλοι, θὰ γείνω ποιμὴν, καὶ θὰ τελειώσω μεθ' ὑμῶν τὰς ἡμέρας μου

καὶ μετὰ τοῦ Φαβιανοῦ· αἱ σκηναί μας θὰ κῆνται πλησίων ἀλλήλων, τὰ πάντα θὰ ἦναι ἐν ἡμῖν κοινά· θὰ εἴμεθα τὸ παράδειγμα τοῦ χωρίου, καὶ θὰ γηράσωμεν ἅπαντες ὁμοῦ ἐν εἰρήνῃ, εὐθυμίᾳ καὶ ἔρωτι.

Πάντες εὐχαρίστησαν τὸν Θιμβρίωνα. Ὁ Ἀρτίδωρος καὶ ἡ Θεανὼ τὸν ἐνηγκαλίσθησαν. Τὴν αὐτὴν δ' ἑσπέραν ἠθέλησε καὶ ὁ Μοῖρις νὰ συνταχθῶσι καὶ τὰ συμβόλαια. Ἡ φήμη τοσούτων εὐτυχῶν ἐκβάσεων διεδόθη καθ' ὅλον τὸ χωρίον, καὶ ὁ Μοῖρις προσεκάλεσε τὸν συμβολαιογράφον καὶ τὸν σεβάσμιον Στέφανον.

Συνταχθέντων δὲ τῶν συμβολαίων, ἀπεφασίσθη ἀμέσως τὴν ἐπιοῦσαν ν' ἀποστείλῃ τὴν θεραπείαν του ἅπασαν εἰς Τολέδην μετ' ἀνδρὸς τῆς ἐμπιστοσυνης του, ν' ἀναγγείλῃ τὰς ειδήσεις ταύτας εἰς τοὺς γονεῖς τῆς Νισίδας, καὶ νὰ κομίσῃ ἐκεῖθεν χρήματα, ἐξαργυρώσας τὴν περιουσίαν του. Κατὰ τὴν ἀποδημίαν ταύτην ὁ Μοῖρις ἔπρεπε νὰ ἀγοράσῃ τὰ πρόβατα, καὶ νὰ τὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ νέων ποιμένων· καὶ ἕως νὰ ἑτοιμασθῶσι τὰ δέοντα, ὁ μὲν Θιμβρίων καὶ ὁ Φαβιανὸς μετὰ τῶν συζύγων των ἔμελλον νὰ κατοικήσωσιν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Μοίριδος ὁ δὲ Ἀρτίδωρος καὶ ἡ Θεανὼ εἰς τὴν τοῦ Ἐράστρου.

Ἐλείπετο δὲ μόνον νὰ ὁρισθῇ ἡ ἡμέρα τῶν τεσσάρων γάμων. Ὁ Ἑλικίων, καίτοι πληγὴν φέρων, ἀπεφάσισε τὴν ἐπαύριον παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Στεφάνου θέλοντος νὰ τὸ ἀναβάλῃ· τὴν γνώμην τοῦ Ἑλικίονος, ἐννοεῖται καὶ χωρὶς νὰ τὸ εἴπωμεν, ὅτι ἐδέχθησαν καὶ οἱ λοιποὶ σύζυγοι.

Ἐπειδὴ δὲ ἦν ὥρα δείπνου, ἐκάθησαν εἰς τὴν τράπεζαν, ἕκαστος ποιμὴν παρὰ τῇ μνηστῇ του. Μετὰ τὸ δεῖπνον ἦλθον εἰς τὸν κῆπον, καθήσαντες ὑπὸ ὡραίαν ἀναδενδράδα, ἐπὶ χλοερῶν ἑδρῶν, τερπόμενοι καὶ ἀπὸ τὴν λάμψιν τῆς σελήνης. Ἠθέλησαν δὲ νὰ δώσωσι πέρας τῇ εὐτυχῇ ἐκείνῃ ἡμέρᾳ δι' ᾀσμάτων· διὸ λαβόντες ὁ μὲν τὸν αὐλόν του, ὁ δὲ τὸν ἀσκόν του, ἐκάθησαν κύκλω, ἐχόντων ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Μοίριδος καὶ τοῦ Στεφάνου, καὶ οἱ ἐρασταὶ ἤρχισαν ᾄδοντες ἐφεξῆς τάδε:

Θιμβρίων

Προτοῦ ὡς μωρὸν κατεφρόνουν ἐκεῖνον,
ὅς μόνον κατόπιν τῆς τύχης χωρεῖ,
τὰ πάντα πρὸς χάριν τοῦ πλούτου ἀφήνων·
Ἀλλ' ἤδ' ἡ ψυχή μου τῷ τὸ συγχωρεῖ·
Διότι μυρίας
ἐγεύθην πικρίας,
τοῦ δὲ ἀργυρίου τὴν εὐδαιμονίαν,
ἐσπούδασα κ' εὗρον πολλὴν πλὴν βραχεῖαν.

Λεύκη.

Σκληρὰ ἀμφιβολία περὶ τῆς πίστεώς σου,
ἀπόντος σου, ὦ φίλε, βαρέως μὲ κατεῖχε·
Ἀλλ' ἡ πιστὴ ψυχή μου εἰς ταύτην δὲν προσεῖχε,
κ' ηὐτύχει φλεγομένη ὑπὸ τοῦ ἔρωτός σου.
Εἰς μόνην σου τὴν μνήμην τοῦ οὐρανοῦ αἱ πύλαι
μ' ἠνοίγοντο, ὁπόταν σ' ἀπήντησα, ὦ φίλε . . .
Σ' ἀπήντησα, κ' ἐνταῦθα ἐδέθη ἡ ζωή μου,
μὲ σέ, τρισμακαρία κ' ἐν μέσῳ τῆς ἐρήμου.

Ἀρτίδωρος.

Κακοήθη, προδότιν νομίσας
τὴν ἀθώαν μου, φεῦ! ποιμενίδα,
λογικὸν τὸ κακοῦργον μου εἶδα
παραφόρων ἐκστάσεων θῦμα·
Κατερχόμενος πλὴν εἰς τὸ μνῆμα,
ἀντικρύ της καὶ πάλιν ευρέθην,
καί, τὸν τάφον ἐκεῖ λησμονήσας,
νεονύμφου ἐμέθυσα μέθην.

Γαλάτεια.

Ἐνθυμεῖσαι, φίλε, τὴν λαμπρὰν ἡμέραν,
μὲ φωνὴν ὁπότε λύρας γλυκυτέραν
καὶ μ' ἐρωτιώσας ἐξομολογήσεις,
εἰς ἐμὲ προσῆλθες θέλων νὰ μὲ πείσῃς;
ὅτ' ἐγὼ καρδίας κτύπους ᾐσθανόμην,
καὶ ἐρυθριῶσα σοῦ ἠκροαζόμην;
Παρ' ἐμοῦ ἐζήτεις τότε εὐτυχίαν·
ἀλλ' ἐμὲ σὺ τώρα κάμνεις μακαρίαν.

Ἑλικίων.

Ἡ φιλία ἦτον κόσμος τῆς ζωῆς μου,
ὁ δὲ ἔρως μ' ἤρκει πρὸς εὐδαιμονίαν.
Ἤδη καὶ τὰ δύω ἔχω, κ' ἐρασμίαν
φίλην, καὶ πιστόν μου φίλον ἀγαθόν.
Ὢ! πῶς νὰ κρατήσω τόσων τῆς ψυχῆς μου
τόσων αἰσθημάτων καὶ φαιδρῶν παθῶν;
Φίλος εὐτυχήσας, ἐραστὴς εὐδαίμων,
ὑπὸ τῆς χαρᾶς μου ψάλλω ὅλος τρέμων.

Καιρὸς ἦν ἤδη νὰ ἀπέλθωσι· καὶ ἡ μὲν Λεύκη, ἡ Νισίδα καὶ ἡ Θεανὼ ἔμειναν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Γαλατείας, ὁ δὲ Θιμβρίων, ὁ Φαβιανὸς καὶ ὁ Ἑλικίων ὑπῆγον νὰ κοιμηθῶσιν εἰς τὴν τοῦ Στεφάνου. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου οἱ τέσσαρες ἐρασταὶ ἔκρουον τὴν θύραν τοῦ Μοίριδος· ὁ δὲ Θιμβρίων καὶ ὁ Φαβιανὸς ἔφερον ἤδη ἀρτοθήκην καὶ ῥάβδον ποιμενικήν. Οἱ κάτοικοι πάντες, εἰδοποιηθέντες ἀπὸ τὴν παραμονήν, εἶχον ἑτοιμάσει διὰ νυκτὸς τὴν τελετὴν λαμπροτέραν ἔτι τῆς τῶν γάμων τοῦ Δρακίωνος. Περιέμειναν δ' ὀλίγον καιρὸν πρὸ τῆς θύρας, μὴ θέλοντες νὰ ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τοῦ κοιμωμένου εἰσέτι Μοίριδος. Ἀλλ' αἴφνης ἐφάνη ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς θυγατρός του, τῆς Θεανοῦς καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν ποιμενικῶς ἐνδεδυμένων. Ὁ καλὸς Ἔραστρος ἔδωκε τὴν χεῖρα εἰς τὴν Γαλάτειαν, καὶ τὴν ὡδήγησεν εἰς τὸν ναὸν ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν· ὁ δὲ Στέφανος συνῆψεν εἰς γάμον τοὺς τέσσαρας ἐραστὰς μετὰ τῶν ἐρωμένων των, καὶ ὁ Θεὸς ηὐλόγησε τοὺς γάμους των. Τὰ σχέδιά των ἅπαντα ἐξετελέσθησαν· ὅλοι ἦσαν εὐτυχεῖς, ἔζησαν βίον μακρόν, εὐδαίμονα καὶ εἰρηνικόν· καὶ ἡ ἐπ' ἀγαθῷ μνήμη των ἔτι καὶ νῦν τιμᾶται εἰς τὸν ὡραῖον ἐκεῖνον τῆς διαμονῆς των τόπον.

ΤΕΛΟΣ.

Σ. τῶν ἐκδοτῶν. Τὸ ἀφελὲς τοῦτο διήγημα τοῦ Φλωριάνος ἐξεδώκαμεν, χαριζόμενοι ἰδίως εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς Γαλλικῆς, οἵτινες συνήθως ὡς πρῶτον κείμενον λαμβάνουσι τὸν εὔληπτον, καθαρεύοντα καὶ ἀφελῆ αὐτὸν συγγραφέα.

ΣΥΝΤΟΜΟΝ ΔΟΚΙΜΙΟΝ

Περὶ Παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν ἐκφράσεων τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης.

Ὑπὸ Ἰ. Δε Κιγάλλα.

—o—

» Σὰν κάμνῃς ὅ,τι δύνασαι,
κάμνεις ὅ,τι πρέπει. »

(Παροιμία ἐξ ἀρχαίου ἀποφθέγματος.)

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, αἱ παροιμίαι εἶναι ἀποφθέγματα παλαιᾶς φιλοσοφίας διασωθέντα ἕνεκα τῆς συντομίας καὶ δεξιότητος αὐτῶν. Ὅτι δὲ πολλαὶ τῶν παροιμιῶν εἰσὶ λείψανα ἀρχαίας φιλοσοφίας, ἤτοι ἀποφθέγματα παλαιῶν φιλοσόφων, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία· πλὴν εἶν' ὡσαύτως βέβαιον, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν εἶν' ἀπόῤῥοια τῶν κοινῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ τοῦ ὄχλου, καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἵνα οὕτως εἴπω, τῆς πηγαζούσης ἐκ τοῦ κοινοῦ νοὸς μὲ τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον. Ἐπομένως πολλαὶ τῶν παροιμιῶν ἔλαβον τὴν ἀρχὴν πρὶν ἢ ὑπάρξουν φιλόσοφοι καὶ φιλοσοφία· καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπάρχουν καὶ εἰς αὐτὰ τ' ἄγρια ἔθνη παρ' οἷς οὐδὲν φιλοσοφίας ἴχνος εὑρίσκεται. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον αἱ παροιμίαι αἱ πηγάζουσαι ἀπὸ τὰς κοινοτέρας παρατηρήσεις, ἢ ἐμφαίνουσαι τὰς γενικωτέρας ἀληθείας εἶναι σχεδὸν κοιναὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τῆς ὑφηλίου· μόνον ἐνίοτε διαφέρουσι κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως, τουθόπερ πηγάζει ἐκ τῆς ἰδιότητος τῶν διαφόρων γλωσσῶν, καὶ τῶν ἰδιαιτέρων περιστάσεων καὶ ἐθίμων ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἐθνῶν. Ἐκ τούτου δῆλον γίνεται, ὅτι αἱ εἰδικαὶ παροιμίαι ἑκάστου ἔθνους φανερώνουν τὴν ἀγχίνοιαν καὶ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔθνους, ὡς καὶ τὴν ἀκρίβειαν, τὴν εὐτροφίαν καὶ τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς εἰς ἣν ἐκφέρονται γλώσσης· ἐπομένως ἡ σπουδὴ τῶν παροιμιῶν εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία, τόσον ὑπὸ τὴν φιλολογικὴν ὡς καὶ ὑπὸ τὴν φιλοσοφικὴν ἔποψιν θεωρουμένη· τούτου δ' ἕνεκα οἱ ἀσχολούμενοι εἰς συλλογὰς καὶ ἐκδόσεις παροιμιῶν εἶναι δίκαιον νὰ ἐμψυχώνωνται, ὅσον ἀτελὲς καὶ ἂν ἤθελεν ὑποτεθῇ τὸ ἔργον αὐτῶν.

Ἡ παροιμία δύναται κατ' ἐμὴν γνώμην νὰ ὁρισθῇ·—Σύντομος κατὰ παράδοσιν παραίνεσις, ἐκφράζουσα σαφῶς ἢ μεταφορικῶς καὶ ἀεὶ χαριέντως ἀλήθειαν ἢ παρατήρησίν τινα.

Λέγω—*Σύντομος*—διότι ἓν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς παροιμίας εἶν' ἡ συντομία·—*κατὰ παράδοσιν*—διότι ἂν ἦναι γραπτὴ ἤτοι μὴ ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ, ἢ κατὰ πρῶτον προτεινομένη, τότε εἶν' ἀπόφθεγμα καὶ οὐχὶ πλέον παροιμία·—*παραίνεσις*—διότι αἱ παροιμίαι ἐκφράζονται συνήθως ἐπὶ σκοπῷ συμβουλῆς ἢ νουθεσίας·—*ἐκφράζουσα σαφῶς ἢ μεταφορικῶς*—διότι τινὲς τῶν παροιμιῶν ἐκφράζουσι σαφῶς τὸ προκείμενον, ὡς *ὁ κακὸς κακὰ λογιάζει*, καὶ ἄλλαι μεταφορικῶς, ὡς *τὸ 'να χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπον*·—*ἀεὶ χαριέντως*, διότι αἱ παροιμίαι ὅλαι πρέπει πάντοτε νὰ ἔχουν χάριν τινα ἢ ὡς ἐκ τοῦ εὐστόχου τῆς ὁποίας ἐμφαίνουν μεταφορᾶς, ἢ ὡς ἐκ τῆς ἁπλότητος εἴτε τοῦ ἐμμέτρου τῆς φράσεως· καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐπιδιορθοῦται τὸ λεκτικὸν αὐτῶν, ἀλλὰ πάντοτε νὰ ἐκφέρωνται μὲ τὸν αὐτὸν οἷον προφέρονται κοινῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ τρόπον (*)·—*ἀλήθειαν ἢ παρατήρησίν τινα*— διότι αἱ πλεῖσται τῶν παροιμιῶν ἐκφράζουν ἠθικὰς ἀληθείας, ἀλλὰ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν δηλοῦν καὶ ἁπλῶς ἐπιστημονικὰς ἢ βιομηχανικὰς παρατηρήσεις· οὕτως ἡ ἑξῆς παροιμία ἀνήκει εἰς τὴν μετεωρολογίαν. » *Τοῦ ἥλιου ἁλῶνι ἄνεμος, τοῦ φεγγαριοῦ μπονάτσα*· » ἡ ἑξῆς εἰς τὴν ναυτικὴν » *Γέρο βοργιὰ ἀρμένιζε καὶ νότο παληκάρι*· » ἡ ἀκόλουθος εἰς τὴν φυσιολογίαν » *Τ' ἀγόρι ἀφότου γεννηθῇ κ' ἡ κόρη ἀφοῦ κατασταθῇ* »· ἡ ἑξῆς εἰς τὴν φυσιολογίαν τῶν παθῶν » *Ἡ ἀγάπη θέλει φρόνησιν, θέλει ταπεινοσύνη, θέλει λαγοῦ προπατησιὰ, πουλιοῦ γρηγυροσύνη*· » ἡ ἑξῆς εἰς τὴν ἰατρικὴν « *Πρῆσμα εἶδες, Χάρον εἶδες* »· ἡ ἐφεξῆς εἰς τὴν γεωργικὴν « *Ἔψιμον σπατὸν καὶ πρόμιο δίβολο*· » ἡ ἑξῆς εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν » *Σελάτο βοῦδι ἀγόραζε καὶ γάδαρο καμπούρι, γυναῖκα στενοκάπουνη καὶ χοῖρο μακρομοῦρι*· » ἡ ἀκόλουθος εἰς τὴν ἐθνογραφίαν « *Ὁ τοῦρκος πιάνει τὸν λαγὸν μὲ τὸν ἁραμπά*· » ἡ ἑξῆς εἰς τὴν ψυχολογίαν » *Θεὲ μὴ δώσῃς τοῦ παιδιοῦ τὰ βάρ' ὁ νοῦς τῆς μάνας* »· ἡ ἑξῆς εἰς τὴν πολιτικὴν ἢ καὶ ψυχολογίαν » *Ὅταν πεινάει ὁ λαὸς καὶ ὅταν στενοχωρεῖται, κανένα δὲν ἐντρέπεται, κανένα δὲν φοβεῖται* »· ἡ ἀκόλουθος εἰς τὴν ἡμερολογίαν » *Τοῦ Ἅϊ Παντελεήμονος πέντε μέραις καὶ Αὔγουστος* »· αἱ ἑξῆς εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς τέχνας « *Πούλιε καὶ μετάνιωνε* »· *Ὁ ῥάπτης ὅταν κόψῃ τσόχα τὴν 'δική του βγάζει πρῶτα*· » *Ψαρᾶς καὶ πουλολόγος, ἐρημιὰ 'στὸ σπῆτι του.* » *Ὅλη μέρα μπαρμπερίζει, καὶ τὴν νύκτα μουρμουρίζει.* » Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέωμεν τὰς κυρίως λεγομένας παροιμίας (ἰταλιστὶ proverbi) μὲ τὰς *παροιμιώδεις ἐκφράσεις* (modi proverbiali), ὁποῖαι εἶναι: π. χ. » *Τὰ 'κάμε γυαλιὰ καρφιὰ καὶ τὸ 'κοψε παπούτσι*· » ἣν ἐφαρμόζομεν εἰς τὴν περίστασιν καθ' ἣν τις κατηνάλωσε τὴν κατάστασίν του ἢ τὴν εἰς χεῖράς του περιουσίαν καὶ ἔφυγε· διότι μεταξὺ τούτων καὶ τῶν παροιμιῶν ὑπάρχει μεγίστη καὶ οὐσιώδης τις διαφορὰ, ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὁρισμοῦ ἐξάγεται· οὕτως ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις δύναται νὰ ὁρισθῇ. » Σύντομος κατὰ παράδοσιν λόγος, ἐκφράζων κοινήν τινα μεταφορὰν, ἐφαρμοζομένην χαριέντως εἰς τὸ προκείμενον. » Ὡσαύτως δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὰς παροιμιώδεις ἐκφράσεις μὲ τοὺς *κατ' ἰδιωτισμὸν τρόπους τοῦ λέγειν* (idiotismi εἴτε locuzioni usitate)

(*) Εἰς τὸ περὶ Θήρας πόνημά μου ἀνέφερα τὰς ἐν Θήρᾳ μᾶλλον ἐν χρήσει παροιμίας, ὧν τὸ λεκτικὸν ἐπιδιωρθώθη ἐν ἀγνοίᾳ μου παρὰ τοῦ τυπογράφου. Τὰς περὶ ὧν δὲ ὁ λόγος παροιμίας ἐνόμισα περιττὸν ν' ἀναφέρω καὶ εἰς τὸ δοκίμιον τοῦτο.

οἵτινες δύνανται νὰ ὁρισθῶσι «*Σύντομος τῆς συνηθείας μεταφορικὴ ἔκφρασις*»· καὶ τοιοῦτοί εἰσι χ. π. οἱ ἐφεξῆς «*Κρεμνᾷ τὸ ζωνάρι του*» ἀντὶ τοῦ «*ζητεῖ ἔριδας*. *Δεῖξέ μου τὴν ῥάχιν σου*» ἀντὶ φύγε, καὶ πλῆθος ἄλλων, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγοι ἀπαντῶνται εἰς τὰ λεξικά.

Διάφοροι τῶν ἡμετέρων λογίων ἐξέδωκαν συλλογὰς μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτεταμένας τοιούτων παροιμιῶν, ἐκφράσεων καὶ τρόπων, (*) ἀλλ' ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἔχει πλοῦτον παροιμιῶν καὶ τοιαύτης φύσεως ἐκφράσεων καὶ τρόπων πλειότερον πάσης ἄλλης, ἐπομένως εἶ' ἀδύνατον εἷς μόνος νὰ κάμῃ ἐντελῆ αὐτῶν συλλογὴν, διὸ ἐνόμισα καλὸν νὰ δημοσιεύσω καὶ τὴν ἀκόλουθον, καίτοι ἀτελεστάτην συλλογήν. «Κρεῖσσόν ἐστι τὸ κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν, ἢ τὸ πᾶν ἐλλείπειν.»

§ α'.) Παροιμίαι. (**)

1. Ὁποῦ πλουταίνει μὲ τὸν νοῦν, ὀγλήγορα πτωχαίνει.
2. Ποῦ μαγειρεύει ψέματα 'στὸ κένωμα τὸ 'βρίσκει.
3. Ἅϊ μου Γιάννη βοήθα με, σεῖσε καὶ σὺ τὸν πόδα σου.
4. 'Στὰ κεφάλια τῶν τρελῶν, μανθάνουν οἱ μπαρπέριδαις.
5. Ἀπὸ χερνὸ τουλοῦμι κρασὶ, ποτὲ δὲν πίνεις.
6. Θωρῶντας τὴν γειτόνισσα, μανθάν' ἡ μιὰ τὴν ἄλλη.
7. Ἀρχοντιὰ χωρὶς τὰ ἔχῃ, τύφλα του ὁποῦ τὴν ἔχει.
8. Ν' ἄκουε ὁ Θεὸς τῶν κουρουνῶν, δὲν ἔμενε σῦκο 'στὴν συκιά.
9. Ἄγγουρα δαμάσκηνα καὶ πικριαὶς ἐλιαίς·
Τὰ κρυφομιλήματα δὲν εἶν' καλαὶς δουλιαίς.
10. Καθ' ἅγιου κι' ἡ μνήμη του.
11. Ὁποῦ 'κάμε τὸ 'μπόρεσε, τὸν νόμον ἀποπλήρωσε.
12. Μηδὲ χαρὰ χωρὶς κλάμα, μηδὲ θαφτικὸν ἀγέλαστον.
13. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀρβανίτης.
14. Ὁ παππᾶς εἶναι κάρβουνον 'ποῦ ἀναμένον καίει, καὶ σβυστὸ μουτζαλώνει.
15. Τὸ μὴ σὲ μέλλῃ μὴ ῥωτᾷς· τὸν παλιὸ δρόμο μὴ παραιτᾷς· καὶ τρὶς νὰ 'δῇς γιὰ νὰ πιστέψῃς.
16. Τόπος καὶ νόμος.
17. Λόγον ἤκουσες, ὅλος ψευτιὰ δὲν εἶναι.
18. Λόγον ἤκουσες, κάτι τρέχει.
19. Τὰ 'φαγες, ἐκέρδισες.
20. Τοῦ χωριάτη τὸ σχοινὶ διπλὸ δὲν σώνει, καὶ μονὸ περισσεύει. (*)
21. Μικρὰ παιδιὰ, μικραὶς παίδαις· μεγάλα παιδιὰ, μεγάλαις παίδαις.
22. Ὅποιος φυλάγει τὰ ῥοῦχά του ἔχει τὰ 'μισά.
23. Ὅτι κάμει ἡ μιά σου μπάντα νὰ μὴν τὸ γνωρίζ' ἡ ἄλλη.
24. Καλῶς τηνε τὴν πίκρα μου, μὰ νὰ 'σαι μοναχή σου.
25. Ὁποῦ λυπᾶται ἀπὸ τὴν σφίνα, χάνει ἀπὸ τὴν καλκουνιά.
26. Ἂν σὲ ὅλα ἦναι νόμος, εἰς τὰ μάτια ὄχι ὅμως.
27. Συμπεθέροι καὶ συντέκνοι, κι' ὅτι φᾶν τὸν πρῶτο χρόνο.
28. 'Σὰν ἔλθῃ κυριακὴ, σάββατον μὴν περιμένῃς.
29. Ὅλα τὰ δάκτυλα δὲν εἶν' ἴσα.
30. Ὁ πρῶτος ἔχει προτιμὴ, κι' ὁ ὕστερος ὑπομονή.
31. Σκυλὶ δερνάμενο, κακὸ κυνῆγι κάμνει.
32. Ἡ νύφη ἀπ' ὅταν γεννηθῇ, ἀπ' τὰ συμπεθερικὰ κρατεῖ.
33. Τοῦ τζαγκάρι τὸ παιδὶ ἐξυπώλυτο προπατεῖ.
34. Φανερὰ 'ναι τὰ μάγουλα 'πόχουν ταῖς ἀλιχίναις.
35. Ὁ γέρος κι' ἂν στολίζεται, 'στὰ 'νίφορο γνωρίζεται.
36. Καθε 'μέρα δὲν εἶν λαμπρή.
37. Ἀκριβὸς θαῤῥεῖ κερδίζει, μὰ φυρᾷ καὶ δὲν τὸ νιωθει.
38. Ἀστακὸς καὶ τὸ ποπῶνι κι' ὁ γαμβρὸς πολλὰ κομπόνει.
39. 'Ποῦ περιμένει ἀπ' τὴ γειτονιὰ, πολὺ ἀπωροῦ δειπνᾷ.
40. Πολυγυρεμένη κόρη, κακὰ ψυχρὰ πανδρεύεται.
41. Τοῦ στραβοῦ τὰ μπιχλιμπίδια, τ' ἀνεβούλου τὰ κουμπάσα.
42. Ὁ Θεὸς νά σὲ φυλάγῃ ἀπὸ μποῦκα τουφεκιοῦ κι' ἀπὸ πόδι μουλαργιοῦ.
43. Σὲ πλούσιο σπῆτι τὸ παιδί σου βάλε καὶ προῖκα μὴ γυρεύεις.
44. Ἡ δυιὸ πέτραις κι' ὄχι ἡ μιὰ, κάμνουσι τ' ἀλεῦρι.
45. Ὁ πτωχὸς κάθεται κι' ὁ Θεὸς γνοιάζεται.
46. Ὁποῦ πολὺ 'ψηλώνεται, γλήγορα ταπεινώνεται, κι' ὁποῦ ταπεινώνεται γλήγορα ψηλώνεται.
47. Οἱ γονεῖς τρῶνε τὴν ἀγκουρῖδα καὶ τὰ παιδιὰ μουδιάζουσι. (**)
48. Ὁποῦ παίζει μὲ κοπέλια δὲν τοῦ λείπουν καμπανέλια.
49. Τὸ βασιλικὸ μολύβι δὲν βουλᾷ ποτέ.
50. Ὅλα τὰ στραβὰ ψωμιὰ τῆς στραβῆς πινακωτῆς.
51. 'Σὰν δὲν ἔχει τὸ κανδύλι λάδι, ὅσο θέλεις ἄναπτέ το.

(*) Ἡ ἐντελεστέρα τῶν μέχρι τοῦδε συλλογῶν εἶν' ἡ τοῦ φιλομούσου Κ. 'Ι. Βενιζέλου, ἐκδοθεῖσα ἐν 'Αθήναις τῷ 1846, εἰς ἣν ὅμως οὐδεμία σχεδὸν τῶν ἐνταῦθα ἀπαντᾶται απαραλλάκτως ὡς ἐδῶ εὑρίσκεται.

(**) Πολλαὶ τῶν παροιμιῶν ἐκλαμβάνονται πολλάκις καὶ ὡς παροιμιώδεις ἐκφράσεις κατὰ τὰς περιστάσεις· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τινὰς ἐκ τῶν παροιμιωδῶν ἐκφράσεων· ὅθεν τὰς τοιαύτας παροιμίας τε καὶ ἐκφράσεις κατεχώρισα κατὰ τὴν συνηθεστέραν αὐτῶν σημασίαν.

(*) Ἡ παροιμία αὕτη λέγεται καὶ ἀντιστρόφως, ὡς εὑρίσκεται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Κ. Βενιζέλου.

(**) Ἡ παροιμία αὕτη λέγεται καὶ ἀντιστρόφως, ὡς εὑρίσκεται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Κ. Βενιζέλου.

52. Ὁ Θεὸς μὲ τὄ'να χέρι σὲ μπατσίζει καὶ μὲ τ' ἄλλο σὲ χαδεύει.
53. Τὸν ἀκάλεστον στὸν γάμον κάτω κάτω τὸν καθίζουν.
54. Τὸ μυριστικὸ κυδῶνι ἀπὸ 'κεῖνο 'ποῦ 'χει δώνει.
55. Ὁ κόσμος εἶναι πλάνος.
56. 'Στοὺς 20 γνῶσι, 'στοὺς 30 γρόσα, καὶ 'στοὺς 40 γυναῖκα· ἄλλως, οὐδὲ γνῶσι, οὐδὲ γρόσα, οὐδὲ γυναῖκα.
57. Κάλλια νὰ κλάψ' ἡ μάνα σου παρὰ ἡ ἐδική μου.
58. Κάλλια πῆττα μὲ λαρδὶ, παρὰ πῆττα μοναχή.
59. Ὁπ' ἀγοράσει γάδαρο καὶ πουλήσει γάδαρο, εἶναι χειρότερος γάδαρος.
60. Ὅποιος περγελᾷ περγελασμένος εἶναι.
61. Καθεὶς δὲν 'ξεύρει τί μαγειρεύει τοῦ ἄλλου τὸ τσουκάλι.
62. Κάθε πόρτα ἔχει τὸ καρφί της.
63. Ἡ ξυλιαῖς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν κατέβηκαν.
64 Νὰ πίνῃς μὰ νὰ μὴν σὲ πίνῃ.
65. Ἀκριβοπούλιε μὰ δίκαια μέτρα.
66. Τοῦ θεριστῆ εὐγῆκε τ' ὄνομα, θερίσει δὲν θερίσει.
67. Ὅταν ὁ Θεὸς κατηρασθῇ τὸν μύρμηγκα, τοῦ δίδει πτερὰ καὶ πετᾷ.
68. Ὅποιος δὲν πηκτώνει χάνει τὸ τυρόβολο.
69. Ὁποῦ ποθάνει μὲ πολλοὺς, θάνατος δὲν λογᾶται.
70. Λέγε τὴν ἀλήθεια, νὰ 'χῃς τὸν Θεὸ βοήθεια.
71. Μεγαλώνει τὸ μουλάρι καὶ κονταίνει τὸ σαμάρι.
72. Κάμε τὸ σταυρόν σου νὰ 'βγῇ τὸ μάτι σου.
73. Ἂν τὰ φῶτα φωτερὰ καὶ τὰ λάμπρα σκοτεινά.
74. Ἂν δὲν ἀστράψῃ δὲν βροντᾷ, κι' ἂν δὲν βροντᾷ δὲν βρέχει.
75. Ὅταν 'δῇς κολοκυθάκι, ἀποσπέριζε 'λιγάκι· κ' ὅταν 'δῇς τὴν κολοκύθα, ἀποσπέριζ' ὅλη νύκτα.
76. Ὁ Αὔγουστος ἐπλάκωσε, ἡ ἄκρα τοῦ χειμῶνος.
77. Μήτ' ὁ Μάρτης καλοκαίρι, μηδ' ὁ Αὔγουστος χειμῶνας.
78. Ἡ κοπριὰ καὶ τὸ νερὸ κάνει τὸ λάχανο καλό.
79. Ὅπου 'δεῖς ἀκρίβεια, καρτέρει καὶ τὴν φθήνια.
80. Ἀπὸ σπανὸν ἄνδρα καὶ μαλλιαρὴ γυναῖκα μακρυὰ τὰ ροῦχά σου.
81. Μακρυὰ μαλλιὰ, ὀλίγα μυαλά.
82. Ὅταν χάσ' ὁ σκύλος τὸν λαγὼ, τότε κάνει τὰ θαυμάσματα.
83. 'Στὸν ἔρημον τόπον τὸν Μάϊ μῆνα βρέχει.
84. Χαρὰ 'στὸν γέρω 'π' ἀγρυπνᾷ 'στὸ νιὸν ὁποῦ κοιμᾶται.
85. Τὴν πρώτη γνῶσι τοῦ Ῥωμιοῦ νὰ τὴν ἔχῃ τὸ σκυλί μου· καὶ τὴν ὕστερήν του, ἂς τὴν ἔχῃ τὸ παιδί μου.
86. Οἱ Ῥωμιοὶ δὲν συμφωνοῦσι παρὰ 'στὸ κατούρημα.
87. Τέχνη θέλει τὸ πυριόνι κι' ὁποῦ τὸ βαστᾷ νὰ 'δρώνῃ.
88. Ἡ' ἀγαπᾷ ἡ καρδιὰ τ' ἀνθρώπου, τὸ καλήτερον τοῦ κόσμου.
89. Τοῦ Γεννάρι τὸ φεγγάρι παρ' ὀλίγο εἶναι 'μέρα.
90. Σαββατιανὸς βορειᾶς δευτεριανὸς γαΐδαρος.
91. Ὁ Φλεβάρης κ' ἂν φλεβίζῃ, τοῦ καλοκαιριοῦ μυρίζει.
92. Τὰ Νικολο-βάρβαρα οἱ τοῖχοι 'δρώνουν, ἀλλὰ 'στὰ Φωτοκάλανδρα ἀποξυλώνουν.
93. Ὁποῦ 'χει κόρη ἀκριβὴ, τοῦ Μάρτη ἥλιος μὴ τὴν 'δῇ.
94. Καλὸς νιὸς, καλὸς γέρων.
95. Πλιὰ πολλ' ἀρνιὰ σφάζονται τὴν Λαμπρὰ παρὰ κριοί.
96. Τῆς εὔμορφης τὸ μάγουλο ὅταν γελᾷ λακώνει.
97. Παλιὰ ἀγάπη μὴν ἀφήσῃς καὶ κενούργια ν' ἀρχινήσῃς, κ' ἡ παλιὰ θὰ κενουργιώσῃ, κ' ἡ κενούργια θὰ παλιώσῃ.
98. Τίγαρις κ' ἠγένηκεν γιὰ τσὸ 'μορφαις ἡ ἀγάπη; Γιὰ ὄμορφα καὶ ἄσχημα κι' ὅπου ῥιφθῇ τὸ μάτι.
99. Τῶν γερόντων τὰ χαδάκια, εἶναι πίκραις καὶ φαρμάκια.
100. Ἡ πίκραις κόπτουν γόνατα κι' οἱ λογισμοὶ γερνοῦσι.
101. Μηδ' ὅλα τοῦ ἰατροῦ, μηδὲ τοῦ ἰατροῦ κανένα.
102. Ἂν κάμῃ ὁ Μάρτης δυὼ νερὰ κι' Ἀπρίλης ἄλλο ἕνα, νὰ 'δῇς κουλοῦραις γυρισταῖς καὶ πήτταις σὰν ἀλῶνι.
103. Ὁ Μάρτης ἔβαλε τὸν βοσκὸ μεσ' τὸ καζάνι.
105. Οἱ Φραντζέζοι ὅταν πινοῦσι, Τάρλα, τάρλα, τραγουδοῦσι.
105. Τοῦ Ῥωμιοῦ ὕστερ' ἔρχεται ἡ γνῶσι.
106. Ὁ Ὀβριὸς ὅταν πτωχαίνῃ, τὰ παλιὰ τετράδια πιάνει.
107. Τρεῖς 'στὴν Γέννα, τρεῖς τὰ Φῶτα, καὶ ἕξ' στὴν Ἀνάστασιν.
108. Πλιὰ πολλὰ ἔχει ὁ Θεὸς παρὰ 'ποῦ 'δόκε.
109. Ὄνομα καὶ μὴ χωριό.
110. Τὰ ῥιζᾶ καὶ τὰ μελίσσα σὲ φέρουν εἰς τὰ ἴσα.
111. Ὅλα 'ναι φάδια τῆς κοιλιᾶς καὶ τὸ ψωμὶ στημόνι, μὰ τὸ καϊμένο τὸ κρασὶ ὅλα τ' ἀποστομόνει.

§ 6.) Παροιμιώδεις ἐκφράσεις.

1. Δυὼ καὶ δυὼ κάμνουν τέσσαρα.
2. Πλιὰ πολλὰ 'ναι τὰ ἔξοδα τοῦ γάμου παρὰ τὰ προυκιᾶ τῆς νύφης.
3. Ἀπ' Ἀθήνας εἰς Λιβάδι, Θόδωρος καὶ πεντακόσια.
4. Μᾶς νιόσαν οἱ Κρητικοὶ πῶς εἴμεθα Χανιόταις.
5. Ἀπ' ἀγκοῦρι ὡς πεπῶνι δόσ' μου κερὰ λουκάνικον.
6. Θέλω την καὶ ἂς ἦν καὶ χήρα καὶ πτωχὴ καὶ κακομοῖρα.
7. Τρὶς πενῆντα ἐνενῆντα καὶ δέκα ἑκατόν.
8. Νὰ ἐμένα νὰ ἐσένα, νὰ καὶ μένα τοῦ κακόμοιρου.
9. Τρεῖς ποῦ μ' ἔχεις, τρεῖς ποῦ σ' ἔχω, καὶ τρεῖς ποῦ 'ναι τὸ παιδί.
10. Μὰ κεφάλι για μπαρμπέρισμα!
11. Κόψε πρύνο κάμε Λούκα,

Κι' ἂν ρωτᾶς καὶ γιὰ τὸν Γιάννη,
Ὅ,τι ξύλο κόψεις, κάνει.
12. Τί εἶν' ὁ ψύλος καὶ τ' εἶν τ' ἀσκί του.
13. *Ἀλὰχ κερίμι* τούρκικα, κ' ἔχει ὁ Θεὸς ῥωμαίϊκα.
14. Κάθου γρηὰ μ' ἀνέμενε, νὰ κάμω υἱὸν νὰ πανδρευθῇς.
15. Ἀπ' τὸν Γιάννη ὡς τὸν Διό, τύφλα νὰ 'χουσι κι' οἱ δυό.
16. Μυρίσου κ' ἔπαρε.
17. Νὰ σὲ πιάσω ἀρκὰ διὰ τὸν χειμῶνα.
18. Νὰ 'χαν οἱ κουρροῦνες γνῶσι, νὰ σοῦ δίδασι καμπόση.
19. Κι' ἀπὸ νοῦ, τοῦ σαργοῦ· κι' ἀπὸ μυαλά, τοῦ τζιτζίκου.
20. Ὅπου τυφλὸς κι' ὅπου κουτσός, 'στὸν Ἅϊ Παντελεήμωνα.
21. Πὰν τ' αὐγὰ μὲ τὸ καλάθι.
22. Κολιὸς καὶ τσαρδέλα, κι' ἀπὸ μιὰ βαρέλα.
23. Ἀπόψε μὲ τὸν δούρδουρα, κι' αὔριον μὲ τὸν γούργουρα.
24. Κατὰ τὸνΜαστρο-Γιάννη καὶ τὰ κοπέλια του.
25. Τὰ 'χα 'γώ, ἤλεγα τῆς θειᾶς μου,
26. Εἶχα τὸ παιδὶ,
κ' εἶχα τὴν χαρὰ,
κ' ἤψηνε τ' αὐγό·
κ' ἤτρωγά το 'γώ.
27. Σύντεκνε κι' ἂν μιλοῦμε, συχνογύριζε τὴν πῆττα.
28. Κοντὸς ψαλμὸς, Ἀλληλούϊα.
29. Πάγω καὶ 'γὼ μάνα μου μὲ τὰ κάτεργα.
30. Μὲ τὴν φωνὴν καὶ ὁ Λάζαρος· ἢ Σύρε ὄνομα νὰ 'δῇς κορμί.
31. Καρδιὰ καθαρὴ, καὶ πάτιε ὅπου πατεῖς.
32. Ἦλθε κι' ἄλλος ἀπ' τὴν Κῶ, καὶ γυρεύει μερτικό.
33. Μὴ χάσῃ ἡ Βενετιὰ βελόνι.
34. Ὡς ἄνοιξ' ἡ καρδοῦλά μου ν' ἀνοίξῃ ἡ κεφαλή σου.
35. Ποιὸ δάκτυλο θὰ κόψῃς καὶ νὰ μὴν πονέσῃς;
36. Εἶδα 'γὼ γέρων παππᾶ νὰ θάπτῃ μωρὰ παιδιά.
37. Μέτρα κεφάλια καὶ κόπτε κουκοῦλαις.
38. Ἄλλος πίνει κι' ἄλλος μεθᾷ
39. Ὁ Γρηγόρης ἐγρηγόρα, κι' ὁ Μελέτης ἐμελέτα· κι' ὁ Γρηγόρης μᾶς ἐπῆρε τοῦ Μελέτη τὴν γυναῖκα.
40. Γιὰ βάτι βάτι Ῥούμελη, γιὰ βάτι Φαρμάκαπι. Ἢ μᾶλλον, Γιὰ τοῦ ὕψους γιὰ τοῦ βάθους.
41. Ἀπὸ τὸ Καστελόρριζο φαίνετο τὸ Σινόπι,
κ' ἂν δὲν σ' ἀρέσ' ἡ μέση μου νὰ τηνὲ πελεκήσω.
42. Μὴν τὸ πολυψηλόνεσαι διατὶ ψηλὸς δὲν εἶσαι, καὶ τὸ χωριό σου εἶν κοντὰ καὶ 'ξεύρω τίνος εἶσαι.
43. Πίσω 'ν τὰ κοφτερά.
44. Ηὗρε ἡ πέτρα τὴν ἁμάδα.
45. Ἄλλο 'ν τὸ πῇς, καὶ ἄλλο 'ν τὸ δῇς.
46. Στάζ' ἡ μύτη σου. Εἶναι χειμῶνας. Ξεύρωσε κι' ἀπὸ τὸ καλοκαίρι.
47. Δὲν εἶμαι ζηλιάρης μὰ 'μαι παραπονιάρης.
48. Εἶπε ὁ πετεινὸς τὸ βοῦδι χειλᾶ· ἢ, εἶπ' ὁ γάδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλα.
49. Ἐδῶ καράβια χάνονται, καὶ σεῖς βαρκιὰ ποῦ πᾶτε.
50. Πλιὰ κοντὰ 'ναι τὸ στόμα μου παρὰ τὸ ἐδικόν σου.
51. Κουλοῦρι ἐκεῖ 'ποῦ μέλλεσαι κ' ὄχ' ἐκεῖ 'ποῦ πλάσσεσαι.
52. Νὰ κουλοῦρι, νὰ ψαθοῦρι, γιὰ τὴν ὄμορφή σου μούρη.
53. Μηδὲ 'γὼ παππᾶ βλογιὰ, μηδὲ σὺ τὴν λειτουργιά.
54. Δὲν ξεύρω τίποτε· μὰ νὰ 'ξευρες τί 'ξεύρω.
55. Ἄλλος ἔχει τ' ὄνομα κι' ἄλλος τὴν χάρι.
56. Τὰ μυαλά σου καὶ μιᾶ λύρα, καὶ μιᾶ κόκκινη φλογέρα.
57. Ἐγὼ 'στελνα τὸν κάτη μου, κι' ὁ κάτης τὴν ὀργιάν του.
58. Ὅταν τὸ 'πῇ ἀφέντης ὁ Μάτσας τὸ λέτ καὶ ὅλη χώρα (Ἀντιπεριανή.)
59. Δὲν τρῶς ἐλιαῖς; καλὸν 'ν καὶ τὸ χαυγιάρι.
60. Σὰν σοῦ βαστᾷ τὴν γυναῖκά σου ὁ Καδῆς, ποῦ θὰ πᾷς νὰ κλαφθῇς;
61. Τὸ 'χε καὶ τοῦ κόλλησε.
62. Κ' ἔχω 'δόντια διὰ τὸ μέλι;
63. 'Εγλυκάθ' ἡ γρηὰ τὰ σῦκα, κι' ὅλη 'μέρα τ' ἀνεζήτα.
64. Μιὰ τοῦ φίλου, δυὸ τοῦ φίλου, τρὶς καὶ τὴν κακήν του 'μέρα.
65. Νὰ 'χαμε, καὶ τί νὰ 'χαμε; ἕνα γούργουρα ψημένο, καὶ τῆς γρηᾶς τὸν ἐμυαλὸ ξεροτιγανισμένο.
66. Πότε μὲ τὰ καρύδια του, πότε μὲ τὸν χαλβᾶ του, ἔρεψε τὴν καλογρηὰ εἰς τὰ θελήματά του.
67. Θώριε με, νὰ σὲ θωρῶ, κι' ὅποιος γελάσει γάδαρος.
68. Μαῦρο 'ν καὶ τὸ γαρύφαλον μὰ πουλιέτε μὲ τὸ δράμι.
69. Καὶ τὴν Κυριακὴν ἐρώτα ! κάμνουν ἡ γυναῖκες ῥόκα;
70. Ὅποιος δὲν θέλει νὰ ζυμώσῃ πέντε 'μέραις κοσκινίζει.
71. Φέγγος, φέγγος, φέγγαρος, καὶ τσ' Ἀξᾶς ὁ φέγγαρος! ὄχι τῆς 'Αμουργοῦ τὸ φεγγαράκι.
72. Ὅταν καμακώσῃς ψάρι ! τρέμ' ἡ καρδιά, πονεῖ ποδάρι;
73. Μωρὴ σὺ'σαι Κυριακή; μωρὴ μπράβο Κυριακή! σὰν φραγκοποῦλα 'μοιαζεις.
74. Χίλια λόγια ἕνα ἄσπρο, καὶ πάλι κρίμας τὸ ἄσπρο.
75. Ἡ στραβὰ 'ναι τ' ἄρμενα, ἢ στραβ' ἀρμενίζομε.
76. Παρ' ἄλλος νὰ σὲ γδίσῃ, κάλλια 'γὼ κουμπάρε.
77. Ἐπῆγε γιὰ μαμμὴ κ' ἔκατσε λοχοῦ.

78. Χόρευε μωρὲ πατέρα ὥστε ν' ἄρθουν τ' ἄσπρα πέρα.
79. Δὲν αλάσσω τὸν χορόν μου, τὸν σκοπὸν τῶν ποδαριῶν μου.
80. Ἂν ὁ Ἀλῆς γίνεται Γιάννης, κι' ὄρνιθ' ἀκταπόδι.
81. Κι' ἂν πολυβαρένεις με δέσποτα, θὰ 'πῶ και τί 'χε μέσα.
82. Δέσποτα! πέρδικα 'στὰ δάση.
83. Ἀφοῦ ἀπόκλαψαν ὅλοι, ἐδάκρυσε κι' ἡ χῆρα.
84. Ἄκουε σακκὶ δεμένο καὶ 'στὸν τοῖχ' ἀκουμπισμένο.
85. Φίλου σπῆτι, κι' ὁ φίλος νὰ 'χῃ διάκρισι.
86. Μιὰ τὴν ἔχεις κι' εἶμ' ἐγώ· ἕνα τὸ 'χεις κι' εἶν' ὀγρὸ, καὶ στεγνόνει 'στὸν καπνό.
87. Ἰποῦ χ' ἀμπέλια ἂς βάλῃ ἀργάταις, καὶ καράβια, καλαφάταις.
88. Φροῦ φροῦ, καὶ τ' ἀμπέλια ξέφραγα.
89. Λωλὸς παππᾶς σ' ἐβάπτισε.
90. Ἐγὼ 'μιλῶ καὶ σὺ καταλάμβανε.
91. Ἂν εἶχε μαμμὴ ἐγλύτωνε τὸ παιδί.
92. Ὁ χόνδρος ἀπὸ τὴν σκάσιν του ἐξεροκακνάκιζε.
93. Ὅταν σὲ παρακαλοῦσα, γιατὶ 'γίνου σου χαδοῦσα; τώρα 'ποὺ παρακαλεῖς, δὲν σὲ θέλει πλιὸ κανείς.
94. Ὥστε νὰ σύρῃ το'να του πόδι, τρώει ὁ γάδαρος τ' ἄλλο· ἤ, σκουλουκιάζει τ' ἄλλο.
95. Νὰ σοῦ δείξω 'γὼ πόσ' ἀπίδια βάν' ὁ σάκκος.
96. Εὕρηκα τὸν μῆνα 'ποῦ τρέφει τοὺς δώδεκα.
97. 'Στοῦ περιβολάρι τὴν θύρα κτυπᾶς; ἀγκούρια ζητᾶς.
98. Ὁ παππᾶ Κουλούρης καὶ τὸ χαρτί του.
69. Ἐγὼ 'μαι δῶ, ποῦ σπῶ τ' αὐγό.
100. Τὸν καμαρώνει 'σὰν τὸν γύφτο τὸ σφυρί του.
101. Ἔχ' ὁ σκύλος καρτσοδέτη, ἔχ' ὁ Γιάννης ὑπηρέτη.
102. Ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς ἐγὼ μ' ὁ ἄνδρας σου.
103. Βγάλε τὴν σκούφιά σου καὶ κτύπα μου.
104. Ὅποιος σὲ μυρισθῇ σ' εὑρίσκει ἀτσουκνίδα.
105. Σ' ἐπῆρα διὰ τριαντάφυλλο μὰ 'βρέθεις ἀτσουκνίδα.
106. Ὅσο θέλεις φούσκωνέ τα μὲ τὸ ζύγι θὰ τὰ πάρεις.
107. Ποῖος εἶναι ὁ πατὴρ τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδέου;
108. Ὁποῦ 'φθασε 'στὴν σύνοδο ἔφαγε ψάρι σύνωρο.
106. Μετ' ἀφορμὴν κι' ὁ θάνατος.
110. Στραβὰ στραβὰ τὸ φέσι του, παρὰ δὲν ἔχ' ἡ τσέπη του.
111. 'Στὴν ανεμοζάλη χαίρεται καὶ ὁ λύκος.
112. Ἐδῶ χάν' ἡ μάνα τὸ παιδὶ, καὶ τὸ παιδὶ τὴν μανα.
113. Πέτος μάρμαρον καὶ καρδιὰ καυμένη.
114. Συμπέθερε, συμπέθερε, ἡ μοῖρα μου ποῦ σ' ἔφερε.
115. Χωρὶς λάδι, χωρὶς ξύδι, δὲν θὰ κάμωμε ταξίδι.
116. Ποιὸς σοῦ 'βγαλε τὸ μάτι σου; ὁ ἀδελφός μου. Δι' αὐτὸ 'ναι βαθειὰ βγαλμένο.
171. Νὰ σοῦ ζηλεύσω 'στὴν εὔμορφη γυναῖκα· μὰ 'στὰ κέρδη; χρονιά σου καὶ χρονιά μου.
118. Ὅτ' ἔχει βαστᾷ καὶ κλέπτη δὲν φοβεῖται.
119. Τὰ καλὰ τοῦ Γιάννη θέλω, μὰ τὸν Γιάννη δὲν τὸν θέλω.
120. Ἤθελα νὰ 'χῃς χίλια πρόβατα, σὰν δὲν θέλεις μήδ' ουρά.
121. Σύρνε με καὶ 'γὼ νὰ θέλω, καὶ νὰ κάνω πῶς δὲν θέλω.
122. Τί νὰ σοῦ 'θυμηθῶ κρομυδάκι καψερὸ, μπουκουνιὰ καὶ δάκρυο;
123. Κ' ἐτοῦτα 'δικά μου κ' ἐκεῖνα 'δικά μου, καὶ ὅσα θωροῦν τὰ μάτια μου κι' ὅσα σκεπάζ' ἡ κάπα μου.
124. Κράξε τον 'στὸν γάμον σου, νὰ σοῦ 'πῇ κι' ἀπὸ χρόνου.
125. Σκόρδα 'χω τὴν ἀγάπη σου, κρομύδια τὴν φιλιά σου· καὶ σὰν τὰ παλιοπάπουτσα ἔχω τὴν ἀφεντιά σου.
126. Εἶπα 'γὼ πολλὰ καὶ σώνει
ἂς μιλήσῃ κι' ἄλλ' ἀηδῶνι.

Σημ. Μεταξὺ τῶν κοινῶς ἐν χρήσει παροιμιῶν, ἐκφράσεων καὶ τρόπων ὑπάρχουσι πολλὰ τὰ ἀντιβαίνοντα εἰς τὴν εὐσχημοσύνην ἢ καὶ εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη· ἀλλ' ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ φιλολόγος οὐδὲ τὰ τοιαῦτα δύνανται νὰ παραμελήσωσιν, ὡς συντείνοντα πάντοτε εἰς τὸν ὑψηλὸν αὐτῶν σκοπόν· ὅθεν φρονῶ ὅτι καὶ τῶν τοιούτων πρέπει νὰ γίνῃ ἰδιαιτέρα συλλογὴ καὶ ἔκδοσις.

ΟΙ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

ΑΫΛΟΦΡΟΝΕΣ.

Ὑπὸ Ἰ. Δὲ Κιγάλλα.

A natura multa, plura ficta, a demone nulla.

(Marescot.)

Τὰ ὑπὸ διαμαρτυρουμένων κατοικούμενα μέρη τῆς Ἀμερικῆς κατήντησαν, ὡς αὐτὴ ἡ μήτηρ αὐτῶν Ἀγγλία, κοιτὶς τῶν θρησκομανῶν νεωτεριστῶν, οἵτινες, καθ' ἑκάστην πλανῶντες μυριοτρόπως τοὺς λαούς, τοὺς παρασύρουσιν εἰς τὰς πλέον ἀντικοινωνικὰς πράξεις, ὑπὸ τὸ πρόσχημα θείων ἐμπνεύσεων νέων θρησκευμάτων. Οὕτω, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἡ κοινωνία αὕτη ἐμαστίζετο ὑπὸ τῶν λεγομένων Μορμόνων (Mormons) οἵτινες, διὰ τῶν δοξαζομένων ἀντικοινωνικῶν ἀρχῶν των καὶ τῆς σαρδαναπαλικῆς αὐτῶν διαγωγῆς, καταισχύνουν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Νῦν δὲ πάλιν ἀνεφύη ἡ οὕτω λεγομένη αἵρεσις τῶν ἀϋλοφρόνων (spiritualistes), ἣν ἠσπάσθησαν οἱ κοινο-

κτημονικοὶ καὶ ἄλλοι ἐχθροὶ τῆς κοινωνίας, ὡς δοξασίαν τείνουσαν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἑπομένως αὐτῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ αἵρεσις αὕτη ἔχει ἀρχηγοὺς δύο νεάνιδας ἀδελφὰς, τὰς κυρίας Φῶξ ἐκ Ῥοχεστέρου, ἐξαισίου ὡραιότητος καὶ σπανίας ἀγχινοίας.

Αἱ νέαι αὗται, ἐξ ὧν ἡ πρώτη μόλις διατρέχει τὸ 19 ἔτος τῆς ἡλικίας της καὶ ἡ δευτέρα τὸ 15, ἤρχισαν πρὸ τεσσάρων σχεδὸν ἐτῶν νὰ κοινοποιῶσιν ὅτι κατέχουν τὸν τρόπον τοῦ νὰ συγκοινωνοῦν καὶ συνομιλῶσι μὲ τὰς σκιὰς τῶν νεκρῶν καὶ τὰ λοιπὰ τῶν πνευμάτων τάγματα, ἃ, ὡς λέγουσι, δηλοῦσιν εἰς αὐτὰς τὴν ἐμφάνισιν καὶ παρουσίαν των διὰ ἀεροκροτημάτων καὶ σάλου τῶν περιεστώτων ἀντικειμένων. Ἐκτὸς τούτου, ἐὰν κατὰ τὴν ἐμφάνισιν ταύτην ἐνυπάρχωσι μουσικὰ ὄργανα, ταῦτα, ὡς λέγουν, ἄνευ συνδρομῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς, ἠχοῦσι μελῳδίας ἁρμονικωτάτας. τὰ δὲ ἔπιπλα κινοῦνται μὲ ῥυθμὸν, καὶ οἱ τυχὸν ἐνυπάρχοντες τροχοὶ περιστρέφονται ὡσαύτως αὐτομάτως καὶ μὲ ῥυθμὸν συμφωνοῦντα πληρέστατα μετὰ τῶν ὑπὸ τῶν ὀργάνων ἠχουμένων συμφωνιῶν. Καὶ ἡ αἵρεσις αὕτη . . . ¿ τίς ἤθελε το πιστεύσει; . . . ἀριθμεῖ ἤδη ἱκανὰς χιλιάδας ὀπαδῶν, οἵτινες καὶ ἐφημερίδας διαδιδούσας τὰς ἀρχὰς αὐτῶν ἐκδίδουσι, καὶ εἰς πλείστας πόλεις συγκροτοῦσι τακτικῶς δημοσίας θρησκευτικὰς συνεδριάσεις, ὅπου ἀτυστόλως τὰς κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ λαοφθόρους αὐτῶν ἀρχὰς κηρύττουσι. Καὶ τὸ χείριστον πάντων ὁ ἀριθμὸς τῶν τούτων προσηλύτων καθεκάστην πολλαπλασιάζεται! . . . ¿ Μὴ ἦναι τάχα πεπρωμένον νὰ ὑπερισχύῃ πάντοτε εἰς τὸν κόσμον ἡ ἀπάτη καὶ ἡ ἀγυρτεία; . . . Κατὰ δυστυχίαν, φεῦ! βλέπει τις τὴν ἀνθρωπότητα ἔχουσαν πάντοτε τὰς ἀγκάλας αὐτῆς ἀνοικτὰς εἰς τοὺς ἀγύρτας, καὶ ἀεὶ δεχομένην ἀδιστάκτως τὸ ψεῦδος καὶ τὴν κακίαν, ἅπαντοίοις τρόποις ζητεῖ, ὦ τῆς ἀθλιότητος! εἰς ἀλήθειαν καὶ ἀρετὴν νὰ παραμορφώσῃ· τὴν δὲ ἀλήθειαν καὶ ἀρετὴν διστάζει νὰ παραδεχθῇ καὶ καταπολεμοῦσα αὐτὰς ὅλαις δυνάμεσι προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ, ἐξαπατῶσα αὐτὴ ἑαυτὴν, ὡς ψεῦδος καὶ κακίαν· οἱ δὲ τολμῶντες νὰ παραστήσωσιν αὐτὰς γυμνὰς καὶ ὁποῖαι πραγματικῶς εἰσὶν, ἐπισύρουσι τὴν ὀργὴν καὶ τὸ μῖσος τῶν συγχρόνων των! . . . Ναὶ, ὁ Σωκράτης κηρύττει τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, διδάσκει τὴν ἀρετὴν, καὶ ὁ Σωκράτης καταδιώκεται καταδικάζεται νὰ πίῃ τὸ κώνειον . . . Ὁ Γαλιλαῖος ἐξηγεῖ φυσικήν τινα ἀλήθειαν, καὶ ὁ Γαλιλαῖος καταδιώκεται, καταδικάζεται εἰς φυλακήν! . . . Ἀλλὰ ¿ τί λέγω ὁ Σωκράτης, ὁ Γαλιλαῖος; . . . Ἰδοὺ ἔρχεται αὐτὸς ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διδάσκει τὴν θείαν ἀλήθειαν, ὁδηγεῖ εἰς τὸν ἀληθῆ δρόμον τῆς ἀρετῆς . . . . καὶ αὐτὸς ἀκόμη καταδιώκεται, καταμαστίζεται καὶ καταδικάζεται εἰς τὸν ἀτιμότατον τοῦ σταυροῦ θάνατον!! Παρουσιάζονται ἀπ' ἐναντίας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ εἰς διάφορα ἔθνη πλῆθος ἀπατεώνων καὶ ἀγυρτῶν, καὶ πάντες σχεδὸν ἀξιοῦνται εὐμενοῦς ὑπὸ τῶν λαῶν ὑποδοχῆς, καὶ πολλάκις ἀνυψοῦνται μέχρις ἀστέρων . . . Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίστευτα καὶ ὅσα νῦν ἀναφέρονται περὶ τῆς ὁποίας λαμβάνουσιν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἀμερικῆς ὑποδοχῆς καὶ αἱ κυρίαι Φῶξ! . . . Ὡς ἐκ τούτου θεωροῦμεν περιττὸν νὰ σημειώσωμεν πάντα τὰ περὶ αὐτῶν ἀναφερόμενα ἐν τοῖς περιοδικοῖς συγγράμμασι τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ παραλείψωμεν τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν, τὴν δημοσιευθεῖσαν κατὰ τὴν 8. Ἰουλίου ἐν τῇ ἐφημερίδι «*Ὁ Ταχυδρόμος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.*»

—o—

» Ἐν Ἁγίῳ Ἀλουϊζίῳ τὴν 25 Ἰουνίου 1852.

» *Ἀξιότιμε φίλε!*

« Συμβαίνουσιν ἐνταῦθα, ὡς καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα τῆς Ἀμερικῆς μέρη, συμβάντα τινὰ, εἰς ἃ ὤφειλεν ὁ τύπος νὰ ἐπιστήσῃ κατά τι τὴν προσοχήν του. Ἂν τὰ συμβάντα ταῦτα ἦναι πραγματικῶς ὁποῖα κατὰ τὸ φαινόμενον παρουσιάζονται, προμηνύουσι θρησκευτικήν τινα καὶ κοινωνικὴν μεταῤῥύθμισιν, καὶ δεικνύουσι νέαν κοσμογονικὴν ἐποχήν. Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ ἀγυρτεία τις, ¿ πόθεν πηγάζει ἡ ἀπάτη αὕτη; Τὸ μίασμα διαδίδεται εἰς τρόπον ἀνεξήγητον, χωρὶς νὰ ἐννοῆται ἡ αἰτία. Εἶναι παρακοπή τις οὕτως εἰπεῖν ὁλοκλήρου λαοῦ. Ὑπαινίττομαι ἐνταῦθα τὰ γνωστὰ φαινόμενα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *πνευμάτων συγκοινωνίαι* ἢ *ἐμφανίσεις τῶν νεκρῶν*. Γνωρίζω κάλλιστα ὅτι αἱ λέξεις αὗται θέλουν κινήσει εἰς γέλωτα τοὺς οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχοντας τοῦ προκειμένου. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ παραφροσύνη, ἂν ὑποθέσωμεν παραφροσύνην, κυριεύει πολλάκις καὶ τοὺς πλέον καλῶς ὠργανισμένους ἐγκεφάλους. Ἑπομένως οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὸν ἐκτὸς τοιούτου κινδύνου, οὗ ἕνεκα σύντομός τις ἐξήγησις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πάντη ἀνωφελής.

« Αἱ Κυρίαι Φῶξ διατρίβουσιν ἐνταῦθα πρὸ τριῶν ἑβδομάδων. Ὅλοι οἱ γνῶσίν τινα ἔχοντες τῶν *μετὰ τῶν πνευμάτων συγκοινωνιῶν* ἠξεύρουσιν, ὅτι αἱ δύο αὗται νέαι εἰσὶν αἱ πρῶται τῆς αἱρέσεως ταύτης ἀπόστολοι· ἀπόστολοι ἴσως πάντη παθητικοὶ καὶ ἑτεροκίνητοι. Εἶναι ἤδη τέσσαρα ἔτη ἀφ' ὅτου αὗται ἐκπληροῦσι τὴν ἀποστολὴν ταύτην. καὶ ἡ πρεσβυτέρα δὲν διατρέχει εἰσέτι τὸ 19 τῆς ἡλικίας της ἔτος. Ἐὰν αἱ δύο αὗται νεάνιδες ἐξαπατῶσι τὸ κοινὸν, οὐδέποτε αἰσχροτέρα ἀγυρτεία ἐπαρουσιάσθη ὑπὸ μορφὴν πλέον ἀπατηλήν. Ἐν τοσούτῳ αἱ νέαι αὗται δὲν κατέχουσι τὸ ἐξαιρετικὸν προνόμιον τῶν μυστηριωδῶν φαινομένων. Μετὰ ἓξ ὡς ἔγγιστα μῆνας ἀφ' ὅτου ἐφάνη ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ὄργανον τῆς μετὰ τῶν πνευμάτων συγκοινωνίας, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐπολλαπλασιάσθη τοσοῦτον ὥστε νῦν ἀριθμοῦνται ἱκαναὶ ἑκατοντάδες. Καὶ καθ' ὅλας τὰς Ἡνωμένας πολιτείας πρέπει νὰ ὑπάρχωσι ἐπέκεινα τῶν δέκα χιλιάδων. Οἱ ἄνθρωποι οἱ παρατηρήσαντες ἰδίοις ὀφθαλμοῖς τὰ ἔκτακτα ταῦτα φαινόμενα δὲν δύνανται νὰ θεωρήσωσι αὐτὰ ὡς ἀποτελέσματα ἀγυρτείας, ἤ, ὡς κοινῶς λέ-

γουσι, *λευκῆς μαγίας*, ἤτοι εὐχειρίας. Οἱ μὴ παραδεχόμενοι τὴν συνδρομὴν τῶν ἀΰλων ὄντων προσφεύγουσι, πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀπιστεύτων τούτων φαινομένων, εἰς τὸν ἠλεκτρισμὸν καὶ μαγνητισμόν. Ἀλλ' οὐδεμία θεωρία δύναται νὰ λύσῃ ἀρκούντως ταῦτα πάντα· καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς συνδρομῆς τῶν ἀΰλων ὄντων εἶναι μέχρι τοῦδε ἡ μόνη δυναμένη νὰ χορηγήσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἐξήγησιν. Δὲν προτίθεμαι ἐνταῦθα οὔτε νὰ ὑπερασπισθῶ οὔτε νὰ κατηγορήσω τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἀλλὰ μόνον νὰ σημειώσω τας δημοσίας καὶ κατά τινα τρόπον ἐπισήμους ἀποδείξεις, ἃς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐγέννησεν ἡ παρουσία τῶν μνησθεισῶν Κυριῶν Φῶξ.

» Αἱ ῥηθεῖσαι Κυρίαι ἐπαρουσιάσθησαν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Μισσουρὶ Πανεπιστημείου, ἐνώπιον 500 — 600 θεατῶν. Ἀρχαῖός τις τῆς πόλεως δήμαρχος, γνωστὸς διὰ τὰς κατα τῆς νέας ταύτης διδασκαλίας δόξας του, εἶχε ψηφισθῆ πρόεδρος τῆς ὁμηγύρεως. Ἐπιτροπὴ ἐξεταστικὴ ἐφώρευε τὰ πειράματα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κοσμήτορος τῆς ιατρικῆς σχολῆς, ἀνδρὸς περιωνύμου διά τε τὴν ἰατρικὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν δεινότητα εἰς τὸ ῥητορεύειν. Αἱ δύω νεάνιδες ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς τραπέζης εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστον αὐτῶν κίνημα νὰ γίνεται καταφανὲς εἰς ἅπαντας τοὺς θεατάς. Ἡ ὁμήγυρις παρετήρει σιωπηλῶς τὰ ὡραῖα ταῦτα καὶ ἔμψυχα ἀγάλματα, καὶ τὸ μέγα πρόβλημα τῆς μελλούσης τοῦ συστήματός των ὑπάρξεως ἐπροτάθη εἰς αὐτάς — To be or not to be ! — Μετ' οὐ πολὺ ἠκούσθη κροτος τις ἠχῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ ἀρκετὰ διακεκριμένος ὥστε νὰ γίνῃ ἐπαισθητὸς καὶ εἰς αἴθουσαν εἰσέτι εὐρυχωροτέραν. Ὁ κοσμήτωρ τῆς σχολῆς ἤρχισε νὰ συνδιαλέγεται μετὰ τῶν ἀΰλων ὄντων (δηλονότι διὰ μέσου τῶν ΚΚ. Φῶξ) ἅτινα ἀπήντησαν ἀκριβέστατα ἐπι τῶν προταθέντων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ ἀπαντήσεις ἐγίνοντο μόνον διὰ τοῦ *ναὶ* ἢ *οὔ*· ἀλλα τὸ ὑποτιθέμενον ἄϋλον τοῦ διαλόγου πρόσωπον παρίστα τὴν σκιὰν αὐτοῦ τοῦ ἀθανάτου Φραγκλίνου. Ἐν τῷ πειράματι ὅμως τούτῳ, δὲν προὐτίθετο σκοπὸν ἡ ὁμήγυρις νὰ δοκιμάσῃ τὴν ὀξυδέρκειαν καὶ πολυμάθειαν τῶν σκιῶν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐξετάσῃ κατα πόσον εἶναι βάσιμος ἡ *περὶ ἀΰλων ηλεκτρικὴ θεωρία*· θεωρία ἥτις ἀποδίδει εἰς τὰς κυρίας Φῶξ, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τῆς μετὰ τῶν πνευμάτων συγκοινωνίας ὄργανα ἠλεκτρικήν τινα ἰδιότητα, ὁμοίαν τρόπον τινὰ μὲ τὰς νάρκας. Ἐπομενως ἀπεμόνωσαν τὰς κυρίας ταύτας διὰ ὑαλίνων θρανίων, καὶ μολαταῦτα ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης κρότος ἠκολούθει ν' ἀκούεται ὑποκάτω αὐτῶν. Διάφορα ἄλλα ὁμοίας φύσεως πειράματα ἀπέδειξαν ὅτι ὁ γαλβανισμὸς καὶ μαγνητισμός οὐδεμίαν ἐνέργειαν ἔχουν εἰς τὴν παραγωγὴν τοιούτων φαινομένων. Δὲν ὁμιλῶ ἐνταῦθα παρὰ μόνον περὶ τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ· καθότι οἱ οὐδόλως παραδεχόμενοι τὴν συνδρομὴν τῶν ἀΰλων ὄντων ἀποδίδουσι τὰ φαινόμενα ταῦτα εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρωπίνου μαγνητισμοῦ.

Ὁ θρασὺς καὶ πυρωνικὸς χαρακτὴρ τοῦ γέροντος κοσμήτορος ἔπειθεν ἕκαστον ὅτι ἤθελεν ἀποῤῥίψει μετὰ περιφρονήσεως τὰς ἀρχὰς τῆς νέας περὶ ἀΰλων διδασκαλίας· ἀλλ' ὁ ἔμπειρος ἀνατόμος ἐξῆλθεν ἐπὶ τέλους τῶν ὁρίων τοῦ θανάτου· ὁ κατ' ἐπάγγελμα ὑλιστὴς παρεδέχθη τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς· ὁ σοφὸς ἀνὴρ ὡμολόγησεν, ὅτι πιστεύει τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀΰλων ὄντων καὶ τὴν μετ' αὐτῶν συγκοινωνίαν διὰ φυσικῶν μέσων, μάλιστα ἀνέφερεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εὐφυεῖς τινας ἐξηγήσεις κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τοῦ Δάβιος σχολῆς. Ἠδυνάμην ν' ἀναφέρω διάφορα ἄλλα φαινομενα πολὺ μᾶλλον ἀξιοπερίεργα ἢ τοὺς ἀναφερομένους ἀνεξηγήτους κρότους, καὶ ἅτινα φαίνεται ὅτι καταστρέφουν ἐκ βάθρων τοὺς τοῦ ὑλικοῦ κόσμου νόμους· ἀλλ' ἠθέλησα νὰ σημειώσω ἁπλῶς γεγονότα, ὧν ὁ ἐπίσημος χαρακτὴρ θέτει αὐτὰ ἄνω πάσης ὑποψίας, καὶ πρὸς τούτοις ν' ἀναφέρω τὴν ἀνέλπιστον ὁμολογίαν τοῦ γέροντος κοσμήτορος τῆς ἰατρικῆς σχολῆς, γενομένην δημοσίως κατὰ τὸν 19 αἰῶνα.»

Ἀλλ' ἐκ τούτων πάντων τί πρέπει τάχα νὰ συμπεράνωμεν; Πρέπει ἄρα νὰ παραδεχθῶμεν μετὰ τοῦ κοσμήτορος τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀΰλων ὄντων; ἢ ν' ἀποδώσωμεν αὐτὰ μετὰ τῶν συντακτῶν τοῦ *Σύμπαντος* (Univers), εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν δαιμόνων; Οὐδέτερον τούτων. Ἂς ἐξετάσωμεν φιλοσοφικώτερον τὸ ζήτημα, καὶ ἡ ἐξήγησις αὐτοῦ παρουσιάζεται εὐκολωτάτη. Τρία τινὰ πρέπει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον νὰ σημειώσωμεν·

α'.) Ὅτι πᾶν συμβὰν, μεταδιδόμενον ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἀλλοιοῦται πάντοτε, ἂν οὐχὶ κατὰ τὸ οὐσιῶδες αὐτοῦ μέρος, τοὐλάχιστον κατὰ τὰ παρεπόμενα· καὶ εἶναι αρκετὰ κοινὸς ὁ ὑπαινιττόμενος τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀραβικὸς μῦθος τοῦ ὠοῦ τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ μέσου τούτου ἑκατοντάκις μέχρι τοῦ στόματος τοῦ ἡγεμόνος ἐπολλαπλασιάσθη. Ἐπομένως καὶ τά περὶ τῶν κυρίων Φῶξ διηγούμενα δεν πρέπει ὅλα να θεωρηθῶσιν ὡς πραγματικά.

β'.) Ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἐμφιλοχωρεῖ πολλάκις ἀπάτη καὶ ἀγυρτεία· οὐδὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν μέσῳ πεφωτισμένων λαῶν δὲν εἰσχωρεῖ ἀγυρτεία, διότι ἔχομεν πρόσφατον ἀκόμη παράδειγμα, τὴν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀναφανεῖσαν ἐν τῇ πεφωτισμένῃ Γαλλίᾳ Ἄνναν Ταμισιέραν, ἥτις, διὰ τῆς αἱματηρᾶς πλευρᾶς τοῦ ἐσταυρωμένου της, εἶχε ἀρκετὰ ἐπασχολήσει ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν κλῆρον τῆς Γαλλίας καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν κυβέρνησιν.

γ'.) Ὅτι ἡ καταθεσις τοσούτου πλήθους θεατῶν διαφόρων δοξασιῶν καὶ ἐπαγγελμάτων φέρει πλαρεστάτην ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως φαινομένων οὐδόλως δυναμένων νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ τῶν νόμων τοῦ γαλβανισμοῦ καὶ γηΐνου μαγνητισμοῦ· οὐχὶ ὅμως καὶ δια τοῦ ἀνθρωπίνου μαγνητισμοῦ, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ δὲν παραδεχόμεθα καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Μεσμερίου διδασκαλίας, ὁμολογοῦμεν ὅμως ὅτι πραγματικῶς ὑπάρχει καὶ ὅτι μόνον δι' αὐτοῦ δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι τὰ τῶν κυρίων Φῶξ φαινόμενα, καὶ πλεῖστα ἄλλα, τὰ ὁποῖα θέλομεν ἄλλοτε ἀναφέρει ὅτε σὺν Θεῷ πραγματευθῶμεν κατ' ἰδίαν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

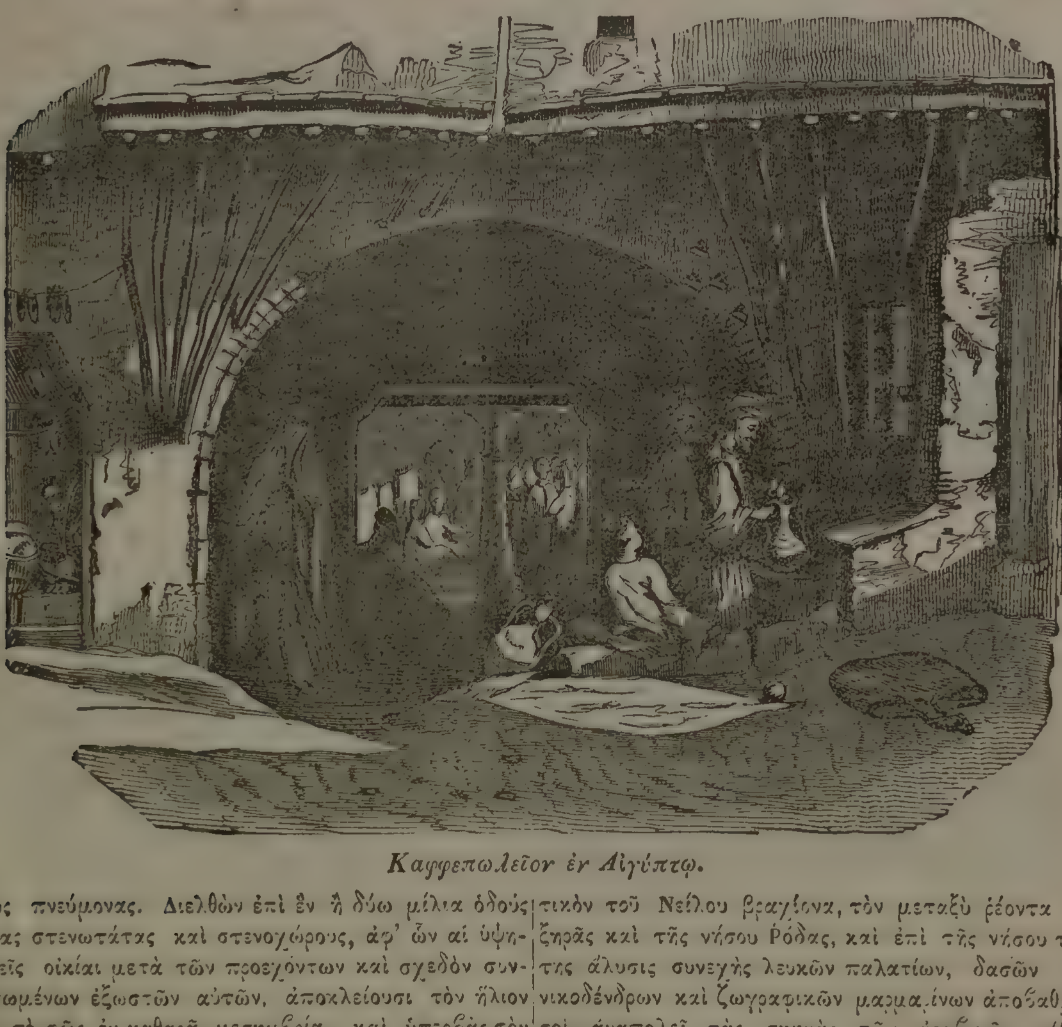
ΑΙΓΥΠΤΟΣ, ΚΑΙΡΟΝ.

(*Κατὰ Δίκενς.*)

—ο—

Μία τῶν περιεργοτάτων καὶ τερπνοτάτων πόλεων τῆς Αἰγύπτου, δι' ὧν δύναται νὰ διέλθῃ, ἢ ἐν αἷς νὰ διαμείνῃ ὁ ὁδοιπόρος, εἶναι τὸ Κάϊρον, οὗ τὴν θάλπουσαν ἀτμοσφαῖραν συνιστῶσιν οἱ ἰατροὶ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι εἰς τοὺς βεβλαμμένους ἢ εὐαισθήτους πνεύμονας. Διελθὼν ἐπὶ ἓν ἢ δύο μίλια ὁδούς τινας στενωτάτας καὶ στενοχώρους, ἀφ' ὧν αἱ ὑψηρεφεῖς οἰκίαι μετὰ τῶν προεχόντων καὶ σχεδὸν συναντωμένων ἐξωστῶν αὐτῶν, ἀποκλείουσι τὸν ἥλιον καὶ τὸ φῶς ἐν καθαρᾷ μεσημβρίᾳ, καὶ ὑπερβὰς τὸν ἱερὸν περίβολον τοῦ *Σίττι Ζεϊνέβ*, φθάνεις αἴφνην ὀπίσω θαμνοσκεπῶν λόφων καὶ χωρίων τινῶν, εἰς μέρος ὅθεν βλέπεις τὸ μέγα ὑδραγωγεῖον ὀφιοειδῶς ἐξελισσόμενον πρὸς ἀριστερά, μέχρι τῆς ὄχθης τοῦ Νείλου. Ὁ ἥλιος ἀκοντίζει φλόγας, καὶ ὁ ἄνεμος διεγείρει νέφη κονιορτοῦ. Ὄνοι βαρέως πεφορτισμένοι, κάμηλοι, καί, τὸ κατόρθωμα τῆς προόδου τοῦ πολυτισμοῦ, ὑδροφόροι ἅμαξαι, διατρέχουσι τὴν ὁδὸν ταύτην ἐν συνεχείᾳ ἀδιαλείπτῳ. Αἱ γυναῖκες φωνάζουσι, τὰ παιδία ὠρύονται, αἱ μυῖαι καὶ οἱ ἐπαῖται σὲ βασανίζουσιν. Εὐτυχῶς ὅμως ἡ διάρκεια τῆς ὁδοῦ ταύτης δὲν εἶναι μακρά. Παραλλάξας τὸ ὑδραγωγεῖον, ἀπροσδοκήτως εὑρίσκεσαι ἐντὸς χαριεστάτης λεωφόρου, κεκοσμημένης ἑκατέρωθεν ὑπὸ δενδροστοιχίας, ἐχούσης ταπεινοὺς καὶ καθαρίους οἰκίσκους, ὧν τὰ παράθυρα φαιδρύνουσι γάστραι ἀνθέων, ὧν τὰς θύρας φαιδρύνουσιν ὡραῖα πρόσωπα, καὶ μόνη τῶν ἐνδυμάτων ἡ διαφορὰ σοὶ λέγει ὅτι δὲν εἶσαι ἓν εἰς τῶν τερπνῶν καὶ εἰρηνικῶν τῆς Εὐρώπης χωρίων.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ σκηνὴ μεταβάλλεται πάλιν, μεταφέρουσά σε σχεδὸν ἐκ νέου εἰς τὴν ἐξοχήν· διότι συχναὶ διαλήψεις μεταξὺ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν δένδρων πρὸς δεξιάν, σοὶ δεικνύουσι τὸν στενὸν καὶ ὁρμητικὸν τοῦ Νείλου βραχίονα, τὸν μεταξὺ ῥέοντα τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς νήσου Ῥόδας, καὶ ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης ἅλυσις συνεχὴς λευκῶν παλατίων, δασῶν φοινικοδένδρων καὶ ζωγραφικῶν μαρμαρίνων ἀποβαθρῶν, σοὶ ἀναπολεῖ τὰς σκηνὰς τῶν ἀραβικῶν μύθων. Κατὰ δὲ τὴν ἀπέναντι διεύθυνσιν οἱ κολοσσιαῖοι πύργοι τοῦ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως νέου προσκυνήματος αἴρονται ὑπὲρ ὅλα τὰ ἀντικείμενα, καὶ εἰσὶ πάντοτε παρόντες εἰς τὰς ὄψεις σου, καθ' ὅσον προβαίνεις.

Καφφεπωλεῖον ἐν Αἰγύπτῳ.

Ἀλλ' αἱ οἰκίαι πυκνοῦνται πάλιν, καὶ τῆς ὁδοῦ μεταβάλλεται αὖθις ὁ χαρακτήρ. Μεγάλοι κῆποι περιτετειχισμένοι, ἐν οἷς ἐνίοτε διακρίνονται γωνίαι ἢ ὀροφαὶ μυστηριωδῶν οἰκιῶν ὑπὸ πυκνόφυλλα τεθαμμένων δένδρα, αὐλαὶ εὐρεῖαι, τῷ ἐμπορίῳ καθιερωμέναι, καὶ σίτου ἢ ἀχύρου περιέχουσαι ὄρη, ναυπηγεῖα, καὶ ἄλλα ἐμπορικῆς δραστηριότητος δείγματα

διαδέχονται ἄλληλα, μέχρι τῆς ἀγορᾶς, ἥτις εἶναι μακρὰ ἐργαστηρίων στοά. Ἐντεῦθεν διαβὰς διὰ τῆς πλατείας τῶν ὀψοπώλων, ὅθεν ἀποπλέουσιν οἱ πρὸς τὰς πυραμίδας διευθυνόμενοι, εἰσέρχεται εἰς δευτέραν ἀγορὰν παρὰ τὸ τελωνεῖον, ὅπου πρῶτον κάμπτεται ἡ ἀπέραντος αὕτη ὁδὸς, καὶ διαβᾶσα διὰ συνοικίας ἰδιωτικῶν οἰκιῶν καὶ κήπων, μετατρέπεται τέλος εἰς δημοσίαν ὁδὸν τῶν ἀγρῶν, ἄγουσαν εἰς τὸ Προφήτου λεγόμενον Βῆμα, ἀραβιστὶ δὲ *Ἀττὰρ-ἐν-Νεβδί*.

Τὸ μέχρι τοῦδε περιγραφὲν εἶναι σχεδὸν τὸ μόνον μέρος τοῦ ἀρχαίου Καΐρου, τὸ συνήθως προσιτὸν εἰς τὸν περιηγούμενον ξένον, καὶ πολλὰ ὑπάρχουσι τῆς πόλεως ταύτης μέρη, ἅτινα ὁ ὁδοιπόρος δὲν βλέπει, πλὴν ἂν θελήσῃ, ἐκτραπεὶς τῆς συνήθους ὁδοῦ νὰ εἰσδύσῃ ἐπίτηδες εἰς αὐτά. Καὶ τότε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φωνὴ ὀργίλων γυναικῶν, ἀλαλαγμοὶ ὑβριζόντων παιδίων, τὸν εἰδοποιοῦσιν ἡ ὅτι ὁδὸς εἰς ἣν εἰσῆλθεν εἶναι ἀδιέξοδος, καὶ τὸν διατάττουσι νὰ ἐπιστρέψῃ· καὶ ἐπιστρέφει τότε, καὶ στρέφεται, καὶ περιπλέκεται, καὶ παλινδρομεῖ, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνευρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον ἀφ' οὗ ἀπῆλθε, διαβὰς διὰ παντοίων σκολιῶν καὶ πνιγηρῶν ἀγυιῶν, διαβὰς ἐμπρὸς μαγειρείων, ὅπου ζέοντα τὸ ἔλαιον καὶ τὸ λίπος, ἑνοῦσι τὰς δριμείας ἀποφορὰς των, ἐμπρὸς ῥυπαρῶν τοῦ ὄχλου ξενοδοχείων, οὔτε ἔξωθεν τὸ φῶς δεχομένων, οὔτε ἔσωθεν ἐχόντων διάπνουν τοῦ καπνοῦ ἢ τῶν ἀηδῶν ἀναθυμιάσεων, καὶ ὑφ' ὧν τοὺς ταπεινοὺς θόλους οἰκεῖ ἡ πενία καὶ ἡ ἀκαθαρσία.

Ἡ πόλις διαιρεῖται τῷ ὄντι εἰς διαφόρους συνοικίας, ὧν ἑκάστη ἔχει τὴν θύραν της, καὶ κατοικεῖται ἀπὸ ἰδιαιτέραν τινὰ τοῦ λαοῦ τάξιν, τὰ λείψανα ἀναμφιβόλως τοῦ ἀρχαίου πληθυσμοῦ τοῦ τὴν πόλιν οἰκήσαντος ἐπὶ Ἀμὲρ-Ἰβν-ἀλ-Ἂς, πρὸ χιλίων διακοσίων ἐτῶν. Εἰς τὰς συνοικίας ταύτας ἐπικρατεῖ ἡσυχία βαθεῖα, οὐχὶ ὅμως καὶ πένθιμος· διότι ἂν καὶ ἀποκλείηται αὐτῶν σχεδὸν ἐντελῶς τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, ἐνίοτε ὅμως συμβαίνει λαμπρὰ ἀκτὶς νὰ πίπτῃ ἐπὶ τορευτοῦ τινος προέχοντος παραθύρου, ἐπὶ μικρᾶς τινος πλατείας, ἣν κοσμεῖ ἴσως εἷς μόνος φοίνιξ, χαριέντως κλίνων τοὺς κλάδους του πρὸς τὴν γῆν, τὴν σκιάν του ἐκτείνων ἐπὶ γωνίας, ὅπου δύω ἢ τρία παιδία, σύμπλεγμα ἀποτελοῦντα ζωγραφικὸν, ἀποβλέπουσι μετ' ἀνυποκρίτου ἐκπλήξεως πρὸς τὸν παράδοξον ξένον, ὅστις οὔτε τὸ ἔνδυμα οὔτε τὴν πίστιν των ἔχει.

Ἡ ἀγορὰ εἶναι πλουσία, ἂν καὶ πολλὰ ἐργαστήρια εἶναι κλειστά. Εἶναι δὲ θορυβώδης, ἐξ αἰτίας τῶν ναυτῶν καὶ τῶν χωρικῶν οἵτινες συῤῥέουσιν εἰς αὐτήν. Οἱ πωληταὶ ὅμως εἶναι σοβαρώτεροι, καὶ φαίνονται ἔχοντες μᾶλλον τὴν συναίσθησιν τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν ἐπισημότητος· καὶ τραχεῖς μὲν τοὺς τρόπους δὲν εἶναι, τὸν Φράγκον ὅμως προφανῶς θεωροῦσιν ὡς ἀντικείμενον προκαλοῦν τὴν περιέργειάν των. Σιωπηλοὶ, τὴν καπνοσύριγγα εἰς τὸ στόμα, κάθηνται καὶ περιμένουσι τοὺς ἀγοραστὰς, ἢ ἐνίοτε συνομιλοῦσι μετὰ τῶν ἀντιπέραν τῆς ὁδοῦ γειτόνων των, πάντοτε ὅμως μετ' ἐξαισίου καὶ σεμνοπρεποῦς ἐμβριθείας. Τὰ χαρακτηριστικώτατα δὲ μεταξὺ τῶν ἐργαστηρίων, εἶναι τὰ τῶν κουρέων. Εἰς αὐτὰ, συνήθως μετὰ πολλῆς κομψότητος ὑπὸ παντοίων γλυφῶν καὶ τορευμάτων κατὰ τὸν Ἀσιανὸν τρόπον κεκοσμημένα, περικάθηνται, ὡς ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Ἀριστοφάνους καὶ Θεοφράστου, οἱ ἀργοὶ τῆς πόλεως, μεθ' ἡδονῆς τοῦ ναργιλὲ τὸν καπνὸν εἰσπνέοντες, τὰς εἰδήσεις διηγούμενοι τῆς ἡμέρας, ἢ ἀκούοντες τινὸς ῥαψῳδοῦ μυθολόγου, ἐνῷ ὁ κουρεὺς τὴν θέσιν τῆς τιμῆς κατέχων, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐργαστηρίου ἐμπρὸς τῆς θύρας, ἀπέναντι τοῦ φωτὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπέναντι τῶν ἀνθρώπων, βρενθυόμενος κρατεῖ εἰς τὰς δύω του χεῖρας φαλακρὰν κεφαλὴν, οὐδέποτε φροντίσασαν περὶ τοῦ περιπύστου ἐλαίου τοῦ Μακασὰρ, τὴν στρέφει, τὴν θωπεύει καὶ τὴν μαλάσσει, ὡς ὁ Φειδίας τὴν τοῦ Διὸς ὅταν τὴν ἔγλυφε, τὴν κείρει ἐν χρῷ, μετὰ μεγάλης ταχύτητος στρέφων τὸν ξυρὸν, καὶ φιλαύτως ἐπιδεικνύων πρὸς θαυμασμὸν τῶν περικαθημένων, ὅτι δύναται νὰ κείρῃ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπίσης ὡς καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς.

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ἄξια παρατηρήσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει καὶ πέριξ αὐτῆς, οἷον τὸ ὠχυρωμένον μοναστήριον, ὅπου δείκνυται τῆς Θεοτόκου ὁ θάλαμος. Ἀλλὰ τὸ πάντων περιεργότατον εἶναι τὸ Ὀθωμανικὸν προσκύνημα τοῦ Ἀμὰρ, τὸ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως κείμενον. Ῥυπαρά τινα καλύβια καὶ σωροὶ ἀκαθαρσιῶν τὸ περιστοιχίζουσι, καὶ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ οὐδὲν ἔχει τὸ σημειώσεως ἄξιον, διότι συνίσταται εἰς μακροὺς μόνον καὶ νεκροὺς τοίχους, ἄνευ οὐδενὸς χαρακτῆρος. Ἀλλ' ὅταν, ὁδηγούμενος ὑπ' εὐσεβοῦς Ἄραβος, εἰσῆλθον διὰ στενῆς θύρας εἰς τὴν πρώτην αὐλὴν, ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν ἀπετέλεσεν ἐπ' ἐμὲ ἡ μεγάλη αὐτῆς ἔκτασις· καὶ τὸ πανταχόθεν περιλαμβάνον αὐτὴν περιστύλιον μεθ' ἁπλῶν ἡμικυκλικῶν ἀψίδων, μοὶ ἐφάνη ἔχον ἀφελὲς μεγαλεῖον, οὗ τὸ ἀποτέλεσμα ηὔξανεν ὀκτωγώνιος οἰκοδομὴ περιέχουσα φρέαρ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς ᾠκοδομημένη. Κατ' ἀρχὰς ὡδηγήθημεν εἰς τὰς *στήλας τῆς καθαρότητος*, δύω λιθίνους κίονας, τόσον πλησίον ἱσταμένους ἀλλήλων, ὥστε μόλις εἷς ἄνθρωπος ἐκ τῶν ἰσχνοτέρων δύναται πιεζόμενος νὰ διέλθῃ. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐπιστεύετο ὅτι μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ πιστοῖς Μουσουλμάνοις ἐδέδοτο νὰ διέλθωσι δι' αὐτῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι ὀλίγον μετὰ τὴν διάδοσιν τῆς τοῦ προφήτου θρησκείας, οἱ πιστοὶ ἦσαν ὀλιγώτερον εὔτραφεῖς καὶ εὔσωμοι ἀπὸ τοὺς σήμερον πολυπτύχοις μανδύαις ἐνδύοντας, καὶ μὴ λιπαρὸν πιλάφιον τρέφοντας τὴν πολύσαρκόν των ὀρθοδοξίαν. Καὶ τὴν σήμερον εἰσέτι οἱ κίονες οὗτοι θεωροῦνται ὡς μάρτυρες ἰδιαιτάτης καθαρότητος, διὸ καὶ ὁ ὀγκώδης μου σύντροφος στενάζων ὡμολόγει ὅτι τῷ ἦν ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν δοκιμασίαν ταύτην, ἥτις εἰς ἐμὲ ἦτον εὐχερεστάτη. Ἡ ὁδηγός μας, δύσμορφος γραῖα, τὸν προέτρεπε ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀποχήν του ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας· ἀλλ' εὐκολώτερον ἦν εἰς κάμηλον νὰ διέλθῃ ἀπὸ βελόνης ὀπὴν, ἢ εἰς αὐτὸν διὰ τῶν κιόνων ἐκείνων, ὥστε εἰ καὶ λυπούμε-

νος ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι δὲν δύναται νὰ συνταχθῇ μετὰ τῶν δικαίων.

Ἡ γραία ἦτον ἀξιόλογος ξεναγός. Κατ' ἀρχὰς μᾶς περιέφερε διὰ τῶν μακρῶν στοῶν, βεβαιοῦσα ἡμᾶς ὅτι, ὡς εἶναι γραπτὸν, τοὺς πιστοὺς θέλουσι κατα πατήσει ὑπὸ τοὺς πόδας των οἱ εἰδωλολάτραι, ὁψέποτε καταπέσῃ τὸ ἱερὸν αὐτὸ προσκύνημα. Καὶ τῷ ὄντι τοιαύτη μόνη πεποίθησις δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὰς ἀπειροκάλους ἐπισκευὰς, αἵτινες ἐσχάτως ἐγένοντο εἰς διάφορα μέρη αὐτοῦ. Μετὰ τοῦτο δὲ, δείξασα ἡμῖν διὰ μικροῦ παραθύρου ἐντὸς κλειστοῦ δωματίου τὸν τάφον τοῦ θεμελιωτοῦ τοῦ προσκυνήματος, μᾶς ὡδήγησε δι' ὅλου δάσους κιόνων, καὶ ἐλθοῦσα πρὸς ἕνα ἐξ αὐτῶν, ὃν ἐφαίνετο θεωροῦσα ὡς τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον ἀντικείμενον ἀφ' ὅσα εἶχε νὰ δείξει, ἐκτύπησεν αὐτὸν διὰ τῆς χειρὸς, καὶ εἶπε μετὰ φωνῆς θριαμβευτικῆς· « Ἐδῶ ἰδέτε! » Καὶ εἴδαμεν, ἀλλὰ δὲν εἴδαμεν τίποτε· ἐξετάσαντες δὲ μετὰ περισσοτέρας προσοχῆς, παρετηρήσαμεν μικρὸν κοίλωμα εἰς τὴν στήλην, τὸ χρῶμα ὑποπράσινον ἔχον, προσέτι δὲ καὶ μίαν ῥωγμὴν δι' αὐτοῦ. Καὶ τὸ μὲν κοίλωμα ἐμάθομεν ὅτι ἀπετέλεσε ῥάπισμα τῆς χειρὸς τοῦ προφήτου, τὴν δὲ ῥωγμὴν κτύπημα τῆς μάστιγος αὐτοῦ. Ὁ συνεταῖρός μου, ὅταν τῷ παρετήρησα ὅτι ὁ Μωάμεθ δὲν ἦτον ποτὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐθορυβήθη ὀλίγον, καὶ ἡ πίστις του ἐκλονίσθη, καὶ μοὶ ὡμολόγησεν ὅτι ὑπῆρχον καὶ πολλὰ ὑποβολιμαῖα ἱερὰ λείψανα. Ἀλλὰ μεθ' ὡριμωτέραν σκέψιν, οἱ δισταγμοί του διελύθησαν. « Ἰδοὺ, μοὶ εἶπεν, ἡ ἀπόδειξις ἣν ζητεῖς. Ὅλα τὰ γνήσια τοῦ προφήτου σημεῖα εἰσὶ πράσινα. Ὁ λίθος οὗτος εἶναι πράσινος καὶ αὐτός. Ἐπομένως . . . » Τὸ συμπέρασμα ἦτον ἀναμφισβήτητον, καὶ μάλιστα ὅταν προσέθηκεν ὅτι καὶ τοῦ Μεγάλου Ῥασαΐλου τὸ ἴχνος ἐν τῷ προσκυνήματι τῷ πρὸς τὰ μεσημβρινὰ τοῦ Καΐρου, εἶναι πράσινον καὶ αὐτό!

Κουρεῖον ἐν Αἰγύπτῳ.

Εἶδα ποῦ γεγραμμένον ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι δὲν σέβονται τῆς πίστεως αὐτῶν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀληθές. Ποτὲ δὲν εἶδα τοσαύτην εὐλάβειαν ἀποδιδομένην εἰς ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, ὅσην οἱ Αἰγύπτιοι προσφέρουσιν εἰς τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν προσκυνήματα. Ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι περιφρονοῦσι πᾶν τι ἄλλο ἀρχαῖον, καὶ ἐπιχαίρουσι καταστρέφοντες τὰ μνημεῖα τῶν ἀνοσίων Κάφρων, τῶν ἀρχαιοτέρων διακατόχων τοῦ τόπου, ὡς ἂν εἰ κατ' ἀνωτέρων φυσικῶν δυνάμεων ἀντιπαλαίοντες, ἐνίκων κατ' αὐτῶν ἐπίσημον νίκην. Διότι πιστεύουσιν ὅτι οἱ γιγαντιαῖοι ἐκεῖνοι λίθοι τῶν ἀρχαίων κιόνων καὶ οἰκοδομῶν, δὲν

ἐκινήθησαν ὑπὸ χειρῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ διὰ γοητειῶν, καὶ τῆς δυνάμεως τῶν φυλακτηρίων. Καὶ ὅσα τούτων δὲν κατεστράφησαν, σώζονται ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι εἰσὶν ἐστοιχειωμένα, καὶ ὅτι τὸν ἐπιβαλόντα αὐτοῖς χεῖρα αὐθάδη ἀπειλεῖ ἡ ἐκδίκησις πνευμάτων. Καὶ ἑτέρα δὲ τῶν βαρβάρων τούτων πεποίθησις συντελεῖ εἰς τῶν ἀρχαίων μνημείων τὴν κατεδάφισιν, ἡ πρόληψις ὅτι πᾶσαι αἱ ἀρχαιότητες κρύπτουσι θησαυρούς, καὶ οὐδὲν ἀρχαῖον λείψανον ἤθελεν ἀφήσει ἡ πλεονεξία αὐτῶν ἀμετακίνητον, ἂν δὲ τοὺς ἐπέτρεπεν ὁ φόβος ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια φυλάττονται ὑπὸ πονηρῶν πνευμάτων. Ἤκουσα διηγούμενον ὅτι ἐν Σαΐδῳ, ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν Ῥοσέτην βραχίονος, ὑπάρχει μέγιστος λίθος καλύπτων τὴν εἴσοδον σπηλαίου, ἐν ᾧ λέγονται ἀναρίθμητοι κρυπτόμενοι θησαυροί· ὅτι δὲ καθ' ἑκάστην νύκτα προέρχεται τοῦ σπηλαίου ἀλέκτωρ ἐστοιχειωμένος, καὶ ἐπιστὰς εἰς τὸν λίθον, καλεῖ διὰ τοῦ ᾄσματός του τῶν διερχομένων τὴν προσοχήν. Ἀλλὰ λέγεται προσέτι ὅτι ἄν ποτέ τις τολμήσῃ νὰ μετακινήσῃ τον λίθον, τὴν καρδίαν αὐτοῦ θέλει ἐκσπάσει ἐκ τοῦ στήθους του ὁ ὑποτιθέμενος οὗτος φύλαξ τοῦ ὑποτιθεμένου θησαυροῦ. Ἡ ἀκαθεκτος τῶν Ἀράβων φαντασία τοιαῦτα ἐτερατούργησε σχεδὸν δι' ὅλας τὰς θέσεις τοῦ τόπου των. Καὶ αὐτο τὸ προσκύνημα τοῦ Ἀμὲρ ὑποτίθεται ὅτι περιεῖχε ποτὲ θησαυροὺς ἀκενώτους, ἢ μᾶλλον ὑποτίθεται ὅτι τοὺς περιέχει ἀκομη, καὶ ἂν ὑπὸ κἀνενὸς δὲν εὑρέθησαν, εἰς τοῦτο πταίουσι τὰ στοιχεῖα.

Ἀλλὰ τὰ ἀρχαῖά των προσκυνήματα, τὰ σέβονται, ὡς ἔλεγον, οἱ Ὀθωμανοί. Καὶ τῷ ὄντι οἱ εὐσεβέστεροι μεταξὺ ἄλλων πολυπραγμονοῦσι καὶ περὶ τῆς ἡλικίας τῶν ἐπισημοτέρων ἐκ τῶν ναῶν αὐτῶν. Τινὲς, ἐν τῷ ἀκαθέκτῳ ζήλῳ αὐτῶν, μὴ προσέχοντες εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἤκμασεν ὁ προφήτης των, ἀποδίδουσιν εἰς τὰ προσκυνήματα αὐτοῦ χιλιάδας ἐπὶ χιλιάδων ἐτῶν. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι φαίνονται ἀκριβεστέρας ἔχοντες πληροφορίας, καὶ πιθανώτερα λέγοντες ἀφ' ὅ,τι δύναται νὰ ὑποτεθῇ. Οἱ ὀνηλάται καὶ οἱ κωπηλάται μοὶ ἔλεγον ὅτι τὸ προσκύνημα τοῦ Ἀμὲρ ἔχει ἡλικίαν χιλίων διακοσίων τόσων ἐτῶν, καὶ τῷ ὄντι ᾠκοδομήθη κατὰ τὰ 639· καὶ τὰς περιστάσεις δὲ τῆς ἀνεγέρσεώς του γνωρίζουσι καὶ διηγοῦνται μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας. Ἡ γραία ὁδηγός μας διάφορα μᾶς διηγήθη περί τινων προσθηκῶν γενομένων εἰς τὸ οἰκοδόμημα, καὶ περὶ τῆς εὐσεβοῦς πολλῶν ἐλευθεριότητος, παραχωρησάντων τοὺς οἴκους αὐτῶν πρὸς ἐπέκτασίν του· μεταξὺ δ' ἄλλων περὶ ὡραιοτάτης τινὸς Ἰουδαίας, ἥτις εἶχεν οἰκίαν ἀμέσως ὀπίσω τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, ὅπου διὰ τὸν ὁσημέραι συναζόμενον ἀριθμὸν τῶν προσκυνητῶν, ἀπεφασίσθη νὰ προστεθῇ νέα στοὰ ὑπόστηλος· ἐζητήθη ἐπομένως ἀπὸ τὴν ἰδιοκτήτιν νὰ πωλήσῃ τὴν οἰκίαν της, διότι τότε ἐπεκράτουν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη κανόνες περὶ ἰδιοκτησίας, μεταπεσόντες ἔκτοτε εἰς ἀχρηστίαν. Ἀλλ' ἡ καλὴ Ἰουδαία ἠρνήθη, καὶ ἀνεβλήθη ἡ οἰκοδομὴ ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἡ ἀνάγκη ὅμως αὐτῆς ἐγένετο ἐπαισθητοτέρα, καὶ ἡ πώλησις ἐπροτάθη ἐκ νέου, ἀλλ' ἀπεῤῥίφθη ὁριστικῶς. Τότε ὀργισθεὶς ὁ διοικητὴς, διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῆς βίας εἰς τὴν οἰκιαν, καὶ νὰ διώξωσι τὴν ἰδιοκτήτιν. Αὕτη ὅμως οὐδ' οὕτως ἠθέλησε νὰ παραιτηθῇ τῶν δικαιωμάτων της, ἀλλ' ἀπῆλθεν εἰς Βαγδὰτ, νὰ ἐκθέσῃ τὰ παράπονά της εἰς τὸν Καλίφην· ὁ δ' ἀρχηγὸς τῆς πίστεως οὐ μόνον τὴν ἐδικαίωσε, καὶ διέταξε νὰ τῇ ἀποδοθῇ ἡ οἰκία, ἀλλὰ καὶ βαρὺ ἐπέβαλε πρόστιμον εἰς τοὺς παραβιάσαντας τὴν ἰδιοκτησίαν της. Ἀλλ' ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας τοῦ Καλίφου, ἢ ὑπὸ θείας ἐπιπνοίας φωτισθεῖσα, ἡ Ἰουδαία προσέφερε τὴν ἀμφισβητουμένην οἰκίαν δωρεὰν εἰς τὸ προσκύνημα, καὶ προσέτι εἰς τὴν πίστην του Μωάμεθ προσῆλθε, καί, ὡς λέγει ἡ ἱστορία, τὸν Καλίφην ἐνυμφεύθη, καὶ ἐγένετο ἡ προσφιλεστάτη τῶν γυναικῶν του. Οἱ Ἀραβικοὶ μῦθοι ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρυπτὸν καὶ ὑπεννοούμενον τὸ ἐπιμύθιον· τὸ δε ἐπιμύθιον τοῦ μύθου τούτου εἶναι, νομίζω, διαμαρτύρησις κατὰ τῶν περὶ ἰδιοκτησίας σχέσεων καὶ διατάξεων αἵτινες εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα διαδέχθησαν τὸ ἀρχαῖον πρὸς αὐτὴν σέβας.

Ἡ ἐπίσκεψίς μου αὕτη εἰς τὸ μέγα προσκύνημα μοὶ ἀφῆκεν ἀρίστας ἐντυπώσεις, καὶ διὰ τὴν ἀνεξιθρησκείαν μεθ' ἧς ἠκούοντο αἱ αἱρετικαί μου παρατηρήσεις, καὶ διὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐγένετο δεκτὴ ἡ μικρὰ προσφορά μου εἰς τοὺς φύλακας. Ἡ πύλη ἦτον ἀναπεπταμενη, καὶ εἰς ἕκαστον ἡ εἴσοδος ἐπιτετραμμένη· οἱ δε φύλακες δὲν μοὶ ἀπήτησαν ἐπιτακτικῶς εἰσιτήριον φόρον, ἀλλὰ παρακλητικῶς καὶ μετὰ πολλῆς εὐγενειας ἐζήτησαν μικρὸν φιλοδώρημα (βαχτζίσ), καὶ εὐχαρίστως τοὺς ἔδωκα τὴν εὐτελῆ βοήθειαν, κατὰ τὰς ἕξεις τόπου ἐν ᾧ ἡ ἐλεημοσύνη δὲν ταπεινοῖ οὔτε τὸν δίδοντα οὔτε τὸν λαμβάνοντα. Ἀνεπόλουν δὲ ἀκουσίως πολλὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσιν τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, ὅπου ἡ εἴσοδος πληρώνεται ἀπαραλλάκτως ὡς εἰς τὰ θέατρα.

ΑΓΑΛΜΑ ΜΗΛΟΥ.

Ἡ παροῦσα εἰκὼν μᾶς διευθύνθη ὑπό τινος φιλοκάλου νέου Μηλίου, συνωδευμένη μετὰ τῶν ἑπομένων παρατηρήσεων·

« Τὸ καιρίως κεκολωβωμένον ἄγαλμα οὗ ἀντίτυπον εἶναι ἡ παροῦσα εἰκών, εὑρέθη εἰς Μῆλον περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου. Ἡ τέχνη καθ' ὃν καιρὸν αὐτὸ κατεσκευάσθη, ἦτον εἰσέτι ἀκμαία, ὁ δὲ τεχνίτης αὐτοῦ οὐχὶ εὐκαταφρόνητος. Εἶναι δὲ κορμὸς γυναικὸς σεμνῆς καὶ ἀνδροπρεποῦς, μεγαλοπρεπῆ ἐχούσης τὴν στάσιν, ἐπὶ τοῦ ἑνὸς στηριζομένης ποδὸς, καὶ τὸν ἕτερον μικρὸν πρὸς τὰ ὀπίσω αἰρούσης, ὥστε διὰ τούτου ὀλίγον εἶναι εἰς τὰ ἐμπρὸς προκλινης. Ἡ δὲ περιβολὴ αὐτῆς συνίσταται εἰς πολύπτυχον ποδήρη χιτῶνα μέχρι τοῦ μετακαρπίου τοὺς πόδας αὐτῆς καλύπτοντα, ἐπ' αὐτοῦ δὲ φορεῖ παχυτέρου ὑφάσματος ἐπενδύτην, ὅστις ὀπίσω ἔχει τὰς πτυχὰς ὅλας ἐξωμαλυσμένας, ἐμπρὸς δὲ σπα-

νίας καὶ ὀγκώδεις. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἀναπορπεῖ αὐτὸν καὶ διασταυροῖ τὰς ἐμπροσθίους πτυχάς, ὑπὸ τὸν μανδύαν δὲ δύω φαίνονται παχεῖς πλόκαμοι κόμης κυματιζούσης, καὶ κομψῶς ἑκατέρωθεν κατερχομένης· τὴν χεῖρα τὴν κυρίως ἀναπορποῦσαν τὸν ἐπενδύτην φέρει ἐπὶ τοῦ γόμφου, ἡ δὲ ἑτέρα εἶναι ἀφανής, ὑπὸ τὰς πτυχὰς τοῦ φορέματος κρυπτομένη. Εὑρέθη δὲ τοῦ ἀγάλματος μόνον τὸ ὑπὸ τοὺς γόμφους μέρος, κεκομμένον ὑπὸ τοῦ τεχνίτου οὕτω λοξῶς, ὥστε τέμνεται ὀλίγον ὁ ἀριστερὸς γόμφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ μία χεὶρ ἥτις εἶναι ὀλίγον ἐφθαρμένη. Τὸ δὲ ἄνω μέρος ἦν διὰ σιδήρου συνδεδεμένον, ἄνευ μολύβδου.

Εὑρέθη δὲ τοῦτο ὄχι παρὰ τὰς θέσεις καθ' ἃς ἄλλοτε διάφοροι ξένοι, καὶ μάλιστα Ἄγγλοι, πολλάκις ἐσύλησαν διάφορα ὡραῖα ἀγάλματα, ὅπου εὑρέθη καὶ ἡ παρὰ τοῦ Κυρίου Βρέστ εἰς Γαλλίαν πωληθεῖσα Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, ἀλλ' εἰς ἄλλο, ὅλως ἀπομεμακρυσμένον μέρος, τῆς ἀρχαίας πόλεως τὸ καλούμενον *Προμυθιά*, ἔνθα φαίνονται θεμέλια διαφόρων ἀρχαίων κτιρίων· καὶ εὑρέθη οὐχὶ ἐντὸς τῶν ἐρειπίων αὐτῶν, ἀλλὰ ὀλίγον κατωτέρω, ἐντὸς λακκώματος ὅπου φαίνεται ἐκεῖθεν καταπεσόν. Παρ' αὐτῷ ὑπάρχει ἐξ ἐκείνων ὁμοίως τῶν ἐρειπίων προερχομένη καὶ μικρὰ στήλη, φέρουσα τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν μὲ ῥωμαΐζούσης ἐποχῆς γράμματα, ΗΡΩΟΣ. Ἐν Μήλῳ ἐμελετᾶτο ἀνασκαφὴ πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἐλλείποντος μέρους τοῦ ἀγάλματος τούτου. Ἂν ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη εὐδοκιμήσῃ καὶ ἐπεκταθῇ, θέλει ἀνακαλύψει μίαν τῶν ἐπισημοτέρων θέσεων τῆς ἀρχαίας Μήλου. Τὰ πέριξ τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ὅλως ἀνέπαφα ἀπὸ ἱερόσυλον δίκελλαν, καὶ ἑπομένως πολλὰ ὑπόσχονται.»

Μ.

ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

ΤΩΝ ΓΙΓΑΝΤΩΝ.

(Mammoth Cave.)

Ἡ βόρειος Ἀμερική, ὁ πρωτότυπος οὗτος τόπος, ἔνθα ἡ φύσις ἐπιδεικνύει ἀναλογίας παριστώσας ἅμα τὸ ὑψηλὸν καὶ ἐξαίσιον, οὐδὲν ἀξιοθαύμαστον εἶχεν ἱκανὸν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Νιαγάρα μέχρι τοῦ 1840, καθ' ἣν ἐποχὴν μεταλλευταί τινες, καταγινόμενοι εἰς τὴν ἀνώρυξιν τοῦ νιτρώδους ἅλατος ἐν ἑνὶ τῶν πολυαρίθμων σπηλαίων τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Κεντυκίαν, ἐπλανήθησαν εἰς τοὺς τέως ἀδιεξόδους ἑλιγμούς του καὶ ἔμειναν οὕτω, κεχωρισμένοι τοῦ λοιποῦ κόσμου, τεθαμμένοι μακρὰν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ ἀποκεκλεισμένοι τῶν ἐπιλοίπων ζώντων ἑβδομήκοντα ὥρας! Ἀλλὰ χάρις εἰς τὰς ἐπιμόνους ἐρεύνας τῶν συντρόφων των, ἀνευρέθησαν οἱ δυστυχεῖς οὗτοι, καὶ ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς φρίκης ἐκείνης, ἣν ἐνεποίησεν αὐτοῖς ὁ φρικώδης ἐκεῖνος ἐνταφιασμός, περιέγραψαν τὰς θαυμαστὰς ἐκείνας ἀνακαλύψεις, ἃς ἔκαμον κατὰ τὴν ἐν τοῖς ἐγκάτοις τοῦ βράχου διατριβήν των, καὶ διήγειραν τὴν περιέργειαν τῶν ἀκροατῶν των καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ να διακινδυνεύσωσι μετ' αὐτῶν ὑπὸ τοὺς ἀποῤῥῶγας τοῦ σπηλαίου, προμεμηθευμένοι μὲ ἀριάδνειον μίτον πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ φόβου καὶ κινδύνου οὕτως ἀνηκούστου διερευνήσεως! Εἰς τοὺς τολμηροὺς ἄρα τούτους σκαπανεῖς τῶν ὑπογείων χωρῶν τοῦ Σπηλαίου τῶν Γιγάντων ὀφείλεται ἡ ἀκριβὴς περιγραφὴ τοῦ τεραστίου τούτου θεάματος.

Τὸ σπήλαιον τῶν Γιγάντων κεῖται εἰς τὴν κομητείαν Ἐδμονσῶνος ἐν Κεντυκίᾳ, τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, 120 χιλιόμετρα μακρὰν τῆς Λουδοβικοπόλεως καὶ Νασχοπόλεως, πλησίον τοῦ πρασίνου ποταμοῦ, δν διαπλέουσιν ἀτμόπλοια μεταφέροντα τοὺς περιέργους καὶ ἀποβιβάζοντα αὐτοὺς 200 περίπου βήματα μακρὰν τοῦ ὅρου τῆς περιηγήσεώς των.

Ἡ θέσις, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ εἴσοδος τοῦ Σπηλαίου, λελατόμηται ἐκ φύσεως ἀπὸ σειρὰν τιτανωδῶν βράχων λευκοφαίων καὶ μαύρων, οἵτινες ὅλοι συνάμα κλίνουσι καὶ σχηματίζουσι κοιλάδα κατασκεπῆ ἐκ δρυῶν, καρυδεῶν καὶ πτελεῶν,

τὰς ὁποίας ἤθελε νομίσει τις ὡς ἐπίτηδες κατ' εὐθυγραμμίαν πεφυτευμένας ὑπ' ἀνθρωπίνης χειρός. Ἐνταῦθα ὑπάρχει λαμπρὸν ξενοδοχεῖον, κομψῶς ἐστρωμένον καὶ μετὰ πολλῆς φροντίδος διευθυνόμενον, ὅπου οἱ περιηγηταὶ καὶ κατὰ τὴν ἄφιξιν καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των εὑρίσκουσιν ἀξιόλογον δεῖπνον καὶ ἀναπαυτήριον.

Ἡ ὀπὴ τοῦ Σπηλαίου χαίνει 200 βήματα μακρὰν τοῦ ξενοδοχείου εἰς τὴν ἄκραν κοιλάδος κατασκιαζομένης ὑπὸ πυκνῶν πευκῶν καὶ λαρίκων, περὶ ἃς ἐγκισσεύονται οἱ ἕλικες τῆς ἀγριαμπέλου καὶ τῶν εὐκάμπτων σχοίνων. Ἐδῶ ὑψοῦνται σωρεῖαι λειψάνων, καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἀπὸ τῆς καμπῆς βράχου τινὸς, ῥεῦμα ἀέρος δροσεροῦ ἀγγέλλει ὅτι ἡ ὀπὴ εἶνε ἤδη ἔμπρός σου σοβαρὰ καὶ σιωπηλὴ, καθὼς τὸ ἐν Δελφοῖς ἄντρον, καί τοι μηκέτι δίδον χρησμούς. Μικρὸς ῥύαξ ῥέει ἀψοφητὶ ὑπὸ τὸν πόδα σου, καὶ τὰ ὕδατά του ἀφανίζονται εἰς τὴν ἄβυσσον τὴν ὀρυχθεῖσαν ἀπὸ τὸν μέγαν τοῦ κόσμου ἀρχιτέκτονα.

Ἐνταῦθα ἄρχονται διὰ τοὺς περιηγητὰς ἐκεῖναι αἱ ἀλληλοδιάδοχοι ἐκστάσεις καὶ διαρκοῦσιν ἐπὶ τὰς τρεῖς ἡμέρας καὶ τὰς δύο νύκτας, καθ' ἃς μέλλουσι νὰ διατρίψωσιν ἐν τῷ Ἀμερικανικῷ Σπηλαίῳ· οἱ δὲ τρεῖς ὁδηγοὶ οἱ μέλλοντες νὰ τοὺς ὁδηγήσωσιν εἰς τὸν ὑπόγειον τοῦτον λαβύρινθον, ἀνάπτουσι πυρσοὺς ἐκ ῥητίνης, καὶ τοὺς διανέμουσι κυκληδόν. Κατὰ πρῶτον δὲ ὁδηγοῦνται εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου τῷ 1823 οἱ νιτρομεταλλεῖς ἀνεκάλυψαν τὸν σκελετὸν ἑνὸς γίγαντος, οὗ τὸ ἀνάστημα θὰ ἦν ὑπερμέγεθες ὅτ' ἐφόρει σάρκα καὶ ἐκινεῖτο πλῆρες ζωῆς, ἐπειδὴ τὰ ὀστᾶ του ἰσολογοῦν πρὸς 8 ½ πόδας κατὰ τὸ μῆκος. Πολὺν καιρὸν ἔμειναν τεθειμένα ἔξω τοῦ τάφου, ἀλλ' ἡ δεισιδαιμονία καὶ αἱ ὑποψίαι τῶν ἐργατῶν ἐκείνων, ἠνάγκασαν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ διατάξῃ νὰ ταφῶσι βαθέως τὰ περίεργα ταῦτα λείψανα, τὰ ὁποῖα θὰ μετέβαλεν ἤδη ὁ χρόνος εἰς κόνιν.

Βήματά τινα ποῤῥωτέρω παρουσιάζεται εἰς τὴν ὄψιν θύρα σκωληκόβρωτος μὲν, ἀλλὰ στερεὰ ἔτι, ἥτις, ἐπὶ τῶν στροφίγγων της στρεφομένη, δίδει δίοδον εἰς τοιοῦτον ἀέρος ῥεῦμα, ὥστε σβέννυσι τοὺς πυρσούς· καὶ ἐνταῦθα εἶνε, ἀληθῶς εἰπεῖν, ἡ καθ' αὑτὸ ὀπὴ τοῦ σπηλαίου. Δὲν ἁρμόζει δὲ εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦ παρόντος ἄρθρου τὸ ν' ἀκολουθήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα τὸν ὁδηγὸν καὶ τοὺς ὁδηγουμένους εἰς τοὺς πολλαπλοῦς ἑλιγμοὺς τοῦ Σπηλαίου τῶν Γιγάντων, ἀλλὰ περιοριστικῶς θέλομεν περιγράψει μόνον τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ μοναδικοῦ τούτου θαύματος τοῦ ἀσυγκρίτου πρὸς πᾶν ὁμοειδές του. Ἀρκεῖ δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ φυσικὸν τοῦτο ὑπόγειον, τὸ ὁποῖον ἡ ἀνθρωπίνη χεὶρ οὐδέποτ' ἐμίανεν, ἀλλὰ παρουσιάζεται εἰς τὰ ὄμματα τῶν θεωμένων μετὰ τῆς παρθενικῆς ἁγνότητος ἀνθέων μόλις ἀνοιγομένων εἰς τὰς δρόσους τῆς αὔρας, περιέχει 226 μὲν διόδους, 47 δὲ θαλάμους ἢ αἰθούσας, 8 καταῤῥάκτας καὶ 23 ποταμοὺς ἢ λίμνας. Θέλομεν δὲ ἀρκεσθῆ νὰ περιγράψωμεν τὰς ἐπισημοτέρας αἰθούσας αὐτοῦ, παραπέμποντες τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ τελείαν περιγραφὴν, τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐν Λουδοβικοπόλει ὑπό τινος περιηγητοῦ, γνωστὴν εἰς τ' Ἀμερικανικὰ βιβλιοπωλεῖα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν (Rambles in the Mammoth Cave.) Ἐκδρομὴ εἰς τὸ Σπήλαιον τῶν Γιγάντων.

Ἰδοὺ, ἐνῷ ἐμβαίνεις, τὸ στενὸν προπύλαιον, τὸ φέρον εἰς τὴν «Πάροδον Αὐδουβόν» »Avenu d'Audubon» τείχη ἐκ λίθων ὁμαλῶν ὡς τὸ μάρμαρον, ἄνευ ῥήγματος, χωρὶς ἄλλου φυσικοῦ κοσμήματος πλὴν διά τινος ἐπιστυλίδος κατὰ μῆκος ἐπιῤῥαβδωτῆς. Τοῦτο δὲ ἄλλοτε ἦν ἀναπαυτήριον, ἔνθα οἱ ἰθαγενεῖς οἱ ἐξουσιάζοντος τὸν τόπον, πρὸ τοῦ ἀποικισμοῦ τῶν Εὐρωπαίων, ἔθαπτον τὴν ἠφανισμένην ἤδη ἐκείνην φυλὴν τῶν γιγάντων. Ἡ περιοχὴ αὕτη ἔχει μῆκος ἓν καὶ ἥμισυ χιλιόμετρον, εἰς δὲ τὴν ἄκραν της εὑρίσκεται φρέαρ 25 ποδῶν βάθος, ἐξ οὗ ἀναβρύει ὕδωρ διαυγὲς, ὡς ὁ κρύσταλος, καὶ οὗ πέριξ ὑψοῦνται στῆλαι ὧν αἱ σπειροειδεῖς κάλχαι προσανιοῦσαι ἐναφανίζονται εἰς τὸ σκότος τοῦ θόλου. Πρὸς δεξιὰν δὲ εὑρίσκεται ὁ « Θάλαμος τῶν νυκτερίδων» ὅπου τὸν χειμῶνα καταφεύγουσιν οἱ ὑπόπτεροι οὗτοι μῦς.

Ἐπανερχόμενος δὲ, ἐμβαίνεις εἰς τὴν, « Μεγάλην Στοαν, » γέφυραν εὐρεῖαν 16 μέτρα πλάτους καὶ ἰσάριθμα ὕψους, ἥτις φέρει εἰς τὰ Kentuchy Cliffs οὕτως ὀνομαζόμενα διὰ τὴν πρὸς τὰ κάθετα ὄρη ὁμοιότητά των τὰ παρακείμενα εἰς τὸν ποταμὸν Κεντούκην. Ἐνταῦθα προχωρῶν εἰκάδα βημάτων, εὑρίσκεις εὐρύχωρον αἴθουσαν ὁμοιάζουσαν ὡς ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς της μ' ἐκκλησίαν. Ἐκτὸς ταύτης δύνανται νὰ συναθροισθῶσιν πεντακισχίλιοι σχεδὸν ἄνθρωποι, εἰς ἓν δὲ τῶν διαχωρισμάτων της, ἡ φύσις ἐκαλλιτέχνησεν ἕδραν, εἰς ἣν ἔρχεταί τις διὰ πλαγίας στοᾶς. Διὰ ταῦτα ὁ τόπος οὗτος ὑπῆρξεν ἤδη πολλάκις αὐτόπτης μάρτυς θρησκευτικῶν τελετῶν, καὶ τὸ ἀκουστικὸν ἐνταῦθα εἶνε τόσον ἐξαίσιον, ὥστε εἷς ῥήτωρ ὁμιλῶν, διὰ τῆς φυσικῆς φωνῆς του, παράγει τοσοῦτον ἦχον, ὅσον ἂν ἐφώναζε μὲ πλήρεις πνεύμονας. Εἷς πυρσὸς, εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ πεπηγμένος ἀρκεῖ νὰ φωτίζῃ ὁλόκληρον τὸν ναὸν τοῦτον· ἐπειδὴ ἡ φλὸξ, σκορπιζομένη πανταχόσε, διαχέει τὸ φῶς εἰς τὰς ἀδαμαντίνας ἀκωκὰς καὶ γωνίας τῶν σταλαγμιτῶν καὶ σταλακτιτῶν, οἵτινες ἀντανακλῶσι τὴν λάμψιν ταύτην, καθὼς αἱ πλευρίδες Βενετικοῦ κατόπτρου. Ἰδιότροποι δέ τινες Ἀμερικανοὶ ἔδωκαν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ καὶ μουσικὰς συμφωνίας, καὶ βεβαιοῦσιν ὅτι οὐδέποτε αἴθουσα ἐπίτηδες διὰ μουσικὴν κατεσκευασμένη ἀπέδωκεν οὕτως ἐντελῶς ὅλας ὁμοῦ τὰς πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένας συνθήκας. Ἐξερχόμενος δὲ τοῦ παρεκκλησίου τούτου, εὑρίσκεις τὸ μέγιστον νιτρωρυχεῖον τοῦ κόσμου, τοῦ ὁποίου οἱ θησαυροὶ εἰσὶν ἀνεξάντλητοι.

Ἡ δὲ « Γοτθικὴ Πάροδος, » ὀνομαζομένη οὕτως ὡς ἐκ τῆς ἐμφάσεώς της ὁμοιαζούσης ὀλίγον μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Μεσαιῶνος, ἐκπλήττει τὰς ὄψεις διὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ της διάταξιν. Ἐνταῦθα εὑρίσκοντο, πρὸ πέντε ἤδη ἐτῶν, δύο μουμίαι κεκαλυμμέναι καταστίκτοις δέρμασι δορκάδος· ἡ μία τούτων ἀνήκουσα εἰς τὸ θῆλυ γένος, ἦν ὑψηλὴ μὲν τὸ

ἀνάστημα, κανονικωτάτη δὲ τὸ σχῆμα· ἡ δὲ περὶ τὰ ἀντικείμενα τὰ περὶ τ' ἀνθρώπινα ταῦτα λείψανα ἐξέτασις, καθὼς τέσσαρα ζεύγη ἐμβάδων ἰνδικῶν, δύο σάκκοι ἑτερομεγέθεις, πέντε κεφαλόκοσμοι πεποιημένοι ἐκ πτερῶν λαμπροῦ χρώματος, ἑπτὰ βελόνια πρὸς ῥαφὴν ὀστέϊνα, σύριγγες καὶ ἄλλα πολλὰ οἰκιακὰ σκεύη, ἀπέδειξαν εἰς τοὺς ἀνακαλύψαντας τοὺς σκελετοὺς τούτους ἐν τῷ τετραγώνῳ τάφῳ, ὅπου ἦσαν ἀποτεθειμένα, ὅτι ἀμφότεραι ἀνῆκον εἰς τὴν Ἰνδικὴν φυλήν. Καὶ ἡ μὲν μία, ἐναποτεθεῖσα εἰς τὸ Κικινάτου μουσεῖον, ἠφανίσθη ἐν τῷ ἐμπρησμῷ τῷ ἀποτεφρώσαντι τὴν ὡραίαν ἐκείνην συλλογήν, ἡ δὲ διατηρεῖται ἔτι ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσείῳ.

Βήματα τινὰ μακρὰν τῆς « Γοτθικῆς Παρόδου » ὁ ὁδηγὸς δεικνύει σοι ἐκκρεμῆ κώδωνα, ὅστις πληττόμενος μὲ ῥαβδον, παράγει ἦχον ὀξύν. Βάνδαλός τις ὅμως ἐκ Φιλαδελφείας, βανδαλικῇ ἀπειροκαλίᾳ, ἐσύντριψε τὸ περίεργον τοῦτο φαινόμενον, τὸ ἐνιαῖον εἰς τὸ εἶδός του ἴσως. Προσέτι εὑρίσκεται ἡ, « Τῆς Λουδοβίκης κοιτίς, » τὸ « τοῦ Ἡφαίστου σιδηρουργεῖον » καὶ τέλος, ὁ «Θάλαμος τῶν ἐνθυμήσεων,» ὅπου οἱ θεωροί, διὰ τοῦ καπνοῦ τῶν πυρσῶν των, σημειόνουσι τὰ ὀνόματά των ἐπὶ τῶν χωρισμάτων τῶν ἀκτινοβολούντων ἐκ τῆς λαμπρότητος τοῦ θόλου.

Ἡ δὲ « Αἴθουσα τῶν σταλαγμιτῶν » εἶν ἐκ τῶν περιεργοτάτων μνημείων τοῦ « Σπηλαίου τῶν Γιγάντων. » Καὶ ἡ ζωηροτάτη φαντασία δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ ἰδέαν τῶν καλλονῶν, τὰς ὁποίας ἡ φύσις φιλοτίμως ἐφιλοτέχνησεν ἑκα1ον περίπου μέτρα ὑπὸ τὴν γῆν. Αἱ ἀδαμάντιναι ἀκωκαί, αἱ ἐκ λαμπρῶν μαργαριτῶν πλευραί, οἱ ῥόμβοι οἱ ἐκ σμαράγδων γλαγυρώτατα ἐκλεπτουργημένων, ὅλα τὰ θαυμάσια τοῦ ἐργοστασίου τοῦ ἀρίστου λιθογλύφου εἰσὶ περίδετα εἰς τὸν θόλον, ἐπὶ τῶν διαχωρισμάτων καὶ τῶν κομψοτάτων στηλῶν τῆς αἰθούσης ταύτης. Θεωρῶν ἐκείνους τοὺς εὐθυγράμμους σταλακτίτας καὶ τὸ ἴσον μέγεθος ἤθελε νομίσει τις, ὅτι εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ὀροφὴν τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως τῶν Παρισίων (Notre Dame de Paris) ὅς' ἐξῆλθε τετελεσμένη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἀρίστου της ἀρχιτέκτονος.

Ἔτι πορρωτέρω ὁ ὁδηγὸς σὲ καθίζει εἰς τὴν «ἕδραν τοῦ Διαβόλου,» στύλον ὀγκώδη, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει πέτρινος θρόνος. Ἀκολούθως δείκνυνται « τὰ ὀχυρώματα τοῦ Ναπολέοντος » ἡ « Κεφαλὴ τοῦ ἐλέφαντος, ἡ « Βαθεῖα καλουμένη ὀπή· » « τὸ ἅλμα τῶν ἐρωτολήπτων » ὁ « κρυστάλλινος στύλος » ἡ « Ἁλατοθήκη » καὶ τελευταῖον, « τὸ δῶμα τοῦ Ἀννετίου, » ὅπου ὑπάρχει θαυμαστὸς καταῤῥάκτης, οὗ τὰ ὕδατα κρημνιζόμενα, ἀφανίζονται εἰς φρέαρ ἀπύθμενον.

Ἀπὸ δὲ τῆς «Μεγάλης Στοᾶς» ὁδηγεῖται ὁ θεωρὸς εἰς τὴν «Αἴθουσαν τοῦ χοροῦ», μέγα δῶμα ἐλλειψοειδοῦς σχήματος, οὗ εἰς τὸ κέντρον ὑψοῦται περιφερὴς οἰκοδομή, στηριζομένη πανταχόθεν ὑπὸ στηλίδων, τὰς ὁποίας διώρισε, φαίνεται, ἡ φύσις, ἵνα ὑποστηρίξωσι μίαν ὀρχήστραν. Ὁ ὁμαλὸς καὶ ὁριζόντειος οὗτος τόπος, εἶνε καταλληλότατος διὰ χορόν· ὁ γοητευτικὸς αὐτὸς τόπος, ἡ εἰς πάντα ἦχον ἐπαναλαμβανομένη ἠχώ, τὰ πάντα ἐδῶ φαίνονται τερπνὰ καὶ ἡδονικά. Βήματά τινα μακράν, πλύνεις τοὺς πόδας εἰς τὴν, « πηγὴν τῶν Willis», πέριξ τῆς ὁποίας αὐλίζουσιν οἱ μεταλλευταὶ τοὺς βόας, τοὺς ὁποίους μεταχειρίζονται εἰς τὴν γεωργίαν των, καὶ οἵτινες ζῶσιν αὐτοῦ δεκαπέντε ἕως εἴκοσιν ἔτη, ἰσχυροὶ καὶ γενναῖοι, μὴ βλέποντες πλέον τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, ἀφ' ἧς στιγμῆς εἰσαχθῶσιν εἰς τοῦτο τὸ ὑπόγειον.

Πρὸς δεξιὰν δὲ εἶνε τὸ «Μαυσωλεῖον τοῦ Γίγαντος», βράχος ἄξιος μνήμης, ὁμοιάζων μὲ σαρκοφάγον, οὗ αἱ τέσσαρες γωνίαι εἶνε πυργοειδεῖς, καθὼς τὰ πυργία τοῦ μεσαιῶνος. Ἀκολούθως εἰσέρχεσαι εἰς τὸν «Μέγαν Ἀγκῶνα», ὅστις εἶνε γέφυρα καμπύλη, καλλωπισμένη μὲ πολυσχήμους σταλακτίτας καὶ φωτιζομένη ὑπὸ Βεγγαλικῶν πυρσῶν, παρέχει γοητευτικωτάτην θέαν. Πρὸς τ' ἀριστερὰ δὲ εὑρίσκονται οἱ «θάλαμοι τῶν ἀῤῥώστων», ὀνομαζόμενοι οὕτω διὰ τὰς ἰαματικάς των ἰδιότητας ὅσον διὰ τοὺς πάσχοντας μαρασμόν. Εἰσὶ δὲ οὗτοι εἴκοσι περίπου οἰκίσκοι, ὅλοι μὲ τ' ἀναγκαῖα των ἔπιπλα, ἔνθα συναθροίζονται ἐνίοτε ὡς δεκαπέντε καὶ εἴκοσι πάσχοντες, μετὰ τῶν ὁποίων συνοικοῦσι νοσοκόμοι τινὲς καὶ εἷς ἰατρὸς ἵνα νοσηλεύωσι τοὺς ἀῤῥώστους.

Μέτρα τινὰ παρέκει τοῦ τελευταίου τῶν οἰκίσκων εἰσέρχεσαι εἰς τὸ «δωμάτιον τῶν Ἀστέρων», εἰς τόπον περιεργοτάτης καὶ ἀπαραμίλλου κατασκευῆς· ὁ θόλος ὑψηλότατος ὢν εἰς τὸ μέρος τοῦτο, φαίνεται κατάστρος ἐξ ὅλων τῶν οὐρανίων ἀδαμάντων, καὶ ὅταν ἡ φλὸξ φωτίζῃ τὰς ὁμαλὰς καὶ στιλπνὰς πλευρίδας των, τὸ βλέφαρον ἀναγκαίως χαμηλόνει ἐνώπιον ἐκείνων τῶν διαπύρων φώτων. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ταύτης τῆς αἰθούσης οἱ Ἰνδοὶ ἐξέθεσαν ποτὲ τὸ σῶμα τινὸς τῶν ἀρχηγῶν των, καὶ ἀνερευνῶν, εὑρίσκει τις μέχρι σήμερον τοὺς μακροὺς κάμακας, ἐφ' ὧν ἦν τεθειμένον τότε τὸ φέρετρον. Ἀκολούθως ὑπάρχουσι δίοδοί τινες, εἰς ὧν τὸν θόλον κρέμανται εἰς μακρὰς κροκίδας καὶ πίπτουσιν ὡς χιὼν διὰ τοῦ ἐλαφροτάτου πνεύματος καὶ τῆς ἐλαχίστης κινήσεως οὐσίαι τινὲς τεταριχευμέναι.

Ἔμπροσθεν δὲ τοῦ «καταῤῥάκτου», ὅστις, ὡς μεγάλη ὀθώνη, καταῤῥέει εἰς χοάνην μὲ ὀπὴν χαίνουσαν καὶ τρόμον ἐμπνέουσαν, κάθηται ὁ περιηγητὴς ἵνα λάβῃ τὸ γεῦμα· διότι ὁ τόπος εἶνε κατάλληλος εἰς τοῦτο. Τὰ πάντα προκαλοῦσιν εἰς δεῖπνον. τὰ καθίσματα, ἡ τράπεζα, τὰ φιλοτεχνηθέντα ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ προσέτι ἡ ὄρεξις ἡ διεγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ κόπου ἀπὸ πρωΐας.

Ὠθούμενος δὲ ὑπὸ τῆς περιεργείας, προχωρεῖ τις εἰς τὴν «Μαγευτικὴν κατοικίαν τοῦ Ἐρημίτου», εἶδος μαυρουσίας Ἀλάμβρας, ὅπου οἱ σταλαγμῖται, συναπτόμενοι μετὰ τῶν σταλακτιτῶν, ἀποτελοῦσι θαυμάσια καὶ χαριέστατα σχήματα. Ἕπεται δὲ ταύτῃ ὁ, «Ναός», μεγάλη περιφερὴς οἰκοδομή, πολὺ εὐρυτέρα τοῦ κατὰ τὴν Ἀντίπαρον Σπηλαίου, καὶ θεωρουμένη ὑπό τινων περιηγητῶν πολὺ μεγαλοπρεπεστέρα τὴν θέαν παρὰ τὸ δῶμα τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ ἢ τὸν Τοῦρλον τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐνταῦθα αἱ συνοδίαι, αἱ ἐπισκεπτόμεναι τὸ «Σπήλαιον των Γιγάντων», κάμνουσι συνήθως τὸν πρῶτον σταθμὸν, ἵνα περάσωσι τὴν νύκτα· ἕκαστος σκεπάζεται ὑπὸ τὴν σισύραν του καὶ παρευθὺς παραδίδεται εἰς ὕπνον νήδυμον. Τὴν δὲ ἐπαύριον, ἀπὸ τῆς πέμπτης πρωϊνῆς ὥρας, ὁ μικρὸς οὗτος στρατὸς εἶν' ἕτοιμος ἤδη πρὸς ἀναχώρησιν καὶ προχωρεῖ διὰ τῆς γῆς τῶν σπηλαίων τῶν λεγομένων «Σεβίλη» ἢ «Ἔρημοι αἴθουσαι», ὧν ἡ βαθεῖα σιγὴ ταράττεται μόνον ὑπὸ τοῦ πατάγου τῶν χειμάῤῥων, τῶν κατακρημνιζομένων πανταχόθεν μετὰ μανίας καὶ σφοδρότητος πολλῆς. Κλίμακες στερεαὶ φέρουσιν εἰς ἄλλην αἴθουσαν περιεργοτάτην καλουμένην «δῶμα Γορίνου», τὴν ὁποίαν καταφωτίζουσι οἱ Βεγγαλικοὶ πυρσοὶ, ὡς ἂν ἐπεχέοντο ὅλα τὰ οὐράνια φῶτα· μετὰ δὲ τὴν ἄκραν τοῦ γοητευτικοῦ τούτου τόπου, πλησιάζουσιν ἤδη εἰς τὸ «ἀπύθμενον φρέαρ», βόθρον, οὗ τὸ σχῆμα ὁμοιάζει μὲ πέταλον ἵππου καὶ ἐν τῷ μέσῳ διεκτείνεται βράχος ἐν σχήματι ἀκρωτηρίου, Ἐδῶ ὁ ὁδηγὸς, ἀνάπτων κλάδους καὶ χαρτίνους πυρσοὺς, τοὺς ῥίπτει εἰς ἐκείνην τὴν ἄβυσσον, ὅπου εὐθὺς εἰς τὸ σκότος γίνονται ἄφαντοι.

Γέφυρα ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς βαθείας χαράδρας ταύτης, φέρει εἰς τὸν τόπον, ὅστις καλεῖται «Δίοδος Πεντίκου», γέφυρα τεσσάρων χιλιομέτρων τὸ μῆκος, παριστῶσα εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν της σχῆμα Γοτθικὸν μὲ τοὺς γωνιώδεις καὶ ὑπερρεπεῖς θόλους, καὶ παρ' αὐτὸ εὑρίσκεται ἡ, «Βρωμελία Βάτος», ὑψηλὸς σταλαγμίτης, οὗ τὰ περιγράμματα παριστῶσι τὸ σχῆμα τοῦ πολυτίμου τούτου καρποῦ· ἔπειτα εὑρίσκονται οἱ ἑλικοειδεῖς διάδρομοι, στενοὶ καὶ δίκρανοι φέροντες εἰς τὴν «Ἀγορὰν τοῦ Βανδίου». Οὗτος δὲ εἶνε βράχος κωνικὸς, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἀναβαίνει ὁ ὁδηγὸς, ὡς νὰ παραστήσῃ θεατρικὴν σκηνήν. Ἐντεῦθεν διὰ σχοινίων μὲ κόμβους, διὰ μέσου σχισμάδων στενῶν καὶ σχεδὸν ἀδιεξόδων, φθάνει ὁ θεωρὸς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ «Γιγαντείου δώματος», ὅπου λαμβάνει τὸ δεῖπνον καὶ περᾷ τὴν δευτέραν νύκτα.

Την δὲ τρίτην πρωΐαν φθάνουσιν εἰς τὴν ἄκραν τῆς «Νεκρᾶς θαλάσσης», μηδεμίαν ἐχούσης, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἔκρυσιν. Ἐνταῦθα ὁ ὁδηγὸς διά τινος δικτύου ἁλιεύει διὰ τὸ κοινὸν πρόγευμα πλῆθος ἰχθυδίων ὁμοίων καθόλου μὲ κωβιοὺς, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, την παράδοξον ταύτην, ὅτι ὁ πλάστης τὰ ἐστέρησε τὸ ὄργανον τῆς ὁράσεως. Λέμβος προσδεδεμένη εἰς τὴν παραλίαν δέχεται τέσσαρας ἀνθρώπους, οἵτινες, πρὸς εὐχαρίστησιν ἑαυτῶν τε καὶ τῶν εἰς τὴν ξηρὰν μενόντων, ἀνάπτουσι πυρσοὺς καὶ διακυβεύουσι τὴν ζωήν των εἰς τὴν καταχθόνιον ταύτην λίμνην· ἤθελεν εἴπει τις, βλέπων αὐτοὺς, ὅτι ἡ μυθολογία δεν εἶνε καθόλου μῦθος· ἐπειδὴ ὁ Χάρων διακομίζει διὰ τῆς Στυγὸς τὰς σκιὰς τας πληρωσάσας αὐτῷ τὸν διωρισμένον ὀβολόν. Πρὸς δεξιὰν δὲ, ἐπὶ μιᾶς στήλιδος ἐκτεινομένης ὑπεράνω τῆς «Νεκρᾶς θαλάσσης», τὰ φῶτα τινῶν πυρσῶν, προσθέτουσιν ἔτι εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην ἔμφασιν ὅλως ταρτάρειον.

Ὁ θεωρὸς, ἐκεῖθεν τῆς λίμνης ταύτης, εὑρίσκει ὁρμητικὸν ῥεῖθρον ὀνομαζόμενον, «Ἠχὼ,» ῥέον ὑπὸ βάθος τριῶν ποδῶν μόνον· ἀλλ' ἐν περιπτώσει αἰφνιδίου καταιγίδος, ὅτε ὑψοῦνται τὰ ὕδατα ὑπεράνω τῆς συνήθους ἐπιφανείας, συχνάκις βιάζει τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην νὰ προσμένωσι μεθ' ὑπομονῆς τὸν ἔκρουν τῆς αἰφνιδίου αὐξήσεώς του. Πρὸ ἑνὸς δὲ ἔτους, ἀνεκαλύφθη ὑψηλή τις διάβασις, ὀνομασθεῖσα ὡς ἐκ τῆς σμικρότητός της «Καθαρτήριον». Ἓν δὲ τῶν περιεργοτάτων φαινομένων τοῦ Σπηλαίου τῶν Γιγάντων εἶνε ἀναντιλέκτως ἡ ποσότης τῶν ῥείθρων ἐκείνων, ἅτινα δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἔκρυσιν καὶ ὧν ἡ πηγὴ, καθὼς, καὶ ἡ ἐκροὴ εἰσέτι δὲν ἀνεκαλύφθησαν.

Εἰς διόδους ὀνομαζομένας «Ἐλ-γὸρ» — «Δίοδος Σιλλιμὰν», Στοὰ Οὐελλιγκτῶν», φθάνουσι διὰ κλίμακος διακοσίων τριάκοντα ποδῶν εἰς τὰ «Ἠλύσια», εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ὁποίων ῥέει κρουνὸς θειούχων ὑδάτων, καὶ τῶν ὁποίων τὰ διαχωρίσματα εἶνε κεκαλυμμένα μὲ σταλακτίτας ὁμοίους μὲ κλήματα πλήρη βοτρύων, ἐξ οὗ ὀνομάζεται ὁ τόπος οὗτος «ἡ ἄμπελος τῆς Μαρίας». Ὀλίγον πῤῥωτέρω εὑρίσκεται ὁ, «Ἅγιος τάφος», ἐντελὴς μίμησις τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. Ἐνταῦθα οἱ σταλακτῖται ἔχουσιν εἰς τα πλάγια τὸ σχῆμα μακρῶν ἐριουργῶν ἱματισμῶν τεθειμένων μετὰ ταξεως καὶ κομψότητος, εἰς δὲ τὴν ὀροφὴν σχήματα λυχνιῶν ὁμοίων μὲ τοὺς κρεμαμένους εἰς τὴν ἐκκλησίαν πολυελαίους.

Τὸ δὲ «δωμάτιον τοῦ ἀρχαιολόγου Κλεβελάνδου», εἰς τὴν ὄψιν ὅλων τῶν θεωρῶν φαίνεται καὶ εἶνε τὸ θαυμαστότατον θαῦμα τοῦ μεγάλου τούτου κατὰ τὴν Κεντουκίαν θαύματος. Ἐνταῦθα ζωηρὰ καὶ γόνιμος φαντασία ἀνευρίσκει πανοπλίας, εἰκόνας, κοιλανάγλυφα, ποικίλα ἀντικείμενα ἄξια περιεργείας, ἀληθὲς μουσεῖον ὅμοιον μὲ τὸ συλλεγὲν ἄλλοτε πλουσίαις δαπάναις ὑπὸ τοῦ Πέτρου Ῥεβοάλου καὶ πωληθὲν τὸ 1823 εἰς τὸν Ι'. Κάρολον βασιλέα τῆς Γαλλιας.

Ἡ δὲ «Αἴθουσα τῶν Βρυωνιῶν», ἧς ὁ τόπος εἶνε κατασκεπὴς ὑπὸ σταλαγμιτῶν στρογγύλων καὶ λευκῶν ὡς ὁ αλάβαστρος, πρόκειται τοῦ «Σπηλαίου τῶν βραχωδῶν ὀρέων», τοῦ ὁποίου ἡ μὲν γῆ εἶνε κεκαλυμμένη μὲ μεγάλα τμήματα γρανίτου, εἰς τὴν ἄκραν δὲ κεῖται ἡ «Αἴθουσα Κρόγχαμ», τὸ πλεον ἔσχατον διερευνηθὲν μέρος τοῦ Σπηλαίου τῶν Γιγάντων.»

Καὶ τοιαύτη μὲν εἶνε ἡ ἁπλῆ περιγραφὴ ἑνὸς τῶν θαυμασιωτάτων ἐν τῇ Ἀμερικανῇ χώρᾳ ἀριστουργημάτων τῆς φύσεως, ἀριστουργήματος ἄνευ ὁμοειδοῦς, οἱ δὲ ἀναγνῶσται ἡμῶν, ἐκ ταύτης, θέλουσι δυνηθῆ νὰ σχηματίσωσι περιληπτικὴν τινὰ ἰδέαν τοῦ γιγανταίου τούτου σπηλαίου, τὸ ὁποῖον, ἵνα περιηγηθῇ τις ὁλόκληρον, ἀπαιτοῦνται τρεῖς ἡμέραι καὶ δύο νύκτες. Ἂς προσθέσωμεν δὲ ἡμεῖς ὡς συμπλήρωμα τῆς πιστῆς ταύτης εἰκόνος, ὅτι τὸ θαῦμα τοῦτο τῆς Κεντουκίας δὲν περιέχει οὔτ' ἑρπετὰ οὔτε βλαβερὰ θηρία, ὅτι ὁ ἀὴρ ἐντὸς αὐτοῦ εἶνε τόσον καθαρὸς, ὥστε διάλυσις καὶ σῆψις δωμάτων οὐδέποτε γίνεται, καὶ τέλος, ὅτι τὸ πῦρ πάντοτε διατηρεῖται ἐκεῖ εὐκόλως. Ἡ θερμοκρασία τοῦ Σπηλαίου τῶν Γιγάντων

κατά τε τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος, εἶνε 59 βαθμῶν κατὰ τὸ θερμόμετρον τοῦ Φαχρεϊνχάϊτ.

Μέγα Ῥεῦμα, τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1852.

Ι. Α.

ΤΑ ΕΦΗΜΕΡΑ ΕΝΤΟΜΑ,

καὶ οἱ τελευταῖοι λόγοι ἑνὸς ἐξ αὐτῶν.

—ο—

Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὅτι ὑπάρχουσι παρὰ τὸν Ὕπανιν ποταμὸν ζωΰφια, ἐπὶ μίαν μόνην ἡμέραν ζῶντα· καὶ τὸ μὲν ἀποθνῆσκον περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς πρωΐας, ἀποθνήσκει κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτὴν τῆς νεότητός του, τὸ δὲ περὶ τὴν πέμπτην ὥραν τῆς ἑσπέρας, ἀποθνήσκει ἐσχατόγηρων ἤδη καὶ ἀναιμόσαρκον.

Εἷς τῶν ῥωμαλεωτέρων μεταξὺ τῶν Ὑπανίων αὐτῶν ὑπῆρξε, κατὰ τὰ ἔθνη ταῦτα, ὁμόχρονος αὐτῷ τῷ χρόνῳ. Οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον τοῦ βίου περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς πρωΐας, διὰ δὲ τῆς ἀσυνήθους ἰσχύος τῆς ἰδιοσυγκρασίας του ἠδυνήθη νὰ φέρῃ τὸ βάρος ζωῆς ἐνεργητικῆς κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἀπειραρίθμων δευτερολέπτων δέκα μέχρι δώδεκα ὡρῶν. Διαρκούσης τῆς μακρᾶς ταύτης τῶν στιγμῶν ἐπακολουθήσεως, ἀπέκτησεν ὑψηλὴν σοφίαν διά τε τῆς πείρας καὶ διὰ τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ ἐπὶ πάντων ὅσα εἶδε. Θεωρεῖ οὗτος τοὺς περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀποθανόντας ὁμοίους του ὡς πλάσματα, εὐτυχῶς ἀπαλλαγέντα τῶν ἀπείρων ἐνοχλήσεων εἰς ἃς τὸ γῆρας ὑπόκειται. Δύναται δὲ νὰ διηγηθῇ πρὸς τοὺς ἐγγόνους αὐτοῦ παράδοσιν ἐκπληκτικὴν γεγονότων προγενεστέρων πάντων τοῦ ἔθνους του τῶν ἀπομνημονευμάτων. Τὸ νέον σμῆνος συγκροτούμενον ἀπὸ ὄντα, ἅτινα ἔζησαν ἤδη μίαν ὥραν, πλησιάζει εὐλαβῶς τὸν σεβάσμιον αὐτὸν γέροντα, καὶ ἀκροᾶται μετὰ θαυμασμοῦ τῶν διδακτικῶν αὐτοῦ λόγων Πᾶν ὅ,τι οὗτος διηγηθῇ, φαίνεται θαυμάσιον εἰς τὴν βραχύβιον ταύτην γενεάν. Τὸ ἡμερήσιον διάστημα φαίνεται αὐτοῖς ὡς ὁλοκλήρων αἰώνων διάρκεια, καὶ ἡ ἀμφιλύκη ἀναγράφεται ἐν τοῖς χρονικοῖς αὐτῶν ὡς ἡ μεγάλη τῆς δημιουργίας των ἐποχή.

Τὸ σεβάσμιον αὐτὸ ἔντομον, ὁ Νέστωρ οὗτος τοῦ Ὑπάνεως, αἰσθανόμενον ἐγγίζοντα τὸν θάνατον, προσεκάλεσεν ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου πάντας τοὺς ἀπογόνους φίλους καὶ γνωρίμους αὐτοῦ, ὅπως διακοινώσῃ αὐτοῖς, ἀποθνῆσκον, τὰς τελευταίας αὐτοῦ γνώμας. Συῤῥεύσαντος δὲ πανταχόθεν τοῦ πλήθους ὑπὸ τὴν εὐρύχωρον στέγην μύκητος τινός, ἀπεύθυνεν αὐτοῖς τὸν λόγον ὁ ἐπιθάνατος γέρων, ὧδε πως·

« Φίλοι καὶ συμπολῖται, αἰσθάνομαι ὅτι καὶ ἡ μακροτάτη ζωὴ ἔχει τέλος. Τὸ τέρμα τῆς ἐμῆς ἤγγικεν ἤδη, δὲν θρηνῶ δὲ τὴν τύχην μου, διότι ἡ μεγάλη ἡλικία μου κατέστη ἄχθος ἀφόρητον, καὶ δι' ἐμὲ οὐδὲν πλέον ὑπάρχει νέον ὑπὸ τὸν ἥλιον. Αἱ μεταβολαὶ καὶ συμφοραί, αἱ τὴν πατρίδα μου ἐρημώσασαι, ἡ ἀπειρία τῶν ἰδιαιτέρων δυστυχημάτων, εἰς ἃ πάντες ὑποκείμεθα, τὰ καταθλίβοντα τὸ ἡμέτερον εἶδος πάθη, καὶ αἱ δυστυχίαι, ὅσαι εἰς τὴν ἐμὴν συνέβησαν οἰκογένειαν, πᾶν ὅ τι εἶδον κατὰ τὸ στάδιον τῆς μακρᾶς ζωῆς μου, ταύτην μ' ἐδίδαξε τὴν μεγάλην ἀλήθειαν· ὅτι οὐδεμία εὐτυχία, στηριζομένη εἰς τὰ μὴ ἀφ' ἡμῶν ἐξαρτώμενα, δύναται νὰ ἦναι βεβαία καὶ διαρκής. Γενεὰ ὅλη ἀπώλετο ὑπὸ σφοδροῦ τινος ἀνέμου· πλῆθος δὲ τῆς ἀβούλου ἡμῶν νεολαίας ἐσαρώθησαν ἐν τοῖς ὕδασιν ὑπὸ ψυχροῦ τινος καὶ ἀπροσδοκήτου ἀνέμου. Ὁποίας τρομερᾶς κατακλύσεις ἐπροξένησεν ἡμῖν βροχὴ αἰφνιδία! Τὰ στερεώτερα ἡμῶν στεγάσματα δὲν ἀντέχουσιν εἰς ῥαγδαίαν χάλαζαν. Ἓν ζοφῶδες νέφος ταράττει, καὶ πάσας τὰς γενναιοτάτας καρδίας.

« Ἔζησα κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας καὶ συνανεστράφην μετὰ ἐντόμων ἀνωτέρου ἀναστήματος, ἰσχυροτέρας ἰδιοσυγκρασίας, καὶ κατόχων σοφίας τοσαύτης, ὅσην οὐδείς, δύναμαι νὰ εἴπω, τῶν τῆς παρούσης γενεᾶς ἐκέκτητο. Σᾶς ὁρκίζω νὰ δώσητε πίστιν εἰς τοὺς τελευταίους αὐτοὺς λόγους μου· ὅτι δηλ: εἶδον ἄλλοτε τὸν ἥλιον, ὃν ἤδη βλέπομεν πέραν τοῦ ὕδατος, καὶ ὅστις φαίνεται οὐχὶ μακρὰν τῆς γῆς ὤν, εἶδον, λέγω, αὐτὸν ἐφιστάμενον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξακοντίζοντα καθέτως ἐφ' ἡμῶν τὰς ἀκτῖνάς του. Ἡ γῆ ἦτο πολὺ λαμπροτέρα κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, ὁ ἀὴρ πολὺ θερμότερος, καὶ οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι πολὺ ἐγκρατέστεροι καὶ ἐναρετώτεροι.

« Μολονότι αἱ αἰσθήσεις μου ἐξησθένησαν ἤδη, ἡ μνήμη μου ὅμως διατηρεῖται ὑγιής· σᾶς βεβαιῶ λοιπὸν ὅτι τὸ ἔνδοξον αὐτὸ ἄστρον κινεῖται. Εἶδον ἐγὼ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀνατολὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου, καὶ ἠρξάμην τοῦ βίου περὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν αὐτὸ ἤρχισε νὰ διατρέχῃ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ στάδιον. Προὐχώρει δέ, ἐν διαστήματι πολλῶν αἰώνων, ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ μετὰ καύσωνος σφοδροτάτου καὶ λάμψεως ἀκαταλογίστου, ἣν ὑμεῖς βεβαίως δὲν ἠθέλατε ὑποφέρει. Ἀλλ' ἤδη, ὡς ἐκ τῆς κλίσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπαισθητῆς ἐλαττώσεως τῆς ἰσχύος του, προβλέπω ὅτι ἡ φύσις μέλλει νὰ τελειώσῃ ἐντὸς ὀλίγου, καὶ ὅτι, μετὰ μίαν τὸ πολὺ ἑκατοστὺν λεπτῶν, ὁ κόσμος αὐτὸς θέλει βυθισθῇ εἰς τὸ σκότος.

« Φεῦ! ὦ φίλοι, ποσάκις ἄλλοτε δὲν ἐτρεφόμην μὲ τὴν ἀπατηλὴν ἐλπίδα ὅτι θέλω διαμείνει διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης! Ὁποία δὲ μεγαλοπρέπεια ἐντὸς τῶν κελλίων, τὰ ὁποῖα μόνος εἶχον ἀναβορεύσει! ὁποίαν δὲ ἀπέδιδον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν στερεότητα τῶν μελῶν μου καὶ τὴν ἐλαστικότητα τῶν συναρθρώσεων αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν πτερύγων μου! Ἀλλ' ἀρκετὰ ἔζησα διὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν δόξαν, καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐπιζησόντων μου δὲν θέλει λάβει τὴν αὐτὴν εὐχαρίστησιν κατὰ τὸν ἐπελευσόμενον αὐτὸν τοῦ σκότους καὶ τῆς παρακμῆς αἰῶνα. »

Δ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΩΝ ΚΑΚΟΠΟΙΟΥΝΤΩΝ ΤΑ ΖΩΑ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ. Ἐσχάτως ἡ ἀστυνομία συνοικίας τινὸς τοῦ Λονδίνου ἐφήρμοσεν αὐστηρότατα τὸν κείμενον νόμον περὶ τῶν κακοποιούντων τὰ ζῶα. Ἄνθρωπός τις δια νὰ κάμῃ τὸν εἰς τὸ ἁμάξιόν του ἐζευγμένον ἵππον νὰ τρέξῃ, τὸν ἐμαστίγωσε κατ' ἀρχὰς ἀνηλεῶς, ἔπειτα ἔχωσεν εἰς μίαν τῶν πλευρῶν του σιδηρᾶν ῥάβδον καὶ ὕστερον μὲ τὴν αὐτὴν ῥάβδον τὴν ὁποίαν ἐκράτει μὲ τὰς δύο χεῖρας του κατέφερε τρία κτυπήματα κατὰ κεφαλῆς, τὰ ὁποῖα ἐπέφεραν εὐθὺς τὸν θάνατον τοῦ ἵππου.

Οἱ ὑπάλληλοι οἵτινες συνέλαβον ἐπ' αὐτοφώρῳ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄλλοι αὐτόπται γενόμενοι ἐμαρτύρησαν ὅτι μετῆλθε τοιαύτας κατὰ τοῦ ἵππου κακώσεις, διο καὶ κατεδικάσθη εἰς ἑνὸς μηνὸς ἐργασίαν ἐντὸς σωφρονιστηρίου οἴκου. Εἰπόντος δὲ αὐτοῦ ὅτι θέλει κάμει χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τὸ ὁποῖον παρέχει ὁ νόμος τοῦ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν φυλάκισιν διὰ τοῦ ἀναλόγου προστίμου, ὁ δικαστὴς ἀπήγγειλε τοὺς ἑπομένους λόγους·

« Ἀπατᾶσαι· δὲν ἔχεις αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Ὁ νόμος ἐπιτρέπει εἰς τοὺς δικαστὰς νὰ ἐπιβάλλωσι πρόστιμον ἢ φυλάκισιν ὅταν τὸ νομίσωσι κατάλληλον· τοῖς παρέχει δὲ ὡσαύτως τὴν ἄδειαν ν' ἀφήσωσιν αὐτοὺς τοὺς καταδίκους νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ φυλακίσεως καὶ χρηματικῆς ποινῆς· ἀλλὰ τὸ παρὰ σοῦ πραχθὲν ἔγκλημα εἶναι πολὺ δεινόν, ὥστε δεν δύναμαι νὰ σοὶ παραχωρήσω τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ ἐκλέξῃς. Θέλεις ἐργασθῇ ἐπὶ ἕνα μῆνα εἰς σωφρονιστήριον οἶκον καὶ σὲ εἰδοποιῶ ὡσαύτως ὅτι δὲν θέλεις ἐλευθερωθῆ εἰμὴ ἀφοῦ πληρώσῃς καθ' ὁλοκληρίαν ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς δίκης. »

Καὶ εἰς τὴν Νορβεγίαν οἱ νόμοι οἵτινες ὑπερασπίζουσι τα ζῶα κατὰ τῶν κακώσεων εἶναι αὐστηρότατοι. Αἱ ἐφημερίδες διηγοῦνται ὅτι Ἄγγλος τις ἐργαζόμενος εἰς τὸν σιδηρόδρομον τῆς Χριστιανίας (πρωτευούσης Νορβεγίας) κατεδικάσθη, διότι ἐκτύπησε μὲ πάσσαλον ἵππον τινά, εἰς ὀκτὼ ἡμερῶν φυλάκισιν μὲ ἄρτον καὶ ὕδωρ, ἤτοι εἰς εἰκοσιεννέα ἡμερῶν πραγματικὴν φυλάκισιν, διότι μίαν ἡμέραν ὁ καταδικασθεὶς δὲν λαμβάνει ἄλλην τροφὴν εἰμὴ ἄρτον καὶ ὕδωρ, καὶ τρεῖς λαμβάνει τὴν συνήθως εἰς τοὺς φυλακισμένους διδομένην τροφήν. Διὰ νὰ νηστεύσῃ λοιπὸν ὀκτὼ ἡμέρας πρέπει να διαμείνῃ εἰς τὴν φυλακὴν εἰκοσιεννέα ἡμέρας. Τοῦτο δὲ προνοεῖ ὁ νόμος διὰ νὰ μὴ βλάπτεσαι ἡ ὑγεία τῶν εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπαγομένων καταδίκων.

Ὅτι τοιοῦτοι ὑπὲρ τῶν ζώων νόμοι εἶναι ἀναγκαιότατοι εἰς τὰ μέρη μας, οὐδείς, νομίζομεν, θέλει τὸ ἀρνηθῆ· διότι τα δυστυχῆ ζῶα καὶ βαρύτατον φορτίον ἀναγκάζονται νὰ φερωσι, καὶ ἀνηλεῶς ξυλοκοποῦνται καὶ φονεύονται. (Ἀμάλθ.)

ΑΙΝΙΓΜΑ.

—ο—

Ἐγὼ ὁ διενέξεων παραίτιος καὶ φόνων,
ἐγὼ παντοῦ τοῦ κόσμου μας τὰ πνεύματα ταράττων,
τὴν κεφαλήν, τὸν τράχηλον ἂν ἀπολέσω μόνον,
εἰς ζῶον μεταβάλλομαι τῶν χειροηθεστάτων.
Ἂν δ' εἰς τὴν θέσιν τῶν μελῶν τῶν ἤδη κεκομμένων,
προσθέσῃς ἄλλα κραταιὰ ὡς ἦσαν καὶ τὰ πρῶτα,
θὰ ἴδῃς τότε ἔμπροσθεν εἰς κλίνην ἡπλωμένον,
πρεσβύτην πολιότριχα τοῦ θρόνου πεπτωκότα.
Καὶ πάλιν ἂν τὸν τράχηλον τὸν δεύτερον θελήσῃς
ὁμοῦ μὲ τὴν δευτέραν μου τὴν κεφαλὴν ν' ἀλλάξῃς
πρὸς ἄλλα, ἃ ἐδόξασε καὶ θὰ δοξάζ' ἡ κτίσις,
ὤ! τότε, τότε, φίλε μου! μαζύ μου θὰ πετάξῃς.

Αν. Σ. Β.

ΑΓΓΕΛΙΑ.

Τοῦ περὶ Κωνσταντινουπόλεως τοπογραφικοῦ συγγράμματος, τοῦ ὁποίου τὴν ἔκδοσιν ἀνήγγειλα πρὸ τεσσάρων ἤδη ἐτῶν, ὁ Α'. τόμος, περιέχων τὴν περιγραφὴν τῆς ἐντὸς καὶ πέριξ τειχῶν Κωνσταντινουπόλεως εἰς 616 σελίδας εἰς μέγα ὄγδοον μὲ εἰκοσιτρεῖς εἰκόνας, ὧν αἱ πλείους ἀριστουργήματα τῶν χαλκογράφων τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, καὶ ἕνα τοπογραφικὸν πίνακα (χάρτην) χαλκογραφημένον ἐν Παρισίοις μὲ τὴν αὐτὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἐνδεχομένην ἀκρίβειαν, ἐξεδόθη πρὸ ἐννέα ἤδη μηνῶν, καί, χάρις εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ Κοινοῦ, ἥτις ἀπεδέξατο ἀπ' ἀρχῆς ὅλα μου τὰ φιλοπονήματα, πλησιάζει νὰ ἐξαντληθῇ.

Πρὶν ἐπιχειρήσω τὴν ἔκδοσιν τοῦ Β'. τόμου, περιέχοντος τὴν περιγραφὴν τῆς ἐπὶ τοῦ Κόλπου Περαίας καὶ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ Βοσπόρου ἀκτῶν μετὰ τῶν παρακειμένων νήσων, μὲ δύο χάρτας καὶ πολλὰς ἐπίσης εἰκόνας, προαναγγέλλω, πρὸς ἀποφυγὴν παρεννοήσεων·

α'. Ὅτι ἡ τιμὴ ἑκάστου καὶ τῶν τριῶν τόμων προσδιορίζεται, *διὰ τοὺς ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς συνδρομητὰς*, εἰς δεκαπέντε δραχμάς, πληρωτέας ἅμα τῇ παραλαβῇ τοῦ βιβλίου.

β'. Ὅτι ὁ προμηθεύσας εἴκοσι συνδρομητάς, λαμβάνει δωρεὰν ἓν ἀντίτυπον. καὶ

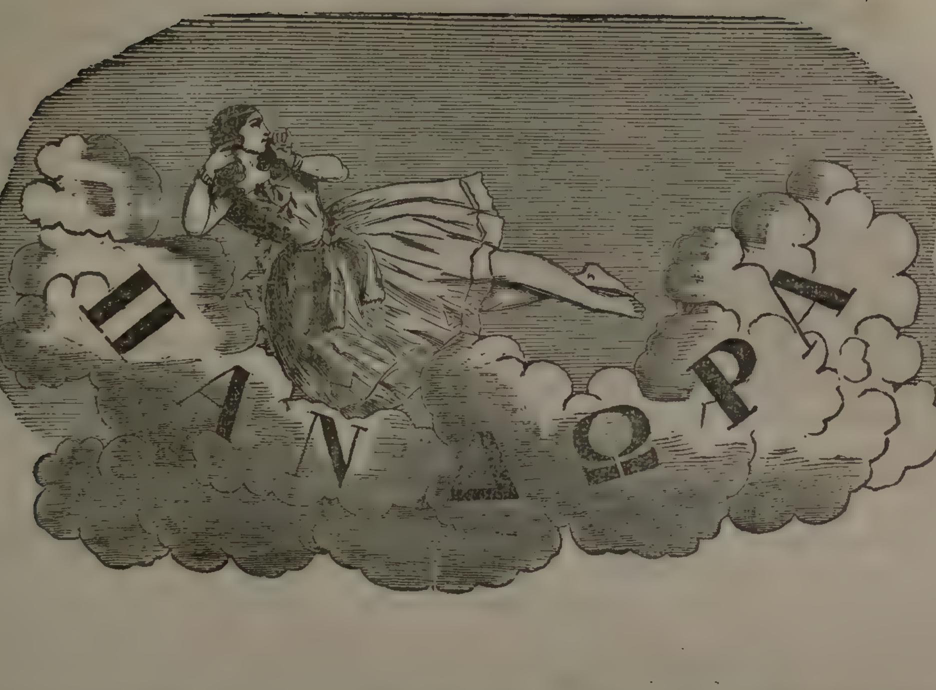
γ'. Ὅτι αἱ συνδρομαὶ γίνονται

Ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲν παρὰ τῷ Κυρίῳ Α. Βενετσανοπούλῳ, ὑπαλλήλῳ τῆς ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, παρὰ τῷ ὁποίῳ εὑρίσκονται καὶ οἱ πρῶτοι τόμοι τοῦ βιβλίου· ἐν Ἀθήναις δέ, παρὰ τῷ Κυρίῳ Ἀνδρέᾳ Κορομηλᾷ, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη παρὰ τοῖς ΚΚ. Προξένοις καὶ ὑποπροξένοις τῆς Ἑλλάδος, ἢ παρὰ τοῖς Κυρίοις, ὅσοι ἤθελον παρακληθῆ παρ' ἐμοῦ ἰδίως περὶ τούτου.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1852.

ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ Δ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

Παρακαλοῦνται ἐπιμένως οἱ ΚΚ. συνδρομηταὶ ἵνα γραφῶσιν εὐανάγνωστα τὰ ὀνόματά των, καὶ ὁλόγραφον τῶν ἀντιτύπων τὸ ποσόν, ἵνα μὴ συμβῇ δυσκολία περί τε τὴν ἀποστολὴν καὶ παράδοσιν τοῦ βιβλίου, καὶ τὴν ἐν τῷ τέλει τοῦ Γ'. τόμου δημοσίευσιν τῶν ὀνομάτων.

1 ΝΟΕΜΒΡ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 63.

Ο ΟΙΚΟΣ ΤΗΣ ΒΑΘΕΝΔΑΛΗΣ,

ΔΙΗΓΗΜΑ.

(Ἤθη τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ.)

Κατὰ Δίκενς.

—ο—

ΚΕΦΑΛ. Α'.

—

Ἐντὸς τῶν ὀρέων τῆς Βεστμορελάνδης κεῖται, τινὰς ἑκατοντάδας ποδῶν ὑπὲρ τὰ πέριξ πεδία, τὸ στόμιον τῆς κοιλάδος Βαθενδάλης. Περιέχει δὲ ἡ κοιλὰς οἰκίας, αἵτινες, ὡς ἐκτιμῶσαι τὸ ὕψος τοῦτο μικρὸν, ἀναῤῥιχῶνται ἀκόμη εἰς ὅλους τοὺς βράχους τοὺς ἐπικρεμαμένους ἑκατέρωθεν τοῦ στομίου, καὶ εἰς ὅλα τὰ μεταξὺ αὐτῶν κοιλώματα. Ἡ δὲ εἰς τὸ ὑψηλότατον σημεῖον ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας κειμένη, εἶναι μικρὰ ἀγροικία, ἔχουσα τὴν ὄψιν ἀρχαιοφανεστάτην, καὶ τοῦτο εὐλόγως, διότι οἱ τελευταῖοι αὐτῆς διακάτοχοι ἐνητμενίζοντο λέγοντες ὅτι πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν ἡ οἰκογένειά των εἶχε σταθερῶς τοῦ μέρους τούτου τὴν κυριότητα. Ὁ τὴν κοιλάδα ταύτην διερχόμενος ξένος δύναται ἐκπληττόμενος νὰ ἐρωτήσῃ τί ἐζήτει πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν ὅστις δήποτε εἰς ἐκείνους τοὺς ἀποτόμους κρημνούς. Ἀλλὰ τοῦτο θέλει ἐρωτήσει μόνον ὅστις δὲν γνωρίζει τί συνέβαινε πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη. Τότε οἱ ἐπίτροποι τῶν ἡγουμένων τοῦ μοναστηρίου Φυρνέσσου, κατεῖχον τὰ εὐφορώτερα τοῦ τόπου χωρία, ἀλλὰ ἀνὰ τέσσαρες ὁμοῦ, ὧν ὁ εἷς ὤφειλε νὰ ἐκστρατεύῃ πάντοτε κατὰ τῶν παρορίων ἐπιδρομῶν. Τότε οἱ βοσκοὶ καὶ ποιμένες τοῦ μοναστηρίου ἔφερον τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ ὑψηλότατα τῶν ὀρέων μέρη, ὅπου εὕρισκον ἀκόμη νομὴν, διὰ ν' ἀποφεύγωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν συνάντησιν τῶν ἐκ Βοῤῥᾶ κατερχομένων λῃστῶν. Εἰς τὰ ὑψηλὰ δὲ ὀροπέδια ἐκτὸς τῆς αὐτοφυοῦς χλόης εὕρισκον τὰ ζωντανὰ νὰ τρώγωσι θάμνων πρέμνους καὶ δενδρυλλίων βλαστούς. Λύκοι βεβαίως ὑπῆρχον εἰς τῶν ὀρέων τὰς ἐρήμους ἐκείνας, ἀλλὰ κατ' αὐτῶν ἤγειρον τοίχους ξηρολιθίας ὑψηλῶς ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ ὑψηλότερον πάντοτε, καθ' ὅσον τὰ ἄγρια δάση ὑπεχώρουν εἰς τὴν προϊοῦσαν καλλιέργειαν τῶν νέων κατοίκων. Ὁ πρῶτος λοιπὸν Φὲλλ, ὅστις πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ ἰδιοκτησίᾳ τοῦ μέρους τούτου, ἦν πιθανῶς ποιμήν τις τοῦ μοναστηρίου, ὅστις, περιτοιχήσας μέρος τοῦ δάσους πρὸς βοσκὴν τῶν ἀρνίων του, καὶ οἰκοδομήσας ἐν τῷ μέσῳ μικρὰν

καλύβην διὰ νὰ κατοικῇ, ἔγινε διακάτοχος αὐτοῦ κατ' ἀρχάς, μετὰ ταῦτα δὲ ἰδιοκτήτης, καθὼς τοῦτο πολλάκις συνέβη καὶ ὡς πρὸς τοὺς καταλαβόντας τοὺς κάτω τόπους ἐντὸς τῆς κοιλάδος. Ἀφοῦ δὲ τὰ δάση ἐξέλιπον, ἡ γῆ καλλιεργήθη, καὶ οἱ περίοικοι δὲν ἐνθυμοῦνται, οὐδ' ἡ παράδοσις ἀπομνημονεύει, ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ Φὲλλ δὲν ἐγεώργουν ὅπως δήποτε τοὺς τρεῖς ἀγρούς, οἵτινες κάτωθεν ἐφαίνοντο ὡς τρεῖς πράσιναι κηλίδες παρὰ τὴν χαράδραν δι' ἧς κατήρχετο ὁ ὀρεινὸς ῥύαξ, ὁ πληρῶν ἓν μίλιον κατωτέρω τὴν δεξαμενὴν τὴν ἀρδεύουσαν τὸ πεδίον.

Καὶ εἰς τὴν ὀρεινὴν ταύτην φωλεὰν ἠκούοντο μεμψιμοιρίαι κατὰ τῆς δυστυχίας τῶν παρόντων καιρῶν, παραβαλλομένων πρὸς τοὺς ἀρχαίους καλοὺς ἐκείνους, μεμψιμοιρίαι κατ' ἄλλην μὲν διάλεκτον, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐκφραζόμεναι, ὡς ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι. Καὶ τῆς οἰκίας ταύτης ἐλέγετο ὅτι ἦσαν ἄλλοτε οἱ κάτοικοι εὐθυμώτεροι, τὰ κοράσια ἔνηθον καὶ ὕφαινον, οἱ νέοι εἶχον ἐργασίαν δι' ὅλου τοῦ ἔτους, καὶ ἡ χώρα παρῆγεν ὅσα ἡ οἰκογένεια ἐχρειάζετο προσθήκῃ καὶ τῶν προϊόντων τοῦ αἰπολίου καὶ τῆς ἀγέλης. Τότε οὐδεὶς εἶχεν ἀνάγκην ν' ἀπέρχηται εἰς τὰς ἀγοράς, ἢ νὰ δαπανᾷ διὰ ν' ἀγοράζῃ, ἂν καὶ μικρὸν ἐμπόριον ἐνίοτε ἦτον οὐχὶ ἀνεπικερδὲς μετὰ τῶν κάτω χωρῶν. Τώρα δὲ . . . . ἀλλὰ θέλομεν ἰδῇ ἀμέσως πῶς εἶχον τὰ πράγματα τώρα.

Ἡ Κυρία Φὲλλ καὶ ἡ κόρη της Καίτη ἐζύμωνον μίαν ἡμέραν τοῦ Δεκεμβρίου, καὶ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον ἀπερρόφα ὅλην τὴν προσοχήν των, ὅταν τοῦ βουκόλου ὁ ὑπηρέτης εἰσῆλθε, καὶ τὸ βλέμμα του ἐξέφραζε συγκίνησιν παρ' αὐτῷ ἀσυνήθη. « Κἄποιος ἔρχεται », εἶπεν. Ὁ δὲ κἄποιος οὗτος ἦτον ὁ Βακχάους, ὁ περιοδεύων πραγματευτής. Αἱ γυναῖκες δὲν ἤθελον νὰ τὸν πιστεύσωσι. Εἰς τοιαύτην ὥραν τοῦ ἔτους, πῶς ἦτον δυνατόν; ἀφῆκαν ὅμως τὸ ζύμωμα καὶ ἐπῆγαν πρὸς τὸ παράθυρον. Καὶ τῷ ὄντι ὁ πραγματευτὴς ἦτον, τὸ δέμα τῶν πραγματειῶν του ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ ἐπιπόνως ἀναβαίνων τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους. Τὸν εἶδαν καθήσαντα παρὰ τὴν σιταποθήκην, καὶ σπογγίσαντα τὸ μέτωπόν του, ἂν καὶ Δεκέμβριος ἦτον ὁ μήν· τὸν εἶδαν φορτωθέντα καὶ πάλιν τὸ δέμα του, καὶ τότε αἱ γυναῖκες ἤρχισαν συσκεπτόμεναι περὶ ὑποθέσεώς τινος λίαν σπουδαίας, περὶ ἧς εἶχον νὰ τὸν ὁμιλήσουν. Ἀλλ' εἰς τὰ ἀπῳκισμένα ταῦτα μέρη οἱ νόες γίνονται βραδεῖς, καὶ οἱ ἄνθρωποι συνηθίζουσι νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ ὁμιλῶσι βραδέως· διὰ τοῦτο ἡ μικρά των συνωμοσία δὲν εἶχε λάβει πέρας, ὅταν εἰσῆλθεν ὁ πραγματευτής. Αὐτὸς ἐξεναντίας ὡμίλει ταχέως· εἶχε νομίσει καλὸν νὰ περιέλθῃ ἅπαξ ἀκόμη τὴν χώραν, ἐπειδὴ ἦτον καλὸς ὁ καιρός, — ἡ χιὼν τίς ἤξευρε πόσον ἤθελε μείνει εἰς τὴν γῆν, ὅταν ἤρχετο ἅπαξ, — οἱ κάτοικοι βεβαίως ηὐχαριστοῦντο νὰ ἔχωσι νέον τι νὰ φορέσωσι τὰ Χριστούγενα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἰδοὺ ὅπου ἦλθε. Πότε θὰ ἔλθῃ πάλιν; ὤ! ὅταν ὁ καιρὸς τὸν ἀφήσῃ νὰ φέρῃ τὰς πραγματείας τῆς ἀνοίξεως. Ἀλλὰ μεταξὺ ὁμιλῶν ἐνόησεν ὅτι ὑπῆρχε τις πρόθεσις εἰς τὴν σπουδὴν μεθ' ἧς ἠρωτᾶτο πότε θέλει ἔλθει πάλιν. Θὰ ἔλθῃ, εἶπεν, ὅταν θέλουν οἱ Φὲλλ, καὶ θὰ φέρῃ ὅ,τι ἐπιθυμοῦν. Νὰ ἔλθῃ λοιπόν, τῷ εἶπαν, πρὸ τῆς πρώτης Ἀπριλίου καὶ νὰ φέρῃ ἕνα κλάδον ἀνθῶν πορτοκαλλέας, καὶ ἓν λευκὸν σάλιον, καὶ . . .

— Δύω ἄνθη πορτοκαλέας, εἶπεν ἡ Καίτη.

— Πῶς! δύω νύμφαι! ἀνέκραξεν ὁ Βακχάους. Θὰ νυμφευθοῦν καὶ αἱ δύω τὴν ἰδίαν ἡμέραν;

Ἀλλ' ἡ Κυρία Φὲλλ τῷ ἐξήγησεν ὅτι θὰ εἶναι καὶ μία παράνυμφος, καὶ ὅτι ἡ Καίτη ἐπεθύμει νὰ ἐνδυθῇ ἡ φίλη της ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ αὐτή. Ὁ Βακχάους ἠθέλησε νὰ διϊσχυρισθῇ ὅτι αἱ νύμφαι μόναι φοροῦν ἄνθος πορτοκαλλέας, ἀλλ' ἡ Καίτη ἦτον βεβαία ὅτι ἡ φίλη της ἤθελε νὰ ἔχῃ ἐντελῶς τὴν ἰδίαν στολὴν μὲ αὐτήν. Ὁ δὲ πραγματευτής, ἐνθυμηθεὶς ὅτι οὐδεὶς βεβαίως τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας μέχρις ἧς ἔφθανεν ὁ ἦχος τοῦ χωρικοῦ κώδωνος δὲν ἦτον πολὺ σοφώτερος περὶ τὴν ἐθιμοταξίαν ἀπὸ τὰς γυναῖκας αὐτάς, ὑπεσχέθη τὸ ζητούμενον. Ἔπειτα δὲ ἐπώλησε τὰ ἡμίση τῶν περιεχομένων τοῦ δέματός του, ὕλην πρὸς ῥαπτικὴν ἐργασίαν δι' ὅλον τὸν χειμῶνα· διότι αἱ νύμφαι ἀγαπῶσι νὰ ἔχωσι νέα ἐνδύματα εἰς τὰ ὄρη καθὼς καὶ ἐντὸς τῶν πόλεων, καὶ ἴσως περισσότερον εἰς τὰ ὄρη.

Ὁσάκις ὁ νέος λεπτουργὸς Ῥαϊβεν ἤρχετο νὰ ἰδῇ τὴν μνηστήν του, τὴν εὕρισκε ῥάπτουσαν πάντοτε, καὶ περὶ αὐτὴν κἀνὲν δίμιτον παρδαλόν, ἢ τολυπάνιον, ἢ ἀκόμη καὶ μεταξωτόν. Ὅλ' αὐτὰ ἦσαν ὡραῖα, καὶ ὁ χειμὼν παρῆλθεν εὔθυμος, ἐκτὸς σπανίων τινῶν καὶ περιοδικῶν νεφελῶν, ὡς ὅτε ἅπαξ ὁ Ῥαϊβεν παρὰ τὸ σύνηθες δὲν ἐφάνη ἐπὶ τρεῖς ὅλας ἡμέρας, καί, ὅταν τέλος ἦλθε, δύω μελαναὶ κηλῖδες ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του διηγοῦντο τὴν ἱστορίαν τῆς ἀπουσίας του, καὶ διατὶ ἠσχύνετο νὰ φανῇ πρὶν παρέλθωσι τῆς κραιπάλης τὰ ἴχνη.

— Ἐμέθυσεν, εἶμαι βεβαία, εἶπε μετὰ ταῦτα ἡ Κυρία Φὲλλ εἰς τὴν Καίτην, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀδιαφορίας μεθ' ἧς κατὰ δυστυχίαν θεωρεῖται πολλάκις ἡ μέθη μεταξὺ τῶν χωρικῶν τῆς Ἀγγλίας. Ἐννοῶ διατὶ δὲν ἤθελε νὰ φανῇ.

— Ἀλλὰ δὲν νομίζω νὰ τὸ ἔχῃ συνήθειαν ἀπεκρίθη ἡ Καίτη.

— Ὄχι, συνήθειαν δὲν ἔχει· ὅλοι ὅμως συμβαίνει ἐνίοτε νὰ παραπίνουν, δὶς ἢ τρὶς τὸν χρόνον· καὶ ἀκόμη σπανιώτερα θὰ συμβαίνῃ, ὅταν ἔλθῃ νὰ κατοικήσῃ μὲ ἡμᾶς ἐδῶ ἐπάνω.

Ὁ Ῥαϊβεν, νυμφευόμενος τὴν μοναχοκόρην, ἔμελλε νὰ υἱοθετηθῇ, ὡς τοῦτο ἦτον ἑπόμενον, διότι ὁ Φὲλλ ἦτον γέρων, καὶ μάλιστα παρ' ἡλικίαν τὸν εἶχον ἐξασθενήσει, ὁ ῥευματισμὸς τὸν χειμῶνα, ἡ πολλὴ ἐργασία τὸ θέρος. Ὁ Ῥαϊβεν ἤθελε βοηθῇ εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀγροικίας, ἤθελεν ἐργασθῇ ὅλην τὴν ξυλουργίαν, καὶ διορθώσει τὴν καλύβην καὶ τὰ παραρτήματα ἐντὸς καὶ ἐκτός, καὶ ὅλα θὰ ἦσαν θαυμάσια μετὰ τὴν χαράν.

Ἡ Μαίρη, ἡ παράνυμφος, ἔφθασεν ἐν καιρῷ διὰ νὰ στολίσῃ μὲ τῆς πορτοκαλλέας τὸ ἄνθος τὴν χονδροϋφῆ χωρικήν της καλύπτραν, ἀφ' ἧς ἐφαίνοντο κα-

ταῤῥέουσαι, ἐπίτηδες διὰ τὴν περίστασιν ταύτην προσραφεῖσαι, ἄφθονοι λευκαὶ τενίαι. Τοῦ Ἀπριλίου εὐκραέστατη ἦτον αὐγὴ, ὅταν ὅλη ἡ συνοδεία ἐκίνησεν ὁμοῦ καταβαίνουσα πρὸς τὸ τρία μίλια ἀπέχον παρεκκλήσιον. Ἡ μήτηρ μόνη ἔμεινεν εἰς τὸν οἶκον, καὶ ὅταν ἐπέστρεψαν, ὁ γέρων Φέλλ τῇ εἶπεν ὅτι ὅλα ἔγιναν ἐν τάξει καὶ λίαν εὐχάριστα, ὅτι ὁ ἱερεὺς ὡμίλησε μὲ πολλὴν εὐμένειαν, καὶ ὅτι τὸ ἁμάξιον τοῦ γείτονος Φλαμίγγου περιέμενεν, ὡς τοῖς εἶχε δοθῇ ἡ ὑπόσχεσις, νὰ μεταφέρῃ τοὺς νέους εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἦσαν προσκεκλημένοι νὰ γευθῶσιν. Ὅλα ἦσαν ἐν τάξει, καὶ λίαν εὐχάριστα, καὶ οἱ γέροντες ἐκάθησαν νὰ γευματίσωσι, φοροῦντες τὰ καλά των ἐνδύματα, καὶ ἐπαναλαμβάνοντες πολλάκις ὅτι ὅλα ἦσαν ἐντελῶς ἐν τάξει, καὶ λίαν εὐχάριστα. Ἓν πρᾶγμα μόνον, — ἂν τοῦ Ῥαίδεν τὸ ὄνομα ἦτον Φέλλ! Ἐπειδὴ πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν οἱ Φέλλ ἦσαν οἱ κύριοι.

— Ἡ οἰκογένεια, ὄχι ὅμως καὶ τὸ ὄνομα πάντοτε τοῦ Φέλλ, εἶπεν ἡ γυνή. Εἶχε ποτὲ τὴν κατοχὴν καὶ κάποιος Βέλλ· ἔπειτα δὲ ἔμενεν ὁ τόπος εἰς τὴν οἰκογένειαν ὅπως μόνον ἦτον δυνατὸν νὰ μείνῃ, ἀφ' οὗ δὲν εἶχον ἄλλα παιδία ἀπὸ τὴν Καίτην.

— Τῷ ὄντι, ἀληθὲς εἶναι τοῦτο, εἶπε συμφωνῶν ὁ Φέλλ· καὶ ὅλα ἦσαν ἐν τάξει καὶ λίαν εὐχάριστα.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην τρεῖς κυρίαι ἀνέβησαν εἰς τὸ παρεκκλήσιον, νὰ ἰδοῦν τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖον, ἀφ' οὗ ἡ θέα ἦτον λαμπρὰ ἐπὶ τῆς πεδιάδος, καὶ ἡ θέσις τοιαύτη, ὥστε καὶ ἐνώπιον τῶν τάφων ἐδύνατο κατὰ τὴν γοητευτικὴν ἑσπερινὴν ἐκείνην ὥραν νὰ λησμονήσῃ τις ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ ἁμαρτία καὶ θλῖψις. Αἱ κυρίαι ἔμεινον καθήμεναι ἐπὶ τῶν βαθμίδων μέχρις οὗ ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν συννέφων ἡ τελευταία τῆς δύσεως ἀντανάκλασις, καὶ τὰ ὄρη καθαρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ διεγράφοντο ἐπὶ οὐρανοῦ πρασίνου, ἀφ' οὗ εἶχον σβεσθῇ τὰ ἔσχατα φῶτα. Καὶ μετὰ ταῦτα κατέβησαν, ἔχουσαι τὴν διάνοιαν λαμπρὰν καὶ ἤρεμον ὡς τοὺς λαμπροὺς ἀστέρας οἵτινες ἤρχιζον στίλβοντες ἐπὶ τῶν κεφαλῶν των. Παραλλάξασαι δὲ τῆς ὁδοῦ τὴν πρώτην γωνίαν, καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς εὐθεῖαν δενδροστοιχίαν, εἶδαν ἔμπρός των παράδοξον συνοδείαν. Εἰς τὸ λυκαυγὲς ἐφαίνετο ὡς ἂν ἀνὴρ καὶ γυνὴ ἔφερον μεταξύ των ἀντικείμενον λίαν βαρὺ, καὶ προυχώρουν πρὸς αὐτὰς μὲ βῆμα βραδύτατον. Μία γυνὴ προὐπορεύετο, καὶ ἐνίοτε ἱσταμένη, ἔστρεφε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπρόσμενεν. Ὅταν δ' ἐπλησίασαν, εἶδαν ὅτι ἦτον νεάνις, φέρουσα εἰς τὴν κόμην ἄνθη πορτοκαλλέας, καὶ εἰς τοὺς ὤμους κατάλευκον σάλιον· ἐκράτει δὲ εἰς τὴν χεῖρα πῖλον ἀνδρὸς, νέον μὲν, ἀλλὰ κεκαλυμμένον ὑπὸ πηλοῦ. Καθαρῶς δὲ ἤδη ἐφαίνετο ὅτι τὸ ἀντικείμενον, ὃ οἱ δύο ἕτεροι ἔφερον οὕτως ἐναγωνίως, ἦτον ἀνὴρ, ἀλλ' ἀνὴρ, ὅστις ὑπέρ τι καὶ ἄλλο ὡμοίαζε μάλιστα κτῆνος. Ἡ μορφή του, ὅταν ἐφαίνετο, ἦτον ἀποτρόπαιος, οἰδαίνουσα, μελανὴ, ἄνευ ἴχνους λογικοῦ, ἢ αἰσθήσεως. Ἀλλ' ἡ κεφαλή του ἐκρέματο τόσον χαμηλὰ, καὶ ἡ μακρὰ μελανὴ κόμη του ἐκυλίετο εἰς τὸν πηλὸν, ὥστε τὸ πρόσωπόν του δὲν ἐφαίνετο εὐκόλως. Οἱ πόδες του ἐσύροντο ὀπίσω του, καὶ τὰ νέα του ἐνδύματα ἦσαν κατεσπιλωμένα.

— Φαίνεται ὡς ἀποπληξία, εἶπεν ἡ γεροντοτέρα τῶν γυναικῶν εἰς τὰς συντρόφους της, καὶ ἐρώτησε τὴν φέρουσαν τὸν πῖλον, ἂν ὁ ἄνθρωπος προσεβλήθη ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν ταύτην.

— Ὄχι, Κυρία· ἔπιεν ὀλίγον περισσότερον. Ἡ χαράτου εἶναι σήμερον. Τὸ πρωῒ ἐνυμφεύθη.

— Ἐνυμφεύθη τὸ πρωΐ! Καὶ ἐκείνη εἶναι ἡ σύζυγός του!

— Μάλιστα, κυρία. Ὁ ἄλλος εἶναι ὁ παράνυμφος.

Πᾶσαν καρδίαν ἤθελε κινήσει εἰς οἶκτον τῆς δυστυχοῦς Καίτης, ὅταν αἱ κυρίαι διῆλθον ἐμπρός της, τὸ ἀγαθὸν, ἡλιοκαὲς πρόσωπον, περικοσμούμενον ὑπὸ ἀνθέων πορτοκαλλέας, σοβαρὸν καὶ ἥσυχον, καὶ αὐτὴ ἐντείνουσα ὅλας της τὰς δυνάμεις, αἵτινες δὲν ἦσαν μικραὶ, ὅπως κρατῇ τὸν ἐλεεινὸν ἄνδρα της νὰ μὴ κυλύεται εἰς τὸν πηλὸν τοῦ δρόμου. Ὁ δὲ ἄλλος νέος ἦτον εὐπρεπὴς τὴν ὄψιν, καλῶς ἐνδεδυμένος, καὶ νέον ἐπενδύτην φορῶν. Αἱ κυρίαι ἐστράφησαν, ὡς ἐβάδιζον, καὶ εἶδαν ὅτι δὲν ἐγίνετο χωρὶς βοηθείας νὰ προχωρήσῃ ἡ συνοδεία· διὸ ἐπέστρεψεν ἡ γεροντοτέρα, καὶ θέτουσα τὴν χεῖρά της ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς δυστυχοῦς νεονύμφου, τῇ εἶπε·

— Τοῦτο δεν εἶναι ἔργον σου. Δεν ἠμπορεῖς. Ἄφες τον κατὰ γῆς, ὡς νὰ ὁμιλήσω ἐκεῖ εἰς τὴν ἀγροικίαν. Γνωρίζω τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖ. Θὰ στείλωσι κἀνένα νὰ τὸν φέρωσιν εἰς τὸν οἶκον.

Ἡ δυστυχὴς Καίτη ὡμίλησε μετὰ πολλῆς ἠρεμίας, λέγουσα ὅτι ἠμπορεῖ νὰ τὸν φέρῃ ὀλίγον μακρύτερα. Ἀλλὰ τὰ χείλη της ἔτρεμον ἐλαφρῶς. Ἡ δὲ κυρία ὡμίλησε πρὸς ἕνα νέον βουκόλον, ὅστις ἔτρεφε τὰ μοσχάρια εἰς μίαν μάνδραν, καὶ τῷ εἶπε νὰ βοηθήσῃ νὰ βυθίσωσι τοῦ νυμφίου τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν δεξαμενὴν τὴν παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ τὸν φέρωσιν εἰς τὴν ἀγροικίαν.

— Εἶναι μακρὰν ἡ οἰκία του; ἠρώτησεν ἡ Κυρία τὴν Μαίρην.

— Ἡ ὑψηλοτάτη οἰκία τῆς Βαθενδάλης.

— Ὤ! ποτὲ ἀπόψε δὲν ἠμπορεῖτε νὰ φθάσετε καθὼς προχωρεῖτε.

Οἱ κάτοικοι τῆς ἀγροκίας ὑπεσχέθησαν μίαν ἅμαξαν, ἂν ἡ συνοδεία περιέμενεν ὡς νὰ τὴν ζεύξωσι.

— Πῶς ἔγεινε τοῦτο; εἶπεν ἡ κυρία. Δὲν ὑπάρχει κἀνεὶς νὰ διδάξῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον καλλήτερα τὰ χρέη του; Γνωρίζει τὸν ἱερέα;

— Μάλιστα, κυρία, ἀπεκρίθη ἡ Μαίρη, καὶ ἐπρόσθεσεν ἀφελῶς· ἀλλὰ δὲν ὠφελεῖ ἂν ὁ ἱερεὺς τὸν ὁμιλήσῃ τώρα, διότι δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἐννοήσῃ.

— Βεβαίως ὄχι, ἀπεκρίθη ἡ κυρία. Ἀλλὰ αὔριον θὰ τὸ συναισθάνεται ἀρκετὰ ἀκόμη, καὶ τότε, ἐλπίζω, κἄποιος τὸν ὁποῖον σέβεται νὰ τὸν ὁμιλήσῃ μὲ τρόπον ὥστε νὰ τὸ ἐνθυμηθῇ.

— Φαντασθῆτε, ἔλεγε πρὸς τοὺς συντρόφους της ἐν ᾧ διήρχοντο διὰ τῆς δεξαμενῆς, ὅπου ἀναισθητῶν ὁ νυμφίος ἐνεβάπτετο τὴν κεφαλὴν ἐμπρὸς, φαντα-

σθῆτε! αὐτὸ τὸ ἐλεεινὸν ὃν ὑπεσχέθη σήμερον τὸ πρωῒ ἀκόμη ἡ δυστυχὴς ἐκείνη κόρη νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ ὑπακούῃ! Ποῖον προοίμιον τῆς ἀγάπης των!

Ὁ Φὲλλ καὶ ἡ γυνή του δὲν περιέμενον ἐνωρὶς τοὺς νυμφίους. Ἀλλὰ ἡ ὥρα εἶχε παρέλθῃ πολὺ περισσότερον ἀφ' ὅ,τι προέβλεπον, καὶ ἀκόμη οὐδεμία εἴδησις περὶ αὐτῶν. Ὅταν δὲ τέλος ἐφάνησαν εἰς τὸ σκότος, τὰ τρία νήφοντα μέλη τῆς συνοδείας ἦσαν καταπεπονημένα ὑπὸ τοῦ καμάτου. Ἡ ἄνοδος ἦτον φρικτή, διότι ὁ Ῥαῖβεν δὲν εἶχεν ἀρχίσει νὰ συνέρχηται.

Πολλαὶ ἠθικαὶ δεινολογίαι δὲν ἐσπαταλήθησαν ἐπὶ τῆς περιστάσεως ταύτης, διότι ἡ ἀδιαφορία ἥτις δυσαρέστως ἐξέπληξε τὰς κυρίας, ἦτον ὁ σχεδὸν κοινὸς τοῦ σκέπτεσθαι τρόπος λαοῦ ἠθισμένου εἰς τὴν ἀκρασίαν. Ἡ Κυρία Φελλ εἶπεν ὅτι ἦτον θυμωμένη, ὅτι ἦτον φωτιὰ ἐναντίον του, καὶ ἔπειτα ἐνεδύθη τὰ νυκτικά της, διὰ νὰ καθήσῃ μὲ τὴν κόρην της, διότι ὁ Ῥαῖβεν ἦτον ἀκόμη εἰς κάρωσιν, καὶ ἔπρεπε νὰ διανυκτερεύσουν πλησίον του. Ἡ Κυρία Φὲλλ ἔλεγε προσέτι συνεχῶς, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνδρες ἐνίοτε παραπίνουσιν, ὅτι ὅμως θὰ τῷ συμβαίνῃ σπανιότερον τοῦτο, ἀφ' ὅτου ἦλθε νὰ κατοικήσῃ ἐδῶ ἐπάνω. Ἐστρέφοντο δὲ πάντοτε εἰς τὴν κεφαλήν της οἱ λόγοι τοῦ ἀνδρός της, ὅστις τῇ εἶχεν εἰπῇ ὅτι ὅλα ἦσαν ἐν τάξει καὶ λίαν εὐχάριςα. καὶ περὶ τὰ ἐξημερώματα, ὅταν ἡ κόρη της τὴν κατέπεισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν κλίνην της, ἀπεκοιμήθη ἔχουσα τὰς λέξεις αὐτὰς εἰς τὰ ὦτά της, ἐν ᾧ ἡ δυστυχὴς Καίτη ψῦχος εἰς ὅλα της τά μέλη παγετῶδες αἰσθανομένη, τὴν καρδίαν ἀλγοῦσα, καὶ καταβεβλημένη ὑπὸ τοῦ καμάτου, μόλις κατὰ πρῶτον κατώρθωσε νὰ ἐκραγῇ εἰς δάκρυα.

Ὅταν δὲ περὶ τὴν δείλην τῆς ἐπαύριον ὁ σύζυγός της ἐκάθητο κεφαλαλγῶν παρὰ τὴν ἑστίαν, ἡ θέα τῶν ἐρυθρῶν ὀφθαλμῶν της τὸν ἔφερεν εἰς συγκίνησιν. Ἐννοεῖται ὅτι ἐκήρυξεν, ὡς οἱ μέθυσοι κηρύττουσι πάντοτε, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἄλλοτε δὲν θέλει συμβῇ· ἐννοεῖται ὅτι, ὡς ὅλοι οἱ μέθυσοι πάντοτε, ἀπέδωκεν εἰς ἄλλους τὸ σφάλμα· ἐννοεῖται ὅτι εἶπεν, ὡς λέγουσιν οἱ μέθυσοι πάντοτε, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτον συνήθειά του, ἀλλὰ ἔκτακτος μόνον περίστασις, ἅπαξ συμβᾶσα, καὶ μὴ μέλλουσα ποτὲ νὰ συμβῇ πλέον· καὶ ἐννοεῖται ὅτι ἡ γυνή του τὸν ἐπίστευσεν, ὡς πάντοτε πιστεύουσιν αἱ νέαι γυναῖκες.

Ἐπί τινα καιρὸν ταῦτα πάντα ἐφαίνοντο ἀληθέστατα, καὶ εὔθυμος ἦτον ὁ οἶκος. Κατὰ τὰς καλὰς ἡμέρας τοῦ ἔαρος αἱ ἐργατίαι τῶν ἀγρῶν ἦσαν ἀφθονώταται, καὶ μόλις ἐπήρκουν εἰς αὐτὰς πενθερὸς καὶ γαμβρός. Τόσων δ' ἐπισκευῶν εἶχον ἀνάγκην αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα, αἱ θέσεις καὶ αἱ ἀποθῆκαι, αἱ τράπεζαι καὶ τὰ ἐργαλεῖα, ὥστε ὅλαι αἱ βροχεραὶ ἡμέραι ἐπὶ ἓξ μῆνας δὲν ἔφθασαν διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Ῥαῖβεν. Καθ' ὅλον δὲ τοῦτο τὸ διάστημα δὲν ἐμέθυσεν εἰμὴ δίς, ἅπαξ μὲν ὅταν ἦτον ὁ καιρὸς θυελλώδης, καὶ ὁ Ῥαῖβεν ἐκάθησεν ὅλην τὴν ἡμέραν ψηνόμενος ἔμπροσθεν τοῦ πυρὸς τῆς ἑστίας, καὶ ἀπὸ τὴν θύελλαν διωχθέντες ἦλθαν καὶ ὁ γεωργὸς καὶ ὁ βουκόλος, καὶ ἐκάθησαν ἐκεῖ χασμώμενοι ὅλην τὴν ἡμέραν, ἕως οὗ ἐνύσταξεν ὅλη ἡ οἰκογένεια. Τότε ὁ Ῥαῖβεν ἐμακρύνθη ἐπὶ δύω ὥρας, καὶ ὅταν τὸ ἑσπέρας ἦλθεν ἀπὸ τὴν σιταποθήκην νὰ δειπνήσῃ, ἡ κατάστασίς του δὲν ἦτον παντάπασιν κατάστασις νήφοντος. Ἄλλοτε δὲ πάλιν τῷ συνέβη τοῦτο ὅταν, τὸν Ὀκτώβριον, εἶχεν ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἀγορὰν, νὰ πωλήσῃ κριθήν. Καθ' ὅλον δὲ τὸν ἄλλον καιρὸν ἦτον ἐργατικὸς, ἀγαθὸς πρὸς τοὺς γέροντας, καὶ ἀγαπῶν τὴν γυναῖκά του, ὥστε ἀληθῶς ἐδικαιολόγει τὸν λόγον τοῦ γέροντος Φὲλλ, κηρύττοντος συνεχῶς ὅτι τώρα ὅλα ἦσαν ἐν τάξει, καὶ λίαν εὐχάριστα.

Ὁ χειμὼν ἦτον ἡ ὥρα τῆς δοκιμασίας· ἐνίοτε ἡ χιὼν ἔθαπτε τοὺς κατοίκους τῆς οἰκίας τῆς Βαθενδάλης. Ἄλλοτε ὁ καιρὸς ἦτον τόσον κακὸς, ὥστε οὐδεμία ἐργασία ἦτον δυνατὴ εἰς τοὺς ἀγρούς. Οἱ ἄνδρες ἐβαρύνοντο καθήμενοι ὅλας τὰς ὥρας περὶ τὸ πῦρ τῆς ἑστίας, καὶ ἀκούοντες τὸν ἄνεμον συρίζοντα καὶ πλαταρίζουσαν τὴν βροχὴν, καὶ αἱ γυναῖκες ἐβαρύνοντο ἀκόμη περισσότερον τὴν διηνεκῆ τῶν ἀνδρῶν παρουσίαν. Βιβλία δὲν ὑπῆρχον, οὐδ' εἶχε κἀνεὶς κατὰ νοῦν τὴν ἀνάγνωσιν. Εἰς τοὺς τοίχους ἐκρέμαντο τινὲς γελοιογραφίαι τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Βοναπάρτη, καὶ μία εἰκὼν Γεωργίου τοῦ Γ'., καὶ εἰς αὐτὰς περιωρίζοντο ὅλαι τῆς οἰκίας αἱ διανοητικαὶ διαχύσεις, ἂν ἐξαιρέσωμεν ἕνα τετράστιχον ὕμνον, ὃν ἡ Καίτη εἶχε κεντήσει ὅταν ἦτον μικρά. Ὁ Ῥαῖβεν συνεχῶς ἐπήγαινεν εἰς τὴν σιταποθήκην, ἐνίοτε ἐπὶ προφάσει νὰ ἐργασθῇ. Ἀλλὰ ὁ πρίων καὶ ὁ σκέπαρνός του ἠκούοντο σπανίως καὶ πάντοτε σπανιώτερον· καὶ ἀντὶ εὐθύμως νὰ ἔρχηται εἰς τὸ δεῖπνον, πολλάκις ἔμενεν εἰς τὴν ἀποθήκην, κεκυφὼς, διὰ νὰ μὴ φαίνηται τοῦ βήματός του τὸ ἀσταθὲς, καὶ ὡμίλει μὲ τρόπον δυσάρεστον πρὸς τὸν Φὲλλ, καὶ μὲ θυμὸν πρὸς τὴν Καίτην.

Ἀλλὰ ποτὲ καλλήτερα δὲν ἐφέρθη, ποτὲ δὲν ἦτον ἐργατικώτερος, βοηθητικώτερος, προθυμότερος καὶ ἐγκρατέστερος ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ Φὲλλ ἠσθένησε καὶ ἀπέθανε, κατὰ τὸν πρῶτον δηλαδὴ μῆνα τοῦ ἔαρος, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἡ Καίτη ἦτον λεχώ. Ἡ Κυρία Φὲλλ ἔλεγεν ὅτι ὁ Ῥαῖβεν ἦτον ἐνταυτῷ ὡς υἱὸς καὶ ὡς κόρη, καὶ ὡς ἰατρὸς ἀκόμη καὶ ὡς τροφὸς εἰς τὴν περίστασιν ταύτην· καὶ ὁ πενθερός του ἀπέθανεν εὐλογῶν αὐτὸν, καὶ εὐχόμενος αὐτῷ νὰ φροντίζῃ τὴν ἀγροικίαν, καὶ νὰ εὐδαιμονῇ ἐν αὐτῇ, διότι εἶχε μείνει ἐπὶ πεντακόσια ἔτη εἰς τὴν οἰκογένειαν.

Ἀφ' οὗ δ' ἐτάφη ὁ γέρων, καὶ ἐβλάστησαν τὰ γεννήματα, καὶ ἠγέρθη ἡ Καίτη, ὁ Ῥαῖβεν οὐ μόνον ἔγινεν ἀδρανέστερος, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς νομίζων ὅτι τῷ ὠφείλετό πως ἀποζημίωσις διὰ τὴν ἐπ' ἐσχάτοις καλήν του διαγωγήν. Τινὲς ἐπισκευαὶ εἶχον μείνει εἰσέτι, καὶ ἡ Κ. Φὲλλ ἐπεθύμει νὰ μὴ ἀναβληθῶσι περαιτέρω. Ἀλλ' εἰς τοῦτο ἐπιμένουσα, ἀνεκάλυψεν αἴφνης ὅτι ὁ Ῥαῖβεν εἶχε πωλήσει τὰ ἐργαλεῖά του. Πωλήσει τὰ ἐργαλεῖά του! — Ναί· τί νὰ κάμῃ; Δὲν εἶχον ὅλοι εἰπεῖ ὅτι ἦτον ἀνάγκη ν' ἀλλάξουν τὴν γεροντικὴν ἀγελάδα, καὶ ν' ἀγοράσουν νέον βοῦν ἀροτῆρα; Πῶς ἄλλως ἤθελε πληρώσει τὴν διαφορὰν,

ἂν δὲν ἐπώλει τὰ ἐργαλεῖά του; Ἀλλ' ἡ Καίτη ἤξευρε, καὶ τὸ ἤξευρεν ἐπίσης καὶ ἡ μήτηρ της, ἂν καὶ οὐδ' ἡ μία οὐδ' ἡ ἄλλη λέξιν δὲν ἔλεγε περὶ τούτου, ὅτι περισσότερον ἀργύριον κατέβη ἀπὸ τὸν λάρυγκά του ὅταν ἐκάθητο μόνος εἰς τὴν σιταποθήκην, ἀφ' ὅτι, ἐχρειάζετο διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν ἐγελάδος.

Ἐντεῦθεν ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τῆς ἰδιοκτησίας των. Ὅταν δὲ ἀρχίζει ἡ παρακμὴ παρὰ τοῖς ἰδιοκτήταις αὐτῶν τῶν κοιλάδων, σπανίως ἀναχαιτίζεται, καὶ ἐδῶ οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ δυνάμενον νὰ τὴν ἀναχαιτίσῃ. Εἰς μικρὸν ἀγρωτικὸν κατάστημα, ὅπου ὁ ἰδιοκτήτης ἔχει πάσης τῆς ὑγείας καὶ φιλεργίας του ἀνάγκην, ὅπως ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὴν νεοτροπίαν καὶ τὰς βελτιώσεις τῶν μεγάλων ἀγρονομικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν πεδινῶν χωρῶν, καὶ ὅπου κεφάλαια δὲν ὑπάρχουσι πληροῦντα ἐνίοτε τὰ κενά, πᾶσα διάληψις δραστηριότητος εἶναι ὀλεθρία. Ἐντὸς δὲ δύω ἢ τριῶν ἐτῶν τοῦ Ῥαῖβεν ἡ ὑγεία κατεστράφη. Ἡ φιλεργία του πρὸ καιροῦ εἶχε χαλαρωθῇ· μετὰ ταῦτα ἡ ὄρεξίς του ἐξέλιπε, καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀφελῆ καὶ μονότονον τροφὴν ἣν παρεῖχον τὰ ὄρη του, ἀλλ' ἐπεθύμει καρικεύματα σπάνια, ἅπερ μόνον διὰ χρημάτων ἐδύνατο νὰ προμηθευθῇ. Ἀπώλεσε δὲ καὶ τὸν τακτικὸν ὕπνον του, καὶ ἐκοιμᾶτο διακεκομμένως, ἀνησύχως, πυρετωδῶς, ἢ διαρκῶς ἐπὶ δεκαπέντε ὥρας ἐν εἴδει ναρκώσεως ἐντελοῦς. Οἱ πόδες του ἐξησθένησαν, καὶ ῥευματικοὶ πόνοι ἤρχισαν εἰς αὐτούς. Ἑπομένως δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξέρχηται οἷος δήποτε καιρὸς καὶ ἂν ἦτον, νὰ ἐπιμελῆται τὰ ποίμνια. Ἓν τῶν καλλητέρων προβάτων του ἔλειψε μετὰ τὴν πλημμύραν, καὶ ἔπειτα εὑρέθη συνεσφιγμένον μεταξὺ δύω βράχων εἰς τὸν χείμαρον, ἄνω τὰ σκέλη, καὶ, ἐννοεῖται, πνιγμένον. Ἄλλοτε τέσσαρα πρόβατα ἐχάθησαν εἰς τὴν χιόνα, διότι δὲν ἔγινε περὶ αὐτῶν ἐγκαίρως φροντίς. Ἔπειτα ἤρχισαν τὰ δανείσματα ἑνὸς ἀρότρου. Πολλοὶ γεωργοὶ βεβαίως ἐδανείζοντο ἄροτρα, καὶ πρὸς τοῦτο οὐδεὶς εἶχε τὶ νὰ εἴπῃ, οὐδεὶς τὸ ἐσυλλογίζετο, οὐδείς, πλὴν τῆς Κυρίας Φέλλ, ἥτις πολὺ τὸ ἐσυλλογίζετο, διότι ὁ σύζυγός της, καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ πατήρ του, πάντοτε μετεχειρίζοντο τὰ ἴδια ἑαυτῶν ἄροτρα. Ἔπειτα ἤρχισαν δανείσματα χρημάτων ἐπὶ τῆς γῆς, δι' ἀγορὰν σπόρου. Πολλοὶ γεωπόνοι βεβαίως ἐδανείζοντο ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν κτημάτων των· ἀλλὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἤρχοντο στιγμαὶ καθ' ἃς εἶχον δυσκολίαν εἰς τὴν ἀπότισιν τῶν τόκων, καὶ ἡ γῆ μετέβαινεν εἰς ξένας χεῖρας. Ἡ δὲ Κυρία Φέλλ στενάζουσα ἔλεγεν, ὅτι ἤλπιζε νὰ ἐνθυμηθῇ ὁ Ῥαῖβεν ὅτι ἡ ἀγροικία ἔμενεν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν ἐπὶ πεντακόσια ἔτη· εἰς ὃ ἀπεκρίνετο ὁ Ῥαῖβεν ὅτι ἀρκετὰ συνεχῶς τῷ ἐπανελήφθη αὐτό, ὥστε νὰ μὴ τὸ λησμονήσῃ. Ἔκτοτε περὶ τούτου λόγος πλέον δὲν ἔγινεν· ἀπέθανε δὲ ἡ Κ. Φελλ, ἔχουσα αὐτὸ ἐντὸς τῆς καρδίας της, καὶ διατηροῦσα τὴν ἐλπίδα ὅτι νέος ἀγρονόμος ἐκ τῶν πεδινῶν ἐκείνων, δὲν θέλει ποτὲ ὀργώσει τοὺς ἀρχαίους ἀγροὺς τῆς οἰκογενείας τῶν Φέλλ.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός της ἡ Καίτη εὗρεν ὅτι ἦτον καταβεβαρυμένη ὑπὸ ἐργασίας, ἐν ᾧ ἡ καρδία της ἦτον, ὡς ἐνόμιζε, καταβεβαρυμένη ὑπὸ θλίψεως. Δὲν ἤξευρε τότε πόσον πολὺ ἀνωτέραν θλῖψιν ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ. Δύω παιδία ὑπῆρχον τότε, καὶ τὸ τρίτον ἤρχετο. Ἦσαν ὡραῖα παιδία, καὶ τὸ πρῶτον ἦτον ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὑπερηφανειά της. Τότε εἶχεν ἀρχίσει νὰ ψελλίζῃ, καὶ ποτὲ δὲν ἠκούσθη γλυκυτέρα γλῶσσα. Ὁ πατήρ του τὸ ἠγάπα πολύ, καὶ ἤθελε νὰ τὸ φέρῃ πάντοτε εἰς τὰς ἀγκάλας του· καὶ πολλάκις ὅταν πολὺ ἀπεῖχε τοῦ νὰ εἶναι νήφων, τὸ παιδίον αὐτὸ ἐφαίνετο ἐξυπνοῦν τὸ λογικόν του, καὶ μαγικῶς πραΰνον τὰς ὁρμάς του. Τὸ μόνον δὲ κακὸν ἦτον ὅτι ὁ Ῥαῖβεν ἐπέμενε πολλάκις νὰ ἔχῃ τὸ παιδίον, ὅταν ἡ κατάστασίς του δὲν ἦτον παντάπασι τοιαύτη ὥστε νὰ ἐπιμελῆται παιδίον τόσον μικρόν. Ἀλλ' ἡ μήτηρ ἐπροσπάθει νὰ πείσῃ ἑαυτὴν ὅτι τίποτε κακὸν δὲν θὰ συμβῇ, ὅτι ὁ θεὸς θέλει ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τοῦ ἀθώου ἐκείνου πλάσματος, ἐπὶ τοῦ ἀγγέλου ὅστις προσεμειδία τὸν ἁμαρτωλόν του πατέρα. Ἀλλὰ δὲν ἐνθυμήθη, ὡς οἱ περισσότεροι συνήθως δὲν ἐνθυμοῦνται, ὅτι αἱ ἐπαγγελίαι ἐδόθησαν ὑπὸ ὅρους, καὶ ὅτι ἀσέβεια εἶναι νὰ καθαπτώμεθα τῆς προνοίας ὅτι μᾶς πέμπει δυστυχήματα, ὅταν δὲ τηρῶνται οἱ ὅροι. Αἱ ἐπαγγελίαι, ὡς τὰς εἶχεν ἀκούσει εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τῇ ἔμενον εἰς τὸν νοῦν, καὶ τὴν παρηγόρουν εἰς τὰς σκοτεινὰς ὥρας τοῦ χρόνου, καὶ εἰς ἀπελπισίαν ἤθελε τὴν βυθίσει ὅστις τὴν ἔλεγεν ὅτι αὗται δύνανται πολλάκις νὰ μὴ ἐπαληθεύσωσιν ἐξ ἀμελείας καὶ ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου τῇ ἐδόθησαν μαθήματα αὐστηρά. Εὐάρεστον ἦτον ἀναμφιβόλως ν' ἀκούῃ λεγόμενον παρὰ τοῦ ἱεροκήρυκος, ὅτι αἱ ἡμέραι καὶ νύκτες, ὅτι αἱ ὧραι τῆς σπορᾶς καὶ αἱ ὧραι τοῦ θέρους οὐδέποτε θέλουσι παύσει· καὶ ὅταν δυσχέρειαι κατεπεῖγον, ἀπέβλεπε πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς ἀρχαίους ἀγρούς των, τούτους τοὺς στοχασμοὺς στρέφουσα εἰς τὸν νοῦν της. Ἀλλ' ἵνα μὴ εἴπωμεν τί ἦσαν δι' αὐτὴν πολλάκις αἱ ἡμέραι καὶ τί αἱ νύκτες, αἱ ἡμέραι σκοτειναὶ ὡς αἱ νύκτες, καὶ αἱ νύκτες ἄγρυπνοι ὡς αἱ ἡμέραι, ὁ καιρὸς τῆς σπορᾶς ἦτον τίποτε δι' αὐτήν, ἂν ὁ ἀνήρ της ἦτον ἀσθενὴς ἢ ὀκνηρός, καὶ δὲν ἔσπειρεν τοὺς ἀγρούς του· καὶ ὁ μὴν τῆς συγκομιδῆς τῇ ἦτον χείρων ἢ τίποτε, ἂν συγκομιδὴ δὲν ὑπῆρχεν. Ἀληθὴς ὅμως θρησκεία δὲν ἦτον νὰ φρονῇ ὅτι τὰ παιδία της ἦσαν ἀσφαλῆ εἰς χεῖρας μεθύσου, ὅστις πιθανώτερον νὰ τὰ βλάψῃ παρὰ τὸ ἐναντίον. Καὶ τὸ λυπηρὸν τοῦτο μάθημα ἐπίσης τὸ ἔλαβε. Μίαν ἡμέραν ὁ Ῥαῖβεν ἐπέμεινε νὰ φέρῃ τὸ παιδίον εἰς τὴν ἀποθήκην μαζῆ του. Ἀλλ' ἐκεῖ ἤρχισε κλονούμενος, καὶ προσκόψας, ἐκτύπησεν τοῦ παιδίου τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν θύραν, καὶ τὸ ἀφῆκε νὰ πέσῃ. Τινὰ λεπτὰ παρῆλθον πρὶν τὸ παιδίον φωνάξῃ· καὶ ὅταν ἐφώναξε, ποία παρηγορία! Ἀλλ' ὤ! ἡ φωνὴ ἐκείνη! Ἔπειτα δ' ἠκολούθησεν ἀδιάκοπος πολυλογία, καὶ ὡμίλει, καὶ ὡμίλει ἡμέραν καὶ νύκτα. Ὅταν δὲ τέλος ἀπεκοιμήθη, καὶ ὁ ἰατρὸς εἶπεν ὅτι ἤλπιζε νὰ μὴ μείνῃ

διαρκῶς κἂνὲν κακὸν ἀποτέλεσμα, ἐξηκολούθησε νὰ ὁμιλῇ καὶ εἰς τὸν ὕπνον του, καὶ ἡ μήτηρ του παρεκάλει τὸν θεὸν νὰ σιωπήσῃ τὸ παιδίον, καὶ νὰ γίνῃ πάλιν ὡς πρίν. Καὶ τῷ ὄντι ἐσιώπησε μέχρι τέλους, ἀλλ' ὡς πρὶν ποτὲ πλέον δὲν ἔγινε. Ἀφ' οὗ ἐφάνη ὅτι ἀνέλαβεν, ἐπρόφερε μίαν γλυκεῖαν λέξιν μετὰ τὴν ἄλλην, βραδύτατα, καὶ τοῦτο πολλὰς ἑβδομάδας, πολλοὺς μῆνας κατὰ συνέχειαν, μέχρις οὗ τέλος κατήντησε βωβὸς καὶ εὐήθης.

Ὁ πατήρ του δὲν ἐστερεῖτο καρδίας καὶ συνειδήσεως, καὶ τὸ συμβὰν τοῦτο τὸν συνεκίνησε τόσον βαθέως, ὥστε ἀπεφάσισεν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης νὰ πολεμήσῃ τὸ πάθος του. Ἐπί τινας μῆνας δὲν κατέβη διόλου εἰς τὴν κοιλάδα, ἐκτὸς διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, θέλων ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν ἀφορμὴν πειρασμοῦ. Ἐπί τινα καιρὸν ἔπασχε δεινῶς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, καὶ ἡ Καίτη ηὔχετο νὰ ἐλάμβανεν ὁ θεὸς διὰ μιᾶς τὸ παιδίον, διότι ἐφοβεῖτο ὅτι ποτὲ ὁ σύζυγός της δὲν θὰ συνήρχετο, ἔχων πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ θέαμα τοῦτο. Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ προτείνῃ μεταβολήν τινα περὶ τὸν βίον ἢ τὰς διασκεδάσεις των, φοβουμένη τ' ἀποτελέσματα. Πᾶσαν προσπάθειαν κατέβαλλεν ὅπως φέρῃ εὐθυμίαν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἀλλὰ λαμπρὰ ἡμέρα δι' αὐτὴν ὑπῆρξε πρὸ πάντων ὅταν ὁ Βακχάους εἰς τὴν ἐαρινήν του περιοδείαν ἦλθε μὲ τὸ δέμα του ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ μεταξὺ ἄλλων προήγαγε προκηρύξεις τινὰς ἐντύπους περὶ συνελεύσεως τῆς ἑταιρίας τῆς Ἐγκρατείας, ἥτις ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ εἰς μίαν τῶν παρακειμένων κοιλάδων. Ἡ ἀπόπειρα ὑπὲρ τῆς ἐγκρατείας εἶχε τέλος φθάσει μέχρι τῶν ἀπῳκισμένων τούτων κοιλάδων, ὅπου ἦτον ἀναγκαιοτάτη. Τόσον δὲ ἦτον ὁ βίος μονήρης εἰς τὸν ὑψηλὸν οἶκον τῆς Βαθενδάλης, ὥστε οἱ κάτοικοι αὐτοῦ οὐδὲ κἂν εἶχον ποτὲ ἀκούσει περὶ τῆς ἑταιρίας τῆς ἐγκρατείας. Ἤδη ὅμως ἄλλο δὲν ἤκουον, διότι ὁ Βακχάους ἐπώλησε πλῆθος ταινιῶν καὶ ποικίλων ὑφασμάτων εἰς μέλη τῆς ἑταιρίας, μέλλοντα νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν ἑορτήν· ὅταν δὲ ὁ πραγματευτὴς ὡμίλησε περὶ παρατάξεων, καὶ περὶ μουσικῆς, καὶ περὶ δημοσίων τεϊποσιῶν, καὶ περὶ δημηγοριῶν καὶ χειροκροτήσεων, μετὰ πολλοῦ γέλωτος καὶ ἐνίοτε καὶ μετὰ χορῶν, ἢ ἑστιάσεων ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἡ Καίτη ὑπερεχάρη διὰ τὴν εἴδησιν ταύτην. Ἐκεῖ ὁ σύζυγός της θὰ εὕρισκε μεταβολήν, καὶ συναναστροφὴν καὶ διασκέδασιν, οὐχὶ μόνον ἀκίνδυνον, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας συντελοῦσαν εἰς τὸ νὰ μακρύνῃ τὸν κίνδυνον. Ὁ δὲ Ῥαῖβεν ἦτον εἰς τοῦτο τοσοῦτον πρόθυμος, ὥστε ὅλος ὁ οἶκος, ὁ γεωργός, ὁ βουκόλος καὶ οἱ λοιποί, πανηγύρισαν αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Τὸ πρόγευμα παρετέθη πρωΐ, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ οἰκία ἐκλείσθη, καὶ πατὴρ καὶ μήτηρ, φέροντες τὰ παιδία, κατῆλθον εἰς τὴν κοιλάδα. Μετὰ εὔθυμον δὲ δείλην, ὅλη ἡ συνοδεία ἐπέστρεψε, τακτικῶς ἐγγεγραμμένη εἰς τὴν ὑδροποτικὴν ἑταιρίαν.

Ἡ περίστασις αὕτη μεγάλην ἐπέφερε μεταβολὴν εἰς τοῦ Ῥαῖβεν τὸν βίον. Τοῦ λοιποῦ ἐδύνατο πάλιν νὰ καταβαίνῃ πρὸς τοὺς ἀρχαίους γνωρίμους του, διότι ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀσφαλῆ· καὶ ἡ Καίτη ἐδύνατο νὰ τὸν προτρέπῃ νὰ καταβαίνῃ, μὴ ἔχουσα φόβον περὶ τοῦ πῶς θέλει ἐπιστρέψει, διότι καὶ ἐκείνη ἐφρόνει ὅτι παρῆλθεν ὁ κίνδυνος. Ἀλλ' ἀμφότεροι ἠπατῶντο ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς ἐνόρκου ὑποσχέσεως.

Ἡ ἔνορκος ὑπόσχεσις ἦτον χρήσιμος, διότι ἐμάκρυνε τὸν οἶνον ἀπὸ τὴν οἰκίαν, καὶ ἐκαθάριζεν αὐτὴν ἀπὸ τὴν δυσωδίαν, ἀπὸ τὴν ἕξιν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδέαν τῆς οἰνοποσίας. Χρήσιμος ἦτον, διότι ἔδιδεν ἀφορμὴν εὐλόγου ἀρνήσεως, ὅταν ἀγοραστὴς ἢ πωλητὴς κάτω ἐν τῇ κοιλάδι ἐπρότεινε νὰ σφραγισθῇ συνάλλαγμά τι διὰ πόσεως. Χρήσιμος, διότι καὶ τὴν γνῶσιν αὐτὴν τῆς οἰνοποσίας ἐμάκρυνεν ἀπὸ τὴν ἐπομένην γενεὰν ἐν τῇ οἰκίᾳ· χρήσιμος, διότι συνίστα ὅπως δήποτε τὸν ὑποσχεθέντα παρὰ τοῖς γείτοσί του καὶ παρὰ τῷ ἱερεῖ. Ἀλλ' ἦτον πάντοτε, ἦτον ἀσφαλῶς χρήσιμος ἐναντίον παντὸς πειρασμοῦ; Εἶχεν ἐνέργειαν μαγικὴν καὶ ὅταν ἄνθρωπος ἀσθενής,—ἀσθενὴς κατὰ τὴν ὑγείαν, ἀσθενὴς πρὸς τὰς ἀρχαίας του σχέσεις, ἀσθενὴς ὡς πρὸς τὴν ὑπόληψιν ἑαυτοῦ,—εὑρίσκετο μεταξὺ ἀρχαίων συντρόφων, καὶ τοῦ οἰνοπνεύματος οἱ ἀτμοὶ τῷ περιεχύνοντο πανταχόθεν, ἐκβακχεύοντες τὸν νοῦν του, πρὶν ἔτι διέλθῃ ῥανὶς διὰ τῶν χειλέων του; Ὁ Ῥαῖβεν ἐδιδάχθη, ὡς τόσοι ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ εἶχον μάθει, ὅτι ἡ αὐτοχαλίνωσις εἶναι ἆθλον δύσκολον, καὶ δὲν κατορθοῦται διὰ μιᾶς οὐδὲ δι' ἑνὸς ἁπλοῦ ὅρκου, καὶ ὅτι ἡ ἠθικὴ μεταῤῥύθμισις πρέπει νὰ εἶναι οὐχὶ στιγμιαία, ἀλλὰ βαθύτερον νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ ὑψηλότερον ν' ἀναβῇ, πρὶν δι' ὅρκου δεθῇ. Ἤ, ἂν τοιαύτη συμβῇ μεταῤῥύθμισις, ὁ ὅρκος εἶναι περιττός. Ἂν δέ τις δὲν ἔχῃ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ συνέχῃ ἑαυτόν, ὁ ὅρκος θέλει εἶσθαι παγὶς πρὸς αὐτόν, καὶ θέλει τὸν ῥίψει εἰς δύω ἁμαρτίας ἀντὶ μιᾶς. Ὅρκος ἐγκρατείας εἶναι ἐξαίρετον πρᾶγμα διὰ τοὺς ἠθικῶς ἰσχυρούς· πρὸς τοὺς ἀδυνάτους ὅμως μένει ἀμφίβολον πάντοτε ἂν θέλῃ χρησιμεύσει εἰς σωτηρίαν ἢ εἰς παγίδα. Ἂν ἐμπιστεύωνται εἰς αὐτὸν καὶ μόνον, πιθανῶς ἀποβαίνει παγίς, καὶ τοῦτο συνέβη καὶ πρὸς τὸν δυστυχῆ Ῥαῖβεν. Ἀφ' οὗ ἀνεχώρησε μὲν ὁ ῥήτωρ τῆς ἑταιρίας, καὶ ἡ τελετὴ ἐτελείωσε, καὶ ἀπεκομίσθησαν αἱ σημαῖαι, καὶ ἐσβέσθη ὁ ἐνθουσιασμός, ἐξηκολούθουν πάντα αἱ καταβάσεις πρὸς τοὺς ἀρχαίους συντρόφους ἄνευ φόβου καὶ ἄνευ ἰδιαιτέρας προνοίας, αἱ περιστάσεις ἤρχισαν ὑπερισχύουσαι τοῦ ὅρκου, ὅταν αὐτὸς ἔπαυσεν ὢν νεαρὸς καὶ ἀκμαῖος· χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἠξεύρῃ πῶς τοῦτο συνέβη, αἴφνης εὑρέθη, ὡς ἔλεγον οἱ γείτονες, *πιωμένος*. Τὰ αἰσθητήριά του ἠνεωχθησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν τρυφήν, οἱ ἑπτὰ δαίμονες τῆς οἰνοποσίας εἰσώρμησαν αὖθις εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ὁ ἄθλιος ἁμαρτωλὸς ἐβυθίσθη εἰς κατάστασιν τῆς πρὶν χειροτέραν.

Πολὺ χειροτέραν, διότι ἤδη ἀπώλεσε καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸν σέβας. Περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὰ ἀμέσως ἑπόμενα ἔτη, εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ὑποθηκῶν, εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ποιμνίων, εἰς τὴν σπατάλην τῶν ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ταῖς ἀποθήκαις, εἰς τὰς ἀνελλειπεῖς νόσους καὶ κακουχίας, καὶ εἰς τὴν μεμψίμοιρον

διάθεσιν τοῦ προταιτίου ὅλων τούτων τῶν δυστυχιῶν.

Τετέλεσται πλέον πᾶσα χαρὰ καὶ πᾶσα εὐθυμία! Τετέλεσται πᾶς λόγος πρὸς τὰ παιδία περὶ χορῶν καὶ ἑορτῶν εἰς τὸ μέλλον! Καὶ τόσαι ὀλίγαι ἀγοραὶ ἐγίνοντο πλέον παρὰ τοῦ Βακχάους, ὥστε καὶ αὐτοῦ ἔπαυσαν αἱ ἐπισκέψεις, καὶ ἡ οἰκογένεια ὅλη ἔμενε σχεδὸν ῥακενδύτις. Καὶ ἑπομένως ἔπαυσαν δι' ὅλους καὶ αἱ ἐπισκέψεις τῆς ἐκκλησίας! Ὅταν ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ὥστε νὰ φέρῃ ἐπάνω εἰς τὸν οἶκον τὸν ἦχον τοῦ κώδωνος τοῦ παρεκκλησίου, ἡ Καίτη τὸν ἤκουε μετ' εὐχαριστήσεως, ἂν καὶ δὲν τὴν προσεκάλει πλέον ν' ἀκούσῃ τὰς παρηγόρους ἐπαγγελίας. Ὁ ἦχος οὗτος ἀνεζωογόνει εἰς τὴν ψυχήν της αὐτάς· ἀλλ' εἰς τί τὴν ἐχρησίμευον ἤδη; Μία περίστασις, φοβερὰ δι' αὐτήν, τῇ ἔδειξεν αἰφνηδίως πῶς πρέπει νὰ φρονῇ περὶ αὐτῶν. Ἡ μεγαλητέρα θυγάτηρ ἐκράτει μίαν ἡμέραν εἰς τὰ γόνατά της τὴν κεφαλὴν τοῦ εὐήθους της ἀδελφοῦ, ἐν ᾧ τὰ μικρότερα ἔπαιζον. Τὸ πάσχον παιδίον ἔφερε τὴν κεφαλήν του πλησιέστερον εἰς τὴν ἀδελφήν του.

— Δάνη μου, εἶπεν αὐτή. Σύ, δυστυχῆ, δὲν ἠμπορεῖς νὰ παίζῃς καὶ νὰ χαίρεσαι καθὼς οἱ ἄλλοι. Ἐγὼ ὅμως πάντοτε θὰ σὲ ἀγαπῶ καὶ θὰ σὲ φροντίζω, δυστυχῆ Δάνη!

Ὁ μικρὸς Βίλλης ἤκουσε τοῦτο, καὶ ἔπαυσε παίζων. Μετὰ μίαν δὲ στιγμὴν τὸ πρόσωπόν του ἔφλεγεν, οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἐσπινθηροβόλουν, ἐκτύπησε τὰς χεῖρας, καὶ ἀκόμη μὲ τὸν πόδα ἐκτύπησε τὴν γῆν, ἀνακράζων·

— Μῆτερ, αὐτὸ δὲν ἦτον καλόν! Διατί ὁ Θεὸς δὲν ἔκαμεν τὸν Δάνην ὡσὰν τοὺς ἄλλους;

Ἡ μήτηρ ὑπὸ πανικοῦ τρόμου κυριευθεῖσα, ἔθεσε τὴν χεῖρά της εἰς τὸ στόμα του· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτον ἀπόκρισις εἰς ὅ,τι ἠρώτα. Ἐστοχάζετο δὲ ὅτι πρέπει ἡ ἰδία κακὸς νὰ εἶναι ἄνθρωπος, ὥστε τέκνον της νὰ ἐρωτήσῃ τοιαύτην ἐρώτησιν. Δὲν ἦτον σύνηθες εἰς αὐτὴν νὰ κλαίῃ· τότε ὅμως ἔκλαυσε πικρῶς, διότι ἀνεπόλησε τὴν ἀρχαίαν ἐπαγγελίαν τῆς σπορᾶς καὶ τοῦ θερισμοῦ· ἀλλ' ἡ ἐπαγγελία καὶ ἐδῶ δὲν ἐπηλήθευσε, διότι οἱ ὅροι ὑφ' οὓς ἐδόθη δὲν ἐτηρήθησαν. Ἡ ἐλπὶς συνετρίβη διὰ συγκρούσεως μετὰ τῶν μεγάλων φυσικῶν νόμων, ὑφ' οὓς μόνον δύναται πᾶσα ἐπαγγελία νὰ πληρωθῇ. Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγηθῶσιν εἰς τὸν Βίλλην αὐτά; Πῶς νὰ μάθῃ αὐτὸς ὅτι ὁ οὐράνιος πατὴρ ἐποίησε τὸν Δάνην εὐγενὲς πλάσμα ὡς εἴτι καὶ ἄλλο, ὅτι δε ὁ ἴδιος πατήρ του τὸν κατέστησεν οὕτως εὐήθη;

Ὅταν δὲ εἰσῆλθεν ὁ Ῥαῖβεν, εἶδε καὶ ἐννόησε τὴν κατάστασιν τῆς γυναικός του. Συνέπεσε δὲ νὰ εἶναι πράως διατεθειμένος, ὥστε ἡ Καίτη ἐτόλμησε νὰ τῷ διηγηθῇ πόθεν προήρχετο ἡ θλῖψις καὶ ἡ φρίκη της. Ἐπί τινα καιρὸν ἔμεινεν αὐτὸς ἄφωνος· ἔπειτα δὲ ἤρχισε λέγων ὅτι πικρῶς ἐτιμωρεῖτο διὸ,τι τῷ συνέβη χωρὶς νὰ εἶναι συνήθειά του, ἀλλ' ὅτι ὡρκίζετο τοῦ λοιποῦ. . . .

— Μή, μή! . . μὴ ὅρκον! εἶπεν ἡ γυνή του ἔτι μᾶλλον τρομάζουσα. Περιβαλοῦσα δὲ τὸν τράχηλόν του μὲ τὴν ἀγκάλην της, τῷ ἐψιθύρισεν εἰς τὸ οὖς,

— Δὲν τολμῶ νὰ σ' ἀκούσω πλέον νὰ ὁρκισθῇς. Ἠξεύρεις ποσάκις . . . . ἠξεύρεις ὅτι καλλήτερον θὰ ἦτον ἂν δὲν εἶχες ὁρκισθῇ. Δὲν τολμῶ ν' ἀκούσω ὅτι ὁρκίζεσαι πλέον.

Καὶ ἔπειτα ἀφήσασά τον ἀπὸ τὴν ἀγκάλην της, ἐκάλεσε πρὸς αὐτὸν τὸν Βίλλην. Ὁ δὲ Ῥαῖβεν, λαβὼν τὸ πεφοβισμένον παιδίον μεταξὺ τῶν γονάτων του, τὸ ἠτένισε κατὰ πρόσωπον, καὶ τῷ εἶπε·

— Βίλλη, δὲν πρέπει νὰ λέγῃς ὅτι ὁ Θεὸς ἔκαμε τὸν Δάνην εὐήθη. Ὁ Θεὸς εἶναι καλός, ἐγὼ εἶμαι κακός. Ἐγὼ ἔκαμα εὐήθη τὸν Δάνην.

Ἡ ἔκπληξις μεθ' ἧς ὁ Βίλλης ἤκουσε τὰς λέξεις ταύτας, κατέβαλεν ἐντελῶς τὴν μητέρα του. Αναβᾶσα δὲ δρομαίως τὴν κλίμακα, ἐῤῥίφθη εἰς τὴν κλίνην της, καὶ πολλὴν ὥραν ἠκούσθη ὀλοφυρομένη, ὡς ἂν ἔμελλε νὰ διαῤῥαγῇ ἡ καρδία της.

— Πάτερ, εἶπεν ὁ Βίλλης, δειλῶς, ἀλλὰ περιέργως. Σὺ ἔκαμες καὶ τὴν μητέρα νὰ κλαίῃ;

— Ναί, Βίλλη, ἐγώ. Ὅλ' αὐτά, ἐγὼ τὰ ἔκαμα.

— Λοιπὸν μὲ φαίνεται πῶς εἶσαι πολὺ κακός.

— Ναὶ εἶμαι, πολὺ κακὸς εἶμαι. Πρόσεξε νὰ μὴ γίνῃς καὶ σύ. Πρόσεξε ποτὲ νὰ μὴ εἶσαι κακός.

— Ναί, θὰ προσέξω. Δὲν ἠμπορῶ νὰ βλέπω τὴν μητέρα νὰ κλαίῃ.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ἡ Καίτη κατέβαλλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀναχαιτίσῃ τὸν προφανῶς ἐπικείμενον ὄλεθρον. Ἡ μεγίστη της ἐπιτυχία ἦν ἡ ἀνατροφὴ ἣν κατώρθου νὰ δίδῃ εἰς τὴν πρωτότοκον θυγατέρα της, τὴν μικρὰν Μαίρην. Τότε ἦτον περίπου δωδεκαετής, καὶ ὅμως δραστηριωτάτη καὶ χρησιμωτάτη ἐντὸς τῆς οἰκίας. Χωρὶς αὐτῆς θὰ τοῖς ἦτον σχεδὸν ἀδύνατον νὰ διατηρήσωσι τὴν τελευταίαν ἀγελάδα ἥτις τοῖς ἔμενε, καὶ πολλάκις αὐτῆς αἱ φροντίδες ἄφηνον τὴν μητέρα της ἐλευθέραν νὰ ἐπιμελῆται καὶ προστατεύῃ τὸν πατέρα της, ἐν ᾧ ἄλλως ἡ τῶν παιδίων φροντὶς ἔπρεπε νὰ τὴν ἀπασχολῇ ἐντελῶς. Ὑπηρέτης τοῦ βουκολίου δὲν ὑπῆρχε πλέον, καὶ ἡ μήτηρ πολλάκις ἐξεπλήρου τὰ ἔργα τοῦ γεωργοῦ, διὰ νὰ μὴ παρέλθῃ ματαίως ἡ ὥρα τῆς σπορᾶς ἢ τῆς συγκομιδῆς. Ἀνήκουστον ἦτον εἰς τὴν ἐπαρχίαν γυνὴ νὰ ἐργάζηται εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀλλὰ πῶς ἄλλως νὰ γείνῃ; Τοῦ Ῥαῖβεν τὰ καταπεπονημένα καὶ τρέμοντα μέλη δὲν ἐπήρκουν εἰς τὴν ἐργασίαν, καὶ τὸ ὀλίγον ὅσον ἐδύνατο αὐτὸς νὰ πράξῃ, τὸ ἔπραττε τοὐλάχιστον ὅταν ἐβοήθει καὶ ἡ γυνή του. Τότε ἡ Μαίρη ἐπεμελεῖτο τὸν δυστυχῆ Δάνην καὶ τὰ τέσσαρα μικρότερα παιδία, καὶ ἔζυμονε τὸν κρίθινον ἄρτον, βοηθείᾳ τοῦ Βίλλη, καὶ ἔβραζε τὰ γεώμηλα, καὶ ἔτρεφε καὶ ἤρμεγε τὴν ἀγελάδα, καὶ εἰς τὰς ἀργὰς στιγμὰς ἔπλεκε. Διότι καλτίων εἰς τὰς δριμείας ὥρας τοῦ χειμῶνος οὐδεμία ἄλλη ὑπῆρχεν δι' οὐδὲν μέλος τῆς οἰκογενείας ἐλπίς, ἐκτὸς τῶν ὅσα ἔπλεκεν ἡ Μαίρη. Τὰ παιδία εἶχον συνηθήσει νὰ εὐχαριστῶνται ὅταν εἶχον νὰ φάγωσιν ἐν εἰρήνῃ τὸν κρίθινον ἄρτον καὶ τὰ γεώμηλα. Ἄλλο τίποτε σπανίως εἶχον, οὐδ' ἐζήτουν δὲ

ἄλλο ὅταν ἐδύναντο νὰ τρώγωσι καὶ αὐτὰ χωρὶς τρόμου. Ἀλλ᾽ ὁ πατήρ των ἐνίοτε ἦτον ἤδη παράφορος. Ἡ δὲ παραφορά του ἦτον ἰδιαιτέρου εἴδους, ὃ ἤκουσαν τὸν ἰατρὸν ὀνομάζοντα διὰ μακροῦ Λατινικοῦ ὀνόματος delirium tremens, καὶ ἐφρόνουν ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ τρομερώτερον εἶδος τῆς παραφορᾶς, ἂν καὶ ὁ παροξυσμὸς αὐτοῦ παρήρχετο πάντοτε μετὰ διάρκειαν μιᾶς ἡμέρας μέχρι μιᾶς ἑβδομάδος. Ὁ ἰατρὸς εἶχεν εἰπεῖ ὅτι δὲν θὰ παρέλθῃ πάντοτε, ἀλλὰ μία τῶν προσβολῶν θέλει εἶσθαι θανατηφόρος. Ὁ φόβος δὲ ἦτον μὴ φονεύσῃ τινὰ πρὶν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, διότι ἐπὶ τῆς μανίας του ἦν ἀχαλίνωτος, ὡς οἱ κινδυνωδέστεροι τῶν δαιμονιζομένων, καὶ εἶχε γιγαντιαίας δυνάμεις, ἂν καὶ πρὶν ἦτον τόσον ἀδύνατος.

Ὅταν ἦτον δυνατόν, τὰ παιδία κατέβαινον εἰς τὴν κοιλάδα, καὶ ἔπεμπον δυνατοὺς ἄνδρας νὰ τὸν κρατήσωσιν. Ἀλλ᾽ ἂν ὁ καιρὸς ἦτον θυελλώδης, ἢ ἂν ὁ πατήρ των τοῖς ἔκλειε τὴν ὁδόν, τότε ἔφευγον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τοὺς βράχους τῆς χαράδρας, ἢ ἄνω εἰς τὴν κορυφὴν ἢ ἀλλαχοῦ, καὶ ἤξευρον τότε τί ὑπέφερεν ἡ δυστυχὴς μήτηρ των ἀπ᾽ αὐτόν. Μέχρι τέλους σχεδὸν ἄλλο σκεῦος δὲν ἔμενεν εἰς τὴν οἰκίαν, πλὴν τῶν βαρέων καὶ παλαιῶν ξυλίνων κλινῶν. Τὸ τελευταῖον πήλινόν των ἀγγεῖον ἐθραύσθη, ὅταν αὐτὸς ἀνέτρεψε τὴν χωλὴν τράπεζαν ἐφ᾽ ἧς ἐγευμάτιζον. Τότε ἡ μήτηρ των εἶπε στενάζουσα ὅτι πρέπει νὰ εὕρωσι τρόπον ν᾽ ἀγοράσωσι τινὰ πράγματα πρὶν τοῦ χειμῶνος· διότι δὲν εἶχον τῷ ὄντι πλέον οὐδ᾽ ἓν πινάκιον διὰ νὰ τρώγωσιν. Ἤθελε ν᾽ ἀγοράσῃ μερικὰ ξύλινα πινάκια καὶ ποτήρια ἀπὸ πάφιλαν, διὰ νὰ μὴ θραύωνται. Ἀλλὰ ποῦ νὰ εὕρῃ τὰ χρήματα; Ὅλοι ἡ γῆ ἦτον δεδομένη εἰς ὑποθήκην.

Ὀλίγα τινὰ χρήματα τοῖς ὠφείλοντο ἐκ πωλήσεως κριθῶν, καὶ ὁ ἀγοραστὴς εἶχε μηνύσει ὅτι θὰ εὑρεθῇ ῥητήν τινα ἡμέραν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Βαγδαίλης, καὶ ὅτι ἂν ὁ Ῥαῖβεν θέλῃ νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ, ἠμποροῦν νὰ θεωρήσωσι τὴν δοσοληψίαν των. Ἡ ποσότης αὕτη ἦτον προσδιωρισμένη διὰ τὴν ἀπότισιν μέρους τῶν τόκων τῶν ὀφειλομένων κατὰ τὰ Χριστούγεννα. Ἀλλ᾽ ἂν ὁ Ῥαῖβεν ἀπήρχετο εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπου κατὰ πᾶν ἔαρ καὶ πᾶν φθινόπωρον συναπηντῶντο πάντοτε οἱ γνώριμοι τῆς κοιλάδος, ἤθελε σπαταλήσει καὶ ἀπολέσει τὰ χρήματα· διότι πρὸ πολλοῦ εἶχε παύσει φέρων χρήματα εἰς τὸν οἶκον, ἐκτὸς ὅταν συνωδεύετο ὑπὸ τῆς γυναικός του· καὶ τότε ἐκείνη τὰ ἔφερε, καί, εἰ δυνατόν, χωρὶς αὐτὸς νὰ ἠξεύρῃ. Ἔπρεπε λοιπὸν ν᾽ ἀπέλθῃ μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ νὰ διαθέσῃ ἀμέσως τὴν ποσότητα πρὸς τὰ χρειώδη τοῦ οἴκου, πρὶν ὁ σύζυγός της τὴν δαπανήσῃ, κατὰ τρόπον πολὺ χείρονα ἢ ἂν τὴν ἔρριπτεν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἀνεχώρησαν λοιπὸν τὴν αὐγὴν καθαρᾶς καὶ ψυχρᾶς ἡμέρας τοῦ Νοεμβρίου. Ὁ Ῥαῖβεν εἶχε κρατηθῇ μίαν ἢ δύω ἡμέρας, ἀφορῶν εἰς τὴν σπουδαιότητά της περιστάσεως, καὶ μὴ θέλων νὰ καταστῇ ἀνίκανος τοῦ νὰ παρευρεθῇ μετὰ τοσοῦτον καιρὸν ἅπαξ πάλιν εἰς σύνοδον πολλῶν ἀνθρώπων, ἀκουσίως δὲ φέρων κατὰ νοῦν καὶ τὰ ποτήρια τοῦ οἰνοπνεύματος τὰ κατὰ δυστυχίαν εἰς τὰς τοιαύτας ἀγορὰς συνεχέστατα περιγόμενα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δρόμος ἦν δύσκολος δι᾽ ἄνθρωπον ἀσθενῆ ὡς αὐτόν, καὶ αἱ ἡμέραι ἦσαν βραχεῖαι, καὶ ἡ ἀγορὰ ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ δύω ἡμέρας, ἀπεφασίσθη νὰ μείνωσι τὰ παιδία μίαν νύκτα μόνα. Ἀφέθησαν δὲ εἰς τὸν οἶκον κρίθινος ἄρτος καὶ γεώμηλα διὰ δύω ἡμέρας, καὶ θάμνοι τινὲς ὡς καυσόξυλα. Ὁ Βίλλης ὑπεσχέθη νὰ ἐπιμελῆται τὸ βρέφος ὅταν ἡ Μοίρης ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀγελάδος. Ἡ μήτηρ ὑπεσχέθη εἰς τὰ μικρὰ ὡραῖά τινα πράγματα διὰ τὸν χειμῶνα, ἂν ἐν ὅσῳ ἔλλειπεν ἦσαν φρόνιμα, καὶ ὁ πατήρ των τὰ ἐφίλησεν ὅλα, καὶ εἶπεν ὅτι θὰ εἶναι φρόνιμα.

Καὶ τῷ ὄντι φρόνιμα ἦσαν ὅλα τὴν πρώτην αὐτὴν ἡμέραν, καὶ καλῶς ἐγευμάτισαν, ἀφ᾽ οὗ ἔπαιξαν ὅλην τὴν πρωΐαν, καὶ ἔπειτα, ἅμα ἐνύκτωσεν, ἐπῆγαν ὅλα νὰ κοιμηθοῦν ἐκτὸς τῆς Μαίρης, ἥτις ἔμεινεν ἀκόμη μίαν ὥραν πλέκουσα εἰς τὸ πένθιμον ἐρυθρὸν φῶς τῶν θάμνων. Ἡ ἐπαύριον δὲν ἦτον τόσον ὡραία ἡμέρα. Αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων ἦσαν καθαραί· τὸν οὐρανὸν ὅμως ἐκάλυπτον βαρέα φαιὰ σύννεφα, καὶ μετὰ τὴν μεσημβρίαν ἤρχισεν ὀλίγη χιών, ἥτις ηὔξησε κατ᾽ ὀλίγον, καὶ τὰ μικρὰ παιδία ἤρχισαν νὰ δυσαρεστῶνται, διότι δὲν ἐδύναντο νὰ παίζωσιν ἔξω, καὶ δὲν ἤξευρον τί νὰ κάμωσι. Ἡ Μαίρη τὰ διασκέδαζε λέγουσα ὅτι ἡ μήτηρ θὰ ἔλθῃ ταχέως· ἡ μήτηρ ὅμως δὲν εἶχεν ἔλθει μέχρι τῆς στιγμῆς καθ᾽ ἣν τὰ μικρὰ ἀπηυδημένα καὶ βαρυνόμενα, ἐπῆγον νὰ κοιμηθοῦν. Οὔτε μετὰ ὥρας ἀκόμη δὲν ἦλθαν, ὅταν καὶ ἡ Μαίρη ἀφ᾽ οὗ ἐπερίμεινε, ᾐσθάνθη ὅτι νυστάζει. Πολλάκις ἐκύτταζεν ἔξω ἀπὸ τὴν θύραν, ἀλλ᾽ ἐχιόνιζε πάντοτε· καὶ τὴν τελευταίαν φορὰν τόσην χιόνα ἐσφενδόνισεν ὁ ἄνεμος εἰς τὸ πρόσωπόν της, ὥστε ἐπείσθη ὅτι ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ δὲν θὰ ἔλθουν ἐκείνην τὴν νύκτα. Βεβαίως ἀπεφάσισαν νὰ διανυκτερεύσωσιν εἰς τὴν κοιλάδα, καὶ νὰ ἔλθωσι τὸ πρωῒ εἰς τὸ πρόγευμα. Ἔρριψε λοιπὸν καὶ ἄλλον θάμνον εἰς τὴν ἑστίαν, διὰ νὰ διατηρήσῃ τὸ πῦρ, καὶ ἐκοιμήθη.

Τὸ πρωΐ, ὅταν τὸ βρέφος ἤρχισε νὰ κλαίῃ θέλον νὰ ἐγερθῇ, ἐφαίνετο ὅτι ἦτον σκότος ἀκόμη. Προήρχετο ὅμως τὸ σκότος αὐτὸ ἀπὸ τὴν χιόνα, ἥτις ἔκλειε τὰ παράθυρα ὡς ἐπάνω. Ὅταν δ᾽ ἠνέωξαν τὴν θύραν, μέρος τοῦ τοίχου τῆς χιόνος ἐκρημνίσθη ἐντὸς εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ τὸ μεῖναν ὑπερέβαινε τοῦ Βίλλη τοὺς ὤμους. Ἡ πρώτη των φροντὶς ἦτον νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν ἀγελάδα, νὰ τῇ δώσωσιν τὸ πρόγευμά της, καὶ νὰ ἑτοιμασθῇ καὶ τοῦ βρέφους τὸ πρόγευμα. Ἑπομένως ἡ Μαίρη ἔρριψεν εἰς τὴν ἑστίαν τὸν τελευταῖον στεγνὸν θάμνον, καὶ ἔθεσε τὸ ὕδωρ νὰ θερμανθῇ. Ἔπειτα δὲ ἐκείνη μετὰ τὸν Βίλλην ἐπεχείρισαν ν᾽ ἀνοίξωσι τὸν δρόμον ἕως εἰς τὸν σταῦλον, ἀφήσαντες τὸ βρέφος εἰς τὰ μικρά. Μία ὥρα τοῖς ἐχρειάσθη νὰ ὡς φθάσωσιν εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τῆς αὐλῆς. Ὁ Βίλλης ἔπρεπε νὰ φέρῃ ὀλίγον χόρτον· ἀλλὰ τὸ χόρτον ἦτον εἰς τὸ ἄλλο πέρας τοῦ οἴκου, καί, ὡς εἶδαν τότε, τόσον κεκαλυμμένον ὑπὸ χιόνος, ὥστε ἦτον ἀδύνατον νὰ φθά-

σωσιν εἰς αὐτό. Τὸ γάλα ἦτον ἐδῶ, ὀλίγον ὅμως ἀλεύριον κρίθινον τὸ ὁποῖον ἔμενε, ἦτον ἐκεῖ, καθὼς καὶ ὀλίγα γεώμηλα. Ἡ Μαίρη ἐλυπεῖτο ὅτι δὲν εἶχε κρατήσει περισσότερα πράγματα ἀπὸ τὴν ἀποθήκην, ἀλλὰ τίς ἐδύνατο νὰ στοχασθῇ ὅτι θὰ χρειασθοῦν περισσότερα; Καθὼς ἔλθῃ ὁ πατὴρ, ἐκεῖνος ἠμπορεῖ νὰ τὰ φέρῃ.

Ἀλλὰ κἀνεὶς δὲν ἦλθε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Ἐξώρας τὴν νύκτα ὅλα τὰ παιδία, πλὴν μόνης τῆς Μαίρης ἐκοιμήθησαν τέλος, ἂν καὶ τὸ ψῦχος καὶ ἡ πῖνα δὲν τὰ ἀφῆκαν ν' ἀποκοιμηθῶσιν ἡσύχως ὡς ἄλλοτε. Τὸ πῦρ εἶχε σβεσθῇ ἤδη τὴν μεσημβρίαν, καὶ πρὸ τῆς ἑσπέρας εἶχον φαγωθῇ τὰ τελευταῖα ψυχρὰ γεώμηλα. Ἡ Μαίρη ἔπειτα κατεκλίθη ἔχουσα τὸ μωρὸν σφικτῶς ἐνηγκαλισμένον διὰ νὰ τὸ θερμαίνῃ, καὶ τέλος ἀπεκοιμήθη καὶ αὐτὴ, ἂν καὶ βαθέως τεθλιμμένη. Τὴν αὐγὴν ἐννόησεν ὅτι ἡ θέσις των ἦτον ἀπεγνωσμένη, καὶ ἀπεφάσισεν ὅτι, ὅση καὶ ἂν ἦτον ἡ χιὼν, ὁ Βίλλης ἔπρεπε νὰ καταβῇ εἰς τὴν κοιλάδα, καὶ νὰ εἴπῃ εἰς κἀνένα εἰς ποίαν κατάστασιν ἦσαν. Διότι τώρα πλέον δὲν ἐδύνατο νὰ φέρῃ τροφὴν εἰς τὴν ἀγελάδα, καὶ ἐκείνην τὴν αὐγὴν ἔδωκε πολὺ ὀλίγον γάλα, καὶ ἄλλο τίποτε δὲν ὑπῆρχε. Πρὸ μερικῶν ὡρῶν δὲν ἔπιπτε χιὼν πλέον, καὶ ὁ Βίλλης τόσον καλὰ ἐγνώριζε τὴν ὁδὸν, ὥστε, βρεχόμενος, ἐννοεῖται, ὡς τὸν λαιμὸν, καὶ πεσὼν δὶς καὶ τρὶς, ἔφθασεν ὅμως εἰς τὴν κοιλάδα· καὶ ἅμα ἦλθεν εἰς τὴν πρώτην ἀγροικίαν, ἀμέσως εὗρε βοήθειαν. Ἡ ἀγαθὴ οἰκονόμος αὐτῆς, ἔλαβε μεθ' ἑαυτῆς ἕνα τῶν γεωργῶν, φέροντα τροφὰς, καὶ ἓν καλάθιον καυσοξύλων, καὶ ὑπεσχέθη νὰ καθαρίσῃ τὸν δρόμον πρὸς τὸ χόρτον καὶ τὸ ἄχυρον, διὰ τὴν τροφὴν τῆς ἀγελάδος. Ὁ δὲ ἰδιοκτήτης ἀπῆλθε νὰ συμβουλευθῇ τοὺς γείτονας περὶ τοῦ ποῦ νὰ ζητήσωσι τὸν Ῥαῖδεν καὶ τὴν γυναῖκά του. Ἡ δὲ λοιπὴ οἰκογένεια ἐξήρανε τοῦ παιδιοῦ τὰ ἐνδύματα, καὶ τῷ ἔδωκε νὰ φάγῃ πολτόν.

Μετ' ὀλίγον ὅλοι οἱ ἄνδρες τῆς κοιλάδος καὶ ὅλοι οἱ κύνες εἶχον ἐξέλθει εἰς ζήτησιν ἐπὶ τῆς χιόνος, καὶ ἐφαίνοντο ὡς κινούμεναι κηλίδες ἐπὶ λευκῆς σινδόνης. Δύω ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ἦσαν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἤξευρον ὅτι ὁ Ῥαῖδεν καὶ ἡ γυνή του εἶχον ἀναχωρήσει διὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν οἰκίαν των, πολὺ πρὶν τῆς ἑσπέρας τὴν δευτέραν ἡμέραν. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ῥαῖδεν καλῶς δὲν διέκειτο ἐκ τοῦ ποτοῦ, οὐχὶ τόσον ὅμως, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ βαδίζῃ, ὅταν ἡ γυνή του τὸν ὡδήγει ἐντὸς τῆς ἀτραποῦ. Πιθανὸν νὰ ἐπέστρεψαν ὀπίσω, πιθανώτερον ὅμως νὰ ἐπλανήθησαν. Πρὶν νυκτώσῃ ἦλθεν ἡ βεβαία εἴδησις ὅτι εἰς Βαγδαίλην δὲν εἶχον πλέον φανῇ· μετὰ δύω δὲ ἡμέρας, ἐφ' ὧν ὅλοι τῆς κοιλάδος οἱ κάτοικοι ἐξηκολούθουν τὰς ἐρεύνας των ἢ ἐδαψίλευον φροντίδας εἰς τὰ παιδία, ἡ τύχη τῶν γονέων ἐγνώσθη. Τοῦ Ῥαῖδεν τὸ σῶμα εὑρέθη ὀλίγον ἔξω τῆς ἀτραποῦ, κείμενον ὡς ἀνθρώπου ὅστις ἐκοιμᾶτο τῆς μέθης τὸν ὕπνον. Μετά τινας δὲ ὥρας ὑλακαὶ ἑνὸς τῶν κυνῶν ἔφεραν τοὺς ζητοῦντας εἰς τὸ μέρος ὅπου ἔκειτο καὶ ἡ Καίτη, εἰς τοὺς πρόποδας κρημνοῦ, ἔχοντος τριάκοντα ποδῶν ὕψος. Ὁ θάνατός της ἦτον στιγμιαῖος ἀναμφιβόλως. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ σύζυγός της καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ ψύχους, ἂν καὶ δὲν ἦτον πολὺ δριμὺ, ἐπὶ τοῦ μεθύοντος ἐγκεφάλου του, ἔπεσεν εἰς ὕπνον ἢ μᾶλλον εἰς νάρκωσιν· καὶ ὅτι ἡ Καίτη, μὴ κατορθώσασα νὰ τὸν ἐξυπνήσῃ, ἠθέλησε νὰ εὕρῃ μόνη της τὸν δρόμον, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω. Ἀλλὰ μακρυνθεῖσα τινὰς πήχεις ἀπὸ τὴν ἀτραπὸν, ἐντὸς τῆς χιόνος ἥτις τὰ πάντα ἐκάλυπτεν, εἶχε κρημνισθῇ ἀπὸ τὸν βράχον. Παράδοξος καὶ φοβερὰ σχέσις ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς ἐσχάτης καὶ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐγγάμου ζωῆς της. Οὗτος ὁ στοχασμὸς ἐπῆλθε καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν φίλην καὶ παράνυμφόν της, τὴν Μαίρην, ἥτις ἦλθεν εἰς τὸν ἐνταφιασμόν της, καὶ ἥτις ἀναδιφοῦσα τὰ ἐλεεινὰ λείψανα τῶν ἐνδυμάτων τῆς Καίτης, εὗρε τοὺς κλάδους τῆς πορτοκαλλέας ἐπιμελῶς τετυλιγμένους εἰς χαρτίον, καὶ πεφυλαγμένους εἰς τὸ βάθος τοῦ κιβωτίου της.

Εἰς τὰ παιδία δὲ τίποτε δὲν ἔμενε, πλὴν τοῦ δεινοῦ μαθήματος τῆς ζωῆς τοῦ πατρός των καὶ τῆς μνήμης τῶν διηνεκῶν τῆς μητρός των ἀγώνων. Οἱ περίοικοι δὲν ἠθέλησαν νὰ τ' ἀφήσωσιν ὅμως νὰ τραφῶσιν ὡς ἐγκαταλελειμμένα παιδία, δαπάνῃ τῆς ἐνορίας. Οὔτε αὐτὸν τὸν Δάνην δὲν ἄφησαν. Ἦτον προφανὲς ὅτι πολὺ δὲν ἤθελε ζήσει, καὶ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐλεημοσύνην δὲν ἤθελε βαρύνει πολύ. Τὰ δὲ λοιπὰ παιδία διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν γεωπόνων τῆς κοιλάδος ταύτης καὶ τῶν παρακειμένων, καὶ ἀνετράφησαν ὡς γεωργοί. Οἱ δὲ ἀγροὶ καὶ τὰ οἰκοδομήματα, διότι ὑποθῆκαι ἀνώτεραι τῆς ἀξίας των ἐβάρυνον ἐπ' αὐτῶν, μετέβησαν ἀμέσως εἰς ξένας χεῖρας.

ΠΕΡΙ ΦΑΙΔΡΟΥ

ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ.

—o—

Ὁ *Ὀλυμπιόδωρος*, (ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Σχολίοις) καὶ ὁ *Διογένης Λαέρτιος* (Γ'. ά. 38) μαρτυροῦν ἐκ συμφώνου, ὅτι πρῶτον διάλογον ἔγραψεν ὁ Πλάτων τὸν *Φαῖδρον*, ὁ δεύτερος μάλιστα προσθέτων καὶ τὸν λόγον, ὅτι *ἔχει μειρακιῶδές τι τὸ πρόβλημα. Δικαίαρχος δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς γραφῆς ὅλον ἐπιμέμφεται ὡς φορτικόν*. Εὐτυχῆ τὰ προοιμιάζοντα διὰ τοιούτων φορτικῶν λόγων μειράκια! Περὶ τοιαύτης ὑπὲρ φύσιν πρωϊμότητος ἀπορῶν ὁ *Σταλβάουμος* ὑποπτεύεται τὴν ἀκρίβειαν τῶν δύω τούτων μαρτυριῶν, καὶ λαμβάνων τεκμήριον τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου, δι' οὗ ἀναπτύσσονται τὰ κυριώτερα δόγματα τοῦ Πλάτωνος περὶ φύσεως τῆς ψυχῆς, περὶ ἰδεῶν καὶ περὶ ἀληθείας, καταφεύγει εἰς εἰκασίαν, δι' ἧς συγχρόνως προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ καὶ τὸ ὀφειλόμενον εἰς ἀρχαίους μάρτυρας σέβας, λέγων, ὅτι πιθανῶς δι' αὐτοῦ τοῦ διαλόγου ὁ Πλάτων, ἐπιστρέψας

ἐξ Ἰταλίας καὶ ἀρχόμενος τῆς ἐν Ἀκαδημίᾳ διδασκαλίας, κατὰ πρῶτον, χειράφετος καὶ αὐτόνομος γενόμενος, ἐξέθεσε τὰς ἰδίας περὶ φιλοσοφίας ἀρχάς, ἐνῷ διὰ τῶν πρὸ τοῦ Φαίδρου διαλόγων περιωρίζετο ἐξεικονίζων πιστῶς τὸν Σωκράτην καὶ μιμούμενος ἢ ἐλευθέρως ἀπομνημονεύων τοὺς λόγους του, ζῶντος ἔτι, ἢ ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὅτε ἦσαν ἔτι εἰς αὐτὸν ἔναυλοι. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι *τάχα* μικρὸν ἔργον καὶ νεανικῆς ἡλικίας ἴδιον, τὸ νὰ δύναταί τις νὰ ἐννοῇ τὰς ἰδέας ἄλλου μὲ τοιαύτην συστηματικὴν συνάφειαν, ὥστε, καί τοι μὴ ἐξιστορῶν πραγματικὰ συμβάντα, ἀλλὰ μᾶλλον ποιητικῶς ἐξυφαίνων αὐτά, νὰ παριστᾷ ἐναργῶς τὸ πρεσβεῦον αὐτὰς πρόσωπον καὶ διαλεγόμενον δραματικῶς; Μᾶλλον εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν ἀνήκει, νὰ δύναται ὁ νοῦς, ἀπεκδυόμενος τῆς ἰδίας προσωπικότητος, νὰ ὑποκρίνεται τὸ πρόσωπον ἄλλου μετ᾽ ἐναργείας, διότι ἀπαιτεῖται αὐταρχία τῆς συνειδήσεως καὶ διάκρισις τοῦ ἰδίου ἀπὸ τὸ ἀλλότριον, τῆς ὁποίας ἔτι στερεῖται ὁ σπεύδων εἰς τὴν ἑαυτοῦ μόρφωσιν καὶ τείνων πρὸς συγκέντρωσιν ὅλων τῶν δυνάμεών του. *Ἡράκλεις ὡς πολλά μου καταψεύδεθ᾽ ὁ νεανίσκος!* λέγουν ὅτι ἐξεφώνησεν ὁ Σωκράτης (Διογένης Λαέρτ. Γ΄. ά. 35) ἀκούσας τὸν Πλάτωνα ἀναγινώσκοντα τὸν Λύσιν. Δὲν ἀπέχει ὅμως τῆς πιθανότητος ὅτι διὰ ν᾽ ἀπαγγείλῃ παρόντος τοῦ Σωκράτους, καὶ πολλῶν ἄλλων βεβαίως, τὸν ἀπεικονίζοντα τὸν τρόπον καὶ τὰς ἰδέας τούτου διάλογον, πολλάκις ὁ Πλάτων ἐμελέτησε τὸ ἔργον του συστέλλων τοὺς χαλινοὺς τῆς φαντασίας, ἐνῷ ἀπὸ ῥυτῆρος ἐλαύνων ἔγραφε τὸν Φαῖδρον. Ἂν ἔγραψεν ἄρα νέος τὸν Λύσιν, ἴσως νεώτερος ἔγραψε τὸν Φαῖδρον, καὶ μετὰ πολὺ ἀκριβεστέρας μελέτης καὶ προφυλάξεως ἐκεῖνον, γυμνασθεὶς ἤδη εἰς τὸ γράφειν καὶ ἀποκτήσας τὸ θάῤῥος ν᾽ ἀπαγγέλλῃ ἰδίας συνθέσεις εἰς ἐπήκοον πολλῶν, δι᾽ ὧν ἔγινε καὶ ὁ Σωκράτης περίεργος ν᾽ ἀκούσῃ τὰ περὶ ἑαυτοῦ.

Ἐνδίδει καὶ ὁ *Σταλβάουμος* ὅτι ὁ Φαῖδρος ἐγράφη πρὸ τοῦ Συμποσίου, τεκμαίρων τοῦτο ἐκ τῶν παρ᾽ *Ἀθηναίῳ* (XIII. 562) στίχων τοῦ Ἀλέξιδος συνθέσαντος Φαῖδρον, ἐν ᾧ ὅμως ἀναφαίνονται τὰ ἐν Συμποσίῳ παρὰ Πλάτωνος λεχθέντα, ὥστε τοῦ Φαίδρου τὸ ὄνομα, ὡς πρώτου γενομένου γνωστοῦ, προσωποποιεῖ ἀμφότερα. Ἀλλ᾽ ἐκ τῶν λέξεων τοῦ Συμποσίου — *διῳκίσθημεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ Ἀρκάδες ὑπὸ Λακεδαιμονίων* (193. A), προδίδεται ἡ ἐποχὴ τῆς συγγραφῆς του, διότι ἐν ἔτει 385. Π. Χ. (Ὀλυμπ. 98. 4) καθῃρέθη τὸ τεῖχος καὶ διῳκίσθη ἡ Μαντίνεια τετραχῆ (Ξενοφ. Ἑλλ. Ε΄. β΄. Ἀριστοτ. πολιτ. Β΄. ά Διοδ· ΙΕ΄. έ) ἂν καὶ ἡ παραβολὴ αὕτη εἶναι κατ᾽ ἀναχρονισμόν, καθότι ὁ διάλογος πλάττεται πρὸ τοῦ Ἀγάθωνος, ὁ δὲ Σωκράτης ἔπιε τὸ κώνειον ἐν ἔτει 400 Π. Χ. (Ὀλυμπ. 95. 1). Νομίζομεν ἐν τούτοις ἄξιον ἀμνηστείας τὸν Πλάτωνα ἕνεκα τοιαύτης πράξεως, κατὰ τοὺς καθαριστὰς ἀξιοποίνου (Hommelius), ἀφοῦ δι᾽ αὐτῆς προσδιορίζεται ὁ χρόνος, μεθ᾽ ὃν εἶναι ἐνδεχομένη ἡ συγγραφή. Ὁ *Σλεϊερμάχερος* (Π. Μέρ. β΄. σελ. 382) εἶναι ἕτοιμος νὰ καταδικάσῃ καὶ τὸν Ἀριστοφάνην παίζοντα μὲ εἰκόνα ἐκ τοιούτων ἀλγεινῶν συμβάντων ληφθεῖσαν, ἂν δὲν δεχθῇ τις, ὅτι μετὰ τὴν συνοίκισιν πάλιν τῶν Μαντινέων ἐν ἔτει 370 Π. Χ. (Ὀλυμπ. 102. 3. Ξενοφ. Ἑλλ. ΣΤ΄. 5) ἔκαμε χρῆσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς εἰκασίας ταύτης εὑρέθη μέσον νὰ σωθῇ ἡ ὑπόληψίς του διὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ξενοφῶντος (Ε΄. β΄. 7) βεβαιοῦντος, ὅτι ὀλίγον μετὰ τὴν διάσπασίν των οἱ Μαντινεῖς *ἥδοντο τοῖς πεπραγμένοις*.

Ἐνῷ λοιπὸν διὰ τὸ Συμπόσιον ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι ἐγράφη μετὰ τὸ ἔτος 385, ὁ Σταλβάουμος φρονεῖ ὅτι διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Φαίδρου μᾶς χρησιμεύει ἡ μαρτυρία τοῦ *Εὐσεβίου* ἐπαναφέροντος τὸν Πλάτωνα εἰς Ἀθήνας ἐν ἔτει 389 Π. Χ. (Ὀλυμπ. 97. 4) ἐξ Ἰταλίας, ὅθεν ἐπορίσθη ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας, ὁποίαν δεικνύει ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ. Ἂν ὅμως μετ᾽ ἐπιστασίας διέλθωμεν τὰ τέσσαρα χωρία τοῦ Φαίδρου, ἔνθα λέγεται πυθαγορίζων, θέλομεν ἰδεῖ ὅτι καὶ πρὶν ἐπισκεφθῇ τὴν Ἰταλίαν ἠδύνατο νὰ γράψῃ ὡς ἔγραψεν, ἰδοὺ δὲ ταῦτα·

ά. Τοὺς λόγους τοῦ Σωκράτους περὶ ψυχῆς παραβάλλοντος αὐτὴν μὲ σύμφυτον δύναμιν ὑποπτέρου ζεύγους (246. A) συνδυάζουν πρὸς τὰ παρ᾽ *Ἱεροκλέους* ἐν ὑπομνήμασι εἰς τὰ Χρυσᾶ Ἔπη λεγόμενα (στ. 69), ὅτι *ἄνθρωπος ψυχὴ λογικὴ μετὰ συμφυοῦς ἀθανάτου σώματος· καὶ τοῦτο τῶν Πυθαγορείων ἦν δόγμα, ὃ δὴ Πλάτων ὕστερον ἐξέφηνεν ἀπεικάσας ξυμφύτῳ δυνάμει ὑποπτέρου ζεύγους.* — Ἀλλ᾽ ὁ Πλάτων (246. D) μόνον τὸν θεὸν ἀποκαλεῖ ἐξ ἀθανάτου ψυχῆς καὶ ἐξ ἀθανάτου σώματος, ὥστε ἀντὶ νὰ ὑπάρχῃ ὁμοιότης, ὑπάρχει μόνον ἀναλογία τις.

β΄. Οἱ Πυθαγορικοὶ καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς διῄρουν τὸν κόσμον εἰς *αἰσθητὸν καὶ νοητόν*, καὶ τούτου εὑρίσκονται ἀνάλογα, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον παρὰ Φαίδρῳ (246. E καὶ ἑπ.), καθ᾽ ὃν αἱ ψυχαί, ἀκολουθοῦσαι ἐν ὑποπτέρῳ ζεύγει τὰ ὀχήματα τῶν ἕνδεκα θεῶν, (διότι ἡ Ἑστία μένει ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη) προπορευομένου τοῦ Διός, μόλις μετὰ κόπου ὀλίγαι φθάνουν ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ οὐρανοῦ, μεχρισοῦ τελεσθῇ ἡ περιφορὰ αὐτοῦ ποτὲ μὲν ὑψούμεναι ποτὲ δὲ δύουσαι, ὅθεν ῥίπτουν τινὰ βλέμματα εἰς τὸν ἔξω τόπον ἀσαφῶς καθορῶσαι τὰ ὄντα, δηλ. *τὴν ἐν τῷ ὅ ἐστιν ὂν ὄντως ἐπιστήμην*, ἤτοι τὴν καθ᾽ ἑαυτὴν καὶ οὐχὶ ὁποία εἶναι *ἑτέρα ἐν ἑτέρῳ ὧν ἡμεῖς νῦν ὄντων καλοῦμεν*, ἤτοι τὴν ἐφηρμοσμένην. Πτεροῤῥυήσασαι δὲ κατέρχονται εἰς τὸν γήϊνον βίον, κατὰ βαθμὸν τῆς δοξαστῆς σοφίας, ἧς ἔτυχον, ἄλλαι εἰς γονὴν φιλοσόφου, ἢ μουσικοῦ, ἢ ἐρωτικοῦ, ἄλλαι εἰς βασιλικοῦ καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀλλ᾽ εὐθὺς βλέπομεν πόσον ἡ διαστολὴ τοῦ κόσμου εἰς αἰσθητὸν καὶ νοητὸν ἀπέχει ἀπὸ τὴν διάστασιν τῶν καθαρῶν ἰδεῶν, κατοικουσῶν εἰς τὸν ἔξω τοῦ οὐρανοῦ τόπον, ὡς τύπων, ἔνθα τὰς καθορῶσι καὶ θεοὶ καὶ ἄνθρωποι. Οὐδεὶς δύναται νὰ φιλονεικήσῃ ὅτι ταῦτα εἶναι ὅλως πλατωνικά. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη μάλιστα τοῦτο εἶναι ΙΔΙΟΝ τῶν Πυθαγορείων, *ὅτι τὸ πεπερασμένον καὶ τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἓν οὐχ ἑτέρας τινας ᾠήθησαν εἶναι φύσεις οἷον πῦρ ἢ γῆν ἤτι τοιοῦτον*

ἕτερον, *ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἄπειρον καὶ αὐτὸ τὸ ἓν οὐσίαν εἶναι τούτων ὧν κατηγοροῦνται.*

γ'. Ἡ πρὸς τὸν Τισίαν ἀποστροφὴ πρὸς ὑπόμνησιν τῆς γνώμης τῶν σοφωτέρων, καθ' ἣν πρέπει τις νὰ μελετᾷ παρέργως μὲν ν' ἀρέσκῃ εἰς τοὺς ὁμοδούλους κυρίως δὲ εἰς τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ἐξ ἀγαθῶν δεσπότας, (274. Α) δὲν περιέχει τι τόσον μυστηριῶδες, ὥστε νὰ δύναται μόνον δια τῶν *ἀποῤῥήτων* τῶν Πυθαγορικῶν νὰ ἐξηγηθῇ.

δ'. Ἐπὶ τέλους τὸ κατὰ μυθικὸν τρόπον διήγημα περὶ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Θαμοῦ ἐπιτιμήσαντος τὸν ἐφευρόντα τὰ γράμματα θεὸν Θεῦθ, ὅτι οἱ μαθόντες αὐτὰ δι' ἀμελετησίαν μνήμης θελουν περιπέσει εἰς λήθην (274. Ε) ἐθεώρησαν ὡς Πυθαγορίζον δίδαγμα (Πλουτάρχου Νουμ. κδ'.),

Αὐτὰ λοιπὸν, διότι ἄλλα δὲν μνημονεύονται, δὲν εἶναι φύσεως νὰ μᾶς ἀναγκάσουν εἰς ὁμολογίαν ὅτι μόνον ἐπανελθὼν ἐξ Ἰταλίας ἠδύνατο νὰ τὰ γνωρίζῃ ὁ Πλάτων, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης μᾶς μαρτυρεῖ ὅτι πρὸ τοῦ Σωκράτους ἠκροάσθη ἄλλων φιλοσόφων (Μεταφυσ. Α'. 6). Διὰ τοῦτο ἀφίνοντες ὅλα τὰ τεκμήρια ὡς ἀνεπαρκῆ προβαίνομεν εἰς τὴν οὐσίαν αὐτὴν διὰ νὰ δείξωμεν ἀναλύοντες τὴν ὑπόθεσιν τῶν διαλόγων, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ἔργων τοῦ φιλοσόφου.

Συνάπτοντες ὅλα τὰ μέρη εἰς τὴν κοινὴν ἰδέαν, ἥτις φαίνεται ἐπικρατοῦσα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ διαλόγου, βλέπομεν ὅτι ἔχει ὑπόθεσιν τὴν ῥητορικὴν πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἄνευ τῆς φιλοσοφίας καίτοι παντοίως τεχναζομένη, εἶναι ἀσθενὴς καὶ ἀνεπιτηδεία, λανθάνουσα τοῦ σκοποῦ της, διότι τὸν ἀγνοεῖ. Διὰ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς ἐννοίας τοῦ συγγραφέως, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ποῖα διδόμενα εἶχεν ὑπ' ὄψιν, δηλαδὴ ὁποία τις ἦτον ἐπ' αὐτοῦ ἡ ῥητορική. Ὅταν ὁ Γοργίας ὁ Λεοντῖνος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας συμπρεσβεύων μετὰ τοῦ διδασκάλου του Τισίου, ἐξέπληξε τοὺς ἀκροατάς του. (Παυσ. Στ'. ιζ'. 8. Διον. βίος Λυσίου. Διόδ. ΙΒ'. 53). Τοῦτο συνέβη ἐν ἔτει 427 π. χ. (Ὀλυμ. 88'. 2 Θουκυδ. Γ'. 86). Οἱ λόγοι του, οἵτινες ἐπωνομάσθησαν λαμπάδες (ὅρα Σχολ. Ἑρμογένους), δὲν ἐδήλουν τὴν πολιτικὴν ἐμβρίθειαν, ἢ κατὰ τὸν Φαῖδρον τοῦ Πλάτωνος τὸ ὑψηλόνουν καὶ *τελεσιουργὸν* τῆς εὐφυΐας τοῦ Περικλέους, ὅστις ἕνεκα τούτου ὠνομάσθη Ὀλύμπιος, ἀλλ' ἀντὶ τῆς σοβαρᾶς ἁπλότητος τούτου ἐκοσμοῦντο διὰ λέξεων ποιητικῶν, ἢ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Ῥητορ. Γ'. 1 καὶ 3) *διπλῶν ὀνομάτων* πρεπόντων εἰς διθύραμβον (Ποιητ. 22) καὶ γλωσσημάτων (Διον. Ἀλ. Λυσίου βίος). Ἀποβλέπων κυρίως διὰ τῆς ἁρμονίας τοῦ ἤχου νὰ προσηλώσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν του ἐπύκαζε τὸν λόγον του διὰ *παρονυμασιῶν καὶ παρηχήσεων* ἤτοι διὰ λέξεων σχεδὸν ὁμοιοφώνων, τῶν ὁποίων ἡ σύμπτωσις ἐδέσμευε τὸν νοῦν καὶ ἄνευ τῆς ὑπάρξεως σοβαρᾶς ἐννοίας, ἡ δὲ φράσις του προέβαινε κατὰ ῥυθμὸν, διὰ τῆς συμμέτρου διαιρέσεως ἑκάστης περιόδου εἰς ἴσα μέρη, ἤτοι εἰς *ἰσόκωλα, πάρισα καὶ ὁμοιοτέλευτα*, ὥστε ἡ ἀντίθεσις τῆς ἐννοίας νὰ δηλοῦται καὶ διὰ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ λόγου. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπικρατῇ δι' ὅλου τοῦ λόγου ἀντίθεσις ἐννοιῶν, ἦτον ἑπόμενον ὅτι ὡς ἐπιπολὺ ἡ ἀντίθεσις ἐνυπῆρχε μόνον εἰς τὰς λέξεις. Ἀλλ' ἐνῷ τότε ὁ ἔμμετρος τῆς ποιήσεως λόγος ὑπερεῖχεν, ὁ δὲ πεζὸς ἦτο νέος, ἐθηρεύετο δι' αὐτοῦ ἡ μελῳδία, τῆς ὁποίας ἡ ἀντικειμένη λέξις εἶναι ἀπομίμησις (Ἀριστ. Ῥητ. Γ' 1.) Τὸν κενὸν ἀλλ' εὔηχον τοῦτον κόσμον τοῦ λόγου ἀνύψωνεν ὁ Γοργίας διαλεκτικῶς φιλοσοφῶν, ἀλλ' εἰς τρόπον ὥστε μᾶλλον νὰ ἐνσπείρῃ δισταγμὸν, παρὰ νὰ μεταδίδῃ ὑψηλοτέραν πεποίθησιν. Ὁ Ἀριστοτέλης (περὶ Γοργίου) καὶ ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς (πρὸς λογικοὺς) μᾶς διέσωσαν τὰς ἐν τῷ *περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ περὶ φύσεως* συγγράμματι ἰδέας του, ἔνθα τρία τινὰ προὐτίθετο νὰ δείξῃ· *Οὐκ εἶναι οὐδέν· εἰ δ' ἔστιν, ἄγνωστον εἶναι· εἰ δὲ καὶ ἔστι καὶ γνωστὸν, ἀλλ' οὐ δηλωτὸν ἄλλοις.* Ὅλος οὗτος ὁ τρόπος τοῦ Γοργίου ὠνομάσθη *Γοργιάζειν*, διότι καὶ ὡς ἐκ τῆς νεότητος τοῦ πράγματος καὶ τῆς τάσεως πρὸς τὸ λέγειν ἐπιτηδείως τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς μεγάλης ἡλικίας εἰς ἣν ἔφθασεν ὁ Γοργίας μετερχόμενος τὸν διδάσκαλον, ἀπέκτησε πολλοὺς ὀπαδούς. Τὸν Γοργίαν, ὡς εἴπομεν, ἐδίδαξεν ὁ Τισίας καὶ τοῦτον ὁ Κόραξ. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν τυράννων ἐν Συρακούσαις (π. χ. 466, Ὀλυμπ. 78'. 3) ἀφέθησαν ἐλεύθεροι πάλιν αἱ ἰδιωτικαὶ δίκαι καὶ ὡς ἐκ τῆς συσσωρεύσεως αὐτῶν ἡ δικανικὴ εὐγλωττία ἔλαβεν ἀφορμὴν ν' ἀναπτυχθῇ (Κικέρ. Βροῦτος 12. 46), τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον ἴδιον τῶν Σικελῶν ἦτον ἡ εὐφυΐα καὶ ἀγχίνοια. Ὁ Κόραξ οὐχὶ μόνον διέπρεψε διὰ τῶν λόγων του καὶ ὡς ῥήτωρ καὶ ὡς λογογράφος, ἀλλὰ κατέγινε νὰ προσδιορίσῃ καὶ τοὺς κανόνας τοῦ λόγου συγγράψας *τέχνην ῥητορικὴν*, ἢ ἁπλῶς *τέχνην*. (αὐτόθι, καὶ Ἀριστοτ. ῥητορ. Β'. 24). Περὶ αὐτῆς γνωρίζομεν μόνον ὅτι διῄρει τὰ μέρη τοῦ λόγου ἀκριβῶς ἀπαιτῶν πάντοτε νὰ προηγῆται *κολακευτικὸν καὶ θεραπευτικὸν προοίμιον*, δι' οὗ νὰ προπαρασκευάζεται ἡ εὔνοια τοῦ ἀκροατοῦ καὶ ὅτι ἐπραγματεύετο καὶ περὶ *τόπων* ὡς τῶν *ἐξ εἰκότων*, ἢ, καθὼς τοὺς ὠνόμασαν μετὰ ταῦτα, περὶ *ἐντέχνων πίστεων* πρὸς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς *ἀτέχνους* Π. Χ. ἂν ὁ αἰκίσας ἦτον ἀσθενέστερος, τὸ ἐκ τῆς ἀσθενείας τεκμήριον, ἂν δὲ ἰσχυρότερος, ὅτι δὲν ἤθελε πράξει αἰκίαν, μέλλων νὰ φανερωθῇ ὡς ἐκ τῆς ῥώμης του. (Ἀριστ. αὐτ. καὶ Φαῖδρ. 273. Β'.) Τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον πολὺ εὐφυῶς ἀπεικονίζει τὴν μέθοδον ταύτην. Ὁ Κόραξ συνεφώνησε μετά τινος νέου νὰ τὸν διδάξῃ ἐπὶ μισθῷ, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ λάβῃ ἅμα ὁ νέος οὗτος νικήσῃ τὴν πρώτην δίκην. Ἐπειδὴ ὅμως μετὰ καιρὸν ἠρνεῖτο τὸν μισθὸν, ὁ Κόραξ τὸν ἐνήγαγε λέγων ὅτι πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ λάβῃ τὸν μισθὸν, ἐὰν μὲν νικήσῃ, διότι ἐνίκησεν, ἐὰν δὲ νικηθῇ διότι ἐκπληροῦται ὁ ὅρος τῆς μετὰ τοῦ νέου συμφωνίας. Οὗτος δὲ ἀπελογεῖτο ὅτι ἐξ ἅπαντος δὲν πρέπει νὰ πληρώσῃ, ἐὰν μὲν νικήσῃ, δι' αὐτὸ τοῦτο, ἐὰν δὲ νικηθῇ διότι δὲν ἐξεπληρώθη ὁ ὅρος. Οἱ δικασταὶ θορυβηθέντες ὡς ἐκ τῶν διλημμάτων ἀπέπεμψαν ἀμφοτέ-

ρους λέγοντες *ἐκ κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν*, (Σέξτος πρὸς ῥήτορας).

Ὁ Τισίας μαθητὴς καὶ κατόπιν ἐφάμιλλος τοῦ Κόρακος, συγγράψας καὶ αὐτὸς *τέχνην*, δὲν ἀφῆκεν ἴχνη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους του διὰ νὰ τὸν ἐκτιμήσουν ὅπως οἱ σύγχρονοί του, ὑπῆρξε δὲ διδάσκαλος τοῦ Γοργίου. Ἀλλ' οὗτος ὑπερέβη τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν φιλοσοφίαν, εἰς ἣν ἐπαιδεύθη παρὰ τοῦ Ἐμπεδοκλέους καὶ τῶν Ἐλεατῶν. Ἡ βάσις αὐτῆς ἦτον ὅλως ἀρνητική, ὅτι οὐδὲ τὸ *εἶναι* ὑπάρχει οὐδὲ τὸ *μὴ εἶναι*, διότι βέβαια οὐδὲν τούτων ἔχει ἀφῃρημένως καὶ κεχωρισμένως ὕπαρξιν ἐντὸς τοῦ κόσμου, ὁποίαν ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ἡ δὲ ἀντινομία αὐτῶν εἶναι ἀδιάλυτος, ἐνόσῳ ὁ νοῦς μεταπίπτει ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον χωρὶς νὰ ἐννοῇ ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του κενὴν ἀφαίρεσιν, οὐδὲν ἄλλο περιέχουσαν, εἰμὴ ὅ,τι ἡ καθαρὰ καὶ κενὴ νόησις. Ὡς ἐκ τῆς διαλεκτικῆς ταύτης ἦτον ἑπόμενον νὰ περιπέσῃ ὁ Γοργίας εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει καθαυτὸ ἀλλ' ὅλα εἶναι φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ παραστήσῃ διὰ τῆς δεξιότητός του, ἤτοι τῆς *σοφιστικῆς*, ὅπως θέλει. Ἄς ἀφήσωμεν νὰ κοιμῶνται, λέγει ὁ Σωκράτης ἐν Φαίδρῳ, τὸν Τισίαν καὶ Γοργίαν, οἵτινες ἐπροτίμησαν τὰ εἰκότα εἰς τ' ἀληθῆ, σμικρύνοντες τὰ μεγάλα, καὶ μεγαλοποιοῦντες τὰ σμικρὰ διὰ ῥώμην λόγου, ἢ τὰ καινὰ ἀρχαίως καὶ τ' ἀρχαῖα καινῶς λέγοντες. Ἦτο φυσικὸν αἱ πρῶται ἔρευναι τῆς τέχνης νὰ περιστραφοῦν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν καὶ νὰ ἐκλάβουν οἱ ἱεροφάνται αὐτῆς τὴν διακόσμησιν ἀντὶ τῆς οὐσίας, οἱ δὲ χρεωστούμενοι εἰς τὴν νεότητα τοῦ πράγματος θρίαμβοι ἐξῆψαν τὴν ἀλαζονείαν, ὥστε νὰ ὀνομάζεται ἡ ῥητορικὴ *πειθοῦς δημιουργὸς* ἥτις *ἁπάσας τὰς δυνάμεις συλλαβοῦσα ὑφ' αὐτῇ ἔχει*. (Πλάτ. Γοργ.)

Μεταφυτευθεῖσα ὅμως ἡ τέχνη εἰς Ἀθήνας, ἔνθα τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρχεν ἡ πλείστη ἐξουσία τοῦ λέγειν (Πλάτ. αὐτόθι), ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ πρακτικωτέραν τάσιν καὶ ν' ἀπεκδύεται τὸ περιττὸν τοῦ κόσμου, πρὸ πάντων διὰ τοῦ *Ἀντιφῶντος*, ὅστις ἐχρημάτισε λογογράφος, διότι ἐν ἰδιωτικαῖς δίκαις ὁ διάδικος ὤφειλε μόνος ν' ἀγορεύσῃ. Ὁ Θουκυδίδης, ὅστις ἦτο μαθητής του τὸν μνημονεύει μετὰ θαυμασμοῦ ὡς ὑποβλεπόμενον διὰ τὴν *δεινότητά του*, μολονότι δὲν παρίστατο εἰς τὸν δῆμον οὔτε εἰς ἄλλον ἀγῶνα ἑκουσίως, ἐνῷ ἦτον ἄριστος σύμβουλος (δηλ. λογογράφος· ὅρα Βίον Ἀντίφ.) τῶν ἀγωνιζομένων ἐν δικαστηρίῳ ἢ ἐν τῷ δήμῳ, καὶ ὑπερεῖχεν ὅλους εἰς τὸ νὰ ἐννοῇ καὶ νὰ λέγῃ ὅσα ἐννοεῖ, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τῶν τετρακοσίων, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἐγκατάστασιν συνετέλεσε, δικαζόμενος ἐπὶ θανατικῇ δίκῃ ἀπήγγειλε τὴν τελειοτέραν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἀπολογίαν (Η΄. κεφ. 68). Κατὰ δυστυχίαν ἀντὶ νὰ μᾶς διασωθῇ ἡ ἀπολογία αὕτη, μᾶς διεσώθησαν ἄλλοι τινες λόγοι ἥττονος ἀξίας, ἱκανοὶ ὅμως νὰ δείξουν τὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς.

Ἐκ τῶν δεκαπέντε διασωθέντων λόγων οἱ δώδεκα ἀνήκουν εἰς μελέτας ἀποτελοῦντες τρεῖς τετραλογίας, ἐξ ὧν ἑκάστη, περιστρεφομένη εἰς τὸ αὐτὸ θέμα, περιέχει ἀνὰ δύω λόγους κατηγορίας καὶ δύο ἀπολογίας, τοὺς μὲν προτέρους, τοὺς δὲ ὑστέρους. Ἡ τέχνη συνίσταται εἰς ἀνεύρεσιν κοινῶν τόπων πρὸς στήριξιν τῆς ἰδανικῆς κατηγορίας, οἵτινες ὡς σχετικοὶ καὶ ἁπτόμενοι μόνου τοῦ πιθανοῦ, ἀναστρέφονται διὰ τοῦ προτέρου λόγου τῆς ἀπολογίας, ἕπονται δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οἱ ὕστεροι λόγοι ἐξαντλοῦντες τὰ ἑκατέρωθεν τεκμήρια. Ὁ Κυϊντιλιανὸς μᾶς βεβαιοῖ ὅτι ὁ Ἀντιφῶν πρῶτος συνέγραψε λόγους πρὸς κοινὴν ἀνάγνωσιν (**Orationem primus omnium scripsit**), ἐννοεῖ δὲ οὐχὶ μόνον τὰς τοιαύτας μελέτας, ἀλλὰ καὶ καθαυτὸ δικανικούς, ὁποῖοι εἶναι οἱ τρεῖς σωζόμενοι, ἀναγόμενοι εἰς *φονικὰς δίκας*, καθότι τῶν ἀρχαίων αἱ συλλογαὶ ἦσαν διῃρημέναι κατὰ τὰ εἴδη τῶν δικῶν, ὥστε τοῦ Ἀντιφῶντος διετηρήθησαν μόνοι οἱ τῶν φονικῶν ὡς τοῦ Ἰσαίου οἱ περὶ κλήρου.

Ἐφ' ᾧ ἐκ τῶν τετραλογιῶν μανθάνομεν πῶς ὁ ἐπονομασθεὶς Νέστωρ ἐδίδασκε τοὺς νέους ἐν τῇ *διατριβῇ* του εἰς τὸ νὰ τρέπουν ἐπιτηδείως καὶ πρὸς τὸ σοφιστικώτερον τὰ ἐξ εἰκότων τεκμήρια, διὰ τῶν τριῶν περὶ φονικῶν δικῶν λόγων, ἐξ ὧν εἷς εἶναι κατηγορία φαρμακείας κατὰ τῆς μητρυιᾶς, οἱ δὲ ἄλλοι δύο ἀπολογίαι τοῦ Ἕλου περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου καὶ τοῦ χορευτοῦ περὶ τοῦ φαρμακευθέντος ἐν τῇ οἰκίᾳ του παιδός, βλέπομεν τὸν Ἀντιφῶντα συγγράφοντα μὲν καὶ ἐνταῦθα, ἀλλὰ δι' ἀγῶνα πραγματικόν. Ἀποσκορακίσας πλέον τοὺς ἀρχαϊσμοὺς τοῦ Γοργίου καὶ τὰς ποιητικὰς λέξεις, προτίθεται τὴν κυριολεξίαν, ὥστε ὁ στοχασμὸς νὰ ἐκφράζεται σαφῶς καὶ ἀκριβῶς. Εἰς τὴν *ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἀκριβολογίαν*, ἐχρημάτισε διδάσκαλος ὁ Πρόδικος (Μαρκελλ. βίος Θουκ. 36), δι' αὐτῆς δὲ φαίνεται ἡ πρακτικωτέρα τάσις, ὥστε νὰ μὴ κρούσῃ μόνον ἦχος ἀσυνήθης τὸ οὖς τοῦ ἀκροατοῦ, ἀλλ' ἐξεναντίας νὰ μεταδοθῇ εἰς τὸν νοῦν του καθαρὰ διάγνωσις, ἐφ' ᾗ διορῶν τὰ πράγματα νὰ πεισθῇ.

Τὸ ἑπόμενον βῆμα εἶναι ἡ διέγερσις τοῦ πάθους τοῦ ἀκροατοῦ διὰ τοῦ πάθους τοῦ ῥήτορος, ἐντέχνως ἐκφραζομένου διὰ τῆς ἀνωμαλίας τῆς φράσεως ἀκολουθούσης τὴν συγκίνησιν τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ μέχρις αὐτοῦ δὲν προέβη ὁ Ἀντιφῶν, ὅστις, ὡς λέγει ὁ σύγχρονος τοῦ Κικέρωνος *Καικίλιος*, τοῦ ὁποίου τὰς ὀρθὰς κρίσεις ἀπήνθισαν οἱ ἀρχαῖοι, Ψευδοπλούταρχος καὶ Φώτιος, δὲν ἐγνώριζεν ἔτι τὰ *σχήματα τῆς διανοίας* ἢ τὴν *τροπὴν ἐκ τοῦ πανούργου καὶ ἐναλλάξιν*, ἀλλὰ μόνα τὰ *τῆς λέξεως*. (Φώτ. 259).

Ἡ κατασκευὴ τῆς περιόδου ἐξακολουθεῖ ἑπομένως νὰ εἶναι συμμετρική, διὰ τῶν ἰσοκώλων καὶ παρίσων καὶ τῆς ἀντικειμένης λέξεως τείνουσα πρὸς τὴν *ἐναρμόνιον σύνθεσιν*, ὡς τὴν ὀνομάζει ὁ Καικίλιος, ἥτις μὴ δηλοῦσα πάντοτε ἀντίθεσιν ἰδεῶν ἀποβαίνει μονότονος. Χάριν αὐτῆς τῆς ἀκριβολογίας καὶ τῆς ἐναρμονίου συνθέσεως ἀποδίδει εἰς τὸν Ἀντιφῶντα ὡς καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς (περὶ συνθ. ὀνομ.) *τὸν αὐστηρὸν χαρακτῆρα*, ἢ τὴν *αὐστηρὰν ἁρμονίαν*, ὁ δὲ Καικίλιος (Ἀντιφ. βίος κατὰ Πλούτ.) λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶναι ἐν *τοῖς λόγοις ἀκριβὴς καὶ πιθανὸς καὶ δεινὸς περὶ*

τὴν εὕρεσιν καὶ ἐν τοῖς ἀπόροις πιθανός. Ἡ εἰς εὕρεσιν τεκμηρίων ὅμως ἐπιτήδευσις κινδυνεύει νὰ εἶναι φορτική, διότι αἱ πολλαὶ πιθανότητες, αἵτινες δὲν ἀντισταθμίζουν τὸ ἐλάχιστον ἀμέσου ἀποδείξεως, ἢ ἀτέχνου πίστεως καθίστανται ὕποπτοι καὶ φορτικαί. Ἀλλ' ὁ Ἀντιφῶν ἐγνώριζε τὸ ὀρθὸν μέτρον, *τοῦ εὐπρεποῦς μάλιστα στοχαζόμενος*.

Ὁ *Ἀνδοκίδης* ὀλίγον διέπρεψεν, οὔτε ἐπέφερεν ἀνάπτυξίν τινα ἀξιοσημειώτον, ὅπως ὁ *Λυσίας*, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν Φαίδρῳ. Ἀλλ' ὁ Λυσίας ἔχει δύο ἐποχὰς ἀκριβῶς διαστελλομένας· κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τῶν πρὸ αὐτοῦ, διδάσκων τοὺς αὐτοὺς κανόνας ὡς *σοφιστὴς* (Δημοσθ. κατὰ Νεαίρας 1351), κατὰ δὲ τὴν δευτέραν παρίσταται ὡς ῥήτωρ, ἢ πρακτικὸς λογογράφος προπαρασκευάζων τὴν τελειότητα τῆς τέχνης, ἥτις ἔμελλε νὰ γίνῃ παράδειγμα καλλονῆς δι' ὅλους τοὺς χρόνους, ὅπως τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου, τοῦ Ἰκτίνου, τοῦ Καλλικράτους καὶ τοῦ Μνησικλέους. (Περὶ τῶν δύο τούτων ἐποχῶν ὅρα Μύλλερον, Ἱστορ. τῆς φιλ. κεφ. 35.)

Ὁ Λυσίας ἐγεννήθη μὲν ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἐκ Συρακουσίου πατρός, τοῦ Κεφάλου, μετοικήσαντος αὐτόθι κατὰ προτροπὴν τοῦ Περικλέους (Λυσ. κατὰ Ἐρατοσθ. Β'.). Ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλὰς ἔστελλον ἀποικίαν εἰς Θουρίους (Ὀλυμπ. 84. 1 π. χ. 444), ἀπέπλευσε καὶ αὐτός, πεντεκαιδεκαετὴς τότε, μετὰ δύω ἀδελφῶν, ἐξ ὧν εἷς ὁ Πολέμαρχος, διὰ νὰ κοινωνήσῃ αὐτῆς. Μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ συμφορὰν τῶν Ἀθηναίων ὡς ἀττικίζων ἔφυγε πάλιν ἐπανερχόμενος εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του, (Ὀλυμ. 92 2 π. χ. 412) ἔνθα ἔζησεν ὡς ἰσοτελὴς (Διον. βίος Λυσίου). Ὠφεληθεὶς ἐν Σικελίᾳ ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ Τισίου καὶ Νικίου τινος ἐπηγγέλλετο ἐν Ἀθήναις τὸν διδάσκαλον τῆς ῥητορικῆς (Πλούτ. βίος Λυσίου) ἤτοι τὸν σοφιστήν, μέχρισοῦ οἱ τριάκοντα τὸν κατεδίωξαν διὰ νὰ τὸν ἁρπάσουν τὰ πλούτη του, καὶ αὐτὸς μὲν διεσώθη εἰς Μέγαρα, ὁ δὲ ἀδελφός του Πολέμαρχος ἔπιε τὸ κώνειον. Ἐπανελθὼν μετὰ τοῦ Θρασυβούλου καὶ συντελέσας εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας διὰ τῆς περιουσίας ὅσην διέσωσεν (Φώτ. 261), ἔπνεεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τριάκοντα καὶ τῶν ὀπαδῶν των. Ἐκ τούτων τῶν τριάκοντα ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐρατοσθένης ἔδιδεν εὐθύνας πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ἀμνηστείας. Τοῦτο ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Λυσίου, ὅστις οὐδέποτε ἄλλοτε πράξας ἢ ἴδια ἢ ἀλλότρια πράγματα ἐνώπιον τοῦ δήμου (κατὰ Ἐρατοσ. Ζ'), τότε πρῶτον παρέστη ἐκθέτων τὰς ἀνοσιότητας τοῦ Ἐρατοσθένους πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ οἰκογένειαν ἀπανθρωπίας του μετὰ γνησίου πάθους, ὁποῖον ἐμπνέει ἡ δύναμις τοῦ αἰσθήματος. Εἰς τοιαύτας στιγμὰς οἱ μετ' ἀκριβείας μελετηθέντες κανόνες δὲν ἐξουσιάζουν πλέον, ἀλλ' ὑποχωροῦν εἰς τὴν συγκίνησιν τῆς ψυχῆς. Ἔκτοτε ὁ Λυσίας ἐγνώρισε τὴν ἀληθῆ δύναμιν καὶ τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τῆς ῥητορικῆς. Ἀποδιοπομπούμενος τὸν φορτικὸν καὶ περιττὸν κόσμον, ἐτράπη πρὸς τὸ ἀφελὲς καὶ φυσικόν, ἐννοῶν ὅτι οὐδὲν εἶναι τόσον καταπειστικὸν ὅσον ἡ ἀλήθεια, καὶ αὐτῆς τὴν γνησίαν ἔκφρασιν πρέπει νὰ μιμηθῇ ὁ ῥήτωρ, ὁμιλῶν μᾶλλον διὰ τῆς σαφοῦς καὶ ἀνεπιτηδεύτου παραστάσεως τῶν πραγμάτων παρὰ διὰ τοῦ ἤχου τῶν λέξεων, ὅθεν ὁ χαρακτήρ του ὠνομάσθη *ἰσχνὸς* καὶ *ἀφελής*. Μολονότι ὅλοι οἱ σωζόμενοι λόγοι τοῦ Λυσίου εἶναι μεταγενέστεροι τῆς κατὰ τοῦ Ἐρατοσθένους κατηγορίας, οὔτε μᾶς σώζεται μελέτη τις προγενεστέρα, ὥστε ἐκ τῆς συγκρίσεως νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν πεποίθησίν μας, ὅτι ὁ Λυσίας προβὰς εἰς τὸ βῆμα εὗρε τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα καὶ ἔκτοτε μετήλλαξε τὴν τέχνην, μᾶς πείθουν ὅμως αἱ ἑξῆς περιστάσεις περὶ τούτου. Πρῶτον ὁ περὶ Λυσίου θαυμασμὸς τῶν ἀρχαίων δὲν συμβιβάζεται μὲ τὰ ἐν Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, ἂν δὲν δεχθῶμεν ὅτι ὁ Λυσίας ἐν τῇ πρώτῃ του περιόδῳ ἐξηκολούθησε τὰ ἴχνη τῶν πρὸ αὐτοῦ σοφιστῶν. Τοῦτο τὸ τεκμήριον συνᾴδει μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ Φαῖδρος εἶναι ἐκ τῶν πρώτων διαλόγων τοῦ Πλάτωνος, διότι ἡ κατὰ τοῦ Ἐρατοσθένους κατηγορία ἀπηγγέλθη κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 94 Ὀλυμπ. (Π. Χ. 403), δηλ. ὀλίγον χρόνον μὲν πρὸ τοῦ Φαίδρου, ἀλλὰ πρὶν ἀποκτήσῃ τὴν μεγάλην ὑπόληψιν ὁ Λυσίας ὡς λογογράφος, τοῦ ὁποίου οἱ ἀρχαῖοι μνημονεύουν 495 λόγους, ἐξ ὧν 250 γνησίους, (εἰς ἡμᾶς ἔφθασαν 25). Δεύτερον τεκμήριον ἔχομεν ὅτι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς δικαίως θαυμαζομένους λόγους του ὑπάρχουν ἔτι ἴχνη τῆς πάλαι μεθόδου, διότι δυσκόλως ἐξαλείφει τις ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα διὰ πολλοῦ χρόνου ἐλάτρευεν ὡς προτερήματα. Οὕτω ἔχομεν ἐν αὐτῇ τῇ κατὰ τοῦ Ἐρατοσθένους κατηγορίᾳ ψευδεῖς ἀντιθέσεις ὡς τὴν ἑξῆς (ιδ'.) *εἰ διὰ μὲν τοῦ ὑμετέρου πλήθους ἀδεῶς ἡγοῦνται τοὺς τριάκοντα σώσειν, διὰ δὲ Ἐρατοσθένην καὶ τοὺς συνάρχοντας αὐτοῦ δεινὸν ἦν καὶ τῶν τεθνεώτων ἐπ' ἐκφορὰν ἐλθεῖν*. Ἀλλ' ὁ ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς, ὡς λόγος ἐπιδεικτικὸς καὶ πανηγυρικὸς εἶναι κατὰ τὸν φορτικὸν τρόπον γεγραμμένος, πλήρης ἐπιτηδεύσεων καὶ σχημάτων λέξεως, ὡς τῆς παρηχήσεως *μνήμην παρὰ τῆς φήμης λαβὼν* (β') ἢ τῆς ψευδοῦς ἀντιθέσεως, *τῶν μὲν σωμάτων ἀφειδήσαντες, ὑπὲρ δὲ τῆς ἀρετῆς οὐ φιλοψυχήσαντες* (ζ) καὶ ἄλλων τοιούτων. (Καὶ ὁ Διονύσ. δὲν ἐπαινεῖ τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους του. Βίος Λυσίου).

Ἡ ὕλη αὐτὴ τοῦ λόγου δὲν δεικνύει ἐπιτηδείαν ἐκλογήν. Κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἀπομνημονεύονται αἱ μεγάλαι πράξεις τῶν Ἀθηναίων μυθικαὶ καὶ ἱστορικαί, μετὰ πλείστου ἐπαίνου ἐπ' ἀνδρείᾳ μὲν ὁ κατὰ τῶν Ἀμαζόνων πόλεμος, ἐπ' εὐσεβείᾳ δὲ ἡ κατὰ τῶν Καδμείων ἐκστρατεία καὶ ἐπὶ φιλοξενίᾳ ἡ ἔνοπλος ὑπεράσπισις τῶν Ἡρακλέους παίδων· ἕπονται τὰ Μηδικά, τὰ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μόλις μνημονεύονται, ἀλλὰ δὲν παραλείπονται οἱ ξένοι οἱ βοηθήσαντες κατὰ τῶν τριάκοντα, ἐν οἷς καὶ ὁ ῥήτωρ. Περὶ δὲ τῆς προκειμένης πράξεως οὐδεμία ὑπάρχει διήγησις, ἀλλ' ἁπλῆ μνεία μετὰ τοῦ ἐπαίνου καὶ οἰκτιρμοῦ, δι' ὧν ἀποπερατοῦται ὁ λόγος, ἐπιστεφανούσης τῆς ἀντιθέσεως, ὅτι οἱ διὰ τὴν φύσιν θνητοὶ ἐγένοντο ἀθάνατοι διὰ τὴν ἀρετήν.

Τοιαῦτα δεσμὰ μετὰ βίας διέῤῥηξεν ὁ Λυσίας πρὶν ἀναπτύξῃ τὰ προτερήματά του, περὶ ὧν θέλομεν ἀκολουθήσει τὴν κρίσιν τοῦ Ἁλικαρνασσέως, εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς. Πρὸ πάντων οἱ λόγοι του εἶναι ἄριστος κανὼν τῆς Ἀττικῆς γλώσσης τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπιχωριαζούσης. Ἡ λέξις του εἶναι λελυμένη ἐκ μέτρου καὶ ἁπλῆ, ὡς οἱ ἰδιῶται διαλέγονται, ἀλλὰ κυριολεκτική. Ἡ σαφήνειά του δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὰ ὀνόματα, διότι δὲν εἶναι ἀήθη, ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα, διότι διὰ βραχέων ἐκφέρει τὰ νοήματα ἔχων τὴν δύναμιν νὰ θέτῃ ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις τὰ λεγόμενα καὶ νὰ διηγῆται φυσικῶς. Μιμούμενος τὸν ἁπλοῦν λόγον τοῦ ἰδιώτου καὶ τὸν φυσικὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐκφέρει τοὺς στοχασμούς του, προσήρμοζε τοὺς λόγους εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου, ὑπὲρ οὗ τοὺς ἔγραφεν, αὕτη δὲ ἡ τέχνη ὠνομάσθη *ἠθοποιΐα*.

Ἀλλ' ἡ λελυμένη φράσις του καὶ αἱ μικραὶ περίοδοί του, ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ ἐκάλει, ἐσωματοποιοῦντο εἰς τὴν *συστρέφουσαν τὰ νοήματα καὶ στρογγύλως ἐκφέρουσαν λέξιν*. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ὁ Ἁλικαρνασσεὺς θαυμάζει τὸν Λυσίαν διὰ τὴν ἁρμονίαν καὶ χάριν τῶν λόγων, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ἰδιώτης καὶ ὁ τεχνίτης αἰσθάνονται, δυσκόλως δὲ δύναταί τις νὰ δηλώσῃ. Αὐτὸ τὸ ἐπαφρόδιτον τοῦ λόγου μετεχειρίζετο ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ὡς κριτήριον τῆς γνησιότητος καὶ ὁσάκις ἐδίσταζεν, εἰς ταύτην τὴν ἀρετὴν κατέφευγεν ὡς ἐπὶ ψήφων ἐσχάτην. Τὰ μόνα τῶν ὁποίων στερεῖται ὁ Λυσιακὸς λόγος, εἶναι τὸ ὑψηλόν, τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ καταπληκτικόν. Εἰς ταῦτα προσθέτομεν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Καικιλίου, ὅτι καίτοι ἐπιτήδειος εἰς εὕρεσιν καὶ ἐκλογὴν ἐπιχειρημάτων, δὲν ἦτον ὅμως ἱκανὸς εἰς τὸ νὰ οἰκονομήσῃ τὰ εὑρεθέντα (Φώτ. 261). Πραγματικῶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Λυσίου λείπει κοινὴ ἰδέα συνδέουσα ὅλα τὰ μέρη καὶ προβαίνουσα πάντοτε δι' αὐτῶν πρὸς κατακυρίευσιν τοῦ ἀκροατοῦ. Πολλάκις ὁ σύνδεσμος εἶναι ὅλως ἐξωτερικὸς καὶ ἡ μετάβασις ἁπλῆ μέν, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἢ εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐσωτερικὴ σχέσις των νὰ καταδεικνύεται διὰ προπαρασκευαστικῆς σκέψεως, ἢ κατὰ τοὺς ἀρχαίους διὰ *προκατασκευῆς* καὶ *ἐφόδου*. Καὶ αὐτὸς ὁ λίαν ζηλωτὴς τοῦ Λυσίου Ἁλικαρνασσεὺς ὁμολογεῖ, ὁμιλῶν περὶ Ἰσαίου, ὅτι οὗτος *δεινότερός ἐστιν οἰκονομῆσαι Λυσίου καὶ ὅλους τοὺς λόγους καὶ τὰ μέρη αὐτῶν*.

Τοιαύτην ἔχοντες κατὰ νοῦν εἰκόνα τῆς τότε ῥητορικῆς τέχνης καὶ ἰδίως τοῦ Λυσίου, ἴσως ἐννοήσωμεν σαφέστερον τὸν Πλάτωνος Φαῖδρον, ἐν ὀλίγοις δὲ ἀνακεφαλαιοῦντες λέγομεν, ὅτι ἡ τέχνη ἀρξαμένη ἐκ τῆς Σικελίας ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν ἢ εἰς τεχνάσματα περὶ τὴν λέξιν, καὶ συνεπαρθεῖσα διὰ τοῦ Γοργίου ἐφρόνει ὅτι *ἁπάσας τὰς δυνάμεις συλλαβοῦσα ὑφ' αὑτῇ ἔχει*, καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ ὅ,τι θέλει. Ἐν Ἀθήναις ὅμως συνησθάνθη τὸ φορτικὸν τοῦ περιττοῦ κόσμου της διὰ τοῦ Ἀντιφῶντος, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τοῦ Λυσίου ἐτράπη πρὸς τὸ φυσικὸν καὶ πρὸς μίμησιν τοῦ ἀληθοῦς. Ὁ Λυσίας βραδέως ἀνέπτυξε τὰς ἀληθεῖς ἀρχάς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὰς ἐφήρμοσεν, εἰς τρόπον ὥστε οἱ λόγοι του ἐν παντὶ καιρῷ εἶναι ἄξιοι θαυμασμοῦ.

Ὑπὸ τοιαύτας ἐντυπώσεις προβαίνοντες εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Φαίδρου, θέλομεν σπουδάσει νὰ συνάψωμεν ὅλους τοὺς στοχασμούς του, διότι τότε μόνον δυνάμεθα νὰ ἐφησυχάσωμεν, ὅταν οὐδὲν μέρος μένει ἀνεξήγητον.

(*Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἑπόμενον Φυλλάδιον.*)

Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ.

Μόνος ἀνέβη ὁ Περικλῆς τὴν ἀπότομον τῆς Ἀκροπόλεως ἄνοδον, καὶ ἐκάθησεν ἐφ' ἑνὸς λίθου τοῦ ἀρχαίου ἑκατομπέδου. Ὑπὸ τοὺς πόδας του ἐξετείνετο τὸ εὐρὺ πεδίον, κομῶν τῇ ἐλαίᾳ τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἡ πόλις ἐφ' ἧς ἔλαμπε νεαρὰ ἡ δόξα τοῦ μαραθωνίου ἀνδραγαθήματος, καὶ ἀπωτέρω ἡ θάλασσα, ἀντηχοῦσα ἔτι τοὺς παιάνας τῆς Σαλαμῖνος, καὶ ἄπειρος ὡς τινῶν ἀκορέστων καρδιῶν ἡ φιλοδοξία, καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του ὁ οὐρανός, στιλπνὸς ὡς ὁ σάπφειρος, καὶ αἴθριος ὡς ὁ ὀφθαλμὸς μειδιώσης νεανίδος. Αἱ μεγάλαι σκηναὶ τῆς φύσεως καταγωνίζονται τὰς ψυχάς, καὶ μάλιστα τὰς μεγάλας· καὶ ἡ τοῦ Περικλέους ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς μεγαλοπρεπείας ἥτις πανταχόθεν τὸν περιεστοίχιζε, καὶ ἐβυθίσθη εἰς ὀνειροπολήσεως ἔκστασιν. Εἶδε τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους τὰς σκιὰς σοβαρῶς προσομιλούσας αὐτόν, καὶ διὰ τοῦ δακτύλου δεικνυούσας αὐτῷ τὸν ἥλιον εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἠτένισε τὸν ἥλιον ἀσκαρδαμυκτί, καὶ ἡ καρδία του ἐπλήσθη ὑπερηφάνου φιλοδοξίας. Ὡς τὸν ἥλιον λάμποντα ὑπὲρ τοὺς ἀστέρας, νὰ ὑψώσῃ τὴν πόλιν του ὑπεράνω τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, τὴν ὀφρὺν τῆς Σπάρτης καταβαλών, καί, ὡς ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας, μὴ γνωρίζων ἐφάμιλλον, νὰ κάμψῃ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὰς Ἀθήνας, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν ὑπὸ τὴν Ἑλλάδα, τοιαῦτα ἐσχεδίαζεν ὁ μεγαλεπήβολος νοῦς του, ἐν ᾧ εἰς τὸν βαθὺν ὁρίζοντα διέκρινε προσπλεούσας τῶν νησιωτῶν τὰς τριήρεις, καὶ τῆς ὑποταγῆς των φερούσας τὸν φόρον εἰς τοὺς πόδας τῆς ἐνδόξου ἡγεμονίδος των· καὶ ἡ δραστήριός του διάνοια, τὸ μεγαλουργὸν αὐτοῦ σχέδιον διὰ μιᾶς συλλαβοῦσα, ἐκήρυττεν ἤδη τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πελοποννήσου, προσήρτα τὴν Σικελίαν εἰς τὴν πρῴραν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπ' αὐτῆς ὁρμώμενος καθυπέταττε πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν, καὶ μετὰ ταῦτα περιέφερε τὴν δόξαν καὶ τὰ ἀνίκητα ὅπλα τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Κυρηναϊκήν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Φοινίκην, τὴν ἐκτὸς καὶ τὴν ἐντὸς Ἀσίαν, καὶ ἐνεποίει τρόμον εἰς τὸν μέγαν βασιλέα ἐπὶ τοῦ θρόνου του. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ἦσαν ἐ-

πηρμένοι οἱ ὀφθαλμοί του, κατεβίβασεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν, καὶ ἡ καρδία του ἀνδρικῆς ἐπλήσθη ἀγανακτήσεως, διότι τὴν πόλιν του, ἣν ἤθελε βασιλίδα τοῦ κόσμου, εἶδεν ἐν ἐρειπίοις κειμένην, καὶ τὰς πληγὰς ἔτι φέρουσαν τῆς μηδικῆς αὐθαδείας· εἶδε τὰ τείχη της καταῤῥέοντα, καὶ πεπονημένας τὰς πύλας της, καὶ τοὺς ναούς της ἐρείπια, ἀπὸ τῶν βαρβάρων τὴν δᾷδα πυρποληθέντα, καὶ ἀπεφάσισε νὰ κοσμήσῃ αὐτὴν αὖθις ὡς οὐδέποτε ἐκοσμήθη πόλις, νὰ τῇ περιβάλῃ στέμμα λαμπρότερον παντὸς βασιλικοῦ στέμματος, τὸν κόσμον καὶ τὸ στέμμα τῶν ἀθανάτων ἐμπνεύσεων ἀμιμήτου καλλιτεχνίας.

Ἡ φύσις εἶναι φιλοπρόσωπος πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας. Ὅταν πέμπῃ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν της ἐπὶ τὴν γῆν πρὸς ἐπίδειξιν καὶ πρὸς ἰδίαν της δόξαν, δὲν τὸν ἐγκαταλείπει μόνον, ἀλλὰ τῷ δίδει καὶ συναντιλήπτορας ἐπαξίους του, ὧν τὴν μεγαλοφυΐαν προκαλεῖ ἡ μεγαλοφυΐα του. Ὁ Περικλῆς εἶπεν εἰς τὸν Φειδίαν ὅτι θέλει τὰς Ἀθήνας κεκοσμημένας ἀξίως τῆς ἀρχαίας των δόξης καὶ τῆς δόξης ἣν ἐμελέτα αὐτὸς νὰ ταῖς περιάψῃ, ὅτι θέλει τὴν ἀκρόπολιν βωμὸν πελώριον τῶν θεῶν, καὶ ὁ Φειδίας ἐπενόησε τ' ἀρχιτεκτονικὰ ἐκεῖνα μεγαλουργήματα, ὧν τὴν καλλονὴν οὐχὶ νὰ ὑπερβῇ, ἀλλ' οὐδὲ νὰ μιμηθῇ τις τῶν ἀρχαίων ἢ νεωτέρων καλλιτεχνῶν ποτὲ ἐδυνήθη, καὶ ἐν οἷς διαπρέπει ὁ Παρθενὼν ὡς τῆς τεχνικῆς καλλονῆς καὶ μεγαλοπρεπείας ὁ ἀνυπέρβλητος ὅρος.

Ἀρχιτέκτονες αὐτοῦ ἀνεδείχθησαν ὁ Καλλικράτης καὶ ὁ Ἰκτῖνος, ὁ μέγας οἰκοδόμος, ὅστις καὶ τῆς Ἐλευσῖνος τὸ Μέγαρον, καὶ τὸν ἐν Φιγαλείᾳ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνήγειρε· διότι ὁ Φειδίας εἶχε τὴν ὑπερτάτην τῶν ἔργων ἐπιστασίαν. Ὑπ' αὐτὸν δὲ γλύπται, τέκτονες, τορευταί, λιθοξόοι, καὶ πλάσται, βαφεῖς, χρυσοχόοι, ἐλεφαντουργοί, ξυλουργοί, καὶ μηχανοποιοί. καὶ οἱ τούτων ὑπουργοί, ἔμποροι, ναῦται καὶ κυβερνῆται, ἁμαξοπηγοί, ζευγοτρόφοι καὶ ἡνίοχοι, σχοινοπλόκοι, ὑφανταί, σκυτοτόμοι, μεταλλεῖς καὶ ὁδοποιοί, ὅλος ὄχλος βιομηχάνων, ἠργάζοντο ἀνενδότως ἡμέραν καὶ νύκτα, μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ὃν τοῖς ἐνέπνεεν αὐτοῦ τοῦ Περικλέους καὶ αὐτοῦ τοῦ Φειδίου ὁ λόγος καὶ τὸ παράδειγμα, καὶ ἡ πόλις ὅλη ὡμοίαζεν ἀπέραντον ἐργοστάσιον, καὶ τὰ ἔργα εὐωδοῦντο καὶ ἀνέβαινον ὑπερήφανα μὲν κατὰ τὸ μέγεθος, ἀμίμητα δὲ κατὰ τὴν μορφὴν καὶ τὴν χάριν, καὶ ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν ἐπερατοῦντο ὅσα διὰ νὰ μείνωσιν ἐπὶ αἰῶνας ἠγείροντο, καὶ ἐφαίνοντο μόλις δι' αἰώνων δυνάμενα νὰ συντελεσθῶσιν. Ἀλλὰ τοιοῦτον ἦτον τὸ ἀξιοπρεπὲς αὐτῶν κάλλος, καὶ τοιαύτη συγχρόνως ἐπέπνεεν ἐπ' αὐτῶν ψυχὴ ἀγήρως καὶ πνεῦμα ἀειθαλλές, ὥστε ἀρτίδμητα τότε, εἶχον πᾶσαν τῶν γεγηρακότων μνημείων τὴν μεγαλοπρέπειαν, γηράσαντα δὲ ἤδη, καὶ εἰς σωρὸν κατακείμενα ἐρειπίων, ἔχουσιν εἰσέτι νεανικὴν ἐπανθοῦσαν τὴν καλλονήν (α).

Πρὸς ἀνέγερσιν δὲ τοῦ Παρθενῶνος ἐξελέγη ἡ ὑπερ-

Παρθενών.

(α) Πλούτ. Β. Περ. ιβ'. καὶ ιγ'.

τάτη τῆς Ἀκροπόλεως κορυφή, ἐφ' ἧς ἵστατο καὶ πρὶν αὐτοῦ τὸ ὑπὸ τῶν Περσῶν πυρποληθὲν Ἑκατόμπεδον· εἶναι δὲ θαυμασία ἡ θέσις αὕτη, διότι αἱ βάσεις τῶν κιόνων τοῦ Παρθενῶνος εἰσὶν ἰσοϋψεῖς μετὰ τῶν ἐπιστηλίων τῶν προπυλαίων, καὶ ὁ δι' αὐτῶν εἰσερχόμενος, ἐν ᾧ ἔβλεπεν ἐνώπιόν του τὸν ἱερὸν λόφον, ὅλον ὑπὸ γλυπτικῶν μνημείων καὶ ναῶν κατακεκαλυμμένον, ἔβλεπε συγχρόνως ὑπὲρ αὐτὰ πάντα καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του τὸν Παρθενῶνα διαγραφόμενον ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς ᾠκοδομημένον ὑπεράνω τῆς γῆς. Προσέτι δὲ ἵστατο ὁ οὕτω διελθὼν διὰ τῶν προπυλαίων οὐχὶ ἀπέναντι μιᾶς τῶν πλευρῶν, ἀλλὰ μιᾶς τῶν γωνιῶν τοῦ Παρθενῶνος, συγχρόνως δὲ καὶ μιᾶς τῶν τοῦ ἐρεχθείου γωνιῶν, ὥστε ὅλη ἡ καλλιτεχνικὴ πολυτέλεια τεσσάρων πλευρῶν τῶν ἐντελεστέρων οἰκοδομῶν ἀφ' ὅσας ποτὲ ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου ἐθαύμασεν, ἀνεπτύσσετο ἐνταυτῷ ἐμπρός του· διότι οἱ μεγαλοτέχναι οἱ τότε ἐπεζήτουν οὐχὶ τὴν μαθηματικὴν συμμετρίαν, ἀλλὰ τὴν ζωγραφικὴν συναρμολογίαν.

Ἠγέρθη δὲ ὁ Παρθενὼν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου στερεοβάτου τοῦ ἑκατομπέδου, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὅτι τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ στερεοβάτου οἱ ἄξωνες δὲν συνταυτίζονται ἐντελῶς, ἀλλ' ἀποτελοῦσι μικράν τινα, εὐδιάγνωστον ὅμως γωνίαν. Πρὸς ἀνατολὰς ἐξετάθη ἡ βάσις, διότι ὁ νέος ναός, ἔχων 227 ποδῶν μῆκος καὶ 101 πλάτος, ἐγένετο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων (ϐ) πεντήκοντα πόδας τοῦ ἀρχαίου μακρότερος.

Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης, ἥτις εἶναι ἐκ πόρου, στηρίζονται βαθμίδες μαρμάριναι τρεῖς, διότι τῶν ναῶν αἱ βαθμίδες ἦσαν πάντοτε ἀριθμοῦ περιττοῦ, ὥστε ὁ διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς τῆς πρώτης ἐπιβὰς, διὰ τοῦ δεξιοῦ κατ' ἀρχὰς νὰ πατῇ καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου ὅμως, αἱ τρεῖς βαθμίδες, ἐπειδὴ εἰσὶ λίαν ὑψηλαί, ὥστε ἡ ἀνάβασις καθίσταται δυσχερής, διατέμνονται δι' ἄλλων δύω παρεντεθειμένων. Ὁ ῥυθμὸς τοῦ ναοῦ εἶναι ὁ δώριος, καὶ οὐδὲν οἰκοδόμημα δύναται τόσον δικαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ τύπος τῆς μεγαλοπρεποῦς ἀφελείας, ἥτις εἶναι τοῦ ῥυθμοῦ τούτου ὁ χαρακτήρ. Εἶναι δὲ ὀκτάστυλος, ἤτοι εἰς ἑκατέραν τῶν δύω ἐλασσόνων πλευρῶν του ἔχει ἀνὰ στήλας ὀκτὼ ῥαβδωτάς, καὶ εἶναι ὁ μόνος τοιοῦτος σωζόμενος δώριος, διότι πάντες οἱ λοιποὶ εἰσὶν ἑξάστυλοι τὸ πολύ. Ἡ εἴσοδος αὐτοῦ δὲν εἶναι, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως ἐκλαμβάνεται, ἡ τὴν σήμερον ὑπάρχουσα πύλη πρὸς δυσμάς, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας, ἠνοίγετο εἰς τὴν ἀντιπέραν, τὴν πρὸς ἕω πλευράν. Μετὰ τὰς ὀκτὼ πρώτας στήλας εἵποντο ἓξ ἄλλαι, αἵτινες συνεδέοντο μεταξύ των ὡς καὶ μετὰ τῶν ἀντιστοιχουσῶν εἰς τὰς δύω ἐξωτάτας παραστάδων τῶν πλαγίων τοίχων διὰ κιγκλίδων ἐπιχρύσων, σχεδὸν ἰσοϋψῶν μὲ τοὺς κίονας, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῶν κιόνων καὶ ἐπὶ τῶν παραστάδων σωζόμεναι ὀπαί, μάλιστα κατὰ τὴν δυτικὴν πλευράν. Τὸ περικεκλεισμένον τοῦτο μέρος ἐκαλεῖτο ὁ *πρόναος*, καὶ ἦτον κεκοσμημένον διὰ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν στεφάνων, φιαλῶν καὶ ἄλλων ἀναθημάτων. Ἑκάστη δὲ τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ εἶχεν ἀνὰ μίαν σειρὰν δεκαεπτὰ κιόνων, ὥστε ὅλοι ὁμοῦ οἱ κίονες τοῦ περιστυλίου, ἦσαν τὸν ἀριθμὸν 62, βάσιν μὲν οὐκ ἔχοντες, ὡς πάντες οἱ δώριοι, ὑψηλοὶ δὲ ὄντες πόδας 34, καὶ παχεῖς κατὰ τὴν κάτω διάμετρον πόδας 5 2/3, ἐνῷ ὁ ναός, ἀπὸ τοῦ στερεοβάτου μέχρι τῆς τοῦ ἀετοῦ κορυφῆς, ἔχει ὕψος ποδῶν 66.

Ἐσωτερικῶς δὲ ὁ ναὸς ἦν δίχα κατὰ πλάτος διῃρημένος, καὶ ἡ πρὸς ἀνατολὰς ἦν ἡ μείζων τῶν διαιρέσεων. Αὕτη περιεῖχε τὸ τεσσαρακοντάπηχυ τῆς Ἀθηνᾶς ἄγαλμα, τὸ ἀριστούργημα τοῦ Φειδίου, οὗ ἐλέφας ἦν τὸ σῶμα, σάπφειροι οἱ ὀφθαλμοί, καὶ χρυσὸς τὰ ἐνδύματα, καὶ ὃ ἐξήστραπτε μυρίαις ἀκτῖσιν, ὅταν τὴν αὐγὴν ἠνοίγοντο τοῦ ναοῦ αἱ πύλαι, οὗ δὲ τὸ κράνος εἶχε σφίγγας ἐπηργασμένας, ἡ ἀσπὶς ἑκατέρωθεν ἀμαζονομαχίαν καὶ γιγαντομαχίαν, τὰ δὲ πέδιλα κενταυρομαχίαν. Ὑπὲρ τὸ ἄγαλμα ἦν ὕπαιθρος ὁ ναός, καὶ τὸ ἔδαφος αὐτοῦ ἔγκοιλον εἰς βάθος ἑνὸς δακτύλου, ἴσως ἵνα δέχηται τὸ ὄμβριον ὕδωρ, καὶ διατηρῇ ὑγρασίαν ὠφέλιμον εἰς τὴν κόλλαν τὴν συνδέουσαν τὸν ἐλέφαντα.

Περὶ δὲ τὸ ὕπαιθρον ἵστατο ἐσωτερικὴ στοὰ δωρίων κιόνων, μικροτέρων τῶν ἐξωτερικῶν, ἐχόντων δὲ μόνον 3' διάμετρον, καὶ ἀνεχόντων πάροδον δι' ἧς ἑκατέρωθεν ἐδύνατό τις νὰ προσέλθῃ πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος. Ἀπὸ δὲ τῆς παρόδου ταύτης, ἄλλοι κίονες, πιθανῶς ἰωνικοί, ἀνήρχοντο μέχρι τῆς ὀροφῆς, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς στοᾶς ἐξετείνετο ὑπὲρ τὸν τοῖχον τοῦ σηκοῦ μέχρι τινὸς ἐκτάσεως εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Τὸ μέρος τοῦτο τὸ ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς στοᾶς περιλαμβανόμενον, ἦτον τὸ κυρίως λεγόμενον ἑκατόμπεδον, ὡς καὶ ὅλος ὁ ναὸς διεδέχθη τὸ αὐτὸ ὄνομα παρὰ τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ, ἂν καὶ ἦτον τὸ μῆκός του πολὺ μεῖζον τῶν ἑκατὸν ποδῶν. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ διῃρεῖτο διὰ χαλκῶν κιγκλίδων, ὧν τὰ ἴχνη φαίνονται ἔτι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ μέρος τὸ περιέχον τὸ ἄγαλμα, καὶ κυρίως Παρθενὼν καλούμενον, ὡς καὶ κοινῶς ὅλος ὁ ναὸς ἐκαλεῖτο. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ μέρη, τό τε ἑκατόμπεδον καὶ ὁ Παρθενών, ἦσαν ἐπίσης λαμπρότατα κεκοσμημένα διὰ πολυτελῶν ἀναθημάτων, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἀνευρεθεῖσαι ἐπιγραφαί. Ὀπίσω δὲ τοῦ ἀγάλματος καὶ τοῦ διατειχίσματος τοῦ διατέμνοντος τὸν σηκόν, ἐξετείνετο ἡ ἄλλη διαίρεσις τοῦ ναοῦ, ὑπόστεγος αὕτη, ἔχουσα δὲ τὴν ὀροφὴν ἐπὶ τεσσάρων μεγάλων ἰωνικῶν κιόνων στηριζομένην, καὶ τὸ φῶς δεχομένη ἐκ μεγάλης πρὸς δυσμὰς ἀνοιγομένης θύρας. Οὗτος ἦν ὁ ὀπισθόδομος, ἐν ᾧ διετηρεῖτο ὁ ἱερὸς θησαυρός, καὶ ἐνταυτῷ ὁ δημόσιος.

Τοιαύτη ἦν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάθεσις ἣν ὁ ναὸς οὗτος εἶχε κοινὴν καὶ μετ' ἄλλων, οἷον τοῦ ἐν Πισάτιδι Ὀλυμπίου. Ἀλλ' ὅ,τι ἴδιον εἶχεν, ἦν ἡ θαυμασία τῶν μερῶν αὐτοῦ ἁρμονία, ἡ τῆς λιθουργίας ἀπαραδειγμάτιστος τελειότης, ὥστε ὁ μᾶλλον ἠσκημένος ὀφθαλμὸς πολλάκις δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ τῶν λίθων τὰς ἁρμογάς, αἱ ἀναλογίαι του ἐξ ὧν ἀπορρέει ἡ

(ϐ) Ἡσυχ.

ἔκφρασις καὶ τὸ κάλλος του, καὶ ἡ σοφὴ τῶν γραμμῶν του διαγραφή, περιέχουσα μυστήρια, ἃ οὐδ' ὑπώπτευσέ ποτε, οὐδὲ δύναται εἰσέτι νὰ λύσῃ ἡ ἐπιστήμη· οὕτω πρό τινων ἐτῶν ἀκριβεῖς καταμετρήσεις ἀνεκάλυψαν, πρὸς μεγίστην ἔκπληξιν τῶν ἀρχιτεκτόνων, ὅτι ὅλον τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα δὲν ἔχει οὐδεμίαν γραμμὴν ἢ ὁριζοντίαν ἢ κάθετον, ἀλλ' ὅτι αἱ μέν, οἷον ἡ τοῦ θριγκοῦ, ἡ τῆς βάσεως, εἰσὶν ὅλαι καμπύλαι, ἢ τμήματα κύκλου, εἰς ὧν τὴν κατασκευὴν ἀπαιτοῦνται βαθεῖαι μαθηματικαὶ γνώσεις. αἱ δέ, οἷον αἱ τῶν κιόνων, τῶν παραστάδων, τῶν τοίχων, εἰσὶ προκλινεῖς πρὸς ἓν κοινὸν κέντρον, ὥστε ἂν ὑπετίθεντο ἐξακολουθοῦσαι πρὸς τὰ ἄνω ἤθελον ὅλαι συναφθῇ εἰς μίαν κορυφήν, καὶ ὁ Παρθενὼν θὰ ἐλάμβανε σχῆμα πυραμίδος. Τοῦτο καὶ δι' ἁπλοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ διὰ τῶν τυχόντων ἐργαλείων εὐκόλως παρατηρεῖται· διότι ὅλοι οἱ σπόνδυλοι, οἱ ἀποτελοῦντες τοὺς κίονας, εἰσὶν ὑψηλότεροι πρὸς τὰ ἔξω καὶ τὸ μέρος τὸ ἐστραμμένον πρὸς τὴν πλησιεστέραν γωνίαν ἢ τ' ἀνάπαλιν. Αἱ μετὰ τοσαύτης δ' ἐπιδεξιότητος γενόμεναι κατασκευαὶ τῶν δυσκόλων τούτων γραμμῶν, διπλοῦν ἔχουσι τὸν σκοπόν, καὶ ὀπτικῶς νὰ ἀρέσωσιν, διότι αἱ καμπύλαι εἰς καθαρὰς εὐθείας διὰ τῆς ὀπτικῆς ἀπάτης μεταβάλλονται, καὶ καμπύλαι φαίνονται πάντοτε αἱ εὐθεῖαι, καὶ στερεότητος νὰ δίδωσιν ἔμφασιν συγχρόνως καὶ ἔντασιν εἰς τὸ οἰκοδόμημα.

Ἀλλ' εἰς τὴν ὑπερτάτην τοῦ ναοῦ καλλονὴν συνετέλουν οὐκ ὀλίγον τὰ καθωραΐζοντα αὐτὸν ἐξαίσια γλυπτικὰ καὶ ζωγραφικὰ κοσμήματα.

Αἱ ζωγραφίαι, ἐν εἴδει πολυχρόων καὶ λαμπρῶν μαιάνδρων, ἀνθεμίων, λεσβίων ἀστραγάλων, ᾠῶν καὶ ἀστέρων, ὧν προφανέστατα ἴχνη διακρίνονται μέχρι τοῦδε, διεποίκιλλον τὰ διάφορα κοσμητικὰ τοῦ ναοῦ μέρη, οἷον τὰ κυμάτια, τὰς ταινίας, τὰς προμόχθους καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐν ᾧ ἄλλα μέρη, αἱ τρίγλυφοι, τῶν μετοπῶν τὸ ἐμβαδόν, ἦσαν δι' ἁρμονικῶν βεβαμμένα χρωμάτων. Προσέτι δὲ παρετηρήθη ὅτι καὶ τὰ σωζόμενα μέρη τοῦ τοίχου εἰσὶν ὡς ἐπίτηδες ἐξεσμένα δι' ἐργαλείου ὀξέως, ὅπερ φαίνεται ἀποδεικνύον ὅτι καὶ αὐτοί, πιθανῶς καὶ οἱ κίονες, ὡς τοῦτο ἀνεκαλύφθη ἐν ἄλλοις ναοῖς, παραδείγματος χάριν ἐν τῷ τῆς Αἰγίνης, ἦσαν κεκαλυμμένοι διὰ χρωμάτων διαφανῶν, κατ' οὐδὲν παραβλαπτόντων τὴν τοῦ μαρμάρου στιλπνότητα, ποικιλλόντων δὲ μόνον αὐτῆς τὴν διαπασῶν, καὶ θερμότερον τόνον εἰς αὐτὴν χορηγούντων.

Αἱ δὲ γλυφαὶ εἰσὶν ἀριστουργήματα ἐμπρέποντα ἐπ' ἀριστουργήματος· καί τοι δ' ἐπ' αὐτῶν διάφοροι φαίνονται ἐργασθέντες τεχνῖται, οἱ μὲν κατὰ τὸν αὐστηρότερον ἀρχαϊκὸν τρόπον, οἱ δὲ πρὸς τὸν μᾶλλον ἀνημμένον ἀποκλίνοντες τοῦ νέου ἐργαστηρίου, οὐχ ἧττον ὅμως ἔχουσι κοινὸν χαρακτῆρα τὴν ἀκριβῆ τῆς φύσεως μίμησιν, μέχρι τῶν ἐλαχίστων αὐτῶν μερῶν, τῆς κόμης, τῶν φλεβῶν, τῆς ἀνατομικῆς ἀναπτύξεως, συγχρόνως δὲ καὶ τὴν ἰδανικὴν ἔκφρασιν, καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ζωηρότητος τῶν κινήσεων μὴ καταστρεφομένην ψυχικὴν ἠρεμίαν, καὶ τὸν λεπτὸν σύνδεσμον τοῦ ἀξιοπρεποῦς μετὰ τοῦ ἐνθέου, τῆς ἀφελείας μετὰ τῆς ποικιλίας, οὗ μόνον ἡ ἀρχαία τέχνη ἐγνώριζε τὸ μυστήριον· καὶ βέβαιον μὲν εἶναι ὅτι πᾶσαι αἱ γλυφαὶ αὗται ἐποιήθησαν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὴν ἔμπνευσιν αὐτοῦ τοῦ Φειδίου, σχεδὸν δ' ἀναμφισβήτητον φαίνεται ὅτι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν εἰσὶ τῶν διαγραμμάτων αὐτοῦ ἀκριβὴς ἐκτέλεσις, καὶ ἂν αἱ μέγισται δὲν εἰσὶν ἄμεσα προϊόντα τῆς θαυματουργοῦ ἐκείνου γλυφίδος, πρέπει τότε νὰ παραδεχθῶμεν ἐς τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἄλλον ἀριστοτέχνην, οὗ ἡ ἀδικοϊστορία δὲν διετήρησε τὸ ὄνομα, εἰς οὗ δὲ τὴν ἐντέλειαν δὲν δύνανται οἱ νεώτεροι οὐδὲ μακρόθεν νὰ πλησιάσωσι·

Τὰ γλυπτικὰ ταῦτα κοσμήματα εἰσὶ τριῶν τάξεων. Ὑπεράνω τῆς ἐξωτερικῆς σειρᾶς τῶν κιόνων καὶ των ἐπιστυλίων αὐτῶν ἄρχει ζώνη ἐκ τριγλύφων καὶ μετοπῶν ἐναλλάξ· καὶ αἱ μὲν πρῶται, παριστῶσαι ἐν τῇ λιθοδομίᾳ τὰς ἐν ταῖς συνήθεσιν οἰκοδομαῖς προεχούσας κεφαλὰς τῶν ὀροφιαίων δοκῶν, συνίστανται ἐκ τριῶν καθέτων ἀναγλύφων ῥάβδων μεθ' ὁριζοντείου πλατείας ταινίας, καὶ μετὰ ἓξ σταγόνων ὑπ' αὐτήν· αἱ δέ, παριστῶσι τὰς μεταξὺ τῶν δοκῶν ὀπάς, καὶ συνίστανται ἐκ πλακῶν κεκοσμημένων δι' ἀμιμήτων ἀναγλύφων, ἰσχυρῶς προεχόντων, καὶ ἐχόντων τὰ δύω τρίτα τοῦ φυσικοῦ ἀναστήματος (4′ ὕψος). Ὅλαι αἱ μετόπαι ἦσαν 92 τὸν ἀριθμόν, καὶ παρίστων μετὰ μεγίστης ποικιλίας καὶ ζωηρότητος, καὶ μετ' ἀμιμήτου τεχνικῆς ἐντέλειας, κενταυρομαχίας, πεζομαχίας καὶ ἱππομαχίας, ἁρπαγὰς γυναικῶν ὑπὸ κενταύρων, καὶ ἄλλα μυθικὰ ἀντικείμενα, ἰδίως τὴν Παλλάδα, ὡς φαίνεται, ἀφορῶντα, ἀλλ' ὧν, εἰς ἣν κατάστασιν ἀνευρέθησαν, φαίνεται ἀμήχανος ἡ ἐξήγησις.

Τὴν δὲ δευτέραν ἢ ἐνδοτέραν σειρὰν τῶν κιόνων τῶν ἐλασσόνων πλευρῶν, ὁμοῦ μετὰ τῆς κορυφῆς τῶν δύω μακρῶν πλευρῶν τοῦ τοίχου, περιλαμβάνει ἄλλη ζώνη, συνεχὴς αὕτη, ἡ ζωοφόρος λεγομένη 3′ 4′ ἔχουσα ὕψος, εἰς μῆκος μὲν 528′ ἐν τμήμασι δὲ 97 παριστῶσα τὴν ἐν ἀναφλύφοις ἐπιπεδωτέροις Παναθηναϊκὴν πομπήν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ὑπεράνω τῆς εἰσόδου τοῦ Παρθενῶνος, παρίστατο ὁ ἄρχων Βασιλεύς, παραλαμβάνων ἀπὸ χεῖρας παιδὸς τὸν ἱερὸν πέπλον, ὅστις ἔμελλε ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ μεγάλου ἀγάλματος, καὶ ἡ ἱέρεια δεχομένη παρὰ τῶν δύω ἐῤῥηφόρων τὰ μυστικὰ κανᾶ τῆς θεᾶς, προκαθημένων τῶν θεῶν, τοῦ Ἑρμοῦ, Τριπτολέμου, Δήμητρος, Ἄρεως, Διός, Ἥρας καὶ Ἥβης πρὸς νότον, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς Ὑγείας, τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Θησέως, τῆς Ἀγραύλου, Πανδρόσου καὶ μικροῦ Ἐριχθονίου πρὸς βοῤῥᾶν, μεθ' οὓς εἵποντο οἱ διάφοροι ἄρχοντες. Μετ' αὐτοὺς δ' ἐβάδιζον περινενοημένως αἱ τῶν Ἀθηναίων γυναῖκες, φέρουσαι σκεύη τῶν θυσιῶν, καὶ ἔχουσαι κατόπιν ἐν εὐτελεστέρᾳ τάξει τὰς τῶν μετοίκων γυναῖκας, φερούσας τὰς ὑδρίας αὐτῶν καὶ τὰ σκιάδια. Ἔπειτα δ' εἵποντο ἑκατέρωθεν τὰ ἱερεῖα, κριοὶ καὶ ταῦροι ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν θυτῶν, καὶ μετ' αὐτῶν οἱ τῆς ἑστιάσεως ὑπηρέται, οἶνον μὲν ἐν ἀμφο-

ρεῦσιν, σῖτον δ' ἐν σκάφαις φέροντες, καὶ ἔπειτα οἱ αὐληταί, μεθ' οὓς ὁ πεζὸς ὄχλος, κλάδους ἔχων διὰ χειρῶν. Μετὰ δὲ τοὺς πεζοὺς ὥρμων τὰ τέθριππα, τὸν ἡνίοχον ἔχοντες καὶ ἕνα προσαναβάτην ἐκ τῶν ἐν τῷ σταδίῳ προαγωνισαμένων, καὶ προσέτι ἕνα πεζόν, ὅστις προηγούμενος, δι' ἐπιδεικτικῆς χειρονομίας ὁδηγεῖ καὶ ῥυθμίζει τὸν δρόμον των. Καὶ μετὰ τὰ ἅρματα τελευταῖος ἤρχετο ὁ ὅμιλος τῶν ἱππέων, ἐπιβάτης ἵππων γοργῶν καὶ λαμπρῶς σχηματιζομένων, καὶ κατεῖχεν ἐκτὸς τῶν περάτων τῶν δύω μακρῶν πλευρῶν, καὶ πᾶσαν τὴν δυτικήν, ὅπου περιείχετο τῆς παρατάξεως ἡ ἀρχή, διότι ενταῦθα τινὲς τῶν ἱππέων φαίνονται οὐχὶ ἔτι ἀναβάντες, ἀλλὰ

Ἀγγεῖον ἀρχαῖον.

προπαρασκευαζόμενοι μόνον. Ἡ παμποίκιλος αὕτη ταινία, ἡ μακρὰ αὕτη σειρὰ ἀλληλενδέτων ἀριστουργημάτων, οὐδὲν ἔχει τὸ συγκρινόμενον πρὸς αὐτὴν ἐν τῇ τέχνῃ οὐδενὸς χρόνου καὶ οὐδενὸς τόπου.

Ἀλλὰ πάντων τῶν γλυπτικῶν ἔργων ὅσα κοσμοῦσι τὸν ναὸν τοῦτον, ὅσα ποτὲ ἐκόσμησαν δημόσιον οἰκοδόμημα, θαυμασιώτατα εἰσὶν ἀναμφισβητήτως τὰ τῆς τρίτης κατηγορίας, τὰ ἐν τοῖς ἀετοῖς, ἤτοι τοῖς τριγωνικοῖς πέρασι τῆς ὀροφῆς ἐπὶ τῶν δύω πλευρῶν τεθειμένα. Ταῦτα εἰσὶ συμπλέγματα περιφανῶν ἀγαλμάτων, μειζόνων τοῦ φυσικοῦ μεγέθους, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπιλάμπει πᾶσα τῆς Φειδαϊκῆς γλυφίδος ἡ σεμνότης, καὶ ἡ ἀπαραγνώριστος καλλονὴ καὶ ἡ χάρις. Τὸ δυτικὸν ἀέτωμα παρίστα, κατὰ Παυσανίαν, τὴν ὑπὲρ τῆς Ἀττικῆς γῆς ἔριν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ κατὰ τὰς ζωγραφίας τὰς φιλοτεχνηθείσας ἐν 1674 ὑπὸ τοῦ Γάλλου ζωγράφου Καῤῥέϋ (Carrey), ἐν μὲν τῷ μέσῳ τὸν Ποσειδῶνα ὄρθιον, παρωργισμένον, καὶ τὴν γῆν παίοντα τῇ τριαίνῃ, παρ' αὐτὸν δὲ τὴν Ἀθηνᾶν, ἐν ὑπερηφάνῳ θέσει θριάμβου, καὶ ἀριστερῶς μὲν τοῦ Ποσειδῶνος τινὰς θεότητας, αἵτινες ἐνομίσθησαν ὡς ἐκ τῶν ἐμβλημάτων καὶ θέσεών των, ἡ Γῆ καὶ ἡ Θάλασσα, ὁ Λητώ, ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ Μαία, ἡ Ἑστία, ὁ Ἄρης καὶ ἡ Ἀφροδίτη. Δεξιῶς δὲ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ Ἐρεχθεὺς μεθ' ἅρματος, ἡνιοχουμένου ὑπὸ τῆς Νίκης, ὁ Κέκροψ μετὰ τῶν τριῶν θυγατέρων του καὶ τοῦ Ἐρυσίχθονος, καὶ ἐν τῇ γωνίᾳ κείμενος ὁ Θησεύς, οὗ μόνον σώζεται ὁλόκληρον σχεδόν, ἀλλ' ἀέραλον τὸ ἄγαλμα, δεικνύον διὰ τῆς ἐντελείας του ὁποίων θαυμάτων συλλογὴ ἦν ὁλόκληρον τὸ κέτωμα τοῦτο.

Ὁ δὲ ἀνατολικὸς ἀετὸς παρίστα, κατὰ Παυσανίαν, τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Καῤ-

ρέῦ ἐπεδήμει ἐν Ἀθήναις, τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαλμάτων τοῦ ἀετώματος τούτου εἶχον καταστραφῆ, καὶ μόνον ἐκ τοῦ ἐνταῦθα παριστωμένου ἀγγείου τῆς συλλογῆς τοῦ Ὄπη, ὅπερ φαίνεται ἀντιγραφὲν ἐξ ἐκείνου τοῦ ἀετοῦ, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ἀμυδράν τινα ἰδέαν. Ἐν τῷ μέσῳ ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου ὁ Ζεύς, δεξιῶς δ' αὐτοῦ ἵστατο ὁ Ἥφαιστος, ἐπὶ τοῦ ὤμου ἔχων τὸν πέλεκυν, καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του ἵστατο ἡ ἐξ αὐτῆς προκύψασα Ἀθηνᾶ ἐν πλήρει πανοπλίᾳ, παρισταμένων ἑκατέρωθεν τῶν ἐπιλοίπων τοῦ Ὀλύμπου κατοίκων, καὶ ἐξεστηκότων πρὸς τὸ παράδοξον θέαμα.

Σέβας δ' ἔσχε πάντας ὁρῶντας ἀθανάτους·
. . . . . . κινήθη δ' ἄρα πόντος,
κύμασι πορφυρέοισι κυκώμενος. Ἔσχετο δ' ἅλμα
ἐξαπίνης. Στῆσε δ' Ὑπερίονος ἀγλαὸς υἱὸς
ἵππους ὠκύποδας δηρὸν χρόνον. (Ὁμ. Ὕμν. ΚΗ'.)

Καὶ τῶν ἵππων τοῦ Ὑπερίωνος αἱ κεφαλαί, προκύπτουσαι τῶν κυμάτων καὶ καταδυόμεναι εἰς αὐτά, σώζονται εἰσέτι εἰς τὰς γωνίας τοῦ οἰκοδομήματος. Μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν περισωζομένων τεμαχίων, ὑπάρχει ἄγαλμα γυμνοῦ νεανίου, λαμπρότατον ἔργον, ὃ καὶ μόνον ἐδύνατο νὰ τιμήσῃ τὸν ἐργασθέντα αὐτὸν τεχνίτην, ὑπὲρ ὃ ὅμως πολὺ ὑπερέχει τὸ ἀμίμητον σύμπλεγμα τριῶν καθημένων ἢ ἀνακεκλιμένων παρθένων, τῶν τριῶν Μοιρῶν κατά τινας, καθ' ἄλλους τῆς Δήμητρος, τῆς Περσεφόνης καὶ τῆς Ἑστίας, οὗ μεγαλοπρεπέστερον καὶ τερπνότερον ἔργον δὲν ἠδυνήθη βεβαίως νὰ παραγάγῃ ἄλλο οὐδ' αὐτὴ ἡ γλυφὶς τοῦ Φειδίου. Θεία μᾶλλον ἢ ἀνθρώπινος εἶναι ἡ καλλονὴ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκείνων πλασμάτων, τῶν νεανικῶν ἐκείμενων μελῶν, ἅτινα ἐλαφρῶς κυρτοῦνται καὶ ἁπαλῶς ἐπανίστανται κατὰ τοῦ εἰς ὕφασμα διαφανὲς λεπτουργηθέντος μαρμάρου, ὅπερ ἐλέγχει μᾶλλον ἢ συγκαλύπτει τὸ κάλλος αὐτῶν.

Ὁ ναὸς οὗτος ἦν τὸ ἐγκαύχημα τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς δόξης τῶν Ἀθηνῶν, καὶ οἱ Ῥήτορες εἶχον αὐτὰ συνεχῶς διὰ στόματος. Ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ἐχρησίμευσεν εἰς κατάλυμα τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ὃν ἡ ἀσεβὴς τῶν τότε κολακεία συνῴκισε μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς. Ὁ τύραννος Λάχαρις μετ' ὀλίγον παρέλυσε τὸ Φειδιαϊκὸν ἄγαλμα, καὶ ἥρπασεν αὐτοῦ τὸν χρυσόν, συμποσούμενον εἰς **44** ἢ 50 τάλαντα.

Εἰσαχθέντος δὲ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἀθήναις, ὁ ναὸς τῆς Παρθένου μετεσκευάσθη εἰς ἐκκλησίαν τῆς ἀειπαρθένου, καὶ πρὸς τοῦτο ἡ ἀνατολικὴ θύρα ἐκλείσθη, καὶ πρὸ αὐτῆς κατεσκευάσθη τὸ ἱερὸν ἡμικυκλικῶς, ἴσως διὰ τῶν μαρμάρων τοῦ διατειχίσματος τοῦ ὀπισθοδόμου, ὅπερ κατεδαφίσθη· τὸ δὲ ὕπαιθρον τοῦ ναοῦ ἐδέξατο ὀροφήν, καὶ πολύχροες κίονες ἐστήθησαν πρὸ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ὁ θόλος αὐτοῦ ἐκοσμήθη ψηφοθετήμασι πολυχρόοις, καὶ εἰς τοὺς τοίχους ἐζωγραφήθησαν εἰκόνες ἁγίων. Διηγοῦνται δ' οἱ σύγχρονοι τὴν πολυτέλειαν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, καὶ τῶν τεθρίππων ἐφ' ὧν αἱ κομψαὶ τῶν Ἀθηνῶν κυρίαι ἀνήρχοντο εἰς αὐτήν.

Τὸ δὲ **1843**, ὅταν αἱ Ἀθῆναι ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἡ ἐκκλησία μετεσκευάσθη εἰς προσκύνημα τοῦ Μωάμεθ, καὶ μεταξὺ τῶν δύω μεσημβρινωτέρων κιόνων τῆς ἐνδοτέρας δυτικῆς στοᾶς, πρὸ τοῦ ὀπισθοδόμου, ἑνωθέντων μετὰ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, ᾠκοδομήθη τότε μιναρὲς ἔχων τὴν ἄνοδον σκολιάν. Τότε βεβαίως κατεξέσθησαν, ἢ ἀσβέστῳ κατεχρίσθησαν αἱ ἐπὶ τῶν τοίχων Χριστιανικαὶ εἰκόνες.

Ἐν δὲ 1687, ἐν Σεπτεμβρίῳ μηνί, ὁ Ἐνετὸς ναύαρχος Μοροζίνης ἐπολιόρκει τὴν ἀκρόπολιν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐντὸς τοῦ μαρμαροκτίστου αὐτῶν προσκυνήματος, ὡς εἰς θέσιν ἀσφαλεστάτην, εἶχον καταθέσει τὴν πυρίτιν αὐτῶν. Αἴφνης βόμβα ῥιφθεῖσα ἀπὸ τὰ ἐπὶ τοῦ Μουσείου κανονοστάσια τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μοροζίνη, Κοινιγσμάρκου τοῦ Σουηδοῦ, ἐνέσκηψεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, καὶ ἀνῆψε τὴν πυρίτιν, καὶ τὸ μέχρις ἐκείνου ἀκατάστροφον ἐκεῖνο ἀριστούργημα, καθ' οὗ οὐδὲν εἶχε δυνηθῆ δεκαοκτὼ αἰώνων τὸ δρέπανον, κατέπεσεν εἰς σωρὸν ἐρειπίων, καὶ πρὸ πάντων τὸ μέσον αὐτοῦ, ἐφ' οὗ οἱ κατακτηταὶ ἀνήγειραν μετὰ ταῦτα ἄλλο εὐτελὲς οἰκοδόμημα, ἀναλογώτερον πρὸς τὴν τότε τῶν πραγμάτων αὐτῶν κατάστασιν.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Μοροζίνης ἐκυρίευσε τὴν Ἀκρόπολιν, κατάκτησιν λυπηροτάτην διὰ τὴν τέχνην, ἄλλως δὲ ἄσκοπον καὶ ἄγονον· διότι μετὰ ἑνὸς μηνὸς κατοχήν, μόλις οἱ Χριστιανοὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἐγκατέλιπεν αὖθις τὰς Ἀθήνας, ἀφεὶς τοὺς κατοίκους αὐτῶν εἰς τῶν νέων αὐτῶν ἀρχόντων τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἐκδίκησιν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀπέλθῃ, ἠθέλησε νὰ λάβῃ καί τι τρόπαιον ἄξιον τοῦ τοιούτου του κατορθώματος, καὶ ἐν τῇ βαρβάρῳ κενοδοξίᾳ τοῦ πατριωτισμοῦ του, ἀπεφάσισε νὰ γυμνώσῃ τὸν Παρθενῶνα τῶν ἐσχάτων κοσμημάτων ἃ ἔμενον ἐπ' αὐτοῦ, καὶ νὰ λεηλατήσῃ τὴν δυστυχῆ πόλιν ἣν πολλαχῶς κατέστρεψε, πρὶν τὴν καταλίπῃ εἰς τὴν δεινὴν τύχην της. Καὶ τοῦ μὲν ἀνατολικοῦ ἀετοῦ τὰ πλεῖστα ἀγάλματα ἦσαν ἤδη προκατεστραμμένα· τοῦ δυτικοῦ ὅμως ὑπῆρχον ὅλα ἀκέραια, καὶ εἰς ταῦτα προσέφερε τὰς μηχανάς του. Ἀλλ' οἱ ἀνεπιδέξιοι ὀπαδοί του, ἐνῷ τὰ κατεβίβαζον, τὰ ἀφῆκαν καὶ ἔπεσαν ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου, καὶ συνετρίβησαν ὅλα εἰς κόνιν. Ἐκεῖ τὰ ἀφῆκεν ὁ Μοροζίνης, καὶ ἀπῆλθε μὲ τὰς χεῖρας κενάς.

Κατὰ τὰ **1811** ἄλλος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῶν μνημείων αὐτῶν βεβηλωτής, ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας εἰς Κωνσταντινούπολιν Λόρδος Ἔλγιν, ὅστις, φιρμάνιον προμηθευθείς, νὰ λάβῃ τοὺς παρὰ τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων ἐν Ἀθήναις κατὰ γῆς κειμένους λίθους, οὐ μόνον αὐτοὺς ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ διὰ πρίονος ἔκοψεν ὅσας ἠδυνήθη τῶν μετοπῶν καὶ τῶν τμημάτων τῆς ζωοφόρου, καὶ ὅλα τὰ σωζόμενα ἀγάλματα τῶν ἀετῶν ἁρπάσας, ἐπώλησε τὴν ὅλην συλλογὴν εἰς τὴν κυβέρνησίν του τριακονταπέντε χιλιάδων λιρῶν. Τέλος δὲ μετὰ τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησίαν φροντὶς ἰδία ἐλήφθη τοῦ σεβαστοῦ τραυματίου, καὶ διάφορα αὐτοῦ μέρη ἀνεστηλώθησαν, καὶ πολλὰ τῶν τμημάτων αὐτοῦ ἐν ἀνασκαφαῖς ἀνευρέθησαν. Ὥστε τὴν σήμερον

σώζονται μετόπαι μὲν 15 ἐν τῷ Βρετανικῷ μουσείῳ, μία δ' ἐν Γαλλίᾳ, μία ἐν Ἀθήναις ἀνευρεθεῖσα, καὶ 38 ἐπὶ τοῦ ναοῦ, αὐταὶ ἀμυδραὶ αἱ πλεῖσται· τῶν δὲ τμημάτων τοῦ ζωοφόρου 61 ἐν Ἀγγλίᾳ, 21 ἐν Ἀθήναις ἀνευρεθέντα, καὶ 14 ἐπὶ τοῦ ναοῦ, καὶ τέλος ἓν ἐν Γαλλίᾳ· τῶν δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς ἀγαλμάτων, ἐκ μὲν τοῦ ἀνατολικοῦ 11 ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐκ τοῦ δυτικοῦ 6, καὶ ἕτερα 6 εὑρεθέντα ἐν Ἑλλάδι, πλὴν ἑνὸς συμπλέγματος τοῦ δυτικοῦ ἀετοῦ καὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ἵππων τοῦ ἀνατολικοῦ, σωζομένων ἐν χώρᾳ.

Τοιοῦτος εἶναι σήμερον ὁ οὐχὶ ὑπὸ τῶν αἰώνων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς βαρβαρότητος τῶν ἀνθρώπων καταβληθεὶς οὗτος γίγας, ὡραιότερος ἐν τῇ μεγαλοπρεπῇ του καταστροφῇ ἀπὸ ὅλα τῆς γῆς τὰ οἰκοδομήματα ἐν τῇ ἀκμαιοτέρᾳ των καλλονῇ.

ΟΠΩΡΑΙ ΚΑΙ ΦΥΤΑ

ΤΗΣ

ΑΜΕΡΙΚΗΣ.

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλάδ. ΞΑ'.)

Ἀλλοῦ τὰ δένδρα εὐθυτενῆ καὶ ὑψηλότατα, γυμνὸν μὲν ἔχοντα τὸ στέλεχος ὡς κυπάρισσοι, στερούμενα δὲ κλάδων πλαγίων, μηδὲ συνεχόμενα δι' οὐδενὸς παρασίτου φυτοῦ, ἀποτελοῦσιν εἶδος κτιρίου θολωτοῦ ὑποβασταζομένου ἀπὸ ἀπέραντον κιονοστοιχίαν. Ἡ χλόη εἶναι τοσούτῳ λεπτὴ καὶ εὔσχημος ὥστε νομίζει τις ὅτι ἐφιλοτεχνήθη ἀπὸ χεῖρα ἐπιτηδείαν κηπουροῦ. Καὶ πλῆθος πιθήκων καὶ ψιττακῶν ζωογονοῦσι τὴν βαθυτάτην ἐκείνην ἔρημον.

Παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Κορδιλλέρων ἢ τῶν Ἀνδῶν (*), ἐκεῖ ὅθεν ἄρχονται αἱ ἀχανέστεραι τῆς γῆς πεδιάδες, ἀναβλύζουσι ποταμοὶ οἵτινες, ἕωσοῦ φθάσωσιν εἰς τὸν Ὠκεανόν, διατρέχουσιν ὀκτὼ ἢ δέκα χιλιάδ. σταδίων. Ἐκεῖ, φαίνεται, ὅτι ἡ φύσις κατέλιπεν εἰς τὸν ἄνθρωπον δείγματα τῆς προκατακλυσμαίας ἰσχύος της· διότι ἐκεῖ ὑπάρχουσι καὶ δένδρα παραπλήσια ἐκείνων τῶν ὁποίων λείψανα εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν ανθρακωρυχείων, ἐκεῖ καὶ ἡ γιγαντιαία στροβιλοφόρος *ἀραουκάρια*, ὑψηλοτέρα καὶ αὐτῶν τῶν ὑψηλοτέρων φοινίκων.

Κατὰ τὰς ζοφερὰς ἐκείνας πεδιάδας ἡ θερμότης καὶ ἡ ὑγρασία γεννῶσι μυριάδας ἐντόμων καὶ ἑρπετῶν, ἡ ζωὴ διαδέχεται τὸν θάνατον μετ' ἀπιστεύτου ταχύτητος, καὶ τὸ στέλεχος ἑκάστου δένδρου ξηραινομένου καλύπτεται, ὄχι ἀπὸ χόρτον βραχὺν καὶ σπάνιον ὡς εἰς τὰ ἡμέτερα δάση, ἀλλ' ἀπὸ φυτὰ εὐβλαστῆ καὶ πυκνότατα. Ἐκεῖ εἰσδύοντες οἱ ἀτρόμητοι βοτανικοὶ ἀναζητοῦσι τὰ ὀρχιοειδῆ φυτὰ ἅτινα, διὰ τὴν λαμπρὰν καὶ δαψιλῆ ἀνθοφορίαν, διὰ τὴν γλυκεῖαν ὀσμὴν καὶ τὸ περίεργον τοῦ σχήματος, καθιστάνονται ἄξια τῆς προτιμήσεως τὴν ὁποίαν δεικνύουσι δι' αὐτὰς οἱ Εὐρωπαῖοι ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγριοι.

Ἡ εὐκαρπία τῆς γῆς εἰς τὰς Ἀντιλλίας (**), τὰς ἀληθεῖς ἐκείνας τῶν Μακάρων νήσους, εἶναι τῳόντι ἀκατανόητος· οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ δύνανται νὰ τρέφωνται, καὶ νὰ τρέφωνται καλῶς, χωρίς ποτε νὰ ἐργάζωνται. Γάλλος τις μάλιστα βεβαιοῖ ὅτι ἐὰν δὲν ἠγάπων τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὸ κυνήγιον, καὶ ἀντὶ ἑκατὸν φράγκων τὴν ἡμέραν δὲν ἤθελον συγκατα-

Μῆλον ἀρμενιακὸν τῆς Ἀμερικῆς.

τίθεσθαι νὰ πωλῶσι τὴν ἐργασίαν των. Ἡ φύσις προάγει οἴκοθεν πλούτη ἱκανὰ ὄχι μόνον νὰ θρέψωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ πλουτίσωσιν αὐτούς, ἀρκεῖ μόνον νὰ λαμβάνωσι τὸν κόπον νὰ τὰ συνάγωσιν. Ἔχουσι δάση ὁλόκληρα κακκαοδένδρων, ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ φορτίσωσιν ἑκατοστύας πλοίων.

Ἡ πολυφορία τῶν καρποφόρων δένδρων εἶναι πραγματικῶς ἀπίστευτος. Ὑπάρχει τι δένδρον καλούμενον *σαποτιλλέρη*, ἀληθῶς γιγάντειον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου καὶ αἱ μεγαλήτεραι μηλέαι, καὶ αἱ μεγαλήτεραι ἄπιοι τῆς Εὐρώπης φαίνονται ὡς εὐτελέστατοι θάμνοι. Διὰ νὰ ὡριμάσῃ ὁ ἐπιζήτητος αὐτοῦ καρπὸς χρειάζονται τέσσαρες μῆνες, τὸ δὲ ἄνθος βλαστάνει εὐθὺς μετὰ τὴν συγκομιδὴν μετὰ ταχύ-

(*) Cordillères καὶ Andes ὠνόμασαν οἱ κατακτηταὶ τῆς Μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς Ἱσπανοί, σειρὰς ὑψηλοτάτων ὀρέων.

(**) Νῆσοι τοῦ ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ὑπὲρ τὰς 800. κατοικούμεναι ὑπὸ 2,500,000 περίπου.

τητος ἀπαραδειγματίστου. Ἑκατὸν ἐκ τῶν καρπῶν τούτων ὁμοιαζόντων ὡραῖα μῆλα μεγάλα, τιμῶνται μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου δραχμὴν, καὶ ἐνίοτε ἓν μόνον δένδρον ἀποφέρει δύω καὶ τρεῖς χιλιάδας δραχμῶν κατ' ἔτος. Ὁ Κ. Tussac, συγγραφεὺς Γάλλος γνωστὸς καὶ ἀξιόπιστος, γράψας τὸ 1808 περὶ τῶν φυτῶν τῆς Ἀμερικῆς βεβαιοῖ ὅτι ἴδεν εἰς Ἅγιον Δομίνικον σαποτιλλέρην, ἥτις, κατὰ τὰ κατάστιχα τοῦ ἰδιοκτήτου τὰ ὁποῖα παρετήρησεν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς, ἔδωκεν ἐπὶ ἓν ἔτος 6,600 δραχμῶν! Ἂν αἱ διακόσιαι χιλιάδες οἰκογένειαι αἱ κατοικοῦσαι ἐν Ἑλλάδι, εἶχον, πλὴν ὀλίγων τινῶν, ἀνὰ ἓν τοιοῦτον δένδρον, ἤθελον βεβαίως λογίζεσθαι εὐτυχέσταται.

Αἱ Ἀντίλλιαι ἔχουσι καὶ ἄλλους καρποὺς ὁμοιάζοντας κατὰ τὴν γεῦσιν τὸ κρέας, τοσοῦτον μάλιστα, ὥστε οἱ εὐρωπαῖοι οἱ γευόμενοι ἐξ αὐτῶν παρεσκευασμένων μαγειρικῶς, πιστεύουσι τῳόντι ὅτι τρώγουσι κρέας.

Συνήθως αἱ ὀπῶραι τῆς Ἀμερικῆς εἶναι ὀγκωδέστεραι τῶν ἡμετέρων, ὡς τὸ ἀρμενιακὸν μῆλον (βερίκοκκον) τῆς ἀντικρὺ εἰκόνος, ἢ καὶ ἀλλοίου σχήματος.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Ο ΠΡΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΝ ΕΡΩΣ.

ΕΝ Τῌ ΝΗΣῼ ΛΕΥΚΑΔΙ.

—ο—

Ἵνα δώσωμεν τοῖς φιλομαθέσιν ἰδέαν τινὰ τῆς ἐν τῇ μικρᾷ ἡμῶν πόλει καλλιεργείας τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν γένει, καὶ ἰδίως τῆς Νομισματικῆς, ἀρκεῖ ἡμῖν ν' ἀναφέρωμεν τοὺς ἐνταῦθα μετ' ἀφοσιώσεως αὐτῇ ἐπομένους, καὶ περιγράψωμεν βραχέως ὅσον τὰ πρὸ πολλοῦ ἤδη ὑπάρχοντα ἐν αὐτῇ ἀξιολογώτερα Ἀρχαιολογικὰ Μουσεῖα, ἅτινα, καθ' ἃ ἐκ νομισμάτων μάλιστα συγκεκροτημένα, παρέχουσιν ἡμῖν τὴν ἀφορμὴν τοῦ προτάξαι λέξεις βραχείας τινὰς καὶ περὶ τῆς ἑρμηνευούσης αὐτὰ Ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐκ ταύτης ὠφελείας πρὸς τοῦ ἀρχαίου βίου τὴν διαφώτισιν, τοῦ συνιστῶντος τὸ ἀντικείμενον πάσης Ἀρχαιολογίας, μὴ νομίζοντες τὴν ἀφορμὴν καὶ τὸν τόπον κατάλληλον πρὸς πλείονα περὶ τούτου Φιλολογικὴν ἀκριβολογίαν.

Ἡ Νομισματικὴ, ὡς καὶ τὸ αὐτῆς ἐμφαίνει ὄνομα, εἶναι Ἐπιστήμη, σκοπὸν προτιθεμένη τὴν σπουδὴν καὶ ἑρμηνίαν τῶν νομισμάτων καὶ μεταλλίων ἢ νομισματοσήμων [Médailles]. Αὐτη, κλάδος τῆς Ἀρχαιολογίας, διέσωσεν ἡμῖν οὐκ ὀλίγας εἰδήσεις περί τε τῶν θρησκευμάτων καὶ τῆς πολιτικῆς τῶν Ἀρχαίων καταστάσεως, τῆς Γεωγραφίας καὶ Χρονολογίας καὶ Ἱστορίας Λαῶν, ὧν ἐν τοῖς Συγγραφεῦσιν, τ' ὀνομαμόνον οἴδαμεν. Ἕκαστον Νομισματικὸν μνημεῖον καὶ διότι σύγχρονος τοῦ πρὸς ὃ ἀναφέρεται γεγονότος ὁμολογία, καὶ διότι μὴ ὑποκείμενον, ὡς τὰ χειρογράφων χωρία, νὰ διαφθαρῇ ἢ ἐπιτμηθῇ ξέναις χερσὶν, ἀποβαίνει βέβαια παντὸς ἄλλου ἀξιοπιστότερον. Τὰ μετάλλια δὲ χρησιμεύουσι προσέτι ἰδίως καὶ πρὸς ἐκτίμησιν τῆς Ἀρχαίων καλλιτεχνίας, ἅτε προσφέροντα ἡμῖν τὴν παράστασιν πλείστων ἀξιολόγων μνημείων, οἷον τὸ φέρον τύπον τοῦ Φαρνεσίου λεγομένου Ἡρακλέους, τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης καὶ ἄλλα· καὶ δὴ καὶ τῶν διαφόρων τῶν τεχνῶν φάσεων, τῆς γενέσεως αὐτῶν, τῆς προόδου καὶ τῆς παρακμῆς των, πρὸς δὲ παρέχουσι καὶ πλουσίων φιλολογικῶν γνώσεων πηγὴν, δι' ὧν πλεῖστα μεθηρμήνευται χωρία τῶν κλασικῶν Συγγραφέων. (α)

Ταῦτα καὶ τὰ πολλὰ ἄλλα τῆς Ἐπιστήμης ὠφελήματα καὶ οἱ Λευκάδιοι Ἀρχαιομαθεῖς πρὸ πολλοῦ ἤδη αἰσθανθέντες, οὐ σμικρὸν ἀπεδείξαντο ζῆλον ἔν τε τῇ συλλογῇ καὶ μελέτῃ παντὸς μνημνείου τῆς Ἀρχαιότητος, μάλιστα δὲ τῶν νομισμάτων, ὅθεν [ἵνα παρασιωπήσωμεν τ' ἀτελέστερα ἄλλα καὶ ἀρτισύστατα] συνεκροτήθησαν ἐξ ὁπωσοῦν πλούσια Ἀρχαιολογικὰ Μουσεῖα, κοσμοῦντα ἤδη καὶ τιμῶντα τὴν μικρὰν πόλιν μας, καὶ γενναίως πάντοτε προσφερόμενα τοῖς τὴν ἐπιστήμην θεραπεύουσιν. Ταῦτα δ' εἰσὶ τῶν ΚΚ. Δρ. Δ. Πετριτσοπούλου (β), Δρ. Σπ. Ζαμπελίου, Δρ. Π. Κατσαΐτου (γ), Κυρ. Φ. Δάστονος, Κυρ. Ν. Ζαμπελίου, καὶ Κυρ. Ἀνδ. Σταύρου, ἐν οἷς, ὡς λέγεται, προέχει τὸ τοῦ πρώτου, καὶ διότι πλουσιώτερον, καὶ διότι παλαιότερον. Λυπούμεθα δὲ ὅτι, περιστάσεις μὴ ὑφ' ἡμῶν ἐξαρτώμεναι, παρεμπόδισαν ἄχρι τῆς ὥρας τὴν ἁπάντων τούτων ἐπίσκεψίν μας, ὅπως οὕτω δυνηθῶμεν νὰ δώσωμεν τοῖς φίλοις τῆς ἐπιστήμης τὴν ὅσον οἷόν τε σαφῆ αὐτῶν καὶ πλήρη περιγραφήν. Ἐπαρκεσθῶμεν λοιπὸν, πρὸς τὸ παρὸν, ταῖς ὀλίγαις, ἃς ἐτύχομεν πληροφορίαις περὶ τοῦ Μουσείου Δάστονος, καὶ ταῖς ὁπωσοῦν πληρεστέρας ἄλλαις περὶ ἐκείνου τοῦ Δρ. Κασταΐτου, ὅπερ, τυχόντες τῆς χάριτος, ἐπὶ πολλὰς ἐπεσκεψάμεθα ἡμέρας.

Καὶ τὸ μὲν Μουσεῖον Δάστη πεπλούτισται ὑπὸ πολλῶν ἀξίων λόγου τῆς Σφραγιδογλυφίας ἔργων [Δακτυλιολίθων], καὶ τῆς Μεταλλουργικῆς [πολεμικῶν ἐργαλείων], μάλιστα δὲ ὑπὸ Νομισμάτων παντοίων, ὑπερβαινόντων τὰ 700. Ἐκ τούτων τὰ μὲν εἰς 80 ἀναφέρονται Ἑλληνικὰς πόλεις, τὰ δὲ εἰς 16 μὴ Ἑλληνικάς· καὶ ἐκ τῶν πρώτων τὰ 182 ἀνήκουσι τῇ

(α) Barthelemy, Numismatiq. Anc. pag. 7 καὶ Millin Dict. des Beaux Arts in V. Numismatique.

(β) Τὰ πλεῖστα ὁ Κύριος οὗτος, ἴσως δὲ καὶ τὰ ἀξιολογώτερα Λευκάδια Νομίσματα ἐξέδοσεν ἐν τῷ αὐτοῦ Saggio Storico sulle prime età di Leucadia. Firenze 1814, καὶ ἐν τῷ Seguito delle Medaglie Leucadie. Padova 1815. καὶ ἐν τῷ Illustraz• d' una Medagl. Leucadia inedita. Padova 1821.— Ὡς γνωστὸν, τὸ πρῶτον τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ δὲν εἶναι πολλῆς πίστεως ἄξιον. Σ. Ε.

(γ) Ὁ Κύριος οὗτος, Κεφαλλὴν, διαμένει, ὡς Πρωτοδίκης περὶ τὰ 12 ἤδη ἔτη ἐνταῦθα, ὅπου καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Μουσείου του συνελέξατο.

Λευκάδι, ὧν τὰ ἐπισημότερα εἰσὶ τὸ τῆς Λεσβίας Σαπφοῦς (α), τὸ τῆς Λευκαδίας Φιλαινίδος Ποιητρίας. ἀκμασάσης περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Σωκράτους (β), καὶ τὰ μαρτυροῦντα πολλῶν Λευκαδίων Ἀρχόντων ὀνόματα, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀναβαίνει μέχρι τῶν 36 (γ). Τὸ Μουσεῖον κεκόσμηται προσέτι καὶ ὑπὸ πλουσίας Νομισματικῆς Βιβλιοθήκης, ἐν ᾗ διαπρέπει τὸ πολύτομον τοῦ Μιονὲ σύγγραμμα.

Τὸ δὲ Μουσεῖον Κατσαΐτη, πολλὺ ἴσως τούτου ἀξιολογώτερον, δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν ὁπωσοῦν ἀκριβέστερον, καθ' ὃ ἐπισκεφθέντες αὐτὸ πολλάκις. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν εὐχαρίστησίν μας καὶ διότι εὕρομεν τὸν Κύριον αὐτοῦ πολλὰ περὶ τὴν ἐπαύξησιν καὶ βελτίωσίν του προσπαθοῦντα, καὶ διότι ἐπιμελεῖται εἰς τὴν Ἐπιστημονικὴν τῶν μνημείων κατ̓αγραφὴν καὶ μελέτην. Εἰς τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον ἐπείσθημεν, εὐτυχήσαντες νὰ ἴδωμεν καὶ ἕτοιμον αὐτοῦ Ἀρχαιολογικὸν πόνημα, προϊὸν μακρᾶς πείρας καὶ μελέτης, ἐπιγεγραμμένον « Νομισματικὸν Εὑρετήριον, ἐν Ἀλφαβητικῇ τάξει, τῶν Κυρίων τύπων, ἐν ᾧ περιλαμβάνονται οἵ τε συμβολικοὶ τύποι καὶ αἱ εἰκόνες, καὶ ἐπιγραφαὶ τῶν Βασιλικῶν Νομισμάτων παντὸς ἔθνους τῆς Ἀρχαιότητος. » Εὐχῆς δ' ἔργον ἤθελεν εἶσθαι, νὰ τύχῃ ὁ φιλόπονος αὐτοῦ συντάκτης καὶ τῆς ἀπαιτουμένης εἰς τὴν ἔκδοσίν του εὐκαιρίας.

Τὸ Μουσεῖον τέτακται καὶ διῄρηται κατὰ τὴν τοῦ Σεστίνη Νομισματικὴν Γεωγραφίαν (δ) καὶ περιλαμβάνει ά. Πλείστας πολλῶν εἰδῶν ἀνεκδότους Ἐπιγραφὰς καὶ Κεραμοτυπίας, μάλιστα δὲ Λευκαδικάς· β'. Ἔργα τῆς Γλυπτικῆς, οἷον κάλπας ἐπιταφίους, ἀγαλμάτια, σκεύη καὶ ἀγγεῖα κατασκευῆς καὶ χρήσεως διαφόρου· γ'. Ἔργα τῆς Χαλκουργικῆς, οἷον πολεμικῆς ἐργαλεῖα, σταθμά, ὀριχαλκίνους ἀστραγάλους κ. τ. λ. δ'. Ἔργα τῆς Σφραγιδογραφίας, οἷον δακτύλια ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ. ε. Ἔργα τῆς Νομισματικῆς, οἷον Νομίσματα καὶ νομισματόσημα.

Καὶ τῶν Νομισμάτων (ὧν τὰ μὲν ἀνήκουσιν εἰς 407. Ἑλλ. πόλεις, τὰ δὲ εἰς 17 μὴ Ἑλληνικάς), ἄλλα μὲν εἰσὶ Ῥωμαϊκά, οἷον Αὐτοκρατορικά, Οἰκογενειακὰ καί τινα τοῖς ἀγῶσιν ἀναφερόμενα (Ludi saeculares et ludi florales (ε)), ἄλλα δὲ Ἑλληνικὰ (ὑπὲρ τὰ 1000), ἐξ ὧν 31 μὲν ἀνήκουσιν ἰσαρίθμοις Λευκαδίοις Ἄρχουσιν, 13 δὲ διαφόροις τῆς Νήσου ἱστορικαῖς περιστάσιν. Ἐκ τούτων ἄξια παρατηρήσεως εἰσὶ τα μετέντυπα, ἤτοι τὰ φέροντα ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου αὐτῶν τύπου (ὃς ἦν κεφαλὴ Ἀθηνᾶς καὶ χείμαιρα) τύπον νεώτερον ἄλλον, οἷον ἔφιππον μὲν ἐπὶ τῆς Ἀθηνᾶς μετὰ τῆς ἐπιγρα. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, κεφαλὴν δὲ ταινιοφόρον ἐπὶ τῆς χειμαίρας. Προσέτι ἄξια προσοχῆς εἰσὶν καὶ τά—ά. Τὸ τῶν Θηβαίων, ἀργυροῦν, φέρον κεφαλὴν Ἥρας, ἀφ' ἑτέρου τὸν Κάδμον ἐνοπλον καὶ ἀποβαίνοντα τῆς νηὸς μετὰ τῆς ἐπιγραφ. ΘΗΒΑΙΩΝ β'. Τὸ Μέταλλον, ὅπερ ὡς βραβεῖον ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι Διονυσίῳ τῷ Πρεσβυτέρῳ. Ἐν αὐτῷ φαίνεται ἐξ ἑνὸς μὲν ἡ τοῦ Τυράννου κεφαλή, κρανοφόρος, ἀφ' ἑτέρου δὲ Γλαῦξ, προσωπεῖον, καὶ διωτίς, μετὰ τῆς ἐπιγραφ. ΑΘΗ. ΝΙΚΗΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ—καὶ γ'. Τὸ νόμισμα τῶν Λευκαδίων, φέρον ἀφ' ἑνὸς μὲν Πήγασον, ἀφ' ἑτέρου δὲ Τρίαιναν μετὰ τῆς Ἐπιγραφῆς ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ ΑΘΗ.— Πρὸς τούτοις καταλεκτέα καὶ τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Κυρίου Κατσαΐτη Νομισματικὰ Συγγράμματα.

Καὶ τοσαῦτα ἱκανὰ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ πρὸς τὰ Ἀρχαιολογικὰ ζήλου ἐν τῇ μικρᾷ ἡμῶν Πατρίδι, ὅστις, νομίζομεν, ἀναφύεται ἐκ τῶν περιστοιχούντων ἡμᾶς σωζομένων πλείστων τῆς Ἀρχαιολογίας ἀντικειμένων, οἷον τῶν Κυκλωπίων τειχῶν, τῶν ἐρειπίων τῆς Λευκάδος, τῶν Ναῶν (Ἀπόλλωνος καὶ Ἥρας), τοῦ Ἅλματος, τῶν λειψάνων τειχοδομίας ἐν Βασιλικῇ καὶ Ἐξανθείᾳ, τῶν ἀπείρων Νομισμάτων καὶ ἐπιγραφῶν, τῶν μνημάτων, χωμάτων, καλπῶν. κ. τ. λ τοσούτων ἰσχυρῶν ἐλατηρίων τοῦ πρὸς τὰ ἀρχαῖα ζήλου οὐ μόνον τοῖς πεπαιδευμένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἁπλῶς εὐαισθήτοις καὶ θελγομένοις εἰς τὰ μαρτύρια τῆς προγονικῆς δόξης.

Ἰ. Ν. Σταματέλος, Λευκάδιος.

(α) Ὅμοιον αὐτοῦ ἐξέδ. ὁ Πετριτσόπουλος ἐν τῷ αὐτοῦ Seguito delle Medagl. Leucadie.

(β) Wolfius in Vita Philaenides καὶ Πετριτσόπουλ. ὃς ὅμοιον νόμισμα ἐξέδ. ἐν τῷ αὐτοῦ Saggio Stor. sulle prime età di Leucadia.

(γ) Τίνα αὐτῶν ἐξεδ. ὑπὸ Πετριτσοπ. αὐτόθι. Σελ. 47.

(δ) Classes Générales seu Monneta vetus.—Firenze-1821.

(ε) Vaslet Introd· alla Sienza delle Antiq Rom. pag-113 Palermo 1811.

Φίλτατε φίλε!

Τὴν 17 Αὐγούστου ἤμην παράνυμφος εἰς τὴν στεφάνωσιν δούλου τινὸς τοῦ πρίγγιπος ὑφ' ὃν διατρίβω. Ἐπειδὴ δὲ μοὶ ἀφανὴ περίεργος ἡ ἐθιμοταξία τοῦ γάμου ἐν τοῖς τόποις τούτοις, θέλω διὰ τῆς παρούσης μου νὰ σοὶ περιγράψω αὐτόν, ὅσον εὐκρινέστερον δυνηθῶ. Θὰ σοὶ ἀφήσω ὅμως τινὰς ἀπορίας, διότι καὶ εἰς ταύτας ὄχι μόνον ἐγώ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, εἶμαι βέβαιος, ἀποροῦσιν, ὡς ἐνίοτε ὁλοκλήρους μῆνας περὶ τοῦ ἡλίου ἐνταῦθα ἀποροῦμεν, ἂν διατρέχῃ εἰσέτι τὸν δρόμον, ἢ τὸν παρήλλαξεν, ἢ ἂν ἀφήσας οὕτω τὴν Ῥωσίαν νὰ ἀποκρυσταλωθῇ, ἀπεκρυσταλώθη καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ μαῦρον χιονοφόρον νέφος.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ τοῦ γάμου. Ὁ γάμος ἔμελλε νὰ τελεσθῇ τὴν Κυριακήν, τὴν δὲ παραμονὴν αὐτοῦ ἦλθεν ὁ γαμβρὸς μετὰ τῆς παρανύμφου καὶ τῶν ὑποπαρανύμφων, τριῶν τὸν ἀριθμόν, καὶ μοὶ προσέφερον δύο μεγίστας κουλούρας, τόσον ὅμως μεγάλας, ὥστε μοὶ ἐπῆλθε ἡ παρομοίωσις αὐτῶν πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς παροιμίας ἀναφερομένας, « ἂν κάμ' ὁ Μάρτυς δυὸ νερὰ κι' Ἀπρίλης ἄλλο ἕνα, νὰ διῇς . . . »

. . . . κουλούραις σὰν ἁλώνια.» αὗται τέλος αἱ ἁλωνοειδεῖς κουλοῦραι ἃς ἐγὼ μετὰ ταῦτα ἁλώνισα, ἦτο τὸ προσκλητήριον. Οἱ Αἰγύπτιοι τοιαύτην ἱερογλυφικὴν γραφὴν ὁποίαν ἐγὼ εἰς Κισνόβι ἐξέμαθον οὔτε τὴν ἐφαντάσθησαν. Ὁ δὲ μεγαλήτερος τῶν παρανύμφων μοὶ προσέφερε καὶ οἰνόπνευμα, (τὸν εὔθυμον τοῦτον τοῦ ψύχους ἀντίπαλον,) καὶ ἔπιον εἰς ὑγείαν τῶν μελλονύμφων. Ἀμέσως ἔπρεπε νὰ μεταβῶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ὅπου νὰ διαμείνω ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθοστέμματος μέχρι τῆς τελειοποιήσεως αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιθέσεως· ἤμην κουμπάρος καὶ δὲν ἐδυνάμην νὰ τὸ ἀποφύγω. Ἐπορεύθην λοιπὸν ὅπου τὸ κουμπαρικὸν μὲ προσεκαλει χρέος, ἀλλ' ὁποία γελοτωδεστάτη μὲ περιέμενε σκηνή! ἐνῷ ἀκόμη ἤμην εἰς ἀπόστασιν 100 περίπου βημάτων τῆς οἰκίας τῆς νύμφης, ἐξῆλθον ἅπασαι αἱ γυναῖκες εἰς προϋπάντησίν μου, καὶ περικυκλώσασαί με, μὲ ἔφεραν ἐν πομπῇ εἰς τὴν νυμφικὴν οἰκίαν, ἔνθα, ἅμα εἰσέλθομεν, ἤρχισαν ἅπασαι αἱ νέαι, δηλ. αἱ παράνυμφοι καὶ ἅπαντα τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα κοράσια, τῇ ἀληθείᾳ ὄχι εὐάριθμα, νὰ μοὶ κάμνωσι *μετανοίας*, καὶ νὰ μοὶ φιλῶσι τὰς χεῖρας. Μετὰ τοῦτο ἔστρωσαν τράπεζαν καὶ ἐφάγαμεν καὶ ἐπίομεν καὶ ηὐφράνθημεν ἐγὼ καὶ ὅλοι οἱ παρόντες.

« Ἐπεὶ δὲ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο, »

ἤτοι μετὰ τὸ δεῖπνον, ἔφερον τὰ ἄνθη ἐξ ὧν ἔπρεπε νὰ πλεχθῇ ἡ ἀνθοδέσμη, ἔθεσαν αὐτὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ εἶπον εἰς τὴν πρώτην παράνυμφον « εὐλόγισον τὰ ἄνθη ταῦτα καὶ ἅπαντα καὶ καλὰ ἡμῶν,» καὶ ἐκείνη πατριαρχικὴν ὑπὸ τὴν παρθενικὴν αὐτῆς μορφὴν περιβληθεῖσα σοβαρότητα, ἀνακράζει τρὶς « ὁ Θεὸς νὰ τὰ εὐλογήσῃ.» Μετὰ τοῦτο προσεκάλεσαν καὶ ἐμὲ τὸν πρὸ ὀλίγου χειροτονηθέντα ἐπίσκοπον, ὑπὸ αὐτῶν ὅμως μόνον, καὶ λίαν ἀδαπάνως, νὰ τὰ εὐλογήσω, ὅθεν καὶ ἐγὼ τρὶς ἐξητησάμην τὴν χάριν ταύτην ἀπὸ τὸν θεόν. Μετὰ τὴν εὐλογίαν, τῆς μουσικῆς παιανιζούσης, καὶ τῶν κορασίων ᾀδόντων, ἄρχεται ἡ πλοκὴ τοῦ ἀνθοστέμματος· ᾄδουσι δὲ τὰ πλεονεκτήματα τῆς νύμφης, τοῦ γαμβροῦ, τῆς παρανύμφου καὶ τοῦ παρανύμφου, καὶ ὅτε ἔφθασαν καὶ εἰς ἐμὲ, τοιούτους ἔλαβον ἐπαίνους, ὥστε ἡ μετριοφροσύνη μου ἀνέβη νὰ μὲ πνίξῃ. Μετὰ τὴν πλοκὴν δὲ τῶν ἀνθέων, καθίζουν τὴν νύμφην εἰς τὸ σκαμνίον, καὶ ἀρχίζουν νὰ τὴν κτενίζωσι, καὶ τότε θέτουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς τὰ ἄνθη. Ἀλλὰ τότε δὴ τότε τὴν ἐπίθεσιν συνοδεύουσι φωναὶ πάντων τῶν παρευρισκομένων, φωναὶ ὠρυόμεναι ε ε ε ε ε ε ε ο ο ο ο ο ο ι ι ι ι ι, ουα ουα· τῇ ἀληθείᾳ μοὶ ἐφάνησαν ὡς αἱ τῆς πατρίδος μου φημιζόμεναι καλοκεράδες, αἵτινες ἀφαιροῦσι τὴν ἀκοὴν τῶν ἀνθρώπων. Μετὰ τοῦτο κάθηται ὁ παράνυμφος, ὁ πατὴρ, καὶ ἡ μήτηρ, καὶ ἡ παράνυμφος, καθ' ἣν τοὺς ἀναφέρω τάξιν, κρατοῦντες ἅπαντες ἀνὰ ἕνα ἄρτον μὲ ἕνα μέγαν βῶλον ἅλατος, καὶ ὁ γαμβρὸς, μόλις πρὸ ὀλίγου ἐλθὼν, καὶ κρατῶν ἀπὸ το χέρι τὴν νύμφην, μᾶς κάμνει μετανοίας καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας καὶ πόδας μας. Νὰ σὲ εἴπω ἂν ἤμην εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῇ ἀληθείᾳ ἤθελον νομίσει καὶ δικαίως μετὰ τόσα χειροποδοφιλήματα, ὅτι ἤμην δεσπότης, ἢ τοὐλάχιστον ὅτι ἤμην ἄξιος καὶ προωρισμένος νὰ χειροτονηθῶ. Ἡμεῖς δὲ ἔπρεπε νὰ ἐγγίζωμεν εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν τὸ ψωμίον καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸν βῶλον τοῦ ἅλατος. Τέλος λαμβάνονται ὁ γαμβρὸς μὲ τὴν νύμφην ἀπὸ τας χεῖρας, καὶ τῆς μουσικῆς παιανιζούσης, ᾄδοντες, ψάλλοντες, σκιρτῶντες, ἀλαλάζοντες, πηγαίνουσιν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ πρίγγιπος, τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ κουμπάρου, ἔπειτα ἐπανέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν, ἔνθα χορεύουσι καθ' ὅλην τὴν νύκτα, τὴν δὲ πρωΐαν τῆς κυριακῆς πορεύονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπου στεφανώνονται. Ἀλλὰ δὲν τελειόνει ἕως ἐδῶ τὸ περίεργον δρᾶμα.

Μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου, ἡ μουσικὴ, ἱσταμένη ἔξω τῆς ἐκκλησίας, παραλαμβάνει τοὺς νυμφίους, καὶ παιανίζουσα, ἄγει αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν των, ὁ δὲ παράνυμφος ἐγὼ, ἀπέρχομαι εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ὅπου μένω ὀλίγον ὅπως ἀναπαυθῶ, ἐνῷ εἰς τὴν οἰκίαν τῶν νυμφίων χορεύουν, πίνουν καὶ τρώγουν. Πρὸς τὸ ἑσπέρας ὅμως πρέπει ἐξάπαντος να ὑπάγω, ἄλλως ὁ γαμβρὸς δὲν γίνεται σύζυγος· καὶ τῷ ὄντι πρὸς τὸ ἑσπέρας ἀπῆλθον ἐκεῖ, προπαρασκευασθεὶς εἰς πολυφαγίαν, καὶ ἅπαντες μετὰ χαρᾶς μὲ ὑπεδέχθησαν, καὶ παραυτα εἰς δεῖπνον παντοδαπὸν μὲ ἐκάθισαν, καὶ ἔφαγεν ὅλη ἡ συνοδία καὶ ηὐφράνθη.

« Ἐπεὶ δὲ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο, »

ἔγινε τὸ λεγόμενον σκέπασμα τῆς νύμφης, πρᾶξις ὡσαύτως παράδοξος. Κατὰ ἀρχαῖον ἔθιμον, αἱ ὕπανδροι γυναῖκες ἔχουσι τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην, αἱ δὲ ἀνύπανδροι πάντοτε ἀσκεπῆ. Πρὸς τὸ ἑσπέρας λοιπὸν σκεπάζουσι τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, σημεῖον ὅτι εἰσῆλθε εἰς τὴν νυμφικὴν χορείαν. Λαμβάνουσι δὲ συγχρόνως καὶ ὑπερμεγέθη ἄρτον, ὃν μόλις τρεῖς δύνανται νὰ φέρωσιν ἄνθρωποι, καὶ τῆς μουσικῆς προπορευομένης, περιφέρουσιν αὐτὸν ἐν τῇ αὐλῇ τῶν νυμφίων, συνοδευόμενον ἀπὸ πάντας καὶ ἁπάσας τὰς παρευρεθείσας νέας καὶ νέους, ὑποχρεουμένους νὰ τραγῳδῶσιν. Ἀφοῦ τὸν ἐγυρίσαμεν οὕτω τρὶς, ἐπανήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ αἴφνης ἀκούω ὅτι ἡ νύμφη εδραπέτευσε. Μετὰ τοσούτους ἀγῶνας ἡμῶν, τὸ ἀποτέλεσμα μοὶ ἐφάνη λυπηρὸν, καὶ ἠρώτησα διατὶ ἐδραπέτευσε. « Διότι οὕτω πρέπει », μοὶ εἶπαν. Ἔπειτα ὅμως καὶ πάλιν ἠρώτησα, διότι τὸ πρᾶγμα μοὶ ἐφάνη δὲν ἠξεύρω καὶ ἐγὼ πῶς! Μοὶ τὸ ἐξήγησαν τέλος, ἀλλὰ σκώπτοντές με διὰ τὴν ἀπορίαν μου, καὶ μοὶ εἶπαν ὅτι πράττει τοῦτο ὡς δῆθεν αἰδουμένη νὰ γείνῃ σύζυγος. Χρεωστοῦσι δὲ οἱ ἐκ μέρους της παράνυμφοι νὰ τὴν φυλάττωσι καλῶς, καὶ νὰ τὴν κατασκοπεύσωσιν εἰς τὴν φυγήν της, διότι ἐνίοτε δραπετεύει διὰ πολλὰς ὥρας, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ πολλὰς ἡμέρας. Εὐτυχῶς ἡ ἐδική μου δὲν εἶχε τοσαύτην αἰδῶ, ὥστε ἀφέθη νὰ εὑρεθῇ ταχέως. Ἅμα δὲ τὴν ἐπαναφέρουσι, καθίζουσιν αὐτὴν παρά τινα τράπεζαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκείνη κλίνει τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην οὕτω, ὥστε νὰ μὴ φαίνηται. Ἔπειτα αἴφνης πάλιν βλέπω καὶ ανελήφθη ἔμπροσθέν μου. Φόβος καὶ τρόμος μὲ κατέλαβε νὰ μὴ ἔχω καὶ πάλιν ἄλλας ἀναζητήσεις. Ἠρώτησα λοιπὸν ἔμφροντις μήπως ἔφυγεν ἡ νύμφη· ἀλλὰ χριστιανή τις μ' ἐπαρηγόρησε, εἰποῦσά μοι ὅτι ὄχι, ἀλλὰ αἱ ἐκ μέρους της παράνυμφοι

τὴν συμβουλεύουσι νὰ κρυφθῇ διὰ νὰ μὴ τὴν εὕρῃ ὁ γαμβρός. Ἐκεῖνος ὅμως, γνωρίζων ποῦ ἦν κεκρυμμένη, τρέχει πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ τὴν εὑρίσκει. Τότε δ' ἀφοῦ πρῶτον πάντες συνήχθημεν, ὁ εὐταξίας τοῦ Γαμβροῦ λέγει εἰς τὴν παράνυμφον «εὐλόγησον τοὺς νυμφίους», καὶ ἐκείνη λέγει «Ὁ θεὸς νὰ τοὺς εὐλογήσῃ.»

Μετὰ τὴν εὐλογίαν ἔλαβον ἐγὼ ὁ παράνυμφος μανδύλιον, οὗτινος τὴν ἄλλην ἄκραν ἔδωκα εἰς τὸν Γαμβρόν· μετὰ ταῦτα δ' ὁ εὐταξίας του καὶ κατὰ σειρὰν οἱ ἄλλοι παράνυμφοι γυρίζομεν πέριξ τῆς νύμφης, ἥτις κάθηται περικυκλωμένη ἀπὸ τὰς παρανύμφους της· αὗται δὲ τὴν παρακινοῦν νὰ μὴ γίνῃ σύζυγος. Ἀλλ' εἰς τὸν τρίτον γύρον τὸ πρᾶγμα ἔγινε σπουδαῖον, διότι ὁ Γαμβρὸς διέκρινε τὴν νύμφην, καὶ δράξας αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας του, ἐναπέθεσεν εἰς τῆς παρειᾶς αὐτῆς φίλημα ἠχηρότερον τοῦ πιπυλίσματος τῶν κογχυλιων, τοῦτο δὲ ἀφοῦ ἔρις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν νεανίδων διηγέρθη.

Ἐλησμόνησα νὰ σ' εἰπῶ τὸ περιεργότατον, ὅτι πρὶν τοῦ σκεπάσματος πωλοῦν τὴν νύμφην, τότε δὲ ὁ γαμβρὸς τὴν ἀγοράζει διδων ὅσα δύναται, ἀλλὰ ὁ δυστυχὴς πωλητὴς πρέπει νὰ δραπετεύσῃ ὅσον ταχύτερον δύναται, διότι τὸν δέρνουν ἀνιλεῶς. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ σκεπάσματος ἡ κουμπάρα στρώνει τὴν νυμφικὴν κλίνην, καὶ ὅλοι εὔχονται καλὴν νύκτα εἰς τοὺς νεονύμφους. Τὴν δὲ πρωΐαν ἡ παράνυμφος ἔχει χρέος νὰ εἰσέλθῃ πρώτη πρὸς αὐτοὺς, καὶ ν' ἀπαντήσῃ εἰς ἐρωτήσεις ἀδιακρίτους τῶν προσκεκλημένων.

Γ. Μ.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ

ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΙΣ ΟΙΚΙΩΝ.

Κατὰ τὴν ἐν Νεοϋορκῳ τῆς Ἀμερικῆς διατριβήν μου, εἶδον ἔργον τεχνικὸν ἄξιον πολλοῦ λόγου. Ἐπρόκειτο, διὰ νὰ πλατυνθῇ τις ὁδὸς, νὰ μετατοπισθῶσι δύο ὁλόκληροι οἰκίαι. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται παράδοξον· οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ἐσχεδιάσθη καὶ ἐξετελέσθη. Τῶν μηχανικῶν μέσων, ὅσων ἐγένετο πρὸς τοῦτο χρῆσις, ἡ ἐφεύρεσις ὀφείλεται εἰς τὸν Συμεῶνα Βράουν, ὅστις μοὶ τὰ περιέγραψε μόνος. Μοὶ ἐφάνησαν δὲ τοσοῦτον ἁπλᾶ, ὥστε νομίζω περιττὸν νὰ ἐμφιλοχωρήσω εἰς ἑρμηνείαν λεπτομερεστέραν τῆς παρούσης.

Ὅτι πολλάκις μετετοπίσθησαν οἰκίαι ξύλινοι, τοῦτο γνωστὸν πρὸς πολλούς· ἀλλὰ μετάθεσις οἰκίας ἐκ πλίνθων ἐψημένων κατεσκευασμένης, παρέχει βεβαίως πολλὰς καὶ ἀπείρους δυσκολίας. Αἱ δύο οἰκίαι αἵτινες, ὡς προείπομεν, ἐπρόκειτο νὰ μετατοπισθῶσιν εἰς ἀπόστασιν ὁριζόντειον δώδεκα ποδῶν, εἶχον οἰκοδομηθῆ, συγχρόνως καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ὁμοιομόρφου σχεδίου. Εἶχον δὲ ἀμφότεραι 45 μὲν ποδῶν βάθος, 25 δὲ ὕψος, ἐξαιρουμένης τῆς στέγης μετὰ τοῦ καπνοδόχου, πρόσοψιν πλατεῖαν 45 πόδας.

Ἰδοὺ πῶς μετετοπίσθησαν·

Ἐν πρώτοις ἔβαλλον ὑπ' αὐτὰς παραλλήλως πρὸς τὴν ὁδὸν, καὶ ἰσοπέδως μὲ τὸ ἔδαφος, στρωτῆρας ὀγκώδεις, οἵτινες, ἀπέχοντες τρεῖς πόδας ἀπ' ἀλλήλων, ἐτέθησαν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ κτιρίου, αἱ δὲ ἄκραι των, διαπεράσασαι τοὺς πλαγίους τοίχους, ὑπερέβησαν ἱκανοὺς πόδας αὐτοὺς, καὶ ἐστηρίχθησαν ἐπὶ ξύλων ὀγκωδῶν ὡς ἐπὶ ὑπομοχλίων κειμένων μακρὰν τοῦ τοίχου.

Ἡ αὐτὴ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ πλάτος τῆς οἰκοδομῆς, ἀνοιχθεισῶν ὡσαύτως ὀπῶν ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν προόψεων καὶ τῶν παραλλήλων μεσοτοίχων, καὶ διαπερασθέντων ἑτέρων στρωτήρων, οἵτινες συνήφθησαν μετὰ τῶν πρώτων, καὶ μετὰ τῆς ἐσχάρας τῆς κειμένης κατὰ μῆκος τοῦ κτιρίου ἐντὸς τῶν τοίχων, κατὰ διεύθυνσιν ὀρθογώνιον ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους.

Μετὰ ταῦτα εἰσήχθησαν σφῆνες πρὸς τὴν συναφὴν τῶν στρωτήρων μετὰ τῶν ὑπομοχλίων συγχρόνως ὅλαι, καὶ διὰ κτύπων ὁμοίων καὶ κανονικῶν, οὕτως ὥστε ἀνυψωθέντα τὰ κτίρια ἐπὶ τῶν στρωτήρων, διεχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν θεμελίων. Τὰ θεμέλια κατεδαφίσθησαν τότε ἀκινδύνως, ἀλλὰ τόσῳ μόνον ὅσῳ ἐχρειάζετο διὰ νὰ τοποθετηθῶσι τὰ συνήθη ὀλισθηρὰ ἐργαλεῖα. (glissoires) Εἰς δὲ τὸ κενὸν τὸ μεταξὺ τῶν ἐργαλείων τούτων καὶ τῆς ξυλίνης τῶν στρωτήρων ἐσχάρας ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ οἰκοδομὴ, εἰσήχθησαν ξύλινα ἐπιμήκη ὀλισθηρὰ ὑπομόχλια ὡς τὰ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ναυπηγοῖς. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσαχθεισῶν ἑτέρων σφηνῶν εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ὑπομοχλίων καὶ τῶν στρωτήρων τῆς ἐσχάρας κενὸν, αἱ μὲν πρῶται σφῆνες συνεσφίγχθησαν μετὰ τῶν ὀλισθηρῶν ἐργαλείων, τῶν ὑπομοχλίων καὶ τῶν στρωτήρων τῆς ἐσχάρας, τὸ δὲ κτίριον ἀνυψώθη μέχρι τοῦ ὡρισμένου ὕψους. Οὕτως, τὰ μὲν ἄκρα τῶν στρωτήρων, μὴ στηριζόμενα πλέον ἐπὶ τῶν ἔξω τῆς οἰκίας ὀγκωδῶν ὑπομοχλίων ἐξήχθησαν τῆς θέσεώς των ὡς ἀνωφελῆ, ἡ δὲ οἰκία εὑρέθη ἑτοίμη εἰς κίνησιν.

Ἡ κίνησις αὕτη ἐνηργήθη εὐκόλως διὰ τῆς στροφῆς κοχλιῶν τινων ὁριζοντείως τοποθετηθέντων ἐπὶ ἀκινήτου στρωτῆρος· Ἡ δύναμις ἡ ἐνεργοῦσα κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ὀλισθηρῶν ὑπομοχλίων ἐκίνησεν αὐτὰ, ταῦτα δὲ κινηθέντα ἔφερον ὑπ' αὐτὰς ὅλον τὸν σύνδεσμον τῆς διὰ στρωτήρων ἐσχάρας, καὶ ἐπομένως ὁλόκληρον τὴν ἐπὶ τῆς ἐσχάρας οἰκοδομήν.

Ὅταν δὲ αἱ οἰκίαι ἔφθασαν εἰς τὰ προπαρασκευασθέντα δι' αὐτὰς νέα θεμέλια, ἐξήχθησαν ἓν πρὸς ἓν ὅλα τὰ εἰσαχθέντα προηγουμένως ὑπ' αὐτῶν ξύλα, καὶ αἱ οἰκίαι ἐκάθησαν ἐπὶ τῶν θεμελίων τούτων.

Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τῆς περιέργου ταύτης ἐργασίας καὶ ὁδοιπορίας τῶν οἰκιῶν, οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἐξηκολούθουν μένοντες ἐντὸς αὐτῶν, καὶ καταγινόμενοι εἰς τὰ συνήθη ἔργα των χωρὶς νὰ λάβωσιν οὐδεμίαν προφύλαξιν.

Λύσις τοῦ ἐν τῷ Φυλλ. ΞΒ'. αἰνίγματος.

Θρόνος—Ὄνος—Κρόνος—Χρόνος.

ΑΙΝΙΓΜΑ.

Κυρία τις περιεστοιχισμένη ὑπὸ τῶν υἱῶν, τῶν θυγατέρων καὶ τῶν ἐγγόνων της, ἐπανηγύριζε τὴν δεκάτην ἕκτην ἐπέτειον τῶν γενεθλίων της. Πῶς τοῦτο;

15 ΝΟΕΜΒΡ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 64.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

—o—

Ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τῆς Πανδώρας ὁλόκληρος ὁ τόμος τοῦ πρώτου ἔτους αὐτῆς, ὅσοι ἔχοντες τοιούτους εὐχαριστοῦνται νὰ τοὺς πωλήσωσιν, ἄς τοὺς στείλωσιν εἰς αὐτό· καὶ ἐὰν μὲν ἦναι πολὺ μεταχειρισμένα τὰ φυλλάδια θέλουσι λάβει ἀνὰ δρ. 8. τὸν τόμον, ἐὰν δὲ μετρίως, ἀνὰ 10.

Τὸ γραφεῖον τῆς Πανδώρας ἀγοράζει προσέτι καὶ τὰ ὑπὸ Στοιχ. Β. καὶ Γ. φυλλάδια.

Η ΠΑΡΑΦΡΩΝ.

Ἐρχόμενος ἀπὸ Ἰσπανίας εἰς Πράδην διὰ τῆς ὁδοῦ Μονλουΐ, ἔφιππος ἢ ἐποχούμενος, ἐπέρασές ποτε διὰ τῆς κοιλάδος Ζυζὸλ, χωρὶς ὁ ὁδηγός σου νὰ σὲ δείξῃ τὴν ἔπαυλιν τοῦ Μοντεσὸλ, πλησίον τοῦ Μαύρου βράχου, χωρὶς νὰ σὲ διηγηθῇ τὴν ἱστορίαν τῆς παράφρονος ἐκείνης σκιᾶς τὴν ὁποίαν ἴδες πλανωμένην εἰς τὰς ἐρήμους πλάκας της, ἢ γελῶσαν παρὰ τὰς ἐπάλξεις της;

Ἡ σκιὰ αὐτὴ ὠνομάζετο Γέττα, καὶ ἐκεῖνος ἐκαλεῖτο Ἰβάν. Διὰ τὴν οἰκογένειαν, διὰ τὸν ἔρωτά των δὲν θὰ σὲ εἶπεν ἴσως τίποτε, διότι οἰκογένειά των ἦσαν ἐκεῖνοι, καὶ ἔρως των, ἐκεῖνοι ἀκόμη. Πρὸ δώδεκα ἐτῶν, τὸ φθινόπωρον τὸ ὁποῖον ἤρχιζε τότε, ἐφώτιζε δέκατον ἕβδομον τὴν ἀνθηρὰν καὶ γλυκεῖαν τῆς νέας κεφαλήν· ὁ Ἰβὰν ἦτο ἓν ἔτος νεώτερος.

Ὡς πρεσβυτέρα τὴν ἡλικίαν, ἤρχιζε καὶ πρώτη νὰ ὀνειροπολῇ· ἐκυκλοφόρουν εἰς τὴν κεφαλήν της οἱ λογισμοὶ τοὺς ὁποίους ἡ φύσις θὰ ἐνέπνευσεν εἰς τὴν Εὔαν ὅταν, αἰσθανθεῖσα τὸν κόσμον καὶ ἀναγνωρίσασα τὸ κάλλος της, ἴδεν ἀναπαυόμενον πλησίον της τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ὕπαρξιν.

Γεννηθέντες καὶ αὐξήσαντες συνάμα, ὡς δύο ἄνθη βλαστάνοντα ἀπὸ τὴν αὐτὴν ῥίζαν, ἠγαπήθησαν παιδία ἔτι, καὶ θὰ ἠγαπῶντο καὶ ἔφηβοι, ὅταν θὰ ἔφθανον εἰς τὴν ἡλικίαν ἐκείνην τὴν ἐμφυσῶσαν τὸ πάθος, καὶ ἀποδιώκουσαν τὴν ἀμέριμνον οἰκειότητα τῆς παιδικῆς ἐποχῆς. Πρὸς αὐτοὺς ἡ οἰκειότης αὐτὴ εἶχε γενεῖ δευτέρα φύσις. Ἡ Γέττα δὲν ἔβλεπεν εἰμὴ τὸν Ἰβὰν, ὁ Ἰβὰν δὲν ἐγνώριζεν εἰμὴ τὴν Γέτταν . . . Αὐτὸς καὶ αὐτὴ . . . καὶ μετ' αὐτοὺς, τίποτε!

. . . Καὶ ὅμως τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ὁ Ἰβὰν ἐζήτει τὴν νέαν . . . Πρώτην τότε φορὰν ἡ φωνή του διεσκορπίζετο χωρὶς ἀπαντήσεως, καὶ ὁ ταλαίπωρος συνεταράχθη ὅλος. Δὲν ἐνόει πῶς ἐδύνατο νὰ ἦναι μακρὰν τῶν παιδιῶν, τῶν ᾀσμάτων καὶ τῶν δακρύων του ἐκείνη ἥτις συνεμερίσθη ἀείποτε αὐτά.

Εἶχε δὶς περιτρέξει τὸν κῆπον, καὶ δὲν ἐτόλμα πλέον νὰ κράξῃ αὐτήν, ὅταν, ὑπὸ σκοτεινήν τινα δενδροστοιχίαν, ἴδε τὴν φίλην του ἀκίνητον καὶ σκεπτικήν, κύπτουσαν ἐπὶ τῶν κλαδίων μικροῦ τινος δένδρου τὰ ὁποῖα παρετήρει προσεκτική. Ὁ Ἰβὰν ἐστάθη ἔντρομος . . . ἦτο πλησίον τῆς Γέττας, καὶ ἡ Γέττα δὲν ἔτρεχεν, ὡς συνήθως γελῶσα καὶ φαιδρά, πρὸς αὐτόν! Ἐπροχώρησεν ὀλίγον πρὸς αὐτήν, καὶ πάλιν ἐστάθη τρέμων. . . Ἡ νέα δὲν τὸν ἔβλεπε· σύρουσα πρὸς ἑαυτὴν μὲ τοὺς ἁπαλοὺς καὶ ῥοδόχροας δακτύλους της ὅλα τὰ κλαδία τοῦ δένδρου, προσήλονε τοὺς μαύρους ὀφθαλμούς της εἰς τὰς ἄκρας αὐτῶν. Ὅταν ἴδε κινηθείσας τὰς χεῖράς της, ὁ νέος ὅστις ἵστατο μὴ ἀναπνέων σχεδόν, συνῆλθεν εἰς ἑαυτόν. Παίζει φαίνεται, εἶπε καθ' ἑαυτόν, ἡ Γέττα, καὶ ἔδραμε πρὸς αὐτὴν σκιρτῶν.

Ἡ ἄμμος τρίζουσα ὑπὸ τοὺς πόδας του ἐξύπνισεν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν νέαν. Φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ἔπαιζε, διότι ἐσηκώθη μετὰ σπουδῆς, καὶ ὡς ἂν ἔπραττεν ἔγκλημα, μόλις κατώρθωσε νὰ τείνῃ πρὸς τὸν φίλον της τὴν μικρὰν χεῖρά της, τρέμουσαν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπομακρύνας αὐτὴν ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας της.

Δὲν παρετήρησεν ὅμως καὶ τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου της, διότι αὐτὸς δὲν ὠνειροπόλει ἀκόμη. Ἡ ὕπαρξις τῶν δύο τούτων παιδίων ὡμοίαζε τὴν ὕπαρξιν δύο ῥυάκων ἀρυομένων ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγὴν το γαλήνιον ῥεῖθρόν των. Ὅταν ταραχθῇ ἡ πηγή, οὔτε ὁ εἷς οὔτε ὁ ἄλλος διατηροῦσι τὴν ἠρεμίαν καὶ τὴν καθαρότητά των.

Μάτην ἐπροσπάθουν νὰ ζήσωσιν ὅπως ἔζων καὶ πρὶν· στοιχεῖόν τι εἰσεχώρησε μεταξὺ αὐτῶν, στοιχεῖον ἄγνωστον εἰς τὸν ἕνα, ἀόριστον εἰς τὴν ἄλλην, στοιχεῖον συγκινήσεως μὲν κατ' ἀρχάς, ταραχῆς δὲ καὶ ἀνησυχίας πάντοτε.

Ἐδύνατο τάχα ὁ Ἰβὰν νὰ διατρέχῃ ἡσύχως τὴν ὁδὸν εἰς ἣν ἐπλανᾶτο πλησίον αὐτοῦ ἡ Γέττα, καὶ ἐπλανᾶτο καταβαλλομένη ἀπὸ δύναμιν ἥτις δὲν ἦτο ἡ τῆς φιλίας;

Μάτην ἡ νέα ἤλπιζε νὰ κρύψῃ πάντα διὰ μειδιάματος τὸ ὁποῖον δὲν ὡμοίαζε τὰ πρῶτα· τὸ μειδίαμα τοῦτο ἐμαρτύρει ἀγῶνα, ὁ δὲ ἀγὼν ἐμαρτύρει τὸν ἔρωτά της. . . Ἠγάπα . . . καὶ ἠγάπα σιωπηλῶς . . . ἠγάπα δὲ μόνη! . . .

Β'.

Παρατηρῶν κατὰ μέτωπον τὴν ἔπαυλιν τοῦ Μονπεσὸλ, βλέπεις ἐκ δεξιῶν τοῖχον ὑψηλὸν καὶ μαυρωπὸν, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή, πλήρης χόρτου προαιωνίου, καταβαίνοντος εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ ἀκολουθοῦντο. ἔπειτα τὸν βουνόν, διαγράφει τὰς ἀνωμαλίας τῆς γῆς. Ὁ μακρὸς καὶ ὑψηλὸς οὗτος τοῖχος θὰ κατεσκευάσθη διὰ νὰ κρύπτῃ ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν διαβατῶν εὐρύχωρόν τινα καὶ εὐσχήμονα κῆπον, ὅπου τὰ μὲν ἄνθη κρύπτουσι τοὺς καρποὺς οἱ δὲ καρποὶ λιγύζουσι τὰ ἄνθη. Ἀλλὰ τριακόσια περίπου βήματα ἀπὸ τὴν ἔπαυλιν, ὑπάρχουσι κιγκλίδες δι' ὧν ἴδομεν κῆπον ἐκτεταμένον καὶ ἀνώμαλον, τοῦ ὁποίου τὸ χλοερὸν καὶ ἀνθοφόρον ἔδαφος διασχίζεται ἀπὸ διαφόρους δενδροστοιχίας σκιαζομένας ἀπὸ δένδρα ὀπωροφόρα. Εἰς τὸν κῆπον ἐκεῖνον ὁ Ἰβὰν εὗρεν, ὡς εἴπομεν, τὴν Γέτταν. Ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν θὰ ἐξέταζε τί ἦτον ἐκεῖνο τὸ δενδρίον ὅταν, ἀναζητῶν τὴν νέαν, τὴν εὗρεν ὑπ' αὐτὸ γονυπετῆ καὶ βυθισμένην εἰς λογισμούς.

Καθ' ἑκάστην ἡ Γέττα, ὅταν ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο μόνη, διευθύνετο πρὸς τὴν δενδροστοιχίαν τοῦ σπηλαίου· ὅταν δὲ ἤρχετο ὁ Ἰβὰν ἐκάθητο πλησίον της ἐπὶ ἀνακλίντρου χλοεροῦ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπίτηδες κατασκευάσει περὶ τὸ δένδρον της. Ἀλλ' ὡς ἂν ὑπέκυπτεν εἰς λογισμοὺς βαρεῖς, δὲν ἐπρόφερεν οὐδὲ λέξιν. Ὁ Ἰβὰν ᾐσθάνετο μόνον, ὅταν ἠρώτα ἐπανειλημμένως τὴν Γέτταν τί εἶχε, φρίσσουσαν καὶ καίουσαν τὴν χεῖρά της. Μετὰ ταῦτα ἀνεχώρουν καὶ οἱ δύο χωρὶς νὰ ὁμιλήσωσι.

Μίαν ἑσπέραν, ἑσπέραν τοῦ Αὐγούστου, γλιαρὰν καὶ ζωογόνον, τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ ἥλιος, καταβαίνων πρὸς τὸν ὁρίζοντα, μόλις ἐκτοξεύει ὠχράς τινας ἀκτῖνας, ὅτε δὲν εἶναι οὔτε ἡμέρα οὔτε νύξ, ἡ Γέττα, στρεφομένη περὶ μεγάλην φιλύραν θάλλουσαν κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς δενδροστοιχίας, ᾐσθάνθη λυόμενα τὰ γόνατά της· διότι πρὸς τὴν ἄκραν τῆς δενδροστοιχίας αὐτῆς, σκιά τις ὑψηλὴ ἔτρεξεν ὡς ἂν ἔφευγεν ἐνώπιόν της. Μετ' ὀλίγον ἐνόμισεν ὅτι ἡ σκιὰ αὐτὴ ἦτο ἡ τοῦ Ἰβάν. Ἱδρὼς περιέχυσε τὸ λάμπον μέτωπόν της, καὶ ἐπροσπάθει διὰ τῶν χειρῶν της νὰ καθησυχάσῃ τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας της.

Ἀλλὰ δεινή τις δοκιμασία ἀνέμενε πρὸς τὴν ῥίζαν τοῦ μυστηριώδους δενδρίου τὴν ταλαίπωρον κόρην. Μόλις ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰ κλαδία του, καὶ κατέπεσεν ὠχρὰ καὶ ἀσθμαίνουσα. Ἡ φωνή της ἐξέλιπε, καὶ αὐτὴ ἐφαίνετο νεκρά.

Γ'.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν τῆς Γέττας εἶχε φυτευθῆ τὸ δένδρον τοῦτο. Κατὰ τὴν θρησκευτικὴν συνήθειαν τοῦ τόπου ἐκείνου, ἡ μήτηρ της Μαργαρίτα, εἶχε φέρει τὸ βρέφος της εἰς τὸ σπήλαιον τῶν Δαφνῶν. Ἐκεῖ, ὑπάρχει εἰκὼν τῆς Θεοτόκου λιθίνη, καὶ ἀφοῦ προσευχήθη, ἔδωκεν εἰς τὸ παιδίον νὰ ἐγγίσῃ, κατὰ τὸ ἔθος, τὴν προαιωνίαν ἐσθῆτά της.

Μόνη αὕτη ἡ ἀφιέρωσις εἰς τὴν Παναγίαν δὲν ἤρκει εἰς τὰς φιλοστόργους μητέρας· ἔπρεπε νὰ συμβουλευθῶσι μετὰ ταῦτα καὶ τὴν ἁγίαν τοῦ βράχου, τὴν γραῖαν Ἀναστασίαν, τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἐνόμιζον δούλην τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Ἀναστασία, δώσασα εἰς τὴν μητέρα τῆς Γέττας μικρὸν κλαδίον βλαστῆσαν εἰς σχισμάδα τινὰ τοῦ Μαύρου βράχου, τὴν ἐξώρκισε νὰ μὴν ὑπανδρεύσῃ τὴν κόρην της μὲ ὁποιονδήποτε, πρὶν καρποφορήσῃ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο κλαδίον τῆς ῥοδακινέας, ἡ δὲ Μαργαρίτα τὸ ἐφύτευσε τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν.

Τετράκις πρὸς τοῖς δέκα ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸ ἔαρ, καὶ τετράκις πρὸς τοῖς δέκα τὰ κλα-

δία τοῦ δένδρου τῆς ἁγίας ἐκαλύφθησαν ἀπὸ φύλλα χλοερὰ τὰ ὁποῖα ἔπεσαν ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, χωρὶς ν' ἀφήσωσιν ἐπὶ τοῦ δένδρου οὐδὲ ἴχνος καρποῦ. Τότε ἀπέθανε καὶ ἡ μήτηρ τῆς Γέττας. Ἐγγίζουσα εἰς τὸν τάφον ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν σύζυγόν της νὰ μὴ παραβῇ τὰς ἐντολὰς τῆς Θεοτόκου. Εἴθε νὰ παρελάμβανε μεθ' ἑαυτῆς τὸν ὅρκον της!

Ἡ Γέττα, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ὅτι ἡ τύχη της ἦτο συνδεδεμένη μὲ τὴν τῆς ῥοδακινέας, θὰ ἐλησμόνει ἴσως τὸ δενδρίον, ὅταν μίαν ἡμέραν διευθύνθη ἀπρομελετήτως καὶ ὡς ἂν ὠνειροπόλει πρὸς τὸ δένδρον τοῦ σπηλαίου. Ἐπέστρεψε δὲ καὶ τὴν ἐπιοῦσαν, καὶ τὸ ἑσπέρας καὶ ὅλας τὰς λοιπὰς ἡμέρας.

Ἡ νέα εἶχεν ἀνακαλύψει μυστήριον, μυστήριον διὰ τὸν νεανίσκον ὅστις συνεμερίζετο τὰς παιδιάς της, μυστήριον τὸ ὁποῖον κατέφλεγε τὴν καρδίαν της . . . Τὸ δένδρον τοῦ σπηλαίου εἶχε τέλος πάντων ἀνθήσει.

Ἄνθος ζωηρὸν ἀνεπτύχθη συγχρόνως μὲ τὸν ἔρωτά της . . . καὶ τὸ ἄνθος αὐτὸ δὲν ἦτο μόνον ἡ παρηγορία της, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλπίς της.

Δ'.

Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν τὴν εἴδομεν τὴν τελευταίαν φορὰν διευθυνομένην πρὸς τὸ δένδρον, τὸ ἄνθος εἶχεν ἤδη μεταβληθῆ εἰς καρπὸν, εἰς ῥοδάκινον ἐξογκούμενον. Μετά τινας ἡμέρας ἡ νέα θὰ τὸ ἔφερεν εἰς τὸν πατέρα της καὶ θὰ ἐζήτει τὸν σύζυγον τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐκλέξει ἡ καρδία της.

Ἀλλ' ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ ἤρχετο διὰ τὴν νέαν ὡς ἡ ὥρα καθ' ἣν ἐξυπνᾷ ὁ αἰχμάλωτος ὁ βλέπων κατ' ὄναρ ἐλευθερίαν, ἢ ὁ ἐξόριστος ὁ ὀνειροπωλῶν τὴν πατρίδα. Ἀνανήψασα ἡ Γέττα, εἶδε τὸν Ἰβὰν καθήμενον πλησίον της ἐπὶ τοῦ χλοεροῦ ἀνακλίντρου, καὶ ἐσκέπτετο ποῖον ἄρα ὄνειρον τὴν εἶχε καταπλήξει. Ἀλλὰ στρέψασα τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ δένδρον εἶδεν ἀλήθειαν τρομεράν . . . εἶδεν ὅτι ἡ ῥοδακινέα ἦτο κατεστραμμένη, καὶ ὅτι τὰ φύλλα της ἦσαν ἐσκορπισμένα ὑπ' αὐτήν.

Καὶ ἠθέλησε μὲν νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ τὰ χείλη της συσταλέντα ἀπέπνιξαν τὴν φωνήν της. Δάκρυα μόνον, δάκρυα φλογερὰ ἔρρεον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς της, καὶ ἔβρεχον τὸν ὦμον τοῦ Ἰβὰν ἐφ' οὗ ἀνεπαύετο ἡ κεφαλή της· αὐτὸς δὲ ἔτρεμε χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ σαλεύσῃ ἢ νὰ ἴδῃ τὴν φίλην του· διότι αὐτὸς, ὄχι ζηλεύων, ἀλλὰ δυσφορῶν εἶχε γυμνώσει το δένδρον τὸ ὁποῖον ἐνόμιζεν αἴτιον τῆς συστολῆς τῆς Γέττας.

Ἦτο ἀκόμη παιδίον! καὶ δὲν ἐνόει ὅτι ἡ συστολὴ αὐτὴ ἦτο ἔρως! Ναί, ἦτο παιδίον ἀνταποδίδον φιλίαν ἀντὶ ἔρωτος!

Ἡτοιμάζετο νὰ ἐρωτήσῃ τὴν νέαν διατί ἡ πρᾶξίς του ἔγεινεν αἰτία τόσων δακρύων, ὅταν ἡ Γέττα, ἀνυψώσασα τὴν ὡραίαν κεφαλήν της, καὶ προσηλώσασα ἐπ' αὐτοῦ τὰ κάθυγρα ὄμματά της, διηγήθη πρὸς αὐτὸν τὴν ἱστορίαν τοῦ σπηλαίου καὶ τῆς ῥοδακινέας, ἥτις διὰ τοῦ καρποῦ της ἔμελλε νὰ φέρῃ τὴν εὐτυχίαν των.

Ἐξήγει πρὸς αὐτὸν πῶς ὁ πρῶτος ἐκεῖνος καρπὸς θὰ ἐγίνετο ἀφορμὴ τῆς ἑνώσεώς των, ἥτις δι' αὐτὴν θὰ ἦτο ζωὴ, ὅταν, διακόψασα τὴν ὁμιλίαν της, ἐρυθρίασεν ὅλη.

Ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἰβὰν δὲν ἐξήγουν εἰμὴ ἀπορίαν· τί ἄρα ἦτο ἡ ἕνωσις αὕτη, ἐὰν δὲν ἦτο ἡ ἕως τότε φιλία των;

Ἡ νέα ἠρυθρίασε δι' ὅσα ἐφανέρωσε πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ἡ ψυχή της ἦτο πλήρης, καὶ ἐπλημμύρησεν· ἀνεπήδησε τρέμουσα, καὶ ἔφυγε μετὰ σπουδῆς, καλύπτουσα τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν της.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰβὰν ἀναχωρήσας μετ' αὐτὴν εἶδεν ὅτι δὲν ἦσαν πλέον ταῦτα παίγνια, ὡς τὰ συνήθη.

Ὁ νέος αὐτὸς, τὸν ὁποῖον θ' ἀπαντῶμεν καθ' ἑσπέραν ὄρθιον καὶ σιωπηλὸν, οὗ τινος ἡ μὲν σκιὰ ἀναμιγνύεται μὲ τὴν σκιὰν τῆς ῥοδακινέας ἐφ' ἧς στηρίζεται, τὸ δὲ βλέμμα ἀνήσυχον προσηλόνεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, αὐτὴ ἡ σκιά, εἶναι ἐκεῖνος. . .

Ἔτος ὁλόκληρον παρῆλθε μετὰ τοὺς μυστηριώδεις τούτους λόγους τῆς Γέττας, «Ὁ καρπός της θὰ ἔφερε τὴν εὐτυχίαν μας,» καὶ αὐτὸς μένει ἄγρυπνος· ἓν ῥοδάκινον κρέμαται ἀκόμη ἀπὸ τὸ δένδρον τοῦ σπηλαίου, καὶ ἀγρυπνεῖ διὰ νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὴν φίλην του· ἀγρυπνεῖ διὰ τὴν εὐτυχίαν τὴν ὁποίαν ἐκείνη μὲν ὑπεσχέθη πρὸς αὐτὸν, οὗτος δὲ δὲν ἐνόει.

Τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ του ἐφλογίσθη ὑπὸ τὰς μακρὰς βλεφαρίδας του, καὶ τὸ εὐλύγιστον καὶ ἐλαφρὸν σῶμά του ἀνεσκίρτησεν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους· διότι σκιά τις λευκὴ ἐζωγραφεῖτο παρὰ τὸν τοῖχον, καὶ ὅταν ἐπλησίασεν ἀνεγνώρισε τὴν Γέτταν, ἥτις πρὸ ἑνὸς ἔτους δὲν εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸ μέρος ἐκεῖνο, τὴν Γέτταν ὠχρὰν καὶ ἐλαφρὰν ὡς ὁ χόρτος τὸν ὁποῖον ὁ ἄνεμος ἔσειε περὶ αὐτήν. Τὸ ἄτακτον βῆμά της προεμήνυε ταραχὴν, καὶ ὁ Ἰβὰν συγκινηθεὶς ἠθέλησε νὰ δράμῃ πρὸς αὐτήν· φοβηθεὶς ὅμως μὴ τὴν ταράξῃ ἔτι μᾶλλον ἐκρύβη, καὶ ἀνέμενε μὲ χείλη ξηρὰ καὶ μὲ ὀφθαλμὸν ἀκίνητον.

Ἡ νέα ἐπροχώρει ὁλονὲν, καὶ φθάσασα εἰς τὸ δενδρίον, ἐφάνη ἀγωνιζομένη νὰ ἀναλάβῃ τὴν γενναιότητά της· ἀλλ' ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ξηροῦ χόρτου ὡς νεκρά. Ἡ σελήνη ἔρριπτε διὰ τῶν μεγάλων δένδρων τὰς ἀκτῖνάς της εἰς τὸ ἔπωχρον καὶ ἐπαγωγὸν πρόσωπόν της, καὶ οἱ ἀκίνητοι ὀφθαλμοί της ἐφαίνοντο συμβουλευόμενοι τὸν οὐρανόν.

Ὁ Ἰβὰν παρετήρει ἀγωνιῶν ὅλα ταῦτα. Μετ' ὀλίγον τὴν εἶδεν ἀνεγερθεῖσαν, καὶ δεικνύουσαν ἀπόφασιν σταθεράν· ἡ χείρ της, ζητήσασα τὸ ῥοδάκινον, τὸ ἔκοψε μὲ ὁρμήν.

Ὁ Ἰβὰν ἔδραμε κράζων· ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον καιρὸς διότι τὸ ῥοδάκινον ἔκειτο ὑπὸ τοὺς πόδας της.

Ἡ νέα, καταπληχθεῖσα ἐν πρώτοις ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἐμφάνισιν, ἐχάρη μετὰ ταῦτα διότι εὗρεν ἐκεῖ ἐκεῖνον, χάριν τοῦ ὁποίου ἦλθεν εἰς τὸ σπήλαιον.

Τὰ δάκρυα καὶ ἡ ἀπελπισία τοῦ Ἰβὰν ἀνεκούφισαν τὴν ὀδύνην της, καὶ ἐζωπύρησαν τὰς ἐλπίδας της· ἐκεῖνος ὅμως, ἐδύνατο πῶς νὰ ἐννοήσῃ τὸν ἔρωτα ὅστις καταπατεῖ τὴν ἐπιοῦσαν ὅ,τι ἐπεθύμει τὴν προτεραίαν;

— Γέττα, εἶπε πρὸς αὐτήν. ἐὰν αὐτὸς ὁ καρπὸς θὰ ἔφερε τὴν ἕνωσιν τὴν ὁποίαν ἐπεθύμεις, διατὶ τὸν κατέστρεψες;

Ἡ νέα εἶπε τότε στενάζουσα πρὸς αὐτόν, ὅτι Ἀνδρέας τις ἦλθε ζητῶν αὐτὴν σύζυγον, καὶ ὅτι ὁ πατήρ της συγκατετέθη ἐπειδὴ ὁ Ἀνδρέας τὴν ἠγάπα πολύ. Ἐὰν λοιπὸν ἔφερε τὸ ῥοδάκινον εἰς τὸν πατέρα της, θὰ τὴν ἔδιδεν εἰς τὸν Ἀνδρέαν, ἐνῷ τώρα ἦτον ἐλευθέρα, ... ἐλευθέρα δι' αὐτόν!

— Ὦ! ἀγάπα με Ἰβάν, ἀγάπα με ὡς ὁ Ἀνδρέας ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μίαν μόνην φορὰν μὲ εἶδεν! Ἔχε δι' ἐμὲ τὸν ἔρωτα ἐκεῖνον ὅστις καταστaίνει τὸν ἀγαπῶντα μελαγχολικόν, καὶ τὸν ἀλλοιόνει ὡς δίψα φλογίζουσα! Ἀγάπα με ἕως τὴν ἐρχομένην ἄνοιξιν, ἐὰν ἠμπορῇς, Ἰβάν . . .

Ἐν τοσούτῳ ἰδέα τις ζοφερὰ ἐφάνη προσβαλοῦσα τὸ κάτωχρον μέτωπόν της.

Τὸ προσεχὲς ἔτος ἡ μὲν νέα ἦτο ἐλευθέρα, τὸ δένδρον ὅμως τοῦ σπηλαίου ἦτο ξηρόν, καὶ ὁ Ἰβὰν δὲν ἐπερίμενε.

Τοιαῦτα μᾶς διηγήθη ὁ ὁδηγός μας, ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὰς κιγκλίδας.

Ἦτο τότε χειμών, καὶ ὁ κῆπος ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον μᾶς εἶχε περιγράψει ἀνθηρὸν καὶ πλήρη ὀπωρῶν, ἐπεδείκνυε δένδρα γυμνά, χόρτον ξηρόν, καὶ φύσιν νεκράν.

Ε'.

Ὅλοι ἐπροσπαθοῦμεν νὰ εὕρωμεν ὑπὸ τὴν πάχνην τὰ ἴχνη τῆς στενωποῦ ἥτις, ὡς ἔλεγεν ὁ ὁδηγός μας, ἔφερε πρὸς τὸ σπήλαιον, ὅταν ἐβιάσθημεν νὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα πρὸς τὴν μεγάλην ὁδόν.

Δύο γυναῖκες, ἐρχόμεναι δι' αὐτῆς, ἐστάθησαν ὅταν μᾶς εἶδον· καὶ ἀφοῦ συνωμίλησαν διευθύνθησαν πρὸς ἡμᾶς. Ἡ πρώτη ἐφόρει κατάλευκα, κ' ἐφαίνετο κυρία τῆς δευτέρας. Ἂν καὶ ψῦχος ἐπεκράτει δριμύ, αὐτὴ ἦτο ἐνδεδυμένη ὡς ἐν καιρῷ ἔαρος· ἡ κόμη της ἦτο λυτή, καὶ οἱ κατάμαυροι βόστρυχοί της, διασκορπιζόμενοι ἐπὶ τοῦ τραχήλου της, ἐφαίνοντο προφυλάσσοντες τὴν λευκότητά του ἀπὸ τὸ ψῦχος. Καθόσον δὲ ἐπροχώρει, κατεπλησσόμεθα ἀπὸ τὴν παράδοξον φυσιογνωμίαν της· τὸ στόμα της ἐμειδία, ἐνῷ οἱ ὀφθαλμοί της. ἀντιφάσκοντες εἰς τὰ χείλη της, ἐξήγουν ὀδύνην βαθεῖαν καὶ φρικτήν· χαρὰ ψευδὴς καὶ λύπη ὀξεῖα συνεκρούοντο ἐπὶ τοῦ ἠλλοιωμένου προσώπου της. Ἐπροχώρει ἀδιακόπως, καὶ σταματοῦσα πού καὶ ποῦ ἔδρεπε χόρτον ξηρόν. Ἡ παρακολουθοῦσα αὐτὴν γυνὴ παρετήρει ἀνήσυχος ὅλας της τὰς κινήσεις· ἡ πρεσβυτικὴ ἡλικία της καὶ τὸ μαυρωπὸν πρόσωπόν της, ἀνεδείκνυον ἔτι μᾶλλον τὴν ὑγρότητα καὶ τὸ κάλλος τῆς κυρίας της, τῆς ὁποίας τὸ βλέμμα προσηλώθη ἀπό τινος ἐπάνω μας, οὕτως ὥστε κατεπτοήθημεν.

Καὶ ἠθελήσαμεν μὲν ν' ἀναχωρήσωμεν ἀλλὰ δὲν ἐπροφθάσαμεν διότι μᾶς εἶχε πλησιάσει. Ἐμειδία ὁλονέν· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μελαγχολικοῦ μετώπου της ἐβλέπομεν τοὺς πόνους τοὺς ὁποίους ἐπροξένει εἰς αὐτὴν λογισμός τις ἢ ἀνάμνησις. Ἐνῷ δὲ ἡτοιμαζόμην νὰ ἐκφράσω τὴν ἰδέαν μου αὐτήν, κατεταράχθην ἀπὸ τὰς φλόγας τὰς ὁποίας ἔῤῥιψαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ὑγροὶ ὀφθαλμοί της· ἠρώτησα εὐθὺς ποία ἦτο . . . ἦτο ἡ Γέττα!

Προσηλωμένον ἔχουσα ἀδιακόπως τὸ βλέμμα εἰς ἐμέ, διεβίβασε τὴν δεξιάν της διὰ τῶν κιγκλίδων αἵτινες μᾶς ἐχώριζαν, καὶ μ' ἐπρόσφερεν ὀπώραν τὴν ὁποίαν ἔσφιγγεν εἰς τὴν παλάμην της. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐστάθην ἀκίνητος καὶ διστάζων, ἀλλ' ἔπειτα, ἐνδώσας εἰς νεῦμα τῆς γραίας, ἔλαβον ὅ,τι μ' ἔδιδεν ἡ Γέττα. Μ' ἔδωκε δὲ σφαῖραν ἐκ λευκοσιδήρου, σχῆμα καὶ χρῶμα ἔχουσαν ῥοδακίνου· μόλις ὅμως τὴν ἔλαβον, καὶ τὴν ἐπανέλαβε μὲ κίνησιν ταχεῖαν καὶ σπασμωδικήν.

Τὸ βλέμμα της ἐστράφη τότε ἀνήσυχον πρὸς τοὺς τρεῖς μου συνοδοιπόρους, καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἐκοκκίνισαν ὡς ἂν ἔπασχε θέρμην. Καὶ μετὰ ταῦτα ἔφυγε δρομαία ὡς δορκὰς ἐνώπιον κυνηγῶν, καὶ φεύγουσα ἔλεγεν·

— Ὦ! ὄχι δὲν εἶν' αὐτός! . . . ὁ πατήρ μου περιμένει τὴν κόρην του, καὶ ἐκεῖνος . . . τὴν ἐρωμένην του!

Καὶ ἐγέλα!

Ἡ ταλαίπωρος! ὁ πατήρ της δὲν ἔζη πλέον, καὶ ἐκεῖνος, ὁ ἐραστής της, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἔῤῥιψε ψυχρότατον πλησίον τῆς φλογερᾶς ψυχῆς της, ὁ Ἰβὰν Λ . . . ἔζη, ὄχι μακρὰν τῆς ἀθλίας ἐκείνης νέας, ἀλλ' ἔζη καλὸς σύζυγος, καὶ καλὸς πατήρ!

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

ΠΕΡΙ ΦΑΙΔΡΟΥ

ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε Φυλλάδ. ΞΓ'.)

—o—

Τίς δὲν ἐθαύμασε τὸ ἁπλοῦν καὶ χαρίεν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Φαίδρου, ἥτις ἀμέσως μᾶς φέρει εἰς τὸ μέσον τῶν πραγμάτων;

ΣΩΚΡ. Ὦ φίλε Φαῖδρε, ποῖ δὴ καὶ πόθεν;

ΦΑΙΔΡ. Παρὰ Λυσίου τοῦ Κεφάλου.

Ἀφίνομεν τὸν Ταΰλορον ν' ἀμφιβάλλῃ, ἂν πρόκειται περὶ ἄλλου Λυσίου, εὐχαριστούμενοι ὡς καὶ ὁ Χαϊνδόρφιος μὲ τὴν ἀπόδειξιν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπῆρξαν δύω Λυσίαι υἱοὶ τοῦ Κεφάλου, ἔχοντες ἀδελφὸν τὸν Πολέμαρχον, (ὅρα ἐν τῷ διαλόγῳ 257

Β). Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν περιπατοῦμεν ἔξω τείχους, δηλαδὴ περὶ τὰ σημερινὰ ἀνάκτορα, ὁμοῦ μὲ τὸν Σωκράτην καὶ τὸν Φαῖδρον ἐρχόμενον παρὰ Λυσίου. Εἰς τὴν πλησίον τοῦ Ὀλυμπίου οἰκίαν τοῦ Μορύχου, διαβαλλομένου ἀπὸ τοὺς κωμικοὺς ἐπὶ γαστριμαργίᾳ (Σχολ.), ἀπήντησεν ὁ Φαῖδρος τὸν Λυσίαν καὶ τὸν Ἐπικράτην τὸν δημαγωγὸν, ὅστις διὰ τὸ μέγεθος τοῦ πώγωνός του ὠνομάσθη *Σακεσφόρος* (Σχολ. Ἀριστ. Ἐκκλ. στιχ. 71). Αἱ διατριβαὶ τοῦ Λυσίου τότε ἦσαν λίαν ἐπιζητήσιμοι, καὶ διὰ τοῦτο ἀμέσως ἐρωτᾶται ὁ Φαῖδρος περὶ τίνος ὁ λόγος. Τὸ κεκομψευμένον τοῦ θέματος, ὡς *χαριστέον μὴ ἐρῶντι μᾶλλον ἢ ἐρῶντι*, ὑπεραυξάνει τὴν περιέργειαν· ἀλλὰ πῶς ὁ Φαῖδρος, ἰδιώτης ὤν, ν' ἀπομνημονεύσῃ ἀξίως λόγον, τὸν ὁποῖον συνέθηκε κατὰ σχολὴν ὁ δεινότατος τότε εἰς τὸ *γράφειν*. Εἰς μάτην ἐν τούτοις θρύπτεται, διότι συλλαμβάνεται ἐπ' αὐτοφώρῳ ἔχων ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὑπὸ τὸ ἱμάτιον τὸ βιβλίον. Ἐπειδὴ ὁ καύσων πολὺς διαβαίνομεν τὸν Ἰλισσὸν, ἡμεῖς μὲν ὑποδεδεμένοι, ὁ δὲ Φαῖδρος ἐκ τύχης καὶ ὁ Σωκράτης ἐκ συνηθείας ἀνυπόδητοι καὶ εὐχαρίστως βρέχοντες τὸν πόδα εἰς τὸ ὑδάτιόν του, διὰ νὰ κατακλιθῶμεν ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς Ἄγρας, δηλαδὴ, ὅπου σήμερον φαίνεται τὸ στάδιον, ὑπὸ τὴν σκιὰν ἀμφιλαφοῦς πλατάνου καὶ ὑψηλοῦ καὶ εὐώδους ἄγνου, ἀκούοντες τὴν ῥοὴν τῆς πηγῆς καὶ τὸν λιγυρὸν χορὸν τῶν τεττίγων, καὶ παγκάλως ἔχοντες τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς πόας.

Ἀλλ' εἶσαι περίεργος, ὦ ἀναγνῶστα, ὡς εἴμεθα καὶ ἡμεῖς, ἂν ὁ λόγος εἶναι τοῦ Λυσίου, ἢ ἐπιτηδεία μίμησις τοῦ Πλάτωνος. Περὶ τούτου ἰδοὺ τί δύνανται νὰ εἴπωσιν ὅλοι ὁμοῦ οἱ σοφοὶ, καὶ κρῖνε.

Ὁ *Σουΐδας* βεβαιοῖ, ὅτι ὁ Λυσίας ἔγραψε *καὶ ἐπιστολὰς, καὶ μίαν μὲν πραγματικὴν, τὰς δὲ λοιπὰς ΕΡΩΤΙΚΑΣ, ὧν αἱ πέντε πρὸς μειράκια.*

Συμφωνεῖ καὶ ὁ *Φώτιος*, *συγκεφαλαιοῦσι δὲ τοὺς λόγους αὐτοῦ δημηγορίαι, ἐπιστολαὶ, ἐγκώμια ἐπιτάφιοι, ΕΡΩΤΙΚΟΙ καὶ Σωκράτους ἀπολογία.* Ὡσαύτως τὸ ἐν Παρισίοις ἀνέκδοτον λεξικὸν Εὐδοκίας, *καὶ ἐπιστολὰς ζ'. μίαν πραγματικὴν, τὰς δὲ λοιπὰς ΕΡΩΤΙΚΑΣ.* Ἐπὶ τέλους ὁ *Ἑρμείας* (σελ. 77 ἔκδ. Ἀστίου) *εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι αὐτοῦ Λυσίου ὁ λόγος αὐτός ἐστι, καὶ φέρεται ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταῖς ἐκείνου εὐδοκιμοῦσα καὶ αὕτη ἡ ἐπιστολή.* Ὅστις ὀρέγεται τεχνικωτέρων ἐπιχειρημάτων, ἂς συμβουλευθῇ τὸν *Αἰνίσχιον* (**praefat. ad Amat.** σελ. 37). Ἡμεῖς ἀρκούμεθα εἰς τὴν παρατήρησιν, ὅτι, καὶ ἂν δὲν εἶναι γνήσιος ὁ λόγος τοῦ Λυσίου, ὁ Πλάτων εἶχεν ἀρκετὴν ἱκανότητα ν' ἀπομιμηθῇ τὸν τρόπον του, ὥστε καίτοι ἀπόκρυφος, καθ' ὅλα εἶναι ὅμοιος μὲ τὰς μελέτας τοῦ Λυσίου, ὡς δεικνύει καὶ ὁ ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς, ἐκφωνηθεὶς ἐν τέλει τῆς 96 Ὀλυμπ. (Π. Χ. 393). (Ἑρμαν. Συλλ. Διατρ.)

Εἰς μάτην τὸ ἔντεχνον ἀλλὰ μονότονον ὕφασμα τοῦ λόγου ἐπισκιάζει τὴν ἰσχνότητα τῶν ἰδεῶν. Εἶναι ἀδύνατον ἐκ πρώτης ἀναγνώσεως νὰ εὕρῃ τις ἑκάστοτε τὴν ἔννοιαν. Ἡ ἀντικειμένη λέξις προβαίνει διὰ τοῦ *μὲν* καὶ *δὲ*, καὶ τὰ *ἔτι μὲν* καὶ *καὶ μὲν δή*, δι' ὧν ἄρχονται αἱ περίοδοι, ἀναπληροῦν τὴν ἔλλειψιν ἐσωτερικοῦ συνδέσμου ἰδεῶν, καὶ ὑποβοηθοῦν εἰς μετάβασιν τὸ ἄψυχον τοῦ λόγου. Τὰ πάρισα καὶ ἰσόκωλα καὶ ὁμοιοτέλευτα εἶναι πολλάκις βεβιασμένα, ὡς ἐν παραδείγματι·

1. Ἐκεῖνοι γὰρ καὶ ἀγαπήσουσι
2. καὶ ἀκολουθήσουσι
3. καὶ ἐπὶ τὰς θύρας ἥξουσι

1. καὶ μάλιστα ἡσθήσονται
2. καὶ οὐκ ἐλαχίστην χάριν εἴσονται
3. καὶ πολλὰ ἀγαθὰ αὐτοῖς εὔξονται,

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶναι παντελὴς ἄγνοια τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος, ἀντ' αὐτῆς δὲ σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα κατὰ σειρὰν ἀπαριθμούμενα, περιστρεφόμενα δὲ εἰς τοὺς ἐξῆς ὀλίγους στοχασμοὺς, ὅτι ὁ ἐρῶν πράττει τοῦτο ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀκουσίως, ἄρα καὶ χωρὶς διάγνωσιν, ὅτι παρελθούσης τῆς ἐπιθυμίας μεταμέλεται, ὅτι ζηλοτυπῶν τὸν ἐρώμενον, εὐχαριστεῖται καὶ εἰς τὰ ἐλαττώματά του, ἀντὶ νὰ τὸν γίνεται ὠφέλιμος εἰς μάθησιν κτλ. Ἐν τούτοις ὁ μὴ ἐρῶν, ελεύθερος τῶν ἐλαττωμάτων τούτων, εἶναι ὁ ἐντελῶς ἀδιάφορος, ἀλλὰ πῶς δύναται ἡ ἀδιαφορία ν' ἀποτελέσῃ θερμὴν συνάφειαν, καθ' ἣν νὰ ἐνδιαφέρηται καὶ ἡ ψυχή;—Ὁ Λυσίας ἀποφεύγει πᾶσαν ἀπάντησιν, διὰ τῆς ψευδοῦς ἀντιθέσεως, δι' ἧς τελευτᾷ· *οὔτε γὰρ τῷ λόγῳ λαμβάνοντι* (τῷ μετὰ λόγου κρίνοντι) *χάριτος ἴσης ἄξιον, οὔτε σοὶ βουλομένῳ τοὺς ἄλλους λανθάνειν ὁμοίως δυνατόν.* Καὶ ὁ μὲν Φαῖδρος θαυμάζων ἐκφωνεῖ, *οὐχ ὑπερφυῶς τά τε ἄλλα καὶ τοῖς ὀνόμασιν;* ὁ δὲ ἀνηλεὴς Σωκράτης, ὅστις ἀποβλέπει εἰς τὴν ἔννοιαν, παρατηρεῖ ὅτι ὁ ῥήτωρ, μὴ εὐπορῶν ἰδεῶν, νεανιεύεται πρὸς ἐπίδειξιν ὅτι δύναται τὰ αὐτὰ νὰ εἴπῃ ἑτέρως καὶ ἑτέρως καὶ ἀμφοτέρως ἄριστα. Δεινὸν ἄκουσμα διὰ τὸν Φαῖδρον, ὅστις φρονεῖ ὅτι ἐξηντλήθη ἡ ὕλη καὶ οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εἴπῃ πλείω καὶ πλείονος ἄξια, ἐνῷ ὁ Σωκράτης ἔχει πλῆρες τὸ στῆθος, ἀλλὰ κατὰ τὴν συνήθη μετριοφροσύνην του, οὐχὶ παρ' ἑαυτοῦ ἀλλὰ παρ' ἄλλων ἀκούσας, δίκην ἀγγείου. Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν ταύτην δὲν ὑπάρχει ὀπισθοδρόμησις. Εἰς μάτην καλλωπίζεται ὁ Σωκράτης, ἕως ὅτου καλυπτόμενος ὑπὸ αἰσχύνης ἀναγκάζεται νὰ λαλήσῃ. Ἀλλὰ ποία διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ῥήτορος καὶ τοῦ φιλοσόφου; Ἐνῷ ὁ Λυσίας παραθέτει ἄνευ ἐσωτερικοῦ δεσμοῦ (**par juxtaposition**) τὰ ἐπιχειρήματά του, βαίνων ἐπὶ τῶν σχημάτων τῆς λέξεως ὡς ἐπιτήδειος καλοβάτης, ὁ Σωκράτης φέρεται πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος καὶ δι' αὐτῆς ὅλος ὁ λόγος προβαίνει. Ἀντὶ νὰ δεικνύῃ ὡς ἐκ τούτου συστηματικὴν ξηρότητα, μάλιστα γίνεται ποικίλος, διότι ἀνασκάπτει ψυχολογικὸν θησαυρόν.

Δύω ἄρχοντες εἶναι ἐν ἡμῖν, ἡ ἔμφυτος ἐπιθυμία καὶ ἡ ἐπίκτητος δόξα, ἡ ἐφιεμένη τοῦ ἀρίστου. Ὅταν ἡ ἐπιθυμία νικᾷ, ὑποπίπτομεν εἰς πάθος, τὸ ὁποῖον ἐπονομάζεται κατὰ τὴν διωκομένην ἡδονήν. Οὕτως ἡ ἐ-

πιθυμία τραπεῖσα ἐπὶ σωμάτων κάλλος, καὶ ἐῤῥωμένως ῥωσθεῖσα, ὀνομάζεται ἔρως.

Ἀλλ' ὁ δουλεύων εἰς ἡδονὴν ζητεῖ τὰ ἥδιστα, καὶ οὐχὶ τὰ ἐναντία καὶ ἰσχυρότερα, δι' ὧν θεραπεύεται, ὥστε ὁ ἐραστὴς παρασκευάζων πάντοτε προσφιλῆ εἰς ἑαυτὸν τὸν ἐρώμενον, θέλει τον ἀπείργει ἀπὸ πᾶσαν γνῶσιν, διὰ νὰ μὴ αἰσθάνεται στέρησιν ἐκ μέρους τοῦ ἐρῶντος, γινομένου ἀλυσιτελοῦς ἐπιτρόπου. Περιποιούμενος αὐτον θέλει τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ πάσης ἀνδρικῆς ἀσκήσεως καὶ θέλει τὸν ἐπιθυμεῖ ὀρφανὸν τῶν θειοτάτων καὶ εὐνουστάτων κτημάτων, πατρός, καὶ μητρός, καὶ συγγενῶν, καὶ φίλων. Πόσα τὰ ἐκ τῆς κολακείας κακά, ὥστε νὰ θεραπεύεται εὐαρεστούμενος ὁ ἐρώμενος; ἀλλὰ πόσον πικρὰ ἡ τύχη αὐτοῦ ἐὰν μεταμεληθῇ σωφρονήσας ὁ ἐραστής; Τότε ἀφοῦ ἐβλάβη καὶ κατὰ τὴν ἕξιν καὶ κατὰ τὴν ψυχήν, ἐννοεῖ ὁ ἐγκαταλελειμμένος ὅτι κάλλιον τὸ νὰ χαρίζεται εἰς μὴ ἐρῶντα ἢ εἰς ἐρῶντα καὶ ὅτι:

Ὡς λύκοι ἄρν' ἀγαπῶσιν, ὡς
παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ Σωκράτης πραγματεύεται τὸ αὐτὸ θέμα καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὄψιν, δηλαδὴ ψέγων τὸ ἄφρον τοῦ ἔρωτος, ἀλλὰ προβαίνει γοργός, διότι ἀναπτύσσει τὴν ἔννοιαν, ἀφοῦ τὴν ὥρισε σαφῶς, ἐνῷ ὁ Λυσίας καταβάλλει μέγιστον ἀγῶνα εἰς ἐφεύρεσιν τόπων ἐκ τῶν εἰκότων.

Ἕως ἐδῶ ὁ Σωκράτης ἐλάλησε μόνον παραλληλίζων τὸν λόγον, τώρα ὅμως ἐκφέρει καὶ τὰς ἰδίας του ἰδέας, ἢ μᾶλλον ὅσα ὁ νεανίσκος Πλάτων καταψεύδεται τοῦ διδασκάλου του. — Δὲν εἶναι θεὸς ὁ ἔρως καὶ θεία ἡ μανία του; — Ἐπέρχεται ἑπομένως ἡ παλινῳδία ἀνυψουμένου τοῦ λόγου εἰς τῆς φιλοσοφίας τὰ μετάρσια.

Ἡ ψυχὴ ὡς αὐτοκίνητος εἶναι ἀθάνατος, ὁμοιάζει δε, ἀνθρωπίνως θεωρουμένη, δηλαδὴ μεταφορικῶς, μὲ σύμφυτον δύναμιν ὑποπτέρου ζεύγους καὶ ἡνιόχου. Οὕτως ἐπτερωμένη ἕπεται εἰς τὴν στρατιὰν τῶν θεῶν, ἀλλ' ὀλίγαι ψυχαὶ φθάνουν εἰς τὰ νῶτα τοῦ οὐρανοῦ, διὰ νὰ θεωρήσουν τελουμένης τῆς περιόδου του τὰ ἔξω, διότι ὁ εἷς τῶν ἵππων εἶναι κακός. Ἐκεῖ εἰς τὸν ἔξω τόπον διὰ τοῦ νοὸς καθορᾶται ἡ ἐπιστήμη οὐχὶ ἑτέρα ἐν ἑτέρῳ, ἀλλ' ἐν τῷ ὅ ἐστιν ὄν, δηλαδὴ καθαρὰ καὶ καθ' ἑαυτήν. Ὁσάκις αἱ ψυχαί, παρακολουθοῦσαι εἰς τὰς περιόδους τῆς κινήσεως τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ κάματον, καθ' ἣν ὥραν γίνεται ἡ ἔξω θέα, δὲν παρευρίσκονται, πτεροῤῥοοῦσαι κατέρχονται εἰς τὴν γῆν, καὶ ἡ μὲν τὰ πλεῖστα ἰδοῦσα χρησιμεύει εἰς γονὴν φιλοσόφου, ἢ φιλοκάλου, ἢ μουσικοῦ, ἢ *ΕΡΩΤΙΚΟΥ*, αἱ δὲ ἄλλαι καθεξῆς. Μόλις ἡ ὀγδόη τάξις εἶναι τῶν σοφιστῶν καὶ δημοκόπων. Ἀνὰ πᾶν χιλιοστὸν ἔτος γίνεται ἡ μετεμψύχωσις, καὶ αἱ μὲν ἄλλαι ψυχαὶ εἰς μύρια ἔτη δεν ἐπανέρχονται εἰς τὸ αὐτό, ἐνῷ ἡ τοῦ φιλοσόφου καὶ ἐρωτικοῦ εἰς τρισχίλια.

Ἡ ὅρασις τοῦ γηΐνου κάλλους εἶναι ἀνάμνησις τοῦ Ἐκεῖ, καὶ διὰ τοῦτο πτερούμενος, ἀλλ' ἀδυνατῶν εἰς πτῆσιν, διάκειται ὁ ἐρῶν μανικῶς. Τὴν μετὰ φυσιολογίας περιγραφὴν τῆς εἰκόνος τοῦ πάθους τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν αἴσθησιν τοῦ κάλλους πρέπει ν' ἀναγνώσῃ τις ἐν τῷ Φαίδρῳ αὐτῷ, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐκφράσῃ μὲ τοιαύτην ζωηρότητα καὶ ποιητικὴν ἐνάργειαν νοήματα κυματίζοντα μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἰδανικοῦ.

Ἡμᾶς μόνον ἐνδιαφέρει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν μας ἐπὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, αἵτινες ὑπὸ τὸ μυθικὸν καὶ χαρίεν διήγημα ἐκπέμπουν τὰς αὐγάς των.

Ὁ Πλάτων ἔχει πληρεστάτην πεποίθησιν εἰς τοὺς διέποντας τὸν κόσμον νόμους καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀληθείας, ἄνευ τῶν ὁποίων τὸ πᾶν ἤθελεν εἶσθαι χάος. Ἀλλ' ἐνῷ τὸ θέαμα τοῦ κόσμου μᾶς δίδει τὴν αἴσθησιν τῆς τάξεως καὶ ἁρμονίας, συγχρόνως μᾶς δεικνύει καὶ τὸ ἐναντίον. Τὸ ἀληθὲς πρέπει νὰ εἶναι καὶ τέλειον, οὐδὲν ὅμως τέλειον ἐν τῷ φθαρτῷ κόσμῳ. Ἢ μᾶλλον διὰ τῶν αἰσθήσεων δὲν βλέπομεν τὸ αὐθύπαρκτον καὶ αὐτούσιον, ἀλλὰ τὸ σχετικὸν καὶ πεπερασμένον. Ἐχώρισεν ἑπομένως τὸν κόσμον εἰς δύω μέρη, καὶ εἰς μὲν τὸν ἔξω τόπον ἔθεσε τὴν γενικότητα, ἤτοι τὰς ἰδέας, ἢ καθὼς τ' ἀποκαλεῖ τὰ *εἴδη* ὡς τύπους καθαρούς, καθ' ἑαυτοὺς ὑπάρχοντας, *οὐχ ἕτερα ἐν ἑτέροις*, ἐνταῦθα δὲ τὴν ἀπομίμησιν αὐτῶν τῶν τύπων σχετικὴν καὶ ποικίλην ὅσον παραλλάσσει ἡ ἄκρα ἀτέλεια ἀπὸ τὴν προσέγγισιν τῆς τελειότητος. Διὰ τοῦτο αἱ γνώσεις μας εἶναι ἀνάμνησις ἐκείνων τῶν τύπων κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀκριβείας, καθ' ὃν τοὺς ἀντελήφθημεν. Ὅστις ἅπαξ δεχθῇ αὐτὰς τὰς ὑποθέσεις, ἐξηγεῖ μετ' εὐχερείας τὰ ἐμπειρικὰ φαινόμενα, καὶ δύναται νὰ περιστέψῃ καὶ μὲ ποιητικὴν φαντασίαν τὴν ἐξήγησίν του. Ἀλλὰ τίς δύναται ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τοιούτων ὑποθέσεων; Ἔξω τοῦ οὐρανοῦ ἀνακείμενοι αὐτοὶ οἱ τύποι, ὅσον αἰθερίους καὶ ἂν τοὺς ἐπινοήσῃ τις, εἶναι πάντοτε νεκροὶ καὶ ἄγονοι, ὡς ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων (οὐχ ἡ γένεσις πρόσεστιν 247· D.) καὶ ἄλλη τις δύναμις ἀνωτέρα αὐτῶν, ἐνῷ οἱ τύποι οὗτοι εἶναι ἡ τελειότης, ἀπαιτεῖται, διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ αἰσθητὰ ὄντα κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκείνων. Κατὰ τοῦτο ἐπιμέμφεται καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὸν Πλάτωνα.— *τίποτε συμβάλλεται τὰ εἴδη τοῖς ἀϊδίοις τῶν αἰσθητῶν, ἢ τοῖς γιγνομένοις καὶ φθειρομένοις· οὔτε γὰρ κινήσεως οὔτε μεταβολῆς ἐστὶν αἴτια αὐτοῖς· — τὸ δὲ λέγειν ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ αὐτὰ εἶναι καὶ μετέχειν αὐτῶν τ' ἄλλα, κενολογεῖν ἐστὶ καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικάς.* (Μετὰ τὰ φυσ. Α΄. 9). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐτράπη πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ ἐντελέχειαν. Ὡς εἶναι ὅμως φυσικόν, ὁ μεταφορικὸς τρόπος τοῦ Πλάτωνος ὑπερισχύει, καὶ οἱ ζητοῦντες τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐν τοῖς πράγμασιν δύναμιν καὶ κίνησιν, ὀνομάζονται καὶ διώκονται ὡς παιδεῖσται.

Ἀλλ' ἐνταῦθα περὶ ῥητορικῆς ὁ λόγος. Μετὰ τὰς ὑψιπετεῖς ταύτας ἐκβακχεύσεις, δύναται νὰ ὑποστῇ

πλέον σύγκρισιν ἡ Λυσιακὴ ἰσχνότης, ἐνδιατρίβουσα μόνον εἰς βεβιασμένας καὶ πολλάκις ψευδεῖ, ἀντιθέσεις; Ποῖον δὲ τὸ συμπέρασμα; — Κατὰ μὲν τὸν Σωκράτην, ὅτι ὁ μέλλων νὰ ὁμιλήσῃ καλῶς, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν διάνοιαν τοῦ ἀληθοῦς, περὶ οὗ ὁ λόγος, κατὰ δὲ τοὺς διδάσκοντας τὴν ῥητορικὴν τέχνην ὅτι τοῦτο εἶναι ὅλως περιττὸν, ἀναγκαῖον δὲ νὰ γνωρίζῃ ὁ ῥήτωρ τὰ δοκοῦντα εἰς τὸ πλῆθος, διότι ἐκ τούτων ἡ πειθὼ καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς ἀληθείας. Ἀλλ' ἡ διαλεκτικὴ τοῦ Σωκράτους ἐν ἀκαρεῖ τρέπει τοιαῦτα ἀξιώματα εἰς τὸ γελοῖον καὶ παγγέλοιον· θέλει εἶναι λοιπὸν ῥήτωρ κατὰ τοὺς σοφιστὰς καὶ ὅστις, μὴ εἰδὼς ἵππον, διὰ νὰ πείσῃ τὸν μὴ εἰδότα, ὅτι διὰ νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθροὺς πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸν, τὸν ἐγκωμιάζει ὡς ἔχοντα μέγιστα ὦτα, διότι τοιοῦτον τὸν νομίζει ὁ ἀκούων.

Ὅσοι ἐμμένουν εἰς τὸν ξηρὸν ὁρισμὸν, ὅτι ἡ ῥητορικὴ εἶναι τέχνη τοῦ πείθειν, δεικνύουν ἀδιαφορίαν πρὸς τὰ μέσα, δι' ὧν ἡ πειθὼ ἐπιτυγχάνεται· καὶ ἰδοὺ διατὶ περιπίπτουν εἰς τὸ γελοῖον, διότι, ὅταν τὰ μέσα, ἀναλόγως τοῦ ἀκροατοῦ, εἶναι γελοῖα, γελοῖος γίνεται καὶ ὁ ῥήτωρ. Ἐξ ἐναντίας ἡ ῥητορικὴ ἔχει ἔργον νὰ διδάσκῃ τὰ μέσα καὶ τὴν μέθοδον, ἄξια τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, πρὸς ὃν ἀποτείνεται. Ἀλλὰ τὸν νοῦν πείθει μόνη ἡ ἀλήθεια καὶ παραπείθει ἡ πρὸς αὐτὴν ὁμοιότης, ὥστε καὶ ἡ ἐπὶ κακοῦ χρησιμεύουσα ῥητορικὴ τότε θέλει ἐπιτύχει τὴν ἀπάτην, ὅταν, γνωρίζουσα τὴν ἀλήθειαν, μεταχειρισθῇ τὴν πρὸς αὐτὴν ὁμοιότητα.

Κατὰ τοῦτο οὐδεὶς ἀντιτείνει, ὅτι τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἔχει σκοπὸν ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἕπεται ὅτι ἡ ῥητορικὴ εἶναι τέχνη τοῦ ψεύδους. Διότι δὲν πραγματεύεται μὲν θέματα ἐπιστημονικὰ, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσίς της περιστρέφεται εἰς γεγονότα καὶ σκοποὺς τοῦ κοινοῦ βίου, ὅσον καὶ ἂν εἶναι σχετικὴ ἡ δι' αὐτῆς ἐπιζητουμένη ἀλήθεια, καὶ μάλιστα καθόσον ἀποτείνεται εἰς τὸν κοινὸν νοῦν τοῦ πλήθους, οὐδεὶς θέλει ἰσχυρισθῆ, ὅτι ὁ ἄγριος, ὅστις, ἐξάπτων τὰ αἱμοβόρα πάθη τῶν ὁμοίων του, τοὺς πείθει εἰς ἀπανθρώπους ἐπιδρομὰς, δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν Δημοσθένην καὶ τὸν Κικέρωνα,

Ἡ ῥητορικὴ λοιπὸν μεταχειρίζεται ὡς στήριγμα τὰς κοινὰς καὶ παραδεδεγμένας γνώσεις τοῦ ἀκροατοῦ, ἔχουσα δὲ ἀκριβῆ τοῦ πράγματος διάγνωσιν, συνάπτει τὰ δύω ταῦτα ἄκρα, φωτίζουσα διὰ τοῦ γνωστοῦ τὸ ἄγνωστον, καὶ ἐξεγείρουσα τὰς εὐγενεῖς διαθέσεις τοῦ ἀνθρώπου μέχρι πάθους ὁσάκις ἐνδιαφέρονται, πάντοτε ὅμως εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ γίνεται βία εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀκροατοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν φυσικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀκολουθίαν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων.

Ὁ Πλάτων διὰ τοῦ Σωκράτους ἐκθέτει τοὺς κανόνας τούτους ἀναλυτικώτερον. Παραλείπομεν τὴν διαλεκτικὴν ἀπόδειξίν του, ὅτι καὶ ἂν ἐνδώσωμεν πρὸς τοὺς σοφιστὰς λέγοντας ὅτι ἡ ῥητορικὴ ἐπιζητεῖ τὴν ἀπάτην, πάλιν ἔχει ἀπαραίτητον ἀνάγκην τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας· διότι ἡ ἀπάτη γίνεται διὰ τῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁμοιότητος. Τοιαύτη παραχώρησις εἶναι ὅλως ἀκίνδυνος, καθότι ἡ μεταχειριζομένη τὴν ἀπάτην τέχνη θέλει φωραθῆ παρὰ τῆς κοινῆς κρίσεως, καὶ δὲν θέλει σωθῆ ἀπὸ τὴν οὐτιδανότητα. Μόνη ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ εἰλικρίνεια ἔχουν διηνεκῆ ἀξίαν.

Οἱ κανόνες τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἁπλοῖ καὶ αὐταπόδεικτοι. Πρὸ πάντων ὁ Λυσίας δὲν ὁρίζει τὸ πρᾶγμα, περὶ οὗ πρόκειται, καὶ δὲν θέτει καθαρῶς ἐνώπιον τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀκροατοῦ τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν τείνει, ὥστε νὰ τὸν δεχθῇ καὶ αὐτὸς συνακολουθῶν προθύμως. (263). Διὰ τοῦτο ὁ λόγος του προβαίνει ἀντιστρόφως καὶ ἐξ ὑπτίας, τὰ δὲ μέρη αὐτοῦ εἶναι χύδην βεβλημένα, ὅπως κατὰ τύχην ἐπέρχεται ἕκαστον εἰς τὸν νοῦν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη τις ἢ νὰ ὑποβοηθοῦνται πρὸς ἀμοιβαίαν ἐξήγησιν, (264), Ὁ λόγος ὅμως πρέπει, ὡς πᾶν ζῶον ἔχει τὸ σῶμά του, οὔτε ἀκέφαλον οὔτε ἄπουν, οὕτω καὶ αὐτὸς νὰ ἔχῃ μέσα καὶ ἄκρα, πρέποντα πρὸς ἄλληλα.

Ἡ τέχνη τοῦ ῥήτορος συνίσταται εἰς τὸ νὰ συνάγῃ τὰ πολλαχοῦ διεσπαρμένα συνορῶν εἰς μίαν ἰδέαν, καὶ πάλιν ἐντέχνως καὶ κατὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τῶν πραγμάτων διαθέτων τὰ καθέκαστα (κατ' ἄρθρα ᾗ πέφυκε).

Ἐν ἄλλαις λέξεσι λοιπὸν ὁ τὴν ἀληθῆ μέθοδον τῆς μετὰ διαγνώσεως τέχνης ἐπαγγελλόμενος ῥήτωρ προτίθεται νὰ παραστήσῃ τὸ προκείμενον πρᾶγμα, ὡς ἀδιάσπαστον μόριον ὀργανικοῦ ὅλου, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς συναρμόσεώς του ἐξεγείρει τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας τοῦ ἀκροατοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύναται ἐπιπολαίως κρίνων νὰ τὸ ἀνατρέψῃ. Διὰ νὰ μὴ περιπέσῃ ὅμως ἔξω τοῦ πράγματος καὶ μεγαλοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του ἀναρμόστως, ἀπαιτεῖται ἄκρα ψυχολογικὴ εὐαισθητία, ὥστε ἡ σχέσις πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν λεγομένων πάντοτε νὰ διαφαίνεται εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀκροατοῦ. Τίς ἄλλος ἐν τούτοις παρὰ τὴν φιλοσοφίαν δύναται νὰ διδάξῃ πῶς τὰ πράγματα συνέχονται εἰς ὅλον τι, καὶ ποῖον τὸ οἰκεῖον ἑκάστου;

Ἀντὶ τούτων ποῖα εἶναι τὰ κομψὰ τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα συνήθως ἐν τοῖς βιβλίοις παραγγέλλουν; Πρῶτον προοίμιον· ἂν ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι εἰσβολὴ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ὑποθέσεως, οὐδὲν σημαίνει. Δεύτερον, διήγησίν τινα καὶ μαρτυρίας, τρίτον, τεκμήρια, τέταρτον, εἰκότα, καὶ, καθὼς ἐδίδασκεν ὁ λογοδαίδαλος Θεόδωρος Βυζάντιος (Πρβ. Διον. Ἁλικ. Ἰσαῖον καὶ Ἀριστ. Ῥητ. Γ'. 13) πίστωσιν καὶ ἐπιπίστωσιν, καὶ ἔλεγχον καὶ ἐπεξέλεγχον, ἢ κατὰ τὸν Πάριον Εὐηνὸν ὑποδήλωσιν καὶ παρεπαίνους. Οὕτως ὁ Πῶλος ἐφεῦρε τὴν διπλασιολογίαν, καὶ γνωμολογίαν, καὶ εἰκονολογίαν (ὅρα παράδειγμα διπλασιολ. ἐν Γοργίᾳ 448 *ἐμπειριῶν ἐμπείρως* εὑρημέναι κτλ), πρὸς ὃν ὁ Λικύμνιος (Ἀριστ. ῥητ. Γ. 12) ἐδωρήσατο τὰ ὀνόματά του· ὁ δὲ Χαλκηδόνιος Θρασύμαχος ἐπενόησε τοὺς οἰκτρογόους, περὶ ὧν ἐδίδαξε ἐν τῷ συγγράμματί του ἐπιγραφομένῳ *Ἔλεοι* (Ἀριστ. ῥητ. Γ. 1) καὶ καθεξῆς.

Εἰς τοιαύτας λεπτολογίας εἶχε περιπέσει τότε ἡ κατ' ἐξοχὴν τέχνη, διότι ἀνατομικῶς ἐχώριζε τὰ

συναπαρτίζοντα μέρη, δὲν ἀπέβλεπε δὲ εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν πραγμάτων, ὥστε ἀντὶ ἐμψύχου δημιουργήματος προσέφερε σκελετὸν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν φιλοπονηθέντα, ἀλλ' ἄπνουν. Ὁ λόγος τότε καταλαμβάνει καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν, ὅταν μᾶς εἰσάγῃ εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων μὲ τοιαύτην ἐνάργειαν, ὥστε καὶ οἱ πλέον δύσνοες βλέπουν, καὶ πᾶν μέρος αὐτοῦ περιέχῃ δήλωσιν ἐννοίας, ὥστε οὐδὲν δυνάμεθα ν' ἀποῤῥίψωμεν ὡς περιττὸν καὶ παρέλκον. Διὰ νὰ δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ὅμως ὁ ῥήτωρ καὶ νὰ μὴ φαίνεται διεστηκὸς τὸ ἠτρίον, πρέπει νὰ μετέχῃ φιλοσοφίας, οὐχὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ἀφῃρημένας ἀληθείας, ἢ νὰ ἐνσπείρῃ ἐντὸς τοῦ λόγου του γενικὰ ἀξιώματα ξηρὰ καὶ μονομερῆ, ὥστε καὶ τὰ ἐναντία αὐτῶν ἐνδέχονται, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς παραστήσῃ τὰ πράγματα καθ' ὃν ἔχουν σύνδεσμον, ψυχαγωγῶν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀνεύρεσίν του.

Διὰ τοῦτο μὲ ἄκραν εἰρωνείαν ἐμπαίζει ὁ Πλάτων τοὺς γόητας τῆς τέχνης, οἵτινες κατὰ βούλησιν δύνανται μὲν νὰ προσφέρωσι τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ θερμὸν, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν ποῖον καὶ πόσον τούτων ὠφελεῖ τὸν πάσχοντα. Ὅστις γνωρίζει νὰ ποιῇ τὸ οἰκτρὸν καὶ τὸ φοβερὸν δὲν εἶναι Σοφοκλῆς, ἀλλ' ὅστις γνωρίζει νὰ τὰ μεταχειρίζεται. Σὺ δὲ ὁ ἐπιστάμενος τὴν ὀξυτάτην καὶ βαρυτάτην χορδὴν, ἔμαθες τὰ πρὸ τῆς ἁρμονίας, οὐχὶ δὲ τὴν ἁρμονίαν αὐτήν. Οὕτω ἐὰν ἔζῃ ὁ Περικλῆς ἤθελε μᾶς εἰπεῖ, τὰ πρὸ τῆς ῥητορικῆς ἐμάθετε, ἀλλὰ τὸ πιθανῶς λέγειν καὶ τὸ συναπαρτίζειν τὸ ὅλον τοῦ λόγου, ταῦτα δὲν ἐδιδάχθητε. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἂν δὲν προικισθῇ τις ἀπὸ τὴν φύσιν, δὲν θέλει εἶναι ποτὲ ῥήτωρ, ἀλλὰ καὶ ὁ Περικλῆς μετέχων τοιούτου δώρου, ἔλαβε τὸ ὑψηλόνουν καὶ τελεσιουργὸν ἀπὸ τὸν Ἀναξαγόραν. Διὰ νὰ ψαύσῃς τὰς χορδὰς τῆς ψυχῆς, πρέπει νὰ σπουδάσῃς αὐτὴν, νομίζεις ὅμως ὅτι δύνασαι νὰ κατανοήσῃς τὴν ψυχὴν, χωρὶς τὴν τοῦ ὅλου φύσιν;

Προβαίνων ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ δεσπότου νοὸς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν, καὶ χαριεντιζόμενος ἐπιφέρει τὸν Αἰγύπτιον λόγον, διὰ νὰ καταδικάσῃ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι εἶναι σημεῖον καὶ μέσον παραστάσεως, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ γράμματα, θέλων ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ζῶσα ἡ διάνοια ἐν πᾶσι, καὶ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ἐξωτερικοῦ βοηθήματος. Τὸ παράδειγμα τοῦ βασιλέως τῆς ἄνω Αἰγύπτου Θαμοῦ ἀποδοκιμάσαντος τὴν τοῦ Θεοῦ Θεὺθ ἀνακάλυψιν τῶν γραμμάτων, διότι, χρησιμεύοντα πρὸς ὑπόμνησιν, υποθάλπουν τὴν μὴ ἄσκησιν τῆς μνήμης, εἶναι βεβαίως πρὸς παιδιάν. Τὰ γράμματα κατέστησαν ἀθάνατον τὸν Πλάτωνα, ὅστις τὸ ἐγνώριζε καλῶς συγγράφων τοὺς διαλόγους του. Ἀλλὰ μεταχειριζόμενος αὐτὴν τὴν ὑπερβολὴν, ἐσκόπει νὰ καταστήσῃ διὰ παραβολῆς ἐναργεστέραν τὴν ἀντίθεσιν, καὶ νὰ ἐκφράσῃ ὅτι νοῦς ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα πάντα τυφλὰ καὶ κωφά. Τοῦτο παραγγέλλει ὁ Σωκράτης τὸν Φαῖδρον νὰ ἐξαγγείλῃ εἰς τὸν Λυσίαν, εἰς δὲ τὸν Ἰσοκράτην, περὶ οὗ εὐελπίζεται ὅτι ἔχει τὰς ποθουμένας διαθέσεις καὶ θέλει τὰς ἀναπτύξει, ἐὰν ἀκολουθήσῃ τὴν ἐπὶ μείζω ἄγουσαν θειοτέραν ὁρμὴν, ἀναδέχεται αὐτὸς νὰ φέρῃ τὴν ἀγγελίαν. Ἐν τοσούτῳ παρελθόντος τοῦ πνίγους ἀπέρχονται, ἐνασμενισθέντες καὶ ἐνασμενίσαντες ἡμᾶς εἰς τὰ μουσεῖα τῶν λόγων.

Μετὰ τὴν κεφαλαιώδη ταύτην ἀνάλυσιν δὲν θέλομεν συμφωνήτει μὲ τοὺς λέγοντας ὅτι σκοπὸς τοῦ διαλόγου εἶναι ὁ ἔρως, περὶ οὗ μόνον ἐν ἐπεισοδίῳ γίνεται λόγος, ἀλλ' οὔτε μὲ τὸν Σλαϊερμάχερον, ὅστις ἐν αὐτῷ βλέπει τὴν προπαρασκευὴν τῆς ὅλης ὁδοῦ τῆς φιλοσοφίας διὰ τῆς διαλεκτικῆς, ἀλλὰ μὲ τὸν Ἄστιον καὶ τὸν Σταλβάουμον, οἵτινες προσέχουν εἰς τὴν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πραγματευομένην ὑπόθεσιν τῆς ῥητορικῆς, τῆς ὁποίας φαίνεται πανταχόθεν *διεστηκὸς τὸ ἠτρίον* (τὸ εὐυφὲς ἱμάτιον καὶ ἀραιόν), ὅταν δὲν συνυφάνθῃ παρὰ τῆς φιλοσοφίας. Ὅσα ἁμιλλώμενος πρὸς τὸν Λυσιακὸν λόγον ὁ Πλάτων φιλοσοφεῖ περὶ ἔρωτος, διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὸ θεμέλιον τοῦ λόγου του, εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ ὅλον σύστημά του, ἤθελεν εἶναι ὅμως ὁ λοιπὸς διάλογος φορτικὸς πλεονασμὸς, ἂν ἔγραφεν αὐτὸν ὁ Πλάτων ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ νὰ παρενείρῃ τὰς ἰδέας ταύτας, ἐνῷ διὰ μακρῶν λόγων ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ φορτικοῦ. Τοιαύτην ἀποδιδοντες εἰς τὸν διάλογον ἔννοιαν πλησιάζομεν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν συνεγράφη. Ἦτο φυσικὸν νὰ προοιμιάσῃ κατὰ τῆς ῥητορικῆς, ἀφοῦ μετὰ τὸν Γοργίαν εἰς αὐτὴν ἔτεινεν ἡ παιδεία καὶ οἱ διδάσκαλοι αὐτῆς ὡς βασιλεῖς ἐδωροφοροῦντο (266 C.) Ὡς βεβαιοῖ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἑρμογένους, οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πρῶτον ἀκούσαντες τὸν πρεσβεύοντα Γοργίαν *ἑορτὴν ἄπρακτον ἐποίουν*, καὶ πολλοὶ ἀφήσαντες τὴν φιλοσοφίαν ἐπαιδεύοντο τὴν ῥητορικὴν, ὥστε ὁ Πλάτων *διαφθονῶν* ἔγραψε τὸν Γοργίαν. Ἀφίνομεν τοὺς σοφιστὰς νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ φθόνος ἐνέπνευσε τὸν Πλάτωνα, διότι πρέπει πρῶτον νὰ παιδευθοῦν τὴν φιλοσοφίαν διὰ νὰ ἐννοήσουν πόσον πενιχρὰ ὑπῆρξε καὶ ἐπὶ τέλους κατέστη ὅλως οἰκτρὰ ἡ τέχνη των, ἐνῷ ἡ ῥητορικὴ φιλοσοφήσασα ἔφθασε τὴν ἄκραν τελειότητα διὰ τοῦ μηδ' εἰς τοὺς μεταγενεστέρους καταλιπόντος ὑπερβολὴν Δημοσθένους συσχολάσαντος τῷ Πλάτωνι. (Πλούτ. Δημοσ. έ. Cic. de off. I. 1). Ὁ Διογένης ἔλεγεν ὅτι βλέπει μόνον τὸν κύαθον, διότι, ὡς τὸν εἶπεν ὁ Πλάτων, ἐστερεῖτο τῶν ὀφθαλμῶν, δι' ὧν βλέπεται ἡ κυαθότης (Διογ. Λαέρτ. VI. 53.). Αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐσπούδασεν ὁ Πλάτων ν' ἀνοίξῃ ὡς καὶ ἐπέτυχεν. Ἂν δὲ πάλιν ἐκλείσθησαν, διὰ τῆς συντόνου μελέτης τῶν διαλόγων του θέλουν ἀνοιχθῆ.

Π. ΚΑΛΛΙΓΑΣ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

ΘΕΙΡΣΙΟΣ. ΜΥΛΛΕΡΟΣ.

—ο—

Δύο τῶν ἐξοχωτέρων φωστήρων τῆς φιλολογίας, τῶν ἀποκαλυψάντων ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, συνδέονται μετὰ τῆς νέας δι' ἰδιαιτέρων σχέσεων, ὁ μὲν διὰ τῆς ζωῆς, ὁ δὲ διὰ τοῦ θανάτου του.

Ὁ πρῶτος εἶναι Εἰρηναῖος (Φρειδερῖκος) Γουλιέλμος ὁ Θείρσιος, γεννηθεὶς τὴν 5 (17) Ἰουνίου 1784 ἐν Κιρσχέϊδουγκ τῆς Θυριγκίας ἐν Σαξωνίᾳ, ἐκ γονέων βιομηχάνων. Παιδιόθεν διακριθεὶς διὰ τῆς εὐφυΐας του, ὑπερέβη ταχέως τὰς τάξεις τῶν σχολείων, εἰς ἃς περιορίζονται οἱ πολλοί, μετέβη εἰς τῆς Λειψίας τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπου ἐδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Θεολογίας. Ἀλλὰ μόλις ἀποφοιτήσας, ἤκουσε τὴν φήμην τοῦ ἐν Γοττίγκῃ διδάσκοντος Ἕϋνε, καὶ ὑπὸ ἀγάπης πρὸς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν φλεγόμενος, κατετάχθη ἐκ νέου εἰς τὴν χορείαν τῶν φοιτητῶν, καὶ τόσον δόκιμος μαθητὴς ἀνεδείχθη τοῦ ἐνδόξου διδασκάλου ἐκείνου, ὥστε ἀμέσως σχεδὸν διωρίσθη συμπληρωτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλολογίας εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Γοττίγκης, καὶ ἐν 1809 προσηρτήθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Ἡ ὑπόληψίς του ηὔξανε καθ' ἡμέραν, καὶ νέου συστάντος γυμνασίου ἐν Μονάχῳ τῆς Βαυαρίας, προσεκλήθη ἐκεῖ ὁ Θείρσιος εἰς μίαν τῶν κυριωτέρων ἑδρῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος διδασκάλων ὁ νέος φιλολόγος ἠρύετο οὐχὶ μόνον τύπων καὶ λέξεων γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐννοιῶν ὕψος, καὶ ἡ καρδία του διεφλέγετο ἀπὸ ἔρωτα ἐλευθερίας ἀρχαϊκῆς. Πρὸ ὀλίγου ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, κορυβαντιῶσα παρὰ τὰς πύλας τῆς Γερμανίας, εἶχε κινήσει παρὰ τοῖς μὲν ἀχαλινώτους ἐλπίδας καὶ ἀνεκτέλεστα ὄνειρα, παρὰ τοῖς δὲ σκοτεινὰς ὑπονοίας καὶ φόβους παντὸς νεωτερισμοῦ. Ἡ ἀείποτε ὑπάρχουσα διάστασις μεταξὺ τῆς βορείας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Γερμανίας εἶχεν ἀνανεωθῆ, οἱ λαοὶ καὶ τὰ πανεπιστήμια ὡμίλουν περὶ ἀνεξαρτησίας μετὰ τόνου δυσαρέστως ἠχοῦντος εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ἀστυνομιῶν. Ὁ Θείρσιος ἐγένετο ἑρμηνευτὴς τῶν ἐλευθέρων τούτων αἰσθημάτων διὰ φυλλαδίου ἐκδοθέντος ἐν 1810, καὶ τόσον οἱ ἑτεροφρονοῦντες ἐξετίμησαν καὶ ἐφοβήθησαν τὴν δύναμιν τοῦ ἀντιπάλου των, ὥστε ἠθέλησαν δι' ἐγκλήματος ν' ἀπαλλαγῶσιν αὐτοῦ, καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἐν ᾧ ὁ Θείρσιος εἰσήρχετο διὰ τῆς πύλης τοῦ γυμνασίου, ἐγχειρίδιον ἐβυθίσθη εἰς τὸν τράχηλόν του, καὶ ἐπὶ πολὺ ἐκινδύνευσεν ἡ ζωή του.

Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη, ἡ γενναιότης μεθ' ἧς καὶ μετ' αὐτὴν ἐξηκολούθησεν ἀναφανδὸν ἐπαγγελλόμενος τὰς ἀρχάς του, καὶ ἡ ἱκανότης μεθ' ἧς τὰς ὑπερασπίσθη ἐν τῷ ὑπομνήματί του, εἵλκυσαν πρὸς αὐτὸν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν ἐξοχωτέρων ἀνδρῶν τῆς Γερμανίας, τοῦ Πλάτωνος τῶν νέων ἡμερῶν Σελιγγίου, καὶ τοῦ Ἰακώβη, ὅστις τῷ ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του, καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανὸς τὸν ἐκάλεσε διδάσκαλον τῶν θυγατέρων του, αἵτινες σήμερον διαπρέπουσιν ἐπὶ παιδείᾳ μεταξὺ πασῶν τῶν ἡγεμονίδων τῆς Γερμανίας. Ἔκτοτε δὲ καὶ καθηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου τὸν προεχείρισε, καὶ βαθμὸν αὐλικοῦ συμβούλου καὶ παράσημα τῷ ἀπένειμε, πρὸς ἃ καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες ὁμοίας τιμῆς ἐνδείξεις προσέθηκαν διὰ τὰς ἐξόχους αὐτοῦ συγγραφάς, καὶ τέλος ὁ νῦν βασιλεύων τῆς Βαυαρίας τῷ ἔδωκε νέον ὑπολήψεως δεῖγμα, προβιβάσας αὐτὸν εἰς μυστικοσύμβουλον.

Ἐν 1812 ὁ Θείρσιος ἐσύστησε τὸ τοσαύτας εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀναδείξαν ὑπηρεσίας φιλολογικὸν τμῆμα τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας, ὃ ἡ κυβέρνησις ἔλαβεν ἀμέσως ὑπὸ τὴν προστασίαν της· ἐν δὲ 1814, ἐπέμφθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπως ἀπαιτήσῃ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἁρπαγέντων ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν τῆς Βαυαρίας.

Τὸ πρῶτον εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον συστῆσαν τὸν Θείρσιον σύγγραμμα, καὶ ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς μεταξὺ τῶν πρωτίστων φιλολόγων κατατάξαν αὐτόν, εἶναι ἡ *Ἑλληνικὴ Γραμματική*, σύγγραμμα ἰδιόρρυθμον, ἐπὶ ἰδίων βάσεων καὶ ἰδίων τοῦ συγγραφέως παρατηρήσεων βαῖνον, καὶ πρὸ πάντων τὴν ὁμηρικὴν διάλεκτον ἀφορῶν. Αὕτη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν 1812, καὶ μετὰ ταῦτα διάφοροι ἐγένοντο νεώτεραι αὐτῆς ἐκδόσεις. Ἐν δὲ 1820 ἐδημοσίευσε βιβλίον γενικῶς θαυμασθὲν, καὶ ἐκπλῆξαν μάλιστα τὴν Γερμανίαν, τὴν *μετάφρασιν τοῦ Πινδάρου* εἰς στίχους γερμανικούς, διατηροῦντας τοῦ πρωτοτύπου ἀναλλοίωτον τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν δεινότητα, καὶ ἀκολουθοῦντας μετὰ θρησκευτικῆς ἀκριβείας τὴν μετρικὴν αὐτοῦ διασκευήν. Ἡ ἐπιτυχὴς αὕτη μονομαχία πρὸς τὸν πολυτροπώτερον, τὸν ποικιλότερον, τὸν ἀσυνεπέστερον, τὸν διθυραμβικώτερον τῶν ποιητῶν, οὗ οὐχὶ ἡ μετάφρασις, ἀλλ' ἡ κατάληψις μόνη τηλικαύτας ἔχει τὰς δυσχερείας, ἡ μεταβίβασις τοῦ Θηβαίου εἰς τὸν Γερμανικὸν Ὄλυμπον, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ φαίνηται δυσχεραίνων πρὸς τὴν νέαν του δίαιταν, ἢ μορφάζων ὑπὸ τὴν Γερμανικήν του στολήν, ἐφάνη κατόρθωμα φιλολογικὸν πρὸς οὐδὲν συγκρινόμενον. Εἰς τοῦτο δὲ προσετέθη μακρὸν προοίμιον, νέας διδον ἰδέας περὶ τῆς Πινδαρικῆς μετρικῆς, καὶ εἰς τὸ εἶδός του ἐπίσης ὡς ἀριστούργημα θεωρούμενον.

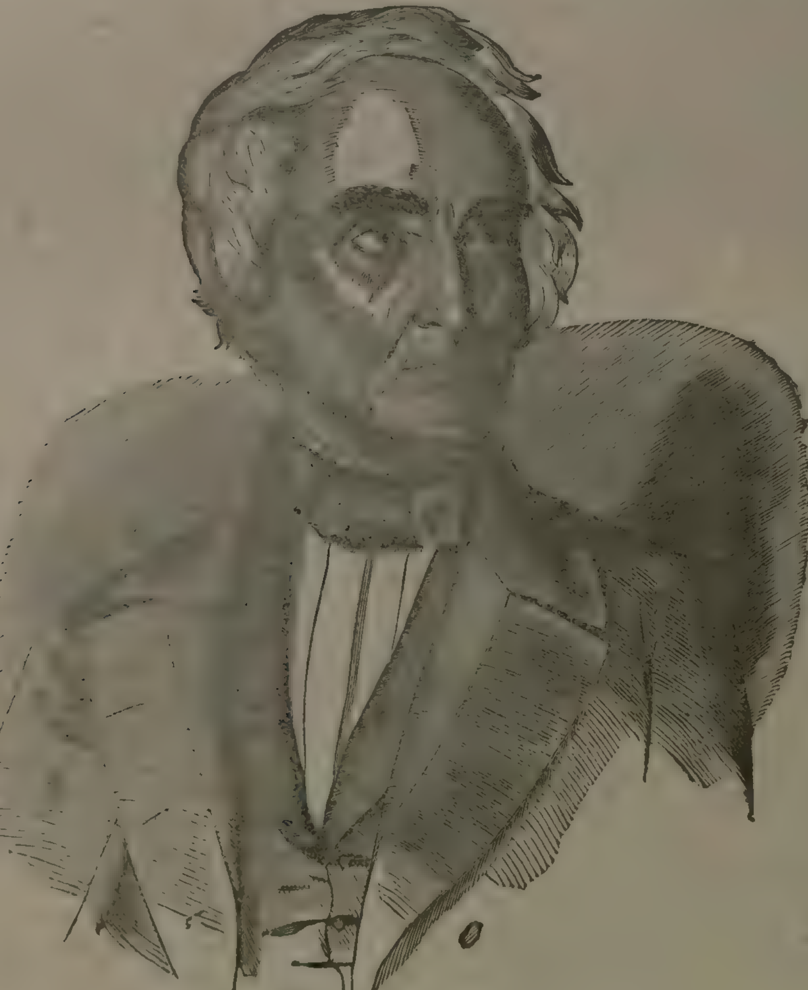
Ἐν 1816 ἐξέδωκε τὸ σύγγραμμά του *περὶ τῶν ἐποχῶν τῆς πλαστικῆς παρ' Ἕλλησι*, βιβλίον ἐν ᾧ δι' ἀπεράντου πολυμαθείας, καὶ διὰ κρίσεως λεπτῆς καὶ βαθείας, ἀνεμόρφωσε τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, καὶ ἔθηκεν αὐτῇ βάσεις, ὧν αἱ πλεῖσται ἔμειναν ἀπ' αὐτοῦ γενικῶς παραδεδεγμέναι. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας καὶ πολυτιμοτάτας συνεισφορὰς προσέφερεν εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν διὰ παντοίων μονογραφιῶν, ὧν αἱ πλεῖσται ἐξεδόθησαν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας.

Ἀρίστης ἐπίσης ὑποδοχῆς ἔλαχον ἐν Γερμανίᾳ καὶ αἱ περὶ ἐκπαιδεύσεως πραγματεῖαί του, ἥ τε *περὶ τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων*, ἢ *πανεπιστημίων, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν Βαυαρίαν*, ἐκδοθεῖσα ἐν 1826—30, καὶ ἡ *περὶ τῆς παρούσης*

2.

καταστάσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ ἑσπερίᾳ, Γερμανίᾳ, τῇ Ὁλλάνδᾳ, τῇ Γαλλίᾳ. καὶ τῷ Βελγίῳ, δημοσιευθεῖσα μετὰ τὴν ἐν 1836 περιοδείαν του εις τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ περιέχουσα ἀξιολογωτάτας καὶ χρησιμωτάτας παρατηρήσεις.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα φιλολογικα τοῦ κα λάμου του προϊόντα. Ἂν ἡ Ἑλλὰς ἀποδίδῃ μετὰ τῆς Εὐρώπης πάσης θαυμασμὸν εἰς τὸν σοφὸν φιλολογον, εἰς τὸν ἀκαμάτον συγγραφέα, ὀφειλει ὅμω, αὐτῷ και ἕτερον φόρον, τὸν τῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ αἰσθήματα ἃ ἔτρεφε πρὸς αὐτὴν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, καὶ δι' ὧν χαρακτηρίζεται ὅλος ὁ βίος του. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν

Θείρσιος.

ἀριστουργημάτων τῶν προπατόρων ἡμῶν τῷ ἐνέπνευσε βαθεῖαν συμπάθειαν ὑπερ τῆς ἀναξιοπαθούσης πατρίδος των, καὶ ἀπὸ τοῦ 1812 ἐτέθη διὰ τῆς Βαυαρικῆς ακαδημίας εἰς σχέσιν μετὰ της Ἑλλάδος, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ να ὑποθάλψῃ ἐν αὐτῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ τον ζῆλον πρὸς την παιδείαν. καὶ συνέστησεν εν τῇ οἰκίᾳ του, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθηναίου, παιδευτήριο νέων Ἑλλήνων, προπαρασκευάζον αὐτοὺς διά τι μελλον, ἄγνωστον ἔτι τοτε, ἀλλ' ὃ προῃσθάνετο ἡ προφητικη ἔμπνευσις τῆς καρδίας του. Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἐκήρυττεν εἰς τὴν δυσπιστοῦσαν Εὐρώπην ὅτι ἡ Ἑλλας δεν ἀπέθανεν, ἀλλὰ θέλει ἀνεγερθῇ, καὶ κατ' ἐκείνην ἔγραψεν εἰς τὸν Ῥήγαν τὸν λαμπρὸν ἐπιτάφιον τοῦτον·

Εἰς Ῥήγαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἀπολωλότας.

Οὗτοι ἐλευθερίαν θηρώμενοι ἀγλαόμορφον
εὗρον ἐνὶ ξυλόχοις ὀκρυόεντα μόρον.
Χαίρετε Θηρευταὶ κοιμώμενοι, εἰσόκεν ἠὼς
ἔλθῃ ἀπ' Οὐλύμπου λαμπάδ' ἀνισχομένη.
Καὶ τότ' ἐγειρόμενοι πολίων βρόμῳ ὀρνυμενάων
Δαίμονες εἰς ἄγραν σπεύδετ' ἀλεξίκακον.»

Ὅταν δὲ κατὰ τὰ 1821, εἶδεν ἐπαληθεῦσαν τὸ φλογερὸν ὄνειρόν του, εἶδεν ἀναβιοῦντας τοὺς ἀρχαίους του ἥρωας, καὶ ἤκουσε φερομένους πάλιν διὰ των ἀέρων τοὺς παιᾶνας τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Σαλαμῖνος, τότε ἐθεώρησε τὸν παρασκευαζόμενον ἀγῶνα ὡς οἰκεῖόν τινα, καὶ ἠλείφθη πρὸς αὐτὸν, ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος. Ἐν τῷ ἅμα συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ μορφώσῃ ἐπικουρικὸν Γερμανικὸν λεγεῶνα, καὶ οἱ λόγοι του ἐξῆψαν τὸν φιλελληνικὸν ἐνθουσιασμὸν, καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ ἐγγραφόμενοι σταυροφόροι, καὶ τὸ ἐπιχείρημα ἀνεπτύσσετο, καὶ ἀξιολόγους ἤδη ἐλάμβανε διαστάσεις, ὅταν ξένη πολιτικὴ τὸ ἐματαίωσεν, ἀπαγορεύσασα τὸν ἀπόπλουν

τῶν νεοσυλλέκτων. Τότε ὁ Θείρσιος ἄλλην ἔδωκε τάσιν εἰς τὰς προσπαθείας του· καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐνεψύχου καὶ παρώτρυνε τὰς φιλελληνικὰς ἐπιτροπάς, αἵτινες χρηματικὰ βοηθήματα συνάγουσαι ἀπέστελλον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ζῆλον ζωηρὸν διετήρουν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπεμελεῖτο μετὰ πατρικῆς μερίμνης τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων Ἑλλήνων, ὅπως ἀποκτηθεῖσα ἡ ἐλευθερία διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, στηριχθῇ μετὰ ταῦτα καὶ ἀναπτυχθῇ ἐπὶ τῆς παιδείας καὶ τοῦ ἐξευγενισμοῦ. Εἰς ἀμφοτέρας δὲ ταύτας τὰς προσπαθείας του προὐκάλει καὶ εὕρισκε πρόθυμον τὴν ὑποστήριξιν τοῦ γενναιοτάτου καὶ σεβαστοτάτου τῶν φιλελλήνων, τοῦ Βασιλέως Λουδοβίκου, ὅστις, ἐν ᾧ ἐπὶ χρυσῆς λύρας ἔψαλλε τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐπεκαλεῖτο ὑπὲρ αὐτῶν τὴν εὔνοιαν τῆς Εὐρώπης, συγχρόνως ἔπεμπεν ἐξ ἰδίων ἐτησίαν συνεισφορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸ ὄνομα κόμητος Βιττελσβάχου, καὶ δημοσίᾳ δαπάνῃ ἀνέτρεφεν, ἰδίως διὰ τὰς πολεμικὰς τέχνας, μέγαν ἀριθμὸν Ἑλληνοπαίδων. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἡ Ἑλλάς του ἐγένετο ἀνεξάρτητος, ἡ μόνη ἐπιθυμία του ἦν ἀκόμη νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν ἰδῇ. Τοῦτο δὲ κατώρθωσε κατὰ τὸ 1831. Πρὸ ὀλίγου ὁ Βασιλεὺς Λεοπόλδος εἶχε παραιτηθῇ τῆς Ἑλληνικῆς ἡγεμονίας. Ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἐφαίνετο ταλαντευομένη καὶ ἀμφίβολος πάλιν· ὁ Θείρσιος τότε ἐπρότεινεν εἰς τὸν Βασιλέα του νὰ θέσῃ ὡς ὑποψήφιον τὸν δεύτερον υἱόν του, ἀλλὰ νὰ ζητήσῃ δι' αὐτὸν, διὰ τὴν Ἑλλάδα δηλαδὴ, βασιλικὸν στέμμα. Ὁ φιλέλλην βασιλεὺς ἐπευφήμησεν εἰς τὴν πρότασιν, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Θείρσιον, ἐπειδὴ ἤρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἐρευνήσῃ τὰς περὶ τούτου διαθέσεις τοῦ ἔθνους. Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἦλθεν ὁ Θείρσιος.

Ἠξεύρομεν ὅτι ἐνταῦθα τῆς διηγήσεώς μας πατοῦμεν εἰς ὀλισθηρὸν ἔδαφος, καὶ θέλομεν οὐκ ὀλίγους ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας· ἀλλ' ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἀνήκει ἤδη εἰς τὴν ἱστορίαν, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς διαγωγὴν τοῦ μεγάλου φιλέλληνος θέλομεν ἐκθέσει οὐχὶ φιλοπροσώπως, ἀλλὰ καθὼς ἐκ τοῦ σύνεγγυς αὐτὴν ἐγνωρίσαμεν.

Ἅμα ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ θέα τοῦ τόπου ὅστις ἦτον, οὕτως εἰπεῖν, τῆς διανοίας του ἡ πατρὶς, τὸν ἐξεβάκχευσεν, ἡ θέα τῶν ἀπογόνων τοῦ Μιλτιάδου καὶ Λεωνίδου τὸν ἐπλήρωσεν ἐνθουσιασμοῦ, καὶ τὰς πρώτας ἡμέρας του ἐνταῦθα διῆλθε σφίγγων τὰς ἔτι θερμὰς ἀπὸ τὸν ἀγῶνα χεῖρας τῶν πολεμιστῶν, θαυμάζων τὴν φύσιν, περιηγούμενος τὰς ἀρχαιότητας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐσκέφθη καὶ περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς σπουδαίας του ἐντολῆς, καὶ ἐλθὼν πρὸς τὸν Κυβερνήτην Ἰωάννην Καποδίστριαν, τῷ ὡμίλησε περὶ αὐτῆς. Μάρτυρες εἴμεθα ὅτι ἐξῆλθε γεγοητευμένος ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴν ἣν ἔλαβε, καὶ φρονῶν ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος ἔπρεπεν ὁ νέος βασιλεὺς νὰ παραδοθῇ ἐπὶ τῆς ἀνηλικιότητός του εἰς χεῖρας τοῦ ἐμπείρου πολιτικοῦ ἀνδρὸς, ὅστις, ἀντιβασιλεύων, νὰ τὸν μυήσῃ εἰς τὰ ὑψηλά του καθήκοντα. Τοιαῦτα νομίζων, καὶ συστάσεις παρὰ τοῦ Κυβερνήτου λαβὼν, ἀπῆλθεν εἰς ἀρχαιολογικὴν περιοδείαν τῶν νήσων, καὶ ἐν Σύρῳ διατρίβων ἔτι, ἔμαθε τὸ ἀπαίσιον τέλος τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἔθνους. Ἔκτοτε ἐν Σύρῳ, ἐν Ὕδρᾳ, ἐν Μεγάροις, ἐν Περαχώρᾳ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν αὐτῷ τῷ Ναυπλίῳ ἦτον πρὸ πάντων περιεστοιχισμένος ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἥτις δὲν περιεῖχεν, ὡς γνωστὸν, τοὺς εὐκαταφρονητοτέρους τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τὸν Μιαούλην, τὸν Ὑψηλάντην, τὸν Κωλέττην, τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν Ζαΐμην, καὶ ἄλλους. Οὐδὲν παράδοξον ἑπομένως ἂν εἰς τοιούτων ἀνδρῶν μαρτυρίας πεισθεὶς, ἐμόρφωσε τὰς περὶ Κυβερνήτου ἰδέας του ὁ Θείρσιος, καὶ ἐξέθεσεν αὐτὰς ἐν τῷ περὶ Ἑλλάδος συγγράμματί του, ὅπερ, Γαλλιστὶ γεγραμμένον, περιέχει πάμπολλα πάσης μελέτης ἄξια περὶ τῆς διευθύνσεως τούτου τοῦ τόπου. Ἡ δὲ λοιπή του διαγωγὴ κατὰ τοὺς δυσκόλους ἐκείνους καιροὺς ἦν, ὅτι μεταξὺ τῶν διαμαχομένων μερῶν ἀπήρχετο ἀπὸ στρατοπέδου εἰς στρατόπεδον, τὴν ὁμόνοιαν κηρύττων, καὶ προλαμβάνων τὴν ἀδελφοκτονίαν. Εἰς Περαχώραν ἐστάλη ὑπὸ τῶν πρέσβεων, ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν Κωλέττην νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἀλλ' ἰδὼν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτον ἀδύνατον, διότι ἂν δυσκόλως συνάγεται στρατόπεδον ἐξ χιλιάδων στρατιωτῶν, ἔτι δυσκολώτερον διαλύεται, ὅτι ἑπομένως ἡ εἰσβολὴ ἔμελλε νὰ γένῃ, ἀπ' ἐναντίας πασῶν του τῶν προτροπῶν, ἔσπευσεν εἰς Ἄργος νὰ προτρέψῃ τοὺς πολίτας νὰ μὴ καταβῶσιν εἰς μάχην, ἀλλὰ μετὰ κλάδων ἐλαίας νὰ δεχθῶσι τοὺς κατερχομένους ἀδελφούς των, καὶ τὰς μεταξύ των διαφορὰς νὰ διαλύσωσιν ἐν συνεδρίῳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ αἱματηρῷ πεδίῳ, καὶ ἔσπευσεν ἔπειτα εἰς Πρόνοιαν, καὶ ἐῤῥίφθη μεταξὺ τῶν δύο στρατευμάτων, ἑτοίμων νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας. Μετὰ ταῦτα δὲ, ὅταν εἶδε κυβέρνησιν ἐξ ὅλων τῶν κομμάτων ἐγκαταστᾶσαν, καὶ ἐν Προνοίᾳ ἐθνικὴν συνέλευσιν καθημένην, καὶ ἔμαθε τὸν Βασιλέα Ὄθωνα ἐν Εὐρώπῃ προκηρυχθέντα, καὶ ἀνέγνω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς σημαίας, ἀνεχώρησε, μνήμην παρὰ πᾶσιν ἀγαθὴν καταλείπων φίλου τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰρηνοποιοῦ.

Εἴκοσι δὲ ἐνιαυτοὺς μετὰ ταῦτα, αἰσθανόμενος ἐγγὺς τὴν δύσιν τοῦ βίου του, ἠθέλησεν ἅπαξ ἀκόμη νὰ θερμανθῇ εἰς τὸν ἀγαπητὸν ἥλιον τῆς Ἑλλάδος, καὶ σφοδρᾶς φιλολογικῆς διαμάχης ἐγερθείσης ἐν Γερμανίᾳ περί τινων ἰδεῶν ἃς ἐξέφερεν ὡς πρὸς τὴν διασκευὴν τοῦ ἀριστουργήματος τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, τοῦ Ἐρεχθείου, ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας ὅπως μελετήσῃ τὸ μνημεῖον τοῦτο ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ, ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν ἐῤῥέθη, εἰς οὐδὲν τῶν πολιτικῶν ἀναμιγεὶς, ἐνήργησε προκαταρκτικάς τινας ἐργασίας ἐν αὐτῷ, καὶ προπαρεσκεύασε γενικὴν αὐτοῦ ἀνασκαφὴν καὶ ἀναστήλωσιν[1] διὰ συνδρομῶν, ἃς δι' ἐγκυκλίου του ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐν Τεργέστῃ καὶ Βιέννῃ ὁμογενῶν.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀνὴρ οὗτος, οὗ ἅπας ὁ βίος συνδέεται μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὗ ἡ πρὸς αὐτὴν σχέσις εἶναι ἡ τῆς ἀγάπης καὶ εὐποιΐας.

Ὁ δὲ ἄλλος τῶν φιλολόγων πρύτανις, ὃν πρόμοιρος θάνατος συνδέει μετὰ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι Κάρολος Ὀττφρεῖδος ὁ Μύλλερος. Ἐπὶ τοῦ Ἱππίου Κολω-

νοῦ, δν ἔψαλεν ὁ Σοφοκλῆς, ὃς ἤκουσε τοὺς γόους τοῦ τυφλοῦ Οἰδιποδος, καὶ ὅστις ὑπέρκειται τῆς Ἀκαδημίας, στηλη ἀρχαϊκῶς ἀφελὴς καλύπτει τὰ ὀστᾶ, καὶ φέρει κεχαραγμένον τὸ ὄνομα ἑνὸς τῶν σοφωτέρων ἑρμηνευτῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἰς οὗ τὴν ὀξυδερκειαν, ἂν ἄωρος δὲν τὸν ἀνήρπαζε θάνατος, οὐδὲ τὰ μυχαίτερα βάθη τῆς παναρχαίας ἱστορίας, καὶ αὐτῆς τῆς συμβολικῆς μυθολογίας, ἤθελον διατηρήσει μυστήριόν τι ἀναποκάλυπτον.

Ὁ Κάρολος Ὀττφρεῖδος Μύλλερος, ἐγεννήθη ἐν Σιλεσίᾳ, ἐν ἔτει 1797. Μόλις δ' ἀποφοιτῶν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, ἐξέδωκε τὰ *Αἰγινητικά* του, μελέτην ἱστορικὴν εὐφυεστάτην ἐνταὐτῷ καὶ ἐμβριθεστάτην περὶ τῶν μετὰ τῆς Αἰγίνης συνδεομένων ἀρχαίων Ἑλληνικῶν φυλῶν, καὶ ἀξίως προοδοποιοῦσαν τὰ ἱστορικὰ αὐτῆς ἀριστουργήματα, δι' ὧν κατέλαβεν ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς μίαν τῶν πρώτων θέσεων τὸ πρωτότυπον καὶ θαῤῥαλέον τῶν ἰδεῶν του· προσέτι δ' ἐξέδωκεν ἐν 1825 ἐν Βερολίνῳ τὰς περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς παναρχαίου *ἱστορίας τῶν Μακεδόνων* ἰδέας του, καὶ ἐν 1828 τοὺς *Ἐτρούσκους* του, δίτομον σύγγραμμα καὶ αὐτὸ, στεφανωθὲν μὲν ὑπὸ τῆς ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, θαυμασθὲν δὲ ὑφ' ὅλων τῶν πεπαιδευμένων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἱστορικαὶ αὗται ἔρευναί του ἐγειτνίαζον μάλιστα πρὸς τὴν μυθολογίαν, διὰ τοῦτο ἰδιαιτάτως ἐνέκυψεν εἰς αὐτῆς τὴν σπουδὴν, καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν 1825 *Προλεγόμενα ἐπιστημονικῆς Μυθολογίας*, ἐν οἷς ἀκολουθεῖ καὶ ἀναπτύσσει τὰς ἐν τῇ Συμβολικῇ τοῦ Κρέϋζερ ἐκτεθείσας ἰδέας περὶ τῆς φυσικῆς παραγωγῆς τῶν μυθολογικῶν ἀντιλήψεων, καὶ τῆς ἰθαγενοῦς μορφώσεως τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ σειρὰν τῶν μυθολογικῶν ἔργων του ἀνήκει καὶ ἡ ἐν 1820 ἐκδοθεῖσα μονογραφία του

Μνημεῖον Μυλλέρου.

μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ ἱστορικῶν τοῦ αἰῶνος. Διὰ τὸ πόνημά του τοῦτο διωρίσθη ἀμέσως καθηγητὴς τῆς φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βρεσλάου, καὶ μετὰ ταῦτα, προστασίᾳ τοῦ Εἰρένου καὶ τοῦ Βοικίου, καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ τῆς Γοττίγκης, καὶ ἐκεῖ συνέλαβε τὴν ἰδέαν, νὰ ὑψώσῃ ὅλον ἱστορικὸν οἰκοδόμημα, ἀνάλογον τοῦ πρώτου λαμπροῦ θεμελίου λίθου ὃν ἔθηκεν ἐν τοῖς *Αἰγινητικοῖς*, συγγράφων τὰ *Ἑλληνικὰ*, ἢ ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν καὶ πόλεων, ἐν ᾗ ν' ἀνερευνήσῃ καὶ ἀναλύσῃ ἅπαντα τὸν μυθικὸν κύκλον, καὶ ὑπὸ τὸ ποικίλον αὐτῶν ἔνδυμα ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν παναρχαίων παραδόσεων περὶ καταγωγῆς καὶ συγγενείας τῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν. Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τοῦ μεγάλου τούτου σχεδίου ἐξέδωκεν ἐν 1824 τοὺς *Δωριεῖς*, σύγγραμμα δίτομον, θαυμαζόμενον διὰ τὸ βάθος τῶν ἐρευνῶν, καὶ *Περὶ τῶν ἱερῶν καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς.*

Ἓν δὲ τῶν ἐπισημοτάτων συγγραμμάτων τοῦ πολυμαθοῦς καὶ ἀκαμάτου τούτου ἀνδρὸς εἶναι τὸ *ἐγχειρίδιον τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Τέχνης*, τὸ μόνον σύγγραμμα τὸ παριστῶν πᾶσαν τὴν μέχρι τοῦδε πρόοδον τῆς ἐπιστήμης ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, συντελέσαν καὶ αὐτὸ διὰ πολλῶν πρωτοτύπων ἰδεῶν καὶ ἀνακαλύψεων εἰς τῆς ἐπιστήμης ταύτης τὴν πρόοδον. Ἔγραψε δὲ προσέτι ὁ Μύλλερος *Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Φειδίου, περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἀντιοχίας*, καὶ ἄλλας διαφόρους μονογραφίας ἐν διαφόροις περιοδικοῖς συγγράμμασι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἐγκυκλοπαιδίᾳ τοῦ Ἔρσχ καὶ Γρουβερ· καὶ τέλος ἐν 1840 ἐπεθύμησε νὰ ἰδῇ καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν τόπον ὃν νηπιόθεν ἔβλεπε διὰ

τοῦ νοός, τὸν τόπον τῶν ἀνδρῶν μεθ' ὧν ἀνεστρέφετο καὶ οἷς κυρίως ἀνῆκε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὡς ἂν ὁ Θεὸς τῶν Δωριέων, εὐγνωμονῶν πρὸς τὸν φίλον καὶ πρόμαχον τῆς φυλῆς αὐτοῦ, ἤθελε νὰ τῷ δωρήσῃ ἀμοιβὴν οἵαν ἄλλοτε οἱ θεοὶ ἐχορήγουν τοῖς προσφιλεστέροις αὐτῶν, τῷ ἔπεμψεν ὁ Ἀπόλλων τὸν θάνατον ἐντὸς τοῦ ναοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς δόξης του, ἐνῷ ὑπὸ πάντων ἠγαπᾶτο, εὐφημεῖτο καὶ ἐθαυμάζετο. Ἐν Δελφοῖς ἀνακαλύψας ὁ Μύλλερος ὅλον τοῖχον κεκαλυμμένον ἐπιγραφαῖς, ἐρρίφθη πρηνὴς ἔμπρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας γονυπετὴς τὰς ἀντέγραφεν. Ἐκεῖ ὁ Ἑκατηβόλος τῷ ἐτόξευσε τὸ θάλπον του βέλος, ἀνῆψε τὸ αἷμά του, πυρέσσων ὁ Μύλλερος μετεκομίσθη εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐξέπνευσεν. Ὅταν ἡ ἑσπερία αὔρα πνέῃ εἰς τὰ δένδρα τῆς Ἀκαδημίας, εἰς τὴν παρ' αὐτὰ ἱδρυμένην ἐπιτάφιον στήλην ἐγείρεται ἴσως ἡ σκιὰ τοῦ Μυλλέρου, καὶ ἀκροᾶται μετ' ἀγαλλιάσεως τοῦ ψιθύρου τῶν φύλλων, διότι ἐν αὐτῷ ἀντηχοῦσι τοῦ Πλάτωνος ἡ φωνὴ καὶ τοῦ Σοφοκλέους τὰ ἔπη.

ΡΟΥΒΗΝΣΙΟΣ.

Πέτρος Παῦλος ὁ ΡΟΥΒΗΝΣΙΟΣ, **Rubens**, ὁ ὡς πρύτανις θεωρούμενος τοῦ φλαμανδικοῦ ζωγραφικοῦ ἐργαστηρίου, καὶ Ῥαφαὴλ τῆς Ὀλλάνδας ἐπικληθείς, ἐγεννήθη ἐν 1597 ἐν Κολονίᾳ, ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Ἀμβέρσης. Ἡ μεγάλη του πρὸς τὴν ζωγραφικὴν κλίσις ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐφάνη, καὶ προθύμως ὁ πατήρ του τὸν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν τέχνην ταύτην, ἥτις τοσοῦτον ἐτιμᾶτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Κατ' ἀρχὰς ἐμαθήτευσεν ὑπὸ Φλαμανδοὺς διδασκάλους, τὸν Βὰν Ὀὸρτ καὶ τὸν Βὰν Βέεν. Ἔπειτα ὅμως μετέβη εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατελέσας ἀκόλουθος τοῦ Δουκὸς Ἀλβέρτου, ἐσπούδασεν αὐτόθι τὰ ἀριστουργήματα Παύλου τοῦ ἐκ Βερόνης καὶ τοῦ Τιττιανοῦ, καὶ ἔμαθε πῶς νὰ τὰ μιμῆται καὶ πῶς νὰ τὰ ὑπερβαίνῃ. Συγχρόνως δὲ ἠσχολεῖτο καὶ εἰς ἐμβριθεῖς μελέτας ἐπιστημῶν καὶ ἀρχαιολογίας, ὥστε ὁ ἄριστος οὗτος τῶν ζωγράφων ἀνεδείχθη καὶ εἷς τῶν μᾶλλον καλλιεργημένων νοῶν τῆς ἐποχῆς του, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπηρέτησε καὶ διέπρεψεν. Ὁ Δοὺξ τῆς Μαντούης τὸν ἔπεμψεν εἰς ἔκτακτον πρεσβείαν ὅπως φέρῃ δῶρα λαμπρὰ πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Φίλιππον τὸν Δ'., καὶ αὐτόθι καὶ τὸν Βασιλέα καὶ πολλοὺς τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ἐζωγράφησε, μεγάλων τιμῶν καὶ βασιλικῶν λαχὼν ἀμοιβῶν, τὸ δὲ πολυτιμότερον δι' αὐτόν, λαχὼν τῆς ἀφορμῆς νὰ σπουδάσῃ καὶ τὸ Ἱσπανικὸν τῆς ζωγραφικῆς ἐργαστήριον, ὡς εἶχε σπουδάσει καὶ τὸ φλαμανδικὸν καὶ τὸ Ἰταλικόν. Μετὰ ταῦτα δέ, ἀφ' οὗ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ἀποκατέστη καὶ ἐνυμφεύθη, ἐπεφορτίσθη ἐν 1627 νὰ διαπραγματευθῇ εἰρήνην μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Ἀγγλίας, καὶ κατὰ παράδοξον συγκυρίαν, ὁ πληρεξούσιος Καρόλου τοῦ Α'. βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ἦτον ἐπίσημος ζωγράφος καὶ αὐτός, ὁ Νικόλος Σερβιέρος. Τοσαύτας ἀπελάμβανον τότε οἱ καλλιτέχναι τιμάς, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἀληθῶς ἔξοχοι ἦσαν ἄνδρες, ὥστε τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐθνῶν συμφέροντα πολλάκις εἰς τὰ φῶτα καὶ τὴν φρόνησιν αὐτῶν ἐνεπιστεύοντο.

Ὁ Ῥουβήνσιος ὡς ζωγράφος ἦτον γεννητικώτατος, ἐνθουσιώδης, ταχύτατος, καὶ πρὸ πάντων ἴσως ὅλων τῶν νεωτέρων ζωγράφων ὑπερέχει κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ χρωματισμοῦ, δι' ὃ τὸ προέχον τῶν εἰκόνων του προτέρημα εἶναι ἡ λαμπρότης μᾶλλον καὶ ἡ ἀμίμητος ζωηρότης ἢ ἡ ἀκρίβεια περὶ τὸ διάγραμμα. Διέπρεπε δὲ εἰς πᾶν εἶδος ζωγραφίας, τὴν ἱστορικήν, τὴν τοπιογραφίαν, τὴν ῥωπογραφίαν, τὴν ὁμοιογραφίαν καὶ τὰ λοιπά. Τὸ θαυμασιώτερον ἀριστούργημά του εἶναι ἡ *Ἀποκαθήλωσις*, ἣν ἐζωγράφησεν εἰς τῆς Ἀμβέρσης τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι ἔπος ὁλόκληρον, καὶ ἐν αὐτῷ λάμπουσιν ὅλα τοῦ ἀριστοτέχνου τὰ προτερήματα εἰς τὸν ὑπέρτατον αὐτῶν βαθμόν. Οὐδέποτε ἴσως ἐσχεδιάσθη εἰκὼν ἐκφραστικωτέρα, ἐν ᾗ σοφώτερον νὰ ἐμίγη τὸ πρίσμα τῶν χρωμάτων καὶ τὸ σκιόφως, ἐν ᾗ τὰ συμπλέγματα ὡραιότερον καὶ ζωηρότερον νὰ διετέθησαν, ἐν ᾗ οἱ ἀτομικοὶ χαρακτῆρες ἀκριβέστερον νὰ διετηρήθησαν, ἐν ᾗ αἱ τῆς ψυχῆς κινήσεις δραματικώτερον νὰ ἐξεφράσθησαν.

Τὸ ἀμίμητον τοῦτο ἀριστούργημα δημοσιεύομεν ἐνταῦθα, ὅπως δώσωμεν ἀμυδράν τινα ἔννοιαν τῆς διαθέσεως αὐτοῦ τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις, συγχρόνως ὅμως καὶ ὅπως δείξωμεν εἰς ποῖον βαθμὸν ἔφερε τὴν ξυλογραφίαν ἐν Ἑλλάδι ὁ παντὸς ἐπαίνου ἄξιος Κ. Σκιαδόπουλος, ὅστις, ἂν εὐτυχῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἀναγκαίας ὑποστηρίξεως τύχῃ ὑπὸ τῶν ἀγαπώντων τὴν ἐθνικὴν πρόοδον, θέλει ἀναμφιβόλως προαγάγει εἰς βαθμὸν ἐφάμιλλον τῶν ἀρίστων ἐν Εὐρώπῃ προόδων της, τὴν τέχνην ταύτην ἥτις εἶναι ἡ ἀδελφὴ καὶ δραστηριωτέρα σύμμαχος τῆς τυπογραφίας πρὸς τὸν τῶν ἐθνῶν φωτισμόν.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ
ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

Τὴν 14 Μαΐου (1828) περὶ δυσμάς, ἀνεχωρήσαμεν ἐξ Αἰγίνης εἰς Πόρον. Τὸ *βρίκιον* Νέλσων, τὸ ὁποῖον ἐναυάγησε τὸ 1836 παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠλείας, διοικούμενον καὶ τότε ὑπὸ τοῦ Πλοιάρχου Παππανικολῆ, ἔφερε τὸν Κυβερνήτην· παρέπεμπον

δὲ αὐτὸν *φρεγάται* δύω, ἡ μία Ἀγγλικὴ καὶ ἡ ἄλλη Γαλλική.

Ὁ Κυβερνήτης, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, κατελίμπανε συνεχῶς τὴν προσωρινήν του καθέδραν, εἴτε διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς λοιπὰς τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίας καὶ νὰ γνωρίσῃ ἐγγύθεν τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ λαοῦ, εἴτε διὰ νὰ ὀργανώσῃ ταχύτερον καὶ προσφορώτερον τὰ τῆς γενικῆς διοικήσεως.

Συνήθεια ἐπικρατεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην, συνήθεια μεταφυτευθεῖσα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα αὐτὴν ἀγαπῶσαν ν' ἀπομιμῆται ἀδιακρίτως πᾶν φραγκικὸν, νὰ ἀνεγείρωνται ἀψίδες καὶ τόξα θριαμβικὰ, νὰ καίωνται πυροτεχνήματα, νὰ παιανίζωσι μουσικαὶ, καὶ νὰ συνταράσσεται τὸ στερέωμα διὰ ζητωκραυγιῶν, κατὰ τὰς εἰσόδους τῶν ἐθναρχῶν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία. Ἀλλ' ὅλαι αἱ ἐπιδείξεις αὐταὶ, γινόμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπιμελείᾳ, καὶ ἀπαιτήσει, καὶ διαταγῇ τῶν Ἀρχῶν, καταναλίσκουσι μὲν ἱκανὸν ἀριθμὸν χρημάτων, ἅτινα θὰ ἐδαπανῶντο ἐπωφελέστερον ἄλλως πως, καὶ διαθρύπτουσι τὴν ματαιότητα, βλάπτουσι δὲ καιρίως τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἐθνῶν, μὴ ἐπιτρέπουσαι εἰς αὐτοὺς νὰ διακρίνωσιν ἐὰν τῷόντι, ἐπιδοκιμάζοντες τὴν κυβέρνησίν των οἱ λαοὶ, διερμηνεύωσι διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκείνων σημείων εὐγνωμοσύνην.

Ἐπὶ Κυβερνήτου ὅμως δὲν ἐγίνετο οὕτω πως· μεταβαίνων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, καὶ ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, δὲν εἰδοποίει οὐδ' αὐτὰς τὰς Ἀρχάς. Οἱ λαοὶ ἤκουον ἀπροσδοκήτως ὅτι ἤρχετο ὁ Κυβερνήτης, καὶ καταλείποντες τὰ ἔργα των ἔτρεχον εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ, καὶ ἔτρεχον ὄχι κράζοντες γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ Ζήτω, ἀλλὰ κλαίοντες, καὶ σφραγιζόμενοι διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, καὶ βάλλοντες μετανοίας, καὶ καίοντες λιβανωτὸν, καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεὸν τὸν σώσαντα αὐτοὺς ἀπὸ τῆς δουλείας καὶ τῆς ὀλεθριωτέρας αὐτῆς ἀναρχίας. Ἐκεῖνος ἦτο αὐθόρμητος καὶ ἄδολος ἐνθουσιασμὸς, ἐκείνη ἀληθὴς αἰσθημάτων ἑρμηνεία!

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἰς μίαν κατὰ τὴν Πελοπόννησον περιοδείαν του διευθυνόμεθα εἰς Ἅγιον Γεώργιον τῆς Κορίνθου ὅπου ἐμέλλομεν νὰ καταλύσωμεν τὴν νύ κτα ἐκείνην. Τὸν Κυβερνήτην συνώδευεν ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, ὁ Κωλοκοτρόνης, ὁ Νικήτας, ὁ χαράξας τὸ σχέδιον τοῦ Ναυπλίου καὶ τῶν Πατρῶν μηχανικὸς Βούλγαρης, καὶ τινες γραμματεῖς. Προηγεῖτο δὲ ὁδηγὸς πάντων αὐτῶν ὁ κύριος τῶν ταχυδρομικῶν ἵππων, φορῶν ἔνδυμα χρυσοπόρφυρον, καὶ ἀναβαίνων ἵππον γαῦρον καὶ σφαδάζοντα. Ὅσοι λοιπὸν ἔτρεχον εἰς προϋπάντησιν τοῦ Κυβερνήτου, ἐκλαμβάνοντες ἀντὶ τούτου τὸν κοκκινοφόρον καὶ χρυσόφορον ἐκεῖνον ταχυδρόμον, πίπτοντες προσεκύνουν αὐτόν. Συνειθίσαντες νὰ τιμῶσι τὰς πολυτελεῖς καὶ πομπικὰς παρατάξεις τῶν *Πασάδων*, καὶ τὰς χρυσοϋφάντους στολὰς τῶν τετυφωμένων καὶ δορυφορουμένων *καπεταναίων* καὶ *κοτσαμπάσιδων*, δὲν ἐνόουν πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἦναι ἀρχηγὸς ἔθνους ὁ ἀναβαίνων ἵππον κυφαγωγὸν, ὄχι πολὺ ζωηρότερον τοῦ πώλου τοῦ Ἰησοῦ, καὶ φορῶν πῖλον καὶ ἔνδυμα ὡς οἱ πολλοί.

— Τὸ πρᾶγμα δὲν ὑπάγει καλὰ, *ὑπερεξοχώτατε*, (*) εἶπε πλησιάσας τὸν Κυβερνήτην ὁ Κωλοκοτρόνης· πρέπει ὁ κόσμος νὰ γνωρίσῃ τὸν Κυβερνήτην του.

— Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάμω;

— Νὰ βάλ' ἡ ὑπερεξοχότης σου τὴν στολήν της.

Ὁ Κυβερνήτης ὑπήκουσε, καὶ πεζεύσας εἰς μικράν τινα καὶ σκιερὰν κοιλάδα ἐνεδύθη τὴν στολήν του, πενιχροτέραν, ὡς γνωστὸν, καὶ ἐκείνων δι' ὧν περιεβλήθησαν μετὰ τὸ 1833, καὶ αὐτοὶ οἱ δασονόμοι.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ Κυβερνήτου εἰς Ἅγιον Γεώργιον, δὲν εἶναι σχεδὸν ἄκαιρον νὰ διηγηθῶ κατὰ παρέκβασιν ἐμφαντικωτάτας τινὰς περιστάσεις, ἀποδεικνυούσας τὸ πόσον ἐμερίμνα περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ.

— Ποῦ θὰ καταλύσωμεν ἀπόψε; ἠρώτησε τὸν πάριππον αὐτοῦ στρατάρχην τῆς Πελοποννήσου.

— Εἰς τοῦ Δεσπότου.

— Πρέπει λοιπὸν, εἶπε μετὰ βραχεῖαν σιωπὴν, νὰ φροντίσω νὰ πληρωθῶσιν ὅλα τὰ ἔξοδα.

— Ποῖα ἔξοδα; ἠρώτησεν ὁ γέρων στρατηγός.

— Τῆς τροφῆς μας, τῆς τροφῆς τῶν ἀλόγων, καὶ τὰ λοιπά.

— Ὢ! ὑπερεξοχώτατε! ποῖος πληρόνει τοιαῦτα ἔξοδα;

— Δὲν τὰ πληρόνετε *σεῖς*, ἐπανέλαβε μετ' ἀγανακτήσεως ὁ Κυβερνήτης, καὶ διὰ τοῦτο ἐτυραννεῖτο ἐξ αἰτίας σας ὁ λαός.

— Καὶ τί ἔχει νὰ κάμῃ, ὑπερεξοχώτατε, ὁ λαὸς μὲ τὸ φαγητὸν τοῦ Δεσπότου;

— Τί ἔχει νὰ κάμῃ! ἀπεκρίθη ὁ Κυβερνήτης προσβλέψας βλοσυρῶς τὸν ἐρωτήσαντα· μόλις αὔριον θ' ἀναχωρήσωμεν, καὶ θὰ ῥίψουν ἔρανον εἰς τοὺς χωρικοὺς διὰ τὰ ἔξοδα τὰ ὁποῖα ἔκαμαν διὰ τὸν Κυβερνήτην, καὶ τὸ χειρότερον θὰ τὰ συνάξουν διπλάσια. Οὕτω πως εἴσθε συνειθισμένοι *σεῖς*.

— Ἠξεύρεις πῶς τὸ 'πάγει ἡ ὑπερεξοχότης σου; εἶπε γελῶν ὁ Κωλοκοτρόνης. Μίαν φορὰν ἔπεσ' ἕνας ποντικὸς μέσα εἰς ἕνα πιθάρι λάδι, καὶ ἐπνίγη. Ὁ οἰκοκύρης εὕρηκεν αὐτὸν μετὰ δύο ἡμέρας, καὶ ἐνῷ τὸν ἔσυρεν ἔξω, ἡ οἰκοκυρά του ἐφώναζε, « πρόσεξε μὴ στάξ' ἡ οὐρά του καὶ βρωμισθῇ τὸ λάδι. »

— Δὲν ἐννοῶ ποίαν σχέσιν ἔχει ὁ μῦθός σου μὲ τὰ ἔξοδα τοῦ Δεσπότου, εἶπεν ἀπορῶν ὁ Κυβερνήτης.

— Μεγάλην, ὑπερεξοχώτατε. Πληρώσωμεν δὲν πληρώσωμεν ὁ Δεσπότης θὰ συνάξῃ τὰ γρόσια. Τὰ ἐδικά μας τὰ ἔξοδα εἶναι τὸ λάδι τῆς οὐρᾶς τοῦ ποντικοῦ.

Ὁ Κυβερνήτης δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἀπέτισε μέχρι λεπτοῦ ὅλα τὰ δαπανηθέντα δι' αὐτὸν καὶ δι' ὅλην τὴν συνοδίαν του.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἀπήλθομεν εἰς Ἄργος ὅπου μᾶς ἐξένισεν ὁ στρατηγὸς Τσόκρης. Μεταβὰς εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Κυβερνήτου δι' ὑπηρεσίαν, διετάχθην

(*) Τὸν τίτλον τοῦτον ἔδιδεν ὁ Κωλοκοτρόνης πρὸς τὸν Κυβερνήτην.

ὑπ' αὐτοῦ νὰ ζητήσω χρήματα ἀπὸ τὸν ταμίαν του καὶ νὰ πληρώσω μέχρις ὀβολοῦ ὅσα ἐδαπάνησεν ὁ στρατηγὸς δι' ἡμᾶς καὶ τὰ ὑποζύγιά μας.

Ἐγέλασεν ὁ Τσόκρης ὅταν ἐζήτησα τὸν λογαριασμόν· ἀλλ' ὅταν τὸν ἐβεβαίωσα ὅτι τοιαύτη ἦτο ἡ θέλησις τοῦ Κυβερνήτου, ὠργίσθη καὶ μὲ εἶπεν ὅτι θὰ σημειώσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἅλας.

— Ἐπληρώθησαν τὰ ἔξοδά μας; μὲ ἠρώτησεν ὁ Κυβερνήτης ἀφοῦ ἱππεύσαμεν.

— Μάλιστα, ἐξοχώτατε.

— Καὶ ὅμως ὁ Θεὸς ἠξεύρει, ἐπανέλαβε βαρυθύμως, ἂν μετὰ μίαν ὥραν δὲν τὰ ζητήσουν μὲ τὸν τόκον ἀπὸ τοὺς χωρικούς.

Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸν Πόρον.

Τὴν προσωρινὴν εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην διατριβήν μας ἐχαρακτήρισαν δύο ἀξιοσημείωτα γεγονότα· ἡ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἐπίσημος ἀνακοίνωσις τῆς διακηρύξεως τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου τῆς Ῥωσίας, καὶ ἡ πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἀπάντησις.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ὁ Κ. Τρικούπης, Γενικὸς τότε Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, καλέσας με εἰς τὸ δωμάτιόν του, μὲ ὑπηγόρευσε νὰ γράψω. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐργασίας δεν ἦτο ἀσύνηθες, διότι ὁ Κ. Τρικούπης, μεταδίδων εὐχερέστερον τὰς ἰδέας του διὰ τῆς ὑπαγορεύσεως, μ ἐκάλει ἐπὶ τούτῳ καθ' ἑκάστην σχεδὸν, καὶ ὡς νεώτερον τῶν ὑπ' αὐτὸν ὑπηρετούντων, καὶ ὡς φροντίζων πατρικῶς δι' ἐμὲ, χρείαν ἔχοντα τότε πλειοτέρας τριβῆς.

Τὴν ἡμέραν ὅμως ἐκείνην ἐκράτει ἔγγραφον γαλλικὸν ἀνὰ χεῖρας, καὶ ἐξ αὐτοῦ μεταφράζων μὲ ὑπηγόρευεν. Ἀφοῦ δ' ἐτελείωσε, μὲ διέταξε νὰ γράψω ἰδίᾳ χειρὶ καὶ κατὰ μόνας εἰκοσιπέντε περίπου ἀντίγραφα, διὰ νὰ ὑπογραφῶσιν ἀπὸ τὸν Κυβερνήτην ὅστις εἶχε συντάξει τὸ ἔγγραφον, καὶ νὰ σταλῶσι πρὸς τὰς ἀνωτέρας Ἀρχάς.

Ἡ ἀπόῤῥητος αὕτη ἐγκύκλιος, ἀπηγόρευε τὰς μυστικὰς ἑταιρείας, καὶ συνεβούλευε νὰ μὴ γίνεται πλέον χρῆσις οὐδ' αὐτῆς τῆς ἀδελφοποιίας. (*)

Τελειώσας ἀντίγραφά τινα τὰ ἔδωκα πρὸς τὸν Γεν. Γραμματέα, καὶ αὐτὸς, ἀπελθὼν παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ, ἐφρόντισε νὰ ὑπογραφῶσι, καὶ ἐπιστρέψας μὲ διέταξε νὰ τὰ ἐξαποστείλω πρὸς οὓς ἔδει.

Μετ' ὀλίγον ἡτοίμασα καὶ νέα ἀντίγραφα, καὶ, κατ' ἐπιταγὴν ἀνωτέραν, τὰ ὑπέβαλον ἐγὼ αὐτὸς εἰς τὸν Κυβερνήτην.

Τὸν Κυβερνήτην ἔβλεπον σχεδὸν καθ' ἑκάστην ἕνεκα τῆς ὑπηρεσίας, καὶ παρηκολούθουν μάλιστα αὐτὸν περιοδεύοντα, κατὰ τὰ πρῶτα τρία ἔτη τῆς Κυβερνήσεώς του.

— Ἀνάγνωσέ τα, μὲ εἶπεν.

— Εἶν', ἐξοχώτατε, ἀπεκρίθην, ἀντίγραφα τῆς ἐγκυκλίου τὴν ὁποίαν ὑπεγράψατε πρὸ ὀλίγου.

— Ἀδιάφορον, θέλω νὰ τὴν ἀκούσω καὶ πάλιν.

Καὶ τῷόντι τὴν ἤκουσε μὲ προσοχὴν, καὶ λαβὼν εἰς χεῖρας τὸ κονδύλιον διὰ νὰ ὑπογράψῃ,

— Ποίας ἑταιρείας εἶσαι μέλος; μὲ ἠρώτησεν ἐντόνως, καὶ ὡς ἂν μὴ ἐδίσταζεν ὅτι εἶμαι τῷόντι μέλος ἑταιρείας.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατεπλήχθην, ἀλλ' ἔπειτα ὑπεμειδίασα.

— Διὰ τί γελᾷς; μὲ ἠρώτησε.

— Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ἦμ' ἐγὼ μέλος ἑταιρείας; ἀπεκρίθην θαῤῥούντως. Δὲν βλέπετε, ἐξοχώτατε, ὅτι εἶμαι ἀκόμη ἀγένειος;

— Ἀγένειος! ἐπανέλαβε σείων τὴν κεφαλήν· ἴσια ἴσια σεῖς οἱ νέοι ἔχετε ἀναμμένα τὰ μυαλά.

Καὶ χωρὶς νὰ περιμείνῃ περαιτέρω ἀπάντησιν, ἀφῆκε τὸν κάλαμον, καὶ ἀνεγερθεὶς μὲ ὡμίλησεν αὐστηρότατα κατὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας· διέγραψεν ἐν συνόψει ἀλλ' εὐγλώττως τὴν πορείαν της, ἐπρόσθεσε τὰς γενομένας πρὸς αὐτὸν προτάσεις καὶ τὰς ἀρνητικὰς ἀπαντήσεις του, καὶ καταστρέψας τὸν λόγον,

— Νὰ, ἐπέφερε θερμανθεὶς τὰς λέξεις ταύτας ἀπαραλλάκτως, *αὐτὰ ἐκάμετε κ' ἐβγάλετε τὰ 'μάτια σας.*

Μόλις τότε εἶχον ἀρχίσει νὰ διατρέχω τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας μου. Πιστεύων ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἦτο τὸ πρῶτον ἔθνος τῆς οἰκουμένης, ὑπερβολικὴν ἔχων ἰδέαν περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν ὁμογενῶν, λατρεύων τὸν ἀγῶνα, καὶ φυσιῶν διὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασίν του, ἐξήφθην ὅταν ἤκουσα τὴν τελευταίαν τοῦ Κυβερνήτου φράσιν, καὶ, εἰ καὶ μὴ τολμῶν πώποτε νὰ εἴπω πρὸς αὐτὸν παρὰ ὅ,τι μὲ ἠρώτα ἢ ὅ,τι διεταττόμην, ἀνέκραξα·

— Πῶς, ἐξοχώτατε, ἐβγάλαμεν τὰ 'μάτια μας; δὲν εἴμεθα ἀνεξάρτητοι, καὶ δὲν σᾶς ἔχομεν Κυβερνήτην;

— Ὦ! Κύριε! ἀπεκρίθη καγχάσας· τὸ πρόσωπόν σου λέγει ὅτι ἀνώτερος τῶν διπλωματικῶν σου γνώσεων εἶναι ὁ πατριωτισμός σου. Οὔτε ἀνεξάρτητοι εἴμεθα, οὔτ' ἐγὼ ἀπέκτησα τῷόντι μεγάλον πρᾶγμα . . . ὀνομασθεὶς Κυβερνήτης σας.

— Ἀπεκτήσαμεν, ἐτόλμησα καὶ πάλιν νὰ εἴπω, ἡμεῖς.

— Ἐὰν ἤμην βασιλεὺς, εἶπε πλησιάσας με μὲ πρόσωπον ἱλαρὸν, θὰ σ' ἔκαμνα αὐλικόν μου.

Δὲν ἐτόλμησα δὲ καὶ τρίτον νὰ εἴπω ὅτι, διὰ νὰ μὲ κάμῃ αὐλικὸν, δὲν ἤρκει μόνη ἡ ἰδική του θέλησις.

Ὅτι δὲν ἤμεθα ἀνεξάρτητοι εἶχε δίκαιον ὁ Κυβερνήτης· διότι τὰ πρωτόκολλα ἀντὶ δούλων μᾶς καθίστανον ὑποτελεῖς τῆς ἐξουσίας καθ' ἧς ἠγωνίσθημεν, καὶ ἡ διαφορὰ δὲν ἦτο μεγάλη· ὅτι δὲ καὶ δὲν ἀπέκτησε μέγα πρᾶγμα τὸ ἀπέδειξεν ὁ Σεπτέμβριος τοῦ 1831.

Ὁ Κυβερνήτης, ὡς γνωστὸν, εἰργάζετο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ὑπαγορεύων γαλλιστί. Ἡ εὐκολία μεθ' ἧς ἐξέφραζε τὰς ἰδέας του ἦτο ἀπαραδειγμάτιστος· καὶ δεν τὰς ἐξέφραζε μόνον, ἀλλ' εἶχε τὸ σπάνιον προτέρημα, ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς σωζομένας ἐπιστο-

(*) Ἀπορῶ διατί δὲν κατεχώρισαν τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐν τῇ τετρατόμῳ συλλογῇ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κυβερνήτου οἱ ἐκδόντες αὐτάς. Μήπως σήμερον οἱ ὑπηρέται τοῦ δημοσίου δὲν ὁρκίζωνται ἐπισήμως νὰ μὴ γίνωνται μέλη μυστικῶν ἑταιριῶν;

λάς του, νὰ ῥυθμίζῃ, νὰ μαλάσσῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὕφος του κατὰ τὴν ὕλην τὴν ὁποίαν ἐπραγματεύετο καὶ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς οὓς ἀπετείνετο. Πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἔγραφεν ὡς θεολόγος, πρὸς τοὺς διπλωμάτας ὡς διπλωμάτης, πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς ὡς στρατιωτικὸς, πρὸς τοὺς διδασκάλους ὡς διδάσκαλος, καὶ πρὸς τοὺς τεχνίτας ὡς ἐμπειροτέχνης. Ἠγάπα νὰ μανθάνῃ τὸ περιεχόμενον ὅλων ἐν γένει τῶν στελλομένων ἐγγράφων καὶ ἀναφορῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐμφιλοχωρῇ καὶ νὰ ἐνδιατρίβῃ εἰς λεπτολογίας καὶ κωνώπων διυλισμούς.

Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐνηργοῦντο συνήθως αἱ ὑποθέσεις·

Ὑπῆρχε διωρισμένος ἐπίτηδες δημόσιος ὑπηρέτης ἐν τῇ Γραμματείᾳ ὅστις, ἀναγινώσκων τὰ ἔγγραφα, κατέθετεν ἐν περιλήψει τὴν ἔννοιαν αὐτῶν ἐπὶ βιβλίου προχείρου, οὗτινος ἑκάστη σελὶς ἦτο διῃρημένη εἰς στήλας δύο, ἐξ ὧν ἡ δεξιὰ ἔμενε πάντοτε κενή. Ὁ Γεν. Γραμματεὺς, ἢ ἄλλος τις στελλόμενος ὑπ' αὐτοῦ, ἀνεγίνωσκε τὰς περιλήψεις πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ἐσημειοῦτο δι' ὀλίγων εἰς τὴν λευκὴν στήλην ἡ ἀπόφασις, καὶ κατ' αὐτὴν ἐγίνετο ἡ ἐνέργεια.

Ἐνῷ διετρίβομεν τότε εἰς Πόρον ἠσθένησεν ὁ κλαδευτὴρ, ὅπως τὸν ὠνομάζομεν, τῶν ἐγγράφων, καὶ ἡ ὑπηρεσία του ἀνετέθη προσωρινῶς εἰς ἐμέ.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἀναφορῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν μάλιστα ἐκείνην, ὅτε ὅλαι αἱ ἰδέαι, καὶ αἱ διοικητικαὶ, καὶ αἱ νομικαὶ, καὶ αἱ οἰκονομικαὶ ἦσαν συγκεχυμέναι ἐντὸς τῶν κεφαλῶν μας, ὅτε αὐτὸς ὁ νεωστὶ ἐκ Κερκύρας ἐλθὼν ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτου Βιάρος, διορισθεὶς ἔκτακτος ἐπίτροπος ἐξέδιδε ψήφισμα δι' οὗ ἐπέθετεν *αὐτογνωμόνως* ποινὰς ὡρισμένας, καὶ τὸ δεινότερον ποινὰς δημεύσεως, εἰς τοὺς τοκιστὰς τῶν Δυτικῶν Σποράδων, ὅτε ἡ γλῶσσα ἠγωνίζετο νὰ μορφωθῇ διὰ χυδαίων λεξιθηρῶν, ἡ ἀνάγνωσις, λέγω, αὐτὴ ἦτο ἀληθὴς τρυφὴ καὶ σπουδὴ συνάμα. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἴδον ἀναφορὰν πρὸς τὴν Γραμματείαν περὶ ἀντικειμένων στρατιωτικῶν, κάτω τῶν ὁποίων περιείχετο ἡ ἐφεξῆς φράσις· «Προσκυνήματα πολλὰ εἰς τὸν Καπετὰν Γιάννην, ὁ ὁποῖος θὰ μ' ἐνθυμῆται βέβαια ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν Κορφῶν.» Ὁ Καπετὰν Γιάννης ἦτο ὁ Καποδίστριας.

Καὶ τὰ παρατράγῳδα ταῦτα ἂς μὴ φαίνωνται σήμερον παράδοξα εἰς τοὺς προκόψαντας ὑπηρέτας τοῦ δημοσίου. Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀφοῦ ἀνέγνων εἰς ἐφημερίδα τῶν Παρισίων ἀναφορὰν δημάρχου τινος κατηγοροῦντος συνεπαρχιώτην του, pour avoir escaladé l'honneur d'une femme. Ἀμφιβάλλω ἂν σήμερον δήμαρχος Ἕλλην θὰ ἔγραφε τοιαύτην γελοίαν φράσιν.

Εἶπον ἀνωτέρω *προκόψαντας* ὑπηρέτας, καὶ ἐνθυμήθην τὴν διαστολὴν τὴν ὁποίαν μ' ἐδίδαξέ ποτε ὁ Κυβερνήτης μεταξὺ δύω λέξεων γαλλικῶν. Ἀνεγίνωσκον πρὸς αὐτὸν ἔγγραφόν τι συνταχθὲν εἰς τὴν Γραμματείαν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐλέγετο ὅτι τὸ ἔθνος *προώδευσε*.

— Πῶς ἐξηγεῖς, μὲ ἠρώτησε, τὴν λέξιν πρόοδον εἰς τὸ Γαλλικόν;

— Progrès, ἐξοχώτατε.

— Σβύσε τότε, ἐπανέλαβε, τὴν φράσιν σου ὅτι τὸ ἔθνος *προώδευσε*· διότι δὲν προώδευσεν, ἀλλ' ἔκαμε quelques avancemens. Σὺ ὁ ὁποῖος εἶσαι λογιώτατος, εὑρὲ τὴν ἀντιστοιχοῦσαν λέξιν· διότι μεταξὺ τοῦ progrès καὶ τοῦ avancement, μεγίστη ἡ διαφορά· καὶ πολλὰ ψωμιὰ θὰ φάγετε ὅσῳ νὰ προοδεύσετε.

Μακάριος αὐτὸς μὴ ζήσας νὰ ἴδῃ ὅτι κατὰ πολλὰ καὶ ὠπισθοδρομήσαμεν!

Μεταξὺ λοιπὸν τῶν ἀναφορῶν εὗρον καὶ μίαν, ἱερέως τινὸς ἐλθόντος ἐξ Ἄνδρου διὰ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν προστασίαν τοῦ Κυβερνήτου. Ἡ ἱστορία τοῦ ἱερέως αὐτοῦ εἶναι περίεργος. Αὐτὸς, ὡς διηγεῖτο ἐν μεγίστῃ ἀφελείᾳ καὶ κατανύξει, εἶχε νυμφευθῇ γυναῖκα ὡραίαν καὶ νέαν, καὶ, ἀφοῦ ἐνυμφεύθη, τὸν ἦλθεν ὄρεξις νὰ λάβῃ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα· ἀμφότερα καλὰ καὶ ἅγια. Ἔζη λοιπὸν εὐδαιμονῶν καὶ ἐκτελῶν πιστῶς καὶ ἀκαμάτως τὰ καθήκοντά του, ὅτε, συμφορά τις ἐπελθοῦσα, διετάραξε τὸν εἰρηνικὸν καὶ τρισόλβιον βίον του· ἡ πρεσβυτέρα του ἀπέπτη ὡς ἄγγελος εἰς οὐρανοὺς, πρὶν ὅμως γίνῃ πρεσβύτις.

Τὸ πρᾶγμα ἐφάνη σπουδαιότατον εἰς τὸν καλὸν ἱερέα, ὡς τῇ ἀληθείᾳ σπουδαιότατον θὰ ἐφαίνετο καὶ εἰς πάντα ἄλλον, ὅστις θὰ ἐστερεῖτο προώρως τῆς προσφιλοῦς καὶ ὡραίας συζύγου του. Λέγω δὲ προώρως διότι, ἐὰν ἡ πρεσβυτέρα ἀπέθνησκεν ὡρίμως, ἄλλως πως θὰ ἐσκέπτετο ὁ πρεσβύτερος, ὡς παρετηρήθη ἐκ τῶν ὑστέρων, περὶ τῆς ἰδίας ἀποκαταστάσεως.

Ἀλλ' ὡς φαίνεται, εἰς τὸν ἱερέα ἐκεῖνον αἱ ὀρέξεις ἐπήρχοντο ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην· τὸν ἦλθεν ὄρεξις νὰ νυμφευθῇ καὶ ἐνυμφεύθη, καὶ ἀφοῦ ἀπέθανεν ἡ προσφιλὴς σύζυγός του τὸν ἦλθεν ὄρεξις νὰ βάλῃ ἄλλην εἰς τὴν θέσιν της, καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκπληρώσῃ καὶ ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν.

Ὁ ἐπίσκοπος ὅμως τῆς νήσου, πολιόθριξ καὶ αὐστηρὸς τῶν κανόνων τηρητὴς, δὲν ἐσκέπτετο ὅπως καὶ ὁ πολυπαθὴς ἱερεύς. Ἅμα μαθὼν αὐτὸν παρανομοῦντα ἠθέλησε νὰ τὸν συλλάβῃ, καὶ περικείρων τὸν πώγωνά του, νὰ τὸν ἐγκλείσῃ εἰς μοναστήριον. Τότε ἦλθε καὶ τετάρτη ὄρεξις εἰς τὸν παραβάτην ἱερέα, καὶ ἐπιβὰς λάθρα εἰς πλοῖον κατέφυγεν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Κυβερνήτου.

Αὐτὴ εἶναι ἐν συντόμῳ ἡ ἱστορία του, ὡς τὴν διηγεῖτο τοὐλάχιστον. Ἀλλὰ πῶς δικαιολογῶν τὴν ἀδικαιολόγητον διαγωγήν του ἤθελε κατορθώσει νὰ τύχῃ τῆς προστασίας τοῦ Κυβερνήτου; Ὁ καταδιωκόμενος ἱερεὺς, εἰ καὶ ἀγράμματος, δὲν ἔπασχεν ἔλλειψιν εὐφυΐας· ἡ ἀνάγκη τὸν μετέβαλεν εἰς δικηγόρον, διότι τότε δικηγόροι, παρά τινα ἀναφορογράφον περιφόρητον, δὲν ὑπῆρχον, καὶ φυλλολογήσας τὴν Γραφὴν ἐνόμισεν ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐπιχείρημα ἀκαταμάχητον.

Ἀνεκάλυψε τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο τοῦ Παύλου δι' οὗ ὁ θεῖος ἀπόστολος συνιστᾷ τὸν γάμον εἰς τοὺς ἀκρατῶς βιοῦντας, (Ἐπιστ. Α'. πρὸς Κορινθ. Ζ', 9.) καὶ αὐτὸ ἐπεκαλεῖτο θριαμβεύων διὰ τῆς ἀναφορᾶς του.

Ἡ ἐπίκλησις αὐτὴ μ' ἐφάνη ἀστεία, καὶ τὴν ἀν-

ΤΟΙΣ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑΙ ΟΜΟΓΕΝΕΣΙ

ΤΟΙϹ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΠΡΟϹΤΑΤΑΙϹ

ΚΑΙ

ΤΩΝ ΜΟΥϹΩΝ ΘΙΑϹΩΤΑΙϹ.

τέγραψα ἀπαραλλάκτως εἰς τὸ βιβλίον τῶν περιλήψεων.

Κατ' εὐτυχίαν, ἀνεκτίμητον βεβαίως δι' ἐμὲ, ὁ ἀρχηγός μου μὲ διέταξε νὰ ἀναγνώσω ἐγὼ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰς περιλήψεις εἰς τὸν Κυβερνήτην. Ὅταν ἤκουσε τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου,

— Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, μὲ ἠρώτησε, τὸ γράφει εἰς τὴν ἀναφοράν του;

— Ἀπαραλλάκτως, ἐξοχώτατε.

— Ὕπαγε, μὲ εἶπε, νὰ μὲ φέρῃς ἐδῶ ἀμέσως τὸν ἱερέα.

Προβλέπων τὸ ἄστεῖον τῆς συνεντεύξεως, ὡς ἀστραπὴ ἐπέστρεψα εἰς τὴν Γραμματείαν, καὶ δι' ἑνὸς κλητῆρος δὲν ἐβράδυνα νὰ εὕρω τὸν ἱερέα.

Παραλαβὼν δὲ αὐτὸν μετέβην εἰς τὸ Κυβερνητήριον.

— Ἡ ἁγιωσύνη σου, τὸν ἠρώτησε μετὰ πολλῆς εὐμενείας ὁ Κυβερνήτης, εἶσαι ὁ ὀπαδὸς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου;

Ὁ ταλαίπωρος ἱερεὺς, ὅστις τρέμων ἤρχετο μετ' ἐμοῦ, φοβούμενος μὴ τὸν ὑποδεχθῇ ὁ Κυβερνήτης ὅπως καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ἄνδρου, ἐνθαῤῥυνθεὶς ἀπὸ τὸν τόνον τῆς ἐρωτήσεως,

— Μάλιστα, ἀπεκρίθη, ἐξοχώτατε, ἀνέκαθεν ὑπῆρξα λάτρις καὶ ὀπαδὸς τοῦ θείου ἐκείνου μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἀφότου ἔλαβα, ἀναξίως βέβαια, τὸ σχῆμα τοῦτο, ἐπροσπάθησα ὡς ἄνθρωπος νὰ βάλω εἰς πρᾶξιν τὰς ἁγίας του ἐντολάς.

Ὁ Κυβερνήτης, εἰ καὶ ἀγωνιζόμενος, δὲν ἐδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὴν σοβαρότητά του ὅταν ἤκουσε τὴν ἀπόκρισιν ταύτην. Ἐφαιδρύνθησαν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὸ μέτωπόν του· ἐγὼ δὲ, ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν ἐνδοτέραν γωνίαν, ἐξεκαρδιζόμην γελῶν, καὶ ἐπροσπάθουν νὰ πνίξω τὸν κρότον τοῦ γέλωτός μου δι' ἀμφοτέρων μου τῶν παλαμῶν.

Ὁ δὲ ἱερεὺς, ἐνθαῤῥυνθεὶς ἔτι μᾶλλον, ἐξηκολούθησεν·

— Ὁ δεσπότης μας, ἐξοχώτατε, εἰς τὴν Ἄνδρον δὲν θέλει νὰ ἠξεύρῃ οὔτε Πέτρον, οὔτε Παῦλον. Αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀνέφερα εἰς τὴν ἐξοχότητά σου τὰ ἔγραψα πολλάκις καὶ εἰς ἐκεῖνον, αὐτὸς ὅμως τὸ γουδὶ τὸ γουδοχέρι. Διὰ τοῦτο ἐπρόστρεξα εἰς τὴν ἐξοχότητά σου διὰ νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ τὸν διατάξῃς νὰ μὲ ἀφήσῃ ἥσυχον μὲ τὸν Παῦλόν μου.

Καὶ ὁ μὲν γέλως ἐμοῦ ἐγίνετο ῥαγδαιότερος, ὁ δὲ Κυβερνήτης ἐδυσκολεύετο νὰ προφέρῃ κἂν λέξιν.

— Μὲ τὸν Παῦλόν σου! εἶπε τέλος πάντων· ἠξεύρεις ὅμως, πάτερ ἅγιε, ὅτι κ' ἐγὼ εἶμαι χριστιανός...

— Καὶ καλὸς χριστιανὸς, ἀνέκραξε διακόψας τὸν Κυβερνήτην, ὁ παραβάτης. Εἰς τὴν Ῥωσίαν ἔχω ἀκουστὰ ὅτι εἶναι ὅλοι καλοὶ χριστιανοὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπρόστρεξα εἰς τὴν ἐξοχότητά σου.

— Ὡς τοιοῦτος λοιπὸν Χριστιανὸς ἀναγινώσκω κ' ἐγὼ τὸν Παῦλον, καὶ σὲ λέγω, ἐπρόσθεσεν ἐντόνως, ὅτι ἐφαρμόζεις τὸ ῥητόν του, ὅπως ἐφήρμοζε καὶ ἕνας ἄλλος ὅμοιός σου τὸ *οὐκ ἔστι Θεὸς* τοῦ Δαυΐδ.

Ὁ παραβάτης ἱερεὺς ἠλλοιώθη τὴν ὄψιν.

— Ὡμίλησες πρὸ ὀλίγου διὰ τὴν Ῥωσίαν, ἐξηκολούθησεν ὁ Κυβερνήτης· σὲ λέγω λοιπὸν—καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς του ἐσφοδρύνθη, καὶ φλόγες ἐτοξεύοντο ἀπὸ τοὺς ἀείποτε φλογεροὺς ὀφθαλμούς του,— ὅτι ἐὰν ἔκαμνες εἰς τὴν Ῥωσίαν ὅτι ἔκαμες εἰς τὴν Ἄνδρον, θὰ σοῦ ἐξύριζαν τὰ γένεια, καὶ θὰ σ' ἔστελλαν εἰς τὴν Σιβηρίαν. Ἠξεύρεις τί εἶναι Σιβηρία;

Ὡς ἂν ἐνέσκηψεν αἴφνης παροξυσμὸς τεταρταῖος εἰς τὸν παραβάτην ἱερέα, ἤρχισαν νὰ τρέμωσι καὶ αἱ χεῖρες, καὶ οἱ πόδες του, καὶ ἡ δασύθριξ σιαγών του ἀναβαινοκαταβαίνουσα ἀστραπηδὸν, ἐκροτάλιζε, καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του ἐφαίνοντο ἀνορθούμεναι. Ὁ ὀπαδὸς τοῦ Παύλου δὲν ἐδύνατο οὐδὲ νὰ τραυλίσῃ.

— Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἐπανέλαβεν ἱλαρώτερον ὁ Κυβερνήτης, καὶ τῆς τροφῆς αὐτῆς ἐστερεῖτο διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσῃ τὸν ἀδελφόν του. Καὶ δὲν ἐννοεῖς ὅτι διὰ τῆς διαγωγῆς σου, σὺ ὁ ὀπαδός του, γίνεσαι μέγα σκάνδαλον εἰς τὴν πατρίδα σου;

Ὁ ἱερεὺς ἤρχισε νὰ κλαίῃ.

Ὁ δὲ Κυβερνήτης, μετὰ βραχεῖαν σκέψιν καὶ σιωπὴν, ἐλεήσας, ὡς φαίνεται, τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως,

— Ἄκουσον, εἶπε, πάτερ ἅγιε, τὴν συμβουλήν μου. Πρὸς τὸ παρὸν μὴν ἐπιστρέψῃς εἰς τὸν τόπον σου· θὰ σὲ δώσω χρήματα καὶ συστατικὰ διὰ νὰ ὑπάγῃς εἰς Πελοπόννησον, ἑωσοῦ συνεννοηθῶ μὲ τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Ἄνδρου καὶ συμβιβάσω τὸ πρᾶγμα. Σὲ προειδοποιῶ ὅμως ὅτι τοῦτο κρέμαται ἀπὸ τὴν διαγωγήν σου. Ἐὰν μὲ ἀναφέρουν αἱ Ἀρχαὶ ὅτι πολιτεύεσαι καλῶς, θὰ παρακαλέσω τὸν Δεσπότην νὰ σὲ συγχωρήσῃ.

Καὶ πλησιάσας εἰς τὴν τράπεζαν ἔγραψε πρὸς τὸν ταμίαν του νὰ δώσῃ ποσότητά τινα χρημάτων εἰς τὸν ἱερέα, στραφεὶς δὲ καὶ πρὸς ἐμὲ μὲ διέταξε νὰ ἑτοιμάσω συστατήριον πρὸς τὸν Ἔκτατον Ἐπίτροπον τῆς Κάτω Μεσσηνίας.

Ὁ ἱερεὺς ἐν τοσούτῳ ἐζήτει ν' ἀσπασθῇ τὴν χεῖρα τοῦ Κυβερνήτου.

— Ἐγὼ, εἶπεν οὗτος ἀναλαβὼν ὅλην του τὴν ἐμβρίθειαν, ἔπρεπε νὰ φιλήσω τὴν ἐδικήν σου, ἐὰν, ἐξηγῶν ὡς πρέπει τὰ παραγγέλματα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, δὲν τὴν ἐμόλυνες.

Εἶπε καὶ ἀπέπεμψε τὸν παραβάτην. Ν. Δ.

ΠΕΡΙ ΔΥΩ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ
ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

—ο—

Πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν ἔγραψα μικρὰν πραγματείαν (1), ἐπὶ τῷ κυρίῳ σκοπῷ τοῦ ν' ἀποδείξω, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Μομμίου καταστροφὴ τῆς Κορίνθου συνέβη, ὄχι, ὡς

(1) Τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἱστορικὴ καὶ χρονολογικὴ πραγματεία. Ἀθῆναι, 1844.

κοινῶς ἐπρεσβεύετο, ἐν ἔτει 146 πρ. Χρ., καθ' ὃ ἐγένετο τῆς Καρχηδόνος ἡ πανωλεθρία, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑπόμενον 145 ἔτος. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἔτυχεν ἐπιδοκιμασίας τινὸς ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἰδίως ἀπεδέχθη αὐτὸ ὁ περιφανὴς Σχλόσσερος ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ Γενικῇ Ἱστορίᾳ. Ἀλλ' ὁ σοφὸς ἀρχαιολόγος τοῦ ἐν Γοττίγγῃ πανεπιστημίου Κάρολος ὁ Ἑρμᾶνος, μὴ δυνάμενος, λέγει, νὰ συμμερισθῇ τοὺς δισταγμοὺς τοὺς ὁποίους ἐξέφερον περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς πρότερον παραδεδεγμένης χρονολογίας, ἐπεχείρησε νὰ συστήσῃ τὴν χρονογραφίαν ταύτην καὶ αὖθις (1).

Μελετήσας μετὰ τῆς ὀφειλομένης εἰς ἄνδρα τηλικοῦτον προσοχῆς, τὴν περὶ τούτου πραγματείαν αὐτοῦ τῆς ὁποίας πρὸ ὀλίγου ἔλαβον γνῶσιν, ἐπαναλαμβάνω σήμερον τὴν συζήτησιν, ὄχι διὰ τὴν ματαίαν φιλοτιμίαν τοῦ νὰ ὑποστηρίζω ὁπωσδήποτε τὴν γνώμην μου· φιλοτιμία τοιαύτη, ἀείποτε ἀναξία τῆς ἐπιστήμης, ἤθελεν εἶναι ἐνταῦθα τόσῳ μᾶλλον ἀξιοκατάκριτος, ὅσῳ πρόκειται περὶ ἀνταγωνιστοῦ, παρ' οὗ νομίζω ὅτι δύναταί τις ἐντίμως νὰ ὁμολογήσῃ ἑαυτὸν ἡττηθέντα. Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν συζήτησιν μόνον διότι δὲν ἐπείσθην· ἐλπίζω δέ, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Ἑρμᾶνος δὲν ἀπηξίωσε νὰ συντάξῃ εἰδικὴν ἑκκαιδεκασέλιδον πραγματείαν, περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἡ ἑβδόμη πρὸς Λέντουλον ἐπιστολὴ τοῦ Κικέρωνος ἐγράφη ἐν ἔτει 697 ἢ ἐν ἔτει 698 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης (2), ἄτοπον δὲν θέλει θεωρηθῆ, ἂν γραφῶσιν ὀλίγαι ἔτι τινὲς σελίδες διὰ νὰ προσδιορισθῇ κατὰ ποῖον ἀκριβῶς ἔτος ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς μία τῶν λαμπροτέρων πόλεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἑρμάνου δύνανται νὰ συγκεφαλαιωθῶσιν εἰς τὰ ἑξῆς δύο κυριώτατα·

1ον Ὅτι ἅπαντες οἱ ἀρχαῖοι ὅσοι ὡρισμένως ἐξεφράσθησαν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, λέγουσι τὴν καταστροφὴν ἀμφοτέρων τῶν πόλεων, δηλαδὴ τῆς τε Καρχηδόνος καὶ τῆς Κορίνθου, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος συμβᾶσαν, ἤτοι τῷ 608 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης (κατὰ τὴν Οὐαῤῥωνικὴν χρονολογίαν), τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 146 πρὸ Χριστοῦ.

2ον Ὅτι ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν γεγονότων, ὅσα προηγήθησαν τῆς καταστροφῆς τῆς Κορίνθου καὶ ὅσα ἕπονται αὐτῇ, οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἀναγκάζον ἡμᾶς νὰ μεταθέσωμεν τὸ πέρας τοῦ Ἀχαϊκοῦ πολέμου εἰς τὸ ἀκόλουθον 145 ἔτος.

Ἀκριβῶς εἰπεῖν, οἱ ἀρχαῖοι ὅσοι ὡρισμένως ἐξεφράσθησαν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, δὲν ἀποδίδουσιν ἅπαντες τὴν ἅλωσιν τῆς Κορίνθου εἰς τὸ 608 ἔτος ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης. Τρεῖς τῶν σωζομένων ἀρχαίων, ὁ Πατέρκουλος, ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Ὀρόσιος ὁρίζουσι τοῦτο ῥητῶς (1), ὅτι ἡ καταστροφὴ τῆς πόλεως συνέβη κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐκεῖνο ἔτος. Ἀλλ' ὁ Παυσανίας ῥητῶς ἐπίσης λέγει τὸν Ἀχαϊκὸν πόλεμον λαβόντα τέλος Ὀλυμπιάδι ἑξηκοστῇ πρὸς ταῖς ἑκατὸν (2), ὅ ἐστι τοὐλάχιστον ἓξ ἔτη μετὰ τὸ 608 ἀπὸ κτ. Ρ. Περὶ τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ Παυσανίου, ὁ Ἑρμᾶνος παρατηρεῖ (3), ὅτι ὁρίζει τὸ τέλος τοῦ πολέμου εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν οὐ μόνον τῆς κοινῶς πρεσβευομένης, ἀλλὰ καὶ τῆς παρ' ἡμῶν προταθείσης· ὅτι δέ, ἐὰν ἔχεται ἀκριβείας τινός, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ Ῥωμαῖοι, μετά τινας ἀπὸ τοῦ πολέμου ἐνιαυτούς, ἀπέδωκαν εἰς τὰς Ἀχαϊκὰς πόλεις τὰ ἀρχαῖα πολιτεύματα. Ἡ τελευταία αὕτη εἰκασία εἶναι ὅλως αὐθαίρετος, διότι ὁ Παυσανίας ἐκφράζει τὴν ἰδέαν αὐτοῦ σαφέστατα. «*Ὁ δὲ πόλεμος οὗτος ἔσχε τέλος*, Ἀντιθέου μὲν Ἀθήνησιν ἄρχοντος, Ὀλυμπιάδι δὲ ἑξηκοστῇ πρὸς ταῖς ἑκατόν, ἣν ἐνίκα Διόδωρος Σικυώνιος.» Ὅτι ἡ χρονολογία δὲν εἶναι ἀκριβής, καὶ ὅτι δὲν συμφωνεῖ οὐδὲ μετὰ τῆς παρ' ἡμῶν προταθείσης, εἶναι βέβαιον· ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἀνεφέρομεν αὐτὴν εἰμὴ μόνον διὰ νὰ ἐνθυμίσωμεν ὅτι, καθὼς ὑπάρχει ῥητὴ μαρτυρία περὶ τοῦ 608 ἔτους, οὕτως ὑπάρχει ῥητὴ ἐπίσης μαρτυρία περὶ ἄλλου πολὺ μεταγενεστέρου· καὶ καθὼς ἀποῤῥίπτεται ἡ τελευταία αὕτη, διὰ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογικῆς κατατάξεως τῶν ἄλλων γνωστῶν γεγονότων τοῦ Ἀχαϊκοῦ πολέμου, οὕτω δικαιούμεθα ν' ἀποῤῥίψωμεν καὶ τὴν πρώτην, ἐὰν οὐδ' αὕτη συμβιβάζεται μὲ τὴν ἀκριβῆ κατάταξιν τῶν ἄλλων ἐκείνων γεγονότων.

Πρὶν ὅμως ἐπιχειρήσωμεν τὴν κατάταξιν ταύτην, ἂς ἐξετάσωμεν καὶ τὰς ἄλλας χρονολογικὰς μαρτυρίας, μή ποτε καὶ ἐν αὐταῖς ἤδη εὕρωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἢ τοὐλάχιστον προσεγγίσωμεν πολὺ εἰς αὐτήν. Ἡ προαναφερθεῖσα χρονολογία τοῦ Παυσανίου, ἂν καὶ πολὺ ἀπέχῃ τῆς ἀληθοῦς καὶ τοσοῦτον φαίνεται δυσεξήγητος, οὔτε ὅλως ἀνεξήγητος εἶναι, οὔτε ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐποχὴν τοῦ γεγονότος. Ὁ Ἀππιανὸς (4), μνημονεύων τῶν ἐν Ῥώμῃ τελεσθέντων θριάμβων τοῦ Μετέλλου κατὰ Ψευδοφιλίππου, τοῦ Σκιπίωνος κατὰ Καρχηδονίων καὶ τοῦ Μομμίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐπιφέρει· «καὶ ἦν ταῦτα ἀμφὶ τὰς ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν Ὀλυμπιάδας.» Ἡ μαρτυρία αὕτη, ἂν καὶ ἀόριστος, εἶναι ὅμως ἀξιοσημείωτος, διότι ἐκφέρεται ὑπὸ ἱστορικοῦ σπουδαίου,

(1) Gesammelte Abhandlungen und Beitraege zur classischen Litteratur und Alterthumskunde, von Dr. Karl Friedrich Hermann, Professor in Goettingen. 1849. XVI. Die Eroberung von Korinth und ihre Folgen für Griechenland.

(2) Ἴδε τὴν ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει παρατεθεῖσαν συλλογήν, σελ. 22—38.

(1) C. Veleii Paterculi Histor. Roman. Βιβλ. 1, 13. — Πλινίου Φυσ. Ἱστ. XXXIV, 3. — Ὀροσίου Ἱστοριῶν, Βιβλ. V, 3. Ὁ Πατέρκουλος καὶ ὁ Ὀρόσιος λέγουσιν ὅτι ἡ καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος καὶ τῆς Κορίνθου συνέβη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, 608 ἀπὸ κτ. Ῥ., ὁ δὲ Πλίνιος τὸν μὲν συγχρονισμὸν δὲν ἀναφέρει, λέγει δὲ ὅτι ἡ Κόρινθος ἑάλω ἔτει τρίτῳ τῆς 158 Ὀλυμπιάδος, τὸ ὁποῖον παραλληλίζει πρὸς τὸ ἀπὸ κτίσεως Ῥ. 608.

(2) Ἀχαϊκῶν, XVI.

(3) Σελ. 351.

(4) Λιβυκὴ ἤτοι τὰ Καρχηδονικά. CXXXV.

καὶ διότι τῆς ἐν αὐτῇ περιεχομένης ἰδέας πρόδηλος ἀπήχησις εἶναι ἡ τοῦ Παυσανίου μαρτυρία, ἥτις δὲν διαφέρει ἀπὸ ἐκείνης εἰμὴ καθὸ ἐκφράζουσα ῥητῶς, ὅ,τι ἡ ἄλλη ἐξέφρασε διὰ τοῦ ὡς ἔγγιστα (ὁ μὲν Ἀππιανὸς λέγει ἀμφὶ τὰς 160 Ὀλυμπιάδας, ὁ δὲ Παυσανίας ῥητῶς Ὀλυμπιάδι 60 πρὸς ταῖς 100). Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν τί σημαίνουσιν οἱ λόγοι τοῦ Ἀππιανοῦ. Οἱ θρίαμβοι τοῦ Μετέλλου καὶ τοῦ Σκιπίωνος ἐπανηγυρίσθησαν ἐντὸς τῆς 158 Ὀλυμπιάδος· τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον, καὶ δὲν ἠγνόει βεβαίως τοῦτο ὁ Ἀππιανὸς, ὅστις ἠσχολήθη ἰδίᾳ περὶ τὴν ἱστορίαν ὅλων τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τεθέντος λοιπὸν καὶ τοῦ θριάμβου τοῦ Μομμίου ἐντὸς τῆς αὐτῆς 158 Ὀλυμπιάδος, ὅπερ εἶναι ἀπαραίτητον ἂν ἡ ἅλωσις τῆς Κορίνθου συνέβη τῷ 608, δὲν ἤθελεν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ὁ Ἀππιανὸς, χρονολογῶν τὰ τρία ἐκεῖνα γεγονότα, ὧν τὸ μεταγενέστερον εἶναι ὁ τοῦ Μομμίου θρίαμβος, ὅσῳ ἀορίστως καὶ ἂν ἤθελε νὰ ἐκφρασθῇ, ἐπήδησεν ὁλόκληρον Ὀλυμπιάδα καὶ εἶπεν, ὅτι ταῦτα συνέβησαν ἀμφὶ τὰς 160 Ὀλυμπιάδας. Ἡ ἔκφρασις τοῦ Ἀππιανοῦ δὲν ἐξηγεῖται εἰμὴ ἐὰν ὁ θρίαμβος τοῦ Μομμίου ἐτελέσθη κατὰ τὴν 159 Ὀλυμπιάδα.

Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀππιανοῦ, τοιουτοτρόπως ἑρμηνευομένη, συμβιβάζεται κάλλιστα μὲ ὅλας τὰς λοιπὰς ὅσαι (1) ἀορίστως πως λέγουσι τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου συμβᾶσαν περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μὲ τὴν τῆς Καρχηδόνος. Καθὼς ὀρθῶς παρατηρεῖ καὶ ὁ Ἑρμᾶνος, τὰ γεγονότα ταῦτα ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι σύγχρονα ὄχι μόνον ἐὰν συνέβησαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐμεσολάβησαν μεταξὺ αὐτῶν μῆνές τινες, ὥστε ἐὰν ἡ ἅλωσις τῆς Κορίνθου ὑποτεθῇ, ὄχι ἐν ἔτει 608=146, ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τοῦ 609=145, ἐπειδὴ ἡ Καρχηδὼν κατεστράφη κατὰ Ἰούλιον (2) τοῦ ἀμέσως προηγουμένου ἔτους, πάλιν οἱ προειρημένοι συγγραφεῖς, γενικῶς ἐκφραζόμενοι, ἠδύναντο εὐλογώτατα νὰ εἴπωσιν ἀμφότερα τὰ γεγονότα περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον συμβάντα, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἐννέα μόλις μηνῶν διάστημα παρῆλθεν ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ δευτέρου. Ἀλλ' οὐδὲν πλειότερον ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀππιανοῦ· διότι ἅμα ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς Κορίνθου ἐγένετο ὄχι ἐν ἔτει 608=146, ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τοῦ 609=145, ὁ θρίαμβος τοῦ Μομμίου ἐτελέσθη ἀναγκαίως κατὰ τὴν 159 Ὀλυμπιάδα, καὶ ὄχι πλέον κατὰ τὴν 158.

Ἀφ' ἑτέρου αἱ γενικαὶ ἐκεῖναι μαρτυρίαι ἐξηγοῦσιν ἐπίσης πῶς προέκυψεν ἡ χρονολογία τοῦ 608 ἔτους· διότι ἡ ἐν αὐταῖς περιεχομένη ἰδέα τοῦ συγχρονισμοῦ ἦτο φυσικώτατον νὰ παρασύρῃ πολλοὺς εἰς τὸ νὰ κατατάξωσιν ἀμφοτέρας τὰς ἁλώσεις ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Μήπως ἀνάλογόν τι δὲν συνέβη εἰς πολλοὺς τῶν νεωτέρων; Ὁ Schweighaeuser, ὁ Schorn, ὁ Ἑρμᾶνος λέγουσι μὲν ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς Κορίνθου συνέβη καθ' ὃ ἔτος καὶ ἡ τῆς Καρχηδόνος, ἀλλ' ὁρίζουσι τοὐλάχιστον τὴν καταστροφὴν τῆς πρώτης τῶν πόλεων τούτων μετοπώρῳ τοῦ ἔτους ἐκείνου· ἄλλοι ὅμως, καθὼς ὁ Zinkeisen, ὁ Helwing κλπ., ἐπὶ τοσοῦτον παρεσύρθησαν ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ συγχρονισμοῦ, ὥστε, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος, ἠθέλησαν νὰ κατατάξωσι τὰς δύο ἁλώσεις εἰς τὸν αὐτὸν μῆνα, καὶ, παραβιάζοντες τὰ ῥητότερα κείμενα, ἔφερον τὸν Μόμμιον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 608 ἔτους. Εἰς δὲ τοὺς Ῥωμαίους συγγραφεῖς ἡ τοιαύτη μεταβίβασις ἀπὸ τοῦ ἔαρος ἑνὸς ἔτους εἰς τὸ ἀμέσως προηγούμενον ἠδύνατο νὰ συμβῇ τόσῳ εὐκολώτερον, ὅσῳ πασίγνωστον εἶναι ὁπόση ἀταξία ἐπεκράτει μέχρι Ἰουλίου Καίσαρος περὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἔτους (1).

Μόνον λοιπὸν ἐὰν θέσωμεν ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς Κορίνθου ἐγένετο ἐν ἀρχῇ τοῦ 609=145 ἔτους, ἐξηγεῖται πῶς προέκυψαν πᾶσαι αἱ τοσοῦτον ποικίλαι καὶ ἀντίθετοι ἐκεῖναι μαρτυρίαι· ἥ τε τοῦ 608 Ῥωμαϊκοῦ ἔτους, καὶ ἡ τῶν συγγραφέων οἵτινες ἀορίστως πως λέγουσι τὰς δύο πόλεις περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καταστραφείσας, καὶ ἡ τοῦ Ἀππιανοῦ, καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ Παυσανίου. Τί δε ἂν ὑπάρχῃ καὶ ῥητὴ μαρτυρία ὑπὲρ τοῦ 145 ἔτους; Ἀλλ' ὑπάρχει· διότι ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι ἡ Κόρινθος ἑάλω *ἔτει τρίτῳ τῆς 158 Ὀλυμπιάδος*· καὶ προσθέτει μὲν τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔτος 608, τὸ ἔτος ὅμως τοῦτο εἶναι προσθήκη μεταγενεστέρου Ῥωμαίου συγγραφέως· τὸ δ' Ἑλληνικὸν ἔτος εἶναι τὸ τρίτον ἔτος τῆς 158 Ὀλυμ-

---

(1) Δίωνος Κασσίου. Ῥωμ. Ἱστ. XLIII, 50. «ὥσπερ ἅμα καθῃρέθησαν (αἱ δύο πόλεις) οὕτω καὶ τότε (ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος) ἅμα ἀνεβιώσκοντο.» —Ζωναρᾶς, IX, λα. «ἡ μὲν οὖν Καρχηδὼν, ἥ τε Κόρινθος αἱ ἀρχαῖαι ἐκεῖναι τοῦτο τέλος ἔσχον ἅμα.» — Στράβ. Βιβλ. ΙΖ', Κεφ. Γ'. § 15. «ἠρημωμένης δ' οὖν ἐπὶ πολὺν χρόνον τῆς Καρχηδόνος, καὶ σχεδόν τι τοαὐτὸν χρόνον ὅνπερ καὶ Κόρινθος, ἀνελήφθη πάλιν περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους » — Διοδώρου σωζόμενα τῆς XXXIII. 1. «περὶ γὰρ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς δεινοῦ πάθους περὶ τοὺς Καρχηδονίους τελεσθέντος, οὐχ ἧττον ἀτύχημα συνέβαινε τοῖς Ἕλλησι.»

(2) Ἴδε τοὺς χρονολογικοὺς πίνακας τοῦ Fischer, ἐν ἔτει 608.

(1) Τοσαύτη ἦτο ἡ πρὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἀνωμαλία τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἔτους, ὥστε λ. χ. ἡ πρώτη Ἰανουαρίου τοῦ 564 ἔτους ἀπὸ Κτ. Ῥ. ἀντὶ ν' ἀντιστοιχῇ πρὸς τὴν 1 Ἰανουαρίου τοῦ 190 πρὸ Χριστοῦ, ἀντεστοίχησε πρὸς τὴν 8 Σεπτεμβρίου τοῦ 191 ἔτους. Καὶ πάλιν ἡ 1 Ἰανουαρίου τοῦ 691 ἔτους ἀπὸ κτ. Ρ ἀντὶ ν' ἀντιστοιχῇ πρὸς την 1 Ἰανουαρίου τοῦ 63 ἔτους πρ. Χρ., ἀντεστοίχησε πρὸς τὴν 14 Μαρτίου τοῦ 63 τούτου ἔτους. Ἴδε τοὺς χρονολογικοὺς πίνακας τοῦ Fischer. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη προέκυπτεν ἐν μέρει ἐκ τῆς ἀμαθείας, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐκ τῆς κακῆς πίστεως τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν ῥύθμισιν τῶν ἐνιαυτῶν ἀρχιερέων, οἵτινες δι' αὐθαιρέτων ἐμβολίμων μηνῶν παρεξέτεινον τὰ ἔτη τῶν ὑπ' αὐτῶν εὐνοουμένων ἀρχόντων ἢ ἐνοικιαστῶν τῶν δημοσίων προσόδων.—Τὰ ὀλυμπιακὰ ἔτη ἦσαν πολὺ ἀσφαλέστερα.

πιάδος. Τοῦτο τὸ ἔτος ἀνέφερε βεβαίως ὁ σύγχρονος Πολύβιος, ὅστις ἠρίθμει κατ' Ὀλυμπιάδας, οὐχὶ ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης. Τὸ δὲ 3 ἔτος τῆς 158 Ὀλυμπιάδος, ἀρχόμενον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 608=146 φθάνει μέχρι τῶν μέσων τοῦ 609=145 ἔτους· ὥστε ἡ χρονολογία τὴν ὁποίαν προτείνομεν, παρεκτὸς τοῦ ὅτι ἔχει τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ ἐξηγῇ ὅλας τὰς λοιπάς, στηρίζεται καὶ εἰς τὴν ἀσφαλεστέραν τῶν μαρτυριῶν.

Ἡ μόνη ἔνστασις ἥτις δύναται νὰ προταθῇ ἔτι κατ' αὐτῆς εἶναι. ὅτι μεταγενέστερος Ῥωμαῖος συγγραφεὺς παραλληλίζει τὸ Ὀλυμπιακὸν ἐκεῖνο ἔτος πρὸς Ῥωμαϊκόν, ἐξ οὗ συνάγεται, ὅτι ἡ ἅλωσις συνέβη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ, οὐχὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 3 ἔτους τῆς 158 Ὀλυμπιάδος. Ἀλλ' ἂν τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐκεῖνο ἔτος, τὸ ὁποῖον δὲν εἱμπορεῖ νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὰς λοιπὰς μαρτυρίας καὶ περὶ τῆς ἀκριβείας τοῦ ὁποίου τοσαῦται ὑπάρχουσιν ἀμφιβολίαι, ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἔτι δισταγμόν τινα, ὁ δισταγμὸς οὗτος αἴρεται ἐκ μέσου διὰ τῆς ὀρθῆς χρονολογικῆς κατατάξεως τῶν γνωστῶν γεγονότων ὅσα προηγήθησαν τῆς καταστροφῆς τῆς Κορίνθου καὶ ὅσα ἕπονται αὐτῇ.

Ἐπιχειροῦντες τὴν κατάταξιν ταύτην, παρατηροῦμεν πρὸ πάντων, ὅτι δύο τινὰ εἶναι βέβαια· ἡ ἐν Κορίνθῳ σύνοδος τῶν Ἀχαιῶν ἐν ᾗ ἐκηρύχθη ὁ πρὸς Λακεδαιμονίους καὶ Ῥωμαίους πόλεμος (1), συνεκροτήθη ἐν ἔαρι τοῦ 146 ἔτους· ὁ δὲ πόλεμος ἐτελείωσε κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, διότι οἱ μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ῥυθμίσαντες τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα δέκα Ῥωμαῖοι βουλευταί, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα *ἐνισταμένου ἔαρος*, ἀφοῦ *ἐν ἓξ μησὶν* ἐξεπλήρωσαν τὴν ἐντολὴν αὐτῶν (2). Ἀμφότερα ταῦτα ὁμολογοῦνται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἑρμάνου (3). Ἂν λοιπὸν ὁ Σεπτέμβριος ἐκεῖνος ἦναι ὁ τοῦ 146 ἔτους Σεπτέμβριος, ἐντὸς τῶν μέσων ἓξ μηνῶν τοῦ ἔτους τούτου, ἤτοι ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρι Σεπτεμβρίου 146, συνέβησαν τὰ ἑξῆς γεγονότα.

1) Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν Κριτόλαος συγκροτεῖ στρατὸν 30—40.000 ἀνδρῶν (4).

2) Ἐπιχειρεῖ τὴν πολιορκίαν Ἡρακλείας τῆς πρὸς Οἴτῃ.

3) Ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς Μέτελλος, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε καταβάλει ἐν Μακεδονίᾳ τὴν ἐπανάστασιν Ἀνδρίσκου τοῦ Ψευδοφιλίππου, μαθὼν ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ πολιορκοῦσι τὴν Ἡράκλειαν, προβαίνει μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐπ' αὐτούς, ἀλλὰ συγχρόνως προπέμπει ἀγγέλους πρὸς τὸν Κριτόλαον « ἀφιέναι κελεύων τῆς πρὸς σφᾶς συντελείας Λακεδαιμονίους καὶ πόλεις ἄλλας ὁπόσαι ἤρηντο τὰ Ῥωμαίων (ἐν αἷς ἦτο καὶ ἡ πολιορκουμένη Ἡράκλεια), τῆς τε ἐκ τοῦ χρόνου τοῦ προτέρου σφίσιν ἀπειθίας οὐδεμίαν παρὰ Ῥωμαίων ὑπισχνεῖτο ὀργὴν γενήσεσθαι. » (1)

4) Ὁ Κριτόλαος οὐδένα λόγον δέχεται περὶ συμβιβασμοῦ· καὶ τότε ὁ Μέτελλος, ἐπισπεύδων τὴν διὰ Θεσσαλίας κατάβασιν, διαβαίνει τὸν Σπερχειόν, κατατροπόνει τοὺς διαλύσαντας τὴν πολιορκίαν τῆς Ἡρακλείας καὶ ὀπισθοχωρήσαντας Ἀχαιούς, εἰς δύο ἢ τρεῖς μάχας, καὶ εἰσέρχεται εἰς Θήβας, αἵτινες, ὡς καὶ ἡ Χαλκίς, ἦσαν σύμμαχοι τῶν Ἀχαιῶν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ. Εἰς μίαν τῶν προειρημένων μαχῶν ἔπεσεν ὁ Κριτόλαος· τὴν δὲ στρατηγίαν τῶν Ἀχαιῶν ἀνέλαβεν ὁ τοῦ προηγουμένου ἔτους στρατηγὸς Δίαιος, δυνάμει τοῦ νόμου τοῦ κελεύοντος « ἐπὰν συμβῇ τι περὶ τὸν ἐνεστῶτα στρατηγόν, τὸν προγεγονότα διαδέχεσθαι τὴν ἀρχήν, ἕως ἂν ἡ καθήκουσα σύνοδος γένηται τῶν Ἀχαιῶν. »

5) Ὁ Δίαιος, ὅστις παρευρέθη εἰς τὴν τελευταίαν ἐν Χαιρωνείᾳ ἧτταν τῶν Ἀχαιῶν, φθὰς κακῶς ἔχων εἰς Κόρινθον καὶ ἀναλαβὼν τὴν στρατηγίαν, ἐπιχειρεῖ τὴν συγκρότησιν νέου στρατοῦ (2) καὶ ἐκπέμπει ἐξ αὐτοῦ 4000 ἀνδρῶν μετὰ ἄρχοντος Ἀλ-

---

(1) Πολυβ. XXXVIII, III. IV. V.

(2) Πολυβ. XL, X. (3) Σελ. 352—353.

(4) Οἱ Ἀχαιοὶ ἐτέλουν συνήθως δύο κοινὰς συνόδους κατ' ἔτος, τὴν μίαν ἐν ἔαρι, τὴν ἄλλην μετοπώρῳ· καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην, ἀπὸ τῆς 140 ὀλυμπιάδος, ἐποίουν τὰς ἀρχαιρεσίας αὐτῶν. Ὁ Κριτόλαος εἶχεν ἐκλεχθῆ στρατηγὸς κατὰ τὴν ἐν Αἰγίῳ, μετοπώρῳ τοῦ 147 ἔτους, γενομένην σύνοδον. Τὸ δὲ πλῆθος τοῦ στρατοῦ τὸ ὁποῖον συνεκρότησε μετὰ τὴν διακήρυξιν τοῦ πολέμου, ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι εἰς τὰς διαφόρους ἐν Λοκρίδι, ἐν Φωκίδι καὶ ἐν Βοιωτίᾳ μάχας ἔπεσον ἢ ἐζωγρήθησαν περὶ τὰς 30,000 Ἀχαιῶν, κατὰ τὸν Ὀρόσιον.

(1) Παυσ. VII, XV, 1.

(2) Παυσ. VII, XV, 4.—Πολυβ. XL, II. ὁ προηγούμενος τῶν Ἀχαιῶν στρατὸς εἶχεν ἐντελῶς καταστραφῆ ἢ διαλυθῆ εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἀναγνώσῃ τις εἰς τὸν Πολύβιον, ἄνευ προκαταλήψεως, τοὺς ἀγῶνας οὓς κατέβαλεν ὁ Δίαιος διὰ νὰ συγκροτήσῃ ἐξ ὑπαρχῆς στρατὸν καὶ νὰ συλλέξῃ νέους χρηματικοὺς πόρους, ἔτι δὲ τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας ἀπήντησε διὰ τὴν μέχρις ἀπελπισίας προαχθεῖσαν δυσαρέσκειαν τῶν Πελοποννησίων, ἵνα πεισθῇ, ὅτι ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ νὰ ἀντιπαραταχθῇ ἐκ νέου εἰς τοὺς Ῥωμαίους μὲ δύναμιν ἀξιόμαχον, ἐντὸς τοῦ στενωτάτου χρόνου, ὃν προϋποτίθησι τὸ σύστημα τοῦ Ἑρμάνου. Ἰδοὺ ἡ περικοπὴ τοῦ Πολυβίου· « Διόπερ ἐκπέμψας εἰς τὰ Μέγαρα, καὶ παραγενόμενος εἰς Ἄργος, ἔγραψε ταῖς πόλεσι πάσαις, τῶν οἰκογενῶν καὶ παρατρόφων τοὺς ἀκμάζοντας ταῖς ἡλικίαις εἰς μυρίους καὶ δισχιλίους ἐλευθεροῦν, καὶ καθοπλίσαντας πέμπειν εἰς Κόρινθον. Ἐμέρισε δὲ ταῖς πόλεσι τὴν ἐπιβολὴν τῶν σωμάτων εἰκῆ καὶ ἀνίσως, καθάπερ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἔπραττεν. Οἷς δ' ἂν ἐλλείπῃ τὸ τῶν παρατρόφων πλῆθος, ἀναπληροῦν ἔδει τὴν ἑκάστοις καθήκουσαν μοῖραν ἐκ τῶν ἄλλων οἰκετῶν. Θεωρῶν δὲ τὴν ἀπορίαν τὴν ἐν τοῖς κοινοῖς ἰσχυρὰν οὖσαν διὰ τὸν πρὸς Λακεδαιμονίους γεγονότα πόλεμον, ἐπαγγελίας ποιεῖσθαι συνηνάγκαζε, καὶ κατ' ἰδίαν εἰσφέρειν τοὺς εὐπόρους, οὐ μόνον τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ τὰς γυναῖκας. Ἅμα δὲ τούτοις παρήγγειλε, πανδημεὶ

καμένους εἰς Μέγαρα, διὰ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν διάβασιν τοῦ Μετέλλου· ἐξ οὗ δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ Μέτελλος ἐχρονοτρίβησεν εἰς Θήβας, διότι ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς ὁ Δίαιος προέφθασε νὰ συγκροτήσῃ ἐκ νέου 4,000 ἀνδρῶν καὶ νὰ πέμψῃ αὐτοὺς εἰς Μέγαρα.

6) Ὁ Μέτελλος φθάνει κατ' ἀρχὰς εἰς Μέγαρα (ἀπὸ τῶν ὁποίων οἱ ὑπὸ τὸν Ἀλκαμένη ἀμαχεὶ δραπετεύουσιν εἰς Κόρινθον) καὶ προχωρεῖ ἔπειτα εἰς τὸν Ἰσθμόν. Σημειωτέον, ὅτι, καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας, ὁ Μέτελλος δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἰσθμόν, εἰμὴ ἀφοῦ ὁ Δίαιος συνεκρότησε νέαν τινὰ ἀξιόμαχον δύναμιν· διότι ἂν ἔφθανεν ἀμέσως μετὰ τὸν Δίαιον, δὲν ἐννοοῦμεν τί ἤθελεν ἐμποδίσει τὸν Ῥωμαῖον στρατηγὸν νὰ εἰσέλθῃ πάραυτα εἰς τὴν Κόρινθον, ἐνῷ μάλιστα ὑπῆρχε μεγάλη Ἀχαιῶν μερὶς πρόθυμος νὰ ὑποδεχθῇ αὐτόν.

7) Οἱ Ἀχαιοὶ συγκροτοῦσιν εἰς Κόρινθον κοινὴν σύνοδον, μετὰ τῆς ὁποίας ὁ Μέτελλος ἐπιχειρεῖ μακρὰς διαπραγματεύσεις. (1) Οἱ Ἀχαιοὶ ἦσαν διῃρημένοι· οἱ μὲν ἀπέκλινον πρὸς τὴν εἰρήνην, οἱ δὲ ἐπιμένοντες ἤθελον νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πόλεμον. Ἡ τελευταία μερὶς ὑπερισχύσασα ἀνηγόρευσε στρατηγὸν τὸν Δίαιον καὶ ἀπέρριψε τὰς νέας περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ Μετέλλου.

8) Ὁ Μέτελλος ἀναγγέλλει εἰς τὴν Ῥώμην τὴν ἀποτυχίαν τῶν τελευταίων αὐτοῦ διαπραγματεύσεων.

9) Ἡ Ῥωμαϊκὴ βουλή, μαθοῦσα τοῦτο καὶ θεωροῦσα ὅτι ὁ πόλεμος πρόκειται νὰ παραταθῇ, ἀπεφάσισε νὰ ἀναθέσῃ αὐτὸν εἰς εἰδικὸν στρατηγόν, τὸν τότε ὕπατον Μόμμιον (2), ὅστις, ἐπισπεύσας τὴν ἀναχώ-

---

τοὺς ἐν ταῖς ἡλικίαις ἀθροίζεσθαι μετὰ τῶν ὅπλων εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐξ ὧν συνέβαινε γίγνεσθαι τὰς πόλεις πλήρεις ἀκρισίας, ταραχῆς, δυσθυμίας. Καὶ τοὺς μὲν ἀπολωλότας ἐπῄνουν, τοὺς δ' ἐκπορευομένους ἠλέουν, καὶ προσκατεκλαίοντο πάντες ὡσανεὶ προορώμενοι τὸ μέλλον· τὴν δὲ τῶν οἰκετῶν ἀνάστασιν καὶ τὸν ἐπισυρμὸν βαρέως ἔφερον, ὡς ἂν τῶν μὲν ἠλευθερωμένων ἄρτι, τῶν δὲ λοιπῶν πρὸς τὴν ἐλπίδα ταύτην μεμετεωρισμένων. Ἅμα δὲ τούτοις οἱ μὲν ἄνδρες εἰσφέρειν ἠναγκάζοντο παρὰ τὴν αὐτῶν προαίρεσιν ὅ,τι τις ἔχειν δόξειεν, αἱ δὲ γυναῖκες, ἀφαιρούμεναι σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἰδίων τέκνων τὸν κόσμον, ὥσπερ ἐπίτηδες εἰς αὐτὸν τὸν ὄλεθρον εἰσέφερον.

Ἁπάντων δὲ τούτων ἐν ἑνὶ καιρῷ συμβαινόντων, ἡ τῶν κατὰ μέρος ἀεὶ προσπιπτόντων κατάπληξις ἀφῃρεῖτο τῶν ἀνθρώπων τὴν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἐπίστασιν καὶ διάληψιν, δι' ἧς ἔμελλον προνοεῖσθαι, ὅτι πάντες εἰς πρόδηλον ὄλεθρον ἄγονται μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν. Λοιπόν, οἷον ὑπὸ χειμάῤῥου τινὸς λάβρου προωθούμενοι καὶ φερόμενοι μετὰ βίας, ἐπηκολούθουν τῇ τοῦ προεστῶτος ἀνοίᾳ καὶ παρακοπῇ. Ἠλεῖοι μὲν γὰρ καὶ Μεσσήνιοι κατὰ χώραν ἔμειναν, προσδοκῶντες τὸν ἀπὸ τοῦ στόλου κίνδυνον· οὓς οὐδὲν ἂν τῶν παρόντων ὤνησεν, εἴπερ ἐφάνη τὸ νέφος ἐκεῖνο κατὰ τὴν ἐξαρχῆς πρόθεσιν. Πατρεῖς δὲ καὶ τὸ μετὰ τούτων συντελικὸν βραχεῖ χρόνῳ πρότερον ἐπταίκει κατὰ τὴν Φωκίδα, καὶ ἦν τὸ συμβαῖνον πολλῷ τῶν κατὰ Πελοπόννησον ἐλεεινότερον. Οἱ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ ζῆν παραλόγως αὑτοὺς ἐξῆγον, οἱ δὲ ἔφευγον ἐκ τῶν πόλεων ἀνοδίαις, πρὸς οὐδὲν ὡρισμένον ποιούμενοι τὴν ἀναχώρησιν, διὰ τὴν ἔκπληξιν τῶν γιγνομένων ἐν ταῖς πόλεσι. Καὶ οἱ μὲν ἦγον, ἐκδώσοντες ἀλλήλους τοῖς πολεμίοις, ὡς ἀλλοτρίους γεγονότας Ῥωμαίων, οἱ δὲ ἐμήνυον καὶ κατηγόρουν τῶν πέλας, οὐδενὸς ἐπιζητοῦντος κατὰ τὸ παρὸν τὴν τοιαύτην χρείαν· οἱ δὲ μεθ' ἱκετηρίας ἀπήντων, ὁμολογοῦντες παρεσπονδηκέναι, καὶ πυνθανόμενοι τί δεῖ πάσχειν, μηδέπω μηδενὸς ἐπιζητοῦντος λόγον ὑπὲρ τούτων. Πάντα δ' ἦν πλήρη ἀργομένης φαρμακείας τῶν ῥιπτούντων ἑαυτοὺς εἰς τὰ φρέατα καὶ κατὰ κρημνῶν· ὥστε κατὰ τὴν παροιμίαν κἂν ἐχθρὸν ἐλεῆσαι θεασάμενον τὴν τότε περιπέτειαν τῆς Ἑλλάδος . . . Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐκλιπόντες πανδημεὶ τὴν πόλιν ἔρημον τελείως κατέλιπον· ἐν οἷς καὶ Πυθέας, εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀποχωρήσας μετὰ γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων, ἠλᾶτο κατὰ τῆς χώρας.»

---

(1) Πολυβ. XL, IV.

(2) Ὅτι ὁ πόλεμος ἐπετράπη τῷ Μομμίῳ τότε μόνον ὅτε ἔμαθον ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀποτυχίαν τῶν τελευταίων διαπραγματεύσεων τοῦ Μετέλλου πρὸς τοὺς ἐν Κορίνθῳ εἰς κοινὴν σύνοδον συνηγμένους Ἀχαιούς, τὸ λέγει ῥητῶς, ἂν καὶ συνοπτικώτατα ἐκφραζόμενος, ὁ Ζωναρᾶς. IX, λα. «Καὶ τοῦ Κριτολάου πεσόντος, διχῇ διῄρητο τὸ Ἑλληνικόν. Οἱ μὲν γὰρ πρὸς εἰρήνην ἀπέκλινον . . . . οἱ δὲ καὶ ἔτι ἐστασίαζον, *τῷ Διαίῳ τὰ πράγματα ἐπιτρέψαντες· ἃ μαθόντες οἱ ἐν Ῥώμῃ, ἐπ' αὐτοὺς τὸν Μόμμιον ἔπεμψαν.*» Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Παυσανίας φαίνεται λέγων (VII, XIV, 5) ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέτρεψαν τὸν πόλεμον εἰς τὸν Μόμμιον, ἅμα μαθόντες τὰ γενόμενα καὶ ἀποφασισθέντα ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τὴν ἐν ἔαρι τοῦ 146 συγκροτηθεῖσαν σύνοδον. Ἀλλ' ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές πῶς ἀνέλαβε τὸν πόλεμον ὁ Μέτελλος, πῶς, τὸ κυριώτερον, ἀνέλαβε νὰ ὑποβάλῃ ἐπανειλημμένας περὶ εἰρήνης προτάσεις, ἐνῷ ὁ πόλεμος εἶχεν ἤδη ἐπιτραπῆ εἰς ἄλλον; Εἶναι ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Μέτελλος αὐτογνωμόνως ἐπεχείρησε νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ νὰ δεσμεύσῃ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰς περαιτέρω αὐτῆς πράξεις καὶ ἀποφάσεις, παρὰ τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἄδειαν αὐτῆς. Ὁ πόλεμος ἀνετέθη βεβαίως κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Μέτελλον, μετὰ παραγγελίας νὰ μὴν ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τοὺς Ἀχαιούς, εἰμὴ ὅ,τι καὶ πρότερον εἶχεν ἀπαιτηθῆ ἀπὸ αὐτῶν, δηλαδὴ νὰ ἀφήσωσι τῆς πρὸς αὐτοὺς συντελείας τὰς πόλεις ὅσαι ἠσπάσθησαν τὴν μερίδα τῶν Ῥωμαίων· καὶ μόνον ἀφοῦ ἔμαθον ἐν Ῥώμῃ ὅτι οἱ Ἀχαιοί, καίτοι ἐπανειλημμένως ἡττηθέντες, ἐπέμενον θέλοντες νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πόλεμον, ἀπεφασίσθη νὰ ἀνατεθῇ ὁ πόλεμος οὗτος εἰς εἰδικὸν στρατηγόν.—Ὅλα τὰ περιστατικὰ τοῦ πολέμου τούτου ἀποδεικνύουσιν ἐν γένει, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐπέσπευδον τὴν διὰ τῆς βίας κατα-

ρησιν αὐτοῦ, προφθάνει εἰς τὸν Ἰσθμον μετὰ ὀλίγης δυνάμεως καὶ ἀποπέμπει εἰς Μακεδονίαν τὸν Μέτελλον και ὅσον εἵπετο ἐκείνῳ.

10) Ὁ Μόμμιος «ἀνέμενεν ἐν τῷ ἰσθμῷ τὴν πᾶσαν ἀθροισθῆναι παρασκευήν. Ἀφίκετο δ' ἱππικὸν μὲν πεντακόσιοί τε καὶ τρισχίλιοι· τοῦ πεζοῦ δὲ ἀριθμὸς ἐγένετο εἰς μυριάδας δύο, προσόντων εἰς τούτους τρισχιλίων· ἐπῆλθον δὲ καὶ τοξόται Κρῆτες, καὶ εκ Περγάμου τῆς ὑπὲρ Καΐκου Φιλοποίμην στρατιώτας ἄγων παρὰ Ἀττάλου» (1). Ἐννοεῖται δὲ ὅτι διὰ νὰ ἔλθωσι διαπόντιοι ἐξ Ἰταλίας 3500 ἱππεῖς καὶ 23000 πεζοι, μάλιστα δὲ διὰ νὰ προσκληθῶσι καὶ νὰ φθασωσιν ἐκ Κρήτης οἱ τοξόται καὶ τὸ ἐκ Περγάμου ἐπικουρικὸν, ἀπητεῖτο καιρός τις.

11) Ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ συγκροτοῦνται δύο μάχαι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν δευτέραν μάχην, καθ' ἣν ἐντελῶς κατατροπώθησαν οἱ Ἀχαιοὶ, ἁλίσκεται καὶ καίεται ἡ Κόρινθος.

12) Ἔπειτα ὁ Μόμμιος προχωρεῖ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἀπαντᾷ οὐδαμοῦ ἀντίστασίν τινα, ἀλλὰ καταλύει τὰ τειχη ὅλων τῶν πόλεων ὅσαι μετέσχον τοῦ πολέμου, ἀφοπλίζει τοὺς κατοίκους αὐτῶν (2), ἐξέρχεται τῆς Πελοποννήσου, καταστρέφει τὰς Θήβας καὶ τὴν Χαλκίδα (3)· καὶ ταῦτα παντα γίνονται, κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου, «πρὶν ἢ καὶ ἐμβούλους σταλῆναι παρὰ Ῥωμαίων»

13) Ὁ Μόμμιος ἀναγγέλλει εἰς τὴν Ῥώμην τὸ πέρας τοῦ πολέμου, καὶ τότε στέλλονται οἱ δέκα βουλευταὶ οἱ διοικήσαντες τὰ πράγματα, ὡς λέγει ὁ

τροπωσιν τῶν Αχαιῶν, ἀλλὰ, εἴτε ἐκ μακροθυμίας, εἴτε δια τοὺς ἄλλους αὐτῶν περισπασμοὺς, προετίμησαν ἐπὶ πολὺν χρόνον, νὰ συμβιβάσωσιν εἰρηνικῶς ὅσον ἐνδέχεται τας πρὸς τὸ ἔθνος ἐκεῖνο διενέξεις· «πόλεμον δ' ἀναλαβεῖν ἢ διαφορὰν ὁλοσχερῆ πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς οὐδαμῶς ἐβούλοντο.» Πολυβ. XXXVIII, 1, 8.—Ὁ Ἑρμᾶνος λέγει, (σελ. 355. σημ. 23.) ὅτι, κατὰ τὸν Ζωναρᾶν, ὁ Μόμμιος ἐπέμφθη ἅμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κριτολάου· ἀλλὰ τὸ κείμενον τοῦ Ζωναρᾶ εἶναι σαφὲς καὶ διαλαμβάνει, ὅτι ὁ Μόμμιος ἐπεμφθη, ἀφοῦ ἔμαθον ἐν Ῥώμῃ, ὄχι τὸν θάνατον τοῦ Κριτολάου, (οὐδ' ἐννοοῦμεν τῳόντι κατὰ τί ὁ θάνατος τοῦ Κριτολάου ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μομμίου) ἀλλὰ ὅτι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ διχῇ διῄρητο τὸ Ἑλληνικὸν καὶ οἱ μὲν ἀπέκλινον πρὸς εἰρήνην, οἱ δε καὶ ἔτι ἐστασίαζον, τῷ Διαίῳ τὰ πράγματα *ἐπιτρέψαντες*. Ὁ Δίαιος ἀνέλαβε μὲν τὴν στρατηγίαν ἅμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κριτολάου, ἀνέλαβεν ὅμως αὐτὴν οὐχὶ ἐπιτραπεῖσαν αὐτῷ, ἀλλ' αὐτοδικαίως δυνάμει τοῦ προαναφερθέντος νόμου. *Ἐπέτρεψαν* δε οἱ Ἀχαιοὶ τὰ πράγματα τῷ Διαίῳ κατὰ τὴν ἀκολούθως συγκροτηθεῖσαν σύνοδον.

(1) Παυσαν. VII, XVI, 1.

(2) Παυσ. αὐτοθι, 5.

(3) Thebae quoque et Chalcis, quae auxilio fuerant, dirutae. Διοδ. Ἐπιτομ. τῆς LII. βίβλου.

Πολύβιος (1).

; Ἐρωτῶμεν ἤδη· ; Εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ μακρὰ αὕτη καὶ πολύπλοκος τῶν γεγονότων σειρὰ συνέβη ἐντὸς ἓξ μηνῶν, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 146; Καὶ οὐδὲ ἔχομεν χρείαν εἰκασιῶν, διότι δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἑνὸς τῶν γεγονότων τούτων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κριτολάου, ἀνέλαβεν, ὡς εἴδομεν, τὴν στρατηγίαν ὁ Δίαιος, ὁ τοῦ προηγουμένου ἔτους (148—147) στρατηγὸς, «ἕως ἂν ἡ καθήκουσα σύνοδος γένηται τῶν Ἀχαιῶν» λέγει ῥητῶς ὁ Πολύβιος. Ἡ σύνοδος αὕτη, καθ' ἣν ἀπεῤῥίφθησαν αἱ τελευταῖαι περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ Μετέλλου, καὶ ᾑρέθη ὁ Δίαιος στρατηγος διὰ τὸ ἔτος 146—145, συνεκροτήθη βεβαίως καθ' ἣν ἐποχὴν συνεκροτεῖτο συνήθως, δηλαδὴ μετοπώρῳ τοῦ 146 ἔτους. Ἀλλ' ὁ Ἑρμᾶνος λέγει, ὅτι *ἠδύνατο*, ὅτι *ἔπρεπε* μάλιστα νὰ συνέλθῃ καὶ πρότερον διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ ἀποθανόντος (2).

Τοῦτο τὸ *ἠδύνατο* καὶ τὸ *ἔπρεπε* εἶναι ὅλως αὐθαίρετον, διότι οὐδεμίαν μαρτυρίαν ἔχομεν, ὅτι ἡ σύνοδος ἐκείνη ἦτο ἔκτακτος, οὐδὲ ἦτο ἀνάγκη νὰ συνέλθῃ σύνοδος ἔκτακτος διὰ νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ ἀποθανόντος, ἀφοῦ νόμος ῥητὸς ὥριζεν «ἐπὰν συμβῇ τι περὶ τὸν ἐνεστῶτα στρατηγὸν, τὸν προγεγονότα διαδέχεσθαι τὴν ἀρχὴν, ἕως ἂν ἡ *καθήκουσα* σύνοδος γένηται τῶν Ἀχαιῶν.» Προςτούτοις, ὡς ἔλεγον καὶ ἐν τῇ πρώτῃ πραγματείᾳ μου (3) «; ποίαν ἀνάγκην εἶχεν ὁ Δίαιος νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν σύνοδον ταύτην; Αὐτὸς ἦτο στρατηγὸς ὡς ἐκ τοῦ νόμου καὶ δικτάτωρ ὡς ἐκ τοῦ περὶ πολέμου ψηφίσματος. Ἂν ἡ φρονιμωτέρα μερὶς ὑπερίσχυε τυχὸν εἰς τὴν νέαν σύνοδον, ἤθελεν ἀφαιρέσει ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν. Ἂν δ' ἐπεκράτει, ὡς ἐπεκράτησε πάλιν ἡ συμμορία του, δὲν εἶχέ τι νὰ τῷ προσθέσῃ. Ἑπομένως ὁ Δίαιος ἠδύνατο νὰ ἔχῃ συμφέρον νὰ ἀναβάλῃ τὴν σύνοδον, ὄχι νὰ τὴν ἐπιταχύνῃ. Δὲν εἶναι ἄρα ἀμφιβολία ὅτι ἡ τελευταία σύνοδος τῶν Ἀχαιῶν συνεκροτήθη ὄχι πρὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 146 καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Μόμμιος δὲν ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Ἔστω ὅμως· θῶμεν ὅτι ἡ σύνοδος συνεκροτήθη ἐ-

---

(1) Ὅτι ἡ βουλὴ δὲν ἔπεμψε τοὺς δέκα εἰμὴ ἀφοῦ ἔμαθεν ἀπὸ τοῦ Μομμίου τὴν ὁριστικὴν κατάπαυσιν τῶν πολεμικῶν πράξεων, ἐξάγεται σαφῶς καὶ ἀπὸ τοῦ Παυσανίου καὶ ἀπὸ τοῦ Ζωναρᾶ. Τοῦτο ἄλλως ἦτο πάντοτε τὸ ἔθος τῆς Ῥωμαϊκῆς βουλῆς.

Λιβίου XLV, XVII. Ἀππιανοῦ Ἰβηρικὴ XCIX. καὶ Λιβυκὴ CXXXV. Πολυβ. XVIII, XXVII.

(2) Σελ. 354, σημ. 20.

(3) Σελ. 34. Ὁ Schweighaeuser ἐν ταῖς εἰς Πολύβιον σημειώσεσι δεν *ἀμφιβάλλει*, ὅτι ἡ σύνοδος αὕτη ἦτο τακτική. Diaeus prius suffectus ex lege fuerat mortuo Critolao: nunc legitimo comitiorum tempore (nempe τῇ καθηκούσῃ συνόδῳ vide ibid. cap. 2. 1.) a populo (ὑπὸ τῶν πολλῶν) denuo praetor est creatus. Τόμος 8 σελ. 173.

νωρίτερον, κατὰ Αὔγουστον, ὡς λέγει ὁ Ἑρμᾶνος (1). Καὶ λοιπὸν, μεταξὺ Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου, ἔφθασαν εἰς Ῥώμην τὰ γράμματα τοῦ Μετέλλου, τὰ ἀναγγείλαντα τὴν ἀποτυχίαν τῶν τελευταίων διαπραγματεύσεων, καὶ, ἀποφασισθείσης τῆς ἀποστολῆς τοῦ Μομμίου, συνηθροίσθησαν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἰταλίας τὰ πολυάριθμα πλοῖα, ὅσα ἀπητοῦντο διὰ νὰ μετακομισθῶσιν εἰς τὸν Ἰσθμὸν 27000 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 3500 ἱππικόν, προσεκλήθησαν ἀπὸ Ἀσίας καὶ ἀπὸ Κρήτης ἐπικουρικὰ καὶ τὰ ἐπικουρικὰ ταῦτα ἔφθασαν ἐπίσης εἰς τὸν Ἰσθμόν! Συνεκροτήθησαν ἐνταῦθα δύο μάχαι, κατεστράφησαν τρεῖς μεγάλαι πόλεις, δέκα ἢ πεντεκαίδεκα πόλεων καθῃρέθησαν τὰ τείχη καὶ ἀφωπλίσθησαν οἱ κάτοικοι! Ἔγραψε πάλιν ὁ Μόμμιος εἰς Ῥώμην ὅτι τὰ πάντα ἐτελείωσαν καὶ ὅτι δύνανται νὰ ἔλθωσιν οἱ δέκα, ἔφθασαν δὲ οἱ δέκα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤρχισαν τὰς ἐργασίας των!

Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ὅριά τινα πιθανότητος, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπεται εἰς συζήτησιν σπουδαίαν ν' ἀμφισβητήσῃ. Καὶ πρὸς τί ὅλος αὐτὸς ὁ ἀγὼν τοῦ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δυνατὰ τὰ ἀδύνατα καὶ νὰ παραβιασθῶσι τα σαφέστερα τῶν κειμένων; Διὰ νὰ συμφωνήσωμεν ἐξάπαντος μὲ τὸ τοσοῦτον ἐπισφαλὲς Ῥωμαϊκὸν ἔτος 608, ἐνῷ ἔχομεν μαρτυρίαν ἥτις, καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας, εἶναι ἡ τοῦ Πολυβίου μαρτυρία, δηλαδὴ τὸ 3ον. ἔτος τῆς 158 Ὀλυμπιάδος, δι' ἧς τὰ πάντα ἐξηγοῦνται φυσικῶς καὶ εὐλόγως. Ἅμα δεχθῶμεν τὴν μαρτυρίαν ταύτην, πειθόμεθα, ὅτι ἡ πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Κορίνθου τελευταία τῶν Ἀχαιῶν σύνοδος συνεκροτήθη περὶ Ὀκτώβριον τοῦ 146 ἔτους· ὅτι ὁ Μόμμιος δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν ἰσθμὸν εἰμὴ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους τούτου, ὅτι ἐνταῦθα περιέμενεν εἰσέτι ἕνα ἢ δύο μῆνας ἵνα προφθάσωσι τὰ ἐκ Κρήτης καὶ μάλιστα τὰ ἐξ Ἀσίας ἐπικουρικά, ὅτι ἡ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου δὲν συνέβη πρὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 145 ἔτους, ὅτι τὸ λοιπὸν ἔργον τοῦ Μομμίου δὲν συνεπληρώθη πρὸ τῶν μέσων τοῦ ἔτους τούτου καὶ ὅτι οἱ δέκα, φθάσαντες κατὰ τὸ μετόπωρον, καὶ ῥυθμίσαντες τὰ πράγματα ἐν ἓξ μησίν, ἀπῆλθον ἐνισταμένου ἔαρος τοῦ 144 ἔτους. (2) Ὁ δὲ Μόμμιος, ἀφοῦ διέτριψεν ἔτι ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπῆλθεν ὁμοίως εἰς Ἰταλίαν μετὰ τοῦ στρατοῦ περὶ τὰ μέσα τοῦ 144 ἔτους καὶ ἐτέλεσεν εἰς Ῥώμην τὸν θρίαμβόν του, ἐντὸς τοῦ ἔτους τούτου.

Ὁ Ἑρμᾶνος θεωρεῖ ὡς βέβαιον, ὅτι ὁ θρίαμβος οὗτος ἐτελέσθη ἐν ἔτει 609=145. Ἐν τούτοις ὁμολογεῖ ὅτι τινὲς τῶν θριαμβικῶν πινάκων τάττουσιν αὐτὸν ἐν ἔτει 608=146· εἴδομεν δὲ ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Ἀππιανοῦ δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ εἰμὴ ὡς ὑποδεικνύουσα τὸν θρίαμβον ἐκεῖνον τελεσθέντα καὶ τοῦ 609=145 βραδύτερον. Περὶ τῆς ἐποχῆς καθ ἣν ἐτελέσθη ὁ θρίαμβος περιέχεται ἀσφαλὴς ἔνδειξις καὶ ἐν τῇ ἐπιτομῇ τῆς LII τῶν ἱστοριῶν τοῦ Λιβίου, ἥτις πρῶτον ἀναφέρει ὅλα τὰ περιστατικὰ τοῦ Ἀχαϊκοῦ πολέμου μέχρι τέλους· ἔπειτα μνημονεύει τῶν θριάμβων τοῦ Μετέλλου καὶ τοῦ Σκιπίωνος· μετὰ ταῦτα ἱστορεῖ πολλὰ ἄλλα Ἱσπανικά, Συριακά, Αἰγυπτιακὰ γεγονότα, καὶ τελευταῖον μνημονεύει τοῦ θριάμβου τοῦ Μομμίου. Ἓν τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα ἱστοροῦνται πρὸ τοῦ θριάμβου τούτου, ὡς καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ πραγματείᾳ παρετήρησα, (1) εἶναι ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου VI, ὅστις κατατάσσεται ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ἐν ἔτει 1ῳ τῆς 159 Ὀλυμπιάδος, ἤτοι ἐν ἔτει 144—143 πρ. Χρ. Ὥστε ὁ θρίαμβος τοῦ Μομμίου φαίνεται ἐκ τούτου οὐχὶ προγενέστερος τοῦ 144 ἔτους. Προσέτι ὁ Πολύβιος, ἐν τῷ τέλει τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, μνημονεύει ἐπίσης τοῦ θανάτου τοῦ Πτολεμαίου, καὶ ἐπειδὴ ὁ Πολύβιος πολλάκις λέγει (2), ὅτι ἡ ἱστορία του ἀπολήγει εἰς τὴν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων περὶ τὸν Ἰσθμὸν μάχην καὶ τὴν ἐπιγενομένην ἀποκατάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, ἂν ἡ ἀποκατάστασις αὕτη ἐτελείωσε τῷ 145 ἔτει, δὲν ἠθέλομεν ἐννοήσει πῶς ὁ ἱστορικὸς ὑπερέβη ἔτος ὁλόκληρον διὰ νὰ μνημονεύσῃ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου.

Εἰς ταῦτα ἀντιλέγει ὁ Ἑρμᾶνος (3) παρατηρῶν, ὅτι ἡ χρονολογία ἐκείνη τοῦ Εὐσεβίου δὲν εἶναι ἀσφαλής, διότι εἰς ἕτερον αὐτοῦ χωρίον, ὁ αὐτὸς Εὐσέβιος ἀναφέρει τὸν Πτολεμαῖον VI πεσόντα ἔτει 4ῳ τῆς 158 ὀλυμπιάδος, κατά τινα πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Βάλαν μάχην. Τὸ ἐπιχείρημα δὲν μὲ φαίνεται ἰσχυρόν, διότι τὸ ἕτερον ἐκεῖνο χωρίον τοῦ Εὐσεβίου δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸ κείμενον τοῦ τε Πολυβίου καὶ τοῦ Λιβίου, οἵτινες λέγουσιν ὅτι ὁ Πτολεμαῖος ἀπέθανεν ὄχι ἐν τῇ μάχῃ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πληγῆς ἣν ἐν τῇ μάχῃ ἔλαβε (4). Πρὸς τούτοις καὶ ἐν ἔτει 4 τῆς 158 Ὀλυμπιάδος ἂν ἀπέθανεν ὁ Πτολεμαῖος, πάλιν ὁ θάνατος αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ ἐν μέρει πρὸς τὸ 144 ἔτος.

Ἀλλ' ἡ ἐπιτομὴ τοῦ Λιβίου περιέχει καὶ ἄλλην ἀσφαλεστάτην ἔνδειξιν. Εἴπομεν, ὅτι τελευταῖον γεγονὸς ἱστορηθὲν ὑπὸ τοῦ Λιβίου ἐν τῇ LII βίβλῳ εἶ-

---

(1) . . . und wenn also Diaeos etwa im August gewaehlt und Mummius zu Anfang Septembers auf dem Isthmos eingetroffen war, so konnte die Angelegenheit schon im October 146 so weit gediehen seyn, dass die Comissarien ihre Geschaefte beginnen konnten κτλ.

(2) Ὁ Ἑρμᾶνος ἐπανέρχεται εἰς τὸ παρὰ τοῦ Schweighaeuser ἀναφερθὲν ἐπιχείρημα, ὅτι ὁ Πολύβιος λέγει τὸν πόλεμον ταχέως περατωθέντα. «Ἀλλ' ἆρά γε ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ πόλεμος δὲν διήρκεσε πλέον τῶν τριῶν μηνῶν; Ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος παρετάθη εἰς μῆνας δέκα ! ἀναιροῦμεν ἆρά γε τὸν λόγον τοῦ Πολυβίου; Ὁ τελευταῖος Καρχηδονιακὸς διήρκεσεν ἔτη τέσσαρα· ὁ τρίτος Μακεδονιακός, ἐπίσης· αὐτὴ ἡ ἀποστασία τοῦ Ψευδοφιλίππου ἐξετάθη εἰς ἔτη δύο. Καὶ ὁ Ἀχαϊκὸς δὲν ἤθελε θεωρηθῇ ὡς ταχέως περατωθείς, ἐνῷ δὲν διήρκεσεν οὐδ' ἔτος ὁλόκληρον;» Σελ. 43 τῆς προηγουμένης πραγματείας μου.

(1) Σελ. 43—44.

(2) III, V, 6. XL, XIV, 6.

(3) Σελ. 352.

(4) Πολυβίου XL, XII καὶ Λιβίου ἐπιτομὴ τῆς LII.

ναι ὁ τοῦ Μομμίου θρίαμβος. Ἔπειτα ἄρχεται ἡ LIII βίβλος. Πόθεν δὲ ἄρχεται; Ap. Claudius consul Salassos, gentem Alpinam, domuit. Ἅπαντες δὲ οἱ χρονολόγοι τάττουσι τὴν ὑπατείαν τοῦ Ἀππίου τούτου ἐν ἔτει 143 πρ. Χρ. = τοῦ 611 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης (1). Εἶναι ἤδη δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Μόμμιος ἐθριάμβευσεν ἐν ἔτει 145, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν Λίβιον, ἅμα μετὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ γεγονότος τούτου ἱστοροῦντα τὰ γεγονότα τοῦ 143 ἔτους;

Νομίζομεν πρόδηλον ὅτι ὁ θρίαμβος τοῦ Μομμίου ἐτελέσθη ἐν ἔτει 1ῳ. τῆς 159 Ὀλυμπιάδος, ὡς ἐξάγεται καὶ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ Ἀππιανοῦ καὶ ὡς ἀπαιτεῖται ἅμα ἡ Κόρινθος ἑάλω ἐν ἔτει 145. Οἱ δὲ θρίαμβοι πάλιν τοῦ Μετέλλου καὶ τοῦ Σκιπίωνος δὲν ἐπανηγυρίσθησαν πρὸ τοῦ 145 ἔτους. Ὁ Μέτελλος, ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, περὶ τὰ τέλη τοῦ 146 ἔτους = 608, καὶ μεταβὰς τὸ πρῶτον εἰς Μακεδονίαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ῥώμην, ἀναμφιβόλως δὲν προέφθασε νὰ τελέσῃ τὸν θρίαμβον αὐτοῦ κατ᾽ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἔτος. Ἐπίσης καὶ οἱ ἐν Λιβύῃ λεγεῶνες τοῦ Σκιπίωνος δὲν ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην εἰμὴ ἀφοῦ, διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κορίνθου, ἀπεδείχθη, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅτι κατ᾽ ἀρχὰς ἡ Ῥωμαϊκὴ βουλὴ ἐνόμιζεν ὅτι θέλει ἴσως ἀναγκασθῇ νὰ ἐκπέμψῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν Ἀχαιῶν, τὸ λέγει ῥητῶς ὁ Πολύβιος (2). Ὅθεν καὶ ὁ τοῦ Σκιπίωνος θρίαμβος δὲν ἐτελέσθη εἰμὴ ἐν ἔτει 145=609.

Ἐν τῇ αὐτῇ πραγματείᾳ, ὁ Ἑρμᾶνος ἐξετάζει καὶ ἕτερον ζήτημα τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ζήτημα βεβαίως σπουδαιότερον τοῦ προεκτεθέντος, τὸ ἑξῆς· ὁποῖόν τι ὑπῆρξε τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολίτευμα τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου. Ἡ πρότερον ἐπικρατοῦσα γνώμη ἦτο, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι μετέβαλον ἔκτοτε τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐπαρχίαν· ὁ δ᾽ Ἑρμᾶνος καθίστησιν ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη, ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι διετήρησαν τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον, θεωρούμεναι ὡς σύμμαχοι τῆς Ῥώμης, καὶ ὅτι δὲν ἤρχισαν νὰ διοικῶνται ἐπαρχιακῶς εἰμὴ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου. Ἐπειδὴ δὲ τὴν γνώμην ταύτην ἐπεχείρησε νὰ πολεμήσῃ ὁ Γερμανὸς Μαρκουάρτιος, ὁ Ἑρμᾶνος, ἐπανελθὼν κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος εἰς τὸ αὐτὸ ζήτημα (3) ἔτι μᾶλλον ἐκρίνησε καὶ ἐνεπέδωσε τὴν δοξασίαν αὐτοῦ.

Τὴν γνώμην ταύτην εἴδομεν ἀξιωθεῖσαν τοιούτου ὑπερμάχου τοσούτῳ μᾶλλον εὐχαρίστως, ὅσῳ ἔτι ἀπὸ τοῦ 1846 ἔτους εἴχομεν τολμήσει καὶ ἡμεῖς νὰ φέρωμεν εἰς μέσον καὶ νὰ ὑποστηρίξωμεν αὐτὴν εἰς πραγματείαν καταχωρισθεῖσαν ἔν τινι τῶν ἐν Ἀθήναις περιοδικῶν συγγραμμάτων (1).

Κ. Π.

(1) Ἴδε τοὺς χρονολογικοὺς πίνακας τοῦ Fischer ἐν ἔτει 611=143· καὶ τῆς ὑπὸ Δρακεμβορχίου ἐκδόσεως τοῦ Λιβίου, τόμου δωδεκάτου, μέρος δεύτερον, σελ. 103.

(2) XL, V, 10.

(3) Defensio disputationis de Graeciae post captam Corinthum conditione. Gottingae MDCCCLII.

(1) Θέμις ἢ ἐπιθεώρησις τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας. Συντασσομένη παρὰ διαφόρων νομομαθῶν, ἐκδιδομένη δὲ παρὰ τοῦ Λεωνίδα Λ. Σγούτα. Τόμος δεύτερος. Ἐν Ἀθήναις, 1846. Σελ. 319 καὶ ἐπ. Ῥωμαίων πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολίτευμα μέχρι τοῦ Αὐγούστου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Λοκρικῆς ἀνεκδότου ἐπιγραφῆς διαφώτισις, ὑπὸ Ι. Ν. Οἰκονομίδου, μετὰ Γαλλικῆς μεταφράσεως. Ἐν Κερκύρᾳ, 1850.

Ἀναπληροῦμεν ἐνταῦθα λήθην βιβλιογραφικήν, δι᾽ ἣν ὀφείλομεν νὰ ἐξαιτηθῶμεν τὴν συγγνώμην τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν. Πρὸ δύω περίπου ἐτῶν ἐξεδόθη τὸ πάσης προσοχῆς ἄξιον τοῦτο πόνημα, καὶ ὅμως ἔκ τινος παραδρομῆς παρελείφθη μέχρι τοῦδε ἡ ἀγγελία αὐτοῦ. Εἰς τὴν συγγραφήν του ἔδωκεν ἀφορμὴν ὀκτωκαιδεκάστιχος ἐπιγραφή, ἀρχαιοτάτοις γράμμασι κεχαραγμένη ἐπὶ πετάλου χαλκοῦ, οὐκ οἶδα εἰ ἐν Κερκύρᾳ ἢ κατὰ τὴν Ὀζολαίαν εὑρεθεῖσα Λοκρίδα. Ὁ σοφὸς αὐτῆς ἐξηγητής, οὐ μόνον ἀνέγνω αὐτὴν εὐφυέστατα, πάσας τὰς τῆς ἀρχαϊκῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀσυνήθους Λοκρικῆς διαλέκτου ὑπερνικήσας δυσχερείας, ἀλλὰ προσέθηκεν αὐτῇ καὶ διασαφήσεις, αἵτινες, ἐν 112 μεγάλαις σελίσι καὶ ἐν πέντε κεφαλαίοις, ἐπιγραφομένοις *λεκτικά, πραγματικά, ἐποχή, περὶ τῆς Λοκρικῆς διαλέκτου, περὶ τοῦ κατὰ Δωριεῖς τονισμοῦ*, περιέχουσιν ὅλον πλοῦτον φιλολογικῆς πολυμαθείας, κατ᾽ οὐδὲν ἐλαττούμεναι τῶν ἀρίστων κριτικῶν προϊόντων τῶν ἐξοχωτέρων τῆς Εὐρώπης σοφῶν. Ἐπὶ τῷ πονήματι τούτῳ δύναται δικαίως νὰ σεμνύνηται ἡ ἡμετέρα γραμματολογία.

Λύσις τοῦ ἐν τῷ Φυλλ. ΞΓ'. αἰνίγματος.

Ἡ Κυρία ἐγεννήθη τῇ 29 Φεβρουαρίου, ἔτους ἐμβολίμου.

—o—

1 ΔΕΚΕΜΒΡ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 65.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

—o—

Ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τῆς Πανδώρας ὁλόκληρος ὁ τόμος τοῦ πρώτου ἔτους αὐτῆς, ὅσοι ἔχοντες τοιούτους εὐχαριστοῦνται νὰ τοὺς πωλήσωσιν, ἂς τοὺς στείλωσιν εἰς αὐτό· καὶ ἐὰν μὲν ἦναι πολὺ μεταχειρισμένα τὰ φυλλάδια θέλουσι λάβει ἀνὰ δρ. 8. τὸν τόμον, ἐὰν δὲ μετρίως, ἀνὰ 10.

Τὸ γραφεῖον τῆς Πανδώρας ἀγοράζει προσέτι καὶ τὰ ὑπὸ Στοιχ. Β. καὶ Γ. φυλλάδια.

ΤΟ

ΦΡΟΥΡΙΟΝ ΒΕΡΔΥΝΟΝ.

Κατὰ Φρεδερῖκον Σουλιέ.

—

Πόσον τρομερὸς ὁ χείμαρος τῆς ὀχλαγωγικῆς ὁρμῆς, καὶ πόσον, πάντα χαλινὸν ἀποπτύων, φέρεται πολλάκις πρὸς τὰ φρικωδέστερα τῶν ἐγκλημάτων, καὶ ὅταν ἀκόμη σεβασμίαν καὶ ἱερὰν ἔχῃ τὴν ἀφορμὴν, ἀποδεικνύουσι μεταξὺ μυρίων ἄλλων παραδειγμάτων καὶ τὰ ἐν τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας πραχθέντα φρικώδη ἐγκλήματα.

Κατὰ τὰ 1320 γενικὴ ἦν ἡ ὁρμὴ πρὸς τὰς σταυροφορίας, καὶ ἐν ᾧ οἱ ἱππόται καὶ τὸ μάχιμον τοῦ ἔθνους ὡπλίζοντο πρὸς τὴν μακρὰν ἐκστρατείαν, συγχρόνως στρατὸς ὁλόκληρος ποιμένων καὶ δουλοπαροίκων συνεκροτεῖτο καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Παστουρὼ* ἢ Ποιμενίσκων, διέτρεχον αὐτὴν πανδημὶ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν, ἐπὶ προφάσει μὲν τοῦ ν' ἀπέλθωσιν εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσωσιν, ἀληθῶς δὲ ἄγοντες καὶ φέροντες, σφάζοντες καὶ λεηλατοῦντες τοὺς εἰρηνικοὺς κατοίκους τῶν πόλεων δι' ὧν διήρχοντο, καὶ ὅσαι ἢ πιστεύουσαι αὐτοῖς τοῖς ἤνοιγον τὰς πύλας των, ἢ δὲν ἐδύναντο ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὰς ληστρικάς των δυνάμεις. Ἐπειδὴ δὲ εἰς πᾶν ἔγκλημα ἔχουσιν ἀνάγκην προσχήματος καὶ αὐτοὶ οἱ θηριωδέστεροι τῶν ἀνθρώπων, οἱ Ποιμενίσκοι εἶχον παραδεχθῆ ὡς σύνθημα τὴν *ἐξολόθρευσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν*, διότι, ἐπὶ τούτων τῶν ἀπίστων ἡ νίκη ἦτον ἀπονωτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ἢ ἐπὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ. Καὶ ἤρχιζον μὲν ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἅμα ἤρχιζεν ἡ διαρπαγὴ καὶ ἀνατροπὴ μιᾶς πόλεως, ἅμα ἐξήπτετο παρ' αὐτοῖς ἡ δίψα τοῦ φόνου, ἅμα ἐξεβακχεύοντο ὑπὸ τῶν ὀργίων τούτων τῆς σφαγῆς καὶ τῆς πυρπολήσεως, τότε δὲν τοῖς ἤρκει πλέον τῶν Ἰουδαίων ὁ χρυσὸς καὶ τὸ αἷμα, καὶ τότε καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἔπιπτον ἐπίσης θύματα τῆς λύσσης τῶν αἰ-

μοβόρων τούτων θηρίων. Καὶ τὸ κακὸν ἐχώρει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Βερνάρδος Γιώνης, μέγας ἱεροδίκης τῆς Τουλούσης, καὶ ἐχθρὸς τῶν Ἰουδαίων ἄσπονδος, προέτρεπεν ὅμως ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὴ ἐγκαταλείπωσι τοὺς Ἰουδαίους εἰς τοὺς Ποιμενίσκους.

— Προσέχετε! ἔλεγεν· εἰς τὰς τίγρεις ἡ γεῦσις τῆς σαρκὸς τῶν ζώων δίδει ὄρεξιν διὰ σάρκα ἀνθρώπων.

Οἱ Ποιμενίσκοι εἶχον ἤδη σφάξει ὅλους τοὺς Ἰουδαίους τῆς Ἀλβανίας καὶ ὅλους τοὺς τῆς Τουλούσης, καὶ ἠπείλουν τοὺς τῆς Ναρβόνης, τῆς Καρκασόνης καὶ τοῦ Μοντεπελλιέρου.

Οἱ δυστυχεῖς δὲ οὗτοι, βλέποντες τὸν θάνατον ἐπερχόμενον, ἠθέλησαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα αὕτη τῆς σωτηρίας ἦν αὐτοῖς κεκλεισμένη, διότι, ἐν ᾧ μυριάδες Ποιμενίσκοι προυχώρουν, στρατὸν ἀποτελοῦντες πυκνόν, συγχρόνως ἀνεφύοντο οὕτως εἰπεῖν καὶ πανταχοῦ ἐκ τῆς γῆς, ὅλου τοῦ τόπου οἱ ποιμένες καὶ οἱ ἀγύρται ἐλάμβανον τῶν λῃστρικῶν τούτων σωμάτων τὸν χαρακτῆρα, καὶ οὐδεμία συνοδεία ὁπωσοῦν μακρὰ καὶ διαρκὴς Ἰουδαίων ἐδύνατο νὰ μεταβῇ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ τὴν πολυκέφαλον ταύτην Ὕδραν αἰφνηδίως ἐγειρομένην ἔμπρός της. Ἰδόντες ὅτι δὲν ὑπῆρχε διεκφυγή, ἐσκέφθησαν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ ἀμύνης. Ἀλλ' εἰ καὶ πολυάριθμοι ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας, οὐδαμοῦ ὅμως δὲν ὑπερίσχυον τῶν ἐχθρῶν των κατὰ τὸν ἀριθμόν, καὶ δὲν εἶχον οὔτε πόλιν οὔτε φρούριον πρὸς καταφύγιον, ἢ πρὸς τόπον ἀσφαλοῦς συνεντεύξεως. Οὐδὲ ἐτόλμων δὲ νὰ κυριεύσωσι διὰ τῆς βίας ὀχυράν τινα θέσιν, ὅπου νὰ ἐγκατασταθῶσι μόνοι, διότι οὕτω θὰ διήγειρον κατ' αὐτῶν οὐ μόνον τοὺς Ποιμενίσκους, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς λοιποὺς κατοίκους.

Ἐν τοιαύταις δειναῖς περιστάσεσιν ὁ λαὸς οὗτος ἀπέβλεψε πρὸς τὸν Κερδῷον, ὅστις ἦν οἰκειότερος τοῦ Ἄρεως πρὸς τὸν βίον καὶ πρὸς τὰ ἤθη του. Ἐπρότεινον λοιπὸν εἰς πολλοὺς τῶν προυχόντων νὰ τοὺς δεχθῶσι πανδημεὶ καὶ νὰ τοὺς ὑπερασπισθῶσιν ἐντὸς τῶν πόλεών των, ἀντὶ ἁδροτάτων δόσεων. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐδέχετο, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον περιέλθει εἰς τὴν δεινοτάτην τῶν θέσεων, βλέποντες ἑαυτοὺς ἐκτεθειμένους εἰς τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, χωρὶς νὰ δύνανται οὔτε ν' ἀντιστῶσιν εἰς αὐτόν, οὔτε νὰ διαφύγωσι. Συνῆλθον λοιπὸν εἰς τὴν ἐν Ναρβῶνι συναγωγὴν αὐτῶν, καὶ πρὶν περιμείνωσι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν τελευταίων ἀπεσταλμένων, οὓς εἶχον ἐκπέμψει ὅπως δελεάσωσι τῶν προυχόντων τὴν φιλοκέρδειαν, ἐπρότεινον εἰς συζήτησιν τί τὸ πρακτέον ὅπως διαφύγωσι τὸν ἀφεύκτως ἐπερχόμενον ὄλεθρον. Ἡ συνέλευσις ἦν πολυάνθρωπος ἀλλὰ κατηφής, καὶ τὴν ἕξιν τῆς σιωπῆς τοῦ λαοῦ τούτου, ηὔξανεν εἰσέτι τῶν κινδύνων ἡ προσδοκία· τὰ δὲ πενιχρά των φορέματα, ἃ τοῖς ἐπέβαλλον τὰ διατάγματα Φιλίππου τοῦ μικροῦ, τὰ σκυθρωπά, ὠχρὰ πρόσωπά των, ἡ τῶν τρόπων των ταραχή, ὅλη ἡ εἰκὼν αὕτη τῆς δυστυχίας καὶ τῆς δουλείας εἰς ἀπελπισίαν περιελθούσης, περιεποίει εἰς τὴν συνέλευσιν ἀπαίσιον χαρακτῆρα. Μετ' οὐ πολὺ εἰσῆλθεν ὁ Μέγας Ῥαββῖνος, Σολομὼν Βὲν Σολομών, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ ἔθνει μάλιστα σοφίας ἐχόντων ὑπόληψιν, τοῦ Δολὰν Βελάν, ἰατροῦ περιφήμου, τοῦ Ἰακὼβ Λωνέλου, ἀστρολόγου, καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἅμα δ' εἰσελθόντες, κατέλαβον θέσεις ἐπὶ ἐξέδρας δι' αὐτοὺς παρεσκευασμένης, ὁ Σολομὼν ἐγερθεὶς ὡμίλησε, καὶ τοῖς ἐξέθεσε τὰ κατὰ τὸ ἔθνος των.

— Τέκνα τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ· ἐφέρατε εἰς τὰ βάρβαρα ταῦτα ἔθνη τῆς Γαλλίας καὶ Λαγγεδόκης τὰ φῶτα καὶ τὴν παιδείαν, ἥτις τὰ ἐμποδίζει νὰ κυλίωνται εἰς τὸν βόρβορον ὡς ἀκάθαρτοι χοῖροι, καὶ ἰδοὺ πῶς μᾶς ἀνταμείβουσιν. Ἄνευ ἡμῶν οὐδεὶς τῶν ἡγεμόνων τῶν τόπων τούτων δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τὰς ἀσεβεῖς τελετάς των ὅλην τὴν πολυτέλειαν τῶν χρυσοστίκτων καὶ περιπορφύρων αὐτῶν ἐνδυμάτων, ἃ τοῖς προμηθεύει ἡ ἡμετέρα βιομηχανία· καὶ ὅμως μᾶς βιάζουσι νὰ ἐνδυώμεθα ῥάκη. Οὐδεμία τῶν αὐθαδῶν γυναικῶν των δὲν θὰ ἐκόσμει τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ὦτα της, τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στῆθός της διὰ τιμαλφῶν λίθων, ἄνευ τῆς ἐπιδεξιότητος τῶν ἡμετέρων ἐργατῶν, καὶ ὅμως αἱ γυναῖκες ἡμῶν εἶσιν ἠναγκασμέναι νὰ κρύπτωσι τὴν κόμην καὶ τὸ μέτωπόν των ὑπὸ μελανὴν καλύπτραν, καὶ τὰς χεῖράς των ὑπὸ χειρίδας μακράς· τὰ μελανὰ δέρματα δι' ὧν καλύπτονται, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὁλκάδων τοῖς ἔρχονται, καὶ ὅμως μᾶς ἀρνοῦνται τὴν ἄδειαν καὶ μανδύαν νὰ φέρωμεν κατὰ τοῦ παγετοῦ. Ἡ τέχνη τῆς ἀνατολῆς ἐκείνη, ἥτις καθιστᾷ τόσον ὀξέα τὰ ξίφη των καὶ ὡς ἀδαμαντίνους τοὺς θώρακάς των, ἡμέτερον εἶναι μυστήριον, ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀμαθεῖς των ἐργάτας, ὧν τὰ σιδηρουργεῖα μόλις κατωρθοῦσι πέταλα τῶν ἵππων καὶ ὑνία ἀρότρων νὰ κατασκευάζωσι· καὶ ἡ θειοτέρα ἐκείνη τέχνη τοῦ ἰᾶν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐπουλοῦν τὰς πληγάς, φαίνεται γοητεία εἰς τοὺς εὐήθεις καὶ προληπτικοὺς τούτους. Καὶ ὅμως ἡμεῖς, οἷς ὀφείλουσι τὰ ὅπλα δι' ὧν πολεμοῦσι, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ὥστε νὰ πολεμῶσι διὰ τῶν ὅπλων, ὅταν τοῖς ζητῶμεν νὰ σείρωσιν ὑπὲρ τῆς ζωῆς ἡμῶν τὰ ξίφη ἃ παρ' ἡμῶν ἔλαβον, σιωπῶσι καὶ μᾶς ἐγκαταλείπουσιν. Εἶναι, ἀδελφοί, δικαία ἀνταπόδοσις τοῦτο; εἶναι συνάλλαγμα ἐπὶ ἴσων βάσεων βαῖνον; Βεβαίως ὄχι. Ἂς φροντίσωμεν λοιπὸν ἡμεῖς αὐτοὶ περὶ τῆς σωτηρίας μας, ὡς ἂν αὐτοὶ δὲν ὑπῆρχον. Ἀδιάφορον δι' ἡμᾶς ὁποίας συμφορὰς θέλει ἐπισύρει ἡ ἡμετέρα ἄμυνα ἐπὶ τὰς κεφαλάς των. Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ὑψώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν φωνήν. Ὅστις ἔχει νὰ καθυποβάλῃ τινὰ πρότασιν, ἂς ἐγερθῇ, ἐνθυμούμενος ὅτι ὁ ὑπέρτατος νόμος τῆς παρούσης στιγμῆς, εἶναι ὁ τῆς κοινῆς σωτηρίας, καὶ ὅτι ἐνώπιον αὐτοῦ πρέπει νὰ σιγήσωσι τῆς κοινῆς δικαιοσύνης οἱ νόμοι. Εἷς γυμνὸς καὶ εἷς ἔνοπλος συνεβάδιζον ἐντὸς δάσους, ὅταν ἤκουσαν βρυχώμενον λέοντα. Ὁ ἔνοπλος ἀπέκρουσε τὸν γυμνόν, ἱκετεύοντα αὐτὸν νὰ τὸν σώσῃ, καὶ ἠθέλησε νὰ φύγῃ. Τότε ὅμως αὐτὸς ἔτεινε παγίδα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἐνόπλου, ὅστις προσκόψας, ἔπεσεν. Ἐνῷ δὲ ὁ λέων ἔτρωγεν αὐτόν, διότι δὲν ἐδυνήθη

νὰ ἐγερθῇ, ὁ γυμνὸς ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς. Μὲ ἐννοεῖτε, τέκνα τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ·

Ἅμα δ' ἐσιώπησεν ὁ Ῥαβῖνος, νέος μελανόφθαλμος καὶ δασὺς, ἀλλ' ἰσχνὸς, και νεανικὸν ἔχων τὸ πρόσωπον, προβὰς εἶπε·

— Τί ὁμιλεῖτε περὶ αἰσχρῶν παγίδων καὶ περὶ φυγῆς ἐπαισχύντου; Ἡ οὐρανία κατάρα οὐδέποτε λοιπὸν θέλει μακρυνθῇ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν, ἢ οὐδέποτε θέλομεν τὴν μακρύνει; Ἀναμφιβόλως, ναὶ, ἀναμφιβόλως, ἔχουσι δίκαιον οἱ χριστιανοὶ νὰ προσράφωσιν εἰς τὰ ἐνδύματα ἡμῶν περιφρονήσεως σύμβολον, νὰ μᾶς πτύωσι κατὰ πρόσωπον, νὰ μᾶς ἀποδεκατίζωσιν ὡς τὰ κτήνη· διότι εἴμεθα τούτων ἄξιοι. Προτιμώτερον εἶναι νὰ ἠξεύρωμεν νὰ μεταχειριζώμεθα τὰ ξίφη παρὰ νὰ τὰ κατασκευάζωμεν, προτιμώτερον νὰ ἠξεύρωμεν νὰ φονεύωμεν παρὰ νὰ ἴωμεν. Δὲν ἐπληρώθη ἔτι τὸ ποτήριον τῆς δουλείας καὶ τῆς περιφρονήσεως ὃ μᾶς ποτίζουσι πρὸ τοσούτου χρόνου οἱ χριστιανοί; Θέλομεν πάντοτε περιφέρεσθαι ἐπὶ γῆς διωκόμενοι ἀπὸ τὴν πνοὴν τῶν ἐχθρῶν μας, ὡς τοῦ μετοπώρου τὰ φύλλα ἀπὸ κοιλάδος εἰς κοιλάδα, εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ πεδία, χωρὶς ποτὲ νὰ εὑρεθῇ δι' ἡμᾶς ἄσυλον ἐφ' οὗ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιγράψωμεν. « Ἐνταῦθα μᾶς εἶν' ἐπιτεστραμμένον νὰ γεννώμεθα καὶ ν' ἀποθνήσκωμεν; » Καιρὸς εἶναι πλέον ν' ἀνεγερθῇ ἡ Ἱερουσαλήμ. Καιρὸς νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του ἐπὶ τῆς γῆς τῶν ἀνθρώπων, ὁ λαὸς τοῦ θεοῦ. Ἂς τολμήσωμεν νὰ προσδιορίσωμεν αὐτὴν ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης, ἧς ἰσχυρὰ εἰσὶ τὰ τείχη, ἧς εὔφοροι εἰσὶν οἱ ἀγροί. Γέρων, δίκαιον εἶχες λέγων ὅτι οἱ χριστιανοὶ μᾶς ἀπέλυσαν πάντων τῶν νόμων τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὅτι τὰ πάντα εἶν' ἐπιτετραμμένα ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας. Ἀλλὰ σωζόμεθα οὐχὶ φεύγοντες, σωζόμεθα μένοντες. Ἰδοὺ ἤδη οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν τῆς Καρκασσόλης, τοῦ Μοντεπελλιέρου, τῆς Νευμασοῦ, τῆς Ὑζῆς, κινοῦνται ζητοῦντες ἄσυλον καὶ αὐτοί. Ἂς τοῖς ὑποδείξωμεν ταύτην τὴν πόλιν. Ἂς γίνῃ ἔπαυλις προβάτων τὸ πρῶτον, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τὰ πρόβατα ἂς γίνουν ποιμένες, καὶ πρόβατα οἱ ποιμένες, οἱ ἐν αὐτῇ διατάττοντες ἂς γίνωσιν οἱ ὑπήκοοι, καὶ ἡ ἔπαυλις ἂς μεταποιηθῇ εἰς φρούριον.

— Βενιαμὴν Ἠσαῦ, ὡμίλησας ὡς ἀμαθὴς μὴ γνωρίζων οὐδὲ τὰς ἱερὰς βίβλους, οὐδὲ τὴν ὁδὸν τῶν ἀστέρων, εἶπεν ὁ Ἰακώβ. Οἱ καιροὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ εἰσέτι δὲν ἐπληρώθησαν, καὶ ἡ διασπορά του ἐπηγγέλθη ἐπὶ χίλια ἔτη ἀκόμη εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ σκότους, εἰς τιμωρίαν αὐτοῦ διότι μέρος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἀποσπασθὲν ἠκολούθησε τοὺς ψευδεῖς νόμους τοῦ Ναζοραίου, ὡς τὰ παιδία ἐνῷ εἰς τὸ σχολεῖον πορεύονται, διασπῶνται καὶ τρέχουσι πρὸς τοὺς καρποὺς τοὺς παρὰ τὴν ὁδὸν φυομένους. Δὲν λέγει ὁ νόμος ὅτι τὰ παιδία θέλουσιν ἀποδώσει τὸ ὄφλημα τῶν πατέρων, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τὸ τῶν ἀδελφῶν; Ἡμεῖς δὲ δὲν ἀπετίσαμεν εἰσέτι τῷ κυρίῳ τὸ ὄφλημα ὃ κατέλιπον ἡμῖν οἱ πατέρες ἡμῶν. Σκεφθῶμεν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἡμετέρων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ὁ θεὸς θέλει ἐμπνεύσει τοῖς ἀλλαχοῦ ἡμῶν ἀδελφοῖς, τί τὸ πρακτέον, καὶ εἴθε οἱ ἄφρονες λόγοι σου μὴ ἀπέτρεψαν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων διασκέψεων τούτων.

— Σωθῶμεν λοιπὸν, ἀνέκραξεν ὁ Βενιαμὴν Ἠσαῦ, σωθῶμεν μόνοι λοιπὸν, ἀλλὰ σωθῶμεν ἐντίμως, διὰ τῆς νίκης τῶν ὅπλων.

— Τίς ὁμιλεῖ περὶ πολέμου, εἶπεν ἀναστὰς ὑψηλόσωμος γέρων, ὅταν ὁ ἰσχυρὸς ἐν πολέμῳ μεταξὺ ἡμῶν, ἐκεῖνος οὗ ἡ κεφαλὴ μόνη δύναται νὰ ὀργανίσῃ σχέδιον ἀντιστάσεως, οὗ αἱ χεῖρες δύνανται μόναι νὰ τὸ ἐκτελέσωσιν, εἶναι ἀπὼν, καὶ ἴσως ἀπώλετο εἰς τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐπιχείρησιν. Οἰηματίαι εἶναι οἱ ὁμιλήσαντες οὕτω.

— Γάσπαρ, ἔκραξεν ὁ Ἠσαῦ μετ' ἀναζέοντος ἤδη θυμοῦ, καὶ διακόπτων τὸν γέροντα. Τὸν υἱόν σου Ματθίαν αἰνίττεσαι, καὶ τολμᾷς νὰ ὀνομάσῃς ἄλλους οἰηματίας! Καὶ ὑπάρχει εἷς καὶ μόνος μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ ὑπεροπτικώτερος εἰς τοὺς λόγους, προπετέστερος εἰς τὰς πράξεις; Δὲν ἀποβλέπει πρὸς πάντας ἡμᾶς μετ' ἀγερώχου περιφρονήσεως, ἐν ᾧ γνωστὸν εἶναι ὅτι οὐδεὶς ἔχει στενωτέρας αὐτοῦ σχέσεις μετὰ τῶν χριστιανῶν; Διὰ τίνος τεχνάσματος ἔπεισε τοὺς χριστιανοὺς νὰ λησμονήσωσιν ὅτι εἶναι αὐτὸς ἐκ γένους κατηραμένου, ὥστε οἱ μὲν πολῖται νὰ τὸν δέχωνται ὡς ἱππότην, οἱ δὲ εὐγενεῖς νὰ τῷ ἀνοίγωσι τὰς οἰκίας των ὡς εἰς ἄνδρα ἐπίσημον; Καὶ, ὅπως οὐδὲν ἀποκρύψω, πῶς συνέλαβε τὴν ἀποτρόπαιον ἐλπίδα νὰ γίνῃ σύζυγος κόρης χριστιανῆς; πῶς ἄλλως, εἰμὴ ὑποσχεθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πίστιν τῶν πατέρων του, ἴσως νὰ προδώσῃ τοὺς ἀδελφούς του ἐν τῇ στιγμῇ τῆς ἀνάγκης; Ἡσύχασον, Γασπαρ· δὲν ἀπέθανεν ὁ υἱός σου. Ἂν ἀργῇ τόσον νὰ ἐπιστρέψῃ, διαπραγματεύεται, πίστευσον, μετά τινος χριστιανοῦ μεγιστάνος περὶ τῆς σωτηρίας του καὶ τοῦ ὀλέθρου ἡμῶν.

— Ψεύδεσαι, ἀνέκραξεν ὁ Γέρων. Ὁ Ματθίας ἀπέθανεν, ἢ ὁ Ματθίας θὰ ἐπιστρέψῃ.

— Ὁ Ματθίας ἐπέστρεψε, πάτερ, εἶπε μειράκιον ἑκκαιδεκαετὲς, ἱστάμενον πλησίον τοῦ γέροντος. Διῆλθεν ἐμπρὸς τῆς θύρας τῆς συναγωγῆς, καὶ μοὶ εἶπεν' « Ἀδελφὲ, θὰ εἶμαι ἐδῶ, ἅμα ἡ ὀγδόη κτυπήσῃ »· καὶ διευθύνθη πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν πύλιν.

— Ναὶ, πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν πύλην, εἶπεν ὁ Ἠσαῦ, πρὸς τὸ μέρος ὅπου κατοικεῖ ὁ πρόεδρος Βερτράνδος ὁ Νογαρέτος, καὶ ἡ θυγάτηρ του Κωνσταντία. Ὅστις ἔχει εἰς τὴν καρδίαν του πάθος ἄφρον ὡς ὁ Ματθίας, προτιμᾷ τὰς γλυκείας συνδιαλέξεις μετὰ νεάνιδος ἀπὸ τὰς ἐμβριθεῖς τοῦ λαοῦ συσκέψεις.

— Ἠσαῦ, εἶπε τὸ μειράκιον, διατί ὑψοῖς τὴν φωνὴν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου; Δὶς ἐκεῖνος σὲ ἔσωσεν ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς, θέλοντας νὰ σὲ φονεύσωσι διότι τοὺς ἐκακολόγεις· τὴν μὲν πρώτην φορὰν τοὺς ἔπεισε διὰ τῆς γλυκύτητος τοῦ λόγου του, τὴν δὲ δευτέραν τοὺς ἐμάκρυνε διὰ τῆς ῥώμης τοῦ τρομεροῦ του βραχίονος. Τοιαύτην τὸν ἀποδίδεις δικαιοσύνην;

— Σ' εὐχαριστῶ ἀδελφὲ, εἶπε φωνὴ ἠχηρὰ καὶ βαρεῖα. Δὲν ἐψεύσθη ὁ Ἠσαῦ, εἰπὼν ὅτι ἤμην εἰς τοῦ Κυρίου Βερτράνδου τοῦ Νογαρέτου, καὶ ἴσως δὲν ἐ-

ψεύσθη ἀκίμη, εἰπὼν ὅτι ἐπροτίμησα ἐρωτικὴν συνδιάλεξιν ἀπὸ τὰς ἐμβριθεῖς διασκέψεις μας. Ὅστις, ἀδελφοί, ἐγκαταλείπει τὴν πατρικὴν οἰκίαν ὅπως μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον ποτὲ εἰς αὐτὴν, δύναται νὰ στρέψῃ κἂν ἅπαξ τὴν κεφαλὴν εἰς τελευταῖον ἀποχαιρετισμόν. Ὅστις ἐγκαταλείπει πᾶσαν ἐλπίδα, δύναται ἐπίσης νὰ στρέψῃ ἅπαξ τὴν κεφαλὴν ὅπως τῇ σπείσῃ ἔσχατον δάκρυ. Ἀλλ' ἀδιάφορον. Ἡ ζωή μου ἀνήκει εἰς τὸ ἔθνος μου· εἰς ἐμὲ ἀνήκουσιν αἱ θλίψεις μου μόναι. Περὶ τῆς ἐντολῆς σας πρέπει νὰ σᾶς ὁμιλήσω. Ἀδελφοί· πολλὰς ἔκρουσα θύρας· ἠνεώχθη δὲ μία μόνη, ἡ τοῦ φρουρίου Βερδύνου ἐπὶ τῆς Γαρόννης. Ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ Ἴσαρνος ὁ Βελαρνὸς μοὶ ἐνοικίασε τὸν πρώτιστον πύργον του ἐπὶ ἓξ μῆνας, ἀντὶ δισχιλίων χρυσῶν σολδίων τουλουσινοῦ νομίσματος. Ἐπὶ ὅλον τοῦτον τὸν χρόνον δυνάμεθα ἀποσυρθέντες ἐκεῖ ν' ἀντιστῶμεν, διότι ἡ κατεδάφισις τοῦ πύργου καὶ ἡ πυρπόλησις προσέτι αὐτοῦ περιλαμβάνονται ἐντὸς τῆς συνθήκης, ἂν οἱ λησταὶ Ποιμενίσκοι ἤθελον ἔλθει νὰ μᾶς πολιορκήσωσι. Ἓξ μῆνες ἀρκοῦσιν ὅπως διαῤῥεύσῃ ὁ χείμαρρος αὐτὸς τῶν φονέων, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελθόντες τοῦ ἀσύλου ἐκείνου, θέλομεν ἔλθει νὰ κατοικήσωμεν τὰς οἰκίας μας πάλιν, ἂν εἰσέτι ὑφίστανται, νὰ τὰς οἰκοδομήσωμεν ἂν κατεδαφίσθησαν.

Ὁ ἤρεμος ἀλλὰ μελαγχολικὸς τόνος μεθ' οὗ ἐπρόφερεν ὁ Ματθίας τὰς λέξεις ταύτας, ἐπάγωσε πάσας τὰς καρδίας, ἂν καὶ ἡ ἀγγελία ἣν ἔφερε περιεῖχε πιθανότητά τινα σωτηρίας, ἀπροσδόκητον εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἂν ὁ Ματθίας εἶχεν εἰσέλθῃ, ἐλπίδα ἔχων στίλβουσαν ἐπὶ τοῦ μετώπου, καὶ συμφορᾶς ἂν τὰ χείλη του ἐπρόφερον λόγους, ὅλων αἱ καρδίαι θὰ ἐπληροῦντο ἐλπίδος. Ἀλλ' ὅταν ἐλπίδος μὲν ἔφερεν εὐαγγέλιον, ὁ ἴδιος δὲ ἦτον κατηφὴς καὶ καταβεβλημένος κατεβάλλετο ὅλων τὸ θάῤῥος.

— Ματθία, τῷ εἶπεν ὁ γέρων Ῥαβῖνος, εἶναι αὕτη ἡ ἀρίστη ἐλπίς μας;

— Τ' ἀποτελέσματα θ' ἀποδείξουν, ἀπεκρίθη ὁ Ματθίας μετὰ ταπεινότητος.

— Καὶ τί θὰ πράξῃς; ἀνέκραξεν ὁ Ἠσαῦ.

— Ὅ,τι καὶ οἱ ἀδελφοί μου, ἀπεκρίθη ψυχρῶς ὁ Ματθίας εἰς τὴν ὁπωσοῦν αὐθάδη ταύτην ἐρώτησιν.

— Ἀδελφέ, τῷ εἶπε κρυφίως τὸ μειράκιον, πάσχεις πολύ.

— Ναθάν, τῷ ἀπεκρίθη ὁμοίως ὁ Ματθίας, θὰ παρηγορήσῃς σὺ τὸν πατέρα μας.

Ἔπειτα δὲ, ἀποσυρθεὶς εἰς μίαν γωνίαν, ἔμεινε βεβυθισμένος εἰς διαλογισμοὺς, ἐν ᾧ οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεφάσιζον διὰ τὴν ἐπαύριον τὴν μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ μεθ' ὅλων τῶν θησαυρῶν των ἀναχώρησιν ἐκ Ναρβόνης πρὸς τὸ φρούριον τῆς Βερδύνης.

Τὴν ἑσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μεγάλη ὑπῆρχε κίνησις εἰς τὴν ὁδὸν τῶν Ἰουδαίων. Οἱ μὲν ἐφόρτουν ἁμάξας, οἱ δὲ ἔσαττον τὰς ἡμιόνους καὶ τὰ φορτηγά, διότι τῶν εὐγενῶν ἵππων ἡ χρῆσις δὲν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἀλλ' οὐδαμοῦ ἡ κίνησις δὲν ἦτο τοσαύτη, ὅση εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλουσίου Γάσπαρος. Προϊστάμενος ὅλων τῶν προπαρασκευῶν αὐτὸς, μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Ναθὰν, ἔῤῥιπτεν ἐνίοτε ὑποκεκλεμμένα καὶ τεθλιμμένα βλέμματα ἐπὶ τὸν υἱόν του Ματθίαν, ὅστις ἐπὶ λίθου καθήμενος, ἐσιώπα, καὶ ὡμοίαζεν ἀκίνητον ἄγαλμα, ἐν μέσῳ τῆς μεγάλης ἐκείνης κινήσεως.

— Τέκνον, τῷ εἶπεν ὁ γέρων εἰς αὐτὸν προσελθών. Ἰδοὺ ἡ γενναιότης ἣν εἶχες ὑποσχεθῆ; Σὺ ὁ τόσον ὑπερήφανος, τόσον ἀνδρεῖος, τόσον δραστήριος, μόλις ἦλθε μία δυστυχίας ἡμέρα, καὶ ἰδοὺ κατεβλήθης!

— Πάτερ, εἶπεν ὁ Ματθίας, ἡ ζωή μου σήμερον μοὶ ἀπεκαλύφθη· εἰμὶ ἄνανδρος!

— Ὄχι, Ματθία, ἀνέκραξεν ὁ γέρων ὀπισθοδρομῶν· εἶσαι παράφρων.

— Ὄχι, ὄχι πάτερ, εἶμαι ἄνανδρος, διότι κλίνω τὸ μέτωπον ἐνώπιον ἐκείνων οὓς περιφρονῶ.

— Τί λέγεις, Ματθία; ὑπέλαβεν ὁ Γάσπαρ.

— Πάτερ, εἶπεν ὁ νέος, μὴ θέλῃς νὰ ἐξηγηθῶ, ἢ θὰ βλασφημήσω, καὶ εἰμὶ ἀνάξιος τούτου.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἠγέρθη ν' ἀναχωρήσῃ· ἀλλ' ἔμεινεν ἰδὼν ἐμπρός του τὸν Βερτράνδον Νογαρέτον καὶ τὴν θυγατέρα του Κωνσταντίαν. Ὠχριάσας δὲ, ἀπέβλεψεν ὡς ἐκτὸς ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Νογαρέτον καὶ ἀνέκραξε·

— Τί μὲ θέλετε, κύριε; Σᾶς εἶπα ὅτι ὄχι.

— Γάσπαρ, εἶπεν ὁ Κύριος Νογαρέτος. Διάταξε τὸν υἱόν σου νὰ ἔλθῃ μεθ' ἡμῶν· πρέπει νὰ σᾶς ὁμιλήσω κρυφίως.

Τότε εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τοῦ Ναθὰν, καὶ ὁ γέρων ἱππότης ὡμίλησεν οὕτω πρὸς τὸν Ἰουδαῖον ἔμπορον.

— Γάσπαρ, τὸ πρωῒ ὁ υἱός σου ἦλθε νὰ μ' ἐρωτήσῃ ἂν θέλω νὰ τὸν συνοδεύσῃ ἡ κόρη μου ὡς σύζυγός του, ὑποσχόμενος νὰ σεβασθῇ τὴν πίστιν της. Ἐγὼ δὲ μετ' ὀργῆς τὸν ἐδίωξα. Ἀλλ' ἡ ὀργή μου διήρκεσε μέχρις οὗ στρέψας τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς ἔφερα πρὸς τὴν θυγατέρα μου, ἥτις ὠχρὰ, τρέμουσα, ἀπηλπισμένη, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας μου καὶ τοὺς κατεφίλει. Τότε ἀνεκάλεσα τὸν υἱόν σου, διότι ἡ σύζυγος ἥτις μοὶ εἶχε δώσει τὴν Κωνσταντίαν, ἐπίσης ἀπεῖχεν ἀπ' ἐμοῦ, ὅσον ὁ Ματθίας ἀπεῖχε τῆς κόρης μου, καὶ ἐγὼ, ἀψηφήσας τὴν πατρικὴν κατάραν, εἶχον ἑνωθῇ μετ' αὐτῆς. Ἂν ἐγήρασα, δὲν ἐλησμόνησα ὅμως τὰ αἰσθήματα τῆς νεανικῆς ἡλικίας μου, καὶ ὅταν εἶδα ἀπερχόμενον τὸν υἱόν σου καὶ τὴν θυγατέρα μου κλαίουσαν, ἀνεπόλησα ὅτι καὶ ἐγὼ εἶχον χύσει ποτὲ ὅμοια δάκρυα, καὶ τοὺς ἠλέησα. Ἀνεκάλεσα λοιπὸν τὸν υἱόν σου καὶ τῷ εἶπα. Ματθία, ἄφες τῶν πατέρων σου τὴν θρησκείαν, γενοῦ χριστιανὸς, καὶ ἡ κόρη μου γίνεται σύζυγός σου.

— Κατηραμένος αὐτὸς, ἀνέκραξεν ὁ Γάσπαρ, κατηραμένη καὶ ἡ γενεά του, ἂν ποτὲ ἐδέχετο!

— Βλέπεις, Κύριε; εἶπεν ὁ Ματθίας μετὰ πικροῦ μειδιάματος.

— Οὐδὲ ἐδέχθη, ἐπρόσθεσεν ὁ Κύριος Νογαρέτος, ἀλλ' ἀνεχώρησεν.

— Καλῶς, παιδίον, εἶπεν ὁ Γάσπαρ· ἡ πίστις τῶν πατέρων σου εἶναι βαθέως ἐῤῥιζωμένη εἰς τὴν καρκαρδίαν σου. Εὐλογητὸς ὁ Κύριος.

— Οὐχί, πάτερ, δὲν εἶναι ἡ πίστις μου ἰσχυρά, ἀλλ' ἡ καρδία μου εἶναι ἄνανδρος.

— Τί ἐννοεῖς; ἀνέκραξεν ὁ Γάσπαρ ἐκπληττόμενος.

— Ἐγὼ θὰ σοὶ τὸ ἐξηγήσω, εἶπεν ὁ γέρων ἱππότης. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ περιφρονεῖται ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ σου, καὶ ὅμως δὲν θέλει νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Δὲν τὸν ἀναχαιτίζει ὁ φόβος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ σου, ἀλλ' ὁ φόβος τῆς ὀργῆς τοῦ πατρός του. Ἀψηφᾷ τοὺς κεραυνοὺς τοῦ ὑμετέρου Ἰεχοβᾶ, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τοῦ λαοῦ του τὴν κατηγορίαν.

Ὁ Γάσπαρ ἀπέβλεψε πρὸς τὸν υἱόν του μετ' ἐκπλήξεως, καὶ παροργιζόμενος μὲν διότι ἀπεσκίρτα τῆς προπατορικῆς πίστεως, ἀλλὰ χαίρων διὰ τὴν ὑποταγήν του εἰς τὴν πατρικὴν δύναμιν.

— Ἰδού, τῷ εἶπε τεθλιμμένος, ποῦ σ' ἔφεραν αἱ συμβουλαὶ τῶν χριστιανῶν.

— Τῶν χριστιανῶν! ἀνέκραξεν ὁ Ματθίας. Περιφρονῶ τὴν ἰδικήν μας θρησκείαν, ἀλλὰ περιφρονῶ καὶ τὴν ἰδικήν των. Ἂν ἔπαυσα πιστεύων εἰς τὸν Μωϋσῆν, δὲν πιστεύω δι' αὐτὸ εἰς τὸν Πέτρον. Ἡ κεφαλή μου δὲν κλίνει ἐνώπιον οὐδὲ τοῦ ἑνὸς οὐδὲ τοῦ ἑτέρου.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ αἰσθήματα ἃ παρήγαγεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ματθία ἡ συνεχὴς αὐτοῦ σχέσις μετὰ τῶν δύο ἀντιπάλων ἐθνῶν, καὶ τοιαύτη ἀδιαφορία ἦν τὸ προϊὸν τῶν ἀνηκούστων ἐγκλημάτων ὧν ἐγίνοντο πολλάκις ἔνοχα ἑκάτερα τῶν μερῶν. Οἱ δύω γέροντες ἀπέβλεψαν ἐν ἐκστάσει πρὸς τὸν Ματθίαν, καὶ ἡ Κωνσταντία ἤρχισε νὰ κλαίῃ.

— Τί πιστεύεις λοιπόν, παιδίον; εἶπε κατηφὴς ὁ Γάσπαρ.

— Πάτερ, ἐπίστευσα εἰς ἐμέ, ἐπίστευσα ὅτι ἐδυνάμην νὰ γίνω πολεμιστὴς περίφημος, φέρων τὸ ξίφος καὶ τὴν λόγχην, ὅτι ἤθελον γίνει θαυμαστὸς παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· ὅτι καὶ ἐγὼ ἤθελον κατέχει ἐπὶ τῆς γῆς θέσιν μετὰ τῶν ἰσχυρῶν καὶ μετὰ τῶν μεγάλων· καὶ ἐξ ἐναντίας, ἰδοὺ πρέπει νὰ ὑποκύψω εἰς τὴν κατάραν τῆς γενετῆς μου, χωρὶς νὰ δύναμαι νὰ τὴν ἀπυφύγω. Λέγεις νὰ γίνω χριστιανός, κύριε Νογαρέτε, καὶ δὲν βλέπεις ὅτι καὶ ἂν βαπτισθῶ, ὑπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, ἤθελον ἀντὶ μιᾶς δύο δρέψει περιφρονήσεις, τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ἀρὰν τῶν ἐμῶν, οἵτινες θέλουσι μὲ καλεῖ ἀποστάτην, τὴν περιφρόνησιν τῶν σῶν, οἵτινες ἄκροις τοῖς χείλεσι θέλουσι μὲ καλεῖ ἀδελφόν των, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ των, καὶ ὑπὲρ πάντα τὴν περιφρόνησιν ἐμοῦ αὐτοῦ. ὅστις ἐγκατέλιπον θρησκείαν ἣν δὲν πιστεύω, δι' ἄλλην ἣν δὲν πιστεύω ἐπίσης, καὶ ἐγκατέλιπα καὶ τοὺς ἀδελφούς μου ἐν τῇ στιγμῇ τοῦ κινδύνου.

— Νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃς, εἶπεν ὁ Νογαρέτος, δὲν εἶναι χειρότερον τοῦ νὰ μὴ πράξῃς ὑπὲρ αὐτῶν τίποτε, ὡς ὁ ἔσχατος μεταξὺ των, ἀντὶ ὡς πρῶτος νὰ ἐνεργήσῃς ὑπὲρ σωτηρίας των.

— Ἂν ἀποθάνωσι, θ' ἀποθάνω, εἶπεν ὁ Ματθίας. Περισσότερον δὲν δύνανται τίποτε νὰ ζητήσωσι παρ' ἐμοῦ. Ἂν ἡ τύχη μοὶ ἔδωκε βραχίονα ῥωμαλέον, κεφαλὴν ἰσχυράν, πνεῦμα φιλόδοξον, δυστυχία δι' ἐμὲ εἶναι τοῦτο, καὶ δι' αὐτοὺς δὲν εἶναι εὐτύχημα. Ὄχι, δὲν θέλω καταβάλει ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀδελφῶν μου ἀγῶνας οὓς θέλουσιν ἀνταμείψει δι' ἀγόνου ὑπολήψεως μόνον, καὶ ἴσως δι' ἀγενοῦς φθόνου.

— Τί θέλεις λοιπὸν παιδίον; ἠρώτησεν ὁ Γάσπαρ.

— Ὦ! δὲν μ' ἐννοεῖτε, ἀνέκραξεν ὁ Ματθίας. Θέλω, ὅ,τι εἶναι ἀδύνατον, νὰ γίνω ἄνθρωπος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδεὶς νὰ μὴ δύναται νὰ εἴπῃ, ὅταν λαμπρύνω τὸ ὄνομά μου, ὅτι εἶναι ὄνομα δούλου, ἢ ὄνομα ἀποστάτου. Ἄφετέ με· θέλω ν' ἀποθάνω.

— Ἔστω, εἶπεν ὁ Νογαρέτος. Σοὶ προτείνω τρόπον τοῦ νὰ καταταχθῇς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν διὰ πράξεως ἥτις νὰ ἐπισύρῃ ἐπὶ σὲ τὴν εὐλογίαν τῶν Ἰουδαίων, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀνανδρία ὑπ' οὐδενός. Μ' ἐπρότεινας νὰ ὑπερασπίσω τὸ ἔθνος σου κατὰ τῶν Ποιμενίσκων, καὶ σοὶ ἠρνήθην. Λοιπὸν σοὶ ὀμνύω εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν πίστιν μου, ἂν γίνῃς χριστιανός, ὅτι ἡ Ναρβὼν γίνεται ἄσυλον τῶν συμπατριωτῶν σου, καὶ ὅτι δὲν θὰ τὴν ἐγκαταλείψωσιν ὡς φυγάδες, ἀλλ' ὅτι θὰ τοὺς ὑπερασπισθῶ ὡς ἤθελον ὑπερασπισθῆ τοὺς χριστιανούς. Τὸ βάπτισμά σου θέλει ἐκτείνει ἐπ' αὐτοὺς τὴν προστασίαν μας. Δὲν θέλετε διασπαρεῖ καὶ πλανᾶσθαι ἐκτὸς τοῦ τόπου, ζητοῦντες ἄσυλον ἀμφίβολον καὶ ἐφήμερον. Μὲ βλέπεις καὶ τρομάζεις διὰ τὴν πρότασίν μου; Ματθία, ἡ ὑπεροψία σου δὲν ἐννοεῖ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ συγκαταβῶ μέχρι παρακλήσεως πρὸς σέ. Ἀλλὰ μίαν μόνον λέξιν ἀρκεῖ νὰ σοὶ εἴπω, καὶ ἂν δὲν τὴν ἐννοήσῃς, ὁ πατήρ σου, εἰμὶ βέβαιος, θὰ τὴν ἐννοήσῃ. Ἡ θυγάτηρ μου μοὶ ὤμοσεν ὅτι θ' ἀποθάνῃ.

Ἡ Κωνσταντία, ἀκίνητος μένουσα ἕως τότε, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρός της, καὶ τὰ δάκρυά της ἔβρεχον τὰς παρειάς του.

Ἀλλ' οἱ τρεῖς Ἰουδαῖοι δὲν ἀπεκρίνοντο.

— Νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πίστιν μας! εἶπε σκεπτικῶς ὁ Γάσπαρ.

— Ἀλλὰ διὰ νὰ σώσῃ τὸ γένος μας, πάτερ, εἶπεν ὁ Ναθάν.

— Παιδίον, εἶπεν ὁ γέρων Γάσπαρ, πρέπει λοιπὸν νὰ πιστεύσω ὅτι ἀπωλέσθης καὶ σὺ δι' ἐμέ; εἶσαι καὶ σὺ προδότης, καὶ πρέπει δύω ἀρὰς νὰ προφέρω ὡς ἀποχαιρετισμὸν τῆς ζωῆς;

— Τὸ βλέπεις, χριστιανέ, εἶπεν ὁ Ματθίας. Θὰ μὲ καταρασθῶσιν ἐὰν τοὺς σώσω, θὰ μὲ ὀνομάσωσι προδότην.

— Γάσπαρ, εἶπεν ὁ Νογαρέτος, δὲν ἔχεις δικαίωμα ν' ἀποφασίσῃς μόνος περὶ πράγματος τοσοῦτον σπουδαίου. Πρόκειται περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους σου· ἐκεῖνο πρέπει ν' ἀποφασίσῃ, καὶ θὰ τὸ συμβουλευθῶ.

Πρὸ πολλοῦ ἤδη ὑπόκωφος θόρυβος ἀνήγγελλεν ὅτι τὸ πλῆθος εἶχε συνέλθει περὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Γάσπαρος. Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἰουδαίων μαθόντες παρὰ τοῦ Ἡσαῦ, ὅτι ὁ Νογαρέτος ἦτον ἐντὸς τῆς οἰκίας, κινούμενοι ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ ἐνθυμούμενοι τοῦ Ματθία τὴν ἀθυμίαν, ἐπίστευον ὅτι ὑπάρχει προδοσία, καὶ ἤθελον νὰ τὴν προλάβωσιν ἢ νὰ τὴν

τιμωρήσωσιν. Ἤδη κραυγαί τινες ἠγείροντο, ὅταν ὁ Νογαρέτος, προβὰς μεταξὺ τοῦ τεταραγμένου πλήθους ὕψωσε τὴν φωνὴν, καὶ ὡμίλησεν ἐπισήμως.

— Παῖδες Ἰσραὴλ, θὰ φύγετε, ἀλλ' ἡ σφαγὴ δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν φυγήν σας. Θὰ ἐγκλεισθῆτε εἰς φρούριον. Ἀλλὰ τὸ φρούριον ἐκεῖνο δὲν δύναται ν' ἀντιστῇ κατὰ τῶν Ποιμενίσκων ἂν σᾶς πολιορκήσωσιν. Ἡ Ναρβὼν εἶναι ἀκαταμάχητον ἄσυλον, καὶ σᾶς εἶναι προσιτὸν εἰσέτι, ἀλλ' ἐπὶ μιᾷ συνθήκῃ, ἐπὶ τῇ συνθήκῃ ν' ἀρνηθῇ ὁ ἀδελφός σας Ματθίας τὴν πίστιν τῶν προγόνων του, καὶ νὰ γίνῃ χριστιανός. Τότε σᾶς ὀμνύω, ὡς ἱππότης, νὰ σᾶς ὑπηρετήσω ὡς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ υἱοῦ μου, διότι τότε θὰ τὸν ὀνομάσω υἱόν μου.

Αἱ λέξεις αὗται μεγάλην χαρὰν ἐπροξένησαν εἰς τὸ πλῆθος, καί τινες φωναὶ ἀνέκραξαν·

— Καὶ ὁ Ματθίας ἀναμφιβόλως δέχεται;

— Ὄχι, εἶπεν ὁ Γάσπαρ, παρεμβαίνων αἰφνιδίως. Ὁ Ματθίας δὲν δέχεται.

— Ἐπικαλεῖται τὴν κρίσιν σας, εἶπεν ὁ Νογαράτος.

— Δύνασθαι νὰ καταδικάσητε ἕνα τῶν ἀδελφῶν σας, εἶπεν ὁ Γάσπαρ, νὰ γίνῃ προδότης;

— Ὅστις σώσῃ τοὺς ἀδελφούς του, ἀνέκραξεν ὁ Ναθὰν, εἶναι ἄξιος νὰ κληθῇ οὕτως ὑπὸ τῶν σωθέντων; Μάρτυρα θὰ τὸν ὀνομάσουν.

— Βεβαίως, ὑπέλαβεν ὁ Ἡσαῦ, σαρδονικῶς μειδιῶν. Ἡ θυσία αὕτη τόσον δυσχερὴς θέλει εἶσθαι εἰς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, ὥστε μόνος ἐκεῖνος ἔχει ψυχὴν ἱκανῶς ἰσχυρὰν, ἵνα ὑπομείνῃ τὴν δοκιμασίαν ταύτην. Διότι δὲν πρέπει νὰ τὸ λησμονῶμεν· οἱ ἄνθρωποι εἶναι φύσει ἀχάριστοι· καὶ ἴσως εὑρεθῶσι τινες μεταξὺ ἡμῶν, κηρύξαντες ὅτι ἡ θυσία αὕτη ἐγένετο οὐχὶ πρὸς σωτηρίαν ὑμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἔρωτός του, ὑπὲρ τῆς κόρης τοῦ χριστιανοῦ, ἐν ᾧ οἱ χριστιανοὶ θέλουσι πιστεύει ὅτι ἡ ἀρνησιθρησκεία αὕτη εἶναι πρόσχημα μόνον, εἶναι ἄνανδρος δόλος πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ματθίας θέλει περιφρονήσει τὰς συκοφαντίας ταύτας, καὶ ἡ σωτηρία τῶν ἀδελφῶν του θέλει κατισχύσει ἐν τῇ καρδίᾳ του τῶν τοιούτων θεωριῶν.

— Καλῶς, ἀδελφέ, εἶπεν ὁ Ματθίας, Μοὶ διέγραψας τὸ καθῆκόν μου.

Ἡ Κωνσταντία ἔσφιγξε σπασμωδικῶς τὴν χεῖρα τοῦ Ναθὰν, ὅστις ἀνέκραξε·

— Οἱ σοφοὶ μεταξὺ ὑμῶν πρέπει νὰ τῷ τὸ διαγράψωσιν. Ἐκεῖνοι ἄς ὁμιλήσωσι.

— Καὶ ἄς ὁμιλήσωσι μεγαλοφώνως, εἶπεν ὁ Ματθίας, καὶ ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Σολομὼν Βὲν Σολομὼν, μὲ συμβουλεύεις ν' ἀφήσω τὴν πίστιν μου διὰ νὰ σώσω τὸν λαόν σου;

— Εἰς οὐδένα δύναμαι νὰ δώσω τοιαύτην συμβουλὴν, εἶπεν ὁ μέγας Ῥαββῖνος.

— Καὶ σὺ, Ἰακώβ;

— Ἔργον τῆς συνειδήσεώς σου.

— Καὶ σὺ Σαμουήλ;

— Ὁ νόμος καταρᾶται τοὺς ἀρνησιθρήσκους, καὶ εὐλογεῖ τοὺς μάρτυρας.

Μετὰ ταῦτα δ' ἕκαστος τῶν δώδεκα γερόντων, τῶν καλουμένων σοφῶν, ἐρωτηθεὶς ἀλλαλοδιαδόχως, ἀπήντησε διὰ διεκφυγῶν, μὴ τολμῶν νὰ δώσῃ εἰς οὐδένα ἀναφανδὸν τὴν συμβουλὴν τοῦ ν' ἀρνηθῇ τὴν θρησκείαν του, λυπούμενος δὲ ἐνδομύχως ὅτι δὲν τὴν ἠρνεῖτο.

— Λοιπὸν, ἀδελφοί, εἶπεν ὁ Ματθίας, ἀναχωροῦμεν. Δὲν ἔχω τοσοῦτον ἰσχυρὰν τὴν ψυχὴν, ὥστε νὰ φέρω τὸ βάρος πράξεως ἣν οὐδεὶς τολμᾷ νὰ μοὶ συμβουλεύσῃ. Χαίρετε, Κύριε Νογαρέτε. Λοιπὸν Ἑβραῖος ἐγεννήθην, Ἑβραῖος θ' ἀπαθάνω. Θ' ἀποθάνωμεν, ἀδελφοί, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα μετὰ λαμπρᾶς φωνῆς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς συμπατριώτας του. Θ' ἀποθάνωμεν, καὶ, πάτερ, θὰ μ' εὐλογήσῃς.

Τὸ πλῆθος ἀπεσύρθη τότε, σιωπηλὸν, καὶ ὁ Νογέρατος ἀνεχώρησε μετὰ τῆς θυγατρός του, ἥτις ἐξερχομένη, εἶπε κρυφίως πρὸς τὸν Ναθάν.

— Πρέπει νὰ σ' ὁμιλήσω.

Ὅταν δ' ἦλθεν ἡ ἑσπέρα, δώδεκα ἀπεσταλμένοι ἐλθόντες ἐκ μέρους τῶν δώδεκα σοφῶν τοῦ ἔθνους, παρεκίνουν τὸν Ματθίαν νὰ δεχθῇ τὸ βάπτισμα. Ἀλλ' ὁ Ματθίας τοὺς ἀπέπεμψε, καὶ εἶπε πρὸς τὸν πατέρα του·

— Τοὺς βλέπεις πάτερ; Θέλουν νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν σωτηρίαν των διὰ τῆς καταισχύνης μου. Ὦ! ἀρὰ ἐπ' αὐτούς! Ἀρὰ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἢ Ἰουδαίους ἢ Χριστιανούς! Αἰσχρὸν καὶ οὐτιδανὸν γένος εἶναι τὸ τῶν ἀνθρώπων.

— Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἶναι οὐτιδανὸν γένος; εἶπε φωνὴ γυναικεία πλησίον τοῦ Ματθίου. Καὶ ὅμως διὰ τὴν ὑπόληψιν τοῦ γένους τούτου συντρίβεις τὴν καρδίαν, καταστρέφεις τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀγαπώντων σε. Διὰ νὰ μὴ σὲ προσβάλλωσιν εἰς τοὺς λόγους των, θέλεις νὰ σβύσῃς τὴν μόνην φωνὴν ἥτις ἤθελε σὲ παρηγορεῖ. Καὶ διὰ νὰ μὴ ἐκτεθῇ τὸ ὄνομά σου εἰς τὴν συκοφαντίαν τῶν μὲν καὶ εἰς τὴν εἰρωνίαν τῶν ἄλλων, τοῖς ῥίπτεις ἕρμαιον τὴν εὐτυχίαν σου, τὴν ζωήν σου, τὸ μέλλον σου! Ἀθλιότης καὶ ἀνανδρία! Ματθία, γυνὴ εἶμαι, ἀλλ' ἀνδρειοτέρα σου. Μεταξὺ τῆς ἀρᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ αἰσθήματός μου, μεταξὺ τῆς περιφρονήσεως τῶν ἐμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας εὐδαιμονίας, μεταξὺ τοῦ μίσους καὶ τῶν ὑπονοιῶν τῶν συμπατριωτῶν σου, καὶ τῆς ὑπολήψεως σοῦ καὶ μόνου, δὲν ἔμεινα ἀμφίῤῥοπος. Ἰδοὺ ἐγὼ· εἶμαι σύζυγός σου, καὶ ἑτοίμη νὰ σ' ἀκολουθήσω.

— Κωνσταντία! . . . Κωνσταντία! . . . ἀνέκραξεν ὁ Ματθίας, βλέπων ὅλως ἐκπεπληγμένος πλησίον του τὴν νέαν κόρην ὑπὸ τὰ ἐνδύματα τοῦ Ναθάν. Εἶσαι λοιπὸν ἄγγελος, εἶσαι φῶς τοῦ οὐρανοῦ!

— Ὄχι, Ματθία, εἶπεν ἡ Κωνσταντία, εἶμαι γυνὴ ἀγαπῶσα.

Ἐντὸς τῆς νυκτὸς ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ναρβῶνος ἀνεχώρησαν ἐν σπουδῇ· καί τινας μετὰ ταῦτα ἡμέρας, διαφυγόντες τοὺς Ποιμενίσκους διὰ τῆς ταχύτητος τῆς πορείας των, ἦσαν κεκλεισμένοι ἐντὸς τοῦ πύργου τοῦ Βερδύνου, ἐπὶ τῆς Γαρόννης, χίλιοι περίπου τὸν ἀριθμὸν, ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδία. Ἐκεῖ ἡ Κωνσταντία ἐδείχθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους

ὡς γυνὴ τοῦ Ματθίου, καὶ ὁ μέγας Ῥαβῖνος Σολομὼν Βὲν Σολομών, τὴν παρεδέχθη εἰς τὴν συναγωγήν. Ἐν τούτοις δ' οἱ Ποιμενίσκοι, μαθόντες τὸ καταφύγιον τοῦτο τῶν Ἑβραίων, καὶ ἐπὶ προφάσει ὅτι ἔσυραν βεβήλως μεθ' ἑαυτῶν μίαν χριστιανήν, ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ πύργου τοῦ Βερδύνου, καὶ τὸν ἐπολιόρκησαν. Ἀλλ' ὁ Ματθίας εἶχε πάλιν ἀναδειχθῆ τοιοῦτος ὁποῖος ἦν πρότερον, καὶ διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν γυναῖκά του, ἐτόλμησεν ὅ,τι δὲν ἐτόλμα νὰ γίνῃ διὰ νὰ τὴν κατακτήσῃ, ἐτόλμησε νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἔθνους του. Οἱ ποιμενίσκοι ἔστησαν ἰσχυρὰς μηχανάς, καὶ ἤρχισαν ἀδιακόπως τὰς κατὰ τῶν τειχῶν προσβολάς. Ἀλλ' ὁ Ματθίας ἦτον παρὼν πανταχοῦ, τοὺς ἐκρήμνιζεν ἀπὸ τὰ τείχη, τοὺς ἔρριπτεν εἰς τὰς τάφρους, τοὺς ἐδίωκεν εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ κατέστρωνεν αὐτὴν μὲ τὰ πτώματά των. Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἠσαῦ ἦτον ὁ δεικνύων φοβερωτέραν ἀνδρείαν, καὶ οὗ ἡ φωνὴ εἶχε τὴν περισσοτέραν μετ' ἐκεῖνον βαρύτητα ἐντὸς τῶν βουλῶν. Οἱ Ποιμενίσκοι ὅμως δὲν ἀπηύδουν, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην τοῖς ἤρχοντο νέαι βοήθειαι, προσκαλούμεναι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀπεράντων λαφύρων ὅσα ἤξευρον ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

Αἱ προσβολαὶ ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ τὰ ἀδιακόπως συῤῥέοντα νέα στίφη λῃστῶν, δὲν ἄφηνον οὐδὲ στιγμὴν ἀναψυχῆς εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Μάτην οἱ περίοικοι ἄρχοντες, ὧν οἱ λῃσταὶ ἐλεηλάτουν τὰς γαίας, ἐπροσπάθουν νὰ τοὺς πείσωσιν ὅτι ἡ πολιορκία των δὲν ἔχει ἐπιτυχίας ἐλπίδα. Οἱ Ποιμενίσκοι τοῖς ἀπεκρίνοντο αὐθάδως ὅτι προφανὲς εἶναι πόσον ὀλίγον φροντίζουσι περὶ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ὅταν συγκατανεύωσι ν' ἀφήσωσι μίαν κόρην Χριστιανὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν τοῦ Σατανᾶ. Οἱ δὲ προὔχοντες, φοβούμενοι μὴ αὕτη ἡ περὶ ἀδιαφορίας κατηγορία χρησιμεύσῃ τοῖς ποιμενίσκοις ὡς πρόφασις κατ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, ἀνεχώρουν, καὶ κατεκλείοντο εἰς τὰ φρούριά των. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ πρόφασις αὕτη τῶν ποιμενίσκων ἔφθασε διά τινων αἰχμαλώτων μέχρι τῆς ἀκοῆς τῶν πολιορκουμένων Ἰουδαίων. Ἔκτοτε ὁ Ματθίας παρετήρησεν ὅτι οἱ συμπατριῶταί του, καί τοι ἐξακολουθοῦντες σέβας καὶ ὑπόληψιν νὰ ἐπιδεικνύωσι πρὸς αὐτόν, τὴν σύζυγόν του ὅμως ἐθεώρουν μετὰ βλεμμάτων μίσους καὶ ἀποστροφῆς. Τέλος μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ προσβολὴ ἀπέβη φονικωτέρα καὶ πεισματωδεστέρα, ἐνῷ ὁ Ματθίας συνίστα πάλιν τοὺς πολεμιστὰς ἐπὶ τῶν πύργων, συμβούλιον συνεκροτήθη ὑπὸ τοῦ Ἠσαῦ.

— Ἀδελφοί, εἶπε, λυποῦμαι ἐγείρων τὴν φωνὴν κατὰ τοῦ ἀνδρειοτέρου τῶν πολεμιστῶν μας, κατὰ τοῦ ἀνθισταμένου ὡς ὁ σκόπελος, καὶ ὁρμῶντος ὡς ὁ κεραυνός. Ἀλλ' ὅλαι αἱ δυστυχίαι μας ἀπ' αὐτοῦ προέρχονται. Ἐδύνατο νὰ μᾶς σώσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε. Δὲν κατεδέχθη νὰ μεταχειρισθῇ δόλον, ὃν ἕκαστος ἤθελε θεωρήσῃ ὡς τὸ μαρτύριον τοῦ Μακαβαίου, ὡς τὸν ἱερὸν δόλον τῆς Ἰουδίθ. Ἀλλ' οὔτε ἡ εὐγνωμοσύνη οὔτε ὁ θαυμασμὸς ἡμῶν δὲν τὸν ἔπεισαν νὰ δεχθῇ τοὺς σαρκασμοὺς τινῶν χριστιανῶν. Ἡ ὑπόληψις τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι δι' αὐτὸν μικροτέρου λόγου ἀξία ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν τῶν Χριστιανῶν. Μᾶς παρέσυρεν ἐνταῦθα, καὶ ἂν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἀνδρείαν του, ἔφερεν ὅμως καὶ κίνδυνον ἀνώτερον τῆς ἀνδρείας του. Ἂν ἡ κόρη τοῦ Νογαρέτου δὲν ἦτον ἐνταῦθα, πρὸ πολλοῦ οἱ ποιμενίσκοι θὰ εἶχον ἐγκαταλείψει τὰ τείχη ταῦτα, καὶ θὰ ἐσωζόμεθα. Ἂς τοῖς ἀποδώσωμεν τὴν Χριστιανήν, καὶ οὐδὲν ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν πλέον.

— Ἀλλ' εἶναι Ἰουδαία τώρα, ἀνέκραξεν ὁ Γάσπαρ.

— Λοιπὸν ἂν εἶναι Ἰουδαία, ἂς ἀφοσιωθῇ ὑπὲρ τῆς ὅλων σωτηρίας, καὶ ἂς ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ φρούριον τοῦτο. Ἂν εἶναι ἀληθῶς ἀδελφή μας, δὲν θέλει διστάσει. Προτείνατε τὴν θυσίαν ταύτην εἰς ἑκάστην τῶν γυναικῶν μας, καὶ οὐδεμία θέλει διστάσει νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας. Διότι ἐκεῖναι εἰσὶν ἀληθῶς θυγατέρες τοῦ Ἰσραήλ, καὶ δὲν προσποιοῦνται ψευδῆ θρησκείαν.

— Καὶ ἂν ἀρνηθῇ; εἶπεν ὁ Γάσπαρ.

— Τότε, εἶπεν ὁ Ἠσαῦ, ἡ πίστις της εἶναι ψευδής, καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀποῤῥίψωμεν ἀφ' ἡμῶν.

— Ἀληθές, εἶπον οἱ γέροντες.

Καὶ ὁ Γάσπαρ ἐπεφορτίσθη ν' ἀναγγείλῃ τοῦτο εἰς τὸν υἱόν του, καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἀπόκρισιν εἰς τὴν συνέλευσιν. Ὅταν δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν ἥτις ἦτον ἡ κατοικία αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, ὁ Ματθίας ἐκοιμᾶτο, ἡ δὲ Κωνσταντία καθημένη ἐπὶ τῶν ἀχύρων τῆς κλίνης, τὸν ἐθεώρει ἀσκαρδαμυκτί.

— Θύγατερ, εἶπεν ὁ γέρων, εὐλογητὸς ὁ κύριος ὅτι ὁ Ματθίας κοιμᾶται, διότι ἔχω νὰ σ' εἰπῶ πράγματα δι' ἃ ἤθελεν ἐκμανῇ ὡς πιναλέος λέων, ἐὰν τὰ ἤκουε.

— Τὰ ἠξεύρω, πάτερ, εἶπεν ἡ Κωνσταντία. Ὁ Ναθὰν μοὶ τὰ εἶπεν. Ἐκπλαγεὶς ὅτι συνεκροτεῖτο συνέλευσις χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν ὁ Ματθίας, καὶ ὅτι ὁ Ἠσαῦ τὴν συνεκρότει, ὑπώπτευσεν ὅτι ἦτον ῥαδιουργία τις τοῦ μίσους του κατ' ἐμοῦ, καὶ οὕτω παρεμόνευσε καὶ ἔμαθε τὸ μυστήριον τῶν διασκέψεών σας.

— Καὶ τί θὰ πράξῃς, θύγατερ; εἶπεν ὁ γέρων.

— Τοῦτο θὰ τὸ εἰπῶ εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν σοφῶν σας, ἀπεκρίθη ἡ Κωνσταντία. Ἂς ὑπάγωμεν.

Καὶ ἐγερθεῖσα, ἐφίλησε τὸ μέτωπον τοῦ ἀνδρός της, καὶ διευθύνθη πρὸς τὴν αἴθουσαν τῶν διασκέψεων. Οἱ γέροντες, ἰδόντες αὐτήν, ἔστρεψαν ἐκπεπληγμένα βλέμματα πρὸς ἀλλήλους, τόσον ἡ συμπεριφορά της ἦτον ὑπερήφανος καὶ σταθερά. Προὐχώρησε λοιπὸν μεταξὺ αὐτῶν, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ τὴν ἐρωτήσῃ. Ὁ Ἠσαῦ τὴν κατεβρόχθισε δι' ἀγρίων βλεμμάτων. Περιμείνασα δὲ μίαν στιγμήν, τοῖς ὡμίλησεν ὡς ἕπεται.

— Πατέρες, ἤκουσα τί ἀπαιτεῖτε παρ' ἐμοῦ. Θὰ τὸ πράξω.

Ὅλοι ἔμειναν ἔκθαμβοι, ὁ Ἠσαῦ ἐμειδίασε μετὰ θηριώδους χαρᾶς. Ἀλλ' ὁ Βὲν Σολομών, συγκινηθεὶς ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς ταύτης ἀφοσιώσεως, τῇ εἶπε·

— Δὲν θὰ σὲ βλάψουν, θύγατερ, διότι εἶσαι κόρη Χριστιανή.

— Ὄχι, ἀπεκρίθη ἡ Κωνσταντία, εἶμαι σήμερον Ἰουδαία, καὶ δὲν θὰ τοῖς τὸ ἀρνηθῶ. Ἐξ ἐναντίας θὰ

τοῖς εἰπῶ, ἐγώ εἰμι ἡ Χριστιανὴ ἥτις ἐγκατέλιπε τὴν θρησκείαν σας, καὶ ἠκολούθησεν ἕνα τῶν ἐχθρῶν σας.

— Ἀλλὰ θὰ σὲ φονεύσουν τότε, ἀνέκραξεν ὁ Ἡσαῦ, πελιδνὸς γενόμενος ὑπὸ παραδόξου τρόμου. Θὰ σὲ φονεύσουν, καὶ δὲν θὰ μᾶς σώσῃς.

— Καὶ διατί νὰ ζήσω; εἶπεν ἡ Κωνσταντία μετὰ ψυχρᾶς περιφρονήσεως· διὰ νὰ σὲ σώσω, Ἡσαῦ, σὲ τὸν σταθερὸν εἰς τὴν πίστιν σου; Θέλεις ν' ἀρνηθῶ ἐκείνην ἣν παρεδέχθην διὰ νὰ σὲ σώσω; ὤ! ἠπατήθης ὅταν εἶπες, ὅτι δὲν ἤμην εἰλικρινὴς εἰς τοὺς ὅρκους μου. Ἔγινα σύζυγος τοῦ Ματθία, καὶ κατετάχθην ὑπὸ τὸν νόμον τῆς θρησκείας του. Οἱ Ποιμενίσκοι ἠμποροῦν νὰ χύσουν τὰς τελευταίας ῥανίδας τοῦ αἵματός μου, ἀλλ' ὅ,τι ὤμοσα, ὤμοσα. Ἐλθὲ, καὶ φέρε με πρὸς αὐτούς.

Οἱ σοφοὶ ἐσιώπων, καί τινες ἐξ αὐτῶν ἔχυνον δάκρυα. Ὁ δὲ Ἡσαῦ, ὑπὸ φοβεροῦ δακνόμενος πείσματος, ἐθεώρει τὴν Κωνσταντίαν μετὰ βλέμματος φλέγοντος ὁτὲ μὲν ὑπὸ λύσσης, ὁτὲ δὲ ὑπὸ ἀπαισίου φλογός· καὶ ἔπειτα ἀνέκραξε τέλος,

— Τότε λοιπὸν εἶναι περιττὴ ἡ θυσία. Ἐγὼ ἤλπιζον νὰ σωθῶμεν ὅλοι.

— Ὄχι, εἶπεν ἡ Κωνσταντία, θ' ἀποθάνωμεν ὅλοι.

— Ὁ Θεὸς, εἶπεν ὁ Σολομὼν Βὲν Σολομὼν, ὁ θεὸς εὐλογήσοι σε καὶ δεχθείη τὰς ἐπαγγελίας σου. Θέλεις ἀποθάνει ἢ θέλεις ζήσει μεθ' ἡμῶν. Εἶσαι ἀδελφὴ καὶ θυγάτηρ μας, ὑπὲρ ὅλας τὰς ἀδελφὰς καὶ τὰς θυγατέρας μας.

— Ἔστω λοιπὸν, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ, θ' ἀποθάνωμεν ὅλοι.

Ὅταν δ' ὁ Ματθίας, ἐγερθεὶς, ἔμαθε τὰ συμβάντα, ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὸν εὐρύν πέλεκύν του, καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν Ἡσαῦ.

— Ματθία, τῷ εἶπεν ἡ Κωνσταντία. Ἡ ὀργὴ ἀναδεικνύει νικητὰς πολλάκις τοὺς ἄνδρας· ἡ παραφορὰ τοὺς συντρίβει αὐτοὺς τοὺς ἰδίους. Αἱ γυναῖκες γνωρίζουσι καλλίτερον τὸ μυστήριον πῶς νὰ διοικῶσι τοὺς ἄνδρας. Ἤμην βεβαία ὅτι ὁ Ἡσαῦ ἤθελε μὲ ὑπερασπισθῆ.

— Σὲ ἀγαπᾷ λοιπὸν, εἶπε κρυφίως ὁ Ματθίας πρὸς τὴν Κωνσταντίαν.

— Σιώπα, τῷ ἀπεκρίθη ὁμοίως ἡ σύζυγός του.

— Ἔπειτα δὲ ἐπράϋνε τὸν Ματθίαν καὶ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσίν του, ὅτι τίποτε δὲν θέλει ἐπιχειρήσει κατὰ τοῦ Ἡσαῦ.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δ' ἐκείνης ἡ Κωνσταντία ἐθεωρεῖτο ὡς θεόθεν ἐμπνεομένη, καὶ οὐδέποτε διήρχοντο ἔμπρός της οἱ γέροντες χωρὶς νὰ τὴν χαιρετίσωσιν, τὰ παιδία χωρὶς να ζητήσωσι τὴν εὐχήν της.

Ἡ πολιορκία ὅμως διήρκει πάντοτε, οἱ δὲ εἰς τὸ φρούριον εἰσελθόντες πολεμισταὶ εἶχον ἤδη μείνει μόλις πεντήκοντα τὸν ἀριθμόν· οἱ δὲ γέροντες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία, δὲν ἦσαν πλείονες τῶν τριακοσίων. Τὰ ἐφόδια τῶν βελῶν καὶ αἱ ζωοτροφίαι ἐξηντλοῦντο, καὶ ἤδη κατὰ τὰς ἐφόδους ἐσφενδόνιζον πολλάκις οἱ πολιορκούμενοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν κιβώτια πλήρη ἀργύρου. Μητέρες ἐκμανεῖσαι ὑπὸ τῆς πείνης, κατεκρήμνιζον τὰ παιδία των ἐπὶ τὰς λόγχας τῶν Ποιμενίσκων. Ἐπὶ μιᾶς ματαίας ἐκδρομῆς των, οἱ Ἰουδαῖοι κατέλιπον τινὰς αἰχμαλώτους εἰς χεῖρας τῶν ληστῶν, οἵτινες ὑπὸ τὰ τείχη αὐτὰ, καὶ ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν ἀδελφῶν των, τοῖς ἐπέβαλον βασάνους τρομερὰς, ἀνηκούστους, ἃς ἔφριττε βλέπων ὁ ὀφθαλμὸς, ἃς τὸ στόμα δὲν δύναται νὰ διηγηθῇ, καὶ οὕτω τοὺς ἐθανάτωσαν. Ἐξ τῶν αἰχμαλώτων τούτων ἔζησαν ἐπὶ δύω ἡμέρας ὑπὸ τὰς πυράγρας καὶ τὰ ἐρυθρὰ ἐγχειρίδια τῶν Ποιμενίσκων. Τὸ φρούριον κατέρρεεν ἤδη πανταχόθεν, καὶ νέα ἔφοδος ἦτον πιθανὸν ὅτι ἤθελεν ἐπιτύχει. Τότε ὁ Ἡσαῦ ἀνέκραξε μετὰ λύσσης·

— Οὕτω λοιπὸν ὅλοι θεν' ἀποθάνωμεν!

— Σοὶ τὸ εἶπα, ἀπεκρίθη ἡ Κωνσταντία, θεν' ἀποθάνωμεν ὅλοι, ἀλλ' ἠμποροῦμεν νὰ μὴ ἀποθάνωμεν οὕτω. Ἔπειτα δὲ, σύρουσα ἐγχειρίδιον ἀπὸ τὸν κόλπον της, ἐπρόσθεσε.

— Τὸ κατ' ἐμὲ, *οὕτω* δὲν θ' ἀποθάνω.

— Ὁ Ἡσαῦ τὴν ἐθεώρησεν ἐπὶ μακρὸν ἐν ᾧ ἀνεχώρει, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔμεινεν ἀκίνητος εἰς τὴν θέσιν του ἀφ' οὗ ἀνεχώρησε. Τὴν δ' ἐπαύριον οἱ Ἰουδαῖοι εἶδαν ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων φοβερὰς μηχανὰς ἃς οἱ Ποιμενίσκοι εἶχον προσαγάγει εἰς τὰς πύλας, καὶ μεταξὺ ἄλλων εἶδος *χελώνης*, ὑφ' ἧς προστατευόμενοι, ἐσώρευον ξύλα εἰς τὴν πρωτίστην πύλην, διὰ νὰ τὴν πυρπολήσωσι. Τὰ ἀγγεῖα ζέοντος ἐλαίου, ἃ οἱ πολιορκούμενοι ἔρριπτον συνήθως ἐπὶ τὰς μηχανὰς ταύτας ὅπως τὰς καύσωσι, δὲν ἐδύναντο νὰ τοῖς χρησιμεύσωσι πλέον, διότι οὕτως ἤθελον ἀνάψει τὴν εἰς αὐτοὺς ὀλεθρίαν πυρκαϊάν· βαρεῖς δὲ ὄγκους δὲν εἶχον πλέον νὰ σφενδονίζωσι, διὰ νὰ συντρίψωσι τὴν μηχανήν. Ἐν τούτοις ὅμως ἔφερον πρὸς τοῦτο κιβώτια, πλήρη χρυσοῦ καὶ πολυτίμων ἀντικειμένων, ὅτε ὁ Ἡσαῦ προσελθὼν ὡμίλησε.

— Ἀδελφοὶ, εἶπεν, ἀπόνοια εἶναι νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ σωθῶμεν εἰσέτι. Ἐδῶ θ' ἀποθάνωμεν, ἂν ὄχι σήμερον, ὅμως αὔριον, καὶ θ' ἀποθάνωμεν, κορέννυντες τοὺς ληστὰς διὰ τῶν θησαυρῶν ἡμῶν. Ἀφ' οὗ λοιπὸν πρόκειται ν' ἀπολεσθῶμεν, μεθ' ἡμῶν ἃς συναπολεσθῶσι καὶ οἱ θησαυροὶ ἡμῶν. Ἃς τολμήσωμεν νὰ λάβωμεν ἡσύχως κἂν τὸν θάνατον, ὃν οἱ κακοῦργοι οὗτοι μᾶς φέρουσι μεθ' ὅλων τῶν βασανιστηρίων τῶν δημίων αὐτῶν. Αἱ φλόγες ἃς καταβροχθίσωσι συγχρόνως τοὺς θησαυροὺς ἡμῶν, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἃς εὕρωσιν ἐνταῦθα τέφραν μόνον καὶ πτώματα.

Ἴσως ἀναλογιζόμενοι τὰ περίφημα παραδείγματα τῆς ἀγρίας θηριωδίας εἰς ἣν περιΐστανται οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπεκφύγωσι τὸν τρομερὸν θάνατον τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς ἀπελπισίας, ἐννοήσωσιν οἱ ἀναγνῶσται ὅτι ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο δεκτὴ μετ' εὐφημιῶν. Ἀλλὰ προαπαιτεῖται ἡ μαρτυρία τῆς ἱστορίας ὅπως δεχθῶσιν ὡς ἀληθῆ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐκανονίσθη ἡ φρικτὴ ἐκείνη αὐτεξολόθρευσις. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν, ὡς τὰ χρονικὰ τοῦ καιροῦ μαρτυροῦσι, νὰ τεθῶσιν ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν πολιορκουμένων ἐντὸς κάλπης, καὶ ὅτι ἐν γραμμῇ γονατιστοὶ, θέλουσιν ὑπομείνει ἀλληλοδιαδόχως τὸν θάνατον καθὼς ἔπιπτεν ἐπ' αὐτοὺς ὁ κλῆρος. Ἡ τρομερὰ αὕτη προπαρασκευὴ ἀνετέθη εἰς τὸν Ἡσαῦ, ὅστις πρῶτον ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν κάλπην

τὸ ὄνομα τοῦ Ματθίου, δεύτερον τοῦ Ναθὰν, καὶ τελευταῖον τὸ τῆς Κωνσταντίας. Ἀδιόρατον μειδίαμα ἀνεφάνη εἰς τὰ χείλη αὐτῆς.

— Καὶ τοῦ ὀλέθρου ὁ ἐκτελεστὴς τίς θὰ εἶναι; ἐρώτησεν αὕτη μετὰ φωνῆς ἀτρομήτου.

— Ἐγὼ, εἶπεν ὁ Ἠσαῦ.

— Ὁ Ἠσαῦ, ὁ Ἠσαῦ, εἶπον τινὲς φωναὶ, τῶν οἰκειουμένων τὸ δικαίωμα τῆς συζητήσεως καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐξολοθρευτοῦ.

— Σύ; εἶπεν ἡ Κωνσταντία. Ἀλλ' ὁ βραχίων σου δὲν εἶναι ἱκανῶς εὔρωστος διὰ τόσα θύματα. Ζητῶ νὰ ἐκλεχθῇ διὰ τὴν ἐξολόθρευσιν ταύτην ὁ ἰσχυρώτερος. Δὲν πρέπει ἀντὶ τῶν βασάνων τῆς πυρᾶς ν' ἀντικαταστήσωμεν τὰς βασάνους τῆς ἀγωνίας.

— Ἔστω, εἶπεν ὁ Ἠσαῦ, στρέφων τὸ βλέμμα πρὸς τὸν Ματθίαν, ὅστις ὡς ἐνεὸς καὶ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἵστατο χωρὶς νὰ μετέχῃ παντάπασι τῶν περὶ αὐτὸν συμβαινόντων. Ἔπειτα δὲ προσέθηκε·

— Γύναι, δὲν θὰ μὲ διαφύγῃς.

Τότε δ' ἐκομίσθη βαρὺς πέλεκυς, καὶ παχεῖα δοκὸς ἐτέθη ἐπὶ δύω στηριγμάτων. Τινὲς τῶν πολεμιστῶν ἀπεπειράθησαν ἐπὶ τῆς δοκοῦ τῶν δυνάμεών των, καὶ ὁ σίδηρος εἰσεχώρησεν εἰς οὐ μικρὸν βάθος. Ἀλλ' ὁ Ἠσαῦ, λαβὼν τὸν πέλεκυν, ἐπέφερε τοιαύτην πληγὴν εἰς τὴν δοκὸν ὥστε τὸ πέρας ὃ ἐκτύπησε μόλις συνείχετο διά τινων ἰνῶν εἰσέτι μετὰ τῆς δοκοῦ.

— Ὁ Ἠσαῦ, ὁ Ἠσαῦ, ἀνέκραξαν φωναί τινες.

— Ὄχι ἀκόμη, εἶπεν ἐγερθεὶς ὁ Ματθίας. Δὲν ἐδοκίμασα ἀκόμη τὸν πέλεκυν.

Καὶ λαβὼν αὐτὸν, τὸν κατέφερεν ἐπὶ τὴν δοκὸν, καὶ ἡ δοκὸς ἐχωρίσθη εἰς δύω, ὡς ἂν ἦτον τὸ ἄκρον ἐλαφροῦ βέλους. Τότε ἀνεκηρύχθη τὸ ὄνομα τοῦ Ματθίου ὡς ἐλευθερωτοῦ, καὶ ὅλον τὸ πλῆθος ἐγονυπέτησε θρησκευτικῶς, χωρὶς οὐδεὶς ν' ἀποφύγῃ τὴν θέσιν ἥτις ἔλαχεν αὐτῷ διὰ κλήρου. Ἐν τούτοις δὲ σωρεύσαντες ὅλους τοὺς θησαυρούς των, εἶχον προσδέσει δᾶδας εἰς αὐτοὺς, καὶ τοὺς εἶχον ἐμπρήσει. Οἱ δὲ πολιορκοῦντες, ἐκπληττόμενοι ὅτι δὲν ἀπαντῶσιν ἀντίστασιν, ὅταν εἶδαν τὰς φλόγας αἰρομένας εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ὀχυρώσεων, ἐννοοῦντες ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι τοῖς ἀφήρουν τοὺς θησαυρούς των, τὸν σκοπὸν καὶ τὸ ἀντικείμενον ὅλων των τῶν ἀγώνων, ἀνῆψαν τὰ ξύλα ἃ εἶχον σωρεύσει ἐμπρὸς τῆς πύλης. Φοβερὸν καὶ ἀποτρόπαιον ἦτον τὸ θέαμα ὅλου τοῦ λυσσώδους στρατοπέδου ἐκείνου, ὠρυομένου κατὰ τῶν ἀθλίων οἵτινες ἡτοιμάζοντο ν' ἀποθάνωσι. Τοὺς ἠπείλουν διὰ τῶν φρικτοτέρων βασάνων, ἂν δὲν ἔσβυνον τὴν ἄνω ἐκείνην πυρκαϊὰν, καὶ τοῖς ὑπέσχοντο τὴν ζωὴν ἐξ ἐναντίας ἐὰν τὴν ἔσβυνον. Συγχρόνως δὲ ὑπέθαλπον τὴν ἐμπρὸς τῆς πύλης. Ἀλλ' οἱ ἀλαλαγμοὶ τῶν Ποιμενίσκων ἐγένοντο ἄγριοι καὶ φοβεροὶ, ὅταν εἶδαν τὴν σφαγὴν ἀρχομένην εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πύργου. Ὁ Ματθίας τῷ ὄντι εἶχε καταθέσει τὰ ὅπλα του, καὶ γυμνὸς μέχρι τῆς ζώνης, μόνος δ' ὄρθιος μεταξὺ τοῦ γονυπετοῦντος ἐκείνου λαοῦ, ὑπελογίζετο ὅτι εἶχε τριακόσια θύματα νὰ φονεύσῃ (1). Τέλος, στραφεὶς πρὸς τὸν Ἠσαῦ, τῷ εἶπε,

— Ἠσαῦ, ἔλαβον τὴν θέσιν σου. Ἀναμφιβόλως θέλεις νὰ λάβῃς τὴν ἐδικήν μου.

Καὶ ὕψωσε τὸν πέλεκυν ἐπ' αὐτόν.

Τὴν λαμβάνω, ἀπεκρίθη ὁ Ἠσαῦ, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξαντλήσω τὰς δυνάμεις σου ἐπ' ἐμέ. Οὕτω θὰ σοὶ μείνωσι περισσότεραι διὰ τὸ τελευταῖον σου θῦμα.

Καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐκτυπήθη δι' ἐγχειριδίου, καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ματθίου, ὅστις τὸν ἀπέκρουσε διὰ τοῦ ποδός. Ἡ δὲ πτῶσίς του ὑπῆρξε τὸ σύνθημα, καὶ αἱ τριακόσιαι φωναὶ τῶν γονυκλιτούντων Ἰουδαίων, ὑψώθησαν ὁμοῦ, δοξολογοῦσαι τὸν θεὸν τοῦ Μωϋσέως. Ὁ Ματθίας ἠθέλησε ν' ἀρχίσῃ. Ἀλλὰ τὸν ἀδελφόν του ἔπρεπε νὰ κτυπήσῃ πρῶτον. Ἐν τῷ ἅμα ἡ ὄψις του ἐθορυβήθη, οἱ πόδες του τρέμουσι, καὶ γίνεται ἀσθενέστερος τῶν ἀσθενεστέρων παιδίων.

— Ἀδελφὲ, κτύπα, εἶπεν ἡ Ναθὰν, κτύπα εἰς τὴν κεφαλήν. Ἐκεῖ ἡ πληγὴ δὲν εἶναι τόσον ὀδυνηρά.

Αἱ ψαλμῳδοῦσαι φωναὶ ἠγέρθησαν πάλιν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καί τινες ἀνέκραξαν. Ματθία, Ματθία! . . . Καὶ οἱ Ποιμενίσκοι ἠλάλαξαν χαρμοσύνως, διότι ἡ πύλη ἐφλέγετο καὶ ἦν πλησίον νὰ πέσῃ. Τότε ὁ Ματθίας ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ὁ πέλεκυς ἔπεσεν εἰς τὸν Ναθάν. Ἔκλινε δὲ τὸ δυστυχὲς παιδίον ὡς κάλαμος, καὶ ἔπεσε λέγων·

— Εὐχαριστῶ, ἀδελφέ.

Τότε ὁ Ματθίας ἤρχισε καὶ ἐκτύπα, ἐκτύπα, ἐκτύπα ἀδιακόπως, ἓν βῆμα προὐχώρει, ὕψωνε τὸν πέλεκυν, καὶ μία κεφαλὴ ἔπιπτε. Καὶ ἐξηκολούθει, καὶ ἐξηκολούθει, καὶ ἀφρὸς ἐξήρχετο τῶν χειλέων του, καὶ οἱ ὀδόντες του ἔτρυζον, καὶ ἐγέλα, καὶ ἐκυριεύετο ὑπὸ παραφορᾶς καὶ μανίας, καὶ τὸν ηὔφραινεν ἡ σφαγὴ, καὶ ἔπινε τὸ αἷμα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τὸ ἀνέπνεε διὰ τῆς ὀσφρήσεως, καὶ μεθύων, καὶ λυσσῶν, ἀπήντησε τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρός του χωρὶς νὰ τὴν γνωρίσῃ. Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ Ποιμενίσκοι ὠρύοντο, καὶ ἔσειον ν' ἀνατρέψωσι τὴν ἡμίφλεκτον πύλην. Καὶ εἰς ἕκαστον κτύπον αὐτῶν ὁ Ματθίας ἀπεκρίνετο διὰ μιᾶς κραυγῆς, καὶ μία ἔπιπτε κεφαλή. Προὐχώρει δὲ πάντοτε, καὶ ἡ συμφωνία τῶν μαρτύρων εἰς πᾶν του βῆμα ἠλαττοῦτο κατὰ μίαν φωνήν. Τέλος δὲ φοβερὸς ἀντήχησεν ἀλαλαγμὸς τῶν Ποιμενίσκων, ἀναγγέλων ὅτι ἡ θύρα κατέπεσε, καὶ ὁ Ματθίας εὑρέθη ἀπέναντι τοῦ τελευταίου του θύματος, ὅπερ ἠγέρθη ἐμπρός του, ἀλλ' ὁ Ματθίας ἐκτύπησεν εἰς τὸν κενὸν τόπον του· καὶ πάλιν, οὐδὲν εὑρίσκων, ἐπανέλαβε τὴν πληγὴν, χωρὶς νὰ βλέπῃ ἢ νὰ ἐννοῇ, ὡς ἄψυχος μηχανή.

— Ματθία, τῷ ἔκραξεν ἡ Κωνσταντία, ἐγὼ εἶμαι, ἡ Κωνσταντία. Ἠμποροῦμεν νὰ σωθῶμεν.

Ἀλλ' ὁ Ματθίας ἤγειρε πάντοτε καὶ κατεβίβαζε

(1) Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω σφαγέντων Ἰουδαίων ἦτον διπλάσιος. Ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν φρίκην τῆς σκηνῆς ταύτης κατὰ τὸ ἥμισυ.

τὸν πέλεκυν χωρὶς νὰ ἀκούῃ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, χωρὶς νὰ ἰξεύρῃ τις ἦτον ἡ Κωνσταντία.

— Ὦ! ἀνέκραξεν αὐτη ἐν ἀπελπισίᾳ, τὸν βραχίονα μόνον εἶχεν ἰσχυρόν.

Ἀλλ' ἐν τουτοις οἱ Ποιμενίσκοι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Πύργου, καὶ ἡ Κωνσταντία ἐῤῥίφθη πρὸς αὐτοὺς κράζουσα.

— Εἶμαι χριστιανή, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι παράφρων.

Καὶ τῳόντι τὰ δύω ταῦτα προσόντα ἔσωζον τὴν ζωὴν κατα τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς πιστεως και τῆς δεισιδαιμονίας. Ὁ Κύριος Νογαρέτος προπορευόμενος τῶν Ποιμενίσκων, ἔλαβε τὴν θυγατέρα του εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ τὴν ἐπροστάτευσε κατὰ τῶν ὁρμητικωτέρων. Οἱ πρῶτοι δὲ ὁρμήσαντες πρὸς τὸν Ματθίαν, ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῆς τακτικῆς καὶ ἀσκόπου κινήσεως τοῦ πελέκεώς του, ὅστις ἐξηκολούθει πίπτων καὶ ἐγειρόμενος. Ἔπειτα δ' ἤρχισαν νὰ τὸν θεωρῶσιν ἔκπληκτοι, διότι θηριώδης εὐήθεια ἐφαίνετο εἰς τὸ πλανώμενον βλέμμα, εἰς τὴν πελιδνὴν ὠχρότητα, εἰς τὰς ὀρθὰς τρίχας τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Σωθεῖσα δ' ὑπὸ τοῦ πατρός της ἡ Κωνσταντία, ἠθέλησε νὰ σώσῃ καὶ τὸν ἄνδρα της, καὶ ἀνέκραξεν·

— Ὁ θεὸς καταρᾶται τὸν φονεύοντα ἄνθρωπον παράφρονα.

Οἱ Ποιμενίσκοι ἔκαμον τὸν σταυρόν των τότε, καὶ ἐμακρύνθησαν. Ἀλλ' εἰς τὸ πέρας τῆς γραμμῆς ταύτης τῶν πτωμάτων ἠγέρθη εἷς ἄνθρωπος, ὅλος καθημαγμένος, καὶ μετὰ φωνῆς βαθείας καὶ διακοπτομένης ὑπὸ τῆς ἀλγηδόνος, ἀνέκραξε·

— Χριστιανοί, ἡ κόρη αὕτη εἶναι ἀρνησίθρησκος. Ἐλέχθη τὸ θρήσκευμά μας διὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν δήμιον τοῦτον, ὅστις ἔπραξε τὴν φοβερὰν ταύτην σφαγήν. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος καλεῖται Ματθίας.

Ἔπειτα δε, γονυπετήσας, ἐπρόσθεσε·

— Ἀδελφοί, μ' ἐκτύπησαν πρῶτον, διότι ἠθέλησα νὰ γίνω χριστιανός.

Ταῦτα ἀκούοντες οἱ Ποιμενίσκοι, ἐῤῥίφθησαν ἐπὶ τὴν Κωνσταντίαν, τὴν ἥρπασαν ἀπὸ τας χεῖρας τοῦ πατρός της, καὶ συλλαβοντες καὶ τὸν Ματθιαν, τοὺς ἔδεσαν ὁμοῦ, καὶ τοὺς ἔθεσαν εἰς τὴν ἔτι φλέγουσαν πυράν, τὴν πυρπολήσασαν τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἑβραίων. Ὅταν δὲ τοὺς ἔφερον αὐτόθι, ὁ Ἠσαῦ εἶπε σαρδονικῶς πρὸς τὴν Κωνσταντίαν·

— Γύναι, διατὶ περιεφρόνησας τὸν ἔρωτά μου; διατὶ ἐπροτίμησας καὶ ἠγάπησας τὸν Ματθίαν;

— Τὸν ἠγάπησα, εἶπεν ἡ Κωνσταντία, διότι δὲν ἦτον προδότης.

— Ὕπαγε λοιπὸν νὰ καῇς μὲ αὐτὸν εἶπεν, ὁ Ἠσαῦ.

Οἱ Ποιμενίσκοι, ἐκτελέσαντες τὴν καταδίκην ταύτην, ἀφῆκαν τὴν ζωὴν εἰς τὸν Ἠσαῦ. Κατ' ὀλίγον κατήντησεν αὐτὸς πρῶτον ἀρχηγός των, καὶ τέλος ἀπέθανε μοναχὸς τοῦ Μοναστηρίου Ἄλβη, φημιζόμενος ἐπὶ εὐσεβείᾳ, ἥτις πιθανῶς ἦτον ὑπόκρισις, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἰακώβου τοῦ νεοφωτίστου*.

Η ΣΤΗΛΗ
ΤΟΥ
ΟΛΥΜΠΕΙΟΥ.

—o—

Κατὰ τοὺς ἀπωτάτους χρόνους οὓς καλύπτει ἡ ὁμίχλη τῶν μύθων, ὅταν τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ ἐκάλυπτον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Ἑλλάδος, χάσμα ἠνεώχθη παρὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀπεῤῥόφησεν αὐτά, ὥστε ἡ ὑποβρύχιος Κεκροπία ἀνέκυψε πάλιν εἰς τὸν ἥλιον, ὅστις ἔμελλε μετὰ ταῦτα νὰ φωτίσῃ τὴν δόξαν της. Τὸ χάσμα τοῦτο, πηχιαῖον τὸ πλάτος, ὑφίστατο καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ οἱ εὐγνώμονες Ἀθηναῖοι ἔθυον καὶ ἔῤῥιπτον μελίπηκτα εἰς αὐτό. Πρῶτος δ' ἔθυσεν ὁ εἰς τὸν κατακλυσμὸν ἐπιζήσας, καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην τὴν γῆν πάλιν νὰ πληθύνῃ ἀναλαβὼν Δευκαλίων, καὶ παρὰ τὸ χάσμα ᾠδοκόμησε ναὸν τοῦ Διός, ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν Ὀλυμπίου. (1)

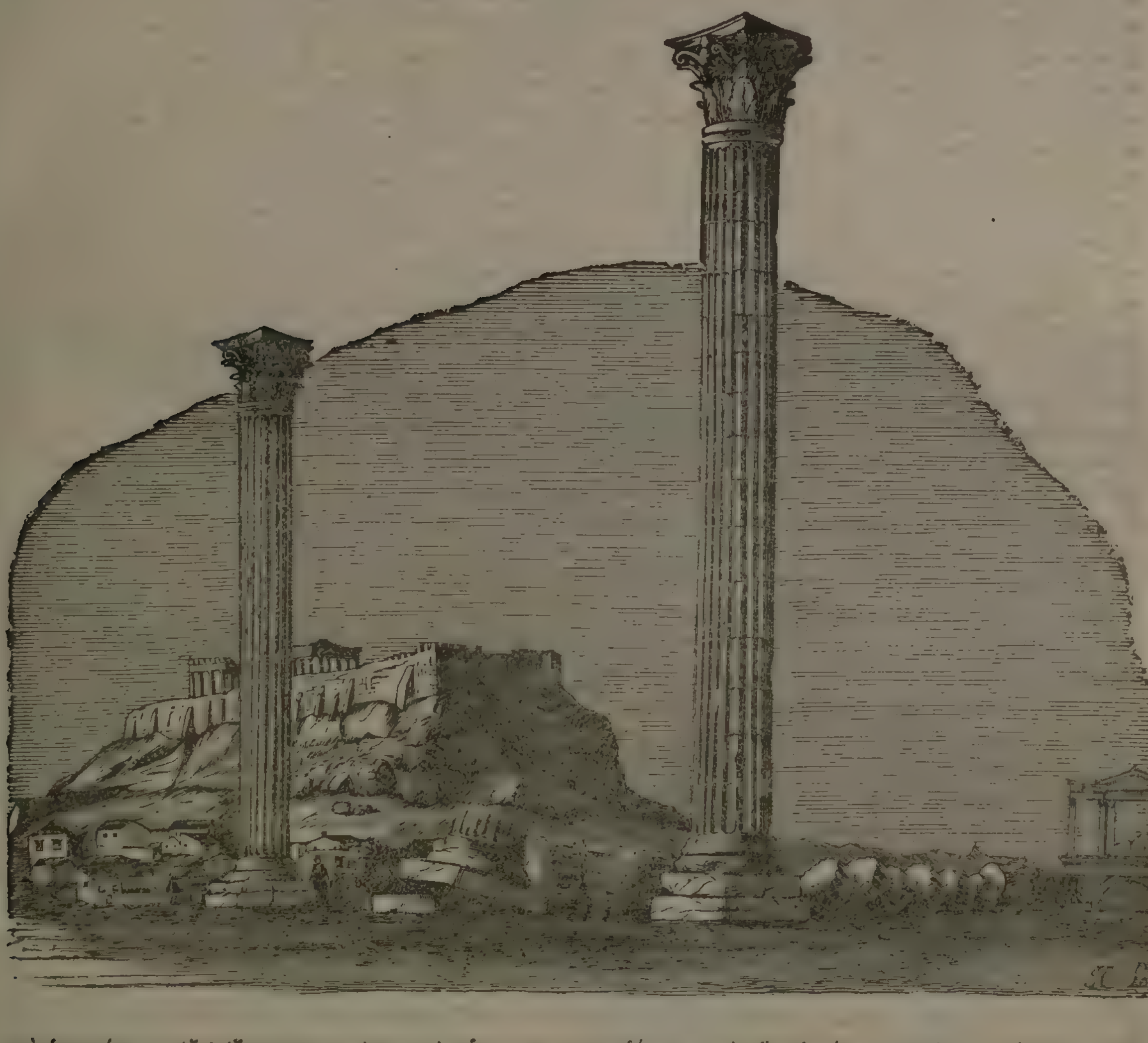
Μετὰ δὲ ταῦτα, ἤτοι πρὸ 2400 ἐτῶν, ὁ Πεισίστρατος, φιλοτιμούμενος ἄξια βασιλέως νὰ πράττῃ, ὅπως στέργηται ὡς βασιλεύς, καὶ ἐναμιλλώμενος πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ Ἀλκμαιωνίδας, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἠθέλησε ν' ἀνοικοδομήσῃ τὸν εἴτε πεπαλαιωμένον, εἴτε ἀκόμψως καὶ ἀτέχνως ᾠκοδομημένον πανάρχαιον ναὸν τοῦτον, ἀπεφάσισε ν' ἀνεγείρῃ αὐτὸν μεγαλοπρεπῆ, κατὰ ῥυθμὸν δώριον, καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀντιστράτης, Κάλλαισχρος, Ἀντιμαχίδης καὶ Πωρῖνος, οἷς ἀνέθηκε τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ, ἔθηκαν αὐτοῦ τα θεμέλια (2). Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ τυράννου διέκοψε τὸ μέγα ἔργον αὐτοῦ, οἱ δ' υἱοί του, πρὶν ἢ λάβωσιν εὐκαιρίαν νὰ τὸ περατώσωσιν, ὁ μὲν ἐφονεύθη, ὁ δὲ ἐξέπεσεν, καὶ ἐπῆλθον μετὰ ταῦτα οἱ μηδικοὶ πόλεμοι, ἐφ' ὧν ἐργασία οὕτω πολυδάπανος δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ. Ὁ Περικλῆς, διεύθυνε μὲν μέγα μέρος τῆς μεγαλουργοῦ του δραστηριότητος εἰς ἐπικόσμησιν τῆς πόλεώς του δι' ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀλλ' ἐφρόντιζε μᾶλλον ν' ἀνεγείρῃ ἴδια ἔργα ἢ νὰ συμπληρώσῃ τὰ ἔργα τῶν ἄλλων, ἢ κἂν ἤθελε ν' ἀρχίσῃ ἀνοικοδομῶν ὅσα ἃ οἱ βάρβαροι κατεδάφισαν. Ἀλλὰ μεταξὺ οἰκοδομοῦντα τὰ τρία θαύματα τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, τὸν Παρθενῶνα, τὰ Προπύλαια καὶ τὸ Ἐρέχθειον, τὸν κατέλαβεν ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος καὶ ὁ θάνατος, καὶ μετ' αὐτὸν ἤρχισεν ἡ παρακμή, καὶ ὅ,τι ἕως τότε δὲν εἶχε τελειωθῇ, ἔμεινεν ἀτελὲς ἐπὶ πολὺν χρόνον μετέπειτα.

Τρεῖς ἑκατονταετηρίδας καὶ ἡμίσειαν μετὰ τὸν Πεισίστρατον ἐπεχείρησεν ὁ Περσεύς, ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας νὰ περατώσῃ τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ φρονοῦμεν ὅτι κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ κατεσκευάσθησαν οἱ

(1) Παυσ. Α. 18.—(2) Vitr. Prooem. in. 1. 7.

δώριοι κίονες οἵτινες ἔμελλον νὰ κοσμήσωσιν αὐτοῦ τὰς στοάς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀνήρπασεν ὁ θάνατος πρὶν συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του.

Μετ' αὐτὸν δ' ἦλθεν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής, Βασιλεὺς τῆς Συρίας, καὶ κατὰ τὸ 167 πρὸ Χριστοῦ, ἤτοι κατ' αὐτὴν τὴν παρακμὴν τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους, συνέλαβε τὴν μεγαλοπρεπῆ ἰδέαν, οὐχὶ πλέον νὰ τελειώσῃ, ἀλλὰ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν πρὸ τοσούτων αἰώνων οὐδέποτε περατωθέντα τοῦτον ναὸν, κατὰ σχέδιον νέον, ἀσυγκρίτως μεγαλήτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον, κατὰ τὸν τότε μάλιστα ἀγαπώμενον κορίνθιον ῥυθμὸν,

καὶ ἀρχιτέκτονα ἐξελέξατο Κοσσούτιον τὸν Ῥωμαῖον (1), διότι ἡ ἐποχὴ εἶχε παρέλθει καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς ἐκέκτητο μόνη τὸ μυστήριον τῆς καλλιτεχνικῆς έντελείας, ἢ διότι τῆς ἐντελείας ταύτης δεν ἦσαν ἄριστοι κριταὶ οἱ την τέχνην πρὸς θεραπείαν κενοδόξου κόμπου ἀσκοῦντες ἢ προστατεύοντες βασιλεῖς. Ἀλλὰ μετὰ τρία ἔτη ἀπέθανε καὶ αὐτὸς, καὶ ἀτελὴς ἔμενεν ὁ ναὸς αὖθις, διοτι τοιαῦται ἐπιχειρήσεις ὑπερέβαινον τοὐντεῦθεν τὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηνῶν. Ὅτε δὲ μετὰ 89 ἔτη, ἐλθὼν ὁ Σύλλας, ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας, τότε ἀφήρεσε τοῦ ναοῦ τοὺς κίονας, καὶ μετακομίσας αὐτοὺς εἰς Ῥώμην, τοὺς μετεχειρίσθη εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίου. Ἀλλὰ τὸ Καπιτώλιον τότε, καὶ ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ἔτι, ἦτον κατὰ δώριον ῥυθμὸν ᾠκοδομημένον, καὶ μόνον πολὺ μεταγενεστέρως μετεσκευάσθη κατὰ ῥυθμὸν κορίνθιον· διὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι ὁ Ἀντίοχος δὲν εἶχεν εἰσέτι μετασκευάσει τοὺς κίονας, ἢ, πιθανώτερον, ὅτι εἶχεν ἀφαιρέσει τοῦ ναοῦ τοὺς ἀρχαίους δωρίους τοῦ Πεισιστράτου ἢ τοῦ Περσέως, ἐνθεὶς, ἢ ὅπως ἐνθέσῃ, τοὺς κορινθίους, καὶ ὅτι ἐκείνους, τοὺς ἀχρήστους κατὰ γῆς κειμένους, ὁ Σύλλας μετέφερεν εἰς Ῥώμην, χωρὶς νὰ γινῃ ἔνοχος ἱεροσυλίας.

Πάλιν λοιπὸν ἔμεινεν ὁ ναὸς ἀτελὴς δι' αἰώνων, ἀλλ' ἐν τῇ ἀτελείᾳ του μεγαλοπρεπέστερος, κατα τῶν ἀρχαίων τὰς μαρτυρίας (2) ἀπὸ πολλα τῶν μεγίστων συντετελεσμένων οἰκοδομημάτων. Τέλος ὁ Αὔγουστος, μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ μαχην, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, τὴν πόλιν ἥτις καὶ ἐν ἐκείνῃ τῃ παρακμῇ της ἐκέκτητο εἰσέτι τὸ προνόμιον να [illegible] τῆς

(1) Vitr. n. s, — Ἀθήν. Ε'. 5. — Στραβ. Θ'. 96, — T. Liv. 41, 20. — Vell Paterc. I. 10.

(2) Δικαίαρχ.

δόξης τὸ κῦρος, καὶ ἠθέλησε νὰ δειχθῇ αὐτῆς προστάτης καὶ εὐεργέτης. Τότε ᾠκοδόμησεν, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, τὴν μεγάλην ἀναβάθραν εἰς τὰ Προπύλαια, ἧς λείψανα ἀνευρίσκονται ἤδη, τότε ἠθέλησε ν' ἀποπερατώσῃ τέλος καὶ τὸ Ὀλυμπεῖον, καὶ οἱ φίλοι του, καὶ οἱ θέλοντες νὰ τὸν κολακεύσωσι βασιλεῖς καὶ αἱ πόλεις, ἐφιλοτιμήθησαν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο (3). Ἀλλ' ὁ οὐδένα κολακεύων, καὶ οὐδενὸς ἀνθρωπίνου ἔργου φειδόμενος θάνατος, διέκοψε καὶ πάλιν τὴν ἐργασίαν. Ἅμα ὁ Αὔγουστος ἀπέθανεν, ἐξέλιπεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς οἰκοδομῆς. Τέλος ἦλθεν ὁ Ἀδριανὸς, ὅστις ἠγάπα τὴν τέχνην διὰ τὴν τέχνην, καὶ αὐτὸς σπουδαίως ἠθέλησε, καὶ τῷ ὄντι ηὐτύχησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Πεισιστράτου, καὶ ἀφιέρωσε τὸν ναὸν, πρὸς μεγίστην χαρὰν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον διὰ τοῦτο Ὀλύμπιον ἐπωνόμασαν, καὶ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, τὸ 127 ἀπὸ χριστοῦ γεννήσεως, ὡς *πρώτην Ὀλυμπιάδα* ἤρχισαν ἐκ νέου ὑπολογίζοντες.

Ὁ ναὸς οὗτος οὕτω συντελεσθεὶς, ἵστατο ἐπὶ τεχνητοῦ ἀνδήρου, ἔχοντος περιφέρειαν 2300 ποδῶν, ὡς δεικνύουσιν αἱ δύω πλευραὶ αὐτοῦ, στηριζόμεναι ἐπὶ σωζομένου ἰσχυροῦ τοίχου μετὰ ἀντηρίδων. Αὐτὸς δὲν εἶχε μῆκος μὲν 352, πλάτος δὲ 171 ποδῶν, καὶ ἐκοσμεῖτο κατὰ μὲν τὰς δύο μακρὰς πλευρὰς ὑπὸ διπλοῦ περιστυλίου ἐξ εἴκοσι, κατὰ δὲ τὰς δύω ἐλάσσονας πλευρὰς ὑπὸ περιστυλίου τετραπλοῦ ἐκ δέκα κορινθιακῶν κιόνων, ὅλων ὁμοῦ 124, ἐχόντων 6½ ποδῶν τὴν κατωτέραν διάμετρον, καὶ ἑξήκοντα ποδῶν καὶ ἐπέκεινα ὕψος. Ἐν τῷ ναῷ δὲ ἦν τοῦ Διὸς χρυσελεφάντινον ἄγαλμα, κατασκευασθὲν ἐπὶ Ἀδριανοῦ, καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ, παρ' ἕκαστον κίονα καὶ ἀλλαχοῦ ἀκόμη, παμπληθεῖς λίθινοι ἢ χαλκοῖ ἀνδριάντες τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀφιερώματα τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ εἷς κολοσσὸς αὐτοῦ, ἀφιέρωμα τῶν Ἀθηναίων, τόσῳ ὑπερτερῶν τὰ ἄλλα ἀγάλματα, ὅσῳ τῶν Ἀθηναίων ἡ κολακεία τότε ὑπερέβαινε τὴν τῶν ἄλλων ὑπηκόων τῆς Ῥώμης.

Τοιοῦτος συνεπληρώθη τέλος ὁ ναὸς οὗτος, εἷς τῶν μεγίστων τῆς ἀρχαιότητος, ἀρξάμενος πρὶν ἀρχίσῃ τῶν Ἀθηνῶν ἡ πολιτικὴ ὕπαρξις, περατωθεὶς πολὺ ἀφ' οὗ εἶχεν παύσει ἐκείνη. Τὴν μετὰ ταῦτα τύχην του τίς θέλει διηγηθῆ; Ἡ προϊοῦσα βαρβαρότης πυκνοῖ τὰ σκότη της πέριξ αὐτοῦ, καὶ πίπτουσι κίων μετὰ κίονα, λίθος μετὰ λίθον, χωρὶς ψόφου, χωρὶς ἀντιχήσεως ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκείνῃ τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ὅταν αἴρεται τὸ παραπέτασμα, καὶ τὰ βλέμματα στρέφονται αὖθις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν θέσιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ εὑρίσκονται δεκαεπτὰ μόνοι κίονες, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιστηλίου δύω ἐξ αὐτῶν πλινθόκτιστον ἐρημίτου ἀναχωρητήριον, ὅστις, ὡς τὰ πτηνὰ τὰ φεύγοντα τὴν πλημμύραν, καὶ πηγνύντα τὴν φωλεάν των εἰς τὰς ὑψηλὰς τῶν δένδρων κορυφὰς ἀνέβη ὑπεράνω τῆς γῆς τῆς Ἑλλάδος, ζητῶν εἰς τὰ ὕψη ἐλευθερίας πνοήν.

Τὸν ἕνα τῶν 17 κιόνων κατεδάφισε πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ὁ τότε σατράπης, καὶ κατέκαυσεν εἰς ἄσβεστον, πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ προσκυνήματος. Οἱ δὲ ἄλλοι δεκαὲξ ἵσταντο μέχρι χθὲς καὶ πρώην ἐν ὡραίῳ συμπλέγματι, μάρτυρες ἀρχαίων αἰώνων. Ἐνώπιον αὐτῶν πόσα δὲν παρῆλθον συμβάντα! Ἂν ὄχι αὐτοὶ, διότι εἶναι μεταγενέστεροι, ἀλλὰ κἂν ὁ ναὸς εἰς ὃν ἀνῆκον, εἶδε τὰς Ἀθήνας συνοικισθείσας ἐκ κωμῶν ἀφανῶν, καὶ ἀνακυψάσας εἰς δόξης ἀκμὴν, καὶ θαυμαζομένας ὑπὸ τῶν ἐθνῶν πάντων, καὶ πρωτευούσας μεταξὺ αὐτῶν, καὶ τὰς εἶδε, ἔπειτα βαθμηδὸν καταβάσας τῆς εὐκλεοῦς των περιωπῆς, καὶ ἕρμαιον γινομένας ἀλλεπαλλήλων κατακτητῶν. Καὶ οἱ κίονες οὗτοι, κατ' ὀλίγον ἐρημούμενοι τῆς συνοδείας τῶν ἀδελφῶν των, καὶ ὀρφανοὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομῆς ἥτις ἦτον τὸ κέντρον καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς των, ἔμεινον τοῦ ἀραιωθέντος αὐτῶν δάσους ἔσχατα λείψανα, καὶ εἶδαν τὴν Ῥώμην κατασχοῦσαν τῆς Ἑλλάδος τὴν δόξαν, καὶ ἔπειτα τὸν Χριστιανισμὸν καταργοῦντα τὰ ἀγάλματα τῶν ψευδῶν θεῶν, καὶ ἔπειτα τὸ Λάβαρον ἀντικαθιστῶν τῶν Καισάρων τὴν τροπαιοῦχον σημαίαν, καὶ ἀλλεπάλληλα τὰ κύματα τῶν Γότθων, Φράγκων, Ἐνετῶν, Ἀλβανῶν καὶ Ὀθωμανῶν, κυλιόμενα εἰς τοὺς πόδας των, ἐκ βάθρων, ὑποσκάπτοντα τὸν ὑπερήφανον βράχον, ὃν οὐδὲ νὰ σείσῃ κατίσχυσεν ἄλλοτε ὅλη τῆς Ἀσίας ἡ πλημμυρίς. Δεκαοκτὼ ἤδη ἑκατονταετηρίδας ἐγκαρτεροῦσιν οἱ τῆς ἀρχαιότητος ἐγκαταλελειμμένοι οὗτοι φρουροὶ, πιστεύοντες ὅτι ὁ ἥλιος, ὃν εἶχον ἰδῆ δύσαντα εἰς τὸ σκότος, δὲν ἔδυσε διὰ πάντοτε, καὶ βεβαίως ἐσκίρτησαν ἐπὶ τῶν λιθίνων των βάσεων, ὅταν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν εἶδαν τὴν πρώτην αὐτοῦ παρήγορον ἀκτῖνα διαυγάσασαν εἰς τὴν ἀνατολήν. Ἔκτοτε ἵστανται παραφυλάττοντες αὐτοῦ τὴν πρόοδον, καὶ περιμένοντες μέχρις οὗ τὸν ἰδῶσιν ἀρθέντα πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ περιωπὴν, καὶ τοξεύοντα τὰς φωτεινοτέρας ἀκτῖνάς του. Ἀλλ' ὁ εἷς ἀπηύδησε περιμένων. Βλέπων τὰ ἐλατήρια τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα τὸ ἐθνικὸν συμφέρον ἐπισκιάζοντα, τὰς μικροφιλοτιμίας τὴν εὐγενῆ φιλοτιμίαν ἐπιπροσθούσας, τὴν πατριωτικὴν αὐταπάρνησιν ἐκλείπουσαν ἢ χλευαζομένην, τὴν ἀμάθειαν καὶ διαφθορὰν ὑψούσας τὴν κεφαλὴν, τὰς ταπεινὰς φιλαρχίας ἐν σκότει ἐργαζομένας, ταπεινούσας τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν καρδίαν διαστρεφούσας, βλέπων τὰς Ἐριννῦς καὶ Ἁρπυίας, αἵτινες ἐπέφερον ἄλλοτε τῆς Ἑλλάδος τὸν ὄλεθρον, κατανεμομένας αὖθις αὐτὴν, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν τὰς αὐτὰς συνεπείας οἰωνιζόμενος, ἐνόμισεν ὅτι ἡ πρώτη ἐκείνη ἀκτὶς ἦτον ἀπατηλὴ ἀστραπὴ, σβεσθεῖσα πάλιν εἰς τὴν σκοτίαν, καὶ ὅταν ἐνέσκηψεν εἰς τὴν ἀττικὴν λεκάνην ἡ φοβερὰ ἐκείνη λαῖλαψ τῆς 4 Ὀκτωβρίου, ἡ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον μέχρι τοῦ πυθμένος ἀνακυκήσασα, καὶ μυριάδας δένδρων ὡς νεκροὺς στρατιώτας εἰς τὰ πεδία ἁπλώσασα, τότε ἡ-

---

(3 Suet. in August. 60.

σθάνθη αὐτὸς τὴν πίστιν του πρὸς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος σειομένην μετὰ τῆς βάσεώς του, καὶ ἔκλινε βαρυθυμῶν τὴν ὑπὸ μακρᾶς καὶ πικρᾶς πείρας βεβαρυμένην του κεφαλὴν, καὶ ἡπλώθη ν' ἀναπαυθῇ μετὰ τὴν χρόνιον φρούρησίν του. Ὁ μικρόψυχος λειποτάκτης! Διατί ν' ἀποκάμῃ τὴν τελευταίαν στιγμήν; Εἰς αὐτὸν οἱ αἰῶνες ἦσαν ἡμέραι. Τί δὲν περιέμενε μίαν ὥραν ἀκόμη; Διατί ὑπέλαβε τῆς Ἑλλάδος τὸν ἀστέρα σβεσθέντα, καὶ παρεγνώρισε τὸν θεῖον δάκτυλον ὅστις διὰ τῶν αἰώνων τὸν φέρει εἰς τὸ στερέωμα;

Ἤδη κεῖται κατὰ γῆς ὁ προαιώνιος γίγας, ὡς νεκρὸς εἰς ὃν ὁ ἀνατόμος προσάγει ἀφόβως τὴν σμίλην του. Ἡ εὐγενὴς καὶ ἄλλοτε τὰ νέφη γείτονα ἔχουσα κορυφή του, δέχεται σήμερον τὰ κολαφίσματα τῶν παιδίων. Τὰ μέλη του διεσπάσθησαν, τὸ μυστήριον τῶν ἁρμῶν καὶ τῶν γόμφων του κεῖται εἰς τὸ προφανὲς, καὶ ἤδη εἰς τὸν μᾶλλον ἀγύμναστον ὀφθαλμὸν γίνεται δῆλον ὅτι ἡ ἕνωσις τῶν σπονδύλων του πολὺ ἐλλείπεται τῆς ἀμιμήτου ἀκριβείας καὶ ἐντελείας ἐκείνης, μεθ' ἧς συνδέονται οἱ σπόνδυλοι τῶν κιόνων τοῦ Παρθενῶνος, ὅτι ἡ καλλιτεχνία τοῦ κιανοκράνου αὐτοῦ, καίτοι κατακόσμου κατὰ τὸν κορίνθιον ῥυθμὸν, οὐδόλως συγκρίνεται πρὸς τὴν θαυμασίαν καθαρότητα τῶν ἀφελῶν τοῦ Παρθενῶνος κιονοκράνων, καὶ ἕκαστος θέλει εὐκόλως ἀναγνωρίσει τὸν κίονα τοῦτον ὡς ἔργον τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ, ἢ κἂν τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐκδοθέντα μετὰ *Μελέτης ἱστορικῆς περὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*, ὑπὸ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, Λευκαδίου. Μετὰ τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς, «Ὁ θεὸς πᾶσιν ἀνθρώποις πάτριος ἐξηγητής· οὐδενὶ ἄλλῳ πεισόμεθα, ἐὰν νοῦν ἔχωμεν, οὐδὲ χρησόμεθα ἐξηγητῇ, ἀλλ' ἢ τῷ πατρίῳ.» Πλάτ. — Ἐν Κερκύρᾳ. Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Ἑρμῆς, Α. Τερζάκη καὶ Θ. Ῥωμαίου. 1852.

—ο—

Ἡ σπουδὴ τῆς πατρίου ἱστορίας εἶναι σπανίως σπουδὴ ἁπλῶς θεωρητική. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν ἡ ἱστορία αὕτη κατήντησε νὰ λάβῃ χαρακτῆρα πρακτικώτερον τοῦ συνήθους, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐπρεσβεύθη καὶ ἤρχισε νὰ διαδίδεται τὸ ἱστορικὸν δόγμα, ὅτι ἡ μεγάλη τοῦ μεσαιῶνος θύελλα ἀνέσπασε πρόῤῥιζον τὸ γηραιὸν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ δένδρον· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἵτινες πάλαι ποτὲ κατῴκουν μεταξὺ τοῦ Μακεδονικοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν μεσημβρινῶν ἄκρων τῆς Πελοποννήσου, ὁμιλοῦντες τὴν Δωρικὴν, τὴν Ἰωνικὴν, τὴν Ἀττικὴν, τὴν Αἰολικὴν διάλεκτον, ἐξωλοθρεύθησαν κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τῶν Σλαυϊκῶν φύλων, τὰ ὁποῖα, ἀρχίσαντα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐξακολουθήσαντα μετέπειτα νὰ ἐμβάλλωσιν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, κατέλαβον τὰς χώρας ἐκείνας, καθὼς οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Σάξονες τὴν Βρετανίαν. Τὰ λείψανα τῶν προτέρων κατοίκων, ἐξακολουθοῦσιν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου δόγματος, τὰ λείψανα τῶν προτέρων κατοίκων ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεμίγησαν μετὰ τῶν ἐπηλύδων τούτων Σλαύων, βραδύτερον δὲ καὶ μετ' ἄλλων ξένων, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐφθάρησαν καὶ ἐτάκησαν, ὥστε οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῶν χωρῶν ἐκείνων, εἰ καὶ ὁμιλοῦντες ἔτι Ἑλληνιστὶ, δὲν δύνανται πλέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων. Οὐ μόνον δὲ οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων οὐδὲν ἴχνος σώζουσι τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ δεινότερον, οὐδὲν ἐν γένει ἔχουσιν ἴδιον πνεῦμα, οὐδὲν στοιχεῖον ζωῆς καὶ ἐνεργείας, οὐδεμίαν ἐκπροσωποῦσιν αὐτοτελῆ ἰδέαν, καὶ εἶναι οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἀπόσπασμα, παράρτημα καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ὁ ἀπώτατος πλανήτης τοῦ Σαρματικοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, μὴ λαμβάνων τὸ φῶς καὶ θάλπος αὐτοῦ εἰμὴ ἀπὸ Κιοβίας καὶ τῶν περιχρύσων αὐτῆς θόλων, ὡς ἀπὸ κοινοῦ κέντρου τοῦ Σλαυϊκοῦ κόσμου. (*)

Τὸ ζήτημα τοῦτο, τοιουτοτρόπως τιθέμενον καὶ λυόμενον, εἰμπορεῖ ἄρά γε νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἁπλῶς ἐπιστημονικόν; Βεβαίως πᾶς λαὸς, ὡς καὶ πᾶς ἄνθρωπος, εἶναι δημιουργὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ τύχης· αἱ δὲ καταπειστικώτεραι τῶν ἀπαντήσεων ὅσας δύναται τὸ σημερινὸν Ἑλληνικὸν ἔθνος ν' ἀντιτάξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες, μὴ ἀρκούμενοι ν' ἀποκαλῶσιν αὐτὸ νόθον, ἀμφισβητοῦσι καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτοῦ δύναμιν, εἶναι ἀναμφιβόλως, ὡς πρὸς μὲν τὴν χθὲς καὶ τὴν πρώην, ἡ ἱερὰ φωνὴ τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων, ἡ θαυμαστὴ ἐν ταῖς δεινοτέραις συμφοραῖς καρτερία καὶ τὰ ἐν μυρίαις, κατά τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, μάχαις ἡρωϊκὰ κατορθώματα· ὡς πρὸς δὲ τὸ μέλλον, δραστηριότης, παιδεία, ἀρετὴ, συνετὴ τόλμη. Ἀλλ' ἐπροφέρομεν τὴν λέξιν *μέλλον*· τί δ' ἐστὶ μέλλον διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἕκαστος τὸ ἐννοεῖ· τὴν σήμερον δὲ αὐτὰ τὰ ἰσχυρότατα τῶν ἐθνῶν ἔχουσι χρείαν, περὶ τὴν διάπραξιν μεγάλων βουλευμάτων, τῆς συνδρομῆς τῆς κοινῆς τοῦ κόσμου γνώμης, πολὺ μᾶλλον τὰ ἀσθενέστερα. Μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι ἡ κοινὴ τῆς Εὐρώπης γνώμη, ἡ προκαλέσασα τὴν ἰσχυρὰν ὑπὲρ ἡμῶν προστασίαν τῶν μεγάλων δυνάμεων, διεμορφώθη κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τῆς συμπαθείας πρὸς ἀπογόνους ἔθνους περικλεοῦς· ὥστε οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν ἀδιάλειπτον ὕπαρξιν, τὴν συνέχειαν, τὴν ἑνότητα τοῦ Ἑλληνι-

(*) Μὴ νομίσῃ δέ τις, ὡς ἀπὸ τῶν λόγων τούτων τοῦ ἀρχηγέτου τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς δοξασίας, ὅτι θεραπεύει τὰ συμφέροντα τῆς Σλαυϊκῆς φυλῆς· τοὐλάχιστον ἡ δυσμένεια τὴν ὁποίαν δεικνύει πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μεταβάλλεται εἰς ἀληθῆ ἀποστροφὴν ὁσάκις ὁμιλεῖ περὶ Σλαύων· ὥστε τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο δόγμα ὑπῆρξε μᾶλλον προϊὸν φιλοδόξου ἰδιοῤῥυθμίας, ἰδιοῤῥυθμίας ὅμως, ἥτις, δορυφορουμένη ὑπὸ λαμπρᾶς εὐγλωττίας καὶ πολυμαθείας, κατήντησε νὰ στρατολογήσῃ πολλοὺς καὶ ἀξίους λόγου ὀπαδούς.

κοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων, ἀμφισβητοῦσιν ἕνα τῶν κυριωτάτων λόγων τῆς παρούσης αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας. Τίς δὲ δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι οὐκέτι χρείαν ἔχομεν τῆς κοινῆς ἐκείνης γνώμης καὶ ὅτι οἱ διαστρέφοντες αὐτὴν δὲν δύνανται νὰ προσβάλωσιν ἐμμέσως τὴν μέλλουσαν ἡμῶν τύχην; Ἂν καταστῇ βέβαιον, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἔπαυσεν ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον κατέχον τὰς νοτιοανατολικὰς πύλας τῆς Εὐρώπης· ἂν ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη, ὅτι, καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἐτῶν τρισχιλίων, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπέπεσε μὲν ἐκ διαλειμμάτων εἰς ξένους κυριάρχας, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε διατηροῦν ζωηροτάτην τὴν ἐθνικότητα αὐτοῦ· δὲν ἔπαυσεν οὐδετεροῦν, διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς, τὴν ξενικὴν κυριαρχίαν, δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενον ἀδιαλείπτως ν' ἀνακτήσῃ καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν· λόγῳ δ' εὐφυΐας καὶ δραστηριότητος, λόγῳ παιδείας, βιομηχανίας, ἐμπορίας, ναυτιλίας καὶ ἐν γένει διανοητικῆς καὶ πρακτικῆς ἐνεργείας εἶναι ἀσυγκρίτως καθυπέρτερον ὅλων τῶν ἄλλων φυλῶν ὅσαι κατοικοῦσι τὰς αὐτὰς χώρας, καὶ ὅτι αἱ φυλαὶ αὗται, ὁμολογοῦσαι τὴν ὑπεροχήν του, δέν ἔπαυσαν κλίνουσαι εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς μαγικῆς αὐτοῦ γλώσσης, θρησκείας, σημαίας, ὀνομασίας· διότι ταύτην μάλιστα τὴν ἰδιοποιητικὴν καὶ συγχωνευτικὴν δύναμιν, δι' ἣν τοσοῦτον διεκρίνοντο οἱ προπάτορες αὐτοῦ καὶ ἥτις εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτερον τεκμήριον πάσης ῥωμαλέας ἐθνικότητος, διέσωσε θαυμασίως μέχρι τῆς σήμερον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος· ἂν ἡ ἀληθὴς αὕτη τῶν πραγμάτων ἔποψις ὑπερισχύσῃ, θριαμβεύσῃ, παρεισδύσῃ εἰς τὰς συνειδήσεις καὶ εἰς τὰς καρδίας, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν εἶναι δυνατὸν εἰμὴ νὰ ὑπάρξῃ ἡ κυριωτέρα βάσις ἐφ' ἧς θέλει οἰκοδομηθῇ ἡ ὁριστικὴ τῆς ἀνατολῆς διαμόρφωσις, ὅταν ἐπέλθῃ ἡ ὥρα τοῦ κρισίμου καὶ μεγάλου τούτου γεγονότος.

Ἂν ὅμως ἐξεναντίας ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη, ὅτι τὸ γνήσιον Ἑλληνικὸν ἔθνος ἠφανίσθη ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς καὶ ὅτι οἱ σήμερον καλούμενοι Ἕλληνες οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ Σλαῦοι, Ἀλβανοί, Βούλγαροι καὶ Βλάχοι, τραυλίζοντες ἡμιβάρβαρόν τινα Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· τὸ ἔθνος τοῦτο ἐπέχει ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἣν τάξιν οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μοντενεγρῖνοι, οὐδ' ἔχει ἐν ὥρᾳ κρίσεως νὰ προτείνῃ δίκαια μεγαλήτερα τῶν ἐθνῶν τούτων καὶ τῶν ἄλλων φυλῶν ὅσαι οἰκοῦσιν ἐν τῷ μέσῳ ἢ πλησίον αὐτοῦ. Ἢ λοιπὸν ἡ ἀνατολὴ ἀνάγκη νὰ διαμελισθῇ εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας, ὧν μία θέλει εἶναι καὶ ἡ Ἑλληνική, ἢ ἀνάγκη νὰ ὑποκύψῃ εἰς ξενικὴν κυριαρχίαν, διότι οὐδεμία ἐντὸς αὐτῆς ὑπάρχει ἐθνικότης ἱκανὴ νὰ πρωτεύσῃ τῶν λοιπῶν.

Καὶ μὴ νομίσῃ τις ὅτι ἐξάγομεν ἡμεῖς τὰ συμπεράσματα ταῦτα, ἐν τῇ πεφοβισμένῃ ἡμῶν φιλοπατρίᾳ· τα συμπεράσματα ταῦτα ἐξήγαγεν, αὐταῖς λέξεσιν, αὐτὸς ὁ πρωτουργὸς τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου συστήματος, εἰς ἕνα τῶν εὐγλωττοτέρων αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους Φιλιππικῶν, τὸν ἐπιγραφόμενον, τὸ *Σλαϊϊκὸν στοιχεῖον ἐν Ἑλλάδι*. Συμπεραίνοντες, λέγει, ἐπιφέρομεν·

1. Ἀνάγκη ἡ Εὐρώπη νὰ παύσῃ πιστεύουσα, ὅτι εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ Ἑλλὰς καὶ νὰ παραιτήσῃ τὸν ἀστραγαλισμὸν τοῦτον εἰς παῖδας καὶ εἰς σχολαστικούς.

2. Ἀνάγκη ἡ Εὐρώπη, ἂν δὲν ἐπιθυμῇ νὰ ἀποβῇ γελοία, νὰ παύσῃ φαντασιοκοποῦσα τὴν ἀνόρθωσιν μεγάλου ἀνατολικοῦ κράτους, ἔχοντος πρωτεύουσαν τὸ Βυζάντιον.

3. Ἀνάγκη ἡ Εὐρώπη, ὁσάκις βουλεύεται περὶ τῶν Χριστιανικῶν φυλῶν, αἵτινες κατοικοῦσι μεταξὺ Ἴστρου καὶ Ταινάρου, νὰ μὴ λησμονῇ, ὅτι αἱ φυλαὶ αὗται ἀποτελοῦσι σύγκραμα στοιχείων νεκρῶν, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ λάβωσι ζωὴν εἰμὴ ἀπὸ πνεύματος ἔξωθεν ἐπιφυσῶντος.

Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον, ὅτι τὸ ζήτημα δὲν εἶναι καθαρῶς ἐπιστημονικὸν, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸν συνάμα· ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ὑπάρξεως ἡμῶν, καὶ ὄχι μόνον τῆς ὑλικῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς, τῆς ἠθικῆς, τῆς διανοητικῆς, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀληθὴς καὶ ἐθνικὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἱστορία δὲν εἶναι ἀδιάφορος ὡς πρὸς τὴν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τύχην αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀγὼν οὗτος, ἂν καὶ φαίνεται ἁπλῶς ἐπιστημονικός, θεωρητικὸς, ἱστορικὸς, συγκατατάσσεται ἀληθῶς μετὰ τῶν θετικωτέρων, πρακτικωτέρων, πολιτικωτέρων ἐκείνων ἀγώνων οὓς ὀφείλομεν νὰ καταβάλλωμεν πρὸς συντήρησιν αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν.

Ὑπὸ τὸν μετριόφρονα τύπον μελέτης εἰσαγωγικῆς εἰς τὴν ἔκδοσιν δημοτικῶν τινων ᾀσμάτων, ὑπέδυ τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος. Ὁ συγγραφεὺς καταπολεμεῖ τοὺς πρεσβεύσαντας ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, οὐχὶ ἀποτρέπων ἢ κολάζων τὰς πληγὰς ὅσας οὗτοι κατέφερον εἰς τὸ θῦμα αὐτῶν, οὐχὶ ἀναιρῶν τὴν δεῖνα βαρβαρικὴν εἰσβολὴν ἢ παριστῶν τὴν ἄλλην ὡς μὴ ἐπαγαγοῦσαν τοσοῦτον ὀλέθρια ἀποτελέσματα, ἀλλὰ ἱστορῶν αὐτὰς τὰς πράξεις τοῦ ὑποτιθεμένου ἐκείνου νεκροῦ καὶ ἀποδεικνύων, διὰ τῶν πράξεων ἐκείνων, ὅτι ἔζη, ὅτι ἔζη ὄχι μόνον ὑλικὴν ζωὴν, ἀλλὰ, τὸ σπουδαιότερον, ζωὴν ἠθικὴν, πολιτικὴν, διανοητικὴν, καὶ ἐπενήργει εἰς τὴν τύχην τοῦ κόσμου, καὶ παρεσκευάζετο νὰ μεγαλουργήσῃ ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ πολιτικὸν τῆς ἱστορίας στάδιον. Ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ τὴν ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, ἀφανῆ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μέχρι τοῦδε, ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἣν κομψότατα χαρακτηρίζει ὡς ἀκολούθως ἐν σελ. 241. « Ἡ ἱστορία τοῦ λαοῦ, καθ' ἃς διεξερχόμεθα μέσας ἐποχὰς, ὁμοιάζει ἔντεχνόν τινα μηχανὴν, ἧς ἤχουσι μὲν ἐσωτερικῶς οἱ κινούμενοι τροχοί, ὑπάρχουσι δὲ ἀόρατοι· μόνον ἐκ τῆς κατεργασθείσης παρ' αὐτῶν ὕλης, καὶ παρά τινων ἑτέρων συγκεχυμένων ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων, συμπεραίνομεν περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ μηχανισμοῦ της. » Τοῦ λαοῦ λοιπὸν τούτου ἐζήτησε νὰ ἀνιχνεύσῃ τὸν μὲν πολιτικὸν βίον εἰς τὰς ἱπποδρομικὰς στάσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀν-

τιοχείας, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸν στενὸν σύνδεσμον τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ δήμου, εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὀργανισμόν· τὴν δὲ γλῶσσαν, εἰς τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατα τεκμήρια τῆς ἀγοραίας διαλέκτου ὅσα περιεσώθησάν που καὶ που παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσι· τὴν δὲ ὑψηλοτέραν διανοητικὴν ἐνέργειαν, εἰς τὰ εὔγλωττα ῥήματα τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, εἰς τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις καὶ εἰς τὸ ἀπὸ αὐτῶν προκῦψαν θεολογικὸν μεγαλούργημα τῶν ἑπτὰ συνόδων.

Περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς φάσεις, ὁ Ἕλλην ἱστορικὸς διαφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, οἱ πλεῖστοι τοὐλάχιστον ἐξ αὐτῶν, παρασυρόμενοι εἴτε ἀπὸ τὸ Λουκιάνειον φιλοσοφικὸν πνεῦμα τῆς ὀκτωκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, εἴτε ἀπὸ τὰ σφοδρὰ πάθη τοῦ καθολικισμοῦ, εἴτε ἀπὸ τὴν ψυχρὰν τῆς διαμαρτυρήσεως ἀδιαφορίαν, ἐθεώρησαν ἐν γένει τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας, αἵτινες τοσάκις καὶ τοσοῦτον ἀνέσεισαν τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἀπὸ τῆς 5ης μέχρι τῆς 9ης ἑκατονταετηρίδος, ὡς μάταια καὶ ὀλέθρια ληρήματα ἔθνους γεροντιῶντος καὶ παρηκμακότος, τὸ δὲ σχίσμα, ὡς προϊὸν τῆς κενοδοξίας τοῦ Φωτίου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, τὴν δὲ ἀποτυχίαν τῶν ἀποπειρῶν ὅσαι ἐγένοντο ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων περὶ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως, ὡς μαρτυρίαν ἀλάνθαστον τῆς ἐσχάτης ἀβελτηρίας ἔθνους, τὸ ὁποῖον προετίμησε τὴν τυφλὴν αὐτοῦ ἀφοσίωσιν εἰς μεταφυσικά τινα δόγματα ἀπὸ τὴν διατήρησιν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ὁ δ' Ἕλλην ἱστορικὸς ἐξεναντίας θεωρεῖ τὰς δογματικὰς ἐκείνας συζητήσεις οὐ μόνον ὡς τεκμήριον θαυμαστῆς ἔθνους ἀκμαίου διανοητικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ τῶν συζητήσεων ἐκείνων παραχθὲν καὶ παγιωθὲν δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος ὡς τὴν ἀσφαλεστάτην ἀκρόπολιν τῆς Ἑλληνικῆς πίστεως καὶ ἐθνικότητος, διότι «ἤγειρε καὶ ἐστερέωσε τὸν ἥλιον τῆς ἀληθείας εἰς ὕψη μετέωρα, ἀπὸ τῶν ὁποίων φωτίζεται μὲν ὑπ' αὐτοῦ ὁ σύμπας κόσμος, ὅπου ὅμως τὸ φῶς αὐτοῦ διαμένει αἰωνίως ἀπρόσβλητον. Ἡ λαμπὰς τῆς καθολικῆς ζωῆς δὲν εἶναι λύχνος τεθειμένος ἐντὸς βολῆς ἀνθρωπίνης χειρός· εἶναι φωστήρ, ὅστις φωταγωγεῖ τὴν οἰκουμένην καὶ ὃν οὐδεὶς θνητὸς ἰσχύει ν' ἀμαυρώσῃ ἢ νὰ σβέσῃ.» — Ὁ Φώτιος, διὰ τῆς γενναίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν πατρίων δογμάτων ἀμύνης, ἔσωσεν οὐ μόνον τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα, ἥτις μετ' ὀλίγον ἄλλο ἔρεισμα παρὰ τὴν ὀρθοδοξίαν δὲν ἔσχεν. Ὅτε ἐν τῇ 13ῃ ἑκατονταετηρίδι, οἱ Φράγκοι κατέλαβον τὴν Πελοπόννησον, καὶ οἱ ἐντὸς τῶν φρουρίων κατακλεισθέντες Ἕλληνες, ὑπὸ ἐσχάτης ἀμηχανίας πιεζόμενοι, περιῆλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Βιλλεαρδουΐνον, ἕνα ὅρον ἀπήτησαν ἀπὸ αὐτοῦ, ἕνα καὶ μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὅρῳ ἐκείνῳ ὑπῆρχεν ὁλόκληρον τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος.

Τοῦτο ζητοῦμεν, λέγομεν, μεθ' ὅρκου νὰ μᾶς πείσῃς,
Ἐγγράφως νὰ τὸ ἔχωμεν, ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά μας,
Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν Φράγκος μὴ μᾶς βιάσῃ
Ν' ἀλλάξωμεν τὴν πίστιν μας, καὶ Φράγκοι νὰ γενοῦμεν.
Ὡς ἤκουσεν Μεσσὲρ Τζεφρὲς καλὰ τοὺς ἀπεδέχθη
Μεθ' ὅρκου τὸ ἐποίησεν, ἐγγράφως τὸ στερεόνει.

Ὅτε δὲ βραδύτερον, ἐν τῇ πεντεκαιδεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι, ἐνῷ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἤδη περιεζωσμένη ἁπανταχόθεν ὑπὸ 40 μυριάδων Τούρκων, ἀγομένων ὑπὸ τοῦ μεγαλεπηβόλου Μωάμεθ τοῦ Βου, ὁ Πάπας ἀπήτει ἔτι ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ κυριαρχία αὐτοῦ, πρὶν ἢ πέμψῃ τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ βοήθειαν, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, θεωρῶν ὅτι, εἰ μὲν ἀποβάλῃ τὸ δόγμα, ἐνδέχεται νὰ διατηρήσῃ ἐπί τινα χρόνον τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν, ἀλλὰ βεβαίως ἀπόλλυσι τὴν ἐθνικότητα· εἰ δὲ διατηρήσῃ τὸ δόγμα, βεβαίως ἀποβάλλει τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν, ἀλλὰ σώζει τοὐλάχιστον τὴν ἐθνικότητα, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀπεφάσισε νὰ ὑποφέρῃ τὴν φοβερωτέραν τῶν θυσιῶν ἀφ' ὅσας δύναται νὰ ὑποστῇ ἔθνος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ νὰ θυσιάσῃ ὁλόκληρον τὴν παροῦσαν γενεάν, καὶ πολλὰς ἑπομένας, ἵνα παραπέμψῃ σῶον τὸ κληρονόμημα τῆς ἐθνικότητος εἰς γενεὰς ἀπωτάτας! Καταπληκτικώτερον δρᾶμα ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἀναφέρει βεβαίως ἄλλο. Εἰς ἱστορικοὺς ἀλλογενεῖς ἔξεστι νὰ καταμετρῶσι τὴν θυσίαν ταύτην κατὰ τὸν πῆχυν τῶν ἰδίων αὐτῶν δοξασιῶν, παθῶν ἢ συμφερόντων καὶ νὰ ἐκτοξεύωσι κατ' αὐτῆς τὰ βέλη τοῦ χλευασμοῦ καὶ τῆς περιφρονήσεως· ἀλλ' ἡμεῖς . . . ἡμεῖς οἱ νεμόμενοι σήμερον τοὺς καρποὺς τοῦ ὁλοκαυτώματος ἐκείνου, τῶν σφαγῶν, τῶν λεηλασιῶν, τῶν στεναγμῶν τεσσάρων ὁλοκλήρων αἰώνων· ἡμεῖς, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν προνομιοῦχον γενεάν, ἐφ' ᾗ ὁ Κύριος εὐσπλαγχνισθεὶς, εἶπεν αὐτῇ· «μὴ κλαῖε! Καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς χειρὸς, » καὶ εἶπε· Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι! » . . . αἱ ἀραὶ τῶν πατέρων ἡμῶν ἤθελον ἐπιπέσει ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, ἐὰν, ἐν παρακοπῇ μωρίας καὶ ἀφροσύνης, ἐτολμῶμεν τοιαύτην ἱστορικὴν πατροκτονίαν!

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχουσιν· *ὁ πάτριος ἐξηγητὴς* ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ἔθετο τὸ ὅλον αὐτοῦ ἔργον, αἴσθημα, δηλαδὴ, θρησκευτικὸν βαθὺ καὶ ἀπόλυτον, ὑπῆρξεν ὁδηγὸς αὐτοῦ ἀσφαλὴς καὶ σωτήριος περὶ τὴν ἐκτίμησιν ὅλων τῶν σπουδαιοτάτων ἐκείνων περιπετειῶν τῆς ἱστορίας ἡμῶν. Ἀλλὰ πᾶσα ὑπερβολὴ σφαλερά· προσέξωμεν μή ποτε, ζυγίζοντες ἅπαν τὸ παρελθὸν ἡμῶν διὰ τῆς στάθμης τοῦ ἀπολύτου θρησκευτικοῦ δόγματος καὶ αἰσθήματος, ἀδικήσωμεν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ἱστορίαν ὅσον ἀλλογενεῖς ἱστορικοὶ δὲν τὴν ἠδίκησαν, καὶ κολοβώσωμεν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ὕπαρξιν ὅσον ἀλλογενεῖς ἱστορικοὶ δὲν τὴν ἐκολόβωσαν. Ὁ συγγραφεὺς κρίνει τοὺς εἰκονομάχους βασιλεῖς μετὰ τῆς πικρίας καὶ αὐστηρότητος, ἥτις ὑπηγόρευσε τὰς κατ' αὐτῶν συκοφαντίας καὶ ὕβρεις τῶν ὀρθοδόξων χρονογράφων, μὴ διστάζων ν' ἀποκαλέσῃ τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους, ἐπανειλημμένως, καὶ διώκτας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλ' ἄραγε οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι ; εἶναι ἀσφαλεῖς ὁδηγοὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν πράξεων τῶν εἰ

κονομάχων βασιλέων, τῶν ὁποίων ἦσαν ἀντίπαλοι καὶ προσωπικοὶ ἐχθροί; Ἢ μᾶλλον, αὐτοὶ οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι, ἠναγκασμένοι νὰ ἐκθέσωσι τὰ ἔργα τῶν βασιλέων τούτων, δὲν ἀποκαλύπτουσι τὴν ἀλήθειαν, παράδοξον παριστῶντες ἡμῖν ἀντίφασιν μεταξὺ τῆς ἀποδιδομένης εἰς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς τῶν ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένων; Ἀπὸ αὐτῶν τῶν λόγων τῶν χρονογράφων δὲν δηλοῦται, ὅτι ἅπαντες σχεδὸν οἱ εἰκονομάχοι ὑπῆρξαν ἡγεμόνες ἐν πολέμῳ μὲν ἀπαράμιλλοι διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, θαυμαστοὶ δὲ διὰ τὴν περὶ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἐπιτηδειότητα, χρηστοὶ δὲ περὶ τὸν κατ' ἰδίαν βίον οἱ πλείονες τοὐλάχιστον, καὶ, μάλιστα οἱ τελευταῖοι, προστάται ἔνθερμοι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων; Λυπούμεθα πολὺ διότι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ διεξέλθῃ τὴν εἰδικὴν περὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων συγγραφὴν τοῦ Γερμανοῦ Σχλοσσέρου (Geschichte der bilderstuermenden Kaiser des ostroemischen Reiches. 1812). Ὑποθέτομεν τοῦτο, καθότι δὲν εἴδομεν τὸ ὄνομα τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἐν τῷ τέλει τῆς προκειμένης μελέτης ἐπισυναφθέντα κατάλογον τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἱστορίαν συγγραφέων. Λυπούμεθα δὲ διὰ τὴν παράβλεψιν ταύτην, διότι ὁ συγγραφεὺς ἤθελεν ἰδεῖ ἐν τῇ βίβλῳ ἐκείνῃ ἀλλογενῆ ἱστορικὸν τιμῶντα τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἱκανότητα βασιλέων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τοὺς ὁποίους δὲν ἁρμόζει βεβαίως εἰς ἡμᾶς νὰ προπηλακίζωμεν καὶ νὰ ὑβρίζωμεν. Καὶ ἐν τῇ Πανδώρᾳ δὲ τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους (φυλλάδ. ΜΘ'. ΝΑ, ΝΓ, ΝΔ, ΝΣΤ.) κατεχωρίσθη πραγματεία τις *περὶ τῶν τελευταίων εἰκονομάχων*, ἐν ᾗ δικαιότερον, νομίζομεν, ἐξετιμήθη ἡ ἀξιομνημόνευτος ἐκείνη ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἡ εἰκονομαχία ἦτο ἀπόπειρά τις θρησκευτικῆς μεταῤῥυθμίσεως, (un essai de protestantisme, ὡς ἤθελεν εἰπεῖ ὁ Γάλλος), ἥτις ἔσχεν ἅπαντα τὰ πλεονεκτήματα καὶ ἅπαντα τὰ ἐλαττώματα τῆς διαμαρτυρήσεως. Ἡ εἰκονομαχία προσέβαλε τὸ δόγμα· ἀλλὰ ἠνέωξε τὰς πύλας τῆς ἐλευθέρας συζητήσεως καὶ κατηνάγκασε τοὺς ἡγεμόνας νὰ περιστοιχισθῶσιν ὑπὸ ἀνδρῶν ἱκανῶν, διότι μόλις ὑπὸ φάλαγγος τοιαύτης δορυφορούμενοι ἠδύναντο νὰ κατισχύσωσι τῆς μεγάλης ἀντιπάλου ἐθνικῆς μερίδος.

Αὐτὸς ὁ πολιτικὸς λόγος ὁ παραγαγὼν τὴν αἵρεσιν τῆς εἰκονομαχίας, ὑπῆρξε, καθ' ἡμᾶς, εὐλογώτατος. Ὁ συγγραφεὺς, τοῦ ὁποίου ἡ θαυμαστὴ βεβαίως εὐφυΐα ἐμάντευσε πολλάκις ὅ,τι ἄλλος διὰ μακρᾶς μόνον μελέτης ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ, ἐννόησε κάλλιστα, ὅτι ἡ βασιλεία ἔφερεν εἰς μέσον τὴν αἵρεσιν, διὰ νὰ περιστείλῃ τὴν ὑπέρογκον ἐξουσίαν ἣν εἶχεν ἐν τῇ πολιτείᾳ ὁ ἐπὶ τοῦ πλήθους ἐρειδόμενος ὀρθόδοξος κλῆρος, καταβάλλουσα αὐτὸν καὶ ἐγείρουσα ἀντ' αὐτοῦ ἄλλον, ὅστις, διχονοῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον πρὸς τὸ μέγα πλῆθος καὶ δεόμενος τῆς ἀδιαλείπτου συνδρομῆς τοῦ αὐτοκράτορος, ἀναγκαίως ἔμελλε νὰ ἦναι πρὸς αὐτὸν πειθηνιώτερος. Τὸ καθ' ἡμᾶς νομίζομεν, ὅτι ἡ περιστολὴ τῆς κληρικῆς ἐκείνης παντοδυναμίας ἦτο ἐπὶ τέλους ἀναγκαία. Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς ἀγανακτεῖ διὰ ταῦτα· ἀγανακτεῖ δὲ διατί; διότι θεωρεῖ τὴν μοναρχίαν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ὡς *στοιχεῖον ξενικὸν*, ἐθνικὰ δὲ στοιχεῖα μόνον τὸν λαὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο εὑρίσκεται ἆρά γε ἐντὸς τῆς ἀληθείας; Λέγει ὅτι ἡ μοναρχία ἐξεπροσώπει τὸ *Ῥωμαϊκὸν συμφέρον*. Ἀμαδμως παραδεχθῶμεν, ὅτι, καταλυθέντος τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἔπεσε τὸ κυρίως Ῥωμαϊκὸν κράτος, ὅτι τὸ ἐπιζῆσαν ἀνατολικὸν τοῦ κράτους τούτου μέρος ἦν ὅλως Ἑλληνικὸν, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς τὸ ὁμολογεῖ, κατά τε τὴν γλῶσσαν, καὶ τὰς παραδόσεις, καὶ τὸν χαρακτῆρα, δὲν ἐννοοῦμεν τί εἶναι τὸ Ῥωμαϊκὸν συμφέρον τὸ ὁποῖον ἠδύναντο πλέον νὰ ἐκπροσωπῶσιν ἐν αὐτῷ οἱ ἡγεμόνες, ἀφοῦ, ὄχι μόνον τὸ ἀρχαῖον Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐξέλιπεν, ἀλλὰ καὶ τὸ βραδύτερον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ, ἀνευρεθὲν ὑπὸ τῶν παπῶν ἠλλοιωμένον ὁπωσοῦν αὐτοῦ στέμμα μετεβιβάσθη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς Φράγκους ἡγεμόνας, καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς Γερμανούς· ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ἡ εἰκονομαχία καὶ ἔπειτα τὸ μεγαλήτερον σχίσμα τῆς 9ης ἑκατονταετηρίδος συνεπλήρωσαν τὸν πολιτικὸν χωρισμὸν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, κυρώσαντα αὐτὸν διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ καὶ διαμορφώσαντα συμφέρον ἀνατολικὸν ὅλως αὐτοτελὲς καὶ αὐθύπαρκτον, τοῦ ὁποίου προστάται, ἀρωγοὶ καὶ ἀντιπρόσωποι ἦσαν βεβαίως οἱ ἡγεμόνες ἐκεῖνοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἐδιχονόησαν πολλάκις πρὸς τὸν κλῆρον καὶ πρὸς τοὺς δήμους· βεβαίως. Τίς ὅμως μοναρχία δὲν ἐδιχονόησε πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τοὺς δήμους; Μήπως ὄχι ἡ Ἀγγλική, ἢ ἡ Γαλλική, ἢ ἡ Ἱσπανική, ἢ ἡ Γερμανική, ἢ καὶ αὐτὴ ἡ Ῥωσική; Ἐκ τούτου δὲν ἕπεται ὅτι ὅλαι αἱ μοναρχίαι αὗται ἦσαν ξενικαί· ἕπεται μόνον, ὅτι, ἐν πάσῃ πολιτείᾳ, τὸ μοναρχικὸν στοιχεῖον, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἔρχεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πολλάκις εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸ δημοτικόν. Ὅτι δὲ ἡ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σύγκρουσις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλείας δὲν ὑπῆρξε πάντοτε ἀλυσιτελὴς εἰς τὴν συντήρησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶναι τοσοῦτον ἀληθὲς, ὥστε αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἀναγκάζεται νὰ τὸ ὁμολογήσῃ, ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐκθέσεώς του, καὶ ἰδίως ἐν τῷ ΝΓ'. κεφαλαίῳ, τοῦ ὁποίου δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα τὰς τελευταίας χαριεστάτας περὶ τῆς Βυζαντινῆς μοναρχίας λέξεις. « Οὐδεὶς τῶν τότε φιλοσόφων, ὁρῶν τὸ ἄστατον αὐτῆς, ἄστατον βεβαίως ἀπαραδειγμάτιστον ἐν τῇ καθολικῇ τῶν μοναρχιῶν ἱστορίᾳ, ἤθελε πιστεύσει, ὅτι ἐπὶ τοσούτους ἦτο ὡρισμένη νὰ ζήσῃ αἰῶνας. Μία γενεὰ κατόπιν τῆς ἄλλης ἐνόμιζεν, ὅτι ἔμελλεν ἄρτι νὰ κρημνισθῇ· ἀλλ' αὕτη ἐστερεώθη ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ της, ἐν δὲ τῇ αὐτῆς μακροβιότητι ἐπέτυχεν ἐκεῖθεν μὲν νὰ πνεύσῃ τὰς αὔρας τοῦ ἀρχαίου, ἐντεῦθεν δὲ τὰς τοῦ νεωτέρου κόσμου. Διὸ δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ, εἰ θεμιτὴ τοιαύτη παρομοίωσις (θεμιτή, τῇ ἀληθείᾳ, θεμιτή,

ὡς πᾶν τὸ εὐφυές) μὲ τὸν περιβόητον «μεσαιωνικὸν πύργον τῶν Πισσέων· ὅστις, καί τοι ἐκ κατασκευῆς δεικνύμενος ἑτοιμόῤῥοπος πάντοτε, μολοντοῦτο εἶδεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ παρελη λυθυίας γενεὰς γενεῶν, καὶ μεταβληθείσας πολλάκις τὰς τύχας τῆς Ἰταλίας.»

Τί ὅμως διετήρησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίαν; Καὶ τί ἄλλο εἰμὴ ἡ δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ἀφ' ἧς ἀπέῤῥεε καὶ ἐφ' ἧς ἐρείδετο; Ἀλλ' οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέμενον ἀποκαλοῦντες ἑαυτοὺς αὐτοκράτορας Ῥωμαίων. Μάλιστα· τοῦτο ὅμως κατ' ἁπλῆν ἐθιμοταξίαν καὶ ἀντιζηλίαν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς δύσεως, εἰς οὓς δὲν ἔπαυσαν ἀποποιούμενοι τὸ σεμνὸν ἐκεῖνο ἀξίωμα, ἀπονέμοντες δὲ ἁπλῶς τὸν ὑποδεέστερον τίτλον τοῦ *ῥῆγα*. Ὁσάκις δὲ ἦλθε κρίσιμός τις ὥρα, ἐξ ἐκείνων, καθ' ἃς τὰ ψευδεπίπλαστα ὀνόματα πίπτουσιν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ἡ ἀλήθεια προκύπτει γυμνὴ καὶ κραυγάζουσα· ὅταν λ. χ. ὁ ἔσχατος αὐτοκράτωρ ἐλάλησε δι' ὑστάτην φορὰν πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν τελευταῖον ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν, πρὶν ἀπέλθῃ ἵνα ἀποθάνῃ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ, ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἐδίστασε νὰ ὀνομάσῃ αὐτοὺς μὲν *Ἑλλήνων* ἀπογόνους, ἑαυτὸν δὲ Ἑλλήνων βασιλέα.

Καὶ ἔπειτα ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ, καὶ οἱ πάλαι καὶ οἱ νῦν, οὕτως ἐθεώρησαν τὸ πρᾶγμα, διότι οὕτως εἶχεν. Ὁ ἄραψ Ἀβουλφαράγιος ὀνομάζει τὸν Τιβέριον (ἀπὸ τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος) πρῶτον Ἕλληνα βασιλέα· καὶ ὁ Λατῖνος Παῦλος Διάκονος, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Μαυρικίου, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Τιβέριον, λέγει· Primus ex Graecorum genere in imperio confirmatus est. Καὶ ὁ Γίββων δὲ, καὶ ὁ Σχλόσσερος, καὶ ὅλοι οἱ νεώτεροι, ὅσοι δὲν φαλλμεραϋερίζουσιν, ὀνομάζουσι τὸ Βυζαντινὸν κράτος, κράτος Ἑλληνικὸν, τοὺς δὲ βασιλεῖς αὐτοῦ Ἕλληνας ἢ Γραικοὺς, ὅπως θέλετε, βασιλεῖς. Πέπρωται δὲ ἡμεῖς νὰ ἐπιφέρωμεν ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς τοιαύτην αὐτοκτονίαν καὶ νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἓν τῶν μεγίστων αὐτοῦ κατορθωμάτων, ὅτι ἠνάγκασε τοὺς ξένους κυριάρχας νὰ καταβῶσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ ἐκάθησεν ἐπ' αὐτοῦ αὐτὸς, θεὶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν βασιλικὴν ταινίαν καὶ ἁρπάσας τὰ βασιλικὰ σκῆπτρα! Θέλομεν περιαιρέσει δωρεὰν ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἡμῶν τὰ πολεμικὰ καὶ κυβερνητικὰ μεγαλουργήματα τοσούτων ἡρώων, θέλομεν ἰσχυρισθῆ, ὅτι, ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, δὲν ἐζήσαμεν βίον πολιτικὸν, ἀλλὰ μόνον θρησκευτικόν! Ἡ θρησκεία ἔσωσε βεβαίως πολλάκις τὴν ἐθνικότητα ἡμῶν καὶ ἔτι σώζει αὐτήν· ἀλλὰ, ἐπαναλαμβάνομεν, μὴ καταντῶμεν εἰς ὑπερβολάς· μὴ λέγωμεν ὅτι ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται ἐν μόνῃ τῇ θρησκείᾳ. Τοῦτο, πρῶτον, δὲν εἶναι ἀληθές· διότι εἰς τὴν θρησκείαν ὀφείλομεν τὴν ἐθνικότητα, οὐχὶ καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν· ἡ ἐνέργεια τῆς θρησκείας ὑπῆρξεν ἀείποτε σωστικὴ, ἀλλ' ἀείποτε ἀποφατικῶς, παθητικῶς σωστικὴ, ἰδίως δὲ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἡ ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια, ἡ ἐπαγαγοῦσα τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν, ὀφείλεται εἰς τὴν συνδρομὴν ποικίλων ἄλλων στοιχείων, ὧν τὸ δραστηριώτερον ἀναμφιβόλως ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἀρξαμένη θαυμαστὴ διανοητικὴ τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξις. Ἡ θρησκεία ὑπῆρξεν ἡ ἄγκυρα ἐφ' ἧς σαλεύοντες ἐσώθημεν ἐν καιρῷ μακρᾶς τρικυμίας· ἀλλ' ἀπὸ τῆς παιδείας ἔπνευσεν ὁ οὔριος ἄνεμος, ὁ ἀναγαγὼν πλησίστιον τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν τριήρη εἰς τὸ πέλαγος τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως. Καὶ ὄχι μόνον ἀληθὲς δὲν εἶναι, ὅτι ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται ἐν μόνῃ τῇ θρησκείᾳ, ἀλλ' οὐδ' εὐχάριστον ἤθελεν εἶναι τοῦτο. Ὑπάρχει ἓν ἔθνος, ἓν καὶ μόνον, τὸ ὁποῖον δὲν διακρίνεται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀπὸ τῶν λοιπῶν εἰμὴ διὰ τοῦ θρησκεύματος αὐτοῦ· ἀμφιβάλλομεν ὅμως ἂν πολλοὶ Ἕλληνες δεχθῶσι τοιαύτην ἐθνικότητα.

Ἐν γένει ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀνὰ χεῖρας βίβλου ἔχει τὰ ἐλαττώματα τῶν προτερημάτων αὐτοῦ. Ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος κέκτηται ἀναμφισβητήτως φαντασίαν ζωηροτάτην, θερμοτάτην δὲ καρδίαν, καὶ ἄπλετον δημιουργικὴν τοῦ νοὸς δύναμιν. Ἀλλ' ἡ φαντασία ἐκείνη ἥτις, ἐνόσῳ περιστρέφεται ἐντὸς τῆς προσιτῆς ἡμῖν ἀτμοσφαίρας, τοσοῦτον χαριέντως χρωματίζει τὰς εἰκόνας αὐτῆς, μετεωρίζεται ἐνίοτε εἰς ὕψη, ὅπου δυσκόλως δύναται νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὴν ὁ πεζὸς ἀναγνώστης. Ἐκ τούτου διεξερχόμενοι τὴν μελέτην ταύτην, νομίζομεν πολλάκις ὅτι ἀεροποροῦμεν μετὰ τοῦ Ποϊτευίνου εἰς χώρας ὑπερνεφέλους καὶ αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ πατήσωμεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν γῆν, δηλαδὴ νὰ κλείσωμεν τὸ βιβλίον.

Ἡ συγγραφὴ αὕτη βρίθει περικοπῶν κατανυκτικωτάτων, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ χαλκουργηθῶσιν εἰμὴ ἐν τῇ καμίνῳ καρδίας φλογερᾶς. Ἀνοίγω κατὰ τύχην τὴν σελ. 325, ὅπου ὁ συγγραφεὺς, ἀφοῦ ὡμίλησε περὶ τῶν διωγμῶν ὅσους ὑπέστη ὁ πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας Φώτιος καὶ περὶ τῆς τιμῆς ἣν ἀπέδωκεν αὐτῷ ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Ἐκκλησίας, ἑορτάζουσα τὴν μνήμην του τῇ ς'. Φεβρουαρίου, ἐπιφέρει· «Καὶ ἰδοὺ ποῖον ἀκριβῶς εἶναι τὸ γνώρισμα τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας μας· ὅπου ἔπεσεν αἵματος ῥανὶς, ἐκεῖ ὡς ἐκ θαύματος ἐφύτρωσε μνήμη τις σεβασμία! ὅπου ἠγέρθη μαρτυρίου κολαστήριον, ἐκεῖ ταπεινῶς ἠγέρθη ναὸς ἀπερικόσμητος μὲν, πλὴν ἐμφρουρῶν μίαν τινὰ παράδοσιν ἐθνοσωτήριον! ὅπου ἐξήστραψεν ἀρετὴ, καὶ σοφία, καὶ παιδεία, καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν φυλὴν, ἐκεῖ ὑψώθη ψαλμῳδία καὶ δοξολογία!» — «Ἡ Ἐκκλησία τῶν Λατίνων ἐκανόνισεν (εἰς τοὺς ἁγίους κατέταξεν) ἡγεμόνας, καὶ βασιλεῖς, καὶ μεγιστᾶνας· ἡ Ἑλληνικὴ διένειμε, καὶ διανέμει σήμερον ἔτι, στεφάνους ἀμαραντίνους πρὸς γυμνητεύοντας καὶ διωκομένους, πρὸς πένητας καὶ μαρτυροῦντας διὰ τὴν ἀλήθειαν, διὰ τὴν ἐλευθερίαν, διὰ τὸν φωτισμόν!» — Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἀντιγράψω τὰ δύο τρίτα τοῦ βιβλίου ἐὰν ἤθελον νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα ὅλας τὰς σελίδας ἐκείνας, τὰς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ διεξέλθῃ τις, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τὴν χεῖρα αὐτοῦ τρέμουσαν καὶ δακρύοντας τοὺς ὀφθαλμούς. — Ἴσως

ὅμως ἐκ τούτου ἡ συγγραφὴ ἀπέβη ποῦ μὲν ἀληθὴς λυρικὴ ποίησις, ποῦ δὲ τραγῳδία ἀληθὴς μᾶλλον ἢ ἱστορικὴ μελέτη, ὁ δ' ἀναγνώστης, ἀδιαλείπτως συγκινούμενος καὶ παθαινόμενος, δὲν εὑρίσκει καιρὸν ἀποχρῶντα νὰ διδαχθῇ ἀταράχως.

Θαυμαστὴ δὲ εἶναι βεβαίως καὶ ἡ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ πνεύματος ἐκείνου· ἡ δύναμις, δηλαδή, ἡ ἀνακαλύπτουσα ἐν τῷ νοερῷ κόσμῳ χώρας νέας, ἢ θεωροῦσα τὰς καὶ πρότερον γνωστὰς ὑπὸ νέαν τινὰ ἔποψιν. Ἀλλ' ἡ ἀρετὴ αὕτη, ἡ περιποιήσασα εἰς τὴν παροῦσαν συγγραφὴν χαρακτῆρα ἀληθῶς πρωτότυπον, ἐξοκέλλει ἐνίοτε εἰς τὸ νόσημα τῆς πρωτοτυπίας, τὴν ἰδιορρυθμίαν· διότι ἄλλως, ὁμολογοῦμεν, δὲν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἀδιάλλακτον λ. χ. αὐτοῦ καταδρομὴν κατὰ τῆς ἀκάκου νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως (ἐννοεῖται τῆς λογίας, ὄχι τῆς δημώδους), ἥτις ἐπὶ τέλους δὲν βλέπομεν ποίας συμφορὰς προεξένησεν εἰς τὸ ἔθνος. Προστούτοις ἡ εὔλογος πεποίθησις ἣν συνήθως παράγει πᾶς μέγας θησαυρὸς εὐρυίας παρέσυρε τὸν ἄνδρα εἰς τὸ νὰ ἀμελήσῃ ἐνίοτε τὴν τῶν ἄλλων ἐπικουρίαν. Ὄχι ὅτι δὲν ἀνέγνωσε πολλά. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀνέγνωσεν ὅσα ὀλίγοι ἀνέγνωσαν καὶ ἐνόησεν ὅσα ὀλίγοι ἐνόησαν, ἀφοῦ ὅμως ἀνέγνωσε καὶ ἐνόησεν, ἔκλεισε τὰς βίβλους τῶν ἄλλων καὶ παρεδόθη εἰς τὸ ἀκατάσχετον ῥεῦμα τῆς ἰδίας διανοίας· διὰ τοῦτο οὐδεμία σχεδὸν ἀπαντᾶται ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ παράθεσις· ἀλλὰ διὰ τοῦτο συμβαίνει ἐνίοτε, ἐν τῇ καταρρακτικῇ τοῦ λόγου αὐτοῦ ῥύμῃ, νὰ λησμονῇ τὰ κοινότερα τῶν πραγμάτων καὶ νὰ συγχέῃ τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν μετὰ τοῦ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν (σελ. 103) ἢ Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον μετὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος (σελ. 401).

Ἓν τῶν παραδοξοτέρων φαινομένων τῆς συγγραφῆς ταύτης εἶναι ἡ γλῶσσα αὐτῆς. Ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι πολλαχοῦ ἡμαρτημένη. Τὸ ἀγέρωχον ἐκεῖνο πνεῦμα δυσανασχετεῖ, ὡς ἵππος ἄστομος, νὰ καθυποβάλῃ ἑαυτὸ εἰς τὰς πολυπλόκους καὶ βαρείας πέδας, τὰς ὁποίας ἡ γραμματικὴ ἡμῶν παρεμβάλλει εἰς τὴν ἀδιακώλυτον τοῦ λόγου φοράν, τὰς ὁποίας ὅμως ἀνάγκη νὰ σεβώμεθα, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ πληγώσωμεν καὶ νὰ ἀκρωτηριάσωμεν τὸ πολυτιμότερον τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν στοιχεῖον. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τῆς ἀνὰ χεῖρας βίβλου εἶναι τόσῳ μᾶλλον λυπηρόν, ὅσῳ εἶναι τῷόντι ἀδύνατον νὰ πεισθῶμεν, ὅτι δὲν γνωρίζει τὰ συστατικὰ καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς γλώσσης, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐπιχειρήσας διαλεκτολογικὰς ἐρεύνας τοσούτου λόγου ἀξίας διά τε τὴν μέθοδον καὶ τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ πολλαὶ αὐτοῦ σελίδες διαμαρτύρονται, διὰ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν, κατὰ τῆς χωλότητος ἥτις δύναται νὰ παρατηρηθῇ εἰς ἄλλας. Ἐλάβομεν ἤδη ἀφορμὴν νὰ παραθέσωμεν ἀνωτέρω καλάς τινας περικοπάς. Ἰδοὺ, μεταξὺ πλείστων ἄλλων, καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς περιγραφὴ τοῦ ἱπποδρομίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

« Τὸ ἱπποδρόμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρχέτυπον τῆς ἐν Γαλλίᾳ καθημαγμένης πλατείας τῆς ἐπαναστάσεως, ἦτον εὐρύχωρον ἀμφιθέατρον, ὁμοιάζον πολὺ τὸν Κολοσσὸν λεγόμενον τῆς Ῥώμης. Τὰ ἀγάλματα τῶν Ἀθηνῶν, τὰ εἴδωλα τῆς Ῥώμης, τὰ μάρμαρα τῆς Σάρδης, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Σικελίας, οἱ κίονες τῶν πολυθεϊκῶν ναῶν, ἑνὶ λόγῳ τοῦ παρελθόντος τὰ πολυτελέστερα λείψανα καὶ τοῦ παρόντος τὰ πλουσιώτερα προϊόντα, χωρὶς διαστολῆς θρησκεύματος, ἐθνισμοῦ, πολιτισμοῦ, πάντα συνήλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει, διὰ νὰ περικοσμήσωσι ταύτην τοῦ μεσαιῶνος τὴν δημοτικὴν κονίστραν. Ἐκεῖ μεγαλοπρεπῶς ἵσταντο οἱ κεχρυσωμένοι τέσσαρες ἵπποι, τοὺς ὁποίους ἐκόμισε πολυδαπάνως ἐκ Χίου Θεοδόσιος ὁ μικρός, καὶ οἵτινες σήμερον κοσμοῦσι τὴν πλατεῖαν τῶν πρώην δημοκρατουμένων Βενετῶν· ἐκεῖ τῶν Δελφῶν οἱ τρίποδες, ὥσπερ σύμβολον νίκης· ἡ στήλη τῆς Ἀθηνᾶς, ἐξ Ἑλλάδος ἐλθοῦσα, καὶ αἰνιττομένη τῆς σοφίας τὴν ἀποδήμησιν· ἐκεῖ αἱ χαλκαῖ περιβόητοι Πύλαι, ἐφ' ὧν Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς ἐνεχάραξε τὴν ἱστορίαν τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν καὶ τὴν χρησμοδότησιν τοῦ μέλλοντος· ἐκεῖ παρόντες οἱ ἥρωες τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων, καὶ ἔφιπποι οἱ Ῥωμαῖοι βασιλεῖς, πλησίον τῶν χριστιανῶν μαρτύρων· ἐκεῖ τέλος πάντων ἡ Τύχη τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου μετακομισθεῖσα εἰς Βυζάντιον ὑπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα *Ἄνθουσα*, καὶ ἐγερθεῖσα ἐν ψαλμῳδίαις καὶ δοξολογίαις τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἐτελέσθησαν τὰ γενέθλια τῆς Πόλεως. Εἰς ταύτας τὰς εὐσυμβόλους σελίδας τοῦ παρελθόντος, ὁ Βυζαντινὸς λαός, ἂς εἴπῃ ἡ δύσνοια ὅ,τι ἂν θέλῃ, ἠδύνατο, καίτοι ἀπαίδευτος ὤν, νὰ ἀναγινώσκῃ τὰς περιπετείας τῆς προγονικῆς ἱστορίας, καὶ νὰ θαυμάζῃ τὴν ἀριστοτεχνίαν τῶν προγόνων του. Αἱ ἐπιγραφαί, οἱ ἀνδριάντες, τὰ ἀγάλματα, καὶ τοσαῦτα ἱστορικὰ μνημεῖα διετήρουν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν διαδοχικῶν γενεῶν ἀκεραίαν τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος, ταύτην τὴν Κιβωτὸν τῆς παραδόσεως. Ὅθεν, ἐνῷ τὰ λοιπὰ γένη τῆς Εὐρώπης ἐκοιμῶντο τὸν ὕπνον τῆς ἀμαθείας, εἰς τὰς κυρίας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, τὸ φῶς τῆς ἱστορίας, ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καλλωπισμοῦ βοηθούμενον, διηύγαζεν ἀδιακόπως ἐν μέσῳ τῶν ὁμάδων· διηύγαζεν ἀμυδρῶς μέν, ἀλλ' ὅμως ὅσον ἦτον ἀναγκαῖον διὰ νὰ ἐνθυμίζῃ τὴν προπατορικὴν εὔκλειαν εἰς τὸν Λαόν, νὰ συντηρῇ δὲ τὸν ἔρωτα τὸν πρὸς τὴν σοφίαν εἰς τὰς ὑψηλοτέρας τάξεις.»

Ἐπεθυμοῦμεν νὰ παρεκτείνωμεν τὸν περὶ τῆς βίβλου ταύτης λόγον, νὰ καταδείξωμεν πληρέστερον τὰς ἀρετὰς αὐτῆς καὶ νὰ προσεπιφέρωμεν εἰσέτι παρατηρήσεις τινάς· ἀλλὰ σήμερον τοὐλάχιστον ἀνάγκη νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ προρρηθέντα. Συγκεφαλαιοῦντες δὲ τὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν, μετὰ δοκιμασίαν μακράν, ἐσχηματίσαμεν, λέγομεν, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι μέγα. Οὔτε ὁ συγγραφεὺς εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ δώσῃ ἡμῖν πλήρη, ἀνελλιπῆ ἱστορίαν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι ἑλληνισμοῦ· οὔτε τὸ ἔθνος δύναται νὰ προτείνῃ ἔτι τοιαύτην ἀπαίτησιν. Πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς εἰκόνος ταύτης, πολλαὶ εἰσέτι ἀπαιτοῦνται δευτερεύουσαι, παρασκευαστικαὶ ἐργασίαι, εἰς ἃς ὄχι ἀνδρὸς ἑνός, ἀλλὰ γενεᾶς μιᾶς ὁλοκλήρου ἀμφιβάλλομεν ἂν

δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ ὁ βίος. Τοῦτο ὅμως καὶ μόνον, ὅτι ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος ἰχνογράφησε τὴν εἰκόνα ἐκείνην, τοῦτο ὅτι ἐχάραξε τὰς κυριωτέρας αὐτῆς γραμμάς, ἂν καὶ ποῦ μὲν ἐντονώτερον, ποῦ δὲ ἀσθενέστερον, τοῦτο καὶ μόνον ἀρκεῖ ἵνα ἀναδείξῃ ἀριστοτέχνην τὸν ἄνδρα καὶ ἄξιον τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης. Τὸ καθ' ἡμᾶς τοὐλάχιστον ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐξεπλάγημεν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ζητημάτων ὅσα ἤγγισεν ἡ τολμηρὰ ἐκείνη χείρ· οὐδὲ διστάζομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἔργον αὐτῆς εἶναι διαμαρτύρησις τρανωτάτη οὐ μόνον περὶ τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ὑπάρξεως ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι· διότι ἔχουσι τὸ ἀπαράμιλλον αὐτὸ πλεονέκτημα τὰ ἄξια λόγου προϊόντα τῆς ἱστορικῆς τέχνης, ὅτι εἰκονίζουσιν ἅμα μὲν τὸν παρεληλυθότα χρόνον, ἅμα δὲ τὴν διανοητικὴν δύναμιν καὶ τὴν ψυχικὴν ῥώμην τοῦ ἐνεστῶτος.

* * * *

—o—

Περὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Κ. Σπυρίδωνος Ζαμπελίου ἐστάλη εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ ἑξῆς ἐπίκρισις, τὴν ὁποίαν εὐχαρίστως καταχωρίζομεν παρὰ πόδας, διὰ τὰς εἰδήσεις τὰς ὁποίας δίδει περὶ τοῦ Κρητὸς Φραγκίσκου Σκούφου.

—

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ

Ἐπὶ τοῦ Συγγράμματος

ΤΟΥ Κ. Σ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ,

ΑΣΜΑΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ.

—o—

Οὔτε καιρὸν, οὔτε διάθεσιν ἔχω νὰ ἐνασχοληθῶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπίκρισιν τοῦ ἀρτίως ἐκδοθέντος ἐν Κερκύρᾳ συγγράμματος τοῦ Κ. Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, Λευκαδίου, ὑπὸ τὸ ὄνομα ΑΣΜΑΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. Ἄλλοι πλέον πεπαιδευμένοι καὶ ἱκανότεροι ἐμοῦ θέλουν βεβαίως ἀναδεχθῆ τὸν τοιοῦτον δυσχερῆ μεν, ὠφέλιμον ὅμως ἀγῶνα πρὸς ἀνάπτυξιν της Νεογραμματείας καὶ τῆς Ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἡ ἀκολασία τῶν παντὸς εἴδους καὶ γένους ἁμαρτημάτων εἶναι πάντοτε ἐπιζήμιος, ὄχι μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περιωρισμένην τάξιν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν. Τοιούτῳ τρόπῳ πολυπλασιάζονται τ' ἁμαρτήματα τῶν πολιτῶν, καὶ τὰ φιλολογικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ λάθη τῶν συγγραφέων. Οὗτοι δὲ, ἐὰν ἦναι τῷ ὄντι σοφοὶ, ἀντὶ να δυσαρεστηθῶσι διὰ τὴν ἐπίκρισιν τῶν συγγραμμάτων των, χαίρονται μάλιστα, γινόμενοι αἰτία τῆς διασαφήσεως τῶν ἐσφαλμένων γνώσεων. *Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται*, κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ὁ δὲ Κικέρων ἔλεγε. Cupio refelli. Quod enim laboro, nisi est veritas magis explicetur?

Πρεσβεύων τὴν ἀρχὴν ταύτην, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ φανῶ πάντοτε, καθ' ὅσον αἱ μικραί μου δυνάμεις τὸ ἐπιτρέπουσιν, ὠφέλιμος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου, σπεύδω νὰ διορθώσω ἓν σημαντικὸν βιβλιογραφικὸν λάθος τοῦ Κ. Σ. Ζαμπελίου· καὶ λέγω *σημαντικὸν λάθος*, ἐπειδὴ ἡ διόρθωσις τούτου καταστρέφει ἐκ θεμελίων ἓν ὁλόκληρον κεφάλαιον τοῦ συγγράμματός του. Ὁ κατὰ πάντα ἀξιότιμος υἱὸς καὶ κληρονόμος τῆς ποιητικῆς φαντασίας τοῦ ἡμετέρου ζῶντος Τραγικοῦ *Ἰωάννου Ζαμπελίου*, Κ. Σπυρίδων, πλήρης, ὡς φαίνεται, εὐλαβείας καὶ θεοσεβείας, ἐξηγεῖ *θρησκευτικῶς* τὰ προεόρτια τῆς παλιγγενεσίας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἀποδίδει εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ζυγόν. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς ἰδέας του ταύτης, μεταξὺ τῶν κατ' αὐτὸν ἰσχυρῶν ἀποδείξεων, ἐν τῇ ὀγκωδεστάτῃ *Ἱστορικῇ Μελέτῃ* του περὶ *Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*, γράφει καὶ τὰ ἑξῆς ἐν σελ. 165, καὶ 166 (1). *Προσωποποίησις τῆς Ἐκκλησίας, Ἰδανικότης τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*. «Ἤδη ἡ ὁδὸς τῆς πίστεως ἐκεχάρακτο· ἐπὶ τὸ ἑξῆς, ἡ ὁδὸς αὕτη θέλει σκεπασθῆ ὑπὸ πνευματικῶν κρίνων καὶ ῥόδων οὐρανίων. Ἀλλ' ὅμως εἰς ἐκείνην τὴν γῆν, πρώτην πατρίδα τῶν ποιητικῶν συμβόλων καὶ γενέτειραν τοῦ ἀνθρωπίνου ἰδανικοῦ, οὐσιῶδές τι καὶ ἀναγκαῖον ἔλλειπεν ἔτι.—Ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, πρὸ καὶ μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ Τριαδικοῦ δόγματος, ἐγένετο μᾶλλον κατεπείγουσα ἡ καθιέρωσις ἰδανικῆς τινος τῆς Ἐκκλησίας προσωποποιήσεως. Ἡ μεγαλοίστωρ καὶ μεγαλοσύμβολος Ἐκκλησία εἶχεν ἤδη κηρύξει, διὰ τῶν φωστήρων καὶ διδασκάλων της, ὅτι πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, μυστικῶς τε καὶ ἀλληγορικῶς, ὑπαινίττοντο ὑψηλὰ νοήματα καθολικότητος· ὅτι, μηδὲ κεραίαν ἐντυγχάνουσιν οἱ πίστοὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, μὴ περιέχουσαν διπλῆν ἔννοιαν· καὶ ὅτι ἕως εἰς αὐτὰ τὰ κύρια τῆς Διαθήκης ὀνόματα ἐμφωλεύει μυστήριον, ὅπερ πρέπει δεόντως νὰ διερευνήσωμεν. Αὕτη λοιπὸν ἡ τὰ πάντα περιέχουσα Ἐκκλησία ὤφειλεν, ἐπὶ τέλους, νὰ παῤῥησιασθῇ καὶ αὐτὴ ὑπό τινα τηλαυγῆ περιεκτικωτάτην προσωποποίησιν.

Ἔλλειπε τοιαύτη προσωποποίησις!— Καὶ ποῖον πρόσωπον ἁγιώτερον καὶ καταλληλότερον τῆς Θεοτόκου Μαρίας, αὐτῆς τῆς τεκούσης τὸν Θεὸν Λόγον, αὐτῆς ἣν Ἄγγελοι δοξολογοῦσιν εἰς τοὺς Οὐρανοὺς, αὐτῆς τῆς πλατυτέρας οὔσης τοῦ στερεώματος! Οἱ πατέρες προθύμως ὑπεδέξαντο τοῦτο τὸ ἱερώτατον πρόσωπον. Ἡ μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἐγένετο οὐράνιος συνάμα καὶ ἐπίγειος τύπος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπογραμμὸς περικαλλέστατος ἐντελείας καὶ πνευματικότητος, ἔκφρασις πάσης νοερᾶς καὶ νοητῆς καλλονῆς. Ἡ γραφὶς τοῦ Λουκᾶ, καὶ ἡ μεγαλοφυὴς Ἑλληνικὴ φαντασία, περιεκόσμησαν καὶ ἐξεικόνισαν ἀμέσως αὐτήν. Καθὼς δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διπλοῦν εἶχεν ἔνδυμα, τὸ ἰδανικὸν δηλαδὴ, καὶ προσέτι τὸ μερικὸν, τουτέστι τὸ Ἑλληνικόν· οὕτω τὸ πανάχραντον καὶ ὑπερευλογημένον τοῦτο πλάσμα, τὸ ἐντελέστερον ὅσων ἐξῆλ-

———————

(1) Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν ὁλοκλήρου τοῦ τεμαχίου τούτου, δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ λάβῃ γνῶσιν τοῦ ὕφους καὶ τῆς φαντασίας Κ. Ζαμπελίου.

θον ἐκ χειρὸς Θεοῦ, ἀντεπροσώπευσεν ἐν ταῖς οὐρανίαις σκηναῖς δύο τινὰς πνευματικὰς ἐντελείας· τὴν τῆς πανανθρώπου Ἀτομικότητος, καὶ τὴν τῆς μερικῆς προσετι τοῦ γένους ἡμῶν. Τοιουτοτρόπως, ἡ ἀειπάρθενος Μαρία ἀνεκηρύχθη ἔκτοτε προστάτις καὶ μεσίτρια καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πανελληνίου πρὸς τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, ἀρωγὸς ἐπουράνιος τῆς σωτηρίας, τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας του.—Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶναι παράδοξον καὶ ἴσως μοναδικὸν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ τὸ προαίσθημα ὅπερ ἐκ χρόνων *ἀπωτάτων*, καὶ χάριτι ταύτης τῆς ὑψηλῆς πνευματικότητος, ἔσχον οἱ Πατέρες περὶ μελλούσης παλιγγενεσίας Ἑλληνισμοῦ. Τεθείσης ἅπαξ τῆς Ἑλληνικῆς γενεᾶς ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Θεοτόκου, φαίνεται ὅτι πλέον ἐστερεώθησαν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς ἐθνικότητος. Παραδείγματα τῆς προφητικῆς ταύτης χάριτος πολλὰ καὶ λαμπρὰ δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν· ὅμως ὁ ἀείμνηστος καὶ εὐφυέστατος ἡμῶν συμπολίτης Ἠλίας ὁ Μηνιάτης, ὅστις ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΖ΄ ἑκατοντ. προαπεθάνη καὶ αὐτός, ὡς ὁ, κατ᾽ ἄλλον τρόπον, σύγχρονος αὐτοῦ καὶ Φιλέλλην Φενελών, τὴν Ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν, μᾶς παρέχει τὸ καθαρώτερον καὶ μᾶλλον εὔγλωττον. Ἐν τῷ πανηγυρικῷ αὐτοῦ Λόγῳ εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, ὡς ἂν ἄρα προέβλεπεν ὁ θεσπέσιος τί ἔμελλεν ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ νὰ συμβῇ μετὰ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἔτη, πίπτει γονυπετής, καί, προσκαλῶν τοὺς περιεστῶτας νὰ συμπροσπέσωσιν εἰς τοὺς πόδας τῆς οὐρανίου Προστάτιδος, μετὰ καρδίας συντετριμμένης ἐκφωνεῖ· « ἕως πότε πανακήρατε Κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφορήτου δουλείας, ἕως πότε νὰ τοῦ πατῇ τὸν εὐγενικὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θρᾷξ ; ἕως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύωνται ἀπὸ μισὸν Φεγγάρι ἡ χώραις ἐκείναις εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην γαστέρα σου ὁ μυστικὸς τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος ; Ἄχ ! Παρθένε, ἐνθυμήσου, πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον παρὰ εἰς ἄλλον τόπον ἔλαμψε τὸ ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως ! Τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἄνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, τὸ πρῶτον, ὁποῦ μὲ μύρια βάσανα ἐγύρευαν νὰ ἐξεριζώσωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὸ σεβάσμιόν σου ὄνομα· ἐτοῦτο ἔδωσεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς διδασκάλους, ὁποῦ μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τους ἐφώτισαν τὰς ἠμαυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων· ἐτοῦτο τοὺς ποιμένας, ὁποῦ μὲ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον ἐξώρισαν τοὺς αἱμοβόρους λύκους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ποίμνιον· ἐτοῦτο τοὺς γεωργούς, ὁποῦ μὲ τὸ ἄροτρον τοῦ σταυροῦ, καὶ μὲ τὸν ἱδρῶτα τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τὰς καρδίας καὶ σπέρνοντες τὸ εὐαγγελικὸν σπόρον, ἐθέρισαν τὰς ψυχὰς διὰ τὴν οὐράνιον ἀποθήκην· ἐτοῦτο τοὺς μάρτυρας, ὁποῦ μὲ τὸ ἴδιον αἷμά τους ἔβαψαν τὴν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας. Λοιπόν, εὔσπλαγχνη Μαριάμ, παρακαλοῦμέν σε διὰ τὸ *Χαῖρε* ἐκεῖνο, ὅπου μᾶς ἐπρομήνυσε τὴν Χαράν, διὰ τὸν ἀγγελικὸν ἐκεῖνον εὐαγγελισμὸν ὁποῦ ἐστάθη τῆς Σωτηρίας μας τὸ προοίμιον, χάρισόν του τὴν προτέραν τιμήν, ἀσήκωσαί το ἀπὸ τὴν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκῆπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον ! Καὶ ἂν ἐτούταις μας ἡ φωναῖς δὲν σὲ παρακινήσωσιν εἰς σπλάγχνος, ἂς σὲ παρακινήσωσιν εἰς τοῦτο τὰ πικρὰ δάκρυα, ὁποῦ μᾶς πέφτωσιν ἀπὸ τὰ μάτια ! ἀλλὰ ἀνίσως καὶ ἐταῦτα δὲν φθάνουσιν, ἂς σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναί, καὶ αἱ παρακλήσεις τῶν Ἁγίων σου, ὁποῦ ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην. Φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον. Φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν. Φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν. Καὶ δείχνοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν Ἀγαρηνῶν, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγχνίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτρωσιν.»

Ὁ Κ. Σ. Ζαμπέλιος βεβαίως δὲν ἤθελε ἀποδώσῃ εἰς τὸν Ἠλίαν Μηνιάτην τὸν πατριωτικώτατον καὶ ἐνθουσιώδη ἐπίλογον τοῦτον τοῦ πανηγυρικοῦ του εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, ἐὰν ἰδιαίτεραι περιστάσεις δὲν ἤθελον φέρει προσκόμματα εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς πρὸ τεσσάρων ἤδη ἐτῶν ἀναγγελθείσης *Δευτέρας ἐκδόσεώς* μου, αὐξηθείσης καὶ πλουτισθείσης μὲ βιβλιογραφικὰς σημειώσεις, τοῦ *Καταλόγου τῶν ἀπὸ τοῦ* 1476 *μέχρι τοῦ* 1821 *ἔτους τυπωθέντων βιβλίων παρ᾽ Ἕλλησιν εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἢ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν*, διότι ἰδοὺ τί λέγω, περὶ τοῦ ἐφεξῆς βιβλίου.

« Τέχνη Ῥητορικῆς Φραγκίσκου Ἱερέως τοῦ Σκούφου, Κρητὸς τοῦ ἐκ Κυδωνίας, φιλοσοφίας καὶ ἱερᾶς θεολογίας διδασκάλου, τῇ Μητρὶ καὶ Παρθένῳ γονυπετῶς ἀφιερωθεῖσα. Arte di Retorica di Francesco Scuffo, Dottor Teologo, e di Monsignor Illustrissimo e Revere. Marco Antonio Barbarigo, Archivescovo di Corfù, vicario generale. Ἐνετίῃσι παρὰ Μιχαὴλ Ἀγγέλῳ τῷ Βαρβονίῳ. αχπα΄. εἰς 8ον. ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Τὸ περὶ Ῥητορικῆς τέχνης σύγγραμμα τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον ὅπερ συνετάχθη εἰς τὴν κοινήν μας διάλεκτον. Ὡς δεῖγμα δὲ τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ ῥητορικοῦ ὕφους τοῦ Σκούφου, ἀναφέρω τὸ ἐφεξῆς τεμάχιον, ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἐπίσης δῆλον, ὅτι εἰς ἅπασαν ἐποχὴν οἱ στοχασμοὶ τῶν λογίων Ἑλλήνων ἐτείνοντο εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων.»

(*Ἐκ τοῦ συγγράμματος Τέχνη Ῥητορικῆς Φραγκίσκου Σκούφου.*)

ΠΕΡΙ ΑΝΤΙΒΟΛΗΣΕΩΣ σελ. 371.

Μὲ τὸ σχῆμα τῆς Δεήσεως θέλω παρακαλέσει τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ κόσμου Χριστόν, νὰ ἐλευθερώσῃ μίαν φορὰν τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ἀπὸ τὴν δουλείαν

τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ὀττομανικοῦ Βριαρέως. — Φθάνει, Κριτὰ δικαιότατε, φθάνει. Ἕως πότε οἱ τρισάθλιοι Ἕλληνες ἔχουσι νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸν δεσμὸν τῆς δουλείας, καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θράκης; ἕως πότε Γένος τόσον ἔνδοξον, καὶ εὐγενικὸν ἔχει νὰ προσκυνᾷ ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἕνα ἄθεον τουλουπάνι, καὶ ἡ χώραις ἐκείναις, εἰς ταῖς ὁποίαις ἀνατέλλει ὁ ὁρατὸς τοῦτος Ἥλιος, καὶ εἰς ἀνθρωπινὴν μορφὴν ἀνέτειλας καὶ ἐσὺ ὁ ἀόρατος, ἀπὸ ἥμισυ φεγγάρι νὰ βασιλεύωνται; Ἆ, ἐνθυμήσου, σὲ παρακαλῶ, πῶς εἶσαι ὄχι μόνον Κριτής, ἀμὴ καὶ πατὴρ, καὶ πῶς παιδεύεις, ἀμὴ δὲν θανατώνεις τὰ τέκνα σου. Ὅθεν ἀνίσως καὶ ἡ ἁμαρτίαις τῶν Ἑλλήνων ἐπαρακίνησαν τὴν δικαίαν σου ὀργὴν, ἀνίσως καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἰδίας των ἀνομίας σοῦ ἐχάλκευσαν τὰ ἀστροπελέκια, διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς Οἰκουμένης, Ἐσὺ, ὁποῦ εἶσαι ὅλος εὐσπλαγχνία, συγχώρησαι, καὶ σβύσαι ἐκεῖνα εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπείρου σου ἐλεημοσύνης. Ἐνθυμήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πῶς τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἄνοιξε ταῖς ἀγκάλαις, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖόν σου Εὐαγγέλιον· τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἔῤῥιξε χαμαὶ τὰ εἴδωλα, καὶ κρεμάμενον εἰς ἕνα ξύλον σὲ ἐπροσκύνησεν ὡς Θεόν· τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἀντιστάθη τῶν τυράννων, ὁποῦ μὲ τόσα καὶ τόσα βάσανα ἐγύρευαν νὰ ξεῤῥιζώσουν ἀπὸ τὸν Κόσμον τὴν Πίστιν, καὶ ἀπὸ ταῖς καρδίαις τῶν Χριστιανῶν τὸ Θεῖόν σου ὄνομα· μὲ τοὺς ἵδρωτας τῶν Ἑλλήνων ηὔξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ Ἐκκλησία σου· οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπλούτισαν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας, τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν, καὶ μὲ τὸν κάλαμον, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ζωὴν τὴν ἐδιαφέντευσαν, τρέχοντες μὲ ἄπειρον μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς ταῖς φυλακαῖς, καὶ εἰς ταῖς μάστιγαις, καὶ εἰς τοὺς τροχοὺς, καὶ εἰς ταῖς ἐξορίαις, καὶ εἰς ταῖς φλόγαις, καὶ εἰς ταῖς πίσσαις, μόνον διὰ νὰ σβύσουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ξαπλώσουν τὴν Πίστιν, διὰ νὰ σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμψῃ, ὅπου λάμπει ὁ ἥλιος, τοῦ Σταυροῦ ἡ δόξα, καὶ τὸ μυστήριον. Ὅθεν ὡς εὔσπλαχνος μὲ τὴν θεϊκήν σου παντοδυναμίαν κάμε, νὰ φύγουν τὸν ζυγὸν τέτοιας βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας· ὡς φιλόδωρος καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοίγωντας τοὺς θησαυροὺς τῶν θείων σου χαρίτων, ὕψωσαι πάλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ Γένος, καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κάθεται, δός του τὸ σκῆπτρον, καὶ τὸ Βασίλειον . . . .
ἡ φωναῖς, ἡ παρακάλεσαις τῶν Ἁγίων σου, ὁποῦ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας Ἑλλάδος φωνιάζουσι, φωνιάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ἕνας Ἀνδρέας, καὶ σὲ παρακαλεῖ, νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους ἀπ' ἐκεῖνο τὸ Βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐποίμανε τῆς Χριστωνύμου σου ποίμνης τὰ πρόβατα· φωνιάζει ἀπὸ τὴν πόλιν ἕνας Χρυσόστομος, καὶ σὲ παρακαλεῖ, νὰ μὴν κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Υἱοῦ ἐκείνη ἡ χώρα . . . φωνιάζει ἡ Αἰκατερίνα . . . . . . διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, φωνιάζουσι οἱ Ἰγνάτιοι ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Σμύρνην, οἱ Διονύσιοι ἀπὸ ταῖς Ἀθήναις, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δείχνοντάς σου τοὺς λέοντας ὁποῦ τοὺς ἐξέσχισαν, ταῖς φλόγαις ὁποῦ τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδηρα ὁποῦ τοὺς ἐθέρισαν, ἐλπίζουσι ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγχνίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν.»

Ἀπατᾶται λοιπὸν μεγάλως ὁ βιογράφος τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας *Ἄνθιμος Μαζαράκης*, ἀποδίδων εἰς τὸν Ἠλίαν Μηνιάτην ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν Φραγκίσκον Σκοῦφον. Διὸ νομίζω ὅτι ἡ *Ῥητορικὴ Τέχνη* τούτου ἦτον ἄγνωστος εἰς τὸν Αἰδεσιμώτατον Μαζαράκην· ἐὰν ἐγνώριζε τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἢ δὲν ἤθελεν ἀναφέρει ὡς παράδειγμα τῆς φιλογενείας τοῦ Μηνιάτου τὸν ἐπίλογον τοῦ δευτέρου ἐγκωμιαστικοῦ Λόγου του εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, ἢ, ὡς ἀμερόληπτος συγγραφεὺς, ἤθελε σημειώσει, ὅτι ὁ Μηνιάτης ἐρανίσθη τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τεμάχιον ἀπὸ τὴν Ῥητορικὴν τοῦ Διδασκάλου του Σκούφου, κάμνων μεταβολάς τινας ἵνα μὴ φανῇ *λογοκλέπτης* (plagiarius) τούτου. Αἱ μεταβολαὶ αὗται ἠλάττωσαν ὅμως τὴν πρωτότυπον καλλονὴν τοῦ ῥητορικοῦ ὕφους τοῦ Σκούφου, ὡς δύναται ἕκαστος νὰ τὸ ἐννοήσῃ, παραβάλλων τὸ προῤῥηθὲν τεμάχιόν του μὲ τὸ ἐφεξῆς τοῦ Μηνιάτου. (ἴδε ἀνωτέρω τὸ Κεφάλαιον τοῦ Ζαμπελίου.) Ἡ φράσις, π. χ. τοῦ Μηνιάτου: *ἕως πότε νὰ τοῦ πατῇ τὸν εὐγενικὸν λαιμὸν* ὁ *βάρβαρος Θρᾷξ*, ὄχι μόνον δὲν ἔχει τὴν εὐφυΐαν τῆς φράσεως τοῦ Σκούφου: *ἕως πότε οἱ τρισάθλιοι Ἕλληνες ἔχουσι νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θράκης*, ἀλλὰ εἶναι ἐσφαλμένη λογικῶς καὶ γεωγραφικῶς. Καὶ τῷ ὄντι εἶναι λογικωτάτη ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ νικητὴς μὲ ὑπερήφανον πόδα πατεῖ τὸν λαιμὸν τοῦ νενικημένου, τοῦ ὁποίου τὸ γένος δύναται νὰ ἦναι εὐγενὲς, ὄχι δὲ καὶ ὁ λαιμός. Ἐπὶ τῆς τοῦ Σκούφου φράσεως ὁ *βάρβαρος τῆς Θράκης*, ἕκαστος ἐννοεῖ τὸν κατακτητὴν αὐτῆς, τὸν Ὀθωμανόν· ἐνῷ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Μηνιάτου *ὁ βάρβαρος Θρᾷξ*, ὁ μὴ γνωρίζων τὴν ἀρχαίαν Γεωγραφίαν, νομίζει ὅτι ὁ βάρβαρος Ὀθωμανὸς εἶναι *Θρᾷξ* καὶ ὄχι Ἀσιανός. Χάριν δὲ συντομίας, παραλείπω τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀποτυχίας τοῦ Μηνιάτου ἐκ τῶν ἐπιλοίπων παρ' αὐτοῦ γινομένων μεταβολῶν τῶν ἐκφράσεων τοῦ Σκούφου.

Σήμερον δὲ στρέφων τὸν λόγον πρὸς τὸν Κ. Σ Ζαμπέλιον παρατηρῶ εἰς αὐτὸν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, θεωρούμενος ὡς κεφαλὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀφοῦ διὰ τῆς σταυρώσεώς του ἠλευθέρωσε τὸν Κόσμον ἀπὸ τὴν προπατορικὴν κατάραν, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν Σκοῦφον καὶ ὡς ἐλευθερωτὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, καὶ ἐπομένως εἰς αὐτὸν ἔτεινε τὴν ἔνθερμον δέησίν του, καὶ ὄχι εἰς τὴν Μητέρα του, τὴν Ἀειπάρθενον Μαριάμ, ἥτις εἶναι μεσίτρια ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Λανθάνεται λοιπὸν τὰ μέγιστα ὁ Κ. Σ. Ζαμπέλιος γράφων, ὅτι ἡ προστασία τῆς

Θεοτόκου ἐφάνη *ἀποκλειστικὴ* ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, διότι τὴν δοξασίαν ταύτην ἔχουν ὅλοι οἱ Ἰταλοί. Τὰ Χριστιανικὰ Βασίλεια, μάλιστα τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Οὐγγρίας, ἔχουν χαραγμένην τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νομίσματά των, καὶ τὴν ἐπονομάζουν PATRONA, ἤγουν ΠΡΟΣΤΑΤΡΙΑΝ.

Δικαίῳ δὲ τῷ λόγῳ, ἐὰν δὲν ἀπατώμεθα, εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ διόρθωσις τοῦ βιβλιογραφικοῦ λάθους τοῦ Κ. Σ. Ζαμπελίου περὶ ἑνὸς λόγου τοῦ Μηνιάτου ἤθελε καταστρέψει ὁλόκληρον ἓν κεφάλαιον τοῦ συγγράμματός του περὶ *Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*. Ἐπὶ τέλους ὀφείλω νὰ προσθέσω εἰς τὰ παρ' ἐμοῦ λεχθέντα, ὅτι ὁ Φραγκίσκος Σκοῦφος ἦτο μὲν Ἕλλην τὸ γένος, τέκνον δὲ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ ἦτο Τοποτηρητὴς τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Λατίνου Ἀρχιεπισκόπου Βαρμπαρίγου. Ἡ πατριωτικὴ λοιπὸν δέησίς του πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν περὶ ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἣν ἔκαμεν ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη πρὶν δράξωσιν οἱ Ἕλληνες τὰ ὅπλα τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους των, ἔτι μᾶλλον ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ πατριωτισμὸς εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων τῶν πρεσβευόντων τὸ δόγμα τῶν Δυτικῶν, καὶ ὅτι ὁ διδάσκαλος τῆς Ῥητορικῆς Τέχνης *Σκοῦφος* καὶ ὄχι ὁ *θεσπέσιος Μηνιάτης* προεῖδε τί ἔμελλε νὰ συμβῇ μετὰ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἔτη, ἤτοι κατὰ τὸ 1821. Ἂς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Μηνιάτης ἦτο δωδεκαετὲς παιδίον ὅτε κατὰ τὸ 1681 ἐτυπώθη ἡ Ῥητορικὴ τοῦ Σκούφου.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΒΡΕΤΟΣ.

ΝΕΟΣ ΑΥΤΕΝΕΡΓΗΤΟΣ ΣΙΦΩΝ.

Τὸ σημαντικώτατον πλεονέκτημα τοῦ σίφωνος τούτου, ἐφευρεθέντος νεωστὶ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Κ. Barlow, συνίσταται εἰς τοῦτο μάλιστα, ὅτι δι' αὐτοῦ καθίσταται περιττὴ πᾶσα, πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἀέρος ἐντὸς πίθου (βαρελίου), ὀπή, ὅπως ἐκρεύσῃ ἐξ αὐτοῦ τὸ ὑγρόν. Πλεονέκτημα μέγιστον τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταδείξωμεν, διότι εἶναι γνωστὸν εἰς πάντα εἰδήμονα ὅτι τὰ ὀργάζοντα ὑγρὰ ἀναδίδουσιν ἀνθρακικὸν ὀξυγενὲς ἀέριον, καὶ ὅτι ἡ τελεία διατήρησις αὐτοῦ, καὶ τὸ μέσον τοῦ νὰ προληφθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἀπορρόφησις τοῦ ὀξυγόνου, ὑπάρχουσιν ὅροι ἀναγκαῖοι πρὸς συντήρησιν τῶν ὑγρῶν τούτων, ὥστε οὔτε νὰ ἐξασθενήσωσιν, οὔτε νὰ ὀξίσωσι καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν θερμοτέραν ὥραν τοῦ χρόνου. Διὰ τῆς χρήσεως τοῦ προκειμένου αὐτενεργήτου σίφωνος τὰ ὑγρὰ ταῦτα διατηροῦσι τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καλὴν αὐτῶν ποιότητα ὡς ὁπόταν ἐκλείσθησαν κατὰ πρῶτον.

Ἐκφεύγοντος τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξυγενοῦς ἀερίου ἀπὸ τοῦ πίθου, τὰ πνευματώδη ὑγρὰ ἐξασθενοῦσιν, ἀπορροφουμένου δὲ τοῦ ὀξυγόνου ἀπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας ὀξίζουσιν. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα πηγάζουσιν ἀπὸ τὴν διηνεκῆ τοῦ ἀέρος εἴσοδον διὰ τῶν ἐν χρήσει σήμερον ὀπῶν. Ἕτερον μέγα πλεονέκτημα τοῦ προκειμένου σίφωνος παρέχει ἡ ἁπλότης τῆς κατασκευῆς του, καὶ ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποίαν πᾶς τις δύναται ἀποσυνθέτων αὐτὸν νὰ τὸν καθαρίσῃ, καὶ νὰ τὸν συναρμόσῃ ἐκ νέου, ἀποφεύγων δυσκολίας καὶ ἔξοδα.

Ἐνίοτε ἐπέρχεται ἐκ τοῦ ὀργασμοῦ τοῦ ὑγροῦ μέγας βρασμὸς ἐντὸς τοῦ δοχείου, καὶ τότε ἅμα στρεφομένου διὰ τῆς κλειδὸς τοῦ ἐμβόλου, τὸ ὑγρὸν ἐξέρχεται δι' ἀμφοτέρων τῶν διόδων τοῦ σίφωνος, μέχρις ὅτου ἐλαττωθῇ ὁ βρασμὸς ἐκρευσάσης ποσότητός τινος. Ἀλλ' ἂν τοῦτο ποτὲ συμβῇ ἡ ὑπουργία τοῦ σίφωνος οὐδαμῶς βλάπτεται.

Τὸ ἔμβολον Γ ἔχον σχῆμα κωνοειδὲς καὶ ἁρμοττόμενον ἀκριβῶς, ἐμποδίζει τὴν διὰ τοῦ σωλῆνος ἐκροήν.

Ἡ σπεῖρα πιέζουσα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐμβόλου Γ ἐγγυᾶται τὴν τελεσιουργὸν αὐτοῦ ἐνέργειαν.

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ἀκριβῶς ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα ἀρχή, ἂς ὑποτεθῇ ὅτι ὁ σίφων εἶναι διαφανής, εἰ καὶ ὑπάρχει κατεσκευασμένος ἐκ τοῦ συνήθους μετάλλου ἐξ οὗ καὶ οἱ σωλῆνες ἐν γένει. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομίσῃ τις ὅτι τὸ ὑγρὸν ῥέει διὰ μικρᾶς ὀπῆς μόνον (ὡς φαίνεται εἰς τὴν εἰκόνα)· ἀπ' ἐναντίας τοῦτο ῥέει ἐλευθέρως δι' ὅλου τοῦ σωλῆνος.

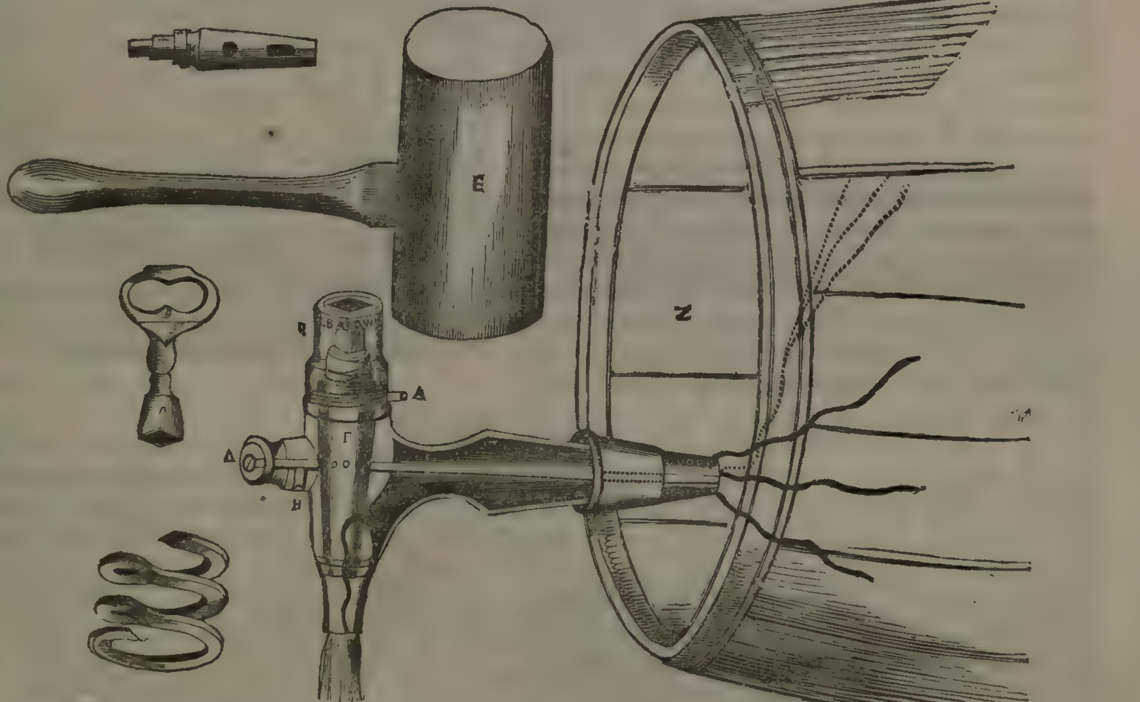
Ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει πώματα, εἶναι ἀκατάλληλα καὶ ἄχρηστα. Ἂν μεταχειρισθῇς συνήθη σωλῆνα καὶ θέσῃς ἓν πῶμα εἰς τὴν ὀπήν, θέλει προκύψει ἡ ἀκόλουθος βλάβη· ὅταν πρόκηται νὰ ἐκρεύσῃ τὸ ὑγρὸν πρέπει νὰ χαλαρώσῃς τὸ πῶμα· ἀλλὰ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξυγενὲς ἀέριον ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν πίθον καὶ ἀντικαθιστάνεται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἀέρος. Οὕτω λοιπόν, τὸ μὲν ζωτικὸν στοιχεῖον τῶν ὑγρῶν ἐξαφανίζεται, ἀντ' αὐτοῦ δὲ εἰσέρχεται ἄλλο φθοροποιόν, ὁ ἀήρ. Οὗτος ἀδυνατίζει τὸ ὑγρὸν καθ' ὅλας τοῦ ἔτους τὰς ἐποχάς, ἐν δὲ ὥρᾳ θερμότητος ὀξίζει αὐτό.

Ἰδοὺ καὶ ὁποία ἡ ὑπουργία τοῦ νεωστὶ ἐφευρεθέντος τούτου σίφωνος·

Ὅταν τὸ πῶμα στραφῇ, τὸ ὑγρὸν ῥέει ἐκ τοῦ ἀγγείου (κατὰ τὴν διὰ τῶν τριῶν μαύρων ἑλικοειδῶν γραμμῶν ἐμφαινομένην διεύθυνσιν). Ὁ ἀὴρ εἰσορμᾷ ἀμέσως εἰς τὸν ἀεραγωγὸν σωλῆνα διὰ τῆς ὀπῆς Η, διέρχεται διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ πώματος Γ, καὶ διὰ τοῦ σωλῆνος φθάνει εἰς τὸν πίθον, εἰς ἀποχρῶσαν ποσότητα ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐκροὴν τοῦ ὑγροῦ. Τοιουτοτρόπως δὲν εἰσάγεται πλειότερος ἀὴρ τοῦ ἀπολύτως χρειώδους. Ὁ ἀὴρ εἰσερχόμενος διαπερᾷ τὸ ὑγρὸν καὶ ἀναβαίνει πρὸς τὰ ἄνω, ὡς ἐμφαίνουσιν αἱ διὰ στιγμῶν σημειωμέναι γραμμαί. Ὅταν τὸ πῶμα ἀντιστραφῇ, τότε οὐδ' ἀὴρ εἰσέρχεται οὐδ' ὑγρὸν διὰ τοῦ ὑγραγωγοῦ ὀχετοῦ ἐξέρχεται. Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ἀποκλείεται ἐν τῷ ἅμα. Ὁ τόπος ὁ κατεχόμενος ἀπὸ τὸ ὑγρὸν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὀχετοῦ ὑπάρχει σημειωμένος εἰς τὴν εἰκόνα διὰ μελαίνης σκιᾶς. Τὸ διάστημα μεταξὺ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ καὶ τῆς ἔνδον πλευρᾶς τοῦ ἀγγείου, πληροῦται ἀπὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον, μένον ἐγκεκλεισμένον, καθιστάνεται στοιχεῖον ζωτικὸν τοῦ ὑγροῦ, ὡς θέλει κατανοήσει πᾶς ὅστις μεταχειρίζεται πρὸς ζημίαν του συνήθεις σωλῆνας καὶ ὀπὰς πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἀέρος, αἵτινες, εἴτε διότι πολλάκις κατὰ παραδρομὴν δὲν ἐμφράττονται, εἴτε διότι τὰ πώματα χαλαροῦνται, ἀφίνουσι τὸν ἀέρα νὰ εἰσέρχεται καὶ οὕτω φθείρεται τὸ ὑγρόν.

Ἰδοὺ δὲ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ·

Λάβε ἓν ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ἰδίου Barlow νεωστὶ ἐφευρεθέντων δερματίνων περιτυλιγμάτων, θέσον τὴν διακεκομμένην ἄκραν αὐτοῦ, πλησίον μὲν τῶν ὀπῶν τοῦ σωλῆνος, ἀλλ' οὕτως ὥστε νὰ μὴ καλυφθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ περιτύλιξον αὐτὸν ὅσον τὸ δυνατὸν σφιγκτά. Λάβε μετέπειτα τὴν ἐκ κόμμιος ἄκραν, καὶ θλίψον αὐτὴν πρὸς τὰ κάτω διὰ νὰ μὴ χαλαρωθῇ. Θέσον τὸ σωλῆνα τοῦ σίφωνος εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ πίθου καὶ μὲ τὴν ξυλίνην σφῦραν, κτύπησον δυνατὰ ἅπαξ ἢ δὶς ἐπὶ τοῦ προέχοντος σημείου Δ, καὶ ὁ σίφων θέλει στερεωθῇ ἀσφαλῶς. Ἓν ἐκ τῶν περιτυλιγμάτων τούτων ἀρκεῖ δι' ὅλων τῶν πίθων τὰς ὀπάς. Ἂν ὅμως ἡ ὀπὴ τοῦ πίθου εἶναι παρὰ τὸ σύνηθες εὐρεῖα ἢ στενή, τότε ἢ ἀπόκοψον μέρος τοῦ περιτυλίγματος ἢ πρόσθες μέρος ἑτέρου τοιούτου. Συνιστᾶται πρὸς τὸν μνησθέντα σκοπὸν ἰδίως ἡ ξυλίνη σφῦρα Ε. σιδηρᾶς δὲ σφύρας δὲν πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις.

Διὰ νὰ καθαρίσῃς τὸν σίφωνα ἔκβαλον τὸν κοχλίαν Α. στρέψων ἔπειτα τὸν κρίκον Β. ἀπὸ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, μέχρις ὅτου ἀποσπασθῇ. Ἔκβαλον τότε τὴν σπεῖραν, θέσον τὴν κλεῖδα ἐπὶ τοῦ πώματος, στρέψον αὐτὴν ἑκατέρωθεν, καὶ ἀπόσυρον τὸ πῶμα Γ. ὁμοῦ μὲ αὐτήν. Πλύνον, ἂν ἦναι ἀναγκαῖον, καὶ σπόγγισον τὸ πῶμα καλῶς· ἄλειψον ἔπειτα αὐτὸ μὲ ὀλίγον λίπος χοίριον ἀνάλατον. Ἐλαίου χρῆσις δὲν πρέπει νὰ γίνεται. Ἀπόσυρον καὶ πάλιν τὸ πῶμα καὶ παρατήρησον μήπως ἐνεφράχθησάν που αἱ ὀπαὶ του διὰ τοῦ λίπους. Θέσον ἔπειτα ἐκ νέου αὐτό, καὶ ἐπίθεσον ἐπ' αὐτοῦ τὴν σπεῖραν. Εἴσαξον πάλιν τὸν κρίκον Β· ὡς καὶ τὸν κοχλίαν Α. σφιγκτά. Πρὶν δὲ μεταχειρισθῇς τὸν σίφωνα εἰς ἄλλον πίθον, (ἂν δὲν ἔχῃς ἄμεσον αὐτοῦ χρείαν) ἀπόσυρον τὸν μικρὸν κοχλίαν Δ. καὶ φρόντισον ὥστε ὁ ἀεραγωγὸς σωλὴν νὰ ἦναι ἐντελῶς καθαρός, ἂν ἦναι δὲ ἀκάθαρτος καθάρισον αὐτὸν διὰ σύρματος. Προσάρμοσον τότε πάλιν τὸν κοχλίαν σφιγκτά, καὶ ὁ σίφων γίνεται ἕτοιμος πρὸς χρῆσιν. Στερεότης καὶ ἁπλότης τῆς κατασκευῆς δύνανται ἄρα νὰ προστεθῶσι πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ πλεονεκτήμασι.

Τιμᾶται δὲ ἀπὸ δραχ. 7 ἕως 11.

Τὴν ἀνωτέρω ἐφεύρεσιν δημοσιεύοντες, ἣν ἐπρότεινεν εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἐπιτροπὴν ὁ τοσοῦτον ἀξίως αὐτῆς προεδρεύων, καὶ τοσαύτας δι' αὐτῆς καὶ ἀπ' εὐθείας εἰσαγαγὼν βιομηχανικὰς καὶ γεωργικὰς βελτιώσεις, Κ. Λουκᾶς ὁ Ῥάλλης, σκοπὸν κυρίως προτιθέμεθα νὰ ἑλκύσωμεν τῶν γεωπόνων ἡμῶν τὴν προσοχὴν εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς οἰνοποιίας. Ἡ Ἑλλὰς σήμερον ὑπὸ τὴν πτέρυγα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐνομίας, ὁμοιάζει ἀπέραντον κῆπον τοῦ Διονύσου. Κοιλάδες, πεδιάδες καὶ ὄρη αὐτῆς κατεκαλύφθησαν ἀπὸ ἀμπέλους, καὶ ἀπ' αὐτῶν δύναται κατ' ἔτος νὰ κατασκευασθῇ οἶνος ὅσος νὰ κατακλύσῃ ὅλην τὴν ἐπιφάνειάν της, καὶ νὰ μεθύσῃ ἑκατονταπλάσιον τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς· ὁ δὲ οἶνος οὗτος ἐδύνατο νὰ εἶναι πηγὴ πλούτου δι' αὐτὴν ἀνεξάντλητος. Ἀλλὰ τὸ ἐναντίον συμβαίνει. Διατί; διότι, ὁ οἶνος κατασκευάζεται τοιοῦτος ὥστε ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν λαρύγγων οὐδεὶς ἄλλος λάρυγξ τὸν ὑποφέρει· διότι ἐμβάπτεται εἰς αὐτὸν μέχρι τοῦδε ὁ κλασικὸς κῶνος τῆς πίτυος, ὅστις ἔχει ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦτο, ἀφ' οὗ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐμπλησθῇ τοῦ οἴνου του, διὰ τὸν ἐπίλοιπον, ἂν δὲν τὸν μεταβάλῃ εἰς ὄξος, νὰ μὴ εὑρίσκωνται ἀγορασταί, νὰ μὴ γίνεται ἐξαγωγὴ αὐτοῦ, καὶ ὡς τελευταῖον καταφύγιον νὰ χύνεται. Διατί, ὡς ὁ φιλόπατρις πρόεδρος τῆς βιομηχανικῆς ἐπιτροπῆς, δὲν μεριμνοῦσι περὶ οἰνοποιίας ὅλοι οἱ συμφέρον ἔχοντες, ὅλοι οἱ ἰδιοκτῆται, ὅλοι οἱ δήμαρχοι τῶν ἀμπελοφύτων μερῶν; Τίς εἶναι ἡ μεγάλη δαπάνη τῆς μετακλήσεως εἰς Ἑλλάδα δύω ἢ τριῶν ἐμπείρων ἀνδρῶν ἐξ

Ευρώπης, οἵτινες νὰ διδάξωσι τὸν τρόπον τῆς καλῆς τοῦ οἴνου κατασκευῆς εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη. ἢ πόσα λεπτὰ πρέπει νὰ καταβάλῃ ἐφάπαξ ἕκαστος ἰδιοκτήτης ὅπως ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ σκαφῇ κοινόν τι ὑπόγειον πρὸς κατάθεσιν καὶ διατήρησιν τῶν βελτιωθέντων οἴνων; Τῶν ζητημάτων τούτων ἡ λύσις δύναται ἴσως νὰ ἔχῃ τὴν μεγίστην ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος.

ΒΙΒΛΙΑΚΑ.

Πέρυσι κατὰ μῆνα Φεβρουάριον ἐξετυπώθη εἰς τὸν τότε ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον καὶ μετὰ ταῦτα ἐκλείψαντα Φιλόπατριν ἄρθρον, ὅπου ἀπηριθμοῦντο ὅσα ἐδημοσιεύθησαν βιβλία ὑπὸ Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1849 καὶ 1850, καὶ κατόπιν ἐγίνετο σύγκρισίς τις συνοπτικὴ τῶν ἀριθμῶν καὶ παρατηρήσεις τινες ἐπεφέροντο ὄχι παντάπασι περιτταί. Ἤλπιζε τότε ὁ ἀρθρογράφος, ὅτι μετὰ ἓν ἔτος ἀκριβῶς, ἐπ' αἰσιωτέροις οἰωνοῖς ἤθελεν ἀναλάβει πάλιν τὸ αὐτὸ ἔργον, καὶ ἤθελεν ἐξακολουθεῖ αὐτὸ καὶ τοῦ λοιποῦ τακτικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ δίδηται εἰς τὸ κοινὸν ἀπολογισμός τις ἐτήσιος περὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς πολλῆς ἢ ὀλίγης ποικιλίας τῶν διανοητικῶν ἔργων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καθὼς τὸ τοιοῦτον συνειθίζεται καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Σήμερον δὲ γράφων ἐν τῇ Νέᾳ Πανδώρᾳ πολὺ ἀργότερον, παρατηρεῖ, ὅτι ἂν καὶ τὰ αἰσιώτερα δὲν ἦλθον προφανῶς, αὐτὸς ὅμως δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ἀποῤῥαθυμήσῃ ὅλως. Γράφει λοιπὸν συντόμως περὶ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1851 ἐκδοθέντων ὑπὸ Ἑλλήνων, καὶ παραβάλλει αὐτὰ ἀριθμητικῶς πρὸς τὰ τοῦ 1850. Πρότερον ὅμως ὁμολογεῖ, ὅτι καὶ ἐφέτος δύσκολον εἰς αὐτὸν ἦτο νὰ συνάξῃ πληροφορίας περὶ βιβλίων ἐξ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν μερῶν, ὅπου ὑπάρχουσι τυπογραφεῖα. Ἔλλειψις συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν βιβλιοπωλῶν καὶ τυπογράφων μας ἐξακολουθεῖ δυστυχῶς ἡ αὐτή· οὔτε ἀνεφάνη εἰσέτι γενική τις ἐπιστημονικὴ ἐφημερίς, ἥτις ἀναφέρουσα ἐγκαίρως ὅλα τὰ νέα βιβλία καὶ ἐπικρίνουσα τακτικῶς τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν, νὰ τὰ κάμνῃ οὕτω γνωστότερα εἰς τὸ Πανελλήνιον. Ὅθεν ὁ ἑπόμενος συνοπτικὸς πίναξ, ὡς παραλείπων ἐξ ἀνάγκης ὄχι ὀλίγα, σχετικὴν μόνον ἀλήθειαν δύναται νὰ ἔχῃ. Διαιροῦνται τὰ βιβλία καὶ αἱ ἐφημερίδες καθ' ὕλην, καὶ παρατίθεται ἔπειτα ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, ἀποσιωπωμένων τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων ἢ μεταφραστῶν ὡς καὶ τῶν μερικωτέρων ἐπιγραφῶν τῶν βιβλίων, χάριν συντομίας· διότι αἱ τοιαῦται λεπτομέρειαι ἁρμόζουσιν εἰς βιβλιακοὺς καταλόγους ἰδιαιτέρως ἐκδιδομένους, καὶ οὐχὶ εἰς ἐφημεριδογραφικὸν ἄρθρον ὡς τὸ παρόν. Τὰ δὲ συμπεράσματα ἀφίνονται εἰς τὴν προσοχὴν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγινώσκοντος. Τοσοῦτο μόνον ἐνταῦθα εἰρήσθω, ὅτι Νομικὰ, Φυσικὰ, Ἰατρικὰ καὶ Μαθηματικὰ βιβλία ἐκ τοῦ λήξαντος ἔτους δὲν περιῆλθον εἰς γνῶσιν τοῦ συντάξαντος τὸν ἑξῆς πίνακα. Εὐχῆς δὲ ἔργον, ἄν τις ἄλλος δημοσιεύσῃ τὰ ἐναντία περὶ τούτου.

Ἐξεδόθησαν ἐν Ἑλλάδι, Ἑπτανήσῳ καὶ Τουρκίᾳ

κατὰ τὰ ἔτη	1850	1851
Ἐφημερίδες πολιτικαὶ (*)	47	45
Περιοδικὰ συγγράμματα διασκεδαστικὰ καί πως διδακτικά	5	4
ἐπιστημονικὰ	1	2
Βιβλία Ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας	6	8
Λατινικῆς	1	2
Ἰταλικῆς	—	2
Γαλλικῆς	1	1
Ἀγγλικῆς	—	1
Ἰνδικῆς (μετάφρασις)	1	1
Θεολογικὰ	2	10
Φιλοσοφικὰ	4	4
Ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ	4	4
Γεωγραφικὰ καὶ περιηγητικὰ	5	2
Πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ	2	5
Οἰκονομικὰ καὶ ἐμπορικὰ	—	2
Νομικὰ	2	—
Ἰατρικὰ	2	—
Μαθηματικὰ	2	—
Στρατιωτικὰ	1	1
Παιδαγωγικὰ καὶ δημώδη	3	5
Ποιητικὰ	19	17
Μυθιστορήματα καὶ διηγήματα	6	5
Πολιτικὰ φυλλάδια ἐφήμερα καὶ λόγοι πολιτικοὶ	8	14
Παντοῖα, οἷον προσωπικαὶ διενέξεις, λόγοι πανηγυρικοὶ, ἐπιτάφιοι κτλ.	16	13
Ἡμερολόγια, χρησμοὶ καὶ ὀνειροκριτικὰ	3	3
Χαλκογραφίαι ἢ λιθογραφίαι αὐθύπαρκτοι	1	—
Τὸ ὅλον	142	151

(*) Ὅλαι δὲν διήνυσαν ὁλόκληρον τὸ ἔτος.

Ταῦτα δὲ τὰ 151, τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1851 τυπωθέντα διανέμονται κατὰ χώρας ὡς ἑξῆς·

Εἰς τὴν Ἑλλάδα 103 (δηλ. ἐν Ἀθήναις 85, ἐν Ἑρμουπόλει 11, ἐν Πάτραις 3, ἐν Χαλκίδι 2, ἐν Τριπόλει 1, ἐν Ναυπλίῳ 1.)

Εἰς τὴν Ἑπτάνησον 32 (δηλ. ἐν Ζακύνθῳ 16, ἐν Κερκύρᾳ 12, ἐν Κεφαληνίᾳ 4).

Εἰς τὴν Τουρκίαν 13 (δηλ. ἐν Σμύρνῃ 9, ἐν Κωνσταντινουπόλει 4). Ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης 3.

Παρατηρητέον ὅμως ὡς ἐκ περισσοῦ, ὅτι ἐκ τῶν δύω μάλιστα γειτονικῶν ἐπικρατειῶν λίαν ἀτελεῖς εἴχομεν τὰς πληροφορίας, καὶ ὅτι πιθανώτατον εἶναι, τινὲς μὲν τῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθήσεων ἀτελέστερον νὰ ἀντιπροσωπεύωνται ἐν τῇ ἀνωτέρω ἐκθέσει, ἄλλαι δὲ ἐντελέστερον, καθ' ὅσον δηλαδὴ τυχαίως τοιάδε ἢ τοιάδε βιβλία περιῆλθον εἰς γνῶσιν ἡμῶν, ὅτην καὶ ἂν κατεβάλομεν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν συναγωγὴν γενικωτέρων πληροφοριῶν.

Τοσαῦτα κατὰ τὸ παρὸν τῷ ἐπιεικεῖ ἀναγνώστῃ, ὅστις δύναται νὰ ἐπιφωνήσῃ· Τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον! Ἡμεῖς δὲ περιμένομεν νὰ ἴδωμεν, ἂν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ εὐχή του, ὑποσχόμενοι νὰ πληροφορήσωμεν καὶ αὐτὸν περὶ τούτου εἰς τὴν ὁμοίαν ταύτης ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν μελετῶμεν νὰ δημοσιεύσωμεν κατὰ τὸν προσεχῆ Ἰανουάριον περὶ ὅλων τῶν τοῦ ἔτους 1852 βιβλίων.

Κ.

15 ΔΕΚΕΜΒΡ. 1852. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 66.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

—o—

Ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τῆς Πανδώρας ὁλόκληρος ὁ τόμος τοῦ πρώτου ἔτους αὐτῆς, ὅσοι ἔχοντες τοιούτους εὐχαριστοῦνται νὰ τοὺς πωλήσωσιν, ἂς τοὺς στείλωσιν εἰς αὐτό· καὶ ἐὰν μὲν ἦναι πολὺ μεταχειρισμένα τὰ φυλλάδια θέλουσι λάβει ἀνὰ δρ. 8. τὸν τόμον, ἐὰν δὲ μετρίως, ἀνὰ 10.

Τὸ γραφεῖον τῆς Πανδώρας ἀγοράζει προσέτι καὶ τὰ ὑπὸ Στοιχ. Β. καὶ Γ. φυλλάδια.

ΚΑΡΔΑΝ Ο ΔΙΓΑΜΟΣ

ΤΟΥ ΜΕΡΗ.

—o—

Παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Τουλῶνος, καὶ τοὺς δυτικοὺς τῶν παρακειμένων ὀρέων πρόποδας, οἱ λόφοι ὅλοι κοσμοῦνται ἀπὸ ἀγροικίας ὡραίας, τὰς τερπνοτάτας ὅλης τῆς Προβεγγίας, ἀφορῶσα πρὸς τὴν θάλασσαν, πρὸς τὸν λιμένα καὶ τὰ ἠγκυροβολημένα πλοῖα, καὶ ἐχούσας θέαν λαμπρὰν καὶ ποικίλην. Κατὰ τὰς θερεινὰς ἑσπέρας ὅλαι αἱ οἰκογένειαι κάθηνται ἐπὶ τῶν δωμάτων, καὶ ἡ δροσερὰ θαλασσία αὖρα τὰς ἀποζημιοῖ ὁπωσοῦν διὰ τῆς ἡμέρας τὸν πνιγηρὸν καύσωνα.

Οἱ πρῶτοι ἀστέρες τῆς ἐννάτης Ἰουνίου τοῦ 1832 ἔστιλβον ἤδη εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς ἠκούσθη αἴφνης κρότος κανονίου, ἀντηχήσας εἰς τὰ πέριξ ὄρη καὶ τὰς κοιλάδας. Μετὰ τοῦ κρότου δὲ τούτου, τρόμου ἠλεκτρικὸς κλονισμὸς διετάραξε τὴν ἠρεμίαν τῆς βραχυτέρας καὶ ὡραιοτέρας θερεινῆς νυκτός· καὶ πανταχοῦ ἐπὶ τῶν δωμάτων, ὅπου ἐκάθηντο συνομιλοῦντες νέοι καὶ νέαι, ἠκούετο τὸ ἐπιφώνημα: « *Εἷς κατάδικος ἐδραπέτευσε·* » καὶ ἑκάστη τῶν οἰκογενειῶν ἐκείνων, αἵτινες ζῶσι μεμονωμέναι ἐπὶ τῶν ἀγροικιῶν των, ἐφαίνετο ὡς φοβουμένη μὴ αἴφνης πέσῃ εἰς τὸ μέσον της ἀνθρωπόμορφός τις τίγρις, δραπετεύσασα ἐκ τοῦ θηριοτροφείου τοῦ ναυστάθμου τῆς Τουλῶνος.

Ἂν ὑπῆρχε τις νὰ παρατηρήσῃ τὴν ταχεῖαν ἐκείνην πορείαν τῆς φρίκης, ὡς διεδίδετο ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον δι' ὅλων τῶν πέριξ κοιλάδων, μετ' ἐκπλήξεως ἤθελεν ἰδῇ τὴν ἱλαρότητα οὐδόλως ταραχθεῖσαν ἐπὶ τῆς μορφῆς μιᾶς μόνης οἰκογενείας, ἥτις ἐκάθητο ὑπὸ ἀναδενδράδα, μεταξὺ τοῦ λιμένος καὶ τοῦ ὄρους κειμένην. Ἀλλ' ἡ ἀφοβία αὕτη τινῶν ἐν μέσῳ τοῦ κοινοῦ τρόμου, εἶναι εὐεξήγητος, διότι πρὸ ὀλίγων μόνον ἡμερῶν εἶχον φθάσει ἡ Κ. Μελλᾶ καὶ ἡ θυγάτηρ της Ἄννα ἀπὸ Νεοβοράκου εἰς Τουλῶνα, πρὸς ἀποπεράτωσιν σπουδαίας οἰκιακῆς ὑποθέσεως, καὶ

εἶχον μισθώσει ὡραίαν ἔπαυλιν, ὀλίγον ἀπέχουσαν τῆς θαλάσσης καὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Ἐκάθητο δὲ εἰς τὸ δῶμα μετὰ τῶν κυριῶν, ὅταν τὸ πυροβόλον ἀντήχησεν, εἷς γηραιὸς ὑπηρέτης, καὶ δύω ὑπηρέτριαι ἐξ Ἀμερικῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὐδεὶς ἐξήγησεν εἰς τοὺς ξένους τὴν σημασίαν τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως ἐκείνης, τὸ ἐθεώρησαν ὡς φυσικωτάτην περίστασιν εἰς πόλιν πολεμικήν, καὶ οὔτε κἂν διέκοψαν τὴν συνδιάλεξίν των, ὅταν τὴν ἤκουσαν.

Ἡ τυφλὴ τύχη, ἢ μᾶλλον ὁ ἄγνωστος νοῦς ὁ τὴν εἱμαρμένην καθοδηγῶν, ἔφερε τὸν δραπέτην πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀγροικίας τῆς Κ. Μελλᾶ. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶχεν ἐγκαταλείψει διαβόητον ὄνομα ἐν τοῖς αἰσχροῖς χρονικοῖς τοῦ πανδαιμονίου τῶν κακούργων. Αὐτὸς ἦτον ὁ περίφημος Καρδὰν, ὁ στιγματισθεὶς καὶ καταδικασθεὶς εἰς διὰ βίου δεσμὰ διὰ διγαμίαν μετὰ πλαστογραφίας. Ἐπὶ δύω μῆνας ἐῤῥίνιζε τὸν σιδηροῦν κρίκον ὅστις τὸν συνέδεε μεθ' ἑνὸς τῶν συγκαταδίκων του, καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὅταν οὗτος ἐκοιμᾶτο εἰς τὸν ἥλιον, ἐντὸς τοῦ ναυπηγείου, ὁ Καρδὰν ἐθραυσε τὸν κρίκον καὶ ἐδραπέτευσεν, ὁ δὲ σύντροφός του, μετὰ βραχὺν ὕπνον ὃν ὑπέκλεψεν ἀπὸ τοῦ δεσμοφυλακός των τὴν ἐπαγρύπνησιν, ἰδὼν ὅτι ἔμεινε μόνος, ἐκρύβη εἰς σπήλαιον ἐσχηματισμένον ἀπὸ δοκοὺς καὶ σανίδας, καὶ περιέμεινε στιγμὴν κατάλληλον, ὅπως φύγῃ καὶ αὐτός. Ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον εὑρέθη καὶ συνελήφθη· τοῦ δὲ Καρδὰν ἡ δραπέτευσις ἐνοήθη μόνον τὴν ἑσπέραν τῆς προτεραίας.

Ὁ διαβόητος οὗτος κακοῦργος ἦτον τότε τριακοντούτης, καὶ πρὸ τεσσάρων ἤδη ἐτῶν καταδεδικασμένος εἰς τὰ δημόσια ἔργα. Τὸ ὑψηλὸν καὶ εὔρυθμόν του ἀνάστημα, οἱ εὐγενεῖς τρόποι του, ἡ ὠχρὰ καὶ ὑπερήφανός του μορφὴ, ἤλεγχον κακοῦργον τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας, ὃν περιέβαλλεν ὁ ἐρυθρὸς ἐπενδύτης, ἡ στολὴ τοῦ καταδίκου, ἥτις ἰσοπεδοῖ πάσας τὰς τάξεις. Ἀλλὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ὁ Καρδὰν εἶχε ῥίψει τὸν ἐπενδύτην εἰς τὰς τριβόλους. Ταχὺς δὲ, εὐκίνητος, εὔρωστος, ἔτρεχε μεθ' ὅλης του τῆς δυνάμεως, καὶ τὸ σπεῦδόν του βάδισμα ὡμοίαζε μᾶλλον πτῆσιν σαρκοφάγου ὀρνέου, ἢ σκιρτήματα πάνθηρος. Φθὰς δὲ ὑπὸ τὰ μεγάλα δένδρα τῆς οἰκίας τῆς Κ. Μελλᾶ, ἔκρινεν ἐκ πρώτου βλέμματος τὸ ἔδαφος διὰ τῆς λεπτῆς ἐκείνης αἰσθήσεως, ἣν ἡ φύσις δίδωσι τοῖς θηρίοις, καὶ ἀναῤῥιχηθεὶς ὡς αἴλουρος εἰς δοκόν τινα προσανακεκλιμένην εἰς τὰ ὀπίσθια τῆς οἰκίας, εἰσῆλθεν εἰς τὰ δωμάτια τοῦ πρώτου ἀνωγαίου, καὶ μετὰ πέντε λεπτὰ εἶχεν ἤδη ἐξετάσει τὰ πάντα, εἶχεν ἴδῃ ἐν τῷ σκότει ἕκαστον ἀντικείμενον, ὡς ἂν τὸν ἐφώτιζεν ἡ φλὸξ τῆς πυῤῥᾶς κόμης του ἢ τῶν σπινθηροβόλων του ὀφθαλμῶν.

Ἂν οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι ἤσκουν ἐπ' ἀγαθῷ τὴν ἐξαίρετον αὐτῶν ἱκανότητα δι' ἧς ἐργάζονται τὸ κακὸν, τὸ ἀνθρώπινον γένος ἤθελεν ἐντὸς ὀλίγου ἀναπλασθῇ.

Ὁ Καρδὰν εὗρε χρήματά τινα ἐντὸς τοῦ γραφείου καὶ τὰ ἐτύλιξεν εἰς τὸν πρῶτον χάρτην ὃν ἤκουσε τρίζοντα ὑπὸ τὴν χεῖρά του. Περιωρίσθη δὲ εἰς τὴν μικρὰν ταύτην ποσότητα, ἥτις τῷ ἤρκει διὰ τὰς πρώτας καὶ μᾶλλον κατεπειγούσας ἀνάγκας, καὶ ἀπὸ τὸ παράθυρον ἐπήδησεν εἰς τοῦ κήπου τὸ ὠργωμένον ἔδαφος.

Ὅταν δὲ διηύγαζεν ἡ ἀνατολὴ, εἶχε φθάσει εἰς τὴν ἡφαίστιον κορυφὴν τοῦ Εὐήνου, ἧς τὴν ἐσβεσμένην λάβαν περικαλύπτουσι νέφη· ἐκεῖ ἠγόρασεν ἐνδύματα ποιμένος καί τινας αἶγας, καὶ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον κρατῶν, κατέβη εἰς τὴν ἀπέναντι πεδιάδα.

Ἠξεύρων δὲ ὅτι πάντοτε πᾶσα μεγάλη ὁδὸς φέρει εἰς μεγάλην πόλιν, παρηκολούθησε τὴν πρώτην μακρὰν καὶ εὐρεῖαν λευκὴν ταινίαν ἣν ἀπήντησεν ἔμπρός του, καὶ καθ' ὁδὸν ἠσπάζετο τοὺς χωροφύλακας οἵτινες συνώδευον τοὺς δραπέτας, τοὺς ἐν ἀδείᾳ ναύτας, τοὺς ἀπ' Ἀφρικῆς ἐπιστρέφοντας στρατιώτας, τοὺς σχοινοβάτας, τοὺς ἀλήτας μουσικοὺς, καὶ ὅλον τὸν παράδοξον καὶ ποικίλον ἐκεῖνον πεζὸν ὅμιλον τὸν ἀενάως κινούμενον ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ μεταξὺ Τουλῶνος καὶ Μασσαλίας.

Ἀπὸ τὸν πέπλον προστατευόμενος τῆς νυκτὸς, εἰσῆλθεν ὁ δραπέτης εἰς Μασσαλίαν, ἐγκαταλείψας τὰ πρόβατά του ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ ἐμίσθωσε μικρὸν δωμάτιον εἰς ἓν τῶν εὐτελῶν ξενοδοχείων ἐκείνων, ὅπου καταλύουσι πεζοὶ καὶ ἔφιπποι, ἀλλὰ πρὸ πάντων πεζοί.

Λαβὼν τότε ἀπὸ τὸν κόλπον του τὰ χρήματα ὅσα τῷ ἔμενον, ἵνα τὰ μετρήσῃ, εὗρεν ὅτι τὰ περικαλύμματα αὐτῶν ἦσαν δύω ἐπιστολαὶ, καὶ ἐξ ἀργίας ἤρχισε νὰ τὰς ἀναγινώσκῃ. Ἡ ἀνάγνωσις δὲ αὕτη, ἣν ἤρχισε μετ' ἀδιαφορίας, συνέστειλε μετ' ὀλίγον τοὺς μυῶνας τοῦ προσώπου του, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς παράδοξον ἔκφρασιν. Ἠγέρθη ἐπομένως, ἔχων κεκλιμένον τὸ μέτωπον, τεταμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐσφιγμένον τὸν γρόνθον, ὡς λῃστὴς εἰς πᾶν ἔγκλημα ἀπεσκληρυμένος, ὅστις ἐξ ἐμπνεύσεως ἀνακαλύπτει νέου ἐγκλήματος ἀφορμήν. Ἔχουσι καὶ οἱ κακοῦργοι τὰς αἰφνηδίας ἐλλάμψεις αὐτῶν, καὶ ἐντὸς τοῦ ἀείποτε ὀργῶντος ἐγκεφάλου των ἀναφύονται τὰ καταχθόνια σχέδια μεθ' ὅλης τῆς πανοπλίας τῶν προδοσιῶν καὶ τῶν νικηφόρων των δόλων.

Αἱ δύω αὗται ἐπιστολαὶ ἦσαν μακρόταται, καὶ ἡ μὲν ἐχρονολογεῖτο ἐκ τῆς Βουρβονικῆς νήσου, ἡ δὲ ἐκ τοῦ Εὐέλπιδος Ἀκρωτηρίου. Διὰ νὰ μὴ καταλάβωσι πολὺν τόπον ἐδῶ, θέλομεν περιορισθῇ εἰς βραχεῖαν αὐτῶν ἀνάλυσιν, καὶ ἀνάξει αὐτὰς εἰς τὴν ἁπλουστέραν των ἔκφρασιν. Ἰδοὺ ἡ οὐσία τοῦ περιεχομένου των.

Ἡ Κυρία Μελλᾶ, πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους χηρεύσασα, εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸ Νεοβάρακον, ὅπου ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της, καὶ μετὰ εἰκοσαετῆ ἀπουσίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Δὲν ἐπέστρεψε δὲ κινηθεῖσα ὑπὸ νοσταλγίας· ἀλλ' ὁ Κ. Μελλᾶς, ἐκ Βρετανίας τῆς Γαλλικῆς καταγόμενος, εἶχεν ἀποκτήσει ἄλλοτε μέγαν πλοῦτον, εὐεργετηθεὶς ὑπό τινος φίλου του, τοῦ Κυρίου Κεβριανοῦ, εὐγενοῦς ὅστις πτωχεύσας ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἀπεζημιώθη. Εἶχε δὲ ὁ Κ. Κεβριανὸς ἕνα υἱὸν μονογενῆ, καλούμενον Ἀλβέρτον, ὅστις οὐδένα πόρον ἔχων νὰ περιμένῃ ἀπὸ

τῆς πτωχῆς του οἰκογενείας, ἐνηγκαλίσθη τὸ ναυτικὸν στάδιον· ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶχεν ὑγείαν ὅσον εὔρωστον ἀπαιτεῖ ἡ ναυτικὴ ὑπηρεσία. Ἐκπνέων δ' ὁ Κ. Μελλᾶς, διὰ διαθήκης του διέταξε τὸν γάμον τῆς θυγατρός του μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ εὐεργέτου του ἐπὶ ὅροις τοσοῦτον ἐλευθερίοις, ὥστε δι' αὐτῶν ἀπέδιδεν εὐγενῶς τὸ ὄφλημα τῆς εὐγνωμοσύνης του. Ἡ δὲ χῆρα τοῦ Κ. Μελλᾶ, τυφλῶς ὑπακούσασα εἰς τὴν ἐσχάτην θέλησιν τοῦ ἀνδρός της, συνέδεσεν ἀλληλογραφίαν μετὰ Ἀλβέρτου τοῦ Κεβριάνου, καὶ εὗρε τὸν νέον τοῦτον προθυμώτατον, ὡς ἦτον ἑπόμενον, εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑστάτης θελήσεως τοῦ πατρὸς τῆς Ἄννης. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν να συνέλθωσιν αἱ δύω οἰκογένειαι εἰς Τουλῶνα περὶ τὸν Ἰούλιον, ὅτε ὁ Ἀλβέρτος Κεβριανὸς ἔμελλε νὰ φθάσῃ ἐκ Πονδιχέρης ἐπὶ δημοσίου πλοίου, καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἄφιξίν του νὰ τελεσθῇ ὁ γάμος του μετὰ τῆς Ἄννης. Ἡ Κυρία Μελλᾶ μετὰ τῆς θυγατρός της ἔφθασε πρώτη εἰς τὴν ὑπερωκεάνειον ταύτην συνέντευξιν.

Μικρὸν δὲ γραμμάτιον προσηρτημένον εἰς μίαν τῶν δύω τούτων ἐπιστολῶν, ἀνήγγελλε τὸν θάνατον τοῦ Κ. Κεβριάνος· δὲν ἦτον δὲ αὐτὸ γεγραμμένον ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Ἀλβέρτου, καὶ προήρχετο ἐκ Νάντης.

Τότε συνέλαβε μετὰ μακρὰν σκέψιν ὁ Καρδὰν μίαν τῶν ἀλλοκότων ἐκείνων ἰδεῶν, ἃς διὰ καταχθονίων μηχανημάτων κατορθοῖ ἐνίοτε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ πονηρὸν πνεῦμα τῆς κακουργίας. Καὶ πρῶτον μὲν δὲν ἀπέβαλεν ἀμέσως τὸ πενιχρὸν ἔνδυμα του, φοβηθεὶς μὴ ἡ αἰφνιδία του μεταμόρφωσις κινήσῃ τοῦ ξενοδόχου τὰς ὑποψίας. Ἤρχισε λοιπὸν κατ' ὀλίγον νὰ μεταποιῆται, ἀγοράζων καὶ ἐνδυόμενος τὸ ἓν μετὰ τὸ ἕτερον τὰ φορέματά του, ἔπειτα δὲ κατέλυσεν εἰς ξενοδοχεῖον ἐπιφανέστερον, ἀφ' οὗ ὅμως οὐ μόνον ἔβαψε τὴν κόμην καὶ τὸ πρόσωπόν του, ἀλλὰ κατώρθωσε ν' ἀλλάξῃ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ σώματός του, καὶ τὸ βάδισμά του καὶ τὴν φωνήν του. Βέβαιος ὢν ἔκτοτε ὅτι οἱ ἰχνηλάται τῆς ἀστυνομίας δὲν ἐδύναντο νὰ τὸν ἀνακαλύψωσιν, ἤρχισε νὰ ζητῇ ν' ἀνακαλύψῃ αὐτὸς φίλον τινα ἄξιόν του, εἰς ἓν τῶν ἄντρων ἐκείνων, ὧν τὴν ἀτμοσφαῖραν πυκνοῦσιν αἱ ἀναθυμιάσεις τοῦ ταβάκου καὶ τοῦ οἰνοπνεύματος, καὶ ἃ κρύπτουσιν αἰσχυνόμεναι αἱ μεγάλαι πόλεις εἰς τὸ σκότος τῶν βδελυροτέρων συνοικιῶν.

Ὁ Γάλλ καὶ ὁ Λαβάτερ εἰσὶ παῖδες ἀπέναντι κακούργου δραπετεύσαντος ἀπὸ τὸν ναύσταθμον τῆς Τουλῶνος· διότι οὗτος ἔχει, ὅπως ἀναγνωρίσῃ ἕνα τῶν ὁμοίων του, ἕκτον τι αἰσθητήριον, τὴν ὄσφρησιν τοῦ ἐγκλήματος. Ὁ Καρδὰν παρετήρησεν εἰς ἓν τῶν ῥυπαρῶν ἐκείνων καταγωγίων τῆς κραιπάλης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει τῆς Μασσαλίας, νέον εἰκοσιπέντε ὡς τριάκοντα ἐτῶν, ἔχοντα ὠχρὸν καὶ νευρικὸν τὸ πρόσωπον, πρασίνους καὶ ὑελώδεις τοὺς ὀφθαλμούς, δι' ὅλης τῆς συμπεριφορᾶς του ἐλέγχοντα ἀποστροφὴν πάσης ἐργασίας, καὶ εἰς τὸ βλέμμα του φέροντα τὴν ἀντανάκλασιν βδελυρῶν ὀρέξεων. Ἡ ἐνδυμασία τοῦ ὄντος τούτου, ἐσχισμένη εἰς ῥάκη, ἔφερεν ὅμως ἴχνη ἀρχαίας ἀνέσεως, καταστραφείσης ὑπὸ τῆς ὀκνηρίας. Ἕκαστον τῶν ἐνδυμάτων του εἶχε ποτὲ διαπρέψει εἰς τὸ ἐργαστήριον περιφήμου τινος ῥάπτου κατ' ἐποχὴν λησμονηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος τοῦ συρμοῦ· ὅτι ὅμως ἐπρόδιδεν ἀηδῆ καὶ μυσαρὰν πενίαν, καὶ ἀκαταγώνιστον ὀκνηρίαν, ἣν ὁ λαιμοδέτης του, ὁ διαλυθεὶς σχεδὸν εἰς κλωστὰς στιλπνὰς ἀπὸ λίπος, καὶ οὗ ὁ κόμβος δὲν κατόρθου νὰ κρύψῃ τοῦ χιτῶνος τὴν ἀπουσίαν.

Ταχέως ἐσχετίσθη ὁ Καρδὰν, διὰ τῆς συμπαθείας τινῶν πόσεων οἰνοπνεύματος μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, καὶ ταχέως ἀναγνώρισεν ἐν αὐτῷ μίαν τῶν ἀδρανῶν ἐκείνων φύσεων, ἀδρανῶν καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἔγκλημα, αἵτινες κακουργοῦσι μόνον ὠθούμεναι ὑπὸ ξένης ἐπιῤῥοῆς. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος Καρδὰν, δὲν ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀξίωμα βοηθοῦ του, πρὶν ἐπί τινας ἡμέρας τὸν σπουδάσῃ ἀκόμη, καὶ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸν χαρακτῆρά του. Ὅταν δ' ἐνόμισεν αὐτὸν ἄξιον τῆς ἐμπιστοσύνης του, ἀφ' οὗ πρῶτον τὸν ἐφιλοδώρησε τινὰ πεντάφραγκα, τῷ ἀπεκάλυψε τοὺς σκοπούς του. Ἔκτοτε ὁ εἷς τῶν λῃστῶν τούτων ἀνεδείχθη δοῦλος τυφλὸς, ὁ δ' ἄλλος ἀπόλυτος κυριάρχης.

Ὅπως ὅμως εὐοδωθῇ ἡ ἐπιχείρισίς του, ἐχρειάζετο ὁ Καρδὰν περισσότερα χρήματα ἀφ' ὅσα εἶχε κλέψει ἀπὸ τὸ γραφεῖον τοῦ Κ. Μελλᾶ· ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὰ εἶχεν ἐξαντλήσει σχεδόν. Ἀλλὰ τὸ πρόσκομμα ὑπερενικήθη μετ' οὐ πολύ. Οἱ ἀργυραμοιβοὶ τῆς Μασσαλίας δὲν εἶναι ἀπόρθητοι, διότι ἐκθέτουσιν ἀμελῶς καὶ προχείρως τοῖς βαλαντιοτόμοις τὰ νομίσματά των, τὰ διπλᾶ των Ναπολεώνια, καὶ τὰ Ἱσπανικὰ δίστηλά των. Ὁ Καρδὰν λοιπὸν, ὅστις ὅταν ἤθελε καθίστα τοὺς δακτύλους αὐτοῦ ἀοράτους, ἀλλάσσων δύω λουδοβίκια, ὕφηλε δύω κυλίνδρους Ναπολεωνίων μ' ὅλην τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τὴν ταχύτητα ἠσκημένου θαυματοποιοῦ, ἢ Ἰνδοῦ γόητος. Ταύτην δὲ λαβὼν τὴν μεταλλικὴν ἐπικουρίαν, ᾐσθάνετο εἰς ἑαυτὸν τὴν δύναμιν νὰ κατακτήσῃ τὴν Πεσουβίαν.

Ὁ αὐτοσχέδιος οὗτος συνωμότης τοῦ Καρδάνος ἐκαλεῖτο Βαλεντῖνος Προγέρος. Διετήρησε δὲ ἐκ τῶν δύω ὀνομάτων του μόνον τὸ κύριον, ὑποκριθεὶς τὸν θαλαμηπόλον τοῦ Καρδάνος, ὅστις μετωνομάσθη Ἀλβέρτος Κεβριάνος. Ἡ ἀποστολὴ ἡ ἀνατεθεῖσα εἰς τὸν Προγέρον ἦτον δυσκολωτάτη, ἂν καὶ ἀκριβεστάτας τῷ ἔδωκεν ὁδηγίας ὁ διδάσκαλος καὶ αὐθέντης του· τὸν διέταξε δηλαδὴ ν' ἀπέλθῃ ὡς πρόδρομος εἰς τὴν ἐξοχὴν τῆς Κυρίας Μελλᾶ, καὶ νὰ κατασκοπεύσῃ ἂν τὸ δρᾶμα δύναται ν' ἀρχίσῃ ἀκινδύνως.

Ἐνδεδυμένος λοιπὸν ὁ Βαλεντῖνος ὡς ὑπηρέτης εὐγενοῦς οἰκίας, ἀπῆλθεν εἰς Τουλῶνα, ὅπου λαβὼν λέμβον, μετεβιβάσθη εἰς τὴν ἐξοχὴν τῆς Κ. Μελλᾶ, ὀλίγον πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Προσποιηθεὶς δὲ τὸ μέρος του μετὰ πολλῆς ἐπιδεξιότητος, ἀνήγγειλεν εἰς τὰς δύω κυρίας ὅτι Ἀλβέρτος ὁ Κεβριάνος εἶχε φθάσει ἐκ τοῦ Εὐέλπιδος ἀκρωτηρίου εἰς Νάντην ἐπὶ πλοίου ἰδιωτικοῦ, διότι μὴ ἀντέχων εἰς τοὺς καμάτους τῆς θαλασσοπλοίας, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ πρὸ τοῦ ὡρισμένου καιροῦ, καὶ ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὰς Ἰνδίας, ὡς ἁπλοῦς πολίτης, ἐλεύθερος τῆς στρατιωτικῆς ὑπη-

ρεσίας, καὶ πρόθυμος ν' ἀποκαταστηθῇ ὅπου δήποτε ἤθελον αἱ Κυρίαι.

Ἐπὶ τῆς συνδιαλέξεως δὲ ταύτης ὁ Προγέρος ἵστατο εἰς τὸ δῶμα, ἕτοιμος νὰ πηδήσῃ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ νὰ φύγῃ, ἂν ἔβλεπε τὸ πρόσωπον τῶν Κυριῶν ἐλέγχον τὴν ἐλαχίστην δυσπιστίαν. Ἀλλ' ἡ περίστασις δὲν παρουσιάσθη ποσῶς, διότι ἡ Κ. Μελλᾶ ἦτον ἀγαθὴ κυρία, τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς της διαβιώσασα ἐν πατριαρχικῇ διαίτῃ τῶν ἐρήμων τοῦ νέου κόσμου. Ἐπίστευσε λοιπὸν ἀνυπόπτως ὅ,τι τῇ εἶπεν ὁ πρόδρομος τοῦ μέλλοντος γαμβροῦ της, καὶ ἐν τῇ μέθῃ τῆς χαρᾶς της ἐνηγκαλίσθη περιπαθῶς τὴν κόρην της, πλήρης συγκινήσεως εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ προσεχοῦς γάμου της.

Τὴν δ' ἐπαύριον, κατὰ τὰς τρεῖς μετὰ μεσημβρίαν κρότος τροχῶν καὶ κροῦσις μάστιγος ταχυδρομικῆς ἀνήγγειλον τὴν ἄφιξιν ἁμάξης εἰς τὴν δενδροστοιχίαν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὸν οἶκον.

— Ὁ Κύριος Κεβριάνος εἶναι, ὁ κύριός μου. Γνωρίζω τὴν ἅμαξάν του.

Νεανίας μέλαιναν ἐνδεδυμένος στολήν, καὶ μορφὴν ἔχων διακεκριμένην, ἐπήδησεν ἀπὸ τοῦ ὀχήματος εἰς τὸ δῶμα, καὶ ὡς ἀποπνιγόμενος ὑπὸ τῆς χαρᾶς, ἐῤῥίφθη εἰς τὴν χεῖρα τῆς Κ. Μελλᾶ, καὶ τὴν κατεφίλει. Τόσον δ' ἐντελῶς ἦτον ὁ Καρδὰν μετημφιεσμένος, ὥστε ἐπί τινας στιγμὰς καὶ αὐτὸς ὁ Προγέρος ἐφοβήθη, διότι δὲν τὸν ἐγνώρισεν.

Ὁ κακοῦργος ἔκλινεν ἔπειτα ἔμπροσθεν τῆς Ἄννης, καὶ τῇ εἶπε ταύτην τὴν ἐπὶ δεκατέσσαρας ταχυδρομικὰς ὥρας προπαρασκευασθεῖσαν φράσιν.

— Εὐλογῶ τὴν μνήμην τοῦ πατρός σας, τοῦ γενναίου ἀνδρὸς ὅστις μ' ἐξελέξατο γαμβρόν του. Ἀλλ' εὐδαίμων λογίζομαι, κυρία, δυνάμενος νὰ σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι, καὶ ἂν περιῆλθον τὸν κόσμον, εἴσθε ἡ μόνη ἣν ἤθελον ἐκλέξει ὡς σύντροφον τῆς ζωῆς μου.

Τὰς λέξεις δὲ ταύτας διεδέχθη μακρὰ σιωπή, ἥτις ἕπεται πάντοτε μετὰ τὰς σφοδρὰς συγκινήσεις. Ἀφ' οὗ δ' εἰς τὰς θλιβερὰς ἀναμνήσεις ἀπεδόθη ἡ ἀνήκουσα σιωπηλὴ θλίψις, ἡ συνδιάλεξις κατ' ὀλίγον ἐγένετο εὐθυμοτέρα καὶ ζωηροτέρα, μάλιστα κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ γεύματος. Ὁ Καρδὰν ἐδείχθη ἀγωγῆς ἀρίστης, ὁμιλήσας καθ' ὅλον τὸ διάστημα περὶ παντὸς ἄλλου πράγματος ἢ περὶ τοῦ γάμου του. Διηγήθη ἐμπεριστατωμένως τὴν περιήγησίν του, ἣν εἶχε μάθει τὴν προτεραίαν ἐπὶ τοῦ χάρτου τῶν δύω ἡμισφαιρίων, καὶ ἐνέπλεξεν εἰς τὴν διήγησίν του ὅλους τοὺς ναυτικοὺς ὅρους, οὓς εἶχεν εὕρει εἰς εἰδικὰ βιβλία. Τέλος δὲ μετ' ἤθους καὶ φωνῆς μελαγχολικῆς, εἶπε

— Περιῆλθα πεντακισχιλίων ὡρῶν τόπον, ἐπεσκέφθην τὰ πέντε μέρη τοῦ κόσμου, εἶδα ὅλους τοὺς λαούς, καὶ ἀνεγνώρισα διὰ τῆς πολιᾶς πείρας, ἣν τοιαύτη ὁδοιπορία δίδει καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους, ἀνεγνώρισα ὅτι ἡ εὐδαιμονία, ἂν ὑπάρχῃ, εὑρίσκεται μόνον ἐν τῷ κόλπῳ τῶν καθηκόντων τῆς οἰκογενείας μακρὰν τῆς τύρβεως, καὶ μεταξὺ τῶν οἰκείων καὶ φίλων.

Ἡ Κυρία Μελλᾶ ἔσφιγξε τὰς χεῖρας τοῦ Καρδάνος, καὶ διὰ τῶν σχημάτων της ἀπεδείκνυε ποίαν χαρὰν ᾐσθάνετο ἀκούουσα τὸν γαμβρόν της ἐκφράζοντα τοιαῦτα αἰσθήματα.

Ἔστρεψε δὲ μέχρι τέλους ὁ Καρδὰν οὕτως ἐπιδεξίως τὸν λόγον, ὥστε κατώρθωσε τὴν μέλλουσαν πενθεράν του ν' ἀποφασίσῃ πρᾶγμα σπουδαιότατον δι' αὐτόν. Διηγήθη ὅτι νέοι ἀξιωματικοὶ ἐν Νάντῃ, οἱ ἀρχαῖοί του σύντροφοι, τὸν προσέβαλον, ὀνομάσαντες τὴν παραίτησίν του λειποταξίαν, ὥστε τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ προκλήσεως.

— Ὅτι δὲν φοβοῦμαι τὰς μονομαχίας, ἐπρόσθεσεν, εἶναι γνωστόν. Ἀλλὰ λυπηρὸν εἶναι νὰ μονομαχήσω μετ' ἀρχαίων μου φίλων, διότι ἀδίκως ἐξεφράσθησαν περὶ τῆς παραιτήσεώς μου. Προτιμῶ νὰ τοῖς ἀφήσω καιρὸν νὰ σκεφθῶσι περὶ τῶν τρόπων των. Ὅταν ὁ ἀρχηγός μου, ὅστις μὲ γνωρίζει, ἐπιστρέψῃ εἰς ἕνα τῶν λιμένων τῆς Γαλλίας, θέλει μὲ δικαιολογήσει ἐκεῖνος. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα νὰ μὴ φανῶ εἰς Τουλῶνα, ὅπως ἀποφύγω τὰς δυσαρεσκείας, αἵτινες δύνανται σπουδαίας καὶ θλιβερὰς νὰ ἔχωσι συνεπείας. Ἂν ἡ πενθερά μου συγκατανεύσῃ εἰς τοῦτο, δυνάμεθα νὰ περιοδεύσωμεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Γαλλίας, εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἢ τὴν Ἰταλίαν, ἢ ὅπου θέλετε· καὶ ὅταν ἐπιστρέψωμεν εἰς Γαλλίαν, οἱ συντροφοί μου θέλουσιν ἂν τούτοις ἐπανέλθει ἐξ Ἰνδιῶν καὶ δικαιολογήσει τὴν διαγωγήν μου· οἱ δ' ἐν Τουλῶνι ἄδικοι φίλοι μου, θέλουσιν ἀναγκασθῇ νὰ μοὶ ζητήσωσι συγγνώμην.

Εἶπε δὲ ταῦτα τοσοῦτον ἀφελῶς καὶ τοσοῦτον φυσικῶς, ὥστε οἱ ἐπιτηδειότεροι ἤθελον ἀπατηθῇ. Ἡ ἀγαθὴ καὶ ἄκακος Κ. Μελλᾶ τοσοῦτον ἐτρόμαξε, διὰ τὴν κόρην της μάλιστα, εἰς τὴν ἰδέαν τῶν εἰδῶν τουτων, ὥστε ἐπρότεινε πρώτη νὰ ἐγκαταλείψῃ πόλιν ἐν ᾗ τοσαύτας σχέσεις εἶχεν ὁ γαμβρός της, ὥστε ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ ἀπαντήσῃ ἕνα ἐχθρὸν ἢ μίαν ἄδικον μονομαχίαν. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀγροικία εἰς ἣν κατῴκουν, δὲν τῇ ἐφαίνετο ἐγγύησις ἱκανὴ κατὰ τῶν μητρικῶν φόβων της, διότι ὅλαι αἱ πέριξ ἐπαύλεις κατῳκοῦντο ὑπὸ ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ, καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, αἵτινες συνεχῶς ἐπεσκέπτοντο ἀλλήλας κατὰ τὰς θερινὰς ἑσπέρας.

Ὁ Καρδὰν οὐδεμίαν ἔδειξε σπουδὴν ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Τουλῶνος, ἀλλ' ἡ θαυμασίως προσποιουμένη αὕτη ἀδιαφορία ἐπηύξησε μόνον τοὺς φόβους τῆς Κυρίας Μελλᾶ, ἥτις ἐνόμισεν ὅτι ἦτον ἀνάγκη νὰ βιάσῃ τὸν γραμβρόν της νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὁδοιπορίαν. Ἔπειτα δέ, λαβοῦσα κατὰ μέρος τὸν κακοῦργον, καὶ δεικνύουσα πρὸς αὐτὸν τὴν Ἄνναν,

— Εἶναι πολλὰ δειλή, τῷ εἶπε· δὲν τολμᾷ νὰ σᾶς ἴδῃ κατὰ πρόσωπον. Πρέπει νὰ συνοδοιπορήσητε ὀλίγον διὰ νὰ ἐνθαῤῥυνθῇ. Οὐδὲν ὡριμάζει τὰς σχέσεις ὡς αἱ ὁδοιπορίαι, καὶ ἑνὸς μηνὸς συνοδοιπόροι εἰσὶν ἤδη ἀρχαῖοι φίλοι. Εἴμεθα ἀμφότεροι ἀνεξάρτητοι ἀφ' ὅλον τὸν κόσμον. Δὲν εἶναι ἀληθές; Δύνασαι νὰ νυμφευθῇς τὴν κόρην μου εἰς τὴν Ἰταλίαν ἢ τὴν Ἱσπανίαν, ὡς καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ πανταχοῦ. Λοιπὸν ἂς ἀποφασίσωμεν καὶ ἂς κινήσωμεν.

Ὁ δὲ Καρδὰν ἔκλινεν ὡς ἄνθρωπος ἀναγκασθεὶς νὰ ἐνδώσῃ, καὶ εἶπε·

— Δὲν θέλω ν' ἀρνηθῶ εἰς τὴν πενθεράν μου τὴν πρώτην χάριν ἣν μοὶ ζητεῖ. Ἃς ἀναχωρήσωμεν.

Διέταξαν λοιπὸν τὰ τῆς ὁδοιπορίας ἡ Κ. Μελλᾶ καὶ ὁ Καρδὰν, καὶ ἐπεφάσισαν ὥστε ὁ Προγέρος, ὁ ὑποτιθέμενος ὑπηρέτης, νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀγροικίαν, ὅπως ἐπιμελῆται τὰ σκεύη καὶ τὰς λοιπὰς οἰκιακὰς ὑποθέσεις, καὶ νὰ τῷ δοθῇ ποσότης τις δι' ὅλας τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους δαπάνας.

Τὴν δ' ἐπαύριον ἀπὸ πρωΐας ἀπῆλθον διὰ ταχυδρομικῆς ἁμάξης εἰς Μασσαλίαν, ἡ Κυρία Μελλᾶ, μετὰ τῆς θυγατρός της καὶ τοῦ κακούργου, ὅστις ἐπρομηθεύθη διαβατήριον διὰ τὴν Ἱσπανίαν, καὶ μετά τινας ἡμέρας κατέλυσε μετὰ τῶν δύω θυμάτων του εἰς ἓν τῶν ὡραιοτέρων ξενοδοχείων τῆς Βαρκελόνης.

Σπανίως ἀναφέρουσι τὰ χρονικὰ τοῦ ἐγκλήματος συμπτώσεις παραδοξοτέρας. Ἀλλ' ἂν δὲν ἦσαν παράδοξοι δὲν θὰ τὰς διηγούμεθα.

Περίπου δύω ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Κ. Μελλᾶ, ὁ νέος Ἀλβέρτος ὁ Κεβριάνος ἀπέβαινεν εἰς τῆς Τουλῶνος τὴν προκυμαίαν, ἔμπροσθεν τοῦ δημαρχείου, καὶ πρὶν κἂν ἀλλάξῃ τὰ ὁδοιπορικά του ἐνδύματα, ἔτρεξε νὰ ζητήσῃ τὴν Κ. Μελλᾶν. Εἰς τὸ ταχυδρομεῖον ἔμαθε τὴν ἀγροικίαν της, καὶ ἀμέσως ὁ ἀξιωματικὸς ἐμίσθωσε τὸν πρῶτον ἵππον καὶ ἔτρεξεν ἕως ἐκεῖ ἀπὸ ῥυτῆρος.

Ἅπαξ μόνον δύναται νὰ συμβῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ὅπως αὐτοσχεδιάσῃ πολυτάλαντον γάμον, νὰ φθάσῃ, νὰ ἴδῃ τὸν οἶκον ὃν κατοικεῖ ἡ ἄγνωστος νέα ἣν ἤδη λατρεύει. Ἀλλ' ὅταν συμβῇ, νομίζω εἶναι ὑπέρ τι καὶ ἄλλο εὐάρεστον. Ὁ Ἀλβέρτος ἐπομένως ἐσκίρτησεν ὅταν εἶδε τὴν Ἰταλικὴν ἀναδενδράδα, ἥτις παρετείνετο ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας, καὶ ὅταν διὰ τῶν φύλλων της εἶδε γυναικείας κόμας καὶ γυναικεῖα λευκὰ φορέματα. Ἐκεῖ ἦτον ἡ μέλλουσα οἰκογένεια, ἡ εὐτυχία, ὁ πλοῦτος, ὅλον τὸ μέλλον του. Ἀφίππευσε λοιπὸν, ἢ μᾶλλον ἐῤῥίφθη ἀπὸ τὸν ἵππον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δενδροστοιχίας ἐν μεγίστῃ ταραχῇ, καὶ ἅμα φθὰς εἰς τὸ δῶμα, ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τῆς Κ. Μελλᾶ, καὶ τὸ ἐδικόν του. Τινὲς κυρίαι καὶ τινες κύριοι καθήμενοι εἰς τὸ δῶμα, ἠγέρθησαν ἅμα ἤκουσαν τὴν κραυγὴν τοῦ ξένου, καὶ τὰ ἔκθαμβα αὐτῶν βλέμματα ἐφαίνοντο ἐρωτῶντά τον τί ζητεῖ, διότι οὐδεὶς τὸν ἐγνώριζε.

Ἐκπεπληγμένος δὲ καὶ αὐτὸς διὰ τὴν παράδοξον ταύτην ὑποδοχὴν, ἐνόμισεν ὅτι ἠπατήθη ἐλθὼν εἰς τὴν ἔπαυλιν ταύτην, καὶ ἐζήτησε συγγνώμην, εἰπών,

— Σᾶς ζητῶ συγχώρησιν, κυρίαι, ὅτι κατὰ λάθος ἦλθα ἐδῶ. Δὲν εἶναι παράδοξον. Τόσαι ὑπάρχουσιν ἀγροικίαι εἰς αὐτὴν τὴν πεδιάδα, ἥτις οὔτε ὁδοὺς ἔχει, οὔτε ἀριθμοὺς, ὥστε ἐξέλαβα αὐτὴν ἀντὶ ἄλλης. Καὶ ὅμως εἶχον λάβει τόσον ἀκριβεῖς ὁδηγίας!

Κυρία ἡλικίας ὡρίμου ἀπεκρίθη τότε πρὸς τὸν ἀξιωματικόν.

— Ἴσως δὲν ἠπατήθητε, Κύριε. Πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος μόνον κατοικοῦμεν τὴν ἔπαυλιν ταύτην, καὶ πρὸ ἡμῶν τὴν κατῴκει τῷ ὄντι ἡ Κυρία Μελλᾶ. Οἱ χωρικοὶ μᾶς τὸ εἶπον, καὶ ἠμπορεῖτε νὰ τὸ ἀκούσητε καὶ παρ' αὐτῶν.

— Ἡ Κυρία Μελλᾶ ἐπέστρεψε λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν; ἠρώτησεν ὁ Ἀλβέρτος, ὑποπτεύων ἤδη τι ἀπευκταῖον.

— Ὄχι, κύριε, ἀνεχώρησε διὰ ταχυδρομικῆς ἁμάξης μετὰ τῆς θυγατρός της καὶ τοῦ γαμβροῦ της.

— Μετὰ τοῦ γαμβροῦ της! ἀνέκραξεν ὁ Ἀλβέρτος, καὶ ἡ φωνή του εἶχε τι ἀλλόκοτον.

— Ναὶ, τοῦ γαμβροῦ της, ἢ κἂν τοῦ νέου ὅστις πρόκειται νὰ νυμφευθῇ τὴν κόρην της Ἄνναν.

Τότε ὁ Ἀλβέρτος ἐπεκαλέσθη ὅλην τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ αἰσχυνόμενος ὅτι ἐξέθετε πρὸς ξένους τὰς ὁρμὰς τῆς ψυχῆς του, ἐπροσπάθησε νὰ καταστήσῃ ἤρεμον τὸ πρόσωπον, τὴν φωνὴν καὶ τὸν τρόπον του, καὶ εἶπε·

— Σᾶς ζητῶ συγγνώμην, κυρία, ἂν διὰ τῶν ἐρωτήσεών μου σᾶς φαίνωμαι ἀδιάκριτος. Ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ. Ἠκούσατε ἴσως τὸ ὄνομα τοῦ γαμβροῦ τούτου, αὐτοῦ ὅστις μέλλει νὰ νυμφευθῇ τὴν Κ. Ἄνναν Μελλᾶ;

— Ὦ! εἶναι γνωστότατον τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὸν οἶκον τοῦτον. Αἱ ὑπηρέτριαι πολλάκις τὸ εἶπαν εἰς τοὺς χωρικούς. Ἡ Κυρία Ἄννα νυμφεύεται τὸν κύριον Ἀλβέρτον Κεβριάνον.

— Τοῦτο ἤξευρον καὶ ἐγὼ, εἶπεν ὁ ἀληθὴς Ἀλβέρτος.

— Βλέπετε λοιπὸν, Κύριε, ὅτι καλῶς γνωρίζομεν. Ὡς τώρα πρέπει νὰ ἐνυμφεύθη.

— Νὰ ἐνυμφεύθη τὸν Κ. Κεβριάνον; ἀνέκραξεν ὁ νέος μετὰ φωνῆς τρομερᾶς, εἰς ἣν ἐσκίρτησαν πάντες οἱ περιϊστάμενοι.

Ὅλαι δὲ αἱ κεφαλαὶ ἔνευσαν καταφατικῶς.

— Τὸν Κ. Κεβριάνον; ἐπανέλαβεν ὁ δυστυχὴς Ἀλβέρτος, μετὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου ἀπελπισίας. Ἀλλὰ, βλέπετε, τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Ἐγὼ εἰμὶ ὁ Ἀλβέρτος ὁ Κεβριάνος· ἐγὼ μέλλω νὰ νυμφευθῶ τὴν Κυρίαν Ἄνναν Μελλᾶ. Καταχθόνιον μυστήριον κρύπτεται ἐνταῦθα! Ἔγκλημά τι μέγα συνέβη! Τί ἀπαίσιος ἀνακάλυψις!

Καὶ ἐκάθησε βαρέως εἰς τὴν ἕδραν τοῦ δώματος, ἀπομάττων τὸν ψυχρὸν ἱδρῶτα τοῦ μετώπου του.

Ἀλλ' ὑπὸ νέου βρασμοῦ ὀργῆς οἰστρηλατηθεὶς, ἀνεπήδησε πάλιν, ἐνόησε δὲ ὅτι εἶχεν ἀνάγκην ὅλης τῆς περινοίας του, ὅλης τῆς ἀταραξίας, ἥτις εἶναι ἓν τῶν προσόντων τοῦ ναυτικοῦ ἀνδρὸς, ὅλης τῆς ἠρεμίας τοῦ πνεύματος ἥτις πρέπε ιεἰς τὸν ἀνδρικὸν χαρακτῆρα, ὅπως ἀνακαλύψῃ καὶ τιμωρήσῃ τὸ φοβερὸν, τὸ ἀνήκουστον ἔγκλημα, ὃ εἶχεν ἀρχίσει νὰ διορᾷ. Ἀπεχαιρέτησε λοιπὸν τοὺς κατοίκους τῆς ἀγροικίας, ζητῶν συγχώρησιν ὅτι συνετάραξε τὴν ἡσυχίαν των, καὶ ἔτρεξε νὰ ζητήσῃ πληροφορίας παρὰ τῶν χωρικῶν. Μαθὼν δὲ παρ' αὐτῶν ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν, τὴν ὥραν καὶ τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν ἀνεχώρησαν αἱ Κυρίαι Μελλᾶ, χωρὶς οὐδὲ στιγμὴν νὰ χρονοτριβήσῃ, ὥρμησεν εἰς δίωξιν τοῦ ἅρπαγος.

Ἐν Μασσαλίᾳ περιῆλθεν ὅλα τὰ λαμπρότερα τῶν ξενοδοχείων. Ἑνὸς δ' αὐτῶν ὁ διακάτοχος ἀναγνωρί-

σας κατὰ τὴν περιγραφὴν τὰς δύω κυρίας καὶ τὸν συνοδεύοντα αὐτάς, τῷ εἶπεν ὅτι οἱ ὁδοιπόροι οὗτοι περὶ ὧν φαίνεται πολυπραγμονῶν, κατέλυσαν ἐπὶ δύω ἡμέρας παρ' αὐτῷ, μετὰ ταῦτα δὲ ἀπῆλθον διὰ θαλάσσης εἰς Βαρκελόνην. Μετὰ ταῦτα δὲ τῷ ἐγνωστοποίησε τὸν τραπεζίτην παρ' ᾧ εἶχε προμηθευθῇ χρήματα ὁ ψευδαλβέρτος, παρουσιάσας αὐτῷ ἐπιτροπικὸν τῆς πενθερᾶς του, καὶ ζητήσας πίστωσιν δεκαπέντε χιλιάδων φράγκων. Ἔδραμε λοιπὸν ὁ Ἀλβέρτος εἰς τοῦ τραπεζίτου καὶ εἰς τοῦ συμβολαιογράφου, καὶ οὐ μόνον επληροφορήθη περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ὅσα ὁ ξενοδόχος τῷ εἶχεν ειπεῖ, ἀλλὰ προσέτι εἶδεν ἐκεῖ καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ὑπογραφήν, καὶ ἡ ἀπομίμησις ἦτον τόσον ἐπιδεξία, ὥστε ἀμέσως ἐνόησεν ὁ νέος ὅτι κακοῦργός τις πλαστογράφος ἦτον ὁ πάντα ταῦτα διενεργήσας. Ἔσπευσε λοιπὸν ανυπερθέτως εἰς Τουλῶνα, καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸν ἀστυνόμον τῆς πολεως, ὅστις τῷ εἶπε την δραπέτευσιν τοῦ διγάμου καὶ πλαστογράφου Καρδάνος, καὶ τῷ διέγραψε τα χαρακτηριστὰ αὐτοῦ. Τὴν αὐτὴν δ' ἑσπέραν ἀνεχώρει ὁ Ἀλβέρτος εἰς Βαρκελόνην, μετὰ πολυτίμων καὶ ἄλλων πληροφοριων, καὶ μετ' ἐπιστολῆς συστατικῆς πρὸς τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας.

Ἐπεθύμει δε ὑπόπτερος εἰ δυνατὸν νὰ εἶναι, διότι ἕκαστον λεπτὸν ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ ἀνεπανόρθωτα δυστυχήματα. Μόλις δ' ἀποβὰς εἰς Βαρκελόνην, ἔσπευσεν εἰς τοῦ προξένου. Ἀλλ' ἡ ὥρα ἦτον ἤδη ἡ έννατη τῆς ἑσπέρας, καὶ ὁ πρόξενος ἦτον εἰς τὸ θέατρον.

Ἀμέσως εἰς τὸ θέατρον ὁ Ἀλβέρτος, καὶ ἐρωτήσας ποῦ ἦτον τοῦ προξένου τὸ θεωρεῖον, εἰσῆλθε, καὶ συγγνώμην ἐξαιτησάμενος διὰ τὴν ἄκαιρόν του ἐπίσκεψιν, παρουσίασε τὴν συστατικὴν ἐπιστολήν, ἥτις ἐξήγει τὸν λογον τῆς ἐλεύσεώς του.

Ἀμέσως ὁ πρόξενος ἠγέρθη, καὶ παρεκάλεσε τὸν Ἀλβέρτον νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ἐκτὸς τοῦ θεωρείου, ὅπου νὰ ὁμιλήσωσι χωρὶς οὐδεὶς νὰ τοὺς βλέπῃ καὶ νὰ τοὺς ἀκούῃ. Ἰδοὺ δὲ ἡ φοβερὰ ἔκθεσις ἣν ἤκουσεν ἀπὸ στόματος τοῦ προξένου.

— Ξένος, ἡλικίας ἀμφιβόλου, παρουσιάσθη πρὸ τριῶν περίπου ἑβδομάδων εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἀναγγελθεὶς ὡς Ἀλβέρτος Κεβριάνος, καὶ ἐρχόμενος, ὡς ἔλεγε, νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἰσπανίαν μετὰ τῆς μελλούσης πενθερᾶς καὶ μετὰ τῆς μνηστῆς του, καὶ μελετῶν νὰ νυμφευθῇ, ἅμα ἤθελεν ἐκπνεύσει τὸ πένθος του. Οἱ τροποι τοῦ ἀνθρώπου τούτου μοὶ ἐφάνησαν παράδοξοι· ἐπιτετηδευμένη εὐγένεια καὶ φράσις περικομψος, ἀναμεμιγμένη μετὰ χυδαίων ἕξεων καὶ ἐκφράσεων. Ἐπεδείκνυε συνήθως εἰς τοὺς τρόπους του ἠρεμίαν, ἣν ὅμως καταψεύδουσι νευρικά τινα σκιρτήματα παρ' αὐτῷ. Μοὶ εἶπεν ὅτι ἦλθε νὰ μὲ ἐπισκεφθῇ, πρῶτον ὅπως μοὶ προσφέρῃ τὰ σεβάσματά του, ἔπειτα δὲ καὶ ὅπως μὲ συμβουλευθῇ περὶ τῶν τύπων οὓς εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ, νυμφευόμενος εἰς ἀλλοδαπήν. Τῷ ἔδωκα δὲ ὅσας μοὶ εζήτει πληροφορίας, καὶ ἔκτοτε τὸν εἶδα δίς· ἰδού, ἂν θέλητε νὰ τὸν ἴδητε ἀπόψε, κάθηται εἰς ἓν θεωρεῖον ἀπέναντι τοῦ ἐδικοῦ μας μετὰ τῶν δύω κυριῶν. Παράδοξον ἀκριβείας εἰσὶ τὰ χαρακτηριστικά του, ὡς μοὶ τὸν διαγράφετε. Ἀλλ' ἡ κόμη δὲν ὁμοιάζει· ἀντὶ ξανθῆς καὶ βραχείας, τὴν ἔχει μελανὴν καὶ μακράν. Ἀλλὰ πιθανῶς εἶναι τέχνασμα καὶ τοῦτο, κατ' εὐτυχίαν εὐέλεγκτον.

Τότε ὁ Ἀλβέρτος παρεκάλεσε τὸν πρόξενον νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ μείνῃ ὀλίγας στιγμὰς εἰς τὸ θεωρεῖόν του, καὶ μετ' ὀλίγον ἐκάθητο εἰς τὴν σκοπιάν του.

Ἐκ δὲ πρώτης ὄψεως ἔκρινε τὴν ἠθικὴν τάσιν τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅστις μὴ ὑποπτεύων ὅτι βλέμμα ἐταστικὸν ἐστηρίζετο ἐπ' αὐτοῦ, ἔμενε κατηφής, ἀκίνητος, καὶ ξένος πρὸς τὸν ἐνθουσιώδη εκεῖνον κόσμον, ὅστις ἐχειροκρότει τότε μίαν Ἰταλικὴν διῳδίαν. Μελανὰ ἐνδεδυμένος φορέματα, εἰς τὴν χαλκόχρουν μορφήν του ἐπικεχυμένην τὴν ὠχρότητα ἔχων, ἥτις εἶναι τὸ χρῶμα τοῦ καταδίκου, τὸ μέτωπον ταπεινῶν, τοὺς ὀφθαλμοὺς τείνων, καὶ τοὺς ῥώθωνας σπασμωδικῶς διαστέλλων, ὡμοίαζεν ὄν τι φύσεως ἀλλοτρίας, εἰς οὐδὲν προσέχον ἀνθρώπινον, καὶ διασκεπτόμενον σχέδιόν τι, οὗ ὁ ᾅδης ἦτον ὑποβολεύς. Πλησίον δ' αὐτοῦ, ζῶσα ἀντίθεσις, ἔθαλλεν ἡ νέα Ἄννα ἐν τῇ ἀφελεῖ της χαρᾷ, ὡς περιστερὰ καθημένη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κλάδου μετὰ τοῦ γυπός, καὶ ἀνίδεος τοῦ κινδύνου. Μετὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἠγέρθη ὁ Ἀλβέρτος, ἐχαιρέτησεν ἐλαφρῶς τὸν πρόξενον, ὡς λέγων ὅτι ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ διευθύνθη πρὸς τὸ γραφεῖον τοῦ πλαστογράφου καὶ ἅρπαγος. Τὸν παρηκολούθησε δὲ μακρόθεν ὁ προξενος.

Ἐλθὼν δ' εἰς τὸ θεωρεῖον ἔκρουσε τρὶς τὴν θύραν ἥτις ἠνεώχθη, καὶ ὁ Ἀλβέρτος μὲ φωνὴν καθαρὰν καὶ ἤρεμον ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τοῦ Κ. Ἀλβέρτου τοῦ Κεβριάνου.

— Ἐγὼ εἰμί, κύριε, εἶπεν ὁ Καρδάν.

— Ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ δύω λέξεις κατὰ μόνας, ἀπήντησεν ὁ Ἀλβέρτος.

Τότε ἠγέρθη ὁ Καρδὰν χωρὶς οὐδεμίαν ταραχὴν νὰ δειξῃ, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν πάροδον.

— Μετὰ τοῦ Κυρίου Ἀλβέρτου τοῦ Κεβριάνου λοιπὸν ὁμιλῶ; εἶπεν ὁ Ἀλβέρτος.

— Ἀναμφιβόλως, κύριε, ἀπεκρίθη ὁ κατάδικος μετὰ φωνῆς ἣν κατέστησε βραχνὴν ταραχὴ αἰφνηδία.

— Εσθε βέβαιος περὶ τούτου;

— Παράδοξος ἐρώτησις, εἶπεν ὁ Καρδὰν μετὰ σοβαροῦ μειδιάματος.

Ὁ Ἀλβέρτος συνέλαβε τότε αἴφνης τὸν Καρδᾶνα ἀπὸ τὴν δασεῖαν κόμην του, καὶ ἡ ἐν χρῷ κεκαρμένη κεφαλή του καταδεδικασμένου δεσμότου ἔμεινε γυμνή.

— Εἶσαι λῃστής, δραπέτης τοῦ ναυστάθμου τῆς Τουλῶνος! ἀνέκραξεν ὁ Ἀλβέρτος.

Ἀπὸ τοῦ Καρδᾶνος τὰ χείλη ἐξῆλθε τότε ὑπόκωφος μυκηθμός, καὶ σύρων ὁ κακοῦργος ἐγχειρίδιον ἀπὸ τὸν κόλπον του, ἠθέλησε ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν τρομερὸν τοῦτον ξένον, πρὶν ἡ σκηνὴ αὕτη λάβῃ καὶ ἄλλους μάρτυρας, ὅταν ὁ Ἀλβέρτος, ὅστις εἶχε προϊδεῖ τὸ κίνημα τοῦτο, καὶ ἦν προπαρεσκευασμένος, ἥρπασεν ἐπιδεξίως τὸν δραπέτην ἀπὸ τοῦ βραχίονος καὶ τοῦ λαιμοδέτου, καὶ τὸν ἐκόλλησεν εἰς τὸν τοῖ-

χον, ἐπικαλούμενος μεγαλοφώνως βοήθειαν. Εἰς τὰς κραυγὰς δὲ ταύτας ἔδραμον πολλοὶ ἀπὸ τὰ πλησιέστερα θεωρεῖα, καὶ ἡ ἀστυνομία διεκράτησε τὸν Καρδᾶνα, κρατοῦντα ἔτι τὸ ἐγχειρίδιον. Ὁ δὲ Ἀλβέρτος, μὲ σιδηρᾶν χεῖρα λαβὼν τὸ περιλαίμιον τοῦ φορέματός του καὶ τοῦ χιτῶνός του, ἔσχισε διὰ τοῦ αὐτοῦ βιαίου κινήματος ἀμφότερα, καὶ ἐγύμνωσε τοῦ καταδίκου τὸν ὦμον, καὶ ἐπὶ τοῦ δέρματός του, τοῦ κεκαυμένου ἀπὸ τὸν ἥλιον τῆς Τουλῶνος, ἐφάνησαν δύω γράμματα ἐγκεκαυτηριασμένα. Φρίκη ἠγέρθη πανταχόθεν ψιθυρισμός. Ἀλλ ὁ Ἀλβέρτος δὲν ἔμεινεν ἐκεῖ διηγούμενος εἰς τοὺς περιέργους τὴν ἱστορίαν του, διότι τῷ ἔμενον ἄλλα μᾶλλον κατεπείγοντα χρέη νὰ ἐκτελέσῃ.

Ἡ Κ. Μελλᾶ καὶ ἡ θυγάτηρ της ἤκουον μετὰ ταραχῆς τοὺς παραδόξους καὶ ὑπόπτους κρότους οἵτινες ἀντήχουν εἰς τὴν πάροδον. Δὲν ἐτόλμησαν ὅμως νὰ ἐξέλθωσιν ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους ἐκείνου τῶν περιέργων, τοῦ πανταχόθεν συρρέοντος. Αἴφνης ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας, συνοδευόμενος ὑπὸ ξένου τινός, φέροντος στολὴν ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ, εἰσῆλθεν εἰς τὸ θεωρεῖον καὶ εἶπε πρὸς τὰς κυρίας.

— Σᾶς παρακαλῶ, Κυρίαι, να δεχθῆτε τὸν βραχίονά μου, καὶ νὰ μὲ συνοδεύσητε εἰς τὴν οἰκίαν μου, δηλ. εἰς τὴν οἰκίαν σας, διότι τὸ προξενεῖον εἶναι οἰκία ὅλων τῶν Γάλλων.

Ἡ μεγάλη συγκίνησις ἣν αἱ κυρίαι ᾐσθάνθησαν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, δὲν ταῖς ἀφῆκε καιρὸν νὰ ζητήσωσιν ἐξηγήσεις, καὶ ἀμέσως ἠκολούθησαν τὸν πρόξενον· καὶ αὐτὸς μὲν ἔδωκε τὸν βραχίονα εἰς τὴν Ἄνναν, ὁ δὲ Ἀλβέρτος εἰς τὴν Κ. Μελλᾶ.

Εἰς τὴν λάμψιν τῶν πολυελαίων οἵτινες φωτίζουσι λαμπρῶς τὰς παρόδους τοῦ θεάτρου, διεκρίνετο, ὡς ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, ἄνθρωπος πελιδνὸς τὴν ὄψιν, φαλακρός, καὶ ἔχων τὸν ὦμον γυμνόν, παρασυρόμενος δ' ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, καὶ συριζόμενος ὑπὸ τοῦ ὄχλου.

— Φεῦ! τί βλέπω! εἶπεν ἡ Κυρία Μελλᾶ. Ὁ Ἀλβέρτος εἶναι.

— Ὄχι. κυρία, εἶπεν ὁ πρόξενος· ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος δὲν εἶναι ὁ Ἀλβέρτος ὁ Κεβριάνος· εἶναι κακοῦργος, ἐπινοήσας ἀποτρόπαιον ἔγκλημα ἐναντίον σας καὶ ἐναντίον τῆς κυρίας θυγατρός σας. Εἶναι κατάδικος δραπετεύσας ἀπὸ τὸ ναυπηγεῖον τῆς Τουλῶνος, καὶ φέρων εἰς τὸν ὦμον του τὰ γράμματα Τ. Φ. ὡς δύνασθε νὰ τὸ ἰδῆτε, ἂν τὸ πλῆθος μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ πλησιάσωμεν εἰς αὐτόν.

Ἡ κυρία Μελλᾶ ἔμεινεν ὡς κεραυνόβλητος, καὶ ἡ φωνή της ἐξέλιπεν, ὥστε δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποκριθῇ.

Μόλις δ' ἀφ' οὗ ἔφθασαν εἰς τὴν προξενικὴν οἰκίαν, ἐκεῖ ἐδόθησαν αἱ ἑκατέρωθεν παράδοξοι ἐξηγήσεις, αἵτινες ἐπέφερον τέλος τὴν φυσικὴν καὶ νόμιμον λύσιν αὐτοῦ τοῦ δράματος. Ὅλα τὰ ὑπὸ τοῦ πλαστογράφου κλαπέντα δικαιώματα ἀπεδόθησαν εἰς τὸν ἀληθῆ Ἀλβέρτον Κεβριάνον.

Αἱ παντοῖαι καὶ βαθεῖαι συγκινήσεις τῆς ἑσπέρας ταύτης δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὰς δύω κυρίας νὰ δεχθῶσι τὸν Ἀλβέρτον ἀξίως. Ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον ἀνεξάντλητοι ἦσαν οἱ ἔπαινοι τῆς Κ. Μελλᾶ καὶ τῆς θυγατρός της ὑπὲρ τοῦ νέου καὶ ὡραίου σωτῆρός των, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ προξένου ἀπεφασίσθη νὰ τελεσθῇ ὁ γάμος τῆς Ἄννης καὶ τοῦ Ἀλβέρτου εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκκλησίαν τῆς Τουλῶνος, καὶ νὰ παρακληθῇ ὁ ναύαρχος νὰ ὑπογράψῃ τὸ συμβόλαιον.

ΠΕΡΙ

ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ

ΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ. (*)

(*Ἐκ τοῦ Χαρικλέους τοῦ Βεκκέρου*).

—o—

Ἐπιχειρῶν διὰ τῆς συναφῆς ὅλων τῶν εἰς τὰ συγγράμματα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος σποράδην εὑρισκομένων εἰδήσεων καὶ σημειώσεων νὰ δώσω ἀκριβῆ τινα ἰδέαν τοῦ ἰδιαιτέρου τρόπου, καθ' ὃν ἐγίνετο ἡ ἀνατροφὴ τῆς ἐλευθέρας Ἑλληνικῆς νεολαίας, καὶ οὕτω νὰ παραστήσω ὅσον τὸ δυνατὸν λεπτομερῆ εἰκόνα τοῦ ἀρχομένου καὶ κατὰ μικρὸν εὐρυνομένου κύκλου τῆς ἑκάστοτε ἐπὶ τὰ πρόσω προβαινούσης ζωῆς, δὲν θὰ περιορισθῶ μόνον εἰς ὅσα ἀποβλέπουν τὴν πνευματικὴν διάπλασιν καὶ τὴν ἀνατροφὴν καθ' ὑψηλοτέραν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ πραγματευθῶ περὶ πάσης ἐν γένει τῆς φροντίδος, τὴν ὁποίαν κατέβαλλέ τις διὰ τὴν σωματικὴν θεραπείαν τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, διὰ τὰς πρώτας παιδικὰς ἐνασχολήσεις, διὰ τὴν παίδευσιν αὐτοῦ εἰς τὰ ἤθη καὶ τὴν εὐσχημοσύνην, καὶ κατὰ τὰ παραμικρότατα ἀκόμη. Καὶ δὲν νομίζω παντάπασιν ἀξιοκατάκριτον τὸ νὰ διατρίψω πολὺ εἰς τὸν παιδικὸν θάλαμον, εἰς τὰ παίγνια τῶν μικρῶν, ἢ εἰς τὰ ᾄσματα καὶ παραμύθια τῶν τιτθῶν καὶ τῶν θεραπαινῶν Ἀφοῦ τοῦ οἰκιακοῦ βίου μόνον τὴν παράστασιν ἐξέλεξα ὡς θέμα τῆς πραγματείας μου, πῶς ἠδυνάμην τὴν οἰκιακὴν ἀγωγὴν ὡς πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν νὰ θεωρήσω ὀλιγωτέρου λόγου ἀξίαν, παρὰ τὴν εἰς τὰ γυμνάσια καὶ τὰ τῶν γραμματικῶν σχολεῖα ἐκπαίδευσιν;

Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν ἔννοιαν ἡ ἀνατροφή, ΠΑΙΔΕΙΑ παρ' Ἕλλησιν, ἀρχίζει ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς

(*) Μικρὸν μέρος τῆς πραγματείας ταύτης ἐτυπώθη ἄνευ τῆς ἀδείας μου εἰς τὸ ΙΔ'. Τεῦχος τῆς Μνημοσύνης.

Σήμερον δὲ ἐπιθεωρήσας τὴν πραγματείαν ὅλην, καὶ ἐπενεγκὼν πολλὰς διορθώσεις καὶ προσθαφαιρέσεις, τὴν δημοσιεύω διὰ τῆς Ν. Πανδώρας.

γεννήσεως, καὶ εἶναι κατὰ τὸν Πλάτωνα (1) *ἡ παίδων ὁλκή τε καὶ ἀγωγὴ πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου λόγον ὀρθὸν εἰρημένον*· τουτέστιν ἡ ἀγωγὴ καὶ ὁδηγία τοῦ παιδίου μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁ νέος ὡς αὐτεξούσιος πολίτης ὑπείκει ἀμέσως εἰς τοὺς νόμους. Τί δὲ ἔπραττον οἱ γονεῖς ἐπὶ τούτῳ κατὰ διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἡλικίας πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ Ἡλιοδώρου· (2) « *Οὐκ ἐπὶ τοιαύταις μὲν ἐλπίσιν, ὦ Ἀθηναῖοι, τόνδε ἀνέτρεφον, ἔλεγεν· ἀλλὰ τοῦ γήρως τοῦ ἐμοῦ βακτηρίαν ἔσεσθαι προσδοκῶν, ἐπειδὴ τάχιστά μοι ἐγένετο, ἐλευθερίου τε τροφῆς μεταδοὺς, καὶ τὰ πρῶτα τῶν γραμμάτων διδαξάμενος, εἰς τοὺς φράτορας καὶ γεννήτορας εἰσαγαγὼν, εἰς ἐφήβους ἐγγράψας, πολίτην ὑμέτερον ἀποφήνας πάντα τὸν βίον ἐπὶ τούτῳ τὸν ἐμὸν ἐσάλευον.* »

Ἡ ἀνομοιότης τῶν ἠθῶν ἀναφαίνεται ἤδη εἰς τὴν πρώτην θεραπείαν τοῦ παιδίου. Εἰς ἅπασαν τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ὡς φαίνεται, τὸ ἀρτιγέννητον παιδίον μετὰ τὰ πρῶτα λουτρὰ περιετειλίσσετο εἰς σπάργανα, ἐκτὸς τῆς Σπάρτης (3) ὅπου τὸ ΣΠΑΡΓΑΝΙΖΕΙΝ ἐφαίνετο ἐναντίον τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῖς συστήματος τῆς σκληραγωγίας. Τοὐναντίον ὁ Πλάτων (4) τὸ ἐπιδοκιμάζει· *μέχρι δυοῖν ἐτοῖν τὸ γενόμενον σπαργανᾶν*. Ἀλλ' ἂν ταῦτα τὰ σπάργανα πάντοτε σημαίνωσιν ἁπλῶς τὰ παρ' ἡμῖν συνήθη, ἀμφιβάλλομεν πολὺ, καθ' ὅσον εἰκάζεται ἐκ τῶν ἑξῆς λόγων τοῦ Ἀριστοτέλους· *πρὸς δὲ τὸ μὴ διαστρέφεσθαι τὰ μέλη (τῶν παιδίων) δι' ἁπαλότητα χρῶνται καὶ νῦν ἔνια τῶν ἐθνῶν ὀργάνοις τοῖς μηχανικοῖς, ἃ τὸ σῶμα ποιεῖ τῶν τοιούτων ἀστραβές*.

Τὴν πέμπτην ἡμέραν (κατὰ Σουΐδαν) ἐτελεῖτο πρὸς πανήγυριν τοῦ οἰκιακοῦ συμβάντος ἡ πρώτη ἑορτὴ τὰ *Ἀμφιδρόμια*, ἥτις καὶ *δρ μιάμφιον ἦμαρ* λέγεται παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ. Ἡ μαῖα ἢ ἁπλῶς μία τῶν εἰς τὴν γέννησιν παρευρεθεισῶν γυναικῶν περιέφερε τὸ παιδίον εἰς τὴν ἑστίαν τῆς οἰκίας, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα *Ἀμφιδρόμια*. Τὸ κυριώτερον χωρίον περὶ τούτου, ἐξαιρουμένων τῶν διασαφήσεων τῶν μεταγενεστέρων γραμματικῶν, εὑρίσκεται παρὰ Πλάτωνι (5) ἂν καὶ εἰς σκωπτικὴν ἔννοιαν. *Τοῦτο μὲν δὴ, ὡς ἔοικε, μόλις ποτὲ ἐγεννήσαμεν, ὅ,τι δήποτε καὶ τυγχάνει ὤν, μετὰ δὲ τὸν τόκον τὰ ἀμφιδρόμια αὐτοῦ ὡς ἀληθῶς οὐ κύκλῳ περιθρεκτέον τῷ λόγῳ, σκοπουμένους, μὴ λάθῃ ἡμᾶς οὐκ ἄξιον ὂν τροφῆς τὸ γιγνόμενον κτλ.* » — Ἡ θύρα τῆς οἰκίας ἐστολίζετο μὲ στεφάνους, καὶ παρεσκευάζετο εὐωχία, εἰς ἣν ὁ Ἀθήναιος (6) τὴν ῥάφανον σημειώνει ὡς νενομισμένην κατά τι χωρίον τοῦ Ἐφίππου·

— ἔπειτα πῶς
οὐ στέφανος οὐδείς ἐστι πρόσθε τῶν θυρῶν,
οὐ κνῖσα κρούει ῥινὸς ὑπεροχὰς ἄκρας,
Ἀμφιδρομίων ὄντων; ἐν οἷς νομίζεται
ὀπτῶν τε τυροῦ χεῤῥονησίτου τόμους,
ἕψειν τ' ἐλαίῳ ῥάφανον ἠγλαϊσμένην, κτλ.

Τὴν πέμπτην ἡμέραν ῥητῶς ὀνομάζει ὁ Σουΐδας « *Ἀμφιδρόμια, ἣν* ΠΕΜΠΤΗΝ *ἄγουσιν ἐπὶ τοῖς βρέφεσιν· ἐν ᾗ ἀποκαθαίρονται τὰς χεῖρας αἱ συναψάμεναι τῆς μειώσεως. Τὸ βρέφος περιφέρουσι τὴν ἑστίαν τρέχοντες, καὶ δῶρα πέμπουσιν οἱ προσήκοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολύποδας καὶ σηπίας.* » Τοὐναντίον ὁ Ἡσύχιος λέγει· *ἔστι δὲ ἡμερῶν ἑπτὰ ἀπὸ τῆς γεννήσεως, ἐν ᾗ τὸ βρέφος βαστάζοντες περὶ τὴν ἑστίαν γυμνοὶ τρέχουσι* (1). Κατὰ τὸν Πλάτωνα φαίνεται σχεδὸν, ὅτι μετὰ τὰ Ἀμφιδρόμια ἐξέφερεν ὁ πατὴρ τὴν γνώμην του, ἂν ἔμελλε νὰ τρέφῃ τὸ παιδίον· διότι ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ πατρὸς ἐκρέματο ἢ νὰ δεχθῇ τὸ παιδίον, ἢ νὰ τὸ ἀποθέσῃ· βαρβαρότης τόσῳ μᾶλλον ἀσυγχώρητος, καθ' ὅσον ἐπροστατεύετο ὑπὸ τοῦ νόμου. Μόνον ἐν Θήβαις ἐγίνετο ὡς πρὸς τοῦτο ἐξαίρεσις, ἥτις τῳόντι τιμᾷ αὐτάς. Κατὰ τὸν Αἰλιανὸν (2) ὑπῆρχε νόμος παρὰ τοῖς Θηβαίοις « *ὅτι οὐκ ἔξεστιν ἀνδρὶ Θηβαίῳ ἐκθεῖναι παιδίον, οὐδ' εἰς ἐρημίαν αὐτὸ ῥῖψαι, θάνατον αὐτοῦ καταψηφισάμενος* ». Τὰ παιδία τῶν εἰς ἄκρον πτωχῶν ἀνετρέφοντο δημοσίᾳ, ἔργον βεβαίως πολὺ φιλανθρωπικώτερον παρὰ τὴν πρότασιν τοῦ Ἀριστοτέλους (3), ὅστις ἀποδοκιμάζει μὲν τὴν ἀπόθεσιν, ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν ὑπερβολικοῦ πληθυσμοῦ συσταίνει τὴν ἄμβλωσιν!

Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς νομίμους γάμους δὲν ἐγίνετο τόση συχνὴ χρῆσις αὐτῶν τῶν ἀπανθρωπιῶν, ὅσον συνήθως νομίζεται. Τοὐλάχιστον ἡ δεινὴ αὕτη συμφορὰ ἐπέπιπτεν ὡς ἐπιτοπλεῖστον μόνον εἰς τὰ κοράσια, ἀλλὰ δὲν ἔμενε τὸ πρᾶγμα πάντοτε μέχρις αὐτοῦ, ὥστε διὰ τῆς ἀποθέσεως ἢ πωλήσεως νὰ παραδώσωσιν εἰς ἄδηλον πεπρωμένον τὰ τέκνα αὐτῶν, ἀλλ' ἡ θέλησις τοῦ πατρὸς τὰ προώριζε καὶ κατ' εὐθεῖαν εἰς θάνατον (4). Ἔπραττον δὲ αὐτὸ συνήθως διὰ ν' ἀποφύγωσι τὴν περὶ συντηρήσεως πολλῶν τέκνων φροντίδα, ἢ διὰ νὰ μὴ διανεμηθῇ ἡ περιουσία εἰς πολλούς. Οὕτω λέγεται παρὰ τῷ Λόγγῳ (5)· *Ἄλλοι πατέρες ἐξέθηκαν τοῦτο τὸ παιδίον ἴσως παιδίων πρεσβυτέρων ἅλις ἔχοντες*. Καὶ, « *Ὤμην ἱκανὸν εἶναι τὸ γένος, καὶ γενόμενον ἐπὶ πᾶσι τοῦτο τὸ παιδίον ἐξέθηκα, οὐ γνωρίσματα ταῦτα συνεκθεὶς, ἀλλ' ἐντάφια.* » Ἔπειτα ὅμως καὶ τῶν υἱῶν δὲν ἐφείδοντο (6).

Τοὐναντίον πολὺ συχνὰ συνέβαινε τὸ τοιοῦτον εἰς τὰ ἐκ παρανόμου γάμου γεννηθέντα παιδία, καὶ εἰς τοιαύτας περιπτώσεις εὕρισκον τὴν εὐκαιρίαν αἱ ἄγονοι γυναῖκες ν' ἀγοράζωσι ξένα παιδία, καὶ νὰ τὰ εἰσποιῶνται. « *Ἐπίσταμαι γὰρ*, λέγει Δίων ὁ Χρυσόστομος, (7) *ὅτι αἱ μὲν ἐλεύθεραι γυναῖκες ὑποβάλλονται πολλάκις δι' ἀπαιδίαν, ὅταν μὴ δύνωνται αὐταὶ κυῆσαι.* » Σαφέστερον δὲ μαρτυρεῖ ὁ

(1) Νόμ. II. (2) Αἰθιοπ. 1, 13.
(3) Πλούταρχ. Λυκ. 16. (4) Νόμ. VII.
(5) Θεαίτ. σ. 160. (6) IX, 10.

(1) Παράβ. Ἁρποκρ. Ἐτυμ. μ. Ἀριστ. Λυσιστρ. 757.
(2) Ποικ. ἱστ, II, 7. (3) Πολ. VII, 16.
(4) Τερεντ. Ἑαυτ. IV. 1, 21. (5) Ποιμεν. IV.
(6) Τερέντ. Ἀδελφ. V, 3, 23. (7) Λόγ. XV.

Δημοσθένης λέγων κατὰ Μειδίου, «*καὶ τίς οὐκ οἶδεν ὑμῶν τὰς ἀποῤῥήτους, ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ, τούτου γονάς; ᾧ δυο τὰ ἐναντιώτατα συμβέβηκεν εἶναι, ἡ μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς μήτηρ, ἡ τεκοῦσα αὐτὸν πλεῖστον ἁπάντων ἀνθρώπων εἶχε νοῦν· ἡ δὲ δοκοῦσα καὶ ὑποβαλομένη πασῶν ἦν ἀνοητοτάτη γυναικῶν· σημεῖον δὲ, ἡ μὲν γὰρ ἀπέδοτο εὐθὺς γενόμενον, ἡ δ' ἐξὸν αὐτῇ βελτίω πρίασθαι τῆς ἴσης τιμῆς, τοῦτον ἠγόρασεν.*» Ὅμοιόν τι ἐννοεῖ καὶ ὁ Λυσίας (1) λέγων Θεόκριτον τὸν Ἐλαφοστίκτου *καλούμενον*, καθὼς καὶ οἱ ἐκ λαθραίας μίξεως γεννώμενοι *Σκότιοι* ὀνομάζονται,

Ἀλλὰ κατὰ τὴν δεκάτην ἡμέραν ἐτελεῖτο ἡ κυριωτέρα ἑορτή, ἥτις καὶ διὰ τοῦτο *δεκάτη* λέγεται. Κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἐπροσκαλοῦντο οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι πρὸς ἐκτέλεσιν θυσίας καὶ πρὸς εὐωχίαν· ὅθεν καὶ *δεκάτην θύειν*, καὶ *ἑστιᾶν*. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἴσχυεν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ὡς ἀπόδειξις ὅτι τὸ παιδίον ἀνεγνωρίσθη παρὰ τοῦ πατρὸς ὡς γνήσιον (2). Ταύτην ἐννοεῖ καὶ ὁ Πλάτων (3) ἀπαγορεύων τοὺς κακοήθεις ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπάγωσιν *εἰς τὰς τῶν παίδων ἐπιτελειώσεις, ἢ γενέσεις.*»

Ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ, μάλιστα δὲ οἱ συγγενεῖς, καὶ οἱ δοῦλοι ἀκόμη ἔδιδον κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν δῶρα εἰς τὸ παιδίον. Ἐκτὸς δὲ τούτου ταύτην τὴν ἡμέραν ἐλάμβανε τὸ παιδίον τὸ ὄνομά του ὡς βλέπομεν παρ' Ἀριστοφάνει Ὄρν. 922.

οὐκ ἄρτι θύω τὴν δεκάτην ταύτης ἐγώ;
καὶ τοὔνομ' ὥσπερ παιδίῳ, νῦν δὴ 'θέμην.

Ἀλλὰ τοῦτο ἐγίνετο καὶ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (4) « *τὰ πλεῖστα δ' ἀναιρεῖται πρὸ τῆς ἑβδόμης, διὸ καὶ τὰ ὀνόματα τότε τίθενται, ὡς πιστεύοντες ἤδη μᾶλλον τῇ σωτηρίᾳ.*» Ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ τὰ Ἀμφιδρόμια ἴσως, ἂν αἱ παρ' Ἡσυχίῳ, καὶ τοῖς τοῦ Πλάτωνος (Θεαίτ.) σχολιασταῖς εἰδήσεις ἔχωνται ἀληθείας. Ἐν τούτοις ὁ Σουΐδας (ἔνθ. ἀνωτ.) ῥητῶς προσθέτει· « *τῇ δεκάτῃ δὲ τοὔνομα τίθενται.*

Τὸ ὄνομα προσδιώριζε κανονικῶς κυρίως ὁ πατὴρ, ἀλλὰ καὶ ἡ μήτηρ ὄχι σπανίως, ὡς ἡ Ἰοκάστη παρ' Εὐριπίδῃ (5) λέγει:

— τὴν μὲν Ἰσμήνην πατὴρ
ὠνόμασε· τὴν δὲ πρόσθεν Ἀντιγόνην ἐγώ.

ἐνίοτε δὲ καὶ διεπληκτίζοντο περὶ τούτου οἱ σύζυγοι μεταξύ των, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Στρεψιάδης (6).

Μετὰ ταῦθ', ὅπως νῷν ἐγένεθ' υἱὸς ουτοσὶ
ἐμοί τε δὲ καὶ τῇ γυναικὶ, τῇ 'γαθῇ,
περὶ τοὐνόματος δὴ ταῦτ' ἐλοιδορούμεθα.

ὅστις ἤθελε νὰ ὀνομάσῃ τὸν υἱόν του κατὰ τὸν πάππον *Φειδωνίδην*. Ἐπειδὴ, ὡς φαίνεται, αὐτὸ ἦτο τὸ συνηθέστατον. *Ἰστέον δὲ* λέγει ὁ Εὐστάθιος (7) *καὶ ὅτι παλαίτατον ἔθος ἦν, τοὺς ἐγγόνους καλεῖσθαι τοῖς τῶν πάππων ὀνόμασι·* καὶ οὕτως ἀπαντᾶται πολὺ συχνὰ μάλιστα εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν· «*ἀξιοῖ δ' αὐτὸς, ὡς δὴ πρεσβύτερος ὢν, τοὔνομ' ἔχειν τὸ τοῦ πρὸς πατρὸς πάππου*» λέγει ὁ Δημοσθένης. (1) Οὕτω μᾶς εἶναι γνωστὸν περὶ τοῦ Κίμωνος (2) περὶ τοῦ Γρύλλου τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Φώκου τοῦ Φωκίωνος κτλ. Ὄχι σπανίως δὲ ἐλάμβανε τὸ ἄῤῥεν παιδίον καὶ τοῦ πατρὸς τὸ ὄνομα, ὡς π. χ. ὁ Δημοσθένης, ὁ Δημάδης κ. α. ἢ καὶ ὀλίγον παρηλλαγμένον, καθὼς Ναυσίφιλος Ναυσινίκου, Καλλίστρατος Καλλικράτους κτλ. (3). Καὶ εἰς ἀδελφῶν ὀνόματα ἀπαντῶνται τοιαῦται παρηχήσεις, ὡς π. χ. παρὰ Λυσίᾳ (4) οἱ δύο ἀδελφοὶ Διόδοτος καὶ Διογείτων ὀνομάζονται. Τέλος ἀπαντῶνται καὶ πραγματικῶς πατρωνυμικὰ, ὡς π. χ. Φωκίων Φώκου.

Μικράν τινα παρέκβασιν κάμνομεν ἐδῶ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐγνώριζον συνήθως οἰκογενειακὰ ἢ γενεαλογικὰ ὀνόματα. Ἓν μόνον ὄνομα ἤρκει πρὸς δηλοποίησιν τοῦ ἀτόμου, ὅτε δὲ πλειότεροι τοῦ ἑνὸς εἶχαν τὸ αὐτὸ ὄνομα, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως προσετίθετο τοῦ πατρὸς τὸ ὄνομα. Τοῦτο ἐλέγετο *πατρόθεν ὀνομάζεσθαι* (5). Ἐκ τούτου λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ Παυσανίας (6) ἀναφέρει τὸ σκοπιμώτερον ἔθος τῶν Ῥωμαίων « *Ἐπεὶ καλοῦνταί γε οὐ πατρόθεν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ ταὐτὰ Ἕλλησιν, ἀλλὰ καὶ τρία, ὁπότε ᾖ ὀλίγιστα, καὶ ἔτι πλείονα ὀνόματα ἑκάστοτε τίθενται.* » Ἐκτὸς τούτου ἡ Ἀττικὴ ἀστειότης σημαντικὴν εὐκολίαν παρεῖχεν εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον διὰ παρωνυμίων πηγαζόντων πολλάκις ἀπὸ ἀλλοκότους ἰδιότητας πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ ἁπλᾶ συμβεβηκότα. Οὕτω ὁ Δημοσθένης ἐκαλεῖτο μικρόθεν ΒΑΤΑΛΟΣ (7), « *ἐξ ὑποκορίσματός τινος τίτθης* διότι ὡς παιδίον ἐτραύλιζε (*βατταρίζειν*), ἂν καὶ ὁ Αἰσχίνης δυσμενεστέραν τινὰ σημασίαν δίδῃ εἰς τὸ ὄνομα. Παράβαλ. Δημοσθ. περὶ Στεφ. Οὕτω διηγεῖται ὁ Εὐστάθιος (8) περὶ τοῦ ῥήτορος καὶ ποιητοῦ Διονυσίου « *ὅς χαλκοῦς ἐκλήθη, διὰ τὸ συμβουλεῦσαι Ἀθηναίοις χαλκῷ νομίσματι χρήσασθαι.* » Πλῆθος παρωνυμίων ἐκ πτηνῶν ἀπαντῶμεν παρ' Ἀριστοφάνει Ὄρν. 1291.

Πέρδιξ μὲν εἷς κάπηλος ὠνομάζετο
Χωλός. Μενίππῳ δ' ἦν Χελιδὼν τοὔνομα.
Ὀπουντίῳ δ' ὀφθαλμὸν οὐκ ἔχων Κόραξ.
Κόρυδος Φιλοκλέει. Χηναλώπηξ Θεαγένει.
Ἶβις Λυκούργῳ. Χαιρεφῶντι Νυκτερίς κ.τ.λ.

Οὕτως ὁ ὀλίγον τι ψυχρὸς τραγῳδοποιὸς Θέογνις ἐκαλεῖτο *Χίων* (Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 138). καὶ ὡς γενικὸν ἀττικὸν ἔθος ἐθεωροῦντο τὰ τοιαῦτα ἐπίθετα, κατά τι ἀπόσπασμα τοῦ Ἀναξανδρίδου (9) *Τῶν δὲ τοιούτων ἐπιθέτων ἃ ἐπὶ χλεύῃ Ἀθηναῖοι παίζοντες ἔλεγον, μνημονεύει Ἀναξανδρίδης ἐν Ὀδυσσεῖ οὕτως·*

(1) κ. Ἀγοράτ. (2) Ἰσαῖ. π. Πυῤῥ. κλ.
(3) Νόμ. VI. (4) Π. Ζώ. Ἱστ. VIII. 11.
(5) Φοιν. 57. (6) Νεφ. 60. (6) Εἰς Ἰλ. ε, 546.

(1) κ. Βοιωτ. ὀνόμ.
(2) Πλουταρ. Κίμ. 4. (3) Ἴδε Βοίωχ. εἰς Πίνδ. Πυθ. IV. (4) κ Διογείτ. (5) Ξενοφ. οἰκον. 7, 3.— παράβ. Στοβ. Τιτ. XLIV. (6) VII. 7, 4.
(7) Αἰσχ. κ. Τιμάρχ. (8) Εἰς Ἰλ. φ. 393.
(9) Παρ' Ἀθην. VI.

2.

Ὑμεῖς γὰρ ἀλλήλους ἀεὶ χλευάζετ', οἶδ' ἀκριβῶς·
ἂν μὲν γὰρ ᾖ τις εὐπρεπής, ἱερὸν γάμον καλεῖτε,
ἐὰν δὲ μικρὸν παντελῶς ἀνθρώπιον, σταλαγμὸν κ.τ.λ.

Περὶ ὁμοίων ἐπιθέτων τῶν ἑταιρῶν (οἷον Θεατροτρύνη, Κυνάμυια, Αἴξ, Ὗς, Ἀξίνη, Φθειροπύλη, Κλεψύδρα) θέλομεν πραγματευθῇ εἰς τὸ περὶ ἑταιρῶν ἄρθρον. Ἐπανερχόμεθα ἤδη εἰς τὸν περὶ τῆς πρώτης θεραπείας τῶν παίδων λόγον.

Περὶ τῆς τροφῆς τῶν παιδίων εὐλόγως λέγει μὲν ὁ Πλούταρχος (1) « *δεῖ δὲ αὐτὰς τὰς μητέρας τὰ τέκνα τρέφειν, καὶ τούτοις ὑπέχειν τοὺς μαστούς.* » Ἀλλὰ τοῦτο σπανίως ἐγίνετο, τοὐλάχιστον εἰς τὴν εὐκατάστατον μερίδα τῶν πολιτῶν, καὶ ἡ χρῆσις τῶν τιτθῶν ἦτο κοινοτάτη Ἡ δὲ τιτθὴ δὲν ἦτο πάντοτε θεράπαινά τις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀκόμη πτωχαὶ πολίτιδες (ἀσταὶ) ἀνεδέχοντο ἐπὶ μισθῷ τὸ ἔργον τῆς τιτθῆς. «*ἔπειτα*, λέγει ὁ Δημοσθένης (2), *κἀκεῖνο περὶ τῆς μητρὸς εἴρηκεν, ὅτι ἐτίτθευσεν· ἡμεῖς δὲ ὅτε ἡ πόλις ἠτύχει, καὶ πάντες κακῶς ἔπραττον, οὐκ ἀρνούμεθα τοῦτο γενέσθαι . . . καὶ νῦν ἀστὰς γυναῖκας πολλὰς εὑρήσετε τιτθευούσας.* » Καὶ μάλιστα ὑπῆρχον σπαρτιάτιδες τιτθαί, ὀνομασταὶ ἐξόχως εἰς τὴν τῶν παιδίων θεραπείαν, καὶ τὰς ἠγόραζον οἱ Ἀθηναῖοι, καθὼς μᾶς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος (3) περὶ τῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου « Ἦν δὲ περὶ τὰς τροφοὺς ἐπιμέλειά τις μετὰ τέχνης, ὥστ' ἄνευ σπαργάνων ἐκτρεφούσας τὰ βρέφη, διὸ καὶ τῶν ἔξωθεν ἔνιοι τοῖς τέκνοις Λακωνικὰς ἐωνοῦντο τιτθάς· καὶ τήν γε τὸν Ἀθηναῖον Ἀλκιβιάδην τιτθεύσασαν Ἀμύκλαν ἱστοροῦσι γεγονέναι Λάκαιναν· »

Ἐκτὸς τῆς φυσικῆς ταύτης τροφῆς, καὶ πρὸ αὐτῆς ἀκόμη ἴσως, ἔδιδον συνήθως εἰς τὰ παιδία μέλι (4). Ὅτε δὲ ἦσαν εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν ἐδύναντο νὰ λάβωσι στερεωτέραν τροφήν, τὰ ἔτρεφον κατά τινα τρόπον ὄχι πολὺ ἀξιοσύστατον. Ἡ τιτθὴ ἐμάσα τὴν τροφήν, καὶ τὴν ἔδιδεν εἰς τὸ παιδίον (*μασωμένη ἐσίτιζε*)· οὕτω λέγει ὁ Θεόφραστος περὶ τοῦ ἀηδοῦς, « τὸ παιδίον τῆς τίτθης ἀφελόμενος μασώμενος σιτίζειν αὐτός· » καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἱππ. 717.

καθ', ὥσπερ αἱ τίτθαι γε σιτίζεις κακῶς
μασώμενος γὰρ τῷ μὲν ὀλίγον ἐντιθείς,

τοῦτο ἐλέγετο καὶ *ψωμίζειν*. Ἀπίστευτόν τι διηγεῖται ὁ Ἀθήναιος (5) ὅτι κάπποιος διετήρησεν τὸ ἔθος τοῦτο καθ' ὅλην τὴν ζωήν του. « Σάγαριν τὸ Μαριανδυνὸν ὑπὸ τρυφῆς σιτεῖσθαι μὲν μέχρι γήρως ἐκ τοῦ τῆς τίτθης στόματος, ἵνα μὴ μασώμενος πονήσειεν. »

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν λοιπὴν θεραπείαν, ἀπαντῶμεν τὴν κοιτίδα κατὰ πρῶτον ὑπὸ Πλουτάρχου (6) μνημονευομένην· « ὅτι μὴ δεῖ τὰ νεογνὰ ἀκίνητα ἐᾶν, καὶ ἀποτίθεσθαι ἐν ἀκινήτοις.— οἷά τισιν εὐκίνητα κλινίδια μεμηχάνηται πρὸς τὴν τῶν παιδίων εὐνὴν (ἐὰν τὰ τελευταῖα δὲν ἦνε λέξεις τοῦ Πρόκλου). » Τοὐλάχιστον ὁ Πλάτων καί τοι μνημονεύει τὴν αἰώραν, περὶ τῆς κοιτίδος δὲν ἀναφέρει τίποτε, ὅστις (1) βεβαίως δὲν ἤθελε τὴν σιωπήσει, ἐνῷ ἐπίσης συσταίνει πολὺ τὴν κίνησιν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτάσσει «τὴν κύουσαν περιπατεῖν,» καὶ «τὰς τροφοὺς τὰ παιδία ἢ πρὸς ἀγροὺς ἢ πρὸς ἱερά, ἢ πρὸς οἰκείους ἀείποτε φέρειν.» Ἀληθινὰ ἀναφέρεται μὲν συχνότερα ἡ σκάφη καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (2) λέγει, «ἐν τῇ Τυροῖ διὰ τῆς σκάφης (ἡ ἀναγνώρισις τῶν παίδων),» ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν μετεχειρίζοντο τὴν σκάφην εἰς τοιοῦτον σκοπόν, ὡς καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ (3) τὴν ἀσπίδα, μολαταῦτα κἀνὲν χωρίον δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὅπου πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἰδιαιτέραν κοιτίδα (κούνιαν).

Βέβαιον δὲ εἶναι ὅτι αἱ μητέρες καὶ αἱ θεράπαιναι περιέφερον τὰ παιδία εἰς τὰς ἀγκάλας, σείουσαι αὐτὰ καὶ ᾄδουσαι, καθὼς καὶ τώρα, διὰ νὰ τὰ κοιμήσουν, καθὼς μᾶς τὸ περιγράφει ὁ Πλάτων· «Ἡνίκα γὰρ ἄν που βουληθῶσι κατακοιμίζειν τὰ δυσυπνοῦντα τῶν παιδίων αἱ μητέρες, οὐχ ἡσυχίαν αὐτοῖς προσφέρουσιν, ἀλλὰ τοὐναντίον κίνησιν ἐν ταῖς ἀγκάλαις ἀεὶ σείουσαι· καὶ οὐ σιγήν, ἀλλά τινα μελῳδίαν.» Ταῦτα τὰ ᾄσματα πάντως ἐννοεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (4) λέγων· «διὰ τί ῥυθμῷ καὶ μέλει καὶ ὅλως ταῖς συμφωνίαις χαίρουσι πάντες; — σημεῖον δὲ τὰ παιδία εὐθὺς γενόμενα χαίρειν αὐτοῖς.» Τὰ τοιαῦτα ᾄσματα ἐκαλοῦντο *βαυκαλήματα* ἢ *καταβαυκαλήσεις* (5). Παρὰ Θεοκρίτῳ (6) ἀπαντῶμεν τοιοῦτόν τι ᾆσμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μὲν ἰδιαίτερον ᾆσμα ὕπνου, ἀλλὰ λέγεται περὶ Ἀλκμήνης κατακοιμιζούσης τὰ δίδυμά της:

Ἁπτομένα δὲ γυνὰ κεφαλᾶς μυθήσατο παίδων.
εὕδετ' ἐμὰ βρέφεα γλυκερὸν καὶ ἐγέρσιμον ὕπνον.
εὕδετ' ἐμὰ ψυχά, δύ' ἀδελφεώ, εὔσοα τέκνα.
ὄλβιοι εὐνάζοισθε, καὶ ὄλβιοι ἀῶ ἵκοισθε.

Τοιαῦτά τινα συνέβαινον εἰς τὸν παιδικὸν θάλαμον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς εἰκόνος δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἀκόμη χωρία τινα, ὡς Ἀριστοφ. Νεφ. 1383 κ. ἑ. Λυσιστ. 1410. Λυσίου π. Ἐρατοσθ. φόν. σ. 10—15.

Οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἔσπευδον, ὡς φαίνεται, νὰ προτρέπωσι τὰ παιδία εἰς τὸ περιπατεῖν, καὶ πολυάριθμοι θεράπαιναι περιφέρουσαι αὐτὰ εἰς τὰς ἀγκάλας καθίστων τοῦτο καὶ πάντῃ περιττόν. Ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν δέ, ἂν ἡ διάκρισις τῶν ὀνομάτων, τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ Εὐστάθιος (7) «παιδίον τὸ τρεφόμενον ὑπὸ τιθήσ, παιδάριον τὸ περιπατοῦν καὶ ἤδη λέξεως ἀντιλαμβανόμενον» πρέπῃ νὰ λαμβάνηται εἰς στενὴν

(1) π. παιδ. ἀγωγ. ϛ.
(2) κ. Εὐβουλ. (3) Λυκ. 16.
(4) ἴδ. Βοκχ. εἰς Πινδ. Ὀλύμπ. VI (5) XII. 40.
(2) Ἀπόσπ. εἰς Ἡσίοδ. 45.

(1) Νόμ. VII.
(2) Ποιητ. 16. ( ) Εἰδ. XXIV, 10.
(4) Προβλ. XIX, 38. (5) Ἀθήν. XIV, 10.
(6) Εἰδ. XXIV, 6.
(7) Εἰς Ἰλ. I, 518.

σημασίαν ἀμφιβάλλομεν πολύ, ἂν καὶ παρὰ Πολυδεύκει (1), ὅπου αἱ ὀνομασίαι πάντως φαίνεται ὅτι εἶναι διατεταγμέναι κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας, τὸ *παιδάριον* ἕπεται μετὰ τὸ *παιδίον*. Οἱ παῖδες, ἐννοεῖται ὅτι καὶ τὰ κοράσια, ἔμενον καὶ ἔπειτα ἀκόμη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν μητέρων καὶ τῶν θεραπαινῶν κατὰ τὸν Πλάτωνα (2) μέχρι τοῦ ἕκτου ἔτους, καὶ εἰς τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα δὲν ὑπῆρχε καμμία διάκρισις μεταξὺ τῆς τῶν ἀρρένων καὶ τῆς τῶν κορασίων ἀνατροφῆς.

Ὅτι ἐδίδοντο εἰς τὰ παιδία καὶ παίγνια παντὸς εἴδους πρὸς διάχυσιν εἶναι φυσικώτατα. Αὐτὰ ἐκρέμαντο ἐν μέρει εἰς τὸν τράχηλον τῶν παιδίων, καὶ διὰ τοῦτο *δέραια* ἢ *περιδέραια* ὠνομάζοντο. Ἰδίως δὲ τὰ ἐκρέμων εἰς τὸν τράχηλον τῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ ἀποθέτωσι, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς γνωρίσματα· «καθάπερ τὰ δέραια τοῖς ἐκτιθεμένοις παιδίοις, ἵνα μὴ ἀγνοῆται.» λέγει Δίων ὁ Χρυσόστομος (3). Καὶ ὁ Ἀλκίφρων (4). «τοῦτο (τὸ παιδίον) μετὰ τῶν σπαργάνων, δέραιά τινα καὶ γνωρίσματα περιθεῖσαι, ἔδωκαν κομίζειν ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας τῆς Πάρνηθος.» Ἐν τούτοις καὶ ἄλλα πράγματα ἐδίδοντο εἰς τὰ ἀποτιθέμενα παιδία (5),

Τὰ τοιαῦτα παίγνια ἦσαν τὰ πλεῖστα ἐκ μετάλλου, ὅθεν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι crepundia τὰ ὠνόμαζον. Ἐκτὸς τούτων ἦσαν συνήθη καὶ ἰδιαίτερα παιδικὰ κρόταλα· τὰ ὁποῖα παρὰ τοῖς Ἕλλησι *πλαταγαὶ* ὠνομάζοντο, καὶ ἐφευρετὴς αὐτῶν λέγεται ὁ Ἀρχύτας, «*καὶ τὴν Ἀρχύτου πλαταγήν*, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (6), *οἴεσθαι γίνεσθαι καλῶς, ἣν διδόασι τοῖς παιδίοις, ὅπως χρώμενοι ταύτῃ μηδὲν καταγνύωσι τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν.*» Ὅ,τι δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ὅτι ἀπαντῶμεν μνημονευόμενα καὶ ἄλλα παίγνια συνήθη καὶ παρ' ἡμῖν οἷον σκεύη κτλ. Οὕτω λέγει ὁ Στρεψιάδης (Ἀριστοφ. Νεφ. 861).

— κἀγὼ τοί ποτε
δν πρῶτον ὀβολὸν ἔλαβον Ἡλιαστικὸν
δτ' ἐπριάμην σοι Διασίοις ἁμαξίδα.

ὁ δὲ Πολυδεύκης (7) τὸ ἐπεξηγεῖ «*ἡ δὲ ἁμαξὶς ἁμάξιον μικρὸν καὶ παίζειν* (!) *τοῖς παιδίοις.*» Οὕτως ὁ Παυσανίας (8) μεταξὺ τῶν ἀναθημάτων τῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἥρας εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἀναφέρει κλίνην μικρὰν ἐλεφαντοστόλιστον, τὴν ὁποίαν «*Ἱπποδαμείας λέγουσιν εἶναι παίγνιον.*» Τοιαῦτα παίγνια ἔπλαττον μάλιστα καὶ αὐτὰ τὰ παιδία κατὰ τὰς δυνάμεις των, ὡς βλέπομεν ἐπίσης παρ' Ἀριστοφάνει (Νεφ. 878):

εὐθύς γέ τοι παιδάριον ὢν τυννουτονὶ
ἔπλαττεν ἔνδον οἰκίας, ναῦς δ' ἔγλυφεν
ἁμαξίδας τε σκυτίνας εἰργάζετο,
κἀκ τῶν σιδίων βατράχους ἐποίει.

Καὶ ὁ Λουκιανὸς διηγεῖται περὶ ἑαυτοῦ (9) «ὁπότε γὰρ ἀφεθείην ὑπὸ τῶν διδασκάλων, ἀποξέων ἂν τὸν κηρὸν ἢ βόας, ἢ ἵππους, ἢ καὶ νὴ Δί' ἀνθρώπους ἀνέπλαττον.» Παραβ. Πλουτάρχ. Διον. 9.

Ἐξόχως δὲ δὲν ἔλειπον αἱ κόραι, καὶ οἱ κοροπλάθοι ἢ κοροπλάσται εἶχον ἤδη εἰς τὴν ἀγορὰν τοιαῦτα παίγνια πρὸς πώλησιν. Ἀλλ' αὗται αἱ κόραι ἦσαν βεβαίως ἄλλου εἴδους παρὰ τὰ παίγνια τῶν ἡμετέρων κορασίων (κούκλαις). Ἦσαν πεπλασμέναι ἀπὸ πηλὸν καὶ μὲ ζωγραφίας, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ πολλῶν χωρίων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἐξ ὧν ἓν μόνον ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ὡς τὸ κυριώτερον, τὸ τοῦ Λεξιφάνους· «ὡς νῦν γε ἐλελήθεις σαυτὸν τοῖς ὑπὸ τῶν κοροπλάθων εἰς τὴν ἀγορὰν πλαττομένοις ἐοικώς, κεχρωσμένος μὲν τῇ μίλτῳ καὶ τῷ κυανῷ, τὸ δ' ἔνδοθεν πήλινός τε καὶ εὔθρυπτος ὤν.»

Ἕτερα συντροφικὰ παίγνια ἐφεύρισκον εὐκόλως αὐτὰ τὰ παιδία συνερχόμενα εἰς ἓν (1)· ἀλλὰ καὶ ὁ τροχός, καὶ ὁ στρόβιλος, καὶ αὐτὸς ὁ μὲ μῖτον ἱπτάμενος κάνθαρος ἦσαν γνωστὰ εἰς αὐτούς, ὡς παρ' Ἀριστοφάνει Νεφ. 763:

Λινόδετον ὥσπερ μηλολόνθην τοῦ ποδός.

Παράβ. Σφηκ. 1341. ὅπου ὁ σχολιαστὴς σημειοῖ «χρυσομηλολόνθιον δὲ ζωΰφιόν τι ἐστι κατὰ κάνθαρον, ξανθόν, ὃ καὶ κατέχοντες οἱ παῖδες δεσμεύουσιν ἐκ τοῦ ποδός, καὶ ἀφιᾶσι πρὸς τὸν ἀέρα.» Πλῆθος ἄλλων παιγνιδίων ἀναφέρει ὁ Πολυδεύκης (2), μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ *ἡ χαλκῆ μυῖα*, ἓν εἶδος τυφλομυίας. τὴν περιγράφει δὲ ὡς ἑξῆς· «Ἡ δὲ χαλκῆ μυῖα, ταινίᾳ τὼ ὀφθαλμὼ περισφίγξαντες ἑνὸς παιδός, ὁ μὲν περιστρέφεται κηρύττων· χαλκῆν μυῖαν θηράσω· οἱ δὲ ἀποκρινάμενοι, θηράσεις ἀλλ' οὐ λήψει, σκύτεσι βυβλίνοις παίουσιν αὐτόν, ἕως τινος αὐτῶν λήψεται.» Λίαν δ' εὐχάριστον καὶ χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ τοῦ οἰκιακοῦ βίου εἰς τὴν αὐστηρὰν Σπάρτην εἶναι τὸ περὶ Ἀγησιλάου ἀναφερόμενον· «Ἦν δέ, λέγει ὁ Πλούταρχος (3), καὶ φιλότεκνος ὁ Ἀγησίλαος διαφερόντως, καὶ περὶ ἐκείνου τὸ τῆς παιδιᾶς λέγουσιν, ὅτι μικροῖς τοῖς παιδίοις οὖσι κάλαμον περιβεβηκώς, ὥσπερ ἵππον, οἴκοι συνέπαιζεν· ὀφθεὶς δὲ ὑπό τινος τῶν φίλων παρεκάλει μηδενὶ φράσαι πρὶν ἂν καὶ αὐτὸς πατὴρ παίδων γένηται.»

Ἄλλως τε ἐφρόντιζον πολὺ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν παιδίων νὰ φυλάττωσι τὴν ἀξιοπρέπειάν των. Ὅτι δὲ καὶ οἱ γονεῖς ἐνώπιον τῶν τέκνων δὲν παρέβαινον τὸ ἀμοιβαῖον σέβας, πληροφορούμεθα ἔκ τινος χωρίου παρὰ Θεοκρίτῳ (4), ὅπου ἡ Γοργὼ πρὸς τὴν Πραξινόην λέγουσαν τὸν ἄνδρα της *φθονερὸν κακόν*, λέγει·

Μὴ λέγε τὸν τεὸν ἄνδρα φίλα τοιαῦτα Δίωνα
τῷ μικκῷ παρεόντος.

ἡ δὲ Πραξινόη ἐπὶ τούτοις ἐκφωνεῖ πρὸς τὸν παῖδά της:

Θάρσει, Ζωπυρίων, γλυκερὸν τέκος, οὐ λέγω ἀπφῦν.

Ὡς μέσον σωφρονιστικὸν διὰ τὰ παιδία συσταίνει ὁ Πλάτων (5) φυσικὰ ἰδίως τὸ *νουθετεῖν*, καὶ ἔτι

(1) II, 9. (2) Νόμ. VII. (3) Λόγ. IV.
(4) Ἐπιστ. III, 63.
(5) Ἴδ. Λόγγ. Ποιμ. 1. Ἡλιοδ. Αἰθιοπ. II, 31· Ἀρισταίνετ. Ἐπιστ. I, 1. (6) Πολ. VIII, 6.
(7) X, 168. (8) V, 20, 1.
(9) Ἐνύπν. 2, 1,

(1) Πλάτ. Νόμ. VII. (2) IX, 122.
(3) Ἀγησ. 25. (4) Εἰδ. XV, 11. (5) Νόμ. V.

μᾶλλον τὸ *καλὸν παράδειγμα*· ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ αἱ πληγαὶ δὲν ἦσαν παντάπασι τὸ τελευταῖον μέσον. Καὶ ὁ Πρωταγόρας λέγει παρὰ Πλάτωνι, καὶ μάλιστα ἐπιδοκιμάζων· «*εἰ δὲ μὴ*(*πείθεται τὸ παιδίον*), *ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον εὐθύνουσιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς.*» Ἐν γένει αἱ πληγαὶ πολὺ συχνὰ μνημονεύονται· ἔπαιον δὲ τὰ παιδία μὲ σανδάλια ἢ μὲ κρηπῖδας, καθὼς λέγει ὁ Λουκιανὸς (1): «*ἐπεὶ σανδάλῳ γε χρυσῷ ἐς τὰς πυγάς, ὥσπερ τὰ παιδία, παίεσθαι ἄξιοι ἂν εἶεν οἱ ἀπιστοῦντες.*» Καὶ εἰς τὰ σχολεῖα ἡ συνήθης τιμωρία ἦσαν αἱ πληγαί. Καὶ καθὼς ἡ ῥάβδος (ferula) μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὰ ῥωμαϊκὰ σχολεῖα, οὕτω καὶ ὁ Πλούταρχος (τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀφορῶν) λέγει (2): «*οὐδὲ μνημονεύει, ὅτι καὶ διδάσκαλος παίδων, ἕνα καθικόμενος, ἑτέρους ἐνουθέτησεν.*»

Ἐκτὸς τούτων εἶχον καὶ παντοῖα φόβητρα καὶ μύθους διὰ ν' ἀποτρέπωσι τὰ παιδία ἀπὸ τὸ κακὸν, ἢ κατὰ τὴν κοινὴν φράσιν ἀπὸ *τρέλλας*, καὶ νὰ τὰ φέρωσιν εἰς εὐπείθειαν. Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν ἡ Ἀκκὼ καὶ ἡ Ἀλφιτὼ, πλάσματα τῆς φαντασίας, περὶ τῶν ὁποίων οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι εἶχον εὐκρινῆ τινα ἰδέαν· τὰς μνημονεύει δὲ ὁ Χρύσιππος (3) ἐλέγχων τοὺς ἀποτρέποντας τὰ παιδία ἀπὸ τὸ κακὸν δι' ἀπειλῶν τῶν θείων τιμωριῶν, «*ὡς οὐδὲν διαφέροντα τῆς Ἀκκοῦς καὶ τῆς Ἀλφιτοῦς, δι' ὧν τὰ παιδάρια τοῦ κακοσχολεῖν αἱ γυναῖκες ἀπείργουσιν.*» Τοιαῦτα φανταστικὰ ὄντα ἦσαν καὶ ἡ Λάμια, ἡ Μορμὼ ἢ Μορμολύκη κτλ. «*τοῖς τε γὰρ παισὶ*, λέγει ὁ Στράβων (4) *προσφέρομεν τοὺς ἡδεῖς μύθους εἰς προτροπήν· εἰς ἀποτροπὴν δὲ τοὺς φοβερούς· ἥτε γὰρ Λάμια μῦθός ἐστι καὶ ἡ Γοργὼ, καὶ ὁ Ἐφιάλτης καὶ ἡ Μορμολύκη.*» Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ Ἔμπουσα, ἥτις συγχέεται μὲ τὴν Λάμιαν, ἢ ὡς περιληπτικὸν προσηγορικὸν σημαίνει συγχρόνως καὶ τὴν Λάμιαν. Ὁποίαν δὲ ἰδέαν εἶχον περὶ αὐτῶν οἱ ἀρχαῖοι πληροφορούμεθα ἐκ τῆς παρὰ Φιλοστράτῳ (5) περιγραφῆς· «*ἡ χρηστὴ νύμφη μία τῶν Ἐμπουσῶν ἐστιν, ἃς Λαμίας τε καὶ Μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἡγοῦνται· ἐρῶσι δ' αὗται οὐκ ἀφροδισίων μὲν, σαρκῶν δὲ, καὶ μάλιστα ἀνθρωπείων ἐρῶσι, καὶ πάλλουσι τοῖς ἀφροδισίοις, οὓς ἂν ἐθέλωσι δαίσασθαι.*» Παράβ. Λιβάνιον ἐν βίῳ τοῦ Αἰσχίνου, ὅπου λέγει περὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ· «*ταύτην δ' ἐκ σκοτεινῶν τόπων τοῖς παισὶ καὶ ταῖς γυναιξὶν ὁρμωμένην Ἔμπουσαν ὀνομασθῆναι, ἐπεὶ νυκτερινὸν φάντασμα ἡ Ἔμπουσα.*» Ὅλα ταῦτα τὰ φόβητρα μὲ ἓν γενικὸν ὄνομα ὀνομάζονται *μορμολυκεῖα*, παρὰ δὲ τῷ Εὐσταθίῳ (6) καὶ *βρίκελοι*. Ἓν παράδειγμα μητρὸς φοβεριζούσης οὕτω τὸ παιδίον της ἀπαντῶμεν παρὰ Θεοκρίτῳ (7). Ἡ Πραξινόη θέλουσα νὰ ὑπάγῃ ἔξω, πρὸς τὸ κατόπιν αὐτῆς τρέχον καὶ κλαῖον παιδίον της λέγει·

— οὐκ ἄξω τὺ, τέκνον. Μορμὼ, δάκνει ἵππος.
δάκρυε, ὅσσα θέλεις· χωλὸν δ' οὐ δεῖσε γενέσθαι. (1)

ὅτι διὰ τοιούτων μορμολυκείων ηὔξανε πολὺ ἡ δεισιδαιμονία καὶ ὁ περὶ φαντασμάτων φόβος, εἶναι φυσικώτατον. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε.

Ἐν γένει δὲ ἤξευρον ὀνομαστὶ αἱ τιτθαὶ καὶ αἱ θεράπαιναι πλῆθος συμβεβηκότων καὶ παραμυθίων, δι' ὧν διεσκέδαζον τὰ παιδία, καὶ παροιμιώδεις κατέστησαν οἱ μῦθοι τῶν γραῶν ἢ τιτθῶν. Οὕτω λέγει ὁ Σωκράτης λεπτῶς σκώπτων τὸν Ἱππίαν: *καὶ χρῶνται σοὶ ὥσπερ ταῖς πρεσβύτισιν* ΟΙ ΠΑΙΔΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΗΔΕΩΣ ΜΥΘΟΛΟΓΗΣΑΙ.» Τοιαῦτα διηγήματα πάντως ἤθελον ἔχει τὴν μεγίστην ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τῶν παιδίων, ἐπειδὴ συνήθως ἦσαν συνδεδεμένα μετὰ τῆς περὶ θεῶν διδασκαλίας, καὶ ἡ μυθολογία εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐδέχετο ὑπὸ τὴν προστασίαν της πᾶν τερατῶδες. Τούτου ἕνεκα μακρότατα διαλέγεται ὁ Πλάτων (2) περὶ τῆς περινοίας μεθ' ἧς ἔπρεπε νὰ ἐκλέγωνται τὰ διηγήματα, ἐπειδὴ οἱ νέοι «πειθόμενοι τοῖς μύθοις, οὓς ἐκ νέων παίδων, ἔτι ἐν γάλαξι τρεφόμενοι, τροφῶν τε ἤκουον καὶ μητέρων,» ὕστερον δυσκόλως ἤθελον δώσει προσοχὴν εἰς ὀρθοτέρας ἰδέας. Ἀλλαχοῦ δὲ (3) λέγει περὶ τῶν μύθων· «ὧν δὲ νῦν λέγουσι τοὺς πολλοὺς ἐκβλητέον.» καὶ μὲ τοῦτο ἐννοεῖ τὸν Ἡσίοδον καὶ Ὅμηρον, καὶ ἄλλους ποιητάς· «Οὗτοι γάρ που μύθους τοῖς ἀνθρώποις ψευδεῖς συντιθέντες ἔλεγόν τε καὶ λέγουσι.» Κυρίως δὲ ὁ Πλούταρχος (4) διαλαμβάνει ἐν ὀλίγοις τὴν τοῦ Πλάτωνος ἰδέαν· «Καί μοι δοκεῖ, λέγει, Πλάτων ὁ δαιμόνιος ἐμμελῶς παραινεῖν ταῖς τίτθαις, μὴ τοὺς τυχόντας μύθους τοῖς παιδίοις λέγειν, ἵνα μὴ τὰς τούτων ψυχὰς ἐξ ἀρχῆς ἀνοίας καὶ διαφθορᾶς ἀναπίμπλασθαι συμβαίνῃ.» Ὁ δ' Ἀριστοτέλης (5) συσταίνει τὴν περὶ τούτων φροντίδα κυρίως εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παιδονόμων.

Ὁποῖοι δὲ ἦσαν οἱ συνήθεις μῦθοι δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ πλεῖστα χωρία τοῦ Ἀριστοφάνους. Οὕτως ὁ Βδελυκλέων πρὸς τὸν Φιλοκλέωνα ἀρχήσαντα ἤδη τὴν διήγησιν δύο αἰσχροτάτων συμβεβηκότων της Λαμίας κ.τ.λ. λέγει (6):

ΒΔΕΛ. μὴ 'μοι γε μύθους· ἀλλὰ τῶν ἀνθρωπίνων
οἵους λέγομεν μάλιστα τοὺς κατ' οἰκίαν.
ΦΙΛ. ἐγῷδα τοίνυν τῶν γε πάνυ κατ' οἰκίαν
ἐκεῖνον, ὡς οὕτω ποτ' ἦν μῦς καὶ γαλῆ — .

Παράβ. Φιλόστρατον (7), ἀπὸ τὰς λέξεις τοῦ ὁποίου εἰκάζεται ὅτι οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι ἦσαν οἱ συνηθέστατοι. Τοιαῦτα διηγήματα συχνὰ διεδίδοντο ὡς ᾄσματα, οἷον ψάλλει ὁ χορὸς τῶν γερόντων εἰς Ἀριστοφάνους Λυσιστράτην· «μῦθον βούλομαι λέξαι τιν'

(1) Φιλόψ. 28.
(2) Π. Τ. ὑπὸ τ. θείου νόμ. βραδ. τιμ. 16.
(3) Παρὰ Πλουτάρχ. π. Στω. Ζητ. 15.
(4) Α', 2, 6.
(5) 6. Ἀπολλων. Τυαν. IV, 25. παράβ. VIII, 7, 9.
(6) εἰς Ὀδυσσ. Λ, 101. (7) Εἰδ. XV, 40.

(1) Παράβ. Εὐστάθ. 96. Ὀδ. Ν, 240. τὸ ἀναμορμύρειν, ἐξ οὗ καὶ ἡ μυθικὴ Μορμὼ πλάττεται, δαιμόνιόν τι φοβερόν.
(2) Νόμ. Χ. (3) Πολ. ΙΙ. (4) Π. Παίδ. ἀγ. 5.
(5) Πολ. VII. 17. (6) Σφῆκ. 1179.
(7) 6. Ἀπολλων. Τυαν. V, 14.

ὑμῖν, ὃν ποτ' ἤκουσ' αὐτὸς ἔτι παῖς ὤν.» μεθ' ὃ ἕπονται δύο τοιαῦτα ᾄσματα. Φαίνεται δ' ὅτι οὐ μόνον τὰ παιδία, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες πολλὴν εὐχαρίστησιν ἐλάμβανον εἰς τοιαῦτα διηγήματα, ὥστε ὑπῆρχον ἄνθρωποι ἐξ ἐπαγγέλματος λογοποιοί. Τοιοῦτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ο Φιλέψιος περὶ οὗ ὁ Ἀριστοφάνης (Πλοῦτ. 177) λέγει·

Φιλέψιος δ' οὐχ ἕνεκά σου μύθους λέγει;

ἕνεκα τῶν χρημάτων δηλαδή. Ὁ σχολιαστὴς παρατηρεῖ ἐνταῦθα: «οὗτος πένης ὢν λέγων ἱστορίας ἐτρέφετο.» Σαφέστερον δὲ ὁ σχολ. Πάρις: «καὶ οὗτος πένης ἦν· συντιθεὶς οὖν μύθους χαρίεντας ἔθαλε τοὺς ἀκούοντας, καὶ οὕτω τὴν τροφὴν αὐτῷ ἐπορίζετο.» Ταῦτα ἂν καὶ πραγματικῶς δεν βασίζωνται ἐπὶ οὐδεμιᾶς εἰδήσεως, ἀλλ' εἶναι μόνον ἰδιωτικαὶ ἑρμηνεῖαι, πάντοτε ὅμως εἶναι ἡ ὀρθὴ ἑρμηνεία, ἐπειδὴ εὑρίσκονται παραδείγματα ἀνθρώπων μετερχομένων τοιούτου εἴδους ἐπαγγέλματα.

Ἀφοῦ τὰ ἄῤῥενα παιδία ὑπερέβαινον τὴν πρώτην ἡλικίαν, ὥστε ὀλιγωτέραν ἀνάγκην εἶχον τῆς σωματικῆς θεραπείας, καὶ δὲν ἐξήρκει εἰς αὐτὰ ἡ ὑπὸ τῶν γυναικῶν προσφερομένη ἀγωγὴ, ἐνεπιστεύοντο εὐθὺς εἰς τὴν ἐπιστασίαν ἑνὸς παιδαγωγοῦ. «ὁ δὲ παῖς, λέγει ὁ Πλάτων (1), πάντων θηρίων ἐστὶ δυσμεταχειριστότατον. — διὸ δὴ πολλοῖς αὐτὸ οἷον χαλινοῖς τισι δεῖ δεσμεύειν· πρῶτον μὲν τροφῶν καὶ μητέρων ὅταν ἀπαλλάττηται, παιδαγωγοῖς, παιδίας καὶ νηπιότητος χάριν.» Κατὰ ποίαν ἡλικίαν συνέβαινε τοῦτο δὲν ἀναφέρεται μὲν οὐδαμοῦ ῥητῶς, ἀλλ' ἐκ τῶν προηγουμένων λόγων τοῦ Πλάτωνος εἰκάζεται ὅτι ἐννοεῖ τὸ ἕκτον ἔτος πεπληρωμένον ἤδη. Ἐπειδὴ μέχρι ταύτης τῆς ἡλικίας ὤφειλον νὰ μένωσιν οἱ παῖδες ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν θεραπαινῶν, μετὰ ταῦτα δὲ ἐχωρίζοντο οἱ ἄῤῥενες ἀπὸ τὰ κοράσια, καὶ ἀπήρχοντο εἰς τὰ διδασκαλεῖα. Ὁ Πλάτων βεβαίως εἰς τοὺς νόμους, ὡς καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ, ἀκολουθεῖ μὲν πανταχοῦ τὰς ἰδέας του, ὥστε μόνον μὲ τὴν μεγαλητέραν προσοχὴν δύναταί τις ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ νὰ συμπεράνῃ τὸ ἀληθές, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλας τινας εἰδήσεις πιθανολογεῖται ὅτι αὕτη σχεδὸν ἦτον ἡ ἡλικία, καθ' ἣν ἀπελύοντο οἱ παῖδες ἀπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν γυναικῶν.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΖΗΝΟΒΙΑ.

—ο—

Ἡ νεωτέρα Εὐρώπη δὲν βλέπει πλέον μὲ ἀπορίαν καὶ ἀνησυχίαν τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν εἰς χεῖρας γυναικῶν περιερχομένην. Κατὰ τὰς τρεῖς προλαβούσας ἑκατονταετηρίδας, εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν Σουηδίαν, εἰς τὴν Ῥωσίαν, εἰς τὴν Αὐστρίαν, πολλαὶ γυναῖκες ἡνιόχησαν τὸ κράτος· τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν, καθὼς ἡ Ἐλισάβετ, ἡ Αἰκατερίνα Βα, ἡ Μαρία Θηρεσία, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ καλλίστη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μοῖρα εἶναι ἐνίοτε καὶ ἐπιτηδειοτάτη εἰς πραγμάτων κυβέρνησιν. Σήμερον δὲ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Πορτογαλίᾳ, τὰ σκῆπτρα ὑπὸ βασιλίδων κρατοῦνται· καὶ εἶναι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι τὰ τρία ταῦτα βασίλεια εἶναι τὰ μόνα τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, τὰ διελθόντα ἀβλαβῆ καὶ σῶα ἀνὰ μέσον τῆς μεγάλης τρικυμίας του 1848 ἔτους· ὥστε τὰ ὑπὸ γυναικῶν ἀρχόμενα ἔθνη, δὲν δικαιοῦνται νὰ θεωρῶσιν ἤδη τὴν περίστασιν ταύτην ὡς συμφοράν.

Ἀλλὰ τοιαῦτα συμβαίνουσιν ἐν Εὐρώπῃ· εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν ὅπου ἡ γυνὴ ἐθεωρήθη ἀείποτε ὡς ὂν ὑποδεέστερον τοῦ ἀνδρὸς, ἡ ἱστορία, ἐν διαστήματι πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν, δὲν ἀναφέρει εἰμὴ δύο μόνας βασιλίδας· καὶ ἐκ τούτων ἡ μὲν Σεμίραμις εἶναι ὅλως μυθικὴ, ἡ δὲ Ζηνοβία δυσκόλως εἰμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς γυνή. Τρόντι, εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ γυνὴ, ὁσάκις ἄρξῃ, ἄρχει δι' ὅλων αὐτῆς τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλων τῶν χαρίτων· ὁ δὲ συνδυασμὸς αὐτὸς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς χάριτος εἶναι ὁ καθιστῶν πολλάκις τοσοῦτον ἀκαταγώνιστον τὸ τῆς γυναικὸς κράτος· εἰς τὴν Ἀσίαν ὅμως, ὅπου τὸ θρήσκευμα καὶ τὰ ἤθη πείθουσι τοὺς ἄνδρας νὰ θεωρῶσιν ὡς ὕβριν τὴν κυριαρχίαν τῆς γυναικὸς, ἂν συμπέσῃ ποτὲ νὰ κυριαρχήσῃ γυνὴ, δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν εἰμὴ ὅλως ἀποβάλλουσα τὸν γυναικεῖον χαρακτῆρα καὶ γινομένη ἀνήρ. Τοῦτο συνέβη εἰς τὴν Ζηνοβίαν.

Οἱ ἱστορικοὶ λέγουσιν αὐτὴν καλλίστην καὶ βεβαιοῦσιν ὅτι ἂν ἦτο μελαγχρινὴ, ἡ λευκότης τῶν ὀδόντων αὐτῆς ἦτο τοιαύτη, ὥστε παρεβάλλοντο μὲ μαργαρίτας· ἡ φωνὴ δυνατὴ, ἀλλ' ἁρμονικὴ, οἱ δὲ μεγάλοι καὶ μέλανες ὀφθαλμοὶ εἶχον ἐπαγωγόν τινα γλυκύτητα ἥτις ἐμετρίαζε τὴν ὑπερβολικὴν ζωηρότητά των· ἀλλὰ πόσον ὀλίγον ὠφελεῖτο ἀφ' ὅλων αὐτῶν τῶν δώρων τῆς φύσεως! Ἐν καιρῷ πολέμου, ἡ Ζηνοβία, περιβεβλημένη θώρακα, προεπορεύετο πεζὴ τῶν ταγμάτων αὐτῆς· ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης, εὐφραίνετο κυνηγοῦσα λέοντας, καὶ ἄρκτους, καὶ πάνθηρας· ἢ τὸ πολὺ φιλοσοφοῦσα μετὰ τοῦ Λογγίνου, περὶ Πλάτωνος καὶ Ὁμήρου· καὶ ἐνῷ, πιστὴ οὖσα σύζυγος, καθυπέβαλλεν αὐτοῦ τοῦ συζύγου της τὸν ἔρωτα εἰς πειθαρχίαν σπαρτιατικὴν, ἐν ταῖς εὐωχίαις συνερίζετο περὶ τὴν οἰνοποσίαν πρὸς τοὺς στρατηγοὺς αὐτῆς καὶ τοὺς μεγιστᾶνας. Ὁμολογητέον ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη ἦτο γυνὴ φοβερὰ, οἱ δε ὑπήκοοί της ἠδύναντο μὲν νὰ τρέμωσιν ἐνώπιόν της, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ αἰσθάνωνται πρὸς αὐτὴν τὴν γλαφυρὰν ἐκείνην εὐλάβειαν καὶ ἀφοσίωσιν, τὴν ὁποίαν Εὐρωπαία ἡγεμονὶς δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἀρχομένους.

Καὶ ὅμως ἡ Ζηνοβία εἶναι μέγα ἱστορικὸν ὄνομα· ἡ ἔκτασις τοῦ κράτους τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν, ἡ τόλμη καὶ ἡ καρτερία μεθ' ἧς ὑπερεμάχησεν ὑπὲρ αὐτοῦ, αὐτὴ ἡ πτῶσίς της, αὐτὴ ἡ μυστηριώδης θέσις τῆς πρωτευούσης αὐτῆς Παλμύρας, περιβάλλουσι

(1) Νόμ. VII.

τὴν εἰκόνα τῆς βασιλίδος ἐκείνης δι᾽ αἴγλης τινὸς ἐπιτηδείας νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν θαυμασμὸν, ἂν ὄχι τὴν ἀγάπην.

Ὁ πορευόμενος διὰ τῆς ἀμμώδους Ἀραβικῆς ἐρημίας, πολλάκις νομίζει ὅτι βλέπει ἔμπροσθέν του εἰς τὸν ὁρίζοντα πόλεις, ἢ λίμνας, ἢ δάση· τρέχει δρομαῖος πρὸς αὐτὰ ἵνα ζητήσῃ ἄνεσίν τινα καὶ ἀναψυχήν· ἀλλὰ πολλάκις ἐννοεῖ, ὅτι ὑπῆρξε θῦμα παραδόξου ὀπτικῆς ἀπάτης, ἣν παράγει ἡ ἐπίβουλος ἐπὶ τοῦ ἀμμώδους πελάγους ἀντανάκλασις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἐνίοτε ὅμως φθάνει τῳόντι εἰς χαριέστατά τινα καὶ περίῤῥυτα καὶ κατάφυτα νησίδια, τὰ ὁποῖα ἡ φύσις ἔσπειρε τῇδε κἀκεῖσε ἐντὸς τοῦ αὐχμηροῦ ἐκείνου ὠκεανοῦ, πρὸς παραμυθίαν τοῦ ὁδοιπόρου. Αὗται εἶναι αἱ λεγόμεναι Ὀάσεις ἢ Αὐάσεις. Μακάριοι οἱ διερχόμενοι τὴν ἔρημον τοῦ βίου, ὅσοι δὲν κατηνάλωσαν ἁπάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις κυνηγοῦντες τὰς ἀπατηλὰς ἐκείνας τῆς ὀπτασίας σκιὰς, ἀλλὰ ἐπέτυχον τελευταῖον ὄασιν τινα, ἵνα ἀναπαύσωσι τὸ κεκμηκὸς αὐτῶν σῶμα, ἵνα δροσίσωσι τὴν διψαλέαν ψυχήν! Μακαριώτεροι δὲ, ὅσοι, μετὰ βραχεῖαν ἀναψυχὴν, δεν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναλάβωσιν αὖθις τὴν βακτηρίαν τῆς ταλαιπώρου ὁδοιπορίας.

Εἰς μίαν τῶν Ὀάσεων τούτων ὁ μέγας τῶν Ἰουδαίων Βασιλεὺς Σολομὼν ἔκτισεν ἢ τοὐλάχιστον ἐμεγέθυνε καὶ ὠχύρωσε τὴν ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ πολλάκις ἀναφερομένην πόλιν Ταδμοὺρ, τὴν ὁποίαν οἱ Ῥωμαῖοι μετωνόμασαν Παλμύραν· ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ταῦτα σημαίνουσι φοινίκων πόλιν, διὰ τὸ πλῆθος τῶν φοινίκων, οἵτινες παρέχουσι σκιάν τινα καὶ θαλερότητα εἰς τὸ πυρίπνουν ἐκεῖνο κλίμα. Ὁ ἀὴρ τὸν ὁποῖον ἀνέπνεον οἱ κάτοικοι τοῦ παραδείσου αὐτοῦ ἦτο καθαρός· ἡ χώρα, ποτιζομένη δαψιλῶς, ἀπέβη γόνιμος· ἡ δ᾽ ἐπιτηδεία θέσις της μεταξὺ τῆς μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, μεταξὺ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ τοῦ Περσικοῦ, κατέστησαν αὐτὴν πρωϊμώτατα μὲν γέφυραν δι᾽ ἧς μετεκομίζοντο εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ πλουσιώτατα τῆς Ἰνδικῆς ἐμπορεύματα, βραδύτερον δὲ κυριωτάτην ἀγορὰν τῶν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Περσῶν ἐμπορικῶν σχέσεων. Βαθμηδὸν καὶ κατ᾽ ὀλίγον ἡ Παλμύρα ἀπέβη πλουσία καὶ μεγάλη πόλις. Ἐπὶ πολὺν χρόνον αἱ δύω ἰσχυραὶ ἐκεῖναι μοναρχίαι ἐσεβάσθησαν τὴν ἐλευθερίαν της. Ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ὁ Τραϊανὸς, ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος περιέλαβε τὴν Παλμύραν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, δὲν ἔπαυσεν αὕτη ἀκμάζουσα καὶ προαγομένη· ἡ δὲ μέχρι τῶν ἐρήμων ἐκείνων προελάσασα ἑλληνικὴ τέχνη, ἤγειρεν αὐτόθι ναοὺς, καὶ στοὰς, καὶ βασίλεια, τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια, καλύπτοντα ἐπιφάνειαν πολλῶν μιλίων, καὶ ἀνακαλυφθέντα, περὶ τὰ τέλη τῆς ἑπτακαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ὑπό τινων Ἄγγλων περιηγητῶν, δὲν ἔπαυσαν ἔκτοτε κινοῦντα τὸν θαυμασμὸν τῆς περιεργείας καὶ γυμνάζοντα τὰς ἐρεύνας τῆς ἐπιστήμης.

Τῆς Παλμύρας πολίτης ἔγκριτος ἦτο ὁ Ὀδενάθης, ἕλκων μὲν τὸ γένος ἀπὸ πατέρων ἀξιωθέντων μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Βασιλέων, καὶ αὐτὸς δὲ περὶ τὰ μέσα τῆς τρίτης μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος, κατασταθεὶς ἡγεμὼν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐαλεριανοῦ καὶ συναγωνισθεὶς μετ᾽ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἰσχυρὸν Βασιλέα τῶν Περσῶν Σαπώρην. Ἡττηθέντος καὶ αἰχμαλωτευθέντος τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου, ὁ Ὀδενάθης ἐπτοήθη τοσοῦτον ὥστε ἐζήτησε τὴν ἐπιείκειαν τοῦ νικητοῦ. Ὁ Σαπώρης ἐλησμόνησεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ὅτι ἡ τύχη δὲν εἶναι πιστὴ εἰς τοὺς ἐπὶ τῇ εὐνοίᾳ αὐτῆς θρασυνομένους καὶ ἠθέλησε νὰ ἐξυβρίσῃ καὶ νὰ ἀπειλήσῃ τὸν ἱκέτην. Ὁ δὲ, θεωρήσας, ὅτι ἀπὸ μόνης τῆς νίκης ἔχει νὰ ἐλπίσῃ τοῦ λοιποῦ σωτηρίαν, ὥρμησεν ἀπηλπισμένος μετὰ τῶν Ἀράβων αὐτοῦ, καί τινων Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων, κατὰ τοῦ Βασιλέως, τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐκχωρήσῃ τῆς Μεσοποταμίας, τὸν ἀφήρεσε τὸν θησαυρόν του, καί τι τοῦ θησαυροῦ πολυτιμότερον, τὰς παλλακάς, ἐνέβαλεν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ Περσικοῦ κράτους, ἐπολιόρκησε τὴν χειμερινὴν τούτου πρωτεύουσαν, τὴν Κτησιφῶντα, ἀνεδείχθη εἰς πολλὰς μάχας νικητὴς, καὶ δεν ἠδυνήθη μὲν νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν αἰχμάλωτον αὐτοκράτορα, ἀλλ᾽ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Γαλλιηνοῦ, ἕνεκα τῶν κατορθωμάτων ἐκείνων, γενικὸς διοικητὴς τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων. Ὁ Ὀδενάθης δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ περιστείλῃ τὸν Σαπώρην, καὶ, δὶς πολιορκήσας τὴν Κτησιφῶντα, νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν τρόμον μέγαν, ἀλλὰ κατέβαλε καὶ τοὺς πολλοὺς Ῥωμαίους στρατηγοὺς, οἵτινες ἐστασίασαν τότε ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατὰ τοῦ Γαλλιηνοῦ, σφετερισθέντες τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα· διότι ἡ ἐποχὴ αὕτη ἦτο ἡ ὀλεθρία ἐποχὴ τῶν τριάκοντα τυράννων, καθ᾽ ἣν ἰσάριθμοι αὐτοκράτορες προέκυψαν εἰς τὰ διάφορα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους μέρη, ὡς ἂν προθυμοποιούμενοι νὰ διευκολύνωσι, διὰ τοῦ κατακερματισμοῦ, τὴν πτῶσίν του. Ὁ Γαλλιηνὸς, βραβεύων τὰς νέας τοῦ Ὀδενάθου ὑπηρεσίας, ἀνηγόρευσεν αὐτὸν μετ᾽ ὀλίγον καὶ Αὔγουστον, καὶ ἔκοψε νόμισμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ νικητὴς τοῦ Σαπώρου εἰκονίζετο σύρων κατόπιν αὐτοῦ τοὺς δεσμίους Πέρσας.

Ἡ Ζηνοβία ἦτο δευτέρα σύζυγος τοῦ Ὀδενάθου αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε πολλὰ τέκνα, ἐξ ὧν τρεῖς υἱοὶ εἶναι γνωστοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, καὶ εἶναι ἀξιομνημόνευτοι μᾶλλον διὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἢ διὰ τὰς πράξεις. Ὁ μὲν ἔφερε τὸ Λατινικὸν ὄνομα τοῦ Ἑρεννιανοῦ, ὁ δὲ τὸ Ἑλληνικὸν, τοῦ Τιμολάου, ὁ δὲ τὸ Ἀραβικὸν, τοῦ Βαβαλλάθ. Οἱ γονεῖς αὐτῶν, περιποιούμενοι, ὡς φαίνεται, τὰ τρία ταῦτα γένη τῶν ὑπηκόων των, ἐξεπροσώπησαν ἕκαστον αὐτῶν διὰ τῶν τριῶν ἐκείνων κυρίων στηριγμάτων τῆς ἀρχῆς των. Ἡ Ζηνοβία ἔλεγεν ἑαυτὴν καταγομένην ἀπὸ τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου· ὁ θαυμασμὸς τὸν ὁποῖον ἐδείκνυε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καθίστησιν εὔλογον, ἂν ὄχι ἀναμφισβήτητον, τὴν ἀξίωσιν ταύτην. ἀλλ᾽ ἡ σύνεσις, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ καρτερία της δὲν εἶχον χρείαν τοιαύτης γενεαλογίας, διὰ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἀξίαν τοῦ ὑπερτάτου ἀξιώματος. Συντελέσασα τὰ μέγιστα εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ εἰς τὰ κατορθώματα τοῦ συζύγου της, παρέλαβεν αὐτὴ, ἀν-

τὶ τῶν υἱῶν της, τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ, ὅτε, ἐν ἔτει 267, οὗτος ἐδολοφονήθη μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ του Ἡρώδου, (ὃν ἐγέννησεν ἀπὸ ἄλλης συζύγου) ὑπό τινος ἀνεψιοῦ, ὅςτις εἶχε τὴν τόλμην τῆς κακουργίας, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ αὐτήν. Ὁ Γαλλιηνὸς ἠθέλησε νὰ μὴν ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς γυναικὸς ταύτης καὶ ἔπεμψε κατ' αὐτῆς τὸν στρατηγὸν Ἡρακλειανόν· ἀλλ' ἡ Ζηνοβία, κατατροπώσασα αὐτὸν, τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθῃ ἄπρακτος.

Ἐπὶ τοῦ Κλαυδίου, ὅςτις διεδέχθη τὸν Γαλλιηνὸν, ἡ γυνὴ αὕτη, ὠφεληθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀδιαλείπτων περισπασμῶν τοὺς ὁποίους προεξένουν εἰς τὸν γενναῖον

ἐκεῖνον αὐτοκράτορα οἱ Γοτθικοὶ πόλεμοι, ἐπεξέτεινεν ἔτι μᾶλλον τὸ κράτος αὐτῆς. Διά τινος Τιμαγένους, Αἰγυπτίου ἀνδρὸς, προσοικειωθεῖσα μερίδα τινὰ τῶν τούτου ὁμογενῶν, ἔπεμψεν εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸν στρατηγὸν αὐτῆς Ζάβδαν μετὰ ἑπτὰ μυριάδων Παλμυρηνῶν, Σύρων καὶ βαρβάρνω ,διὰ νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν. Ἡ ἀντίπαλος τῶν Αἰγυπτίων μερὶς ἠθέλησε ν' ἀντισταθῇ, ἀλλὰ κατεβλήθη ὑπὸ τῶν Παλμυρηνῶν, οἵτινες, καταλιπόντες φρουρὰν πεντακισχιλίων ἀνδρῶν, ἀνεχώρησαν. Ὁ Ῥωμαῖος ναύαρχος Πρόβατος, ὅςτις εἶχεν ἀποσταλῇ ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου κατὰ τῶν διὰ θαλάσσης ἐπελθόντων εἰς τὰ διάφορα παράλια τοῦ κράτους Γότθων, μαθὼν τὰ ἐν Αὐγύπτῳ συμβαίνοντα, προςῆλθεν αὐτόθι μετὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῆς Ζηνοβίας, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐγχωρίων ὅσοι ἐξ ἀρχῆς ἐπέκρουον τὴν ἀρχὴν τῶν Παλμυρηνῶν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐκινδύνευσαν τῷ όντι οὗτοι νὰ ἐκβληθῶσι τῆς χώρας· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ὁ Τιμαγένης, δι' ἐπιτηδείου στρατηγήματος, διέφθειρε τούς τε ἀντιπολιτευομέ ους Αἰγυπτίους καὶ τὸν Προβατον, καὶ ἐπαγίωσε τὸ τῆς Ζηνοβίας κράτος.

Τοτε ἡ γυνὴ αὕτη, ἥτις ἦρχεν ἤδη ἁπάσης τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἐμελέτησεν ἔτι μεγαλήτερα βουλεύματα, καὶ, ὡς πάλαι ποτὲ ὁ Μιθριδάτης, ὠνειρεύθη ὅτι δύναται νὰ στήσῃ τὸν θρόνον αὐτῆς ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τούτῳ συνεννοήθη μετ' ἄλλης τινὸς γυναικὸς μεγαλοφυοῦς, τῆς Γαλάτιδος Οὐϊκτωρίας, ἥτις. μήτηρ καὶ μάμμη δύο ἐκ τῶν τριάκοντα ἐκείνων τυράννων, ἀνηγόρευσε, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, δύο ἀλλεπαλλήλως ἑτέρους Αὐγούστους, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος Τέτ.ικος, ἐπὶ πέντε ἔτη ἐμονάρχησε τῆς Γαλατίας. Αἱ δύο ἡγεμονίδες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέλθωσιν ἀπὸ δύο ἀντιθέ-ων ἄκρων ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, ἡ μὲν ἀπ' ἀνατολῶν. ἡ δε ἀπὸ δυσμῶν· καὶ ἤδη ἡ Ζηνοβία ἐπεχείρησε τὴν κατάκτησιν τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ Καππαδοκία καὶ ἡ Βιθυνία ὑπετάχθησαν εἰς αὐτὴν, περὶ τὰ τέλη τῆς τοῦ Κλαυδ.ου βασιλείας καὶ τὰς ἀ χὰς τῆς τοῦ δια-

δόχου του· ἐκεῖθεν δὲ ἡ εἰς τὴν Εὐρώπην διαπεραίωσις ἦτο πρόχειρος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ζηνοβία ἐπὶ πενταετίαν ἤδη ἐβασίλευε τῆς Ἀνατολῆς· ἡ Ἀρμενία, ἡ Περσία, ἡ Ἀραβία ἐφοβοῦντο τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ ἐπεζήτουν τὴν συμμαχίαν· ἡ ἐσωτερικὴ ἀναρχία καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ περισπασμοὶ ὑφ' ὧν κατετρύχετο τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐφαίνοντο ὅτι θέλουν εὐκολύνει ἂν ὄχι τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου τῆς Ζηνοβίας βουλεύματος, τοὐλάχιστον τὴν παγίωσιν τῆς ἀρχῆς, ἣν ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ κατεσκεύασεν. Ἀλλὰ ἔτι ἀπὸ τοῦ 270 ἐβασίλευσεν ἐν Ῥώμῃ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὅστις ἔμελλε νὰ λάβῃ τὸ τοῦ ἀνορθωτοῦ τοῦ κράτους ἐπώνυμον· καὶ ἅμα ἀσφαλίσας ὁπωσοῦν τὰ κατὰ τὴν δύσιν πράγματα, ὁ Αὐρηλιανὸς ἐπεχείρησε τῷ 272, τὴν κατατρόπωσιν τῆς γυναικὸς, ἐνώπιον τῆς ὁποίας δύο Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες ἠναγκάσθησαν νὰ κλίνωσι τὸν αὐχένα.

Δὲν ἠξεύρομεν διατὶ ἡ Ζηνοβία δὲν ἀντεπεξῆλθεν εἰς τὸν Αὐρηλιανὸν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ συνεκέντρωσε τὸν στρατὸν αὐτῆς περὶ Ἀντιόχειαν. Τοῦτο εἶναι τόσῳ μᾶλλον παράδοξον, ὅσῳ τὰ Τύανα τῆς Καππαδοκίας, καί τοι εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις ἐγκαταλειφθέντα, ἀντέστησαν ἐπιμόνως. Τὸ πρόσκομμα τοῦτο ἔφερε τὸν γενναῖον Ἰλλυριὸν εἰς τοιαύτην ἀγανάκτησιν, ὥστε ὤμοσεν, ὅτι δὲν θέλει ἀφήσει σκῦλον ζωντανὸν εἰς τὴν πόλιν. Διὰ προδοσίας ἑνὸς τῶν Τυανέων, τοῦ Ἡρακλάμμωνος, ἐγένετο τελευταῖον κύριος αὐτῆς, καὶ τότε ἀνεδείχθη πᾶσα ἡ σύνεσις καὶ πᾶσα ἡ ἀρετὴ τοῦ Αὐρηλιανοῦ. Ἀποτροπιαζόμενος τὸν προδότην, καί τοι τηλικαύτην προσενεγκόντα αὐτῷ ὑπηρεσίαν, διέταξε νὰ τὸν φονεύσωσι· τῶν δὲ λοιπῶν πολιτῶν ἐφείσθη· καὶ ὅταν οἱ στρατιῶταί του, ἐνθυμίσαντες εἰς αὐτὸν τὸν ὅρκον, ἐζήτησαν νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν διάκρισίν των ἥ τε πόλις καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς «δὲν ὤμοσα τοιοῦτόν τι, ἀπήντησεν ὁ Αὐρηλιανός· φονεύσατε τοὺς σκύλους, ἂν θέλετε, τοῦτο σᾶς τὸ ἐπιτρέπω.»

Οὕτω δὲ γενόμενος κύριος τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὁ Αὐρηλιανὸς ἐνέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν. Ἡ τύχη τῆς ἀνατολῆς ἐκρίθη εἰς δύο μεγάλας μάχας, ὧν μία μὲν συνεκροτήθη περὶ Ἀντιόχειαν, ἡ δὲ ἄλλη περὶ Ἔμεσον. Εἰς ἀμφοτέρας ἡ Ζηνοβία παρέστη ἐμψυχοῦσα τὰ τάγματα αὐτῆς, ὧν ἡγεῖτο ὁ ἐπιτήδειος Ζάβδας, ὁ τῆς Αἰγύπτου κατακτητής. Ἀλλ' ἐὰν δὶς τὸ κατάφρακτον τῶν Παλμυρηνῶν ἱππικὸν ἔτρεψε τοὺς ἐλαφρότερον ὡπλισμένους ἱππεῖς τοῦ Αὐρηλιανοῦ, δὶς ἡ φοβερὰ τῶν λεγεώνων σπάθη κατετρόπωσε τὸ ψιλὸν τῆς Ζηνοβίας πεζικὸν, τὸ ὁποῖον, ἅπαξ ἐξαντλῆσαν τὰ βέλη αὐτοῦ, δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀντισταθῇ εἰς τὸ ἀνεξάντλητον ὅπλον τῶν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων. Μετὰ τὴν περὶ Ἔμεσον ἧτταν, ἡ βασιλὶς ἐκλείσθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς, καὶ, διὰ παντὸς τρόπου παρασκευασθεῖσα εἰς γενναίαν ἄμυναν, ἤλπισεν ὅτι ἡ ἀμμώδης ἐρημία ὑπὸ τῆς ὁποίας ἡ Παλμύρα περιεζωννύετο δὲν θέλει ἐπιτρέψει εἰς τὸν ἀντίπαλον αὐτῆς μακρὰν πολιορκίαν.

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἀπέβη τῳόντι δυσχερέστατον· ἡ πόλις ἦτο ὀχυρά· ἡ προμήθεια τῶν τροφίμων δυσχερής· οἱ νομάδες Ἄραβες παρηνώχλουν ἀδιαλείπτως τὸ στρατόπεδον, καὶ οἱ ἄλλοτε πολέμιοι τῆς Ζηνοβίας Πέρσαι ἔσπευδον εἰς βοήθειαν αὐτῆς, κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκείνου, εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ὁποίου εἶχον μέγιστον συμφέρον. Ὥστε ὁ Αὐρηλιανὸς δὲν ἔλεγεν ὑπερβολὰς, ὅτε ἀπὸ τῶν πυλῶν τῆς Παλμύρας ἔγραφε πρὸς τὴν ἐν Ῥώμῃ βουλὴν τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην ἐπιστολήν· «Ὁ δῆμος, τῶν Ῥωμαίων λέγει, ὁμιλεῖ μετὰ περιφρονήσεως περὶ τοῦ πολέμου αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον πρὸς γυναῖκα διεξάγω· ἀλλὰ δὲν γνωρίζει οὔτε τὸν χαρακτῆρα, οὔτε τὴν δύναμιν τῆς Ζηνοβίας. Δὲν εἰμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τὸ μέγεθος τῶν παρασκευῶν της· ἡ Παλμύρα βρίθει βελῶν, λίθων καὶ ὅπλων παντὸς εἴδους· δὲν ὑπάρχει μέρος τοῦ τείχους μὴ ὠχυρωμένον ὑπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων βελοστάσεων· ἄλλαι δὲ πάλιν μηχαναὶ πυροβολοῦσιν ἀκαταπαύστως. Τὴν δὲ ἀνδρείαν τῆς Ζηνοβίας διπλασιάζει ἡ ἀπελπισία. Ἀλλὰ πέποιθα εἰς τοὺς προστάτας τῆς Ῥώμης θεοὺς, τοὺς μέχρι τοῦδε εὐλογήσαντας ἁπάσας ἡμῶν τὰς ἐπιχειρήσεις » Ὁ Αὐρηλιανὸς μάλιστα δὲν ἐδίστασε νὰ ὑποσχεθῇ εἰς μὲν τὴν βασιλίδα βίον ἄνετον, εἰς δὲ τοὺς πολίτας τὴν ἐπικύρωσιν ὅλων αὐτῶν τῶν δικαίων, ἐὰν παραδοθῶσιν. Ἀποβληθείσης δὲ τῆς προτάσεως μεθ' ὕβρεως, δι' ἀποκρίσεως. τὴν ὁποίαν λέγουσιν ὅτι συνέταξεν ἡ χεὶρ ἡ γράψασα τὴν περὶ ὕψους ἀθάνατον πραγματείαν, ὁ αὐτοκράτωρ ἐδιπλασίασε τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ· οἱ ἐπελθόντες εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως Πέρσαι ἀπεκρούσθησαν· οἱ Ἄραβες ἐδαμάσθησαν· τροφαὶ ἄφθονοι συνέῤῥευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον· ὁ γενναῖος Πρόβος, ὅστις εἶχε σταλῇ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Αἰγύπτου, κατορθώσας τὸ ἔργον τοῦτο, ηὔξησε τὴν δύναμιν τῶν πολιορκητῶν, προσελθὼν πρὸς αὐτοὺς μετὰ τῶν νικηφόρων αὐτοῦ ταγμάτων.

Τότε ἡ Ζηνοβία ἀπηλπίσθη νὰ ἀνθέξῃ πλειότερον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ πρὸς τοὺς Πέρσας, ἵνα, τῇ συνδρομῇ αὐτῶν, παραγάγῃ νέα εἰς τοὺς Ῥωμαίους πράγματα· ἐπιβᾶσα δὲ ἐπὶ μιᾶς ἐκ τῶν καμήλων ἐκείνων, « αἳ δὴ καμήλων εἰσὶ τάχισται καὶ ἵππους ὑπερέχουσαι τάχει », κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως καὶ εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου, ὅτε συνελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε πεμφθῇ κατόπιν αὐτῆς, καὶ προσήχθη εἰς τὸν Αὐρηλιανόν.

Ἐρωτηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ, πῶς ἐτόλμησε νὰ ἄρῃ ὅπλα κατὰ Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ἀπήντησεν εὐλαβῶς ἅμα καὶ γενναίως· « διότι, εἶπεν, ἤθελον αἰσχυνθῇ νὰ θεωρήσω ὡς αὐτοκράτορας Γαλλιηνοὺς καὶ Αὐρεόλους· σὲ ὅμως, ἀναγνωρίζω ὡς νικητὴν καὶ δεσπότην μου.» Οὐ δὲ πιστεύομεν τὸ θρυλλούμενον, ὅτι, διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωήν της, ἀπέδωκεν ὅλων τῶν πράξεων αὐτῆς τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς φίλους αὐτῆς καὶ ἰδίως εἰς τὸν περιώνυμον Λογγῖνον. Ἂν ἅπας ὁ προηγούμενος αὐτῆς χαρακτὴρ δὲν ἤθελεν εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς κατηγορίας ταύτης, τοῦτο καὶ μόνον, ὅτι θανάτου κίνδυνος ἀληθῶς οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, ἀρκεῖ ἵνα καταστή-

τῆ πρόδηλον τὴν συκοφαντίαν. Ἡ Ζηνοβία εἶχε βεβαίως ἀρκετὸν νοῦν, ὥστε νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ὁ Αὐρηλιανὸς δὲν θέλει στερήσει ἑαυτὸν δωρεὰν τῆς εὐχαριστήσεως τοῦ νὰ κοσμήσῃ δι' αὐτῆς τὸν θρίαμβον, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ τελέσῃ εἰς Ῥώμην. Θύματα τῆς αὐστηρότητός του δὲν ἠδύναντο νὰ γίνωσιν εἰμὴ οἱ ὑπουργοί της· εἷς τούτων ἦτο καὶ ὁ Λογγῖνος, ὅστις ἐπορεύθη πρὸς τὸν θάνατον, ἐλεῶν τὴν τύχην τῆς βασιλίδος αὐτοῦ καὶ παραμυθῶν τοὺς θρηνοῦντας φίλους, μετ' ἀταραξίας ψυχῆς ἀποδεικνυούσης, ὅτι ὑπάρχει ἐνλόγοις ὕψος, τὸ ὁποῖον δὲν εὐπορῶσι νὰ ἐκτιμήσωσι καὶ νὰ ὁρίσωσιν εἰμὴ ἐκεῖνοι οἵτινες καὶ ἐν ἔργοις δύνανται μέχρις αὐτοῦ νὰ μετεωρισθῶσιν.

Περὶ τῆς μετέπειτα αὐτῆς τύχης διχογνωμοῦσιν οἱ ἱστορικοί. Ὁ Ζώσιμος λέγει ὅτι ἀπέθανε καθ' ὁδὸν, ἐνῷ ἀπήγετο εἰς Ῥώμην, εἴτε ὑπὸ νόσου, εἴτε ἀποκαρτερήσασα· ἀλλὰ τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι παρηκολούθησε τὸν πολυτελῆ θρίαμβον, ὃν ἐτέλεσεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ὁ Αὐρηλιανὸς, περὶ τὰ τέλη τοῦ 273 ἔτους, ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν αὐτοῦ. Ἡ Ζηνοβία ἐπορεύθη εἰς τὸν θρίαμβον τοῦτον πεζὴ, φέρουσα περὶ τὸν τράχηλον ἅλυσιν χρυσῆν· κατόπιν της ἤρχετο τὸ μεγαλοπρεπὲς ἅρμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤλπισέ ποτε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Ῥώμην· ἀμέσως δ' ἔμπροσθεν αὐτῆς ἐβάδιζεν ὁ Τέτρικος, (ἡ Οὐϊκτωρία εἶχε προαποθάνει) τὸν ὁποῖον κατέλυσεν ὁ Αὐρηλιανὸς ἅμα ἀνακάμψας ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου πρὸ δύο ἐτῶν συνεννοεῖτο ἡ Ζηνοβία, πῶς ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον δύνανται νὰ φθάσωσιν εἰς Ῥώμην· ἔφθασαν δὲ τῳόντι καὶ συναπηντήθησαν, ἀλλ' ὄχι ὅπως ὠνειρεύοντο.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐχάρισεν ἔπειτα εἰς τὴν Ζηνοβίαν λαμπρὰν ἀγροτικὴν ἔπαυλιν εἰς Τίβουρα, οὐ μακρὰν τῆς Ῥώμης· ἡ βασιλὶς τῆς Συρίας ἐδέχθη μετ' ὀλίγον ἐκεῖ τὰ ἤθη τῶν Ῥωμαίων δεσποινῶν· αἱ θυγατέρες της συνεζεύχθησαν ἄνδρας ἐπισήμους καὶ ἡ οἰκογένειά της ἐσώζετο ἔτι ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι. Ἐκ τῶν υἱῶν της, οἱ μὲν δύο πρῶτοι ἀπέθανον νεώτατοι· τοῦ δὲ τρίτου Βαβαλλὰθ τὸ ὄνομα ἀναφέρεται εἰς μετάλλιον ἡνωμένον μὲ τὸ τοῦ Αὐρηλιανοῦ Αὐγούστου, ἐξ οὗ συμπεραίνουσιν ὅτι, ἀφοῦ παρηκολούθησε τὸν θρίαμβον τοῦ νικητοῦ, ἔλαβεν ἀπὸ αὐτὸν μικράν τινα πολιτείαν, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνησεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος.

ΠΕΡΙ ΥΠΝΟΒΑΤΩΝ

ὑπὸ Ι. Δὲ Κιγάλλα.

—o—

Ἡ λέξις *ὑπνοβάτης* σημαίνει κατὰ τὴν φιλολογικὴν αὐτῆς σημασίαν τὸν καθ' ὕπνους βαδίζοντα· ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἰατρικῆς ἐκλαμβάνεται πλατύτερον, σημαίνουσα οὐ μόνον τὸν περιπατοῦντα ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἐν ὕπνῳ ἀντιλαμβανόμενον αἰσθητικῶν ἐντυπώσεων, ἢ ὅπως δήποτε ἐνεργοῦντα. Ποιοῦσι δὲ ταῦτα οἱ ὑπνοβάται συνεπείᾳ νευρικοῦ τινος πάθους *ὑπνοβασία* καλουμένου, οὗ τινος τὴν κυρίαν παθολογικὴν κατάστασιν ἀγνοοῦμεν μέχρι τῆς σήμερον.

Ἐν γένει οἱ πάσχοντες ὑπνοβασίαν κοιμῶνται κατ' ἀρχὰς ἡσύχως καὶ τακτικῶς ὡς πάντες οἱ ὑγιεῖς. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσίν τινων ὡρῶν καταλαμβάνονται συνήθως ὑπὸ ἀνησυχίας τινὸς ὀλίγα λεπτὰ διαρκούσης, καὶ εἶτα ἐγείρονται καὶ περιφέρονται ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ποτὲ μὲν ἠνεῳγμένους ποτὲ δὲ κλειστοὺς, καὶ τὸ βλέμμα ἐνίοτε μὲν ἀτενὲς καὶ ἄσκοπον, ἄλλοτε δὲ περιπλανώμενον καὶ πανδερκὲς, ἱκανὸν νὰ διακρίνῃ τὰ πέριξ ἀντικείμενα. Ὅπως δήποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐνεργοῦσι πάντοτε μετ' ἀκριβείας τὰς συνήθεις αὐτῶν ἐργασίας, ἢ ἄλλας τὰς ὁποίας προεσχεδίασαν ἀφ' ἑσπέρας ἢ κατὰ τὴν πρὸ αὐτῆς. Ὑπάρχουσι δὲ καί τινες μηδὲν τακτικὸν ἐνεργοῦντες, οἵτινες, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὰς ἀσυνδέτους ὀνειροπολήσεις των, ἐκφράζουσι διὰ κινήσεων, σχημάτων καὶ λόγων τὰς ἀτάκτους καὶ ἀλλοκότους φαντασιοκοπίας τοῦ ἀτελοῦς αὐτῶν ὕπνου. Οἱ τοιοῦτοι δίδουσι πρὸ πάντων ἀφορμὴν εἰς τοὺς περιεστῶτας νὰ πλάττωσι τὰ τεράστια διηγήματα τὰ ὁποῖα πολλάκις περὶ ὑπνοβατῶν ἀπαντῶμεν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἰατρικοῖς συγγράμμασι. Καὶ τῳόντι πόσον ὀλιγώτερον ἠθέλομεν ἐξίστασθαι ἀκούοντες τὰ περὶ ὑπνοβατῶν ἀναφερόμενα ἂν ἐξετίθετο ἡ ἀλήθεια κατ' ἀκρίβειαν καὶ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἁπλότητα! Ἀναμφιβόλως οἱ ἐντελεῖς ὑπνοβάται περιπατοῦσιν ἀσφαλῶς καὶ ἀφόβως εἰς τοὺς τόπους οὕστινας γνωρίζουσιν ἔξυπνοι, ἀλλ' εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζουσι περιπατοῦσι ταλαντευόμενοι καὶ ψηλαφοῦντες. Προχωροῦσι πάντοτε μετ' ἀφοβίας καὶ θάῤῥους, διότι ἡ ὅρασις δὲν τοῖς ἀνακαλύπτει τοὺς ἐπικειμένους κινδύνους, καὶ ἐκτελοῦσιν ἢ ἀποπερατοῦσιν ὅσα τὴν προτεραίαν προεσχεδίασαν ἢ καὶ εἶχον ἤδη ἀρχίσει, διότι εὑρίσκεται προκατειλημμένη ἡ φαντασία των. Ἑνὶ λόγῳ ὁ ὑπνοβάτης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄνθρωπος κοιμώμενος ἐν μέρει καὶ οὐχὶ ὁλοσχερῶς, καὶ πρὸς τούτοις νὰ παραβληθῇ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Σανδρᾶς, μὲ τοὺς παράφρονας ἐκείνους οἵτινες διηγοῦνται καὶ ἐνεργοῦσι πράγματα οὐδόλως συναρμοζόμενα, οὐδὲ σχέσιν τινὰ ἔχοντα πρὸς τὰ περὶ αὐτοὺς ἢ τὴν παροῦσαν αὐτῶν κατάστασιν, ἀλλὰ πάντοτε περιοριζόμενοι ἐντὸς τοῦ συνήθους τρόπου τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν προγενεστέρων ἕξεών των.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζῃ νὰ καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ὕπνου, αἱ κρίσεις καὶ αἱ ἰδέαι αὐτοῦ συγχέονται καὶ ἐξαλείφονται, ἡ διανοητικὴ ἐργασία διακόπτεται, ἡ προσοχὴ διασπᾶται, καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ ἐγκεφάλου ἠρεμοῦσι. Ταυτοχρόνως αἱ αἰσθήσεις παύουσι τὰς λειτουργίας των καὶ σβέννυνται κατὰ σειρὰν σταθερῶς σχεδὸν ὡρισμένην. Οὕτως ἡ αἴσθησις ἡ πρῶτον πασῶν τῶν ἄλλων ἀποσβεννυμένη, εἶναι ἡ ὅρασις, δευτέρα ἡ ὄσφρησις, καὶ τρίτη ἡ γεῦσις· μετὰ ταύτας δὲ ἡ ἀκοὴ καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἁφή. Ἀπὸ δὲ τῆς

ὥρας καθ' ἣν ἐκλείπει ἡ ἁφὴ ἄρχεται ὁ ἐντελὴς ὕπνος. Ἐν γένει ὁ τοιοῦτος ἐντελὴς ὕπνος εἶναι σπάνιος, καθότι ἐν αὐτῷ οὐδόλως ὀνειρευόμεθα οὐδὲ κἂν κινούμεθα. Συνήθως, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἀνθρώποις νευρώδους ἕξεως, ἢ παρ' ἐκείνοις ἐν οἷς ἡ νευρικὴ δύναμις διεγείρεται ὑπό τινος αἰτίας, μένει πάντοτε μία τις ἢ καὶ πλειότεραι τῶν δυνάμεων ἄγρυπνοι. Καὶ τοῦτο ἐνίοτε μὲν συμβαίνει εἰς τὰς νοερὰς δυνάμεις, ἐνίοτε δὲ εἰς τὰς παθητικὰς (affectives) καὶ πολλάκις εἰς τὴν κατὰ μέρος ἢ γενικὴν τῆς ἐκτοπίσεως δύναμιν (locomotion). Οὕτω παρατηρεῖται ἐν μέσῳ ἀγρυπνοῦσα μία τις ἢ πλειότεραι τῶν αἰσθήσεων, δηλαδὴ ποτὲ μὲν ἡ ἀκοή, ποτὲ δὲ ἡ ὄσφρησις ἢ ἡ γεῦσις ἢ ἡ ἁφή· καὶ τότε ἡ ἐλαχίστη αἰτία δύναται νὰ θέσῃ αὐτὰς εἰς ἐνέργειαν χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν ἐντελῆ διακοπὴν τοῦ ὕπνου. Καὶ ἰδοὺ πόθεν πηγάζει ἡ εὐχάριστος ἢ δυσάρεστος ἐκείνη κατάστασις ἣν πολλάκις δοκιμάζομεν καὶ αἰσθανόμεθα καίτοι κοιμώμενοι. Ἐντεῦθεν ὡσαύτως πηγάζουσιν αἱ ὀνειροπολήσεις, τὰ κινήματα καὶ ὅλα ὅσα πράττομεν κοιμώμενοι. Ὅλα ταῦτα δὲν εἶναι εἰμὴ φαινόμενα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως διαφέροντα μόνον κατὰ τὸν βαθμόν, καὶ τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν «ὑπνοβασίας μὴ γενικὰς ἢ μερικάς,» πρὸς διάκρισιν τῆς κοινῶς λεγομένης ὑπνοβασίας, ἥτις δὲν εἶναι ἄλλο ἢ τὸ σύνολον ὅλων τῶν εἰρημένων βαθμῶν τῶν ἀτελῶν ὕπνων τῶν διαφόρων δυνάμεων καὶ αἰσθήσεών μας.

Πολλοὶ τῶν ἰατρῶν καὶ ἄλλων λογίων περιέγραψαν μετ' ἀκριβείας τὰς πράξεις διαφόρων ὑπνοβατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἄξιαι ἀναγνώσεως εἶναι αἱ τοῦ νέου φαρμακοποιοῦ, περὶ οὗ ὁμιλεῖ ὁ Σοαυῖος ἐν τοῖς Μεταφυσικοῖς αὐτοῦ πονηματίοις· αἱ τοῦ παιδίου περὶ οὗ ἀναφέρει ὁ ἰατρὸς Πολυδώρης ἐν τῇ φιλολογικῇ τῆς Βενετίας ἐφημερίδι, καὶ αἱ τοῦ μαθητοῦ τοῦ μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Πογῶνος ἐν τοῖς ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένοις ἰατρικοῖς ἀρχείοις, ἃς ὡς λίαν περιέργους κρίνομεν καὶ ἡμεῖς ἐπαναλάβει ἐνταῦθα.— «Κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1774 ἔτους (λέγει ὁ Πογῶνος) ἔφθασεν ἐν Μομπελλιέρῳ ἵνα σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν ὁ νέος Α . . . ὅστις ἦτο νηπιόθεν ὑπνοβάτης. Ἐπειδὴ δὲ κατῴκουν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ὅπου ἔμενεν καὶ ἐγώ, εἶχον τὴν εὐκολίαν νὰ τὸν παρατηρῶ μετὰ προσοχῆς καθ' ὅλας τὰς φάσεις τοῦ πάθους του, ἐπὶ ὀκτὼ κατὰ συνέχειαν μῆνας. Ἐν τῷ ὑπνοβατικῷ αὐτοῦ ὕπνῳ ὁ νέος Α . . . ἔπραττε πᾶν ὅτι ἐδύνατο νὰ πράξῃ ἔξυπνος ὤν· ἔπινε, δηλονότι ἔτρωγεν, ὡμίλει, ἠκολούθει τὰς ἐν τοῖς νοσοκομείοις γινομένας ἰατρικὰς ἐπισκέψεις, παρευρίσκετο εἰς τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων, γράφων συγχρόνως καὶ τὰς παρατηρήσεις αὐτῶν. Ἔβλεπε καὶ διέκρινεν ὅλα τὰ περὶ αὐτὸν ἀντικείμενα καὶ αὐτὰ τὰ μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ μόνον ὅταν ὑπῆρχε φῶς, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ σκότει· καὶ συνήθως ἡ ὑπνοβατικὴ κατάστασίς του διέφερε τόσον ὀλίγον τῆς ἐγρηγόρσεως ὥστε οἱ μὴ οἰκεῖοι αὐτοῦ οὐδόλως ἠδύναντο νὰ τὸ ἐννοήσωσιν.

Οἱ ὑπνοβατικοί, ἵνα οὕτως εἴπω, παροξυσμοί του, ἦσαν μᾶλλον ἢ ἧττον συνεχεῖς, καθότι ἐνίοτε μὲν προσεβάλλετο ἐπανειλημμένως ἐντὸς 24 ὡρῶν, ἄλλοτε δὲ παρήρχοντο δεκαπέντε καὶ ἐπέκεινα ἡμέραι χωρὶς νὰ προσβληθῇ ὑπ' αὐτῶν. Τοῦτο συνέβαινεν ἀδιαφόρως καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτός, ἐν τῇ κλίνῃ ἢ ὅπου ἄλλοῦ ἐκοιμᾶτο. Οἱ δὲ παροξυσμοὶ προήρχοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τοὺς πέριξ αὐτοῦ γινομένους, καί τοι ἐλαφρούς, κρότους, οἵτινες καταπτοοῦντες αὐτὸν τὸν ἐβίαζον νὰ ζητῇ μεγαλοφώνως προστασίαν κατὰ τῶν κλεπτῶν. Προσεβάλλετο ὡσαύτως συνεχῶς καὶ ἀπὸ ἠθικὰς αἰτίας. Ὁσάκις μάλιστα ἔβλεπεν ἢ ἤκουέ τι ἐντὸς τῆς ἡμέρας προξενῆσαν εἰς αὐτὸν ἐντύπωσιν, ἤρχετο τὴν νύκτα ὑπνοβατῶν, καὶ ἔκρουε τὴν θύραν τοῦ δωματίου μου διὰ νὰ μοὶ τὸ διηγηθῇ.

« Εἶπον ἤδη προλαβόντως ὅτι ὁ νέος οὗτος ὑπνοβατῶν οὐδόλως σχεδὸν διεκρίνετο ἐὰν ἦτον ἔξυπνος. Καὶ ὅμως ἐὰν τὸν παρετήρεις μετὰ προσοχῆς ἀνεκάλυπτες εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του ἦθος τι δυσπιστίας, καὶ ὅτι ὁ ἦχος τῆς φωνῆς του ἦτο τραχύτερος καὶ ὑψηλότερος. Ὁμιλῶν μετ' ἐμοῦ ἔξυπνος οὐδέποτε μὲ ὡμίλει ἑνικῶς, ἐνῷ ἀπεναντίας ὑπνοβατῶν μετεχειρίζετο πάντοτε τὸν ἀριθμὸν τοῦτον· καὶ ἐφέρετο τοσούτῳ προπετῶς ὥστε καὶ νὰ κτυπήσῃ ἐτόλμα ἄτομα πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν ἰδιάζουσαν ὑπόληψιν, ἢ ὅταν ἀπήντα ἐμπόδια εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων του ἢ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδιοτροπιῶν του. Διαρκούσης τῆς ὑπνοβασίας του ἤθελε νὰ τὸν νομίζωσι πάντοτε ἔξυπνον, καὶ ὁσάκις προσήλονέ τις ἐπ' αὐτοῦ τὰ βλέμματά του μὲ ἦθος ἄπορον, ἀμέσως ἔλεγε — « Νομίζεις ὅτι κοιμῶμαι, ἀλλ' ἐγὼ εἶμαι ἔξυπνος.» — Καὶ ἂν τις ἐδείκνυεν ὅτι δυσπιστεῖ, ὁ ὑπνοβάτης ἐδείκνυεν ἀμέσως σημεῖα ἀνυπομονησίας καὶ ὀργῆς. Πρὸς τούτοις ὁ νέος Α. . . . ἐν τῇ ὑπνοβασίᾳ του δὲν ἐπησχολεῖτο, ὡς κοινῶς συμβαίνει εἰς τοὺς τοιούτους, εἰς ἓν καὶ μόνον ἀντικείμενον, ἀλλ' ἀλληλοδιαδόχως καὶ διακεκριμένως εἰς πάντα τὰ περὶ αὐτόν. Διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσω ἔπρεπε νὰ τὸν λάβω ἀπὸ τῆς μέσης καὶ νὰ τὸν κρατῶ οὕτω μέχρις οὗ ἐξυπνήσει, ὅπερ συνέβαινε μετὰ ἓν ἢ δύο τῆς ὥρας λεπτά! Πολλάκις ὅμως ἦτο εἰς ἄκρον δύσκολον νὰ ἐπιτύχῃ τις, διότι ἂν ἐν ἐν τῇ ὑπνοβασίᾳ του ἐφαντάζετο ὅτι τὸν ἐνόμιζέ τις κοιμώμενον δὲν ἐπέτρεπεν εἰς οὐδένα νὰ τὸν πλησιάσῃ, ἐνίοτε μάλιστα μετεχειρίσθη καὶ ἀπειλὰς ὁπλισθεὶς μὲ ξίφος. Ἐν μιᾷ τοιαύτῃ περιστάσει ἐδίσταζα κατ' ἀρχὰς καὶ ἐγὼ αὐτὸς νὰ τὸν πλησιάσω, ἀλλὰ λαβὼν ἀκολούθως θάρρος ὥρμησα καὶ τὸν ἐνηγκαλίσθην, ὅτ' ἐκεῖνος, χαμηλώσας τὸ ξίφος, μὲ εἶπεν· — « Γνωρίζεις ὅτι δὲν σὲ κτυπῶ καὶ δι' αὐτὸ μ' ἐπλησίασες, ἄλλως δὲν ἤθελες ποτὲ νὰ πράξῃς τοῦτο. — Καὶ πραγματικῶς οὐδεὶς ἄλλος ἤθελε πράξει τὸ τοιοῦτο χωρὶς νὰ ῥιψοκινδυνήσῃ τὰ μέγιστα.

Ὁσάκις τὸν ἐνηγκαλιζόμην ἐπροσπάθει ὅλαις δυνάμεσι ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὰς χεῖράς μου καὶ δὲν ἔπαυεν ἕως οὗ ἐξύπνα, ὅτε προσηλῶν ἐπ' ἐμὲ τὰ βλέμματά του μὲ ἠτένιζε μὲ ἔκπληξιν μεγίστην ὡς ἂν ἔβλεπεν ἀπροσδόκητόν τι ἀντικείμενον. Τὸ ἦθος τοῦτο τῆς ἐκπλήξεως εἶχεν, εἰ καὶ ὀλιγώτερον, καὶ ὅτε ἐξύπνα φυσικῶς,

«Ὅταν ἐν τῇ ὑπνοβασίᾳ του ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν συναναστροφὴν ἀπήντα ἀκριβῶς εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις, καὶ κάλλιστα ἀπέφευγε ν' ἀποκριθῇ εἰς πᾶσαν τοιαύτην ἄτοπον.

« Τὴν νύκτα καὶ ἐνίοτε τὴν ἡμέραν, ὅταν δὲν διεκόπτετο ἡ προσοχή του ἀπὸ τὰ περὶ αὐτὸν ἀντικείμενα, ἐπησχολεῖτο μετ' ἐπιμονῆς εἰς ἓν καὶ μόνον ἀντικείμενον. Οὕτως ἔν τινι ὑπνοβατικῷ παροξυσμῷ συμβάντι κατὰ τὴν ἑνδεκάτην τῆς νυκτὸς ὥραν, ἠθέλησε νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς ἀνάγνωσιν. Ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς ν' ἀνάψῃ φῶς ἠθέλησε νὰ ζητήσῃ ἀπό τινα τεχνίτην κατοικοῦντα ὑπὸ τὸ δωμάτιόν του, καὶ ἔχοντα τὴν θύραν τῆς κατοικίας του εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν ὑπὸ τὸ παράθυρον τοῦ ὑπνοβάτου. Ἐπιθυμῶν, φαίνεται, νὰ φθάσῃ ταχέως εἰς τὴν θύραν αὐτήν, ἔδεσε τὴν μίαν ἄκραν ἑνὸς χειρομάκτρου περὶ τὸ παράθυρόν του, καὶ ζωσθεὶς διὰ τῆς ἄλλης ἐκρεμάσθη, καὶ οὕτω καταβὰς ἔκρουε τὴν θύραν με τοὺς πόδας του. Ὅτε ἰδὼν αὐτὸν εἷς τῶν παροικούντων συμμαθητῶν μας ἔσπευσε νὰ μὲ εἰδοποιήσῃ· καὶ δραμόντες τὸν κατεβιβάσαμεν καὶ τὸν ἐξυπνίσαμεν.

« Ἄλλοτε δὲ συνέβη τὸ ἑξῆς· Συνείθιζα (προστίθησιν ὁ αὐτὸς Πιγῶνος) νὰ συχνάζω εἰς τὰς ἰατρικὰς ἐπισκέψεις τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου, ὁ δὲ Α . . . μ' ἔλεγε πολλάκις ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἐπιτύχῃ καιρὸν διὰ νὰ μὲ συνοδεύσῃ. Ἦλθε λοιπὸν μίαν πρωΐαν ὑπνοβατῶν εἰς τὸ δωμάτιόν μου, λέγων μοι — Ποῦ θὰ ὑπάγῃς; — Κάτω — Εἰς τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον. — Κἀκεῖνος — Σήμερον δὲν ἔχω ἐργασίαν, διὸ θέλω σὲ συνοδεύσει. Καὶ οὕτω διευθύνθημεν ὁμοῦ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον χωρὶς κἀνεὶς καθόδον νὰ γνωρίσῃ ὅτι εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν ὑπνοβασίας. Ἠρχίσαμεν τὴν ἐπίσκεψιν καὶ ὁ ὑπνοβάτης μᾶς ἠκολούθει μέχρι τέλους χωρὶς ὅμως νὰ προσέξῃ πολύ, διότι εἷς τῶν συντρόφων μας καὶ σχετικῶν του, γνωρίσας τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ὑπνοβατικὴν κατάστασιν, τὸν παρετήρει ἀσκαρδαμυκτὶ ὑπομειδιῶν, ὅπερ τὸν δυσηρέστησε τοσοῦτον ὥστε εἰς πᾶσαν στιγμὴν πλησιάζων μὲ ἔλεγε χαμηλῇ τῇ φωνῇ — « Αὐτὸς ὁ ἠλίθιος νομίζει ὅτι κοιμῶμαι.» — Μετὰ δὲ τὴν ἐπίσκεψιν καταβάντες περιεφερόμεθα εἰς τὴν πλατεῖαν Πεϋροῦ, καὶ ὁ ὑπνοβάτης ὅστις μᾶς συνώδευε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν λαμβάνων μέρος εἰς τὴν συνομιλίαν, ἐβάδιζε παρὰ τὰς ἄκρας τοῦ τείχους τοῦ ὁρίζοντος τὴν πλατεῖαν, ὅτε αἴφνης πηδᾷ ἐπὶ τοῦ γείσσου τοῦ αὐτοῦ τείχους τὸ ὁποῖον ἐξεῖχεν ἀνυψούμενον 15 — 20 πόδας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὁδοῦ, καὶ ἤρχισε νὰ βαδίζῃ ἐπ' αὐτοῦ. Καταπτοηθέντες δὲ ἐκ τοῦ θεάματος τούτου ἐσπεύσαμεν ἀμέσως νὰ τὸν καλέσωμεν, ἀλλ' οὗτος οὐδεμίαν ἀκρόασιν ἔδωκεν εἰς τὰς φωνάς μας. Μὴ τολμῶντες νὰ τὸν πλησιάσωμεν ἐμείναμεν εἰς ἀμηχανίαν ἀποροῦντες τί νὰ πράξωμεν· ἀλλὰ σκεφθεὶς ἐγὼ ὡριμώτερον, ἐξήγαγον ἐκ τοῦ χαρτοφυλακίου μου μίαν ἐπιστολήν, καὶ ἐπροσποιήθην ὅτι ἀνεγίνωσκα μετ' ἐπιστασίας ἀξιοπερίεργόν τι ἄρθρον. Τότε αὐτὸς κινηθεὶς ἀπὸ περιέργειαν κατέβη καὶ μᾶς ἐπλησίασεν· ἐγὼ δὲ ἁρπάξας αὐτὸν ἐκ τῆς ζώνης τὸν ἐκράτουν σφιγκτῶς ἕως οὗ ἐξύπνησεν.

« Εἶπον ἤδη καὶ ἀνωτέρω ὅτι ὁσάκις ἐντύπωσίς τις ἐνήργει δραστηρίως ἐπὶ τῆς φαντασίας αὐτοῦ, τότε συνήθως προσεβάλλετο ὑπὸ τῆς ὑπνοβασίας. Οὕτω μίαν ἑσπέραν καθ' ἣν εἶχε παρευρεθῇ εἰς τὸ θέατρον, ὅπου τὸ παρασταθὲν δρᾶμα εἶχε παιχθῆ μετὰ πλείστης ἐπιτυχίας, ἠγέρθη περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐκ τῆς κλίνης του, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου μου ἤρχισε νὰ μοὶ ὁμιλῇ περὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος δράματος, φανταζόμενος ὅτι εἰσέτι παρευρίσκετο εἰς τὸ θέατρον, καὶ ὅτι νέος τις σχετικός μας Φαγυέτος τ' ὄνομα, ἐστάθη ἔμπροσθεν ἡμῶν παρεμποδίζων εἰς ἐμὲ τὴν θέαν τῆς σκηνῆς, διὸ διακόψας τὴν μετ' ἐμοῦ ὁμιλίαν του ἀνέκραξε μετὰ θυμοῦ — «Φύγε ἀπ' ἐμπρός, Φαγυέτε, διότι ἐμποδίζεις τὸν Πιγῶνα νὰ ἴδῃ τὴν παράστασιν.»

« Ἀφοῦ ἐξύπνα οὐδόλως πλέον ἐνθυμεῖτο τὰ ἐν τῇ ὑπνοβασίᾳ συμβάντα, ἀλλ' εἰς τὸν ἑπόμενον παροξυσμὸν ἐνθυμεῖτο ἐκ νέου ὅσα εἶχεν εἰπεῖ ἢ ἐνεργήσει προλαβόντως εἴτε ἔξυπνος εἴτε ὑπνοβατῶν. Οὕτω μίαν ἑσπέραν προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς συνήθους ὑπνοβασίας ἐξέρχεται τοῦ δωματίου του καὶ ἀπελθὼν εἴς τι καφφεπωλεῖον ἔπαιξε καὶ ἔχασεν ἓξ φράγκα. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἐπαύριον ἀφοῦ ἀπεκοιμήθη εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιόν του. Μόλις ἤκουσε κρότον, καὶ ἐγερθεὶς τῆς κλίνης ἤρχισε νὰ κράζῃ κατὰ τὸ σύνηθες, «κλέπται, κλέπται». Τότε τὸν ὡμίλησα, καὶ ἀμέσως ἐγνώρισε τὴν φωνήν μου· ἀφοῦ δὲ μ' ἐγνώρισε τὸν ἀνέφερον περὶ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἓξ φράγκων τὰ ὁποῖα ἠγνόει τὴν ἡμέραν τινὶ τρόπῳ ἔλλειπον. — «Πρέπει νὰ ὁμολογήσω, μοὶ ἀπεκρίθη ἀμέσως, ὅτι εἶμαι ζῶον τετράποδον, διότι ὅλην τὴν ἡμέραν ἐζήτουν τὰ ἓξ ταῦτα φράγκα καὶ τώρα ἐνθυμοῦμαι ὅτι χθὲς τὸ ἑσπέρας ἐνῷ ἐπαίζομεν εἰς τὸ καφφεπωλεῖον μοὶ τὰ ἐκέρδησεν ὁ δεῖνα.» Ἄλλοτε πάλιν εἶχεν ἀγοράσει 10—12 λίτρας σταφυλῶν, καὶ προσβληθεὶς ὑπὸ ὑπνοβασίας ἦλθεν ἐκτὸς τῆς θύρας τοῦ δωματίου μου καὶ ὁμιλῶν ἔτρωγε τὰς σταφυλάς. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἰδὼν ὅτι ἔλλειπον αἱ σταφυλαὶ ἐνόμισεν ὅτι τὰς ἔκλεψαν, καὶ μόλις μετὰ πολλοῦ μόχθου ἠδυνήθην νὰ τὸν ἐκβάλω τῆς ἀπάτης ταύτης.» Οἱ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀπολαύσωσιν ἀκριβεῖς περὶ ὑπνοβασίας γνώσεις δύνανται νὰ συμβουλευθῶσι τὰ διεξοδικῶς περὶ τούτου πραγματευόμενα συγγράμματα καὶ ἰδίως τὰ ἑξῆς δύο — Bertrand (A) Traité du somnambulisme et des différentes modifications qu'il présente 1823 1. vol. — 8. καὶ Gauthier (Aubin) Histoire du somnanbulisme chez tous les peuples, sous les noms divers d'extase et vision etc. 1842. 2. vol. in 8.

ΟΠΩΡΑΙ ΚΑΙ ΦΥΤΑ
ΤΗΣ
ΑΜΕΡΙΚΗΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. ΞΑ'. καὶ ΞΓ')

—o—

Εἴπομεν ἤδη ὅτι δάση ὁλόκληρα σύγκεινται ἐκ μυριάδων κακκοδένδρων. Ὁ θρεπτικώτατος αὐτῶν καρπὸς ὅστις ἔχει σχῆμα κολοκύνθης ὀγκώδους ἢ πέπονος, ὡς παριστάνεται ἐν τῇ παρούσῃ εἰκόνι, ὠνομά-

Κακαόδενδρον.

σθη ὑπὸ πολλῶν *θεόβρωμα*, διότι ἐθεωρήθη ὡς ἄλλη ἀμβροσία. Περὶ τούτου δὲ, ἂν καὶ μακρὰν ζῶντες τῆς Ἀμερικῆς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν εὐκόλως, καθόσον μεταφερόμενος ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὴν Εὐρώπην χρησιμεύει ὡς ἓν τῶν πρώτων καὶ οὐσιωδεστέρων στοιχείων τῆς *σοκολάτης*.

Ἀλλὰ τοσοῦτος ὁ ἀριθμὸς τῶν θρεπτικῶν καρπῶν καὶ ῥιζῶν τῆς πολυφόρου ἐκείνης γῆς, ὥστ' ἔπρεπε νὰ γράψωμεν ὁλοκλήρους σελίδας, ἐὰν ἠθέλομεν νὰ ὀνομάσωμεν αὐτά.

Καὶ ὅμως ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, παρὰ τὴν δαψιλῆ ταύτην πηγὴν θησαυρῶν ἀκενώτων, στενάζει τὸ εὐγενέστερον πλάσμα τοῦ Θεοῦ, καταδεδικασμένον εἰς τὴν δουλείαν!

Ἐὰν, ἀναχωροῦντες ἀπὸ τῶν Ἀντιλλιῶν διὰ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν ἤπειρον τῆς Ἀρκτώας Ἀμερικῆς διαβῶμεν διὰ τῆς χερσονήσου τὴν ὁποίαν οἱ Ἱσπανοὶ, ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτῶν, ὠνόμασαν *Γῆν ἀνθέων*— Florida, —θέλομεν καὶ ἡμεῖς καταπληχθῇ ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς φύσεώς της. Πρὸς τὴν Ἀνωτέραν Καναδικὴν, τὸ φυτικὸν βασίλειον ἐξευρωπαΐζεται, οὕτως εἰπεῖν, ἀλλὰ τὸ κράτος του εἶναι ἀπέραντον. Ἐκεῖ εὑρίσκονται δάση ἀχανῆ πλατάνων, πευκῶν, αἰγείρων, σφενδάμνων καὶ κέδρων πολυτίμων.

Ἀλλ' ἀνέκαθεν ἐῤῥέθη ἔτι οὐδὲν καλὸν κακότητος ἄμικτον. Μεταξὺ τῶν τοσούτων καὶ τοιούτων φυτῶν καὶ δένδρων ὑπάρχουσι καί τινα μὴ ἔχοντα τὸν χυμὸν γλυκὺν καὶ θρεπτικὸν ὡς ἐκεῖνα περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν. Ἐκ τούτων εἶναι καὶ ἡ *μανσενιλλιέρη*, ἥτις κατατάσσεται μεταξὺ τῶν δικοτυληδόνων, τῶν ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν εὐφορβίων.

Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν αὐτῆς ῥέει χυμὸς γαλακτώδης, λευκότατος, ἄφθονος, καυστικώτατος καὶ δηλητήριος. Πρόσεξε δὲ μὴ δελεαζόμενος ἀπὸ τὸ κάλλος της τὸ ὁποῖον παριστάνει ἡ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου εἰκὼν, ζητήσῃς νὰ κόψῃς ἐκ τῶν φύλλων αὐτῆς· διότι, ἐὰν μία μόνη σταγὼν ἐκ τοῦ χυμοῦ αὐτῆς πέσῃ ἐπὶ τῆς χειρός σου, προξενεῖ ἀμέσως φλύκταιναν ὡς ἂν ἐγίνε-

το ἀπὸ ἄνθρακα πεπύρακτωμένον.

Οἱ Ἰνδοὶ βάπτουσιν ἐντὸς αὐτοῦ τὰς ἀκωκὰς τῶν βελῶν των, καὶ καθιστάνουσιν αὐτὰ ἰοβόλα. Πολλοὶ δὲ λέγουσιν ὅτι καὶ ἡ σκιὰ αὐτὴ τῆς μανσενιλ-

Μανσενιλλιέρη.

λιέρης εἶναι ἐπιβλαβής, καὶ ὅτι ὁ ἰὸς αὐτῆς μεταδίδεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν βροχὴν τὴν ἐγγίζουσαν τὰ φύλλα της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—o—

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ Ἑλληνική, συνταχθεῖσα μὲν Ἀγγλιστὶ ὑπὸ τοῦ σεβασμίου Ῥ. Β. Παύλου, μεταφρασθεῖσα δὲ ὑπὸ Σπυρίδωνος Ἀντωνιάδου. Ἐν Ἀθήναις παρὰ τοῖς τυπογράφοις καὶ ἐκδόταις Κ. Ἀντωνιάδῃ καὶ Ε Βλαστῷ. Ἀλλαχοῦ παρὰ τοῖς ἁπανταχοῦ βιβλιοπώλαις. Τιμᾶται Δρ. 5.

Βιβλίον χρησιμώτατον εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀναπληροῦν ἔλλειψιν επαισθητὴν μέχρι τοῦδε. Ἡ *Ἀρχαιολογία* αὕτη εἶναι ἐπίτομος, λίαν περιεκτικὴ καὶ εὐμέθοδος εἰκὼν ὅλου τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐρανισθεῖσα ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα τῶν νεωτέρων συγγράμματα, καὶ συγκεφαλαιοῦσα τὰς τελευταίας τῆς ἐπιστήμης ἀνακαλύψεις. Ἐν αὐτῇ διδάσκεταί τις, ἐμπεριστατωμένως κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Βρήννου, τοῦ Βοκίου, τοῦ Μυλλέρου, τοῦ Κλίντονος, τοῦ Ποττέρου, τοῦ Βαξμοὺθ, καὶ τῶν λοιπῶν περιφημοτέρων ἀρχαιολόγων, τὰ πολιτεύματα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, τὰς στρατιωτικὰς, ναυτικὰς, θρησκευτικὰς καὶ δικαστικὰς αὐτῶν διατάξεις, τὴν νομοθεσίαν τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἔθιμα, τὴν ἐνδυμασίαν, τὸν ὁπλισμὸν, τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, τὴν καλλιτεχνίαν αὐτῶν, ὅ,τι ἐν γένει συμβάλλεται εἰς ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀρχαιότητος, ἧς ἡ σπουδὴ εἰς οὐδένα πεπαιδευμένον, καὶ μάλιστα εἰς οὐδένα Ἕλληνα δὲν εἶναι ἀδιάφορος. Ὁ Κ. Ἀντωνιάδης δὲ δὲν περιωρίσθη εἰς ἁπλῆν τοῦ χρησίμου τούτου βιβλίου μετάφρασιν, ἀλλὰ καὶ σχόλια πολλὰ καὶ καλὰ ὑπεσημείωσε, καί τινα κεφάλαια προσέθηκεν ὡς ἐπίμετρον ἀξιόλογον, οἷον τὸ περὶ παιδιῶν τῶν ἀρχαίων κατὰ τὸν Πολυδεύκην, τὸν Ἀμερικανὸν Σμὶθ, καὶ τὸν ἡμέτερον Παλαιουρίτην, καὶ τὸν πίνακα τῶν δικαστικῶν ὅρων. Ὁ Κ. Ἀντωνιάδης μετέφρασε τὸ βιβλίον τοῦτο ὅταν ἦτον μεμακρυσμένος τῆς ὑπηρεσίας, δείξας ὅτι ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀληθὴς ἀξία ἠξεύρει νὰ γίνηται χρήσιμος καὶ ὅταν παραγνωρίζηται.

—o—

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ. Ἂν καὶ ἐφημερίδα ἀναγγέλλομεν, κατατάσσομεν αὐτὴν μεταξὺ τῶν χρησίμων συγγραμμάτων, διότι τὸ κυριώτερον μέρος αὐτῆς εἶναι ἰδίως ἀφιερωμένον εἰς ἐπιστημονικὰς πραγματείας, καθ' ὅσον μέχρι τοῦδε εἴδομεν, καλῶς ἐρανιζομένας. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ, φέρ' εἰπεῖν, αἵτινες πλεονάζουσι, μεταφράζονται ἐκ τοῦ ἀξιολόγου ἀρχαιολογικοῦ λεξικοῦ τοῦ Σμηθίου. Εἰς τὴν ἐφημερίδα ταύτην, ὡς χωρεῖ μέχρι τοῦδε, ἡ μαθητευομένη νεολαία, εὑρίσκει ταμεῖον γνώσεων ὠφελίμων.

—o—

ΟΙ ΣΩΖΟΜΕΝΟΙ ΛΟΓΟΙ, μετὰ προλεγομένων περὶ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ, ὑπὸ *Χ. ΠΑΜΠΟΥΚΗ*, γυμνασιάρχου Ναυπλίας. 1852. Σελ. 267. Πωλοῦνται δραχ. 6.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΛΥΣΚΡΑΤΕΙΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ, Πρόγραμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ, καὶ ἐπιμελητοῦ τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου *Γ. Ι. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ*. 1852.

ΠΕΡΙ ΟΜΗΡΟΥ, πραγματεία, ὑπὸ Κωνστ. Ἱερομ. *ΣΤΡΑΤΟΥΛΗ*, Λευκαδίου, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ Λυκείου, 1852.

ΕΚΘΕΣΙΣ περὶ τοῦ Ἑλλ. παιδαγωγείου Ἑρμουπόλεως, ὑπὸ *Ι. ΒΑΛΕΤΤΑ*, διευθυντοῦ τοῦ παιδαγωγείου, 1852.

Λυπούμεθα ὅτι τὸ *πρῶτον* τῶν ἄνω ἀγγελλομένων πονημάτων δὲν ἦλθεν ἐγκαίρως εἰς γνῶσιν ἡμῶν, καὶ ὅτι ὁ Αἰὼν καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τοσαῦτα εἶπον περὶ αὐτοῦ, ὥστε οὐδὲν ἡμῖν λείπεται νὰ προσθέσωμεν, ὅπως ἀποδώσωμεν αὐτῷ τὴν καθήκουσαν δικαιοσύνην. Περιοριζόμεθα δὲ λέγοντες ὅτι ὁ συγγραφεὺς, πολλὴν ἐπιδεικνύων μάθησιν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀξιόλογα δίδει μα-

θέματα καλλιεπείας περὶ τὴν συγγραφὴν, καὶ κυροῖ αὐτὰ διὰ τῶν παραδειγμάτων τῶν ἰδίων αὐτοῦ δημηγοριῶν, ὧν αἱ πλεῖσται, ὡς ἰσχυρίζεται, καὶ ἀποδεικνύει δι' ἀξιοπίστων ὑπογραφῶν, εἰσὶν αὐτοσχέδιοι.

Τὸ *δεύτερον* εἶναι σοφὴ καὶ εὐφραδὴς περιγραφὴ ἑνὸς τῶν ὡραιοτέρων λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος, ὅσα ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀκηδία δὲν κατέστρεψαν ἀκόμη ἐν Ἀθήναις. Ὁ σοφὸς συγγραφεύς του, οὐ μόνον τὸν ἀρχιτεκτονικὸν καὶ γλυπτικὸν αὐτοῦ ῥυθμὸν περιγράφει, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τοῦ μύθου ὃν παριστᾷ ἡ ὡραία αὐτοῦ ζωοφόρος ἐξιχνιάζει, καὶ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας ἐν γένει πραγματεύεται, καὶ ἐξηγεῖ, κατὰ τὰς δοκιμωτάτας πηγὰς, τὰς σχέσεις τῆς Χορηγίας, ἐξ ὧν ἐπήγασε τὸ μνημεῖον τοῦτο. Ἡ μονογραφία αὕτη συνοδευομένη καὶ ὑπὸ τριῶν λιθογραφικῶν πινάκων, εἶναι ἀξιόλογος σελὶς τῆς ἀρχαιολογίας, καὶ νέα ἀπόδειξις τῆς ἤδη καὶ ἀλλαχόθεν γνωστῆς ἀρχαιολογικῆς πολυμαθείας τοῦ συγγραφέως της.

Τὸ *τρίτον* εἶναι πραγματεία περὶ τοῦ ἂν καὶ πότε ὑπῆρξεν ὁ Ὅμηρος, ὁποία ἡ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου δόξα τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ποία ἡ τύχη τῶν ἐπῶν αὐτοῦ, καὶ τίνες αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐργασίαι, καὶ ἂν αἱ ῥαψῳδίαι του συνεγράφησαν ἢ ἐκ στήθους ἀπεμνημονεύοντο. Ὁ συγγραφεὺς ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ὁμήρου, ὡς ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, κηρυττόμενος, παραθέτει πολλὰς τῶν ἀρχαίων μάλιστα περικοπὰς πρὸς κύρωσιν τῶν λόγων του, καὶ ἐπιφέρει τῶν μεταγενεστέρων τὰ ὑπὲρ καὶ κατὰ συγγράμματα καὶ συστήματα, παραλείπων ὅμως κατὰ δυστυχίαν τὸ νεώτατον καὶ ἀξιολογώτατον πάντων, τὸ τὰ λοιπὰ ἀνακεφαλαιοῦν, καὶ τὰς ἰσχυροτάτας ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ προκειμένου προτεῖνον θέματος, τὸν πρῶτον τόμον τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Μιούρ. Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη εἰς Ὅμηρον, εἶναι ἐν τούτοις πάσης συστάσεως ἀξία.

Τὸ *τέταρτον* εἶναι περιγραφὴ τοῦ ἐν Σύρῳ Ἑλλ παιδαγωγείου τοῦ Κ. Βαλέττα, ἐν ᾗ ὁ διευθυντὴς προοιμιάζει περὶ τῆς θέσεως τῆς ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ περὶ τῆς εἰδικῆς τάσεως τοῦ παιδαγωγείου τούτου.

Τὰ τέσσαρα ταῦτα ποιήματα οὐδεμίαν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα ὡς ἐκ τῆς ὕλης σχέσιν· ὁ κοινὸς ὅμως δεσμὸς μεταξὺ αὐτῶν ὅστις μᾶς ἔπεισε νὰ τὰ περιλάβωμεν εἰς ἓν, εἶναι ὅτι συνετάχθησαν ὑπὸ διευθυντῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, καὶ εἰσὶ τὰ ἄριστα τῆς ἐπιδόσεως τῶν σχολείων τούτων τεκμήρια, διότι ἡ ἐκπαίδευσις, ὅπως ἐπιτυγχάνῃ, ἀπαιτεῖ δύο τινὰ, ὀρθὸν ὀργανισμὸν, καὶ σοφοὺς τοὺς προϊσταμένους αὐτῆς.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ ἐκπαιδεύσεως, δὲν κρίνομεν ἐκτὸς τοῦ προκειμένου νὰ ἀναφέρωμεν ἐν παρόδῳ περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις δημοτικοῦ σχολείου τῶν Κορασίων, τὸ ὁποῖον, μόλις προ ἑνὸς ἔτους ἱδρυθὲν, ἐπέφερε καρποὺς ἀξίους πολλοῦ λόγου ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην διεύθυνσιν τῆς Κυρίας Πολυτίμης Κουσκούρη. Παρευρεθέντες εἰς τὰς τελευταίας ἐξετάσεις, ἐθαυμάσαμεν τῷόντι καὶ τὸν ἐμφαντικὸν τρόπον μεθ' οὗ ἀνεγίνωσκαν καὶ αἱ μικροτέρας ἡλικίας μαθήτριαι, καὶ τὴν ἑτοιμότητα, καὶ τὸ προσφυὲς τῶν ἀποκρίσεων εἴς τε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν γεωγραφίαν, καὶ τὴν ἀριθμητικὴν, καὶ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν, καὶ τὰ ἄλλα μαθήματα. Δὲν ἐθαυμάσαμεν δὲ μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι σοφοὶ ξένοι γράψαντες αὐθορμήτως περὶ τούτου τὰς γνώμας των, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν μίαν μόνην, τὴν ἐφεξῆς·

« Vidi con vera ammirazione questa scuola, il modo, la copia, e l' esito felice dell' insegnamento. Possa Iddio benedire questa istituzione di tanto vantaggio al popolo, e di gloria al governo.

29 Settembre (11 Ottobre) 1852.

A. D. Francesco Nardi.

Professore e decano dell' universita imperiale di Padova.»

Ἤτοι·

« Ἴδον μετ' ἀληθοῦς θαυμασμοῦ τὴν σχολὴν ταύτην, τὸν τρόπον, τὸν πλοῦτον, καὶ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τῆς διδασκαλίας. Εἴθ' εὐλογήσοι ὁ Θεὸς τὸ κατάστημα τοῦτο, πλείστην μὲν ὠφέλειαν εἰς τὸν λαὸν, δόξαν δὲ εἰς τὴν κυβέρνησιν παρέχον!

Τὴν 29 Σεπτεμβρ. (11 Ὀκτωβρ.) 1852.

Α. Δ. Φραγκίσκος Νάρδης.

Καθηγητὴς καὶ Πρύτανις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πανεπιστημίου τῆς Παδούης.»

Ἀθ. Χριστοπούλου νέα συγγράμματα.

Ὡς μελῳδία παρελθουσῶν ἡμερῶν, μελῳδία προσφιλὴς εἰς τὰς ἀκοάς μας, ἀντηχεῖ παρ' ἡμῖν τοῦ Χριστοπούλου τὸ ὄνομα. Οὗτος ἦτον ἡ μελίφθογγος ἀηδὼν, ἥτις, ὡς μαντεύσασα τὴν ἠῶ διὰ τοῦ προφητικοῦ της ἐμπνεύσεως δώρου, ἤρχισε ψάλλουσα τόσον ἡδέως ἐνῷ τὸ σκότος ἐπεκράτει εἰσέτι πέριξ ἡμῶν. Καὶ τὸν ἠκούομεν τότε πλήρεις τρυφῆς καὶ ἀγαλλιάσεως! Ἀλλ' ἔκτοτε ἤχησε σάλπιγξ πολέμου· ἔκτοτε ἀλαλαγμοὶ θριάμβων, ἀγωνιώντων κραυγαὶ, ἐκρηγνυμένων πόλεων εκπυρσοκροτήσεις· ἔκτοτε τῆς μορφώσεως νέου κόσμου οἱ θόρυβοι, τῶν ἀσυναρτήτων στοιχείων ἡ σύγκρουσις, καὶ αἱ ἀσθμαίνουσαι φιλοδοξίαι, καὶ οἱ μύριοι δύσηχοι κρωγμοὶ, κατεσίγασαν τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην φωνὴν, καὶ ἔρριψαν εἰς λήθην αὐτήν. Ἀλλ' ὁσάκις μέλος τι ἐκ τῶν καθαρῶν ἐκείνων καταβῇ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐν μέσῳ τῆς πέριξ ἡμῶν παντοίας κακοφωνίας, αἱ καρδίαι σκιρτῶσι, καὶ ἀναπνέουσι μετὰ χαρᾶς τὴν μακρόθεν πνέουσαν ἐκείνην τῆς ἁγνῆς ποιήσεως αὔραν· διὰ τοῦτο μᾶς ἦτον ἀδύνατον νὰ ἰδῶμεν

μετ' ἀδιαφορίας τὴν δημοσιευθεῖσαν τοῦ Κ. Κοριτζᾶ ἀγγελίαν, ὑποσχομένην ὁλόκληρον σύγγραμμα τοῦ σοφοῦ καὶ μελιῤῥύτου ἡμῶν Ἀνακρέοντος, μεταβαλλομένου εἰς ἱστορικὸν καὶ ἀρχαιολογον, καὶ ἀναλαμβάνοντος, ἀφ' οὗ ἀπέδειξε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος διαδεχθὲν ἀπὸ τῶν προπατόρων αὐτοῦ τὸ δῶρον τῆς γνησιας ποιήσεως, νὰ τὸ ἀποδείξῃ ὁμοίως διαδεχθὲν καὶ τὸ ὄνομα, καὶ τὴν προφορὰν καὶ τὴν γλῶσσαν ἐκείνων. Ὁμοίως μετὰ χαρᾶς περιμένομεν καὶ τὰς μεταφράσεις τοῦ ποιητοῦ ἡμῶν ἐκ τοῦ Ὁμήρου, τῆς Σαπφοῦς καὶ τῶν ἄλλων, οὐχὶ ὅτι συμμεριζόμεθα ἐντελῶς τὰς περὶ τῶν δεκαπεντασυλλάβων στίχων, καὶ ἐν γένει τὰς περι μέτρων θεωρίας του, ἀλλὰ διότι κέκτηται εἰς βαθμὸν ἀνώτατον ὅ,τι ἀναπληροῖ καὶ ὑπερτερεῖ πᾶσαν θεωρίαν, τὴν ὑπερτάτην τῆς στιχουργίας χάριν καὶ ἀκρίβειαν.

ΑΓΓΕΛΙΑ.

—o—

Ὁ Ἕλλην καὶ φιλέλλην Ἀθανάσιος Χριστόπουλος, ἀκούων πρὸ χρόνων πολλῶν μὲ θλῖψιν τῆς ψυχῆς του πολλοὺς ξένους να διασύρουν ἀπροσέκτως καὶ νὰ λέγουν, ὅτι οἱ σημερινοι τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονοι δὲν ἐφυλαξαν τὴν προφοραν τῶν φωνηεντων καὶ διφθόγγων ἐπίσης καὶ πολλῶν συμφώνων τῆς ἀρχαίας γλώσσης· καὶ ὅτι ἡ ἀληθινὴ προφορὰ τῶν φωνηέντων εἶναι τάχα ἐκείνη, τὴν ὁποιαν οἱ ἐρασμῖται προφέρουν· καὶ ὅτι πολλα σύμφωνα πάλιν τα προφέρουν γνησιώτερα κατα τους παλαιοὺς Ἕλληνας οἱ Λατῖνοι, αὐτοὺς καὶ ἄλλους τοιούτους παραλογισμοὺς μὴν ἀνεχόμενος ν' ἀκούῃ ὁ ζηλωτὴς τῆς ἑλληνικῆς δόξης καὶ τῆς χαριεστάτου γλώσσης τῶν προγόνων του, ἐπεχειρίσθη πρὸ ἑνὸς ἔτους τῆς τελευτῆς του ν' ἀπολογηθῇ εις τὴν ἄδικον αὐτὴν συκοφαντίαν κατὰ τῆς παλαιᾶς γλώσσης ὡς πρὸς τὴν προφορὰν, ὄχι βέβαια μ' ἐπιχειρήματα σοφιστικὰ, προερχομενα ἐνίοτε ἀπὸ ἄκαιρον ἐθνικην φιλοτιμίαν, ἀλλα μὲ λόγους ἀναντιῤῥήτους, στηριζομένους εἰς αὐτην τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, καὶ τὴν ὑβριζομένην μὲν ἀπὸ τους μεταγενεστέρους Ἕλληνας, φρονουμένην δὲ ἀλόγως ὡς βάρβαρον, και μεταξὺ τῶν λεγομένων κλασικῶν γλωσσῶν νὰ συγκαταλεχθῇ μὴ δυναμένην κ. τ. λ. νὰ τὴν ἀποδείξῃ ὅτι καὶ αὐτὴ δυνάμει, ἂν ὄχι τόσον ἐνεργεια, δὲν εἶναι καθόλου κατωτέρα κατα τὰ πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴν παλαιὰν, ὡς πηγάζουσα ἀπὸ τὴν ἰδίαν πηγὴν ὅθεν καὶ εκείνη, καὶ νὰ τὴν ἀποδείξῃ ἀπο τῶν κατηγόρων την γλῶσσαν ἀνωτέραν, εὐστροφωτέραν καὶ ἐπιτηδειοτεραν εις ἀνάπτυξιν παντὸς εἴδους ἰδέας, ὡς φαίνεται τρανώτατα ἀπο ὅσα ὀλίγα ἔγραψεν ὁ ἴδιος.

Τὸ τελευταιον λοιπὸν τοῦτο πόνημα τοῦ μακαρίτου Χριστοπούλου ἐπιγραφόμενον *Ἑλληνικὰ ἀρχαιολογήματα* περιλαμβάνει· ά. Ἑλλήνων ὄνομα καὶ γένος· β'. Ἑλλήνων γράμματα καὶ πῶς ἐσχηματίσθησαν· γ'. Ἀνασκευὴν τῶν λεγομένων ὅτι οἱ τωρινοὶ Ἕλληνες δὲν προφέρουν ὡς οἱ παλαιοί των πρόγονοι, καὶ ἀπόδειξιν ἀναντίῤῥητον ὅτι τοῦτοι μ' ἐκείνους συμφωνοῦν κατὰ πάντα ὡς πρὸς τὴν προφοράν· δ'. γλῶσσαν Ἑλλήνων παλαιὰν καὶ νέαν, καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα κατὰ φύσιν δὲν μέν' ἡ αὐτὴ, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἀνεπαισθήτως ἀλλάζει· έ. τὸ ποθεν ἡ κοινὴ τῆς τωρινῆς Ἑλλάδος γλῶσσα κατάγεται καὶ κατὰ ποῖον λόγον ἔλαβε τὸ παρόν της σχῆμα, καὶ πόσα εἴδη παραλλαγων τὴν ἐχρειάσθησαν διὰ νὰ ἐνδυθῇ μὲ τὸ παρὸν κομψόν της ἔνδυμα· ζ'. ἂν κατὰ πρόθεσιν τάγματος ἀνθρωπων σπουδαίων, δύναται γλῶσσα νὰ μορφωθῇ καὶ ὡς τοιαύτη νὰ διαμένῃ· καὶ ἂν αἱ γλῶσσαι ἀπαθέστεραι καὶ σπουδαιότεραι θεωρούμεναι εἶναι φύσει ὡραῖαι καὶ καλαί· ή. δεῖξιν πραγματικὴν ὅτι ἡ κοινὴ τῶν τωρινῶν Ἑλλήνων γλῶσσα δὲν βαρβαρίζει κατὰ τοὺς ἐρασμίτας ἢ καὶ κατ' ἄλλους, ἀλλὰ μάλιστα ἑλληνίζει ἀττικίζουσα, δωριζουσα, αἰολίζουσα, ἰωνίζουσα. Τελος περὶ θρησκείας καὶ μυστηρίων τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων κ. τ. λ.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν νεότητα καὶ ἀκμάζουσάν του ἡλικίαν πολλάκις ἐδοκίμασε νὰ μεταφράσῃ τὸν πατέρα τῆς ποιήσεως Ὅμηρον εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους, ὁμοίους μὲ ἐκείνους τῶν ἰδίων ποιημάτων του, καὶ μ' ὅλην του τὴν ἔξοχον δύναμιν καὶ διαθεσιν πρὸς τὴν ποίησιν δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπιτύχῃ κατα τὴν ἐπιθυμίαν του, δηλαδὴ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τὸ ἔργον εἶναι μετάφρασις, ἀλλ' ἰδία αὐτόχρημα πρωτότυπος, μετέφρασεν ὀλίγον πρὶν τῆς θανῆς του τὸ α τῆς Ἰλιάδος στοιχεῖον εἰς στίχους δεκαπεντασυλλάβους, καὶ ἀνομοιοκαταλήκτους, θέλων νὰ δείξῃ πραγματικωτερον εἰς τοὺς ἀρχαριωτέρους νέους, ὡς φαίνεται εἰς τὸν σύντομον πρόλογον τῆς μεταφράσεως, ὅτι τὸ εἶδος τῶν στιχων τούτων εἶναι ἀρχαιοτάτη τῶν προγόνων τους συνήθεια, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ τοὺς δώσῃ ὁδὸν καὶ ἀφορμὴν νὰ γυμνασθῶσι αὐτοὶ τελειότερα, ὡς νεώτεροι, καὶ δυνάμενοι ν' ἀντέχωσιν εἰς τοὺς πόνους περισσότερον.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ στοιχεῖον τῆς α. ῥαψῳδίας τοῦ Ὁμήρου μεταφρασμένον καὶ συνωδευμένον με τὰς ἀναγκαίας σημειώσεις πρὸς καλλιτεραν σαφήνειαν τοῦ κειμένου, καὶ τὸ προηγούμενον σπάνιόν του πόνημα προ πολλοῦ ἐπιθυμων νὰ μὴ συνταφῶσιν εἰς τὸν ψυχρὸν τάφον μὲ τὸν συγγραφεα διὰ πάντα, καὶ οἱ ὁμογενεῖς του νὰ στερηθῶσι τὰ τελευταῖα αὐτὰ τοῦ νοός του σπουδαιοτατα γεννήματα, ἔβαλα κατὰ νοῦν νὰ τὰ ἐκδώσω. Στερούμενος ὅμως χρηματικων μέσων, ἀργησα ἕως τώρα. Εὑρὼν δε πρὸ ὀλίγου ἀγαθὸν καὶ φιλοκαλον ἄνδρα ὁμογενῆ καὶ πρόθυμον νὰ καταβάλῃ τοῦ τύπου τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα, εὐθὺς καὶ δημοσιεύω τὸ ῥηθὲν χρήσιμον πόνημα μαζὶ μὲ τὸν βίον τοῦ συγγραφέως. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ δὲν ἐχρημάτισεν ὁ μακαρίτης κοινοῦ νοὸς καὶ παιδείας ἀνὴρ, δεν ἠμπόρεσα νὰ μὴ προτάξω τὸν βιον του, και τὰς περιπετείας του. Προστούτοις ἐπισυνάπτεται καὶ ἡ διὰ στίχων μετάφρασις καὶ ὀλίγων ἀποσπασμάτων τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Ἡροδότου, ὥστε ὅλα ὁμοῦ σχηματίζουσι τόμον ὀγδόου μεγέθους περιλαμβάνοντα περίπου εἴκοσι καὶ πέντε τοῦ τύπου κόλλας. Προς ἀπάντησιν δὲ τῶν τυπικῶν ἐξόδων προσδιορίζεται ἡ τιμὴ διὰ

τοὺς σπουδαίους καὶ φιλοκάλους συνδρομητὰς τῆς Πρωτευούσης δραχμὰς πέντε ἀρ. 5.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 12 8βρίου 1852.

Ὁ Ἐκδότης
Ν. ΚΟΡΙΤΖΑΣ.

ΕΛΕΓΕΙΟΝ.

(Κατὰ μίμησιν τοῦ R. Burns.)

I.

Ταπεινὸν ἄνθος τοῦ ἀγροῦ μὲ κυανόχρουν στέμμα,
Τίς πλάνη μὲ παρέσυρε τ' ἀπρόσεκτόν μου βλέμμα,
Κ' ἐπάτησα τὸν νέον σου κορμὸν μὲ βαρὺν πόδα,
Καὶ τὴν σεμνήν σου καλλονὴν ἐμάραν' ἀκουσίως;
Οὕτω μαραίνει ἔξαφνα δριμὺ πρωίας κρύος
Τῶν κήπων μας τα ῥόδα.

II.

Πρὶν καταστρέψω τὸν κορμὸν καὶ τὸ γλυκύ σου χρῶμα,
Ἡ χελιδὼν ἐστήριζε τὸ γλαφυρόν της σῶμα,
Καὶ μόνη αὕτη ἐλαφρῶς σ' ἐπίεζε τὰ φύλλα.
Μὲ μέθην ἤνοιγε χαρᾶς τὸ νέον πτέρωμά της,
Καὶ ἐχαιρέτων τὴν αὐγὴν τὰ κελαδήματά της
Φαιδρὰ καὶ ἐρωτύλα.

III.

Ὡς τόσα ἄνθη τοῦ ἀγροῦ καὶ σὺ ἔλαβες θάλλος,
Τὸ ψῦχος περιέθλιβε τὸ τρυφερόν σου κάλλος.
Ἀλλ' εὐτυχῶς διέφυγες τὸν ῥοῦν τῆς καταιγίδος
Καὶ ἀνυψοῦσο ἔξοχον ἐν μέσῳ τῶν ἀνθέων,
Κ' ἐστόλιζες κ' ἐφαίδρυνες, ὦ ἄνθος χάριν πνέον,
Το στῆθος τῆς πατρίδος!

IV.

Τὸν στέφανόν σου ἔβαφεν ἡ λάμψις τοῦ ἡλίου,
Πλήρη ψεκάδων τρεμουσῶν ἑωθινοῦ δακρύου.
Ἐπέπρωτο νὰ συντριβῇς, ὦ ἄνθος τῶν βουνῶν μου,
Νὰ στερηθῇς τὸ φύλλωμα καὶ τὸ γλαυκόν σου χρῶμα,
Καὶ μετ' ὀλίγον το μικρὸν νὰ σὲ καλύψῃ χῶμα.
Ἔμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου!

V.

Φεῦ! οὕτω τῆς νεότητος τὸ νέον κρίνον πίπτει,
Κ' ἡ κόρ' ἡ ἀπροστάτευτος εἰς δόλον ὑποκύπτει!
Οὕτω τοῦ νέου ποιητοῦ τὸ ἔαρ φυλλοῤῥέει,
Τὰ ᾄσματά του πνίγουσιν οἱ στρόβιλοι τοῦ βίου,
Καὶ ἐν ἑσπέρας κελαδῶν τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου
Μαραίνεται κ' ἐκπνέει!

25. Φευρουαρίου 1850.

Χ. Α. Παρμενίδης.

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ Ν. ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

Τῷ Κ. Γ... εἰς Σ...

Ἐλάβομεν τοὺς στίχους τοὺς ὁποίους ἐπιθυμεῖτε νὰ δημοσιεύσωμεν διὰ τῆς Ν. Πανδώρας. Εἰς ἀπάντησιν δὲ ἐπιτρέψατε πρὸς ἡμᾶς νὰ σᾶς κοινοποιήσωμεν τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν τοῦ ἐνδόξου Chateaubriand, ἀποκριθέντος πρός τινα Alciator ἀποστείλαντα ἐπίσης πρὸς αὐτὸν στίχους·

« Κύριε! ἀνέγνων μετὰ πλείστης εὐχαριστήσεως τοὺς στίχους τοὺς ὁποίους εὐαρεστηθέντες μ' ἐστείλατε. Περιγράφετε ἀξιολόγως τοὺς ποιητάς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ζητεῖτε μετὰ παῤῥησίας τὴν γνώμην μου, θέλω σᾶς εἰπεῖ αὐτήν. Ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ ποιη... καὶ μεγαλοφυία μεθ' ἧς ἐπροίκισεν ὑμᾶς ὁ οὐρ...ὸς, καὶ ἡ περὶ τῆς ὁποίας κρίσις θέλει μόνον μορφωθῇ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν μεγάλου ἀριθμοῦ στίχων, δὲν θέλω σᾶς συμβουλεύσει ποτὲ, ὡς καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλον θέλω πώποτε συμβουλεύσει, νὰ εἰσέλθητε εἰς τὸ φιλολογικὸν στάδιον. Τὸ κατ' ἐμὲ, μακάριος ἂν οὐδὲ λέξιν ἔγραφον ἐπὶ ζωῆς μου! Δὲν ᾐσθάνθην πώποτε τὴν καταφλέγουσαν ὑμᾶς δί...ν τῆς δόξης, παρετήρησα ὅμως ὅτι, μεταξὺ ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἀνθρώπων συγγραφόντων ἀνὰ ...σαν ἑκατονταετηρίδα, μόλις δύο ἢ τριῶν ἐπιζῇ τὸ ὄνομα. Θέλετε νὰ κερδήσετε τὸ λαχεῖον τῆς φήμης; ῥίψατε τὸν κύβον· προσέξατε ὅμως μὴ ἀποτύχητε. Ἔχομεν παραδείγματα φρικώδη τῆς δυστυχίας ἥτις ἐπηκολούθησεν ἐλπίδας ματαιωθείσας.

Ἐπειδὴ μὲ ὡμιλήσατε, κύριε, περὶ φιλίας, ἐνόμισα χρέος μου νὰ ἐκπληρώσω τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς. Καὶ δὲν θέλουσι μὲν ἐλαττώσει τὸ θάῤῥος σας, θέλουσιν ὅμως ἴσως σᾶς ἐμποδίσει τοῦ νὰ κατακρημνισθῆτε τυφλῶς εἰς τὴν ποίησιν, πρὶν συμβουλευθῆτε ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸν νοῦν καὶ τὰς δυνάμεις σας.

Ἐν Παρισίοις, τὴν 20 Μαρτίου 1836.»

Παροράματα τοῦ Φυλλ. ΞΕ'.

Σελ. 403 nisi est — nisi ut
» » Κ. Ζαμπελίου — τοῦ Κ. Ζαμπελίου
» 404 τὸ πρῶτον ὅπερ — τὸ πρῶτον τοιούτου εἴδους ὅπερ

1. ΙΑΝΟΥΑΡ. 1853. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 67.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

—o—

Ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τῆς Πανδώρας ὁλόκληρος ὁ τόμος τοῦ πρώτου ἔτους αὐτῆς, ὅσοι ἔχοντες τοιούτους εὐχαριστοῦνται νὰ τοὺς πωλήσωσιν, ἄς τοὺς στείλωσιν εἰς αὐτό· καὶ ἐὰν μὲν ἦναι πολὺ μεταχειρισμένα τὰ φυλλάδια θέλουσι λάβει ἀνὰ δρ. 8. τὸν τόμον, ἐὰν δὲ μετρίως, ἀνὰ 10.

Τὸ γραφεῖον τῆς Πανδώρας ἀγοράζει προσέτι καὶ τὰ ὑπὸ Στοιχ. Β. Γ. καὶ Ε. φυλλάδια.

Η ΝΥΞ
ΤΟΥ
ΝΕΟΥ ΕΤΟΥΣ.

Ἀνὴρ γέρων ἵστατο τὴν νύκτα τοῦ νέου ἔτους εἰς τὸ παράθυρον τῆς οἰκίας του, καὶ ἔντρομα ἔῤῥιπτε βλέμματα καὶ ἀπηλπισμένα, ὁτὲ μὲν εἰς τὸν ἀχανῆ καὶ διάστερον οὐρανόν, ὁτὲ δὲ κάτω εἰς τὴν ἤρεμον γῆν τὴν χιονοσκεπῆ ἐφ' ἧς κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην οὐδεὶς ὑπῆρχεν αὐτοῦ ἀθυμότερος. Διότι ὁ τάφος του ἔχαινε πλησίον του, καὶ αὐτὸν ἐκάλυπτεν ἀντὶ τῆς νεανικῆς χλόης, ἡ χιὼν τοῦ ἐσχάτου γήρως, καὶ ἐκ τῆς μακρᾶς ζωῆς του μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερε μόνον πλάνας, ἁμαρτήματα καὶ ἀδυναμίας, σῶμα παραλελυμένον καὶ ψυχὴν στεῖραν· τὸ στῆθός του ἦτο πλῆρες τραυμάτων, τὸ δὲ γῆράς του πλῆρες μεταμελειῶν. Αἱ ὡραῖαι ἡμέραι τῆς νεότητός του, ὡς φάσματα ἐπιφαινόμεναι εἰς αὐτόν, τὸν ἐπανέφερον εἰς τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην πρωΐαν, ὅτε τὸ πρῶτον ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὸν εἶχε φέρει εἰς τὴν διασταυρουμένην λεωφόρον τοῦ βίου, ἥτις δεξιῶς μὲν φέρει εἰς τοὺς λειμῶνας τῆς ἀρετῆς, εἰς εὐρὺν, ἤρεμον καὶ φωτεινὸν τόπον, εἰς τόπον ἔαρος, εἰς τόπον Ἀγγέλων, ἀριστερῶς δὲ παρασύρει εἰς τῆς κακίας τὰ βάραθρα, εἰς σπήλαιον μέλαν, καὶ ἀποσταλάζον ἰὸν, πλῆρες ἐπικινδύνων δρακόντων καὶ πνιγηρῶν ἀναθυμιάσεων. Ὦ! οἱ δράκοντες ἔδακνον ἤδη τὸ στῆθός του, καὶ τὸν ἰὸν ἀπέματτε διὰ τῶν χειλέων του, καὶ εἶχε τὴν συναίσθησιν τοῦ φοβεροῦ μέρους ἐν ᾧ εὑρίσκετο.

Μετὰ σπαραγμοῦ καρδίας καὶ ὡς φρενήρης ἀνέκραξε πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποβλέπων· « ἐπίστρεψόν μοι αὖθις τὴν νεότητα! ὦ πάτερ ὁδήγησόν με πάλιν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, καὶ ἡ ἐκλογή μου ἄλλη θὰ εἶναι.» Ἀλλ' ὁ πατήρ του καὶ ἡ νεότης του πρὸ πολλοῦ εἶχον τὸν ἐγκαταλείψει. Ἔβλεπε φῶτα ἀπατηλὰ σκιρτῶντα ἐπὶ τῶν ἑλῶν, καὶ σβεννύμενα εἰς τὸ κοιμητήριον, καὶ ἔλεγεν· « Ἰδοὺ αἱ ἡμέραι τῆς ἀφροσύνης μου! » Ἔβλεπεν ἀστέρα καταπίπτοντα λαμ-

πρὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἄφαντον γινόμενον εἰς τὴν γῆν, καί, « Ἰδοὺ ἐγώ! » ἔλεγεν ἡ τετραυματισμένη καρδία του, καὶ οἱ ὄνυχες τῆς Μεταμελείας, ὡς ἄλλης τινος ἐριννύος ἀνέξεον πάσας του τὰς πληγάς.

Ἡ ἐξημμένη φαντασία του τῷ ἐδείκνυεν ὑπνοβάτας φεύγοντας ἐπὶ τῶν στεγῶν, ὁ δὲ ἀνεμόμυλος ὕψωνεν ἀπειλητικῶς τοὺς βραχίονας αὐτοῦ, καὶ μορμολύκειόν τι ἐναπομεῖναν εἰς κενὸν κοιμητήριον ἀνελάμβανε κατὰ μικρὸν τοὺς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Μεταξὺ τοῦ ἀγῶνος ἤχησεν αἴφνης ἐκ τοῦ πύργου ἡ Μουσική, ὥς τι απομεμακρυσμένον ἐκκλησιαστικὸν ᾆσμα, ἐξαγγέλλουσα τὸ νέον ἔτος. Τότε συνεκινήθη ἠρέμα, ἀπέβλεψε πέριξ εἰς τὸν ορίζοντα καὶ εἰς τὴν εὐρύχωρον γῆν, καὶ ἐνεθυμήθη τοὺς ὁμήλικους του, οἵτινες ἦσαν εὐτυχέστεροι καὶ καλλήτεροί του, διδάσκαλοι τῶν ἀνθρώπων, πατέρες εὐτυχῶν τέκνων, καὶ εὐδαίμονες. « Ὦ! εἶπεν, ἠδυνάμην καὶ ἐγὼ ταύτην τὴν πρώτην νύκτα τοῦ νέου ἔτους νὰ πανηγυρίσω μὲ ἀδακρύτους ὀφθαλμούς, καθὼς ὑμεῖς, ἐὰν ἤθελον! Ὦ! ἠδυνάμην νὰ ἦμαι εὐτυχής, ὦ πολύτιμοι γονεῖς μου, ἐὰν ἤθελον νὰ ἐκπληρώσω τὰς καθ' ἕκαστον νέον ἔτος συμβουλάς καὶ εὐχάς σας!

Ἐνῷ δὲ οὕτως ἐβασανίζετο ὑπὸ τῶν πυρετωδῶν ἀναμνήσεων τῶν χρόνων τῆς νεότητός του, τῷ ἐφάνη ὅτι τὸ μορμολύκειον τὸ λησμονηθὲν ἐπὶ τοῦ κοιμητηρίου ἀνωρθώθη, καί, ἀσπαζόμενος τὴν δεισιδαιμονίαν, ἥτις πιστεύει ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τοῦ νέου ἔτους φαίνονται φαντάσματα τοῦ ἄλλου κόσμου, ἐνόμισεν ὅτι τὸ μορμολύκειον, αὐτὸν παριστῶν, μετεβλήθη αἴφνης εἰς ζωηρὸν νεανίαν.

Ἄλλο περισσότερον δὲν ὑπέφερε νὰ ἰδῇ. Καλύψας δὲ τοὺς ὀφθαλμούς του ἤρχισε νὰ κλαίῃ, καὶ τὰ θερμά του δάκρυα ἔρρεον καὶ ἠφανίζοντο ἐπὶ τῆς χιόνος. Στενάζων δ' ἐκ βάθους ψυχῆς, « Ἐπάνελθε, » ἔλεγεν, « ὦ νεότης, ἐπάνελθε πάλιν! » *Καὶ ἀληθῶς ἐπανῆλθε*. Διότι ταῦτα πάντα ἦσαν φρικτὸν μόνον ὄνειρον τῆς νυκτὸς τοῦ νέου ἔτους: Αὐτὸς δὲ ἦτον ἀκόμη νέος, καὶ ἦσαν τὰ πάντα ὄνειρον· μόνον αἱ πλάναι του καὶ αἱ ἁμαρτίαι του, αὐταὶ δὲν ἦσαν ὄνειρον. Ἅμα δ' ἔντρομος ἐξυπνήσας, ηὐχαρίστησε τὸν Θεὸν ὅτι νέος ἦτον ἀκόμη, καὶ ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν βδελυρὰν ὁδὸν τῆς κακίας, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ἀγλαὸν τῆς ἀρετῆς στάδιον, ἥτις φέρει εἰς τὴν εὐθαλῆ χώραν τῆς εὐδαιμονίας.

Ἐπίστρεψον μετ' αὐτοῦ καὶ σύ, ὦ νέε, ἂν ἵστασαι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἰδίας πλάνης. Τὸ τρομερὸν τοῦτο ὄνειρον ἂς γείνῃ τοῦ λοιποῦ μάθημα καὶ εἰς σέ· διότι ἄλλως εἰς μάτην θέλεις φωνάξει ἐλεεινῶς περὶ τα τέλη τοῦ βίου σου· « ἐπάνελθε, ἐπάνελθε, ὦ ὡραία νεότης! »

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.)

Γαβριὴλ Σοφοκλῆς.

ΕΛΕΝΗ.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

Πρὸ ἑνὸς σχεδὸν μηνὸς συνήντησα εἰς τὸ θέατρον ἀρχαῖόν τινα φίλον τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, τὸν ὁποῖον δὲν εἶχα ἰδεῖ πρὸ τεσσάρων ἢ πέντε ἐτῶν. Ἐν καιρῷ νεότητος τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα δὲν εἶναι μικρόν, διότι κατ' αὐτὸ καὶ ἡ καρδία καὶ τὸ πρόσωπον μεταβάλλονται, καὶ μάλιστα τὸ δεύτερον ἐὰν ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐπιρροὴν διαφόρων κλιμάτων. Αὐτὸ τοῦτο εἶχε συμβῇ καὶ εἰς τὸν φίλον μου. Εἶχε ταξειδεύσει, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, κατά τε θάλασσαν καὶ ξηράν, καὶ διατρίψει δύο ἔτη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μεξικῆς, ὅπου τὸν κατέκαυσεν ὁ ἥλιος. Ἰδοὺ διὰ τί ἐδυσκολεύθην νὰ τὸν γνωρίσω.

Πρῶτος αὐτὸς ἦλθε πρὸς ἐμὲ καὶ μ' ἔτεινε τὴν δεξιάν· ἐγὼ δὲ τὴν ἔσφιγξα εἰπὼν κατ' ἐμαυτόν· ἰδοὺ φίλος τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζω. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα συμβαίνουν συνεχῶς, οἱ δ' ἔμπειροι εἰς τὰ τοῦ κόσμου δὲν πολυταράσσονται ἀπὸ τὰ ἐπουσιώδη ταῦτα συμβεβηκότα, ἐφαιδρύνθην τὴν ὄψιν, καὶ ἀτενίσας τὸν φίλον, εἶπα·

— Ὦ! Καλ' ἡμέρα σας! Πρὸ πολλοῦ δὲν ἀπηντήθημεν.

— Ναί! ναί! ἀνεφώνησεν ὁ ξενοπρόσωπος φίλος· ἐπέρασαν κάμποσοι χρόνοι, καὶ χαίρω διότι μ' ἐγνώρισες.

Ἡ θέσις μου τῇ ἀληθείᾳ ἦτον πολλὰ δυσχερής. Πῶς νὰ ὁμολογήσω ὅτι δὲν τὸν ἐγνώριζα, καὶ ὅτι ἐδέχθην μὲ παιδικὴν ἀφέλειαν τοὺς ἀσπασμούς του; Ἐνθυμήθην εὐτυχῶς τὸ κοινὸν ἐκεῖνο ἀπόφθεγμα, καθ' ὃ ἡ εὐθεῖα ὁδὸς εἶναι καὶ καλητέρα καὶ συντομωτέρα, καὶ λαβὼν ἀμέσως καὶ τὰς δύω του χεῖρας, τὰς ἔσφιγξα μ' ἔνδειξιν αἰσθήματος φιλικωτέρου, καὶ εἶπα γελῶν·

— Ὄχι, ἀγαπητέ, δὲν δέχομαι τὰς φιλοφρόνους προσρήσεις σου, διότι εἶμαι πάντη ἀνάξιος αὐτῶν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι σὲ γνωρίζω πολύ, καὶ ὅμως τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἀγνοῶ ποῖος εἶσαι.

— Σὺ τοὐλάχιστον εἶσαι εἰλικρινής, ἐπανέλαβεν ὁ ἄγνωστος φίλος μου· πλὴν σὲ βεβαιῶ ὅτι λυποῦμαι κατάκαρδα, διότι φαίνεται ὅτι ὁ Μεξικανικὸς ἥλιος μὲ ἠλλοίωσε φρικτά. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μὲ ὑποδέχονται ὅπως καὶ σύ· ὥστε δὲν θὰ συμβουλεύσω κανένα νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Μεξικήν, διότι εἰς τὴν ἐπιστροφήν του δὲν θὰ τὸν γνωρίσουν οἱ φίλοι του. Ἐν τοσούτῳ ἂς μὴ σὲ τυραννῶ περισσότερον . . . δὲν ἐνθυμεῖσαι τὸν Ῥεϋβάλ; . . .

— Ὦ! φίλτατε Ῥεϋβάλ! ἀνέκραξα· σὲ ζητῶ συγχώρησιν διὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου μόνον, ἐπειδὴ ἡ καρδία μου δὲν εἶναι διόλου συνένοχος. Δὲν θέλω νὰ σὲ κρύψω ὅτι μετεβλήθης ὀλίγον . . .

— Ὀλίγον! ἐξ ἐναντίας πολύ, ὡς φαίνεται.

— Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἀφήσης πλέον γρήγορα.

— Τοῦτο, φίλε, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τῶν

ἐξωτερικῶν· αὐτὸς ἔχει καὶ τὴν τύχην καὶ τὰ ταξείδιά μου εἰς χεῖράς του.

— Μὲ φαίνεται ὅτι τὸ παρεξήλωσε.

— Σὺ δὲ, φίλε μου, δὲν ἀνεχώρησες ἔκτοτε ἀπὸ τοὺς Παρισίους;

— Σχεδόν.

— Θὰ ὑπῆγες εἰς τὸν Σαιγκλοὺ, εἰς τὰς Βερσαλλίας.

— Τῇ ἀληθείᾳ, ὄχι· ὑπῆγα κάπου μακρύτερα.

— Ἀδιάφορον, εἶπεν ὁ Ῥεϋβάλ· φαίνεται ὅτι εἶσαι κολλημένος εἰς τὸ θέατρόν σου.

— Καρφωμένος, εἶπε·

— Τότε ἔλα νὰ μὲ πληροφορήσῃς ὀλίγον τὰ περὶ αὐτοῦ.

— Καὶ πολὺ μάλιστα· ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ σὲ παρακαλέσω νὰ μὲ πληροφορήσῃς περὶ τῆς Μεξικῆς· διότι, τῇ ἀληθείᾳ, δὲν ζηλεύω τὴν φυσιογνωμίαν τὴν ὁποίαν ἔφερες ἀπ' ἐκεῖ.

— Ἀργότερα, ἐπανέλαβεν ὁ φίλος μου, κάμε με ὅ,τι θέλεις· πρὸς τὸ παρὸν ἔχω νὰ σὲ ἀπευθύνω μίαν μόνην ἐρώτησιν.

Εἶπε καὶ μ' ἔσυρε πρὸς τὸ ἐνδότερον τοῦ θεάτρου.

— Βλέπεις, μὲ ἠρώτησε, τὴν νέαν ἐκείνην γυναῖκα εἰς τὸ τρίτον θεωρεῖον;

— Ναὶ, ἀπεκρίθην.

— Τὴν γνωρίζεις;

— Βεβαίως.

— Παρετήρησες πόσον εἶναι χλωμή;

— Πρὸ πολλοῦ.

— Πῶς φαίνεται περίλυπος, καὶ ὅτι πάσχει!

— Πάσχει τὴν καρδίαν.

— Καὶ πῶς ὀνομάζεται;

— Κόμησσα Σαιγγεράν.

— Ὅταν ἦλθα, ἡ χλωμὴ ὄψις της μ' ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν, καὶ τὴν παρετήρουν μὲ προσοχήν· τὸ πρόσωπόν της μένει ἀκίνητον ὡς μάρμαρον· ὁμοιάζει ἄγαλμα καθήμενον. Πρὸ ὀλίγου, ὅταν ἤρχισεν ἡ τρίτη πρᾶξις, εἶδα δάκρυα ῥέοντα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς της· καὶ τὸ περιεργότερον ἐφαίνετο ἀγνοοῦσα ὅτι ἔκλαιε· διότι τὰ δάκρυά της ἔβρεχαν τὰς παρειάς της, χωρὶς αὐτὴ νὰ τὰ σφογγίσῃ· τὸ πρόσωπόν της ἦτον ἀδιακόπως ὡς ἀπολιθωμένον. Βεβαίως θὰ πάσχῃ ἠθικῶς.

— Ἔχεις δίκαιον, φίλε μου· ἡ ὄψις καὶ τὰ δάκρυά της κρύπτουν λυπηράν τινα ἱστορίαν. Πρὸ πολλοῦ παρατηρῶ τὴν κυρίαν αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα ἄλλοτε, ὄχι σιωπηλὴν καὶ κατηφῆ ὅπως σήμερον ἀλλὰ νέαν, φαιδρὰν καὶ ἀμέριμνον ὡς παιδίον. Εἰς πᾶσαν λέξιν της ἐχαμογέλα. καὶ ἐτραγῴδει εὐθύμως ὡς κελαδοῦν τὰ πτηνὰ τῶν ἀγρῶν εἰς τὴν ἀνατολὴν τῆς αὐγῆς.

— Ὄχι πλέον ἀπὸ περιέργειαν, μὲ εἶπεν ὁ Ῥεϋβάλ, ἀλλ' ἀπὸ συμπάθειαν πολλὰ ζωηρὰν καὶ πολλὰ εἰλικρινῆ, σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ διηγηθῇς τὴν ἱστορίαν της.

— Ἔλα λοιπὸν μαζῆ μου· ὑπάγωμεν νὰ καθήσωμεν εἰς τὴν γωνίαν ἐκείνην, καὶ θὰ σὲ διηγηθῶ τί ἔμαθα καὶ τί ἐμάντευσα διὰ τὴν νέαν αὐτήν.

Καὶ ἀποσυρθέντες εἰς τὴν μεμονωμένην ἐκείνην γωνίαν ἐκαθήσαμεν.

— Ἡ διήγησίς μου, εἶπα εἰς τὸν Ῥεϋβάλ, δὲν θὰ εἶναι πολλὰ τακτική. Θὰ σὲ εἰπῶ τὰ πράγματα ἀσυνάρτητα ὅπως τὰ ἐγνώρισα· θὰ σὲ εἰπῶ ὅσα εἶδα καὶ ὅσα μὲ εἶπαν. Τὰ πρῶτα τὰ ἐπορίσθην ἀπὸ δύο ἐπισκέψεις τὰς ὁποίας ἔκαμα εἰς τὸν ἄνδρα της, τὴν μίαν ὅταν ἐνυμφεύθη, καὶ τὴν ἄλλην μετὰ δύο χρόνους. Ὅταν τὸν ἐπρωτογνώρισα ἦτον συνταγματάρχης εἰς Περπινιὰν, καὶ ἓξ σχεδὸν μῆνας καθ' ἑσπέρας ὑπήγαινα εἰς τὴν οἰκίαν του.

Πολὺν καιρὸν μετὰ ταῦτα, διαβαίνων ἀπὸ τὰς Μέτας, ἔμαθα ὅτι ὁ συνταγματάρχης Σαιγγερὰν ἦτον ἐκεῖ. Ἐνόμισα λοιπὸν πρέπον νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ. Ἦτον τότε πεντηκοντούτης. Εἶχε χαρακτηριστικὰ ἀνδρικὰ, φυσιογνωμίαν σκυθρωπὴν, φωνὴν τραχεῖαν καὶ βλέμματα διαπεραστικά. Ἦτον δὲ τόσον αὐστηρὸς πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους του καὶ τόσον ἄκαμπτος, τὸ σύνταγμά του τὸν ἐφοβεῖτο τόσον πολὺ, ὥστε θὰ τὸν ἐμίσουν, ἐὰν δὲν ἦτον εἰς ἄκρον ἀνδρεῖος, τίμιος καὶ εὐθύς· ἦτον ἀληθὴς ἱππότης· ὅλοι ὑπέφεραν τὰ ἐλαττώματά του χάριν τῶν σπανίων προτερημάτων του.

Ἤκουσα ὅτι ὁ συνταγματάρχης ἦτον ὑπανδρευμένος, καὶ ὑπέθεσα ὅτι, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, θὰ ὑπανδρεύθη χάριν ἀποκαταστάσεως. Ἐφανταζόμην δὲ βλέπων τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ ἐξωτερικόν του, ὅτι καὶ ἡ σύζυγός του δὲν θὰ ἦτον μὲν γραῖα, ὄχι ὅμως καὶ πολλὰ νέα. Τὴν ἐφανταζόμην μάλιστα περίλυπον καὶ σιωπηλὴν, εὐπειθῆ, ὠχρὰν καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχουσαν δακρυσμένους.

Ὑπῆγα εἰς τοῦ συνταγματάρχου, ὅστις μὲ ὑπεδέχθη εἰς πρόσγειον θάλαμον. Τὰ παράθυρά του ἦσαν μεγάλα ὡς θύραι, καὶ ἠνοίγοντο εἰς ὡραιότατον κῆπον βρίθοντα ἀνθέων τῶν ὁποίων ἡ εὐωδία ἔφθανεν ἕως εἰς ἡμᾶς. Αἱ πασχαλίαι κινούμεναι ἀπὸ τὴν αὔραν ἔμβαινον ἐντὸς τοῦ θαλάμου, τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν, εἰς ἕνα λόγον ὅλα ἦσαν φαιδρὰ καὶ χαροποιὰ πέριξ ἡμῶν. Ἐπεδόθημεν δὲ εἰς διαφόρους ὁμιλίας, περὶ ὑπηρεσίας στρατιωτικῆς, περὶ στρατηγίας, καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων.

Ἤμην ἐκεῖ πρὸ μιᾶς ὥρας, ὅταν ἤκουσα φωνὴν ἐξελθοῦσαν ἀπὸ τὸν παρακείμενον θάλαμον, φωνὴν γυναικείαν πολλὰ νεανικὴν καὶ πολλὰ καθαρὰν, ἐπαναλαμβάνουσαν τὴν ἐπῳδὴν ἑνὸς τραγῳδίου.

— Σιωπὴ λοιπὸν, Ἑλένη! εἶπεν ὁ συνταγματάρχης ἡμιανοίξας τὴν θύραν· ἔχω ἐργασίαν, μὴν κάμνῃς τόσην ταραχήν.

— Ποῖος εἶναι; ἠρώτησα θελχθεὶς ἀπὸ τὸ φαιδρὸν ἐκεῖνο ᾆσμα ἠχῆσαν πλησίον ἀνθρώπου σκυθρωποῦ, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶ ὅτι ἄτοπος ἦτον ἡ περιέργειά μου.

— Ἡ σύζυγός μου καὶ ἡ ἀδελφή της ἐργάζονται μαζῆ.

Ὑπέθεσα λοιπὸν ὅτι ἡ σύζυγός του θὰ εἶχεν ἀδελφὴν νέαν, καὶ ὅτι αὐτὴ θὰ ἐτραγῴδει·

Ἐπανελάβαμεν τὴν ὁμιλίαν μας· ὁ μὲν συνταγματάρχης μὲ διηγεῖτο τὰς ἐκστρατείας του, ἐγὼ δὲ

τὸν ἤκουα ἔχων ἀλλοῦ τὸν νοῦν. Ποτὲ τὸ πρόσωπόν του δὲν μοὶ εἶχε φανῆ τοσον αὐστηρὸν, ποτὲ δὲν εἶχα αἰσθανθῆ εἰς τοσον βαθμὸν τὴν παγερὰν ψυχρότητα τὴν ὁποίαν διέδιδε πέριξ αὐτοῦ. Αἴφνης ἴδα περιπατούσας μακρὰν, εἰς τὰς δενδροστοιχίας τοῦ κήπου, δύο γυναῖκας αἱ ὁποῖαι ποτε μὲν ἐγίνοντο ἄφαντοι ὄπισθεν τῶν δένδρων ποτὲ δ' ἐφαίνοντο. Βεβαίως θὰ ἦσαν ἡ σύζυγος καὶ ἡ γυναικαδέλφη τοῦ συνταγματάρχου· τας παρετήρησα μὲ προσοχήν. Καὶ ἡ μὲν μία ἐφαίνετο τριακοντοῦτης, μελαγχροινὴ, ὑψηλὴ, ὀλίγον χλωμὴ, καὶ ἦθος ἔχουσα ἐν γένει γυναικὸς φιλασθένου· ἡ δὲ ἄλλη ἥτις ἐστηρίζετο εἰς τὸν βραχίονα τῆς πρώτης εἶχε πρόσωπον ἀγγελικὸν τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἐξαλειφθῇ πώποτε ἀπὸ τὴν μνήμην μου.

Φαντάσθητι γυναῖκα δεκαοκταετῆ μόλις, ζωηρὰν, εὐκίνητον, ὑψηλὴν, χαριτωμένην, λευκὴν ὡς ἀλάβαστρον, καὶ συγχρόνως ἀνθηρὰν ὡς αἱ πρῶται λευκάκανθαι τῆς ανοίξεως. Νεφος μαλλίων ξανθῶν περιετριγύριζε τὸ μαγευτικὸν πρόσωπόν της, λέγω δε νέφος διότι αἱ τρίχες της ἦσαν τόσον λεπταὶ καὶ τοσον μεταξωταὶ, ὥστε ἂν δὲν ἔβλεπες τὴν χρυσῆν ἀντανάκλασιν των, λαμπρὰν ὡς ὁ ἥλιος, θὰ τὰς παρωμοίαζες μὲ τὰ νήματα ἐκεῖνα τῆς παρθένου τὰ ὁποῖα λεπτὴ αὔρα ἀναρπαζει εἰι τὸν ἀέρα.

Ἡ νέα αὐτὴ ἐφόρει ἔνδυμα λευκὸν, τὸ ὁποῖον ἐδέετο περὶ τὴν μέσην της ἀπὸ ζώνην ἐπίσης λευκήν. Ἐμειδία, ἐτραγῴδει μὲ φωνὴν χαμηλὴν, ἔδρεπεν ἄνθη ποτὲ μὲν κυπτουσα πρὸς τὴν γῆν, ποτὲ δε ἀνυψουμένη πρὸς τὰ δένδρα, καὶ ἑπομένως οἱ ξανθοὶ βόστρυχοί της ἄλλοτε μὲν ἀπεκάλυπταν ὅλην τὴν ἀγγελικὴν μορφήν της, ἄλλοτε δὲ πίπτοντες ἐκ νέου ἐσκέπαζαν τὸ πρόσωπόν της. Καὶ ἐγὼ μὲν τὴν παρετήρουν ἐκθαμβος, ὁ δὲ συνταγματάρχης ἐξηκολούθει ἀδιακόπως τὴν διήγησιν δὲν ἐνθυμοῦμαι ποίας πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως τὴν ὁποίαν, ἐννοεῖται, δὲν ἤκουα. Τέλος πάντων ἐσιώπησε, καὶ παρατηρήσας ἀναμφιβόλως τὴν διεύθυνσιν τοῦ βλέμματός μου, μὲ εἶπε·

— Πρέπει νὰ σὲ παρουσιάσω εἰς τὴν γυναῖκά μου . . . Ἑλένη! Ἑλένη! ἀνέκραξε μὲ τὴν ἔντονον καὶ τραχεῖαν ἐκείνην φωνὴν ἡ ὁποία ἐτρόμαζε τοὺς ὑποδεεστέρους του.

Ἔστρεψα τὸ βλέμμα πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦσαν αἱ δύο γυναῖκες διὰ νὰ ἰδῶ ποία τῶν δύο θ' ἀνεσκίρτα ἀκούουσα τὴν φωνὴν, ὡς ἀνασκιρτᾷ ὁ δέσμιος ἀκούων τὸν ἦχον τῆς ἀλύσεώς του· ἀλλὰ καμμία δὲν ἐκινήθη.

— Ἑλένη! Ἑλένη! ἐπανέλαβεν ὁ συνταγματάρχης.

Την φορὰν ταύτην, ἴδα ἐρχόμενον δρομαῖον, καὶ κρατοῦν φύρδην μίγδην εἰς τὰς ἀγκάλας του σωρὸν ἀνθέων, τὸ ἀγγελικὸν πλάσμα τὸ ὁποῖον εἶχα τόσον θαυμάσει. Ἐκείνη ἦτο ἡ σύζυγος τοῦ συνταγματάρχου.

Ἅμα ἰδοῦσά με ἐστάθη, ἠρυθρίασεν, ἀφῆκε τὰ ἄνθη της, καὶ ἔλαβεν ἦθος βαρύ. Ἔγεινε δὲ οὕτως ὡραιοτερα.

Ὁ συνταγματάρχης μὲ ἠνάγκασε νὰ προγευθῶ μετ' αὐτῶν· ἡ δὲ Ἑλένη μ' ἐφιλοφρόνει μὲ ἄπειρον χάριν. Ἡ πρὸς αὐτὴν συμπάθειά μου ηὔξανεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, καὶ ἐπροσπάθουν νὰ μαντεύσω ἀπὸ τὸ βλέμμα καὶ τὴν φωνήν της τοὺς λογισμοὺς τῆς καρδίας της. Ἡ Ἑλένη ἦτον εὐδαιμων· δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐμβατεύσει εἰς τὰ τοῦ κόσμου· ὅλα τὴν ἤρεσκαν, καὶ ὅλα τῇ ἐδιδαν ἐλπίδας· εἰς ἕνα λόγον διετήρει ὅλον τὸ ἀμέριμνον τῆς νέας ἡλικίας, καὶ δὲν ἐφοβεῖτο παντάπασι τὸν αὐστηρὸν καὶ ψυχρὸν ἐκεῖνον ἄνδρα. Καὶ τῳόντι, ἔχουσα καρδίαν τοσῳ ἀθῶαν καὶ καθαρὰν, τί θὰ ἐφοβεῖτο. Τὰ ᾄσματα, ὁ γέλως, ἡ χαρὰ, ἰδοὺ ὅλη της ἡ ζωή! Οὔτε ὁ Θεὸς, οὔτε οἱ ἄνθρωποι δεν ἐδύναντο νὰ τῇ ἀπαγορεύσωσι τὴν εὔκολον ταύτην εὐδαιμονίαν τῆς ὁποίας ἡ εἰκὼν ἠκτινοβόλει εἰς τὸ μέτωπόν της, ὡς ἀκτινοβολεῖ ὁ ἥλιος εἰς τὸν οὐρανόν.

Βλέπων αὐτὴν οὕτω πως διατεθειμένην, ἀπέβαλα τὴν ἀκουσίαν θλίψιν ἥτις μὲ εἶχε κυριεύσει, καὶ εἶπα κατ' ἐμαυτὸν ὅτι βεβαίως ὑπάρχουσί τινες ψυχαὶ ἀπολαμβάνουσαι εὐτυχίαν ἁπλῆν, ἥσυχον καὶ γλυκεῖαν, ἥτις ἔχει τὰς πηγάς της εἰς τον καθαρωτερον οὐρανὸν, καὶ διανύουσαι τὸ στάδιον τοῦ κόσμου χωρὶς νὰ μέλῃ εἰς αὐτὰς οὔτε διὰ τὰς χαρας οὔτε διὰ τὰς λύπας τῆς ζωῆς. Ἡ νέα Ἑλένη, ἐστοχάσθην, θὰ ἦναι τοὐλάχιστον εὐτυχὴς, ζῶσα ἄγνωστος μακρὰν τοῦ κόσμου, οὗ τινος ἡ πνοὴ μαραίνει συχνάκις καὶ τὰ δροσερώτερα ἄνθη, καὶ σκοτίζει μὲ δάκρυα ἀλγεινὰ τὸ βλέμμα τὸ ὁποῖον ὑψόνεται πρὸς τὸν Θεὸν ἢ χαμηλόνεται πρὸς τὴν γῆν.

Μετὰ τὸ πρόγευμα ὁ συνταγματάρχης ἔμελλε νὰ ἱππεύσῃ· ἔφεραν λοιπὸν τόν ἵππον του, καὶ ἡ Ἑλένη τὸν ἐπλησίασε, τὸν ἐχάδευσεν, ἔπαιξε μὲ τὴν χαίτην του, καὶ τὸν ὡμίλησε μὲ φωνὴν ἡδυμελῆ καὶ θαλεράν. Ἔπειτα, ἐνῷ ὁ σύζυγός της ἡτοιμάζετο νὰ τὸν κεντήσῃ, ἀνυψώθη ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν ποδῶν της, ἔφερε τὸ μέτωπόν της πρὸς τὰ χείλη τοῦ συνταγματάρχου, καὶ μὲ κλαδίον πασχαλίας ἐμαστίγωσεν ἰσχυρῶς τὴν πλευρὰν τοῦ ἵππου, ὅστις ἀνεχώρησεν ἔκδρομος, ἐνῷ αὐτὴ ἐξεκαρδίζετο γελῶσα.

Μετὰ μίαν ὥραν ἐπανέλαβα τὴν πορείαν μου, ἀναπολῶν καὶ ἄκων τὴν ὡραίαν ἐκείνην νέαν δροσερὰν ὡς τὰ ἄνθη τὰ ὁποῖα ἔδρεπε. Διὰ τί ἄρα τὸ περιχαρὲς πρόσωπόν της, διὰ τί ὅλη ἐκείνη ἡ φαιδρὰ εἰκὼν τῆς ὁποίας αὐτὴ ἦτο τὸ κυριώτερον πρόσωπον, μ' ἐνέπλησεν ἰδεῶν θλιβερῶν; Διότι ἡ εὐτυχία της ἐκείνη δὲν εἶχε μέλλον· διότι ὁλόκληρος ἡ οἰκοδομὴ ἐθεμελιοῦτο ἐπὶ τοῦ λεπτοφυοῦς καλύμματος τὸ ὁποῖον ἔκρυπτεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς νέας ἐκείνης γυναικὸς καὶ τὸν κόσμον, καὶ αὐτὴν τὴν καρδίαν της.

Δύο ἔτη διέτριψα εἰς Ἰταλίαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψα εἰς Γαλλίαν κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα· ὁ συνταγματάρχης προβιβασθεὶς ὠνομάσθη στρατηγὸς, καὶ κατελέχθη μεταξὺ τῶν ἐπιτελῶν τῶν Παρισίων. Τότε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μνήμην μου ἡ νέα Ἑλένη, τὸ φαιδρὸν καὶ ἀμέριμνον ἐκεῖνο παιδίον οὗτινος ἡ ἐνθύμησις μ' ἐλύπει ἄλλοτε καὶ μὴ θέλοντα. Μ' ἐφαίνετο ὅτι τὴν ἔβλεπα ἀκόμη εἰς τὸν πολυανθῆ

καὶ τερπνότατον κῆπόν της, τοῦ ὁποίου τὰ λιγυσμένα δένδρα τὴν ἐπροφύλατταν ἀπὸ τὰς φλογερὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, καὶ ὅτι ἤκουα τὴν φωνὴν τοῦ συνταγματάρχου καλοῦσαν αὐτὴν κατ' ὄνομα. Τὴν ἔβλεπα ἀκόμη νέαν, ξανθὴν, φιλομειδῆ, παρουσιάζουσαν το μέτωπον εἰς τὸν σύζυγόν της διὰ νὰ τὸ φιλήσῃ, ὡς μικρά τις νέα πρὸς τὸν πατέρα της.

Εἴθε! εἶπα κατ' ἐμαυτὸν, νὰ διετήρησε τὴν γαλήνην τῆς ζωῆς της, καὶ ν' ἀγνοῇ ἀκόμη τὴν καρδίαν της! Εἴθε, εἰς τὸ διάστημα τῶν δύο παρελθόντων χρόνων, νὰ μὴν ἐδοκίμασεν οὔτε πόνους, οὔτε πληγάς! Εἴθε νὰ ἦναι πάντοτε ὁποία ἦτον, ἀμέριμνος, ἄπειρος καὶ ἀθώα.

Δυσκολεύομαι νὰ σὲ εἰπῶ, φίλε μου, πόσον ἐταραττόμην, καὶ πόσον ἤμην ἀνήσυχος ὁσάκις τὴν ἐσυλλογιζόμην. Καὶ ἐνῷ ἦτον ξένη σχεδὸν εἰς ἐμὲ, ἐσκεπτόμην δι' αὐτὴν ὡς ἂν ἦτον σύζυγος ἢ ἀδελφή μου. Ἐπροσπάθησα νὰ μαντεύσω τί ἀπέγεινε, καὶ ἐχαιρόμην καὶ ἐφοβούμην συνάμα νὰ τὴν ἐξαναϊδῶ. Καὶ ὅμως, σὲ τὸ βεβαιῶ, κανὲν ἄλλο αἴσθημα ἢ ἁπλῆς συμπαθείας δὲν εἶχε διεγερθῆ εἰς τὴν καρδίαν μου. Τὴν εἶχα ἰδεῖ πλησίον τοῦ ἀνδρός της τόσον ἁγνὴν, τόσον ἀφελῆ καὶ τόσον ἀθώαν, ὥστε ἱερόσυλον θὰ ἐνόμιζα πᾶν ἄλλο αἴσθημα παρὰ τὸ ἀδελφικόν, Ὅθεν, τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἐπανόδου μου ἐξετάσας ἐπληροφορήθην ποῦ ἐκατοίκει ὁ στρατηγὸς Σαιγγεράν.

Ἡ οἰκία του εὑρίσκετο εἰς μίαν τῶν γνωστοτέρων συνοικιῶν τῆς πόλεως. Εἰσερχόμενος διέβην διὰ τετραγώνου αὐλῆς, καὶ ἔφθασα εἰς πλατύτερον πρόδομον. Ἀγνοῶ διὰ τί ἐπεπόθησα τὰς πασχαλίας καὶ τὰ ἄλλα ἄνθη τοῦ μικροῦ κήπου τῶν Μαιτῶν. Πλὴν τούτου τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ οὐρανὸς ἦτον ζοφερὸς, λεπτὴ βροχὴ ἔπιπτεν ἀπὸ πρωΐας, ἐνῷ τὴν τελευταίαν φορὰν καθ' ἣν ἴδα τὴν Ἑλένην, ὁ ἥλιος ἦτον τόσῳ ὡραῖος καὶ τόσῳ λαμπρὸς, ὥστε καθωραΐζεν ὅλα τὰ πρόσωπα.

Ἐμβῆκα εἰς τὴν οἰκίαν· οἱ θάλαμοι ἦσαν μεγάλοι, καὶ πολυτελῶς ἀλλ' αὐστηρῶς, οὕτως εἰπεῖν, στολισμένοι. Παραπετάσματα πυκνὰ καὶ παχέα ἐμπόδιζαν τὸ φῶς τοῦ νὰ εἰσέρχεται ἐλευθέρως εἰς τὰς αἰθούσας· ὅλα ἦσαν συμμετρως τοποθετημένα, καὶ ἕκαστον ἔπιπλον ἐφαίνετο ὅτι ἦτον ἐκεῖ μᾶλλον δι' ἐπίδειξιν ἢ δι' ἀνάπαυσιν. Οἱ τάπητες ἦσαν μαλακώτατοι, καὶ ἐντός τινων γαστρῶν ἔκυπταν τὰς κορυφάς των ἄνθη, τῶν ὁποίων τὰ ἡμιμαραμμένα στελέχη ἐφαίνοντο ἐπιποθοῦντα ὀλίγην γῆν καὶ ἥλιον· ἡ οἰκία ἦτον ψυχρὰ καὶ σκοτεινή. Ὢ! ἤμην βέβαιος ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον ἀνάγκη νὰ ἐπιβάλῃ τις εἰς τὴν Ἑλένην ὡς εἰς παιδίον σιωπήν· ἡ νέα κόρη ἦτον σήμερον μεγάλη κυρία· δύο ἔτη εἶχαν παρέλθει.

Τέλος πάντων εἰσῆλθα καὶ εἰς τὸν τελευταῖον θάλαμον ὅπου ἐκάθητο ἡ κυρία. Ἐπειδὴ δὲ δὲν μὲ εἶχαν ἀναγγείλει, αὐτὴ εἴτε οὖσα ἀσχολημένη, εἴτε μὴ προσέχουσα, δὲν μὲ ἤκουσεν ἐμβάντα. Ἐκάθητο τὴν ῥάχιν ἔχουσα πρὸς τὴν θύραν. Ὡραῖον παιδίον μονοετὲς ἔκειτο παρὰ τοὺς πόδας της ἐπὶ τοῦ τάπητος, παῖζον μὲ τὰ χρυσᾶ βραχιόλια τὰ ὁποῖα ἐκβαλοῦσα ἔδωκεν εἰς αὐτὸ ἡ μήτηρ. Φοροῦσα μακρὸν ἔνδυμα ἀπὸ μαῦρον μεταξωτὸν, ἦτον ἐξαπλωμένη εἰς πλατύτατον θρανίον, καὶ δὲν ἔβλεπε τὸν υἱόν της. Ἡ κεφαλή της ἐστηρίζετο εἰς τὴν χεῖρά της, καὶ τὸ βλέμμα της διευθύνετο ἀορίστως πρὸς τὸ παράθυρον, ὅθεν ἐφαίνετο ὀλίγον ὁ οὐρανός.

Το ἐξωτερικόν της ἐδείκνυεν ἀθυμίαν· μ' ἐφάνη ὅτι ἐτήκετο ἀπὸ πάθος κρύφιον, καὶ ᾐσθάνθην συγκινηθεῖσαν τὴν καρδίαν μου. Ἐστάθην ἀκίνητος, καὶ τὴν παρετήρουν οὕτω πως κύπτουσαν τὴν κεφαλὴν, ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα ἄλλοτε τόσῳ ἄφροντιν, τῆς ὁποίας ἡ φωνὴ ἐπανελάμβανε φαιδρὰ ᾄσματα. Δὲν ἐτραγῴδει πλέον σήμερον, ἀλλ' ἐσκέπτετο. Ἐπροχώρησα ἐπὶ τέλους, αὐτὴ δὲ στρέψασα τὴν κεφαλὴν ἀνεσηκώθη.

Ἐνόμισα ὅτι ὠνειρευόμην· διότι οἱ ὀφθαλμοί μου δὲν τὴν ἀνεγνώριζαν πλέον. Ὑπέθεσα ὅτι ἦτον ἀδελφή της ἔχουσα καὶ ἄλλην ἡλικίαν, καὶ ἄλλον χαρακτῆρα.

Ἡ κόμησσα Σαιγγερὰν ἦτο εἰς ἄκρον ἰσχνὴ, καὶ τὸ ἄλλοτε εὐλύγιστον σῶμά της, ἐφαίνετο ὅτι μόλις εἶχε τὴν δύναμιν νὰ σταθῇ εὐθύ. Βεβαίως; θὰ ἔπασχε· τὸ ἀγγελικὸν πρόσωπόν της, ἦτον ὠχρόν· αἱ παρειαί της εἶχαν τὸ αὐτὸ χρῶμα τοῦ μετώπου της, οἱ πάλαι ζωηροὶ καὶ γλαυκοὶ ὀφθαλμοί της ἦσαν μαλακοὶ καὶ ἀπλανεῖς, καὶ συγκεκολλημένα σχεδὸν τὰ πρὶν φιλομειδῆ χείλη της, αἱ δὲ ἄκραι αὐτῶν, κλίνουσαι πρὸς τὰ κάτω, ἀνεδείκνυαν τὴν φυσιογνωμίαν της ὡσανεὶ πενθοῦσαν.

Ὦ φίλε μου! ἐὰν ἔβλεπες τὸ νέον ἐκεῖνο πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἦτον τόσῳ περίλυπον, τὸ πάθος ἐκεῖνο τῆς καρδίας της τὸ ὁποῖον ἠλλοίωσε τὸν χαρακτῆρά της, σὲ βεβαιόνω ὅτι θὰ ᾐσθάνεσο, ὡς κ' ἐγὼ, δακρύοντας τοὺς ὀφθαλμούς σου. Μὲ ἠτένισεν ὀλίγον χωρὶς νὰ μὲ γνωρίσῃ, καὶ μετὰ μικρὸν ἐδοκίμασε νὰ χαμογελάσῃ καὶ εἶπε σιγαλά·

— Ἀ! ἐνθυμοῦμαι! . . . Εἰς τὰς Μέτας, εἰς τὸν κῆπον, πρὸ δύο ἐτῶν, μίαν ὡραίαν ἡμέραν τῆς ἀνοίξεως.

— Ναὶ, κυρία, ἀπεκρίθην. Φθάσας πρό τινων ἡμερῶν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἔσπευσα νὰ ἔλθω νὰ πληροφορηθῶ περὶ τῆς ὑγείας σας καὶ τῆς τοῦ Κ. Σαιγγεράν. Ἔμαθα μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν ὅτι ὠνομάσθη στρατηγός.

Ἐψιθύρισε λέξεις τινὰς ἀσημάντους, καὶ μετὰ ταῦτα μετέβημεν εἰς ἄλλας ὁμιλίας. Ἔπραττεν οὕτω χρέος εὐγενείας, ἀλλὰ τὸ ἔπραττε μὲ ἄπειρον δυσκολίαν, ἐνῷ ἐγὼ δὲν τὴν ἤκουα ἀλλὰ τὴν ἔβλεπα. Ἠγωνιζόμην νὰ μαντεύσω τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ἀλλοιώσεως εἰς τόσον βραχὺ διάστημα, ἀλλ' ἀόριστοι ἦσαν οἱ συμπερασμοί μου.

Την ἠρώτησα ἐὰν ἠσθένησεν, αὐτὴ δὲ μὲ ἀπεκρίθη ὄχι. Ἔπειτα ἀνακύψασα ἐτραύλισε τὰς λέξεις ταύτας· ναὶ, ὀλίγον ἔπασχα, ἤμην ἀδύνατος, καὶ ἤλλαξεν ὁμιλίαν. Παρετήρησα τὸ βρέφος της, ἦτον εὔρωστον καὶ ζωηρὸν, καὶ ἐπομένως δὲν ἔδιδε κάμμίαν ἀφορμὴν ἀνησυχίας εἰς τὴν μητέρα του. Μήπως ὁ στρατηγὸς ἀνέπτυξε τὸν ἀπότομον καὶ τραχὺν χαρακτῆρά του, καὶ καθυπέβαλεν ὑπὸ τὸν σιδηροῦν ζυγόν του τὴν νέαν

ἐκείνην κεφαλήν; Ἡ ἰδέα αὕτη μ' ἐφάνη ἡ μᾶλλον πιθανή, καί, ἂν καὶ λυπηρά, δὲν προσῆπτε κάνένα μῶμον εἰς τὴν ἁγνότητα τῆς γυναικὸς ἐκείνης.

Ἦλθε καὶ ὁ στρατηγός. Μ' ἔτεινε τὴν χεῖρά του μὲ πολλὴν εὐμένειαν, καὶ μετὰ ταῦτα προχωρήσας πρὸς τὴν γυναῖκά του ἐφίλησε τὸ μέτωπόν της μὲ στοργὴν ἥτις μὲ κατέπληξε. Τὴν ἐπέπληξε διότι δὲν ἐξῆλθεν, ἐξέφρασε λύπην διότι ἐπέμενεν οἰκουροῦσα, καὶ ἠγανάκτει διότι ἔχων ἀπείρους ἐργασίας, ἔμενε πολὺν καιρὸν μακρὰν αὐτῆς. Ἐὰν λοιπὸν ἡ Ἑλένη ἠγάπα τὸν σύζυγόν της, θὰ τὸν ἠγάπα βεβαίως τότε ὅτε ζῶν πλησίον της ὁ ἀπότομος ἐκεῖνος στρατιώτης ἔγεινεν ἤπιος καὶ προσηνής.

Ἐντοσούτῳ τὰ πάντα μ' ἐφαίνοντο μεταβληθέντα εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην. Οὐδ' ἡ Ἑλένη ἦτον ἡ γυνὴ τὴν ὁποίαν εἶχα γνωρίσει, οὐδ' ὁ στρατηγὸς ὁ ἴδιος ἄνθρωπος· ἡ ἄκαμπτος καὶ σχεδὸν ἀγρία φύσις του εἶχε λυγισθῆ ἐνώπιον τῆς ἀσθενοῦς ἐκείνης κόρης. Ἀλλ' εἰς τὸ διάστημά τῶν δύο ἐτῶν, ἡ κόμη τοῦ στρατηγοῦ ἐλευκάνθη ἐξ ὁλοκλήρου· ὥστε αὐτὸς μὲν θὰ ἠγάπα ὡς πατήρ, ἐκείνη δὲ ὡς θυγάτηρ.

Ἡ συνομιλία ἔγεινε μετ' ὀλίγον οἰκειοτέρα· ὁ στρατηγὸς μ' ἔδειξεν ἐπαιρόμενος τὸν υἱόν του, τὸν ἐθεώρει ἤδη ὡς στρατηγὸν, καὶ ἔχαιρε προσαρτῶν εἰς τὸ στῆθος τοῦ βρέφους τὰ παράσημά του. Ἔπειτα μὲ ὡμίλησε περὶ τῶν Παρισίων, περὶ τῶν διασκεδάσεων τοῦ χειμῶνος, καὶ περὶ τῶν χορῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἔλαμψε καὶ ἐθαυμάσθη ἡ Ἑλένη του· ὡμίλησε δὲ μὲ ζέσιν νέου. Ἡ δὲ Ἑλένη ἐμειδίασε μὲ μειδίαμα θλιβερόν.

Μετ' ὀλίγον ἐσηκώθην διὰ νὰ ἀναχωρήσω. Ἐνῷ δὲ ἡτοιμαζόμην ν' ἀνοίξω τὴν θύραν, ὑπηρέτης τις εἰσελθὼν ἀνήγγειλε τὸν κόμητα Ὀσμόνδον Σερινιὺ, ὑπασπιστὴν τοῦ στρατηγοῦ· οὗτος ἦτον νέος ὡραῖος καὶ ὑψηλὸς, μακροκόμης καὶ ὕπωχρος. Ἐχαιρέτων ἀκόμη τὴν κυρίαν Σαιγγεράν ὅταν ἠκούσθη τὸ ὄνομά του.

Ἡ Ἑλένη ἀνεσκίρτησεν ἀφνέτως· αἴφνης ἀνέβη μικρὸν ἐρύθημα εἰς τὸ ὠχρὸν μέτωπόν της, καὶ ἀνεπαίσθητός τις κλόνος συνετάραξε τὸν ἀσθενῆ ὀργανισμόν της. Κανεὶς δὲν θὰ τὸ παρετήρει· ἀλλ' ἐγὼ . . . ἐγὼ . . . προησθάνθην καὶ ἐμάντευσα. Ταλαίπωρος Ἑλένη! εἶπον καταβαίνων ταχέως.

Οἴμοι! . . . ἔμαθα λοιπὸν τὸ μυστικὸν τοῦ πάθους καὶ τῆς ὠχρότητος τῆς νέας· ἡ ταλαίπωρος! . . . ἢ ἠγάπα τὸν κόμητα Σερινιὺ, ἢ ἐφοβεῖτο νὰ τὸν ἀγαπήσῃ. Πῶς τοῦτο συνέβη; τὸ ἔμαθα ὕστερον ὁμοῦ μὲ τὰς ἄλλας λεπτομερείας τῆς ἱστορίας της. Σὲ εἶπα, φίλε μου, ὁποία ὑπῆρξεν ἡ νέα αὐτὴ σύζυγος· ὑπῆρξεν ἀθώα καὶ εὐτυχής, ἠγνόει τὰ ἐγκόσμια, διῆγε ζωὴν παιδικὴν, καὶ ἦτον ὁλοτελῶς ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ βρέφους τὸ ὁποῖον ἐκυλίετο εἰς τοὺς πόδας της καὶ ἐδοκίμαζε νὰ τὴν ὀνομάσῃ μητέρα. Ἠγνόει ὅλα τὰ ἄλλα αἰσθήματα, ὅλας τὰς ἄλλας διασκεδάσεις, ὅλας τὰς ἄλλας εὐτυχίας, οὐδ' ἐγνώριζε τὰ φλογερὰ δάκρυα τὰ ὁποῖα πολλοὶ χύνουν μόνοι καὶ σιωπηλοί. Ἔζη, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, μεταξὺ τῆς εὐτυχίας τῶν ἀγγέλων καὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ἀνθρώπων· ἐγέλα, ἐτραγῴδει, ἔδρεπεν ἄνθη, ἦτον εὔθυμος ὡς παιδίον, καὶ ἐρασμία ὡς μήτηρ. Ὁ γέρων ἐκεῖνος ὅστις χάριν αὐτῆς ἐξημέρωσε τὴν πρώτην φύσιν του, ἦτον προστάτης, φίλος της· καὶ εἰς αὐτὸν, καθὼς καὶ εἰς τὸ τέκνον της εἶχε συγκεντρώσει ὅλους τοὺς λογισμούς της. Ἀλλ' ἦλθεν εἰς Παρισίους καὶ νέος τις, ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ, εὑρίσκεται ἀδιακόπως πλησίον της, ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν της διὰ λόγους ὑπηρεσίας· ἦσαν καὶ οἱ δύο παιδία, καὶ ἐμάντευσαν ἀμοιβαίως τὰς καρδίας των. Καὶ οἱ δύο ἀνέφριξαν ὅταν ὁ αἰφνίδιος ἐκεῖνος λογισμὸς εἰσεχώρησεν εἰς τὴν ψυχήν των, ἐπειδὴ δὲν ἐδύναντο ν' ἀποφύγουν τὸν κίνδυνον. Ἔζησαν λοιπὸν οὕτω πολλοὺς μῆνας, φοβούμενοι ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ἀνήσυχοι καὶ τεταραγμένοι, διότι καὶ οἱ δύο εἶχαν τὸ προαίσθημα τὸ ὁποῖον προηγεῖται τῆς δυστυχίας ἢ τοῦ σφάλματος. Ὁ Ὀσμόνδος ἔγεινε μελαγχολικὸς καὶ κατηφὴς, ἡ δὲ Ἑλένη ὠχρὰ καὶ σύννους. Ἀλλ' οὔτε λέξις, οὔτε βλέμμα, οὔτε νεῦμα δὲν ἐμόλυνε τὴν τιμὴν τῶν δύο τούτων νέων, πασχόντων ἐν σιωπῇ.

Καὶ ἐκεῖνος μὲν εἶχε θέλησιν, αὐτὴ δὲ ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν· ἀλλὰ τὸ κελάδημά της ἐσίγησεν, ἡ χαρὰ ἐσβέσθη εἰς τὴν καρδίαν της, καὶ τὸ μειδίαμα ἀπεσκίρτησεν ἀπὸ τὰ χείλη της. Ὅταν ἐπεριδιάβαζε τὰ ἄνθη ἔτειναν πρὸς αὐτὴν τοὺς μυριπνόους κάλυκάς των, ἀλλ' ἡ χείρ της δὲν τὰ ἔδρεπε πλέον. Αἱ πρὸς Θεὸν προσευχαί της δὲν ἦσαν πλέον αἱ αὐταὶ, καὶ αἱ χεῖρές της ὑψόνοντο τρέμουσαι πρὸς τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ τὸν ζητήσουν προστασίαν καὶ ἄσυλον. Ὦ φίλε μου! ἦτον ἀξιολύπητος ἡ ταλαίπωρος Ἑλένη, εὑρεθεῖσα οὕτω πως ἐν μέσῳ κινδύνων καὶ θλίψεων. Ὅταν ἡ νόσος δὲν θεραπεύεται προοδεύει εἰς τὸ χεῖρον.

Ὁ Σερινιὺ εἶχε ψυχὴν εὐγενῆ καὶ εὐθεῖαν· ἠγάπα δὲ τὴν Ἑλένην, διότι ὁ ἔρως δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἀπὸ ἡμᾶς οὔτε ἀπὸ τὴν θέλησίν μας, καὶ διότι δὲν ἔχομεν ἐπ' αὐτοῦ καμμίαν ἐξουσίαν· καὶ τὴν ἠγάπα ἀσκόπως, οὕτως εἰπεῖν, χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ ποῦ θὰ τὸν ἔφερεν ὁ ἔρως του. Ἀλλ' ὁ ἔρως του τὸν ἔφερεν εἰς βάραθρον, καὶ αὐτὸς ἔπασχε σιωπῶν, διότι ἐμάντευσε τὴν Ἑλένην, καὶ τὴν ἠγάπησε μὲ καθαρότητα καὶ μὲ τιμήν. Ἔγκλημα ἐθεώρει τὸ νὰ προσπαθήσῃ νὰ παρασύρῃ τὴν ὡραίαν ἐκείνην νέαν κατά τε τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ψυχὴν, εἰς τὸ νὰ λησμονήσῃ τὸ ἱερώτερον χρέος της. Ἐνθυμεῖτο ὅτι καὶ ὁ πατήρ του εἶχε τὴν κόμην λευκὴν, καὶ ἐσέβετο ἔτι μᾶλλον τὸν στρατηγὸν Σαινγγεράν.

Ἐντοσούτῳ καθ' ἑκάστην παρευρίσκοντο εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ οἱ δύο, πολλάκις δὲ καὶ μόνοι· καὶ αἱ δυνάμεις τῆς Ἑλένης παλαιούσης, καὶ δεινοπαθούσης, ἐξηντλοῦντο ἀδιακόπως.

Μίαν ἑσπέραν ὁ στρατηγὸς ἠγοπόρησε νὰ ἐπιστρέψῃ· ὁ δὲ Σερινιὺ ἐλθὼν καὶ ἰδὼν μόνην τὴν Ἑλένην, ἐστάθη εἰς τὸ κατώφλιον διστάζων ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἐμβῇ· ἀλλ' ὁ ὑπηρέτης τὸν εἶχεν ἤδη ἀναγγείλει. Εἰσελθὼν ἐχαιρέτισε τὴν κυρίαν καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τῆς ἑστίας· ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ πραγμάτων ἀδιαφόρων, ἀλλ' οἱ λόγοι ἐξέπνεαν εἰς τὰ χείλη του, διότι δὲν ἔβλεπε παρὰ τὸ ὡραῖον πρόσωπον τῆς Ἑλένης, ὠχρὸν ἀλλὰ γαλήνιον, ἐχούσης τὰ βλέμ-

ματα προσηλωμένα εἰς τὸ τέκνον της τὸ ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ σκεπτικῆς. Ἡ δοκιμασία ἦτον βεβαίως πολλὰ δεινή, καὶ ἱδρὼς φλογερὸς ἔῤῥεεν ἀπὸ τὸ μέτωπόν του.

Ἀλλ' εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἑλένης τί συνέβαινε τότε; Ποία ἔμπνευσις θεία ἦλθε τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν εἰς βοήθειάν της; Πόθεν ἐδανείσθη τόσην δύναμιν καὶ τόσον θάῤῥος; Ὁποίαν προσευχὴν ἀπεύθυνε εἰς τὸν Θεόν; Τοῦτο ἦτον ἴσως μυστήριον, ἴσως δὲ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἰδίαν. Ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν νέον, καὶ τὸ μέτωπόν της ἠκτινοβόλει ἀγνότητα ἄῤῥητον. Μεγαλοπρεπὴς ἦτον ἡ θλίψις της, καὶ γαληνιαία ἡ καρτερία της.

— Κύριε Σερινιύ! ἀνέκραξεν.

Ὅταν ὁ νέος ἤκουσε τὴν φωνὴν ταύτην ἀνεσκίρτησεν ὡς ἂν τὸν ἐξύπνισεν αἰφνίδιος κρότος βαθέως ὑπνώττοντα. Ἀνύψωσεν ἐπίσης τὴν κεφαλήν, καὶ ἀπαντήσας τὸ παρθενικὸν ἐκεῖνο πρόσωπον, ἥνωσε τὰς χεῖρας· μὴ τολμῶν δὲ νὰ γονατίσῃ ἐσηκώθη.

Η Ἑλένη ἐπανέλαβε·

— Κύριε Σερινιύ! μὲ ἀγαπᾷς καὶ ἐγὼ . . . ὁμοίως.

Ὁ Ὀσμόνδος ἀφῆκε φωνὴν εὐδαιμονίας καὶ ἐκστάσεως, καὶ ἠθέλησε νὰ κάμῃ τι κίνημα· ἀλλὰ τὸ βλέμμα τῆς Ἑλένης, διατηρούσης πάντοτε ἦθος γαλήνιον καὶ εὐγενές, τὸν προσήλωσεν εἰς τὴν θέσιν του. Καὶ ἐκείνη ἐξηκολούθησε·

— Πρέπει νὰ ἀναχωρήσῃς ἀπὸ ἐδῶ· διότι ὁλόκληρος ἡ ὕπαρξίς μου εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὰ πρὸς τὸν σύζυγόν μου χρέη μου, καὶ ε ς τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὸ τέκνον μου. Πρέπει νὰ χωρισθῶμεν· διότι ἐὰν μείνῃς ἐδῶ θ' ἀποθάνω.

— Ἑλένη! ἀνέκραξεν ὁ νέος μὲ φωνὴν τρέμουσαν.

— Θ' ἀναχωρήσῃς λοιπόν; εἶπεν ἐκ νέου διακόψασα τὸν λόγον του ἡ Ἑλένη.

— Θὰ ὑπακούσω εἰς τὰς διαταγάς σου, ἀπεκρίθη μὲ σιγαλὴν φωνὴν ὁ Ὀσμόνδος.

— Εἰς τὴν παράκλησίν μου, ἐπρόσθεσεν ἡ Ἑλένη. Καὶ ἐπανέλαβε τὰς λέξεις ταύτας, «εἰς τὴν παράκλησίν μου,» μὲ φωνὴν ἱκετικὴν καὶ περίλυπον.

— Ὀσμόνδε! ἐξηκολούθησε, βλέπεις ὅτι δὲν ἐδίστασα νὰ σὲ εἰπῶ ὅτι ἔπασχα, διότι ἢ εἶσαι εὐγενὴς καὶ τίμιος, καὶ τότε θὰ μ' ἐννοήσῃς, ἤ, ἐὰν δὲν εἶσαι τοιοῦτος, εἰμπορεῖς νὰ μείνῃς, καὶ τότε δὲν εἶσαι ἐπίφοβος . . . Ἐπικατάρατος ἦτον ἡ ὥρα καθ' ἣν ἐμβῆκες εἰς ταύτην τὴν οἰκίαν· ναί, ἐπικατάρατος, διότι ἐγὼ ἐκ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου δὲν ἐγνώριζα παρὰ μόνον τὴν λευκὴν κόμην τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὰς αὐστηρὰς νουθεσίας τῶν καλογραιῶν. Ἦλθες σὺ καὶ μὲ ἀπεκάλυψες ζωὴν νέαν. Διήγειρες εἰς τὴν καρδίαν μου αἰσθήματα τὰ ὁποῖα δὲν ἐνόησα κατὰ πρῶτον, ἀλλ' ἔπειτα ἐστερήθην καὶ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν μου, ἐστερήθην τὴν ἀφροντισίαν καὶ εὐθυμίαν μου, δὲν μ' εὐχαριστεῖ πλέον τίποτε. Ἤμην μελαγχολικὴ χωρὶς νὰ ἐννοῶ διὰ τί· παρετήρησα ὅτι ἡ ταραχή μου ηὔξανεν ὅταν ἦσο παρών, ἡ καρδία μου ἐξωγκοῦτο, καὶ μ' ἐφαίνετο ὅτι τὸ αἷμα ἐπάγωνεν εἰς τὰς φλέβας μου. Ἴδα τότε ὅτι σὲ ἠγάπων, καὶ μ' ἐκυρίευσε φόβος.

Κατανυκτικὴ ἦτον ἡ ἀφελὴς αὕτη ὁμολογία, καὶ σπαραξικάρδιοι οἱ γλυκεῖς καὶ ἀληθεῖς λόγοι οἱ ἐξερχόμενοι ἀπὸ τὰ χείλη της· ὡμοίαζεν ἐξομολόγησιν. Ὑπεράνω τοῦ ἀνθρώπου ὅστις ἤκουεν, ὑπῆρχε καὶ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἤκουεν ἐπίσης. Πρώτη αὐτή, μεταξὺ σιγῆς ἐσισήμου, εἶπε «μὲ ἀγαπᾷς,» ἀλλ' ἡ βραχεῖα αὐτὴ φράσις κατεδείκνυεν ὅλην τὴν ἀγνότητα τῆς ὡραίας ψυχῆς της, καὶ ὅλην τὴν γαλήνην τῆς καθαρᾶς συνειδήσεώς της.

Ὁ Ὀσμόνδος τὴν ἠτένιζε, καὶ δάκρυα ἔῤῥεαν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του. Ἡ Ἑλένη τὸν ἴδε καὶ εἶπε·

— Κλαίεις Ὀσμόνδε; Πρέπει λοιπὸν νὰ σὲ διδάξῃ μία γυνὴ μὴ παθοῦσα ποτέ, νὰ ἦσαι γενναῖος καὶ καρτερικὸς εἰς τὰς λύπας; Ἀναχώρησε! ὁ Θεὸς προσδιώρισε τὴν τύχην ἑνὸς ἑκάστου, καὶ δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ τὴν ἀλλάξωμεν. Ὁ Θεὸς μ' ἔβαλε πλησίον ἑνὸς γέροντος διὰ νὰ τὸν ἀγαπῶ ὡς θυγάτηρ καὶ νὰ τὸν σέβωμαι ὡς πατέρα. Ὁλόκληρος ἡ ζωή μου εἶναι ἀφωσιωμένη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν χρεῶν μου. Θὰ παρέλθῃς, Ὀσμόνδε, ἐνώπιόν μου, ὡς ὄνειρον, ἀλλὰ τὴν ἐνθύμησίν σου θέλω διατηρήσει χωρὶς νὰ εἶμαι ἔνοχος ἢ δυστυχής. Ὑγίαινε!

— Ναί! ὑγίαινε! ἐπανέλαβεν ὁ Ὀσμόνδος σφογγίσας μὲ τὴν χεῖρά του τὰ δάκρυά του· εἶσαι καθαρὰ καὶ ἀμώμητος ὡς ἄγγελος, καὶ ἡ καρδία μου ἦλθε πρὸς σὲ ὡς ὑπάγει ὁ ἄῤῥωστος εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Ναί, Ἑλένη, σὲ ἀγαπῶ, καὶ τώρα ὅτε θ' ἀναχωρήσω, τολμῶ νὰ σὲ τὸ εἰπῶ κατὰ πρόσωπον· ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη αὐτὴ καὶ τὰ λόγια ὅσα μὲ εἶπες, θὰ μὲ χρησιμεύσουν ὡς φυλακτήριον ἐφ' ὅλης μου τῆς ζωῆς. Θὰ ἐξευγενίσῃς τὴν ψυχήν μου, θὰ μὲ ὑποστηρίξῃς εἰς τὰς δεινὰς δοκιμασίας εἰς τὰς ὁποίας ἐνδέχεται νὰ μὲ ῥίψῃ ὁ Θεός. Τὸ ὄνομά σου καὶ ἡ μνήμη σου θὰ ἦναι πάντοτε μαζῇ μου ὡς δύο πτέρυγες ἀγγέλου φύλακος. Ἄφες, ἄφες νὰ τρέξουν τὰ δάκρυά μου· διότι ἀπὸ τὴν λύπην μου ἀντλῶ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ ὅλον τὸ θάῤῥος μου. Ἑλένη! αὔριον θ' ἀναχωρήσω, θὰ φύγω μακρὰν ἀπ' ἐδῶ. Αὔριον, Θεοῦ θέλοντος, θ' ἀνακτήσῃς τὴν γαλήνην σου πλησίον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ τέκνου σου· αὔριον δὲν θὰ μὲ ἐνθυμῆσαι πλέον παρὰ ὡς ἐνθυμεῖται τις φίλον του. Ἀλλ' ἐγὼ . . . ἐγὼ θὰ λέγω· ἠγαπήθην ἀπὸ τὴν ἀγγελικὴν ἐκείνην ψυχήν.

Ἡ Ἑλένη ἤκουε σιωπῶσα.

— Ναί, ἠγαπήθης, εἶπε μὲ φωνὴν χαμηλήν, ὡς ἀγαποῦν οἱ δυστυχεῖς διὰ νὰ πάσχουν! . . .

Ὁ Ὀσμόνδος τὴν ἐπλησίασε, καὶ τὸ πρόσωπόν του ἦτον ὀλιγώτερον ὠχρόν.

— Δός με τὴν χεῖρά σου, Ἑλένη, εἰς σημεῖον ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἐνθυμήσεως. Θὰ ἐνταμωθῶμεν ἆρά γε ποτέ;

— Ἐὰν ὄχι εἰς τὴν γῆν, ἀπεκρίθη ἡ Ἑλένη, βεβαίως εἰς τὸν οὐρανόν.

Καὶ σηκωθεῖσα ἐπίσης, ἔτεινε βραδέως τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Ὀσμόνδον, ὅστις ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπ' αὐτῆς.

— Ὑγίαινε, εἶπεν ἀναχωρῶν, ὑγίαινε! . . .

Ἐνταῦθα διέκοψα τὴν ὁμιλίαν μου, καὶ εἶπα εἰς τὸν Ῥεϋζάλ.

— Ἡ τετάρτη πρᾶξις ἤρχισεν· ἀργότερα σὲ διηγοῦμαι καὶ τὰ λοιπά.

— Διὰ τί ἀργότερα; μὲ ἀπεκρίθη· τώρα σὲ παρακαλῶ. τί μᾶς μέλει διὰ τὴν τετάρτην πρᾶξιν;

— Βλάσφημε καὶ Βάνδαλε! ἀνεφώνησα· ἔρχεσαι ἀπὸ τὴν Μεξικὴν, καὶ λαλεῖς οὕτω διὰ τὴν τετάρτην πρᾶξιν τῶν *Ὑγενότων*! Κατ' εὐτυχίαν εἴμεθα μόνοι· διότι ἂν σε ἤκουε κανεὶς, θὰ κατεστρεφεσο διὰ παντός. Τὸ κατ' ἐμὲ θέλω νὰ τὴν ἀκούσω καὶ σὲ ἀφίνω.

— Καὶ ποῦ θὰ συμπαρευρεθῶμεν ἐκ νέου;

— Ἐδῶ, εἰς τὸ τέλος τῆς πράξεως.

— Ὕπαγε λοιπὸν ν' ἀκούσῃς τοὺς *Ὑγενότους*, μὲ εἶπεν· ἐγὼ δὲ θὰ ὑπάγω νὰ τὴν ἰδῶ καὶ νὰ τὴν οἰκτείρω.

Μόλις ἐτελείωσεν ἡ πρᾶξις, καὶ ἐπανῆλθα ὅπου ἤμην καὶ πρίν. Ὁ Ῥεϋζάλ μ' ἐπερίμενεν.

— Εὖγε! ἀνέκραξεν ἐφοβούμην μήπως δὲν ἔλθῃς! Ὢ φίλε μου! Πόσον μ' ἐφάνη περίλυπος καὶ δυστυχὴς καθ' ὅλην τὴν τετάρτην πρᾶξιν! Τὴν ἔβλεπα ἀδιακόπως· ἦτον πλέον χλωμὴ, τὸ σῶμά της ἐφαίνετο ὅτι ἔφρισσε, καὶ αἱ χεῖρές της ἦσαν ἡνωμέναι ὡς ἂν ἤθελε νὰ προσευχηθῇ.

— Ἔλα νὰ καθήσωμεν, εἶπα εἰς τὸν Ῥεϋζάλ. Ποῦ ἀφῆκα τὴν διήγησίν μου;

— Ὁ Ὀσμόνδος εἶχεν ἀναχωρήσει . . .

— Ναὶ, καὶ ἡ Ἑλένη ἔμεινε στηριζομένη εἰς τὴν ἑστίαν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχουσα ξηροὺς καὶ ἀπλανεῖς ἀλλ' ἡ ὠχρότης της ἦτον μεγίστη. Ὅστις ἤθελε τὴν παρατηρήσει ὀλίγον μόνον θὰ ἐνόει πόσον φρικώδης ἦτον ὁ πόνος τῆς καρδίας της, καὶ ὅτι προσποιητὴ ἦτον ἡ ἐξωτερικὴ ἐκείνη ἀταραξία. Ἠκροάσθη ἑωσοῦ ἔπαυσε καὶ ὁ κρότος αὐτὸς τῶν βημάτων τοῦ νέου, ἔρριψεν ἀνήσυχα καὶ λυπηρὰ περὶ αὐτὴν τὰ βλέμματά της, καὶ καλύψασα τὸ πρόσωπον μὲ τὰς δύο χεῖράς της, ἔκλαυσε πικρῶς. Τὴν ὥραν ἐκείνην καθ' ἣν εὑρίσκετο μόνη, ἡ γενναιότης καὶ τὸ θάῤῥος της τὴν ἐγκατέλιπον· δὲν ἦτον πλέον ἡ ἰδία ἐκείνη γαληνιαία καὶ ἀτάραχος γυνὴ, τῆς ὁποίας οὐδὲ μία λέξις δὲν ἐπρόδιδε τὴν ταραχὴν, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν ἡ ἀκλόνητος ἰδέα περὶ τῶν χρεῶν της καὶ ἡ καθαρότης τῆς συνειδήσεώς της!

Ἐκάθησε μηχανικῶς, καὶ ἀνέκραξε· — Θεέ μου! Θεέ μου! Ἔπειτα ἔκυψεν, ἀνεσήκωσε τὸ τέκνον της τὸ ὁποῖον ἔπαιζε κυλιόμενον, καὶ προσηλώσασα ἐπ' αὐτοῦ τοὺς ὑγροὺς ὀφθαλμούς της·

— Ταλαίπωρον τέκνον! εἶπε περιπτυχθεῖσα αὐτὸ, σὺ εἶσαι ἡ μόνη χαρὰ καὶ ἡ μόνη εὐτυχία μου! Ὢ! μεῖνε εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός σου! Στρέψε πρὸς αὐτὴν τὸ καθαρὸν καὶ ζωηρὸν βλέμμα σου! Σὺ μόνον ἠμπορεῖς να δώσῃς εἰς αὐτὴν δύναμιν διὰ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ὑπομένῃ πάσχουσα! Ναὶ, γλυκὺ καὶ ἀθῶον πλάσμα, ἐξάπλωσε τὰς μικράς σου χεῖρας διὰ νὰ τὰς φιλήσῃ, καὶ νὰ τὰ ἑνώσῃ μὲ τὰς ἐδικάς της διὰ νὰ προσευχηθῇ. Τέκνον μου, πρὸ ὀλίγου μ' ἔδιδες θάῤῥος, τώρα μὲ δίδεις καὶ καρτερίαν. Σὺ εἶσαι δύναμις καὶ ζωὴ τῆς μητρός σου.

Τὴν ὥραν ἐκείνην εἰσελθὼν ὁ στρατηγὸς,

— Εἶσαι μόνη, Ἑλένη; ἠρώτησεν.

(*Ἀκολουθεῖ.*)

ΚΑΘΟΛΙΚΟΝ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ.

Ἂν τις ξένος ἐμελέτα ἐκ τῶν πολιτικῶν μας ἐφημερίδων καὶ οὐχὶ ἐξ αὐτοψίας τὴν κατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι πολλὰ στρεβλὴν ἰδέαν ἤθελε σχηματίσει περὶ αὐτοῦ. Διὰ τί δέ; Διότι τὰ πολιτικὰ πάθη εἶναι τόσον σφοδρὰ παρ' ἡμῖν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄλλως μετρίους, ὥστε δὲν δύνανται εὐκόλως οἱ τὰ τῆς ἡμέρας γράφοντες νὰ προσέξωσι καὶ εἰς ἄλλο τι παρὰ τὸ χρῆζον διορθώσεως εἰς τὴν ὑψηλὴν πολιτικὴν, καὶ εἰς ἄλλο τι παρὰ τὸ ἄξιον αὐστηρᾶς κατακρίσεως εἰς τὴν χαμηλὴν διοικητικὴν ἐπιστήμην. Πολλὰ διὰ τοῦτο τῶν ὑπαρχόντων ἢ τῶν λεληθότως ἀναφαινομένων καλῶν, μάλιστα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πρωτευούσῃ, μένουσιν ἀπαρατήρητα καὶ ἀνεκτίμητα. Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι. Δὲν κράζουσι βέβαια γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, δὲν φέγγουσι τόσον, ὅσον ὁ ἥλιος, ὁ ἐκβιάζων τὴν ἑαυτοῦ πρόσοψιν καὶ ἀπὸ μέρους τῶν σφόδρα ἀδιαφόρων ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὅμως πρόκεινται τὰ οἱαδήποτε ταῦτα καλὰ, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἡμεῖς σήμερον κατὰ νοῦν, κινοῦντες ἐνταῦθα τὸν κάλαμον, πρόκεινται μετριοφρόνως εἰς πᾶν εὐαίσθητον ὄμμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπαξιοῖ νὰ τὰ προσβλέψῃ καὶ μίαν κἂν στιγμήν. Ἂς μὴ τ' ἀφήσωμεν ἡμεῖς τ' οὐλάχιστον παραπονεμένα· ἂς τὰ ἀξιώσωμεν ἑνὸς βλέμματος. Θέλουσι κάπως καὶ αὐτὰ, ὡς καὶ ἡ καλλονὴν ἔχουσα σεμνὴ παρθένος, νὰ μὴ μένωσιν ἀπαρατήρητα. Ἂν δὲ ἡ ἐδική μας πρὸς αὐτὰ προσοχὴ εἶναι μικρὰ διὰ τὴν τὸν κόρον γεννῶσαν συνήθειαν, ἂς προμηθεύσωμεν εἰς αὐτὰ ἄλλους, εἰ δυνατὸν, θερμοτέρους λάτρεις ἐκ τῶν ἀπόντων.

Αἱ Ἀθῆναι, τὸ ἀσπάσιον τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ἂν δὲν εἶναι πλέον αἱ παλαιαὶ ἐκεῖναι αἱ γεραραὶ καὶ ἰοστέφανοι τοῦ Πινδάρου Ἀθῆναι, ἂν δὲν εἶναι αἱ θαυμασταὶ καὶ πολύυμνοι τοῦ Ἀριστοφάνους, ἂν δὲν εἶναι ἡ Ἑλλὰς Ἑλλάδος τοῦ Περικλέους, εἶναι ὅμως πόλις μεγάλα ὄντως θέλγητρα ἔχουσα διὰ τὸν φιλόπατριν Ἕλληνα, τὸν ὄχι μεμψίμοιρον πολίτην, τὸν ὄχι ἀνυπόμονον καὶ θέλοντα πᾶν τὸ ἄωτον τῶν ἐλπίδων του ἐν ἀκαρεῖ τῷ χρόνῳ νὰ καταφθάσῃ. Δὲν εἶναι πλέον σήμερον αἱ Ἀθῆναι ἡ ἄσημος ἐκείνη ἐπαρχιακὴ τῶν Τούρκων πόλις ἡ πενιχρῶς δεχομένη

καὶ κατοικίζουσα εἰς τὸν ἄθλιόν της Χασσεκίειον περίβολον ἕνα ἢ δύο Φραγκικοὺς *κωνσόλους* ὡς ἐπισημότατα ὄντα. Δὲν εἶναι ἡ λυπηρὰν θέαν παρέχουσα εἰς ἕνα ἢ δύω κατ' ἔτος Εὐρωπαίους περιηγητὰς καθέδρα Τουρκικοῦ βοεβόδα. Εἶναι ἀπὸ τοῦ 1835, δηλαδὴ ἀπὸ δεκαεπτὰ ἤδη ἐνιαυτῶν, κατοικία τριάκοντα χιλιάδων ψυχῶν, τοῦ ἄνθους τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας καὶ πολλῶν πρέσβεων καὶ πρακτόρων ἀξιοπρεπὴς ἕδρα. Νὰ μὴ τῆς δώσωμεν τὸ ὄνομα βασιλεύουσα; Νὰ ἔχῃ ἀκόμη τὸ σεμνὸν τοῦτο ὄνομα μόνη ἡ παρὰ τὸν Βόσπορον πλουσία δούλη; . . . Φορεῖ ἡ ἡμετέρα πόλις ἐπὶ κεφαλῆς βασιλικὸν στέφανον τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀκρόπολιν μὲ τὰ ἐξέχοντα ἀρχιτεκτονικὰ θαύματά της,

« Ὥστ' ἂν ἀναβλέψῃς, ὦ νάννε, ποτὲ εἰς αὐτά, στραγγουλεῖς τὸν λαιμόν σου! »

Ἔχει ὡς φρουρὸν ὄρθιον τὸν εὔγραμμον κῶνον τοῦ Λυκαβηττοῦ πλησιέστατα· ἔχει ἐν μετρίᾳ ἀποστάσει μέγαν μεγαλωστὶ τεταμένον πρὸς ἀνατολὰς τὸν πορφυρόχρουν περὶ δυσμὰς ἡλίου Ὑμηττόν, ἔχει πρὸς Βοῤῥᾶν καὶ Δύσιν τὰ σοβαρώτερα τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τοῦ Πάρνηθος ὄρη, καὶ τὴν ποικιλόσχημον καὶ μετριοφρονεστέραν συζυγίαν τοῦ Κορυδαλλοῦ καὶ Αἰγάλεω. Τί δέ; Ἐκ πολλῶν μερῶν καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅπου καὶ ἂν σταθῶμεν, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν τῷ προαστείῳ τῆς Νεαπόλεως πλανώμενοι, δὲν βλέπομεν πρὸς μεσημβρίαν καὶ τὴν γλαυκὴν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου θάλασσαν, καὶ τὴν μητέρα τοῦ δικαίου Αἰακοῦ Αἴγιναν, καὶ τὴν κοσμοπεριβόητον Σαλαμῖνα, καὶ ἀπωτέρω δὲν κατοπτεύομεν, καίτοι πεζοὶ καὶ χθαμαλοὶ μένοντες, τὴν ὀρεινὴν τῶν παλαιῶν καὶ νέων Πελοποννησίων χερσόνησον οὐχὶ πλέον ὡς ἐχθρὰν ἀλλ' ὡς φίλην; — Ἂς ἔλθωσι τώρα πολλαὶ Εὐρωπαϊκαὶ ἢ ἄλλων ἠπείρων πόλεις νὰ ἐρίσωσιν ὡς πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν ἀπόψεων μετὰ τῶν Ἀθηνῶν μας. Δύω ἢ τρεῖς, τῇ ἀληθείᾳ, ὄχι πλειότεραι! Ἴσως δὲ οὐδὲ τόσαι παρουσιάζονται ὡς πρὸς τὴν καθαρὰν αὐτῆς καὶ διαυγῆ ἀτμοσφαῖραν, ἥτις μένει ἀνέφελος καὶ τὰς πλείστας τοῦ χειμῶνος ἡμέρας. Θέλεις καὶ δάσος, ἀναγνῶστα, πλησίον; Ἔχεις εἰς 15 λεπτῶν ἀπόστασιν τὸν μέγαν καὶ φαιὸν ἐλαιῶνα. Θέλεις καὶ λόφους νὰ ἡλιάζεσαι, (ὤ, ἐγὼ συχνὰ ἡλιάζομαι!) ἢ νὰ ἀερίζεσαι εἰς διαφόρους τοῦ ἐνιαυτοῦ ὥρας κατ' ἀρέσκειαν; Ἔχεις ἀπωτέρω μὲν τὸν θρησκευτικὸν Κολωνὸν μὲ τὸν τάφον τοῦ ἀρχαιολόγου Μυλλέρου κατεστεμμένον, πλησιέστερον δὲ τὸν σοβαρὸν Ἄρειον Πάγον μὲ τὰς λαξευτὰς κλίμακάς του προσηλοῦντά σε ὅπου στρατιῶται παλαιοὶ φουστανελλοφόροι ἐμφιλοχωροῦντες κλέα ἀνδρῶν νεώτερα συχνὰ ὑποτονθορύζουσιν. Ἔχεις καὶ τὸν τῶν Νυμφῶν προσηνέστερον λόφον, ὅπου ὅμως εὐσχήμως παράμειβε τὴν ἐκ τριβῆς συχνῆς ὑαλίζουσαν πέτραν, μή τινα τῶν ἐγχώρων Ἀτθίδων παρεμποδίσῃς ἀπό τινος γνωστοῦ ἐνταῦθα δεισιδαιμονικοῦ καθίσματός τε καὶ ὀλισθήματος. Ἂν δρικώτερον δὲ προβαίνων φθάσε ἢ τὸν τῆς Πυκνὸς νοοτάραξιν πέτρον, ἢ τὸν ἀνοικτότερον τοῦ Φιλοπάππου βουνόν, ἢ δεξιόθεν ἑλικοδρομῶν κατάλαβε τὴν ἄκραν τοῦ ἀστεροσκοπείου. Πρὸς ταῦτα τὰ μέρη ἀπερχόμενος διὰ μέσου ληΐων πρασίνων καὶ πολλῆς παπαρούνας κοκκίνης τὴν ἄνοιξιν, καὶ ἀπαθής τις καὶ δυσκίνητος ἂν εἶσαι τὴν ψυχήν, ἀναγκάζεσαι πάλιν γλυκεῖαν ἀνάγκην, νὰ ἀναπολῇς τότε γενναίους στοχασμοὺς καὶ περὶ τοῦ ὄγκου τῶν Καισαρείων χρόνων ὅτε προσβλέπεις τὸ κολοσσιαῖον μνῆμα τοῦ Σύρου ἀνδρός, καὶ περὶ τῆς Δημοσθένους φιλοπατρίας ὅτε ἀναβαίνεις τὰς σωζομένας ἐν τῷ αὐτοφυεῖ βράχῳ κομψοτάτας τοῦ πολιτικοῦ βήματός του βαθμίδας, καὶ περὶ τοῦ Σοφοκλείου δὲ πάθους, ὅτε ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ Οἰδίποδος ἀκούεις ἀκόμη καὶ τώρα παναληθεῖς τὰς ἐν τοῖς κήποις τοῦ Ἀκαδήμου ἐκεῖ πλησίον καὶ ἀμπελῶσι κελαδούσας γλυκερῶς ἀηδόνας· καὶ περὶ νεωτέρας τέλος ἐπιστήμης καὶ προοδευτικῆς τάσεως, ὅτε ἄνω τὸ ὄμμα τείνεις πρὸς τὸ γλαφυρῶς πεποικιλμένον κατοικητήριον τῆς ἀστρονομίας. Νὰ προσκαλέσω πάλιν Εὐρωπαίας πόλεις εἰς ἔριν καὶ διὰ τὰς ἤδη καταλεχθείσας ἐμψύχους τοποθεσίας; Ἀλλ' ἂς μεταβῶ εἰς τὰ ἐντός.

Καλλίστην θεωρῶ τὴν ἀπὸ δυσμῶν ἐκ τοῦ ἐλαιῶνος πρόσοψιν τῆς πόλεως, μάλιστα μετὰ μεσημβρίαν. Ἀνάμεσα τῶν δένδρων βλέπεις ἐκεῖθεν ἱκανὰς τῶν μειζόνων τῆς πόλεως οἰκοδομῶν μὲ εὐχάριστόν τινα ἐξ αὐτῶν τῶν ἐλαιῶν σχηματιζομένην διακοπήν. Ἀπωτέρω ἡ ἀκρόπολις ὅλη χρυσόχροος τότε φαίνεται καὶ ὡς ἐπὶ τοῦ ὄπισθέν της μελανοῦ εἰσέτι Ὑμηττοῦ ἐπερειδομένη, καὶ θαῤῥεῖς, ξένε, κινεῖται κ' ἐκείνη πρὸς σὲ καθ' ὅσον καὶ σὺ πλησιάζεις. Ἂν δὲ ἐμβῇς ἐκ τῆς Ἑρμαϊκῆς ὁδοῦ ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς, θὰ μετανοήσῃς, ὦ ξένε. Ὀλίγην μόνον ἀπόλαυσιν ἀπολαύσας ὡς ἐκ τοῦ ἀρχαϊκοῦ Θησείου τὸ ὁποῖον ἐκ δεξιῶν σοὶ παρουσιάζεται αἰφνιδίως πως ἅμα κάμψῃς ἕν λοφίδιον, ἔπειτα ἐμβάλλεσαι εὐθὺς εἰς ἀθυμίαν καὶ ἀηδίαν πολλήν· καὶ ἰδοὺ διὰ τί. Ἡ Ἑρμαϊκὴ ὁδός, εἰς ἣν ἐμβαίνεις, εἶναι μὲν μακροτάτη τῶν τῆς πόλεως καὶ εὐθεῖα, ἀλλ' εἰς τὸ πρὸς τὸν ἐλαιῶνα καὶ τὴν Πειραϊκὴν λεωφόρον εἴτε τέρμα της εἴτε ἀρχήν, ἔχει ἀσήμους μόνον μικρὰς οἰκίας, τῆς πρώτης δηλαδὴ ἀνάγκης τοῦ 1835 ἔργα, καὶ κόνις ἐκεῖ πολλὴ οὐ μόνον ἐπικάθηται ἀλλὰ καὶ νεφελωδῶς ἀνυψοῦται ὡς ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἁμαξῶν. Ἄλλο ἔπειτα κακόν· τὴν ἡμίσειαν σχεδὸν διανύεις ὁδὸν ἀναβαίνων, καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀμβλείας καὶ ὀξείας ὁδῶν γωνίας προσβλέπεις καὶ τούτων στενῶν. Τρίτον δὲ κακόν, κατ' ἐμὲ ἰδιαιτάτως, τῆς ὁδοῦ τοῦ Ἑρμοῦ, εἶναι ὄχι ὅτι ἔχει που ἐν τῷ μέσῳ φοινικά τινα ὑψηλόν, οὐδὲ ὅτι προσωτέρω πάλιν ἐν τῷ μέσῳ τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν τῆς Καπνικαρέας, (ταῦτα ἐγὼ προτερήματά της μᾶλλον θεωρῶ·) ἀλλ' ὅτι εἰς τὸ ἄνω τέλος της εὐθὺς ἄπωθεν τὸ ὄμμα σου ἐξανοίγει τὰ λευκὰ Ἀνάκτορα κατ' εὐθεῖαν γραμμήν. Τοῦτο εὑρίσκω ἐλάττωμά της κυριώτατον· διότι ὅταν ὁ ξένος ἐκ προοιμίων εὐθὺς κατοπτεύσῃ ὅ,τι ἡ πόλις ἔχει λαμπρότατον, κορέννυται ἐξαίφνης ἡ περιέργειά του πρὸς βλέψιν τῆς λοιπῆς σημασίας τῆς πόλεως. Ὁπωσδήποτε, ἄλλην εἴσοδον ἔκλεξον, διὰ νὰ θελχθῇς περισσότερον, ὁπόθεν κατὰ μικρὸν καὶ ἄλλας οἰκοδομὰς ἀξίας λόγου προσφερομένας σοι δύνασαι νὰ ἴδῃς· ἀλλὰ τότε πρέπει νὰ μᾶς

ἔλθῃς διὰ ξηρᾶς. Ἔσω δὲ τῆς πόλεως ἐμβαίνων ὅθεν δήποτε, θέλεις παρατηρήσει εὐθύς, ὅτι τὸ σχέδιόν της

Ἀθῆναι.

ὀλίγας μὲν ἔχει εὐθείας ὁδούς, ἀλλ' ἔχει δύο μάλιστα καὶ μακρὰς καὶ καλῶς μὲ πεζοδρόμια ἐστρωμένας, τὴν ῥηθεῖσαν τοῦ Ἑρμοῦ καὶ δευτέραν τὴν διασταυροῦσαν ταύτην ὁδὸν τοῦ Αἰόλου· μυθικὰ ὀνόματα, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον, ὄχι λίαν εὐτυχῶς ἐκλελεγμένον κατ' ἐμέ. Ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλαι εὐθεῖαι ὁδοὶ εἶναι ἐν τῷ μορφοῦσθαι, ὡς αἱ λαμπραὶ λεωφόροι τῆς Ἀμαλίας, καὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἡ τοῦ σταδίου τρίτη. Αὗται δὲ ὡς καὶ ἄλλαι τινὲς ἔχουσι καὶ δενδροστοιχίας χαριέσσας, (ἡ πρώτη μάλιστα καὶ τετραπλῆν) ἀλλὰ ἐνιαχοῦ διακοπτομένας ἀκόμη. Αἱ ἰδιωτικαὶ τῶν Ἀθηνῶν οἰκοδομαί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στερεαὶ οὖσαι, εὐρωπαΐζουσι προφανῶς κατὰ τὸν ῥυθμόν, καὶ τὰ καφενεῖα μάλιστα ἐρίζουσι τῇ ἀληθείᾳ καὶ μετὰ τῶν δευτέρας τάξεως Παρισινῶν.

Πλατείας ὅσας καὶ οἵας θέλεις δὲν εὑρίσκεις. Ἡ τοῦ Συντάγματος ὅμως ἔμπροσθεν τῶν μεγάρων τοῦ ἄνακτος εἶναι ἀξία λόγου μάλιστα διὰ τὰς δενδροφυτείας, ὡς καὶ ἡ ἔμπροσθεν τοῦ Νομισματοκοπείου, ἥτις ὅμως χρήζει πλείονος ἐπιμελείας διὰ νὰ μὴ παραμεληθῶσιν αἱ πλάτανοι καὶ αἱ μεγάλαι λεῦκαι καὶ τὰ ἄλλα δένδρα της. Σημειωτέον ὅμως ὅτι αὗται αἱ πλατεῖαι αἱ δύω, καί τοι πλατεῖαι, δὲν ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀλλαχοῦ πλατειῶν. Ἡ πρώτη μόνον κατὰ τὴν ὥραν τῆς μουσικῆς περὶ μεσημβρίαν ὑπὸ ἀνθρώπων πολλῶν ζωοποιεῖται ἡ δευτέρα ὑπ' ὀλίγων συχνάζεται, καὶ τούτων μεριμνώντων πρὸ τῆς θύρας τοῦ κεντρικοῦ ταμείου. Οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη εἶναι ἐν κέντρῳ, καὶ στεροῦνται ἀμφότεραι ἐργαστηρίων πέριξ ἢ λεσχῶν. Ὥστε τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλαι τῆς Ἑλλάδος πόλεις ὑπερτεροῦσι κατὰ τοῦτο τὰς Ἀθήνας, καὶ κυρίως εἰπεῖν τὸ σταυροδρόμιον τῶν ὁδῶν Αἰόλου καὶ Ἑρμοῦ εἶναι ἡ μόνη τῶν Ἀθηνῶν θέσις, ὅπου ἀληθῶς πλήθουσα ἀγορὰ τῶν πολυασχόλων ἢ ἄλλως λεσχηνευόντων καθ' ὅλας σχεδὸν τῆς ἡμέρας τὰς ὥρας καὶ μέχρι βαθείας νυκτὸς συγκροτεῖται.

Ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω τὴν σκιερὰν τοῦ Νομισμα-

τοκοπείου πλατεῖαν, καὶ δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ μὴ ἐκφράσωμεν τὴν μεγάλην ἡμῶν εὐχαρίστησιν διὰ τὰ ὑπάρχοντα ἐντὸς τῆς πόλεως δένδρα, ἀναγκαιότατα ὄντως εἰς τὸ θερμὸν τῆς Ἀττικῆς κλῖμα καὶ τὰς αἰωνίους ἡλιοφωτίστους ἡμέρας της. Τόσον δε περὶ αὐτῶν τῶν δένδρων ἡμεῖς μεριμνῶμεν, ὡς ἂν ἦταν ἰδιόκτητά μας, ἀναμετροῦντες αὐτὰ καθ' ἡμέραν καὶ σεμνυνόμενοι ἐπὶ τῇ προόδῳ των. Καὶ μὰ τὰς Ἀμαδρυάδας, ὦ ἀναγνῶσται, ἂν δὲν ἐφοβούμεθα μὴ μας εἴπητε μικρολόγους ἠθέλαμεν σᾶς γράψει ἐνταῦθα καὶ τὸν ὅλον αὐτῶν ἀριθμόν, ἀλλὰ φοβούμεθα· ἂν καὶ δὲν μᾶς φαίνεται ὅτι περισσότερον δίκαιον νὰ κοπιάσῃ εἶχεν ἢ ἡμεῖς ὁ μελαγχολικὸς ἐκεῖνος Ἄγγλος, ὅστις, λέγουν, ἐμέτρησεν ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς συνδέσμους ΚΑΙ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς. Θαρσεῖτε ἤδη, ὦ Φιλαθήναιοι, ὡς ἐκ τῆς συγκρίσεως καὶ προσπλησιάσεώς μου ταύτης, καὶ πείσθητε ὅτι πολλὰ καὶ τὰ ἐν Ἀθήναις πράσινα καὶ δροσοβόλα δένδρα ὡς καὶ τὰ γνωστά σας ἐκεῖνα ΚΑΙ. Ὅσοι δὲ εἶσθε ἐκ τῶν Τουρκικῶν πόλεων, ὅπου δενδροστοιχίας δὲν γνωρίζουσι, ζηλεύσατέ μας καὶ σπεύσατε νὰ μᾶς ἴδητε καὶ νὰ λάβητε προαίσθησίν τινα τῶν δυτικῶν τῆς Εὐρώπης μεγαλοπόλεων. Θὰ μὲ εἴπητε ὅτι ἔχετε κήπους. Δὲν λείπουσι καὶ ἐδῶ. Ὁ βασιλικός, ὡς διὰ μαγικῆς ῥάβδου ἐκτεινόμενος ὁσημέραι καὶ προκόπτων, εἶναι ἐκ τῶν μεγίστων καὶ καλλίστων τοῦ εἴδους του, φύσιν ἅμα καὶ τέχνην ἑνόνων ἐπιτυχῶς. Αὐτοῦ ἐγχώρια καὶ ἐξωτερικὰ φυτὰ καὶ δένδρα θάλλοντα δι ὅλου τοῦ ἔτους κατακαλύπτουσι δὶς καὶ τρὶς τόσον χῶρον ὅσον ἡ ἀκρόπολις. Καὶ ἄλλοι δέ τινες φιλοκάλων καὶ πλουσίων ἰδιωτῶν κῆποι δὲν εἶναι ἀνάξιοι λόγου, ὅλοι σχεδὸν ἐντὸς τῆς πόλεως καί τινες καὶ ἐκτὸς παρὰ τὸν ὀλιγοστὸν Ἰλισσὸν τὸν τὸ πάλαι τόσον χαρίεντα ποταμὸν ἢ ποτάμιον, ὅστις τώρα καὶ μὲ καλλίστην μαρμαρίνην γέφυραν ἀγλαΐζεται, ὑψοῦσαν τὰς καμάρας της οὐ μακρὰν τοῦ σχηματιζομένου παρὰ τὴν Καλιῤῥόην καταῤῥάκτου.

Δημόσια οἰκοδομήματα ἄξια θέας δὲν λέγω ὅτι δὲν ἔχομεν, ἀλλ' εἶναι ἐσκορπισμένα εἰς διάφορα μέρη καὶ πρέπει ν' ἀναζητῶνται κοπιωδῶς. Μετὰ τὰ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου καὶ μὲ Δωρικοὺς κίονας κεκοσμημένα Ἀνάκτορα, (τὰ ὁποῖα ὅμως ἐντὸς μᾶλλον εἶναι μεγαλοπρεπῆ ἢ ὅτι ἔξωθεν φαντάζουσι·) προέχει τὸ Πανεπιστήμιον μὲ δύω Ἰωνικοὺς πρὸ τῆς εἰσόδου κίονας τοιούτους, ὁποίους ἀμφιβάλλω ἂν ἔχῃ τόσον καλοὺς καὶ εὐρύθμους ἄλλη πόλις τοῦ κόσμου. Ἔχει δὲ ὁ ναὸς οὗτος τῶν Μουσῶν εἰς τὰ πλάγιά του καὶ δενδροφυτείας δύω ἐν περικλειστοις χώροις καὶ ἐντὸς τοῦ ἑνὸς τούτων στήλην μαρμαρίνην εἰς τιμὴν τῶν πεσόντων στρατιωτῶν τοῦ ἱεροῦ λόχου, τὸ μόνον νεωτερικὸν μνημεῖον ἐντὸς τῆς πόλεως, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου. Ἔπειτα μνημονευτέα πάντως τὸ Στρατιωτικὸν ὡς καὶ τὸ Πολιτικὸν Νοσοκομεῖον, τὸ δεύτερον καὶ μὲ ἀξιόλογον δενδρόφυτον περίβολον, τὸ σοβαρὸν Νομισματοκοπεῖον, τὸ ἰδιότροπον τὴν κατασκευὴν Τυφλοκομεῖον, τὸ μέγιστον τοῦ Ἀρσάκη Παρθεναγωγεῖον, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο ἐπίσης ἂς μὴ ἀποσιωπᾶται. Τὸ δὲ λίθινον μέν, ἄλλως δ' ἐν παραβύστῳ που ᾠκοδομημένον θέατρον ὑπερτερεῖ ἂν ὄχι κατ' ἄλλην ἀρετήν, κατὰ τὸν ὄγκον του, ὡς ἠκούσαμεν, τὰ θέατρα τῶν περὶ τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον τόπων.

Ἐκκλησίας πολλὰς μὲν ἀλλὰ μικρὰς Βυζαντινὰς βλέπεις ὄχι ὅμως ἄνευ χαρακτῆρος. Πολλας δ' αὐτῶν προσβάλλει καθ' ἡμέραν ἡ ἐπισκευαστικὴ τῶν προσοίκων μανία, καὶ ἐνίοτε μὲν ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτὰς εὐρύνει, ἄλλοτε δὲ καὶ τὰς χειροτερεύει. Μία δὲ τῶν Διαμαρτυρομένων ἐκτίσθη ἐν μέσαις ταῖς Ἀθήναις κατὰ τὸν Γοτθικὸν ῥυθμόν, ἀλλὰ στερουμένη μεγέθους, τοῦ ἀπαραιτήτου εἰς τὸν ῥυθμὸν τοῦτον πράγματος, δὲν ἐμποιεῖ ὅσην ἔπρεπεν ἐντύπωσιν. Καλαὶ δὲ καὶ μεγάλαι τῶν Ἀνατολικῶν ἐκκλησίαι εἶναι ἐν τῷ κτίζεσθαι τέσσαρες, καὶ ὅταν τελειώσωσιν αὗται, λέγομεν θαῤῥαλέως, ὅτι ἡ πόλις ἡμῶν θέλει ὑπερέχει διὰ τῆς τεχνικῆς αὐτῶν εὐρυθμίας ὅλης τῆς Τουρκίας ἴσω, δὲ καὶ τῆς Ἑπτανήσου τὰς πόλεις· διότι (ἁπλουστάτη ἡ αἰτία·) ἐσχεδιάσθησαν αἱ ἡμέτεραι οἰκοδομαὶ ἢ ὑπὸ Εὐρωπαίων, ἢ ὑπὸ Εὐρωπαϊκῶς μεμορφωμένων Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων, οὐχὶ δὲ ὑπὸ πρακτικῶν μόνον μαϊμάριδων, οἵτινες οὔτε γραμμῆς οὔτε συμμετρίας αἴσθημα ἔχουσι, καθὼς βλέπομεν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολυτελεστάτους πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ ταῦτα κτισθέντας ναοὺς εἰς πολλὰ τῆς Ἀνατολῆς μέρη.

Ἀλλ' ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν σεμνύνεται μᾶλλον δι' ἄλλα τινα μὴ φαινόμενα τόσον ἐναργῶς ἢ διὰ οἰκοδομάς. Εἶσαι ἐραστὴς ἐπιστημῶν; Ἔχεις τότε, ὦ ἀναγνῶστα, ὄχι μόνον τὸ Ὀθώνειον Πανεπιστήμιον, (πρᾶγμα ἀνέλπιστον πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν·) ὅπου διδάσκουσιν οὐχὶ εἷς ἢ δώδεκα πτωχαλαζόνες *οἰκουμενικοὶ* διδάσκαλοι καὶ μαθηταί, ἀλλὰ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρες καθηγηταὶ καὶ ὑφηγηταί, πάσας τοῦ ἀνθρώπου νοὸς τὰς ἐπιστήμας· ἀλλὰ καὶ γυμνάσια βασιλικὰ δύω μὲ 15 καθηγητάς, καὶ Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον μὲ ἄλλους σχεδὸν τόσους ἀγωνιζόμενον, καὶ Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας Σχολὴν διὰ τὰ κοράσια ἰδίως μὲ πολλοὺς ἐπίσης διδασκάλους ἐνεργοῦσαν, καὶ Πολυτεχνεῖον, ἐπαισθητῶς προάγον τὰς ἐλευθερίους καὶ τὰς ἄλλας τέχνας, καὶ Ἐκκλησιαστικὴν Ῥιζάρειον Σχολὴν ἐν χαριεστάτῃ θέσει μὲ τὸ ἄποπτον μακρόθεν μνῆμα τοῦ γερασμίου Ν. Δούκα σεμνυνομένην, κτλ. κτλ. Τὰς δὲ ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἀξιοθεάτους τεχνικὰς συλλογάς, τὰς ἐξ εἰκόνων καὶ γυψίνων ἐκμαγμάτων καὶ ἄλλων ὀργάνων συγκειμένας, καὶ τὸ Ταμεῖον φυσικῆς ἱστορίας καὶ τὸν Βοτανικὸν κῆπον, τὸν ἤδη γενναίως ἀναζωπυρούμενον καὶ προσκαλοῦντα συχνοὺς εἰς ἐπίσκεψιν, καὶ την Βιβλιοθήκην, τὴν περὶ τὰς 60 χιλιάδας τόμων περιέχουσαν μετ' ἀναγνωστηρίου τοῖς πᾶσι κοινοῦ, καὶ τὸ λαμπρὸν ἀστεροσκοπεῖον, τὸ χορηγίᾳ τοῦ φιλογενεστάτου ἐν Βιέννῃ Σίνα ἀνεγερθὲν· ταῦτα πάντα ἡμεῖς οὐκ εὐκαταφρόνητα ἀλλὰ μεγίστου λόγου ἄξια θεωροῦμεν καὶ τὴν ἰδέαν ἔχομεν, ὅτι κατὰ ταῦτα ὑπερτεροῦμεν βεβαίως τὰς τρεῖς ἄλλας ἑστίας τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁμοῦ λαμβανομένας, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Κέρκυραν, καί τοι πρε-

σεβυτέρας ἡμῶν ἀδελφάς. Ἂν ἐκεῖναι εἶναι ἀστέρες, φαίνουσαι ἐν νυκτί, ἡμεῖς εἴμεθα (καὶ ἄνευ κόμπου εἰρήσθω τοῦτο) ἥλιος φέγγων ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ. Ἀπόδειξις δὲ τούτου, ὅτι εἰς ἡμᾶς συῤῥέουσιν οἱ φιλομαθοῦντες ἀπὸ Βηρυτοῦ ἕως Ζακύνθου καὶ ἀπὸ Ἰασίου ἕως Καΐρου. Ὅλων τῶν μερῶν τούτων αἱ τυπογραφίαι μόλις ἴσως ἀποτελοῦσι τὸ ἥμισυ τῶν παρ' ἡμῖν. Αἱ δὲ ἑταιρίαι ἡμῶν ἥ τε ἀρχαιολογική, ἡ ὑπὲρ τῶν παλαιῶν μνημείων τὸ κατὰ δύναμιν φροντίζουσα καὶ τὴν ὕπαρξίν της ἐκ διαλειμμάτων διατρανοῦσα· καὶ ἡ φιλεκπαιδευτική, τῆς ὁποίας δόμος περικαλλέστατος ἤδη ἀνεγέρθη τῇ γενναίᾳ τοῦ Ἀρσάκη δαπάνῃ, καὶ ἡ τῶν ὡραίων τεχνῶν, ἡ πρὸς καιρὸν ἡσυχάζουσα, εἰς ὅλας ἐκείνας τὰς χώρας γενναίους αὗται τρέφουσι συνδρομητὰς καὶ εὐεργέτας, ἀναγνωρίζοντας τὸ ἓν κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς ὑπάρχον ἐνταῦθα. Τίνος καρδία ἀναλογιζομένου τὰς μεγάλας τοῦ γένους ἐλπίδας δὲν πάλλει ἔσω του στήθους παλμὸν ἱερόν; Τίς μακρόθεν ἐρχόμενος καὶ βλέπων μάλιστα ἐν ἑορτῇ τινι τὸν στρατὸν ἡμῶν, καὶ τοὺς πολίτας καὶ τοὺς μουσοτρόφους μαθητὰς ἐλευθέρως κινουμένους εἰς τὰς ἀγυιὰς τῶν ζωηρῶν Ἀθηνῶν, δὲν μεταλαμβάνει τῆς κοινῆς εὐφροσύνης;

Εἶναι Κυριακή. Συνέξελθε, ξένε, μετὰ ἐγχωρίων καλῶς ἐστολισμένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν εἰς τὸν κοινὸν τῶν Πατησίων περίπατον. Συνακροάσου τὴν Εὐρωπαϊκὴν μὲν καθόλου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐθνικούς τινας σκοποὺς παίζουσαν μουσικὴν μετὰ τοῦ βασιλέως προβαίνοντος ἐφίππου εἰς τὴν κοινὴν εὐθυμίαν. Θαύμασον τὸ κάλλος τὸ σωματικὸν τῆς ἐκλεκτῆς τῶν Ἑλλήνων φυλῆς, καὶ λησμόνησον τοὺς λήρους τοῦ κατὰ φαντασίαν Ἑλληνολέτορος Φαλλμεραϋέρου καὶ θαύμασον ἐν πρώτοις μὲν (διὰ νὰ εἴπωμεν τὸ ἀληθὲς) τὰ εὐκίνητα καὶ ὑπερήφανα ἀναστήματα τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ πρόσωπά των, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καὶ τὴν χάριν καὶ ζωηρότητα τῶν κομψῶς ἐνδεδυμένων γυναικῶν. Ἀλλὰ δὲν θέλεις ἴσως ταῦτα· ἀποφεύγεις τὸν πολὺν ὅμιλον· ὡς ὀλίγας μέλλων νὰ διατρίψῃς ἡμέρας ἐνταῦθα, τὰς κλασικὰς ἐπιθυμεῖς σὺ πρὸ πάντων νὰ ἴδῃς ἀρχαιότητας· ἐγὼ δὲ μόλις που τινὰς αὐτῶν σοὶ ὑπέδειξα. Ἔστω· εὐκαιρίαν ἰδοὺ ἄλλην εἰ καὶ ὀλιγόωρον σοὶ παρουσιάζω, καλλίστην ὅμως νὰ σὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τῆς πολλῆς κόνεως τῶν ἤδη ἐλαυνουσῶν ἁμαξῶν πρὸς τὰς ἐξοχικὰς οἰκίας τῶν Πατησίων. Ὀπισθοχώρησον ἀτάρακτος εἰς τὰ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ πρόσελθε μετὰ περιεργείας εἰς τὸν τεχνήεντα ὀκτάγωνον τοῦ Κυῤῥήστου πύργον μὲ τοὺς ἀνεμικούς του θεούς. Μετάβηθι εἰς τὴν ὑψηλὴν πύλην τῆς ἀρχηγέτιδος Ἀθηνᾶς· ἀλλὰ μὴ τὴν ζητήσῃς οὕτω, ἂν θέλῃς νὰ μὴ γίνῃς καταγέλαστος. Πύλην τῆς ἀγορᾶς εἰπέ, καὶ ὁ τυχὼν σοὶ τὴν δεικνύει. Μὴ φοβηθεὶς δὲ νὰ περάσῃς ὑποκάτωθέν της· οἱ τέσσαρες αὐτῆς κίονες ἀσφαλῶς ἄνωθέν σου ἵστανται. Ἐκ τοῦ πλησίον δὲ σὲ προσλαλεῖ (δὲν βλέπεις;) στήλη μεγάλη γραμματοσκέπαστος τὸν *δασμὸν τοῦ ἐλαίου* ζητοῦσα καὶ παρὰ σοῦ, ὡς ὑπολαμβάνουσά σε καλλιεργητὴν τοῦ δένδρου τῆς Ἀθηνᾶς· ἀλλ' ὁ εἰσπράκτωρ ὁ ἀρχαῖος πλέον δὲν περιμένει αὐτοῦ. Ἐλεύθερος νὰ πλανηθῇς δύνασαι καὶ πρὸς τὴν Ἀδριάνειον στοὰν καὶ πρὸς τὰ λείψανα τοῦ Πτολεμαϊκοῦ γυμνασίου, ὁπόθεν καὶ εἰς αὐλήν τινα εἰσχωρῶν εὐθαρσῶς, ἐπισκέπτεσαι τὸν λίθινον γίγαντα, τὸν ὀφιοειδῆ, ὅστις καίτοι γονατιστὸς διπλοῦν τὸ σὸν ἀνάστημα ὑπερβαίνει. Τοῦτον, φίλε, πολλοὶ αἰσχυντηλοὶ δὲν ἐγνώριζαν, ὡς ἐν ἰδιωτικῷ περιβόλῳ ἱστάμενον καὶ ἀποσοβοῦντα τοὺς μὴ καρτερικοὺς τῶν περιηγητῶν. Πολλὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ἀρχαίων δὲν παρέλειψας δύναμαι νὰ εἴπω· μία ὅμως παρθενικὴν ἐρασμιότητα ἔχουσα ἀρχαιότης εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς πόλεως σὲ παραπονεῖται, τὸ μνημεῖον δηλονότι τὸ Λυσικράτειον, ἡ ἐρωμένη αὕτη τοῦ ἐκεῖ που κατοικήσαντος Λόρδου Βύρωνος. Ἐρώτα ὁδὸν Βύρωνος τοῦ ποιητοῦ, καὶ εὑρίσκεις τὴν μικρὰν κιονοστήρικτον θόλον καὶ καταλαμβάνεις προσβλέπων αὐτήν, τί ἐστι χάρις Ἑλληνική. Ἀλλ' ἐνῷ σὲ λαλῶ περὶ τούτων, πῶς δὲν σὲ ἀναβιβάζω καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν; Μὴ γένοιτο! Μόνος ἐκεῖ ἀνέρχεται ὅστις ἔχει αἴσθησιν, οὐδὲ στέργει πλησίον ἄνθρωπον ζῶντα καὶ φθόγγον ἀκαίριμον ἐκ τοῦ στόματός του ἐκβάλλοντα. Οὐδὲν κοινὸν ἐμοὶ καὶ σοὶ καὶ τῇ ἀκροπόλει. Μυστήρια ἐκεῖ παρὰ σοῦ μόνου ἐπόπτου ἂς τελεσθῶσιν ἐν ἀφασίᾳ σεμνῇ.

Ἴδωμεν τὰ πεζότερα. Εἶσαι πλούσιος πολυτελὴς ἢ καὶ νὴ Δία ποδαλγὸς γέρων; Ἔχεις ἐν Ἀθήναις ἁμάξας γοργὰς καὶ εὐσχήμους διὰ νὰ περιδιαβάζῃς ἀντὶ μετρίου ἀγωγίου, καὶ τοιαύτας ὁποίας δὲν εὑρίσκεις ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐμβαίνεις εἰς μίαν καὶ ἂν θέλῃς ἐξέρχεσαι καὶ εἰς ἀπωτέρας ἐξοχὰς εὐφροσύνους, εἰς τὴν μονήν, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ Δαφνίου, διὰ νὰ ἴδῃς τάφους μὲ κρίνα τῶν Δουκῶν τῆς Ἀθήνας Φράγκων, ἢ εἰς τοὺς εὐύδρους Ἀμπελοκήπους διὰ νὰ ἴδῃς καθ' ὁδὸν τὰ τῆς πλουσίας Δουκίσσης τῆς Πλακεντίας ἀλλόκοτα ἐκεῖνα παλάτια, εἰς τὴν Κηφησίαν, τὴν ἀείποτε δροσερὰν διὰ νὰ θαυμάσῃς καὶ τὰ ἐκεῖ πλησίον λατομεῖα τοῦ Πεντελικοῦ ὄρους, ἐξ ὧν ὁ σεμνὸς Παρθενὼν καὶ τὰ γεραρὰ Προπύλαια ἀνυψώθησαν εἰς αἰῶνας. Εἰς δὲ τὴν χαρίεσσαν μονὴν τῆς Καισαριανῆς πρέπει νὰ τύχῃς τῆς Πέμπτης τῆς Ἀναλήψεως καὶ νὰ συνεπιστρέψῃς ἐκεῖθεν μετὰ θιάσων Βακχικῶν πολυκρότων.

Ποῦ δὲ ἀλλοῦ, ὦ ἀναγνῶστα τῆς μοναξίας ἐραστά, ἢ εἰς τὰ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν δύνασαι νὰ κατανοήσῃς τὸ ὕψος τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, ὅτε λαβὼν αὐτοὺς ὑπὸ μάλης ἐξέλθῃς καὶ ἀναγνώσῃς τινὰ ῥῆσιν αὐτῶν καθήμενος φέρ' εἰπεῖν ἢ ἐν τῷ ἠχοδονήτῳ μυχῷ τοῦ παλαιοῦ Διονυσιείου θεάτρου, ἢ εἰσχωρήσας εἰς κἀνὲν τῶν παραθύρων τοῦ ὀγκηροῦ ᾠδείου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ἢ καὶ ὑπό τινα γιγάντειον κίονα τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς κατακλιθείς. Ἀλλὰ σ' ἐκόπωσα βεβαίως. Δίελθε τὴν πλησίον Ἀδριάνειον πύλην, ἄφες τοῦ Θησέως τὴν πόλιν καὶ τὴν περὶ αὐτῆς ἐπιγραφὴν ἂν δύνασαι ἀνανάγνωστον, καὶ ὕπαγε καὶ σήμερον καὶ πολλὰς ἂν θέλῃς συνεχῶς θερινὰς ἑσπέρας, καὶ θήρευσον πεζοτέρας καὶ εὐκολωτέρας ἡδονὰς εἰς τὰ τερπνὰ καταγώγια τῶν ξενωνύμων μὲν ἀλλὰ πολιτογραφηθέντων Τιβούρων καὶ

Παυσιλύπου. Ἐκεῖ παγωτὰ Εὐρωπαϊκὰ, χάρις εἰς τὸν Πάρνηθα, καὶ σφαιριστήρια μετὰ ζυθοποσίας, χάρις εἰς τοὺς ἐναπομείναντας Βαυαρούς, ἐκεῖ καφέδες καὶ ναργιλέδες Τουρκικοί, χάρις εἰς τὰς παλαιὰς ἕξεις, ἀντὶ μικρᾶς λεπτῶν πληρωμῆς θέλουν σὲ ὑπερευφράνει. Ἂν δὲ εἰς τὸ πλῆθος τῶν παρακαθημένων σοι ἐντὸς τῶν σκιωδῶν τούτων περιβόλων ἀναμιχθεὶς, προσέξῃς ἀπὸ τῆς ἕδρας σου καὶ εἰς τὰς ὁμιλίας τῶν διαφόρου τάξεως ἀνθρώπων, τότε δὴ τότε, πρᾶγμα περίεργον! θέλεις ἀκούσει μονότονον μίαν μεταβολὴν (variation) ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος· θέλεις ἀκούσει μετ' ἐλευθεροστομίας πολλῆς συζητουμένας ὅλας τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀνατολικῶν Κυβερνήσεων καὶ λαῶν τὰς πράξεις, ἐπικρινομένας, ἐννοεῖται, καὶ πρὸ πάντων κατακρινομένας μέχρις ὥρας μεσονυκτίου. Ἐπιστρέφων δὲ ἀκούεις καὶ τότε ἀκόμη ᾠδὰς τῶν κατὰ τὰς ὁδοὺς ἀπολειπομένων, καὶ ἂν εἶσαι Βυζάντιος ἢ Σμυρναῖος, αἰσθάνεσαι ζωηρὰν βεβαίως εὐχαρίστησιν, διότι ᾠδαὶ τῶν μερῶν ἐκείνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θέλουν πλήξει τὰς ἀκοάς σου. Ὁ λαὸς ἡμῶν τελεῖ ἀκόμη φόρον εἰς τὴν μητέρα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τὴν Ἀσίαν, ὡς πρὸς τοῦτο τὸ κεφάλαιον. Σπανιώτερον δὲ τὰς τῆς Νόρμας ἢ τοῦ Κουρέως τῆς Ἱσπάλεως (συγχώρει μοι τὴν νεολογίαν!) μελῳδίας ψάλλουν οἱ νέοι μας· συχνότερον ὅμως φιλονεικοῦσιν ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ ψαλτριῶν, διότι τοῦτο καὶ εὐκολώτερον, ἡ διάγνωσις τοῦ σωματικοῦ κάλλους των.

Ἀλλὰ πῶς; νὰ μὴ σὲ ὑπάγω, φίλε, καὶ εἰς τόπους σπουδαιοτέρων συζητήσεων; Τίνι τρόπῳ νὰ κατορθώσω τοῦτο ἐγὼ, ἀφοῦ εἰς κύκλους ἑσπερινοὺς τῶν πολιτικῶν δὲν εἰσήχθην ποτέ μου! Ἀλλ' ἂν ἀγαπᾷς πολιτικὰς ἀγορεύσεις ἀπὸ τοῦ βήματος, ἀνοικτή εἶναι ἡ εἴσοδός σου εἴς τε τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. Ἐκεῖ ὅμως διατρίβοντά σε, (νὰ τὸ εἴπω, ἢ μή;) δὲν σὲ φθονῶ πολύ. Ἐγὼ τοὐλάχιστον ὁ ἐν τῇ Δύσει πολιτικοὺς συλλόγους ἰδὼν, δὲν μένω ἐκεῖ πολύ· διότι, ἂς εἴπω τὴν ἀλήθειαν, ἢ οἱ ἄξιοι παρ' ἡμῖν βουληφόροι δεν γνωρίζουσι τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ βῆμα καὶ ἀπολείπονται αὐτοῦ, ἢ δὲν ἐμορφώθησαν ἀκόμη πολλοὶ ἄξιοι ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, καὶ οὐδὲν θαῦμα· διότι ἡ Πολιτικὴ ἐπιστήμη ἐπέρχεται ὑστάτη πασῶν, ὡς τὸ ἀξιολογώτατον καὶ δυσχερέστατον φρόντισμα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου.

Παρ' ὀλίγον ἐλησμόνησα νὰ ἀναφέρω τὴν ἀξιοθέατον τῶν νεωτέρων Ἀθηναίων νεκρόπολιν, ἂν καὶ ἄλλως συχνάκις αὐτὴν ἐνθυμοῦμαι. Αὕτη ἐπέκεινα τοῦ Ἰλισσοῦ κειμένη δεικνύει μακρόθεν τὴν πύλην τοῦ περιβόλου της, εἰς τοὺς ἐπὶ τάδε τοῦ Ἰλισσοῦ εὐθύμως περιδιαβάζοντας· ἀλλ' ἄνευ ἐπιγραφῆς τινος τρομερᾶς. Τὸ lasciate ogni speranza voi ch'entrate (μὴ φοβοῦ) δὲν θὰ σὲ προσβάλῃ δυσφήμως. Ἐξ ἐναντίας, ὦ περιηγητὰ, καὶ ἐμβαίνεις μετ' ἐλπίδος ἀγαθῆς, ὅτι μνημεῖα Ἑλληνικῶς ἐξειργασμένα θέλεις ἰδεῖ πολλὰ καὶ καλὰ, μὲ ἐπιτύμβια ἀρχαιοπρεπῆ τε ὁμοῦ καὶ νεωτερίζοντα, καὶ θέλεις πάλιν ἐξέλθει καλῶς διατεθειμένος πρός τε ζωὴν καὶ θάνατον, ἐν ταύτῃ μάλιστα τῇ χώρᾳ τῶν αἰωνίων ἁρμονιῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν τῇ Ἑλλάδι. Δὲν εἶναι ἡ Ἑλλὰς πατρὶς τοῦ Θάλητος τοῦ εἰπόντος· «οὐδὲν τὸν θάνατον διαφέρειν τοῦ ζῆν;»

Σὲ ὑπέθεσα ἄνθρωπον τοῦ Κόσμου, σὲ ὑπέθεσα, φίλε, ἐπιστήμονα, σὲ ὑπέθεσα πολιτικόν. Οἱασδήποτε ὅμως τάξεως καὶ ἂν εἶσαι, πολλὰς ἐν ταῖς κλειναῖς Ἀθήναις τέρψεις ἔλπιζε· πολλὰς σκέψεις καὶ ἐλπίδας, γνώριζε βεβαίως, ὅτι θέλεις ἀναζωπυρήσει παρ' ἡμῖν διατρίβων, καὶ ὅταν τέλος κορεσθεὶς εἰς τὸν Πειραιᾶ καταβῇς, καὶ χαιρετῶν πρὸς τ' ἀριστερὰ τὸν τάφον τοῦ ἀθανάτου Καραϊσκάκη, ἴδῃς ἔπειτα πρὶν ἀποπλεύσῃς διὰ τελευταίαν ἀκόμη φορὰν τὴν κυκλοτερῆ ταύτην παραθαλάσσιον πόλιν, ὅλην νέαν, νεωτάτην μὲ τὰς λαμπρὰς αὐτῆς προκυμαίας, μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀκατίων καὶ τῶν ἱστιοφόρων καὶ ἀτμοκινήτων πλοίων, καὶ μὲ τὸ μόνον ἐρείπιον τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ὅπου ἠρίστευσαν πρόμαχοι Ἕλληνες πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ, εἶμαι τότε βέβαιος, ὅτι σπογγίζων ἓν ἀπὸ τοῦ βλεφάρου σου δάκρυ θερμὸν κατανύξεως, θέλεις ἀνακράξει μετὰ τοῦ Πινδάρου·

> . . . . Παυσάμενοι δ' ἀπρήκτων κακῶν
> γλυκύ τι δαμωσόμεθα καὶ μετὰ πόνον,
> ἐπειδὴ τὸν ὑπὲρ κεφαλᾶς
> γε Ταντάλου λίθον παρά τις ἔτρεψ' ἄμμι ΘΕΟΣ,
> ἀτόλματον Ἑλλάδι μόχθον!

Κ.

ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΝ

Α. ΡΑΛΛΗ.

(*Στατιστικὴ Πειραιῶς, ὑπὸ τοῦ ἰλάρχου Γ. Ἀγγελοπούλου, Φρουράρχου Πειραιῶς. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Κ. Ἀντωνιάδου,* 1852.)

—o—

Ὁ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τιμῶν ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ, ἴλαρχος Κύριος Ἀγγελόπουλος, φρούραρχος διατελέσας ἐν Πειραιεῖ, καὶ κατὰ γενικὴν καὶ ὁμόφωνον μαρτυρίαν ἐν τοῖς δυσχερεστάτοις καιροῖς, πολλὴν καὶ ἱκανότητα καὶ φρόνησιν δείξας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σπουδαίων χρεῶν του, ἐν ταῖς στιγμαῖς τῆς ἀνέσεώς του συνέταξε τὴν ἄνω ἀγγελλομένην στατιστικὴν περιγραφὴν τοῦ Πειραιῶς, πᾶσι τοῖς εἴτε στρατιωτικοῖς εἴτε πολιτικοῖς διοικηταῖς ἄριστον παράδειγμα διδοὺς, ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ λαμβάνωσιν ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ τόπου ὃν διοικοῦσιν. Ἐκ τοῦ κατὰ πάντα λόγου ἐπαινετοῦ αὐτοῦ φυλλαδίου ἐξάγομεν ἐν συνόψει ὅτι ὁ Πειραιεὺς, ἐκεῖνος ὃν πρό τινων ἐτῶν εἴχομεν ἰδεῖ ἐν ὅλοις ἔχοντα μίαν μόνην καλύβην, καὶ αὐτὴν ὑποσειομένην ὑπὸ τῶν κυμάτων, καὶ παντὶ ἀνέμῳ ἀναπεπταμένην, ἤδη περιέχει 5526 κατοί-

κους, 4 ἐκκλησίας, 5 ὡραίας κρήνας, 4 δημόσια καταστήματα, 6 σχολεῖα, 3 ξενοδοχεῖα, διάφορα ἐργοστάσια· ὁ εἰς αὐτὸν ἐτήσιος εἴσπλους καὶ ἔκπλους εἶναι 7000 πλοίων, ὧν 200 μὲν πολεμικὰ κατὰ μέσον ὅρον, 2500 ἐμπορικά, καὶ 4300 ἀκτοπλοϊκά, τόνων ὁμοῦ (τῶν δύω τελευταίων κατηγοριῶν) 130,000, καὶ περιέχοντα 30,000 ναύτας καὶ ἰσαρίθμους ἐπιβάτας. Δέχεται δ' ἐμπορεύματα μὲν ἀξίας 3,500,000 δραχμῶν, καὶ ἐξάγει ἀξίας 400,000. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γενομένης ἐν τῷ χθὲς καὶ πρώην ἐρήμῳ τούτῳ χωρίῳ προόδου, ἂς ἀρκεσθῶμεν νὰ περιγράψωμεν ἓν μόνον τῶν καταστημάτων ὅσα μνημονεύει ὁ Κ. Ἀγγελόπουλος.

Ὅταν ἀποβὰς, ὦ ξένε, τοῦ ἀτμοπλόου, πορευθῇς τὴν πρὸς Ἀθήνας, μεταστράφητι ὀλίγον πρὸς ἀριστεράν, καὶ θὰ ἴδῃς ἐν μέσῳ χλοερῶν καὶ συμφύτων κήπων, τῶν μόνων κοσμούντων καὶ ζωογονούντων τὸν Πειραιᾶ κατὰ τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς Νεκροπόλεως, οἰκοδόμημα μέγα καὶ εὐπρεπὲς, ὃ ἀδύνατον νὰ μὴ ἑλκύσῃ τὴν προσοχήν σου. Ἂν δὲ ἦλθες εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπως σπουδάσῃς οὐ μόνον τοῦ παρελθόντος αὐτῆς τ' ἀριστουργήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τὰς ἐλπίδας, μὴ ὀκνήσῃς, ἐκτραπεὶς μικρὸν τῆς ὁδοῦ σου, νὰ ἐπισκεφθῇς τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, περὶ οὗ ἐρωτῶν θέλεις μάθει ὅτι εἶναι τὸ μεταξουργεῖον τοῦ Κ. Ῥάλλη. Ἀλλ' οὐχί· μὴ ἔλθῃς εἰς αὐτὸ κατ' εὐθεῖαν, μήπως τι συμβῇ ἀπευκταῖον, ὡς τὸ νὰ σοὶ κλεισθῇ ἡ θύρα ἔμπροσθε τῆς ῥινός. Διότι τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο, ἐπὶ τῶν βάσεων ὠργανισμένον τῶν ἀρίστων βιομηχανικῶν καταστημάτων, δεν ἀνοίγεται εἰς τὴν ἀργίαν καὶ εἰς τὴν ἄσκοπον περιέργειαν. Ἀναζήτησον ὅμως ἐν Πειραιεῖ τὸν θεμελιωτὴν αὐτοῦ, Κ. Λουκᾶν Ῥάλλην, καὶ παρ' αὐτῷ θέλεις λάχει δεξιώσεως τῆς φιλοφρονεστάτης, καὶ παρ' αὐτοῦ θέλεις λάβει τῆς εἰσόδου τὴν ἄδειαν. Ἐλθὼν δὲ κροῦσον τὸν κώδωνα, καὶ ἀφ' οὗ ἡ πύλη σοὶ ἀνοιχθῇ, καὶ βοσκήσῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου εἰς τὴν ὄψιν τοῦ καλοῦ τούτου οἰκοδομήματος, τοῦ ἀναπολοῦντός σοι τὰς μεγάλας ἐκείνας τοῦ ὄλβου πηγὰς ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσι τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, ἀνάβηθι πρῶτον εἰς τὸ ἀνώγαιον, ὅπου θέλεις ἰδεῖ τεταμιευμένην ἐπὶ διαφόρων στιβάδων τὴν πρώτην ὕλην, πολλὰς χιλιάδας ὀκάδας βομβύκων.

Ὑποθέτων δέ σε, ὦ ξένε, ποτὲ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μὴ πολυπραγμονήσαντα, ἤδη ὅταν ἅπαξ σοὶ παρουσιάσθῃ ἡ εὐκαιρία, ἀναδέχομαι προθύμως νὰ σοὶ ἐξηγήσω τί εἶναι· καὶ πῶς παράγονται τὰ ὠοειδῆ ταῦτα ἀντικείμενα, ἃ βλέπεις ἐνταῦθα εἰς πολλὰς μυριάδας συνεσωρευμένα. Σὺ δ' ἐν τούτοις, στηριχθεὶς εἰς θάτερον τῶν παραθύρων, ἐπισκόπει τοὺς πέριξ κήπους, καὶ τὸ εὐρὺ ἀλίπεδον, καὶ ὑπὲρ τὸν ἐλαιῶνα στίλβοντα τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ μνημεῖα τῆς ἀκροπόλεως· ἢ ἐλθὼν περίφερε τὸ βλέμμα εἰς τὴν εὔκτιστον πολιν τοῦ Πειραιῶς, καὶ πέραν εἰς τὴν ἀργυρᾶν τοῦ λιμένος λεκάνην, καὶ μετ' αὐτὴν εἰς τὸ πέλαγος, καὶ τὴν σύμμετρον τῶν νήσων στεφάνην.

Ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ Μεταξουργείου.

Οἱ βόμβυκες λοιπὸν οὗτοι εἰσὶν ἡ τελευταία κατοικία ἣν οἰκοδομεῖ ἑαυτῇ κάμπη ἡ *σηρικὴ* λεγομένη, πρὶν μεταμορφωθεῖσα καταλείψῃ τὴν γῆν, καὶ ἀρθῇ εἰς τοὺς ἀέρας ὑπόπτερος. Ἡ κάμπη αὕτη εἶναι μέτοικος, ἑτερόχθων, εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἦν ἐντελῶς ἄγνωστος. Κατὰ μεταγενεστέρους δὲ χρόνους, οἱ τὴν ἔνδον Ἀσίαν πορθοῦντες, καὶ μάλιστα οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπήντων πολλάκις ἐν ταῖς τῶν ἡγεμόνων αὐλαῖς τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα ὑφάσματα, λαμπρὰ ὡς ἄργυρον, μαλακὰ ὡς χάρτην, καὶ ἀκατάστροφα ὡς μέταλλον, καὶ ἠγόραζον τὰ ἐλάχιστα αὐτῶν λωρία ἀντὶ ἰσοσταθμου χρυσοῦ· ἀλλὰ τὸ μυστήριον τῆς κατασκευῆς των καὶ τὴν πάτριον αὐτῶν χώραν δὲν ἐδύναντο ν' ἀνακαλύψωσι. Τέλος δύω Ἕλληνες μοναχοί, περιηγούμενοι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τὰ ἐνδότατα τῆς Ἀσίας ἐπὶ σκοπῷ διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ, ἔφθασαν καὶ εἰς Κίναν, τὴν πατρίδα τῆς βομβυκοτροφίας. Ἐντεῦθεν ἔλαβον ὠὰ τοῦ πολυτίμου ἐντόμου, καὶ μετακομίσαντες αὐτὰ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐδίδαξαν τὸν τρόπον τῆς καλλιεργίας αὐτῶν, καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ βομβυκοτροφία καὶ ἡ μεταξουργία ἐξετάθη κατ' ὀλίγον

ἐπὶ πᾶσαν τὴν νοτίαν Εὐρώπην, καὶ ἐγένετο αὐτὴ μία τῶν πρωτίστων τοῦ πλούτου πηγῶν.

Τὰ ὠὰ τοῦ μεταξοσκώληκος, μικρὰ, στρογγύλα ὡς σπόροι, καὶ τὸ χρῶμα φαιὰ, προσκολῶνται συνήθως ὑπὸ τῆς μητρὸς δι' ἰξώδους τινὸς ὕλης εἰς τὰ κλαδία, τὰ ὑφάσματα, ἢ ὅπου δήποτε ἤθελε τὰ καταθέσει τὸ ἔντομον. Τὰ συλλέγουσι δὲ οἱ βομβυκοτρόφοι, διαβρέχοντες τὴν κόλλαν ἐκείνην, συνήθως δι' ὀλίγου οἴνου, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποσπῶνται αὐτὰ διὰ πτεροῦ. Μετὰ ταῦτα δὲ τ' ἀποθέτουσιν εἰς μέρος εὐκραὲς καὶ στεγνὸν, μέχρις οὗ βλαστάνουσι περὶ τὸ ἔαρ· συνηθέστερον δ' ἐπισπεύδεται ἡ βλάστησις αὐτῶν τεχνητῶς, πρὸς ὃ διαιροῦνται εἰς μικρὰς ποσότητας, *δακτυλήθρας*, καὶ ἑκάστη εἰς δέμα ἐγκεκλεισμένη, ὑποθερμαίνεται ἢ εἰς τὸ πῦρ, ἢ μᾶλλον εἰς τὸν κόλπον τῶν γυναικῶν. Μετὰ δύω δὲ ἢ τρεῖς ἡμέρας ῥήγνυνται τὰ ὠὰ, καὶ ἐξέρπουσι μικρὰ σκωλήκια ἄμορφα, εἰς ἃ προσφέρονται ἀμέσως ὡς τροφὴ τρυφερὰ καὶ ἀρτίβλαστα φύλλα συκαμινέας, δὶς τῆς ἡμέρας ἀνανεούμενα. Ἂν δὲ διὰ μεγάλης ἐπιμελείας, διὰ καθαριότητος καὶ διατηρήσεως πάντοτε τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας 15—18 βαθμῶν Ῥεωμύρου, ἀνθεξωσιν εἰς τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, καὶ τῶν βροντῶν καὶ τῶν ἀστραπῶν, αἵτινες πολλάκις ἐπιφέρουσι τὴν πανολεθρίαν τῶν ὠκυμόρων τούτων ὄντων, μετὰ ἑπτὰ περίπου ἡμέρας ἀποκοιμῶνται, μένουσιν ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας ἐν πλήρει ἀκινησίᾳ, καὶ ἐν τούτοις ἀποῤῥίπτουσι τὸν παλαιὸν σκώληκα, ἀνανεοῦται τὸ δέρμα των, καὶ ὀγκοῦται ἡ κεφαλή των. Ἔκτοτε λαμβάνουσι τὴν ὁριστικήν των φυσιογνωμίαν, μορφὴν προπετῆ τινα, καὶ τὴν πατρίδα των Κίναν ὑπομιμνήσκουσαν. Μετὰ ταῦτα ἡ πρόοδός των κατὰ μῆκος καὶ πλάτος εἶναι ὀφθαλμοφανής, καὶ τρὶς ἐπαναλαμβάνεται ἡ τοῦ δέρματος μεταβολὴ ἀπὸ ἑβδομάδος εἰς ἑβδομάδα, καὶ ἐφ' ὅλου τούτου τοῦ διαστήματος αὔξεται ἡ τροφὴ αὐτῶν, ὥστε ἐν ὅλοις ὑπολογίζεται ὅτι χίλιαι μεταξοκάμπαι τρώγουσιν ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς των περίπου δεκαὲξ ὀκάδας συκαμινοφύλλων· πρέπει δὲ πρὸς εὐόδωσίν των νὰ ἦναι ἡ κατοικία αὐτῶν εὐάερος, εὐκραής, καὶ συνεχῶς νὰ καίωνται ἐν αὐτῇ γλυκεῖαι καὶ ἐλαφραὶ εὐωδίαι, διότι τὰ εὐγενῆ ζωΰφια ἀποστρέφονται τὴν ῥυπαρότητα καὶ τὴν κακὴν ὀσμήν. Τέλος μετὰ παρέλευσιν τεσσαράκοντα περίπου ἡμερῶν ἀπὸ τῆς βλαστήσεώς των, αἰσθάνονται ὅτι ἤγγικε τὸ τέρμα τοῦ σταδίου των, καὶ θερμὸν αἰσθάνονται πόθον ν' ἀποχωρήσωσιν εἰς ἡσυχαστήριον, ὅπου ἀπερίσπαστοι ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου τὴν θέαν καὶ ἀπὸ τὴν τρυφὴν τῶν συκαμινοφύλλων, νὰ προπαρασκευασθῶσιν εἰς τὴν νέαν των ὕπαρξιν. Τότε, ὡς ἀγγέλλουσα τὴν νέαν ταύτην τῆς ζωῆς των περίοδον, ἡ οὐρά των γίνεται ὑποκόκκινος; τότε ἀμελοῦσι κατὰ γῆς ἀνέπαφα τὰ παρατεθειμένα φύλλα, καὶ ἡ κεφαλή των αἴρεται πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἀνησύχως κινεῖται. Καὶ ἅμα ὁ σκωληκοτρόφος ἀναρτήσῃ, ὡς τοῦτο συνήθως γίνεται, ὑπεράνω των θάμνους ἐρείκης ἢ θύμου ἢ ἄλλους κλάδους, *ἀγαλλομένῳ ποδὶ* ἀνέρπουσι πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἀρχίζουσι τὴν οἰκοδομὴν τῶν λεπτοδμήτων μοναστηρίων των. Οἰκοδομοῦσι δὲ αὐτὰ οὐχὶ διὰ ξένων κεφαλαίων, ἀλλ' ἐξ ἰδίας περιουσίας, ἀρυόμενοι ἐκ τῶν ἐντοσθίων αὐτῶν τὴν οἰκοδομικὴν ὕλην, ἥτις εἶναι λεπτότατον καὶ τριχοειδὲς νῆμα κολλώδους φύσεως. Διὰ τούτου πλέκουσι πρῶτον τι καὶ συγκεχυμένον δίκτυον χονδρῆς μετάξης, εἰς ὃ μετὰ ταῦτα ἐμπλέκουσι τὸν ὠοειδῆ βόμβυκά των. Ἔπειτα δὲ, κυρτούμενος δίχα ὁ ἀρχιτέκτων, ὥστε νὰ ἐγγίζῃ ἡ κεφαλὴ τὴν οὐράν του, ἄρχεται ἄγων τὴν κλωστήν του κανονικῶς, ἀλλ' ἑλικοειδῶς πρὸς δεξιὰ καὶ πρὸς ἀριστερὰ, καὶ ὠθῶν αὐτὴν ἐπίσης πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, ὥστε τοῦ ὅλου κατασκευάσματος ἀποβαίνει τακτικῶς τὸ σχῆμα ὠοειδές. Ἐπαναλαμβάνει δὲ ἑξάκις τὴν ἐργασίαν ταύτην, ὥστε μέχρι τέλους ἐξαπλῆ μετάξης στίβας τὸν περικαλύπτει, καὶ περατοῦται τὸ ὅλον ἔργον ἐν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἡμέραις. Ἂν ὁ σκωληκοτρόφος συγκατανεύσῃ νὰ μὴ τὸν συνταράξῃ ἐν τῷ ἀναπαυτηρίῳ του, ἐντὸς εἴκοσι ἢ εἰκοσιπέντε ἡμερῶν θέλει τὸν ἴδῃ διαῤῥηγνύντα τὴν μεταξωτὴν πλάκα τοῦ τάφου του, καὶ τὸ ἕρπον ζωΰφιον, εἰς εὐγενῆ νύμφην μεταβληθέν, θέλει κινεῖ χαρμοσύνως τὰς λευκὰς πτέρυγάς του εἰς τὸν ἀέρα, τῆς νέας του ταύτης ζωῆς τὸν ἔρωτα ἔχον μόνον σκοπὸν, καὶ τὸν θάνατον μόνον κατόπιν τοῦ ἔρωτος. Καὶ οὕτω θέλει μὲν ἔχει ὁ σκωληκοτρόφος τὴν φαιδρὰν θέαν τῶν ὑποπτέρων αὐτῶν χρυσαλίδων, καὶ ὠῶν συγκομιδὴν ἄφθονον, ἀλλὰ μέταξαν δὲν θέλει ἔχει παντάπασι, διότι οἱ διεσχισμένοι βόμβυκες παρέχουσι μόνον ἓν εἶδος στυππίου, ἀνεπιδέκτου ἀνελίξεως καὶ κατεργασίας. Ἂν ὅμως φιλοκερδέστερος εἶναι ἢ ποιητικώτερος, θέλει κατακλείσει τῶν ἀναχωρητῶν ἐκείνων ὅλον τὸ ἔθνος εἰς θερμὸν κλίβανον, καὶ θέλει ἀποπνίξει αὐτοὺς ἡδηδόν. Τὰ τρυφερὰ ζωΰφια φονεύει ἡ ὑπερβολικὴ θέρμη, τὰ δὲ περικαλύμματα αὐτῶν μένουσιν ἀνέπαφα, καὶ ταῦτα εἰσὶ τὰ εἰς πολλὰς μυριάδας ἐν τῷ ταμείῳ τούτῳ σεσωρευμένα.

Ἂς παρακολουθήσωμεν ἤδη τοὺς βόμβυκας εἰς τὸ ἀπέναντι ἐκεῖνο οἰκοδόμημα, οὗ ὁ μὲν ἄνω ὄροφος περιέχει τὰ δωμάτια τῆς διοικήσεως τοῦ ἐργοστασίου, ἐν δὲ τοῖς προσγείοις τὰ ἐν οἷς γίνονται αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι. Ἐκεῖ πρῶτον γυναῖκες τινὲς ἀφαιροῦσι τὸν ἐξωτερικὸν χνοῦν, τὸ *βαμβάκιον*, ὡς λέγουσι τεχνικῶς, τῆς μετάξης, ἤτοι τὴν χονδρὴν καὶ πρώτην ἐκείνην μέταξαν, ἣν πλέκουσιν οἱ σκώληκες ὡς βάσιν τῶν βομβύκων αὐτῶν, ἥτις δὲ καὶ αὐτὴ δὲν μένει ἄχρηστος εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἀλλὰ πωλεῖται ὡς μεταξογνάφαλον. Μετὰ δὲ ταῦτα διακρίνουσι τοὺς βόμβυκας κατὰ ποιότητας, εἰς τὰ δόκιμα, ἢ ὡς ἐκ τοῦ κανονικοῦ καὶ συμμέτρου αὐτῶν σχήματος *ἀμυγδαλάτα* λεγόμενα κουκούλια, εἰς τὰ ὀγκώδη καὶ σκληρὰ *βουβαλάτα*, καὶ εἰς τὰς ἐπίσης ὡς αὐτὰ εἰς παραγωγὴν μόνον εὐτελοῦς μετάξης χρησίμους φολλίδας ἢ *τζίπας* λελομένας, τὰ ἰσχνὰ, ὡς μεμαραμένα, καὶ οὐδεμίαν ὑπόστασιν ἔχοντα. Ἡ ἀναλογία τῶν ἀμυγδαλάτων πρὸς τὰ λοιπὰ εἶναι ὡς 100 πρὸς 10—20, ἤτοι ἐπὶ 100 ὀκάδων βομβύκων συνήθως 10 μέχρις εἴκοσι ὀκάδων ἀπαντῶνται οἱ κακῶς μεμορφωμένοι καὶ ἀδόκιμοι.

Μετὰ ταῦτα μεταφέρονται οἱ δόκιμοι οὗτοι βόμβυκες εἰς τὸ ἐργοστάσιον, καὶ διανέμονται εἰς τὰς ἀναπηνιστρίας, ἀφ᾽ οὗ ὅμως πάλιν διαιρεθῶσι κατὰ χρώματα, εἰς λευκούς, τοὺς τὴν λευκὴν παράγοντας μεταξαν, καὶ εἰς κιτρίνους, ὧν οἱ λεμονόχροες εἰσὶ λεπτοφυέστεροι τῶν βαθὺ ἐχόντων τὸ χρῶμα. Ἐδῶ ἀκολούθησέ τους, καὶ ἂν ἔχῃς τὴν πεποίθησιν ὅτι εἰς τῆς Ἑλλάδος τὸν πλουτισμὸν καὶ τὴν εὐημερίαν εἶναι ἄφευκτος ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας αὐτῆς. ἡ μεταλλευσις τῶν ἀφθόνων θησαυρῶν, οὓς παρέχει ἡ φύσις αὐτῆς, ἡ χρησιμοποίησις τῶν εὐγενῶν αὐτῆς προϊόντων, θέλεις ἐμπλησθῇ χαρᾶς εἰς τὴν θέαν τῆς νοήμονος ταύτης δραστηριότητος, ἥτις σοὶ ἀνατολεῖ τὰς βιομηχανικὰς τῆς Εὐρώπης μεγαλουργίας.

Ἐντὸς μεγάλης τετραπλεύρου αἰθούσης, εὐαέρου καὶ εὐηλίου, τεσσαράκοντα λέβητες ἐπὶ δύω σειρῶν εἰς βάθος κτιστὸν ἐντετειχισμένοι, περιέχουσιν ὕδωρ κάτωθεν δι᾽ ἀτμοῦ θερμαινόμενον, ἐν ᾧ φαίνονται ἀδιακόπως χορεύοντες ὀκτὼ ὡς δέκα βόμβυκες, καὶ εἰς ὃ τεσσαράκοντα νεάνιδες, ἑκάστη ὀπίσω ἑκάστου λέβητος καθημένη, βάπτουσι διηνεκῶς ἄκρους τοὺς δακτύλους των. Ἡ ἐνέργεια τοῦ θερμοῦ ὕδατος εἶναι ν᾽ ἀναλύῃ τὴν κόλλαν δι᾽ ἧς ὁ σκώληξ εἶχε πήξει τὴν φωλεάν του, καὶ νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν εὔκολον ἀνέλιξιν τῆς κλωστῆς. Ἡ κλωστὴ δ᾽ αὕτη ἐξέρχεται ἐκ τῶν βομβύκων ἀοράτως λεπτή, πολὺ λεπτοτέρα τοῦ νήματος τῆς ἀράχνης, ὥστε ἂν ἐξ αὐτῆς, ἁπλῶς ὡς ἐξελίσσεται, ἦν δυνατὸν νὰ κατασκευασθῇ ὕφασμα, ἤθελεν εἶσθαι ὡς ἀτμὸς ὑφασμένος. διαφεύγων τὴν ἀφήν, καὶ σχεδὸν καὶ αὐτὴν τὴν ὅρασιν. Ἀλλὰ συνήθως συνάπτονται 5 ἕως 6 (*πέντε πρὸς ἓξ* λέγουσι τεχνικῶς), ἢ ὅταν ἀπαιτῆται περισσοτέρα λεπτότης **3—4** νήματα βομβύκων, καὶ ἑνούμενα εἰς ἕν, διέρχονται διὰ τοῦ ὑαλίνου ἢ ἐλεφαντίνου κυρτοῦ ἄκρου μιᾶς σιδηρᾶς ῥάβδου, ἥτις ἵσταται ὀρθὴ παρὰ τὸν λέβητα, καὶ οὕτως ἀναρτῶνται εἰς τὴν ἄνω καὶ ὀπίσω τῆς ἀναπηνιστρίας στρεφομένην ἀνέμης. Τὸ ἄκρον τοῦτο ὀνομάζεται ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ *μυάριον*, καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ εἶναι νὰ συνδυάζῃ καὶ συγκολλᾷ τὰ ἀρχικὰ ἐκεῖνα τρία ἢ πέντε νήματα, καὶ νὰ ὁμαλύνῃ τὴν οὕτω παραχθεῖσαν κλωστήν, ἧς τὸ πάχος, ὅταν κατασκευάζηται μετ᾽ ἐπιμελείας, ὡς ἐν τῷ ἐργοστασίῳ τοῦ Κ. Ῥάλλη, εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸ τῆς λεπτοτέρας τριχός, καὶ ἧς τὸ πρώτιστον προτέρημα εἶναι ἡ ἐντελὴς ὁμαλότης.

Αὕτη ἡ κλωστή, καὶ τὰ ἐξ ὧν σύγκειται πρῶτα νήματα, εἰσὶ τὰ ἀδιόρατα ἐλατήρια τῶν σκιρτώντων καὶ πηδώντων ἐκείνων βομβυκίων, περὶ ὧν ἤθελες εἴπεῖ ὅτι ζῶσι, καὶ φιλοπαιγμόνως ὀρχοῦνται καὶ διώκονται ἐντὸς τοῦ χλιαροῦ των λουτρῶνος. Διευθύντρια δ᾽ αὐτῶν καὶ παιδαγωγὸς εἶναι ἡ ἀναπηνίστρια, ἢ *ἀνελίτρια*, ὡς ἐπίσης Ἑλληνικῶς ὀνομάζεται ἡ νέα κόρη, ἥτις ἐμπρὸς τοῦ λέβητος καθημένη, καὶ φρυγάνῳ θύμου ὡπλισμένη, συλλέγει μὲν τὰ περιττὰ κατ᾽ ἀρχὰς ἐξελισσόμενα γνάφαλα, ἀποβάλλει δὲ τοὺς ἐξαντληθέντας βόμβυκας, παροτρύνει δὲ τοὺς ὀκνηρούς, καὶ διαστέλλει τοὺς συμπλεκομένους, ὥστε ἡ ἀναπήνισις νὰ γίνηται πανταχοῦ ἴση καὶ ὁμοία, καὶ τὰ νήματα νὰ μὴ διακόπτωνται. Ἐξαρτᾶται δὲ τοῦτο ἀπὸ τῆς ἀναπηνιστρίας τὴν ἱκανότητα, καὶ μία τῶν μᾶλλον γεγυμνασμένων, δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν κλωστήν της ἐπὶ 10, ἐπὶ 15 καὶ μέχρις 20 λεπτῶν, ἤτοι ἐπὶ μῆκος 2400 καὶ 4800 μέτρων, χωρὶς νὰ τὴν διακόψῃ, ἐξαντλήσασα κατὰ τοῦτο τὸ

διάστημα πεντάκις καὶ μέχρι δεκάκις τοὺς βόμβυκάς της· διότι ὑπολογίζομεν ὅτι εἷς βόμβυξ ἐν τῷ ἐργοστασίῳ ἀναπηνίζεται ἐντὸς δύω περίπου λεπτῶν τῆς ὥρας. Ἓν τῶν μᾶλλον γεγυμνασμένων κορασίων τούτων μισθοδοτεῖται πρὸς 1 δραχμὴν καὶ 20 λεπ. καθ' ἡμέραν, ἐνῷ αἱ ἀρχάριαι, ὧν ἡ ἀνεπιδεξιότης πολλάκις ζημίαν ἀντὶ ὠφελήματος φέρει εἰς τὸ κατάστημα, λαμβάνουσι καὶ μέχρι 40 λεπτῶν κατ' ἀρχὰς τὴν ἡμέραν, ἐργαζόμεναι τὸ μὲν θέρος ἐπὶ 11, τὸν δὲ χειμῶνα ἐπὶ 10 ὥρας, μετὰ διαλήψεως τριῶν μηνῶν, ἀπὸ Ἰανουαρίου μέχρι Μαρτίου.

Διὰ τοῦ μυαρίου λοιπὸν διελθοῦσα ἡ τριπλῆ ἢ τετραπλῆ ἐκείνη κλωστὴ, ἀναρτᾶται εἰς τὴν ἀνέμην, ἥτις στρέφεται ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν καὶ ὀπίσω ἑκάστης τῶν ἀναπηνιστριῶν. Τεσσαράκοντα ἀνέμαι εἰσὶ προσηλωμέναι ἑκατέρωθεν εἰς δύω ἄξωνας, καὶ ἡ κίνησις αὐτῶν εἶναι κατά τι ἀνάλογος πρὸς τῆς γῆς τὴν κίνησιν, διότι ἐνῷ στρέφονται περὶ ἑαυτὰς, ἀνελίσσουσαι τὴν κλωστὴν, συγχρόνως, δι' ἁπλουστάτου μηχανισμοῦ, διά τινος κυλίνδρου ἔχοντος ἑλικοειδῆ ἐντομὴν, κινοῦνται καὶ πρὸς τὰ πρόσω καὶ τὰ ὀπίσω, διανέμουσαι τὴν κλωστὴν ἴσως καὶ ὁμαλῶς ἐπὶ τοῦ πλάτους αὐτῶν, καὶ μὴ ἐπιτρέπουσαι να σωρεύηται πᾶσα ἡ μέταξα εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον. Ἡ κίνησις δίδεται ἤδη διὰ τεσσάρων ἀνδρῶν, καὶ δύω ὑπεραρίθμων· ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου πρόκειται ἀντ' αὐτῶν ν' ἀντικατασταθῇ ὁ ἀτμὸς, οὗ ὑπάρχει πᾶσα ἡ παραγωγὸς σκευασία διὰ τὸν θερμαίνοντα τὸ ὕδωρ εἰς τοὺς λέβητας. Στρέφονται δὲ αἱ ἀνέμαι τετράκις ταχύτερον τοῦ ἄξονος, ὥστε ἐν ᾧ αὐτὸς ἀποτελεῖ 30 στροφὰς κατὰ λεπτὸν, αἱ ἀνέμαι ἀποτελοῦσιν 120. Ἀναβαίνουσι δὲ εἰς ἑκάστην ἀνέμην δύω κλωσταὶ ἀπὸ ἕκαστον λέβητα, καὶ ἀποτελοῦσι δύω διακεκριμένα δέματα ἢ *κυκλίας*, ὡς τὰς ὀνομάζουσι, μετάξης· ἑκάστη δὲ τῶν κυκλιῶν τούτων περιέχει 25 δράμια μέταξαν, πρὸς ὧν τὴν παραγωγὴν ἀπαιτοῦνται 1200 βόμβυκες, ἢ βομβύκων ἑκατὸν δράμια, καὶ ἐργασία τεσσάρων ὡρῶν ὅταν ἡ ἀναπηνίστρια εἶναι ἐκ τῶν ἐπιδεξίων· ἀλλὰ καὶ 5 καὶ 6 ὡρῶν ὅταν εἶναι ἐκ τῶν πρωτοπείρων. Ἑπομένως ἐν ταῖς 10 ἐργασίμοις ὥραις τῶν χειμερινῶν ἡμερῶν ἑκάστη ἀνέμη ἔπρεπε νὰ παράγῃ 5 κυκλίας, ἤτοι 125 δράμια μετάξης, ἐν δὲ ταῖς 11 ὥραις τῶν θερεινῶν ἡμερῶν, 5 ½ κυκλιὰς ἤτοι 137 δράμια, καὶ ὅλαι αἱ ἀνέμαι ὁμοῦ ἐν ἐν μὲν χειμῶνι 200 κυκλίας ἢ 12 ὀκάδας μετάξης, ἐν δὲ ταῖς θερειναῖς 220 κυκλίας ἤτοι 13 ¾ ὀκάδας, ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν παράγει ἑκάστη ἀνέμη ἐν μέσῳ ὅρῳ καθ' ἡμέραν μόνον 75 δράμια, ἤτοι αἱ 40 ἀνέμαι ὁμοῦ 7 ½ ὀκκάδες καθ' ἑκάστην. Ἂν δὲ δεχθῶμεν ἐπὶ τῶν 9 τῆς ἐργασίας μηνῶν 225 ἐργασίμους ἡμέρας, τὸ ὅλον τῆς ἐτησίως ἐξαγομένης μετάξης ἔσται 1600 ὀκάδων περίπου, δι' ἃς πρέπει νὰ δαπανῶνται 6400 ὀκάδες βομβύκων, ἤτοι τριάκοντα ἑκατομμύρια καὶ ἑπτακόσιαι εἴκοσι χιλιάδες βόμβυκες, ἀλλὰ βόμβυκες ξηροὶ, οἵτινες ὅταν ἦσαν χλωροὶ, δηλαδὴ, ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς συγκομιδῆς των μέχρι τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, εἶχον τετραπλάσιον βάρος, ἢ ἐζύγιζον 25400 ὀκάδες. Εἶναι δὲ τῆς διαφορᾶς ταύτης τοῦ σταθμοῦ ἀνάλογο καὶ ἡ διαφορὰ τῆς τιμῆς· διότι οἱ μὲν χλωροὶ βόμβυκες πωλοῦνται 4—5 δραχμῶν ὁ ὀκᾶ, οἱ δε ξηρο ἐνίοτε μὲν 11 καὶ 12, ἀλλ' ἀπό τινος ἀνέβησαν εἰ 15 καὶ περισσοτέρας· καὶ αὗται εἰσὶν ἤδη αἱ στα θεραί των τιμαι. Ὥςε εἰς προμήθειαν τῆς πρώτης ὕλης ἡ καταβολὴ ἣν πρέπει νὰ δαπανᾷ τὸ κατάστημα εἶνα περὶ τὰς 96000 δραχμῶν, ποσότης ἥτις συντελεῖ εἰς ἐμψύχωσιν τῆς σκωληκοτροφίας καὶ τῆς γεωργίας τῶν μωρεῶν· ἡ δὲ λοιπὴ τοῦ καταστήματος δαπάνη δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εἰς 15 δραχμὰς κατ' ὀκάδα, ἄρα διὰ 1600 ὀκάδας εἰς 24 χιλιάδας δραχμῶν, εἰς ἃς περιλαμβάνεται καὶ ἡ ζημία ἡ ἐκ τῶν ἐν τοῖς δοκίμοις ἀναμεμιγμένων ἀδοκίμων βομβύκων.

Ἀπὸ τοῦ ἐργοστασίου δὲ τούτου καθ' ἑσπέρας ἐξαγομένη ἡ μέταξα κατὰ κυκλίας, μεταφέρεται εἰς τὸ ἀπέναντι ἐκεῖνο κατάστημα, καὶ ἐκεῖ καθαρίζεται ἀπὸ τὰ τυχὸν ἐναπομείναντα ἄκρα κλωστῶν ἢ ἄνισα μέρη αὐτῶν, στρίπτεται εἰς δέματα, καὶ τέλος κατατίθεται εἰς τὴν ἀποθήκην εἰς κιβώτια, ἐν οἷς πιέζεται ὑπὸ βάρη μεγάλα, ὅπως ἀποβάλῃ πᾶσαν ὑγρασίαν. καὶ οὕτω τέλος ἀποστέλλεται εἰς Εὐρώπην, ὅπου γνωστὴν καθιστῶσα καὶ τιμῶσα τὴν Ἑλληνικὴν βιομηχανίαν, γίνεται δεκτὴ ὡς ἀρίστης ποιότητος εἰς τὰ πρώτιστα τῶν μεταξουργίων τῆς Γαλλίας, καὶ πωλεῖται 60 ἢ καὶ 65 φράγκων τὸ χιλιόγραμμον, ἤτοι τὰ 312 δράμια, ἄρα 80 περίπου δραχμῶν ἡ ὀκὰ, ἐν ᾧ ἡ διὰ τῶν συνήθων μηχανῶν ἐν Ἑλλάδι ἀνελισσομένη μέταξα μόλις τιμᾶται δραχμῶν 30 ἢ 35, καὶ ἡ ἔτι χονδροτέρα, ἧς καὶ αὐτὸ τὸ κατάστημα παράγει μέχρι 1600 ὀκάδων ἐκ τῆς εὐτελεστέρας του ὕλης, μολις πωλεῖται 20 δραχμῶν ἡ ὀκά. Ἄρα τὴν ὅλην τοῦ καταστήματος εἴσπραξιν ὑπολογίζομεν εἰς 14'000 δραχμῶν, ἐν ᾧ ἡ δαπάνη τῆς πρώτης ὕλης καὶ ἡ τῆς ἀνελίξεως συμποσοῦται κατὰ τὰς ἡμετέρας θεωρίας εἰς 120 χιλιάδας δραχμῶν, εἰς ἃς πρέπει νὰ προστεθῇ εἰσέτι ἡ δαπάνη τῆς ἀποστολῆς καὶ τὸ τελώνιον τῆς ἐξαγωγῆς.

Ἦτον ἐποχὴ καθ' ἣν τοιαύτη ἦτον ἡ τιμὴ τῆς μετάξης, ὥστε ἂν, ὦ ξένε, σοὶ παρουσιάζετο ἡ Ἀφροδίτη μεταξωτὸν πέπλον ἐνδεδυμένη, καὶ σοὶ ἐδίδετο ἡ αἵρεσις μεταξὺ τῆς φορούσης καὶ τοῦ φορέματος, ἴσως, ἂν παρῆλθες μάλιστα τῆς εὐφλογίστου ἡλικίας τὰ ὅρια, δὲν σὲ ἀδικῶ ὑποπτεύων ὅτι τὸ δεύτερον ἤθελες ἐκλέξει, διότι ὁ πέπλος ἐκεῖνος ἐτιμᾶτο ἑκατοντάδων χιλιάδων δραχμῶν. Τοῦτο δὲ ἦν ὅτε τὸ σπέρμα τοῦ εὐγενοῦς τούτου προϊόντος ἐκρύπτετο εἰς τὰς ἀγνώστους ἐσχατιὰς τῆς Ἀσίας. Ἀλλ' ἤδη, ἀφ' ὅτου τοσοῦτον ἐπολλαπλασιάσθη, ὥστε πᾶσα σχεδὸν ἡ εὔκρατος ζώνη ἐκαλύφθη ἀπὸ μωρεῶν δάση, καὶ πᾶν σχεδὸν στῆθος γυναικεῖον ἀπὸ τὸ προϊόν των, ἡ ἐκλογή σου δύναται νὰ εἶναι αἰσθηματικωτέρα, διότι τοσοῦτον ἐξέπεσεν ἡ τιμή του, ὥστε ὡς βλέπομεν, μόλις ἀμείβει τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐργαζομένων αὐτὸ, καὶ τὸ προκείμενον κατάστημα μετὰ τριετεῖς ζημίας, μόλις ἦλθεν εἰς ἰσοῤῥοπίαν, καὶ ἤδη ἐπιφέρει καί τινα κέρδη, ἡ δὲ διατήρησίς του

δύναται μᾶλλον νὰ θεωρηθῇ ὡς πατριωτικῆς ἀφοσιώσεως ἢ ὡς βιομηχανικῆς κερδοσκοπίας ἔργον.

Κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ὡς πρὸς τὰ κουκούλια καὶ τὴν μέταξαν παρ' ἡμῖν οἰκονομικὰς διατάξεις, τα κουκούλια δεκατίζονται ὑπὸ τοῦ δημοσίου, τὸ δὲ δέκατον ἐνοικιάζεται, καὶ ἐπιφέρει εἰς τὸ ταμεῖον περίπου 200 χιλιάδας δραχμῶν ἐτησίως. Ἐξαγόμενα δὲ, τελωνίζονται πρὸς 60 λεπτὰ ἡ ὀκᾶ (ξηρὰ), καὶ ἡ μέταξα ἐξαγομένη, οἵας δήποτε ποιότητος καὶ ἂν εἶναι, ἀποφέρει τελώνιον 1 1/2 δραχμὴν ἡ ὀκᾶ. Ἂς παρακολουθήσωμεν ὅμως ποσότητα τινα, ἔστω 440 ὀκάδας βομβύκων ἀπὸ τῆς συγκομιδῆς των μέχρι τῆς τελευταίας των τύχης, ὅπως ἐννοήσωμεν τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐνέργειαν τῆς φορολογίας. Ἅμα συγκομισθέντες οἱ βόμβυκες οὗτοι δεκατίζονται, ἑπομένως μένουσι 400 ὀκάδες. Αἱ 400 δὲ αὗται ὀκάδες μετ' ὀλίγον ξηραίνονται, καὶ μένουσι μόνον 100 ὀκάδες, τιμώμεναι 1500 δραχμῶν. Αὗται ἂν ἐξαχθῶσι, πληρόνουσι φόρον πρὸς 60 λεπτὰ τὴν ὀκᾶν, ἤτοι 4 τοῖς ἑκατὸν, ἐν ὅλοις λοιπὸν 60 δραχμὰς, ὥστε μένει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην (πλὴν τῆς δαπάνης τῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν) κεφάλαιον 1440 δραχμῶν.

Ἀλλ' ἂν αἱ 400 αὗται ὀκάδες, αἵτινες ἐξηράνθησαν εἰς 100, κατεργασθῶσιν εἰς μέταξαν, θέλουσι παράξει 25 ὀκάδας μέταξαν. Ἡ δαπάνη τῆς κατεργασίας εἶναι, ὡς εἴπομεν, δι' ἑκάστην ὀκᾶν 15 δραχμαὶ, ἄρα διὰ τὰς 25 ὀκάδας 375, καὶ τὸ τελώνιον 37 ½, ἤτοι ὁμοῦ 412 [illegible] δρ. ἡ δὲ τιμὴ τῆς πωλήσεως τῶν 25 ὀκάδων εἶναι 2000 δραχμαὶ, καὶ ἀφαιρέσει τῆς ἄνω δαπάνης (ἐπίσης ἀνεξαρτήτως τῆς δαπάνης τῆς ἀποστολῆς, ἥτις ὅμως εἶναι φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐλάσσων διὰ τὴν μέταξαν ἢ διὰ τοὺς βόμβυκας), μένει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην κεφάλαιον 1587 1/2 δραχμῶν, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν συμφερώτερον τῷ εἶναι νὰ μεταβάλλῃ τοὺς βόμβυκάς του εἰς μέταξαν παρὰ νὰ τοὺς ἐξάγῃ ἀκατεργάστους, τὸ δὲ δημόσιον ἐξ ἐναντίας ζημιοῦται μᾶλλον ἀντὶ νὰ ὠφελῆται ὅταν ἐξάγηται μέταξα ἀντὶ τῶν βομβύκων, διότι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ποσότητος λαμβάνει 37 1/2 ἀντὶ 60 δραχμῶν. Ἐξάγεται ὅμως ἐκ τῶν διατάξεων τούτων ἐπίσης, ὅτι εἰς τὸν μεταξουργὸν συμφέρει μᾶλλον νὰ κατεργάζηται καλὴν ἢ κακὴν μέταξαν, διότι δι' ἀμφοτέρας πληρόνει ἴσον τελώνιον. Καὶ ἐκτὸς δὲ τούτου ἀναγκαῖον εἶναι νὰ πεισθῶσιν ὅλοι οἱ εἰς ἀνέλιξιν μετάξης ἀσχολούμενοι, πόσον συμφερώτερον τοῖς εἶναι νὰ κατεργάζωνται αὐτὴν διὰ μηχανῶν, καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ἀρχαϊκοῦ καὶ βαναύσου τρόπου ὃν μεταχειρίζονται οἱ στήνοντες τὰ πρόχειρα αὐτῶν ἐργοστάσια ἐν ταῖς τριόδοις. Ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀντὶ 3 ἢ πέντε βομβύκων, μεταχειρίζονται εἰς ἑκάστην κλωστήν των 20 καὶ τριάκοντα, ἐπειδὴ δὲν διακρίνουσι τοὺς καλοὺς τῶν κακῶν, καὶ τοὺς ἐξαντλοῦσι μέχρι τῆς ἐσχάτης οὐσίας των, διὰ τοῦτο αἱ 400 ὀκάδες βομβύκων παρ' αὐτοῖς ἀντὶ νὰ δίδωσιν 100, διδουσιν 125 ὀκάδας, καὶ ἕκαστος ἐργάτης ἀντὶ νὰ παράγῃ 75 δράμια, παράγει σχεδὸν μίαν ὀκᾶν τὴν ἡμέραν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅλην τὴν δαπάνην αὐτοῦ δι' ἑκάστην ὀκᾶν, τὸν μισθὸν τοῦ ἐργάτου, τὴν καύσιμον ὕλην κτλ. μόνον πρὸς 3 δραχμὰς, πάλιν τὸ σύνολον τῆς δαπάνης διὰ τὰς 125 ὀκάδας ἀναβαίνει, μετὰ τῆς ἀγορᾶς τῆς ὕλης καὶ τοῦ τελωνείου, εἰς 6560 δραχμὰς, ἐν ᾧ τὸ ὅλον τῆς ἀξίας τῆς μετάξης ταύτης πρὸς 35 δραχμὰς τὸ πολὺ τὴν ὀκᾶν, συμποσοῦται εἰς μόνας 4385 δρ., ὅπερ ἐστὶν ἡ κατασκευὴ τῆς κακῆς καὶ χονδρῆς μετάξης εἶναι ἐπιζήμιος ἀντὶ ἐπικερδοῦς, ὅταν αἱ τιμαὶ τῶν βομβύκων εἰσὶ τόσον ὑψωμέναι.

Ἡ διὰ μηχανῶν ὅμως ἀναπήνισις, ἐκτὸς ὅτι εἰς τὸν ἐργολάβον ἀποφέρει ὄφελος καὶ οὐχὶ ζημίαν, ἔχει προσέτι τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἀποφέρει τὸ ὄφελος τοῦτο, ἀφ' οὗ κινήσῃ πρὶν δραστηρίως τὸν τροχὸν τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας, καὶ ἀφ' οὗ προσφέρῃ αὐτῇ φόρον 15 δραχμῶν καθ' ἑκάστην ὀκᾶν. Διὰ τοῦτο χαρμόσυνος ἀγγελία εἶναι, ὅτι ἀγγλικὴ ἑταιρία ἠγόρασε τὴν ἐν Κεραμεικῷ ἀπέραντον οἰκίαν τοῦ Κ. Κατακουζηνοῦ, καὶ μεταβάλλει αὐτὴν εἰς ἀναπηνιστήριον τετρακοσίων λεβήτων.

(Ἀκολουθεῖ).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΙΠΛΙΞΗΣ.

Ἀνέβαλε μέχρι τοῦδε ἡ Πανδώρα νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς ἀποβιώσεως Κωνσταντίνου τοῦ Ἰωνίδου, διότι περιέμενε τὴν χάραξιν τῆς εἰκόνος αὐτοῦ. Ἕκαστος Ἕλλην εὐγνωμονῶν, θέλει ἐγχαράξει εἰς τὴν μνήμην του τοὺς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ εὐεργέτου, ὡς ἔχει ἐγκεχαραγμένας εἰς τὴν καρδίαν του τὰς εὐποιΐας αὐτοῦ. Τὴν δημοτελεστάτην κηδείαν του προέπεμψαν ἐν Ἀθήναις, Αὐλικοὶ, Ὑπουργοὶ, πάσης τάξεως καὶ παντὸς βαθμοῦ πολῖται, καὶ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ του δύω ἀπηγγέλθησαν ἐπικήδειοι λόγοι, ὁ μὲν ὑπὸ τοῦ σεβασμίου ἱεροκήρυκος καὶ καθηγητοῦ Κ. Νεοφύτου Βάμβα ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Ῥίζου Ῥαγκαβῆ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ. Τὸν δεύτερον τοῦτον δημοσιεύομεν ὡς συγκεφαλαιοῦντα ἐν συνόψει τὸν ἐνάρετον καὶ ἀγαθοποιὸν βίον τοῦ μακαρίτου.

ΕΠΙΤΑΦΕΙΟΣ.

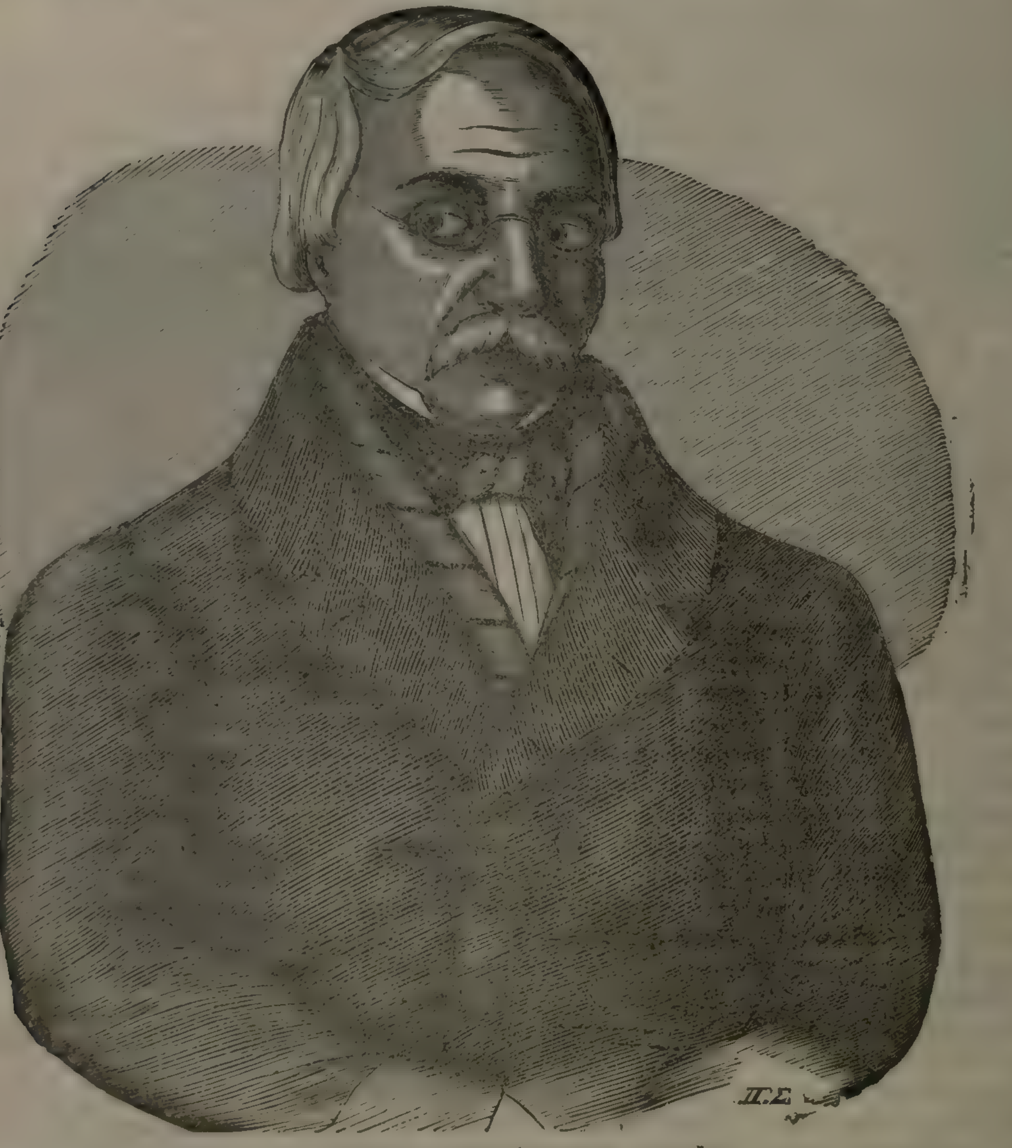
Εἰς τὸν τάφον τοῦτον, περὶ ὃν ἀντηχοῦσιν ὀλοφυρμοὶ συγγενῶν, θρῆνοι ὀρφανῶν ἐκ νέου ὀρφανισθέντων, εὐλογίαι πτωχῶν βοηθουμένων, ἀσθενῶν περιθαλπομένων, ἔρχομαι καὶ ἐγὼ, ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου κληθεὶς, ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἐν αὐτῷ εὐεργετηθείσης πατρίδος, νὰ καταθέσω τὸν ἔσχατον φόρον εὐγνωμοσύνης.

Ὁ ἀνὴρ ὃς δημοτελῶς προεπέμφθη εἰς τὴν τελευ-

ταίαν του κατοικίαν, ὑπὲρ οὗ πᾶν στόμα ἀνοίγεται εὐφημοῦν, πᾶσα καρδία πάλλει εὐγνωμοσύνην, καὶ οὗ τὸ ὄνομα ἐγγράφει ἡ Ἑλλὰς ἐν ταῖς χρυσαῖς δέλτοις τῶν μεγάλων εὐεργετῶν της, οὐδ' ἐξ ἐπιστήμων ἔφυ γονέων, οὐδ' εἰς ἐπίσημόν τινα ἐτάχθη ποτὲ ὑπουργίαν, οὐδ' ηὐτύχησε μεταλαβὼν οὐδ' αὐτῶν τῶν πρώτων τῆς παιδείας ἀρχῶν. Υἱὸς πένητος λιθουργοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀποχειροβίωτος καὶ αὐτὸς κατ' ἀρχάς, καὶ τῆς πατρικῆς βαναυσουργίας διάδοχος, λόγῳ ὑγείας παρῃτήθη αὐτῆς μετ' ὀλίγον, ἀλλ' ἐτάχθη ὡς ὑπηρέτης παρ' ὑφαντῇ, ὅστις τὸν ἐμισθοδότει ἕνα *παρὰν* καθ' ἡμέραν. Αὕτη ἦν ἡ πρώτη ἀφετηρία τῆς περιουσίας του. Τὸν δ' ὀβολὸν τοῦτον τριχοτομῶν, (προσθέτω ταύτην τὴν λεπτομέρειαν, διότι ἀπὸ παιδὸς ἤδη χαρακτηρίζει τὴν μέλλουσαν δίαιταν τοῦ ἀνδρός·) τὸν ὀβολὸν τοῦτον τριχοτομῶν, δύω μὲν *ἄσπρα* αὐτοῦ διετήρει πρὸς θεραπείαν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀναγκῶν καὶ ὀρέξεων, ἓν δε ἐδιδεν ὡς τακτικὴν σύνταξιν εἰς τὴν πενομένην μητέρα του, ἧς αἱ εὐχαί, ὡς μέχρι τῶν ἐσχάτων του ἡμερῶν μεθ' υἱϊκῆς φιλοστοργίας ἀπεμνημόνευε πάντοτε, τῷ ἀπέδωκαν μυριοπλάσιον τὴν εὐσεβῆ δωρεάν. Κατ' ὀλίγον δ' ἀπὸ ὑπηρέτου ἐγένετο μαθητής, καὶ ἀπὸ μαθητοῦ σύντροφος τοῦ κυρίου του, καὶ ἔπειτα ἀρχηγὸς καταστήματος, εἰς ὃ ἔδωκε γιγαντιαίας διὰ τοὺς τότε καιροὺς διαστάσεις, ἐργαζόμενος συγχρόνως διακοσίους ἱστούς. Μετὰ ταῦτα δ' ἐδόθη εἰς τὸ μέγα ἐμπόριον, ἐν ᾧ ὑπέστη μὲν πολλὰς πολλάκις τύχης μεταβολάς, ἀλλ' ὑπερίσχυσεν αὐτῶν, διὰ τῆς εὐφυΐας, τῆς ἀκαμάτου φιλοπονίας, τῆς αὐστηρᾶς του οἰκονομίας, καὶ τῆς ἔτι αὐστηροτέρας του τιμιότητος. Πολλάκις μέχρι θανάτου του ἐνεκαυχᾶτο ὅτι διῆλθεν ὅλον σχεδὸν αἰῶνα βίου ἐμπορικοῦ, πολυπαθοῦς μὲν καὶ τεταραγμένου πολλάκις, ἀλλ' ἐφ' οὗ οὐδένα ποτὲ ἠδίκησε, καὶ τὸ ὄνομά του ἀκηλίδωτον διετήρησεν. Οὕτω προέκοψε βαθμηδόν, καὶ οὕτω προσεκτήσατο πλοῦτον μυριοτάλαντον. Ἀλλὰ τότε μάλιστα ἐδείχθη ἡ εὐγενὴς τοῦ ἀνδρὸς τούτου φύσις. Ὁ τυφλὸς πλοῦτος, ὅταν δὲν φωτίζηται ἀπὸ τὴν δᾷδα τῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς, ἀποβαίνει ἀγέρωχος, φίλαυτος, ἀνιλεὴς καὶ τετυφωμένος. Ἀλλ' ὡς ἄλλοτε εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι εἰπεῖ περὶ ἄλλου ἐπίσης βαθυπλούτου καὶ γενναιοψύχου αὐτῶν εὐεργέτου, Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, οὕτω καὶ ἤδη δυνάμεθα οὐχ ἧττον εὐθέτως νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου τοῦ Ἰωνίδου, ὅτι ὁ *πλοῦτος ἀνέβλεψε παρ' αὐτῷ*. Τῷ ὄντι, ὅταν βλέπωμεν τὴν ἀρετὴν λατρευομένην ὑπὸ ψυχῆς καλλιεργηθείσης δι' ἀγωγῆς, τὴν παιδείαν ἐκτιμωμένην ὑπὸ πεπαιδευμένου νοός, οὐδαμῶς ἐκπληττόμεθα ὅτι εὐγενὲς σπέρμα εὐγενῆ παρήγαγε τὸν καρπόν. Ἀλλ' ὁ τὰς μεγάλας ἐντολὰς τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας ἀσκῶν, ἀμύητος εἰς τὰ θεωρητικὰ τῆς φιλοσοφίας μυστήρια, ὁ τὴν παιδείαν μεγαλομερῶς προστατεύων, ἄγευστος παιδείας αὐτός, καὶ ἐπιπροσθοῦντα ἔχων προσέτι τὸν ὄγκον τοῦ πλούτου, ἐκεῖνος κέκτηται ἀναμφισβητήτως ψυχὴν εὐγενῆ, διορῶσαν καὶ μαντεύουσαν ὅ,τι οἱ ἄλλοι διδάσκονται. Οὕτως ἰδὼν τὰς προσπαθείας του ἄνωθεν εὐλογηθείσας, καὶ τὴν ἀφθονίαν συῤῥέουσαν παρ' αὐτῷ, ὁ προκείμενος ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει νεκρός, οὐ μόνον δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ τεθαμμένον καὶ ἀμετάλλευτον τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ τάλαντον, οὐ μόνον κατ' εἰσήγησιν τῆς καρδίας του ἠθέλησε νὰ διαθέσῃ αὐτὸ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος, τοῦ ἔθνους του, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκῶν τούτων τοῦ ἔθνους του δειχθεὶς πεφωτισμένος ἐκτιμητής, ἐνόησεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ αὐτονομία ἐν τῷ φωτισμῷ λαβοῦσα τὴν γέννησιν, ἐν τῷ φωτισμῷ ἔπρεπε νὰ τελειωθῇ.

Ἂν κατὰ τὸν μέγαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατακλυσμὸν οἱ ἔνδοξοι ἐκεῖνοι φυγάδες, οἱ εἰς Ἰταλίαν περισώσαντες τὰ κειμήλια τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, ἦσαν οἱ ἔσχατοι ἐν Ἑλλάδι τῶν μουσῶν μύσται καὶ θιασῶται, ἂν μετ' αὐτῶν εἶχον συναποδημήσει ὁριστικῶς καὶ αἱ μοῦσαι, τὸ νέφος τῆς βαρβαρότητος πυκνούμενον ὁσημέραι, ἤθελε καταβιβάσει τοὺς ἡττηθέντας εἰς τὴν βαθμίδα τῶν νικητῶν, ἤθελεν ἀποπνίξει πᾶσαν συναίσθησιν ἐθνισμοῦ, καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἡ τύχη θὰ ἦτον ὁποία τοσούτων ἄλλων ἐθνῶν, ἐνδόξων τὸ πάλαι καὶ πολυκρότων, ἅτινα ὅμως, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐνσκηψάσῃ ἐπ' αὐτὰ καταιγίδι παρέβλεψαν παρ' ἑαυτοῖς ἀποσβεσθεῖσαν τῆς παιδείας τὴν δᾷδα, ἐστερημένα ἐν τῷ χειμῶνι τοῦ μόνου τούτου ἀσφαλοῦς ὁδηγοῦ, κατεποντίσθησαν μέχρι τέλους, καὶ ἐξέλιπον ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἢ συγχωνευθέντα μετὰ τῶν ἀγροίκων κατακτητῶν αὐτῶν, ἢ διόλου καταστραφέντα. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅταν τὸ βαθύτερον τῆς δουλείας σκότος ἐπυκνοῦτο ἐπ' αὐτῆς, ἔμενε πάντοτε, ἀμυδρῶς μὲν λάμπων, ἀλλ' οὐχί ποτε δύσας, ὁ ἀστὴρ τῆς ἀρχαίας παιδείας, καὶ τὸ πῦρ αὐτῆς εἰς διαφόρους ἀνέθαλλεν ἀλληλοδιαδόχως ἑστίας, εἰς Ἰωάννινα, εἰς Ἀμπελάκια, εἰς Δημιτζάναν, εἰς Χίον, εἰς Πάτμον, εἰς Σμύρνην, εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς οὐδέποτε ἐντελῶς ἐξέλιπον, πρὸς τὴν προϊοῦσαν βαρβαρότητα γενναίως ἀνταγωνιζόμενοι, τῆς προπατορικῆς μεγαλοφυΐας τὰ λαμπρὰ δείγματα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐν τοῖς βιβλίοις ἑρμηνεύοντες καὶ ἐπιδεικνύντες, τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν ὑποθάλποντες, καὶ τὴν εἰς ἑαυτοὺς πεποίθησιν τῶν Ἑλλήνων στηρίζοντες, μέχρις οὗ ἐκ τῶν αἰσθημάτων τούτων προέκυψε πρᾶξις γενναία, ἐπαγαγοῦσα τὴν ἔνδοξον τοῦ ἔθνους ἀνάστασιν.

Καὶ ὅτι μὲν ἡ ἐπὶ τῆς δουλείας ἡμῶν ἀνένδοτος καλλιέργεια τῆς παιδείας ἦν ἡ κατ' αὐτῆς δραστηριωτάτη καὶ εὐγενεστάτη διαμαρτύρησις, καὶ ἡ ὀξυτάτη ῥίνη, ἡ διαπρίουσα τὰ δεσμὰ ἡμῶν, ὅτι τὰ σχολεῖα ἦσαν αἱ ἑστίαι, καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Δημοσθένης οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐλευθερίας, τοῦτο ἦτον ἰδέα εὐκατάληπτος, καὶ ἴσως προχείρως εἰς πάντα ἐπερχομένη. Ἀλλ' ὁ ἀοίδιμος οὗτος ἠγέρθη μέχρι τῆς ἑτέρας, τῆς πολὺ μᾶλλον ἀφεστώσης, καὶ τὴν ὀρθὴν ἀπαιτούσης καὶ δυσχερῆ διάγνωσιν τῶν ὑψηλοτέρων συμφερόντων τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς μελλούσης πορείας αὐτοῦ· κατενόησε τὴν ἰδέαν ὅτι, ἂν αἱ ῥίζαι τῆς πολιτικῆς ἡμῶν ὑπάρξεως εἰς τὴν ἰκμάδα τῆς παιδείας

Κωνσταντινος Ἰωαννου Ἰπλιξῆς.

ἐτράφησαν, εἰς τὸ φῶς τῆς παιδείας μόνον δύνανται νὰ ὡριμάσωσιν αὐτῆς οἱ καρποί. Διεῖδε διὰ τῆς ἀεί ποτε ὀρθῶς ὁδηγησάσης αὐτὸν ἀσφάλτου του κρίσεως, ὅτι ὁ ὑλικὸς ἐκεῖνος ἀγὼν δν ὑπέστημεν, ἐπροοιμίαζε μόνον ἄλλον ἀγῶνα διανοητικόν, τὸν τοῦ ἐξευγενισμοῦ κατὰ τῆς βαρβαρότητος. ὅτι ἔθνος ἔχον τὴν ἀξίωσιν νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν αὐτονόμων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν, ἔθνος μάλιστα φέρον τὸ δυσβάστακτον βάρος τῆς Ἑλληνικῆς εὐγενείας του, ἂν θέλῃ νὰ μὴ συντριβῇ ὑπ' αὐτὸ καὶ νὰ μὴ φέρῃ τὸ ὄνομά του ὡς αἰώνιον ἔλεγχον, καὶ νὰ μὴ καταστῇ ὁ περίγελως τῶν λαῶν, πρέπει πρὸ παντὸς ἄλλου καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς, περιελὸν τὸν βάναυσον φλοιὸν ὃν δεινὴ τύχη τῷ περιέβαλε, ν' ἀλειφθῇ εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἐξευγενισμοῦ, νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀμάθειαν, ὑφ' ἣν ἕρπει τὸ ζοφερὸν ἑρπετὸν τῆς διαφθορᾶς, καὶ νὰ ἐγκολπωθῇ τὴν σώζουσαν καὶ μεγαλύνουσαν τοὺς λαοὺς ἀρετὴν, καὶ τὴν τροφὸν αὐτῆς, τὴν παιδείαν.

Ἡ αὐτονομία ἡμῶν ἐτέχθη ἐν ὠδῖσι. Δὲν ἀρκεῖ τοῦτο. Λείπεται ἡ ἀγωγή της εἰσέτι, ὅπως ἀποδείξῃ ἂν ζώσιμος ἐτέχθη ἢ οὔ. Οἵας θέσωμεν εἰς αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς βάσεις, τοιαύτη ἔσται ἡ μέλλουσα τύχη της. Ἂν τῇ ἐμπνεύσωμεν ἀνέκαθεν αἰσθήματα γενναίας καὶ δικαίας πρὸς ἑαυτὴν ὑπολήψεως, ἂν κινήσωμεν ἐν αὐτῇ τὸν ἔρωτα τῶν ἀρχαϊκῶν ἀρετῶν, καὶ τὸ λαμπρὸν ἀλλ' οὐχὶ ἀνέφικτον ὄναρ τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, ὃν ἐξάψωμεν τὴν τῆς μιμήσεως ἅμιλλαν πρὸς τὰ εὐγενέστερα καὶ σοφώτερα τῶν νέων ἐθνῶν ἐν οἷς τατ-τόμεθα, καὶ τὸν πόθον καὶ τὴν ἀνένδοτον προσπάθειαν διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς βελτιώσεως, ἐπίδοσις, καὶ εὐδαιμονία κατ' οἶκον, εὐφημία παρὰ τοῖς λαοῖς ἔσται ἡ μοῖρα αὐτῆς, καὶ μέγα καὶ ἔνδοξον ἔσται τὸ μέλλον της. Ἀλλ' ἂν ἐξ ἐναντίας δοθῇ εἰς τὴν ἀμάθειαν ἕρμαιον, ἂν ταχέως καυτηριασθέντα δὲν ἐπουλωθῶσι τὰ ἕλκη της βαρβαρότητος, ἂν τὴν ἐπινέμηται ἡ ὑπέρ τινα καὶ ἄλλην νόσον μεταδοτικὴ καὶ ἐθνοβόρος διαφθορά, ἡ τὰς καρδίας ἀποξηραίνουσα καὶ τὰ ἔθνη ἐξαγρειοῦσα, ἂν μετὰ τὸν Ἄρην δὲν νικήσῃ

ἡ Ἀθηνᾶ, μάταιοι οἱ ἀγῶνες, μάταιαι αἱ θυσίαι, καὶ αἱ σφαγαὶ καὶ αἱ καταστροφαὶ, καὶ ἐπιχαρήσονται οἱ κατήγοροι ἡμῶν οἱ εἰπόντες, ὅτι ἀνελάβομεν τὴν εὐθύνην ἡμῶν αὐτῶν μόνον ὅπως ἀποδείξωμεν ὅτι εἴμεθα ἀνάξιοι νὰ τὴν φέρωμεν.

Ταῦτα ἐνόει ἐν τῇ αὐτομάτῳ καὶ φυσικῇ του συνέσει ὁ φιλόπατρις καὶ γενναῖος ἐκεῖνος, καὶ διὰ ταῦτα εἰς τὸν νέον τοῦτον ἀγῶνα τοῦ ἐξευγενισμοῦ κατὰ τῆς βαρβαρότητος, τοῦ φωτισμοῦ κατὰ τῆς ἀμαθείας, ἐχρίσθη πρωταθλητής.

Ἐν τῇ αὐτονόμῳ Ἑλλάδι εἶδεν ἓν κατάστημα ἐγερθὲν, μέγα τοῦ ἔθνους φρατόριον, σύμβολον καὶ δεσμὸν τῆς ἁπανταχοῦ Ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἑστίαν ἀφ' ἧς προὔκειτο ν' ἀπαυγάζῃ τὸ φῶς μέχρι τῶν ἀπωτάτων ἐσχατιῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὀχυρὸν φρούριον κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον τῆς παιδείας κατὰ τοῦ σκότους, καὶ αἰσθανθεὶς ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι ἡ κιβωτὸς τῶν φιλτάτων τοῦ ἔθνους ἐλπίδων, ἐνεκολπώθη αὐτὸ, καὶ τῷ ἐλαφίλευσε πᾶσαν εὐεργεσίαν, καὶ *τρισμυρίας* μὲν δραχμὰς ἐδωρήσατο πρὸς ἀνέγερσιν τῆς μιᾶς αὐτοῦ πτέρυγος, ἀφοῦ καὶ ἄλλων ὁμογενῶν προὐκάλεσεν ὑπὲρ αὐτῆς δωρεάς, *μυρίας* δὲ δραχμὰς κατέθεσεν ὅπως ἀπὸ τῶν τόκων αὐτῶν πλουτίζηται ἡ βιβλιοθήκη, *πεντακισχιλίας* δὲ ὅπως ἐπίσης ἀπ' αὐτῶν ἐκτρέφωνται ἀεννάως τέσσαρες ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ὑπότροφοι, καὶ *ὀκτακισχιλίων* δραχμῶν τόκους προώρισεν εἰς ἐκτύπωσιν διδακτικῶν συγγραμμάτων, ἐκτὸς ὅτι ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη ἐχορήγει ὑποτροφίαν εἰς εἴκοσι σπουδάζοντας νέους καὶ εἰς εἴκοσι νέας.

Καὶ εἰς ἄλλα δὲ καταστήματα ἐκτείνων τὰς ἀγαθοεργίας του, ἐν μὲν Πειραιεῖ ἀνήγειρε διὰ *τετρακισμυρίων* δραχμῶν τὸ ἤδη ὑπάρχον ὡραῖον δημοτικὸν σχολεῖον, ἐν δὲ Κέῳ ἐπὶ ὀκταετίαν ἐμισθοδότησε διδάσκαλον δι' ἐκπαίδευσιν τῶν κορασίων, εἰς τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἑταιρίαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνεισέφερεν ἀνὰ τετρακοσίας κατ' ἔτος δραχμὰς, καὶ εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπὶ δεκαετίαν ἀνὰ τριακοσίας, δωρησάμενος καὶ τὴν ἐν Κηφισίᾳ οἰκίαν του, τιμωμένην δραχμῶν μυρίων καὶ δισχιλίων· ἔτι δὲ *μυρίας* δραχ. κατέβαλεν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἁγίας Εἰρήνης, καὶ πολλὰς ἄλλας καὶ ἁδρὰς βοηθείας εἰς ἄλλους ἱεροὺς τοῦ Κράτους ναούς.

Ἀλλ' ὁ εὐρὺς τοῦ πατριωτισμὸς, μὴ ἀναγνωρίζων τὰς πολιτικὰς διακρίσεις, ἐδέχετο πάντα τόπον ὑφ' Ἑλλήνων οἰκούμενον, ὡς ἀδιαίρετον τῆς εὐποιΐας του στάδιον. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ πόλει τῆς γεννήσεώς του, ἀνήγειρε κατὰ τὸ Νεοχώριον μεγαλοπρεπὲς σχολεῖον ἀλληλοδιδακτικὸν καὶ Ἑλληνικὸν, καὶ ἐπροίκισεν αὐτὸ διὰ γαιῶν καὶ κτημάτων, ὥστε διὰ τῆς ἀπὸ τούτων προσόδου νὰ συντηρῆται ἐσαεὶ, καὶ νὰ μισθοδοτῶνται πάντες οἱ ἀναγκαῖοι διδάσκαλοι, χορηγῶν συγχρόνως, ὁ ἐλεήμων καὶ φιλόπτωχος οὗτος, εἰς πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς ἐνδεεῖς οἰκογενείας τοῦ χωρίου ἐκείνου, ὅλου τοῦ ἔτους αὐτῶν τοὺς ἄνθρακας, καὶ ἐνδύματα. Αὐτόθι δ' οὐ μόνον διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς του διεπράξατο παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως τὴν ἄδειαν τῆς ἐπὶ τὸ ἀξιοπρεπέστερον ἀνοικοδομήσεως τοῦ ἀρχαίου καὶ περιφήμου ναοῦ τοῦ Ζωοδόχου πηγῆς, ἐν ᾧ ἡ παράδοσις διηγεῖται θαυματουργόν τινα γενομένην διαμαρτύρησιν ἐπὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ πολλὰς κατέβαλε ποσότητας, καὶ ἄλλους ἔπεισε νὰ καταβάλωσιν ἄλλας πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ λαμπροῦ καὶ ἐν ὀρθομαρμαρώσει σήμερον ἐμπρέποντος ἐκείνου ναοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπεριόριστος ἐλευθεριότης του καὶ ἡ περίνοιά του τῷ εἶχον περιάψει μεγίστην ὑπόληψιν παρὰ τοῖς συμπατριώταις του, διὰ τοῦτο ὅλων τῶν τοῦ ἔθνους δημοσίων πραγμάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει παρεκαλεῖτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νὰ μετέχῃ, καὶ οὕτως ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ σώσῃ τὴν περιουσίαν τοῦ Ἁγίου Τάφου, καὶ πολλὰς οἰκογενείας, ὧν ἡ ὕπαρξις ἀπ' αὐτῆς ἐξηρτᾶτο, ἀπὸ ἐπικειμένην καταστροφήν. Διότι ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως κληθεὶς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς περιουσίας ταύτης, ὡς ταμίας καὶ μέλος, καὶ εὑρὼν αὐτὴν ἐν σχεδὸν ἐντελεῖ πτωχεύσει, κατώρθωσε καὶ τὰς δαπάνας νὰ περιστείλῃ, καὶ τὰ εἰσοδήματα νὰ δεκαπλασιάσῃ, καὶ ἐντὸς δέκα ἐτῶν ν' ἀπαλλάξῃ τὸ ἱερὸν κατάστημα ἀπὸ τὸν ἀπειλοῦντα κίνδυνον. Κατώρθωσε δὲ ταῦτα διὰ τῆς μεγάλης του βεβαίως φρονήσεως καὶ ἐπιδεξιότητος, ἀλλὰ συγχρόνως, τίς δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ; καὶ διὰ θυσιῶν οὐ μικρῶν.

Τοιοῦτος ἦν ὁ ἀπεριόριστος, ὁ οὐδεμιᾶς θυσίας φειδόμενος πατριωτισμὸς τοῦ προκειμένου νεκροῦ. Τοιαύτην ἔτρεφεν ἀγάπην ἡ καρδία τοῦ ἐκ ταπεινῶν ὁρμηθέντος υἱοῦ τούτου τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας. Καὶ μή τις ὑπονοήσῃ ὅτι ὁ ζῆλός του εἶχε τὴν ματαιοφροσύνην ὑποβολέα, ἢ ὅτι ἐξήπτετο ὡς ὠκύμορος φλὸξ ἐνθουσιασμοῦ στιγμιαίου· οὐχί! ἦτον λελογισμένος, εἰλικρινὴς καὶ ἀκλόνητος. Δυσπιστῶν, οὐχὶ πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τύχην ἥτις φέρει τῶν ἀνθρώπων τὰ πράγματα, καὶ μάλιστα τὰ τῶν ἐμπόρων, ἅμα εἶδεν ἑαυτὸν κάτοχον μεγάλης περιουσίας, ἀπεφάσισε μέγα μέρος αὐτῆς, ὅσον προσδιώριζε πρὸς περίθαλψιν τῆς πατρίδος, νὰ θέσῃ ἐν ἀσφαλεῖ, ἐκτὸς τῶν περιπετειῶν εἰς ἃς ἐδύνατο νὰ ὑποκύψῃ αὐτὸς, καὶ ἐσχημάτισε πρὸς τοῦτο ἐν Λονδίνῳ τὸ λεγόμενον φιλανθρωπικὸν κατάστημα, εἰς ὃ κατέθηκε κατ' ἀρχὰς μὲν δέκα, ἔπειτα δὲ δεκαπέντε χιλιάδας λιρῶν. Καὶ πολλάκις μὲν ἡ ἀμφίῤῥοπος πλάστιγξ τοῦ ἐμπορίου ἔκλινεν ἔκτοτε ἐντὸς τῶν χειρῶν του, καὶ πολλάκις τῷ συνέπεσε νὰ ἴδῃ πάλιν σχεδὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἄλλοτε γνωστόν του τῆς πενίας πυθμένα, ἀλλ' ἡ ἱερὰ ἐκείνη ποσότης ἔμεινεν ἀνέπαφος πάντοτε, ἢ μετωχετεύετο μόνον εἰς τοὺς αὔλακας δι' ὧν ἤρδευε τοὺς λειμῶνας τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Πολλάκις λαμβάνομεν τὴν πικρὰν πεῖραν ὅτι αἱ καλαὶ πράξεις δὲν ἀνταμείβονται πάντοτε ἐπὶ γῆς, περιμένουσαι τοῦ μάρτυρος τὸν εὐκλεέστερον στέφανον. Ἀλλ' οὐχὶ οὕτως ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὁ Κωνσταντῖνος Ἰωνίδης ἔλαβεν ὡς εἴτις καὶ ἄλλος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὸ ἔπαθλον τῶν ἀγαθῶν ἔργων του. Ἦν δὲ τοῦτο πρῶτον ἡ ἐνδόμυχος ἐκείνη χαρὰ, ἡ πρὸς οὐδεμίαν παραβαλλομένη τρυφὴ τοῦ ἀγαθοεργοῦντος, ἡ ἀποπνεομένη ὡς εὐγενὲς ἄρωμα ἀπ' αὐτῆς

τῆς ἀγαθοεργίας του· ἔπειτα δὲ αἱ γενικαὶ εὐλογίαι, ὁ γενικὸς σεβασμὸς καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη, ὑφ' ὧν πανταχοῦ συνωδεύετο καὶ ἠκολουθεῖτο, καὶ ἣν ἐθεώρησεν ἑαυτοῦ ἔργον τὸ Πανεπιστήμιον νὰ ἐκφράσῃ πανδήμως· προσέτι ἡ συναίσθησις ὅτι καταλείπει ὀπίσω του ἀξίους υἱούς, ἱκανοὺς νὰ αἰσθανθῶσι τὴν εὐγένειαν τοῦ ἔργου του, καὶ προθύμους νὰ τὸ ἐξακολουθήσωσι· καὶ τέλος αἱ τιμαὶ καὶ αἱ ἀναγνωρίσεις τῶν πατριωτικῶν δωρεῶν του, αἵτινες δημοσίως τῷ ἐδαψιλεύθησαν. Οὕτως ἡ μὲν Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. τῷ ἀπένειμε τὴν ἐπίσημον ἀμοιβὴν τοῦ σταυροῦ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ βασιλικοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος ἡ δὲ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρία τὸν κατέγραψε μετὰ τῶν εὐεργετῶν της, καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἔστησεν εἰς τὴν τῆς ἀκροπόλεως ἄνοδον, εἰς τόπον ἐπιφανέστατον στήλην λιθίνην, ἐφ' ἧς ἐνεχάραξε τό τε ὄνομα καὶ τὴν δωρεὰν αὐτοῦ εἰς μνήμην αἰώνιον.

Ἀλλ' ἡ ὑπερτάτη τῶν ἀμοιβῶν τῷ ἐπιφυλάττεται ἐκεῖ, ὅπου αἱ εὐεργεσίαι ἐγγράφονται, ἐκεῖ ὅπου ἀνέρχονται καὶ εἰσακούονται αἱ εὐχαὶ τῶν εὐεργετουμένων, οἵτινες ὁμοθυμαδόν, μετὰ πάσης τῆς εὐγνωμοσύνης πατρίδος, ἀνακράζουσιν ἐκ καρδίας· Αἰωνία σου ἡ μνήμη, εὐεργετικὲ καὶ φιλόπατρι Κωνσταντῖνε! Ὁ Κύριος κατατάξοι σε ἐν σκηναῖς ὁσίων!

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ,

Α'. Ἀνασκαφαὶ εἰς τὰ προπύλαια.

Μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως εἴδομεν τὴν γνώμην ἣν ἐν τῷ ΝΘ'. φυλλαδίῳ τῆς Πανδώρας, μέρος μὲν ἐξεφράσαμεν, μέρος δὲ παρεδέχθημεν περὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν κατεσκευάσθη ἡ κλίμαξ τῶν προπυλαίων, καὶ καθ' ἣν ἀνηγέρθη ὁ πρὸ αὐτῆς τοῖχος, κυρουμένην ἐν τῇ νεωστὶ ἐκδοθείσῃ *ἐκθέσει* τῆς ἐπιτροπῆς εἰς ἣν ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἐπέτρεψε νὰ ἐξετάσῃ τὰ φιλολογικὰ ἔργα τῶν μαθητῶν τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς Σχολῆς 1), ἐπιτροπῆς συγκειμένης ὑπ' ἀνδρῶν ὧν ἡ γνώμη ἀποτελεῖ συνήθως νόμον ἐν τοῖς φιλολογικοῖς ζητήμασιν.

Ὁ τὴν ἀνασκαφὴν ἔμπροσθεν τῶν προπυλαίων ἤδη ἐνεργῶν μαθητὴς τῆς Γαλλικῆς σχολῆς Κ. Βευλέ, καθυπέβαλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἐκθέσεως, περιγραφὴν τῆς Ἀκροπόλεως, ἀποτελοῦσαν ὁλόκληρον σύγγραμμα, εἰς ὃ ἡ ἐπιτροπὴ ἀποδίδει πολλοὺς ἐπαίνους. Ἐν δὲ τῷ δ'. καὶ ε'. κεφαλαίῳ τοῦ συγγράμματός του, ὁ Κ. Βευλὲ πραγματεύεται περὶ τῆς περιοχῆς καὶ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ διὰ μακρῶν περιγράφων τὴν ἀνασκαφὴν εἰς ἣν ἀσχολεῖται, καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, φρονεῖ, ὡς καὶ ἡμεῖς, ὅτι *ἡ μὲν κλίμαξ*, ἧς τὰ λείψανα ἀνευρίσκονται, *δύναται νὰ κατεσκευάσθῃ ἐπὶ Αὐγούστου*, ὁ *δὲ τοῖχος ἐπὶ Βαλεριανοῦ*· τὴν γνώμην του δὲ ταύτην παραδέχεται καὶ ἡ ἐπιτροπή. Ἀναμφιβόλως, ὡς φρονεῖ ἡ ἐπιτροπὴ μετὰ τοῦ Κ. Βευλέ, εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἐποχὴ τῆς οἰκοδομῆς τῶν δύω τούτων μνημείων μετὰ μεγάλης ἀκριβείας, καὶ ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία μέχρις ἑκατὸν ἐτῶν ἐπὶ πλεῖον ἢ ἔλαττον. Τὸ καθ' ἡμᾶς δὲ νομίζομεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθὲς οὐχὶ τόσον ὡς πρὸς τὴν κλίμακα, ἣν σχεδὸν ἀδιστάκτως ἀποδίδομεν εἰς τὸν Αὔγουστον καὶ Ἀγρίππαν, ὅσον ὡς πρὸς τὸν τοῖχον, περὶ οὗ φρονοῦμεν, τὸ μόνον ὃ δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ῥηθῇ, ὅτι ἀνηγέρθη ἐπὶ χρόνων βαρβάρων, ἐφ' ὧν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, καὶ αὐτὰ τὰ ῥωμαϊκά, περιφρονούμενα ἐχρησίμευον ὡς ἁπλῆ οἰκοδομικὴ ὕλη. Ὁ τοῖχος οὗτος εἶναι τὸ μέτωπον προμαχῶνος, οὗ ἡ πλευρὰ ἦτον πάντοτε καταφανὴς τοῖς ἐκ τοῦ βορείου μέρους πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς ἀκροπόλεως ἀνερχομένοις, καὶ συνίσταται εἰς τοῖχον φαινόμενον ἀρχαιότερον τῆς ὀθωμανικῆς ἐποχῆς, καὶ ἔχοντα τρεῖς διαλήψεις ἐν εἴδει θυρῶν, διῳκοδομημένας διὰ τοίχου μεταγενεστέρου. Ὁ προμαχὼν οὗτος, ἡ πλευρὰ ὡς καὶ τὸ μέτωπον, δύναται ἀναμφιβόλως νὰ εἶναι τῆς ἐποχῆς τοῦ Βαλεριανοῦ ἢ τῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς παρατηρεῖ ὁ Κ. Βευλέ, καὶ ὡς δέχεται ἡ ἐπιτροπή, ἀλλὰ δύναται ἐπίσης νὰ εἶναι καὶ πάσης ἄλλης ἐποχῆς μεταγενεστέρας. Τὸ μόνον πρόσκομμα εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἦτον ὁ θριγκὸς τοῦ τοίχου, ὅστις, ἂν καὶ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ αὐτοῦ τμήματα δὲν εἶναι πανταχοῦ κατὰ τὴν δέουσαν τάξιν συνηρμολογημένα, ἐφαίνετο ὅμως μετά τινος εὐρυθμίας κατεσκευασμένος, ὥστε καὶ ἡ ἐπιτροπὴ γνωμοδοτεῖ μετὰ τοῦ Κ. Βευλὲ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διετέθη ὡς σήμερον φαίνεται ἔχων, εἰς ἐποχὴν βάρβαρον. Καὶ ἡμεῖς δὲ αὐτοί, ἐν φυλλαδίῳ ΝΖ'. τῆς Πανδώρας, εἴχομεν νομίσει ὅτι κατεσκευάσθη ἐπὶ ἐποχῆς χριστιανικῆς μέν, ἀλλ' ἐφ' ἧς διετηρεῖτο ἀκόμη ἡ μνήμη τῶν ἀρχαίων οἰκοδομικῶν παραδόσεων. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι ἐξακολουθήσασα ἡ ἀνασκαφή, ἀνεκάλυψεν ὅτι ἄνω τῶν τριγλύφων ὑπάρχει σειρὰ ἐπιστυλίων, φερόντων διὰ μεγάλων ὡραίων γραμμάτων τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν·

Ὁ δεῖνα . . . Ξυπετ[αιὼν ἀνέθηκε, νικήσας χορηγῶν
Κεκροπίδι παίδων.
Ὁ δεῖνα ἐδίδασκε]ν, ηὔλει ἆσμα Ἐλπήνωρ Τιμοθέου,
Νέ(αι)χμος ἦρχε.

Ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ἀνεπληρώσαμεν *Ξυπεταιὼν*, διότι ἡ Ξυπέτη ἦτον δῆμος τῆς Κεκροπίδος φυλῆς, καὶ διότι τοῦτο εἶναι τὸ μόνον εἰς *αιων* ἀπολῆγον δημοτικὸν τῆς φυλῆς ταύτης. Ὁ ἆσμα αὐλῶν Ἐλπήνωρ ἦν υἱὸς τοῦ Τιμοθέου, ἀναμφιβόλως τοῦ Πε-

(1) Rapport fait à l'Académie des inscriptions et belles-lettres dans la séance publique du 12 novembre 1852, au nom de la commission chargée d'examiner les travaux envoyés par les membres de l'école française d'Athènes, par M. Guigniaut. Ἡ ἐπιτροπὴ συνέκειτο ἀπὸ τοὺς ΚΚ. Raoul Rochette, Hase, Guigniaut, Ph. Lebas, καὶ Lenormant.

ριφήμου Θηβαίου αὐλητοῦ, ὃν διέκρινεν ὁ Ἀλέξανδρος (Λουκιαν. π. Ἁρμον. 1). Ὁ δὲ Νέηχμος ἦν ἐπώνυμος ἄρχων τῆς Ὀλυμπιάδος 115, ά. Ὥστε ὁ θριγκὸς ὅλος οὗτος ἀφηρέθη ἀπὸ χορηγικοῦ τινος μνημείου παρὰ τὸ θέατρον, καὶ τὸ σωζόμενον μέρος τῶν τριγλύφων, ἐτέθη ἐπὶ τοῦ προσώπου του προμαχῶνος διὰ νὰ τὸν κοσμήσῃ, καθ ἣν κατεῖχε θέσιν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐρειπίου ὅθεν ἐλήφθη, ἐπὶ δὲ τῶν τριγλύφων ὅπως δοθῇ ἀνώτερον ὕψος εἰς τὸν τοῖχον, προσετέθησαν καὶ τὰ ἐπίλοιπα περισσεύοντα ἐπιστήλια, μ' ἓν μέρος τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ οὕτως ὥστε, ἐν ᾧ τὸ τέλος τοῦ τρίτου ἐπιστηλίου ἄρχεται μετὰ μιᾶς σταγόνος, ἡ ἀρχὴ τοῦ 4. ἥτις ἔπρεπε νὰ ἔχῃ 5 σταγόνας, ἂν ἦτον ἐκείνης ἐξακολούθησις, δὲν ἔχει οὐδεμίαν. Καὶ ὁμολογῶ μὲν ὅτι οὐδὲ ταύτην τὴν φροντίδα δύναμαι ν' ἀποδώσω εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ἐπὶ τῆς κατακτήσεως, νὰ διαθέσουν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ προμαχῶνός των τὸ ὑλικὸν καθ' ἣν περίπου τάξιν εὗρον αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ἐρειπίου εἰς ὃ κατ' ἀρχὰς ἀνῆκεν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πιθανώτατον ἐκ μέρους τῶν Γάλλων Δουκῶν, καὶ ἔτι πιθανώτερον εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους.

Ἀλλ' ἂν ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκοδομῆς τῶν δύω μνημείων, ὧν τὰ λείψανα ἀνευρίσκονται, ἐνομίσαμεν ἡμᾶς αὐτοὺς εὐτυχεῖς διότι ἡ Πανδώρα συνέπεσε νὰ εἶναι τῆς αὐτῆς γνώμης μετὰ τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς ἐπιστήμης, δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς ν' ἀντιποιηθῶμεν τὴν αὐτὴν τιμὴν ὡς πρὸς ἄλλα τινὰ μέρη τοῦ περὶ αὐτῶν ζητήματος, περὶ ὧν διατηροῦμεν τινὰς δισταγμούς.

Ἡ ἐπιτροπὴ μετὰ τοῦ Κ. Βευλὲ παραδέχονται ὅτι κατὰ τὴν θέσιν τοῦ εὑρεθέντος τοίχου, ἢ ὀλίγον ἔμπρος, ἢ ὀλίγον ὀπίσω, ὑπῆρχεν ἀρχαῖος τοῖχος, ἀνήκων εἰς τὸν ἀρχικὸν τῆς ἀκροπόλεως περίβολον. Λυπούμεθα ὅτι δὲν ἔχομεν εἰσέτι ὑπ' ὄψιν τὸ μετ' οὐ πολὺ ἐκδοθησόμενον σύγγραμμα τοῦ νέου ἀρχαιολόγου· διότι μέχρις οὗ ἴδωμεν τοὺς λόγους ἐφ' ὧν στηρίζει τὴν γνώμην ταύτην, διστάζομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ *προπύλαια* δὲν ἦσαν αἱ ΠΥΛΑΙ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅτι ἐκτὸς αὐτῶν ὑπῆρχε καὶ ἕτερος τοῖχος καὶ ἑτέρα πύλη, καί τινας τῶν λόγων τοῦ δισταγμοῦ τούτου ἐξεφράσαμεν ἤδη καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐκείνοις φυλλαδίοις.

Ὁμοίως πρέπει νὰ περιμείνωμεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Βευλὲ, πρὶν πεισθῶμεν ὅτι ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀναβάθρας τοῦ Αὐγούστου ὑπῆρχεν ἀναβάθρα καὶ ἐπὶ Περικλέους ἢ κἂν ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ Μνησικλέους. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἰδέα μεγάλης ἀναβάθρας, καταῤῥάκτου οὕτως εἰπεῖν μαρμαρίνου, κατερχομένου ἀπὸ τῶν προπυλαίων μέχρι τοῦ βάθους τῆς κοιλάδος, ἐγοήτευεν ἄλλοτε τὴν φαντασίαν ἡμῶν, καὶ ἐπρεσβεύομεν αὐτὴν, ὅταν ἐφαίνετο σχεδὸν αἵρεσις. Καὶ ἀπεδείχθη μὲν αὕτη μετὰ ταῦτα ἐπαληθεύσασα, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους· ἀφ' οὗ δ' ἠρευνήσαμεν μετὰ πλείονος ἐπιστασίας τὰ ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν προπυλαίων καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης ἴχνη, ὅταν τὰ ἴχνη ταῦτα ἦσαν ὁρατὰ, ἀφ' οὗ παρετηρήσαμεν τὴν ἐν τῷ πώρῳ ἐντομὴν, πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος, εἴδαμεν σβεννυμένην τὴν προσφιλῆ ἐκείνην ὀπτασίαν μας, καὶ ἐπείσθημεν ἐξ ἐναντίας, μέχρις οὗ τὸ ἐναντίον ἀποδειχθῇ, ὅτι πρὸ τοῦ Αὐγούστου οὐδέποτε ὑπῆρχεν ἀναβάθρα ἐνταῦθα. Ὡς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ ἐναντίου δὲν ἐδυνήθημεν νὰ θεωρήσωμεν οὔτε τὰς ἐν χώρᾳ βαθμίδας, αἵτινες ἔκειντο ἐπὶ χυτοῦ χώματος, ἦσαν ἄρα οὐχὶ τῆς καλῆς ἐποχῆς, οὔτε τὸ ἐσχάτως εὑρεθὲν τμῆμα πολυγωνίου τοίχου, οὐχὶ δὲ κυκλωπίου, διότι σύγκειται ἐκ μικρῶν λίθων, καὶ εἶναι ὁποῖος ἐδύνατο καὶ ἐπὶ Αὐγούστου νὰ οἰκοδομηθῇ θεμέλιος μάλιστα τοῖχος, οὔτε τὸ γνωστὸν νόμισμα, ὅπερ, καθ' ἡμᾶς, ἀνήκει τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, καὶ ἐκόπη πιθανώτατα εἰς ἀπομνημόνευσιν αὐτῆς τῆς οἰκοδομῆς τῆς ἀναβάθρας.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα περὶ τοῦ τί ὑπῆρχεν εἰς τὰς θέσεις ταύτας πρὶν τῶν οἰκοδομημάτων ὧν τὰ ἐρείπια ἀνασκάπτονται ἤδη, δὲν ἔχει σχέσιν ἄμεσον μετὰ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων, οὐδὲ δύναται δι' αὐτῶν ν' ἀποδειχθῇ, δι' αὐτὸ τοῦτο, διότι μεταγενεστέρως ἄλλα ἠγέρθησαν αὐτόθι οἰκοδομήματα. Τοῦ ζητήματος τούτου αἱ ἀποδείξεις πρέπει μᾶλλον ἀπὸ τὴν φιλολογίαν νὰ ζητηθῶσι, καὶ δὲν θέλομεν διστάσει νὰ τὰς βασανίσωμεν καὶ νὰ τὰς δεχθῶμεν ὅταν τὰς γνωρίσωμεν· ὡς πρὸς τὸ κύριον ὅμως πρόβλημα, τὸ μόνον λυόμενον δι' αὐτῶν τῶν ἀνασκαφῶν, τὸ τῆς ἐποχῆς τῶν εὑρεθέντων μνημείων, κατ' οὐδὲν μακρυνόμεθα, τὸ ἐπαναλέγομεν, τῆς γνώμης τῆς τε Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Κ. Βευλὲ, θεωροῦντες τὴν μὲν ἀναβάθραν τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, τὸν δὲ τοῖχον, τῶν Βυζαντινῶν. Εὐχόμεθα δὲ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ Κ. Βευλὲ, μετὰ τῆς δραστηριότητος ἧς ἔδωκε δείγματα, τὴν περίεργον ταύτην ἀνασκαφὴν, καὶ εἴμεθα ἐντελῶς τῆς ἰδέας ὅτι πρέπει νὰ μὴ τῷ παρεμβάλλωνται προσκόμματα εἰς τὴν κρήμνισιν τοῦ νεωτέρου τοίχου, ὅστις ἐπιπροσθεῖ εἰς τὸν ἀρχαιότερον ὃν ἀνεῦρε.

Β. ΑΓΑΛΜΑ ΕΥΡΕΘΕΝ

Ἀνατολικῶς τοῦ Ναοῦ τοῦ Θησέως, πλησίον τοῦ κολοσσοῦ τοῦ ἔχοντος ὄφεις ἀντὶ ποδῶν, καὶ θεωρουμένου ὡς ἀγάλματος τοῦ Ἐριχθονίου, ἰδιοκτήτης τις σκάπτων ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς οἰκίας του, εὗρεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς δυσμὰς, ἕτερον κολοσσὸν, ἐντελῶς πρὸς ἐκεῖνον ὅμοιον. Ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ εἰσὶν ἐπίσης ἠκρωτηριασμέναι. Ἐρείδεται δὲ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς τετράγωνον στήλην, καὶ ὁμοίως ἀντὶ ποδῶν ἔχει ὄφεις στρεφομένους πρὸς τὰ ὀπίσω. Κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρει τοῦ λιθίνου αὐτοῦ ἀδελφοῦ, ὅτι περὶ τὴν ὀσφὺν ἔχει ζώνην φύλλων ἀκάνθης, ἐν ᾧ ὁ ἄλλος εἶναι γυμνός. Τὸ βάθρον αὐτοῦ εἶναι ἐντετειχισμένον εἰς μικρὰν καλύβην ὀλίγον πρὸς δυσμάς. Ἄλλου δὲ τρίτου ἀγάλματος, εὑρισκομένου εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ἀπέναντι δὲ τῶν δύω τούτων, καὶ ἀφορῶντος πρὸς νότον, ἐν ᾧ αὐτοὶ βλέπουσι πρὸς βοῤῥᾶν, δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ προσδιορίσωμεν τὸ σχῆμα, διότι μέχρι τοῦδε, ὡς οἱ ἐν τῷ μεσαιῶνι εἰς βάρβαρον ὑπο-

βαλλόμενοι βάσανον, μένει ἐνταφιασμένος μέχρι τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ γραῖαν ὅμως τῶν περιοίκων ἠκούσαμεν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτον καιρὸς ὅταν ἀνέκυψεν ὅλος εἰς τὸ φῶς, καὶ τότε ἔδειξε καὶ τοὺς πόδας του, στρεφομένους ἐπίσης εἰς ὄφεις ὡς καὶ τῶν ἄλλων δύω.

Τί δὲ εἶναι ὁ εὑρεθεὶς οὗτος ἀνδριὰς καὶ οἱ σύντροφοί του; Τινὲς ἐξέλαβον αὐτοὺς, δηλαδὴ τοὺς μέχρι πρὸ ὀλίγου γνωστοὺς δύω ἐξ αὐτῶν, ὡς τοὺς ἀνδριάντας τῶν ἐπωνύμων, περὶ ὧν ὁ Παυσανίας (Α, 5) λέγει ὅτι ἵσταντο *ἀνωτέρω* τοῦ Βουλευτηρίου. Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν ἦτον εἷς ὁ ἔχων ὄφεις ἀντὶ ποδῶν, ἐδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς εἷς τῶν ἐπωνύμων, ὡς ὁ Ἐρεχθεὺς ὢν, κατὰ τινας παραδόσεις, ὁ αὐτὸς τῷ Ἐρεχθονίῳ, τὸ δὲ *ἀνωτέρω* νὰ ἐξηγηθῇ ὅπως δήποτε. Καὶ ὁ δεύτερος ὀφιόπους ἀνδριὰς ἐδύνατο ἀκόμη νὰ εὕρῃ τὴν θέσιν του μεταξὺ τῶν ἐπωνύμων, ἐκλαμβανόμενος ὡς ὁ *διφυὴς* Κέκροψ Ἀλλὰ καὶ τρίτος! Ἡ συλλογὴ τῶν τεράτων ὑπερβαίνει πᾶν θεμιτὸν ὅριον, ἐν ᾧ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ σύλλογος τῶν ἐπωνύμων δὲν ἦτον θηριοτροφεῖον. Διὰ ταῦτα πιθανώτερον μοὶ φαίνεται ὅτι αἱ τετράγωνοι αὗται στῆλαι, αἱ ἔχουσαι ἐπειργασμένους κολοσσοὺς ὀφιόποδας, καὶ διατεθειμέναι εἰς δύω σειρὰς ἀντιπροσώπους, χωρούσας ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῶν στοῶν καὶ τοῦ Θησείου, εἰσὶν οἱ Ἑρμαῖ. Ὁ Παυσανίας (Α. 17) λέγει ὅτι ἐν τῷ Γυμνασίῳ τοῦ Πτολεμαίου τῷ πρὸς τῷ Θησείῳ καὶ τῇ ἀγορᾷ, ἦσαν λίθινοι *ἑρμαῖ, θέας ἄξιοι*. Οὗτοι δὲν ἦσαν μὲν ἴσως ἡ ἀλλαχοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μνημονευομένη *στοὰ ἔχουσα γυμνάσιον Ἑρμοῦ* (Α, 2, ἀλλ' ἦσαν οἱ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων ἀναφερόμενοι ὡς κείμενοι ἐν τῇ ἀγορᾷ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ἔχουσι τὰ σωζόμενα ταῦτα ἀγάλματα τὸ σύνηθες σχῆμα ὃ εἶχον οἱ Ἑρμαῖ ἐν Ἀθήναις, ὃ εἶχον ἀναμφισβητήτως οἱ ἀκρωτηριασθέντες ἐκεῖνοι ὑπὸ τῶν Ἑρμοκοπιδῶν. Ἀλλ' οἱ ἀκρωτηριασθέντες δὲν ἦσαν αὐτοι· τοὐλάχιστον ἐκεῖνοι ἐξ αὐτῶν, ὧν ἡ θέσις μνημονεύεται ῥητῶς, ἔκειντο ὀπίσω τῆς ἀκροπόλεως μεταξὺ τοῦ Θεάτρου καὶ τοῦ Διονυσίου, ὅπου ὁ συκοφάντης Διοκλείδης διισχυρίσθη ὅτι εἶδε τοὺς συγγενεῖς τοῦ Ἀνδοκίδου, μετὰ τριακοσίων ἄλλων, περικόπτοντας τὰ ἀγάλματα (Ἀνδοκ. π. Μυστηρ. 11). Προσέτι δὲ περὶ τῆς προκειμένης στοᾶς ὁμιλῶν ὁ Μενεκλῆς, ἐν Ἁρποκρατίωνι (φ. Ἑρμαῖ), καὶ θέτων αὐτὴν ἐκεῖθεν τῆς Ποικίλης καὶ τῆς Βασιλείου στοᾶς, λέγει, *οἱ Ἑρμαῖ καλούμενοι*, ὅπερ ἐμφαίνει ὅτι ἐλέγοντο οὕτω, εἰ καὶ μὴ ἔχοντες ἀκριβῶς τὸ σχῆμα. Εἶναι ὁμοίως ἀληθὲς ὅτι οἱ Ἑρμαῖ οἱ ἐν τῇ στοᾷ συνήθως ἔφερον ἐπιγράμματα, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐξ ὧν λέγει ὁ Αἰσχίνης (κ. Κτησιφ.) περὶ τῶν ἀνεγερθέντων εἰς τιμὴν τῶν ἐπὶ Στρυμόνι νικησάντων, καὶ ὅτι τὰ ὑπάρχοντα ἀγάλματα φαίνονται ἀνεπίγραφα. Ἀλλὰ δὲν ἦτον ἴσως ἄφευκτον νὰ εἶναι ὅλοι ἐπιγεγραμμένοι, καὶ ἴσως ἔπαυσε τὸ ἔθος τοῦτο εἰς τοὺς ἐπὶ Μακεδόνων χρόνους, εἰς οὓς δύνανται ἀκόμη ν' ἀνήκωσιν, ὡς ἐκ τῆς γλυφίδος αὐτῶν, οἱ ὑφιστάμενοι. Ἄλλως τε δὲ ἐξ αὐτῶν τοῦ ἑνὸς μόνον τὸ βάθρον εἶναι ἐντελῶς ἀνεσκαμμένον, τοῦ ἄλλου μέχρι τοῦ ἡμίσεως ὕψους του, καὶ τοῦ τρίτου εἶναι κατακεχωσμένον. Τέλος δὲ ἓν ἀνέκδοτον, διηγούμενον ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (Δ. 168) μᾶς φαίνεται ἐπικυροῦν καὶ αὐτὸ ὅτι τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἦσαν ἀληθῶς οἱ Ἑρμαῖ. Δημήτριος, λέγει, ὁ ἀπόγονος Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ἐγκαταστὰς ἵππαρχος ὑπ' Ἀντιγόνου, ἔστησε διὰ τὴν ἑταίραν αὐτοῦ Ἀρισταγόραν ἐν Παναθηναίοις πρὸς τοῖς Ἑρμαῖς (διότι ἡ Παναθηναϊκὴ πομπὴ διήρχετο πλησίον τῶν Ἑρμῶν) ἰκρίον *μετεωρότερον τῶν Ἑρμῶν*, ὅπερ δηλοῖ ὅτι οἱ Ἑρμαῖ ἐκεῖνοι ἦσαν ὑπὲρ τὸ σύνηθες ὑψηλοί· ἂν εἶχον τὸ σύνηθες τῶν Ἑρμῶν ὕψος, οὐ μόνον ἡ πρᾶξις τοῦ Δημητρίου δὲν ἤθελε μνημονευθῆ, ἀλλ' οὐδὲ ἦτον κἂν δυνατὸν νὰ ἐγερθῇ ἰκρίον αὐτῶν ταπεινότερον. Ἐκ τούτων πάντων, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς περιστάσεως ὅτι οἱ ὀφιόποδες οὗτοι ἄτλαντες ἢ τελαμῶνες εἰσὶν ὑπὲρ τοὺς δύω τὸν ἀριθμὸν, φρονοῦμεν ὡς ἀποδεδειγμένον ὅτι αὐτοὶ ἀπετέλουν τὴν στοὰν τῶν Ἑρμῶν, ὅπερ εἶναι σπουδαῖον διὰ τὴν τοπογραφίαν τῶν Ἀθηνῶν.

Ο ΧΡΟΝΟΣ.

«Le temps coule et nous passons»
Lamartine. Le lac.

—o—

Ἀπ' εὐωδίας ἔμπλεως, ἐν μέσῳ τοῦ ῥοδῶνος,
Καὶ ἀτενίζων τ' οὐρανοῦ τὰς φωτεινὰς ἐκτάσεις,
Παρεδιδόμην εὔθυμος εἰς θυμηδεῖς ἐκστάσεις,
Ὁπόταν μ' ἐμφανίζηται ὁ πτεροφόρος Κρόνος,

Καὶ λέγῃ· Ὦ! ἀθάνατος θαῤῥεῖς πῶς εἶσαι μόνος,
Θνητέ! καὶ μὲ τὰς φρένας σου τὸ πᾶν πῶς συνταράσσεις!...
Ἀλλὰ τὴν ἀπληστίαν μου καὶ σὺ δὲν θὰ χορτάσῃς!...
Μὴ ὀνειρώττης, νήπιε! παρέρχεται ὁ χρόνος!...

Ἠγέρθην, καὶ ὁ λόγος του ἐνῷ ὁ φρικαλέος
Ἐπὶ μακρὸν ὁλόκληρον εἰσέτι μὲ ἐκίνει,
Ὑπὸ τὸ φῶς ποῦ ἔχυνεν ἡ θερινὴ σελήνη,

Διεῖδον νὰ παρέρχηται ὁ βίος μας ταχέως,
Μαζῆ του δὲ πᾶν ὄνειρον ἐλπίδος μας νὰ σβύνῃ,
Καὶ μόνον μεταμέλειαν κατόπιν του ν' ἀφίνῃ!...

Δ. Σ. Β.

15. ΙΑΝΟΥΑΡ. 1853. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 68.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

—o—

Ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τῆς Πανδώρας ὁλόκληρος ὁ τόμος τοῦ πρώτου ἔτους αὐτῆς, ὅσοι ἔχοντες τοιούτους εὐχαριστοῦνται νὰ τοὺς πωλήσωσιν, ἄς τοὺς στείλωσιν εἰς αὐτό· καὶ ἐὰν μὲν ἦναι πολὺ μεταχειρισμένα τὰ φυλλάδια θέλουσι λάβει ἀνὰ δρ. 8. τὸν τόμον, ἐὰν δὲ μετρίως, ἀνὰ 10.

Τὸ γραφεῖον τῆς Πανδώρας ἀγοράζει προσέτι καὶ τὰ ὑπὸ Στοιχ. Β. Γ. Δ. καὶ Ε. φυλλάδια.

ΕΛΕΝΗ.

(*Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ*)

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. ΞΖ'.)

—o—

Ἀκούσασα τὴν φωνὴν ταύτην ἀνεσκίρτησεν ἡ νέα σύζυγος· ἀλλ' ἐπέβαλε τὰς χεῖρας εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰ δάκρυά της ἐξηράνθησαν ὡς διὰ θαύματος.

— Ἤλπιζα νὰ εὕρω ἐδῶ τὸν Ὀσμόνδον, εἶπεν ὁ στρατηγός.

— Ἦλθε τωόντι, ἀπεκρίθη ἡ Ἑλένη, ἀλλ' ἀνεχώρησεν.

— Εἶπεν ἂν θὰ ἐπιστρέψῃ;

— Δὲν μὲ φαίνεται.

— Εἶχ' ἀνάγκην νὰ τὸν ἰδῶ, ἐπανέλαβε δυσθύμως μετὰ μικρὰν σιωπὴν ὁ στρατηγός· διὰ τί νὰ μὴ περιμείνῃ;

Εἶπε καὶ ἐσήμανε τὸν κώδωνα. Εἷς ὑπηρέτης εἰσῆλθεν.

— Ὕπαγε εἰς τοῦ Κ. Σερινιὺ, εἶπεν ὁ στρατηγὸς, καὶ παρακάλεσέ τον ἐκ μέρους μου νὰ ἔλθῃ εὐθὺς ἐδῶ· ἐὰν δὲ δὲν τὸν εὕρῃς παράγγειλε νὰ τὸν εἰποῦν ὅτι τὸν περιμένω τὸ πρωῒ πρὸ τῶν ὀκτώ.

Καὶ μεταβὰς εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ θαλάμου ἔμεινεν ἐκεῖ λεπτά τινα τῆς ὥρας· μετὰ δὲ ταῦτα πλησιάσας τὴν Ἑλένην ἔλαβε φιλοστόργως τὴν χεῖρά της, καὶ εἶπε·

— Συγχώρησέ με, ἀγαπητή μου· εἶμαι ἀκόμη ζαλισμένος ἀπὸ μίαν διεξοδικωτάτην καὶ ἀηδεστάτην ἐργασίαν τὴν ὁποίαν μόλις ἐτελείωσα ἀπόψε.

Καὶ ἠσπάσθη τὸ μέτωπόν της.

— Τὸ μέτωπόν σου καίει, Ἑλένη, εἶπεν εὐθὺς ταραχθεὶς, καὶ αἱ χεῖρές σου εἶναι κατάψυχροι! πάσχεις, φιλτάτη μου;

— Ὀλίγον, ἀπεκρίθη ἡ σύζυγός του.

— Ἔχεις βλέπω πυρετόν!

Ἡ Ἑλένη ἀπέσυρε ταχέως τὴν χεῖρά της, καὶ εἶπε·

— Πυρετόν... όχι, δὲν μὲ φαίνεται. Αἰσθάνομαι μάλιστα ὅτι εἶμαι καλήτερα.

— Χαίρω, χαίρω, ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός.

Καὶ λαβὼν ἓν φύλλον τοῦ *Στρατιωτικοῦ Ἀγγέλου*, ἤρχισε νὰ ἀναγινώσκῃ μὲ συντονωτάτην προσοχήν. Ἡ δὲ Ἑλένη, ἔκλινε μικρὸν κατὰ μικρὸν τὴν κεφαλήν πρὸς τὸ στῆθος, καὶ ἡ ξανθὴ κόμη της ἀνεμίχθη με τὰ νεόπλαστη μαλλία τοῦ τέκνου της.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σὲ εἰπῶ ὅτι τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο παρῆλθε μελαγχολικόν, καὶ ἐφάνη ἀτελεύτητον εἰς τὴν ταλαίπωρον Ἑλένην. Ὁ στρατηγὸς ἀπεκοιμήθη, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἀναγινώσκων τὸν *Στρατιωτικὸν Ἄγγελον*, ὁ Σερινιὺ ἦλθε τὴν ἐπαύριον, ἀλλὰ δὲν εἶδε τὴν Ἑλένην, καὶ ἀνεχώρησε πρὸ τῆς ὥρας τοῦ προγεύματος. Ἐπανῆλθε δε καὶ τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν ἑβδόμην.

— Στρατηγέ! εἶπεν εἰς τὸν Σαιγγεράν, ἀναχωρῶ.

— Ἀναχωρεῖς! καὶ διὰ τί;

— Ἴδα σήμερον, ἐπανέλαβεν ὁ Ὀσμόνδος, τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ μὲ στείλῃ εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Μόλις δὲ ἐτελείωσε τὴν φράσιν του καὶ ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Ἑλένην ὡς νὰ τῇ ἔλεγε· Βλέπεις ὅτι ἐφύλαξα τὸν λόγον μου; Ἐκείνη δὲ ἐχαμήλωσε τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ δύο δάκρυα ἀναβλύσαντα ἀπὸ αὐτούς, ἔπεσαν εἰς τας ἡνωμένας χεῖράς της. Δὲν ἐτόλμα νὰ ἴδῃ τὸν Ὀσμόνδον ἐπειδὴ ᾐσθάνετο κλονουμένην ἐκ βάθρων τὴν καρδίαν της. Ἰδού, εἶπε, καθ' ἑαυτήν, ψυχὴ εὐγενὴς καὶ γενναία!

— Ἀ! ἀ! ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός· ὑπάγεις εἰς τὴν Ἀφρικήν. Εὖγε!... Ἐννοῶ, φίλε μου, ὅτι εἰς τὴν ἡλικίαν σου εἶναι σκληρὸν νὰ κάθεσαι μὲ χεῖρας σταυρωμένας καὶ μὲ τὸ σπαθίον εἰς τὴν θήκην, καὶ νὰ τρέχῃς εἰς τοὺς δρόμους τῶν Παρισίων ὡς οἱ μυροφόροι ἐκεῖνοι στρατιωτικοὶ οἱ ὁποῖοι βάλλουν τὴν στολήν των διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τοὺς χοροὺς τῆς αὐλῆς. Σ' ἐπαινῶ· ὕπαγε νὰ μὲ διορθώσῃς ἐκείνους τοὺς διαβολοάραβας, καὶ ἐπίστρεψε μ' ἕνα βαθμὸν ἀνώτερον.

— Θὰ κάμω τὰ δυνατά μου, στρατηγέ, εἶπεν ὁ Ὀσμόνδος, προσπαθήσας νὰ μειδιάσῃ.

— Καὶ μάλιστα ἐὰν ἔχῃς τὴν ἀνάγκην μου, γράψε με. Θὰ ὁμιλήσω εἰς τον ὑπουργόν, ὅστις ὡς ἠξεύρεις, εἶναι παλαιὸς συντροφός μου.

Ὁ νέος δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλὰ παρετήρει τὴν Ἑλένην στρέψασαν τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ κρύψῃ βέβαια τα δάκρυά της. Ναὶ μὲν δεν τὰ εἶδεν, ἀλλὰ τὰ ἐμάντευσε. Ταλαίπωρος Ἑλένη! Αἱ δυνάμεις της δὲν ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν γενναιότητά της.

— Καὶ πότε ἀναχωρεῖς, Ὀσμόνδε; ἠρώτησεν ὁ στρατηγός.

— Αὔριον.

— Θὰ ἔλθῃς λοιπὸν ἀπόψε μαζῆ μας εἰς τὸ θέατρον;

Ὁ Ὀσμόνδος συνεταράχθη· δὲν ἐπερίμενε τοιαύτην πρόσκλησιν, καὶ μόλις ἐτραύλισεν ἀσυναρτήτους τινὰς λέξεις.

— Θὰ περάσωμεν τοὐλάχιστον μαζῆ τὸ τελευταῖον ἑσπέρας.

— Εὐχαριστῶ... στρατηγέ... πλήν...

— Δὲν δέχομαι προφάσεις.... ἀνεφώνησεν ὁ στρατηγός. Τί λέγεις, Ἑλένη; δὲν πρέπει νὰ ἔλθῃ μαζῆ μας;

Ἀλλὰ ποίαν ἀπόκρισιν νὰ δώσῃ ἡ Ἑλένη;... αὐτὴν ἐπερίμενε καὶ ὁ Ὀσμόνδος. Ὤ! ἐὰν καὶ αὐτὴ τὸν ἐπροσκάλει, μὲ ποίαν σπουδήν, μὲ ποίαν χαρὰν θὰ ἐδέχετο! Ἀφοῦ θ' ἀνεχώρει τὴν ἐπιοῦσαν, διὰ τί νὰ μὴ προμηθεύσῃ εἰς αὐτὸν τὴν τελευταίαν αὐτὴν εὐτυχίαν;

— Ἴσως, ἀπεκρίθη ἡ Ἑλένη, ὁ Κ. Σερινιὺ ἔχει ἀπόψε προετοιμασίας τοῦ ταξειδίου του, τὰς ὁποίας δεν δύναται να ἀναβάλῃ.

— Δὲν θέλει νὰ δεχθῶ, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Ὀσμόνδος. Καὶ ὅμως νὰ περάσω τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἑσπέραν μακράν της! ὁποῖον βάσανον!

— Περίεργον, στρατηγέ, ἀπεκρίθη ὁ Σερινιύ, σήμερον τὸ πρωΐ ἦλθε καὶ εἰς τοὺς δύο μας ἡ αὐτὴ ἰδέα· καὶ ἐγὼ ἐνοικίασα θεωρεῖον.

— Τότε σιωπῶ, εἶπεν ὁ Σαιγγεράν.

Μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἀνεχώρησαν καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ θέατρον. Παριστάνοντο τότε, ὅπως καὶ σήμερον, οἱ *Ὑγενότοι*, ἦτον ἐπίσης μεγάλη συῤῥοή, καὶ κατ' εὐτυχίαν ὁ Σερινιὺ εὗρε θεωρεῖον ὄχι πολὺ μακρὰν τοῦ τῆς Ἑλένης. Ἐκάθησε λοιπὸν μακαρίζων ἑαυτὸν διὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν εὐτυχίαν του. Βεβαίως μεγίστη ἦτον ἡ θυσία του ἀποποιηθέντος τὴν πρόσκλησιν τοῦ στρατηγοῦ· ἀλλὰ τὸ βλέμμα τῆς Ἑλένης ἐξέφραζε διὰ τοῦτο τοιαύτην εὐγνωμοσύνην, ὥστε ὁ ταλαίπωρος Ὀσμόνδος ᾐσθάνθη δακρύοντας τοὺς ὀφθαλμούς του.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἔμελλαν νὰ τελειώσουν ὅλα, καὶ μόνη ἡ ἑσπέρα ἐκείνη ἔμενε τελευταία διὰ νὰ ζήσῃ ἀληθῶς· ὅθεν ἐννοεῖς κάλλιστα, φίλε μου, ὅτι ἤκουσε τοὺς *Ὑγενότους* ὅπως τοὺς ἀκούεις καὶ σὺ ἀπόψε, καὶ ἔβλεπε τὸ ὠχρὸν καὶ μελαγχολικὸν πρόσωπον τῆς Ἑλένης ὅπως καὶ σύ. Τὸ περίλυπον ἐξωτερικόν της κατεπλήγωσεν ὑπέρ ποτε τὴν καρδίαν του· διότι, κύπτουσα τὴν κεφαλήν, ὡμοίαζεν ἄνθος ἡμισυντριβὲν πρὸς τὴν ῥίζαν του. Ὁ ταλαίπωρος νέος ἔπασχε καὶ δι' ἐκείνην καὶ δι' ἑαυτόν. Θὰ ἔλθουν ἄλλοι, ἔλεγε καθ' ἑαυτόν, σκληροὶ καὶ ἄσπλαγχνοι οἵτινες θ' ἀνασύρουν τὸ κάλυμμα τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς ἀθωότητος, τῆς ἀπομονώσεως καὶ τῆς μητρικῆς στοργῆς, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου κάθηται τρέμουσα, καὶ τότε θὰ πάσχῃ ὡς ἔπασχε καὶ χθές, τὰ δάκρυά της θὰ τρέξουν χωρὶς ἴσως νὰ μαλάξουν τὴν ἀνιλεῆ καρδίαν των, καὶ ἴσως αὐτή, γλυκεῖα καὶ ἀσθενής, θὰ πέσῃ ὑπὸ τὰ βέλη των.

Τοιαῦτα ἀνελογίζετο ὁ Ὀσμόνδος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τρίτης πράξεως· ἡ αὐλαία εἶχεν ἤδη καταπέσει, αὐτὸς δὲ παραδεδομένος ὅλως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν θλίψιν του, ἐλησμόνησε καὶ τὸ δρᾶμα, καὶ τὸ πλῆθος, καὶ ἐβυθίσθη εἰς σκέψεις βαθυτάτας. Αἴφνης ἤκουσε πλησίον του τὸν ἀκόλουθον διάλογον.

— Γνωρίζεις τὴν νέαν ἐκείνην ἡ ὁποία εἶναι εἰς τὸ δεύτερον θεωρεῖον, ἀριστερά;

— Τὴν κόμησσαν Σαιγγεράν.

Ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ Ὀσμόνδος ἀνεσκίρτησεν ἀκουσίως καὶ ἀνύψωσε τὴν κεφαλήν.

— Πρὸ ὀλίγου, εἶπεν ὁ πρῶτος, ἦτον πλησίον της ἕνας γέρων ἀσπρομάλλης· ὁ πατήρ της βέβαια.

— Ἐξ ἐναντίας, ὁ συζυγός της, ὁ στρατηγὸς Σαιγγεράν.

— Πῶς! σύζυγος ἐκείνης τῆς νέας ἡ ὁποία μόλις θὰ ἦναι εἴκοσιν ἐτῶν!

— Τί σημαίνει; ἐπανέλαβε μὲ φωνὴν χαμηλοτέραν ἐκεῖνος ὅστις εἶχε προφέρει τὸ ὄνομά της· ἐὰν ἐκεῖνος εἶναι γέρων ἔχει νέους ὑπασπιστάς.

Ὁ Ὀσμόνδος ᾐσθάνθη παγῶσαν τὸ αἷμα εἰς τὰς φλέβας του, καὶ ἀνεσκίρτησεν ὡς ἂν ἐδαγκάσθη ἀπὸ ὄφιν εἰς τὸν πόδα· ἠτένισεν ἐκεῖνον ὅστις ὡμίλησεν οὕτω πως, ἀλλ' αὐτὸς δὲν τὸν παρετήρησεν. Ὁ διάλογος λοιπὸν ἐξηκολούθησε.

— Τότε, ἀπεκρίθη ὁ ἄλλος, τὰ ἄσπρα μαλλία γίνονται ἄραντα· ἤθελα νὰ ἤμην κ' ἐγὼ ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ. Βλέπεις ὅτι ἔχει καὶ ὁ στρατιωτικὸς βίος τὰ καλά του.

Φαντάσθητι, φίλε μου, τί ὑπέφερεν ὁ δυστυχὴς Ὀσμόνδος, καθήμενος πλησίον τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, καὶ ἀκούων τὴν ἄτιμον καὶ ἄνανδρον συνομιλίαν των, ἥτις ἐπροσπάθει νὰ στιγματίσῃ τὴν ἁγνοτέραν καὶ τὴν ἀθωοτέραν τῶν γυναικῶν, ἥτις ἐξύβριζεν ἐκείνην ἡ ὁποία ἦτον ἀξία τοῦ σεβασμοῦ ὅλου τοῦ κόσμου, τὸ εὐγενὲς ἐκεῖνο θῦμα τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος. Ὢ! μεταξὺ τῶν τόσων του θλίψεων ἡ θλίψις αὐτὴ ἦτον βεβαίως ἡ δεινοτέρα· καὶ ποτὲ μὲν τὸ πρόσωπόν του ἐξήπτετο καὶ ἐφλογίζετο, ποτὲ δὲ ἐγίνετο κάτωχρον καὶ μελανόν.

Ὁ εἷς τῶν δύο ἐπανέλαβεν·

— Εἶναι πολλὰ νέα καὶ πολλὰ εὔμορφος διὰ τὸν παλαιόγερων ἐκεῖνον· ὥστε ἔχει ἐραστὴν ἕνα κάποιον Σερινιύ.

Ὁ Ὀσμόνδος ἔτρεμεν, ὁ ἱδρὼς ἔρρεεν ἀπὸ τὸ μέτωπόν του, καὶ δὲν ἐτόλμα οὔτε κἂν νὰ κινηθῇ φοβούμενος καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του. Τὸ βλέμμα του ἐστράφη ἀκουσίως πρὸς τὴν Ἑλένην . . . ἡ ὁποία . . , Θεέ μου . . . εἶχεν ἀκούσει ὅλην αὐτὴν τὴν συνδιάλεξιν! Τὰ αἰσχρὰ ἐκεῖνα λόγια τὰ ὁποῖα τὴν ἐσυκοφάντουν, εἶχον φθάσει εἰς τὰς ἀκοάς της ὡς ἡ τελευταία βάσανος τῆς πληγωμένης καρδίας της. Ὁ Ὀσμόνδος ἐπείσθη περὶ τούτου, ἰδὼν τὴν ὄψιν αὐτὴν τῆς Ἑλένης· τὴν ὠχρότητά της διεδέχθη ἐρύθημα φλογερὸν τὸ ὁποῖον κατεκοκκίνισε τὸ πρόσωπόν της, καὶ εἰς τοὺς ἀπολιθωμένους ὀφθαλμούς της ἐκυκλοφόρουν δάκρυα.

Ὁ Ὀσμόνδος ᾐσθάνθη πυρετὸν μανίας εἰς τὴν κεφαλήν· ἀδύνατον εἶναι νὰ περιγράψω τί συνέβη εἰς τὴν καρδίαν του. Ἐσηκώθη ὡς ἀστραπή, καὶ χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ τί ἔλεγε καὶ τί ἔκαμνε, προσέβαλε τὸν συκοφάντην. Τίς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν θὰ ἔκαμνε τὸ ἴδιον; Ἡ σκηνὴ ὑπῆρξε ζωηρὰ καὶ φρικτή, καὶ ἐξῆλθον καὶ οἱ τρεῖς.

Τί εἶπαν οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἀφοῦ ἐσηκώθη ὁ Ὀσμόνδος, ἡ Ἑλένη οὔτε τὸ ἤκουσεν, οὔτε τὸ ἔμαθε· διότι καὶ οἱ τρεῖς ὡμίλουν συγχρόνως, αὐτὴ δὲ εἶχε κύψει τὴν κεφαλὴν τρωθεῖσα ἀπὸ τὴν αἰσχρὰν συκοφαντίαν.

Ἐπεριπάτουν εἰς τὰς διόδους τοῦ θεάτρου, ὅταν ἴδα ἐρχόμενον τὸν Κ. Σερινιύ, ὠχρὸν καὶ τεταραγμένον.

— Κύριε, μὲ εἶπεν, ἐπιθυμῶ νὰ σὲ ὁμιλήσω.

Καὶ λαβών με κατὰ μέρος μὲ διηγήθη τὰ διατρέξαντα

— Εἶμαι μόνος ἐδῶ, ἐπρόσθεσεν ἐπὶ τέλους, καὶ αὔριον τὸ πρωῒ ἀναχωρῶ διὰ τὴν Ἀφρικήν. Θέλω νὰ τελειώσῃ ἀμέσως αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις, διότι ἡ ἐλαχίστη ἀργοπορία ἐνδέχεται νὰ προκαλέσῃ καὶ νέας ἐξηγήσεις, καὶ τὸ ὄνομα τῆς Κ. Σαιγγεράν τόσῳ ἀτίμως προσβληθέν, ἐνδέχεται νὰ συκοφαντηθῇ ἐκ νέου. Δὲν πρέπει νὰ μάθῃ καὶ ἄλλος ξένος τὸ μυστικὸν τῆς προσβολῆς αὐτῆς, τὸ ὁποῖον θ' ἀποθάνῃ μετ' ὀλίγον ὁμοῦ μὲ τὸν ἕνα τῶν δύο μας. Σὲ τὸ λέγω, κύριε, ἐπειδὴ σὲ ἴδα ἄλλοτε εἰς τῆς Κ. Σαιγγεράν. Ἐὰν τὴν γνωρίζῃς, θὰ τὴν ἀγαπᾷς βεβαίως καὶ θὰ τὴν τιμᾷς ὅπως ἀξίζει.

Καὶ ταῦτα λέγων ἔθλιβε καὶ τὰς δύο μου χεῖρας, καὶ ᾐσθανόμην τρέμον ὅλον τὸ σῶμά του.

— Ἠπατήθην τάχα, ἐξηκολούθησεν, ὑποθέσας ὅτι θὰ συγκατετίθεσο νὰ χρησιμεύσῃς ὡς μάρτυς μου; Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ σὲ βεβαιώσω καὶ νὰ ὁρκισθῶ, κύριε, μὰ τὰ ἱερὰ κόκκαλα τῆς μητρός μου, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι καθαρὰ ψεύδη.

— Σὲ πιστεύω, κύριε, ἀπεκρίθην, καὶ δέχομαι.

— Ἆ! εὐχαριστῶ! εὐχαριστῶ! . . . μὲ εἶπεν εὐγνωμόνως, καὶ ἄν ποτε λάβῃς ἀνάγκην ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως ἀδελφικῆς, ἐνθυμήσου με.

Ἐξήλθαμεν εἰς τὸν δρόμον, καὶ δὲν ἐβραδύναμεν ν' ἀπαντήσωμεν τοὺς ἀντιπάλους περιδιαβάζοντας εἰς τὴν ὁδὸν Lepelletier. Ὑπήγαμεν καὶ ἡτοιμάσαμεν ὅπλα, καὶ ὁ τόπος τῆς μάχης εὑρέθη εὐκόλως, διότι οἱ δύο μονομάχοι ἦσαν ἐξ ἴσου ἠρεθισμένοι, καὶ ἐξ ἴσου ἀποφασισμένοι νὰ φονεύσῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Ἐσάθημεν εἰς ἕνα δρόμον ὁ ὁποῖος μᾶς ἐφάνη ἔρημος, μεταξὺ τινων ἐρειπίων. Ὁ φανὸς διέδιδε φῶς ἀμυδρὸν καὶ ἀβέβαιον. Καὶ ἀμέσως ἐγύμνωσαν τὰ ξίφη.

Φρικωδέστερον θέαμα δὲν μ' ἔτυχε νὰ ἰδῶ! Φαντάσθητι τοὺς δύο ἐκείνους ἀντιπάλους τοὺς ὁποίους κἀνὲν μέσον δὲν ἐδύνατο νὰ συμφιλιώσῃ, καὶ οἵτινες καὶ οἱ δύο, κάτωχροι καὶ τρίζοντες τοὺς ὀδόντας, ἱστάμενοι ὁ εἷς ἀντικρὺ τοῦ ἄλλου, ἀντήλλασσαν βλέμματα ἄγρια. Φαντάσθητι ἔπειτα τὴν σιωπὴν τῆς νυκτὸς διακοπτομένην ἀπὸ τὸν ὀξὺν ἦχον τοῦ σιδήρου κτυποῦντος τὸν σίδηρον, καὶ τὴν συνεχῆ καὶ ἀσθματικὴν πνοὴν τῶν δύο μονομάχων, κ' ἐνόησε τὴν θέσιν μου. Τὸ αἷμά μου ἐπάγονε, καὶ δὲν ἐδυνάμην οὐδὲ νὰ ἰδῶ τὰς περιπετείας τῆς θηριώδους ἐκείνης μάχης· διότι ποτὲ μὲν τοὺς ἔβλεπα καὶ τοὺς δύο, ποτὲ δὲ ἐγίνοντο ἄφαντοι εἰς τὸ σκότος. Τέλος πάντων τί συνέβη; δὲν ἠξεύρω· ἠξεύρω μόνον ὅτι ὁ Ὀσμόνδος ἐκλονήθη, καὶ ὅτι ἔτρεξα πρὸς αὐτόν, καὶ

τὸν ἔλαβα εἰς τὰς ἀγκάλας μου· ἦτον πληγωμένος εἰς τὸ στῆθος.

— Ἐπληγώθην, μὲ εἶπε, θανατηφόρως.

— Ὄχι δα, ἀνέκραξα εὐθὺς, προσπαθήσας νὰ δώσω εἰς τὴν φωνήν μου ἔκφρασιν αταραξίας καὶ πεποιθήσεως, τὴν ὁποίαν βεβαίως δὲν εἶχα· κ' ἐγὼ ἐπληγώθην ἄλλοτε εἰς τὸ στῆθος, πλὴν ζῶ.

Τοῦτο δὲν ἦτον ἀληθὲς, ἀλλ' ἤθελα ν' ἀπομακρύνω ἀπὸ αὐτὸν τὴν ιδέαν τοῦ θανάτου.

— Ὄχι, μὲ ἀπεκρίθη, τελειόνω, τὸ αἰσθάνομαι . . . μόλις θὰ ζήσω ὀλίγας στιγμάς.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀντίπαλος καὶ ὁ μάρτυς του μᾶς ἐπλησίασαν, αὐτὸς μὲ εἶπεν·

— Ἄς μᾶς ἀφήσουν μόνους, ἔχω νὰ σὲ ὁμιλήσω καὶ ὀλίγος καιρὸς μὲ μένει.

— Εἰπὲ, κύριε, εἶπα εἰς τὸν μάρτυρα, νὰ πλησιάσῃ ἡ ἄμαξα μου διὰ νὰ παραλάβῃ τὸν Κ. Σερινιύ.

Μόλις επρόφερα τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ οἱ δύο ἐστάθησαν ἐκθαμβοι· τότε ἐνόησαν τὴν ἀληθινὴν αἰτίαν τῆς μονομαχίας.

— Κ. Σερινιὺ, εἶπεν ὁ ἀντίπαλος μονομάχος, τὸ ὄνομά σου μὲ μανθάνει τώρα τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς ὀλεθρίας μάχης μας. Συγχώρησόν με παρακαλῶ διὰ τὰς ἀξιοκατακρίτους ἐκφράσεις μου, τὰς ὁποίας δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκβάλω ποτε ἀπὸ τὸ στόμα μου· θα μετανοῶ ἐφ' ὅλης μου τῆς ζωῆς.

Ὁ ταλαίπωρος Ὀσμόνδος ἔδωκε πρὸς αὐτὸν τὴν χεῖρα.

Ὅταν δὲ ἐμείναμεν μόνοι, ἐστηρίχθη ἐπάνω μου, καὶ σύρας ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του χαρτίον διπλωμένον,

— Εἶσαι, μὲ εἶπε, τίμιος ἄνθρωπος· θὰ σὲ ἀναθέσω τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τελευταίας παραγγελίας μου, καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃς τὴν θέλησίν μου. Λάβε τοῦτο τὸ χαρτίον . . . διευθύνεται εἰς τὴν Κυρίαν Σαιγγεράν. Αὔριον . . . νὰ τὸ ἐγχειρίσῃς εἰς αὐτὴν . . . ἀνάγνωσε πρὶν τί περιέχει, καὶ θα ἰδῇς ὅτι προησθανόμην τὸν θάνατόν μου . . . Λοιπὸν . . . λοιπὸν . . . δεν θὰ τὸ ἐγχειρίσῃς εἰς τὴν κυρίαν, . . . Ὢ ! . . . ἀποθνήσκω . . . ὑγίαινε !

Ἀφοῦ δὲ ἔλαβα τὸ χαρτίον, ἐνῷ ἐκεῖνος ἔκειτο ἀναίσθητος εἰς τὰς ἀγκάλας μου, τὸν μετεφέραμεν εἰς τὴν ἅμαξάν μου, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἀλλ' ὁ ἄθλιος ! δεν ἀνένηψε πλέον ! Μόλις παρῆλθε μία ὥρα καὶ ἐξέπνευσεν.

— Ὁ ταλαίπωρος ! ἀνέκραξεν ὁ Ῥέϋβαλ, ἐνῷ, καταβληθεὶς ἀπὸ τὴν θλιβερὰν ταύτην ἀνάμνησιν, ἐσιώπων.

— Ὁ ταλαίπωρος ! ἐπανέλαβε καὶ δεύτερον τρομερὸν, τωόντι ! καὶ ἡ κυρία Σαιγγεράν ;

— Εἶχε τελειώσει καὶ ἡ τετάρτη πρᾶξις ὅταν ἐπανῆλθεν ὁ στρατηγὸς εἰς τὸ θεωρεῖον· ἦτον κάτωχρος, καὶ τὸ ἠλλοιωμένον πρόσωπόν του ἐπρόδιδε τὴν ἐσωτερικήν του ταραχὴν τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθει νὰ κρύψῃ. Ἐκάθισε δὲ ὄπισθεν τῆς γυναικός του ἥτις δεν ἐτόλμα νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, καὶ μετ' ὀλίγον εἶπεν·

— Ἐκεῖνος ὁ Ὀσμόνδος ἐστάθη πάντοτε εὐερέθιστος· πρὸ ὀλίγου ἐφιλονείκησε δὲν ἠξεύρω μὲ ποῖον . . . καὶ ἐμονομάχησε μὲ αὐτὸν πλησίον ἑνὸς φανοῦ. Ἡ τύχη δὲν τὸν ἐβοήθησε καὶ ἐφονεύθη.

— Ἐφονεύθη ! ἀνέκραξεν ὁ Ἑλένη ὠχριάσασα ὡς ὁ θάνατος ἐνῷ ἐσηκώθη μηχανικῶς πως ὡς διὰ νὰ τρέξῃ . . . ποῦ, καὶ αὐτὸ τὸ ἠγνόει.

Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς, βαλὼν ἀταράχως τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ὤμου της, τὴν ἠνάγκασε νὰ καθήσῃ, καὶ εἶπε·

— Δεν ἐπερίμενε τουλάχιστον τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὸ πεδίον τῆς μάχης ;

Ἡ τρομερὰ αὕτη εἴδησις δοθεῖσα οὕτω πως ἀποτόμως, παρέλυσε διὰ μιᾶς καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ταλαιπώρου Ἑλένης Ἠσθάνθη ἐκλείπουσαν τὴν ψυχήν της, καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ τραυλίσῃ διὰ τῶν μελανῶν καὶ συνεσφιγμένων χειλέων της,

— Δὲν αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτόν μου καλὰ, ἂς ἀναχωρήσωμεν . . .

— Θὰ περάσῃ, ἀπεκρίθη μὲ φωνὴν ἀτάραχον ὁ στρατηγὸς, λαβὼν τὴν ἀνθοδέσμην πεσοῦσαν ἀπὸ τὰς χεῖράς της. Σὲ εἶχα εἰπεῖ, ἀγαπητή μου, ὅτι ἡ ὀσμὴ τῶν ἀνθέων αὐτῶν θὰ σὲ πειράξῃ.

— Σὲ παρακαλῶ, ἂς ἀναχωρήσωμεν . . . λειποθυμῶ . . . ἐπανέλαβεν ὅλως ἔνδακρυς ἡ Ἑλένη.

Ὁ στρατηγὸς δὲν ἀπεκρίθη· ἤνοιξε τὴν θύραν, κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν σύζυγόν του, καὶ μετέβησαν εἰς τὴν οἰκίαν των.

Μετὰ τὸ θλιβερὸν τοῦτο συμβεβηκὸς, ἐπανῆλθα περίλυπος εἰς τὴν οἰκίαν μου, καὶ διενυκτέρευσα ἄγρυπνος.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἠθέλησα νὰ ἐκπληρώσω τὴν τελευταίαν παράκλησιν τοῦ Ὀσμόνδου· λαβὼν ὅμως ἀνὰ χεῖρας τὸ χαρτίον ἴδα ὅτι εἶχε στίγμα αἵματος. Νὰ τὸ ἐγχειρίσω οὕτω πως καθημαγμένον εἰς τὴν Ἑλένην, καὶ νὰ προσθέσω εἰς τὰς τόσας ὀδύνας της καὶ τὴν ὀδύνην αὐτήν ; Ἐδίστασα ἐπὶ πολύ· ἠπόρουν πῶς νὰ τολμήσω νὰ ἐκπληρώσω τοιαύτην ἐντολήν.

Πολλαὶ ὧραι παρῆλθον ἐν τοιαύτῃ ἀμηχανίᾳ· μετέβην μέχρι τῆς πύλης τῆς οἰκίας της, καὶ ἐνῷ ἡτοιμάσθην να κρούσω αἱ δυνάμεις μου μὲ κατέλιπον. Ἀνελπίστως ἐνθυμήθην ὅτι εἷς τῶν φιλων μου κατεγίνετο εἰς χημικὰς ἐργασίας καὶ ἔδραμα πρὸς αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν τὸν εὗρον παρεκάλεσα νὰ τὸν εἰδοποιήσουν νὰ μὲ περιμείνῃ τὴν ἐρχομένην πρωΐαν. Τῷ ἔδειξα τὴν ἐπιοῦσαν τὸ χαρτίον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκαθάρισε χωρὶς νὰ μείνῃ ἡ ἐλαχίστη κηλίς.

Ἐσήμαινεν ἡ τετάρτη ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κ. Σαιγγεράν· ἡ εἴσοδος ἦτον ἀπηγορευμένη, ἀλλ' ἐγὼ ἐπιμείνας ἐμβῆκα.

Ἀλλ' ὦ φίλε μου ! δὲν θὰ λησμονήσω πώποτε ὅ,τι ἴδα. Ἡ Ἑλένη ἦτον μόνη, καὶ τὸ ὡραῖον πρόσωπόν της, ἀσπρομέλανον, ἦτον καταβρεγμένον ἀπὸ δάκρυα. Ὁ πόνος της ἦτον ἄμετρος· εἶχε τὴν κεφαλὴν προσκλινῆ καὶ τὰς χεῖρας ἡνωμένας, ἐνῷ οἱ μὲν ὀφθαλμοί της, τῶν ὁποίων τὸ ἀμυδρὸν βλέμμα ὑψόνετο πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐξέφραζαν ἀπελπισίαν, τὰ δὲ χείλη της ἐψιθύριζαν προσευχήν. Ἐφαίνετο ὁλόκληρος ὅτι δὲν ἔπασχε πλέον εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ὅτι ἦτον πλησίον τοῦ οὐρανοῦ. Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ἦτον ἄγγελος

λύπης. Σταθεὶς εἰς τὸ κατώφλιον δὲν ἐτόλμων οὔτε νὰ πλησιάσω, οὔτε κἂν νὰ κινηθῶ· μ' ἐφαίνετο ὅτι καὶ ὁ ἐλάχιστος κρότος, καὶ ἡ ἐλαχίστη πνοὴ ἐδύνατο νὰ διασκεδάσῃ τὴν οὐρανίαν ἐκείνην ὀπτασίαν Ἡ ὀδύνη τῆς γυναικὸς ἐκείνης ἦτον τόσῳ θεία, τόσῳ δειλὴ, καὶ τόσῳ ἁγνὴ, ὥστ' ἐμάντευσε τὴν παρουσίαν. μου. Ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐγὼ ἐπροχώρησα. Ἔφερε τὰς δύο χεῖρας εἰς τὸ πρόσωπόν της διὰ νὰ κρύψῃ τὰ δάκρυά της, καὶ ᾐσθάνθην ὅτι ἔτρεμε μέχρι βαθους καρδίας.

— Συγχωρήσατέ με, Κυρία, εἶπα, διότι ἐμβῆκα χωρὶς ἄδειαν· πλὴν ἔρχεται νὰ σᾶς ἰδῇ φίλος γνωρίζων πόσον καθαρὰ εἶναι ἡ λύπη σας καὶ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων... Κυρία, ἄφετε νὰ τρέξουν ἀφόβως τὰ δάκρυά σας· αἱ χεῖρες σας ἂς μὴ κρύπτουν τὸ πρόσωπόν σας.

Ἡ Ἑλένη δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἐπανέφερε μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰς χεῖρας εἰς τὰ γόνατά της, καὶ ἀνεσήκωσε ἀταράχως τὴν κεφαλήν. Οἱ ὀφθαλμοί της ἦσαν ξηροί, ὥστε θὰ ἔλεγέ τις ὅτι δὲν ἔπασχεν· ἡ ἀπελπισία της ἐσυγκεντροῦτο σιωπηλῶς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς καρδίας της. Ἐφοβούμην μὴν ἔλθῃ ὁ στρατηγὸς, καὶ δὲν ἐτόλμων νὰ ἐκπληρώσω τὴν θλιβεράν ἐντολήν. Τέλος πάντων τὴν ἐπλησίασα, καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τῆς ἑστίας διὰ νὰ κρύψω τὴν ταραχήν μου,

— Κυρία, ὑπετραύλισα, ὁ Ὀσμόνδος μ' ἐφανέρωσε τὰ πάντα.

Ἅμ' ἀκούσασα τὸ ὄνομα τοῦ Ὀσμόνδου συνεταράχθη ὅλη, ἔβαλεν ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθος της, καὶ μὲ ητένιζεν. Ἐγὼ δὲ ἐξηκολούθησα·

— Ἤμην προχθὲς εἰς τὸ θέατρον· ὁ Κ. Σερινιὺ δὲν μ' ἐγνώριζεν, ἀλλὰ μὲ εἶχεν ἰδεῖ εἰς τὴν οἰκίαν σας, καὶ ἐλθὼν πλησίον μου, μ' ἐνεπιστεύθη τὰ συμβάντα· μὲ εἶπεν ὅτι ἀχρεῖός τις ἐτόλμησε νὰ σᾶς συκοφαντήσῃ, σᾶς τὸ πρωτότυπον πάσης ἀρετῆς, ὅτι ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ μονομαχήσῃ μὲ τὸν συκοφάντην, καὶ μὲ παρεκάλει νὰ γίνω μάρτυς του. Τὸν παρηκολούθησα, καὶ ἐδέχθην εἰς τὰς ἀγκάλας μου... τὸν ταλαίπωρον Ὀσμόνδον, ὅστις εἰς σᾶς ἀφιέρωσε καὶ τὸν τελευταῖον λογισμὸν, καὶ τὴν τελευταίαν εὐλογίαν του.

Ἄφωνος καὶ ἀκίνητος μὲ ἤκουεν ἡ Ἑλένη· ἡ πνοή της ἦτον βαρεῖα καὶ τὸ στῆθός της ἐξωγκοῦτο. Ἀφοῦ δὲ διέκοψα ἐπὶ μικρὸν τὸν λόγον μου, διότι ἡ λύπη μὲ κατέβαλεν, ἐπανέλαβα·

— Ἔστρεψε πρὸς ἐμὲ τὸ πρόσωπόν του καὶ εἶπε· θ' ἀποθάνω· σ' ἐξεμυστηρεύθην τὸν εὐσεβῆ ἔρωτά μου· ὅταν ἐκπνεύσω ὕπαγε εἰς τὴν οἰκίαν της, δὸς εἰς αὐτὴν τὸ χαρτίον τοῦτο, καὶ εἰπὲ ὅτι εἶναι ἐκ μέρους τοῦ Ὀσμόνδου ὅστις εὔχεται δι' αὐτήν.

Καὶ ἐνεχείρισα πρὸς τὴν Ἑλένην τὸ χαρτίον.

Αὐτὴ δὲ τὸ παρετήρησε πολλὴν ὥραν χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ, καὶ ἔπειτα τείνασα τὴν χεῖρα, τὸ ἔλαβεν. Ὦ φίλε μου! ἡ χεὶρ της ὅταν μὲ ἤγγισε μ' ἐφλόγισεν ὡς πῦρ· τὸ ἤνοιξε βραδέως, ἐσηκώθη, καὶ ἀνέγνωσε μὲ φωνὴν ἀσθενῆ.

« Ὑγίαινε, κυρία, ὑγίαινε διὰ παντός· ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσα νὰ μείνω ἀδιάφορος καὶ ψυχρὸς ἀπέναντι ἐκείνης.... »

Ἀλλ' ἡ φωνὴ ἐξέλιπεν ἀπὸ τὰ τρέμοντα χείλη της, αἱ δυνάμεις της τὴν ἐγκατέλιπον, καὶ μόνος ὁ νοῦς της ἐπέζη. Ἔπειτα ἔπεσεν εἰς τὸ θρανίον της.

— Ὀσμόνδε! ἀνέκραξε μὲ φωνὴν πνιγηράν, ῥίψασα καὶ νέον βλέμμα ἀλγεινὸν εἰς τὸ χαρτίον τὸ ὁποῖον ἐκράτει εἰσέτι ἀνοικτὸν εἰς τὰς χεῖράς της.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ἠνοίχθη ἡ θύρα, καὶ εἰσῆλθεν ὁ στρατηγὸς Σαιγγεράν. Ἐνόησα δὲ ἀμέσως πόσον ἦτον ἀναγκαῖον νὰ κρύψω καὶ τὸ ἐλάχιστον σημεῖον τῆς ταραχῆς μου. Διευθύνθην λοιπὸν ἀδιστάκτως πρὸς αὐτὸν, καὶ ἔτεινα τὴν δεξιάν· ἀλλ' ἐτρόμαξα ἰδὼν τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου καὶ τὸ βλοσυρὸν τοῦ βλέμματός του. Μοῦ ἀντέσφιγξε καὶ αὐτὸς τὴν χεῖρα, νεύσας διὰ τῆς κεφαλῆς, καὶ δὲν εἶπεν οὐδὲ λέξιν πρὸς τὴν Ἑλένην. Μετὰ μικρὸν ἀνεχώρησα.

Ἰδοὺ δὲ τί διέτρεξε μετὰ ταῦτα.

Ὁ στρατηγὸς ἐκάθησεν εἰς γωνίαν τινὰ τῆς αἰθούσης, καὶ ἐκβαλὼν ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του γραμμάτιον εἰσόδου, εἶπε μὲ ἦθος ἀτάραχον·

— Ἀπόψε θὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ θέατρον· παριστάνουν τοὺς *Ὑγενότους*.

Ἡ Ἑλένη ἀνεσήκωσε τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ ὄνομα *θέατρον* συνετάραξε καὶ αὐτὰ τὰ σπλάγχνα της.

Ἰδοὺ τὸ εἰσιτήριον, ἐπανέλαβεν ὁ στρατηγός. Καὶ τὸ ἔβαλεν ἐπὶ τῆς ἑστίας.

Μετὰ μικρὰν σιωπὴν ἡ Ἑλένη, στραφεῖσα ὀλίγον πρὸς τὸν σύζυγόν της,

— Κύριε, εἶπε μὲ φωνὴν χαμηλὴν, πάσχω πολὺ σήμερον.

— Θὰ σὲ ὠφελήσῃ.

— Πλὴν, κύριε!

Καὶ ἐσιώπησε, διότι εἶδε τὸ βλέμμα τοῦ Κ. Σαιγγερὰν προσηλωμένον ἐπάνω της, κατάψυχρον καὶ διαπεραστικόν.

Καὶ ὅμως δὲν ἐδύνατο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ θέατρον.

— Μίαν ἄλλην ἡμέραν, ἴσως... εἶπε· σήμερον ὅμως δὲν ἠμπορῶ...

— Θὰ μὲ συντροφεύσης, ἀγαπητή μου.

— Σὲ βεβαιόνω ὅτι πάσχω πολὺ, καὶ θὰ λειποθυμήσω εἰς τὸ θέατρον.

— Ἐξ ἐναντίας ἡ μουσικὴ θὰ σὲ ὠφελήσῃ. Δὲν ἐνθυμεῖσαι ὅτι, ὅταν ἦσο πρό τινος καιροῦ ἀσθενὴς, πόσον ἡ μουσικὴ ἐμπόδιζε τὴν πρόοδον τοῦ πυρετοῦ; Θὰ ὑπάγωμεν ἀφεύκτως.

Ἡ Ἑλένη δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἔκυψε τὴν κεφαλήν!

Ἐκεῖνος δὲ καλέσας ἕνα ὑπηρέτην,

— Νὰ ἦναι, εἶπεν, ἑτοίμη ἀπόψε ἡ ἅμαξα εἰς τὰς ἑπτά·

Καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ θέατρον. εἰς τὸ αὐτὸ θεωρεῖον, εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν! Ἐὰν μόνον ἔστρεφε τὴν κεφαλὴν ἡ Ἑλένη θὰ ἔβλεπε τὸ θεωρεῖον ὅπου ἐκάθητο πρὸ δύο ἡμερῶν ὁ Σερινιὺ ἕκαστος τόνος, ἑκάστη φωνὴ, ἀνενθύμιζε τὴν φρικώδη σκηνήν. Φαντάσθητι, φίλε μου, τί θὰ ὑπέφερεν ἡ ἀθλία! Φαντάσθητι ὅμως καὶ τὴν ἔκστασίν μου ὅταν, στρέψας μηχανικῶς τὸ

βλέμμα πρὸς τὸ θεωρεῖόν της τὴν ἴδα! Μὲ ἐφάνη ὅτι ὠνειρευόμην. Αὐτὴ εἰς τὸ θέατρον! αὐτὴ ἐκείνη, τὴν ὁποίαν εὕρηκα τὸ πρωῒ σχεδὸν νεκράν! Μὲ ἐφαίνετο ἀδύνατον. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης δὲν ἔβλεπα παρὰ μόνην αὐτήν.

Ἐκάθητο ἀκίνητος ὅπως τὴν βλέπεις ἀπόψε. Ὅταν δὲ ἔφθασεν ἡ τρίτη πρᾶξις, ἐμάντευσα πόσον θὰ ἔπασχεν. Οἱ ὀφθαλμοί της ἐξήφθησαν, καὶ προτείνασα τὴν κεφαλὴν ἤκουε μὲ προσοχήν· παριστάνετο τότε ἡ σκηνὴ τῆς μονομαχίας.

Ὅταν ἠκούσθη ἡ φράσις αὕτη· «διὰ νὰ μὲ διεκδικήσῃς ἐξυβρισθεῖσαν,» ἔπρεπε νὰ τὴν ἔβλεπες, φίλε μου! Ἐφαίνετο, εἰ καὶ σιωπῶσα καὶ ἀκίνητος, ὁλόκληρον τὸ τρομερὸν μαρτύριόν της. Ὅλοι ἐνόμιζαν ὅτι ἠγάπα περιπαθῶς τὴν μουσικὴν, καὶ κανεὶς δὲν ἐμάντευε τί ἐκρύπτετο ὑπὸ τὰ ἄνθη τῆς κεφαλῆς της. Ἐγὼ μόνος τὸ ἤξευρα, ἐγὼ μόνος συνέπασχα μὲ αὐτὴν, ἐγὼ μόνος ἐγνώριζα τὸ μυστικόν της. Ταλαίπωρος Ἑλένη! ὁποία ψυχὴ γενναία καὶ καρτερική!

Ἀλλ' ἤγγιζεν ἡ ὀλεθρία ὥρα.

Ἀντήχει ψαλλόμενος ὁ στίχος οὗτος·

« Et bonne épée et bon courage·
» chacun pour soi et Dieu pour tous.»

Ἐάν ποτε ἤκουσες, φίλε, τὸ μέρος τοῦτο, θὰ ᾐσθάνθης βεβαίως τὸ ἀνδρικὸν, τὴν ἰσχὺν, τὸ ἐνθουσιαστικόν του. Ἡ μουσικὴ εἶναι θαυμασία, εἶναι φρικτὴ ὡς αἱ σπάθαι ἐκεῖναι τὰς ὁποίας αἱ χεῖρες τῶν πολεμιστῶν πάλλουν ὑπὲρ τὰς κεφαλάς των, καὶ πᾶς τόνος ἠχεῖ ὡς φωνὴ ἐμμανὴς ἢ ὡς ἀπειλὴ θανάτου. Ἂν ἡ μουσικὴ αὐτὴ ἐπενεργῇ ἀκατασχέτως ἐφ' ἡμῶν, φαντάσθητι πόσον θὰ κατεσπάρασσε τὴν ψυχὴν της ταλαιπώρου ἐκείνης. Ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἔζη πλέον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀλλ' ὅτι κατείχετο ὁλόκληρος ἀπὸ τὴν μνήμην τοῦ φονευθέντος, ἱσταμένου ἐνώπιόν της, συμβαδίζοντος μὲ τὸ δρᾶμα, καὶ συνενόνοντος τὰς φωνάς του μὲ τοὺς τόνους τῆς μουσικῆς. Ἐνθυμοῦμαι εἰσέτι τὴν ὥραν ἐκείνην ὡς ἂν ἦτον τώρα· ἔβαλε τὰς δύο χεῖρας εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της, ὡς φοβουμένη να ἰδῇ, καὶ ἔπειτα τὰς ἀφῆκεν ἐπὶ τοῦ στήθους της. Μὲ ποίαν δύναμιν νευρικὴν θὰ ἐκράτει τὴν καρδίαν της! τὸ βλέμμα της ἦτον ἀκίνητον καὶ ἀπλανὲς, καὶ φλογερὸν καὶ ἀμαυρὸν συνάμα.

Τὸ ᾆσμα εἶχε τελειώσει, καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἀντιπαραταχθέντες ἀντέκρουσαν τὰ ξίφη των, καὶ δύο ἐγχειρίδια ἔλαμψαν εἰς τὰς ἀριστερὰς των. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἡ Ἑλένη ἠθέλησε νὰ ὁρμήσῃ· ἀλλ' ἔπειτα ἀφῆκε φωνὴν βραγχώδη, οἱ ὀφθαλμοί της ἐκλείσθησαν, καὶ ἔπεσε λειποθυμήσασα.

Ἐξ αἰτίας τῆς περιστάσεως ταύτης διεκόπη ἡ παράστασις, καὶ ἐν ἀκαρεῖ διεδόθη ἀπὸ θεωρείου εἰς θεωρεῖον ἡ εἴδησις ὅτι ἡ Κ. Σαιγγεράν ἔπαθε.

Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα τὸ ψυχρὸν καὶ γαλήνιον πρόσωπον τοῦ στρατηγοῦ δὲν ἠλλοιώθη οὐδὲ κατὰ μικρόν. Ὅταν μόνον ἐλειποθύμησεν ἡ Ἑλένη, αἱ δύο ὀφρῦς του συνεστάλησαν, καὶ παραλαβὼν αὐτὴν ἀταράχως εἰς τὰς ἀγκάλας του ὡς ἂν ἐκοιμᾶτο, ἔδωκε πρὸς αὐτὴν ν' ἀναπνεύσῃ ζωογονικήν τινα εὐωδίαν. Αὐτὴ δὲ ἀνανήψασα μικρὸν κατὰ μικρὸν, παρετήρησεν ἔκθαμβος καὶ περίφοβος τὸ περὶ αὐτὴν πλῆθος, καὶ εἶπε μὲ φωνὴν χαμηλήν.

— Ὦ Θεέ μου! τί συνέβη; θὰ ἔπαθα πολύ.

Καὶ ὁ μὲν σύζυγός της δὲν εἶπε πρὸς αὐτὴν οὐδὲ λέξιν, μετ' ὀλίγον δὲ ἀνεχώρησαν καὶ οἱ δύο.

Ἡ πένθιμος αὕτη σκηνὴ ἐζωγραφήθη ἔκτοτε ἀνεξαλείπτως εἰς τὴν μνήμην μου. Κατ' ἐμὲ τοῦ Ὀσμόνδου ἡ τύχη ἦτον προτιμοτέρα διότι αὐτὸς τοὐλάχιστον δὲν ᾐσθάνετο.

Μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας παριστάνοντο ἐκ νέου οἱ Ὑγενότοι, καὶ ἡ Ἑλένη ἦτον εἰς τὸ αὐτὸ θεωρεῖον, εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἔχουσα τὸ αὐτὸ ὠχρὸν καὶ ἀκίνητον πρόσωπον. Ἔπασχε μόνον μὲ πλειοτέραν καρτερίαν καὶ δύναμιν, καὶ ὑπέστη μέχρι τέλους τὸ νέον μαρτύριον· τὴν ἔβλεπα ἀδιακόπως, καὶ ᾐσθανόμην παγόνουσαν τὴν καρδίαν μου. Οὐδ' ἐκινεῖτο, οὐδ' ἐδάκρυζεν, οὐδὲ ὡμίλει, ἀλλὰ φρικῶδες ἦτον τὸ ἦθος της! Δεν ἐπίστευα πρὶν διόλου ὅτι ὁ πόνος τῆς ψυχῆς συγκεντρούμενος οὕτω πως ἐντὸς αὐτῆς, ἀλλοιόνει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὸ πρόσωπον.

— Ἀλλ' ὁ σύζυγός της, ἠρώτησεν ὁ Ῥεϋβάλ, δὲν παρετήρει τὴν ὠχρότητά της αὐτήν;

— Ἀγνοῶ· ἦτον πάντοτε ὀπίσω της, ψυχρὸς, ἀτάραχος καὶ ἀπαθὴς ὅσον καὶ ὅταν τὸν ἐπρωτογνώρισα. Καὶ ὅμως μὲ εἶχε φανῆ, ὅταν ἐπέστρεψα ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ὅτι ὁ τραχὺς καὶ ἀναίσθητος αὐτὸς χαρακτήρ του εἶχε γενεῖ ἠπιώτερος· εἶχα πολλάκις ὑποθέσει ὅτι ἐμειδίων τὰ κατάψυχρα χείλη του, καὶ ὅτι ἐπρόφερε λέξεις τινὰς γλυκείας καὶ φιλόφρονας.... Δὲν ἤξευρα τί νὰ συλλογισθῶ. Θὰ τὸ πιστεύσῃς, φίλε μου; ὁσάκις παρέστησαν τοὺς Ὑγενότους, ἡ Ἑλένη ἦτον εἰς τὸ θέατρον, πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ θεωρεῖον, πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, καὶ μὲ τὸ αὐτὸ κάτωχρον πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἔχει ἀπόψε.

Πολλάκις μὲ ἦλθεν ἡ ἰδέα νὰ ὑπάγω εἰς τὸν Κ. Σαιγγεράν καὶ νὰ τὸν εἰπῶ, «Εἶσαι λοιπὸν τυφλός; δὲν βλέπεις πόσον τήκεται ἡ ταλαίπωρος αὐτή; Δὲν ἐννοεῖς ὅτι τὴν φονεύεις καὶ ὅτι καμμίαν ἑσπέραν θὰ τὴν ἐκβάλῃς νεκρὰν ἀπὸ τὸ θέατρον;» Καὶ διὰ νὰ σώσω τὴν Ἑλένην, ἤμην ἕτοιμος νὰ διηγηθῶ καὶ τὴν ἱστορίαν της. Τὴν γνωρίζω φίλε μου τὴν νέαν αὐτήν· τὰ πάθη, τὰ δάκρυα, ἡ λύπη, ἡ καρτερία, ἰδοὺ ὅλη ἡ ὕπαρξίς της. Θὰ προχωρήσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἕωσοῦ τὴν ἐγκαταλείψουν ὅλαι της αἱ δυνάμεις, ἕωσοῦ ἡ καρδία της παύσῃ νὰ πάλλῃ· ἀλλ' ἕως τότε οὔτε λέξιν, οὔτε παράπονον, οὔτε πόθον, δὲν θὰ προφέρουν τὰ χείλη της· ἀλλ' οὔτε ἔλεγχος συνειδήσεως δὲν θὰ τὴν τύπτῃ. Θὰ πέσῃ διὰ νὰ μὴ σηκωθῇ πλέον, καὶ θὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐξανανοίξῃ.

Ἰδοὺ, Ῥεϋβάλ, ἰδοὺ ἡ θλιβερὰ ἱστορία τῆς γυναικὸς ἡ ὁποία εἶναι εἰς ἐκεῖνο τὸ θεωρεῖον, πλησίον τῶν ἄλλων γυναικῶν, αἵτινες γελοῦν καὶ εἶναι ἴσως εὐτυχεῖς, φέρουσαι ἀδάμαντας καὶ ἄνθη. Πόσα μυστήρια καὶ πόσα δάκρυα, φίλε μου, κρύπτονται μεταξὺ τῆς τύρβης τοῦ κόσμου!

— Ταλαίπωρος Ἑλένη! ἀνέκραξε μὲ πάλλουσαν φωνὴν ὁ Ρεϋβάλ, πόσον πρέπει νὰ πάσχῃ ἀκόμη!

. . . .

Τρεῖς ἑβδομάδες παρῆλθαν ἔκτοτε.

Μίαν ἑσπέραν ἐμβῆκα εἰς τὸ θέατρον, καὶ ἴδα ὅτι παρίσταναν τοὺς *Ὑγενότους*. Ὁ Ρεϋβὰλ ἦλθε πρὸς ἐμὲ, καὶ εἶπε·

— Τὸ θεωρεῖον εἶναι κενὸν ἀπόψε.

— Ναὶ . . . κενὸν, ἀπεκρίθην.

Καὶ ἐκαθήσαμεν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ὅπου καὶ πρὸ τριῶν ἑβδομάδων· καὶ ἀτενίσας περίλυπον τὸν φίλον μου, εἶπα·

— Ἀπέθανε! Ναὶ ἡ Ἑλένη ἀπέθανεν εἰκοσαετής! Πλὴν, φίλε μου, ἄς μὴ λυπώμεθα· ἡ ζωή της ἦτον σειρὰ ἀδιάκοπος βασάνων, καὶ ὁ Θεὸς τὴν εὐσπλαγχνίσθη καὶ τὴν ἔκοψε.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ὀσμόνδου, καθ' ἑσπέρας, μόλις ἐσήμαιναν ὀκτὼ ὧραι, καὶ μία φωνὴ ἀνέκραζε τραχέως τὰς λέξεις ταύτας·

— Εἰς τὸ θέατρον, κυρία!

Καὶ ἡ ἀθλία Ἑλένη, ὑπακούουσα εἰς τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην τοῦ ἀνδρός της διαταγὴν, ἤρχετο εἰς τὸ θέατρον, καὶ, καταδικασμένη νὰ βλέπῃ τὸ αὐτὸ δρᾶμα, ν' ἀκούῃ τὰς αὐτὰς λέξεις, ν' ἀνενθυμῆται τὴν εὐγενῆ ἐκείνην καρδίαν ἥτις, μόλις φανεῖσα ἐνώπιόν της, ἐσβέσθη ὡς ὄνειρον, ἐβιάζετο νὰ παρίσταται αἰωνίως μάρτυς τῆς τραγῳδίας ἥτις ὑπέσκαπτε τὴν ζωήν της, ἀφοῦ κατέστρεψε μίαν ἄλλην . . .

Μόλις ἐλάμβανεν ἐπιστρέφουσα εἰς τὴν οἰκίαν της μικρὰν ἀναψυχὴν, καὶ ἡ ἄσπλαγχνος φωνὴ ἠκούετο ἐκ νέου,

— Εἰς τὸ θέατρον, κυρία!

Καὶ τὸ μαρτύριον αὐτὸ ἀνενεοῦτο ἀκαταπαύστως, καὶ τὸ θῦμα ἐσύρετο εἰς τὴν σφαγήν. Μεταξὺ μιᾶς καὶ ἄλλης παραστάσεως, ἡ Ἑλένη ἐγίνετο ὠχροτέρα· μεταξὺ μιᾶς καὶ ἄλλης παραστάσεως νέα ῥυτὶς ἐχαράσσετο εἰς τὸ μέτωπόν της· διότι ἡ λύπη γηράσκει τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλ' ἡ ἀθλία ἐσβέσθη χωρὶς νὰ γογγύσῃ, χωρὶς νὰ παραπονεθῇ, καὶ ὅταν ἐνόησεν ὅτι ὁ θάνατος ἐπλησίαζεν, ἔπασχεν ἴσως εὐγνωμονοῦσα! Τὸ θῦμα λοιπὸν ἐδέχετο ἐν σιωπῇ τὸ ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον ἔπραττεν ὁ δήμιος χωρὶς ν' ἀπαντᾷ ἐμπόδιον.

Ἀλλὰ μίαν ἑσπέραν, καθ' ἣν αἱ λέξεις αὐταί· «εἰς τὸ θέατρον Κυρία!» ἠκούσθησαν ἐκ νέου, ἡ Ἑλένη ἥτις παρηκολούθει ἀμέσως τὸν σύζυγόν της, ἔμεινεν ἀκίνητος εἰς τὸν σκίμποδά της. Αἱ λέξεις ἀντήχησαν τραχύτερον καὶ ἐντονώτερον· ἀλλ' ἐκείνη μόλις ἀνασηκώσασα τὸ κάτωχρον πρόσωπόν της,

— Κύριε, ἀπεκρίθη μὲ φωνὴν μόλις ἀκουσθεῖσαν, δὲν ἠμπορῶ πλέον νὰ σηκωθῶ.

Καὶ ἐκλείσθησαν οἱ ὀφθαλμοί της, καὶ στεναγμὸς ἐξέφυγεν ἀπὸ τὸ στῆθός της, καὶ αὐτὴ ἔμεινεν ἀναίσθητος!

Τὴν μετέφεραν εἰς τὴν κλίνην της, καὶ ἰατρὸς, προσκληθεὶς ἀμέσως, ἐδήλωσε μὲ τρόπον θετικώτατον, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀσθενοῦς ἐκείνου σώματος ἦτον ἐν τῷ σβέννυσθαι, καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐλπὶς σωτηρίας.

Ὡμίλησε δὲ παῤῥησίᾳ, διότι ἔβλεπεν ἐνώπιον αὐτοῦ γυναῖκα μειδιῶσαν πρὸς τὸν θάνατον, ἄνδρα ἀναμένοντα αὐτὸν ἀνιλεῶς, καὶ βρέφος μὴ ἐννοοῦν. Ἡ ψυχοῤῥαγοῦσα ἐζήτησε τὸ παιδίον της, τὸ ὁποῖον ἐγέλασεν ὡς ὅλα τὰ παιδία ὁσάκις τὰ καλοῦν αἱ μητέρες των. Ταλαίπωρον βρέφος, τὸ ὁποῖον δὲν ᾐσθάνετο ὅτι τελευταίαν τότε φορὰν ἔτεινε πρὸς αὐτὸ τὰς χεῖρας ἡ μήτηρ του!

Ἔβαλε τὴν ξανθὴν κεφαλήν του εἰς τὸ στῆθός της, ἐφίλησε τὴν κόμην, τὸ μέτωπον καὶ τὰ μειδιῶντα χείλη του, καὶ ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς οὐρανόν. Ἡ ταλαίπωρος μήτηρ! ἀφοῦ ἔστρεψε τὸ βλέμμα περὶ αὐτὴν, ζητοῦσα εἰς τίνα νὰ ἐμπιστευθῇ τὸ τέκνον της, μὴ θεωροῦσα κανένα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπετάθη εἰς τὸν Θεόν!

Τὰ χείλη της ἐκινήθησαν ἐλαφρῶς καὶ ἐψιθύρισε λέξεις τινὰς ἀπὸ μόνον τὸν Θεὸν ἀκουσθείσας. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐφίλησεν ἐκ νέου τὸν υἱόν της ὅστις ἀπεκοιμήθη ἀταράχως εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ τὸν ἠτένισεν ὥρας πολλὰς διότι αὐτὸς ἦτον ἡ μόνη της χαρὰ καὶ ἡ μόνη της παρηγορία, καὶ αὐτὸν μόνον ἐλυπεῖτο ἀποθνήσκουσα. Ἔμεινε δὲ ἱκανὴν ὥραν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, καὶ μετὰ ταῦτα ἔνευσε διὰ νὰ βάλωσι τὸ μικρόν της εἰς τὴν κοιτίδα του.

Σταυρώσασα ἀκολούθως τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους της, ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐξήπλωσε τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ προσκέφαλόν της. Ὡς ἂν ἐτελείωσαν ὅλα τὰ ἔργα της ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνεπαύθη ὡς τις ἀναμένων τὸν ὕπνον· ἀλλὰ τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο, ὁ ὕπνος ἔμελλε νὰ ἦναι αἰώνιος!

Ὁ δὲ στρατηγὸς μὲ μέτωπον ζοφερὸν καὶ μὲ βλέμμα ἄγριον ἵστατο ὄρθιος παρὰ τὴν κλίνην· οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν προσηλωμένοι εἰς τὸ κάτωχρον πρόσωπον τῆς γυναικός του, καὶ μὲ ἀπάθειαν παρετήρει τὰς ταχείας προόδους τῆς τελευταίας της ἀγωνίας. Καὶ τφόντι τὸ στῆθος τῆς Ἑλένης ἐξωγκοῦτο μὲ δυσκολίαν, αἱ χεῖρές της συνεσφίγγοντο σπασμωδῶς, καὶ λεληθότα τινὰ παράπονα ἐξέφευγαν ἀπὸ τὰ χείλη της. Καὶ ἦλθεν ὥρα, ὥρα ἀπευκταία, καθ' ἣν ἐφάνη ὅτι τὸ εὔθραυστον ἐκεῖνο πλάσμα θὰ συνετρίβετο διὰ παντός!

Τότε ὁ στρατηγὸς ἔκυψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν γυναῖκά του· τὸ βλέμμα του ἐξήφθη ἀπαισίως, καὶ ἡ ἀκάθεκτος σκληρότης τῆς σιδηρᾶς καρδίας του μετέβη εἰς τὸ πρόσωπόν του. Ὅλον του τὸ σῶμα ἀνέφριξε, καὶ μὲ φωνὴν πνιγηρὰν ἐψιθύρισεν εἰς τὰ ὠτία τῆς Ἑλένης,

— Τὰ ἤξευρα ὅλα, καὶ ἐκδικήθην! . . .

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχοῤῥαγούσης ἠνοίχθησαν ἀμέσως, ἡ ζωὴ ἐφάνη ἐπανελθοῦσα, καὶ τὸ μέτωπόν της ἀνυψώθη εὐγενὲς καὶ ὑπερήφανον. Ναὶ, φίλε μου, εὐγενὲς διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἁγνότητά της, ὑπερήφανον διὰ τὰ παθήματα καὶ τὸν θάνατόν της. Τὰ χείλη της συνεστάλησαν περιφρονητικῶς, διότι δὲν εἶχε τὴν δύναμιν οὐδὲ λέξιν νὰ προφέρῃ. Ἐνῷ δὲ προσήλωσεν εἰς τὸν σύζυγόν της βλέμμα ἀγανακτήσεως, ἡ χεὶρ της ἥρπασεν ἐπιστολὴν κρυμμένην ὑπὸ τὸ προσκέφαλόν της. Τὸ χαρτίον ἦτον ζαρωμένον ἀπὸ

τὰ δάκρυα . . . ἤθελητε δὲ νὰ τὸ δώσῃ πρὸς τὸν σύζυγόν της, ἀλλὰ τὴν ἐγκατέλιπαν αἱ δυνάμεις της, καὶ αὐτὸ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ στρατηγοῦ. Οὗτος δὲ τὸ ἥρπασεν ἀμέσως, καὶ πλησιάσας εἰς τὸν φανὸν ἀνέγνωσε τὰ ἐφεξῆς·

«Ὑγιαίνετε, κυρία, ὑγιαίνετε διὰ παντός· ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθην νὰ μείνω ψυχρὸς καὶ ἀπαθὴς ἀπέναντι τῆς βδελυρᾶς συκοφαντίας ἥτις ἐπροσπάθει νὰ στιγματίσῃ τὴν εὐγενῆ καὶ καθαράν σας καρδίαν. Ἔμελλα ν' ἀναχωρήσω αὔριον, καὶ ὑπακούσας εἰς τὰς θελήσεις σας, νὰ ἀναχωρήσω ἀπὸ τὸν τόπον ὅπου κατοικεῖτε. Δὲν ἐγόγγυσα πώποτε, διότι, ὡς καὶ ὑμεῖς, ἐσεβάσθην τὸν ἱερὸν δεσμὸν ὅστις σᾶς συνδέει μετ' ἄλλου. Πράττω ὅμως πλειότερον ἀφ' ὅσον ἐζητήσατε· ἀναχωρῶ ἀπόψε διὰ νὰ μὴν ἐπιστρέψω πλέον. Ὑγιαίνετε, κυρία· ὁ Θεὸς νὰ διαχύσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σας ἀξίας ν' ἀπολαύῃ πάσης εὐδαιμονίας, τὰς πολυτιμοτάτας εὐλογίας του. Ἐνίοτε δὲ, ὅταν προσεύχεσθε, ἀνακαλῆτε εἰς τὴν μνήμην σας καὶ τὸν

πιστὸν δοῦλόν σας

Ὀσμόνδον Σερινιύ.»

Δάκρυα κατέβρεξαν τὸ πρόσωπον τοῦ στρατηγοῦ.

— Ἑλένη! . . . ἀνέκραξε μὲ φωνὴν σπαραξικάρδιον ὁρμήσας πρὸς τὴν κλίνην της.

Ἀλλ' ἡ Ἑλένη δὲν ἔζη πλέον!

Τὸ πρόσωπόν της διετήρει τὴν γαληνίαν ἀγανάκτησιν ψυχῆς καθαρᾶς καὶ εὐγενοῦς, ἀνάνδρως συκοφαντηθείσης. Εἰς μάτην ὁ στρατηγὸς, λαβὼν τὰς εἰσέτι θερμὰς χεῖράς της τὴν ἐκάλει . . . Τὴν ἀνεσήκωσεν εἰς τὰς ἀγκάλας του κράζων·

— Συγχώρησόν με! . . . συγχώρησόν με! . . . .

Ἀλλ' ἡ Ἑλένη ἔκειτο ἄπνους! εἶχεν ἤδη προφέρει τὸν τελευταῖον λόγον, λόγον ἀθωότητος, λύπης, θάρρους καὶ ἀρετῆς, ἀλλ' ἴσως καὶ ἐπιπλήξεως.

ΠΕΡΙ
ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ
ΤΩΝ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλ. Ξς'.)

—ο—

Ὁ παιδαγωγὸς ἦτο δοῦλός τις. Ἐξελέγοντο δὲ ὡς παιδαγωγοὶ βεβαίως ὄχι μόνον οἱ φρονιμώτατοι καὶ ἐπιεικέστατοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνωτέρας παιδείας κάτοχοι. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο σπανίως συνέβαινε, καὶ εἰς εὐκαταστάτους οἰκογενείας· οὕτω περιγράφει ὁ Πλάτων (Λύσ.) τοὺς τοῦ Μενεξένου καὶ Λύσιος ὡς *ὑποβαρβαρίζοντας*. Δεινότερα δ' ὁμιλεῖ ὁ Πλούταρχος (1) περὶ τῆς ἀσυνειδησίας τῶν συγχρόνων του γονέων «ἐπεὶ νῦν γε τὸ γινόμενον πολλοῖς ὑπερκαταγέλαστόν ἐστι· τῶν γὰρ δούλων τῶν σπουδαίων τοὺς μὲν γεωργοὺς ἀποδεικνύουσι, τοὺς δὲ ναυκλήρους, τοὺς δὲ ἐμπόρους, τοὺς δὲ οἰκονόμους, τοὺς δὲ δανειστάς· ὅ,τι δ' ἂν εὕρωσιν ἀνδράποδον οἰνόληπτον καὶ λίχνον πᾶσαν πραγματείαν ἄχρηστον, τούτῳ φέροντες ὑποβάλλουσι τοὺς υἱούς.»

Οἱ παιδαγωγοὶ λοιπὸν οὗτοι παρηκολούθουν τοὺς παῖδας πανταχοῦ, ἰδίως δὲ εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον, καθὼς πληροφορούμεθα ἤδη ἀπὸ τὸν Λύσιν τοῦ Πλάτωνος, ὅπου ῥητῶς λέγεται: «τί δὲ ποιῶν αὖ οὗτος ὁ παιδαγωγός σου ἄρχει; Ἄγων δήπου, ἔφη, εἰς διδασκάλου·» καὶ μεταξὺ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος ὑπῆρχε κατὰ τὸν Αἰσχίνην (κ. Τιμάρχ.) νόμος τις «*περὶ παιδαγωγῶν ἐπιμελείας*,» ἀφορῶν αὐτὴν ταύτην τὴν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια φοίτησιν. Οἱ παιδαγωγοὶ ἔφερον τὰ βιβλία τῶν παίδων καὶ τἄλλα τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸ Σχολεῖον, ἤτοι τὴν κιθάραν, ἂν καὶ πολλάκις καὶ ἰδιαίτεροι δοῦλοι ἔφερον αὐτὴν (2). Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸν ἂν οἱ παιδαγωγοὶ ἔμεναν παρόντες εἰς τὰ Σχολεῖα, καθὼς εἰς τὰ γυμνάσια, ἢ ἐπανήρχοντο διὰ νὰ ἄγωσι τοὺς παῖδας εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐπειδὴ ἂν καὶ τὸ κυριώτερον οἴκημα τοῦ Σχολείου ὀνομάζηται *παιδαγωγεῖον* (τὸ ὁποῖον καὶ *φωλεὸς* ὠνομάζετο), ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τοὺς παιδαγωγούς. Ἄλλως τε ἦτον ἀπηγορευμένον εἰς πάντα ἄνδρα, καὶ μάλιστα ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ἡ εἰς τὸ Σχολεῖον εἴσοδος ἐν καιρῷ παραδόσεως, ἐξαιρουμένων τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν τοῦ διδασκάλου. «καὶ μὴ ἐξέστω, λέγει ὁ Αἰσχίνης (3), τοῖς ὑπὲρ τὴν τῶν παίδων ἡλικίαν οὖσιν εἰσιέναι τῶν παίδων ἔνδον ὄντων, ἐὰν μὴ υἱὸς διδασκάλου, ἢ ἀδελφὸς, ἢ θυγατρὸς ἀνήρ· ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτ' εἰσίῃ, θανάτῳ ζημιούσθω.» Ἀλλ' εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους φαίνεται ὅτι δὲν διετηρεῖτο αὐστηρῶς ὁ νόμος οὗτος τοῦ Σόλωνος· ἐπειδὴ ὁ Θεόφραστος μεταξὺ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ λάλου ἀναφέρει καὶ τοῦτο, ὅτι ὑπάγει εἰς τὰ Σχολεῖα καὶ τὰς παλαίστρας, καὶ διὰ τῶν ἀδολεσχιῶν του ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ ἔργον των διδασκάλους καὶ μαθητάς. Ἔμενον δὲ οἱ νέοι ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τούτων τῶν παιδαγωγῶν μέχρι τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Τερεντίου (4) καὶ τοῦ Πλουτάρχου (5). Παράδειγμα παιδαγωγοῦ μὲ ἀρχαϊκὰ ἤθη, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἤθελε νὰ ὑπακούσῃ ὁ νέος, εὑρίσκεται παρὰ τῷ Πλαύτῳ (6).

Ἀπὸ τοῦδε ἤρχιζε καὶ ἡ διδασκαλία, ἥτις ἐν γένει ἐκτὸς τῆς οἰκίας ἐγίνετο, καὶ ἦτο διαμεμερισμένη εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια. Ἀληθινὰ ὁ Σωκρά-

(1) π. Παίδ. ἀγωγ. 7.—παραβ. Λυκούργ. 16. Ἀλκιβ. 1. (2) Λιβαν. Λόγ. XXIV.—Λουκιαν. Ἐρωτ. 44. παραβ. Πολυδ. X, 59 (3) κ. Τιμάρχ.
(4) Andr I, 1, 24. (5) π. Τ; Ἀκου. I.
(6) Bacch. I, 2. III, 1, 3.

της παρὰ Πλάτωνι (Πρωταγ.) διηγεῖται ὅτι· «Κλεινίαν τὸν Ἀλκιβιάδου τουτουῒ νεώτερον ἀδελφὸν ἐπιτροπεύων ὁ αὐτὸς ἀνὴρ Περικλῆς, δεδιὼς περὶ αὐτοῦ, μὴ διαφθαρῇ δὴ ὑπὸ Ἀλκιβιάδου, ἀποσπάσας ἀπὸ τούτου, καταθέμενος ἐν Ἀρίφρονος ἐπαίδευε, καὶ πρὶν ἓξ μῆνας γεγονέναι ἀπέδωκε τούτῳ, οὐκ ἔχων ὅ,τι χρήσαιτο αὐτῷ·» ἀλλ' εἰς τὰς λέξεις ταύτας δὲν ὑπάρχει ἡ ἐλαχίστη ἔννοια ἰδιωτικῆς κατ' οἶκον διδασκαλίας, ὡς ὑπέθεσεν ὁ Κράμερ (1). Τοὐναντίον εἶναι πρόδηλον ὅτι τὸ *ἐπαίδευε* κυρίως σημαίνει τὴν ἠπιωτέραν οἰκιακὴν παιδείαν. Ἐπειδὴ διὰ νὰ χωρίσῃ ὁ Περικλῆς τὸν Κλεινίαν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ὡ. πρὸς τὰ μαθήματα, δὲν ἐχρειάζετο νὰ κάμῃ ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ τοὺς στείλῃ εἰς δύο διαφόρους διδασκάλους.

Ἀπὸ ποῖον δ' ἔτος τῆς ἡλικίας των ἤρχιζον κυρίως νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα, οὐδαμοῦ λέγεται ῥητῶς [καθὼς εἴδομεν προλαβόντως, ὅτι καὶ τὸ πότε παρεδίδοντο οἱ παῖδες εἰς τοὺς παιδαγωγοὺς δὲν ἀναφέρεται ῥητῶς]. Ὁ Πλάτων φαίνεται μὲν ὅτι μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους μόνον προτρέπει τοὺς παῖδας εἰς τὸ γυμνάσιον, ἢ κυρίως εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, λέγων (2)· «μετὰ δὲ τὸν ἑξέτη καὶ τὴν ἑξέτιν διακρινέσθω μὲν ἤδη τὸ γένος ἑκατέρων. — πρὸς δὲ τὰ μαθήματα τρέπεσθαι χρεὼν ἑκατέρους· τοὺς μὲν ἄρρενας ἐφ' ἵππων διδασκάλους καὶ τόξων καὶ σφενδονήσεως·» καὶ ὅτι τὸ δέκατον ἔτος διορίζει δι' ἔναρξιν εἰς τὰ γ ρ ά μ μ α τ α, ἀλλὰ τοῦτο πραγματικῶς σπανίως συνέβαινε, καὶ κατὰ συνέπειαν ἀξιώματός τινος, τὸ ὁποῖον καὶ τὴν σήμερον πολὺ συχνὰ ἀκούομεν, ἔστελλον τοὺς παῖδας εἰς τὰ σχολεῖα πολὺ πρωϊαίτερον διὰ νὰ μὴ κάμωσι *τρέλλας* εἰς τὴν οἰκίαν. Οὕτω λέγει ὁ Λουκιανὸς (3) «ἐπεὶ καὶ αἱ τίτθαι τοιάδε λέγουσι περὶ τῶν παιδίων, ὡς ἀπιτέον αὐτοῖς ἐς διδασκάλου· καὶ γὰρ ἂν μηδέπω μαθεῖν ἀγαθόν τι δύνωνται, ἀλλ' οὖν φαῦλον οὐδὲν ποιήσουσιν ἐκεῖ μένοντες.» Ὄχι πολὺ διαφορετικὰ παρὰ τὸν Πλάτωνα διηγεῖται καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (4) τὴν *μέχρι πέντε ἐτῶν ἡλικίαν* σημειώνων ὡς ἡλικίαν· «ἣν οὔπω πρὸς μάθησιν καλῶς ἔχει προσάγειν οὐδεμίαν, οὔτε πρὸς ἀναγκαίους πόνους.» ἀκολούθως λέγει· «διελθόντων δὲ τῶν πέντε ἐτῶν τὰ δύο μέχρι τῶν ἑπτὰ, δεῖ θεωροὺς ἤδη γίγνεσθαι τῶν μαθήσεων, ἃς δεήσει μανθάνειν αὐτούς.» Μὲ ταῦτα ἐννοεῖ ἀναμφιβόλως τὴν Γυμναστικὴν, ἥτις κατ' αὐτὸν πρέπει ἐπίσης νὰ προηγῆται τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας· ἐπειδὴ ἐν τῷ Πολιτειῶν VIII, 3. λέγει· «ἐπεὶ δὲ φανερὸν, πρότερον τοῖς ἔθεσιν ἢ τῷ λόγῳ παιδευτέον εἶναι, καὶ περὶ τὸ σῶμα πρότερον ἢ τὴν διάνοιαν, δῆλον ἐκ τούτων ὅτι παραδοτέον τοὺς παῖδας γυμναστικῇ καὶ παιδοτριβικῇ.» Ἂν ὅμως ἡ ἔναρξις μὲ γράμματα ἐγίνετο, περὶ τούτου οὐδεμία διασάφησις ὑπάρχει.

(1) gesch. d. erz. u. d. unterr. im alterth. Th. I, s. 275.
(2) Νόμ. VII. (3) Ἑρμοτιμ. 82.
(4) Πολιτ. VII, 17.

Καθόσον ἀφορᾷ τὰ σχολεῖα, ἐν γένει ἡ πολιτεία μικρὸν μέρος ἐλάμβανεν εἰς τὴν περὶ τούτων φροντίδα, καὶ τοὺς παρὰ Πλάτωνι (Ἀλκιβ. I.) λόγους τοῦ Σωκράτους· «τῆς δὲ σῆς γενέσεως, ὦ Ἀλκιβιάδη, *καὶ τροφῆς καὶ παιδείας* ἢ ἄλλου ὁτουοῦν Ἀθηναίων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδενὶ μέλει, εἰ μή τις ἐραστής σου τυγχάνει ὤν·» δυνάμεθα ἐξ ὁλοκλήρου ἐνταῦθα ἰδίως ν' ἀναφέρωμεν. Ἀληθινὰ ὑπῆρχον νόμοι ἀφορῶντες τὴν πρὸς τὰ Σχολεῖα φοίτησιν, ὡς παρὰ Πλάτωνι (Κρίτων) λέγεται· «Ἀλλὰ τοῖς περὶ τὴν τοῦ γενομένου τροφήν τε καὶ παιδείαν (νόμοις μέμφῃ), ἐν ᾗ καὶ σὺ ἐπαιδεύθης; ἢ οὐ καλῶς προσέταττον ἡμῶν οἱ ἐπὶ τούτοις τεταγμένοι νόμοι, παραγγέλλοντες τῷ πατρὶ τῷ σῷ, σὲ ἐν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ παιδεύειν;» κατὰ πόσον ὅμως ἐξησκεῖτο εἰς αὐτὰ ἡ βία δὲν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν κυρίως ἕνεκα τῆς ἠπιωτέρας ἐκφράσεως *παραγγέλλειν*, ἐνῷ οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος εἶναι καθόλου μόνον ἀπαγορευτικοῦ εἴδους, καὶ ἀποτρεπτικοὶ ἠθικῶν καταχρήσεων. Ἂν δὲ τῳόντι ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας ῥητὸς νόμος διατάσσων «τοὺς παῖδας διδάσκεσθαι πρῶτον νεῖν τε καὶ γράμματα (1)·» τοὐλάχιστον δὲν ἔλαβε χώραν νέα ἐπιθεώρησις αὐτοῦ.

Πολὺ ὀλιγώτερον δ' ἐφρόντιζεν ἡ πολιτεία δι' ἀνέγερσιν δημοσίᾳ δαπάνῃ συντηρηθησομένων καταστημάτων, καὶ ἂν ἐκ τῶν ἑξῆς λόγων τοῦ Δημοσθένους (κ. Βοιωτ. ὀνομ.) «Ἀλλὰ καὶ πρὶν ἡμέτερος φάσκειν συγγενὴς εἶναι εἰς Ἱπποθωντίδα ἐφοίτα φυλὴν εἰς παῖδας χορεύσων» τῳόντι ἐξάγηται, ὡς ὑποθέτει ὁ Βοίκχιος, ὅτι αἱ φυλαὶ ἐφρόντιζον ἐν μέρει διὰ τὴν εἰς Μουσικὴν καὶ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας, δι' ἀποκαταστάσεως διδασκάλων, πρὸς οὓς ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ ὅλη ἡ νεολαία τῆς φυλῆς, καὶ ἂν δὲν πρέπῃ νὰ νοήσωμεν τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Δημοσθένους μᾶλλον περὶ χορηγίας τινος (ἴδ. Ἀντιφ. π. χορευτ.), τότε βεβαίως τοιαύτη τις ἑταιρεία ἤθελεν ἔχει τὸν χαρακτῆρα μιᾶς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως. Πλειότερα δὲ περὶ ὀργανισμοῦ τοιούτου εἴδους δυνάμεθα ἴσως νὰ εἰκάσωμεν, παρὰ ταύτας τὰς λέξεις τοῦ Δημοσθένους, ἐκ τῶν παρ' Ἀριστοφάνει (2) ἀπαντωμένων, συνδέοντες αὐτὰ μὲ τὰς σκοτεινὰς λέξεις τοῦ παρ' Αἰσχίνῃ (κ. Τιμάρχ.) *περὶ τῆς συμφοιτήσεως τῶν παίδων* νόμου, ἂν οἱ τελευταῖοι λόγοι δὲν ἀνήκωσιν εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα ἀναφερομένους *ἐγκυκλίους χορούς*. Ὅσα δὲ λέγει ὁ Πλάτων περὶ δημοσίου διορισμοῦ, καὶ μισθοδοτήσεως διδασκάλων, ὡς ἐν Νόμ. VII. «Ἐν δὲ τούτοις πᾶσι (διδασκαλείοις καὶ γυμνασίοις) διδασκάλους ἑκάστων πεπεισμένους μισθοῖς, οἰκοῦντας ξένους, διδάσκειν τε πάντα ὅσα πρὸς τὸν πόλεμόν ἐστι μαθήματα, τοὺς φοιτῶντας, ὅσα τε πρὸς μουσικήν· οὐχ ὃν ἂν ὁ πατὴρ βούληται, ὃν δ' ἂν μὴ, ἐῶντα τῆς παιδείας·» ταῦτα εἶναι μόνον ἰδικαί του μηδέποτε πραγματοποιηθεῖσαι ἰδέαι, καὶ ἡ νομοθεσία τοῦ Χαρώνδου, περὶ οὗ παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ (4) λέγεται· «Τὴν γὰρ γραμματικὴν

(1) Petit Leg. Att. p 12. 239.
(2) Νεφ. 964. (4) XII, 13.

παρὰ τὰς ἄλλας μαθήσεις προέκρινεν ὁ νομοθέτης. — Ὅθεν ὡς μεγάλων τινῶν ἀγαθῶν ἀποστερουμένους τοὺς ἀγραμμάτους διωρθώσατο τῇ νομοθεσίᾳ ταύτῃ, καὶ δημοσίας ἐπιμελείας τε καὶ δαπάνης ἠξίωσε, » ἔχει ὀλίγον κῦρος. — Τοιαῦτα καταστήματα κατὰ πρῶτον πολὺ μεταγενεστέρως ἀνηγέρθησαν.

Ἐν γένει ἔμενεν εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν τῶν γονέων ἡ περὶ τῆς παιδεύσεως τῶν παίδων αὐτῶν φροντίς, καὶ μάλιστα εἰμποροῦσάν τινες νὰ μείνωσιν ἐστερημένοι πάσης μαθήσεως, ὡς ὁ παρ' Ἀριστοφάνει (ἱππ. 1234, Ἀλλαντοπώλης. Ἐν τούτοις τοιαῦται περιστάσεις σπανίως συνέβαινον, καὶ ἡ καθημερινὴ εἰς τὰ σχολεῖα φοίτησις ἐφαίνετο τόσον σύνηθες καὶ ἀναγκαῖον, ὥστε οἱ Τροιζήνιοι, ὅτε αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία τῶν Ἀθηναίων ἕνεκα τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου κατέφυγον εἰς αὐτούς, ἐκτὸς τῆς λοιπῆς περιποιήσεως, καὶ διδασκάλους ἐφρόντισαν διὰ τὰ παιδία ταῦτα. «Καὶ τρέφειν ἐψηφίσαντο, λέγει ὁ Πλούταρχος (1), δημοσίᾳ, δύο ὀβολοὺς ἑκάστῳ διδόντες, καὶ τῆς ὀπώρας λαμβάνειν τοὺς παῖδας ἐξεῖναι πανταχόθεν· ἔτι δ' ὑπὲρ αὐτῶν διδασκάλοις τελεῖν μισθούς.» Ἀπὸ δὲ τῆς παρ' Αἰλιανῷ (2) εἰδήσεως φαίνεται πόση ἦτον ἡ ἀξία, ἣν ἔδιδον εἰς τὰ γράμματα. «Ἡνίκα, λέγει, τῆς θαλάσσης ἦρξαν οἱ Μιτυληναῖοι τοῖς ἀφισταμένοις τῶν συμμάχων τιμωρίαν ἐκείνην ἐπήρτησαν, γράμματα μὴ μανθάνειν τοὺς παῖδας αὐτῶν, μηδὲ μουσικὴν διδάσκεσθαι πασῶν κολάσεων ἡγησάμενοι βαρυτάτην εἶναι ταύτην, ἐν ἀμαθίᾳ καὶ ἀμουσίᾳ καταβιῶναι·» περὶ τοῦ ἀξιοπίστου αὐτῶν δύναται ἕκαστος νὰ κρίνῃ ὅπως θέλει. Μολαταῦτα πλεῖστον ἐκρέματο ἀπὸ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν τῶν γονέων, ἐπειδὴ εἰς αὐτοὺς μάλιστα ἦτον ἐπιτετραμμένη ὅλως ἡ ἐκλογὴ τῶν διδασκάλων. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἐκλογὴ πολλάκις ἐγίνετο μὲ τὴν μεγαλητέραν ἀδιαφορίαν, καὶ μεγάλην ἐπιρροὴν εἶχον ἐπ' αὐτῆς αἱ συστάσεις καὶ ἄλλα αἴτια· οὕτω λέγει τοὐλάχιστον περὶ τῆς ἐποχῆς του ὁ Πλούταρχος (3)· «Νῦν δέ τις καὶ καταπτύσειε τῶν πατέρων ἐνίων, οἵτινες πρὶν δοκιμάσαι τοὺς μέλλοντας διδάσκειν, δι' ἄγνοιαν, ἔσθ' ὅτε καὶ δι' ἀπειρίαν ἀνθρώποις ἀδοκίμοις καὶ παρασήμοις ἐγχειρίζουσι τοὺς παῖδας·» καὶ ἀμέσως μετὰ ταῦτα· «ἐνίοτε γὰρ εἰδότες, αἰσθομένων μᾶλλον αὐτοῖς τοῦτο λεγόντων, τὴν ἐνίων τῶν παιδευτῶν ἀπειρίαν ἅμα καὶ μοχθηρίαν, ὅμως τούτοις ἐπιτρέπουσι τοὺς παῖδας· οἱ μὲν ταῖς ἀρεσκομένων ἡττώμενοι κολακείαις· εἰσὶ δὲ οἱ δεομένοις χαριζόμενοι φίλοις.»

Οἱ διδάσκαλοι ἦσαν μὲν κάπως ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς πολιτείας, καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦ Σόλωνος (κατὰ τὸν Αἰσχίνην ἐν τῷ κ. Τιμάρχ.) ἦσαν κάποιαι ἀρχαὶ ἐπὶ τούτῳ ὡρισμέναι, πιθανῶς οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μνημονευόμενοι *παιδονόμοι*, ὡς καὶ ὁ Πλάτων (4) ἐκφράζεται τὴν ἐπιθυμίαν του ὅτι πρέπει νὰ ἐκλεχθῇ « ἄρχων, ὁ τῆς παιδείας ἐπιμελητὴς πάσης θηλείων τε καὶ ἀῤῥένων· » ἀλλ' ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν ἀνεφέρετο μόνον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ὡρισμένων τινῶν νόμων ἀφορώντων τὴν ἠθικήν. Τοὐναντίον περὶ τῆς ἱκανότητος τῶν διδασκάλων καὶ περὶ τῆς μεθόδου αὐτῶν μόλις ἐμερίμνα ἡ πολιτεία, εἶναι ὅμως πιθανὸν ὅτι ἀπῃτεῖτο εἰς τοῦτο κάποια ἡλικία. Ἐπειδὴ καὶ οἱ *χορηγοὶ τῶν παίδων* ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν ὑπὲρ τὴν τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν. Ὅθεν καί τινες χωρὶς νὰ παρατηρήσουν τὴν κλίσιν καὶ ἱκανότητα αὐτῶν, ὑπὸ ἐνδείας κινούμενοι κέρδους ἕνεκα μόνον ἐνησχολοῦντο εἰς τοῦτο τὸ ἔργον, ἰδίως δὲ ἐπηγγέλλοντο τὸν γραμματοδιδάσκαλον. Ἐκ τούτου καὶ ὁ Λουκιανὸς (1) ἀστείως ἐφαρμόζει τὴν τοιαύτην κατάστασιν καὶ εἰς τοὺς ἐν ᾅδῃ· «πολλῷ δ' ἂν οἶμαι, λέγει, μᾶλλον ἐγέλας, εἰ ἐθεάσω τοὺς παρ' ἡμῖν βασιλέας καὶ σατράπας πτωχεύοντας παρ' αὐτοῖς, καὶ ἤτοι ταριχοπωλοῦντας ὑπ' ἀπορίας, ἢ τὰ πρῶτα διδάσκοντας γράμματα.» Ἄλλοι μάλιστα ἐμίσθωναν ἑαυτοὺς ὡς συνεργοὺς εὐϋπολήπτων διδασκάλων, καθὼς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀφ' ὅσα λέγει ὁ Δημοσθένης (2) περὶ τῆς τύχης τοῦ Αἰσχίνου κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ παρά τινι τοιούτῳ διδασκάλῳ ἦτο. Τὸ χωρίον τοῦ Δημοσθένους περιέχει καὶ ἄλλας μερικὰς λεπτομερείας, ἱκανὰς νὰ μᾶς παρέχωσιν ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ ἀττικοῦ παιδαγωγείου. « δι' ἣν (τύχην), λέγει, παῖς μὲν ὢν μετὰ πολλῆς ἐνδείας ἐτράφης, ἅμα τῷ πατρὶ πρὸς τῷ διδασκαλείῳ προσεδρεύων, τὸ μέλαν τρίβων, καὶ τὰ βάθρα σπογγίζων καὶ τὸ παιδαγωγεῖον κορῶν, οἰκέτου τάξιν, οὐκ ἐλευθέρου παιδὸς ἔχων. » Ὅμοιόν τι διηγεῖται περὶ τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Διογένης ὁ Λαέρτιος (3) « καὶ σὺν τῷ πατρὶ γράμματα διδάσκειν λυπροῦ τινος μισθαρίου. » Ἐκ πάντων τούτων βλέπομεν ὅτι τὸ ἔργον τούτων, « τῶν τὰ πρῶτα γράμματα διδασκόντων, » δὲν εἶχεν ἰδιαιτέραν τινὰ ὑπόληψιν. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ὁ λόγος τοῦ Ἀλκιβιάδου ζητήσαντος παρὰ τοιούτοις διδασκάλοις τὰ Ὁμήρου ποιήματα, « ἑτέρου δὲ φήσαντος, » λέγει ὁ Πλούταρχος (4), «ἔχειν Ὅμηρον ὑφ' αὐτοῦ διωρθωμένον· εἶτ' ἔφη, γράμματα διδάσκεις, Ὅμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὤν, καὶ οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις; » Παιδία εὐκαταστάτων γονέων δὲν ἐπήγαινον εἰς τοιούτους ἐξ ἀνάγκης διδασκάλους, ὡς ὁ Δημοσθένης μὲ ἐνδόμυχον συναίσθησιν ἑαυτοῦ λέγει (π. Στεφ.), « ἐμοὶ μὲν τοίνυν ὑπῆρξεν, Αἰσχίνη, παιδὶ μὲν ὄντι φοιτᾷν εἰς τὰ προσήκοντα διδασκαλεῖα· » ἀλλ' ἐκ τῆς κατωτέρας τάξεως τῶν πολιτῶν εὕρισκον πάντοτε μαθητὰς οἱ τοιοῦτοι διδάσκαλοι ἕνεκα τῆς εὐτελείας τῶν διδάκτρων.

Ὁποῖός τις περίπου ἦν ὁ μισθὸς τῶν διδασκάλων, δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω. Ἐπειδὴ ἀφ' ὅσα οἱ Ῥήτορες καὶ οἱ Σοφισταὶ ἐπληρώνοντο, δὲν δύναταί τις ὀπισθοπορικῶς νὰ εἰκάσῃ καὶ περὶ τῶν προη-

(1) Θεμιστ. 10.
(2) Ποικ. Ἱστ. Ζ', Ις'.
(3) Π. παίδ. ἀγωγ. 7.
(4) Νόμ. VI.

(1) Νεκυομ. 17.
(2) Περὶ Στεφ.— παράβαλε καὶ Ἀπολλώνιον καὶ Λιβάν. ἐν βίῳ Αἰσχίνου.
(3) Χ. 4.
(4) Ἀλκιβ. 7.

γουμένων. Ἀλλ' ἕτερόν τι εἰσόδημα, ἐκτὸς τοῦ ἐπιτηδεύματός των δὲν εἶχον, ὡς ἤδη ἐῤῥέθη, καὶ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν ἐκρέματο ἡ εὐδαιμονία των. Τούτου ἕνεκα ὁ Αἰσχίνης (κ. Τιμάρχ. λέγει· « Οἷς ἔστιν ὁ μὲν βίος ἀπὸ τοῦ σωφρονεῖν, ἡ δ' ἀπορία ἐκ τῶν ἐναντίων. » Καὶ κατὰ ποίαν προθεσμίαν ἐπληρώνοντο οἱ διδάσκαλοι δὲν λέγεται τόσον εὐκρινῶς. Κατὰ τὸν Θεόφραστον δύναται νὰ φανῇ ὅτι κατὰ μῆνα ἐπληρώνοντο, ἐπειδὴ λέγει περὶ ἑνὸς μικρολόγου· « καὶ τὸν Ἀνθεστηριῶνα τὸν ὅλον μὴ πέμπειν αὐτοὺς (τοὺς παῖδας) εἰς τὰ μαθήματα διὰ τὸ θέας εἶναι πολλὰς, ἵνα μὴ τὸν μισθὸν ἐκτίνῃ. » Ἐν τούτοις εἰμποροῦσαν καὶ περισσότεραι ἡμέραι νὰ παρέλθωσιν, καὶ ἀπ' αὐτὰς νὰ ἀφαιρεθῶσιν αἱ ἀπουσίαι τῶν μαθητῶν, καὶ οὕτω λέγεται ἀμέσως πρὸ τῶν ἀνωτέρω· « καὶ τῶν υἱῶν δὲ μὴ πορευομένων εἰς τὸ διδασκαλεῖον διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν ἀφαιρεῖν τοῦ μισθοῦ κατὰ λόγον. » Τοὐναντίον ὑπερασπίζεται ἑαυτὸν ὁ διδάσκαλος παρὰ Λιβανίῳ (1). Φαίνεται λοιπὸν ὅτι πολὺ κανονικῶς δὲν ἐγίνετο ἡ πληρωμὴ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Δημοσθένης (2) κατηγορεῖ τὸν Ἄφοβον ὅτι εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς παιδικῆς του ἡλικίας δὲν ἐπλήρωσε τοὺς διδασκάλους του· « ὥστε καὶ τοὺς διδασκάλους τοὺς μισθοὺς ἀπεστέρηκε. »

Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ δεχθῇ εἷς διδάσκαλος, ἦτον, ὡς φαίνεται, εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νόμου προσδιωρισμένος ὁ ἀνώτατος ὅρος. Οὕτως ἐννοοῦμεν τὰς ἀκολούθους λέξεις τοῦ Αἰσχίνου (κ. Τιμάρχ.)· « πρῶτον μὲν ἣν ὥραν προσήκει ἰέναι τὸν παῖδα τὸν ἐλεύθερον εἰς τὸ διδασκαλεῖον, ἔπειτα μετὰ *πόσων παίδων* εἰσιέναι. » Ὁ νόμος οὗτος περαιτέρω δὲν ἐξηγεῖται. Ὡς παράδειγμα τοῦ λόγου μας δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰ παρὰ Παυσανίᾳ (3), ὅστις διηγούμενος περὶ τοῦ Κλεομήδους, πῶς ἀποτυχὼν εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ βραβείου παρεφρόνησεν, λέγει ὅτι ἑξήκοντα περίπου παῖδες εὑρίσκοντο εἰς ἓν σχολεῖον τῆς Ἀστυπαλαίας· « Καὶ ἀνέστρεψε μὲν εἰς Ἀστυπαλαίαν, διδασκαλείῳ δ' ἐπιστὰς, ἐνταῦθα ὅσον ἑξήκοντα ἀριθμὸν παῖδες, ἀνατρέπει τὸν κίονα, ὃς τὸν ὄροφον ἀνεῖχεν. » Ἐν τούτοις καὶ πολὺ μικρότερος εἰμποροῦσε νὰ ἦναι ὁ ἀριθμὸς, καθὼς ἀποδεικνύεται ἀπὸ ἀστεῖόν τι ἀνέκδοτον περὶ τοῦ Στρατονίκου (ἂν καὶ αὐτὸς δὲν ἦτο γραμματικὸς, ἀλλὰ καθαριστής)· « διδάσκων γὰρ κιθαριστὰς, ἐπειδὴ ἐν τῷ διδασκαλείῳ εἶχεν ἐννέα μὲν εἰκόνας τῶν Μουσῶν, τοῦ δὲ Ἀπόλλωνος μίαν, μαθητὰς δὲ δύο, πυνθανομένου τινὸς πόσους ἔχοι μαθητὰς, ἔφη, σὺν τοῖς θεοῖς δώδεκα· » παράβαλε Διογένην Λαέρτιον (VI, 69), ὅστις τὰ αὐτὰ σχεδὸν διηγεῖται περὶ τοῦ Διογένους. Ἐκ τούτων εἰμπορεῖ τις ταυτοχρόνως νὰ συμπεραίνῃ, ὅτι μερικὰ σχολεῖα εἶχον καὶ πολὺ μεγαλοπρεπῶς καὶ κομψῶς κατεσκευασμένους τόπους. Ἄλλως δὲ ἐκτὸς τῶν βάθρων, καθισμάτων διὰ τὰ παιδία ὑψηλοτέρων ἴσως κατὰ βαθμοὺς, τίποτ' ἄλλο δὲν μνημονεύεται. Ἐπειδὴ ἂν ὁ *θρόνος*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνήθως ἄντικρυ εἰς τὰ βάθρα ἐκάθηντο οἱ σοφισταὶ ἐν καιρῷ παραδόσεως, ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα, δυνατὸν νὰ ἐπιδέχηται ἀμφιβολίας. Περὶ τῆς ἐκφράσεως *θρόνος* καὶ *βάθρα* ἰδὲ κυρίως τὸν Βυττεμβάχιον. (1).

Ἀφ' ὅσα διηγεῖται ὁ Ἰουστῖνος (2) περὶ τοῦ Διονυσίου, ὅτι τὸν γραμματοδιδάσκαλον ἐπαγγελλόμενος ἐδίδασκε τοὺς παῖδας ἐν τριόδῳ, δύναται νὰ εἰκάσῃ τις, ὅτι μερικοὶ διδάσκαλοι ἐπὶ τῶν ἀγυιῶν, καὶ ἰδίως εἰς τὰς τριόδους ἐδίδασκον, καὶ ταύτην τὴν εἰκασίαν ὑποστηρίζει ὁ Κ. Φ. Ἑρμᾶννος (3) βασιζόμενος εἰς τὰ παρὰ τῷ Δίωνι τῷ Χρυσοστόμῳ. Τοῦτο βεβαίως εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν ἁρμόζει. Ἐν τούτοις λέγεται παρὰ τῷ Δίωνι (4), « οἱ γὰρ τῶν γραμμάτων διδάσκαλοι μετὰ τῶν παίδων ἐν ταῖς ὁδοῖς κάθηνται. » Τὸ δὲ νὰ θελήσῃ τις ἐκ τούτου νὰ παράγῃ τὸ ὄνομα *τὰ ἐκ τριόδου σχολεῖα* εἶναι πολὺ βεβιασμένον. Ἡ παροιμιώδης φράσις *ἐκ τριόδου*, e trivio, κυρίως λέγεται διὰ πᾶν ὅ,τι πολὺ σύνηθες καὶ κοινὸν (*συνεχῶς πεπατημένον*) εἶναι, ἐπειδὴ αἱ τρίοδοι συνήθως εἶναι αἱ πολυανθρωπότατοι θέσεις τῶν πόλεων. Οὕτω παραδείγματος χάριν παρὰ τῷ Λουκιανῷ (5) λέγεται *ἐκ τριόδου ἀρετὴ*, καὶ τοιαῦτά τινα. Τὴν καλλητέραν δ' ἐξήγησιν μᾶς παρέχει ὁ αὐτὸς (6) λέγων· « οὐδ' ἀναίνομαι πηλοπλάθος ἀκούειν, εἰ καὶ φαυλότερος ἐμοὶ ὁ πηλὸς, οἷος ἐκ τριόδου, βόρβορός τις παρὰ μικρόν. »

Τὰ μαθήματα ἤρχιζον ἅμα τῇ πρωΐᾳ· καθὼς οἱ ἄνδρες, οὕτω καὶ οἱ παῖδες ἐσυνήθιζον νὰ ἐγείρωνται πολὺ πρωΐ· « ἡμέρας δὲ ὄρθρου τε ἐπανιόντων, » λέγει ὁ Πλάτων (7) « παῖδας μὲν πρὸς διδασκάλους που τρέπεσθαι χρεών. » Καὶ τῷόντι οὕτω συνέβαινεν. Μάλιστα ὑπῆρχε, κατὰ τὸν Αἰσχίνην, νόμος τις τοῦ Σόλωνος ἐπιτάσσων τὰ ἑξῆς· « οἱ δὲ τῶν παίδων διδάσκαλοι ἀνοιγέτωσαν μὲν τὰ διδασκαλεῖα *μὴ πρότερον ἡλίου ἀνιόντος*, κλειέτωσαν δὲ πρὸ ἡλίου δύνοντος. » Οὕτω συνέβαινεν καὶ εἰς ἄλλους τόπους, καθὼς πληροφορούμεθα ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην (8), ὅστις διηγεῖται, ὅτι οἱ Θρᾶκες ἐπέπεσον ἐπὶ τῶν Μυκαλησσίων, καὶ κατέκοψαν πάντας τοὺς εἰς τὸ διδασκαλεῖον συνηθροισμένους παῖδας. Ἡ ἔφοδος ἔγεινεν *ἅμα τῇ ἡμέρᾳ*· καὶ « *ἐπιπεσόντες*, λέγει, διδασκαλείῳ παίδων, ὅπερ μέγιστον ἦν αὐτόθι καὶ ἄρτι ἐτυχον εἰσεληλυθότες κατέκοψαν πάντας. » — Καθὼς πληροφορούμεθα ἤδη ἐκ τοῦ ἀνωτέρω νόμου, οἱ μαθηταὶ ἤρχοντο εἰς τὸ διδασκαλεῖον καὶ μετὰ μεσημβρίαν, *μετὰ τὸ ἄριστον*, καὶ ἔτι σαφέστερον λέγει τοῦτο ὁ Λουκιανὸς (9) « καὶ σοι λοιπὸν, ὥσπερ οἱ παῖδες, ἀφίξομαι καὶ ἕωθεν καὶ μετ' ἄριστον, μαθησόμενος τὴν τέχνην. » Πῶς δὲ συνεδέοντο μὲ τὰ μαθήματα αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις περὶ τούτου ἄλλοτε.

(1) Λόγ. ΛΒ'. (2) κ. Ἀφόβ. 1.
(3) VI, 9, 3.

(1) εἰς Πλούταρχ. π. Ἀκου. 12· Σημ. I. σελ. 375.
(2) XXI. 5.— (3) Εἰς Λουκιαν. π. δ. ἱστορ. συγγρ. (4) XX. (5) π. Περεγρ. Τελ.
(6) Προμ. 1. (7) Νόμ. VII. (8) Ζ': 29.
(9) π. Παρασίτ. 61.

Ἅπασα ἡ διδασκαλία τῶν νέων, ἥτις περιελάμβανεν ὅλα τὰ πρὸς ἐκπαίδευσιν συντείνοντα, διῃρεῖτο εἰς τρεῖς ἐπιστήμας, Γραμματικήν, Μουσικήν, καὶ Γυμναστικήν, (*γράμματα, μουσική, γραμματική*) « Οὐκ ἐδιδάξατό σε, λέγει ὁ Πλάτων (Θεαγ.) ὁ πατὴρ καὶ ἐπαίδευσεν, ἅπερ ἐνθάδε οἱ ἄλλοι παιδεύονται οἱ τῶν καλῶν κἀγαθῶν υἱεῖς, οἷον γράμματά τε καὶ κιθαρίζειν, καὶ παλαίειν, καὶ τὴν ἄλλην ἀγωνίαν; καὶ ὁ Πλούταρχος (1) « ἐν γράμμασι καὶ περὶ λύραν καὶ παλαίστραν. » Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον περὶ τούτου χωρίον εὑρίσκεται παρ' Ἀριστοτέλει (2), ὅστις προσθέτει, ἂν καὶ ὡς ἐξαίρεσιν, καὶ τέταρτον κλάδον, τὴν διδασκαλίαν τῆς γραφικῆς, ἤτοι τὴν ζωγραφικήν, καὶ ἐπιφέρει κρίσεις περὶ τῆς ὠφελείας ἑνὸς ἑκάστου κλάδου ὡς ἑξῆς· « ἔστι δὲ τέτταρα σχεδὸν ἃ παιδεύειν εἰώθασι, γράμματα καὶ γυμναστικήν, καὶ μουσικήν, καὶ τέταρτον ἔνιοι τὴν γραφικήν· τὴν μὲν γὰρ γραμματικὴν καὶ γραφικὴν ὡς χρησίμους πρὸς τὸν βίον οὔσας καὶ πολυχρήστους, τὴν δὲ γυμναστικὴν ὡς συντείνουσαν πρὸς ἀνδρίαν· τὴν δὲ μουσικὴν ἤδη διαπορήσειεν ἄν τις· νῦν μὲν γὰρ ὡς ἡδονῆς χάριν οἱ πλεῖστοι μετέχουσιν αὐτῆς. » μετὰ δὲ ταῦτα ἐπιφέρει· « δοκεῖ δὲ καὶ γραφικὴ χρήσιμος εἶναι πρὸς τὸ κρίνειν τὰ τῶν τεχνιτῶν ἔργα κάλλιον ».

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο κατὰ πρῶτον λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν τὰ γράμματα ὡς τὸ ἀπαραίτητον μέρος τῆς διδασκαλίας, τὸ ὁποῖον φυσικὰ οὐδαμοῦ παρημελεῖτο ὅλως διόλου· Ἐπειδὴ ἂν καὶ ὁ Ἰσοκράτης (3) περὶ τῶν Σπαρτιατῶν λέγῃ· « οὗτοι δὲ τοσοῦτον ἀπολελειμμένοι τῆς κοινῆς παιδείας καὶ φιλοσοφίας εἰσὶν ὥστ' οὐδὲ *γράμματα μανθάνουσιν*, ἃ τηλικαύτην ἔχει δύναμιν, ὥστε τοὺς ἐπισταμένους αὐτὰ καὶ χρωμένους ὀρθῶς αὐτοῖς, μὴ μόνον ἐμπείρους γίγνεσθαι τῶν ἐπὶ τῆς ἡλικίας τῆς αὐτῶν πραχθέντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πώποτε γενομένων· » ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων αὐτοῦ ἤδη ἐννοεῖται ὅτι τὰ *γράμματα* ἐδῶ καθ' ὑψηλοτέραν σημασίαν λαμβάνονται. Τοὐναντίον λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Πλούταρχος (4) « Γράμματα μὲν οὖν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον, » ἑπομένως ὅσον ἐχρειάζοντο ἀναγκαίως εἰς τὸν καθημερινὸν βίον.

Περιελάμβανον δὲ τὰ γράμματα κατὰ τὴν ἁπλουστάτην αὐτῶν ἔννοιαν, τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφήν, καὶ τὴν Ἀριθμητικήν, ἂν καὶ ὁ Πλάτων (5) λέγῃ· « τὰ δὲ περὶ τὰ γράμματα πρῶτον, καὶ δεύτερον λύρας πέρι καὶ λογισμῶν, » καὶ ἑπομένως χωρίζῃ τὴν Ἀριθμητικὴν ἐκ τούτων. Ἀλλὰ τοὐλάχιστον μετὰ ταῦτα λέγει ὅτι ἡ Ἀριθμητικὴ πρέπει νὰ διδάσκηται *ἅμα γράμμασιν*. Εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναγνώσεως ὤφειλον νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν μέθοδον τοῦ συλλαβισμοῦ (*συλλαβίζειν*). Τὸ περὶ τούτου κυριώτερον χωρίον εὑρίσκεται παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ (6)· « ταύτην γὰρ (τὴν γραμματικήν) ὅταν ἐκμάθωσιν, πρῶτον μὲν τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων

(1) π. τ. Ακού. 17. (2) Πολιτ. VIII. 3.
(3) Παναθην. 83.— (4) Λυκ. 16.—
(5) Νόμ. VII. (6) π. τ. λεκτ. Δημοσθ. δεινότ. 52.

τῆς φωνῆς ἀναλαμβάνομεν, ἃ καλεῖται γράμματα· ἔπειτα τύπους τ' αὐτῶν καὶ δυνάμεις· ὅταν δὲ ταῦτα μάθωμεν, τότε τὰς συλλαβὰς αὐτῶν καὶ τὰ περὶ ταῦτα πάθη. » Ἔπειτα εἵπετο κατὰ πρῶτον ἡ περὶ τῶν μερῶν τοῦ λόγου διδασκαλία· « κρατήσαντες δὲ τούτων τὰ τοῦ λόγου μόρια· ὀνόματα λέγω, καὶ ῥήματα καὶ συνδέσμους· » καὶ μετ' αὐτὴν ἤρχιζεν ἡ ἀνάγνωσις αὐτή· « ὅταν δὲ τὴν τούτων ἁπάντων ἐπιστήμην περιλάβωμεν, τότ' ἀρχόμεθα γράφειν τε καὶ ἀναγινώσκειν, *κατὰ συλλαβὴν* μὲν καὶ βραδέως τὸ πρῶτον ἅτε νεαρᾶς ἔτι οὔσης τῆς ἕξεως. » Ἀλλ' ἀφ' ὅσα ὁ Ἀθήναιος (1) περὶ τῆς γραμματικῆς τραγῳδίας τοῦ Καλλίου ἀναφέρει, φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἐπεκράτει καθαρὰ μέθοδος συλλαβισμοῦ. Ὁ αὐτὸς ἀναφέρει καὶ τὸ εἰς τριμέτρους ἰαμβικοὺς συντεθειμένον Ἀλφάβητον·

Ἔστ', ἄλφα, βῆτα, γάμμα, δέλτα, θεοῦ πάρ' εἶ,
ζῆτ', ἦτα, θῆτ', ἰῶτα, κάππα, λάβδα, μῦ,
νῦ, ξῦ, τὸ οὖ, πῖ, ῥῶ, τὸ σὰν, ταῦ, ὖ παρὸν,
φῖ, χῖ τε τῷ ψῖ εἰς τὸ ὦ.

Κατωτέρω δὲ λέγει· « ὁ χορὸς δὲ γυναικῶν ἐκ τῶν σύνδυο πεποιημένος αὐτῷ ἐστιν ἔμμετρος ἅμα καὶ μεμελοποιημένος τόνδε τὸν τρόπον· βῆτα ἄλφα βα, βῆτα εἶ βε, βῆτα ἦ βη, βῆτα ἰῶτα βι, βῆτα οὖ βο, βῆτα ὖ βυ, βῆτα ὦ βω. Καὶ πάλιν ἐν ἀντιστρόφῳ τοῦ μέλους καὶ τοῦ μέτρου, γάμμα ἄλφα, γάμμα εἶ, γάμμα ἰῶτα, γάμμα οὖ, γάμμα ὖ, γάμμα ὦ· καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συλλαβῶν ὁμοίως ἑκάστων. » Τοιαῦτα παίγνια ἀπαντῶνται καὶ μετὰ ταῦτα.

Ὡς πρὸς τὸ γράφειν καὶ ἀριθμεῖν εὑρίσκομεν ἰδιαιτέρας τινὰς περιέργους ἀγγελίας. Οἱ διδάσκαλοι ἔδιδον ὑποδείγματα· « ὥσπερ οἱ γραμματισταὶ, λέγει ὁ Πλάτων (Πρωτ.) τοῖς μήπω δεινοῖς γράφειν τῶν παίδων ὑπογράψαντες γραμμὰς τῇ γραφίδι οὕτω τὸ γραμματεῖον διδόασι, καὶ ἀναγκάζουσι γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμῶν. » Ἐν γένει ὅμως ὁ Πλάτων μετρίαν ἐπιδεξιότητα ἀπαιτεῖ καὶ εἰς τὸ ἀναγινώσκειν καὶ εἰς τὸ γράφειν, λέγων (2)· « γράμματα μὲν τοίνυν χρὴ τὸ μέχρι τοῦ γράψαι τε καὶ ἀναγνῶναι δυνατὸν εἶναι διαπονεῖν· πρὸς τάχος δὲ ἢ κάλλος ἀπηκριβῶσθαί τισιν, οἷς μὴ φύσις ἐπέσπευσεν ἐν τοῖς τεταγμένοις ἔτεσιν, χαίρειν ἐᾶν. »

Τὴν δ' Ἀριθμητικὴν ἔπρεπε, κατὰ τὸν Πλάτωνα, νὰ διδάσκωνται παίζοντες, καὶ αἱ νοεραὶ ἀριθμητικαὶ ἰδέαι καὶ ἀναλογίαι ἔπρεπε νὰ παριστάνωνται, ὅσον τὸ δυνατὸν, εὐλήπτως εἰς τοὺς μαθητὰς διά τινος ἀριθμοῦ μήλων, ἢ ὁμοίων τινῶν βοηθητικῶν μέσων. « Πρῶτον μὲν γὰρ, λέγει, περὶ λογισμοὺς ἀτεχνῶς παισὶν ἐξευρημένα μαθήματα μετὰ παιδιᾶς τε καὶ ἡδονῆς μανθάνειν· μήλων τέ τινων διανομαὶ καὶ στεφάνων πλείοσιν ἅμα καὶ ἐλάττοσιν, ἁρμοττόντων ἀριθμῶν τῶν αὐτῶν, καὶ πυκτῶν καὶ παλαιστῶν ἐφεδρείας τε καὶ συλλήξεως ἐν μέρει, καὶ ἐφεξῆς καὶ ὡς πεφύκασι γίγνεσθαι, καὶ δὴ καὶ παίζοντες

(1) X, 79. (2) Νόμ. VII.

φιάλας ἅμα χρυσοῦ, καὶ χαλκοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ τοιούτων τινῶν ἄλλων κεραννύντες.» Ἀλλὰ μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο, καὶ μάλιστα οὐ μόνον εἰς τὸ διδασκαλεῖον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, τοὺς δακτύλους, ἢ καὶ τὰς ψήφους, ὅτε ἤθελον ἀκριβέστερον νὰ λογαριάσωσιν. Ὅθεν ὁ Ἀριστοφάνης (1) λέγει.

« Καὶ πρῶτον μὲν λόγισαι φαύλως,
μὴ ψήφοις, ἀλλ' ἀπὸ χειρός. »

Αἱ ψῆφοι αὐταὶ κατὰ τὰς ἐπὶ τοῦ πίνακος θέσεις των εἶχον διάφορον ἀξίαν, ὡς βλέπομεν ἔκ τινος χωρίου τοῦ Πολυβίου (2), ὅπου ὁ Ἀπελλῆς λέγει· « *ὄντως γαρ εἰσιν οὗτοι* (οἱ εὐνοούμενοι τῶν βασιλέων) παραπλήσιοι ταῖς ἐπὶ τῶν ἀβακίων ψήφοις· ἐκεῖναί τε γὰρ κατὰ τὴν τοῦ ψηφίζοντος βούλησιν ἄρτι χαλκοῦν καὶ παραυτίκα τάλαντον ἰσχουσιν. » ἀστεῖόν τι ἀπόφθεγμα, ὅπερ ὁ μὲν Διογένης Λαέρτιος (3) ἀποδίδει εἰς τὸν Σόλωνα, « ἔλεγε δὲ τοὺς παρὰ τοῖς τυράννοις δυναμένους παραπλησίους εἶναι ταῖς ψήφοις ἐπὶ τῶν λογισμῶν, καὶ γαρ ἐκείνων εκάστην ποτέ μεν πλείω σημαίνειν, ποτὲ δὲ ἧττω. Ὁ δὲ Πλούταρχος (4) εἰς τὸν Ὀρόντην ὀλίγον τι μεταβεβλημένως· καθάπερ οἱ τῶν ἀριθμητικῶν δάκτυλοι νῦν μὲν μυριάδας νῦν δὲ μονάδα τιθέναι δύνανται κ. τ. λ. » Οἱ δάκτυλοι ἰδίως ἐχρησίμευον διὰ τῆς σχηματίσεως διαφόρων σχημάτων πρὸς ἔκφρασιν ἀριθμῶν (5).

Ὅτε οἱ παῖδες ἦσαν ἤδη ἀρκετὰ γεγυμνασμένοι, ὥστε εἰμποροῦσαν νὰ ἀναγνώσωσι, καὶ νὰ καταλαμβάνωσι τὰ ὅσα ἀνεγίνωσκον, τότε πρὸ πάντων ἤχιζον τοὺς ποιητάς, διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὁποίων ἐζήτουν νὰ ἐξασκῶσι τὸν νοῦν, νὰ μορφώσωσι τὴν καρδίαν, νὰ διεγείρωσι τὸ αἴσθημα τῆς κοσμιότητος καὶ τῶν χρηστῶν ἠθῶν, καὶ νὰ ἐμπνεύσωσιν ἔρωτα εἰς μεγάλας καὶ εὐγενεῖς πράξεις. Περὶ τούτων οὐ μόνον ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων (6), ὅστις ποτὲ μὲν ὁλόκληρα ποιήματα, ποτὲ δ' ἐκλεκτὰ χωρία ποιητῶν ἀναφέρει ἀπὸ στήθους, ἀλλὰ καὶ πολυειδεῖς σώζονται μαρτυρίαι, παριστῶσαι τὴν τοιαύτην διδακτικὴν μέθοδον ὡς κοινῶς παραδεδεγμένην. «Τοὐναντίον δ' (Ἐρατοσθένει), λέγει ὁ Στράβων (7), οἱ παλαιοὶ φιλοσοφίαν τινὰ λέγουσι πρώτην τὴν ποιητικὴν, εἰσάγουσαν εἰς τὸν βίον ἡμᾶς ἐκ νέων, καὶ διδάσκουσαν ἤθη καὶ πάθη, καὶ πράξεις μεθ' ἡδονῆς· οἱ δὲ ἡμέτεροι καὶ μόνον ποιητὴν ἔφασαν εἶναι τὸν σοφόν· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς παῖδας αἱ τῶν Ἑλλήνων πόλεις πρώτιστα διὰ τῆς ποιητικῆς παιδεύουσιν, οὐ ψυχαγωγίας χάριν δήπουθεν ψιλῆς, ἀλλὰ σωφρονισμοῦ,» Σαφέστατα δ' ἐκφράζεται ὁ Πρωταγόρας μὲ τὰς παρὰ Πλάτωνι ἀξιολόγους ἐκείνας λέξεις, «οἱ δὲ διδάσκαλοι τούτων τε ἐπιμελοῦνται, καὶ ἐπειδὰν αὖ γράμματα μάθωσι, καὶ μέλλωσι ξυνήσειν τὰ γεγραμμένα, ὥσπερ τότε τὴν φωνὴν, παρατιθέασιν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν βάθρων ἀναγινώσκειν ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα, καὶ ἐκμανθάνειν ἀναγκάζουσιν, ἐν οἷς πολλαὶ μὲν νουθετήσεις ἔνεισι, πολλαὶ δὲ διέξοδοι καὶ ἔπαινοι, καὶ ἐγκώμια παλαιῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν, ἵνα ὁ παῖς ζηλῶν μιμῆται καὶ ὀρέγηται τοιοῦτος γενέσθαι.» Πρὸ πάντων δὲ τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου ἐθεωροῦντο ὡς ἐμπεριέχοντα πρὸς διδασκαλίαν καὶ παράδειγμα ὅλα, ὅσα ἦσαν ἐπιτήδεια νὰ μορφώσωσι τὸν ἄνθρωπον *καλὸν καὶ ἀγαθὸν*, καὶ νὰ διεγείρωσι τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων (1), καθὼς τωόντι καὶ ὁ Νικήρατος οὕτω λέγει περὶ ἑαυτοῦ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι (2)· «ὁ πατὴρ ἐπιμελούμενος ὅπως ἀνὴρ ἀγαθὸς γενοίμην, ἠνάγκασέ με πάντα τὰ Ὁμήρου ἔπη μαθεῖν· καὶ νῦν δυναίμην ἂν Ἰλιάδα ὅλην καὶ Ὀδύσσειαν ἀπὸ στόματος εἰπεῖν » Καὶ διὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους σημειόνει τοῦτο Δίων ὁ Χρυσόστομος (3), «κἀκεῖνον μὲν (Ὅμηρον) ὑπολαβεῖν θεῖον ἄνδρα καὶ σοφὸν, καὶ τοὺς παῖδας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ ἔπη διδάσκειν.»

Τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἶχον καὶ ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Μουσικῆς, ἥτις φυσικὰ ἤρχιζεν ὀλίγον ὑστερώτερα, ἀπὸ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος δηλαδὴ, κατὰ Πλάτωνα (4). Καὶ ὁ Πρωταγόρας (ἔνθα ἀνωτέρω) λέγει· «Πρός δὲ τούτοις ἐπειδὰν κιθαρίζειν μάθωσιν, ἄλλων αὖ ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα διδάσκουσι μελοποιῶν.» Ἀλλ' ἡ Μουσικὴ, περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ὁποίας ἀπὸ τὴν σύνοψιν τῆς ἀρχαιότητος ὁ Ἀριστοτέλης ἐξόχως ὁμιλεῖ (5), ἔπρεπε κατ' αὐτὸν οὐ μόνον *ἡδονῆς χάριν* να διδάσκηται, ἂν καὶ ὁμολογῇ καὶ ὁ ἴδιος ὅτι συνήθως οὕτω συνέβαινεν, ἀλλὰ *πρὸς τὴν ἐν τῇ σχολῇ διαγωγὴν*, ἤτοι ὑπὲρ τοῦ *καλῶς σχολάζειν*. Δὲν ἦτον ἀναγκαῖον μέρος τῆς παιδείας (διὸ καὶ τὴν μουσικὴν οἱ πρότεροι εἰς παιδείαν ἔταξαν, οὐχ ὡς ἀναγκαῖον, οὐδὲν γὰρ ἔχει τοιοῦτον, οὐδ' ὡς χρήσιμον, ὥσπερ τὰ γράμματα),» ἀλλ' ἐθεωρεῖτο ὡς εὐγενὴς καὶ ἀξιόλογος ἐνασχόλησις εἰς τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως καὶ διασκεδάσεως, καὶ διὰ τοῦτο λέγει «ὅτι μὲν τοίνυν ἐστὶ παιδεία τις, ἣν οὐχ ὡς χρησίμην παιδευτέον τοὺς υἱεῖς, οὐδ' ὡς ἀναγκαίαν, ἀλλ' ὡς ἐλευθέριον καὶ καλὴν, φανερόν ἐστιν.»

Ἡ λύρα εἴτε κιθάρα (διότι ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἐνυπάρχουσα διαφορὰ πολλάκις παραβλέπεται) ἦσαν τότε τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα ἐξόχως, ἢ καὶ μόνα αὐτὰ ἐθεωροῦντο ὡς τὰ κατάλληλα διὰ τὸν ἐλεύθερον μουσικὰ ὄργανα. Δι' ἱκανὸν χρόνον καὶ ὁ αὐλὸς ἦτο λίαν προσφιλὴς εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἔχασε τὴν ὑπόληψίν του, ὄχι μόνον διότι ἐθεωρεῖτο ὡς ἀσχημίζων τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ κυρίως διότι δὲν ἐσυγχώρει τὴν ταυτοχρόνως μεταχείριστιν τῆς φωνῆς. «Προσθῶμεν δὲ, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (6), ὅτι συμβέβηκεν ἐναντίον αὐτῷ (τῷ αὐλῷ) πρὸς παιδείαν καὶ τὸ κωλύειν τῷ λόγῳ χρῆσθαι τὴν αὔλησιν· διὸ καλῶς ἀπεδοκίμασαν αὐτοῦ οἱ πρότερον τὴν χρῆσιν ἐκ τῶν νέων καὶ τῶν ἐλευθέρων, καίπερ χρησάμενοι τὸ πρῶτον αὐτῷ.» Καὶ παρακατιὼν λέγει· «διὸ καὶ τὴν αὐλη-

(1) Σφ. 656, παράβαλε Θεόφρ. Χαρ. 14. 23. 24
(2) Υ, 26. (3) Α, 59. (4) Ἀποφθ. βασιλ.
(5) Ἀλκίφρ. ἐπιστ. 26 κτλ. (6) Νόμ. VII. (7) Α, 2. 3.

(1) Ἰσοκρ. Πανηγ. 95, Bekk. (2) Συμπόσ. Γ', 5.
(3) Λόγ. XI. σ. 308. Ῥεϊσκ. (4) Νομ. VII.
(5) Πολιτ. VIII. 3. (6) Πολιτ. VIII, 6.

τικὴν ἦγαγον πρὸς τὰς μαθήσεις· καὶ γὰρ ἐν Λακεδαίμονί τις χορηγὸς αὐτὸς ηὔλησε τῷ χορῷ, καὶ περὶ Ἀθήνας οὕτως ἐπεχωρίασεν, ὥστε σχεδὸν οἱ πολλοὶ τῶν ἐλευθέρων μετεῖχον αὐτῆς.» Εἰς ταύτην τὴν προτίμησιν τῆς λύρας ὑπὲρ τὸν αὐλὸν ἀναφέρεται βεβαίως καὶ ὁ περὶ τοῦ Μαρσύου μῦθος. Ἀλλὰ τοῦτο ἴσχυεν ἰδίως διὰ τὰς Ἀθήνας, ἐνῷ εἰς ἄλλους τόπους, καθὼς παραδείγματος χάριν εἰς τὰς Θήβας, ὁ αὐλὸς διετήρει τὴν ὑπόληψίν του. «Θηβαῖοι, λέγει ὁ Μάξιμος Τύριος (1), αὐλητικὴν ἐπιτηδεύουσι, καὶ ἔστιν ἡ δι' αὐλῶν μοῦσα ἐπιχώριος τοῖς Βοιωτοῖς.»

Περὶ τακτικῶν ἑορτασίμων διακοπῶν εἰς ὡρισμένους καιροὺς δὲν γίνεται καμμία μνεία. Φυσικὰ αἱ πολυάριθμοι δημόσιοι ἑορταὶ ἐπέφερον τοιαύτας διακοπάς, ὡς παραδ. χάριν κατὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα μῆνα (ἴδε ἀνωτ. Θεοφρ. Χαρ. 30), καὶ διὰ τὰ Σχολεῖα ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρα ἑορτή, καθ' ἣν φυσικὰ ἔπαυον καὶ τὰ μαθήματα. Τουτέστι μεταξὺ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος ὑπῆρχε καί τις *περὶ Μουσείων ἐν τοῖς διδασκαλείοις, καὶ περὶ Ἑρμαίων ἐν ταῖς παλαίστραις*, ὀνόματα, τὰ ὁποῖα παρεξηγήθησαν ὑπὸ τοῦ Οὐολφίου καὶ τοῦ Ῥεϊσκίου (περὶ τῶν τεμενῶν τῶν Μουσῶν). Ὁ Πολυδεύκης τοὐναντίον εἰς τὸ περὶ ἑορτῶν τμῆμα (2) λέγει, *Μουσῶν Μουσεῖα*, *Ἑρμοῦ ἕρμαια* (ἑορταί), καὶ τοιαύτας ἑορτὰς δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ἐκείνας, τῶν ὁποίων τὸν ἑορτασμὸν ὁ νόμος διέτασσε. Τοὐλάχιστον οἱ Ἕλληνες δὲν ἐγνώριζον τετράμηνον θερινὴν διακοπήν, καθὼς τὴν παραδέχεται ὁ Κ. Φ. Ἑρμάννος διὰ τὴν Ῥωμαϊκήν, ἢ καθόλου διὰ τὴν Ἰταλικὴν νεολαίαν· ὑπόθεσις, ἥτις μ' ὅλην τὴν ἀγχίνοιαν τῶν περὶ αὐτῆς εἰκασιῶν, δυσκόλως δικαιολογεῖται. — Εἰς ἰδιαιτέρας τινὰς περιστάσεις, παραδείγματος χάριν ἀσθενοῦντος τοῦ διδασκάλου, ἡ παράλειψις τῆς διδασκαλίας ἐδηλοποιεῖτο ἴσως διά τινος προκηρύξεως (*πρόγραμμα*) προσκολλωμένης εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, καθὼς παρὰ Λουκιανῷ (3) ἀπαντᾶται ἓν παράδειγμα, βεβαίως Σοφιστοῦ τινος: «Πινάκιον γάρ τι ἐκρέματο, λέγει. ὑπὲρ τοῦ πυλῶνος, μεγάλοις γράμμασι λέγον, ΤΗΜΕΡΟΝ ΟΥ ΣΥΜΦΙΛΟΣΟΦΕΙΝ.»

Ἡ εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοίτησις ἐξηκολούθει μέχρι τῆς ὡριμωτέρας νεανικῆς ἡλικίας (κατὰ τὴν παρ' Ἕλλησι σημασίαν τῆς λέξεως), τουτέστι μέχρι τοῦ 16 ἔτους κανονικῶς. Ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ βίου του λέγει περὶ ἑαυτοῦ. «Ἄρτι μὲν ἐπεπαύμην εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶν, ἤδη *τὴν ἡλικίαν πρόσηβος ὤν*,» ὅπου ἴδε τὴν ἐξήγησιν τοῦ Ἑμστεργύου. Ἀλλ' ἐντελὴς ἰσότης ὡς πρὸς τὰ ἔτη τῆς σπουδῆς φυσικὰ σπανίως συνέβαινεν, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Ἡ τάξις τῶν ἀπόρων πάντοτε πρωϊαίτερον εἰσεβίβαζε τοὺς παῖδας αὐτῆς εἴς τι ἐπάγγελμα, ἐνῷ οἱ εὐκατάστατοι γονεῖς περισσότερον χρόνον ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων αὐτῶν. Οὕτω λέγει ῥητῶς καὶ ὁ Πλάτων (Πρωτ.)· «καὶ οἱ τούτων (τῶν πλουσιωτάτων) υἱεῖς πρωϊαίτατα εἰς διδασκάλων τῆς ἡλικίας ἀρξάμενοι φοιτᾶν, ὀψιαίτατα ἀπαλλάττονται.» Ἔπειτα ὑπῆρχε κατὰ φυσικὸν λόγον ὑψηλοτέρα διδασκαλία παρὰ τοῖς ῥήτορσι καὶ τοῖς σοφισταῖς, τῆς ὁποίας τὴν δαπάνην μόνον οἱ πλουσιώτεροι ἠδύναντο νὰ ἀναδέχωνται. Ἐπειδὴ οἱ ἐπισημότεροι αὐτῶν ἐζήτουν διὰ τὴν διδασκαλίαν των σημαντικὸν ποσόν, καθὼς παραδ. χάριν ὁ Ἀρίστιππος ἐζήτει χιλίας δραχμὰς (1) Τὸ αὐτὸ ποσὸν ἐζήτει, κατὰ τὸν Πλούταρχον (2), καὶ ὁ Ἰσοκράτης, καὶ ἐπειδὴ ὁ Δημοσθένης τῷ ἐπρόσφερε μόνον διακοσίας δραχμὰς «ἐφ' ᾧ τε τὸ πέμπτον μέρος ἐκμάθῃ,» τῷ ἀπεκρίθη· «οὐ τεμαχίζομεν, ὦ Δημόσθενες, τὴν πραγματείαν· ὥσπερ δὲ τοὺς καλοὺς ἰχθῦς ὅλους πωλοῦμεν, οὕτω κἀγώ σοι, εἰ βούλοιο μαθητεύειν, ὁλόκληρον ἀποδώσομαι τὴν τέχνην.» Ὁ αὐτὸς Πλούταρχος (3) λέγει, «καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν διδασκάλους καὶ κυρίους σφᾶς αὐτοὺς καταστήσαντες, οὐκ αἰσχύνονται τέτταρας ἢ πέντε μνᾶς ὑπὲρ τούτων αἰτοῦντες.» Ἐν γένει οἱ σοφισταί, φαίνεται ὅτι οὐδεμίαν συγκατάβασιν ἔκαμνον, οὐδ' εἰς τοὺς πτωχοτέρους, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ ἀνάγκης μὲ τὴν μεγίστην δικανικὴν αὐστηρότητα εἰσέπραττον τὸν μισθόν των· Τοιούτου εἴδους σκηνήν, βεβαίως μὲ ζωηρότερα χρώματα περιγραφομένην, ἀπαντῶμεν παρὰ Λουκιανῷ (4)· «Ἐκεῖνον αὐτὸν (ἕνα μαθητήν), ἐπεὶ τὸν μισθόν, οἶμαι, μὴ ἀπεδίδου κατὰ καιρόν, ἀπήγαγε παρὰ τὸν ἄρχοντα ἔναγχος, περιθεὶς γε αὐτῷ θοιμάτιον περὶ τὸν τράχηλον, καὶ ἐβόα, καὶ ὠργίζετο, καὶ εἰ μὴ τῶν συνήθων τινὲς ἐν μέσῳ γενόμενοι ἀφείλοντο τὸν νεανίσκον ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, εὖ ἴσθι, προσφὺς ἂν ἀπέτραγεν αὐτοῦ τὴν ῥῖνα ὁ γέρων, οὕτως ἠγανάκτει.» Ἐν τούτοις ἡ ἀπηνὴς αὕτη αὐστηρότης δὲν ἀπέτρεπε τοὺς φιλομαθεῖς ἀπὸ τοῦ νὰ ἀγοράσωσι μὲ τὴν μεγαλητέραν θυσίαν τοιαύτην παιδείαν, καὶ περὶ μὲν τοῦ Κλεάνθους ὁ Διογένης Λαέρτιος (5), περὶ δὲ τοῦ Μενεδήμου καὶ τοῦ Ἀσκληπιάδου ὁ Ἀθήναιος (6), διηγοῦνται ὅτι εἰργάζοντο τὰς νύκτας εἰς τοὺς κήπους καὶ τοὺς μύλους ἐπὶ μισθῷ, ἵνα ὑπάγωσι τὴν ἡμέραν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν φιλοσόφων.

Ὅλη αὕτη ἡ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας ἰδέα ἰσχύει ἐν γένει περὶ τῶν ἀττικῶν σχολείων, καὶ ἰδίως περὶ τῶν ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις εὑρισκομένων. Φυσικὰ καὶ εἰς τὰς μικροτέρας κώμας ὑπῆρχον ὅμοια καταστήματα, καὶ οὕτω διηγοῦνταί τινες (7) περὶ τῆς προτέρας διαγωγῆς τοῦ Πρωταγόρου· «διδάσκειν ἐν κώμῃ τινὶ γράμματα.» Περὶ τῶν σχολείων τῶν ἄλλων πόλεων ὀλίγα γνωρίζομεν, μολοντοῦτο ἡ *παιδεία* πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐξαιρουμένης τῆς Σπάρτης, καθόλου ἦτον ἡ αὐτή. «*Πάντων τῶν Ἑλλήνων*, λέγει ὁ Θεόφραστος (8) *ὁμοίως παιδευομένων*.» Ἐν Σπάρτῃ ἡ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις ἐν γένει ἐθεωρεῖτο ὡς πάρεργον, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης

---

(1) Λόγ. XXIII, 2. παράβαλε Πλουτάρχ. Πελοπ. 19. (2) I, 37. (3) Ἑρμοτιμ. 11.

(1) Πλουτάρχ. π. παιδ. ἀγωγ. 7.—Διογ. Λαέρτ. II, 72. (2) Βίῳ Ι'. Ῥητόρ. 4. (3) κ. Σοφιστ. 3. (4) Ἑρμότιμ. 9. (5) VII, 168. (6) IV, 65. (7) Ἀθήν. VIII, 50. (8) Χαρ. Προοίμ.

(1) δικαίως ὀνειδίζει τοὺς Σπαρτιάτας, ὅλους ἀνεξαιρέτως, ὅτι τοὺς παῖδας αὐτῶν « θηριώδεις ἀπεργάζονται ἀπαιδαγωγήτους ποιήσαντες τῶν ἀναγκαίων· » ἂν και ὁ ἔλεγχος αὐτὸς ἁρμόζῃ μᾶλλον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους (παράβαλε Μυλλέρου Δωριεῖς Μέρος II, σελ. 299). Καὶ ὁ Αἰλιανὸς (2) ὄχι ἄνευ λόγου βεβαίως, λέγει· « Λακεδαιμόνιοι μουσικῆς ἀπείρως εἶχον· — εἰδέ ποτε ἐδεήθησαν τῆς ἐκ Μουσῶν ἐπικουρίας, ἢ νοσήσαντες, κτλ.—μετεπέμποντο ξένους ἄνδρας.» Περὶ δὲ τῶν Θηβῶν ὁ Βοιωτὸς Ἀριστοφάνης (ἤτοι ὁ Ἀριστόδημος) μᾶς διέσωσε (3) μαρτυρίαν τινα ὄχι τόσον ἀγαθοῦ χαρακτῆρος ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἡρόδοτος ἠθέλησε νὰ ἀνοίξῃ ἐκεῖ σχολεῖον διὰ τοὺς νέους (*τοῖς νέοις διαλέγεσθαι καὶ συσχολάζειν*), καὶ δὲν τῷ ἐσυγχώρησαν οἱ Θηβαῖοι (*ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐκωλύθη δι' ἀγροικίαν αὐτῶν καὶ μισολογίαν*). Ἔτι σαφέστερον δ' ἀναφέρει ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος (4) τὸν Διογένην λέγοντα· « ἐγὼ δὲ ἤκουσα λέγοντος, ὅτι ἡ Σφὶγξ ἡ ἀμαθία ἐστί· ταύτην οὖν καὶ πρότερον διαφθεῖραι τοὺς Βοιωτοὺς, καὶ νῦν, οὐδὲν αὐτοὺς ἐῶσαν εἰδέναι, ἅτε ἀνθρώπων ἀμαθεστάτους. Πῶς δὲ ἐθεωρεῖτο ἐκείνη ἡ περὶ τοῦ Ἡροδότου εἴδησις, καὶ πόσον σκληρὰ ἠδύνατο νὰ ἠχήσῃ μία τοσοῦτον γενικῶς ἐκπεφρασμένη κρίσις, ὅτι καὶ ἐκεῖ καὶ ἀλλαχοῦ ὡς πρὸς τὰς Ἀθήνας πολὺ παρημέλουν τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας, ἀποδεικνύει ἡ περίστασις ὅτι ἀπ' αὐτὰ ταῦτα τὰ μέρη οἱ συνετώτεροι γονεῖς ἔστελλον τοὺς παῖδάς των εἰς Ἀθήνας πρὸς ἐκπαίδευσιν· *καὶ ἕτεροι μὲν*, λέγει ὁ Αἰσχίνης (5)· « ὡς ἔοικε, τοὺς ἑαυτῶν παῖδας τοὺς ἢ ἐν Βοιωτίᾳ γεννηθέντας, ἢ ἐν Αἰτωλίᾳ, πρὸς ὑμᾶς πέμπουσι, τῆς αὐτόθι παιδείας μεθέξοντας.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΝ.

(Ἐξακολούθησις. Ἴδ. Φυλλάδ. ΞΖ'.)

Τοῦ μεγάλου δὲ τούτου μεταξουργείου τῶν Ἀθηνῶν τοῦ ἔχοντος 400 λέβητας, ἂν, ὡς εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν, εὐοδωθῇ ἡ ἐπιχείρησις, ἂς ἐξετάσωμεν ποῖα ἔσονται τὰ ἀποτελέσματα; Ἀναλόγως τῶν περὶ τοῦ καταστήματος τοῦ Κ. Ῥάλλη ἡμετέρων ὑπολογισμῶν, ἡ ἐτησία δαπάνη αὐτοῦ διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς πρώτης ὕλης, τὴν ἀναπήνισιν, καὶ τὸ τέλος ἐξαγωγῆς, ἔσται δεκαπλασία τῆς τοῦ μεταξουργείου τοῦ Πειραιῶς, ἤτοι ἐκ δραχ. 1,204,000, εἰς ἃς προσθετέαι εἰσέτι μύριαι δραχμαὶ ὡς τόκος τῆς πρώτης καταβολῆς δι' ἀγορὰν τοῦ καταστήματος (ἠγοράσθη 27 χιλιάδων δραχμῶν), καὶ κατασκευὴν τῶν μηχανῶν. Ἡ ὅλη λοιπὸν ἐτησία δαπάνη ἔσται 1,214,000, πρὸς παραγωγὴν 16000 οκάδων μετάξης, ἧς ἡ τιμὴ 1470,000 δραχμῶν, ἄρα τὸ καθαρὸν τοῦ καταστήματος κέρδος 256,000. Τὸ ἐτήσιον τέλος ἐξαγωγῆς διὰ τὴν ποσότητα ταύτην τῆς μετάξης ἔσται 24.000 δραχμαὶ, ἐν ᾧ ἂν ἐξήγοντο οἱ παραγαγόντες τὴν μέταξαν ταύτην βόμβυκες, ἡ κυβέρνησις θὰ εἰσέπραττε 38,000 δραχ., ὥστε 14,000 δραχμῶν προσγίνεται ζημία εἰς τὰς τελωνιακὰς εἰσπράξεις διὰ τῆς ἀναπηνίσεως τῶν βομβύκων. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου 240,000 δραχμαὶ διανέμονται εἰς τὰς βιομηχανικὰς τάξεις διὰ την ἐργασίαν τῆς ἀναπηνίσεως, καὶ ἡ γεωργία τῶν μωρεῶν ἐμψυχοῦται ἐν Ἀττικῇ, διότι τὸ κατάστημα τοῦτο ἀπαιτεῖ κατανάλωσιν σχεδὸν 5 ἑκατομμυρίων ὀκάδων φύλλων.

Ἀλλ' ἀφ' οὗ, φίλε ξένε, ἀνῆλθες μετ' ἐμοῦ εἰς Ἀθήνας, βῆματά τινα προχώρησον ἔτι ἐκεῖ πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ, ὀπίσω τοῦ νοσοκομείου, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ τετράγωνον οἴκημα, τὸ ἐν μέσῳ εὐρείας αὐλῆς ἐγειρόμενον, θέλεις ἰδῆ μηχανῶν παράδοξον παράταξιν, καὶ καταπλαγῆ ἀπὸ χιλίων ἀτράκτων θορυβώδη στροφήν. Αἱ ἐναγώνιοι ἐκεῖναι κινήσεις καὶ ὁ θόρυβος, εἰσὶ τὰ πρῶτα βήματα καὶ τὰ πρῶτα ψελλίσματα τῆς ἀρτιγεννήτου Ἑλληνικῆς βιομηχανίας, ἣν παιδαγωγεῖ ἐνταῦθα μετὰ πολλῆς ἱκανότητος καὶ μεθ' ὡρίμου περινοίας ὁ ἐν τοῖς ἐργοστασίοις τῆς Βιέννης ἐκδιδαχθεὶς Ἀθηναῖος Κ. Π. Στεφόπουλος. Ἐνταῦθα τὸ προϊὸν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς λαμβάνει ἐπὶ γῆς Ἑλληνικῆς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ μορφὴν, καὶ τὸ φύλλον τοῦ δένδρου μεταβάλλεται εἰς λαμπρὸν ὕφασμα.

Ἐν τῷ πρωτίστῳ τοῦ καταστήματος δωματίῳ ἵστανται δύω *ἀνακυκλίσεως* λεγόμεναι μηχαναί. Αὗται ἔχουσιν ὁμοῦ ἀνέμας ἑξήκοντα, εἰς ὧν ἑκάστην ἁπλοῦται ἀνὰ μία *κυκλία* ἢ δέμα, ἐκ τῶν γνωστῶν ἤδη ἡμῖν τοῦ ἀναπηνιστηρίου· διά τινος δὲ εὐκόλου μηχανισμοῦ, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀνεμῶν στρέφονται καὶ ἑξήκοντα *σπειρωτῆρες* (καρούλια), περὶ οὓς ἑλίσσεται κανονικῶς ἡ ἐκ τῶν κυκλιῶν ἀναλισσομένη μέταξα, καὶ ἑκάστη ἀνέμη δύναται νὰ κενωθῇ δὶς τῆς ἡμέρας,

Ἀλλ' ἡ μέταξα κατὰ τὸν σκοπὸν δι' ὃν μέλλει νὰ χρησιμεύσῃ ἐν τῇ ὑφάνσει, διαιρεῖται εἰς *στήμονα* καὶ εἰς *ὑφάδιον*. Πρὸς παρασκευὴν τοῦ πρώτου, ἀπὸ τῶν μηχανῶν τῆς ἀναπηνίσεως φέρονται οἱ σπειρωτῆρες εἰς τὰ *στριπτήρια*. Εἰσὶ δὲ ταῦτα ξύλων κατασκευάσματα, ἀνερχόμενα εἰς ὅλον τῆς αἰθούσης τὸ ὕψος, καὶ χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ στρίπτωσι τὴν κλωστὴν τῆς μετάξης. Τὸ κατάστημα περιέχει τρία τούτων, καὶ ἕκαστον στρίπτει, ἐντὸς 24 ὡρῶν, ἀνὰ 144 σπειρωτῆρας, περιελίσσον τὴν κλωστὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς ἄλλους. Τὰ δύω ἐκ τῶν τριῶν χρησιμεύουσιν εἰς τὴν πρώτην ταύτην στρίψιν τοῦ στήμονος. Κινοῦνται δὲ διὰ μεγίστου

(1) Πολιτ. VIII, 4. (2) Ποικ. ἱστ. XII, 50.
(3) παρὰ Πλουτάρχῳ π. κακοηθ. Ἡροδ. 31.
(4) Λόγ. X. (5) Ἐπιστ. 12.

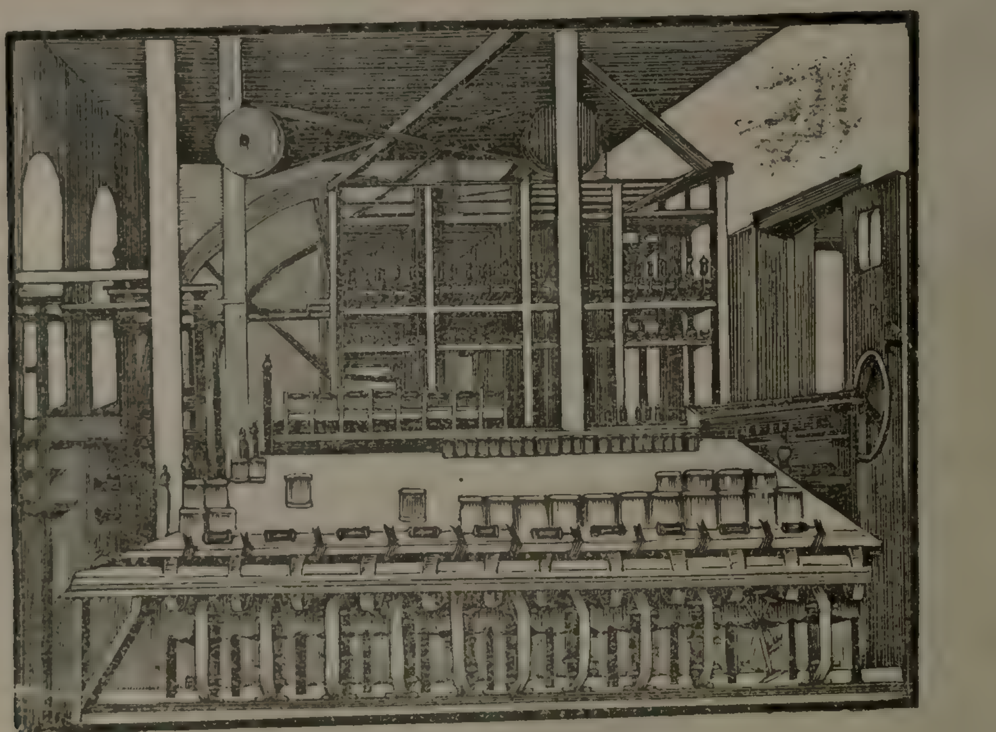
ξυλίνου τροχοῦ, ὃν στρέφει ἀνὴρ πατῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀδιακόπως ἐπὶ 12 ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον, ἀκάματος τῆς βιομηχανίας Ἰξίων.

Ἀπὸ τῶν δύω τούτων στριπτηρίων μεταφέρεται ὁ στήμων εἰς τὸ *συνδυαστήριον*, τὸ δ' ὑφάδιον παραδίδεται εἰς αὐτὸ ἀμέσως ἐκ τῶν ἀνακυκλιστηρίων, καὶ ἐκεῖ ἑνοῦνται δύω ἢ πλείονες κλωσταὶ, κατὰ τὸ πάχος ὃ πρόκειται νὰ ἔχῃ τὸ ὕφασμα. Ἀπὸ τοῦ συνδυαστηρίου δὲ πάλιν ἐπιστρέφουσιν εἰς τὸ τρίτον στριπτήριον, ὅπου ὁ μὲν στήμων στρίπτεται ἰσχυρῶς, καὶ εἰς μικρὰς κυκλίας ἀνελιχθεὶς, παραδίδεται ἐκεῖθεν εἰς τὸ λεγόμενον *διαστήριον*, ἐφ' οὗ διακρίνονται αἱ κλωσταὶ τοῦ στήμονος, καὶ λαμβάνουσι τὸ ἀπαιτούμενον μῆκος· τὸ δ' ὑφάδιον στρίπτεται ἐλαφρῶς, ἀχνίζεται ἔπειτα διὰ φλοιῶν ἀμυγδάλων, ὅπως γίνῃ μαλακὸν καὶ στιλπνὸν, καὶ ἔπειτα εἰς

τοῦ, τὰ ἁπλᾶ, τὰ δίμιτα καὶ πολύμιτα, τὰ διανθῆ, τὰ ἀτλάσια, καὶ τὸν κατυφὲν, πάντα δηλαδὴ τὰ πρὸς κοινὴν χρῆσιν καὶ τὰ πρὸς πολυτέλειαν ἀπαιτούμενα.

Ἀλλ' εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ καταστήματος τούτου χρήσιμος; Εἶναι συμφερώτερον νὰ μεταβάλληται ἡ μέταξα ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος εἰς ὕφασμα, ἢ νὰ στέλληται εἰς κλωστὴν ἢ εἰς βόμβυκας εἰς τὰ ἀλλοδαπὰ τεχνουργεῖα; καὶ εἶναι τὸ πρῶτον τόσου λόγου ἄξιον, ὥστε νὰ γίνωσι πρὸς τοῦτο, ἂν ἀπαιτῆται, καὶ θυσίαι τινες κατ' ἀρχάς; Ἂς τὸ ἐξετάσωμεν, καὶ ὡς παράδειγμα ἂς λάβωμεν τὸ μαῦρον μανδύλιον καὶ τὸν κατυφέν.

Τὴν μέταξαν (τὴν καλὴν δηλαδὴ, ὡς τὴν τῶν ἐργοστασίων τοῦ Κ. Ῥάλλη) πωλεῖ, ὡς εἴπομεν, ἡ Ἑλλὰς πρὸς 80 δραχμὰς τὴν ὀκὰν κατὰ μέσον ὅρον εἰς

Ὑφαντεῖον Κ. Στεφοπούλου.

ἄλλην μηχανὴν, τὸ *καλαμιστήριον*, ἐλίσσεται εἰς τοὺς καλαμίσκους, οἵτινες ἐμβαίνουσιν εἰς τὴν ὑφαντικὴν κερκίδα.

Ὁσάκις ὅμως πρόκειται καὶ νὰ βαφῇ ἡ μέταξα, ἡ ἐργασία αὕτη ἐκτελεῖται πρὸ τῆς εἰς τὸ *διαστήριον* ἢ τὸ *καλαμιστήριον* τελευταίας ἀνελίξεως. Τὰ δὲ χρώματα φέρονται ἔξωθεν, διότι ἡ Ἑλλὰς κέκτηται μὲ πολλῶν ἐξ αὐτῶν τὴν πρώτην ὕλην, ἀλλὰ στερεῖται τῆς ἐμπειρίας νὰ τὰ κατασκευάζῃ. Ἐπὶ τῆς βαφικῆς δὲ ταύτης ἐργασίας, ἥτις ἐκτελεῖται ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ καταστήματος, παρατηρητέον ὅτι ἡ μέταξα ἀπολύει τὸ ἓν τέταρτον τοῦ βάρους αὐτῆς, πλὴν μόνον ὅταν βάφηται μέλαινα.

Οὕτως ἡ μέταξα λοιπὸν παρεσκευάσθη πρὸς ὕφανσιν. Δι' αὐτὴν ἔχει τὸ κατάστημα τέσσαρας *ἱστοὺς*, δι' ὧν δύναται να κατασκευάσῃ πᾶν εἶδος μεταξω-

τὴν Γαλλίαν. Ἡ ὀκὰ δὲ αὕτη ἐπανέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ σχῆμα ἔστω μαύρου μανδυλίου ἢ κατυφέ. Ἕκαστον μανδύλιον ἄγει συνήθως σταθμὸν 8 δραμίων, ἑκάστη δὲ πῆχυ κατυφὲ, δραμίων 18. Ἄρα ἡ ὀκὰ τῆς μετάξης μετεβλήθη εἰς 50 μανδύλια, ἢ εἰς 22 πήχεις κατυφέ. Ἀλλ' ἕκαστον μανδύλιον πωλεῖται πρὸς 5 ½ δραχμὰς, ἑκάστη δε πῆχυ κατυφὲ πρὸς 15 τοὐλάχιστον (πολλάκις καὶ πρὸς 18). Ἄρα ἡ Ἑλλὰς ἐπώλησε τὴν μέταξάν της πρὸς 80 δραχμὰς, καὶ τὴν ἀγοράζει ἐξηργασμένην εἰς μανδύλια πρὸς δραχ. 275 (50 ἐπὶ 5 ½), ἢ ἐξηργασμένην εἰς κατυφὲν, πρὸς 333 δραχ. (22 ἐπὶ 15). Ἂν ἐξ ἐναντίας ἡ μέταξα ὑφανθῇ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ἡ δαπάνη μιᾶς ὀκᾶς εἶναι ἡ ἀκόλουθος.

Διὰ τὰ μανδύλια.

Ἀγορὰ	δρ.	80.
Ἐργασία, ἤτοι ἀνακύκλισις, καλάμισμα, διάσιμον, βαφή.		42.
Ὑφαντικὰ (πρὸς 50 λ. τὸ μανδύλιον)		25.
Ὁλικὴ δαπάνη		147.

Διὰ τὸν κατυφέν.

Ἀγορὰ	δρ.	80.
Ἐργασία		42.
Ὑφαντικὰ (πρὸς 2, 50 ἡ πήχη)		55.
Ὁλικὴ δαπάνη		177.

Ὥστε, γινομένης τῆς ὑφάνσεως ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, προκύπτει οἰκονομία ἐφ' ἑκάστης ὀκᾶς μετάξης, διὰ μὲν τὰ μανδύλια (275—147=) 128 δραχμῶν, διὰ δὲ τὸν κατυφὲν (333—177=) 156 δραχμῶν, ἐκτὸς καὶ τοῦ ἄλλου ὠφελήματος, ὅτι ἡ τιμὴ τῆς ἀγορᾶς δὲν ἐξάγεται, ἀλλὰ μένει ἐντὸς τοῦ τόπου.

Τὸ κατάστημα ἔχει, ὡς εἴπομεν, 4 ὑφαντικοὺς ἱστοὺς, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν μέχρι τοῦδε οἱ τρεῖς μόνον εἶχον ἐργασίαν, ὥστε ὑφαίνει 40 μόνον ὀκάδας μετάξης κατ' ἔτος, ἂν καὶ δύναται νὰ ἐργασθῇ καὶ 60. Ἡ δαπάνη ἐπομένως αὐτοῦ, λαμβανομένη εἰς μέσον ὅρον, μεταξὺ τῆς τοῦ κατυφὲ καὶ τῆς τῶν μανδυλίων, ἔσται ἐκ δρ. 6480 (πρὸς 162 δρ. ἡ ὀκᾶ), ἡ δὲ εἴσπραξις αὐτοῦ, ἐπίσης κατὰ μέσον ὅρον (πρὸς 300 δρ. ἡ ὀκᾶ) 12,000 δρ., ὥστε τὸ καθαρὸν κέρδος του ἔσται 5500 δρ. κατ' ἔτος, ὑποτιθεμένου ὅτι πωλεῖ τὰ προϊόντα του κατὰ τὰς τῆς Εὐρώπης τιμάς· ἐξ αὐτῶν ὅμως πρέπει νὰ ἐκπεσθῶσιν οἱ τόκοι τῶν πρώτων καταβολῶν.

Εἶναι γενικῶς γνωστὸς ὁ κανὼν ὅτι τὰ κέρδη τῶν ἐργοστασίων αὐξάνουσι κατ' εὐθὺν λόγον τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ εἶναι εὐκατάληπτος πρὸ πάντων εἰς τὸ προκείμενον ὑφαντεῖον· διότι ἐνῷ ἔχει τέσσαρας μόνους ἱστοὺς, αἱ λοιπαὶ προπαρασκευαστικαὶ αὐτοῦ μηχαναὶ δύνανται διὰ τῆς αὐτῆς σχεδὸν δαπάνης νὰ προπαρασκευάσωσι μέταξαν διὰ δώδεκα ἢ καὶ δεκαπέντε ἱστοὺς, ἡ δὲ στιλβωτικὴ μηχανὴ, ἡ δίδουσα τὴν τελευταίαν ἀλλ' ἀναγκαίαν λαμπρότητα εἰς τὰ ὑφάσματα, αὐτὴ ἠγοράσθη 2500 δραχμῶν, καὶ ἐδύνατο διὰ τῆς αὐτῆς δαπάνης νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς διακοσίους ἱστούς.

Αὐταπόδεικτον λοιπὸν εἶναι ὅτι τὸ κατάστημα τοῦτο ἐπιφέρει μεγάλην καὶ ἰδιωτικὴν καὶ ἐθνικὴν ὠφέλειαν, καὶ τόσῳ μείζονα, ὅσῳ πλείονας ἀποκτήσῃ ἱστούς.

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ

ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ.

—o—

Τὸ Μαυροβούνιον ἐνασχολεῖ ἀπό τινος καιροῦ ὅλα τὰ πνεύματα· ἀλλὰ τὰ περὶ αὐτοῦ θρυλλούμενα δὲν ἔχονται πολλῆς ἀκριβείας. Ὅθεν ἐνομίσαμεν χρήσιμον νὰ συλλέξωμεν ἐνταῦθα, ἀπὸ τῶν νεωτέρων καὶ ἀξιοπιστοτέρων περιηγητῶν καὶ ἱστορικῶν, ἁπάσας τὰς εἰδήσεις τὰς ἐπιτηδείας νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν ἀληθῆ τινα ἔννοιαν περὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς φύσεως τῆς χώρας ταύτης, περὶ τοῦ πλήθους καὶ τοῦ βίου τῶν κατοίκων αὐτῆς, περὶ τῆς διοικήσεως καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν.

Ἡ χώρα αὕτη κεῖται παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως χωρίζεται διὰ παραλίας τοσοῦτον στενῆς, ὥστε ἐνιαχοῦ αὕτη δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἥμισυ μίλιον· ἀλλὰ τὴν παραλίαν ἐκείνην, καίτοι στενωτάτην, τὸ Μαυροβούνιον οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ὑπερπηδήσῃ, διὰ νὰ ἀνοίξῃ εἰς ἑαυτὸ τὸ ἐλεύθερον τοῦ πελάγους στάδιον· ἵσταται δὲ ἀπέναντι αὐτοῦ, ὡς γίγας ἔχων πρὸ ποδῶν κειμήλιον, τὸ ὁποῖον ἡ δεσμία αὐτοῦ χεὶρ δὲν δύναται ν' ἁρπάσῃ.

Τὴν παραλίαν ταύτην ἀποτελεῖ ἡ ἀνατολικομεσημβρινωτέρα ἄκρα τῆς μεγάλης Αὐστριακῆς μοναρχίας. Ἀνερχόμενοι τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον ἀπὸ μεσημβρίας, ἔχετε, πρὸς δεξιὰν, μετὰ τὰ ἀκροκεραύνια ὄρη, τὸν Αὐλῶνα· ἔπειτα δὲ, προχωρήσαντες ὁπωσοῦν, τὸ Δυῤῥάχιον, τὴν ἀρχαιοτέραν Ἐπίδαμνον, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην σας τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον· μετὰ ταῦτα, προβαίνοντες πάντοτε, βλέπετε τὸν Λισσὸν (τὸ σημερινὸν Ἀλέσσιον), πολυθρύλητον διὰ τὸν τάφον τοῦ Σκενδέρβεϋ· τελευταῖον φθάνετε κατέναντι τοῦ Ἀντιβάρου. Ἅπασα ἡ παραλία αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν. Ἅμα περάσετε τὸ Ἀντίβαρον, ἄρχεται ἡ Αὐστριακὴ παραλία, ἥτις, στενωτάτη οὖσα κατ' ἀρχὰς, ἀποβαίνει πλατυτέρα καθ' ὅσον εἰσέρχεσθε εἰς τὸν κόλπον. Μικρὸν δὲ παραπλεύσαντες τὴν Αὐστριακὴν παραλίαν, ἀπαντᾶτε τὴν εὐλίμενον καὶ ναυσίβιον Κάτταρον τοῦ Προκοπίου, τὴν ὁποίαν ἐπιστέφουσι, πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν, τὰ ὑψηλὰ τοῦ Μαυροβουνίου ὄρη.

Τὸ Μαυροβούνιον λοιπὸν ὁρίζεται, πρὸς τὸ δυτικονότειον, διὰ τῆς περὶ Κάτταρον Αὐστριακῆς παραλίας. Καὶ καθὼς ἐντεῦθεν χωρίζεται τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐνῷ ἂν ἤθελέ ποτε καταστῇ κύριον τῶν λαμπρῶν ἐκείνων λιμένων, ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ ἐνάμιλλον τοῦ Ῥαουσίου ἢ τῆς Ἐνετίας· οὕτω, πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν, χωρίζεται ἀπὸ τῆς ὅλως ὁμοφύλου καὶ ὁμοδόξου Σερβίας, διὰ δύο στενῶν τμημάτων τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ τῆς Βοσνίας, τῶν

οποίων οἱ κάτοικοι,ἀνήκουσι μὲν εἰς τὴν Σλαυικὴν φυλήν, ὡς καὶ οἱ Μαυροβουνιῶται, ἀλλὰ πολὺ ἀπέχουσι τοῦ νὰ ἦναι ὅλοι ὀρθόδοξοι, ἀσπασθέντες κατὰ μέγα μέρος οἱ μὲν τὸν ἰσλαμισμὸν, οἱ δὲ τὸν καθολικισμόν. Τελευταῖον, πρὸς τὸ νοτειοανατολικὸν, τὸ Μαυροβούνιον συνορεύει μὲ τὴν βορειοτέραν Ἀλβανίαν, τὴν κατοικουμένην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ φυλῶν καθολικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τῶν ὀρθοδόξων Μαυροβουνιωτῶν ἐπικρατεῖ ἀνέκαθεν ἀντιπάθεια σφοδρὰ, δο υσα πολλάκις ἤδη ἀφορμὴν εἰς ἐχθροπραξίας.

Ἡ μετέωρος αὕτη χώρα, κειμένη μεταξὺ τῆς ὑψηλοτέρας ὀρεινῆς σειρᾶς τῆς δυτικῆς Τουρκίας καὶ τοῦ ὄρους τοῦ παραλέγοντος τὸν Ἀδρίαν ἐν τῇ Δαλματίᾳ, τέμνεται πάλιν ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ ἄλλης τρίτης ὀρεινῆς ἀκάνθης· τὰς κλιμακωτὰς πλευρὰς τῶν τριῶν τούτων ὀρέων κατοικοῦσι, καὶ ἐνιαχοῦ καλλιεργοῦσιν, οἱ Μαυροβουνιῶται. Ἔχει δὲ ὁ τόπος οὗτος σχῆμα καρδίας, τῆς ὁποίας τὴν μὲν ὀξεῖαν ἄκραν ἀποτελεῖ τὸ πρὸς τὴν Ἐρζεγοβίναν ὄρος Ἰαβώρ, τὸ δὲ κοίλωμα, ἡ ἀπὸ μεσημβρίας, μέχρι σχεδὸν αὐτοῦ τοῦ κέντρου αὐτοῦ, παρεμβαίνουσα Ἀλβανικὴ χώρα. Τὸ ὄνομα Μαυροβούνιον παρήχθη ἀπὸ τῶν πολλῶν στροβιλοφόρων δασῶν, τὰ ὁποῖα, μακρόθεν ὁρώμενα, παρέχουσιν εἰς τὰ ὄρη ἐκεῖνα μελαιναν χροιάν. Εἶναι περιττὸν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι μεταγενέστερον, καὶ ὅτι τὸ πάλαι τὰ ὄρη ταῦτα ἀπετέλουν μέρος τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἰλλυρίας, ἰδίως τοῦ τμήματος αὐτῆς τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς Δαλματίας.

Τινὲς ἠθέλησαν νὰ εἴπωσιν ὅτι τὸ Μαυροβούνιον ἔχει ἐπιφάνειαν 54 τετραγωνικῶν μιλίων· ἄλλοι μάλιστα ὑπελόγισαν τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην εἰς 95 καὶ 100 μίλια. Τὸ τελευταῖον τοῦτο θεωρεῖται ὡς πρόδηλος ὑπερβολή. Τὸ δὲ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ Μαυροβουνιώτης, βαδίζων ἀνὰ 10 ἕως 12 ὥρας τὴν ἡμέραν, εἰμπορεῖ νὰ διατρέξῃ ὅλην τὴν χώραν, ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς ἄρκτον, εἰς ἓξ ἡμέρας, καὶ ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, εἰς 4 ἢ 5. Οἱ κάτοικοι ὑπολογίζονται εἰς 100,000 ψυχῶν· καὶ τοῦτο ὅμως τὸ ποσὸν εἶναι ὑπερβολικόν. Ἐν ἀρχῇ τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος, ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ταύτης συνεκεφαλαιοῦτο εἰς 50,000 περίπου. Ναὶ μὲν ἔκτοτε ἐγένοντο ἐν αὐτῇ πολλαὶ Σλαύων μεταναστάσεις· ἐν γένει δὲ αἱ οἰκογένειαι εἶναι αὐτόθι πολυμελεῖς· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον 70 ἢ 80,000 ψυχῶν εἶναι ὁ ἀνώτατος ὅρος τὸν ὁποῖον ἐπιτρέπεται νὰ παραδεχθῶμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δυναμένων νὰ ὁπλοφορήσωσιν ἀνδρῶν· οἱ τοιοῦτοι δὲν ὑπερβαίνουσι πολὺ τὰς 15,000, καὶ ἂν οἱ Μαυροβουνιῶται αὐτοὶ λέγωσιν αὐτοὺς διπλασίους, πράττουσι τοῦτο διὰ λόγους ἐθνικῆς φιλοτιμίας, ἢ πολιτικοῦ συμφέροντος, καὶ διότι συμπεριλαμβάνουσιν εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἅπαντας τοὺς ὡπλισμένους παῖδας.

Τὸ Μαυροβούνιον διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ ἐπαρχίας, ἤ, καθὼς λέγουσιν οἱ Σλαῦοι, νaΐας, ἐξ ὧν τέσσαρες, ὀρεινότεραι οὖσαι τῶν λοιπῶν, ὀνομάζονται ἰδίως ὄρη (Brda), οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῶν, Ὀρεῖται (Brdjanin ἢ Brdjan). Πᾶσα ἐπαρχία περιλαμβάνει ἀριθμόν τινα φυλῶν, διεσπαρμένων, ὄχι κυρίως εἰπεῖν εἰς χωρία, ἀλλ' εἰς μεμονωμένας κατοικίας, ὧν πολλὰς ὁμοῦ κατέχει μία οἰκογένεια. Ἑκάστη τῶν φυλῶν ἔχει τὴν ὡρισμένην αὐτῆς περιφέρειαν, καὶ ἑκάστη οἰκογένεια τὰ ἀκριβῶς ἐπίσης κεχωρισμένα αὐτῆς κτήματα.

Αἱ τέσσαρες ἧττον ὀρειναὶ ἐπαρχίαι ὀνομάζονται· Κατούνσκα, Ῥιέσκα, Λιεσχάνσκα, καὶ Σερνίτσα· αἱ δὲ ὀρεινότεραι, Βιελοπαυλίτσι, Πιπέρι, Μοράτσα καὶ Κούτσι. Ἡ Κατούνσκα-ναΐα εἶναι ἡ μεγαλητέρα ὅλων, ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ Μαυροβουνίου καὶ περιλαμβάνει ἐννέα φυλὰς (ἢ Πλέμενα). Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ κεῖται καὶ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Μαυροβουνίου, ἡ Σετινία, ἥτις ὅμως ὄχι πόλις, ἀλλ' οὔτε κώμη, οὔτε χωρίον δύναται νὰ ὀνομασθῇ, διότι εἶναι ἁπλῶς ἄθροισμα μεμονωμένων κατοικιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἓν μοναστήριον, ὅπου διαμένει ὁ Ἐπίσκοπος Μαυροβουνίου, ὅστις μέχρι τοῦ παρελθόντος ἔτους ἥνωνεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν ἀνωτάτην πνευματικήν τε καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν. Πλησίον τοῦ μοναστηρίου εὑρίσκεται τὸ κατάστημα τῆς Γερουσίας καὶ τὸ μόνον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ξενοδοχεῖον, τὸ ὁποῖον διατηρεῖται ἐπίσης ὑπὸ ἱερέως. Τὸ μοναστήριον εἶναι μικρὸν καὶ μονώροφον οἴκημα, τοῦ ὁποίου τὸ πολυτελέστερον δωμάτιον περιέχει μίαν σφαιρίστραν· ὁ προηγούμενος ἐπίσκοπος εἶχε γυμνασθῇ εἰς τὴν παιδιὰν ταύτην, ἐν Βιέννῃ, τῷ 1837. Οἱ τοῖχοι τοῦ σφαιριστηρίου εἶναι κεκοσμημένοι διὰ πολυτίμων ὅπλων, ἔτι δὲ καὶ δι' ὅπλων, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ὁ Ἐπίσκοπος ὡς ἐνέχυρα τῶν πρὸς τοὺς ὑπηκόους δανείων· διότι ὁ ἀφελὴς ἄρχων δὲν ἀπηξίου νὰ μετέρχεται καὶ τὸ τοῦ δανειστοῦ ἐπάγγελμα. Ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου ὑπάρχει καὶ μικρὰ τυπογραφία.

Ἡ Ῥιέσκα-ναΐα περιέχει πέντε φυλάς· ἡ Σέρνιτσα, ἑπτά· ἑκάστη τῶν 4 ἐπαρχιῶν Λιεσχάνσκας, Βιελοπαυλίτσι, Μοράτσας καὶ Πιπέρι, ἀνὰ τρεῖς φυλάς· τελευταῖον ἡ ἐπαρχία Κούτσι περιλαμβάνει πέντε φυλάς. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἐπισκόπου, οὖσαν ἐν γένει ἀσθενεστάτην, παντάπασι παρεγνώριζον αἱ ὀρεινότεραι ἐπαρχίαι, μὴ ὑποβαλλόμεναι εἰμὴ μόνον εἰς τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ, καὶ οὖσαι κατὰ τὰ λοιπὰ σχεδὸν αὐτοκέφαλοι· ἀφ' ἑτέρου δὲ τινὲς τῶν παρακειμένων χωρῶν τῆς Ἐρζεγοβίνης καὶ τῆς Ἀλβανίας ὑπόκεινται εἰς τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἀρχιερέως ἐκείνου, ὥστε τὰ ὅρια τοῦ Μαυροβουνίου δυσκόλως δύνανται νὰ προσδιορισθῶσιν ἀκριβῶς.

Τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου, ἄλλοτε ὂν αἱρετὸν, κατέστη κληρονομικὸν ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἑπτακαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος· καὶ ἔκτοτε λαμβάνεται ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Πέτροβιτζ, τῆς φυλῆς Νιεγουσῆ, μιᾶς τῶν φυλῶν τῆς ἐπαρχίας Κατούνσκας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τῆς τελευταίας, περὶ χωρισμοῦ τῆς πνευματικῆς ἀπὸ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, πράξεως [μεταφρασθείσης ἐν τῷ Αἰῶνι ἐκ τῆς ἐφημερίδος τῆς Αὐγούστης, ἀρ. 1321, 4 Ἰανουαρίου 1853], τὸ ἀξίωμα κατέστη πάλιν αἱ-

ρετὸν, εἰμπορεῖ δὲ νὰ ἐκλεχθῇ ὁ Ἐπίσκοπος καὶ ἐκ τῶν ἄλλων διακεκριμένων οἰκογενειῶν τοῦ Μαυροβουνίου. Ὁ ἀρχιερεὺς ἐκεῖνος ἐπεκαλεῖτο ἐπίσκοπος Μαυροβουνίου καὶ τῶν Ὀρέων (Vladika Tzrnogore i Brda), προσεπικαλούμενος ἐνίοτε καὶ Κυβερνήτης (Oupravitel,· ἀλλ' εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς πράξεις ἐπωνομάζετο Μητροπολίτης ἢ ἀρχιεπίσκοπος Σκόδρας καὶ τῆς παραθαλασσίας (Skederski i Pomorski Metropolit ἢ Archiepiskop). Οἱ ἀπευθύνοντες πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον, τὸν ὠνόμαζον Ἅγιον ἐπίσκοπον [Sveti Vladika), ἢ ἁπλῶς κύριον (Gospodar|. Κατὰ τὴν τελευταίαν πρᾶξιν, ὁ νέος κοσμικὸς Ἡγεμὼν θέλει φέρει τὸν τίτλον τοῦ Ὑψηλοτάτου. Δὲν διαλαμβάνει δὲ ἡ πρᾶξις τίνα τίτλον θέλει διατηρήσει ὁ ἐπίσκοπος.

Μέχρι τοῦ 1832, οὗτος εἶχε, περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῆς κοσμικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, βοηθόν τινα, καλούμενον ἰδίως διοικητὴν [Gouvernatour], προεδρεύοντα, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου, τὴν Γερουσίαν. Καὶ τοῦτο τὸ ἀξίωμα ἦτο ἐπίσης κληρονομικὸν, ἐν τῇ οἰκογενείᾳ Ῥάδονιτζ, τῆς φυλῆς Νιεγουσῆ· ἀλλὰ, κατὰ τὴν προαναφερθεῖσαν ἐποχὴν, ὁ τότε διοικητὴς, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἠθέλησε νὰ σφετερισθῇ ὁλόκληρον τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ἐξωρίσθη μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀπὸ τῆς χώρας· τὰ κτήματά του ἐδημεύθησαν, ἡ δ' ἀντιπροεδρία τῆς Γερουσίας ἀπεδόθη εἰς ἓν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας Πέτροβιτζ. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐγένετο ἀναμφιβόλως ἕνεκα τῆς ἔκτοτε μελετωμένης διακρίσεως τῶν δύο ἐξουσιῶν, διὰ νὰ μὴ εὑρεθῇ δηλαδὴ ἑτέρα οἰκογένεια δυναμένη νὰ προτείνῃ δικαιώματα εἰς τὴν ὑπερτάτην κοσμικὴν ἀρχὴν καὶ νὰ περιορίσῃ τοὺς Πέτροβιτζ εἰς μόνον τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα.

Πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐπισκόπου ὑπῆρχον προσδιωρισμένα διάφορα κτήματα, νομαὶ, ἀγροὶ, ποίμνια, κυψέλαι μελισσῶν, ἰχθυοτροφεῖα, μοναστήρια· ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ὑπόχρεως νὰ δέχεται καὶ νὰ διατρέφῃ πολλοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ ἔξοδα αὐτοῦ, ἂν δὲν ἐλάμβανεν ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας ἐτησίαν σύνταξιν 50 ἢ 60,000 φράγκων. Ὁ περιορισμὸς τοῦ ἐπισκόπου εἰς μόνα τὰ ἀρχιερατικὰ καθήκοντα, θέλει βεβαίως ἐλαττώσει τὴν δαπάνην αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἐλάττωσις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἰσοῤῥοπήσῃ πρὸς τὰς νέας ἀνάγκας, τὰς ὁποίας θέλει παραγάγει ἡ ἵδρυσις μεγαλωνύμου κοσμικῆς ἡγεμονίας. ! Τίς μέλλει νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς νέας ταύτας ἀνάγκας; Ἆρά γε ἡ χώρα, ἥτις δὲν δύναται νὰ καταβάλῃ μεγάλους φόρους, δὲν θέλει δὲ νὰ πληρώσῃ οὔτε μικρούς; Ἆρά γε ἡ ἐπέκτασις τῆς χώρας, ἥτις φαίνεται ἐν τούτοις δυσκατόρθωτος; Ἆρά γε ἡ ἔξωθεν συνδρομή;

Καθὼς προείπομεν, ἡ πολιτικὴ ἐξουσία τοῦ ἐπισκόπου ἦτο ἐν γένει ἀσθενής. Οἱ προϊστάμενοι τῶν ἐπαρχιῶν (Serdar) καὶ τῶν φυλῶν (Knes od plemena!, ὄντες κληρονομικοὶ, ἦσαν ἥκιστα διατεθειμένοι νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὸν ἐπίσκοπον· ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν ἴσχυον πολὺ εἰς τὰς ναΐας καὶ εἰς τὰ πλέμενα αὐτῶν, διότι τὸ Μαυροβούνιον εὑρίσκεται εἰς τὴν κατωτάτην ἐκείνην κοινωνικὴν βαθμίδα, καθ' ἣν ἡ μὲν ἠθικὴ ἔννοια τῆς ἀρχῆς εἶναι ἔτι ἁπλοῦν ἔμβρυον, ἡ δὲ ὑλικὴ δύναμις νηπιάζει, ὥστε πᾶς Μαυροβουνιώτης εἶναι ἕτοιμος νὰ εἴπῃ πρὸς πάντα ἄρχοντα· « δὲν εἶμαι οὔτε κατώτερος, οὔτε ἀγεννέστερός σου. » Πλειοτέραν τινὰ ἐπιῤῥοὴν ἔχουσιν οἱ δημογέροντες, οἱ ἐπιστημότεροι δηλαδὴ ἄνδρες τῶν χωρίων, οἱ καλούμενοι Γλαύαροι· ἀλλὰ πᾶσα οἰκογένεια ἔχει τὸν ἴδιον αὐτῆς ἀρχηγὸν (Koutchii Starjeschina), τὸν πρεσβύτερον ἢ μᾶλλον τὸν ἐπιτηδειότερον ὅστις διευθύνει τὰ πάντα, κρίνει τὰς διαφορὰς καὶ ὑποδέχεται τοὺς ξένους. Οἱ οἰκογενειάρχαι εἶναι οἱ ἀληθεῖς ἄρχοντες τοῦ τόπου αὐτοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ κυρίως εἰπεῖν ὁμοσπονδίαν οἰκογενειῶν, τῶν ὁποίων αἱ ἰσχυρότεραι εἶναι ὅλως διόλου αὐτοκέφαλοι. Ὁ Μαυροβουνιώτης, ὁ ἀνήκων εἰς ἰσχυρὰν οἰκογένειαν, εἰμπορεῖ νὰ φονεύσῃ εἰς μίαν ἡμέραν δέκα ἀνθρώπους, καὶ οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα νὰ τὸν φυλακίσῃ. Ὁ ἐπίσκοπος ἠδύνατο μόνον νὰ συμβουλεύσῃ· καὶ ἂν ἐνίοτε ἴσχυε, κατώρθωνε τοῦτο μᾶλλον διὰ τῆς θρησκευτικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας καὶ τῆς ἀπειλῆς τῶν πνευματικῶν ποινῶν. Ἀλλ' ἤδη αἱ δύο ἐξουσίαι ἐχωρίσθησαν. Ἡ διαστολὴ αὕτη θέλει ἔχει τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ περιποιήσῃ εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἄρχοντα χαρακτῆρα εὐσχημότερον καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα πρεπωδέστερον· διότι θέλει παύσει τοῦ νὰ φέρῃ φουστανέλλαν, καὶ σιλαχλίκι, καὶ πιστόλας καὶ νὰ περιστοιχίζεται ἀπὸ διακόνους ὁμοιάζοντας πολὺ μᾶλλον μπαϊρακτάριδες ἢ λειτουργοὺς τοῦ ὑψίστου. ! Τί θέλει ὅμως ἀπογίνει ὁ ὑψηλότατος Ἡγεμὼν, ἀπογεγυμνωμένος οὕτω τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας καὶ ἐγκαταλελειμμένος εἰς μόνας τὰς ἐπιγείους αὐτοῦ δυνάμεις, αἵτινες, ὡς εἴδομεν, δὲν εἶναι μεγάλαι; Θέλει ἆρά γε ἐπικρατήσει τοὐλάχιστον ὁμόνοια καὶ σύμπραξις μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτάτων ἀρχόντων; Τοῦτο φαίνεται τόσῳ ὀλιγώτερον πιθανὸν, ὅσῳ τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα δύναται νὰ περιέλθῃ εἰς ἄλλην οἰκογένειαν. Οἱ Brdjani, οἱ ὀρεῖται, ! θέλουν ὑπακούσει εἰς τὸν νέον ἡγεμόνα, ἐνῷ δὲν ἤθελον καθόλου νὰ ἠξεύρωσι τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκόπου; Ἔλαβον ἆρά γε καὶ οὗτοι μέρος εἰς τὴν κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον γενομένην ἐν Σετινίᾳ γενικὴν τοῦ λαοῦ συνέλευσιν, ἐν ᾗ ἀπεφασίσθη ἡ μεταῤῥύθμισις τοῦ πολιτεύματος· καὶ ἂν ἔλαβον, ! θέλουν τηρήσει τὰ ἀποφασισθέντα; Τὸ μέλλον θέλει διαλύσει ἁπάσας τὰς ἀπορίας ταύτας, καὶ ἄλλας πολλάς. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἕνωσις τῶν δύω ἐξουσιῶν δὲν περιωρίζετο εἰς τὸν ὑπέρτατον ἄρχοντα, ἀλλὰ ἐξετείνετο καὶ εἰς ὅλον τὸν λοιπὸν κλῆρον. Οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαυροβουνίου ὄχι μόνον καλλιεργοῦσι τὴν γῆν, ἐμπορεύονται καὶ πιστολοφοροῦσιν, ἀποθέτοντες τὰ ὅπλα μόνον ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας, ἀλλ' εἶναι πρὸς τούτοις ὅλοι ἢ σερδάριδες, ἢ κνέζοι, ἢ τοὐλάχιστον γλαύαροι· ἐπὶ δὲ πᾶσι, τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα εἶναι ἐν γένει σχεδὸν κληρονομικόν. Ἡ νέα διάταξις δὲν ἀπεφήνατο ἀσυμβίβαστον τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱερέως μὲ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ὥστε ἡ ἐν τῇ ἀνωτάτῃ βαθμίδι καταλυθεῖσα ἱεροκρατία ἐξακολου-

θεῖ, ὡς φαίνεται, ὑπάρχουσα εἰς ὅλας τὰς ἑπομένας.

Ὅπως δήποτε ὁ χωρισμὸς τῶν ἐξουσιῶν παρεσκευάζετο πρὸ καιροῦ, διότι ὁ προκάτοχος τοῦ σημερινοῦ ἐπίσκοπος ἐπεχείρησεν ἀπὸ τοῦ 1831 καὶ ἔτι μᾶλλον τῷ 1837 νὰ εἰσαγάγῃ διοικητικάς τινας μεταῤῥυθμίσεις, ἐπιτηδείας νὰ ἐνισχύσωσιν ὁπωσοῦν τὴν πολιτικὴν ἀρχήν. Θέλομεν ὁμιλήσει ἐνταῦθα μόνον περὶ τῶν μεταῤῥυθμίσεων τοῦ 1837, αἵτινες, τροπολογήσασαι τὰς ἐν ἔτει 1831 γενομένας, ἰσχύουσι μέχρι τῆς σήμερον. Τῷ 1837 λοιπὸν συνεκροτήθη φρουρὰ τοῦ Ἐπισκόπου ἐκ 30 ἀνδρῶν, συνέστη σῶμα 420 χωροφυλάκων διανενεμημένων εἰς τὴν χώραν, διωρίσθησαν διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀντὶ τῶν προτέρων κληρονομικῶν ἀρχόντων, ἀπὸ δὲ τῶν τελευταίων τούτων ἐσχηματίσθη ἡ λεγομένη Γερουσία (Sbor й Vetsche), ἥτις κατὰ πρῶτον ἱδρύθη τῷ 1831 ἀντὶ τοῦ προηγουμένως ὑπάρξαντος ἀνωτάτου δικαστηρίου, εἶχεν ὅμως ἀπὸ τοῦ 1831 μέχρι τοῦ 1837 ὀργανισμὸν ἀλλοῖον τοῦ σημερινοῦ.

Οἱ Γερουσιασταὶ οὗτοι δὲν λαμβάνουσι μισθὸν, ἀλλὰ μόνον τὰ ἔξοδα τῶν δικῶν τὰς ὁποίας κρίνουσι· φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν ἀπὸ τὰς κατοικίας των τὴν τροφήν των, ἐκτὸς τοῦ ἀλεύρου, τὸ ὁποῖον δίδεται αὐτοῖς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, μεταχειρίζονται, πρὸς διατροφήν των, καὶ τὰ δημευόμενα κτήνη, καὶ συνέρχονται εἰς πρόσγειόν τι ἀχυροσκεπὲς κατάστημα, ἀπέχον πεντήκοντα περίπου πόδας ἀπὸ τῆς μονῆς ἐν ᾗ κατοικεῖ ὁ Ἐπίσκοπος εἰς Σετινίαν. Τὸ κατάστημα τοῦτο σύγκειται ἀπὸ τριῶν χωρισμάτων· τὸ ἓν χρησιμεύει ὡς ἱπποστάσιον, τὸ ἄλλο εἶναι ὁ κοιτὼν τῶν γερουσιαστῶν, ἔχον κλίνας ἀχυρίνας καὶ ὅπλα ἀνηρτημένα εἰς τὸν τοῖχον· εἰς τὸ τρίτον συνεδριάζουσιν οἱ γερουσιασταὶ, ὀκλάζοντες ἐπὶ ξυλίνων ἢ λιθίνων βάθρων καὶ καπνίζοντες πέριξ τῆς ἑστίας, ὅπου συγχρόνως μαγειρεύεται τὸ γεῦμα αὐτῶν. Ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Γερουσίας ἀνήκει, ὡς προεῤῥέθη, εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Πέτροβιτζ· κατέχει δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἔτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώην ἐπισκόπου Πέτρου Πέτροβιτζ, ὁ ἐκείνου μὲν ἀδελφὸς, θεῖος δὲ τοῦ σημερινοῦ ἡγεμόνος Δανιὴλ, Γεώργιος Πέτροβιτζ καλούμενος, τὸν ὁποῖον παρίστησιν ὡς ἄνθρωπον περιωρισμένου νοὸς ὁ Γάλλος Βουή. (La Turquie d'Europe, τόμος 3ος, σελ. 316) ἄλλοι δὲ (ἴδε τὴν ἐκ Ῥαγουσίου ἐπιστολὴν, τὴν καταχωρισθεῖσαν ἐν τῷ ἀριθ. 711 τῆς Ἐλπίδος, τῆς 3 Ἰανουαρίου 1853) λέγουσιν ἐπιχειρηματίαν, πολύπειρον καὶ κυριώτατον αὐτουργὸν τοῦ τελευταίου κινήματος. Λέγουσι προστούτοις ὅτι διετέλεσεν ἐν τῇ Ῥωσικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ ὅτι φέρει πολλὰ παράσημα. Ἐνίοτε ὅμως ἡ Γερουσία ἐπροεδρεύετο ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτοῦ, ὅστις τότε ἐκάθητο ἐπὶ λιθίνου βάθρου κεκαλυμμένου ὑπὸ τάπητος. Οἱ διάδικοι ἐκάθηντο ἐπίσης· καὶ ὁσάκις ἐγίνετο χρεία νὰ γραφῇ τι, ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἐπισκόπου μετέβαινεν εἰς τὸ μοναστήριον διὰ νὰ τὸ γράψῃ, ἢ, παραλαβὼν ἐκεῖθεν τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα, ἐξεπλήρου τὸ ἔργον του ἐπὶ τὸ ἀνατολικώτερον, δηλαδὴ στηριζόμενος εἰς τὰ γόνατά του.

Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ καὶ δικαστικὴ ἁρμοδιότης τῆς Γερουσίας εἶναι περιωρισμένη, διότι πλεῖσται ὑποθέσεις συζητοῦνται καὶ ἀποφασίζονται εἰς τὰς ναΐας καὶ εἰς τὰς φυλάς. Προστούτοις αἱ συζητήσεις γίνονται διὰ τὸν τύπον μόνον· οἱ Μαυροβουνιῶται δὲν γνωρίζουσιν ἀκόμη τί ἐστι πλειονοψηφία· εἷς καὶ μόνος ἄνθρωπος, στηριζόμενος ἐπὶ πολυαρίθμου οἰκογενείας, κηρύττει πολλάκις ὅτι δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀποφασισθέντα, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι τοῦτο δεν συμφέρει εἰς αὐτόν· ἢ, καὶ ἂν ὑποσχεθῇ νὰ πράξῃ τι, δὲν ἐκπληροῖ τὴν ὑπόσχεσιν, οὐδεὶς δε ἀναγκάζει αὐτὸν εἰς τοῦτο.

Δύο δέ τινα ἀποδεικνύουσιν ὁπόσον ὀλίγην πραγματικὴν ὠφέλειαν παρήγαγον αἱ τοῦ προηγουμένου ἐπισκόπου τελευταῖαι μεταῤῥυθμίσεις. Πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ἐνίσχυσιν αὐτῶν, οὗτος ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ τὸν μικρὸν ἐτήσιον φόρον δύο φιορινίων εἰς τὰς πεδινωτέρας ἐπαρχίας (ὡς πρὸς τὰς ὀρεινοτέρας λόγος περὶ φόρου δὲν εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ)· ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτας ἀπήντησεν ἀντίστασιν ἔνοπλον, τὸ δὲ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ ὑποκινήσας τὴν στάσιν ἦτο μοναχός. Πρὸς τούτοις, ἐνῷ, καθὼς εἴπομεν, ὅλοι σχεδὸν οἱ Μαυροβουνιῶται εἶναι ὀρθόδοξοι, διότι μόνον εἰς τὰς δύο ὀρεινὰς ναΐας Πιπέρι καὶ Κούτσι ὑπάρχουσιν ὀλίγοι τινὲς Ἀλβανοὶ καθολικοί, εἰς δὲ τὴν τελευταίαν ταύτην, καί τινες Μωαμεθανοί, ὁ Ἐπίσκοπος, διὰ νὰ συγκροτήσῃ τῷ 18 7, τὴν ἐκ 30 ἀνδρῶν συγκειμένην φρουράν του, ἠναγκάσθη, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κοβαλευσκίου, νὰ παραλάβῃ εἰς αὐτὴν καὶ Ὀθωμανούς.

Αἱ σχέσεις τῆς χώρας ταύτης πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν ἀρχὴν ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν, καὶ πολὺ πρὸ τοῦ τελευταίου κινήματος, ἀνώμαλοι. Τὸ Μαυροβούνιον ἀνεγνώρισε καὶ παρεγνώρισε πολλάκις, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν· ἡ δ' Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις, διὰ νὰ καταστήσῃ πραγματικωτέραν τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς, ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένως κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείας, περὶ ὧν πλειότερά τινα κατωτέρω. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Μαυροβουνιῶται, ἀντεκδικούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς πενίας ἐπειγόμενοι, ἐπιχειροῦσιν ἀδιαλείπτους ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν γειτόνων χωρῶν. Αἱ ἐχθροπραξίαι αὗται εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐδὲν ἄλλο ἢ λῃστρικαὶ ἐπιδρομαὶ, ἐπὶ σκοπῷ λαφυραγωγίας γινόμεναι· ἡ δὲ λαφυραγωγία αὕτη ὀνομάζεται Tscheta. Πρὸς τούτοις αἱ Ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν περιποιοῦνται μὲν πολὺ τοὺς χριστιανοὺς, διὰ νὰ μὴ δίδωσιν αὐτοῖς ἀφορμὴν αὐτομολίας εἰς Μαυροβούνιον. Ὅθεν ἐπιτρέπουσιν εἰς αὐτοὺς μεγάλα προνόμια καὶ ἰδίως τὴν ἄδειαν τοῦ ὁπλοφορεῖν. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον, πολλοὶ χριστιανοὶ, εἴτε καταδιωκόμενοι ἐπὶ κακουργήματί τινι, εἴτε διὰ μόνον τὸν λόγον τοῦ νὰ ζήσωσιν ἐλεύθεροι, μεταναστεύουσιν εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκείνην χώραν, τῆς ὁποίας οἱ πλεῖστοι κάτοικοι πιθανώτατα κατάγονται ἐκ τοιούτων μεταναστῶν. Οἱ δὲ πρόσφυγες οὗτοι καλοῦνται Οὔσκωκ, ὅπερ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, ἐντὸς εἰσπηδήσαντες· καὶ διαμένουσι συνήθως εἰς τὰ σύνορα, ἐπιχειροῦντες ἐκεῖθεν ἀδιαλείπτους ἐπιδρομὰς εἰς τὸν πάτριον αὐτῶν τόπον. Ἀπὸ τινος χρόνου, διὰ

τὰς ἐν Βοσνίᾳ καὶ ἐν Ἑρζεγοβίνῃ ταραχὰς, τοσοῦτοι πρόσφυγες ἐσωρεύθησαν εἰς τὴν ὀρεινὴν ναΐαν τῆς Μοράτσας, ὥστε 100 οἰκογένειαι, μὴ ἔχουσαι τόπον νὰ σταθῶσιν εἰς τοὺς βράχους ἐκείνους, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ἑρζεγοβίναν. Ὅταν αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἔρχωνται νὰ εἰσπράξωσι τὸν ἐτήσιον φόρον, οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, καταλείποντες τὰς κατοικίας αὐτῶν, ἀναχωροῦσιν εἰς Μοράτσαν, ἢ, συμβιβαζόμενοι μὲ τὰς αρχὰς ταύτας, πέμπουσιν εἰς αὐτὰς αὐτοπροαιρέτως μικρόν τινα φόρον. Ἐνίοτε μάλιστα καὶ ὑπηρετοῦσιν αὐτὰς, καθὼς συνέβη τῷ 1831 καὶ 1832, ὅτε πλεῖστοι συνέδραμον τὸν Ἀλῆ πασαν, κατὰ Βοσνίων τινῶν στασιαστῶν.

Ἀλλὰ, καθὼς ἔχουσιν οἱ Μαυροβουνιῶται τοὺς Οὐσκῶκ αὐτῶν, οὕτως ἔχουσι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Μωαμεθανοί· διότι ἅμα τις Μαυροβουνιώτης θεωρήσῃ ἑαυτὸν ἀδικηθέντα καὶ δὲν δύναται νὰ ἐκδικηθῇ, ἢ ἅμα προσβάλῃ τινὰ καὶ βλέπῃ ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν, γίνεται ἀμέσως Οὐσκῶκ παρὰ τοῖς γείτοσιν, οἵτινες δέχονται αὐτὸν προθύμως, τὸν ἀπαλλάττουσι τοῦ χαρατσίου, κατασκευάζουσιν αὐτῷ οἰκίαν κλπ. Εἶναι ὅμως ὑπόχρεως ὁ τοιοῦτος πρόσφυξ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὰ σύνορα καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν Tscheta κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος, ἄλλως ὑπολαμβάνεται ὡς κατάσκοπος. Διηγοῦνται περὶ ἑνὸς τοιούτου πρόσφυγος, ὀνομαζομένου Καριμὰν, ὅτι, γενόμενος Τοῦρκος, ἐφόνευσεν 27 Μαυροβουνιώτας. Ὅλα ταῦτα δὲν συντελοῦσι πολὺ εἰς τὴν συγκρότησιν ἰσχυρᾶς τινος κυβερνήσεως· διότι αἱ ἀρχαὶ τοῦ Μαυροβουνίου ἀναγκάζονται νὰ παραβλέπωσι πολλὰ τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης ἁμαρτήματα, φοβούμεναι μήπως αὐτομολήσωσι παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς. Οἱ Μαυροβουνιῶται, ἅμα εὑρεθῶσιν εἰς δύσκολόν τινα θέσιν, συνειθίζουν νὰ λέγωσιν· «ἐνόσῳ ὑπάρχουσι τὰ φρούρια τοῦ Νικσιτσὶ καὶ τῆς Σπούζας, οὔτε τὴν Γερουσίαν φοβοῦμαι, οὔτε κανένα ἄλλον.» Νικσιτσὶ καὶ Σπούζα εἶναι δύο Ὀθωμανικὰ φρούρια, κείμενα τὸ μὲν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Ἑρζεγοβίνης, τὸ δὲ εἰς τὰ μεθόρια τῆς Ἀλβανίας· τὴν Σπούζαν κατὰ τὰς τελευταίας εἰδήσεις ἐκυρίευσαν ἤδη οἱ Μαυροβουνιῶται (ἴδε τὸ προμνημονευθὲν ἄρθρον τῆς Ἐλπίδος).

Ἀνατρέχομεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας ταύτης, ἀφ' ἑνὸς διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὰς βραχείας ταύτας περὶ αὐτῆς εἰδήσεις, ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ διευκρινήσωμεν μέχρι τινὸς τὸ σπουδαῖον ζήτημα τοῦ δικαιώματος τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἔχῃ ἐπ' αὐτῆς ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις.

Ὅτε ἐν ἔτει 1443, ὁ Σκενδέρβεϋς συνεκρότησεν ἐν Λισσῷ ὁμοσπονδίαν ὅλων τῶν ἡγεμόνων τῆς ἄνω καὶ κάτω Ἀλβανίας, τῶν ὁποίων προϊστάμενος ἐπεχείρησε τὸν πολυθρύλλητον αὐτοῦ πρὸς τὸν Μουρὰτ Β΄. αγῶνα, εἷς τῶν συμμάχων ἦτο καὶ ὁ ἡγεμὼν Μαυροβουνίου Στέφανος Τζέρνοβιτζ ἢ Τζερνογέβιτζ. Ὁ Στέφανος ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον τῶν Βάλσιδων, ὅστις ἦγε τῆς μεταξὺ Κροΐας καὶ Λισσοῦ χώρας, ὀνομασθεὶς οὕτω ἀπὸ τοῦ χωρίου Bals, (Balesium)· ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου κατάγονται καὶ οἱ σημερινοὶ Βάλσιδες τῆς Μολδαυΐας. Ὁ τοῦ Στεφάνου πατὴρ Στρασσιμὶρ ἐπωνομάσθη, διὰ τὴν μέλαιναν αὐτοῦ ὄψιν, Τζέρνογι, τὸ ὁποῖον σημαίνει Σλαυιστὶ μαῦρος· καὶ ἐκ τούτου τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον τῶν πρώτων γνωστῶν ἡγεμόνων τοῦ Μαυροβουνίου. Τὸν Στέφανον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Μωάμεθ Β΄. ἐκυρίευσε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκενδέρβεϋ, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίναν· ὁ Μωάμεθ ἐπέτρεψε, τῷ 1478, εἰς τὸν Ἰωάννην, τὸν Λισσὸν καὶ τὸ πλησίον τῆς Σκόδρας φρούριον Δριβαστον· ἀλλ' ἂν τὰ κτήματα τοῦ Ἰωάννου ἔλαβον ἐκ τούτου ἀξιόλογον ἐπέκτασιν, οὗτος ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν (Geschichte des Osmanischen Reiches durch Joseph v. Hammer, τόμ. 2. σελ. 167). Πρωτεύουσα αὐτοῦ ἦτο τότε τὸ Ζαβλιὰκ, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπί τινος νησιδίου τῆς λίμνης τῆς Σκόδρας (τῆς Λαβεάτιδος λίμνης τῶν ἀρχαίων)· ἡ λίμνη αὕτη δὲν περιλαμβάνεται σήμερον ἐντὸς τοῦ Μαυροβουνίου ἀλλ' ἡ μεσημβρινὴ αὐτοῦ ἄκρα θίγει που τὴν βόρειον ἐκείνης. Εἶναι δὲ τὸ Ζαβλιὰκ τὸ φρούριον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκυρίευσαν ἐσχάτως οἱ Μαυροβουνιῶται (ἴδε τὴν προαναφερθεῖσαν Ἐλπίδα), ἀλλὰ, ὡς φαίνεται, ἀνέκτησεν ἔπειτα ὁ διοικητὴς Σκόδρας Ὀσμὰν πασᾶς (Ἐφημερὶς τῆς Σμύρνης, ἀρ. 165, τῆς 2 Ἰανουαρίου 1853).

Μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ Β΄, ἐξεῤῥάγησαν νέαι ἐχθροπραξίαι μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ Ἰωάννης Τζερνογέβιτζ, ζητήσας ματαίως τὴν ἐπικουρίαν τῶν Ἑνετῶν καὶ μὴ δυνάμενος ν' ἀνθέξῃ μόνος εἰς τὰ ὁμαλώτερα περὶ Ζαβλιὰκ μέρη, κατέστρεψε, περὶ τὸ 1483, τὴν ἀρχαίαν ταύτην κατοικίαν τῶν πατέρων αὐτοῦ, καὶ, ἀναβὰς εἰς τὰ δυσπροσιτώτερα τοῦ Μαυροβουνίου ὄρη, ἐξηκολούθησεν ἀγωνιζόμενος τοσούτῳ ἐπιτυχέστερον ἕσω οἱ Ὀθωμανοὶ, περισπώμενοι ἀπὸ ἄλλων σπουδαιοτέρων πολέμων, δευτερεύουσαν ἔδιδον προσοχὴν εἰς την μικρὰν ἐκείνην χώραν. Τότε ἡ Σετινία κατέστη πρωτεύουσα τῆς κυβερνήσεως.

Περὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰωάννου διαφωνοῦσιν αἱ παραδόσεις πρὸς τὰ ᾄσματα τοῦ Μαυροβουνίου. Τὰ ᾄσματα διαλαμβάνουσιν, ὅτι ὁ Ἰωάννης δὲν εἶχεν εἰμὴ ἕνα υἱὸν ὀνόματι Μάξιμον, τὸν ὁποῖον, ἔτι ὢν εἰς Ζαβλιὰκ, ἠθέλησε νὰ νυμφεύσῃ μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ δόγου τῆς Ἑνετίας. Συναινέσαντος δὲ τοῦ δόγου, ὁ Ἰωάννης, περιχαρὴς γενόμενος, εἶπεν, ὅτι θέλει φέρει χιλίους τοὐλάχιστον παρανύμφους καὶ ὅτι ὁ συμπένθερός του πρέπει νὰ φέρῃ ἄλλους τόσους, ἀλλ' ὅτι μεταξὺ ὅλων αὐτῶν τῶν νέων οὐδεὶς θέλει εἶναι ὡραιότερος τοῦ υἱοῦ του. Ὁ Δόγης ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ὑπεσχέθη πλούσια δῶρα, προσέθηκεν ὅμως ἀπειλὰς ἐὰν τυχὸν δὲν ἐπαληθεύσῃ τὸ ἐξαίσιον ἐκεῖνο τοῦ μελλονύμφου κάλλος. Καὶ, ὢ τῆς συμφορᾶς! ὁ ἡγεμὼν Ἰωάννης, ἐπανελθὼν εἰς Ζαβλιὰκ, εὑρίσκει τὸν υἱόν του ἀσχημισθέντα ὑπὸ τῆς εὐφλογίας. Μὴ θέλων ἐν τούτοις νὰ στερηθῇ τοιαύτην νύμφην, ἀπεφάσισε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸν γάμον δι' ἀπάτης· καὶ ἐπὶ τούτῳ, συλλέξας τοὺς παρανύμφους αὐτοῦ, παρέστησεν ὡς γαμβρὸν τὸν Μιλόσην Ὀβρενβέγοβιτζ, βοεβόδαν τοῦ Ἀντιβάρου, ἕως ὅτου φέρωσι τὴν νύμ-

φην εἰς Μαυροβούνιον. Ὁ νέος συγκατετέθη εἰς τὴν ἀπάτην ταύτην ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ φυλάξῃ δι' ἑαυτὸν ὅλα τὰ δῶρα ὅσα τῷ προσφέρωσιν, ὁ δὲ Ἰωάννης ὄχι μόνον εἰς τοῦτο συνῄνεσεν, ἀλλ' ὑπεσχέθη καὶ ἄλλα. Φθάσας εἰς Ἐνετίαν, ὁ Μιλόσης ἔλαβεν ἄπειρα δῶρα, ἐν οἷς διέπρεπε χρυσοῦς χιτὼν (ὑποκάμισον), τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ἡ μήτηρ τῆς νύμφης. Τὸ ᾆσμα λέγει, ὅτι ὁ χιτὼν αὐτὸς δὲ ἠπλώθη ἐπὶ ἱστοῦ, δὲν κατεσκευάσθη ὑπὸ ὑφαντοῦ, ἀλλὰ ὑφάνθη διὰ τῶν δακτύλων, καὶ ὅτι ὄφις ἐνεπλάκη περὶ τὸν λαιμὸν αὐτοῦ, ὄφις ὄχι ζωντανός, ἀλλὰ χρυσοῦς, φέρων ἐπὶ κεφαλῆς ἀδάμαντα ἀκτινοβολοῦντα, διὰ νὰ μὴν ἔχωσιν οἱ σύζυγοι ἀνάγκην φωτός, εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον.

Τα πάντα εὐωδοῦντο καὶ ἡ συνοδία ἐπλησίαζεν ἤδη εἰς Ζαβλιάκ, ὅτε ὁ ἡγεμὼν Ἰωάννης απεκαλυψεν εἰς τὴν νύμφην τὴν ἀπάτην καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτὴν τὸν ἀληθῆ σύζυγόν της. Ἡ κόρη ἐξεπλάγη, ἀνεχαίτισε τὸν ἵππον αὐτῆς, ἤλεγξε τὸν Ἰωάννην διὰ τὸ ψεῦδός του καὶ προσέθηκε, κυττάξασα τὸν Μάξιμον, ὅτι εὐχαριστεῖται, ἀλλὰ δὲν θέλει προχωρήσει βῆμα ἂν ὁ ἡγεμὼν Μιλόσης δὲν ἀποδώσῃ ὅλα τὰ δῶρα. Ὁ Μιλόσης ἀνέφερε τὰς γενομένας συμφωνίας, ἀπέδωκέ τινα, ἐφύλαξεν ὅμως τὸν χιτῶνα, τὸν ὁποῖον πρὸ πάντων ἐπεθύμει ν' ἀναλάβῃ ἡ νέα· διότι ἔλεγε θρηνοῦσα, ὅτι κατηνάλωσε τρία τῆς ζωῆς της ἔτη μετὰ τριῶν συντρόφων αὐτῆς εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἀπὸ τῆς ὁποίας οἱ ὀφθαλμοί των ἐξηράνθησαν· καί, καλέσασα μὲ ὁρμὴν τον Μάξιμον, ἀνέκραξεν· «ἡ μήτηρ σου δὲν ἔχει παρὰ σὲ καὶ μόνον· ἀλλ' ἀπὸ σήμερον δὲν θέλει ἔχει οὔτε σέ· ἡ λόγχη σου εἶναι τὸ νεκροκράββατόν σου, καὶ σάβανόν σου ἡ ἀσπίς, ἡ δ' ὄψις σου θέλει φανῆ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐπίσης μέλαινα ὅσον εἶναι σήμερον ἐρυθρὰ ἀπὸ ἐντροπὴν ἐνώπιον τοῦ Μιλόση. Οὕτω γένοιτο, ἐκτὸς ἂν ἀναλάβῃς ἀπὸ τοῦ ξένου τὰ δῶρά μας.» Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπροξένησαν ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὸν συγκεκινημένον ἤδη Μάξιμον, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐφόνευσε τὸν Μιλόσην· ἤ, κατ' ἄλλην τινὰ ῥῆσιν, ἐγένετο μονομαχία, μεθ' ἣν οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς τῶν δύο ἀντιπάλων ἦλθον εἰς συμπλοκὴν πεισματώδη, ἐν ᾗ ἔπεσον οἱ πλεῖστοι καὶ ἀκμαιότατοι τῆς χώρας νέοι. Ὁ Μαξιμος, λαβὼν ἐκκαίδεκα πληγάς, ἀπήγαγε μόνος τὴν νέαν σύζυγόν του εἰς Ζαβλιὰκ καὶ διήγαγεν ὁλόκληρον ἔτος θεραπευόμενος ὑπὸ ἰατρῶν, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν αὐτῷ ὁ πενθερός του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μιλόση Ἰωάννης ὑπῆγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Σουλτᾶνον νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἀδελφόν του. Ὁ Μάξιμος, θεωρῶν ἑαυτὸν κινδυνεύοντα νὰ ἀποβάλῃ τὴν πάτριον ἀρχήν, ἀπέπεμψε τὴν νέαν κόρην, παρθένον ἔτι, ὡς λέγει τὸ ᾆσμα, πρὸς τοὺς γονεῖς της, καὶ ἐπορεύθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ συνηγορήσῃ αὐτοπροσώπως ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ὁ Σουλτᾶνος, ὑπερησθεὶς διὰ τὰς δύο ταύτας ἐπισκέψεις, κατέπεισεν ἀμφοτέρους τοὺς προσελθόντας νὰ ἀσπασθῶσι τὸν Ἰσλαμισμόν· καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης μετωνομάσθη Μαχμούτ-βεγ Ὀβρενβέγοβιτζ, ὁ δὲ Μάξιμος, Σκανδερ-βὲγ Ἰβανβέγοβιτζ. Ἀφοῦ ὑπηρέτησαν ἐννέα ἔτη τὸν Σουλτᾶνον, ἔλαβον ἀμφότεροι ἀνὰ ἓν κληρονομικὸν πασαλίκιον, ὁ μὲν εἰς Ἰπέκ, ὁ δὲ εἰς Σκόδραν. Τφόντι ἡ οἰκογένεια τῶν Βουσατλίδων, ἡ διοικήσασα τὸν Σκόδραν μέχρι τοῦ 1831, ὅτε κατελύθη ὁ τελευταῖος κληρονομικὸς αὐτῆς πασᾶς Μουσταφᾶ πασᾶς, θεωρεῖται καταγομένη κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος Μαξίμου· ἐπίσης καὶ οἱ πασάδες τοῦ Ἰπὲκ ἠξίουν ὅτι κατάγονται ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου Μαχμούτ-βεγ· τουλάχιστον τῷ 1836 ὑπῆρχεν ἔτι εἰς Ἰπὲκ πασᾶς προτείνων τὴν τοιαύτην ἀξίωσιν.

Κατὰ δὲ τὰς ἐν Μαυροβουνίῳ σωζομένας παραδόσεις, ὁ ἡγεμὼν Ἰωάννης Τζέρνοβιτζ εἶχε δύο υἱούς, τὸν Γεώργιον καὶ τὸν Εὐστάθιον. Καὶ ὁ μὲν Γεώργιος, συζευχθεὶς Ἐνετὴν κόρην ἐκ τοῦ τῶν Μοσενίγων οἴκου, ἐκυβέρνησε τὴν χώραν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ὁ δ' Εὐστάθιος ἠσπάσθη τὸν Ἰσλαμισμόν, μετὰ πολλῶν ἄλλων Μαυροβουνιωτῶν. Ἡ σύζυγος τοῦ Γεωργίου, προχωρήσασα ἤδη εἰς τὴν ἡλικίαν, ἐβαρύνθη νὰ ζῇ εἰς τὴν ὀρεινὴν ἐκείνην, καὶ ἀδιαλείπτως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπιτρεχομένην χώραν, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ δὲν εἶχε τέκνα· ὅθεν κατέπεισε τὸν Γεώργιον νὰ καταλίπωσι τὴν διοίκησιν εἰς τὸν Μητροπολίτην Σετινίας Γερμανόν, αὐτοὶ δὲ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Ἐνετίαν διὰ νὰ διανύσωσιν ἐκεῖ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου ἐν εἰρήνῃ.

Τοῦτο ἐγένετο μεταξὺ τοῦ 1515 καὶ τοῦ 1525 ἔτους· καὶ ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ θεοκρατικὴ τοῦ Μαυροβουνίου Κυβέρνησις. Ὁ νέος ἐκκλησιαστικὸς ἄρχων ἠγωνίσθη ν' ἀποφύγῃ ὅσον ἐνδέχεται πᾶσαν ἀφορμὴν ῥήξεως πρὸς τοὺς Ὀθωμανούς, οἱ δ' Ὀθωμανοὶ πάλιν, θεωροῦντες τὸν Ἰσλαμισμὸν προαγόμενον, καὶ ἐλπίζοντες, ὅτι οἱ Μαυροβουνιῶται, ἀπεστερημένοι ἀρχηγοῦ, θέλουν ἐπὶ τέλους οἴκοθεν ὑποταχθῆ, ἔπαυσαν ἐπίσης τὰς ἐπιδρομὰς καὶ περιωρίσθησαν εἰς τὸ νὰ διαδίδωσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ θρήσκευμα αὐτῶν. Οὕτω διῆλθεν ἅπασα ἡ ἑκκαιδεκάτη ἑκατονταετηρίς. Ἐν ἀρχῇ δὲ τῆς ἑπτακαιδεκάτης, τῷ 1604, οἱ Ὀθωμανοί, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν ἀπεστάλη τὸ νενομισμένον δῶρον, ἐπεχείρησαν νέαν ἐπιδρομήν, καί, τῇ συνδρομῇ τῶν Μωαμεθανῶν Μαυροβουνιωτῶν, προεχώρησαν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν χώραν. Ἔπειτα τῷ 1620—1623, ὁ ἕβδομος Μητροπολίτης Βησαρίων, ἐνδίδων εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῆς Ἐνετίας, ἐπετέθη κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τότε ὁ Σουλεϊμὰν πασᾶς τῆς Σκόδρας, ἐμβαλών, τῷ 1623, μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως εἰς Μαυροβούνιον καὶ καταστροπώσας τὴν πεισματώδη ἀντίστασιν τὴν ὁποίαν ἀπήντησεν, προέβη μέχρι Σετινίας, ἐπυρπόλησε τὴν ἐκκλησίαν, τὸ μοναστήριον καὶ τὰς ἄλλας αὐτῆς κατοικίας· καὶ ὁ μὲν στρατὸς αὐτοῦ, μηδεμίαν εὑρίσκων τέρψιν εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκείνην καὶ δύσβατον χώραν, ἐπανῆλθεν εἰς Σκόδραν· ἀλλ' οἱ Μαοροβουνιῶται καθυπεβλήθησαν εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ χαρατσίου, δευτέραν ταύτην φορὰν ἀναγνωρίσαντες τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν. (**Histoiredes Monténégrins, d'après M. Vouk et le mémoire du Grlitza**, τόμος 4. τῆς προκα-

ρετεθείσης συγγραφῆς, La Turquie d'Europe, σελ. 395).

Περὶ τὰ τέλη τῆς ἑπτακαιδεκάτης ἑκατ. προεχειρίσθη μητροπολίτης ὁ Δανιὴλ, ἐκ τοῦ οἴκου Πέτροβιτζ, τοῦ μέχρι τοῦδε διατηρήσαντος τὸ ὑπέρτατον ἀξίωμα. Ὁ μητροπολίτης οὗτος, θεωρῶν τὸν Ἰσλαμισμὸν ὁσημέραι εὐδοκιμοῦντα καὶ ἐντεῦθεν κινδυνεύοντα τὸν τόπον ὅλον νὰ ἐξοθωμανισθῇ, προέτρεψε τοὺς χριστιανοὺς νὰ φονεύσωσιν ἢ νὰ διώξωσιν ἅπαντας τοὺς Μωαμεθανοὺς ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ ἀσπασθῶσιν αὖθις τὸν Χριστιανισμόν· ἔταξε δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νέου τούτου Σικελικοῦ ἑσπερινοῦ, τὴν νύκτα τῆς χριστοῦ γεννήσεως τοῦ 1700 ἔτους, καθ' ἣν ἅπαντες οἱ Μωαμεθανοὶ Μαυροβουνιῶται, ὅσοι δὲν εὐπόρεσαν νὰ φύγωσιν, ἐσφάγησαν, ἐκτὸς τῶν ὀλίγων οἵτινες ἐδέχθησαν νὰ βαπτισθῶσιν. Πολλὰ Τουρκικὰ ὀνόματα σώζονται μεχρι τῆς σήμερον παρὰ τοῖς Μαυροβουνιώταις, οἷον Ἀλίτζ, Χουσεΐνοβιτζ κτλ.

Τοιουτοτρόπως τὸ Μαυροβούνιον ἀπηλλάγη ἀπὸ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, καὶ ἡ ναΐα τῆς Κατούνσκας τοὐλάχιστον ἀνέκτησε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ἐνῷ ἄλλαι ἐπαρχίαι, πλησιέστεραι εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἐξηκολούθησαν πληρόνουσαι εἰς αὐτοὺς μικροὺς τινας φόρους, καί τοι ἀφ' ἑτέρου συμπράττουσαι μὲ τοὺς ὁμογενεῖς. Ἔκτοτε ἀρξαμένων τῶν ἀδιαλείπτων μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Τουρκίας πολέμων, ἤρχισαν καὶ αἱ μεταξὺ Μαυροβουνίου καὶ Ῥωσίας σχέσεις.

Τότε ὅμως ἐπανέλαβον αὖθις οἱ Τοῦρκοι τὰς ἐπὶ τὸ Μαυροβούνιον ἐκστρατείας αὐτῶν. Τὸ πρῶτον, ἀπὸ Ἐρζεγοβίνης γενόμενον, ἐν ἔτει 1706, ἐπιχείρημα αὐτῶν, ἀπέτυχεν ἐντελῶς. Ἐπίσης μετὰ ζημίας οὐ μικρᾶς ἀπεκρούσθη ὁ Σερασκέρης Ἀχμὲτ πασᾶς, ὁ ἐν ἔτει 1712 ἀποσταλεὶς κατὰ τῆς χώρας ἐκείνης μετὰ στρατοῦ συμποσουμένου, ὡς βεβαιοῦσιν, εἰς 60,000 ἀνδρῶν. Ἀλλά, τῷ 1714, ὁ βεζίρης τῆς Βοσνίας, Νουουμὰν, ὁ ἔσχατος τῶν Κιοπριλιδῶν, διετάχθη νὰ κατατροπώσῃ τοὺς Μαυροβουνιώτας ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν πασάδων τῆς Σκόδρας καὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης· συγκροτήσας δὲ στρατὸν 120,000 ἀνδρῶν, ἐνέβαλε μέχρι Σετινίας, ἐπυρπόλησε πάλιν τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ μοναστήριον, καὶ ἐπόρθησε τὰ χωρία καὶ τὰς φυλάς. Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν ἐσώθησαν εἰς τὰ ὑψηλότερα ὄρη, οἱ δὲ, εἰς τὴν παραλίαν, ἀνήκουσαν τότε εἰς τοὺς Ἐνετούς· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι παρηκολούθησαν αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν ξένην ἐκείνην χώραν, καὶ πολλοὺς μὲν ἔσφαξαν, δισχιλίους δὲ ἐξηνδραποδισαν· ὁ ἐπίσκοπος, ὅστις εἶχε πρὸ 3 ἐτῶν φέρει ἐκ Ῥωσίας 35,000 φλωρίων, κατέφυγεν εἰς Κάτταρον· ὁ Κιοπριλὶς ἀπῄτησε τὴν παράδοσίν του, ἀλλ' οἱ Ἐνετοὶ δὲν συνῄνεσαν εἰς τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραμείνωσιν εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκείνην χώραν, οἱ ἐπιζήσαντες Μαυροβουνιῶται, ἅμα ὑποχωρησάντων τῶν ἐχθρῶν, ἐπανῆλθον εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν, καὶ τὰ πράγματα ἐν γένει ἀποκατεστάθησαν ὅπως εἶχον πρότερον.

Τῷ 1767, ἀνεφάνη αἴφνης εἰς Μαυροβούνιον τυχοδιώκτης τις καλούμενος Στέφανος μικρὸς (Στεφὰν μάλι), ὅστις παρέστησεν ἑαυτὸν ὡς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας Πέτρον Γον., ἐπιστεύθη ὑπὸ τῶν ἀφελῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, κατέλαβε τὴν ὅλην ἀρχὴν τῶν πραγμάτων καὶ ἐκίνησε τὴν χώραν εἰς ἐπανάστασιν. Ἀληθῶς εἰπεῖν, ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις δὲν ἐνείχετο εἰς τὸ κίνημα τοῦ ἀνθρώπου τούτου· ὅτι αἱ περὶ τούτου διαβεβαιώσεις τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως αὐτῆς Ὀβρέσκωφ ἦσαν εἰλικρινεῖς, ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ἔπεμψε τῷόντι εἰς Μαυροβούνιον τὸν πρίγκηπα Δολγορούκιον, διὰ νὰ διδάξῃ τὸ πλῆθος ὅτι ὁ Στέφανος ἦτο ἀπατεών. Ἀλλ' ἡ πρόληψις εἶχε τοσοῦτον διαδοθῆ, ὥστε πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ Δολγορουκίου ἀπέβησαν μάταιαι.

Ὅθεν οἱ Τοῦρκοι ἀπεφάσισαν αὖθις νὰ στρατεύσωσιν ἐπὶ τὸ Μαυροβούνιον. Στρατὸς πολυάριθμος περιέζωσεν ἁπανταχόθεν τὰ ὄρη ἐκεῖνα· ὁ μὲν πασᾶς Βοσνίας ἀπὸ βορρᾶ, ὁ δὲ τῆς Ῥούμελης, ἀπ' ἀνατολῶν, ὁ δὲ τῆς Σκόδρας, ἀπὸ μεσημβρίας· ἡ θέσις τῶν Μαυροβουνιωτῶν ἦτο τόσῳ μᾶλλον δεινὴ, ὅσῳ καὶ ἀπὸ δυσμῶν οἱ Ἐνετοὶ ἔφραξαν τὸ σύνορον αὐτῶν, ἀποφασίσαντες νὰ μείνωσιν ὅλως οὐδέτεροι. Καὶ ἐπολέμησαν μὲν γενναίως οἱ ὀρεινοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες, οὐδ' ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς νὰ προχωρήσωσι μέχρι Σετινίας. Ἐπειδὴ ὅμως δὶς κατετροπώθησαν, καὶ πολεμεφόδια δὲν εἶχον, διότι οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἐδίδον αὐτοῖς τοιαῦτα, ἠναγκάσθησαν νὰ πέμψωσιν εἰς τὸν σατράπην Βοσνίας Σιλιχτὰρ Μαχμοὺτ πασᾶν ἱκετήριον ἀναφορὰν, δι' ἧς ἐζήτησαν συγγνώμην καὶ, τρίτην ταύτην φορὰν, ῥητῶς ἀνεγνώρισαν τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν (Gesch. d. Osman. R. Τόμος 8, σελ. 300—301, 309—310, 315—316. καὶ Hist. des Monténégrins, σελ. 400). Ὁ Στέφανος ἐδολοφονήθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ πασᾶ τῆς Σκόδρας.

Ἀλλ' οἱ Μαυροβουνιῶται, καί τοι ἀναγνωρίζοντες οὕτω ἐκ διαλειμμάτων μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης τὴν Ὀθωμανικὴν ἀρχὴν, δὲν ἔπαυον τὰς εἰς τὰς γείτονας χώρας ἐπιδρομὰς, προκαλοῦντες δι' αὐτῶν ἐπανειλημμένας τῶν Τούρκων ἐφόδους. Τῷ 1785, ὁ Μαχμοὺτ πασᾶς τῆς Σκόδρας ἐνέβαλε μετὰ δυνάμεως ἰσχυρᾶς εἰς Μαυροβούνιον, προέβη μέχρι τῆς Σετινίας, ἐξεπόρθησε πολλὰς φυλὰς, ἀλλὰ, κατὰ τὸ σύνηθες, ἐπειδὴ ἡ χώρα δὲν ἐπήρκει εἰς συντήρησιν τοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Μετ' ὀλίγον, ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ῥωσίας, τοῦ συμβάντος ἐν ἔτεσιν 1787—1791, οἱ Μαυροβουνιῶται ἐκινήθησαν πάλιν καὶ ὡδηγήθησαν μάλιστα εἰς τὰς κατὰ τῶν γειτόνων χωρῶν ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ταγματάρχου Βουκάσοβιτζ. Τῷ δὲ 1791, συνομολογηθείσης ἐν Σιστοβίῳ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας εἰρήνης, ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ὑπέσχετο, διὰ τοῦ 1ου. ἄρθρου τῆς συνθήκης ταύτης, ἀμνηστίαν εἰς τὸ Μαυροβούνιον, τὸ ὁποῖον ῥητῶς τότε περιελήφθη μεταξὺ τῶν Ὀθωμανικῶν κτήσεων. Σήμερον ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις, ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τούτου ἰδίως στηριζομένη, ἀξιοῖ ὅτι τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμά της ἐπὶ τῆς χώρας ἐκείνης ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας· προστίθησι μάλιστα, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ συνθήκη αὕτη δὲν ὑπεγράφη ὑπὸ τῆς Αὐ-

στρίας, εἰμὴ ἀφοῦ καθυπεβλήθη πρότερον εἰς τὴν Ῥωσίαν, ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι καὶ ἡ τελευταία αὕτη δύναμις ἀνεγνώρισε τὸ κυριαρχικὸν ἐκεῖνο δικαίωμα.

Ὁπωσδήποτε, μικρὸν ἀφοῦ ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη αὕτη, τὸ Μαυροβούνιον προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ Μαχμοὺτ πασᾶ, πάππου τοῦ τελευταίου κληρονομικοῦ πασᾶ τῆς Σκόδρας Μουσταφᾶ, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι τινὲς τῶν ἐπαρχιῶν δεν ἐπλήρωσαν τὸν φόρον ἀπὸ τοῦ τελευταίου πολέμου. Ἀλλ' οἱ Μαυροβουνιῶται, ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Πέτρου στρατηγούμενοι, κατετρόπωσαν ὁλοσχερῶς τὸν πασᾶν, πληγωθέντα καὶ μὴ διασωθέντα εἰμὴ διὰ τῆς φυγῆς. Αὐτος δὲ, ὅστις εἶχε προλαβόντως ἀποκρούσει στρατὸν τοῦ Σουλτάνου αὐτοῦ καὶ ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι ἀνίκητος, ἐξαγριωθεὶς ὑπὸ τῆς ἥττης ταύτης, ἀθροίζει δισμυρίους λογάδας καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας ἐμβάλλει πάλιν εἰς Μαυροβούνιον· ἀλλ' ὄχι μόνον ὁ στρατὸς ἐκεῖνος ἐνικήθη κατὰ κράτος, αὐτὸς ὁ πασᾶς ἐφονεύθη ἐν τῇ συμπλοκῇ, ἡ δὲ κεφαλή του καὶ ἡ σπάθη του εἶναι μέχρι τῆς σήμερον ἐκτεθειμέναι εἰς Σετινίαν, καὶ πάντες οἱ ἐνώπιον τῶν τροπαίων ἐκείνων διερχόμενοι κάτοικοι ἀποκαλύπτουσι τὴν κεφαλήν των.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ Μαυροβούνιον δὲν ἐπλήρωσε πλέον φόρον εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν καὶ θεωρεῖ ἑαυτὸ ὡς ἐντελῶς ἀνεξάρτητον. Πολλάκις μὲν προσεβλήθη ὑπὸ τῶν πέριξ πασάδων· ἀλλα καὶ ὁ Δζελαλεδδὶν πασᾶς τῆς Βοσνιας, ἐν ἔτει 1820 καὶ ὁ Ναμὶκ πασᾶς τῆς Σκόδρας τῷ 1832 ἀπεκρούσθησαν. Οἱ πέριξ Ἀλβανοὶ καὶ Ὀθωμανοὶ ἤρχισαν μάλιστα νὰ θεωρῶσι τὴν χώραν ταύτην ὡς ξένην ἐπικράτειαν, καὶ τῷ 1838 ὁ ἐπίσκοπος Μαυροβουνίου συνωμολόγησε συνθήκην εἰρήνης μετὰ τοῦ βεζίρου τῆς Ἑρζεγοβίνης· ὡς προείπομεν ὅμως ἡ Ὀθωμανικὴ πύλη οὐδέποτε ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅτε τῷ 1851 ἀπέθανεν ὁ ἐπίσκοπος Πέτρος Πέτροβιτζ, ἀνεψιὸς καὶ ἀπὸ τοῦ 1830 διάδοχος τοῦ Πέτρου ἐκείνου, τοῦ κατατροπώσαντος τὸν Μαχμοὺτ πασᾶν τῆς Σκόδρας. Ὁ ἐν ἔτει 1851 ἀποθανὼν Πέτρος εἶναι καὶ ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος ὁ ἐν Πετρουπόλει, τῇ 6 Αὐγούστου 1833, χειροτονηθείς· διότι ἅπαντες οἱ προκάτοχοί του ἐχειροτονοῦντο εἰς Ἰπέκ ἢ εἰς Οὐγγαρίαν. Ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχός του Δανιὴλ Πέτροβιτζ εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει διὰ τὴν Πετρούπολιν, ἵνα λάβῃ αὐτόθι τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, ὅτε αἴφνης, καθ' ὁδὸν ἔτι ὤν. ἐνήργησεν ἀπὸ Βιέννης τὴν κατα Μάρτιον τοῦ παρελθόντος ἔτους συγκρότησιν κοινῆς ἐν Σετινίᾳ συνόδου, ἥτις, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ θείου του Γεωργίου Πέτροβιτζ ἐψήφισε τὸν χωρισμὸν τῆς κοσμικῆς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἀπεφήνατο τὸ Μαυροβούνιον κράτος κοσμικὸν ὑπὸ τὴν κληρονομικὴν κυβέρνησιν ἑνὸς ἡγεμόνος, καὶ ἀνηγόρευσεν ἡγεμόνα τὸν εἰρημένον Δανιήλ. Ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις ἀνεγνώρισεν, ὡς βεβαιοῦσι, τὴν πρᾶξιν ταύτην· καὶ αἱ αὐστριακαὶ ἀρχαὶ τῶν μεθορίων διετάχθησαν νὰ μεταχειρίζωνται εἰς ὅλα τα πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον ἔγγραφα τὸν τίτλον τοῦ ὑψηλοτάτου, ἂν καὶ ἐπίσημος εἰσέτι ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως δὲν ἐγένετο. Τί θέλουν πράξει αἱ ἄλλαι δυνάμεις, ἄδηλον. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι νεαι ἐξεῤῥάγησαν ἐχθροπραξίαι μεταξὺ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

Ἐπροσπαθήσαμεν νὰ ἐκθέσωμεν τὰ πράγματα ὅσον ἐνδέχεται ἀκριβῶς. Ἀπὸ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐξάγονται, νομίζομεν, τρία τινά·

Ὡς πρὸς τοὺς Μαυροβουνιώτας, ὅτι δυσκόλως δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς κέντρον σπουδαίου τινὸς κινήματος, διότι οὔτε πόρους ἔχουσιν, οὔτε στοιχεῖα ἀποχρῶντα πρὸς συγκρότησιν εὐσχήμου κυβερνήσεως· εἶναι δὲ καὶ περιεζωσμένοι, πρὸς βοῤῥᾶν, ἀπ' ἀνατολῶν καὶ ἀπὸ μεσημβρίας, ὑπὸ φυλῶν τὸ πλεῖστον δυσμενῶς διακειμένων. Ἐπὶ τῆς μεγάλης Σερβικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε τὰ Σερβικὰ στρατεύματα, ὑπὸ τὸν Μαυρογεώργην, ἐπολιόρκουν τὸ Νοβιβαζὰρ, καὶ ἔπεμπον τὰς ἐμπροσθοφυλακάς των μέχρι τῶν ὑπερκειμένων τῇ κοιλάδι ἐκείνῃ ὀροπεδίων, οἱ Μαυροβουνιῶται ἀνεχαιτίσθησαν ὑπὸ τῶν Βοσνίων ἀπὸ τοῦ νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῶν τοσοῦτον πλησιασάντων ὁμοδόξων ἐκείνων μαχητῶν.

Ὡς πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν, ὅτι εἶναι ὅλως μάταιον νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν πραγματίωσιν τῆς κυριαρχίας της, ἐνῷ μακρὰ καὶ ἐπανειλημμένη πεῖρα ἀπέδειξεν, ὅτι, τὸ Μαυροβούνιον, καὶ ἂν κατατροπωθῇ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταληφθῇ μονίμως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων. Ὥστε τὸ φρονιμώτερον εἶναι νὰ συμβιβασθῇ εἰρηνικῶς ἡ διένεξις αὕτη, καθὰ, ὡς λέγεται, συνεβούλευσε καὶ ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις.

Ὡς πρὸς τὸν ἐσχάτως γενόμενον χωρισμὸν τῶν ἐξουσιῶν, ὅτι τὸν χωρισμὸν τοῦτον φαίνεται διενεργήσασα κυρίως ἡ Αὐστρία, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ ὅτι θέλει ἰσχύει διὰ τοῦ κοσμικοῦ Ἡγεμόνος πλειότερον ἢ διὰ τοῦ πνευματικοῦ. Ἡ Ῥωσία ἁπλῶς συνῄνεσεν εἰς τοῦτο, ἀφοῦ προηγουμένως εἰσήχθη τὸ ἔθος τοῦ νὰ χειροτονῆται ὁ Ἐπίσκοπος ἐν Πετρουπόλει.

* * * *

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Εἰς τὴν περὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ

ΒΙΒΛΟΝ

ΤΟΥ Κ. Σ. Ι. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ

ΛΕΥΚΑΔΙΟΥ.

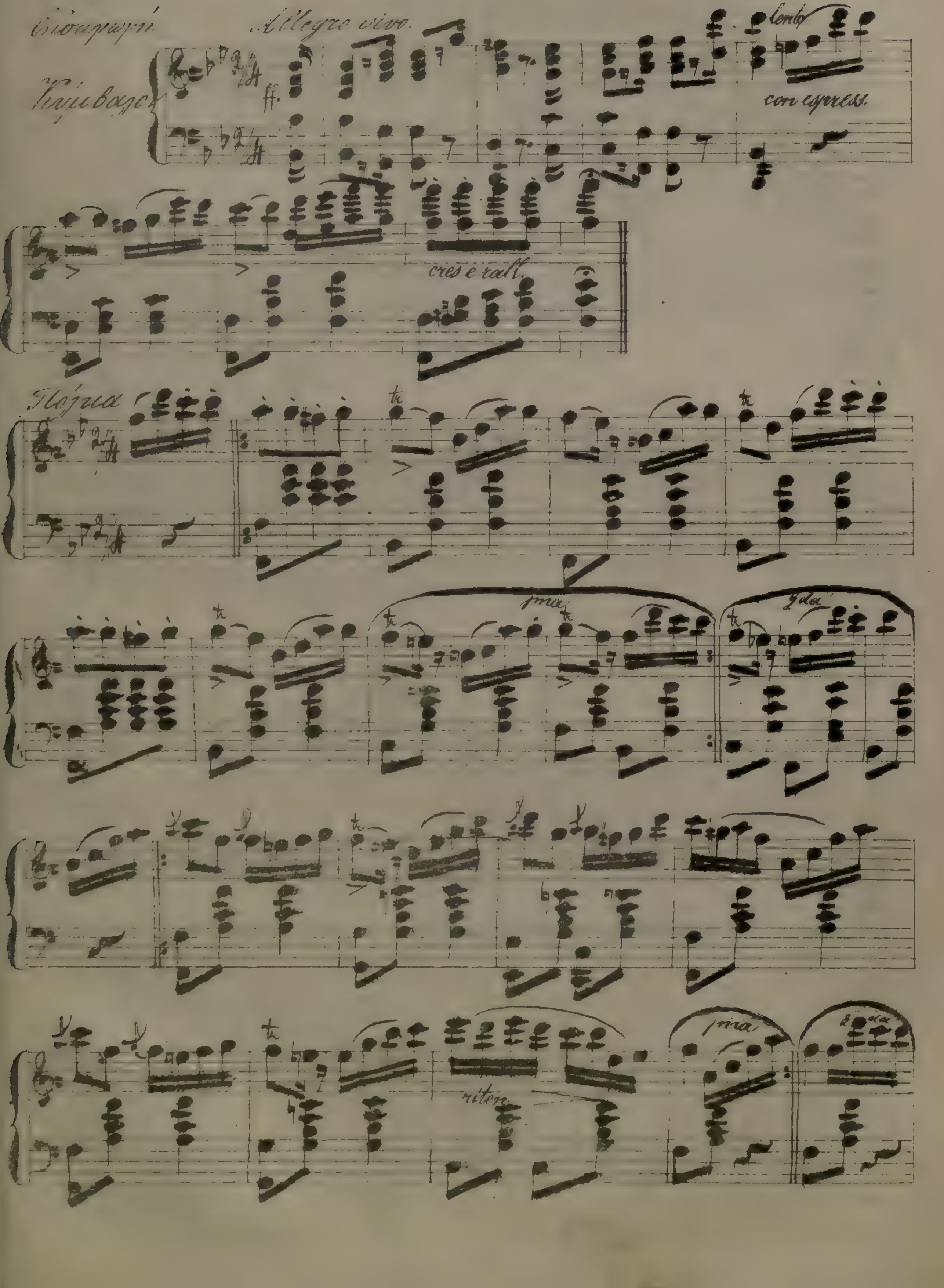
—o—

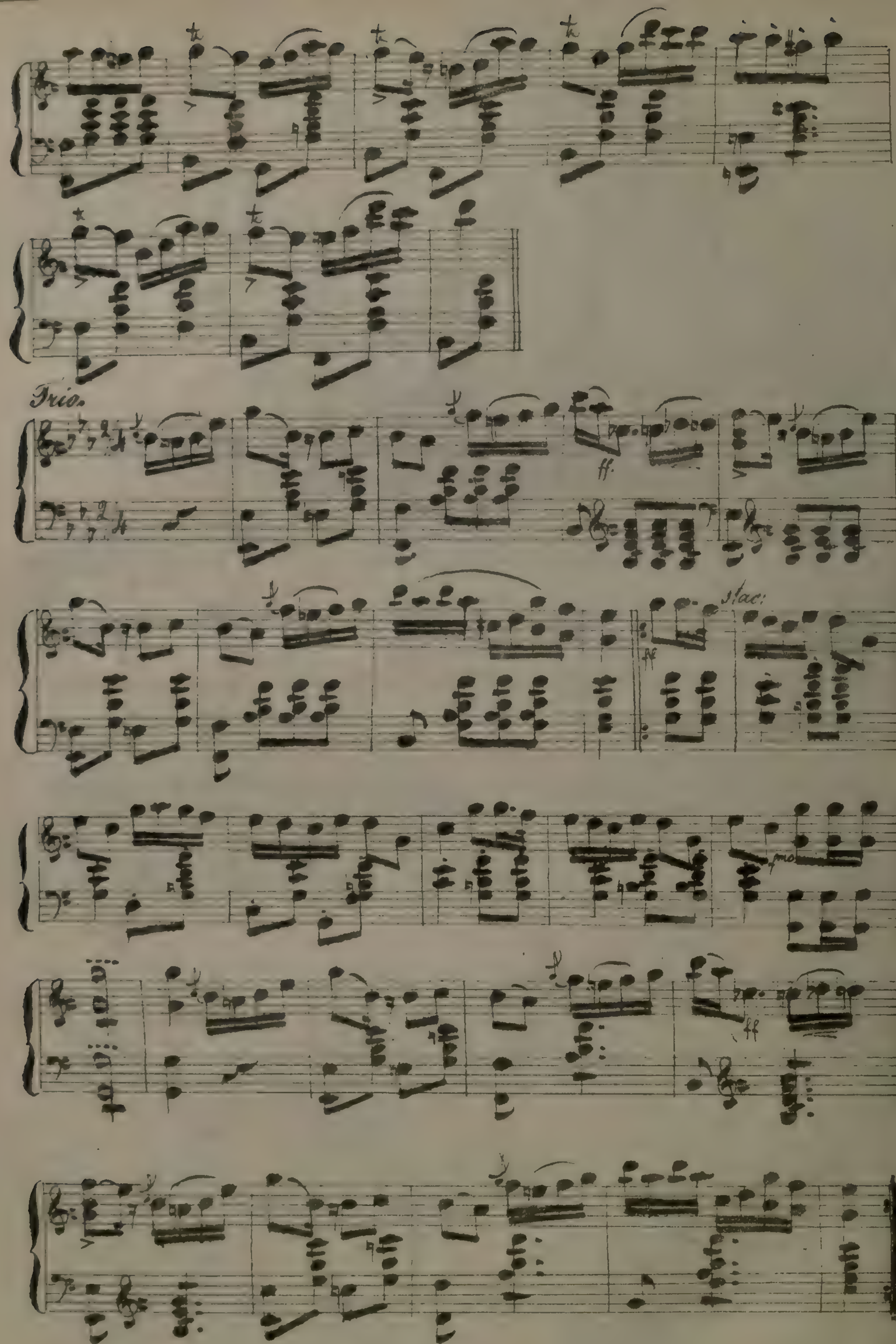
« Μοῖσα πυρόγλωττος Τυρταίῳ, Λύραν Ἄρειον
» τὰν Φερραίῳ κρούσασα, βαρβάρω ἀπὸ χειρὸς
» σῶσεν Ματέρα φίλαν· ἁ δὲ νῦν ὑψίδρομος
» Πλάτωνος, πολυΐστορος ἡ δὲ τιθανὰ φίλα
» Ζαμπελίοιο, ἱρῷ ἀπὸ Λευκάτα ὁρμομένοιο,
» ΔΑΜΟΤΙΚΑ ψαλμῳδοῖσ' ΑΣΜΑΤΑ, τὰν ποτ' Ὄλυμπον
» Ματέρος ἐνδόξω ἰθύνει ἀνάβασιν ἁγίαν.»

Ι. Ν. ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΣ
Λευκάδιος.

ΠΟΛΚΑ ΠΑΝΔΩΡΑ

ὑπὸ τοῦ Κυρίου Δ. Δεγεντῆ ιωη.

Trio.
ff.
stac:
ff

1. ΦΕΒΡΟΥΑΡ. 1853. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 69.

ΣΑΛΒΑΤΟΡ ΡΟΖΑΣ. (*)

(*Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.*)

—o—

Ἐκ τῶν κατὰ τὰ πέριξ τῆς Νεαπόλεως ἐκδρομῶν μου, ἐνθυμοῦμαι πρὸ πάντων εὐχαρίστως τὴν εἰς τὸ χωρίον τῆς Ἁγίας Ἀγάθης, τὸ ἐπικαλούμενον Γότι. Ἡ ἐπίσκεψίς μου ὑπῆρξεν ὅλως τυχαία, διότι, συντριφθέντος τοῦ ἄξονος ἑνὸς τῶν τροχῶν, εἴχομεν πέσει εἰς τέναγος. Ἐνῷ δὲ ἐζητοῦμέν τινα διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ξενοδοχεῖον ὅπου νὰ στεγνώσωμεν τὰ ἐνδύματά μας, καὶ μάλιστα τὰ τοῦ συνοδοιπόρου μου Ἰαδίνου βραχέντος μᾶλλον ἐμοῦ, ἴδον μικρόν τινα λαζαρόνον δώδεκα ἢ δεκατριῶν ἐτῶν, οὐλότριχα, ἡλιόκαυστον, καὶ φέροντα ῥάκη ὁποῖα θὰ ἐζήλευε καὶ αὐτὸς ὁ Μουρίλλος.

Ἐρωτήσας αὐτὸν περὶ ξενοδοχείου, ἐνῷ ὁ συνοδοιπόρος μου τὸν παρηνόχλει ὁμιλῶν φιλοσκωμμόνως περὶ τοῦ ἐνδύματός του, ἔμαθον ὅτι ὡραιότατον ἦτο τὸ τῆς Ἁγίας Ἀγάθης, δηλαδὴ, φρικτός τις κλεπτότοπος ὑπερτερῶν ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ ὅλας τὰς Ἰταλικὰς *λοκάνδας*.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰαδίνου ἤναψαν μεγάλην πυρὰν διὰ νὰ στεγνώσῃ τὰ ἱμάτιά του. Ἐγὼ δὲ λαβὼν κατ' ἰδίαν τὸν χωρικὸν, τὸν ἠρώτησα ἐὰν δὲ ἦτο δυνατὸν νὰ εὕρῃ διὰ τὸν φίλον μου ζωγράφον καὶ δι' ἐμὲ κατάλυμα καλήτερον. Μόλις ὁ νέος λαζαρόνος ἤκουσεν ὅτι ὁ σύντροφός μου ἦτο ζωγράφος, καὶ ὑποθέσας βέβαια ὅτι κ' ἐγὼ θὰ ἤμην καλλιτέχνης, ἀνέκραξεν ὅτι δύναται νὰ μᾶς παρουσιάσῃ εἰς τὸν πάππον του, ὄντα ἐπίσης ζωγράφον, καὶ μάλιστα εἰς τὰς τρεῖς εἰκόνας του, ἢ μᾶλλον τρία θαύματα, τὰς ὁποίας ὅμως ἠγνόει ἐὰν ὁ γέρων θὰ συγκατένευε νὰ μᾶς δείξῃ, διότι ἐφοβεῖτο μὴ τὰς βασκάνωσιν ἢ μὴ ζητήσῃ τις νὰ τὰς ἀγοράσῃ. Ἀλλὰ μετὰ μικρὰν σκέψιν ἐπρόσθεσεν, ὅτι προτιμότερον ἦτο ν' ἀφήσω τὸν σύντροφόν μου, ἐπειδὴ αὐτὸς μὲν ἦτο σκωπτικὸς, ὁ δὲ πάππος του ὀλίγον ἀνεκτικὸς, καὶ μὲ παρεκίνησε διὰ νεύματος νὰ τὸν ἀκολουθήσω.

Μετὰ μικρὸν ἐφθάσαμεν πλησίον οἰκίας λευκῆς καὶ κομψῆς, καὶ ἐκεῖ, λαβών με ἀνυποστόλως ἀπὸ τὴν χεῖρα, μὲ ὡδήγησεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ πάππου του. Διαβάντες πρῶτον μὲν διὰ δύο μικρῶν θαλάμων, τῶν ὁποίων ὅλα μὲν τὰ ἔπιπλα συνίσταντο ἐκ τεσσάρων σωρῶν στάχεων ἀραβοσίτου κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας, τὰ δὲ περιπετάσματα ἐξ ὁρμαθῶν σκορόδων καὶ κρομμύων διαδιδόντων ὀσμὴν ὀξυτάτην καθ' ὅλα τὰ πέριξ, δεύτερον δὲ διὰ μαγειρείου οὗτινος ἡ στέγη ἐκινδύνευε νὰ καταπέσῃ καθελκομένη ἀπὸ ἀναρίθμητα τεταρτημόρια χοίρων καὶ πολυ-

(*) Περίφημος ζωγράφος τῆς Ἰταλίας, ἀκμάσας τὴν ιζ' ἑκατονταετηρίδα.

Τὸ τερπνότατον τοῦτο διήγημα ἐγράφη παρὰ τοῦ Ἀλ. Δυμὰς, θελήσαντος πρὸ πάντων νὰ διδάξῃ τοὺς γονεῖς ὅτι δὲν πρέπει, παραβιάζοντες τὰς φυσικὰς κλίσεις τῶν ἰδίων γονέων πρός τινα ἐπιστήμην ἢ τέχνην, νὰ καθυποβάλλωσιν αὐτὰ εἰς ἔργα εἰς ἃ δὲν δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι, καθιστανόμενα πολλάκις καὶ δυστυχῆ ὡς ἐκ τούτου. Σ. Μ.

ελαίους ἀλλάντων ἢ *λουκανίκων*, ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλους εἰς μικρὰν πάροδον ἀνήλιον, εἰς τὴν ἄκραν τῆς ὁποίας εὕρομεν ξυλίνην κλίμακα ἀνωφερεστέραν καὶ ἀναβάθρας κινητῆς. Ὁ ὁδηγός μου ἀνεπήδησεν ἐν ἀκαρεῖ αὐτήν, καὶ ἐστάθη εἰς πλατυτέραν τινὰ βαθμίδα μαυροκοκκίνην, μὴ χωροῦσαν μηδ' ἡμᾶς τοὺς δύο. Ἐκεῖ, ἐκόλλησεν εἰς τὴν θύραν τὸ ὠτίον του, ἴδε διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου, καὶ ἐκτύπησε τρὶς σιγαλά, ἀφοῦ μ' ἔκαμε νεῦμα ν' ἀκούσω σιωπῶν.

Καὶ ἤκουσα τὸν γέροντα βρυχώμενον ὡς ὁ λέων, οὗ τινος ὁ ὕπνος διακόπτεται αἴφνης ἀπὸ ἐπίσκεψιν ὀχληράν. Ὁ δὲ νέος μὲ ἠτένισε μειδιῶν διὰ νὰ μὲ ἐνθαῤῥύνῃ, καὶ ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν ὥς τις συνειθισμένος εἰς τοιαύτην ὑποδοχὴν καὶ γνωρίζων ὅτι, ἐὰν ἡ ὀργὴ τοῦ γέροντος ἦτο εὐέξαπτος, ὀλίγαι λέξεις ἤρκουν νὰ τὴν σβέσωσι. Καὶ τῷόντι οἱ βρυχηθμοί του κατεπραΰνθησαν μετ' ὀλίγον, καὶ διεδέχθη αὐτοὺς κρότος θρανίων μετατοπιζομένων, καὶ τρισμὸς θύρας ἐσωτερικῆς κλειομένης διὰ κλειδός. Ἔπειτα τὰ βήματα ἠκούσθησαν μᾶλλον εὐδιακρίτως, καὶ φωνή τις καθαρὰ καὶ ἔντονος, σώζουσα καὶ λείψανά τινα ὀργῆς, ἠρώτησε·

— Ποῖος εἶναι;

— Ἐγώ, πάππε μου, ἄνοιξε.

Ἡ φωνὴ ἔγεινε γλυκυτέρα, καὶ ὁ γέρων ἔβαλε τὴν χεῖρα εἰς τὸ κλειδίον.

— Εἶσαι μόνος; ἠρώτησε μετὰ μικρὰν σκέψιν.

— Εἶμαι μ' ἕνα κύριον ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ ἐργαστήριόν σου.

— Εἰς τὸν διάβολον, *σωκακόπαιδον*, ἀνέκραξε φρενητιῶν ὁ γέρων ζωγράφος· θὰ εἶναι κανεὶς μεταπράτης τὸν ὁποῖον ἔφερες διὰ νὰ πραγματευθῇ τὰ ἀριστουργήματά μου.

— Ὄχι! σὲ ὁρκίζομαι, πάππε μου.

— Λοιπὸν θὰ εἶναι κανεὶς φλύαρος ἀπὸ τὸ χωρίον, ὁ ὁποῖος θὰ θέλῃ μὲ τὰς ἀνοησίας καὶ τὰς *γαϊδουροσύνας* του νὰ μὲ κάμῃ ν' ἀρνηθῶ τὸν Θεόν.

— Ὄχι! πάππε μου· φαντάζεσαι ποτὲ ὅτι ὁ μικρός σου Σαλβατὸρ εἶναι ἄξιος νὰ σὲ λυπήσῃ;

— Χούμ! χούμ! ὑπετονθόρυσεν ὁ γέρων ταλαντευθείς· ποῖος εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ὁ κύριος;

— Εἶναι ξένος ζωγράφος ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει οὔτε ὀβολὸν διὰ ν' ἀγοράσῃ τὰς εἰκόνας σου, καὶ μόνον ἐπιθυμεῖ ν' ἀκούσῃ τὴν ἱστορίαν σου.

— Ἆ! ἆ! εἶναι συντεχνίτης, ἀνεφώνισε σκιρτῶν ὁ καλὸς γέρων, μεταβὰς ἀμέσως ἀπὸ τῆς ὀργῆς εἰς τὴν εὐθυμίαν· καὶ ἐξεκλείδωσε τὴν θύραν.

Ἠθέλησα, σεβόμενος τὰς ὀρέξεις τοῦ γέροντος, νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μὴ ἀνοίξῃ· ἀλλ' ὁ νεανίσκος, βαλὼν τὸν λιχανὸν καθέτως ἐπὶ τῶν χειλέων του, ἀπῄτησε νὰ σιωπήσω. Ἠνοίχθη ἡ θύρα, καὶ εὑρέθην ἀπέναντι τῆς ὡραιοτέρας πρεσβυτικῆς κεφαλῆς τὴν ὁποίαν ἴδον ἐπὶ ζωῆς μου. Δάσος τριχῶν λευκῶν ἐσκίαζε τὸ πλατὺ καὶ ἀῤῥυτίδωτον πρόσωπόν του, ἡ φυσιογνωμία του ἦτο πραεῖα καὶ ἀτάραχος, καὶ τὸ μειδίαμά του εἶχέ τι εὐμενὲς καὶ φιλοκάγαθον, ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ὀργὴν τὴν ὁποίαν ἐπροσποιεῖτο διὰ ν' ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ ἐπισκέψεις ὀχληράς. Ἐφόρει ἐπενδύτην οὗτινος ἡ μὲν *κουκοῦλλα* ἔπιπτεν εἰς τοὺς ὤμους του, τὸ δὲ χρῶμα εἶχεν ἐξαφανισθῇ ὑπὸ διάφορα στρώματα λίγδας καὶ χρωμάτων. Εἰς τὸ ἐργαστήριόν του ἐπεκράτει ἄκρα ἀταξία, ἂν καὶ ἔσπευσε νὰ παραμερίσῃ σκεύη τινα ἐμποδίζοντα τὴν διάβασίν μας. Ἔβλεπες ἀνάμικτα καὶ γεωργικῆς καὶ ζωγραφίας ἐργαλεῖα, δρέπανα δὲ καὶ λίσγοι καὶ πτυάρια ἐκρέμαντο ἀπὸ τοὺς ὀκρίβαντας καὶ τοὺς γνώμονας, κηρωτοί, χαρτία, καὶ σχέδια ἦσαν ἐσκορπισμένα ἐπὶ σωροῦ σχοινίων, κανίστρων καὶ ποτιστηρίων, κυτία χρωμάτων ἦσαν πλήρη σπόρων, φιάλαι περιέχουσαι πάλαι ἀρώματα, σήμερον δὲ συντετριμμέναι τὸν λαιμόν, περιεῖχον στελέχη ἀνθέων, καὶ γραφίδες, καὶ χρωστῆρες, καὶ πυξίδια συνανεπαύοντο ἐν ἀνέσει μετὰ ξυλίνων κοχλιαρίων καὶ τυροφορίων. Φαιδρά τις τοῦ ἡλίου ἀκτὶς διετοξεύετο μεταξὺ τῆς ἀλλοκότου αὐτῆς ἐπιμιξίας, καὶ ἐδῶ μὲν ἐπέστεφεν ὡς δι' ἀδαμάντων τὸ μέτωπον Θεοτόκου περικεκλεισμένης ἐντὸς ὑάλων, ἐκεῖ δὲ ἐζωογόνει τὰς ῥίζας παρημελημένου τινὸς καὶ ῥιγοῦντος ἄνθους, καὶ ποῤῥωτέρω ἀπεκάθητο εἰς τρέμουσαν, λαμπυρίζουσαν ὡς ὁ χρυσὸς ἐντὸς χαλκίνου ἀγγείου.

Ὁ γέρων μὲ παρετήρησε σιωπῶν δύο ἢ τρία λεπτὰ τῆς ὥρας, διὰ νὰ μὲ κρίνῃ βεβαίως ἐκ τῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν θὰ μ' ἐπροξένει τὸ πανδοχεῖόν του. Ὅταν δὲ ἴδεν ὅτι, ἀντὶ νὰ προσβληθῶ δυσαρέστως ἀπὸ τὰ ἀλλόκοτα ἐκεῖνα ἀντικείμενα, τὰ παρετήρουν μὲ περιέργειαν, ἐστράφη μὲ ζωηρότητα πρὸς τὸν ἔγγονόν του, καὶ μὲ ἦθος εὐχάριστον εἶπε·

— Καλά, υἱέ μου, δὲν μὲ ἠπάτησες· ὁ κύριος οὗτος εἶναι καλὸς καὶ ἄξιος, φθάνει μόνον νὰ ἦναι τόσῳ πτωχὸς ὅσῳ εἶναι καὶ διακριτικός . . .

— Μὴν ἀνησυχῇς, φίλε μου, εἶπον, δὲν ἔχω οὔτε λεπτὸν νὰ ἐξοδεύσω εἰς εἰκόνας· ἀλλὰ καὶ πλουσιώτατος ἂν ἤμην, δὲν θὰ ἐλησμόνουν ὅτι εἶναι πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἀνταλάσσομεν οὔτε μὲ ὅλον τὸν κόσμον.

— Λοιπὸν καλῶς ὥρισες, ἀνέκραξεν ὁ γέρων ζωγράφος ὅλος εὔθυμος, τείνας τὴν τυλώδη χεῖρά του τὴν ὁποίαν σπεύσας ἔσφιγξα. Ναί, καλῶς ὥρισες, ξένε καὶ συνάδελφε. Δόξα τῷ Θεῷ, δὲν θεωρεῖς τρελὸν ἕνα γέροντα ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ καλήτερα τὰς εἰκόνας του ἀπὸ τὴν ζωήν του. Καὶ ὅταν ἴδῃς τὰς εἰκόνας αὐτάς, ὅταν μάθῃς ὅτι ἡ οἰκογένειά μου τὰς ἔχει πρὸ 200 χρόνων, δὲν θὰ θαυμάσῃς ἂν μὲ ἀκούσῃς λέγοντα ὅτι προτιμῶ νὰ ζητουλεύσω ἐγὼ καὶ τὰ παιδία μου παρὰ νὰ στερηθῶ τὸν θησαυρόν μου. Μᾶς βλέπεις χωρικούς, κύριε, πλὴν εἴμεθα κληρονόμοι μεγάλου ἀνδρός. Καὶ διὰ νὰ φυλάξωμεν ἀξίως τὴν ἱερὰν αὐτὴν κληρονομίαν, ἔγεινε πάντοτε ἕνας ἐκ τῆς οἰκογενείας μας ζωγράφος καλός, μέτριος ἢ καὶ κακός, ὁ ὁποῖος, μὴ δυνάμενος νὰ κερδήσῃ τὸν ἄρτον του διὰ τῆς τέχνης του χωρὶς νὰ μακρυνθῇ ἀπὸ τὸ χωρίον μας, ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὴν θέσιν του ὡς φύλακος καὶ γεωργοῦ. Εἰργάζετο τὴν ἡμέραν εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὴν νύκτα εἰς τὸ ἐργαστήριον, καὶ μὲ τὴν αὐτὴν χεῖρα ἐκράτει τὸν λίσγον καὶ τὴν γραφίδα. Ὁ ταλαίπωρός μου υἱός, ὁ πατὴρ

ὅλων τῶν παιδίων τὰ ὁποῖα ἴσως ἴδες, ἀπέθανεν ἐργαζόμενος· αὐτὸς ἦτον καλήτερός μου ζωγράφος, ἀλλ' ἐγὼ τὸν ὑπερέβαινα εἰς τὴν ἀμπελουργίαν· ὅθεν καὶ ἐπέζησα διὰ ν' ἀναθρέψω τὴν οἰκογένειάν μας. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ἠξεύρει πῶς νὰ κάμῃ τὰ πράγματα· διότι μ' ἔστειλε πολλὰ παιδία ὥστε νὰ δοθοῦν τὰ μὲν εἰς τὴν ἐργασίαν τὰ δὲ εἰς τὴν σπουδήν. Ἔχω τρεῖς ἐγγόνους οἱ ὁποῖοι εἶναι τὰ καλήτερα παιδία τοῦ χωρίου, καὶ δὲν ἔχουν κανένα νὰ τὰ φθάνῃ εἰς τὴν τέχνην των. Τοῦτον δὲ τὸν μικρὸν παπατρέχαν, ἐπρόσθεσε ῥαπίσας ἀνεπαισθήτως τὴν παρειὰν τοῦ νεανίου, θὰ τὸν κάμω ζωγράφον, ἀφοῦ μάλιστα ἔχει καὶ κλίσιν. Ἐν τοσούτῳ τὸν ὠνόμασα Σαλβατὸρ, ὅπως ὀνομάζομαι κ' ἐγὼ, καὶ μετ' ὀλίγον θὰ σὲ εἰπῶ τὸ διὰ τί.

— Λοιπὸν, κύριε, ὑπέλαβεν ὁ μικρὸς Σαλβατὸρ, δυσφορῶν διότι ἔμενε τόσην ὥραν ἀκίνητος, ἰδοὺ ἔγεινες φίλος μὲ τὸν πάππον μου, ὁ ὁποῖος θὰ σὲ διηγηθῇ τὴν ἱστορίαν του ἢ μᾶλλον τὴν ἱστορίαν τῶν εἰκόνων του. Θὰ διαρκέσῃ μισὴν ὥραν. Καὶ ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν ὑπόθεσιν ὡς ἀκούων αὐτὴν τρὶς τὴν ἡμέραν, σᾶς ἀφίνω καὶ ὑπάγω νὰ παρασταθῶ εἰς τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ γεύματος. Ὁ ἀδελφός μου ὁ κυνηγὸς θὰ μᾶς φέρῃ κυνήγιον, ὁ ἁλιεὺς κυπρίνους καὶ ἐγχέλεις, καὶ ὁ ἀμπελουργὸς ὀπωρικά. Αἱ τρεῖς μικραί μου ἀδελφαὶ μαγειρεύουν φαγητὰ τὰ ὁποῖα δελεάζουν καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοὺς τοῦ παραδείσου, ὁ δὲ δοῦλός σας, καθὸ μέλλων μέγας ἀνὴρ, τρώγω ὡς ἕξ. Πλὴν διὰ νὰ περιποιηθῶ τὸν ξένον μας θὰ κάμω σήμερον ἔργα ὑπηρέτου εἰς τὴν τράπεζαν. Ἐὰν ἤθελες μόνον νὰ ζητήσῃς μίαν χάριν ἀπὸ τὸν πάππον μου.

— Ἔλα, ἔλα, ἄφες μας, φλύαρε, ἀνέκραξεν ἀποτόμως ὁ γέρων ζωγράφος.

— Ἐὰν ἤθελες, κύριε, ἐξηκολούθησεν ὁ νεανίσκος χωρὶς νὰ ταραχθῇ, νὰ τὸν ζητήσῃς τὴν ἄδειαν νὰ φορέσω τὰ ἑορτιάτικά μου.

— Διὰ νὰ τὰ σχίσῃς, θεότρελε!

— Δὲν βλέπεις. πάππε μου, ἐπανέλαβεν ὁ μικρὸς Σαλβατὸρ σχεδὸν κλαίων, πῶς εἶμαι; ἠμπορῶ νὰ πλησιάσω εἰς τὴν τράπεζαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Ὁ κύριος οὔτε θὰ ἐγγίσῃ τὰ φαγητά.

— Ὕπαγε λοιπὸν ν' ἀλλάξῃς, καὶ δεῖξαί μας γρήγορα τὴν ῥάχιν σου.

Ὡς ἱστορικὸς εἰλικρινὴς ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὅσα ἔβλεπον καὶ ὅσα ἤκουον μ' ἐφαίνοντο τόσῳ νέα καὶ παράδοξα, ἀλλὰ καὶ ἁπλοϊκὰ συγχρόνως, ὥστ' ἐλησμόνησα ἐξ ὁλοκλήρου τὸν Ἰαδῖνον, ἐκεῖνον μεθ' οὗ συνεμερίσθην ἄχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις καὶ ὅλας τὰς δυσαρεσκείας μου, τὰς εὐαρέστους καὶ τὰς ἀποτροπαίους ἐντυπώσεις μου, τὴν καλὴν καὶ κακὴν τύχην μου, ἐκεῖνον, λέγω, ὅστις εἶχε μείνει εἰς τὸ δυσῶδες ὀνοστάσιον τὸ ὁποῖον ἴδομεν.

Ἀλλ' ὀφείλω νὰ εἴπω καὶ πρὸς τιμήν μου ὅτι μόλις ἀκούσας τὰ περὶ γεύματος, ἐνθυμήθην τὸν φίλον μου, καὶ κλίνας εἰς τὸ ὠτίον τοῦ μικροῦ Σαλβατὸρ, εἶπα σιγαλά·

— Σὲ ὑπερευχαριστῶ διὰ τὴν φιλοξενίαν σου· πρέπει ὅμως νὰ σὲ εἰπῶ ὅτι δὲν θὰ δεχθῶ τὸ γεῦμά σου παρὰ ἐὰν τὸ συμμερισθῇ καὶ ὁ σύντροφός μου. Ἐνθυμήσου ὅτι παγόνει ἐξ αἰτίας σου εἰς ἐκεῖνο τὸ τρομερὸν σπήλαιον εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς ἔστειλες. Ἂς μὴ θαυμάσῃ τὰς εἰκόνας σας ἀφοῦ τὸ θέλῃς, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸν ἀφήσω χωρὶς τύψιν συνειδήσεως ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν, ἐνῷ ἐγὼ πλέω ἐδῶ εἰς τὴν ἀφθονίαν.

— Μὴν ἀνησυχῇς, ἀπεκρίθη ὁ νέος λαζαρόνος· δὲν εἶμαι ὅσον φαίνομαι κακός. Ὁ φίλος σου θὰ καλοφάγῃ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπερίπαιξε τὰ φορέματά μου, θὰ τὸν ἑτοιμάσω τὸ γεῦμα εἰς τὴν *εὐγενῆ Λυκάνδαν τοῦ ἡλίου*.

Οὕτως ὠνομάζετο τὸ ξενοδοχεῖον ἐκεῖνο τῆς Ἁγίας Ἀγάθης.

Καὶ χωρὶς νὰ μ' ἀκούσῃ περαιτέρω, μ' ἔδειξε τὴν ῥάχιν του.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνέκραξεν ὁ γέρων ἀναπνεύσας· μᾶς ἀφῆκε τέλος πάντων ἡσύχους! Ἔλα, ἔλα, κύριε ξένε, τ' ἀριστουργήματά μου σὲ περιμένουν.

— Εἰς τὰς διαταγάς σου, κύριε ζωγράφε, ἀπεκρίθην κύψας τὴν κεφαλήν.

Ὤθησε τὴν πύλην δι' ἧς εἰσῆλθον, ἔσυρεν ἠρέμα παλαιόν τι παραπέτασμα δι' οὗ ἐκλείετο δευτέρα θύρα, ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἠκούσαμεν κλεισθεῖσαν ὅταν ἐφθάσαμεν, ἐξέβαλε κλειδίον ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του, ἤνοιξε τὴν δευτέραν αὐτὴν θύραν, καὶ μὲ εἰσῆξεν εἰς μικρὸν θάλαμον ἀφελῶς κατεσκευασμένον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον δύο θρανία καὶ μία σκευοθήκη.

— Ἆ! καλέ μου φίλε, εἶπε καθήσας, μ' ἔφερες εἰς ἀληθινὴν ἐκκλησίαν, καὶ κοντεύω νὰ πιστεύσω ὅτι αἱ εἰκόνες σου εἶναι ἅγια λείψανα.

— Μὲ ἀνενθυμίζεις, κύριε, ὅλους τοὺς καταδιωγμοὺς τοὺς ὁποίους ὑπέφερα ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιμονῆς μου τοῦ νὰ μὴ δώσω τ' ἀριστουργήματά μου. Ποτὲ μὲν μὲ ὠνόμαζαν τρελὸν, ποτὲ δὲ περιφίλαυτον καὶ ἄλλοτε μάγον, ἐνίοτε δὲ καὶ ἅγιον. Καὶ ὅλ' αὐτὰ διότι, ὡς εἶπα, λατρεύω αὐτὰς τὰς εἰκόνας, καὶ διότι δὲν ἀπεφάσισα νὰ τὰς πωλήσω εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἢ νὰ τὰς δείξω εἰς τοὺς μωρούς. Ἴδα τοὺς κατοίκους τῆς Ἁγίας Ἀγάθης κατ' ἀρχὰς μὲν περιέργους, ἔπειτα δὲ φθονεροὺς καὶ μετὰ ταῦτα δεισιδαίμονας. Φαντάζεσαι ποτὲ ὅτι κατήντησαν καὶ ν' ἀπαιτοῦν νὰ τοὺς δανείσω τὰς εἰκόνας μου διὰ νὰ θεραπεύσουν τοὺς ὑδρωπικοὺς καὶ νὰ ἐξορκίσουν τοὺς δαιμονισμένους; Μίαν ἑσπέραν ἡ σύζυγος ἑνὸς γειτονός μου ἐκοιλοπόνει καὶ εἶχε πόνους φρικτούς. Κατὰ τοῦτο ἐλυπούμην τὴν ταλαίπωρον γυναῖκα, πλὴν ἦτον ἐδικόν μου σφάλμα διότι ἐδυσκολεύετο νὰ γεννήσῃ; Καὶ ὅμως, ἰδοὺ βλέπω καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους της τρέχοντας διὰ νὰ ζητήσουν μίαν ἀπὸ τὰς εἰκόνας μου! Τὰς εἰκόνας μου! κύριε. Καὶ μετ' ὀλίγον θὰ ἴδῃς ὅτι καὶ εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς δὲν ὑπάρχει ἴχνος ἁγιωσύνης. Ἀδιάφορον ὅμως, αὐτοὶ ἤθελαν θαῦμα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντεστάθην, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἴδα ὅτι ὁ κόσμος ἐπανεστάτησε, καὶ ἐφοβέριζαν νὰ συντρίψουν τὴν θύραν καὶ νὰ καύσουν τὴν οἰκίαν μου. Ὁ καιρὸς ἐβίαζεν. Εὐθὺς ὅμως μὲ κατέβη ἰδέα λαμπρά· ἀντὶ τοῦ

ἀριστουργήματος τὸ ὁποῖον μ' ἐζήτουν, τοὺς ἔδωκα ἕνα παλαιοεικόνισμα, ἔργον ἑνὸς θείου μου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μετ' ἐμὲ ὁ χειρότερος βαφεὺς τῆς οἰκογενείας μας. Εὐθὺς κατέπαυσεν ἡ ταραχή· ἐδέχθησαν μὲ φωνὰς ἀγαλλιάσεως τὴν κατάμαυρον καὶ κατασκονισμένην εἰκόνα, τὴν ἔφεραν μὲ λιτανείαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γείτονος, ἄναψαν κηρία, ἐγονάτισαν, καὶ ἤρχισαν προσευχὰς καὶ δεήσεις . . . . Θαῦμα! Θαῦμα! ἐφώναξεν ὁ κόσμος· οἱ πόνοι ἔπαυσαν καὶ ἡ γυνὴ ἐσώθη διότι ἐγέννησε δύο δίδυμα! Ὁ σύζυγός της κλαίων, θέλει νὰ μάθῃ εἰς ποίαν ἱερὰν εἰκόνα χρεωστεῖ τὴν εὐτυχῆ ἐλευθερίαν τῆς γυναικός του. Θὰ τὴν χρεωστῇ βέβαια εἰς τὴν Σάντα-Ὀππορτούναν, τὴν Σάντα-Βρίγγιτταν, ἢ τοὐλάχιστον τὴν Σάντα-Βέρθαν. Ἀπὸ τὴν ἄκραν του εὐγνωμοσύνην, ἁρπάζει ἕνα σφογγάριον καὶ ἀρχίζει νὰ πλύνῃ τὰ ἀναρίθμητα στρώματα τοῦ κονιορτοῦ ὁ ὁποῖος σκεπάζει τὸ πρόσωπον τῆς ὡραίας προστάτιδος. Ὅλων οἱ ὀφθαλμοὶ προσηλόνονται εἰς τὴν εἰκόνα, ὅλων τὰ χείλη ἐπαναλαμβάνουν προσευχάς, ὅταν, ἀφοῦ ἐκαθαρίσθη ἡ εἰκών, ἴδαν ἀπροσδοκήτως, μάντευσε, κύριε τι ἴδαν; . . . γέροντα δικηγόρον μὲ τὸ μαῦρόν του ῥάσον! Ἀπ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μὲ ἄφηκαν ἥσυχον.

— Ἡ ἱστορία σου, κύριέ μου, εἶναι ἀξιόλογος· ἀλλ' ἐντοσούτῳ ἐπιθυμῶ νὰ ἰδῶ τὰς εἰκόνας αὐτὰς αἱ ὁποῖαι σ' ἐπροξένησαν τόσην ἀνησυχίαν . . .

— Ἔχεις δίκαιον, κύριε, σὲ πονοκεφαλῶ μὲ τὰς παλιλλογίας μου· εἰς τὴν ἡλικίαν μου ὅμως ἡ πολυλογία εἶναι συγχωρημένη.

— Μὴ γένοιτο, φίλε μου! μὴ παρεξηγῇς τοὺς λόγους μου. Αἱ διηγήσεις σου μὲ ἐνθουσιάζουν ἐξ ἐναντίας, καὶ ἂν ἔδειξα ὀλίγην ἀνυπομονησίαν . . .

— Ἔλα, ἔλα! ἰδοὺ τὸ πρῶτόν μου ἅγιον λείψανον, ὅπως εἶπες· δὲν θὰ ἰδῇς παρὰ σχεδίασμα μόνον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἀποδεικνύει ἔξοχον εὐφυΐαν.

Εἶπε καὶ ἐξέβαλε ἀπὸ τὴν σκευοθήκην μικρὰν εἰκόνα τετράγωνον δύο ποδῶν ὕψος καὶ δύο πλάτος ἔχουσαν, ἀπεμάκρυνε μὲ ἰδιάζουσαν προσοχὴν τὸ πανίον μεθ' οὗ ἦτο περιτυλιγμένη, καὶ πλησιάσας εἰς τὸ παράθυρον, μ' ἔδειξε τὸ περίφημον ἰχνογράφημα. Ἦτο δὲ ἐξαίσιον καὶ ὅλως ἰδιόρρυθμον καὶ ἐκφραστικόν. Ἴσως δειλήμων τις κριτικὸς δὲν θὰ ἐνέκρινεν ὅλα τὰ μέρη του, ἴσως αἱ γραμμαὶ δὲν ἦσαν πάντη ὀρθαὶ καὶ ἡ σύνθεσις ἀμώμητος· ἀλλ' ἡ γραφὴ ἦτο τόσῳ τολμηρὰ καὶ τόσῳ ἐλευθέρα, ἡ φαντασία τόσῳ ἰσχυρὰ καὶ τόσῳ ἀφελής, αἱ λεπτομέρειαι τόσῳ ἀληθεῖς, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐννοήσῃ τις ἀμέσως ὅτι εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν προϊὸν χειρὸς μεγάλου διδασκάλου.

Θὰ παρίστανε βεβαίως τοποθεσίαν τινὰ τῆς Καλαυρίας ἢ τῶν Ἀβρούζων. φαντάσθητε βράχους μαύρους, ἐρημωμένους, ἀπειλητικούς, ἐπικρεμαμένους ὡς γέφυρα ἐπάνω ἀβύσσου· πεδιάδα ξηρὰν καὶ κατηραμένην, φωτιζομένην ἀπὸ τὸ διακεκομμένον καὶ πελιδνὸν φῶς οὐρανοῦ θυελλώδους, καὶ παλαιοὺς κορμοὺς προαιωνίους συστρεφομένους ἀπὸ τὴν λαίλαπα, ἢ ἀπηνθρακωμένους ἀπὸ τὸν κεραυνόν. Ψυχὴ γεννητὴ δὲν παρίστατο εἰς τὴν φρικώδη ἐκείνην σκηνήν· ἢ μᾶλλον, εἰς τὴν τρομερὰν ἐκείνην πάλην τῶν στοιχείων πρὸς τὴν φύσιν, ὁ ἄνθρωπος ὑπέκυψε πρῶτος· ἀλλ' ὑπὸ ποῖον θάνατον; Ὁ Θεὸς μόνος δὲν τὸ ἠγνόει. Ὀστᾶ συντετριμμένα, καὶ τεμάχια κρέατος ἀνθρωπίνου ἐφαίνοντο διεσκορπισμένα πανταχοῦ, ἀλλὰ κανὲν σημεῖον δὲν σ' ἔλεγεν ἐὰν ὁ ἄθλιος εἰς ὃν ἀνῆκον τὰ θλιβερὰ ἐκεῖνα λείψανα συνέτριψε τὸ κρανίον πίπτων ἀπὸ τὸν κρημνόν, ἢ ἂν κατεσπαράχθη ἀπὸ τοὺς ὀδόντας θηρίων. Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ἦτο ἀντιγραφὴ σελίδος τινος τοῦ Δάντη.

Ἔστρεψα πανταχόθεν τὴν εἰκόνα, τὴν ἐπλησίασα εἰς τὰς ὄψεις μου καὶ τὴν ἀπεμάκρυνα διὰ νὰ τὴν παρατηρήσω προσεκτικώτερον, ἐνῷ ὁ γέρων ἔτριβε τὰς χεῖρας ἀπὸ εὐχαρίστησιν χαίρων διὰ τὴν ἔκστασίν μου.

— Ἠξεύρεις ὅτι τοῦτο τὸ ὁποῖον μὲ δεικνύεις εἶναι θαυμάσιον, εἶπον ἀποδώσας τὴν εἰκόνα, καὶ ὅτι τὸ μικρὸν τοῦτο ἀριστούργημα, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἐντελές, θὰ ἐχρησίμευεν ὡς στολὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ μουσείου τῶν Στουδίων, ἢ καὶ τῆς αἰθούσης τοῦ πρίγκηπος Βοργέζη;

— Ἄρα, μὲ εἶπε, δὲν μὲ μέμφεσαι διότι λαμβάνω τόσην φροντίδα δι' αὐτό;

— Ἐξ ἐναντίας.

— Καὶ ὅτι δὲν ῥίπτω τοὺς μαργαρίτας ἐνώπιον... τῶν συμπατριωτῶν μου;

— Σ' ἐγκρίνω κατὰ πάντα.

— Καὶ ὅτι δὲν ἐδέχθην τὰ 600 δουκάτα τοῦ δουκὸς τοῦ Σαλέρνου.

— Θὰ ἔκαμνα τὸ ἴδιον εἰς τὸν τόπον σου.

— Καὶ ὅμως αὐτὴ εἶναι ἡ ὀλιγώτερον πολύτιμος τῶν εἰκόνων μου.

— Θὰ ἰδῶ καὶ τὰς ἄλλας μὲ τὴν αὐτὴν εὐχαρίστησιν. Ἀλλὰ πῶς εὑρέθησαν, φίλε μου, εἰς τὰς χεῖράς σου, καὶ ποῖος εἶναι ὁ ζωγράφος;

— Ἆ! ἰδού, φοβοῦμαι πῶς θὰ μὲ νομίσῃς καὶ σὺ γεροφλύαρον, ὡς καὶ οἱ καλοί μου γείτονες τῆς Ἁγίας Ἀγάθης. Μὰ τὴν πίστιν μου τόσῳ χειρότερα. Θὰ σὲ τὰ διηγηθῶ ὅλα· διότι, πρέπει νὰ ἠξεύρῃς, δὲν εἶναι μόνον τὸ πολύτιμον τῶν εἰκόνων, ἀλλ' ἀκόμη, ἀλλὰ μάλιστα ἡ μνήμη ἐκείνου ὁ ὁποῖος μὲ τὰς ἐκληροδότησεν, ἡ ὁποία μᾶς κάμνει νὰ εἴμεθα τόσῳ προσκολλημένοι εἰς αὐτάς, καὶ εἰς ἐμέ, καὶ εἰς ὅλους τοὺς πρὸ ἐμοῦ, καθὼς καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ μὲ διαδεχθοῦν. Ἃς καθήσωμεν, καὶ ἄκουσέ με ὀλίγον.

— Σὲ ἀκούω, ἀπεκρίθην.

— Πρὸ διακοσίων ἐτῶν, ὡς σὲ προεῖπα, ὁ πατὴρ τοῦ πάππου τοῦ πάππου μου, πενιχρὸς χωρικὸς ὡς κ' ἐγώ, ἐκάθητο εἰς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας του διὰ νὰ ἀναπνεύσῃ ὀλίγον δροσερὸν ἀέρα μετὰ τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας. Ἡ ἑσπέρα ἐπρομηνύετο θυελλώδης· μεγάλα σύννεφα, ἐπισωρευμένα τὴν ἡμέραν, ἐσκέπαζον πανταχόθεν τὸν ὁρίζοντα. Ἡ σελήνη ἡ ὁποία ἔφεγγεν ὡς φάρος, μόλις διέσχιζε διὰ τοῦ κοκκινωποῦ φωτός της τὸ πυκνὸν ἐκεῖνο τῶν ἀτμῶν παραπέτασμα. Ὁ Ῥοζάλβος Πάσκουλης, (οὕτως ὠνομάζετο ὁ χωρικός) ἀφοῦ παρετήρησε δὶς τὸν οὐρανὸν τῆς Κα-

πύης καὶ δὶς τὸν τῆς Γαέτης, ἐσηκώθη διὰ νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἀλλ' ἴδεν ἐρχόμενον νέον δεκαοκτὼ ἕως εἴκοσιν ἐτῶν, ἀναστήματος κατωτέρου τοῦ μεσαίου, τοῦ ὁποίου τὸ ἐξωτερικὸν ἐδείκνυε μᾶλλον ἐπαίτην ἢ περιηγητήν. Ἡ ὄψις του ἦτον σχεδὸν μαύρη ὡς Ἄραβος, ἡ κατάμαυρος κόμη του κυματιζομένη ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ἄτακτος καὶ ἀνωρθωμένη, καὶ τὰ ἐνδύματά του ἦσαν κατεσχισμένα. Φαντάσου τὸ ἀντίτυπον τοῦ μικροῦ μου Σαλβατὸρ ὡς τὸν ἴδες πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν δρόμον, ἀλλὰ ὑψηλότερον, ἰσχνότερον καὶ, εἰ δυνατὸν, μὲ ῥάκη χειρότερα.

Ὁ ἄγνωστος, πλησιάσας τὸν Ῥοζάλβον, τὸν ἠρώτησε μὲ ὕφος γενναῖον καὶ ἱπποτικόν·

— Ἠξεύρεις, φίλε μου, νὰ μὲ δείξῃς ἐδῶ πλησίον κανὲν ξενοδοχεῖον ὅπου νὰ εὕρω κατοικίαν καὶ τροφὴν δυνάμει χρημάτων;

Ὁ γέρων πρόγονός μου τὸν παρετήρησεν ἐν πρώτοις μὲ ἀπορίαν καὶ δυσπιστίαν, τόσον οἱ ψυχροὶ καὶ ὑπερήφανοι τρόποι τοῦ ξένου ἦσαν ἀσυμβίβαστοι μὲ τὸ σχισμένον ἔνδυμά του καὶ μὲ τὴν φαινομένην πτωχείαν του. Ἰδὼν ὅμως τὴν εἰλικρινῆ καὶ τιμίαν ἔκφρασιν τῆς φυσιογνωμίας του, τὸν ἀπεκρίθη ὄχι μόνον εὐμενῶς, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγαθότητα ὅλως πατρικήν.

— Εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τοῦ χωρίου εἶναι ἓν καπηλεῖον ἀρκετὰ πενιχρὸν ὅπου θὰ εὕρῃς ἴσως ὅ,τι ζητεῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὶν φθάσῃς ἀκόμη, φίλε μου, θ' ἀρχίσῃ ἡ βροχὴ, ἔλα ἐδῶ εἰς τὴν οἰκίαν μας καὶ θὰ εὕρῃς καὶ ἄρτον καὶ ἄσυλον . . .

— Ἀλλὰ πρέπει νὰ συμφωνήσωμεν προηγουμένως τὴν τιμὴν, διότι δὲν εἶμαι ἀρκετὰ πλούσιος ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ τίποτε δὲν ἀποστρέφομαι τόσον πολὺ ὅσον τὰς συζητήσεις μετὰ τὸ γεῦμα, καὶ τὰς φιλονεικίας μετὰ τὸν ὕπνον.

Ὁ χωρικὸς πλησιάσας τὸν νέον τὸν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν χεῖρα, καὶ σύρων αὐτὸν, εἶπε μὲ ὕφος πραότατον·

— Κύτταξε, φίλε μου, ἐπάνω ἀπὸ τὴν θύραν μου.

— Τί;

— Βλέπεις καμμίαν ἐπιγραφήν;

— Καὶ τί σημαίνει;

— Σημαίνει ὅτι δὲν εἶμαι ξενοδόχος, καὶ ὅτι οὔτε πωλῶ οὔτε ἀγοράζω τὴν φιλοξενίαν μου.

— Λοιπὸν, εὐχαριστῶ, καλὲ φίλε μου, ἀπεκρίθη ἀμέσως ὁ ἄγνωστος. Θὰ ὑπάγω εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τοῦ χωρίου, καὶ ἕως εἰς τὴν Ῥώμην, εἰ χρεία, χωρὶς διόλου ν' ἀναπαυθῶ, διότι ἔχω ἀπόφασιν νὰ μὴ δεχθῶ τίποτε ἀπὸ κανένα.

Καὶ ἐστράφη διὰ ν' ἀναχωρήσῃ.

Ὁ γέρων χωρικὸς, πειραχθεὶς ἀπὸ τὴν ἄρνησιν αὐτὴν, ἠθέλησε νὰ δείξῃ τὴν ῥάχιν του εἰς τὸν ἀγέρωχον ἐκεῖνον ἐπαίτην, διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ διὰ τὸν κακὸν χαρακτῆρά του. Ἀλλὰ στοχασθεὶς ὅτι ἴσως ἡ ἀδικία ἢ ἡ σκληρότης τῶν ἀνθρώπων παρώξυνε τὴν καρδίαν του, δὲν ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Ἡ βροχὴ ἤρχιζε νὰ πίπτῃ, ὁ ἄνεμος ἐσύριζε μὲ μανίαν, καὶ ὁ ταλαίπωρος νέος, μὲ ὅλην τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν λόγων του καὶ τὸ προσποιητὸν θάρρος του, ἐφαίνετο τόσον ἀδύνατος, ὥστε οὔτε τρία βήματα δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ προχωρήσῃ.

Ὁ Ῥοζάλβος τὸν ἐκράτησε λοιπὸν ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ, καὶ εἶπε μειδιῶν·

— Εἶσαι παράδοξος νέος, μὰ τὴν ψυχήν μου, καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς, ἂν ἦσο, δὲν θὰ εἶχες περισσοτέραν ὑπερηφάνειαν. Ἀδιάφορον ὅμως, δὲν θέλω νὰ μὲ τύπτῃ ἡ συνείδησίς μου ὅτι σὲ ἀφῆκα ν' ἀναχωρήσῃς μὲ τοιοῦτον καιρὸν, καὶ ν' ἀποθάνῃς εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν πεῖναν. Πληρόνεις λοιπὸν ἀφοῦ τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία σου, ἐπὶ μιᾷ ὅμως συμφωνίᾳ· νὰ ἀναθέσῃς τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν τιμιότητά μου. Καὶ, ἂν καὶ θέλῃς νὰ μεταβάλῃς τὴν οἰκίαν μου εἰς καπηλεῖον, σὲ ὑπόσχομαι νὰ μὴ σ' ἐκδάρω.

— Ἔστω, ἀπεκρίθη μὲ ἦθος ἀδιάφορον ὁ ἄγνωστος. Θ' ἀδειάσω τὸ βαλάντιόν μου, ἀλλὰ δὲν θ' ἀφήσω ἕνα χωρικὸν τῆς Ἁγίας Ἀγάθης νὰ νικήσῃ τὴν γενναιότητα καὶ τὴν μεγαλοδωρίαν μου . . .

Ὁ Ῥοζάλβος τὸν εἰσῆξε τότε εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ τὸν παρουσίασεν εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ἥτις ὑπεδέχθη τὸν νέον ξένον μὲ τόσας περιποιήσεις καὶ τόσας φιλοφροσύνας, ὥστε ἐνῷ ἦτον ψυχρὸς καὶ ὑπερήφανος ἔγεινεν ὁμιλητικὸς καὶ εὐπροσήγορος.

Τὸν ἐκάθισαν εἰς τὸ καλήτερον μέρος τῆς τραπέζης, ὁ γέρων τὸν ἔδιδε τὰ καλήτερα φαγητὰ, ἡ σύζυγός του τὸν ἐπρόσφερε κρασίον, καὶ τὰ τέκνα του τὸν ἐπεριστοίχιζαν. Τὰ ῥάκη του ηὔξανον, οὕτως εἰπεῖν, τὰς πρὸς αὐτὸν περιποιήσεις. Οὔτε τὸν παρηνώχλουν μ' ἐρωτήσεις ὀχληρὰς, οὔτ' ἐψιθύριζαν ἀδιακρίτως, οὐδ' ἐδείκνυαν ἄτοπον περιέργειαν· ὅταν ὡμίλει τὸν ἤκουαν μὲ προσοχὴν, καὶ ὅταν ἐσιώπα ἐσέβοντο τὴν σιωπήν του. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, εὐχαριστήθη τόσον ἀπὸ τὴν ἐγκάρδιον καὶ ἀφελῆ αὐτὴν ὑποδοχὴν, ὥστε εἰς τὸ τέλος τοῦ δείπνου ὡμοίαζε μέλος τῆς οἰκογενείας.

— Λοιπὸν! τέκνον μου, εἶπεν ὁ Ῥοζάλβος μὲ ὕφος σοβαρὸν ἀλλὰ χωρὶς θυμὸν καὶ χωρὶς πικρίαν, ἐξακολουθεῖς νὰ θέλῃς νὰ πληρώσῃς ὡς νὰ ἦσο εἰς καπηλεῖον;

— Συγχώρησέ με, πάτερ μου, ἀνέκραξεν ὁ νέος σφίγξας τὴν χεῖρα τοῦ γέροντος ἐνῷ οἱ ὀφθαλμοί του ἐγέμισαν ἀπὸ δάκρυα, ὁμολογῶ ὅτι σὲ ἠδίκησα. Ἡ ὑπερηφάνειά μου θὰ σ' ἐφάνη καὶ ἄτοπος καὶ γελοία· ἀλλὰ τόσα ἔπαθα ἀπ' αὐτὴν τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν! Ἐποτίσθην μὲ τόσας πικρίας, ὥστε τὴν ὥραν καθ' ἣν οἱ ἄλλοι ἀρχίζουν νὰ ζοῦν, ἐγὼ ἐπεθύμουν νὰ τελειώσω. Μ' ἔλεγες πρὸ ὀλίγου ὅτι ἐὰν ἤμην ὁ ἴδιος ἀντιβασιλεὺς δὲν θὰ ἤμην τόσῳ ὑπερήφανος καὶ τόσῳ ἐπίμονος . . . Καὶ ὅμως, ἂν θέλῃς ὀνόμασέ με τρελὸν, ἐπρόσθεσε βαλὼν τὴν δεξιὰν εἰς τὸ μέτωπόν του, αἰσθάνομαι ἐκεῖ κάτι τι τὸ ὁποῖον μὲ καθιστάνει πλέον ὑπερήφανον καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων.

— Μὴν ἀνησυχῇς, υἱέ μου, ἐπανέλαβεν ὁ καλὸς Ῥοζάλβος ἀπορῶν καὶ μαλλαχθεὶς τὴν καρδίαν ἀπὸ τὴν παράδοξον ταύτην ὁμιλίαν· μόλις ἀφῆκες τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, καὶ ἔχεις ἔμπροσθέν σου τόσους χρόνους ὥστε ἠμπορεῖς νὰ καταφρονήσῃς τὴν ἀδικίαν τῆς τύχης, καὶ νὰ διορθώσῃς τὰ σφάλματά της.

— Μὰ τὴν πίστιν μου! ἔχεις δίκαιον, ἀνέκραξεν ὁ νέος μεταβαλὼν εὐθὺς ἦθος· εἰς τὸν διάβολον καὶ

ἡ λύπη καὶ αἱ φροντίδες! Ἀλλὰ δὲν μὲ λέγεις, διὰ τί μὲ ὀνομάζεις υἱόν σου, καὶ διὰ τί τὸ ὡραῖον τοῦτο παιδίον εἶναι εἰκὼν τῆς ἀδελφῆς μου; Διὰ τί μὲ ἀνενθυμίζει τὴν οἰκογένειάν μου;

— Πῶς! ἠρώτησεν ὁ χωρικὸς μὲ ἦθος ἐπιπλήξεως, ἔχεις οἰκογένειαν καὶ τὴν ἀφῆκες;

— Ἀλλοίμονον! ἀνέκραξεν ὁ νέος, εἶχα· ἀλλ' ὁ πατήρ μου δὲν ὑπάρχει πλέον· καὶ ὅταν ὁ ποιμὴν ἀποθνήσκει τὰ πρόβατα διασκορπίζονται.

Καὶ τὸ μέτωπόν του ἀνέλαβε τὴν πρώτην κατήφειαν.

— Ὢ! ἀνέκραξεν ὁ Ῥοζάλβος κτυπήσας μὲ τὸν γρόνθον τὴν τράπεζαν· πόσον εἶμαι ἀνόητος. Σ' ἐλύπησα καὶ δευτέραν φορὰν μὲ τὰς μωρὰς ἐρωτήσεις μου. Ἔχεις δίκαιον να μὲ ἀποστρέφεσαι.

— Ἐξ ἐναντίας, φίλε μου, καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσετε ὅτι θέλω νὰ φανῶ μυστηριώδης, θὰ σᾶς διηγηθῶ ἐν ὀλίγοις τίς εἶμαι, πόθεν ἔρχομαι, καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ ταξειδίου μου. Ἐπειδὴ, δὲν ἠξεύρω διὰ τί, ἀφοῦ ἦλθα εἰς τὸν κόσμον, δεν ἐδοκίμασα ποτὲ τόσον πολὺ τὴν ἀνάγκην, ὅσον ἀπόψε, ν' ἀνοίξω τὴν καρδίαν μου.

— Ὅ,τι ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν διὰ σὲ, ἐπανέλαβεν ὁ γέρων, εἶναι νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος σὲ ὡδήγησεν εἰς τὴν καλύβην μας, νὰ βοηθήσῃ τὰ σχέδιά σου καὶ νὰ εὐλογήσῃ τὰς ἐλπίδας σου.

— Δέχομαι τὰς εὐχάς σας, φίλοι μου, καὶ πιστεύω ὅτι αἱ εὐχαὶ ἀνθρώπων καλῶν ὁποῖοι εἶσθε θὰ μὲ βοηθήσουν. Εἶμαι δεκαεννέα χρόνων, καὶ δὲν εἶμαι οὔτε τυχοδιώκτης, ὡς σᾶς μαρτυροῦν τὰ ῥάκη μου, οὔτ' εὐγενὴς ἰδιότροπος ταξειδεύων οὕτω πως ἐνδυμένος διὰ νὰ μὴ γνωρισθῶ. Εἶμαι ἁπλοῦς καλλιτέχνης· ἀλλ' ἂν καὶ ἀφοῦ ἐγεννήθην εὑρέθην καὶ εἰς καλὰς καὶ εἰς κακὰς περιστάσεις, δὲν ἤμην ποτὲ τόσον πτωχὸς καὶ τόσον δυστυχὴς ὅσον σήμερον. Ἐγεννήθην εἰς μικρὸν χωρίον πλησίον τῆς Νεαπόλεως, ὀνομαζόμενον Ἀρενέλλα. Ὁ πατήρ μου ἦτον ἀρχιτέκτων ἀξιώτατος, ἔχων ὅλα τὰ καλὰ πλὴν ἑνὸς μόνου, ... οἰκίας διὰ νὰ κτίσῃ. Ὁ πρὸς μητρὸς θεῖός μου ἦτον ζωγράφος, ἔχων καὶ αὐτὸς ὅλα τὰ καλὰ πλὴν ἑνὸς μόνου, δὲν τὸν παρήγγειλαν ποτὲ νὰ ζωγραφήσῃ οὔτε μίαν εἰκόνα. Ὅθεν οἱ γονεῖς μου, κακῶς ποιήσαντες, δεν μὲ ἀφῆκαν νὰ σπουδάσω τὴν τέχνην πρὸς τὴν ὁποίαν ἠσθανόμην ἀκατάσχετον κλίσιν.

— Ταλαίπωρε νέε! Ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ ἐμποδίσω ποτὲ τὰ τέκνα μου νὰ σπουδάσονν ὅ,τι ἐπιθυμοῦν.

— Καὶ τόσω μᾶλλον καθόσον ἡ ἀπαγόρευσις εἶναι περιττὴ, ἀπεκρίθη ὁ ξένος ὑπομειδιῶν. Λύγισε ὅσον θέλεις μέχρι τῆς γῆς νέον δένδρον δυνατὸν καὶ εὔχυμον, μετάβαλέ το εἰς τόξον· αὐτὸ διαφεύγει τὰς χεῖράς σου καὶ ἀνορθόνεται ἀμέσως. Μ ἔστειλαν εἰς σχολεῖον μοναχῶν οἱ ὁποῖοι μ' ἐθανάτοναν μὲ ἀηδίας. Ἐπεθύμουν νὰ μὲ κάμουν ἱερέα, καὶ μάλιστα καὶ Καμάλδολον (*)· ἀλλ' ἀντὶ νὰ μάθω τὰ λατινικά

(*) Camaldolo, τάγμα μοναχικὸν θεμελιωθὲν τὸ 1012 ἔν τινι μικρᾷ πεδιάδι τῆς Ἰταλίας καλουμένη Camaldoli, ὑποκείμενον εἰς αὐστηροτάτους κανόνας. Σ. Μ.

μου καὶ νὰ διαβάζω τοὺς ψαλμούς μου, ἔκλεπτα ὅσα κάρβουνα εὕρισκα διὰ νὰ ἰχνογραφήσω τοποθεσίας εἰς τοὺς τοίχους *τῶν κελλίων*, ἢ νὰ ζωγραφήσω τὸ πρόσωπον τοῦ σεβασμιωτάτου διδασκάλου μας. Ὁ Θεὸς μόνος ἠξεύρει πόσα ξυλοκοπήματα ἔφαγα ἐξ αἰτίας τῶν ἀριστουργημάτων μου.

— Πῶς! καὶ σ' ἔδεραν! ἀνέκραξε θυμώσας ὁ χωρικός.

— Καὶ μὲ τὴν καρδίαν των! ἀπεκρίθη ὁ ξένος· τόσον ὥστε μίαν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ τιμωρία μ' ἐφάνη ὀλίγον ὑπερβολική, ἀφῆκα καὶ τὸ σχολεῖον καὶ τοὺς διδασκάλους μου, καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κόσμου, εἰς τὴν Ἀπουλίαν, τὴν Καλαβρίαν, τὰς Ἀβρούζας καὶ δὲν ἠξεύρω ποῦ ἀλλοῦ. Ἐπλανήθην ἀπὸ κοιλάδα εἰς κοιλάδα, ἀπὸ βουνὸν εἰς βουνὸν, καὶ ὑπέφερα ψύχραν καὶ πεῖναν, ἕως ὅτου ἔπεσα καὶ εἰς χεῖρας ληστῶν, οἵτινες μ' ἐβίασαν νὰ γίνω σύντροφός των. Πλὴν εἰς ὅλα μου τὰ ταξείδια, μεταξὺ ὅλων μου τῶν δυστυχιῶν, ὁσάκις ἐδυνάμην νὰ προμηθευθῶ μολυβδοκόνδυλον καὶ γραφίδας, ὁσάκις ἐδυνάμην νὰ ζωγραφήσω εἰς τὸ χαρτίον ὅ,τι μὲ κατέβαινεν εἰς τὴν κεφαλὴν, ὅ,τι προσέβαλλε τὰ ὄμματά μου, ἐλησμόνουν καὶ λύπην καὶ δυστυχίαν, ἔκλαια ἀπὸ τὴν χαράν μου καὶ ἔπιπτα γονατιστὸς διὰ νὰ εὐλογήσω τὸν Θεὸν ὅστις μὲ εἶχε δώσει ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ θαυμάζω τὴν φύσιν, καρδίαν διὰ νὰ αἰσθάνωμαι τὰ θαυμάσιά της, καὶ χεῖρα διὰ νὰ ζωγραφῶ τὰ κάλλη της.

— Θεέ μου! πόσον ἐξαίσιον θὰ εἶναι τὸ ἐπάγγελμά σου, ὑπέλαβεν ὁ χωρικὸς ἐξαφθεὶς ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ καλλιτέχνου.

— Τέλος πάντων ἐπέστρεψα εἰς Νεάπολιν, ἐπανέλαβεν ὁ νέος· ὁ πατήρ μου εἶχεν ἀποθάνει, ἡ πρωτότοκος ἀδελφή μου εἶχεν ὑπανδρευθῆ τὸν Φρακανζάνην, ζωγράφον ὀνομαστὸν, τὸν ὁποῖον ἡ τύχη εἶχε μεταχειρισθῆ ὅπως καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν θεῖόν μου. Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ἡ ἔνδεια ἦτον κτῆμα τῆς οἰκογενείας μας· ἄρχισα νὰ ἐργάζωμαι ἡμέραν καὶ νύκτα διὰ νὰ βοηθήσω τὸν γαμβρόν μου· ἀλλ' εἰς μάτην οἱ κόποι μου! Οἱ ἔμποροι μ' ἔῤῥιπταν εἰς τὸ πρόσωπον τὰς ζωγραφίας μου, ἢ καὶ ἂν τὰς ἠγόραζαν, ἡ τιμὴ δὲν μ' ἔφθανεν οὔτε διὰ ν' ἀγοράσω χρωστῆρας καὶ χρώματα. Μὲ ὠνόμαζαν καταφρονητικῶς Σαλβατοριέλλον, ἀλλ' ὀρκίζομαι ὅτι θὰ μὲ ὀνομάσουν μίαν ἡμέραν Σαλβατόρ. Ἀψυχῶν, ἐξησθενημένος, κατατηκόμενος ἀπὸ λύπην καὶ θέρμην, θὰ ὑπέκυπτα εἰς ἀπελπισίαν, ἐὰν ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου φέρω τὸ ὄνομα (*) δὲν ἔνευε νὰ μὲ σώσῃ διὰ θαύματος.

Ἐνῷ ἐπώλησα μίαν εἰκόνα εἰς τὸν ἑβραϊκώτερον τῶν ἀγοραστῶν μου, ὅστις καὶ ἔκλαιεν ἀκόμη τὰ ὀλίγα λεπτὰ τὰ ὁποῖα μὲ εἶχε δώσει, μία ὡραία ἅμαξα ἐστάθη αἴφνης ἔμπροσθεν τοῦ ἐργαστηρίου. Ἡ θυρὶς ἠνοίχθη, καὶ κύριός τις εὐγενοῦς καὶ ἀξιοπρεποῦς ἐξωτερικοῦ, ἔκαμε νεῦμα εἰς τὸν μεταπράτην, καὶ ἐζήτησε νὰ ἰδῇ τὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη ἐκθέσει. Ἐνῷ δὲ αὐτὸς ἔκυπτεν ἐδαφιαίως τὴν κεφα-

(*) Salvator, ἤτοι Σωτήρ. Ἐννοεῖ τὸν Θεόν. Σ. Μ.

λήν, ἐγὼ, κρυφθεὶς ὄπισθεν τῶν τροχῶν τῆς ἁμάξης, δὲν ἔχασα οὔτε λέξιν τῆς ὁμιλίας των.

— Ποία εἶναι τῆς εἰκόνος αὐτῆς ἡ ὑπόθεσις; ἠρώτησεν ὁ κύριος λαβὼν τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μεταπράτου.

— Τὴν βλέπετε, ἐξοχώτατε, εἶναι ἡ Ἄγαρ εἰς τὴν ἔρημον.

— Δὲν εἶδα ποτὲ εἰκόνα μὲ τόσον αἴσθημα ζωγραφημένην, ἀπεκρίθη ὁ κύριος· καὶ τί ζητεῖς δι' αὐτήν;

— Ἐξοχώτατε. εἴκοσι . . . εἰκοσιπέντε δουκάτα· τόσῳ τὴν ἠγόρασα.

Ὅταν τὸν ἤκουσα μὲ ἦλθεν ὄρεξις νὰ τὸν πνίξω.

— Εἰκοσιπέντε δουκάτα! ἐπανέλαβεν ὁ ἱππότης· τὴν δίδεις διὰ τίποτε, τὴν ἀγοράζω. Καὶ ποῖος εἶναι ὁ ζωγράφος;

— Ὁ ζωγράφος, ἐξοχώτατε, ὑπετραύλισεν ὁ μεταπράτης· τί σᾶς μέλει διὰ τὸν ζωγράφον;

— Πῶς! τί μὲ μέλει, ἀνόητε;

— Ἐξοχώτατε, ἡ συμφωνία ἔγεινε, καὶ ὅποιον καὶ ἂν εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου, θὰ πληρώσετε.

— Ἰδοὺ τὰ εἰκοσιπέντε δουκάτα· ἔχεις καὶ ἄλλα νὰ εἰπῇς;

— Ὁ ζωγράφος, ἐξοχώτατε, εἶναι νέος τις ὀνομαζόμενος Σαλβατοριέλλος.

— Εἰπὲ λοιπὸν εἰς τὸν νέον αὐτὸν ἐκ μέρους μου, ὅτι ὁσάκις ἔχει εἰκόνας νὰ πωλήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν ἱππότην Λανφράγκο, καὶ θὰ τὰς ἀγοράσω ὅσον θέλει διότι τῇ ἀληθείᾳ ὁ μικρὸς αὐτὸς Σαλβατὸρ εἶναι μέγας ζωγράφος.

Αἱ λέξεις αὐταὶ μ' ἐπανέδωκαν ὅλον τὸ θάῤῥος μου. Ἀφῆκα τὴν Νεάπολιν, τὴν ἀγνώμονα πατρίδα μου, ἀφοῦ οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἔφθασα πεζὸς ἕως ἐδῶ, μὲ πόδας κατακομμένους, μὲ στόμαχον κενὸν, μ' ἐνδύματα σχισμένα, ἀλλὰ μὲ καρδίαν πλήρη πίστεως καὶ ἐλπίδος. Δὲν μὲ μένει παρὰ μισὸν τάλληρον διὰ νὰ φθάσω ἕως εἰς τὴν Ῥώμην· ἡ Ῥώμη εἶναι τοῦ λοιποῦ ἡ πατρίς μου, αὐτὴ ἡ τύχη καὶ ἡ δόξα μου!

Ἐνῷ ὁ νέος ὁδοιπόρος διηγεῖτο τὴν ἱστορίαν του, ὁ Ῥοζάλβος καὶ ὅλη του ἡ οἰκογένεια συνηθροίζοντο περὶ αὐτὸν, καὶ τὸν ἐφιλοφρόνουν καὶ τὸν ἐγκωμίαζαν. Ἡ ἔνθερμος ὁμιλία τοῦ καλλιτέχνου εἶχε διαδώσει σπινθῆρας εἰς τὰς καρδίας τῶν τιμίων ἐκείνων χωρικῶν. Παρετήρουν τὸν ξένον μὲ ἀφελῆ ἀπορίαν, καὶ ᾐσθάνοντο ἑλκυόμενοι ἀπ' αὐτὸν ὡς ἀπὸ θέλγητρον τὸ ὁποῖον δὲν ἐνόουν.

— Ἆ! φίλοι μου, ἐπανέλαβεν ὁ νέος, ἂν κ' ἐννοῶ τώρα ὅτι τὴν φιλοξενίαν σας δὲν δύναμαι νὰ πληρώσω οὔτε μὲ χρυσὸν, δότε με τοὐλάχιστον τὴν ἄδειαν νὰ σᾶς ἀποδείξω τὴν εὐγνωμοσύνην μου. Αὔριον πολλὰ ἐνωρὶς θ' ἀναχωρήσω ἀπ' ἐδῶ διὰ νὰ ὑπάγω ὅπου μὲ προσκαλεῖ ὁ Θεός. Ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ χωρισθῶ ἀπὸ σᾶς χωρὶς νὰ σᾶς ἀφήσω μίαν ἐνθύμησιν. Ἔχω εἰς τὸ δισάκκιόν μου γραφίδας, χρώματα, κομμάτια πανίου καὶ κηρωτοῦ, χορδὰς κιθάρας καὶ μουσικὴν, ἐν ἑνὶ λόγῳ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα γύφτου καὶ καλλιτέχνου. Βλέπετε δὲ ὅτι δὲν εἶναι πολλὰ βαρέα. Θὰ σᾶς κάμω λοιπὸν μίαν ἰχνογραφίαν· ναὶ μὲν πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν, ἀλλὰ τίς ἠξεύρει ἀργότερα; Θὰ τὴν πωλήσετε ἴσως πολὺ καλὰ, ἐὰν ἐκπληρωθῇ ἡ προφητεία τοῦ ἀγαθοῦ Λανφράγκου.

Τότε, κύριε, μὲ χεῖρα στερεὰν καὶ βεβαίαν ἐσχεδογράφησε τὴν ὡραίαν τοποθεσίαν τὴν ὁποίαν ἐθαύμασες. Τώρα ἠξεύρεις περὶ τίνος θέλω νὰ ὁμιλήσω. Ἐὰν ὅμως ὁ ῥυθμὸς τῆς εἰκόνος δὲν σὲ ἀνεκάλυψε τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου, θὰ σὲ δείξω τὰς δύο ἄλλας, καὶ θὰ σὲ εἰπῶ, ὅσον ἠμπορῶ συντομώτερον, πότε ἐχαρίσθησαν εἰς τὴν οἰκογένειάν μου.

Ἐνταῦθα ὁ ἀπόγονος τοῦ Ῥοζάλβου Πάσκολη ἐσιώπησε, καὶ μὲ ἠτένισε μετά τινος δισταγμοῦ, ταλαντευόμενος μεταξὺ φόβου καὶ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν διήγησίν του.

Καὶ τῳόντι ἐνησμενίζετο τοσοῦτον διηγούμενος τὴν ἱστορίαν αὐτὴν, ὥστε ἦτο ἄδικον νὰ διακόψω τὴν χαρὰν τοῦ καλοῦ ἐκείνου πρεσβύτου, χωρικοῦ τε συνάμα καὶ καλλιτέχνου, τῆς ἀξιολόγου ἐκείνης ἀμφιβίου φύσεως, ἐὰν ὁ ἀναγνώστης μὲ συγχωρῇ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν λέξιν ταύτην. Τὸν παρεκάλεσα λοιπὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ, καὶ, χάριν τῆς ἀληθείας, ὁμολογῶ ὅτι δὲν μὲ ἀφῆκε νὰ ἐπαναλάβω καὶ δευτέραν φορὰν τὴν παράκλησίν μου.

— Ποῦ εἴχαμεν μείνει, κύριε;

— Ἐκεῖ ὅπου ὁ νέος ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ὁ τρίπαππός σου, νομίζω, ἐδέχθη τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον μ' ἔδειξες.

— Ναί! ἐξηκολούθησεν ὁ γέρων· δώδεκα χρόνους ἔκτοτε δὲν ἠκούσαμεν τίποτε διὰ τὸν Σαλβατοριέλλον. Οἱ χωρικοὶ τῆς Ἁγίας Ἀγάθης ἐπέστρεψαν εἰς τὰ συνήθη ἔργα των, καὶ κανεὶς δὲν ἐνθυμήθη πλέον τὸν νέον ὁδοιπόρον ὁ ὁποῖος κατέλυσε μίαν μόνην νύκτα, ἐξ αἰτίας τοῦ χειμῶνος, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ῥοζάλβου.

Μετὰ δώδεκα ἔτη μίαν ἡμέραν περὶ μεσημβρίαν, ἐνῷ ἤστραπτεν ὁ ἥλιος τοῦ Ἰουλίου, ὁλόκληρον τὸ χωρίον συνεκινήθη ἀπὸ τὴν ἄφιξιν ξένου σημαντικωτάτου. Ἐὰν ἔβλεπες τὸ μεγαλεῖόν του θὰ ἔλεγες ὅτι ἦτον πρίγκηψ τῆς αὐτοκρατορίας ἢ ἐκ τῶν μεγιστάνων τῆς Ἱσπανίας τῆς πρώτης κλάσεως. Οἱ ἁμαξηλάται ἐκτύπουν τὰς μάστιγάς των ὡς ἂν ἔφεραν αὐτὸν τὸν δοῦκα Ἄρκον. Συνοδία πολυάριθμος ὑπηρετῶν επροπορεύετο τῆς ἁμάξης συρομένης ἀπὸ ἓξ ἄλογα τὰ ὁποῖα ἄχνιζαν, καὶ ἄσπριζαν τοὺς χαλινούς μὲ τὸν ἀφρὸν τοῦ στόματός των. Ὁ ξένος ἐστάθη ἔμπροσθεν τῆς θύρας τοῦ Ῥοζάλβου, καὶ πρὶν προφθάσουν οἱ ἄνθρωποί του νὰ καταβιβάσουν τὸ βάθρον, ἐπήδησεν εἰς τὴν γῆν. Ἦτον νέος καὶ λαμπρὸς ἱππότης τριακονταδύω ἕως τριακοντατεσσάρων χρόνων, ἔχων ὡραιότητα ἀνδρικὴν, καὶ σπανίαν κομψότητα. Τὰ χαρακτηριστικά του ἦσαν τόσῳ ζωηρὰ, οἱ ὀφθαλμοί του τόσῳ μαῦροι, ἡ ὄψις του τόσῳ μελαγχροινὴ, τὸ μυστάκιόν του τόσῳ λεπτὸν καὶ ἀνασηκωμένον, ὥστε ὡμοίαζε μᾶλλον Ἱσπανὸν ἢ Νεαπολίτην, μᾶλλον Ἄραβα ἢ Ἱσπανόν.

Ἐφόρει ὡραιότατον ἔνδυμα· τὸ ἱμάτιόν του ἦτον πλουσιώτατα κεντημένον, ὁ πῖλός του χρυσοστόλιστος καὶ πτερωτὸς, καὶ τὸ ξίφος του εἶχε θήκην ἀπὸ βε-

λοῦδον καὶ λαβὴν ἀδαμαντίνην. Ὅλα ἦσαν πολυτελέστατα καὶ μεγαλοπρεπέστατα. Ἐνῷ δὲ ὁ Ῥοζάλβης, ἀσπρομάλλης καὶ κύπτων, ἐπροχώρει διὰ νὰ ἐρωτήσῃ ποῖος ἦτον ἐκεῖνος ὅστις κατεδέχετο νὰ σταθῇ εἰς τὴν θύραν του, οὗτος προλαβὼν ὑπῆγε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ τὸν ἐξέφρασεν ἐν ὀλίγοις τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς του.

— Εἶμαι, εἶπε, φίλος τῶν εἰκόνων, μανιώδης ἀρχαιολόγος. Διὰ ν' ἀποκτήσω ἓν ἀριστούργημα τὸ ὁποῖον δὲν ἔχω, καὶ διὰ ν' ἀγοράσω ἕνα δακτυλιόλιθον, δίδω τὸ ἥμισυ τῆς καταστάσεώς μου. Συχνὰ καταβαίνω ἀπὸ τὴν ἄμαξάν μου, συχνὰ τρέχω πεζὸς διὰ νὰ ἐρευνήσω τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, τὰ παλάτια καὶ τὰς καλύβας· διότι πολλάκις ἀνεκάλυψα σπάνια σκεύη, πολυτίμους πανοπλίας, καὶ ἄλλα ἀντικείμενα μεγάλης ἀξίας, εἰς μέρη τὰ ὁποῖα δὲν ἐπερίμενα νὰ τὰ εὕρω.

— Κύριε ἱππότα, ἀπεκρίθη ὁ χωρικός, μὲ κακοφαίνεται διὰ τὸν κόπον τὸν ὁποῖον ἔλαβες ἐρχόμενος εἰς τὴν οἰκίαν μου, διότι δὲν θὰ εὕρῃς τίποτε ἱκανὸν νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχήν σου.

— Ἴσως ἔχεις τίποτε τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖς τὴν ἀξίαν.

— Δὲν μὲ φαίνεται, ἐξοχώτατε.

— Ἂς ἴδωμεν ἐν τοσούτῳ, ἐπανέλαβεν ὁ ξένος.

Καὶ χωρὶς νὰ περιμείνῃ περαιτέρω ἀπάντησιν, εὐθῆκεν εἰς τὴν αἴθουσαν, καὶ παρετήρει πανταχόθεν. Αἴφνης ἠκτινοβόλησαν οἱ ὀφθαλμοί του, καὶ ἀνέκραξε μὲ φωνὴν ἐνθουσιώδη·

— Τί σὲ εἶπα, καλέ μου γέρων; Ἰδοὺ μία μικρὰ εἰκὼν ἡ ὁποία μὲ εἶναι πολλὰ κατάλληλος.

— Ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν εἶναι διὰ πώλησιν, ἀπεκρίθη ἀποτόμως ὁ γέρων.

— Φαίνεται ὅτι δὲν ἠξεύρεις ὅτι εἶμαι ἄνθρωπος δίδων καὶ πεντήκοντα τάλληρα.

— Σὲ εἶπα, ἐξοχώτατε, ὅτι δὲν εἶναι διὰ πώλησιν.

— Λοιπὸν διπλασιάζω τὴν τιμήν.

— Ἀδιάφορον.

— Τὴν τριπλασιάζω.

— Καὶ ὅσον βαρύνει χρυσὸν ἂν μὲ δώσῃς, πάλιν δὲν τὴν πωλῶ, ἐξοχώτατε.

— Ἆ! καὶ τί πολύτιμον ἔχει αὐτὴ ἡ εἰκών;

— Αὐτὴ ἡ εἰκών, ἐξοχώτατε, εἶναι ἐνθύμησις ἑνὸς πτωχοῦ νέου, τὸν ὁποῖον ἴδα μὲν μίαν μόνην φοράν, ἀλλὰ θ' ἀγαπῶ πάντοτε.

— Ἦτον νέος;

— Μόλις εἰκοσαετής.

— Καὶ ποία ἦτον ἡ πατρίς του;

— Ἡ Νεάπολις.

— Τὸ ὄνομά του;

— Σαλβατοριέλλος.

— Ἔλα εἰς τὰς ἀγκάλας μου, καλέ μου Ῥοζάλβε, ἀνέκραξεν ὁ ξένος δακρύσας· ὁ Σαλβατοριέλλος τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷς τόσον εἶμ' ἐγώ· βλέπεις ὅτι αἱ εὐχαί σου ἐκαρποφόρησαν. Εἶμαι ὁ πρῶτος τοῦ αἰῶνός μου, αἱ εἰκόνες μου πληρόνονται μὲ δουκάτα, καὶ οἱ καρδινάλιοι καὶ οἱ πρίγκηπες συναμιλλῶνται ποῖος νὰ πρωτοέλθῃ εἰς τὸ ἐργαστήριόν μου. Τιμάς, ἡδονάς, πλούτη, ἀπήλαυσα ὅ,τι καὶ ἂν ἐπεθύμησα. Τὰ πράγματα ὑπερέβησαν τὰ ὄνειρά μου. Καὶ ὅμως, ἐπρόσθεσε χαμηλώσας τὴν φωνήν, ἂν ἤξευρες, καλέ μου Ῥοζάλβε, εἰς ποῖα μέσα ποταπὰ κατέβην διὰ νὰ ἑλκύσω τὰ βλέμματα τοῦ πλήθους, διὰ νὰ ἐναγκαλισθῶ τὸ μάταιον ἐκεῖνο φάντασμα τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν δόξαν, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ἄνεμος καὶ καπνός. Διὰ νὰ καταστήσω σταθερωτέραν τὴν ἀόριστον καὶ περαστικὴν ἐκείνην φήμην, ἥτις ποτὲ μὲν πετᾷ περὶ τὸν ἕνα ποτὲ δὲ περὶ τὸν ἄλλον, ὡς ἄνεμος πνέων ποτὲ μὲν πρὸς βοῤῥᾶν ποτὲ δὲ πρὸς μεσημβρίαν, ἂς ἤξευρες πόσον ἐπάσχισα, πόσα ὑπέφερα! . . . Ἔγεινα κωμῳδός, γελωτοποιὸς καὶ σκηνικός. Ὁ Σαλβατὸρ ἔγεινε Κοβιέλλος. Αἶσχος καὶ ἀνάθεμα εἰς τὸν διεφθαρμένον τοῦτον αἰῶνα, εἰς τοὺς ἀτίμους τούτους ἀνθρώπους, εἰς τὰς κατηραμένας αὐτὰς πόλεις!

— Καὶ πῶς, τέκνον μου! πάντοτε εἶσαι μελαγχολικός, καὶ πάντοτε ἐρεθεισμένος καθ' ὅλων; Τίποτε δὲν ἰσχύει νὰ καταπραΰνῃ τὴν καρδίαν σου;

— Εἶναι ἀληθές, εἶπε, χαμογελῶν ὁ καλλιτέχνης· ἡτοιμαζόμην νὰ σ' ἐξιστορήσω μίαν ἀπὸ τὰς σατύρας μου, λησμονήσας ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ σὲ τὴν ζωγραφήσω, ἀφοῦ ἀγαπᾷς τόσον τὰς εἰκόνας. Ὅταν πρὸ δώδεκα χρόνων ἐπέρασα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Ἀγάθην, σ' ἐσχεδίασα σκηνὴν βουνῶν ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων εἶχα ζήσει ἕως τότε· τώρα ὅτε ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ῥώμην, θὰ σὲ ζωγραφήσω μίαν σκηνὴν τῆς αὐλῆς ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεχώρησα. Τότε εὐχαριστήθης μὲ μίαν σχεδογραφίαν τοῦ Σαλβατοριέλλου, τώρα θὰ λάβῃς μίαν εἰκόνα τοῦ Σαλβατόρ.

— Καὶ θὰ τὴν ἀγαπῶ διπλασίως, διότι τώρα ἔχω εἰς τὴν οἰκογένειάν μου ζωγράφον καὶ σοφόν. Μὴ νομίζῃς, κύριε ἱππότα, ὅτι ἀστειεύομαι· ἀπὸ τὴν νύκτα ἐκείνην καθ' ἣν ἐκοιμήθης εἰς τὴν οἰκίαν μου, ὁ νεώτερός μου υἱὸς ἔμαθε ζωγραφικὴν καὶ γραμματικήν. Τίς ἠξεύρει ἂν μίαν ἡμέραν δὲν θ' ἀντιγράψῃ τὰς εἰκόνας σου ἢ δὲν θὰ γράψῃ τὰ ὑπομνήματά σου; Ἐν τοσούτῳ τί λέγεις διὰ τὸ ἀνέλπιστον τοῦτο;

— Σ' ἐπρόλαβα, φίλε μου, ἀνέκραξεν ὁ Σαλβατόρ· ἔχω υἱὸν τὸν ὁποῖον ὀνομάζω Ῥοζάλβον.

Καὶ ὁ καλλιτέχνης καὶ ὁ χωρικὸς ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους. Καὶ οἱ δύο διετήρησαν τὴν μνήμην τῆς εὐγενοῦς καὶ ἐγκαρδίου φιλίας των.

Ὁ Σαλβατὸρ ἔνευσε πρὸς τοὺς ὑπηρέτας του, καὶ ζητήσας τὸ πυξίδιον καὶ τὰς γραφίδας του ἐζωγράφησε τὸ παράδοξον καὶ θαυμάσιον ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον θὰ ἴδῃς. Αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερον ἀριστούργημα τῆς συλλογῆς μου.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ γέρων τῆς Ἁγίας Ἀγάθης ἐξέβαλεν ἀπὸ τὴν σκευοθήκην τὴν δευτέραν εἰκόνα του πλουσίως περιεστολισμένην, ἀπέβαλε τὸ καλύπτον αὐτὴν μεταξωτόν, καὶ μὲ τὴν ἔδειξε σιωπῶν.

Ἦτο πιστὴ παράστασις, ἢ μᾶλλον πρώτη ἰδέα τῆς περιφήμου εἰκόνος τῆς *Τύχης*. Ἡ Θεὰ διαχέει ἀπὸ τοῦ κέρατος τῆς Ἀμαλθείας ποταμὸν μιτρῶν, στεφάνων, σταυρῶν καὶ λίθων πολυτίμων, ἐνῷ γερουσιασταί, καρδινάλιοι καὶ ἐπίσκοποι, ὑπὸ μορφὴν

ζώων ἀκαθάρτων ἢ ἑρπετῶν φαρμακερῶν, διαμάχονται ὑπὲρ τῶν θησαυρῶν αὐτῶν. Νὰ παραστήσῃ τις τὴν φαντασίαν, τὸ πνεῦμα, τον οἶστρον τοῦ ζωγράφου κατὰ τὴν ζωηρὰν καὶ δηκτικὴν ταύτην ἀλληγορίαν. εἶναι ἀδύνατον. Περιωρίσθην λοιπὸν νὰ εἴπω εἰς τὸν χωρικόν μου ὅτι ἦτο τῷόντι κύριος ἀριστουργήματος.

— Ἐννοεῖται, ἀπεκρίθη ὁ γέρων, τοῦτο εἶναι τὸ ἀληθὲς πρωτότυπον τοῦ Σαλβατόρ· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σώζεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶναι ἀντίγραφον.

Λοιπὸν, διὰ νὰ σὲ τελειώσω τὴν ἱστορίαν μου, μόλις ὁ ἔνδοξος ζωγράφος ἐτελείωσε τὴν εἰκόνα αὐτὴν, καὶ ἀπεχαιρέτισε τὸν Ῥοζάλβον. Πρὶν ὅμως ἀναχωρήσῃ, λαβὼν αὐτὸν κατ' ἰδίαν, καὶ πεσὼν εἰς τοὺς πόδας του,

— Πάτερ μου! εἶπεν, ὅταν ἀπὸ τὴν Νεάπολιν ὑπῆγα εἰς τὴν Ῥώμην μ' ἐβοήθησαν αἱ εὐχαί σου· ἀλλὰ τώρα μεταβαίνων ἀπὸ τὴν Ῥώμην εἰς τὴν Νεάπολιν. ἔχω ἀνάγκην καὶ αὐτῆς τῆς εὐλογίας, ἐπειδὴ ὑπάγω νὰ ἐκπληρώσω ἐντολὴν ἁγίαν καὶ ὡραίαν. Εὐλόγησέ με λοιπόν! ἡ πατρίς μου μὲ ἀπηρνήθη, καὶ ὑπάγω νὰ ἐκδικηθῶ τὴν πατρίδα μου, συντελῶν ὅμως εἰς τὴν εὐδαιμονίαν της!

— Ὁ Θεὸς νὰ σὲ συνοδεύσῃ καὶ νὰ σὲ προστατεύσῃ, τέκνον μου· φοβοῦμαι ὅμως μὴ οἱ ἀγῶνές σου ἀποβοῦν μάταιοι . . . .

Ἀλλοίμονον! ὁ καλός μου τρίπαππος εἶχε δίκαιον. Ἓξ μῆνες δὲν εἶχαν εἰσέτι παρέλθει ἔκτοτε, καὶ μίαν ἑσπέραν περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἐνῷ οἱ κάτοικοι τῆς Ἁγίας Ἀγάθης ἐκοιμῶντο ὕπνον βαθύτατον, ἠκούσθη κροτάλισμα δυνατὸν εἰς τὴν θύραν τοῦ Ῥοζάλβου. Ὁ γέρων ἐσηκώθη πρῶτος, οἱ υἱοί του ἥρπασαν τα πυροβόλα των, καὶ αἱ γυναῖκες ἀφῆκαν φωνὰς τρόμου.

— Τίς εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Ῥοζάλβος περίφοβος.

— Ἐγὼ, ὁ Σαλβατόρ· ἄνοιξέ με.

Ἡ θύρα ἠνοίχθη καὶ ὁ Ῥοζάλβος ὠπισθοχώρησεν ἐνώπιον φαντάσματος. Ὁ Σαλβατὸρ, φορῶν κατάμαυρα ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, τὴν κομην ἔχων ὀρθωμένην, τὸ γένειον ἄτακτον, καὶ τὸ ξίφος γυμνὸν, ἐφαίνετο ὡς φάντασμα ἐξελθὸν ἀπὸ μνῆμα.

— Τετέλεσται! εἶπεν· ἡ Νεάπολις ἐδουλώθη ὑπέρ ποτε. Τὸν ἁλιέα, τὸν θελήσαντα νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ τοῦ αἴσχους, τὸν ἐφόνευσαν, τὸν Φρακανζάννην, τὸν γαμβρόν μου, τὸν ἐφαρμάκισαν, ὁ Ἀνιέλος Φαλκόνης ἔφυγεν εἰς Γαλλίαν, κ' ἐγὼ ἐπανέρχομαι εἰς Ῥώμην διὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψω πλέον. Αὕτη εἶναι ἡ τρίτη καὶ ἡ τελευταία φορὰ καθ' ἣν μὲ βλέπεις. Μόνος ἐγὼ ἐπιζῶ ἐκ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Θανάτου.

— Σὲ διώκουν, τέκνον μου; ἠρώτησεν ὁ Ῥοζάλβος μὲ τὴν φιλοστοργίαν καὶ τὴν πατρικὴν ἐκείνην ἀνησυχίαν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνέκαθεν ὑπὲρ αὐτοῦ.

— Ἂν μὲ διώκουν! ἐπανέλαβε τεταραγμένος ὁ ζωγράφος· ναὶ, ἀλλὰ μὲ διώκουν οἱ λογισμοί μου, ἡ λύπη μου, ἡ μανία μου. Γρήγορα, γρήγορα, φέρετε γραφίδας, χρώματα, ἢ θὰ τρελαθῶ.

Καὶ διασκελιζόμενος τὴν αἴθουσαν, ἔκλαιεν, ἐβρυχᾶτο, ἀπέσπα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του. Ἔπειτα, ἁρπάσας γραφίδα μὲ χεῖρα σπασμώδη, ἐσχεδίασεν ἐπὶ πανίου τὴν φρικωδεστέραν σφαγὴν ἥτις ἐζωγραφήθη πώποτε. Ὑποθέτω ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία μάχη εἰς τὸν κόσμον ἱκανὴ νὰ παραβληθῇ μὲ τοῦτο τὸ ἀριστούργημα. Κύτταξε!

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπετύλιξεν ὅλως ἐνθουσιῶν τὴν τρίτην εἰκόνα του·

Καὶ ἐπιφώνησις θαυμασμοῦ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στόμα μου. Ποτὲ δὲν ἴδον οἱ ὀφθαλμοί μου ὡραιότερον ἀντικείμενον! Δὲν ἦτο οὔτε τοποθεσία ἀγρία, οὔτε σάτυρα· ἦτο σκηνὴ φρικώδης, τρομερὰ, σκηνὴ ὀλέθρου, θανάτου καὶ ἐκδικήσεως! Ἵπποι ἔπλεον ἐντὸς ποταμοῦ αἵματος· κεφαλαὶ, χωρισθεῖσαι ἀπὸ τοὺς κορμοὺς, κατεκυλίοντο ὡς σφαῖραι ψυχραὶ. καὶ τραυματίαι ὀλολύζοντες, καὶ νικηταὶ ἀλαλάζοντες, καὶ πολεμισταὶ ἀγωνιῶντες! Καὶ αὐτὴ ἡ πραγματικότης δὲν εἶναι βεβαίως τρομερωτέρα!

— Λοιπόν! τί λέγεις φίλε μου;

— Λέγω ὅτι ἔχεις τὰ τρία ἀριστουργήματα τοῦ Σαλβατὸρ Ῥοζα.

— Κ' ἐγὼ λέγω ὅτι τὸ γεῦμα εἶν' ἕτοιμον, ἀνεφώνησεν ὁ μικρὸς χωρικὸς, βαλὼν τὴν ῥίνα εἰς τὴν θύραν τοῦ ἐργαστηρίου.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος, γεύματος φαιδροτάτου καὶ εὐθύμου, ἀφῆκα τοὺς καλούς μου φίλους τῆς Ἁγίας Ἀγάθης, λυπούμενος ἀπὸ καρδίας διότι δὲν ἐδυνάμην ν' ἀμείψω κ' ἐγὼ τὴν φιλοξενίαν των δι' ἀριστουργημάτων.

Ὅσον διὰ τὸν μικρὸν Σαλβατὸρ, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰαδῖνος κ' ἐγὼ εἴχομεν ἐκλάβει ἀντὶ Αἰθίοπος, τὸν εὕρηκα, κατὰ τὴν τελευταίαν μου περιήγησιν, εἰς Ῥώμην, διαπρέποντα μεταξὺ τῶν ὑποτρόφων τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως.

—

ΠΕΡΙ

ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ

ΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε Φυλλ. ΞΗ'.)

—ο—

Ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα ἰσχύουσι μόνον περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀῤῥένων. Περὶ ἰδιαιτέρων δὲ καταστημάτων διὰ τὰ κοράσια, οὐδαμοῦ δὲν γίνεται μνεία, καὶ ἂν ὑπῆρχον, ἔπρεπε κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐγίνετο καθόλου ἡ γυναικεία ἀνατροφὴ, νὰ ἦναι πάντῃ κεχωρισμένα. Ἀληθινὰ ὁ Πλάτων (1) θέλει *γυμνάσια καὶ διδασκαλεῖα ἀῤῥένων καὶ κορῶν*,

(1) Νομ. VI.

ἐννοεῖται ὅτι κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, καθὼς καὶ ἐν VIII. τῶν Νόμων θέλει διὰ μὲν τὰ ἄῤῥενα ὀρχηστάς, διὰ δὲ τὰ κοράσια ὀρχηστρίδας, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι μόνον ἰδικαί του προτάσεις, πραγματικῶς δὲ ἦσαν ἀνύπαρκτα. Παρὰ Τερεντίῳ (1) ὑπάγει μὲν βεβαίως ἓν κοράσιον εἰς σχολεῖον, ἀλλ' εἶναι καθαρίστρια, κτῆμα ἑνὸς πορνοβοσκοῦ, ἥτις ἐκεῖ μανθάνει νὰ παίζῃ τὴν κιθάραν. Εἰς ὅλας δὲ τὰς περὶ τῆς γυναικείας σωφροσύνης εἰδήσεις ἤθελεν εἶσθαι ἀντίθετον, ἐὰν αἱ ἐλεύθεραι θυγατέρες τῶν πολιτῶν ἐφοίτων εἰς διδακτικὰ καταστήματα ἐκτὸς τῆς πατρικῆς οἰκίας. Αὐταὶ ἐπαιδεύοντο μόνον ἀπὸ τὰς μητέρας των καὶ τὰς θεραπαίνας ὅσον ἦτον ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον.

Τὰ ἐξωτερικὰ ἔθιμα καὶ ἡ εὐταξία (*εὐκοσμία*) εἷλκυον πρὸ πάντων τὴν προσοχὴν τῶν παιδαγωγῶν. Μάλιστα ὁ Πλάτων (Πρωτ.) λέγει· «Μετὰ δὲ ταῦτα εἰς διδασκάλων πέμποντες πολὺ μᾶλλον ἐντέλλονται ἐπιμελεῖσθαι εὐκοσμίας τῶν παίδων, ἢ γραμμάτων τε καὶ κιθαρίσεως.» Ἐνδέχεται μὲν καὶ ἐνταῦθα ἡ λέξις *εὐκοσμία* νὰ λαμβάνηται καθ' ὑψηλοτέραν σημασίαν, ὡς ἐν γένει χρηστοήθεια, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐφρόντιζον καὶ διὰ τὰ παραμικρὰ ἔθιμα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔπρεπε συνήθως νὰ ὑπείκωσιν. Ὡς πρὸς ταῦτα δ' ἐφρόντιζον διὰ μὲν τὰ ἄῤῥενα οἱ παιδαγωγοί, διὰ δὲ τὰ θήλεα αἱ μητέρες καὶ αἱ θεράπαιναι. Πλεῖσται μαρτυρίαι ὑπάρχουσι περὶ τούτου· «καὶ αὐτοὶ διδάσκουσιν οἱ παιδαγωγοί,» λέγει ὁ Πλούταρχος (2), «κεκυφότας ἐν ταῖς ὁδοῖς περιπατεῖν, ἑνὶ δακτύλῳ τὸ τάριχον ἅψασθαι, δυσὶ δ' ἰχθύν, σῖτον, κρέας, οὕτω κνᾶσθαι, τὸ ἱμάτιον οὕτως ἀναλαβεῖν.» Ἐπὶ τῆς τραπέζης ἰδίως προσεῖχον πολύ, ὥστε νὰ λάβωσι τὰς τροφὰς μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα (3)· «τῇ μὲν δεξιᾷ συνεθίζειν τὰ παιδία δέχεσθαι τὰς τροφάς, κἂν προτείνειε τὴν ἀριστερὰν ἐπιτιμᾶν.» Ἔτι δεισιδαιμονέστερον περιγράφεται τὸ ἔθιμον τοῦτο εἰς τὸ περὶ τύχης σύγγραμμα τοῦ Πλουτάρχου (κεφ. ς.) «τοὺς παῖδας διδάσκομεν *τῇ δεξιᾷ λαμβάνειν τὸν σῖτον, τῇ δ' ἀριστερᾷ κρατεῖν τὸν ἄρτον.*» Ἐν γένει ἦτο συνήθεια, καθὼς καὶ τώρα παρ' ἡμῖν, καθ' ὅλας τὰς ἐργασίας νὰ μεταχειρίζωνται ἐξόχως τὴν δεξιάν, ὅπερ ὁ Πλάτων (4) ὡς μεγάλην ἀνοησίαν χαρακτηρίζει. «Τὰ δὲ κατὰ χεῖρας ἀνοίᾳ τροφῶν καὶ μητέρων οἷον χωλοὶ γεγόναμεν ἕκαστος· τῆς φύσεως γὰρ ἑκατέρων τῶν μελῶν σχεδὸν ἰσοῤῥοπούσης, αὐτοὶ διὰ τὰ ἔθη, διάφορα αὐτὰ πεποιήκαμεν, οὐκ ὀρθῶς χρώμενοι.» Ἀρκετὰ σημαντικὸν ἐθεώρησε τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης, ὥστε τὸ ἐξαιρεῖ ὡς ἰδιοτροπίαν τῆς Πλατωνικῆς νομοθεσίας.

Ὅτε δ' ἐξήρχοντο τῆς οἰκίας, ἔπρεπεν εἰς τὰς ὁδοὺς νὰ βλέπωσι κοσμίως ἔμπροσθεν εἰς τὴν γῆν, ἢ καθὼς λέγεται εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Πλουτάρχου, *κεκυφότες*. Οὕτω τοὺς περιγράφει καὶ ὁ Λουκιανός. Τὸ αὐτὸ ἀπαντᾶται τοὐλάχιστον καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (5)· «τοὺς νέους, ἔφη, δεῖν ἐπὶ μὲν τῆς οἰκίας τοὺς γονεῖς αἰδεῖσθαι, ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς τοὺς ἀπαντῶντας, ἐν δὲ ταῖς ἐρημίαις ἑαυτούς.» Κυρίως δὲ ἡ εὐκοσμία καὶ τὸ πρὸς τοὺς μεγαλητέρους σέβας ἦτο μία τῶν πρωτίστων ἀπαιτήσεων, καὶ ὁ Πλάτων (1) καθὼς διατάσσει καθόλου· «πᾶς ἡμῖν αἰδείσθω τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτερον ἔργῳ τε καὶ ἔπει,» οὕτω καὶ ἰδίως ὡς οἴκοθεν νοούμενον παραδέχεται ὅτι οἱ νεώτεροι ἐνώπιον τῶν μεγαλητέρων πρέπει νὰ σιωπῶσιν (2)· «σιγὰς νεωτέρων παρὰ πρεσβυτέροις ὡς πρέπει.» Ὡραιότερον παράδειγμα τοιαύτης αἰδοῦς δὲν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, παρὰ τὸ τοῦ Αὐτολύκου εἰς τὸ Συμπόσιον τοῦ Ξενοφῶντος. Καθόλου δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὴν συναναστροφήν, καὶ τὸ χωρίον, ὅπου ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνεται, εἶναι ἓν τῶν χαριεστάτων εἰς τὸ ἀξιόλογον ἐκεῖνο σύγγραμμα. «Οὗτός γε μὴν (Αὐτόλυκος), ἔφη τις, δῆλον ὅτι ἐπὶ τῷ νικηφόρος εἶναι (μέγα φρονεῖ)· καὶ ὁ Αὐτόλυκος ἀνερυθριάσας εἶπε· Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε· ἐπεὶ δὲ ἅπαντες ἡσθέντες, ὅτι ἤκουσαν αὐτοῦ φωνήσαντος, προσέβλεψαν, εἴρετό τις αὐτόν, Ἀλλ' ἐπὶ τῷ μήν, ὦ Αὐτόλυκε; ὁ δ' εἶπεν· Ἐπὶ τῷ πατρί· καὶ ἅμα ἐνεκλίθη αὐτῷ.» (3) Ἄλλην τινὰ ἐπίσης πολὺ εὐχάριστον εἰκόνα παρέχει ἓν ἀπόσπασμα τοῦ Μενάνδρου παρὰ Πλουτάρχῳ (4). «Τῶν μὲν γὰρ παρὰ τῷ Μενάνδρῳ νεανίσκων ὑπὸ τοῦ πορνοβοσκοῦ παρὰ πότον ἐπιβουλευομένων καλὰς καὶ πολυτελεῖς εἰσάγοντος ἑταίρας, ἕκαστος, ὥς φησι·»

κύψας ἐς αὑτὸν τῶν τραγημάτων ἔφλα,
φυλαττόμενος καὶ φοβούμενος ἐμβλέπειν.

Ὅτι δὲ ὁ Αὐτόλυκος ἔλαβε μέρος εἰς συμπόσιον γεγενημένον ἐκτὸς τῆς πατρικῆς οἰκίας, συνέβη κατ' ἐξαίρεσιν. Ἐπειδὴ ὁ *ἐραστής του* παρασκευάζει τὸ δεῖπνον χάριν αὐτοῦ μόνου πρὸς πανήγυριν τῆς νίκης του (*νικητήρια ἑστιᾷ*). Ἐγείρεται δὲ τοῦ δείπνου πρῶτος τῶν ἄλλων (5)· «Αὐτόλυκος δέ, ἤδη γὰρ ὥρα ἦν αὐτῷ, ἐξανίστατο εἰς περίπατον.» Εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν συνέβαινε τὸ τοιοῦτον μάλιστα, ὅταν ἐξένιζον προσκεκλημένους φίλους, πολλάκις δὲ ἐπέμποντο οἱ παῖδες καὶ εἰς τὸν γυναικωνίτην, καθὼς τὸ κάμνει ὁ Εὐκράτης δι' ἔλλειψιν τόπου παρὰ τῇ τραπέζῃ (6)· «Τὸν υἱὸν γὰρ ἐγὼ κελεύσω ἐν τῇ γυναικωνίτιδι μετὰ τῆς μητρὸς ἑστιαθῆναι, ὡς σὺ χώραν ἔχῃς.» Τοὐλάχιστον περὶ τούτου δὲν ὑπῆρχε νόμος· ὡς βλέπομεν ἐν τῷ Ε'. χαρακτῆρι τοῦ Θεοφράστου, ὅπου ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἀρέσκου ἀναφέρεται καὶ τοῦτο· «καὶ κεκλημένος δὲ ἐπὶ δεῖπνον κελεῦσαι καλέσαι τὰ παιδία τὸν ἑστιῶντα, καὶ εἰσιόντα φῆσαι σύκου ὁμοιότερα εἶναι τῷ πατρί.» Ἐνῷ δὲ οἱ ἄνδρες κατεκλίνοντο παρὰ τῇ τραπέζῃ, οἱ παῖδες ἐκάθηντο, οὕτω λέγεται καὶ περὶ τοῦ Αὐτολύκου· «Αὐτόλυκος

(1) Phorm. I. 2. 36. 38. (2) Ὅτι διδ. ἡ ἀρ. 2.
(3) π. παίδ. ἀγωγ. 7
(4) Νόμ. VII. παράβαλε Ἀριστοτέλ. Πολιτ. II. 2.
(5) παρὰ Διογ. Λαέρτ. V, 87.

(1) Νόμ. IX.
(2) π. Πολιτ. IV. (3) κεφ. Γ', 12.
(4) Ὑγιειν. Παραγγ. 18.
(5) Κεφ. Θ', 1.
(6) Λουκιαν. ἐνύπν.

μὲν οὖν παρὰ τὸν πατέρα ἐκαθέζετο, οἱ δ' ἄλλοι, ὥσπερ εἰκός, κατεκλίθησαν.»

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους πολὺ ἄτοπον ἐθεωρεῖτο ὡς πρὸς τοὺς νέους τὸ νὰ φροντίσωσιν οἱ ἴδιοι περὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεών των, ἂν καὶ εἶχον περάσει ἤδη τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Περὶ τῆς Σπάρτης λέγει ὁ Πλούταρχος (1)· «Οἱ μέν γε νεώτεροι τριάκοντα ἐτῶν τὸ παράπαν οὐ κατέβαινον εἰς ἀγοράν, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐραστῶν ἐποιοῦντο τὰς ἀναγκαίας οἰκονομίας.» Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν ὑπῆρχε μὲν τόσος στενὸς περιορισμός, ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἐκείνη *αἰδὼς* ἐκράτει τοὺς νέους εἰς τὴν οἰκίαν. Ὡς πρὸς τὴν περὶ τὰ πολιτικὰ ἀδιαφορίαν τῶν νέων, τοὐλάχιστον τῶν πλειοτέρων, ἀξία λόγου εἶναι ἡ παρὰ τῷ Λυσίᾳ (2) εἴδησις· «φαίνομαι οὖν τρισκαιδεκέτης ὤν, ὅτε ὁ πατὴρ ὑπὸ τῶν τριάκοντα ἀπέθνησκε, ταύτην δὲ ἔχων τὴν ἡλικίαν οὔτ' εἰ ἔστιν ὀλιγαρχία ἐπιστάμην κτλ.» Μὲ ταύτην τὴν εἴδησιν δυνάμεθα νὰ συνδέσωμεν καὶ ὅσα ὁ Αἰσχίνης εἰς τὸν κατὰ Τιμάρχου λόγον λέγει· «Τότ' ἔρεσθαι τοῖς παισὶ καὶ τοῖς μειρακίοις τοὺς ἑαυτῶν οἰκείους, ὅπως τὸ πρᾶγμα κέκριται, πρόχειρον· τί οὖν λέξετε οἱ τῆς ψήφου νυνὶ γεγονότες κύριοι, ὅταν οἱ ὑμέτεροι παῖδες ὑμᾶς ἔρωνται, εἰ κατεδικάσατε, εἰ ἀπεψηφίσασθε;» Ἐπειδὴ πρῶτον μὲν ἡ δίκη τοῦ Τιμάρχου ἐνδιέφερε τοὺς παῖδας, ἔπειτα μὲ ταῦτα δὲν ἐννοεῖ ὁ ῥήτωρ, εἰμὴ τὴν παιδικὴν περιέργειαν, καὶ τελευταῖον, βεβαίως ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αἰσχίνου ἀλλέως συνέβαινεν ἢ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους καιρούς· καὶ τῳόντι πολλοὶ *νεώτεροι* ἦσαν παρόντες εἰς ταύτην τὴν δίκην (3). Περὶ τῶν ἀξιεπαίνων ἐκείνων ἠθῶν τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων λέγει ὁ Ἰσοκράτης (4)· «οὕτω δ' ἔφευγον τὴν ἀγοράν, ὥστε εἰ καί ποτε διελθεῖν ἀναγκασθεῖεν, μετὰ πολλῆς αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης ἐφαίνοντο τοῦτο ποιοῦντες·» καὶ ὁ Ἰσαῖος (5)· «καὶ τότε μὲν οὕτως ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ πατρὸς) σωφρόνως ἐπαιδευόμεθα, ὥστ' οὐδὲ ἀκροασόμενοι οὐδέποτε ἤλθομεν ἐπὶ δικαστήριον·» οὕτως ἀναφέρει καὶ ὁ Ξενοφῶν (6) τὸν Εὐθύδημον ὡς *διὰ νεότητα οὔπω εἰς τὴν ἀγορὰν εἰσιόντα.* Ἰδίως δὲ ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦσαν μεταβεβλημένα πλέον τὰ ἤθη· ἐκ τούτου ἐξηγοῦνται καὶ τὰ παράπονα τοῦ Ἀνδοκίδου (7)· «τοιγάρτοι τῶν νέων αἱ διατριβαὶ οὐκ ἐν τοῖς γυμνασίοις, ἀλλ' ἐν τοῖς δικαστηρίοις εἰσίν.» Τὴν μεταβολὴν ταύτην κυρίως ἐλέγχει πικρῶς ὁ Ἀριστοφάνης, παραβάλλων τὰ ἀρχαιότερα ἤθη με τὰ νεώτερα. Οὕτως ἐν Νεφέλαις (στ. 960. κ. ἑ.) λέγει ὁ Δίκαιος λόγος·

> Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν, ὡς διέκειτο
> ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἤνθουν, καὶ σωφροσύνη νενόμιστο,
> πρῶτον μὲν ἔδει παιδὸς φωνὴν γρύξαντος μηδὲν ἀκοῦσαι·
> εἶτα βαδίζειν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς εὐτάκτως ἐς κιθαριστοῦ
> τοὺς κωμήτας γυμνοὺς ἀθρόους, κεἰ κριμνώδη κατανίφοι.

Κατωτέρω δὲ ἐκφέρεται κωμικῶς (981).

> Οὐδ' ἂν ἑλέσθαι δειπνοῦντ' ἐξῆν κεφάλαιον τῆς ῥαφανίδος,
> οὐδ' ἂν ἄνηθον τῶν πρεσβυτέρων ἁρπάζειν, οὐδὲ σέλινον,
> οὐδ' ὀψοφαγεῖν, οὐδὲ κιχλίζειν, οὐδ' ἴσχειν τὼ πόδ' ἐναλλάξ.

Ἔπειτα ὀνειδίζεται ὁ Ἄδικος λόγος (987).

> Σὺ δὲ τοὺς νῦν εὐθὺς ἐν ἱματίοις προδιδάσκεις ἐντετυλίχθαι.

Καὶ τέλος ἕπεται ἡ πρὸς τὸν Φειδιππίδην παραίνεσις (990).

> Πρὸς ταῦτ' ὦ μειράκιον, θαῤῥῶν ἐμὲ τὸν κρείττονα λόγον αἱροῦ,
> κἀπιστήσει μισεῖν ἀγορὰν καὶ βαλανείων ἀπέχεσθαι·
> καὶ τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνεσθαι, κἂν σκώπτῃ τίς σε, φλέγεσθαι,
> καὶ τῶν θάκων τοῖς πρεσβυτέροις ὑπανίστασθαι προσιοῦσι κ. τ. λ.

Ἐπὶ τέλους ἐνταῦθα ἁρμόζει νὰ τεθῇ καὶ ἡ ὡραία ἐκείνη εἰκών, τὴν ὁποίαν διαγράφει ὁ Λουκιανός, ἢ ὁστισδήποτε καὶ ἂν ἦναι ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἐρώτων, περὶ τοῦ σώφρονος καθημερινοῦ βίου χρηστοήθους τινος παιδός. *ὄρθιος*, λέγει (1), «ἀναστὰς ἐκ τῆς ἀζύγου »κοίτης τὸν ἐπὶ τῶν ὀμμάτων ἔτι λοιπὸν ὕπνον ἀπονι»ψάμενος ὕδατι λιτῷ (2), καὶ χιτωνίσκον καὶ χλανίδα »ταῖς ἐπωμίαις περόναις συῤῥάψας, ἀπὸ τῆς πατρῴας »ἑστίας ἐξέρχεται κάτω κεκυφώς, καὶ μηδένα τῶν ἀ»παντώντων ἐξ ἐναντίου προσβλέπων· ἀκόλουθοι δὲ »καὶ παιδαγωγοί, χορὸς αὐτῷ κόσμιος, ἕπονται τὰ σε»μνὰ τῆς ἀρετῆς ἐν χερσὶν ὄργανα κρατοῦντες, οὐ πρι»στοῦ κτενὸς ἐντομὰς κόμην καταψήχειν δυναμένας, »οὐδ' ἔσοπτρα τῶν ἀντιμόρφων χαρακτήρων ἀγράφους »εἰκόνας» (ταῦτα πάντα ἐκφέρονται κατ' ἀντίθεσιν τοῦ γυναικείου φύλου), «ἀλλ' ἢ πολύπτυχοι δέλτοι κατόπιν »ἀκολουθοῦσιν, ἢ παλαιῶν ἔργων ἀρετὰς φυλάττουσαι »βίβλοι· κἂν εἰς Μουσικοῦ δέοι φοιτᾶν, εὐμελὴς λύρα.» Ἀλλὰ βεβαίως ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν ἁρμόζει εἰς μέγα μέρος τῶν νέων καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, καί, παραλειπομένων ὅλων τῶν ἄλλων συνεργουσῶν αἰτιῶν, δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλωμεν, ὅτι ἓν παράδειγμα, ὁποῖον τὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις ἤδη παῖς ὢν ἀχαλίνωτον καὶ ἀκόλαστον βίον διῆγεν, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν ὀλεθριωτάτην ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς ἀττικῆς νεολαίας· Ἄλλως τε εἶχον καὶ αἱ Ἀθῆναι ἀναμφιβόλως πολυάριθμον πλῆθος κακῶς ἀνατεθραμμένων παιδίων (gamin), τὰ ὁποῖα ἦσαν πρόθυμα κατὰ διαταγὴν ἄλλων παντοῖα κακουργήματα νὰ πράξωσιν. Τοιούτου εἴδους παράδειγμα ἀπαντῶμεν παρὰ Δημοσθένει (3)· «πρὸς δὲ τούτοις μεθ' ἡμέραν παιδάριον ἀστὸν εἰσπέμψαντες, διὰ τὸ γείτονές τε εἶναι καὶ ὅμορον τὸ χωρίον, ἐκέλευον τὴν ῥοδωνίαν βλαστάνουσαν ἐκτίλλειν.»

---

(1) Λυκ. 25. (2) κ. Θεομνήστ.
(3) παράβαλε τὸ ὅμοιον χωρίον τοῦ Δημοσθένους εἰς τὸν κ. Νεαίρ. λόγον.
(4) Ἀρειοπαγ. 18. (5) π. Κλεονύμ. κλ. 2.
(6) Ἀπομν. IV, 2. 1.
(7) κ. Ἀλκιβ.

(1) Ἐρώτ. 44.
(2) Παράβαλε Προπ. III. 10, 13.
(3) κ. Νικοστρ.

Ἀπὸ τοῦ 16 ἔτους ἤρχιζεν εἰς τὰς Ἀθήνας διετὴς ἐποχή, καθ' ἣν ὁ νέος ἰδίως ἐπεμελεῖτο τὰς σωματικὰς εἰς τὰ γυμνάσια· αὕτη εἶναι ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ Λουκιανὸς ὀνομάζεται *πρόσηβος*· ἡ συνήθης δ' ἔκφρασις διὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν εἶναι τό, *ἐπὶ διετὲς ἡβῆσαι*. Ὁ δὲ περὶ τῶν ἐκ τούτου προκυπτουσῶν νομίμων σχέσεων, καὶ τῶν ἐθίμων λόγος δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα. Μετὰ παρέλευσιν τῶν δύο τούτων ἐτῶν κατετάσσετο ὁ νέος μεταξὺ τῶν ἐφήβων, καὶ ἤδη, ἀφοῦ ὑπηρετοῦσε τὴν πόλιν ὡς *περίπολος* μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους, μετέβαινε διὰ μιᾶς εἰς ἐλευθερώτερον βίον, καθ' ὃν ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ, τοὐλάχιστον ὁ εἰς ὑψηλοτέραν τάξιν ἀνήκων, οἱονδήποτε ἐπιτήδευμα κατὰ τὴν φυσικήν του κλίσιν. Οἱ πτωχότεροι φυσικὰ ἐφρόντιζον νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα· ἀλλὰ καὶ εὐκαταστατοι πατέρες ἐφρόντιζον ἐνίοτε νὰ προσδιορίσωσιν εἰς τοὺς υἱούς των τὸ μέλλον ἐπάγγελμά των, ὅπερ ἄριστα ἐλέγχουσιν οἱ κωμικοί. Οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν πλουσίων παρεδίδοντο εἰς τερπνὰς ἐνασχολήσεις, οἷον εἰς κυνήγιον, εἰς ἱππικήν, καὶ εἰς συναναστροφὴν ἑταίρων, ἢ ἐμαθήτευον εἰς τοὺς φιλοσόφους. Ταῦτα σαφέστατα ἐκφράζονται παρὰ Τερεντίῳ (1), παράβαλε Ξενοφῶντα ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν (2)· «ὥσπερ ἄλλος τις ἢ ἵππῳ ἀγαθῷ, ἢ κυνὶ ἢ ὄρνιθι ἥδεται.» Ἐπειδὴ εἰς τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα τῆς κλίσεως ἐπιτηδεύματα ὑπήγετο καὶ ἡ πολλάκις εἰς δεινότατον πάθος καταντῶσα εὐχαρίστησις εἰς τὰς ἀλεκτρυονομαχίας καὶ ὀρτυγοκοπίας, καὶ ταῦτα τὰ ζῶα ἐτρέφοντο παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις μὲ τὴν μεγαλητέραν ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα.

Τοιαύτας ἐλευθερίους, ἀλλ' ὡς πρὸς τοὺς καθ' ἕκαστα ἀνθρώπους πολλάκις καὶ ἐπιζημίους ἐνασχολήσεις ἡ πολιτεία οὐ μόνον εὐχαρίστως τὰς ἔβλεπεν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ παρεκίνει πρὸς αὐτὰς τοὺς πλουσίους ὁ Ἄρειος Πάγος ἐπίσης, καθὼς καὶ τοὺς ἀργοὺς πτωχοὺς προέτρεπεν εἰς ἐργασίαν. Οὕτω λέγει ὁ Ἰσοκράτης (3)· «τοὺς δὲ βίον ἱκανὸν κεκτημένους περί τε ἱππικὴν καὶ τὰ γυμνάσια, καὶ κυνηγέσια, καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἠνάγκασαν διατρίβειν.» Τοῦτο ἔκαμνον, οὐ μόνον διὰ νὰ παρέχωσιν εἰς τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα τῶν νέων ἀκίνδυνον τάσιν, ἀλλὰ καὶ διότι αὗται αἱ σπουδαὶ ὁδηγοῦσαι τοὺς νέους εἰς τὴν νίκην κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς καὶ τοὺς λοιποὺς ἀγῶνας ἦσαν εἰς τὴν πολιτείαν πηγὴ εὐκλείας καὶ δόξης, καθὼς ὁ αὐτὸς Ἰσοκράτης (4) λέγει· «τὰς πόλεις ὀνομαστὰς γιγνομένας τῶν νικώντων» καὶ ὁ Λυσίας (5)· «αὐτίκα ὅτε ἵππευεν, οὐ μόνον ἵππους ἐκτήσατο λαμπρούς, ἀλλὰ καὶ ἀθλητὰς ἐνίκησεν Ἰσθμοῖ καὶ Νεμέᾳ, ὥστε τὴν πόλιν κηρυχθῆναι καὶ αὐτὸν στεφανωθῆναι.» — Οὕτω λοιπὸν αἱ τοιαῦται ἐνασχολήσεις ἐφαίνοντο ὡς αἱ καταλληλόταται διὰ τὸν *ἐλευθερίως πεπαιδευμένον*, ὅστις καθὼς βλέπομεν εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος (1)· δυσκόλως ἤθελεν ἐκλέξει ἰδιαίτερόν τινα χρηματιστικὸν βίον.

Ἐν Σπάρτῃ, ἥτις πᾶσαν ἀτομικὴν τάσιν καὶ κλίσιν παραβλέπουσα παντάπασι, μόνον διὰ τὴν πολιτείαν καὶ κατὰ ἕνα τρόπον ἀνέτρεφε τὴν νεολαίαν, βεβαίως δὲν ὑπῆρχον τοιαῦτα εὐθυμότερα παίγνια τῆς κλίσεως. Ἀληθινὰ καὶ ἐκεῖ ἅμα ἔφθανεν ὁ νέος τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν παίδων, ἀλλὰ τὸ ὄνομα ἤδη, τὸ ὁποῖον ἐπετίθετο εἰς αὐτόν, χαρακτηρίζει τὸν εἰς δημόσιον βίον προορισμόν του. Ἐπειδὴ παρὰ Πλουτάρχῳ (2) λέγεται· «Εἴρενας δὲ καλοῦσι τοὺς ἔτος ἤδη δεύτερον ἐκ παίδων γεγονότας· μελλείρενας δὲ τῶν παίδων τοὺς πρεσβυτάτους. Οὗτος οὖν ὁ Εἴρην εἴκοσιν ἔτη γεγονὼς ἄρχει τε τῶν ὑποτεταγμένων ἐν ταῖς μάχαις, καὶ κατ' οἶκον ὑπηρέταις χρῆται πρὸς τὸ δεῖπνον.» Τουτέστι τὸ ὄνομα *εἴρην* σημαίνει κυρίως *ἄρχοντα* (3).

Ἐκ τῆς νεωτέρας τὴν Ἑλληνικὴν Παιδαγωγικὴν ἀφορώσης φιλολογίας ὑπάρχει, ἐκτὸς ἄλλων τινῶν, τὸ οὐσιῶδες σύγγραμμα τοῦ Φρειδερίκου Κραμέρου «Geschichte der Erziehung und des Unterrichts im Alterthume. 2 Bde. Elberf. 1832: 38.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ)

Γαβριὴλ Σοφοκλῆς.

(1) Andr. I, 1, 24.
(2) I, 6, 14.
(3) Ἀρειοπαγ. 17.
(4) π. Ζεύγ. 14.
(5) Ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφ. χρημ.

(1) II. 7, 4.
(2) Λυκ. 17.
(3) Ἴδε Μυλλέρου Δωριεῖς II, σ. 301, καὶ 299.

ΔΙΑΣΩΣΙΣ ΠΛΟΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ.

Οἱ ἀναγνῶσται τῆς Πανδώρας γνωρίζουσιν ἤδη ἀπὸ τοῦ ΞΕ΄. φυλλαδίου αὐτῆς, τὴν λάβραν θύελλαν ἥτις ἐνσκήψασα τὴν 14 Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐπὶ τὴν Ἀττικήν, κατέβαλεν ἀσεβῶς εἰς ἔδαφος καὶ αὐτὴν τὴν προαιωνίαν στήλην τοῦ Ὀλυμπείου. Παρὰ τὴν ἀνεπανόρθωτον ἐκείνην ζημίαν ἐπέφερε καὶ ἄλλας δεινοτάτας εἴς τε τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς οἰκίας τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ ἐν τῷ λιμένι καὶ παρὰ τὸν λιμένα Πειραιῶς πλοῖα. Ἀνέτρεψε, συνέτριψε καὶ κατεπόντισε καὶ νῆας, καὶ λέμβους, καὶ φορτία, καὶ οἰκογενείας ὁλοκλήρους ἐστέρησεν οὕτω καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου.

Κατὰ τὴν ἀξιοδάκρυτον τῷόντι ἐκείνην περίστασιν, οἱ ἐν Πειραιεῖ συνεισέφερον προθύμως ἕκαστος τὸν ἴδιον ὀβολὸν ὑπὲρ τῶν παθόντων· μεταξὺ δὲ αὐτῶν διεκρίθη, διά τε τῆς φιλαν-

θρωπίας καὶ τῆς ἀκαμάτου καὶ δραστηρίας αὐτοῦ συνδρομῆς, ὁ τότε ἐκεῖ διαμένων ναύαρχος Γάλλος Romain-des-Fossés. Ὁλοκλήρους ἡμέρας οἱ ἀξιωματικοί, οἱ ὑπαξιωματικοὶ καὶ οἱ ναῦται τῶν ὑπ' αὐτὸν διατελούντων πλοίων κατεγίνοντο ἀνενδότως εἰς τὸ νὰ ἀνασύρωσι τὰ βυθισθέντα πλοῖα ἢ νὰ διασώσωσι τὰ λείψανα αὐτῶν, καὶ εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν παθόντων ἠνοίχθη ἀφειδῶς τὸ βαλάντιον τοῦ φιλανθρώπου ναυάρχου.

Εἰς μίαν τῶν πράξεων τούτων ἀναφέρεται καὶ ἡ ἑπομένη ἔκθεσις, δι' ἧς καταδεικνύεται πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ ἑλληνικὴ εὐφυΐα. Ὁ πλοίαρχος Α. Ῥαφαὴλ, ἔνδοξον ναυάγιον τοῦ ἀγῶνος, ὅμοιον ἀπό τινος μὲ τὰ θλιβερὰ ναυάγια ἅτινα ἐξέβρασεν ὁ ἀμείλιχος ἐκεῖνος κλύδων εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Πειραιῶς, διέσωσε πλοῖον προσαράξαν δεινῶς, διὰ μέσων ὑπαγορευθέντων αὐτῷ οὐχὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀκαλλιεργήτου μὲν ἀλλ' ὀρθῆς αὐτοῦ κρίσεως.

Ἐπὶ τῆς ἐνσκηψάσης τὴν 14 Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους λαίλαπος, ἐναυάγησε παρὰ τῷ λιμένι Κανθάρῳ τὸ ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν βρίκιον ὁ *Μέντωρ*, τόνων 323 τοῦ πλοιάρχου Νικολάου Γ. Ὀρλώφ ἐκ Σπετσῶν, ἔχον φορτίον σίτου.

Ἡ θάλασσα ἐξαγριωθεῖσα κατὰ τὴν νύκτα τῆς 14 Ὀκτωβρίου, ἔρριψεν αὐτὸ βιαίως εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἐνῷ ἐβυθίζετο 15 πόδας Γαλλικοὺς εἰς τὸ ὕδωρ, μετεφέρθη εἰς βάθος, πρὸς μὲν τὴν πρύμναν 5, πρὸς δὲ την πρῷραν 14 ποδῶν.

Ἡ διάσωσις καὶ ἡ ἀνατροπὴ τοῦ πλοίου τούτου ὑπῆρξεν ἔργον ἔκτακτον καὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς τοὺς γηράσαντας κατὰ θάλασσαν. Τῆς δὲ διασώσεως ἐπελήφθη ὁ ἐπὶ τῆς ἐν Πειραιεῖ ναυλοχούσης Γαλλικῆς Φρεγάτας, ἡ *Πανδώρα*, ὑποναύαρχος Κύριος Romain-des-Fossés.

Ὁ Κύριος ὑποναύαρχος διὰ νὰ ἀνεγείρῃ τὸ προσαράξαν πλοῖον, ἠθέλησε ν' ἀντιτάξῃ τὴν βίαν εἰς τὴν βίαν, ἀλλ' οἱ γενναῖοι ἀγῶνές του ἔμεινον δυστυχῶς ἀτελεσφόρητοι. Διὸ τὴν ἐργασίαν τῆς διασώσεως ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς φρεγάτας ὑποπλοίαρχον (officier de manoeuvre) Κ. Βουκέ.

Περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ὁ ὑποπλοίαρχος οὗτος μετὰ τοῦ ὑπὸ τὰς διαταγάς του τεθέντος πληρώματος τῆς φρεγάτας ἤρχισε τὴν ἐργασίαν. Καὶ πρῶτον μὲν διέζωσε τρὶς τὸ πλοῖον, (Ὅρα εἰκόν. Α), μὲ καμήλους 9 καὶ 10 δακτύλων, κατὰ τὸ μῆκός του, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο διήρχοντο πλησίον τῆς μεσαίας βελόνης *κ*, ἕως εἰς τὸν ὑπὸ τὸν χηνίσκον σύνδεσμον *Θ*, αἱ δὲ τρίται ἀπὸ τοῦ εἰς τὸν χηνίσκον συνδέσμου ὑπὸ τὴν πρύμναν διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ πηδαλίου ἕως εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ζυγοὺς *λ* καὶ *μ*. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν εἰς τὰ διαζώματα *Θ*, *ι*, *κ*, ἔδεσεν ἀνὰ δύο σειρὰς βαρελίων 60 μὲν ὀκάδων χωρητικότητος ἕκαστον, ἀλλὰ κενῶν ὅπως χρησιμεύσωσι μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πλοίου πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἔπειτα δὲ πρὸς τὴν προσηραγμένην ἀριστερὰν πλευρὰν βυθίσας δύο μεγάλας λέμβους καὶ στερεώσας αὐτὰς καλῶς, ἐξέβαλε τὸ ἐν αὐταῖς ὕδωρ. Εἰς δὲ τὸν σύνδεσμον Θ τῶν διαζωμάτων ἔδεσε κάμηλον καινὴν 24 δακτύλων, ἣν ἐξήπλωσε πρὸς τὴν ἀπέναντι ξηρὰν *ψ*, ἕως εἰς τὸ σημεῖον Η, καὶ ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα ἔδεσε βαρέλια κενὰ διὰ νὰ μὴ βυθισθῇ. Ἐπὶ τῆς ἄκρας Η συνεδέσθ τρεῖς ἁλύσεις αἵτινες ἐτανύσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν *ψ*, καὶ εἰς τας ἄκρας *β*, *γ* καὶ *δ* τῶν ἁλύσεων ἔδεσεν ἀνὰ δύο τροχαλίας μεγάλας. Ἐπὶ δὲ τριῶν στερεῶν μερῶν τῆς ξηρᾶς *ψ* περιεζωσμένων μὲ ἁλύσεις ἔδεσεν ἀνὰ μίαν τροχαλίαν μεγάλην. Ἐπ' αὐτῶν καὶ τῶν τροχαλιῶν τῶν ἁλύσεων *β*, Η, *γ*, Η καὶ *δ*Η διεπέρασεν σχοινίον 8 δακτύλων, εἰς δὲ τὰς ἄκρας *r*, *σ*, καὶ *π* τας διαπερασμένας διὰ τῶν τροχαλιῶν *φ*, *χ* καὶ *ψ* ἐδέθησαν οἱ ὁλκοὶ ρ, σ, καὶ τ. Οὕτως ἐξετελέσθη ἡ παρασκευή.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἀποβὰν ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς φρεγάτας, ἄνδρες περὶ τοὺς 400 εἰς τὴν ξηρὰν *ψ*, ἀνέλαβον εἰς χεῖρας τὰς ἄκρας τῶν ὁλκῶν *ρ*, *σ* καὶ *τ*, καὶ σύροντες ὅλαις δυνάμεσιν ὅπως ἀντιτάξωσι τὴν βίαν εἰς τὴν βίαν, διέσπασαν τὴν κάμηλον ΗΘ χωρὶς κἂν να κινηθῇ τὸ πλοῖον. Τέλος ἔδεσαν τὴν διακοπεῖσαν κάμηλον διὰ νὰ σύρωσι καὶ πάλιν τὴν ἐπιοῦσαν.

Τὴν ἐπαύριον, ἐμμένοντες πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς βίας, μετέφερον πρὸς τὴν πρῷραν τοῦ πλοίου, ἐκ δεξιῶν, ἀτμόπλουν, καὶ δέσαντες ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἐπὶ τῶν ζυγων *ε* καὶ *η*, δυο καμήλους *ε*Ε καὶ *εθ* διεπέρασαν αὐτὰς ἐκ τῆς ἐμπροσθίου δεξιᾶς θυρίδος, καὶ ἔφερον τὰς ἄκρας Ε καὶ *θ* εἰς την πρύμναν τοῦ ἀτμόπλου πρός τε δεξιὰ καὶ πρὸς ἀριστερά. Καὶ εἰς μὲν την ἄκραν τῆς δεξιᾶς καμήλου ἔδεσαν τὴν τροχαλιὰν Σ, ἐπὶ τῆς ὁποίας διεπέρασαν σχοινίον 6 δακτύλων, στερεώσαντες τὴν μίαν ἄκραν εἰς τὸ στερεὸν μέρος *ξ*, καὶ ἔφερον τὴν ἑτέραν γύρω τοῦ ἐργάτου Ξ. Εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν ἄκραν τῆς καμήλου προήρμοσαν τὸν ὁλκὸν *αζ*. Οὕτω λοιπὸν βοηθούμενοι οἱ τῆς ξηρᾶς ἀπὸ τοῦ ἀτμόπλου ἤρχισαν νὰ σύρωσιν ὁμοῦ ὅλαις δυνάμεσιν, ἕως ὅτου διέσπασαν καὶ ἐκ δευτέρου τὴν κάμηλον ΗΘ. Ὅθεν θεωροῦντες τὴν ἀπόσπασιν τοῦ πλοίου ἀδύνατον παρητήθησαν τοῦ ἔργου.

Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ἐμμένοντες εἰς μόνην τὴν δύναμιν δὲν ἤθελον πώποτε φθάσει, ὡς καὶ δὲν ἔφθασαν, εἰς ἀποτέλεσμα, διότι προσαραγμένου ὄντος τοῦ πλοίου ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους τῆς θαλάσσης, ἡ ὑπὸ τὰ ὕδατα συντετριμμένη ἀριστερὰ πλευρὰ παρίστανε δύο κοιλώματα πρὸς τὰ ἔσω τοῦ πλοίου, εἰς ἃ εἰσερχόμενον τὸ ἀνώμαλον μέρος τοῦ ἐδάφους τῆς θαλάσσης ἐνεπόδιζε τὴν ἀπόσπασιν τοῦ πλοίου. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δὲ ὅτι ἤθελον διπλασιάσει τὴν δύναμιν, ἢ ἤθελον διασπάσει, σύροντες τὸ πλοῖον, τὸ ἀνώμαλον μέρος τοῦ ἐδάφους τῆς θαλάσσης, τὸ ὁποῖον ἦτο δύσκολον, ἢ ἤθελον ἐκβάλει τὸ πλοῖον συντετριμμένον καὶ ἄχρηστον. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῶσι τὰς γάβριας Α, Β καὶ Γ,

τὰς ὁποίας αὐτοὶ μὲν παρέλειψαν ἴσως ἐλλείποντος τοῦ χρόνου, μεταχειρισθεὶς δὲ ὁ ἀναλαβὼν τὸ ἔργον Διευθυντὴς τῆς Β. Κορβέτας, ὁ *Λουδοβῖκος*, Κύριος Ἀλέξανδρος Ῥαφαὴλ, πλοίαρχος Α΄. τάξ. διέσωσε τὸ πλοῖον. Αὗται ἤθελον χρησιμεύσει εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ πλοίου, ἀνεγείρουσαι αὐτὸ ἐπὶ μόνης τῆς τρόπιδος, ὅτε ἡ ἀντίστασις κατὰ φυσικὸν λόγον ἤθελεν εἶσθαι πολὺ ὀλιγωτέρα, ὡς καὶ ἐγένετο· καθότι αἱ γάβριαι Α, Β καὶ Γ οὐ μόνον ἀνήγειραν τὸ πλοῖον ἐπὶ τὴν τρόπιδα, ἀλλ' ἠλάττωσαν καὶ κατὰ μέρος τὴν ἕλξιν τῆς γῆς.

Παραιτηθέντων λοιπὸν τῶν Γάλλων καθ' ὁλοκληρίαν καὶ καταλυθέντων ὅλων τῶν προπαρασκευαστικῶν ἔργων τῶν γινομένων ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ τῆς ξηρᾶς, ἀνέλαβε τὴν ἐργασίαν ὁ Κύριος Ἀλ. Ῥαφαὴλ μετὰ τοῦ πληρώματος τῆς Κορβέτας, ὁ *Λουδοβῖκος*. Τὴν 10 Νοεμβρίου διέταξε τὸν καταρτισμὸν τῆς πρώτης ἐργασίας, ἀπαραλλάκτως, ἐκτὸς τῶν δύο φορτηγίδων, ὡς καὶ οἱ Γάλλοι. Ἔπειτα μὲ τοὺς δύο ἱστοὺς ΞΟ καὶ ΄ΣΤ τοῦ ναυαγήσαντος πλοίου, κατήρτισε τὴν γάβριαν Β, στερεώσας αὐτὴν διὰ τῶν προτόνων ιω, β΄γ΄ καὶ δ΄ε΄ εἰς τὴν ξηρὰν Ω, καὶ διὰ τοῦ προτόνου υυ΄ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ πλοίου. Εἰς δὲ τὰ ὄπισθεν ἐξάρτια διεπέρασε μεταξὺ τῶν θυρίδων φ΄ καὶ χ΄ τὴν δοκὸν κ΄Λ ἔχουσαν διάμετρον 12 δακτύλων, στερεώσας αὐτὴν καλῶς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Τὴν δ' ἄκραν Λ τῆς δοκοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐδέθησαν αἱ ἀναγκαῖαι τροχαλίαι αἱ χρησιμεύουσαι πρὸς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ πλοίου, ἐστήριξε διὰ τῶν διπλῶν ἀλύσεων π΄, ρ΄ καὶ ε΄, τῶν μὲν δύο π΄ καὶ τ΄ στερεωμένων ἐπὶ τῶν κρίκων π΄ καὶ θ΄ τῆς δ' ἑτέρας ἐπὶ τοῦ διασπασθέντος ὀπισθίου ἱστοῦ Π, ἐντὸς τοῦ ὑποστρώματος στερεωμένης, ἥτις, διερχομένη διὰ τῆς ἀνοιχθείσης ὀπῆς Δ, ἐδένετο εἰς τὴν ἄκραν Λ τῆς δοκοῦ. Ἐπὶ δὲ τῆς ἄκρας Λ τῆς δοκοῦ ἐδέθη μεγάλη τροχαλία, ὡς καὶ εἰς τὸ χίασμα της γάβριας Β. Ἐπίσης καὶ ἑτέρα ἐπὶ ἀλύσεως, δεδεμένης ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου ἱστοῦ ἐντὸς τοῦ ὑποστρώματος καὶ ἐξερχομένης ἐκ τῆς ὀπῆς δ΄. Ἀπὸ δὲ τῶν τριῶν τούτων τροχαλιῶν διεπεράσθη κάμηλος τῶν 7 1/2 δακτύλων, ἥτις τετράκις διήρχετο διὰ τῶν τροχαλιῶν τῆς δοκοῦ καὶ τῆς γάβριας, καὶ ἅπαξ διὰ της εἰς τὴν ἄλυσον, τῆς ὀπῆς δ, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἤρχετο πρὸς τὴν ξηρὰν ω, εἰς τὴν ἄκραν αὐτῆς ἐδέθη ὁ ὁλκὸς Φχ, δι' οὗ ἔμελλον νὰ σύρωσι καὶ ἀνορθώσωσι τὸ πλοῖον. Κατόπιν ἐσχηματίσθη ἡ γάβρια Α κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς Β, ἐκτός, ὅτι, αἱ δύο τροχαλίαι ω΄ καὶ α΄ ἐστερεώνοντο ἐπὶ διπλῆς ἀλύσεως, ἥτις ἐδέετο εἰς τὸν ζυγὸν η, διερχομένη δὲ διὰ τῆς θυρίδος ν΄ ὑπὸ τὴν τρόπιδα ἤρχετο ἐπὶ τὴν ἀριστερὰν πλευράν· καὶ διαπερῶσα διὰ τοῦ σημείου ο ἐδέετο εἰς τὸν ἕτερον ζυγὸν ε. Εἰς δὲ τὴν γάβριαν Γ, ἐτέθη ὁ ὁλκὸς ΜΝ.

Ἀποπερατωθέντος λοιπὸν ὅλου τούτου τοῦ μηχανισμοῦ, τὰ πληρώματα τῆς Κορβέτας ὁ Λουδοβῖκος, καὶ τῆς Φρεγάτας, ἡ *Πανδώρα*, καταλαβόντα τὰς ἄκρας τῶν ὁλκῶν ΧΦ, Χ Φ΄ καὶ ΜΝ ἔσυρον καὶ ἀνώρθωσαν τὸ πλοῖον. Καὶ μεταβάντα ἐπὶ τὴν ξηρὰν ψ, κατέλαβον τὰς ἄκρας τῶν ὁλκῶν ρ, σ, τ, καὶ βοηθούμενα ὑπὸ τοῦ ἀτμόπλου, ἔσυρον ὅλαις δυνάμεσι καὶ ἐξήγαγον τὸ πλοῖον ἐκ τῶν αβαθῶν ὑδάτων. Στηριζόμενον δὲ αὐτὸ ἐπὶ τῶν βαρελίων μέχρι τοῦ καταστρώματος καὶ ῥυμουλκούμενον ὑπὸ Γαλλικῶν καὶ Ἑλληνικῶν λέμβων μετεφέρθη εἰς τὸ νεώριον.

Ἀλλὰ μόνη αὕτη ἡ ἐργασία, δὲν ἤρκει εἰς τελείαν διάσωσιν τοῦ πλοίου· διότι, εἰσερχομένης τῆς θαλάσσης διὰ τῆς συντετριμμένης ἀριστερᾶς πλευρᾶς αὐτοῦ καὶ δι' ὅλης τῆς διασπασθείσης τρόπιδος εἰς τὸ κύτος, ἦτο ἀνάγκη ν' ἀνατραπῇ τὸ πλοῖον, ὅπως ἐπισκευασθῶσι τὰ βλαφθέντα μέρη, ἀφοῦ εξαχθῶσι τὰ ἐν αὐτῷ ὕδατα.

Τῆς ἀνατροπῆς τοῦ πλοίου ἐπελήφθησαν καὶ πάλιν οἱ Γάλλοι, οἵτινες σύραντες αὐτὸ πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς φρεγάτας, ἠθέλησαν νὰ κατορθώσωσιν αὐτὴν δι' ἀρτήρων κρεμασθέντων ἀπὸ τῶν κεραιῶν τῆς ὀθώνης καὶ τοῦ ἐπιδρόμου, καὶ στερεωθέντων διὰ διπλῶν κεραιῶν ἐπὶ τὰ ἐπιστήλια τῶν δύο μεγάλων ἱστῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, διότι ὁ μηχανισμὸς ἦτο πάντη δυσανάλογος πρὸς τὸ βάρος, καὶ καθόσον τὰ ὑπὸ τὰς πλευρὰς βαρέλια ἐνεπόδιζον μεγάλως τὴν ἀνατροπήν. Ἀφ' ἑτέρου σύροντες τοὺς ἀρτῆρας, ἀνύψουν ἔτι μᾶλλον τὸ πλοῖον χωρὶς διόλου νὰ τὸ ἀνατρέψωσι, καὶ μάλιστα ὅσον ἐσύροντο οἱ ἀρτῆρες, τόσον αὐτὸ επλησίαζε πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς φρεγάτας ὅπου ἡ ἀνατροπὴ καθίστατο φυσικῶς ἀδύνατος· διότι ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσιν ἄλλαι δύο δυνάμεις διερχόμεναι ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς διὰ τῆς ἀριστερᾶς ὑποκάτωθεν τῆς τρόπιδος εἰς διάστημα τοὐλάχιστον 60 μέτρων, ὅπως σύρουσαι καὶ αὗται ὁριζοντείως νὰ τὸ ἀνατρέψωσιν εὐκόλως διατηροῦσαι ἐνταυτῷ τοῦτο μακρὰν τῆς πλευρᾶς τῆς φρεγάτας. Ἀλλ' ὡς φαίνεται δι ἔλλειψιν χρόνου, (διότι μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἀνεχώρησεν ἡ φρεγάτα,) οἱ Γάλλοι παρῃτήθησαν καὶ τούτου τοῦ ἔργου, μὴ δυνηθέντες νὰ κατορθώσωσι τὴν ἀνατροπήν. Τότε ἀνεδέχθη καὶ ταύτην ὁ πλοίαρχος Ἀλ. Ῥαφαήλ. Ἰδοὺ δὲ ὁποῖα μέσα μεταχειρισθεὶς εὐδοκίμησε· Διέταξε νὰ στερεωθῇ ἐπὶ τῆς προκυμαίας τοῦ λιμένος Πειραιῶς, ἡ γάβρια ΑΒΓ, (Ἴδε εἰκόνα Β΄) καὶ νὰ ἀσφαλισθῇ καλῶς διὰ τῶν προτόνων ΒΣ΄. αα΄ καὶ γγ΄. Ἔπειτα ἔφερε τὴν Κορβέταν, ὁ *Λουδοβῖκος* μὲ τὴν πρύμναν ἄντικρυ τῆς προκυμαίας, εἰς διάστημα 80 μέτρων. Κατόπιν ἔφερε τὸ ναυαγῆσαν πλοῖον παραλλήλως τῆς προκυμαίας ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς καὶ τῆς Κορβέτας ὁ *Λουδοβῖκος*, καὶ διέζωσαν αὐτὸ οὕτως. Ἐπὶ τῶν δεξιῶν ζυγῶν κ καὶ λ ἐδέθησαν αἱ ἀλύσεις λμπρσκ, αἵτινες διήρχοντο διὰ τῶν θυρίδων Η καὶ Θ ὑποκάτωθεν τὴν τρόπιδα ἕως εἰς τὴν δεξιὰν πλευράν, συνδεθεῖσαι εἰς τὸ σημεῖον ω. Ἔπειτα αἱ δύο κάμηλοι φχψ καὶ υ΄φ΄χ΄ψ΄ ἐδέθησαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ζυγῶν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῶν ἀλύσεων, καὶ διερχόμεναι ὑπὸ τῆς τρόπιδος επερατοῦντο ἐπὶ τὴν Κορβέταν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς πρύμνης της. Καὶ εἰς μὲν τὴν μίαν ἄκραν τῆς δεξιᾶς καμήλου ἔδεσαν τὴν τροχαλίαν Σ ἐπὶ τῆς ὁποίας διεπέρασαν σχοινίον 6 δακτύλων στερεώσαντες τὴν μίαν ἄκραν εἰς τὸ στερεὸν μέρος Σ΄ τὴν δ' ἑτέραν ἔφερον γύρω

τοῦ ἐργάτου Ξ. Εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν ἄκραν τῆς καμήλου προσήρμοσε τὸν ὁλκὸν ππ΄.

Εἰς τὸν σύνδεσμον ω τῶν αλύσεων ἐδέθησαν αἱ μεγάλαι τροχαλίαι Κ καὶ Λ, ὡς καὶ εἰς τὴν Γάβριαν εἰς τὸ χίασμα, ἐδέθη ἡ μεγάλη τροχαλία Μ. Ἀπὸ δὲ τῶν τροχαλιῶν τούτων διεπεράσθη κάμηλος τῶν 7 1|2 δακτύλων, ἥτις τετράκις διήρχετο διὰ τῶν τροχαλιῶν Κ. καὶ Μ. καὶ ἅπαξ διὰ τῆς Λ, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐξήρχετο ἐπὶ τὴν προκυμαίαν. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ μηχανισμός.

Τὴν 15. Δεκεμβρίου ζητήσας ὁ πλοίαρχος Ῥαφαὴλ τὴν συνδρομὴν τοῦ πληρωματος τῆς ἐν τῷ Πειραιεῖ Ῥωσικῆς Κορβέτας, ἥτις καὶ προθύμως ἐχορηγήθη, ἤγγισε τὴν ἀνατροπὴν τοῦ πλοίου. Καὶ οἱ μὲν Ῥῶσοι σύραντες ἐπὶ τῆς προκυμαίας τὴν ἄγραν ΑΝΡ, οἱ δὲ, τῆς Κορβέτας ὁ *Λουδοβῖκος* τοὺς τεθεντας μηχανισμοὺς ἐπὶ τῶν καμήλων, ἀνέτρεψαν εὐχερῶς τὸ πλοῖον, καὶ ῥυμουλκήσαντες αὐτὸ μετεφερον εἰς τὸ νεώριον.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ πλοίου ἐξετελέσθη παρ' αὐτων καὶ ἡ ἀνόρθωσις.

Γ. Π. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΗΣ

Ὑποπλοίαρχος ἐπὶ τῆς Β. Κορβ. ὁ *Λουδοβῖκος*.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

(Ὅρα Φυλλάδ. ΝΘ΄. καὶ ΞΔ΄.)

—o—

Τὴν 14 Μαρτίου (1827) ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῶσιν ἐξ Ἑρμιόνης εἰς Τροιζῆνα οἱ πληρεξούσιοι, καὶ τὴν 19 ἤρξαντο αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως ἐν τῷ νεῳ τούτῳ τόπῳ.

Ἡ περιοχὴ ἐν ᾗ συνεκροτοῦντο αἱ συνεδριάσεις, ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐγίνοντο αἱ συσκέψεις καὶ αἱ ἀγορεύσεις, ἡ διεξαγωγὴ αὐτὴ τῶν γραφικῶν ἐργασιῶν, ὅλα ταῦτα εἶναι ἄξια ἀναμνήσεως· διότι, ὅσοι ἐξ ἡμῶν ἴδον τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα μετὰ τὸ 1828 καὶ μάλιστα μετὰ τὸ 1833 ἔτος, ὅσοι, δὲν λέγω δὲν ἐκινδύνευσαν ὑπὲρ αὐτῆς, διότι μυριάδες ἐκ τῶν κατοίκων τῆς δούλης Ἑλλάδος, ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἀπολακτίζονται σήμερον ὡς ἀλλοεθνεῖς, καὶ ἐξωρίσθησαν, καὶ ἐφυλακίσθησαν, καὶ ἐσφάγησαν, καὶ ἀνεσκολοπίσθησαν, καὶ ἀπηγχονίσθησαν, καὶ παντοειδῆ ὑπέστησαν μαρτύρια ὑπὲρ πατρίδος, ἀλλ' ὅσοι δὲν εὐτύχησαν νὰ ἴδωσιν αὐτὴν ἀθλοῦσαν, διστάζουσιν ἴσως νὰ πιστεύσωσι τὰς στερήσεις, τὰς θλίψεις, τὰς κακουχίας πρὸς ἃς ἐπάλαιον οἱ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζόμενοι. Ὢ! ποσάκις, ἐὰν ἡ πίστις δὲν ὑπεστήριζε τὰς δυνάμεις των, ἐὰν ἡ ἐλπὶς δὲν ἐχρησίμευεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἀντὶ ἄρτου καὶ ἀντὶ στέγης, ἐὰν αὐτὴ δὲν τους ἐθέρμαινε γυμνητεύοντας ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, καὶ ἀσκεπεῖς ἐν ὥρᾳ καύσωνος, ποσάκις, λέγω, θὰ ἐφθόνουν τὸν θανατον τῶν πρὸ αὐτῶν μαρτυρησάντων!

Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν διεμένομεν ἐν Ἑρμιόνῃ, αἱ συνεδριάσεις συνεκροτοῦντο ἐντὸς αἰθούσης προμήκους, ὅπου ἐκαθήμεθα ἀνάμιξ διεσταυρωμένους ἔχοντες τοὺς πόδας. Οἱ ῥήτορες, ὁσάκις ἐπρόκειτο ν' ἀγορεύσωσι, στηρίζοντες ὁλόκληρον την προτομὴν, εἴτε πλαγίως ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης χειρὸς, εἴτε κατέμπροσθεν καὶ ἐπὶ τῶν δύω, ἐπροσπαθουν, πνευστιῶντες πολλάκις ἂν ἦσαν γέροντες ἢ πολύσαρκοι, ν' ἀνεγερθῶσιν ἐπὶ τῶν ποδῶν των, οἵτινες, ναρκούμενοι συνήθως ἐξ αἰτίας τῆς χαμαιζήλου καὶ δυσφορήτου ἐκείνης κατακλίσεως, ἀνέπτυσσον περιέργως καὶ ζωηρότερα καθίστανον τὰ ῥητορικὰ σχήματα τοῦ προσώπου των. Μακάριοι τότε ὅσοι εὑρίσκοντο παρὰ τὸν τοῖχον, ἢ ὅσοι, προνοητικώτεροι τῶν ἄλλων, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν καὶ *μαγγούρας*! (*) Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων διεκρίνετο Βασίλειός τις Μπαρλᾶς. Ὁποῖος ὁ πληρεξούσιος οὗτος, καὶ ὁποῖον τὸ ἦθός του, θέλομεν ἴσως διαλάβει ἄλλοτε. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἀρκούμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὐχὶ μόνον ἐπὶ προνοίᾳ μαγγουρικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ πολυχεύμονι νείλῳ τῆς εὐγλωττίας του διεκρίνετο. Ὁ Βασίλειος λοιπὸν αὐτὸς Μπαρλᾶς, Ἡρακλῆς τὸ ἀνάστημα καὶ Στέντωρ τὴν φωνὴν, ἤρχετο πάντοτε ἐφόδιον ἔχων ῥάβδον ποιμαντικὴν εὐπαγῆ, ἀναβαίνουσαν μέχρι τοῦ πώγωνός του, ἐφ' ἧς στηρίζων ἀμφοτέρους τοὺς βραχίονας, διέχεεν ὡς ἀπὸ ἄμβωνος ἐπηρμένου καὶ ὑψηλοῦ τὰ χρυσᾶ νάματα τῆς ῥητορείας του.

Ἀλλ' ἐν Τροιζῆνι, ὅπου ἀπεφασίσθη νὰ συνεδρεύωσι καὶ οἱ ἐξ Αἰγίνης καὶ οἱ ἐξ Ἑρμιόνης πληρεξούσιοι, ὅπου τὸ στῖφος τῶν διπλασίων καὶ τριπλασίων ἀντιπροσώπων ἀπετέλει ὁλόκληρον τάγμα στρατιωτικὸν, περιέχον καὶ στρατηγοὺς, καὶ συνταγματάρχας, καὶ χιλιάρχους, καὶ λοχαγοὺς, μαχομένους, οὐχὶ πρὸς τὸν μαχαίρᾳ καὶ πυρὶ ἐρημοῦντα τὴν Πελοπόννησον Ἰβραΐμην, ἀλλὰ πρὸς ἀλλήλους, ποῦ αἴθουσα ἱκανὴ νὰ περιλάβῃ τὸ ἀριμάνειον τοῦτο πλῆθος; Τὴν εὐρυχωροτέραν τοῦ χωριδίου οἰκίαν κατῴκει ὁ πρόεδρος τῆς συνελεύσεως, καὶ αὐτὴν, ὁλόκληρον ἴσως, δύναται νὰ κατακαλύψῃ τὸ μικρότερον δωμάτιον τοῦ ἐν Ἀθήναις βουλευτηρίου.

Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ μετασκευασθῇ εἰς αἴθουσαν συνεδριάσεων κῆπός τις παρακείμενος.

Ἴσως νομίζει ὁ ἀναγνώστης ὅτι διὰ τὴν μετα-

(*) Λέξις, κατ' ἐμὲ, συγγενὴς τοῦ μ α γ γ ά ν ο υ τῶν ἀρχαίων. Μάγγανον ὠνόμαζον πρὸς τοῖς ἄλλοις οἱ Ἕλληνες καὶ κυνηγετικόν τι δίκτυον δι' οὗ ἐθηρεύοντο ζῶα. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς σημερινῆς μ α γ γ ο ύ ρ α ς, οὔσης ἐπικαμποῦς ὡς ἡ ποιμαντικὴ ῥάβδος τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως, ζωγροῦσιν οἱ ποιμένες ἀπὸ τῶν ποδῶν, ἢ καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς πρόβατα, αἶγας, κ. λ. Ἐὰν ἡ ἑρμηνεία αὕτη δὲν εἶναι ἐσφαλμένη, τότε ἡ λέξις Μ α γ κ ο ύ ρ ι ν οὐδ' ἐγράφη οὐδ' ἠτυμολογήθη ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ Κοραῆ (Ἄτακτα Τ. Β΄. σελ. 228).

σκευὴν ταύτην ἐγένετο χρεία νὰ συνεννοηθῶσιν, ὡς σήμερον, τὰ ὑπουργεῖα τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν, νὰ ὀνομασθῶσιν ἐπιτροπαὶ ἐξ ἀρχιτεκτόνων καὶ μηχανικῶν, νὰ συνταχθῶσι σχέδια καὶ προϋπολογισμοί, καὶ νὰ ἐξαιτηθῶσιν ἐγκρίσεις. Οὐδὲν τούτων ἐγένετο! Ὀλίγαι δοκοί, μεταφερθεῖσαι ὑπὸ στρατιωτῶν, ἐχρησίμευσαν ἀντὶ ἑδρῶν εἰς τοὺς λογάδας τοῦ ἔθνους.

Ἰδοὺ ἡ ὅλη διάθεσις τῆς αἰθούσης·

Αἱ δοκοὶ τεθεῖσαι τετραγώνως, οὕτως ὥστε νὰ ἐφάπτεται ἡ μία τῆς ἄλλης τὴν ἄκραν, ἐσχημάτιζον περιοχήν, πρὸς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς ὁποίας ἀνυψοῦτο εὐρύκλαδος καὶ χλοερὰ λειμωνία. Ὁ πρόεδρος, καθήμενος ἐπὶ θρανίου ἀγροίκως κατεσκευασμένου, ἐστήριζε τὴν ῥάχιν ἐπὶ τῆς λειμωνίας αὐτῆς, ἧς τινος οἱ εὐθαλεῖς κλῶνες, ἐξαπλούμενοι ἄνωθεν αὐτοῦ, ἐπεῖχον τόπον πλατείας καὶ εὐώδους σκιάδος, ὡραιοτέρας καὶ αὐτῶν τῶν οὐρανῶν τῶν βασιλικῶν θρόνων. Μικρὰ ξυλίνη τράπεζα, ἀγροίκως ἐπίσης κατεσκευασμένη, ἔκειτο πρὸ τοῦ προέδρου, καὶ ἐπ' αὐτῆς ὁ κώδων τῆς εὐταξίας, ὅστις ὅμως πολλάκις δὲν κατώρθωσε νὰ παρεισάξῃ αὐτὴν εἰς τὸ δυσήνιον ἐκεῖνο πλῆθος. Ἐκ δεξιῶν τοῦ προέδρου ἐκάθητο κατὰ γῆς τῆς συνελεύσεως ὁ γραμματεὺς ἀναδιφῶν καὶ μελαίνων χαρτία, ἐνῷ ἐξ εὐωνύμων ἵστατο εὐθυτενὴς ὁ ἀναγινώσκων τὰ πρακτικά, τὰς ἀναφορὰς καὶ τὰ λοιπὰ ἔγγραφα.

Πρὸς δεξιὰ τοῦ προέδρου, βήματά τινα μακρὰν αὐτοῦ, ἀνυψοῦτο καὶ ἄλλη λειμωνία δισχιδῆ ἔχουσα τὸν κορμόν. Εἰς τοῦτον ἀναπηδῶν καὶ καθήμενος καθ' ἑκάστην ὁ γέρων Κωλοκοτρόνης, μὲ μέτωπον ἀνυψωμένον καὶ σύνοφρυ, μὲ ἦθος ἄκακον, μὲ φωνὴν βροντώδη ἀλλὰ σχεδὸν ἀείποτε ἀόργητον, καὶ μὲ πόδας παλιμπλανεῖς, ἐπώπτευεν ὡς ἄλλος Ξέρξης ἀπὸ τοῦ θρόνου του, οὐχὶ τὴν μάχην τῆς Σαλαμῖνος, ἀλλὰ τὴν ματαιόσπουδον τῆς Τροιζῆνος λογομαχίαν.

Περὶ τὰς τέσσαρας πλευράς, ἐντὸς δάσους λειμωνιῶν, ὁμοιάζοντος ἴσως τὸ ἱερὸν ἄλσος ὅπου ὁ νομοθέτης τῶν Ῥωμαίων συνδιητᾶτο τῇ Ἡγερίᾳ δαίμονι, ἐπὶ τῶν δοκῶν τὰς ὁποίας προανεφέρομεν, ἐκάθηντο οἱ πληρεξούσιοι, παντοειδῆ ἔνδυμα φέροντες, καὶ φουστανέλλας, καὶ φραγκικά, καὶ ῥάσα, καὶ βράκους, καὶ ἀρνακίδας. Οἱ μέν, κατηφεῖς καὶ σιγηλοί, ἀνεμέτρουν διὰ τῶν δακτύλων τὰ σφαιρία τῶν κομβολογίων των, ἀναμετροῦντες ἴσως κατὰ διάνοιαν τὰς συμφορὰς τῆς πατρίδος, οἱ δέ, συνομιλοῦντες ἐντόνως, ἐπελαμβάνοντο καὶ νομοθετικῶν, καὶ διοικητικῶν, καὶ στρατιωτικῶν ἀντικειμένων, ὡς ἂν ἔζων ἐν μέσῳ πολιτείας ἠρεμούσης, ἢ ὡς ἂν μὴ κατέκλυεν ὁ ἐχθρὸς ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἄλλοι, λίαν εὐάριθμοι, σείοντες τὴν κεφαλήν, ἐμαρτύρουν ὅτι ᾐσθάνοντο ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, καὶ ἔσπευδον τὸ τέλος τῶν ἀκαίρων καὶ ἐπιβλαβῶν συζητήσεων.

Πέραν τοῦ βουλευτικοῦ περιβόλου, πρὸς τὴν μικρὰν καὶ χθαμαλὴν εἴσοδον, δι' ἧς καὶ οἱ βραχύτεροι τὸ ἀνάστημα ὤφειλον διχοτομοῦντες τὸ σῶμα νὰ εἰσέλθωσιν, ἀκροαταί τινες ἱστάμενοι ὄρθιοι ἐνέκρινον ἢ ἀπεδοκίμαζον ἐν σιωπῇ τὰ λεγόμενα, περὶ δὲ τὸ φράγμα τοῦ κήπου οἱ στρατιῶται τοῦ φρουράρχου τῆς συνελεύσεως Νικήταρα ἐπροστάτευον τοὺς πατέρας τοῦ ἔθνους. Τῶν στρατιωτῶν ἡ ἀποδοκιμασία καὶ ἡ ἔγκρισις ἐγίνετο ἐμφαντικωτέρα· διότι, ἀγορεύσαντός ποτε τοῦ διδασκάλου Γενναδίου κατὰ τῶν τίτλων, καὶ εἰπόντος εὐτραπέλως ὅτι οὐδὲ τοῦ Μαυροκορδάτου, οὐδὲ τοῦ Κουντουριώτου, οὐδὲ τοῦ Ζαΐμη, οὐδὲ τῶν ἄλλων προυχόντων ἔλαμπεν ὡς τῶν πηγολαμπίδων ὁ κ . . . διὰ νὰ ὀνομάζωνται ἐκλαμπρότατοι, οἱ στρατιῶται ἐπευφήμησαν τὸν ῥήτορα, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς συνεδριάσεως συναμιλλῶντο τίς νὰ προσφέρῃ καφὲν πρὸς τὸν ἀδυσώπητον ἐκεῖνον δημοκράτην.

Καὶ μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν μία μόνη γυνή, ἡ ἀντιστράτηγος Μαντώ, φοροῦσα μέλαινα ἐσθῆτα χρυσοπάρυφον καὶ πέτασον εὐρωπαϊκόν, (οὐχὶ βεβαίως τοῦ τελευταίου τῶν Παρισίων συρμοῦ) καὶ διὰ νευμάτων ἐξαιτουμένη τὴν ἀνάγνωσιν τῆς μηδέποτε ἀναγνωσθείσης κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀναφορᾶς της, ἐφαίνετο οἰωνιζομένη τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν οἱ κοινωνικοὶ τῆς Δύσεως θεσμοὶ ἔμελλον νὰ κατισχύσωσι τῆς ἀπειροκάλου αὐστηρότητος τῆς Ἀσίας.

Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ φυσιογνωμία τοῦ αὐτοσχεδίου ἐκείνου βουλευτηρίου. Ἐκεῖ, ὑπὸ τοὺς ἀειθαλεῖς καὶ ἀρωματικοὺς τῶν λειμωνιῶν κλάδους, οἵτινες δὲν ἴσχυον ν' ἀντικρούσωσιν οὐδὲ τοῦ ἡλίου τὰς φλογερὰς ἀκτῖνας, οὐδὲ τῶν νεφῶν τοὺς ἐψυγμένους σταλαγμούς, ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς ἀγροίκου ἐκείνης τραπέζης ὡρκίσθη καὶ ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τζῶρτς τοὺς ὁποίους δακρύοντες ὑπεδέχθημεν ὡς τῆς πατρίδος σωτῆρας, ἐκεῖ ὑπεγράφη τὸ ψήφισμα δι' οὗ ἀνηγορεύθη ὁ Καποδίστριας μόνος τῆς Ἑλλάδος κυβερνήτης, καὶ ἐκεῖθεν καταβάντες ἀθρόοι καὶ κατηφεῖς εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ Πόρου παραλίαν προεπέμψαμεν τοῦ Καραΐσκου τὴν σκιάν, καὶ προεπέμψαμεν αὐτὴν κοπτόμενοι, διότι μετ' αὐτοῦ ἐβλέπομεν συναποθνήσκουσαν καὶ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐλευθερίαν!

Ἀλλ' ἴδωμεν καὶ πῶς ἐγίνοντο αἱ συζητήσεις.

Πρόεδρος τῆς συνελεύσεως, ἀπ' αὐτῆς τῆς Ἑρμιόνης, ἦτο ὁ Γ. Σισίνης. Οἱ ἐξ Αἰγίνης πληρεξούσιοι, τοῦτο μὲν πατριωτισμῷ φερόμενοι, τοῦτο δὲ πειθόμενοι εἰς τὴν ἀνάγκην, ὡς συμπληρωθείσης τῆς ἐν Ἑρμιόνῃ συνελεύσεως πρὸς ἣν ἔκλινεν ἡ πλάστιγξ ἅμα μεταβάντων ἐκεῖ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ναυτικῶν νήσων μέγα τότε ἰσχυουσῶν, ἀνεγνώρισαν ἁπάσας τὰς πράξεις τῆς τελευταίας αὐτῆς.

Ὁ Γ. Σισίνης ἦτο, ὡς γνωστόν, ἐκ τῶν ἐγκρίτων, ἢ μᾶλλον ὁ ἐγκριτότερος τῆς Ἠλείας. Μετερχόμενος ἄλλοτε τὸν ἰατρόν, καὶ συντριφθείς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ μετὰ μεγάλων καὶ μετὰ μικρῶν, ἀπέβαλε τὸν τῦφον δι' οὗ διεκρίνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ δοῦλοι *Κοτζαβασίδες*, καὶ ἐφέρετο πρὸς πάντας φιλοφρόνως καὶ προσηνῶς. Ἠγάπα τοὺς λογίους, συνδιελέγετο ἀσμένως μετ' αὐτῶν, καὶ ἠκροάζετο ἀπλήστως τῶν διηγήσεών των· διότι, εἰ καὶ προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν, ἔσωζεν ὅμως πολλὴν πνεύματος ζωηρότητα. Τὸ ἀνάστημά του ἦτο μικρόν, οἱ ὀφθαλμοί του ἔμπυροι καὶ περιπλανεῖς, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοὺς πρόσωπον

ἐσχημάτιζεν ἡμισέληνον, ἧς τινος τὰς μὲν δύο ἄκρας ἀπετέλουν ἡ ῥὶς καὶ ὁ πώγων, τὸ δὲ κέντρον, τὸ νωδὸν στόμα.

Ἐρχόμενος δρομαῖος εἰς τὸν τόπον τῶν συνεδριάσεων ἐκάθητο ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἕδρας του, καὶ ἀναλαμβάνων τὸν κώδωνα ἔδιδε τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως. Τότε ἀνεγινώσκοντο τὰ πρακτικὰ ἅτινα ἐγράφοντο συνοπτικώτατα.

Αἱ συζητήσεις ἐγίνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτάκτως· διότι, μὴ ὑπάρχοντος βήματος, ἄλλοι μὲν ὡμίλουν συγχρόνως, ἄλλοι δὲ ἀπετείνοντο οὐχὶ πρὸς τὸν πρόεδρον ἀλλὰ πρὸς ἀλλήλους καὶ συνίστων διάλογον, καὶ ἄλλοι, ἀντιποιούμενοι τῶν καθηκόντων ἐκείνου, ἐπέπληττον καὶ ἐπέτατιον σιωπήν, καὶ ἀνεκραύγαζον νὰ σημανθῇ ὁ κώδων. Καὶ ὅταν ἤκμαζεν ἡ συμπλοκή, ὁ πρόεδρος ἐξαπτόμενος ἥρπαζε τὸν κώδωνα διὰ τῆς δεξιᾶς, καὶ ἐκροτάλει αὐτὸν βιαίως, καὶ ὡς καταῤῥάκτης ἐξήρχοντο ἀπὸ τὰ ἰσχνόφωνα χείλη του τὰ δυσδιάκριτα προστάγματά του, ἐνῷ διὰ τῆς ἑτέρας, κρατῶν ἔγγραφον, ἔδιδεν αὐτὸ πρὸς τὸν ἐξ ἀριστερῶν γραμματέα, καὶ γρονθοκοπῶν λάβρως τὸ στῆθός του τὸν προσεκάλει νὰ ἀναγνώσῃ βροντοφώνως, διὰ νὰ καταβάλῃ διὰ τῆς φωνῆς του τὸν θόρυβον.

Ὢ! τὸ στῆθός μου θέλει ἀείποτε ἀναμιμνήσκει τὰ γενναῖα γρονθοκοπήματα τοῦ φιλοπάτριδος ἐκείνου γέροντος.

Τότε δὴ τότε ἐξεῤῥήγνυτο δίκην κεραυνοῦ ἡ φωνὴ τοῦ Στέντορος Μπαρλᾶ περὶ τοῦ ὁποίου προωμιλήσαμεν.

Πάντα ἦσαν ἔκτακτα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ· καὶ τὸ ἀνάστημα, καὶ ἡ φωνή, καὶ ὁ μακρόμαλλος καὶ δασύτατος μύσταξ, καὶ οἱ μυώδεις βραχίονες, καὶ οἱ μακροσκελεῖς πόδες, καὶ ἡ ἀδολεσχία, καὶ ἡ σκαιότης, καὶ ἡ ἀμάθεια.

Τὰ πρακτικά, ὡς εἶπον, ἐγράφοντο κεφαλαιωδῶς· συνετάσσοντο δὲ ἐκ μνήμης ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς συνελεύσεως ἐν τῷ γραφείῳ αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἦτο συνάμα καὶ κατοικία του.

Ὁ γραμματεὺς οὗτος, πένης ὡς ὅλοι ἡμεῖς, καὶ κλίνην καὶ σκίμποδα εἶχε τάπητα ἀπηρχαιωμένον καὶ πενιχρόν. Ἐξεγειρόμενος τὸ πρωῒ ἐφόρει τὸν αἰγότριχα ἐπενδύτην του, ὅστις ἕως πρὸ μικροῦ ἐχρησίμευε καὶ ὡς σκέπασμα νυκτερινόν, καὶ ἀνάπτων τὴν σπιθαμιαίαν του καπνοσύριγγα, καὶ ῥοφῶν ἀντὶ καφὲ κυαθίσκον ῥακίου, μετεσκεύαζε τὸ ἓν τῶν γονάτων του εἰς τράπεζαν, ἐφ' ἧς στηρίζων τὸν χάρτην συνέταττε τὰ πρακτικά. Δημοσιεύων σήμερον πικρόχολα ὑπομνήματα περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐλησμόνησεν ὁ λόγιος ἐκεῖνος ἀγωνιστὴς ὅ,τι πολλάκις εἶπε τότε, ἐν τῇ διαχύσει τῆς καρδίας του, πρὸς τὸν γράφοντα τὰς ἀναμνήσεις ταύτας περὶ τῶν λογίων τοῦ ἔθνους. Ἐλησμόνησεν ἱστοριογραφῶν ὅτι, ἐὰν ὁ στρατηγικὸς τοῦ Κωλοκοτρώνη νοῦς καὶ ἡ ἀτρόμητος σπάθη τοῦ Βότσαρη, ἐὰν ἡ ἀγέρωχος τοῦ Μιαούλη καρτερία καὶ ὁ πυρφόρος τοῦ Κανάρη δαυλός, ἐδόξασαν τὸν ἀγῶνα, τὸν διωργάνωσαν ὅμως, τὸν διεμόρφωσαν, τὸν παρέστησαν οὐχὶ *κλεφτικὸν* ἀλλ' ἐθνικὸν εἰς τὴν σώσασαν ἡμᾶς Εὐρώπην, καὶ τὸν καθηγίασαν συνδέσαντες μετὰ τῆς ἀθανάτου τῶν προγόνων μας ἱστορίας, διὰ μὲν τῆς παιδείας, τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς συνέσεως, ὁ Νέγρης, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Τρικούπης, ὁ Ζωγράφος, ὁ Κανέλος, ὁ Κλονάρης, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν λογίων ὅμιλος, διὰ δὲ τῆς ἐπιῤῥοῆς καὶ τῆς ὑπολήψεως, ὁ Κουντουριώτης, ὁ Ζαΐμης, ὁ Δόντος, ὁ Κανακάρης, καὶ τόσοι ἄλλοι πρόκριτοι, εἰς ὁποιανδήποτε μερίδα καὶ ἂν ἀνῆκον, ἀφοῦ θέλῃ ἀφεύκτως νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ὑπῆρχον μερίδες οἷαι λέγονται σήμερον, καὶ κατ' αὐτὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως.

Ν. Δ.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ.

—ο—

Πρὸ τριῶν μηνῶν, μόλις ἐλθόντα εἰς Ἑλλάδα, ὁ θάνατος ἀνήρπασεν ἀπὸ τῶν κόλπων αὐτῆς ἕνα ἐκ τῶν μᾶλλον μεγαλοφρόνων υἱῶν της, γνωστὸν εἰς τὸν ἐμπορικὸν κόσμον διὰ τῶν πολλῶν αὐτοῦ σχέσεων, καὶ εἰς τοὺς πλείστους τῶν Ἑλλήνων διὰ τῶν εὐεργεσιῶν πρὸς τὰ ἀγαθοεργὰ τῆς πατρίδος καταστήματα, τὸν Νικόλαον Στουρνάρην, τοῦ ὁποίου ὁ ἀναγνώστης βλέπει ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα. Ἀποθανὼν εἰς Χαλκίδα τῆς Εὐβοίας, δὲν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Πρωτευούσης τὰς τιμὰς ἐπισήμου ἐπιταφίου· ἅπασα ὅμως ἡ δημοσιογραφία ἐθρήνησε τὸν ἄνδρα καὶ τῆς πατρίδος τὴν ἀτυχίαν, ἡ δὲ κοινὴ τῶν πολιτῶν λύπη ἦτο ὁ εὐγλωττότερος αὐτοῦ ἐπιτάφιος.

Καὶ αὐτοὶ οἱ μέτριοι ἔπαινοι, ὅταν ἀποδίδωνται εἰς προτερήματα ἔξοχα, μόλις φαίνονται πιστευτοί. Διὰ τοῦτο, ὅτε κάλαμος φιλικὸς ἀνύμνησε τοῦ θανόντος ἀνδρὸς τὰς ἀρετάς, τινές, μὴ δυνάμενοι νὰ πιστεύσωσιν εἰς αἰσθήματα καὶ ἔργα ὑπερβαίνοντα τὰς διαθέσεις των, ἐθεώρησαν τοὺς ἐπαίνους ὑπερτέρους τῆς ἀληθείας. Ἀλλ' ὁ μακαρίτης ἐδικαίωσε τῆς φιλίας τοὺς λόγους, πείσας ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ τάφου τοὺς ἀπιστοῦντας.

Ἡ διαθήκη, ἢ μᾶλλον τὸ σχέδιον τῆς διαθήκης, τὸ ὁποῖον, ἢ ἐκ προνοίας ἢ ἐκ προαισθήματος, συνέταξεν ἐσπευσμένως εἰς Λιβόρνον μίαν ἡμέραν πρὶν ἐπιβῇ τοῦ ἀτμοπλοίου διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἑλλάδα, εἶναι μνημεῖον φιλοπατρίας, τὸ ὁποῖον μᾶς μεταφέρει εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῆς Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης.

Ἐκ τῆς χρηματικῆς περιουσίας του, συγκειμένης ἐκ τριακοσίων χιλιάδων ταλλήρων, 50,000 ἀφίνει εἰς τὴν σύζυγόν του, 50,000 εἰς τὴν μονογενῆ αὐτοῦ θυγατέρα, τὰ λοιπὰ εἰς συγγενεῖς, εἰς σκοποὺς ἀγαθοεργούς, εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του Μετσόβου, εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Ἀλεξανδρείας,

τὸ δὲ μεγαλήτερον ἁπάντων ποσὸν, ὑπὲρ τὰς 100,000 ταλλήρων εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα πρὸς σύστασιν Πολυτεχνείου, διὰ νὰ διδάσκωνται εἰς αὐτὸ ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς βιομηχανίας. Καὶ ἕως ἐδῶ οὐδὲν τὸ καταπλῆττον. Τὸ μᾶλλον ἀξιοθαύμαστον εἶναι τοῦτο ὅτι καὶ ἐκ τοῦ ἄλλου κόσμου, τοῦ πέραν τοῦ τάφου, φροντίζει πάλιν περὶ τῆς πατρίδος· προτρέπει τὴν σύζυγον αὐτοῦ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Ἑλλάδα, καὶ τὴν παρακαλεῖ θερμῶς ν' ἀφήσῃ, μετὰ θάνατον, καὶ αὐτὴ τὴν περιουσίαν της εἰς τὴν πατρίδα, εἰς τὸ ῥηθὲν Πολυτεχνεῖον. Ἡ δὲ θυγάτηρ, ἀπαιτεῖ, καθὸ πατὴρ, να ἔλθῃ εὐθὺς εἰς Ἀθήνας, να λάβῃ ἑλληνικὴν ἀγωγὴν καὶ νὰ ὑπανδρευθῇ Ἕλληνα. Ἄλλως κηρύττει αυτην απόκληρον, καὶ μόνην κληρονομίαν τῇ αφίνει, — *την πατρικὴν κατάραν*. Ὁποῖος χαρακτήρ! Ὁποῖον μάθημα πρὸς πολλοὺς τῶν ἔξω ὁμογενῶν, τῶν ὁποίων τα τέκνα μετ' οὐ πολὺ, ἀρνούμενα τὴν καταγωγήν των, θὰ θεωρῶσιν αἰσχύνην των νὰ ὀνομάζωνται Ἑλλήνων γονέων υἱοί!

Καὶ οὗτος, καθὼς οἱ πλεῖστοι τῶν μεγάλων τῆς

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ.

Ἑλλάδος εὐεργετῶν, ἦτο ἐκ τῆς Ἠπείρου. Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὴν Ἤπειρον! δόξα καὶ τιμὴ εἰς αὐτὴν, ἥτις γεννᾷ τοιαῦτα τέκνα!

Ἡ διαθήκη, ἀναγνωσθεῖσα εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα, συνεκίνησε βαθέως καὶ νομοθέτας καὶ θεατάς. Διάφοροι ῥήτορες ἐξύμνησαν τὴν πατριωτικὴν πρᾶξιν καὶ τὰ γενναῖα τοῦ θανόντος αἰσθήματα· τὸ ὄνομα τοῦ ἀοιδίμου δι' ἀποφάσεως ὁμοφώνου ἐνεγράφη εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ κοινοβουλίου ὡς ὄνομα μεγάλου τῆς πατρίδος εὐεργέτου. Ἡ δὲ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων διεβίβασε πρὸς τὴν εὐγενῆ χήραν τὰ πρακτικὰ δι' ἐπιστολῆς ἐκφραζούσης τὴν λύπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τὸ κενὸν, τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν ὁ θάνατος οὗτος εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι καὶ θέλει μένει ἀπλήρωτον, ἡ κοινὴ ζημία ἀκαταμέτρητος!

Ἦλθεν, εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας, διὰ νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα ὄχι μόνον τὴν περιουσίαν του, ἀλλὰ καὶ ἄλλο δῶρον ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πολυτιμότερον, τὴν ζωήν του. Ἦλθε πρόθυμος καὶ προητοι-

μασμένος νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τοῦ μεγάλου συμφέροντος τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ ὑψηλότερος καὶ εὐγενέστερος τὸν ὁποῖον ἀνθρώπου νοῦς ἐδύνατο νὰ συλλάβῃ, πολίτου προσπάθεια νὰ διώξῃ, καὶ ἀτόμου δύναμις νὰ ἐπιτύχῃ· ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἀπαλλάξῃ κατὰ μικρὸν τὸν τόπον ἀπὸ τὴν φορολογίαν τῶν ξένων ἐθνῶν.

Καὶ οἱ σκοποί του δὲν ἦσαν ἁπλαῖ ἰδέαι, εἰς κατάστασιν σχεδίου· ἦσαν ἔργα σχεδόν. Ἔχων σχέσεις φιλικὰς καὶ συγγενικὰς ἀπείρους μὲ τοὺς πλείστους ἐκ τῶν μᾶλλον πλουσίων ἐμπορικῶν οἴκων τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὁμογενῶν, πλούσιος καὶ αὐτός, ἀπολαύων ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην ἀπεριόριστον διὰ τὰς εἰδικὰς γνώσεις καὶ τὸ ἀκέραιον καὶ τίμιον τοῦ χαρακτῆρός του, εἶχε προπαρασκευάσει ἤδη τὰ πάντα, συνεννοηθεὶς περὶ πάντων μετὰ φίλων καὶ συγγενῶν, ὑποθερμαινομένων καὶ τούτων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τῆς φιλοπατρίας αἰσθήματος, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεπεν ὁ φιλογενὴς καὶ ἐνάρετος θεῖός του Μιχαὴλ Τοσίτσας, τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἦτο πάντοτε ἡ ψυχή, τώρα δέ, εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ γήρως, ἔμελλε νὰ ἦναι ἡ πάλλουσα καρδία καὶ ὁ σκεπτόμενος νοῦς. Ζωὴ βραχεῖα ἤρκει εἰς τὸν δραστήριον ζῆλον τῆς φιλοπατρίας του διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὰ εὐεργετήματα ἐνδεδυμένα ὀστᾶ καὶ σάρκα ἐνώπιον τῶν βλεμμάτων τοῦ τόπου καὶ τῶν κατοίκων του. Ἀλλ' εἴτε ὀργὴ Θεοῦ, εἴτε βάσκανος δαίμων, φθονήσας τὴν Ἑλλάδα, μόλις πατήσαντα τὸ ἔδαφός της ὤθησεν εἰς τὰ βάθη τοῦ τάφου καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς σκοπούς του.

Τί ἐσκέπτετο καὶ τί εἶχεν ἤδη προετοιμάσει ὑπὲρ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας, τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἐξεθέσαμεν ἀλλαχοῦ (*). Γνωστὴ ἡ πρόθεσις αὐτοῦ περὶ συστάσεως δρόμου σιδηροῦ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, περὶ συστάσεως ἀτμοπλοίων διὰ νὰ φέρῃ εἰς κοινωνίαν νῆσον μὲ νῆσον, καὶ τὰς νήσους μὲ τὰ παράλια, καὶ περὶ διορύξεως τοῦ πορθμοῦ τῆς Εὐβοίας. Ἀλλὰ τὸ ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς εἶναι τοῦτο, ὅτι ἀπόφασις εἶχε ληφθῇ νὰ μὴ διανέμηται εἰς τοὺς μετόχους μέρισμα ἀνώτερον τῶν 4 τοῖς 100, τὸ δὲ περιπλέον νὰ δαπανᾶται εἰς κατασκευὴν δρόμων ἐπαρχιακῶν, εἰς χάραξιν ἀκτίνων ἀρχομένων ἀπὸ τὰ πολυανθρωπότερα ἐνδότερα μέρη καὶ ἀπολήγουσῶν εἰς τὰ παράλια, διὰ νὰ γίνωσι καὶ οἱ μεσόγειοι τόποι κοινωνοὶ τῶν εὐεργετημάτων τῆς θαλάσσης, ὅπου ὁ δρόμος πανταχοῦ ἀνοικτὸς καὶ μικρὰ ἡ δαπάνη διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν προϊόντων, καὶ διὰ νὰ δοθῇ προσέτι βαθμηδὸν τροφὴ εἰς τὰ μελετώμενα ἐθνικὰ ἀτμόπλοια, εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἀκτοπλοΐαν καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν ἐν γένει· ὅρος ἐμφαίνων τὴν συνετὴν τοῦ ἀνδρὸς φιλοπατρίαν, ὅρος διττῶς εἰς τὸν τόπον ὠφέλιμος. Ὄχι μόνον ἡ ἐθνικὴ ἐργασία ἤθελε πολυτρόπως ἐμψυχωθῆ, ἀλλὰ καὶ περισσότερα κεφάλαια ἐξωτερικὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θὰ εἰσήρχοντο, διότι τὰ ὑπάρχοντα ἐσωτερικά, μὴ εὐχαριστούμενα εἰς ἐτήσιον κέρδος 4 τοῖς 100, δὲν θὰ ἔφευγον ἀπὸ ἄλλας ὠφελίμους ἐνασχολήσεις διὰ νὰ τραπῶσιν εἰς ταύτας τὰς ἐπιχειρήσεις. Εἰς Κράτη ὀλιγοχρήματα καὶ πτωχά, ὡς τὸ ἑλληνικόν, τὸ γενικὸν συμφέρον ἀπαιτεῖ, ὥστε τὰ μεγάλα ἔργα νὰ γίνωνται δι' εὐθηνῶν ἐξωτερικῶν χρημάτων καὶ ὄχι διὰ κεφαλαίων ἐσωτερικῶν ὠφελίμως ἐνησχολημένων, διότι ἡ ζήτησις τούτων εἰς νέας ἐργολαβίας συνεπιφέρει αὔξησιν εἰς τοὺς τρέχοντας τόκους, ἥτις πάντοτε μέγα γίνεται πρόσκομμα εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς. Εἰς τὴν τελευταίαν περίστασιν συμβαίνει μετάθεσις ἁπλῆ τῶν συναλλακτικῶν τοῦ ἔθνους μέσων, ἐν ᾧ εἰς τὴν πρώτην γίνεται πραγματικὸς πολυπλασιασμός.

Ἀγχίνους φύσει, φωτίσας ἔπειτα τὴν εὐφυΐαν διὰ τῆς λαμπάδος τῆς ἐπιστήμης, καὶ μετὰ ταῦτα διὰ τῶν περιηγήσεων καὶ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πράξεως εἰς τὸ χωνευτήριον τῆς πείρας τὰς γνώσεις του καθαρίσας ὁ μακαρίτης Στουρνάρης, ἔδωκεν εἰς αὐτὰς τὴν πολύτιμον ἐκείνην πρακτικὴν ἀκρίβειαν, ἥτις εἶναι ἡ μόνη ἀσφαλὴς ἐγγύησις τῆς ἐπιτυχίας καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἰδεῶν καὶ κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν κεφαλαίων. Ὀφείλων κατὰ μέγα μέρος τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰς εἰδικὰς σπουδὰς καὶ γνώσεις, ἐνόησεν ὅτι πᾶν Κράτος τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ὑπάρχῃ, ὀφείλει ν' αὐξήσῃ τὰς παραγωγικὰς τοῦ λαοῦ δυνάμεις, καὶ ἔτι μᾶλλον ὀφείλει νὰ πράξῃ τοῦτο τὸ Κράτος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκ μικροῦ καὶ πτωχοῦ θέλει νὰ γίνῃ εὐτυχὲς καὶ μεγάλον· συντελεστικώτατον δὲ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν τοῦ ἔθνους δυνάμεων ἐθεώρει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν σύστασιν βιομηχανικῶν ἐκπαιδευτηρίων. Ἐνόμιζε, καὶ δικαίως, ὅτι ἔθνος καταναλίσκον, ὡς ἡ Ἑλλάς, περισσότερα παρ' ὅσα παράγει, δὲν δύναται νὰ ὀρθοστατήσῃ ἐπὶ πολύ. Ὑπῆρχε ποτὲ καιρός, ὅτε οἱ λαοὶ ἐπλούτουν καὶ ἐδοξάζοντο ἄνευ βιομηχανίας, διὰ τῶν πολέμων, τῶν κατακτήσεων, τῶν διαρπαγῶν καὶ τῶν λαφύρων. Τοιαύτη ἦτο ἡ πολιτικὴ τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν καὶ τῶν μέσων αἰώνων. Οἱ καιροὶ ὅμως οὗτοι παρῆλθον, καὶ παρῆλθον διὰ παντός. Εἰς τὰς σήμερον κοινωνίας, κυβέρνησις μὴ ἐμψυχόνουσα τὴν γεωργίαν, τὰ ἐπιτηδεύματα, τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν, ταχέως ἢ βραδέως γίνεται λεία τοῦ βιομηχάνου ἔθνους, καθὸ ἰσχυροτέρου, καθὸ δυναμένου καὶ στόλον νὰ συντηρῇ καὶ στρατεύματα νὰ τρέφῃ, καὶ διὰ τῶν διαφόρων μέσων, τὰ ὁποῖα ὁ πλοῦτος παρέχει, ν' αὐξάνῃ ἐπ' ἄπειρον τὰς ἀμυντικὰς καὶ ἐπιθετικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Ὑπὸ τῆς ἰδέας ταύτης ὁρμώμενος ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἰδέας ὁδηγούμενος ἀφιέρωσε μέγα μέρος τῆς καταστάσεώς του εἰς σύστασιν ἐθνικοῦ πολυτεχνείου, σκοπὸς ἱερός, τοῦ ὁποίου ἡ πραγματοποίησις μένει ἀνατεθειμένη εἰς τὴν φιλόπατριδα φροντίδα τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης, τοῦ Κυρίου Μιχαὴλ Τοσίτσα καὶ τῶν Βουλῶν, καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ δύο τινα, ἀπὸ τὸν κατάλληλον διοργανισμὸν καὶ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ καταστήματος. Πῶς δύναται νὰ κατορθωθῇ καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο, θέλομεν λαλήσει ἐν καιρῷ τῷ δέοντι.

Ἀθεράπευτον, εἴπομεν, εἶναι τὸ ἐξ ἐκείνου τοῦ

(*) Εἰς τὸν ἀρ. 1925 τῆς Ἀθηνᾶς.

θανάτου κακὸν, καὶ ἡ ἰδέα αὕτη παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς, γνωρίσαντας τὸν ἄνδρα ἐκ τοῦ πλησίον καὶ πρὸ πολλοῦ, εἰς πᾶσαν περίστασιν μᾶλλον ζωηρὰ καὶ λυπηρά. Ἡ ἑλληνικὴ γεωργία, στενάζουσα ὑπὸ τὸ βάρος πολυτόκων χρεῶν καὶ δυσεκπληρώτων ἀναγκῶν, ἐπιζητεῖ πρὸ ἐτῶν πολλῶν σύστασιν εἰδικῆς Τραπέζης, δανειζούσης μὲ τόκους μετρίους ἐπὶ ὑποθήκῃ ἀκινήτων κτημάτων. Περίστασις εὐτυχὴς παρουσιάζει σήμερον τὸν ἐν Παρισίοις βαθύπλουτον Ῥοσχίλδ ἕτοιμον νὰ δώσῃ, ὑπὸ ὅρους τινὰς, ἑκατομμύρια ἱκανὰ εἰς θεραπείαν τῶν γεωργικῶν τῆς Ἑλλάδος ἀναγκῶν. Ἀλλὰ κύριος οἶδεν ἂν συστηθῇ, καὶ, τὸ κυριώτερον, τίνι τρόπῳ θέλει συστηθῇ. Ἂν ἔζη τώρα ὁ ἐν Εὐβοίᾳ κοιμώμενος, τίς ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ Τράπεζα αὕτη ἤθελε λαβεῖ σύστασιν, καὶ σύστασιν μάλιστα ἀποβλέπουσαν ὄχι τόσον εἰς τὸ συμφέρον τῶν θεμελιωτῶν, ὅσον, (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ κύριον ζήτημα) εἰς τὸ συμφέρον τῶν Ἑλλήνων γεωργῶν, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπαιτεῖ μόνον τὸ νὰ ἐπιστρέφωσιν οὗτοι τὰ ἐκ τῆς Τραπέζης λαμβανόμενα χρήματα βραδέως καὶ κατὰ μικρὸν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ λαμβάνωσι παρ' αὐτῆς εὐθηνὰ, ὥστε ἡ γεωργία καὶ τὸν τόκον τοῦ δανείου νὰ ἀποδίδῃ, καὶ εἰς τὸν καλλιεργητὴν μικρόν τι περίσσευμα νὰ ἀφίνῃ.

Ἡ Ἑλλὰς εἶχε καὶ ἔχει εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐμπόρους πλουσιωτέρους αὐτοῦ, ἀλλὰ βεβαίως κανένα μὲ αἰσθήματα φιλογενείας ἀκραιφνέστερα, κανένα δυνάμενον νὰ ὑψωθῇ τοσοῦτον ὑπεράνω τῶν ἀποκλειστικῶν ὑλικῶν συμφερόντων τοῦ ἐπαγγέλματός του, καὶ κανεὶς δὲν ἐστήριξε τὸν πλοῦτον τῆς πείρας ἐπὶ βάσεως τοσοῦτον λογικῆς, ὅσον αὐτός.

Καὶ ἄλλοι, θνήσκοντες, υἱοθέτησαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ πλουσιώτερα εἰς αὐτὴν ἀφῆκαν κληροδοτήματα, ἀλλ' ὄχι καὶ γενναιότερα. Ὅλοι οὗτοι ἦσαν ἄνευ οἰκογενείας, ἔρημοι τέκνων. Ἄλλως αὐτός. Καί τοι ἔχων σύζυγον προσφιλῆ καὶ θυγάτριον μονογενὲς, ἀντικείμενον ἐγκαρδίου λατρείας, αὐτὸς κυριώτερον κληρονόμον ἀφίνει τὴν πατρίδα. Ἀπέναντι αὐτῆς ἐξηλείφετο ἀπὸ τὰ βλέμματά του ἡ οἰκογένεια, διότι καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἐθεώρει τῆς πατρίδος κτῆμα. Εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ, ἡ πατρὶς συνεκεφαλαίου, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, πᾶσαν στοργὴν καὶ ἀγάπην πρὸς σύζυγον, πρὸς τέκνον, πρὸς συγγενεῖς, πρὸς συμπατριώτας. Ἦτο ἀνὴρ ἀρχαῖος, μεταφυτευθεὶς εἰς τὰς σήμερον ἡμέρας· ὁ πολίτης ἐξηφάνιζε τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ σύζυγος ἀνήκουσα εἰς οἰκογένειαν σεβαστὴν, εἰς τὴν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἄγγλου ὑποπροξένου, ἦτο, καὶ διὰ τῶν φυσικῶν τῆς καρδίας προτερημάτων, καὶ διὰ τῶν τῆς ἀγωγῆς πλεονεκτημάτων, τοῦ ἀνδρός της σύζυγος ἀξία. Φιλέλληνὶς πρὸ τῆς ὑπανδρείας μετὰ τὴν ὑπανδρείαν ἔγινεν αὐτόχρημα Ἑλληνίς. Ἀποβιώσαντος τοῦ ἀνδρὸς μένει κληρονόμος μέρους τῆς περιουσίας καὶ ὅλων τῶν γενναίων αἰσθημάτων ἐκείνου. Πληροφορούμεθα ὅτι, ὑπείκουσα εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς καρδίας της καὶ εἰς τὴν τελευταίαν τοῦ θανόντος θέλησιν, ἐπανέρχεται τὴν ἄνοιξιν εἰς τὴν γῆν, ἥτις ἐγκλείει τὰ ὀστᾶ τοῦ συμβίου της, συνωδευμένη ὑπὸ τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ ἐναρέτου Μιχαὴλ Τοσίτσα. Εἴθε καὶ σύζυγος καὶ θεῖος νὰ εὕρωσιν εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα παρηγορίαν ἴσην μὲ τὴν λύπην των!

Τοιοῦτος ὁ Νικόλαος Στουρνάρης. Εὐτυχὴς ἡ πατρὶς, ἥτις ἔχει τοιαῦτα τέκνα, ζῶντα ἐκ τοῦ κοινοῦ αὐτῆς βίου, ζῶντα μόνον ὑπὲρ αὐτῆς. Ἡ εὐτυχία τοιούτου τόπου δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ εἰμὴ πρὸς τὴν δυστυχίαν, τὴν ὁποίαν πάσχει, ὅτε ὁ θάνατος ἁρπάζει αὐτὰ ἀπὸ τοὺς κόλπους αὐτοῦ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ν. ΔΟΣΙΟΣ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

ΚΥΘΗΡΑ.

Ἡ μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου κειμένη νῆσος Κύθηρα, περιεῖχε τὸ πάλαι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου (4. 53) τρεῖς πόλεις, τῶν ὁποίων ἡ τοπογραφικὴ θέσις δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων.

Κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος (π. Χ. 424) τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ 60 τριήρεων, δισχιλίων ὁπλιτῶν, καὶ ὀλίγου ἱππικοῦ — τῶν συμμάχων δυνάμεων, καὶ ἓν σῶμα Μιλησίων ἐστράτευσαν ἐπὶ τῆς νήσου, ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Νικίου καὶ δύο ἄλλων στρατηγῶν. — Ἓν ἀπόσπασμα 2000 Μιλησίων καὶ 10 πλοίων ἐκυρίευσαν τὴν παραθαλασσίαν πόλιν Σκάνδειαν· ἐνῷ ὁ λοιπὸς στρατὸς, ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν πλευρὰν τῆς νήσου, τὴν πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέα εἰς Πελοπόννησον ἐστραμμένην, ἐπροχώρει πρὸς τὴν παραθαλασσίαν πόλιν τῶν Κυθηρίων (Θουκ. 4. 54.) Εὑρόντες τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐστρατοπεδευμένους, κατετρόπωσαν αὐτοὺς, οὗτοι δὲ κατέφυγον εἰς τὴν ἄνω πόλιν ὅπου διὰ συνθήκης παρεδόθησαν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς σωτηρίας τῆς ζωῆς αὐτῶν. Ἀκολούθως οἱ Ἀθηναῖοι παραλαβόντες τὴν Σκάνδειαν καὶ ὀχυρώσαντες μὲ στρατὸν τὴν πόλιν Κύθηρα ἀνεχώρησαν.

Ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλ. 4. 8.) περιγράφων ἐκστρατείαν τινα, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου (393. Π. Χρ.) ὑπὸ Φαρναβάζου καὶ Κόνωνος, λέγει ὅτι ὁ στόλος αὐτῶν προσωρμίσθη εἰς Φοινικοῦντα τῆς Κυθηρίας. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Κυθήρων, ἐπειδὴ τὰ τείχη αὐτῶν ἦσαν εἰς κακίστην κατάστασιν, παρεδόθησαν διὰ συνθηκῶν ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Λακωνίαν. Ἐπισκευασθέντων τῶν τειχῶν, ἔμεινεν ἐκεῖ μετὰ φρουρᾶς ὁ Νικόδημος Ἀθηναῖος, ὡς ἁρμοστής.

Ἀναφέρει προσέτι τὴν νῆσον ὡς εὐλίμενον ὁ Στρά-

βων (Γεωγρ. Λακων.) — καὶ ὁ Παυσανίας ὅστις τὴν Σκάνδειαν ὡς παραθαλασσίαν πόλιν ἀναφέρει, ἀπέχουσαν δέκα στάδια τῆς ἄνω πόλεως εἰς ἣν ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς οὐρανίας Ἀφροδίτης.

Ὁ περιηγητὴς Leake (Travels in Northen Greece III. 23.) ἐπεχείρησε πρῶτος νὰ συμβιβάσῃ τὴν περιγραφὴν τοῦ Θουκυδίδου καὶ Παυσανίου, καὶ οὕτω νὰ προσδιορίσῃ ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῶν τριῶν πόλεων. ἀλλ᾽ ὡς φαίνεται δὲν ἐπέτυχε καταντήσας εἰς δύο διάφορα ἐξαγόμενα. Ὅθεν προσκαλοῦμεν τὴν προσοχὴν τῶν περιηγητῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τούτου, περιοριζόμενοι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν σύντομον περιγραφὴν τῆς θέσεως *Παλαιόκαστρον* ὑπὸ τῶν σημερινῶν κατοίκων καλουμένης, βορειοανατολικῶς δὲ τῆς νήσου κειμένης, καὶ 3. σχεδὸν Ἀγγλ. μίλια ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπεχούσης.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαία πόλις Κύθηρα· καὶ κατὰ πρῶτον ἡ θέσις ὀρεινὴ οὖσα καὶ ἀπότομος περικυκλοῦται ὑπὸ μακρᾶς σειρᾶς Κυκλωπείων τειχῶν κατηρειπωμένων ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Αὐτὰ ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρῶτον εἶδος, σύγκεινται δηλαδὴ ἐξ ἀμόρφων καὶ μεγίστων λίθων συνεχομένων διὰ τοῦ ἰδίου βάρους των, καὶ πληρουμένων τῶν διαστημάτων αὐτῶν διὰ μικρῶν λίθων λογάδων. Τὰ τείχη ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς φρούριον, πρὸς ὀχύρωσιν καὶ τειχισμὸν τῆς πόλεως, εἰσὶ δὲ διατεθειμένα εἰς διπλῆν σειρὰν τὸ ἓν ἐντὸς τοῦ ἄλλου, παρακολουθοῦντα σχεδὸν τὸ σχῆμα τοῦ ὄρους. Αἱ διαστάσεις τῶν σωζομένων μερῶν εἶνε 7 1/2 ποδῶν Ἀγγλικῶν πάχους καὶ 10′. ὕψους.

Ὑπῆρχε δὲ φαίνεται καὶ τρίτος περίβολος ἐν εἴδει Ἀκροπόλεως εἰς τὴν κορυφὴν ᾠκοδομημένος διὰ λίθων παραλληλογράμμων ἐγχωρίου πώρου, κατὰ τὸν νεώτερον τῆς ἰσοδομίας τρόπον. Ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται εἰς μαρτυρίας πλείστων γεωργῶν οἵτινες ἀνασκάπτοντες περὶ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν εὗρον μακρὰν σειρὰν λίθων παραλληλεπιπέδων ἐστιβασμένων ἰσοδόμως τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Οἱ λίθοι οὗτοι ἔχουν 2′ πάχος καὶ 3′ 1/2 μάκρος. Ἴσως δὲ τὸ τεῖχος τοῦτο ἀπαρτίζει μέρος ἀρχαίου τινὸς οἰκοδομήματος, ἢ τῶν Μεγάρων τῆς Ἑλένης τὰ ὁποῖα, κατὰ παράδοσιν ὑπῆρχον εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Τὸ ἐξωτερικὸν Κυκλώπειον τεῖχος, κατὰ τὰ σωζόμενα λείψανα, ἦν 4. ὡς ἔγγιστα Ἀγγλικῶν μιλίων περιφερείας.

Διάφοροι αἱ γνῶμαι περὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τοῦ ἀρχαιοτάτου Ναοῦ τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης τῆς ὁποίας τὴν λατρείαν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (1. 105) εἰσήγαγον πρῶτοι οἱ Φοίνικες εἰς τὰ Κύθηρα. Ὁ Ναὸς οὗτος κατὰ τὸν Παυσανίαν (Λακων. 23) ἦτον ὁ ἀρχαιότατος καὶ ἁγιώτατος ἀφ᾽ ὅσους οἱ Ἕλληνες ἀνύψωσαν εἰς τὴν θεὰν ταύτην. Μικρὰς μόνον εἰκασίας ἔχομεν, καθότι οὐδὲν ἴχνος σήμερον σώζεται δεικνύον τὸ μνημεῖον αὐτό, καὶ βοηθοῦν τὰς ἐρεύνας τοῦ Ἀρχαιολόγου.

Πρῶτος ὁ περιηγητὴς Nicolay de Nicolay (Navigation et Pérégrination en Turquie 1551 ἔτος) συνοδεύων τὸν Γάλλον Πρέσβυν K. D'Aramont, ἐπισκεφθεὶς τὰ Κύθηρα καὶ τὸ Παλαιόκαστρον εἶδεν ἐπ᾽ αὐτοῦ εἰσέτι ἱσταμένας δύο στήλας μεγίστας ἄνευ κιονοκράνων τὰς ὁποίας ὑπέθετεν Ἰωνίου ῥυθμοῦ· πέντε δὲ ὀρθοστάται (pilastres) ἐφαίνοντο, κατ᾽ αὐτόν, ὅτι ἀπετέλουν μέρος τοῦ περιστυλίου τοῦ Ναοῦ.

Ὁ K. Spon μετὰ τοῦ Ἄγγλου Wheler (Voyage. I. p. 162) κατὰ τὸ 1675 ἐπισκεφθέντες τὴν νῆσον, ἤκουσαν ὑπὸ τῶν κατοίκων ὅτι ἐσώζοντο τὰ ἐρείπια τοῦ παλατίου τῆς Ἑλένης, ἀλλὰ πορευθέντες δὲν εὗρον εἰμὴ δύο στήλας ἱσταμένας ἄνευ κιονοκράνου ἢ βάσεως τὰς ὁποίας ὑπέθεσαν Δωρίου ῥυθμοῦ.

Ὁ δὲ A. L. Castelan (Lettres sur la Morée et les îles de Cerigo, Hydra Zante.—Paris 1808) περὶ τὰ 1796 εἶδεν, ὡς λέγει, ἐπὶ καλλιεργημένου ἀγροῦ ἀριθμόν τινα στηλῶν μονολίθων ἱσταμένων, ἀλλὰ τὰ μέγιστα βεβλαμμένων ὑπὸ τοῦ χρόνου, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ προσδιορίσῃ εἰς ποῖον ῥυθμὸν ἀνῆκον, καθόσον μάλιστα ἦσαν ἐλλειπεῖς κιονοκράνων καὶ βάσεως. Ἐπίσης διάφορα ἄμορφα λείψανα λίθων ἅτινα πιθανῶς ἐχρησίμευον εἰς μέγα οἰκοδόμημα.

Ἐσώζετο δὲ καὶ ἡ κρηπὶς ὡς βάσις τοῦ ἀρχαίου ναοῦ χρησιμεύουσα. Προηγούμεναι ἀνασκαφαὶ εἶχον ἀνακαλύψει διαφόρους θαλάμους ἐκ μαρμάρου.

Σήμερον ἡ θέσις αὕτη καλεῖται εἰς ταῖς *Κολόναις*, στῆλαι ὅμως πλέον δὲν σώζονται, ἀλλὰ μόνον θεμέλιά τινα καὶ λίθοι εἰργασμένοι ἅτινα ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ὑπὸ τῶν γεωργῶν καταστρέφονται. Ἓν τεμάχιον στήλης ἐξ ἐγχωρίου πώρου 2 1/2′. διαμετρου σώζεται ἐντετοιχισμένον εἰς τὸ περίφραγμα τοῦ ἀγροῦ.

Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους κεῖται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶνε κτισμένον ἐξ ἀρχαίων στηλῶν, μεγίστων λίθων παραλληλογράμμων, ἐντὸς δὲ στηριζόμενον ἐπὶ 4 στηλῶν ἐγχωρίου πώρου Δωρίου ῥυθμοῦ, ὕψους 4 1/2 ἐκτὸς τοῦ κιονοκράνου, καὶ διαμέτρου τῆς βάσεως 1 1/3 ὡς ἔγγιστα· ὁ πλίνθος μιᾶς τῶν 4 στηλῶν ἐστὶ γύρωθεν πεποικιλμένος μὲ γλυφὰς ἐν εἴδει φύλλων ἀκάνθης. Ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος ὑπάρχουν ἕτερα τεμάχια στηλῶν καὶ κιονοκράνων τῶν αὐτῶν διαστάσεων μὲ τὰς 4 πρώτας. Τὸ ἀνώφλιον τῆς μεσαίας ἐσωτερικῆς θύρας τοῦ ἱεροῦ ναοῦ σύγκειται ἐξ ἐπιστηλίου Δωρίου ῥυθμοῦ, πάχους 1 1/4 καὶ ὕψους 1 3/4 εἰς ὃ διακρίνονται αἱ ταινίαι μετὰ τῶν κανόνων, ὑπ᾽ αὐτοὺς δὲ σταγόνες τρίγωνοι ἓξ τὸν ἀριθμόν. Ὁ περιφανὴς ἀρχαιοδίφης K. M. Leake ἀποφαίνεται κατὰ γενικὸν κανόνα ὅτι αἱ πλεῖσται ἐν Ἑλλάδι τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαι κατέχουν τὴν θέσιν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ναῶν. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην στηριζόμενος φρονῶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ κεῖται σήμερον εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὅπου τὸ πάλαι ἵστατο ἑλληνικὸς ναός.

Καθ᾽ ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ὄρους τούτου ἀνασκάπτονται συχνὰ ἀρχαῖοι τάφοι περιεστρωμένοι μὲ πλάκας, ἐντὸς δὲ αὐτῶν εὑρίσκονται ἀγγεῖα ἐκ κεράμου καὶ ὑέλου διαφόρων σχημάτων. Οἱ τάφοι οὗτοι εἰσὶ διατεθειμένοι ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου εἰς μακρὰν σειράν, κάποτε δὲ ἀπαντῶνται στρώματα τάφων ἀλλεπάλληλα. Τάφος τις ἀνασκαφεὶς πρὸ τριῶν

ἐτῶν ἐκαλύπτετο ὑπὸ πλακὸς ἐκ πώρου, φερούσης ἐπιγραφὴν μὲ χαρακτῆρας νεωτερίζοντας, ἀλλ' ἦτο λίαν δυσανάγνωστος, καθὸ διεφθαρμένη ὑπὸ τοῦ χρόνου· φαίνεται δὲ ὅτι περιεῖχε ψήφισμά τι καθότι ἀνεγινώσκοντο κύρια ὀνόματα. Ἡ ἐπιγραφὴ προδήλως δὲν ἐχρησίμευεν ὡς ἐπιτάφιος καθότι ἦτον ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἔσωθεν.

Ἀνασκάπτονται συχνάκις ἀρχαῖα νομίσματα διαφόρων ἐποχῶν, ἀγγεῖα, λείψανα γλυπτικῆς ἐκ μαρμάρου ὡς κιονόκρανα, παραστάδες, τεμάχια ἀνδριάντων, κεφαλαί, βωμοὶ καὶ ἄλλα ὅμοια.

Εἰς ἑτέραν θέσιν πρὸς βοῤῥᾶν τῆς νήσου, γωνίαν καλουμένην, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1850 ἀνεσκάφθησαν διάφοροι τάφοι. Εἰς ἕνα τούτων εὑρέθη κεράμειον ἀγγεῖον μελανὸν χωρητικότητος ἡμισείας πίντας ἀγγλικῆς, φέρον δὲ πλησίον τοῦ στομίου ἐπιγραφὴν ἀρχαϊκοῖς γράμμασιν FEMIKOTVLION. Τοῦτο κατέχει Ἄγγλος τις ἀξιωματικὸς Breston, ὅστις, πέμψας περιγραφὴν καὶ σχέδιον τοῦ ἀγγείου τούτου εἰς τὸ Βρεταννικὸν Μουσεῖον, ἔλαβεν ἀπάντησιν ὅτι αὐτὸ εἶνε λίαν σπουδαῖον, καθότι θέλει δώσει μέγα φῶς ὡς πρὸς τὰ ἀρχαῖα μέτρα τῆς χωρητικότητος.

Νομίσματα τῶν Κυθήρων σπανίως ἀπαντῶνται, μόνον δύο σώζονται εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ ἐν Κερκύρᾳ διατρίβοντος Ἄγγλου Woodhouse. — Ἐσχάτως εὑρέθη δακτυλιόλιθος λευκοῦ χρώματος διαφανὴς φέρων ἐπιγραφὴν ΘΕΩΤ
ΑΡΒΕ.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ
ΤΩΝ
ΣΙΝΩΝ.

—o—

Οἱ Σίναι ἢ Κινέζοι ἔχουσι καὶ αὐτοί, εἰ καὶ μὴ χριστιανοί, μεγάλην ἑβδομάδα, ἀλλὰ δεκαήμερον. Ἑορτάζουσι δὲ αὐτὴν τὸν Ἰούνιον μῆνα.

Ἡ πρώτη ἡμέρα ὀνομάζεται Καυτ-υάτ, ἡ ἡμέρα τῶν πτηνῶν, διότι κατὰ ταύτην ἀναμιμνήσκεται εἰς πάντας ὅτι τὰ πτηνὰ χρησιμεύουσιν εἰς τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν καταλύουσι δὲ κρέας τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ πολλοὶ μάλιστα εὐλαβέστεροι ἀπέχουσι παντὸς βρώματος. Κρύπτουσι δὲ μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας τὰ σαρώματα καὶ τοὺς κώδωνάς των ὡς ἀπαίσια..

Ἡ δευτέρα ὀνομάζεται Κου-υάτ, ἡ ἡμέρα τῶν σκύλων.

Οἱ Σίναι τιμῶσι τοσοῦτον τοὺς σκύλους, ὥστ' ἔχουσιν ἐπίτηδες λεπτουργοὺς διὰ νὰ κατασκευάζωσι τὰ νεκρικὰ φέρετρά των. Πιστεύουσιν ὅτι ἓν τῶν ζώων τούτων ἔσωσεν ἀπὸ τὸν θάνατον ἕνα τῶν σοφῶν τῆς Κίνας καταφαγὸν τὸν δολοφόνον. Καὶ ὅμως εἶναι τόσῳ ἀσυνεπεῖς ὥστε τρώγουσι τοὺς σκύλους.

Ἡ τρίτη ὀνομάζεται Τσεν-υάτ, ἡ ἡμέρα τῶν χοίρων, καὶ ὁμοιάζει τὴν προλαβοῦσαν, διότι ἐν αὐτῇ τελεῖται ἡ μνήμη ἑνὸς τῶν ζώων τούτων σώσαντος ἀπὸ πυρκαϊὰν πολύτιμον χειρόγραφον. Ὅθεν ἀπέχουσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην τοῦ χοιρείου κρέατος, ἐνῷ ἄλλοτε αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον στοιχεῖον τοῦ γεύματός των. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ χειρογράφου, ἂς ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλον μῦθον σινικὸν περί τινος πιθήκος ἀνακαλύψαντος χειρόγραφόν τι σχεδὸν ἐφθαρμένον, ἐκ τοῦ ὁποίου δισχυρίζονται οἱ Σῖναι ὅτι ἐξήγαγεν ὁ πρῶτος εὐρωπαῖος ὅστις ἶδεν αὐτὸ τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἀλφαβήτου. Πολλοὶ τῶν Σινῶν πιστεύουσιν ὅτι οἱ πίθηκες δύνανται νὰ λαλήσωσιν ὡς οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ὅτι δὲν θέλουσιν.

Ὁσάκις τὰ βρέφη προσβάλλονται ἀπὸ τὴν νόσον τῆς εὐλογίας, οἱ γονεῖς στέλλουσι χοῖρον εἰς τὸν πλησιέστερον ναὸν ὅπου τρέφεται μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας μέχρι θανάτου.

Ἡ τετάρτη ἡμέρα ὀνομάζεται Ὑαογκ-υατ, ἡ ἡμέρα τῶν ἀρνίων, εἶναι δὲ ἀφιερωμένη εἰς τὸν Πυν-Κυον-Βέγγαν, ποιμένα ζήσαντα πτωχόν, λάχανα μὲν τρώγοντα, καὶ ἔνδυμα φέροντα ἐκ φλοιοῦ δένδρων, ἀλλὰ διδάξαντα πῶς νὰ γίνεται χρῆσις τοῦ ἐρίου τῶν ἀρνίων. Τὰ ἀναθήματα τοῦ Θεοῦ τούτου σύγκεινται ἐκ καρπῶν, λαχάνων, οἴνου καὶ ζαχαρικῶν.

Ἡ πέμπτη ὀνομάζεται Νευ-υάτ, ἡ ἡμέρα τῶν δαμάλεων. Ἓν τῶν ζώων τούτων εἶχε γαλουχήσει βρέφος οὗ τινος οἱ γονεῖς εἶχον ἀποθάνει, τὸ ὁποῖον ἡλικιωθὲν ἔγεινε μανδαρῖνος, καὶ ἀνήγειρε ναὸν εἰς τὴν τροφόν του. Πολλοὶ ἀπέχουσιν ὁλοτελῶς τοῦ κρέατος τῶν βοῶν, καὶ ἄλλοι, γινόμενοι τεσσαρακονταετεῖς, παύουσι τοῦ νὰ τρώγωσι τοιαῦτο διὰ νὰ μὴ κολασθῶσιν. Ἐνταῦθα ἂς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι οἱ Σῖναι δὲν φέρουσι μύστακας εἰμὴ ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ ἀνωτέρω, καὶ γένειον ἀπὸ πεντήκοντα.

Ἡ ἕκτη ὀνομάζεται Μα-υάτ, ἡ ἡμέρα τῶν ἵππων. Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τοῦ λαοῦ τὴν ὠφέλειαν τοῦ τετραπόδου τούτου.

Ἡ ἑβδόμη, καλουμένη, Ὑεν-υάτ, εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν Πον-τσό, διδάξαντα εἰς τοὺς Σίνας νὰ τρέφωνται μὲ ὀρύζιον σῖτον καὶ κρέας. Τὰ ἀναθήματα τοῦ ναοῦ του σύγκεινται ἐκ λαχανικῶν, οἴνου καὶ ὕδατος.

Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ἀνήκει καὶ ἡ ὀγδόη ἡμέρα ἥτις καλεῖται Κο-υάτ, ἡ ἡμέρα τῶν δημητριακῶν καρπῶν, διότι αὐτὸς πρῶτος ἐδίδαξε νὰ τρέφωνται ἐξ αὐτῶν.

Αὐτὸς ἑορτάζεται καὶ τὴν ἐννάτην, καὶ ὅστις θέλει νὰ εὐτυχήσῃ πρέπει νὰ τῷ ἀναθέσῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὀνομαζομένην Μο-υάτ, (ἡμέρα λίνου) προσφοράς.

Ὁ Πον-Τσό, ἐνὶ λόγῳ, εἶναι ὁ προστάτης τῶν πλείστων ἐφευρέσεων. Ἄνευ αὐτοῦ οἱ Σῖναι ἤθελον ἀγνοεῖ καὶ τοὺς ἐρεβίνθους καὶ τοὺς κυάμους· διὸ εἰς αὐτὸν εἶναι ἀφιερωμένη καὶ ἡ δεκάτη ἡμέρα, Ὑο-νοὶ

καλουμένη, (ἡμέρα κυάμων καὶ ἐρεβίνθων). Λέγεται δὲ ὅτι ἔζησεν ὅσον καὶ ὁ Μαθουσάλας, καὶ ὅτι εἶχε τὴν σοφίαν τοῦ Σολομῶντος.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΚΡΟΚΟΔΕΙΛΟΙ. Ὁ Βολταῖρος, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἡροδότου, εἶπεν· «ὁ πατὴρ οὗτος τῆς ἱστορίας ὅστις ἔπλασε τόσους μύθους». — «Ce père de l'histoire qui nous a fait tant de contes». —

Ἡ ἰδέα αὕτη περὶ τῆς ῥοπῆς τοῦ Ἡροδότου πρὸς τὸ ψεῦδος ἐπεκράτησεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας· ἀλλ' αἱ ἐπιστημονικώτεραι ἔρευναι τῆς ΙΗ' καὶ ΙΘ'. ἑκατονταετηρίδος, ἀπέδειξαν ὅτι ὁ πατὴρ ἐκεῖνος τῆς ἱστορίας ἔγραψε μετὰ παρατηρήσεις ἀκριβεῖς καὶ βαθείας.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Κ. Geoffroy-Saint-Hilaire, φυσιολόγος Γάλλος, ἀνέλαβε νὰ δικαιολογήσῃ τὸν Ἡρόδοτον, καὶ ν' ἀποδείξῃ κούφους τοὺς οὕτω ἐπιπολαίως καταδικάσαντας αὐτόν.

Ὁ Ἡρόδοτος λέγει, παραδείγματος χάριν, ὅτι ὁ κροκόδειλος «απάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν θνητῶν ἐξ ἐλαχίστου μέγιστον γίνεται,» ὅτι ἔχει τὴν κάτω γνάθον ἀκίνητον, ὅτι προσάγει τὴν ἄνω τῇ κάτω, ὅτι μόνον μεταξὺ τῶν θηρίων δὲν ἔχει γλῶσσαν καὶ τὰ τοιαῦτα.

Λέγει προσέτι ὅτι ὁ κροκόδειλος, αὐξανόμενος, γίνεται εἰς ἑπτακαίδεκα πήχεας καὶ μείζων ἔτι, καὶ ὅτι ἐξέρχεται ἀπὸ ὠὸν ὄχι ποτὲ μεγαλήτερον ὠοῦ χηνός. Βεβαιοῖ δὲ συγχρόνως ὅτι, ὅταν ἐκβαίνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος εἰς τὴν γῆν, ἀνοίγων τὸ στόμα τὸ ὁποῖον εἶχε γενεῖ μεστὸν βδελλῶν ἐνῷ ἦτο ἐντὸς ἐκείνου, ἐπιτρέπει εἰς μικρόν τι πτηνόν, τροχίλον καλούμενον, νὰ εἰσδύῃ εἰς αὐτὸ, καὶ νὰ καταπίνῃ τὰς βδέλλας· καὶ ὄχι μόνον δὲν τὸ βλάπτει, ἀλλὰ καὶ ἥδεται ὠφελούμενος. (*)

Ὁ σοφὸς Γάλλος οὗτινος ἐμνημονεύσαμεν τὸ ὄνομα ἰδὼν ὅλα ταῦτα ἰδίοις ὀφθαλμοῖς· προστίθησι δὲ μόνον ὅτι ὁ κροκόδειλος ἔχει μὲν γλῶσσαν, ἀλλ' εἶναι τοσούτῳ βραχεῖα, ὥστε οὐδὲ νὰ ἐγγίζῃ δι' αὐτῆς δύναται τας ἐν τῷ λαρυγγί του βδέλλας (**).

ΜΕΛΕΑΓΡΙΔΕΣ ΙΝΔΙΚΑΙ. Ἡ ἀνατροφὴ τῶν κατοικιδίων ζώων εἶναι πάντῃ ἀτελὴς παρ' ἡμῖν. Εἰς τὴν δυτικὴν ὅμως Εὐρώπην, καὶ τὰ τετράποδα καὶ αἱ ὄρνεις ὑποβάλλονται εἰς πεφωτισμένην ἀγωγὴν, τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς εἶναι διττός· α'.) να καταστασταθῶσιν αὐτὰ εὐρωστότερα καὶ ἑπομένως παραγωγὰ πλειοτέρου εἰσοδήματος εἰς τὸν κτηνοτρόφον, καὶ β'.) νὰ ἀναδειχθῇ τὸ κρέας αὐτῶν καὶ λιπαρότερον καὶ γλυκύτερον. Καὶ μὴ νομίσωμεν ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο προσὸν ὠφελεῖ μόνον τοὺς γαστριμάργους· ἐξ ἐναντίας εἰσάγει οἰκονομίαν καὶ εἰς τῶν πολυφάγων αὐτῶν τὸ βαλάντιον. καθόσον τὸ λιπαρὸν καὶ εὔχυμον κρέας χορτάζει ταχύτερον τὸν τρώγοντα.

Ἓν τῶν ζώων τούτων, οὗ τινος πρό τινων ἐτῶν γίνεται μεγίστη χρῆσις παρ' ἡμῖν εἶναι καὶ ἡ Ἰνδικὴ Μελεαγρίς· αὐτὴ ἀντικατέστησε πολλαχοῦ τὸ ἄλλοτε κλασικὸν ἀρνίον. Σπανίως προσκαλεῖσαι εἰς γεῦμα χωρὶς νὰ σὲ παρουσιάσωσι καὶ *κοῦρκον* ἢ *γάλλον* ἐψητόν· ἀλλὰ καὶ σπανίως ἡ γεῦσίς του ἡδύνει τὸν οὐρανίσκον σου.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν νεοσσῶν τῶν μελεαγρίδων, εἶναι ἴσως, μεταξὺ ὅλων τῶν κατοικιδίων, ἡ μᾶλλον δύσκολος· διότι ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναβλαστήσεως τοῦ ἐρυθροῦ λόφου αὐτῶν εἶναι εἰς ἄκρον κρίσιμος. Πολλάκις ἀποθνήσκουσι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην καὶ τὰ δύο τρίτα τοῦ ἀριθμοῦ τὸν ὁποῖον ἔχεις εἰς τὴν αὐλήν σου.

Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Βικτωρία, ἥτις ἔχει πλουσιώτατον ὀρνιθοτροφεῖον παρὰ το προσφιλὲς ὑποστατικὸν τοῦ συζύγου της, εὗρεν ἐσχάτως μέθοδον τοῦ νὰ ἐλαττώνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων τὰ ὁποῖα ἀφήρπαζε προώρως ὁ θάνατος κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον. Ἀφοῦ ἐξήντλησε πρὸς τοῦτο πάντα γνωστὸν τρόπον, δοῦσα ἐπὶ ματαίῳ εἰς τοὺς νεοσσοὺς καὶ πετροσέλινον, καὶ κνήδας ἀνακάνθους καὶ ἄλλα τοιαῦτα, μετεχειρίσθη ἐπὶ τέλους κρόμμυα φέροντα καὶ τὸν χιτῶνα καὶ τὸν κορμόν των. Ἔκτοτε ὁ θάνατος ἔπαυσε σχεδὸν ὅλως διόλου.

Ὁ τρόπος αὐτὸς, μεταφερθεὶς ἀμέσως καὶ εἰς Γαλλίαν, εὐδοκίμησεν ἐπίσης, ἀλλ' ὁπωσοῦν διαρρυθμισθεὶς ὑπὸ τῶν ὀρνιθοτρόφων· διότι πρὸς τὰ κρόμμυα, προσθέτουσι καὶ ἴσην δόσιν ἄρτου βεβρεγμένου, καὶ ὠῶν πεπηγμένων, τὰ ὁποῖα, κατακερματίζοντες δίδουσιν εἰς τας μελεαγρίδας.

Ἡ τροφὴ αὕτη ἀρέσκει εἰς ἄκρον εἰς τὰς ὄρνιθας ταύτας· καὶ πρῶτον μὲν καταβροχθίζουσι τὰ λευκὰ μέρη τοῦ βολβοῦ,· δεύτερον δὲ τὸν κορμὸν, μετὰ ταῦτα τὰ ὠὰ, καὶ ἐπὶ τέλους τὸν ἄρτον, καὶ τοῦτον διότι μετέσχε τῆς ὀσμῆς τῶν κρομμύων τὰ ὁποῖα ὑπεραγαπῶσι.

Τὸν τρόπον τοῦτον, δοκιμασθέντα καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, συνιστῶμεν θερμῶς εις τοὺς ὀρνιθοτρόφους τῆς Ἑλλάδος.

ΑΙΞ ΓΑΛΑΚΤΟΦΟΡΟΣ. Ὁ Ἀριστοτέλης ὁμιλεῖ περί τινος αἰγὸς ἄῤῥενος ζῶντος ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ, ὅστις ἔχων δύο μαστοὺς, «γάλα ἠμέλγετο τοσοῦτον ὥστε γίνεσθαι τροφαλίδας,» ἡ τυρία μικρά. Προστίθησι δὲ ὅτι ὁ παράδοξος οὗτος αἰξ γεννήσας υἱὸν μετέδωκε πρὸς αὐτὸν τὸ γαλακτοποιητικὸν τοῦτο προτέρημά του. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐθεωρήθη παρὰ τοῦ χρησμοῦ ὡς προσημαίνον ἐπίκτησιν ἢ αὔξησιν χρημάτων. (*)

(*) Ἡρόδ Βιβλ. Β'. Κεφ. 68.

(**) Περὶ κροκοδείλου ἀνάγνωθι καὶ τὰ ἐν τῷ Φυλλ. ΚΓ'. τῆς Πανδώρας Σελ. 355—356. γραφέντα.

(*) Ἀριστοτ. περὶ ζώων ἱστορ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. 20.

Ἀλλὰ παρὰ τοὺς αἶγας παρετηρήθησαν καὶ ἄλλα ζῶα ἄῤῥενα γαλακτοφόρα. Ὁ Martin Schuring ἐν τῷ περὶ *Συλληψιλογίας* συγγράμματί του, καὶ ὁ Haller ἐν τοῖς *Φυσιολογικοῖς* αὐτοῦ *Στοιχείοις*, ἀναφέρουσι παραδείγματα τοιαῦτα, βεβαιωθέντα μετὰ παρατηρήσεις γενομένας τὴν ιϛ΄. ιζ΄. καὶ ιή. ἑκατονταετηρίδα, ἀναγόμενα εἰς κύνας, γαλᾶς, ταύρους καὶ κριοὺς ἄῤῥενας.

Ὁ Ἀριστοτέλης βεβαιοῖ προσέτι, ὅτι «καὶ ἐν τοῖς ἀνδράσι μεθ' ἥβην ἐνίοις ἐκθλίβεται ὀλίγον γάλα,» καὶ ὅτι ἀμελγόμενοί τινες ἐκφέρουσι καὶ πολύ. (**)

Το περιεργον τοῦτο ἐπικυροῦσι καὶ οἱ νεώτεροι, ὅ τε Schuring, καὶ ὁ Haller, καὶ ὁ Schacher, προσεπιφέροντες μάλιστα καὶ πολλὰ παραδείγματα. Ὁ Κ. Humbold ἐν τῇ *Περιηγήσει* αὐτοῦ *κατὰ τὰς ἰσημερίους χώρας* ὁμιλεῖ περὶ ἀνδρός τινος ὅστις, ὄχι μόνον ἦτο γαλακτοφόρος, ἀλλὰ καὶ γάλα ἱκανὸν ἔχων ἐγαλούχησε πέντε ὁλοκλήρους μῆνας τὸ τέκνον του. Ἡ εὐπιστία καὶ ἡ φαντασία περιηγητῶν τινων, καθολικεύσασα τὰ παραδείγματα ταῦτα, διέδωκεν ὅτι ἐν Βρασιλλίᾳ καὶ ἔν τισι χώραις τῆς Ἀφρικῆς, τὰ βρέφη γαλακτοτροφοῦνται ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ ὄχι ὑπὸ γυναικῶν.

Τοιοῦτος τράγος γαλακτοφόρος ὑπῆρχε τὸ 1845 καὶ ἐν τῷ κτηνοτροφείῳ τῆς Γαλλίας· ἦτο δὲ εἰς ἄκρον μεγαλόσωμος καὶ ἀκέρατος, καὶ ἔζησεν ἐν τῷ καταστήματι ἐκείνῳ πέντε ἔτη. Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα οἱ δύο ὀγκωδέστατοι μαστοί του περιεῖχον ἀδιακόπως γάλα, ἀφθονώτερον μὲν τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, πυκνότερον δὲ τὸν χειμῶνα. Ἐγένετο δὲ πολλάκις πατήρ. Καί ποτε ἀποθανούσης τῆς μητρὸς ἑνὸς τῶν ἐριφίων του, αὐτὸς ἐγαλούχησε τὸ ὀρφανόν.

Η ΜΗΤΗΡ.

—o—

Ἀσέληνος, ζοφώδης νύξ! στενάζουν τὰ στοιχεῖα.
Ὁ πλημμυρήσας ποταμὸς ἀφρίζων ἀναβράζει.
Τὴν γῆν νὰ κρύψῃ σύμπασαν τὸ ὕδωρ πλησιάζει.
Ὤ! θέαμα ἐλεεινόν! ὤ! ἔποψις ἀγρία!!

—o—

Τὰ θέμεθλα σαλεύονται· οἰκίαι καταπίπτουν.
Οὐδεὶς φραγμὸς ἀντίκειται εἰς ῥεῦμα καταβαῖνον.
Κραυγαὶ φευγόντων ἀντηχοῦν καὶ θρῆνοι πνιγομένων,
Καὶ ζῶα δένδρα καὶ νεκροὶ τὰ ὕδατα καλύπτουν.

—o—

Πλὴν μόνη ἀδιάφορος οὔτ' ὦτα, οὔτ' αἰσθήσεις,
Ἡ μήτηρ ἔχει· ἀπαθὴς δὲν φεύγει· δὲν κινεῖται.
Ἆ! τὸ ἀθῶον τέκνον της νεκρὸν ἐμπρός της κεῖται,
Καὶ πέριξ της γῆ ἔρημος ἡ θορυβοῦσα φύσις.

—o—

Τὸ ῥεῦμ' αὐξάνει· ὀδυρμοὶ πληροῦσι τὸν ἀέρα.
Πλὴν οἱ κλαυθμοὶ δὲν παύουσι καὶ θρῆνοι τῆς ἀθλίας.
Τῆς φθοροφόρου ταραχῆς, τῆς λύσσης τῆς ἀγρίας,
Ἡ ταραχὴ τοῦ στήθους της πολὺ ἀγριωτέρα.

—o—

Ὡς φεύγοντα φαντάσματα διώκει ὁ βορέας
Γιγαντιαῖα τμήματα διαφανῶν κρυστάλλων
Τὸ κῦμα, πᾶν ἐμπόδιον, πᾶν χῶμα ὑπερβάλλον,
Ὑψοῦται, εἰς τὴν κλαίουσαν νὰ δώσῃ θλίψεις νέας.

—o—

Πλὴν τολμηρὸν πλοιάριον προβαίνει νὰ τὴν σώσῃ·
Βραχίων ὁδηγεῖ αὐτὸ ἀόρατος καὶ θεῖος.
«Λαβὲ ὅ,τι πολύτιμον,» ἠκούσθη αἰφνιδίως,
«Καὶ σπεῦσον πρὶν τὰ ὕδατα εἰσέτι ἀναβῶσι.»

—o—

Εἰς τὴν φωνὴν ἡ δυστυχὴς ἠγέρθη ἐκ χιλίων
Καρδιοφθόρων σκέψεων καὶ στοχασμῶν βαθέων·
Τὸ βλέμμα περιέστρεψε ψυχρὸν καὶ δακρυῤῥέον....
Ἡ μοῖρα καταστρεπτική, ὁ θάνατος πλησίον!

—o—

Ἀδημονοῦσ' ἁπανταχοῦ ζητεῖ τοὺς θησαυρούς της.
Πλὴν δὲν εὑρίσκ' ἠδύσματα, ἀδάμαντας, χρυσίον.
Ἡ ὅρασίς της ἀσθενὴς ἐκ τῶν πολλῶν δακρύων,
Ἐκ τῆς ἀμέτρου θλίψεως ἐσάλευσεν ὁ νοῦς της.

—o—

«Ἐλθὲ» καὶ πάλιν ἔκραξε φωνὴ ἀπὸ τοῦ πλοίου·
«Πᾶσα στιγμὴ πολύτιμος, ἐλθὲ καὶ μὴ βραδύνῃς.»
Καὶ πάλιν περιβλέψαντες οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκείνης
Ἀπήντησαν τὸ λείψανον τοῦ πελιδνοῦ παιδίου.

—o—

«Ὦ! δυστυχία!!» ἔκραξαν τὰ χείλη τῆς ἀθλίας·
«Ἰδού, ἰδοὺ ὁ θησαυρός· αὐτὸν ἐζήτουν μόνον.»
Τὸ τέκνον της ἐπέρασα ἐπὶ τῶν βραχιόνων
Ἐῤῥίφθ' εἰς τὸ πλοιάριον μὲ γέλωτα μανίας.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ.

(**) Αὐτόθι. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Βιβλ. Α΄. Κεφ. 12) εἰς ὅλους τοὺς ἄῤῥενας «ἐγγίνεται γάλα» ἀλλὰ δὲν ἐξέρχεται διότι «πυκνὴ ἡ σὰρξ τοῖς ἄῤῥεσι, ταῖς δὲ γυναιξὶ σομφή, καὶ πόρων μεστή.»

15. ΦΕΒΡΟΥΑΡ. 1853. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 70.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ

ΤΗΣ

ΣΑΛΙΣΒΟΥΡΙΑΣ

Ἤτοι

Η ΣΤΕΦΘΕΙΣΑ ΑΡΕΤΗ.

(*Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.*)

—c—

Ἐδουάρδος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας καὶ πατὴρ τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου Ἐδουάρδου, ὅστις ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Πρίγκηψ τῆς Οὐαλλίας ἐνίκησε τοὺς Γάλλους παρὰ τὸ Πικτάυΐον συλλαβὼν καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἰωάννην, εἰς διηνεκῆ πρὸς τοὺς Γάλλους διατελῶν πόλεμον, καὶ βλέπων ὅτι οἱ ὅμοροι αὐτοῦ Σκῶτοι, ὠφελούμενοι ἐκ τῆς περιστάσεως, ἐπειρῶντο τὴν κατάκτησιν μέρους τῶν ἐπαρχιῶν του, ἔπεμψε τὸν λοχαγὸν Γουλιέλμον δὲ Μοντάγκιον μετὰ στρατοῦ ἀξιολόγου πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ὁρίων. Οὗτος δὲ διὰ πολλῶν ἀγώνων ἀπέκρουσε τοὺς ἐχθροὺς, ἐνίσχυσε τὸ Ῥοζαμποὺρ, καὶ πολλὰ διέπραξεν ἔργα ἀγαθὰ, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ βασιλεὺς, ἐπαξίως ἀνταμείβων αὐτὸν, ἀνέδειξε κόμητα τῆς Σαλισβουρίας, καὶ ἐνύμφευσε μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ πρωθυπουργοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν μᾶλλον εὐειδῶν νεανίδων τῆς Αὐλῆς.

Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὸν γάμον αὐτοῦ ὁ Μοντάγκιος μετὰ τοῦ κόμητος δὲ Σουφφὸρ ἐστάλη παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς Φλάνδραν. Ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἀπέβη δυστυχὴς, διότι αἰχμαλωτισθέντες ἀμφότεροι μετεφέρθησαν εἰς Γαλλίαν· τὸ δὲ χεῖρον, οἱ Σκῶτοι ὠφεληθέντες ἐκ τῆς ἀτυχίας ταύτης, καὶ ὑπολαβόντες τὴν κομητείαν τῆς Σαλισβουρίας ὅλως ἀπροστάτευτον, ἔσπευσαν πρὸς πολιορκίαν αὐτῆς ὑποκινήσαντες καὶ στρατὸν, μεθ' οὗ ἤλπιζον νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' ἐψεύσθησαν τῶν ἐλπίδων των· διότι, ὁ κόμης ἀναχωρῶν, τόσον καλῶς διέθεσε τὰ πράγματα, καὶ τόσον συνετὰς διαταγὰς ἔδωκεν, ὥστε ἡ φρουρὰ τοὺς ἀπεδίωξε μὲ μεγίστην αὐτῶν καταστροφήν.

Ὁ βασιλεὺς, πληροφορηθεὶς τὴν εἰσβολὴν ταύτην, ἐκίνησε μετὰ στρατοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ φρουρίου. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἔμαθε τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας; καὶ ἐπομένως τὸ ἀνωφελὲς τῆς βοηθείας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτον ἤδη πολλὰ πλησίον, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ πρὶν ἴδῃ τὴν κόμησσαν τῆς Σαλισβουρίας καὶ συνδιαλεχθῇ φιλοφρόνως μετ' αὐτῆς περὶ τοῦ τρόμου, ὃν ἐπροξένησαν εἰς αὐτὴν οἱ Σκῶτοι. Πλὴν, φεῦ! ὁ βασιλεὺς διὰ πολλοῦ ἐπλήρωσε τὴν περιποίησιν ταύτην.

Ἡ κόμησσα, εἰδοποιηθεῖσα περὶ τῆς τιμῆς ἧς ἠξιοῦτο παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξῆλθεν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ παρακολουθουμένη ὑπὸ τῶν ἀμφιπόλων αὐτῆς, καὶ συνοδευομένη ὑπὸ τῶν γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες τόσον ἀνδρείως τὴν ὑπερασπίσθησαν. Ἐπεμελήθη δὲ νὰ κοσμήσῃ ἑαυτὴν μ' ὅ,τι τιμαλφέστερον

εἶχεν, ὥστε ὁ καλλωπισμὸς οὗτος, ἅμα δὲ καὶ ἡ χαρὰ ὅτι διέφυγε κίνδυνον τόσῳ μέγαν καθίστανον λαμπρότερον τὸ κάλλος αὐτῆς, οὐχὶ ἀμέτοχον αἰδοῦς καὶ μετριοφροσύνης.

Τοιαύτη λοιπὸν παρουσιάσθη τῷ Ἐδουάρδῳ, ὥστε οὗτος εὗρεν αὐτὴν περικαλλεστέραν πασῶν ἅς ποτε εἶχεν ἰδεῖ, καὶ μᾶλλον ἐπίφοβον καὶ αὐτῶν τῶν Γάλλων καὶ Σκώτων, κἂν ἤθελον ἔχει πάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις συγκεντρωμένας.

Μετὰ δὲ τὰς συνήθεις φιλοφρονήσεις, νομίζω, κυρία μου, τῇ εἶπε μὲ ὕφος ἐρασμιώτατον, ὅτι περιττὸν ἦτο νὰ ὁπλισθῶσιν οἱ ἀνδρεῖοι οὗτοι πρὸς ὑπεράσπισίν σας, διότι ἀρκετὸν ἤθελεν εἶσθαι νὰ φανῆτε ἐπὶ τῶν προμαχώνων τοῦ φρουρίου· οἱ δ' ἐχθροὶ σεβόμενοι τα θέλγητρά σας, οὐδ' ἤθελον τολμήσει νὰ τὸ προσβάλωσι, διότι ἠθέλετε προξενήσει πλείονα ἐν τῇ καρδίᾳ των ἐντύπωσιν, ἢ ὅσην τὰ ὅπλα των ἐπέφερον βλάβην ἐπὶ τοῦ φρουρίου.

Ἀλλ' ἡ κόμησσα ἐρυθριάσασα, Βασιλεῦ, ἀπήντησε, στοχάζομαι ὅτι δὲν θὰ ἤμην τόσον ἀσφαλὴς, εἰς ἣν θέσιν ἡ Υ. Μ. ἔκρινεν εὔλογον νὰ τεθῶ, διότι ὁ τρόπος καθ' ὃν οἱ Σκῶτοι προσέβαλλον, ἐπέκεινα τῶν δώδεκα ὡρῶν, τὸ φρούριον τοῦτο, ἔνθα ἐγνώριζον καλῶς ὅτι εὑρισκόμην, ἀποδεικνύει ἐναργῶς ὅτι ἀπεκδύθησαν πᾶσαν φιλανθρωπίαν, καὶ ὅτι οὐδὲν παρ' αὐτῶν εὐγενὲς αἴσθημα ὤφειλον νὰ περιμένω.

Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης, ἐνόησεν ὁ βασιλεὺς ὅτι ἡ κόμησσα ἠθέλησε ν' ἀλλάξῃ τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην. Θαυμάσας δὲ τὴν φρόνησιν αὐτῆς, καὶ μὴ ἐπιθυμῶν νὰ τὴν λυπήσῃ, ὑπάγωμεν, εἶπε, κυρία, εἰς τὸ φρούριον, ἵνα ἴδωμεν τὰ κρημνισθέντα μέρη ἀπὸ τὰς σφαίρας τῶν ἐχθρῶν, ἅτινα δυνατὸν νὰ ἐπισκευασθῶσιν εὐκολώτερον ἀπὸ τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας ὑμεῖς προξενεῖτε μὲν, ἀλλὰ δὲν θέλετε, ὡς βλέπω, νὰ ὁμολογήσετε.

Ἡ κόμησσα εἶχε προπαρασκευάσει γεῦμα μεγαλοπρεπὲς, ὅπερ παρέθηκεν ἅμα τῇ ἀφίξει τῆς Α. Μ. Ἀλλ' ὁ μονάρχης οὗτος οὐδὲν σχεδὸν ἐγεύθη, προσέχων ὅλως εἰς τὰ σπάνια πλεονεκτήματα τῆς ὡραίας ἐκείνης, καὶ κατεχόμενος ἀπὸ τὴν πάλην τῆς καρδίας του προερχομένης ἐκ τοῦ βλαστήσαντος τότε πάθους του. Ἐπειδὴ, ἐκτὸς τῆς μεγίστης δυσκολίας, ἣν προέβλεπεν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς καρδίας τῆς κομήσσης, ᾐσθάνετο ἐνταυτῷ ὅτι ἡ γενναιότης τὸν ἀπέτρεπε τοῦ νὰ τὴν προσβάλῃ, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐξουσίαν του, ὅπως δελεάσῃ σύζυγον ἀνδρὸς, ὅστις διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις του ἦτον ἄξιος ἀνταμοιβῆς ἄλλης, καὶ μάλιστα καθ' ὃν καιρὸν οἱ ἐχθροί του κατεῖχον αὐτὸν σιδηροδέσμιον. Πῶς, ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ, νὰ ἐπαυξήσω τὰς λύπας του, ἀφαιρῶν ἀπ' αὐτοῦ τὸ μόνον, ὅπερ δύναται νὰ τὰς ἀνακουφίσῃ; Ὄχι, ποσῶς δὲν συγκατατίθεμαι· ἡ τῆς κομήσσης ἀρετὴ πρέπει, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, νὰ μοὶ γείνῃ παραδειγματικὴ, καὶ νὰ μ' ἐνισχύσῃ κατὰ τῆς ἐντυπώσεως, ἣν ἐπροξένησαν ἐπὶ τῆς καρδίας μου τὰ θέλγητρά της.

Ἐνῷ τοιαῦτα διελογίζετο, ἡ κόμησσα θλιβομένη διότι δὲν ἔτρωγε, καὶ νομίζουσα ὅτι τὰ ἐδέσματα δὲν ἦσαν ἀρεστὰ εἰς αὐτὸν, ἔσπευσε νὰ δικαιολογηθῇ εἰποῦσα ὅτι ταῦτα ἦσαν ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων της, καὶ ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἦτο συνειθισμένη νὰ ἔχῃ ὁμοτράπεζον τοιοῦτον μέγιστον μονάρχην, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἐπιεικῆ συγκατάβασιν τῆς Α. Μ. καθ' ὃν καιρὸν μάλιστα αἱ ταραχαὶ τῆς πολιορκίας ἐπέφερον μεγάλην σύγχυσιν εἴς τε τὸν νοῦν καὶ τὴν οἰκίαν της.

Τῆς λύπης μου τὸ αἴτιον δὲν εἶναι τοῦτο, ἀπήντησεν ὁ βασιλεὺς στενάξας βαθέως, ἀλλ' ἡ ταραχὴ τῆς καρδίας μου, προσέθηκε ψιθυρίζων. Ἡ κόμησσα ὅμως, ἄπειρος ἐρωτικῶν συνδιαλέξεων, δὲν ἐνόησε παντάπασι τὴν ἀπάντησιν, καὶ νομίσασα ὅτι ὁ βασιλεὺς ελυπεῖτο διὰ τὴν ἁρπαγὴν, τὴν ὁποίαν οἱ Σκῶτοι ἐτόλμησαν νὰ ἐπιχειρήσωσι, τῷ παρετήρησε ταπεινῶς ὅτι ἔπρεπεν ἤδη νὰ λησμονήσῃ τὴν ὕβριν ταύτην, καὶ νὰ εὐχαριστηθῇ διὰ τὴν νίκην, καὶ νὰ χαίρῃ, καθόσον αὕτη δὲν ἐπροξένησε πολλὴν αἱματοχυσίαν.

Ἀ! Κυρία, εἶπε τότε ὁ βασιλεὺς, ἐγκαταλιπὼν τὴν τράπεζαν, καὶ ὁδηγήσας τὴν κόμησσαν πλησίον τινὸς παραθύρου, μὲ εἶνε ἀδύνατον ν' ἀνθέξω πλέον, ἡ γενναιότης μου ἐξηντλήθη ἂν καὶ ἐπάλαισεν ἀρκετὰ πρὸς τὸ πάθος μου τὸ ὁποῖον ὑμεῖς μόνον δύνασθε νὰ θεραπεύσητε.

Βασιλεῦ! ἀνεφώνησεν ἔκπληκτος ἡ κόμησσα, νομίσασα ὅτι ὁ ἡγεμὼν ᾐσθάνετο μεγίστην τινὰ θλίψιν, ἄς μοὶ διακοινώσῃ ταχέως ἡ Υ. Μ. τὴν λύπην της, καὶ εἶμαι πρόθυμος καὶ την τελευταίαν τοῦ αἵματός μου νὰ χύσω ῥανίδα, ἐὰν αὕτη θεωρηθῇ ἀναγκαία, χάριν τοῦ κυριάρχου, εὐεργέτου, καὶ σωτῆρός μου.

Τῆς εὐσπλαγχνίας σας ἔχω ἀνάγκην καὶ οὐχὶ τοῦ αἵματός σας, ἀπήντησεν ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ αὐτὸ μὲ εἶναι πολυτιμότατον, καὶ δεν ἐπιθυμῶ νὰ χυθῇ· καὶ ἂν ἦνε ἀληθὲς ὅτι ἐπιθυμεῖτε τὴν ὕπαρξίν μου, ὀλίγη ἐκ μέρους ὑμῶν συμπάθεια, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴ ἡ φιλανθρωπία σᾶς ἐπιβάλλει, δύναται ν' ἀπομακρύνῃ τὴν θλίψιν, τὴν ὁποίαν οἱ ὀφθαλμοί σας μοὶ ἐπέφεραν. Ἦλθον ἐνταῦθα νὰ σᾶς ὑπερασπισθῶ κατὰ τῶν προπετῶν ἐκείνων τῶν τολμησάντων νὰ σᾶς προσβάλωσι, καὶ πρὸς ἀνταμοιβὴν τῆς καλῆς μου διαθέσεως καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν μου, κατεστράφην ὁ ἴδιος καὶ ἡττήθην ἐκ τῆς ἰσχύος τῶν θελγήτρων σας. Δὲν πρέπει τάχα νὰ φεισθῆτε ἑνὸς ἡγεμόνος, παρ' οὗ νομίζετε ὅτι ἔχετε ὑποχρεώσεις τινάς, καὶ ὅστις ἐθεώρει ἀείποτε τὴν οἰκογένειάν σας μέ τινα προτίμησιν; Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ κακὸν ἔγεινε τέλος, δὲν εἶνε ἐπάναγκες ν' ἀναδράμω πρὸς τὸ αἴτιον, ὅπως εὕρω θεραπείαν; Καὶ εἶνε δυνατὸν νὰ φανῆτε τόσον σκληρὰ ὥστε νὰ μοὶ τὴν ἀποποιηθῆτε, ἐνῷ μάλιστα γνωρίζετε ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἡ ζωή μου;

Τοιαῦτα λέγων ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθῇ ἐπὶ πολὺ καθότι ἡ κόμησσα, ἐκπλαγεῖσα δὲν εἶχε κατὰ νοῦν νὰ τὸν διακόψῃ. Ἀλλὰ στρέψας τὸν λόγον, καὶ πῶς, κυρία, τῇ εἶπε περιπαθῶς, δὲν ἀποκρίνεσθε; λαλήσατε, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ὡραίου σας στόματος ἀναμένω τὴν ἀπόφασιν τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου μου.

Ὁμολογῶ, βασιλεῦ, εἶπε τότε ἡ κόμησσα, ὅτι τοσοῦτον οἱ λόγοι σας μ' ἐξέπληξαν, ὥστε ἀποροῦσα

λέξεων, δι' ὧν νὰ δυνηθῶ νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν ἔκπληξίν μου, ἔμεινα σιωπηλὴ μέχρι ταύτης τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν μὲ ὑποχρεοῖτε νὰ λαλήσω. Δὲν δύναμαι νὰ συνέλθω· πῶς! νὰ θελήσητε ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ν' ἀναμίξητε τόσας προσβολὰς μὲ τόσας καλοκαγαθίας, φέρων με εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε ν' ἀγοράσω διὰ τῆς τιμῆς μου τὴν ἐπίσκεψιν, τὴν ὁποίαν ηὐδοκήσετε νὰ μοὶ κάμετε; Διέφυγε, βασιλεῦ, τῆς μνήμης σας ἡ μεγάλη πρὸς ὑμᾶς ἀφοσίωσις τῆς οἰκογενείας μου, καὶ σᾶς συγχωρεῖ ἡ φιλανθρωπία νὰ διανοῆσθε ὅπως δελεάσητε σύζυγον ἀνδρὸς, κατεχομένου παρὰ τῶν ἐχθρῶν σας σιδηροδεσμίου; Ἀ! ἄφετέ με νὰ θρηνῶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας του· ἄφετέ με νὰ θρηνῶ τὴν ἀπουσίαν του, καὶ μὴν αὐξάνετε τὴν θλῖψιν μου διὰ προτάσεων, τὰς ὁποίας παρ' οὐδενὸς ἄλλου τολμητίου, πλὴν ὑμῶν, ἤθελον ἀκροασθῇ τόσον συγκαταβατικῶς. Ἂν καὶ κυριάρχης, ἡ ἐξουσία σας ὅμως, βασιλεῦ, ἔχει ὅρια, καὶ ἐπειδὴ αἰτεῖτε θετικὴν παρ' ἐμοῦ ἀπάντησιν, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς εἴπω, ἄνευ παρεκτροπῆς τοῦ πρὸς ὑμᾶς ὀφειλομένου σεβασμοῦ, ὅτι δύνασθε, ἐὰν θέλητε, νὰ μ' ἀφαιρέσητε τὴν ζωὴν, νὰ μ' ἀποστερήσητε παντὸς ἀγαθοῦ, ὅπερ δυνατὸν νὰ ἔχω, οὐδέποτε ὅμως νὰ μὲ κατορθώσητε ν' ἀπολέσω την τιμὴν, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ ζωὴ καὶ τὸ μέλλον ἤθελον με προξενεῖ φρίκην, καὶ ἥτις μόνη δύναται νὰ μὲ παραμυθήσῃ εἰς τὰς συμφορὰς, ὅσας ἐκ τῆς ὀργῆς σας ἤθελον ὑποστῇ. Ἀλλὰ τί λέγω; δύναται νὰ διεγείρῃ ἡ ἀθῳότης τὴν ὀργὴν τῆς Υ. Μ; τοὐναντίον μάλιστα, ἐὰν ἀπηντᾶτε τὰς ἀδυναμίας τὰς ὁποίας ἐν ἐμοὶ ἤδη ἀναζητεῖτε, δὲν ἦτο χρέος σας, βασιλεῦ, νὰ μὲ κάμετε νὰ αἰσθανθῶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν; Ναί, βασιλεῦ, ὡς πατὴρ τῶν ὑπηκόων σας, αἱ πρὸς ὑμᾶς τῶν συγγενῶν μου ἐκδουλεύσεις, αἱ τοῦ συζύγου μου, ἡ αἰχμαλωσία αὐτοῦ, ταῦτα πάντα δὲν ἔπρεπε νὰ σᾶς χορηγήσωσι τὸ δικαίωμα νὰ μὲ τιμωρήσητε, ἂν ἠτίμαζον συγγενεῖς καὶ σύζυγον; Πιστεύω ὅτι τοῦτο ἦτον ἁπλῆ ἐκ μέρους τῆς Υ. Μ. δοκιμασία· ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶνε δι' ἐμὲ λυπηροτάτη, ὡς ἀποδεικνύουσα ἀμφιβολίαν τινὰ περὶ τῆς ἀρετῆς μου. Ὅθεν, βασιλεῦ, ὅπως καὶ ἂν διαβασανίσω τὸ πρᾶγμα, δὲν εὑρίσκω εἰς τοὺς λόγους σας, εἰμὴ ἀφορμὴν θλίψεως καὶ λύπης, διαταράττουσαν τὴν χαρὰν, ἥτις ὡς ἐκ τῆς παρουσίας σας, καὶ τῆς φυγῆς τῶν ἐχθρῶν, διεχύθη ἐν τῇ καρδίᾳ μου. Βλέπω καλῶς ὅτι ἡ ἡμέρα αὕτη, ἀρξαμένη μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἕνεκα τῆς πολιορκίας, καὶ φωτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρὸς, τελευτᾷ θλιβερὰ, καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ μεταξὺ τῶν δυστυχεστέρων τῆς ζωῆς μου. Ἀνάρμοστον εἶνε βεβαίως εἰς σύζυγον ἀνδρὸς αἰχμαλώτου νὰ διάγῃ ἐπὶ πολὺ χαίρουσα, καὶ κατακρίνω ἐμαυτὴν δι' ὅσας στιγμὰς σήμερον διήνυσα τοιουτοτρόπως, τιμωρηθεῖσα ἕνεκα τούτου αὐστηρότατα καὶ παρὰ τῆς Υ. Μ.

Ἐνταῦθα τῆς κομήσσης τὰ δάκρυα ἔῤῥευσαν, ὁ δὲ βασιλεὺς συγκινηθεὶς, καὶ γοητευθεὶς ἐκ τῶν θελγήτρων, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς, μετέβη, ἄνευ τινὸς ἀπαντήσεως, εἰς τὸ δι' αὐτὸν ἑτοιμασθὲν οἴκημα, ἔνθα ὑπέκρυψε τὴν ταραχὴν ἣν οἱ τῆς κομήσσης μετριόφρονες καὶ πνευματώδεις λόγοι τῷ ἐπέφερον. Ἐθαύμαζε τὴν στεῤῥότητα τῶν ἀπαντήσεών της, τὴν ἀκλόνητον ἀπόφασίν της, καὶ ἠναγκάζετο νὰ ὁμολογήσῃ ἐκείνης μὲν τὸ δίκαιον, ἑαυτοῦ δὲ τὴν ἀπάτην. Κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως συνέλθῃ εἰς ἑαυτὸν, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν καὶ νύκτα διήνυσεν ἐν μέσῳ σκληροτάτης ἀγωνίας· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ νικήσῃ ἢ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ πάθος του δι' ἐνόχων πράξεων, ἔκρινεν ἁρμοδίαν τὴν ἀναχώρησιν· δι' ὃ ἔδωκε τὰς ἀπαιτουμένας διαταγὰς, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἴδῃ τὴν κόμησσαν, εἰμὴ καθ' ἣν στιγμὴν ἀνέβη ἐπὶ τοῦ ὀχήματος. Τότε δὴ ἀποχαιρετῶν ἐξώρκισεν αὐτὴν νὰ λάβῃ ὑπὲρ αὐτοῦ οἶκτον, καὶ σκεφθῇ περὶ ὅσων τὴν προτεραίαν τῇ εἶχεν εἰπεῖ· ἀλλ' ἡ ἐνάρετος ἐκείνη γυνὴ τῷ ἀπήντησεν, ὅτι ἀεννάως θὰ εὔχεται ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῆς Α. Μ. κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν αὐτῆς ἐχθρῶν.

Ἐνῷ δὲ ὁ μονάρχης οὗτος ἀνεχώρει τοῦ τόσον εἰς αὐτὸν ὀλεθρίου τόπου, καὶ διέτρεχε τὴν εἰς Λονδῖνον ἄγουσαν ὁδὸν, περὶ οὐδενὸς ἄλλου σκεπτόμενος εἰμὴ πῶς νὰ καταβάλῃ ἢ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ πάθος του, ἡ κόμησσα ἔλαβεν εἰδήσεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου της, ὅστις ἀπαλλαγεὶς τῆς αἰχμαλωσίας καὶ σπεύδων πρὸς αὐτὴν, ἠσθένησε καθ' ὁδὸν καὶ ἀπέθανεν. Ἡ κόμησσα ἐθρήνησε πικρῶς τὴν στέρησίν του, καὶ ἀφοῦ παρῆλθον αἱ τοῦ πένθους ἡμέραι, καθ' ἃς ὡς ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῆς θλίψεως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς ἄλλο τι, ἐσκέφθη νὰ τακτοποιήσῃ τὰς μικρὰς της ὑποθέσεις, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ παρὰ τῷ πατρὶ αὐτῆς κόμητι δὲ Βαρουκκίῳ (διότι αὐτῆς μὴ τεκνοποιησάσης, ἡ κομητεία τῆς Σαλισβουρίας ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς τὸν βασιλέα).

Βλέπων δ' ὁ ἡγεμὼν οὗτος ὅτι τὸ φίλτατον αὐτοῦ ἀντικείμενον ἐπέστρεφεν εἰς Λονδῖνον, ἐφαντάσθη βεβαίαν πλέον τὴν ἐπιτυχίαν του, καὶ ἀναπτερωθεὶς ὑπὸ νέων ἐλπίδων, ἔπαυσε νὰ πολεμῇ τὸ πάθος, τὸ φέρον τόσον μεγάλην εἰς τὴν καρδίαν του ταραχήν. Ἀλλ' ἡ τῆς κομήσσης διαγωγὴ κατέστρεψε τὰς ἐλπίδας του· καθότι βλέπουσα αὐτὸν νὰ φέρηται ὅπως καὶ εἰς Σαλισβουρίαν, τῷ ἀφῄρεσε πᾶσαν εὐκαιρίαν νὰ τὴν βλέπῃ, καὶ προφασιζομένη τὴν χηρείαν της, κατεδίκασεν αὐτὴ ἑαυτὴν εἰς μονήρη βίον, μηδόλως ἁρμόζοντα εἰς χήραν εἰκοσιεξαετῆ, ὑπερτεροῦσαν κατὰ τὸ κάλλος καὶ τὸν ἔρωτα αὐτόν. Ὁ βασιλεὺς, ἐμβατεύσας εὐθὺς εἰς τὸν σκοπόν της, ἐφαντάσθη ὅτι ἐδύνατο νὰ ὑποχρεώσῃ αὐτὴν νὰ φαίνηται ἐν τῷ κόσμῳ, δίδων ἐπὶ τούτῳ συναναστροφὰς ὅσον οἷόν τε λαμπράς· ἀλλ' οὐδέποτε ἔλαβε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὴν ἴδῃ εἴς τινα ἐξ αὐτῶν, διότι οὐδὲν ἴσχυσε νὰ ἐξάξῃ τὴν κατάκλειστον καὶ ἀφανῆ ταύτην κόμησσαν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός της, διαμένοντος ὡς πρωθυπουργοῦ ἐν Λονδίνῳ. Ἀλλὰ τοιαύτη ἄμεμπτος διαγωγὴ δὲν ἤρεσε τῷ βασιλεῖ, ὅστις ἀπαυδήσας ἐκ τῆς ἐπιμόνου αὐτῆς ἀντιστάσεως, ἀπεφάσισε, συμβουλῇ ἰδιοτελοῦς τινος μᾶλλον ἢ εὐσυνειδήτου ὀπαδοῦ, νὰ ὑπακούσῃ τυφλῶς τὸ πάθος του. Πρὸ τοῦ ἐσχάτου ὅμως τούτου μέσου, διεύθυνε τὴν ἑξῆς ἱκετικὴν πρὸς τὴν κόμησσαν ἐπιστολήν·

ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Τῇ κομήσσῃ Σαλισβουρίας.

Κυρία!

Ἐὰν εὐαρεστηθῆτε νὰ ἐπιστήσητε τὴν προσοχήν σας ἐπὶ τῆς αἰτίας τοῦ πάθους μου, τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, ἐπὶ παντὸς ὅπερ ἔπραξα ἵνα τὸ δαμάσω ἢ τουλάχιστον ἵν' ἀποφύγω τὴν πρὸς ὑμᾶς διακοίνωσίν του, καὶ ἐπὶ τῆς σφοδρότητος εἰς ἣν ἤδη κατήντησεν, εἰμὶ βέβαιος ὅτι ἡ σκληρότης σας θέλει μαλαχθῇ, καὶ ὅτι ὁ οἶκτός σας θέλει διεγερθῇ· ἐπειδὴ δὲ πᾶν πρὸς ὑμᾶς ἁμάρτημά μου νομίζω ὅτι αὐστηρότατα ἐτιμωρήθην, καὶ ὑμεῖς ἐντελῶς ἐξεδικήθητε. Παύσατε λοιπὸν ν' ἀποφεύγητε, ὡς ἄσπονδον ἐχθρὸν, ἡγεμόνα δυστυχῆ καὶ ὑποχείριόν σας ὅστις πρὸς ὑμᾶς δὲν ἔχει ἄλλην ἐνοχὴν, εἰμὴ ὑπερβολὴν ἔρωτος, καὶ τέλος παύσατε νὰ ἀπελπίζητε διὰ τῆς σκληρότητός σας τὸν πιστὸν καὶ τεθλιμμένον

ΕΔΟΥΑΡΔΟΝ.

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐπεφορτίσθη νὰ κομίσῃ ὁ πιστὸς τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν κόμησσαν, ἥτις μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς, Κύριε, τῷ εἶπεν ἀταράχως, εἴπατε παρακαλῶ πρὸς τὸν βασιλέα νὰ μὴ λαμβάνῃ τὸν κόπον νὰ μὲ γράφῃ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καθόσον ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Σαλισβουρίας δοθεῖσα αὐτῷ ἀπάντησις εἶνε ἡ μόνη, ἣν δύναται νὰ λάβῃ παρ' ἐμοῦ.

Τοῦτο μόνον ἠδυνήθη ὁ πιστὸς αὐτοῦ νὰ ἐπιτύχῃ· ὁ δὲ βασιλεὺς, δυσαρεστηθεὶς διὰ τὴν ἀγγελίαν ταύτην, καὶ ἀγνοῶν τί τὸ ποιητέον, διέταξεν αὐτὸν νὰ πορευθῇ πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ κόμητος δὲ Βαρουκκίου. Οὗτος δὲ, πρόθυμος εἰς τὰς τοῦ κυρίου του διαταγὰς, ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν βασιλέα, τὸν ὁποῖον εὗρε κλινήρη. Εἰσελθόντα δὲ διέταξεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς νὰ κλείσῃ τὴν θύραν, καὶ νὰ καθήσῃ παρ' αὐτῷ· μετὰ δὲ ταῦτα ἀποταθεὶς μετὰ περιπαθείας· Κόμη, τῷ εἶπεν, ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀφοσίωσίς σας μὲ εἶνε γνωστὴ, θέλω σᾶς λαλήσει περί τινος ὑποθέσεως σπουδαιοτέρας καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς μου, διότι ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἡ ἀνάπαυσίς μου, καὶ ἡ καλὴ ἢ ἡ κακὴ μέλλουσα τύχη μου. Ἐπὶ τούτου ἀναμένω παρ' ὑμῶν, οὐχὶ μόνον συμβουλὰς, ἀλλὰ καὶ συνδρομὴν, τὴν ὁποίαν ἄλλοι δὲν δύνανται νὰ μοὶ παρέξωσιν· ἐὰν δὲ μοὶ τὴν ἀποποιηθῆτε, θέλετε μὲ ῥίψει εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν. Ἀπεφάσισα τελευταῖον νὰ σᾶς ζητήσω τὴν συνδρομὴν ταύτην, διότι εἰς τοιοῦτον τὰ πράγματα ἔφθασαν βαθμὸν, ὥστε, ἐὰν δὲν μὲ συνδράμητε, ἀνυπερθέτως πρέπει ν' ἀποθάνω.

Βασιλεῦ! ἐφώνησε τότε ὁ κόμης ἐκστατικὸς, πόθεν προέρχεται ἡ θλῖψις αὕτη, καὶ διατί ἡ Υ. Μ. παραδίδεται εἰς αὐτὴν, ἐνῷ δύναμαι νὰ εὕρω θεραπείαν; Εἶνε δυνατὸν ν' ἀμφιβάλλητε περὶ τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἀγάπης μου; Ποῖοι καὶ ποῦ οἱ ἐχθροί σας; ποίους πρέπει νὰ καταφρονήσω κινδύνους; τί πρέπει νὰ ἐπιχειρήσω; Λαλήσατε, βασιλεῦ! καὶ ἔστε βέβαιος ὅτι οὐδὲν θέλω θεωρήσει δυσχερὲς, ὅπως σᾶς ἐπαναφέρω τὴν ὁποίαν ἀπωλέσατε ἡσυχίαν, καὶ μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἡμετέρων, ἐν ἑνὶ λόγῳ παντὸς προσφιλοῦς, ὅπερ ἐν τῷ κόσμῳ ἔχω, διότι μὲ εἶναι ἀπειράκις πολυτιμοτέρα τῆς ζωῆς καὶ τῆς οἰκογενείας μου, ἡ ἀνάπαυσις τῆς Υ. Μ. Ναὶ, βασιλεῦ, ἐξηκολούθησε, τὴν δεξιὰν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνυψῶν, ὁρκίζομαι εἰς ὅ,τι ἱερὸν ἔχω ὅτι εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἐκτελέσω τὰς διαταγὰς τῆς Υ. Μ., ὁποιοιδήποτε καὶ ἂν συνοδεύωσιν αὐτὰς κίνδυνοι.

Κόμη, ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς, ἡ ὑπόσχεσίς σας μ' ἀνακαλεῖ εἰς τὴν ζωήν· ποτὲ δὲν ἀμφέβαλλον περὶ τοῦ ζήλου σας· ἀλλ' ἐδίσταζον νὰ θέσω ἁπάσας τὰς ἐλπίδας μου ἐπὶ συνδρομῆς, τὴν ὁποίαν δὲν ἐτόλμων νὰ σᾶς ζητήσω, μολονότι δύνασθε νὰ μοὶ τὴν δώσητε, χωρὶς νὰ ἐκτεθῇ οὐδ' ἡ ὑμετέρα, οὐδ' ἡ τῶν συγγενῶν σας ζωή. Δὲν πρόκειται περὶ πολέμου· ἀντέσχον εἰς δεινοτάτους μεταξὺ καρδίας καὶ λογικοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους προστρέχω εἰς τὴν μόνην θεραπείαν, ἥτις δύναται νὰ σώσῃ τὸν βασιλέα, ὅστις σᾶς ἀγαπᾷ καὶ ἀγαπᾶται παρ' ὑμῶν καθὼς λέγετε, καὶ ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ ζήσῃ διὰ νὰ ἐμπλήσῃ ὑμᾶς τε καὶ τοὺς ὑμετέρους ἀγαθῶν καὶ τιμῶν. Ναὶ, φίλτατε κόμη, προσέθηκε μετὰ δειλίας ὁ ἡγεμὼν, ἀρκεῖ μόνον νὰ συγκατατεθῆτε ὅπως ὑποχρεώσητε τὴν θυγατέρα σας, κόμησσαν τῆς Σαλισβουρίας, νὰ φέρηται πρὸς ἐμὲ εὐνοϊκώτερον. Ἠράσθην αὐτῆς ἀφ' ἧς στιγμῆς τὴν εἶδον, καὶ ἔπραξα, ὅ,τι ἠδυνήθην διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν ἔρωτά μου. Δὲν ἐπέτυχον. Ἀπεφάσισα νὰ τὴν λησμονήσω, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον νὰ τὴν ἀποφεύγω· ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ δι' ἀμφοτέρων τῶν μέσων τούτων, ὄχι μόνον δὲν ἔπαυσα νὰ τὴν ἀγαπῶ, ἀλλ' οὐδὲ κατώρθωσα ἵνα τῇ ἀρέσω, ἂν καὶ μετεχειρίσθην προσφορὰς, περιποιήσεις, καὶ ἐπιστολὰς ἐρωτικάς. Οὐδὲν τούτων ἠδυνήθη νὰ κάμψῃ τὴν σκληρότητά της. Ἡ ἀντίστασις αὕτη μὲ ἠρέθισεν ἐπὶ μᾶλλον. Ἐθαύμαζον ὁποίαν ἐπολέμουν ἀρετήν· καὶ ὁ ἔρως μου ἀναμιχθεὶς μετὰ τοῦ θαυμασμοῦ τούτου κατέστη σφοδρότερος. Ἠθέλησα νὰ ἐκριζώσω αὐτὸν ἐκ τῆς καρδίας μου· πλὴν φεῦ! δὲν ἠδυνήθην, μολονότι τοσάκις, ἐν ἄλλαις περιστάσεσιν, ἐθριάμβευσα κατὰ τῶν ἐχθρῶν μου. Μὴ εἴπετε λοιπὸν νὰ καταβάλω πάθος, τὸ ὁποῖον ἤδη ἀποκατέστη ἰσχυρότατον, καὶ ὅπερ ἐὰν ἐν τάχει δὲν εὐχαριστήσω, θέλει μὲ φέρει διὰ σκληροτάτων βασάνων εἰς τὸν τάφον. Σᾶς εἶπα, κόμη, ἀντικείμενα ἐκθέτοντα ἀμφοτέρων ἡμῶν τὴν τιμήν· τὸ γνωρίζω· ἀλλ' ὁ ἔρως τῆς θυγατρός σας, ἐπασχολῶν ἀδιαλείπτως τὸν νοῦν μου, δὲν μ' ἀφίνει νὰ ἐνατενίζω εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀντικείμενον, εἰμὴ εἰς τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν σύνεσιν αὐτῆς. Καὶ τόσον συνησθάνθην τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπερ ἐποφθαλμιῶ, ὥστε ἀπεφάσισα νὰ θυσιάσω τὸ πᾶν διὰ νὰ τὸ ἀπολαύσω· ἀλλὰ σᾶς βεβαιῶ ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα πολλῶν σκληρῶν καὶ ἀνωφελῶν ἀγώνων, οὓς ὑπέστην ἐν ἐμαυτῷ προηγουμένως. Ἰδοὺ, κόμη, ὁποία ἡ θέσις μου· ὁ ἔρως μου δὲν θέλει ἐξαλειφθῇ εἰμὴ μετὰ τῆς ζωῆς μου· δὲν δύναμαι νὰ ζήσω μὴ

ἀντεριώμενος παρὰ τῆς θυγατρός σας· καὶ ἐπειδὴ αἱ περιποιήσεις καὶ ἡ ἐπιμονή μου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν ὑποχρεώσωσι νὰ ἀλλάξῃ γνώμην, σᾶς ἀφίνω κύριον τῆς ζωῆς μου. Ἐνθυμηθῆτε, κόμη, τὸν ὅρκον σας, καὶ πεισθῆτε ὅτι θέλω πρὸς ὑμᾶς δαψιλεύσει πᾶν ὅ,τι ἠθέλετε ἐπιθυμήσει, διαμοιράζων μεθ᾽ ὑμῶν τὴν ἐξουσίαν, καὶ μὴ θεωρούμενος ἀνώτερος ὑμῶν, εἰμὴ κατὰ μόνον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Σκεφθῆτε ὅτι ἔχετε τέσσαρας υἱοὺς, ἐξ ὧν οἱ τρεῖς εἰσὶν ὑστερότοκοι· αὐτοὺς, ἐὰν μὲ καταστήσητε εὐτυχῆ, θέλω ἀναβιβάσει εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ μὴ φθονῶσι τὴν τύχην τοῦ πρωτοτόκου.

Ἐκ τῶν λόγων δὲ τούτων τοῦ βασιλέως διαταραχθεὶς ὁ κόμης, ἔμεινεν ἐπί τινας στιγμὰς ἄφωνος. ἀλλὰ τέλος συνελθὼν, ὡς ἀπὸ αἰφνίδιον ἔγερσιν ὕπνου, βασιλεῦ, τὸν εἶπεν, ἔκαμα ὅρκον τηλικοῦτον, ὁποῖον δὲν ἔκαμεν οὐδ᾽ ὁ Ἰεφθάε· ὁ πρὸς τὴν Υ. Μ. ζῆλός μου μὲ παρέσυρεν, ἐνῷ ἔπρεπε πρὸ τοῦ ὅρκου, ν᾽ ἀκούσω τὰς διαταγάς της. Οὐδέποτε ἐφαντάσθην ὅτι ἠθέλετε μὲ καθυποβάλει εἰς τοιαύτης φύσεως δοκιμασίαν· διότι, ἐκτὸς τῆς τιμῆς τῆς θυγατρός μου, ἣν σήμερον προσπαθεῖτε νὰ προσβάλετε, προτίθεσθε συγχρόνως νὰ μεταχειρισθῆτε καὶ ἐμὲ συνεργὸν τοιούτου πρὸς αὐτὴν αἴσχους, καὶ νομίζετε ὅτι αἱ παρ᾽ ὑμῶν δαψιλευόμεναι ἀμοιβαὶ θέλουσι μ᾽ ἐπηρεάσει τοσοῦτον ὥστε νὰ ἀνεχθῶ τοιαύτην ὕβριν· τὸ πρὸς τὴν βασιλικὴν ἀξιοπρέπειαν ὀφειλόμενον σέβας δὲν μ᾽ ἐπιτρέπει, βασιλεῦ, πλείονα νὰ εἴπω· χωρὶς δὲ νὰ διστάσω ποσῶς, ἀποφασίζω νὰ τηρήσω τὸν ὅρκον μου, ἀπερχόμενος πρὸς τὴν θυγατέρα μου διὰ νὰ τῇ εἴπω ὅσα δύνανται νὰ πείσωσιν αὐτὴν ν᾽ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν ἔρωτά σας. Θὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχήν της ἐπὶ τοῦ διακαοῦς πρὸς αὐτὴν ἔρωτός σας, καὶ ἐπὶ τῆς τύχης, ἥτις τὴν ἀναμένει, ἐὰν ἐνδώσῃ εἰς αὐτόν· τέλος θέλω τῆς ὁμιλήσω ὄχι ὡς πατὴρ ἀλλ᾽ ὡς πιστὸς τῆς Υ. Μ. ὑπηρέτης, πλὴν ἀφοῦ εἴπω πρὸς αὐτὴν ὅσα μοὶ διεκοινώσατε, δὲν πρέπει νὰ προσδοκᾶτε ὅτι θέλω μεταχειρισθῇ καὶ τὴν βίαν, οὐδ᾽ ἄλλο τι, ἐκτὸς τὸ τοῦ ἀντιπροσώπου δικαίωμα. Ἐλπίζω ὅτι ἡ εὐγλωττία μου δὲν θέλει τὴν πείσει· ἐὰν ὅμως λάβω τὴν ἀτυχίαν ταύτην, μετερχόμενος τὸ ἀνάξιον πρόσωπον, ὅπερ ἡ Υ. Μ. μὲ ἀναγκάζει ν᾽ ἀναλάβω, τότε θέλω ἐπιφυλάξει ἐν ἐμαυτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ πατρὸς, καὶ θέλω τιμωρήσει αὐτὴν, ὅπως τῇ πρέπει. Ἰδοὺ, βασιλεῦ, ὁποῖα τὰ αἰσθήματά μου· ἀφήσατε τὰς εὐεργεσίας καὶ ὑποσχέσεις σας διὰ μικροπρεπεῖς ἀνθρώπους. Ἀναπολήσατε εἰς τὴν μνήμην σας ὅτι, κατὰ τὸν τελευταῖον μετὰ τῶν Σκώτων πόλεμον, ἐπεπλήξατε κύριόν τινα ὅτι ἀπὸ κουρέως ἐγένετο κόμης, διότι ὑπηρέτει εἰς τοὺς ἔρωτας τοῦ βασιλέως πατρός σας. Τοιαύτην ἐπίπληξιν οὐδέποτε θέλω ἀκούσει, διότι κατάγομαι ἐξ εὐγενοῦς αἵματος, καὶ τὴν λαμπροτέραν θέλω λακτίσει τύχην, προκειμένου νὰ ἀγοράσω αὐτὴν διὰ πράξεως ἀτίμου.

Ὁ κόμης εἰπὼν ταῦτα ἐξῆλθεν ἀφεὶς τὸν βασιλέα εἰς μεγίστην κατάπληξιν. Μεταβὰς δὲ πρὸς τὴν κόμισσαν, θύγατερ, τῇ εἶπε, θέλεις ἀκούσει πρότασιν τοσοῦτον παράδοξον, ὁποίαν πώποτε πατὴρ δὲν ἔκαμε πρὸς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, πρὸ πάντων πατὴρ οἷος ἐγὼ, ὅστις οὐδὲν ἐπίγειον ἀγαθὸν θεωρῶ ἀντάξιον τῆς τιμῆς. Μάθε λοιπὸν, φιλτάτη θύγατερ, ὅτι εἶμαι βεβιασμένος, τύχῃ κακῇ, νὰ σοὶ διακοινώσω τὸν πρὸς σὲ τοῦ βασιλέως ἔρωτα, δίδων σοι συνάμα καὶ συμβουλὰς ἐναντίας τῆς αὐστηρᾶς ἐκείνης ἠθικῆς δι᾽ ἧς σὲ ἀνέθρεψα. Ἂν καὶ ἡ ἐπιθυμία μου ἐπὶ τῆς προκειμένης προτάσεως εἶνε νὰ σὲ ἰδῶ νεκρὰν μᾶλλον, ἢ ἐνδίδουσαν εἰς τοιοῦτον ἔρωτα, μολαταῦτα σὲ ἱκετεύω νὰ ἐνδώσῃς εἰς τὰς θελήσεις τοῦ βασιλέως, ὅστις σοὶ προετοιμάζει τύχην λαμπρὰν, ταυτοχρόνως προσφέρων σοι καὶ ἔρωτα περιπαθῆ. Ὁ ὅρκος, τὸν ὁποῖον λίαν ἀπερισκέπτως πρὸς αὐτὸν ἔδωκα, μ᾽ ἀναγκάζει νὰ σοὶ ὁμιλήσω ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος· ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου εἶσαι ἐλευθέρα νὰ πράξῃς ὅ,τι κρίνῃς εὔλογον. Ὑπεσχέθην πρὸς τὸν βασιλέα νὰ σὲ ἱκετεύσω, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ σὲ διατάξω ἢ νὰ σὲ βιάσω εἰς τοῦτο· καὶ σὲ παρακαλῶ καὶ αὖθις, πρὸς ὁλοσχερῆ τοῦ ὅρκου μου ἐκπλήρωσιν, νὰ ἐνδώσῃς, καθόσον ἐκ σοῦ κρέμαται ἡ ζωή του, τὴν ὁποίαν ὀφείλεις νὰ θεωρῇς πολύτιμον, θυσιάζουσα δι᾽ αὐτὴν καὶ τὴν τιμήν σου ἀκόμη· ἐγὼ δὲ θέλω ἐνθυμηθῇ αὐτῆς σου τῆς θυσίας. Ἰδοὺ, φιλτάτη, πᾶν ὅ,τι περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἶχον νὰ σοὶ λαλήσω διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φοράν. Σκέφθητι, καὶ πράξε· δὲν προτίθεμαι νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἐξουσίαν πατρὸς, ἀλλ᾽ ἀντιπροσώπου.

Οὐδέποτε, ἀπήντησεν ἡ κόμησσα, ἤλπιζον νὰ ἀκούσω τοιούτου εἴδους πρότασιν, καὶ μάλιστα ἐκ στόματος τοῦ πατρός μου. Εἶνε δυνατὸν ὁ βασιλεὺς νὰ ἐκλέξῃ ὑμᾶς ὅπως σᾶς ἐμπιστευθῇ τοιοῦτόν τι, καὶ σᾶς ἐπιφορτίσῃ μὲ τοιαύτην αἰσχρὰν ἐντολὴν, ἣν ἤδη ἐκπληροῖτε; καὶ δύνασθε, φίλτατε πάτερ, προσέθηκεν ὀλοφυρομένη νὰ μὲ ἱκετεύητε νὰ ἐνδώσω εἰς τοιοῦτον ἀνόσιον ἔρωτα; Δὲν πρέπει ν᾽ ἀμφιβάλλητε ὅτι καὶ τὴν βίαν ἂν θελήσητε νὰ μεταχειρισθῆτε, θέλω προτιμήσει νὰ θυσιάσω τὴν ζωήν μου ἢ νὰ ἀτιμασθῶ. Εἴπατε πρὸς τὸν βασιλέα ὅ,τι εἶπον καὶ πρὸς ἄλλους παρ᾽ αὐτοῦ σταλέντας νὰ μοὶ ὁμιλήσωσι περὶ τούτου, ὅτι δηλ. προτιμητέος μὲ εἶνε ὁ θάνατος ἢ ἡ ἀτιμία, καὶ ὅτι τὸν ἱκετεύω νὰ μ᾽ ἀφήσῃ ἐν ᾗ ζῶ ἐρημίᾳ. Ἀπεμακρύνθην ἑκουσίως ἀπὸ τῆς Αὐλῆς· φεύγω προσεκτικῶς πάντα τόπον, ὅπου δύναμαι νὰ τὸν ἀπαντήσω, φοβουμένη μὴ ὑποθάλψω πάθος, ὅπερ πρὸ πολλοῦ ταράσσει τὴν ἀνάπαυσίν μου, καὶ μὲ διασύρει εἰς τὴν ἀδυσώπητον τοῦ κόσμου κατάκρισιν. Φεῦ! τὸ πάθος τοῦτο μοὶ παρουσιάζει δυστυχῶς σήμερον καταδιώκτην καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον πατέρα μου. Ἐὰν ἡ ἀντίστασίς μου ἐρεθίσῃ τὸν βασιλέα, καὶ νομίσῃ αὐτὴν ἁμάρτημα, δύναμαι νὰ τὸν ἐξιλεώσω διὰ τῶν σκληροτέρων βασάνων. Ἂς ὑψώσῃ ἀγχόνην καὶ ἑτοιμάσῃ πυράν· ταῦτά εἰσι τῆς δικαιοδοσίας του, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ συνείδησίς μου· προκρίνω δὲ τὸν ὀδυνηρότερον θάνατον, ἢ νὰ ἐνδώσω εἰς τὰς ἐνόχους αὐτοῦ ἐπιθυμίας. Ἰδοὺ, πάτερ, ἡ ὑστάτη καὶ ἀμετάτρεπτος ἀπόφασίς μου. Ὁ δὲ κόμης δὲ Βαρούικιος εὐχαριστηθεὶς ἐκ τῆς ἀ-

παντήσεως ταύτης τῆς θυγατρός του, περιεπτύχθη αὐτὴν φιλοστόργως εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ τῇ διηγήθη τίνι τρόπῳ ὁ βασιλεὺς προκατέλαβε τὸν ὅρκον του. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀπελθὼν εἰς τὸν μονάρχην, τῷ ἀνέφερε περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἀποστολῆς του, διαβεβαιώσας αὐτὸν ὅτι ἐξετέλεσεν ἀκριβῶς τὴν ἐντολήν του, προτρέψας καὶ δεηθεὶς τῆς θυγατρός του νὰ μεταμεληθῇ διὰ τὴν τόσην αὐτῆς ἰσχυρογνωμίαν.

Ὁ βασιλεὺς εὑρίσκετο εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν περιμένων ἀπάντησιν· μετὰ τὴν ἀξιοπρεπῆ μάλιστα ὁμιλίαν, τὴν ὁποίαν ἀναχωρῶν εἶχεν ἀπευθύνει αὐτῷ ὁ κόμης, συνησθάνθη ὅτι εἶχεν ἄδικον, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ καταβάλῃ τὸ πάθος του. Ἠρυθρίασεν ἀναλογισθεὶς ὁποίαν αἰσχρὰν ἐντολὴν ἠνάγκασε τὸν κόμητα να ἐκπληρώσῃ· ἀφοῦ ὅμως ἐπληροφορήθη ὅτι ἀνωφελῶς προσέφυγεν εἰς τὰ ἔσχατα ταῦτα μέσα, ἀπώλεσε πλέον τὴν ἐλπίδα, καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ὑπομονήν, ἐκφράζων πᾶν ὅ,τι τὸ πάθος τῷ ἐνέπνεεν. Ὁ δε κόμης προβλέπων ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν θέλει ἀρκεσθῇ μέχρις αὐτοῦ μόνον, καὶ φοβούμενος μὴ θελήσῃ καὶ αὖθις νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸν μεσίτην, βασιλεῦ, τῷ εἶπεν, ἐξεπλήρωσα τὸ χρέος μου· ἐλπίζω ἤδη ὅτι καὶ ἡ Υ. Μ. κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν της, θέλει μοὶ ἀπονείμει ὅ,τι παρ' αὐτῆς αἰτήσω. Δὲν ἐπιθυμῶ ἀγαθὰ οὐδὲ θέσεις· ἡ ἡλικία μου δὲν ἀπαιτεῖ ἄλλο τι εἰμὴ ἀνάπαυσιν· ὅθεν αἰτῶ παρ' ὑμῶν τὴν χάριν νὰ μεταβῶ εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς μου, ὅπως διανύσω ἐκεῖ τὰς λοιπάς μου ἡμέρας.

Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς συγκατετέθη, ὁ δὲ κόμης ἀνεχώρησεν αὐθημερὸν μετὰ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ υἱῶν, ἐγκαταλιπὼν εἰς Λονδῖνον τὴν σύζυγον καὶ θυγατέρα του, μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς οἰκίας. Ὁ βασιλευς ἐνόησεν εὐκόλως τὸ αἴτιον τῆς παραιτήσεώς του, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐπεθύμει ν' ἀναμιγῇ τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, καὶ ὅτι, πεπεισμένος περὶ τῆς ἀρετῆς τῆς θυγατρός του, ἄφινεν αὐτὴν κυρίαν τῶν πράξεων αὐτῆς, ἵνα μὴ ἀποδίδηται εἰς αὐτὸν ἡ πρὸς τὸν βασιλέα διαγωγή της.

Τοτε δε ὁ ἐραστὴς οὗτος ἡγεμών, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὸ πάθος του, περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐσκέπτετο εἰμὴ περὶ τῆς κομήσσης, ἀμελήσας τὰς ὑποθέσεις του καὶ ἐγκαταλιπὼν τὰς ἡδονάς, εἰς τὰς ὁποίας πρῶτος ἄλλοτε ἐλάμβανε μέρος. Δὲν ἐγένετο πλέον λόγος περὶ θήρας, καὶ ὅλοι οἱ περίπατοι αὐτοῦ περιωρίζοντο εἰς τὸ νὰ διέρχηται πολλάκις τῆς ἡμέρας ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας τῆς κομήσσης, προσπαθῶν νὰ ἐπιτύχῃ ἑνὸς αὐτῆς βλέμματος, ἔστω καὶ τυχαίου· ἀλλ' οὐδέποτε ἠξιώθη αὐτοῦ.

Τοιαύτη διαγωγὴ ἐξέπληξεν ἅπασαν τὴν αὐλήν· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἔρως τοῦ βασιλέως δὲν ἦτο πλέον μυστικός, οἱ αὐλικοὶ παρεπονοῦντο δημοσίᾳ κατὰ τῆς ἐπιμονῆς τῆς κομήσσης, καὶ τῆς θέσεως εἰς ἣν ἔφερε τὸν βασιλέα. Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι εἶνε ἀξία τιμωρίας, οἱ δὲ τὸ πάθος τοῦ μονάρχου δικαιολογοῦντες, ἐπέμενον νὰ τῷ ἀποδείξωσιν ὅτι διὰ νὰ τὸ εὐχαριστήσῃ ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τὴν βίαν, ἀφοῦ δὲν ἐπέτυχε διὰ τῶν περιποιήσεων καὶ τῆς ἀγάπης του. Ἴσως, βασιλεῦ, ἔλεγον οἱ κόλακες, εὐχαριστηθῇ ἡ κόμησσα διὰ τὴν βίαν αὐτήν, ἐπειδὴ συχνάκις, ἐνῷ προσποιῆταί τις ὅτι δὲν θέλει νὰ δώσῃ πράγματά τινα, εὐχαρίστως ἀφίνει καὶ κλέπτονται· τοιοῦτος ὁ σκοπὸς τῆς κομήσσης σήμερον, ὑποκρινομένης ὑπερβολὴν σεμνότητος. Αἱ γυναῖκες εἰσὶν ὅσον καὶ οἱ ἄνδρες εὐαίσθητοι, ὥστε ἀδύνατον νὰ μὴν αἰσθάνηται καὶ αὕτη τὴν ἀξίαν τῆς τρυφερᾶς σας ἀγάπης, καὶ τὸ λαμπρὸν αὐτῆς μέλλον, τὰ ὁποῖα θέλουσι κορέσει τὸν ἔρωτα ἅμα καὶ τὴν φιλοδοξίαν της, χωρὶς νὰ προσκρούσωσιν εἰς τὴν ἀρετὴν αὐτῆς. Οὕτω, μεγαλειότατε, παρέχων αὐτῇ μέσον νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν φιλοδοξίαν χωρὶς νὰ προσκρούσῃ φανερὰ εἰς τὴν ἀρετὴν αὐτῆς, τῇ προσφέρετε ἀναμφιβόλως τὴν καλλίστην ὑπηρεσίαν, καὶ ἀναγκάζων αὐτὴν νὰ γείνῃ εὐτυχής, θέλετε ἀπολαμβάνει τόσην ἡδονήν, ὅσην θέλετε τῇ προξενήσει. Ὁ δὲ βασιλεύς, πεισθεὶς εἰς λόγους τὸ πάθος του θωπεύοντας, ἀπεφάσισε νὰ εκτελέσῃ τὰς δοθείσας αὐτῷ συμβουλάς· πρὶν ὅμως προσφύγῃ εἰς τὴν βίαν ἠθέλησε καὶ πάλιν νὰ ἱκετεύσῃ τὴν κόμησσαν, εἰδοποιήσας αὐτὴν ὅτι ἡ ἱκεσία αὕτη θέλει εἶσθαι ἡ τελευταία, καὶ ὅτι ἐὰν ἐπιμένῃ, ἂς ἔχῃ ὑπ' ὄψιν της ὅτι θὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν ὥς τινα τόπον ἐξ ἐφόδου κυριευομενον. Ἐπεφόρτισε γραμματέα τινὰ τῆς Ἐπικρατείας ν' ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὴν τὴν ῥηθεῖσαν παράκλησιν, διακοινώνων πρὸς τούτοις καὶ εἰς τὴν μητέρα της τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐνδεχομένης ἀρνήσεως τῆς θυγατρός της. Ἀλλ' ἡ κόμησσα καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ταύτην δέησιν τοῦ βασιλεως ἀπήντησε διὰ τῶν ἰδίων, ὡς καὶ πάντοτε, ἀποφατικῶν λέξεων. Μετὰ ταῦτα δὲ εἰς τὸ δωμάτιόν της ἀποσυρθεῖσα, ἄφησε τὸν γραμματέα μετὰ τῆς μητρός της, ἥτις μᾶλλον ἐκείνης ἐθορυβήθη, φοβηθεῖσα περὶ της δικαίας τοῦ βασιλέως ὀργῆς, καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς. Διὸ ἀπήτησε νὰ τῇ δοθῇ καιρὸς νὰ συμβουλεύσῃ τὴν θυγατέρα της, ὑποσχεθεῖσα νὰ πείσῃ αὐτὴν κατ' εὐχὴν τοῦ βασιλέως. Ὁ γραμματεὺς χορηγῶν τὴν προθεσμίαν, παρέστησεν εἰς αὐτὴν τὰς δυστυχίας, αἵτινες ἠπείλουν τὴν οἰκογένειάν της, ἂν δὲν ἔκαμνε καλὴν χρῆσιν αὐτῆς.

Ὁ δὲ βασιλεύς, καί τοι μὴ βλέπων μεγαλητέρας ἐλπίδας, ἐπέμεινεν ὅμως εἰς τὴν δι' ὁποιουδήποτε τρόπου ἀπόλαυσιν τῆς ἐπιθυμίας του. Παρεδέχθη ὅσα ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ ἔπραξε, καὶ συνήνεσεν εἰς τὴν δοθεῖσαν προθεσμίαν, ἥτις βραχυτάτη οὖσα, δὲν ἔμελλε νὰ παρατείνῃ ἐπὶ πολὺ τὴν εὐτυχίαν, ἣν ἡ τῆς κομήσσης μήτηρ ἐπειρᾶτο νὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτόν· διότι ἡ ἀγαθὴ αὕτη γυνή, λησμονήσασα ἐν ἀκαρεῖ τὰ αἰσθήματα μεθ' ὧν διῆλθεν ἅπασαν τὴν ζωήν της, καὶ δειλιάσασα ἐκ τῶν ἀπειλῶν τοῦ γραμματέως, ἔδραμε πάραυτα εἰς τὸν θάλαμον τῆς θυγατρός της, καὶ ἀφοῦ διέταξε τὰς θεραπαίνας της ν' ἀποσυρθῶσιν, εἶπε μὲ πλήρεις δακρύων ὀφθαλμούς·

Ἐδόξαζον μέχρι τοῦδε τὸν οὐρανὸν ὅτι μοὶ ἔδωκε τόσον ὡραίαν καὶ ἐνάρετον θυγατέρα, ὡς σέ, φίλτατον τέκνον· ἤλπιζον δὲ νὰ ἦσαι ἡ παρηγορία τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν ἐμοῦ καὶ τοῦ δυστυχοῦς πατρός σου· ἐκαυχώμην διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν ἣν σοὶ ἐ-

θωκα, καὶ ἐλογιζόμην ἡ εὐδαιμονεστέρα τοῦ κόσμου μήτηρ. Οἴμοι! ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον ἐκαυχήθην· ὑπερήφανος διὰ τὰ προτερήματά σου ᾤκτειρον τὸ πλεῖστον τῶν μητέρων. Ἀλλ᾽ ὁ οὐρανὸς, ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἔπαρσίν μου, θέλει ἤδη νὰ μὲ ταπεινώσῃ, στρέφων πρὸς ὄνειδός μου ἐκεῖνο, ἐξ οὗ τὴν εὐτυχίαν ἠρυόμην, καὶ μεταχειριζόμενος ὡς ὄργανον τῆς γενικῆς του οἴκου μου καταστροφῆς, σέ. Δὲν πρέπει πλέον νὰ διστάζωμεν· τὸ πάθος τοῦ βασιλέως εἰς τοιοῦτον ἔφθασε βαθμὸν, ὥστε δὲν τὸν ἀφίνει, οὔτε τὸν ὀρθὸν λόγον, οὔτε τὴν ἀρετὴν ν᾽ ἀκούσῃ· ὁ δὲ λαὸς, συγκινούμενος διὰ τὰς θλίψεις τοῦ βασιλέως του, καὶ θορυβούμενος διὰ τὴν τοσοῦτον πολύτιμον ὑγείαν του, δὲν συνδιαλέγεται περὶ οὐδενὸς ἄλλου, εἰμὴ πῶς νὰ μᾶς καύσῃ ἐντὸς τοῦ οἴκου μας, καὶ νὰ σὲ τιμωρήσῃ, ἐξολοθρεύων ἅπασαν τὴν γενεάν σου. Πάντες κράζουσιν ἀνάθεμα ἐπὶ σέ· διότι τοιαύτη εἶνε ἡ διαφθορὰ τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ τόσον οἱ κόλακες ἰσχύουσιν, ὥστε δὲν ὑπάρχει μέγας ἢ μικρὸς, ὅστις τὴν ἀντίστασιν καὶ ἀρετήν σου νὰ μὴ θεωρῇ ὡς ἔγκλημα μέγιστον. Οἱ αὐλικοὶ, οἵτινες ἄλλοτε ἐφθόνουν τὴν πρὸς τὸν πατέρα σου εὔνοιαν τοῦ βασιλέως, προσπαθοῦσιν ἤδη νὰ εὕρωσι τὴν τύχην των διὰ τῆς καταστροφῆς ἡμῶν, δίδοντες πρὸς αὐτὸν συμβουλὰς ὀλεθρίας, καὶ πείθοντές τον νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐξουσίαν του, ὅπως καταβάλῃ τὴν ἐπιμονήν σου. Τὴν ἄρνησίν σου θεωροῦσιν ὄχι ὡς ἀποτέλεσμα τῆς αὐστηρᾶς σου ἠθικῆς, ἀλλ᾽ ἀλαζονείας, ἢ καὶ πιθανὸς μυστικήν τινα κλίσιν, ἥτις σ᾽ ἐμποδίζει ν᾽ ἀνταποκριθῇς πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως, καὶ ἐνατενίσῃς ἐπὶ τῆς τιμῆς μεθ᾽ ἧς ζητεῖ νὰ σὲ περιβάλῃ. Ὁ βασιλεὺς πεισθεὶς ἐκ τούτων, ἐπέμεινε νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς ὀλεθρίας ταύτας συμβουλάς· διαταγαὶ ἐξεδόθησαν καὶ ἔμελλον νὰ ἐκτελεσθῶσιν, ἐὰν δὲν ἐπετύγχανον διὰ τῶν παρακλήσεών μου τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκτελέσεως ἐπί τινα χρόνον, διὰ νὰ σοὶ ἐκφράσω τὴν περὶ τούτου ἰδέαν μου, καὶ ἀκούσω τὴν ἀπόφασίν σου. Καθότι ἀφεύκτως, ἐὰν αὕτη δὲν ἦνε εὐνοϊκὴ πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως ἔρωτα, ταύτην τὴν ἑσπέραν ἁρπάζεσαι ἀπὸ τὰς ἀγκάλας μου, καὶ φέρεσαι εἰς τὰς τοῦ μονάρχου, ὅστις μετὰ ταῦτα, πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν βιαιοπραγιῶν, τὰς ὁποίας ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς σου θέλει ἀναγκασθῇ νὰ πράξῃ, θέλει στρέψῃ τὴν ἐκδίκησίν του ἐναντίον ἡμῶν. Ἠδύνασο, φίλτατον τέκνον, δι᾽ ἠπιωτέρου ὁπωσοῦν τρόπου, ν᾽ ἀποφύγῃς πάντας τοὺς ἐπικειμένους σήμερον κινδύνους, καὶ ἀποδίδουσα μικράς τινας περιποιήσεις εἰς τὰς τόσας προσπαθείας, τὰς ὁποίας ὁ βασιλεὺς κατέβαλε διὰ νὰ σοὶ φανῇ ἀρεστὸς, νὰ διατηρήσῃς τὴν ἀγάπην του, χωρὶς νὰ πράξῃς τι δυνάμενον νὰ τὴν ἐλαττώσῃ. Καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ἀπῃτεῖτο ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ παρέχῃς εἰς αὐτὸν ἐλπίδα, ἄνευ τινὸς ὑποσχέσεως· θὰ ἀνέμενε πάντοτε τὴν εὐτυχίαν του δι᾽ αὐτοῦ τοῦ μέσου καὶ δὲν θὰ κατέφευγεν εἰς τὴν ὁποίαν σήμερον ἡ διαγωγή σου τὸν ἀναγκάζει βίαν. Πίστευσόν με, θύγατερ, ὅτι δὲν ἁρμόζει, ἐραστὴν μὲ διάδημα περιβεβλημένον νὰ μεταχειριζώμεθα ὡς ἰδιώτην. Οἱ βασιλεῖς ἔχουσι πάντοτε τὴν ἰσχὺν, ὥστε νὰ μᾶς κάμωσι νὰ αἰσθανώμεθα ὅτι εἶνε κύριοι ἡμῶν· τοῦτο θέλεις ἀπὸ τῆς σήμερον αἰσθανθῇ, ἐκτὸς ἄν, ὑπείκουσα εἰς τὴν ἀνάγκην, συγκατατεθῇς εἰς ὅ,τι δύναται νὰ μᾶς ἐξάξῃ τῆς δεινῆς μας θέσεως· οὕτως προλαμβάνεις τὴν τοῦ οἴκου μας καταστροφὴν, καὶ ἀπομακρύνεις τὴν ἐπαπειλοῦσάν μας φοβερὰν θύελλαν. Λυπηρὸν δι᾽ ἐμὲ εἶνε, τέκνον μου νὰ σοὶ δίδω ἀκουσίως συμβουλὰς ἐναντίας τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῶν ἀρετῶν σου· σὲ ὁρκίζομαι ὅτι ποτὲ δὲν ἤθελον σὲ παρακινήσει εἰς τοῦτο, ἐὰν ἔβλεπον μέσον τι, δι᾽ οὗ νὰ ὑπερασπίσῃς τὴν ὑπόληψίν σου καὶ ἀντικρούσῃς τὴν βίαν· ἀλλ ὅμως ἀνάγκη νὰ ὑποχωρήσῃς εἰς τὴν ἰσχύν. Δύναμαι νὰ ὁπλίσω στρατιώτας διὰ νὰ σὲ ὑπερασπισθῶσι κατὰ τῶν μελλόντων νὰ σὲ σύρωσιν ἐνόπλως ἐνώπιον τοῦ βασιλέως; Οἴμοι! δὲν δύναμαι εἰμὴ δάκρυα ν᾽ ἀντιτάξω, ἐφ᾽ ὧν οὐδ᾽ ἐλαχίστην θέλουσι δώσει προσοχήν. Καὶ ἂν καλέσω τὰς γυναῖκάς μας πρὸς βοήθειαν ἡμῶν, δύνανται αἱ ἠλακάται αὐτῶν ν᾽ ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ δοράτων καὶ ὅπλων, θύγατερ; Βλέπεις ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδὲν μέσον δι᾽ οὗ ν᾽ ἀσφαλίσω τὴν τιμήν σου· καὶ νομίζω χωρὶς νὰ προσβάλω τὴν ἐμήν, ὅτι πρέπει νὰ σὲ προτρέψω νὰ προλάβῃς τὰς ἐπαπειλούσας ἡμᾶς συμφοράς, διότι προκαλοῦσα αὐτὰς καθ᾽ ἡμῶν, οὐδὲν κατορθώνεις.

Ἡ δὲ κόμησσα, ἀφοῦ ἤκουσε μετὰ προσοχῆς τοὺς λόγους τούτους, κατελήφθη ὑπὸ λυγμῶν, καὶ ἐκ τῆς θλίψεως καταβληθεῖσα, ἔπεσε λειποθυμημένη παρὰ τοὺς πόδας τῆς μητρός της. Ἡ τάλαινα μήτηρ περιδεὴς ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῆς θυγατρός της, καὶ διὰ πολλῶν φροντίδων κατώρθωσε νὰ τὴν ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν ζωήν. Συνελθοῦσα δὲ, καὶ πρὸς τὴν τεθλιμμένην αὐτῆς μητέρα στραφεῖσα, τῇ εἶπε μὲ ὄμμα ἄδακρυ καὶ πρόσωπον γαλήνιον· βεβαιωθῆτε, κυρία, ὅτι οὐδεὶς μέλλει νὰ εἴπῃ ὅτι ἐγεννήθην πρὸς ὄλεθρον τοῦ οἴκου μου, καὶ ὅτι σᾶς ἤνοιξα πηγὴν ἀνεξάντλητον δακρύων. Ἐγὼ μόνη θέλω ὑποστῇ τὴν θλίψιν, ἣν ἤδη ὁ κακός μου δαίμων μοὶ ἐπιβάλλει· πρέπει, ὡς εἴπατε, νὰ ὑποχωρήσω εἰς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀνάγκην, καὶ νὰ ὑποφέρω ὅ,τι εἶνε ἀδύνατον ν᾽ ἀποφύγω. Ὅθεν ἐκ δύω προκειμένων κακῶν ἰδοὺ ἐκλέγω τὸ μὴ χεῖρον, ἀποφασίζουσα νὰ ὑπάγω πρὸς τὸν βασιλέα, διὰ νὰ διαφυλάξω τὴν οἰκογένειάν σας ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὀργῆς του. Σπογγίσατε τὰ δάκρυά σας, καὶ ὑπάγωμεν τὸ ταχύτερον διὰ νὰ προλάβωμεν τὰς καθ᾽ ἡμῶν διαταγάς του.

Ὑπερευχαριστηθεῖσα λοιπὸν ἡ μήτηρ αὐτῆς διὰ τὴν ἀπροσδόκητον αὐτὴν τῆς θυγατρός της εὐπείθειαν τὴν ἐνηγκαλίσθη φιλοστόργως, καὶ λαβοῦσα εἰς συνοδίαν της τὰς θεραπαίνας της, ἔδραμεν εἰς τ᾽ ἀνάκτορα, ἔνθα ἐζήτησε τὸν πρό τινων ὡρῶν εἰς τὴν οἰκίαν της ἐλθόντα γραμματέα. Ὁ δὲ, ἰδὼν ταύτας ἐξεπλάγη, καὶ ἔσπευσε ν᾽ ἀναγγείλῃ τὴν ἄφιξίν των πρὸς τὸν βασιλέα, πρὸς ὃν παρουσιάζων αὐτὰς τῷ εἶπε·

Βασιλεῦ! φέρω ἐνώπιον ὑμῶν τὰς κυρίας, τὰς ὁποίας ἡ Υ. Μ. ηὔχετο νὰ ἴδῃ.

Τότε ὁ βασιλεὺς προχωρήσας πρὸς αὐτὰς τὰς ἐδέχθη μὲ τρόπον χαριέστατον· καὶ ἀφοῦ ἡ μήτηρ διέ-

ταξε τὰς θεραπαινίδας της ν' ἀποσυρθῶσι, μὲ φωνὴν τρέμουσαν καὶ τεταραγμένην τῷ εἶπεν·

Ἰδοὺ, βασιλεῦ! σᾶς φέρω τὴν θυγατέρα μου διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰς θλίψεις τὰς ὁποίας αὕτη ἐπροξένησεν εἰς τὴν Υ. Μ. Σᾶς ἱκετεύω δὲ νὰ τὰς λησμονήσητε, καὶ μὴν ἀποδώσητε αὐτὰς εἰς τοὺς λοιποὺς τῆς οἰκογενείας μου.

Ἔστε βεβαία, κυρία, ὑπέλαβεν ὁ ἐραστὴς, ὅτι τὸ βῆμα ὅπερ πρὸς χάριν μου ἐκάμετε, ἐξαλείφει ὅλου τοῦ παρελθόντος τὰ ἁμαρτήματα· ἡ δὲ χάρις τοῦ νὰ ἔλθῃ ἑκουσίως πρός με ἡ θυγάτηρ σας, χωρὶς νὰ μὲ ὑποχρεώσῃ νὰ καταφύγω εἰς τὸ σκληρὸν μέσον τῆς βίας, μὲ ἀποζημιοῖ δι' ὅσα ἐκ τῆς σκληρότητός της ἔπαθον. Ἐλπίζω ὅτι πώποτε δὲν θέλετε ἀμφότεραι μεταμεληθῆ διὰ τὴν προσπάθειάν σας τοῦ νὰ μ' εὐχαριστήσητε, ἀπ' ἐναντίας μάλιστα θέλετε εὐφημήσει τὸν τρόπον, καθ' ὃν θέλω ἀναγνωρίσει τὰς καλοκαγαθίας ὑμῶν.

Οὕτως ἡ μὲν μήτηρ, ἔμπλεως χαρᾶς καὶ λύπης, ἀπεσύρθη, ἐγκαταλείψασα τὴν θυγατέρα της εἰς τὴν τοῦ βασιλέως ἐξουσίαν, ὁ δὲ ἡγεμὼν χαίρων, ἐξέφρασεν εἰς τὴν ὡραίαν κόμησσαν πᾶν ὅ,τι ἁβρὸν καὶ περιπαθὲς τῷ ἐνέπνεε τὸ ἐξαφθὲν πάθος του, καὶ λησμονήσας ἐπὶ μιᾷ στιγμῇ τὸ μεγαλεῖόν του, ἐῤῥίφθη πρὸ τῶν ποδῶν της λαβὼν πρόσωπον ἐραστοῦ ὑποτελοῦς.

Οὕτω δὲ ἐν παραφορᾷ ἐκφράζοντα τὸν σφοδρὸν αὐτοῦ ἔρωτα διακόψασα ἡ κόμησσα, παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ τῇ χαρίσῃ στιγμήν τινα ἀκροάσεως.

Πιστεύσατε, Μεγαλειότατε, εἶπε τότε ὅτι δὲν ἦλθον ἐνταῦθα ἐπὶ σκοπῷ ν' ἀντισταθῶ εἰς τὰς θελήσεις σας, οὐδὲ νὰ ἐξακολουθήσω νὰ τὰς ἀποκρούω· ὄχι, βασιλεῦ, εὑρίσκομαι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σας, καθόσον οὕτως ἠθέλησεν ἡ εἱμαρμένη, καὶ οἱ παραδόσαντές με ἐγγύτεροι συγγενεῖς μου, ἐνῷ οὗτοι ὤφειλον νὰ μ' ἐνισχύσωσι κατὰ τῶν ἀπαιτήσεών σας διὰ τῶν αἰσθημάτων τῆς ἀρετῆς, ἅτινα σήμερον βιάζομαι νὰ παραδῶ. Τοιοῦτο τὸ πεπρωμένον μου. Ἤδη ἐπιθυμῶ νὰ πεισθῇ ἡ Υ. Μ. ὅτι δὲν ἤμην ἐγὼ ἡ μέχρι τοῦδε ἀντιστᾶσα, ἀλλ' ἡ ἀνατροφὴ τὴν ὁποίαν οἱ γονεῖς μου ἐπεμελήθησαν νὰ μοὶ δώσωσι· βεβαιωθῆτε ὅτι εὐαίσθητος εἰς τὰς εὐεργεσίας καὶ τὴν ἀξίαν σας, ηὐχόμην μυριάκις νὰ ὑπῆρχε τὸ μεταξὺ ἡμῶν διάστημα μικρότερον, ὥστε νὰ εὕρω τὸ μέσον δι' οὗ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω ἄνευ ἐνοχῆς. Ἰδοὺ, βασιλεῦ, ὁποῖα τὰ πρὸς ὑμᾶς αἰσθήματά μου· ἤδη δὲ ἐπιθυμῶ νὰ μάθω καὶ τὰ ὑμέτερα, τουτέστιν ἐὰν μὲ τιμᾶτε δι' εἰλικρινοῦς ἀγάπης, ἢ ἂν προτίθεσθε νὰ εὐχαριστήσητε ἁπλῶς ἓν πάθος, ἢ μήπως ἐκ τῆς ἐπιμονῆς μου παροξυνθέντες, ἐφιλοτιμήθητε νὰ θριαμβεύσητε. Ἡ φιλοτιμία, βασιλεῦ, μὲ ἀναγκάζει νὰ σᾶς ζητήσω τὰς πληροφορίας ταύτας, τὰς ὁποίας παρακαλῶ νὰ μοὶ δώσητε. Τότε ὁ βασιλεὺς διεβεβαίωσεν αὐτὴν, ὅτι τὴν ἠγάπα, ὅσον οὐδεὶς ποτὲ ἠγάπησε. Βασιλεῦ, ἀπήντησεν αὕτη, δὲν δύναμαι περὶ τούτου νὰ πεισθῶ διὰ λόγων, ἀλλὰ δι' ἔργων. Χάριν τινὰ μέλλω παρ' ὑμῶν νὰ ζητήσω, ὁρκισθῆτέ μοι, βασιλεῦ, ὅτι θέλετε μὲ τὴν δώσει διὰ νὰ πεισθῶ κάλλιον περὶ τῆς ἀγάπης σας.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ὡρκίσθη τότε εἰς ὅ,τι ἀγαπητὸν καὶ ἱερὸν εἶχεν ὅτι θέλει δώσει εἰς τὴν κόμησσαν πᾶν ὅ,τι ἤθελε παρ' αὐτοῦ αἰτήσει, ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ ἥμισυ τῆς βασιλείας του, μιμηθεὶς κατὰ τοῦτο τὴν πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἐσθὴρ μεγαλοδωρίαν τοῦ Ἀσσυρίου. Ἀλλ' ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις τοῦ ἤδη ὁρκισθέντος ἡγεμόνος, ὁπότε ἡ κόμησσα, ἀνασπάσασα μὲ ἦθος χαρίεν καὶ σταθερὸν ἐκ τῆς ζώνης της ἐγχειρίδιον, ὅπερ ἐπρομηθεύθη ἀφότου τὴν ἠπείλουν, εἶπε πρὸς αὐτόν· Βασιλεῦ, ἡ χάρις ἣν παρ' ὑμῶν θὰ αἰτήσω εἶνε τοῦ νὰ μὴ παραβιάσητε τὴν τιμήν μου· διότι, τούτου γενομένου, ἐπιορκεῖτε, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει σᾶς ὁρκίζομαι ὅτι θέλω βυθίσει τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο εἰς τὸ στῆθός μου. Εἰς ὑμᾶς ἀπόκειται νὰ ἐκλέξητε ποῖος τῶν δύω τούτων ὅρκων ἐπιθυμεῖτε νὰ ἐκπληρωθῇ. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας του, καὶ διὰ τῶν δακρύων ἐπειρᾶτο νὰ πείσῃ αὐτὸν ἵνα τὴν ἀγαθὴν μερίδα λάβῃ. Ὁ οὐρανὸς εἰσήκουσε τὴν δέησίν της· καθότι ὁ βασιλεὺς, συγκινηθεὶς καὶ θαυμάσας τὴν ἀρετὴν καὶ γενναιοψυχίαν τῆς κομήσσης, ἐγερθῆτε, τῇ εἶπε, κυρία, δὲν δύναμαι ν' ἀνθέξω πλέον· ἐθριαμβεύσατε· καὶ ἐπιθυμῶ ἀπὸ τῆς σήμερον νὰ δημοσιεύσω τὸν θρίαμβον τοῦτον στέφων τὴν ἀρετήν σας. Τοῦτο εἶνε τὸ τελευταῖον καὶ μόνον μέσον, δι' οὗ δύναμαι νὰ εὐχαριστήσω τὸν ἔρωτά μου χωρὶς νὰ φανῶ καὶ ἐπίορκος, νὰ καταστῶ εὐτυχὴς καὶ νὰ τιμήσω ἐπαξίως ὑμᾶς, ἥτις εἶσθε ἀξία θρόνου· ὅθεν ἑτοιμασθῆτε νὰ βασιλεύσητε τῶν Ἄγγλων, ἀφοῦ ἐβασιλεύσατε τῆς καρδίας μου.

Ταῦτα δ' εἰπὼν, διέταξε νὰ καλέσωσι τοὺς εἰς τ' ἀνάκτορα παρευρισκομένους ἄρχοντας, προσκαλέσας συγχρόνως καὶ τὴν μητέρα τῆς κομήσσης μετὰ τῶν κυριῶν τῆς συνοδίας της. Συναθροισθέντων δὲ ἁπάντων διέταξε νὰ προσκυνήσωσι τὴν βασίλισσάν των, εἰς τὸν δάκτυλον τῆς ὁποίας ἔθεσε λαμπρότατον ἀδάμαντα, συγχρόνως ἀσπασθεὶς αὐτὴν ὡς σημεῖον ὑποσχέσεως κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ἄγγλων. Διέταξε δὲ παραυτίκα τὸν τῆς Βουράσης ἐπίσκοπον διακεκριμένον διὰ τὴν παιδείαν του, νὰ εὐλογήσῃ τὸν γάμον, ἀφοῦ προηγουμένως διεκοίνωσεν εἰς τοὺς παρευρεθέντας τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς κομήσσης διατρέξασαν μυστικὴν σκηνὴν, παρουσιάσας συγχρόνως καὶ τὸ ἐγχειρίδιον ὡς πειστήριον τῆς ἀρετῆς της. Ὁ βασιλεὺς ἐχορήγησε πρὸς τὴν νέαν αὐτοῦ σύζυγον ἐτήσιον εἰσόδημα, καὶ ἐδωρήσατο τὸ δουκάτον τῆς Λαγκαστρίας, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκτήσει, ἔκ τινος δημεύσεως. Ἡ κόμησσα χωρὶς νὰ ἐπαρθῇ διὰ τὴν ἀπροσδόκητον τῆς τύχης της μεταβολὴν, ηὐχαρίστησε τὸν βασιλέα διὰ συγκινητικωτάτων λέξεων· ἡ μήτηρ της δι' ἀφθόνων χαρᾶς δακρύων ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην της· καὶ πάντες οἱ παρευρεθέντες ἐπευφήμησαν εἰς τὴν γενναίαν ταύτην τοῦ βασιλέως πρᾶξιν. Ἐστάλησαν κατεπειγόντως ταχυδρόμοι πρὸς τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς κομήσσης, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς ἀφιχθέντας, ἐνηγκαλίσθη μετὰ στοργῆς συγγενικῆς, δαψιλεύσας πρὸς αὐτοὺς μετὰ ταῦτα ἀγαθὰ καὶ τιμάς.

Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ βασιλέως ὁ

γάμος ἐτελέσθη ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης πομπῆς, προσδιωρίσθη διὰ τὴν τελετὴν ταύτην ἡ πρώτη Ἰουλίου, καθ' ἣν προσεκλήθησαν πάντες οἱ Ὁμότιμοι. Τὴν παραμονὴν δὲ ταύτης ἡ βασίλισσα μεταμφιεσθεῖσα, μετέβη ἐκ τῶν ἀνακτόρων εἰς τοῦ πατρός της τὸν οἶκον, ἐξ οὗ μετὰ ταῦτα ἡ συνοδία τὴν ἔφερεν εἰς τὸν τοῦ Οὐεστμίνστερ ναὸν, ἔνθα ὁ βασιλεὺς ἐπανέλαβε τὰς ὑποσχέσεις τοῦ γάμου των, μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ ὁποίου ἠκολούθησε καὶ ἡ στέψις τῆς συζύγου του ὡς βασιλίσσης. Αὕτη δὲ περιβεβλημμένη τὴν βασιλικὴν στολὴν, καὶ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσα, συνωδεύθη ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων τοῦ βασιλείου εἰς τὰ ἀνάκτορα. Γυναῖκες καὶ παρθένοι διεσκόρπισαν ἄνθη ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁδῶν, καθωραΐσασαι ταύτας καὶ διὰ λαμπρῶν παραπετασμάτων· ὁ δ' ἀὴρ ἀντήχει ἐκ τῶν κραυγῶν τοῦ λαοῦ, συνωθουμένου καὶ κράζοντος· Ζήτω ἡ ὡραία βασίλισσα, ἥν τινα ἔστεψεν ἡ ἀρετὴ αὐτῆς! Εἰς δὲ τ' ἀνάκτορα ἐγένοντο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εὐωχίαι καὶ χοροὶ, εἴς τινα τῶν ὁποίων ὁ Ἐδουάρδος καθιέρωσε καὶ τὸ τῆς Κάλτης παράσημον τὸ τόσον καὶ σήμερον ἐν Ἀγγλίᾳ τιμώμενον.

ΜΑΡΙΑ ΑΝΔΡΙΕΤΟΥ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΩ ΕΚΘΕΣΕΩΣ.

—o—

Ἡ ἐπέτειος ἔκθεσις τῶν ἔργων τῶν μαθητῶν τοῦ Πολυτεχνείου, γινομένη ἄλλοτε μὲν ἐν Αὐγούστῳ, πρὸ δύω δὲ ἐτῶν ἐν Ὀκτωβρίῳ, ἀνεβλήθη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου ἕνεκα διαφόρων περιστάσεων καὶ τῆς ἀποδημίας τῆς Α. Μεγαλειότητος, τοῦ Βασιλέως, ὅστις πρὸς ἐμψύχωσιν τοῦ καταστήματος παρευρίσκεται καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην.

Ἡ ἔκθεσις τῶν καλλιτεχνημάτων δὲν εἶνε παρ' ἡμῖν ξένη, ἀλλὰ πατρῷον ἔθος, ἂν καὶ τὸ πάλαι ἰδίως οἱ καλλιτέχναι ἐξέθετον τὰ ἑαυτῶν ἔργα ὁσάκις δὲν διηγωνίζοντο. Κατὰ δὲ τὴν ἀναγέννησιν τῶν τεχνῶν, τὸ ἔθος τοῦτο ἀνεκαινίσθη ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, μετὰ ταῦτα δὲ ἐπεκράτησε καὶ ἐν Γαλλίᾳ· καὶ πρῶτον ἐν 1699 ἐγένετο ἐν Παρισίοις καλλιτεχνικὴ ἔκθεσις. Μετὰ ταῦτα δὲ, ἀναγνωρισθέντων τῶν μεγάλων ὠφελημάτων ἅτινα ἐκ ταύτης προκύπτουσιν, οὐχὶ μόνον ἐμιμήθησαν αὐτὴν καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη, ἀλλὰ τὴν ἐφήρμοσαν καὶ εἰς τα διάφορα ἔργα τῶν βιωφελῶν τεχνῶν, καὶ εἰς τὰ τῆς γεωργίας προϊόντα, πέρυσι δὲ συνεκροτήθη καὶ ἡ θαυμάσιος ἐκείνη παγκόσμιος ἔκθεσις, τῆς ὁποίας μεγάλα ἔσονται τ' ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν.

Ἐν Ἑλλάδι δὲ κατὰ πρῶτον κατὰ τὸ 1843—4 τῇ 18 Ἰουλίου ὁ νῦν Διευθυντὴς τοῦ Πολυτεχνείου, γνωστὸς διὰ τὸν πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν ζῆλόν του, ἀνεκάλεσε παρ' ἡμῖν τὸν καλὸν τῆς ἐκθέσεως ἀγῶνα. Ἡ δὲ κατὰ τὰ δύο πρῶτα καλλιτεχνικὰ ἔτη ἐμφαινομένη πρόοδος ηὔξησε θαυμασίως, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐκτεθέντων πινάκων, τοὺς ὁποίους μακρὸν ἤθελεν εἶσθαι ν' ἀντιγράψωμεν ἐνταῦθα. Ὅθεν περιοριζόμεθα νὰ παραπέμψωμεν τὸν περίεργον ἀναγνώστην εἰς τὰς ἐνιαυσίους περὶ τούτου ἐκδεδομένας ἐκθέσεις τοῦ Διευθυντοῦ. Καὶ ἐδείχθη δὲ ἀξιόλογος πρόοδος οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκτεθέντων ἔργων καὶ τὴν ποιότητα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ εἶδος· διότι ἀμέσως κατὰ τὸ ἔτος 1845—6 οὐ μόνον τὰ ἐλαιογραφήματα καὶ τὰ ξυλογραφήματα ἦσαν τριπλάσια τῶν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, ἀλλὰ καί τινα ἐξ αὐτῶν ὑπερεπῃνέθησαν ὑπὸ τῶν ἐπὶ τεχνοδικίᾳ προσκληθέντων ξένων ἀριστοτεχνῶν. Πρὸς τούτοις δὲ οἱ ἐκθέντες ἦσαν ὑπὲρ τοὺς διπλασίους, καὶ τότε ἐφάνησαν τὸ πρῶτον καὶ ἔργα σιδηρουργίας, ξυλουργίας, τεκτονικῆς, ῥαπτικῆς κτλ. Οἱ καρποὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη φαίνονται ἔτι ὡριμώτεροι καὶ ἀφθονώτεροι, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ξυλογραφίαν, δι' ἧς τὸ πρῶτον παρ' ἡμῖν ἐξεπονήθησαν ἔργα ἐφάμιλλα τῶν ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ. Κατ' ὀλίγον δὲ πλὴν τῶν ῥηθεισῶν τεχνῶν, ἐπέδειξαν προϊόντα ἄξια λόγου προσέτι καὶ αἱ ἐφεξῆς τέχναι· ἡ ἀγγειοπλαστική, ἡ ἑδροποιία, ἡ μεταξουργία, ἡ σχοινοποιία, ἡ βαμβακοκλωστική, ἡ τοιχογραφία, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ λυχνοποιία, ἡ γλυπτικὴ κτλ.

Ἡ ἐπιῤῥοὴ ἑπομένως τοῦ Πολυτεχνείου εἰς τὴν πρόοδον τῆς καλλιτεχνίας καὶ τὴν διάδοσιν τῶν κατ' αὐτὴν ὑγιῶν ἀρχῶν, εἶνε προφανὴς, οὐ μόνον ἐκ τῶν ἑκάστοτε ἐκτιθεμένων ἔργων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς δι' αὐτοῦ βελτιώσεως πολλῶν βιωφελῶν τεχνῶν· διότι πλῆθος μειρακίων καὶ νεανίσκων ἐτησίως τὰ στοιχεῖα τῆς καλλιτεχνίας προσκτώμενα, ἀγλαΐζουσι τὴν ἀνατροφὴν αὐτῶν· οἱ δὲ καὶ ἰδιαιτέρας κλίσεως εὐμοιρήσαντες, καὶ καλλιτεχνίαν τινα, ὡς κύριον ἔργον, ἀσκοῦσιν. Ὅθεν καὶ διδασκάλους τῆς ἰχνογραφίας, καὶ γλύπτας, καὶ τοιχογράφους, καὶ ξυλογράφους, καὶ ξυλογλύπτας, καὶ πρωτοτέκτονας, καὶ κοσμηματογράφους δοκίμους ἤδη ἔχομεν. Οἱ δὲ τέλος πρὸ πολλοῦ βιωφελῆ τινα τέχνην ἀσκοῦντες, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀτέλειαν συνορῶντες, αὐθορμήτως σπεύδουσι διὰ τῶν ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ μαθημάτων νὰ βελτιωθῶσι· καί τινες ὑπὲρ πᾶσαν προσδοκίαν ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ. Ὅθεν οὐ μόνον τὰς πρῶτον διὰ τῶν Ἰταλῶν παρ' ἡμῖν γενομένας τοιχογραφίας κατὰ πολὺ ὑπερβαίνουσιν αἱ τῶν ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ διδαχθέντων τοιχογράφων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔπιπλα τινῶν ἡμετέρων ἐργοστασιαρχῶν, καὶ τὰ ἐν τοῖς περιοδικοῖς συγγράμμασιν, οἷον τῇ Πανδώρᾳ πολλὰ ὑπὲρ τῆς τέχνης συνενεγκούσης ξυλογραφήματα, ἀνερυθριάστως δυνάμεθα νὰ παραβάλλωμεν πρὸς ἀντίστοιχα Εὐρωπαϊκὰ ἔργα, καὶ ἄλλα ἄλλων τεχνῶν ὄντως βαναύσως τὸ πρὶν κατασκευαζόμενα.

Ἐκ τῶν ξυλογραφημάτων τούτων παραθέτομεν τρία ἐνταῦθα, τὸ μὲν παριστῶν τὸν Ἰάσωνα τοῦ πε-

ριφήμου γλύπτου Θορουάλσδεν, τεχνουργηθὲν ὑπὸ ἐκ Τήνου Ι. Λουβάρη. τὸ δὲ ἀγγεῖον Ἑλληνικὸν, ἔργον Νικολάου Ἀρμανου Τηνίου ἐπίσης, καὶ τὸ ἄλλο κιονόκρανον Ἰωνικῆς παραστάδος, ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Γ. Παναγιώτου. (*)

Καθ' ἕκαστον τεχνούργημα δύο τινὰ πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν· τὸ σχῆμα αὐτοῦ καὶ τὴν διασκευὴν τῆς ὕλης αὐτοῦ· καὶ κατά τινας μὲν τέχνας, οἷον τὰς καλλιτεχνίας, τοῦ σχήματος ἡ κατασκευὴ εἶνε

Ἀγγεῖον ἀρχαῖον.

Ἰάσων.

τὸ κυριώτατον τοῦ τεχνίτου μέλημα· κατ' ἄλλας δὲ τὸ σχῆμα εἶνε μὲν οὐσιωδέστατον, ἀλλὰ καὶ τῆς ὕλης ἡ ποιότης εἶνε ἐξίσου οὐσιώδης, οἷον ἡ τραπεζοποιία, ἡ κρηπιδοποιία, ἡ ἱματουργία κτλ. Κατ' ἄλλας τέχνας μόνον εἰς τὸν βιωφελῆ σκοπὸν, καὶ οὐδόλως εἰς τὸν αἰσθητικὸν ἀφορώσας, τὸ σχῆμα ὡς οὐδὲν λογίζεται, οἷον ἡ ἀρτοποιία, ἡ βαφική, ἡ βυρσοδεψική.

Τοῦ μὲν λοιπὸν σχήματος ἡ κατασκευὴ εἶνε ἔργον τῆς καλλιτεχνίας ἴδιον· τῆς δὲ ὕλης ἡ ποιότης καὶ διασκευὴ εἶνε ἔργον τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν, τῶν μαθηματικῶν καὶ μηχανικῶν ἐφαρμογῶν· οἷον τῆς κατασκευῆς τῶν καπναγωγῶν, τῆς βαφικῆς, τῆς γεφυροποιίας, τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων κτλ. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἑνότητα τοῦ τεχνουργήματος, ἡ σχέσις τῆς ποιότητος πρὸς τὸ σχῆμα εἶνε στενοτάτη· διότι ὁ ἀγγειοπλαστης, φερ' εἰπεῖν, καλῶς εἰδὼς τὴν μῖξιν καὶ ὄπτησιν τῆς ἀργίλου καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν γανωμάτων, καὶ ἄμοιρος καλλιτεχνίας, θέλει κατασκευάσει ἄκομψα καὶ ἀηδῆ καὶ πολλάκις ἀσύμφωνα πρὸς τὴν χρῆσιν τὰ ἀγγεῖα· ἐκεῖνα δὲ ἀγνοῶν, καὶ τῆς καλλιτεχνίας εἰδήμων, θέλει κατασκευάσει καλὰ μὲν ἀγγεῖα, εὔθραστα ὅμως καὶ κακῶς γεγανωμένα. Διὰ ταῦτα τὸ ὅριον τὸ χωρίζον τὴν καλλιτεχνίαν τῆς βαναυσουργίας εἶνε λίαν δυσδιάκριτον.

Ἡ ἕνωσις ἀμφοτέρων τῶν σκοπῶν ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ εἶνε ἔργον λίαν δυσχερὲς, μέσων μεγάλων καὶ περιστάσεων οὐ τῶν τυχουσῶν δεόμενον.

(*) Σ. Σ. Περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς τελειοποιήσεως εἰς ἣν ἔφθασεν ἡ Ἑλληνικὴ ξυλογραφία, δὲν δύναταί τις εὐκόλως νὰ κρίνῃ ἐκ μόνων τῶν ἐκτυπωμάτων· διότι ἡ τέχνη τῆς ἐκτυπώσεως τῶν εἰκόνων, ἄλλη παρὰ τὴν τέχνην τῆς ἐκτυπώσεως τῶν στοιχείων, δὲν ἐνεσχύθη εἰσέτι παρ' ἡμῖν διὰ τὴν ἔλλειψιν κυρίως χρηματικῶν πόρων.

Καὶ ὅμως εἰς τὴν κατὰ τὰ ἐνόντα ἕνωσιν τῶν δύο τούτων σκοπῶν, ἐμφρόνως γενομένην, ὀφείλεται ἡ ἄχρι τοῦδε πρόοδος τῶν τεχνῶν παρ' ἡμῖν· οἱ δὲ φρο

Ἰωνικὴ ταινιωτίς.

νοῦντες, ὅτι ἐξ ἐργοστασίων παρὰ τῷ Πολυτεχνείῳ προσηρτημένων, ἔπρεπε νὰ ἐξέρχωνται σαπώνιον, καὶ ἔλαιον, καὶ οἶνος, ἢ ἀγγεῖα, καὶ τράπεζαι, καὶ κλεῖθρα, παντάπασιν ἀγνοοῦσι τὰ τῆς τέχνης.

Τοσαῦτα ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖα νὰ προτάξωμεν, παρ' ἡμῖν μάλιστα, ὅπου οἱ τῶν πραγμάτων ὁρισμοὶ πρακτικῶς μὴ ὄντες διαδεδομένοι, συνεχῶς διαστρέφονται.

Κατὰ δὲ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκθέσεως, παρόντος τοῦ

βασιλέως, τοῦ ὑπουργείου καὶ πολλῶν ἐπισήμων ξένων, ἐν τῷ μέσῳ πλήθους φιλοθεαμόνων, ὁ Διευθυντὴς ἐξεφώνησε λόγον λίαν κατάλληλον περὶ τῶν διαγωνισμάτων, καὶ τῶν ἐκτεθέντων ἔργων καὶ τοῦ Σχολείου. Ἐν γένει παρεξέβη δὲ δίς· τὸ μὲν διὰ νὰ περιγράψῃ διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν περιέργειαν τοῦ κοινοῦ παριστανόμενον ἐκπληκτικὸν σύμπλεγμα τοῦ Φαρνεσίου Ταύρου, τὸ δὲ, διὰ νὰ προβάλῃ εἰς τὴν φιλότεχνον νεολαίαν ἔμψυχόν τι παράδειγμα ἐξόχου καλλιτεχνικοῦ βίου, σκιαγραφῶν τὸν τοῦ ἀριστοτέχνου Δαυὶδ, τοῦ γλύπτου, ὅστις ὡς φαεινὸν μετέωρον καὶ ἄγγελος καλλιτεχνικῆς προόδου, ἐπεφάνη ἐν ἡμῖν μελαγχολικῶς ὑπερκύπτων ὑπὲρ τὰ ἐρημικὰ τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας ἐρείπια, καὶ φιλέλληνα τεχνοδίκης τῶν τοῦ παρόντος ἔτους διαγωνισμάτων.

Κατὰ τὸν διαγωνισμὸν τῶν κατωτέρω μάλιστα τάξεων μεθ' ἡδονῆς καὶ τέρψεως παρετηρήσαμεν ἀκρίβειαν μονογράμματος, καὶ αἰσθητικὴν ἐν γένει ἀντίληψιν τοῦ σχήματος. Ταῦτα ἀναγγέλλουσι τὰς ὑγιεῖς ἀρχὰς τῆς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ τέχνης, καὶ τὴν πάτριον φιλοτεχνίαν τῶν Ἑλλήνων. Χαίρετε, ὦ νεανίσκοι, δημιουργοὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς καλλιτεχνικοῦ κόσμου· ἱλαρὰ ἡ Πατρὶς σᾶς προσαγορεύει, καὶ εἰς τοὺς χαρακτῆρας ὑμῶν ὡς εἰς ἀρχαίας ἀναμνήσεις ἀτενίζει!

Ἀλλὰ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκθέσει καλλιτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα μακρὸν ἤθελεν εἶσθαι νὰ περιγράψωμεν, ἐξέχει τὸ τοῦ Λουδ. Θειρσίου, ἀξίου υἱοῦ τοῦ ἄκρου φιλολόγου καὶ ἄκρου φιλέλληνος Εἰρηναίου Θειρσίου. Πατροπαράδοτον ὁ ἀριστοτέχνης οὗτος ἔχων τὸν φιλελληνισμὸν, ἐποίησε σχεδιογράφημα εἰκόνος, τὸ ὁποῖον ἀποροῦσαι προσβλέπουσιν αἱ σκιαὶ τοῦ Ἀπελλοῦ καὶ Παῤῥασίου· εἶνε δὲ αὐτὴ γραφικὴ ἀπεικόνισις δημοτικοῦ τινος Ἑλληνικοῦ ᾄσματος παριστῶντος τὸν Χάρωνα. Ἡ ὑπόθεσις ὁμολογουμένως εἶνε δυσκολωτάτη, διότι τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐπεισοδίων τῆς ποιητικῆς εἰκόνος, δυσκολωτέραν καθιστῶσιν τὴν ἑνότητα τῆς γραφικῆς εἰκόνος. Καὶ ὅμως ὁ φιλέλλην ἀριστοτέχνης ἐπιτυχέστατα ἔλυσε τὸ πρόβλημα, νικήσας μεγάλας δυσκολίας, διότι ἡ κυρία σκηνὴ εἶναι ἐν τῷ αἰθέρι, πολλὰ δὲ τῶν ἐπεισοδίων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ οὐκ ὀλίγας ἀνατομικὰς δυσκολίας προκυπτούσας ἐκ τοῦ ἐκτάκτου τῶν θέσεων. Ἐξεικόνισε δὲ τὸ ἔργον ὁ Κ. Θείρσιος δι' ὀλίγων ἡμερῶν· ἀλλὰ τὸ ἀκριβὲς καὶ ἁβρὸν τοῦ μονογράμματος, τὸ περικαλλὲς τῶν προσώπων, τὸ ἐπίχαριτον τῶν θέσεων, ἡ καλλιτεχνικὴ ἐν γένει ζωὴ τῆς εἰκόνος, ἀναγγέλλουσιν ἐξόχου καλλιτέχνου ποίησιν. Εὐτυχὴς ἡ φιλότεχνος Ἑλληνικὴ νεολαία ἂν εἶχε καὶ ἄλλα τοιαῦτα παραδείγματα, καθ' ἃ φωρᾶται δημιουργοῦσα ἡ μεγαλοφυΐα.

Ὁ Κ. Μαρινέλης, ζωγράφος ἐκ Νεαπόλεως, ἐξέθηκε καλὸν ἐλαιογράφημα παριστῶν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν, εὐστόχως ἀμφοτέρας χαρακτηρίσας.

Μεταξὺ τῶν λοιπῶν εἰκόνων τῶν ὑπὸ νέων Ἑλλήνων ἐκπονηθεισῶν, διέπρεπεν ἡ ὑπὸ τοῦ Κ. Σ. Χατζογιαννακοπούλου εἰκὼν τοῦ Μανιάτου, ἥτις φυσικώτατα καὶ χαρακτηριστικώτατα τὸ πρόσωπον ἐπεδείκνυε, καὶ ἡ μικρὰ σύνθεσις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἐργαστηρίου του. Διεκρίνοντο δὲ καὶ τὰ ἐξ Ἰταλίας πεμφθέντα ἔργα τῶν πάλαι μαθητῶν τοῦ Πολυτεχνείου, καὶ ἐν τῇ καλλιτέχνῳ Ἰταλίᾳ τελειοποιουμένων, ἐν οἷς καὶ ἡ τῆς Κ. Ἑλένης Βούκουρη, ἥτις, ὡς ἐκ τοῦ ἔργου τούτου δύναταί τις νὰ προοιωνίσῃ, μετὰ βεβαιότητος θέλει προξενήσει μεγάλην τιμὴν εἰς τὴν πατρίδα της, τὰ δείγματα τῶν προπλασμάτων τοῦ Κ. Κόσσου, ὅστις ἔλαβεν ἐν Ἰταλίᾳ τὸν δεύτερον στέφανον τῆς καλλιτεχνίας εἰς Ἕλληνα ἀπονεμηθέντα, διότι πρῶτος Ἕλλην τρὶς ἐστεφανώθη ὁ νῦν τοῦ Πολυτεχνείου Διευθυντὴς, καὶ δεύτερος μετὰ 23 ἔτη ὁ ἡμέτερος οὗτος μαθητής.

Μεταξὺ τῶν ἔργων τῆς ξυλογλυφίας διαπρέπει τὸ τοῦ Κ. Ἀγαθαγγέλλου, τὸ ὁποῖον, ἀφοῦ ἐκίνησε τὴν περιέργειαν καὶ τοὺς ἐπαίνους ἐν τῇ Παγκοσμίῳ τοῦ Λονδίνου ἐκθέσει, ἦλθεν ἐκεῖθεν ἀκτινοβόλον νὰ ἀποφέρῃ τοὺς ἐπαίνους καὶ εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Οὕτω διαπρέπουσι καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀδελφῶν Βιδάλη, τὰ ἐπὶ μαρμάρου παριστῶντα ἵππους ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος. Ὅθεν ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν Παγκόσμιον ἔκθεσιν ἀπέφερε τὰς ἀρχαίας ἀναμνήσεις της διὰ τῶν ἀναγλύφων τούτων, καὶ τὴν ἀθωιάδα τέχνην ἱεροπρεπῶς διατηρηθεῖσαν, καὶ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς ὡς ἐν Κιβωτῷ ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀγαθαγγέλου ἐνταῦθα μετενεχθεῖσαν, καὶ διὰ τῶν ἐμπνεύσεων τῆς ἀρχαιότητος καὶ διὰ τῆς μηχανικῆς τῶν Εὐρωπαίων τελειότητος περικαλλυνθεῖσαν.

Ἐν τούτῳ τῷ τμήματι διαπρέπει καὶ τὸ νεκρικὸν σῶμα τῆς Κ. Ν. Χατζοπούλου ἥτις ἀώρως ἀνηρπάσθη ἀπὸ τοῦ βίου. Τὸ μαρμάρινον δὲ τοῦτο σῶμα ἁβρὰν καὶ ἀρχαϊκὴν πένθους εἰκόνα παριστᾷ. Ἐκ δὲ τοῦ ἔργου τούτου καταφαίνεται, πόσον ἤθελον προοδεύσει οἱ νέοι οὗτοι Βιδάλη, ἂν εὐμοίρουν τῆς προσηκούσης συνδρομῆς καὶ ἐμψυχώσεως.

Μεταξὺ τῶν ἔργων τῆς καλλιτεκτονίας διαπρέπει ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Κ. Λ. Π. Λασκαρίδου ἐκ τοῦ ἐργοστασίου Γλήνη, ὅστις γνωστὸς ἤδη κατασταθεὶς, γνωστοτάτην κατέδειξε τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ Πολυτεχνείου ἐπὶ τῶν ξυλουργικῶν τεχνῶν. Τῆς βιβλιοθήκης ταύτης τὸ μὲν σχέδιον εἶνε ἀκράτως Ἑλληνικὸν, τοῦ Ἰωνίου κόσμου· ἡ δὲ κατασκευὴ καταδεικνύει τὴν τελειότητα εἰς ἣν ἔφθασεν ἡ μηχανικὴ ἐργασία τοῦ ξύλου. Εἶνε πολυχρώματος, καὶ περιέχει γλυφὰς ἀξιολόγους ἄρθρων καὶ μελῶν ἀρχιτεκτονικῶν. Πολλῶν ἐπαίνων εἶνε ἄξιον τὸ ἔργον, καὶ ἤθελεν εἶσθαι ἀριστούργημα, ἂν ὁ θριγκὸς ἦτον ἧττον ὀγκώδης, καὶ τὰ ἄρθρα τῶν παραστάδων τοῦ κρηπιδώματος μᾶλλον ἀκριβῆ. Εὐγνωμοσύνη λοιπὸν ὀφείλεται εἰς τοὺς ΚΚ. Λ. Λασκαρίδην καὶ Ν. Χατζόπουλον, οἵτινες μόνοι ἀπασχολήσαντες ὁμογενεῖς τεχνίτας, καὶ εἰς ἔργα ἐμβριθῆ, παρέσχον ἀξιόλογον ἀφορμὴν εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἐκπονησάντων αὐτὰ, καὶ δεῖγμα πάνδημον τοῦ τρόπου δι' οὗ προστατεύονται αἱ τέχναι. Τούτων τὸ παράδειγμα εἴθε νὰ μιμηθῶσι καὶ ἄλλοι φιλότεχνοι ὁμογενεῖς! Διὰ παραγγελιῶν πρὸ πάντων δύνανται αἱ τέχναι νὰ ἐμψυχωθῶσι καὶ νὰ προοδεύσωσι παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ πανταχόθι.

Ἀξιόλογον δεῖγμα τῆς προόδου τῆς ξυλουργικῆς

εἶνε καὶ τὰ κομψὰ καὶ στερεὰ ποικιλτήρια καὶ στηθοσκόπια τοῦ Ε. Βούλγαρη. Ὁ φιλογενὴς προστάτης τῆς βιομηχανίας Κύριος Λουκᾶς Ῥάλλης, ἔπεμψε καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος δείγματα μεταξοκλωστικῆς ἀξιόλογα, καθὸ διαγωνιζόμενα πρὸς τὰ τῶν δοκιμωτάτων καταστημάτων τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας.

Τ' ἀγγειοπλαστεῖα τοῦ Κ. Ἠπειώτου καὶ Κ. Χελιώτου ἀνέδειξαν καλὰ δοκίμια τῆς κοινωφελεστάτης καὶ μόλις ἐκσωζομένης ταύτης τέχνης. Ἡ πρόοδος αὕτη μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ σκοπίμως γινομένη συνδρομὴ τῆς κυβερνήσεως εἶνε ἰσχυρότατον προαγωγῆς τῶν τεχνῶν μέσον.

Αἱ καθέκλαι τέλος τοῦ Β. Μαντζούνη καὶ πολλὰ ἄλλα βιομηχανικὰ ἔργα ἐπιμαρτυροῦσι καὶ βεβαιοῦσι τὴν ἀγαθοποιὸν τοῦ Πολυτεχνείου ἐπιῤῥοήν, διὰ τῆς ὁποίας, τὴν εὐχάριστον αὔξησιν δίκαιον ἀπονέμομεν φόρον πρὸς τὸν ἀρχαϊκὸν ἐκεῖνον ἄνδρα, τὸν φιλογενέστατον Ν. Στουρνάρην, τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον θρηνεῖ σήμερον ἡ πατρίς, διότι οὗτος καὶ ζῶν πρώτιστον εἶχε μέλημα τὴν πατρίδα, καὶ θνήσκων πρῶτος ὑπὲρ αὐτῆς ἐφρόντισε δωρησάμενος εἰς βιομηχανικὸν σχολεῖον 600,000 δρ. δι' ὧν, καλῶς δαπανωμένων, δύναται νὰ προσγίνῃ μεγίστη εἰς τὴν ὑλικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλλάδος ὠφέλεια. Ξ.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Ἀρχαίων τινῶν Δακτυλιολίθων.

Ὑπὸ

Ι. Ν. ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΥ

Λευκαδίου.

—o—

Ἡ ἐκ τῆς μελέτης τῶν γλυπτῶν ἐν γένει ψήφων τῆς ἀρχαιότητος προερχομένη ὠφέλεια εἴς τε τοὺς Καλλιτέχνας καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται. Αὗται παριστῶσιν ἡμῖν πλῆθος ἀντικειμένων, ἐμβλημάτων καὶ συμβόλων, λίαν περιέργων διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν διαφόρων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν αὐταῖς εὑρίσκομεν εἰκόνας Ἡρώων, Ἡγεμόνων καὶ διασήμων ἀνδρῶν, ὧν τοὺς ἀνδριάντας ὁ χρόνος ἀπώλεσεν. Ἐν αὐταῖς ἀπαντῶμεν ἀλφαβητικοὺς χαρακτῆρας ἀπωτάτων αἰώνων, ἱερογλυφικὰ καὶ μοναδικὰ σύμβολα, πλῆθος ἀλληγορικῶν παραστάσεων ζώων, φυτῶν, ὀργάνων χρησίμων εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας τῆς ἀρχαιότητος. Αὗται μᾶς διδάσκουσι τήν τε ἀρχὴν καὶ πρόοδον καὶ παρακμὴν τῶν καλῶν τεχνῶν ἐν διαφόροις ἔθνεσι, τὸ ὄνομα καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν διαφόρων τεχνιτῶν, καθὼς καὶ τὴν φιλοκαλίαν καὶ τὸ ὕφος τῆς τέχνης ἐν πάσῃ ἐποχῇ (α). Οἱ ζωγράφοι δύνανται νὰ εὕρωσιν ἐν αὐταῖς ἰδέας πρὸς ἀντίληψιν, ἀντικείμενα πρὸς μίμησιν, καὶ εἰκόνας ὁλοκλήρους πρὸς ἕτοιμον μεταφορὰν εἰς τοὺς πίνακάς των. Ὁ Ῥαφαῆλος χρεωστεῖ εἰς αὐτὰς πολλὰς καλὰς ἕξεις του. Ὁ Ἀνίβας Καράχης παρέλαβεν ἀπὸ δύω γλυπτῶν ψήφων τὰς ἰδέας τῶν δύω ὡραιοτέρων αὑτοῦ πινάκων, τῶν ἐν τῷ Φαρνεσίῳ Παλατίῳ διατηρουμένων. Ὁ Ἡρακλῆς, βαστάζων τὸν οὐρανόν, εἶναι ἀπομίμημα ἀρχαίας γλυφῆς, διατηρουμένης εἰς τὸ τῶν Ἀρχαιοτήτων Μουσεῖον τῆς Παρισιανῆς βιβλιοθήκης. Ὁ αὐτὸς ἥρως ἀναπαυόμενος μετὰ τοὺς ἄθλους του, ὀλίγον διαφέρει τοῦ Σαρδίου λιθου, ὅστις ἀνῆκε ποτὲ εἰς τὸν Σούλδιον Οὐρσῖνον. Ὁ Βουσαρδὼν ὡμολόγησεν, ὅτι ὀφείλει τοσοῦτον εἰς τὴν μελέτην τῶν γλυπτῶν ψήφων, ὅσον καὶ εἰς τὴν τῶν ἐν Ῥώμῃ προτομῶν καὶ ἀνδριάντων. Εὑρίσκονται δὲ προσέτι ἐπὶ τῶν γλυπτῶν λίθων ἀπεικονισμένοι ἐνίοτε τινὲς τῶν ἀνδριάντων ἢ τινὰ τῶν συμπλεγμάτων, ὧν ἡ ἐπιστήμη θρηνεῖ τὴν ἀπώλειαν· καὶ εἶναι πολλὰ πιθανόν, ὅτι τὰ περισσότερα τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀνδριαντουργίας ἀντεγράφησαν ἐπὶ τῶν γλυπτῶν ψήφων. Ὑπάρχει τοὐλάχιστον μεγίστη σχέσις μεταξὺ γλυπτῶν τινων λίθων, καὶ τινων ἀνδριάντων, ὧν μόνας τὰς περιγραφὰς ἔχομεν. (β).

Πάντα δὲ ταῦτα δεικνύουσι προφανῶς τὴν ὠφέλειαν τῆς σπουδῆς τῶν γλυπτῶν ψήφων, εἴς τε τοὺς καλλιτέχνας καὶ εἰς πάντας τοὺς θέλοντας νὰ ἔχωσι καθαρὰν τῆς ἀρχαιότητος γνῶσιν. (γ)

Τὴν σπουδαιότητα ταύτην τῆς μελέτης τῶν γλυπτῶν ψήφων ἀναγνωρίζοντες δημοσιεύομεν ἐνταῦθα ἐξηγήσεις τινὰς ἐπί τινων εἰς χεῖρας ἡμῶν περιελθόντων δακτυλιολίθων, πρὸς χάριν τῶν τε προτρεψάντων ἡμᾶς φίλων καὶ πάντων τῶν ἐραστῶν τῆς καλλιτεχνίας καὶ τῆς ἀρχαιότητος, ὅσοι ὡς ἡμεῖς πρεσβεύουσιν ὅτι·

« Suivre les anciens, c' est suivre la nature:
» Qui respecte leurs loix, ne craint point la censure.
» Voyez sur leurs Autels les lauriers encor verds,
» Braver également l'envie et les hivers. » (δ)

(α) Ἀνώνυμ. Introd. allo studio delle Art. del Dissegno. Tom. I. pag. 141.

(β) Millin. Diat. des beaux arts. U. Glyptique.

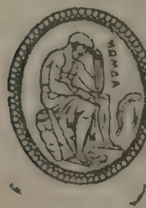
(γ) Ἀνώνυμ. αὐτόθ.

(δ) Pope s' Essay on Crit. Μετάφρ. ὑπὸ Mr. du Resnel. Chant. I. vers 223.

ΔΑΚΤΥΛΙΟΛΙΘΟΙ.

§. α'.

Ὁ Ἡρακλῆς ἀναπαυόμενος.

Δακτυλιόλιθος τοῦ συμπολίτου ἡμῶν Κυρίου Ἀθανασίου Τριανταφύλλου. Ἐν αὐτῷ παρίσταται γενειοῦχος Ἡρακλῆς, καθήμενος ἐν ἀναπαύσει ἐπὶ τοῦ Ταύρου, ὃν ἐδάμασεν ἐν Κνοσσῷ τῆς Κρήτης (α). Ἡ λεοντῆ καλύπτει τὴν ὀσφῦν, τὸ δὲ ῥόπαλον κεῖται ἐγκαταλελειμμένον παρὰ τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ του. Ἀπὸ τοῦ Ταύρου δὲ μόνη ἡ Χαίτη καὶ ἡ κεφαλὴ διακρίνονται, ὁ δὲ λοιπὸς κρύπτεται ὑπὸ τῆς λεοντῆς καὶ τῶν ποδῶν τοῦ Ἥρωος.

Ὁ τεχνίτης ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ αὐτὸν γιγαντόσωμον καὶ ὄντως παῖδα Διός, ὡς τὸν περιγράφει ὁ Ἀπολλόδωρος· « *ἦν δὲ καὶ θεωρηθεὶς φοβερός, ὅτι παῖς Διὸς ἦν· τετραπηχυαῖον μὲν γὰρ εἶχε τὸ σῶμα.* » (β)

Καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα τῆς τέχνης ἔργα δείκνυται ὁ ἕβδομος οὗτος ἆθλος τοῦ Ἡρακλέους. Εἰς νόμισμα τοῦ Αὐγούστου παρίσταται δαμάζων τὸν Ταῦρον τῆς Κρήτης μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς· **Herculis Cretensi** (γ), ὡσαύτως καὶ εἰς λείψανον μετόπης τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Ναοῦ τοῦ Διός, διατηρούμενον ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ **Louvre** (δ), καθὼς καὶ εἰς ἀνάγλυφον ἐκδοθὲν καὶ ἐξηγηθὲν ὑπὸ **Winckelmann.** (ε).

Ἡ ἀναπαυτικὴ πάλιν αὐτοῦ διάθεσις ἀπαντᾶται ὁμοίως καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἀνάγλυφα, ὡς εἰς Νόμισμα τοῦ Ἀδριανοῦ, ὅπου εἰκονίζεται καθήμενος ἐπὶ βράχου, ἐνδεδυμένος τὴν λεοντῆν, καὶ παρὰ τοῖς ποσὶν ἔχων τὸν νεκρὸν Κάπρον (ζ) Ὡσαύτως ἀναφέρεται ὑπὸ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου (η) κολοσσιαῖος Ἡρακλῆς ἀναπαυόμενος μετὰ τὴν ἐκπεραίωσιν τῶν ἄθλων του· παρίστατο δὲ αὐτὸς καθήμενος ἐπὶ κοφίνου, δι' οὗ ἐκάθηρε τὰς κοπρίας τοῦ Αὐγείου, ἐνδεδυμένος τὴν λεοντῆν, καὶ στηριζόμενος διὰ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος ἐπὶ τοῦ γόνατός του. Τοιαύτη παράστασις ἀπαντᾶται οὐ σπανίως καὶ ἐπὶ τῶν πολυτίμων λίθων (α).

Πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ δακτυλιολίθου μας φέρεται ἡ ἐπιγραφὴ ΑΔΜΩΝ, σημαίνουσα βεβαίως τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου, ὅστις καὶ ὑπὸ ἄλλων ἔργων του μᾶς εἶναι γνωστός. Οὕτω, κεφαλὴ τοῦ γενειούχου Ἡρακλέους, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν ΑΔ ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν (β), καθὼς καὶ ἕτερος Ἡρακλῆς πότης, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἰσχύος του, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΑΔΜΩΝ (γ).

Οἱ ἀρχαιολόγοι στηριζόμενοι εἰς τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος Ω, θέτουσιν αὐτὸν μεταξὺ τῶν χρόνων τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Αὐγούστου (δ). Ὁμιλοῦντες δὲ ἀκριβέστερον, δὲν πρέπει νὰ τὸν θεωρήσωμεν πολὺ τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου προγενέστερον, διότι τὸ τοιοῦτον Ω, οὐδαμοῦ ἀπαντᾶται ἐπὶ ψήφου ἐν τῇ Ἑλλάδι πρὸ τῆς Βασιλείας Πτολεμαίου τοῦ Αὐλητοῦ, συμπιπτούσης τῷ 65 πρ. χρ. (ε).

—o—

§. β'.

Ὁ Μαντικὸς Ἀπόλλων.

Δακτυλιόλιθος τοῦ συμπολίτου ἡμῶν Κ. Ἀγγέλου Καλκάνη. Ἐν αὐτῷ παρίσταται δαφνοστεφὴς Ἀπόλλων, γυμνὸς καὶ ὄρθιος, κλάδον δάφνης τῇ δεξιᾷ φέρων, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας, στηριζόμενος ἐφ' ὑψηλοῦ τετραγώνου στηλοβάτου, ἐφ' οὗ ἵσταται τρίπους (ζ)· καὶ ἐπὶ τούτου σφαιροειδὴς ὅλμος. « *Τὸ δὲ ἐπίθη-* » *μα τοῦ τρίποδος κύκλον καὶ ὅλμον δεῖ κα-* » *λεῖσθαι, ἐπεὶ καὶ τοῦ Δελφικοῦ τρίποδος τὸ ἐ-* » *πίθημα, ἐν ᾧ ἐγκάθηται ἡ Προφῆτις, Ὅλμος* » *καλεῖται.* » (η).

Ἐκ τῶν συμβόλων τούτων ἐξάγεται προφανῶς, ὅτι ὁ τεχνίτης ἠθέλησε νὰ γλύψῃ ἢ ἀντιγράψῃ « *Μαντικὸν Ἀπόλλωνα* » (θ). Ἡ μὲν δάφνη, ἱερὰ τοῦ θεοῦ τούτου, ἐχρησίμευε καὶ ὡς στέμμα καὶ ὡς τῆς μαντικῆς αὐτοῦ ἀρετῆς σύμβολον (ι), διόπερ καὶ Δαφναῖος ἐπεκλήθη (κ), ὁ δὲ τρίπους, σύμβολον τῆς

(α) Ἀπολλόδωρ. Βιβλιοθ. β 6. Β'. Κεφ. ιη'. §. 2.
(β) Ὁ αὐτ. Αὐτοθ. Κεφ. I. §. 7.
(γ) Barthelemy - Numismatique Ancien. pag 396, N. 209.
(δ) Muller. Archeolog. Atlas. pag. 25, Pl. 19, fig 37.
(ε) Monument. ined. de l' Antig. N 63.
(ζ) Barthelemy αὐτόθ. pag. 397, N. 217.
(η) Περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπ. ἀγαλμ. Κεφ. Ε'. Σελ. 12, Ἐκδ. Winckelmann.

(α) Muller. Archeolog. § 130, 2. καὶ § 417, 3.
(β) Millin. Dic c. des beaux Arts. U. Glyptique.
(γ) Ὁ αὐτ. αὐτόθ.
(δ) Ὁ αὐτ. αὐτόθ.
(ε) Joann. Franzius, Elementa Epigraphices Gracae. pag. 708.
(ζ) Τὸ ὕψος τοῦ στηλοβάτου ἐξισοῦται σχεδὸν τῷ τοῦ τρίποδος, ἀμφοτέρων δὲ ὁμοῦ τῷ τοῦ θεοῦ ἀναστήματι.
(η) Πολυδεύκ. Βιβ'. Ι'. Κεφ. κγ'.
(θ) Φώτιος ἐν Λ. Τρίποδα. « Ἐπὶ τρίποδα κείμενον Μαντικοῦ Ἀπόλλωνος. » Ἐκδ. R. Porson. 1823.
(ι) Φουρνοῦτ. περὶ Φύσ. θεῶν. Κεφ ΛΒ'.
(κ) Φιλόστρ. ἐν Βίῳ Ἀπολλωνίου. Σελ. 9. Ἔκδοσ. Kayser.

αὐτῆς ἀρετῆς, καὶ ἴδιος τοῦ Θεοῦ τούτου, ἀπαντᾶται συχνότατα ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μνημείων. Οὕτως ἐπὶ νομισμάτων βλέπομεν τὸν Ἀπόλλωνα, ἀπαραλλάκτως ὡς τὸν ἡμέτερον, πλησίον τοῦ τρίποδός του ἱστάμενον, ἐφ' οὗ ἐνίοτε ἐπικάθηται καὶ ὁ Ὅλμος, ὅθεν καὶ Ἐνόλμιος ἐπεκλήθη (α), ὡσαύτως καὶ ἐν νομισματοτύπῳ (Medaillon) τῆς ἐπὶ Μέανδρον Μαγνησίας, δημοσιευθέντι ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κόμπτου εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ Χουντέρου (β), μᾶς παρίσταται ὁμοία εἰκών, ἧς ὁ τρίπους φέρει Ὅλμον κυλινδροειδῆ. Τὸ σύνηθες ὅμως του Ὅλμου σχῆμα εἶναι κοῖλον ἡμισφαίριον, ὅπερ ἐνίοτε, καλυπτόμενον ὑφ' ἑτέρου ὁμοίου, σχηματίζει πλήρη σφαῖραν, ὡς τὸν βλέπομεν καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ δακτυλιολίθῳ (γ). Τοιοῦτον σφαιροειδῆ ὅλμον ἀπαντῶμεν καὶ ἐπί τινων Νομισμάτων τοῦ Βιτελλίου, καὶ ἐπὶ ἑτέρου χρυσοῦ τῆς Κασσίας οἰκογενείας (δ), καθὼς καὶ ἐπὶ Γρίποδος. δημοσιευθέντος ὑπὸ Μυλλέρου (ε), καὶ καθ' ὅλα ὁμοιάζοντος τῷ ἡμετέρῳ.

—ο—

§. γ'.

Αἱ τρεῖς χάριτες.

—

Δακτυλιόλιθος τοῦ συμπολίτου ἡμῶν Κ. Λεωνίδου Βαφέα. Ἐν αὐτῷ παρίσταται ἡ χορία τῶν τριῶν χαρίτων, Ἀγλαΐας, Εὐφροσύνης καὶ Θαλίας (ζ), συγκρατουμένων ἀλλήλων καὶ ἁρμονικῶς συγχορευουσῶν. Καὶ αἱ μὲν δύω βλέπουσι πρὸς ἡμᾶς, ἡ δὲ τρίτη πρὸς ἐκείνας.

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους παρίσταντο αἱ χάριτες ἐνδεδυμέναι, ὅπως αἱ ἀνακείμεναι χρυσαῖ χάριτες εἰς τὸν ἐν Σάμῳ Ναὸν τῆς Νεμέσεως, ἔργον Βουπάλου, ἡ ἐν τῷ Ὠδείῳ, ἔργον Ἀπελλοῦς, αἱ ἐν τῷ θαλάμῳ τοῦ Ἀττάλου εἰς Πέργαμον, ἔργον τοῦ αὐτοῦ Βουπάλου, αἱ ἐν τῷ Πυθίῳ, ἔργον Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου, αἱ ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς Ἀκροπόλεως, ἔργον τοῦ Σωκράτους (η) αἱ ἐν τῷ ἱερῷ εἰς Ἤλιδα, ἔχουσαι μέρη τινὰ ξύλινα ἐπίχρυσα, ἅπερ ὁ Παυσανίας καλεῖ «τὰ ἐς ἐσθῆτα» πρόσωπα δὲ καὶ χεῖρας καὶ πόδας ἐκ λίθου λευκοῦ. Ἀγνοεῖται δὲ τίς ὁ πρῶτος παραστήσας αὐτὰς γυμνάς· ἀλλ' ὁ αὐτὸς περιηγητὴς μᾶς βεβαιοῖ, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων του εἰκονίζοντα ἤδη γυμναί· «*Χάριτας γοῦν οἱ κατ' ἐμὲ ἔπλασσόν τε καὶ ἔγραφον γυμνάς.*» (α).

Τὸ ὄνομα χάριτες παράγουσιν οἱ ἀρχαῖοι ἀπὸ τοῦ Χ α ρ ά ὡς ὁ Φουρνοῦτος· «*πρῶτον μὲν κοινῶς ἀπὸ τῆς χαρᾶς, χάριτες ὠνομάσθησαν*» (β), δοξάζοντες αὐτὰς ὡς ἐπιστατούσας ἀοράτως καὶ ἁγιαζούσας· τάς τε εὐθυμίας καὶ τοὺς χοροὺς καὶ πάσας τὰς καλὰς ἕξεις ἔν τε Οὐρανῷ καὶ ἐν γῇ, διὰ τὸ ὁποῖον, μεταξὺ ἄλλων, ὅ τε Ὀρφεὺς καὶ ὁ Πίνδαρος ἔπλεξαν αὐταῖς ὕμνον. Ὁ μὲν Ὀρφεὺς τόνδε,

» Κλῦτέ μοι, ὦ Χάριτες μεγαλώνυμοι, ἀγλαότιμοι,
» Θυγατέρες Ζηνός τε καὶ Εὐρυνόμης βαθυκόλπου,
» Ἀγλαΐη, Θαλίη τε, καὶ Εὐφροσύνη πολύολβε,
» χαρμοσύνης γενέτηρες, ἐράσμιαι εὔφρονες, ἁγναὶ,
» αἰολόμορφοι, ἀειθαλέες, θνητοῖσι ποθειναὶ,
» οὔτε γὰρ ἠελίου ταχιναὶ φλόγες, οὔτε σελήνης,
» καὶ σοφίης, ἀρετῆς τε, καὶ ἐργασίμου θρασύτητος
» αὔχημ', οὔτε βίου λιπαρῆς περικαλλέος ἥβης
« ὑμέων χωρὶς ἐγείρει εὐφροσύνας βιότοιο.
» εὐκταῖαι, κυκλάδες, καλυκώπιδες, ἱμερόεσσαι·
» ἔλθοιτ' ὀλβοδότειραι, ἀεὶ μύστῃσι προσηνεῖς. » (γ)

ὁ δὲ Πίνδαρος, τόνδε.

» Χάριτες Ὀρχομενοῦ, παλαιγόνων Μινυῶν ἐπίσκοποι,
» κλῦτ' ἐπεὶ εὔχομαι· σὺν ὔμμιν γὰρ τά τε τερπνὰ
» καὶ τὰ γλυκέα γίνεται πάντα βροτοῖς.
» εἰ σοφὸς, εἰ καλὸς, εἴτις ἀγλαὸς ἀνήρ·
» οὔτε γὰρ θεοὶ σεμνᾶν χαρίτων ἄτερ
» κοιρανέοντι χοροὺς,
» οὔτε δαῖτας. » (δ)

ὁ Διόδωρος πάλιν λέγει, ὅτι ἐδόθη αὐταῖς ὑπὸ τοῦ Διὸς ἡ τοῦ προσώπου καλλονὴ καὶ ἡ τῶν μελῶν τοῦ σώματος εὔρυθμος κίνησις καὶ διάθεσις, ὅπως οὕτω τέρπωσι τοὺς θεατάς (ε). Ἰδοὺ ὑπὸ τίνων ἐμπνεόμενοι οἱ Καλλιτέχναι τῆς ἀρχαιότητος ἀπετύπουν ἐκεῖνα τὰ ἄϋλα πλάσματά των, τὰ ὁποῖα μόνος ὁ καλὸς ποιητὴς δύναται ἀνταξίως νὰ ἀ.υμνήσῃ. Ἐκ τῶν ὑψηλῶν τούτων ἐμπνεύσεων ἀρύεται ἡ γλυφὴ τὴν εὔρυθμον ἐκείνην τῶν χαρίτων πλοκὴν, δι' ἣν κυκλάδες ἐπεκαλέσθησαν, τὴν ἐναρμόνιον ἐκείνην τοῦ χοροῦ των κίνησιν, δι' ἣν χαρμοσύνης γενέτειραι, ἐράσμιαι, αἰολόμορφοι ἤκουσαν, τὴν ἁβρότητα καὶ ἀναλογίαν τῶν μελῶν ἐκείνην, τὴν οὐράνιον καλλονὴν δι' ἣν ἐράσμιαι, εὔφρονες, ἁγναὶ, ἀειθαλέες, θνητοῖσι ποθειναὶ, ἐχαρακτηρίσθησαν. Οἱ νεώτεροι Καλλιτέχναι πρέπει νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων, καθότι εἰς ἐκεῖνα καὶ μόνα διεσώθησαν αἱ ἱεραὶ τῆς ἀρχαιότητος ἐμπνεύσεις.

Ὑπὲρ πάντα ἄλλον θεὸν τὰς Χάριτας ἐθεώρησαν οἵ τε Ποιηταὶ καὶ Καλλιτέχναι ὑπὸ τὴν ἀλληγορικὴν αὐτῶν ἔποψιν. Ἡ γυμνότης των ἀλληγορεῖ-

(α) Μ. Ἐτυμολ. ἐν Λ. Ἐνολμὶς, καὶ Robinson. Antiq. Grec. Tom. I, pag. 432.
(β) Plan. XXXV. 9.
(γ) Millin. Dict. des beaux Arts. U. Trepied.
(δ) Ὁ αὐτ. αὐτόθ.
(ε) Archeolog. Atlas, Plan. 27, fig. 99.
(ζ) Ἡσιόδ. Θεογον. Στ. 907. καὶ Ὀρφ. Ὕμν. Ξ'. καὶ Πίνδαρ. Ὀλυμ. ΙΔ'. Στ. 18.
(η) Παυσαν. Βιβλ. Θ'. Κεφ. λέ. ῝. 2.

(α) Ὁ αὐτ. Βιβλ. ΣΤ'. Κεφ. κδ'. ῝. 5.
(β) Περὶ φύσ. θεῶν. Κεφ. ιέ.
(γ) Ὕμν. Ξ'.
(δ) Ὀλυμπ. ΙΔ. Στ. 5—12. καὶ Σχόλ. εἰς Πίνδ. αὐτόθ.
(ε) Διόδωρ. Βιβλ. Ε'. Κεφ. 73.

το εἰς τὸ εὐκόλως καὶ ἀνεμποδίστως χαρίζεσθαι (α), ἡ δὲ τριαδικὴ των χορία, εἰς τὸ κυκλικῶς πως καὶ ἀπαύστως ἀμοιβεσθαι χάριτος (β), ἡ δὲ αὐτῶν θέσις, ἐν ᾗ αἱ δύω βλέπουσι πρὸς ἡμᾶς, ἡ δὲ πρὸς ἐκείνας, εἰς τὸ ἀποδιδόναι διπλῆν τὴν χάριν (γ).

Ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς Συγγραφεῦσι μνημονευομένων, ἐσώθησαν καὶ πλῆθος καλλιτεχνουργημάτων, παριστανοντων τὰς Χάριτας γυμνὰς, συγκρατουμένας καὶ συγχορευούσας, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ δακτυλιολίθῳ. Μάλιστα δ' αἱ εὑρεθεῖσαι γραπταὶ ἐν Ἡρακλείῳ δὲν διαφέρουσι τῶν ἡμετέρων, εἰμὴ καθ' ὅσον ἐκεῖναι φέρουσιν εἰς χεῖρας ἡ μὲν ἄνθη, ἡ δὲ ὀπώρας, ἡ δὲ στάχυας, σύμβολα τῶν πλουσίων δώρων τῆς φύσεως ἢ μᾶλλον τῶν τριῶν ἐπιχαρίτων τοῦ χρόνου ὡρῶν, ἐξαιρέσει τοῦ χειμῶνος. (δ)

—o—

§. δʹ.

Ὁ ἔρως τρωθείς.

—

Δακτυλιόλιθος τοῦ αὐτοῦ Κ. Λ. Βαφέα. Ἐν αὐτῷ παρίσταται « *Νήπιος Οὐράνιος ἔρως* » (ε), ἀνθηρὸς καὶ νέος ὡς τὸν περιγραφόμενον ὑπὸ Καλλιστράτου· « *ὁ ἔρως αὐτὸς παῖς ἀνθηρὸς καὶ νέος, πτέρυγας ἔχων καὶ τόξα* » (ζ), φαίνεται ἕτοιμος ν' αναπτερωθῇ πρὸς τὴν ἐν οὐρανῷ Μητέρα του (η). Φέρει τόξον τῇ δεξιᾷ, τὸν δάκτυλον δὲ τῆς ἑτέρας φυσᾷ ὡς τετρωμένον· « *ἄλγεε καὶ χέρ' ἐφύσση* » (θ) ὑπὸ δὲ τοὺς πόδας του κεῖται νεωστὶ ἀποκοπὲν ῥόδον. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ὁ φιλόκαλος τεχνίτης ἠθέλησε προσφυῶς διὰ τῆς σιωπηλῆς Λύρας του νὰ ψάλῃ τὴν χρυσῆν ταύτην ᾠδὴν τοῦ Ἀνακρέοντος.

» Ἔρως πότ' ἐν ῥόδοισι
» κοιμωμένην μέλιτταν
» οὐκ εἶδεν, ἀλλ' ἐτρώθη
» τὸν δάκτυλον· παταξας
» τὰς χεῖρας, ὠλόλυξε·
» δραμὼν δὲ καὶ πετασθεὶς
» πρὸς τὴν καλὴν Κυθήρην. κ.τ.λ. » (ι)

(α) Φουρνοῦτ. αὐτόθ. καὶ Διόδωρ. αὐτόθ.
(β) Φουρνοῦτ. αὐτόθ.
(γ) Ὠγυγία, Τόμος Βʹ. Σελ. 197.
(δ) Muller. Archeolog. Atl. Pl. 39 fig. 181.
(ε) Λουκιαν. Ἐρωτ. §. 37.
(ζ) Καλλίστρ. Ἔκφρασ. Ἀγαλμ. γʹ.
(η) Ανακρ. Ὠδ. μʹ. καὶ Θεόκρ. Εἰδ. ιθʹ.
(θ) Θεόκρ. αὐτόθ.
(ι) Ἀνακρ. Ὠδ. μʹ. Τὴν ᾠδὴν ταυτην παραμορφώσας ὀλίγον ὁ Θεόκριτος, ἔπλεξε τὸ ΙΘʹ. Εἰδύλλιόν του οὕτως·

» Τὸν κλέπταν ποτ' Ἔρωτα κακὰ κέντασε μέλισσα,
» Κηρίον ἐκ σίμβλων συλεύμενον· ἄκρα δὲ χειρῶν
» Δάκτυλα πάνθ' ὑπένυξεν ὁ δὲ ἄλγεε, καὶ χέρ' ἐφύσση,
» Καὶ τὰν γᾶν ἐπάταξε, καὶ ἅλατο· τᾷ δ' Ἀφροδίτᾳ
» Δεῖξεν τὰν ὀδύναν, κ.τ.λ. »

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὁμοίαν ταύτης σκηνὴν οὐδαμοῦ ἠδυνήθημεν νὰ τύχωμεν ἐν ταῖς συλλογαῖς τῶν ἐκδεδομένων Ἑλληνικῶν μνημείων. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὸ σπάνιον καὶ ἑπομένως τὸ πολύτιμον τῆς προκειμένης ψήφου.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΤΟΥ
ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΦΥΛΟΥ.

—o—

Τὰ σχολεῖα εἶναι τὰ πρώτιστα ἐργαστήρια ἔνθα χαλκεύονται τὰ ἐργαλεῖα τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας. Ἐν αὐτοῖς οὐ μόνον ἀποκτῶμεν τὰ συντείνοντα εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν ἡμῶν εὐτυχίαν, ἀλλὰ καὶ ἀληθῶς εἰς ἀνθρώπου ἀξίαν ἀναβιβαζόμεθα. Οὐδ' ὁ λιθοξόος τοὺς λίθους, οὔτε ὁ λεπτουργὸς τὰ ξύλα πρέπει νὰ ξέσῃ τόσον ἵνα παραγάγῃ ἔξοχον καλλιτέχνημα, ὅσον πρέπει ἡ μάθησις νὰ καταξέσῃ τὸ ἄπλαστον δίπουν, ὅπως ἀναδείξῃ αὐτὸ ἄνθρωπον. Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται, ὡς πολλὰ τῆς φύσεως προϊόντα, μὲ τὰς ἀκάνθας του, αἷς νέας πολλάκις προσθέτουσιν ἡ ἀνατροφὴ, καὶ αἱ λοιπαὶ αὐτοῦ περιστάσεις. Ἔργον δὲ τῶν σχολείων εἶναι ν' ἀποκόπτωσι καὶ ἐκριζῶσι τὰς φυσικὰς ταύτας καὶ ἐπικτήτους ἀκάνθας, καὶ ν' ἀναδεικνύωσιν αὐτὸν ἀληθῶς ἄνθρωπον. Ὡς γνωστὸν κατὰ τὸν ΙΕʹ. αἰῶνα ὑπῆρξαν σοφοὶ ἀρνούμενοι νὰ ὀνομάσωσι τοὺς νεωστὶ εὑρεθέντας κατοίκους τῆς Ἀμερικῆς ἀνθρώπους, διότι ἦσαν ἀκατέργαστοι ὑπὸ τῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς. Ἀλλ' ὅσοι τῶν ἀγρίων ἐκείνων μετὰ ταῦτα συνανεμίγησαν μετὰ τῶν Εὐρωπαίων, καὶ ἐγεύθησαν διδασκαλίας, ἀνεπτύχθησαν νοερῶς, καὶ κατ' οὐδὲν ἐλαττοῦνται τῶν ἐξημερωμένων συνοίκων αὐτῶν.

Τῶν σχολείων λοιπὸν καὶ τῆς παιδείας ἡ ἐπιῤῥοὴ εἶναι ἡ ποδηγετοῦσα οὐ μόνον τὸ ἄτομον ἀλλὰ καὶ τὰς κοινωνίας εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἡ παιδεία ἰσχυρὰ καὶ πρόθυμος ἐδείχθη πάντοτε σύμμαχος τῆς θρησκείας, ἥτις προπαρασκευάζει καὶ δεικνύει τὸν προορισμὸν ἐν τῇ μελλούσῃ καὶ αἰωνίᾳ ζωῇ. Διότι ἐν τοῖς σχολείοις διδάσκονται τὰ μυστήρια καὶ τὰ δόγματα, καὶ τῆς πίστεως αἱ ἐντολαὶ καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ τῶν ὅπλων τοῦ λόγου οἱ σοφοὶ πρωταθληταὶ καὶ διδάσκαλοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Χρυσόστομοι, οἱ Κύριλλοι, οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Γρηγόριοι, ἐπολέμησαν καὶ κατέβαλον τὴν πολυκέφαλον τῶν αἱρέσεων ὕδραν.

Διάφορα εἶναι τὰ σχολεῖα, κατὰ τὸν σκοπὸν ὃν ἡ σύστασις αὐτῶν ἀφορᾷ. Ἄλλα μὲν τῶν σχολείων χορηγοῦσιν ἐκπαίδευσιν ἐπιστημονικὴν, ἄλλα δὲ προπαρασκευάζουσι διὰ τὴν ἀνωτέραν ἐκείνην βαθ-

μίδα, ἢ μόνον παρέχουσι τὰς εἰς ἕκαστον ἀγαθὸν πολίτην καὶ ἐξευγενισμένον ἄνθρωπον ἀπολύτως ἀναγκαίας γνώσεις.

Δὲν ἀρκεῖ ὅμως μόνη ἡ ἐν τοῖς σχολείοις ἐκπαίδευσις· δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ περιουσία γνώσεων, ὧν καὶ κακὴ πολλάκις ἀντὶ καλῆς γίνεται χρῆσις. Πρὸς τῇ καλλιεργείᾳ τοῦ πνεύματος προαπαιτεῖται καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς καρδίας, ὅπως μὴ τὰ πάθη ῥιζούμενα ἀναπτύσσωνται. Προσαπαιτεῖται ἡ ἐκ μέρους τῶν γονέων ἀνατροφή, ἥτις εἶναι ἡ πρωτίστη διδάσκαλος. Αὕτη περιέχει τὰ καλὰ προοίμια τῆς εἰς τὰ σχολεῖα μελλούσης διδασκαλίας. Ἀλλ᾽ ἐκ τῶν γονέων ἡ μήτηρ ἔχει πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ τέκνον της, ὀλιγώτερον δὲ ὁ πατὴρ διὰ τὰς ἐκτὸς τῆς οἰκίας μερίμνας τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἡ μήτηρ λοιπὸν πρὶν ἔτι ἀπογαλακτίσῃ τὸ βρέφος της ἄρχεται τὸ ἔργον τῆς πρώτης διδασκάλου. Αἱ πρῶται λέξεις ἃς τὸ παιδίον μανθάνει νὰ τραυλίζῃ, πρέπει νὰ εἶναι λέξεις ἀγάπης καὶ εὐσεβείας. Αἱ πρῶται πράξεις πρέπει νὰ ἔχωσι βάσιν τὴν ἠθικὴν καὶ τὰς προκαταρκτικὰς ἐκείνας ἀρετάς, αἵτινες τὸ προετοιμάζουσιν εἰς τὰς τελειοτέρας· ἡ μήτηρ δύναται νὰ ἐξαλείψῃ τὰ μικρά του πάθη, πρὶν ἀκόμη αὐξηθῶσιν· ἡ μήτηρ τέλος κρατεῖ εἰς τὴν ἐξουσίαν της τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονίαν ἢ δυστυχίαν τῶν τέκνων της. Ἀλλ᾽ ὅταν αὐτὴ δὲν εἶναι καλῶς τεθωρακισμένη διὰ τῆς παιδείας, ὅταν δὲν γνωρίζῃ ἄλλο παρὰ τὰ μηχανικὰ γυναικεῖα ἔργα, ὅταν δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὰς κακὰς συνεπείας τῆς παρημελημένης ἀνατροφῆς, οὐδὲ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ παραδείγματα ἄξια μιμήσεως, τὰ ὁποῖα καὶ διὰ τῆς μελέτης τῶν καλῶν βιβλίων μανθάνονται. Ὅταν φροντίζῃ μόνον δι᾽ ἀτομικὸν καλλωπισμόν, πῶς θέλει ἀσκήσει τὴν ἐπιῤῥοήν της εἰς τὸ μέλλον τῶν τέκνων της; Πρέπει λοιπὸν νὰ μὴ παραμελῆται ἡ ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας καλὴ προετοιμασία τῶν καλῶν μητέρων, πρέπει νὰ μὴ μένωσιν εἰς τὴν ἀμάθειαν αἱ γυναῖκες αἵτινες συγκροτοῦσι τὸ ἥμισυ τοῦ κόσμου διὰ νὰ λάβωσιν ἔπειτα εὐκταίαν ἐπιῤῥοὴν εἰς τὸ ἄλλο ἥμισυ.

Βεβαίως αὐταὶ αἱ σκέψεις παρεκίνησαν πρὸ πολλοῦ τὰ ἔθνη, παρ᾽ οἷς ἡ εὐνομία εἰσήγαγε τὴν κοινὴν εὐταξίαν καὶ ἡσυχίαν, νὰ συστήσωσι σχολεῖα, ὅπου νὰ μορφόνηται τὸ φῦλον τῶν γυναικῶν. Καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐπίσης, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας, ὅτε μετὰ τόσους πολιτικοὺς κλύδωνας ἐπανῆλθεν ἡ ἡσυχία, συνεστήθησαν καταστήματα ἐκπαιδευτικὰ πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν γυναικῶν, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ θέλομεν ἰδεῖ διαδεδομένας τὴν παιδείαν, τὴν καλὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν ἠθικὴν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, καὶ δι᾽ αὐτῶν συγκροτουμένας οἰκογενείας χρηστὰς καὶ φιλομαθεῖς, ἱκανὰς νὰ παρέξωσι πολίτας ὠφελίμους καὶ ἀγαθούς. Τὴν σήμερον, καθ᾽ ἃς ἠδυνήθημεν νὰ πορισθῶμεν πληροφορίας 5000 κορασίων ἐκπαιδεύονται ἐντὸς τῆς αὐτονόμου Ἑλλάδος εἰς τὰ διάφορου βαθμοῦ σχολεῖα, ἐνῷ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν μόλις εἴς τινας ἑκατοντάδας κορῶν περιωρίζετο τὸ προνόμιον τοῦτο.

Μέγα εἶναι τῷ ὄντι τὸ καθῆκον, μεγάλη ἡ κλῆσις, καὶ ἔτι μείζων ἡ εὐθύνη τῶν μητέρων· μόνη ἡ μήτηρ δύναται νὰ ῥυθμίσῃ τὴν καρδίαν τοῦ τέκνου της, πρώτη αὐτὴ νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὴν ἁπαλὴν καρδίαν του τὸ σπέρμα ἐκεῖνο, ὅπερ μένει δι᾽ ὅλης τῆς ζωῆς ακατάστροφον, καὶ ὅπερ, ἂν ὑγιὲς καὶ καλόν, θέλει τὸν καταστήσει τίμιον ἄνθρωπον καὶ ἀγαθὸν πολίτην. Αὐτὴ δύναται οὐ μόνον νὰ τῷ διδάξῃ, ἀλλὰ νὰ διαπλάσῃ τὴν ψυχήν του οὕτως ὥστε ἀνὴρ τὸ παιδίον γενόμενον, νὰ προκρίνῃ τὴν τιμὴν ἀπὸ τὸν πλοῦτον, νὰ ἀγαπᾷ τοὺς οἰκείους, νὰ βοηθῇ τοὺς δυστυχεῖς καὶ νὰ ὑψώνῃ τὸν νοῦν εἰς τὴν πηγὴν παντὸς ἀγαθοῦ. Ἡ ἀρετὴ δὲν διδάσκεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμπνέεται καὶ μόνη ἡ μήτηρ δύναται νὰ κατορθώσῃ τοῦτο. Ἡ ἱστορία μᾶς λέγει ὅτι οἱ ἄριστοι τῶν ἡγεμόνων ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν μητέρων αὐτῶν ἀνατραφέντες. Μεταξὺ ἑξήκοντα ἐννέα μοναρχῶν τῆς Γαλλίας, λέγει ὁ Αἰμὲ Μαρτῖνος, τρεῖς μόνοι ἠγάπησαν τὸν λαόν, καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἀπὸ τὰς μητέρας των ἀνετράφησαν· ἀπὸ τὴν μητέρα του ἔλαβε τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς χρηστότητος καὶ Λουδοβῖκος ὁ Θ΄. ὁ ἐπιλεγόμενος Ἅγιος, ἀπὸ τὴν μητέρα καὶ Ἐρρῖκος ὁ Δ΄., καὶ ἀπὸ τὴν μητέρα του ἐπίσης καὶ Λουδοβῖκος ὁ ΙΒ΄. Ἂς μιμηθῶσιν αἱ ἑλληνίδες τὰ εὐσεβῆ παραδείγματα τῶν μητέρων τούτων τῶν τριῶν ἀγαθοτάτων Μοναρχῶν τῆς Γαλλίας, καὶ ἂς πεισθῶσιν ὅτι τὸ μεγαλήτερον δεῖγμα τῆς φιλοστοργίας τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ δώσωσιν εἰς τὰ φίλτατα τέκνα των, εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς βρεφικῆς αὐτῶν ἡλικίας χειραγωγία καὶ καθοδήγησις εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς παιδείας.

ΠΟΛΥΤΙΜΗ ΚΟΥΣΚΟΥΡΗ

Διευθύντρια τοῦ Δημοτ. Σχολείου Ἀθηνῶν.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΝ

Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα.

Τ᾽ ἀποδεικτικὰ μέσα δι᾽ ὧν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἐπείθοντο περὶ τῆς ἐνοχῆς ἢ ἀθωότητος τοῦ κατηγορουμένου, ἦσαν κυρίως ὁ ὅρκος, ἡ διὰ πυρὸς ἢ δι᾽ ὕδατος δοκιμασία καὶ ἡ μονομαχία.

Α'. Περὶ ὅρκου.

Ὁ ὅρκος, ὡς ἀποδίδων σέβας εἰς τὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, περιέχει εὐγενές τι μέγα καὶ θρησκευτικὸν, καὶ φαίνεται τρόπον τινὰ ὅτι τὸ ψεῦδος ἀπέναντι αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοὶ δι' αὐτοῦ ἀνύψωσαν τὸ ἄτομον. Οἱ Ἑβραῖοι τὴν παράβασιν τοῦ ὅρκου ἐθεώρουν τὸ στυγερώτερον ἔγκλημα καὶ τὴν ἐτιμώρουν διὰ τοῦ θανάτου. Ὡσαύτως οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐθεώρουν τὸν ὅρκον ἀπαραβίαστον καὶ ὅταν ἀκόμη ἐδίδον αὐτὸν κατὰ πλάνην ἢ ἀπάτην. Κυρίως ὅμως ὁ ὅρκος ἀνήκει εἰς τὰς γερμανικὰς φυλὰς παρ' αἷς ἡ ἀτομικὴ ἀξία ἦν παντοδύναμος, καὶ ἡ προσωπικὴ ἐμπιστοσύνη ἡ βάσις τῶν θεσμῶν. Ὅθεν εὐκόλως δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ ὅρκος ἔμελλε νὰ περικλείῃ μέγα μέρος τοῦ δικαίου, καὶ ν' ἀποτελῇ δικαστικὴν ἀπόδειξιν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν περὶ ἧς λαλοῦμεν ὁ κατηγορούμενος δι' οἱονδήποτε ἔγκλημα, παρουσιάζετο ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐὰν ὡρκίζετο ὅτι δὲν ἐξετέλεσε τὸ δι' ὃ κατηγορεῖτο ἔγκλημα, ἠθωοῦτο. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐτελεῖτο τὸ εἶδος τοῦτο τῆς δικαιοκρισίας· ὁ κατηγορούμενος (ὅστις ὠνομάζετο jurator ἢ sacramentalis), ἐλάμβανεν ἓν δράγμα σταχύων, τὸ ἐσκόρπιζεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐμαρτύρετο τὸν οὐρανὸν περὶ τῆς ἀθωότητός του. Ἐνίοτε κρατῶν λόγχην, ἐκήρυττεν ὅτι ἦτον ἕτοιμος νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ἰσχυρισμόν του καὶ δι' ὅρκου· ἀλλ' ἡ ἐπικρατεστέρα συνήθεια ἦν νὰ δίδεται ὁ ὅρκος ἐπὶ τάφου, ἢ ἐντὸς ναοῦ ἐπὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων, ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἢ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου πρὸ, τὴν ἀτομικήν του μαρτυρίαν ὤφειλε νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν τῶν συγγενῶν ἢ φίλων του· οἱ δὲ μάρτυρες οὗτοι, οἵτινες ὠνομάζοντο concuratores ἢ compurgatores ἦσαν δώδεκα καὶ ἐλαμβάνοντο κυρίως εἰς τὰς δίκας τὰς ἀφορώσας τὸν γάμον. Οὕτως ἡ ἐπὶ ἀπιστίᾳ κατηγορουμένη σύζυγος ὤφειλε νὰ φέρῃ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους της καὶ πάντα δυνάμενον νὰ γνωρίζῃ περὶ τῆς ἀθωότητός της. Ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς ὅτι ἡ αὐθεντία τοῦ ὅρκου τούτου βαθμηδὸν ἐξέλιπε, διὰ τοῦτο οἱ ὁρκιζόμενοι μάρτυρες ὤφειλον νὰ ἦναι ἕτοιμοι καὶ διὰ τῶν ὅπλων νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅ,τι διὰ τοῦ ὅρκου ἐβεβαίουν.

Ὁ ὅρκος, τόσον ὑψηλὸς καὶ εὐγενὴς εἰς τὴν γένεσίν του, δὲν ἐβράδυνε νὰ γενῇ ἀντικείμενον καταχρήσεων· καὶ ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἐπετρέπετο εἰς πάντα νὰ ὁρκίζηται παρὰ τοῖς Γερμανοῖς καὶ Φράγκοις, ἀκολούθως περιωρίσθη εἰς μόνους τοὺς εὐγενεῖς. Λουδοβῖκος ὁ Εὐήθης καὶ ὁ υἱός του ἐπέβαλον αὐστηροτάτας ποινὰς κατὰ τῆς ψευδορκίας, οἷον τὴν ἀποκοπὴν τῆς χειρὸς κλπ. Ὅθεν ὁ πρῶτος ἐνόησεν ὅτι ἡ διὰ τοῦ ὅρκου διδομένη βεβαίωσις ἠδύνατο νὰ καταστῇ φανταστική, καθότι ὁ τολμῶν νὰ ζητῇ ὅ,τι δὲν τῷ ὠφείλετο, καὶ ὁ μὴ φοβούμενος τὸν Θεὸν, δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἧττον εὐσυνείδητος ὥστε νὰ μὴ ψευδορκήσῃ· διὰ τοῦτο διέταξεν, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οὔτε μάρτυρες οὔτε ἔγγραφος ἀπόδειξις ὑπῆρχεν, ἡ δίκη νὰ λαμβάνῃ πέρας διὰ μονομαχίας. Ἡ ἐν Βαλεντίᾳ Σύνοδος κατήργησε τὸν ὅρκον φεισθεῖσα τῶν καθ' ἑκάστην ὁρκιζομένων ψυχῶν· ἀλλὰ κατὰ τὸ 1564 εἰσήχθη ἐκ νέου καὶ ἔκτοτε ὑπάρχει μέχρι τῆς σήμερον εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς νομοθεσίας.

Β'. Περὶ τῆς διὰ πυρὸς δοκιμασίας.

Ἡ διὰ πυρὸς δοκιμασία ἦν ἐν χρήσει εἰς μόνας τὰς ποινικὰς δίκας, καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχήν της εἰς μεμακρυσμένους αἰῶνας· ἐξετελεῖτο δὲ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐνίοτε ὁ κατηγορούμενος ὑπεχρεοῦτο νὰ περιπατήσῃ μὲ γυμνοὺς πόδας ἐπὶ ἀνθρακιᾶς, ἢ ἐπὶ πεπυρακτωμένων σιδηρῶν ῥάβδων (12 τὸν ἀριθμὸν ἢ 9, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ). Ἄλλοτε ὑπεχρεοῦτο νὰ θέτῃ τὴν χεῖρά του ἐντὸς σιδηρᾶς πεπυρακτωμένης χειρίδος, καὶ ἄλλοτε νὰ φέρῃ πῦρ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων του ἢ νὰ διαβῇ πυράν, καὶ ἐὰν μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς δοκιμασίας ἐσώζοντο στίγματα ἐπὶ τοῦ δέρματός του, τότε ὁ δυστυχὴς ἐκηρύττετο ἔνοχος. Ἡ κυριωτέρα ἐκ τούτων δοκιμασία ἦν ἡ διὰ τῶν σιδηρῶν ῥάβδων ἐπὶ τῶν προσώπων ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἤθελον ν' ἀπαλλάξωσι τῆς διὰ μάχης δοκιμασίας, οἷον τῶν εὐγενῶν, τῶν ἱερέων, τῶν ἐλευθέρων κλπ.

Αἱ εἰρημέναι ῥάβδοι, αἵτινες προηγουμένως ἡγιάζοντο εἰς ἐκκλησίας ἐπὶ τούτῳ προσδιωρισμένας, (εἰς ἃς ἐπλήρωναν δικαίωμά τι δι' ἑκάστην δοκιμασίαν) ἔφερον βάρος ἄλλαι μὲν μιᾶς λίτρας καὶ τότε ὠνομάζοντο simplex ordalium, ἄλλαι δὲ, αἱ συνηθέστεραι, τριῶν, καὶ ὠνομάζοντο ordalium triplex.

Ὁ εἰς τοιαύτην δοκιμασίαν ὑποβληθησόμενος προσηύχετο τρεῖς διαρκῶς ἡμέρας καθ' ἃς δὲν ἔτρωγεν οὐδ' ἔπινεν ἄλλο εἰμὴ ἄρτον καὶ ὕδωρ. Τὴν δ' ἡμέραν τῆς δοκιμασίας, ὁ ἱερεὺς, ἐνδεδυμένος ὅλην τὴν ἱερατικὴν στολὴν, ἐκτὸς τοῦ φελονίου, ἔψαλλε τὸν ὕμνον τῶν τριῶν παίδων, ἔπειτα ηὐλόγει τοὺς παρευρισκομένους καὶ τὸν διὰ τὴν δοκιμασίαν τόπον. Συγχρόνως ηὐλόγει καὶ τὸ πῦρ δι' ἰδίας ἱεροπραξίας ἐπικαλούμενος τὸν Θεὸν ἐξ οὗ ἐπιῤῥέει πᾶν φῶς, καὶ ἱκετεύων αὐτὸν νὰ φωτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἐφώτισεν ἄλλοτε τὸν Μωϋσῆ. Τούτων γενομένων ἔλεγον τὸ *Πάτερ ἡμῶν*, ψαλμούς τινας καί τινας εὐχὰς, ἔθετον τὸν σίδηρον ἐπὶ τοῦ πυρὸς, ἔῤῥιπτον ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν παρόντων ἁγιασμὸν ἐξ οὗ ἠνάγκαζον καὶ τὸν κατηγορούμενον νὰ πίῃ· ἐνῷ δὲ ὁ σίδηρος ἐπυρακτοῦτο, ἐτελεῖτο ἡ λειτουργία. Μετὰ δὲ τὴν μετάληψιν τοῦ ἱερέως, οὗτος προσήρχετο εἰς τὸν κατηγορούμενον τὸν ἐξώρκιζεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς ἐκκλησίας, τῶν ἁγίων λειψάνων, καὶ τοῦ βαπτίσματος νὰ μὴ κοινωνήσῃ αὐτὸς τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ νὰ μὴ πλησιάσῃ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, ἐὰν ἐξετέλεσε τὸ ἔγκλημα.

Ἀφ' οὗ δ' οὗτος ἀπεκρίνετο μετελάμβανε, καὶ ἡ λειτουργία ἐπεραιοῦτο· ἔπειτα ἔψαλλον τὸ Κύριε ελέησον, εὐχάς τινας καὶ ψαλμοὺς καὶ τέλος ἤρχετο ἡ μεγάλη προσευχὴ ὡς ἑξῆς·

« Θεέ, ὅστις διὰ τοῦ πυρὸς δεικνύεις ἡμῖν τὴν » δύναμίν σου, ὅστις ἔδειξας τὴν φλεγομένην καὶ » μὴ καταναλισκομένην βάτον εἰς τὸν Μωϋσῆν, » ὅστις ηὐδόκησας ὥστε οἱ τρεῖς παῖδες νὰ ἐξέλ» θωσι τῆς καμίνου, ὅστις ἐπυρπόλησας τὰ Σό» δομα καὶ ἔσωσας τὸν Λώτ, εὐδόκησον ὥστε ἡ χεὶρ » τοῦ δούλου σου . . . . νὰ κατακαῇ μὲν ἐὰν αὐτὸς » εἶναι ἔνοχος, νὰ μείνῃ δ' ἄθικτος ἐὰν ἦναι » ἀθῶος ».

Τέλος ηὐλόγουν ἐκ νέου τὸ πῦρ, καὶ τὸ ἐῤῥάντιζον μὲ ἁγιασμόν· ὁ δὲ κατηγορούμενος, λαμβάνων τὸν πεπυρακτωμένον σίδηρον δια τῆς χειρὸς, τον ὕψωνεν ἅπαξ ἢ πολλάκις καὶ τὸν μετεφερεν εἰς ἀπόστασιν τινὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγαλην ἀναλόγως τοῦ ἐγκλήματος, συνήθως δὲ ἡ ἀπόστασις ἦν ὀκτὼ βημάτων. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἔθετον τὴν χεῖρά του ἐντὸς σάκκου τὸν ὁποῖον ἔδεον σφιγκτά, ἐπιθετομένων τῶν σφραγίδων τῶν δικαστῶν καὶ τῶν κατηγόρων, μετὰ δε τρεῖς ἡμέρας ὁ σάκκος ἠνοίγετο, και ἐὰν μὲν τότε δὲν ἐδείκνυτο ἴχνος καυσίματος, ὁ κατηγορούμενος ἠθωοῦτο· ἄλλως ὁ βαθμὸς τῆς ἐνοχῆς ἐκανονίζετο ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἢ ἧττον ζωηρὰ στίγματα.

Τὴν δοκιμασίαν ταύτην ὡς καὶ τας λοιπάς, αἱ γυναῖκες ἠδύναντο ν' ἀναθέσωσιν εἰς πολεμιστήν τινα. Ἡ βάρβαρος αὕτη συνήθεια δὲν διήρκεσε πολὺν καιρόν· οἱ Πάπαι τὴν κατήργησαν ἐν πρώτοις ὡς πρὸς τοὺς κληρικοὺς καὶ ἀκολούθως ὡς πρὸς πάντα χριστιανον. Ἐπὶ τέλους παρατηρητέον, ὅτι ἡ διὰ πυρὸς δοκιμασια ἦν ἐν χρήσει μόνον ἐν ελλείψει πάσης ἄλλης αποδείξεως.

Γ'. Περὶ τῆς δι' ὕδατος δοκιμασίας.

Τὸ ὕδωρ εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς ἐχρησίμευε πρὸς καθαρισμὸν εν ταῖς θρησκευτικαῖς τελεταῖς. Ὡς ἀπο δείξεως μέσον εθεωρειτο παρα τοῖς Ἰνδοῖς καὶ Ἑβραίοις (Ἀριθμοί, παλ. Γραφ.), ἀλλ' ὄχι δικαστικῶς, ὡς κατα τον Μεσαιωνα. Κατα τὴν εποχὴν ταύτην διεκρίνετο ἡ δια ζεοντος ὕδατος δοκιμασία ἀπο της διὰ ψυχροῦ. Η δια ζεοντος ὕδατος ἦτον ὁμοία τῆς διὰ πυρακτωμένου σιδήρου, καὶ ἁπλως συνίστατο εἰς το να βυθίσῃ ὁ κατηγορούμενος τὸν βραχίονα του μεχρι του αγκῶνος ἐντος ἀγγείου πλήρους ζεοντος ὕδατος, και να λαβῃ ἀπὸ τον πυθμένα δακτύλιον. Ἡ ἐνοχὴ και ἐπομένως ἡ ἀθωοτης τοῦ κατηγορουμένου ἐξήγετο ἀπὸ τὸ αποτελεσμα τοῦ καυσίματος· ἠδύνατο ὅμως τις ν' ἀποφύγῃ την δοκιμασίαν ταύτην προσάγων μαρτυρας τινὰς και πληρώνων ποσοτητά τινα εἰς τον κατήγορον μεθ' οὗ προηγουμένως συνενοεῖτο, καὶ τὸν δικαστήν.

Οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἐλεύθεροι ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν διὰ τοῦ πυρὸς καὶ ζέοντος ὕδατος δοκιμασίαν, οἱ δὲ δοῦλοι καὶ ἐν γένει ὁ μικρὸς λαὸς ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν διὰ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος δοκιμασίαν ἢ εἰς μονομαχίαν. Ἡ διὰ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος ἦτον ἁπλουστάτη· μετά τινας εὐχὰς ἔδεον σφιγκτὰ τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ κατηγορουμένου μὲ τὸν δεξιὸν πόδα, καὶ τὴν ἀριστερὰν μὲ τὸν ἀριστερόν, καὶ τὸν ἔῤῥιπτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ἐὰν μὲν ἐβυθίζετο ἐθεωρεῖτο ἀθῶος, ἂν δὲ ἀνέβαινεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐκηρύττετο ἔνοχος ἢ αἱρετικός, καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπηγχονίζετο ἢ ἐκαίετο ζῶν. Ἐστηρίζοντο δὲ εἰς τὴν σκέψιν ὅτι τὸ ὕδωρ ἤθελε δεχθῇ καὶ διατηρήσει εἰς τοὺς κόλπους του τὸν ἀθῶον, ἤθελε δ' ἀποθέσῃ τὸν ἀκάθαρτον καὶ ἔνοχον. Οὕτως ὁ ἄθλιος κατηγορούμενος εὑρίσκετο μεταξὺ Σκύλλης καὶ Χαρύβδης· διὰ νὰ φανῇ ἀθῶος ἔπρεπε νὰ πνιγῇ, ἂν δὲ ἀνέβαινεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἔπρεπε νὰ καῇ ἢ ν' ἀπαγχονισθῇ.

Δ'. Περὶ τῆς μονομαχίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βαρβαρότητος τῶν λαῶν, καθ' ἣν ἡ ἰσχὺς διεῖπεν αὐτούς, ἡ μονομαχία ἀναγκαίως ἔπρεπε να ἦναι ἂν ὄχι τὸ δίκαιον, τοὐλάχιστον ἡ δύναμις· μολοντοῦτο ἡ μονομαχία δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἱστορίαν, μὲ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον εἶχε κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐθεωρεῖτο, ὄχι μόνον νίκη τοῦ ἰσχυροῦ κατα τοῦ ἀδυνάτου, ἀλλα νίκη τῆς δικαιοσύνης. Οὕτως θεωρουμένη ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ την πρόληψιν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ δίκαιον, ὅθεν ἐπὶ διαφιλονεικουμένου τινος ἀντικειμένου το ἀποτελεσμα τῆς μονομαχίας ἐδείκνυεν ἂν αὐτὸ ἦτο δίκαιον ἢ ἄδικον καὶ ὄχι μόνον ἐπετρέπετο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους και ἀπο τοὺς δικαστὰς ἐπετάττετο, διότι ἐκ τοῦ ἀποτελεσματος της ἐδηλοῦτο ἡ θεία δικαιοσύνη.

Ἡ δικαστικὴ μονομαχία εἰσήχθη κατὰ τὸν 5 αἰῶνα ἀπὸ τὸν Βασιλέα Γονδεβοῦδον « πρὸς τὸν » σκοπόν, λέγει εἰς τὰς αἰτιολογίας τοῦ Νόμου, τοῦ » νὰ μὴ ὁρκίζωνται πλέον οἱ ὑπήκοοί μας ἐπὶ ἀβε» βαίων αντικειμένων καὶ νὰ μᾶς ψευδορκῶσιν ἐπὶ » βεβαιων. » Ἡ δὲ χρῆσις αὐτῆς ἐντὸς ὀλίγου ἔμελλε να γενῇ δεκτὴ μετὰ χαρᾶς ἐκ μέρους τῶν μαχητῶν καὶ τῶν εὐγενῶν, ἀπεναντιας τῶν απαγορεύσεων τοῦ κλήρου βλέποντος στερημένην τὴν ἐκκλησίαν της ἀποκλειστικῆς κυριαρχίας ἣν δια τοῦ ὅρκου (ὡς εἴδομεν) εἶχεν. Κατ' ἀρχὰς μεν εἰσήχθη μόνον εἰς τὰς ποινικας ὑποθέσεις, ἀλλα μετ' οὐ πολὺ ἐξετάθη καὶ εἰς τας πολιτικας

Συγγραφεύς τις ἀναφέρει ὅτι Ὄθων ὁ Α'. συμβουλευθεὶς τοὺς νομοδιδασκάλους περι του ζητήματος ἂν ἡ αντιπροσώπευσις τοῦ κληρονομουμένου ἔπρεπε νὰ μεταβαίνῃ κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, καὶ μὴ ἐπιτυχὼν θετικῆς γνωμοδοτήσεως, καθυπέβαλε τὸ ζήτημα εἰς μονομαχίαν· νικήσαντος δε τοῦ λαβόντος την καταφατικὴν γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος μονομάχου παρεδέχθη αὐτήν. Ἡ χρῆσις της μονομαχίας ἐξετάθη

ἐπὶ πολὺ ὁ δὲ Κάρολος-Μάγνος ἀντικατέστησε δι' αὐτῆς τὸν ὅρκον. Λουδοβίκος ὁ Νέος (1168) ἐμπόδισεν αὐτὴν ἐπὶ ὑποθέσεων ὧν τὸ ἀντικείμενον δὲν ὑπερέβαινε τὰ πέντε σκοῦδα. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου ἐπετρέπετο καὶ διὰ δώδεκα δηνάρια. Ἐσυνειθίζον μάλιστα νὰ μισθώνωσι τοὺς μονομάχους ἐπὶ ὡρισμένον τινὰ χρόνον ἢ ἐπὶ ὡρισμένης τινος ὑποθέσεως. Μετὰ ταῦτα ἐπετράπη νὰ μάχωνται διὰ ῥάβδων μόνον, ἀλλ' ἡ συνήθεια αὕτη ἦν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς χυδαίοις· οἱ εὐγενεῖς ἐμάχοντο ἔφιπποι.

Ὅταν εὐγενὴς προὐκάλει χυδαῖόν τινα εἰς μονομαχίαν, ὤφειλε νὰ παρουσιασθῇ πεζὸς μὲ τὴν ἀσπίδα του καὶ μὲ τὴν ῥάβδον του, ἐὰν δ' ἤρχετο ἔφιππος φέρων ὅπλα, τῷ ἀφῄρουν τὸν ἵππον καὶ τὰ ὅπλα, καὶ οὕτως ἐμάχετο κατὰ τοῦ χυδαίου.

Ἐνίοτε ἦτο συγκεχωρημένον ὅταν τις δὲν ἠδύνατο αὐτοπροσώπως νὰ δεχθῇ τὸν ἀγῶνα, νὰ ἐκλέξῃ μονομάχον· ἀλλὰ διὰ νὰ λάβῃ οὗτος συμφέρον, ὥστε νὰ ὑπερασπισθῇ παντὶ σθένει τὸν ἐντολέα του, ἐτιμωρεῖτο αὐστηρότατα ἢ ὥς τινες λέγουσιν ἀπεκόπτετο τὴν πυγμὴν, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελεν ἡττηθῇ.

Αἱ γυναῖκες δὲν ἐμάχοντο αὐτοπροσώπως ἀλλὰ διὰ μονομάχου· καὶ προκαλοῦται μὲν αὗται τινὰ εἰς μάχην ὤφειλον προηγουμένως νὰ λάβωσι τὴν συγκατάθεσιν τοῦ συζύγου των, προκαλούμεναι δὲ ἠδύναντο νὰ ὑπερασπισθῶσι καὶ χωρὶς τῆς ἀδείας τοῦ συζύγου. Δοῦλος προκαλούμενος ἀπὸ ἐλεύθερον ἢ εὐγενῆ ἠδύνατο ἐὰν ἤθελε νὰ δεχθῇ τὸν ἀγῶνα, ἐπίσης καὶ εὐγενὴς ἀπὸ δοῦλον προκαλούμενος.

Ἰδοὺ αἱ διατυπώσεις τῶν μονομαχιῶν τούτων·

Ὁ κατήγορος ἐπαρουσιάζετο ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ καὶ ἐμήνυεν ὅτι ὁ δεῖνα ἐξετέλεσε κατ' αὐτοῦ τὴν δεῖνα πρᾶξιν· ὁ κατηγορούμενος ἰσχυρίζετο τὸ ἐναντίον, ἔπειτα ἔλεγεν εἰς τὸν κατήγορον ὅτι ψεύδεται· ὁ δὲ δικαστὴς διέταττε τὴν μονομαχίαν· καὶ ἀφοῦ τὴν ἀνεδέχετό τις, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παλινῳδήσῃ χωρὶς νὰ τιμωρηθῇ κατὰ τὸν Νόμον.

Κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν μετὰ μεσημβρίαν οἱ μονομάχοι ἤρχοντο εἰς τὸ ἀκροατήριον ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ ἐφωδιασμένοι μὲ τὰς ἀσπίδας, τὰς ῥάβδους, καὶ μὲ μαλλίον ἢ στυπεῖον δι' οὗ ἐπροφύλαττον τὰς κνήμας. Ἡ κόμη των ἔπρεπε νὰ ἦναι κεκομμένη ὑπεράνω τῶν ὤτων, ἔπειτα ὡδηγοῦντο εἰς τὸ πεδίον, ὅπου ἱππόται τινὲς ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ διοριζόμενοι ἐκανόνιζον τὰ τῆς μονομαχίας. Ἐὰν ἤθελον ἠδύναντο ν' ἀλειφθῶσιν· εἶς λοχίας ἔπειτα ἐκήρυττε στεντορείᾳ τῇ φωνῇ «οὐδεὶς τῶν θεατῶν ἂς μὴ βοηθήσῃ ἢ βλάψῃ διὰ λόγου ἢ δι' ἔργου τοὺς μονομάχους »· ὁ δὲ παραβαίνων τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην κατεδικάζετο νὰ δώσῃ εἴκοσιν ἀγελάδας. Ἐνίοτε ἐὰν ὁ θεατὴς διὰ τῆς ἐπεμβάσεώς του ἐγένετο αἴτιος τοῦ ἀποτελέσματος τῆς μάχης κατεδικάζετο εἰς θάνατον.

Πρὶν ἢ συμπλακῶσιν οἱ μονομάχοι ἐκρατοῦντο διὰ τῆς χειρὸς ὁ μὲν κατήγορος πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ δὲ κατηγορούμενος πρὸς τ' ἀριστερὰ, καὶ ἐγονάτιζον. Ἔπειτα τοὺς ἠρώτουν περὶ τοῦ ὀνόματός των, καὶ ἐὰν ἐπέφερον, εἰς τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας, ὁ κατηγορούμενος ἐπεκαλεῖτο ὑπὲρ τῆς ἀθωότητός του τοὺς ἁγίους καὶ ἤλεγχε τὸν κατηγορούμενον ὡς ψευδόμενον, οὗτος δὲ ἐπέμενεν εἰς τὴν κατηγορίαν· ἀμφότεροι δὲ ὡρκίζοντο ὅτι οὐδέτερος μετεχειρίσθη μαγείας πρὸς βοήθειαν ἑαυτοῦ ἢ πρὸς βλάβην τοῦ ἀντιπάλου του. Ἔπειτα τοῖς ἐδίδον τὰς ῥάβδους καὶ τὰς ἀσπίδας καὶ ἤρχετο ἡ μάχη. Ὁ ἡττώμενος ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶχεν ἄδικον καὶ πάραυτα ἐκηρύττετο ἀπατεών.

Πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου ἦτον ἄγνωστον τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἐφέσεως τῶν ἀποφάσεων τοῦ κατωτέρου δικαστοῦ· ἠδύναντο ὅμως νὰ προκαλέσωσιν εἰς μονομαχίαν τὸν ἐκδοῦντα τὴν ἀπόφασιν δικαστὴν, καὶ τοῦτο ἦν ἡ ἔφεσις, ὁ δὲ δικαστὴς ὤφειλε νὰ δεχθῇ τὴν μονομαχίαν ἐὰν δὲν ἐπροτίμα νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν ἡγεμόνα ἑξήκοντα λίβρας. Ἐὰν ὁ προκαλέσας δὲν ἀπεδείκνυε διὰ τῆς μάχης ὅτι ἡ ἀπόφασις ἦν ἐσφαλμένη, τουτέστι δὲν ἐνίκα, ὑπεχρεοῦτο νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν ἡγεμόνα καθὼς καὶ τὸν προκληθέντα δικαστὴν ἀνὰ ἑξήκοντα λίβρας. Ἐὰν ὁ ἴδιος ἡγεμὼν ἐξέδιδε τὴν ἀπόφασιν, ἠδύνατο ὡσαύτως προκαλούμενος ἀπὸ τὸν διάδικον νὰ δεχθῇ τὴν μονομαχίαν αὐτοπροσώπως. Ὑπῆρχον τινὲς περιπτώσεις καθ' ἃς ὁ καταδικασθεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ ἀλλοκότου τούτου εἴδους τῆς ἐφέσεως, ὁ εἰς θάνατον π. χ. καταδικασθεὶς δι' ἔγκλημα ἀποδειχθέν.

Ἡ δικαστικὴ αὕτη μονομαχία κακηργήθη ἐν μέρει μὲν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, καθ' ὁλοκληρίαν δὲ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου. (1303) Ἔκτοτε ὁ ἡγεμὼν μόνος ἐν τῷ Συμβουλίῳ του, ἢ ἐν τῇ Βουλῇ του ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μονομαχίαν.

Εἰς τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς νόμους τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς ἀπαντῶμεν καὶ ἄλλα εἴδη ἀποδείξεων. Οὕτω, π. χ. Κάρολος ὁ Μάγνος διέταξεν ὅτι, ἐὰν μεταξὺ τῶν τέκνων αὐτοῦ ἀνεφύετο διαφορά τις ὤφειλε νὰ λυθῇ διὰ τῆς δίκης τοῦ Σταυροῦ. Τὸ εἶδος τῆς ἀποδείξεως ἦτον βάρβαρον, πλὴν οὐχὶ λογικώτερον ἐκανόνιζε τὸ δίκαιον κατὰ τὴν εὐρωστίαν καὶ τὴν ῥώμην τοῦ δικαζομένου. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνεται παράδοξον πῶς εἰς λαὸν πολεμικὸν καὶ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ στρατιωτικὴ ἀξία συνίστατο εἰς τὴν σωματικὴν δύναμιν, ὁ ῥωμαλέος προτιμᾶται πάντοτε τοῦ ἀδυνάτου. Ἰδοὺ πῶς ἐτελεῖτο ἡ τελευταία αὕτη δοκιμασία· ἐνώπιον Σταυροῦ ἵσταντο τὰ διαφερόμενα μέρη μὲ ὑψωμένας τὰς χεῖρας· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ χεὶρ ἔπιπτε πρώτη ἀπὸ τὴν κόπωσιν ἐθεωρεῖτο ἡττηθείς. Οὕτω κυρίως ἀπεφασίζοντο αἱ πολιτικαὶ δίκαι.

Ἕτερον εἶδος ἦν καὶ ἡ διὰ τῆς εὐχαριστίας δοκιμασία· ὁ κατηγορούμενος μετὰ πολλὰς προσευχὰς ἐδέχετο τὴν Μετάληψιν· καὶ ἐὰν δὲν ἀπέθνησκεν ἐκηρύττετο ἀθῷος, διότι ἔλεγον, ὁ Κύριος δὲν ἤθελεν ἀνέχεσθαι νὰ ἐνοικῇ ἐντὸς σώματος ἐνόχου.

Τέλος εἰς τὰς κλοπὰς ἐδίδον τεμάχιον ἄρτου κριθίνου καὶ τυροῦ προβατείου, τὰ ὁποῖα πρότερον ἐλει-

τουργοῦντο· ἐὰν δὲ ὁ κατηγορούμενος δὲν ἠδύνατο νὰ καταπίῃ τὰ δύο ταῦτα τεμάχια, περὶ τοῦ ὄγκου τῶν ὁποίων δὲν ἀναφέρουν οἱ συγγραφεῖς, ἐκηρύττετο ἔνοχος.

Ν. Σ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΜΕΩΣ.

—o—

Ὁ γνωστὸς ἡμῶν συμπολίτης Κ. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, Πρόξενος ὢν τῆς Ἑλλάδος ἐν Βάρνῃ, ἀνεκάλυψεν ἐπιγραφὴν διαλαμβάνουσαν περὶ τῆς κατὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον πόλεως Τόμεως, ὅπου ἐξωρίσθη πάλαι ὁ ἐρωτικὸς τῆς Ῥώμης ποιητὴς Ὀβίδιος. Ταύτην δὲ ἀνακοινώσας πρὸς τὸν διάσημον τῆς Γερμανίας ἀρχαιολόγον Βοίκιον, ἔλαβε τὴν ἐφεξῆς ἀπάντησιν·

—o—

Κυρίῳ πολυμαθεστάτῳ Α. Παπαδοπούλῳ Βρετῷ

Αὔγουστος Bœckh εὖ πράττειν.

—

Πολλήν σοι χάριν οἶδα ὑπὲρ τῶν ἀποσταλεισῶν μοι διατριβῶν καὶ τῶν δύο ἐπιγραφῶν, τῶν ἐν αὐταῖς ἐκδοθεισῶν, ὧν ἡ μὲν τὴν παλαιὰν τῆς Τόμιδος τοποθεσίαν ἀναμφιβόλως ὁρίζει. Οὐδὲ ἔχω ὅ,τι προσθῶ τοῖς ὑπὸ σοῦ ἀκριβῶς προτεθείσαις ἀποδείξεσιν, πλὴν ὅτι οἴει καὶ νῦν παρὰ τοῖς συμπατριώταις μου πεπιστεῦσθαι τὸ γελοῖον παρόραμα τὸ ὑπό τινων προγενεστέρων συγγραφέων παραδεδομένον, οἵπερ τὸ ἐν Οὐγγρίᾳ Τεμεσβὰρ λέγουσιν εἶναι τὴν ἀρχαίαν Τόμιδα. Πάλαι γὰρ τὴν Τόμιδα σχεδὸν ἐν τῷ αὐτῷ οὗπερ καὶ σὺ τόπῳ οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ἐν Εὐρώπῃ γεωγράφων τιθέασιν, καὶ ἰδεῖν ἐστιν ἐν τοῖς πίναξι τοῖς τοῦ D' Anville καὶ τοῦ Kiepert καὶ ἄλλοις πολλοῖς, μᾶλλον δὲ πᾶσιν. Ὁρῶ δὲ καὶ ἔκ τινων πινάκων τῆς νῦν Τουρκίας, ὅτι χωρίον τι, εἰμὴ νυνί, ἀλλὰ πρότερόν γε καλούμενον Τομισβὰρ ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἀποδέδοται, οὗπερ σὺ ἀνεύρηκας τὴν τῶν Τομιτῶν ἐπιγραφήν· μέμνηται δὲ τούτου τοῦ Τομισβὰρ τοῦ ἐν τῇ ποντικῇ παραλίᾳ ἤδη καὶ ὁ La Motraye Voyage T. II. p. 208, οὐ μέντοι νῦν οἶδα σαφῶς (οὐ γὰρ αὐτοῦ τὴν περιήγησιν νῦν μοι ἔξεστιν ἔχειν πρὸ χειρῶν), εἴπερ οὗτος τὸ Τομισβὰρ ἀκριβέστατα τίθησιν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ οὗπερ κεῖται τὸ Ἀναδόλκιοϊ, οἱ δὲ τῆς Τουρκίας πίνακες τὸ Τομισβὰρ παντελῶς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἔχουσι γεγραμμένον· τοῦτο οὖν τὸ χωρίον μικρὸν καὶ ἀφανὲς ἀγνοοῦντές τινες δυσμαθέστεροι, ἀκούσαντες τὴν Τόμιδα τὴν παλαιὰν ἱδρῦσθαι ἐν χωρίῳ τινὶ νεωτέρῳ καλουμένῳ Τομισβάρ, ἀμαθῶς περὶ τῆς ἐν Οὐγγρίᾳ Τεμεσβὰρ διενοοῦντο, καὶ οὕτω δὴ γένεσιν εἶχε τὸ τερατῶδες σφάλμα, πρὸς ὃ ἔστι σοι ὁ ἀγὼν ὁ παντάπασι νικηφόρος.

Ἔῤῥωσο, ἄνερ πολυμαθέστατε.

Ἐν Βερολίνῳ κβ΄. Νοεμβρ. ἔτ. αωνβ΄.

—o—

ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ἰδοὺ ἡ προκειμένη ἐπιγραφή, χάριν τῆς ὁποίας ἀνεκάλυψα τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Τόμεως.

ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ

ΤΟΝ ΥΙΟΝ ΤΟΥ ΑΥΤΟ
ΚΡΑΤΟΡΟΣ Μ ΑΥΡΗ
ΛΙΟΝ ΟΥΗΡΟΝ ΚΑΙΣΑ
ΡΑ Ο ΟΙΚΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΟ
ΜΕΙ ΝΑΥΚΛΗΡΩΝ ΑΝΑ
ΣΤΗΣΑΝΤΟΣ ΤΟΝ ΑΝ
ΔΡΙΑΝΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ
Π ΤΟΥ ΤΙΤΟΥ
ΝΕΩΤΕΡΟΥ

Ἐπικυρωθείσης τῆς περὶ τῆς ἀρχαίας Τόμεως ἀνακαλύψεώς μου, ἣν εὐτύχησα νὰ κάμω, πρὸ δύο ἐτῶν, ὢν Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, παρὰ τοῦ τοῖς πᾶσι γνωστοῦ σοφωτάτου ἀρχαιολόγου Βοικχίου, ὡς ἀποφαίνεται διὰ τῆς πρὸς ἐμὲ ἐντιμοτάτης ἐπιστολῆς του, ᾐσθάνθην τὴν ἀνάγκην νὰ συντάξω καὶ εἰς ξένην γλῶσσαν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνακαλύψεώς μου διατριβήν, ἣν ἐδημοσίευσα ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηνῶν ἡ *Μνημοσύνη*, κατὰ τὸν Αὔγουστον μῆνα 1852, ἵνα γίνῃ γνωστὴ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ οὕτω διορθωθῇ τὸ παχύτατον λάθος εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέπεσον διάφοροι σοφοὶ ἄνδρες γράφοντες ὅτι ἡ ἀρχαία *Τόμις* ὀνομάζεται σήμερον *Τομισβάρ*, ἢ *Κιοσ.*, ἢ *Σαβαρία*. Ἕνεκα δὲ τῆς ἐνασχολήσεώς μου ταύτης ἔλαβον αἰτίαν νὰ ἐννοήσω παρορά̣ματά τινά, τὰ ὁποῖα σπεύδω τὴν σήμερον νὰ ἐπιδιορθώσω, καὶ ἅτινα ἀναγινώσκονται ἐν τῇ σελ. 230 τῆς *Μνημοσύνης*.

Τὸ ά. καὶ σημαντικώτερον εἶνε ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ Καίσαρος *Λουκίου Οὐήρου* ὠνομάζετο *Λούκιλλα* καὶ ὄχι *Κρισπίνη*, καὶ ἥτις ἦτο θυγάτηρ τοῦ Αὐτοκρά-

τορος Μ. Αὐρηλίου τοῦ φιλοσόφου, νυμφευθεῖσα τὸν Λούκιον Οὐῆρον ὅταν οὗτος ἀνηγορεύθη *Καῖσαρ* καὶ *Αὔγουστος*, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς τὴν 7 Μαρτίου 161 καὶ ὄχι 151 Μ. Χ., ὑπὸ τοῦ πατρός της, υἱοθετηθέντος παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου κατὰ διαταγὴν τοῦ υἱοθετήσαντος αὐτὸν Ἀδριανοῦ.

Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Αὐτοκράτορος περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος ἐν τῇ ῥηθείσῃ ἐπιγραφῇ, εἶναι Μάρκος Αὐρήλιος, ὁ ἐπονομασθεὶς *φιλόσοφος*, καὶ υἱοθετηθεὶς υἱὸς ὑπὸ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, ὧν ἐτῶν δεκαεπτά. Ἔλαβε δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ΑΥΡΗΛΙΟΣ πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου, καὶ τὴν ἑτέραν ΟΥΗΡΟΣ, διότι κατὰ τὴν λατινικὴν λέξιν VERVS ἦτο *ἀληθής*. Μάλιστα εἰς μερικὰ νομίσματα ὀνομάζεται VERISSIMUS ἤγουν ἀληθέστατος. Ἔλαβε δὲ τὸν τίτλον ΚΑΙΣΑΡΟΣ ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀντωνῖνος κατὰ τὸ 140 Π. Χ.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΒΡΕΤΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ,

Ἤτοι

Περιγραφὴ Γεωγραφική, Ἱστορική, Ἀρχαιολογικὴ καὶ Στατιστικὴ τῆς Ἀρχαίας καὶ Νέας Ἑλλάδος.

Συνταχθεῖσα ὑπὸ Ἰακώβου Ρ. Ῥαγκαβῆ.

ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ κ. τ. λ. (*)

(*Ὅρα εἰς τὸ ἐξώφυλλον*).

—o—

Μόνη ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ συγγράμματος τούτου ἀρκεῖ νὰ ὑποδείξῃ τὸ ὅλως νεοφανὲς καὶ χρήσιμον αὐτοῦ. Καὶ τῷόντι, δι' ὀλίγων ἐπωφελεστέρων τούτου συγγραμμάτων ἐπλουτίσθη ἡ νεωτέρα φιλολογία μας καὶ ὀφείλεται μεγίστη χάρις εἰς τὸν σεβάσμιον καὶ φιλόπονον γέροντα Κ. Ι. Ρ. Ῥαγκαβῆν, τὸν δ' ἀτρύτων πόνων καὶ σπανίας τῷόντι πολυμαθείας εἰσάξαντα ἡμᾶς εἰς τὴν περισπούδαστον ταύτην εἰς πάντα Ἕλληνα ὑπόθεσιν.

Διὰ μυρίων ἀνδραγαθιῶν καὶ θυσιῶν ἀνεκτήσαμεν ἐλευθέραν πατρίδα, καὶ τὴν μὲν ἀρχαίαν αὐτῆς ἱστορίαν ἐδιδάχθημεν, ἀλλ' ὀλίγοι ἐξ ἡμῶν δύνανται νὰ καυχηθῶσιν, ὅτι ἐγνωρίσαμεν καλῶς τὴν ἐλευθέραν ταύτην ἡμῶν πατρίδα, ὅτι ἔχομεν ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῆς γεωγραφικῆς, ἀρχαιολογικῆς καὶ στατιστικῆς αὐτῆς περιγραφῆς, ἀπαραιτήτων πρὸς γνῶσιν ἐντελῆ τόπου τινός. Τὸ δυσχερὲς λοιπὸν τοῦτο καὶ ἐθνικώτατον ἐνταυτῷ ἔργον ἐπεχείρησεν ὁ συγγραφεύς, καὶ καθ' ἡμᾶς ἐπέτυχε πληρέστατα, ὥστε ἡ συγγραφὴ αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅλως πρωτότυπον καὶ Ἑλληνικὸν ἔργον.

Διαιρεῖται τὸ σύγγραμμα εἰς τρεῖς τόμους, ὧν ὁ Α'. ὁ καὶ ἐκδοθεὶς ἤδη, διαλαμβάνει τὴν Στερεὰν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὁ Β'. τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὁ Γ'. τὰς νήσους τάς τε ἐλευθέρας καὶ μή, καὶ τὸν πίνακα.

Ὁ Α' τόμος, ὃν ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας, παρεκτὸς τῆς περιγραφῆς τῆς Ἀττικῆς, Μεγαρίδος, Βοιωτίας, Φωκίδος, Λοκρίδος, Φθιώτιδος, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, περιέχει εἰσαγωγὴν *περὶ Ἑλλάδος ἐν γένει*, καὶ ἐνταῦθα ὁ λόγος οὐ περὶ μόνης τῆς νῦν περιωρισμένης Ἑλλάδος, ἀλλὰ περὶ τῆς Ἑλλάδος τοῦ Στράβωνος, τῆς ἐκτεινομένης ἀπὸ Κρήτης μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ Νέσσου ἐν Μακεδονίᾳ, κτλ. ἐν ᾗ μάλιστα καταφαίνεται ἡ πολυμάθεια τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ εὐσυνείδητον τοῦ ἔργου. Ὅθεν δικαίως ἐπιφέρει ὁ Κ. Ῥαγκαβῆς περὶ τὸ τέλος τῆς εἰσαγωγῆς τὰ ἑξῆς· « Ἐξερευνήσαντες ἡμεῖς οὕτω τὰ » ἐθνογραφικὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος καὶ δείξαντες, » ὁποῖα κύρια ἔθνη ᾤκησε τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, » διεξήλθομεν, νομίζομεν τὸ σπουδαιότατον μέρος » τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐκ » τῆς γνώσεως τῆς τῶν ἐθνῶν τούτων σχετικῆς πρὸς » ἄλληλα ἐνοικήσεως καὶ συναφείας, οὐ μόνον διασαφίζονται πολλὰ χωρία τῶν ἀρχαίων ποιητῶν » καὶ λοιπῶν κλασικῶν συγγραφέων κακῶς ἐννοηθέντα ἐξ ἀπειρίας, ἀλλὰ καὶ ἡ γεωγραφία, καταλαμβάνει τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν ὡς ὀπαδὸς καὶ ἐνάμιλλος τῆς ἱστορίας ». Εἰς πᾶσαν δὲ πόλιν, κωμόπολιν καὶ χωρίον, ὅσον δυνατόν, ὁ συγγραφεὺς προστίθησι, μετὰ τὰς περὶ ἀρχαιότητος εἰδήσεις, καὶ τὴν νεωτέραν κατάστασιν, ὡς καὶ σύντομον ἱστορίαν τῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα μαχῶν καὶ περιπετειῶν.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων βλέπει λοιπὸν ἕκαστος, πόσον εἶναι πολύτιμον καὶ ἀναγκαῖον δι' ἕκαστον Ἕλληνα τὸ σύγγραμμα τοῦ Κ. Ι. Ρ. Ῥαγκαβῆ, καὶ δὲν διστάζομεν νὰ συστήσωμεν αὐτὸ εἰς πάντα.

(Ἐκ τοῦ Αἰῶνος).

(*) Εὐλαβούμενοι τὴν μεταξὺ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ πρώτου τῶν συντακτῶν τῆς Πανδώρας στενωτάτην συγγενικὴν σχέσιν, ἀπέχομεν τοῦ νὰ γράψωμεν ἰδιαιτέραν βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ ἀνωτέρω συγγράμματος, καὶ περιοριζόμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰς κρίσεις δύο ἐκ τῶν γνωστοτέρων ἐφημερίδων τῆς πρωτευούσης.

Σ. τῆς Διευθ.

Ἀναγγέλλοντες τὴν ἔκδοσιν τοῦ πρώτου τόμου, τοῦ ὑπὸ τοῦ Κ. Ρ. Ῥαγκαβῆ ἐκδοθέντος συγγράμματος ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τιτλον, σπεύδομεν νὰ συστήσωμεν τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἰς τὸ κοινὸν, ὡς σύγγραμμα χρησιμώτατον καὶ ἀναγκαιότατον εἰς πάντα μαλιστα Ἕλληνα ὡς εὑρισκοντα εἰς αὐτὸ τὴν Γεωγραφικὴν περιγραφὴν τῆς πατρίδος του, τὴν ἱστορικὴν, ἀρχαιολογικὴν, χωρογραφικὴν τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδος, διὰ τῆς ὁποίας μανθανομεν τα ὀνόματα ὅλων τῶν ἀρχαίων πόλεων, κωμοπολεων καὶ λ. μὲ τὰς σημερινὰς ὀνομασίας, τῆς τοποθεσίας, πολλὰ περιστατικὰ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας μας ἱστορίας καὶ πολλὰ ἄλλα τα ὁποῖα εὑρίσκει ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ ὁ ἀναγνώστης, διὰ τὰ ὁποῖα χρεωστοῦμεν νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν σεβάσμιον γεροντα συγγραφέα αὐτοῦ, τὸν μὴ φεισθέντα πόνων καὶ κόπων εἰς ἡλικίαν, ἥτις ἀπαιτεῖ ἀνάπαυσιν, πρὸς ὄφελος τῶν συμπολιτῶν του.

(Ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς).

ΠΟΙΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΛΕΥΚΩΜΑ

Τῆς Κυρίας Π. . . .

—o—

Τοῦ βίου μου τὴν δᾶδα σὺ μόνη συνετήρεις,
Ὑπέκαιες τὴν φλόγα ὁποῦ μὲ ἐπυρπόλει
Κ' οἱ δύο ὀφθαλμοί σου ὡς τ' οὐρανοῦ οἱ πόλοι
Πρὸς σ' ἔφερον τοῦ νοῦ μου τοὺς λογισμοὺς δεσμήρεις.

—o—

Πλὴν σὺ ψυχρὰ ὡς λίθος, ὡς τὴν χιόνα κρύα,
Δὲν μ' ἔχυνες ἓν δάκρυ, δὲν μ' ἔρ'ριπτες ἓν βλέμμα,
Ἀλλὰ τὸ σιδηροῦν σου περιεκόσμεις στέμμα,
Ἑκάστοτε μὲ νέα, μ' εὐωδιῶντα ἔα.

—o—

Πλὴν, φίλη, καὶ αὐτή σου ἡ ἄσπλαγχνος ψυχρότης
Καὶ αὕτη ἐμψυχόνει, καὶ αὕτη κατακαίει,
Καὶ τὴν ζωήν μου, ἥτις ὑποτελής σου ῥέει,
Ἐκείνη τέρπει μόνη, ὡραία μου θεότης!

—o—

Ὦ! κἂν, φιλτάτη, τώρα ὁποῦ θὰ σὲ ἀφήσω,
Κἂν στεναγμοὺς νὰ δίδῃς εἰς τὴν πτωχήν μου μνήμην
Κ' ἐνθυμουμένη ὅτι πιστός σου λάτρις ἤμην,
Τὸν παγετὸν ἀπόθες ὃν πρώην ἐνεδύσω.

—o—

Ὁπόταν τερπνὴ αὔρα σοῦ ψαύει τοὺς βοστρύχους
Ἢ ὅταν σὲ χρυσίζῃ ζηλότυπος σελήνη,
Ἢ ὅταν σ' ἐπιστέφει χιονωτὴ μυρσίνη,
Ἢ ὅταν ψιθυρίζῃς γλυκεῖς κιθάρας ἤχους.

—o—

Καὶ τὴν καρδίαν τότε τὴν νέαν ἐνθυμήσου,
Φιλτάτη, ποῦ μακράν σου δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ,
Καὶ, πρὶν κοπάσ' ἡ αὔρα, πρὶν ἡ σελήνη δύσῃ,
Ὦ! ἄφες κ' εἰς ἐκείνην ἓν μέρος τῆς ψυχῆς σου.

Γ. Τ. Β.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΤΟ ΤΕΚΝΟΝ ΤΗΣ ΕΥΣΠΛΑΓΧΝΙΑΣ. Ὅτε ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ πλάσῃ τὸν ἄνθρωπον, συνεκάλεσεν εἰς συμβούλιον περὶ τὸν μυστηριώδη αὐτοῦ θρόνον τοὺς Ἀγγέλους τοὺς παριστῶντας τὰς διαφόρους ἰδιότητάς του.

« Μὴ τὸν πλάσῃς! εἶπεν ὁ Ἄγγελος τῆς *Δικαιοσύνης*· διότι θὰ γίνῃ ἄδικος πρὸς τὸν ἀδελφόν του καὶ σκληρὸς πρὸς τοὺς ἀσθενεστέρους του ».

« Μὴ τὸν πλάσῃς! εἶπε καὶ ὁ Ἄγγελος τῆς *Εἰρήνης*· διότι θὰ ποτίσῃ τὴν γῆν μὲ ἀνθρώπινον αἷμα. Ὁ πρωτότοκος τῆς γενεᾶς του θὰ φονεύσῃ τὸν ἴδιον ἀδελφόν του.

« Μὴ ψεύδη θὰ βεβηλώσῃ τὴν ἱερότητά σου, εἶπε καὶ ὁ Ἄγγελος τῆς *Ἀληθείας*· ἂν ἐγχαράξῃς εἰς τὸ πρόσωπόν του τὴν ἰδίαν σου εἰκόνα ὡς σφραγίδα πίστεως ».

Ἔτι ὡμίλουν οἱ ἄγγελοι, ὅτε *ἡ εὐσπλαγχνία*, τὸ νεώτατον καὶ προσφιλέστατον τοῦτο τέκνον τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, πλησιάσασα εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἁψαμένη τῶν γονάτων τοῦ Ὑψίστου, « Πλάσαι τον, εἶπε, Πάτερ, πλάσαι τον κατ' ἰδίαν σου εἰκόνα, καὶ ἐραστὴν τῆς ἀγαθότητός σου. Ἂν ὅλοι οἱ δοῦλοί σου τὸν ἐγκαταλείψωσιν, ἐγὼ θὰ τὸν ἐπισκέπτωμαι, καὶ ὡς φιλόστοργος μήτηρ, παρισταμένη πλησίον του, θὰ διορθόνω τὰ σφάλματά του, καὶ θὰ τὸν χειραγωγῶ πρὸς τὸ καλόν. Εἰς τὴν ἀσθενῆ καρδίαν του θὰ ἐμπνεύσω συμπάθειαν καὶ ἔλεος πρὸς τοὺς ἀσθενεστέρους του. Ἂν ἀποπλανηθῇ ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Ἀληθείας, ἂν καθυβρίσῃ τὴν Δικαιοσύνην καὶ τὴν Ἐπιείκειαν, αὐτὰ τ' ἀποτελέσματα τῆς πλάνης του θὰ τὸν ἀναγκάσωσι νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν, καὶ θὰ τὸν καταστήσωσι κρείττονα ἑαυτοῦ ».

Ὁ Πατὴρ λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον· πλάσμα ἀσθενὲς καὶ ἁμαρτωλὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐλαττώματά του προστατευόμενον

ὑπὸ τῆς θείας εὐσπλαγχνίας, ἥτις οὐδέποτε τὸν ἐγκαταλείπει, ἀλλὰ πάντοτε τὸν φωτίζει καὶ τὸν καθοδηγεῖ.

Ἐνθυμοῦ τὴν γένεσίν σου, ὦ ἄνθρωπε, ἐὰν ἦσαι σκληρὸς καὶ ἀνεπιεικής! Μεταξὺ ὅλων τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ μόνη ἡ εὐσπλαγχνία ἐνέκρινε τὴν ὕπαρξίν σου. Καθ' ὅλην σου τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν μόνη ἡ ἀγάπη καὶ ὁ οἶκτος σοὶ παρέχουσι τὸ μητρικὸν γάλα.

ΟΠΛΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ. Κάλαμος καὶ Μάχαιρα ἤριζον συναλλήλως περὶ πρωτείων, αἱ δὲ γνῶμαι τῶν δικαστῶν ἦσαν διῃρημέναι· οἱ μὲν πεπαιδευμένοι εἶχον ἀφθονίαν λέξεων, καὶ κατέπειθον εὐκόλως· οἱ δὲ λάτραι τῶν ὅπλων ἦσαν ἄγριοι καὶ επέφερον βίαν εἰς τοὺς μὴ ἀφωσιουμένους εἰς τὴν μερίδα αὐτῶν. Καὶ οὕτως ἡ ἔρις ἐξαπτομένη καθίστατο ἀτελεύτητος· τέλος ἀπεφάσισαν νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας, καὶ διὰ μονομαχίας νὰ διακρίνωσι τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' εὐθὺς θόρυβος μέγας ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν βιβλίων ἐντὸς τῶν βιβλιοθηκῶν, τὰ ὅπλα ἐκρότουν εἰς τὰς ὁπλοθήκας, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἵσταντο μεταξὺ φόβου καὶ ἐλπίδος περιμένοντες τὸ ἀποβησόμενον.

Ὁ Κάλαμος, ὁ καθιερωμένος εἰς τὴν ἀλήθειαν, συνῃσθάνετο ὅτι πλεῖστα ψεύδη εἶχε γράψει. Ἡ Μάχαιρα, τὸ θεῖον ὅπλον, ἦτο βεβαμμένη μὲ ἀθῶον αἷμα. Ἀμφότεροι ἤλπιζον εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ ἀμφότεροι ἐφοβοῦντο τὴν ἀγανάκτησίν του. Ἡ Κυβέρνησις, ἥτις ἀμφοτέρων μὲν εἶχε χρείαν ἀλλὰ καὶ ἀμφοτέρων ἀπεδοκίμαζε τοὺς τρόπους, ἐπροσποιήθη ὅτι πρὸς οὐδέτερον αὐτῶν ἔτρεφεν οὔτε ἀγάπην οὔτε πάθος. Καὶ ὁ μὲν Κάλαμος ἦτον ἀσθενὴς, ἀλλ' ἐπιδέξιος, εὐλόγιστος, γεγυμνασμένος, καὶ λίαν τολμηρός· ἡ δὲ Μάχαιρα σκληρὰ, ἀμερόληπτος, ἀλλ' ὀλίγον εὔκαμπτος. Ὥστε ἡ νίκη ἐφαίνετο ἀμφιρρεπὴς καὶ ἀβεβαία.

Τέλος, πρὸς ἀσφάλειαν ἑκατέρων τῶν διαμαχομένων μερῶν, ἀπεφάσισεν ἡ κοινὴ εὐδαιμονία, ὥστε ἀμφότερα νὰ παρίστανται πλησίον αὐτῆς, καὶ νὰ συνδιαλλάσσωνται. Ἐπειδὴ μόνη ἐκείνη ἡ χώρα δύναται νὰ εὐδαιμονήσῃ, καθ' ἣν Κάλαμος καὶ Μάχαιρα πιστῶς ὑπηρετοῦσι τὴν πολιτείαν, χωρὶς νὰ δεσπόζῃ κατ' ἀρέσκειαν καὶ ἐμπαθῶς σώζει ἐκεῖνον, ἐκεῖνος αὐτήν.

ΚΟΥΡΑ ΤΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ ΕΝ ΣΚΩΤΙΑ. Πάλαι ποτὲ ἦτο συνήθεια ἀντὶ νὰ κείρεται τὸ ἔριον τῶν προβάτων διὰ ψαλίδος ν' ἀνασπᾶται, ἐνῷ τὸ ταλαίπωρον ζῶον ἐβρυχᾶτο ὀδυνώμενον καὶ ὑποφέρον πόνους φρικτούς. Ἀλλὰ τίς πιστεύει ὅτι ἡ βάρβαρος αὕτη συνήθεια ἐπεζήσει ἐν Σκωτίᾳ, καὶ ὀνομάζεται Sheep rooing? Βεβαίως κατανύγεται ἡ καρδία σου ἐὰν ἴδῃς γραῖαν γυναῖκα κρατοῦσαν καὶ μὲ τὰς δύο της χεῖρας τὸ πρόβατον ἐνῷ νέα κόρη ἢ μειράκιον ἀνασπῶσι τὰς τρίχας του! Μετὰ τὸ τέλος τῆς σκληρᾶς ταύτης κουρᾶς, τὸ ἄθλιον ζῶον φεύγει περίφοβον, ἔχον τὸ σῶμά του γυμνὸν ὅσῳ ἀφῆκε καὶ αὐτὸ τὴν γῆν εἰς ἣν ἔβοσκε πρὸ μικροῦ.

Καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ θύραθεν ἱστορία βεβαιοῦσιν, ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς κουρᾶς τῶν προβάτων ἦτο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐποχὴ ἑορτῆς καὶ ἀγαλλιάσεως. Ἀλλὰ σήμερον, ὁποίαν εὐχαρίστησιν δύναται νὰ προξενήσῃ ἡ οὕτω πως γινομένη κουρὰ εἰς τὰς κομψοπρεπεῖς κατοίκους τῆς Καληδονίας; Ἀποροῦμεν πῶς ἡ συνήθεια αὕτη δὲν στιγματίζεται μετ' αὐστηρότητος. Καὶ ἐὰν οἱ πένητες ἀποροῦσι πῶς ν' ἀγοράσωσι ψαλίδας, οἱ πλούσιοι διὰ τί δὲν ἀγοράζουσι;

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΙΠΠΟΥ. Οἱ Ἄραβες τῆς Σαχάρας οὕτω πως ὁρίζουσι τοὺς τελείους ἵππους·

«Τέλειος ἵππος εἶν' ἐκεῖνος ὅστις φέρει ἕνα ἄνδρα, τὰ ὅπλα του, τὰ διαθέσιμα ἐνδύματά του, τροφὰς διά τε τὸν ἀναβάτην καὶ ἑαυτὸν, σημαίαν καὶ ὅταν πνέῃ σφοδρὸς ἄνεμος, ὅστις σύρει ἐν ἀνάγκῃ πτῶμα, καὶ τρέχει δι' ὅλης τῆς ἡμέρας χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῇ ἂν πρέπει νὰ φάγῃ καὶ νὰ πίῃ».

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἀράβων, ὁ ἵππος ζῇ εἴκοσι καὶ εἰκοσιπέντε ἔτη, ἡ δὲ φορβὰς εἰκοσιπέντε ἕως τριάκοντα. Ἡ δὲ χρῆσις αὐτοῦ πρέπει, προσθέτουσι νὰ γίνεται οὕτω πως·

Σεβάα ἐλ Χρούγια, ἤτοι ἑπτὰ ἔτη διὰ τὸν ἀδελφόν μου.

Σεβάα Λύα, ἤτοι ἑπτὰ ἔτη δι' ἐμέ.

Σεβάα λὶ Ἀδούγα, ἤτοι ἑπτὰ ἔτη διὰ τὸν ἐχθρόν μου.

Ἄρα ὁ ἵππος εἶναι πολεμικώτερος ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους.

Ἠρώτησάν τινες τοὺς Ἄραβας πόθεν κατάγονται οἱ ἵπποι τοὺς ὁποίους τοσούτῳ θεραπεύουσιν;

Αὐτοὶ δὲ εἰς ἀπάντησιν, ἐδακτυλοδείκτησαν τὴν Ἀνατολὴν, εἰπόντες·

— Ἔρχονται ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ὅπου ἐπλάσθησαν δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας πρὸ αὐτοῦ.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπέφερον·

— Ὁ θεὸς εἶπεν·

— Ἔπλασα διὰ τὸν ἄνθρωπον πάντα τὰ ἐπὶ γῆς. Δίνω πάντα ταῦτα εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Ὁ ἄνθρωπος θέλει εἶσθαι τὸ εὐγενέστατον τῶν κτισμάτων, ὡς ὁ ἵππος τὸ ἀγενέστατον τῶν ζώων.

Ὅθεν, ἐξακολουθοῦσιν οἱ Ἄραβες, ὅταν ἀρχηγός τις ἔρχεται νὰ διοικήσῃ, προετοιμάζεται ἡ σκηνή του διὰ νὰ καταλύσῃ ὑπ' αὐτὴν, τὰ ἐδέσματα ὅσα θέλουσι καθηδύνει τὴν γεῦσίν του, καὶ μάλιστα οἱ ἱππεῖς οἵτινες θέλουσι τὸν παρακολουθήσει διὰ νὰ ἐκτελέσωσι τὰς ἐντολάς του. Ἄρα ὁ ἵππος ἐπλάσθη πρὸ τοῦ Ἀδάμ.

1. ΜΑΡΤΙΟΥ. 1853. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 71.

ΔΥΩ ΘΗΡΑΣ ΣΥΜΒΑΝΤΑ.

(*Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ τοῦ Βοργέρου.*)

—ο—

Ὅταν διέτριβον ἐν Ἀμερικῇ, περιεπάτουν συνήθως ἀνὰ πᾶσαν δείλην εἰς τὴν πρωτίστην τῆς Βασιγκτῶνος πλατεῖαν, καὶ ἐκεῖ συνεχῶς ἀπήντων ἄνθρωπον μικρόσωμον καὶ χωλὸν, ἄσχημον, δίοπτρα φέροντα πράσινα, ὁρμιὰν κρατοῦντα, καὶ ἀπερχόμενον πρὸς ἕνα τῶν παραῤῥεόντων ῥυάκων ν' ἀλιεύσῃ μικρὰς ἀφύας. Τόσον δὲ παράδοξος μοὶ ἐφαίνετο ἡ φυσιογνωμία τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὥστε μέχρι τέλους μὲ διεσκέδαζε, καὶ τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον σχεδὸν καθ' ἑσπέραν τὸν ἔβλεπον ἐπιστρέφοντα μὲ κενὸν τὸ καλάθιον. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἐνῷ ἐτύγχανον περιδιαβάζων κατὰ τὸ σύνηθες, ἀλλὰ συνοδευόμενος ὑφ' ἑνὸς φίλου μου, πλοιάρχου πρὸ ὀλίγου ἐλθόντος ἀπὸ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, διῆλθεν ἐμπρὸς ἡμῶν ὁ ἀτυχὴς ἀλιεὺς, καὶ ἤρχισα νὰ γελῶ.

— Ὁ ἀνόητος! ἀνέκραξα.

Ὁ φίλος μου ἀπέβλεψε πρὸς ἐμὲ μειδιῶν καὶ αὐτός.

— Δὲν ἦτον πάντοτε τόσον ἀτυχὴς ἀλιεὺς ὁ ἄνθρωπος οὗτος μοὶ εἶπε. Τὸν ἐγνώριστα, πολὺς δὲν εἶναι καιρὸς, εἰς ἄλλας χώρας, ὅπου μετὰ πολλοῦ θάῤῥους καὶ ἐπιδεξιότητος ἠσχολεῖτο εἰς ἀλιείαν σπουδαιοτέραν.

Ἔπειτα δὲ, καλῶν τὸν γέροντα,

— Αἴ! Δεδμέρε φίλτατε, εἶπε· θὰ διέλθῃς ἐμπρὸς ἀρχαίου φίλου, χωρὶς νὰ τὸν χαιρετήσῃς;

Τότε ἦλθεν ὁ ἀλιεὺς καὶ ἔσφιγξε συμπαθέστατα τοῦ πλοιάρχου τὴν χεῖρα.

— Ἰδοὺ ἐδῶ, ὁ κύριος οὗτος, γελᾷ διὰ τὴν ἀποτυχίαν σου εἰς τὴν ἀλιείαν, τῷ εἶπεν ἀποτόμως αὐτός.

— Τῷ ὄντι ἀπεκρίθη ὁ γέρων μετ' ἀξιεράστου ἀφελείας, δὲν μοὶ εἶναι εὔνους ἡ τύχη. Ἀλλὰ πρὸ πάντων πταίει ἡ ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν μου. Τυφλὸς ἢ σχεδὸν τυφλὸς, καὶ καλὸς ἀλιεὺς τίς δύναται συγχρόνως νὰ εἶναι;

Τότε τύψις συνειδήσεως μὲ κατέλαβεν, ὅταν ἔμαθα ὅτι ἡ ὑποτιθεμένη ἀνεπιτηδειότης τοῦ ἀνθρώπου προήρχετο ἀπὸ ἀσθένειαν τοσοῦτον θλιβεράν.

— Δὲν βλάπτει, ἐξηκολούθησεν εὐθύμως· ἂν αἱ ἀφύαι δάκνουν σήμερον ἀποινὶ τὸ ἄγκυστρόν μου, δὲν τὸ ἀπέφευγον ἄλλοτε ἐπίσης εὐκόλως οἱ μεγάλοι ἰχθῦς.

— Τὸ ἠξεύρω, καὶ ἤθελον νὰ πείσω καὶ τὸν κύριον περὶ τούτου . . . Διηγηθῆτέ μας τί σᾶς συνέβη εἰς Γουϊάναν.

— Εὐχαρίστως, εἶπεν ὁ γέρων· ἀλλ' ἰδέτε παρακαλῶ, τί ὥρα εἶναι εἰς τὸ Καπιτώλιον, διὰ νὰ μὴ ἀργήσω, καὶ ἡ σύζυγός μου ἀνησυχῇ.

Τὸ Καπιτώλιον εἶναι τὸ δημαρχεῖον τῆς Βασιγκτῶνος, οἰκοδόμημα ὡραῖον καὶ μεγαλοπρεπέστατον. Εἶδα λοιπὸν τ' ὡρολόγιον, καὶ τῷ εἶπον ὅτι εἶναι ἡ ὥρα τετάρτη.

— Ἔχω λοιπὸν ἡμίσειαν ὥραν καιρόν. Ἀκούσατε·

Α.

Ὅταν διέτριβον εἰς τὴν νοτίαν Ἀμερικὴν, κατῴκησα τινας ἑβδομάδας πλησίον ποταμοῦ τινος πηγάζοντος ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Γουϊάνης. Ὁ ξενοδόχος μου αὐτόθι, ἂν καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας του ἐδαπάνει εἰς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἐπιτήρησιν τῶν μεγάλων του φυτειῶν, κατώρθου ὅμως ν' ἀφιερώνῃ οὐ μικρὸν μέρος αὐτῆς εἰς διασκέδασίν μου. Μετὰ δύω ὑπηρετῶν καὶ μετὰ τοῦ Καίσαρος, μέλανος δούλου νοήμονος καὶ δραστηρίου, περιηρχόμεθα πολλάκις τὰ πεδία ἐκεῖνα, τὸν φόνον περιφέροντες εἰς τοὺς τετράποδας καὶ πτηνοὺς κατοίκους αὐτῶν· ἢ ἄλλοτε καταβαίνοντες τὸν ποταμὸν ἐπὶ δύω πλοιαρίων, ἐτερπόμεθα ἁλιεύοντες, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς ποικιλίαν τῶν διαχύσεων ἡμῶν κυνηγοῦντες καὶ τὰ παριπτάμενα ὑδρόβια πτηνά.

Ἐπειδὴ ὁ τόπος ἐκεῖνος πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ταπεινὸς καὶ ἐπίπεδος, πολλοὶ μεγάλοι ποταμοὶ τῶν ἀπὸ βοῤῥᾶ κατερχομένων, διαβρέχουσιν αὐτὸν, καὶ διαιροῦνται εἰς βραχίονας, πρὶν ἢ ἐκβάλωσιν εἰς τὸν ὠκεανον. Αἱ δὲ μεταξὺ τῶν διορύγων αὐτῶν μορφούμενοι νῆσοι, ἔχουσιν ἔκτασιν ἱκανὴν, καὶ σχηματίζονται ἐκ τελμάτων καὶ γαιῶν διαβρόχων, ἃς καλύπτουσιν ὑψηλὰ χόρτα, κάλαμοι, καὶ ἄλλα φυτὰ ὑδροδίαιτα· ὑπὸ δὲ τὸ παχὺ καὶ σχεδὸν ἀπρόσιτον αὐτῶν στρῶμα, πάμπολλα διαιτῶνται καὶ κρύπτονται ἑρπετῶν γένη, καὶ ἐξέρχονται μόνον ὅταν θέλωσι νὰ ὁρμήσωσι κατά τινος θύματος.

Ὁ ξενοδόχος μου καὶ ὁ Καίσαρ μοὶ εἶπον ὅτι εἶδαν πολλάκις μεγάλους ὄφεις διανυχομένους τὰς διόρυγας, καὶ διαβαίνοντας ἀπὸ νήσου εἰς νῆσον, καὶ ὅτι ἐφόνευσαν ἐνίοτε τινὰς αὐτῶν, ἀλλὰ μετὰ κινδύνων καὶ δυσκολίας. Αἱ διηγήσεις αὗται εἶχον κινήσει τὴν περιέργειάν μου, καὶ ἤθελον νὰ ἰδῶ καὶ ἐγὼ ἓν τούτων τῶν ἑρπετῶν. Ἰδιαιτέραν μετ' αὐτῶν νὰ συνδέσω σχέσιν δὲν λέγω ὅτι ἐπεθύμουν πολύ· ἐξ ἐναντίας μάλιστα ἡ μικρὰ μετ' αὐτῶν γνωριμία μου μοὶ ἐνέπνευσε βαθεῖαν ἀποστροφὴν, καὶ ὅ,τι ἤκουσα διηγούμενον περὶ τῶν φοβερῶν καὶ καταστρεπτικῶν των δυνάμεων, ἐνίσχυε τὴν πρὸς αὐτὰ διάθεσίν μου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐπεθύμουν νὰ ἰδῶ ἓν ἐξ αὐτῶν . . . μακρόθεν. Δυστυχῶς ὅμως οὐδὲν ἀπηντήσαμεν εἰς τὰς ἐκδρομὰς ἡμῶν, καὶ ἤρχισα ὑποπτεύων ὅτι ὁ ξενοδόχος μου καὶ ὁ Καίσαρ ὑπερβολὰς διηγοῦντο περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ὄφεων οὓς εἶδαν καὶ ἐθανάτωσαν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον μοὶ συνέβη τί, μεταβαλὸν ἐντελῶς τὴν περὶ τούτου γνώμην μου, καὶ βιάσαν με ν' ἀναγνωρίσω τὴν φιλαλήθειαν ἀμφοτέρων.

Τρεῖς περίπου ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἄφιξίν μου, μοὶ εἶπεν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ ξενοδόχος μου, ὅτι ἠναγκάζετο ν' ἀπέλθῃ εἰς ἓν τῶν κτημάτων του, ἀπέχον περὶ τὰ δέκα μίλια, καὶ ἐπειδὴ σχεδὸν πᾶσα ἡ ὁδός του διήρχετο διὰ τῶν δασῶν, ἐβιάζετο νὰ συμπαραλαβῇ καὶ τὸν Καίσαρα, τὸν μόνον ἐκ τῆς θεραπείας του ὅςτις ἐγνώριζε νὰ τὸν ὁδηγήσῃ. Ἐπρόσθεσε δὲ ὅτι θέλει ἐπιστρέψει ἐνωρὶς μετὰ τὴν μεσημβρίαν, καὶ ὅτι ἂν ἐν τούτοις θέλω νὰ ἐξέλθω εἰς περίπατον, ἢ ἂν προτιμῶ ἐκδρομὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, δύναμαι νὰ λάβω μετ' ἐμοῦ οὕςτινας ἐγκρίνω ἐκ τῶν ὑπηρετῶν του.

Ἀφ' οὗ δ' ἀνεχώρησε, περιῆλθα ἐπὶ μίαν ἢ δύω ὥρας τὴν ἀγροικίαν, χωρὶς οὐδὲν ν' ἀπαντήσω ἑλκύον τὴν προσοχήν μου. Ἔπειτα δὲ, θέλων εὐαρεστότερον πῶς νὰ διέλθω τὰς ἐπιλοίπους ὥρας, ἐπειδὴ ὁ καύσων ἦτον πολὺς, καὶ δυσάρεστος θὰ ἦτον ἡ θήρα εἰς τὸ πεδίον, διέταξα τοὺς ὑπηρέτας νὰ παρασκευάσωσι τὰ ἁλιευτικὰ ἐργαλεῖα, καὶ λαβὼν καὶ τὸ πυροβόλον μου, εἰσῆλθα μόνος εἰς ἓν ἀκάτιον, μὴ θελήσας νὰ συνοδευθῶ ἀπὸ ὑπηρέτην, καὶ παρεδόθην εἰς τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ. Τὸ ῥεῦμα ἦτον νωθρὸν, καὶ βραδέως μόνον ἔφθασα εἰς τὸ μέρος ὅπου ὁ ποταμὸς διακλαδεύεται. Τότε δὲ διεύθυνα τὸ ἀκάτιόν μου εἰς ἕνα τῶν κλάδων αὐτοῦ, ὃν ἐγνώριζον, διότι τὸν εἶχον ἤδη διαπλεύσει μετὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ ὅπου πολλάκις ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ δοκιμάσωμεν τὴν ἐπιδεξιότητα ἡμῶν. Ἡ διόρυξ αὕτη εἶχε δεκαοκτὼ ὡς εἴκοσι ποδῶν πλάτος, οὐχὶ περισσότερον. Ἐπί τινα χρόνον ἐπροχώρουν διὰ τοῦ ἱστίου, ὁτὲ μὲν καταβαίνων, ὅτε δὲ προσαναβαίνων τὸ ῥεῦμα, καὶ ἐνεδρεύων τὰ ἐν τοῖς τέλμασι τούτοις διαιτώμενα ποικιλόχροα πτηνά. Ἀλλ' αὐτὰ ἦσαν σπάνια, καὶ δὲν μοὶ ἐπέτρεπον νὰ τὰ πλησιάσω μέχρι βολῆς· ἴσως δὲ καὶ δὲν ἐπυροβόλουν μετὰ τῆς συνήθους μου εὐστοχίας· τὸ βέβαιον κἂν εἶναι, ὅτι πλὴν μιᾶς καὶ μόνης βολῆς, εἶχον ἐξαντλήσει ὅλα μου τὰ ἐφόδια, καὶ ὅμως ἓν μόνον πτηνὸν, ἐκ τοῦ γένους τῶν φοινικοπτερύγων εἶχον φονεύσει. Δυσανασχετῶν διὰ τὴν ἀποτυχίαν μου, ἀφῆκα τὸ πυροβόλον, καὶ ἔῤῥιψα τὴν ὁρμιάν. Ὅταν δὲ μετά τινα ὥραν τὴν ἀνέσυρα, εἴτε διότι δὲν εἶχον ἐπιμεληθῇ τὸ δέλεαρ ὡς συνείθιζεν ὁ Καίσαρ, εἴτε διότι οἱ ἰχθῦς ἦσαν ἄγριοι καὶ δυσσύμβολοι ὡς καὶ τὰ πτηνὰ, δὲν ἡλίευσα οὐδὲ ἕνα. Ἐλπίζων δ' ὅτι εὐτυχέστερος ἴσως θέλω εἶσθαι ἀλλαχοῦ, κατέβην ἀκόμη τὸν ποταμὸν, ὡς ἓν τέταρτον τοῦ μιλίου, καὶ ἔῤῥιψα ἐκ δευτέρου τὴν ὁρμιάν μου.

Ἐν τούτοις δ' εἶχε γίνει πνιγηρὸς ὁ καύσων, καὶ μὴ βλέπων περίστασιν παρουσιαζομένην διὰ τὴν τελευταίαν βολὴν τοῦ πυροβόλου μου, ἐγύμνωσα τοὺς πόδας μου, καὶ τοὺς ἔλουσα κρεμάσας αὐτοὺς εἰς τὸν ποταμόν. Ἔπειτα δὲ, θεὶς τὸ πυροβόλον παρὰ τὸ πλευρόν μου, ἡπλώθην εἰς τὰ ἑδώλια τοῦ πλοιαρίου, καὶ περιέμενον νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα ν' ἀνασύρω τὴν ὁρμιάν. Ἐκεῖ, καταβεβλημένος, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τῆς θέρμης καὶ ὑπὸ τοῦ καμάτου, ἀπεκοιμήθην βαθέως· Ἀγνοῶ δὲ πόσην ὥραν ἔμεινα κοιμώμενος· ἀλλ' αἴφνης μὲ ἀφύπνισε παράδοξόν τι αἴσθημα, γαργαλισμὸς εἰς τοὺς πόδας, ὡς ἂν τοὺς ἔληχε ζῶόν τι. Νεναρκωμένος ἔτι ὑπὸ τοῦ ὕπνου, ἔστρεψα ὅμως πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος τοὺς ὀφθαλμούς. . . . Ποτὲ ἐν ὅσῳ ζῶ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν φρίκην ἥτις μὲ κατέλαβε, καὶ ψυχρὰ ἐχύθη ἐφ' ὅλου τοῦ σώματός μου, ὅταν εἶδα τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον ὄφεως πελωρίου, καλύπτοντος διὰ σιάλου

τοὺς πόδας μου, προφανῶς ὅπως τοὺς καταπίῃ. Ἡ ἰδέα αὕτη μοὶ ἐπῆλθεν ἀμέσως. Πολλάκις καὶ πολλαχῶς ἠψήφησα τὸν θάνατον, καὶ ἐπὶ τοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης. Ἀλλ' οὐδέποτε μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν εἶχον φαντασθῇ ὅτι δύναται νὰ μοὶ παρουσιασθῇ ὑπὸ μορφὴν τοσοῦτον ἀποτρόπαιον. Ἐπὶ μίαν στιγμήν, ἀλλ' ἐπὶ μίαν καὶ μόνην, ἡ ὄψις τοῦ θηρίου με παρέλυσεν ὡς γοητευθέντα. Ἀλλ' ἡ συναίσθησις τῆς θέσεώς μου μὲ ἀνεκάλεσεν ἀμέσως εἰς ἐμαυτόν, καὶ ἀπέσυρα βιαίως τὸν πόδα, ἐνῷ τὸ τέρας προσήλου ἐπ' ἐμὲ ὄμματα αἱμοβόρα καὶ βλοσυρά. Ἀμέσως ἥρπασα τὸ πυροβόλον. Ἀλλ' ὁ ὄφις, ταραχθεὶς ἐκ τοῦ κινήματός μου, ὡς φαίνεται, ἐπέσυρε τὴν κεφαλήν του ἐκτὸς τοῦ πλοίου, διότι μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἀπατηθεὶς ἴσως ὑπὸ τῆς ἀκινησίας μου, μ' ἐξελάμβανεν ὡς νεκρόν. Ἀλλὰ μόλις ἐπρόφθασα ν' ἀνακαθήσω καὶ νὰ στρέψω πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸν σωλῆνα τοῦ πυροβόλου, καὶ ἰδοὺ ἀνώρθωσε πάλιν τὸ ἑρπετὸν τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλόν του, καὶ τὴν ἐκίνει πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω, ὡς ζητοῦν ἀντικείμενόν τι ὃ εἶχεν ἀπολέσει. Τὸ στόμιον τοῦ πυροβόλου μου ὀλίγους μόνον πόδας ἀπεῖχεν ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ἐπυροβόλησα εὐθὺ κατὰ τῆς κεφαλῆς του. Ἀλλ' αὐτὸ ἐγεῖρον ὑπεράνω τοῦ ὕδατος μέρος τοῦ σώματός του, μετὰ φοβεροῦ συριγμοῦ, παγώσαντος ὅλον τὸ αἷμα ἐντὸς τῶν φλεβῶν μου, καὶ ἀναπτύσσον τοὺς πελωρίους αὐτοῦ κρίκους, ὧν τὰς ἀναλογίας ὑπώπτευον μόνον πρίν, χωρὶς νὰ τὰς ἰδῶ, ἐφάνη θέλον νὰ ὁρμήσῃ ἐπ' ἐμὲ καὶ νὰ μὲ συντρίψῃ, σφίγκον με εἰς τὰς ἕλικάς του. Τότε, ἀφεὶς τὸ πυροβόλον, ἐπλήξα ἰσχυρῶς τὸ ὕδωρ διὰ τῆς κώπης, καὶ ἔστρεψα διὰ μιᾶς τὸ πλοιάριον μακρὰν τοῦ θηρίου. Μακρυνόμενος δέ, εἶδα ὅτι ὁ πυροβολισμός μου δὲν ἦτον ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι αἷμα ἤρχισε ῥέον ἀπὸ τοῦ ὄφεος τὴν κεφαλήν, αὐτὸς δὲ συνεσπειροῦτο εἰς βιαίας καὶ ἀλλεπαλλήλους συστροφάς. Κατὰ δυστυχίαν εἶχον ἐξαντλήσει, ὡς σᾶς εἶπον, ὅλην μου τὴν πυρίτιν· ἄλλως θὰ ἀπεύθυνον πρὸς τὸ τέρας καὶ ἄλλους δύω ἢ τρεῖς χαιρετισμοὺς ὡς τὸν πρῶτον.

Ὅλα ταῦτα ἔγιναν ἐντὸς χρόνου πολὺ βραχυτέρου τοῦ ὅσος μ' ἐχρειάσθη πρὸς διήγησίν των. Προσαναβαίνων δὲ τὸν ποταμόν, ἤκουσα τοὺς καλάμους τρίζοντας καὶ θραυομένους ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ σώματος τοῦ θηρίου, καταφυγόντος ἐντὸς αὐτῶν, καὶ δὲν ἐφρόντισα πλέον ν' ἀναλάβω τὰς ὁρμιάς μου, ἀλλὰ τὰς ἐγκατέλιπα. Σχίζων ὅμως τὸ ῥεῦμα μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς σπουδῆς, ἔφθασα μετ' ὀλίγον εἰς τὸν ἀπόβαθμον, καὶ πηδήσας εἰς τὴν ξηράν, ἔσπευσα πρὸς τὴν οἰκίαν, καὶ εὑρὼν ἐπανελθόντα τὸν καλὸν ξενοδόχον μου, τῷ διηγήθην περὶ τοῦ κινδύνου ὃν διέφυγον ὡς ἐκ θαύματος, καὶ περὶ τῆς καταστάσεως εἰς ἣν κατέλειπα τὸ ἑρπετόν.

— Τότε λοιπόν, μοὶ εἶπε, δὲν δύναται νὰ μᾶς διαφύγῃ. Πρέπει ἀμέσως νὰ τὸ διώξωμεν.

Καὶ κράξας τὸν Καίσαρα, τὸν διέταξε νὰ ἑτοιμάσῃ εὐθὺς τὰ πυροβόλα, καὶ νὰ συμπαραλάβῃ καὶ δύω ἄλλους ὑπηρέτας.

— Ἂν ἔχῃς ὄρεξιν, μοὶ εἶπε τότε, νὰ περατώσῃς τὴν μονομαχίαν, ἣν ἤρχισας, καὶ ἂν δὲν φοβῆσαι ν' ἀπαντήσῃς πάλιν τὸν ἀντίπαλόν σου, θὰ σοὶ προμηθεύσω διασκέδασιν, δι' ἣν ἐλπίζω δὲν θὰ μετανοήσῃς.

Τῷ ἀπεκρίθην δὲ κ' ἐγὼ ὅτι παντάπασι δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ μείνω ὀπίσω, καὶ ἐπρόσθεσα ὅτι ἂν τὰ ἐφόδιά μου δὲν εἶχον ἐκλείψει, ὁ ἀντίπαλός μου δὲν θ' ἀπηλλάττετο τόσον εὐθυνὰ ἀπὸ τὴν μονομαχίαν.

— Ἐν γένει, μοὶ εἶπε, κινδυνωδεστάτη εἶναι πᾶσα ἐκ τοῦ σύνεγγυς προσβολὴ τῶν μεγάλων τούτων ὄφεων, ὅταν εἶναι τετραυματισμένοι, διότι ἐκμαίνονται τότε, καὶ συνέπεσε νὰ φονεύσωσιν ἀνθρώπους οἵτινες κατ' αὐτῶν ἐκινήθησαν. Ὁ ὑπηρέτης ἑνὸς τῶν γειτόνων μου, συνοδεύων ποτὲ τὸν κύριόν του εἰς τὸ κυνήγιον, εὑρέθη αἴφνης ἐμπρὸς μεγάλου βόα. Ἀμέσως ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ, καὶ νομίσας ὅτι τὸν ἐπλήγωσε θανασίμως, προσῆλθεν ὅπως τὸν φονεύσῃ. Ἀλλὰ τὸ θηρίον ἐπιστραφὲν κατ' αὐτοῦ, τὸν συνέλαβε, τὸν ἔρριψε κατὰ γῆς, καὶ τὸν περιέσφιξεν εἰς τοὺς δακτυλίους του. Ὁ δυστυχὴς ἤρχισε κράζων ἐλεεινῶς, καὶ οἱ λοιποὶ κυνηγοὶ ἀκούσαντές τον ἔσπευσαν εἰς βοήθειάν του. Ἀλλ' ὁ ὄφις εἰς τοιοῦτον τρόπον εἶχεν ἑλιχθῇ περὶ αὐτόν, ὥστε ἐλπὶς σωτηρίας δι' αὐτὸν δὲν ὑπῆρχεν. Ἂν ἐπυροβόλουν, ἔβλεπον ὅτι θὰ ἐφόνευον τὸν ἄνθρωπον μᾶλλον ἢ τὸν ὄφιν, ἂν δ' ἤθελον νὰ πλησιάσωσι καὶ νὰ ἐλευθερώσωσι τὸν σύντροφόν των, ἐξετίθεντο μόνον εἰς τὴν αὐτὴν τύχην ἀνωφελῶς. Καὶ κατώρθωσαν μὲν τέλος νὰ θανατώσωσι τὸ φοβερὸν ἑρπετόν· ἀλλ' αὐτὸ εἶχεν ἤδη πνίξει τὸ θῦμά του.

Ἀλλ' ἂς μὴ σὲ τρομάξῃ ἡ ἱστορία αὐτή, εἶπεν ὁ φίλος μου γελῶν· διότι τοσαύτας λαμβάνομεν προφυλάξεις ὅταν πλησιάζωμεν τοὺς ὄφεις, ὥστε εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ συμβῇ δυστύχημα.

Μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθεν ὁ Καῖσαρ μετὰ πέντε ἢ ἓξ συμμάχων, ὅλων ἐνόπλων· δύω δ' αὐτῶν εἶχον μακρὰ ἐργαλεῖα ἐν εἴδει δρεπάνων, διὰ ν' ἀνοίγωσι δίοδον διὰ τῶν καλάμων. Ἐμβιβασθέντες δὲ εἰς τὰ πλοιάρια, κατέβημεν ταχέως τὸ ῥεῦμα, δύω μαύρων δούλων ῥωμαλέως κωπηλατούντων, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἤμεθα ἐπ' αὐτῆς τῆς σκηνῆς τοῦ δράματος. Μέρος τῆς παραποταμίας, ὅπου κάλαμοι δὲν ἐφύοντο, ἔφερον ἴχνη αἵματος, ἀποδεικνύοντα ὅτι ἡ πληγὴ ἦτον καιρία. Ἀκριβῶς δ' ἀπέναντι τοῦ μέρους ὅπου ἦσαν τὰ ἴχνη, οἱ κάλαμοι ἦσαν συντεθλασμένοι καὶ ἐσχημάτιζον αὔλακα τοσοῦτον ἔχοντα πλάτος, ὥστε εὐκόλως ἄνθρωπος ἐδύνατο νὰ διαβῇ δι' αὐτοῦ.

Ἐδῶ ἐστάθημεν, καὶ ἐπισκεφθέντες πάλιν τὰ ὅπλα μας, ὅπως βεβαιωθῶμεν ὅτι ἦσαν ἕτοιμα, ἠκροάσθημεν μετὰ προσοχῆς, μὴ ἀκούσωμέν τινα κρότον ὅστις νὰ μᾶς δείξῃ ποῦ κατέφυγεν ὁ ἐχθρός. Ἀλλ' οὐδὲν ἠκούσαμεν, καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ εἰσχωρήσωμεν εἰς τὸν πυκνὸν καλαμῶνα. Εἷς τῶν μαύρων προηγηθείς, ἀπέκοπτε διὰ τοῦ δρεπάνου του πᾶν τὸ ἐμποδίζον τὴν δίοδον, ὁ δὲ φίλος μου καὶ ἐγὼ ἠκολουθοῦμεν κρατοῦντες τὰ πυροβόλα, καὶ τὴν ὀπισθοφυλακὴν ἀπετέλουν ὁ Καῖσαρ μετὰ τῶν ἄλλων ὑπηρετῶν.

Οἱ κάλαμοι σχεδὸν πανταχοῦ ἦσαν ὀκτώποδες ἢ δεκάποδες τὸ ὕψος, καὶ τοσον πυκνοὶ, ὥστε δυσκολώτατα θὰ διηρχόμεθα, ἂν ὁ ὄφις δὲν εἶχε διασχίσει ἐκεῖνον τὸν αὔλακα.

Πεντήκοντα ἴσως βήματα εἴχομεν προχωρήσει, ὅταν ὁ προπορευόμενος Μαῦρος ἔδωκε τὸ συμπεφωνημένον σημεῖον, ἐξ οὗ ἐννοήσαμεν ὅτι ἐγγίζομεν εἰς τὸν σκοπόν. Διετάχθη ἐπομένως ἀμέσως ν' ἀποσυρθῇ ὀπίσω ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς, ὁ ξενοδόχος μου καὶ ἐγὼ, προχωροῦντες μετὰ περισκέψεως, εἴδαμεν μεταξὺ τῶν καλαμων τὸ σῶμα τῆς ὕδρας. μέρος μὲν ἐφ' ἑαυτοῦ συνεσπειρωμένον, μέρος δε ἡπλωμένον εὐθὺ κατὰ γῆς, ἀλλὰ διὰ τὴν πυκνότητα τοῦ καλαμῶνος δὲν διεκρίνομεν τὴν κεφαλήν. Ἡ προσελευσίς μας τὴν ἐταραξε, φαίνεται, καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ μέρος ἡμῶν, ἀναμφιβόλως ὅπως μᾶς προσβάλῃ. Ἀλλὰ τὰ πυροβόλα εἴχομεν ἕτοιμα, καὶ ἅμα ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν τὴν κεφαλὴν, ἐπυροβολήσαμεν κατ' αὐτῆς συγχρόνως. Μέρος τῆς βολῆς ἐκωλύθη ὑπὸ τῶν καλάμων, ἀλλὰ τὸ ἐπίλοιπον, φαίνεται ὅτι οὐχ ἧττον ἔτυχε τοῦ σκοποῦ, διοτι ἡ ὀρθωμένη κεφαλὴ τοῦ τέρατος κατέπεσε κατὰ γῆς, καὶ ἤρχισε νὰ συρίζῃ ὀξέως καὶ νὰ συστρέφηται σπασμωδικῶς. Ἂν δὲ καὶ καταβεβλημένον, ἀλλ' ἦτον ἐπικίνδυνον εἰσέτι εἰς τὸν πλησιαζοντα. Ὁ Καίσαρ ὅμως ὅστις ἦτον γενναῖος καὶ ἀκατάπληκτος, μᾶς παρεκάλεσε νὰ μὴ πυροβολήσωμεν πλέον, καὶ διασχίσας τοὺς καλάμους, ἐστράφη πέριξ ἡμῶν ὅπως πλησιάσῃ πλαγίως τὸν ὄφιν, καὶ κατωρθωσε νὰ τῷ καταφέρῃ πληγὴν, ἥτις εντελῶς τὸν ἐνάρκωσεν. Ἔπειτα δὲ τῷ ἔφερε καὶ ἄλλας ἐπανειλημμένας ὁμοίας πληγὰς, αἵτινες συνεπλήρωσαν τὴν νίκην του. Τότε μόνον, ἀφ' οὗ εἴδαμεν τὸν ἐχθρὸν εντελῶς νεκρωθέντα, ἐδυνήθημεν ἀφόβως νὰ τὸν ἐξετάσωμεν· καὶ ὁμολογῶ ὅτι καὶ τότε ἀκόμη δεν ἐδυνήθην νὰ ὑπερνικήσω αἴσθημα τρόμου ὅταν τὸν ἤγγισα, καὶ ἐνθυμούμενος πόσον παρ' ὀλίγον θὰ ἐγινόμην βορά του.

Ἔπειτα ἠρχίσαμεν νὰ σύρωμεν τὸ πελώριον θηρίον, καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας ἐδυνήθημεν νὰ τὸ φέρομεν μέχρι τοῦ ποταμοῦ. Ἐδῶ τὸ ἐδέσαμεν εἰς ἓν τῶν πλοιαρίων καὶ τὸ ἐῤῥυμουλκήσαμεν μέχρι τῆς ἀγροικίας. Καταμετρήσαντές το δὲ, εὕρομεν ὅτι εἶχε μῆκος τεσσαράκοντα περίπου ποδῶν, καὶ πάχος ἐνιαχοῦ ἴσον πρὸς τὸ πάχος ἀνθρωπου. Καθ' ἃ μοὶ εἶπεν ὁ φίλος μου, ποτὲ δὲν εφόνευσε μεγαλήτερον ὄφιν, εἶχεν ὅμως ἰδῆ τινας, οἵτινες ἐφαίνοντο ἔχοντες διαστάσεις ἔτι μᾶλλον γιγαντιαίας.

Μόνον δ' ὅταν τὴν ἑσπέραν ἐκαθήμην τέλος ἐμπρὸς τῆς φιλοξένου τραπέζης, τότε ᾐσθάνθην ἐμαυτὸν καταβεβλημένον ὑπὸ τοῦ καμάτου καὶ τῆς συγκινήσεως τῆς ἡμέρας. Κατ' ὀλίγον ὅμως συνῆλθον, καὶ ποτὲ δι' ὅλης μου τῆς ζωῆς δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἐπέρασα εὐαρεστοτέραν ἑσπέραν. Τὸ συμβὰν ὅμως τοῦτο εἶχεν ἀποτελέσει βαθεῖαν ἐπὶ τοῦ πνεύματός μου ἐντύπωσιν, καὶ ἐπὶ τινας μῆνας ἔκτοτε συνήθως ἀνεσκίρτων ἐν μέσῳ τοῦ ὕπνου μου, ὑπὸ ψυχροῦ ἱδρῶτος καταβρεχόμενος, καὶ νομίζων ὅτι τὸ βδελυρὸν τέρας μὲ συνέτριβε διὰ τῶν ὀδόντων του, καὶ μὲ ἀπέπνιγε περιπτύσσον με διὰ τῶν ἑλίκων του. Ἀλλὰ καὶ αὗται αἱ ὀδυνηραὶ ὀπτασίαι ἐξηλείφθησαν μέχρι τέλους, καὶ μοὶ παρέμεινε μόνον ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου κινδύνου ὃν διέτρεξα, καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὴν πρόνοιαν ἥτις μ' ἔσωσεν ὡς ἐκ θαύματος.

Ἄλλοτε θὰ σᾶς διηγηθῶ καὶ ἄλλην τινα περίστασιν ἥτις μοὶ συνέβη κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἐποχήν.

Καὶ ὁ γέρων ἀπέβλεψε πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἰδὼν ὅτι ἐκίνει τὴν περιέργειάν μας,

— Μίαν ἀκομη διήγησιν, εἶπε, καὶ ἀναχωρῶ. Αὕτη ὁμοιάζει ὀλίγον τὰς ἀνεπιτυχεῖς ἁλιείας μου.

Β'.

Ἡ Βονδελκούνδη εἶναι τῶν Ἰνδιῶν ἡ ἔρημος, ἣν ἀνθρώπινος χεὶρ οὐδέποτε ἀπεπειράθη νὰ καθαρίσῃ ἀπὸ τοὺς κατακαλυπτοντας αὐτὴν πυκνοὺς θάμνους. Τὰ τελματώδη ἐδάφη τῶν ἀπεράντων τούτων ἐκτάσεων εἰσὶ τοσοῦτον νοσώδη, ὥστε ὀλίγιστοι μόνον ἄνθρωποι, καὶ οὗτοι ἐκ τῶν πτωχοτέρων καὶ ἐλεεινοτέρων, ἐπείσθησαν ποτὲ νὰ τὰ κατοικήσωσιν. Ἀναγκαζόμενος νὰ διέλθω διὰ της ἐρήμου ταύτης, ὅταν ἐπέστρεφον πρὸς τὸ τάγμα μου, καὶ θανασίμως ἐνοχλούμενος ἐκ τῆς διαρκοῦς μου αἰχμαλωσίας ἐπὶ τοῦ πλοιαρίου, ἐφ' οὗ βραδέως προχώρουν διὰ τῶν διύγρων πεδίων τῆς Βονδελκούνδης, ἀπεφάσισα ν' ἀποβιβασθῶ ἅμα τὸ πρῶτον ἀπήντων που τὴν παρήγορον θέαν ἀνθρωπίνης οἰκήσεως. Ἀλλ' ἠξεύρων ὅτι πλῆθος ἀγρίων ζώων περιέτρεχε τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἀπέφυγον ν' ἀποβῶ εἰς ἀπείρους τερπνοτάτας θέσεις ἃς ἀπήντων εἰς ἕκαστον βῆμα, αἵτινες ὅμως, διότι ἔρημοι, μοὶ ἐφαίνοντο ἐπικίνδυνοι. Ἀλλὰ τέλος ἔφθασα ἀπέναντι ἰνδικῶν τινῶν καλυβῶν, αἵτινες ἔκειντο ὡς ἥμισυ μίλιον ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ. Τότε διέταξα τὸν ναύκληρον νὰ προσορμισθῇ καὶ νὰ προσδέσῃ τὸ πλοιάριον εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ· καὶ λαβὼν τὸ πυροβόλον μου εἰς τὸν ὦμον, διευθύνθην πρὸς τὰς καλύβας· Ἅμα δὲ μὲ εἶδαν μακρόθεν, δύω Ἰνδοὶ ὁλόγυμνοι, πλὴν τῶν διαζωσμάτων των, ἔσπευσαν εἰς ὑπάντησίν μου, καὶ μὲ εἰδοποίησαν ὅτι πατῶ εἰς ἐπίβουλον ἔδαφος, καὶ κατάτρυτον πέριξ, διότι, ὡς μοὶ εἶπον, ἡ σταθερά των ἐνασχόλησις ἦν νὰ σκάπτωσι καθ' ἑκάστην ὀπὰς ὀκτὼ περίπου ποδῶν εἰς τὸ ἔδαφος, ἃς μετὰ ταῦτα ἐκάλυπτον διὰ κλάδων, ὥστε τὰ θηρία, ἀγνοοῦντα τὸν δόλον, καὶ νομίζοντα ὅτι ἔτρεχον ἐπὶ ἐδάφους στερεοῦ, ἔπιπτον διὰ μιᾶς εἰς τοὺς βόθρους, καὶ οὕτως οἱ Ἰνδοὶ ἐδύναντο ἀφόβως νὰ τὰ φονεύωσι, καὶ το μὲν δέρμα των ἐπώλουν, τὰς δὲ κεφαλάς των ἔφερον πρὸς τὰς ἀρχὰς, παρ' ὧν ἐλάμβανον τὸ δι' ἑκάστης τίγριδος κεφαλὴν τεταγμένον βραβεῖον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸ ἑνὸς ἔτους εἶχον συλλάβει ὑπὲρ τὰ εἴκοσι θηρία. Ναὶ μὲν κατεσπαράχθησαν καὶ δύω Ἰνδοὶ ὑπὸ τῶν θηρίων· ἀλλ' οἱ σύντροφοι αὐτῶν, θεωροῦντες τὰ τοιαῦτα συμβάντα ὡς τῆς εἱμαρμένης θεσπίσματα, ὀλίγον ἐταράττοντο ὑπ' αὐτῶν. Ἐπειδὴ ἦτον ἤδη ἐξώρας, ἀπεφάσισα νὰ διανυκτερεύσω εἰς τὰς καλύβας, καὶ πέμψας ἔφερα τὰς ψάθας ἐφ' ὧν ἐκοιμώμην συν-

ἤθως. Οἱ Ἰνδοὶ μοὶ εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ παρευρεθῶ τὴν ἐπαύριον εἰς θήραν περιεργοτάτην, καὶ ἡ τοιαύτη ὑπόσχεσις ἐδύνατο νὰ μὲ φέρῃ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς γῆς. Ἐδέχθην ἐπομένως προθύμως τὴν πρόσκλησίν των νὰ μείνω μετ' αὐτῶν τὴν νύκτα ἐκείνην.

Ἐδείπνησα λοιπὸν μὲ ὀλίγον ὀρύζιον, ἐκαθάρισα τὸ πυροβόλον μου, οὗ ὁ εἷς σωλὴν περιεῖχε πάντοτε μίαν σφαῖραν, ὁ δ' ἄλλος μεγάλα σφαιρίδια, προπαρεσκεύασα τὰ ἐφόδιά μου διὰ τὴν ἐπαύριον, ὅπερ εἶναι ἀσχολία σπουδαιοτάτη δι' ἄνθρωπον μεμονωμένον ὡς ἤμην ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τέλος ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ, ἀφ' οὗ ὅμως πρὶν ἐφρόντισα νὰ κλείσω τὴν θύραν ὅπως ἐδυνήθην, διότι ἡ μορφὴ καὶ οἱ τρόποι ἑνὸς τῶν Ἰνδῶν πολὺ δὲν μοὶ ἤρεσκον, καὶ ἤρχιζον ἤδη σχεδὸν νὰ μετανοῶ ὅτι εἶχον οὕτως ἐντελῶς παραδοθῆ εἰς αὐτούς. Οἱ ὑπηρέται μου, οὓς ἐλυπούμην ὅτι δὲν εἶχον φέρει μετ' ἐμοῦ, ἀπεῖχον μακράν μου ἥμισυ μίλιον· οἱ δὲ ἄνθρωποι οἵτινες μὲ περιεστοίχιζον, ἦσαν χαρακτῆρος ἀγρίου, ἀναστήματος καὶ ῥώμης ἀθλητικῆς, καὶ εἰθισμένοι νὰ παλαίωσι πρὸς θηρία. Μεταβιβάζοντες δ' εὐκόλως τὰς κατοικίας των ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, δυνάμενοι ἐντὸς τῶν ἀπροσίτων ἐρήμων τῆς Βουνδελκούντης νὰ ὑπεκφύγωσι πᾶσαν καταδίωξιν, διαβόητοι ἐπὶ φιλοκερδείᾳ, καὶ εἰς οὐδὲν τὴν ζωὴν λογιζόμενοι, τίς μοὶ ἐγγυᾶτο ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν θὰ ἐῤῥίπτοντο ἐπ' ἐμὲ νὰ μὲ θανατώσωσιν; Ἀπρονοήτως εἶχον λύσει ἐμπρός των τὸ βαλάντιόν μου, πλῆρες ῥουπίων, καὶ εἶχον ἐπαινέσει τὰς ἰδιότητας τοῦ πυροβόλου μου, ἀντικειμένου πολὺ δι' αὐτοὺς πολυτιμωτέρου ἀπὸ χρυσίον. Τί τοὺς ἐμπόδιζε νὰ κυριεύσωσιν ὅλα ταῦτα; Τίποτε. Ἔβλεπον τὸν κίνδυνον τῆς θέσεώς μου, καὶ τοιαύτας δεινὰς ἰδέας περιστρέφων εἰς τὴν κεφαλήν μου, ἀπεκοιμήθην ὕπνον ἐλαφρὸν καὶ τεταραγμένον.

Μία ἦτον ἴσως ἡ ὥρα μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὅταν ὑπόκωφος μ' ἐξύπνησε κρότος. Πολλοὶ ἄνθρωποι συνδιελέγοντο κρυφίως πλησίον τοῦ μικροῦ τῆς καλύβης μου παραθύρου, κεκλεισμένου δι' ἁπλοῦ καὶ παραλελυμένου παραθυροφύλλου, ἢ μᾶλλον διὰ πλαισίου βεβυσμένου ὑπὸ ξηρῶν χόρτων. Ὅταν ἤκουσα τοῦτο, ἐσύρθην ἐλαφρῶς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, καὶ ἔφριξα ἀκούσας τοὺς Ἰνδοὺς οὕτως ἐκφράζοντας τὰς θηριώδεις των διαθέσεις.

— Ἀπὸ πότε τὸν ἔχετε; ἐρώτησε φωνὴ ἣν δὲν εἶχον ἀκούσει πρίν.

— Ἀπὸ χθὲς τὸ ἑσπέρας, περὶ τοῦ ἡλίου τὴν δύσιν.

— Καὶ ἠκούσατε ἔπειτα, νὰ ἴδῆτε ἂν δὲν κινῆται;

— Ναί, νομίζομεν ὅτι κοιμᾶται.

— Τότε λοιπὸν ἰδοὺ ἡ ὥρα νὰ ἐπιπέσωμεν. Ἐπειδὴ ὅμως λέγετε ὅτι εἶναι ῥωμαλαῖος, πρέπει νὰ προχωρήσωμεν μὲ περίσκεψιν. Πῶς θὰ τὸν προσβάλωμεν;

— Φρονῶ, εἶπεν εἷς τῶν συνομιλούντων, ὅτι πρέπει νὰ τὸν κατατοξεύσωμεν μὲ βέλη φαρμακευμένα.

— Μάλιστα. Ἂν ὅμως ἐξέλθῃ;

— Ἂν ἐξέλθῃ, τὸν φονεύομεν μὲ τὰς μαχαίρας μας.

— Τὰς φορεῖτε;

— Ὄχι ἀκόμη.

— Λοιπόν, εἶπεν ἐκεῖνος, ὅστις ὡμίλει ὡς ἀρχηγός, σπεύσατε νὰ τὰς λάβητε, καὶ νὰ τελειώνωμεν ταχέως. Μετὰ πέντε λεπτὰ ἐπιστρέφω.

Καὶ τοὺς ἤκουσα ἀναχωρήσαντας ἀμέσως, καὶ χωρισθέντας κατὰ διαφόρους διευθύνσεις.

Ἡ καρδία μου ἔπαλλε, καὶ ἠκροώμην, μέχρις οὗ ἐσβέσθη ἐντελῶς τῶν ποδῶν των ὁ ἦχος. Τότε δέ, ἁρπάσας τὸ πυροβόλον μου, ἀπεφάσισα νὰ φύγω, ἢ κἂν νὰ διαφιλονεικήσω τὴν ζωήν μου ἐν τῷ πεδίῳ, ὅπου τὸ πυροβόλον μου ἐδύνατο ν' ἀκουσθῇ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας μου. Ὑπερέβην λοιπὸν τὴν θύραν, καὶ ὡς βέλος ὥρμησα πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἐνόμιζον ὅτι τὸ πλοῖόν μου ἦτον προσωρμισμένον.

Ἡ σελήνη ἔλαμπε μεσουράνιος, καὶ ἐγὼ ἔτρεχον, οὐδένα ἄλλον ἀναλογιζόμενος κίνδυνον, πλὴν τοῦ ὅτι ἐδιωκόμην ὑπὸ τοῦ αἱμοβόρου τούτου στίφους τῶν φονέων, εἰς οὓς εἶχον τὸ δυστύχημα νὰ ἐμπέσω. Φοβερὰ ἦτον ἡ σκηνή, καὶ τὴν φρίκην της ηὔξανον ἔτι μᾶλλον αἱ ἄγριαι ὑλακαὶ τοῦ θωός, οἱ λαμπροὶ ὀρυγμοὶ τῶν θηρίων, καὶ αἱ κραυγαὶ τῶν σαρκοφάγων ὀρνέων, ὧν τρέχων διετάραττον τὰ νυκτερινὰ καταφύγια. Αἴφνης εἶδα ἀντικείμενόν τι ἀναπηδῶν ὑπεράνω τῶν θάμνων, καὶ ἤκουσα τοὺς ξηροὺς κλάδους τρύζοντας ὑπὸ τὴν πίεσιν βαρέως τινος σώματος· ἄγριος δὲ γρυσμὸς ἀντήχησεν εἰς τὴν ἀκοήν μου, ὑπὸ παραδόξου συνοδευόμενος συριγμοῦ, ὡς τῆς φωνῆς τῆς ὀργιζομένης γαλῆς, καὶ δύω ὀφθαλμοὶ ἐξήστραψαν ἐν τῷ σκότει. Οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς· Τίγρις μὲ κατεδίωκεν. Ἀκόμη ἓν πήδημα, καὶ ἔπιπτον ὑπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ ἀνημέρου θηρίου. Οὐδὲ νὰ προσευχηθῶ κἂν ἐπρόφθασα, ἀλλ' ὥρμησα νὰ φύγω ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας πτερούμενος. Ἀλλ εἰς τὰ πρῶτα βήματα ᾐσθάνθην βίαιον κλονισμόν, φωτὸς σπινθῆρες ἀνέθορον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ὅλα τὰ μέλη μου ὡς ἂν εἶχον ἐξαρθρωθῆ· διότι εἶχον πέσει εἰς ἕνα τῶν βόθρων ἐκείνων, καὶ ἐν ᾧ ἔπιπτον, ἡ τίγρις εἶχε πηδήσει ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου.

Ἅμα δὲ συνῆλθον ἀπὸ τῆς πτώσεως τὴν σκοτοδινίασιν, καὶ ἀπὸ τὸν πρῶτον μου τρόμον, ἐτόλμησα νὰ ὑψώσω τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ εἰς τὸ φῶς τῆς σελήνης εἶδα τὴν τίγριν ἐπὶ τῆς κοιλίας κειμένην εἰς τὸ χεῖλος τοῦ λάκκου, καὶ μεθ' αἱμοχαροῦς λαιμαργίας παραμονεύουσαν τὸν δυστυχῆ ὅστις δὲν ἐδύνατο νὰ τὴν διαφύγῃ. Οἱ φλογεροὶ ὀφθαλμοί της παρηκολούθουν πάντα μου τὰ κινήματα, καὶ ἐκάθησα ὅσον ἠμπόρουν βαθύτερα, διὰ νὰ μὴ μὲ φθάνωσιν οἱ θανατηφόροι της ὄνυχες.

Ὡς δ' ἤρχισαν οἱ ὀφθαλμοί μου νὰ συνηθίζωσι τὸ μέρος ὅπου εὑρισκόμην, ὢ τῆς φρίκης! εἶδα ὄφιν μέλανα καὶ μακρόν, ἀνέρποντα ἀπὸ τὸν πυθμένα τοῦ λάκκου. Μὴ δυνάμενος ὅμως ν' ἀναβῇ τὸν σχεδὸν κάθετον τοῖχον, ἐφάνη διστάζων ἐπὶ μίαν στιγμήν, ἂν ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθήσῃ προσπαθῶν νὰ φύγῃ, ἢ ἂν ἦτον προτιμώτερον, ἐπιστρέψας, νὰ προσβάλῃ τὸν αὐθάδη ξένον, ὅστις ἐλθὼν ἐτάραξε τὴν ἡσυχίαν τῆς φωλεᾶς του. Ἡ δευτέρα αὕτη ἰδέα προεκρίθη ἀναμ-

φιδόλως, διότι ὀρθωθείς, ἐστήριξεν ἐπ' ἐμὲ τοὺς πρασίνους καὶ σπινθηροβολοῦντας του ὀφθαλμούς, καὶ ἡτοιμάσθη νὰ τειναχθῇ. Ἔντρομος ἀνεπήδησα· ἀλλ' ἅμα ἠγέρθην, ᾐσθάνθην τοὺς ὄνυχας τῆς τίγριδος σχίσαντες τὰς σάρκας τοῦ ὤμου μου, διότι εἶχον λησμονήσει ὅτι εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βόθρου μὲ περιέμενεν οὗτος ὁ κίνδυνος. Ἀλλὰ διὰ τοῦ κινήματος τούτου τὸ θηρίον ἐκίνησε τοὺς παρὰ τὸ χεῖλος κλάδους, καὶ ἀπ' αὐτῶν τὸ πυροβόλον μου ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας μου. Ἂν δὲ καὶ ἔῤῥεεν ἀφθόνως τὸ αἷμά μου, καὶ ἂν καὶ δριμεῖς ᾐσθανόμην εἰς τὸν ὦμον τοὺς πόνους, συνῆψα ὅμως πάσας μου τὰς δυνάμεις, καὶ λαβὼν τὸ ὅπλον, ἐπυροβόλησα κατὰ τοῦ ὄφεως, καὶ τὸν ἐφόνευσα καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ ῥιφθῇ κατ' ἐμοῦ.

Ἀλλ' ἡ ἐκπυρσοκρότησις ἐφάνη διπλασιάσασα τὴν ἀγριότητα τῆς τίγριδος, ἥτις ἤρχισε προσπαθοῦσα νὰ καταβῇ εἰς τὸν βόθρον. Συγχρόνως δ' ἤρχισα καὶ ἐγὼ ἀναλογιζόμενος σπουδαίως ἂν προτιμώτερον δὲν ἦτον νὰ παραδοθῶ ἀμέσως εἰς τὸ λυσσῶδες θηρίον, παρὰ νὰ μείνω ἐπὶ πλέον εἰς τὴν τρομερὰν θέσιν ἐκείνην. Σκοτοδινίασις μὲ κατέλαβε τότε, καὶ ἡ ἀπελπισία παρέφερε τὰς φρένας μου, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἤξευρον ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ὁ σύντροφος τοῦ ὄφεως ἔμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν λάκκον, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ χῶμα ἤρχιζε καταῤῥέον ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς τίγριδος. Ἡ ἀνθρώπινος φύσις ἐνέδιδεν ἤδη, ὅταν αἴφνης ὠρυγμὸς φοβερὸς ἠκούσθη, καὶ ἡ τίγρις, ὑπὸ πολλῶν φαρμακευμένων ἀκοντίων κατατοξευθεῖσα, ἔπεσε καὶ ἐκυλίετο σπαίρουσα ἐν σπασμοῖς καὶ ἀγωνίᾳ θανάτου. Μετὰ μίαν δὲ στιγμὴν προσῆλθον ὁ τῆς προτεραίας ξενοδόχος μου, καὶ οἱ φίλοι μου, καὶ ἔσπευσαν νὰ μ' ἀνελκύσωσιν ἀπὸ τὸν λάκκον. Εὑρόντες με δὲ σχεδὸν ἀνέπαφον, ἀπέπεμψαν χαρμοσύνους κραυγάς, μὲ συνεχαίροντο, καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἰνδοὶ ἐφαίνοντο εὐδαίμονες ὅτι μ' ἔσωσαν.

Τί λοιπὸν ἐσήμαινεν ἡ διαγωγή των; Μετ' οὐ πολὺ τὸ μυστήριον ἐξηγήθη. Φέροντές με πρὸς τὸ πλοῖόν μου, μοὶ διηγήθησαν ὅτι πρὸ ὀλίγου ἐφόνευσαν μέγαν λέοντα, ὅςτις ἀφ' ἑσπέρας εἶχε πέσει εἰς ἕνα βόθρον, καὶ ὅτι περὶ αὐτοῦ διελέγοντο, ὅταν ἐνόμισα ὅτι ἐπεβουλεύοντο τὴν ζωήν μου. Ἀπὸ ταύτην δὲ τὴν ἐκστρατείαν ἐπέστρεφον, ὅταν ἤκουσαν τὸν πυροβολισμόν μου, καὶ ὁρμήσαντες πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, κατώρθωσαν εὐτυχῶς νὰ μὲ σώσωσι.

Ταῦτα εἰπὼν ὁ γέρων ἀνεχώρησε.

ΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

ΤΗΣ

ΑΡΑΝΙΟΥΕΖΗΣ

ΚΑΙ ΤΟΥ

ΜΑΔΡΙΤΟΥ.

Τὰ βασίλεια τῆς Ἀρανιουέζης.

Περὶ τὰ μέσα τῆς πεντεκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, τὸ Ἱσπανικὸν ἔθνος ἦτο ἔτι διηρημένον εἰς διάφορα μικρὰ βασίλεια, διατελοῦντα εἰς διηνεκεῖς ἐμφυλίους πολέμους, τὰ βασίλεια τῆς Καστιλλίας, τῆς Ἀραγωνίας, τῆς Ναυάῤῥας· ἡ Πορτογαλία ἀπετέλει ὁμοίως ἴδιον ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ βασίλειον· πρὸς δὲ τούτοις, οἱ Μωαμεθανοὶ κατεῖχον ἔτι ἀξιόλογον τῆς χερσονήσου ταύτης μέρος. Πρὶν δὲ παρέλθῃ μία ἑκατονταετηρὶς, ὁλόκληρος ἡ Ἰβηρικὴ χερσόνησος ὄχι μόνον συνεπυκνώθη εἰς ἓν βασίλειον καὶ ἀπέβαλε τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ἀλλοθρήσκων κατακτητῶν, ἀλλ' ἀπετέλεσε καὶ μίαν τῶν ἰσχυροτάτων καὶ λαμπροτάτων ἐπικρατειῶν ἀφ' ὅσας ὑπῆρξαν ποτὲ εἰς τὸν κόσμον.

Τῷόντι, ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β'., περὶ τὰ μέσα τῆς ἑκκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, τὸ Ἱσπανικὸν κράτος ἐκυριάρχει, ἐν Εὐρώπῃ, τῆς Ἱσπανίας, τῆς Πορτογαλίας, τῶν Κάτω Χωρῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Ῥήνου, τῆς Βουργουνδικῆς κομητείας, τοῦ Ῥουσσιλῶνος, τοῦ Μεδιολανικοῦ κράτους, τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας. Προσέτι, ἡ Τοσκάνα, ἡ Πάρμα καὶ αἱ ἄλλαι μικραὶ τῆς Ἰταλίας πολιτεῖαι ἦσαν ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ Ἱσπανικοῦ κράτους ἐξηρτημέναι. Ἐν Ἀσίᾳ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας ἐδέσποζε τῶν Φιλιππίνων νήσων καὶ ὅλων τῶν πλουσίων ἐκείνων καταστημάτων, τὰ ὁποῖα οἱ Πορτογάλοι εἶχον ἱδρύσει εἰς τὰ παράλια τῆς Μαλαβάρας καὶ Κοραμανδελικῆς, ἐπὶ τῆς Μαλακκικῆς Χερσονήσου καὶ ἐπὶ τῶν ἀρωματοφόρων νήσων τοῦ ἀνατολικοῦ ἀρχιπελάγους. Ἐν Ἀμερικῇ, τὰ κτήματα αὐτοῦ ἐξηπλοῦντο ἑκατέρωθεν τοῦ Ἰσημερινοῦ μέχρι τῆς εὐκράτου ζώνης. Τὰ εἰσοδήματα τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἦσαν δεκαπλάσια τῶν εἰσοδημάτων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἡ Ἀγγλία ἐπὶ τῆς μεγάλης Ἐλισάβετ. Ὁ μόνιμος αὐτοῦ στρατὸς συνεποσοῦτο ἐκ 50,000 λογάδων ἀνδρῶν, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία τότε δὲν εἶχεν οὔτε ἓν τάγμα τακτικοῦ στρατοῦ. Ἡ ναυτικὴ δύναμις τὴν ὁποίαν συνετήρει συνέκειτο ἀπὸ 140 πλοίων. Ἡ Ἱσπανία τότε ἐπέτυχεν, ὅ,τι οὐδὲν ἄλλο κράτος εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους κατώρθωσέ ποτε, ἐπέτυχε νὰ πρωταγωνιστήσῃ κατά τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Καὶ τὰ μὲν πεζικὰ αὐτῆς τάγματα ἠπείλησαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Γαλλικοῦ κράτους· οἱ δὲ στόλοι, τὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας.

Ὑπερβολὴν δὲ δὲν λέγομεν, ἀξιοῦντες, ὅτι ὁ Φίλιππος Β'. ἐκτήσατο ἐπὶ τῆς Εὐρώπης δύναμιν ἰσχυροτέραν καὶ αὐτῆς τῆς δυνάμεως ἣν κατεσκεύασεν ὁ μέγας Ναπολέων. Ἡ ἐπιῤῥοὴ τοῦ Γάλλου κατακτητοῦ οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τοῦ αἰγιαλοῦ· ὁ κολοσσὸς ἐκεῖνος, ὅστις περιεφέρετο τροπαιοῦχος ἀπ' ἄκρων μέχρις ἄκρων τῆς Εὐρώπης, δὲν ἠδύνατο νὰ διαβῇ τὸν ἐλάχιστον πορθμόν· ἐνῷ τὰ στρατεύματά του εἰσήρχοντο εἰς ὅλας τὰς πρωτευούσας τῆς ἠπείρου, οἱ Ἀγγλικοὶ στόλοι ἐπολιόρκουν ὅλους αὐτῆς τοὺς λιμένας, ἀπὸ Δαντίσκου μέχρι Τεργέστης. Ἡ Σικελία, ἡ Σαρδινία, ἡ Μαϊόρκα, ἡ Γερνεκὲν ἀπήλαυσαν βαθυτάτην ἀσφάλειαν δι' ὅλου τοῦ πολέμου ἐκείνου, τοῦ ἀπειλήσαντος τὴν ὕπαρξιν ὅλων τῆς Εὐρώπης τῶν θρόνων. Ὁ νικηφόρος καὶ κυρίαρχος λαὸς, ὅστις ἐπλήρου τὰ μουσεῖα αὐτοῦ διὰ τῶν λαφύρων τῆς Ἀντουερπίας, τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Ῥώμης, ἔπασχεν ἐλεεινῶς τὰς δεινοτέρας στερήσεις· καὶ ἐνῷ ἡ ποίησις καὶ ῥητορικὴ δὲν εὕρισκον λόγους διὰ νὰ ἐξυμνήσωσι τὰ κατορθώματά του, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν εἶχον καφὲν διὰ νὰ τονίσωσι τὰ νεῦρά των, καὶ σάκχαρι, διὰ νὰ γλυκάνωσι τὸ στόμα των.

Ἡ δὲ τοῦ Φιλίππου Β' δύναμις κατ' οὐδὲν ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς στερεᾶς μικροτέρα τῆς τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἦτο συγγενὴς καὶ φίλος του. Ἡ Γαλλία, πάσχουσα τότε δεινῶς ἀπὸ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῆς διενέξεων, οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀντίπαλος αὐτοῦ ἐπικίνδυνος, ἐνίοτε δὲ διετέλεσε σύμμαχος ὑποκλινής. Συγχρόνως δὲ ἡ Ἱσπανία εἶχεν ὅ,τι ὁ Ναπολέων ματαίως ἐπόθησεν, εἶχε πλοῖα, ἀποικίας, ἐμπόριον. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ Ἱσπανία ἔσχε τὸ μονοπώλιον τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Ἅπας ὁ χρυσὸς τῆς δύσεως καὶ ἅπαντα τὰ ἀρωματικὰ τῆς ἀνατολῆς παρ' αὐτῆς κατείχοντο καὶ διενέμοντο. Ἐν διαστήματι πολέμου μακροῦ, τὸ ἐμπόριόν της δὲν ἠνωχλήθη εἰμὴ διὰ τῶν πειρατικῶν ἐπιχειρήσεων ὀλίγων τινῶν τῇδε κἀκεῖσε πλανωμένων καταδρομέων. Καὶ μετ' αὐτὴν τὴν καταστροφὴν τῆς πολυθρυλλήτου Ἀρμάδας, δι' ἧς ὁ Φίλιππος Β'. ἐπεχείρησε νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀγγλίαν, οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἀγγλίας ἄνδρες μὲ τρόμον ἔτι ἀπέβλεπον πρὸς τὴν ναυτικὴν τοῦ Φιλίππου δύναμιν. Ὁ μέγας σφραγιδοφύλαξ τῆς Ἀγγλίας ἔλεγεν εἰς τὰς δύο βουλὰς, ἐν ἔτει 1593, τοὺς ἀξιομνημονεύτους τούτους λόγους· «ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας ἐκυρίευσε τὴν Πορτογαλίαν, ἔγινε κατὰ τοῦτο ἰσχυρότερος ὅτι προσαπεκτήσατο καὶ τὴν Ἰνδικήν· ὥστε ὅσῳ κραταιὸς καὶ ἂν ἦτο πρότερον, σήμερον εἶναι προδήλως πολὺ κραταιότερος . . . . Οἱ στόλοι του διακωλύουσιν ἁπάσας τὰς ἐμπορικὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλλίας ἐπιχειρήσεις τῶν Ἄγγλων, ὥστε, ἀληθῶς εἰπεῖν, ἂν καὶ δι' ὅλης τῆς Γαλλίας ἀφ' ἡμῶν χωριζόμενος, δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὡς πολέμιος εἰς αὐτὰ τὰ σύνορα ἡμῶν ἐπικρεμάμενος.»

Αὕτη ἡ ὑπεροχὴ τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατὰ τὴν ἑκκαιδεκάτην ἑκατονταετηρίδα δὲν ἦτο ἁπλῆς τύχης ἔργον, ἀλλ' ἀποτέλεσμα τῆς ὑπεροχῆς ἣν εἶχεν ἡ χώρα αὕτη εἰς ὅλας τὰς τέχνας τοῦ πολέμου καὶ τῆς πολιτικῆς. Ἄνδρες δραστήριοι ἅμα καὶ ἀγέρωχοι, ἐνάμιλλοι τῶν περιφανεστέρων Ῥωμαίων, περιεστοίχιζον τὸν θρόνον ἐν διαστήματι μιᾶς ὅλης ἑκατονταετηρίδος, οἱ Γονζάλβοι, οἱ Χιμέναι, οἱ Κόρται, οἱ Ἄλβαι. Ἡ ἐπιτηδειότης τῆς Ἱσπανικῆς διπλωματίας ἀπέβη ὀνομαστὴ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὸ ἔθνος τοῦτο οὐδένα εἶχεν ἴσον περὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ τε τακτικοῦ καὶ τοῦ ἀτάκτου πολέμου. Ἡ ἀκάθεκτος τῶν Γάλλων ἱπποτεία καὶ ἡ πυκνὴ τῶν Ἑλουητίων φάλαγξ ἐξίσου ἀνεπιτήδειαι ἀνεδείχθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὸ Ἱσπανικὸν πεζικόν. Τοσοῦτον δὲ πολυμήχανος ἦτο ἡ στρατηγικὴ ἅμα καὶ πολιτικὴ δεξιότης τῶν ἡγεμόνων τοῦ στρα-

τοῦ, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δι' ὅλης τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου οὐδὲν εὑρίσκομεν τὸ δυνάμενον νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην μεγαλοφυΐαν.

Ὁ βίος τοῦ Ἱσπανικοῦ ἔθνους οὐδὲ πρακτικὸς ἁπλῶς, οὐδὲ θεωρητικὸς ἦτο· ἀλλὰ θεωρητικὸς ἅμα καὶ πρακτικός. Ἐντεῦθεν ἅπαντες οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς τῆς Ἱσπανίας ἦσαν καὶ στρατιῶται ἢ πολιτικοὶ ἄνδρες διακεκριμένοι. Ὁ Γαρσιλάζος δὲ Βέγας, ὁ ποιητὴς τῶν ἡδυτέρων καὶ χαριεστέρων εἰδυλλίων τῶν νεωτέρων χρόνων, ἔπεσε μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας, ἄγων τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἔφοδον. Ὁ Ἀλόνζος Ἐρκίλλας, ἀγωνισθεὶς ἐνδόξως κατὰ τῶν Ἀραυκανῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ὕμνησεν ἔπειτα τὸν πόλεμον αὐτὸν δι' ἑνὸς τῶν ἀρίστων ἐπικῶν ποιημάτων, ὅσα παρήγαγεν ἡ Ἱσπανία. Ὁ Οὐρτάδος Μενδόζας τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα παραβάλλονται μὲ τὰ τοῦ Ὁρατίου, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἐπαγωγότατα διηγήματα ὑπῆρξαν προδήλως ὁ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τοῦ Γὶλ Βλασίου, διετέλεσεν εἷς τῶν σιδηροχείρων ἐκείνων ἀνθυπάτων δι' ὧν οἱ βασιλεῖς τῆς Ἱσπανίας κατέθλιβον τὴν ἀσθενῆ Ἰταλίαν· ὁ Λόπης ὑπηρέτησεν ἐπὶ τῆς Ἀρμάδας, καὶ ὁ Σερβάντης ἐπληγώθη εἰς τὴν μεγάλην περὶ Ναύπακτον ναυμαχίαν.

Ἀλλ' ὢ τῆς ἀλλοιώσεως τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων! Ἔτι μία ἄλλη δὲν εἶχε παρέλθει ἑκατονταετηρὶς, καὶ τὸ κράτος αὐτὸ, τὸ ὁποῖον περὶ τὰ τέλη τῆς ἑκκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἐνέπνεε φόβον καὶ τρόμον εἰς τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον, κατήντησε, περὶ τὰ τέλη τῆς ἑπτακαιδεκάτης, τὸ παίγνιον τοῦ κόσμου. Ἡ κολοσσιαία μοναρχία, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὁ ἥλιος δὲν ἔδυε ποτὲ, ἤρχισε νὰ ἀκρωτηριάζεται ἁπανταχόθεν. Ἡ Ὁλλανδία καὶ ἡ Πορτογαλία ἀπέβησαν ἀνεξάρτητοι· ἡ Γαλλία κατέλαβε τὴν Ἀρτησίαν, τὸν Ῥουσσιλῶνα καὶ τὴν Βουργουνδικὴν κομητείαν. Ἐν τῇ Ἰνδικῇ, τὸ παρὰ τῶν Ὁλλανδῶν ἱδρυθὲν κράτος ὑπερέβαλε πολὺ κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα, τὰ κτήματα ὅσα ἔσωζον αὐτόθι ἔτι οἱ ἀρχαῖοι αὐτοῦ δυνάσται. Ἐν Ἀμερικῇ ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀποκτήσει ἱδρύματα μεγάλα ἐν τῷ μέσῳ τῆς Μεξικανικῆς θαλάσσης.

Καὶ ἦτο μὲν ἔτι τὸ Ἱσπανικὸν κράτος εὐρὺ κατὰ τὴν ἔκτασιν, κατ' ἐπιφάνειαν δὲ λαμπρόν· ὅσα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἀσθενεῖς αὐτοῦ ἡγεμόνες κατεῖχον ἐν Εὐρώπῃ ἦσαν πολὺ εὐρύτερα τῶν χωρῶν ὅσαι ὑπετάσσοντο εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ'. Τὰ Ἀμερικανικὰ κτήματα τοῦ Ἱσπανικοῦ στέμματος ἐξηπλοῦντο ἔτι πρὸς βορρᾶν μὲν πολὺ ἐπέκεινα τοῦ καρκίνου, πρὸς μεσημβρίαν δὲ πολὺ ἐπέκεινα τοῦ αἰγόκερω. Ἀλλὰ ἐντὸς τοῦ πελωρίου αὐτοῦ σώματος ὑπῆρχε παρακμὴ, καὶ ἀτονία, καὶ ἀσθένεια ἀνήκεστος. Ἡ τέχνη καὶ ἡ βιομηχανία ἀπεδήμησαν. Ἡ φήμη τῆς Ἱσπανικῆς γραφίδος ἐξέλιπε μετὰ τοῦ Οὐελλασκέζου καὶ τοῦ Μουρίλλου. Ἡ λαμπρὰ περίοδος τῆς Ἱσπανικῆς φιλολογίας ἠμαυρώθη μετὰ τὸν Σόλιν καὶ τὸν Καλδερῶνα. Ἐν διαστήματι τῆς ἑπτακαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος πολλαὶ Εὐρωπαϊκαὶ ἐπικράτειαι συνεκρότησαν τακτικοὺς στρατοὺς μεγάλους· ὁ δὲ Ἱσπανικὸς στρατὸς ὁ τοσοῦτον φοβερὸς ἀναδειχθεὶς ὑπὸ τὸν Ἄλβαν καὶ τὸν Φαρνέσιον, κατήντησε νὰ ἐκπέσῃ εἰς εὐαρίθμους τινὰς ἄνδρας, κακῶς μισθουμένους καὶ μηδόλως πειθαρχοῦντας. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Γαλλία εἶχον ἤδη στόλους μεγάλους· οἱ δ' ἱσπανικοὶ στόλοι οὐδὲ τὸ δέκατον ἀπετέλουν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης δυνάμεως, ἥτις ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β'. ἐδέσποζε τῆς Ἀτλαντικῆς καὶ τῆς μεσογείου. Οἱ ναύσταθμοι ἦσαν παρημελημένοι. Αἱ ἀποθῆκαι κεναί. Τὰ φρούρια τῶν μεθορίων δὲν εἶχον φρουρούς. Ἡ ἀστυνομία οὐδὲν ἔπραττεν πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ λαοῦ. Φόνοι γινόμενοι ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ ἔμενον ἀτιμώρητοι. Μαχαιράδες ἀνέστιοι περιεφέροντο καθ' ἑκάστην εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης, ταράττοντες τὴν κοινὴν εἰρήνην καὶ ἐμπαίζοντες τοὺς ὑπηρέτας τῆς δικαιοσύνης. Τὰ οἰκονομικὰ ἦσαν εἰς φοβερὰν ἀταξίαν· ὁ λαὸς ἐπλήρωνε πολλὰ, ἡ δὲ κυβέρνησις εἰσέπραττεν ὀλίγα. Οἱ ἐν Ἀμερικῇ ἀντιβασιλεῖς καὶ οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν δημοσίων προσόδων ἐπλούτουν, ἐνῷ οἱ ἔμποροι ἐπτώχευον, ἐνῷ οἱ κάτοικοι τῶν ἀγρῶν ἀπέθνησκον τῆς πείνης, ἐνῷ οἱ δορυφόροι τοῦ ἡγεμόνος ἔμενον ἀπλήρωτοι, ἐνῷ οἱ στρατιῶται τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς προσήρχοντο καθ' ἑκάστην εἰς τὰς πύλας τῶν βασιλείων, ἐπαιτοῦντες σωρηδὸν μίαν κοχλιαριὰν σούπας καὶ ἓν τεμάχιον ἄρτου. Πᾶν ὅ,τι ἐμηχανεύοντο οἱ ἐν τοῖς πράγμασι πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ ηὔξανεν ἐξεναντίας τὴν κοινὴν συμφοράν. Τὰ νομίσματα ἐνοθεύθησαν, καὶ τὸ ἀνόητον τοῦτο μέτρον συνεπήγαγεν ἅπαντα τὰ συνήθη αὐτοῦ ἐπακόλουθα· κατέστρεψε πᾶσαν πίστιν καὶ κατέστησε δεινοτέραν τὴν ταλαιπωρίαν, τὴν ὁποίαν προέθετο νὰ θεραπεύσῃ. Τὸ ἀργύριον τῆς Ἀμερικῆς ἦτο ὡς πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ κράτους ὅ,τι εἶναι σταγὼν ὕδατος διὰ τὰ χείλη ἀνθρώπου μαινομένου ἀπὸ δίψης. Τὰ δημόσια ἔγγραφα ἐσωρεύοντο εἰς τὰ γραφεῖα χωρὶς κἂν νὰ ἐκσφραγισθῶσιν, ἐνῷ οἱ ὑπουργοὶ ἐβουλεύοντο μετὰ τῶν κυριῶν τῆς αὐλῆς καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν πῶς νὰ ὑποσκελίσωσιν ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Εἰς τοιαύτην ἀθλιότητα κατήντησε τὸ ἄλλοτε ἰσχυρὸν τῆς Ἱσπανίας βασίλειον, ἐνῷ μικρά τις χώρα, ἥτις ἄλλοτε ὑπετάσσετο εἰς αὐτὸ, καὶ δὲν εἶχε τὴν ἔκτασιν μιᾶς τῶν ἔτι ὑποκειμένων αὐτῷ πολυαρίθμων ἐπαρχιῶν, ἔκειτο δὲ καὶ εἰς ζώνην γῆς χαλεπωτάτην, διὰ τεχνητῶν μόνον μέσων σωζομένην ἀπὸ τῶν κατακλυσμῶν τοῦ Ὠκεανοῦ, ἡ Ὁλλανδία, κατεσκεύασεν ἑαυτῇ δύναμιν, ἣν ἠναγκάζοντο νὰ εὐλαβῶνται αἱ αὐλαὶ τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Οὐερσαλίας.

Ἡ δὲ ἐσωτερικὴ αὕτη ἀθλιότης καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ταπείνωσις καὶ μείωσις ἐξηκολούθησε προαγομένη καὶ εἰς τὸ ἔπακρον αὐτῆς ἔφθασε δι' ὅλης τῆς ὀκτωκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης, τὸ Ἱσπανικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἐν μὲν τῇ Εὐρώπῃ πρὸ καιροῦ εἶχε περιορισθῆ εἰς μόνην τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, καὶ ταύτην ὄχι ὁλόκληρον, ἀπὸ δὲ τῶν ἐν Ἀμερικῇ κτημάτων οὐδεμίαν ἐλάμβανεν ἐπικουρίαν, τὸ ἔθνος τοῦτο τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο νε-

κρὸν, κατεξανέστη αἴφνης ὡς εἷς ἀνὴρ κατὰ τῆς παντοδυνάμου Ναπολεοντείου δυναστείας, καὶ, μετὰ καρτερίας ἀπαραμίλλου ἀγωνισθὲν, ὄχι μόνον τὴν ἰδίαν αὐτονομίαν διέσωσεν, ἀλλὰ κατέφερε καὶ εἰς τὴν φοβερὰν τοῦ κατακτητοῦ δύναμιν πληγὰς, τὰς ὁποίας ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ συμπληρώσῃ καὶ καιρίας νὰ καταστήσῃ ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς, λαὸς καὶ χειμών. Δὲν περιωρίσθη δὲ τὸ ἀναγεννηθὲν Ἱσπανικὸν ἔθνος εἰς τοῦτο τὸ ἀπροσδόκητον κατόρθωμα, ἀλλά, ἐν μέσῳ πολλῶν ἐμφυλίων συμφορῶν, ἐπέτυχε τελευταῖον νὰ συγκροτήσῃ ἑαυτῷ κυβέρνησιν εὔρυθμον, τακτικὴν καὶ σεβαστὴν, καὶ ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τοὺς σπαραγμοὺς ὑφ' ὧν τοσαύτας ἔπαθον συμφορὰς, κατὰ τὰ ἔτη 1848 καὶ 1849, ἄλλα κράτη, πολὺ αὐτοῦ ἰσχυρότερα. Βεβαίως τὸ σημερινὸν Ἱσπανικὸν κράτος πολὺ ἀπέχει τοῦ νὰ ἦναι ἐνάμιλλον τῆς κολοσσιαίας ἐκείνης μοναρχίας, ἥτις ἐδέσποσε τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἰνδικῆς, ἐν τῇ ἑκκαιδεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι. Ἀλλ' ἂν καὶ περιωρισμένον ἐντὸς μόνης σχεδὸν τῆς χερσονήσου, εἶναι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἰσχυρότερον καὶ σεβαστότερον παρ' ὅτι εἶχε καταντήσει εἰς τὰς δύο προλαβούσας ἑκατονταετηρίδας· ἀποτελεῖ μίαν τῶν δευτερευουσῶν, ἀλλὰ τῶν ἰσχυροτέρων δευτερευουσῶν τῆς Εὐρώπης δυνάμεων· ἔχει στρατὸν ἀξιόλογον· ἤρχισε νὰ συγκροτῇ πάλιν στόλον· ἀπέκτησεν ἄνδρας ἐγκρίτους ἔν τε πολέμῳ καὶ ἐν τῇ κυβερνήσει· ἔβαλεν εἰς τάξιν τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ πράγματα· καὶ νέαν ἔδωκε ψυχὴν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Ὅστις θέλει ἂς ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐξηγήσῃ τὰς παραδόξους αὐτὰς τροπὰς τῆς θαυμαστοτέρας ἀκμῆς, τῆς ἀθλιεστέρας παρακμῆς καὶ τῆς ἀπροσδοκήτου ἀναβιώσεως. Ἡμεῖς δὲ, μετριοφρονέστεροι ὄντες, περιοριζόμεθα νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν εἰς ἓν ἕτερον πλεονέκτημα τῆς χώρας ταύτης. Τῷόντι ἡ Ἱσπανία εἶναι ἴσως ἡ χώρα τῆς Εὐρώπης ἡ περιέχουσα τὰ λαμπρότερα καὶ πολυτελέστερα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μνημεῖα. Ἡ Ἱσπανία ὁμοιάζει ὀλίγον μὲ κτῆμα κληρονομικὸν, εἰς ὃ οἱ κύριοί του, κατορθώσαντες ποτὲ νὰ ἀποκτήσωσι καὶ ἄλλα πλούσια κτήματα, τὰ ὁποῖα ἔπειτα ἀπέβαλον μὴ διατηρήσαντες εἰμὴ τὸ ἀρχικὸν τῶν πατέρων αὐτῶν κληρονόμημα, προέφθασαν να σωρεύσωσιν ἀπὸ τῶν προσθέτων ἐκείνων κτημάτων θησαυροὺς μεγάλους, καὶ δι' αὐτῶν νὰ κατασκευάσωσι βασίλεια, μηδεμίαν ἔχοντα ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην τῆς περιουσίας των ἔκτασιν.

Ὁ Φίλιππος Β'. κατεσκεύασε πλησίον τοῦ Μαδρίτου τὰ βασίλεια καὶ τοὺς παραδείσους τῆς Ἀρανιουέζης, τῶν ὁποίων δυσκόλως δύναται νὰ ἴδῃ τις λαμπρότερόν τι καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἀπέχει δὲ ἡ Ἀρανιουέζα 8 λεύγας ἀπὸ τοῦ Μαδρίτου καὶ κεῖται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Τολήτου. Ἡ ἄγουσα πρὸς τὸ βασιλικὸν τοῦτο ἐνδιαιτήριον λεωφόρος δὲν εἰμπορεῖ νὰ παραβληθῇ εἰμὴ μὲ τὰ ἐξαίσια περὶ τὴν ὁδοποιΐαν ἔργα τῶν Ῥωμαίων. Ἡ δαπάνη τῆς λεωφόρου ταύτης ὑπολογίζεται εἰς 13,000,000 δραχμῶν. Ἐκτίσθησαν δὲ τὰ βασίλεια ἐντὸς κοιλάδος χαριεστάτης, ἣν διαβρέχει ὁ Τάγος ποταμὸς, δεχόμενος ἐνταῦθα καὶ ἕτερον ῥεῦμα, τὸν Ξαρέμαν. Ἡ πολυτέλεια τῶν κολοσσιαίων κατόπτρων, τῶν μαρμαρίνων κλιμάκων καὶ τῶν ποικίλων ἔργων τῆς τέχνης τὰ ὁποῖα κοσμοῦσι τὰ βασίλεια ταῦτα, εἶναι ἀπερίγραπτος. Πολυτελεῖς δὲ εἶναι καὶ οἱ πέριξ παράδεισοι, ἐν οἷς ὑπάρχουσι δενδροστοιχίαι πτελεῶν, ἐχουσῶν ἡλικίαν ἐνιαυτῶν πεντακοσίων. Ἡ πόλις κατεσκευάσθη ἐπὶ τὸ Ὀλλανδικώτερον, μὲ εὐρείας δηλαδὴ καὶ ἰθυτενεῖς καὶ ὀρθογωνίους ὁδούς. Ἡ αὐλὴ τῆς Ἱσπανίας ἑδρεύει ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τοῦ τέλους Ἰουνίου· καὶ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ οἱ κάτοικοι τῆς μι-

Κρήνη Ἀρανιουέζης.

κρᾶς πόλεως ἀναβαίνουσιν εἰς 8000 ψυχῶν, ἐνῷ κατὰ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ ἔτους μόλις συμποσοῦνται εἰς 2600.

Ἀξιοσημείωτα εἶναι καὶ τὰ ἐν Μαδρίτῳ βασίλεια, μήθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Β΄.

Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ γράψωμεν τόμους πολλοὺς ἐὰν ἠθέλομεν ν' ἀπαριθμήσωμεν ἅπαντα τὰ πολυτελῆ καὶ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα, ὧν βρίθουσι πᾶσαι αἱ

Βασίλεια Μαδρίτου.

τὰ ὁποῖα εἶναι ὁμολογουμένως τὸ λαμπρότερον τῆς Εὐρώπης βασιλικὸν κατάλυμα· κεῖνται δὲ εἰς τὸ δυτικὸν τῆς πόλεως μέρος· καὶ ἡ μὲν ἐξωτερικὴ αὐτῶν ὄψις, ἂν καὶ ὡραία, εἶναι ὅμως σκαιὰ ὁπωσοῦν· ἀλλὰ τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι ἐξαίσιον, μάλιστα ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ αἴθουσα τῶν πρέσβεων· εἰκόνες δὲ βαρυτιμόταται κοσμοῦσιν ἅπαντα τὰ δώματα. Τὰ βασίλεια ταῦτα, πυρποληθέντα ἐν ἔτει 1734, ἀνῳκοδο- πόλεις καὶ πᾶσαι αἱ γωνίαι τῆς Ἱσπανίας. Δὲν ὑπεσχέθημεν δὲ νὰ εἴπωμεν εἰμὴ περὶ τῶν δύο προαναφερθέντων μόνον ὀλίγας λέξεις· καὶ ἂν τινὲς εὕρωσι ὅτι τὰ περὶ αὐτῶν ῥηθέντα δὲν εἶναι ἀρκετά, οἱ πλείονες ἴσως θέλουν συνομολογήσει μεθ' ἡμῶν ὅτι τὰ πρὸ τούτων ἐκτεθέντα εἶναι πολὺ περιεργότερα τῆς πολυλογωτέρας τῶν οἰκοδομῶν περιγραφῆς.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ

Ἐν ἔτει 1852 καὶ ἐν ἔτει 1853.

—o—

Ὅλος ὁ κόσμος ἠξεύρει, ὅτι ὁ ἥλιός μας ἀποτελεῖ μέρος μεγάλου ἀθροίσματος ἡλίων ὁμοίων μὲ τὸν ἐδικόν μας, καὶ οἵτινες εἶναι οἱ ἀναρίθμητοι ἀστέρες τοὺς ὁποίους βλέπομεν ἐσπαρμένους τρόπον τινὰ εἰς τὸν αἴθριον οὐρανόν. Ὀλιγώτερον ὅμως γνωστὸν εἶναι, ὅτι ὁ ὑπέρογκος αὐτὸς τῶν ἡλίων σωρὸς κατέχει ἐν τῷ οὐρανῷ ἰδίαν τινὰ ὡρισμένην καὶ διακεκριμένην χώραν, τῆς ὁποίας δυσκόλως ἡ φαντασία εἰμπορεῖ νὰ ὑποθέσῃ τὴν ἔκτασιν, ὅταν συλλογισθῶμεν ὅτι ἐκ τῶν ἡλίων ἐκείνων ὁ πλησιέστερος εἰς τὸν ἐδικόν μας ἥλιον ἀπέχει ἀπὸ αὐτοῦ διακοσίας χιλιάδας φορὰς περισσότερον ἀφ' ὅτι ἡ γῆ ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἥλιόν μας, καὶ ὅτι πάλιν ἡ ἀπόστασις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου τούτου ὑπερβαίνει τὰ 150 ἑκατομμύρια τῶν χιλιομέτρων.

Ὅλον αὐτὸ τὸ ἄθροισμα τῶν ἡλίων, οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως, φαίνονται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας συμπεφυρμένοι, σχηματίζει ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸ ἀμυδρὸν ἐκεῖνο καὶ ὑπόλευκον φῶς τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν γαλαξίαν κύκλον. Δὲν ὑπάρχουσιν ἀριθμοὶ δυνάμενοι νὰ παραστήσωσι τὴν ἀπειρίαν τῶν ἐπισεσωρευμένων αὐτῶν ἡλίων, οἵτινες φαίνονται εἰς ἡμᾶς κατέχοντες ἄπειρον τοῦ οὐρανοῦ χώραν. Καθ' ὅσον τὰ τηλεσκόπια τελειοποιοῦνται, ὁ ὀφθαλμὸς ἠδυνήθη νὰ παρεισδύσῃ βαθύτερον εἰς τὸν ὄγκον αὐτὸν τῶν ἀστέρων καὶ νὰ παρατηρήσῃ ἄλλους νέους ὄπισθεν

ἐκείνων τοὺς ὁποίους τὰ προηγούμενα τηλεσκόπια ἔφθασαν καὶ διέκριναν. Ὁ περίφημος Οὐμβόλδιος, διὰ νὰ διακρίνῃ τὸν σωρὸν, τὸν γαλαξίαν αὐτὸν τῶν αὐτοτελῶν ἡλίων τὸν ὑπάρχοντα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ, ὠνόμασεν αὐτὸν *νῆσον*· διότι τῳόντι ὅσῳ ἀχανεῖς καὶ ἂν ἦναι αἱ διαστάσεις τοῦ ἀθροίσματος ἐκείνου τῶν ἀστέρων, αὐτοὶ καὶ μόνοι πολὺ ἀπέχουσι τοῦ νὰ πληρῶσι ὁλόκληρον τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου, τὸ γενόμενον προσιτὸν εἰς τὴν ὅρασιν ἡμῶν ὡς ἐκ τῆς τελειοποιήσεως τῶν ὀπτικῶν ἐργαλείων. Ὁ σωρὸς τῶν ἡλίων τῶν ὁποίων εἷς εἶναι καὶ ὁ ἡμέτερος ἥλιος, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ γαλαξίας κύκλον τὸν ὁποῖον βλέπομεν, δὲν εἶναι ὁ μόνος ὑπάρχων ἐν τῷ κόσμῳ. ¡ Πόσους δὲ νομίζετε γαλαξίας, πόσας αὐτοτελεῖς νήσους ἡλίων οἱ ἀστρονόμοι ἀνεκάλυψαν διὰ τῶν θαυμαστῶν αὐτῶν ἐργαλείων καὶ τῆς ἔτι θαυμαστοτέρας ἐπιτηδειότητος; Ἆρά γε δύο ἢ τρεῖς, ὡς ἐφρονεῖτο περὶ τὰ τέλη τῆς 17'. ἑκατονταετηρίδος ἢ ἑκατὸν, ὅσοι ἐλογαριάζοντο περὶ τὰ τέλη τῆς 18.'; Ἑκατὸν γαλαξίαι εἶναί τι ἤδη ὑπέρογκον, ἀλλὰ πολὺ ἀπέχουσι τῆς ἀληθείας. Κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ οὐρανοῦ ἐπιθεώρησιν, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε πρὸ μικροῦ ὁ Ἰωάννης Ἑρσχέλλιος, οἱ παρατηρηθέντες μέχρι τοῦδε γαλαξίαι ὑπερβαίνουσι τοὺς 4,000! Καὶ ἐν τούτοις ὁ οὐρανὸς δὲν καθυπεβλήθη ἀκόμη εἰς τὴν δοκιμασίαν τοῦ τερατώδους τηλεσκοπίου, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ἐν Ἰρλανδίᾳ ὁ Λόρδος Ῥόσσης. Τὸ τηλεσκόπιον τοῦτο ἔχει στόμα ἓξ ἀγγλικῶν ποδῶν, καὶ μῆκος σχεδὸν ἑξήκοντα· στηρίζεται ἐπὶ τοίχου ἔχοντος 70 ποδῶν μῆκος καὶ 50 ὕψος· ζυγίζει δὲ 15000 χιλιογράμμων καὶ ἀπῄτησε δαπάνην 300,000 φράγκων, ὑπὸ τοῦ προαναφερθέντος ἰδιώτου ἀνδρὸς καταβληθεῖσαν. Φαντασθῆτε τί θέλει ἀνακαλύψει ἀκόμη εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ γιγαντώδης ἐκεῖνος ὀφθαλμὸς, τοῦ ὁποίου ἡ κόρη ἔχει ἓξ ποδῶν *διάμετρον*!

Οὕτω λοιπὸν, διὰ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, προβαίνομεν ἀπὸ ἀπείρου εἰς ἄπειρον. Ἡ γῆ, μας, παραβαλλομένη μὲ τὸν ἄνθρωπον, φαίνεται ὑπερβαλλόντως μεγάλη· καὶ ὅμως εἶναι ἓν μόνον σημεῖον παραβαλλομένη πρὸς τὸν ἥλιόν μας καὶ πρὸς τὴν ἀπόστασιν τὴν διαχωρίζουσαν δύο γείτονας ἡλίους. Ὁ ἡμέτερος γαλαξίας περιέχει ἀναρίθμητον πλῆθος τοιούτων αὐτοτελῶν ἡλίων, καὶ ἂν διὰ τῆς φαντασίας ἅμα καὶ τοῦ τηλεσκοπίου διακρίνωμεν τὰς διαστάσεις αἵτινες ὑπάρχουσι μεταξὺ τοῦ πρώτου αὐτοτελοῦς γαλαξίου καὶ τοῦ ὄπισθεν αὐτοῦ ὑπάρχοντος δευτέρου, καὶ τοῦ ὄπισθεν τούτου τρίτου· καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι τῶν τεσσάρων χιλιάδων γαλαξίων τοὺς ὁποίους ἀπηρίθμησεν ὁ Ἰωάννης Ἑρσχέλλιος, φθάνομεν εἰς ὅρια τοσοῦτον ἀφ' ἡμῶν ἀφιστάμενα, ὥστε ἡ τολμηροτέρα φαντασία αἰσθάνεται τῇ ἀληθείᾳ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν μικρὰν τοῦ κόσμου ἡμῶν γωνίαν μᾶλλον ἢ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπιδιώκουσα τὰ ἀθροίσματα ἐκεῖνα τῶν ἡλίων, τὰ ἐπ' ἄπειρον σεσωρευμένα τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀπὸ τῶν πολυαρίθμων γαλαξίων οἵτινες πληροῦσι τὴν ἄβυσσον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἀναρίθμων ἡλίων οἵτινες συγκροτοῦσιν ἕκαστον τῶν γαλαξίων, καταβάντες εἰς τὸν ἡμέτερον ἥλιον, περιορισθῶμεν εἰς μόνην τὴν χώραν τῶν πλανητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατατάσσεται ἡ γῆ ἡμῶν, πάλιν θέλομεν εὕρει πολλὰ τὰ ἐξαίσια, μάλιστα ὡς ἐκ τῶν ἀστρονομικῶν ἀνακαλύψεων τῶν γενομένων ἐν ἔτει 1852. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐγνώριζον εἰμὴ 7 πλανήτας, καί τοι κατατάσσοντες μεταξὺ αὐτῶν ἀτόπως τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην· σήμερον δὲ εἶναι γνωστοὶ 31, ἐξ ὧν 8 ἀνεκαλύφθησαν ἐν ἔτει 1852, ὥστε τὸ ἔτος τοῦτο εἶναι σημαντικώτατον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀστρονομίας.

Διὰ νὰ γνωρίσετε τὴν θέσιν τῶν 31 πλανητῶν τούτων, ἀναχωρήσατε ἀπὸ τὸν ἥλιον· τέσσαρες πλανῆται μέσου μεγέθους, ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Γῆ, ἢ ἂν θέλετε ἡ Κυβέλη, καὶ ὁ Ἄρης περιφέρονται περὶ τὸν κεντρικὸν ἐκεῖνον ἀστέρα καὶ ἐν τῇ γειτονίᾳ αὐτοῦ, ἐνῷ εἰς τὰ πέρατα τοῦ κράτους τοῦ ἡλίου τέσσαρες ἄλλοι μεγάλοι πλανῆται, ὁ Ζεὺς, ὁ Κρόνος, ὁ Οὐρανὸς καὶ ὁ Ποσειδῶν, κινοῦνται ἐντὸς τροχιῶν ἀπεράντων. Ὁ Ποσειδῶν μάλιστα ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ἡλίου τριακοντάκις τῆς Κυβέλης. Ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο τούτων συμπλεγμάτων, ἐν τῷ μεταξὺ δηλαδὴ τοῦ Διὸς, ὅστις ἐκ τῶν μεγάλων καὶ ἀπωτέρων τοῦ ἡλίου πλανητῶν εἶναι ὁ ὀλιγώτερον ἀπὸ αὐτοῦ ἀπέχων, καὶ τοῦ Ἄρεως, ὅστις ἐκ τῶν μέσων καὶ πλησιεστέρων εἰς τὸν ἥλιον πλανητῶν εἶναι ὁ πλεῖστον ἀπὸ αὐτοῦ ἀπέχων, ὑπάρχει ἀγέλη τις 23 πλανητιδίων, τὰ ὁποῖα μικρὸν ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ κατέχουσι τὸ διάστημα τὸ διαχωρίζον τὴν τροχιὰν τοῦ Ἄρεως ἀπὸ τῆς τροχιᾶς τοῦ Διός. Ἰδοὺ πότε, ὑπὸ τίνων ἀστρονόμων καὶ ποῦ ἀνεκαλύφθησαν τὰ μικρὰ ταῦτα σωμάτια, ἔτι δὲ καὶ ποῖα τὰ ὀνόματα τὰ ἀποδοθέντα εἰς αὐτά.

1801.	Δήμητρα	Πιάζζις.	Πάνορμον.
1802.	Παλλάς.	Ὀλβέρσιος (α).	Βρέμη.
1804.	Ἥρα.	Ἀρδίγγιος.	Λιλιενθάλη.
1807.	Ἑστία.	Ὀλβέρσιος (β)	Βρέμη.
1845.	Ἀστραῖος.	Ἔγκιος. (α)	Δριεσένη.
1847.	Ἥβη.	Ἔγκιος (β)	Δριεσένη.
1847.	Ἶρις.	Ἵνδιος (α)	Λονδῖνον.
1847.	Φλώρα (Χλωρίς).	Ἵνδιος (β)	Λονδῖνον.
1848.	Μῆτις.	Γραάμιος.	Μαρκρέα (Ἰρλανδία).
1850.	Ὑγιεία.	Γάσπαρις (α)	Νεάπολις.
1850.	Παρθενόπη.	Γάσπαρις (β)	Νεάπολις.
1850.	Οὐϊκτωρία.	Ἵνδιος (γ)	Λονδῖνον.
1850.	Ἠγερία.	Γάσπαρις (γ)	Νεάπολις.
1851.	Εἰρήνη.	Ἵνδιος (δ)	Λονδῖνον.
1851.	Εὐνομία.	Γάσπαρις (δ)	Νεάπολις.
1852.	Ψυχή.	Γάσπαρις (ε)	Νεάπολις.
1852.	Θέτις.	Λούθηρος.	Δυσσελδόρφη.
1852.	Μελπομένη.	Ἵνδιος (ε)	Λονδῖνον.
1852.	Τύχη.	Ἵνδιος (ϛ)	Λονδῖνον.
1852.	Μασσαλία.	Χακορνάκος.	Μασσαλία.
1852.	Λουκοτοκία.	Γολσμίθ.	Παρίσιοι.
1852.	Καλλιόπη.	Ἵνδιος (ζ)	Λονδῖνον.
1852.	Θάλεια.	Ἵνδιος (η)	Λονδῖνον.

Πρωταγωνιστοῦσι λοιπὸν μεταξὺ τῶν κυνηγῶν αὐτῶν τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ἄγγλος Ἵνδιος καὶ ὁ Ἰταλὸς Γάσπαρις, οἵτινες πολλὴν ἤδη προςέθεσαν καὶ ἄλλην θέλουν πιθανώτατα προςθέσει ἔτι ἄγραν εἰς τὸ σύμπλεγμα, τὸ κείμενον μεταξὺ Ἄρεως καὶ Διός. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ καταφανὴς ἡ ἀξία καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐργασίας τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν ἀστέρων τοιούτων ἀμυδρῶν, ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ ἀστρονόμοι πρῶτον παρενθέτουσιν ἐντὸς προϋπάρχοντος ἀστερογραφικοῦ πίνακος ἅπαντας τοὺς μικροὺς ἀστέρας τοὺς ὁποίους τὸ τηλεσκόπιον δύναται νὰ φθάσῃ· ἔπειτα ἐξετάζοντες ἐπιμελῶς παρατηροῦσιν, ὅτι τινὰ τῶν λαμπρῶν ἐκείνων σημείων μετέβαλον θέσιν καὶ ὅτι εἶναι ἀληθεῖς πλανῆται, τῶν ὁποίων τότε τελευταῖον ὁρίζεται ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπόστασις καὶ ὁ χρόνος τῆς περιφορᾶς. Τοιουτοτρόπως ἐν ἔτει 1846, ὁ ἐν Βερολίνῳ Γάλλιος, ἐπὶ τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ περιφανοῦς Γάλλου Λευεῤῥιέρου, ἀνεκάλυψε τὸν πλανήτην Ποσειδῶνα. Πασίγνωστον δὲ εἶναι ὅτι ὁ Οὐρανὸς ἀνεκαλύφθη τῷ 1781 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Ἑρσχελλίου. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς πλανήτας τοὺς ὁρατοὺς εἰς τὸν ἄοπλον ὀφθαλμόν, ἡ τιμὴ τῆς ἀνακαλύψεώς των ἀνάγκη να ἀποδοθῇ εἰς τὸν Ἀδάμ.

Πολλαὶ δὲ ἀνακαλύψεις ἐγένοντο καὶ τηλεσκοπικῶν κομητῶν, κομητῶν δηλαδὴ οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι ὁρατοὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν ἀστεροσκοπικῶν ἐργαλείων. Ἀλλὰ ! τίνα σημασίαν δύνανται νὰ ἔχωσι διὰ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων τὰ πολυάριθμα αὐτὰ νέφια τοῦ χάους, τὰ προκύπτοντα ἀπὸ τα βάθη τοῦ οὐρανοῦ καὶ διὰ παντὸς εἰς αὐτὰ πάλιν ἐπανερχόμενα, ἀνεπιτήδεια δὲ ὄντα νὰ χρησιμεύσωσιν ἢ νὰ βλάψωσι καὶ τοσοῦτον ὄντα ἐλαφρὰ ὥςτε κατὰ γράμμα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα αὐτῶν καὶ τὴν ὀλίγην στεῤῥότητα καὶ ὑλικὴν σύστασιν, οἱ ἀστέρες οὗτοι, οἵτινες εἶναι μυριάκις ἐλαφρότεροι τοῦ ἀέρος τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ πνεῦμα τῶν ἀνέμων, ἵστανται εἰς τὸ ἔσχατον τῆς ὑπάρξεως ὅριον;

Δὲν στεροῦνται ὅμως ἐπιστημονικῆς ἀξίας οἱ ἀστέρες οὗτοι καὶ μάλιστα οἱ ὡρισμένην ἔχοντες τὴν ἀνακύκλωσιν κομῆται, οἱ γνωστοὶ ἤδη εἰς ἡμᾶς γενόμενοι καὶ φέροντες τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀλλέϋ, τοῦ Ἐγκίου, τοῦ Βιέλα καὶ τοῦ Φαΰου· διότι διὰ τῶν κομητῶν αὐτῶν ἐπιστοποιήθη ὁ περὶ ἕλξεως νόμος τοῦ Νεύτωνος, ἐξετάσθησαν οἱ οὐρανοὶ περὶ τὸν ἥλιον εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, διευκρινήθη ἡ σύστασις τῶν οὐρανίων χωρῶν, καί, τελευταῖον, κατὰ νεωτάτας τινὰς ἐν Γαλλίᾳ γενομένας παρατηρήσεις, διὰ τῶν κομητῶν εἶναι ἐλπὶς νὰ λάβωμεν ἔννοιάν τινα περὶ τοῦ σωροῦ ἐκείνου τῶν σωματίων, ὅστις, κυκλοφορῶν περὶ τὸν ἥλιον ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ ζωδιακοῦ, ὁμοῦ μὲ τοὺς μεγάλους πλανήτας, παράγει ἀφ' ἑνὸς τὰ μετέωρα τὰ ὀνομαζόμενα διάττοντας ἀστέρας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα βολίδια, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε ἀποπλανῶνται εἰς τὴν ἐδικήν μας ἀτμοσφαῖραν, καί, ἐμπυρακτωθέντα ἐν αὐτῇ, ἐκρήγνυνται καὶ κανονοβολοῦσι τὴν γῆν διὰ τῶν πετρωδῶν αὐτῶν συντριμμάτων, καθ' ὅλην τὴν πορείαν των. Οἱ ἀερόλιθοι αὐτοί, ὡς ὀνομάζονται συνήθως, πολλάκις ἐφόνευσαν ἀνθρώπους καὶ ἔκαυσαν κατοικίας. ! Ἢ μήπως οἱ μυθιστοριογράφοι καὶ οἱ ποιηταὶ δὲν δύνανται νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ βολίδια αὐτὰ διὰ νὰ τιμωρήσωσι τὴν θριαμβεύουσαν κακίαν καὶ νὰ ἀνταμείψωσι τὴν πενομένην καὶ πάσχουσαν ἀρετήν; Διατί τάχα ὄγκος σιδηροῦς ὁποῖος ἦτο ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὁ Πάλλας παρετήρησεν ἐν Σιβηρίᾳ, νὰ μὴν ἔλθῃ ἀπὸ τῶν ἀβύσσων τοῦ οὐρανοῦ νὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ πλουσίου, ὄγκος δὲ χρυσοῦ οὐδὲν ἧττον μεγας να μὴν πέσῃ εἰς τὴν κατηφῆ κατοικίαν τοῦ δικαίου πένητος;

Ἀλλ' ἂν ἡ ἀστρονομία δὲν δύναται μετὰ θετικότητος νὰ ὑποσχεθῇ τὴν τοιαύτην ἀμοιβὴν τῆς ἀρετῆς καὶ τιμωρίαν τῆς κακίας, δύναται ὅμως ἀσφαλέστατα νὰ προειπῇ ἀπὸ τοῦδε πολλὰ ἄλλα περιεργότατα πράγματα. Δὲν ἐννοοῦμεν διὰ τούτου τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα ἀστρολογικὰ μαντεύματα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε διεπαιδαγώγουν τοὺς ἁπλουστέρους τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀστρολογία πρὸ πολλοῦ ἀπεδείχθη νόθος ἀδελφὴ τῆς ἀστρονομίας. Οἱ κομῆται δὲν προαναγγέλλουν πλέον τὸν θάνατον τῶν βασιλέων· ἡ γενεθλιαλογία τῶν ἡγεμόνων ἔπεσεν εἰς ἀχρηστίαν· καὶ ἂν ὑπάρχωσιν εἰςέτι ἰατροὶ καὶ γεωργοὶ συμβουλευόμενοι τὴν ἡλικίαν τῆς σελήνης περὶ τὰς ἐργασίας αὐτῶν καὶ θεραπείας, οἱ τοιοῦτοι θεωροῦνται ματαιοπονοῦντες ὑπὸ τῶν νουνεχεστέρων. Ἀλλ' ἡ ἀςρονομία, ἂν καὶ ἀπεκήρυξε τὴν μὴ γνησίαν αὐτῆς ἀδελφήν, δὲν ἀπέβαλε διὰ τοῦτο τὴν ἱκανότητα τοῦ προλέγειν τὰ μέλλοντα· κατέστησε μόνον τὴν ἱκανότητα αὐτὴν ἀσφαλεστέραν καὶ θετικωτέραν, περιορίσασα αὐτὴν εἰς τὰ ἀστρονομικὰ γεγονότα, δηλαδὴ εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀστέρων, τῶν ὁποίων αἱ κινήσεις, καθυποβεβλημέναι εἰς τοὺς θεωρητικοὺς ὑπολογισμούς, εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητοι καὶ ἀλάνθαστοι, ὅσον ἡ ὥρα τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου εἰς τὸν δεῖνα τόπον τῆς γῆς ἢ τὴν δεῖνα ἐποχὴν τοῦ ἔτους. ! Ποῦ θέλει εἶναι ὁ πόλος μετὰ 3000 ἔτη· ποῦ ὁ ἥλιος; ποῦ οἱ πλανῆται; ποῖον μῆκος θέλουν ἔχει αἱ τέσσαρες τοῦ ἔτους ὧραι; Ὅλα ταῦτα δύνανται ἀσφαλέστατα νὰ προῤῥηθῶσιν ἀπὸ τοῦδε. Ἰδίως ὡς προς τὸ τρέχον ἔτος 1853 ἠδυνάμεθα νὰ προείπωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν περίεργα τοῦ οὐρανοῦ φαινόμενα· κατὰ δυστυχίαν οὐδὲν τούτων εἶναι ὁρατὸν εἰς τὸν ἄοπλον ὀφθαλμόν, οἱ δὲ πλείονες τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Πανδώρας οὔτε τηλεσκόπια ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς, οὔτε ἀστεροσκοπεῖα ἔχουσι πρόχειρα. Μόνοι τῶν Ἑλλήνων οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν δὲν στεροῦνται τοῦ πλεονεκτήματος τούτου· ἀλλ' οὗτοι ὅταν λάβωσι τὸν κόπον νὰ ἀναβῶσι μέχρι τοῦ καταστήματος ἐκείνου, δύνανται νὰ ὁδηγηθῶσι παρὰ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ διευθυντοῦ πολὺ ἀκριβέστερον καὶ πληρέστερον ἢ παρ' ἡμῶν.

Ὅθεν, μετὰ τὴν ἀνωτέρω γενομένην ἀνακεφαλαίωσιν τῶν ἐν ἔτει 1852 γενομένων ἀστρονομικῶν ἀνακαλύψεων, περιοριζόμεθα νὰ ὑποδείξωμεν ἐνταῦθα ἐν γένει τί ἐλπίζει νὰ ἐπιτύχῃ ἔτι ἡ ἐπιστήμη κατὰ τὸ ἔτος 1853, ὡς ἐκ τῆς ἀδιακόπου τελειοποιή-

σεως τῶν ὀπτικῶν ἐργαλείων καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐπιμελείας τῶν ἀστρονόμων.

Τὰ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἰσχυρότερα ἀποβαίνοντα τηλεσκόπια, καταβαίνοντα μέχρι τῶν ἀδιοράτων σχεδὸν σημείων τοῦ διαστέρου οὐρανοῦ, θέλουν αὐξήσει βεβαίως τὸν ἀριθμὸν τῶν μικρῶν πλανητῶν μέχρι τῶν τριάκοντα. Ἡ θεωρία τῆς σελήνης, τῆς ὁποίας αἱ θέσεις ὁδηγοῦσι τὸν ναυτίλον καὶ τὸν περιηγητὴν εἰς τὰς ἐρήμους τῶν ὠκεανῶν καὶ τῶν ἀγνώστων χωρῶν, θέλει τελειοποιηθῆ, καὶ ἀντὶ να περιορίζεται εἰς ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ἀκριβεῖς προρρήσεις, θέλει ὑπερβῆ μιᾶς ἢ δύο ἑκατονταετηρίδων διάστημα. Νέαι σελῆναι θέλουν, ὡς καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα προηγούμενα ἔτη, προστεθῆ εἰς τὰς ἤδη γνωστὰς περὶ τὸν Κρόνον, τὸν Οὐρανὸν καὶ τὸ Ποσειδῶνα, ἴσως καὶ περὶ τὸν Δία καὶ τὴν Ἀφροδίτην. Ἐκλείψεις ἀξιόλογοι δὲν θέλουν συμβῆ τῷ 1853. Οἱ οὐρανοσκόποι, οἵτινες, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1851, εἶχον συνέλθει εἰς Νορουηγίαν καὶ εἰς Πρωσίαν δια να παρατηρήσωσι τὴν τότε συμβᾶσαν ὁλοσχερῆ τοῦ ἡλίου ἔκλειψιν, δὲν θέλουν πλέον συνέλθει ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ εἰμὴ ἐν ἔτει 1861, καὶ τοῦτο εἰς Ἀλγερίαν. Ἐπίσης οὐδεὶς κομήτης ἐκ τῶν ἐχόντων ἐγνωσμένην περίοδον, θέλει ἐπανέλθει τῷ 1853. Ὁ κομήτης ὅστις περιεμένετο τῷ 1848 δὲν ἐφύλαξε τὴν ὑπόσχεσίν του· καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀστέρες οὗτοι εἶναι ἀκριβέστατοι τοῦ λόγου αὐτῶν τηρηταί, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ προειρημένος δὲν ἐνεφανίσθη εἰς τὴν δοθεῖσάν αὐτῷ συνέντευξιν μόνον ἕνεκα παραδόξου τινὸς ἀνωμαλίας τῶν οὐρανίων ἀβύσσων.

Ἀλλ' ἂν οὔτε κομήτας, οὔτε ἐκλείψεις θέλομεν ἔχει κατὰ τὸ τρέχον ἔτος, θέλομεν ὅμως γνωρίσει κάλλιστα τὴν γεωγραφίαν τῆς σελήνης, τὴν ὁποίαν, χάρις εἰς τὰ μεγάλα ὀπτικὰ ἐργαλεῖα, οἱ ἄνθρωποι εἰμποροῦν νὰ παρατηρήσωσι σήμερον τοσοῦτον καλῶ, ὅσον ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὰς πέριξ Ἑλληνικὰς κοιλάδας καὶ θαλάσσας. Ἡ γεωγραφία αὕτη τῆς σελήνης, ἢ μᾶλλον ἡ γεωλογία, διότι πρόκειται περὶ τῆς παρατηρήσεως καὶ περιγραφῆς ὅλων τῶν πεδιάδων, τῶν ἡφαιστίων καὶ αὐτῶν τῶν βράχων τῆς σελήνης, θέλει ἀποκαλύψει εἰς ἡμᾶς τοὺς περιέργους νόμους καθ' οὓς εἶναι συγκεκροτημέναι αἱ γαῖαι τῆς μεγάλης ταύτης καὶ ἐρήμου σφαίρας, ὅπου τίποτε δὲν μεταβάλλεται, τίποτε δὲν φύεται, ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε βροχαί, οὔτε ἄνεμοι, οὔτε θάλασσαι, οὔτε ποταμοί, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ἴχνος τι ἢ σημεῖον τῆς ἐργασίας ἢ τῆς ὑπάρξεως ἐμβίων ὄντων· ἐπὶ τοῦ Ἄρεως, ὅστις ἀπέχει τετρακοσιάκις πλειότερον ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ Διός, ἔτι ἀπωτέρω ὄντος, διακρίνομεν τὰ ἀποτελέσματα πολλῶν ἐκ τῶν μετεώρων τῆς ἀτμοσφαίρας μας. Ἡ δὲ σελήνη οὔτε ἀτμοσφαῖραν, ὡς φαίνεται, ἔχει. Ὁ κατασκευάσας τὸ προμνημονευθὲν ὑπέρογκον τηλεσκόπιον Λόρδος Ῥόσσης ὑπεσχέθη νὰ δημοσιεύσῃ πλήρη μελέτην τῆς γεωλογίας του δορυφόρου μας, ἐκείνου περὶ οὗ πολλαὶ ἤδη ἐγένοντο ἀξιόλογοι παρατηρήσεις. Τοιαῦτα ὑπόσχεται προσεχῶς ἡ ἀστρονομικὴ ἐπιστήμη, ἐνῷ εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις εἶναι μία τῶν κυριωτέρων καθέδρων τῆς ἐπιστήμης ταύτης, μόλις ὑπάρχουσιν ἑκατὸν ὧραι κατ' ἔτος ἐπιτήδειαι εἰς ἐντελεῖς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, ἀφοῦ ἀφαιρεθῶσιν αἱ νύκτες καθ' ἃς τὸ φῶς τῆς σελήνης παρενοχλεῖ τὴν λεπτὴν οὐρανοσκοπίαν ὅσον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας παρεμποδίζει τὰς κοινὰς παρατηρήσεις τῶν ἀστέρων. Ἐν Παρισίοις αἱ ἐπιτήδειαι πρὸς οὐρανοσκοπίαν ὧραι δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς 200 κατ' ἔτος. Ὁποῖαι λοιπὸν ἀνακαλύψεις δὲν θέλουν γίνει, ὅταν τὰ μεγάλα ἀστρονομικὰ ἐργαλεῖα μετακομισθῶσιν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν Ἄλπεων, τῶν Πυρηναίων, τοῦ Ἱμαλάϋα τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῶν Κορδιλιέρων τῆς Ἀμερικῆς;

Τὸ πρᾶγμα φαίνεται μυθῶδες· καὶ ὅμως οἱ ἀστρονόμοι τῆς Εὐρώπης προβλέπουν ὅτι θέλει κατορθωθῆ· ὥστε ἂν ἡμεῖς ἴδομεν καὶ βλέπωμεν πολλὰ τὰ θαυμάσια, τὰ τέκνα ἡμῶν θέλουσιν ἰδεῖ ἄλλα πολὺ θαυμασιώτερα.

(Κατὰ τὸ Γαλλικόν.)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ὙΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ

(Ἴδε Φυλλάδ. Ξθ'.)

—o—

Ἡ ἐν Ἑρμιόνῃ γεννηθεῖσα καὶ ἐν Τροιζῆνι τελευτήσασα Ἐθνοσυνέλευσις διήρκεσε τρεῖς μῆνας καὶ ἥμισυν, ἀπὸ τῆς 8. Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 5. Μαΐου. Ὁ γέρων μάλιστα τῆς Πελοποννήσου στρατάρχης, σπεύδων ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὴν συγκρότησιν αὐτῆς, εἶχε κατασκηνώσει ἐν Ἑρμιόνῃ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς Νοεμβρίου τοῦ 1826 ἔτους. Βαρέως εἰσέτι φέρων τὰ ἐκ τῆς ἀνταρσίας τραύματα, καὶ δυσχεραίνων περὶ τὰς κεφαλαιοτάτας πράξεις τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ συνελεύσεως, ἤρχετο, δὲν λέγομεν νὰ ἐκδικηθῇ, διότι φιλέκδικος δὲν ἦτο ὁ Κωλοκοτρόνης, ἀλλὰ ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὴν ἐπικρατήσασαν μὲν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, κατατριβεῖσαν δὲ καὶ παρακμάσασαν ἐπιρροήν, τὴν ἰδίαν. Ἤρχετο νὰ πατάξῃ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ὠνόμαζεν ἀριστοκρατίαν, καὶ ν' ἀναπληρώσῃ αὐτὴν διὰ τοῦ δημοκρατικοῦ στοιχείου. Καὶ ἐθριάμβευσαν μὲν τὰ σχέδιά του, ἐτελεσφόρησαν ὅμως;

Πεποίθησιν ἔχοντες ὅτι ὁ γέρων στρατηγὸς ἦτο φιλόπατρις, πιστεύομεν ὅτι εὐμενεῖς ἦσαν καὶ τότε πρὸς τὴν πατρίδα οἱ σκοποί του. Ἀλλ' ἐπὶ πολιτικῶν συζητήσεων καὶ διαρρυθμίσεων πολιτευμάτων καὶ νόμων, ὁ πατριωτισμός, ἐὰν δὲν φωταγωγῆται καὶ ὑπὸ τῆς λαμπάδος τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς συνέσεως, οὐχὶ μόνον εἶναι ἀνεπαρκής, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὴς ἐνίοτε. Τὴν ἀλήθειαν δὲ ταύτην οὐδ' αὐτὸς ὁ Κωλοκοτρόνης ἠγνόει· διότι πολλάκις

τὸν ἠκούσαμεν λέγοντα, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐν παραβολαῖς, ὅτι αὐτὸς καὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἀνάξιοι καὶ νὰ τὸ καλλιεργήσωσιν. Ἰδοὺ διὰ τί, προσέθετεν, ἔστειλα τὸν νεώτερόν μου υἱὸν εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ φωτισθῇ καὶ ν' ἀποτελειώσῃ μετ' ἄλλων πεπαιδευμένων ὅ,τι ὁ πατήρ του καὶ οἱ σύντροφοί του δὲν ἐγνώριζον νὰ πράξωσι.

Καὶ ὅμως ἦτο θνητός, φορῶν σάρκα· κατέστρεψε κυβέρνησιν ἐκπροσωποῦσαν ὁπωσδήποτε τὴν τάξιν, τὴν παιδείαν, καὶ τὴν βαρύτητα, καὶ ὑποκατέστησε, κατὰ τὴν κρισιμωτάτην μάλιστα ἐκείνην ἐποχὴν, ἄλλην, ἐκ τῶν τριῶν μελῶν τῆς ὁποίας, τὸ μὲν, ὡς λέγει σύγχρονός τις ἱστορικός, (*) ἐνέπηξε φάσγανον εἰς τὸ στῆθος ἐκείνου ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ὁποίου εἶχε διαῤῥήξει τὰ ἑαυτοῦ ἱμάτια, τὸ δὲ ἀπέλαυεν ὑπολήψεως ὅσον ἐνδέχεται ἀμφιβόλου, καὶ τὸ τρίτον ἦτο ἴσως ὁ ἐντελέστερος βλὰξ ἁπάσης τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Εἴπομεν ὅτι τέσσαρας σχεδὸν μῆνας διήρκεσεν ἡ συνέλευσις, καὶ ὅμως τρεῖς μόνον ὑπῆρξαν αἱ ἄξιαι λόγου πράξεις της, τὰς ὁποίας ἠδύνατο, ἂν ἤθελε, νὰ καταρτήσῃ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἐν μιᾷ ὥρᾳ· ἡ ἀναγόρευσις τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τοῦ στολάρχου. Εἰς ταύτας δὲ δὲν συμπεριλαμβάνομεν καὶ τὸ σύνταγμα· οὐχὶ μόνον διότι ἐπεψηφίσθη κατεσπευσμένως, καὶ ὑπ' ἀνδρῶν εἴτε ἀδοκίμων, εἴτε μετρίως μελετησάντων τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ καὶ διότι, λακτισθὲν μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ὡς ἀπροσφυὲς, ἢ μᾶλλον « ὡς περιέχον ἁπάσας τὰς δημαγωγικὰς ἀρχὰς τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ 1793 καὶ 1820 ἔτους, » ὡς ἔγραφε καθ' ὑπαγόρευσίν του ὁ κόμης Βούλγαρης, (**) δὲν συνετέλεσεν εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν γλῶσσαν ῥητόρων τινῶν τῆς συνελεύσεως καὶ τῶν παρεισάκτων εἰσηγητῶν του, καὶ νὰ παρέξῃ πρῶτον μὲν ἐργασίαν, βεβαίως ἀηδῆ, εἰς τὴν καλλιγράφον δεξιὰν γνωστοῦ τινος διδασκάλου, δεύτερον δὲ τροφὴν εἰς τὰ εὐρωστιῶντα πιεστήρια τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας, καὶ τρίτον ἀφορμὰς εἰς τὰ κεραυνοβόλα ἄρθρα τοῦ ἐν Ὕδρᾳ *Ἀπόλλωνος*.

Ὠνομάσαμεν τοὺς εἰσηγητὰς τοῦ συντάγματος παρεισάκτους, ἀλλ' ἡ λέξις μόνη δὲν ἑρμηνεύει τὸ πρᾶγμα. Ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ συνελεύσει ἐπιῤῥοὴ ἤθελεν ἀφεύκτως Σύνταγμα· ἀλλὰ τὸ Σύνταγμα εἶχεν ἀνάγκην συντακτῶν. Ναὶ μὲν ὑπῆρχέ τις πληρεξούσιος, (ἀδαὴς, ῥητέον ἐν παρενθέσει, καὶ αὐτῆς τῆς Ἀλβανικῆς,) ὅστις, ἐξωγκωμένα ἔχων τὰ τέσσαρα θυλάκιά του δι' ἐκτεταμένων σχεδίων πολιτευμάτων, καὶ στρατιωτικῶν κανονισμῶν, καὶ ἄλλων πολυτίμων κυβερνητικῶν διατάξεων, ἐπεδείκνυε δεκάκις καθ' ἑκάστην συνεδρίασιν τὰ πλουσιοπάροχα ἐκεῖνα χρυσωρυχεῖα· ἀλλ' ἡ συνέλευσις ἤθελεν ἐπιτροπὴν περιέχουσαν ὅλας τὰς ἱκανότητας. Ὡς γνωστὸν δὲ, αἱ ἱκανότητες πρὸ εἰκοσιὲξ ἐτῶν δὲν ἐπλημμύριζον τὴν Ἑλλάδα, οὐδὲ συγκατένευον πλέον αἱ ὑπάρχουσαι νὰ ἐρίζωσι περὶ πολιτευμάτων, ἐνῷ, ἐὰν ἐπέπρωτο νὰ σωθῇ ἡ πατρὶς, ἡ σωτηρία αὐτῆς ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ἔξωθεν. Ἀφοῦ λοιπὸν διώρισεν ἐκ τῶν σπλάγχνων αὐτῆς καί τινας τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων, προσεκάλεσε καὶ τοὺς λογιωτέρους τῶν παρεπιδημούντων ἐν Τροιζῆνι ἀκροατῶν. Οἱ δὲ ἐξωτερικοὶ οὗτοι καθίσταντο τόσῳ μᾶλλον ἀναγκαῖοι, καθόσον τὰ σοφώτερα τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ὡς ὁ Ζωγράφος, ὁ Τρικούπης, ὁ Πολυζωΐδης καὶ ἄλλοι τινὲς, εἶχον παραιτηθῇ, « πεισθέντες, ὡς ἔγραφον, μετὰ ἱκανὴν ἐξέτασιν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς κάθε φρόνιμον καὶ εἰλικρινῆ πολίτην νὰ συντάξῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν σύνταγμα πολυχρονίου διαρκείας. κ. τ. λ. »

Μετὰ πόθου ἀνακαλῶ σήμερον εἰς τὴν μνήμην μου τοὺς τρεῖς ἐκείνους εἰσηγητὰς, τῶν ὁποίων τὴν κόνιν καλύπτει ἀπὸ πολλοῦ ψυχρὸν μάρμαρον. Ἔναυλον ἔχω εἰσέτι καὶ τὴν ἀκάθεκτον καὶ φιλοσκώμμονα τοῦ Κλονάρου ῥητορείαν, καὶ τὴν θαλερὰν καὶ εὐμελῆ τοῦ Ν. Σκούφου φωνὴν, καὶ τὸν ἐμβριθῆ λόγον τοῦ Γρ. Σούτσου. Πειστικὴ τῳόντι ἦτο ἡ εὐγλωττία των, ἀλλὰ δὲν ἔπειθε καὶ πάντοτε τοὺς πληρεξουσίους· διότι, τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὁ νομομαθὴς ἢ συνήγορος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Σωκράτους, ὅπως ἐθεωρήθη οὗτος ὑπὸ τῶν κατηγόρων του, ἱκανὸς, δηλαδὴ, τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι μίαν τῶν ἡμερῶν συνέστη ἔρις ῥαγδαιοτάτη ἐὰν ὁ Κυβερνήτης ἔπρεπε νὰ κηρυχθῇ ἀνεύθυνος ἢ ὑπεύθυνος, ἢ, ὅπως ἐλέγετο τότε, ἀπαραβίαστος. Οἱ εἰσηγηταὶ μετά τινων ἄλλων πληρεξουσίων, ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἢ εἶχον μελετήσει προσεκτικώτερον, ἢ παρηκολούθουν ἀβασανίστως τὰ εὐρωπαϊκὰ πολιτεύματα, ὑπεστήριζον τὴν πρώτην δόξαν· ἀλλ' ὁ πολὺς ὄχλος δὲν εἶχε μὲν γνώμην, διότι ξέναι ἦσαν εἰς αὐτὸν αἱ συνταγματικαὶ θεωρίαι, ἀλλ' ἐφοβεῖτο. Ἐφοβεῖτο μὴ ἐζήτουν ν' ἀπατήσωσιν αὐτὸν οἱ εἰσηγηταὶ, καὶ μὴ ὁ Κυβερνήτης, ἀναδεικνύμενος ἀνεύθυνος, ἐκτραπῇ ἀσυστόλως εἰς πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον, ἐνῷ τὸ βάρος τῶν σοφῶν του παρεκτροπῶν ἤθελε πίπτει εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἧττον αὐτοῦ σοφωτέρων ὑπουργῶν.

Εἰς μάτην οἱ τρεῖς νομομαθεῖς εἰσηγηταὶ ἐκένωσαν ὁλόκληρον τὴν φαρέτραν τῶν συνταγματικῶν αὐτῶν ἐπιχειρημάτων! Εἰς μάτην ἀνεσκάλευσαν ἁπάσας τὰς δημοσιογραφικὰς βιβλιοθήκας τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας! Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους δὲν ἀντεπάλαιον μὲν διὰ λόγων, ἀλλὰ δὲν ἐνέδιδον.

Ἡ συζήτησις καθίστατο οὕτω ἀτελεύτητος, καὶ οἱ εἰσηγηταὶ ἀπαυδήσαντες, ἐφαίνοντο ἕτοιμοι νὰ ῥίψωσι τὰς ἀσπίδας καὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν.

Ἀλλ' εἷς ἐξ αὐτῶν, ἀθλητικώτερος τῶν ἄλλων, ὡς στρατιώτης ὅστις καὶ ἀποθνήσκων ἁρπάζει τὸ ὅπλον καὶ στέλλει νέον τραῦμα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, « εἰς τὴν ζωὴν τῶν γονέων μου », διεσάλπισεν ἐντόνως καὶ βροντοφώνως, « δὲν θέλομεν νὰ σᾶς ἀπατήσωμεν ».

(*) History of the Greek revolution. By Thomas Gordon. Vol. II. p. 366.

(**) Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κόμητα Νεσσελρόδην τῆς 2-14 Δεκεμβρίου 1828. ἐκ Πόρου.

Καὶ ἐν ἀκαρεῖ τὸ κενοφανὲς τοῦτο βουλευτικὸν ἐπιχείρημα κατέπεισε τοὺς διστάζοντας, καί, πλὴν δύο ἢ τριῶν, ὅλοι ἐνέδωκαν εἰς τῶν εἰσηγητῶν τὴν πρότασιν.

Ὁ εἰσηγητὴς ἐκεῖνος, νέος Ἰξίων τρέχων κατόπιν σκιᾶς, ἀπέθανεν ἀθλῶν ὑπὲρ ἰδέας τὴν ὁποίαν ἐθεράπευε μὲν ἀλλὰ δὲν ἐπίστευεν, ὑπὲρ τῆς συγχωνεύσεως τῶν πολιτικῶν μερίδων.

Τὴν ἀνάγκην τῆς συγκεντρώσεως τῆς νομοτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς μόνου, εἶχον πρὸ πολλοῦ αἰσθανθῆ οἱ Ἕλληνες. Εὐκταῖον δὲ ἦτο ἂν ὁ εἷς οὗτος, συνάπτων ἐν ἑαυτῷ καὶ πολιτικὴν καὶ πολεμικὴν ἀρετήν, ἀνήρπαζεν ἐξ ἐφόδου ἁπάσας τὰς κυβερνητικὰς ἡνίας. Ἀλλ' ὁ δεσποτισμός, εἶχε, φαίνεται, ἰσοπεδώσει καὶ αὐτὰς τὰς εὐφυΐας, καὶ παρὰ τὴν ἀνδρείαν, οὐδὲν ἄλλο ἀληθῶς ἔξοχον ἀνεφάνη ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ ἐνναετὲς διάστημα τοῦ ἀγῶνός της.

Ὁ Ματαχίδης πρῶτος, χρηστὸς καὶ φιλόπατρις ἀντιπρόσωπος τῆς Σάμου, ἐπρότεινεν ἐν Ἑρμιόνῃ τὴν ἐκλογὴν ἑνὸς κυβερνήτου. Ἡ ἰδέα αὐτὴ καλλιεργηθεῖσα ἐκαρποφόρησεν, ἡ δὲ παραδοχὴ αὐτῆς κατήντησε μάλιστα ἀναπόφευκτος, ἀφοῦ δύο Ἄγγλοι ἀνεδείχθησαν ἢ ἐπρόκειτο ν' ἀναδειχθῶσιν *ἀπόλυτοι κυρίαρχοι* ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Οἱ πλεῖστοι δὲ ἐδόξαζον ὅτι ὁ κυβερνήτης ἔπρεπε νὰ εἶναι μὲν Ἕλλην τὸ γένος, νὰ προσκληθῇ δὲ ἔξωθεν.

Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον ὑπῆρχε διαφωνία· ὁ μὲν Κωλοκοτρώνης, ὅστις, ὡς φαίνεται, πρὸ τῆς συγκροτήσεως τῆς Συνελεύσεως, διὰ νὰ καταπείσῃ τὸν κατατρέξαντα αὐτὸν Κουντουριώτην νὰ μεταβῇ εἰς Ἑρμιόνην, ὑπέσχετο πρὸς αὐτὸν τὴν ἀναγόρευσίν του ὡς μόνου κυβερνήτου, ἀποθέσας τὸ προσωπεῖον ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τοῦ Καποδίστρια, ἄλλοι δὲ ἐπροτίμων ἔγκριτόν τινα τῆς γείτονος Ἑπτανήσου, ἄλλοι ἤθελον τὸν Κουντουριώτην, καὶ ἄλλοι οὐδένα ἐξ αὐτῶν. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι, ἐνῷ ὁ Καποδίστριας ἀνηγορεύθη ἐν Τροιζῆνι τὴν 28 Μαρτίου, μετὰ δύο ἡμέρας, ἤτοι τὴν 30 παρουσιάσθη *κατὰ πρῶτον* ἀναφορὰ τοῦ γέροντος τῆς Πελοποννήσου στρατάρχου, γεγραμμένη ἐν Ἑρμιόνῃ τὴν 16 τοῦ αὐτοῦ μηνός, δι' ἧς, δημοσιογραφῶν ὁ ὀρεσίβειος οὗτος στρατιώτης, ἐπεκαλεῖτο τὸ ὁμηρικὸν ἐκεῖνο δόγμα « οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, » καὶ ἐπρότεινε τὸν ἐκλεχθέντα ἤδη Καποδίστριαν. Συγχρόνως δ' ἔλεγεν ὅτι « δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν Κόχραν καὶ τὸν Τσῶρτς διὰ νὰ εὐτακτήσωμεν τὸ ναυτικὸν καὶ τὸν στρατόν. »

Ὁ Κόχραν, τὸν ὁποῖον ἀνεμένομεν ὡς ἄλλον Μεσσίαν, οὗτινος τὸ ὄνομα εἶχε μεγαλύνει διετὴς προσδοκία, ὅστις ἦλθεν ἐπιδεικνύων ὡς περὶ ἡλίου δυσμὰς σκιὰν γίγαντος, καὶ ἀπῆλθεν ἡλίου μεσουρανοῦντος βαστάζων ἐπ' ὤμων τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ σκιάν, σκιὰν νάννου, εἶχε φθάσει περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου. Εἶναι ἀδύνατον ν' ἀναγνώσῃ τις τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Συνελεύσεως ἀλληλογραφίαν, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ βαθέως τιτρωσκομένην τὴν ἐθνικήν του φιλοτιμίαν. Καθήμενος ἐκτάδην ἐντὸς τοῦ πλοίου του ἐξέτόξευεν ὁ ἀλλόφυλος ἐκεῖνος ὑπηρέτης, νουθεσίας, καὶ ἐπιπλήξεις, καὶ ἀπειλὰς κατὰ τῆς δεσποίνης αὐτοῦ Συνελεύσεως. καὶ ἐκείνη ῥιγοῦσα ἤκουεν αὐτάς, καὶ οὐδὲ κἂν δι' ἀξιοπρεποῦς τινος ἀπαντήσεως ἐζήτει νὰ ὑπεκφύγῃ τὰ βέλη! Τοσαύτη ἡ πολιτικὴ ἀνικανότης τῶν διευθυνόντων τὴν συνέλευσιν τῆς Τροιζῆνος! Κατέκρινε, καὶ δικαίως, τοὺς στρατιωτικοὺς ὡς τοὺς κατέκρινε καὶ ὁ Καραϊσκάκης πρὸ αὐτοῦ, καταναλίσκοντας πολύτιμον χρόνον εἰς ἔριδας περὶ τόπου συνελεύσεως καὶ περὶ ψηφίσεως νόμων τοὺς ὁποίους οὐδ' ἡ κυβέρνησις ἴσχυε νὰ ἐφαρμόσῃ, οὐδ' οἱ κυβερνώμενοι ἐσέβοντο, ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ ἐθέριζον ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τὴν πατρίδα, καὶ ὅμως, παρὰ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν, οὐδεὶς ἄλλος ᾐσθάνθη τὴν ἐπίπληξιν! Αὐτὸς μόνος, ἀπεκδυθεὶς ἐν ἀκαρεῖ γελοίαν πληρεξουσιότητα, ἔδραμεν εἰς Ἀττικὴν διὰ νὰ παρασταθῇ μάρτυς αὐτόπτης τῆς περὶ τὸ κολυμβᾶν ἐπιτηδειότητος τοῦ γενναίου στολάρχου.

Ὁ Κόχραν ἀπῄτει, πρὶν ὁρκισθῇ, νὰ γνωρίσῃ τὴν Κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ ὑπηρετήσῃ· διότι ἡ μὲν διοικητικὴ ἐπιτροπὴ εἶχε διαλυθῆ, ἡ δὲ ἀντικυβερνητικὴ δὲν εἶχεν εἰσέτι ὀνομασθῆ. Μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ διαφωνία τῶν πληρεξουσίων ὡς πρὸς τὰ μέλη τῆς προσκαίρου ταύτης κυβερνήσεως· ἕκαστος ἐνέμενεν εἰς τὸ νὰ διορισθῇ ἢ αὐτὸς ἢ ὁ ὑποψήφιός του, καὶ ἐνέμενε τοσούτῳ ἐμπαθῶς, ὥστε ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας ἐπανελαμβάνετο μὲν σφοδρότερον ἡ ἔρις, ἀπελύετο δὲ ἄπρακτος ἡ συνέλευσις. Τότε ἐπροβλήθησαν ὡς κυβερνῆται τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Μπαρλᾶς, καὶ ὁ Πρασσᾶς, καὶ ὁ Σκορδάκης, καὶ ὁ Σκορδίλης, καὶ ὁ Σακκέτος, καὶ ὁ Σακκόραφος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, ἔντιμοι μὲν πολῖται, ἀνίκανοι ὅμως καὶ νὰ κρατήσωσι πηδάλιον σκάφους καταποντιζομένου.

Ὁ Κόχραν δὲν ἐνόει πόθεν ἡ τόση διαίρεσις. Συνειθισμένος ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου καὶ αἱ θερμότεραι ἀντιστάσεις ὑποχωροῦσιν ἐνώπιον τῶν ἀξιώσεων καὶ αὐτῶν τῶν ἐπουσιωδεστέρων συνταγματικῶν τύπων, ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ τὴν Συνέλευσιν, ὡς ἄλλος παιδαγωγός, τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ διὰ νὰ κατορθώσῃ ἐπὶ τέλους τὴν ἐκλογήν. « Διαφωνεῖτε, ἔγραφεν, ἐξ αἰτίας ἀντιζηλιῶν, ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν προσώπων; Ἡ λύσις εἶναι ἁπλουστάτη· ἂς γράψῃ ἕκαστος τὸ ὄνομα τοῦ ὑποψηφίου του εἰς ψηφοδέλτιον, καὶ ἂς τὸ ῥίψῃ εἰς τὴν κάλπην. Καὶ ὅστις λάβει πλειοτέρας ψήφους ἂς ὀνομασθῇ πρόεδρος, ὁ δὲ μετ' αὐτὸν ἀντιπρόεδρος, καὶ οὕτω καθεξῆς.»

Ὁμολογητέον ὅτι, ἐὰν μετὰ τὴν νουθεσίαν ταύτην τοῦ παιδαγωγοῦ δὲν συνεφώνει ἡ συνέλευσις, εἶχε χρείαν καὶ μαστιγώσεως.

Ἐν τοσούτῳ μεταξὺ τοῦ σάλου τούτου τῶν ἐρίδων, καὶ ταπεινώσεων, καὶ ἀπειλῶν, ὁ ναύαρχος Μιαούλης, ἀρχαϊκὸς χαρακτήρ, ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἐγέννων ἴσως οὐχὶ πολλὰ συνεχῶς καὶ αὐταὶ αἱ πολιτεῖαι τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Ῥώμης, ἥρως μεγάλα πράξας διὰ μικρῶν, ἥρως ὁδηγήσας καὶ ἱκανὸς νὰ ὁδηγήσῃ πολλοὺς ἄλλους ἥρωας, ἦλθε δι' ἀναφορᾶς ἀποπνεούσης ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀφοσίωσιν ἀκραιφνεστάτην πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ ἦλθεν αὐτόκλητος

ν' ἀποθέσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ναυάρχου, καὶ νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θέλει τρέξει, εἰ καὶ παρηκμακὼς, εἰς νέους κινδύνους ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ νέου ἀρχηγοῦ.

Τοιαῦται πράξεις, ἐν ὥρᾳ μάλιστα διχοστασιῶν γινόμεναι, ὅτε ἕκαστος ζητεῖ νὰ ἄρχῃ, ὅτε ἕκαστος, ἀρνιάζων πρὸς πάντα χαλινὸν, ἀγωνίζεται νὰ ὑποκαταστήσῃ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν νόμον τὴν ἰδίαν θέλησιν, ἀρκοῦσι νὰ δοξάσωσι βίον ὁλόκληρον.

Ὁ Τσώρτς, διορισθεὶς ἀρχιστράτηγος ἁπασῶν τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος, ὡρκίσθη ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τὴν 3 Ἀπριλίου, ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ἦλθε δὲ φορῶν φουστανέλλαν.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ διαφορὰ, ἡ μεταξὺ τοῦ ὅρκου τούτου καὶ τοῦ ὅρκου τοῦ Κόχραν.

Ὁ μὲν Κόχραν ὁρκισθεὶς ἐπὶ τοῦ ξίφους του εἶπεν ὅτι, «θέλει δουλεύσει πιστῶς τὴν Ἑλλάδα, καὶ θέλει χύσει ὑπὲρ αὐτῆς τὸ αἷμά του, ὅταν καὶ ἡ Ἑλλὰς φανῇ πιστὴ εἰς ἑαυτήν.»

Ὁ δὲ Τσώρτς βαλὼν τὴν χεῖρα καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπὶ τῆς σπάθης του, «Ὁρκίζομαι, εἶπεν, ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου ὄντος καὶ τῆς Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων συνελεύσεως, νὰ ὑπηρετήσω εἰς τὸν ἀγῶνά των ὑπὸ τὴν σημαίαν των, καὶ διὰ τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος· νὰ πείθωμαι εἰς τοὺς καθεστῶτας νόμους της, καὶ νὰ ὑπακούω εἰς τὰς διαταγὰς τῆς διοικήσεώς της.»

Ὁ πρῶτος ὤμοσεν ὅρκον διλήμματον, ἐφεκτικὸν, ἀμφίστομον ὡς ἡ μάχαιρα ἐφ' ἧς ἔβαλε τὴν χεῖρα, ὅρκον στηλιτεύοντα ξένην καρδίαν, καὶ προσημαίνοντα τὸ πρόσκαιρον καὶ φιλοκερδὲς τῆς παρ' ἡμῖν διαμονῆς τοῦ ὁρκισθέντος.

Ὁ δεύτερος ἀνέπτυξεν ἐξ ἀρχῆς τὴν Ἑλληνικὴν του καρδίαν, καὶ διεδήλωσε τὴν ἀκλόνητον ἀπόφασιν τοῦ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ συναποθάνῃ μετὰ τῶν νέων συμπολιτῶν του.

Καὶ ὅμως ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐθεωρήσαμεν τότε τὸν ὅρκον τοῦ πρώτου ἐν Τροιζῆνι, ὡς βαθυτάτης διπλωματικῆς περινοίας ὑπαγόρευσιν.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Τσώρτς πρὸς τὴν συνέλευσιν ὅτε εἰδοποιήθη περὶ τῆς ἀναθέσεως πρὸς αὐτὸν ἀρχιστρατηγίας. «Δυσάρεστος, ἔγραφε τὴν 1. Ἀπριλίου, θέλει ἀποβῆ ἡ θέσις μου ἐὰν δεχθῶ τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς ὥραν καθ' ἣν δὲν θέλω δυνηθῆ νὰ σώσω τὴν ἀκρόπολιν. Ὁ ἁρμόδιος καιρὸς παρῆλθε, καὶ ἡ διεύθυνσίς μου δὲν θέλει φέρει κανὲν αἴσιον ἀποτέλεσμα· ἐξ ἐναντίας θέλει ἀμαυρωθῆ καὶ αὐτή μου ἡ ὑπόληψις ὅταν ἀκουσθῇ ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἐκυριεύθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου. Τί πλειότερον δύναμαι νὰ πράξω ἀφ' ὅσα ἔπραξεν ὁ γενναῖος Καραϊσκάκης καὶ ὁ στρατός του; Φοβοῦμαι μὴ ἐκστρατεύων σήμερον ἄνευ προπαρασκευῆς εἰς Ἀθήνας, σᾶς βλάψω. Σᾶς λέγω δὲ ταῦτα ἐπιθυμῶν νὰ μὴ συλλάβετε ψευδεῖς ἐλπίδας κτλ.»

Ὁ ἀρχιστράτηγος ἐπροφήτευσε. Τὴν 22 Ἀπριλίου ἐφονεύθη ὁ Καραϊσκάκης, τὴν ἐπιοῦσαν κατεστράφη ὁ στρατός του, καὶ μετὰ ἕνα μῆνα παρεδόθη ἡ ἀκρόπολις εἰς τὸν ἐχθρόν.

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν τοσούτων ἀνιαρῶν εἶχε καὶ τὰ κωμικά της ἡ Συνέλευσις. Μανουσάκης τις παρουσιάσθη ἐξαιτῶν συνδρομὴν διὰ νὰ ἀνορύξῃ θησαυρὸν οὗτινος τὴν ὕπαρξιν ἐγνώριζεν, ὡς ἔλεγεν. Ἀλλὰ μόλις ἐγένετο τοῦ Μανουσάκη ἡ πρότασις, καὶ ἐνεφανίσθησαν καὶ ἄλλοι ἀξιοῦντες ὅτι ἐγνώριζον ἐπίσης τὸν θησαυρὸν τοῦτον, καὶ ἐζήτουν ἀμοιβὰς διὰ νὰ τὸν ἀνακαλύψωσι. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ συνέλευσις ἐκείνη εἶχε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ προτέρημα τῆς εὐπιστίας· διότι οὐ μόνον πολλάκις συνεζήτησε τὰ περὶ τῆς μυστηριώδους ταύτης Καλλιφορνίας, ἀλλὰ καὶ ἔγγραφον εὐχαριστήριον πρὸς τὸν Μανουσάκην ἐξέδωκε.

Τὸν Μανουσάκην ὅμως, ὡς φαίνεται, δὲν εὐχαρίστουν τὰ ἔγγραφα, ἃς ἐξεδίδοντο καὶ ὑπὸ ἐθνοσυνελεύσεως· διότι, μεταβὰς εἰς Ναύπλιον, κατέλυσε μετὰ καὶ ἄλλων ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Νοταρᾶ, καὶ παραβιάσας τὰ κλεῖθρα ἐσύλησε τὰ πολύτιμα ἐκείνου ἔπιπλα. Οὕτω ὁ θησαυρὸς ἀνεκαλύφθη καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς συνελεύσεως.

Ἰταλός τις, Ἀντώνιος Κανέλλας ὀνομαζόμενος, ἀνὴρ κάτοχος τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ὑπέβαλεν ἀναφορὰν δι' ἧς ἐζήτει νὰ παραχωρηθῇ πρὸς αὐτὸν οἰκία ἐν Ναυπλίῳ διὰ νὰ στήσῃ τυπογραφεῖον καὶ νὰ ἐκδίδῃ ἐφημερίδα Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστὶ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἀνεγνώσθη ἐπὶ συνελεύσεως, ἀλλ' ὡς κακῶς συντεταγμένη παρεῖχε πολλαχοῦ δυσκολίας πρὸς τὸν ἀναγνώστην.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς συνεδριάσεως ὁ Κανέλλας, πλησιάσας τὸν ἀναγνώσαντα τὴν ἀναφορὰν, τὸν εὐχαρίστησε μὲν, ἀλλὰ τὸν ἠρώτησε συγχρόνως διὰ τί ἐφαίνετο διστάζων ὅτε ἀνεγίνωσκεν αὐτήν.

«Διότι, ἀπεκρίθη πολλὰ ἀφελῶς τῷόντι ὁ νέος γραμματεὺς, ἡ σύνταξις ἦτο σκοτεινὴ, καὶ ἀσαφὴς ἡ ἔννοια.»

Καὶ ἀμέσως ὁ Κανέλλας, ἐξαφθεὶς ὅλος ὑπ' ἀκατασχέτου ὀργῆς, εἰσῆλθεν εἰς καφεπωλεῖον βατταρίζων λέξεις ἀσυναρτήτους, ἐπειδὴ ἦτο βραδύγλωσσος, καὶ ἔγραψε τὸ ἐφεξῆς ἐπιστόλιον·

«Signore,

La mia petizione che fù da voi tradita e non tradotta fù letta nell' assemblea Nazionale. Povero Tasso! Povero Tasso! Povero Tasso!

Dr. Canella.»

Ἀλλὰ ποία ἡ σχέσις τοῦ Τάσσου πρὸς τὸν μεταφραστὴν τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Κανέλλα; Ἀφοῦ ἐσφράγισε καὶ ἔστειλε τὸ ἐπιστόλιον ὁ Ἰταλὸς δόκτωρ, ἐξήγησε πρὸς τὸν νέον σύντροφόν του τὸ αἴνιγμα.

Μεταφραστὴς τῆς ἀναφορᾶς ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Ζακύνθου Δημήτριος Γουζέλης. Ὁ Γουζέλης οὗτος, ἔχων καὶ πνεῦμα ὀξὺ καὶ φαντασίαν ζωηρὰν ὡς ὅλοι οἱ συμπατριῶταί του, ἐλάτρευε τὰς Μούσας καὶ ἰδίως τὰς προστάτιδας τῆς ποιήσεως. Πρὸ τοῦ ἀγῶνος μετέφρασε τὴν *Ἀπελευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλὴμ* τοῦ

Τάσσου διὰ στίχων, καὶ περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος συνέγραψε Κωμῳδίαν, ὁ *Χάσης* ἐπιγραφομένην. Ἀγνοοῦμεν δὲ ἐὰν καὶ ἄλλα πονήματα ὀφείλη εἰς τὴν φιλομάθειάν του ἡ πρὸ τοῦ 1821 ἔτους φιλολογία. Μετὰ δὲ τὸν ἀγῶνα ἀπεδύθη προθύμως εἰς αὐτὸν, ζητήσας νὰ συστήσῃ συμμαχίαν μεταξὺ Ἄρεως καὶ τῶν ἐννέα ἀδελφῶν. Ἐνῷ ἄρα ἔφερε σπάθην ἀπῃωρημένην εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ πυροβόλα εἰς τὴν ζώνην, ἐκράτει διὰ τῆς δεξιᾶς τὴν γραφίδα τῆς Πολυμνίας καὶ τῆς Καλλιόπης, καὶ ἐδιθυράμβει ὕμνους θουρίους καὶ ᾄσματα πολεμιστήρια.

Ἀλλ' ἡ παιδεία τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου φιλολόγου καὶ στρατιώτου, ἦτο πολὺ κατωτέρα τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ πρὸς τὰ καλὰ ἔρωτός του. Ὥστε ὅλαι αἱ συγγραφαὶ καὶ μεταφράσεις αὐτοῦ, πλὴν ἴσως τοῦ *Χάση*, ἀπέθανον ἀκατονόμαστοι ἅμα γεννηθεῖσαι.

Τὸν *Χάσην*, κωμῳδίαν γραφεῖσαν ἐν διαλέκτῳ Ζακυνθίᾳ, ἀνέγνωμεν χειρόγραφον ἐν τῇ Ζακύνθῳ αὐτῇ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως. Ὑπόθεσις αὐτῆς, ἐὰν δὲν μᾶς λανθάνῃ ἡ μνήμη, ἦτο οἰκογένειά τις σανδαλοποιοῦ αἰωνίως ἐρίζουσα, αἰωνίως δερομένη, καὶ αἰωνίως μεγαλαυχοῦσα ἐπὶ γενναιότητι, καὶ πλούτῳ, καὶ εὐγενείᾳ. Τὸ δρᾶμα, ὡς τότε τοὐλάχιστον ἐνοήσαμεν, ἐστερεῖτο καὶ ἑνότητος, καὶ ἐντέχνου πλοκῆς, καὶ περιπετειῶν δραματικῶν· ἦτο ὅμως μεστὸν πνεύματος, καὶ πνεύματος, οὕτως εἰπεῖν, ἐγχωρίου, εἰς ὃ εἶναι δυσκολώτατον νὰ ἐμβατεύσῃ τις ἐὰν δὲν διατρίψῃ ἐν αὐτῇ τῇ πατρίδι τοῦ συγγραφέως.

Ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα ἀπὸ μνήμης στίχους τινὰς τῆς κωμῳδίας ταύτης.

Ὁ πατὴρ τῆς σανδαλοποιοῦ οἰκογενείας ἐκαυχᾶτο ὅτι παρὰ τὴν Ἰταλικὴν, ἐσπούδασε κατὰ βάθος καὶ τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ τὴν Λατινικήν. Ὁ υἱός του ὅμως, ὅς τις ἐφαίνετο δυσπιστῶν, εἶπε πρὸς αὐτόν·

«Μὰ τόμου ξέρεις γράμματα στὸ Ἑλληνικὸ βαθεῖα
ἕνα τροπάρι ξήγησε.
ΠΑΤΗΡ. Μπρὲ μιὰ πενηνταρία.
ΥΙΟΣ. Τί θὲ νὰ πῇ τὴν ἀγριωπὸν καὶ τί τὸ γαυρωμένην,
Τὸ ἀκρατῶς βακχέσασαν, τὸ ἄσεμνα ἐξοιστρουμένην,
Κόσμου καθεῖλες πανσθενῶς, τὴν ἁμαρτίαν ποῦ ἔχει,
Καὶ τὸ ἀρκύων τὸ οὖς εἵλκυσε, π' ὁ νοῦς μου δὲν κατέχει,
Τὸ ἑκὼν, τὸ πρὶν, τὸ σαρκωθεὶς, τὸ σώζεις, τὸ εὐεργέτα;
Ἐτοῦτα τώρα νὰ σὲ ἰδῶ ἂν ξέρῃς ξήγησέ τα.
ΠΑΤΗΡ. Τ' ἀγριωπὸν τοῦτο π' ἀκοῦς, κ' ἐκειὸ τὸ γαυρωμένην,
Πῶς ὁ Δαυῒδ ἀπάντησε γυναῖκα γαυριασμένην.
Τὸ ἀκρατῶς βακχέσασαν, τὸ ἄσεμνα ἐξοιστρουμένην,
Πῶς κάθουνταν σὲ μιὰ παχειὰ γαϊδάρα ξεστρωμένην.
Τὴν ἁμαρτίαν πανστενῶς, τοῦ κόσμου τὸ καθεῖλες,
Πῶς τὴν ἐστένευ' ὁ Θεὸς νὰ κάτζῃ στῆς καθήκλαις.
Καὶ τὸ ἀρκύων τὸ οὖς εἵλκυσε, στὸ λέω τώρα τώρα,
Τὸ πρὶν, πῶς κάμναν πρίντιζι οἱ δοῦλοί του καθ' ὥρα.
Τὸ ἑκὼν δὲ, τὸ σαρκωθεὶς, τὸ σώζεις εὐεργέτα,
Οὖλα αὐτὰ πῶς στὸ αὐτὶ εἶχε χρυσῆ βεργέτα.
ΥΙΟΣ. Καὶ τάχα ἔτσ' εἶναι ὡς λές;
ΠΑΤΗΡ. Ἀμὴ δὲν σὲ γελάω,
Κ' ἂν δὲν πιστεύῃς εἰς ἐμὲ ῥώτα τὸν Μαρτελάο.

Ὁ Μαρτελάος ἦτο διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς, ἴσως οὐχὶ πολὺ σοφώτερος τοῦ ἐξηγήσαντος τοσούτῳ εὐφυῶς τὸ τροπάριον.

Ἀλλοῦ ὁ υἱὸς τοῦ σανδαλοποιοῦ προτείνει εἰς νέαν τινὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν ἐξοχὴν καυχώμενος ὅτι·

«Ἔχει τόπους ἄμετρους, ὁπόσα εἶχε γένεια.»

Ἡ δὲ νέα ἐρωτᾷ·

«Μὴν ἔχουν λίγδα τὰ μαλλιὰ, καὶ τζακισθοῦν τὰ κτένια;»

Μεταφορὰ ἀκριβὴς καὶ προσφυεστάτη!

Καὶ ἐπειδὴ ὁ νέος σανδαλοποιὸς ἐξηκολούθει ἐπιμένων, ἡ νέα εἶπε·

«Τί μοῦ ἀρέσει τὴν αὐγὴ, ὁ ἥλιος πρὶν προβάλῃ,
Νὰ κόβω τὰ μυριστικὰ νὰ βάνω στὸ κεφάλι!
Τὰ χελιδόνια νὰ πετοῦν, κι' ὅλο νὰ κελαδίζουν,
Ἡ σκασομύτα ἡ τόντολα, γλυκὰ νὰ παιγνιδίζουν.
Σὲ καλαμάκια τρυφερὰ σάλτους τὸ καγκαρέλι,
Εἰς τὸ κλαδὶ ὁ ζίνζηκας, στὴ φράκτῃ τὸ γαρδέλι.
Νὰ βλέπω βρύσαις καὶ νερὰ, πολλὰ μοῦ νοστιμίζει,
Κ' εἰς τὰ ποτάμια ὁ σπορδακᾶς γλυκὰ νὰ καρκαρίζῃ.

Σύντομος μὲν ἀλλὰ χαριεστάτη καὶ ἐμφαντικωτάτη ἐξεικόνισις τῶν θελγήτρων τῆς ἐαρινῆς φύσεως!

Ὑπῆρχε, καθόσον ἐνθυμούμεθα, καὶ ἄλλη σκηνὴ ἀστειοτάτη περὶ ὀρτύγων σαπρῶν καὶ δυσώδη ἀποπνεόντων ὀσμὴν, δυστυχῶς ὅμως οὐδ' εἷς στίχος ἐπέζησεν εἰς τὴν μνήμην μας.

Οὗτος λοιπὸν ὁ Γουζέλης μετέφρασε τὴν ἀναφορὰν τοῦ δόκτορος Κανέλλα· καὶ ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις ἐλογίσθη ἀτυχὴς, ὁ Ἰταλὸς ἔσπευσε νὰ ἐλεεινολογήσῃ τὸν ἐξελληνισθέντα ἐποποιὸν συμπολίτην του.

Ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1827. ἔτους, ὁ κλῆρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ μαχόμενος καὶ παρεδρεύων εἰς τὰ συμβούλια τοῦ Κράτους, ἀπένειμεν ἀξίας πολλοῦ λόγου ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα. Ζῶσιν εἰσέτι εἰς τὴν μνήμην ὅλων μας τὰ μακάρια ὀνόματα καὶ τοῦ πρωτοστάτου τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ τοῦ προσενεγκόντος ἑαυτὸν ἑκούσιον ὁλοκαύτωμα ἐν Μεσολογγίῳ ἐπισκόπου Ῥωγῶν, καὶ τοῦ ἡρωϊκῶς πεσόντος ἀρχιμανδρίτου Δικαίου, καὶ τοῦ ἡρωϊκωτέρου Διάκου τῆς Λεβαδείας, καὶ τοῦ Ἀνδρούσης Ἰωσὴφ, καὶ τῶν μυριάκις ἀράντων τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἀρχιερέων Μεθώνης Γρηγορίου, καὶ Ἄρτης Πορφυρίου, καὶ Παροναξίας Ἱεροθέου, καὶ Βρεσθένης Θεοδωρήτου, καὶ πολλῶν ἄλλων. Καὶ ὅμως πόσοι ἐξ αὐτῶν ἀπέθανον μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πατρίδος ἐξουθενημένοι καὶ λιμώττοντες, διότι, «Qui sert son pays sert souvent un ingrat!»

Εἰς τὸν τοιαῦτα λοιπὸν καὶ τοσαῦτα πράξαντα κλῆρον, ἡ συνέλευσις τῆς Τροιζῆνος ἀπηγόρευσε πᾶσαν μετοχὴν εἰς τὰ δημόσια, ἀνάρμοστον νομίσασα εἰς τοὺς στρατευομένους τῷ Χριστῷ νὰ ἐμπλέκωνται ταῖς πραγματείαις τοῦ βίου.

Ὁμολογοῦμεν τὴν βαθυτάτην ἡμῶν ἀμάθειαν περὶ τὴν θεολογίαν. Τολμηρὸν ἄρα ἤθελεν εἶσθαι τὸ νὰ ζητήσωμεν νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο λόγιον. Ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι ἡ κατὰ γράμμα αὐτοῦ ἐφαρμογὴ δύναται νὰ μᾶς ἀναδείξῃ ἄλλους Γρηγορίους Ζ., καὶ νὰ μᾶς φέρῃ ἕως τοῦ ν' ἀπαγορεύσωμεν καὶ αὐτὸν τὸν γάμον εἰς τοὺς ἱερεῖς.

Ἔχομεν ὅμως ἄλλην τινὰ ἀπορίαν·

Κατὰ τὰ σημερινὰ φιλελεύθερα πολιτεύματα, καὶ

μάλιστα τὰ ἐπιτρέποντα, ὡς τὸ τῆς Ἑλλάδος, τὴν σχεδὸν πάνδημον ψηφοφορίαν καὶ τὴν πανδημοτέραν ἐκλογὴν, καὶ τὰ καθιεροῦντα τὴν ἀρχὴν ὅτι πάντες οἱ πολῖται εἶναι δεκτοὶ εἰς τὰ δημόσια ὑπουργήματα. ἕκαστος παντοπώλης ἢ πλακουντοποιὸς μετέχει εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως τῶν δημοσίων. Διὰ τί ἆρα ἡ κλάσις ἡ ἐκπροσωποῦσα τὸ τιμιώτερον, τὸ ἱερώτερον τῶν ἀνθρωπίνων συμφερόντων, τὸ θεμελιοῦν πόλεις καὶ Κράτη, καὶ ἰσχὺν πάλιν ἔχον νὰ καταστρέψῃ αὐτὰ, τὸ συμφέρον, λέγομεν, τῆς θρησκείας, κηρύττεται ἀποσυναγωγος; Οἱ κληρικοὶ καλλιεργοῦσιν ἐπιστήμην ειδικὴν, καὶ μετέρχονται ἐπάγγελμα ἀνεξάρτητον, σχέσιν ἄπειρον ἔχον πρὸς τὰ ἐγκόσμια, καὶ σχέσιν σωτήριον. Ἀγνοοῦμεν λοιπὸν διὰ τί καὶ αὐτοὶ νὰ μὴ συμπράττωσι μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν δημοσίων;

Τοιαῦτα, φαίνεται, ἀνεπόλει κατὰ νοῦν καὶ εἷς τῶν κληρικῶν ἀντιπροσώπων τῆς συνελεύσεως, ὅτ' ἐγερθεὶς ἐν μέσῳ τῆς συζητήσεως, ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τοῦ ἐπικειμένου ἐξοστρακισμοῦ. Ἀλλὰ μόλις ἀνοίξας τὸ στόμα ἀνεφώνησεν· «Ἀκούσατε, Κύριοι,» καὶ ἔκλεισεν ἐκ νέου αὐτὸ, καὶ σταθεὶς ἐν βαθυτάτῃ σιωπῇ περιέφερεν ἀμηχάνως τὸ βλέμμα.

« Λέγετε, πάτερ, ἀνέκραξαν ἀνυπομόνως οἱ ἀντιπρόσωποι, λέγετε! »

Ἀλλ' ὁ σεβάσμιος πατὴρ ἀντὶ νὰ ῥητορεύσῃ,

« Ἐλησμόνησα, ἀπεκρίθη ἐπὶ τέλους, τί εἶχα νὰ σᾶς εἰπῶ,» καὶ ἐπεδόθη εἰς γέλωτα.

Καὶ ὡς δι' ἠλεκτρισμοῦ ὁ γέλως διεδόθη ἄκρατος εἰς πάντας, καὶ ἀντήχει τοσούτῳ βροντωδῶς ἀνὰ πᾶσαν τὴν συνέλευσιν, ὥστε ὁ πρόεδρος ἠναγκάσθη ν' ἀπολύσῃ τὴν συνεδρίασιν.

Τοιαύτης λήθης παραδείγματα δὲν εἶναι σπάνια. Τὸ 1833 ἢ 1834 ἔτος, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς, ὁ ἀρχαιότερος τῶν ἐν Ναυπλίῳ πρέσβεων, ἔμελλε νὰ προσφωνήσῃ, ἔν τινι ἑορτῇ, τὸν Βασιλέα· τὸ λογίδριόν του ἦτο συντομώτατον, καὶ τὸν ἠκούσαμεν πολλάκις ἐπαναλαβόντα αὐτὸ ἐκ στήθους. Ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν ἡ ἑορτὴ, ὁ διπλωμάτης, πλησιάσας τὸν Βασιλέα, οὐδὲ γρῦ κατώρθωσε νὰ προφέρῃ, διότι, ὡς μᾶς εἶπε μετὰ ταῦτα, εἶχε λησμονήσει τὴν ὥραν ἐκείνην ἐξ ὁλοκλήρου τὸ λογίδριον.

Ὁ Ἀλ. Δυμᾶς ἀναφέρει ὅμοιόν τι πολλῷ ἀστειότερον.

Κύριός τις ἔμελλε νὰ συνυπογράψῃ μετ' ἄλλων ἔγγραφόν τι ἢ συμβόλαιον· ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν ἡ ὥρα νὰ βάλῃ τὴν ὑπογραφήν του, ἐλησμόνησε αὐτό του τὸ ὄνομα. Θρόμβοι ἱδρῶτος ἔρρεον ἀπὸ τοῦ μετώπου τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου ἀνθρώπου εἰς μάτην ἀγωνιζομένου νὰ ἐνθυμηθῇ πῶς ὠνομάζετο. Ἔτρεχεν ἄνω κάτω, ἔτριβε τὸ μέτωπόν του, ἐφύσα, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του δὲν ἤρχετο εἰς τὴν μνήμην του. Καὶ ἐὰν κατὰ καλὴν τύχην δὲν τὸν ἐκάλει τις φίλος του κατ' ὄνομα, ὁ ταλαίπωρος ἤθελε καταισχυνθῇ ὁμολογῶν ὅτι δὲν ἐνθυμεῖτο πλέον πῶς ὠνομάζετο.

Ν. Δ.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ.

—o—

Ὁποῖον αἶσχος διὰ τοὺς ἀγνώμονας, βλέποντας ζῶα νὰ τοῖς δίδωσι τὸ παράδειγμα τῆς εὐγνωμοσύνης. Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀδυνατοῦντες νὰ περιμείνωσιν εἰς τὴν πόλιν των τὸν ἀναρίθμητον τοῦ Ξέρξου στρατὸν, ἐπεβιβάσθησαν εἰς πλοῖα διὰ ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς Σαλαμῖνα, γενικὴ θλῖψις κατεῖχε τὴν πόλιν, συμμερισθέντων καὶ αὐτῶν τῶν οἰκιακῶν ζώων τοῦ κοινοῦ πένθους. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ μὴ λυπηθῇ καὶ καμφθῇ εἰς οἶκτον βλέπων αὐτὰ ἀκολουθοῦντα μὲ ὠρυγὰς τοὺς ἐγκαταλιμπάνοντας αὐτὰ κυρίους των. Μεταξὺ δὲ ὅλων τούτων παρετηρεῖτο ὁ κύων τοῦ Ξανθίππου, τοῦ πατρὸς τοῦ Περικλέους, ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὸν ἀποχωρισμὸν, ἐῤῥίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ πλέων πλησίον τοῦ πλοίου τοῦ φέροντος τὸν κύριόν του, ἔφθασε μέχρι Σαλαμῖνος μ' ἐκλελυμένας δυνάμεις, καὶ ἐξέπνευσε παραχρῆμα ἐπὶ τῆς ὄχθης. Ἦτον δὲ γνωστὸν ἔτι ἐπὶ Πλουτάρχου τὸ μέρος ὅπου ἐτάφη, καὶ ὠνομάζετο *Κυνὸς τάφος*.

Ἐν Ῥώμῃ κατεδικάζοντο πολλάκις οἱ ἐγκληματίαι νὰ μάχωνται ἐν τῷ θεάτρῳ πρὸς τὰ θηρία. Ὑπῆρχε δέποτε μεταξὺ αὐτῶν ἄγριος λέων, οὗ τὸ τερατῶδες ἀνάστημα, οἱ φρικώδεις μηκυθμοὶ, ἡ κυματίζουσα χαίτη, οἱ σπινθηροβολοῦντες ὀφθαλμοὶ, ἐνέπνεον τρόμον συγχρόνως καὶ θαυμασμόν. Δυστυχής τις κατάδικος προχωρεῖ εἰς τὸ στάδιον, καὶ ἐμμανὲς τὸ θηρίον ὁρμᾷ κατὰ τοῦ θύματός του. Ἀλλ' αἴφνης ἵσταται, καὶ καταθέτον τὴν φυσικήν του ὑπερηφάνειαν, πλησιάζει αὐτὸν πρᾳηνῶς κινοῦν τὴν οὐράν, ὡς οἱ κῦνες θωπεύουσι τοὺς κυρίους των, καὶ λήχει τὰς χεῖρας καὶ κνήμας του. Τότε ὁ ἄνθρωπος, ἐκπλαγεὶς ἐκ τῶν τρόπων τοῦ θηρίου, συνῆλθεν, ἀνέλαβε τὰς αἰσθήσεις του, καὶ παρατηρήσας τὸν λέοντα, ἐῤῥίφθη πρὸς αὐτὸν, καὶ τὸν ἐθώπευε μετ' ἀμέτρου χαρᾶς, εἰς ἣν τὸ θηρίον ανταπεκρίνετο. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο συμβὰν ἐπλήρωσεν ἐκπλήξεως τὴν ὁμήγυριν, ἥτις ἐπευφημοῦσα ἐχειροκρότει. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ Καλιγόλας, παρὼν καὶ αὐτὸς, διέταξε νὰ τῷ παρουσιασθῇ ἀμέσως ὁ ἄνθρωπος, ὃν εὐσπλαγχνίσθη ὁ λέων, καὶ τὸν ἐρωτᾷ ποῖος ἦτον καὶ πῶς ἠδυνήθη νὰ πραΰνῃ τὸ τρομερὸν ζῶον; « Εἰμὶ αἰχμάλωτος, ἀπεκρίθη αὐτὸς, ὀνομάζομαι δ' Ἀνδροκλῆς. Καθ' ὃν χρόνον ὁ κύριός μου ἦτον ἀνθύπατος Ἀφρικῆς, ἐπειδὴ μὲ μετεχειρίζετο μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος καὶ ἀπανθρωπίας, ἐδραπέτευσα, καὶ διὰ νὰ ὑπεκφύγω τὰς ἐρεύνας του, ἐκρύβην εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, ἔχων ἀπόφασιν, ἐὰν δὲν εὕρισκον τὰ πρὸς ὕπαρξιν, νὰ ζητήσω τὸν προχειρότερον θάνατον. Διατρέχων τὴν φλέγουσαν ἄμμον τῆς ἐρήμου, ἐπὶ τοῦ μεγαλητέρου καύσωνος τῆς μεσημβρίας, εἶδα ἄντρον δροσερὸν, καὶ ἠθέλησα νὰ καταφύγω εἰς τὴν σκιάν του. Ἀλλὰ μόλις εἰσῆλθον, καὶ εἶδα εἰσερχόμενον κατόπιν μου αὐτὸν τοῦτον τὸν λέοντα, οὗ ἡ πρὸς ἐμὲ πραότης δικαίως σᾶς ἐξέπληξεν· ἐφώναζε δὲ κλαυθμηρῶς, καὶ ἐκ τῶν κραυγῶν του ἐννόησα ὅτι ἦτο πληγωμένος. Τὸ

ἄντρον τοῦτο ἦτον ἡ κατοικία του. Ἐκρύφθην δ' ἐγὼ εἰς τὸ σκοτεινότερον μέρος, τρέμων καὶ νομίζων ὅτι ἐπῆλθεν ἡ τελευταία τῆς ζωῆς μου στιγμή. Ἀλλ' ὁ λέων μὲ ἀνεκάλυψε καὶ μ' ἐπλησίασεν οὐχὶ ἀπειλῶν με, ἀλλ' ὡς ἐπικαλούμενος βοήθειαν, καὶ ὑψῶν νὰ μοὶ δείξῃ τὸν πάσχοντα πόδα του, εἰς ὃν εἶχε καρφωθῇ μεγάλη ἄκανθα. Ὁμολογῶ ὅτι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ᾐσθάνθην τινὰ οἶκτον πρὸς τὸ πάσχον καὶ ἐπικαλούμενόν με θηρίον, καὶ λησμονῶν τὸν κίνδυνον καὶ τὴν θέσιν μου, ἔλαβον ἐλαφρῶς τὴν ἄκανθαν, καὶ τὴν ἀπέσπασα εὐτυχῶς. Ἐνθαῤῥυνθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ὑπομονῆς μεθ' ἧς ὑπέφερε τὴν ἐγχείρισιν, ἐπίεσα τὰς σάρκας διὰ νὰ ἐξέλθῃ τὸ πύον, εκαθάρισα τὴν πληγὴν ὅσον ἐδυνάμην, και τὴν παρεσκεύασα ὥστε νὰ συνουλωθῇ. Ὁ λέων ἐλαφρυνθεὶς ἀπὸ τοὺς πόνους ἐκοιμήθη, ἀφίνων τὸν πόδα του μεταξὺ τῶν χειρῶν μου. Ἔκτοτε δ' ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἔζησα μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ ἄντρῳ, σύνοικος καὶ συνδαιτυμών του· διότι αὐτὸς ἀπερχόμενος εἰς τὴν θήραν μοὶ ἔφερε τακτικῶς τεμάχια τῶν ζώων ὅσα συνελάμβανεν ἢ ἐφόνευεν· ἐγὼ δ' ἐν στερήσει πυρὸς, ἐξέθετον τὸ κρέας τοῦτο εἰς τὸν ἥλιον διὰ νὰ τὸ μαλάξω. Ἀλλὰ τέλος ἀπέκαμον ἀπὸ βίον τοσοῦτον ἄγριον, καὶ καθ' ἣν ὥραν ὁ λέων ἐξῆλθεν εἰς θήραν, ἀπεμακρύνθην τοῦ ἄντρου. Μετὰ τριῶν ὅμως μόλις ἡμερῶν ὁδοιπορίαν, ἀνεγνωρίσθην ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ἐκρατήθην ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀπήχθην ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν εἰς Ῥώμην, ὅπου παρεδόθην εἰς τὸν κύριόν μου, αὐτὸς δὲ μὲ κατεδίκασεν εἰς θάνατον. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ λέων, ἴσως ἐξελθὼν εἰς ἀναζήτησίν μου, συνελήφθη καὶ αὐτὸς μετ' οὐ πολὺ, καὶ ἰδοὺ πῶς ἤδη ἀναγνωρίζων με, μὲ ανταμείβει διὰ τὴν ἐγχείρισιν καὶ τὴν θεραπείαν μου.» Τὸ διήγημα τοῦτο ἐγνώσθη ἐν τῷ ἅμα εἰς τὴν ὁμήγυριν, ζητήσασαν μεγάλαις φωναῖς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ εὐτυχοῦς Ἀνδροκλέους. Ὁ δὲ Καλιγόλας, αἰσχυνθεὶς νὰ φανῇ ἀπανθρωπότερος τοῦ θηρίου τῶν Λιβυκῶν ἐρήμων, τῷ ἀπένειμεν ἀμφοτέρας, δωρησάμενος αὐτῷ καὶ τὸν λέοντα, ὃν ὁ Ἀνδροκλῆς περιέφερεν εἰς τὴν πόλιν διὰ ῥυτῆρος, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἔῤῥιπτον αὐτῷ κέρματα, καὶ ἐστεφάνουν τὸν λέοντα μὲ ἄνθη, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· «Ἰδοὺ ὁ λέων ὅστις ἐφιλοξένησεν ἄνθρωπον. Ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἰάτρευσε λέοντα.»

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΠΟΥΔΗΣ.

—o—

Πολλοὶ φρονοῦσιν, ὅτι ἡ εἰς σπουδὴν ἐνασχόλησις εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἀπαλὴν ἡλικίαν· καὶ ἂν παιδίον θαυμάζηται ἕνεκα ἐξόχων πλεονεκτημάτων κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας του ἔτη, θεωροῦσιν αὐτὸ ὡς φαινόμενον, ὡς παίγνιον τῆς φύσεως ἀρεσκομένης νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν ἰδιότροπον δύναμίν της. Καὶ ὅμως τὰ θαύματα ταῦτα δὲν εἶναι ὅσῳ νομίζονται σπάνια, καὶ ἵνα ἐξαλείψωμεν τὴν πρόληψιν ταύτην, ἀρκούμεθα ν' ἀναφέρωμεν περιληπτικῶς περί τινων διασήμων συγγραφέων, οἵτινες ἐδοξάσθησαν πρὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των.

Ὁ Εὔπολις, ἀρχαῖος κωμῳδὸς, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Πρὸ τοῦ δεκάτου δ' ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας του συνέθηκε δεκαεπτὰ κωμῳδίας, αἵτινες ἐδιδάχθησαν εἰς τὸ θέατρον, ἐπευφημούντων τῶν Ἀθηναίων· καὶ ὁ Σουΐδας προσθέτει, ὅτι ἐκ τῶν κωμῳδιῶν τούτων ἑπτὰ καὶ ἐστεφανώθησαν.

Ὁ Κικέρων, ἄγων τὸ δωδέκατον ἢ δέκατον τρίτον ἔτος, συνέθηκε πραγματείαν περὶ Ῥητορικῆς, διαιρέσας αὐτὴν εἰς δύω βιβλία.

Πλίνιος ὁ νεώτερος μόλις ἦγε τὸ δέκατον ἕκτον τῆς ἡλικίας του ἔτος, ὅταν συνέθηκε τραγῳδίαν Ἑλληνικὴν, μεθ' ἣν εἵποντο πολλὰ ἐλεγεῖα καὶ αναρίθμητα ἐπιγράμματα, ἐπευφημηθέντα ὑπὸ τῶν εἰδότων.

Ἐξ ἀπαλῆς ἡλικίας ὁ Ὠριγένης ὑπῆρξε μέγας ἀνὴρ, λέγει ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος. Κατὰ δὲ τὸ δέκατον ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας του συνέστησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σχολεῖον φιλολογικὸν, μετά τινας δὲ μῆνας ὁ Ἐπίσκοπος Δημήτριος, πληροφορηθεὶς περὶ τῶν σπανίων προτερημάτων του καὶ τῆς βαθείας παιδείας του εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, ἐπέτρεψεν εἰν αὐτὸν τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν τῆς πόλεως ὡς θεολόγον καὶ καθηγητὴν τῶν Ἁγίων Γραφῶν.

Ἰωάννης ὁ Μύρσιος διεκρίθη ἐξ ἁπαλωτάτης ἡλικίας εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γλωσσῶν καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας. Κατὰ δὲ τὸ δωδέκατον ἔτος συνέθηκεν ὁμιλίας καὶ δημηγορίας, θαυμασθείσας ὑπὸ τῶν εἰδημόνων. Κατὰ τὸ δέκατον τρίτον ἐξέδωκε συλλογὴν Ἑλληνικῶν στίχων, οἵτινες ἦσαν καρπὸς τοῦ γονίμου καὶ πρωΐμου ποιητικοῦ του οἴστρου. Κατὰ τὸ δέκατον ἕκτον ἐσχολίασε τὸν Λυκόφρονα, τουτέστι τὸν ἀσαφέστερον καὶ δυσκαταληπτότερον τῶν Ἑλλήνων Συγγραφέων. Τέλος δ' εἰς τὸ δέκατον ἕβδομον ἠσχολήθη ἐπὶ τῶν Εἰδυλλίων τοῦ Θεοκρίτου, καὶ κατώρθωσεν ἐπιτυχεστάτας ἀνακαλύψεις, αἵτινες διέφυγον τὴν σπουδὴν τοῦ Ἐῤῥίκου Στεφάνου, τοῦ Ἰσαὰκ Κασαυβόνου καὶ Ἰωσὴφ τοῦ Σκαλιγέρου, προηγηθέντων αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ στάδιον.

Φουρτούνιος ὁ Λισέτης, γεννηθεὶς πρὸ τοῦ ἕκτου μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐγγυμοσύνης τῆς μητρός του, φαίνεται ὡς φυσιολογική τις παραδοξία, ὑποχρεοῦσα ἡμᾶς ν' ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι πᾶν τὸ δοκοῦν ἀπίστευτον δὲν εἶναι δι' αὐτὸ ψευδὲς, καὶ ὅτι ἡ πιθανότης δὲν εἶναι πάντοτε κατηγορούμενον τῆς ἀληθείας. Ὁ Λισέτης, γεννηθεὶς, δὲν ἦτο μεγαλήτερος τῆς παλάμης. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ, δόκιμος ἰατρὸς, ἐξετάσας αὐτὸν, τὸν ἔφερε νὰ τὸν δείξῃ εἰς τοὺς συναδέλφους του, οἵτινες παρετήρησαν ὅτι δὲν εἶχεν ἔλλειψίν τινα οὐσιώδη ὥστε νὰ μὴ ζήσῃ, καὶ ὁ πατήρ του, ὅπως ἐπιδείξῃ τὴν ἐμπειρίαν του περὶ τὰ μυστήρια τῆς τέχνης του, ἐπεχείρησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τῆς φύσεως, ἐπιτηδευόμενος τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀτυχοῦς παιδίου ὡς ἐν Αἰγύπτῳ φέρ' εἰπεῖν προκαλοῦσι τεχνητῶς τῶν ὀρνιθίων τὴν βλάστησιν. Περιετείλιξε λοιπὸν τὸν υἱόν

του εἰς βάμβακα καὶ τὸν ἔβαλεν εἰς κλίβανον, ὅπου διὰ τοῦ θερμομέτρου διετήρει ἀκριβῶς τὸν βαθμὸν τῆς θερμότητος ὃν ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδίου. Οὕτω τὸ θνησιγενὲς τοῦτο βρέφος ἔζησε, καὶ ἔζησεν εἰκοσιτέσσαρα ἔτη, καθ' ἃ συνέθηκεν ὀγδοήκοντα συγγράμματα διαφόρου ὕλης. ταῦτα δ' ἦσαν καρπὸς ἐνδελεχοῦς ἀναγνώσεως καὶ παιδείας ἀποκτηθείσης δι' ἐκτάκτων ἐνασχολήσεων. Ἀλλ' ἄνθρωπος μὴ ἔχων τὸν νοῦν τοῦ πατρὸς τοῦ Λισέτη, ἤθελε ἀποτρέψει βεβαίως μετ' αὐστηρότητος ἀπὸ πᾶσαν σπουδὴν παιδίον ἀνατραφὲν διὰ τῆς τέχνης, φοβούμενος μήπως ἡ ἐνασχόλησις τοῦ πνεύματος, καταστρέψῃ τὴν ὑγείαν καὶ τὰς δυνάμεις σώματος, ὅπερ ἐκ φύσεως ἐπλάσθη τόσον ἀκροσφαλές. Ὁ πατὴρ ὅμως αὐτοῦ ἠκολούθησεν ὑψηλοτέρας θεωρίας, καὶ δίδων εἰς τὸν υἱόν του τὸ ὄνομα τοῦ *Εὐτυχοῦς*, διὰ νὰ μὴ ἐκλείψῃ ἡ μνήμη τοῦ κατὰ τὴν γέννησίν του συμβεβηκότος, κατέστη αὐτὸς οὗτος ὁ διδάσκαλός του, μορφώσας αὐτὸν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν Ὡραίων Τεχνῶν καὶ τῆς Φιλοσοφίας. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ὡς αὐτὸς εἰς τὴν ἀνατροφήν του· οὐδεὶς ἐγίνωσκε τὰς ἰδιότητας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τοῦ παιδίου, ὡς τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὅστις ἦν κατὰ διπλοῦν λόγον ὁ δεύτερος δημιουργὸς τῆς ζωῆς του, καὶ ὁ μόνος κυβερνήτης τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, ὥστε συνενῶν εὐτυχῶς τὸ πατρικὸν φίλτρον μὲ τὴν ἰατρικὴν πεῖραν καὶ μετὰ τῆς διδασκαλικῆς ἐπιτηδειότητος κατώρθωσε καὶ ἐπέσπευσε τοῦ υἱοῦ του τὰς ἐκτάκτους προόδους, καὶ μετὰ ταῦτα ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς Βολώνην διὰ νὰ τελειοποιηθῇ ὑπὸ δύω διασήμων καθηγητῶν τοῦ καιροῦ του. Ὁ Λισέτης μετ' οὐ πολὺ γενόμενος ἐγκρατὴς τῶν ἐπιστημῶν, ἰδίως δὲ τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Ἰατρικῆς, ἐξέδωκε κατὰ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του πραγματείαν πολλοῦ λόγου ἀξίαν περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς ἀνθρωπίνου ψυχῆς, θεωρηθεῖσαν ὡς ἔργον ἄξιον ὡριμωτέρας διανοίας.

Ἰωάννης Φ. Βαρατιέρος ἐγεννήθη τῇ 19 Ἰανουαρίου 1781 εἰς Σχοβάχ (Schwobach). Ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ὡμίλει ἐντελῶς τὰ Λατινικά, Γαλλικὰ καὶ Γερμανικά. Κατὰ δὲ τὸ ἕκτον ἔτος κατεῖχε κατὰ βάθος τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μεταξὺ δὲ τοῦ ἐννάτου καὶ δεκάτου τόσον καλῶς τὴν Ἑβραϊκήν, ὥστε συνέγραφεν εἰς τὸν πεζὸν λόγον καὶ εἰς τὴν ποίησιν, καὶ μετέφρασεν ἄνευ δυσκολίας τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον τῆς Γραφῆς εἰς τὴν Λατινικὴν καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἀνέγνωσε τότε, κατὰ τὸ 1730 τὴν μεγάλην ῥαββινικὴν βίβλον, καὶ ἐξέδωκε σύνοψιν ἀκριβῆ αὐτῆς, περιεχομένην εἰς τὸν εἰκοστὸν ἕκτον τόμον τῆς Γερμανικῆς βιβλιοθήκης. Ἤρχισε δὲ τὸ ἀκόλουθον ἔτος τὴν μετάφρασιν τοῦ ὁδοιπορικοῦ βιβλίου τοῦ ῥαββίνου Βενιαμὶν (τοῦ Τυδελίου), εἰς ἣν προσέθηκε σημειώσεις, ἀποτελούσας δεύτερον τόμον, ὅστις ἐτυπώθη μετὰ δύο ἔτη εἰς Ἀμστελόδαμον. Ὁ νέος οὗτος, ἀφοῦ ἀνέγνωσε καὶ ἐσπούδασε πολλὰ Ἑβραϊκὰ βιβλία, ἐδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Πατέρων καὶ τῶν κανόνων τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων. Ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά, πρὸ πάντων δὲ τὴν ἀστρονομίαν εἰς Ἅλλην, καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Λουδοβικείου καταστήματος τῷ προσέφερε δωρεὰν τὴν θέσιν τοῦ ἀρχιτέχνου. Ὁ Βαρατιέρος, παραδεχθεὶς τὴν πρότασιν, συνέθηκεν ἀμέσως δεκατέσσαρας θέσεις ἐνώπιον καθηγητῶν, τὰς ἐτύπωσε τὴν αὐτὴν νύκτα, καὶ τὴν ἐπαύριον ὑπεστήριξεν αὐτάς μετ' ἐκτάκτου ἐπιτυχίας. Μετὰ τοῦτο δὲ μετέβη εἰς Βερολῖνον, ὅπου τὸν ὑπεδέχθη εὐμενέστατα ὁ Βασιλεύς, καὶ καθ' ἑκάστην τὸν ἐκάλει εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἅπαντες δ' ἐπεθύμουν νὰ ἰδῶσιν αὐτόν, καὶ ἡ βασιλικὴ ἑταιρία τὸν ἐδέχθη ἐπισήμως μεταξὺ τῶν μελῶν της. Ἡ Βασίλισσα ἔλαβε τὴν εἰκόνα του, καὶ ἀνήρτησεν αὐτὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅλη δ' ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τὸν ἐπλήρωσε τιμῶν καὶ δώρων. Παρεκίνησε δὲ θερμῶς ὁ βασιλεὺς τὸν πατέρα του, νὰ τὸν ὑποχρεώσῃ νὰ σπουδάσῃ τὴν νομικήν, καὶ πρὸ πάντων τὸ δημόσιον δίκαιον, εὐελπίζων αὐτὸν ὅτι ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ὑψηλοτέραν περιωπήν. Καὶ τῷ ὄντι ὁ νέος παρεδόθη ὅλως ἐκ νέου εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς, τῆς ἀρχαιολογίας καὶ εἰς ὅλων τῶν κλάδων τῆς ἀρχαίας καὶ νέας ἱστορίας, ἀλλ' ἕνεκα τῶν πολλῶν κόπων ἐξησθένησεν ἡ ὑγεία του τῷ 1739, καὶ τῷ 1740, εἰς ἡλικίαν δεκαοκτὼ ἐτῶν, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν. Τὸ σύγγραμμα εἰς ὃ ἐνησχολεῖτο τότε, καὶ δι' ὃ εἶχε συλλέξει πολλὴν ὕλην, ἦτον ἔρευναι ἐπὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ διισχυρίζετο ὅτι εὗρε βεβαίαν ὁδὸν δι' ἧς ἤθελε φωτίσει τὴν ἱστορίαν τοῦ περιφήμου τούτου λαοῦ. Τόσῳ δὲ θαυμαστότερον εἶναι ὅτι ὁ σοφὸς οὗτος νέος συνέγραψε τόσα συγγράμματα καὶ ἀπέκτησε τόσον εὐρεῖαν παιδείαν, ὅσῳ τὸν ἥμισυν χρόνον τῆς ζωῆς του ἐκοιμᾶτο, μένων εἰς τὴν κλίνην μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους δώδεκα ὥρας, ἀπὸ δὲ τοῦ δεκάτου δέκα ὥρας μέχρι τῆς ἀποβιώσεώς του.

Τὸ παράδειγμα τοῦτο, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ μνημονευθέντα ἀνωτέρω, δύνανται νὰ μᾶς πείσωσι μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ νεότης ἢ ἡ παιδικὴ ἡλικία εἶναι εὔθετος πρὸς πρόοδον, ὅταν ἀσχολῆται εὐμεθόδως εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς γεννήσεώς μας ἡ ψυχή μας εἶναι ἐπιδεκτικὴ τῶν ὑψηλοτέρων ἐνασχολήσεων, ἀλλὰ δεῖται ὀργάνων διὰ ν' ἀναδειχθῇ.

Κ. Σ. Κ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΟΣΟΥ
ΤΩΝ
ΚΑΥΛΩΝ ΤΟΥ ΣΙΤΟΥ.

Ἀπὸ τινος γίνεται λόγος πολὺς περί τινος νόσου προσβαλούσης τὸν καυλὸν ἢ τὸν κάλαμον τοῦ σίτου.

Τὸ καθ᾽ ἡμᾶς, ἀγνοοῦμεν εἰσέτι ἐὰν ἡ νόσος αὕτη ἐνσκήπτη σήμερον πρώτην φορὰν εἰς τοὺς ἀγροὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ᾽ ἐν τῇ Εὐρώπῃ δὲν εἶναι νεοφανής. Ἐὰν δὲ μέχρι τῆς σήμερον δὲν εὑρέθησαν τρόποι ἱκανοὶ νὰ προλάβωσιν ὁλοσχερῶς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς, ἢ ἀναπτυχθεῖσαν νὰ τὴν θεραπεύσωσιν, ἐγένοντο ὅμως πολλαὶ πολύτιμοι παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας, βαλόντες εἰς πρᾶξιν οἱ γεωργοί, ἴδον εὐδοκιμοῦντας τοὺς ἀγῶνάς των. Τοιαύτας παρατηρήσεις περιέχει καὶ ἡ ἑπομένη ἐπιστολὴ τὴν ὁποίαν, ἐρανιζόμενοι παρὰ συγγράμματος γεωργικοῦ ἐκδιδομένου ἐν Γαλλίᾳ, σπεύδομεν νὰ δημοσιεύσωμεν πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἀγροκόμων τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν συγχρόνως πρὸς αὐτοὺς ὅτι, παρὰ τὰ μέτρα ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης προνοίας, πολλάκις ἡ μεταβολὴ τῆς ἀτμοσφαίρας, ἢ ἄλλαι τινὲς μετεωρολογικαὶ περιστάσεις ἤρκεσαν μόναι νὰ ἐπιφέρωσι τὴν θεραπείαν.

Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή, γραφεῖσα ὑπὸ γνωστοῦ τινος ἀγρονόμου·

« . . . . Ἡ νόσος ἡ προσβάλλουσα τὸν καυλὸν τοῦ σίτου δὲν εἶναι καινοφανὴς εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου· ἐξ ἐναντίας γνωρίζεται ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων, καὶ καθ᾽ ἕκαστον ἔτος ἐνσκήπτει εἴς τινας ἀγρούς. Τὸ 1851. μάλιστα ἐξετάθη πολὺ πλειότερον τοῦ συνήθους, ἀναπτυχθεῖσα βεβαίως ἐξ αἰτίας τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας.

« Τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἡ νόσος αὕτη ἠρήμωσε καὶ τοὺς ἰδίους μου ἀγρούς, ἂν καὶ εἶχον προνοήσει πολλὰ κατ᾽ αὐτῆς. Εἷς ἀγρός μου ὅστις ἔπρεπε ν᾽ ἀποφέρῃ ἑξήκοντα ἑκατόλιτρα σίτου, ἀπέφερε μόνον τριακονταέξ. Καὶ ἄλλοι μου ἀγροὶ ἔπαθον ὡσαύτως, καθὼς καὶ πολλῶν γειτόνων μου κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον.

« Ἡ νόσος αὕτη εἶναι τοσούτῳ γνωστὴ ἐνταῦθα, ὥστε οἱ χωρικοὶ τὴν διακρίνουσι καὶ δι᾽ ὀνόματος χαρακτηριστικωτάτου, λέγοντες ὅτι ὁ σῖτος *χωλαίνει* ἢ εἶναι *γαιδοσκελής*.

« Ἀγνοῶ ἐὰν εὑρεθῇ θεραπεία βραδύτερον· ἀλλ᾽ ἐν τοσούτῳ σὲ κοινοποιῶ τὰς παρατηρήσεις αἵτινες ἐγένοντο ἐνταῦθα ὅπου ἡ ἀσθένεια, ὡς προεῖπον, εἶναι ἀρχαιοτάτη, σὲ προσθέτω δὲ καὶ τὰ προφυλακτικὰ μέσα τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα.

« Τὰ μέσα ταῦτα εἶναι ἁπλούστατα, ἂν καὶ ἐνίοτε ὀχληρά. Κατ᾽ αὐτά, πρέπει ν᾽ ἀποφεύγωμεν τὴν σπορὰν τοῦ σίτου εἰς ἀγροὺς ὅπου ἐγένετο πρὸ μικροῦ συγκομιδὴ ἄλλων τινῶν καρπῶν, διότι αὐτοὶ γεννῶσι τὴν προκειμένην νόσον. Πιθανώτατον ἄρα νὰ εὑρεθῇ ἡ θεραπεία, ἐὰν ὁρισθῶσιν ἐσκεμμένως τὰ εἴδη τῶν καρπῶν ἅτινα πρέπει νὰ σπείρωνται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀγρῶν τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο.

« Ποτὲ οὔτε ἴδον οὔτε ἤκουσα νὰ λέγεται ὅτι σῖτος σπαρεὶς μετὰ συγκομιδὴν ἀραβοσίτου ἢ κυάμων προσεβλήθη ἀπὸ τὴν νόσον ταύτην. Ἐνῷ ὅταν σπαρῇ μετὰ τὴν συγκομιδὴν παντὸς ἄλλου δημητριακοῦ καρποῦ ἢ καὶ τριφύλλου ἐρυθροῦ, ἡ νόσος εἶναι σχεδὸν ἀναπόφευκτος. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἐνίοτε, εἰ καὶ μετριώτερον, ὁπόταν ἡ σπορὰ γίνεται μετὰ τὴν συγκομιδὴν ἀράκου ἢ λαθούρων, ἐὰν μάλιστα αὐτὰ περιέχωσι καὶ φυτὰ ἀγρωστώδη. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ἄφθονον λίπασμα εἶναι πολλάκις αποτελεσματικώτατον, ἢ καὶ ἂν δὲν ἐξαλείψῃ τὸ κακόν, τὸ ἐξασθενεῖ. Ἡ παρατήρησις αὕτη ὀφείλεται ἰδίως εἰς ἐμέ.

« Ὅτε ἀνέλαβον μόνος τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κτημάτων μου, εὗρον ὅτι τὸ ἐρυθρὸν τρίφυλλον δὲν ἐκαλλιεργεῖτο διόλου ἐξ αἰτίας τοῦ ἀτοπήματος τὸ ὁποῖον προανέφερον· δὲν ἐφαίνετο οὐδὲ ἴχνος αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐστερούμην νομῶν, διότι ἡ γῆ, κατασταθεῖσα ἤδη λεπτή, προσεβάλλετο ὑπὸ ἀνέμων σφοδρῶν, ἐνῷ τὸ κλῖμα εἶναι ξηρὸν καὶ ἄστατον, ἀπεφάσισα νὰ σπείρω ἐρυθρὸν τρίφυλλον. Οἱ χωρικοί μου, καταπτοηθέντες, προεῖπον ὅτι δυστυχεστάτη ἔμελλε ν᾽ ἀποβῇ ἡ συγκομιδὴ τοῦ σίτου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐγὼ συνεμεριζόμην τοὺς φόβους των, συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ λιπάνω ἐν ἀφθονίᾳ τὴν γῆν. Καὶ τῳόντι, διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐπρολήφθη ἡ νόσος. Ἓν ἔτος μάλιστα ἡ συγκομιδὴ ἑνὸς ἀγροῦ μου, καλλιεργηθέντος ὡς ἀνωτέρω, ὑπῆρξε πλουσιωτέρα. Ἀλλὰ τὰ ἔτη ἐπέρχονται τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, χωρὶς καὶ ὅμως νὰ ὁμοιάζωσιν· ἀποτυχὼν δὶς ἐν τῷ διαστήματι ἐννέα ἐτῶν, ἀπεφάσισα νὰ βάλλω τοῦ λοιποῦ μεταξὺ τῆς συγκομιδῆς τοῦ τριφύλλου καὶ τῆς σπορᾶς τοῦ σίτου ἀγριοκράμβην.

« Ἰδοὺ αἱ παρατηρήσεις μου περὶ τῆς νόσου αὐτῆς ἥτις ἴσως φαίνεται νέα, διότι ἄλλοτε, ὀλιγώτερον φροντίζοντες περὶ τῆς γεωργίας οἱ ἄνθρωποι, δὲν ἐπέστησαν τὴν προσοχήν των εἰς αὐτήν. Ἐνόμιζον ἴσως ὅτι ὁ πλαγιασμὸς τῶν καλάμων τοῦ σίτου ἐγίνετο ἐξ αἰτίας τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἀνέμου. Ἀλλὰ τὸ 1851 ἡ νόσος ἀνεπτύχθη ὑπέρποτε, καὶ τότε μόνον οἱ γεωπόνοι ἤρχισαν νὰ παρατηρῶσι προσεκτικώτερον.

« Τίς οἶδεν ἐὰν αἱ περὶ τῆς νόσου ταύτης ἐνεστῶσαι καὶ μέλλουσαι παρατηρήσεις δὲν λύσωσι τὸ πρόβλημα τοῦτο τὸ ὁποῖον ἐπασχολεῖ τοὺς γεωργούς; διὰ τί, δηλαδή, εἰς τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν, καὶ πολλάκις εἰς τὸν αὐτὸν ἀγρόν, ἄλλοι μὲν καυλοὶ σίτου νὰ εἶναι πλαγιασμένοι, ἄλλοι δὲ νὰ ἵστανται ὄρθιοι, ἂν καὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἐπιῤῥοήν;»

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΑΙΣΑΡΩΝ.

—o—

Ὅτι ἡ καταγωγὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Καίσαρος, λέγει ὁ Οὐόσσιος, μετὰ πολλῆς εὐλαβείας ὑπὸ πολλῶν διεξηρευνημένη, πρέπει νὰ ἀναζητῆται ἐν τῇ τῶν Φοινίκων ἢ ἐν τῇ κατὰ Μαύρους γλώσσῃ, εἶναι ἤδη πρᾶγμα τοσοῦτον ὁμολογούμενον, ὥστε μόλις εὑρίσκεταί τις τὴν σήμερον, τὴν ἐλαχίστην περὶ τούτου ἔχων ἀμφιβολίαν. Τούτου ἕνεκα νομίζομεν πάντη

περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι ἐπλανήθησαν ὅ,τε Φαῖστος καὶ ἕτεροι, διατεινάμενοι, οἱ μὲν, ὅτι τὸ ὄνομα παράγεται ἀπὸ τὴν *ὑστέραν* τῆς μητρὸς τοῦ Καίσαρος *κοπεῖσαν*, [ὅπερ λατινιστὶ λέγεσαι *καίσα* ἐκ τοῦ *καίδω* caedo, κόπτω]· ὁ δὲ ἀπὸ τὴν λέξιν *καισάριες*, σημαίνουσαν λατινιστὶ τὴν κόμην. Τούτων τὴν πίστιν καὶ μόνη τῶν νομισμάτων τοῦ Καίσαρος ἡ μαρτυρία ἐκμηδενίζει, διοτι ἐπ' αὐτῶν φαίνεται ἐντετυπωμένη εἰκὼν ἐλέφαντος· οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἡ τοῦ Σερουΐου καὶ Σπαρτανοῦ μαρτυρία, διαῤῥήδην ἀναφερόντων, ὅτι ἡ λέξις *Καῖσαρ* ἐν τῇ Φοινικῇ καὶ τῇ τῶν Μαύρων διαλέκτῳ σημαίνει *ἐλέφας*. Οὐκ ὀλίγους ὅμως ἐβασάνισεν ἡ ἀπορία αὕτη· πῶς δηλονότι ἡ λέξις αὕτη *Καῖσαρ* νὰ μὴ ἀπαντᾶται μήτε εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν μήτε εἰς τὰς συγγενεῖς αὐτῇ ἐπιλοίπους γλώσσας. Ἐπειδὴ παρ' Ἑβραίοις μὲν ὁ ἐλέφας ὠνομάζετο *πίϊλ*, ὡς ἀποφαίνονται οἱ εἰδήμονες τῆς γλώσσης ταύτης· παρὰ δὲ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπῆρχεν ἐν μεγίστῃ χρήσει ἡ λέξις *μπάῤῥος* [barrus], σημαίνουσα τὸν ἐλέφαντα, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν συγγραφέων, ὠνοματοποιημένη ἐκ τῆς φωνῆς, ἣν ἐκβάλλει τὸ θηρίον τοῦτο. Ἀλλὰ οὐδέτερον τούτων, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ μᾶς βοηθήσῃ τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Οἱ Ἄραβες ἔχουσι τὴν λέξιν *κισαριὲ*, σημαίνουσαν μέγας· ἀλλὰ, τὸ καθ' ἡμᾶς, δὲν πρέπει νὰ ἀναζητῆται εἰς τὴν κατ' Ἀραβίας φωνὴν ἡ καταγωγὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Καισαρείου. Πρῶτος ὁ Κασωβὼν ἐν ταῖς εἰς Σουητώνιον αὐτοῦ σημειώσεσιν, ἐξέθετο τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἐλέφας ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς Χαλδαϊκῆς λέξεως *κέσερα*, σημαινούσης θυρεὸς [εἶδος ἐπιμήκους ἀσπίδος], ἅτε καὶ αὐτὸς θυρεός τις καὶ πρόβλημα τῶν ταγμάτων. Ἡ παραγωγικὴ ὅμως αὕτη σχέσις φαίνεται ὀλίγον βεβιασμένη καὶ πόῤῥωθεν πάνυ ἐζητημένη. Ἴσως δὲν ἤθελεν εἶναι ἄλογος ἡ ὑπόθεσις, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ὅτε τὸ πρῶτον ἴδον τὸ θηρίον τοῦτο, ἀγνοοῦντες τὸ ὄνομά του ὠνόμασαν τὸ ζῶον *κάσσορ* (cassor), *εἶδος βοὸς*, καθ' ἃ εἶπον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ *Λούκας* βόας. Τοῦτο δὲ, διότι, ὡς γνωρίζομεν, ὑπάρχει σύνηθες εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ δίδωσιν εἰς τὰ πράγματα τὰς ὅσον ἔνεστι γνωστοτάτας ὀνομασίας. Οὕτως ὁ Πλίνιος ὀνομάζει τὸν λέοντα *ἄρκτον Νομαδικὴν* [ursum Numidicum]· ὡσαύτως δὲ καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Καίσαρι ὁ *βίσων*, *βοῦς ἐλάφῳ ὁμοιόσχημος* καλεῖται. Καὶ τοῦτο, διότι ἐκ τῶν συνηθεστέρων ζώων μέγιστοι εἶναι οἱ βόες. Δὲν λέγομεν ὅτι ὁ ἐλέφας παράγεται παρὰ τὸ *ἔλεφ*, τὸ ὁποῖον παρ' Ἑβραίοις σημαίνει βοῦν (1). Διότι ἄτοπον βεβαίως ἔπραξεν ὁ μέγας Κασωβὼν παραβαλὼν τὴν λέξιν ἀφ' ἑτέραν Ἑβραϊκὴν λέξιν κατὰ μετάθεσιν γραμμάτων. Ἄλλως, ἂν τοῦτο δὲν ἀρέσκῃ, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ ὄνομα *καῖσαρ*, παρήχθη ἀπὸ τὴν Ἑβραϊκὴν λέξιν *κάτσορ*, ὡς ἤθελον εἴπῃ οἱ θνητοὶ, θαυμάσαντες τὸ μέγεθος τοῦ ἐλέφαντος, ὅτι ὁμοιάζει μὲ κρημνὸν ἢ λόφον· διότι τὸ *τσὸρ* σημαίνει ὑψηλὸν τόπον, καθ' ἃ καὶ τὸ *μάτσορ* σημαίνει *περιτείχισιν*, *προμαχῶνα*. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ Ἰσίδωρος λέγει, ὅτι ὁ ἐλέφας ὠνομάσθη οὕτω παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἔχων ὄρους (*λόφου*) μέγεθος. Ἕκαστος δ' ἐννοεῖ πόσον κενὸν εἶναι τὸ πλάσμα τοῦτο, καθὼς καὶ πολλὰ συχνάκις ἄλλα τοῦ Ἰσιδώρου. Ὁπωσδήποτε δὲ καὶ ἂν ἔχῃ τὰ περὶ τούτου, ἡμεῖς καθόλου νομίζομεν, ὅτι ἡ λέξις *Καῖσαρ* ἐσήμαινε παρὰ τοῖς Ἄφροις τὸν ἐλέφαντα. Τοῦτο φαίνεται σημαίνουσα ἡ Ἑβραϊκὴ λέξις *κέσερα*, δι' ἧς δηλοῦσι τὸν θυρεὸν, οὐχὶ πανταδήποτε, ἀλλὰ, ὡς εἰκάζομεν, τὸν ἐξ ἐλεφαντίνου μόνον δέρματος κατεσκευασμένον. Καὶ οἱ Λατῖνοι εἶπον *κέτραν*, ἀλλ' εἰς πολλῷ πλατυτέραν σημασίαν ἐκ τῆς κυρίας ἐννοίας εἰς ἀλλοτρίας σχεδὸν τὰς λέξεις ἐκτρέποντες. Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ λέξις *κέστρα* τὸ πρῶτον ἐσήμαινε *δέρμα ἐλέφαντος*· ὕστερον, ὡς ἁρμοδίου ὄντος αὐτοῦ πρὸς θυρεοποιΐαν, ἐκλαμβανόμενον καὶ ἀντ' αὐτοῦ τοῦ θυρεοῦ, τῆς ἀσπίδος. Οὕτω καὶ ὁ Εὐριπίδης τὴν ἀσπίδα, ἐξ ἰτέας παρὰ τοῖς ἀρχαιοτάτοις Ἕλλησι κατασκευαζομένην, ὀνομάζει δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ ὀνόματος, *ἰτέαν*.

« Κρεὼν γέτ' οὐνθὲν δ' ἰτέαν (δηλ. θυρεὸν, ἀσπίδα)
λαβὼν χερί. »

Οὕτω καὶ ὁ Πλίνιος (11, 37) μετεχειρίσθη τὸ ὄνομα **cetra** (πέλτη) « **Elephantorum quoque tergora impenetrabiles cetras habent** » ἤτοι, « καὶ τῶν ἐλεφάντων τὰς δορὰς ἔχουσι πέλτας, δηλ. ἀσπίδας ἀδιατρυπήτους. Σημειωτέον δὲ ὅτι θεωροῦμεν καθόλου ἀποβλητέαν τὴν γραφὴν, ἥτις ἤρεσεν εἴς τινας, **setas** (δηλ. μήριγκας, τρίχας τραχείας) ἢ **quasi setas**. Ἐκληπτέα δὲ ἡ λέξις **cetra** εἰς τὴν σημασίαν οὐχὶ τῆς ἀσπίδος, ἀλλὰ τῆς δορᾶς, ἐξ ἧς συνείθιζον νὰ κατασκευάζωσι τὰς ἀσπίδας. Τοῦτο δὲ λέγουσί τινες, ὅτι πρέπει νὰ νοηθῇ περὶ τῶν δοράτων. Ἀλλ' ὁ Ἡσύχιος « ἰτέαι, » λέγει, « ἀσπίδες, διὰ τὸ πρώτας ἐκ ταύτης τῆς ὕλης κατασκευασθῆναι. » Συνῳδὰ τούτῳ λέγει καὶ ὁ Εὐστάθιος. Καὶ *γέῤῥαι* δὲ ἀσπίδες Περσικαὶ, ὡς ἐκ γέῤῥου ἤτοι λύγου κατεσκευασμέναι, ὧν καὶ Ξενοφῶν ἐμνήσθη ἐν Κύρου Παιδείᾳ. Καὶ κοπὶς δὲ ξίφος μικρὸν, παρὰ Ξενοφῶντι καὶ Κουρτίῳ, ἀφ' ὁμοῤῥίζου ἑβραϊκῆς λέξεως, σημαινούσης *κύρτωμα*. Ἤθελον δὲ εἴπῃ, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ λέξις *κέτρα*, παράγεται παρ' ἑτέραν ἑβραϊκὴν λέξιν *κέσερα* εἰμὴ ἦν παρ' ἑβραίοις καὶ ἑτέρα λέξις σημαίνουσα *ἀποκρύπτειν*. Καὶ τὸ παρὰ τοῖς Ἄραψι δὲ τῆς αὐτῆς ἐχόμενον ῥίζης *κουσρεΐ* σημαίνει τὴν ἀσπίδα· διότι ἡ *κέτρα*, ἤτοι πέλτη, λέγει ὁ Σερούΐος, εἶναι ἱμαντίνη ἀσπὶς, ἧς ἐποιοῦντο χρῆσιν οἵ τε Ἱσπανοὶ καὶ οἱ Μαῦροι. Ἄλλως δὲ, καὶ ἂν παρῆγον αὐτὴν ἀπ' ἄλλης ἑβραϊκῆς λέξεως, ἐν ᾗ ὑ-

---

(1) Ἐπειδὴ γνωρίζομεν, ὅτι καὶ τὸ πρῶτον ἑβραϊκὸν στοιχεῖον ὠνομάζετο ἔ λ ε φ. ἤτοι βοῦς, ἐξ οὗ ὠνομάσθη μὲ μικρὰν τῆς προφορᾶς διαφορὰν καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἑλληνικὸν ἄ λ φ α, ἤτοι πάλιν βοῦς· διότι γνωστὸν, ὅτι τὸ πρωτότυπον σχῆμα τοῦ ἄλφα εἶχεν οὕτως α παρίστανε δηλ. κεφαλὴν βοός. Ἐντεῦθεν δ' ἔλαβον τὸ ὄνομα, ἂν ὄχι καὶ τὸ σχῆμα, τῆς τε Περσικῆς καὶ Ἀραβικῆς καὶ Τουρκικῆς, ὡς καὶ ἄλλων πολλῶν γλωσσῶν τὸ πρῶτον στοιχεῖον, ἔ λ ι φ.

Σ. Μ.

πάρχει τ ἀντὶ σ, μικρὰ ἤθελεν εἶναι ἡ διαφορὰ, τοῖς μὲν Ἕλλησι συνηθεστάτη, (*) καὶ τοῖς Ῥωμαίοις δὲ οὐχὶ ἄγνωστος. Ὅστις δὲ περὶ τούτου ἀμφιβάλλῃ, ἂς συμβουλευθῇ καὶ μόνον τὸν Φέστον, παρ ᾧ θέλει ἴδῃ, ὅτι ὁ Ἔννιος εἶχεν εἴπῃ **adgrettus** ἀντὶ **adgressus**, τὰ δύο Σ εἰς δύω Τ μεταβαλών. Περὶ τούτου δὲ μᾶς πείθει καὶ χωρίον τι τοῦ Μέλλα, ὅπου γίνεται λόγος περὶ Ἀνταίου καὶ Πάρμης, ἤτοι ἀσπίδος περιφεροῦς, κατεσκευασμένης ἐκ δορᾶς ἐλεφαντίνης. Ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Στράβων, ὅστις « οἱ δὲ πεζοὶ » λέγει « τὰς τῶν ἐλεφάντων δορὰς ὡς ἀσπίδας προβάλλονται. » Οὕτω καὶ ὁ Ἀππιανὸς περὶ τοῦ Φοινικικοῦ πολέμου, ὅπου λέγει περὶ ἀσπίδος τοῦ Μασανάσσου, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει ἐλεφαντιστὴν, « καὶ τῶν λοιπῶν τὰ ἀκόντια εἰς τὸν ἐλεφαντιστὴν ἐνδεχόμενος. » Οὐ μικρὸν δὲ εἰς τῶν λόγων ἡμῶν τὴν ἀπόδειξιν συμβάλλεται καὶ τὸ τοῦ Ὀροσίου χωρίον, ἐν ᾧ λέγει, ὅτι οἱ Νομάδες μετεχειρίζοντο ἀσπίδας πεσικεκαλυμμένας ὑπὸ δορᾶς *ἐλεφαντίνης*, ὅτι, ὁσάκις συνέπιπτε νὰ βρέχῃ, καθίστα αὐτὴν ἄχρηστον, ἐπειδὴ ἀπερρόφα ὅλον τὸ ὕδωρ ὡς σπογγιά, καὶ καθίστα τὸ βάρος αὐτῆς ἀφόρητον. Ἰδοὺ δὲ καὶ τὸ χωρίον τοῦ Μέλλα, **Parma elephantino tergore execto.** » ὅπερ ὅμως ἀναγνωστέον « **Parma elephantino tergore execta.** » ἤτοι « παρμη ἐξ ελεφαντίνης δορᾶς κατεσκευασμένη. » Διότι φανερὸν, ὅτι οὕτω σκληρᾶς καὶ στερεᾶς οὔσης τῆς δορᾶς ταύτης, οὐδεμία ὑπῆρχε χρεία σιδηροῦ στηρίγματος ἢ ἄλλου τινὸς περιδέματος. Ἐκ τούτων δ' ἁπάντων ἐξάγεται, ὅτι *κέτρα* (πελτη), *ἐλεφαντιστὴς* καὶ ἡ ἑβραϊκὴ λέξις, ἧς μικρὸν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ὑπάρχουσι καθόλου ταυτα! Καὶ τοῦ Ἡσυχίου δε τὸ χωρίον ἐκεῖνο « Καισάραι, περικεφάλαιαι, » τὸ ὁποῖον αὐτόθι ὁ Κασωβὼν φέρει εἰς μαρτυρίαν, οὐδεν δύναται ἐπὶ τοῦ προκειμένου· οὐδ' ὑπάρχει τις αὐτοῦ σχέσις πρὸς τὸν *ἐλέφαντα*, ἢ τὴν *κεσάριαν* δηλ. τὴν κόμην. Ἐπειδὴ, — σημειωτέον καὶ τοῦτο, — ἦτο πολὺ σύνηθες εἰς τὸν γραμματικὸν ἐκεῖνον νὰ παρεμβάλλῃ ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ πολλὰς ὑπό τε τοῦ Συμμάχου καὶ τοῦ Ἀκυίλα καὶ ἄλλων ἑρμηνευτῶν ἐκ τῆς Ἁγίας γραφῆς παρειλημμένας λέξεις. Διότι ὑπάρχει ἑβραϊκὴ λέξις *κισσούριμ*, τὴν ὁποῖαν ἐξηγοῦσιν οἱ ἑβραϊσταὶ *ταινίαν*, *στέμμα* (vetta). Ὅθεν οὐδὲν θαυμάστὸν, ἐάν τις τῶν ἑρμηνευτῶν, νομίζων καλὸν νὰ μὴ μεταφράζῃ ὅπως τύχῃ, διετήρησε τὴν λέξιν *καισάριαι*. ἑβραϊκὴν, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, οὖσαν. Ἐκ τούτου δ' ἐννοεῖται, ὅτι ὁ Ἡσύχιος, σκοπῶν ὅσον οἷόν τε ἀκριβῶς νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν λέξιν, δεν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἑτέραν καταλληλοτέραν ἢ τὴν *περικεφάλαιαι*. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐν παρόδῳ ὁ Οὐόσιος· περὶ δὲ τῶν χωρίων τοῦ Πλινίου καὶ Μέλα δύναται ὁ βουλόμενος νὰ ἴδῃ τὸν τοῦ Οὐοσίου ἀδελφὸν εἰς Μέλαν 1, 5. 11,

(* Καὶ μάλιστα τοῖς Ἀττικοῖς, οἵτινες συνηθέστατα οὐ μόνον τὸ διπλοῦν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἁπλουν Σ πολλάκις ἐνήλαττον πρὸς τὸ Τ. οἷον θ ά λ α σ σ α, θ ά λ α τ τ α· σ ή μ ε ρ ο ν, τ ή μ ε ρ ο ν, κτλ. Τοῦτο δὴ παρέσχεν εὔκαιρον, ὡς γνωστὸν, ἀφορμὴν εἰς τὸν ἀστεῖον Λουκιανὸν, ὑπὸ δικαίας ἀγανακτήσεως ἐπὶ τῇ πλεονεξίᾳ ταύτῃ τοῦ Τ φερόμενον, νὰ συγγράψῃ τὸν εὐφυέστατον ἐκεῖνον κατὰ τοῦ Τ δικανικόν. Σ. Μ.

ΑΓΓΕΛΙΑ.

—o—

Τριετὲς διανύσασα στάδιον ἡ Πανδώρα, παρουσιάζεται καὶ τέταρτον εἰς τὸ δημόσιον, τὴν συναίσθησιν ἔχουσα, ὡς ἐλπίζει δὲ, καὶ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτῆς τὴν συνομολογίαν, ὅτι μεχρι τοῦδε πιστῶς ἐξεπλήρωσεν ὅσα ἀπ' ἀρχῆς ἐπηγγείλατο, καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ἴσως τις ὠφέλεια προσεγένετο κατὰ τὴν ἰδιαιτέραν τάσιν αὐτῆς. καὶ τὸ μέτρον τῶν αὐτῆς ἀξιώσεων. Διότι ἕκαστος ἐνθυμεῖται ὅτι ἡ Πανδώρα οὔτε να ἐκπαιδεύσῃ τοὺς ἀπαιδεύτους ὑπόσχεται, οὔτε τοῖς πεπαιδευμένοις στερεὰν ἐπιστημονικὴν τροφὴν να προσφέρῃ καυχᾶται· ἀλλὰ πᾶσι καὶ πάσαις ὑπόσχεται διασκέδασιν, τῆς ἀργίας παραμυθίαν, ἀλλ' εὐγενῆ ταύτην, καὶ πηγάζουσαν ἐκ πνευματικῶν ἀπολαύσεων. Τὴν ἀνάγνωσιν νὰ καθιστᾷ ἀγαπητὴν τοῖς πολλοῖς, νὰ ἐθίζῃ τοὺς λέγοντας καὶ γράφοντας εἰς γλῶσσαν οὐχὶ μὲν σχολαστικὴν, ἀλλ ἀκριβῆ, καὶ ἐπιμεμελημένην, τὰς ὑγιεῖς τῆς ἠθικῆς ἀρχὰς διαδραματίζουσα νὰ ἐμπνέῃ ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἀγάπην, καὶ πολλὰς τῶν ὠφελιμωτέρων καὶ ἐμβριθεστέρων ειδήσεων νὰ διαδίδῃ, λανθανούσας, ὑπὸ τὰ ἄνθη τῆς τερπνῆς ἀναγνώσεως· οὗτος εἶναι ὁ σκοπὸς ὃν προέθετο καὶ ὃν ἐκήρυξε πάντοτε. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ἀφορᾷ οὐχὶ μόνας τὰς τάξεις τῶν προνομιούχων τῆς διανοίας, ἀλλ' ἅπαν τὸ μερος τοῦ ἔθνους τὸ δυνάμενον ἢ τὸ ὀφεῖλον διὰ καλῶν ἀναγνώσεων νὰ καλλιεργῇ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν του, διὰ τοῦτο ἡ Πανδώρα κατ' ἀρχὰς πᾶν ὑλικὸν παρεῖδε συμφέρον, ὅπως μόνον γίνῃ ὅ,τι πλείστοις ἐφικτὴ, καὶ ὅ,τι πλείστους ἑλκύσῃ εἰς τὴν διανοητικὴν ταύτην ἑστίασιν. Ὅστις δήποτε γνωρίζει τὰς τυπογραφικὰς σχέσεις καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ, ὅστις δήποτε ἀναλογισθῇ ὅτι αἱ ἐν Ἀθήναις πολιτικαὶ ἐφημερίδες, 96 φύλλα κατ' ἔτος ἐκδίδουσαι, ὧν τὸ ἓν τέταρτον ἂν ὄχι πολλάκις τὸ ἥμισυ, δικαστικὰς περιέχον καταχωρίσεις, καλύπτει τὴν δαπάνην τοῦ ἑτέρου ἡμίσεως, τιμῶνται 48 δραχμῶν ἐτησίως, θέλει συνομολογήσει ὅτι 96 τυπογραφικὰ φύλλα, περιέχοντα ὕλην φύλλων περίπου διακοσίων, καὶ ξυλογραφίας ἐνίοτε δὲ καὶ λιθογραφίας, 72, ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Γαλλίας ἢ ὑπὸ τοῦ ἐπιδεξιωτάτου τῶν Ἑλλήνων ξυλογράφων κατειργασμένας, δὲν δύνανται νὰ δίδωνται ἀντὶ 16 μόνων δραχμῶν ἄνευ προφανοῦς ζημίας τῶν ἐκδοτῶν, καὶ πρὸς ἕτερον σκοπὸν ἢ

τὴν μεγίστην διάδοσιν τοῦ συγγράμματος. Ἀλλ' ὅταν οἱ ἐκδόται οὔτε κόπων μεγάλων οὔτε θυσιῶν φείδωνται πρὸς εὐόδωσιν ἐπιχειρήσεως, ἣν νομίζουσι δυναμένην κατά τι νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον τῆς φίλης πατρίδος, ἐλπίζουσιν ὅτι καὶ τὸ δημόσιον, τὸ μέρος δηλαδὴ τοῦ δημοσίου, τὸ εὐγενῶς καὶ πατριωτικῶς αἰσθανόμενον, οἱ ἄνδρες οἱ μετ' εὐνοίας καὶ ἄνευ φθόνου τοὺς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ εἰλικρινεῖς ἀγῶνας ἀναγνωρίζοντες, θέλουσι δειχθῇ πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῶν πρόθυμοι, καὶ τοὺς ἐμψυχώσει εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου ὃ ἐπεχείρησαν, τὰς συνεισφορὰς αὐτῶν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ τῶν δήμων ἢ τῶν σχολείων τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων πολλαπλασιάζοντες, ἤ, ὅσοι καθυστεροῦσι, προθύμως αὐτάς, ἀποτίοντες. Πρὸ πάντων δ' ἐλπίζουσιν ὅτι οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους, ὅσοι μᾶλλον ἐκτιμῶσι τὴν ἐκ τῆς ὑγιοῦς ἀναγνώσεως πρὸς ἐξευγενισμὸν τοῦ λαοῦ προσγινομένην ὠφέλειαν, δὲν θέλουσι τοῖς ἀρνηθῇ τὴν συνδρομὴν τοῦ καλάμου αὐτῶν, ὡς εὐγνωμόνως ἀναγνωρίζουσιν ὅτι μέχρι τοῦδε ἔπραξαν οἱ ΚΚ. Π. Καλλιγᾶς, Δόσιος, Κουμανούδης, Δεκιγάλλας καὶ ἄλλοι. Ἡ δὲ Πανδώρα θέλει ἀσμένως καταχωρίζει πᾶσαν διατριβὴν ἥτις τῇ διευθύνεται, γεγραμμένη οὖσα εἰς καθαρεύουσαν γλῶσσαν, καί, κατὰ τὴν γενικὴν αὐτῆς τάσιν, τὸ τερπνὸν ἑνοῦσα τῷ ὠφελίμῳ.

Ἐν Ἀθήναις
τὴν 1. *Μαρτίου* 1853.

Ἀ. Ῥ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

—o—

Ἐπειδὴ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς Ν. Πανδώρας ἄρχεται τὴν 1. τοῦ προσεγγίζοντος Ἀπριλίου, ἡ Διεύθυνσις αὐτῆς κρίνει ἀναγκαῖον νὰ προκηρύξῃ τὰ ἑξῆς·

ά. Ὅσοι τῶν σημερινῶν συνδρομητῶν ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀνανεώσωσι τὴν συνδρομήν των, πρέπει νὰ καταγράψωσι πρὸ τῆς λήξεως τοῦ παρόντος τρίτου ἔτους τὰ ὀνόματα αὐτῶν παρὰ τοῖς ταχυδρομικοῖς ἐπιστάταις ἢ τοῖς ἄλλοις ἐπιτρόποις τῆς Πανδώρας, καὶ νὰ προπληρώσωσι τὴν ἐνιαύσιον συνδρομήν, ἅμα μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ ά. φυλλαδίου.

β'. Ὅσοι γίνονται κατὰ πρῶτον συνδρομηταί, θέλουσι λάβει δωρεὰν τὰ ἐκδοθέντα κατὰ τὸ λῆγον ἔτος φύλλα τοῦ Ἁρμαντάλ· ὀφείλουσι δὲ καὶ οὗτοι νὰ προπληρώσωσι τὴν ἐτησίαν συνδρομήν.

γ'. Ὁ ὅρος τῆς προκαταβολῆς τῆς συνδρομῆς εἶναι ἀπαραίτητος· ὄχι μόνον διότι οὐδεμία ἐφημερὶς καὶ οὐδὲν περιοδικὸν σύγγραμμα δύναται νὰ διατηρηθῇ ἄνευ χρημάτων, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ Πανδώρα, οὖσα ἐκ τῶν περιοδικῶν ἐκείνων συγγραμμάτων ἅτινα κατατάσσονται μεταξὺ τῶν πολυτελῶν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μεγάλα καὶ πλούσια ἔθνη, καὶ δαπανῶσα πολλὰς χιλιάδας δραχμῶν κατ' ἔτος, ἔχει ἀνάγκην ἀναπόφευκτον ἐγκαίρου καὶ δραστηρίας ὑποστηρίξεως. Εἶναι ἄρα ἐπιθυμητὸν ὥστε ἡ προθυμία τῆς ἀποτίσεως τῶν συνδρομῶν, ν' ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν προθυμίαν ἐκείνων οἵτινες, ὁμολογοῦντες τὴν ἐκ τῆς Πανδώρας ὠφέλειαν καὶ τέρψιν, συναμιλλῶνται νὰ καταγράφωνται συνδρομηταί. Ἡ πληρωμὴ εἶναι μετριωτάτη, εὐκόλως καὶ σχεδὸν ἀνεπαισθήτως καταβαλλομένη καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐνδεεστέρων, ἐὰν θελήσωσι νὰ οἰκονομῶσι πρὸς τοῦτο καθ' ἡμέραν, ἐντὸς μὲν τῆς Ἑλλάδος λεπτὰ 4. ἐκτὸς δὲ 5 ἢ 6.

δ'. Ὅσοι τῶν συνδρομητῶν τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους δὲν ἐπλήρωσαν εἰσέτι τὴν συνδρομὴν αὐτῶν, παρακαλοῦνται νὰ πληρώσωσι πρὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως καὶ πάλιν δυστροπήσωσι, θέλομεν βιασθῆ νὰ δημοσιεύσωμεν διὰ τοῦ τύπου τὰ ὀνόματα αὐτῶν, καὶ νὰ ζητήσωμεν ἁρμοδίως τὸ δίκαιον ἡμῶν. Ὁ ὅρος τῆς προπληρωμῆς τῆς Πανδώρας εἶναι γεγραμμένος γράμμασι κεφαλαίοις ἐπὶ τοῦ μετώπου ἑκάστου φυλλαδίου. Ἐὰν ἄρα οἱ καταγραφόμενοι συνδρομηταὶ δὲν ἔχωσι τὴν διάθεσιν νὰ πληρώσωσιν, εἶναι ἄδικον νὰ σφετερίζωνται ξένην ἰδιοκτησίαν.

έ. Ἐάν τις λαβὼν τὸ πρῶτον φυλλάδιον τοῦ τετάρτου ἔτους δὲν θέλῃ νὰ εἶναι συνδρομητής, παρακαλεῖται νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως, διὰ νὰ μὴ προξενήσῃ ζημίαν εἰς τὴν Πανδώραν.

—o—

15. ΜΑΡΤΙΟΥ. 1853. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛ. 72.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΒΡΟΥΣΣΙΑΝΗΣ

Ο ΛΗΣΤΗΣ

ΤΩΝ ΑΒΡΟΥΖΙΑΝΩΝ ΟΡΕΩΝ. (*)

—ο—

Περὶ δυσμὰς ἡλίου, εἰς τὸ παράθυρον μικροῦ τινος καὶ χαρίεντος ἀγροτικοῦ οἰκήματος κειμένου ἐπὶ βαθείας κοιλάδος, παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Ἀβρουζιανῶν ὀρέων, ἐκάθητο ἡ Φραγκίσκα Μαλατέστα, περιφέρουσα τὰ βλέμματα ἐπὶ τῶν κύκλῳ σκηνογραφικῶν θέσεων, βυθιζομένων βαθμηδὸν εἰς τὴν σιωπὴν καὶ τὰς σκιὰς τῆς νυκτὸς, καὶ ἀκροαζομένη τὸν ἦχον τοῦ ἑσπερινοῦ κώδωνος, ὅστις ἐκάλει εἰς τὰς συνήθεις προσευχὰς τοὺς μοναχοὺς γειτονικοῦ μοναστηρίου. Τὸ πᾶν ἀπέπνεε πέριξ εὐτυχίαν καὶ ἔρωτα, καὶ εἰς τὸ στῆθος τῆς Φραγκίσκας ἡ εὐτυχία αὕτη ἐνεποίει βαθεῖαν καὶ τερπνοτάτην ἐντύπωσιν. Ἦτο εὐτυχὴς, οὐχὶ μόνον διότι ἀπελάμβανε μετ' εὐχαριστήσεως τὴν ἰδίαν αὐτῆς ὕπαρξιν, ἀλλὰ καὶ διότι συνεμερίζετο ταύτην συζῶσα μετ' ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἠγάπα περιπαθῶς καὶ ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἠγαπᾶτο, καὶ μεθ' οὗ εἶχε συνδέσει ἀπό τινος τὸν βίον της. Ἐπὶ τῶν γονάτων της ἐκοιμᾶτο βρέφος, καὶ πλησίον της, ἐναγκαλιζόμενος αὐτὴν διὰ τοῦ βραχίονος, ἐκάθητο ὁ Ἰωάννης πρὸς ὃν, κόρη αὕτη οὖσα, ἀφιέρωσε τὴν πίστιν της, καὶ μεθ' οὗ ἤδη ἡ ὕπαρξίς της ἦτο στενότατα συνδεδεμένη. Δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἀνησυχίας αἰτία μεταξύ των. Καὶ οὕτως ἡ ζωή των, ἐλευθέρα πάσης κοσμικῆς φροντίδος, καὶ εὐδαίμων ἕνεκα τοῦ θερμοῦ καὶ ἀμοιβαίου ἔρωτός των, ἀνεπηρέαστος δὲ καὶ ἀπὸ πᾶσαν, τὴν ἐλαχίστην, διαφορὰν τῶν αἰσθημάτων των, ἔῤῥεεν ὡς ῥεῦμα γαλήνιον εἰς ἐντελῆ εὐτυχίαν.

« Ἔλα, Φραγκίσκα », εἶπεν ὁ Ἰωάννης, « ἐνύκτωσε σχεδὸν, ἂς δειπνήσωμεν, ἐπειδὴ πεινῶ μετὰ τὴν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιοδείαν μου εἰς τὰ βουνά. »

Μὲ συγκαταθέσεως μειδίαμα, τὸ ὁποῖον ἐννοοῦσι μόνον ἐκεῖνοι ὧν πᾶσα ἐπιθυμία ἀπήντησε βαθεῖαν συμπάθειαν εἰς καρδίαν ἐξ ἴσου συμμεριζομένην τὸν ἔρωτα, ἡ Φραγκίσκα ἠγέρθη καὶ ἐνησχολήθη εἰς προετοιμασίαν τοῦ προταθέντος δείπνου. Ἀνήφθησαν φῶτα, τὸ λευκὸν τῆς τραπέζης κάλυμμα ἡπλώθη, ἐφ' οὗ παρετέθησαν αἱ τροφαὶ, ὅτε ἡ προσοχὴ τοῦ Ἰωάννου διεταράχθη ἀπό τινα κτύπον εἰς τὴν πύλην τοῦ οἰκήματος. Ἀνοιχθείσης δὲ αὐτῆς, ξένος τις, οὗτινος ὁ ἱματισμὸς καὶ τὸ ἦθος ἀνήγγελλον αὐτὸν ὡς ἀνήκοντα εἰς κλάσιν κοινωνικὴν ἀνωτέραν τῆς μεσαίας, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον καὶ ἠρώτησε ποία ὁδὸς ἔφερεν εἰς Βελλαρόζαν καὶ πόση ἦτο ἡ ἀπόστασις. Ὁ ξένος οὗτος ἦν ἀκμαίας ἡλικίας, ὡραῖος τὸ πρόσωπον καὶ εὔχαρις τοὺς τρόπους. Ὁ Ἰωάννης, παρατηρήσας αὐτὸν κατὰ πρόσωπον, ἀπεκρίθη λεπτομερῶς εἰς τὰς ἐρωτήσεις του, καὶ ἐπὶ τέλους πλησιάσας αὐτὸν πλήρης μειδιάματος χαρᾶς ἅμα δὲ καὶ ἐκπλήξεως, ἐδεξιώθη αὐτὸν ἐπιφωνήσας· «Πῶς! Ἀλέ-

(*) Ὄρη Ἰταλικὰ κατὰ τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως.

ξανδρε Βρουσσιάνη! παλαιὲ φίλε καὶ συμμαθητά μου! Μ' ἐλησμόνησες; »

Ἀμοιβαίας καὶ αἰφνιδίου ἀναγνωρίσεως γενομένης, ὁ ξένος ἐξενίσθη τὴν νύκτα ἐκείνην εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἰωάννου. Ἡ ἑσπέρα διῆλθεν εὐφρόσυνος, ἡ συνδιάλεξις ἐτρέπετο ἀπὸ τὰς ἀναπολήσεις τῶν ἀρχαίων ἡμερῶν καὶ τῶν εὐτυχῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὡρῶν, καὶ τοσοῦτον προέβη ἡ νὺξ, ὥστε ὅταν ἠγέρθη ὁ ὁδοιπόρος διὰ ν' ἀναχωρήσῃ, παρετήρησεν ὅτι ἀνάγκη ἦτο νὰ περάσῃ τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτὸς ὑπὸ τὴν φιλικὴν στέγην, καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν πορείαν του τὴν ἐπιοῦσαν πρωίαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτον ἀνεψιὸς τοῦ κόμητος Βρουσσιάνη, εἰς τὴν κηδεμονίαν τοῦ ὁποίου τὸν εἶχεν ἀφιερώσει ἀποθνήσκων ὁ ἀδελφός του Παῦλος. Ὁ νεανίας ἐξηκολούθησεν ἐπί τινας χρόνους τὰς σπουδάς του εἰς Βενετίαν, καὶ ἤδη ἐπανήρχετο εἰς τὸν οἶκον τοῦ θείου του, οὗτινος ἡ ἔπαυλις ἔκειτο ὀλίγας μόνον λεύγας μακρὰν τοῦ οἰκίσκου τοῦ Ἰωάννου. Οὗτος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συμμαθητείας των, συνδέσει ἀξιόλογον φιλίαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ ὡς ἐκ τῆς χαρᾶς τὴν ὁποίαν ἕκαστος κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην ᾐσθάνθη, ἐφάνη ὅτι ἡ ἀμοιβαία εὐχαρίστησις αὕτη δὲν ἐθεμελιοῦτο ἁπλῶς ἐπὶ τῶν συμπαθειῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Τὴν ἐπιοῦσαν, ὁ Ἀλέξανδρος ἀναχωρῶν ὑπεσχέθη ἐνθέρμως ὅτι θέλει καὶ αὖθις ἐπισκεφθῇ τοὺς ξενίσαντας αὐτὸν φίλους πρὶν παρέλθωσι πολλαὶ ἡμέραι. Τὴν ὑπόσχεσίν του δὲ ταύτην ἐτήρησεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ Φραγκίσκα ἐπεσκέφθησαν τὴν ἔπαυλιν τοῦ κόμητος, καὶ ἅπαντες ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἀνανεώσεως τῶν φιλικῶν τούτων σχέσεων. Λέγομεν δὲ ἅπαντες, διότι, ἔστω ἤδη γνωστὸν, ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Φραγκίσκα δὲν ἦσαν ποσῶς πρὸς ἀλλήλους ξένοι, καθότι, ὁ πρῶτος εἶχεν ἄλλοτε αἰσθανθῆ κλίσιν τινὰ πρὸς τὴν δευτέραν, ἥτις, ἕνεκα τῆς χρηματικῆς αὐτῆς καταστάσεως καθιστώσης ὅλως ἀδύνατον πᾶσαν συγγένειαν μετὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Βρουσσιανῶν, ἐνόμισε πρέπον νὰ μὴ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰς ἰδέας τοῦ νέου. Ἐκτὸς τούτου, ἡ Φραγκίσκα δὲν ᾐσθάνθη ποτὲ ἰδιαίτερόν τι πρὸς αὐτὸν αἴσθημα· μάλιστα κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεδείκνυε χαρακτῆρά τινα ἐγωϊσμοῦ καὶ δυστροπίαν ὅλως ὑβριστικὴν πρὸς κόρην προικισμένην μὲ διαφόρους ἠθικὰς χάριτας· ἐν συντόμῳ, δὲν τὸν ἠγάπησέ ποτε, καὶ ὅμως δὲν ἔδειξε τὴν ἐλαχίστην δυσαρέσκειαν δεχομένη αὐτὸν ὡς ξένον τοῦ συζύγου της. Ἄλλως ἐὰν ποτε οἱ στοχασμοί της ἀνεφέροντο εἰς τὰς παιδικὰς ἐρωτικάς του ἐξομολογήσεις, ἔκαμνε τοῦτο πιστεύουσα ὅτι, μετὰ τοσούτου καιροῦ διάστημα, τὰς εἶχε βεβαίως λησμονήσει, καὶ ὅτι ἀναμφιβόλως εἶχε χαρὰν θεωρῶν τὴν εὐτυχίαν ἥτις παρηκολούθει τὴν συζύγωσίν της μετὰ τοῦ φίλου καὶ συμμαθητοῦ του Ἰωάννου. Δὲν ἔκρινεν ὅμως ὀρθῶς· ὁ Ἀλέξανδρος δὲν τὴν ἐλησμόνησέ ποτε, καὶ ἡ εὐτυχία τῆς παρούσης καταστάσεώς της, ἐξύπνισεν εἰς τὴν μνήμην του τὰς παρελθούσας ἐλπίδας του, ματαιωθείσας μὲν, ἡ ἀνάμνησις ὅμως τῶν ὁποίων διήγειρεν ἤδη φθόνον τινὰ καὶ κακοβουλίαν.

Αἱ ἐπισκέψεις του ἀπέβαινον ὁσημέραι συχνότεραι. Ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ Φραγκίσκα τὸν ἐδέχοντο μετ' ἐγκαρδίου δεξιώσεως. Τὸ ἀρχαῖον πάθος του ἀνενεώθη πλῆρες ζωῆς καὶ θερμότητος, καὶ ἡ Φραγκίσκα δὲν ἤργησε τέλος νὰ ἐννοήσῃ τοῦτο. Ἑσπέραν τινὰ, καθ' ἣν ὁ σύζυγός της ἦτον ἀπὼν, ὁ Ἀλέξανδρος εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατοικίαν της, καὶ καθήσας πλησίον της ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ περὶ τῆς παλαιᾶς των σχέσεως.

« Ἐνθυμεῖσαι, Φραγκίσκα, τὰς εὐτυχεῖς ὥρας τὰς ὁποίας ὁμοῦ ἐπεράσαμεν, ἰδίως τὰς χαροποιὰς ἐκείνας τῶν γεννεθλίων μας ἑορτάς; Ἐνθυμεῖσαι τοὺς χορούς μας καὶ τὰς παιδικάς μου ἀλλ' ἐνθέρμους εὐχάς, τὰς ὁποίας ἐψιθύριζον εἰς τὰ ὦτά σου; »

« Τὰς ὁποίας ἀναμφιβόλως ἐπανέλαβες ἔκτοτε πολλάκις, » ἀπεκρίθη γελῶσα ἡ Φραγκίσκα, « εἰς πολλὰς ἄλλας νεάνιδας μὲ τὴν αὐτὴν θερμότητα καὶ εἰλικρίνειαν. »

« Μὲ ἀδικεῖς βεβαίως, » ἐπανέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος. « Ἔκτοτε ἄλλην δὲν ἠγάπησα, ἀλλ' ἐξηκολούθουν τρέφων τὴν νεαρὰν ἐκείνην ἐλπίδα μὲ ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν. Πρέπει τώρα νὰ παραστήσω πόσον δυστυχῆ αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν εὑρὼν σε σύζυγον τοῦ Ἰωάννου;

« Ἀλέξανδρε παῦσαι! » ἐφώναξεν ἡ γυνή, « σὲ δέχομαι ἁπλῶς ὡς φίλον, καὶ δὲν δύναμαι νὰ σὲ συγχωρήσω νὰ μὲ λαλῇς τόσον σπουδαίως περὶ μωρῶν ἐλπίδων, τὰς ὁποίας πιθανὸν νὰ ἔτρεφες μυστικῶς. Δὲν δύνασαι νὰ μ' ἐπιπλήξῃς ὅτι σὲ ἀδίκησα εἰς τὸ παραμικρὸν, καὶ τώρα, εἰς ἣν εὑρίσκομαι θέσιν, εἶναι καλήτερον, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὑπολήψεώς σου, νὰ κοπῇ διὰ παντὸς ἡ μεταξὺ ἡμῶν σχέσις, παρὰ νὰ ἐξακολουθῇς νὰ ὑποτρέφῃς τὸ μάταιον τοῦτο πάθος. »

Ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος ἡτοιμάζετο ν' ἀποκριθῇ προελήφθη ἀπὸ τὴν αἰφνιδίαν ἄφιξιν τοῦ Ἰωάννου, ὅστις ὑποπτευθεὶς ὀλίγον τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ φίλου του, περιωρίσθη μόνον εἰς ἐκφράσεις τινὰς ἁπλοῦ σαρκασμοῦ διὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην τοῦ φίλου καὶ τῆς συζύγου του.

Δι' ἄνθρωπον τακτικοῦ πνεύματος, καὶ δυνάμενον νὰ περιστείλῃ τὰ πάθη του ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς σκέψεως, ἡ ἐπίπληξις τῆς Φραγκίσκας δὲν ἠδύνατο ν' ἀποβῇ ματαία· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, συνειθισμένος ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὴν εὐχαρίστησιν παντὸς αἰσθήματος κυριεύοντος τὴν καρδίαν του, ὀλίγον ἐστάθμισε τοὺς λόγους τῆς συζύγου τοῦ φίλου του. Διά τινα ὅμως καιρὸν ᾐσθάνετο μεγάλην δυσαρέσκειαν, καὶ ἤρχισε μάλιστα νὰ στοχάζεται σοβαρῶς ὅτι ἡ ὑπόληψις τοῦ φίλου του ἀπῄτει νὰ παύσῃ τὰς ἐπισκέψεις του· ἀλλὰ τὸ πάθος ὑπερισχύσαν διεσκέδασε τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς φρονήσεως, καὶ μωρῶς ὑπέκυψεν εἰς τὰς παραφορὰς αὐτοῦ. Ὁ ἥσυχος τρόπος μεθ' οὗ ἡ Φραγκίσκα ἔδειξε τὴν δυσαρέσκειάν της ἠρέθισε μᾶλλον τοὺς διαλογισμούς του ἐναντίον της. Μὴ δυνάμενος πιθανῶς νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἠπιότητα τῆς διαθέσεώς της ἐφαντάσθη ὅτι, ἐπειδὴ ἐφάνη λησμονήσασα τὴν σκηνὴν ἐκείνην,

ἴσως δὲν ἦτον ὅλως δυσηρεστημένη διὰ τὴν αὐθάδειάν του, ἀλλ' ὅτι τὸν εἰδοποίησε νὰ πατήσῃ εὐθυντέραν καὶ τακτικωτέραν ὁδόν. Δὲν ἤργησεν ὅμως ν' ἀνακαλύψῃ ὅτι ὁ ἔρως τὸν ὁποῖον ἔτρεφε πρὸς τὸν Ἰωάννην δὲν τῷ παρεῖχεν οὐδεμίαν ἐλπίδα ἀποδοχῆς τῶν ποταπῶν προσπαθειῶν του. Τότε ἐξήφθη ἡ φλογερὰ διάθεσίς του, τὴν πρὸς τὸν Ἰωάννην φιλίαν διεδέχθη μῖσος, καὶ τελευταῖον, καίτοι ἐξακολουθῶν τὰς ἐπισκέψεις του, ἔβλεπε μὲ ὄμμα ἀπαίσιον τὸν φίλον του. Ὅθεν οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, ἦτον λίαν πιθανὸν ὅτι ὁ ἐλάχιστος σπινθὴρ τῆς ἔριδος ἠδύνατο ν' ἀναρριπίσῃ τὴν φλόγα· καὶ οὕτω τῳόντι συνέβη, διότι σοβαρά τις λογομαχία διηγέρθη μεταξὺ τῶν δύω φίλων, καθ' ἣν ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξε τοσαύτην πικρίαν καὶ ἐπίβουλον κακόνοιαν, ὥστε ὁ Ἰωάννης ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ παύσῃ ἡ πρὸς ἀλλήλους σχέσις, καὶ οὕτω διεκόπη ἡ φιλία των.

Ὁ Ἀλέξανδρος θεωρῶν ἑαυτὸν ὡς θῦμα πάθους φλογεροῦ ἐπέπληττεν ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀσθένειάν του· ἐπειράθη νὰ καταδαμάσῃ αὐτήν, ἀλλὰ ματαίως. Ματαίως ζητῶν ἀνακούφισιν τῶν ὀδυνηρῶν λογισμῶν του παρεδίδετο εἰς πᾶν εἶδος ἐπιβλαβῶν ἐρεθισμῶν. Ἐπανῆλθεν εἰς Βενετίαν, ἐδόθη εἰς τὰς τρυφάς, εἰς τὰς διασκεδάσεις, καὶ ἀδιαφορῶν πρὸς τὰς γινομένας εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν θεῖόν του παραινέσεις τοῦ νὰ περιστείλῃ τὰς ἐκτροπάς του, παρεσύρετο ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τὸν ῥοῦν τῆς τύχης του. Ὁ ἀτυχὴς θεῖός του, μετά τινας μῆνας ἤκουσε τέλος ὅτι ὁ ἀνεψιός του ἀνεχώρησεν ἐκ Βενετίας, καὶ οὐδεὶς ἔμαθε τὸν τόπον τῆς μεταβάσεώς του.

Ἐπανέλθωμεν τώρα εἰς τὴν Φραγκίσκαν καὶ εἰς τὸν σύζυγόν της. Ὁ ἐνάρετος καὶ εἰρηνικὸς βίος των ἐπροχώρει τοσοῦτον εὐτυχῶς καὶ γαληνίως, ὥστε οὐδεμία ἐπιθυμία αὐτῶν ἔμενεν ἀπλήρωτος. Ἡ ἀτυχὴς Φραγκίσκα οὐδ' ὑπωπτεύθη ποτὲ τὰ δεινὰ ἅτινα ἔμελλον νὰ πέσωσι κατὰ τῆς κεφαλῆς της καὶ νὰ μεταβάλωσι τὸ γλυκὺ τῶν ἡμερῶν της φέγγος εἰς βαθύτατον σκότος.

Ἑσπέρας τι ἐκάθητο μόνη ἡ Φραγκίσκα εἰς τὸ μικρὸν οἴκημά της ἡ νὺξ ἐπήρχετο, καὶ ἡ πιστὴ αὕτη σύζυγος, ἐπερίμενεν ἀνήσυχος τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ συζύγου της, ὅστις πρὸς δυσμὰς ἡλίου ἐξῆλθε μετὰ τοῦ τριετοῦς υἱοῦ του πρὸς περίπατον. Ἠκροᾶτο τὴν κρότον τῶν βημάτων ἑκάστου διαβάτου, ἐνίοτε ἔτρεχεν εἰς τὴν πύλην πρὸς ὑποδοχὴν τῶν περιμενομένων, καὶ ἱσταμένη ἐπὶ ὁλόκληρα λεπτὰ ἐπλάνα πέριξ τὰ βλέμματά της ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ τοὺς ἴδῃ πλησιάζοντας· ἀλλὰ δὲν τοὺς ἔβλεπε νὰ ἐπιστρέφωσιν. Αἱ ὧραι παρήρχοντο ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, ἔφθασε τέλος καὶ αὐτὸ τὸ λυκαυγές, καὶ οὐδ' ὁ πατὴρ οὐδ' ὁ υἱὸς ἐφάνησαν. Ἔδραμεν ἀγρίως εἰς τὰ ἔξω, ἐπλανήθη πολλὰς ὥρας καὶ ἐπανῆλθεν ἡ δυστυχὴς ἄνευ οὐδεμιᾶς εἰδήσεως περὶ τοῦ συζύγου καὶ τοῦ υἱοῦ της. Πρὸς τὸ ἑσπέρας, καταβεβλημένη ὑπὸ τοῦ πόνου καὶ τῶν κόπων, διεταράχθη αἴφνης ὑπὸ τοῦ κρότου πολλῶν βημάτων πλησιαζόντων εἰς τὴν οἰκίαν. της Ἔδραμεν εἰς τὴν θύραν καὶ ἀπήντησε τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ συζύγου της φερόμενον ὑπὸ διαφόρων χωρικῶν. Κραυγὴ ὀξεῖα διέσχισε τὰ χείλη της καὶ ἔπεσε κατὰ γῆς ἀναίσθητος.

. . . . , ...

Ὀλίγους μῆνας μετὰ ταῦτα ξένος τις περιτυλιγμένος μὲ πλατὺν μανδύαν, κρύπτοντα ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ πρόσωπόν του εἰσῆλθεν εἰς τὸ πένθιμον τῆς Φραγκίσκας κατοίκημα. Ἐκάθητο ἐκείνη βυθισμένη εἰς θλιβερὰς σκέψεις, καὶ στιγμαί τινες ἐπέρασαν πρὶν ἐννοήσῃ τὴν παρουσίαν τοῦ ξένου. Ἡ μορφή της, ἂν καὶ διετήρει εἰσέτι τὴν ἔκφρασιν τῆς προτέρας της ὡραιότητος, ἐμαρτύρει ὅμως βαθυτάτην ψυχῆς στενοχωρίαν· αἱ παρειαί της ὠχραὶ καὶ λαγαραί, τὰ δὲ ὄμματά της ζοφερὰ καὶ ἄνευ λάμψεως ἐστεροῦντο πλέον τὴν μαρανθεῖσαν λαμπρότητά των. Ἦτο χήρα καὶ στερημένη, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητός της καὶ τοῦ μόνου τέκνου ἐκείνου, τοῦ ὁποίου δολοφόνος χεὶρ διὰ παντὸς τὴν ἐστέρησε. Τὸ παιδίον, τὸ τρισαγάπητόν της τέκνον, ἔζῃ εἰσέτι· ἀλλὰ ποῦ ἦτον, ποία ἡ τύχη του, καὶ τίς ὁ σκοπὸς τῆς ἁρπαγῆς του; ἰδοὺ ὅ,τι ἐκαλύπτετο ὑπὸ μυστηρίου. « Φραγκίσκα! » εἶπεν ὁ ξένος ἡσύχως, αὕτη δὲ στραφεῖσα ἠτένισε τὸν ξένον, ὅστις ῥίψας τὸν ἐπενδύτην του τῇ ἐπέδειξε τὸν ἱματισμὸν ἀρχηγοῦ λῃστῶν Ἡ Φραγκίσκα ἀνεγνώρισε τὸν Ἀλέξανδρον Βρουσσιάνην· « Φραγκίσκα! » ἐξηκολούθησεν, « ἔχομεν πολὺν καιρὸν ν' ἀνταμωθῶμεν, καὶ εὔχομαι ἐκ καρδίας τὴν παροῦσαν ἐντάμωσίν μας νὰ συνοδεύσωσιν εὐτυχέστεραι περιστάσεις. Ὁ σύζυγός σου εἶναι ἀποθαμένος. Τὰ πάντα γνωρίζω. Ἄφες με νὰ σὲ παρηγορήσω διὰ τὴν στέρησιν ταύτην ». Ὁ λῃστὴς τὴν ἐπλησίασεν, ἀλλ' ἡ ἔρημος χήρα βιαίως ἐγερθεῖσα ὠπισθοδρόμησεν ὀλίγα βήματα. Οἱ τρόποι τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἦθός του δὲν διετήρουν οὐδὲν ἴχνος τῆς παλαιᾶς του φαιδρότητος· ἀλλ' ἐμαρτύρουν τὸν κακοῦργον βίον του.

« Δὲν ἔχω ἀνάγκην παρηγορίας », εἶπε φοβερῶς ἡ Φραγκίσκα, « ἐκτὸς ἐὰν ἐπανεύρω τὸ τέκνον μου, τὸ ὁποῖον οἱ ἄγριοι σφαγεῖς τοῦ πατρός του κατεκράτησαν ».

« Καὶ ἂν δύναμαι νὰ ἐπανεύρω τὸ τέκνον σου; »...

« Ὦ! τὸ τέκνον μου! φέρε με τὸ τέκνον μου καὶ τότε . . . .

« Γίνεσαι ἰδική μου; » διέκοψεν ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἡ Φραγκίσκα ἐστάθη ὡς κεραυνόπληκτος· τὰ ὄμματά της προσήλωσεν ἀκίνητα ἐπὶ τοῦ λῃστοῦ, ὡς ἂν ἤθελε ν' ἀναγνώσῃ τὰ κρύφια τῆς καρδίας του. « Σύ! Σὺ ἐφόνευσες τὸν ἄνδρα μου! Σύ! ἀνέκραξεν, ἡ ὄψις σου μαρτυρεῖ τὸ κακούργημά σου! Ἀλλὰ τὸ τέκνον μου, τὸν υἱόν μου! ἐπίστρεψε τὸ παιδίον μου, εἰπέ με μόνον ὅτι ζῇ καὶ πίπτω, γονυπετὴς καὶ σὲ εὐλογῶ! »

« Ἐγέρθητι, ἀγαπητὴ Φραγκίσκα », εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεγείρας αὐτήν. « Τί παραφροσύνη εἶναι αὕτη; Ἡσύχασε, ἡσύχασε, καὶ ἄκουσέ με », καὶ ἐβοήθησεν αὐτὴν ν' ἀναπαυθῇ ἐπὶ ἀνακλίντρου καθήσας πλησίον της. « Ἠξεύρεις ἀπὸ τῆς παιδικῆς

ἡλικίας μου βαθέως. ἐνθέρμως σὲ ἠγάπησα. Τίποτε δὲν ἐμποδίζει τώρα τὴν ἕνωσίν μας. Εἰπὲ μόνον ὅτι εἶσαι *ἰδική μου*, καὶ τὸ τέκνον σου σὲ παραδίδεται ἀμέσως ».

« Κακοῦργε! τέρας! » ἀνέκραξεν ἡ γυνή· « Εἰπὲ πρῶτον ὅτι δὲν εἶσαι ὁ δολοφόνος τοῦ συζύγου μου! »

« Δὲν δύναμαι ν' ἀρνηθῶ τὴν πρᾶξιν ταύτην », εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος, « ἀλλ' ἐνθυμήσου ὅτι ὁ ἔρως τὸν ὁποῖον τρέφω διὰ σὲ, μ' ἐβίασεν εἰς τὸ τόλμημα τοῦτο. »

« Κακοῦργε, ἐφώναξεν ἡ Φραγκίσκα ἐγερθεῖσα ἀγρίως ὀρθία. Τὴν στιγμὴν ταύτην θέλω κοινοποιήσει τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμες, καὶ . . . »

« Σιώπα! » εἶπεν ὁ λῃστὴς « ἐνθυμήσου ὅτι ὁ υἱός σου εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μου, καὶ ἡ ζωή του θέλει πληρώσει τὸ ἄκαμπτον πεῖσμά σου. » Ἐσιώπησεν ἡ δυστυχὴς μήτηρ· ἡ ἐνθύμησις τοῦ τέκνου της καὶ ὁ τρόμος, τὸν ὁποῖον τὴν ἐνεποίησεν ἡ ἀπειλὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔδωκε νέαν τάσιν εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματά της· « Φραγκίσκα » ἐξηκολούθησεν ὁ λῃστὴς, « πίστευσέ με, βαθέως λυποῦμαι ὅτι εἶμαι αἴτιος τὰς δυστυχίας σου· ἀλλ' ὁ ἔρως μου μ' ἐτύφλωσε, κατέστη παντοδύναμος καὶ δὲν ἐδίστασα νὰ ἐξομαλύνω τὰ ἐμπόδια τῶν πόθων μου· ὅ,τι ἔγεινεν, ἔγεινε. Συγχώρησέ με. Γενοῦ ἰδική μου καὶ ὑπαγόρευσέ με τὰ μέσα τοῦ νὰ κατασταθῶ ἄξιος τῆς συγχωρήσεώς σου. Φραγκίσκα! γίνομαι νέος ἄνθρωπος· σὲ δίδω τὸ τέκνον σου, καὶ ἐὰν ἡ εὐτυχία σου στηρίζεται εἰς τὴν ἀγάπην μου, ὢ! σὲ βεβαιῶ, τρισαγαπητή μου, θέλω κάμει νὰ λησμονήσῃς τὰς παρούσας λύπας. » Ἀλέξανδρε, » ἀπεκρίθη ἡ Φραγκίσκα καταστέλλουσα βεβαίως τὰ ὀργίλα αἰσθήματά της, « Στοχάζεσαι ὅτι θέλω ποτὲ νυμφευθῆ τὸν φονέα τοῦ ἀνδρός μου; Τὸ μόνον αἴσθημα, τὸ ὁποῖον δύναμαι διὰ παντὸς νὰ ἔχω περὶ σοῦ πρέπει νὰ τὸ κρύπτω, νὰ τὸ σιωπῶ, καὶ εἶναι ἀδύνατον, ἀδύνατον νὰ κάμω ἄλλο τι· Ἀλλὰ δός με τὸν υἱόν μου, καὶ ἐπικαλοῦμαι μάρτυρα τὸν θεὸν ὅτι ποτὲ δὲν θέλω κοινοποιήσει τὴν πρὸς ἐμὲ ἐξομολόγησίν σου. »

« Ὄχι, Φραγκίσκα, τοῦτο δὲν μ' εὐχαριστεῖ· θέλω σὲ ν' ἀπολαύσω. Ἐνθυμήσου ὅτι αὔριον τὸ ἑσπέρας θέλω πάλιν σ' ἐπισκεφθῆ. Σκέψου. Ἐὰν ἐπιμένῃς εἰς τὸ πεῖσμά σου, θέλω σὲ φέρει μαζῆ μου εἰς τὰ βουνὰ καὶ θέλεις ἐκεῖ γίνει διὰ παντὸς λῃστοῦ σύζυγος. Ἔκλεξε ἢ μᾶλλον συγκατάνευσε εἰς τὴν ἐπιθυμίαν μου, καὶ σῶσέ με ἀπὸ τὴν μαύρην τύχην ἥτις μὲ περιμένει. Γίνου εὐτυχὴς μ' ἐμὲ καὶ μὲ τὸ τέκνον σου, εἰδεμὴ, εἶσαι ἰδική μου καὶ ποτὲ δὲν θέλεις ἐπανίδει τὸν υἱόν σου. »

Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἀλέξανδρος ἐξῆλθεν. Ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἐστάθη ἀναίσθητος ἐπί τινας στιγμὰς, ὕστερον βαδίσασα ὀλίγα βήματα ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης της ἐξαντλημένη καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν.

Ἡ νὺξ ἐπέρασεν ἐν μέσῳ σκληρᾶς ἀγωνίας. Ἔφθασεν ἡ ἡμέρα, καὶ ὀλίγαι ὧραι ἀπελείποντο καθ' ἃς ὤφειλεν ἡ ἀθλία χήρα νὰ διαθέσῃ τὰ τῆς ὑπάρξεώς της. Δὲν ἤξευρε τί νὰ σκεφθῇ, τί ν' ἀποφασίσῃ. Διάφορα κακουργήματα εἶχον ἐσχάτως πραχθῆ ἀπὸ τοὺς λῃστὰς κατὰ τῶν ὁδοιπόρων, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, καίτοι μὴ γνωστὸς ἔτι προσωπικῶς ὡς ἀρχηγός των, ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον τῶν διαφημιζομένων. Ἀξιόλογος ἀμοιβὴ προσεφέρετο διὰ τὴν σύλληψίν του. Ὤφειλε λοιπὸν ἤδη ἡ Φραγκίσκα νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἀρχὴν περὶ τῆς περιμενομένης ἐπισκέψεώς του, νὰ γίνῃ αἰτία τῆς συλλήψεώς του, καὶ οὕτω νὰ ἐκπληρώσῃ δημόσιόν τι χρέος, ἀλλὰ τὸ τέκνον της, ὁποία τύχη τὸ περιέμενεν; Ὁ Ἀλέξανδος δὲν ἤθελε βεβαίως ἀμεριμνήσει περὶ τῆς προφυλάξεώς του, ἀλλ' ἴσως ἡ ζωὴ τοῦ παιδίου ἠδύνατο νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τοὺς λῃστὰς ἅμα ἡ σύλληψίς του διεδίδετο. Ἡ Φραγκίσκα δὲν ἐδυσκολεύετο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἤθελε γίνει ἔνοχος τοιαύτης ἀπανθρωπίας, καὶ γνωρίζουσα ἱκανῶς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἔτρεμε. Δὲν ἤξευρε τί νὰ κάμῃ. Τέλος ἀπεφάσισε νὰ μὴ συγκατατεθῇ εἰς τὰς προτάσεις του, ἀλλὰ νὰ ὑπομείνῃ νὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὰ ὄρη, καὶ νὰ εὕρῃ ἐκεῖ τὴν μέλλουσαν τύχην της.

Μόλις συνέλαβε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, καὶ ξένος τις ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν της, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξηγήσεως περὶ τῆς ἀπροσδοκήτου εἰσόδου του εἰς τὸν οἶκον, ἤρχισε νὰ τὴν ἐρωτᾷ μήπως ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν, τὴν προτεραίαν ἑσπέραν, ἀνθρώπου τινος, οὗτινος περιέγραφε τὸν ἱματισμὸν, ὁμοιάζοντα καθ' ὅλα μὲ τὸν τοῦ λῃστοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ Φραγκίσκα ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Ἐπομένως τῇ ἠρωτήθη τὸ ὄνομα τοῦ ξένου ἐκείνου, ἀλλ' αὕτη ἀπέφευγε νὰ δώσῃ ἀπάντησίν τινα μέχρις οὗ ἔμαθεν ὑπὸ ποίου καὶ διὰ τί ἠρωτᾶτο. « Εἶμαι γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος, » εἶπεν ὁ ξένος « καὶ ἔχω ἐξουσίαν ἐπίσημον νὰ ζητῶ πλήρεις ἀποκρίσεις εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου. Μὴ δυσκολεύεσαι ν' ἀποκριθῇς, ἐκτὸς μόνον ἂν ἔχῃς σχέσιν τινὰ μὲ τὸ ζητούμενον ὑποκείμενον. » « Εἶναι οὗτος ὁ ἀρχηγὸς τῶν εἰς τὰ βουνὰ ἐκεῖνα λῃστῶν; » ἠρώτησεν ἡ Φραγκίσκα· ἀλλ' ὁ ἀξιωματικὸς ἀπεκρίθη ὅ,τι ἦλθεν ὄχι νὰ δώσῃ ἀποκρίσεις, ἀλλὰ νὰ λάβῃ. « Δὲν θεωρῶ ἐμαυτὴν ἐλευθέραν νὰ σ' ἐξηγηθῶ περὶ πλέον, » ἐπανέλαβεν ἡ Φραγκίσκα, « ἐκτὸς μόνον ἐὰν προσκληθῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ διοικητοῦ μας. »

« Πολὺ καλὰ, κυρία, » ἀπεκρίθη ὁ γραμματεύς· λοιπὸν θέλω τὸν περιμένει ἐδῶ μέχρις οὗ ἔλθῃ. Δὲν θέλει ἀργήσει. » Τοῦτο εἰπὼν ἐκάθησεν ἐπὶ καθέδρας ἀπέναντι παραθύρου, ἵνα βλέπῃ πάντας τοὺς ἔξωθεν διαβαίνοντας χωρὶς νὰ βλέπεται ὑπ' αὐτῶν.

Ἡ Φραγκίσκα ἐστράφη ὄπισθεν πλήρης θανασίμου ὠχρότητος μὴ γνωρίζουσα πῶς νὰ ἐξηγήσῃ τοῦ ἀνθρώπου τούτου τὴν μυστηριώδη ἐμφάνισιν, καὶ περιμένουσα ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἡ ὥρα ἐπλησίασεν. Προσπαθοῦσα νὰ καταβάλῃ τὴν τρομερὰν ταραχήν της ἐπεριπάτει ἡσύχως ἐνώπιον τῆς θύρας, ἀλλὰ μετά τινα βήματα τὴν παρεκάλεσε νὰ σταθῇ ὁ γραμματεὺς, ὅστις τῇ ἐπρόσφερε τὴν χεῖρά του, ἀπολογούμενος ταυτοχρόνως διὰ τὴν σκληρότητά του, ὑπαγορευθεῖσαν ἀπὸ τὸ καθῆκον τοῦ ὅ,τι δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν συγχωρήσῃ νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν πύλην. Ἡ γυνὴ ἠθέλησε ν' ἀντισταθῇ, ἀλλ' εἰς μάτην· ὅθεν ἐγκαταλείφθη εἰς τὴν φορὰν τῶν πραγ-

μάτων. Μετά τινας στιγμὰς ἡ πύλη ἠνοίχθη καὶ ὁ Ἀλέξανδρος εἰσῆλθε. Παρατηρήσας μετὰ προσοχῆς τὸν γραμματέα, ἐπλησίασε τὴν Φραγκίσκαν ἐκφράζων πρὸς αὐτὴν τὴν ἀπορίαν του, τοῦ ὅτι δὲν τὴν εὗρε μόνην.

« Ὁ κύριος οὗτος » ἀπεκρίθη ἡ Φραγκίσκα, « εἰσῆλθεν ἐνταῦθα ὡς γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος, καὶ μὲ ἀπεύθυνεν ἐρωτήσεις τινας περί τινος φίλου, ὅστις μὲ ἐπεσκέφθη χθὲς τὸ ἑσπέρας. »

« Τωόντι ! » εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος, » καὶ ὁ κύριος περιμένει ἴσως νὰ δεχθῇ τὰς ἀποκρίσεις σου !

« Ναὶ περιμένει τὸν ἡγεμόνα νὰ ἔλθῃ. Πρὸς αὐτὸν μόνον θέλω ἀποκριθῆ. »

Μόλις εἶπε ταῦτα, καὶ ποδοβολητὸς ἵππων πλησιαζόντων ἠκούσθησαν. Ἡ πύλη ἠνοίχθη αὖθις, καὶ ὁ ἡγεμὼν εἰσῆλθε, παρακολουθούμενος ὑπὸ στρατιωτῶν.

« Ἀλέξανδρε Βρουσσιάνη, » εἶπεν ὁ Ἡγεμών, « εἶσαι αἰχμάλωτός μου· στρατιῶται συλλάβετέ τον.

Ἡ διαταγὴ ἐξετελέσθη παρευθύς. Ὁ λῃστὸς ὢν ἄοπλος παρεδόθη εἰς τὰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιστάσεως.

Ἡ Φραγκίσκα ἠρωτήθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἂν ἐγνώριζε τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐκ δὲ τῶν ἀποκρίσεών της ἐξήχθη ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξε φίλος αὐτῆς καὶ τοῦ συζύγου της, ὅτι ἐχρημάτισεν ἐραστὴς αὐτῆς, φονεὺς τοῦ συζύγου της καὶ κατακρατητὴς τοῦ υἱοῦ της. Τὸ τελευταῖον τοῦτο περιστατικὸν ἐμπόδιζε τὴν μητέρα ταύτην νὰ παραδώσῃ τὸν λῃστὴν εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης. Μέρος τοῦ παρόντος στρατιωτικοῦ τάγματος ἐστάλη τότε πρὸς καταδίωξιν τῶν λοιπῶν εἰς τὰ ὄρη λῃστῶν. Οἱ στρατιῶται ἐπανῆλθον φέροντες πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸν υἱὸν τῆς Φραγκίσκας Παῦλον, ὅστις, πρὸς μεγίστην χαρὰν αὐτοῦ καὶ τῆς μητρός του ἀπεδόθη εἰς αὐτὴν μετα τὴν σύλληψιν τοῦ ἀρχιλῃστοῦ.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁ Ἀλέξανδρος δικασθεὶς ἐκηρύχθη ἔνοχος, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐφονεύθη δημοσίως ἐν μέσῳ τῶν ἐπευφημιῶν ἀπειραρίθμων χωρικῶν.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ, ὑπὸ Χ. Α. Π.)

ΓΕΩΡΓΙΑ.

—o—

Ὅσοι πρὸ εἰκοσιδύο ἐτῶν διέμενον ἐν Ναυπλίᾳ, καθέδρᾳ τότε τῆς Κυβερνήσεως, ἢ ὅσοι ἐπεσκέφθησαν αὐτὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐνθυμοῦνται ἴσως δύο νέους εἰκοσαετεῖς περίπου, περίεργον φέροντας ἔνδυμα καὶ ἀείποτε συμβαδίζοντας. Τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἦσαν πλατέα καὶ ποδήρη ὡς τὰ τῶν Ἀσιανῶν, αἱ ἐμβάδες μακρόῤῥυγχοι, καὶ ὁ πῖλος, μόλις ἐφαπτόμενος τῆς κορυφῆς, εἶχε σχῆμα φύλλου συκῆς. Φέροντες καθ' ἑκάστην πρωΐαν καὶ καθ' ἑκάστην δείλην φυλλάδια ὑπὸ μάλλης, εἰσήρχοντο εἰς τὸ ἀλληλο-

Τάφος τοῦ Νῶε.

διδακτικὸν σχολεῖον τὸ παρὰ τὴν μακαρίτιδα πλάτανον, ὑπὸ τοὺς κλῶνας τῆς ὁποίας ἐνισχύθη ἡ δοξάσασα τὸν Ὑψηλάντην ἐκστρατεία τῶν Μύλων, διὰ νὰ διδαχθῶσι τὸ ἀλφάβητον καὶ τὰς συλλαβὰς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Οἱ δύο ἐκεῖνοι νέοι, γεννηθέντες ἐν πορφύρᾳ, παρὰ τὰς βαθμίδας θρόνου βασιλικοῦ, ἔζων ἀποκληροι ἐν τῇ μικρᾷ πρωτευούσῃ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσιῶν καὶ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Κυβερνήτου. Ὁ δισχιλιέτης θρόνος τῶν πατέρων αὐτῶν εἶχεν ἐξαλειφθῆ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου τῆς Ἀνατολῆς, ὅτε τὸ βασίλειον τῆς Γεωργίας, εἰς ὃ ἐκεῖνοι ἔμελλον νὰ διαπρέψωσιν ἡγεμονεύοντες, μετεβλήθη εἰς ἐπαρχίαν τῆς ἀπεράντου τῶν Ῥώσων αὐτοκρατορίας.

Τοιούτων μεταβολῶν, ἀπείρων μάλιστα, ὑπῆρξε γόνιμος ὁ αἰὼν καθ' ὃν ζῶμεν. Βασίλεια πεσόντα ἐγένοντο ἄσημοι ἐπαρχίαι, καὶ ἐπαρχίαι ἄσημοι ἀνεγερθεῖσαι ἐγένοντο βασίλεια. Ἡ δὲ γονιμότης αὐτὴ, ἀκμάζουσα καὶ ἐπιῤῥωνυμένη καθ' ἑκάστην, δὲν θέλει ἴσως ἐξασθενήσει πρὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ τούτου τοῦ αἰῶνος.

Ἡ Γεωργία, ἧς τινος πολλάκις μνημονεύει ἡ ἱστορία τῶν Βυζαντινῶν, κεῖται κατὰ τὴν δυτικὴν Ἀσίαν μεταξὺ τῶν Καυκασίων καὶ τοῦ Εὐξείνου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, οἵτινες πρεσβεύουσι τὰ δόγματα τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἀπ' αὐτῆς σχεδὸν τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τὰς ἀνατολικὰς χώρας, ἀξιοῦσι μεγαλαυχοῦντες ὅτι κατάγονται ἀπὸ Ἰάφεθ υἱοῦ τοῦ Νῶε. Τὸ καθ' ἡμᾶς διστάζομεν νὰ πιστεύσωμεν τὴν ἀξίωσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπιβεβαιοῖ οὐδεμία ἱστορικὴ μαρτυρία, καθὼς διστάζομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τὸ μνημεῖον τὸ ὁποῖον παριστάνει ἡ ὄπισθεν εἰκὼν ἐκτίσθη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τόπου ὅπου ἐτάφη ὁ πατὴρ τοῦ προπάτορος τῶν κατοίκων τῆς Γεωργίας, ἐν Ναχσιβάνῃ τῆς Ἀρμενίας. Φαίνεται ὅμως βέβαιον ὅτι ἡ φυλὴ ἡ ἐγκατασταθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἦτο Σκυθική.

Διάφοροι καὶ ποικίλλαι ὑπῆρξαν αἱ τύχαι τῆς Γεωργίας. Κυβερνωμένη ὑπὸ ἡγεμόνων ἐντοπίων, ὑπέπεσε πολλάκις εἰς ξένον ζυγὸν, ποτὲ μὲν Περσικὸν, ποτὲ δὲ Ἀραβικὸν, καὶ ἄλλοτε Μογγολικὸν, καὶ Ταταρικὸν, καὶ Τουρκικὸν, χωρὶς ὅμως ν' ἀπαρνηθῇ τὸν χριστιανισμὸν εἰς ὃν οἱ κατακτηταὶ ἠγωνίσθησαν νὰ ὑποκαταστήσωσι τὰ δόγματα τοῦ Κορανίου. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐβοήθησαν πολλάκις αὐτὴν εἰς τὸ ν' ἀποδιώξῃ τοὺς ξένους δεσπότας, καὶ πολλοὶ τῶν βασιλέων αὐτῆς διέπρεψαν ἐπὶ ἀνδρείᾳ, καὶ φιλονομίᾳ, καὶ χρηστότητι. Εἷς μάλιστα ἐξ αὐτῶν, Δαυῒδ ὁ Β'., καθυποτάξας πολλοὺς λαοὺς Καυκασίους, ἄλλους μὲν διὰ τῶν ὅπλων, ἄλλους δὲ διὰ τῆς ἠπιότητος τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, ἐθεωρήθη ὡς ὁ θεμελιωτὴς τῆς Γεωργείου μοναρχίας. Ἡ ἐγγόνη αὐτοῦ Ταμάρη, περιώνυμος διά τε τὸ κάλλος καὶ τὰς ἀρετὰς, ἀναβᾶσα εἰς τὸν θρόνον, εἰσῆξε τὸν πολιτισμὸν εἰς τὸν Καύκασον, ἰσχυρότατον ἀῤῥωγὸν προσλαβοῦσα τὴν ἠθικὴν τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίαν.

Ἀποθανούσης ὅμως αὐτῆς συναπέθανε καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ λαμπρὸν μέλλον τῆς Γεωργίας· διότι, σουλτάνος τις γειτνιαζούσης ἐπικρατείας, συλλαβὼν ἔρωτα ἀκατάσχετον πρὸς τὴν ὡραιοτάτην αὐτῆς θυγατέρα Ῥουζαδάνην, καὶ μὴ κατορθώσας ν' ἀπολαύσῃ αὐτῆς εἰρηνικῶς, εἰσέβαλε πολλάκις ἐχθρικῶς εἰς τὸ βασίλειον, κατέβαλεν εἰς ἔδαφος τὰ ἀνεγερθέντα ὑπὸ τῆς Ταμάρης οἰκοδομήματα, καὶ ἐδῄωσεν ἀνηλεῶς τὴν χώραν.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δύο τῆς Γεωργίας βασιλεῖς, Γεώργιος καὶ Ἀλέξανδρος, ἀπεδίωξαν τοὺς κατακτήσαντας τὴν πατρίδα αὐτῶν Ταττάρους. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος, διανεμὼν τὸ βασίλειον εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, διεμέρισεν οὕτω τὰς δυνάμεις τοῦ Κράτους, οἱ Τουρκομάνοι καὶ ἄλλοι βάρβαροι ἐπελθόντες ἀλλεπαλλήλως, καθυπέταξαν καὶ ὑποτελεῖς κατέστησαν τοὺς βασιλίσκους ἐκείνους.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΕ'. ἑκατονταετηρίδος οἱ ἡγεμόνες τῆς Γεωργίας συνῆψαν τὸ πρῶτον συμμαχίαν μετὰ τῶν Κζάρων τῆς Μοσκοβίας, μετὰ δὲ τὰ μέσα τῆς ΙΖ'. ὁ τότε ἡγεμονεύων, καταβληθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Περσῶν πρὸς οὓς ἐπάλαισε γενναίως, κατέφυγεν εἰς Μόσχαν. Ἔκτοτε ἡ κυριότης τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης χώρας περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐθνῶν τὰς χεῖρας· ἀλλὰ μετὰ πολλὰς περιπετείας ὁ χριστιανικὸς θρόνος τῆς Γεωργίας ἀνηγέρθη ἐκ νέου, καὶ διετηρήθη, κυμαινόμενος πάντοτε, ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰδίως τῆς Ῥωσίας μέχρι τοῦ 1807 ἔτους, ὅτε, ἡ μὲν βασιλεύουσα οἰκογένεια, διαταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, ἐτιμήθη δι' ἐπισήμων ἀξιωμάτων, ἡ δὲ Γεωργία, πλὴν δύο ἐπαρχιῶν διατελουσῶν εἰσέτι ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν, μετεβλήθη εἰς ἐπαρχίαν Ῥωσικήν.

Πρὸ τῆς μεταβολῆς ταύτης οἱ κάτοικοι τῆς Γεωργίας ἦσαν διῃρημένοι εἰς τρεῖς κλάσεις· τὴν τῶν εὐγενῶν, τῶν ἡγεμονοπαίδων καὶ τῶν χωρικῶν. Οἱ χωρικοὶ ἦσαν δοῦλοι ὑποκείμενοι εἰς τὴν θέλησιν τῶν κυρίων των· οἱ εὐγενεῖς ἀπέκτων τὸν τίτλον τοῦτον ἀπὸ τῆς μεγαλοδωρίας τοῦ μονάρχου, καὶ οἱ ἡγεμονόπαιδες ἦσαν ἢ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἢ ὁπωσδήποτε οἰκεῖοι αὐτῆς. Αἱ διακρίσεις αὐταὶ, ὑπάρχουσαι πρὸ ἀμνημονεύτων αἰώνων, σώζονται ἔτι καὶ σήμερον. Ὁ μονάρχης ἦτο ἀπόλυτος, καὶ αὐτὸς μόνος ἐκήρυττε πόλεμον, ἐπραγματεύετο εἰρήνην καὶ ὑπέγραφε συνθήκας. Ἡ δὲ δικαιοσύνη διενέμετο κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς νόμους τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ χαρακτὴρ τῶν κατοίκων τῆς Γεωργίας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρᾶος, φιλήσυχος, φιλόξενος καὶ ἀφιλοπόλεμος. Ἀσπάζονται εἰς ἄκρον τὴν ἀνάπαυσιν, τὰ συμπόσια, τὰς τρυφὰς, καὶ ἀποστρέφονται τὸν ἐνεργητικὸν βίον. Ἐξ ἐναντίας αἱ γυναῖκες αὐτῶν διαστέλλονται ἐπὶ δραστηριότητι· ἡ φαντασία αὐτῶν εἶναι ζωηροτάτη, καὶ φλογερὰ πάθη καταναλίσκουσι τὰς καρδίας των. Ἰδοὺ διὰ τί καταφρονοῦσι τοὺς ὁμοφύλους ἄνδρας καὶ προκρίνουσι νὰ ζῶσι δοῦλαι εἰς τὰ *χαρέμια* τῶν Τούρκων ἢ δέσποιναι ἐν Γεωργίᾳ. Τὸ κάλλος αὐτῶν εἶναι ἐξαίσιον, καὶ πολὺ ἀνώτε-

ρον τοῦ κάλλους τῶν γυναικῶν τῆς Κιρκασίας, τὸ ὁποῖον τοσούτῳ ἐκθειάζεται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων περιηγητῶν καὶ ἱστοριογράφων.

Τίφλις, πρωτεύουσα τῆς Γεωργίας.

Πρωτεύουσα τῆς Γεωργίας εἶναι ἡ Τίφλις, τὴν ὁποίαν παριστάνει ἡ παροῦσα εἰκών. Ὅλα τὰ χρονικὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἐπιστημονικὰ ἀρχεῖα ἅτινα ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 1807, μετεφέρθησαν εἰς Πετρούπολιν. Περιεστρέφοντο δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀντικείμενα ἀστρονομικὰ καὶ μαθηματικὰ εἰς ἃ ἐπέδιδον οἱ κάτοικοι τῆς Γεωργίας, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς δὲν ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων τῆς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος.

ΠΕΡΙ
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ. (*)

Ἤδη κατὰ ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἕνεκα τῆς γεωργίας καὶ τῶν λοιπῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν σχέσεών των ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ διακρίνωσι τὸν χρόνον εἰς μεγαλήτερα καὶ μικρότερα τμήματα, οἷον εἰς ἐνιαυτούς, μῆνας κτλ. Ὡς πρὸς τὴν κατὰ μῆνας διαίρεσιν ὡδηγήθησαν ὑπὸ τῆς σελήνης, καθὼς καὶ εἰς τὴν κατ' ἐνιαυτοὺς διαίρεσιν ὑπ' αὐτῆς ταύτης καὶ ὑπὸ τοῦ ἡλίου· καὶ οὕτως ἐγεννήθησαν οἱ σεληνιακοὶ καὶ οἱ ἡλιακοὶ ἐνιαυτοί, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχὰς βεβαίως ἦσαν πολὺ ἀτελεῖς, καὶ οὕτω διέμειναν ἐφ' ἱκανόν, μέχρις οὗ ἀκολούθως δι' ἐπανειλημμένων παρατηρήσεων οὐ μόνον τὴν ἐνδεχομένην ἀκρίβειαν ἔλαβον, ἀλλὰ καὶ ὁ δρόμος τοῦ ἡλίου, ὡς καὶ ὁ τῆς σελήνης, ἐγνώσθη ἀκριβῶς καὶ διεκρίθη ἡ διαφορὰ τοῦ ἡλιακοῦ καὶ τοῦ σεληνιακοῦ ἐνιαυτοῦ. Κατὰ τοὺς νεωτάτους ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὺς ὁ ἡλιακὸς ἐνιαυτὸς σύγκειται κατὰ μέσον ὅρον ἀπὸ 165 ἡμέρας, 5 ὥρας, 48 πρῶτα, καὶ 51 δεύτερα λεπτά· ὁ δὲ σεληνιακὸς ἐνιαυτὸς ἀπὸ 354 ἡμέρας, 8 ὥρας, 48 πρῶτα λεπτὰ καὶ 36 δεύτερα, ὥστε ὁ ἡλιακὸς ἐνιαυτὸς εἶναι κατὰ 11. ἡμέρας μικρότερος τοῦ σεληνιακοῦ. Κυρίως σεληνιακοὺς ἐνιαυτοὺς ἔχουσι μέχρι τῆς σήμερον οἱ Ἄραβες, καὶ ἰδίως οἱ Μωαμεθανοί. Ταῦτα ὡς ἐν προοιμίῳ εἰπόντες, ἐρχόμεθα εἰς τὸ προκείμενον.

Ὑπὸ τὴν λέξιν Ἡμερολόγιον (Καλανδάριον) ἐννοοῦμεν μέρος μὲν τὴν παρά τινι λαῷ εἰσηγημένην καθ' ὡρισμένους ἐνιαυτούς, μῆνας κτλ. διαίρεσιν τοῦ χρόνου, μέρος δὲ καὶ τὸν πίνακα τῶν καθ' ἑκάστας ἡμερῶν, τὸν παριστῶντα δηλαδὴ μὲ ποίας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος συμπίπτουσιν αἱ ἡμέραι τῶν μηνῶν. Κατὰ τὴν πρώτην σημασίαν λέγομεν π. χ. τὸ ἰουλιανὸν Ἡμερολόγιον διαφέρει κατὰ 12 ἡμέρας ἀπὸ τὸ Γρηγοριανόν, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἐννοοῦμεν τὰ δι' ἕκαστον ἔτος ἐκδιδόμενα Ἡμερολόγια. Τὸ ὄνομα Καλανδάριον παράγεται ἀπὸ τὰς Καλάνδας (Calendae), λέξιν Ῥωμαϊκήν, σημαίνουσαν τὴν πρώτην ἡμέραν ἑκάστου μηνός, καὶ ἐτυμολογουμένην ἐκ τοῦ *καλεῖν*· καθότι ὁ Ῥωμύλος ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ῥώμης, τοῦ ὁποίου τὸ ἡμερολόγιον κεῖται ὡς βάσις τοῦ ἡμετέρου, θελήσας νὰ ἀρχίζῃ ἕκαστος μὴν ἀπὸ τῆς νέας σελήνης, ἔκτισεν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου λόφου ἰδιαίτερον οἴκημα (curia calabra), ἐν ᾧ παρετήρουν τὴν νέαν σελήνην, καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ μηνὸς ἐκηρύττετο (ἐκαλεῖτο) ὑπό τινος ἱερέως.

Τὸ ἔτος τοῦ Ῥωμύλου διῃρεῖτο εἰς δέκα μῆνας, ἐξ ὧν ὁ μὲν Μάρτιος, Μάϊος, Κοϊντίλιος, καὶ Ὀκτώβριος εἶχον ἀνὰ 31 ἡμέρας, οἱ δὲ λοιποί, Ἀπρίλιος, Ἰούνιος, Σεξτίλιος, Σεπτέμβριος, Νοέμβριος καὶ Δεκέμβριος, ἀνὰ 30 ἡμέρας, ὥστε ὅλοι ὁμοῦ ἀποτέλουν 304 ἡμέρας. Ὁ δὲ Νουμᾶς, ὁ διάδοχος αὐτοῦ, προσέθηκεν ἔτι δύο μῆνας, ἢ κατὰ τὸν Πλούταρχον (ἐν βίῳ Νουμᾶ) τοὺς ἤδη ἐπὶ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἀνωνύμως παρατεθειμένους δύο μῆνας, ἀπὸ 28, καὶ 22 ἡμέρας, μετέθηκεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου. Τοῦτο ὅμως παραδέχονται ἄλλοι μόνον περὶ τοῦ Ἰανουαρίου, διϊσχυριζόμενοι ὅτι ὁ Φεβρουάριος ἔμεινεν ὡς τελευταῖος μὴν τοῦ ἔτους, καὶ πρῶτον κατὰ τὸ 540 π. Χ. ἀπὸ τοὺς δεκάρχας θελήσαντας νὰ παρεκτείνωσι τὴν διάρκειαν τῆς ὑπουργίας των, ἐτέθη ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰανουάριον. Ὅπως δήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, εἶναι βέβαιον ὅτι ἀπὸ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Νουμᾶ τὸ ἔτος εἶχε δώδεκα μῆνας, καὶ συνέκειτο ἀπὸ 355 ἡμέρας, διῃρημένας, ὥστε ὁ μὲν Μάρτιος, Μάϊος, Κοϊντίλιος καὶ Ὀκτώβριος εἶχον ἀπὸ 31 ἡμέρας, ὁ δὲ Ἰανουάριος, Ἀπρίλιος, Ἰούνιος, Σεξτίλιος, Σεπτέμβριος, Νοέμβριος καὶ Δεκέμβριος ἀνὰ 29 ἡμέρας, καὶ ὁ Φεβρουάριος 28. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔτος τοῦτο ἦτον μικρότερον μὲν τοῦ ἡλιακοῦ, μεγαλήτερον δὲ τοῦ σεληνιακοῦ, ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς ἐμβολίμους ἡμέρας, μέρος μὲν διὰ νὰ τακτοποιήσωσι τὸν σεληνιακὸν ἐνιαυτόν, μέρος δὲ διὰ νὰ τὸν συμβιβάσωσι μετὰ τοῦ ἡλιακοῦ· ὅθεν ἀνὰ πᾶν δεύτερον ἔτος παρενέβαλλον μεταξὺ τῆς 23 καὶ 24 Φεβρουαρίου ἕνα μῆνα, ἐμβόλιμον (mercedonius) ὀνομαζόμενον, ὅστις συνέκειτο ἀπὸ τόσας ἡμέρας καὶ ὥρας, καθ' ὅσας ὁ ἡλιακὸς ἐνιαυτὸς ὑπερτέρει τὸν σεληνιακόν, καὶ κατ' ἀρέσκειαν τοῦ Πάπα ποτὲ μὲν ἦτο μακρότερος, πότε δὲ βραχύτερος. Ἀλλ' αἱ αὐθαίρετοι αὗται προσθῆκαι τοιαύτην ἐπροξένησαν σύγχυσιν, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος 708 ἀπὸ κτ. Ῥ. ἤτοι τὸ 46 π. Χ., τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔτος κατὰ 67 ἡμέρας ἀπελείπετο τῆς ὀρθῆς χρονολογίας. Ὅθεν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ἵνα δώσῃ πέρας εἰς τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην, προσεκάλεσεν εἰς τὴν Ῥώμην τὸν περίφημον Ἕλληνα ἀστρονόμον Σωσιγένην, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν γραμματέα του Φλάβιον τὴν διόρθωσιν τοῦ ἡμερολογίου. Πρῶτον λοιπὸν προσετέθησαν εἰς τὸ τρέχον ἔτος 708, μεταξὺ τοῦ Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου 67 ἡμέραι, ὥστε τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἔτος *συγχύσεως* (Annus confusionis) ἐπι-

(*) Τὴν λέξιν Καλανδάριον ἤθελον προτιμήσει εἰς ταύτην τὴν περίστασιν, καθόσον μάλιστα ὁ συγγραφεὺς τὸ παράγει ἐκ τοῦ καλεῖν.

κληθὲν, περιεῖχε 445 ἡμέρας· ἡ δὲ πρώτη Ἰανουαρίου, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῷ θέσιν, καὶ τὸ ἔτος 709 Ῥ. ἤρχισεν ἀπὸ τῆς νέας σελήνης.

Ὁ Σωσιγένης οὗτος ἐκλαβὼν τὸν ἡλιακὸν ἐνιαυτὸν ὡς συγκείμενον ἀπὸ 365 καὶ 6 ὥρας, τὸν διῄρεσεν οὕτως, ὥστε ὁ μὲν Ἰανουάριος, Μάρτιος, Μαΐος, Κοϊντίλιος, Σεξτίλιος, Ὀκτώβριος καὶ Δεκέμβριος εἶχον ἀνὰ 31 ἡμέρας· ὁ δὲ Ἀπρίλιος, Ἰούνιος, Σεπτέμβριος καὶ Νοέμβριος ἀνὰ 30, ὁ δὲ Φεβρουάριος 28· διὰ δὲ τὰς πλεοναζούσας ἓξ ὥρας, ἀποτελούσας εἰς 4 ἔτη ὁλόκληρον ἡμέραν, διέταξε κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος νὰ προστεθῇ μία ἡμέρα μετὰ τὴν 23 Φεβρουαρίου, ὥστε κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος ὁ μὴν οὗτος περιεῖχεν 29 ἡμέρας, τὸ δὲ ἔτος τοῦτο, ἕνεκα τῆς παρενθέσεως ταύτης καλούμενον *ἐμβόλιμον ἔτος* (**Annus bissextilis**), ἐνῷ τὰ λοιπὰ ὠνομάζοντο *κοινὰ ἔτη*, συνέκειτο ἐκ 366 ἡμερῶν. Παρενετέθη δὲ ἡ ἐμβόλιμος ἡμέρα μεταξὺ τῆς 23 καὶ 24 Φεβρουαρίου, μέρος μὲν διότι εἶχεν ἤδη συνηθίσει ὁ λαὸς εἰς τὴν κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον προσθήκην, μέρος δὲ διότι δὲν ἤθελον νὰ διαταράξωσι τὴν τάξιν τῶν ἑορτασίμων ἡμερῶν.

Ταύτην λοιπὸν τὴν χρονολογίαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν συνταχθὲν ἡμερολόγιον, τὸ Ἰουλιανὸν καλούμενον, παραδέχεται ἐν γένει ἅπασα ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος, συνέβη μὲν μικρά τις σύγχυσις ἕνεκα ἐσφαλμένης τινὸς παρενθήκης, ἀλλ' ἀμέσως παρατηρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος, διωρθώθη, ὥστε ἀπὸ τοῦ 757 Ῥ, (3 μ. Χρ.) μέχρι τοῦ 1582 οὐδεμίαν μεταβολὴν ἔπαθε τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἡλιακὸς ἐνιαυτὸς δὲν σύγκειται, ὡς ὑπέθεσεν ὁ Σωσιγένης, ἀπὸ 365 ἡμέρας καὶ 6 ὥρας ἀκριβῶς, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ 365 ἡμέρας 5 ὥρας 48 πρῶτα λεπτά, καὶ 51 δεύτερα, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἐλαμβάνοντο διὰ τοῦτο κατ' ἔτος 11 πρῶτα λεπτά, καὶ 10 περίπου δεύτερα περίελπον, τὰ ὁποῖα μετὰ παρέλευσιν 129 ἐτῶν ἀπετέλουν ὁλόκληρον ἡμέραν, ἥτις περιπλέον προσετίθετο εἰς τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, καὶ οὕτω πάντοτε ἀπελείπετο ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία. Ἤδη κατὰ τὴν 15 ἑκατονταετηρίδα εἶχον παρατηρήσει τὴν ἀρκετὰ σημαντικὴν ταύτην διαφοράν, καὶ εἶχε σκεφθῇ περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ μόλις ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου ΙΓ'. ἐπραγματοποιήθη ἡ διόρθωσις τοῦ ἀτοπήματος τούτου. Ὁ Πάπας οὗτος προσεκάλεσεν ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν Ῥώμην πολλοὺς σοφούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεπον ὁ Σιακόνιος, ἱερεύς τις ἐκ τοῦ Τωλήτου, ὁ Χριστοφόρος Κλάβιος Ἰησουΐτης ἐκ Βαμβέργης, καὶ ὁ Ἀλούσιος Λιλι, βαθὺς μαθηματικὸς καὶ ἰατρὸς ἐκ Βερόνης, καὶ τοῖς ἐπέταξε τὸ ἔργον. Τὰς δὲ κατὰ τὸ 1577 ἐπιχειρισθείσας καὶ τὸ 1581 ἀποπερατωθείσας πράξεις αὐτῶν ἀποστείλας εἴς τινα Πανεπιστήμια καὶ τοὺς καθολικοὺς ἡγεμόνας, ἅμα λαβὼν τὴν ὁμόφωνον ψῆφον αὐτῶν, ἐξέδωκε τὸ 1582 τὴν 24 Φεβρουαρίου βοῦλλαν, δι' ἧς κατηργεῖτο καθ' ὅλας τὰς καθολικὰς ἐπαρχίας τὸ Ἰουλιανὸν Ἡμερολόγιον, καὶ εἰσήγετο τὸ νέον, τὸ ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ Γρηγοριανὸν ἐπικληθέν.

Σκοπὸς τῆς διορθώσεως ταύτης ἦτο 1) τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, συμπίπτουσαν τότε εἰς τὴν 10ην Μαρτίου, νὰ ἐπαναφέρῃ πάλιν εἰς τὴν 21 τοῦ αὐτοῦ, καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα, 2) νὰ προλάβῃ τοῦ λοιποῦ ὁμοίας διαφορὰς διὰ νέας διατάξεως τῶν ἐμβολίμων ἡμερῶν. Καὶ διὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔπρεπε νὰ παραλείπωνται δέκα ἡμέραι ἀπὸ τοῦ ἡμερολογίου, ἑπομένως διέταξεν αὕτη ἡ παράλειψις νὰ γίνῃ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1582, καθ' ὃν μῆνα δὲν συνέπιπτον κινηταὶ ἑορταί, καὶ ἡ ϛ' τοῦ Ὀκτωβρίου ν' ἀριθμῆται ὡς ἡ 15 τοῦ μηνός. Ὡς πρὸς τὸ Πάσχα δὲ, ἔμεινεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου· διὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔπρεπε τοῦ λοιποῦ τὸ τελευταῖον ἔτος ἑκάστης ἑκατονταετηρίδος νὰ μὴ ἦναι ἐμβόλιμον, ὅπως εἶχε τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, ἀλλὰ μόνον τὸ τελευταῖον ἔτος ἑκάστης τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, τουτέστι τὰ ἔτη 1600, 2000, 2400 καὶ οὕτω καθεξῆς, τὰ δὲ ἄλλα, οἷον τὰ 1300, 1800. 1900, 2100 κλ. ἔπρεπε νὰ ἦναι κοινὰ ἔτη.

Οὗτος εἶναι ὁ ὀργανισμός, δι' οὗ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διέφερε κατὰ δέκα ἡμέρας τοῦ Γρηγοριανοῦ, καὶ ὁλονὲν ἐξακολουθεῖ ν' ἀπολείπηται ἐξ αὐτοῦ. Τουτέστιν ἕνεκα τῶν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1852 παραλειφθεισῶν δέκα ἡμερῶν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ 5 Ὀκτωβρίου κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον συνέπεσε μὲ τὴν 15 τοῦ αὐτοῦ κατὰ τὸ Γρηγοριανόν· οὕτως ἔμεινε τὸ πρᾶγμα μέχρι τοῦ 1700, ὁπότε τὸ μὲν Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον εἶχε τὸ ἔτος τοῦτο ἐμβόλιμον, τὸ δὲ Γρηγοριανὸν, ὄχι. Ἀμέσως λοιπὸν προσετέθη εἰς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἑτέρα ἡμέρα, καὶ ἑπομένως ἡ ά ἡμέρα ἑκάστου μηνὸς κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν συνέπιπτε μὲ τὴν δωδεκάτην τοῦ αὐτοῦ κατὰ τὸ Γρηγοριανὸν μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1800, ὁπότε διὰ τὸν αὐτὸν λόγον προσετέθη εἰς τὸ Ἰουλιανὸν καὶ ἑτέρα ἡμέρα, καὶ ἔκτοτε ἡ πρώτη ἡμέρα ἑκάστου μηνὸς αὐτοῦ συμπίπτει μὲ τὴν δεκάτην τρίτην τοῦ μηνὸς κατὰ τὸ Γρηγοριανόν, ὥστε διαφέρουσι τὴν σήμερον ἀπ' ἀλλήλων τὰ δύω ταῦτα ἡμερολόγια κατὰ δώδεκα ἡμέρας. — Τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον ἤθελεν εἶσθαι ἀκριβέστατον, ἐὰν ὁ ἡλιακὸς ἐνιαυτὸς περιεῖχε τῳόντι 365 ἡμέρας, 5 ὥρας, 49 πρῶτα καὶ 12 δεύτερα λεπτά, ὅπως τὸν ἐξέλαβον τότε· ἀλλ' ἐπειδὴ σχεδὸν κατὰ 22 ἢ κατὰ τὸν Λαλάνδον 24 δεύτερα λεπτὰ εἶναι μικρότερος, ἐκ τούτου ἀποτελεῖται εἰς 3600—3900 ἔτη, διαφορὰ μιᾶς ἡμέρας, ἥτις περιπλέον λαμβάνεται κατὰ τὸ διάστημα αὐτό, ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὕτη βεβαίως πολὺν χρόνον ἀπαιτεῖ διὰ νὰ προξενήσῃ σύγχυσιν εἰς τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καὶ δι' ἐγκαταλείψεως μιᾶς ἐμβολίμου ἡμέρας εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν εὐκόλως δύναται νὰ διορθωθῇ. Τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον ἀμέσως εἰσήχθη εἰς τὰς Καθολικὰς ἐπαρχίας. Ἀλλ' οἱ Διαμαρτυρούμενοι δὲν τὸ παρεδέχθησαν, καθὸ προκύψαν ἐκ τοῦ Πάπα, καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν χρονολογίαν των μέχρι τοῦ 1699, ὅτε ἀποφασίσαντες νὰ εἰσάξωσι νέον ἡμερολόγιον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου διωρθωμένου, ἐπέτρεψαν τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν ἐν Ἰένῃ καθηγητὴν Βέϊγελον, ὅστις ἐπεχεί-

ρησε μὲ ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμοὺς ἐπὶ τῆς σελήνης, πανσελήνου οὔσης, ἀκριβῶς νὰ προσδιορίσῃ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα, καθὸ εὑρὼν τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον ὡς πρὸς τὸ Πάσχα ἧττον ἀκριβές, καὶ διὰ τὸ ἔτος 1700, ὅτε ἔμελλε νὰ εἰσαχθῇ τὸ νέον διωρθωμένον ἡμερολόγιον, διέταξε νὰ παραλειφθῶσι κατὰ τὸν Φεβρουάριον ἕνδεκα ἡμέραι, καὶ μετὰ τὴν 18 τοῦ Φεβρουαρίου ἀμέσως ν' ἀριθμῆται ἡ πρώτη τοῦ Μαρτίου. Τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο εἰσήχθη κατὰ τὸ εἰρημένον ἔτος ἀμέσως εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐν Γερμανίᾳ, εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ Δανιμαρκίαν, καὶ μετὰ ἓν ἔτος εἰς τὴν Ἑλβετίαν, κατὰ δὲ τὰ 1752 καὶ 1753 εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Σουηδίαν.

Τοῦτο τὸ διωρθωμένον ἡμερολόγιον κατὰ τὸ πλεῖστον ἐσυμφώνει μὲ το Γρηγοριανὸν, καὶ ὡς πρὸς τὸ Πάσχα ακόμη. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κυκλικὸς ὑπολογισμὸς δὲν δύναται νὰ συμφωνήσῃ πάντοτε μὲ τοὺς ἀστρονομικοὺς, ἐκ τούτου συνέβη κατὰ τὰ ἔτη 1724 καὶ 1744, νὰ συμπέσῃ τὸ Πάσχα παρὰ τοῖς διαμαρτυρουμένοις ὀκτὼ ἡμέρας πρότερον, ἢ παρὰ τοῖς καθολικοῖς· τὸ αὐτὸ ἐλέγετο ὅτι μέλλει νὰ συμβῇ καὶ κατὰ τὸ 1778, ὅθεν Φριδερῖκος Β'. ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, διέταξε τὸ 1776, ὥστε τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον καὶ παρὰ τοῖς διαμαρτυρουμένοις ὑπηκόοις αὐτοῦ νὰ γίνῃ παραδεκτὸν ὡς ἡμερολόγιον τοῦ Κράτους. Τὸ δὲ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ καὶ ἐν τῇ Ανατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχον ἡμερολόγιον οὐσιωδῶς εἶναι σύμφωνον μὲ τὸ Ἰουλιανὸν, διὸ μεταχειριζόμεθα συνήθως καὶ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν ἡμερομηνίαν.

Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν τοῦ ἡμετέρου ἔτους εἰσὶ τὰ αὐτὰ, ἃ καὶ παρὰ Ῥωμαίοις. Ὁ Ἰαννουάριος καλεῖται ἐκ τοῦ Ἰανοῦ, θεοῦ τοῦ χρόνου, ὁ Μάρτιος ἐκ τοῦ Ἄρεως, θεοῦ τοῦ πολέμου, ὁ Μάϊος ἐκ τῆς Μαίας, μητρὸς τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ ὁ Ἰούνιος ἀπὸ τῆς Juno (Ἥρας), εἰς τὰς ὁποίας τέσσαρας θεότητας ἐτελοῦντο δημόσιοι θυσίαι εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν εἰρημένων μηνῶν· τὸ ὄνομα τοῦ Φεβρουαρίου παράγεται ἐκ τοῦ februare, καθότι εἰς τοῦτον τὸν μῆνα ἤρχιζεν εἰς τὰ Λουπερκάλια ἡ ἑορτὴ τῶν καθαρμῶν τῆς πόλεως, καθὼς τὸ τοῦ Ἀπριλίου ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ aperire, καθὸ κατὰ τοῦτον τὸν ἐαρινὸν μῆνα ἀνοιγομένων τῶν κατὰ τὸν χειμῶνα ἀποκεκλεισμένων καρπῶν τῆς γῆς. Οἱ δὲ λοιποὶ μῆνες, Σεπτέμβριος, Ὀκτώβριος, Νοέμβριος καὶ Δεκέμβριος διατηροῦσιν εἰσέτι τὰ παλαιὰ ἀριθμητικὰ ὀνόματά των, ὡς ἂν ἤρχιζε τὸ ἔτος ἀπὸ τὸν Μάρτιον· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὁ Ἰούλιος καὶ Αὔγουστος ἀρχήτερα ὠνομάζοντο Κοϊντίλιος καὶ Σεξτίλιος, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου τούτου στρατηγοῦ, διὰ δόγματος τῆς συγκλήτου τὸ ὄνομα *Κοϊντίλιος* μετεβλήθη εἰς τὸ *Ἰούλιος*, καθὼς μετέπειτα, ὅτε ὁ Ὀκταβιανὸς ὠνομάσθη Αὔγουστος, δι' ἑτέρου δόγματος τῆς Βουλῆς, τὸν Σεξτίλιον ἀντικατέστησεν ὁ Αὔγουστος.

Ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἐν τούτοις διατηρεῖ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, καὶ κατ' αὐτὸ ἔχει διατεταγμένας τὰς ἑορτάς της. Διὰ τοῦτο ὑπάρχουσιν ἰδιαίτερα ἡμερολόγια πρὸς ἐκκλησιαστικὴν χρῆσιν, τὰ ὁποῖα καὶ μέχρι τὴν σήμερον *ἐκκλησιαστικὰ ἡμερολόγια* ὀνομάζονται. Τοιαῦτα ἡμερολόγια, ἀλλὰ σύντομα, ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν, περιέχοντα μόνον τὰς ἑορτὰς τοῦ ἔτους, ἄνευ τῆς εἰς ἡμέρας, ἑβδομάδας, καὶ μῆνας διαιρέσεως, οἷον τὸ responsoriale καὶ Antiphonarium Γρηγορίου τοῦ μεγάλου, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Καρδιναλίου Θωμασσίνου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν· « Specimen distributionis officiorum per circulum anni. » Τὰ ἐκτενέστερα ὅμως εἶχον καὶ τὴν κατὰ μῆνας καὶ ἑβδομάδας διαίρεσιν· τὴν δὲ σύνθεσιν καὶ διάταξιν αὐτῶν ἦσαν ἐπιφορτισμένοι οἱ Ἐπίσκοποι, ὑφ' ὧν διωρίζοντο ἐπὶ τούτῳ ἰδιαίτεροι Κληρικοὶ, οἵτινες συγγράφοντες τοὺς βίους τῶν Μαρτύρων, καὶ τὰ περιστατικὰ τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν, τὰ καθυπέβαλλον εἰς τοὺς ἐπισκόπους τούτους. Ἑκάστη ἐκκλησία εἶχε καὶ τὸ ἴδιον αὐτῆς ἡμερολόγιον. Τὸ ἀρχαιότατον τούτου τοῦ εἴδους, διασωθὲν μέχρις ἡμῶν, συνετάχθη περὶ τὰ μέσα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἰησουΐτου Αἰγιδίου Βουχερίου. Δύο ἄλλα, μικρόν τι μεταγενέστερα, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Ἰωάννου Φρόντου καὶ Ἐδμόνδου Μαρτίνου. Ἓν ἡμερολόγιον τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν 5 ἢ 6 ἑκατονταετηρίδα ἀνευρέθη ὑπὸ Μαβιλλῶνος, καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Ῥουϊνάρτου. Ἀπόσπασμα ἀρχαίου Γοτθικοῦ καὶ Μοζαραβικοῦ ἡμερολογίου, καὶ ἕτερον γαλλιστὶ, καὶ γερμανιστὶ ἀπὸ τῆς 9ης καὶ ἐφεξῆς ἑκατονταετηρίδος, ὑπὸ διαφόρων σοφῶν ἀνδρῶν ἐξεδόθησαν. Τὰ ἡμερολόγια ἦσαν αἱ βάσεις τῶν Μαρτυρολογίων, καὶ, ἐπειδὴ κατ' αὐτὰ ἑωρτάζετο καὶ ἡμέρα τῶν Μαρτύρων, ἀπετέλουν καὶ μετὰ ταῦτα μέρος τῶν ἱερῶν βιβλίων, ὅθεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον διατηροῦσι τὴν ἀξίαν των, ἔχοντα μεγάλην ἐπιῤῥοὴν εἰς τὰ πνεύματα τοῦ λαοῦ.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ).

ΓΑΒΡΙΗΛ ΣΟΦΟΚΛΗΣ.

ΠΕΡΙ

ΚΑΜΕΛΛΙΑΣ.

(Camellia Japonica. Lin —Class: Monadelphia Polyandria).

C Japonica foliis ovatis utrinque acuminatis, serraturis minimis. (Cavan. Diss. 6.)

—o—

Τὸ φυτὸν τοῦτο εἰσήχθη πρό τινων ἐτῶν εἰς διάφορα τῆς Ἑλλάδος μέρη, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀποκεν-

προν νῆσόν μας Θήραν· ὥστε ἂν καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν γνωρίζουσιν αὐτό, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ γράψωμεν ἐνταῦθα ὀλίγα τινά, προτάττοντες περὶ τοῦ φυτοῦ τούτου, ἐν συντόμῳ, κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν συνήθειαν, τὴν βοτανικὴν αὐτοῦ περιγραφήν. Ὑπάρχουσι διάφορα εἴδη Καμελλίας, ἐξ ὧν ἄλλα μὲν ἔχουσι τ' ἄνθη ἁπλᾶ ἢ διπλᾶ, ἄλλα δὲ μονόχροα ἢ σεσηπότων, ἡ δὲ ὑπερέχουσα γαιώδης βάσις αὐτοῦ νὰ ἦναι τιτανώδης ἢ χαλικώδης καὶ οὐχὶ ἀργιλώδης.

Ὁ θάμνος οὗτος εἶναι ἀειθαλὴς καὶ μόλις ἀναβαίνει εἰς ὕψος 8 — 9 πηχῶν, φέρων πολλοὺς κλάδους ὀρθούς, λείους καὶ περιμήκεις· ὁ δὲ φλοιὸς εἶναι τεφρόχρους. Τὰ ἄνθη, ἄοσμα ἀλλ' ὡραῖα, ἀναφύονται ἐπὶ τῶν κλάδων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μονήρη,

Καμέλλια.

πολύχροα· ὅλα δὲ ταῦτα γεννῶνται αὐτοφυῶς εἰς τὰ δάση τῆς Ἰαπωνίας καὶ Σινικῆς, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην, ὅπου κατὰ πρῶτον εἰσήχθησαν περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, εὐδοκιμοῦσι καλλιεργούμενα καὶ ἐντὸς γαστρῶν, καὶ κατὰ γῆς. Ἀπαιτεῖται ὅμως ὥστε τὸ χῶμα νὰ ἦναι ἐλαφρὸν καὶ λιπαρόν, δηλαδή, νὰ ἐμπεριέχῃ πολλὴν ὕλην φυτῶν καὶ ἐπὶ βραχέων καυλῶν. Ἡ ἄνθησις ἄρχεται κατὰ τὸν Φεβρουάριον μῆνα καὶ διαρκεῖ σχεδὸν καθ' ὅλον τὸν Μάρτιον.

Πολλαπλασιάζεται δὲ συνήθως διὰ τῆς φυτεύσεως κλώνων ἢ μοσχευμάτων.

Ι. ΔΕ ΚΙΓΑΛΛΑΣ.

Ο ΑΛΕΚΤΩΡ

ΤΟΥ

ΜΕΣΟΝΥΚΤΙΟΥ.

Ἔτρεχον ὅλαις δυνάμεσι! ματαίως ἡ καλὴ γραῖά μου ἠγωνίσθη νὰ μ' ἐμποδίσῃ, ματαίως ἐκραύγασεν ἡ ταλαίπωρος, «Φριδερῖκε, ποῦ ὑπάγεις, τοιαύτην ὥραν, υἱέ μου; Ἀκόμη νὺξ εἶναι! ἡσύ-

χατε, παιδί μου! ἡ μήτηρ σου θὰ λυπηθῇ διὰ τὴν ἀπουσίαν σου· ἐπίστρεψε, ἐπίστρεψε εἰς τὸν οἶκον»· ἀλλ' ἐγώ, ἀπειθὴς εἰς τὴν ἀνάκλησιν καὶ τὰς δεήσεις της, ἐξηκολούθησα τὸν πλάνητα δρόμον μου, καί, παραλλάττων τὰς τελευταίας τοῦ χωρίου οἰκίας, ὥρμησα ἀκατάσχετος εἰς τὴν διὰ πεδιάδω ἐκδρομήν μου. Βεβαίως, ἔπρεπε νὰ ἦτον πολὺ ἰσχυρὸν τὸ κινοῦν με αἴτιον, ὥστε νὰ καταφρονήσω τὸν φυσικόν μου φόβον. Ἡ σιωπὴ καὶ τὸ σκότος κατελάμβανον ἤδη τὴν ἐξοχήν· ὁ ἑσπέριος ἄνεμος ἤρχιζε νὰ πνέῃ, καὶ ἤλαυνεν ἐκ δυσμῶν πυκνὰ καὶ λευκόφαια νέφη κοκκινωπὰ ὑπὸ τῶν τελευταίων τοῦ ἡλίου ἀπαυγασμάτων· ὁ οὐρανὸς ἔλαμπεν ὅλος στιλπνὸς καὶ καθαρός, καὶ οἱ ἀστέρες ἤρχιζον νὰ φαίνωνται πρῶτον ἀνὰ εἷς, ἔπειτα κατὰ συστήματα, ἀκολούθως εἰς σωρείας, καὶ τελευταῖον κατεπλημμύρισαν τὸ στερέωμα ὡς κύματα μαργαριτῶν σπινθηροβολούντων· τινὲς τούτων ἐφαίνοντο ὡς ἀποσπώμενοι ἀπὸ τοῦ κυανοῦ θόλου, καὶ προχωροῦντες πρὸς ἐμέ, χορεύοντες ἴδιόν τινα χορόν, ὡς νυκτερινοὶ σκοποί, ἄγρυπνοι φύλακες τῆς σκοτεινῆς των ἰδιοκτησίας, ἄλλοι δὲ παρίστων παραδοξοτάτας μεταμορφώσεις, ἐφαίνοντο ὡς χρυσᾶ πτηνά, ὡς πύριναι σφαῖραι ἢ ἀέρια πνεύματα, διϊπτάμενα εἰς τὸ ἄπειρον, καὶ ἀναβαίνοντα εἰς τὸν οὐρανόν, τὴν κοινὴν πατρίδα των. Τότε καὶ ὁ γρύλλος τῶν ἀγρῶν ἀνελάμβανε τὸ ὑπόγειον ᾆσμά του, καὶ ἐμελῴδει τοὺς ποικίλους καὶ εὐρύθμους του ἤχους, οὕτως, ὥστ' ἐνόμιζον ὅτι ἤκουον ἔτι περιηχούσας εἰς τὰ ὦτά μου τὰς ἀπειλητικὰς παραινέσεις τῆς καλῆς γραίας μου. Οἱ τεταμένοι οὗτοι στιβαροὶ βραχίονες, οὓς βλέπω εἰς τὸν ἀγκῶνα τῆς ἀτραποῦ, δὲν θὰ μὲ τιμωρήσωσι μετ' ὀλίγον; Ὄχι! μάταιοι φόβοι! Εἶναι κερασέαι πεφυτευμέναι παρὰ τὴν ὁδόν. Παραλλάττων δὲ δρομαῖος πάντοτε τοὺς ἐκ λευκακάνθου φραγμούς, διήλασα διὰ τῶν πεδιάδων μετ' ἀκαθέκτου ὁρμῆς.

Μίαν στιγμὴν ἐσταμάτησα ἵν' ἀναπνεύσω καὶ καθησυχάσω τοὺς σπασμώδεις παλμοὺς τῆς καρδίας μου, ἀλλ' ἔφριττον ἀκούων ὅλα τὰ εἴδη τῆς φωνῆς ψάλλοντα καὶ στενάζοντα εἰς τὴν σιγὴν τῆς νυκτός. Ἦσαν ἄρα τὰ ἄνθη τῶν πεδιάδων, χαιρετῶντα μὲ τ' ᾄσματά των τὴν δρόσον τῆς νυκτός, ὡς εὐεργέτριάν των, ἢ τὰ μεγάλα δένδρα τοῦ παρακειμένου δάσους, ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν των ψιθυρίζοντα ὕμνους εὐχαριστηρίους πρὸς τὸν συντηρητὴν τοῦ παντός; ἢ ἴσως τὸ βομβοῦν ἔντομον, ὅπερ, κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τῆς ἀναπαύσεως, ἐμίγνυε τὴν φωνήν του εἰς τὴν παράδοξον καὶ μυστηριώδη ἐκείνην συμφωνίαν τῆς εὐχαριστίας, ἣν ἐφώτιζον οἱ ἀμυδροὶ λύχνοι τῶν λαμπυρίδων, οἱ ἐπίγειοι οὗτοι ταῦτα ἀστέρες τῆς γῆς. Ἡ ἀγρία ἐκείνη ἁρμονία τῆς καθευδούσης φύσεως, οἱ διάφοροι μεμακρυσμένοι ἦχοι, ἐσβέννυντο εἰς παλλούσας καὶ ἀσυναρτήτους συμφωνίας, ἡ ταχέως προϊοῦσα σκιὰ καὶ διδοῦσα εἰς τὸ λυκαυγὲς διάδοχον νύκτα μέλαιναν καὶ παροδικῶν ἐκλάμψεων μεστήν, ὅλα ταῦτα μὲ κατεφόβιζον· ἡ φαντασία μου ἐνεπλήσθη παντοίων καὶ ἀλλοκότων φαντασμάτων, καί, ἀνακαθίσας ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς χλόης, ἔκλαυσα πικρῶς. Τότε μόνον ἡ μνήμη τῆς μητρός μου, τῶν ἀνησυχιῶν της, τοῦ σφάλματός μου καὶ τῆς τόλμης μου, μὲ κατέλαβεν ὅλον. Ἡ πατρῴα ἑστία, μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῇ περιθάλψεων καὶ τῶν ἀγαθῶν προσμειδιαμάτων, παρέστη εἰς τὴν φαντασίαν μου γλυκεῖα, ἐνδεδυμένη μυρία λαμπρὰ καὶ ἐπαγωγὰ χρώματα, ἃ οὐδ' ὑπώπτευον πρίν, κάλλη ἄγνωστα, ὧν τὰ θέλγητρα δὲν ἀνακαλύπτονται εἰμὴ καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἀπουσία καὶ ἡ στέρησις καθιστῶσιν αὐτὰ διαπαντὸς περιπόθητα.

Ἀλλ' ἡ ναρκώδης μου αὕτη κατάστασις ἔπαυσεν εὐθύς, ἅμα ἤκουσα τ' ὡρολόγιον τοῦ χωρίου σημαῖνον τὴν ἑνδεκάτην ὥραν. Τὸ φώνημα ἀλέκτορος, ὀξύ, ἔντονον, διαρκές, ἀντήχησεν, ὡς ἡ ἄστατος ἠχὼ τοῦ τελευταίου παλμοῦ τῆς ὥρας, καὶ φῶς ἐρυθρόν, ἐπιφανέν μοι διὰ τῶν δένδρων, μ' ἀνήγγειλεν ὅτι τὸ τέρμα τῆς νυκτοπορείας μου δὲν ἦν μακράν· τότε τὸ θάῤῥος μετὰ τῆς περιεργείας μου ἐπανῆλθε. Τῳόντι, ἔφθασα ταχέως εἰς μικρὸν περίβολον, ἀκριβῶς κεκλεισμένον καὶ κρυπτόμενον μεταξὺ πυκνῶν ἰτεῶν καὶ κυπαρίσσων, καὶ περιέχοντα οἰκίαν εὔχαριν, ἧς οὐ μακρὰν χείμαῤῥος μυκώμενος μετὰ κρότου, περιέχεεν εἰς τὸν ἐρημικὸν καὶ ἀγροῖκον ἐκεῖνον τόπον τὴν δρόσον τῶν ῥείθρων καὶ τῶν ἀνθηρῶν του ὀχθῶν. Τὸ ἐρυθρὸν ἐκεῖνο φῶς ἔφεγγε πάντοτε· ἀλλ' εἰς τὸ ἔσχατον κροῦσμα τῆς ἑνδεκάτης ὥρας ἐγένετο ἄφαντον. Ἡ χαμηλὴ καὶ ἀψιδωτὴ θύρα, ἡ μόνη φαινομένη ἔξοδος τοῦ μεριβόλου, ἠνεῴχθη βραδέως, καὶ δι' αὐτῆς προέβη γυνή, κρατοῦσα εἰς τὴν μὲν τῶν χειρῶν ῥάβδον, εἰς τὴν δέ, λαθραῖον φανόν. Βόστρυχοι λευκοὶ διέφευγον τὴν καλύπτραν μέλανος πέπλου, ὅστις τὴν ἐκάλυπτεν ὅλην. Ἐβάδισε δὲ βήματά τινα μετὰ προσοχῆς, καὶ ἔπειτα προχωροῦσα ταχέως εἰς τὸ μέσον μικροῦ πεδίου, ἐστάθη ἀπέναντι ἄνθους μήκωνος, ὅπερ, καθ' ὅσον τὸ ἐπλησίαζε, ἐγίνετο φωτεινόν, ἀπαυγάζον λάμψιν κυανῆν ἀμφίβολον, καὶ πένθιμον, οἵαν παράγει ὁ φωσφόρος. Στρέψασα περὶ ἑαυτὴν τὴν ῥάβδον, ἐχάραξε κύκλον πύρινον, ἔπειτα ῥίψασα τὸν πέπλον ὑπὲρ τοὺς ὤμους της, ἐφάνη ὡς τιμωρός τις Νέμεσις, τὸ βλέμμα πλανῶσα, καὶ ἐπᾴδουσα παράξενόν τινα ἐπῳδήν, ἧς οἱ στίχοι, βραχεῖς καὶ μονότονοι, ἐπανελαμβάνοντο ἐκ διαλειμμάτων. Ἀλλὰ φαντασθῆτε τὴν φρίκην μου, ὅταν ἀνεγνώρισα ἐν τῇ γυναικὶ ταύτῃ τῇ λυσικόμῳ καὶ ἐνθουσιώσῃ, τῇ ἀνακαλούσῃ τὸ πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα, τὴν Κυρὰν Μαργαρίταν, γραῖαν καλήν, ἥτις ἐφοίτα παρὰ τῇ μητρί μου, συμπαίζουσα τὸ πικέτον.

Ἂν δὲ καὶ προσεδόκων ταύτην τὴν ἀνακάλυψιν, καὶ ἡ ἀπείθειά μου δὲν ἔσχεν ἄλλη ναιτίαν, εἰμὴ νὰ βεβαιωθῶ δι' ἐμαυτοῦ περὶ φήμης τινὸς ἥτις περὶ αὐτῆς διέτρεχεν, ὅμως ἔμεινα ἔκθαμβος. Αὕτη λοιπὸν ἦτον ἡ προσηνὴς ἐκείνη κυρία, ἡ συνήθως τόσον συνεσταλμένη τὴν διαγωγήν, ἡ γλυκὺ ἔχουσα τὸ μειδίαμα, πραεῖαν καὶ ταπεινὴν τὴν φωνήν; Δὲν εἶχε τοὺς κόλπους μεστοὺς πάντοτε τραγημάτων καὶ ζαχαρωτῶν διὰ τὰ παιδία; Δὲν μᾶς διηγεῖτο ὡραίας διηγήσεις πρὸς διάχυσιν καὶ ψυχαγωγίαν; Μακρόθεν ὅταν τὴν ἐβλέπομεν, δὲν ἐκράζομεν τύπτοντες τὰς χεῖρας,

ἰδοὺ ἡ Κυρὰ Μαργαρίτα; Δὲν μᾶς ἠγάπα καὶ δὲν συνεχώρει πάντοτε τὰς ἀταξίας μας; Ἀλλὰ μὲ τόσας θελκτικὰς καὶ συμπαθεῖς ἰδιότητας, ἦτον δυνατὸν αὐτὴ νὰ ἦναι ἔμπουσά τις ἢ μάγισσα, ἓν τῶν κακοποιῶν ἐκείνων ὄντων, ἅτινα ἐν τῷ σκότει ἐκδικοῦνται τὰς ὕβρεις καὶ τιμωροῦσι τὰς περιφρονήσεις ὅσας ὑπέστησαν; Ἀμφιβολία δὲν ἐνεχώρει, ἡ βεβαιότης παρίστατο ἐνώπιόν μου μετ' ἀδυσωπήτων ἀποδείξεων. Ἄπειροι περιστάσεις συγκεκριμέναι ἅμα καὶ διακεκριμέναι ἐπισωρεύοντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν μνήμην μου. Ἐνεθυμήθην τοὺς ὀφθαλμούς της, τοὺς ἀλλόκοτα φῶτα ἀπαυγάζοντας, καὶ ἀνικάνους ν' ἀντιστῶσιν εἰς ἐλεύθερον βλέμμα καὶ τολμηρόν, καὶ εἰς μὲν τὸ σκότος σπινθηρίζοντας ὡς ἄνθρακας, εἰς δὲ τὸ λαμπρὸν τοῦ ἡλίου φῶς ἀμαυρούς, πεπηγότας, ἄνευ οὐδεμιᾶς ζωηρότητος. Ἐγνωρίζετο πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ Κυρὰ Μαργαρίτα, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ πόθεν εἶχεν ἔλθει· ἠγνοεῖτο ὅλως ἡ τύχη της, ἡ οἰκογένειά της, καὶ ἔζη μεμονωμένη, οὐδένα ποτὲ δεχομένη. Ἐφαίνετο δ' ὡς ἂν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ της ἐφύλαττον τὴν οἰκίαν της ἀόρατα ὄντα, καὶ φῆμαι μυστηριώδεις διεδόθησαν αὐξανόμεναι ὁσημέραι, ἐξ ὧν ἔμαθον, ὅτι νέα τις, θελήσασα νὰ εἰσέλθῃ ποτὲ εἰς τὸν περίβολόν της, ἐνῷ ἦν ἡ θύρα ἠνεῳγμένη, ἐγένετο χωλή. Μίαν μόνην φορὰν τὴν εἶδα παρωργισμένην. Ὦ! εἴθε νὰ τὸ ἐλησμόνουν! ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον! Τὸ πρόσωπον τῆς Κυρᾶς Μαργαρίτας εἶχε λάβει ἔκφρασιν τόσον παράξενον, ὥστε ἔφυγα καταπεφοβισμένος. Τὰ ὄμματά της ἔγειναν στρογγύλα καὶ ἀκίνητα, ἡ δὲ ῥίν, κλίνουσα πρὸς τὸ στόμα της, ὡς ῥάμφος, τὸ ἔκρυπτε, καὶ τῷ ἔδιδε σχῆμα ἀλλόκοτον· εἷς δὲ βόστρυχος, ἐπιστέφων τὸ μέτωπόν της, ὑψοῦτο ὄρθιος καὶ ἀκίνητος, καὶ τὴν ἐδείκνυεν ὡς ὄρνεον σαρκοφάγον. Οὐαὶ εἰς τὸν ὅστις τὴν περιεφρόνει, διότι τὸν ἐτιμώρει ἀνιλεῶς! Τοιοῦτον μ' ἐνέπνεε τρόμον, ὅστις ηὔξανεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν.

Αἱ σκέψεις καὶ ἀναμνήσεις αὗται, καίτοι συμπυκνούμεναι ἐν τῇ κεφαλῇ μου, δὲν μ' ἐνεπόδιζον ὅμως τοῦ νὰ προσέχω καὶ εἰς τὴν φανταστικὴν σκηνὴν τὴν παριστωμένην ἐνώπιόν μου. Κεκυφὼς καὶ κρυπτόμενος εἰς τὰ ὑψηλὰ χόρτα, παρετήρουν τὴν Κυρὰν Μαργαρίταν, διπλασιάζουσαν τὰς ἐπικλήσεις της, κινοῦσαν ἐκστατικῶς τὴν κεφαλήν, ἀκροωμένην εἰς τὸ ἄπειρον κενόν, ἂν φωνή τις ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἰδικήν της, ὅτε καὶ μακρόθεν ἐσήμανε βραδέως τὸ μεσονύκτιον, ὡς σημεῖον ἀνυπομόνως προσδοκώμενον· διότι ἀμέσως μέλας καὶ μέγας ἀλέκτωρ, μ' αἱματόχρουν τὸν λόφον, ἐφάνη ἐν τῷ μέσῳ μαγικοῦ κύκλου, ἀφεὶς τρία φωνήματα καταλήξαντα εἰς ὀρυγμόν. Τότε ἡ φωσφορώδης λάμψις ηὔξησε, τὸ ἄνθος τοῦ μήκωνος ἐγένετο ὑπερμέγεθες, καὶ ἤρχισε νὰ περιστρέφηται περὶ ἑαυτὸ ὡς τεχνητός τις ἥλιος, προφαῖνον ἐκ τῆς λαμπρᾶς στεφάνης του ὄμματα πτηνῶν παντοῖα τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα, ὅλα ἐμψυχούμενα, καὶ διαφόρους ἐκφράσεις λαμβάνοντα, θελκτικάς, ὑπερηφάνους, τρομεράς, καθ' ἃς διεκρίνοντο, ἐγκεκλεισμένα ἐν τοῖς ζωηροῖς των βλεφάροις. Ὅσῳ δὲ ταχύτερον τὸ ἄνθος ἐστρέφετο, τόσῳ μᾶλλον ὁ ἀλέκτωρ ἐμεγεθύνετο. Ἐπὶ τέλους δ' ἐφάνη ἡ κεφαλή του ὑπερήφανος καὶ ἀγρία ὑπεράνω τοῦ λυγηροῦ καὶ ὀρθίου ἀναστήματος νεανίου τινος, καὶ τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην συνώδευσαν ἄγριαι καὶ ἀπαίσιοι κραυγαί. Πλησιάζον δὲ τὴν Κυρὰν Μαργαρίταν, τὸ φαντασιῶδες τοῦτο ὄν, τῇ ἔρριπτεν εἰς τὸ πρόσωπον ὄμματα πτηνῶν. Ὕπαγε, τῇ εἶπε, καὶ γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις. Τὰ πάντα τότε ἐσβέσθησαν, τὰ πάντα ἠφανίσθησαν, καὶ μέλαινα ὄρνις διέβη πλησίον μου, κλονούμενος δὲ τὴν παρηκολούθησα. Ἀφοῦ δ' ἐφθάσαμεν εἰς τὴν μεγάλην ὁδόν, ἐκείνη μὲν ἐχώθη εἰς θάμνους σπάρτων, ἐγὼ δὲ ἐνόησα ὅτι δὲν ἐτελείωσαν εἰσέτι τὰ πάντα, καὶ ἔμεινα ἐν ζωηροτάτῃ ἀγωνίᾳ. Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἤκουσα μακρόθεν τὸν τραχὺν καὶ εὔρυθμον κρότον ἁμάξης ὁδευούσης ἡσύχως· ὅσον προύχώρει, ὁ ἦχος ἐγίνετο εὐκρινέστερος, καὶ τὸ χαρίεν ᾆσμα τοῦ ἁμαξηλάτου ἐμιγνύετο μετὰ τοῦ μελαγχολικοῦ βόμβου τοῦ κωδωνίου τῶν ἡμιόνων, καὶ μετὰ τῶν μονοτόνων τρυγμῶν τῶν τροχῶν. Τέλος εἶδα τὴν ἅμαξαν· ὁ ἡνίοχος ἔπληττε τὰς ἡμιόνους του, καὶ ἐξηκολούθει τὸ φαιδρὸν ᾆσμά του· ἀλλ' ἀμέσως διεκόπη, ἀφοῦ εἶδε προχωροῦσαν πρὸς αὐτὸν τὴν μέλαιναν ὄρνιθα, χορεύουσαν ἀλλοκότως καὶ σκιρτῶσαν, καὶ τὰ σκιρτήματά της μὲ παράξενα κινήματα συνοδεύουσαν. Πρὸς Θεοῦ! ἐκραύγασε, δὲν εἶναι στοιχεῖον τοῦτο; καὶ ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Ἐξέτεινε δὲ τὴν μάστιγα, ἵν' ἀποσβέσῃ τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην ὀπτασίαν· ἀλλ' ἡ κατάρατος ὄρνις, ἀπειλοῦσα αὐτὸν μὲ τὸν πόδα, ἐσκίρτα ἔμπρὸς καὶ ὀπίσω του, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐγίνετο ὀγκώδης ἢ ἄφαντος, ἄλλοτε δ' ἐκυλίετο ὡς σφαῖρα, καὶ ἀνίστατο πάλιν γυμνοκέφαλος ὡς ἀκανθόχοιρος, καὶ ἐφαίνετο ἀναρριχωμένη, καὶ ἐπερχομένη νὰ τὸν πληγώσῃ. Καταπεφοβισμένος ἀπὸ τῶν τρομερῶν ὄψεων τῆς φρικώδους ταύτης νυκτός, καὶ ἀπηυδημένος, ᾐσθάνθην ὅτι ἐκινδύνευσα νὰ ἐκπνεύσω, ὅτ' ἐν τῇ ἀμυδρᾷ τῆς σελήνης λάμψει, ἀνεγνώρισα τὸν ἡνίοχον. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Πέτρος, ὁ ἀγρονόμος τῆς μητρός μου. Ὠφελούμενος δ' ἐκ τῆς εὐκαιρίας, ἐνῷ διέβαινε τὸ ζεῦγος ἀπὸ τὸ μέρος, ἔνθα ἤμην κεκρυμμένος, ἐρρίφθην, καὶ ἔπεσα ὡς λειποψυχῶν εἰς τὰ ὀπίσθια τῆς ἁμάξης. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἤμην καταβεβλημένος ὑπὸ τοῦ φόβου, δὲν ἐδυνήθην ν' ἀποσπάσω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ τὴν φρικώδη σκηνὴν ἥτις ἐμὲ μὲν ἐμαγγάνευε, τὸν δὲ ἄθλιον Πέτρον ἐξώντου, ὥστε οὔτε μὲ παρετήρησε. Κατ' ἀρχὰς τὸν εἶδα νὰ νικήσῃ τὸν φόβον του, καὶ νὰ προχωρήσῃ ἀποφασιστικῶς, ἀφοῦ ἐσταυρώθη τρίς, ἵνα συλλάβῃ ἢ τοὐλάχιστον ἀποδιώξῃ ἀπ' ἔμπροσθέν του ἐκεῖνο τὸ ἀνώνυμον καὶ πονηρὸν ὄν, ὅπερ τόσον σκληρῶς τὸν ἐδίωκεν. Ἀλλὰ ματαίως! ὅταν τὸ ἐπλησίαζεν, αὐτὸ διέφευγε τὰς χεῖράς του θαυμασίως, ἔπειτα ἐχόρευεν, ἐσκίρτα καὶ ἐκάγχαζε, γελῶν γέλωτα σφοδρόν, θηριώδη καὶ σαρκαστικόν, ἐνῷ ἔβλεπε τὸν Πέτρον κινδυνεύοντα ν' ἀποθάνῃ ὑπὸ τοῦ φόβου. Τῳόντι ὁ πτωχὸς νέος συνέστησε τὴν ψυχήν του εἰς τὸν θεόν, καὶ τότε ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ἐλαφρωθέντα ἀπὸ μέγα βάρος, διότι εἰς τὴν καμπὴν τῆς ὁδοῦ, εἶδε τὰς

οἰκίας τοῦ χωρίου διακρινομένας ἐν τῇ σκοτίᾳ. Τότε ἐπίστευσεν ὅτι ἐσώθην. Ἀλλὰ Πέτρε, εἶπε φωνή τις, καὶ ἤθελον ὀμόσει, ὅτι ὡμίλει ἡ ὄρνις· Πέτρε, δὲν δύνασαι ν' ἀρνηθῇς, ὅτι δεν ἐφοβήθης τὴν ἐκδίκησίν μου. Σκέφθητι λοιπὸν καλῶς ἐπὶ τῶν γραιῶν γυναικῶν, ὅταν τὰς καταφρονῇς, σκέφθητι ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ μου, ὃν κατεπάτησας, ἐφυβρίζων με. Ἰδού! ἡ γλῶστά σου θέλει ἀπὸ τοῦδε μείνει ἀκίνητος ἓν ἔτος καὶ μίαν ἡμέραν· ἐπικατάρατε, ἐπικατάρατε! Τότε ὁ Πέτρος ἐξήγαγε σπασμωδικῶς ἐκ τοῦ κόλπου του μικρὸν ἐγκόλπιον, καὶ λύσας αὐτὸ ἀπὸ τὸ σχοινίον, ἐξ οὗ ἐξήρτητο, Παναγία μου, εἶπε, ματαίωσον τὰς ἀπειλὰς ταύτας, καὶ τὸ ἀποτρόπαιον καὶ καταχθόνιον τοῦτο ὂν λαβέτω τὴν ἀνήκουσαν τιμωρίαν! Εἶπε, καὶ ἔῤῥιψε τὸ ἐγκόλπιον κατὰ τῆς ὄρνιθος, καὶ τὴν προσέβαλε. Τότε αὐτὴ ἔπεσεν, ἀφεῖσα κραυγὴν κλαυθμηρὰν καὶ πένθιμον, κραυγὴν ἐπαναληφθεῖσαν τρὶς εἰς ἀπέραντον ἔκτασιν! Ὁ Πέτρος τότε τὴν ἀνεζήτησεν εἰς τὸ μέρος, ἔνθα ἔπεσεν, ἀλλ' ἐκεῖ οὐδὲν ἐφαίνετο πλέον· ἡ σελήνη μόνη ἐφώτιζεν ὡραίαις ἀκτῖσι τὴν εἰρηνικὴν τοῦ τόπου καλλονὴν, καὶ τὸ ἅγιον ἐκεῖνο ἐγκόλπιον ὅπερ ἠκτινοβόλει ἐπὶ τῆς κόνιος τῆς ὁδοῦ, ἔνθα κατέκειτο· τὰ δ' ἄνθη τῶν λειμώνων, τὰ δένδρα, ὁ οὐρανὸς καὶ οἱ ἀστέρες, ἐτήρουν ὁλόκληρον τὴν μεγαλοπρεπῆ των γαλήνην. Τότε δ' εὐεργετικὴ δρόμος ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ μετώπου μου, καὶ ὅσας θλίψεις καὶ ἀλγηδόνας ᾐσθανόμην, τὰς κατεπραΰνεν.

Ἀφοῦ δὲ συνῆλθα, δὲν ἐδυνήθην νὰ συνάψω τὰς ἰδέας μοι καὶ νὰ ἐννοήσω τί μοὶ συνέβη· εὑρέθην δ' ἐπὶ τῆς κλίνης μου, πλησίον τῆς μητρός μου καὶ τῶν μικρῶν συντρόφων μου, οἵτινες φιλοτίμως μ' ἐπεδαψίλευον τὰς γλυκείας καὶ τρυφερὰς φροντίδας των. Ἐξεπλάγην δὲ διὰ τὸν θόρυβον καὶ διὰ τὴν χαρὰν αὐτῶν, ὅτ' ἐξύπνησα, καὶ διὰ τὰ παιδικὰ παιγνίδια, ὅσα μ' ἔφερεν ἡ μήτηρ μου μετὰ στοργῆς ἀπὸ τὸν θάλαμόν της. Ἀλλὰ τότε ἠνεώχθη ἡ θύρα, καὶ εἰσῆλθεν ἡ Κυρὰ Μαργαρίτα, παράφρων, προσηνὴς καὶ γελῶσα, νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τῆς ὑγείας μου.—Εἰς τὴν θέαν της αἱ φοβεραὶ καὶ τρομεραὶ νυκτεριναὶ ἀναμνήσεις μ' ἐπανῆλθον, καὶ ἀποτροπιασθεὶς αὐτὴν, ἐπανέπεσον αὖθις εἰς τὴν κλίνην μου, καὶ βλέπων, ὅτι μ' ἐπλησίαζε, ἐχώθην ὅλος ὑπὸ τὰ σκεπάσματά μου, κραυγάζων μετὰ τρόμου, Μῆτέρ μου, μῆτέρ μου, βοήθησον, ἰδοὺ πάλιν ἡ μέλαινα ὄρνις! Ὅλοι δὲ μ' ἐνόμισαν φρενήρη, καθὼς καὶ ἤμην τφόντι.

Μέγα Ῥεῦμα τῇ 16 Νοεμβρίου 1852.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ.

ΒΑΘΟΣ
ΤΟΥ
ΩΚΕΑΝΟΥ.

—o—

Ἡ ἑπομένη ἔκθεσις ἐκοινοποιήθη εἰς τὴν Βασιλικὴν ἑταιρίαν τῆς Ἀγγλίας παρὰ τοῦ πλοιάρχου Δενχὰμ (Denham), διευθυντοῦ τοῦ βασιλικοῦ Βρεττανικοῦ πλοίου Ἐράλδ (Herald).

« Ὁ Πλοίαρχος Denham, διαταχθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως του νὰ ἀναλάβῃ ἐπιστημονικὸν διάπλουν, παρηγγέλθη νὰ ἐξιχνιάσῃ μεταξὺ ἄλλων ἀντικειμένων καὶ τὸ βάθος τοῦ ὠκεανοῦ. Ἀνέφερε δὲ ὅτι ἐξετάσας ἓν μέρος αὐτοῦ εὗρεν αὐτὸ ἔχον βάθος 7,706 ὀργυιῶν (1) εἰς 36 μοίρας 41 λεπτὰ μεσημβρινὸν πλάτος, καὶ 37 μοίρας 6 λεπτὰ δυτικὸν μῆκος κατὰ τὸ Μεσημβρινὸν τοῦ Greenwich. Ὁ βυθισμὸς τῆς βολίδος ἐγένετο ἐν ἡμέρᾳ γαληνιαίᾳ τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1852 Ν. Ε. διαβαίνοντος τοῦ πλοίου ἀπὸ τοῦ Ῥίου Ἰανεΐρου εἰς τὸ Εὔελπι ἀκρωτήριον. Τὸ σχοινίον τῆς βολίδος ἦτο ὁμοιόμορφον καὶ συνεχὲς καθ' ὅλον τὸ μῆκός του, καὶ εἶχε διάμετρον 1/10 τοῦ δακτύλου (2), ἑκατὸν δὲ ὀργυιαὶ αὐτοῦ ὅταν ἦσαν στεγναὶ ἐζύγιζον μίαν λίτραν (3). Ὁ πλοίαρχος Δενχὰμ (Denham) ἔλαβε παρὰ τοῦ Μοιράρχου Μ' Kewer τοῦ Ναυτικοῦ τῶν Ὁμοσπόνδων Πολιτειῶν, καὶ διευθυντοῦ τῆς φρεγάτας Congress, 15,000 ὀργυιὰς τοῦ σχοινίου τούτου, ἤτοι 10,090 ὀργυιὰς εἰς ἕνα πηνιστῆρα καὶ 5,000 ὀργυιὰς εἰς ἄλλον, καὶ φρονεῖ ὅτι ἦτο ἐξαιρέτως κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν κατεσκευάσθη. Ἡ βολὶς ἐζύγιζεν 9 λίτρας, καὶ σύρασα μεθ' ἑαυτῆς εἰς τὴν κατάδυσίν της 7,706 ὀργυιὰς ἐκ τοῦ σχοινίου τούτου, εὗρε τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης. Ὁ πλοίαρχος Denham ἀναφέρει ὅτι ὁ ὑποπλοίαρχος τοῦ Hutcheson καὶ αὐτὸς εἰς διαφόρους λέμβους μὲ τὰς ἰδίας χεῖράς των ἀνεβίβασαν πολλάκις τὴν βολίδα 50 ὀργυιὰς, καὶ ἀφοῦ ἀνενεοῦτο ἡ κατάδυσίς της ἵστατο ἀποτόμως εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον ἐντὸς μιᾶς ὀργυιᾶς καὶ δὲν ἐγύριζε πλέον τὸν πηνιστῆρα.

Ἡ ταχύτης μεθ' ἧς ἡ βολὶς κατέβαινεν ὑπῆρξεν ἡ ἑφεξῆς·

			ὧραι	λεπτ.	δεύτ.
Αἱ πρῶται	1000 ὀργυιαὶ εἰς		0	27	15
1000 ἕως	2000	» »	0	39	40
2000 »	3000	» »	0	48	10
3000 »	4000	» »	1	13	39
4000 »	5000	» »	1	27	06

(1) Μία ὀργυιὰ ἰσοδυναμεῖ μὲ 6 πόδας Ἀγγλικοὺς ἢ 1,829 μέτρα.

(2) 1/10 τοῦ δακτύλου ἰσοδυναμεῖ μὲ 0,02539 τοῦ μέτρου.

(3) Μία λίτρα ἰσοδυναμεῖ μὲ 142 δράμια.

						ὧραι	λεπτὰ	δεύ.
5000	»	6000	»	»		1	45	25
6000	»	7000	»	»		1	49	15
7000	»	7706	»	»		1	14	15
						9	24	45

Ὅλος λοιπὸν ὁ χρόνος τὸν ὁποῖον κατηνάλωσεν ἡ βολὶς καταβαίνουσα εἰς τὸ παράδοξον τοῦτο βάθος τῶν 7,706 ὀργυιῶν ἢ 7,7 γεωγραφικῶν μιλίων (1) ἦτο 9 ὡρῶν 24 λεπτῶν καὶ 45 δευτέρων λεπτῶν. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῶν Ἡμαλαΐων ὀρέων ἔχουσιν ὀλίγον τι περισσότερον ὕψος τῶν 28,000 ποδῶν ἢ 4,7 γεωγραφικῶν μιλίων ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Ὁ πυθμὴν λοιπὸν τῆς θαλάσσης ἔχει βάθος κατὰ πολὺ ὑπερβαῖνον τὰς ὑπεράνω αὐτῆς ὑψηλοτέρας κορυφάς.

Ἡ δύναμις τοῦ σχοινίου ἦτο 72 λιτρῶν κατὰ τὴν δοκιμασίαν τὴν ὁποίαν ὑπέστη πρὸ τῆς χρήσεώς του. Τὸ δὲ ὅλον αὐτοῦ (αἱ 7,706 ὀργυιαὶ αἱ ὁποῖαι ἐβυθίσθησαν) ἐζύγιζε στεγνὸν 77 λίτρας, ἐκτὸς τοῦ βάρους τῆς βολίδος. Μεγάλη προσοχὴ κατεβλήθη εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ νὰ ἀναβιβάσωσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὴν βολίδα, διὰ νὰ πληροφορηθῶσι περὶ τῆς φύσεως τοῦ πυθμένος (2)· ἀλλ' ἐνῷ ἀνέσυρον τὸ σχοινίον μετὰ προσοχῆς, ἐκόπη εἰς 140 ὀργυιὰς κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης συνεπάγον καὶ ἓν θερμόμετρον τὸ ὁποῖον εἶχε προσκολληθῆ εἰς αὐτὸ εἰς 3000 ὀργυιῶν βάθος.

Τοῦτο τὸ βάθος εἶναι τὸ μεγαλήτερον ἐξ ὅσων εὑρέθησαν ἄχρι τοῦδε.

ΒΙΒΛΙΑΚΑ.

—o—

Ἐν τῷ ΞΕ'. φυλλαδίῳ τοῦ περιοδικοῦ τούτου συγγράμματος, κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον, καταχωρίσαντες πίνακα συνοπτικὸν τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1850 καὶ 1851 ἐκδοθέντων ὑπὸ Ἑλλήνων βιβλίων καὶ περιοδικῶν συγγραμμάτων, ὑπεσχέθημεν συγχρόνως νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ αὐτὸ ἔργον καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸ 1852 τύποις ἐκδοθέντων, ἅμα ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1853. Ἀνεβάλομεν δὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ συνάξωμεν ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἀκριβεστέρας πληροφορίας καὶ πλειοτέρας. Ἀλλ' αἱ δυσχέρειαι περὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ὕλης ἦσαν δυστυχῶς αἱ αὐταὶ ὡς καὶ πρότερον. Ἀπετάθημεν ἐγγράφως εἴς τινας λογίους κατοικοῦντας [illegible] παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ μᾶς βοηθήσω[illegible] ἐν μέρει μὲν ἐπετύχομεν, καὶ [illegible] εὐγνωμοσύνην μας πρὸς τὸν [illegible] ώτην, ἐν μέρει δὲ ἀπετύχομεν, [illegible] ἀσχολίας τῶν πρὸς οὓς ἐγράψαμεν [illegible] δὲ νὰ νομίζωσι τινὲς καὶ ματαιοσπ[illegible] ῶν πραττόμενον. Ἡμεῖς δὲν πειθόμεθα, [illegible] μεν ἐξ ἐναντίας, ὅτι καθὼς ὁ χρηματιστ[illegible] ἔμπορος κατὰ πᾶσαν ἀρχὴν ἔτους ποιεῖ τὸν [illegible] τοῦ παρελθόντος διὰ νὰ [illegible] ται, οὕτω πρέπει νὰ πράττῃ καὶ ὁ [illegible] ἐν τῇ ἐθνικῇ φιλολογίᾳ προόδου, ἐπιβλέπων [illegible] λάχιστον τὸ διανυθὲν στάδιον καὶ τὴν πολλὴν ἢ ὀλίγην ποικιλίαν τῶν πνευματικῶν ἀγώνων. Τὸ δὲ πόσον κατωρθώθη ἐκ τῶν ἀγώνων τούτων καὶ ἡ λεπτομερὴς ἔκθεσις τῶν κερδῶν ἢ ζημιῶν, τοῦτο βέβαια εἶναι ἄλλο γενναιότερον ἔργον, καὶ ἂν ὄχι πάντη ἀκατόρθωτον παρ' ἡμῖν, τολμηρὸν ὅμως ἀπαιτοῦν ἄνδρα καὶ μὴ ἀποδειλιῶντα εἰς συμπλοκὰς καὶ ἔριδας φιλολογικάς. Ἐννοοῦμεν δηλαδὴ τὸ νὰ γράψῃ τι ἄρθρον ἐκτενὲς βιβλιογραφικὸν ἐν ᾧ οὐ μόνον τὸ ποσὸν τῶν βιβλίων εἰς κατηγορίας τινὰς διῃρημένον νὰ ἐκτίθηται, ὡς ἡμεῖς πράττομεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξετάζηται καὶ ἐπικρίνηται ὁλοσχερῶς καὶ ἡ ἀξία τῶν δημοσιευθέντων. Τὸν ἐπιχειρήσοντα τοιοῦτο ἐθνωφελὲς ἔργον ἐπαινοῦντες ἡμεῖς ἀπὸ τοῦδε, προσφέρομεν εἰς τὸ κοινὸν ἐντοσούτῳ μετριωτέραν ὑπουργίαν, καὶ ἐκθέτομεν ἤδη τὴν ἑξῆς σύνοψιν τῶν βιβλιακῶν ἐρευνῶν μας περὶ τοῦ ἔτους 1852, διὰ νὰ μὴ φανῶμεν ὅτι ἀποκνοῦμεν καὶ εἰς τὰ δυνατὰ καὶ εὐκολώτερα ἔργα, δι' ὧν ὁπωσοῦν δυνάμεθα νὰ προσπλησιάζωμεν τοὺς ὑπὲρ ἡμᾶς προωδευμένους ἑσπερίους λαούς. Χάριν δὲ συγκρίσεως παραθέτομεν καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν δημοσιευθέντων ἐν ἔτει 1851, τῶν ὁποίων τὸ κεφάλαιον, ὡς θέλει παρατηρήσει ὁ ἀναγνώστης, ἐκτίθεται παρ' ἡμῶν σήμερον πολὺ μεῖζον τοῦ σημειωθέντος ἐν τῷ ΞΕ'. φυλλαδίῳ, διότι ηὐτυχήσαμεν νὰ λάβωμεν ἐν τῷ μεταξὺ πλειοτέρας πληροφορίας.

Ἐξεδόθησαν λοιπὸν ἐν Ἑλλάδι, Ἑπτανήσῳ καὶ

Τουρκίᾳ κατὰ τὰ ἔτη	1851	1852
Ἐφημερίδες πολιτικαί, ἐξ ὧν τινὲς καὶ δίγλωσσοι καὶ τρίγλωσσοι	46	36
Πολιτικὰ φυλλάδια ἐφήμερα	27	11
Περιοδικὰ συγγράμματα διασκεδαστικὰ καὶ πως καὶ διδακτικὰ	5	6
Περιοδικὰ συγγράμματα ἐπιστημονικὰ	1	3
Βιβλία Ἑλληνικῆς φιλολογίας	8	6
Λατινικῆς	2	—
Ἰταλικῆς	2	1
Γαλλικῆς	1	3
Ἀγγλικῆς	1	—
Ἰνδικῆς	1	1
Θεολογικὰ	15	27

(1) Ἓν γεωγραφικὸν μίλιον ἰσοδυναμεῖ μὲ 1000 ὀργυιὰς ἢ 1828, 77 μέτρα καὶ 60 γεωγραφικὰ μίλια ἀποτελοῦσι μίαν μοῖραν, αἱ δὲ 7,706 ὀργυιαὶ ἰσοδυναμοῦσι μὲ 14,092, 6 μέτρα.

(2) Λαμβάνομεν συνήθως γνῶσιν τῆς φύσεως τοῦ πυθμένος διὰ τοῦ ἀκολούθου τρόπου· ἡ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον βολὶς εἶναι κατεσκευασμένη μὲ κοίλωμα ὑποκάτω εἰς τὸ ὁποῖον τίθεται ἄλειμμα· εἰς τὸ ἄλειμμα δὲ τοῦτο κολλῶσιν ἢ ἄμμος, ἢ κογχύλαι, ἢ μένουσιν εἰς αὐτὸ σημεῖα ἢ ὁ τύπος τοῦ πυθμένος.

Φιλοσοφικά	2	—
Ἱστορικὰ καὶ βιογραφικά	5	9
Γεωγραφικὰ καὶ περιηγητικά	3	5
Πολιτικά	5	2
Διοικητικά, ἀστυνομικά, οἰκονομικά	4	—
Βιομηχανικά, ἐμπορικά	1	1
Νομικά	—	6
Ἰατρικά	—	2
Μαθηματικά	1	1
Στρατιωτικά	1	—
Παιδαγωγικὰ καὶ δημώδη	10	9
Ποιητικά	23	17
Μυθιστορήματα καὶ διηγήματα	6	3
Παντοῖα, οἷον λόγοι πανηγυρικοὶ καὶ ἐπιτάφιοι, ἐκθέσεις περὶ σχολείων, προσωπικαὶ διενέξεις	11	9
Ἡμερολόγια, χρησμοί, ὀνειροκριτικά	7	6
Τὸ ὅλον	188	164

Ταῦτα δὲ τὰ 164, τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1852 τυπωθέντα, διανέμονται κατὰ χώρας ὡς ἑξῆς· εἰς τὴν Ἑλλάδα 120, (δηλ. ἐν Ἀθήναις 107, ἐν Ἑρμουπόλει 8, ἐν Πάτραις 3, ἐν Ναυπλίῳ 1, ἐν Τριπόλει 1), εἰς τὴν Ἑπτάνησον 29, (δηλ. ἐν Κερκύρᾳ 14, ἐν Κεφαλληνίᾳ 8, ἐν Ζακύνθῳ 7), εἰς τὴν Τουρκίαν 7, (δηλ. ἐν Σμύρνῃ 4, ἐν Κωνσταντινουπόλει 2, ἐν Βουκουρεστίῳ 1), ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης 8, (δηλ. ἐν Βενετίᾳ 5, ἐν Λονδίνῳ 3).

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω φέρομεν τὰς ἑξῆς· Αον· καὶ κυρίως, πιθανώτατον εἶναι τινὲς τῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθήσεων ἀτελέστερον νὰ ἀντιπροσωπεύωνται ἐν τῇ ἀνωτέρω ἐκθέσει, ἄλλαι δὲ σχετικῶς ἐντελέστερον, ὅσην καὶ ἂν κατεβάλομεν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν συναγωγὴν γενικωτέρων πληροφοριῶν. Βον· Ἐκ τῆς Τουρκίας μάλιστα ἀτελεστάτας εἴχομεν τὰς πληροφορίας ὅτε συνετάττομεν τὸν παρόντα κατάλογον. Γον. Ὅλαι αἱ ἐφημερίδες δὲν διήνυσαν ὁλόκληρον τὸ ἔτος· τινὲς μάλιστα ἀπέθανον ἅμα γεννηθεῖσαι. Δον. Ἡ ὑπερτέρησις τοῦ ἔτους 1851 κατὰ 24 ἀριθμοὺς φαίνεται ὅτι πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ πολιτικὰ φυλλάδια, τὰ κατὰ τὸ ταραχωδέστερον ἐκεῖνο ἔτος μάλιστα τὴν Ἑπτάνησον καταπλημμυρήσαντα. Ἄλλως ὅμως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι καὶ πολλαὶ δημοσιεύσεις τοῦ ἔτους 1852, ὡς πρὸ μικροῦ παρελθόντος, δὲν περιῆλθον ἀκόμη εἰς γνῶσιν ἡμῶν, διότι καὶ αἱ περὶ βιβλίων εἰδήσεις, καθὼς καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν συμβαινόντων, χρόνον τινὰ ἀπαιτοῦσι διὰ νὰ διατρέξωσι τόπους καὶ διαστήματα· ὥστε δὲν πιστεύομεν νὰ ἦτο τὸ ἔτος 1852 σχετικῶς τόσον πτωχότερον τοῦ 1851, ὅσον δεικνύει ὁ πίναξ.

Τὰς λοιπὰς ποσωτικὰς καὶ ποιωτικὰς ἀνωμαλίας καὶ διαφορὰς τῶν δύω τούτων ἐτῶν καταλείποντες εἰς τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ ἀναγνώστου, δὲν δυνάμεθα τελευτῶντες νὰ μὴ ἐκφράσωμεν τὴν εὐχὴν ἡμῶν, ὅπως τὸ τρέχον ἔτος μὴ μόνον παραγάγῃ ποικιλίαν ἀφθονωτέραν τῶν τῆς διανοίας ἔργων, ἀλλὰ καὶ φέρῃ αὐτὴν μετ' εὐκολίας εἰς γνῶσιν τοῦ συντάξοντος μετὰ ἓν ἔτος ὁμοίαν τινὰ ἔκθεσιν, διὰ νὰ μὴ ἴδωσιν οἱ φιλοπάτριδες πάλιν δυσάρεστα κενὰ εἰς τὰς τόσον οὐσιώδεις ἀσχολήσεις τῆς φιλοσοφίας, τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἄλλων τινῶν λίαν ἀναγκαίων μαθήσεων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Μαρτίου 1853.

Κ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ.

—o—

Πρὸ δύω ἐτῶν ἡ Γαλλία ἔπεμψε πρόξενον εἰς Μοσσοὺλ τῆς Ἀσσυρίας τὸν Κ. Πλὰς (Place), συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου Κ. Τρανσὰν (Tranchant), μετ' ἐντολῆς νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰς ἐν Βαβυλῶνι ἀνασκαφάς. Ὁ Κ. Πλάς, πολλά τε καὶ ἄλλα ἀνευρὼν ἐν θέσει Χορσαβάδ, ἐσχάτως ἀνεκάλυψε διπλῆν κιόνων στοάν, καὶ ἄνδηρα λιθόστρωτα διὰ μεγάλων πλακῶν. Μετὰ ταῦτα δὲ, μεθοδικῶς ἀνασκάψας ὀπίσω τῆς στοᾶς ταύτης, εὗρε τοῖχον ἔχοντα 5 μὲν ποδῶν ὕψος, 11 δὲ ποδῶν μῆκος, περιεργότατον δὲ καὶ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του, διότι εἶναι ὅλος κεκαλυμμένος ὑπὸ κεράμων γραπτῶν καὶ στιλπνῶν, ἐντελῶς διατετηρημένων, καὶ φερόντων γραφὰς ἀνθρώπων, θηρίων καὶ δένδρων. Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ πρῶτον μέχρι τοῦδε γνωστὸν δεῖγμα ἀσσυριακῆς ζωγραφικῆς, ἀποδεικνύον εἰς τί ἐχρησίμευον αἱ στιλπναὶ πλίνθοι, ὧν πλῆθος εὑρίσκονται ἐν Νινευΐ, πρὸ πάντων δ' ἐν Βαβυλῶνι, καὶ δικαιοῦν τὰς περιγραφὰς τοῦ Διοδώρου λέγοντος περὶ τοῦ δευτέρου περιβόλου τῶν πρὸς ἑσπέραν βασιλείων τῆς Βαβυλῶνος (Β'. 8). *Ἐν ὠμαῖς ἔτι ταῖς πλίνθοις διετετύπωτο θηρία παντοδαπά, τῇ τῶν χρωμάτων φιλοτεχνίᾳ τὴν ἀλήθειαν ἀπομιμούμενα*, καὶ προσθέτοντος ὅτι ἐπὶ τοῦ τρίτου περιβόλου ἐπεποίητο κυνήγια παντοίων θηρίων, *φιλοτέχνως τοῖς τε χρώμασι* καὶ τοῖς τῶν τύπων ἀπομιμήμασι κατεσκευασμένων· προσέτι δὲ ἐντελῶς ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰς ὑπὸ Ἰεζεκιὴλ (ΚΓ'. 14) περιγραφομένας ἐντειχίους γραφάς. *Καὶ εἶδεν ἄνδρας ἐζωγραφημένους ἐπὶ τοῦ τοίχου, εἰκόνας Χαλδαίων ἐζωγραφημένας, ἐν γραφίδι διεζωσμένους ποικίλματα ἐπὶ τὰς ὀσφύας αὐτῶν, καὶ τιάρας βαπτὰς ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν.*

Καθ' ἓν δὲ τῶν περάτων τοῦ τοίχου τούτου, ἀνεῦρεν ἀντικείμενον οὐχ ἧττον ἀξιόλογον διὰ τὴν τέχνην τῆς Ἀσσυρίας ἄγαλμα ἐκ λευκοῦ τιτανολίθου, τὸ πρῶτον εὑρεθὲν ἐν Ἀσσυρίᾳ ἄγαλμα, διότι οἱ Ἀσσύριοι κατεσκεύαζον τὰ ἀγάλματά των χρυσᾶ, ἢ ξύλινα καὶ ἐπίχρυσα. Ἔχει δὲ τοῦτο 4 ½ ποδῶν ὕψος, εἶναι ἐντελῶς διατετηρημένον, καὶ παριστᾷ ἄνθρωπον κρατοῦντα φιάλην. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τοῖχος φαίνε-

και ὧν μέρος παρόδου ἀγούσης εἰς εὐρεῖαν αἴθουσαν, ὁ Κ. Πλὰς ἤλπιζε νὰ εὕρῃ καὶ ἄλλο ἄγαλμα, τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς αὐτὸ, εἰς τὸ ἕτερον τῆς παρόδου πέρας.

Καὶ διὰ πολλῶν δὲ ἄλλων ἀνακαλύψεων κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ὁ Κ. Πλὰς ἀναγγέλλει ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει δυνηθῆ νὰ σχεδιάσῃ ὁλόκληρον τοῦτο τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀσσυριακὸν μνημεῖον.

Η ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΕΝ ΑΓΓΛΙᾼ

ΚΑΙ ΕΝ ΓΑΛΛΙᾼ.

—ο—

Ἀπὸ ἑκατὸν ἐνιαυτῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν προβάτων ἐδιπλασιάσθη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους· διότι λογαριάζουν ὅτι κατὰ μὲν τὸ 1750, ὁ ἀριθμὸς οὗτος συνεποσοῦτο καθ' ἑκατέραν τῶν χωρῶν εἰς 17 ἕως 18 ἑκατομμύρια κεφαλῶν, σήμερον δὲ ἀναβαίνει εἰς 35 ἑκατομμύρια. Ἀλλ' ἡ φαινομένη αὕτη ἰσότης καλύπτει ἀνισότητα μεγάλην· ἐπειδὴ ἡ ἔκτασις τῆς Ἀγγλικῆς χώρας πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς Γαλλικῆς εἶναι ὡς 31 πρὸς 53. Διὰ νὰ ἔχῃ ἡ Γαλλία ἀναλόγως τόσα πρόβατα ὅσα ἔχει ἡ Ἀγγλία, ἔπρεπεν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν νὰ συμποσοῦται εἰς 50 ἑκατομμύρια τοὐλάχιστον.

Ὄχι μόνον δὲ τὰ Γαλλικὰ πρόβατα εἶναι εὐαριθμότερα τῶν Ἀγγλικῶν, ἀλλ' εἶναι καὶ κατὰ τὸ ποιὸν πολὺ κατώτερα. Τοῦτο δὲ διότι εἰς μὲν τὴν Γαλλίαν, τὸ μαλλίον ἐθεωρήθη ὡς τὸ κύριον προϊὸν, τὸ δὲ κρέας, ὡς τὸ ἐπουσιῶδες· ἐξεναντίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ μαλλίον ἐθεωρήθη ὡς τὸ ἐπουσιῶδες προϊὸν, τὸ δὲ κρέας ὡς τὸ κύριον. Ἐκ τῆς ἁπλῆς ταύτης διακρίσεως, ἥτις, ἐκ πρώτης ὄψεως, φαίνεται ἀσήμαντος, προέκυψε διαφορὰ προσόδου ἀναβαίνουσα εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων.

Ἀπὸ ὀγδοήκοντα περίπου ἐνιαυτῶν μεγάλη ἐγένετο βελτίωσις τῶν Γαλλικῶν προβάτων· τὸ ¼ αὐτῶν σύγκειται ἀπὸ μερινῶν ἢ ἡμιμερινῶν· καὶ τῶν λοιπῶν ¾ τό τε κρέας καὶ τὸ μαλλίον τοσοῦτον ἐκαλλιτέρευσε διὰ φροντίδων νοημόνων καὶ τροφῆς ἐπιτηδειοτέρας, ὥστε ἐνῷ ὁ ἀριθμὸς τῶν προβάτων ἐν Γαλλίᾳ ἐδιπλασιάσθη μόνον, ἡ ἀπὸ αὐτῶν πρόσοδος βεβαίως ἐτετραπλασιάσθη. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως συνέβη ἐν τῷ αὐτῷ διαστήματι ἔτι μεγαλητέρα πρόοδος.

Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐζήτησαν καὶ οἱ Ἄγγλοι νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὰς νήσους αὐτῶν τὰ μερινά· ἀλλὰ ἐντὸς ὀλίγου, ἐν μέρει διὰ τὴν ἀνεπιτηδειότητα τοῦ κλίματος, ἐν μέρει διότι οἱ Ἄγγλοι ἰδιοκτῆται ἤρχισαν νὰ ἐννοῶσιν ὁπόσον συμφερώτερον εἶναι νὰ ἀνατρέφεται τὸ πρόβατον διὰ τὸ κρέας αὐτοῦ μᾶλλον ἢ διὰ τὸ μαλλίον, ἡ Ἱσπανικὴ φυλὴ ὅλως ἐγκατελείφθη, καὶ σήμερον δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἰμὴ ὀλίγιστα μερινὰ καὶ ἡμιμερινὰ, χάριν περιεργείας ὄχι κερδοσκοπίας συντηρούμενα.

Πρωτουργὸς τῆς περὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν προβάτων ταύτης μεταβολῆς ὑπῆρξεν ὁ περίφημος Βακεβάλλ, ἄνθρωπος μεγαλοφυὴς εἰς τὸ εἶδός του, καὶ τὰ μέγιστα συντελέσας εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Πρὸ αὐτοῦ τα Ἀγγλικὰ πρόβατα δὲν ἦσαν ὥριμα πρὸς σφαγὴν εἰμὴ καθ' ἣν ἡλικίαν μέχρι τῆς σήμερον σφάζονται εἰς τὴν Γαλλίαν, δηλαδὴ περὶ τὸ 4 ἢ 5 ἔτος τῆς ἡλικίας των. Αὐτὸς δὲ ἐσκέφθη ὀρθότατα, ὅτι ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσωσι τὰ πρόβατα εἰς τὴν ἐντελῆ αὐτῶν ἀνάπτυξιν πρὸ τῆς ἡλικίας ταύτης, νὰ γίνωσι, π. χ. ἐπιτήδεια πρὸς σφαγὴν εἰς ἡλικίαν δύο ἐτῶν, ὡς ἐκ τούτου καὶ μόνου θέλει διπλασιασθῆ ἡ ἀπὸ τῶν ποιμνίων πρόσοδος. Μετὰ Ἀγγλικῆς δὲ ὄντως ἐπιμονῆς ἐπιδιώξας τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδέας ταύτης, ἐπέτυχε τελευταῖον τοῦ σκοποῦ, ἔπειτα ἀπὸ πολυετεῖς ἀγῶνας καὶ θυσίας.

Τὸ γένος τῶν προβάτων τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὁ Βακεβάλλ ὀνομάζεται Δισλέϋ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ κτήματος ἐν ᾧ παρήχθη· εἶναι δὲ μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν πρωϊμότητα αὐτοῦ, καθότι παράγει ζῶα δυνάμενα νὰ παχυνθῶσιν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ πρώτου τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἔτους, εἰς πᾶσαν δὲ περίστασιν ἐπιτυγχάνοντα τὸν ὅλον αὐτῶν ὄγκον πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 2 ἔτους. Ἐκτὸς δὲ τοῦ πολυτιμοτάτου τούτου προτερήματος, τὰ ζῶα ταῦτα ἔχουσι καὶ τοιαύτην σχήματος ἐντέλειαν, ὥστε, ἐπὶ ἴσου ὄγκου, εἶναι κρεατωδέστερα καὶ βαρύτερα πάσης ἄλλης γενεᾶς· διότι δίδουσι κατὰ μέσον ὅρον 40 ὀκάδας καθαροῦ κρέατος, συχνάκις δὲ καὶ πολὺ περισσότερον.

Διὰ νὰ μορφώσῃ τὴν γενεὰν ταύτην ὁ Βακεβάλλ ἤρχισε νὰ διαλέγῃ τὰ πρόβατα τὰ ἔχοντα εἰς ἀνώτατον βαθμὸν τὰ προτερήματα ὅσα ἤθελε νὰ διαιωνίσῃ, καὶ ταῦτα μόνον τὰ πρόβατα νὰ μεταχειρίζεται ὡς παραγωγικά. Ἅμα ἀκολουθήσῃ τις τὴν μέθοδον, θέλει ἴδει, ὅτι, ἐντὸς τινων γενεῶν, τὰ προτερήματα τὰ ὁποῖα ἐπιζητεῖ εἰς ὅλους τὰς ἄῤῥενας καὶ θήλεις παραγωγοὺς, ἀποβαίνουσι μόνιμα, καὶ ἡ νέα γενεὰ οὕτω συγκροτεῖται. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἁπλούστατον· ἀλλὰ τὸ δύσκολον εἶναι ἡ ἐκλογὴ τῶν προτερημάτων τῶν ὁποίων πρέπει τις νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀναγέννησιν, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ συμφερώτερον ἀποτέλεσμα. Πολλοὶ κτηνοτρόφοι ἀπατῶνται περὶ τὴν ἐκλογὴν ταύτην, ὥστε ἀκολουθοῦσι δρόμον ἀντίθετον τοῦ ποθουμένου. Πρὸ τοῦ Βακεβαλλ, λ. χ. οἱ Ἄγγλοι κτηνοτρόφοι, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ παραγάγωσιν ὅσον ἐνδέχεται περισσότερον κρέας, ἐπεζήτουν πρὸ πάντων εἰς τὰ πρόβατά των τὸ μέγα ἀνάστημα· ὁ δὲ προμνημονευθεὶς ἀνὴρ ἐνόησεν ὅτι ὑπάρχει τρόπος ἀσφαλέστερος τοῦ νὰ αὐξήσῃ ἡ ἀπὸ τοῦ κρέα-

τος πρόσοδος, καὶ ὅτι τὸ πρώϊμον τῆς παχύνσεως ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ στρογγυλότης τῶν σχημάτων ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ πολὺ καλλίτερον ἢ ἡ ὑπερβολικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ὀστεώδους σκελετοῦ. Ἡ παρ' αὐτοῦ δημιουργηθεῖσα γενεὰ δὲν εἶναι μεγαλητέρα ἐκείνης ἀντὶ τῆς ὁποίας ἀντικατέστη, ἀλλ' ὁ Ἄγγλος κτηνοτρόφος εἰμπορεῖ νὰ στείλῃ σήμερον εἰς τὴν ἀγορὰν τρία πρόβατα ἐν τῷ διαστήματι τοῦ χρόνου, ὅστις πρότερον τῷ ἦτο ἀναγκαῖος διὰ νὰ παραγάγῃ ἕν, καὶ ἂν τὰ τρία ταῦτα πρόβατα δὲν ἔχουσι μεγαλήτερον ἀνάστημα, εἶναι εὐρύτερα, στρογγυλότερα, ἔχουσι μᾶλλον ἀνεπτυγμένα ἅπαντα τὰ κρεατωδέστερα μέρη, δὲν ἔχουσιν εἰμὴ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα εἰς ὑποστήριξιν αὐτῶν ὀστᾶ, καὶ σχεδὸν ὅλον αὐτῶν τὸ βάρος συνίσταται εἰς καθαρὸν κρέας.

Ἡ Ἀγγλία ἐξεπλάγη ὅταν εἶδε πραγματοποιούμενα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τοιούτου συστήματος. Ὁ δημιουργὸς τῆς νέας γενεᾶς, ὅστις, καθὼς πᾶς ἀγαθὸς Ἄγγλος, ἀπέβλεπε πρὸ πάντων εἰς τὸ νὰ κερδήσῃ χρήματα, ὠφελήθη ἐπιτηδειότατα ἀπὸ τῆς ἁμίλλης ἣν παρήγαγεν ἡ ἀνακάλυψίς του. Ἐπειδὴ ὅλος ὁ κόσμος ἤθελε νὰ ἀποκτήσῃ τὰ νεοφανῆ ἐκεῖνα πρόβατα, ὁ Βακεβὰλλ ἐστοχάσθη ὅτι τὸν συμφέρει μᾶλλον νὰ ἐνοικιάζῃ τοὺς κριούς του παρὰ νὰ τοὺς πωλῇ Κατ' ἀρχάς, τῷ 1760, δὲν ἔλαβε δι' ἐνοίκιον ἑκάστου κριοῦ, εἰμὴ 22 φράγκα, ἡ γενεὰ αὐτοῦ δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη τότε εἰς ὅλην αὐτῆς τὴν ἐντέλειαν· ἀλλὰ καθ' ὅσον προώδευε, καὶ ἡ φήμη τοῦ ποιμνίου του ηὔξανε, ηὔξανε καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἐνοικίων πρόσοδος, ὥστε τῷ 1789, συστηθείσης ἑταιρίας ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς διαδόσεως τῆς γενεᾶς του, ὁ Βακεβὰλλ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τοὺς κριούς του, διὰ ἓν μόνον ἔτος, λαβὼν τὸ ὑπέρογκον ἐνοίκιον τῶν 6000 λιρῶν, ὅ ἐστι περὶ τὰς 180,000 δραχμῶν. Ἐλογάριασαν δὲ ὅτι, κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη, οἱ κτηνοτρόφοι τῶν κεντρικῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἰδίας Ἀγγλίας ἐδαπάνησαν περὶ τὰ 3,000,000 δραχμῶν κατ' ἔτος εἰς ἐνοικιάσεις κριῶν· διότι ὁ Βακεβὰλλ ἠγωνίσθη μὲν νὰ φυλάξῃ τὸ μονοπώλιον τῆς ἐφευρέσεώς του, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, καὶ πολλὰ ποίμνια ἐσχηματίσθησαν καθ' ὅλα ὅμοια τοῦ ἰδικοῦ του.

Ὁ ἐντεῦθεν παραχθεὶς πλοῦτος εἶναι ἀκαταλόγιστος· καὶ ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Βακεβὰλλ μορφωθεῖσα γενεὰ δὲν ἠδύνατο νὰ τραφῇ εἰμὴ μόνον εἰς τὰ πεδινώτερα, τὰ ὑγρότερα καὶ τὰ καρποφορώτερα μέρη, ἡ δὲ Ἀγγλία σύγκειται, ἐκτὸς τῶν πεδινῶν τούτων χωρῶν, καὶ ἀπὸ λόφων καὶ ἀπὸ ὀρέων, δύο ἕτεραι παρήχθησαν προβάτων γενεαί, ἡ μὲν τῶν λόφων κατωτέρα ὀλίγον τῶν Δισλεϋ, ἀλλὰ πρὸς ταῦτα τείνουσα, ἡ δὲ τῶν ὀρέων, κατωτέρα πάλιν τῆς τῶν λόφων, ἀλλ' ἀγωνιζομένη νὰ προσεγγίσῃ πρὸς ταύτην. Ἡ τῶν λόφων γενεὰ δίδει κατὰ μέσον ὅρον 32 ἕως 40 ὀκάδας καθαροῦ κρέατος ἡ δὲ τῶν ὀρέων, ἀπὸ 24 ἕως 32 ὀκάδας.

Ἰδοὺ ἤδη τί κερδαίνουσιν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἀπὸ τοῦ ἴσου αὐτῶν ἀριθμοῦ τῶν προβάτων.

Μαλλίον μὲν παράγει ἑκατέρα τῶν χωρῶν τούτων ἴσον σχεδὸν ποσόν, 48 ἑκατομμύρια περίπου ὀκάδας, ἀλλὰ κρέας δίδουσι τὰ Ἀγγλικὰ πρόβατα ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πλειότερον ἢ τὰ Γαλλικά.

Εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους σφάζονται κατ' ἔτος 10 ἑκατομμύρια προβάτων, τὰ ὁποῖα, πρὸς 30 περίπου ὀκάδας καθαροῦ κρέατος κατὰ κεφαλήν, δίδουσι 300 ἑκατομμύρια ὀκάδων.

Εἰς τὴν Γαλλίαν σφάζονται 8 ἑκατομμύρια προβάτων κατ' ἔτος, τὰ ὁποῖα, πρὸς 15 ὀκάδας περίπου καθαροῦ κρέατος, δηλαδὴ τὸ ἥμισυ τῶν Ἀγγλικῶν, δίδουσι 120 ἑκατομμύρια ὀκάδων.

Ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι τὰ μὲν 35 ἑκατομμύρια τῶν Γαλλικῶν προβάτων δίδουσι τὴν ἑξῆς πρόσοδον·

Μαλλίου	40	ἑκατομμ. ὀκάδων.
Κρέατος	120	« »

Τὰ δὲ 35 ἑκατομμύρια τῶν Ἀγγλικῶν προβάτων δίδουσι τὴν ἑξῆς πρόσοδον·

Μαλλίου	48	ἑκατομμ. ὀκάδων.
Κρέατος	300	» »

ὅ ἐστιν ἡ Ἀγγλικὴ πρόσοδος εἶναι διπλασία τῆς Γαλλικῆς.

Εἰς τὰς ἀποικίας των οἱ Ἄγγλοι ἀκολουθοῦν σύστημα ἀντίθετον ἢ ἐν τῇ μητροπόλει. Εἰς τὰς ἀποικίας, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι εἶναι ὀλίγοι, συμφερώτερον εἶναι νὰ καλλιεργῆται τὸ μαλλίον μᾶλλον ἢ τὸ κρέας, διότι τὸ μαλλίον ἐξάγεται.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰ μεγάλα ζῶα. Ἡ Γαλλία ἔχει κερασφόρων ζώων 10.000,000 κεφαλάς· ἡ μεγάλη Βρετανία τρέφει 8.000,000 τοιούτων ἀλλ' ἀναλόγως πολὺ πλειότερα πάλιν τῶν Γαλλικῶν. Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ πρόσοδος ἣν συνάγει ἀπὸ αὐτῶν εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλητέρα τῆς τῶν Γάλλων προσόδου. Ὁ ἄνθρωπος εἰμπορεῖ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ βόειον γένος, ἐκτὸς τῆς κόπρου αὐτοῦ καὶ τοῦ δέρματος, τριῶν εἰδῶν ἄλλην πρόσοδον· ἐργασίαν, γάλα, κρέας Ἐκ τῶν τριῶν τούτων προϊόντων τὸ πρῶτον εἶναι ὀλιγώτερον ἐπικερδές· ὅθεν οἱ μὲν φρονιμώτεροι Ἄγγλοι γεωργοὶ ἐζήτησαν πρὸ πάντων ἀπὸ τὰ κερασφόρα αὐτῶν ζῶα γάλα καὶ κρέας, (γεωργοῦν δι' ἵππων) οἱ δὲ Γάλλοι, πρὸ πάντων ἐργατίαν. Ἰδοὺ τὰ ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης τοῦ συστήματος παραγόμενα καθ' ἑκατέραν τῶν χωρῶν ἀποτελέσματα.

Ἐν πρώτοις ἡ Ἀγγλία παράγει 2 χιλιάδας ἑκατομμυρίων λιτρῶν γάλατος πρὸς πώλησιν ἢ χρῆσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ Γαλλία χίλια μόνον ἑκατομμύρια. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τούτοις ὁ Ἄγγλος ἠξεύρει πολὺ τεχνικώτερον νὰ μεταχειρίζεται τὸ γάλα αὐτοῦ, ἡ ἀξία τούτου ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι διπλασία τῆς ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ὁρίζεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 20 ἑκατοστὰ τοῦ φράγκου δι' ἑκάστην λίτραν, ἐνῷ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ λίτρα δὲν εἰμπορεῖ νὰ τιμηθῇ εἰμὴ εἰς 10 ἑκατοστὰ τοῦ φράγκου. Ὅ ἐστιν ἡ Ἀγγλία πορίζεται ἀπὸ τοῦ γάλακτος αὐτῆς 400 ἑκατομμύρια φράγκων, ἡ δὲ Γαλλία μόνον 100.

Προςτούτοις, ἐπειδὴ τὰ Ἀγγλικὰ κερασφόρα ζῶα ὄχι μόνον δὲν καταναλίσκουσιν ἐπὶ ματαίῳ τὰς δυνάμεις αὐτῶν δι' ἐργασίας, ἥτις εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ δι' ἄλλων ζώων, ἀλλὰ καὶ ἐτελειοποιήθησαν διὰ συστήματος ἀναλόγου τοῦ προεκτεθέντος ὡς πρὸς τὰ πρόβατα, ἰδοὺ πόσον διάφορα καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ βοείου κρέατος παρήχθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποτελέσματα·

Εἰς τὴν Γαλλίαν σφάζονται κατ' ἔτος 4 περίπου ἑκατομμύρια μεγάλων ζώων, τὰ ὁποῖα δίδουσιν ἐν ὅλοις, πρὸς 80 ὀκάδας κατὰ μέσον ὅρον, 320 ἑκατομμύρια ὀκάδων κρέατος.

Εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους σφάζονται 2 μόνον ἑκατομμύρια κατ' ἔτος· ἀλλὰ ὁ μέσος ὅρος τοῦ κρέατος ἑκάστου ἐξ αὐτῶν εἶναι ὀκάδες 200, ὥστε τὸ ὅλον ποσὸν τοῦ κρέατος ἀναβαίνει εἰς 400 ἑκατομμύρια ὀκάδων.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ μεγάλα Γαλλικὰ κτήνη ἐργάζονται προςτούτοις, ἡ δ' ἐργασία αὕτη τιμᾶται 200 ἑκατομμύρια φράγκων κατ' ἔτος, πρέπει νὰ προσθέσωμεν ἴσον ποσὸν εἰς πίστωσιν τοῦ βοείου Γαλλικοῦ γένους. Ὅθεν ἔχομεν·

Ἐν Γαλλίᾳ.

Ἀπὸ γάλατος . . .	100 ἑκατομμ. φράγκων.
— κρέατος (πρὸς 1 φράγκον τὸ χιλιόγραμμον, ὅ ἐστι τὰ 4[5 τῆς ὀκᾶς.	400
— Ἐργασίας	200
Ἐν ὅλοις	700

τὰ ὁποῖα, διανεμόμενα εἰς τὸ ὅλον ποσὸν τῶν ζώων, δίδουσι πρόσοδον 70 φράγκων κατὰ κεφαλήν.

Ἐν Ἀγγλίᾳ

Ἀπὸ γάλατος	400	ἑκατομμ.	φράγκων.
— κρέατος	500	»	»
Ἐν ὅλαις	900	»	»

τὰ ὁποῖα, διανεμόμενα, δίδουσι 110 φράγκα κατὰ κεφαλήν.

Ἡ Ἀγγλία ὑπερέχει καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἵππους καὶ ὡς πρὸς τοὺς χοίρους· ἡ δὲ Γαλλία δὲν ὑπετερεῖ εἰμὴ μόνον ὡς πρὸς τὴν πτηνοτροφίαν. Τῳόντι οἱ Ἄγγλοι ὀλίγα τρέφουσι πτηνὰ καὶ ἡ ἀπὸ τούτων αὐτῶν πρόσοδος δὲν ὑπολογίζεται ὑπὲρ τὰ 25 ἑκατομμύρια φράγκων, ἐνῷ ἡ Γαλλία ὠὰ μόνον παράγει ἀξίας 100 ἑκατομμυρίων, καὶ ἀπὸ τῶν παντὸς εἴδους πτηνῶν εἰσπράττει ἄλλα τόσα.

Ἐπιθυμοῦμεν οἱ κτηνοτρόφοι καὶ πτηνοτρόφοι τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχήν των εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις, διὰ νὰ ἴδωσιν ὁποῖα κέρδη δύναται νὰ παραγάγῃ ἐπιτηδείως διεξαγομένη ἡ ἰδιοκτησία αὕτη, ἥτις παρ' ἡμῖν συνήθως θεωρεῖται ὡς μικροῦ λόγου ἀξία.

ΠΕΡΙ ΜΗΛΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῆς ἱστορίας ΤΗΣ ΜΗΛΟΥ.

Τὸ ὄνομα Μῆλος φαίνεται ἡ νῆσος λαβοῦσα ἀπό τινος Μήλου ςρατηγοῦ Φοίνικος, ἢ ὡς ἐκ τοῦ ἐμπορίου πιθανώτερον τῶν μυλοπετρῶν, (Ἴδε Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐν λέξει *Μῆλος*), ὧν μέγα πλῆθος διὰ τοῦ ἐμπορίου ἐξήγετο, καὶ ἃς οἱ ἀρχαῖοι μύλας ἐκάλουν· δὲν εἶναι ὅμως παράδοξον, νὰ ὠνομάσθη Μῆλος καὶ ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῆς, ὅπερ εἶναι μηλοειδές, ἤτοι κυκλοτερὲς μακρόθεν ἀπὸ τὰ πελάγη ὁρώμενον. Ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει αὐτὴν καὶ Ζεφειρίαν, ὡς δὲ μαρτυρεῖ ὁ Ἀριανὸς ἐλέγετο ὄχι μόνον Μῆλος ἀπὸ τοῦ Μήλου, ἀλλὰ καὶ Γοργὶς καὶ Μηλὰς καὶ Μιμαλλίς. Στέφανος δὲ ὁ Βυζάντιος λέγει ὅτι ἐκαλεῖτο καὶ Βίβλος ἀπὸ τῶν Βιβλίων Φοινίκων, τῶν πρώτων αὐτὴν ἀποικησάντων εἰς ἀμνημονεύτους χρόνους.

Μετὰ ταῦτα ἔστειλαν εἰς Μῆλον ἀποικίαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὡς μαρτυροῦσιν ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Θουκυδίδης, ὅστις καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Μήλου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διηγεῖται, περιγράφων συγχρόνως μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ καλλιεπείας τὰ ἀφελῆ καὶ πατριωτικὰ τῶν Μηλίων αἰσθήματα. Ὁ δὲ Κόνων διηγεῖται οὕτω τὴν ἐποίκησιν τῶν Λακεδαιμονίων εἰς Μῆλον· « Φιλώνυμος ὁ Σπαρτιάτης προδοὺς τὴν Λακεδαίμονα εἰς τοὺς Δωριεῖς, ἔλαβε δῶρον τὰς Ἀμύκλας, ἃς συνῴκησεν ἐξ Ἴμβρου καὶ Λήμνου. Τρίτῃ δὲ γενεᾷ στασιάσαντες πρὸς Δωριέας μετανίσταντο Ἀμύκλαι, παραλαβόντες δὲ καί τινας τῶν Σπαρτιατῶν ἡγουμένου αὐτοῖς Πόλιδος, ἔπλεον ἐπὶ Κρήτης, ἐν τῷ παράπλῳ δὲ τοῦ στόλου Ἀποδάμαστος τὴν Μῆλον οἰκίζει καὶ τὸ τῶν πολιέων γένος ἐνθάδε οἰκειοῦται Σπαρτιᾶται ».

Ἡ Μῆλος, κτισθεῖσα 700 ἔτη κατὰ Θουκυδίδην πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, εἶναι ἐκ τῶν πό-

λεων αἵτινες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ μάλιστα ἤκμασαν κατά τε δύναμιν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἀντίστασις αὐτῶν πρὸς Ἀθηναίους, καὶ κατὰ τὴν καλλιτεχνίαν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ *Ἀφροδίτη τῆς Μήλου*, τὸ κάλλιστον τῶν ἀγαλμάτων τοῦ ἐν Παρισίοις ἀρχαιολογικοῦ μουσείου. Ἀλλὰ καὶ τὰ σωζόμενα ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Μήλου ἀποδεικνύουσι τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ῥώμην αὐτῆς, καὶ ὅσα τεμάχια διαφόρων μνημείων τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιτεχνίας.

Ἡ Μῆλος συγκαταριθμεῖται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μεταξὺ τῶν νήσων αἵτινες, ὅτε ὁ Πέρσης ἐζήτει γῆν καὶ ὕδωρ, τὸν φόρον τοῦ φόβου, ὄχι μόνον ἠρνήθησαν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ μετέσχον τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας παρασχόντες δύο πεντηκοντόρους. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἡ Μῆλος μόνον καὶ ἡ Θήρα ἐκ τῶν Κυκλάδων ἐτόλμησαν νὰ ἐκφέρωσιν ἀρνητικὴν εἰς τὴν πρόσκλησιν τῶν Ἀθηναίων ἀπάντησιν, μάλιστα ἡ Μῆλος συνεμάχει μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, δι' ὃ καὶ ἔστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι κατ' αὐτῆς πρῶτον μὲν Νικίαν τὸν Νικηράτου μὲ 60 ναῦς καὶ δισχιλίους ὁπλίτας. Ἀλλ' ὁ Νικίας ἀποβιβασθεὶς δὲν ἐκίνησεν εὐθὺς εἰς ἐχθροπραξίας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῷ καλοκἀγαθίαν, ἐζήτησε παρὰ τῶν κατοίκων διὰ προτάσεων τὴν συμμαχίαν, ἣν ἀπεποιήθησαν μὲν, τῷ ὑπεσχέθησαν δὲ νὰ μένωσιν οὐδέτεροι, καὶ εἰς τούτους εὐχαριστηθεὶς τοὺς ὅρους ἀνεχώρησεν ὁ Νικίας τὴν Μῆλον ἀφεὶς ἡσυχάζουσαν. Οὕτω διέμεινεν οὐδετέρα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ θέρους τοῦ ἕκτου ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου παρακινούμενοι, ἔστειλαν κατ' αὐτῆς Κλεομήδαν τὸν Λυσιμάχου, καὶ Τισίαν τὸν Τισιμάχου μὲ ναῦς ἰδίας μὲν 30, Χίας δὲ 6, Λεσβίας δὲ 2, καὶ ὁπλίτας ἰδίους μὲν χιλίους διακοσίους καὶ τοξότας τριακοσίους, σὺν εἴκοσιν ἱπποτοξοτῶν, μετὰ συμμαχικοῦ καὶ στρατοῦ συγκειμένου ἀπὸ χιλίους πεντακοσίους ὁπλίτας, πρὶν δὲ προβῶσιν εἰς ἐχθροπραξίας πέμψαντες πρέσβεις ἐζήτησαν τὴν ὁριστικὴν αὐτῶν συμμαχίαν. Καὶ τοὺς μὲν πρέσβεις ἐδέχθησαν οἱ Μήλιοι οὐχὶ ὅμως ἐνώπιον τοῦ δήμου ἀλλ' ἐν ἰδίῳ συλλόγῳ ἐν ᾧ οἱ ἄριστοι μόνοι μετ' αὐτῶν συνδιελέχθησαν, καὶ ματαίως ἐπροσπάθησαν νὰ πείσωσιν αὐτοὺς, ὅπως τοὺς ἀφήσωσιν εἰς τὴν οὐδετερότητα αὐτῶν ἡσυχάζοντας, διότι οἱ μὲν Ἀθηναῖοι πρέσβεις ἐπέμενον εἰς τὴν περὶ συμμαχίας αὐτῶν ἀπαίτησιν, ἣν ἔλεγον ὅτι ἄλλως θέλουσιν ἐκβιάσει, οἱ δὲ Μήλιοι δὲν ἐνέδιδον, τὰς ἐλπίδας στηρίζοντες ἐπὶ τῆς Μητροπόλεως αὐτῶν Λακεδαίμονος ἥτις ἢ ἐκώφευεν ἢ φοβουμένη τὴν θαλάσσιον τῶν Ἀθηνῶν δύναμιν δὲν ἐβοήθησεν αὐτοὺς παντελῶς. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν κτίσαντες περὶ τὴν πόλιν περιτείχισμα, καὶ μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ἀφήσαντες νὰ τὴν πολιορκῇ, ἀνεχώρησαν, μᾶλλον ἀπὸ τοῦ λιμοῦ προσδοκῶντες τὴν ἐκπόρθησιν αὐτῆς, ἢ ἀπὸ τῆς ἐναπολειφθείσης δυνάμεως αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ Μήλιοι κατ' οὐδὲν ἐμικροψύχησαν, εἰ καὶ βλέποντες τὴν ἀδιαφορίαν τῆς μητροπόλεως, ἐκδραμόντες δὲ κατὰ τοῦ πρὸς τὴν ἀγορὰν τοῦ περιπολίσματος μέρους, ἐκυρίευσαν αὐτὸ, καὶ εἰσαγαγόντες ὅσα ἐκ τῶν χρησίμων ἠδυνήθησαν, ἐπανῆλθον φρουρὰν εἰς ἣν ἐκυρίευσαν ἔπαλξιν ἀφέντες, καὶ δεύτερον τὸν χειμῶνα κατὰ τοῦ περιπολίσματος ἐξέδραμον καὶ δεύτερον πύργον ἐκυρίευσαν. Ἀλλὰ τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐννοήσαντες ὅτι ἡ Μῆλος τόσον εὐκόλως δὲν παραδίδεται, ἔστειλαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος καὶ ἄλλον στρατὸν, καὶ τότε διὰ τῆς προδοσίας τινὸς τῶν Μηλίων, ὅστις φαίνεται δωροδοκηθεὶς, ὑπέκυψεν ἡ πόλις εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες καὶ πρὶν ἀδίκως δὲν ἄφινον αὐτὴν ἡσυχάζουσαν, καὶ ἤδη ἀπανθρώπως ἤδη δὲν κατέσφαξαν αὐτοὺς τοὺς κατοίκους αὐτῆς, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας ἐξηνδραπόδισαν. Ἔπεμψαν δὲ πρὸς ἐνοίκησιν πεντακοσίους ἐποίκους, οὓς ὅμως ἀπεδίωξαν οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐπανήγαγον τοὺς περισωθέντας τῶν πρώτων κατοίκων.

Εἰς δὲ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους συνεμερίσθη ἡ Μῆλος τὴν τύχην τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ὑπέπεσε δηλ. εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ἀφ' ἧς μετέβη εἰς τὴν Βυζαντινὴν, ὡς βεβαιοῦται καὶ ὑπὸ σωζομένων ἐρειπίων Ῥωμαϊκῶν, καὶ μεταξὺ ἄλλων καὶ διὰ τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς·

Ο ΔΑΜΟΣ ΜΑΛΙΩΝ (Θ)ΕΑΝ ΡΩΜΑΝ ΕΙΚΟΝΙ ΧΑΛΚΕΙ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΑ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΝ ΕΣΤΑΚΕΝ.

Πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τῆς νήσου ταύτης, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐν τῷ Θουκυδίδῃ διαλόγου τῶν Ἀθηναίων πρεσβευτῶν μετὰ τῶν Μηλίων, ἦτον ἀριστοκρατικὸν, διότι ἐκεῖ μόνοι οἱ ἄριστοι βουλεύονται καὶ μόνοι ἀποφασίζουσι χωρὶς νὰ ἐρωτήσωσι τὸν δῆμον καὶ μάλιστα περὶ πράγματος τοσοῦτον σπουδαίου· ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι ἡ δικαιοδοσία τοῦ δήμου ἦτο πολλὰ μικρά. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν Μηλίων ἐκείνη εἰς τὸ νὰ μὴ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων, φαίνεται ἐπίσης πηγάζουσα ἐξ ἀριστοκρατικῶν ὑπονοιῶν, μὴ, ἂν συνεμάχουν μετὰ πόλεως δημοκρατουμένης, τὸ δημοκρατικὸν φρόνημα διεδίδετο καὶ εἰς τὸν λαὸν τῆς Μήλου. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους διετήρησαν ἀναμφιβόλως τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τῆς πολιτείας.

Ἡ περαιτέρω τῆς Μήλου ἱστορία εἶναι λίαν ἀσαφής· φαίνεται δὲ καὶ αὐτὴ παθοῦσα πολλὰ κατὰ τὰς ἐν τῷ μεσαιῶνι ἀλλεπαλλήλους πειρατικὰς ἢ κατακτητικὰς εἰσβολὰς διαφόρων λαῶν βαρβάρων καὶ ἐξευγενισμένων, οἷον τῶν Καλίκων, τῶν Σαρακηνῶν, τῶν Γότθων, τῶν Φράγκων, τῶν Ἐνετῶν καὶ τῶν Τούρκων, καὶ πιθανώτατα κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας, ἐξηφανίσθησαν ὁλοτελῶς, ἢ ὀλίγοι διεσώθησαν τῶν ἀρχαίων κατοίκων της. Κατ' ἄγνωστον ὅμως ἐποχὴν φαίνεται πιθανώτατον, ὅτι ἦλθον πρόσφυγές τινες ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὑπό τινα Κοτάκιν, οὗτινος ἡ οἰκογένεια εἰς Πελοπόννησον σώζεται, καὶ οὗτοι εὑρόντες τὰς ἀρχαίας πόλεις ἠρημωμένας, ἐξελέξαντο τὴν θέσιν τῆς Ζεφειρίας ὡς εὐθετωτέραν

πρὸς τὴν γεωργίαν, διότι κεῖται ἐντὸς εὐρυχώρου πεδίου, καὶ τότε καὶ οἱ περισωθέντες ἐγχώριοι, ἐγκαταλείψαντες καὶ αὐτοὶ τὰς ἀρχαίας αὐτῶν κατοικίας, συνῳκίσθησαν εἰς τὴν Ζεφειρίαν. Κατ' ἐποχὴν δ' ὡσαύτως ἄγνωστον ἀλλὰ μεταγενεστέραν ἦλθεν ἐκ Κρήτης καὶ ἕτερός τις ἄρχων Ταταράκης τοὔνομα, μέ τινας Κρῆτας, ὡς τοῦτο καὶ παρά τινων γερόντων τὴν σήμερον ἔτι ἀναφέρεται. Ἀναφέρεται δὲ καί τις (ἐγχώριος ὡς φαίνεται) ἄρχων, ὅστις Αρμένης καλεῖται, οἷον ἐν τῷ ἑξῆς διστίχῳ·

Καὶ πρῶτος ἦτον πάντοτε Ἀρμένης καὶ Κοτάκης,
Καὶ μετὰ ταῦτα, φάνηκεν ὁ ἄξιος Ταταράκης.

Καὶ ὅτι μὲν ἡ Ζεφειρία ἀπὸ τὰ τρία ταῦτα γένη συνῳκίσθη, καὶ ἡ ἔτι μεταξὺ τῶν κατοίκων σωζομένη διαίρεσις τὸ μαρτυρεῖ, διότι ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται χωρικοὶ ὧν ἡ καταγωγὴ εἶναι κρητική, καὶ ἕτεροι θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς ἰθαγενεῖς.

Ἐπὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν Λατίνων, ὅταν τὰ διάφορα συντρίμματα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐγένοντο ἕρμαιον ἑνὸς τῶν συμμάχων κατακτητῶν, ἡ Μῆλος περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς, συμπεριληφθεῖσα εἰς τὸ Δουκάτον τῆς Νάξου, καὶ Δοῦκα ἐδέχθη Μάρκον τὸν Σουήδαν (ἔτ. 1208).

Ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Ἐνετῶν εἰς τὴν Μῆλον ἤρχισε ν' ἀκμάζῃ πάλιν ἡ πόλις τῆς Ζεφειρίας καὶ ἐπὶ πλούτῳ καὶ μεγαλείῳ καὶ ναυτιλίᾳ καὶ πολυτελείᾳ, διότι οἱ Ἐνετοὶ καὶ τὴν πόλιν ἅπασαν ἐπὶ τὴν ἐνετικὴν ἀρχιτεκτονικὴν μετεκόσμησαν καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς ηὔξησαν, καὶ εἰς τὰ στρατιωτικὰ ὁπωσοῦν τοὺς κατοίκους ἤσκησαν καὶ πλοῖα ἔφερον. Ἐπὶ δὲ Ἰωάννου τοῦ Σανούδου, τοῦ δ'. Δουκὸς τοῦ ἀρχιπελάγους, ἡ Μῆλος διεχωρίσθη ἀπὸ τὸ Δουκάτον τῆς Νάξου, διότι οὗτος ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Πρίγκηπα τὸν ἀδελφόν του Μάρκον ὅστις τὴν ἔδωκε προῖκα εἰς τὴν κόρην του Ἀνθοῦλαν (Florens ἥτις ἐνυμφεύθη Γάλλον τινὰ Κρύσπον, ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς καταγόμενον αὐτοκράτορας, οὗτος δὲ πάλιν κατώρθωσε νὰ ἑνώσῃ ὅλον τὸ δουκάτον δολοφονήσας Καρκέριον τὸν Θ'. δοῦκα τοῦ ἀρχιπελάγους καὶ διὰ τοῦ δόλου τούτου κατέστη ὁ Ι'.

Ἡ Ζεφειρία ὅμως ἐν μέσῳ ὅλων τούτων τῶν ταραχῶν οὐχ ἧττον ἐπλούτει καὶ ἰδίως διότι ἐχρησίμευεν ὡς καταφύγιον καὶ ὡς ὁρμητήριον εἰς πειρατικήν τινα ἑταιρίαν φράγκων, ἥτις ἐνταῦθα ἐκόμιζε τοὺς δι ἀνομιῶν ἀποκτωμένους θησαυροὺς αὐτῆς, καὶ ἐπλούτιζε τὴν νῆσον, ὀχυρώσασα καὶ τὸν λοφίσκον ὅπου εἶναι ἐκτισμένη ἡ σημερινὴ πόλις. Ἀπαίσιος φήμη διετήρησε τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἑταιρίας ταύτης τῶν κακούργων, οἷον τοῦ *Βενεβόλια* καὶ ἄλλων.

Ὁ δε Πυροπώγων, ὀθωμανὸς ναύαρχος (Barberousse) (1537) ὑπέταξε τὴν νῆσον εἰς τὸν Σουλεϊμάνην Β'., ὅστις ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν παρ' αὐτοῦ ἐπιτετραμμένον τὴν Δουκείαν τοῦ ἀρχιπελάγους Ἰωσὴφ Νάκεν, μεθ' οὗ τὸν θάνατον ἡ δουκεία διελύθη, καὶ ἡ Μῆλος ἔμεινεν ὑπὸ τὴν ἄμεσον τῆς Τουρκίας κυριαρχίαν. Ὁ Τουρνεφόρτιος λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐσύστησεν εἰς Μῆλον ἀνήρ τις τὸ ὄνομα Κόπφις, ὃν οἱ ἐγχώριοι Κάψιν ὀνομάζουσι, μικρὰν δυναστείαν, ἀλλ' ἀπατηθεὶς ὑπό τινος ναυάρχου, παρ' οὗ προσεκλήθη δι' ἐπίσκεψιν εἰς τὸ πλοῖόν του, ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅθεν ἐγένετο ἄφαντος.

Τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν καὶ ἐπὶ τῶν δουλικῶν ἡμερῶν ἦτον ἄκρατος καὶ ἀγέρωχος ἀριστοκρατία, τῶν μεγάλων δούλων πιεζόντων τοὺς μικροτέρους. Ὅταν οἱ τοῦ ὄχλου διέβαινον ἀπὸ τοῦ μέρους ὅπου οἱ προὔχοντες ἐκάθηντο, ἔπρεπε ν' ἀποκαλύπτωσι τὰς κεφαλάς των, καὶ νὰ γυμνῶσι τοὺς πόδας των. Ἕκαστος ἀναβάτης, εἰς ἑνὸς τετάρτου ἀπόστασιν ἐπέζευε, καὶ δὲν διήρχετο ἀπὸ τὴν ἀγορὰν, ὅπου συνήρχοντο οἱ ἄρχοντες, ἂν δὲν ἄφινεν ἐκτὸς τῶν πυλῶν τὸ ζῶόν του. Οὐδεὶς ἄλλος ἐκτὸς τῶν προυχόντων εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς εἰς τὰς ἀρχὰς προσελεύσεως. οὗτοι ἐγίνοντο βοϊβόδες, οὗτοι καὶ ἐπίτροποι. Τοὺς ἐπιτρόπους τούτους ἀναφέρει καὶ ὁ Τουρνεφόρτιος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἔτι σωζομένους ἦσαν δὲ τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν. καὶ εἶχον ἀστυνομικήν τινὰ καὶ δικαστικὴν ἀξίαν ὡς φαίνεται εἰς πολλὰ ἔγγραφα ἅτινα ἐν ἄλλῃ ἐκδόσει τῆς παρούσης διατριβῆς θέλω προσάψει. Διὰ τῶν ἀρχῶν δὲ τούτων, συνήθως ἐπίεζον τὸν λαὸν καὶ εἰς μεγάλας τὸν ὑπέβαλλον ἀγγαρείας· διότι διὰ τῶν ἀγγαρειῶν ᾠκοδόμουν τῆς νήσου τὰς λαμπρὰς ἐκκλησίας, ἐπεμελοῦντο δὲ καὶ τὰ τῆς καθαριότητος Οὕτω λέγεται ὅτι ἡ τὸ 216 κτισθεῖσα, καὶ *Μονομερίτισσα* καλουμένη ἐκκλησία, ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο διότι οἱ ἄρχοντες ἐβίαζαν τὸν λαὸν νὰ τὴν οἰκοδομήσῃ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας. Ἄλλη δ' ἐκκλησία ἡ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ἐπὶ τοῦ μεγάλου λοιμοῦ ἀνεγερθεῖσα, εἶναι λαμπρὰ καὶ ὅλη κατάγραφος. Τὴν μεγάλην δὲ τῶν Μηλίων ἀρχόντων ὑπεροψίαν κυροῖ καὶ ἡ παράδοσις, ἀποδίδουσα εἰς αὐτὴν τῆς Ζεφειρίας τὴν ἐρήμωσιν.

Ἐπὶ Τουρνεφορτίου ἡ Μῆλος εἶχε 16,000 χιλιάδας κατοίκων πρὶν δὲ εἶχε καὶ 40,000. Ἡ νέα πόλις αὐτῆς ἦτο ᾠκοδομημένη ἀπὸ λίθον ἐλαφρὸν φαιὸν βαθύτερον λαμβάνοντα χρῶμα εἰς τὸν ἀέρα, καὶ σύστασιν ἔχοντα σακχαρώδη δι' ὃ σακχαρόπετρα ὀνομάζεται. Ἀντέχει δ' ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς τὸ πῦρ, καὶ ὁ Πλίνιος ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο καταλληλότατος εἰς θῆξιν οἱουδήποτε σιδήρου. Ἔκειτο δὲ ἡ πόλις ἐντὸς κοιλώματος, ὥστε πολλὰ ἐν αὐτῇ συνέρρεον ὕδατα. Ἀλλὰ ταῦτα διωχετεύοντο εἰς τὴν θάλασσαν ὡς καὶ τὰ πέριξ τενάγη διὰ πολλῶν ὑπονόμων ὀρυχθέντων μετὰ τὴν ἔλευσιν βεβαίως τῶν Ἐνετῶν καὶ ὧν τινες σώζονται μέχρι τοῦδε. Ἀλλ' εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους τὰ τῆς καθαριότητος μέτρα ἐντελῶς παρημελήθησαν· καὶ οἱ ὑπόγειοι σωλῆνες κατεφράχθησαν, καὶ οἱ τὰ ἕλη καθαρίζοντες ἀγωγοὶ συνεκαλύφθησαν. Συνέπεσε δὲ τότε καὶ τὸ παρ' αὐτῇ τῇ πόλει κείμενον θειοῦχον μεταλλεῖον τοῦ *Μαυρομοῦρι* νὰ ἀρχίσῃ νὰ ἐξερεύγεται θειοῦχον ἀέρειον, ὅπερ μετὰ τῆς δυσωδίας τῶν ἑλῶν καὶ ἀκαθαρσιῶν τῆς πόλεως συμμιγὲν, ἀπετέλουν ἀέρα πνιγη-

ρὸν καὶ νοσώδη ἐξ οὗ λοιμικὴ νόσος ἐπελθοῦσα ἐπενέμετο πᾶσαν τὴν πόλιν. Τὴν δὲ τῆς λοιμικῆς ταύτης νόσου αἰτίαν ἄλλοι εἰς ἄλλο ἀπέδιδον, οἱ μὲν εἰς τὴν ἀλαζονείαν τῶν προὐχόντων, οἱ δὲ εἰς τὴν ἀθειαν αὐτῶν, ὥστε καὶ ἐκπεπληγμένοι οἱ κάτοικοι ἀφιέρουν τὰ κτήματα αὐτῶν εἰς τὰς μονάς· καὶ τοτε τὰ μέγιστα Μοναί τινες ἐπλούτισαν μάλιστα δὲ ἡ τῆς ἁγίας Μαρίνης. Εἰς τοῦτο δὲ συνέτεινε καὶ ἔθος ἐπιτρέπον τοῖς πνευματικοῖς τοῦ συμβολαιογράφου τὰ ἔργα, τοὐλάχιστον ἐπὶ διαθηκῶν, διότι πολλὴ ἐγίνετο εἰς τοὺς εὐσεβεῖς ἡ προτροπὴ ἱερῶν κληροδοσιῶν πρὸς βλάβην τῶν κοσμικῶν συμφερόντων τῶν οἰκογενειῶν των, καὶ πολλαὶ διεδίδοντο αἱ προλήψεις περὶ ἀνδρῶν βουρκολιασθέντων, καὶ ἁγίων ἐντεῦθεν προσφοραὶ παραπονουμένων. Οὕτω ἐξηκολούθησε φθίνουσα ἡ πόλις αὕτη ἐπὶ πολλὰ ἔτη, μέχρις οὗ ἀπεφάσισαν νὰ μετοικήσωσιν οἱ κάτοικοι ἀπὸ Ζεφειρίας· ἐπειδὴ δὲ τότε ἅπασαι αἱ νῆσοι ἐμαστίζοντο ἀπὸ τρομερὰν πειρατείαν, οἱ κάτοικοι καταφεύγοντες εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη, ἔκτιζον ἐπ' αὐτῶν τὰς πόλεις των. Καὶ ἡ Μῆλος τὸ αὐτὸ ἔπραξε, συνῳκίσθη ἐπὶ τοῦ κωνοειδοῦς λοφίσκου ἐφ' οὗ καὶ τὴν σήμερον κεῖται ἡ πόλις τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς νήσου λαβοῦσα. Ἐξελέξαντο δὲ μάλιστα τὴν θέσιν ταύτην, εὑρόντες ἐπ' αὐτῆς τὸν ὀχυρὸν πύργον τῶν πειρατῶν ὅστις σώζεται ἔτι, καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ ἀρχιληστοῦ, ἧς ἔτι ἐρείπια σώζονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *παλάτι*, καὶ μίαν δεξαμενὴν *ἀφεντικιὰ στέρνα* τὴν σήμερον καλουμένην. Ἀπὸ τῶν πειρατῶν τούτων φαίνεται ὅτι ἔλαβον καὶ τὰ πρῶτα μαθήματα καὶ τὴν πρώτην ἐμπειρίαν οἱ τῆς Μήλου πρωρεῖς. Καί τοι δὲ τελοῦσα ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Τούρκων ἀπελάμβανεν ὅμως προνομίων τινῶν ἅτινα αὐτόνομον σχεδὸν τὴν ἀνεδείκνυον μέχρι τοῦ κοινοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, οὗ καὶ αὐτὴ ὕψωσε τὴν σημαίαν, καὶ βοήθειάν τινα εἰς τὴν Κρήτην ἔπεμψεν. Ἀλλὰ κακῶς δι' αὐτὴν ἀντεμείφθη, διότι Κρῆτες ἐν τῷ διαστήματι τῶν ταραχῶν τὴν ἐλεηλάτισαν. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν προκρίτων αὐτῆς ἐν τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς πλοίοις πρωρεῖς ἔτυχον, καὶ εἰς τὴν ἐν Νεοκάστρῳ ναυμαχίαν ἀνδρειότατα ἐπολέμησαν. Ἄξιος δὲ ἰδίως μνήμης εἶναι ὁ Πέτρος Μηκέλες ὅστις ἀναχωρῶν ἀπὸ Σμύρνης ὡς πρωρεὺς ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Ναυαρχίδι «ἂς νικήσωσιν οἱ Ἕλληνες, ἀνέκραξε, καὶ ἂς ἀποθάνω πρῶτος!» καὶ ἔγινεν ὡς ηὐχήθη. Διότι σταλεὶς ὑπὸ τῶν ναυάρχων πρὸς τὸν Τοπὰλ πασᾶν νὰ διαπραγματευθῇ, καὶ διὰ τῆς θερμότητος τῶν λόγων του παροργίσας αὐτὸν ἢ τοὺς παρευρισκομένους τῶν φυλάκων του, ὅταν ἀνεχώρει, κατεπυροβολήθη καὶ ἔπεσε πρῶτον θῦμα τῆς εἰς θύματα πλουσίας ἐκείνης ἡμέρας. Καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ διεκρίθη ἐπὶ αὐστηρᾷ ἀκεραιότητι. Πρωρεὺς ὢν ἐν τῷ πλοίῳ δι' οὗ περιήγετο ἡ Ἰσαβέλα, ἡ ἐπὶ παρανόμῳ ἔρωτι καταδικασθεῖσα βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, καὶ προσκληθεὶς εἰς Λονδῖνον ὡς μάρτυς ἐν τῇ περιφήμῳ ἐκείνῃ δίκῃ, θησαυρῶν ἔλαβεν ὑποσχέσεις ἂν κατέθετεν ὅπως εἰς τὸν κατηγορούμενον ἐσύμφερε, καὶ αὐτὴ ἡ Βασίλισσα αὐτοπροσώπως τῷ ἀπέτεινε παρατηρήσεις. Ἀλλ' ἀπήντησε βραχυλόγως, «θὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν, ὡς ἡ συνείδησίς μου μοὶ ἐπιτάττει,» καὶ ἡ μαρτυρία του ἐκύρωσε τῆς βασιλίσσης τὴν καταδίκην.

Ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Ζεφειρίας κατῴκησεν εἰς Μῆλον καὶ Καπουκῖνοι, ὧν ἡ μονὴ ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας κατεδαφίσθη· οὗτοι δ' εἶχον κτίσει εἰς Ζαφειρίαν Σχολεῖον τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, καὶ ἕτερον τῆς Ἑλληνικῆς, ἐν δὲ τῷ περικυκλοῦντι αὐτὰ κήπῳ, εὑρίσκετο ἀγαλμάτιον τῆς πολυμάστου Ἀρτέμιδος.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—o—

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ.

Συνταχθεῖσα μὲν ὑπὸ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ,

Ἐκδοθεῖσα δὲ δαπάνῃ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΙΛΑ.

(Ὅρα εἰς τὸ ἐξώφυλλον.)

—o—

Τῆς ἐπιτόμου ταύτης ἱστορίας τὴν ἔκδοσιν πρὸ πολλοῦ ἀνήγγειλεν ἡ *Πανδώρα*, δημοσιεύσασα ἐν ἐξωφύλλῳ αὐτὸ τὸ προοίμιον τοῦ συγγραφέως, περιγράφοντος ἐκεῖ τὸν σκοπὸν τοῦ πονήματος, καὶ τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἐπάτησεν ἵνα φθάσῃ εἰς αὐτόν. Εὐστόχησεν; ἠστόχησεν; Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ διατί κρίσιν περὶ τούτου ἀπέχει τοῦ νὰ ἐκφράσῃ ἡ *Πανδώρα*. Ἀλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἀποδειχθῇ ἡ ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου ὠφέλεια, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἰδέα τὴν ὁποίαν πρῶτος συνέλαβεν ὁ συγγραφεύς, τοῦ νὰ συναρμολογήσῃ καὶ νὰ συνδέσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν τριῶν μεγάλων ἐποχῶν τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος, παρατιθεὶς τὰ κυριώτατα γεγονότα ὅσα ἐδόξασαν αὐτήν, θέλει ἀποβῆ τὰ μάλιστα γόνιμος κατὰ τὸν παρόντα ἰδίως χρόνον, ὅτε δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ὁ ἐλάχιστος δισταγμός, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυλή, καὶ διὰ τὰ ἀρχαῖα καὶ διὰ τὰ νεώτερα κατορθώματα τοῦ νοὸς καὶ τοῦ βραχίονος αὐτῆς, ὑπάρχει ἀξία προσοχῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην κατὰ τὴν Ἀνατολήν.

Δὲν πρέπει δὲ ν' ἀποσιωπήσωμεν ὅτι καὶ ὁ ἐκδότης, φιλοτιμηθεὶς νὰ μεταχειρισθῇ καὶ λαμπροὺς

χαρακτῆρας, καὶ χάρτην ἀξιόλογον, καὶ νὰ διατάξῃ ἐν γένει τὰ τῆς τυπώσεως μὲ ἄπειρον φιλοκαλίαν, ἐχορήγησεν εἰς τοὺς φιλαναγνώστας ἓν ἐκ τῶν βιβλίων ἐκείνων ἅτινα σπανίως τυπόνονται οὕτω πως ἐν Ἑλλάδι.

—o—

ΙΑΤΡΙΚΗ ΜΕΛΙΣΣΑ,

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Ἐκδιδόμενον κατὰ μῆνα.

—o—

Ὁ Κύριος Ἀναστάσιος Ν. Γούδας ἰατρὸς, ἀναγγέλλων τὴν ἔκδοσιν ἰατρικῆς ἐφημερίδος, δίδει νέον δεῖγμα τῆς ἀκαμάτου καὶ κοινωφελοῦς δραστηριότητός του. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγκατέλιπε τὰ βάθρα τοῦ πανεπιστημίου ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνὴρ δὲν ἔπαυσε μέχρι τοῦδε τὴν πατρίδα ὠφελῶν διὰ τῶν ἀξιολόγων του μεταφράσεων τῶν δοκιμωτέρων ξένων ἰατρικῶν βιβλίων. Ὁ Κ. Γούδας, τήν τε θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξίν του ἐπιῤῥώσας διὰ μακρᾶς ἐν Παρισίοις διατριβῆς, ἐφ' ἧς ὡς μέλισσα τὰ χρησιμώτατα ἀπεμάξατο, καὶ εἰς δόκιμον ἰατρὸν μορφωθεὶς, δὲν ἀφιέρωσεν ὅμως ὅλον ἑαυτὸν μόνον εἰς τὸν ἀπὸ τῆς τέχνης του ἔντιμον πορισμὸν, ἀλλ' ἔμεινε πάντοτε πιστὸς τῆς τροφοῦ αὐτοῦ ἐπιστήμης θεράπων, καὶ ἤδη τὴν μεγίστην ἀναδεικνύει αὐτῇ ὑπηρεσίαν, τὴν προκειμένην ἐκδίδων ἐφημερίδα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ ἰατρικαὶ σπουδαὶ τοσαύτην ἐπίτασιν ἔλαβον ἐν Ἑλλάδι, ὥστε οἱ ἡμίσεις σχεδὸν τῶν φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου, εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν εἰσὶ κατατεταγμένοι. Καὶ μορφοῦνται μὲν οὗτοι διὰ τῆς ἐπιμελείας των καὶ τῶν ἀγώνων τῶν πεπαιδευμένων αὐτῶν καθηγητῶν, εἰς ἰατροὺς χρησίμους, χρησίμους τῷ στρατῷ, χρησίμους ταῖς ἐπαρχίαις, χρησίμους τέλος καὶ τοῖς ἀλλαχοῦ ὁμογενέσιν, οἷς διὰ τῆς παιδείας καὶ διὰ τῆς τέχνης των φέρουσι πολλάκις καὶ ψυχῆς καὶ σώματος θεραπείαν, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, μεμακρυσμένοι τῶν διανοητικῶν κέντρων, καὶ οἱ πλεῖστοι ὡς ἐκ τῶν περιστάσεών των μὴ δυνάμενοι νὰ πορίζωνται τὰ νεώτερα καὶ πολυδάπανα τῆς ἐπιστήμης συγγράμματα, ἀδυνατοῦσι νὰ παρακολουθῶσιν αὐτῆς τὴν πρόοδον. Ταύτην λοιπὸν τὴν ἔλλειψιν θέλει θεραπεύσει ἡ ἐφημερὶς τοῦ Κυρίου Γούδα, διοχετεύουσα τὰς νέας ἰατρικὰς ἀνακαλύψεις καὶ γνώσεις, εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν πολυαρίθμους Ἀσκληπιάδας, συντελοῦσα εἰς τὴν όσημέραι βελτίωσιν αὐτῶν, ἐξακολουθοῦσα τὴν τοῦ πνεύματος αὐτῶν καλλιέργειαν, καὶ ἐμποδίζουσα τὴν ἐκβαναύσωσιν ἣν εἰς αὐτὸ ἐπιφέρει πολλάκις ἡ ἁπλῆ τῆς πράξεως ἄσκησις. Συγχρόνως δὲ θέλει ἀντιπροσωπεύει ἐντίμως καὶ τὰς ἐν Ἑλλάδι ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης γινομένας προσπαθείας, τὰς ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν πεπαιδευμένων ἰατρῶν παρατηρήσεις, καὶ τὰ τῇ κυβερνήσει ὑποβαλλόμενα ὑπομνήματα κατ' ἐκλογὴν δημοσιεύουσα. Ἠξεύρομεν ὅτι εἰς ἐπιτυχίαν ἐπιστημονικῆς ἐφημερίδος δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ ἀγαθὴ διάθεσις, ἀλλὰ προσαπαιτοῦνται καὶ ἄλλαι ἄφευκτοι ἀρεταί, οἷον ἡ κρίσις, ἡ γνῶσις, ἡ ἱκανότης. Ἀλλὰ διότι ἠξεύρομεν τοῦτο πεπείσμεθα ὅτι ἡ ἐφημερὶς τοῦ Κ. Γούδα παρέχει πάσας τὰς ἐγγυήσεις ἐπιτυχίας, διότι τὰ ἀρχαιότερα αὐτοῦ ἔργα, εἰσὶν ἀποχρῶντα καὶ κρίσεως, καὶ ἐπιστήμης, καὶ ἱκανότητος δείγματα.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

—o—

Ὅταν ἀναγινώσκωμεν τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα δημοτικὰ ᾄσματα, πολλὰ αὐτῶν πλήρη ἀφελοῦς χάριτος, πλήρη φυσικῆς καὶ ἀπλάστου δυνάμεως, λέγομεν μὲν πάντες ὅτι ὁ λαὸς εἶναι μέγας ποιητὴς, ἀλλὰ δυσκόλως ἐννοοῦμεν πῶς τοῦτο γίνεται, καὶ περίεργοι εἴμεθα νὰ ἐγνωρίζομεν τὸ ὄνομα καὶ τὸν βίον τῶν μετριοφρόνων ἐκείνων ῥαψῳδῶν, οἵτινες τῆς ἀτομικῆς δόξης οὐδόλως τὸ ἐλατήριον ἔχοντες, ψάλλουσιν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ. Ἰδοὺ, τὸ παραπέτασμα ἀνασύροντες, δημοσιεύομεν ἑνὸς αὐτῶν καὶ ἓν ᾆσμα, καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὰς περιστάσεις.

Καὶ εἶναι μὲν τὸ ᾆσμα τοῦτο οὐχὶ ἐντελῶς ἀπήχημα τῶν ὀρέων κατὰ τὴν στιχουργικὴν διασκευὴν καὶ τὴν ἔκφρασιν, γίνεται μὲν ἐν αὐτῷ ἐπαισθητὴ ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς πόλεως, ἐν ᾗ διαιτᾶται ὁ ποιητὴς, ἀλλ' οὐχ ἧττον εἶναι πνεύματος γέννημα οὐχὶ καλλιεργηθέντος, αὐτόματον τοῦ αἰσθήματος βλάστημα, ψυχολογικῶς ἐκ τῆς αὐτῆς ἀποῤῥέον πηγῆς ἐξ ἧς καὶ ἐκεῖνα τὰ ᾄσματα.

Ὁ ποιητὴς αὐτοῦ, ἔκ τινος χωρίου τῆς βορείου Εὐβοίας καταγόμενος, ᾐχμαλωτίσθη, βρέφος ἔτι μετὰ τῶν γονέων του, καὶ ἀπήχθη εἰς Μακεδονίαν. Μετὰ δὲ ταῦτα, νεανίας ἤδη, ἀπελευθερώθη, καὶ πεμφθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, διετέλεσεν ὑπηρέτης, προσπαθῶν ἐν ταῖς στιγμαῖς τῆς ἀργίας νὰ μεταλάβῃ ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις τοῦ μέρους τῆς ἀγωγῆς, τοῦ ἀνήκοντος εἰς ἕκαστον ἄτομον τοῦ λαοῦ.

Ἀλλ' αἱ περιστάσεις μόλις τῷ ἐπέτρεψαν νὰ μάθῃ ν' ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ. Τέλος δὲ, αἱρούμενος ἐπάγγελμά τι μᾶλλον ἀνεξάρτητον τῆς οἰκοτρόφου ὑπηρεσίας, ἐγένετο κουρεὺς, καὶ, τοιοῦτος διατελῶν, συνθέτει ᾄσματα οἷον τὸ ἑπόμενον·

Νὰ, τὸ νερὸ τοῦ [illegible] κλαδοῦ, τὰ χόρτα πῶς τὰ γέρνει,
ἀκοῦτε τὸ [illegible] σμα, ἀέρας πῶς τὸ σέρνει
[illegible] ρὸ τριφύλλι;
'Σὲ τέτοια [illegible] ος, ὁ κλέφτης πληγωμένος,
εἰς τὸ νερὸ [illegible] ει, βαρειὰ ἁρματωμένος·
[illegible] 'στὸ καριοφίλλι.

—o—

Δὲν τοῦ [illegible] τ' ἄφησε πληγὴ πικρὴ τὸ βόλι,
πονᾷ ὅπου [illegible] ἦσαν οἱ σύντροφοί του ὅλοι·
Τοῦ Λάμπρου παλικάρι,
ἀπὸ τὰ ῥάχη [illegible] βαρὺ τὸ πάτημά του,
καὶ τῆς [illegible] ἔσταζε δροσιὸ τὸν ἵδρωτά του
εἰς τὸ χλωμὸ φεγγάρι.

—o—

Πικρὰ, πικρὰ ἐστέναξε, βαρὺ τὸ στέναγμά του,
ἐσάλευσαν τὰ στέρνα του, καὶ παῖξαν τ' ἅρματά του·
τὸν εἶδα, ματωμένος,
θολὸ τὸ μάτι ἔνουρε στὸ λαβωμένο χέρι·
περνᾷ, εἶπε, ἡ πληγή; Μπορεῖ μ' αὐτὸ τὸ κρυονέρι
νὰ γιατρευθῇ ὁ καϋμένος;

—o—

Καὶ τὰ γλυκοχαράγματα, ὅταν λαλῇ τ' ἀηδόνι,
νὰ πιάνῃ πράσινο κλαδὶ, πρὸ τοῦ νὰ ξημερόνῃ,
νὰ πέρνῃ τὴ δροσάδα,
ν' ἀκούσῃ μιὰ σφυριγματιὰ 'πὸ βόλι ἀναμμένο,
κ' ἀπὸ τουφέκι ἀστραψιαῖς, τοῦ χάρου χαρισμένο,
σὲ χρυσαυγῆς χλωμάδα;

—o—

Ἔτσι τοῦ Δέντου ἔρημος ὁ νοῦς του διαλογιέται.
'Στὰ ἀρφανὰ λιμέρια του ὁ σκοτεινὸς πλανιέται.
Ποῦ τὰ συντρόφια πάνε;
Φέρει πικρὰ ἐνθύμησι, ὁ λογισμός του φέρει·
τουφέκια δὲν ἀκούσθηκαν αὐτὸ τὸ καλοκαίρι,
ραχούλαις δὲν βροντᾶνε.

—

'Ακούει μόνον τσ' ἐρημιᾶς τὰ μουγκριτιὰ τὸ βράδι,
καὶ μαῦρος ὅλος οὐρανὸς, ἀπ' τὸ βαθὺ σκοτάδι·
κάπια τὰ δάση δέρνουν.

Παίζουν χαμολυκόπουλα, ταῖς μάναις καρτερᾶνε,
ὅπου κουφάρια ἔσχιζαν, φέρνουν φαΐ νὰ φᾶνε,
κι' ἀλαφιασμένα γέρνουν.

—o—

Ἔτσι ὁ μαῦρος ἔγυρε 'στὴ γῆ βαριά. σωπᾶτε!
τὸν πέρνει ὁ ὁλοὺστερνὸς ὁ ὕπνος· δὲν κοιμᾶται
στὸ πλάγι τὸ τουφέκι.
Πέφτουν χαλάζια καὶ νερὰ, 'σταὶς ἀστραψιαῖς βροντάει,
κι' ἀπὸ τὰ μύρια κρίματα στέλνει ὁ Θεὸς, σκορπάει
σιμᾷ τ' ἀστροπελέκι.

—

Ὦ νυκτοπούλια κλαύσετε, 'στοῦ Λάμπρου τὸ λιμέρι,
εἶδε τὸν ἴσκιο τσ' ἀῤῥωστιᾶς ποῦ ἤπιε κρυονέρι,
πῆρε τοῦ χάρου βάψι.
Κ' εἰπέτε 'στὰ συντρόφια του, κάθε καλοκαιράκι,
σὲ μιὰ 'κλησιὰ τῆς ἐρημιᾶς ἕνα νὰ πᾶν κεράκι,
ποτὲ κανεὶς μὴ κλάψῃ·

—o—

Γιατὶ ποτὲ δὲν ἄκουσε, βαγγέλιο τὴ βδομάδα.
γιατὶ ποτὲ δὲν ἄναψε, τὴν πασχαλιὰ λαμπάδα,
νὰ φιληθῇ στὸ στόμα·
Μόνο τὸ μαῦρο τοῦ 'μεινε, σιμὰ τὸ καριοφίλλι·
Νά! ἰδέτε! πῶς ἐφίλησε τὸ βόλι του 'στὰ χείλη,
πῶς ἔκλεισε τὸ στόμα!

—o—

Κοιμᾶται, ναί! ὦ μάθετε! ἀκοίμητο τὸ κρίμα!
Κουφάρι δὲν ἐσκέπασε ἐρημοκλῆσι· μνῆμα
κουφάρι δὲν σκεπάζει.
Χάρισμα ἔχει τὸ βουνὸ, δὲν θέλ' ὁ κλέφτης μνῆμα·
ὅπου τὸν εὕρῃ τὸ 'στερνὸ ψυχῆς, θανάτου κρίμα
κοράκι δὲν φωνάζει.

—o—

Μόνον τὴν πρώτην τοῦ Μαΐου, π' ἀνοίγουν τὰ λουλούδια
Τότε θ' ἀκούσῃς νὰ λαλῇ τοῦ κλέφτου τὰ τραγούδια,
βοσκὸς μὲ τὴν φλογέρα,
'Ποῦ κατεβαίνει τὸ βουνὸ, βοσκῶντας τὸ κοπάδι,
καὶ χαιρετᾷ τὸν ἥλιο· ὅταν κινᾷ τὸ βράδυ,
'θυμήσου τὴν ἡμέρα!

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.